

ANIMORVM IMMORTALITATEM

PROFITERI ARISTOTELEM OSTENDIT

FORTVNIVS
LICETVS.

ANIMORVM
IMMORTALITATEM

PROPTER ARISTOTELIS OPINIONEM

FORIVS

LICETVS

DE
ANIMARVM
RATIONALIVM
IMMORTALITATE
LIBRI QVATVOR

ARISTOTELIS OPINIONEM

Diligenter explicantes:

AVTORE

FORTVNIO LICETO

GENVENSE

In Academia Patauina

Ordinario Philosopho.

Mus-C

Tab-

*24^a
no. 19*

PATAVII. M. DC. XXIX.

Apud Gasparem Criuellarium.

SVPERIORVM PERMISSV.

DE
ANIMARUM
CORATIONALIUM
IMMORTALITATE
LIBRI QUINTUS

AD LECTORES

Diligenter explicanda

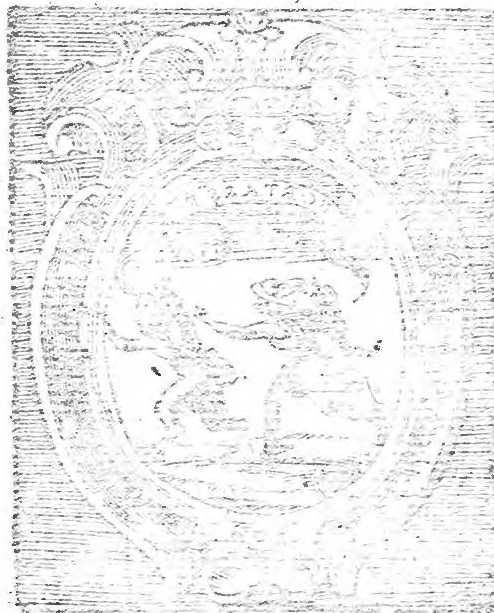
AVTOR

PORTVINO LICETO

GENVAE

In Academia Patavina

Observandum

XIX OCTAVIATA

Ad Lectorem

ANIMARUM IMMORTALITATE

SERENISSIMO
VENETIARVM PRINCIPI
IOANNI CORNELIO.
AMPLISSIMOQVE
III. VIRVM LITTERARIORVM
ORDINI
Fortunius Licetus.

Etsi de Rationalis Animæ Immortalitate (Serenissime Princeps) argumentum subtile pariter atque sublime dudum ex Sanctorum Patrum decretis pie tractauerint sacri Theologi, & ex rei natura diligenter excoluerint præstantes ingenio Philosophi, & ex Aristotelicorum Interpretum Commentarijs laboriose conscripserint insignes Peripatetici, Viri omnes magni, omnes præclari, omnes alta sapientia spectabiles; plerisque tamen Physiologis, Alexandri Aphrodisei semitas impigre terentibus, physicas rationes ad Animorum æternitatem confirmandam inualidas esse dicentibus, sacrasque sanctiones ad propositum nihil omnino pertinere tenentibus, nemo repertus est adhuc in Lyceo, qui plene satisfecerit. Quam autem, ut inquit in Pseudolo Plautus, huic hominum generi pietate non possit obsistit; nos hanc Spartam in Musæo nacti, totis ipsam viribus ingenij diu multumque coluimus, accurateque administrare satis improbo labore conati sumus. Non melater multos viros graues hanc provinciam aggressos; at mihi non frustra ducitur, quicquid in hoc stadio sudatur post alios. Et quamvis prisci Sapientes, Græci Arabes Latini, conferto agmine stare videantur a nobis, Theophrastum dico, Themistium, Philoponum, Simplicium, Alpharabium, Algazelem, Auicennam, Marcum Tullium, Boethium, Albertum Magnum, Diuum Thomam, aliosque plures, affirmantes & confirmantes eum, quicumque ponit animam esse mortalem, ex Peripateticorum Schola, degenerare, prauas intelligentias sequi, ad Epicureorum opinionem transire, non intelligere naturam animæ nobilis & intellectualis; nec solum indocte, sed etiam impie facere, mala & impia consuetudine contra Deos disputare, siue ex animo id fiat, siue simulate; nobis tamen in hac speculatione nec libuit, nec licuit eorum quantumvis grauib. testimonijs vti; quum inter antiquos Aristotelis alumnos Alexander solus Aphrodiseus, & non ita multi eum secuti, Caietani, Pomponatij, Portij, Castellani, alijque nonnulli, nil nisi ab Aristotele dictum recipere se profiteantur: Sed hoc mihi nunc voluntatis aduenit, ut vnis Aristotelicis viribus innixus aliquando tandem a terra subleuarem nonos Antæos istos oblucentes Alexandreos; qui deiecti, vbi terram, cuius fofoles sum, tetigerunt; non robur pro victoria, sed pertinaciam relumunt pro factione

Alb. M.
de or. g.
an. tr. 2.
cap. 5.
ibid. c. 6.
Cic. 1.
de nat.
Deo.
2. de nat.
Deo. inf.
M. Alb.
loc. cit.
cap. 3.

ctione; quique non animaduertentes Veritatem nemini cognitam vnquam fuisse
fine / Deo, nec memoria recolentes Troiam perituram primum amisisse Numi-
na, contra præceptum Aristotelis terrena tantummodo curant, mortalia so-
lummodo sapiunt.

Verum enimvero (præstantissimi Patavinarum Athenarum Moderatores)
quia per sæpe quos demonstratiua ratio non conuincit, his veritatem probabilis
ratiocinatio persuadet; vt enim, Macrobio teste in Saturnalibus, plebeia inge-
nia magis exemplis quam ratione capiuntur; sic inter intellectus ingenuos imbe-
cillæ mentes verisimilibus, clarioribus, & secundum sensum notioribus argu-
mentis potius quam demonstrationibus assentiuntur: Immo vero quia Philo-

sophantis est proprium, nihil prætermittere, sed veritatem in singulis demon-
strare, vt non vno in loco sanxit Aristoteles; propterea quicquid ad Animorum
immortalitatem peripatetice comprobendam inuenimus, id, seu probabile sit,
seu necessarium, rationem vnquamque scholastico more tractaturi semper,

in medium afferemus; ex Aristotelis decreto Medicos disertos, ac diligentiores
imitati, qui multos infirmos eodem morbi genere vexatos curaturi, ob variam
ægotantium dispositionem, alijs quidem mitiora pharmaca præscribunt ex
arte; alijs autem imperant valentiora præsidia; quam priores illi potentioribus
remedijs minime sufficiant, posteriores hi debilioribus medicamentis non mo-
deantur. Et profecto ille ego, qui Paternis vestigijs insistenti a pluribus annis
Medicinæ praxim exerceui; & cum Archiatri in consultatione propriam senten-
tiam dicens, & solus etiam salutaria morbis auxilia proponens, felici successu
morbofas affectiones e corporibus hominum frequenter depellere potui; nunc
idem Philosophus, atque adeo Platonis decreto in Protagora Medicus Animo-
rum, pessimam illam ingeniorum pestem, opinionem scilicet mortalitatis ani-
mæ, demoliri studens ex humanis intellectibus (vtinam æque prospero miser-
icordiarum ægotantium euentu!) hoc meum opus De Immortalitate mentis hu-
manæ Peripateticis euulgo: Vt autem laborantibus corporibus antehac Medi-
cinam faciens laudes ab Empedocle merere potui; ab Empedocle inquam illo
non vulgari Philosopho, nec infimæ sortis homine, sed graui, seueri, scientif-

limoque viro; natalium claritate, regnique repudiatione; Aristotelis & Laer-
tij contestatione spectatissimo; qui Theodoretum relatu Medicos in summo col-
locat honoris fastigio, talia carmina pangens, *Εἰς δὲ τὰς ἀντιφάσεις τὰ καὶ ὑπερόπαι καὶ ὑποπαι*
καὶ πρόποι ἀνθρώπων ἐν δυνάμει ἀπολύται :
Εἰς δὲ ἀναβιβάζουσι θεοὶ τῶν καὶ ἐπίλοιπων :

quæ sic ab erudito viro Latina redduntur, *Εὐμνιδίου γὰρ, Ἄρτις Ἀδικαὶ περὶ*
Μόρταλες κινέσθοντες ἑπὶ τὰς τρίτας ἀπολείπονται :
Σὺν οὖν οἱ θεοὶ ἐπὶ τοῖς ὑπολοίτοις ἀνθρώποις :

Sic ab Euripide monitus in Phœnissis, rationem ægram pharmacis egere sanis;
humanos animos perniciofa mortalitatis hæresi nunc ad Atheismi necem ægro-
tantes salubrioribus Philosophiæ pharmacis in hoc opere per sanare conatus, de
vniuerso mortalium genere benemereri me sperare valeo.

Mihi quidem hac meditatione studiosos Adolescentes, qui captiosarum ar-
gutarum laqueis irretiti prono iam cursu in Atheismum abripiuntur, iuuandi
aninus non defuit: si defuere vires; tam æquum est Vos (Viri Principes, qui
summi Dei vicem apud nos imperio sustinetis) erga me æquos esse; quam ego
erga supremum Deum illum, quem scio non vni omnia dedisse; ceterum Vo-
bis hoc vere dedisse, vt Tu Dux inclyte, prudentissimus admirabilis Reipublicæ
mode-

Εὐμνιδίου γὰρ, Ἄρτις Ἀδικαὶ περὶ
Μόρταλες κινέσθοντες ἑπὶ τὰς τρίτας ἀπολείπονται :
Σὺν οὖν οἱ θεοὶ ἐπὶ τοῖς ὑπολοίτοις ἀνθρώποις :

Sic ab Euripide monitus in Phœnissis, rationem ægram pharmacis egere sanis;
humanos animos perniciofa mortalitatis hæresi nunc ad Atheismi necem ægro-
tantes salubrioribus Philosophiæ pharmacis in hoc opere per sanare conatus, de
vniuerso mortalium genere benemereri me sperare valeo.

Mihi quidem hac meditatione studiosos Adolescentes, qui captiosarum ar-
gutarum laqueis irretiti prono iam cursu in Atheismum abripiuntur, iuuandi
aninus non defuit: si defuere vires; tam æquum est Vos (Viri Principes, qui
summi Dei vicem apud nos imperio sustinetis) erga me æquos esse; quam ego
erga supremum Deum illum, quem scio non vni omnia dedisse; ceterum Vo-
bis hoc vere dedisse, vt Tu Dux inclyte, prudentissimus admirabilis Reipublicæ
mode-

moderator & arbiter subditos Tibi populos innumeros optime gubernares ;
utque Vos, eximij Academiae Patauinae Praefides, animos Palladis Orgijs initia-
tos vestrae curae commissos mirifice regeretis. Quare Vos omnigena virtute ve-
ro Heroe digna exaggeratos ut ad vnum cuncti maximo cultu venerari tene-
mur ; ita Vobis disciplinarum amplificatoribus, litteratorumque veris Tu-
relaribus Vniuersi Mineruae Mystae nostrorum studiorum monumenta con-
secrare debemus.

Porro meus hic liber De Rationalis animae perpetuitate, obiecti praestantia
primarius, pondus ab animo meo suscepit ; De siquidem Vobis, Vobisque de-
dico (praeclarissima Veneti caeli sidera) quod hoc tempore maximum, opti-
mumque teneo in omni meo litterario censu, lucubrationum mearum hacte-
nus promulgatarum volumen decimum tertium. Ego vero, qui ab Aristotele di-
dici Deum illum totius Mundi Rectorem tenues, inopum oblationes minime
despicere, spero Vos (augustissime Dux, amplissimi Gymnasiarchae) peripate-
ticam hanc meam De Animorum aeternitate contemplationem, & in ipsa gran-
dem animi mei erga Vos obseruantiam & propensionem non aspernatos ; eo
etiam nomine, quo singulis Vobis in mystico Mercurij templo congruum do-
narium me suspendisse confido.

Tibi siquidem, Serenissime Princeps IOANNES CORNELI, Dux Ducum
optime, qui non fucatae Religionis exemplar, sed verum Christianae pieta-
tis iubar, Termaximae Reipublicae Venetae, quam innocentia vitae sem-
per ornasti, clauum mira dexteritate gubernans, tantique Domini gub-
ernacula prouidentissimo consilio regens, omnium animos non minus
exemplo quam imperio, non minus morum integritate quam legum se-
ueritate ad Virtutis amorem allicis, & a vitiorum contagione retrahis, Tibi,
o Venetarum grande decus columenque rerum, congruenter offerimus hos li-
bros De Humanorum Animorum immortalitate ; quae civilis ac honestae vitae
adeoque rectae omnis politicae primum summumque fundamentum si destruat,
actum plane sit de diuino cultu, actum plane sit de innixa Diuino cultu Prin-
cipum Maestate ; ut enim Dominantium autoritas & potestas mirifice Dei
cultu metuque firmatur, vel Aristotelis obseruatione ; sic ipsa Religio,
Numinisque timor apud illos euanesceat, quicumque Lucretium, audiunt
de mortalitate nostrarum animarum inter Epicureos cum Horatio gru-
nientem.

Tibi vero, NICOLAE CONTARENE, qui litterarum plenissimus eru-
ditos omnes semper fouisti, singulisque sapientiae cultoribus nunquam non val-
de fauisti, quique celsa in Republica potens opere ac sermone, sago togaque
clarus & scribenda gessisti pariter & gerenda scripsisti ; nam heroica proce-
rum gesta eo stilo Venetis Annalibus inseris, ut praeclarissima facta dictis exa-
quans, delicta reprehendens, virtutes extollens, admirabilem abste scriptam hi-
storiam Venetam legentibus vitiorum detestationem, honestatisque cupidita-
tem facile persuadeas ; nominique tuo nunquam inter morituram gloriam
ideo compares, quod, ut ait Crispus, ingenij facinora, sicuti anima, immortalia
sunt ; Tibi inquam tot nominibus famam immortalem adepto theoria no-
stra De mentis humanae Immortalitate decentissime dicatur.

Tibi pariter, amplissime PETRE BONDIMERIE, quem & ob sin-
gularem vitae probitatem, cunctos ad honestatis ac virtutis cultum leni quadam
nobilis exempli violentia mirabiliter inuitantem & allicientem optimi quique
colunt

7 de an.
t. 1.

7. euph.
cap. 18

5. polit.
cap. 11.

lib. 1.
1. lib.
epis. 4.
1. carm.
ode. 34.

7 init. bel
li lug.

colunt & venerantur; & ob admirabilem vitæ candorem, morumque suauitatem omnes ad vnum vnice diligunt; quemque non solum ob præclaram illam regni Cretensis administrationem adhuc Vniuersa Græcia suspicit; & admiratur; verum etiam ob egregiam in rebus maritimis operam late dominantis Reipublicæ præstaram vel ipsi Piratæ metuunt, & homines immani feritate barbari plurimum verentur: quem denique nunc augustissimæ Patriæ supremis in Magistratibus optime consulentem, omnes Urbis ordines summum Patriciorum decus vna iam voce contestantur, Virum inclytum dignissime celebrantes; Tibi, præstantissime Senator, his rationibus mire conspicuo, speculationem hanc De perennitate rationalis animæ iure meritoque debuimus inscribere.

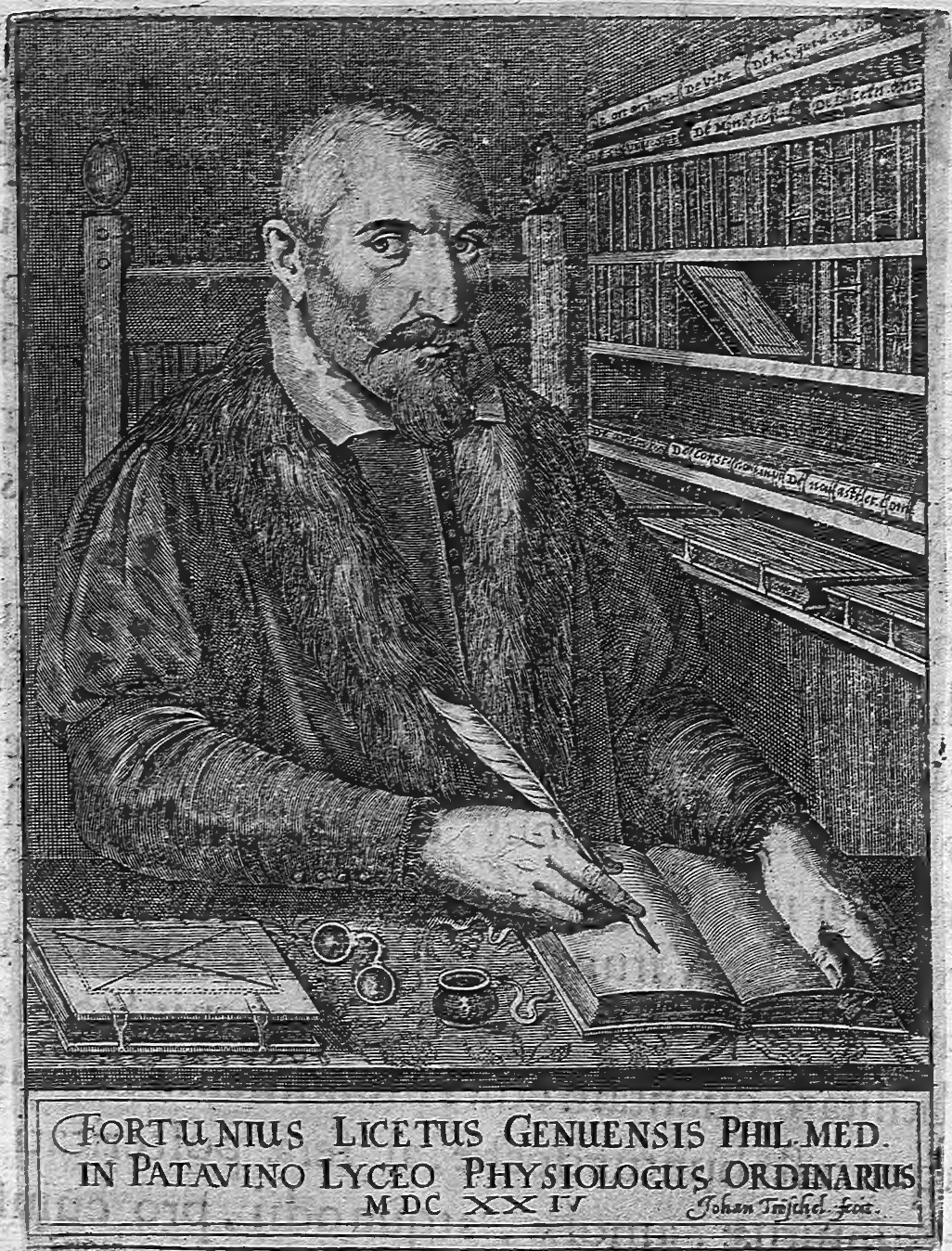
Tibi quoque præcelle DOMINICE MOLINE, qui Musarum non solum Euganearum præsidium & dulces decus; ast Europæarum omnium vere magnus Apollo, beneficentiæ radios cunctas in Orbis litterarij regiones affluenter extendens, a studiosis omnibus valde diligeris, ac veluti Tutelare numen, Eruditorum Vniuersitati summa benigni Dei gratia concessum, meritisime coteris; qui pater & princeps omnis litteraturæ, seculi huius angustijs angustior Heros, & mystici Sapientiæ Cæli robustissimus Atlas, a singulis, quicumque Palladi nomina dedere, mirifice suspiceris; quique vir æterno sapientiæ, prudentiæque iubare circumfusus, vt a Mineræ proceribus vniuersis certatim merita laude passim concelebraris, & doctorum voluminum dedicatione quotidie condecoraris; ita nunc ab Heroico illo termamax Politicophœnicis Adriatæ Senatu, qui Te nunquam extra rogatam Urbem a se procul abire passus, at omnibus in rebus assidere sibi voluit assidue, peropportune Litterarius Triumuir es nuncupatus, vt difficillimis hisce temporibus Patavinæ Athenas moderareris; nimirum optime prouidit Argo-Lynceus Ordo Senatorius Te Doctissimum viuorum admirabili sapientiæ & prouidentia collabentibus, vel potius lapsis Musarum rebus accurrere ac succurrere valere. Tibi inquam, inclyte DOMINICE, contemplationem hanc meam De Immortalitate Rationalis Animæ, quæ sola prudentiæ, ac sapientiæ sedes est atque magistra, decentissime consecro; cui iam dudum memetipsum, & omnia mea studia dedicaui.

Viue diu felix Tibi, totique Reipublicæ, Serenissime Princeps, antiquissimæ gentis CORNELIÆ nouum sidus, æuum hoc nostrum virtutum radijs illustrans.

Viuite diu Patriæ, Studiofis, ac probis omnibus, Illustrissimi ac Excellentissimi Triumviri Litterarij; meque sub amplissimi patrocinijs vestri tutela fouete.

Patavij Kalen. Aprilis. M. DC. XXIX.

Tibi patriæ, illustri FETRE BONDIERI, quæ & opus

CVI SOPHIA æternum dedit, & memorabile nomen,
 Talia pallescens ora LICETVS habet.
 A Chartis color iste, manu quas ille diurna,
 Quas & nocturna vertere semper amat.
 Hic illi assiduus labor, & iucundus, vt Orbi
 Consulat interpres fidus Aristotelis.
 Sic fortunato rerum cognoscere causas,
 Abditaq; in tenebris sensa aperire licet,
 Et licet æternæ sibi sæcula condere vitæ.
 Viuat vt in Scriptis, pallet in Effigie.

Felix Ofius S. T. D. & Artis Oratoris
 Interpres in Gymnasio Patavino. C.

LICETE DOCTISSIME

Ac Celeberrime

DE humanæ mentis immortalitate, immortale opus iam exegisti. In quo Atheos, Saduceos, Epicureos, pseudoperipateticos, & alia huius gregis monstra, ac portenta, tot, ac tãtis rationum telis, & ictibus confecisti; vt eos non impietatis modò, sed amentia, ac stupiditatis prorsus argueris. Nimirum hoc philosophari est, non insanire; vt quidam faciunt gloriosi professores insanientis sapientia; quos vt sua vitia mentis oculis captos tenent, ita errores, ac deliria delectant. Habes tu quidem in hoc campo Clarissimos agonistas, quibus nihilominus tam longo interuallo antecellis; vt tantæ ambitionis palmam, fauentibus, ac plaudentibus ipsis eripias. Gratulor itaque politissimo ac felicissimo seculo nostro; quòd te Virum omni doctrinarum genere ornatissimum tulerit, tanta præditum ingenij fecunditate, ac subtilitate, quantam edita monumenta testantur, edendaque testabuntur doctæ, ac seræ posteritati; quæ expers inuidia, amoris, atque odij, pro cuiusque merito, sententiam feret irreuocabilem.

Tibi Viro præclarissimo, pientissimo, humanissimoque

Bona fide addictissimus

Martinus Sandellius Patau.

IO: BAPTISTAE TARONI GENVENSIS

In eximij Philosophi

FORTVNII LICETI

Doctissimos libros

De Immortalitate Rationalis Animæ

O D E.

O Quis per auras peruigil incubans
Torua minaces Æ gide perlegit
Vultus? & hausit purpurantium
Mollifluis facibus genarum.

Ignes honestos Virginis Atticæ,
Dignamque frontem lumine cæso
Lucis amenis æstuantem
In viridi recubans Lycæo?

An mens Lyceti Virginis aureos
Crines iocosis ebria nutibus
Rimatur ardens, qua fluentæ
Diuinum peperit liquorem

Planta fugaci Pegasus alipes?
Gratatur item Pallas, & æthere
Speñat vicissim Te propinquum,
In patrijs struere orsa terris.

Te nunc Lycetum profiliens Iouis
Imo bipenni vertice Lemnia
Virgo decore conspicatur,
In gelidis latitans rosetis.

Miratur ingens hinc opus Ingeni
Certare priscis, Idalijs iocis
Fatur: nouellos cerno fatus,
Cerno operum monumenta gaudens.

Æterna laxas dum penetralia,
Et nexa rerum multiplici modo
Exhausta riuis orsa nostris,
Ingenio referare causas

Ausus latentes. Eruta quæstio,
Quam nec viretis mollior hortuli,
Gargatus imis explicauit
Nobilibus residens Athenis.

Quam non Hymetti collibus aureis
Vicinus inquam pollicitus senex,
Dianeta verrens, et licenter
Exiliens tetrica cicuta.

Vernante luco non Academij,
Vel lata sianmo dogmata porticu,
Vel queis amanos per recursus
Orbita florigeros nouabat

Orbes

Orbes micantis pollicis ictibus :
En leta tantis cerno laboribus
Mellita cerno plausitasse
Verba notis redimita certis.

Dum certa rerum pondera fufius
Prescribit idem monstrat, & acrius
Metam fatigatis labore
Multiplici peragenda scripto

Ingressus audax semina riuis,
Deducta pandens lucidioribus,
Et corde docto sensa profert,
Con similem hinc animam iugari

Ostendit unam quadrupedum gregi :
Herere plantis scilicet alteram
Communem : anhelos alma vita
Utraque vis refouet calores.

Hinc falsa veris sepe redarguit,
Celoque fusam concinit alteram
Haustam perenni sede monstrans,
Conspicuos aditus renoluens ;

Quam donet ethra causa potentior :
Riteque cantus faucibus alligans,
Cantus Olorum fando vincit
Non gracili rapiente thyrsos.

En lotus undis Castalijs iacet,
Miratus amplis sacra recursibus
Immunis umbra sidera altis
Floreat radiare gyris.

Vos quæ latentis conscia Pieri,
Qua lenè ridens plaudit apex Choris
Oestro sereno vos alumni
Immodicos releuatis haustus.

Vestigat imis frondea montibus
Laureta fertis, sedulus inuios
Tractus Lycetus dum Corymbis,
Molliflui ciet oris ignes.

Ergo viretis lauriger accubans,
Cernat Lycetus frigidulos lares,
Excussa roranti fluente
Munera per vitreos aquarum

Lusus, sereno fonte scatentia
Confusa rori premia melleo,
Edocta nectar funditare
Perpetuo omnes astat igni.

Te lucus ingens, Te viridans iugum,
Te flumen undis acrocorinthijs,
Tu Tu vocaris qua per umbras
Qua spatiat Onyx nitentes

Lymphas prementi pollice concutit
Rorante luco frigidulus latex
Inuitat haustus, & superbit
Mole sua fluitans aquarum.

Argumenti dignitatem, difficultatem, que summa cum utilitate ac necessitate coniunctam referens, & contemplationis
Ordinem, methodumque proponens pagina 1.

DE IMMORTALITATE RATIONALIS ANIMÆ

LIBRI PRIMI

Examinantis opiniones Immortalitati Animorum infensas
Capita Sexagintanovem.

- P**rima Opinio Alexandri, ponentis Animam omnem esse penitus mortalem, quia oritur, & in ortu suo ducatur ex materia; atque ab eam esse, ac in operari dependeat. Caput. I. pagina 5
- Prima ratio Alexandro suadens animam mortalitatem, eo quod actus sit inseparabilis ab eo, cuius est actus, contextitur, & dissolvitur ex Aristotele. Cap. II. 7
- Animam rationalem ut se habeat ad motumque, cuiusque, immobilitatem non arguere sui mortalitatem secunda ratione Alexandri. Cap. III. 10
- Rationali animam quomodo conveniat esse hoc aliquid, ac per se subsistere; unde tollitur tertia ratio mortalitatis ab Alexandro allata. Cap. IV. 14
- Animam rationalem mortalitatem non probari quarta ratione Alexandri petita ex eo, quod Aristoteles asserit, Animam esse aliquid ipsius corpori, & proinde ab eo inseparabilem. Cap. V. 16
- Intelligendi functionem ita phantasmam, & phantasmata non respicere, ut nullo modo rationalis animam mortalitatem arguat inde ducta Alexandri ratio quinta. Cap. VI. 17
- Functiones animam non omnes temperamentum corporeum siqui, neque cum corporis motu fieri; etsi molles carne sint apti mente, duri vero non apti; unde solvitur Alexandri ratio sexta mortalitatem Animæ in Peripato probare contendens. Cap. VII. 23
- Animam rationalem corpori forinsecus aduenientem, non violente, sed naturaliter mouere corpus: unde solvitur septima ratio mortalitatis ab Alexandro proposita. Cap. VIII. 27
- Rationalem animam e corpore semel egressam, ad ipsum regredi non posse Naturam viribus; hinc tamen Alexandri desumpta mortalitatis octaua ratio necessitatem non habere demonstratur. Cap. IX. 28
- Animam rationalem cur ab eterno separata quum fuerit Aristoteles, protinus immigret in corpus, si melius ei est esse sine corpore; unde solvitur nona ratio mortalitatis ab Alexandro allata. Cap. X. 30
- Animam rationalem ingressum in corpus esse naturalem, & immigrationis modum esse physicum; proportioque diuturnemorem ad breuiem explicatur; unde ratio decima mortalitatis ab Alexandro proposita dissolvitur. Cap. XI. 32
- Animam rationalem similiter haberi potentia priusquam actu in fetu, ut vegetalis, & sensitrix; at non similiter educi de potentia materie; unde solvitur Alexandri ratio mortalitatis undecima. Cap. XII. 33
- Animam eternam cum mortali corpore coniungi, & permanere posse, unumque per se essentialiter constituere: Quare solvitur mortalitatis duodecima ratio ab Alexandro allata. Cap. XIII. 34
- Animam rationalem esse principium adequatum intelligendi, non solum principale; utque homo etiam dicatur intelligere per animam, ex quo solvitur decimatertia ratio mortalitatis ab Alexandro adducta. Cap. XIV. 35
- Animam partem rationalem non esse ex elementis; nec pendere ex eorum mixture ac temperamento; unde solvitur decima quarta ratio mortalitatis Alexandrorum. Cap. XV. 36
- Animam rationalem, siue intellectus humanus ut apud Aristotelem sit potentia, & substantia immortalis; unde solvitur Alexandri ratio decima quinta mortalitatis. Cap. XVI. 37
- Rationalis anima ut conferat ad esse, siue ad essentiam hominis, & sit a corpore separabilis: unde tollitur Alexandri ratio decima sexta mortalitatis. Cap. XVII. 39
- Animam portionem rationalem esse ortus & interitus immunem seu ab omni parte perpetuam ad aures Aristotelis: ex quo solvitur Alexandri ratio mortalitatis decima septima. Cap. XVIII. 39
- Animam rationalem non esse ita in corde, ut sit a corpore inseparabilis; unde solvitur Alexandri ratio mortalitatis decima octaua. Cap. XIX. 40
- Rationalem animam sine sensu, ac nutritiuam ut esse ac non esse dicas ad aures Aristotelis; & hinc eluitur decima nona ratio mortalitatis ab Alexandro allata. Cap. XX. 42
- Animam rationalem cur extra corpus per se subsistere possit absque sensu, ac vegetali, non item in corpore: unde solvitur vigesima ratio ab Alexandro proposita. Cap. XXI. 43
- Animam rationalem mortalitatem non coniungi eo quod Aristoteli forma dicatur inseparabilis; ut locus. Unde solvitur vigesima prima ratio a Portio Alexandrinis adiecta. Cap. XXII. 44
- Aeternitati mentis humana in Peripato non refragari quod non habeat motum, aut opus eternum: Quo tollitur vigesima secunda ratio mortalitatis a Portio proposita. Cap. XXIII. 45
- Rationalis anime immortalitati non officere quod sit, vel non sit prima, nec principium Universi: Unde tollitur mortalitatis ratio vigesima tertia similiter a Portio promulgata. Cap. XXIV. 46
- Animam rationalem mortalitas colligi non debet ex eo, quod moueatur per accidens ad motum humani corporis: Unde solvitur mortalitatis ratio vigesima quarta pariter a Portio producta. Cap. XXV. 47
- Immortalitati rationalis anime non officere, quod in morte hominis corrumpatur scientia, & habitus empiris mentis humana pristinus: unde tollitur mortalitatis ratio vigesima quinta similiter a Portio prolata. Cap. XXVI. 47

Anima rationalis immortalitati non refragari quod Aristoteles anima corruptionem aliam non dederit, prater corruptionem quia corrumpitur corrupto corpore: unde soluitur vigesima sexta ratio mortalitatis ab Ephesio, & Castellano proposita.

Cap. xxvii.

Secunda opinio Pomponatii dicentis Aristotelem opinari Animam esse simpliciter mortalem, at secundum quid immortalem; quod primum probat eo quod Anima sit natura media inter mortalia, & immortalia; quam naturam mediam immortalitati nihil derogare probantes nos occurrimus vigesima septima rationi mortalitatis a Pomponatio proposita.

Cap. xxviii.

Anima rationalis immortalitas non tollitur eo quod Aristoteles eius theoriam non habuerit in Metaphysica, ubi de Intelligentiis agitur: unde soluitur mortalitatis ratio vigesima octava a Pomponatio vulgata. Cap. xxix.

Rationalis anima perennitati non ob stare duos modos operandi, seu duos modos essendi: ex quo tollitur mortalitatis ratio vigesima nona similiter a Pomponatio producta. Cap. xxx.

Anima rationalis mortalitatem non conuinci ex passibilitate intellectus ab obiecto: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima Pomponatiaca. Cap. xxxi.

Rationalis anima finito tempore corpus actuans, & infinito manens a corpore separata non habet repugnantem Aristotelem, contradicentem Anaxagora ponenti mundum & motum aliquando incipisse post infinitam quietem; nec habet refragantem conditionem partis: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima prima a Pomponatio vulgata. Cap. xxxii.

Impedimentum intellectus ex latione Cerebri, aut ex morbo quouis alio, non arguere mentis humana mortalitatem: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima secunda, pariter Pomponatiaca. Cap. xxxiii.

Aristoteles humanas animas a corpore separatas ubi considerauerit: unde tollitur trigesima tertia ratio mortalitatis, a Pomponatio allata. Cap. xxxiv.

Felicitas, quae ab Aristotele post mortem negetur, & quae ponatur: Ex quo tollitur mortalitatis ratio trigesima quarta, a Pomponatio data. Cap. xxxv.

Naturalis facultatum cognoscantium subordinatio non probat anime rationalis mortalitatem, sed immortalitatem: unde soluitur trigesima quinta ratio mortalitatis a Pomponatio inuenta. Cap. xxxvi.

Anima rationalis ut in ratione actus media existens inter Intelligentias, & sensitives animas, non ideo ponenda sit mortalis, sed immortalis: unde tollitur mortalitatis ratio trigesima sexta, pariter a Pomponatio proposita. Cap. xxxvii.

Anima rationalis immortalitati, & separabilitati non officere in Peripato: separabilitatem Intelligentia ab orbe caelesti: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima septima, similiter Pomponatiaca. Cap. xxxviii.

Immortalitatem non destruere quod Intellectus humanus ad Intelligentias se habeat, ut oculus noctua ad lumen Solis, & Luna ad terram: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima octava, a Pomponatio inuenta. Cap. xxxix.

Anime rationalis immortalitatem Aristoteli cognitam fuisse, ratamque; licet sit articulus Fidei Catholica: unde soluitur mortalitatis trigesima nona, a Pomponatio promulgata. Cap. xl.

Immortalitati non officere, quod mortale contrarium sit immortalis: unde tollitur mortalitatis ratio quadragesima ducta ex Pomponatio. Cap. xli.

Intellectus perennitati non refragari, quod intellectio sit in materia, & perficiat quoquo pacto corpus: unde soluitur mortalitatis ratio quadragesima prima, a Pomponatio relata. Cap. xlii.

Anima immortalitati non ob stare, quod Aristoteles ponat intellectum esse terminum formarum naturalium, seu naturam; & formas naturales non esse sine materia: unde soluitur ratio quadragesima secunda a Pomponatio data. Cap. xliii.

Anima rationalis immortalitati non officere, quod si mouens mota, & physica considerationis: unde tollitur mortalitatis ratio quadragesima tertia a Pomponatio proposita. Cap. xliii.

Anima rationalis immortalitatem non destruere, quod ipsa sit aliqua ratione in loco: Unde soluitur mortalitatis ratio quadragesima quarta Pomponatiaca. Cap. xlv.

Tertia opinio Heruei, Scoti, Caietani, & Zimara iunioris, asserentium Aristotelem dubium fuisse an anima sit immortalis, nec ne; nullibique determinasse certi aliquid in proposito, perpenditur; & explicatur quae anima, & quomodo ab Aristotele comparatur Recto tangenti aeniam sphaeram secundum punctum: quare soluitur mortalitatis ratio quadragesima quinta, ab Herueo, & Caietano vulgata. Cap. xlvi.

Scoti sententia proponitur, & ratio quadragesima sexta mortalitatis ab eo inuenta diluitur, ostendendo post dissolutionem compositi manere posse partes formales; non autem solas materiales remanere debere. Cap. xlvii.

Immortalitatis anima destrutricem non esse variam separabilitatem a corpore intellectus agentis, & possibilis, quae nulla est Aristoteli: unde soluitur mortalitatis ratio quadragesima septima, a Caietano vulgata. Cap. xlviii.

Corruptibilitate intellectus passiuus non probari rationalis anima mortalitatem; unde soluitur mortalitatis ratio quadragesima octava, a Caietano allata. Cap. xlix.

Animam non ideo mortalem esse quia sine intellectu passiuo, qui corruptibilis est, nihil intelligat: Unde tollitur mortalitatis ratio quadragesima nona, ab eodem Caietano proposita. Cap. l.

Anima mortalitatem non probari ex eo, quod non reminiscamur, nec ori eorum, quae mens agnouerat antequam corpori consociaretur, nec defuncti eorum, quae viuentes intellexeramus: unde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima, a Caietano allata. Cap. li.

Immortalitatem non tolli ab eo, quod ait Aristoteles, felicitatem humanam paruo tempore durare: unde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima prima, pariter a Caietano producta. Cap. lii.

Quarta opinio Themistii, Simplicijque a Ianduno recepta & confirmata, statuens intellectum possibilem, atque adeo animam rationalem Aristoteli esse immortalem; sed eam non habere immortalitatem, quae cum informatione coniuncta sit, asseritur: & tollitur mortalitatis ratio quinquagesima secunda a Ianduno ex eo ducta, quod dispositiones apparentes materiam ad animam rationalem non assistentem, sed informantem, stare non possunt cum eius immortalitate. Cap. liii.

Unionem anime corpori essentiali corruptibilem non derogare immortalitati anime informantis: unde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima tertia Ianduniana, a Pomponatio collaudata. Cap. liii.

- Homini corruptionem non ob stare immortalitati rationalis anima; licet ponatur esse transmutatio substantialis; & quo modo sit accidentalis; unde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima quarta similiter a Ianduno, & a Pomponatio promulgata. Cap. LV.* 93
- Anima rationalis aternitati non officere siue habeat unum esse substantiale, siue duplex; unum in corpore, aliud extra corpus: unde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima quinta, prolata a Ianduno. Cap. LVI.* 95
- Immortalitati rationalis anima non repugnare, quod ipsa sit id, quo aliquid est, nempe id quo homo est: Vnde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima sexta a Ianduno adducta. Cap. LVII.* 96
- Quinta opinio Auerrois asserentis animam rationalem esse immortalem ea immortalitate, qua pluralitatem numericam non patitur, diruitur; & ostenditur humanorum intellectuum multitudinem in eadem specie non derogare illorum immortalitati: unde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima septima ex Auerroe deducta. Cap. LVIII.* 97
- Sexta Opinio Algazelis, Alberti Magni, & Dini Thoma, asserentium animas rationales Aristoteli quidem esse immortales; at non ea immortalitate, pollere, qua coniunctam habeat originis carentiam, seu aternitatem a parte ante. Vnde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima octaua ex Algazele prolata. Cap. LIX.* 100
- Septima sententia Olympiodori constituentis animam rationalem esse immortalem, sed Aristotelem non posse talem immortalitatem tueri, quia cum mundi aternitate inuicibilis infinitatem in actu, Aristoteli ubique negatam: unde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima nona ab Alexandreis, & aliis demonstratiua putata. Cap. LX.* 103
- Octaua opinio mortalitatis apud Stoicos recensetur; & ostenditur non destrui rationalis anima immortalitatem eo quod parentes gignant filios sibi similes ingenio: unde tollitur mortalitatis ratio sexagesima, a Panatio vulgata. Cap. LXI.* 106
- Doloris animi & morbos non arguere illius mortalitatem Vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima prima, a Panatio quoque proposita. Cap. LXII.* 107
- Non sententia mortalitatis anima rationalis ab Epicureis contestata perpenditur; & ostenditur immortalitatem humani animi non ladi eo quod actio mentis, cum corpore videatur adulescere, ac fatiscere. Vnde tollitur mortalitatis ratio sexagesima secunda, a Lucretio primum allata. Cap. LXIII.* 108
- Immortalitas anima non ideo neganda, quia mens in ebrietate afficiatur. Vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima tertia, Lucretio promulgata. Cap. LXIV.* 109
- Immortalitati non derogare, quod animus delirantium sanetur medicamentis. Vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima quarta pariter a Lucretio dicta. Cap. LXV.* 110
- Immortalitati non aduersari: quod in hominis interitu partes alia moriantur ante cor; quod ultimum omnium membrorum obeat: unde soluitur mortalitatis alia ratio Lucretiana. Cap. LXVI.* 110
- Immortalitate non priuatur animus eo quod sit una pars hominis; nec fixus in una sede moretur Vnde tollitur mortalitatis ratio sexagesima sexta, similiter a Lucretio producta. Cap. LXVII.* 111
- Immortalitas anima non tollitur eo quod morientes doleant nec sentiant anima discessum: unde tollitur mortalitatis ratio sexagesima septima, pariter a Lucretio promulgata. Cap. LXVIII.* 111
- Mortalitatis argumentum non est, quod ridiculum sit animas praexistentes expectare connubia, & conceptus conceptumque partus. Vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima octaua, pariter a Lucretio proposita. Cap. LXIX.* 112

LIBRI SECVNDI

Rationes immortalitatis animorum deducuntur ex ijs attributis, quae Aristoteles assignat animis antequam corpori copulentur;

CAPITA OCTOAGINTATRIA.

- P** Refatio attexens dilectis dicenda. 113
- Anima generatim distinguitur in suas species supreamas; & ab aliis ea seligitur, cuius aternitatem in Lyceo nunc aggredimur explicare. Cap. I.* 113
- Quatuor aperuntur fontes in Peripato, unde nobis effluent argumenta rationalium animarum immortalitatem ex Aristotele demonstrantia. Cap. II.* 114
- Animam rationalem non pendere a materia elementari; adeoque immortalitate donari. Cap. III.* 115
- Humanum intellectum carere materia, quae perpetui valeat; & proinde corruptioni obnoxium non esse. Cap. IV.* 115
- Partes aliquas anima priores esse composito; proptereaque incorruptibiles. Cap. V.* 116
- Quasdam partes anima priores esse partibus totius animalis, adeoque perpetuas. Cap. VII.* 118
- Perpetuitatis anima ratio colligitur etiam ex habitudine anima ad animal proportionata prioritati rei vniuersalis ad indiuiduum corruptibile. Cap. VIII.* 118
- Partes anime nonnullas esse corruptionis expertes, quia antecedunt ultimam indiuidui hominis materiam. Cap. IX.* 119
- Anima, & esse anima idem est; ideoque ipsa est immortalis. Cap. X.* 119
- Intellectum humanum ita esse in nobis, ut est Deus in vniuerso independentem a materia; proindeque corruptibilem non esse. Cap. XI.* 120
- Humanum intellectum immortalem esse Aristoteli, cui ponitur non habere materiam. Cap. XII.* 121
- Intellectum humanum ob materiae carentiam esse indivisibilem a sua functione, quam edat per totam aternitatem. Cap. XIII.* 121
- Rationalem animam ex Aristotele perpetuam esse demonstraturi quia non pendeat ex materia subcelesti proxima, explicamus primo locum celeberrimum libri De Generatione Animalium, unde multa suppetent argumenta propositi. Cap. XIV.* 122
- Animam rationalem esse immortalem, eo quod ita in procreatione hominis non pendet a menstruo sanguine, neque a corpulentia seminis, ut de illius potentia educatur; quia praefuit ante corpus. Cap. XV.* 127
- Rationalem animam immortalem esse eo quod ipsa non pendeat ex materia seminis, nec ex corpore conceptus; quia illi extrinsecus accedit. Cap. XVI.* 128

I N D E X

Immortalitatis ratio deducitur ex eo quod intellectus humanus in productione hominis non pendet ex materia nostra; quia contingat in materiam non subeundo semen maris. Cap. xvii.	128
Rationalis anima ideo probatur esse immortalis, quia non pendet a materia proxima conceptus, nec omnino a corpore: quum eius actio non sit corporalis. Cap. xviii.	128
Humana mens a materia non pendet, quia Divina est, ac proinde immortalis. Cap. xix.	129
Exhaustitur secundus fons argumentorum animæ rationalis immortalitatem comprobantium; & nova ratio ducitur ex eo, quod mens nostra non efficitur a parentibus; quia præfuit ante corpus. Cap. xx.	131
Anima rationalis non pendet a parentibus, quia forinsecus advenit; unde ipsius immortalitas comprobatur. Cap. xxi.	131
Mens humana non oritur a parentibus, quia fœtui advenit non mediante semine; proindeque est immortalis. Cap. xxii.	132
Immortalitas animæ colligitur ex eo quod anima rationalis non pendet in ortu a parentibus, quia divina est. Cap. xxiii.	133
Immortalitatis ratio desumitur ex eo quod anima rationalis non pendet a parentibus, quia eius actio non est corporalis. Cap. xxiv.	133
Elicitur ratio immortalitatis ex eo quod mens non pendet a parentibus ullo modo. Cap. xxv.	134
Anima rationalem a parentibus non pendere, ut vegetalis, & sensualis; ideoque perennem esse: ostenditurque quomodo homo hominem generet, rationalem animam non procreans. Cap. xxvi.	136
Anima rationalis a calo non pendet, quia est penitus incorporea, & calo nobilior; proindeque immortalis. Cap. xxvii.	137
Immortalem esse animam constat eo quod nostra mens a calo non pendeat per motum, nec per lumen, nec per calorem ullum. Cap. xxviii.	137
Mentis humana perennitas ostenditur quia non pendet a caelesti substantia, nec ut a causa remota, nec ut ab efficiente proximo. Cap. xxix.	138
Anima rationalis non oritur ab Intelligentia infra Deum, seu ab ea non pendet in esse velut a sui causa effectrice, ac proinde statuenda est immortalis. Cap. xxx.	139
Animam rationalem pendere a summo Deo immediate demonstratur ex Aristotele, cum fundamentum novarum rationum immortalitatis, explicato celebri loco secundi Physicorum. Cap. xxxi.	140
Anima rationalis ideo dicenda est immortalis, quia dependet in esse, seu conceptui communicatur a solo Deo, ut ab efficiente mortali contradistinguitur. Cap. xxxii.	141
Tollitur Alexandreorum responsio, demonstrando ex eodem Aristotelis loco rationalem animam pendere a Deo, non ut a causa remota & communi, sed solum immediate, ut a causa proxima & adequata. Cap. xxxiii.	141
Immortalis est anima rationalis, quoniam a Physico non semper & absolute consideratur, sed quatenus est in materia. Cap. xxxiv.	143
Aeternitas animæ convincitur ex eo, quod anima rationalis consideratur a Metaphysico, dum a Physiologo considerari non potest. Cap. xxxv.	143
Animam rationalem a solo Deo immediate pendere, colligitur ex alio loco Magistri, qui plures immortalitatis rationes continens, diligenter primum explicatur. Cap. xxxvi.	143
Anima rationalis a Deo, ut a causa proxima, immediate fœtui communicatur, adeoque dicenda est immortalis. Cap. xxxvii.	145
Rationalis anima est separabilis a sua materia, ut accidentia sunt inseparabilia a suo subiecto. Cap. xxxviii.	145
Intellectus, & voluntas a corpore separantur, ut materia, & corpus, ad sensus & vegetalis animæ differentiam. Cap. xxxix.	146
Animæ portio rationalis est id ratione cuius anima humana tota dicitur separabilis quoque passio, & immortalis. Cap. xl.	146
Animam rationalem a Deo immediate pendere colligitur ex alio loco Aristotelis, unde rationes aliæ immortalitatis educuntur. Cap. xli.	146
Anima rationalis est semper actus, nunquam potentia; proindeque immortalis. Cap. xlii.	149
Immortalitatis ratio deducitur ex eo quod anima rationalis est ita hominis propria, ut nulli alteri rei communis sit, a solo Deo proveniens. Cap. xliii.	149
Rationalem animam a solo Deo proxime pendere colligitur ex alio loco Magistri celeberrimo; unde nova ratio immortalitatis habetur. Cap. xliiv.	150
Ex eo immortalitas habetur, quod anima rationalis a Deo pendet ut a forma mundi, nullius alterius adminiculo. Cap. xlv.	153
Animam rationalem immediate a Deo pendere, & ab æternitatis, depremitur ex aliis placitis Aristotelis alias propositi nostri rationes allaturis in Peripato. Cap. xlvi.	154
Anima rationalis dependet a primo rerum principio, ut celum; ac proinde est immortalis. Cap. xlvii.	155
Intellectus humanus Aristoteli dependet a Deo, non in tempore sed ab æterno; quare mortalis esse non potest. Cap. xlviii.	155
Animam rationalem immediate a Deo dependere ab æterno, colligitur ex alio dogmate Magistri, novas rationes immortalitatis allaturis. Cap. li.	155
Anima rationalis pendet a Deo, ut lumen a Sole; unde colligitur eius immortalitas. Cap. li.	156
Immortalis est humanus intellectus, quoniam a Deo accenditur in anima, ut lumen a Sole in perspicuo. Cap. li.	156
Rationalem animam a Deo proxime pendere ab æterno, ac esse immortalem, deducitur ex alio loco Aristotelis. Cap. lii.	157
Immortalitatem adstruit Aristoteles asserens animam rationalem ab æterno pendere a Deo, ut etiam Intelligentias. Cap. liii.	158
Homo ab Aristotele ponitur Deo summo congenens, proindeque eius anima immortalis. Cap. liiv.	158
Aristoteli animam esse immortalem, qui posuit simplicem emanationem ab æterno sine motu, & sine subiecto a causa efficiente. Cap. lv.	158
Aperitur tertius fons rationum ostendentium immortalitatem animæ; & ea probatur ex Intellectus præstantia. Cap. lvi.	161
Intellectus est perfectum quid, ac proinde immortale. Cap. lvii.	162
Animam rationalem antequam corpus ab æterno, ac proinde immortalem esse. Cap. lviii.	162

C A P I T V M.

<i>Alius locus Aristotelis explicatur ostendens animam rationalem esse antiquiorem corpore; unde rationes aliae immortalitatis deducuntur. Cap. Lix.</i>	163
<i>Aristoteles ponit animam rationalem immobilem, separabilem, ac perpetuam, quae ad Metaphysicam attineat. Cap. Lx.</i>	163
<i>Intellectus humanus Aristoteli est immortalis, cui est id, quo Metaphysica est prior Naturali Philosophia. Cap. Lxi.</i>	164
<i>Confirmat Aristoteles animam rationalem esse ab aeterno, adeoque perennem. Cap. Lxii.</i>	164
<i>Celeberrimus locus alius immortalitati fauens declaratur, ubi Aristoteles ponit intellectum humanum esse Antiquissimum. Cap. Lxiii.</i>	164
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex anima rationalis antiquitate; & vindicatur a solutionibus Zimarae iunioris. Cap. Lxiv.</i>	166
<i>Aristoteli nostra mens est immortalis, apud quem intellectus possibilis est prior tempore intellectu agente; sed non omnino. Cap. Lxv.</i>	167
<i>Quartus fons detegitur argumentorum immortalitatis; quae probatur ex eo quod anima in ortu hominis corpori extrinsecus accedit, ut lumen perspicuo. Cap. Lxvi.</i>	167
<i>Mens humana functionem habens corpori non communicantem, immortalis est, ut qua materiei forinsecus advenit, quum ante fetum praesuerit ab omni corpore se iuncta. Cap. Lxvii.</i>	168
<i>Anima rationalis immortalis ostenditur, quia non oritur in corpore, sed advenit. Cap. Lxviii.</i>	169
<i>Immortalis esse rationalis anima probatur eo quod ex universo, in quo praexistebat, ingreditur substantiam fetus humani. Cap. Lxix.</i>	169
<i>Anima rationalis non in corpore producit, sed praexistens, in corpus recens genitum ingreditur; ac propterea est immortalis. Cap. Lxx.</i>	170
<i>Ut anima rationalis e corpore egreditur in obitu hominis, ita, in corpus ingreditur antea in eiusdem origine; ac proinde est immortalis. Cap. Lxxi.</i>	171
<i>Aristoteles intellectum humanum non nasci in corpore discernens, ponit animae rationalis immortalitatem. Cap. Lxxii.</i>	171
<i>Apud Aristotelem intellectus humanus dicitur non nasci, seu advenire, substantia quadam existens, adeoque statuitur immortalis. Cap. Lxxiii.</i>	173
<i>Intellectus est ad corporis labem impassibilis; quare & immortalis. Cap. Lxxiv.</i>	174
<i>Humanus intellectus est impassibilis, ac proinde immortalis. Cap. Lxxv.</i>	175
<i>Intelligere, ac speculari per se esse impassibile, arguereque animi perennitatem. Cap. Lxxvi.</i>	177
<i>Anima rationalis habet aliquas operationes proprias, ideoque est immortalis. Cap. Lxxvii.</i>	179
<i>Anima esse immortalis ostenditur eo quod in ultimo senio, & morbis magnis, adeoque in morte hominis destruitur commune habens in se principium impassibile; cuius communis passiones sunt cogitare, amare, odire, ac meminisse. Cap. Lxxviii.</i>	179
<i>Intellectus Aristoteli dicitur esse quid anima divinius; quapropter eidem est immortalis. Cap. Lxxix.</i>	179
<i>Immortalis est in Peripato anima rationalis, quae Aristoteli est penitus immobilis. Cap. Lxxx.</i>	74
<i>Propositis rationibus solutio data ab Alexandreis, & Zimara, quod hic non fuerit locus opportunus agendi de rationalis anima immortalitate, conuellitur. Cap. Lxxxi.</i>	180
<i>Alia eorumdem argumentorum solutio ab iisdem viris allata, quod in explicatis contextibus Aristoteles agat de intellectu Agente, confutatur. Cap. Lxxxii.</i>	181
<i>Anima rationalis ostenditur esse immortalis, quia non ducitur de potentia prima & essentiali ad actum primum a generante, ad sensitivum, ac vegetalem differentiam. Cap. Lxxxiii.</i>	182

LIBRI TERTII.

Depromentis argumenta perpetuitatis animarum ex ijs conditionibus, quas menti nostrae concedit Aristoteles in corpore degenti.

CAPITA CENTVM TRIGINTA NOVM.

P refatio attexens distis dicenda.	187
<i>Indicantur quinque fontes, e quibus effluent rationes ostendentes Intellectus humani in corpore degentis immortalitatem. Cap. i.</i>	187
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex eo, quod anima intellectiva ponitur Aristoteli non habere aliquando materiam. Cap. ii.</i>	188
<i>Aristoteli noster intellectus est aeternus, quia est in corpore non bene se habens, & separatus a corpore optime se habens. Cap. iii.</i>	189
<i>Intellectus humanus est immortalis, quia habet operationem, quae per totam aeternitatem durat. Cap. iv.</i>	190
<i>In Peripato laboriosum est humano intellectui sic esse commissum, ut corpore, ut ab eo non possit absolui. Cap. v.</i>	190
<i>Decreto Aristotelis anima perennitas ostenditur, quia melius est humano intellectui non cum corpore esse. Cap. vi.</i>	191
<i>Aristoteles recipit, & laudat opinionem communem Antiquorum de intellectus humani separabilitate, absolutioneque a corpore; ac respuit oppositam. Cap. vii.</i>	193
<i>Explicatur locus Aristotelis ad Eudemum per alia localibrorum Aristotelis prostantium, praclaras continens rationes immortalitatis. Cap. viii.</i>	194
<i>Immortalitatis ratio deducitur ex natura Somnii Eudemiani verificati ad Aristotelis regulam. Cap. ix.</i>	198
<i>Immortales animas esse ponit Aristoteles, dum defunctos ait esse felices ac beatos. Cap. x.</i>	198
<i>Mortui dicuntur Aristoteli facti compotes melioris praestantiorisque naturae, ob solam immortalitatem animarum. Cap. xi.</i>	198
<i>Aristoteles ait suam sententiam de perennitate animae vetustissimam esse. Cap. xii.</i>	198

<i>Aristoteles ait melius esse nonnisi, & mori statim ab ortu, quam vivere esse diu; melioremque mortuorum conditionem quam uiuorum, quia censuit animas esse perpetuas. Cap. xiii.</i>	199
<i>Anima perennitatem proficitur Aristoteles dum tractauit de anima descensu, & de fortibus. Cap. xiv.</i>	199
<i>Immortalitati fauet etiam veritate coactus Alexander ipse ex Aristotele in hoc fonte statuens, animam in corpore non bene se habere. Cap. xv.</i>	200
<i>Alexander animos hominum cum Aristotele diuinos & caelestes appellat. Cap. xvi.</i>	200
<i>Anima probatur esse perennis Aristoteli, cui sola substantia non indiget subiecto. Cap. xvii.</i>	200
<i>Depromitur ratio immortalitatis ex eo, quod Aristoteles decernit, nihil prohibere quasdam partes animae separabiles esse. Cap. xviii.</i>	205
<i>Immortalitatem ponit Aristoteles dum ait quasdam partes animae definita nullius corporis actus esse. Cap. xix.</i>	210
<i>Intellectus humanus Aristoteli non continet ullam corporis partem, ut forma materiam, quia est immortalis. Cap. xx.</i>	211
<i>Immortalis est Aristoteli mens humana, quia intellectus nullam partem corporis continet, ut causa efficiens praecipua suum instrumentum. Cap. xxi.</i>	213
<i>Animi probantur esse perpetui, quia noster intellectus nullam partem corporis contineat, ut finis continet organa, quae sunt gratia finis. Cap. xxii.</i>	214
<i>Immortalis est apud Aristotelem intellectus humanus, qui inest in hominibus, ut intellectus Diuinus inest in tota rerum natura. Cap. xxiii.</i>	216
<i>Aristoteles ait animam uniuersi esse similem intellectui humano, & non anima sensitua, nec appetitiua; unde colligitur animorum immortalitas. Cap. xxiv.</i>	217
<i>Secundus fons aperitur, unde multa fiunt argumenta rationalis animae immortalitatem comprobantia; id autem fit explicando attributa functionis propriae intellectus humani. Cap. xxv.</i>	219
<i>Idem fons rationum immortalitatis latius aperitur ex eo, quod anima rationalis habet operationem propriam, corpori substrato minime communem. Cap. xxvi.</i>	224
<i>Immortalis Aristoteli est anima, quae videtur habere passiones tum proprias, tum communes, quae propter illam animalibus insunt. Cap. xxvii.</i>	230
<i>Decreto Philosophi anima rationalis operatur libere; ac proinde est immortalis. Cap. xxviii.</i>	232
<i>Anima rationalis, seu voluntas humana est suarum functionum domina, nihil a materia pendens, ac omnino libere agens; proindeque perennis. Cap. xxix.</i>	235
<i>Solutiones a Portio allatae rationibus immortalitatis nupereductis ex libertate agendi potentiarum rationalium refelluntur; ostendendo libertate argui immortalitatem, & libertate donari humanam voluntatem. Cap. xxx.</i>	238
<i>Alia solutio Pomponatii expenditur, afferentis animam rationalem non ex toto liberam esse, ac seminari; & proinde non esse immortalem. Cap. xxxi.</i>	240
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex natura actus eligendi, qui functio est propria voluntatis humanae. Cap. xxxii.</i>	242
<i>Immortalis est animus Aristoteli, cui humana voluntas cogi non potest, nullique obnoxia est violentiae. Cap. xxxiii.</i>	242
<i>Animus est immortalis in Peripato, ubi humana voluntas non raro vult eligere quae agere quid contra inclinationem corporis; efficitque ea, quorum contraria corpus affectat; immo subditi sibi corporis corruptione molitur. Cap. xxxiv.</i>	244
<i>Obsolam immortalitatem animi humana voluntas, & homo naturaliter appetit immortalitatem. Cap. xxxv.</i>	246
<i>Homines cunctis aliis uiuentibus nostratibus perfectiores naturali desiderio felicitatem appetunt, nonnisi quia pollent anima immortalis. Cap. xxxvi.</i>	248
<i>Aristoteli rationalis anima est immortalis, apud quem homo solus Deum colit, ac timet inter omnia uiuentia nostratia. Cap. xxxvii.</i>	250
<i>Intellectus agens donatur operatione propria; unde colligitur animae perpetuitas. Cap. xxxviii.</i>	251
<i>Aristoteli anima rationalis est immortalis, quum sit principium operandi rationale, & adequatum. Cap. xxxix.</i>	252
<i>Intellectio est natura minime indigentis; adeoque functio principij non caduci. Cap. xl.</i>	253
<i>Immortalis est anima Philosopho; cui intelligere, ac velle sunt operationes ab anima prodeuntes absque concursu corporis, seu non prout est causa uiuentis corporis. Cap. xli.</i>	254
<i>Aristoteli noster intellectus, intellectione non indiget corpore, nec dependet a corpore, neque ut subiecto, neque ut obiecto; ac propterea est immortalis. Cap. xlii.</i>	254
<i>Immortalitatis ratio depromitur ex eo, quod intelligere est pati ab intelligibili, sicut sentire est pati ab ipso sensibili. Cap. xliii.</i>	255
<i>Immortalitatis ratio promitur ex convenientia, & differentia inter intellectiōem, & sensationem intercedente. Cap. xliu.</i>	259
<i>Anima est immortalis Aristoteli; cui intelligere est pati aliquid ab intelligibili, non pati simpliciter. Cap. xlv.</i>	261
<i>Aristoteles animam ponit immortalem, apud quem intelligere est aliud quid tale, non vere ac proprie pati. Cap. xlvi.</i>	263
<i>Ratio immortalitatis elicitur ex habitudine facultatis intellectus ad imaginem obiecti in actu operandi. Cap. xlvii.</i>	263
<i>Alia ratio immortalitatis colligitur ex comparatione intellectus ad sensitiuum principium in actu operandi. Cap. xlviii.</i>	264
<i>Immortalis est noster intellectus, quia ita se habet ad intelligibilia, ut sensitiuum ac sensibilia. Cap. xlix.</i>	264
<i>Immortalitatis ratio desumitur ex amplitudine, siue uniuersalitate operationis intellectus. Cap. l.</i>	265
<i>Intellectus agnoscit omnia materialia, & ideo est immortalis. Cap. li.</i>	269
<i>Immortalis est intellectus humanus Aristoteli, cui dicitur necessario immixtus cum corpore, ut subiecto. Cap. lii.</i>	274
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex immixtione intellectus cum corpore, ut obiecto. Cap. liii.</i>	275
<i>Immortalis est intellectus, qui est immixtus organo corporeo; quia iuxta apparet probibet alienum, & obscurit. Cap. liu.</i>	277
<i>Colligitur immortalitatis ratio ex potentia, quam habet intellectus humanus in natura sua. Cap. lv.</i>	280
<i>Afferitur ratio immortalitatis ex eo, quod intellectus est quo intelligit, & existimat anima. Cap. lvi.</i>	283
<i>Ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod intellectus possibilis nihil est actu eorum, quae sunt in genere entis physici. Cap. lvii.</i>	284

<i>Incorruptibilis est intellectus humanus, qui intelligendo non alteratur, ut sensus sentiendo. Cap. LXXII.</i>	289
<i>Noster intellectus est immortalis, qui non habet ullum determinatum instrumentum in corpore. Cap. LIX.</i>	288
<i>Responsiones ab Alexandreis huic argumento afferri solita confutantur, ostendendo mentem ad intelligendum non uti corpore toto ut instrumento; non uti corpore subiective; non uti corpore obiective; corpusque operanti anima cooperari non posse nisi ut instrumentum, ad aures Aristotelis. Cap. LX.</i>	290
<i>Aristoteles collaudat immortalitatem, a quo anima intellectiva statuitur esse locus formarum. Cap. LXI.</i>	291
<i>Demonstratur anima esse immortalis ex impassibilitate intellectus ab obiecto, circa quod operatur, varia ab impassibilitate, quae conuenit sensitiuo principio. Cap. LXII.</i>	294
<i>Diluuntur ea, quae proposita demonstrationi opponunt viri praecleari. Cap. LXIII.</i>	300
<i>Intellectus in habitu dicitur singula factus operari posse per seipsum ab Aristotele; qui proinde ipsum ponit immortalem. Cap. LXIV.</i>	300
<i>Mentis immortalitas ostenditur ex eo quod intellectus in habitu non habet ullam potentiam patiendi in operatione sua. Cap. LXV.</i>	303
<i>Animum esse immortalem constat ex eo quod intellectus in habitu seipsum intelligere potest Aristoteli. Cap. LXVI.</i>	304
<i>Anima probatur immortalis ex natura obiecti patefacientis operationem animae propriam, & nullo modo corpori communem. Cap. LXVII.</i>	306
<i>Immortalis est intellectus humanus, qui prima sui functione cognoscit carni-esse, ac omnino uniuersale. Cap. LXVIII.</i>	316
<i>Aristoteli est incorruptibilis intellectus humanus, qui habet operationem momentaneam, sine tempore factam. Cap. LXIX.</i>	317
<i>Immortalitatis ratio desumitur ex natura secundae operationis intellectus, quae Compositio & Diuisio dicitur. Cap. LXX.</i>	317
<i>Habetur etiam ratio immortalitatis ex conditionibus tertiae functionis intellectus, quae Discursus appellatur. Cap. LXXI.</i>	318
<i>Corruptibilis esse non potest intellectus noster, qui cognoscit substantiam. Cap. LXXII.</i>	318
<i>Immortalitate pollet intellectus humanus; qui non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Cap. LXXIII.</i>	319
<i>Animorum aeternitas ostenditur ex eo quod intelligere ac sapere Aristoteli est officium proprium diuinae partis, quae substantia est hominis, non autem quid commune corpori. Cap. LXXIV.</i>	319
<i>Mens nostra perennis est, cuius intellectio est extra sensum. Cap. LXXV.</i>	320
<i>Mori non potest mens humana, quae ratiocinatur in his phantasmatibus, quae sunt in anima. Cap. LXXVI.</i>	321
<i>Corruptionis expers est humana mens, quia ratiocinatur in intelligentiis, non in phantasmatibus in organo corporeo phantasie degentibus. Cap. LXXVII.</i>	321
<i>Perpetuitatem habet animus, quia noster intellectus deliberat futura ad praesentia. Cap. LXXVIII.</i>	321
<i>Morti non est obnoxius humanus animus, quum habeat operationem sine motu. Cap. LXXIX.</i>	322
<i>Alia ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod necesse est dari aliquam operationem animae propriam. Cap. LXXX.</i>	323
<i>Admirabilis, siue admiratio, quia est propria passio mentis humanae, corpori minime communis, ostendit animae immortalitatem. Cap. LXXXI.</i>	324
<i>Anima rationalis est immortalis, quia in ecstasy perfecta operatur, corpore nihil prorsus operante. Cap. LXXXII.</i>	325
<i>Ratio immortalitatis in tertio fonte argumentorum aperiendo, & in tres riuulos effundendo, deducitur ex eo, quod anima rationalis non admetitur tempore, non est subiecta tempori. Cap. LXXXIII.</i>	325
<i>Tempus causa disponens omnia ad corruptionem, nihil agit in animam; quae ideo est immortalis. Cap. LXXXIV.</i>	326
<i>Euidens ratio immortalitatis ducitur ex animae rationalis inalterabilitate. Cap. LXXXV.</i>	326
<i>Aristotele doctore immortalis est anima, quae assertore intellectus humanus est impassibilis. Cap. LXXXVI.</i>	327
<i>Corruptibilis non est intellectus noster, qui Aristoteli est potentia huiusmodi, sed non hoc. Cap. LXXXVII.</i>	331
<i>Anima rationalis non habet agens, a quo corrumpi valeat; quocirca perseverat immortalis. Cap. LXXXVIII.</i>	332
<i>Promittitur ratio immortalitatis ab Ecstasy homines interimente. Cap. LXXXIX.</i>	333
<i>Interire nullo modo potest anima rationalis, quae non habet qualitates elementarias, nec ab his afficitur. Cap. XC.</i>	333
<i>Aristoteli anima corrumpi non potest per se, nec per accidens. Cap. XCI.</i>	334
<i>Aperitur quartus fons argumentorum detegendo habitudinem animae intellectivae ad alias essentias, quibus in proposito comparari valet; ac ratio immortalitatis ducitur ex eo, quod anima vegeta puelli separabilis est cum fatu ab utero matris. Cap. XCII.</i>	335
<i>Anima rationalis genere differt a vegetali, & a sensitiva; adeoque est immortalis. Cap. XCIII.</i>	335
<i>Anima rationalis est immortalis; quia intellectus & speculativa potentia separari potest, sicut perpetuum a corruptibili; & collecta ratio defenditur illesa ab Alexandri, & Pomponatii responsionibus. Cap. XCIV.</i>	338
<i>Inferiores anima partes non sunt separabiles, ad intellectus differentiam. Cap. XCV.</i>	341
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex habitudine ipsius sentire ad ipsum opinari. Cap. XCVI.</i>	342
<i>Educitur immortalitatis ratio ex eo, quod opinari est aliud ab ipso sentire, ac imaginari. Cap. XCVII.</i>	343
<i>Rationalis anima in operari non pendet a sensitiva; ut nec sentiens a vegetali, aut motrice; quare est immortalis. Cap. XCVIII.</i>	344
<i>Nova perennitatis animae ratio colligitur ex habitudine phantasia ad sursum externum; & mentis ad phantasiam. Cap. XCIX.</i>	344
<i>Ratio immortalitatis deducitur efficacior ex eodem loco, & fundamento. Cap. C.</i>	345
<i>Habetur etiam ratio immortalitatis ex habitudine rationalis animae ad Artem. Cap. CI.</i>	345
<i>Sumitur ratio immortalitatis ex habitudine intellectus agentis ad animam, siue ex eo quod intellectus agens & possibilis sunt duae differentiae in anima necessario existentes. Cap. CII.</i>	347
<i>Elicitur ratio immortalitatis ex habitudine intellectus ad visum. Cap. CIII.</i>	347
<i>Trahitur immortalitatis ratio ex habitudine animae rationalis ad omnia corpora naturalia. Cap. CIV.</i>	348
<i>Desumitur ratio immortalitatis ex habitudine animae ad animalia, & plantas. Cap. CV.</i>	348
<i>Exeritur ratio immortalitatis ex habitudine materiae ad formam generatim. Cap. CVI.</i>	348

<i>Quintus argumentorum fons aperitur in duos rivulos immortalitatis; ostenditurque noua ratione animam rationalem esse a corpore separabilem: quia hoc attributum soli substantię competit. Cap. CVII.</i>	349
<i>Anima probatur immortalis, quia esse separabile maxime inest substantię, & proinde magis substantia est forma, quam materia. Cap. CVII.</i>	350
<i>Aristoteli anima rationalis est quod quid, & proinde immortalis. Cap. CVIII.</i>	351
<i>Porti solutio propositis nuper argumentis adhibita conucllitur detecta separabilitate, quę arguit aternitatem. Cap. CX.</i>	352
<i>Immortalis est anima, quę est separabilis a corpore, ut corpus est separabile ab anima. Cap. CXI.</i>	353
<i>Anima ideo est immortalis in Peripato, quia forma separabilis attinet ad Metaphysicum. Cap. CXII.</i>	353
<i>Anima rationalis proprię non est natura, adeoque immortalis est. Cap. CXIII.</i>	358
<i>Immortalis est anima rationalis, quia non est finis a generante productus. Cap. CXIV.</i>	358
<i>Perennis est anima rationalis, quia in corpore degens est res magis abstracta a materia, quam forma mathematica. Cap. CXV.</i>	358
<i>Separabilis est reipsa & immortalis anima, quam Aristoteles probat ideo non esse puncta, quia puncta separari nequeunt a corpore, in quos sunt. Cap. CXVI.</i>	359
<i>Anima rationalis ex eo conuincitur aterna, quod anima mortales absque vegetali esse non possunt. Cap. CXVII.</i>	359
<i>Anima tota inseparabilis aliquas partes habet separabiles. Cap. CXVIII.</i>	361
<i>Anima rationalis genere differt ab aliis, quia sola est immortalis. Cap. CXIX.</i>	361
<i>Immortalitate donatur anima rationalis, quę non est diuisibilis ad corporis partitionem, ut alia. Cap. CXX.</i>	362
<i>Anima nostra est immortalis, quia ratiocinatio corruptibilibus, & incorruptibilibus inesse potest. Cap. CXXI.</i>	362
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex eo, quod sermo de intellectu speculativo est alius a physico. Cap. CXXII.</i>	363
<i>Attributa separabilitatis & immortalitatis communia sunt intellectui agentis & possibili. Cap. CXXIII.</i>	364
<i>Intellectus agens est immixtus, ut possibilis: unde anima dicenda est immortalis. Cap. CXXIV.</i>	365
<i>Intellectus possibilis est impassibilis, ut agens; adeoque incorruptibilis. Cap. CXXV.</i>	365
<i>Animę perennitas probatur ex eo quod intellectus agentis actio est substantia. Cap. CXXVI.</i>	365
<i>Alia ratio immortalitatis desinitur ex eo, quod intellectus agens est honorabilior possibili. Cap. CXXVII.</i>	366
<i>Ratio immortalitatis colligitur ex differentia sensus & intellectus quoad separabilitatem, & inseparabilitatem. Cap. CXXVIII.</i>	367
<i>Separabilitatis & immortalitatis animę ratio depromitur ex eo, quod anima cognoscit universalia intellectu separabili. Cap. CXXIX.</i>	367
<i>Immortalitatis ratio necitur ex eo, quod, ut separabiles sunt res a materia, sic & quę circa intellectum. Cap. CXXX.</i>	368
<i>Anima probatur immortalis, quia forma cuiusque est hoc aliquid, seu quod quid est, & separabile. Cap. CXXXI.</i>	368
<i>Immortalis ostenditur esse anima ex eo quod formarum alie sunt separabiles, alie non. Cap. CXXXII.</i>	369
<i>Ratio immortalitatis elicitur ex eo quod anima rationalis est magis separabilis a materia quam sensitua, & vegetalis, quatenus reipsa sunt separabiles a subiecta materia secundum partes. Cap. CXXXIII.</i>	369
<i>Anima deserit corpus in hominis interitu; quare est immortalis. Cap. CXXXIV.</i>	370
<i>Immortalitatis ratio colligitur ex eo, quod anima egrediente, viuens expirat, & corpus putrescit. Cap. CXXXV.</i>	371
<i>Ratio immortalitatis ducitur ex eo quod anima senum morientum absoluitur a corpore sine dolore. Cap. CXXXVI.</i>	372
<i>Immortalitatis ratio deducitur ex eo, quod anima in hominis obitu discedit a corpore. Cap. CXXXVII.</i>	372
<i>Argumentum immortalitatis habetur ex eo quod anima, dum a corpore separatur, diuinat futura. Cap. CXXXVIII.</i>	372
<i>Peripateticus animam ponere debet immortalem ex eo, quod Aristoteles in articulo mortis Dei misericordiam implorauit. Cap. CXXXIX.</i>	373

LIBRI QVARTI

Deducuntur rationes immortalitatis ex ijs attributis, quę Aristoteles assignat animę rationali a corpore post hominis interitum separata,

CAPITVLVM CENTVM SEPTIMVM

P Refatio distis dicenda contexens.	375
<i>Indicantur fontes, unde manare possunt ratiocinia intellectum humanum a corpore separatum & immortalem apud Aristotelem ostendentia; & primum ducitur ex habitudine intellectus possibilis ad agentem quoad prioritatem. Cap. I.</i>	275
<i>Ratio immortalitatis depromitur ex habitudine ad intellectum in corpore, & extra corpus degentem. Cap. II.</i>	377
<i>Immortalitatis ratio deducitur ex eo quod intellectus substantia est aliquando separata. Cap. III.</i>	377
<i>Anima est immortalis Aristoteli, cui solus intellectus est perpetuus in nobis & immortalis. Cap. IV.</i>	379
<i>Immortalitatis ratio ducitur ex eo, quod allata conditiones ab Alexandro & aliis assignantur intellectui agentis. Cap. V.</i>	380
<i>Sumitur immortalitatis ratio ex eo quod Aristoteles ait nos tum viuentes non reminisci eorum, quę viuentes agnoueramus. Cap. VI.</i>	382
<i>Elicitur immortalitas ex eo quod intellectus, quo post obitum superstites dicimur, est impassibilis. Cap. VII.</i>	384
<i>Ratio immortalitatis educitur ex eo quod intellectus noster omnia intelligit, seu potest omnia intelligere. Cap. VIII.</i>	386
<i>Habetur immortalitatis ratio ex eo quod intellectus humanus se habet ad omnes formas intelligibiles, ut materia prima ad omnes formas naturales. Cap. IX.</i>	387

<i>Argumentum immortalitatis est, quod singuli naturaliter desideramus omnia scire. Cap. x.</i>	389
<i>Immortalitatis ratio sumitur ex quaestione ab Aristotele proposita, Utrum Intellectus humanus in corpore degens intelligat res a materia separatas. Cap. xi.</i>	388
<i>Promittitur ratio immortalitatis ex eodem loco aliter a Martino translato, nempe affirmative. Cap. xii.</i>	390
<i>Intellectus noster est sine materia, ac proinde immortalis. Cap. xiii.</i>	391
<i>Intellectus humanus est simplex Aristoteli, adeoque perpetuus. Cap. xiv.</i>	395
<i>Noster intellectus est immortalis Aristoteli, cui est impassibilis absolute. Cap. xv.</i>	396
<i>Intellectus humanus nulli quicquam habet commune apud Aristotelem; cui propterea est immortalis. Cap. xvi.</i>	396
<i>Nova ratio immortalitatis educitur ex eo, quod hominis actiones hic plurimae sunt. Cap. xvii.</i>	397
<i>Immortalitatis ratio desumitur ex eo, quod dantur viuentia, quibus unum solum inest functionum genus, quod est intelligere. Cap. xviii.</i>	398
<i>Anima perennitas colligitur ex eo, quod virtus humana est anima, non corporis. Cap. xix.</i>	400
<i>Ratio Immortalitatis elicitur ex eo, quod felicitas est animae operatio. Cap. xx.</i>	401
<i>Immortalitatis ratio habetur ex eo, quod Aristoteles ponit felicitatem humanam esse quid firmum & immutabile, assiduum, quod bonum, iis contingens, quibus nihil contingit obliuio. Cap. xxi.</i>	401
<i>Aristoteles inquirens utrum calamitates viuentium turbare valeant felicitatem mortuorum; siue utrum defuncto quid boni, vel mali contingere valeat ex bonis aut malis viuentium, ponit animam immortalem. Cap. xxii.</i>	402
<i>Immortalis est anima Aristoteli, cui bona & mala viuentium afficiunt defunctos, ut res Tragicas spectatores. Cap. xxiii.</i>	402
<i>Immortalitatis ratio sumitur ex eo, quod Aristoteles asserit defunctos, qui sunt felices, non fieri miseros ex calamitatibus viuentium propinquorum; nec vicissim mortuos infelices, fieri posse beatos ex viuentium amicorum prosperitatibus. Cap. xxiv.</i>	403
<i>Aristotele doctore intellectus humanus a corpore separatus, est in vniuerso quoddam optimum, aeternam habens suipsius intellectionem. Cap. xxv.</i>	404
<i>Intellectus humanus Aristoteli permanet post hominis dissolutionem. Cap. xxvi.</i>	406
<i>Colligitur immortalitatis ratio ex eo, quod anima intellectiua non est principium motus seu natura. Cap. xxvii.</i>	408
<i>Ratio immortalitatis deducitur ex eo, quod Physicus non agit de omni anima, quia non potest contemplari rem ulla a materia abstractam. Cap. xxviii.</i>	410
<i>Aristoteles connumerans Dæmonia inter substantias, ponit animas nostras immortales. Cap. xxix.</i>	411
<i>Anima rationalis Aristoteli est quod quid, & hoc aliquid perse subsistens, ac proinde immortalis. Cap. xxx.</i>	417
<i>Anima rationalis Aristoteli ut fuerit separabilis; proindeque immortalis. Cap. xxxi.</i>	417
<i>Aristoteles asserens Homines ob virtutis excellentiam fieri Deos, ponit animas nostras esse immortales. Cap. xxxii.</i>	417
<i>Immortalitatis ratio desumitur ex eo, quod Aristoteles ait, Deum posse praua agere. Cap. xxxiii.</i>	418
<i>Aristoteles iubens Diis templa condere, ac sacrificia facere nos debere, ponit animae rationalis immortalitatem. Cap. xxxiv.</i>	419
<i>Alia ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod Aristoteles ait, Heroibus distributa esse debere templa per regionem. Cap. xxxv.</i>	419
<i>Aristoteles ponens Genios, quibus adificari templa, & fieri sacrificia debeant, supponit immortales esse rationales animas. Cap. xxxvi.</i>	420
<i>Aristoteli Animam rationalem esse immortalem, est principium verum syllogismi topici. Cap. xxxvii.</i>	421
<i>Immortalitas Aristoteli est attributum, quo rationalis anima diffidet ab aliis. Cap. xxxviii.</i>	421
<i>Aristoteles supponit tamquam notum & euidens axioma, rationalem animam esse immortalem. Cap. xxxix.</i>	421
<i>Ratio immortalitatis educitur ex eo, quod animam rationalem materies appetit veluti diuinum quid; quum alias formas appetat sub ratione boni & appetibilis tantum. Cap. xl.</i>	421
<i>Immortalitatis ratio sumitur ex eo, quod forma generationem promouens potest diligenter considerari a Metaphysico. Cap. xli.</i>	422
<i>Nova ratio immortalitatis educitur ex eo, quod Aristoteles ponit formas physicas, & corruptibiles. Cap. xlii.</i>	423
<i>Aristoteles ponit, animam immortalitatem esse principium scientiae, ac demonstrationis. Cap. xliii.</i>	424
<i>Aristoteli homo particeps est maxime diuinitatis, & omne diuinum habet vitam perpetuam, seu functionem vitam immortalem. Cap. xliii.</i>	424
<i>Intellectus humanus habet operationem perfectam secundum propriam virtutem, qua diuina contemplatur, adeoque est immortalis Aristoteli. Cap. xlv.</i>	424
<i>Aristoteles intellectui tribuens functionem prestantissimam, ponit animam immortalem. Cap. xlvi.</i>	425
<i>Intellectus Aristoteli est prestantissimus & diuinissimus eorum, quae sunt in nobis, adeoque immortalis. Cap. xlvii.</i>	426
<i>Immortalitatis ratio promittitur ex eo, quod illa, circa quae versatur intellectus, sunt obiecta prestantissima. Cap. xlviii.</i>	426
<i>Argumentum immortalitatis ducitur ex eo, quod intellectus est assiduissima functio. Cap. xlix.</i>	426
<i>Immortalitatis ratio colligitur ex eo, quod contemplatio voluptates habet puritate, nobilitate, ac stabilitate mirabiles. Cap. l.</i>	427
<i>Alia ratio perennitatis habetur ex eo, quod intellectus sapientis sibi sufficit ad contemplandum. Cap. Li.</i>	428
<i>Immortalitatis alia ratio educitur ex eo, quod intellectio est per seipsam experibilis. Cap. Lii.</i>	428
<i>Ratio immortalitatis ex eo sumitur, quod contemplatio est sine motu ac negotio. Cap. Liii.</i>	428
<i>Alia ratio immortalitatis est ex eo ducta; quod ciuiles actiones hominis tendunt in aliam felicitatem. Cap. Lii.</i>	429
<i>Elicitur immortalitatis ratio ex eo, quod vita contemplatiua post longitudinem vitae perfectae est premium actionum moralium. Cap. Lii.</i>	429
<i>Formatur immortalitatis ratio ex eo, quod contemplatio est operatio solius animae, non hominis compositi, ut actio moralis. Cap. Lii.</i>	430

I N D E X

Hauritur immortalitatis ratio ex eo, quod vita contemplatiua est operatio diuina, non pure humana. Cap. LVII.	431
Necitur immortalitatis argumentum ex eo, quod anima rationalis vi & pretio excellit omnia longo intervallo, & speciatim quae sunt in nobis. Cap. LVIII.	431
Oritur alia immortalitatis ratio ex eo, quod Aristoteli dicitur intellectus maxime homo esse. Cap. LIX.	432
Petitur immortalitatis ratio ex eo, quod Aristoteles homini tribuit vitam contemplatiuam felicissimam. Cap. LX.	432
Mentis humanae operatio, ad uitae civilis discrimen a corpore separata; rationalis animae statum immortalem extra corpus conuincit in Peripato. Cap. LXI.	432
Humana mens eo probatur esse in Lyceo perennis, quoniam Aristoteli functionem habet corporis non indigam, sed cui corpus officiat. Cap. LXII.	433
Aristoteles ponens Deos contemplandi solo munere pollentes, omnique actione & effectione alia carentes, necessario ponit animas rationales post hominum interitum remanere a corpore separatas. Cap. LXIII.	434
Cognatio humanae intellectus cum Diuina, mentis humanae naturam a corpore separatam & immortalem detegit Aristoteli. Cap. LXIV.	435
Intellectio humana Diuina similis per seipsam pretiosa conuincit animae rationalis immortalitatem. Cap. LXV.	436
Homini nato opus esse externa prosperitate ad felicitatem statuens Aristoteles, supponit animam rationalem a corpore separatam immortalem. Cap. LXVI.	436
Corporis valetudinem esse bonum externum contemplationi, ideoque arguere animae rationalis immortalitatem. Cap. LXVII.	437
Euasiones Alexandrorum argumentis e Morali Philosophia deductis pro immortalitate, ab Aristotele dirimuntur. Cap. LXVIII.	437
Intellectus humanus optime affectus, homines Deo caros efficiens, immo carissimos, & amicos, Aristoteli rationalis animae immortalitatem arguit. Cap. LXIX.	438
Cura rerum humanarum, quam Aristotele de Deo Dii habent, ostendit animae rationalis immortalitatem. Cap. LXX.	439
Optimam rem appellans Aristoteles intellectum humanum, Animae rationalis immortalitatem ponit. Cap. LXXI.	439
Cognatio summa intellectus humani cum Diis ab Aristotele posita comprobatur animarum immortalitatem. Cap. LXXII.	439
Delectatio, quam Diis exhibet intellectus humanus, ostendit animae rationalis immortalitatem. Cap. LXXIII.	440
Remuneratio, qua Dii probos homines afficiunt, anima docet immortalitatem in Peripato. Cap. LXXIV.	440
Felicitas summa, quam tribuit Aristoteles homini sapienti, clare confirmat immortalitatem animae rationalis in Lyceo. Cap. LXXV.	441
Diuina Providentia placitum Aristotelicum, animarum, nostrorum immortalitatem ostendit. Cap. LXXVI.	441
Gubernationem optimam, qua Deus Aristoteli moderatur entia, rationalis anima detegit immortalitatem. Cap. LXXVII.	442
Ordo rerum, qui dicitur ab Aristotele bonum essentiale vniuersi, docet animae rationalis eternitatem in Peripato. Cap. LXXVIII.	442
In vniuerso ad Deum se habentes homines, ut in familia liberi, ex Aristotele conuincunt animae rationalis perennitatem. Cap. LXXIX.	442
Homines quum sint ea, quibus omnia communicant ad vniuersum, habent animas immortales Aristoteli. Cap. LXXX.	443
Vitiorum penas sui post obitum, & haberi disciplinam stabilem in anima separata incorruptibili ex Aristotelis decreto. Cap. LXXXI.	443
Pradictio futurorum certa, non ex somnio, demonstrat in Peripato rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXII.	444
Inuisibilem hominem incedere non posse Aristoteli non ponenti rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXIII.	444
Vox supra humanam ex fluuiio exiens demonstrat ex Aristotele rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXIV.	444
Idem homo simul visus in locis distantissimis Aristoteli arguit rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXV.	444
Credendi modus validior humano demonstrat in Peripato rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXVI.	445
Aristotelem de animae descensu agentem, posuisse rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXVII.	445
Eundem Philosophum Sortes admittentem, necessario ponere rationalis animae perennitatem. Cap. LXXXVIII.	446
Oraculorum responsa ab Aristotele collaudata conuincunt immortalitatem animae rationalis. Cap. LXXXIX.	446
Aristoteles inueniens Deos aestimare sacrificia pro modulo facultatum nostrarum, & gaudere pietate potius quam sumptu, supponit animae rationalis immortalitatem. Cap. XC.	447
Aristoteles vota Deo faciens pro Genere suo agitante, animarum immortalitatem supponit. Cap. XCI.	448
Rationalis animae immortalitas elicitur ex eo, quod Aristoteli solus homo Deos veneratur & colit. Cap. XCII.	448
Timor Deorum, quam homines, ac speciatim Princeps habere debent Aristoteli, monstrat in Peripato rationalis animae perennitatem. Cap. XCIII.	450
Aristoteles examinans veterum sententias de anima, non contradicit Platoni de animae immortalitate, quia similiter opinatur eam esse perpetuam. Cap. XCIV.	451
Intellectus & eius operatio quum sit sine materia, est a corpore separatus, vel saltem separabilis, & immortalis. Cap. XCV.	451
Intellectum Aristoteli esse immortalem, cui dicitur mens nostra esse extra sensum, quum fuerit in phantasmatibus. Cap. XCVI.	456
Intellectus humanus aliquando suo munere fungens, quae sunt in anima phantasmatibus, aut intelligentiis, ostendit animae rationalis immortalitatem apud Aristotelem. Cap. XCVII.	457

Intellectus contemplatiuus, qui est finis actiui demonstrat animae rationalis immortalitatem. Cap. XCIII.	458
Possessio, electioque bonorum corporis, & aliorum, faciens nos maxime considerare Deum, Aristoteli arguit immortalitatem animae rationalis. Cap. IC.	459
Electio, possessioque bonorum vitiosa, vobis impediens Dei considerationem, ostendit Aristoteli notam fuisse rationalis animae perpetuitatem. Cap. C.	460
Vita scelestorum pessima, non permittens Dei cultum, Aristoteli probat animae rationalis immortalitatem. Cap. CI.	460
Terminus praestantissimus animae, qui finis est, & si opus probitatis, ac moralis felicitatis, in alium scopum subordinatus, Aristoteli demonstrat animae pereunitatem. Cap. CII.	461
Immortalitas animae rationalis ex eo deducitur in Peripato, quod Aristoteles affert causam cur iustus sit opitulari mortuis, quam viuus. Cap. CIII.	461
Immortalitatis animae ratio deducitur ex eo, quod Aristoteli nos aliquando bene habemus, ut Deus semper. Cap. CIV.	462
Impietas aduersus Deos, & Demones, & circa defunctos ab Aristotele proposita, confirmat animarum immortalitatem in Peripato. Cap. CV.	464
Immortalitatem animae rationalis, Aristotelem professum fuisse, confesumue, multiplici suorum discipulorum, & classicorum Interpretum fere omnium testimonio comprobatur, non penitus reluctantem Alexandro Aphrodisco. Cap. CVI.	465
Peroratio totius operis. Cap. CVII. & ultimum.	471

Index locorum Aristotelis in hoc volumine diligenter explicatorum.

Ex libris Logicis.

P orphyr. cap. de differentia	lib. 4. cap. 60.	pagina 432
Arist. 1. topic. cap. 2. loc. 6.	lib. 4. cap. 37.	421
4. topic. cap. 5. loc. 64.	lib. 4. cap. 33.	418

Ex Libris Physicorum.

1. physic. t. 81.	lib. 4. cap. 40.	421
1. physic. t. 62.	lib. 3. cap. 17.	200
1. physic. t. 83.	lib. 4. cap. 41. 42.	254
2. physic. t. 26.	lib. 2. cap. 31. 33.	146. 148

Ex libris de caelo.

1. cel. t. 100.	lib. 2. cap. 44.	150
2. cel. t. 34.	lib. 4. cap. 86.	445
2. cel. t. 63.	lib. 4. cap. 17.	397

Ex libris de Anima.

1. de anim. t. 3.	lib. 3. cap. 27.	236
1. de an. t. 12.	lib. 3. cap. 25.	219
1. de an. t. 13.	lib. 3. cap. 26.	224
1. de an. t. 17.	lib. 4. cap. 28.	210
1. de an. t. 19.	lib. 4. cap. 94.	481
1. de an. t. 46.	lib. 3. cap. 24.	217
1. de an. t. 49.	lib. 3. cap. 5.	190
1. de an. t. 51. 52. 53.	lib. 2. cap. 70.	170
1. de an. t. 60.	lib. 3. cap. 34.	370
1. de an. t. 65.	lib. 2. cap. 72.	171
1. de an. t. 66.	lib. 2. cap. 75. 76.	175. 177
1. de an. t. 81.	lib. 2. cap. 63. 64.	164. 166
1. de an. t. 83. 84.	lib. 2. cap. 69.	169
1. de an. t. 90.	lib. 3. cap. 135.	371
1. de an. t. 92.	lib. 3. cap. 20.	211
2. de an. t. 11.	lib. 3. cap. 18.	205
2. de an. t. 13.	lib. 4. cap. 18.	398
2. de an. t. 15.	lib. 3. cap. 117.	359
2. de an. t. 21.	lib. 3. cap. 93. & 119.	347. 361
2. de an. t. 22.	lib. 3. cap. 95. 96. 97. 98.	341. & seqq.
2. de an. t. 32.	lib. 3. cap. 121. 122.	362. 363
2. de an. t. 58. 59.	lib. 2. cap. 83.	182

I N D E X

2. de an. t. 59. 60.	lib. 3. cap. 28.	233
2. de an. t. 153.	lib. 3. cap. 99.	344
3. de an. t. 2.	lib. 3. cap. 43.	255
3. de an. t. 3.	lib. 3. cap. 48. 49. & 87.	264. 331
3. de an. t. 4.	lib. 3. cap. 50. 51. 52. 53. 54.	265. & seqq.
3. de an. t. 5.	lib. 3. cap. 55. 56. 57.	194. 283. 284
3. de an. t. 6.	lib. 3. cap. 58. 59. 61.	286. & seqq.
3. de an. t. 7.	lib. 3. cap. 61. 63. & 128.	291. 367.
3. de an. t. 8.	lib. 3. cap. 64. 65. 66.	300. & seqq.
3. de an. t. 9. 10. 11.	lib. 3. cap. 67.	306
3. de an. t. 12.	lib. 4. cap. 14. 15. 16.	396. & seqq.
3. de an. t. 15. 16.	lib. 4. cap. 13.	391
3. de an. t. 17.	lib. 3. cap. 100.	345
3. de an. t. 19.	lib. 3. cap. 123. 124. 125. 126. 127.	364. & seqq.
3. de an. t. 20.	lib. 4. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	375. & seqq.
3. de an. t. 26.	lib. 4. cap. 95.	454
3. de an. t. 33.	lib. 4. cap. 96. 97.	456. 457
3. de an. t. 36.	lib. 4. cap. 11.	388

Ex Paruis Naturalibus.

De longit. & brevitat. cap. 1.	lib. 1. cap. 27.	49
--------------------------------	------------------	----

Ex libris de animalibus.

3. de histor. animal. cap. 20.	lib. 4. cap. 89.	446
1. de part. animal. cap. 1.	lib. 3. cap. 112. 113. 114. lib. 4. cap. 27.	353. & seqq. 408
4. de partib. animal. cap. 10.	lib. 3. cap. 74.	319
2. de gener. animal. cap. 3.	lib. 2. cap. 14.	132
2. de gener. animal. cap. 4.	lib. 2. cap. 68.	169

Ex libris metaphysicis.

1. meta. sum. 2. cap. 2.	lib. 3. cap. 23.	216
5. meta. t. 15.	lib. 3. cap. 131. & lib. 4. cap. 29.	368. 411
6. meta. t. 1. & 2.	lib. 2. cap. 59.	163
7. meta. t. 35.	lib. 2. cap. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	116. & seqq.
9. meta. t. 10.	lib. 3. cap. 29.	235
12. meta. t. 16. 17.	lib. 4. cap. 26.	406
12. meta. t. 24. 25.	lib. 2. cap. 36.	143
12. meta. t. 26.	lib. 2. cap. 41.	146
12. meta. t. 35. 36. 37.	lib. 2. cap. 46.	154
12. meta. t. 38.	lib. 2. cap. 46. & 62.	154. 164
12. meta. t. 39.	lib. 4. cap. 104.	462
12. meta. t. 51.	lib. 3. cap. 1. 4. cap. 25.	187. 404
12. meta. t. 52.	lib. 4. cap. 77. 78. 79.	442
12. meta. t. 53.	lib. 4. cap. 80.	443

Ex libris Ethicorum.

3. ethic. cap. 10.	lib. 4. cap. 21. 22.	401. 402
3. ethic. cap. 11.	lib. 4. cap. 23. 24.	402. 403
1. ethic. cap. 13.	lib. 4. cap. 19. 20.	400. 401
7. ethic. cap. 1.	lib. 4. cap. 32.	417
10. ethic. cap. 7.	lib. 4. cap. 45. usque ad 59.	424. & seqq.
10. ethic. cap. 8.	lib. 4. cap. 60. usque ad 75.	432. & seqq.
7. eudemior. cap. vlt.	lib. 4. cap. 98. usque ad 102.	458. & seqq.
1. politicor. cap. 8.	lib. 2. cap. 53. 55. 56.	158. & seqq.
Dialog. ad Eudemum.	lib. 3. cap. 8.	194

Ex Rhetor.

3. Rhetor. cap. 10.	lib. 2. cap. 24.	155
---------------------	------------------	-----

Ex Problemat.

29. Sect. probl. 9.	lib. 4. cap. 103.	
30. Sect. probl. 5.	lib. 4. cap. 92.	448

F I N I S.

FORTVNII LICETI AD SVOS LIBROS

DE

IMMORTALITATE ANIMÆ RATIONALIS

P R Æ F A T I O

Argumenti dignitatem, difficultatemq; summa cum utilitate ac necessitate coniunctam referens, & contemplationis ordinem, methodumque proponens.

Rerum omnium, quæcumque in hoc magno Mundi Theatro reperiuntur, solum Deum supremum Dominum summumque Principem esse, communis humanorum conceptio probat animorum: vetustissima proinde a sacrorum professoribus & Legum latoribus deriuata est opinio, autore incognito, fide firma & indelebili, Hominem potissimum inter alia vniuersa Deo immortali seruum & nasci, & viuere debere: Quum autem duo præcipua sint optimi serui attributa: solertia in ijs, quæ sunt sui muneris, exactè dignoscendis; & diligentia in ijs, quæ ad se pertinere cognouit, exequendis; quorum illud Intellectus, hoc autem voluntatis est opus; secus enim & intellectu percipiens quid sua intersit, nisi voluntatis affectu ad id obeundum promoueatur, seruus is nequam fuerit atroci quouis supplicio dignissimus; & sola Voluntatis cura citra mentis applicationem seruiens sapissimè per imprudentiam labitur, atque muneri suo deficiens non potest seruum se bonæ frugis Dominis exhibere: Decet ergo virum ingenuum maximè, idque postulat à mortalium quolibet Deus optimus, vt quisque sciat quomodo in hac vita pro sui facultate Deo seruiturus se gerere debeat; & hoc spontè promptoque animo ac diligenter efficiat. Atque hæc quidem sententia plerisque sapientissimis vnà & vetustissimis viris comprobatur: Quorsum enim putandum est, Homerum illum disciplinarum omnium parentem sub apologi regmine olim finxisse Deam Iuuentutis Heben Iouis filiam Dijs pocula ministrantem per lubricum ætheris pa-

A uimen-

uimentum minus cautè incedentem cecidisse, resupinataque tunica Superis obscenas corporis sui partes patefecisse; ac turpi eo spectaculo Iouem commotum Aquilæ suæ ministerio ex Idæo nemore nepotem Troianum puerum Ganymedem venationi vacantem in cælum transportasse, Hebique coniugem, & in officio comitem associasse? Nil certè aliud tali commento sibi voluit Homerus, quàm Homines vitam sic instituere debere, vt non sola voluntatis cura, nec solo Intellectu, sed vtrisque facultatibus animæ, atque adeo tota planè anima Deo summo deferuiant: nam detracto rudi cortice fabulæ, ac Parisi huius recluso pectore, intra rusticum Satyrum à sapientissimo vate præclarum hoc documentum inclusum, abditumque mihi videre videor: Hebes etenim Iouis filia Dijs pocula ministrans est humana voluntas, quæ ab immortalis Deo suam ducens originem naturæ lege Deo subdita esse, omnibusque obsequijs iugiter inferuire tenetur: Dea Iuuentutis a summo Ioue constituitur, quia immortalem essentiam à Deo sortita cum elanguescente corpore non tabescit; sed in nullo vnquam tempore consenescent in marcidis artibus vicens, florensque perseuerat: Hæc, Dijs nectar dum sola misceret, lapsu ad terram collisa pubetenus nudaturpiter apparuit; quia Voluntas humana, dum socium in officio solertem sibi non adiungit Intellectum, à quo doceatur quid, quando, & quomodo sit agendum, frequentissimè labitur, & ignorantie suæ cunctis turpitudinem ostendit. Ganymedes autem puer formosissimus ex Ioue pariter genus habens, est Intellectus hominis nullo alio, quàm latore Deo procreatus: Hic puer etiam effingitur, quia immortalis quum sit, nullam consimiliter vnquam senij labem contrahere potest: Pulchritudine præstat, quia forma est minimè pendens à materia, à qua rebus deformitas omnis inesse dicitur. Venatoriam exercere statuitur, quoniam Intellectus humani proprium munus est latentes rerum essentias proprietatesque venari sensibus, veluti canibus, ad earum indaginem præmissis: Hunc Aquila Ioui sacra rapuit in cælum, quoniam inter alias functiones omnes summè diuina, & homini, humanoque Intellectui conuenientissima, qua procùl à brutis animatibus attollimur ad æthera in Deorum Domicilium, contemplatio est, scitissimè vni Aquilæ ob aciem visus, ob pernicipitatem, altitudinemque volatus comparata: Ganymedi Iuppiter Heben connubio iunxit, quia Deus in anima Voluntatem, & Intellectum constituit duas facultates ratione sola distinctas, re substantiaque penitus eadem, sicuti coniuges duo in carne vna esse dicuntur: Alterumque illorum alteri comitem in officio datum Iuppiter idem simul vtrumque Dijs pocula ministrare iussit, quia Deus Optimus ab homine cultum, seruitiumque sibi exhiberi non Intellectu solo, nec Voluntate sola; sed vtraque simul animæ facultate, atque adeo tota expostulat anima: Ceterum si contemplatricem vitam degentes homines vlli, & vllò vnquam tempore Ganymedem cum Hebe, ac proinde Intellectum cum recta Voluntate in suo munere obeundo coniungere debent: ij profectò Philosophi sunt, & speciatim quum de Rationalis Animæ natura ex Aristotelis doctrina meditationem instituunt; quia, si qui sola voluntate citra perspicacis intellectus acré attentionem de proposito tractare voluerint, mirum quàm sæpè ob rei maximam difficultatem Hebis casum renouantes in errores labantur ignorantie: sin autem sola mentis acie confisi citra voluntatis rectitudinem, sed ad Interpretum aliquem cordis affectum inclinantes, huic muneri se se accinxerint, Ganymedem procùl ab Hebe in terris mortales feras venantem æmulati nunquam ad animæ diuinam naturam internoscen-

dam peruenire valebunt. Nobis itaque hoc opere Rationalis Animæ Immortalitatem ex Aristotelis doctrina in Dei seruitium & cultum tractaturis Intellectus acies cum re-
 ctitudine Voluntatis copulanda est in hunc scopum dignitate difficultate ac vtilitate in
 Philosophia nulli alteri comparabilem: inter ea enim, quæ sub amplissimo cælorum
 fornice continentur, nihil penitus inueniri, quod Animam perfectione dignitate-
 que superare valeat, * Aristotelicum placitum verum pariter ac vetus est: Nostra-
 tes autem inter animas Intellectum humanum ^b bonitate similiter, & præstan-
 tia plurimum eminere, in eadem Peripati officina cūsum dogma nouum non
 est. Inter meditationes vero, quæ de Rationalis animæ natura nobis peripateticè tra-
 ctari possunt, argumentum Æui ac Immortalitatis difficultate simul ac subtilitate pri-
 mas obtinere, vnicuique sapientiæ studioso planè compertum est: Inter animariæ de-
 mum Perpetuitatis methodos illa, quæ Magistrum vnum Aristotelem consulit, consul-
 tumque satis explicat de mentis humanæ triplici statu, quo nostrum corpus & gene-
 randum antecedit ingenita, & genitum animat informans, & corruptioni mancipa-
 rum deferit incorrupta, arduum licet atque adhuc intactum, exactissimum tamen &
 probatissimum opus existimatur, nostræque huic ætati (heu plusquam nimium ad ani-
 marum internecionem, & per hanc veluti per lubricum valdè gradum ad * Atheismum
 mirè labenti, misereque inclinatæ; in qua, vt Simonides assererat, * Opinio Veritati
 quoque vim afferre videtur) accommodatissimus labor summeque utilis, ac necessarius
 penitus esse videtur. Quoniam verò de rebus optimis præclaris difficilibus & mirifi-
 cam vtilitatem summa cum necessitate coniunctam habentibus accuratè subtiliterque
 tractaturo tum Aristotelis præceptione * primùm quicquid alij senserint in proposito
 expendere vtilissimum, ac operæ pretium est; tum ^f Platonis, & ^g Xenophontis ad-
 monitione superni Numinis, diuinique luminis auxilium implorare necesse est; ideo
 nos ante omnia in hoc opere De Rationalis animæ perennitate ac quo aliorum opinio-
 nes diligenter examinabimus; nostram deinde sententiam in Peripato cunctis aperie-
 mus, & confirmabimus, non ex interpretum dictis, sed ex puris vnius Aristotelis dog-
 matibus ab Aristotele ipsomet explicatis, germanum summi Præceptoris de Rationa-
 lium Animarum Immortalitate, seu Æternitate sensum promulgare tentantes: Dixi de
 Rationalium Animarum Æternitate; quoniam Aristoteles vt puro Fidei nostræ lumine
 destitutus quotidianam animarum creationem a summo Deo perspicere non potuit; ita
 caliginoso tantum Naturæ lumine fretus cū vniuersa ferè Antiquitate Rationales ^b Ani-
 mas ante nostrorum corporum generationem longissimo temporum interuallo ab æter-
 no præcessisse putauit: cuius tamen argumenta falsam in hac parte sententiam commu-
 nentia Theologi nostri quam optimè dissoluunt. Sed institutum nobis est in hoc volu-
 mine nudam & genuinam Aristotelis opinionem studiosis aperire cunctisque manife-
 stam reddere. Tu numinis æterni coæterna Mens, Deique Patris increata sapientia Do-
 mine Fili, qui dudum in plenitudine temporum nostram naturam admirabiliter assu-
 mens & induēs, humano corpori gloriæ ac immortalitatis dotes elargiri dignatus es; men-
 tem nunc meam propitius extolle, precor, ad illa exactè dignoscenda & sapienter expli-
 canda, quæcunque de Rationalis Animæ tum primæuo statu ante materiæ cōtagionem,
 tum accessu ad corpus, temporariaque in eo permanfione; tum egressu è corpore, sem-
 piternaque post hominis obitum duratione, varijs in libris ab Aristotele fuerunt exarata;
 vt quantum in suimet cognitione solo naturæ lumine ductus intellectus noster proficiat,

A. 2. assequi

a1. de an.

t. 83.

b2. de an.

t. 1.

* Suid. in

dist.

d. A^o 8° 1°

Scolia.

Eurip.

a2. de an.

t. 19.

3. Meta.

t. 1.

f6. de Re.

infin 7.

g. 1. Expe.

Cyr.

b1. de an.

t. 82.

assequi, & ad tui laudem perennemque gloriam, atque ad male grassantis hoc seculo ingeniorum pestis extinctionem, in literario mundo manifestum facere possimus: Tu quoque celsa fortitudo Dei, Michael Archangele, qui primo ac omnium maximo bello in caelis saevissimum illum superbiae principem olim gloriosissime debellasti, meum nunc intellectum litteraria in terris arma tractantem benignus ex alto respice atque guberna, ut solido responsionum clypeo nudam veritatem tueri, & acuto ancipitique rationum gladio cunctas in eam ex Aphrodisio, aliundeque impotenti nimium impetu irruentes errorum larvas confodere ac penitus extinguere valeam.

Rem igitur celestibus auspicijs aggrediamur.

FORTVNII LICETI DE IMMORTALITATE ANIMÆ RATIONALIS

Iuxta sententiam Aristotelis

LIBER PRIMVS

In quo eorum dogmata examinantur, quicumque Perpetuitatem Animæ aliqua ex parte labefactare videntur, potissimum in Peripato.

Prima Opinio Alexandri, ponentis Animam omnem esse penitus mortalem, quia oriatur, & in ortu ducatur ex materia; atque ab ea in esse, ac in operari dependeat. Cap. 1.

Animorum nostrorum Immortalitatem A
ut nulla non Secta probauit ab antiquissimo tempore; sic in omni Philosophorum ceteris nouissime reperti sunt, ait Marcus Tullius, qui eam reprobauerunt. Stoicorum clarissimus Panætius, Epicureorum elegantissimus ille Lucretius, & Peripateticorum post Alexandrum cum alijs quibusdam Romanis. Sed quia nos in hoc opere sententiam Aristotelis de proposito ex professo indagamus, præstabit ante Stoicos, & Epicureos extra Peripatetum, ex rei natura philosophantes, in Peripato Peripateticorum dogmata perpendere. Porro Græcorum Aristotelis interpretum, & Alberti Magni quoque observatione, solus Alexander Aphrodisæus animam omnem, speciatimque rationalem ad aures Aristotelis, aliarum formarum materialium more, ut ex elementorum complexione orta conficitur, ita nobis occidentibus cum animari corporis interiectione penitus interire profiteretur. Verum quoniam non ita omnes arbitrantur de germana opinione Alexandri: opere præcium duximus eius verba hoc argumentum tractantia ex pluribus locis fideliter huc asferre. In primis igitur alicubi ait, Forma, quæ alicuius est, materialis forma est; anima autem alicuius forma est: animalis enim; anima igitur quum sit forma materialis, impossibile est ipsam esse per se: quod enim indiget materia ad esse, quum huius existat aliquid; impossibile est hoc ab ipsa se iunctum ipsum per se esse: anima autem est forma materialis: animam igitur impossibile est ipsam esse per se aliquando. Quodcumque vero impossibile est ipsum per se esse, impossibile est & per se moueri: animam autem impossibile est esse aliquid per se: igitur impossibile est ipsam per se moueri: quod autem non est per se mobile, non potest esse seipso mobile; anima autem per se ipsam non mouetur, igitur anima non est seipsa mobilis. Et adhuc

infra subdit; Non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse, & ratio animæ; sed naturalis huiusce habentis in seipso principium motus & status. Ad alia quid est habentis principium motus, & status in seipso. At si huiusmodi est naturale corpus; quo pacto naturale erit ipsum diuinum corpus, non habens in se principium status. An habet quodammodo principium status, quin scilicet per partes quidem mouetur, totum vero, ut totum quiescat, semper enim est in eodem. Antiqui de quorumque dixit naturali corpore, sed de eo, in quo generatur anima. Inferius ad id, Post hoc demonstrauit (de Aristotele loquitur) quomodo anima est forma & actus nam quia corporis subiecti aliquid est, qualescunque existens; & inseparabilis est ab eo. Dein alibi scribit, Quod enim anima species corporis sit, & non substantia quæpiam, hanc per se ipsa subsistat, ex ipsis animæ functionibus liquetissime perspicitur: neque enim esse potest ut siunctio siue actio vel animalis, fiat abdicata corporis motione; quemadmodum neque siue corporis motione per naturales impulsus delatio fit: perinde quasi corpus per intraneam vires eisdem impulsus agat. Enimvero & alii, & augeri, & simile sibi gignere, non absque animalia virtute fit; habet autem motiones corporis sunt. Quæ etiam animæ per se sensum sentiunt: quæ corpora esse nemini dubium est: ipsi præterea appetitus manifeste immutata quæpiam corporis parte sunt; concupiscentiam enim, iram, furorē, in animalibus non aliter fieri posse conspicimus non ut subeunte formæ dine, corporis alteratio, & contractio fit: non imaginatio intercedente fit corpore. Siquidem a sensu, qui in actu fit, eleuatur; quemadmodum infra docebitur. Quod autem in impulsu corpus id sit, quod mouetur, nemo est, qui non fateatur. Neque præterea sine imaginatione deliberamus, & sapimus, imaginatio autem quidpiam est, quod cum corpore sit: Quod si absque

A. & corporis

corporis motu nulla esse potest animæ functio; profecto anima est aliquid corporis, & a corpore inseparabilis. Incassum enim illam separabilem esse continget, si peculiaribus ac propriis actionibus fungi non possit. Animam vero speciem esse corporis, vel illud indicio est, quod iuxta affectiones, proprietatesque corporum ipsius quoque animæ motio concitatur. Et nonnullis adiectis subiungit. Si anima corpori adueniat extrinsecus, & separabiliter, ut gubernator naui; accidat necesse est ut corpus violenter impellatur ab anima; possitque, si eiusmodi sit, corpore abintus seduci, & corpus deinceps regredi, ut alio tempore corpus animatum sit, alio autem inanimatum. Atqui quænam causa hæc fuerit, ut quum quippiam tale sit anima, protinus immigret in corpus? quisnam ingressus? aut immigrationis modus? Quæ causa illa est, ut simul cum corpore permaneat anima? Et paucis interpositis adiungit. Est igitur entelechia prima corporis naturalis organici omnis anima; corpus autem organicum illud appellamus, quod plures diversasque partes sibi vendicat, quæ naturalibus potestatibus fungi valeant. Atque habet, inquit, vitam potentia, ut id omnino vitam habere intelligat, quod actu vitæ munere fungi possit. Id enim, quod iam absolutam perfectamque animam habet, ea intercedente, quam plurima & agere & pati potest, ali. generare, sentire, appetere, considerare, dicere, agere, sanari, ægrotare. Deinde vero & posterius in eandem sententiam insit Alexander. Ceterum si anima species est, sicut ostendimus; necessarium est illam a corpore inseparabilem esse, & suapte natura immobilem, atque incorpoream habere; hæc enim in omni specie conditio est; namque corpus si vel utrumque est, & per se subsistens; species vero & forma alterius est, talis enim est entelechia & perfectio, quæ absque eo, omnis est, esse non potest; quemadmodum neque terminus absque eo, cuius est terminus. Quamobrem patet non animam abiri, & per se subsistere non posse sciendum est. Deinceps autem inferius inquit. Verumptamen animal quæ homo ijs fungi dicitur officiis intercedente anima, per quam homo consequitur ut sit homo; Verumptamen vero homo per animam delectatur, & meretur, iracundus, & meretriciosus est, amat, odit, addiscit, intelligit, reminiscitur, mandatque memoris. Et non alia de causa hæc agit, quam quod eiusmodi perfectione ac specie præditus est. si curenim luctator intercedente habitu luctationis luctari solet, quum ars ipsa luctandi minime luctetur; & tibicen sonare dicitur, quum ars braccinatoria non sonet; & textor texere, nequaquam texente, textoria: ita sane in actionibus coniciendum est, quibus ea, quæ habent animam (quatenus sunt animata) funguntur. In his enim nullas animalium functiones per se operatur anima; sed per animam id, quod animam habet. Neque tamen illud verum est, esse has actiones animæ, quia corpore, ut organo, utatur; Nam sicut in ceteris potestatibus habitibusque, nihil horum ita agit, ut cooperator, cuius est habitus; sed e diversa ratione quæcunque potestates & habitus sortita sunt, intercedentibus potestatibus atque habitibus operantur. Neque enim gravitas ob id infra tendit, quod utitur terra, cuius est potestas; sed terra ipsa intercedente gravitate, quæ & potestas & forma & perfectio terræ est, fertur inferius. Idem in anima modus habetur, quum ipsa quoque potestas, & actus & forma sit eius corporis, a quo possidet. Eius enim generatio quodammodo ex mistio-

ne & temperamento primorum corporum est, sicut ostendimus. Atque illud per animam operatur, in quo principatum animæ esse conspicimus. Et paucis interpositis adnectit. Qui animam speciem & formam esse ostendunt ex huiusmodi subiectorum sibi corporum temperamento ac mixture congenitam, ob id illam harmoniam, siue concentum esse existimare non debuerunt. Namque non ea de causa, quod sine eiusmodi mixture, & temperamento anima esse non possit, vñ idemque cum ijs anima esse censenda est. Nec enim idem est anima cum eiusmodi corporum temperamento, quod ipsa harmonia est; sed est vis quædam in eiusmodi temperamento congenita, quæ medicinalium potionum virtutibus comparari recte possit, quæ ex multarum rerum immixtione componuntur. Et mox adiicit, Anima est vis & forma, quæ per eiusmodi mixturem corporum temperamento superuenit; non autem ratio aut compositio temperamenti. Et adhuc inferius ait, Anima vero symmetria non est, sed vis quædam in ipsa symmetria, siue commensuratione consistens, quæ esse sine ea nullo modo potest: ipsam vero animam nequaquam symmetriam esse dixeris. Et nō multo post insit. Calidi autem, & frigidi, siccī, & humidī, hoc est elementorū mistio (eius mixture forme animam esse non ambigimus) haudquaquam in certa ac definita ratione consistit: Permanet enim eadem anima, quum vires, quæ in ipsa mixture sunt, quadamtenus intendantur, & remittantur. Vterius addit, Quæcumque enim ad esse, siue ad essentiam conferunt, ab ijs inseparabilia sunt; quibus insunt, velut in potestatibus vis nutriendi, & in sensibus vis tangendi. Et paullo post, Intellectus autem potentia is est, quem tunc habemus, quum generamur, & in lucem edimur. Patetque interpositis; Et naturalis sanematerialisque intellectus in his animalibus, quæ neque orbatæ sunt, neque mutila, differentiam habet, quæ alios solertiores & magis industrios, alios obtusiores rudioresque conspicimus; quo intellectu vniuersum genus hominum particeps esse concedimus; per quem homo consequitur ut sit homo. Posterius inquit, Verū ipsam quoque rationalis animæ portionem, quæ vna proprie principatum animæ possidere creditur, in Corde statuendam esse non dubitamus; idque ea ratione manifestius, quod in virtute rationali aliud actiuum, aliud spectatiuum est; id nonnullis animatibus, quæ rationis expertia sunt, quadamtenus commune est; hoc vñ dūtaxat homini proprium & peculiare censetur. Et mox. Perfectio enim animæ est potestas huiusmodi; perfectio autem in illo, & cum illo est, cuius est perfectio; profecto rationalem quæque potestatem penes cor esse confiteri necesse est. Et paullo post. Ad quam rursus vis imaginandi, deliberandi, & contemplandi pertinet; atque hæc utraque circa cor esse monstrata sunt: penes Cor igitur reliquas animæ potestates haberi fatendum est. Itaque in animalibus (id quod a principio quærebamus) animæ principatus in corde est. Et non multo infra. Quas ob res principatus animæ (sicut ostendimus) sedem in corde possidet; vis vero illa, quæ famulatur & seruit, in reliqua corporis membra protenditur. Et eodem capite dixerat, Harum altera vis, quæ actiua dicitur, quamque deliberatiuam, & rationabilem appellamus, vim appetendi, & secus locum mouendi consequitur. Vbi enim appetendi, ibi & volendi potestas est (appetentia enim voluntas quædam est) vbi autem volendi vis est, ibi & deliberandi, &

rationandi vis erit: namque voluntas est appetitus quidam deliberationi, & rationi coniunctus: atque ubi sentiendi, ibidem & consentiendi vis est: ubi autem vis est, qua assentimur, ibidem quoque id est, quo aestimamus, quo opinamur, quo consideramus, & scimus; hæc enim omnia una cum assensu sunt; at vero eatenus intellectus speculativus est, quatenus scimus. In universum autem si ab ijs, quas supra enumeravimus, virtutibus, alitice, sensuali, imaginatrice, impulsoria, rationalis potestas per se posset ipsa subsistere; illam quoque in nobis a ceteris potestatibus subiecto disunctam esse contingeret; quod nullo pacto est: Quippe quod plures animas haberi a nobis, necessarium esset asserere; & singuli homines plura animalia esse viderentur; quæ res prorsus impossibilis est; quoniam id, quod postremam & omnium absolutissimam animam habet, ceteris quoque præditum esse necesse est. Amplius multo infra scribit. Corpus autem, eiusque temperatura cunctis sunt initio generationis animæ; id vero apparet ex animalium differentia per particulas: non enim animæ effingunt formas & figuras, sed earum qualem constitutionem diversæ dissimilesque animæ postea secute sunt: commutantur autem inuicem; alterum enim ad alterum refertur, & entelechia, & id cuius est entelechia: Qualem autem corporis temperaturam animæ differentiam sequi, indicio sunt Fere, quæ ex quali temperatura magis diversam animam habent: Et adhuc veterius ait, Intellectus ex Aristotelis sententia tripartitus est, quippe alter est intellectus materialis; materialis autem voco, non quod subiectum quoddam sit cum materia (materiam namque appello subiectum aliquod, quod potest, accedente aliqua forma, hoc aliquid fieri) sed quoniam materię, quatenus materia est, proprium est, ut omnia suscipere possit; quæ in re & posse, & quod potestate sit, quatenus est huiusmodi, materialis est: Idem intellectus, qui nondum intelligit, intelligere tamen potest, materialis vocatur; & talis animæ potestas intellectus materialis vocatur; qui quidem actu nihil ex entibus existit, sed omnia fieri potest; quandoquidem omnium entium intellectus esse potest: id enim, quod omnia apprehendere debet, nullum ex ipsis propria natura actu esse oportet: Apparens enim & oblata propria forma illius in externarum rerum apprehensionibus, earum intellectibus esset impedimento: neque enim sensus ea percipiunt; in quibus ipsorum essentia versatur: propterea igitur visus, qui colores apprehendit, habet organum coloris expertum in quo versatur, & per quod apprehendit. Panis quoque interpositis. Quemadmodum igitur in sensibus impossibile est cum sensum, qui aliquid habeat, eius quod habet, esse apprehensum, & iudicatum ita etiam, quoniam intellectus est apprehensio quædam & iudicatio intelligibilium, ut nihil sit eorum, quæ ab ipso iudicantur, necessarium est; quandoquidem omnia intelligi possunt: nullum igitur ens actu est, sed potestate omnia; id enim facit ut intellectus sit. Et paulo post addit. Intellectus autem, qui nec per corpus res apprehendit, nec corporis potestate est, neque patitur, neque demum est aliquod ens actu, hoc aliquid fieri non potest; sed est simpliciter potestas quædam eiusmodi entelechiæ, & animæ, formarum & intellectuum susceptiva. Is igitur intellectus, materialis existens, in omnibus ijs est, quæ perfectam animam obtinent, hoc est, in hominibus. Insuper his adiungit, Quum vellet autem ostendere Aristoteles intellectum sempiternum

esse; easque dubitationes, quas in intellectum, qui extrinsecus est, adducunt, declinare; quum necessarium videretur ut locum mutaret; nec tamen posset; quandoquidem incorporeus est, aut in loco esse, aut migrare, aut alias in alio loco versari; ex proprio ingenio, suæque commentatione hæc de intellectu pronuntiavit, esse videlicet in omni corpore, quod humanum ac mortale vocatur. Et mox inquit, Quoties itaque ex corpore temperato ignis genitus fuerit, aut aliquid eiusmodi ex missione procreatum fuerit, ut & organum possit huic intellectui suppeditare, qui est in eiusmodi missione (quoniam est in omni corpore, corpus autem etiam hoc est) id organum intellectus potestas dicitur, apta scilicet quædam potestas ad excipiendum intellectum, qui in actu est: Quoties igitur consecutus fuerit hoc organum; tunc & tamquam per organum, & tamquam circa materiam, & tamquam per materiam agit; & tunc nos dicimur intelligere. Idemque mox Alexander agens de intellectu possibili, quem esse dixit organum agētis, inquit, Eadem quoque ratione Divinitas mens semper quidem agit; quamobrem & est actu, & per organum etiam, ubi ex collatione corporum ac temperatura factum fuerit instrumentum eiusmodi; tunc enim materiale quendam actu agit. Denique de anima generatim hæc inquit Aphrodisæus, Quare corpus quidem etiam sine anima subsistit, anima vero sine corpore nequaquam: est enim ipse corporis entelechia & forma: Nec solida quidem est ea ratio, quæ asserit, nullum incorporeum separari a corpore: sed animam separari a corpore; quare non esse incorpoream: separari enim duplex est, aliud subsistentia, quum utrumque separatim remanet; aliud vero alterius corruptione: velut album separatur a corpore nigro facto. Secundo itaque significatu incorporeum a corpore separatur, sic quoque anima a corpore: Sunt etiam quædam incorporea ratione separabilia a corporibus, ut forma a materia, ut a loco corpus. Hæc omnia protulit Alexander multis facta rationibus, animæ rationalis mortalitatem in Peripato suadere tentantibus: Quæ sigillatim a nobis consideranda, ac perpendenda sunt ad Aristotelis trutinam.

Prima ratio Alexandro suadens animæ mortalitatem, eo quod actus sit inseparabilis ab eo, cuius est actus, contrahitur, & dissolvitur ex Aristotele. Cap. 11.

Inter Alexandri argumenta, mortalitatem animæ rationalis in Peripato suadere tentantia, superius insinuata, primum ita construatur, Omnis actus, qui definitur essentialiter entelechia & perfectio corporis essentialis, est adeo a corpore inseparabilis, ut sine corpore illo esse non possit, cuius forma existit: Sed omnis anima, & speciatim rationalis, Aristotele doctore, essentialiter est entelechia, seu perfectio essentialis corporis naturalis organici, igitur omnis anima, & speciatim rationalis, est a corpore inseparabilis; atque adeo cum caduto suo corpore mortalis: Maior eo probatur, quod essentia est inseparabilis ab eo, cuius est essentia; & vicissim, quia inter definitionem & definitum, cuius illa terminus appellatur, est necessaria & indissolubilis connexio, adeo ut alterum sine altero consistere nequeat: si ergo definitum ab attributis essentialibus eius definitionem complementibus & integran-
tibus vere separari non potest; profecto quilibet actus, qui definitur esse actus essentialis corporis, est a corpore

2. de an.
cap. 8.

2. de an.
cap. 13.

2. de an.
cap. 11.

2. de an.
cap. 22.

2. de an.
cap. 24.

2. de an.
cap. 14.

2. de an.
cap. 20.

ratio. 1.

[illegible]

BE

C

T

1

—

poris actum: Ad probationem primo concedentes, Aristotele, sibi proposuisse inuestigandam communissimam definitionem animæ: dantesque primam illam, quæ dicta est Anima esse actus primus corporis naturalis organici, esse vniuersalem, quia communis est omni animæ totali, & integræ; plurimisque similiter animæ partibus; quia plantali communis est, brutali, & humanæ toti; quas in opere de Anima sibi considerandas proposuit Aristoteles: Quin etiam communis est ea definitio cuiusque vegetali, sensitriceque animæ partiali: non tamen ea conuenit animæ intellectrici, quæ pars est animæ humanæ; quod Aristoteles nos docet tum asserens et si anima tota totum corpus contineat, vt forma materiam; non tamen animæ partium vnamquæque continere aliquid corporis; quia difficile sit vel fingere quam partem corporis, aut quomodo contineat intellectus; & hoc assimilari impossibili: tum inueniens quum ex animæ communis definitione constet animam totam esse a corpore inseparabilem, & quasdam partes ipsius; nihil tamen prohibere quasdam eiusdem animæ partes alias esse a corpore separabiles, quia nullius corporis sunt actus: tum etiam dicens intellectum possibilem non esse mixtum cum corpore, nec vllum habere penitus instrumentum: Quare concedimus, nullam animam totam & integram, cuiusmodi est anima plantæ, animæ bruti, & animæ humanæ; de quibus dedit opera tractare sibi proposuit Aristoteles in libris de anima; nullam inquam animam integram totius cuiusque viuientis esse a corpore separabilem, nullamque plurimum suarum partium, quæ sunt actus corporis, esse similiter a corpore separabilem: attamen in Peripato notamus inter animæ partes esse intellectum, & voluntatem, ac omnino facultates animæ rationalis; quæ nullius quum sint corporis actus Aristoteli, sunt eidem a corpore separabiles, non obstante vilo impedimento: Quam responsionem expressam legimus apud Aristotelem alicubi scribentem, *Quod igitur non anima separabilis a corpore, aut partes quasdam ipsius, si partibilis nata est, non inmanifestum est; quarundam enim actus partium est ipsarum. At vero quasdam nihil prohibet, propterea quod nullius corporis sunt actus. Quibus aperte negat Aristoteles Alexandro, partes omnes animæ esse corporis actus. Amplius asserimus animam rationalem sub triplici formalitate considerari posse; nimirum & in relatione ad corpus, cuius est forma substantialis; & in relatione ad vitæ operationes, quarum est causa efficiens: Et quia in homine rationalis anima duo genera functionum obtinet; intellectiōnem scilicet, ac motum; ideo rursum spectari potest anima rationalis cum vt principium intelligendi, tum etiam vt principium motuum: Quæ omnia nos docuit Aristoteles, primo quidem affirmans, animam esse in viuente corpore causam, & formalem corporis aduatricem, & vniuersatricem; deinde vero determinate constituens intellectum esse principium intelligendi: Deinceps autem asserens eundem intellectum esse principium mouendi. Quare concedentes animam secundum sui esse physicum, ac prout subiectum sibi corpus respicit, esse illius actum; & vt principium mouendi, esse similiter actum corporis organici, quia mouere non potest absque corporalis instrumenti ministerio; quod observat Aristoteles; atque adeo dantes animam omnem esse actum corporis instrumentalis, nulla exclusa quoad numerum: Negamus tamen, animam rationalem sub ea formalitate, quæ est principium in-*

telligendi, & absolute secundum suam entitatem simpliciter, esse actum corporis organici: quod nos docuit Aristoteles asserens tum intellectum non continere vllam partem corporis; tum nihil prohibere quasdam partes animæ esse a corpore separabiles, quia nullius corporis sunt actus; tum mentem possibilem corpori, mixtam non esse, nullumque prorsus instrumentum habere; Aristoteli namque satis est, Animam vnicæ functione pollere, quæ corporis præsentiam, vsumque non postulet, ad hoc vt sit a corpore separabilis: Quamobrem concedentes Alexandro quamlibet animam esse actum corporis, & a corpore quodammodo inseparabilem. Negamus tamen id esse verum simpliciter, & de anima rationali absolute: quia rationalis anima et si vt est principium motuum, vt est intellectus practicus, vtque pertinet ad contemplationem Philosophi naturalis, Aristoteli sit actus corporis, & a corpore inseparabilis; nam extra corpus non mouet, non exerceat vllam actionem praxeos, nec ad Physicum atinet; nihil hominis vt est principium intellectuum, ac intellectus contemplatiuus; & secundum sui esse absolute, quo pertinet ad Metaphysicum; Aristoteli rationalis anima, siue intellectus humanus, nullus corporis est, & a corpore seu perpetui a corruptibili separabilis est. Denique vero monemus, vt de magnitudine, ac figura cum Physicus, tum Mathematicus agit, eamque differenter vterque definit; Physicus quidem non sine materia sensibili; Mathematicus autem a sensibili materia sine mendacio abstrahens; quæ etiam nos docuit Aristoteles: Ita de anima rationali, deque humano intellectu Physiologus agit, & Metaphysicus, vt multis in locis admonet Aristoteles: Quum autem scientia omnis, cuiusmodi est, Philosophia, & naturalis, & transnaturalis, ad artis differentiam, quæ circa generationem esse dicitur eo quod rerum transmutationem promouet, circa ens esse statuatur ab Aristotele, quod rerum essentiam, & entitatem contemplatur, ideo rationalis anima duplex esse necessario habet; alterum in corpore, quod est esse relatiuum, & imperfectum, seu esse partis; quod a Physiologo consideratur; alterum extra corpus, quod est esse absolutum, & perfectum, seu esse integrum; quod a Primo Philosopho spectatur: Propterea Physicus intellectum considerans, prout habet esse in corpore, ipsum definit non sine corpore; sed esse actum corporis; Metaphysicus autem puram entitatem intellectus inspiciens, ac vt habet esse perfectum, & absolutum, definit eum esse sine corpore substantiam simplicem, incorpoream, a materia independentem, ac post corporis interitum per se subsistentem, & extra corpus meliorem essentiam habentem, quæ sempiterna intellectuione fruatur: Quare concedentes Physiologo intellectum humanum esse actum corporis, & a corpore non esse separatum; quia Physicus contemplatur solum formas in materia degentes, prout in ea commorantur: Negamus Aristotelem proinde non agnouisse rationalem animam hominis esse a corpore separabilem, ac separatam; quia si non agnouit vt Physicus, qui a materia non abstrahit; agnouit tamen eam vt Metaphysicus, qui supra Physiologicæ metas ascendit in considerationem formarum separatarum: Nihil ergo conuenit prima ratio Alexandri, suadere tentantis in Peripato rationalem animam Aristoteli esse mortalem.

Anima rationalis ut se habeat ad motum; eiusque immobilitatem non arguere sui mortalitatem secunda ratione Alexandri. Cap. III.

Secunda ratio Alexandri probare studens in Lyceo rationalis animæ mortalitatem desumitur ex intellectus immobilitate; quia forma quælibet reipsa separabilis a corpore caduco, & permanere apta extra corpus immortalis, necessario est per se, mobilis de loco ad locum: Sed anima rationalis Aristoteli non est per se mobilis de loco ad locum: igitur anima rationalis Aristoteli non est reipsa separabilis a corpore caduco, nec permanere apta extra corpus immortalis: maior apparet eo quod realis illa separatio a corpore nil aliud est, quam motus localis; reipsa enim separari non potest a corpore forma, & extra illud superesse personis, nisi de corpore feratur extra corpus, ac proinde de vno loco ad alium; nam corpus idem extra se reperiri nequit; & forma in corpore manens ipsum perficit, nec ab eo separata dicitur: minor autem probatur ex Aristotele tum statuente contra Platonem, si anima per se moveri posset de loco ad locum translata vel secundum partes, vel etiam tota, iam semel e corpore digestam denuo continget ingredi; ac proinde fieri ut mortuorum resurrectio sit naturaliter possibilis, quod pro absurdo habet Aristoteles: tum absolute dicente, omne indivisibile ac incorporeum esse per se penitus, immobile de loco ad locum; & animam rationalem esse quid indivisibile, ac incorporeum; & proinde penitus, immobilem esse per se de loco ad locum: tum speciatim contra veteres multis rationibus confirmante animam per se non moveri, sed solum per accidens ad motum corporis; tum demum asserente, ne fingi quidem posse vnde, & quo moveatur anima, dum ad corpus accedit, aut ab eo recedit; si enim sursum feratur erit ignis; si vero deorsum, erit terra; quæ omnia falsa quum sint Aristoteli; certum est animam in Peripato non esse reuera immortalem a corpore separabilem. Quam rationem Alexandri fuisse notat etiam Simplicius, & pro sua proponere videtur. Põponatius Alexandri nomine suppresso. Simplicius huic rationi duas adhibet solutiones; alteram, qua decernit animam rationalem, quæ corpori caduco dicitur advenire in hominis ortu, & ab eo recedere in hominis obitu, non esse penitus incorpoream Aristoteli, sed habere vehiculum corporis ætherei, cuius merito moveri potest de loco ad locum, saltem per accidens; alteram, qua statuit animam rationalem per se loco moveri motu non corporea, sed alio rebus incorporeis convenienti. Nos autem ad aures Aristotelis hoc Alexandri argumentum, quin & ex fundamentis Alexandri dilui posse confidimus multifariam. In primis enim accipimus ab Aristotele dari duplicem rerum ordinem, atque adeo duplicem Mundum, vel ipsimet Alexandro, cui rerum ordo est forma mundi essentialis; alterum quidem sensibilem, & corporeum; in quo ponitur esse Deus Optimus, veluti forma omnibus assisens, omnia recte gubernas, omnibusque tribuens, esse ac vivere; alterum vero mundum, seu rerum ordinem intelligibilem, & incorporeum, intelligibile vero, inquit, alter ordo est, qui per se ipsum est, & huius sunt similia prima; atque huiusce quæ simplex, & secundum actum est. Quem rerum ordinem, seu mundum intelligibilem ponit Aristoteles supra omnem naturam corpoream, ubi neque locus est, neque motus, neque

tempus, neque vacuum, neque corpus: Ac sane vltimus mundus corporeus & sensibilis Aristoteli est coordinata congeries omnium rerum corporearum & sensibilibum a summo Deo, seu a mundo intelligibili in esse pendente, & optime gubernatarum: Ita mundus intelligibilis, & incorporeus est pariter coordinata congeries omnium substantiarum intellectualium & incorporearum ad innicem a summo Deo in esse pendente, & gubernatarum eminenter. Quos duos mundos in Peripato tam clare positos ab Aristotele, quoque cognovit Commentator Averroes, qui alicubi ad Algazel ait, *« Abiemen non est sic in materialibus, sicut est in intellectualibus; qui autem assimilatur hunc mundum immateriali intellectuali, est ex eis, qui sequuntur corti: es verum. Res autem intellectuales, nomine Mundi intelligibilis indicatas, Aristoteles dicit vere esse supra extimam sensibilibus mundi superficiem, ubi non est locus, nec motus nec tempus, nec vacuum, nec etiam corpus; non materialiter nobis designans localis distantiam corporalem intercapedinem, sed formaliter aperiens nobis diversitatem naturæ: vnde vel Deo maximo, qui est ubique, præstantiora dicuntur esse viciniora; vicissimque deteriora statuuntur ab eo remotiora, non loco, sed natura, ut ex Aristotele probavimus alibi latius. Sic plane mundus intelligibilis est supra sensibilem, non quoad situm & locum materiale Aristoteli, sed quoad naturæ præstantiam. Quare substantiæ intellectuales incorporeæ ponuntur extra cælum, scilicet extra omnem naturam corpoream, & sensibilem: ubi non est locus: quia illæ aptæ non sunt esse in loco: ubi non est tempus; quia tempus eas non facit senescere: ubi non est motus; quia in anima rationali nec non in omni mente, separata, speciatimque in humano intellectu nullus fit motus Aristoteli. Quocirca substantia separata de se subsistens extra corpus, est in mundo intelligibili, & natura supra substantiam corpoream: si vero corpori copuletur in formam, tunc dicitur descendere de mundo superiori in inferiorem, de intelligibili in sensibilem; nam fit sensibilis quoquo pacto, saltem per accidens, puta per operationes materiales, quas edit in corpore, speciatimque per motum, quem agnoscit Aristoteles in genere sensibilium per se: ceterum hic descensus non est motus physicus, de loco ad locum, nec pure metaphoricus, sed motus realis, ac Metaphysicus; ut alibi notavimus: non est sane hic animarum descensus in corpora initio nostræ constitutionis motus physicus, quia momento fit, absque vlla magnitudinis corporalis opera, & sine successione; quum omnis motus Physicus Aristoteli, tempore metiatur, corpore nitatur, & cõtinuitate successione fruat: non motus de loco ad locum; quia in mundo intelligibili nullus est locus; & anima in corpore non inest, ut in loco. Magistri decretis non metaphoricus; quia est realis transitus animæ de vno statu in alium: sed est motus metaphysicus; quia est variatio entis, seu modi essendi transcendentalis. Ac proinde, ut bene notavit Proclus apud Platonem, Aristoteles in tractatione de anima, physice eam aggressus, neque de animæ descensu, neque de sortibus mentionem fecit; sed in Dialogis seorsum de his tractavit, & prædium consideravit sermonem. Hi dialogi fortasse fuerunt, quos ad Eudemum scripsit Aristoteles dedita opera tractans de Animæ Immortalitate, ut adnotat Themistius. Ac vero præter hos Dialogos conscripsit Aristoteles clarissimorum virorum testimonijs, vniuersi-*

sz Philosophiæ compendium Mysticum, in quo fuisse peragit. de animæ descensu e mundo intellectuali ad sensibilem, & de ascensu animæ a mundo sensibili ad intelligibilem; quod opus Mystice Philosophiæ non ita pridem inuentum Patricius Aristotelis alioquin hostis acerrimus Aristoteli auctori negare non audens, sed aperte concedit. Nos tamen hunc descensum ab Aristotele poni censemus etiam in Physiologia, dum scribit, Mentem humanam corpori nostro esse adueniam, & solam inter animæ nostræ partes extrinsecus accedere, non apparentibus aduenire, vt vegeta, & sentiens; quam a generante alibi prodire monet: sane parentes, quum in mundo sensibili, vt fœtus, contineantur; etsi fœtui pater externus sit, externaque mater; nihilominus anima sentiens non aduenit embrio forinsecus; vt ei forinsecus aduenit rationalis, quæ de mundo intelligibili transit ad sensibilem: Sic vbi a corpore separatur anima, moriente homine, rediens illa de mundo sensibili ad intelligibilem, dicitur ascendere motu non corporeo, non physico; reali tamen, sed metaphysico: Quum enim mundus intelligibilis contineat, permeetque mundum sensibilem, qui ab eo pende, ac perficitur, vt materies a forma, doctore Aristotele; proinde sine motu physico, solo, seu metaphorico, seu potius metaphysico transferri quid potest de mundo intelligibili ad sensibilem, ac de sensibili redire rursus ad intelligibilem: Quemadmodum plerisque Peripateticis (quorum tamen opinionem non recipimus, modum enim quarimus, sed non subiectum, vt ait Aristoteles) e phantasia, veluti e mundo sensibili, opere intellectus agentis absque motu physico, solo metaphorico transfertur obiectum in mentem humanam, vbi est intelligibilis; & e phantasmate sensibili fit species intelligibilis. Vnde fit vt anima rationalis separata dicatur per se subsistens esse in vniuerso, siue in toto Aristoteli, hoc est in mundo, & intelligibili & sensibili; nam eodem corpore iuncta non est formaliter, & adæquate, vt scholasticis verbis vtar, in vniuerso, ac in toto, si agamus de mundo sensibili; sed in vniuersi parte determinata, vbi est corpus humanum, cui appropriatur; quia mundus corporeus & sensibilis est diuisibilis, ac extensæ magnitudinis, partes extra partes habens; secus est de mundo incorporeo & intelligibili, qui est indiuisibilis, totusque simul, non habens magnitudinis extensionem, ac proinde nec partes extra partes, etsi totum mundum sensibilem in se contineat; sic enim æternitas momentum est indiuisibile complectens in se temporis totius immensam, diuisibilemque quantitatem: vt ergo quod formaliter est in momento æternitatis, id necessario est in omni parte temporis, ac semper; ita mens humana a corpore seiuncta degens formaliter in mundo intelligibili simul est, & in eo toto mundo, qui est indiuisibilis, & in toto mundo sensibili, qui diuisibilis in seipso manet in mundo intelligibili indiuisibiliter, ac totus simul, vt vniuersum tempus manere dicitur in æternitate: Quo fit; vt anima rationalis absque motu physico locali, dum corpori iungitur, descendat ab incorporeo mundo ad corporeum; & dum a corpore separatur, ascendat a mundo sensibili ad intelligibilem, solo motu metaphysico substantiæ, aut entitatis transcendentali; quem appellare possumus etiam motum metaphorico, quo finis mouere solet, quoue aptæ sunt moueri etiam separatæ mentes infra Deum, quæ agunt gratia finis, quicquid operantur. Dein de vero suscipimus ab

A Aristotele, & Deum esse in vniuerso, & vicissim in illis; non quidem, vt in loco; sed omnia in Deo sunt, vt in causa omnia mouente, omnia fouente, omnia regente; Deus vero est in vniuerso, vt forma in materia, decreto Aristotelis: Quare Magister alibi scite decernit, Quod Deus in anima lumen intellectus accendit; Dum anima rationalis vnitur sensibili prius genitæ in foetu; cui proinde forinsecus aduenire dicitur, non a parentibus; vbi vero moritur homo, tunc anima separatur a corpore, atque in Deo solo iterum permanet, vt in suo fine; nullo vnquam ob hæc motu locali, ac physico per se acta; quia Deus vbi que quum sit, Aristotelis etiam opinione, & substantiam habeat simplicissimam omnis magnitudinis expertem; animus humanus tum accedens ad corpus, quod organizatione constituitur in vtero, sine physica loci mutatione a Deo in embriam descendere dicitur, tum recedens a corpore morientis hominis, absque naturalilatione ad Deum ascendere, ac se recipere constituitur. Sic auctor Mystice Philosophiæ luculenter edocet in Peripato animam rationalem in origine hominis a Deo prodire in corpus, & in hominis interitu a corpore redire ad Deum, qui descensus, & ascensus, non latione physica, & materiali, sed motu quodam transfaturali & spiritali nitatur. Deinceps Aristoteli discrimen hoc ponitur inter accidentia, & substantiam, quod accidentia dicuntur esse inseparabilia penitus a subiecto; substantia vero est ab accidentibus separabilis; quia sine subiecta substantia non possunt accidentia per se subsistere naturæ viribus; substantia contra per se subsistere valet absque illis accidentibus, a quibus separari dicitur; Dum autem substantia ponitur ab accidente aliquo, separari re ipsa, & separata consistere; non ideo necessarium est eam physice, ac realiter moueri de loco ad locum; sed in eodem loco quiescentem separari posse substantiam a calore, & ab alijs accidentibus, non semel nos docuit Aristoteles, & sæpius experientia: Pari ratione opus non est animam rationalem loco moueri, dum obeunte homine a corpore mortali separari dicitur. Amplius Porphyrio, & ipsimet Alexandro accidentia multa separabilia dicuntur, quæ scilicet non semper afficiunt subiectum; quum autem certo constet nullum accidens esse per se mobile de loco ad locum; quippe omne mobile corpus est in genere substantiæ; iam & anima rationalis, etsi per se non sit loco mobilis, eatenus tamen re ipsa dicitur a corpore separari, quatenus aliquando desinit humanum corpus perficere, quod ipsa prius actuabat. Ex his multæ iam nobis in Peripato suppetunt rationes eluendi propositam Alexandri oppositionem. Ad argumentum igitur concedentes, Animam rationalem Aristoteli non esse per se mobilem de loco ad locum. Negamus formam re ipsa separabilem a corpore caduco, & permanere natam immortalem extra tale corpus, esse necessario per se mobilem de loco ad locum. Ad probationem concedentes idem corpus extra seipsum esse non posse; negamus realem separationem animæ a corpore, & realem aduentum animæ ad corpus esse motum de loco ad locum; nam anima extra corpus non est apta esse in loco proprie; & in corpore non est, vt in loco; motus autem de loco ad locum per se proprie competit non nisi corporibus, quibus conuenit esse in loco per se, Aristotelis decreto: & realis illa separatio animæ a corpore in obitu hominis nihil est aliud, quam

quam intermissio rationis, cessatioque animæ a vi-
uificatione animationeque corporis; quum animæ
coniunctio vicissim eum corpore nihil aliud sit, quam
inceptio viuificationis animationisque corporis: ut
ergo accidentia pleraque realiter separabilia sunt a
subiecto, quod aliquando afficere desinunt, absque eo
quod sint per se loco mobilia; sic anima rationali
realiter est a corpore separabilis, quod aliquando vi-
uificare desinit, absque eo quod sit per se loco mobi-
lis; etsi postea differat ab accidentibus; quod acciden-
tia simul desinunt afficere subiectum, & existere; quip-
pe ab eo pendunt in esse; anima vero desinit viuifica-
re corpus adhuc superstes incolumis; ut quæ a corpore
minime pendeat in esse. Secundo respondemus
concedentes omnem formam reipsa separabilem a
corpore caduco, & extra ipsum consistere natam, esse
per se nobilem de corpore extra corpus; negamus ani-
mam rationalem absolute per se moueri non posse de
corpore extra corpus. Ad probationes dicimus du-
plicem esse motum realem, alium quidem physicum,
qui solis corporibus conuenit, & ab Aristotele in
omnibus locis ante allatis recte interdicitur animæ;
alium vero non physicum, sed metaphysicum, qui est
realis transitus animæ de mundo sensibili ad intelle-
ctualē; & vicissim realis transitus animæ de mundo
intelligibili ad sensibilem: hunc motum Aristoteles
nusquam interdixit animæ rationali, sed aperte mul-
tis in locis profertur ipsum illi conuenire, tum asse-
rens, Animam in obitu hominis deserere corpus:
tum inquit, Anima egrediente hominem expira-
re, & corpus putrescere, tum dicens, In senectute
mortem esse sine dolore, animæque absolutionem
omnino insensibilem fieri: non dicit animæ dissolutio-
nem, aut extinctionem, sed absolutionem; tum aiens,
Animal esse desinere, quum primum anima discessit a
corpore: tum etiam, Animam rationalem solam,
humanumue intellectum in ortu hominis extrinsecus
accedere, ac fatui forinsecus aduenire, non autem a
parentibus mediante femine. Hic autem aduentus
animæ corpori dum homo gignitur, seu descensus
animæ de mundo intelligibili ad mundum sensibilem;
vicissimque recessus animæ a corpore, dum homo mor-
ritur, seu ascensus animæ de mundo, ac ordine rerum
sensibilium ad ordinem intelligibilium; motus est
metaphysicus, qui est pura variatio modi essendi tran-
scendentalis absque vlla mutatione loci, ac proinde si-
ne motu locali physico. Huius sane rei clarum asserre
possumus exemplum in Peripato; & id quidem ex
doctorum communissima opinione de specie obiecti
intelligibilis, quæ prius sub conditionibus materiali-
bus delitescens in phantasmate, seu maius in organo
corporeo phantasiæ determinatum sibi locum in cor-
poribus humanis obtinente; mox opera intellectus
agentis ipsum a conditionibus materialibus depu-
rantis transfertur de organo materiali & corporeo
phantasiæ in substantiam immaterialem & incorpo-
ream intellectus possibilis; quod ait Aristoteles,
veluti de mundo sensibili in intelligibilem; nam quid-
quid in organo phantasiæ reperitur, quæ sensus est;
id omne sensibile est; quod autem in intellectu degit,
intelligibile est; hic autem transitus est absque motu
locali physico; tum quia species obiecti non est loco
mobilis, quum sit accidens, cuius non est migrare de
vno in alterum subiectum loco distinctum; tum quia
intellectrix anima toti corpori coextensa, ut ex Ari-

stotele probauimus, alibi, non procul abest ab orga-
no phantasiæ; ubicumque illud, siue in corde, siue in
cerebro reponatur; ut necessario loco physice moue-
ri non debeat, quod e phantasia transfertur in intel-
lectum possibilem: sic anima rationalis obuenit ho-
mini de corpore fertur extra corpus, de mundo sen-
sibili scandens ad mundum intellectualem motu quo-
dam metaphysico, siue physica loci mutatione: Hac
autem de translatione speciei ex organo phantasiæ in
mentem possibilem, & alia talia supponere, nihil dif-
fert; modum enim querimus in his cum Aristotele,
sed non subiectum. Ad obiectionem, quomodo non
egressa per lationē physicā a corpore defuncti mēs, &
anima rationalis, ipsū non animet, ac viuificet; respo-
demus tū id ea ratione contingere, quæ Magistro Ari-
stoteles Deus quum sit vbique, atque in omni re vili;
non tamen omnibus vitam Diuinam communicat, &
impertitur: tum animam rationalem non animare, nec
viuificare illud corpus, in quo non adsit animæ por-
tio sentiens, & vegeta, certusque gradus natui calori-
s, quæ in obitu corrumpuntur; forma enim mate-
riam dispositam postulat, cui esse largiatur sue speciei.
Quare mens in cadauere sine vegeta, & sensitrice ani-
mæ parte, siueque gradu natui caloris hominibus
proportionato, vitam humanam promouere non de-
bet; quia in eo non est, ut forma in sua materia, sed ut
in vase; quod alibi probauimus in opere *De spontaneo*
viuentium ortu. Hinc etiam fit, ut Physice resurgere
nequeant homines mortui, quia vegetalis, & sentiens
animæ nostræ portio eadem numero semel corrupta
viribus naturæ nullis denuo regenerari valet. Sed hac
de re infra latius. Terrio respondemus ad principa-
le argumentum, concedentes animam rationalem in
hominis interitu vere a corpore separari, & extra cor-
pus ferri; & negantes eam proinde moueri debere de
loco ad locum motu physico; nam ut in corpore non
est velut in loco, nec extra corpus est proprie in loco;
siquidem incorporea est; & solius corporis est esse
in loco; sic exiens e corpore nostra mens non mouetur
motu physico de loco ad locum; sed mouetur motu
metaphysico de corpore in Deum, in quo cunctis præ-
sente omnia sunt Aristotelis decreto: similiter ad
corpus embrij forinsecus accedens anima rationalis
non mouetur de loco ad locum motu physico, sed
motu metaphysico fertur de Deo in embrium, seu in
animam humanam: Quam theoriam Aristoteles
apertè nobis insinuat in Rhetoricis asseuerans, quod
Deus in anima lumen intellectus accendit; luminis
enim accensio fit sine metu locali; quod exemplum
placet in re tam abditæ diligentius explicare. Porro
lumen Aristotelis rationalem animam, intellectum-
que nostrum optime representat: Duplex autem esse
lumen habet; alterum quidem insensibile, seu notio-
nale, ac intentionale dicunt scholæ; dicerem ego po-
tius intelligibile in medio, seu in diaphano intermi-
nato raro: ut in aere, vel igne superno, ac celestis or-
bitæ pespicio; alterum vero sensibile, seu reale; ac ma-
teriale in corpore denso radios reflectere nato; Sane si
quis in perspicuo illuminato densum corpus collocet;
lumen præexistens de illa parte medij, cuius locum oc-
cupat corpus densum, transfertur in corpus densum,
& de inuisibili fit refractione visibile; vicissimque cor-
rupto, vel amoto corpore illo denso, idem lumen re-
dit ad eandem medij partem visui disparsens: Qua qui-
dem in re non certe de nouo gignitur lumen in denso

72. de an.
coexten.
corp. 2.
21. &
169.
27. met.
38.

1. de ge.
t. 8.

1. de par.
cap. 3.
7. eudem
cap. 14.

Lib. 2. c.
34.

1. d. par.
cap. 1.

Lib. 3.
cap. 9.
2. de an.
t. 69. 70.
3. 1. h. a.
cap. 14.
3. de an.
t. 18.

1. de an.
t. 64.

corpore, dum id in medio primū collocatur, sed præ-
 existens lumen ob lucidi præsentiam; in medio dia-
 phano raro visum non terminans erat insensibile, po-
 stea susceptum in corpore denso refractione visum ter-
 minare potuit, & inspicere sic ablato corpore denso, non
 corrumpitur lumen, quia semper fuit præfens corpus
 lucidum, cuius præsentia lumen esse definitur Ari-
 stoteli: sed separatur a corpore denso realiter rediens
 in medium rarum: Ast hic reditus, & ille prior pro-
 gressus luminis Aristoteli non est motus localis phy-
 sicus; est tamen realis motus luminis vibratio, reflexio-
 que, ac percussio; quum realiter sensum afficiat,
 aerem atterat, & incendat: Ita ergo ex Aristotele di-
 cimus, Animam rationalem & in nostri constitutio-
 ne, forinsecus a summo Deo aduenire fatui, quod
 latius ostendimus in Opere *De Ortu Animæ humanæ*,
 & in obitu nostro separari realiter ab humano corpo-
 re, in quo per operationes a se manantes erat quoquo-
 pacto sensibilis; & ferri rursus in Deum, in quo sunt
 omnia, absque motu locali physico; quia Deus Ari-
 stoteli etiam est, ubique vndiqueque omnia conti-
 nens indiuisibiliter, eminenter, ac ineffabiliter. Quar-
 to loco dicimus, Animam rationalem separari a corpo-
 re in hominis interitu superstitem, absque eo quod
 motu locali physico agatur; quemadmodum Aristoteli
 substantia dicitur separari ab accidentibus, quæ
 corrumpuntur, ea ijs nudata permanente; absque eo
 quod substantia vilo motu locali physice moueatur;
 nam paries in eodem loco permanens reipsa separatur
 ab albedine, & a calore, superstes idem numero
 nigredini copulatus, & frigori: Sic ergo anima, mori-
 ente homine, simulque cum eo corpore organico,
 separatur permanens extra ipsum in mundo substan-
 tia, & natura per se subsistens sui generis, ac immobi-
 lis physice in æternum; quod præclare nos docuit
 Aristoteles dum asserit, humanum intellectum, qui
 in aliquo tempore se habet in numero composita-
 rum rerum, non bene se habere, dum est in hoc, aut
 in hoc alio corpore humano particulari; sed optimum
 quid esse, dum a corpore separatus est in vniuerso to-
 tum quid sui generis; quia nunc semper in tota æter-
 nitate seipsum intelligit: Ac sane substantiam in eo ani-
 ma rationalis æmulatur, quod ut substantiæ perma-
 nenti accidens adest, & abest præter illius corruptionem;
 ita rationali animæ corpus pariter adest, & abest
 præter animæ corruptionem; licet coniunctio corporis
 & animæ sit intima & substantialis, copulatio vero sub-
 stantiæ cum accidente sit extrinsecus & accidentalis. Quinto
 notamus Aristotelem sua tempestate cognouisse
 Demones in simulacris idolorum oracula petentibus
 respondentes; quum ipsemet sibi testetur, Lem-
 nio pecoris domino consulenti de Capro masculo, qui
 quotidie tantum lactis ex vberibus dabat, quantum
 satis erat ad duos caseolos efficiendos, respondisse
 Deum, amplius incrementum peculij futurum: quod
 fatetur & Alexander de Pythio Apolline: Quum-
 quenouerit Aristoteles simulacrum idoli seu lapi-
 deum, seu ligneum ab artifice factum aliquando tã-
 dem corrumpi: constituit omnes substantias ab-
 stractas, omnesque Deos ingenitos ab æterno esse, ac
 immortales, præsertim ubi cum Xenophane dicit,
 Similiter eos impios esse, qui Deos asserunt factos, quem-
 admodum eos qui morituros affirmant: quum vtriusque ac-
 cidat Deos aliquando non esse: Nec non ad Alexandrum
 alibi scribens Deos immortales esse. Quemadmo-

A dum igitur Deum ingenitum illum Lemnij cognouit
 Aristoteles nouiter factæ statuz accessisse, aduenisse-
 que forinsecus aliquando, petentibus oracula datu-
 rum; & aliquando combusta, vel aliter corrupta sta-
 tua Deum eundem immortalem ex ea egressurum si-
 ne loci physica mutatione, quæ solis corporibus debe-
 tur: Ita plane Magister existimauit, animam rationa-
 lem humano corpori tum primum exoriente homine
 forinsecus aduenire; tum vltimò diem obeunte ho-
 mine ab humano corpore separari, separatæque con-
 sistere in æternum, non aliter motam, quam censue-
 rit Aristoteles moueri Deum Lemnium, & Alexan-
 der Pythium Apollinem ad statuam nuper factam ac-
 cedentem, & a statua eadem vltimo fatiscente colla-
 benteque discedentem. Sexto monemus eadem ra-
 tione posse rationalem animam sine motu locali for-
 insecus aduenire ad corpus embrij, & ab humano
 corpore in obitu nostro separari; qua sine motu loca-
 li forinsecus nobis orientibus aduenit, & a nobis occi-
 dentibus recedit, & reipsa separatur intellectus agens
 de sententia Alexandri, dum ait, Quum vellet autem
 ostendere Aristoteles intellectum sempiternum esse; eas-
 que dubitationes, quas in intellectum, qui extrinsecus est,
 adducunt, declinare; quum necessarium videretur ut locum
 mutaret, nec tamen posset; quandoquid in corporeum est,
 aut in loco esse, aut migrare, aut alias in alio loco versari;
 ex proprio ingenio, suæque commentatione hac de intelle-
 ctu pronuntiavit, esse videlicet in omni corpore, quod hu-
 manum ac mortale vocatur. Et infra. Atque is nosse in-
 tellectus est, & secermitur sane, quemadmodum etiam con-
 cernitur: neque enim alio migrat; sed quoniam ubique est,
 manet in corpore, quod ex secretionis dissolutum est, corrupto
 atque abolito organico. Et mox, separabilis vero dicitur
 intellectus extrinsecus, & separatur a nobis, non tam-
 quam aliquo migrans, locumque commutans; sed separabi-
 lis quidem dicitur tamquam per se existens, & non cum
 materia; separatur autem a nobis, quoniam non intelligitur,
 nõ quod alio demigret; Ita enim in nobis quæque gignebatur.
 Si ergo Alexandro intellectus agens de mente Aristoteli
 forinsecus nobis aduenit in ortu, & a nobis obitu-
 ribus reipsa separatur, absque eo quod loco moueatur;
 plane quum intellectus possibilis Aristoteli sit idem
 reipsa cum intellectu agente, vt latius alibi, & demon-
 strauimus, aut saltem sit in eadem anima, necessario
 cum intellectu agente; ac omnino sit in Deo, qui ubi-
 que reperitur: necessarium est Alexandrum etiam in
 Peripato confiteri rationalem animam esse sine motu
 locali. Physico tum accedentem ad corpus embrij, tum
 recedentem a corpore cadaueris; quum eius animæ duæ
 sint partes intellectus agens æque ac possibilis Aristoteli;
 vt late probauimus in Opere *De intellectu agente*:
 Quam sententiam in Peripato collaudat aperte
 Themistius, eamque Theophrasti esse admonet in-
 quiens, *De intellectu potestatis hæc dicit Theophrastus*,
 Quum intellectus inquit homini extrinsecus accedat, quem-
 admodum congenius nobis dicatur. Et mox. Porro quod
 dicitur mentem extrinsecus accedere, non ita statimendum
 est, vt qui vere appositus intellectusque habeatur, sed vt qui
 statim ab ortu quasi comprehendere nos compellit, que so-
 leat; nempe quasi sese nobis communit, in formam
 actuantem, ac nos perficientem; nam forma materiam,
 & anima corpus continere dicitur Aristoteli. Septimo
 constituimus animam rationalem in se manentem, vel in Deo,
 siue in vniuerso, more aliarum for-

marum abstractarum, sine motu locali physico accedere ad corpus humanum in fetu, & recedere ab humano corpore cadaveris; quia corpus embrii perficere, atque animare incipit; & corpus morientis aduare definit. Quod scire notauit etiam Simplicius asserens, *Haud tamen anima dicitur esse in corpore, velut in loco tamquam in vase s. d. habet in se quidam; Quare ut separatur, non eget al. corpore; quo ad locum mouetur. Saltem non habilitas, & ineptitudo corporis, quo non suscipiat splendorem animae, & hoc est separari animam.* Sic plane lumen acri forinsecus aduenit a Sole, dum nubes, & umbra noctis aboletur; & vicissim ab aere separatur, dum nubes, vel umbra terrae aerem occupat; absque vlla luminis ratione physica; ut ait Aristoteles. Octauo dicimus apud Aristotelem dari duplicem motum; alium quidem physicum, alium vero non physicum; siue is sit methaphoricus, siue metaphysicus; nam Aristoteles aperte statuit Mouentia physice duum esse generum, alia physica, ut quae mobilia sunt; alia non physica; ut quae immobilia sunt; sane Mouentia simpliciter diuidere debuisset in physica, & non physica; si praeter motum physicum, non posuisset alium; sed agnosceas dari motum physicum, quo corpora mouentur; & motum non physicum, quo incorporea moueri nata sunt; eo loci diuidit consulto ac determinate mouentia motu physico. Deinde alibi finem asserit monere motu metaphorico causam effectricem, quam impellit de otio ad negotium; qui sane impulsus est motus realis: Quare concedentes animam rationalem non mouere motu locali physico, quia incorporea est, dicimus eius aduentum ad corpus, & eius recessum a corpore in Peripato esse motum realem non physicum, non corporeum, ut ait Simplicius; sed metaphysicum, seu metaphoricum ex Aristotele; frustra reclamante Pomponatio. Nono tandem asserere possumus, Quia ratione pater separari dicitur a filio moriente, nil proinde in se mutationis admittens; quae vir separari dicitur re ipsa a femina uxore obeunte, nihil proinde in se realiter mutatus; eadem plane ratione rationalis anima realiter a corpore nostro, & ab vnoquoque homine diem obeunte separatur ipsa in se manens ac nihil omnino mutata; rationalem vero animam se habere ad corpus sibi subiectum, ut se habet pater ad filium, & vir ad uxorem, satis aperte nos docuit Aristoteles tum vbi decernit Animam absolute, adeoque rationalem esse viuientis corporis causam effectricem; tum vbi statuit materiam & formam esse ad aliquid; tum vbi monet, materiam esse sicuti matrem, appetereque formam; sicuti femina virum appetit. Quam solutionem ipsemet Aristoteles nos apertissime docuit, non vno in loco decernens hoc interesse discriminis inter substantiam, & accidentia; quod haec a substantia separabilia non sunt, sine qua consistere non possunt; substantia vero separabilis est ab accidentibus, post quorum corruptionem remanet illaesa; separatur autem realiter substantia ab accidentibus intereuntibus, absque vilo substantiae motu locali. Ut ergo Partes ab albedine separatur realiter, dum fit nigris, nec tamen ideo secundum locum mutatur, sed immotus permanet in eodem loco: sic anima rationalis in obitu hominis realiter a corpore seiungitur locum non mutans vlla ratione. His decimo liceat addere

cum Themistio, & alijs, qui ex Aristotele tribuunt cuique animae, speciatimque rationali pro vehiculo corpus aethereum vel aereum, Animam rationalem de se quidem esse loco penitus immobilem: at iunctam cum aethereo vehiculo, eoque nixam moueri non solum accedente forinsecus ad corpus fortis humani, sed etiam recedente ab humano cadavere: cuius rei praclarum habemus exemplum in Peripato de sapore falso, qui e carne suilla separatur transiens in aquam, in qua perna maceratur; quam tamen sapor accidens sit per se immobile de loco ad locum; sed vna cum substantia salis, quae sibi vehiculum est, apte transfertur de carne in aquam, carne remanente insipida, & mox putredini obnoxia: sic profecto rationalis anima veluti sal, corpus viuificans, & a putredine seruans, vna cum vehiculo extra corpus delapsa illud putredini relinquit corrumpendum: Et sane animam ad corpus se habere, ac sal ut carnes, vetus est; non solum enim suis animam pro sale datam esse, qui seruaret carnem, ne putresceret, autor est Antiqua Graecia, Varronis, Valeriani, Rhodiginique testimonio; & ab suilla ratione propagatum illud quoque, ut imperitis crassioreque obuolutis ignorantia pro sale animam modo esse datam pronuntiet idem Celsus: verum etiam apud Plautum Philo rationalem animam cuique homini pro sale datam scite commemoret, inquit

- „ Dei diuites sunt, Deos decet opulencia
- „ Et factiones; verum nos humaneuli
- „ Salillulani, qui quam extemplo amissimus
- „ Aeque mendicus atque ille opulentissimus
- „ Censetur censu ad Acherontem mortuus

Ac certe si suis ideo veteres dixerunt animam pro sale datam, quia suilla corpora defuncta tueretur sal a putredine, quae viuentia eadem conseruat anima a corruptione; consimili ratione corpora nostra viuata tueretur anima ab interitu, quae iam defuncta in Aegyptio conseruabat vulgo sal a putredine; siquidem Herodoti relatu Mercurialis contestatur, Quam plures Aegyptij modos haberent, quibus mortuos a putredine seruarent, prius omnium, atque etiam frequentius a populo usurpatus fuit, qui ex solo conseruabat sale: vnde rure condire corpora dicebatur Salire, & condita *terapxupera*, na simpliciora, & cuius promptiora primo cognita & in vlu posita fuisse, rationi valde consentaneum est; Quin & sal peculia-ri nomine rationalem animam designat, quae sapientiae sedes est; quod sal symbolum est sapientiae. Sed haec in proposito sufficiant. Ita ergo constat non bene probari ab Alexandro rationalem animam esse a corpore nostro inseparabilem, atque mortalem, quia sit immobilis per se de loco ad locum, ut aliud quoduis incorporeum in Peripato.

Rationali animae quomodo conueniat esse hoc aliquid, ac per se subsistere; vnde collitur tertia ratio mortalitatis ab Alexandro allaia. Cap. IV.

Tertia ratio mortalitatis, quam in adductis verbis Alexander innuit, ita formatur, Forma, quae per se subsistere non potest, nec esse hoc aliquid a materis commercio separata, non est a corpore separabilis, nec immortalis; Ast anima rationalis Aristoteli non est hoc aliquid, nec per se subsistens vilo modo: igitur Aristoteli rationalis anima non est a corpore

separabilis, nec immortalis. Maior est per se nota:

Minor probatur ex Aristotele; tum asserente & solum compositum ex materia & formâ esse hoc aliquid; formam vero esse id; secundum quod iam dicitur hoc aliquid; dum in materia est; non autem de se esse hoc aliquid; tum statuente formam, quæ natura est, semper in subiecto esse; & animam rationalem esse naturam hominis: tum colligente animam omnem, atque adeo rationalem etiam esse aliquis corporis, & aliquid ipsius corporis; ac proinde non subsistere per se sine corpore. Quam rationem post Alexandrum, eius suppressione nomine, quoque rexit Pomponatius in suo Defensorio. Nos eam soluentes, concedimus formam, quæ non potest esse hoc aliquid; nec per se subsistere, non esse a corpore separabilem, nec immortalem; & negamus Animam rationalem Aristoteli non esse vlla ratione hoc aliquid, nec per se subsistentem villo modo. Quod quidem attinet ad hoc aliquid, dicimus Aristoteli hoc aliquid proprie significare substantiam indiuiduam, & positivam; ad differentiam tum substantiæ vniuersalis; quam ait potius significare quale aliquid; tum substantiæ privatiuæ, seu privationis: quâ scribit materiam esse magis hoc aliquid; licet composita substantia verè sit magis hoc aliquid quam materia, quæ minus substantia est; quum sit & prope, & quodam modo substantia; non substantia absolute; sed forma non minus est hoc aliquid quam compositum; quum ab ea compositum habeat id, vt sit hoc aliquid: at forma, quæ in composito, & ab eo separata esse potest, omnium maxime est hoc aliquid; tum quia composito tribuit esse hoc aliquid; tum quia ipsa secundum se a composito separata est substantia indiuidua. Quare hic ordo statuendus est inter ea, quibus conuenit esse hoc aliquid; vt licet omnis substantia indiuidua sit hoc aliquid proprie; tamen privatio in genere substantiæ collocata, sit minus hoc aliquid quam materia, quæ dicit substantiam positivam, seu numerabilem: materia vero, quæ substantia est in potentia, sit minus hoc aliquid quâ compositum, quod est substantia in actu; nâ Aristoteli actu tale est magis tale quâ quod est potentia tale: compositum autem est minus hoc aliquid quâ forma; quia forma causa est vt compositum sit hoc aliquid; forma vero est de se substantia, & hoc aliquid; quod autem est per aliud, seu dependenter ab alio tale, minus est tale quam id quod est de se tale, ac independenter. Sic Aristoteli substantia secunda minus substantia est; ac minus hoc aliquid; quia dependet a prima: Sed forma separata, quia est substantia sui generis integra, magis hoc aliquid est quâ forma in materia, quæ pars est altera substantiæ: quapropter inter nostratum formas animæ rationalis, potissime dum est a corpore separata, est maxime hoc aliquid; nempe indiuidua substantia simplex incorporea; quod aperte insinuat Aristoteles inquiring, intellectum humanum optimum esse habere, dum aliud quid existit a corpore in vniuerso quoddam ens sui generis; & alibi scribens, intellectum humanum non nasci, sed esse substantiam quâdam incorruptibilem. Id ipsum apertissime nos monuit Aristotelis discipulus ab aure Theophrastus in hæc verba, *Materia quidem non est hoc aliquid; at si intellectus non sit hoc aliquid, quid nam vltimus hoc aliquid erit?* qui etiam paullo post ait, referente Lydo, *Proinde quando intellectum ait esse hoc aliquid, addit non tamen in hoc ei sensum equari: sensus enim, vt &*

Animum adducit non absque corpore: intellectus autem a corpore separatus; propterea ad perfectionem suam usque procedunt extra, non indigent. Vnde ad argumentum concedentes, formam, quæ per se subsistere non potest, nec esse hoc aliquid a materie consortio seiuncta, non esse a corpore separabilem; nec immortalem. Negamus animam rationalem de se non esse hoc aliquid: ad probationem concedentes Aristotelem, dicere, compositum esse hoc aliquid; & formam esse secundum quam iam dicitur hoc aliquid. Negamus formam etiam secundum se non esse hoc aliquid Aristoteli; nam forma in composito considerata non minus hoc aliquid est quâ materia; quum sit magis substantia quâ materia, vel non minus, eide auctori; apud quæ substantia singularis est hoc aliquid indubitanter. Deinde forma in materia, vt pars compositi, est hoc aliquid, etiâ magis, aut saltem hæc minus quam compositum, cui tribuit esse hoc aliquid; nâ Aristoteli propter quod vniquodque, & illud magis; & corporea naturalia sunt magis substantiæ quâ artificiosa; quia horum principia sunt, & causæ vt sint substantiæ: quum ergo forma sit causa, vt compositum sit hoc aliquid: iam forma erit hoc aliquid; & magis hoc aliquid quâ compositum, potissime separata. Dum enim Aristoteles ait, formam esse secundum quâ iam dicitur hoc aliquid, non ideo negat formam esse hoc aliquid; nec ait solum compositum esse hoc aliquid; vt supponit obiection. Deinde vero dicimus formam, & animam rationalem speciatim, sub duplici formalitate considerari posse; tum physice, vt est altera pars compositi, & in materia; tum metaphysice, vt est substantia quedam sui generis, ac extra materiam: Aristoteles loco citato physicus agens considerauit formam in materia, & prout est altera pars compositi; proinde non expresse dicit eam esse hoc aliquid (vt disputationi demus formam in materia non esse hoc aliquid.) Nos tamē hic agimus Metaphysice de anima separata; quâ acclamante nobis Aristotele, constituimus esse hoc aliquid in vniuerso sui generis, optime se habes, & de se operans. Quod autem attinet ad per se subsistere, consimiliter asserimus animam rationalem & a physico, & a Metaphysico spectari, vt admonet non vno in loco Magister; a Physico quidem considerari prout est in corpore, ac forma in materia, & omnino pars essentialis compositi naturalis; hominem in esse constituens; & ita non est per se subsistens, sed in corpore degens: a Metaphysico vero spectari, prout est entitas quedam secundum se a corpore separata, extra materiam, totum quoddam in genere substantiæ incorporeæ, nihil aliud a se in esse constituens; & ita est per se subsistens: Quare ad argumentum concedentes, Formam, quæ non potest per se subsistere, non esse a corpore separabilem, ac immortalem. Negamus animam rationalem absolute, non esse quid per se subsistens: ad probationem dicimus Aristotelem, dum asserit, Formam esse in subiecto semper; & animam esse aliquid ipsius ipsius corporis, & non sine corpore esse; tunc agere personam Physici, & considerare animam, prout est pars compositi, & natura quedam in materia consistens: sed nos agimus in presentia de anima secundum se a corpore separata, ingressi aream Metaphysici, in qua & Aristoteles decreuit animam rationalem permanere post hominis interitum; & per se subsistere, totum quid in vniuerso, existens aliud a corpore caduco, nimirum substantia incorporea immortalis. Qua quidem in re

Phyfico, & Metaphyfico illud euenit erga animam, quod Aristoteles admonet accidere. Geometra, ac Poeta erga circulum; nam Poetis circulus est carminum quoddam genus. Geometris circulus est non carmina, sed linea. sic anima rationalis Phyfico eam consideranti solum corpori confociatam non est quid per se subsistens; at eadem Metaphyfico, qui eam spectata corpore seiunctam, est natura per se subsistens. Nisi etiam dicamus animam rationalem, quia non dependet in esse a corpore, in quo aliquando degit, a quo nec in operari prorsum dependet. Phyfico etiam quadammodo per se subsistere: quia in corpore degit. Aristoteli mens nostra non corpori mista; proindeque inest in corpore quoque per se subsistens, ut primus motor in celo est per se subsistens, ac a celo minime dependens; & ut Diuinus intellectus in vniuersitate mundana esse dicitur per se subsistens, a mundi corpulentia, quam regit, & moderatur, minime dependens: Quare formarum aliarum in corpore sunt dependentes ab eo, quae sunt omnes caduce, ac inseparabiles; aliarum, ut Animarum rationales; in corpore sunt corpori non mistae, atque ab eo separabiles, & immortales, ut constat ex Aristotele, quae proinde sunt per se subsistentes, etiam dum in corpore manent. Denique apud eundem Aristotelem formae seu animae, quae sunt etiam causae mouentes, aliae sunt pure physicae, aliae non pure physicae; sed aliqua ratione metaphysicae: modo formae pure physicae semper in materia sunt, numquam per se subsistunt ab ea separatae; sed formae non pure physicae; aut aliqua ratione metaphysicae possunt per se subsistere aliquando a materia separatae, a qua sunt re ipsa separabiles: modo inter formas animae rationalis Aristoteli non est pure physica: sed aliqua ratione metaphysica, & proinde per se subsistere valens extra materiam, a qua est re ipsa separabilis.

Anima rationalis mortalitatem non probare quartam Alexandri rationem per tam ex eo, quod Aristoteles asserit, Animam esse aliquid ipsius corporis, & proinde ab eo inseparabilem. Cap. V.

Quarta ratio, in Alexandri verbis allatis comprehensa eo est innixa fundamento, quo dicitur anima generatim, atque adeo cum ceteris animae rationalis, esse forma corporis, & omnino perfectio, & entelechia, & aliquid corporis; proindeque a corpore minime separabilis; & ita formatur. Omnis forma, quae est actus corporis, & omnino aliquid ipsius corporis est a corpore penitus inseparabilis, & ad corruptionem corporis caduca: sed anima rationalis est actus corporis humani, ac omnino aliquid corporis corruptibilis: ergo rationalis anima est ab humano corpore inseparabilis, & ad nostri corruptionem caduca: Quam rationem Aristoteles videtur attulisse, dum ait, *Non est corpus actus animae, sed ipsa corporis cuiusdam. Et propter hoc bene opinamur, in quibus videtur, neque sine corpore esse, neque corpus aliquod animae; corpus enim non est; corporis autem aliquid est; & propter hoc in corpore inest; et in corpore huiusmodi. Et non, sicut priores ad corpus aptabant ipsam, nihil ultra definientes, in quo, & quali; quamuis non videatur quodlibet recipere quodlibet. Sic autem sit & secundum rationem; vnius*

cuiusque actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia aptus natura est fieri. Quod igitur actus quidam est, & ratio potentiam habentis, ut sit huiusmodi, manifestum ex his, Quae, ut inirrisce consentire videntur dogmatibus Alexandrinis, ita rationalis animae mortalitatem in Peripato satis adstruere videntur; quia veteres, qui animam ad corpus aptabant, nihil ultra definientes, in quo, & quali; de anima humana solum agebant, Aristotelis obseruatione. Ceterum neque propter ista rationalis animae mortalitas in Peripato firmabitur. In primis enim admonemus Aristotelem in adducto loco agere de illa anima, cuius nouissime duplicem definitionem attulerat; & speciatim priorem; qua constituit Animam esse actum primum corporis naturalis potentia vitam habentis: At vero definitionem illam utramque dixerat Aristoteles esse communissimam omni animae, & ita communem, ut paulo post asserat eam non esse propriam ullius animae. Quare ad argumentum concedentes Animam rationalem esse actum primum corporis humani, ac omnino formam corporis corruptibilis. Negamus omnem actum esse inseparabilem ab eo, cuius est actus; & necessario interire ad interitum eius, cuius est actus: quoniam actum corporis alij dependent in esse a corpore, cui misti dicuntur; ut sunt anima vegetalis, & sentiens; alij sunt in corpore, a quo non dependent in esse, cui proinde misti non dicuntur; cuiusmodi esse rationalem animam, & humanum intellectum clare nos docuit Aristoteles: modo, ut certum est, actus a corpore dependentes esse ab eo inseparabiles, & ad eius interitum caducos; ita notum cuius est, actus a corpore non dependentes esse a corpore separabiles, & ad corporis dissolutionem superesse incolumes; quod humano intellectui conuenire non semel decreuit Aristoteles. Deinde concedentes, Animam generatim sumptam non esse sine corpore: Negamus id conuenire singulis animae speciebus; quia rationalis anima, & intellectus humanus Aristoteli dicitur esse quid non mistum cum corpore, & a corpore separabilis: quod enim conuenit alicui generi, non necessario id conuenit singulis eius speciebus, potissimum si sermo sit de attributis accidentalibus. Amplius autem statuentes Aristotelem in allato loco agere de quauis anima integra, & tota; ut puta de tota anima plantali, de tota brutali, & de tota humana; quia Magister sibi determinat in libris de anima. Secundum unumquodque querendum, quauis sit vni cuiusque animae, ut quae plantae, & quae homini, aut bestiae. unde colligimus obiter, Iuniores illos non ad aures Aristotelis philosophari, qui censent in opere de anima Philosophum egisse de anima celij; quam ipsi cum Alexandro ponunt infra intelligentiarum ordinem supra humanas animas collocatam in formare corpus celeste. Sed redeamus ad pensum dicentes Aristotelem loco citato tractare de quauis anima tota, seu de omni anima integra, dum statuit, eam esse aliquid corporis nimirum actum corporis, & proinde non sine corpore; ac negates eum ibi agere de singula parte animae, ac speciatim de parte animae nostrae rationali; nam ipsemet expressis verbis pridem asseruerat totam quidem animam, & aliquas eius partes a corpore separari non posse; at vero quasdam alias animae partes esse separabiles a corpore, nihilo prohibente, quia nullius sunt corporis actus: Nos autem cum Aristotele profiteamur immortalitatem, non om-

nis animæ, sed rationalis tantum, quæ est vna & pars animæ humanæ totius nata rursus diuidi in voluntatem, & intellectum, qui pariter in agentem, & possibilem partitur; quas tres partes innuit Aristoteles a corpore separabiles, quum separatæ de se non sint vilius corporis actus; totam vero animam humanam, de qua veteres, etiam agebant, vltro damus esse a corpore non separabilem, sed mortalem; vt ex Aristotele probauimus alibi. *De ortu animæ humane tractantes, & De Vita.* Deinceps autem consideramus in allato loco: Magistrum agere speciatim de illa solum anima, quæ est actus, qui aptus natura est fieri in eo, quod potentia existit, & in propria materia; vt patet ex verbis textus: modo Aristoteli solum anima vegetalis, & sentiens est actus aptus natura fieri a generante animato in propria cuiusque materia: quum mens humana, & noster intellectus non nascatur, sed extrinsecus materie adueniat, vt infra latius explicabimus: Quare concedentes Aristotelem opinari vegetalem, ac sentientem animam non sine corpore esse; Negamus ab Aristotele vsquam dici rationalem animam esse a corpore inseparabilem. Præterea, vt superiori capite notauimus, De anima rationali eadem agit, & Physicus, & Metaphysicus; Aristoteles in Physiologia naturalem Philosophum agens, qui animam considerat, & prout est in corpore, definit eam esse actum corporis, dicitque ipsam non esse actum sine corpore, quantum ad Physicam meditationem: Idem Aristoteles in Prima Philosophia Metaphysicum agens, determinat intellectum humanum post hominis interitum superesse immortalem, ac melius esse habere, quam dum in corpore degebat: Sed tamen Physicus Aristoteles discernit intellectum humanum esse quidem actum in corpore, at esse ab eo separabilem. Vltcrius etiam dicere possumus, Aristotelem constituere animam non esse sine corpore, non quia velit animam quamcumque semper ita esse in corpore, vt nulla prorsus valeat a corpore separari; & separata de se subsistere; id enim olim damnauerat inquiens. Laboriosum esse animæ rationali mistam esse cum corpore, non potens absolui, & præterea fugiendum; si quidem melius est intellectui non cum corpore esse; quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet: Sed vult Aristoteles eo loci sententiam illorum speciatim reprobare, qui præter animas rationales in humanis corporibus quandoque degentes, ponebant infra genus intelligentiarum animas quasdam Dæmonum, quæ semper sine corpore degebant. bene inquit eos opinari, quibus videtur anima non esse sine corpore, cuiusmodi ponebantur Dæmones nullum corpus vquam aduantes: *Neque corpus aliquod anima;* contra eos, qui vicissim animam esse corpus constituebant; *Corpus enim non est; corporis autem aliquid,* nimirum actus primus; non tamen est actus primus corporis necessario præsentis, vt supponit obiectio; sed anima dicitur esse actus corporis indefinite, siue præsentis, dum hominem in esse constituit; siue præteriti, vbi post hominis interitum a corpore separata; siue futuri, antequam factui forinsecus adueniat: nam etiam nauta simpliciter definitur esse actus primus nauis indefinite, non autem determinate præsentis; quia vere nauta est, qui habet in intellectu suo peritiam gubernandi nauem, & facultatem

tem nauigandi gerit in animo, tum antequam nauem producendæ applicetur, tum nauem præsentem agitant, tum etiam post nauis submerisionem superstes; quare licet nauta sit absque nauis præsentem, non tamen est absque nauis omnino; quia eam vel habuit, vel habiturus est, vel habere potest. Consimiliter Deus Aristoteli dicitur antelechia, & actus primus formarum rerum; quarum aliæ corruptæ non amplius sunt, aliæ nondum ortæ sunt, licet aliæ sint actus. Quum igitur Aristoteles intellectum humanum aliquo pacto proportionem correspondere statuât nautæ erga nauem, & summo Deo erga vniuersitatem rerum mundanarum; nunc bene decernit animam non esse sine corpore, & esse aliquid corporis, seu actum corporis absolute; quia, vt anima quæuis tota, & totius pars vegeta, & sentiens, non est sine corpore præsentem; & est semper actus corporis præsentis; ita intellectus humanus non est sine corpore simpliciter, ac indefinite; quia ante constitutionem hominis non est sine corpore futuro, in homine non est sine corpore præsentem, post hominis interitum non est sine corpore præterito: vnde anima rationalis est actus corporis indefinite, vel futuri, vel præsentis, vel præteriti; atque adeo non est sine corpore penitus, & omnino. Quod eorum placitum sugillat, qui rationales animas antiquitus ponebant sub nomine Dæmonum infra intelligentias, & supra humanos intellectus absque corpore semper vigentes; quorum sententiam Aristoteles non approbat, quia eam solo nature lumine fretus detegere, cognoscereque non potest.

Intelligendi functionem ita phantasiam, & phantasmata non respicere, vt nullo modo rationalis animæ mortalitatem arguat inde ducta Alexandri ratio quinta. Cap. VI.

Q Vinta vero, eaque potissima ratio Alexandri, & affeclarum, qua totius animæ, speciatimque rationalis mortalitatem in Peripato plane demonstrare se putant, ex intellectus habitudine ad phantasiam, & ad phantasmata desumitur; & a varijs variè contextitur; nobis vero sic breuiter efformatur. Anima, cuius nulla functio potest esse sine motu corporis, est ita corporis aliquid, vtnō sit a corpore separabilis; Sed animæ cuiusvis, etiam rationalis, nulla functio potest esse, quæ fiat sine motu corporis: igitur anima quæuis, & speciatim rationalis ita est aliquid corporis, vt nulla sit a corpore separabilis; adeoque omnis, & ipsa rationalis anima est corruptibilis, atque mortalis. Maiorem probat Alexander, quia si anima quapiam separabilis esset a corpore, quæ proprias nō haberet operationes, absque corporis ministerio fieri natas; igitur illa iam a corpore separata de se nihil operari valens esset otiosa, & frustra: sed Aristoteli Deus, & natura nihil frustra faciunt; & absurdum est, in rerum natura esse aliquid otiosum potissimum æterno tempore: igitur anima, cuius nulla est operatio propria sine motu corporis fieri nata, est a corpore non separabilis, & cum corpore mortalis. Minoram inductione manifestat Alexander, inquiens, omnes actiones animæ, diuidi tum in vegetales, quæ sunt ali, augeri, generare prolem; tum in sensuum exteriorum functiones; tum in operationes appetitus, quæ sunt concupiscentia & ira; tum in imaginationem, quæ est operatio phantasie; tum in motum localem, quem impulsus

appellat; tum in deliberationem, quæ est operatio intellectus practici; tum demum in operationem intellectus contemplatiui, quæ dicitur sapere: sed in omnibus his operationibus obeundis anima vitur corporis motu, ac ministerio; quod aperte patet in vegetalibus, sensualibus, & appetitus, ac imaginationis operationibus; Quumque sine imaginatione non fiat intellectio, nec practica, nec speculatiua; quod Aristoteles non vno in loco determinat inquit, *numquam sine phantasmate intelligit anima*, & infra: *Et quia speculetur, necesse est simul phantasma aliquid speculari*. Et paullo post, *Prima autem Intellectiones quæ differet, ut non phantasmata sint? an neque hæ phantasmata sunt, sed non sine phantasmatibus*. Cui sane rationi concedentes Animam, cuius omnis operatio fit cum motu corporis, esse à corpore inseparabilem, atque mortalem: Negamus omnem animam, & speciatim rationalem habere suas omnes operationes cum motu corporis: nã quod ait Alexander intellectum agẽtem modo agere actum materialem organi corporei ministerio vtentem; modo agere actum immaterialem sine corporis vilo famulatu, perinde ac artifex, qui nunc sine ferramenti ageret ex arte, nunc cum ferramenti: nos id ipsum dicimus de anima rationali, ac omnino de intellectu possibili; tum quia intellectus agens est pars animæ rationalis; tum quia intellectus possibilis reipsa non dissidet ab intellectu agente; vt latius ex Aristotele demonstraui in *Opere De intellectu agente*; tum quia rationalis anima licet, vt principium mouendi, vtatur organi corporei ministerio; tamen, vt principium intelligendi, nullum habet instrumenti corporalis famulatum Aristoteli. Ad probationem Alexandri priorem, concedentes omnes operationes vegetales, sensitricas, appetitusque, ac motum localem, & speciatim imaginationem fieri cum motu corporis, nec esse proprias animæ functiones; sed omnes obiri ministerio cuiusdam instrumenti corporei; ac proinde vegetalem animam, sensitricam, appetitricam, loco motricem, ac imaginatricem, a quâ prodeunt, formaliter esse a corpore inseparabiles, & mortales: Negamus animam rationalem speciatim, quæ dicitur intellectus humanus, non habere operationem sibi propriam, quæ citra corporis motum obeatur: Ad posteriorem probationem concedentes imaginationem esse operationem quamdam, quæ cum corpore fit: Negamus primo, Nos nihil deliberare, ac sapere sine imaginatione, seu intellectu humanu nihil intelligere sine ministerio phantasiæ. Ad postremam Alexandreorum probationem multifariam respondemus. Et primum ex Aristotele monemus, ad hoc vt anima sit a corpore separabilis, non oportere nullas eius operationes esse corpori communes; siue nullam eius operationem esse aut imaginationem, aut non sine imaginatione; sed fat esse, vt vnicam habeat anima functionem sibi propriam: modo licet operatio intellectus practici concedatur nunquam sine phantasmate fieri; quia praxis est circa singularia agibilia, quorum simulacra sunt vel ipsa phantasmata, vel e phantasmatibus proxime deducta; tamen operatio intellectus speculatiui sine phantasmate fit; quum versetur circa vniuersalia, quorum imagines non sunt phantasmata in organo phantasiæ conseruata, sed species actu intelligibiles ab omni commercio materiæ opere intellectus agentis depurata; ac in substantia intellectus possibilis imma-

terialis, velut in loco seruata. Ad Aristotelis priorẽ autoritatem dicimus, cum asseuerantem, animam sine phantasmate nunquam intelligere, loqui tunc de intellectu practico, qui cognoscens bonum, aut malum, persequitur, aut fugit; non autem de speculatiuo, qui cognoscit quidditates, ac omnino verum, & falsum; cuius imago non est phantasma, sed species intelligibilis: Quare concedentes animam rationalem non esse a corpore separabilem quatenus est intellectus practicus; quia separata nil amplius de agibilibus est sollicita, sed circa speculabilia solum versatur. Negamus animam non conuenire posse separabilem esse a corpore, quatenus est intellectus speculatiuus; nam hoc aperte monuit Aristoteles; vbi decreuit animam separatam a corpore, in quo prius non bene esse habebat, optimum esse obtinere, ac æterna sui speculatione potiri: Ad posteriorem Aristotelis autoritatem geminam, qua scribitur tum intellectum necessario simul phantasma aliquid speculari, quum speculetur: tum primas intellectiones non esse phantasmata, sed non sine phantasmatibus: admonentes intellectum speculatiuum triplicem habere functionem; quarum prima simplicium apprehensio dicitur; secunda compositio & diuisio, sine affirmatio & negatio; tertiã discursus; concedimus Aristotelem ibi statuere primam operationem intellectus obiri non sine aliquo phantasmate: Sed ex ipsomet Aristotele in eodem contextu dicente, *Est autem imago aliquid a dictione, & negatione: complexio enim intellectuum est verum, aut falsum*; habemus aperte secundam operationem, quæ est complexio intellectuum, seu conceptuum per primam operationem ab intellectu formatorum, & includit verum aut falsum, atque adeo tertiam etiam mentis operationem, quæ pariter easdem habet condiciones, fieri sine phantasmate, ac sine vilo phantasiæ ministerio; quia phantasma nullum eorum, quæ conseruantur in organo corporeo phantasiæ, representat rem complexam, verum, aut falsum cum affirmatione, vel negatione dicentem cum sensus nullus, seu exterior, seu etiam interior circa natione complexas, verum aut falsum cum affirmatione, vel negatione significantes, versetur: Ast Aristoteli ad animæ separabilitatem sat est eam, vna quapiam propria functione potiri, ad quam obeundam non vtatur ministerio corporis, aut phantasiæ sibi cooperantis: Quare intellectus speculatiuus habet duas operationes saltem corpori non communes, & a phantasiæ functionibus omnino diuersas; proindeque Aristoteli rationalis anima separabilis a corpore ponitur; sed non ea propter in æternum otiosa; sed perpetuo affirmans vera, negansque falsa, & ratiocinia texens de rebus demonstrabilibus a priori; vt suo loco fusius ostendimus ex Aristotele in *Opere De intellectu agente*, ac etiam posteriori. Secunda solutio precipui argumenti fit, quæ ipsum noter vitio parallogismi, vtentis medio æquiuoco; resoluitur enim tota ratio Alexandri in duas Aristotelis propositiones istas, Si intelligere est aut phantasia, aut non sine phantasia, hoc opus non erit sine corpore: Sed anima nunquam intelligit sine phantasmate, at quum speculatur oportet simul phantasma aliquid speculari: ergo functio intelligendi fieri non potest ab anima rationali sine corpore, proindeque a corpore separata quum intelligere non posset, otiosa & frustra poneretur immortalis.

Nos autem dicimus phantasia, & phantasma esse res ab innicem omnino diuersas; quatum vna sine altera esse potest, quia phantasia nomen est æquinocum ad animæ sensitivæ facultatem internam perfectissimam; & ad illius facultatis operationem; quod fere commune cunctis sensibus est, eodem nomine sensus indicare facultatem sentiendi, & eius operationem; vt constat ex 7. Aristotele; cui phantasma non est idem cum phantasie facultate, neque cum illius operatione; non est sane phantasma idem cum phantasie sensu; quia permanente in animali eadem numero phantasia, varia in eius organo phantasmata modo generantur, modo conseruantur, modo etiam obliuione abolentur; immo phantasia est in animali antequam vllum phantasma in eo sit, & posteaquam obliuione cuncta deleta fuerint; vt illis accidit, qui ob grauem morbum omnia penitus obliuioni mandauerunt, etiam propria, & domesticorum nomina; de quibus luculentum habemus Thucididis, & Lucretij testimonium: idem autem simul esse & non esse non potest: idemque semetipsum procreare nequit Aristoteli; qui phantasia definit esse facultatem animæ, secundum quam phantasma aliquod in nobis fieri dicimus. Neque vero phantasma est phantasie operatio; tum quia operatio habet esse in fieri; phantasma vero est qualitas permanens, nimirum notio, ac rei cognitæ simulacrum per primam operationem phantasie productum, & per secundam in eius organo conseruatum; idem autem non est actio transiens, & res permanens: tum quia otiantes phantasia, nullamque penitus operationem edentes, phantasma est; quare phantasma reuera est quid ab imaginationis facultate, atque a phantasie functione diuersum, & proinde Alexandri ratio paralogismus est ex quatuor terminis; non enim est idem non esse sine phantasia, & non esse sine phantasmate; quum puer antequam imaginationis vim exerceat, & dum primam omnino phantasie operationem edit, sine imaginatione non sit; tamen adhuc sit sine phantasmate; quod solum post imaginationis operationem, quam terminat, esse valet: Ac vere Magister, qui statuit, animam sine phantasmate non intelligere, ac oportere intelligentem phantasmata speculari; multo prius ostenderat, intelligendi functionem non esse phantasia, sed sine phantasia. Tertio, philosophus non ait absolute, oportere intelligentem phantasmata speculari, sed phantasma aliquod; nempe quum phantasma sub duplici statu considerari valeat, & dum in organo corporeo phantasie degit sub conditionibus materialibus, quarum culpa non est adhuc actu intelligibile, sed potestate tantum, vt vulgo dicitur; & posteaquam opere intellectus agentis depuratum fuerit a conditionibus materialibus, redditumque actu intelligibile; ac proinde translatum quoquo pacto de organo corporeo phantasie in substantiam incorpoream, & immaterialem intellectus possibilis: Quumque decreto Aristoteleo possibilis intellectus nihil speculari valeat, nisi quod ab intellectu agente factum fuerit actu intelligibile; perinde ac visus colores percipere non potest, quin prius a lumine facti fuerint actu visibiles: plane constat, illud phantasma aliquod, quod necesse est intelligentem simul speculari, non esse phantasma, quod in organo materiali phantasie degit, potentia tantum intelligibile; sed quod actu depuratum iam est opere intellectus agentis ab omni conditione materiæ; redditumque actu

intelligibile; ac locatum in immateriali substantia intellectus possibilis: Qui tunc non sine phantasmate suam operationem edens, vere dicitur sine phantasia operari; quia intellectus tunc intelligenti non cooperatur phantasia; sed incolumi operatione mentis, & saluo phantasmate in ea illustrato, potest phantasia per obliuionem omnia sua materialia phantasmata perdidisse: Sic ergo concedentes, intelligentem simul aliquod phantasma necessario speculari: Negamus phantasmatum illius depurati speculationem esse non posse sine phantasia: Quum autem Aristoteles arguat animæ inseparabilitatem ex necessaria presentia phantasie, nulla facia mentione phantasmatum; non bene arguunt Alexandri presentiam phantasie ex presentia phantasmatum alicuius. Quarto, Phantasmatum nomine licet absolute soleat intelligi simulacrum singularem naturam externo sensu cognitam representans, conseruatum in organo materiali phantasie; tamen propriissime sumpto vocabulo phantasmatum, id simpliciter significat omne spectrum, simulacrum, idolum, ac visum, quod rem aliquam facultati cognitrice representet; siue tale simulacrum sit in organo phantasie, siue in sensorijs externis, siue in intellectu, siue pariter extra animam; quod facile fuerit nobis confirmare ex Aristotele; qui primum antea dixerat abeuntibus sensibilibus inesse sensus & imaginationes in ipsis sensorijs; imaginationum voce significans imagines, & apparentias obiectorum; sic diutius iubar Solis intuens, postea diutule conseruat in oculis ab eo auersis, vel etiam clausis visi Solis imaginem. Deinde non multo postea constituerat Aristoteles phantasma bifariam sumi, proprie nimirum, & secundum translationem; proprie dictum phantasma esse parum, & opus proprium phantasie, quæ sensus est interior; non autem ad phantasia attinere phantasma metaphorice dictum: Quare dum ait Aristoteles oportere intelligentem speculari simul aliquod phantasma, particula diminuens illa aliquod aperte denotat Aristotelem ibi non loqui de phantasmate proprie dicto; sed de eo, quod secundum translationem, ac metaphorice phantasma vocatur, & non pertinet vlllo pacto ad phantasia. Deinceps infra etiam decreuerat Aristoteles Phantasie sensum internum ab exteriori perfectissimo, nimirum a visu, quatenus absque lumine non percipit colores, denominatum fuisse, quasi sensum, in quo apparent imagines rerum, vt in lumine colores apparere dicuntur; quod non infirmatur Alexander: omnis igitur imago, in qua representatum obiectum apparet, proinde phantasma recte vocabitur. Immo vt visus in corpore non magis correspondet phantasie, quam menti, Aristotele discernente, alibi, visum in corpore id esse, quod mens in anima, plane si ob cognitionem cum visu sensus interiora lumine, visioni necessario, nuncupatus est phantasia, & in eo conseruata rerum imagines dicuntur phantasmata; ob eandem similitudinem cum visu, simulacra intelligibilia in humano intellectu seruata dicuntur Aristoteli quoque phantasmata; Dum ergo statuit Aristoteles animam nunquam intelligere sine phantasmate; quin & necessarium esse intelligentem simul phantasma aliquod speculari nomine phantasmatum non intelligit simulacra degentia in organo corporeo phantasie, vt Alexandri supponunt; quia talia phantasmata non sunt actu intelligibilia: Sed Magister intelligit phantasmata depura-

mi. dean.
t. 12.
17. Solut.

n3. dean.
t. 138.

o2. dean.
t. 155.

p1. de an.
t. 39.

q2. de an.
t. 162.

r1. de an.
cap. 10.

fr. ethic.
cap. 6.

r2. de an.
t. 162.

n3. de an.
t. 39.

ta, quæ sunt actu intelligibilia; & omnino simulacra
 12. de an. degentia in anima intellectiva, quæ sunt sine phan-
 1. 69. tasia materiali; cuius vnius præsentia mortalitatem,
 3. de an. & inseparabilitatem animæ arguit Aristoteli. Quinto
 1. 6. 37. falsum est absolute rationalem animam semper intel-
 38. ligere naturas intelligibiles, ac rerum quidditates in
 7. 1. 12. phantasmatis materialibus; quoniam Aristoteles,
 7. Solusi. quasi corrigens, quod antea dixerat, *nunquam sine*
 23. de an. *phantasmate intelligit anima*, etiam de intellectu præ-
 1. 30. dicto tractans, qui versatur circa singularia agibilia,
 23. de an. dicit, *Aliquando autem is, quæ sunt in anima, phantasmatis,*
 1. 33. *aut intelligentijs, tamquam videns variatur, & deliberat futura ad præsentia.* Vbi perspicue monet, intellectum, prætium etiam, dum ratiocinatur, & deliberat futura efficienda, per ea quæ præsentia percipit, ut phantasmatis, aut potius intelligentijs: Quare distinguens Aristoteles intelligentias a phantasmatis, & asserens, aliquando nostrum intellectum uti intelligentijs, prout a phantasmatis distinguuntur; clare monet, intellectum humanum etiam sine phantasmate posse intelligere, vice phantasmatum utentem intelligentijs; intelligentiarum vocabulo significans tum species intelligibiles actu eductas de phantasmatis opera intellectus agentis, & intellectui possibili impressas; quibus speciebus necessario indiget intellectus noster ad intelligendum in corpore degens, ob rationem suo loco mox afferendam: tum substantias, & quidditates rerum de se intelligibilium; quas immediate sine specie noster intellectus intelligit, dum est a corpore separatus: Quare in utroque statu intelligere potest intellectus humanus absque phantasmate præsentia, loco phantasmatum utens intelligentijs, ut ait Aristoteles. Vnde cessat occasio admirationis Pomponatii scribenti, Præterea mirum est
 1. de im. quod Aristoteles posuerit intellectum aliquando in-
 1. 2. 4. inf. telligere sine phantasmate; & tam in omnibus locis dicat, quod non est intelligere sine phantasmate; non enim debuisset tam absolute proferre. Certe locum præclarum, in quo Magister intelligentias substituit phantasmatis, dissimulavit, aut non animadvertit Pomponatius. Sexto, quum intellectus humanus
 6. 3. de an. Aristoteli possit omnia intelligere, tum materialia,
 1. 33. tum immaterialia; siue tum semetipsum, tum alia a se; quemadmodum intelligit materialia per phantasmata depurata, seu per species intelligibiles eductas e phantasmatis eorum; ita res immateriales, quarum, ut pote insensibilium, nullum est phantasma, nullaque forte species propria, per alienas imagines intelligit; seipsum autem sine specie, quod ait Aristoteles, *per seipsum*, potest intueri, se supra se reflectens, ad sensus differentiam; qui quum sit virtus organica, seipsum sentire non valet, ac se supra se reflectere Aristoteli; cui tamen intellectus, qui ut principium intelligendi, est sine materia, nulliusque corporis actus, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Quum igitur simulacra, & species vsui sint facultati cognoscenti, tamquam media, per quæ vis cognoscens cum obiecto cognoscibili copuletur; sane intellectus noster, dum in hoc materiali corpore degit non potens ob materiam intermediam immediate coniungi cum obiectis alijs intelligibilibus; indiget eorum simulacris, per quæ cum ijs coniungatur; ast idem intellectus sibi metipso præsens, a materia non potest impediri; quin sine specie seipsum intelligat; licet impediatur quominus seipsum semper

A speculetur auocatus ad materiam, corporisque gubernationem, & ad aliarum animarum functiones moderandas; quum demum a materia separatus Aristoteli seipsum sit per totum æternum indefinenter intellecturus: Etsi ergo, dum locis allatis Aristoteles agit de intellectu, qua noster intellectus intelligit res alias a seipso, recte constituat eum non sine phantasmatis, aut speciebus intelligibilibus, intelligentij sue; intelligere, quia tamen potest seipsum sine specie contemplari; proinde habens hanc operationem sibi propriam, & corpori minime communem, atque a phantasia penitus independentem, ratione huius vnius actionis a corpore separari poterit, & separatus seipsum perpetuo contemplari; ut nos docuit Aristoteles apertissime. Septimo, intelligere potest sub duplici ratione formali considerari, & prout est operatio intellectus humani, dum est in corpore; & prout est operatio intellectus humani absolute, abstrahendo ab eo quod est tum esse in corpore, tum esse extra corpus: Si quidem agamus de ipso intelligere, prout est operatio intellectus in corpore degentis, Concedentes disputationi, eam functionem non esse sine phantasmate; quod statueretur videtur Aristoteles in allatis locis agens de intellectu, quæ provenit ab intellectu in corpore degente: Negare possumus, Aristotelem, dum proponit sibi considerandum, utrum sit aliqua passio propria ipsius animæ, & dum statuit, si intelligere, quod operi proprio assimilatur, maxime sit phantasia, vel non sine phantasia, non euenturum, ut sit sine corpore: si vero est aliqua operatio, aut passionum propria, fore ut sit separabilis: Negare possumus, inquam, hic Aristotelem considerare animam in corpore; nam infra primum dicturus est, ad Physicum attinere considerationem de anima, aut omni, aut huiusmodi, quæ in corpore sit: antequam vero tulerit hoc decretum, omnia dogmata de anima proposita, & speciatim de intellectu, referuntur ad animam simpliciter, abstrahendo ab eius esse in corpore, & extra corpus: Quare primo concedentes, si intelligere absolute sit imaginatio, aut non sine imaginatione; ipsum non fieri sine corpore: Negamus intelligere simpliciter esse phantasia, aut non sine phantasia: Ad probationes ex Aristotele adductas, dicimus ibi Magistrum agere de anima, prout est in corpore: unde disputationi concedentes, animam, prout est in corpore, ad intelligendum indigere speciebus eductis e phantasmatis: Negamus eam iisdem indigere, ubi fuerit a corpore separata: & huius ea ratio est, quia intellectio non fit nisi uniatur obiectum cum intellectu; quia vero corpus nostrum impedimento est quominus obiecta intelligibilia possint immediate uniri cum intellectu nostro, dum in materiali corpore degit, proinde Natura quæ impedita facit, quod potest, procurat, ut eius modi coniunctio fiat mediatis obiectorum simulacris per sensus, & phantasia ad intellectum quomodocumque transmissis; ast intellectus noster a materiali corpore separatus, immediate copulari potest obiectis quibusque presentibus intelligibilibus, ac ea semper absque simulacro contemplari: & sane sic intelligit Aristoteli mens nostra separata seipsum, Deum optimum, & ad suos affines, & amicos viuentes attinentia, de quibus duobus modis intelligendi menti nostræ convenientibus infra suo loco latius apud Pomponatium aduri sumus. Octavo, quum

12. Met.
1. 51.
3. de an.
1. 30. 33.
39.
3. de an.
1. 8.

1. de an.
1. 12. 13.
12. Met.
1. 51.
7. 1. Soli.

6. 3. de an.
1. 30. 39.
1. de an.
1. 13.

1. de an.
1. 13.

1. de an.
1. 15.

12. Met.
1. 51.
10. Ethic.
1. 7. 8.
7. 1. Ethic.
1. 17. 18.
1. Ethic.
1. 10. 11.
1. cap. 30.

quæ ad intellectiōem multæ concurrant operationes & A
passiones; aliæ quidē ipsā antecedentes; aliæ verò ipsam
consequentes; nā intellectus humanus in corpore nihil
potest intelligere quin præcesserit operatio tum sen-
sus extēri, tum phantasiæ; quæ sensus est interior;
vnde Magister ait: *Quin non sentit aliquid, nihil utique
addiscit, nec intelligit*; tum intellectus agentis & species
actu intelligibiles procreantis, vt visus nihil intueri
potest in genere coloris, nisi præcesserit & luminis actio
producing imaginem coloris actu visilem: Immo ve-
ro, vt exacte seriem omnium operationum ante, ac
post intellectiōem contingentium explicemus; in
primis extērus sensus prout iudicium de obiecto suo;
quod iudicium per sensum communem simul ani-
maduertitur Aristoteli; cui & sentimus extēro sen-
su, & animaduertimus nos sentire interno sensu com-
muni; Deinde phantasia percipit illud idem, quod
antea cognouimus extēro sensu; vnde phantasia de-
finitur esse motus a sensu secundū actū faciō; Quarto
loco apprehensas sensibilibus notiones phantasia con-
seruat in organo suo per habitum memoriæ; Quinto
intellectus agens has imagines in organo materiali
phantasiæ conseruatas alijs quidem illustrat, depurat-
que ob omnibus materiæ conditionibus, atque adeo
quoquo pacto transfert de organo corporeo phantasiæ
in substantiam incorpoream intellectus possibilis;
nobis verò eas eleuat ad producendas, nulla coope-
rante materia, sibi conformes formas penitus imma-
teriales in intellectu possibili; vt alibi latius osten-
dimus; Sexto depurata, & immaterialia illa simulacra
suscitant, ac mouent intellectum possibile de otio ad
negocium, seu de actu primo ad secundum; Septimo
suscitata menti representant obiectum intelligibile,
cuius sunt imagines. Quæ septem operationes sunt
præiux dispositiones ad futuram intellectiōem; quæ
octauo loco fit, dum intellectus possibilis prout iudi-
cium de obiecto sibi representato per susceptam spe-
ciem ab omni commercio materiæ se iunctam; quæ
formatio iudicij est actio intellectus possibilis. Nō
possibilis idem intellectus genitum a se iudicium in se
recipit, ac induit, velut habitum; quæ functio est, in
qua quid simile passioni sustinet intellectus huma-
nus. Decimo loco mens possibilis susceptam notio-
nem rei a se cognita in se conseruat per habitum me-
moriæ intellectiua ab alijs nūcupatum, a nobis au-
tem subdiuisum ex Aristotele in scientiam, intelle-
ctum, sapientiam, artem, prudentiam, & opinionem;
Quum igitur omnes istæ operationes inter se
sint essentialiter subordinatæ; propterea posteriores
fieri non possunt; quin præcesserint anteriores; vt
vnicuique patet. Quoniam vero singulæ habent ef-
fe in fieri, proinde illarum duæ nullæ simul fieri pos-
sunt; & dum posterior est, seu fit; prior non amplius
est; atque adeo sine illa est. Quum ergo inter ope-
rationem phantasiæ, seu inter ipsum phantasma in
phantasia conseruatum, & functionem intelligendi,
quæ est promptio iudicij ab intellectu possibili de
obiecto intelligibili sibi representato per susceptam
in se speciem immaterialem, a qua excitatus fuit de
otio ad negocium, mediet operatio intellectus agen-
tis phantasma depurantis, seu extollentis ad pro-
ductionem nouæ formæ immaterialis, receptio
speciei immaterialis in mente possibili, excitatio
mentis possibilis de actu primo ad secundum, &
excitatio intellectui representatio obiecti, de quo

mox promendum est iudicium; procul dubio & in-
telligere non est imaginatio; & est sine imaginatione,
ac sine phantasmate in organo corporeo phantasiæ;
quia dum fit intellectio, ac promittitur a mente possibili
iudicium, tunc illi, nec imaginatio cooperatur; nec
phantasma vllum eorum, quæ in organo corporeo
phantasiæ conseruantur. Quum enim operatio qua-
libet non fit, nisi dum fit; nec, antequam fiat, vllum
esse habeat; nec, posteaquam facta est, in esse perma-
neat; quumque operatio intellectus, & phantasiæ si-
mul non fiant; sed imaginatio; & phantasmatis con-
seruatio longe ante intellectiōem fiant interceden-
tibus alijs pluribus operationibus nuper enarratis;
planè & intelligere nō est imaginatio, & est sine ima-
ginatione, ac sine phantasmate; atque adeo intellectio
est operatio animæ propria, quæ potest esse sine cor-
pore. Immo vero illa receptio iudicij a se formati, &
recepti conseruatio in anima rationali, non ne sunt
passiones, & operationes animi propriæ, sine vilo
phantasiæ, aut phantasmatis ministerio; sunt equi-
dem; quæ proinde probant ex Aristotele animæ sepa-
rabilitatem, ac immortalitatem. Nō, ipsum in-
telligere non esse sine phantasia; bifariam accipi po-
test; vel quod non fit sine phantasia menti possibili
cooperante ad actum intellectiōis obeundum; vt ad-
discere non est sine sensu, quia est operatio mentis
vtemis aliquo sensu sibi cooperante; vt visu ad le-
gendum absentis doctoris monumenta, & auditu ad
auscultandum presentis edocentis ore documenta;
vel quod necessario præsupponat præcessisse functio-
nem phantasiæ. Si primum asseratur, concedentes
intellectiōem, quæ non est sine phantasia menti co-
operante, sine corpore fieri non posse; Negamus;
intelligere sic non esse sine phantasia; & rationem ne-
gationis nuper adduximus; & hausimus ex Aristotele.
Si vero secundum accipiatur, concedentes in-
tellectiōem, quæ a mente fit in humano corpore, ne-
cessario præcedere phantasiæ functionem, & phantasia;
Negamus ideo intellectiōem esse a phantasia,
& phantasmate, atque a corpore inseparabilem; nam
secus tum nutriendi functio, quæ fit in fetu, dum in
vtero matris est, non sine eoductione alimenti in stoma-
cho; iecoreque materno, non posset postea in puello
per ortum a matre separato, eaque mortua continuā-
ri, quod experimento repugnat apertissime; tum,
imaginandi operatio, quæ necessario supponit præces-
sisse functionem sensus extēriōis; & imaginatio co-
loris, quæ non fit sine præcedenti visione, vt morbi
corruptis oculis, non posset in cæco perseverare;
quod pariter euentui minime respondet. Qua ergo
ratione puer natus afitur, a matre separatus; & qua
ratione phantasia cæci non a natiuitate potest operari
eandem speciem functionis, quam exercebat prius-
quam infans ille nasceretur, & cæcus iste visu priua-
retur; etiam si puer in vtero non sine matris nutritu
aleretur, & videns ante cecitatem de coloris non
sine visionis præoperatione imaginaretur: eadem pla-
ne ratione mens humana in corpore intellectiōem
non edens, quam non præcesserit aliquomodo phan-
tasiæ operatio; eandem intellectiōem, imaginatione
corrupta, mens a corpore separata continuare potest
suffragante Aristotele: vt autem se habet intellectus
ad phantasia, ita se habere phantasia ad sensum
extērum elare nos docuit Aristoteles, & ex pro-
fesso. Decimo, Intelligere non esse sine phantasia;

1. de an.
c. 12. 13.

IX. Solu.

2. de an.
c. 15. 2. &
scq.1. Phys.
c. 6.1. 2. M.
c. 1. 1.2. de an.
c. 153.

atque adeo non sine corpore, bifariam adhuc intelligi potest; vel quia intelligere pendeat ab imaginatione subiective, ut aiunt Scholæ; vel quia pendeat intellectio a phantasia, seu a phantasmate obiective: distinctio a Pomponatio, Caietano, & alijs Alexandreis passim proposita, & collaudata, in Peripatoque contestata. Si primum membrum accipiatur; certum est apud omnes, Aristoteli functionem intelligendi non recipi in phantasia, nec in eius organum corporale, velut in subiectum; quum sit actio non organica, & non corporalis, sed immanens in anima, & in mente; nec de proposito dubitet vllus Alexandri sectator: Sin autem secundum suscipiatur, & hoc rursus dupliciter accipi potest; quod dicitur intellectum humanum in sua functione obiectiva dependere obiective a phantasmate degente in organo corporeo phantasia; vel quod phantasma sit obiectum intellectus, aut illi obiecto necessario copulatum; vel quod phantasma moveat, & impellat intellectum de otio ad negotium; qui sine hoc impulsu nunquam intelligere potest: quæ sunt duò fundamenta sententiæ Alexandreorum præcipua. Sed ea nec vera sunt, nec Alexandri positionem sustinent satis. Ad primum enim quod attinet, phantasma proprie dictum in organo corporeo phantasia residens, non est obiectum intellectus; neque simulacrum illius obiecti; sed est species sensibilis, & imago rei singularis sensibilis; quod admonet Aristoteles inquit, *phantasmata autem veluti sensibilia sunt, præterquam quod sunt sine materia*; quia sunt simulacra representantia res sensibiles, & materiales, absque materia illarum; quod pridem asseruerat Aristoteles aiens, sensum esse receptionem specierum sine materia obiecti corporei. Sed obiectum intellectus est rei quidditas, & entitas, representata per speciem intelligibilem depuratam opere intellectus agentis ab omni commercio materiæ. Neque phantasma est quid obiecto intellectus necessario copulatum; quia phantasma, de quo loquimur, est in phantasia organo corporeo, in quo quæcumque reperiuntur, ob materiæ præsentiam, sunt actu sensibilia, potentia solum intelligibilia, & indiuidua; siquidem a materia res habent indiuiduum esse, ac unum numero. Aristoteli; quum obiectum intellectus formaliter sit intelligibile, actu intelligibile, ac principaliter uniuersale; degatque non in organo materiali phantasia; sed in anima rationalis immateriali substantia, & omnino in mente possibili. Non igitur intelligendi functio pendet a phantasmate obiective, quod phantasma sit vel obiectum intellectus, vel obiecto intellectus necessario copulatum. Ad secundum quod attinet, Intellectus mouetur ab intelligibili, ab actu intelligibili, & ab obiecto suo, siue ab obiecti sui simulacro: non autem a sensibili, non ab obiecto sensus, non ab obiecti sensibilis simulacro; nam aperte scribit Aristoteles, *si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliquid utique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale*: nimirum excitatio facultatis cognoscentis de otio ad negotium ab obiecto, seu ab obiecti simulacro, seu potius ab obiecto per sui simulacrum, in sensu est passio, & fit a sensibili seu obiecto, seu simulacro; in intellectu est item passio, vel potius quid passioni simile, ac fit ab intelligibili, pariter aut obiecto, aut simulacro; non autem ab vlllo sensibili: quum igitur phantasma in organo phantasia corporeo degens, non sit intelligibile, sed sensi-

bile; ut puta phantasia obiectum, vel obiecti sensus illius interni simulacrum; iam constat intellectum, qui Aristoteli moueri dicitur, ac pati ab intelligibili, non posse moueri de actu primo ad secundum a phantasmate degente in organo corporeo phantasia. Addo, phantasma, si quoquo pacto est intelligibile, ob confortium materiæ, Aristoteli esse intelligibile potentia, non actu: est idem. Autor vult omne mouens mouere quatenus est actu; quare phantasma non potest mouere intellectum ad opus. Deinceps Aristoteli mouens & agens est semper honorabilius patienti; quum autem phantasma in organo materiali phantasia degens, non sit honorabilius intellectu, qui est forma inorganica; & formæ formarum naturalium domina; iam patet, Intellectum a phantasmate non necessario moueri, si debet de actu primo ad secundum promoueri, mouetur autem ab intelligibili specie depurata ab omni commercio materiæ per opus intellectus agentis, quam in se suscepit, & qua est ignobilior sub ea formalitate, quæ illi subijcitur, ut materia foras, locus locato, perfectibile perfectioni, & tabula scripturæ, pictureque. Quid? Aristoteles in hoc attulit discrimen inter sensum, & intellectum; quod sensus non operatur, nisi moueatur ab obiecto sensibili, non enim est facultas libera; & actum suorum domina; sed intellectus ad libitum intelligere potest unumquodvis eorum, quorum simulacra in se gerit insculpta; ipseque seipsum excitat ad hoc potius intelligendum, quam aliud, a nulla re impulsus. Quare mens potest a nullo mota de se in actum secundum descendere, quo promat iudicium de obiecto intelligibili; quam notionem in se recipiens pati dicitur, aut quid simile passioni sustinere; ut sensus vere patitur etiam dum perficitur in se recipiens obiecti sui notionem. Ita ergo falsum est, Intellectum, siue intelligendi functionem pendere obiective a phantasmate, quod in organo corporeo phantasia conseruari dicitur. Immo vero nunc ego de Vulpe intellectio nem formans, sentio in phantasia me non habere phantasma Vulpis illius indiuiduæ, dudum certo tempore, ac determinato loco a me visæ, vel auditæ; a quo mens mea munere intellectus agentis contraxerit speciem Vulpis actu intelligibilem; obliuione siquidem e memoria mea deletum animaduerto Vulpis illius primæ simulacrum; quum hoc tempore non meminerim eius Vulpis: Non ergo phantasma in organo phantasia conseruatum mouet intellectum ad actum secundum; proindeque intellectio non pendet obiective a phantasia. Sed etiam disputationi concedentes, intellectum possibilem dependere obiective a phantasmate, vel a phantasia: Negamus ideo sequi ut intellectus iste sit a corpore penitus inseparabilis, atque mortalis: non ne, Aristotele doctore, intellectus agens est a corpore separabilis, & immortalis? at vero illius actio est circa phantasmata, quæ ad speciei actus intelligibilis productionem eleuat; & circa quæ operatur, ut per lumen circa visiles colores; ostendat mihi Alexander Aristotelem intellectui agenti, quatenus agens est, aliam functionem dedisse in corpore nostro, quam phantasmatum illustrationem, ut ipse ait, & effectio nem actu intelligibilium specierum, quæ non habuerit phantasmata præcedentia; & erit mihi magnus Apollo: Si ergo Magister intellectui agenti functionem illā in nobis tantummodo tribuit, quæ versatur circa phantasmata, ea depurando, vel

potius extollendo ad speciei actu intelligibilis productionem; & circa species ephantasmatibus eductas, ex ijs intelligibilia complexa formando; vt longe lateque demonstrauimus ex Aristotele in opere *De Intellectu Agente*; ac nihilominus Aristoteles asserit intellectum agentem esse a corpore, separabilem, & immortalem; cur ex eo, quod intellectus possibilis dependeat obiectiue a phantasmate, poterunt Alexandri colligere, mentem humanam esse a corpore inseparabilem, atque mortalem? At reuera Magister inseparabilitatem formæ deducit, non ab obiecti materialitate, sed ab operationis natura, quæ sit corpori subiecto communis, & organica quoquo pacto. Dein ex Alexandri positione, si obiectum materiale causa est vt anima sit inseparabilis; quum intellectus agens Alexandro, dum in humano corpore degit, operetur circa materiale obiectum, quin & vtatur organo materiali; plane fuerit a corpore inseparabilis, & mortalis intellectus agens Alexandreis: Quod quum aperte, ac vere negent; negare possumus & nos aperte similiter, ac vere intellectum possibilem esse ab humano corpore inseparabilem, ac mortalem; etiam si disputationi demus intellectum possibilem in corpore operari circa phantasmata, & ea, quæ deducta fuerint ex phantasmatibus. Cæterum & ea ratione falsum est absolute in Peripato, Intellectum humanum, eiusque functionem intelligendi dependere obiectiue a phantasia, seu a phantasmate in organo materiali phantasiæ commorante; quia certum est obiectum respicere operationem, & principium operandi respectu quodam per se, necessario, & essentiali, vt docuit Aristoteles, non autem accidentali; quum animæ definitionem indagadam sibi proponat ex operationibus, & obiectis: modo Preceptor clarè testatur intellectuum principium habere accidentalem relationem ad phantasmata, & ad memoriam, quæ est eorum conseruatio in organo materiali phantasiæ: Quare manifestum est, intellectum Aristoteli non pendere obiectiue a phantasia, nec a phantasmate; vt existimant Alexandri Sectatores. Denique monemus, Animam rationalem in corpore decreto Aristoteleo duos habere modos intelligendi; quorum alterum Magister appellat humanum, & alterum humano validiorem; Porro modus humanus (vt hoc etiam demus disputationi) quo rationalis anima intelligit, speciatim ea, quæ sunt extra ipsam, fit interuentu simulacrorum, quæ ex phantasmatibus opere intellectus agentis educta fuerunt: modus autem intelligendi validior humano nullus alius esse potest, nisi absque simulacro per sensus in mentem receptos; qui apud Aristotelem nullus alius esse valet, nisi a Deo & a mente separata, citra ministerium sensus, rerum intelligibilium aut imagines, aut notiones aliquæ, aut etiam naturæ immediate copulatur intellectui nostro claudescente, per quas imagines receptas mens humana iudicat obiecta independenter a phantasia: Quam theoriam nobis inuinit Aristoteles tum vbi ait a Divinis mentibus in mundo intellectualem vitam optimam degentibus, pendere cunctis rebus esse, & viuere, his quidem clarius, his autem obscurius: tum vbi monet intelligendi functionem etiam esse viuere: tum vbi decernit a Deo somnia mitti posse viris sapientibus. Si ergo in hac vita mens humana corpori iuncta potest intelligere validius, quam humano modo; quum modus intelligendi humanus sit per

A species intelligibiles ephantasmatibus eductas; iam intellectus corpori iungatur intelligere poterit independenter a phantasmate, Deo nempe meriti nostræ citra sensum ac phantasiæ præcedens ministerium, immediate copulante species intelligibilium, seu eorumdem quidditates. Quid ergo timeat Alexander in Peripato rationalem animam a corpore separatam, phantasia phantasmatibusque destitutam; otiosam fore? Aristoteli separata mens intelligit validiori modo, quam humano; scilicet non per species a sensibus hausas; sed per notiones, vel potius, vt ego quidem arbitror, per res ipsas actu intelligibiles immediate sibi copulatas, vel a Deo, vel alio suprahumano modo; ac per imagines complexorum ab intellectu agente formatas absque vilo phantasmatum interuentu; quod fuisse probauimus in Opere *De Intellectu Agente*. Tot ergo modis elui potest Alexandri ratio illa præcipua, quam eius Asectæ putant in Peripato potissimam esse, nullatenusque ab Aristotelis doctrinam sectante dilui posse.

C *Functiones animæ non omnes temperamentum corporeum sequi; neque cum corporis motu fieri; eismolles carne sint apti mente; tunc vero non apti; vnde soluitur Alexandri ratio sextam mortalitatem animæ in Peripato probare contendens. Cap. VI.*

Sextam mortalitatis animæ rationem comprobatricem ab Alexandro propositam, ita contexam, Anima, quæ patitur ad corporis affectiones ac passionibus, est a corpore inseparabilis, atque mortalis. Ast omnis anima speciatimque rationalis ad motiones, passionibusque corporis afficitur, & patitur: ergo quælibet anima, & speciatim rationalis est a corpore inseparabilis, atque mortalis: Maior probatur ex Aristotele dicente, Animam, quæ ad corporis debilitatem labefactatur, esse corruptibilem: Minor ex eodem Aristotele confirmatur tum vbi dicit, Homocundum tactum multo: quam cetera excellentius percipit; vnde & prudentissimum animalium est; si gnium autem, & in genere hominum secundum seclatorum hoc ingeniosos esse, & non ingeniosos; secundum autem aliud nullum; durum enim carne, inepti mente; molles autem carne, bene apti; tum vbi scribit, Quod & animæ sequuntur corpora; & ipsæ secundum seipsas non sunt impasibiles a motibus corporis; id manifestum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus; multum namque animæ mutata videtur a passionibus corporis: tum vbi ait, Multa secundum ipsas operantur animalia; alia quidem, quia non habent intellectum, vt bestia; alia vero; quia obtrunt aliquando intellectus passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines: tum vbi asserit, Iest autem roboris efficacior sanguis, qui transiit, & calidior est; vim autem sentiendi, intelligendi que obfinescunt plenior, qui tenentur, atque frigidior est: tum vbi adiecit, Quoniam etiam euenit, vt nonnulla ex ijs animalibus, quæ talent obtinent sanguinem, sapientiora sint, verum non sanguinis frigiditate; sed potius tenuitate, atque munditia; quorum mentium in terreno est: tum vbi determinat, excrementum vaporatum melancholiz aliquibus impedire intellectum; eos dormire faciens; alijs causam esse intellectus productionem: tum denique decernens;

E

Lib. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

Mentem intelligere tunc maxime, quando sedari sunt motus in corpore; quibus vigentibus perturbationibus, anima non potest contemplari, & intelligere. Quam rationem ante Alexandrum inter Epicureos Lucretius, & inter Stoicos Panætius attulit, referente Marco Tullio, qua de re infra suo loco latius. Nunc autem hunc Alexandri nodum effit Portius asserat nullam iam posse ratione dissolui, applaudente Pomponatio, in nos tamen allaturi sumus ipsummet Aristotelem eiusdem dissolutorem, duplici allata distinctione; quarum altera est, Animæ vocabulo posse nos intelligere vel animam rationalem, a vegetali, ac sentiente distinctam partem animæ humanæ, vel animam humanam totam, ex vegetali, sentiente, ac rationali parte constitutam; vel demum animam sentientem absolute; altera distinctio est, Animæ motionis, passionis, operationisque nomine posse nos intelligere vel intellectionem puram; vel copulatam cum ipso addiscendi actu, qui fit per sensum audiendo Magistrum, aut eius scripta legendo; vel imaginationem, aut appetitum, ac omnino functionem animæ sentientis. Quibus ita se habentibus, concedentes ad Alexandri rationem, Animam, quæ vere ac proprie patitur ad corporis affectiones & passionem, esse a corpore inseparabilem, atque mortalem. Negamus Animam rationalem, prout est pars animæ humanæ potior, a vegetali, & sensitrice dissidens esse ad motionem, passionemque corporis vere, proprieque passibilem. Ad primam probationem concedentes, Aristotelem recte statuisse nos homines antecellere ceteris animalibus secundum tactum; & ideo esse cunctorum prudentissimos; & inter homines ingeniosos, & non ingeniosos a conditione tactus dignosci; quia molles carne sint apti mente, duri vero inepti. Negamus ideo fieri, ut intelligendi functio pura pendeat ex carnis mollitie, vel duritie, ac omnino sequatur corporis temperamentum; ut obijcitur; & ratio negationis in libris *De Vita*, pridem a nobis insinuata, ea est, quia formaliter ingeniosi sunt, qui prompte ac bene addiscunt, & facile sibi comparant habitum prudentiæ in agilibus ex observatione singularium; non ingeniosi sunt, qui difficulter addiscunt; similiter bene apti mente sunt facile omnia discunt, inepti vice versa sunt difficulter addiscunt; modo functio addiscendi non est pura & simplex intellectio, sed est composita quædam operatio ex sensuum animaduersione, & intellectus apprehensione; siue legendo discamus, oculis intuentes Auctorum scripta; siue audiendo, verba Doctoris auribus percipiamus; siue a nobismetipsis per innationem ex observatione singularium externorum prudentiæ habitum comparemus, aut scientiæ; quem experiendi, & observatione sensibilibus individuorum acquiri, non semel monuit Aristoteles: Quicumque molles carne sunt, ij tactus organum habent bene, temperatum, citra euidentem excessum villius qualitatis; qui vero duras carnes obtinent, ij terre prædium habent in organo tactus, a qua sola inest in misto durities; quum cetera elementa cedentia, & mollia sint: Quoniam vero tactus instrumentum, ad aliorum sensuum differentiam, qui paucas, paruasque corporis partes determinatas occupant, per vniuersum fere corporis habitum, ambitumque diffeminatur; proinde quale fuerit eius organi temperamentum, talis erit aliorum etiam sensoriorum, totiusque ferme corporis temperatura: Quum ergo durities

organi sit impedimento quominus afficiatur a sensibilibus debilioribus; propterea factum est, ut duri carne paucas admodum, & parum admodum sensibilibus differentias percipiant; quia solum excedentes, observatione Aristotelis; & eas obscure percipiunt: Quare hi perdifficile res addiscere possunt; proindeque non bene sunt apti mente, nec ingeniosi. Contra molles carne habet organa sensuum facile patibilia quoque a lenioribus differentiis obiectorum; & propterea plurimas rerum differentias percipiunt facile, ac intime; suntque ideo ingeniosi, apti mente, ac prudentiores. Quamobrem in præsentia statuens Aristoteles temperamentum corporis iungere posse, ac ledere functionem addiscendi, quæ composita operatio est ex sensatione, ac intellectione; non ideo fauet Alexandreis cum suo Corypheo inde colligere volentibus animam rationalem esse a corpore inseparabilem, atque mortalem; quia sat est Aristoteli, ad hoc ut anima sit a corpore separabilis & immortalis, ipsam habere aliquam operationem, vnicamue passionem propriam, non corpori communem: hæc tamen animæ rationalis actio propria, corporique minime communis, si non est actus addiscendi, qui non sine sensu obiri consuevit; & operatio prudentiæ, ac ingenij, quæ fit cum motu corporis circa res agibiles, & effectibiles; nam ingeniosi proprie dicuntur artifices: tamen intellectus circa vniuersalia, & immaterialia versari potest, exercens operationes sapientiæ, scientiæ, ac intellectus, absque vilo sensus corporisque commercio; ut infra latius ex Aristotele demonstrabimus: atque istæ functiones intellectus propriæ, a corporis temperamento non dependentes, Aristoteli solè demonstrant animæ rationalis a corpore separabilitatem, ac immortalitatem. Ad secundam probationem concedentes, Aristotelem constituere. Quod & anima sequuntur corpora; & ipse secundum se ipsas non sunt impassibiles a motibus corporis; quod manifestum sit valde in ebrietatibus, & agilitudinibus; multum namque anima mutatur videntur a passionibus corporis: Negamus hæc ab Aristotele proponi de animis rationalibus, prout ab animabus sensitiuis contradistinguuntur: Sed hæc Magister attulit de anima sensitrice, siue in homine, siue in brutis ea spectetur; nam in Physiognomia considerat Phylolophus naturales inclinationes appetitus aut irascibilis, aut concupiscibilis; & omnino naturales propensiones hominum ad vitia, virtutesque morales; & si placet, ad facilitatem acquirendi habitus intellectuales per disciplinam, actumque discendi; ut apparet ex ijs, quæ statim subdidit, inquit, Et e contrario, quod corpus compatitur passionibus animæ, manifestum circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Atque ex consideratis in tota sua Physiognomica, ubi ex similitudine corporis humani cum aliqua specie bruti animalis in parte quapiam, arguit consimiles inclinationes, & passionem animæ: Ceterum vitia, virtutesque morales, & passionem homini, brutisque communes, sunt habitus animæ rationalis cum sensitrice coniunctæ, seu verius animæ humanæ totius, ut ex rationali, & irrationali parte confurgit; non autem solius animæ rationalis; & addiscit etiam anima rationalis vtens ministerio sensuum, non ipsa per seipsam. Addimus Aristotelem alibi clare discernere, rationalem animam non pati ab ebrietate, senio, ac ebrietate; sed corpus præditum anima sensitrice; in quo est intelle-

Eius, tamquam forma illi extrinsecus adiecta : Quare nunc agens de anima, quæ patitur a motu corporis facti in ebrietatibus & ægritudinibus, non agit de intellectu, sed de anima sensitiva: unde concedentes, animas hominum quoad suas partes sensitivas, esse a corpore dependentes omnino in operari, & inseparabiles in esse, atque mortales; quas hic solum considerat Aristoteles: Negamus tale quid unquam pronunciatum fuisse ab Aristotele de parte animæ humanæ rationali, quæ intellectus est ab anima sensitiva contradistinctus. Ad tertiam probationem concedentes, Aristoteli homines aliquando operari secundum imaginationes, quia intellectus obruitur passione, aut ægritudine, aut somno; Negamus ei proinde intellectum esse patibilem ad passionem corporis; nam intellectus obruitur, non quia substantia rationalis animæ patitur; sed quia functio ipsius tantum impediatur: sic plane in eclipsi Sol obruitur, non quia Solis substantia quidquam patitur; sed quia obiectu interpositoque Luna illius operatio, quæ est aeris illuminatio, impediatur. Deinde concedentes disputationi, somno ægritudine ac ebrietate mentem obrui, quia patitur aliquid; Dicimus eam non pati passione substantiali, qua possit argui corruptibilis; sed tantum accidentali; cuius capax sit etiam natura incorruptibilis; ut in eclipsi Luna obruitur ab umbra terræ, patiturque vere, quia priuatur lumine Solis, quo destituta non potest illustrare nostratiam; & rerum generationes, & incrementa promouere; quum tamen Aristoteli substantia Luna sit impatibilis, & incorruptibilis: Ita in ebrietate somno & ægritudine, tetris vaporibus, velut umbra terrena, noster intellectus obruitur, quia priuatur depuratis intelligibilium simulacris; sed undique turbulenti phantasia spectris materialibus circumseptus non potest veritatem puram intelligibilium contemplari; quum tamen eius substantia permaneat etiam in tenebrosis & materialibus illis idolis phantasiæ illibata, ut substantia Luna permanet incolumis in umbra terrena. Nec vero ex eo quod phantasiæ simulacris & organo male se habentibus impediatur intellectus operatio, depraueturque in somno, ebrietate, ac ægritudine, propterea in bene se habente homine noster intellectus optime suo munere fungens utitur organo, aut simulacro phantasiæ, velut instrumento, & auxiliari manu sibi necessario cooperante; quia nec Luna, quamvis eclipsata prohibeatur ab umbra terræ quominus & a Sole illuminetur, & illustrata lumen ad nos effundens, bene ac efficaciter gubernet inferiora, citra eclipsim Solis lumen accipit, & nostratiam gubernat vlllo terræ ministerio: nec pictor, scriptorve, qui a rustico tractione, impulsioneque brachij, colorumqueurbatione, potest impedi quominus recte suo munere fungatur; dum tamen ex arte pingit, aut bene scribit, ideo rustici vlllo ministerio utitur: Sic ergo mens humana non impedita propriam habet operationem; ratione cuius ab Aristotele recte statuitur a corpore separabilis, & immortalis; etsi turbato corpore vel somno, vel ebrietate, vel ægritudine, mentis inde functio possit impedi, & intel-

lectus obrui dicatur, atque tunc homines a phantasia moueri, ceu bestias: & certe non semel id mihi contigit, ut philosophicas meditationes conscribenti præsens villicus rurales euentus tenere blaterans, me a recta litterarum scriptioe, atque a subtili verorum dogmatum enarratione violententer exturbaret in otium, aut in lituras & ineptias; quo tacente, quoque absente, bene litteris vera theorematum consignabam: cur non ita noster intellectus in corpore degens a phantasiæ tumultu turbatus obruat; ea quiescente, ab eaque separatus post hominis interitum, sine labe & optime contempletur? id certe non semel nos docuit Aristoteles. Ad quartam probationem concedentes, Aristotelem alicubi scribere, sanguinem tenuiorem ac frigidiorum obtinere vim pleniorum sentiendi, & intelligendi; Negamus intellectionis nomine tunc Magistrum significare functionem animæ rationalis, qua solos homines; alibi pollere statuit; quia vere tunc ut sentiendi vocabulo significauit operationem sensuum exteriorum, ita per intelligendi munus indicauit nobis opus phantasiæ; quam alibi etiam intellectus nomine quoquo pacto condecorauit; nam statim subdit hoc in loco, *Hoc idem dicitur in ijs quoque habetur, quæ sanguini proportionem respondent; quomobrem apes, atque huiusmodi animalia ingeniosa multis carentibus sanguine sunt: nec non in iereia, quæ sanguinem habent, ingeniosa suis contrariis sunt, quæ sanguinem habent calidum, & frigidiorum: sed optime constant, quæ calidum, & tenuem, & sincerum habent; quippe quæ via & viribus corporis, & anima ingenio plurimum valent.*

Ex quibus apertum satis est, Aristotelem ingenij, ac intellectionis nomine, a tenuitate sanguinis dependentium, significare docilitatem, ac operationem phantasiæ; quæ in brutis animantibus emulatur intellectum humanum; quod non vno in loco decreuit Aristoteles, brutis attribuens prudentiam, ingenium, disciplinam, eruditionem; non quidem veram, quæ est habitus intellectualis; sed verè illius virtutis umbram, & imaginem; quæ habitus est imaginationis: Quam solutionem non solum Aristoteli, sed etiam Theophrasto collaudari monuit Lydus, inquit, *Videntur sane Aristoteles, & Theophrastus (quod etiam dictum est) intellectum aliquando totam vitam rationalem cognominare; ubi etiam usque ad phantasiam intellectus nomen extendunt.*

Ad quartam eandem probationem consimiliter alio loco deductam, concedentes Aristotelem asserere, sapientiora esse animalia illa, quæ obtinent sanguinem tenuiorem ac puriorem: Negamus nomine sapientiæ tunc a Magistro significari proprium habitum intellectus humani; vere significat umbram quamdam sapientiæ, quæ in animalibus brutis est habitus phantasiæ; quod statim aperit prædictis attexens, *Habent enim sensum tenuiorem, quorum humor tenuior & sincerior est: hinc etiam nonnulla ex ijs, quæ sanguine vacant, animalibus prudentiora nonnullis sanguinem habentibus sunt; ut dictum iam est; verbi gratia Apes, formica, & siquid aliud tale est.*

Quare proposita hæc ab Aristotele de brutorum

2. de an.

t. 49.

12. Metaph.

t. 51.

2. d. par.

cap. 2.

2. de an.

t. 29.

32. 1. 52.

2. de an.

t. 48.

2. d. par.

t. 2.

2. de an.

t. 162.

1. Hist.

cap. 1.

9. Hist.

cap. 1.

6. Ethic.

cap. 3. 5.

2. d. par.

8. Metaph.

ca. 6.

2. d. par.

cap. 4.

rum prudentia, & sapientia; quæ & ad phantasi-
am 7 attinet, non autem ad intellectum, Aristoteleo monitu; & cum humana sapientia, & prudentia, quæ habitus est intellectus, sapientia & prudentia æquiuoce dicitur: hæc inquam non bene transferunt Alexandrei cum Portio ad operationem intellectus humani, & habitus animæ rationalis; quæ duo vel Alexander ipsemet in Peripato longe supra Phantasiam collocauit.

Ad quintam probationem, concedentes Aristotelem, asseuerare intelligendi functionem in quibusdam a motu vaporum impediri, & in alijs hominibus nequaquam: Primo negamus ibi Magistrum sub intelligentiæ nomine tractare de pura functione intellectus humani; nam agit de complicata cum operatione sensuum exteriorum, ac omnino de ipso actu addiscendi; vel potius de operatione legendi; quam nos vltro concedimus esse functionem corpoream; quærit enim Aristoteles ibi, *Cur alios, si legere ceperint, somnus occupat; etiam nolentes: alios vigilare volentes liberius acceptus reddere periculis potest.*

Deinde vero concedentes motum vaporosa substantiæ posse in quibusdam impedire functionem intelligendi somnum inducendo; in alijs intelligentem arcere somnum: Negamus ideo functionem intelligendi fieri ministerio corporis, & illius temperamentum sequi: an ne quia dolor podagricus atrox impedit Philosophum meditari, proinde sanatus ille pedibus bene valentibus vtatur ad contemplandum? nihil minus apud Aristotelem; cui tum difficile est vel fingere quam partem corporis, aut quomodo eam contineat intellectus; tum humana mens nullum habet organum corporeum, cuius ministerio vtatur ad intelligendum.

Deinceps quidni dicamus hoc problema non esse genuinum Aristotelis? in eo namque dicitur mens secundum naturam moueri, & in capite sita esse, & in eo somnum efficere; quam tamen Aristoteles alibi tum negauerit Platoni mentem humanam vilo modo moueri, aut esse in cerebro determinate; & difficileque esse vel fingere, quam partem corporis contineat intellectus asseuerauerit; & animæ partem intellectuam nullius corporis actum esse; nullumque corporeum instrumentum habere; tum etiam constituerit somnum & in corde fieri, non autem in cerebro.

Demum Autor problematis in fine proponit duas intellectiones inquires, *Nam intelligentes illæ vigiles sunt, quibus anima quærat, & dubitet; non illæ, quibus assidue contemplatur; quum illæ faciant inquisitionem, hæc non faciant: nempe mens addiscentis habet intellectiones, quas in vigilia solum promit; nam vtitur sensuum opera, quærens doctrinam a Magistro, seu lectione, seu auscultatione, seu aliter; & cum habitatione ac dubitatione intelligit: sensus autem maxime vigent in vigilia, somno ligantur: at mens doctoris, quam intellectum in habitu dicimus, intellectiones habet, quibus contemplatur assidue, vel etiam in somno; quoniam potest per seipsam operari, Aristotele doctore, atque adeo sine ministerio sensuum: Quare si non per illas contemplationes, per has saltem anima rationalis in Pe-*

ripato dicenda est a corpore non pendere, sed separari posse, ac immortalis esse; nam Aristoteli & non opus est omnes operationes intellectus humani esse independentes a corpore, si mens ab eo separari debeat; sed animæ immortalitatem arguit vel unica mentis operatio, quæ corpori communis non sit.

Ad sextam probationem concedentes, Aristoteli mentem intelligere tunc maxime, quando sedati sunt motus in corpore; in quo vigentes perturbationes impediunt quominus intelligat, & contempletur animus: Negamus ideo fieri vt Aristoteles opinetur intellectum humanum non intelligere sine ministerio & famulatu corporis aliquo; primo, quia per intelligentiæ, animique nomen in Problemate Magister intelligit imaginationem, aut ad summum intellectum in somnis imaginationi cooperantem; cuius operationem nos vltro damus esse cum corporis interuentu: sed præter hanc, dicimus Aristotelem agnouisse aliam solius mentis operationem, non corpori, nec phantasiæ cooperanti communem; & cuius merito censuit mentem a corpore separabilem, & immortalem: Et sane vt somnus est affectio sensus communis, ita insomnia sunt operationes phantasiæ; quod nos præclare docuit Aristoteles. Deinde quia loquitur hic Philosophus de illo animo, qui propter cibum ingestum concitatur; ait enim, *in Animum vero concitatum non solum inter vigilandum, sed ne per quietem quidem intelligere posse, argumentum illud etiam est, quod in somnis, quos in cibo ingestio primis agimus, nulla facultas videndi somni datur; quum maxime accidit, vt animus propter cibum ingestum concitetur:* Porro cibus ingestus per sublatos vapores, ad organum sensus communis, & phantasiæ delatos, illum ligare, & hanc optime potest concitare; at intellectum, cuius nullum est organum penitus Aristoteli, concitare non valet: Quare per animum, & intelligentiam in allato problemate, non parum mentem, sed mentis amulam, vel si placet, menti cooperantem Aristoteles intelligit phantasiæ; quæ facultas est animæ sentientis organica, proprie promouens insomnia, quod statim declarat idem Magister inquires, *Somnium vero ipsum occurrit quum cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponitur; somnus accedit: Quapropter ea maxime somniamus, quæ agimus, aut acturi sumus, aut volumus: de his enim maxime cogitationes, imaginatione quæ obueniunt.*

Deinceps quia concedentes, corporeostumultus perturbationesque prohibere quominus intellectus obire valeat suas operationes; quas obeat solum corporeis motibus sedatis: Negamus proinde fieri, vt eas obiens vtatur corporeo famulatu, atque ab eo vlla ratione dependeat: non enim quod male habens corpus mentem impedire potest; ideo bene habens illi ad operandum inseruit; nam & umbra terræ Lunam eclipsans impedit quominus Luna mundum inferiorem illuminet; & Lunæ corpus nobis Solem eclipsans prohibet quominus Sol nobis clarum diem prouehat; non tamen extra eclipsim Luna terræ ministerio vtitur ad lumen suum in elementariam regionem effundendum; nec Sol a Luna dependet.

in die promouendo: Sic mens in corpore degens ad operandum a corpore non dependens: vltatenus, a motu corporeo potest impediri quo minus operetur, aut quominus recte operetur. Demum Aristoteles in allato loco, non agit de pura intellectus operatione, qua sola donatur mens in habitu sapientis hominis; sed de addiscentium contemplatione imperfecta, quæ cum sensuum functione coniuncta, dicitur acceptio scientiæ a principio: Ceterum concedentes operationem intellectus cum sensuum functione copulatam, ratione sensuum, in addiscentibus a corpore quoquopacto pendere; Negamus tamen intellectus in habitu functionem habere sensum sibi cooperantem, & a corpore dependere: Quamuis autem intellectus in habitu plerumque corporis motibus turbetur ne suo munere fungatur, beneue fungatur; tamen dum corpore tranquillo contemplatur, eiusdem ministerio minime vitur, nec ab eo pendet inter operandum. Quin etiam in Ecstasi, & in profunda meditatione mens circa obiectum intelligibile valde occupata, non animaduertit singularia sensuum etiam acriter laceffentia, puncturas, vitionesque concitantia; vt monet Aristoteles alicubi scribens, *Qui vniuersale speculantur, plerumque non nulla singularium nesciunt, quia non aduertunt.* Iam, satis constat ex Aristotele, mentem humanam in corpore functionem aliquam habere propriam sibi penitus, & corpori, corporeæque facultati, cuiusmodi sensus est, ac speciatim phantasia, minime communem; ex qua Præceptor Animæ rationalis a corpore separabilitatem, & immortalitatem deducere nos docuit.

Animam rationalem corpori forinsecus aduenientem, non violente, sed naturaliter mouere corpus: vnde soluitur septima ratio mortalitatis ab Alexandro proposita. Cap. VII.

Septima vero ratio mortalitatis ab Alexandro deducitur ex eo, quod anima rationalis ex materiæ potestate a generante deducatur, & corpori forinsecus non adueniat, hunc in modum contexta, Forma omnis a generante ducta ex potestate materiæ, non autem corpori forinsecus adueniens, est a corpore inseparabilis, atque mortalis: Sed omnis anima, speciatimque rationalis est forma a generante ducta ex potestate materiæ, non autem corpori forinsecus aduenit: igitur omnis anima, speciatimque rationalis est a corpore penitus inseparabilis, atque mortalis. Maior huius est per se nota; minor eo probatur, quia si rationalis anima non est potestate materiæ, ceterarum formarum naturalium more, duceretur enascens a generante; sed ab æterno præexistens, ac omnino antea vicens, forinsecus accederet nuper efformato conceptui, vt nauta forinsecus aduenit nauigio; plane motus, quo corpus ab anima mouetur, illi non esset naturalis, sed violentus; nam Aristoteli motus ab externo principio prodiens est impulsus violentus,

non motus naturalis; quum natura vbique sit principium motionis internum: Sed ex aduerso notum cuius est motum ab anima corpori communicatum esse functionem vitæ, atque adeo naturalem; vt ex Aristotele colligitur: Falsum est ergo, rationalem animam in Peripatetico præcessisse corpori, eique forinsecus aduenisse, ac non eductam fuisse de potestate materiæ, more formarum naturalium, & corruptibilitium.

Sed neque ob istud argumentum concedendum nobis est in Alexandri opinionem; concedentes enim, formas eductas e sinu materiæ vi generantis, esse a corpore inseparabiles, atque mortales; Negamus animam rationalem Aristotele doctore non præcessisse corpori, cui forinsecus aduenierit, & eductam fuisse de materiæ potestate vi generantis: Ad probationem primo negare possumus, omnem motum ab anima promanantem esse corpori naturalem; quoniam Aristoteles ipse nos docuit eorum, quæ per se a semetipsis mouentur, alia quidem natura, alia vero violentia, & præter naturam moueri; & speciatim ait corpus animalis ab anima moueri posse tum natura, tum præter naturam; verba Magistri sunt hæc, *Eorum autem, quæ per se mouentur, alia quidem a seipsis, alia vero ab alio: & alia quidem natura, alia vero violentia & præter naturam: quod enim ipsum a seipso mouetur, natura mouetur, vt vnumquodque animalium; mouetur enim animal ipsum a seipso; quorumcumque autem motus principium in seipsis est, hæc natura dicimus moueri: quapropter animal quidem totum natura ipsum seipsum mouet; corpus tamen contingit & natura, & præter naturam moueri: refert enim & quali motu moueatur, & ex quali elemento consistat.* Amplius autem partes animalium sæpe mouentur præter naturam iuxta positiones & motus modos. Quæ volumus ad ducere, non quia censeamus reperiri posse corpus animatum, cui violentus sit omnis motus ab anima susceptus; sed vt ostenderemus Alexandri theorema necessitate carere; argumentumque illo suffultum esse solubile.

Verum concedentes etiam disputationi, motum omnem ab anima communicatum corpori esse naturalem, & nullum violentum: Negamus, animam rationali ab æterno præexistente, corporique nouiter organizato forinsecus adueniente, motum, quo ipsa corpus ciere dicitur, fore corpori violentum, & non naturalem: Ad probationem primo concedentes, Naturam vbique motus principium internum esse: Negamus animam rationalem, dum in corpore degit, non esse quid illi internum; etsi enim antea præexistit Aristoteli, & corpori forinsecus accesserit; quia tamen corpori coniuncta sociatur in formam essentialem, substantialemque; ac est nostri corporis actus internus, & hominis quidditas, atque natura; proinde ab ea profecti motus in homine sunt a principio interno, & essentiali; atque adeo non violenti, sed naturales.

Deinde vero negamus aperte, motum omnem quouismodo ab externo principio prodeuntem,

esse violentum; quoniam violentia nititur potius repugnantia patientis, quam distantia, siue, vt ita dixerim, extraneitate principij mouentis; Aristoteles enim definit violentum esse id, quod ab externo principio prouenit contra patientis inclinationem, seu cum patientis repugnantia; quod adnotauit etiam Alexander; vnde celi motus naturalis est Aristotele doctore, licet ab intelligentia fiat cælis assistente; quum orbis æthereus ad circulationem habeat summam propensionem, nullam repugnantiam; Dicitur etiam plurimis in Peripato celi motus esse naturalis ratione principij passiu, si non actiu; sed nobis etiam ratione actiu; quum ex Aristotele didicerimus primum mouens immobile esse mouens physice; atque motum naturalem efficere. Quid elementa, quæ Aristoteli mouentur ad sua loca solum a generante, vel a remouente impedimentum, seu a principio effectiuo externis; neque in se vllum habent sui motus principium actiuum, sed tantum passiuum; elementa inquam semper ascendunt leuia, & descendunt graui violenta; nunquam secundum naturam? nihil minus Aristoteli; cui naturaliter mouentur ab externo agente inanimata, quia non repugnant suo generanti, nec remouenti sibi impedimenta; sed vicissim propensionem obtinent naturalem ad eius impulsu.

Rationalem animam e corpore semel egressam, ad ipsum regredi non posse naturæ viribus; hinc tamen Alexandri desumpta mortalitatis octaua ratio necessitatem non habere demonstratur. Cap. IX.

Octaua vero mortalitatis ratio ab Alexandro ibidem allata, sic efformatur: Si rationalis anima corpori forinsecus accederet, ab eo reipsa separabilis; ergo semel separata posset iterum regredi ad corpus, quod idem numero sæpius alio tempore animatum, & alio inanimatum esset; sed consequens est falsum; quia sic naturaliter fieri posset vt resurgerent homines mortui; quod Aristoteles aperte negauit: Ergo rationalis anima corpori forinsecus non accedit, ab eo reipsa separabilis: Consequentiam deducit Alexander eo, quia nauta forinsecus accedens ad nauim, ab ea reipsa separabilis, potest ad nauem, regredi rursus. Quam rationem paullo aliter efformat Pomponatius inquit, Aut essentialiter anima vniri materię, aut accidentale: non secundum, quia sic ex ea & corpore fieret vnum per accidens, veluti ex duobus accidentaliter coniunctis: Item non definiretur essentialiter per esse actum corporis; igitur essentialiter anima est vniri corpori: At essentialia aut actu, aut aptitudine inseparabilia sunt; igitur si anima non actu informat; ergo aliquando informabit; vel æternis priuabitur suo fine, cuius oppositum ponit positio. Sed ante Pomponatium eam Scotus attulit, & ex Scoto Cardinalis Bessarion inquit, Quum enim ex Aristotelis opinione, melius sit animæ esse cum corpore, quam sine corpore; si anima ita a corpore separatur, vt subsistere per se possit; aut reuertetur aliquando ad corpus, vt Plato opinatus est, aut nunquam, vt aduersarius dixerit; quod si nunquam reuertetur; carebit prorsus per infinitum tempus corpore, quo cum esse

melius est; & desiderio tenebitur eius, sine quo infelicius degat necesse est; & appetet frustra quod assequi nunquam possit. Sed si, vt solet, conuictus ratione fugiet reus ad Aram, & inde resurrectionem Fidei nostræ peculiarem Aristotelem opinatum clamabit; ridendum iam fuerit, non disputandum.

Nos autem in Peripato huic rationi respondentes, ad priorem Alexandri formam, vt concedimus Aristotelem non agnouisse mortuorum resurrectionem; immo vero eam negauisse, vt quæ nullis viribus naturæ fieri, nulloque lumine naturæ cognosci valet; sic Aristoteles in Peripato statuens animam rationalem corpori forinsecus aduenire ab eodem reipsa separabilem, Negare nos docet, & inde fieri vt semel separata rursus eidem corpori valeat vniri; & ratio negationis est, quia rationalis anima, doctore Aristotele, separatur ab alijs animæ partibus, tamquam perpetuum a corruptibili; & non vnitur corpori cui-libet, sed in se habenti vegetalem, & sensitiuam animam: Quoniam ergo dum rationalis anima separatur a corpore in morte hominis, vna pereunt animæ humanæ portio sentiens, & vegetalis; proinde cadaueri nostro non potest anima rationalis reuiri, non habenti dispositiones ad animam intellectiuam: Nec viribus naturæ vllis cadaueri possunt iterum adiungi portio vegeta, & sentiens anima nuper extincta, vel nuper extinctæ specie consimilis: Vnde non est amplius idem numero corpus, quod prius erat immediata, & proxima materia rationali animæ subiecta; sed aliud corpus, & alia materia: Quumque Aristoteli alia materia sit ad aliam formam in potentia, & vniuersiusque actus aptus natus sit fieri in subiecto disposito, & in propria cuiusque materia; propterea rationalis anima semel egressa e corpore, nusquam potest physice denuo corpori conlociari, ac vniri; non eidem numero, quia id corruptum est, non existentibus in cadauere amplius animæ partibus vegetali & sentiente, quibus constuebatur corpus organicum vltimo dispositum ad animæ partem intellectiuam; nec amplius iidem esse valentibus virtute physica; siquidem a priuatione ad habitum non datur mutatio, & a morte ad vitam in eodem animali non datur regressus Aristoteli: Non alteri, quia vnaquæque forma vni soli materię sibi proportionatæ, ac indiuiduæ copulari valet. Ad probationem de regressu nautæ ad nauem, e qua egressus fuerat, dicimus, vt in eo similis est anima rationalis erga corpus nautæ erga nauem, quod & intellectus antiquior forinsecus accedit corpori, ab eo reipsa separabilis; & nauta senior naui extrinsecus aduenit ab ea pariter separabilis; ita in eo mentem a nauta dissimilem esse, quod anima rationalis egressa semel e corpore nunquam potest vllis naturæ viribus regredi ad corpus illud, nec aliud viuificandū, ob rationes nuper allatas; nauta vero potest ad libitū ē naui semel egressus ad eandem rursus accedere, atque ad aliam, & in ea nautico munere fungi, ob rationes oppositas; nempe tum quia naui eadem numero materia proxima in arte remanet, cui denuo potest idem nauta superstes immediate in formam assistentem copulari; tum quia nauta est forma naui per habitum artis nauigandi, qui habitus est vniuersalis quædam forma omnes naues eiusdem spe-

animæ humanæ portio sentiens, & vegetalis; proinde cadaueri nostro non potest anima rationalis reuiri, non habenti dispositiones ad animam intellectiuam: Nec viribus naturæ vllis cadaueri possunt iterum adiungi portio vegeta, & sentiens anima nuper extincta, vel nuper extinctæ specie consimilis: Vnde non est amplius idem numero corpus, quod prius erat immediata, & proxima materia rationali animæ subiecta; sed aliud corpus, & alia materia: Quumque Aristoteli alia materia sit ad aliam formam in potentia, & vniuersiusque actus aptus natus sit fieri in subiecto disposito, & in propria cuiusque materia; propterea rationalis anima semel egressa e corpore, nusquam potest physice denuo corpori conlociari, ac vniri; non eidem numero, quia id corruptum est, non existentibus in cadauere amplius animæ partibus vegetali & sentiente, quibus constuebatur corpus organicum vltimo dispositum ad animæ partem intellectiuam; nec amplius iidem esse valentibus virtute physica; siquidem a priuatione ad habitum non datur mutatio, & a morte ad vitam in eodem animali non datur regressus Aristoteli: Non alteri, quia vnaquæque forma vni soli materię sibi proportionatæ, ac indiuiduæ copulari valet. Ad probationem de regressu nautæ ad nauem, e qua egressus fuerat, dicimus, vt in eo similis est anima rationalis erga corpus nautæ erga nauem, quod & intellectus antiquior forinsecus accedit corpori, ab eo reipsa separabilis; & nauta senior naui extrinsecus aduenit ab ea pariter separabilis; ita in eo mentem a nauta dissimilem esse, quod anima rationalis egressa semel e corpore nunquam potest vllis naturæ viribus regredi ad corpus illud, nec aliud viuificandū, ob rationes nuper allatas; nauta vero potest ad libitū ē naui semel egressus ad eandem rursus accedere, atque ad aliam, & in ea nautico munere fungi, ob rationes oppositas; nempe tum quia naui eadem numero materia proxima in arte remanet, cui denuo potest idem nauta superstes immediate in formam assistentem copulari; tum quia nauta est forma naui per habitum artis nauigandi, qui habitus est vniuersalis quædam forma omnes naues eiusdem spe-

animæ humanæ portio sentiens, & vegetalis; proinde cadaueri nostro non potest anima rationalis reuiri, non habenti dispositiones ad animam intellectiuam: Nec viribus naturæ vllis cadaueri possunt iterum adiungi portio vegeta, & sentiens anima nuper extincta, vel nuper extinctæ specie consimilis: Vnde non est amplius idem numero corpus, quod prius erat immediata, & proxima materia rationali animæ subiecta; sed aliud corpus, & alia materia: Quumque Aristoteli alia materia sit ad aliam formam in potentia, & vniuersiusque actus aptus natus sit fieri in subiecto disposito, & in propria cuiusque materia; propterea rationalis anima semel egressa e corpore, nusquam potest physice denuo corpori conlociari, ac vniri; non eidem numero, quia id corruptum est, non existentibus in cadauere amplius animæ partibus vegetali & sentiente, quibus constuebatur corpus organicum vltimo dispositum ad animæ partem intellectiuam; nec amplius iidem esse valentibus virtute physica; siquidem a priuatione ad habitum non datur mutatio, & a morte ad vitam in eodem animali non datur regressus Aristoteli: Non alteri, quia vnaquæque forma vni soli materię sibi proportionatæ, ac indiuiduæ copulari valet. Ad probationem de regressu nautæ ad nauem, e qua egressus fuerat, dicimus, vt in eo similis est anima rationalis erga corpus nautæ erga nauem, quod & intellectus antiquior forinsecus accedit corpori, ab eo reipsa separabilis; & nauta senior naui extrinsecus aduenit ab ea pariter separabilis; ita in eo mentem a nauta dissimilem esse, quod anima rationalis egressa semel e corpore nunquam potest vllis naturæ viribus regredi ad corpus illud, nec aliud viuificandū, ob rationes nuper allatas; nauta vero potest ad libitū ē naui semel egressus ad eandem rursus accedere, atque ad aliam, & in ea nautico munere fungi, ob rationes oppositas; nempe tum quia naui eadem numero materia proxima in arte remanet, cui denuo potest idem nauta superstes immediate in formam assistentem copulari; tum quia nauta est forma naui per habitum artis nauigandi, qui habitus est vniuersalis quædam forma omnes naues eiusdem spe-

animæ humanæ portio sentiens, & vegetalis; proinde cadaueri nostro non potest anima rationalis reuiri, non habenti dispositiones ad animam intellectiuam: Nec viribus naturæ vllis cadaueri possunt iterum adiungi portio vegeta, & sentiens anima nuper extincta, vel nuper extinctæ specie consimilis: Vnde non est amplius idem numero corpus, quod prius erat immediata, & proxima materia rationali animæ subiecta; sed aliud corpus, & alia materia: Quumque Aristoteli alia materia sit ad aliam formam in potentia, & vniuersiusque actus aptus natus sit fieri in subiecto disposito, & in propria cuiusque materia; propterea rationalis anima semel egressa e corpore, nusquam potest physice denuo corpori conlociari, ac vniri; non eidem numero, quia id corruptum est, non existentibus in cadauere amplius animæ partibus vegetali & sentiente, quibus constuebatur corpus organicum vltimo dispositum ad animæ partem intellectiuam; nec amplius iidem esse valentibus virtute physica; siquidem a priuatione ad habitum non datur mutatio, & a morte ad vitam in eodem animali non datur regressus Aristoteli: Non alteri, quia vnaquæque forma vni soli materię sibi proportionatæ, ac indiuiduæ copulari valet. Ad probationem de regressu nautæ ad nauem, e qua egressus fuerat, dicimus, vt in eo similis est anima rationalis erga corpus nautæ erga nauem, quod & intellectus antiquior forinsecus accedit corpori, ab eo reipsa separabilis; & nauta senior naui extrinsecus aduenit ab ea pariter separabilis; ita in eo mentem a nauta dissimilem esse, quod anima rationalis egressa semel e corpore nunquam potest vllis naturæ viribus regredi ad corpus illud, nec aliud viuificandū, ob rationes nuper allatas; nauta vero potest ad libitū ē naui semel egressus ad eandem rursus accedere, atque ad aliam, & in ea nautico munere fungi, ob rationes oppositas; nempe tum quia naui eadem numero materia proxima in arte remanet, cui denuo potest idem nauta superstes immediate in formam assistentem copulari; tum quia nauta est forma naui per habitum artis nauigandi, qui habitus est vniuersalis quædam forma omnes naues eiusdem spe-

ei gubernare valens; non autem determinatus
 ad hanc naturam potius, quam ad aliam. Ad aliam
 probationem ab Aristotele insinuatam, dum ait, si
 anima movebitur, aut tota, aut secundum partes trans-
 lata; egressa iterum ingredi continget; ad hoc autem
 sequetur, ut resurgant mortua animalium: dici-
 mus id habere locum in anima tota, quæ integra sit,
 & in parte vegetali; quæ non supponit aliam prio-
 rem; non autem in parte animæ sensitricæ, ac ra-
 tionali; nam hæc si a corpore separentur, pereunte
 vegeta, materiam sibi propriam non relinquunt,
 cur rursus uniri valeant; sin autem tota, & integra
 separetur anima humana, vel brutalis, vel etiam
 plantalis a corpore sibi prius substrato; & ea possit
 motu locali cieri; nullo negotio egressa poterit ite-
 rum ingredi corpus (si tamen id nondum amiserit
 vitimas dispositiones ad animam, aut amissas ali-
 qua ratione recuperaverit ab agente physico) & resur-
 rectionem animalium mortuorum promovere; quæ
 tamen fieri non potest Aristoteli naturæ viribus, quia
 non tota humana anima, sed sola mens est a corpore
 separabilis; & ab alijs animæ partibus; quæ statim
 corrumpuntur, ubi mens eas gubernans ab ipsis, & a
 corpore seungitur, ut inquit Aristoteles. Ad po-
 steriorem vero formam argumenti a Pomponatio
 contextam; Dum querit utrum essentialiter sit anima
 uniri corpori, aut accidentale, primo dicere possu-
 mus id esse accidentale animæ rationali, quia potest
 corpori uniri, & non uniri, seu esse unita corpo-
 ri, & non unita; accidentale autem Aristoteli est,
 quod contingit non esse. Ad primam instantiam
 concedentes ex duobus entibus accidentaliter con-
 iunctis fieri unum per accidens; negamus primo ani-
 mam & corpus esse duo entia accidentaliter con-
 iuncta; etsi enim accidentale sit animæ uniri cum
 corpore; corpori tamen accidentale non est cum
 anima copulari; nec animæ coniunctio cum corpore
 accidentalis est; sed essentialis; quia corpus ab ani-
 mæ essentialiter perficitur; sic essentialiter non est ma-
 teria prima cum forma ignis uniri, sed accidentale;
 quum possit ei non uniri; sed forma terræ; vel æris;
 at dum ei unitur, talis unio essentialis est; quia
 forma ignis essentialiter materiam perficit. Nega-
 mus deinde ex duobus accidentaliter coniunctis ab-
 solute fieri non posse unum per se; quum Aristoteles
 admoneat ex cera, & figura, quæ duo sunt acciden-
 taliter coniuncta, fieri unum per se; figuram enim Ma-
 thematicam est ab omni materia sensibili separata
 adeoque a cera; & cera esse potest absque omni fi-
 gura regulari; de qua ibi loquitur Aristoteles. Ad
 secundam instantiam, concedentes animam totam
 & in corpore degentem a Physico definiri essentialiter
 esse actum corporis; negamus id convenire animæ
 rationali; & omnino animæ absolute. Nam Ari-
 stoteles partem animæ nostræ intellectualem ait nul-
 lius corporis actum esse; & animæ rationalis ante
 quam corpori iungatur (est enim antiquissima, ut
 ait Aristoteles) non est vere actus corporis, nisi for-
 tass aptitudine; aut ubi a corpore separata spectat ad
 Metaphysicum, non est corporis actus, nec actus, nec po-
 tentia, seu aptitudine, ut constat ex Aristotele. Nega-
 mus postremo essentialia simpliciter esse inseparabi-
 lia, aut actum aut aptitudinem; ut enim numero absolute
 essentialiter est esse parem, aut imparem; Aristoteli; &
 tamen aliqua species numeri separata est penitus ab

impari, nec vilo modo potest esse impar; ut bina-
 rius. Ita essentialiter est animæ absolute esse corpori
 coniunctam, aut abiunctam; quia quædam spe-
 cies animæ, ut vegeta, sensiens, & humana tota
 est semper corpori sociata; quædam vero alia, ut
 anima rationalis post hominis obitum est per to-
 tam æternitatem Aristoteli a corpore seingata; ad
 quod nullam amplius habet propensionem; sic pro-
 fecto materia prius quam determinatam formam a
 generante fortiat, ad eam est in potentia; post
 agentis illius functionem illi formæ actu est ac es-
 sentialiter copulata; sed post eius formæ occa-
 sum ab ea separata semper degit materia, num-
 quam ullam ad eam habens habitudinem; sique de-
 se non esset indifferens ad omnes, aut ad eam solam
 determinata, ut mens humana qualibet ad corpus
 suum, iam materia perpetuo sine forma maneret
 incorruptibilis; at semper est sub aliqua forma,
 quia potentiam habet ad omnes; mens autem hu-
 manæ potentiam habet ad unicum numero corpus
 humanum singula; non ad omnia corpora humana:
 Ceterum mentem possibilem materiei proportio-
 ne respondere autor est Aristoteles. Igitur & ani-
 ma rationalis ab æterno ante ortum hominis aptitu-
 dinem habet ad corpus humanum; homine geni-
 to est actus essentialis temporarius humani corpo-
 ris; & homine mortuo est actus absolutus per se
 subsistens nullum corpus perficiens, aut unquam
 in æternum perfecturus; Aristoteli. Ad formam

rationis a Scoto propositæ Scotus ipse cumu-
 late respondet ibidem. Ad Bessarionem
 concedentes Aristotelem non agnos-
 uisse, quin negasse resurre-
 ctionem; adeoque semel
 egressam e corpore
 animam num-
 quam ad
 corpus
 reverteretur.
 Negamus, ex opinione Aristo-
 telis melius esse animæ cum corpore
 esse, quam sine corpore; quum
 oppositum doceat nos Aristo-
 teles aperte in
 loco; ut
 in latius in-
 fra
 patebit.

Et

Et

Anima rationalis cur ab aeterno separata quum fuerit Aristoteli, protinus immigrat in corpus, si melius ei sit esse sine corpore; unde soluitur nona ratio mortalitatis ab Alexandro allata. Cap. X.

Nona mortalitatis ratio ab Alexandro in allatis dogmatibus adducta sic efformatur, si rationalis anima immortalis existens ab aeterno ingenerata corpus infinito tempore antecedit, quum a corpore separata, non fuerit otiosa; & operationem aliam nullam habere potuerit, quam intellectionem; & intellectio ab intellectu separato melius fiat, quam in corpore; quod eam tum falsitate coinquinat, tum etiam saepius interrumpit; ergo mens fatui coniungi recusare deberet, ac nunquam illi uniri; aut saltem inuita coniungi, & cum tergiversatione, ac repugnantia; non autem protinus in corpus immigrare; sed experimento constat vnicuique, ubi corpus in vtero formatum fuerit & organizatum, protinus animam rationalem immigrare, ac hominem in esse constituere; vt monuit etiam Aristoteles: ergo fieri non potest vt anima rationalis sit immortalis, ante factum ab aeterno existens, corporique forinsecus accedat, ab eo denum recessura incorruptibilis. Verum enim vero & hunc nodum ex Aristotele dissolvere possumus: quia concedentes ad aures Aristotelis animam rationalem praexistisse priusquam corpori associaretur, antiquissimam; & ab aeterno non fuisse otiosam, sed semper intellectionem edidisse; illamque multo meliorem, quam in corpore promouere valeat, nempe sine deceptione, ac non interpolata. Negamus animam rationalem respuere debuisse corporis unionem; aut egre, cum repugnantia, & cunctabundam sese corpori coniungere debuisse; protinus illi se se associare non potuisse; ratioque negationis multiplex est, quarum ynaquaque causam continet cur anima praexistens in corpus ad se nuper apparatus immigraret; vna quidem est, quia rationalis anima naturalem habet propensionem ad hominem in esse constituendum; homo quertur finis est omnium communis; tum speciatim, licet secundarius, ac physicus; animae rationalis; quae a natura est in hominis constitutionem ordinata: Ne igitur anima rationalis hanc naturalem potentiam constituendi hominem a natura & a Deo frustra sortita esset; quippe Deus, & natura nihil frustra faciunt Aristoteli; proinde rationalis anima licet ab aeterno consistere dicatur, tamen in corpus apparatus immigrat aliquando, vt hominem in esse constituat. Quin etiam quum hominis constitutio, & praesentia sit de essentiali perfectione mundi; quae doctore Aristotele consistit in ordine rerum, quo cuncta ab vno principio prodeuntia tendunt ad vnum vltimum finem; & quemadmodum vltimus finis omnium in genere entis vnus est Deus; ita vltimus finis omnium corporum naturalium in genere substantiae materialis vnus est homo; vt ait Aristoteles. Quia ergo ratione naturae rerum vniuersalis vbique vacuum refugiens, si quapiam ex causa illud in mundum ingruat, ne detur vacuum, sponte ac prompte facit grauius sursum ascendere, quae secundum se melius habent, dum deorsum quiescunt; eadem, ac potius potiori ratione rerum eadem natura vniuersalis, seu mundanorum ordo essentialis ad suum finem semper inhians, etsi rationalis anima melius esse habeat extra corpus, quam in

A corpore; tamen ne mundi ordo essentialis destituatur, & ne mundus sine suo destituatur, ac omnino vt homo in esse constituatur; statim ac in vtero mulieris corpus aptum ad animam rationalem efformatum fuerit; illico mens praexistens de foris ad ipsum migrat, & illi sese adiungens in formam substantialem, hominem constituit. Secunda causa est, quia rationalis anima naturalem habet potestatem omnia discendi, ac speciatim experimento naturam boni, & mali; vt non vno in loco monet Aristoteles; quum autem a corpore separata non possit experimento vti, nec agibilibus, effectibilibus quae naturam & proprietates addiscere; quae solum ministerio sensuum addisci possunt, Aristotele doctore; propterea quamuis intellectui nostro melius sit non cum corpore esse; tamen aliquando protinus immigrat in corpus, vt experimentis vti valeat, & addiscere naturam & proprietates boni, & mali, seu agibilibus, & effectibilibus; quod a corpore separata consequi non potest: Si vero illi melius est non cum corpore esse; proinde natura illi benigna parens concessit vt breui tempore in corpore degeret ad hoc ne frustra foret vltimus potentia, & ne vlla sibi conuenienti careret perfectione; potest, & antea totum aeternum a corpore separata consistere viuens vitam optimam in iugi rerum immaterialium, ac sui ipsius meditatione. Vtique adeo vero gliiscit animus humanus omnia cognoscere, & quae adeo cuiusvis notioris appetens est, vt prompte sponteque sese in corpus dispositum insinuet ad agibilibus, & effectibilibus cognitionem experimentis sibi conquirendam, quam sine corpore non potest adipisci. Quas duas rationes infinuat aperte Aristoteles, vel saltem ex Aristotele Autor Operis *De Mytica Theologia*. *Sophia*, dū ait citatis verbis, Anima nobilis liquit, mandum superiorem, vt posteriora formet, ac re-gat. Quo sancta munere, ac reuerſa, hoc emporio lument fecit, quod hic naturam boni ac mali didicit, & per experimentum, quam alioquin non perfecte sciret. Et mox Anima siquidem ratio nates hic materiae diuinae, ideoque serdidatque coinquinate, discernunt talia propter huiusmodi colligationem, quam aliqua quum dissoluta fuerit, si sit munda erit felix, & inuendo statum eternum nobilium spiritualiumque ac principium; & redditur perfecta ad discernendum vniuersum mundi conditionem. Et paullo post. Sic igitur descensus animae contulit ad discernendum per se, & experimento bonum ac malum, omniaque huius mundi, ac naturae, & diuinitatis operumque hic virtutes integre, operationesque bonae, quae inerat sibi in mundo intellectuali. Hae si Alexander recipiant vt Aristotelis, concedent apte nobis in confirmationem dictorum; sin autem alterius Autoris esse voluerint, nobis erunt in affabulationem; manifestationemque qualicumque sententiae imperi ex Aristotele deducit duabus rationibus allatis. Tertia ratio est, quia rationalis anima essentialiter est non solum principium intellectuum, sed etiam motuum, vt monet Aristoteles; tui motus ab anima sine corporeo instrumento proficisci non potest: ne igitur anima frustra in se gerat in aeternum otiosam facultatem motricem, quam sine corpore ad actum promouere nequit; ideo Peripatetico rationalis anima praexistens ab aeterno protinus immigrat in corpus in vtero sibi preparatum, in quo solo motricis facult-

facultatis vires exercere valet. Quarta ratio est, quia rationalis anima duplicem intellectum sortita est, Aristotele doctore; speculativum, & practicum; & quemadmodum ipsa speculativum intellectum exercere potest in utroque statu, tum corpori iuncta, tum ab eo separata; quod non semel observat Aristoteles asserens: intellectum possibilem non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non intelligere, sed semper, seu potius in utroque statu: & alibi decernens intellectum humanum in corpore non ita bene se habere, ut extra corpus, ubi æterna fruitur sui ipsius inlectione; Ita mens humana practicum intellectum exercere non potest extra corpus degens, at solum in corpore manens; quia practicus intellectus aut circa effectibilia versatur exercens opera Artis; aut circa agibilia exercens opera prudentiæ, ac virtutum moralium: modo, Aristotele doctore, fac experimen-
 to comprobato, separatus a corpore noster intellectus nullam potest artem exercere; non medicinam, non pietatem, non militarem; non aliam ullam; nullamque potest virtutem moralem, prudentiæque habitum ad actum promovere: an temperans affectus, & passiones appetitus irrationalis moderetur, quibus non adeit? an fortiter pro patria dimicans mortem optat immortalis? an iuste reddat depositum? sed Aristoteles, ipse menses a materia separatas Deorum nomen nuncupans, ait non habere virtutes; sed quid virtute maius, contemplationem, & in ea puram felicitatem; Ne igitur in æternum priuaretur humana mens virtutibus moralibus; ac ut exerceret aliquando facultates intellectus practici; non potuit, non debuit; immo vero noluit ab æterno in æternum semper separata consistere, sed Aristoteli debuit corpori consociari, ac in efformatum fatum protinus immigrare. Quas itidem rationes insinuat nobis Aristoteles, vel ex Aristotele & autor Mysticæ Philosophiæ, dum ait; Anima adhuc in illo orbe proprio extans, conspicienda dignitatem, sumit ab eodem virtutem; & attrahit, huicque infundit, coniungens cum tali inferioratione superiori; atque ita efficitur mundus virtus: Hanc vero opinionem ratione brevis probamus; quoniam anima non omnino descendit in hunc mundum inferiorem; nec enim universalis; neque humana; siquidem intellectus suo secundum aliquid superest; minime translata ab eo; quando non est loci indiga; coniungiturque huic percuram; descenditque propter operum ostensionem; nimirum prudentiæ, artis; & virtutum moralium opera non potest exercere ac ostendere mens humana, nisi degens in corpore; ac mundo sensibili: huic delapsa a mundo intelligibili, ut antea explicavimus! Quinta ratio est: quia rationalis anima capax est felicitatis Aristoteli; cui felicitas est præmium honestarum operationum ab habitu virtutis moralis prodeunsum; ac finis vite civilis bene actæ; ut clare nos docuit Aristoteles, dum inquit; Civilis hominis operationem non esse per se expectabilem; & comparare felicitatem, quæ diversa est a civili; & in vita contemplativa continetur; & in Dei contemplatione maxime consistit: Quæ loca a suis infra explicabimus. Quumque civilis vita moralisque virtutes ad actum sine corpore deduci nequeant ab anima separata; proinde mens humana præexistens, corpori protinus associatur, ut in eo civilem vitam bene agens, & virtutum moralium

honestas operationes exercens, medium habeat quo felicitatem præstantissimam sibi comparet, & consequatur; nam Aristoteli mens antequam corpori coniungatur, perfecte felix non est; præmium enim consequi non debuit sine meritis, nec finem sine medio; licet melius se habeat quam in corpore, corporis tamen consortium non refugit; ut felicitatem, ac finem sibi naturalem consequi valeat exiis, quæ in corpore potest operari. Sexta ratio est, quia rationalis anima est causa, unde risibilitas, admiratioque in homine fieri nata est; quod ex Aristotele, ac ex rei natura latius in Libris De Vita demonstravimus. Quoniam vero passionibus hæc anima separata provenire nequeunt, sed necessario prodeunt ab anima in corpore degente; ut ibidem ostendimus: Quumque ut calceamentum, cuius non est calceatio, frustra sit; ita causa sine suo effectu frustra sit & otiosa: & quum Deus, & natura nihil frustra faciant, nihil que patiantur esse otiosum Aristoteli: Propterea ne rationalis anima semper suo effectu quopiam destitueretur, tunc frustra in ea sit potentia risum; & admirationem excitandi; necessarium fuit eam non semper degere separatam a corpore, sed aliquando ad tempus in corpus immigrare. Septima & postrema ratio est, quia rationalis anima, mediæ cuiusdam essentia quum sit inter formas omnino a materia separatas; & eas, quæ pure materiales in materia sunt ab hac inseparabiles; ita se habet ad corpus, ut natura sit indifferens ad habendum & non habendum corpus; & æque in potentia ad corpus actuandum, & non actuandum: Si materia dicitur indifferens ad habendam, & non habendam quamcumque formam; quare non semper sub una forma degit; sed singulam nostrarum corporum billium ab æterno tempore antecedens, aliquando singula copulatur, a singula separabilis: Intellectum vero nostrum materiei proportionem respondere non videmus ex Aristotele; ac ut alio nomine illi similis est; ita etiam hac ratione materiei comparatur, quod anima rationalis apud Aristotelem ab æterno corpus antecedens antiquissima, illi quandoque copulatur, ab eodem rursus separabilis; atque adeo mediæ est inter formas a materia separatas, & formas in materia immensas, per extremorum participationem; Equia est aliquando a materia separata, & aliquando in materia immersa; ut docuit nos Aristoteles tum ubi monet animas humanas esse formas in materia quidem, separabiles autem; & ut in materia sunt, ad Phisicam attinere; ut separatæ, ad Metaphysicam: tum ubi statuit melius esse intellectui humano non cum corpore esse: tum ubi repetit, intellectum humanum non bene se habere in hoc, aut in hoc parietulari corpore; sed optime se habere, dum a corpore separatæ est; tum ubi hæc eadem replicat, vel ex Aristotele & Autor Mysticæ Sapientiæ in universæ Philosophiæ Compendio; Essentia species extant sunt duæ, sensibilibus videlicet, ac intellectualibus; & anima quidem in mundo superiori intellectiva; & li extat nobilior, atque perfectior in inferiori; autem ignobilior, deteriorque, propter corpus, cui inest. Quumque sit intellectualis, ex mundo quæ superiori, impossibile etiam est quod carcat essentia mundi sensibilis, inexistendumque illi; quoniam natura animæ convenit, ac propria quæ est mundo, utique, intellectuali scilicet, ac sensibili (nempe virtutis præceps) ob id quoque mini-

minime decet quod conquazatur, detestata se li-
quise mundum intellectualem, & devenisse ad
istum: sita namque inter ambos (ecce naturam
illius mediam) quamvis sit ex numero substan-
tiarum diuinarum; attamen quum sit & finis il-
larum, est principium naturarum sensibilium.
Ita ergo ex Aristotele ad Alexandrum ratio multi-
plex afferri potest, cur anima rationalis ab aeterno
consistens, protinus immigret in corpus, quod in-
vterò muliebri ad eam recipiendam idoneum ali-
quando gignitur, & conformatur.

*Anima rationalis ingressum in corpus esse naturalem, &
immigrationis modum esse physicum; proportioque
diuturna mora ad breuem explicatur; unde ratio deci-
ma mortalitatis ab Alexandro proposita dissolvitur.*
Cap. XI.

D Ecima ratio mortalitatis ab Alexandro allata
ea est, qua interrogat, Quis nam ingressus
aut immigrationis modus? nempe naturalisne, an
præter naturam? per se ne, seu essentialis, an verò per
accidens? si animæ ab aeterno præexistentis ingressus
in corpus est naturalis; igitur eiusdem egressus e cor-
pore fuerit violentus, ac præter naturam; contrario-
rum enim contraria est conditio. Quum autem nul-
lum violentum perpetuum sit Aristoteli; omneque
per accidens contingat non esse; iam anima post
hominis interitum superesse non poterit immorta-
lis in æternum vivens. Si verò dixeris ingressum
animæ non esse physicum ac naturalem, illiusque im-
migrationis modum esse accidentarium; iam homo
ex anima & corpore constitutus non erit quid natura-
le, nec unum ens per se; quod Aristoteles non a vno
in loco contestatur aperte: Sin asserueris ingressum
pariter & egressum animæ naturalem esse; & modum
immigrationis, & emigrationis consimiliter esse per
se; iam in Peripato consistere non poteris; animam
ab aeterno extra corpus extitisse, deinde per aliquod
tempus in corpore manere, demum in æternum ex-
tra corpus iterum immortalem esse duraturam; nam
Aristoteles alicubi negat fieri posse ut in tempore
infinito quidquam quiescat, postea moveatur ali-
quando; quia nihil inordinatum est eorum, quæ
natura, & secundum naturam sunt; natura enim est
causa ordinis omnibus; infinitum autem ad infinitum, &
ad finitum (ut alibi ait) nullam rationem habet: Consi-
mili ratione animam infinito tempore sine corpo-
re præfuisse, & alio infinito post corporis interitum
permanere esse, ac intermedio tempore finito in
corpore commorari, dicere non debet Peripateticus.
Hæc post Alexandrum Pomponatius, & alij obijciunt
immortalitati. Sed neque talia nos turbant Aristo-
telem in Peripato immortalitatis fautorem audien-
tes; Concedentes enim Alexandro, rationalis ani-
mæ, quam Aristoteles antiquissimam fatetur, at-
que adeo æternam, corpori forinsecus advenire;
ingressum esse naturalem, & immigrationis modum
esse per se; ingressum quidem esse naturalem, ut exer-
cere valeat sui facultatem motricem, & intellectum
prædicum, ac hominem constituere, ut antea fusius
explicauimus; modum autem immigrationis non
accidentarium: Negamus primo eius egressum ideo
esse præter naturalem, ac violentum; cuiusque mo-

dum emigrationis esse accidentarium; non autem
per se: Ad probationem cōcedentes ingressum egre-
ssui contrariū esse; modumque immigrationis modo
emigrationis opponi; Negamus contraria & opposita
omnes suas conditiones continere contrarias pariter
& oppositas; nullas consimiles & easdem; nam
Aristoteles non a vno in loco definit contraria esse;
quæ in eodem genere maxime inter se dissident; ita
nos edocet contrariorum conditiones genericas esse
non contrarias, sed easdem; licet specificæ contra-
riorum conditiones contrariæ sint: modo differen-
tiæ secundum naturam, & præter naturam; per se,

ac per accidens sunt attributa generica, non autem
specialia; & proinde licet Aristoteli generatio cor-
ruptioni contraria sit; veraque tamen ei est in secun-
dum naturam; & quod vivens a suo simili secundum
naturam gignitur, idem in ultimo senio secundum
naturam interit, & absque violentia, ut monet Ari-
stoteles: Et modus, quo forma caduca educitur de
potestate materiæ, naturalis quum sit; modus, quo
ipsa suæ naturæ debitam durationem emensa de ma-
teriz cadit, naturalis est: & Aristoteli caduca omnia

pariter sunt generabilia, & corruptibilia per se; per-
petua cuncta similiter sunt ingenerabilia, & incorru-
ptibilia per se. Deinde concedentes Aristoteli nul-
lum violentum esse perpetuum; omneque per acci-
dens posse non esse: si demus in disputationem ani-
mæ rationalis emigrationem e corpore violentam ef-
se, & eius egressionis modum esse per accidens; ut
contingit in morte iuvenum bello se se ferro necan-
tium: Negamus proinde rationalis animæ a corpore
separatæ permanentionem esse violentam, & æternam
esse non posse; nam Aristotele doctore, 1. Tempus

*et vita unuscuiusque numerum habent; et hoc determi-
nantur: omnium enim est ordo: et omne tempus et vita
mensuratur circuli; sed tamen non eadē omnia; sed hæc quidē
minoribus, hæc autem maioribus circulis ab aliis maioribus
autem minoribus est mensura. Sic ergo materiæ
primæ portio, quæ subdita formæ lapidis, cuius du-
ratio naturalis mensurari debebat annorum centum
circum; si violentia præterea ea forma lapidis, ipso
intra fornacem in calorem redacta; non in materiæ por-
tio illa in æternum Aristoteli manet, & naturaliter si-
ne lapidis illa forma, quæ priuata est per ignis violentiam;*

utique: cur ergo rationalis anima violententer
motu vi a corpore separata, extra ipsum non poterit
in æternum permanere secundum naturam in Peripa-
to? Deinceps Aristoteli cælestes orbis inferiores
proptu diurno nonne per accidens agantur ad motum
primi mobilis, ut locum cietur ad motum corpo-
ris continentis; nonne ille motus accidentarius in
calo perennat perpetuus? utique. Sed Aristoteles
non omne per accidens aut esse corruptibile, ut obij-
citur; aut illud solum, quod nunc subiecto caduco,

& habet contrarium validius, a quo corrupti va-
let; aut enim de tali disco accidit; quod per accidens
non habet locum in proposito nostro. Præterea nec
illud accipimus, si animæ rationalis ingressus vio-
lentus sit, ac per accidens in corpus; inde hominem
ortum non fore quid naturale, ac unum per se; nam
ab Aristotele didici, tantum violentæ reuulsam a si-
pire vivere, ac esse animatum secundum naturam, &
unum per se. Quia ignem in misto ad alia elemen-
ta relatum se habere, ut forma ad materiam; & quæ
portio superni elementi calorum motu rapidissimo

violente deorsum trudit per accidens, ac temere, casu-
que in materiam inflammabilem impigens, eam adu-
rendo cometam constituere, qui est corpus natu-
rale, ac vnum per se mistum in genere subcaelestium
inanimatorum. Denique ad postremam Aristotelis
autoritatem concedentes tum naturam esse causam
ordinis omnibus; tum infinitam quietem non ha-
bere rationem ad infinitum motum; Negamus ea-
dem ratione fieri non posse vt anima infinito tempo-
re ab æterno Aristoteli præfuerit ante corpus, postea
finito tempore maneat in corpore, demum alio infi-
nito tempore in æternum permaneat immortalis a
corpore separata; & ratio negationis duplex est ab
Aristotele nobis eodem in loco suppeditata, dum im-
mediate subiungit, *Infinito autem tempore quiesce-
re, postea motum esse aliquando; huius autem nullam esse
differentiam, quare nunc potius, quam prius; neque rursus
aliquem ordinem habere, non amplius natura est opus;*
vna est, quoniam quies ad motum se habet, vt priua-
tio ad habitum, & otium ad negotium; natura, quæ
magis habitum, quam priuationem amat; quæque
magis negotium, quam otium desiderat, immo vero
quæ otium fugiat Aristoteli, non tolerat aliquid infi-
nito tempore quiescere otiosum, aliquando postea mo-
turum; aut anima rationalis, quæ in corpore opera-
tur hominem constituens, mouens, & intelligens;
extra corpus non otiosa torpet Aristoteli; sed & me-
lius operatur, æterna sui contemplatione gaudens,
toto æuo felix. Altera ratio est, quia quam ad aliam
formam galia sit materia disposita; nec liceat vnicui-
que materię, corporię & quamlibet animam copu-
lare; vt ab æterno præexistens anima de sententia Ari-
stotelis potius nunc, quam prius, aut posterius cor-
pori consociatur; quia corpus individuum ad se
habens habitudinem nunc solum, & non antea, ne-
que postea, in vtero mulieris conformatur: ita pro-
portionem non habet immigratio animæ in corpus
cum egressu mobilis a quiete æterna ad motum tem-
porarium; de quo Magister agit in allato contextu:
vbi non negat Aristoteles proportionem & rationem
inter quodcumque finitum, & quodlibet infinitum;
secus enim materiam primam infinitæ durationis
nunc nouiter enascenti formæ coniungi ad tempus fi-
nitum etiam negaret; contra dogma suum, quod sta-
tuit materiam ingenitam & incorruptibilem, atque
adeo perpetuam copulari cuius formæ, quæ in dies
oritur occasura; esseque primum subiectum, ex quo
inexistente fit vnumquodque per se, quodcumque
generatur; & in quod abit vltimo quodcumque cor-
rumpitur. Neque inter quodcumque infinitum, &
quodlibet infinitum proportionem, rationemque ne-
gat alio loco Magister; nam infiniti motus infinitum
motorem causam attribuit; quum effectui causa,
& motui motor proportionem respondere debeat in
Peripato: Quin & infinito tempore præterito infi-
nitum futurum attexendum esse iudicat Aristoteles;
inter quas partes finitum præsens interponit; quod
geminum esse profitetur; aliud propriè indiuisibi-
le momentum; aliud cum vulgo tempus breue, vtrin-
que propinquum ipsi Nunc: Nos igitur ab Aristotele
non discedentes cum eo ponimus animam rationa-
lem ab æterno extra corpus infinito tempore anti-
quissimam præfuisse, deinde per aliquod finitum
tempus in corpore commorari, demum extra cor-
pus in æternum permanfuram infinito tempore; cuius

durationis partes inuicem ea ratione cohærent citra
turbationem ordinis vniuersi, vt infinito præterito
per finitum præsens succedat infinitum tempus futu-
rum; Aristoteli: vitæ namque nostræ duratio, atque
adeo rationalis animæ in corpore commoratio; si cum
æterna duratione illius extra corpus comparètur, se
habet vt momentum ad temporis æternitatem, at-
que vt præsens vulgi tempus breue ad infinitum tem-
pus præteritum, atque futurum.

*Animam rationalem similiter haberi potentia prius quam
actu in actu, vt vegetalis, & sensitivæ; at non similiter
eluci de potentia materię: unde soluitur Alexandri ra-
tio mortalitatis vndecima. Cap. XII.*

Vndecima ratio mortalitatis, quæ deducitur ex ijs-
dem verbis Alexandri, sic efformatur ab Alex-
andreis, Aristotele namque doctore, inquit,
*Animam vegetalem in seminibus, conceptibus scilicet
nondum separatis, haberi potentia siatuedum
est, non actu, priusquam eo modo, quo conce-
pit, qui iam separantur, cibum trahant, & officio
eius animæ fungantur; principio enim hæc omnia vitam
stirpis vivere videntur: De anima quæque sensuali pari mo-
do dicendum est; a quæ etiam de intellectu; omnes enim
potentias prius haberi, quam actu necesse est: Si ergo
rationalis anima pariter ac vegetalis & sensuali-
s, prius est in potentia materię quam ad actum deducit-
ur; planè consimiliter Aristoteli educetur ex mate-
riæ potestate; non autem illi forinsecus adueniet: Quin
vt ortus hominis naturalis est Aristoteli; sic modus,
quo rationalis anima corpori copulatur, naturalis ef-
se debet: natura vero formas omnes materiei copu-
lat, semper eas de materię potentia educendo; non
eas etiam materię inducèdo, apud Aristotelem, tum
quia modus hic Platonius est, ab Ideis separatis for-
mas extrinsecus materię imprimens, atque inducens;
quem modum non semel Aristoteles improbauit;
tum quia natura semper eodem modo solet operari,
doctore Aristotele; non varijs modis, vt alias for-
mas e materię potentia educat, alias in materię gre-
minum inducat: ceterum omnis forma de materię po-
tentiaeducta, sic in esse a materia pendet, vt ab ea sit
penitus inseparabilis, & naturam sortita caducam ve-
re non sit immortalis: Quare rationalis anima in
Peripato mortalis esse statuenda videtur Alexandro
ex modo, quo corpori copulatur, scilicet per edu-
ctionem ex materia, in qua prius erat potentia, vt ve-
getalis anima, & sensuali. Nos autem ob hæc ani-
mam intellectuicem in Peripato morti non condem-
nabimus cum Alexandro; concedentes enim primum
ex Aristotele rationalem animam in hoc cum vege-
tali, & sensuali conuenire in procreatione hominis,
vt omnes consimiliter a fetu, atque a materia prius
habeantur potentia, quam actu: Negamus talem po-
tentiam eodem modo in omnibus reduci ad actum;
nam Aristotele ipso docente paullo post, Anima ve-
getalis, & sensuali reducitur ad actum a parentibus
ministerio seminis emergens de potestate materię,
more formarum caducarum, operationes omnes cor-
porales & materiales habentium; sola mens, anima
rationalis, & intellectuiva ibi nuncupata, reducitur ad
actum in fetu sine villo corporei seminis, aut paren-
tum ministerio, forinsecus adueniens auctore pote-
stati*

98. Phyl.
L. 10.

1. de an.
cap. 4.
Pompo.
defen.
C. 13.
2. de gē.
an. c. 3.

2. Phyl.
L. 1. 12.
13.

7. Meta.
L. 2. 31.
7. Meta.
L. 3. 1. &
seqq.
12. Meta.
L. 15. &
seqq.
8. Phyl.
L. 8.

42. de gē.
an. c. 3.

stati materie; ut forma dipina, hoc est, æterna functionem habens nihil communicantem cum actione corporali: Que omnia loco citato Magister immediate subiungit, & a nobis infra suo loco latius explicabuntur. Deinde concedentes ortum hominis esse naturalem, naturalem & esse modum, quo rationalis anima corpori copulatur: Negamus naturam formas omnes educere de potestate materie; nullam illi extrinsecus inducere; nam Aristoteles, cui lumen definitur esse forma, seu actus perspicui: quod potentiam habet indifferentem ad lumen, & ad tenebras; non putat lumen ipsum actione lucidi educi de potestate perspicui; sed extrinsecus a lucido corpore lumen accedere ad perspicuum, & induci confiteretur, dum perspicuis verbis asserit lumen, esse præsentiam lucidi in perspicuo; lucidum enim, lucidique præsentia non educitur de potestate perspicui, sed extrinsecus accedit ad ipsam perspicui potestatem; quia sine transmutatione physica perspicui a sola præsentia lucidi gignitur lumen in perspicuo; forma enim, quæ de materie potentia educitur, per materie transmutationem ab efficiente transducitur ad esse; quare lumen non educitur de potentia perspicui; sed extrinsecus accedit a corpore lucido, aduenitque potentie perspicui; at animam rationalem forinsecus aduenire fectui, ut lumen perspicuo, & omnino luminis condiciones habere, nos docuit Aristoteles non vno in loco; quocirca in Peripato dicimus intellectum humanum ita lumini proportionem respondere, ut quemadmodum lumen a Sole in perspicuum effunditur, sic animam rationalem, seu mentem in animam humanam, seu in fectum humanum ab incorporeo Sole, qui Deus est, optinuis, immittere; ut late nos olim ex Aristotele declarauimus in Opere *De Ortu Animæ humane*. Ad primam concedentes Aristotelem negare Ideas Platoniarum esse causas formarum procreatrices; & eas Platonice producere non educendo, sed inducendo in materiam; Negamus Peripateticum asseuerando rationalem animam non educi e potestate materie, sed illi potius extrinsecus induci, consentire Platonice Ideis, veluti causis generationis; quia si Plato cunctas animas, & sensualem, & vegetalem, & rationalem, & formas etiam inanimatas præstantiores forinsecus ab Ideis accedere ad materiam constituit; Aristoteles omnes formas, & animas infra rationalem constitutas de materie potentia educi, solamque mentem fectui forinsecus aduenire; & non ab Idea, sed ab incorporeo Sole, & Deo summo, atque a mundo intelligibili materie aduenire decernit. Ad secundam obiectionem concedentes naturam eodem modo consueuisse operari in eadem specie operationis, vel si placet in eadem re producenda; Negamus in diuersis specie operationibus, & in diuersarum rerum productione naturam semper eodem modo operari; ut enim accidentium alia mouens educit de potestate materie; alia inducit in potestatem materie; nam lux corporis illuminantis de se lumen inducit in perspicuum; & obiecta sensibilia suas imagines imprimunt medio, & organo forinsecus; quin & in motu augmenti quantitas perfecta non educitur de potestate materie, quæ augetur; sed inducitur, ac extrinsecus accedit vna cum cibo; quod monet Aristoteles non semel: Ita formarum substantialium pleræque omnes vi generantis de materie potentia educuntur; sola

A rationalis anima, ut ait Aristoteles, forinsecus accedit. Sed quid concedimus naturam semper eadem res eodem modo generare? nonne Aristoteli gignitur ignis aliquando ab igne comburente, aliquando motu attritionis & duorum corporum solidorum; aliquando radijs Solaribus in speculo concauo refractis, indeque reflexis, & in reflexione celeriter, & mire multiplicatis? nonne Magistro eodem, animalia quædam, ut mures & spontes, & parentum coitu ministerio feminis a natura procreantur? nonne arbor eadem & semine, & sponte, & diuisione de nouo producit? Quare natura semper eodem modo operatur in eadem specie functionis, non autem in varijs operationibus, nec in variarum rerum productionibus. Denique, vero quidni dicere possimus disputationis ergo, rationalis animæ separatione a corpore non naturalē, sed supranaturalē? id. n. monuit Aristoteles, asserens ad Physicū attinere considerationē animæ nostræ, prout in materiali corpore degit: quatenus vero separabilis est, & quid sit separata, non ad Physiologum, sed ad Metaphysicum pertinere; & quum eidem Autori contrariorum sit eadem disciplina; rationalis animæ ingressus, & immigrationis modus pure naturalis non est, sed maxime supranaturalis ad Metaphysicum spectat. Ad instantiam concedentes hominis generationem, quoad partem animæ vegetalis, & sentientis, quæ a parentibus prodeunt, atque a physico generante ministerio feminis, esse mutationem pure physicam; & ad naturalem Philosophum attinere. Negamus hominis originem quoad partem rationalem, quæ non a generante corporeo, sed a summo Deo factui forinsecus aduenit, esse pure naturalem, & ad Physicum pertinere; quum maxime sit supranaturalis, & spectet ad Metaphysicum; quod olim clare nobis innuit Aristoteles asserens de principissima formarum cum diligentia tractare munus esse primæ Philosophiæ; quem locum fufius infra declarabimus.

Animam æternam cum mortali corpore coniungi, & permanere posse, unumque per se essentialiter constituere. Quare soluitur mortalitatis duodecima ratio ab Alexandro allata. Cap. XIII.

Duodecimum argumentum ex proposita sententia Alexandri desumptum, dum hæc interrogat, Quæ causa illa est, ut simul cum corpore permaneat anima? ab Alexandreis ita formatur, Forma non nisi cum ea materia permanet, cum qua facit vnum perfectum. Aristotele doctore non vno in loco; & ad quam habet habitudinem essentialē, ac intimam proportionem: Sed anima immortalis cum corpore caduco non potest facere vnum per se; quum sint diuersi generis æterna, & mortalia, ut ait Aristoteles; cui vnum per se sunt vel eiusdem generis, vel eiusdem speciei, vel eiusdem numeri sub eadem specie in eodem genere. Quin anima immortalis ad corpus mortale non habet essentialē habitudinem; quum corrupto corpore, superstes anima ipsum respicere, nequeat; quod nec est, nec esse potest in Peripato, ubi a priuatione ad habitum non datur mutatio; & essentialia sint inseparabilia ab eo, cui sunt essentialia; nec anima immortalis ad mortale corpus proportionem

61. c. 1. nem. habere valet; quando apud Aristotelem & finiti ad infinitum nulla proportio datur; & æternum æterno solum coaptatur: Fieri ergo nō posse videtur ut anima immortalis vlla ratione cum corpore caduco permaneat, atque adeo ut anima rationalis cum corpore nostro permanens Aristoteli sit immortalis: Quam rationem inter suas collocavit etiam K. Lucretius inquit,

„ Quare, corpus vbi interiit, periisse necesse est
 „ Confitere animam distra cta in corpore toto;
 „ Quippe etenim mortale æterno iungere, & vna
 „ Consentire putare, & fungi mutua posse,
 „ Desipere est: quid enim diuersius esse putandum est,
 „ Aut magis inter se disunctum, discrepansq;
 „ Quam, mortale quod est, immortalis, atque perenni

„ Iunctum, in concilio suas tolerare procellas?
 Nos autem ob hæc animam rationalem in Peripato morti non condemnabimus: concedentes enim primo, formam non nisi cum ea materia permanere, cum qua facit vnum per se: Negamus animam immortalem cum corpore caduco sociatam non facere vnum per se; quia si ex materia prima ingenua & incorruptibili cum forma elementi, & misti cuiuslibet orta & corruptibili, copulata deus facit vnum per se: si mundus Aristoteli conflatus ex corpore celesti æterno, & sub celesti caduco, tamquam ex forma immortali, & materia corruptibili, est vnus numero, & specie per se; cur in Peripato ex anima rationali immortali, & corpore nostro mortali non fieri vnum per se naturale compositum, quod Hominem appellamus? Ad obiectionem concedentes æternum & caducum, seu immortale & mortale differre genere inter se; dantesque vnum per se esse eiusdem generis: Negamus ea, ex quibus fit vnum per se, necessario esse vnus & eiusdem generis; quia sat est Aristoteli, ut vnum sit in potestate ad alterum, velut ad sui actum; etsi actus ille sit diuersi generis ab eo, quod est in potentia: Quam theoriam nos docuit Aristoteles non vno in loco statuens tum in arte fieri vnum per se ex cera, quæ materia est in genere substantiæ, & figura, quæ forma est in genere Qualitatis: tum in Natura mundum esse vnum per se ex substantia corporea, veluti materia, & summo Deo, veluti ex forma; seu ex ordine veluti ex forma: quum Aristoteli a materia mundi corporea in genere substantie non solum Ordo, qui accidens est, genere diffidet; sed multo magis Deus optimus, qui supra substantiam nullo in genere, aut prædicamento rebus alijs communis coercetur: Sic ex anima rationali, quæ immortalis quum sit, genere differt a corpore caduco, tamquam ex actu, & corporea materia, quæ ad illam est in potentia, ut ait Aristoteles, fit homo; qui est vnum per se sub certa specie in genere substantiæ corporeæ determinato: Deinde vero etsi caducum, & æternum differant genere physico; de quo locis allatis agit Aristoteles; conueniunt tamen genere logico; quod sufficit ad vnitatem per se numericam, & specificam in eodem genere: Quum ergo rationalis anima in prædicamento substantiæ resideat nihilominus quam corpus; nam ut corpus in genere substantiæ subdividitur in caducum, & æternum; quæ differentia Magister separavit elementarium a celesti corpore; sic substantia incorporea in caducam, & æternam di-

uisibilis, complectitur intra sui ambitum rationalem animam, & formas inferiores; proinde vnum per se in genere substantiæ fit ex anima immortalis, & corpore caduco, non repugnante Aristotele. Ad aliam obiectionem concedentes animam a corpore corrupto separatam non retinere habitudinem essentialem ad ipsum; Negamus animam in corpore degentem non habere habitudinem essentialem ad ipsum; ut enim pater ad filium viuentem habet essentialem habitudinem; quia per eam definitur, & Aristotele doctore; mortuo filio non amplius paterna relatione gaudet superstes illa patris substantia: Sic anima in corpore degens essentialem habet ad corpus habitudinem, per quam definitur; & corpore corrupto talem habitudinem amittit animæ substantia superstes; Quod autem obijcitur, attributa essentialia esse inseparabilia ab eo, cui sunt essentialia, verum est de attributis absolutis, non de relatiuis; quia relatiua possunt aboleri, corrupto fundamento, vel termino relationis vnico. Ad tertiam oppositionem primo concedentes, finiti ad infinitum nullam esse proportionem in ratione durationis, atque mensuræ, de qua loquitur Aristoteles, loco citato; Negamus inter ea reperiri non posse proportionem potentie & actus; quæ de agens in proposito; quia materia prima æterna proportionata est formæ misti, & elementi caduco, apud Aristotelem; cui mundus celestis æternus cum sub celesti caduco proportionatus est, & iungitur velut actus & forma cum sua materia. Deinde vero inter animam, & corpus humanum reperimus aptissimam proportionem; quæ est finiti ad finitum, & si placet infinitum ad infinitum; ut enim in humano corpore multiplex est materia gradus, prima, & secundam eubata; quarum illa æterna est Aristoteli, hæc non æterna; sic in anima nostra plures gradus animæ reperiuntur, rationalis, & ratione carens; quorum ille Aristoteli perpetuus est, hic autem caducus: Vnde non caret proportionem quoque durationis anima rationalis ad materiam subiecti corporis comparata: Ad quartam obiectionem concedentes Aristotelem æternum æterno aptasse, ac Dijs immortalibus calum immortalæ attribuisse: monemus primo id Aristotelem asserre veluti placitum Antiquorum, non ex mente propria, inquit enim, *Calum autem, & qui sursum est, locum, Antiqui quidem Dijs attribuerunt, ut pote quod solum est immortale.* Deinde animam rationalem, Aristoteles ponit extra corpus melius esse habere in mundo toto; quem æternum esse decernit. Deinceps anima in corpore nostro non est ut in loco, sed ut forma in materia; extra corpus in mundo intelligibili non est ut in loco, quia incorporea ibi apta non sunt esse in loco: Aristoteles autem ibi agere videtur de loco: Quare nihil Alexandro fauet.

Animam rationalem esse principium adequatum intelligendi, non solum principale; utque homo etiam dicatur intelligere per animam; ex quo soluitur decima tertia ratio mortalitatis ab Alexandro adducta. Cap. XIV.

Mortalitatem animæ rationalis vel ex eo deducit Alexander, quod ipsa non proprie intelligat, sed homo per animam; quæ propterea si separetur, otiosa permanens sit in æterno; quod Aristoteles non admittit in Peripato: vnde mortalitatis rationem decimam tertiam sic attexunt superiori-

b. 2. Phys.
t. 26.
c. Præd. ad
Aliquid

d. 2. de an.
t. 6. 7.

e. 1. c. 1. t.
64.

f. 1. Phys.
t. 81.

g. 2. de ge.
t. 6.

h. 4. Meta.
t. 23.

i. 2. de ge.
t. 50.

k. 1. Phys.
t. 82.

l. 1. Ethic.
cap. 13.

m. 2. de ge.
t. 3.

n. 2. de an.
t. 21.

o. 1. c. 1. t.
22.

p. 1. c. 1. t.
22.

q. 1. c. 1. t.
22.

r. 1. c. 1. t.
22.

s. 1. de an.
t. 49.

t. 12. Meta.
t. 31.

u. 1. c. 1. t.
passim.

v. 7. de an.
t. 34.

w. 1. c. 1. t.
100.

x. 2. c. 1. t.
2.

y. 2.

z. 4. de an.
c. 4. & 7.

bus Alexandrei, Anima, quęcumque per se non operatur, sed est principium, quo viuens operari potest, non est a corpore separabilis, & immortalis; quia separata sine operatione frustra, & otiosa maneret in æternum; quod natura non patitur Aristoteli: sed omnis anima, speciatimque rationalis, cuius operatio est considerare, seu intelligere, ac dicere, non potest per seipsam considerare, seu intelligere, ac dicere, ac omnino non potest per seipsam operari; sed est principium, quo nos homines intelligimus, non autem quod intelligit; ut constat ex Aristotele tum definiente animam esse quo primo intelligimus; tum asserente a perinde esse dicere animam intelligere, ac eam texere, & edificare; quum melius sit dicere, non animam addiscere, aut cogitare, aut intelligere, sed hominem animam: igitur in Peripato rationalis anima non est a corpore separabilis, & immortalis. Nos tamen, his non obstantibus, Aristotelem dicimus animam rationalis immortalitatem confiteri non solum, sed etiam profiteri. Nam concedentes animam, quę per se non potest operari, sed est solum principium, quo viuens operari valeat, esse a corpore inseparabilem, & mortalem; dantesque rationalis animę functionem esse considerare, seu intelligere, ac dicere: Negamus primo animam rationalem non posse per seipsam operari; nam Aristoteles agens de intellectu in habitu, aperte statuit ipsum posse per se ipsum operari. Negamus deinde intellectum, & omnino animam rationalem non esse id, quod intelligit; nam Aristoteles clarissime scribit, tum *Anima cognoscit, & sapit*; tum *anima intelligit, & existimat*. tum intellectum omnia intelligere, & cognoscere, inuenire, discernere carnem & carni esse. Ad objectionem priorem concedentes animam rationalem definiti principium, quo primo intelligimus: Negamus eam ideo non esse principium etiam quod intelligit, & non habere functionem sibi propriam, corporique minime communem ex necessitate: quoniam actio propria animę corporeo instrumento non videntis comperit homini toti composito denominatiue, aut animę ipsi formaliter ac proprie; unde rationalis anima est, quę formaliter intelligit, & quo primo nos homines denominatiue intelligimus, hoc est denominamur intelligere, ac intelligentes: Quare separata anima poterit formaliter intelligere, licet non amplius homo sit, qui ea functione denominetur intelligens. Ad posteriorem oppositionem concedentes Aristotelem asseuerare, *Dicere animam irasci simile esse ac si quis dicat eam texere, vel edificare*. Negamus, eum id pronuntiare de ipso intelligere: nam ut irasci est operatio sentientis animę, quę nihil sine corpore molitur; ita intelligere est mentis operatio propria corpori minime communis; atque adeo anima, quę non bene dicitur irasci, vere dicitur intelligere: Nec obstat, quod subdit Aristoteles, *melius enim fortassis est non dicere animam misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem animam*: tum quia hic non absolute atque asseueranter, sed cum dubitatione hoc semel protulit, quod indicat nota illa fortassis, ad quam tam sæpe, velut ad sacram anchoram, confugientes Alexandrei, non deberent nunc repulsam dare: quum ex aduerso plerumque sine ulla hęsitatione statuat Aristoteles animam intelligere, sapere, cognoscere, existimare, discernere, ac indicare: tum quia misereri est passio appetitus concupiscibilis aliqua ex parte, ac

pertinet etiam ad animam sensitricem: Addiscere quidem est intellectus operatio, sed copulata cum operatione sensus externi, ut puta visus, vel auditus; addiscimus enim non nisi vel audientes doctorem, vel videntes aut res ipsas, aut de rebus conscriptas meditationes: Cogitare similiter est operatio mentis de rebus agibilibus, quarum imagines in organo phantasia reperiuntur; verum ad hoc, ut anima sit a corpore separabilis, & immortalis, non est necesse ut omnes & singulę functiones eius sint a corpore independentes; at satis est ut vna quępiam eius operatio, vel passio sit animę propria, non corpori communis; ut ait Aristoteles: modo concedentes misereri, addiscere, cogitare, non esse functiones animę proprias, sed corpori communes, & hominis in ijs obeundis ministerio corporeo videntis; anima tamen citra corporis ministerium potest per seipsam contemplari, componere, diuidere, ac ratiocinari; ut nuper ex Aristotele nouimus: ac proinde in Peripato statuenda est a corpore separabilis, & immortalis.

Anima partem rationalem non esse ex elementis, nec pendere ex eorum missione, ac temperamento: unde soluitur decimaquarta ratio mortalitatis Alexandrorum. Cap. XV.

Decimaquarta ratio mortalitatis ab Alexandro proposita multis in locis, ita formatur, Omnis forma, quęcumque nascitur, & est ex missione temperaturęque elementorum, est a corpore inseparabilis, & mortalis: sed omnis anima, & speciatim rationalis oritur ex missione, ac temperaturę elementorum, etsi non sit ipsa missio, ac temperaturę, quę dicitur harmonia & concentus: ergo quęlibet anima, & speciatim rationalis est a corpore inseparabilis, & mortalis: Minorem probat Alexander eo quod temperamentum corporis consequitur ad missionem, & animę varietas in animalibus consequitur ad varietatem temperamenti. Ceterum & hanc rationem in Peripato diluere possumus: Concedentes enim omnem formam, quę nascitur ex missione primorum corporum, & est ex temperamento elementorum, esse a corpore inseparabilem, atque mortalem: Negamus omnem animam, & speciatim rationalem oriri ex missione primorum corporum, & esse ex temperamento elementorum. Quidni nos id insitiamur? negat id aperte Magister non vno in loco: primo enim ait, *Inconueniens autem est & si anima ex elementis, aut vnum aliquod eorum: alterationes enim animę quomodo erunt, ut musicum esse, & rursum immusicum, aut memoria, aut obliuio? Manifestum erit, quod si quidem ignis animę sit, passiones inerunt ei, quęcumque igni, secundum quod ignis; si autem mistum, corporales; harum autem nulla corporalis est*. Quomodo ergo peripaterice dicit Alexander, quoties ex corpore temperato ignis genitus fuerit, aut aliquid eiusmodi ex missione reperaturum, tunc genitum esse intellectum possibilem, quem ait esse organum intellectus agentis? Quomodo animam rationalem cum Aristotele ponit, ut portionum medicinalium virtutem, gigni ex elementis? certe rearguit hoc Alexandri placitum alibi dicens Aristoteles, *Quod enim nonnulli statuunt importune animam esse ignem, aut aliquam eiusmodi vim; melius fortasse dixeris animam in quodam eiusmodi corpore consistere*. Cuius

Cuius rei causa est, quod ad exequenda animæ officia calor omnium maxime administrandi vim obtinet: Quia. officium animæ sit alere, & mouere; hæc ea ipsa facultate potissimum efficiuntur; igitur animā esse ignē arbitrari, simile est, atque si ferrū, aut a scia fabri, aut arietē fabrilē esse ideo arbitraris, quia opus, non nisi iunctis his efficiatur. Sed quā genus omne animalium caloris participare esse necesse sit, apertū hinc est. unde constat Aristoteli nullā animā ex elementis esse; ac solā vegetālē atque motricē indigere calore famulatuque corporis ad operandū, non itē intellectuicē; de qua proinde nullā hic mentionē fecit, ut potequā euidentissimū esse cēsebat, nemine veterū aduersatē, nullā cum elementis habere necessitatem, nec in esse, nec in operari. Deinde Aristoteles inquit, f[Similiter autē incōueniēs & rationē misionis esse animā: nō. n. eādē habet rationē misionis elementorū, secundū quā caro, & secundū quā os: acciderit igitur & multas animas habere, & secundū totū corpus; siquidē omnia ex elementis cōmisti sūt; cōmisionis autē ratio harmonia est, & anima.] Quomodo igitur Alexander ait, animā esse formā in tēperamēto, ac misionē cōgenitam; quin & esse sine ambiguitate misionis formā, & non esse harmoniā? Quomodo eādē animā permanere statuit, nō solū quū vires misionis intenduntur, aut remittantur; sed etiam in osse, & carne, alijsque partibus variā misionē, ac tēperamētū obtinētibus? non ne, si elementorū, ac misionis vires in potionibus medicinalibus intēdantur, aut remittātur virtutes earū similiter variari experimēto cōpertū habemus? nō ne idē

fi. de an.
t. 58.

2. de an.
cap. 8.

2. de an.
cap. 8.

1. de an.
t. 51. 53.

2. de an.
t. 24. 26.

2. de an.
t. 26.

1. de an.
t. 65.

2. de an.
t. 3.

Anima rationalis, siue intellectus humanus ut apud Aristotelem sit potentia, & substantia immortalis; unde soluitur Alexandri ratio decimaquinta mortalitatis.
Cap. XVI.

2. de an.
t. 13. 14.

3. de an.
t. 10.

Ratio. 15.

9. Meta.
t. 17.

3. de an.
t. 5.

2. de an.
t. 3.

2. de an.
t. 6.

2. de an.
t. 7.

A Gens posterius Alexander de naturā possibilis intellectus, quē ipse materialē appellat, & Aristoteles ē partē animæ nostræ, talē rationem mortalitatis promulgauit; Nullū potētia est eternū, ut ait Aristoteles: Intellectus possibilis nullā aliā naturā habet nisi hāc, quod est mera potētia, & nihil actū eorū quæ sūt; & anima intellectiua similiter est potētia, deinde actū, similiter ac vegetalis, & sciens in embrio; ut Aristoteles etiā ostēdit: igitur Aristotelico intellectus possibilis, atque adeo rationalis anima non est æterna, & immortalis. Quam rationem aliter contextunt Castellanius, & Porrius, nimirum quia nullum, quod

A de se est pura potentia potest per se fieri actus; quum Auerroes hoc demonstrat eo quod actus & potentia sint differentia valde inuicem opposita: sed si possibilis intellectus, & anima rationalis esset a corpore separabilis, & immortalis; quod est per se potentia, fieret per se actus; nam intellectus in corpore est pura potentia; non enim omnia posset intelligere, ut ait Aristoteles; a corpore vero separatus esset per se actus: ergo possibilis intellectus, & anima rationalis non est a corpore separabilis, & immortalis. Verum enim vero nec ista nos turbant. In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

B In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

C In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

D In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

E In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

F In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

D In primis enim ad primæ texturæ rationem audacter infitiamur, absolute nullum potentia perpetuum esse in Peripato: non ne Aristoteli motus generatim definitur esse actus entis in potentia quatenus in potentia est; & demonstratur esse perpetuus, & immortalis? non ne Magistro eidem materia prima est ens & potentia, nihil actū eorum quæ sūt; & tamen ingenerabilis, incorruptibilis, ac omnino perpetua? Ad Aristotelis auctoritatem primo dicimus, asserentem, nullum potentia æternum esse, intelligi debere formaliter, hoc est, nullum potentia posse semper potentia esse, sine actū; quia frustra est potentia, quæ numquam reducitur ad actum; nihil autem frustra est in rerum natura: sic nos ultro damus intellectum possibilem non semper esse in pura potentia, sed aliquando ad actum intelligendi, & sciendi promoueri: at potentia modo sub actū, modo sine actū, pro causarum opportunitate, potest æterna esse; ut ex Aristotele patuit. Deinde vero dicimus Aristotelem eo loci agere de potentia ad esse, non, autem de potentia ad operari: modo ut nos concedimus, quod aliquando fuit in potentia ad esse, id æternum esse non posse; ita negamus æternam substantiam esse non posse aliquando in potentia ad operari: & reuera mens possibilis Aristoteli diuina existens, semper est; licet corpori iuncta sit potentia ad intelligendum; quod eius æternitati non derogat. Præterea vero possibilis intellectus ad tria referri potest, ad sui substantiam, ad corpus sibi subiectum, & ad suam operationem; si ad sui substantiam conferatur, est essentia simplex incorporea de se actū subsistere valens; si ad corpus sibi subditum comparatur, est eius actus primus hominem in esse constituens; si demum ad suam operationem referatur, est potentia ad recipiendas in se rerum omnium imagines, ad formandum iudicium omnium intelligibilem, & ad induendum habitum notitiæ rerum intellectarum: talisque natura in Peripato est æterna. Nec obstant Alexandri oppositiones: ad primam enim concedentes intellectum posse omnia fieri: Negamus ipsum nihil esse in genere entis; & ratio negationis est; quia bifariam quid fieri contingit, aut physice per transmutationem realem, aut metaphorice per representationem, seu intentionaliter; sane quod potest omnia fieri per transmutationem physicam, id nihil est actū in genere entis, sed mere potentia; ceterum huiusmodi non est intellectus humanus, sed materia prima nuncupata, ut nos docuit Aristoteles; cui & materia non est quid, non quale, non quantum, nec aliquid eorum, quibus determinatur ens, sed potentia omnia: & intellectus possibilis est tum pars animæ, atque adeo actus primus, & forma substantialis hominis tum quo, anima,

ma, & homo intelligit; & proinde primus actus humani corporis: tum qui vere intelligit; cognoscit, iudicat, discernit, operatur; & propterea qui est actus primus; a quo solo provenit actus secundus, qui operatio dicitur: tum qui per se ipsum potest operari, & seipsū intelligere; ac, quia forma substantialis est, & actus primus; nā operatio formā sequitur, et actus secundus ubiq; primū supponit, seu habitū, a quo prodeat: Quod autē potest omnia fieri metaphorice, ac intentionaliter, seu representatiue, ac eminenter, id aliquid est, & actus in genere entis; profecto noster intellectus lapidē intelligens, non fit lapis realiter in genere entis; quia, vt monet Aristoteles, [nō est lapis in anima]; sed in genere intelligibiliū; quod explicat idem Aristoteles aperte, dū ait, [Quoniam potētia quodāmodo est intelligibilia intellectus, sed actu nullū, antequā intelligat: oportet autē sic, vt in tabula, in qua nihil est scriptū actu, quod quidē accidit in ipso intellectu:] nimirū, vt tabula in rerū natura est ens actu, in arte scribēdi, aut pingēdi est omnia potētia; sic intellectus humanus in genere entis est actus primus, & forma nostra substantialis; in genere intelligibiliū, seu in functione intelligēdi, est omnia potestate, ac nihil actu. Ad secundā obiectionē ex Aristotele petitā, qui scribit intellectū nihil esse actu eorū, quæ sūt, antequā intelligit; Dicimus primo cōsimiliter Aristotelē agere de ijs, quæ sunt in genere intelligibiliū; vt ipse semetipsū declarat in loco nuper explicato: Dicimus deinde in disputationē, intellectum humanū in genere entis, antequā intelligat, nihil esse actu; nō quia sit mera potētia; sed quia est simplex actus, & forma; nā Aristoteli tria sūt in genere entis; materia, quæ dicitur esse potētia; forma quæ actus est; et cōpositū ex vtriusque, quod actu est, nō actus, nec potētia: Sic intellectus, qui pars est anime, quā esse actu ostēdit Aristoteles, nō est aliquid actu, nec mera potētia, sed actu in genere entis. Ad tertiā Alexandri obiectionē, negamus entitatē ac formā intellectus impedimēto illi fore, quominus aliena cognosceret: anne, qui seipsū intelligit, nullā habet entitatem? quod n. est intelligibile, id aliquid est actu Aristoteli; cui solus actus est ratio cognoscēdi, et intelligēdi: an ne separata mēs, quæ purus actus est Aristoteli sibi metipfi est impedimēto, quo minus superiores, & seipsā intelligat? nihil minus: an ne mēs in habitu ab acquisitis formis prohibetur, ne aliena cognoscat? cōtra potius Aristoteli mens quū aliquid intellexerit valde intelligibile, nō minus agnoscit minora, nō minus intelligit inferiora, sed magis, ad sensuū discriminē; quos bene non adducit Alexander in argumentū; quia sēsus ad sentiendū corporeo vtūtur instrumēto, in quo reperiuntur qualitates impedimēto sūt quominus externa sēnsibilia cōsimilibus qualitatibus, vel minoribus prædita, sensu cognoscantur; nā sensus nihil cognoscit, nisi suū organū ab obiecto exteriori patiatur proprie, ac vere alteretur; vt nō vno in loco decernit Aristoteles; cui passio et alteratio fit solū a cōtrario, & a dissimili secundū formā, & a valēiori: at intellectus organo corporeo non vtens, nec vere patiens, quod nobis etiā cōcedit Alexander, & aperte suadet Aristoteles, id habet ad sensus differentiā, vt possit omnia cognoscere, nec a sua entitate, nec a susceptis habitibus impediatur, quominus aliena cognoscat. Ad postremam obiectionem Alexandri cōcedentes animā intellectiua prius haberi potentia, quā actu in fetu, similiter ac vegetalis, & sensualis: Negamus animā rationalem esse

A se potentia in genere entis, & quātū ad esse simpliciter; & ratio negationis duplex est; vna quidem, quia Magister ibi agit de potentia secundā ad actū secundū; et reuera similiter anima vegeta statim cōceptui copulata prius illi tribuit esse viuens, deinde vitæ functiones actu in eo edit: anima sentiens item in embrio primum est veluti dormiens in actu primo, deinde ad actū secundū excitatur; & rationalis anima in fetu, cui tribuit esse humanū, primis tēporibus degit in potentia ad operādum, demū post hominis natiuitatē operatur intelligens; quod et alibi nos docuit Aristoteles: Altera vero est, quia vegetalis, & sensualis anima prius in potentia habetur, deinde in actu essentiali, deducta opere, generātis: at rationalis prius item habetur potentia, deinde actu in fetu; sed illa potentia non actuatur quia educatur ad actū a generante, quæ prius nō esset ens; vt vegetali, sēnsualique cōtingit; verū quia extra fetū, & ante ipsū de se cōsistens Aristoteli, nulla parentū opera, forinsecus accedit ad embriū sponte hominē cōstitutura. Et reuera in humano cōceptu partes omnes animæ humanæ, vegetalis, qua primum fit viuēs, sēnsualis, qua procedēte tēpore fit animal, et rationalis, qua tandē fit homo; prius habetur potētia similiter; sed e tali potētia reducitur ad actū dissimiliter; quia vegetalis, & sentiens de potētia simpliciter materiæ parentū opera mediāte semine ad actū educitur, quū antea nō essent omnino; sola rationalis Aristoteli quū antea esset in mūdo extra fetū, forinsecus ad ipsū accedit, vt lumē perspicuo, quod prius habebat lumē in potētia; vt autē a lucido corpore lumē aduenit extrinsecus ipsi diaphano; sic ab extrinsecus accedit humano fetui a summo Deo, ad aures Aristotelis: Ita ergo rationalis anima prius fuit Aristoteli potestate in corpore, deinde actu; sicuti nūc ego sū potestate in Ecclesia sacrum auditurus, deinde actu: Aristoteles autē dū ait, nihil potētia eternū esse, loquitur de ijs, quæ sūt in potētia ad esse simpliciter; nō absolute de ijs, quæ sūt in potētia ad esse in corpore, de quibus nos agimus. Deinde vero ad argumentū secundæ texturæ, concedētes tū potētiā & actū esse differentias valde inuicē oppositas; tū intellectū a corpore separātū esse per se actū: Negamus primo intellectū nostrū in corpore esse purā potētiā; est. n. actus essentialis corporis, quo homo cōstituitur in esse, & intelligit; quin & in corpore post habitus acquisitos nō est pura potētia, quia nō est similiter in potētia, vt erat antequā addisceret, aut inueniret, ait Arist. imo in corpore Magistro dicitur esse forma formarū; actus ergo præstātissimus; quod pridē notauerat. Ad instātiā dicimus eū esse in pura potētia ad formas intelligibiles, antequā intelligat; nō in pura potētia simpliciter. Negamus deinde quod est de se potentia, nō posse fieri actū; quū. n. Aristoteli potentia dicat imperfectionē, actus vero perfectionē; dū statuit melius esse intellectui nō cū corpore esse; & in corpore non bene se habere, at extra corpus optime se habere intellectū humanū; plane Magister decernit quod est in corpore potētia ad intelligēdū, id extra corpus esse per se actū intelligens; & omnino quod est per se potentia, id posse fieri actum per se: ad probationem Aristoteles aperte negat, contraria non posse inter se mutari; & ex vno aliud fieri; si enim quod est per se calidum, vt ignis, fieri potest per se frigidum, vt aqua; cur non quod est per se potentia, fieri queat per se actus aliquo modo? Ad Auerrois autoritatem, quam pro se stare dicunt viri præclari, pauca dicam: quid mihi

cum Auerroë, qui ex Aristotele puro, nō ex interpre-
tibus in hoc opere philosophandum suscepit, quid
Alexandreis his mortalitatem animæ in Peripatū
intrudere conantibus cum p. Auerroë mortalitatem
eam ex Peripato exturbare, frustra repugnante Ale-
xandro, sexcentis in locis nitente?

*Rationalis anima ut conferat ad esse, siue ad essentiam ho-
minis, & sit a corpore separabilis, unde tollitur Ale-
xandri ratio decimasexta mortalitatis. Cap. XVII.*

Decima sexta ratio mortalitatis ab Alexandro pro-
posita nō vno in loco sic efformatur; Quæcūque
ad esse, siue ad essentiam conferunt, ea sunt ab illis inse-
parabilia, quibus insunt: sed anima rationalis, & intel-
lectus humanus confert hominibus ad esse siue ad ef-
sentiam: ergo rationalis anima, & intellectus est ab
homine inseparabilis, atque adeo in morte hominis est
corruptibilis: maior inductione probatur, siue a simili;
quia vix alēdi a plantis est inseparabilis, quibus ad
esse conducit; & vis tangēdi ab animalibus insepara-
bilis est itē, quia cōfert eis ad essentiam, ut autem se ha-
bet vis alēdi ad plātas, & vis tangēdi ad animalia, sic
se habet vis intelligēdi ad homines: minor patet ex
Aristotele dicente rationale animā esse, quā fetus fit
homo; ac proinde quæ ad esse, siue ad essentiam homini
cōducit. Cui quidē rationi nō vltro cōcedentes ratio-
nale animam conferre ad esse hominis, conducereque
ad hominis essentiam, & esse id cuius adeptione fetus fit
homo: Negamus absolute quæcūque ad esse, siue ad ef-
sentiam cōferunt, esse inseparabilia ab ijs, quibus insunt;
& ratio negationis est, quia vbiq; priora possunt esse
siue suis posterioribus; atque ut Deus optimus, qui
Aristotele doctore inest in rebus omnibus quibus ip-
se tribuit esse, & vivere, separabilis est ab ijs idē, dum
corrumpitur; ita mēs humana, & rationalis anima, quæ
Aristoteli Dinia est, licet homini cōducatur ad esse
in quo inest, ab eo tamē separabilis est; dum interit:
Cōsimiliter ut materia cōducit ad esse, siue ad essentiam
cōpositi, post cuius dissolutionem permanet incorru-
ptibilis Aristoteli; sic anima rationalis et si conducatur
ad esse, siue ad essentiam hominis, eo tamē corrupto su-
perest immortalis: Deinde vero quæ conferunt ad esse-
tiam, sunt inseparabilia ab eo in quo sunt, ipso integro
permanente; alio corrupto, superesse possunt ab ipso
sejuncta: sane rationale anima nō potest ab homine se-
parari, cuius essentia constituit, eo in esse permanente;
at eo defuncto remanet anima rationalis a corpore se-
parata; quod expresse nos docuit Aristoteles asserens
corrupto cōposito naturali posterius remanere inter
alias formas physicas vnum intellectū humanum. Ad
probationē in oppositū dicimus, quæ ad essentiam cō-
ferunt, eorū alia talē essentiam cōplere dependēter a ma-
teria, in qua sunt; & huiusmodi sunt inseparabilia; in
quo cēsu ab Aristotele reponuntur anima vegetalis,
& sēnalis; alia vicissim eā essentiam perficiunt indepē-
denter a materia; a qua proinde separabilia sunt; cuius-
modi mentē esse, seu rationalem animam, ad ve-
getalis, & sensualis differentiā cōtestatur Aristoteles.

*Anime portionem rationalem esse ortus, & interitus im-
mūnem, seu ab omni parte perpetuam ad aures Aristō-
telis; ex quo soluitur Alexandri ratio mortalitatis deci-
ma septima. Cap. XVIII.*

Alexander animam rationalem, seu possibilem in-
tellectum generari testatur, atque corrumpi; ge-

nerari quidem in ortu, seu in constitutione fetus in
vtero, corrupti vero in obitu, seu in morte hominis; ac
sane de generatione animæ rationalis plura illius te-
stimonia, sed præcipuū, vbi ait, *Anima generatio quo-
dammodo ex missione, & temperamento primorū corporū
est, sicut ostēdimus*: loquitur autē de anima generatim,
quæ cōplectitur etiā rationale, per quā nuperrime di-
xerat hominem consequi, ut sit homo: Desumitur au-
tē hinc ratio mortalitatis satis efficax a Subtiliū Prin-
cipe Scoti sic efformata, Omnis forma, quæ genera-
tione acquiritur, ea necessario corruptione aboletur
Aristoteli; cui omne generabile est corruptibile, &
omne quouis modo principiū essendi obtinens, habet
etiā essendi terminū, ac finē: Sed anima rationalis Ari-
stoteli per generationē acquiritur, ac omnino habet
initium sui esse: igitur anima rationalis in Peripato non
est immortalis, sed in obitu nostro corrumpitur: Minor
probatur ex Aristotele primū asserente intellectū in-
nasci: deinde scribēte formas in hoc ab efficiēte cau-
sa differre, quod efficiens causa tēpore suū præcedit
effectū; at nulla forma suo effectū est antiquior; sed si-
mul tēpore incipit esse cū suo cōposito: Deinceps af-
firmate rationale animā esse finē, fac terminū ad quē
tendit hominis generatio; terminus autē ad quē mo-
tus acquiritur ac generatur, nō præexistit uniendus
materie per motū; habitibus n. præsetibus cessat mo-
tus. Ceterū hanc rationē multo ante Alexandrum, &
Scotū Panetius inter Stoicos Clarissimus Platoni obie-
cit: quæ de re suo loco fusius infra: Nūc Alexandri sē-
sa perperdere licet: Cōcedētes itaque in Peripato, quic-
quid ortui obnoxium est, id ipsū corruptionē interire;
formasque singulas, quæcūque aliquādo esse incipiūt,
aliquādo tandē esse desinere: Negamus Aristotelē vi-
libi statuisse rationale animā, & intellectū humanum
generatione produci, & aliquādo initium sui esse obti-
nuisse; quā vicissim asserens intellectū esse antiquis-
simū, illi æternitatē a parte ante adscribat; antiquis-
simū enim vere illud est, quo nihil antiquius est; & eo
solo proprie nihil antiquius est; quod ab æterno est.
Et hanc sententiā Aristotelis exstitisse, omnes cōfir-
māt. interpretes antiquiores, vno excepto Alexandro;
quod aperte testatur Auerroës, tum vbi scribit,
Et iste intellectus materialis, si est substantia æterna,
ut expositores omnes testantur, non est impossibi-
le ei intelligere re æternā: tū clarius vbi dicit,
Nā iste intellectus materialis, si est substantia anti-
qua; vñ dixerunt omnes expositores, nihil profecto
eo ei prohibet quin intelligat priores eo.
Themistius Aristotelē, ac Theophrastum ait posuisse
intellectum humanum ingenitum pariter, & incor-
ruptum. Simplicius itē Aristotelē ait intellectū pos-
sibilem esse ab æterno. Diuus Thomas etiam Diuum
Augustinum q. assert Philosophos posuisse mundum
& Deos in illo creatos semper fuisse, semper exi-
stente eo, qui fecit, & tamen facti sunt: certe
Aristoteles mundum æternum posuit; & Deo-
rum nomine humanos animos a corpore separatos
intellexit, vñ infra probabitur; eosque a summo
Deo pendere in esse, ut omnia alia, constituit: Idem
Angelicus Doctor ait, Philosophos, quicumque
posuerunt animas extra corpus fuisse antequam
corporibus vnirentur, existimasse eas esse naturas
perfectas, & quod naturalis perfectio animæ non est
esse in hoc, quod anima corpori vnatur: modo Ari-
stoteles aperte constituit melius esse intellectui hu-

12. Met. mano non cum corpore esse; eumque, dum in corpore
 1. 51. degit, non bene se habere; at dum a corpore se-
 73. de an. iunctus est, optimum esse habere, & esse id quod vere
 1. 20. est: Quare & Diuo Thomæ, licet inuito, Aristoteles po-
 24. 3. de fuit animas rationales ante corpus extitisse. Insuper
 crea. 27. idē vir ait Aristotelē, & eius sequaces posuisse mūdū
 17. ab æterno extitisse, quia pendeat a Deo non per mo-
 8. Phyl. tum: quū igitur Aristoteli rationalis anima b pēdeat
 cō. 1. 4. a Deo non per motum, sed per emanationem, vt lu-
 1. Phyl. men a Sole; iam anima rationalis est ab æterno apud
 1. 26. Aristotelem; vt ab æterno est lumen a Sole. Cardi-
 3. Rhet. nalis Belsario Aristotelē censuisse rationales animas
 cap. 10. hominum ab æterno ante corpora præextitisse, in æter-
 2. de gē. num post corporum dissolutionem duraturas, autor
 an. c. 3. est non vno in loco aduersus Trapezantium Nicole-
 1. Lib. 1. tō Verniari Theatino etiam placuit Aristotelem opi-
 cap. 5. nari, animam intellectiuam esse formam substantia-
 Lib. 2. ca. 6. 7. le, quæ det esse formaliter corpori humano, multipli-
 Lib. 3. ca. 2. 26. cata in singulis hominibus, ab æterno creata a Deo, &
 27. corporibus infusa: quia quum immortalem ipsam po-
 1. vii. int. nat & ingenitam dicit etiā sempiternā. Vicomercat-
 3. disc. de tus sitidem cum Thernistio statuit Aristotelem, & di-
 an. rar. scipulum eius Theophrastum ponere intellectu inge-
 p. 47. nitū, & interitui minime obnoxii, hoc est æternū par-
 2. Qu. de te vtraque. Sed quod Theologi nostri, D. Thomas,
 mū. æte. eum magna sectatorū classe, & Scotus ipse cōsentiūt,
 1. p. qu. potuisse mūdū, Intelligentias, Animas rationales, &
 43. 2. 2. celestia corpora pendere, ac emanasse a summo Deo
 2. contr. gē. c. 46. ab æterno; id Aristoteles existimauit factū fuisse, vt ab
 62. 3. n. d. æterno proposita; emanauerint, ac pendeant a sum-
 1. qu. 3. mo Deo: & licet Aristoteles puro naturæ lumine du-
 12. Met. ctus temporariā animarum creationē, mundique, ac
 1. 36. omniū entiu prouentum a Deo initio tēporis agnos-
 1. cal. 1. cere non potuerit; quod lumine Fidei cognouerunt
 100. Theologi; tamen eius opinio, quæ falsa est in proposito,
 1. 3. Phyl. in esse nullum sequitur inconueniens; etsi falsum
 1. 36. quid consequi valeat; nam longe dissidet falsum ab
 1. de gē. inconuenienti, & impossibili. Quod igitur omnis Zo-
 1. 8. roastranti quissimū, omniū sapientū Chaldeorū, Af-
 9. Met. syriorū, Persarū, Indorum, omnis Mercurij, Ægy-
 1. 8. ptiorūque, omnis Hebraicorū, Esæcorū, omnis Gre-
 1. 3. Phyl. corū, Orphicorū, Pythagoreorū, Platoniorūque
 1. 36. schola, vt ait Patritius, animā humanā vtraque
 1. de an. tēporis parte æternam facit; a patre tamen intellectu
 1. 82. in sempiternitate eā processisse asserens; id illis con-
 2. de gē. sentit Aristoteles humanum intellectū antiquissi-
 an. c. 3. mum ponēs, forinsecus & factui a Deo prouenientem,
 3. Rhet. vt a Sole lumen. Ad negat minoris primam proba-
 cap. 10. tionem dicimus intellectū innasci/apud Aristotelem,
 2. Phyl. non quia nascatur intus in corpore, vt plerisque pla-
 1. 26. cuit; sed quia non nascatur; vt idem sit innasci, ac non
 1. de an. nasci, sed ab æterno existentem factui forinsecus adue-
 1. 65. nire; quæ de re late posterius. Ad secundam proba-
 1. Lib. 2. tionem concedentes, formas integras non esse anti-
 cap. 72. quiores compositis; Negamus formarum aliquam
 12. Met. partem non posse tempore præcedere suum compositum,
 1. 16. vt eo dissoluto remaneat incorrupta: sic anima
 2. de an. humana tota, ex vegetali sentiente, ac rationali parte
 1. 11. confurgens, non est prior homine, nec eo dissoluto
 12. Met. remanet; quod ait Aristoteles; ast animæ humanæ
 1. 16. 17. portio rationalis, quæ de agimus, vt a vegetali, & sen-
 2. de an. sitrice differens, remanet incorrupta post hominis
 1. 21. interitum, quæ ante illius ortum antiquissima præ-

A erat ab æterno: Aristoteles autem loco b citato tractat
 de forma tota, dum eam simul esse cum suo formato
 statuit; non autem de parte, quam c mox ait remanere
 post hominis interitū, & alibi decreuit præfuisse an-
 te hominis ortum antiquissimam. Ad tertiam proba-
 tionem concedentes animam rationalem esse finem,
 ac terminum ad quem tendit hominis generatio; Ne-
 gamus omnem finem, ac terminum ad quem, ita mo-
 tū acquiri, vt antea præfuisse non potuerit materiæ co-
 pulandus; nam præexistens rosa, cuius adeptio est fi-
 nis ac terminus ad quem tendit cursus puellæ in viri-
 dario illam cupientis ad ornatum, motu illo puellæ
 non generatur, sed solum acquiritur: sic etiam locus
 sursum præexistens, qui est finis ac terminus ad quem
 tendit ignis nuper in terra genitus ascendens, motu il-
 lo ascendens ignis non gignitur de nouo, sed: vetus
 comparatur: vt vere triplicis naturæ finis existat; vnus
 qui ab efficiente de materiæ per generationem educi-
 tur; cuiusmodi est: omnis forma corruptibilis; alter,
 ad quem præexistentem materiæ a generante moue-
 tur; vt locus ad quem grauiæ & leuiæ feruntur, decre-
 to Aristoteleo; tertius qui forinsecus præexistens ad
 materiā accedit; qualis est sola mens humana, vt mo-
 net Aristoteles. Ceterum & in hominis generatione
 triplex finis, ac terminus observatur; vnus quidē tota-
 lis & adequatus, homo ipse; qui motu generationis
 traducitur de nō esse ad esse, ac vere generari dicitur;
 alter vero finis est partialis cōpletus; anima humana
 tota, ex parte vegetali sensuali, & rationali cōsurgens;
 quæ motū generationis humanæ sic terminat, vt de nō
 esse ad esse pariter transferatur; licet proprie non ge-
 neretur, sed ad generationē compositi hoc patiatur;
 vt constat ex Aristotele: tertius autē finis est partialis
 incōpletus, animæ nostre portio rationalis, quæ mens
 appellata, quū ab æterno fuerit antiquissima, factui for-
 insecus accedit hominē constituens, eius generatio-
 nem terminando: Quod enim Aristoteles ait, omne
 motū esse generationē sui termini ad quē; hoc de ter-
 mino totali proprie intelligitur, non de partiali; & si
 velis etiā, de partiali cōpleto; nō autē de incompleto;
 qui potest præfuisse. Quod vltimo statuitur, habiti-
 bus præsentibus cessare motū; id nobis nō officit, qui
 dicimus animā rationalem præfuisse ab æterno de mēte
 Aristotelis, sed non præsentē humano factui, ast ab eo
 nondū formato, nondū organizato absente in mundo
 intelligibili; vt antea vidimus: vbi formatus vbi fa-
 ctus organizatus est, ad ipsū Aristotele doctore forin-
 secus accedens, illique se vnens in mundo sensibili,
 eius generationem terminat: sic rosa præexistens ab-
 sens a puella illius cursum terminat, dum præsens ab
 ea de stelo carpitur: sic locus sursum præexistens ab-
 sens ab igne deorsum genito illius ascensum termi-
 nat, dum præsens ab ipso acquiritur Aristoteli.

F Animam rationalem non esse ita in Corde, vt sit a corpore
 inseparabilis: vnde soluitur Alexandri ratio mortali-
 tatis decima octaua: Cap. XIX.

D Eincept autē Alexander aliam animæ mortali-
 tatis rationem affert numero decimam octauam,
 quæ sic efformatur; Anima pars, quæ corporis deter-
 minatū membrum, veluti propriā sedē sibi asciscit, ad
 aliarum animæ partiū discrimen, quæ in omnia mem-
 bra protenduntur, est actus corporis, & eius mēbri,
 quo velut organo vtitur ad operandū; & ab eo est in se-
 para-

parabilis; aut animæ portio rationalis in corde residet, A
ad partis motricis, sensitricis, & vegetatricis discrimen; quæ in omnia membra protenduntur: ergo rational. anima est actus corporis, corde utens ut organo ad intelligendum, seu ijs, quæ in corde sunt phantasia, & phantasmatibus, a corpore inseparabilis, atque mortalis. Maior videtur ex Aristotele desumpta, dum ait, *b* Quod igitur non sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si paribilis nata est, non immanifestum est; quænam enim actus partium ipsarum est. Minor ex eodẽ Aristotele similiter accepta videtur, dum inquit, animam esse in determinata corporis particula, omnium principem, quæ in animalibus est Cor; quam sententiam plurimis in locis proficitur Aristoteles. His tamen non obstantibus, argumentum Alexandri, a. Portio collaudatum, etsi aliqua ex parte mutatum, solubile putamus: Concedentes enim animæ partem quæ determinati membri actus est; & eo utitur ad operandum seu instrumento, esse ab ipso, & a corpore inseparabilem, & vere mortalem; Negamus animam rationalem esse actum corporis, & determinatam sibi corporis particulam obtinere, quæ utatur velut instrumento ad operandum: immo vero singula hæc negat ex professo ipsemet Aristoteles; s qui primum ait, Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quam potentiam habeat unaquæque in corpore: si enim tota anima totum corpus continet; convenit & parium unamquamque continere aliquid corporis; hoc autem assimilatur impossibile; quam enim partem, aut quomodo intellectus continebit, difficile est etiam fingere. Non igitur ad aures Aristotelis philosophatur Alexander intellectum in corde ponens, ut in propria sede, alijs animæ partibus in totum corpus; in omnia membra diffusis; quia nihilominus intellectus toti corpori coextenditur, singulis partibus tribuens esse humanum; ut late demonstravimus in Opere De Animarum coextensione corpori. Deinde scribens Aristoteles, *g* Quod igitur non sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si paribilis nata est, non immanifestum est; quænam enim actus partium est ipsarum: At vero quasdam nihil prohibet, propterea quod nullius corporis sunt actus; Quibus apertum est Aristotelem asseverantem, totam animam non esse a corpore separabilem, nec aliquas animæ partes esse a corpore separabiles, quia sunt actus quarundam partium corporis; & nihil prohibere quasdam alias animæ partes esse a corpore separabiles, quia nullius corporis sunt actus, indicare partes vegetales, sensitricas, & motivas non esse a corpore separabiles, quia sunt actus partium corporis, quibus utuntur ad operandum, ut instrumentis; partes vero rationales, quæ sunt intellectus, atque voluntas, esse a corpore separabiles, quia nullius corporis, ut organi, sunt actus; ac proinde Alexandro contradicere, qui rationalem animæ partem esse vult actum Cordis, ab eo inseparabilem. Deinceps Aristoteles de intellectu possibili tractans ait, *b* Unde neque rationabile est ipsum mistum esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieret: & ei instrumentum aliquod esset, sicut sensitivum; nunc autem nullum est. Non igitur consentit Alexander Aristoteli dicens intellectum humanum speculativum in Corde residere, ut in organo, quo indiget, ac utitur ad indicandum. Nec obstant oppositiones allatæ ad primam enim concedentes Aristotelem ponere animam in Corde; negamus id pronunciari de animæ parte rationali; quum vere tale quid asserat de nutritiva, sen-

sitiva, & motiva; inquit enim citatis verbis, *h* Quoniam autem de animæ in alijs determinatum est, & manifestum est quod non est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen quod in aliqua existit corporis particula; manifestum & in hac aliqua habentium virtutem in particulis. Aliæ igitur animæ aut partes, aut virtutes, qualitercumque oporteat vocare, dimittantur nunc; scilicet intellectus, & voluntas, ut huic speculationi non opportuna: Quæcunque autem animalia dicuntur, & vivunt in his quidē, quæ adepta sunt utraque hæc (dico autem utraque, & quod est esse animal, & quod vivere) necesse est eandem esse & unam particulam, secundum quā vivit, & secundum quā appellamus ipsum animal: Porro, vivere cunctis in se se dixerat Aristoteles ab anima vegetali, & animal esse ob sensitricam; quam vitamque animam in Corde, aut in proportionali particula corporis præcipue reperiri, paullo post explicat in inquiring, *Et animalium sanguine prædiorum Cor sit primo; hoc autem palam ex ijs, quæ in contingentibus videre, quum adhuc fierent, contemplati sumus: quare, & in exanguibus necessariū proportionale Cordi fieri primo: & mox: Quare necesse est & sensitivæ, & nutritivæ animæ in corde principium esse sanguine præditis. Et paullo post. Perea igitur, quæ apparet, palam ex dictis, quod & in hac, & in medio corporis trium partium, sensitivæ animæ principium est, & augmentativæ, & nutritivæ. Per rationem autem, quia naturam videmus in omnibus ex possibilibus facientem optimum; in medio autem substantiæ principio existente, viroque, maxime perficit utraque particularum suum opus; & conficiens ultimum alimentum, & suscipiens; penes utrumque enim ipsorum sic erit; & est talis mediæ regio, regio Principis, & paucis interiectis. Si igitur animal determinatum est eo quod habet sensitivam animam, sanguineis quidē necessarium est in corde hoc habere principium; exanguibus autem in proportionali particula. Et inferius: Quoniam autem dictum est prius, quod ipsum vivere, & animæ habitus cum caliditate quadam est (nam cōcoctio, per quā alimentum fit animalibus neque sine anima, neque sine caliditate est; igne enim operantur omnia) propter quod quidem in primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primam nutritivam animam necessarium est existere. Iste autem est medius locus susipientis alimentum, & per quem mittuntur excrementa: exanguibus igitur innominata; sanguineis autem Cor hæc particula est. Et adhuc infra. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter fersorem animæ in Corde: anima vero, quæ calorem patitur, Aristoteli sensitiva est, non intellectiva; Quibus in locis apertum est, Aristotelem ponere in Corde animam vegetalem, & sensitivam; quæ utraque calore utitur ad sua munia obeunda, non autem intellectivam. Ad secundam obiectionem concedentes, Aristoteles dicere, *Cor in parte priori, atque in medio situm est, in quo principium vitæ, cumisque motus, & sensus esse censimus; etenim parte versus quā priorem appellamus tum sensus, tum etiā motus agitur. Et postea: Cor non statim cum vitæ partium principium consistens, sanguinolentum est; motus etiā letitiae, ac tristitiæ, denique omnium sensuum hinc oriri, eodēque desinere videntur, & alibi, Quum itaque principium sensuum, totiusque animalis in Corde contineatur: hoc ob eam rem primum gignitur. Negamus primum hæc afferri de animæ parte rationali; quum de sola vegetali, & sensitiva, motivaque referantur ab Aristotele. Dicimus deinde (quæ responsio priori quoque obiectioni potest applicari) animam in Corde principatam, ac sedem habere, non quia in solo Corde sit: neque quia Corde ut instrumento utatur ad operandum; sed**

quia quum Cor Aristoteli sit pars, quæ prima omnium in animalis corpore signatur, & prima omnium vivit, & ultima omnium moritur: ideo in generatione animantis a generante primum anima cordi copulatur, quæ deinde sensum a Corde seipsam in alias partes extendit; quæcumque subinde generantur; semetipsamque alijs in formam comunicat, quæcumque post Cor efformantur: & in obitu eadem anima ab alijs partibus prius retrahitur ad Cor; a quo tandem separatur; ut ibidem admonet Aristoteles inquit, *Est autem primo principium; quod in sanguineo genere Cor est; in ceteris proportionale, ut sapius dictum est: idque efficit primum non modo sensu percipitur; sed etiam quod per obitum vita huic ultimo deficit; euenit namque in omnibus, ut quod ultimum sit, id primum deficiat; & quod primum, id ultimum; quasi natura decursionem reducens agat, & a calce ad carceres, unde prorupit, redeat.* Ad tertiam demum oppositionem concedentes, Aristotelem confiteri nihil interesse, si dicamus præcipuam corporis partem, in qua est anima, quæ prima ratio est, & substantia viventis, esse Cor aut Cerebrum; dum ait, *Quædam vero simul cum toto corpore dicuntur esse partes, Quæcumque principales, & in qua prima ratio, & substantia; ut puta se hæc Cor, aut Cerebrum est; nihil enim differt utralis sit, & alibi eandem sententiam clarius asserere, dicentem; Propter quid autem hi quidem sensuum manifeste tendunt ad Cor, illi autem sunt in Capite (quapropter & videtur quibusdam sentire animalia propter Cerebrum) causa autem in alijs dicta est consummatio. Per ea igitur, quæ apparent, patam ex dictis, & reliqua prius allata: Negamus consimiliter hic agi de parte rationali; quum expresse de sensitiua, augmentatiua, & nutritiua parte animæ se tractare moneat Aristoteles. Negamus etiam eum velle animam vel in solo Corde, aut solo Cerebro contineri; vel ijs animam rationalem uti, seu instrumentis, ad intelligendum; quum hoc solum velit, Cerebrum, aut Cor esse tum id in quo primo a generante producitur, seu collocatur anima; inde ad alias partes postea generandas se se communicatura; tum id, a quo tandem anima in obitu animantium separatur; tum esse instrumentum animæ sensitiuæ, ac nutritiuæ; non autem intellectiuæ: Quam vna cum alijs omnibus animæ partibus toti corpori coextensæ esse nos dudum ex Aristotele late demonstrauimus in opere De animarum coextensione corpori.*

Rationalem animam sine sensitiua ac nutritiua ut esse, ac non esse valeat, ad aures Aristotelis: Et hinc eluitur decimanona ratio mortalitatis ab Alexandro allata.
Cap. XX.

IN eodem loco mortalitatis aliam rationem protulit Alexander Aphrodiseus, quæ sic efformatur; Vegetalis, & sentiens animæ portio est a corpore inseparabilis, & vere mortalis: Sed animæ pars rationalis, ac omnino intellectus humanus non est nisi vbi est vegetalis, & sentiens animæ portio; sine quibus vere mens humana esse non potest; quod Aristoteles aperte nos docuit, tum vbi dicit, *Alias igitur virtutes animæ impossibili est existere sine nutritiua; propter quam autem causam d. Et in est prius in ijs, quæ de Animis tum vbi scribit, Separari autem hoc quidem ab alijs possibile. Et alia autem ab hoc impossibile in mortalibus: tum vbi decernit, Quibus enim inest ratio, corruptibilem;*

A his & reliqua omnia: ergo rationalis anima, & omnino mens humana est a corpore pariter inseparabilis, atque adeo mortalis. Quam rationem recipit, ac potius pro sua proposuit non vno in loco Pomponatius. Verum enimvero neque ista nos Alexandri sententiam accipere cogunt; quia concedentes vegetalem, & sentientem animæ portionem esse a corpore inseparabilem, atque mortalem: Negamus animæ partem rationalem non esse simpliciter nisi vbi est vegetalis, & sentiens animæ portio; & insitiamur intellectum humanum absolute non posse consistere sine vegetali, & sensuali animæ parte.

B Ad negati dogmatis primam probationem asserimus Aristotelem per alias virtutes animæ, quas impossibile ait existere sine nutritiua, intelligere non intellectum ac voluntatem; sed motricem, sensitiuam, & vim augmentatricem; ut ipsemet antea monuerat, dimittens a præsentis consideratione alias partes, aut virtutes animæ; ac eas solum pertractans, quæ vitam, & esse animal tribuentes, dicuntur vegetales, seu augmentatiua, & nutritiua, sentiensque, ac motrix animæ virtus. Ad secundam probationem consimiliter dicere possumus.

C Aristotelem asserentem principium vegetandi separari ab alijs animæ principijs, alia vero ab hoc separari non posse in mortalibus, non agere de singulis animæ partibus, ac speciatim non de intellectu, & voluntate; quas partes ipse ponit separabiles a corpore, ac immortales; ac solum de mortalibus, ut apparet ex littera textus; cuiusmodi sunt sensitiua, & appetitiua, seu motrix; quæ vere non possunt esse sine vegetali: & reuera principium vegetatiuum potest ab alijs omnibus animæ partibus separari; quia id solum sine alijs in plantarum genere reperitur.

D alia vero principia vitæ, si loquamur de mortalibus animis, uti sunt sentiens, & motrix, non possunt esse sine vegetali; & hoc ad intellectus, voluntatisque discrimen; quas partes animæ posuit Aristoteles esse immortales, & separari posse ab alijs, tamquam perpetuum a corruptibili. Dicimus etiam deinde partem animæ rationalem, dum est in corporibus nostris mortalibus, non posse sine vegetali parte reperiri; quia nobilior anima supponit in materia sibi subiecta vilior animam, veluti dispositionem; etenim Aristoteli ad aliam formam alia materia est, & actus actiui non sunt nisi in patiente disposito, & in propria cuiusque materia.

E sed Aristoteles asserens animam rationalem in corporibus mortalibus non esse sine vegetali, non ideo negat eam simpliciter esse valere sine vegetali; sed hoc aperte supponit; & iudicat eam separatam a corporibus mortalibus esse ac superesse sine vegetali: Re namque vera vegetatiuum principium esse posse sine alijs potētij animæ, consistat in plantis, quæ solum obtinent animam vegetatricem; alia vero principia vitæ in mortalibus seu animantibus, seu corporibus esse non possunt absque vegetatiuo principio; nam etsi rationalis anima post hominis interitum a corpore separata, sit absque alijs potentij animæ inferioris, atque adeo absque vegetatiuo principio; dum tamen est in homine, ac in corpore mortali, rationalis anima sine vegetali anima non inest, ob rationem quam asserit Aristoteles alibi, nempe quia omne viuens ab ortu suo statim augeri debet, deinde consistere, ac denique in senectute diminui; quum augmentum, & decrementum sine alimento non fiant, ac sine opera vegetantis animæ non obeant.

tur: unde tantum abest ut ex hoc loco mortalitas animæ colligatur in Peripato; quod potius hinc pateat Aristotelem profiteri animæ rationalis immortalitatem; ut latius infra demonstrabitur. Ad tertiam probationem allatam ex Aristotele alibi dicente; *Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium; his & reliqua omnia; quibus autem illorum unumquodque non omnibus ratiocinatio; dicimus Aristotelem non proinde negare animam rationalem esse quandoque separatam a corruptibilibus; sed id aperte supponere, ac indicare; mentem scilicet humanam, cuius proprium est ratiocinari, dum est in corpore nostro, necessario adiunctam sibi habere in eodem corpore vegetalem, ac sentientem animam: aut ubi nobis corruptis, a corpore separata fuerit, tunc per se subsistere sine vegetali, & absque sensuali animæ portione; a quibus in hominis interitu separari dicta est Aristoteli, tamquam perpetuum a corruptibili. Et sane dicens Aristoteles, quibus corruptibilium inest ratiocinatio, his & reliqua omnia inesse animæ genera; clare supponit esse quædam incorruptibilia, quibus inest ratiocinatio sine vegetali, & sensuali animæ parte; hæc autem incorruptibilia dicimus ad aures Aristotelis esse rationales animas a corpore separatas; qua de re latius infra commodiori loco.*

animæ rationalis cur extra corpus per se subsistere possit absque vegetali, & sensitrici; non item in corpore: unde soluitur vigesima ratio mortalitatis ab Alexandro proposita. Cap. XXI.

Dem Alexander eodem loco, vigesimam mortalitatis rationem attulit, quæ ita constructur; Si rationalis anima per se posset ipsa subsistere a corpore separata sine vegetali, sensitrici, ac mouente anima; quæ corruptibiles sunt, & a corpore non separabiles ergo rationalis anima in humano corpore posset inesse subiecto disincta a vegetali, sentiente, ac mouente anima; ut existimabat Plato ponens animam rationalem in solo cerebro; sensitricem, quam irascibilem appellat, in solo Corde; & vegetalem, quam vocat concupiscibilem in Hepate solo: sed fieri non potest ut in nobis plures animæ sint loco, & subiecto distinctæ, quemadmodum ponebat Plato; quia sic unus homo esset plura animalia; & non omnes partes alerentur, sed solū iecur; solūque Cor sciret; & solū cerebrū esset humanū; quæ omnia sunt absurda ex Aristotele; igitur anima rationalis non potest per seipsam subsistere a corpore separata, sine vegetali, sensitrici, atque motu; proindeque in obitu nostro cum ceterarum animarum viliorum interitu, corrumpitur & ipsa omnium perfectissima. Sed neque ratio hæc nobis humanæ mentis mortalitatem in Peripato persuadere potest: Concedentes enim Alexandro id, quod postremam, & omnium absolutissimam animam habet, ceteris quoque præditum esse; atque adeo hominem, cui rationalis anima inest, vegetalem quoque necessario, & sensitricem obtinere; quod pridem nos docuit Aristoteles: Dantesque in humano corpore plures istas animas a se invicem loco & subiecto disinctas non reperiri, ut Platoni placuisse videtur; sed simul adeo copulatas, ut ex pluribus veluti partibus una tota & integra anima humana coalescat; a cuius totius unitate homo id habeat ut unum sit animal; quemadmodum late demonstravimus ex Aristotele

A in Opere de Ortu Animæ humane: Negamus Alexandro, si rationalis anima posset a corpore separata per se ipsam subsistere sine vegetali, ac sine sensitrici; posse illam eandem in humano corpore inueniri loco & subiecto disinctam a vegetali, & sensitrici; ratioque negationis est, quam nos edocuit non uno in loco Magister, tum asserens ad aliam formam aliam esse materiam: tum damnans Pythagoricos, qui solum conantur dicere, quale quid sit anima; de suscepto autem nihil amplius determinant; tamquam possibile sit, secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quolibet corpus ingredi: tum statuens in patiente & d. sposito actum inesse actus: tum decernens, animam & in corpore inesse, & in corpore huiusmodi; & non, sicut Priores ad corpus aptabant ipsam, nihil ultra disponentes, in quo, & qualiter, quamvis non deatur, quodlibet recipere quodlibet: sic autem sit & secundum rationem; uniuscuiusque enim actus in eo, quod potentia ex sit, & in proprii materia aptus natura est fieri: tum demum inquiring, formas esse, sicut numeri sunt; nimirum anima rationalis quum sit actus potens perficere corpus, & ab eo independens; quatenus a corpore non pender, eatenus a corpore separari potest, & separata per se ipsam subsistere sine vegetali, & sensitrici; quæ a corpore dependentes, ab eo separari non possunt, Aristoteleo decreto; sed in hominis obitu corrumpuntur: Quatenus vero potest anima rationalis subditum sibi corpus perficere, eatenus in eo postulat dispositionem, & apparatus; atque adeo vegetalem, ac sentientem animam; quæ vere præparant corpus ad mentem, ipsumque reddunt aptam & propriam materiam, cui rationalis anima forinsecus adueniens apte copulari valeat in formam: sic profecto de mente Alexandri superna Intelligentia cælo assisens, quatenus ab orbe non pender, eatenus ab eo separata per se ipsam subsistere dicitur, & eo corrupto si disputationi detur ipsum interire posse sine illius animæ, quam informantem Alexander cælo concelebrat, permanere in æternum: quatenus vero corpori celesti copulatur in formam assiscentem, atque morticem; eatenus de Alexandri sententia in eo postulat animam informantem, sine qua in cælo motrix Intelligentia esse non posse dicitur ab Alexandro: sic melius, ac verius ex Aristotele, in Gubernator, qui forma navis est, ab ea independens, quatenus independens est a navis, eatenus ab ea potest abesse; & ab ea submersa cum remigibus, superesse incolumis: at vero in navi, seu trimem reperiri non potest suo munere fungens, eamque gubernare sine remigibus illius iussui parentibus. Sic Imperator, qui exercitui præesse dicitur, ut, Deus uniuerso, & intellectus animalibus rationalibus, re male gesta, post suorum militum interitum, Ducumque capturam, absens ab exercitu sine Ducibus, ceterionibus, Decurionibusque destitutus, per se subsistit, animo gerens habitum, quo scit, ac potest imperare; sed in exercitu degens, & ipsum gubernans, non est sine centurionibus, & decurionibus: sic demum auriga, qui currum sine equis non moderatur; precipitatis equis, & curru fracto, per se ipsum superest incolumis. Ita ergo rationalis anima, quæ per se ipsam subsistere potest post hominis interitum; corrupto corpore, ac interemptis anima sensitrici, vegetatrici; dum in corpore degit, ipsum vivificans, a vegetatrici ac sentiente disincta esse non potest. Atque his Alexandri rationes mortalitatem suadentes in Peripato diluantur.

Lib. 2.
ca. 1. &
seqq.

2. P. yf.
t. 26.
f. 1. de an.
t. 53.

g2. de an.
t. 24.
b2. de an.
t. 26.

13. Met.
t. 10.

3. dean.
t. 7.
1. de gē.
an. ca. 3.

m2. Phys.
t. 30.
2. de an.
t. 11.

12. Met.
t. 49 & 2.
1. Met.
su. 2. ca.
2.

Anima rationalis mortalitatem non conuincit eo quod Aristoteli forma dicatur inseparabilis, ut locus. Unde soluitur vigesima prima ratio a Porcio Alexandrinis adiecta. Cap. XXII.

Simon Portius auctorum nostrorum etate Philosophus illustris, Alexandri sententiam de mortalitate mentis humanæ in Peripato professus, multas rationes proprias Alexandrinis adiungit; quarum una ea est. Ruit & quartum, inquit, naturale fundamentum, finem ac formam se iungi a suo peculiari subiecto, quod cum specie compositum constat; quo quidem fundamentolibro quarto Physicorum Aristoteles locum non esse veram speciem demonstrauit; quandoquidem speciebus omnibus materiam com-
 4 de mē. hu. c. 3. Ratio. 21. b. 5. 18.

plentibus proprium est a suis materijs non separari; quare si aboleretur, mors, non separatio vilo pacto appellanda erit. Nos concedentes Aristotelem probare locum non esse formam, quia locus non est separabilis a re cuius est locus: Negamus hoc ideo contingere, quia omnis forma perficiens materiam sit ab ea inseparabilis; sed triplicem aliam ob rationem id contingit: una quidem est, quia si locus est forma locati, quum omnia corpora naturalia sint in loco; necessario forma omnis esset locus; & quum locus omnis sit a separabilis a locato; propterea fieret ut omnis forma naturalis esset separabilis a materia; quod falsum esse cum Aristotele censemus, existimantes in Peripato solam animam rationalem esse a materia separabilem. Altera vero ratio est, quia denominatio formarum quoad attributa communia fieri debet a maiori parte; proinde si propemodum innumere species formarum sunt a materia inseparabiles, & una sola rationalis anima separari valeat a corpore; potuit Aristoteles, cui quod parum distat, tamquam nihil distare videtur, cui nec una hirundo facit ver, nec vnus dies; potuit inquam Aristoteles impune constituere formam generatim esse a sua materia, quam continet, inseparabilem, neglecta separabilitate vnius mentis humanæ. Tertia demum ratio est, quia locus totum locatum continens, si forma est, locati est integra forma, & tota; non pars: modo concedentes quamlibet formam integram, totamque animam, ut ait Aristoteles esse a materia inseparabilem; Negamus animam rationalem esse totam animam hominis, integræque formam humanam; quia est animæ humanæ integræ, ac totius pars potior, a corpore separabilis, & ab alijs animæ partibus ætæquæ æternæ a corruptibili. Nec obstat huic tertiæ rationi, quod post argumenta non nulla nobis apud alios expendenda, Ioanni Grammatico Portius obiecit in-

quens, Querendum igitur est, si animæ in homine sunt actu tres, quoniam glutino inter se coherant, ut vnum animal componant? hoc enim primo de anima percunctatus est Aristoteles Platonem: Quod si vegetalis est actu seiuncta a ceteris animabus in homine, adeo ut ipsa iam transiit & corpulentia subiecti, in spiritu vero sensitiua, rationalis autem in animato corpore locum suum obtineat: partes animæ non erunt secundum rationem discretæ, ut non semel docuit Philosophus; sed partibus corporis fecernerentur, non quidem organicis, ut priores Philosophi senserunt, sed similibus: quo nihil leuius ac rudiùs excogitari

potest; si quidem quoniam ad functiones exercendas vtuntur organicis partibus, non est sane absonum, nec a ratione abhorrens; si partes animi, quas facultates Aristoteles nominat, in ipsis organis (quod Antiquiores fecere) constituantur; sed ut in partibus similibus nostri corporis, tamquam in proprijs subiectis, facultates disponantur, nulla ratio, nec sensus persuadet; nam ut vegetalis vtitur organis, iocinore, & ventriculo, ut preparant alimentum ceteris partibus; ita quod de alijs sentiendum est: Duos igitur errores committit Philoponus; primum, quod in distinctis partibus similibus animas collocat; alterum, quod nobis non explicat quoniam vniantur, ut vnum animal constituent: Aristoteles in vno subiecto, puta Corde has omnes facultates innasci tradidit, in vnaque asseruit esse animæ substantiam, quæ has facultates potentia in se complectitur, non aliter quam in circulo quadratum, & triangulum contineri docuit Euclides: Rationalis enim anima potentia & virtute sensitiua, & vegetalem; sensitiua vero vegetalem continet; quod in superiori inferior, quæ amplior, & capacior est, contineatur. Nos enim respondemus ex Aristotele, in homine vnicam esse animam totalem & integram; quæ humana dicitur; & a nobiliore sui parte denominatur, tamquam a fine, rationalis; non tamen dubitamus hanc animam ex tribus partibus, non loco & subiecto ut censebat Plato, sed ratione ac essentia realitateque distinctis coagmentari; quæ partes sunt vegetales, sentiens, & intellectiua; quam ab alijs duabus in homine genere distinguimus, & separari posse, ut æternam a corruptibili; nos docuit Aristoteles: Cohærent autem hæ tres animæ partes actu in vnam animam humanam Aristoteli non alio glutino, quam quia vegetalis est in potentia ad sensitiuam, ut ad sui actum; & hæc ad rationalem, ut ad sui finem & complementum; ex pluribus enim, quorum alterum sit in potentia ad alterum ut ad sui actum, nullo negotio fit & vnum per se: sunt autem tres hæ partes primum in Corde radicate ab ortu, deinde consimiliter in vniuersum corpus diffusæ, ut late probauimus ex Aristotele in libello nostro *De Animarum coextensione corpori*. Nec Aristoteles vsquam ait, vnam animæ substantiam potentia in se complecti facultatem vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem; ut circulus quadratum, & triangulum continet; nec vsquam dicit, rationalem animam continere in se potentia & virtute sensitiuam, nec sensitiuam contineri vegetalem: Sed Aristoteles inquit, animata ipsa nobiliora, & posteriora continere in se animata viliora, & priora; nam homo in sui natura continet essentiam animalem, & animal in se continet essentiam vegetatiuam, ut quadratum continet in se potentia triangulum; sunt hæc Aristotelis verba, *Similiter autem se habent ei, quod de figuris, & quæ circa animam sunt: semper enim in eo, quod est cōsequenter, est potentia quod prius est, & in figuris, & in animis: his in animatis inquit, non in animabus; ut in quadrato quidem triangulus est, nec vlla mentio circuli fit; in sensitiuo autem, quod est animal, vegetatiuum inest: Quare secundum vnumquodque querendum, quænam sit vniuscuiusque anima: ut quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestię: sine enim vegetatiuo sensitiuum non est; a sensitiuo autem separatur vegetatiuum in plantis: Iterum autem sine tactiua quidem aliorum sensuum nullus*

de pan. animal. m. delog. & br. n. 2. de an. t. 11. 01. de an. t. 7. 1. de an. t. 82. 2. de an. t. 1. 2. de an. t. 49. 2. de an. t. 7. 2. de an. t. 7. 2. de an. t. 7. 2. de an. t. 16. 2. de an. t. 7. 2. de an. t. 31.

est status autem sine alijs est; multa enim animalium neque visum, neque auditum habent, neque odoris sensum. Et sensuorum alia quidem habent secundum locum, motum, alia vero non habent: vitima autem & minima ratiocinationem, & intelligentiam: quibus enim inest ratiocinatio corruptibilem, his & reliqua omnia; quibus autem illorum, unumquodque, non omnibus ratiocinationes, sed quibusdam quidem neque imaginatio, alia autem hac sola vivunt. Ex quibus, apertissime constat, Aristotelem non ponere animas inferiores ac viliores potentia contineri in dignioribus animis; sed animata nobiliora & posteriora continere in se naturam animatorum priorum ac viliorum; & proinde habentia digniores animas in se continere viliores quoque, & communiores; ut specialis natura genericam in se continere dicitur; homo naturam animalis, & vegetabilis; ac proinde cum rationali animam sensualem, & vegetalem: quas potentia continere dicitur, quia eas ut partes essentialia continet, & naturas genericas, non distinctas loco & subiecto; sic enim partes in toto potentia sunt, & genera in specie: non quod una sit animæ rationalis essentia simplex in homine, quæ fungatur officijs animæ sensuæ, & vegetatiuæ; quia neque quadratum fungitur officio trianguli, habetne suas proprietates; neque sensus visus fungitur officio tactus. Sed redeamus ad p̄sum. Iuniores cum Toletobus quartam rationem adhibent principali dubitationi dicentes, Locum separari a corpore, manente corpore; at formam separari ab homine non manente homine. Quæ ratio non recipitur; quia ut locus non separatur a composito ex loco & locato, manente composito eodem; sed separatur a locato, manente corpore locato eodem: sic anima rationalis non separatur ab homine composito ex anima & corpore, manente composito eodem homine; sed vere separatur a corpore vivo manente corpore cadaveris: Quare tres priores rationes amplectimur Portij dubitationē exacte diluentes.

Aeternitati mentis humana in Peripato non refragari, quod non habeat motum, aut opus æternum: Quo tollitur vigesima secunda ratio mortalitatis a Portio proposita. Cap. XXIII.

Alia ratione sententiam Alexandri de mortalitate animæ confirmat Portius addens, Ratio igitur & via ad demonstrandū materiæ expertes formas æternas esse, ex opere à Philosopho petitur et mox quare si per rationes, quibus ad hæc perquirenda usus est Aristoteles, licet mihi mentis humanæ æternitatem inuestigare; procul dubio nulla est, quæ æternitatem eius probet; quoniam si mentem humanam ut formam, & ut motorem accipimus; quū formæ conditiones ex functionibus & actionibus cognoscantur; nulla prorsus est in homine motio, aut operatio, quæ continua & perennis sit; sed omnes quiete intercipiuntur, & abolentur: Intellectio siquidem marcescit, pereunt scientiæ, opiniones, appetitiones, progressiones, sensus, & nutritiones: Itaque ut libro tertio de cælo corruptibilium principia corruptioni obnoxia, & æternorum æterna esse dixit Philosophus; simili quoque argumento concludamus, operationes corruptibiles a formis corruptibilibus, & ab æternis æternas prodire: Quū

igitur operationes hominis interire sentiamus; iudicandum ne est sine cunctatione, formam quoque deficere? Nam si corpus spectes hominis; quum perpetuis obijciatur mutationibus, & decrementa incrementaque patiatur, & contrarijs agitetur qualitatibus; quoniam pacto eius forma, quæ materiam informat, & ut sic dicam, animat, afficiturque simul cum corpore, æterna esse possit, non video; Enimvero si ad intellectum potentia proprius accedimus, & illum ut subiectum ac potentiā rerum intelligibilium perpendimus; quoniam Philosophus notavit, non esse rationabile mobile aliud quod esse sempiternum, cuius non contingat esse motum sempiternum; quod hæc reciprocentur; nempe quibus non contingit secundum naturam motum esse sempiternum, ijs quoque accedit, nec mobile quidem esse sempiternum, nec facultatem mouentem; Quumque nullum actum, nullumque opus intellectus æternum videamus; nec ipse etiam erit æternus. Hæc ille. Quibus ab æternitate mentis humanæ discedere non debet Aristotelis alumnus in Peripato; nam concedentes primo, rationem & viam ad demonstrandum formas immateriales æternas esse, a Philosopho peti ex earum operibus; Negamus nullam esse operationem intellectus humani, quæ illius æternitatem probet. Ad probationem concedentes humanam mentem, ut est principium motus, actionem æternam non habere, ac perpetuam non esse in Peripato; nam a corpore separata, non mouet; Negamus animam rationalem, ut est forma simpliciter, ab Aristotele perpetuam non probari ex operationibus; licet enim ut forma hominis est, perpetua non sit; quia homo corruptibilis est; eoque mortuo, non amplius hominem informat, non amplius est hominis forma: tamen ut est forma simpliciter, seu substantia simplex, incorporea, & intellectiva, Aristoteli æterna est; & hoc ex eius operationibus in Peripato demonstratur: concedentes enim nullam prorsus in homine motionem, aut operationem esse quæ continua, & perennis existat; sed omnes quiete intercipi, & aboleri; Dantesque nutritionem, sensus operationem, progressionem, & appetitionem sensualem quamlibet per se corruptibilem esse; quum sint corporeæ functiones; Negamus primo intelligendi functionem, ac scientiam æternam absolute non esse; nam Aristoteli per accidens marcescit intellectio, & scientia humana; quum id habeat a corporis contagione mens hominis, ut in corpore degens non possit semper intelligere; auocata ad corporis gubernationem, turbataque a vehementioribus sensuum passionibus; utque in separatione a corpore pristinos habitus scientiæ amittat ob mutationem, quæ tunc in homine maxima fit: Sed ubi a corpore separata nullum materiæ patitur impedimentum, Aristotele doctore; vivit optimam vitam, & æternam sui habet intellectionem, & scientiæ habitum acquirere immarcescibilem. Negamus deinde mentis humanæ perpetuitatem a sola suæ functionis æternitate probari; nam ab eiusdem operationis, etsi corruptibilis, immaterialitate demonstratur animæ perennitas in Peripato: Quum ergo functio intelligendi, quam edidit anima rationalis in corpore degens, non sit operatio corpori communis, ac in instrumento materiali celebrata, sed animæ propria, incorporea, & im-

mate

b2 c2l t.
t. 2. 17.
& seqq.

c1 de an.
t. 12. 13.

d1. de an.
t. 66.
e3. de an.
t. 16.
f7. Phys.
t. 20.
gde long.
& br. v.
cap. 2.
b Præd.
Qualit.
t. 12 Met.
t. 51.

k1. de an.
t. 11. 12.
13.
l2. de gē.
t. 44.
m3. de an.
t. 67.
n2. de gē.
an. c. 3.

materialis Aristot.; certe causā illius animā separabile, & im-

mortalē statuere debet Aristotelicus. Deinceps functionis aternitas gemina esse potest altera sine intermissione continua, & altera interpolata; ut constat

3. Phyl. 8. Phyl. 3. de an. t. 16. Lib. 2. cap. 27. 3. de an. t. 20. 12. Met. t. 51. si. post. t. 65. 8. Phyl. cor. lib.

ex Aristotele demonstrante perpetuitatem in motu cum generatim sumpto interpolatam; tum circulari sine intermissione continuam; sane ut prior aternitas nobilior est posteriore; sic operationi præstantiorum formarum competere debet: Quare supra rationalem animam collocata Diuinæ mentes aternā sine intermissione functionem tam intelligendi, quam mouendi obtinuerunt; mens autem humana solam aternitatē intellectiōis interpolatam habet; quia non semper intelligit in corpore degens, sed plerumque functionem intelligendi, ob materiæ culpam, interrompere cogitur; ut fuse probauimus in libris *De Vita*: Sed antequam corpori vniatur, & post sui recessum a corpore, semper intelligit Aristoteli: sic materia prima aterna est, licet non semper habeat sine intermissione mutationem ad nouam formam, plerumque manens quiescens sub forma recepta; quia semper motu aliquo cietur interpolato; est autem propria materiæ operatio in se recipere nouam formam: Sic Lunæ propria passio eclipsis est; / quæ apud Aristotelem sine continuitate, sed cum euidentissima intermissione semper est; & optimè Lunæ perpetuitatem demonstrare potest. Sic Aristoteles aternitatem Primi Motoris non minus ex aternitate interpolata motus generatim, quam ex aternitate continua lationis atheræ circularis demonstrauit. Intellectio igitur ab humana mente prodiens quum absolute perpetua sit in Peripato, licet interpolata, satis apta censetur, ex qua perpetuitatem intellectus humani colligere valeat Aristotelicus.

Rationalis animæ immortalitati non officere quod sit, vel non sit prima, nec principium vniuersi: unde tollitur mortalitatis ratio v. g. ex materia similiter a Portio promulgata. Cap. XXIV.

de mē. hu. c. 5. Ratio. 23.

Onit ibidem Portius aliud in Alexandrinæ sententiæ confirmationem mortalitatis argumentum, adiungens, Quum aterna nulla sint nisi principia, & quæ rationem primi subeunt; iacit Aristoteles aliud fundamentum, nempe non esse processum in immensum. Post hæc docet corpus cæleste esse substantiam aternam, ex ipso motu aeterno, qui in mobili aeterno necesse est ut in sit; eiusque mobilis substantiam non esse nec elementum aliquod, nec ex elementis conflata oportet. Quin etiam confirmat motum esse aeternum, communi ratione, quoniam alioquin ante motum semper esset motus; & proprie de motu circulari, quoniam non esset primus; quum tamen motus circularis sit primus, & continuus, & vnus; sequitur ipsum nullam intercapedinem habere: igitur in infinitum progredi erit rationi consentaneum; quum contrariis terminis non coerceatur. Præterea libro primo Physicorum materiam aternam esse demonstrauit; quum enim materia sit primum principium, ex quo fit aliquid quum in sit; si fieret ex aliquo, profecto fieret ex seipsa; atque ita esset prius quam orta fuisset. Adhuc, si corrumpere (quum corruptio sit transitus in materiam) postquam corrupta esset, iam esset: hæc sane ratio ponit dari pri-

A „ mum in materijs; quoniam in omnibus modis & „ generibus causarum summa semper perquirenda est causa, ut plane in minori Alpha Metaphysices Aristoteles persuasit, & secundo Physicorum: „ Omnia itaque, quæ cognouit esse aterna, prima „ esse putandum est; ceu primam materiam, & primum motorem (non solum autem Deum vocat primum motorem, sed omnes mentes Diuinas, a quibus cælum & natura pendet, libro octauo Physicorum) similiter & primum corpus, & primum motum circulare: Si ergo (quod paullo post adijcit) „ mens humana inter prima principia vniuersi non „ adnumeratur; quippe quæ vni speciei a natura destinetur; sola autem principia vniuersi prima aterna esse Aristoteles statuit, ut diximus; iam humana mens Aristoteli non erit villo pacto sempiterna.

B „ Nos autem huic rationi occurrentes primo negamus, sola principia vniuersi apud Aristotelem aterna esse; tum quia cæli quantitas, figura, lux, perspicuitas, & alia id generis accidentia perpetua sunt; quæ tamen vniuersi principia non sunt; sed effectus a talibus principiis prouenientes: tum quia generatio, & corruptio Aristoteli sunt aterna; quæ tamen inter prima vniuersi principia non collocantur; quum sint operationes ab ijs principiis emanantes: tum quia, tempus Aristotele doctore, perpetuum est; apud quem tamen primum vniuersi principium non est: tam quia motus generatim eodem auctore aternus est; qui tamen eidem vniuersi principium non est: Quid ergo vetat in Peripato mentem humanam aternam esse, licet vniuersi principium non dicatur? Negamus deinde, solum aterna esse, quæ prima sunt absolute, ac speciatim prima vniuersi principia; quia materia perpetua, & aterna ponitur Aristoteli; cui non ita prima est, quin etiam sit vltima; est enim primum subiectum, ex quo inexistente fit quodcumque generatur; & vltimum in quod abit, quodcumque corrumpitur; atque ut ei competit esse ingenerabilis, quia prima est; sic ei conuenit esse incorruptibilis, quia vltima est: Quare licet disputationi concedamus, animam rationalem non esse primam formam; quia tamen est vltima, ut colligitur ex Aristotele; iam in Peripato ipsa incorruptibilis esse dicenda est. Sed & Aristoteli dicitur euidenter esse prima dignitate, & antiquissima, & ideo ingenerabilis. Ceterum ut materia non est primum principium vniuersi; at solum principium b primum, & vltimum subiectum subcælestium ortui & interitui obnoxiorum; ideoque Magistro constituitur ingenerabilis, & incorruptibilis, ac propterea omni ex parte sempiterna: sic anima rationalis Aristoteli quum sit prima omnium formarum subcælestium; ut quæ sit antiquissima, & domina, & principium secundum naturam, & principalissima, præstantissimaque forma formarum; & vltima, seu finis, ac terminus naturalium formarum; perinde ac materia, in Peripato statui debet ingenita, incorruptibilis, & vndique perpetua. Negamus iccirco deinceps, rationalem animam non esse primam formam in genere subcælestium, ut materia primum subiectum est omnium generabilium in mundo elementari: Quare nihilominus quam materia prima, rationalis anima ponitur ab Aristotele perpetua. Negamus deum esse primum sufficere ad aternitatem adstruendam in Peripato; non ne Magister apertis verbis, & ore rotundo primam appellat animam vegetalem, &

mor-

maxime communem; quam tamen ortui, & interitui A
damnatam æternitate priuat. Non ergo concludit
intentum allata Portij ratio.

*Anima rationalis mortalitas colligi non debet ex eo, quod
mouetur per accidens ad motum humani corporis; vn-
de soluitur mortalitatis ratio vigesima quarta pariter
a Portio producta. Cap. XXV.*

S Vbnequit ibidem Portius aliam sui placiti confir-
mationem ex Aristotele dicens, Ad hæc, etsi ani- B
mam immobilē, nulloque motu cieri, libro primo
de Anima docuit Philosophus, animæ nihilominus
nostre rationali, aut intellectui potentia non tanta
accedit immobilitas, vt inde æternitatem nancisci
liceat; quoniam, vt libro octauo Physicorum præ-
cipit Philosophus, primus motor nulla peni-
tus agitur mutatione: & quamquam poste-
riores orbes cum pluribus circumferuntur mo-
tibus, & ab alio quadam ratione moueri dicuntur;
Intelligentiæ tamen posteriores nulla ratione mo-
uentur, quamuis orbes ab alio moueri dicantur, C
nisi vt velimus longa æquiuocatione: Sed moueri
per accidens a seipso corruptibilibus solum com-
petere asseruit eodem loco Philosophus: huic sub-
nectas, sed animam hominis moueri contingit a
seipso per accidens, quum mouetur ad motum cor-
poris: quare necessario sequitur, ipsam corrupti-
bilem esse: quod autem mouetur non sua natura,
sed motu quo corpus ciatur, docuit Philosophus
libro primo de Anima, inquiens, per accidens ta-
men, vt diximus, moueri potest; & seipsam moue-
re; mouetur namque corpus, in quo est; mouetur D
autem, vt patet, ab anima: alio vero modo fieri ne-
quit vt ipsa mouetur motu ad locum accommo-
dato: Hinc colligamus, quum animæ rationali con-
ditiones e regione dissentientes & contrariæ eter-
nis formis competant, sine controuersia illam ef-
se corruptioni obnoxiam credendum;

Quæ sic in argumentum breui contexi possunt, Mo-
ueri secundum accidens a seipso corruptibilibus solu
inest, vt ait Aristoteles: sed eidem anima rationalis
mouetur a seipso per accidens: ergo Aristoteli ratio-
nalis anima est corruptibilis. Cui quidem rationi
breuiter respondet Tholosanus, & Tolerus asse-
rens sensum Aristotelis hanc esse, quod principia,
quæ se per accidens mouent, in corruptibilibus sunt:
& ita est, inquit; omnes enim animæ iusunt in cor-
poribus corruptibilibus, & generabilibus; quod
tamen omnes non maneat post corpus, non colligi-
gitur.

Nos tamen id non recipimus; quia sensus Aristote-
lis est, vt moueri secundum accidens a seipsis inesse
solum principijs motus corruptibilibus; vt patet ex
littera contextus; Quare difficultatem aliter eluimus;
& primo quidē, quia rationalis anima, licet absolute
quatenus substantia est, seu quatenus intellectiua est, sit
natura incorruptibilis, & perpetua, vt ait Aristoteles;
tamen a quatenus est principium motuum in homine,
habet naturam corruptibilem Aristoteli; siquidem
in hominis obitu definit esse motrix, remanens in-
tellectrix; quod notat Aristoteles; non enim separata
mouet anima, quæ separata existens intelligit; &
hoc ideo, quoniam ad mouendum necessario indi-

get instrumento corporeo, cuius non indiget ad
intelligendum: Quamobrem anima rationalis, qua
motrix est, a corpore inseparabilis est; qua vero in-
tellectrix est, a corpore separabilis est: Aristoteles igitur
allato loco tractans de principijs mouentibus
animalia nostratia per se, & seipsa per accidens agi-
tantibus iure dixit ea omnia esse formaliter corrupti-
bilia; statuitque ipsum moueri secundum accidens a
seipso inesse solum principijs mouentibus corrupti-
bilibus. Deinde vero monemus principium moti-
uum in homine non esse proprie solam rationalem
animam, quæ immortalis est; sed totam animam hu-
manam, & speciatim animam in nobis cognoscentem
& appetentem, vt tertium quid ex anima rationali, &
sensitrici constitutum; quod late nos docuit Aristoteles:
vnde quamuis rationalis pars animæ humanæ
sit incorruptibilis Aristoteli; sentiens tamen, & con-
stitutum ex sentiente, ac rationali; atque adeo princi-
pium motuum hominis adæquatum, seipsum mouens
per accidens ortui & interitui, subiacet: vt propterea
loco citato tractans Aristoteles de principio mo-
uente subcælestia animalia per se, ac seipsum per acci-
dens formaliter, ipsum merito statuat esse corrupti-
bile, sine præiudicio immortalitatis animæ ratio-
nalis. Deinceps autem obseruamus Aristotelem doce-
re nos; principium motuum in homine esse intelle-
ctum / actuum, seu practicum, non autem speculati-
uum: Quum autem anima rationalis eatenus a cor-
pore separabilis, & perpetua dicatur Aristoteli, qua-
tenus est intellectus speculatiuus, non autem actiuus,
aut practicus; quia separata speculatur, nullam agi-
bilitatem curam habet, nullam praxim effectibilem exer-
cet: iam potuit Aristoteles, animæ rationalis immor-
talitate salua, constituere principium motuum sui ip-
sius secundum accidens absolute, atque adeo in ho-
mine, corruptibile esse. Demum adnotamus Ari-
stotelem constituere intellectum, qui principium
motuum est in homine, cum appetitu coniungi ad
motum efficiendum: ast appetitus non fertur nisi in
præcognitum: quare intellectus motiuus in nobis
est non pura substantia rationalis animæ, seu nuda
facultas intellectiua, sed intellectus in habitu habens
in se notitiam boni prosequendi, vel mali fugiendi;
& proinde coniunctum ex animæ rationalis essentia,
& notione boni, seu mali agibilis, excitantis appetitum
ad sui prosecutionem, vel fugam; vt perspicue decla-
rat Aristoteles: Ceterum concedentes intellectum in
habitu, quæ alibi passiuum nuncupat Aristoteles, &
principium motuum sui ipsius per accidens, esse
corruptibilem; Negamus id repugnare rationalis ani-
mæ perpetuitati, quam tribuit Aristoteles intelle-
ctui speculatiuo, quatenus est pura substantia ratio-
nalis animæ, ac intellectus possibilis ab omni habitu no-
titie contradistinctus.

*Immortalitati rationalis animæ non officere, quod in mar-
te hominis corrumpatur scientia, & habitus omnis men-
tis humanæ priuatur: vnde tollitur mortalitatis ratio
vigesima quinta similiter a Portio prolata. Cap. XXVI.*

P Rosequitur Portius Alexandri dogma communire
alio argumento, dicens, At vero, vt iam superius
adnotauimus, libro de Longitudine vite scientiæ,
ac ipsum habitum aboleri voluit Philosophus, qui
dem

m3. de 2.
t. 35. 56.
m3. de an.
t. 6. 7.
88 Phys.
t. 52.

p3. de an.
t. 48.
& leqq.
q2. de an.
t. 11. 21.
22.
12. Met.
t. 17 51.
78. Phys.
t. 52.
f3. de an.
t. 49 50.

f2. de an.
t. 21.
112. Met.
t. 17 51.

88. Phys.
t. 52.
73. de an.
t. 49. &
leqq.

23. de an.
t. 49. &
leqq.
23. de an.
t. 20.
11. de an.
t. 61.
22. de an.
t. 11. 12.

Ratio. 25.
de men.
hu. c. 7.

61. de an. t. 66. sane est in ipsa mente; igitur illud, quod interiorius corrumpitur, qui intellectus & passiones, & possibilis dicitur, non est ipsa imaginatio, sed intellectus potentia, in quo scientia ipsa & est, & fit: Quod quidem vel hoc argumento persuaderetur, Philosophus nos docere volens quasdam formas duplici modo definire, aut per suum contrarium, aut per subiectum (puta scientia per deceptionem, aut oblivionem aboletur, & per corruptionem subiecti) inquit, corruptis animalibus corrumpitur scientia, & sanitas; voluit igitur quod per subiecti corruptionem & habitus animi, & corporis deperdantur: ut igitur Aristoteles sibi ipsi constet, & varia non sentiat (quod quidem semper fuit illius institutum) dicendum est, illud, quod interiorius corrumpitur, esse subiectum, in quo est scientia; atque id erit intellectus potentia, & animæ facultas, ac instrumentum sine quo homo nihil intelligit; quamvis intellectus agens sit æternus. Non igitur est intelligendum de imaginatione, quæ est instrumentum extrinsecum, ad ipsum intelligere conducens; sed si ad actum referas, non tamen ad habitum obfirmatum referri potest; quia habitus, corruptus adhuc imaginatione, non deperditur: quum sit forma rationis. Itaque quoniam actiones, & ipsi habitus abolerentur; necessario affirmabimus, intellectum potentia vna cum homine definire.

Ceterum nec ista nobis animæ rationalis mortalitatem in Peripato suadere possunt. Concedentes etenim subiectum, in quo est habitus scientiæ, quin & ipsa functio intelligendi, quæ dicitur actio immanens, esse rationalem animam, & omnino mentem, ac intellectum possibilem, ut quid ab imaginatione contradistinctum: vltroque dantes, Aristoteli & corruptis animalibus corrumpi & scientiam, & sanitatem, quæ in animalibus: Quin & admittentes id, quod interiorius corrumpitur, dum intelligere marcescit, & dicitur intellectus passivus, non esse imaginationem; Negamus primo id, quod interiorius corrumpitur, esse substantiam intellectus possibilis; nam ut infra suo loco demonstrabimus, est simulacrum in anima præexistens, ac obiectum intellectui cognoscendum representans; ea enim est morbi, mortisque vis, ut præexistentes in animo cunctos habitus obliteret, cunctasque notionum imagines eluat. Deinde confitentes, intellectum passivum corruptibilem, esse intellectum potentiam, in quo scientia est, atque adeo intellectum in habitu; Negamus proinde substantiam intellectus possibilis, animæque rationalis Aristoteli non esse perpetuam, & omnino ingenitam, & incorruptibilem; quod enim de materia prima scribit Aristoteles,

Corrumpitur autem & fit; est quidem ut sic, est autem ut non: quatenus enim est, id in quo, secundum se corrumpitur; quod enim corrumpitur in hoc, est privatio: quatenus autem secundum potentiam, non per se, sed incorruptibilem, & ingenitam necesse est ipsam esse: id ipsum nos in Peripato dicimus de mente humana, quam pulchre materiei Magister comparare videtur, nimirum mens possibilis, quatenus est id, in quo est habitus scientiæ, ut forma in materia, secundum se corrumpitur; quod enim corrumpitur in hoc aggregato, seu composito ex anima & scientia, est ipse habitus scientiæ; quatenus autem anima consideratur secundum potentiam intelligendi, ab habitu scientiæ contradistin-

ctam, est Aristoteli necessario ingenita, & incorruptibilis. Deinceps admittentes formas non nullas, & speciatim scientiam Aristoteli duplici modo definire, aut per suum contrarium, aut per subiectum; Negamus hos esse modos speciales; quum generici sint; nam ut contrarium, quo scientia definit esse, duplex est: alterum positivum, deceptio; alterum privativum, obliuio; ita subiectum accidentium, & formarum suarum corruptionem multifariam aduehit; non sola sui corruptione; sed ut ait Aristoteles, vehementi mutatione; quæ fit tum vi morbi magni, tum ob senectutem, tum ob mortem hominis, corruptionemque compositi; scribit enim, [Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior, & diuturnior est: tales vero sunt scientiæ, & virtutes: scientia enim videtur esse permanentium, & diuturniorum: ut si quis vel mediocriter sumat scientiam, nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi: similiter autem & virtus, ut iustitia, & temperantia, & singulorum, non videntur posse facile moveri, neque facile permutari.] Sed de hac re late posterius: Quare concedentes corruptione subiecti deleri formas illius; Negamus ea sola tales formas aboleri; nam & grandi mutatione subiecti, citra eius corruptionem, illius accidentia delentur: magna vero mutatio mentis fit, dum ipsa in hominis obitu a corpore separatur. Quam sane mutationem aperte nobis innuit Aristoteles, dum ait loco citato, [De alijs igitur alia ratio; sunt enim & propria corruptio: nes multis entium; ut scientiæ, sanitati, & ægritudini: hæc enim corrumpuntur etiam non corruptis susceptivis, sed saluatis; ut ignorantie quidem corruptio reminiscencia, & disciplina; scientiæ autem, obliuio, & deceptio; Secundum accidens autem, consequuntur naturalia aliorum corruptiones: corruptis enim animalibus, corrumpuntur & scientiæ, & sanitas, quæ in animalibus.] Cur non ait Aristoteles, corrupta anima? quia in hominis interitu corrumpitur scientia, non ad corruptionem animæ, quæ illius proprium subiectum est; sed ad animæ grandem mutationem, quæ separatio est ipsius a corpore, quod moritur: Nisi dicamus nunc, animal esse subiectum denominationis, & attributionis; seu remotum, & mediatum; si non inhesionis, seu proprium & immediatum: loquitur Aristot. hic de animali rationali: accidentiaque corrumpi ad corruptionem subiecti denominationis, & attributionis, seu remoti, & mediatum; mutato solum, non item corrupto subiecto inhesionis proximo, & immediato scientiæ, quod est anima rationalis. Multifariam igitur aboleretur scientia ex animo apud Aristotelem, vel per contrarium positivum, eam destruens; cuiusmodi est deceptio fallacibus argumentis innixa; vel per contrarium privativum, eius causam conservatricem delens; uti est obliuio in ultimo senio contingens; vel per subiecti grandem mutationem, quæ fieri consuevit a morbo vehementi, & a morte, quæ separatio est animæ a corpore, cui maxime nexu copulabatur: Ceterum non accipimus a Portio, intellectum potentia, & facultatem animæ esse instrumentum sine quo homo non intelligit; quum reuera intellectus sit principium quo primo & homo, & anima intelligit; instrumentum, non est principium quo secundario agens operatur. Nec officit probatio ex Problematis a Portio citata, tum quia

quia problematica doctrina parem vim probationis non habet acroamaticæ; tum quia mentis nomine Magister ibi; non substantiam intellectus possibilis innuit, qua de agimus in præsentia; sed habitum intellectus, qui dici potest instrumentum quoquo pacto intellectus ad intelligendum. Sed accipientes a Portio, corrupta imaginatione, non deperdi habitum scientiæ; quum sit hic forma rationalis animæ; eum immortalitatis assertorem ex Aristotele, quamvis inuitum, facimus; nam Aristoteli dicitur anima esse a corpore separabilis, cuius sit aliqua passio propria, quæ sit sine imaginatione. Non ergo Portius opinionem Alexandri de rationalis animæ mortalitate satis firmis argumentis in Peripato communiuit.

1. de an.
l. 12. 13.

Anima rationalis immortalitati non refragari quod Aristoteles animæ corruptionem aliam non dederit, præter corruptionem, qua corrumpitur corrupto corpore: unde soluitur mortalitatis ratio vigesima sexta ab Ephesio, & Castellano proposita. Cap. XXVII.

Post Portium Iulius Castellanius, sed ante utrumque Michael Ephesius eandem ab Alexandro promulgatam animæ rationalis originem ex semine, ac mortalitatem haurire se putant ex Aristotele, talia scribente, [*Sunt enim & propriæ corruptiones multis entibus; ut scientiæ, sanitati, & ægritudini; hæc enim corrumpuntur etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis; ut ignorantia quidem corruptio, reminiscencia, & disciplina; scientiæ autem, obliuio, & deceptio: secundum accidens autem consequuntur naturalia aliorum corruptiones; corruptis enim animalibus corrumpuntur & scientia, & sanitas, quæ in animalibus: Quapropter & de anima ratiocinabitur quis utique ex his; si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima, sic in anima in corpore; erit utique ipsius & alia corruptio, præter corruptionem, qua corrumpitur, corrupto corpore; Quare, quoniam non videtur esse talis, aliter utique habebit ad corporis communionem.*] Quæ sic Ephesius interpretatur, Accidens quum & per se corrumpi valeant a contrariis, incolumi subiecto; & per accidens, ad subiecti sui corruptionem; profecto si anima non est corporis forma; quod in Libris de anima dictum fuerat; sed paullo post ipsa corpus ingreditur, quemadmodum inquiunt aliqui, sensitiua simul & rationalis; (Nonnulli siquidem sunt, quibus placeat, nutritiuam iuxta & auctiuam cum semine condescendere; sensariam autem potentiam, & rationalem eo instanti, atoque temporis ingredi, quo fetus ab utero foris deuoluatur, & emergat) si, inquam, anima non forma sit, sensitiua scilicet, & rationalis; nec cum humano semine condescendit; sed non aliter ac scientia postmodum ingreditur (hæc enim per disciplinam animæ innascitur) certe ipsius altera esset corruptio; corruptionem autem dico eam ex corpore expulsionem, ex corruptione illa, qua corrumpitur corrupto corpore, facta; ut enim est

de long.
& br. v.
cap. 2.

1. de an.
l. 4.

propria quædam & peculiaris scientiæ consumptio, quæ seruato sit corpore; estque alia secundum accidens, per quam cum animali ipso simul corrumpitur: ita & animæ geminas necessarium est esse corruptiones; dummodo velint ipsam post ingredi: quod si concedatur, sit, ut aliquando anima corrumpatur, vel si a corpore separatur, animato ipso minime corrupto: Quemadmodum cum scientia iuxta non absumitur anima; sed ea potius corrupta, incolumis anima remanet; similiter res potulare videbatur, ut corrupta anima, & separata, remaneret corpus, essetque post ipsius animæ euolutionem adhuc animatum: Quod fieri minime videmus, immo penitus inanimatum resolui: Quoniã igitur (inquit) non huiusmodi conditionis apparet animam esse, id est, quoniam igitur non apparet non corruptrix corporis; neque enim non corrumpit, sed magis abolet; aliter se habebit ad corporis communicationem, id est, forma inseparabilis erit, neque erit, quod alij meris nugis commentantur. Quam interpretationem Leonicensis accipit, & Iulius Castellanius, qui hunc eundem locum explicans ita pro Alexandri sententia de mortalitate (scribit) Hæc sunt Aristotelis verba; ex quibus duo potissimum contra Simplicianos eliciuntur: Alterum sane est, quod quum quædam formæ duplici de causa, per se, & ex accidenti, videlicet ratione contrarij, & subiecti ratione, cui insunt, delectantur; scientia, quæ in intellectu nostro, tamquam subiecto adhæret; vel saltem in eius vi, ac potestate sita est; & ab eo comparatur, & exercetur; non solum obliuionis, & fraudis causa; sed etiam propter interitum destruitur hominis. Alterum vero est, quod ex hoc loco maxime perspicuum sit, intellectum vna cum reliquis animæ viribus ex semine oriri, atque hominem informare: Quum enim Aristoteles duplici ratione quasdam formas interire docuerit, vel ratione contrariorum, vel propter subiectorum, in quibus insunt, dissolutionem; addit deinceps, propter hæc posse aliquem argumentari, animam extrinsecus ad corpus non accedere, sed esse illius formam, quæ & potentia feminis educatur: Etenim si anima (sub nomine animæ intellectus præsertim comprehenditur; quoniam de hoc magis est controuersia) non fuerit animati corporis forma; quæ e semine statim oriatur, sed postea accesserit, ut scientia, quæ deinde in animam nostram aduenit, & disciplina comparatur; poterit sane aliter interire præter eum modum, quo interitum corporis sequitur; siquidē ut scientiæ, & aliarum formarum; quæ extrinsecus adueniunt, proprius est alter interitus, quo superstitibus adhuc eorum subiectis patiuntur; & alter non proprius, ac ex accidenti, quo pariter vna cum subiectis proprijs tolluntur; ita necessario duplex animæ daretur interitus, si postmodum corpori adiungeretur; unde necessario periret aliquando anima animali adhuc incolumi remanente: Ceterum quum non appareat, addit Philosophus, animam esse eius naturæ, ut ea pereunte adhuc animal superstes relinquatur; sed ipsa potius cum animali intereunte deficiat; assensendum est, eam aliter, ac scientia subiecto proprio iungatur, cum corpore societatem iniuisse, nempe e virtute feminis educatam huic tamquam

de hum.
intell.
cap. ult.

E for-

„formam coniunctam esse, quæ ab eo nequeat
„separari. Duo igitur ex citato loco sunt firmis-
„sime accipienda, quæ in unum etiam rediguntur,
„videlicet, humanam animam, vt reliquæ sunt
„naturales formæ, corpori animato esse coniun-
„ctam; præterea intellectum hominis interitum,
„consequi. Cuius quidem rei illud est signum,
„quoniam animali extincto scientia pariter, quæ ip-
„si inerat, euanescebat.

Quæ dicta in hac rationem breuiter contexi pos-
sunt. Si anima est in corpore, vt scientia est in
anima: ergo anima præter eam corruptionem, qua
corrumpitur per accidens ad corruptionem corpo-
ris, haberet aliam corruptionem propriam & si-
bi essentialem a contrario: sed anima non est in
corpore, vt scientia in anima; nempe anima non
aduenit forinsecus præexistenti corpori, vt scien-
tia præexistenti aduenit animæ: igitur anima præ-
ter eam corruptionem, qua corrumpitur per acci-
dens ad corporis corruptionem, quod ideo proba-
tur, quia corruptis animalibus corrumpitur scien-
tia, quæ in animalibus, quam superesse oporteret
in anima supersistere, non habet aliam corruptio-
nem sibi propriam & essentialem a contrario.

Veramenimvero nos ob istam rationem immor-
talitati rationalis animæ cum Alexandro non renun-
tiabimus: quia solui potest in Peripato multifa-
riam ex Aristotelis dogmatibus allatis in loco cita-
to, quæ nobis explicanda sunt sigillatim: ait er-
go Magister, [Sunt enim & propria corruptio-

nes multis entium, vt scientiæ, sanitati, & agri-
tudini: hæc enim corrumpuntur, etiam non
corruptis susceptiuis, sed saluatis, vt ignoran-
tiæ quidem corruptio reminiscentiæ, & disci-
plina; scientiæ autem obliuio, & deceptio.]
quæ horum corruptio a suis contrariis, incolumi
susceptiui, dicitur propria, quia non est commu-
nis ipsorum subiecto, quod remanet illatum: &
est corruptio per se illis conueniens, quoniam Ari-
stoteli contrariorum ea est natura, vt sint a suis con-
trariis valentioribus corruptibilia. [Secundum ac-
cidens autem consequuntur naturalia aliorum cor-
ruptiones.] Aliorum, inquit, non susceptiuorum,
quia vt semper ad susceptiui corruptionem necessario
sequitur corruptio suscepti, vt corruptio sanitatis,
& ægritudinis ad corruptionem viuientis; ita plerum
que incolumi susceptiuo, ad corruptionem tum
conseruantis, tum causæ sine qua non, tum eius
quod cum susceptiuo necessariam habet connexio-
nem, ex cuius corruptione fit in susceptiuo inco-
lumi grandis aliqua mutatio; vt ex Aristotele con-
stat; qui tum aquæ impactam ab igne caliditatem cor-
rumpi monet remoto calefaciente, atque adeo con-
seruante corrupto, vt & alibi notauimus: tum ipsum
intelligere ac speculari marcescere statuit, corrupto
interius alio quodam nimirum simulacro rem in-
telligibilem intellectui representante; sine quo mens
nihil intelligit in corpore degens: tum scientiam
corrumpi, facta grandi mutatione in animâ ratio-
nali; vt in corruptione sanitatis, & in morte, qua
separatur anima a corpore: Quod statim ait Ari-
stoteles addens, [corruptis enim animalibus, cor-
rumpuntur & scientia, & sanitas, quæ in animali-
bus:] sed diuersa ratione, quia sanitas est in ani-

A mali, tamquam in proprio susceptiuo; quare
corrumpitur per accidens ad corruptionem sui sub-
iecti sanitas, dum animal interit: Verum quo-
niam animal non est subiectum scientiæ, sed id,
cum quo susceptiuum scientiæ, quod intellectus
est, seu rationalis anima, essentialem & necessa-
riam obtinet connexionem; proinde corruptis ani-
malibus corrumpitur scientia, quæ in animalibus,
per accidens; non quidem ad sui subiecti corruptio-
nem; quia intellectus Aristoteli permanet post ho-
minis interitum incorruptibilis; sed ad corruptio-
nem eius, quod cum intellectu habet essentialem con-
nexionem; ex cuius corruptione grandis aliqua muta-
tio fit in intellectu, qui scilicet a corpore separatur.
[Quapropter & de anima ratiocinabitur quis utique
ex his:] de qua nunc anima tractat Aristoteles? Ca-
stellanius ait de rationali, vt est quid a sentiente con-
tradistinctum; Ephesius de rationali simul, & sensiti-
ua; Dini Thomæ Sectatores mentionem fieri dicunt
de vegetali, & sentiente; rationalem excludentes.
Quorum nullum accipimus; tum quia Magister hic
agit de anima sine limitatione: tum quia sibi de anima
plantæ, hominis, & bestię disserendum proponi-
t, tum quia de anima in-
quit, non de parte animæ, cuiusmodi est, intellectu-
ua, sensitiua, & vegetatiua seorsum: tum quia de
anima, quæ in corpore inest, agit Aristoteles, qui
mentem non in corpore, sed in anima ponit, vt vi-
sum in oculo. Quare nos dicimus hic proponi
questionem de anima totâ simpliciter, nepe de anima to-
tâ plate, de anima integra bruti, & de anima humana;
vel si placet etiâ, de anima, quæ est natura, & omnino
principium motus; vt constat ex ijs, quæ statim
adiungit Aristoteles inquit, [Si enim est non
natura, sed quemadmodum scientia in anima,
sic & anima in corpore.] Interpretantur cum Ephe-
sio Leonicens, & Castellanius, si anima non na-
scitur e semine, sed forinsecus aduenit præexisten-
ti corpori, vt scientia forinsecus aduenit præexi-
stenti animæ: quod non accipimus, tum quia de
semine Magister in textu ne verbum quidem,
nec de aduentu formæ subiecto præexistenti: tum
quia clarè satis alibi proficitur Aristoteles, ani-
mam rationalem, qua factus fit homo, non ex hu-
mano semine nasci, sed præexistenti conceptui for-
insecus aduenire nullo prorsus parentum ministerio:
Nos interpretamur, si anima non est natura,
hoc est forma substantialis, actus primus, & per-
fectio essentialis animati; sed quemadmodum
scientia in anima est forma, perfectioque acciden-
talis; ita in corpore fit anima, vt actus acciden-
tarius: [Erit utique ipsius & alia corruptio, præ-
ter corruptionem, qua corrumpitur, corrupto cor-
pore:] Scilicet quia duplici modo corrumpi potest
accidentalis forma; tum per accidens, ad corru-
ptionem subiecti, cui inest; nam accidentis esse
est inesse; tum per se, a suo contrario, incolumi
subiecto; nam accidens Porphyrio definitur esse
quod adest, & abest, præter subiecti corruptio-
nem: quum igitur scientia, quæ forma est acci-
dentalis animalium rationalium, & perfectio
accidentaria animæ humanæ, bifariam corrumpi
valeat; cum per accidens, ad hominis interitum, & ad
corruptionem animæ humanæ, atque adeo ad gran-

B

C

D

E

F

f De lóg.
& br. v.
cap. 2.
g de his
qui diu.
fil. vi.
c. 73-74
h de au.
c. 66.

Præd.
Qual.

43. de au.
c. 1. 8. 38
12. de au.
c. 60.

m2. de au.
c. 23.
12. Met.
c. 17. 56

m2. de au.
c. 31.
o3. de au.
c. 1.
p2. de au.
c. 18. 22
91. Ethic.
cap. 6.

2. Phyl.
c. 3.

12. de ge.
an. c. 3.

17. Met.
c. 2. 3.
Præd.
c. de au.

22. de au.
c. 55. 56
12. de au.
c. 24.

Præd. demz mutationem partis eius intellectuæ; quæ tunc
Qualit. a corpore separatur: tum per se, a suo contrario, &
priuatio. cuiusmodi est obliuio; & positio, ut est
est deceptio: Sane si anima similiter esset forma cor-
poris accidentaria, non autem perfectio essentialis,
quæ natura dicitur; iam anima duplicem habere pos-
set corruptionem; alteram per se, ac propriam, a con-
trario; alteram per accidens, ad corruptionem cor-
poris, in quo inest. [Quare quoniam non videtur
esse talis;] nempe quia non videtur anima esse ta-
lis, ut ipsius duplex corruptio sit, altera per se, in-
columi subiecto corpore; altera per accidens, ad cor-
ruptionem corporis, in quo inest; tum quia quæuis
anima tota, ut vegetalis in plantis, sentiens & mortis
in brutis, humana in homine, vnicâ habet corruptionem
accidentalem, qua corrumpitur in obitu viuētis ad cor-
ruptionem animati corporis, in quo inest, ut pars ef-
fentialis, & natura in subiecto, quod Aristoteli a to-
tum compositum appellatur; non autem corrumpi-
tur per se ab ullo contrario, incolumi remanente,
corpore vel plantæ, vel bruti, vel hominis; tum quia
rationalis anima nullam obinet corruptionem, nec
propriam, qua per se intereat, incolumi remanente,
corpore; nam Aristoteli, ea egrediente, corpus,
quod ab ipsa continebatur, expirat & putrescit: nec
etiam communem homini, quia per accidens inte-
reat ad hominis obitum; nam ea remanet incolu-
mis Aristoteli post hominis dissolutionem; immo
vero a melius esse habet a corpore separata, quam
corpori confociata. [Aliter utique habebit ad cor-
poris communionem:] videlicet, iam anima lon-
ge aliter se habebit ad corpus, ac se habeat scientia
ad animam; & proinde quum scientia sit in anima
ut eius accidens, anima in corpore non ut accidens,
sed erit ut natura, & essentialis perfectio, for-
maque substantialis. Vnde iam tempus est ex hoc
loco deductam dubitationem eluere; Conceden-
tes ergo, si anima est in corpore, ut scientia est
in anima, fore ut præter eam corruptionem, qua
corrumpitur per accidens ad corruptionem corpo-
ris, haberet anima corruptionem aliam sibi pro-
priam a suo contrario, incolumi remanente corpo-
re: Dantesque animam non esse in corpore, ut
scientia est in anima; Negamus id esse, quia forin-
secus accedat scientia ad animam præexistentem,
anima vero non adueniat corpori præexistenti, sed
e femine nascatur; quia de anima rationali hoc eu-
denter infitriatur Aristoteles: verum id esse dici-
mus, quia scientia est in subiecto s. in h. a. s. i. n. i. s.; ani-
ma vero est in corpore, ut natura, formaque
substantialis in subiecto constitutionis, ac ut pars
& c. de componens in toto composito; quæ late constant
ex Aristotele: accidens vero ut habet contrarium,
a quo per se corrumpitur; ita substantia, cui nihil
est contrarium positium (de forma loquor) cor-
ruptionem per se a suo contrario habere non potest in-
columi subiecto; ut scientia deceptione destruitur.
Negamus deinde, si anima superest post hominis
interitum, in ea superesse debere scientiam viuente
homine conquistam; quia docuit nos Aristoteles
aboleri scientias non per animam, aut corporis inte-
ritum, sed sola vi morbi, & quauis alia & grandi mu-
tatione; qualis certe fit in hominis obitu, dum
anima separatur a corpore superstes incolumis; &

A proinde: nunc ait, corruptis animalibus corrup-
pi scientiam, quæ in animalibus; non quia cor-
rumpatur etiam tunc anima rationalis, in qua est
scientia, ut in subiecto; sed quia in anima ratio-
nali fit grandis permutatio, & grandior quam
quæ in ea fit vi vllius morbi. Deinceps conceden-
tes animam humanam, ut est quid ex vegetali, sen-
tiente, ac rationali constitutum, in hominis obitu
corrumpi; Negamus id ipsum contingere ratio-
nali parti, quam solam in Periæto nos cum Aristotele
profitemur esse immortalem; Aristoteles enim
B loco citato agit de anima, quæ est in corpore; non
autem de parte animæ, aut de mente, quæ pro-
prie in anima esse dicitur. Denique noramus
Aristotelem in allato loco tractare de anima, quæ
natura est; talis autem est eidem Magistro, quæ defi-
nitur esse principium primū motus & quietis per se in
quo est non secundum accidens; Anima vero, quæ
natura existens est principium motus & quietis eius
in quo est primum per se & non secundum accidens,
est anima tum vegetalis in plantis, tum sentiens ac
mouens in brutis, tum humana, seu mouens in ho-
mine; quæ Aristoteli non est intellectus ut ab ap-
petitu sensitio, & ab imaginatione distinctus;
sed aggregatum quid ex intellectu, imaginatione,
ac utroque appetitu constitutum: Concedentes ergo
animam omnem, quæ natura est, ac principium mo-
tus formaliter, corrumpi ad corporis corruptionem;
Negamus intellectricem animam formaliter
esse naturam; quod etiam aperte negat Aristote-
les, a quo hanc solutionem hausimus: Quare li-
cet anima vegeta, sentiens, & humana sit corru-
ptibilis; animæ tamen humanæ portio potior,
quæ rationalis anima, & intellectus dicitur Ari-
stoteli, est immortalis. Addere quoque possumus
in disputationem ex Aristotele rationalem animam,
ut est natura quoquo pacto, & principium motus,
corrumpi ad corruptionem corporis, cuius est
actus; quia separata, non mouet: sed ut est prin-
cipium intelligendi, esse immortalem, ac nullius
corporis actum; quia separata intelligit seipsam
æterno tempore; ut ait Aristoteles. Alias
vero plures affert Castellanius mortalita-
tis rationes; sed quia illas apud
E vetustiores autores expendi-
mus, & expensuri sumus
in hoc opere; ideo
iam prima mor-
talitatis
Opinione Alexandri confutata,
nunc aliorum sententias
de proposito con-
fulamus.

De long.
& br. 1.
cap. 2.

m. 2. d. 27.

t. 21.

17. Met. 1.

t. 17. 51.

De long.

& br. v.

cap. 2.

13. de an.

t. 1.

13. de an.

t. 17.

1. Ethic.

cap. 6.

9. De long.

& br. v.

c. 2.

12. Phyl.

t. 3.

13. de an.

t. 48. &

secq.

13. de an.

t. 1.

14. d. par.

ca. 10.

12. de an.

t. 24. 25.

13. de an.

t. 54. 55.

12. Met.

t. 51.

12. de an.

t. 11.

Secunda opinio Pomponatij dicentis Aristotelem opinari animam esse simpliciter mortalem, at secundum quid immortalem; quod primum probat ex quo anima sit natura media inter mortalia, & immortalia. Quia naturam mediam immortalitati nil derogare probantes nos occurrimus vigesima septima rationi mortalitatis a Temporatio proposita. Cap. XXVIII.

Petrus Pomponatius ab Alexandri sententia ver-
bis potius, quam re ipsa dissentiens, certe pa-
ram admodum dissentiens; proficitur Aristote-
lem existimauisse Animam rationalem esse simpli-
citer quoad sui essentiam & generatam a parenti-
bus, & mortalem; at secundum quid, quatenus
quoquo pacto in genere intellectus absolute colloca-
tur, esse immortalem. Cuius argumenta, quae
multos in eam opinionem traxerunt, ut animam im-
mortalitas nec Aristoteli cognita, nec vlla ratio-
ne naturali confirmari valeat, constituerint, nunc
nobis diligenter expendenda sunt; ac primum
pluribus capitibus, & longiori disputatione pro-
mulgatum; sic breuibus proponi potest; Homo
quum ut compositum quid ex anima & corpore,
sit essentia quaedam pure ac simpliciter mortalis;
ratione tamen animae suae sit media cuiusdam &
incipit naturae inter substantias pure mortales,
& pure immortales; hac animae nostrae natura
media est, vel quia constituta est animae substan-
tia ex pluribus animis, quarum una sit immor-
talis, nemperationalis; & alia, vegeta scilicet,
ac sentiens, sint mortales: vel quia una
& simplex sit humanae animae substantia, quae si-
mul sit mortalitatis particeps, & immortalita-
tis: Si totam & integram nostram animam
plures animae partiales constituerint, quarum
aliae sint mortales, & aliqua immortalis; id tri-
bus tantum modis contingere potest; unus est,
quia singulae animae partiales, vegetanimorum,
sentiens, & rationalis, sint multiplicatae ad in-
diuiduorum hominum multitudinem; alter est,
quia unica sit omnium hominum animae pars
intellectiva immortalis, & multae sint ad nume-
rum singularem hominum animae vegetales, &
sensituae mortales; ut opinantur Themistius, &
Auerroes; tertius est, quia vicissim una sit ani-
ma vegeta, & sentiens mortalis omnium homi-
num; aut animae intellectivae immortales mul-
tiplicentur ad hominum multitudinem: Si vero
tota animae humanae substantia sit una & simplex
natura ex pluribus partibus non constituta; quum
una & eadem res esse nequeat simpliciter mortalis,
& immortalis; siquidem opposita de eodem si-
mul verificari non possunt; necessario dicen-
dum erit animam hominis esse vel simpliciter
immortalem, & secundum quid mortalem; ut
censuit Diuus Thomas; vel vicissim simpliciter
mortalem, & secundum quid immortalem; vel
demum secundum quid mortalem, & secundum quid
immortalem: Sed fieri non potest ut animae
substantia composita sit, cuius pars intellectiva
immaterialis sit multiplicata, & pars sensitiva

A & vegeta materialis una numero in omnibus ho-
minibus; quia imaginari non potest unum numero
materiale & corruptibile esse in tot distinctis loco
& subiecto; quare nemo Philosophantium hanc
opinionem habuit. Neque fieri potest ut huma-
nae animae simplex substantia sit aequaliter morta-
lis, & immortalis; sicuti nihil aequaliter potest
constitui ex duobus contrariis, sed semper oportet
vnum alteri, praedominari: quam etiam sen-
tentiam nemo complexus est. Neque Themistio,
& Auerrois subscribendum est asseuerantibus ani-
mam humanam compositam esse substantiam ex
anima rationali simpliciter immortalis, quae uni-
ca sit in omnibus hominibus; & ex anima sen-
sitiva, & vegetatrice simpliciter mortali, quae
multiplicetur ad hominum multitudinem; quia
Diuus Thomas unitatem intellectus plurimis
demonstrationibus falsam esse conuincit. Ne-
que recipiendum est, animam humanam consti-
tutam esse ex anima rationali aeterna multiplica-
ta ad hominum multitudinem, & ex anima vege-
tali & sentiente mortali pariter multiplicata; quia
intellectiva hominis anima vel esset assistens cor-
pori, vel informans; non primum; quia ex
anima & corpore non fieret magis vnum, quam
ex bobus, & plautis; & quia multis argu-
mentis hac opinio a Diuo Thomae satis explosa
est: & non secundum; tum quia experimen-
to repugnat; nam ego (inquit) qui hac scri-
bo, multis cruciatibus corporis angustior;
quod opus est sensitivae; idemque ego, qui cru-
cior, discuro per causas medicinales ut refel-
lam hos cruciatibus; quod nisi per intellectum,
fieri non potest: Si igitur altera esset essentia,
qua sentio, & qua intelligo; quo modo fieri
posset ut idem qui sentio, sim ille, qui intelli-
go? sic enim dicere possemus quod duo homi-
nes simul coniuncti sic mutuas habent cognitio-
nes; quod ridiculum est; tum quia plures for-
mae substantiales esse non possunt in eodem sub-
iecto: tum quia hac opinio repugnat Aristote-
li, qui ponit vegetativum in sensitivo, ve-
luti trigonum in tetragono; sed manifestum est
trigonum in tetragono non esse tamquam rem
realiter distinctam ab eo; sed quod est trigo-
num in potentia, est actu tetragonum: Qua-
re quum per Aristotelem eodem modo in mor-
talibus se habeat sensitivum ad intellectivum;
sensitivum non erit distincta res ab intellectivo;
quod propter mihi videtur quod & primus modus
Auerrois, & isti duo a vero, & ab Aristotele dis-
sonent: Neque recipitur D. Thomae sententia, licet
vera sit secundum principia Fidei, quae statui-
tur anima humana esse incipiens cum corpore,
a Deo creata, & post hominis interitum re-
manens aeterna; & simpliciter immortalis, se-
cundum quid mortalis; hac (inquit) opinio ex-
cedit limites naturales; nec est Aristoteli con-
sentanea; tum quia plures operationes animae sunt
materiales, ostendentes eam esse mortalem;
pauciores immateriales, quae indicant ipsam
esse immortalem; quum denominatio fieri
debeat a superabundantibus: tum quia separata
anima vel habet potentias vegetandi, &
sen-

de im.
an. c. 1.
& seqq.
Apolo.
& D. f.
10. bth.
cap. 7.

de de.
an. c. 3.
1. de par.
cap. 1.

De uni.
intell.
2. contr.
gent.
1. par. 5.

1. par.
sum.

de de.
c. 31.

Cap. 1.

1. Phys.
6. Ray.

Cap. 9. ^{23. de an. t. 39.} sentiendi; & tunc eas habebit frustra infinito tempore, quæ sine organis operari nequeunt, vel non habet; quare fuerit æterno tempore mutila. Ergo a sufficienti enumeratione sensitiuum in homine identificatur intellectiui; & anima rationalis est vere ac simpliciter mortalis, secundum quid ac improprie immortalis; quia, etsi non indigeat organo ut subiecto, eo tamen indiget ut obiecto; quum intelligere non sit sine phantasia, & indigeat phantasmate.

^{23. de an. t. 39.} Quæ ratio multimembris à nobis ex Aristotele potest enodari; concedentes enim hominem ratione animæ suæ mediam quamdam & ancipitem naturam habere inter æterna, & caduca: Dantesque vnicam non esse omnium hominum animam intellectiuam. Accipientesque vnicam non esse cuncto- rum hominum animam vegetalem, & sensitiuam: & admittentes vnicam essentiam animæ non esse simul æqualiter mortalem, & immortalem; etsi negare possemus tum idem numero materiale & corruptibile non posse simul esse in multis loco & subiecto distinctis; quum & eadem numero materia prima sit in omnibus indiuiduis elementarijs; & idem numero lumen sit in omnibus corporibus illustratis; tum non posse idem constitui ex æqualibus contrarijs, sed vnum semper prædominari; quum oppositum demonstrauerimus in libris. [De his quidui viuunt sine alimen- to;] & in opere [De Lucernis Antiquorum re- conditis.] Negamus tamen primo, fieri non posse in Peripato ut anima humana tota sit media in- ter mortales, & immortales, per participationem extremorum, quia constituta sit ex parte intelle- ctuiua simpliciter immortalis, & ex parte vegetali & sensitiua simpliciter mortali; quæ singulæ partes multiplicatae sint ad indiuiduorum hominum mul- titudinem. Ad primam obiectionem concedentes animæ nostræ partem rationalem non esse assisten- tem, sed formam informantem; Negamus eum- dem non esse hominem, qui sentit, & qui intel- ligit; licet alia sit essentia, quæ sentit, nimirum anima sensitiua; & alia, quæ intelligit, puta pars animæ intellectiua: nam Aristotele doctore, idem homo est, qui alitur, & qui agit: secun- dum habitus virtutum moralium; quum tamen alia sit essentia, quæ nutritur, scilicet pars animæ vegetalis; & alia (inquit ipse Magister) quæ mo- raliter agit, videlicet pars animæ cognoscens: Quinimmo constat experimentis eundem esse ho- minem, qui videt, & audit; at aliam esse visus es- sentiam, quæ videt: aliam auditus, quæ audit; nam effossis oculis amittit sensum visus, & omni- no essentiam visuam; quæ Aristoteli definitur esse forma oculi; retinens essentiam, quæ audit: idem autem simul amitti, & retineri non potest. Sed quis negauerit eundem esse hominem, qui viuunt, & qui corruptibilis ac mortalis est? attamen materia, cuius culpa corruptibilis est, aliam essentiam habet ab anima, cuius vnus beneficio viuunt. Deinde principium, quo primo homo vi- te munia exercet, geminum est; aliud totale, & est integra anima humana; quæ definitur: Ari- stoteli esse quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus; aliud parziale, & est anima vegeta, quæ primo viuimus, ut ait

A Aristoteles; anima sentiens, quæ primo sentimus; & anima rationalis, quæ primo tum anima hu- mana cognoscit, tum nos etiam intelligimus: Si sermo sit de principio totali, concedimus vnicam esse animam humanam in vno homine, & vnicum principium totale, quo idem homo sentit, & intel- ligit; sed negamus hoc principium totale non esse compositum essentialiter ex pluribus partibus, quarum vna sit immortalis, & alia mortales; & ratio negationis ab Aristotele nobis affertur, dum ait, animam definitam esse principio vegetatiuo, sensitui, intellectiui, & motiui; quorum intel- lectiuum est aliud animæ genus, quod ab alijs solum potest separari, sicut perpetuum a corrupti- bili. Sin autem agamus de principio partiali; Ne- gamus eundem hominem non posse vna parte ani- mæ sentire; & alia intelligere; quum idem sit, qui uere sentit, & intelligit; nam Aristoteli, ut admonuimus, idem homo nutritur, & mora- liter agit; quum alia parte animæ nutriatur, & alia moraliter agat; ut ex verbis textus apparet, quæ ta- lia leguntur, [Quippe quod animæ portio quædam esse putetur, quæ alimur, quam altri- cem appellamus: iure profecto ita: siquidem lapides ali non posse intuemur: & perinde non dubium, quin sit ali animatorum. Quod si animatorum causa est anima; atque animæ talium partium nulla alendi fuerit causa; qua- les sunt rationalis, vel irascibilis, vel concupi- scibilis; sed alia quædam præter has; & ei nullum magis peculiare possumus nomen, quam alentis accommodare.] Ad secundam op- positionem concedentes in eodem subiecto non esse plures formas substantiales integras, comple- tas, & totales; Negamus in eodem composito esse non posse plures formas substantiales in vnam totalem ex eis compositam conspirantes; nam Aristoteles ponit in genere substantiæ compositæ, præter sensibilem, substantiam quoque intelle- ctualem, inquit, [Quare substantiæ est qui- dem, cuius contingit definitionem, & ratio- nem esse, ut puta compositæ, siue sensibilis, siue intellectualis sit.] hæc autem substantia non sensibilis, sed intellectualis composita nulla est in rerum natura nisi anima, & præsertim humana; quæ ex parte vegetali, sensitiua, ac intellectiua constituitur; quod alibi clare nos docuit Aristote- les tum asserens, [Quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens:] sed eidem Aristo- teli visus est forma oculi, ut tota anima sensitiua est formatotius animalis; igitur mens in anima est tamquam forma in materia proportionabiliter qua- re anima humana composita est ex mente, ac parte rationis experte, velut ex actu, & eo quod est in potentia ad actum essentialem: tum inquit, [Præterea quum ex dissimilibus constet ciuitas, ut animal ex anima & corpore, anima vero ip- sa ex ratione & appetitu, & domus ex viro & vxore, & acquisitio ex domino & seruo: (tum asserens,) Deinde ut anima, & corpus duo sunt, ita quoque duas videmus esse animæ partes, vnam irrationalem, alteram quæ habet ra- tionem: habitus quoque earum duos, quorum alter est appetitus, alter mens: ut au- tem corpus in generatione antecedit animam,

sic pars irrationalis antecedit eam partem, quæ ha-
 bet rationem :] Quod placitum alibi magis expli-
 cat, dum scribit, & conceptum humanum primis die-
 bus habere a semine animam vegetalem, proceden-
 te tempore recipere sensualem, qua fit animal; & de-
 mum rationalem, qua fit homo; non enim simul &
 animal fit, & homo; finis enim postea contingit; pro-
 prium autem est finis cuiusque generationis; quem
 locum fuisse declarabimus infra: tum ultimum scri-
 bens, formam habere partes essentielles, ex quibus
 constituitur, ut compositum ex materia et forma;
 [Pars itaque, ait, etiam formæ est (formam autem
 dico quod quid erat esse) & ipsius totius, quod
 ex forma & materia est.] Sic ergo Aristotele
 doctore anima humana est una forma substantialis
 integra, constituta ex pluribus formis substantiali-
 bus partialibus; quæ sunt anima vegeta, sensu-
 alis, & intellectiva, re ipsa inter se differentes. Ne huc
 multas alias rationes afferam ex Aristotele, quas olim
 proposuimus in Opere *De Ortu anime humanæ*. Ad
 tertiam instantiam concedentes Aristoteli vegetati-
 uum esse in sensitivo, veluti trigonum in tetragono;
 Negamus trigonum non esse in tetragono, veluti rem
 realiter distinctam ab eo: Et concedentes quod est
 trigonum potentia, esse actu tetragonum, seu perius
 trigonum se habere ad tetragonum, ut potentia ad
 actum; Negamus in his non haberi realem distin-
 ctionem; tum quia ubique materia est quid re distin-
 ctum a toto composito ex materia & forma; trigonum
 vero ad tetragonum se habet ut materia ad totum
 compositum; nam tetragonum ut producta diametro
 resolvitur in duo trigona; ita prius compositum est
 ex duplici trigono in unum copulato ablatione dia-
 metri: tum quia uti se habet trigonum ad tetrago-
 num, ita se habet numerus ternarius ad quaternari-
 um; quum autem numerus ternarius ita sit in qua-
 ternario, ut sit eius materia, quæ in potentia est ad
 quartam unitatem, veluti ad sui formam; & proinde sit
 quid re distinctum a toto numero quaternario;
 consentientibus omnibus omne rotum re distingui a
 singula sui parte seorsum accepta; quumque Ari-
 stoteli formæ sint sicuti numeri; plane constat in
 sensitivo esse vegetativum, ut quid ab eo re ipsa di-
 uersum, & consimiliter sensitivum inesse in intelle-
 ctivo, ut quid ab eo realiter distinctum: tum demum
 quia eodem in loco Magister ait sensitivum esse in in-
 tellectivo, & vegetativum in sensitivo, ut in visivo &
 auditivo inesse tactivum: modo certum est sensum
 tactus in homine realiter distinguere a sensu visus, &
 auditus; quare in anima humana principium vege-
 tativum, sensitivum, & intellectivum, triplex est
 realiter distinctum; ex quibus velut ex partibus es-
 sentialibus una totalis confurgit anima humana.
 Hic me retardat nobilis Scholasticus, qui Magistrum
 suum ex eodem loco Aristotelis, secus ac Pompona-
 tius, argumentum mortalitatis deducere dicit in hæc
 verba [Essentia enim animæ intellectivæ in mor-
 talibus dicitur ab Aristotele esse in vegetativo & in
 sensitivo, ut se habet in figuris: quare quantum ad in-
 formationem, & habitudinem in ipso corpore est eius-
 dem conditionis cum illis] Quorum considerationem
 mihi proponit, & difficultatis enodationem a me fla-
 gitat enixe: cui morem non gerere nequeantes; Nos
 primum dogma recipere non possumus; videmus
 enim Aristotelem oppositum potius determinare, scilicet

ut ut in figuris, quæ prior est natura, inest in poste-
 riori; trigonum scilicet in tetragono; sic in animatis
 ac omnino in ijs, quæ circa animam, priora esse in po-
 steriorem; & expresse tum vegetativum in sensitivo,
 tum sensitivum in ratiocinativo, ac intellectivo; non
 autem vicissim ratiocinativum in sensitivo, & vege-
 rativum; ut putat hic Doctor: & sane verba Philosophi
 sunt hæc, [Similiter autem se habent ei, quod de
 figuris, & quæ circa animam sunt: semper enim in
 eo, quod consequenter est, est potentia quod prius
 est; & in figuris, & in animatis; ut in quadrato
 quidem triangulus est, in sensitivo autem vegeta-
 tivum:] Quum igitur Aristoteli vegetativa di-
 catur esse prima anima, intellectiva / postrema,
 sensitiva vero media, scilicet in homine posterior
 vegetali, & prior intellectuali; plane dicendum est ex
 Aristotele vegetativum esse in sensitivo, & sensitivum
 in intellectivo; non autem intellectivum principium
 esse in sensitivo, & in vegetativo: quod mox etiam
 clarissime repetit Aristoteles inquiens, [Et sen-
 sitivorum alia quidem habent secundum locum
 motivum, alia vero non habent; ultima autem, &
 minima ratiocinationem, & intelligentiam: Qui-
 bus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his &
 reliqua omnia; quibus autem illorum unumquod-
 que, non omnibus ratiocinatio.] Qui ergo dicit
 essentiam animæ intellectivæ in mortalibus dici ab
 Aristotele esse in vegetativo, & in sensitivo, ut se ha-
 bet de figuris, Aristotelicæ sententiæ oppositum pla-
 ne statuenti contradicit aperte. in secundo theore-
 mate ut accipimus, quantum ad informationem ani-
 mæ intellectivæ esse conditionis eiusdem cum vege-
 tativa, & sensitiva; sunt enim omnes formæ corpus
 informantes, nulla earum est assistens; quum singula
 moveantur per accidens ad lationem substrati
 corporis; ita non accipimus, quantum ad habitudi-
 nem in ipso corpore animam intellectivam esse
 conditionis eiusdem cum vegetativa, & sensitiva;
 tum quia intellectivæ melius est esse non cum cor-
 pore; vegetivæ, ac sensitivæ esse non est nisi in cor-
 pore; tum quia intellectiva est a corpore separabi-
 lis, vegetativa & sensitiva non est sine corpore; tum
 quia intellectiva non est mixta cum corpore, sen-
 sitiva & vegetativa cum corpore necessario iungitur;
 tum quia intellectiva nulli est organo affixa, sensiti-
 va & vegetativa corporeis organis est alligata; ne mul-
 tas alias differentias ex Aristotele huic adducam ani-
 mæ intellectivæ habitudinem ad corpus longe variam
 esse demonstrantes in Peripato, ac ea sit habitudo,
 quam ad corpus habet anima vegetativa, & sensitiva.
 Sed redeamus ad Pomponatium. Negamus secundo
 eandem animam, quæ plures obtineat operationes
 caducas & materiales, & unicam immaterialem, de-
 bere dici simpliciter mortalem, & secundum quid
 immortalem, denominatione facta a superabundanti;
 & ratio negationis petita est ex Aristotele, tum ubi
 decernit, præstare omnia denominariæ fine, atque
 adeo a præstantiori ac meliori operatione; quum fi-
 nis habeat rationem boni: tum ubi reprehendit eos,
 qui videntes nostratiam corpora generationi & cor-
 ruptioni obnoxia, nulla ratione habita celestium, quæ
 procul absunt ab ortu & interitu, simpliciter asseue-
 rabant mundum totum esse genitum & corruptibili-
 lem; quum tamen iustius fuisset propter illa supera,
 corpora etiam ista absoluisse, quam propter ista illa.

1. de an. 1. 12. 13. condemnauisse: tum ubi expresse constituit animam esse a corpore separabilem & immortalem, quæ aliquā habet operationem immaterialem inter multas materiales; & ad immortalitatem sat esse unicam animæ aut operationem, aut passionem propriam. Ad obiectionem, quæ dicitur, denominationem fieri debere a superabundanti, respondemus id verum esse, quando agitur de attributis eiusdem gradus; at in rebus diuersi gradus & ordinis denominatio fit a nobiliiori; quare homo, ut ait Aristoteles, non denominatur simpliciter viuens, aut vegetans ab anima vegetali; nec sentiens, aut animal a anima sensitrice; sed rationalis, & homo ab anima intellectiua; licet multo plures functiones, & diuturniores habeat ab anima vegetali, & sensitua, quam a rationali. Ad vltimam difficultatem respondemus animam separatam non habere potentias vegetandi, & sentiendi; quia separatur solum animæ pars intellectiua, cuius istæ non sunt facultates; sed vegetalis, & sentientis; ac proinde rationalem animam sine his mutilam non esse; quum ad eam minime pertineant.

Animæ rationalis immortalitas nõ tollitur eo quod Aristoteles eius theoriā non habuerit in Metaphysica, ubi de Intelligentijs agit: unde soluitur mortalitatis ratio vigesima octaua a Pomponatio vulgata.
Cap. XXIX.

1. de im. an. c. 3. 1. cap. 2. 3. **P**ost primum argumentum Pomponatius alia duo proponit, quibus animam esse mortalem conuincere studet, eo quod non habeat opus proprium, & definiatur esse ætus corporis organici; quæ fusc superius enodauimus apud Alexandrum eorum primum autorem. His autem e suo penu aliud attexit, inquit, Si idem iudicium esset de anima humana, quod & de ceteris Intelligentijs; quando in XII. Metaphysicæ Aristoteles mentionem facit de intelligentijs, & de anima humana pertractare debuisset; quod tamen minime fecit.

2. de an. 1. 14. 15. **Q**uæ ratio etsi contra sententiam Auerrois adducta sit a Pomponatio, sic tamen etiam contra nos reformari potest; si rationalis anima esset a corpore separabilis, & immortalis, independens a corpore secundum esse, & secundum operari: ergo eius separatæ theoria debuisset haberi ab Aristotele in Metaphysica, ubi tractat de Intelligentijs abstractis, quæ immortales sunt, independentes a materia & a corpore in esse, & in operari: sed Aristoteles in XII. Metaphysicæ, ubi de intelligentijs agit, non tractat de anima nostra: ergo rationalis anima nostra in Peripato non est a corpore separabilis, & immortalis. Cui rationi occurrentes concessa consequentia, negamus assumptum, quo scribitur, Aristotelem in Metaphysica, ubi tractat de intelligentijs, non egisse de anima rationali a corpore separata: nam Aristoteles ipse tum concedit consequentiam, tum etiam negat assumptum; concedit quidem consequentiam & ubi discernit naturalem Philosophum considerare formas a materia separabiles, prout sunt in materia; hominis autem animam rationalem, quomodo se habeat hæc separabilis, & quid sit, Philosophiæ primæ officium esse determinare; quem locum fusc declarabimus infra. Et ubi querens verum ad Physiologum attineat agere de omni anima, determinat de mente hu-

Amana a corpore separata tractare; munus esse Metaphysici, non autem Physici: Negat etiam Aristoteles assumptum Pomponatij, quia in Metaphysica, ubi de Intelligentijs agit, expresse quoque tractat de rationali parte animæ nostræ a corpore separata non vno in loco; & primo quidem ubi querens f vtrum dissolutio composito permaneat aliquid componentium, ait nihil prohibere quin anima remaneat a corpore separata, non certe omnis, ut censuerunt Pythagorici, sed intellectiua. Deinde vero ubi constituit intellectum humanum, dum est in hoc, aut in hoc alio corpore pars compositorum hominum, non bene esse habere; sed dum aliud quid existit a corpore, in vniuerso totum quid integrum, habere optimum esse, ac per totam æternitatem suam intelligendi functionem edere sine intermissione, aut deceptione. Deinceps animæ partem rationalem a Deo esse, ac proinde a corpore separabilem, determinat Aristoteles in Metaphysica pluribus in locis; quæ nobis oportunius explicabuntur inferius.

f 12. Met. t. 17.

g 12. Met. t. 51.

h 12. Met. t. 24. 25. 26. 38. li. 2. c. 27 & seqq.

C Rationalis animæ perennitati non obflare duos modos operandi, seu duos modos essendi: ex quo tollitur mortalitatis ratio vigesima nona similiter a Pomponatio producta. Cap. XXX.

Quod mox ibidem subdit Pomponatius inquit, Amplius, ridiculum videtur, dicere animam intellectiuam, quæ est vna potentia numero, duos habere modos intelligendi, scilicet dependentem, & independentem a corpore: sic etenim duo Esse videtur habere: etenim Intelligentia, etsi sit intellectus, & anima, & in suo intelligere, non indiget corpore, in mouendo autem indigeat corpore; verum localiter mouere, & intelligere, sunt operationes valde diuersæ: in anima autem ponuntur intellectiones, quarum vna dependet a corpore, altera vero est simpliciter absoluta; quod non videtur consonum rationi; quum vnus operationis respectu vnus & eiusdem non videatur esse nisi vnus modus operandi. (quod paulo post repetit inquit), Tam diuersi modi essendi, scilicet coniuncta, & separata; tamque diuersi modi operandi, scilicet per phantasma, & sine phantasmate, videntur arguere diuersitatem essentia; nam hoc modo sublato, nulla restat via, probandi diuersitatem specificam inter aliqua. Dicit enim Aristoteles mulas, quæ in Syria pariunt, quamquam valde similes sint nostris, non tamen esse eiusdem generis, propter tam diuersum modum generationis habere. Videturque, per totum librum De Animalibus afferere quod genita ex putredine, & ex semine non sint eiusdem rationis, sicut etiam Auerroes affirmat: Idemque Auerroes in fine de Somno & Vigilia dicit quod si qui essent homines, qui non eodem modo cognoscerent sicut nos, non essent eiusdem generis nobiscum (& mox) Neque apud Aristotelem fingendum est quod iste modus intelligendi intellectus humani sit ei accidentalis, scilicet moueri ab obiecto, & non indigere subiecto; tum quia vnus rei est tantum vnus modus operandi essentialis; tum quia sicut modus sensitivæ nunquam transmutatur in modum intelligentiæ, vel intellectus huma-

a de im. an. c. 4.

b Cap. 8.

c 6. Hist. c. 24.

d Cap. 9.

ni; neque modus intelligentiæ in modum humani, vel sensitui; ita pariter modus humanus intelligendi non videtur posse transmutari in modum intelligentiæ, quod esset, si intelligeret absque indigentia corporis vt subiecti, & obiecti: hoc etiam firmatur; quia sic natura transmutaretur in alteram naturam, quum & operationes essentielles transmutarentur. Amplius, per nullum naturale signum cognosci potest intellectum humanum habere alium modum intelligendi; vt experimento comprehendimus, quoniam semper indigemus phantasmate: Quare concluditur quod hic modus intelligendi per phantasma est essentialis homini. Ex quibus modo est syllogizanda conclusio principalis intenta, scilicet quod anima humana simpliciter materialis est, & secundum quid immaterialis. (Et non multo post.) Dicere enim, vt dicunt affirmantes intellectum humanum esse absolute immortalem, ipsum intellectum duos habere modos cognoscendi, scilicet sine phantasmate omnino, & alium cum phantasmate, est transmutare naturam humanam in Diuinam; & parum hoc distat a fabulis Ouidij in libro Metamorphoseos; concedit enim philosophos antiquos hoc fabulose posuisse ad vtilitatem legum, sicut dictum est. (Et alibi.) Si quis etiam ulterius proteruendo dicat, animam esse & naturalis, & metaphysice considerationis; quare vt naturalis, non potest separari a materia; vt metaphysice vero, separari potest; quare & duas habere potest definitiones; vnam scilicet naturalem, secundum quam exprimitur materia sensibilis; aliam vero metaphysicam, & in ea materia sensibilis non est ponenda; quare & secundum primam definitionem habet functiones dependentes a corpore; secundum vero secundam habet operationes independentes ab eo: verum istud stare non potest; quoniam illa definitio metaphysica vel conuertitur cum definito, vel non: si secundum; non itaque est definitio; sed erit vnum, in quo anima communicat cum ceteris naturalibus; & sic non magis conueniet animæ, quam alijs rebus naturalibus: si vero talis definitio conuertetur cum definito; quomodo igitur fieri potest vt res in particulari considerentur a Metaphysico, si sunt in motu, & in materia sensibili? de his enim non se intromittit Metaphysicus; vt Auicennas, Albertus, & Diuus Thomas testantur. Amplius aut declarant eandem essentiam perfecte, aut non: si secundum, non sunt definitiones: si primum, hoc nequit fieri; quum vna essentia completam non habeat nisi vnam definitionem: quare, &c.

Quæ omnia breuiter in hanc rationem contexti possunt. Si rationalis anima esset a corpore separabilis & immortalis; ergo haberet duos modos intelligendi; vnum dependentem a corpore, seu a phantasia, seu a phantasmate, dum in corpore manet; alterum independentem a corpore, seu a phantasia, & sine phantasmate; dum extra corpus degit: sed consequens est falsum: ergo & antecedens. Consequentia deducitur, quia intellectus in corpore degens Aristoteli non intelligit sine phantasmate; separatus autem a corpore nullum habet phantasma, & oriri non potest in æternum sine operatione: igitur si rationalis anima separari posset a corpore, ac esset immortalis; haberet duos modos intelligendi, vnum dependentem a

A corpore, seu a phantasia, vel a phantasmate, dum est in corpore; alterum independentem a corpore, ac sine phantasmate, citraque phantasia, dum est extra corpus. Assumptum probatur; quia licet vna essentia possit habere plures operationes, quarum vna sit corporalis, altera incorporea; vt intelligentia, quæ in mouendo pendet a corpore mobili, & in intelligendo non pendet a corpore; tamen vna essentia non potest eandem operationem & dependentem a corpore, & independentem obire; quare mens humana si haberet duos modos intelligendi, necessario haberet duos esse; quod est ridiculum, & non consonum rationi; quia vniuscuiusque rei vnicum est esse, vt vnica definitio. Ceterum neque ista nobis animæ mortalitatem persuadent in Peripato. Concedentes enim animam rationalem esse vnam numero potentiam intellectiuam, a corpore separabilem, & immortalem; Negamus primo proinde fieri, vt ea obtineat duos modos intelligendi; vnum a corpore dependentem, non sine phantasmate, ac non sine phantasia, dum in corpore degit; alterum a corpore dependentem, & sine phantasia, citraque phantasma, dum est extra corpus; nam Aristoteles abunde probauit Intellectum humanum in corpore degentem non vt corporis ministerio ad intelligendum, nec phantasia, nec phantasmatibus necessario: Quare de re nos late superius apud Alexandrum. Et reuera vt vna species est visionis, vnusque modus videndi oculo conueniens, si quis tum pronus despiciens astra videat non sine speculo sidera oculis representante; tum sublime suspiciens erecto vultu stellas intueatur sine speculo in seipsis immediate; sic plane vna est intelligendi species, vnusque modus intelligendi intellectus humani, & dum in corporemersus omnia contemplatur per species obiecta representantes a phantasmatibus deductas; & dum a corpore separatus meditatatur omnia sine talibus imaginibus a phantasia depromptis; nam vnus modus intelligendi est essentialis, nimirum per formationem iudicij; licet duo sint accidentales, per interuentum imaginum a phantasia desumptarum, & sine illarum interuentu. Con-

B
C
D
E
F
similiter etiam vt vna species est visionis, vnusque modus videndi lumen Solis tum interdiu immediate in semetipso; tum noctu in Luna, & sideribus velut in speculis representatum; ita vna est intelligendi species, & vnus intelligendi modus essentialis, tum obiecta cognoscendo immediate, seu sine phantasmate; vt euenit animæ separatæ; tum eadem intuendo per imagines & phantasmatibus desumptas; quod competit animæ in tenebricoso, ac terreno corpore clausæ; ac vere intellectum oculo, & corpus nostrum in tenebris in relatione ad meditationem comparare nos docuit Aristoteles. Deinceps autem concedentes disputationi humanum intellectum habere duos modos intelligendi, vnum in corpore, per species intelligibiles deductas e phantasmatibus, alterum extra corpus absque speciebus illis; Negamus hoc esse ridiculum, & rationi non consentaneum: Ad probationem concedentes Intelligentias non dependere a corpore in intelligendo, a quo pendet quoquo pacto in mouendo; Negamus intelligendi functionem ab anima rationali non posse fieri duobus modis propositis; & ratio negationis olim producta, nobis etiam ab Alexandro confirmatur; qui perspicuis verbis intellectui agenti duos modos operandi con-

83. de an.
t. 4. & 5.
seqq.
6. de an.
t. 155.
& seqq.
13. de an.
t. 33.
Cap. 6.

1. Ethic.
cap. 6.

m. 2. Met.
t. 1.

Loco

Cap. 6.

Defens.
c. 21. in
fin.

f. 3. de an.
t. 39.

concedit; vnum in corpore, ipsum comparans artifici
vnti ferramenti; alterum extra corpus, dum
eum similem efficit artifici ex arte operanti sine
ferramenti: sic nos dicere possumus Intellectum
possibilem aliter in corpore suum munus obire, nempe
vntem phantasmatis; aliter extra corpus, nempe
sine phantasmatis: anne Pomponatius Alexan-
dres nobis negabit, quod Alexandro concedit? cer-
te hoc non esset ad veritatem philoſophari. Ad aliam
probationem cōcedentes varietatem modi essentialis
operandi arguere varietatē essentia operantis: negamus
intelligere per phantasmata, & sine phantasmatis
esse modos essentialis intelligendi mentis humanæ;
quia sunt modi purē accidentales, & proinde ab ea
separabiles; nam quæ per accidens contingit non esse;
verum operandi modus essentialis est per forma-
tionem iudicij; qui modus intellectui humano siue in
corpore, siue extra corpus semper cōpetit; & vere
modus operandi essentialis est ipsamet forma intrin-
seca operationis, modus operandi accidentalis est
quid operationi extrinsecum; at cuius constat for-
mam intrinsecam & essentialē intellectiōis consi-
stere totā in formatione iudicij de obiecto; imagi-
nes vērō ipsum cognoscendum, ac intelligendum re-
presentantes præcedere iudicandi actum, & illi ex-
trinsecas esse. Nec officit argumentum de Mula Sy-
riaca; quia non in modo operandi, sed in operatio-
ne diffidet a nostrati; quum hæc infecunda & natura
sterilis careat omnino functione generandi, & illa sit
prolificæ naturæ. Minus obstat obiectio de viuētibz
exortis virtute seminis, & spontēgenitīs interuentu
putredinis; quæ nos ex Aristotele fuisse probauimus,
& experimento comprobauimus non distingui spe-
cie in libris [De spontaneo viuētiū ortu.] Auer-
roem asserentem, si qui essent homines aliter ac nos
cognoscentes, non fore eiusdem generis nobiscum,
collaudamus; existimantes intellectum humanum a
corpore separatum, absque opera phantasmatum in-
telligentem, ac immortalem differre specie, ac gene-
re ab homine mortali, qui corporeus existens nil sine
phantasmate, aut imaginibus intelligit: At non ideo
intellectus humanus in corpore intelligens per ima-
gines & phantasmatis deductas genere diffidet a se-
metipso extra corpus absque ijs imaginibus intelli-
gente; quia intelligere per phantasmata intellectui
non est essentialē, sed accidentale; ac proinde ab in-
tellectu separabile. Ad priorem instantiam conce-
dentes vnius rei esse vnum tantum modum operandi
essentialē; & modum intelligendi humanum non
transmutari in modum intelligentiæ; Negamus, si
mens humana intelligeret absque indigentia corporis
vt subiecti, & obiecti, ac omnino absque phantasma-
te, modum intelligendi humanum transmutatum iri
in modum intelligentiæ; quia modus intelligendi es-
sentialis intelligentiæ est comprehensio intuitiua sim-
plicissima sine complexione, ac discursu; modus au-
tem intelligendi essentialis intellectus humani num-
quam est talis; sed est apprehensio, quæ potest esse
cum complexione; & discursu: intelligere vero sine
corporis famulatu, & sine phantasia est modus ge-
nericus communis, & accidentalis Intelligentiæ; &
humano intellectui. Ad alteram instantiam, nega-
mus per nullum naturale signum cognosci posse in-
tellectum humanum habere alium modum intelli-
gendi, quam per phantasmata; quia supra experi-

A mentis compertum esse docuimus nos posse multa
intelligere delectis per obliuionem & phantasia simu-
latis, vnde species intelligibiles obiectorum dedu-
ctæ fuerant. Quin & futura præuidet humana mens
tam in vigilia, quam in somno; quum futurorum
proprie non adsint vlla phantasmata in imaginatione;
si quidem Aristoteli phantasmata ortum habet post
operationem sensuum exteriorum, qui ad operandum
excitantur non nisi ab obiectis, externis præsentibus.
Ad tertiam instantiam concedentes intellectum hu-
manum, dum in corpore intelligens per imagines e-
ductas & phantasmatis, postea separatus a corpore
sine talibus imaginibus speculatur, transmutari quo-
quopacto in naturam diuinam; Negamus hoc esse fa-
bulose dictum, vt Ouidianæ Metamorphoses: nam
Ouidij Metamorphoses corporeæ fuerunt, vt & ipse
cecinit,

„ In noua fert animus mutatas dicere formas
„ Corpora: Dij cēptis (nam vos mutastis & illas)
„ Aspirate meis . . .

ast intellectus humani transmutatio non est de
corpore in corpus, sed de corpore extra corpus; & me-
lius esse intellectui nostro non cum corpore esse; quin
extra corpus habere optimum esse, ac perpetuū sui in-
tellectiōis frui, Diuinorum instar, clare nos docuit
Aristoteles; qui alibi etiam aperte contestatur intel-
lectum & animum humanum, dum a corpore absoluitur,
in Deorum naturam quoquopacto & mutari; quæ
de re suo loco fuisse, posterius. Ad postremam op-
positionem concedentes, absque vlla proteruita, me il-
lum esse, qui statuit cum Aristotele rationalem ani-
mam esse tum physicæ considerationis, dum in cor-
pore degit; tum metaphysicæ, dum a corpore sepa-
rata est; & ideo posse duas definitiones habere, vnam
physicam non sine materia sensibili, alteram meta-
physicam sine materia sensibili contextam: Negamus
hoc stare non posse; nam Aristoteles aperte statuit
figuram, & quantitatem esse tum physicæ considera-
tionis, dum est in materia sensibili; tum mathemati-
cæ, dum a tali materia intellectu abstrahitur; & ideo
duas habere definitiones, vnam physicam non sine
materia sensibili, vt simum; alteram mathematicam
sine tali materia, vt curium; cur ergo nos ex eo mul-
to magis id ipsum de anima rationali, quæ a materia
nō intellectu solo, sed re ipsa separatur, asseuerare non
possumus? Ad instantiam concedentes definitionem
metaphysicam animæ rationali congruentem conuer-
ti cum toto definito; & Metaphysicum non conside-
rare formaliter ea, quæ sunt in motu, & materia sensi-
bili; Negamus per totum definitum definitionē
Metaphysicæ intelligi debere animam rationalem ab-
solute, siue animam rationalem in materia sensibili;
nam intelligi debet anima humana, seu anima ratio-
nalis a materia sensibili, & a corpore prorsum separa-
ta; vt constat ex Aristotele. Non igitur obstat obie-
ctio Pomponatij, tum quod vnius essentia vnicus sit
modus operandi; & proinde noster intellectus a cor-
pore separatus non variā habens essentiam, eodem
modo deberet intelligere: tum quod si absque specie
intelligeret humana mens, non differret ab intelli-
gentijs abstractis, nec esset rationalis; quæ duo sunt
absurda: Nam ad primum quod attinet, dicimus mo-
dum operandi geminum esse, alterum essentialē, qui
est forma operationis, ab ea inseparabilis; alterum
accidentalē, qui potest ab operatione separari. Qua-

de diui.
per sō.
x2. de an.
t. 163.
y2. de an.
t. 59. 69.

21. Meta.

41. de an.
t. 49.
12. Meta.
t. 51.
67. eudē.
cap. 15.
Lib. 4. c.
29. &
seqq.
2. Phys.
t. 26.
1. de par.
cap. 10.
2. Phys.
t. 17. 18.
19.

2. de an.
t. 17.
6. Meta. c.
2.

re concedentes vnius essentia vnicum esse modum operandi essentialem; Negamus eandem essentiam habere non posse plures modos operandi accidentales; nam idem ignis coquere potest carnem & immediate assando, & mediante aqua elixando, vt ait Aristoteles; & sane modus essentialis intelligendi mentis humanæ est, vt formet iudicium de obiecto actu intelligibili sibi quomodocumque præsentem, sic vt incomplexa sine affirmatione, ac negatione cognoscat; complexorum priora per secundam operationem affirmet, aut neget; posteriora per tertiam discursu complectatur ex causis effectum colligens: Quam formam operandi semper eandem habet intellectus noster, siue corpori mancipatus, siue sit a corpore separatus. Modus vero cognoscendi per speciem, aut sine specie non essentialis est intellectui, sed accidentarius; tum quia non est vere modus intelligendi, sed est modus coniungendi obiectum cum facultate, quæ vel mediante specie, vel immediate cum obiecto coniungi potest; coniunctio vero non est formaliter intellectio; sed est apparatus ad intellectiorem, quæ est formatio iudicii de obiecto præsentem: tum quia species necessario requiritur, vbi adest materia prohibens obiectum vniri cum intellectu immediate: Quare modus hic accidentalis est, atque adeo separari potest, quoniam accidentia possunt non esse. Deinde dicimus quod operatio sequitur essentiam; modus autem operandi, non essentiam, sed consequitur modum essendi; quocirca licet anima nostra corpori adiuncta, & a corpore seiuncta eandem obtineat essentiam; ac proinde eandem operationem triplicem: quia tamen Aristoteli non habet eundem modum essendi, sed & meliori modo est extra corpus, quam in corpore; propterea non habet eundem modum operandi; sed melius operatur a corpore separata sine simulacris cum obiecto præsentem immediate copulata, quam corpori adiuncta per species obiectis minus coniuncta: Sic sane tum ignis in misto ab alijs elementis contrarijs vtique labefectatus, non bene esse habet, non ita potest bene ascendere, & calefacit insensibiliter; extra mistum separatus ab alijs elementis bene esse habet, expeditus ascendit, & sensibiliter vrit: tum natura eadem mobilis subcaelestis in proprio loco quietem, in alieno motum agit; tum idem fructus arbori adhærens alitur, & augetur; decusus in terram est semen generans nouam stirpem eiusdem speciei: tum magnes purus ferrum trahere dicitur, alio perunctus non trahere, sed pellere: tum fetus in utero nutritur per vmbilicum trahens sibi sanguinem a matre, sine vsu primæ coctionis in suo ventriculo; extra vterum natus ore nutritur, cibo per primam coctionem in suo stomacho factam elaborato. Deinceps negamus intellectum humanum non habere duo esse, nempe vnum esse physicum, seu esse partis, ac esse non bonum in corpore; alterum esse metaphysicum, esse totius, esse melius, seu esse optimum & extra corpus; vt clare uos docet Aristoteles: nil ergo mirum si habet duos modos intelligendi, vnum in corpore per species, alterum extra corpus absque speciebus illis e phantasmatum natura ortum habentibus. Ad secundum quod attinet, asserimus intellectum hominis a corpore separatum, et si cum intelligentijs in eo conueniat, quod per species non intelligit, sed per vniorem cum obiecto immediatam, nimirum cum essen-

tia intelligibili tum sua, tum superiorum, tum inferiorum quidditatum: ab Intelligentijs tamen intellectus humanus separatus specie, seu genere diffidet; quod intelligentia vnica intellectu simplici, sine complexione, ac citra discursum intelligunt obiectum quodlibet, & in eo cuncta illius attributa percipiunt absque affirmatione, & negatione, ac semper absque simulacro: sed intellectus humanus, qui non separatus omnia intelligit per imagines, dum est a corpore separatus, tres itidem habet operationes; primam, qua format iudicium de obiectis incomplexis; secundam qua componit, aut diuidit affirmans, aut negans; & tertiam, qua discurret vnum ex alio colligens: Quarum operationum primam efficit immediate iunctus rebus intelligibilibus, nimirum rerum quarumcumque sibi præsentium essentijs, non per simulacra vlla eas representantia; secundam, & tertiam operationem edit per conceptus complexos vicem gerentes imaginum obiecta complexa representantium: In prima functione semper operatur, saltem seipsum, intelligens, vt monet Aristoteles; quam non semper exercet in corpore; In secunda semper verum attingens, numquam decipitur, vt in corpore: In tertia semper a causis ad effectus progreditur, numquam ab effectum ad causam, quod corpori sociatus cogitur efficere sæpenumero.

Anima rationalis mortalitatem non conuinci ex passibilitate intellectus ab obiecto: vnde soluitur mortalitatis ratio trigesima Pomponatiaca. Cap. XXXI.

A Diungit superioribus aliam rationem propositi Pomponatius inueniens, Amplius secundum positionem Intellectus habet aliquam operationem omnimode independentem a corpore; quum istud sit dubium; habet per aliquod signum certificari: & non est aliud fingere, per quod certificari possit, nisi quia ipse immaterialis est: verum quum & istud non sit minus dubium, quam primum, demonstratione eget: Queritur igitur de medio illo An est: quia simul neque dependet a corpore tamquam subiecto, & obiecto; vel quia solum non dependet a corpore tamquam subiecto: primum dari non potest, tum quia sic esset petitio principij; quum intendentes probare intellectum in aliquo sui opere non dependere a corpore, assumimus quod immaterialis est; & probantes ipsum esse immaterialem, accipimus quod in aliquo opere non dependet a corpore: tum etiam quia nullum est tale medium, in quo non sumatur ipsum intellectum non dependere a corpore tamquam ab obiecto; prima etenim demonstratio tertij. De Anima probat intellectum esse immaterialem, quia recipit omnes formas materiales: modo quum tale recipere consistat in pati, vt ibidem dicit Aristoteles; ergo mouebitur a re corporali; & sic indigebit corpore tamquam obiecto. Secunda demonstratio est, quod species intelligibilis non recipitur in organo, sed in ipso intellectu; ergo idem quod prius; quum recipere sit pati. Oportet igitur dicere alterum membrum, videlicet medium esse, quia non indiget corpore tamquam subiecto, licet tamquam obiecto: quod si sic est, vnde igitur est quod Aristoteles attentum faciens auditorem in Proemio de Anima dixit, necessarium est pr-

intel-

intelligere de suis operationibus; subditque si intelligere est sicut phantasia, vel non sine phantasia, non contingit ipsam separari: Quare ad concludendam separabilitatem inseparabilitati oppositam, oportet coniunctim sumere, neque esse phantasia, & in aliquo sui opere non dependere a phantasia; & per consequens non dependere a corpore tamquam subiecto, neque tamquam obiecto, saltem in aliquo sui opere, quod est oppositum concessi. (Quam rationem contra Diuum Thomam paulo post assertit etiam Pomponatius aiens,) Tercio contra eandem arguitur, quia animam esse immortalem est non per se notum; quæritur igitur, sicut dicebatur contra Auerroem, per quam evidentiam hoc cognoscitur? vel igitur ex eo, quod in suo opere non indiget organo tamquam subiecto præcise, vel cum alio addito; primum dari non potest, per ipsum Aristotelem; nam ad inferendum inseparabilitatem sufficit alternativè, vel quod sua operatio sit in subiecto, vel quod in omni sua operatione indigeat corpore tamquam obiecto; quum dicat, si intelligere aut est phantasia, aut non sine phantasia, non contingit ipsum separari: ergo ad separabilitatem ambæ conditiones requiruntur; quia copulativa affirmativa opponitur disiunctivæ factæ ex partibus oppositis: Ad sciendum ergo animam esse separabilem, oportet quod neque indigeat corpore tamquam subiecto, neque tamquam obiecto, saltem in aliqua sui operatione: Sed quomodo hoc sciri potest; quum & Aristoteles dicat, necesse est intelligentem phantasma aliquod speculari; & experiamur, quoniam semper indigemus phantasmatis, ut unusquisque experitur in semetipso?

Hæc ille. Quæ nos mortalitatem non edocent: Concedentes enim primo disputationis gratia, eos, qui mentis humanæ immortalitatem profitentur, intellectui dare aliquam operationem omnimode per se independentem a corpore: Admittentesque id non esse per se notum, sed maxime dubium; ut prius dem nos docuit Aristoteles asserens, [Dubitationem autem habent & passionem animæ, utrum sint omnes communes & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria: hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem facile.] Utroque etiam dantes, id per aliquod signum debere certificari, seu potius per aliquod argumentum comprobari; Negamus primo, non esse aliud fingere, per quod certificari possit, nisi quod ipse intellectus sit immaterialis; nam Aristoteles demonstrat intellectum habere operationem propriam a corpore non dependentem, tum quia languente corpore non labefactatur intellectio in senectute; tum quia intellectus est impassibilis; tum quia intellectus est susceptivus formarum; tum quia omnia intelligit; tum quia est inalterabilis; tum quia potest operari per se ipsum; & ob alias rationes, quas fusius explicabimus infra suo loco. Negamus deinde, non minus dubium esse intellectum esse immaterialem, quam habere operationem a corpore independentem; quum Aristoteles probet intellectum esse intelligibilem, & intellectuum; atque adeo seipsum intelligere, habereque functionem sibi propriam, quia sine materia est; qui semper nos docuit petitionem principii conclusionem. Negamus tertio petitionem principii

esse, probare intellectum in aliquo sui opere non dependere a corpore, quia sit immaterialis; & vicissim probare intellectum esse immaterialem, quia in aliquo sui opere non dependeat a corpore; nam ab operatione ad essentiam optima probatio est Aristoteli, sine petitione principii, seu a posteriori, nimirum ab effectu ad causam, seu potius a priori, nempe a causa finali ad effectum; operatio siquidem finis est essentia operantis; & actus secundi potentijs priores esse dicuntur secundum rationem, ac proinde notiores secundum definitionem: petitio vero principii fit, quando probatur vel idem per idem, vel ignotum per ignotius, aut æque ignotum modo functionem habere a corpore non dependentem idem formaliter non est cum eo quod est esse naturam immaterialem; sed est eius effectus, seu potius illius causæ finalis: & ignotius est esse immateriale, quam habere functionem a corpore independentem; quare operatio medium est, quo sine petitione probatur immaterialitas. Negamus quarto medium, in quo non sumatur intellectum non pendere a corpore tamquam ab obiecto, nullum esse aptum probare animæ separabilitatem, immaterialitatem, ac immortalitatem; quia sufficit operationem non dependere a corpore tamquam ab instrumento, seu quod dicitur, tamquam a subiecto; siquidem Aristotele doctore, intellectus agentis operatio, ut Pomponatius cum ceteris Alexandreis contestatur, fit circa phantasmata in organo phantasiae degentia; quæ collustrans efficit de potentia intelligibilibus actu intelligibilibus: sed licet obiectivè sic dependeat a phantasmatis, quia tamen ad ea collustranda non utitur organo corporeo, at simplici sua substantia, & præsentia operatur, ut lumen colores efficiens de potestate visibilibus actu visibiles; ideo separabilis; immaterialis, & immortalis esse ab Aristotele probatur. Negamus quinto, si mens ideo probetur esse immaterialis, quia recipiat omnes formas materiales, tale recipere consistere in pati, ut ait Aristoteles & proinde moveri a re corporali, & sic indigere corpore tamquam obiecto; tum quia Magister non ait intellectum recipere formas materiales; sed absolute dicit ipsum susceptivum esse formarum; & reuera qui prius asseruit sensum esse susceptivum formarum sine materia, quomodo nunc asserat intellectum, quæ sensa longe immaterialiorem adstruet, susceptivum esse formarum materialium? recipit intellectus Aristoteli formas immateriales rerum materialium, quia suscipit rerum materialium imagines opere intellectus agentis depuratas ab omni commercio materiæ: tum quia tale recipere non est verum & proprium pati, sed ut ait Aristoteles, pati aliquid, seu quid passioni simile; quum intellectus vere sit impassibilis: tum quia mens Aristoteli movetur ac patitur ab intelligibili, non autem a re corporali; res enim corporalis est sensibilis, aut ad summum, ob commercium cum materia; potestate intelligibilis; intellectus vero possibilis non patitur, nec movetur nisi a re actu intelligibili, atque adeo a re incorporea & immateriali; nam actu intelligibile fit omne ab intellectu agente, ut docet Aristoteles, ipsum abstrahente, ut aiunt, & separante ab omni materiæ commercio. Negamus ultimo, nos in omni speculatione indigere phantasmatis materialibus: Ad probationem ex Aristotele petita late superius apud Alexandrum responsum dedimus: Ad experimentum, quo dicitur unus.

vnusquisque in semetipso id experiri, quod semper ad intelligendum indiget phantasmate, Nos opponimus experientiam facti, quia vt egomet in meipso, ita reor vnumquemque in semetipso experiri, multa esse, de quorum essentia & attributis philosophamur per species vniuersales absque phantasmatibus, ex quibus olim educæ fuerint: certe nunc ego in mente gero speciem vniuersalem vulturis, & vulpis; de quorum natura possum ad libitum philosophari; vt notauit etiam Aristoteles; ast in organo phantasie, siue in memoria non habeo simulacra illa materialia, quæ sint representantia singulares vultures, & vulpes, de quibus olim sensibus externis notitiam habui; non enim recordor qui, & vbi, & quando extiterint indiuidui vultures, ac vulpes, quos pridem sensibus percepi, & vnde meus intellectus agens eduxit speciem intelligibilem vniuersaliter omnes vultures & vulpes animo representantem; quorum recorderer, si phantasmata illorum in organo phantasie retinerem; nam Aristoteli phantasmata materialia in organo phantasie sub habitu memoriæ conseruata, & representant obiecta externa cum conditione loci, temporis, & indiuidui; ad speciei intelligibilis discrimen, quæ rei puram essentiam representat, sine vlla ratione loci, temporis, & indiuidui, communem pluribus: Quum ergo non meminerimus indiuiduorum vulturum, & vulpium, ex quibus intellectus noster agens eduxit multis ab hinc annis intelligibilem speciem vulturis & vulpis naturas vniuersales representantem; quam semper in possibili meo intellectu conseruauimus; plane constat, me nunc de vulture, vulpeque tractantem non vti eorum phantasmatibus materialibus in organo corporeo phantasie singulares vulpes, & vultures representantibus; nam si talia phantasmata retinerem, indiuiduorum vulturum & vulpium a me primum externo sensu cognitorum etiam nuac memoriam haberem. Ita ergo noster intellectus multa cognoscit, quorum nulla sunt amplius phantasmata materialia in organo corporeo phantasie.

Anima rationalis finito tempore corpus actiuans, & infinito manens a corpore separata, non habet repugnantem Aristotelem contradicentem Anaxagore ponenti mundum & motum aliquando incepisse post infinitam quietem; nec habet refragantem conditionem partis: vnde soluitur mortalitatis ratio trigesima prima, Pomponatio vulgata, Cap. XXXII.

Multas alias rationes mox adiicit Pomponatius antea nobis apud alios autores consideratas, & infra etiam explicandas; quibus propriam quamdam alteri alienæ complicatam attexit inquit; „ Si anima separata habet habitudinem ad ipsum corpus; vel ergo reuietur, vel non; si primum, tunc oportet redire ad opinionem Democriti ponentis resurrectionem; vel ad Pythagoram ponentem transmigrationem animarum in diuersa animalia; quod in erratis est impugnatum pro qualibet parte: Si vero detur secundum; tunc est contra ordinem naturæ; octauo namque Physicorum textu xv. Aristoteles impugnat Anaxagoram, ponentem mundum non fuisse per infinitum tempus, & postea incepisse: nam natura vel vno modo procedit, vel pluribus; quod si pluribus, ordinate ta-

men; sed finiti ad infinitum nullus est ordo, neque proportio: quare si finito tempore anima est coniuncta corpori, infinito autem separata, non stabit ordo naturæ. Præterea rationalis anima est pars essentialis compositi; quare a toto separata, ei totiapetit vniri naturaliter; quum vnumquodque naturaliter appetat sui perfectionem; & totum sit perfectio partis. Ceterum neque ista nobis persuadere possunt animæ mortalitatem in Peripato; nam concedentes animam rationalem, antequam corpori primum vniatur, habere habitudinem ad suum corpus producendum; Negamus animam semel a suo corpore in hominis obitu separatam, physice, ac ex Aristotelis opinione habere habitudinem vllā ad corpus; non quidē ad suum; quia id iam corruptum est; nec viribus naturæ vllis amplius regenerari potest: non autem ad aliud; quia vnaquæque forma, vt ait Aristoteles, vnitur propriæ, ac determinatæ suæ materiæ; atque ad aliam formam est alia materia determinate. Nec Aristoteles resurrectionem admittit, nec animarum de vno corpore in aliud transmigrationem. Deinde concedentes animam corpori coniunctam esse tempore finito, separatam autem a corpore manere per infinitum tempus; Negamus ita dicentes destruere ordinem naturæ: Ad probationem concedentes naturam vel vno modo procedere, vel pluribus; & si pluribus, ordinate: Negamus, absolute finiti ad infinitum nullum esse ordinem, nullamque proportionem: si enim proportio est, & ordo inter circulationem hodiernam primi mobilis, & infinitas præcedentes ab æterno, quin & infinitas futuras in æternum, de mente Magistri, qui summam & regularitatem, & admirabilem ordinem esse fatetur in æthereorum orbium motibus; iam ordo, & proportio fuerit Aristoteli inter temporariam animæ mansionem in corpore, & æternam permanfionem animæ extra corpus, tum antequam corpori consocietur, tum vbi a corpore separata sit: consimiliter si proportio est, & ordo inter hanc portionem materiæ primæ ingenitam, & incorruptibilem, & hanc formam huius calami, quo ad scribendum vtor; quæ cum materia temporariam moram ducit; quum materia ipsi subdita, præextiterit ab æterno extra ipsam ingenita, & demum ab eadem hac forma calami separari debeat, & separata in æternum permanere incorruptibilis: quomodo Peripateticus, cui possibilis intellectus materiam æmulatur, asseuerare potest, non esse ordinem, aut proportionem inter animæ moram temporariam in corpore, & æternam eiusdem permanfionem extra corpus, tum antecedentem, tum subsequentem? Quemadmodum etiam cælum, quod Aristotelis decreto se habet ad subcælestia, vt forma ad materiam; quemadmodum inquam cælum in generabile, & incorruptibile continet, ac gubernat finito tempore, vnumquodque corpus elementare ortui, & interitui obnoxium, sine quoru singulo præextitit ab æterno, & permanfurum est in æternum, illibato naturæ ordine, proportionemque rerum physicarum minime destructa: Ita plane proportio rerum, & ordo naturæ non tollitur a nobis asserentibus animam rationalem finiti temporis ductu actuare corpus, & ab eo separatam in æternum permansuram esse immortalem, vt ab æterno Aristoteli præextitit ingenita priusquam corpori consociaretur. Ratio vero Magistri decretis Anaxagoricis insensa nostrum dogma de animæ perennitate non ledit; quia ponens Anaxagoras ab æterno cun-

de im.
an. c. 8.
Defens. c.
23.

61. Ap.
cap. 1.

Præ.
de q.
pol.
42. de
c. 24.
c. 26.
f. 1. de
c. 41.

g. 1. de
c. 51.

M. 2. de
35. de
1699.

11. Phys.
c. 82.

13. de
c. 5.

12. de
c. 50.
m. 4. de
c. 23.
m. 1. de
or. c. 1.

Et queniſſe in Chao, tandem illi forinſecus adueniſſe mentem. quæ motum diſcretionis incæperit, ideo tollebat ordinem naturæ, quia non poterat aſſignare cauſam cur non prius, aut poſterius motum incæperit; vt conſtat ex verbis Ariſtotelis ita ſcriben-

tis, [Fortaſſis autem & primum principium facientes, vt & Anaxagoras, ſic vtrique dixerint; At vero nihil inordinatum eſt eorum, quæ natura, & ſecundum naturam fiunt: Natura enim cauſa ordinis eſt omnibus; infinitum autem ad infinitum nullam rationem habet: ordo autem omnis ratio: In finito autem tempore quieſcere, poſtea motum eſſe aliquando, huius autem nullam eſſe differentiam, quare nunc potius, quam prius; neque rursus aliquem ordinem habere; non amplius naturæ eſt opus: aut enim ſimpliciter ſe habere oportet id, quod natura eſt, & non aliquando quidem ſic, aliquando vero aliter: (vt ignis ſurſum natura fertur, & non aliquando quidem, aliquando vero non) aut rationem habere quod non ſimpliciter.] Quæ nihil officiunt animæ perpetuitati; nam ſi anima præſuit Ariſtotele, antiquiſſima ante corpus infinito tempore, ac poſtea per temporis finitum ſpatium in corpore manſit; huius rei aliqua fuit differentia, & cauſa, quare nunc potius, quam prius corpori conſocietur; & cauſa eſt, quia corpus determinatū, ad quod anima hæc indiuidua peculiarem habet habitudinem, nunc a parentibus in vtero feminæ conformatum eſt, & non antea: Conſimiliter ſi anima finito tempore corpori coniugata manet, poſtea tempore infinito conſiſtit a corpore ſeparata; huius etiā rei aliqua fuit differentia, & cauſa, quare nunc potius, quam prius a corpore ſeparatur; & cauſa eſt, quia corpus id non prius per mortem amittit eas diſpoſitiones, quæ ſunt vinculum animam corpori connectens; & velut alligatam continens: Sane pulcher eſt ordo naturæ, quo anima conſiſtens ab æterno extra corpus, poſtea in hominis conſtitutionem corpori conſocietur, in quo media ſibi comparet, quibus felicitatem adipiſci valeat cum ciuilem & actiuam, tum ſpeciatim contemplatiuam; qua tandem perfruatur in æternum a corpore ſeparata: Quæ omnia ſuo loco ſuſius, infra patebunt, & antea ſatis explicata ſunt ex Ariſtotele: Quum enim natura de poſſibilibus efficiat ſemper quod melius eſt; vt ſæpenumero Philoſophus inculcat: quumque melius ſit intellectui non cum corpore eſſe, habeatque noſter intellectus Ariſtotele eſſe optimum, dum a corpore ſeparatus eſt: nec fieri poſſit apud eundem Philoſophum vt quod immortalis eſt, ingenitum non ſit: plane ſummum naturæ ordinem in Peripato ſeruat, qui animam ingenitam ab æterno ante corpus exiſtente, aliquando corpori coniungi dicit, & poſt certum tempus a corpore ſeparari rursus, & ſeparatam in æternum permanere: atque in omni anima rationali hanc periodum, & ordinem perpetuo ſeruari; & eius, quod non ſemper anima in corpore maneat, nec ſemper ſimpliciter extra corpus; ſed aliquando in corpore ſit, quum & antea extra corpus ab æterno præſuerit, & poſt ſeparationem extra corpus in æternum remaneat, cauſa ſit non vna & ſuperius ex Ariſtotele deducta, & inferius iterum ſuo loco explicanda: Quare nobis non obest obiectio Magiſtri iacta in Anaxagoram, Ad aliam inſtantiam Pomponatij concedentes vnum quodque naturaliter appetere ſui perfectionem; & ſi

A placet, totum eſſe perfectionem partis; licet verius dicatur totum eſſe parte perfectius, quam partis perfectionem: Negamus primo animam rationalem eſſe, abſolute partem eſſentialem compoſiti; nam dum in corpore ineſt, tunc vere pars eſt eſſentialis compoſiti; at dum a corpore ſeparata fuerit, tunc amplius non eſt pars, ſed totum quid ſui generis, vt innuit Ariſtoteles & aperte. Negamus deinde, quod fuit pars alicuius; id a ſuo toto priſtino ſeparatum appetere ipſi vniri naturaliter; tum quia ramus eſt pars arboris integre, qui ab ea diuiſus, & ſeorſum plantatus non iterum appetit naturaliter arbori priſtinæ reuiri: tum quia ſemen itidem in planta ſua pars eſt, quod ab ea ſeiunctum, & ſatum non amplius illi ſtirpi reuiri naturaliter appetit: Quare licet anima rationalis in corpore degens ſit pars eſſentialis hominis, vbi tamen per hominis interitum a corpore ſeparata fuerit, tum non amplius naturaliter appetit vniri denuo corpori; ſed extra illud ſemper conſiſtere; quia melius ſibi eſt non cum corpore eſſe, quod ait Ariſtoteles; vt melius eſt ſemini, & ramo in nouam plantam integram de ſe adoleſcere, quam in veteri ſtirpe partem vegetare.

Impedimentum intellectus ex læſione cerebri, aut ex morbo quouis alio non arguere mentis humane mortalitatem: unde ſoluitur mortalitatis ratio trigefima ſecunda pariter Pomponatiaca. Cap. XXXIII.

Poſert & aliud argumentum Pomponatius pro ſua mortalitatis aſſertione confirmanda, dum inquit, [Et læſio organorum demonſtrat animam rationalem, quæ morbo cerebri prohibetur quominus intelligere valeat, aut bene fungi ſuo munere contēplandi, eſſe mortale.] Sed hæc obiectio ſuperius apud Alexandrū ſoluta, quia Neotericis magni momēti putatur, iterum nunc examinanda eſt. Sane cōcedentes vi morbi, ac læſione membrorum corporis functionem intelligendi aut impediri, aut labefactari; quod & Ariſtotele eſt confirmatum, & experimentis comprobatum; Negamus proinde ſequi tum vt anima rationalis vtatur ad intelligēdū organo corporeo, ſeu ſubiectiue, vt inquit, ſeu obiectiue; tū vt anima noſtra labefactetur & intereat ad corporis ægitudine, & interitū. Ratio primæ negationis eſt, quia duplicē habet anima rationalis, dum in nobis eſt, relationē & habitudinē; alterā quidem eſſentialem, ac primariam ad corpus, quod ſubſtantialiter perficit, & actuatur; illi vitam, & eſſe humanum elargiens; & gubernans partes animæ inferiores, vegetalem ſcilicet, ac ſenſitricem in omnibus ſuis operationibus obeundis; alteram vero accidentalem & ſecundariam ad opus ipſum intelligendi: Quæ admodum Ariſtoteles admonet in animalibus perfectionibus naturam vt tum aere inſpirato ad duos

E vſus; nempe ad refrigerium caloris interni, & ad vocem; quorum ille neceſſarius eſt, hic ad bene eſſe: tum etiam lingua & ad guſtum, & ad locutionem; quorum guſtus & neceſſarius eſt, locutio ad bene eſſe conducit. Quum igitur natura ſemper attendere debeat ei, quod magis vget; proſecto rationalis anima in læſione cerebri, vel pedis (dum enim alicui pes tunditur, aut obtruncatur, aut grauiori podagra laborat, ob vehementiſſimum dolorem anima rationalis non poteſt vacare contemplationi) functionem intermittere intelligendi,

Phyl.
t. 15.

de an.
t. 81.

Lib. 4.
Cap. 10.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

de an.
t. 49.

Met.
t. 51.

de an.
t. 49.

de an.
cap. 8.

Cap. 7.

de an.
t. 162.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

de an.
t. 24.

di, tamquam eam, sine qua vivere potest homo, totaque occupatur in gubernandis animarum partibus inferioribus, ut una iuncta profligare studeant causam morbificam vitæ insidiatricem: sicut ergo dum in pedis obtruncatione, graviorique podagra vehementissimis doloribus lætus & ætus homo contemplari non potest; non ideo pes dicendus est organum intellectui serviens ad operandum: sic in diaphragmatis, uteri, vel cerebri morbo, unde homines in amentiam feruntur; corruptio, & labefactatio contemplationis non fit quia mens utatur ad intelligendum organo corporeo non bene se habente: quod & Aristoteles nos edocet, dum asserit Intellectum nullam corporis partem continere, nullius corporis actum esse & nullum habere instrumentum corporale; quin & asserens alibi Magister, hominem in actu venereo nihil intelligere posse; ait enim, Voluptates etiam prudentiæ sunt impedimento; atque eo magis, quo magis oblectatur, ut in venereorum voluptate contingit, in quo constitutus intelligere nemo quippiam potest.] anne id evenit, quia mens utatur ad intelligendum membris venereis? nihil minus. Non ergo signum est mentem uti organo corporeo ad intelligendum, quod læso cerebro nequicquam intelligere valeamus. Ratio vero secundæ negationis est, quia potest impediri operatio sine labe substantiæ operantis, & labefactari potest actio agentis incorruptibilis, nã in eclipsi prohibetur quominus Sol & Luna luminis suo gubernent inferiora, inde non labefactata Solis, aut Lunæ substantia; quæ remanet incorruptibilis; & Aristoteles apertissime nos admonet in senio, & morbo, & ebrietate, impediri functiones animi, non quia mens, & rationalis anima quidpiam passa sit; sed solum quia patitur corpus, in quo est rationalis anima; ut infra latius explicabitur: corporis autem passio licet mentis operationem turbet, ac lædat; ubi tamen hæc operatio mentis probe fit, non proinde necessarium sibi ullum a corpore suscipit adiumentum; sicuti & Luna Solis eclipsim pariens inter ipsum & nos collocata, eius illuminationem impedit, Soli postea citra eclipsim nihil omnino confert ad nos illuminandos. Sed hæc de re late superius.

Aristoteles humanas animas a corpore separatas ubi consideraverit. Unde tollitur trigesima ratio mortalitatis, a Pomponatio allata. Cap. XXXIV.

Adiungit his etiam Pomponatius plerasque rationes aliorum, quas apud earum autores consideramus in hoc opere; sed postea propriam sui placiti confirmationem aliam adducit, dum ita inquit, [Præterea, quod ulterius dicit eas remanere post mortem, & nullam Aristoteles faciat mentionem de eis, valde improbabile videtur; quum Aristoteles tam diligens naturæ perscrutator, in Poesi, in Rhetoricis, & in multis alijs fuerit tam diligens, & in re tam excellēti negligēs. (& paullo post.) Amplius, ut supra dictum est, mirabile esset quod Aristoteles nullam fecisset mentionem de tali statu post mortem, neque promississet declarare; quod tamen est contra suum morem. (& non multo post.) Secundo, quia si tantum de homine, & non de anima eius intelligit; ubi igitur de cognitione animæ separatæ loquitur? nam ibi erat locus, quum in Me-

A, taphysica sit, quæ est de separatis.] Hæc ad verbum Pomponatius. Quæ facile diluuntur: Concedentes enim Aristotelem in Poesi, Rhetorica, & alijs multis fuisse diligentissimum; Negamus in theoria de anima rationali post mortem hominis a corpore separatæ eum fuisse negligentem: Concedentesque illum solo naturæ lumine ductum non potuisse theoriā de separatæ animis nostris exactissimam habere, ut quæ Theologia est; Negamus ipsum de statu mentis humanæ post hominis interitum nullam mentionem habuisse; quia multa nostrarum animarum a corpore separatarum attributa passim & in morali, & in naturali, & in prima Philosophia nobis explicavit admirandus Præceptor; quæ nobis late posterius pluribus capitibus in toto quarto libro quum proponenda sint, non est ut importune huc referantur; sat erit aliquot loca proponendorum insinuare; quorum unus est, ubi scribit Aristoteles, Melius est intellectui non cum corpore esse. Alter est, ubi ait, Intellectum humanum, dum est pars compositi hominis in hoc, aut in hoc alio corpore, non bene esse habere; sed dum est in toto mundo, aliud quid existens a corpore, tunc optimum esse habere, ac per totam æternitatem seipsum semper intelligere. Tertius locus est, ubi decernit, Hominis hic multas esse functiones, quibus civilem felicitatem consequitur; clare supponens alium esse statum animæ nostræ post obitum hominis, ubi nos unica functione intelligendi felicitate contemplatiua perfruamur in æternum. Quartus locus est, ubi constituit, Defunctorum hominum alios esse felices, alios infelices; & priores de statu beatitudinis in miseriam oberrantias amicorum nepotumve viventium mutari non posse; posterioresque de statu miseriæ ad felicitatem a prosperitatibus amicorum affiniumve in viuis agentium prouehi non valere. Quæ loca, & alia multa nobis opportunius infra declarabuntur.

Felicitas quæ ab Aristotele post mortem negetur, & quæ ponatur. Ex Quotollitur mortalitatis ratio trigesima quarta, a Pomponatio data. Cap. XXXV.

Quod illico subiungit Pomponatius in hæc sententiam, [Amplius quod in primo Ethicorum videtur detur ponere nullam felicitatem post mortem; id aperte confirmat animam esse mortalem, & post mortem non remanere. (& alibi.) Amplius Ethicorum tertio mortuis neque bonum, neque malum inest: non igitur eis inest intellectio; siquidem intellectio perfectio est intellectus.] Hoc inquam etiam soluitur, nam Aristotelis priora verba sunt hæc, [Numquid igitur neque alius quispiam homo quoad viuit, felix dicendus est; sed ex sententia Solonis finem spectare oportet? sique ita statuendum est, felix ne tunc erit aliquis, ubi mortuus fuerit? An hoc absurdum penitus est, præsertim apud nos, qui felicitatem operationem quamdam esse dicimus? Quod si mortuum felicem esse non dicimus, neque Solon id voluit; sed solummodo hominem dixit tunc beatum appellari tuto posse; quippe qui extra omnia mala, & infortunia iam collocatus sit: hoc quoque dubitationem quamdam habet: videtur enim mortuo bonum, & malum adesse; perinde ac viuenti & non sentienti, ut honores, & infamie filiorum, & omnino posterorum prosperæ, & aduersæ fortunæ.] Quibus aperte con-

constat Aristotelem negare mortuis eam felicitatem, quæ consistit in operatione secundum habitum virtutis moralis; quæ non conuenit animis a corpore separatis; sed hominibus solum viuenti ex anima, & corpore constituto: quod inferius attestatur. Aristoteles inquit, [Si vero ita est; ex ijs, qui viuunt, beatos eos dicemus; quibus hæc, quæ dicta sunt (virtutes nempe morales, & diuitiæ, bonaque cetera fortunæ,) & ad sunt, & aderunt; ac beatos quidem ut homines,] non ut mentes post hominum interitum extra corpus permanentes; quibus felicitatem contemplatiuam inesse tum alibi; tum paullo post nos edocet Aristoteles, dum asserit Humanos intellectus a corpore separatos optime se habere, ac seipsos iugiter intelligere: quin & mortuorum aliquos esse felices, qui de statu beatitudinis conijci nequeunt in miseriam ex infortunijs amicorum, & posterorū in viuis agentium. Quare mortuis Aristoteles humanam felicitatem interdicens, quæ ciuilis est, non sine fortunæ bonis; eisque concedens meliorem aliam felicitatem, nimirum contemplatiuam, fortunæ bonis non indigam; mortalitatem animæ non adstruit; sed contra rationalis animæ immortalitatem clare supponit, sciteque confirmat. Quod posteriore ex Aristotelis alio loco deducit, Pomponatius, quo legimus hanc Magistri sententiam, [Mors autem maxime omnium rerum est horribilis; quippe quum terminus sit, nihilque amplius homini mortuo neque bonum, neque malum esse videatur.] id nobis pariter animæ mortalitatem non persuadet; quia videmus Aristotelem hic tum agere de bono & malo ciuili; quod post hominis obitum non habet locum in anima separata; nam solus homo viuens capax est bonorum, & malorum ciuiliū; quum animæ a corpore separatæ bonis & malis alterius generis obnoxie sint, felicitati nimirum contemplatiuæ, atque infelicitati oppositæ; de quibus agemus infra suo loco latius ex Aristotele: tum determinare mortuos homines non habere sensum bonorum, aut malorum; quia scilicet quamuis in suo intellectu separato consistat homo, & uiuat vitam hac mortali meliorem; non tamen videt, aut sentit corporalia hæc, mortaliaue bona, & mala; quod pridem quoque decreuerat Aristoteles inquit, [Videtur enim mortuo bonū, & malum adesse, perinde ac viuenti, & non sentienti; ut homines, & infamie filiorum; & omnino posterorū prospera, & aduersæ fortunæ:] quæ bona, & mala ciuilia eatenus ad mortuum non pertingunt, quatenus eum de statu felicitatis, aut miseriæ in oppositum mutare non possunt; & vere mortuum ipsum hæc non directe afficiunt ciuilia bona, & mala; sed mortui propinquos, & affines vitam agentes: eatenus vero aliquo modo ciuilia bona, & mala propinquorum, & amicorum uicinium mortuum attingunt; quatenus felix mortuus viuentium suorum bonis letatur, mala fortiter tolerat; & infelix mortuus viuentium suorum malis angitur, & bonis aliquod suæ miseriæ leuamentum percipit. Quæ omnia mentis humanæ perennitatem, & animæ rationalis immortalitatem in Peripato aperte declarant. Sunt, qui dicant, mortuos affici posterorū viuentium beatitudine, ac miseriæ; quatenus in posteris in sunt velut in specie; in qua quilibet perpetuari quodammodo ponitur ab Aristotele: Quod non recipimus; nam etsi singulares in specie quodammodo perennare dicantur; tamen viuentes nepotes, & amici species non sunt, in qua mortui perpetuitatem ullam

A consequantur; quum sint indiuidui pariter ac mortales, ut pridem fuere defuncti. Quin actio, in qua collocat Aristoteles felicitatem, ac illi oppositam miseriam, non conuenit speciei, sed indiuiduis; actiones enim sunt compositorum, & singularium Aristoteli; nec actio viuentium ullo pacto defunctos attingit, aut ad mortuos attinet. Quare mortui dici debent in Peripato felices, aut infelices ratione sui, & in seipsis; non autem ratione suorum, in quibus sint, ut in specie.

B

Naturalis facultatum cognoscen- in subordinatio non probat animæ rationalis mortalitatem, sed immortalitatem unde soluitur trigesima quinta ratio mortalitati a Pomponatius inuictæ. Cap. XXXVI.

C

A Lia ratione Pomponatius utitur ad animæ mortalitatem comprobendam, desumpta ex modo cognoscendi medio inter sentire ac intelligere mentium diuinarum, inquit, [Quum omnis cognitio quoquo pacto abstrahat a materia; quæ cognitionem impedit: sensus enim cognoscit per species receptas absque materia; quum tres modi sint separationis a materia; tres omnino fuerint modi cognitionis: quumque caelestes intelligentiæ sint omnino a materia separatæ, cognitionem habent, quam edunt tum sine usu corporalis organi; atque adeo non dependent a materia tamquam a subiecto: tum sine simulacro in organo materiali recepto; atque adeo non dependent a materia in ratione obiecti. Quumque animalia, & sensus inter cognoscentes essentias infimam naturam habeant, etsi non dependeant a materiali qualitate; tamen utuntur organo corporeo, in quo recipiunt imagines obiectorum; ac proinde a materia dependent subiectiue simul & obiectiue: quum homines, ac intellectus humani mediam obtineant sedem in genere cognoscen- inter sensitiua, & caelestes intelligentias; natura, quæ omnia constituit ordinata, necessario constituit ut intellectus humanus in sua functione obeunda supra sensum non indigeret organo materiali, & infra Diuinas mentes egeret phantasmate; atque adeo non sine phantasia cognoscens Aristoteli esset a corpore inseparabilis, & mortalis.] Ceterū & hæc in Peripato diluuntur: Concedentes enim humanum intellectum in genere virtutis cognitricis esse nature mediæ inter caelestes Intelligentias, & facultates sensitiuas; Dantesque sensum in cognoscendo pendere a corpore, ut aiunt, subiectiue, ac obiectiue, quia utatur organo corporeo, & in eo recipiat imaginem obiecti cum materiæ appendicibus: vltroque consistentes Intelligentiam celestem nec vti corporeo instrumento ad intelligendum, nec indigere simulacris cum materiæ conditionibus. Negamus ideo fieri ut mens humana dependere debeat a corpore obiectiue, quia nihil intelligat sine phantasmate, si non materiam, saltem materiæ conditiones habente in organo phantasiæ; nā intellectus humani natura mediæ est inter facultates cognitricas, quia sensus cognoscit per imagines obiecti sui receptas in organo corporeo; quæ licet sint sine materia obiecti, sunt tamen cum materia corporalis organi, cui ut subiecto accidentia inhaerent; & proinde sensus cognoscit per organum; & per imagines in eo susceptas: Intelligentia vero separata cognoscit abs-

E

F

mi. degc.
l. 40.
7. Met. r.
53.
12. Meta.
t. 18.

de im.
an. c. 9.

b. 1. de an.
t. 12. 13.
3. de an.
t. 39.

que vilius organi ministerio, & nullo simulacrorum interuentu; sed immediate presentia sibi obiecta intelligit absque imagine; vt nos olim ex Aristotele probauimus in Opere [De Vita.] Humanus autem intellectus infra Intelligentias in corpore degens intelligit per imagines intelligibilem, & supra sensus non vtitur organo, nec imaginibus in materia degentibus; sed imagines illas opere intellectus agentis ab omni materia commercio deputatas habet in sua substantia immateriali; que species non sunt phantasmata; nec in phantasmatibus, nec in organo corporeo phantasiae; sed in anima ipsa intellectiua degunt Aristoteli, vt late superius ostendimus apud Alexandru. Vnde conilat functionem intellectus humani non dependere a corpore; ac proinde rationalem animam a corpore separabilem esse, & immortalem in Peripato.

Anima rationalis vt in ratione actus media existens inter intellectus, & sensitiuos animas, non ita ponenda sit mortalis, sed immortalis. vnde tollitur mortalitatis ratio vigesima sexta: pariter a Pomponatio proposita.
Cap. XXXVII.

Con similem rationem eodem fundamento nixam statim adducit Pomponatius addens, Secundum Aristotele quodlibet cognoscens est actus corporis; physici organici; verum aliter, & aliter; nam Intelligenti non sunt actus corporis quia Intelligenti sunt; quoniam in suo intelligere, & desiderare nullo pacto indigent corpore; sed quia actuant, & mouent corpora caelestia, sic animae sunt, & actus corporis physici organici; stella namque est organum celi; omnis enim orbis Aristoteli est propter stellam; quare actuant corpus physicum organicum, & vt sic indigent corpore, vt obiecto; verum in sic actuando, & mouendo nihil recipiunt a corpore, sed tantum dant ei: Anima autem sensitiua simpliciter est actus corporis physici organici, quia & indiget corpore tamquam subiecto; quum non fungatur suo officio, nisi in organo; & indiget corpore tamquam obiecto: Media vero, quae est intellectus humanus, in nullo suo opere totaliter absoluitur a corpore, neque totaliter immergitur; quare non indigebit corpore tamquam subiecto, verum tamquam obiecto: & sic medio modo inter abstracta, & non abstracta erit actus corporis organici; nam intelligentiae, quae Intelligentiae, non sunt animae; quia nullo modo vt sic dependent a corpore; sed quia mouent corpora caelestia: at intellectus humanus in omni suo opere est actus corporis organici; quum semper dependeat a corpore tamquam obiecto. Est & differentia inter Intelligentiam, & intellectum humanum in dependendo a corpore; quoniam humanus recipit, & perficitur per obiectum corporale; quum ab eo moueatur: at Intelligentia nihil recipit a corpore caelesti, sed tantum tribuit: A sensitiua autem virtute differt intellectus humanus in dependendo a corpore, quia sensitiua subiectiue, & obiectiue dependet; humanus autem intellectus obiectiue tantum: & sic medio modo humanus intellectus inter materialia, & immaterialia est actus corporis organici. Hec ille. In quibus ea ratio continetur, Anima, quaecumque dependet a corpore qualibet ratione in omni suo munere, est a

corpore inseparabilis, & mortalis: sed anima rationalis in omni suo munere dependet a corpore, solum obiectiue, ad differentiam tum sensitiuis, quae dependet etiam subiectiue; tum Intelligentiae, quae nullo modo dependet: ergo rationalis anima est a corpore inseparabilis Aristoteli, & mortalis. Nos huic rationi occurrentes concedimus animam illam, quae in omni sua functione dependet a corpore, si placet obiectiue, vel subiectiue, non posse a corpore separari, & esse mortalem: at negamus animam rationalem in omni sua functione dependere a corpore, tamquam obiecto:

Ad probationem primo negamus secundum Aristotelem quodlibet cognoscens esse actum corporis physici organici; tum quia Magister asserit, extra caelum, vbi non est corpus vllum, esse intelligentias, Diuinaeque mentes: tum quia Praeceptor idem alibi docet Humanum intellectum, ad sensus differentiam, nullum prorsus organum habere, nullamque partem corporis continere, vt forma & actus materiam continet; ac speciatim quasdam partes animae, intellectum scilicet, ac voluntatem, ad totius animae differentiam, esse a corpore separabiles, quia, nullius corporis sunt actus:

Negamus secundo Intelligentias, quae actuant, & mouent corpora caelestia, esse actus corporis physici organici; nam Aristoteles asserit caelestibus corporibus naturam nullum organum praebuisse ad motum; infitiamur enim astrum esse organum celi; concedentes Aristoteli orbes esse; propter astra, nam ab eo didicimus finem non esse idem cum instrumento, sed instrumenta esse gratia finis ab ipsis distincti; vt ergo sidera sunt fines motionum caelorum, & orbium; ita non sunt organa celi, deservientia Intelligentiis ad actuandum, & mouendum orbem aethereum: Licet astrum dici valeat organum, quo Intelligentia caelo assistens gubernat, conseruat, & mouet inferiora corpora per lumen; quemadmodum totus orbis aethereus est organum, quo intelligentia per motum gubernat, conseruat, & mouet omnia subcaelestia; sed anima definitur Aristoteli esse actus corporis organici respectu functionum, quae edit in viuente, cuius est anima, & omnino in corpore, cuius est forma. Negamus propterea Intelligentias in actuando, & mouendo caelum, indigere corpore vt obiecto; nam obiectum refertur formaliter ad virtutem cognitricem; ad virtutem motricem, & actuatricem non obiectum, sed subiectum proprie refertur, siquidem mobile subiectum est, non obiectum motus, & motoris; formaque subiectum, actuat, non obiectum; quo nomine scribit Aristoteles, [Subiectum enim quoddam, & in subiecto est natura semper.] naturae in subiecto existentis nomine nihil aliud designans, quam principium motuum, nuperrime a se definitum, & actum primum obiectum vero natum est, non perfici, & moueri, sed perficere vicissim, & mouere id cuius est obiectum. Negamus insuper animam rationalem, siue intellectum humanum in omni sua functione indigere corpore, vt obiecto; nam Aristoteles aperte monet [contemplandi operationes esse functiones naturae minime indigentis.] Est sane media in ratione actus corporis organici rationalis anima inter intelligentiam celi, & animam sensitiuam; sed non quia sensitiua dependeat a corpore subiectiue, & obiectiue in actu cognoscendi; rationalis obiectiue tantum, Intelligentia nullo modo; verum quia intelligentia est actus corporis organici a materia separatus, anima sensitiua est actus corporis

organici a materia inseparabilis, anima rationalis A
est actus corporis organici a materia separabilis;
& quia intelligentia est actus corporis organi-
ci ad operandum semper in alia subiecta; nam
vitur celesti corpore, ac fidere velut organis ad gu-
bernanda per motum, & lumen omnia subcelestia, nō
ad celum admandum, & mouendum, aut intelligen-
dum; quam celi motus circularis ac simplex obeatur
sine ullo instrumentorum interuentu; quod nouimus

ex Aristotele: Anima vero sensitiva est actus corpo-
ris physici organici ad operandum semper & in id, in
quo est, & in aliena subiecta; quia functiones omnes B
animæ sentientis corporeo instrumento eduntur, &
earum aliquæ terminantur in rem externam, aliquæ
in ipsum animal: Intellectus autem humanus seu ra-
tionalis animus medius est, quia functiones habet ali-
quas, in quibus obeundis vitur ministerio corpora-
lis organi, vt risus, locutio, manuum artificiosa
motio; alias vero, in quibus edendis nullo vitur
organi corporei famulatu, & rei externæ nihil adimit,
aut addit; vt intellectio, & Electio. Negamus demum
intellectum humanum moueri ab obiecto corporali;
mouetur enim solum ab obiecto intelligibili; & actu
intelligibili; quod opere intellectus agentis depura-
tum est ab omni consortio corporis, ab omni comer-
cio materiæ; vt constat ex Aristotele.

*Anima rationalis immortalitatis, & separabilitatis non of-
ficere in Peripato inseparabilitatem intelligentiæ ab or-
be celesti: vnde soluitur mortalitatis ratio trigesima
septima similiter Pomponatiana. Cap. XXXVIII.*

Posterius addit in sui placiti confirmationem Pom-
ponatius inquit, [Et iterum sic firmatur, quo-
niam Aristoteles non ponit aliquam intelligentiam
sine corpore; quum secundum numerum orbium po-
nit numerum Intelligentiarum: multo ergo minus
potest ponere intellectum humanum sine corpore;
quum sit longe minus abstractus quam intelligentia.]
et alibi eandem sententiam profitetur; vnde talis ef-
formatur ratio, Minus dependet a corpore sibi subdi-
to Intelligentia, quam anima rationalis, apud Aristo-
telem: sed Aristoteli nulla Intelligentia est sine cor-
pore; nullaque a corpore celi, cui assistit, separari po-
test: ergo de mente Magistri nulla rationalis anima
est sine corpore, nullaque ab eo, quod informat, sepa-
rari valet: cuius rationis primâ propositio probatur
ideo, quia Intelligentiæ dicuntur Aristoteli formæ
separatæ, ac ponuntur non moueri ad motum corpo-
ris, cui assistunt; anima vero rationalis dicitur in ma-
teria, separabilis ab ea; & moueri ad motum corpo-
ris, quod informat; minus autem dependet a cor-
pore suo forma separata, quam separabilis; & forma,
quæ non mouetur ad motum sui corporis, quam ea,
quæ mouetur ad motum sui corporis; & forma assi-
stens quam informans. Altera propositio probatur eo
quod Aristoteles colligit; numerum intelligentiarum
ex numero corporum celestium, quibus vult eas per-
petuo assistere. Nos autem huic rationi respondentes
primo dicimus Intelligentiæ, etsi minus dependant
a corpore celi, non tamen æternitati suæ repugnantē
habere inseparabilitatem ab eo; quia & illud corpus
ætheris Aristoteli æternum est: secus est de humano
intellectu, qui perficit corpus caducum; a quo si foret

inseparabilis vna cum eo mortalis existeret. Dicimus
deinde falso statui nostrum intellectum non dici ab
Aristotele separatam, & abstractam a materia; nam
aperie scribit alicubi naturalem Philosophum non
contemplari rem vllam abstractam a materia; & pro-
inde non agere de omni anima simpliciter, ac omni-
no de humano intellectu. Et alibi docet intellectum
permanere separatam a corpore post hominis inter-
ritum, & non multo post, intellectum humanum op-
time se habere, dum aliud a corpore existens, est
quid per se subsistens in vniuerso. & alio in loco,
Melius esse intellectui non cum corpore esse. & cla-
rissime, alibi, Intellectum humanum esse id quod ve-
re est, dum separatus est. Dicimus tertio fat esse ad
animæ rationalis immortalitatem, ab Aristotele poni
eam esse a corpore, separabile; quod præstitit, mul-
tis in locis. Dicimus quarto, formam dependere a
corpore, cuius est actus aut assistens, aut informans,
triplici ratione; scilicet vel ratione sui, vt quæ non
possit subsistere sine corpore, sed eo indigeat ad hoc
vt sit; vel ratione suæ operationis, quæ edere nequeat
sine corpore; vel demum ratione finis alicuius, quem
assequi non valeat sine corporis interuentu: Si loqua-
mur de dependentia formæ a corpore ratione sui, tunc
minus dependet a corpore suo Intelligentia, quam
anima rationalis; quia rationalis anima duplex habet
esse; quorum alterum est physicum, ei competens vt
ipsa est forma hominis, & actus primus corporis na-
turalis organici; quod est esse in materia, ad cuius mo-
tum est ipsa quoque mobilis anima, & proinde phy-
sica, & ad Naturalis Philosophi considerationem,
pertinens: alterum est esse metaphysicum, ei compe-
tens, prout est ens; quod esse est secundum se extra
corpus, vbi degit immobilis, ac proinde supranatura-
lis; & tunc eius theoria Metaphysica est; quod duplex
existere rationalis animæ ponit Aristoteles, confir-
matque ratio posita ab Aristotele; nam alicubi sta-
tuit Physicum circa formas, quæ sunt principia sepa-
rabilia quidem a materia, sed aliquando in materia
degunt, ita versari, vt eas contempletur prout sunt in
materia; prout autem a materia separantur, & quid
sint separatæ, considerari a Primo Philosopho; talem-
que monet esse specificam hominis animam: & alibi
etiam admonet tum scientiam, ad artis discrimen,
quæ mutat materiam circa quam operatur, ex ea ge-
nerans aliquid; scientiam inquit considerare res eo
modo, quo sunt, nihil eis addendo, vel adimendo:
Si ergo rationalis anima & ad Physicum, qui sine ma-
teria nihil considerat; & ad Metaphysicum attinet, qui
res considerat a materia separatæ; sique res se habet
ad esse, & vt se habet ad veritatem, nempe ad Philo-
sophiam, quæ scientia veritatis esse definitur ab Ari-
stotele: iam satis apparet Animam rationalem Aristo-
teli duplex esse obtinere, physicum in materia, & me-
taphysicum extra materiam: Anima itaque rationa-
lis in Peripato quoad esse physicum dependet a cor-
pore, a quo habet vt sit mobilis, saltem per accideret;
est Intelligentia nullū habent esse physicum, vt ait
Aristoteles; quia monet non mobilis; propterea
ratione sui minus dependet a corpore, quam ratio
nalis anima: sed ex hoc non colligit Pompona-
tius animam rationalem esse a corpore inseparabi-
lem; nam intellectus humanus Aristoteli, præ-
ter esse physicum, quod est esse in hoc, aut in alio
corpore, veluti pars in composito, & esse diminutum;
habet

f. 1. de an. 49. habet esse, *f* melius, seu esse optimum, ac omnino esse metaphysicum; quod est esse totum quid per se subsistens; ratione enim est a corpore separabilis, seu separata. Sin autem agamus de dependentia formæ a corpore ratione suæ operationis; tunc etiam minus dependet a corpore suo celestis Intelligentia, quam rationalis anima; quia duas habet anima rationalis operationes generatim, scilicet: intelligentiam, ac motum localem; quot etiam celestis intelligentia: sed rationalis anima movet hominem utens instrumento corporeo, ut clare nos edocet Aristoteles, licet ad intelligendum nullo prorsus utatur instrumento materiali; quod idem late demonstrat Intelligentia vero celestis neque ad intelligendum, neque ad movendum villo utitur instrumento corporeo; movet enim cælum immediate per intellectum, & voluntatem, sine villo corporalis organi ministerio; ut constat ex Aristotele; atque ita minus a corpore dependet Intelligentia in operari, quam rationalis anima: sed non propterea hæc a corpore ponenda est inseparabilis cum Pomponatio; tum quia ex Aristotelis decreto, ad animæ separabilitatem adstruendam sufficit ut plurimarum actionum, aut passionum eius unita non dependeat a corpore; tum quia Intelligentia non ideo a corpore, cui assistit, est inseparabilis, quod ab eo in operari dependeat quoquo pacto; sed alia ratione mox explicanda. Si demum agamus de dependentia formæ a corpore ratione finis alicuius, quem assequi nequeat sine corpore; tunc concedentes nullam Intelligentiam Aristoteli separari posse ab eo corpore, cui assistit; Negamus primum, in Peripato nullam esse Intelligentiam sine corpore; Negamus deinde minus dependere a corpore suo Intelligentiam cælo assistentem, quæ dependeat a suo rationalis anima: Ad primi negati probationem ex Aristotele petitam, ubi venatur Intelligentiarum numerum ex numero corporum celestium, dicimus primo, Aristoteli duplex esse genus Intelligentiarum, nimirum alias esse motrices, ac proinde cælorum orbibus assistentes, ubi velocior est motus; de quibus non vno in loco tractans Aristoteles, eas multiplicat ad numerum celestium sphaerarum; alias vero esse puras intelligentias, non motrices; quas asserit alibi esse extra cælum, ubi non est motus, nec vllum corpus, cui assistant: quæ omnino separate semper existentes ab omni corpore, penitus absque corpore degunt: de quibus ex Aristotele fusc disputamus in Opere De Novis astris, & Cometis. Dicimus deinde Intelligentias etiam cælis assistentes ideo esse sine corpore, quia in suo illo esse non pendunt vlla ratione a corpore sibi subdito; quum vicissim a subiecto sibi corpore, secundum sui esse naturalem, ac mobile, quoquo pacto dependeat noster intellectus, qui ad corporis nostri motum movetur, saltem per accidens. Ad secundi negati probationem dicimus primo, Aristotelem appellare intelligentias formas abstractas & separatas, non a corpore simpliciter, sed a materia, cui nunquam copulatur; quum intellectus humanus aliquando materia huic subcelesti sit coniungatus. Dicimus secundo, Aristotelem vocare formas abstractas, & separatas absolute, non eas, quæ sunt orbium motrices, sed intellectrices illas extra cælum, nulli determinato corpori assistentes. Dicimus tertio, Intelligentias celesti corpori appropriatas, esse abstractas omnino a corpore tum ratione sui, tum ratione suæ functionis, at non ratione finis; qui est subcele-

A stium gubernatio, & summi Dei in hac gubernatione imitatio; non enim possent hunc ille finem consequi, nisi rotando corpora celestia; ijsque assistendo; quod admonet Aristoteles: ast humanus Intellectus eum finem non habet, ad quem attingendum indigeat absolute ministerio corporis; etsi corporis egeat famulatu quibusdam in suis functionibus obeundis. Quare simpliciter verum non est, minus dependere a subdito sibi corpore motricem intelligentiam, quæ ab humano corpore pendeat noster intellectus: Immo vero quum intelligentia suo illo fine si posiri voluerit, semper cælo præesse debeat, & assistere, semperque cælo debeat uti ad huius inferioris mundi virtutes omnes gubernandas; & proinde sit a cæli corpore penitus inseparabilis. Intellectus tamen humanus quum eas operationes, quibus necessarius est corporis usus, non debeat semper obire, nec ad sui finis consecutionem, qui est vita cõtemplativa; propterea est a corpore suo caduco separabilis, ad intelligentiarum differentiam.

C *Immortalitatem non destruere, quod intellectus humanus ad intelligentias se habeat, ut oculus nocturne ad lumen Solis, & Luna ad terram: unde soluitur mortalitatis ratio trigesima octava, à Pomponatio inventa.*
 Cap. XXXIX.

P rosequitur post multas aliorum rationes alibi hoc in opere solvendas; hanc propriam pro mortalitate proferre Pomponatius inquit, [In nobis Intellectus & voluntas non sunt sincere immaterialia, sed secundum quid, & diminute; unde verius ratio, quam intellectus appellari debet anima humana; non enim, ut ita dixerim, intellectus est; sed vestigium, & umbra intellectus: cui testatur, quod dicitur Aristoteli, sicut se habet oculus nycticoracis ad lumen Solis, sic intellectus noster ad manifestissimam in natura; quamquam puer se illud exposuerit Averroes. Et quemadmodum Luna est de natura terre, ut dicit Aristoteles; sic anima humana est de natura Intelligentiæ in Luna autem est terra solum secundum proprietatem, non autem secundum essentiam; quare & intelligere est in anima humana secundum participationem proprietatis, non essentiæ: hoc autem consonat nature, quæ gradatim procedit.] Ex quibus hæc ratio necitur, Si rationalis anima foret a corpore separabilis, & immortalis; ergo a corpore separata esset ut una ex Intelligentiis intelligens per essentiam, non per vllam speciem: sed consequens est falsum; ergo & antecedens: consequentia patet, quia mens hominis a corpore separata non habet phantasmata, unde sibi species eliciat: assumptum probatur ex Aristotele tum quia mens hominis ratio verius, quam intellectus dici debet; seu vestigium, & umbra intellectus; nam ad Intelligentias se habet, ut oculus nocturne ad lumen Solis; & veluti Luna ad naturam terræ, quæ in Luna est per proprietatem, non per essentiam: tum quia secus non servaretur ordo nature, quo Intelligentiæ specie per essentiam cognoscunt, intellectus humanus per speciem sine organo corporeo, sensus per speciem & per organum corporale. Ceterum & his occurre licet in Peripato: siquidem primo, non existimantes animam rationalem esse a corpore separabilem, & immortalem; Negamus proinde fieri ut ea nobis una quadam sit ex Intelligentiis, intelligens tantummo-

do per essentiam, numquam per speciem: Ad probationem consequentiarum negatarum concedentes humanam mentem a corpore separatam non habere phantasmatum, unde sibi species eliciat; Negamus proinde illam speciebus carere penitus; non quod in separatione retineat pristinas notiones & phantasmatibus eductas, ut multi sentunt; sed quia mens nostra separata pristinis omnibus formis exuta, dum seipsam, & alia, quibus immediate copulatur, intelligit per primam operationem, quæ simplicium apprehensio vocatur, conceptus format, & formatos in se conservat, veluti species intellectuum; per quas ea denuo potest cōtemplari: & in secunda operatione, ac tertia, cōceptibus illis in complexis opere intellectus agētis compositis in species complexas, ut in corpore, per eosdem veluti per species intelligibilia complexa cognoscit, componēs, dividens, & discurrens; verum hæc latius a nobis explicata fuerunt in Opere. De Intellectu agente: Sed Intelligentia sine discursu, sine complexione, per simplicem apprehensionem, absque specie intelligit præsentis obiecti essentiam, & omnia illius attributa simpliciter, & unico actu. Deinde vero negamus in assumpto, rationalem animam non esse vere intellectum, sed intellectus umbram, & vestigium; quum Aristoteles humanum intellectum absolute nominet; numquam umbram, aut vestigium intellectus appellet; licet dici valeat quoquo pacto vestigium, & umbra Intelligentiæ: Ad primam negati probationem concedentes intelligentiam motricem orbis ætherei esse sincere immaterialem, tum ut intelligentia est, quia nullo prorsus utitur famulatu corporis ad intelligendum; tum ut motrix est, quia nullo utitur organo corporeo ad mouendum: utroque dantes humanum intellectum, ac voluntatem non esse principia sincere immaterialia; quia licet ad intelligendum nostra mens, & ad eligendum voluntas non utatur famulatu corporeo; utraque tamen ad mouendum utitur organo corporali, ut notat Aristoteles: Negamus Aristotelem confirmare nostrum intellectum non esse verum intellectum, sed umbram, & vestigium intellectus; dum ait ipsum ita se habere ad Intelligentias, ut oculus nocturnus ad lumen Solis; quia potius oppositum docet: nam ut oculus nocturnus vere oculus est, non æquivoce oculus, nec umbra, & vestigiū oculi; quamvis interdum non aspiciat directum lumen Solis per proprium simulacrum, sed noctu solum intueatur lumen Solis reflexum a sideribus per astrorum imagines; ita noster intellectus vere intellectus est, non æquivoce intellectus nec umbra, & vestigium intellectus; etsi directe non intelligat, distinetque non agnoscat mentes abstractas per proprias earum imagines in prima sui functione; sed veluti reflexe per cælorum simulacra confusam, & rudem earum notionem habeat, dum in corpore degit; & per motum ab eis prodeuntem secunda, & tertia functione illas quoquo pacto percipiat. Ad secundam probationem concedentes Lunam esse de natura terræ; ut ait Aristoteles: Negamus primo sic animam humanam esse de natura Intelligentiæ: nam anima humana se habet ad Intelligentiam potius ut terra ad Lunam, quā ut Luna ad terram: quum Luna sit longe nobilior quam terra, & intelligentia multo præstantior sit quam anima rationalis. Concedentes deinde in Luna terram esse non secundum essentiam; Negamus eam ibi esse secundum proprietatem; non enim Luna vere obinet

proprietates terræ, sed solū quamdam similitudinem in opacitate. Concedentes deinceps intelligere in anima humana esse secundum participationem proprietatis Intelligentiæ; Negamus id opus in ea non inesse aliqua ratione secundum participationem essentia, saltem genericam; nam proprietas non inest, ubi non est essentia, cuius est proprietas; ut enim Aristoteli proprietas trianguli est habere tres angulos æquales duobus rectis, quam nihil potest participare nisi participet essentiam trianguli; sic intelligere proprietatem est intellectus absolute, quam non habet nisi id, quod vere intellectus est: ac sane mens humana licet non participet intelligentiæ cælestis essentiam specificam, nec si placet etiam genericam proximam; saltem participat essentiam remotam, quæ est esse intellectus, seu natura intellectiva. Ad tertiam probationem concedentes naturam gradatim procedere; Negamus ponentes intellectum humanum a corpore separabilem, & immortalem, talem naturæ progressum demoliri; quia summus hic ordo est, post intelligentiā collocans intellectum humanum supra naturam sensus; dum in Peripato dicimus Intelligentiam sine specie intelligere per essentiam suam immediate copulatam suo intelligibili; sensum cognoscere sua sensibilia semper mediante illorum imagine in organo suscepta; sed intellectum humanum utroque modo intelligere suum obiectum; dum in corpore degit, per simulacra in se recepta; dum a corpore separatus est, per essentiam suam immediate coniunctam intelligibilibus; ut antea latius explicavimus.

Anima rationalis immortalitatem Aristoteli cognitam fuisse, ratamque; licet sit articulus Fidei Catholica; unde soluitur mortalitatis ratio trigesima nona, a Pomponatio promulgata. Cap. XL.

Uterius post multas debitationes contra suam sententiam allatas, & examinatas; quarum examen opportune ventilamus in hoc opere; tandem animæ immortalitatem ab Aristotele naturæ lumine solo confirmari, atque adeo teneri non potuisse proficitur. Pomponatius inquires, [Præterea omnis ars debet per propria, & convenientia arti procedere; aliter enim peccat, & inartificiose procedit, ut dicit Aristoteles: sed animam esse immortalem est articulus Fidei; ut patet per symbolum Apostolorum, & Athanasij; ergo probari debet per propria Fidei; medium autem, cui innitur Fides, est revelatio; & scriptura canonica; ergo tantum vere, & proprie per hæc habet probari; cetera vero rationes sunt extraneæ, innunturque medio non probanti quod intenditur. Aristoteles ergo destitutus lumine Fidei per rationes phycas animæ rationalis immortalitatem cognoscere non potuit. (& alibi.) Verum tamē præter hæc dicimus, quod animam esse immortalem, proprie & per se est articulus Fidei, sic quod per solam Fidem probari potest; cetera vero, quæ ad immortalitatem probandam adducuntur, sunt meræ nuge, & in scandalum Fidei sunt; magisque sunt in detrimentum Fidei, quam in adminiculum, & in Fidei dedecus, & non in honorem. Quare existimo quod melius esset interdiceret, & anathematizare dicentes animam naturali ratione probari posse esse immortalem, quam asserentes oppositum; sic quod pura & sincera Fide tenendum sit animam esse immortalem, veluti Deum esse trinum

& vnum, & ex Virgine incarnatum sincera, & mera Fide confitemur. Non minusque malum est dicere humanam animam naturali ratione probari esse immortalem, quam Deum esse trinum & vnum naturali ratione posse cognosci. Hęc autem sic deducuntur; Primo quod sit articulus Fidei, sic arguitur; si namque anima est immortalis, & multiplicata; mundus incipit, & finiet. Amplius anima separata cognoscit singularia; amat, odit, gaudet, & tristatur. Adhuc naturaliter dantur Paradisus, & Infernus; etiam lumen gratiæ, & glorię: Adhuc corpora resurgent, numquam amplius interitura; quare composita ex contrariis numquam corrumpentur; ipsaque corpora non subduntur motibus celorum; quandoquidem ipsi celi non movebuntur; omnia vivientia anima mortali peribunt; & sic de infinitis. Verum huius consequentis quęlibet pars repugnat naturali philosophię; ergo & antecedens. Harum consequentiarum primo prima deducitur pro qualibet sui parte videlicet, si anima est immortalis & multiplicata; ergo mundus incipit, & finiet; quoniam quum reunicio illa sit impossibilis, velut in superioribus demonstratum est; quilibet homo habet animam distinctam ab alio homine; quum itaque dari infinitum in actu sit impossibile; ergo mundus incipit. Nisi quis fingat mundum æternum, & hominem incipisse; quod est penitus irrationabiliter dictum; quandoquidem Sol & homo generant hominem: & experimentum est in oppositum; quoniam ad esse hominis requiritur homo, ut ait Aristoteles: si itaque mundus incipit, ergo desinet, ut patet, ex Aristotele. ergo prima pars manifeste sequitur. Secunda pars erat ista; scilicet si anima est immortalis, & multiplicata; ergo anima separata cognoscit singularia, amat, odit, gaudet, tristatur: quę sic deducitur; quoniam anima separata penitus non potest absolui ab operatione sic quod nihil agat; quandoquidem nihil otiiatur in natura: operationes, quę debentur animę separata, sunt intelligere, & velle; nihil autem aliquid intelligit, nisi etiam possit intelligere se intelligere, & curam sui habere, amare se, odisse contraria: igitur sequitur pars proposita, videlicet quod separata cognoscit singularia, amat, odit, &c. Amplius ex communi omnium consensu anima separata ponitur & multiplicata ut bene agentes in hac vita remunerentur, & mali puniantur; sed hoc, ut manifestum est, fieri nequit absque amore, odio, læticia, tristitia, & per consequens singularium cognitione; igitur idem quod prius. Non minus probatur, quod naturaliter posita tali anima, dentur paradisi, & inferni; quoniam anima ponitur immaterialis, & multiplicata, ut felicitetur: sed non potest esse talis felicitas, ut asserit positio, nisi aggreget omnia bona; hoc autem est videndo Deum per essentiam, & ipso fruendo: sed hoc ex communi consensu omnium Theologorum fieri non potest nisi super naturam, & ex pura gratia collata: ergo naturaliter dabitur paradisi; nihil enim aliud est paradisi. Proportionaliter dicatur de malis, quantum ad infernum; ergo manifeste sequitur quod propositum est. Ex quo etiam sequitur quartum, scilicet quod datur lumen gratiæ, & tandem gloria; & quod abstractum a materia patiatur a corporeo, saltem secundum illos, qui ponunt animas cruciari ab igne. Quintum etiam patet, videlicet quod corpora resurgent numquam interitura; quum enim perfecta felicitas non patiatur animam æternam separari a corpore, veluti su-

perius visum est; ergo reunietur; sed facta remissione non amplius dissolvetur, eadem causa, quia non fuisset felicitas: ergo compositum ex contrariis numquam corrumpetur. Ex quo patet alterum, quod inferebatur, scilicet talia non subijcientur motibus celorum, quoniam celi non movebuntur. Neque aliquid vegetabilium, vel sensibilem erit, veluti bestię & plantę: sicque tota illa consequentia deducta est pro qualibet sui parte. Sed quis adeo est parum exercitatus in philosophia, saltem Peripatetica, qui non videat totum consequens repugnare naturali philosophiæ? igitur & animam esse immortalem, & multiplicatam, quod est antecedens, philosophiæ repugnat. Ast quum totum illud consequens a sola Fide teneatur, veluti manifestum est; quoniam etsi aliqui Philosophi aliquid illius consequentis concesserunt: nullus tamen ex toto concessit; igitur antecedens illud ex sola Fide tenendum est: probatur consequentia, quoniam si alius a Fide concederet antecedens; statim concessa consequentia haberet concedere & consequens; & si alius a Fide concederet consequens; quod repugnat concessio. Iterum hoc confirmatur sic, omnis positio, quę ponit animas esse immortales, & multiplicatas, præter opinionem Fidei Christianę, est contra naturalia principia, fabulosa, & ridiculosa; quod discurrenti per omnes opiniones manifestum est; si namque Homerum, Hesiodum, Vergilium, ceterosque Poetas inspicias, nihil nisi fabulosum, & ridiculosum comperies; si Pythagoram, si Platonem confirmiliter: Quare quum sola Fides immunis sit a fabulis, omniaque sibi consonet, veluti per illa octo a Ioanne Scoto in Prologo Sententiarum commemorata, est apertum videre: igitur ex sola Fide asserendum est animas esse immortales, & multiplicatas. Dico etiam quod sic ponere animam esse immortalem, & multiplicatam, vergit in detrimentum Fidei; quoniam in consequentia prius deducta, concedenti antecedens necesse est & concedere consequens. Si quis igitur naturaliter concedit animam esse immortalem, naturaliter habet concedere nos resurrecturos, & numquam amplius interituros; quodque naturaliter Deus dat gratiam, & quęcumque enumerata sunt: Quod quātum repugnet Religioni Christianę neque obscurum, neque difficile est videre, quum solum ista ex lumine supernaturali sciri possint. Immo quę in Fide ponuntur, a nulla Intelligentiarum, siue bona sit, qualem Angelum dicimus esse; siue mala sit, qualem Dæmonem appellamus, per naturam sciri possunt: sola enim Trinitas hoc per naturam cognoscit; Non igitur dubium est hoc esse valde erroneum in Fide. Hoc etiam est in dedecus Religionis Christianę; quoniam ponere animam esse immortalem propter physicas rationes, quum sint valde debiles, seiniucemque destruentes, veluti ostensum est; existimatur ita esse in reliquis, sicut in hac; nascitur enim occasio Infidelibus nos irridere, credentes nos Fidei adherere propter istas garrulas ratiunculas; vnde Fides redditur sine fide: existimaturque telis araneorum se apodiarē: Quare longe melius est ex scriptura Canonica credere animam esse immortalem, & multiplicatam, quam velle per pura naturalia hoc perscrutari: etenim merces Fidei vacua redditur.] Quam rationem salibi repetit; isdem fere verbis. Nos autem ob hęc, quę multis non de plebe Philosophis imposuerunt, opinionem Pomponatij recipiendam esse non arbitramur; nam in allatis multa dogmata notamus aliter accipien-

pienda, quæ ab eius autore proposita fuerint. Et in primis concedentes omnem artem procedere debere per sibi convenientia; secus artificem peccare, ac inartificiose procedere; Negamus hæc arti convenientia necessario esse illi propria, & non posse quoque alteri arti esse communia; nam scientiæ mutua sibi operam præstant; sic moralis, Philosophia non raro procedit per fundamenta naturalia; sic Medicina quandoque procedit per Geometrica principia, sapissimeque per Physiologica; sic Naturalis proprijs rationibus addit rationes communes, quas Aristoteles Logicas appellat, ad Physicum theorema confirmandum; sic idem autor Dialecticæ, & Metaphysicæ probationes habere monet eorum, quæ pertinent ad quaslibet scientias peculiare; sic Aristoteles, ipsemet admonet communia principia vsum habere in demonstrationibus particularium scientiarum coarctata ad propriam illarum materiam: Et certe quot sunt theologica theoremata, quæ a Diuo Thoma, Scoto, & alijs Theologiæ Scholasticæ Doctoribus per physicas rationes, & per Aristotelis dogmata passim manifestantur? Deinde licet concedamus articulum Fidei esse animam rationalem esse immortalem; id tamen rationibus naturalibus Aristoteli perspectum esse potuit; negamusque proinde per propria principia Fidei solum debere probari; nam articulus Fidei non minus est Deum esse unum, a quo cuncta bene gubernantur, & in esse dependent; ac sic Animam rationalem esse immortalē; & tamen Aristoteles profitetur, & probat Deum esse unum, a quo cuncta bene gubernantur, & in esse dependent; seu a quo celum, & tota natura dependet, ac rebus omnibus inest esse, ac vivere, his quidem clarior, his autem obscurior. Deinde concedentes medium, quo nitur Fides, esse revelationem, & scripturam Canonicam; Negamus articulos Fidei non posse manifestari etiam alio medio; Fidei articulus est Deū esse primum ens, simplicissimum actum, a quo cuncta in esse dependent; quod tamen theorema proficitur, & probat passim Aristoteles. Deinceps adnotamus articulos Fidei quosdam esse, qui aliarum disciplinarum omnium metam longe superantes, revelatione solum, & sacra Scriptura possunt innotescere; ut est Trinitatis unitas ineffabilis, Incarnatio verbi, Resurrectio mortuorum, & similes; quosdam autem alios esse, qui sunt communia theoremata disciplinarum etiam aliarum; sic animam esse immortalem communie dogma est Theologiæ, & Naturali Philosophiæ; ac ut a Physiologo physice tractandum est per media naturalia; quæ multa nos infra suo loco producturi sumus ex Aristotele; sic a Theologo tum theologicis rationibus, revelatione, sacraque scriptura fultis tractari valet; tum etiam, ut passim fit a Diuo Thoma, & alijs plerisque Scholasticis, per naturalia principia manifestari potest; perinde namque monet Aristoteles, de Magnitudinibus, deque figura Solis, Lunæ, ac Mundi agere tum Physiologum, tum Mathematicum; sed illum naturalibus rationibus, hunc mathematicis demonstrationibus, plerumque conclusionem eandem confirmare. Præterea vero, quod vel ab Alexandro Pomponatius addiscere poterat, Animam rationalem esse immortalem, non est problema pure physicum; nec pure Theologicum, sed utriusque commune, atque hac etiam ratione problema neutrum; quod proinde a Physiologo tractari physicis rationibus, & a Theologo theologicis confirmari, & natura-

libus itidem manifestari valeat. Quid si dixerō theorema hoc esse Metaphysicum non minus quam Theologicum, ac proinde a Metaphysico Aristotele comprobari posse pariter atque a Theologo; id certe nobis insinuat Aristoteles. Ceterū nihil absurdum erit, si dixerō De animæ rationalis immortalitate probationes haberi tum a Naturali Philosopho per rationes & probabiles opinionem parientes, & Demonstrativas scientiam facientes; tum a Metaphysico per Demonstrationes sublimiores sapientiam propositi procreantes; tum etiam a Theologo per revelationes, & sacra scripturæ decreta supra opinionem, supra scientiam, & supra humanam sapientiam producetes Fidei summam credulitatem, ac certitudinem. Aristoteles ergo lumine Fidei destitutus, naturalibus medijs, & metaphysicis demonstrationibus de rationalis animæ perennitate opinionem, scientiam, & sapientiam habere potuit; de qua revelationibus, & sacris decretis Theologus habet Fidem omni sapientia, scientia, & opinione nobiliorem, ac firmiter. Sed ut ad formam argumenti Pomponatiaci speciatim respondeamus concedentes primo Animarum nostrarum immortalitatem connumerari inter articulos Fidei; Negamus hunc articulum immortalitatis per solam Fidem probari posse; quia per rationes physicas probari, per metaphysicas demonstrari valet; at Fidei credi, ac teneri debet, licet de illo nullæ rationes physice, aut demonstrationes metaphysicæ haberentur. Negamus secundo, quæ ad immortalitatem probandam non ex Fide adducuntur, esse meras nugas, & in scandalum Fidei; nam multas rationes proponit Magnus Albertus, & Diuus Thomas ex Physiologia, ex Metaphysica, ex Aristotele ipso; quos nefas est, nugas agere, ac effutire quidquam in scandalum Fidei, asseuerare; meliusque Magnus Albertus ait, dum statuit, quicumque ponit animam mortalem, eum ex Peripateticorum schola degenerare, pravas intelligentias sequi, ad Epicureorum opinionem transire, & non intelligere naturam animæ nobilis, & intellectualis. Negamus tertio rationes ex rei natura, & ex Aristotele depræptas ad animæ rationalis immortalitatem confirmandam, esse magis in detrimentum Fidei quàm in adminiculum; & in Fidei dedecus, non in honorem; quum Diuus Thomas contra Gentes, & alibi; Diuusque Augustinus in adminiculum, & in honorem Fidei, (absit cogitare, nedum dicere in detrimentum, & dedecus Fidei) multas rationes ex Aristotele, ac ex rei natura deducant ad animorum immortalitatem confirmandam. Immo Diuus Thomas, aperte testatur Fidei credi etiam ea, quæ naturali lumine noscuntur, & demonstrantur. Miramur quarto virum cordatum dicere assum, melius interdicens, & anathematizandos esse dicentes animam naturali ratione probari posse esse immortalem, quam asserentes oppositum; anne Diuus Thomas, & alij plures viri doctissimi pariter ac sanctissimi rationalis animæ immortalitatem in Theologia Scholastica rationibus physicis, & ex Aristotele, Platoneque desumptis comprobantes interdicto, & anathemate plectendi? Nihil minus. Quinto negamus non minus malum esse dicere humanam animam naturali ratione probari esse immortalem, quam Deum esse trinum & unum naturali ratione posse cognosci; tum quia Theologorum proceres multis naturalibus exemplis ineffabilem Trinitatis unitatem in Deo manifestare satagentes nihil mali faciunt; ex quo non ma-

12. Phyl.
t. 26.
1. de part.
cap. 1.

de orig.
ant. r. 2.
cap. 5.
& 6.

le acturos colligimus, qui naturalibus rationibus animæ rationalis immortalitatem comprobare student; quum id sit multo facilius; & omnis notitia, quomodo-
 cumque habeatur, sit in genere bonorum, & honorabilium ab Aristotele reposita: tum quia Deum esse
 trinum & unum naturali ratione cognosci non potest, quum id transcendat naturæ capacitatem; ast animas nostras esse immortales Pythagoras, Plato, & alij plerique lumine Fidei carentes, solo naturæ lumine ducti dudum existimauerunt. Sexto negamus ad animorum immortalitatem in Peripato sequi totius mundi principium, ac finem in duratione. Ad probationem concedentes dari apud Aristotelem infinitas numero animas separatas in actu; negamus hoc esse impossibile; nam Aristoteles ipsemet aperte contestatur se negare infinitum in actu in rebus corporeis, sensibilibus, & materialibus; non autem in intelligibilibus, & nullam magnitudinem habentibus. Sed hac de re suo loco latius infra. Septimo concedentes animam separatam cognoscere singularia amare, odisse, tristari, & letari: negamus hoc esse inconueniens; nam Aristoteles ipse fatetur tum animam separatam cognoscere seipsam toto æterno; ipsa autem singularis est: tum defunctorum alios esse felices, alios infelices; ac proinde animarum separatarum alias tristari, alias letari; quum felicitas absque lætitia non sit, & infelicitas absque tristitia non reperiatur: tum felices a miseris nepotum uiuentium affici, & infelices a prosperitatis amicorum; sed non adeo, ut mutentur de suo statu beato in miserum, aut de misero in felicem; ergo defunctorum animæ superstitibus amant suos affines uiuentes prosperos; oderunt, aut dolent miseris. Octauo concedentes animam separari ut felicitetur ex decreto Aristotelis non uno in loco; talemque felicitatem esse aggregationem omnium bonorum, & consistere in contemplatione Diuinæ essentia: utroque dantes tale felicitatem acquiri per gratiam, ac supra naturam. Negamus Aristotele, qui viribus naturæ colligit animas proborum hominum post eorum mortem esse felices Deum intelligendo, necessario ponere paradisu, & gratiam; quia longe alia est illa felicitas, quam ponit Aristoteles in anima separata, ab ea quam Fides nobis ostendit, & Aristotelica felicitas est umbra vere felicitatis. Sed hac de re posterius. Proportionabiliter de prauis animis dicendum est; quos Aristoteles infelices appellat, non quod eos putauerit in inferno cruciari ab igne materiali; sed quod summi Dei ut summi iudicis ac scelerum vindicis essentiam sibi terribilem ac infestissimam in æternum intueantur; ut enim iudex corporeus ab innocente cum gaudio inuictetur, veluti præmiator bonorum operum; & vicissim homo nequam cum dolore conspiciat illum veluti punitorem prauorum facinorum, sic Aristoteles ponit animas separatas felices non in Paradisi gloria per gratiam, ut Theologi nostri; sed in statu beatitudinis, qui Paradisi gloriam quoque pacto emulatur; quam sine gratia, sed per debitum iustitiæ probis conuenire decernit; & infelices non in igne inferni cruciari, sed in punientis Dei contemplatione angustari constituit. Nono insitiamur in Peripato defunctorum animas iterum viuendas esse corporibus, & corpora resurrexura esse nunquam amplius moritura; quum Aristoteles aperte constituat intellectum humanum post hominis inieritum a corpore separatam vitam contemplatiuam per totam æternitatem acturum esse: ad

probationem audacter negamus perfectam felicitatem non perpeti animam æterno tempore separari a corpore; quum Aristoteles ipse decernat non uno in loco melius esse intellectui non cum corpore esse, immo intellectum ipsum humanum non bene esse habere, dum in corpore degit; sed optimum, esse habere, dum per se subsistit in vniuerso extra corpus; & separatam esse quod vere est: felicitatemque contemplatiuam, quæ longe perfectior est, quæ actiua, per hanc comparari, & post mortem possideri; ut late suo loco declarabimus infra. Decimo negamus corpora ex contrariis elementis constituta non fore subiecta motibus calorum; nam Aristoteli calorum motus æterni sunt, ac nunquam cessabunt; & semper erunt plantæ, ac animalia bruta in corruptibilium genere. Undecimo negamus tum Fidem esse opinionem; quum supra omnem opinionem, scientiam, & sapientiam sit omnium certissima, & præstantissima cognitio: tum positionem immortalitatis animæ, præter opinionem, ut inquit, Fidei Christianæ, esse contra naturalia principia, fabulosam, & ridiculosam; quia etsi Homerus, Hesiodus, Vergilius, & Pythagoras multa fabulosa de separatis animabus effingunt; tamen Aristoteles nihil contra principia naturalia; nihil fabulosum, nihil risu dignum profert inter ea dogmata, quæ multa pronunciat de conditionibus animarum separatarum; quæ nobis accurate posterius explicabuntur. Stoicorum iubar Epictetus etiam de animæ immortalitate pauca, sed scita, & vera promulgauit. Duodecimo concedentes ponere animam esse immortalem propter physicas rationes, seu nos adhærere Fidei articulis propter naturales rationes esse inconueniens; Negamus ideo immortalitatem probari non posse per physicas rationes validas, & necessarias; nam de animæ immortalitate ut opinionem habet Dialecticus per rationes topicas, & scientiam Physiologus per rationes necessarias, & sapientiam Metaphysicus per demonstrationes; ita Fidem longe certiorum habet Theologus ex sacra scriptura; qui tamen ad mysteria Fidei manifestanda plerumque utitur physicis rationibus in honorem Fidei: si solis rationibus physicis animas esse immortales opinaretur, nec ex Fide certius hoc haberet, tunc certe Fidei mercede careret; at quæ Fide credit, ea physicis rationibus probari posse decernens, nil in Fide peccare dicendus est. Sed hæc ulterius explicanda Theologis relinquamus; illud pro coronide disputationis huius adijcimus, tum quod Diuus Ambrosius asserit [Qui animas rationales immortales esse dubitat, alienus procul dubio a seipso est;] quare naturam hominis interdicens ei, qui negat, aut dubitat animas esse immortales; clare supponit vir sanctus & doctissimus immortalitatem lumine naturæ ab hominibus cognosci posse, ac probari: tum quod Marcus Tullius vel Ethnicus insit, [Non solum indocte, sed etiam impie facere; malaque, & impia consuetudine contra Deos disputare, sine ex animo id fiat, sine simulate; qui Deos negant;] recenset autem cum Aristotele ipso inter Deos animas hominum defunctorum felices a corpore separatas: Qua de re late posterius.

W. de an.
c. 1.

† Vide in
fra li. 4.
c. 94.

23. Phyl.
c. 39.

7 Cap. 60.

212. Met.

c. 51.

41. Ethic.

c. p. 10.

11.

51. de an.

c. 49.

2. Ethic.

cap. 10.

11.

32. Met.

c. 51.

10. Eth.

cap. 7. 8.

4 Lib. 4.

f. 1. de z.
c. 49.

212. Met.

c. 51.

63. de z.

c. 20.

10. Met.

cap. 7.

4 Lib. 4.

18. Phyl.

post.

c. 20.

20. h.

segg.

4 Lib. 4.

Her.
mer.

Dez.
Dec.

27. c.

c. 51.

9 Lib. 4.

Immortalitati non officere, quod mortale contrarium sit immortalitati: Vnde collitur mortalitatis ratio quadragesima duæ ex Pomponatio. Cap. XLI.

IN eodem loco paullo ante rationem aliam Pomponatius affert pro sua opinione dicens, [Opposita sunt mortale, & immortale; neque alterum perficit alterum; quod dici non potest de vegetatiuo, & sensitiuo; & de quibuscumque se habentibus secundum perficiens, & perfectum.] Quæ ita in argumentum contexti possunt, Mortale, & immortale, seu corruptibile, & incorruptibile sunt inuicem contraria, seu opposita; sed contrariorum, oppositorumque natura ea est, vt alterum ab altero destruat; non vt alterum ab altero perficiatur; quod notauit etiam Aristoteles; igitur anima rationalis, quæ perficit hominem mortalem, actuatque corpus corruptibile, immortalis & incorruptibilis esse non potest. Nos autem concedentes mortalia, & immortalia formaliter inuicem opponi, & corruptibilia incorruptibilibus esse contraria; Negamus primum omnia contraria, & quælibet opposita destrui a suis contrariis; nam contrariorum, siue oppositorum duo sunt summa genera; quum alia sint materialia, & actiua; alia vero sint immaterialia & non actiua inter se: vt demus contraria quædam materialia, & inuicem actiua se se mutuo destruere; de quibus agebat Aristoteles loco citato: non tamen id conuenit contrariis immaterialibus, & inuicem formaliter non actiuis: & sane mortalitas & immortalitas, corruptibilitas & incorruptibilitas non sunt inuicem actiua contraria; sed sunt attributa nullam alterationem, aut passionem inuehentiā; vt enim densitas non agit in raritatem, nec raritas in densitatem Aristoteli; vtque densum in celo non destruit rarum sibi contrarium, nec vicissim a raro celesti corrumpitur ætheris densum; sic non est necessarium vt mortale destruat immortale, nec vicissim. Quin immo quum oppositorum sit eadem ratio; in quibus est natura corruptiua, non magis vnum ab altero destruitur, quando vires debiliores habuerit, quam vnum ab altero validiori. Quum igitur incorruptibile a corruptibili, & immortale a mortali corrumpi, ac interimi nequeat; contradictorium est enim, incorruptibile corrumpi, & immortale mori; certo iam constat, nec ab incorruptibili corruptibile destrui, nec ab immortali mortale interimi; nec vicissim; atque adeo mortale, & immortale; corruptibile, & incorruptibile non esse eorum oppositorum genere, quorum vnum ab altero destrui valeat. Negamus deinde contrarium vnum ab altero perfici non posse; ac speciatim mortale & immortale, corruptibile & incorruptibile non esse talia, quorum vnum perficiat alterum; non ne materia prima ingenerat & incorruptibilis perficitur Aristoteli a formis physicis, & corruptibilibus? non ne motus celestis, æternus & immortalis, veluti vita quædam perfectionem tribuit natura subsistentibus omnibus, quorum pleraque sunt corpora corruptibilia & mortalia, nimirum subcælestia cuncta? non ne apud eundem, celum immortale gubernat & perficit mundum hunc inferiorem corruptibilem? non ne ipsomet auctore celum incorruptibile veluti forma continet, ac perficit omnia subcælestia corruptibilia? non ne in misto inanimato ignis, ac elementum prædominans, veluti forma continet, ac perficit alia miscibilia ele-

Amenta sibi contraria? Quid ni ergo rationalis anima immortalis in homine vegetalem, & sentientem caducas perficiat? quidni noster intellectus incorruptibilis nostrum corruptibile corpus actuet in Peripato? sane contraria corpora materialia alteratiua, & quorum vnum vires habeat excedentes, id habent, vt præcellēs destruat infirmum, non perficiat: sed ita non se habet anima rationalis immortalis erga corpus corruptibile, ac animæ partes caducas.

B Intellectus perennitati non refragari, quod intellectio sit in materia, & perficiat quoque passio corpus. vnde soluitur mortalitatis ratio quadragesima prima pariter a Pomponatio relata. Cap. XLII.

ADhuc infra nouum argumentum mortalitatis affert Pomponatius inueniens, [Quum intellectio sit in intellectu; & ipse sit in materia; igitur & intellectio est in materia; quare afficietur conditionibus materiæ; & sic non vniuersaliter intelliget; sed (vt mox ait) vniuersale in singulari phantasmatum.] Amplius si intellectus secundum essentiam perficit materiam; igitur & essentialis operatio eius inimaginabile enim est, quod aliquid perficiat aliquid, & eius accidentia non perficiant illud; essentia namque vnitur materiæ propter operationem: Operatio vero materialis a corpore separari non potest; & Aristoteli arguit essentiam, a qua provenit, materialem, & a corpore non separabilem.] Cui rationi concedentes intellectionem esse in intellectu, & intellectum in materia; Negamus primo, quicquid est in materia, id affici statim conditionibus materiæ; quia multifariam quid in materia inesse potest, tum dependenter ab ea, tum independenter: sane quæ sunt in materia dependenter ab ea, conditionibus materiæ afficiuntur; & a materia sunt inseparabilia; quæ vero sunt in materia independenter ab illa, conditionibus materiæ non afficiuntur: sic lumen in luto, & in foetido corpore inest, independenter a talibus subiectis; quum a solo corpore lucido dependeat; & proinde a luti colluuiæ non inquinatur, ad foetidi corporis condiciones non necessario afficitur: Quum ergo noster intellectus in materia sit independenter ab ea; propterea & intellectio, quæ in intellectu est, in materia est independenter ab ea: Quare nec intellectus, nec intellectio materiæ conditionibus afficietur, nec a materia inseparabilis esse vere dicetur. Deinde quum intellectio per se, ac immediate sit in intellectu; certe in materia intellectio erit minus proprie, ac per accidens: sic enim Aristoteli anima est in loco per accidens, quia est in corpore, quod est in loco per se: quæ vero sunt in materia, non per se, sed per accidens, ea non afficiuntur necessario conditionibus materiæ. Dein concedentes disputationi, intellectionem esse quoque passio in materia, dum editur ab intellectu in corpore degente; ac proinde quoque passio affici conditionibus materiæ; nam a materia id habet intellectio, vt fiat per imaginem ex phantasmatibuseductā, vt sit interpollatā, vt sit aliquomodo confusa, & vt non semper vera sit, sed plerumque falsa, cum errore, deceptioneque obætur: Quum vicissim intellectio, quæ provenit ab humano intellectu a materia separato, fiat absque simulacro e phantasmatibuseducto, sit absque intermissione perennis, citra confusionem distincta cognitione

tione gaudeat, semper vera sit, omnis deceptionis ex-
 ors, omnis erroris ex pors; ut propterea bene scripse-
 rit Aristoteles, melius esse intellectui non cum cor-
 pore esse; Negamus omnem operationem, quomodo-
 cumque conditionibus materia affectam sic esse ma-
 terialem, ut sit a materia inseparabilis & arguat esse
 tianam, a qua provenit, esse a materia inseparabilem;
 quoniam Aristoteli ea solum intellectio est insepa-
 rabilis a corpore, arguitque formam, a qua prodit ef-
 se inseparabilem, quia sit aut operatio solius phanta-
 sia, aut intellectus cui operanti phantasia necessario
 cooperetur; cuiusmodi non esse intellectiorem hu-
 manam supra ostendimus, & infra latius appare-
 bit ex Aristotele. Deinceps caute illud accipiendum
 est, intellectum secundum essentiam perficere mate-
 riam; quia ut concedimus id esse verum eo quod in-
 tellectus tum sua essentia perficit materiam; tum es-
 sentiale perfectione tribuit materiei, tum essentia ma-
 terie perficit, & cōplet: ita negamus, id eo sensu acci-
 piendum esse, ut intellectus essentia consistat in ipso perfi-
 cere materiam, seu in ipso actu perficiendi materiam; sic
 enim esset intellectus inseparabilis a materia ut ab
 essentia sua: sed prioribus modis intellectus est a ma-
 teria separabilis, ut nauta & gubernator a navi cui
 essentialem perfectionem tribuit; navis enim absque
 nauta & quivocē navis est. ut oculus absque visu, &
 caro sine anima; quippe sine nauta navis & navigare
 non potest: quia omnia constant ex Aristotele. Vterius
 concedentes intellectum perficere materiam secun-
 dum essentiam; Negamus essentialem operationem
 illius, quae dicitur intellectio, ita perficere mate-
 riam secundum essentiam, ut a materia sit insepa-
 rabilis, & essentialiter dependens; nam Aristoteli
 Deus optimus secundum essentiam perficit univ-
 ersum hunc mundum sensibilem, & materialem; cuius
 dicitur esse primum quod quid est & entelechia; ipsi
 tribuens unitatem numericam, & specificam; non se-
 cus ac in hominibus intellectus humanus essentiali-
 ter perficit corpus humanum; & tamen, si inimagi-
 nabile, non est intelligibile operationem Dei es-
 sentialem, quae intellectio est, non ita materiam per-
 ficere, ut ab ea dependeat, & sit inseparabilis: Perficit
 quidem intellectio summi Dei universi materiam; quod
 Aristoteles alicubi monet asserens a Deo com-
 pletorium; sed intellectio Dei a materia mundi, quae
 perficit, non pendet, nec est inseparabilis; nam extra
 celum ubi nulla materia est, ponit Aristoteles & Deum
 vitam sibi sufficientissimam, & beatissimam viventem;
 quae vita est, contemplativa: Perficit consimiliter in-
 tellectio Primi motoris seu intelligentiarum caelestia
 corpora moventium, orbis illos aethereos; quo nomi-
 ne Intelligentia dicitur & Aristoteli moveri ut intelli-
 gibilis & concupiscibilis ab ipso celo: sed intellectio
 secundarum intelligentiarum a celo non pendet, nec
 est inseparabilis; quum Aristoteli etiam Intelligen-
 tia, a quibus celum, & tota natura dependet; ac un-
 de rebus omnibus pendet esse ac vivere, his quidem
 clarius, his autem obscurius; extra celum, ubi nulla
 materia est, vitam contemplativam agant sibi sufficientissimam
 & felicissimam; & in celo degentes. ubi motus est ve-
 locissimus, intellectiōne edant a materia nullo modo
 dependentē: Quidni ergo & humana intellectio ab hu-
 mano corpore non dependens, & separabilis existat;
 etsi, dum in corpore sit, corpus ita perficiat, ut homo
 corporeus ab ea denominetur intelligens? Ultimo

concedentes, intellectiōnem ab intellectu in corpore
 manente procedentem, esse in corpore, afficique quo-
 quopado conditionibus materie; Negamus proinde
 sequi ut intellectus in corpore degens non intelligat
 univērsaliter, seu non sincere univērsalia; sed univē-
 rsalia in phantasmatibus materialibus; nam Aristoteli
 mens humana cognoscit ea, quae sibi representantur a
 simulacris in se conservatis, non in organo phanta-
 sia; quae simulacra sunt opere intellectus agentis ab
 omni commercio materiae separata: & non sunt pha-
 ntasmata in organo materiali phantasia degentia, sed
 species intelligibiles: quas Aristoteles ipse & phantaf-
 matibus distinguit, & vocat intelligentias: quae om-
 nia late & superius

*Anima immortalitati non obflare, quod Aristoteles ponat
 intellectum esse terminum formarum naturalium, seu
 naturam; & formas naturales non esse sine materia.
 Unde soluitur ratio quadragesima secunda a Pompona-
 tio data. Cap. XLIII.*

IN Defensorio, quo post Apologiam responder obie-
 ctionibus Augustini Suesani, Pomponatius alias ra-
 tiones affert mortalitatis; ac primam, dum ait, [Ari-
 stoteles statuit ipsum humanum intellectum termi-
 num formarum naturalium, & materialium; unde im-
 possibile est ipsum separare a materia & secundum co-
 siderationem, & secundum esse; quoniam entia natu-
 ralia definiuntur per materiam sensibilem; ut multis
 in locis traditur ab Aristotele: Quod si actu aliqua
 forma naturalis sit sine subiecto; ut veritas confitetur
 de accidentibus in Eucharistia; hoc est non secundum
 naturam; sed ex Divina potentia, quae est supra natu-
 ram: Quare si anima est forma naturalis, ut Aristoteles
 opinatus est; ex solo divino miraculo potest stare sine
 subiecto: immo hoc magis miraculum est, quam acci-
 dens esse sine subiecto; quoniam ex anima & corpore
 fit unum per se; ex subiecto autem & accidente fit unum
 per accidens; est indissolubilius est quod est per se
 unum eo, quod est per accidens unum: si itaque huma-
 nus intellectus non potest absolui secundum conside-
 rationem, neque secundum esse a materia sensibili;
 quomodo igitur fieri potest ut sit metaphysica con-
 templationis, nisi consideretur per conceptus tran-
 scendentes? secundum quos non tantum humanos
 animos Divinus Philosophus contemplari potest, ve-
 rum: omne ens, ut dicitur in Proemio Metaphysicae;
 Quare ut sic humanus animus non terminaret confi-
 derationem formarum naturalium; quum tamen Ari-
 stoteles ipsum ponat terminum earum.] Ceterum nos
 hac ex Aristotele diluere possumus; quia conceden-
 tes primo humanum intellectum ab Aristotele statui
 terminum formarum naturalium, & materialium;
 Negamus proinde sequi ut ipse non sit absolute sepa-
 rabilis a materia secundum considerationem, & se-
 cundum esse; Ad probationem concedentes entia natu-
 ralia formaliter definiri a Physico, non quidem per
 materiam, sed ut ait Aristoteles, non sine materia;
 Negamus intellectum humanum Aristoteli esse for-
 mam pure naturalem; quia est vere forma media inter
 physicas, & metaphysicas per participationem utrius-
 que naturae; quare secundum esse physicum, quod ha-
 bet in materia, consideratur a naturali Philosopho, a
 quo

7. de an. t. 7. 2. de gen. an. c. 3. 63. de an. t. 48. & seqq. 61. de an. t. 49. 61. Met. t. 51. 72. Phyl. t. 16. 1. de an. cap. 1. 1. Phyl. t. 62. 2. Phyl. t. 26. 1. de par. cap. 1. 1. post. t. 56. & seqq. 72. Phyl. t. 3. 4. 72. Phyl. t. 13. 1. de par. c. 10. 62. de an. t. 4. 72. Phyl. t. 13. 1. de an. t. 13.

quonon / definitur sine materia; & est principium constitutum, & motuum hominis; atque sub hac formalitate non potest esse sine subiecto; verum secundum esse metaphysicum, quod Aristoteles appellat esse melius, esse optimum, & esse separabile, seu separatum, anima rationalis consideratur a Metaphysico, a quo definitur sine materia esse substantia corporea per se subsistens, sui ipsius & aliorum cum discursu semper intellectiva. Deinde concedentes ex anima & corpore fieri vnum per se, ex subiecto & accidente fieri vnum per accidens; Negamus primo indissolubilius esse quod est per se vnum eo quod est per accidens vnum; nam a materia facile tollas formam substantialem ligni, & lapidis; a ligno, & lapide numquam abstuleris formam accidentalem quantitatis, & gravitatis. Negamus secundo maius miraculum esse animam, quæ forma naturalis est, stare sine corpore, quam accidens esse sine subiecto; nam accidens absque subiecto propterea naturaliter esse non potest, quia naturaliter accidens in esse dependet a subiecto; sed forma substantialis minus dependet a materia, quam accidens a subiecto; quippe accidentis esse est inesse; quo factum est tum vt longe maius miraculum sit, ac supra naturæ metas, formam accidentalem esse sine subiecto; quam formam substantialem pure Physicam permanere sine materia, tum vt sine miraculo, ac secundum leges naturæ rationalis anima, quæ in apice formarum materialium collocata, & in confinio formarum naturalium constituta, media inter formas pure physicas & pure Metaphysicas, aliquando sit in materia hominem in esse constituens; aliquando ab ea separetur, & separata sit postrema inter formas abstractas, ad Metaphysicum artinens; quod non vno in loco monet Aristoteles. Denique vero hac sua ratione transcendit Pomponatius de genere in genus, dum ex Theologico principio miraculosam accidentium separationem in Eucharistia ponente, colligere vult conclusionem Physicam naturalis inseparabilitatis formarum substantialium a materia; non enim subalternatur Physiologia Theologiz; quare syllogismus est contra Logicæ præcepta parallogismus mortalitatem non necessario conuincens. At vero proscriptam nouissime Pomponatij rationem plerique roborare student alia confimili, seu ipsam aliter efformantes; nimirum arbitrantur animæ rationalis æternitati repugnare, quod Aristoteles eam constituit esse naturam; & omnem naturam ponit inseparabilem a subiecto corpore, ac principium motus; & ita ratione efformant, Omnis natura est aut subiectum, aut in subiecto semper; & principium motus eius, in quo est primum, per se, & non secundum accidens, vt ait Aristoteles: sed eidem Doctori anima rationalis est natura, & natura hominis: ergo rationalis anima in Peripato, quæ subiectum non sit, Aristotelis præscripto; necessario semper est in subiecto; & principium motus eius, in quo est; ac propterea inseparabilis a corpore, atque mortalis. Sed nec ista nobis animæ mortalitatem demonstrant. Concedentes enim primo disputationi, omnem naturam esse aut subiectum, aut in subiecto semper; & principium motus eius, in quo est, primum, per se, & non secundum accidens; Negamus animæ humanæ partem rationalem esse naturam hominis; nam hominis natura est tota, & integra anima humana, non pars vnica illius intellectiva; & certe tota hominis anima est principium

motus homini conuenientis; & est a corpore inseparabilis: Animæ vero nostræ pars intellectiva non est natura, & quæ dicitur principium motus; vt clare nos docuit Aristoteles; & proinde non semper est in subiecto. Deinde monemus, Aristoteli multiplicem esse naturam; aliam proprie dictam, aliam metaphoricè; proprie naturam esse principium motus in quo est; metaphoricè naturam esse quodcumque ad tale principium habet aliquam relationem: modo principium motus in homine non est Aristoteli pars anime humanæ intellectiva sola; de cuius immortalitate nobis in præfati quæstio est; sed tota anima humana, & speciatim coniunctum ex intellectu, ac sensu anime; quod vitro concedimus esse caducum, eo quod pars anime sensu trix ortui, & interitui obnoxia est, quoad omnes sui facultates tam appetentes, quam cognoscentes; quæ in homine concurrunt Aristoteli ad constituendum principium motuum. Deinceps anima rationalis Aristoteli duplicem habet statum; in corpore, & extra corpus: anima quidem in corpore degens quoquoque natura est; quod voluit Aristoteles loco citato; & secundum hoc esse physicum semper est in subiecto: sed tamen eadem a corpore separata metaphysicum esse induit, & amplius natura non est, quæ sit in subiecto, & principium motus: aut esse dicenda est totum quid per se subsistens, in genere entium intelligibilium, supra omnem naturæ rationem collocatum. Quocirca rationalis anima, dum natura est, vere semper est in subiecto, & principium motus in eo, in quo est; vt docet Aristoteles: at quia semper natura non est, sed aliquando meliorem statum supra naturam acquirit, observatione Aristotelis; ideo non absolute semper in subiecto est; quæ vere numquam subiectum, & materia est: sed aliquando ab omni subiecto separata, per se subsistens est; atque adeo immortalis est; & ad mentem Aristotelis incorruptibilis est.

Anima rationalis immortalitati non officere, quod sit mouens mota, & physica considerationis: vnde tollitur mortalitatis ratio quadagesima tertia a Pomponatio proposita. Cap. XLIV.

Uterius his adjicit Pomponatius inquit, [Quoniam humana anima est mouens mota; ergo physice considerationis; ergo neque secundum esse, neque secundum considerari potest separari a materia.] Ceterum singula hæc placita non ita simpliciter proferenda sunt, vt absolute supra veritatem referant in Peripato. Quoad primum, rationalis anima, dum in corpore degit, quia in eo inest, vt forma informans; proinde Aristoteli, mouet, & in mouendo mouetur; mouet quidem, quia est principium quo primo mouetur secundum locum, & omnino facultas motiua hominis ad bonum reale prosequendum, & a malo ipsum retrahens, voluntati cooperante intellectu practico: mouetur autem, saltem per accidens, ad motum corporis, quod informat; quia motus nobis, necesse est moueri omnia, quæ in nobis, in quibus inest intellectus, & anima rationalis, vt ait Aristoteles; aut absolute rationalis anima non est mouens, neque mota; nam media existens inter formas pure physicas, & pure metaphysicas, per participationem vtriusque naturæ; quod nos clare docet Aristoteles, ubi notat animam hominis intellectuam, quatenus in corpore degit

degit, attinere ad Naturale Philosophū, & esse motuam, & mobilem; participareque naturam formarum physicarum: at quatenus est a corpore separata, pertinere ad primum Philosophum, & inter formas metaphysicas numerari, ac tunc esse immobilem omnino, nec mouere vllum corpus: Quare negamus animam rationalem esse simpliciter mouentem, & motam; quā talis sit solum, dum in corpore moratur. Quoad secundum, pariter negamus cum Aristotele rationalem animam esse simpliciter a physica considerationis; nam eam considerat Physiologus prout in corpore degens hominem in esse constituit; sed a corpore separata, nō a Physico, verum consideratur a Metaphysico; vt aperte constat ex Aristotele: Quare consequētia Pomponatij vera non est absolute, sed solum formaliter; anima rationalis est mouēs mota, dum scilicet in corpore manet; ergo est physica considerationis, nempe quatenus in corpore manens est mouens mota: sed hinc non tollitur quominus absolute sit non mouens, & non mobilis; & ad Metaphysicum attineat eius consideratio; nimirum dum a corpore separata per se subsistit. Quoad tertium, primo negamus audacter consequentiam, si est physica considerationis, ergo est inseparabilis a materia re, & ratione: nō ne Physicus agit de Primo motore, quem docet esse penitus immobilem, & omnino separatum a magnitudine, atque a materia? nō ne Magister agens personam Philosophi naturalis tractat de ijs, quæ degunt extra cælum vitam sibi sufficientissimam; a quibus immobilibus, & materiæ expertibus, tamquam a mundi forma, pender rebus omnibus esse, & viuere; his quidem clarius, his autem obscurius? quid ergo non consideret Physicus ea, quæ sunt a materiæ contagione separabilia, & separata? Deinde concedentes Physicum non considerare nisi ea quæ sunt in materia; & ipsum ea definire non sine materia; & proinde quæ a Physico spectantur, quatenus ab eo tractantur, eatenus a materia neque secundum esse, neque secundum considerationem separari; Negamus Physiologum ea non posse contemplari, quæ simpliciter a materia, & secundum esse, & secundum considerationem abstrahi possunt: vt enim Aristotele doctore, Physicus agit de superficie, linea, puncto, corpore, atque figura, prout sunt accidentia corporis naturalis; quæ tamen ratione separari possunt a materiali corpore physico; & ita secundum rationem a naturali corpore seiuncta pertinent, non amplius ad Physicum, sed ad Mathematicum; cuius scientia tales passionē abstrahens a materia non est mendax: Ita plane Physiologus agit de parte rationali animæ nostræ, prout est in corpore; forma substantialis hominem in esse constituens; quæ tamen potest secundum esse a corpore separari & realiter a corpore seiuncta non amplius ad Physiologum attinet, sed ad Metaphysicum; vt admonet Aristoteles multis in locis. Non ergo repugnat Animæ rationalis immortalitati, quod ea ponatur in Peripato esse mouens mota, & physica considerationis.

Anima rationalis immortalitatem non destruere, quod ipsa sit aliqua ratione in loco. unde scribitur moralitatis ratio quadragesima quarta Pomponatiana. Cap. XLV.

Postremum argumentum Pomponatij sit ex eo deductum, quod anima est in loco, & non nisi per

A corpus, a quo sit inseparabilis; ait .n. alicubi, [Quicquid est, vel est substantia, vel accidens: si vero substantia, aut composita, aut simplex; composita corporea est; at omne corpus in loco est, vel per se, vel per accidens, vel secundum partem: si vero simplex, aut materia, aut forma: si primum, aut materia generabilis, & corruptibilis: aut nō generabilis, neque corruptibilis: si generabilis, est pars essentialis compositi; quare ex toto non absoluitur a loco: si vero non generabilis, vt cælum; etiam a loco absolui non potest; vt ex Aristotele patet: si vero est forma; aut igitur est constituta in esse per subiectum, aut non: si primum, patet ipsam esse in loco per accidens: si vero secundum, est mouens corpora cælestia; & sic est in loco per operationem: Immo & Deus ipse Aristoteli a secundum istum modum ponitur esse in loco: Ex quibus sequitur quod nulla sit substantia, quæ aliquo modo non sit in loco: si vero est accidens, est in subiecto: Quumque nulla sit substantia, quæ aliquo modo non sit in loco; neque suum accidens effugere potest quin aliquo modo non sit in loco: omne igitur, quod est, quoquo modo in loco est; licet non omne, quod est, quoquomodo est in loco circumscriptiuo: & hoc voluit Aristoteles in quarto Physicorum; nondum enim peruenerat ad locum secundum operationem, vel ad esse in loco secundum operationem; illud enim distulit ad octauum eiusdem libri Physicorum; qui modus essendi in loco est satis æquiuocus, & metaphoricus. Præterea iste vir attribuit Aristoteli animam separatam nullo modo esse in loco; quum tamen Aristoteles quarto Physicorum absolute dicat animam, & cælum esse in loco per accidens: Quod si dicatur, Aristotelem ibi locutum esse tantum de anima secundum esse coniunctum, & non separatum; quum anima vix per momentum habeat esse coniunctum; & per positionem, in æternum habeat esse separatum; dixisset igitur quod sibi maxime per accidens contingit, non quod maxime per se. Et est simile, ac si quis diceret hominem nasci cum duobus capitibus in declarando hominis trinitatem; immo minus male hoc diceretur, quoniam hæc dispositio est secundum proportionem finitam; nam momentanei ad æternum est infinita proportio. Repugnat igitur sententiæ Aristotelis animam esse sine loco; quæ est prima pars illius disiuncti. At non minus animam separatam esse in loco, repugnat & eadem Aristoteli; quoniam si est in tartaro, vel in beatissimis insulis, vel in quouis alio loco; quomodo igitur hoc fieri poterit? vel igitur illuc profecta est per motum, aut per subitam mutationem: quod vtrumque repugnat Aristoteli; cui anima separata est immobilis. Ex quibus breuiter hæc ratio necitur, Anima rationalis Aristoteli semper est in loco, saltem per accidens: at anima non potest esse in loco nisi ratione corporis; in quo vt forma insideat: ergo rationalis anima in Peripato semper est in corpore, proindeque a corpore inseparabilis; atque mortalis. Cui quidem rationi primo negamus, Animam semper esse in loco proprie, saltem per accidens; nam anima, dum in corpore degit, est in loco per accidens, quia in corpore inest, quod est in loco per se: atque hoc voluit Aristoteles in Physicis; Physiologus enim considerat animam solum, prout in corpore moratur; quum ea separata pertineat ad Metaphysicum; Metaphysicus autem nunquam dixit animam esse in loco proprie. neque per se, neque per accidens. Ad probationem disputationis ergo

ergo negamus primo, Quicquid est, vel esse substan-
 tiam, vel accidens, tum quia Dens Aristoteli est supra
 omnia naturam accidentis, atque substantiæ; quum
 nihil illi, & homini, & cani, & equo possit esse com-
 mune; quod de ipsis prædicetur: tum quia materia
 prima, licet sit prope & quodammodo substantia,
 per se tamen vere substantia non est, neque accidens;
 decernente Magistro materiam esse non quid, non
 quale, non quantum, neque aliquid eorum, quibus
 determinatur ens; neque non ens: tum quia transcen-
 dentia, ens, verum, bonum, res, aliquid, potentia, &
 actus, quæ omnia, & singula prædicamenta percurrunt,
 proprie non sunt in genere substantiæ, nec in coordi-
 nationibus accidentium. Concedentes deinde sub-
 stantiā in simplicem, & compositā diuidi; Negamus
 absolute omnem substantiam compositam esse corpo-
 ream; quia solus Deus Aristoteli simplex est absolute:
 formarum autem, quæ omnes sunt substantiæ incor-
 poreæ, multæ sunt compositæ, non solum ex esse & es-
 sentia; ex actu & potentia; sed etiam ex partibus es-
 sentialibus; nam Aristoteles eas numeris compara-
 uit; qui omnes compositi sunt, nulli simplices omni-
 no: quin Aristoteles alibi monet humanam animam
 ex dissimilibus constare, quæ sunt ratio, & appetitus;
 seu mens, atque voluntas; ut animal ex anima, & cor-
 pore consurgit; & alio in loco clarius inquit, Pars
 itaque etiam formæ est (formam autem dico quod
 quid erat esse) & ipsius totius, quod ex forma & ipsa
 materia est. Iteius alicubi ponit substantiam com-
 positam esse duplicem, aliam sensibilem, quæ corpo-
 rea est; aliam intellectualem, quæ incorporea, & for-
 ma necessario esse dicenda est. Deinceps negamus
 omne corpus absolute in loco esse, aut per se, aut per
 accidens, aut secundum partem; tum quia materia
 prima, quæ est corpus potentia, nullo modo ex pro-
 positis in loco est: tum quia corpus mathematicum,
 quod est trina dimensio in genere quanti abstrahens
 a substantia, & a motu, quod ait Aristoteles, non est
 vlla ratione in loco, ut non est vlla ratione mobile:
 tum quia corpus metaphysicum, quod est entitas cor-
 poris in genere substantiæ, & in ea prioritate naturæ,
 qua corpus substantiale præcedit omnia sua acciden-
 tia, & proinde magnitudinem ac esse alicubi, vere non
 est in loco, neque per se, neque per accidens, neque
 secundum partem: sola corpora naturalia, & artifi-
 ciosa, quæ vtraque corpora de genere substantiæ
 prædita sunt tribus dimensionibus, in loco existunt
 aut per se, aut per accidens, aut secundum partem.
 Concedentes insuper disputationi substantiam sim-
 plicem esse vel materiam, vel formam; Negamus sim-
 plicem materiam aliam esse generabilem, & corru-
 ptibilem; aliam esse ingentam, & incorruptibilem;
 quia materia generabilis & corruptibilis, est materia
 secunda, quæ non est substantia simplex, sed composita;
 omne siquidem generabile, & corruptibile Aristo-
 teli est compositum ex materia, & forma; nam ipsi
 non generatur B. neque A. sed BA; licet materia se-
 cunda in comparatione ad compositum, cuius est pars
 essentialis, dici valeat quoquo pacto simplex, seu ve-
 rius minus composita; certe simplex proprie non est:
 Damus tamen hanc materiam generabilem, & corru-
 ptibilem, esse in loco. Negamus præterea materiam
 ingentam & incorruptibilem simplicem esse cælum;
 id enim Aristoteli est corpus naturale, atque anima-
 tum, quod ex materia & forma constituitur in-

Peripato: sed materiam simplicem in genere substan-
 tiæ ingentam & incorruptibilem dicimus esse cæli
 materiam, seu cæleste corpus, ut quid ab Intelligentia
 motrice, ac omnino ab anima, formæ cæli contradi-
 ctum, quod concedimus esse in loco secundum
 partes, aut secundum accidens, ut ait Aristoteles. Am-
 plius concedentes formam aliam constitutam esse in
 esse per subiectum, siue dependere in esse a subiecto,
 aliam vero non dependere in esse a subiecto: Dantes-
 que formam constitutam in esse per subiectum, seu de-
 pendentem in esse a subiecto, esse in loco per accidens;
 Negamus primo formam omnem, quæ non constituitur
 in esse per subiectum, seu non dependet in esse a sub-
 iecto, esse mouentem corpora cælestia, & esse in lo-
 co per operationem; tum quia Magister ait extra cælum,
 ubi non est locus vllus, esse formas viuentes
 vitam sufficientissimam, & non aptas esse in loco,
 tum quia præceptor idem animas humanas a corpore
 separatas remanere scribit absolute in vniuerso, nulla
 facta mentione loci. Negamus dein Aristotelem
 absolute ponere Deum in loco per operationem; licet
 enim gubernans omnia, & proinde illa quæ sunt in
 loco, functionem habeat alicubi; tamen ipsemet Deus,
 Deique functio, quæ cuncta in esse, & in operari ab eo
 pendent, hæc quidem clarius, hæc autem obscurius,
 ab Aristotele non in loco vlllo, sed extra cælum ponitur,
 ubi nullum penitus ait esse locum; & admonet, quæ il-
 lic sunt, apta non esse in loco esse: Ad obiectionem
 priorem dicimus Aristotelem asserentem Primum
 Motorem esse potius in circumferentia, ubi velocis-
 simus est motus, quam in centro; nomine primi Mo-
 toris, non Deum intellexisse, sed genus intelligentia-
 rum infra Deum, voluendis orbibus cælestibus desti-
 natum; quæ de re fuit nos in opere nostro De Vita
 peregrimus. Ad posteriorem dicimus Aristotelem
 Deorum nomine, quibus omnes homines locum sur-
 sum attribuunt, non Deum optimum quem ipse vni-
 cum, & simplicissimum esse restatur, sed intellexisse
 designatum Primi Motoris vocabulo genus Intelli-
 gentiarum infra Deum cælis assistentium. Dicimus se-
 cundo hæc pronunciari ab Aristotele de mente alio-
 rum hominum, quos ipse Græcos in Barbaros, & Gre-
 cos distribuit; quum ipse Deum vbi que sic esse asse-
 rat, ut in loco non sit, omnem locum contineat, omne
 superexcedat. Præter allatas autem substantias in
 genere formarum agnouit Aristoteles animam ra-
 tionalem, quæ media naturæ inter formas materiales,
 in loco semper existentes per accidens, nimirum ra-
 tione subiecti semper in loco per se degentis, a quo
 sunt inseparabiles, & inter formas diuinas, quæ
 aptæ non esse in loco, extra cælum degere dicuntur,
 ubi non est corpus vllum sibi subiectum; anima in quâ
 rationalis Aristoteli vtriusque naturæ particeps dum
 est in corpore, tunc est in loco per accidens, materia
 lium formarum more; dum autem a corpore separata
 remanet, tunc sine loco est omnino, ad instar forma-
 rum diuinorum. Amplius disputationi concedentes,
 animam in corpore degentem esse in loco per accidens;
 quum Aristoteli quod per accidens est, contingat non
 esse; hinc nos deducimus fieri posse ut anima quando-
 que in loco non sit, neque etiam per accidens ratione
 subiecti; quod solum contingit ubi separata fuerit a
 corpore. Dein concedentes, omne accidens esse in su-
 biecto; Negamus proinde illud esse in loco per acci-
 dens ratione subiecti; nam anima separata multas

notiones acquirat, quæ sunt accidentia suo illo nixtæ subiecto, quod non est vlla ratione in loco; & intelligē-
 7. 1. cæl. 100. tiz degentes extra cælum, vbi non est locus vllus. Aristoteli, nouas quotidie recipiunt perfectiones acci-
 7. 4. Phyl. 45. dentales, dum fiunt ex, a quibus pendet rebus omni-
 1. 1. 90. bus nouiter in mundo nascentibus esse, & viuere; quæ accidentia nullo pacto dici possunt in loco. Insuper concedentes Aristotelem in Physicis absolute dicere animam, & cælum esse in loco per accidens; Negamus ideo absolute intelligendum esse animam non posse a loco penitus, & a corpore separari; nam Aristotele doctore, termini sumendi sunt in scientijs secundum subiectam materiam; etsi enim Poeta vere dicat absolute circulum esse genus carminum; non tamen propterea fit vt absolute circulus non sit etiam Geometricus absque carmine: Sic Physiologus vere dicit absolute Animam esse in loco per accidens; quum tamen vere quique dicat Metaphysicus animam separatam non esse in loco per accidens; quia Physicus, animam considerat solum, prout ipsa in corpore degit, Metaphysicus eam a corpore separatam contemplatur. Præterea concedentes per positionem nostram, Animam in æternum habere esse separatam a corpore. Negamus primo, Aristotelem dicentem animam esse in loco per accidens, dicere id, quod animæ contingit maxime per accidens, non quod maxime per se: quia Physicus considerans animam, prout ipsa in corpore degit, dum ait eam esse in loco per accidens, tunc dicit id quod ei maxime per se contingit; nam animæ in corpore degenti per se conuenit esse in loco per accidens. Negamus deinde, hoc simile esse ac si quis dicat hominem nasci cum duobus capitibus; id etenim monstruosum est, præter naturam, & mere per accidens; quum animam, dum in corpore degit, esse in loco per accidens, sit secundum naturam, & per se conueniat animæ secundum suum esse physicum. Negamus insuper, dispositionem animæ, quæ dicitur in corpore manens esse in loco per accidens, & a corpore separata non esse in loco, esse secundum proportionem infinitam; tum quia nulla hic requiritur proportio, neque finita, neque infinita; quum esse in loco per accidens non subordinetur per se ad non esse in loco simpliciter: tum quia falso statuitur, mansionem animæ in corpore, atque adeo moram eius per accidens in loco, esse momentaneam; quum reuera temporaria sit Aristoteli, & ad multos annos plerumque perduret; licet comparatione ad æternitatem facta, dici valeat quoquo pacto momentanea: tum quia falso dicitur, momentanei ad æternum infinitam esse proportionem, & hanc esse contra præcepta Peripati; quum Aristoteli summa proportio sit hodiernæ circulationis ad omnes præteritas infinitas, & ad futuras etiam infinitas. Vltcrius concedentes, repugnare Aristoteli animam in corpore degentem esse sine loco; Negamus, eidem repugnare illam a corpore separatam esse sine loco proprie; quia separatæ formæ aptæ non sunt, esse in loco, nec per se, nec per accidens; in loco inquam circumscriptiue, vt aiunt Scholastici. Posterius disputationis ergo, negamus repugnare Aristoteli Animam separatam esse in loco simpliciter; quia licet non sit in loco circumscribente, nec secundum se, quod corpore non est; nec secundum accidens ratione subiecti, quod ab omni subiecto separata est; nec per operationem, quod eam non adhibet vlli corpori, vllius loco; tamen est in loco per præ-

sentiam, & vt aiunt, definitiue; quum sit natura finita, quæ vbiq; reperiri non potest; at hoc non habent a subiecto; nam esse in loco per præsentiam, & definitiue, vt inquit Scholastici, conuenit formis a materia separatæ infra Deum per se, ac per propriam naturam, quæ est essentia finita; quam naturæ finitæ mensuram non habent a subiecto; quum ab eo absint, eo-
 5. que careant omnino: Nec ad eum locum anima separata vllō motu physico, vllaue subita mutatione peruenit; vt late demonstrauimus apud Alexandrum in superioribus. Postremo concedentes, Aristoteli repugnare animam separatam esse in loco & per se, & per accidens; Dicimus Aristotelem ponere illam, non in Tartaro, nec in beatis Insulis, nec in alio loco proprie; sed in Deo, & in vniuerso sine vlla loci determinatione, ac omnino in mundo intelligibili; vbi nulla est ratio loci, nullaue motus, mutationisque physice necessitas: Quæ omnia late superius ex Aristotele comprobata fuerunt. Hastenus de secunda mortalitatis opinione a Pomponatio proposita. Agenunc alias adeamus.

Tertia opinio Herueli, Scoti, Caietani, & Zimara iunioris, afferentium Aristotelem dubium fuisse an anima sit immortalis, nec ne; nullibiue determinasse certi aliquid in proposito, perpenditur; & explicatur quæ anima, & quomodo ab Aristotele comparetur recto tangenti alicui spheræ secundum punctum: quare soluitur mortalitatis ratio quadragesima quinta, ab Hermo, & Caietano vulgata. Cap. XLV.

Lustrata iam eorum Schola, qui mortalitatem animæ rationalis in Peripato profitentur: nunc ad eundem sunt illi, qui Magistrum de proposito nihil certi determinasse statuunt, sed maxime dubium fuisse de animæ duratione, foret ne perpetua, an finito tempore conclusa. In hac Opinione post Herueum clauerunt Scotus, Caietanus, Parritius, & Theophilus Zimara, hoc tamen discrimine; quod Herueus, Parritius, & Zimara censuisse videntur Aristotelem in hac nostra questione ita dubium fuisse, vt ad vnam potius quam ad alteram problematis partem non inclinauerit; Caietanus autem putauit Aristotelem propensum magis fuisse ad mortalitatem, quam ad immortalitatem; e contra Scotus existimat Aristotelis opinionem ad immortalitatem potius, quam ad mortalitatem vergere. Nos autem viris hisce doctissimis in proposito subscribere non possumus; quia dubitatio de animæ rationalis æternitate non ad Aristotelis, sed ad Galeni sententiam referenda est; qui perspicuis verbis sexcentis in locis ingenue confitetur, & profitemur se dubium esse maxime de rationalis animæ naturæ, sit ne forma immaterialis, proindeque immortalis, an caduca ex materiæ gremio deducta, vt bene obseruat etiam Nemesius. Aristoteles ex aduerso tum diligentissime se tractauisse de anima testatur, ad eo vt propter acriuiam, quæ est accuratio tractationis, siue vt vulgata lectio habet, ob certitudinem, theoria ipsius de anima inter primas nobilitate contemplationes ab ipso reponatur; aut ea tractatio, quæ obiecti dubiam notionem perhibet, exquisita non est, nec ob acriuiam inter nobiliores collocanda: tum admonet sibi necessarium esse determinare vtrum animæ passionēs omnes communes sint & corporis eam habentis,

Quæ
1. quæ
4. ita
4. 43.
2.
3. de
passi
Dispo
1. 1. 10.

Quæ
quæ

Libe
femin
De sub
næ. b
cult.
De form
factus
vt.
Quod m
mors
c. 3.
5. de fra
med. b
c. 9.
2. de m
hom. c
hr. de m
1. 1.
1. de m
c. 12.

tis, an sit aliqua & ipsius animæ propria; licet hoc non
 sit determinatu facile; hoc autem est iniungere sibi ne-
 cessitatem in opere suo de anima absolutissimo deter-
 minandi vtrum anima sit a corpore separabilis, nec
 i. de an. ne; quia perinde est Aristoteli & animam habere ali-
 1. 12. 13. quam passionem sibi propriam, & esse a corpore se-
 parabilem; habere omnes communes corpori, & esse
 inseparabilem: quū igitur hunc tractatum ipse com-
 mēdet ab accuratōne; iam necessarium est in ip-
 1. de an. so eum determinauisse rationalis animæ durationem,
 1. 10. sit ne perpetua, an temporaria: tum aperte constituit
 de sen. sem determinauisse prius de anima secundum seipsam,
 & 1. de an. & de virtute qualibet secundum partem ipsius; qui
 1. 1. ergo de partis rationalis virtute intellectuæ, ac ele-
 ctuæ determinauit; de immortalitate, aut mortali-
 tate ipsius non dubiam opinionem, sed firmam, ratam-
 que sententiam promulgauit: & reuera de illa verita-
 te dubium, ac hæsitandum Aristotelis ingenium
 acutissimum, & exculatissimum fuisse probabile nō est;
 de qua Pythagoras, Alcmeō, & Plato multo prius tā
 clara, tam certa proposuerunt argumenta: & testimo-
 1. de an. nia: Sed Aristotelē nullam conclusionem frequentius,
 1. 32. oin Phædone & alibi pas-
 1. 1. sim. sisse, quam eā, quæ est de animæ rationalis immor-
 1. Lib. 2. 3. talitate, dedita opera demonstrabimus in posterum
 4. suis locis. At vero peculiare huius opinionis dam-
 natæ rationes consideremus. Porro in Thomistarum
 familia clarus, a Diui Thomæ sententia in proposito
 recedens Herueus ita philosophatur, [De tertio au-
 tem, scilicet vtrum anima intellectuā remaneret post
 1. de an. corruptionem hominis, aut non; non habetur expre-
 1. 11. sa sententia eius; nam in XII. metaph. loco prædi-
 1. 17. cto relinquit sub dubio vtrum maneat post corrup-
 tionem compositi. Primo etiam de anima in pro-
 1. 13. pmo relinquit sub dubio vtrum anima realiter separe-
 tur a corpore, an solam sit separabilis secundum so-
 lam potentiam intellectuā, & operationem eius; &
 ponit exemplum de ænea sphaera, cui conuenit tan-
 gere planum in puncto, non in eo quod ænea, sed in
 eo quod sphaera. Ad cuius euidentiam sciendum, quod
 sicut sphaera ænea tangit planum in puncto; & ad hoc
 nihil facit per se materia, vt talis; nec calidum, vel fri-
 gidum, vel humidum, vel siccum, vel aliquid aliud,
 nisi sola sphaericitas eius: ita sentit Aristoteles quod
 sola anima est susceptiua actus intelligendi, & ad reci-
 piendum talem actum nihil per se facit materia, vel
 calidum, vel frigidum, nec aliqua dispositio corpora-
 lis: sed ibi, vt alibi dimisit sub dubio, vtrum sicut sphae-
 ra, vel sphaericitas non potest separari secundum rem
 a corpore naturali, quin scilicet sit in corpore natura-
 li; Ita etiam anima non possit separari a corpore, ita
 quod corpore corrupto per se ipsam solam maneat,
 quamuis ad aliqua principia sua videatur magis se-
 1. 11. qui quod anima quantum ad operationem sit sepa-
 1. 20. rata: & non quantum ad hoc quod possit per se ipsam
 manere corpore corrupto: quædam tamen verba
 eius videntur sentire oppositum; nam in II. de anima
 dicit: quod intellectus separatur ab alijs, sicut perpe-
 tuum a corruptibili; & in III. dicit de intellectu agen-
 te, separatus autem hoc quod vere est. Ex quibus
 hæc ratio contextitur, vti se habet recta, seu plana su-
 perfacies ad functionem suam tangendi sphaeram ænea-
 m in puncto, & ad corpus, cuius est terminus; Ita se
 habet anima rationalis ad operationem suam intelli-
 gendi, & ad corpus, cuius est forma & actus; Sed recta,

A seu plana superficies licet dicatur tangere sphaeram
 æneam in puncto, & esse quid a corpore separatum;
 tamen reuera non tanget punctum, nec re separatur
 a corpore, sed ratione tantum: ergo similiter anima
 rationalis, etsi videatur habere opus proprium, & a
 corpore separari quantum ad esse, vt separatur ab or-
 gano ad operandum; tamen re ipsa non habet opera-
 tionem omnino propriam, ac sine phantasia; nec a cor-
 pore prorsus est separabilis, sed semper cum corpore
 quodam est. Maior, & minor expressa est ab Ari-
 stotele, qui comparat animam ad corpus quoad se-
 1. de an. parationem, sicut comparatur ænea sphaera ad pla-
 1. 13. num quoad contactum secundum punctum; & dicit,
 si vero nullum est proprium ipsius, id est, si nullum
 est proprium opus animæ, non erit utique separabilis;
 sed sicut recto in quantum rectum multa accidunt, vt
 tangere æneam sphaeram secundum punctum, non ta-
 men tangit hoc separatum rectum; inseparabile enim;
 siquidem semper cum corpore quodam est. Quam
 rationem paullo aliter cōtexuit Caietanus. Ceterum
 nec ista nobis in Peripato mortalitatem animæ con-
 1. de an. uincunt; in primis enim concedentes rectum phy-
 1. 13. sicum, immo etiam planam superficiem mathematicam
 dici tangere sphaeram æneam secundum punctum, &
 non tangere proprie punctum; rectumque mathema-
 1. de an. ticum esse a corpore ratione separatum, re ipsa insepara-
 1. 13. bile; Negamus Aristotelem comparare rectum seu
 physicum, seu mathematicū in relatione ad suam fun-
 ctionem tangendi sphaeram æneam in puncto, & ad
 esse separatum a corpore cum anima rationali in rela-
 1. de an. tione ad suam functionem intelligendi, & ad esse se-
 1. 13. parabile a subiecto corpore; quia vere comparat Ari-
 stoteles hoc exemplum superficiæ, & globi, seu sphaeræ
 cum anima simpliciter, seu cum anima integra, seu
 cum anima sentiente, ac vegetali; non autem cum ani-
 1. de an. mæ nostræ parte rationali, vt fuit suo loco demonstra-
 1. 13. bimus infra. Modo concedentes animam vegeta-
 lem, sentientem, humanam a totam, & animam sim-
 pliciter non habere functionem sibi propriam, & esse
 a subiacente corpore sola ratione separabilem, non re-
 1. de an. ipsam; Negamus id ipsum dici ab Aristotele de parte
 1. 13. animæ nostræ rationali; quam esse corpori non mistā,
 & a corpore separabilem re ipsa ad sensus differentiam
 clare dicturus est infra. Deinde vero negamus Ari-
 stotelem asserere physicum rectum, aut mathemati-
 1. de an. cum ratione a corpore separatum, tangere sphaeram
 1. 13. æneam, quæ physica est, in puncto; quia scribit rectum
 tangere sphaeram æneam secundum punctum, hoc
 est post punctum in magnitudine, non autem in ipso
 puncto; sic enim consueto, ac proprio modo loquen-
 di vtitur, dum particulam (secundum) accipit loco par-
 ticulæ (post) quia si dixerō, secundum cenam ambula-
 bo, significauero apte me post cenam ambulaturum.
 Deinceps quum in priori particula textus dixerit Ari-
 stoteles, si nulla est propria operatio, aut passio pro-
 1. de an. pria ipsius animæ, ipsam a corpore non fore separabi-
 1. 13. lem; animaduertens posse quempiam dubitare de ve-
 getali, & sentiente anima; quæ inseparabiles amba-
 quum sint; videntur tamen ipsæ, vt quid a corpore
 distinctum, habere proprias operationes; vnde vege-
 talis dicitur alere, atque augere; sensualis autem iudi-
 care, ac noscere sensibilia, & mouere; corpus verò ali
 augeri sentiri, atque moueri; Talem dubitationem
 exemplo recti, & æneæ sphaeræ tollit Aristoteles in tex-
 tu bifariam; primo quidem negans vegetalem, & sen-
 1. de an. tientem

trientem animam a physico, vel etiam absolute confi-

derari posse penitus a corpore distinctas; quum omnino sint inseparabiles a corpore, nempe tum re, tum etiam ratione, definitioneue; nam Aristoteli recta superficies naturalis, & ænea sphaera est tum reipsa, tum ratione, seu definitione inseparabilis a corpore physico, ut simum: Et veluti multa attributa conveniunt

recto, ut rectum est, quæ illi videntur esse propria; & speciatim tangere æneam sphaeram secundum punctum; non tamen punctum hoc æneæ sphaeræ solum tanget rectum sine ullo corporis interuentu: sic licet alere, augere, sentire, mouere, multaque alia accidentia conueniant animæ vegetanti, ac sentienti, quatenus est anima sentiens, & vegeta; eas tamen operationes non obit anima citra cooperantis sibi corporis ministerium. Deinde vero concedens Aristoteles tales animas secundum se saltem a Metaphysico posse considerari ut ratione separabiles a subiecto corpore, nimirum dum contemplatur nudam earum entitatem; Themistius diceret, in prima notione, qua ipsarum absolutam substantiam consideratur; tamen eadem numquam poterunt proprias vllas operationes habere, in quibus obeundis non sibi cooperetur substratum corpus aut eas recipiens, ac terminans; aut ijs, velut instrumentum animæ, deseruiens quoquo pacto; quum reipsa sint inseparabiles a corpore secundum esse; & vnumquodque patiatur, & agat pro modo sui esse: sic planum rectum mathematicum a materia sensibili secundum rationem separatum, quia tamen reipsa est inseparabile a corpore physico, semper in aliquo eorum existens; ideo nunquam habebit operationem ita sibi propriam, ut tangat æneæ sphaeræ purum putumque punctum; sed semper æneam sphaeram tanget in quantum secundum punctum sito. Quam sententiam explicat Aristoteles alibi, docens rotundum sensibile, & rectum sensibile, ac naturale non se se tangere in puncto, sed secundum punctum in magnitudine; quia ob materiam non potest esse exactissime rectum, nec exactissime rotundum rectum, & rotundum sensibile, quod naturale ac materiale est; quum rotundum, & rectum intelligibile, de quibus agit Mathematicus, se se tangere valeant in puncto, non se se tangant in magnitudine secundum punctum sito. Deinceps negamus Aristotelem sub dubio relinquere vtrum anima intellectiua maneat post corruptionem compositi; Ad primam probationem dicimus eum expresse constituere de anima intellectiua quod maneat post corruptionem compositi; sed sub dubio relinquere de anima omni, ut apparet ex verbis textus; quorum explicationem luculenter inferius afferemus. Ad secundam probationem concedentes in Proxio primi de anima relin-

qui sub dubio vtrum anima realiter separaretur a corpore; Negamus Aristotelem hoc dubium pluries non determinasse in Tractatione; quæ loca fusius a nobis infra declarabuntur opportune. Denique recipientes ab Herueo, ita sensisse Aristotelem, quod anima sola est susceptiua actus intelligendi; & ad recipiendum talem actum nihil per se facere materiam, vel calidum, vel frigidum, vel aliquam dispositionem corporalem: Colligimus hinc Aristotelem expresse constituisse rationalem animam sine ullo dubio esse a corpore separabilem; qui disertis verbis asseruit, animam; cuius est aliqua operatio, vel passio propria, non communis etiam corpori animam in se habenti, esse posse sine corpore, atque adeo ipso corrupto superesse immortalem.

g12. Met. t. 17. b Lib. 4. cap. 26. i. de an. t. 65. 66. 2. de an. t. 21. 3. de an. t. 7. 8. & seq. Lib. 2. c. 72. 73. 76. Lib. 2. c. 62. 63. & seq. 92. 119. 1. de an. t. 12. 13.

g1. Phys. digres.

g2. Met. t. 8.

g3. Met. t. 8.

g4. Met. t. 8.

g5. Met. t. 8.

g6. Met. t. 8.

g7. Met. t. 8.

g8. Met. t. 8.

g9. Met. t. 8.

g10. Met. t. 8.

g11. Met. t. 8.

g12. Met. t. 8.

g13. Met. t. 8.

g14. Met. t. 8.

Scoti sententia proponitur, & ratio quadragesima sexta mortalitatis ab eo inuenta diluitur, ostendendo post dissolutionem compositi manere posse partes formales, non autem solas materiales remanere debere. Cap. XLVII.

S Vbrilium Princeps Hertici sententiam collaudans Aristotelem de animæ rationalis immortalitate, dubium fuisse, nec propositi rationes vllas necessarias habuisse fatetur, inquit, [De secunda propositione principali, quæ est, quod anima intellectiua est immortalis proceditur sicut de prima.] & rationibus pluribus ex Aristotele in vtramque partem adductis, & solutis; quæ ante ipsum ab alijs autoribus allata, nobis in opere hoc suis locis diligenter explicantur; subdit Scotus, [Sed oppositum videtur Philosophus sensisse, quia in fine VII. Metaph. ex intentione vult quod omnes partes, quæ possunt manere separatæ a toto, sunt elementa, id est partes materiales, sicut ipse accipit elementa; & præter tales, necesse est ponere in toto aliquam formam, quæ totum est illud, quod est; quæ non posset manere separata a parte materiali, toto non manente: ergo si concessit animam intellectiuam esse formam hominis, sicut patet ex probatione præcedente; non ponit eam manere separatam a materia, toto non manente. Præterea principium videtur apud eum, Quod incipit esse, definit esse; unde primo de Cælo contra Platonem videtur habere pro impossibili, quod aliquid inciperit, & sit perpetuum, & incorruptibile; & III. Physic. cap. de Infinito, Cuius est principium, eius finis est. Potest dici quod licet ad illam secundam propositionem probandam sint rationes probabiles, non tamen demonstratiuæ, immo necessariæ: Et quod adducitur pro ea secundum primam viam de autoritatibus Philosophorum dupliciter potest solui: vno modo, quia dubium est quid Philosophus circa hoc sensit; varie enim loquitur in diuersis locis, & habuit diuersa principia; ex quorum aliquibus videtur sequi vnum oppositum, ex alijs aliud: unde probabile est quod in illa conclusione semper fuerit dubius; & nunc magis accedere ad vnâ partem, nunc ad aliam; iuxta hoc quod tractabat materiam consonam vni parti magis, quam alteri. Est & alia responsio reatior seu rationabilior, quia non omnia dicta a Philosophis etiam assertiuæ, erant ab eis probata per necessariam rationem naturalem: sed frequenter non habebant nisi quasdam probabiles persuasiones, vel vulgarem opinionem præcedentium Philosophorum: unde dicit Philosophus in questionibus difficilibus tentandum dicere quod videtur, dignam reputantes promptitudinem magis imputari verecundiz, quam audaciæ, si quis propter Philosophiam stare, & paruas sufficientias diligit, de quibus maximas habemus dubitationes: unde parum semper sufficientiæ suffecerunt Philosophis, vbi non poterant ad maiora peruenire ne contradiceret principijs Philosophiz Et ibidem de alijs astris dicunt Aegyptij, & Babilonij, a quibus multas credulitates habemus de vnoquoque astrorum: unde quandoque Philosophi acquiescunt propter suas persuasiones probabiles, quandoque propter assertiones suorum principiorum, præter rationem necessariam. Et illa responsio sufficeret ad omnes autoritates, licet essent expressæ, quod

B 4. 1. 2. di. 434.

C 1. 2. 1. & seq.

D 2. 1. 2. & seq.

E 2. 1. 2. & seq.

F 2. 1. 2. & seq.

quod non concludunt propositum. Deinde aliter respondet ad Aristotelis auctoritates pro immortalitate adductas antea a semetipso. Ad quam tamen Aristotelem inclinare maxime decernit tum mox ibidem. Scotus addens, Sed alię dñę nō sunt sufficiēter notę ratione naturalī, licet ad eas sint quædam persuasiones probabiles. Ad secundam quidem plures probabiliores: vnde & illam videtur magis expresse sensisse Philosophus, tum etiam alibi in hac sententiam, [4. Certe fuit Aristotelem secundum sua principia posui se animam intellectuam esse a Deo immediate; & ad hoc attingere potest ratio naturalis; quā sit immortalis; & ita aliquid nouum potest immediate esse a Deo, tamen non contradicit sibi secundum sua principia.]

Hęc ad verbum Scotus: In quibus præcipua ratio mortalitatis ita in syllogismum necitur, Partes, quæ remanere possunt separatæ a toto, & omnino permanent dissolutō composito, sunt solæ partes materiales, quę dicuntur elementa; nō item formales; vñ inquit Aristoteles: sed anima rationalis est forma hominis, nō autē pars materialis; ergo rationalis anima remanere non potest incorrupta post hominis interitum. Quę ratio non necessario colligit intentum; quia concedentes animam rationalem non esse partem hominis, seu verius partem formæ, quæ est anima humana; Negamus absolute, partes omnes, quæcumque remanere possunt a toto separatæ, superstitescque sunt iam dissolutō composito, esse partes materiales, non autem formales. Ad probationem desumptam ex auctoritate Aristotelis, quoad partes materiales, dicimus Aristotelezibi cōstituere, dissolutō composito remanere partes materiales; vt dissoluta syllaba BA, remanēt elementa B et A; et dissoluta carne, remanēt elementa terra, et ignis; non inquit sola hæc elementa remanere simpliciter dissolutō quouis composito. Quoad formam, in composito duplex forma reperitur; altera quæ dicitur forma totius; altera, quæ nūcupatur forma partis; quam Aristoteles appellat causam; & principium: Magister loco citato recte constituit, dissolutō composito, non remanere formam totius; at non proinde negat non remanere formam partis, seu formæ particulam; immo posterius aperte docet partem animæ rationalem remanere superstitem, homine corrupto; vt latius infra suo loco explicabitur. Sed & ante Magister asserens partes materiales esse posteriores toto, quod in eas dissoluitur; quum formales toto suo priores sint, Scoti sententiam non laudat in proposito; quia non ideo negat formæ partes aliquas remanere dissolutō composito; sed id asseuerat, & infra constituit apertissime. Secunda ratio Scoti pridem proposita fuit ab Alexandro, & a nobis apud ipsum enodata; quin & a Scoto soluta, vbi decreuit animam rationalem immortalem esse a Deo immediate de nouo constitutam; licet hæc solutio non sit ad aures Aristotelis; cui omne immortale est ab æterno; & intellectus humanus est antiquissimus, non autem nouus.

Quod insuper ait Aristotelem ob rationes probabiles, & ob communem opinionem ab alijs vulgaram existimasse rationalem animam esse immortalem, vñ ijs sufficit, quorum scopus est in proposito Aristotelis opinionem rimari; quibuscumque rationibus is eam firmauerit, siue alienis, siue proprijs, siue probabilibus, siue necessarijs; non enim omnia dogmata propria sunt Aristotelis, nec omnia demonstrationibus, ac necessarijs rationibus tenetur, ant

A potest confirmare Physiologus; quod constat ex Aristotele; qui dogma de immortalitate videtur alicubi ex communi sententia, quam laudat, accipere, & confirmare: ita probabile mihi non est Aristotelem tam arduam, tamque ab omnibus expectatam questionem de animæ immortalitate solis probabilibus rationibus, & aliorum autoritaribus determinare; quū ipse sibi, necessitatem iniungat eam determinandi speciatim ob summam ipsius difficultatem: sed nos infra multas rationes habituri sumus ex Aristotele nondum necessarias, sed demonstrativas de rationalium animarum immortalitate. Quod vltius ait vir subtilis Aristotelem varia posuisse principia, ex quorum alijs immortalitas, ex alijs mortalitas animę deducatur; ac proinde Philosophum in hoc argumento varie locutum, id mihi numquam probari potuit, vt Aristotelem inconstantem in re tanti ponderis accusarem; & eam varietatem in eius principijs confiterer, quorum conuenientia & consonantia solā tanta est, vt vniuersa Medicinæ, Moralis Philosophiæ, Metaphysicæ, atque Scholasticæ Theologiæ machinæ ijs innitatur. Alias vero rationes mortalitatis a Scoto allatas, quum pridem alij attulerint, & ipsemet statim eluat, in presentia omittimus, apud suos autores in hoc opere partim a nobis explicatas, & partim commodiore loco expendendas.

Immortalitatis anima destrutricem non esse variam separabilitatem a corpore intellectus agentis, & possibilem, quæ nulla est Aristoteli: vnde scilicet mortalitatis ratio quadragesima septima, a Caietano vulgata.

Cap. XLVIII.

PRædicatoria familia Decus Caietanus in hoc argumento de rationalis animæ immortalitate, quantum a Diuo Thoma recessit, tantumdem ad Herneum eiusdem religionis alumnū accessisse videtur; existimauit enim Aristotelem maxime dubium de proposito magis ad mortalitatem, quam ad immortalitatem inclinasse. Quam opinionem pluribus argumentis communi re studuit; quorum vt pleraque ab Alexandro, & alijs antiquioribus accepit; ita non nulla mortalitatem comprobantia proprio Marte construxit; quæ nunc a nobis discutienda sunt; nam aliena partim pridem excussimus, partim excutiemus in posterum apud eorum primos autores. Ait ergo, [Si de mente Aristotelis anima rationalis esset immortalis, igitur intellectus possibilis eidem esset separabilis a corpore quantum ad esse, siue in essendo: sed consequens est falsum; ergo & antecedens: consequentia est per se nota; Probatur a sumptū, quia, si possibilis intellectus esset a corpore separabilis in essendo; igitur eodem modo esset a corpore separabilis, quo intellectus agens: sed consequens est falsum; ergo & id, ex quo colligitur: Consequentia deducitur, quoniam Aristoteles aperte scribit Agentem intellectum esse separatum in hoc quod vere est, hoc est existenter, siue in essendo: Assumptum probat, quoniam Aristoteles tum ibidem ait solum intellectum agentem esse separatum in hoc quod vere est, seu in essendo: tum antea, intellectum possibilem esse separatum formaliter, in operando tantum; sicuti spheræ; non autem in essendo.] Hęc ille. Nos autem animæ immortalitatem in Pe-

ripato profitentes huic rationi ex Aristotele occurre-
re possumus. Concedentes itaque, si mens humana
sit immortalis ad aures Aristotelis, eidem oportere
possibilem intellectum esse a corpore separabilem se-
cundum esse. Negamus assumptum oppositum consti-
tuens. Ad probationem concedentes intellectum agē-
te esse a corpore separabile secundum esse; Negamus in-
tellectum possibilem non esse penitus eodem modo se-
parabilem a corpore in essendo, sicut est intellectus
agens. Ad primam huius negati probationem de-
sumptam ex ijs, quæ proficitur Aristoteles iniquis,
[Separatus autem est solum hoc quod quidem est, &
hoc solum immortale est, & perpetuum.] primam ne-
gamus hæc afferri ab Aristotele de intellectu agente
ad differentiam possibili; quum vere talia pronun-
tiet de intellectu possibili, cuius nouissime verba fece-
rat in eodem textu, & late suo loco demonstrabimus
infra. Deinde concedentes disputationi hæc afferri
de intellectu agente, monemus particulam [solum]
non excludere intellectum possibilem, qui re identifi-
catur cum agente; quo nomine, dudum alserat Ari-
stoteles intellectum & speculatiua potentiam solum
posse separari, sicut perpetuum a corruptibili: sed ex-
cludere formas inferiores, a quibus reipsa distingui-
tur, nimirum partem animæ humanæ vegetalem, &
sentientem; vel potius excludere formalitatem intel-
lectus humani, quæ est principium motuum; nempe
quum intellectus humanus considerari valeat ut intel-
ligendi principium, & ut principium mouendi: quum
separatus a corpore noster intellectus Aristoteli ni-
hil moueat, sed solum intellectum promoueat;
proinde separatus intellectus est solum hoc quod est
formaliter, nimirum intellectuum principium, non
etiam principium motuum, ut est in corpore manēs.
Ad secundam probationem primo negamus Aristotele co-
stitueri intellectum possibilem esse separabile formaliter
tantum in operando; non etiam in essendo; nam Ari-
stoteles inquit de intellectu possibili tractans: mul-
to prius, [Laboriosum autem est & commistum
esse corpori, non potens absolui, & præterea fugien-
dum; siquidem melius est intellectui non cum cor-
pore esse: quemadmodum consuetum est dici, & mul-
tis placet: non autem ait, melius esse intellectui non
cum corpore operari, sed non cum corpore esse; agit-
que de intellectu possibili, quem immistum scribit,
ut infra; non de agente, quem nondum inuenerat;
nec antiquiorum multitudo cognouerat: & cui si Deus
est, aut mens alia separata, ut putat ex Aristotele Cai-
etanus, nihil mali accidit ex commercio cum corpore.
Quin, & alibi Magister de possibili intellectu sepa-
ratione reali, & in essendo loquitur iniquis, [De in-
tellectu autem, & potētia speculatiua nihil adhuc ma-
nifestum est, si diuisibilis est per accidens ad corpo-
ris diuisionem, ut nuper determinauerat de poten-
tia vegetali, sensitrice, ac motiua;] Sed videtur genus
aliud animæ esse, & hoc solum posse separari, sicut per-
petuum a corruptibili: quæ est separatio realis, & in
essendo, attributa intellectui possibili, non autem agen-
ti, quem numquam Aristoteles appellabit potentiam
speculatiua, nec partem ac genus animæ, si sit Intel-
ligentia. Deinde concedentes spheram esse insepara-
bilem a corpore secundum rem: Negamus Aristote-
lem vllibi dixisse possibilem intellectum esse separa-
bilem solum formaliter, ac in operando tantum, sicuti
Cap. 46, de sphaera: & ratio negationis dudum allata est apud

A. Heruenum; quia Magister agit reuera de sphaera ænea;
quæ physica est, & formaliter tunc materia, illamque
comparat animæ vegetali, ac sentienti; cuius nulla est
operatio propria; non autem intellectui possibili pro-
prium opus habenti. Demum disputationi conce-
dentes variam esse intellectus agentis, & possibilis a
corpore separabilitatem; Negamus eam varietatem
esse quia possibilis intellectus formaliter tantum, quate-
nus intellectus est, ac secundum operari solum separatur a
corpore; non autem in essendo, ac secundum rem, &
quatenus substantia est; intellectus autem agens om-
nino sit a corpore separabilis, & formaliter, seu quan-
tum ad operari; & secundum esse, quatenus substantia
est, ac in essendo; ut alserit Caietanus. At alseueramus
intellectum agentem, minus esse a corpore separabi-
lem, quam sit intellectus possibilis; quia intellectus
agentis essentia & substantia reipsa quidem est a cor-
pore separabilis quantum ad esse in hominis interitu;
functio vero intellectus agentis absolute licet forma-
liter sit separabilis a corpore, quia non editur vlllo cor-
poris ministerio, tamen omnis reipsa non est a cor-
pore separabilis; quia intellectus agens a corpore se-
paratus non est formaliter agens omnino, ut in corpo-
re; scilicet qui primam sui functionem, quæ est spe-
cierum actu intelligibilium & phantasmatis edu-
ctio, extra corpus obire non potest, ubi prelo non ha-
bet vlla phantasmata; ut in corpore; quæ de re fuisse nos
egimus in Opere. De intellectu agente nuper inuul-
gato; Sed intellectus possibilis operatio qualibet tum
in corpore fit sine se mulatu, ac interuentu ministe-
rij corporei; tum extra corpus post obitum hominis
ab anima separata melius efficitur Aristotele docto-
re; substantiaque possibilis intellectus est a corpore
separabilis & quantum ad operari, & quantum ad esse;
quod aperte nos docuit Aristoteles iniquis in-
tellectum possibilem eo modo esse a corpore separabi-
lem, quo viceversa sensus non sine corpore est; Sensi-
tuum enim, ait, non sine corpore est; intellectus autem
autem separabilis est: sed sensitiuum non sine corpore
est & quantum ad esse, & quantum ad operari; ergo
possibilis intellectus Aristoteli separabilis est a cor-
pore tum quantum ad operari, tum quantum ad esse.
Quinimmo non ait Aristoteles, sensitiuum non sine
corpore operatur; quod vnicuique notum nemo ne-
gavit; sed non sine corpore est; quum Pythagorici, &
Platonici sensitiuam animam ponant a corpore sepa-
bilem in esse; quorum sententiam hic apertius quam
alibi damnat Aristoteles: contraponens ergo possi-
bilem intellectum sensitiuo principio, dam ait sensiti-
uum non sine corpore esse, intellectum autem sepa-
bilem esse, clare constituit intellectum a corpore sepa-
rari secundum esse, non autem solum formaliter.
Varietas igitur separationis a corpore, si quæ est inter
intellectum agentem, & possibilem, tantum abest ut
derogat immortalitati rationalis animæ, quod potius
eam mirifice confirmet, & adstruat.

Corruptibilitate intellectus passivi non probari rationalis
animæ immortalitatem; unde soluitur mortalitatis ratio,
quadragesima octaua, a Caietano allata. Cap. XLIX.

A. Lia ratione probare nititur Caietanus in Peri-
pato mentem humanam esse mortalem, dum in-
quit Aristotelem expressis verbis constitueri Intel-
lectum passiuum esse corruptibilem secundum rem;
sed

sed intellectus iste passivus Aristoteli nihil est aliud, quam intellectus possibilis, ac omnino rationalis anima: ergo Aristoteli rationalis anima est corruptibilis secundum rem. Huic rationi, quam prævident antiquiores, occurrunt multi cum Simplicio dicentes ad maiorem, intellectus passivi corruptionem non esse, transitum ad non ens, sed ad esse melius: certe nos ex Aristotele didicimus Intellectum humanum, dum a corpore separatur in hominis interitu, acquirere sibi esse melius, & esse optimum; sed tamen corruptionem esse mutationem de esse ad non esse, verus est ac tritum Aristotelis assertum. Quin Aristoteles ait intellectum, & speculativam potentiam esse aliud animæ genus, quod separatur, tamquam perpetuum a corruptibili: Quare non est ex Aristotele philosophari, dicere mutationem intellectus ad esse melius esse corruptionem; quum vicissim Aristoteles mutationem ad esse melius, generationem potius quam corruptionem appellandam esse decreverit. Alijs placuit cum Themistio, atque Philopono ad minorem dicere, Magistrum hic nomine passivi intellectus indicare Phantasiam, ac omnino animam affectibus obnoxiam, quæ sensitiva est. Quod placitum nobis probari non potest; quia hic aperte scribit Aristoteles intellectum passivum corruptibilem esse illum, sine quo anima nihil intelligit; & antea late demonstravimus ex Aristotele animam rationalem intelligere posse sine phantasia, & sine anima sensitiva: unde satis apparet hic per intellectum passivum corruptibilem accipi non debere phantasiam, aut animam sensitivam: sed intellectum possibilem, quem non ita pridem dixerat esse Philosophum eum, quo intelligit, & existimat anima; & paulo ante, particulam, quæ anima cognoscit, & sapit in hoc tertio libro præcipue considerandam. Nos ergo Caietani rationem considerantes dicimus Intellectum possibilem, Aristotele doctore, sub duplici statu, seu formalitate considerari posse; videlicet quoad sui nudam substantiam, seu antequam intelligat, qui proprie dicitur intellectus possibilis; & quoad notiones, quas acquisivit post intellectionem, seu per intellectionem, qui dicitur intellectus in habitu, & est compositum quid Aristoteles ex anima rationali, veluti ex materia, & habitu scientie, veluti ex forma. Porro intellectus in habitu Aristoteli quum dicatur factus, debet eidem esse corruptibilis; cui omne aliquando incipiens esse, tandem aliquando esse desinat; & omne genitum est corruptibile: Generatur autem & fit intellectus in habitu per disciplinam; & corrumpitur per descendentiam, quam vulgo dicimus obliuionem; ut constat ex Aristotele, quum itaque loco citato Philosophus agat de illo intellectu, ad quem attinet functio reminiscendi; & reminisci nequeat nisi intellectus in se retinens aliquam cognitionem pristinam, ex qua veluti per medium syllogizans recuperet deperditas; ut Magister ipse contestatur, & nos fuisse ostendimus hoc opere suo loco, & in volumine De Vita: plane constat intellectum passivum, quem hic ait Aristoteles esse corruptibilem, sine quo anima, seu homo reminiscens nihil intelligit, esse intellectum in habitu, puta coniunctum ex substantia intellectivæ animæ, & habitu notitiæ sibi in formam acquisito. Quare ad argumentum Caietani concedentes intellectum passivum Aristoteli esse corruptibilem secundum rem; Negamus hanc intellectum passivum nihil esse aliud, quam in-

tellectum possibilem, ac substantiam rationalis animæ; cuius immortalitatem inquirimus in Peripato; nam Aristoteli passivus iste intellectus corruptibilis est intellectus in habitu, seu coniunctum ex substantia rationalis animæ, quæ dicitur intellectus possibilis, veluti ex materiali principio, & ex habitu notitiæ, veluti ex forma; quod coniunctum ut fit Aristoteli, sic etiam corrumpitur. Ad corruptionem autem ipsius non oportet corrumpi substantiam intellectus possibilis, essentiamque rationalis animæ; sed satis est obliterari notionis habitum; ut ad corruptionem ignis non opus est materiam corrumpi, sed sufficit ex ea solam deleri formam: Nos autem dum profitemur in Peripato rationalis animæ perennitatem, non tuemur intellectus in habitu perennitatem, sed solum intellectus possibilis æternitatem, puræque substantiæ mentis immortalitatem.

Animam non ideo mortalem esse, quia sine intellectu passivo, qui corruptibilis est, nihil intelligat. Unde tollitur mortalitatis ratio quadragesima nona, ab eodem Caietano proposita. Cap. I.

Mortalitatem animæ rationalis alia ratione deducit ex eodem loco Magister Caietanus inquit, Aristoteli passivus intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit anima: sed iste intellectus passivus vel est phantasia, ut plerique censuerunt, vel intellectus possibilis: si phantasia, igitur anima rationalis erit a corpore inseparabilis, & mortalis; quum Aristoteles decreverit, si intelligere sit non sine phantasia, hoc utique non esse sine corpore: Si vero sit intellectus possibilis, quum hic ponatur esse corruptibilis; eo corrupto, anima nihil intelligere valens erit otiosa: sed fieri non potest ut anima perpetuo ferietur otiosa; quod ait Aristoteles asserens frustra esse calcamentum, cuius non est calcatio; & Deum, atque naturam nihil frustra facere: igitur Aristoteli, qui sanxit intellectum passivum, sine quo nihil intelligit anima, esse corruptibilem, rationalis anima non est immortalis. Nos autem ob id animæ mortalitatem in Peripato non videmus; quia concedentes Aristotelis dogma, quod legitur, [Passivus vero intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit.] Dicimus primo disputandi gratia, nomine intellectus passivi significari nunc potuisse ab Aristotele Phantasiam, quam etiam infra intellectus nomine condecorare non veretur; Ad instantiam admonemus duplex esse intelligere; unum genericum sub se complectens omnes species intelligendi; alterum specificum, quod proprio vocabulo dicitur, reminisci: si sermo sit de intelligere generatim, de quo loquitur Aristoteles ubi ait, si intelligere sit phantasia, vel non sine phantasia, hoc utique non fore sine corpore. Negamus hic Aristotelem asserere animam, seu hominem nihil omnino intelligere sine phantasia, quæ dicitur intellectus passivus; nam agit de una specie intelligere, quæ proprie dicitur reminisci; non de omni simpliciter intelligere; inquit enim, [Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassibile est; passivus vero intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit, scilicet reminiscendo; nam in scientiis termini proprii & coarctati ad propriam materiam, non autem in amplissima eorum significatione sumendi sunt;

vt præcipit Aristoteles: Ceterum reminisci eodem
 1 de mē.
 & rem.
 cap. 3. 4.
 autore sanctio est intellectus discurrentis, inquiren-
 tisque in tali phantasmate, atque adeo non sine phan-
 tasia operantis. Deinde vero simpliciter asserimus
 allato loco Magistrum nomine intellectus passivi si-
 gnificare nobis intellectum possibilem: Ad opposi-
 tionem concedentes Deum & naturam nihil frustra
 facere; & animam non posse torpere semper otiosam;
 & sine intellectu possibili nihil intelligere posse: No-
 tamus Aristotelem intellectu passiuo corruptibili non
 significare nudam animæ rationalis essentiam, puram-
 que possibilis intellectus substantiam, quam alibi
 22. de an.
 t. 21.
 23. de an.
 t. 23. 7.
 23. de an.
 t. 6.
 2. de an.
 p. 24.
 21. de an.
 t. 60.
 23. de an.
 t. 33. 39.
 3. de an.
 t. 8.
 2. de long.
 & br. v.
 cap. 2.
 112. met.
 t. 51.
 23. de an.
 t. 16.
 23. de an.
 t. 20.
 2. de an.
 t. 24.
 23. de an.
 t. 8.
 6. de mem.
 & r. cm.
 c. 4.
 elib. 2. ca.
 27.
 23. de an.
 t. 20.
 6. Præd.
 Qualit.
 perpetuam esse pronunciauit, & quid simile passioni
 sustinere ab intelligibili, vere tamen esse impas-
 sibilem ad sensus differentiam; sed indicare con-
 iunctum ex intellectu possibili substantia & spe-
 cie intelligibili, seu conceptu intellectu, tamquam
 forma illi inhaerente; nam anima nudo intellectu
 nihil intelligere potest, sed intelligit eo, in quo prius
 recepta sit imago, intelligibilis, vel notio, & omnino
 cui copulatum quomodocumque sit obiectum intel-
 ligibile: modo aggregatum hoc ex intellectu, & forma
 intelligibili, seu ex intellectu, & obiecto intelligibili,
 vere generabile suo modo est, & corruptibile; ac
 proinde vere passiuum; hinc tamen non sequitur, vt
 eo corrupto, anima, vel homo nihil intelligere valeat;
 nam intellectus possibilis vnā speciem intelligibi-
 lium obliuione amittens, & vnū obiectum intelli-
 gibile deferens, potest nouā speciem acquirere, ac al-
 teri obiecto copulari; vnde licet in morte hominis de-
 leantur ex animo species omnes intelligibiles, omnes-
 que notiones pristinae, remaneatque possibilis intelle-
 ctus ab omni specie, ac notione separatus; & ita cor-
 ruptus sit intellectus passiuus; tamen vniri potest no-
 uis obiectis intelligibilibus, seu nouis speciebus, ac
 notionibus; & fieri denuo intellectus passiuus, quo se-
 parata mens iugiter intelligat; Immo Magister ait
 intellectum humanum a corpore separatum semper
 semetipsum intelligere, quia sibi metipsum actu intelli-
 gibili reddito ex materia abiectione, qua prius erat in
 corpore potestate solum intelligibilis, seipsum iun-
 gens vt intellectuum, fit intellectus passiuus; quo ani-
 ma separata seipsam intelligit per totam æternitatem.
 Deinceps, quæ propria est allati loci explicatio, Præ-
 ceptor admirandus per intellectum passiuum non in-
 telligit nudam possibilis intellectus essentiam; cuius
 in hoc opere nos immortalitatem colimus; sed intel-
 ligit vere intellectum in habitu, qui proprie coniun-
 ctum quid est ex substantia rationalis animæ, seu pos-
 sibilis intellectus, & præcepta notitia illi in formā
 inhaerente; quod coniunctum vt generabile, sic est
 etiam corruptibile: modo ad operationem remini-
 scentiaæ necessarius est intellectus in habitu, nempe
 mens in se conseruans aliquam notitiam earum, quas
 pridem acquisierat; ex qua veluti a signo per syllo-
 gismum recuperare valeat alias notitias obliuione
 deperditas; vt ex Aristotele demonstrauimus olim
 opere nostro De Vita: Concedentes ergo intelle-
 ctum in habitu esse corruptibilem, dum additur, sine
 hoc animam, siue hominem nihil intelligere, dicimus
 Aristotelem ibi loqui non de intelligere generatim;
 sed de intelligere illo speciali, quod est reminisci:
 Quare licet, corrupto vel obliuione, vel morte, vel
 alia quavis de causa intellectu in habitu, non intelligat
 anima, neque homo reminiscens; remanente tamen

A intellectus essentia sine habitu, rursus vniri potest ob-
 biectioni intelligibili, & ipsum sine reminiscencia sim-
 pliciter intelligere. Quapropter in morte hominis
 corrupto intellectu passiuo, quem intellectum in ha-
 bitu nuncupamus, remanens nuda rationalis animæ
 substantia, si non possit reminisci præteritorum, potest
 tamen absolute seipsam semper intelligere; vt per-
 spicuis verbis nos docuit Aristoteles.

Anima mortalitatem non probari ex eo quod non remini-
 sci scatur, nec ori. eorum, quæ mens agnouerat antequam
 B corpori consociaretur; nec defuncti eorum, quæ uiuen-
 tes intellexeramus. Vnde tollitur mortalitatis ratio
 quinquagesima, a Caietano allata. Cap. LI.

Sed ex eodem loco Magistri deducit aliam ratio-
 nem mortalitatis acutus Caietanus inueniens. Et
 quoniam Plato ponens animam nostram habere æter-
 nam scientiam secundum se, cogebatur consequenter
 ponere, quod nostrum addiscere, & inuenire non est
 nisi reminisci: ne aliquis putaret hoc idem sequi ad
 præpositam opinionem ponentem intellectum immor-
 talem & perpetuum secundum suam substantiam sem-
 per actu intelligentem. Subdidit Aristoteles huic ta-
 citæ obiectioni responsum cum eius causa: Respo-
 sio est, quod non reminiscimur, id est nostrum scire
 non est reminisci; causa vero est, quia iste intellectus
 perpetuus est impassibilis passione, qua intellectus pa-
 titur ab intelligibili, & reducatur de potentia ad actu
 primum: Intellectus enim agens, vt dictum est, per sub-
 stantiam suam est actu intelligens; passiuus vero in-
 tellectus, id est intellectus possibilis, qui est passiuus
 ab intelligibili, dum fit singula sicut sciens, est corru-
 ptibilis secundum rem; & sine hoc intellectu possibili

D anima nihil intelligit. Ad cuius causam clariorem per-
 ceptionem aduerte, quod quia apud Platonem intel-
 lectus passiuus, seu possibilis ab ideis informatus erat
 a principio; & quia impossibile est plenum iterum
 impleri; ideo apud ipsum sequebatur, quod nostrum
 scire est reminisci; Apud Aristotelem vero, quia in-
 tellectus passiuus generatur, & corrumpitur cum Sor-
 te; & non ponitur informatus a quocumque; sed sicut
 tabula rasa, in qua nihil est scriptum; quamuis intel-
 lectus agens, qui est impassibilis, ponatur perpetuus

E & semper intelligens; non sequitur quod nostrum sci-
 re sit reminisci. Vnde nostrum scire esse reminisci
 non sequitur ad intellectum perpetuum in actu, sed ad
 intellectum passiuum perpetuum in actu: & hoc mani-
 feste dicit littera explicans in fine quod illud perpetuum
 intelligere non est nostrum; dicens, & sine hoc intel-
 lectu passiuo anima, qua nos intelligimus, nihil om-
 nino intelligit. Non enim putat animam fatui, aut
 dormientis, impedito intellectu passiuo, intelligere per
 intellectum agentem; vt quidam somniant. Nescio
 autem quis primum in hac littera somniauerit mor-
 tem, & inchoauerit exponere quod non reminiscimur

F post mortem; si enim vis falsam huiusmodi opinio-
 nem conuincere, vide primo li. reminiscimur; de no-
 bis hominibus loquitur in numero plurali; & non de
 anima; dicendum enim fuisset, Non reminiscitur au-
 tem: vide secundo li. quia; causalis enim nota est, &
 ad nihil seruit illi expositionis; immo dicendum fuisset,
 licet hic intellectus sit passibilis &c. vide tertio li.
 passiuus intellectus; in nullo vnquam opere Aristote-
 lis intellectus nomine inueni, aut inuentum audiui
 signi-

significatum nisi vere intellectum; quare igitur solum hic æquiuocatio? vide quarto, & sine hoc nihil intelligit anima; si de reminiscencia post mortem erat sermo. & de cogitativa; dicendum fuisset, & sine hoc nihil reminiscitur anima, & non, nihil intelligit; quia hoc falsum est, & extra propositum. Vide quinto, quod verba Aristotelis in primo, quæ afferuntur ad insinuandum quod quæ illic disputauit, hic affirmavit, extra propositum sunt, quoniam manifeste ibi loquitur de ipsa anima, ut distinguitur contra nos: unde dicit quod non sunt illius passionis, sed habentis; quare & hoc corrupto, non memoratur, neque amat; hic vero manifeste loquitur de nobis, ut dictum est; dum dicit, non reminiscimur autem &c. & contra Platonem in Phædone doctrinam tradit. Ex quibus ad mentem Caietani sic efformari potest in Peripato ratio mortalitatis; Si rationalis anima, quæ dicitur intellectus possibilis, esset perpetua, & immortalis; ergo tum nos homines post ortum reminisceremur eorum, quæ nostra mens olim agnouerat prius quam corpori copulareretur; nostrumque scire esset reminisci, ut existimabat Plato: tum anima nostra post nostrum interitum reminisceretur eorum, quæ corpori iuncta dudum in nobis uiuentibus intellexerat: Sed Aristoteli neque nos reminiscimur, seu neque nostrum scire est reminisci, ut censebat Plato; neque anima nostra corrupto composito, reminiscitur: Ergo ex Aristotele possibilis intellectus non est ingenuus, & immortalis; sed cum nobis gignitur, & interit anima rationalis; solū perpetuus, & immortalis est intellectus agēs, qui non est pars animæ nostræ, neque id, quo anima nostra proprie intelligit, sine mente possibili. Nos autem huic rationi occurrentes, concedimus assumptū, asseuerantes neque nos reminisci, seu nostrum scire, non esse reminisci; neque animam corrupto composito reminisci; quia intellectus passiuus corruptibilis est; sed negamus hunc intellectum passiuum esse substantiam animæ rationalis puram, & nudam; cuius immortalitatem in Peripato querimus; quum intellectus iste passiuus sit aggregatum ex tali substantia, & cognitionis habitu; ac omnino intellectus in habitu: Quapropter ad argumentum concedentes animam rationalem, quæ dicitur intellectus possibilis Aristoteli esse perpetuam, & immortalem; Negamus proinde sequi tum ut nos homines reminiscamur eorum, quæ nostra mens agnouerat ante corporis ingressum; atque adeo ut nostrum scire sit reminisci; quod Plato putauit: tum ut anima post hominis obitum a corpore separata reminiscatur eorum, quæ prius in corpore uiuentibus hominibus intellexerat: Et ratio negationis utriusque consequentiæ ab Aristotele insinuat, quia intellectus passiuus, nepe in habitu corruptibilis est; fusius hic à nobis est declaranda; Nimirum Plato censuit nostrum scire nihil aliud esse, quam reminisci, quia notiones illas, quas anima in se habuit antequam corpus ingrederetur, dum corpori iungitur, non penitus amittit, sed obscurat solum; quare deinceps corpori consociata, sensuum ministerio res externas percipiēs, reminiscitur se pridem easdem agnouisse: vicissim Aristoteles ideo melius esse intellectui scribit non esse cum corpore, & melius esse nobis, non nasci; ut infra patebit; quia intellectus antequam corpori consocietur, semper iugi contemplatione fruitur, eaque sine ulla deceptione, aut erroris labe: dum vero corpori coniungitur, omnes pristinas cognitio-

nes ad vnā exiit remanens veluti tabella, in qua nihil est scriptum actu: quocirca denuo addiscit in corpore sine ulla reminiscencia; quia intellectus in habitu ille ante corporis coniugium, dum corpori consociatur, corrumpitur amittens omnes habitus, incolumi sola nudæ mentis essentia, in qua pristinorum habituum nullus remanet, ex quo veluti ex signo, & medio ceteros amissos, per discursum reminiscentiæ recuperare valeat. Pari ratione in morte hominis existimauit Plato non deleri ex animo notitias in eius vita studio cōquisitas; ac Aristoteles e contra constituit in separatione animæ a corpore deleri ex intellectu nostro cunctas notiones antea comparatas; ac proinde intellectum in habitu, passiuum ab Aristotele nūcupatum, corrumpi; nullaque remanente in intellectu notione pristina, non potest separata mens reminisci antea cognitorum; quum ad reminiscentiā Aristotele doctore necessarium sit superesse quampiam notitiam pristinarum, ex qua velut ex signo mens syllogizans deperditas alias recuperare valeat: Ex Aristotele vero in morte hominis omnes habitus notionum pristinarum penitus aboleri, atque adeo intellectum in habitu corrumpi, salua substantia pura intellectus possibilis, multa sunt quæ doceant; huc nobis afferenda: In primis enim Aristoteles ait, [Differt autem habitus a dispositione, quod permauentior, ac diuturnior est; tales vero sunt scientiæ, & virtutes; scientiæ enim videntur esse permanentium, & diuturnorum, ut si quis vel mediocriter sumat scientiam; nisi grandis permutatio facta sit, vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi; similiter autem & virtus ut iustitia, & temperantia, & singula talium non videntur posse facile moueri, neque facile permutari: Dispositiones vero dicuntur quæ sunt facile mobilia, ut calor, & infrigidatio, & ægritudo, & sanitas, & quæcunque alia huiusmodi.] Hoc ipsum alibi profertur apertius Aristoteles inquiring habitum scientiæ ac disciplinæ corrumpi posse tum saluo supposito, inducta obliuione, ac deceptione; tum ad corruptionem hominis; ut accidit etiam habitui sanitatis; nam datur sanitas & dispositio, & alia quæ habitus est; illam Medici ex Galeno vocant sanitatem ut nūc, hanc appellant sanitatem ut semper. Sed Aristoteles de proposito nostro inquit, [Sunt enim & propriæ corruptiones multis entium, ut scientiæ, sanitati, & ægritudini; hæc enim corrumpuntur etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis; ut ignorantia quidem corruptio reminiscentiæ, & disciplina; scientiæ autem obliuio, & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia aliorum corruptiones; corruptis enim animalibus corrumpuntur & scientia, & sanitas, quæ in animalibus.] Apertissime vero eandem sententiam profertur Aristoteles alio loco, ubi citatis verbis inquit, [Omnino autem iuuenes, & valde senes immemores sunt propter motum; hi enim in decremento, illi vero in augmento multo sunt.] Quum ergo ex vehemēti stupore, grauique morbo longe grauius afficiantur homines, magisque permutentur, quam ex naturali augmento, aut decremento; si ob hæc obliuiscuntur præcognitorum pueri, & senes; multo sane facilius ob maximam ægritudinem quicumque homines amittent pristinas notiones, imaginemque cunctas animo insculptas. His autoritatibus, quibus abunde patet vi morbi grauioris magna mutatione facta posse ab animo deleri species impressas.

3. de an.
l. 14.

de long.
& br. v.
cap. 2.
Præd. Qu.

de mem.
& rem.
cap. 4.

Præd.
Qualit.

de long.
& br. v.
cap. 2.

ar. me
dic.

de mem.
& rem.
cap. ult.

omnium generum, non pauca iungere possumus argumenta; quorum primum est, quia Iustitia, temperantia, continentia, ceteræque virtutes non minus firmiter hærent animo, quam scientiæ, notiones, & imagines rerum antea cognitarum; quod & Aristotelis observatione, dudum innouit, & rei natura docet; sunt enim virtutes æque habitus animi, ac scientiæ; immo vero se habent virtutes ad simulacra rerum in animo, tamquam habitus ad dispositiones; nam ex imaginibus, oriuntur habitus omnes, seu ex frequentatis actibus imaginum interuentu, Aristotele doctore; cui & habituum exortus est ex dispositionibus. Quum itaque tum ob morbos graues, tum ob alias mutationes grandes oblitterentur frequenter habitus virtutum, nempe ob paupertatis metum Iustitia, ob timorem mortis etiam continentia, & reliquæ; ut de virtutum habitibus id ipsum quod alicubi scribit M. Tullius asserendum videatur, dum inquit, [Quidam sæpe in parua pecunia perspiciuntur, quam sint fluxili virtute; quidam autem, quos parua mouere non potuit agnoscuntur in magna: si vero erunt aliqui reperi, qui pecuniam præferre, virtuti sordidum existiment; ubi eos inueniamus, qui honores, magistratus, imperia, potestates, opes virtuti non anteponant; ut quum ex altera parte proposita hæc sint, ex altera virtus, non multo illa malint? imbecilla enim natura est ad contemnendam potentiam: quam etiam, si neglecta virtute, consecuti sunt, excusari se arbitrantur, quia non sine magna causa sit neglecta virtus; ut Cæsar Euripidis versus in ore semper haberet.

„ Nam si violandum est ius, regnandi gratia.

„ Violandum est: alijs rebus pietatem colas.]

Sic ergo virtutum habitus ad magnam fortunæ mutationem ex animo quum delegantur; profecto etiam ob morbum vehementem, cuiusmodi est diuturnior stupiditas, oblitterari ex animo notitias omnes, & cognitorum imagines, rationi consentaneum est, necessarium est. Deinde vero quum sola diuturnitate durationis, aut frequentia operationum firmentur habitus in animo, ex Aristotelis decreto; plane firmiores illos esse habitus oportebit, quos diuturniores, & frequentioribus actionibus vallatos, & stipatos esse constabit; firmissima igitur erit vnicuique tui imago, tum ex imagine orta cognitio sui ipsius, parentum, & necessariorum; quum ab ortu prima omnium huiusmodi rerum hauriatur notitia; & quotidie, assidueque repetatur, & refricetur semper: Si ergo vi morbi contingit multos necessariorum, parentumque, ac suorum ipsius notitiam penitus amisisse; ut pridem Thucidi-
De Amicitia

didis testimonio comprobauimus: multo sane magis accidet ex morbo vehementi ut alienæ imagines, & cognitiones in animo penitus extinguantur. Deinceps quotidiano etiam experimento comprobatum est, pristinas imagines, rerumque notitias intermissa illarum inspectione, & operatione ad longum tempus, vnicam ob otij diuturnitatem aboleri consueuisse potissimum in senectute; in qua scitissime Cato maior apud M. Tullium non corpori solum subueniendum esse præcipit, sed menti, atque animo multo magis; nam hæc quoque, nisi tamquam lumini oleum instilles, extinguuntur senectute; & corpora quidem exercitatione ingrauescunt, animi autem exercendo leuantur. Sed quid senes commemoro? Iuuenem ego noni Lygurem Clauarensem plebeium, qui quum antea scribere didicisset, intermisso ad multos annos scri-

bendi munere, characteres litterarum omnes efformare dedit: Quin & relatu Gabrielis Foscæ, spectata fidei, ac eruditionis viri, Medicum audiui, qui a Medicina traductus ad Mercaturam, in eoque negotio per multos annos versatus procul ab omni contemplatione, medica, qui prius bene doctus erat in ea facultate, demum veluti numquam studuisset, Medicinæ penitus expers vixit negociator: Plutarchus etiam in Commentario, cui titulus est, An seni sit gerenda Respublica, scribit in hanc sententiam, Etenim Musici si concentus audiendi, Geometrarum demonstrationes resol-
de Ethic. cap. 1. de seque.
 uendi, Arithmetici ratiocinandi assiduitatem si omit-
 tant, una cum exercitatione etiam ipsos habitus progressu ætatis deminuunt, quamquam non in agendo, sed in inconsiderando positos: Si ergo solum otium diuturnum, quod est mera priuatio, potest habitus ex animo delere; quanto magis morbi vis id ipsum efficiet, quæ positiuam naturam obtinet? Sane otium ea ratione delet habitus ex animo, quoniam habitus ex frequentatis actibus non solum oriuntur, sed etiam orti conseruantur, & perficiuntur [Aristoteli: in otio autem priuati sua causa conseruante necessario faci-
de lo. & de cap.
 scunt, & euanescent quicumque habitus. Vterius, si otio ab operatione secundum eos habitus adiungatur longa & magna occupatio in alienis actionibus, multo facilius exulabunt e mente habitus: contigit enim doctum virum mala fortuna in Turcarum seruitute reme misere mancipatum, post plurimos annos intermissis omnium rerum studijs, libertati pristina restitutum sine vlla penitus doctrinæ scintilla in patriam rediisse: Verum multo magis in hominem impetum faciunt vehementissimi morbi, qui vel mentem, seu rationis usum tollere possunt; quis enim ex morbis desipientes, & fatuos effici homines ignorat? itaque vi morbi grauioris deleri possunt ex animo cognitiones, rerumque imagines antea studijs acquisitæ. Præterea si, ut ait Plato, seiunctus animus a corpore, cunctas in se rerum notitias gerens, ubi tamen corpori coniungitur, protinus eas amittit omnes, earumque prorsus obliuiscitur; multo magis animus corpori coniunctus aliquas obtinens notiones, eas mutationis vi ab ingenti morbo facta deperdit triplicem ob rationem; prima quidem est, quia notiones illæ, speciesque Platonice sunt, de mente Platonis, animo congenitæ, ac naturales; Aristotelicæ vero species, ac notiones forinsecus adueniunt animo: ceterum longe facilius est accidentia aduentitia ex quouis subiecto delere, quam id ipsum infinitis & naturalibus perfectionibus spoliare. Secunda vero est, quia notiones & imagines apud Platonem arctiori vinculo alligantur animis a materia separatis, penitusque in ijs insunt, quæ nostro in animo materiei associato; materies enim ubique impedit perfectam rerum vnionem: inde namque fit ut ex rebus a materia commercio separatis fiat magis vnium, quam ex ijs, quæ quoquo pacto materiam habent adiunctam; & speciatim materies impedit exactam vnionem notionum cum anima, quia mens eadē hominis in vita cum materia sociata quascumque notiones acquirit studio, potest easdem obliuione, descendentiaque deperdere, saluo etiam homine, ut docet Aristoteles; at ipsa eadem mens post mortem hominis a materie coniugio seiuncta quicquid quouis modo nescit, hoc ipsum semper in se retinet, nec vlla vnquam obliuione, vel ignorance deperdit. Tertia demum causa est, quia mutatio, quæ homini acci-

accidit ex morbo, longe maior & violentior est, A quam quæ illi contingit ex generatione; tum quia generatio sensum fit, & est secundum naturam, immo- uero ipsamet natura geniti, ex Aristotelis decreto; morbus autem, præsertim vehemens, affatim ac repente ingruit; & est affectio præternaturam Aristoteli: tum quia generatio est via in naturam; siue in formam, & omnino in ipsummet esse generandi, Aristoteleo monitu; morbus vero vicissim via est ad interitum, siue ad negationem formæ, omninoque ad non esse viuentis. Itaque si generationis mutatio potest ex animo separato pristinas formas, notitiasque insitas iniecta obliuione delere; multo sane magis mutatio ex vehementi morbo, proindeque stupor maximus ex animo materiei adiuncto poterit acquisitas extrinsecus imagines, notionesque aduentitias deturbare. Insuper habitus ex animo quotidie tollit vltima senectus, nedum morbus ingentissimus, qui violentiorem vehementioremque homini mutationem affert; decrepiti namque fiunt ignari, vniuersosque habitus animi penitus amittunt ea lege siue serie, vt prius quæ mentis, amittant habitus imaginationis, immemores primo enadentes, vt alicubi notat Aristoteles; deinde vel infantibus ipsis rudiores deperdant omnes habitus intellectus homines decrepiti: vnde in pro- uerbiū cecidit, Bis purei senes, vel potius, Tripuer senex, quasi secunda vice, tertiaue puerilem inscitiam & ignorantiam animo contraxerint decrepiti amissis omnibus tum phantasia, tum mentis habitibus; eorumque phantasia, & intellectu remanente veluti rasa tabella, ex qua omnes imagines omnesque litteræ deletæ fuerint; quemadmodum in sui prima constitutione atque origine pueris contigerat imaginatio & mens pariter tamquam stabula rasa, in qua nihil adhuc depictum scriptumue fuerit. Sed hic me Plato retardat, cui non possum assentiri, scribenti nō solum senes bis esse pueros, vt videtur, sed ipsos etiam temulentos: quoniam ebrietas habitus quidem in animo potest obruere, illos autem radicitus ex animo nō potest extirpare; quod efficit Senectus; vt obseruat Aristoteles, & ratio persuadet; nam ebrius respiscit ebrietate soluta, & prioribus vt potest habitibus: Senex autem vbi decrepitate puerilem inscitiam contraxerit, quamuis Dei summi virtute vel repuerasceret (quod valde, nescio an ex corde, recusabat apud M. Tullium Cato senior) vel iuuenilem ætatem physice recuperaret (quod olim Pelæa a Medea reco- cto contigisse fabulantur Poetæ; quodque stunc etiam sui potabilis auri vsu sperant, promittuntque Chymice professores) non tamen veteribus vt posset habitibus, ijs nempe quibus in prima iuuentute pollebat; sed illis ob senectutem amissis, nouorum indigeret: Quod enim non ita pridem apud Indos cuidam ex Gangaridum gente non semel euenisse scribit politis- simus Maffei, asserens hominem inuentum, qui natus annos trecentos triginta quinque, filium habens nonagenarium, & quum litterarum nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annaliam optime congruebant: Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuo subnascentibus; & barba vbi prorsus incanuisset, in atrum de- nuo colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat: id inquam si credendum est Indis fluxa fide famosis; no-

stra positioni non officit; tum quia in eo corpore op- timi temperamenti decrepitas nondum infederat ic- noloclasta, sed viridis senectus in iuuentutem remea- uerat; tum quia satis nobis est, decrepitem in om- nibus fere hominibus imagines & phantasia, & notio- nes ex animo delere. Addo pueros, & senes ea igno- ratione detineri, quam vocant puræ negationis; & eapropter ipsos recte ratiocinari non posse, nisi de no- uo induant habitum scientiæ; temulentos vero vel ignorantia prauæ dispositionis, vel nulla teneri dicen- dum; sed ipsis potius magna crassiorum vaporum ma- nu imagines in phantasia perturbari; vt somniantibus accidit, & ijs, qui morbo cum delirio corripiuntur; quod alibi notat etiam Aristoteles; atque ita mentis functiones impediri; motus enim, ac turbatio in phan- tasia mentis officia interpellat, & impedit: Quare so- luta ebrietate contingit mentem ad propria munia se- cundum retentos habitus illico redire, perinde ac abe- unte insomnio, & curato morbo non grauissimo. Sed iam redeamus ad pensum. Diximus autem senes pri- mum amittere habitus phantasiæ, ac obliuiosos & im- memores fieri; quamobrem senectus pulchrâ meta- phora Domus obliuionis appellatur: deinde vero de- perdere mentis habitus, & ignorantiam puram con- trahere, qua detinebatur pueri ante omnem cognitio- nem; quoniam quum phantasia, & phantasmata, quæ sunt illius habitus, non penitus absoluantur a mate- ria, siue a conditionibus appendicibusque materiæ; sed materiæ inhæreant, atque vtantur vbique ad agen- dum organo corporeo & materiali; sunt enim phan- tasmata in spiritibus, seu in organo phantasiæ vt in su- biecto; ijsque vtuntur velut organis ad excitandam facultatem animæ; Intellectus vero vicissim quum in suis operationibus obeundis non vtatur instrumen- to corporeo; speciesque intelligibiles omnino a ma- ria & a materiæ conditionibus absolutæ sint; propte- rea fit vt maior & arctior vnio sit speciei actu intelli- gibilis, & omnino habitus mentis cum intellectu, quæ phantasmatis & memoriæ cum phantasia; quippe ma- teria ob insitas sibi dimensiones vbique impedire con- senuit aliqua ex parte rerum vnionem, aut eam sal- tem remittere quoquo pacto: Quum autem quæ ar- ctiori vinculo inuicem alligantur, difficilius actardius ab inuicem separentur, & vicissim; proinde contingit tum vt mentes a materia seiunctæ, quibus ideo arctis- simo intimoque nexu colligantur intelligibilia, semel acquisitos habitus nequeant vlla vmquam ratione de- perdere: tū quoque vt homines in vltimo senio prius & facilius amittant habitus phantasiæ, fiantque imme- mores & obliuiosi; postèrius autem, & difficilius de- perdant mentis habitus, euadantque ignari, & bis pueri, seu secunda vice pueri; seu potius tripueri, nem- pe tertia vice pueri; quibus prius similes sunt in a- missione habituum phantasiæ, deinde in amissione ha- bituum intellectus; quia nuper natus puellus nulla re- tineat in sua imaginatione phantasmata, nullaque in suo intellectu simulacra, vt ait Aristoteles. Si ergo mutatio illa, quæ sensim sine sensu fit ætatum ratione in senectute, tantam vim habet, vt animos nostros exuat omnibus habitibus antea longo studio acqui- sitis; necessario confitendum erit vehementiorem muta- tionem confertim factam in maximo stupore, alijsque morbis grauissimis, nihilominus, immo multo magis

6. Meta.
l. 5.
c. 2. cal.
l. 37.
2. Phys.
l. 14.

de mem.
& rem.
cap. 4.

13. de an.
l. 14.
31. de le-
gib.

12. de an.
l. 162.
2. Mag.
mor. c. 7.

Quid.
2. Meta.

11. hist.
ind.

117. Phys.
l. 2. 20.

13. de an.
l. 6.

107. Phys.
l. 20.
3. de an.
l. 6.

deturbare posse de phantasia, & de mente nostra cunctas imagines & notiones pristinas, sine quibus, nullaque reclusa porta recentibus, in summo stupore cogantur homines etiam ab intelligendi munere otari. Nec obstat, quod ait Aristoteles, alibi, scientiam esse quid omnium, quaecumque sunt in homine, firmissimum & nulli obnoxium violentiæ; tum quia nos hic absolute loquimur de scientia, statuentes eam posse deleri ex animo; licet Aristoteli concedamus longe minus quam ceteros habitus aduenticios, quibuscum eam ibi confert, violentiæ obnoxiam esse: tum quia tunc agit Aristoteles de mutatione scientiæ in ignorantiam prauæ dispositionis, quæ permutatio fieri fortasse non potest; quippe sciens aliquid numquam oppositum persuaderi valebit; quum ei nihil certius sit, quam ex oppositis principiis falsam conclusionem colligi; atque adeo sit a sua credulitate & impermutabilis, ut ait Aristoteles: Nos autem in præsentia loquimur de mutatione scientiæ in ignorantiam puræ negationis; quam fieri posse celeberrimis cum autoribus Aristoteles docuit, experimentum confirmauit, & ratio multiplex nuper allata demonstrauit; nempe doctum virum ex vi senectutis, ex intermissione diurna contemplationis, ex morbo grauissimo sic omnem scientiæ habitum amisisse, ut demum remanserit in pura ignorantia, veluti puer, & qui numquam litteris operam impenderit. Et vterius, Aristoteles alio in loco aperte scribit operationes secundum virtutem firmiores, & stabiliores esse scientiis; ut in ipsis obliuio nulla contingat; & alibi quoque euidentissime fatetur habitus ex animo deleri aut obliuione, aut quadam passione, id est vehementi, aut tempore, etiam si res non corrumpatur. Vltimo apud Aristotelem, omne quodcumque factum est, aliquando desinet esse: quum igitur omnes habitus studio comparati facti sint in animo, necessarium est eos aliquando corrumpi; quum autem habitus grandi mutatione sui subiecti corrumpantur, ut ait Aristoteles; quum certum sit in homine, ac in humano intellectu longe maiorem mutationem fieri quando mens tum in ortu hominis, forinsecus aduenit embrioni, tum in obitu hominis a corpore separatur, quam in quouis morbo; iam satis apertum est in Peripato Intellectum humanum & corpori accedentem, & a corpore abscedentem pristinos omnes habitus amittere. Nec officit instantia Pomponatij dicentis, [Si non remanent habitus priores in animo, dum a corpore separatur, saltem huius obliuionis causam assignare oportet; & non est fingere, quæ sit illa causa; non enim habitus per se corrumpuntur; quum contrario careant: neque per accidens; non enim quoniam subiectum corrumpitur; ut notum est: neque conseruans: quid est igitur illud corruptens? Insuper secundum positionem anima separata non subijcitur tempori; at omnis obliuionis causa est tempus; ut quarto Physicorum dicit Aristoteles.] Quoniam ad primam partem concedentes in anima separata non remanere priores habitus, quos acquisuerat corpori iuncta; negamus huius obliuionis causam assignari non posse: Ad negati priorem probatio-

A nem primo negamus absolute habitus per se non corrumpi, quia contrario careant; nam in anima corpori copulata ut habitus ignorantie prauæ & contrarius est habitui scientie, quo per se corrumpitur; ita vicissim habitus scientie contrarium habet habitum ignorantie prauæ, quæ deceptione dicimus; quo itidem per se corrumpitur: quæ omnia perspicuis verbis nos edocet Aristoteles inquirens, [De alijs igitur alia ratio; sunt enim & propriæ corruptiones multis entium, ut scientiæ, sanitati, & ægritudini; hæc enim corrumpuntur, etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis; ut ignorantie quidem reminiscencia, & disciplina; scientiæ autem, obliuio, & deceptio.] Deinde concedentes in animo separato, quo tempore separatus manet, non corrumpi habitus extra materiam conquisitos; negamus tum in actu separationis non corrumpi per accidens habitus prius acquisitos ab anima coniuncta; tum in actu coniunctionis non corrumpi per accidens habitus prius acquisitos ab anima separata: ad probationem concedentes eos habitus non corrumpi per accidens quia eorum subiectum corrumpatur, neque quia corrumpatur eorum causa conseruans; Negamus nullo alio modo per accidens corrumpi posse; nam Aristoteles tertium modum assertit alicubi dicens, [Differt autem habitus a dispositione, quod permanentior, & diuturnior est; tales vero sunt scientiæ, & virtutes; scientiæ enim videntur esse permanentium, & diuturniorum; ut si quis vel mediocriter format scientiam, nisi grandis permutatio facta sit vel ab ægritudine, vel ab aliquo huiusmodi: similiter autem, & virtus, ut iustitia, temperantia, & singula talium non videntur posse facile moueri, neque facile permutari.] Sic ergo ex Aristotele habitus per accidens corrumpuntur incolumi subiecto per magnam illius mutationem: quum itaque longe maior mutatio fiat in anima rationali, quæ est subiectum scientiæ, dum forinsecus in generatione hominis corpori adueniens coniungitur in formam, & dum a corpore separatur in hominis interitu, quam dum in corpore manens morborum violentias tolerat; ut cuius apertissimum est; iam satis apparet habitus animi per accidens corrumpi ad magnam mutationem animæ tam in eius accessu ad corpus, quam in eius egressu a corpore: quam theoriam clare nobis proposuit Aristoteles ipse loco paullo antea citato subiungens, [Secundum accidens autem consequuntur naturalia aliorum corruptiones; corruptis enim animalibus corrumpuntur & scientia & sanitas, quæ in animalibus:] Vnde aliam propositæ dubitationis habeo solutionem, videlicet scientiæ duplex inesse subiectum, vnum quidem proprium, & proximum; cuiusmodi est intellectus humanus, & omnino anima rationalis; alterum vero per denominationem, & remotum; veluti & est homo, qui non minus, quam intellectus, & anima nuncupatur sciens ab Aristotele; modo ad hoc ut accidens corrumpatur per accidens, illi sat est corrupti suum aliquod subiectum, siue proximum, siue remotum, siue proprium, siue per denominationem appellatum; Quare scientia, & omnis habitus animæ rationalis cor-

p2. Mag. mor. c. 7.

21. post. c. 17.

1. Ethic. cap. 10.

19. Metaph. c. 5.

1. c. 1. & seqq.

13. de anima. c. 8.

7. Physic. c. 20.

1. Præd. c. 10.

12. de generatione. c. 3.

12. Metaph. c. 17.

1. apol. cap. 3.

p2. ad al. quid.

de long. & brev. cap. 2.

1. Præd. Qual.

12. de anima. c. 24.

1. de long. & brev. cap. 2.

12. de anima. c. 24. 3. de anima. c. 8. 12. de anima. c. 55. 56.

corruptitur per accidens in eius egressu e corpore, quia corruptitur talis habitus subiectum remotum, ac denominatione dictum; nimirum animal rationale, ac homo; licet non corruptatur eorum habituum subiectum proprium proximum & immediatum: quod est anima. Ad secundam partem instantia principalis concedentes animam separatam tempori subiectam non esse. Negamus omnis obliuionis causam esse tempus: Ad auctoritatem Aristotelis dicimus eum; asserentem omnia obliuisci propter tempus, agere de ijs, quæ in tempore sunt, & a tempore pati ac labefactari possunt; cuiusmodi sunt naturalia corpora subcaelestia, & homines in proposito; ait enim, [Quoniam autem est, ut in numero, esse in tempore; accipietur aliquod maius tempus omni eo, quod est in tempore: Quapropter necesse est omnia ea, quæ in tempore sunt, contineri a tempore, sicut & alia, quæcumque in aliquo sunt; ut ea, quæ in loco sunt, a loco: & pati itaque aliquid a tempore, sicut & dicere consueuimus quod tabefacit tempus, & senescunt omnia tempore, & obliuiscuntur propter tempus; sed non didicit, nec novum factum est, nec pulchrum: corruptionis enim causa per se magis est tempus; numerus enim ipsius motus est; motus autem expellit id, quod inest: Quare manifestum est, quod ea, quæ semper sunt, non sunt in tempore; non enim continentur a tempore, neque mensuratur esse ipsorum tempore. Signum autem huius est, quod neque patiuntur quicquid a tempore, tãquam non existentia in tempore.] Quare obliuio delens ex animo pristinos habitus gemina considerari potest in humano intellectu; altera quidem contingens intellectui, dum in corpore manet, ac secundum illius esse & physicum; quæ causam habere potest temporis diuturnitatem; unde quæ a multo tempore non percipimus, ac non considerauimus, eorum demum propter tempus obliuiscimur, ut inquit Aristoteles; unde quoque senes ob temporis iniuriam organo phantasiæ labefactato simulacra deperdentes, immemores & obliuiosi fiunt: altera obliuio est contingens intellectui & dum corpori copulatur, & dum a corpore separatur; de qua sermo nobis est in presenti, quæ menti non contingit vitio temporis; quum affatim, & repente fiat; sed ob magnam mutationem animæ de mundo intellectu ad sensibilem descendenti; & vicissim de mundo sensibili ad intellectualem ascendenti; siue de esse Metaphysico ad physicum permeanti, & de esse physico vicissim ad metaphysicum remeanti; siue forinsecus ad materiam accedenti, & vicissim a materia recedenti: ac omnino anima, ut æterna est Aristoteli, duplicem statum habens; ita pati nihil a tempore potest, nec propter tempus obliuisci pristinorum habituum.

4. Phyl.
c. 117.

4. Phyl.
c. 117.
de m.
& rem.
cap. 4.

Immortalitatem non tolli ab eo, quod ait Aristoteles felicitatem humanam paruo tempore durare. Vnde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima prima, pariter à Caietano producta. Cap. LII.

4. de an.
cap. 2. **A** Diungit aliam vir eximius propositis rationibus in confirmationem sui placiti dicens, [Et hæc positio maxime consona videtur doctrinæ ipsius Ari-

A stotelis & alibi, dum felices homines constituit, non simpliciter, sed ut homines; Deductio, inquit, seu degen-
B tia & vita, qualis optima paruo tempore nobis; illis autem, scilicet Intelligentijs, perpetua & continua; &c. Communis siquid animi conceptio est, ut quemadmodum creditur homo habere intellectualem naturam, sic & habitudinem, seu beatitudinē. Qui enim hominis substantialem partem putant esse intellectualem per substantiam suam, ponunt consequenter in ea capacitatem felicitatis simpliciter & æternæ; qui vero putant, ut Aristoteles, hominis partem esse intellectualem per participationem luminis intellectus agentis, ponunt consequenter quod non est capax felicitatis, nisi secundum quid, & ad tempus.] Vnde sic ratio necitur, Si rationalis anima esset immortalis; igitur eius beneficio posset homo esse simpliciter felix æterno tempore. Sed Aristoteli felicitas humana est diminuta & in perfectione, ac paruo tempore durat; quum sola beatitas Intelligentiarum sit perfecta, & simpliciter æterna: igitur Aristoteli rationalis anima non est immortalis. Consequentia deducitur, tum quia rationalis anima quoque a corpore separata, quum sit præcipua pars essentia hominis, in se naturam hominis quoquo pacto conseruat f Aristotele doctore; cui mens a corpore seiuncta dicitur homo, quia vnumquodque est id quod in eo est summum: tum quia rationalis anima a corpore separata felix est ea ratione, qua & cælestes Intelligentiæ; quum a solo materiæ commercio sibi compareret imperfectionem, & amittat beatitudinē; siquidem impeditur a corpore quominus possit perfecte contemplari substantias & abstractas, & speciatim omnium; primam; quæ contemplatio dicitur ab Aristotele esse animæ nostræ beatitudo. Ceterum nec ista nobis animæ mortalitatem in Peripato persuadere possunt. Concedentes enim hominem per animam rationalem consequi valere beatitudinem simpliciter, ac æternam; Ad assumpti priorem partem, qua dicitur Aristoteli humana felicitas in comparatione ad beatitudinem Intelligentiarum esse diminuta in perfectione; nos vltro concedimus etiam, Intelligentiarum felicitatem esse quauis humana perfectionem in Peripato; quum enim apud Aristotelem mens humana, siue in corpore consideretur, siue a corpore separata spectetur, longe imperfectiorem habeat essentiam, quam quælibet Intelligentia; proinde felicitas Intelligentiæ perfectior est ea, quæ conuenire potest humanæ menti; consistit autem hæc maior perfectio beatitudinis in eo, tum quod Intelligentia intimius intelligit & apprehendit Dei summi naturam, & attributa, quàm efficere queat intellectus humanus: tum quod Intelligentia semper tali felicitate, fruatur ex visione Diuinæ essentiæ; quum humana mens dum in corpore degit, ea beatitudine priuetur, vel ad summum plerumque priuetur. Ad eiusdem assumpti secundam partem, qua dicitur Aristoteli felicitas humana in comparatione ad Diuinam, quæ æterna est, paruo tempore durare; Dicimus Aristotelem duplicem posuisse felicitatem humanam; vnā ciuilem, seu moralem, quam actiuam nuncupat; & aliam contemplatiuam, quam itidem ponit esse geminam; vnā quidem, quæ, ut moralis & ciuilis, conuenit homini mortali ex anima & corpore constituto; alteram,

81. Ethic.
c. 10.
12. Met.
c. 39.

41. Ethic.
cap. 10.
12. Met.
c. 39.

10. Eth.
cap. 7.

1. de an.
c. 49.
3. de an.
c. 36.
12. Met.
c. 1.
10. Eth.
cap. 7.8.

10. Eth.
cap. 7.8.

vero, quæ conuenit animæ rationali à corpore separata, tum antequam corpus ingrediatur; quo nomine scribit, *¶* Melius esse intellectui non cum corpore esse; & ad Eudemum, vt *¶* infra suo loco patebit, Melius esse hominibus non nasci, vel subito natos emori; quia mens vnione cum corpore priuatur ea felicitate contemplatiua, quæ fruatur extra corpus: tum posteaquam a corpore per hominis interitum se iungitur; quo nomine statuit idem Aristoteles. alibi mortuos, qui felices sunt, ob viucentium amicorum, & nepotum miseras non amittere suam beatitudinem; sed perpetua beatitudine potiri; & alio loco clarius, *¶* intellectum humanum, dum est in corpore, ceu pars compositi uiuentis, non omnino bene se habere; sed dum existit aliud quid à corpore separatim per se subsistens in uersu, tunc habere optimum esse; & per totam æternitatem iungi contemplationi vacare: Quam ob rem ad auctoritatem Aristotelis *¶* afferentis Degentiam, & felicitatem hominis paruo tempore durare, comparatione facta cum Intelligentiarum beatitudine, quæ simpliciter æterna est; Dicimus ibi Magistrum agere de felicitate morali, & beatitudine ciuili, quæ conuenit homini mortali, ex anima & corpore coalescenti; non autem de felicitate contemplatiua, quæ conuenit animæ nostræ tum ab æterno, & antequam corpus ingrediatur, vt putat Aristoteles; tum in æternum; posteaquam e corpore egressa fuerit; nam hæc felicitas æterna est, si non simpliciter, ac omni ex parte; vt est felicitas Intelligentiarum, quæ numquam intermittitur; saltem secundum quid, vt infra *¶* clare patebit. Quum igitur Aristoteli rationalis anima sit/ingenta, & immortalis; eius beneficio potest homo, qui in anima rationali; velut in suæ naturæ parte, præcipua continetur, esse felix tum ab æterno tempore ante sui generationem, siue vsque ad sui generationem corporalem; quo nomine Magister ad *¶* Eudemum scribit, melius esse non nasci; tum in æternum tempus ab hominis morte corporali; quo nomine constituit idem Aristoteles, mortuos felices à statu suæ beatitudinis *¶* dimoueri non posse; ac intellectum humanum a corpore separatim habere, optimum esse, ac per totum æternum intellectione frui; quæ vita, & æ felicitas est contemplatiua. Sed hanc rationem quoque Pomponatius *¶* attulit, & nostram solutionem præuidens, ei non nullas instantias opposuit in quibus, [Quod si quis calumniabitur, quoniam dictum illud, scilicet, Nos paucissimo tempore delectari, intelligendum esse de homine, & non de eius anima; quare homo non intelligit sine phantasmate; homo enim mortalis est; at anima eius immortalis est; Quare, vt quæ in separatione, sine phantasmate intelligit: Sed obsecro sic calumniantem, immo cauillantem videre ne; dum Aristotelem interpretari studeat, Aristotelem corrumpat: In primis quidem, quoniam *¶* Aristoteles hic non facit differentiam inter hominem, & animam; quum neque inter Deum, & corpus cæleste; dicit enim Deum esse animal æternum. Secundo, quia si tantum de homine, & non de anima eius intelligit; ubi igitur de cognitione animæ separatè loquitur? nam ibi erat locus, quum in Metaphysica sit, quæ est de separatis: Terriò quia sic anima humana simpliciter efficeretur Diuina; quum modum operandi Diuinorum sumeret: Et sic poneremus fabulas Ouidij, scilicet naturam in alteram naturam transmutari. Quarto, quoniam in tanta re

A Aristoteles numquam verbum faciens maxime esset accusandus; quare sic excusantes Aristotelem maxime Aristotelem incusant.] Nos autem ob hæc nostram responsonem tolli non putamus. Ad primam enim oppositionem aperte negamus Aristotelem allato loco non ponere differentiam inter hominem corporeum, & illius animam: Ad probationem similiter negamus eum non ponere differentiam inter Deum, & corpus cæleste, quia dicit Deum esse animal æternum; & ratio negationis est, tum quia dicit Aristoteles Deum esse viuens æternum; viuens autem quod est animali communius conuenit etiam mentibus separatim; quas alibi monuit Aristoteles viuere vitam & optimam extra cælum, ubi nullum corpus est; quod enim hic ait Deum sempiternum, optimumque viuens esse; ibi ait, quæ sunt disposita super extrema latione extra cælum optimam habentia vitam perseverare toto æuo; unde nunc Dei nomine cælum intelligere non potest: tum quia si viuentis nomen in vocem animalis ob gram particulam *ζωον* vertendum sit, Aristoteles communiori significatione animalis vtitur ad indicandam naturam viuentem; & quum termini accipiendi sint secundum subiectam materiam, quæ græca vox *ζωον* æque significet viuens, & animal; cum nunc de Deo agens Aristoteles, qui vere viuens est, animal proprie non est, dum statuit ipsum esse *ζωον*, animal potius, quam viuens interpretari debet, & non vicissim; tum etiam quia nunc Dei nomine Magister illud idem significat, quod nuperrime contradistinxerat a cælo, statuens eum esse principium, a quo cælum, & tota natura dependet: tum demum quia Deum in præsentia illum significat, quem hoc eodem textu scribit esse intellectum, & intelligibilem; quæ de cælesti corpore dici non possunt, quod Aristoteli passim dicitur esse substantia *β* sensibilis, & corpus; naturale; nullibi autem intellectus, aut intelligibile. Ad secundam instantiam dicimus Aristotelem de cognitione animæ nostræ separatæ loqui paullo infra, & ubi determinat intellectum humanum, dum in hoc, aut in hoc particulari corpore caduco degit, veluti pars compositi, non bene se habere; dum vero separatus a corpore in toto mundo per se subsistit, optimum esse habere; ac tunc per totam æternitatem sui perfectissima intellectione frui; quem locum opportunius infra, & latius explicabimus. Ad tertiam instantiam concedentes animam rationalem, dum a corpore separatur, assumere modum operandi Diuinorum; negamus eam ita Diuinam simpliciter effici, vt mutet naturam specificam essentia suæ; quum enim modus intelligendi Diuinorum duplex sit, alter genericus, seu accidentalis; qui est non per imagines & phantasmatibus educas; alter specificus, seu essentialis; qui est per simplicem intuitum, sine complexione, sineque discursu: concedentes animam rationalem, dum a corpore separatur, accipere modum

B animali communius conuenit etiam mentibus separatim; quas alibi monuit Aristoteles viuere vitam & optimam extra cælum, ubi nullum corpus est; quod enim hic ait Deum sempiternum, optimumque viuens esse; ibi ait, quæ sunt disposita super extrema latione extra cælum optimam habentia vitam perseverare toto æuo; unde nunc Dei nomine cælum intelligere non potest: tum quia si viuentis nomen in vocem animalis ob gram particulam *ζωον* vertendum sit, Aristoteles communiori significatione animalis vtitur ad indicandam naturam viuentem; & quum termini accipiendi sint secundum subiectam materiam, quæ græca vox *ζωον* æque significet viuens, & animal; cum nunc de Deo agens Aristoteles, qui vere viuens est, animal proprie non est, dum statuit ipsum esse *ζωον*, animal potius, quam viuens interpretari debet, & non vicissim; tum etiam quia nunc Dei nomine Magister illud idem significat, quod nuperrime contradistinxerat a cælo, statuens eum esse principium, a quo cælum, & tota natura dependet: tum demum quia Deum in præsentia illum significat, quem hoc eodem textu scribit esse intellectum, & intelligibilem; quæ de cælesti corpore dici non possunt, quod Aristoteli passim dicitur esse substantia *β* sensibilis, & corpus; naturale; nullibi autem intellectus, aut intelligibile. Ad secundam instantiam dicimus Aristotelem de cognitione animæ nostræ separatæ loqui paullo infra, & ubi determinat intellectum humanum, dum in hoc, aut in hoc particulari corpore caduco degit, veluti pars compositi, non bene se habere; dum vero separatus a corpore in toto mundo per se subsistit, optimum esse habere; ac tunc per totam æternitatem sui perfectissima intellectione frui; quem locum opportunius infra, & latius explicabimus. Ad tertiam instantiam concedentes animam rationalem, dum a corpore separatur, assumere modum operandi Diuinorum; negamus eam ita Diuinam simpliciter effici, vt mutet naturam specificam essentia suæ; quum enim modus intelligendi Diuinorum duplex sit, alter genericus, seu accidentalis; qui est non per imagines & phantasmatibus educas; alter specificus, seu essentialis; qui est per simplicem intuitum, sine complexione, sineque discursu: concedentes animam rationalem, dum a corpore separatur, accipere modum genericum, & accidentalem intelligendi Diuinorum, qui est non per imagines & phantasmatibus educas; Negamus eandem accipere intelligendi modum Diuinorum specificum, & essentialem; quia mens nostra separata ad Intelligentiarum differentiam etiam intelligit per complexione, & per discursum, atque adeo pristinam suam essentiam specificam sibi retinet: Quæ quum genere non differat a Diuinis, quo nomine sæpe illam Diuinam appellat Aristoteles; proinde in modo intelligendi generico cum Diuinis Intelligentijs

rijs aliquando communicare potest absque mutatione sue naturæ specificæ; ut homo in modo sentiendi cū brutis aptissime conuenit, a quibus essentia distinguitur. Ad quartam infitiamur. Aristotelem numquam verba fecisse de esse anima separata; quia expressis verbis asseruit: tum melius esse intellectui nostro non cum corpore esse; tum intellectum p humanum, qui non bene esse habet in corpore degens pars compositi uiuentis, optimum esse habere aliud a corpore existens in vniuerso, vbi per totam æternitatem sua fruitur intellectu; tum, defunctorum alios semper esse felices, alios vicissim semper infelices: quæ loca, posterius diligenter explicabuntur.

Quarta Opinio Themistij, Simplicijque a Iamduno recepta, & confirmata, statuens intell. etiam possibilem, atque adeo animam rationalem Aristoteli esse immortalem, sed eam non habere immortalitatem, quæ cum informatione coniuncta sit, assertur: & tollitur mortalitatis ratio quinquagesima secunda, a Iamduno ex eo ducta, quod dispositiones apparantes materiam ad animam rationalem non assistentem, sed informantem, stare non possint cum eius immortalitate. Cap. LIII.

Themistius, & Simplicius in Peripato celebres opinantur Aristotelem censuisse quidem intellectum possibilem, seu rationalem animam esse perpetuam, & immortalem; sed tamen eius immortalitatem non esse talem, quæ conuenire possit formæ informanti, at solum competat assistenti; Quare quibus placet in Peripato ponere rationalem animam esse formam informantem, & non assistentem, eos ipsam ex Aristotele perpetuam, & immortalem tueri non posse. Quam opinionem a Themistio, Simplicioque recipiens, Iamduno plerisque rationibus confirmauit; quarum primam proposuit inquit, [Quod autem sequatur ad hanc positionem, quæ dicitur anima intellectiua esse forma substantialis, dans esse formaliter corpori humano, & esse ei vnita secundum esse, sicut figura ceteræ animam intellectiuam esse corruptibilem, & corrupti necessario ad corruptionem compositi, sicut ostendo; Omnis forma, quæ ad sui existentiam in materia requirit determinatas dispositiones, corrumpitur illis corruptis: hoc patet inductiue; color enim requirit in subiecto determinatam proportionem lucidi cum opaco, & corrumpitur ad corruptionem istius proportionis; & forma ignis requirit in materia determinatam caliditatem, & siccitatem; unde statim corrumpitur, corruptis istis dispositionibus naturalibus: similiter autem & in alijs: modo omnis forma materialis, scilicet dans esse materię, requirit in sua materia determinatas dispositiones, & proprias: ut manifestum est de se; & hoc restatur Aristoteles, vbi dicit quod vniuscuiusque actus in potentia existente, & in propria materia aptus natus est fieri: ergo anima rationalis, quæ Aristoteli tribuitur esse homini, & in corpore requirit determinatas, & proprias dispositiones, ad earum corruptionem in morte hominis corrumpitur.] Nos tamen hanc rationem diluere posse confidimus intime perspecta rei natura: Quia formarum in materia existentium duo genera reperiuntur: alię namque formę sunt in materia dependenter ab ea; & proinde in illis idem est reipsa esse in materia, &

A esse simpliciter; quia sunt inseparabiles a materia, & extra ipsam nullo pacto possunt existere: alię formę sunt in materia independentē ab ea; sic nauta in naua ui est, & primus motor in circumferentia mundi; & proinde in eis aliud est esse in materia, aliud est esse simpliciter; quia sunt separabiles a materia, & ea corrupta supersunt, ac omnino Aristoteli extra illam esse dicuntur. Modo ad argumentum, concedentes primo formam omnem, quæ tribuit esse, atque adeo rationalem animam, quæ factus fit homo, requirere necessario in sua materia determinatas & proprias dispositiones;

B Negamus omnem formam, quæcumque requirit determinatas & proprias dispositiones in sua materia, corrumpi ad earum corruptionem: Ad negati probationem concedentes colorem requirere in subiecto determinatam proportionem lucidi cum opaco, & corrumpi ad corruptionem istius proportionis; vltroque dantes formam ignis requirere in materia determinatam caliditatem & siccitatem, & statim corrumpi corruptis istis dispositionibus; Negamus consimiliter euenire in formis alijs, quæcumque tribuunt esse; nam ut fatemur formas a materia in esse dependentes necessario corrumpi corruptis dispositionibus, sine quibus in materia esse non possunt;

C quia extra materiam consistere non valent; Ita dicimus formas a materia non dependētes in esse, cuiusmodi est anima rationalis, Aristotele doctore, corruptis dispositionibus non amplius esse in materia; sed tamen extra illam esse simpliciter in mundo: Quod de rationali anima clare testatur Aristoteles non semel; & speciatim vbi ait intellectum esse causam ordinis omnibus, ut in natura, ita in animalibus: quum igitur intellectus Diuinus ita sit in vniuerso, ut eo corrupto nihilominus remaneret incolumis; etsi mundo vniatur mediante dispositione ordinis entium, perinde ac Imperator exercitui, & Princeps Ciuitati: sic in animalibus rationalibus intellectrix anima reperitur, & inest mediantibus ijs dispositionibus organizationis, & animæ vegetalis, ac sentientis, quarum corruptione fit ut anima rationalis non sit amplius in materia; non tamen ideo tollitur quominus extra materiam de se subsistat, immo melius existat, ut edocet Aristoteles. Deinde vero falsum est Iamduni placitum in eo, quod supponit dispositiones determinatas & proprias in materia requiri solum a formis informantibus, non item ab assistentibus; quum ex aduerso Magister asserat absolute, ad aliam formam aliā esse materiā, & in patiente disposito actiuorum inesse actus; & vniuscuiusque actum in eo quod potentia existit, & in propria materia aptum natura esse fieri: & animam non esse copulandam cuiuscumque corpori, antequam determinauerit manifestum non adhuc esse vtrum anima sit actus corporis, sicut nauta nauis: & speciatim ut in animalibus; ita in natura intellectum esse causam ordinis omnibus: & lumen esse actum perspicui secundum quod perspicuum; quum lumen in perspicuo requirat puritatem, seu absentiam opacorum habituum; licet lumen sit forma perspicuo assistens, non ipsum informans; ut quod ad motum perspicui minime mouetur: & intellectus in animalibus requirat animas vegetalem, & sensitricem veluti suæ materiæ dispositiones ad nobiliorem formam; quod ipse Themistius confitetur aperte: ac intellectus in tota Natura ordinem requirat, ut Imperator in exercitu, & Princeps in ciuitate, veluti dispositionem. Quin & Intel-

D

E

F

telligentia suprema sphaerae assistens, Aristotelis opinionione infimo caelo non posset assistere, quia Luna sphaera dispositiones in se non habet, quibus apta proportionataque reddatur ad Intelligentiam octavae sphaerae; quod fuisse ostendimus in Opere De Novis Astris & Cometeris; & eo convincitur, quod Aristoteli absolute Ad aliam formam alia materia; nec bubulcus quadrigae bene praeset; nec plaustrum recte assisteret auriga; nec onerarij gubernator triremem apte moderari posset; nec triremi praefectus onerariam navem agere scite valeret; semper formis omnibus, seu sint assistentes, seu sint informantes, in subiacente materia proprias & determinatas dispositiones postulantes. Ceterum animam rationalem esse formam informantem, sit superque nos ostendimus in Opere nostro De

Lib. 4. Intellectu Agente; unde nonnulla argumenta huic transferemus; eadem enim, quae intellectum agentem ostenderunt esse formam informantem, non assistentem, demonstrant hoc ipsum de intellectu possibili, & de anima rationali. Sed quod aiunt plerique Philosophi rationalem animam & intellectivam ideo non esse formam informantem, sed assistentem, quia solam operationem intelligendi nobis tribuit, non autem sit forma dans esse; nobis hoc duplici de causa non recipitur; primum enim falsum est formam assistentem non dare esse, sed solam operationem; quum Aristoteles constituat a summo Deo, ac omnino ab Intelligentijs extra caelum vitam felicissimam degentibus,

1. c. 1. pendere rebus omnibus esse, & vivere; immo & Primum motorem immobilem esse principium unde caelum & tota natura dependet; non autem unde caelum, & natura solum operatur; quum certum cuique sit apud Aristotelem Deum, & Intelligentias, Primumque motorem esse formas assistentes, non autem informantes. Addo a Magistro definiri lumen esse actum perspicui secundum quod perspicuum; cui proinde lumen tribuit esse perspicuum, non solam operationem perspicui; quae est recipere in se coloratorum species visibiles, ut ait Philosophus; quum lumen sit forma perspicuo assistens, non illud informans; ut quod non movetur ad motum perspicui; quod alibi latius ostendimus. Nec praetereundum est, Nautam, qui est forma navis assistens, non informans, tribuere esse navis; quia navis absque nauta aequivoce navis est; quum navigare nequeat; non secus atque oculus absque anima, aequivoce oculus est, quia videre non potest. Deinde falsum est, animam rationalem, siue intellectivam non tribuere esse homini, sed solam operationem intelligendi; tum quia Magister expressis verbis asserit, animam intellectivam, quae divina est, esse naturam & substantiam hominis. his notis [?] solus enim animalium omnium erectus est homo, quoniam eius natura, atque substantia divina est; officium autem divini est intelligere, atque sapere; quod non facile esset, si vasta corporis moles assideret; pondus enim tardiorum reddit mentem, & sensum communem] animalibus: tum quia Philosophus explicatius ait animam intellectivam sicuti tribuere esse humanum, cui sentiens tribuerat esse animal in hac verba,

72. de gē. an. c. 3. [?] Definendum igitur prius est, utrum quod in femina constituitur, accipiat aliquod ab eo, quod subierit; an nihil accipiat. Atque etiam de anima, qua animal dicitur (est autem animal parte animae sensuali) utrum in semine & conceptu inest, an non, & unde; conceptum enim inanimatum esse nemo statuerit vita

A omnibus modis priuatum; quippe quum nihilominus semina, & conceptus animalium vivant, quae stirpes, & alia quoad prolixa sunt: ergo animam in ijs haberi vegetalem palam est: sed quam ob rem eam primum haberi necesse sit, ex ijs, quae alibi de anima differuimus, apertum est: Sensualem etiam, quae animal est tempore procedente recipi, & rationalem, qua homo, certum est; non enim simul & animal sit, & homo.] Quam animam mox intellectivam appellat & mentem dicit; & sicuti extrinsecus accedere: tum quia definiens Aristoteles animam omnem generatim, ac speciatim intellectivam, dicit esse principium quo

B primò, vivimus, sentimus, loco movemur, & intelligimus; qui paullo post asserit vivere esse viventibus esse; ut proinde principium, quo nos homines vivimus & intelligimus, sit anima rationalis & intellectiva tribuens nobis esse humanum, & functionem intelligendi: Et reuera, quum simus homines; & unaquaeque nostri pars caput, thorax, abdomen, brachia, manus, crura, pedes, humani sint; quum esse humanum nobis inesse nequeat ab anima sensuali, quoniam hac cum brutis communicamus; necesse est animam rationalem ac intellectivam homini tribuere esse humanum. Sed animam rationalem, intellectumque

C possibilem Aristoteli esse formam informantem, non autem assistentem, plura sunt, quae convincunt in Peripato; & primum quia forma quaecumque movetur per accidens ad motum sui corporis, non est assistens, sed informans; anima rationalis, & in ea; necessario existens intellectus possibilis, movetur ad motum corporis nostri, saltem per accidens: igitur anima rationalis, & in ea necessario existens intellectus possibilis, est forma informans, non autem assistens. Maior probatur ex Aristotele, quia docet is Intelligentias

D caelis assistentes, non moveri ad motum sphaerarum: ex rei natura id ipsum deducitur inductione; & ratione per causam: inductio est; quia omnes formae assistentes vel in arte sunt, vel in natura; & haec vel substantiales, vel accidentales; formae assistentes de genere substantiae in natura sunt Intelligentiae caelorum motrices; quae Aristoteli sunt penitus immobiles; forma naturalis assistens de genere accidentis est lumen; quod non informat perspicuum, cuius est actus, sed illi assistit; lumen autem non moveri ad motum perspicui, ex eo convincitur aperte, quod ad motum luminum

E minis necessario movetur umbrae in eo factae a corpore quiescente; sed agitato aere actu perspicuo ventis ac flabellis non ideo moventur vibratae in eo factae a corpore opaco quiescente; lumen ergo non movetur ad motum perspicui: Forma demum artificiosa assistens est Imperator, exercitus, & nauta gubernatorque navis; sed imperator non movetur ad motum exercitus, at vicissim exercitus movetur ad motum & nutum Imperatoris, qui etiam quiescens & immotus exercitum movet solo iussu; Gubernator similiter & nauta vere non movetur ad motum navis, neque simpliciter, neque ut gubernator & nauta; tum quia nauta

F & gubernator absens immotus & nihil patiens est causa submersionis navigij, ut notat Aristoteles; tum quia gubernator & nauta stans & immotus extra navem saepe velis compositis, ac remone adaptato certis ventis navem committens ad certum spatium terminumve ferendam, gubernatoris navis formae assistentis ac motoris officio fungitur, perinde ac movens pilam in recursum reflexumque a pariete; tum quia gubernator & nauta fungitur officio suo, ac munere formae

assistentis, dum ipse in sicco degens trahit e solo nautem in solum, aut impellit eam e solo in salum; actunc non mouetur ad motum nauis, sed nauis e conuerso mouetur ad motum trahentis, impellentisue nauis; qui vt forma nauis assistens, non mouetur ad motum nauis vilo pacto; sed quia nauis gubernatorique accidit esse corpus subcelesse, non secus atque a Domino, & albo: accidit esse hominem; & nostras, omne corpus ita est in loco, vt ad loci seu corporis continentis motum moueatur; propterea gubernatori & nauis, quæ corpus est, in nauis quandoque locatum, accidit, vt etiam mercibus, moueri ad motum nauis; id inquam accidit nauis quæ corpus est locatum in nauis, non quæ forma est nauis assistens. Ratio vero a priori demonstrans omnes formas assistentes habere id, vt non moueantur ad motum corporis, cui assistunt, ea est, quia nihil moueri potest ad motum alterius, nisi in eo infir vel vt locatum in loco; vel vt forma, siue accidentalis in subiecto, f. in hæfionis, siue substantialis in subiecto constitutionis, & in existentia; b. vel vt organum in potestate agentis præcipui; forma vero assistens adest quidem ac præstet subiecto corpori, sed in eo non inest per se vt in loco, nec vt in subiecto in hæfionis, aut existentia, aut constitutionis, nec vt organum in potestate agentis præcipui; igitur assistens forma non potest moueri ad motum corporis, cui assistit: formam autem informantem moueri ad motum subiecti corporis, notum est inductione, ac ea ratione, quia forma informans nititur substrato sibi corpore, quoad in existentiam; forma vero inexistens in aliquo ad eius motum necessario mouetur: Quare vera est maior allata, Formam, quæ mouetur per accidens ad motum subiecti corporis, esse informantem, non assistentem: Minor autem, quæ dicebatur anima rationalis, & intellectus possibilis moueri per accidens ad motum corporis humani, probatur eo quia motus nobis mouetur necessario, a Aristotele doctore, omnia, quæ in nobis; etiam Ideæ, quæ a Platonis in anima ponuntur, si in ea essent: At anima rationalis, quæ in homine degit, vt eius pars essentialis; & intellectus possibilis, qui Aristoteli est in anima nostra veluti pars, necessario est in nobis, in quibus est anima rationalis: igitur vt anima decreto Aristotelis mouetur in nobis per accidens ad motum corporis; sic intellectus possibilis, qui necessario existit in anima simul cum agente, mouetur vnâ cum anima pariter per accidens ad motum corporis. Deinde vero eadem minor eo probatur, quia si motus nobis vnâ non moueretur ad motum corporis nostri simul cum anima nostra possibilis intellectus; profectio possibilis intellectus per se solitarius remaneret in loco, vbi non amplius est anima nostra cum corpore ad alium locum translata; sed Magister aperte fatetur intellectum possibilem vnâ cum agente necessario existere in anima; ergo possibilis intellectus mouetur per accidens ad motum corporis, & animæ nostræ; proindeque rationalis anima, & intellectus possibilis non est assistens forma, sed informans. Secunda ratio præcipua hoc ipsum ostendens ea est, quia omnis forma perennem non habens operationem culpa materiæ subiectæ informantis est, non assistens: intellectus possibilis, seu rationalis anima ob materiam corporis nostri sibi substratam non potest semper suo munere fungi; ergo rationalis anima, & intellectus possibilis est forma informantis, non assistens. Maior probatur & Aristote-

telis autoritate, & ratione: Aristoteles non semel docet Intelligentias cælis assistentes, perennem motum efficere, ac perpetua intellectione frui, & a corporibus sibi subiectis nullam suarum functionum vnquam interrompi, aut impediri: Ratio idem ostendit & inductina, & ostensiuæ; Inductio est, quia lumen in sua functione obunda, quæ a Aristoteli est efficere colores actu visibiles, non impeditur a corpore diaphaphano / sibi subiecto, sed semper eos præfens efficit actu visibiles: Intelligentiæ quoque cælestes non impediuntur ab orbibus æthereis quin semper intelligant, appetant, moueant, gubernent, conseruentque nostraria: Gubernator, & nauta similiter non impeditur a nauis quin eam semper gubernet, ac moueat; licet aliunde valeat impediri; & ita de singulis, si quæ sint aliæ formæ assistentes: ergo formæ assistentis proprium est, non impediri a corpore, cui assistit, quominus semper obeat suam operationem: Nec obest, nautam non posse semper conto nauem impellere, gubernatorem non posse semper eam gubernare, sed labore diuturno fatigatum cogi suum opus intermittere; quia concedentes nautam, & gubernatorem absolute impediri posse ne semper operetur iugi functione; negamus hoc impedimentum illi esse a materia nauis, cui assistit, sed illi inest a materia, quæ ipse constat; constat enim corpore, quod in assidua & longiore functione fatiscit; ac inter operandum vitur sensibus, & spiritibus, qui vsu nimio exoliuntur: vnde languida v. nauta & gubernator non potest assidue suo munere fungi, sua ipsius culpa, non culpa materiæ nauis, cui assistit; Palinurum somnus deiecit e nauis, & coegit gubernaculum nauis relinquere; nauis ei semper obsequens & obtemperans futura erat vigilant: Quare verum est absolute, formas assistentes non impediri a materia, cui assistunt, quominus assidue ac sepe operentur. Ostensiuæ ratio probans hoc ipsum ea est, quia forma non vtens corpore vt organo ad operandum, nec viribus eo corpore nixis, at illud supponens vt subiectum dispositum, in quod exerceat suas vires, & a quo non retrahatur ad aliud munus, non potest ab eo impediri quominus iugiter operetur: sed forma assistens non vitur corpore, cui assistit vt organo, nec vt vnde sibi vires hauriat ad agendum, nec a quo possit reuocari ad aliud efficiendum: ergo forma assistens non potest impediri quominus iugiter operetur, culpa corporis, cui assistit: Contra quæuis forma informans nullam habet operationem, quam semper efficiat, & non cogatur eam interrompere, culpa corporis, quod informat; vt inductione constat, & ea ratione, quia forma omnis informans necessario vel vitur subiecto corpore ad operandum vt organo, vel viribus corpore nixis, vel a corpore ad sui gubernationem retrahi potest ab alijs suis functionibus: at forma corpore subiecto vtens vt organo, aut viribus corporeis, ac etiam a corpore retrahi valens ab incæpra operatione, potest ab eodem impediri quominus eam semper efficiat incessabilem; immo ab eo quandoque necessario impeditur: ergo forma informans omnis in sua functione obunda potest impediri, ac reuera impeditur aliquando a subiecto corpore ne illam incessanter efficiat. Minor est inducti nota: maioris due partes priores eo probantur, quia corpus omne materiale, ac vires omnes corporales vsu longiore consumuntur & fatiscunt a deo vt operationem intermittere cogatur: postrema pars eo confirmatur, quia nullum agens naturale

98. Phys.
t. 3. &
seqq.
12. M. 10.
t. 3. &
seqq.
13. de an.
t. 17-18.
12. de an.
t. 69.

Virgil.
3. znei
in f.

rale simul pluribus functionibus vehementer diu, ac A
semper vacare potest; quippe natura determinatur
ad vnum. Quare forma eadem informans, dum a sub-
iecto corpore ad sui peculiarem gubernationem, aut
celerem motionem trahitur, ab alia functione circa al-
liam materiam retrahitur; quam ideo interrompere
cogitur; & vicissim dum ab obiecto externo ad se ma-
xime rapitur, a corporis motu & gubernatione reuo-
catur; sic amantes nimium immobiles fiunt & inepti
ad presentem venerem; sic Ecstatici contemplatione
profunda non sentiunt obiecta vehementia, nec pos-
sunt mouere corpus. Quare forma omnis assistens in
eo differt ab informante, quod hæc nullam habet suam
functionem incessabilem, vt illa, culpa materia subie-
cta. Intellectum vero possibilem non semper opera-
ri, clare docuit Aristoteles, & in nobis experimur,
qui non semper intelligimus. Ita ergo possibilis in-
tellectus & anima rationalis est forma informans, non
autem assistens. Tertia ratio primaria id ipsum com-
probans ea est, quia omnis forma imperfectam habens
operationem culpa subiecta materia, non assistens, at
informans est. Intellectus possibilis impeditur a cor-
pore nostro quominus perfectas edat suas operationes
in nobis; igitur intellectus possibilis, adeoque ratio-
nalis anima non est forma assistens, sed informans: maior
probat, ij idem rationibus, quibus nuper innotuit for-
mas assistentes non impediri a subiecta materia quo-
minus iugiter operentur, vt ab ea impediuntur forme
informantes; nam operatio iugis interrompi non po-
test, nisi prius labefacteretur ac imperfectionem sortia-
tur: Minor eo patet, tum quia intellectus a corpore id
patitur, vt confusam plurimorum cognitionem habeat
& falsa; quo nomine statuit Aristoteles melius esse
intellectui non cum corpore esse; & humanum intelle-
ctum non bene se habere in hoc, aut in hoc indiuiduo
corpore: tum quia pro varia corporis temperie, atque
structura sunt alij alij aptiores, ineptioresque ad in-
telligendum; quare duri & carne dicuntur esse non be-
ne apti mente: vnde possibilis intellectus, & anima ra-
tionalis conuincitur esse forma informans, non autem
assistens: Quarta ratio id ipsum ostendens ea est, quia
forma omnis informans inest in subiecto quod infor-
mat; assistens vero non in eo inexistit proprie, sed illi
præest, & adest; sicut enim lumen vt assistens forma per-
spicuo, illi præsens adest definitur ab Aristotele; &
quamuis vt accidens, sit in perspicuo, velut in subie-
cto; sic Faber assistit ligno, non inexistit in eo; & nauta
navi assistit, non inexistit in ea, nisi per accidens, vt lo-
catus; quæ omnia nuper fufius; sic intelligentia spha-
ræ assistit, non proprie in materia cæli inexistit: at in-
tellectus possibilis necessario existere dicitur in ani-
ma, & hæc esse in corpore; quia & intellectus in no-
bis esse ponitur: ergo intellectus humanus anima-
que rationalis est forma informans, non assistens. Quinto,
intellectus, qui non bene esse habet in corpore, at me-
lius se habet extra corpus, non est forma corpori assi-
stens, sed informans; forma enim assistens nullam con-
trahit labem a commercio cum corpore, sed solum in-
formans: At ex Aristotele, melius est intellectui hu-
mano non cum corpore esse; quippe non bene se ha-
bet, dum est pars compositi in hoc, aut illo corpore;
verum vbi separatus est a corpore, totum quid existens
in vniuerso, tunc bene se habet, ac est id quod vere
est: igitur intellectus humanus, anima-que rationalis
est forma informans, non assistens. Sexto & vltimo,

Intellectus, qui est forma assistens, non autem infor-
mans, est de se actu intelligibilis, non potestate, vt A-
uerroes etiam vltro confiteretur: Sed intellectus possibi-
lis Aristoteli non est actu intelligibilis, at solum po-
testate, vt alia nostratia; quippe nulla ipsius est natura
nisi hæc quod possibilis; igitur intellectus possibilis, a-
deoque rationalis anima in Peripatetico est forma infor-
mans; non autem assistens. Quod etiam de intellectu
agente demonstrauimus.

B *Vnionem animæ corpori essentialem corruptibilem non de-
rogare immortalitati animæ informantis; vnde tollitur
mortalitatis ratio quinquagesima tertia Ianduniana a
Pomponatio collaudata. Cap. LIV.*

Pergit Iandunus ostendere vnionem animæ cum
corpore in formam essentialem officere rationalis
animæ perennitati, dum superiori nouum argumen-
tum attexens ait. Item confirmatur, si anima intelle-
ctiua est vnita corpori secundum esse, & dat ipsi cor-
pori humano esse substantiale specificum; tunc illud ef-
se vnitum seu coniunctum, aut esset ipsamet substantia & es-
sencia animæ; aut quoddam accidens ipsius animæ: Si di-
catur quod sit substantia & essentia animæ: ergo quæ
non est coniuncta nec vnita corpori, non est amplius
substantia animæ: constat autem quod post mortem
hominis anima intellectiua non est amplius vnita cor-
pori secundum esse, neque coniuncta: ergo corrupta
est tunc substantia animæ: si vero dicatur quod esse
coniunctum, seu vnitum animæ est accidens; aut est ac-
cidens proprium & inseparabile, aut accidens separa-
bile: si est accidens inseparabile; ergo si remaneat sub-
stantia animæ post mortem, remanebit eius vnio ad
corpus; si non remanebit eius vnio ad corpus non re-
manebit substantia; quia non remanet substantia re-
moto accidente inseparabili: Si autem dicatur quod
ipsa vnio animæ ad corpus est accidens separabile ab
ipsa anima; tunc anima constituet hominem in esse
substantiali specifico secundum accidens separabile;
quod est absurdum: & patet consequentia; quia anima
non constituit hominem, nisi secundum quod est vni-
ta corpori; vt omnes concedunt. Quam rationem pro-
posuit etiam Pomponatius, vt ostendimus apud Ale-
xandrum. Nos autem nunc Iandunianæ occurrentes
dicimus, Vnionis, seu esse vnitæ nomine duo posse nos
intelligere; alterum est ipsa vnio formaliter accepta,
seu in abstracto; quæ est pura relatio: alterum est re-
lationis huius fundamentum, quod est vnio in con-
creto, ac verius ipsum esse vnitum duarum partialium
substantiarum in vnâ tertiam totalem: si sermo sit
de vnione pro fundamento relationis; quod primis
verbis videtur innuere Iandunus, vtrum illud esse vni-
tum, seu coniunctum sit ipsamet substantia & essentia
animæ, aut quoddam accidens ipsius animæ; responde-
mus & esse vnitum seu coniunctum, quod est funda-
mentum vnionis formaliter acceptæ, non esse accidens
animæ, nec substantiam animæ solius; nec, quod Caie-
tanus ait, esse duas substantias simul unitas, seu sub-
stantiam compositam ex anima & corpore; quia concre-
tum a suo substrato non diffidet genere; si enim al-
bedo, & infirmitas qualitas est; album, & infirmum esse
substantia non est; sed est quale in eodem prædica-
mento accidentis; vt constat ex Aristotele: Quare si
vnio relatio est, vnitum esse Ad aliquid est. Nos an-
tem

tem dicimus; vnitum esse non substantiam, sed vere accidens esse; non accidens animæ solius, nec tertij compositi ex anima & corpore; non quidem animæ solius, quia idem sibi met ipsi non vnitur; sed vnitum esse est conditio multorum: non etiam compositi; quia hoc posterius est ipsa vnio; subiectum autem Aristoteli prius est accidente suo: sed esse coniunctum, vere est accidens animæ, & corporis. in ea prioritate naturæ, qua præcedunt esse compositi, quod est terminus illius vnionis; nam relatio duas substantias habet pro fundamento. Dum autem queritur, vtrum hoc sit accidens proprium, & inseparabile; an commune, & separabile. Dicimus esse accidens non proprium, sed commune; quia conuenit formæ cuius. alia infra animam erga suam materiam. Constituimusque esse accidens separabile: Ad obiectionem concedentes animam rationalem constituere hominem in esse substantiali specifico secundum esse vnitum, quod habet cum corpore; Negamus absurdum esse simpliciter, animam constituere in esse substantiali specifico secundum accidens separabile; ratioque negationis est, quia particula [secundum] quæ in proposito æquiualeat particula [per] tria significare potest; nempe tum causam formalem, quæ per se primo constituit hominem in esse specifico substantiali; tum causam secundariam, & sine qua non fieri potest idem effectus; tum tertio co-causam, seu medium, & instrumentum, vt ait Aristoteles; quo anima cum corpore hominem constituit in esse specifico substantiali. Concedentes igitur absurdum esse, animam constituere hominem in esse substantiali specifico secundum accidens separabile, tamquam per causam formalem, ac per se, primariamque talis constitutionis; Negamus primo, vnionem animæ cum corpore esse causam per se, primariam, & formalem constitutionis hominis in esse substantiali specifico; nam eiusmodi causa est ipsamet substantia animæ, vt b. monet Aristoteles. Negamus dein, absurdum esse animam constituere in esse substantiali specifico per aliquod accidens separabile, tamquam per co-causam, seu medium, ac instrumentum, & omnino tamquam per causam sine qua non: Vt enim anima est Aristoteli causa; primaria nutritionis, & augmenti; calor autem eiusdem rei causa est accidentaria secundaria, quam co-causam nuncupat; ita substantia rationalis animæ causa est primario constituens in esse hominem; vnio vero causa est sine qua non talem effectum procreat. Quare similiter ad Pomponatium querentem, [Aut essentialis est animæ vniri materiæ; aut accidentale: non secundum; quoniam sic ex ea, & corpore fieret vnium per accidens; veluti ex duobus entibus accidentaliter coniunctis. Item non definiretur essentialiter per esse actum corporis: igitur essentialis est animæ vniri corpori. At essentialia aut actu, aut aptitudine inseparabilia sunt: igitur si anima non actu informat; est ad minus informatiua; ergo vel aliquando informabit; vel æterno priuabitur suo fine; cuius oppositum ponit positio.] Nos primo respondemus. Accidentale esse animæ vniri materiæ, vt vicissim accidentale est materiæ vniri cum anima; nam pariter potest ea coniunctio adesse, & abesse præter corruptionem, tam animæ, quam materiæ; quum vtrique sit ingenta, & incorruptibilis: Ad primam instantiam concedentes ex anima & corpore fieri vnium per se; Negamus ex duobus entibus coniunctis per vnionem, quæ

fit vtriusque accidens, non posse fieri vnium per se; nã vnitates in numeris nō habet vnionem, copulationemue vllam substantialem, essentialēque, sed merè accidentalem; & nihilominus ternarius est numerus vnitis speciei per se; formas autem in numeris comparare nos olim docuit Aristoteles: A quo etiam didicimus vnitatem per se pendere ex habitudine potentie ad actum; quū itaque anima rationalis sit actus corporis, quod est in potentia ad illā, ideo ex illis coniunctis fit vnium per se in Natura; perinde ac in Arte fit vnium per se ex cera, & figura; quia hæc est actus ceræ, quæ in potentia est ad talem figuram; licet vnio illa artificiosa sit merum accidens, & nullo pacto sit substantialis illi figuræ; quæ nihilominus argento, ligno, & lapidi copulari potest; quæque a Mathematico seisceta ab omni materia sensibili citra mendacium considerari potest: accidentale namque est quod adest & abest præter subiecti corruptionem; figuræ autem Mercurij potest adesse, & ab ea abesse incolumi, & esse vnitam cum cera; vt cuique patet; nam eadem cera est, quæ prius carebat figura Mercurij, postea illam induit ab Artifice, ac rursus exiit incolumis aliam Aesculapij fuscipiens ab eodem Artifice, a quo potest omnibus artificiosis imaginibus, nullo ceræ dispendio ac interitu, spoliari. Ad secundam instantiam, concedentes vnionem cum corpore dici debere animæ ipsi accidentalem; Negamus ideo animam essentialiter non definiri per esse actum corporis; quia longe aliud est vnitum esse corpori, & esse actum corporis; illud accidentale est animæ, hoc essentialis; quum enim actus dicat perfectionem; anima perficere non potest essentialiter corpus, nisi prius illi vnietur, seu coniuncta sit; quamobrem vnio, seu esse coniunctum cum corpore est accidens præcedens veluti dispositio, & causa sine qua non anima corpus actuare potest; non enim actuatur separata. Deinde vero essentialis est animæ esse actum corporis; non absolute, sed secundum sui esse physicum; quod materiam non excludit Aristoteli; cui anima separata definitur a Metaphysico sine habitudine ad corpus: Quare Physicus animam in corpore considerans, ac definiens esse actum corporis, non derogat eius immortalitati, ac separabilitati; quæ ad Metaphysicum potius attinet; cuius est agere de anima separata; vt non semel monuit Aristoteles. Sed hac de re late superius.

E Hominis corruptionem non obflare immortalitati rationalis animæ; licet ponatur esse transmutatio substantialis; & quomodo sit accidentalis: Vnde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima quarta, similiter a Ianduno, & a Pomponatio promulgata. Cap. LV.

A Lia ratio mortalitatis habetur in ijs, quæ mox adijcit Iadunus inquitens, [Item si homo singularis corrumpitur, tamen principia eius substantialia manent; scilicet materia prima, quæ est incorruptibilis, vt patet ex Aristotele; & etiam substantia animæ manet; tunc sine dubio corruptio hominis non est nisi transmutatio accidentalis; quum ibi nulla substantia corrumpatur. (Quod etiam possit Iadunum dixit Pomponatius inquitens,) Quare mihi videtur necessarium quod si anima ponatur immortalis, homo non vere componatur ex anima & corpore; sed sit anima vtens corpore; veluti sapientissime dixit Plato; hominisque generatio, & corruptio non sint substantiales transmutatio-

18. Meta. l. 10.

m. 2. de an. l. 7.

n. 2. Phys. l. 18. 19.

o. 2. Phys. l. 2. 1. 26.

p. 1. de an. l. 15. 16. 1. de par. cap. 1. 6. Meta. l. 1.

q. 3. de an. qu. 5.

b. 1. Phys. l. 8. 2.

c. 1. apol. ca. 1. ad 9.

tationes; verum vniones, & separationes: hoc quidem facile est intelligere; verum illud apud me prorsus omni caret ratione.] Vnde talis ratio necitur; Si rationalis anima in hominis interitu non corrumpetur; ergo corruptio singularis hominis non esset transmutatio substantialis, sed mere accidentalis; & anima non esset in homine forma informans, sed assistens: modo consequens est falsum; ergo & antecedens. Assumptum patet ex Aristotele non vno in loco dicente generationem & corruptionem esse transmutationem substantialem, non autem accidentalem. Consequentia deducitur eo quia mutatio, in qua principia substantialia eius, quod mutatur, manent, non est transmutatio substantialis, sed accidentalis, vt pote inera vno, & separatio: at in morte hominis manet incorruptibilis materia prima, & anima rationalis; quæ duo sunt hominis principia substantialia; ergo si rationalis anima foret immortalis, corruptio & generatio hominis non esset transmutatio substantialis, sed mere accidentalis. Verum enim vero nobis hæc ratio mortalitatem in Peripato non conuincit. In primis enim concedentes disputationi corruptionem, & generationem hominis esse transmutationem non penitus substantialem, sed aliquo modo accidentalem; ac speciatim separationem, & vnionem principiorum eius; Negamus in Peripato id absurdum esse; nam Aristoteli sat est principia componenda coniungi ad compositi generationem, & disiungi ad eiusdem corruptionem; vt enim mistio, quæ reipsa nihil aliud est, quam misti generatio, definitur a Magistro esse miscibilium, alteratorum vno; vtque misti corruptio formaliter est pura separatio elementorum ab inuicem; quod monet idem Philosophus: ita singularis hominis generatio definitur Aristoteli fieri rationalis animæ accessione ab extrinseco ad corpus; eiusdemque corruptio determinatur vicissim fieri pura segregatione, separationeque rationalis animæ a corpore. Deinde vero absolute negamus eos, qui ponunt animæ rationalis immortalitatem, coactos esse confiteri generationem, & corruptionem hominis esse transmutationem pure accidentalem, non autem substantialem; Ad probationem concedentes, post hominis interitum remanere rationalem animam immortalem, & materiam primam incorruptibilem; Negamus in homine, præter hæc duo, nullam aliam esse substantiam, quæ corruptione deleatur; quia primum ab Aristotele didicimus in composito tres esse substantias, materiam, formam, & essentiam ex vtrisque compositam; quarum duæ priores ad tertiam se habent, vt partes ad totum: modo quamuis corruptione non aboleatur materia, nec forma, sed tantum separantur ab inuicem: illa tamen separatio est mutatio substantialis ratione compositi, quod corruptione aboletur per separationem formæ a materia: proportionabiliter quæuis generatione non producat materia; nec anima rationalis, sed solum præexistentes vniantur ad inuicem, illa tamen vno est mutatio substantialis ratione hominis, qui generatione producitur per aduentum rationalis animæ in materiam: & reuera Magister definit generationem, & corruptionem fieri quando transmutatur totum; non autem quando transmutantur essentialiter illius partes essentielles, quæ sunt materia, & forma. Quin & alibi monet in generatione non fieri materiam, nec formam, sed compo-

fitum ex his; & in corruptione non aboleri materiam, nec formam corrumpi necessario, sed compositum ex his; perinde ac non fit, nec corrumpitur B, neque A, sed BA. Deinceps materia prima licet in corruptione compositi non transeat de esse ad non esse simpliciter; quia tamen transit de esse humano ad non esse humanum, quod est esse cadaveris; quod vtrumque est esse substantiale; proinde permanens incorrupta post hominis interitum recte dicitur mutata, substantialiter, seu essentialiter, non autem pure accidentaliter; quia forma cadaveris tribuit materie aliud esse substantiale ab eo, quod habebat ab anima rationali. Quare corruptio hominis est transmutatio substantialis etiam ratione materię primæ, quæ remanet incorruptibilis. Idipsum proportionabiliter dicendum est de generatione hominis. Adde Aristotelem asseuerare, melius esse intellectui non cum corpore esse, & humanum intellectum non bene esse habere, dum in corpore inest; aliud vero quid existentem a corpore optimum esse habere; sed hoc duplex esse intellectus humani; non ita bonum in corpore, & melius seu optimum extra corpus, non est esse accidentale, sed substantiale: nam in corpore est principium intellectiuo-motiuum, & substantia partialis; extra corpus est principium pure intellectiuum, & substantia totalis: dum ergo separatur a corpore rationalis anima, quamuis non transeat de esse ad non esse, tamen ideo transmutatur essentialiter & substantialiter, quia ex substantia partiali euadit substantia integra, & acquirit esse melius, ac optimum: similiter in ortu hominis mutatur substantialiter, quia ex substantia totali fit pars humanæ naturæ, & acquirit esse deterius Aristoteli. Vterius autem a Philosopho didicimus in homine duplicem esse materiam, proximam, & remotam, seu secundam, & primam: multiplicemque formam; totalem, quæ dicitur anima humana; & partialem, quæ triplex est, anima vegetalis, sentiens, & rationalis in vnâ illam totalem conspirantes: Corruptio singularis hominis est transmutatio substantialis tum ratione compositi, vt patet: tum ratione materię proximæ, ac secundæ, quæ non remanet, tum ratione animæ humanæ integræ; tum ratione partis eius vegetalis, & sentientis; quæ omnes abolerentur in hominis interitu; etsi sola pars intellectiua persistat immortalis, & incorrupta etiam remaneat materię primæ portio prius in homine degens: proportionabiliter dicendum de generatione hominis, in qua substantialiter transmutatur eius materia proxima, sanguis nimirum, & semen in corpus humanum, & de non esse ad esse traducitur pars vegetalis, & sentiens, & tota anima humana. Vltimo notamus ex Aristotele motus, ac mutationes omnes determinari, specificarique a termino, ad quem tendunt; ac proinde quæ generationes rerum artificialium, licet fiant modo quodam accidentali, aut transfiguratione, aut appositione, aut subtractione, aut compositione, aut alteratione: Aristoteli dicantur generationes simpliciter, quod est dicere generationes substantiales, eo quod ijs de non esse ad esse transferuntur substantię artificiosæ: multo sane magis hominis generatio, & corruptio dicenda est transmutatio substantialis: quum homo, & cadaver Aristoteli sit magis substantia, quam statua.

statua Mercurij lapidea, domus, ac nauis. Ad aliam A instantiam Pomponatij negamus, si anima sit immortalis, eam fore assistentem, non informantem: ratione negationis est, quia Magister quæ diuifisset animæ partes in inseparabiles, & separabiles; seu in mortales, & immortales; illico statuit non esse manifestum an anima sit actus corporis, ut nauta nauis, nec ne; pro certo habens animam, siue mortalis sit, siue immortalis; esse valere tam informantem, quam assistentem; & reuera lumen, & nauta corruptibilem naturam habent, etsi formæ sint assistentes: & Alexandrei plerique celo dāt animam informantem immortalem; cur ergo partem rationalem animæ nostræ immortalem negent esse informantem?

Anima rationalis aternitati non officere siue habeat vnum esse substantiale, siue duplex, vnum in corpore, aliud extra corpus. vnde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima quinta, prolata a Ianduno. Cap. LVI.

Prosequitur in eodem proposito Iandunus asserens [Sed dices quod illa vnio animæ ad corpus est quædam substantia, vel esse substantiale; & sic corruptio hominis erit transmutatio secundum substantiā: hoc est figmentum; quia, si vnio animæ ad corpus est esse substantiale hominis; & illa vnio deficit, anima remanente & subsistente: tunc quæro de illo esse animæ, quod ipsa habet post corruptionem, vtrum illud idem esse habebat, quum erat coniuncta corpori, vel non: si habuit idem esse; tunc in homine erunt duo esse, substantialis scilicet vnio animæ ad corpus, & illud esse substantiale, quod habet anima subsistens post mortem; quod est absurdum: si vero dicas quod anima quum est vnita corpori non habet idem esse subsistens post mortem; hoc est derisorium; quia oporteret assignari quid dat ipsi animæ illud esse subsistens, quod habet post mortem, & prius non habuit: & non est assignare, etiam fingere volenti. Præterea, quod vna & eadem forma quandoque sit inhærens, vel etiā vnita subiecto secundum esse; & quandoque sit per se subsistens; hoc est fictitium, & est mirabile.] Nos autem ista non trahunt ad animæ mortalitatem, aut assistentiam. Et vt singula Ianduni dogmata eo prorsus ordine perpendamus, quo ab ipso proponuntur: In primis nos quidem non dicimus vnionem animæ cum corpore esse quamdam substantiam, vel esse substantiale, vt placuit Caietano; sed asserimus ad vnionem animæ cum corpore consequi substantiam totius viuentis, & esse substantiale compositi; ac proinde corruptionem esse transmutationem secundum substantiam totius compositi. Neque hoc figmentum est, vt obijcit Iandunus; sed est purum putumque dogma summi præceptoris tum definientis generationem & corruptionem esse transmutationem totius compositi; tum etiam asseuerantis non fieri, neque corrumpi B, aut A, sed BA; nempe non fieri, neque corrumpi proprie materiam, aut formam, sed totum compositum ex eis. Ad postulatam Ianduni quærentis de illo esse animæ, quod ipsa habet post corruptionem, vtrum illud idem esse haberet, quum erat coniuncta corpori, vel non: Respondemus primo, animam in corpore habere quoquo pacto vtrumque esse; relatiuum scilicet, & absolutum; relatiuum, quo est actus essentialis corporis cui tribuit esse viuens, Aristotele doctore: & absolutum, quo est forma independens a subiecto corpo-

re & quantum ad esse, & quantum ad operari; vnde dicitur nullam partem corporis continere, & nullius corporis esse actus, nulli corpori mista esse, nulloque vt materiali organo, vt docet etiam Aristoteles. Ad obiectionem Ianduni statuentis, si habuit idem esse, tunc in homine erunt duo esse; substantialis videlicet vnio animæ ad corpus, & illud esse substantiale, quod habet anima subsistens post mortem; quod est absurdum: Respondemus nihil absurdum esse, Aristoteli, reperiri in eodem homine duo, vel etiam plura esse substantialia, dummodo sint diuersi ordinis; vtenim Aristoteli non est inconueniens in eodem homine tres esse substantias, animam, corpus, & totum ex his compositum viuens; ita non est absurdum & in homine triplex inueniri esse substantiale; nimirum esse corporis organici, esse rationalis anime, ac esse humanum: & non est absurdum in anima corpori coniuncta reperiri duo esse substantialia; quorum vnum est, esse actus essentialis corporis hominem in esse constituens; quod Iandunus appellat vnionem ad corpus, seu esse coniunctum: alterum est, esse indepēdens a corpore; quod Aristoteles appellat esse immistum, esse separabile, esse in materia sine materia, sine actuatione, continentiaue corporis. Dein ad aliam instantiam, qua vir excelsus ait, Si vero dicas, quod anima quum est vnita corpori, non habet idem esse subsistens post mortem, hoc est derisorium; Respondemus Aristotelem non existimare hoc esse dogma derisorium, dum eo bis vtitur, & vbi decernit melius esse intellectui non cum corpore esse; & vbi constituit intellectum humanum non bene esse habere in hoc aut in hoc indiuiduo corpore pars existens compositi; at optimū esse habere, dum separatus a corpore aliud ab eo existens, est totum quid sui generis in vniuerso: & sane in corpore habet esse relatiuum, & partiale, quod est esse non ita bonum; extra corpus habet esse absolutum, & totale; quod est esse perfectum, & optimum: idem vero simpliciter esse non potest simul totum & pars respectu eiusdem: licet varia ratione id contingere possit; nam Aristoteli vegetalis anima vna existens actu & tota in planta integra multiplex est potestate; ac vnus illius qualibet pars actus, est potentia totū & integrū; talis vero fit actu in auulsiōne rami ab arbore, ac omnino in diuisione plantæ. Ad oppositionem, qua subdit, Quia oporteret assignari quid dat ipsi animæ illud esse subsistens, quod habet post mortem; & prius non habuit; & non est assignare etiam fingere volenti: Respondemus ex Aristotele primum, A summo Deo, vt a primo ente, rebus omnibus tum caducis, tum æternis, pendere esse, & viuere; his quidem clarius, his autem obscurius: atque adeo, vt a generante per se, atque a remouente impedimentum per accidens, igni genito in terræ visceribus, & ibi diutule detento, demum tribuitur esse sursum; quod est esse leuis: ita a summo Deo, seu a primo ente per se, & a remouente impedimentū corporis, atque adeo a corrumpente, per accidens quoquo pacto tribuitur anime separata post mortem hominis esse per se, subsistens absque vlla fictione. Deinde vt aqua igne calefacta, remoto calefaciente, semetipsam refrigerat virtute suæ frigiditatis habitualis; quam etiam feruens conseruat: ita rationalis anima in corpore non bene esse habens, nimirum esse relatiuum, & partiale; vbi a corpore separatur, ipsa a semetipsa esse absolutum, ac totale, per se subsistens acquirit; ab eo esse indepēdētī, quod prius

in corpore semper habuit, veluti a causa proxima & immediata. Quod ultimo scribit Auerroista nobilis, esse mirabile & fictivum, vnam & eandem formam, quandoque esse inhaerentem & vnitam subiecto secundum esse, non habentem esse per se subsistens; & quandoque esse per se subsistentem; id nobis recipi non potest; nam hoc fictivum vere non est, sed purum Aristotelis theorema, dum ait intellectum humanum remanere post hominis interitum a corpore separatum; & dum in corpore degebat veluti pars compositi, non bene se habere; dum vero aliud ab eo existens per se est in toto mundo quid integrum, habere optimum esse. Neque hoc mirabile est, cuius causa, & exemplum in aperto est; causa quidem, quia rationalis anima, doctore Aristotele, in corpore inest, independens ab eo; quare independentia causa est tum vt in corpore degens, non vtatur corporis vlllo ministerio ad intelligendum; & proinde immista dicatur: tum vt a corpore separata post hominis interitum per se subsistat, & habeat esse melius, quam dum in corpore degebat. Exemplum vero, quia in auulsione rami a trunco, & in dissectione insecti (quod nonnet Aristoteles) animae vegetalis, & sentientis, mouentisque pars euadit tota & integra forma & anima noui viuientis geniti; sic animae humanae pars rationalis, immo substantialis pars hominis euadit substantia integra per se subsistens: Quin vt corpus in homine pars est essentialis, & tamen post mortem remanet absque anima totum quid in genere misti; sic anima rationalis in viuente homine pars est substantialis, quae post hominis obitum sine corpore permanet totum quid integrum in genere substantiae incorporeae, seu in genere mentis, & intellectus. Denique vero vt materiae naturali accidit esse sub hac, vel illa forma particulari; a qua proinde separatur, sine illa caduca remanens incorruptibilis; etsi cum ea iuncta faceret vnum per se, quod naturale corpus appellatur: vtque materiei artificiosae pariter accidit esse sub hac, vel illa figura artificiali; a qua propterea separatur existens omnibus formis artis exuta per se subsistens; licet cum tali forma copulata faciat vnum per se, quod artificiosum corpus nuncupatur: Sic plane possibilis intellectus, quem Aristoteles non vno in loco materiae tum naturali, tum artificiosae comparauit; atque adeo rationalis anima talis est, cui accidit esse in hoc, aut in hoc indiuiduo corpore humano; a quo per mortem hominis separatur, permanens extra corpus absolute in mundo totum quid per se subsistens in eternum; quauis cum humano corpore sociata prius efficeret vnum per se, quod hominem vocamus.

Immortalitati rationalis animae non repugnare, quod ipsa sit id, quo aliquid est, nempe id, quo homo est. Vnde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima sexta, à Ianduno adducta. Cap. LVII.

Vltimo loco Iandunus addit in proposito, [Item reprobatur, (hoc est denuo probatur) consequentia principalis, scilicet quod si anima est forma dans esse corpori formaliter, ipsa corrumpitur, quum compositum corrumpitur; quia alia est ratio essendi formae materialis, & compositi; nam ratio essendi compositi est esse per se subsistens, & separatum, non vnitum alteri substantiae per se: ratio vero essendi formae materialis dantis esse est quod ipsa sit illud, quo aliquid

A est; sicut ratio essendi figurae est, quod sit illud, quo aliquid est figuratum; similiter autem & in alijs suo modo: Et tunc arguitur, Cessante ratione essendi alicuius, illud amplius non est ens, immo est corruptum: sed ratio essendi formae dantis esse cessat quum corrumpitur compositum; quia illa forma non est amplius illud, quo aliquid est: ergo tunc cessat illa forma materialis dans esse: Si itaque anima est forma materialis; tunc quum ipsa non est illud, quo aliquid est, scilicet post mortem, ipsa amplius non est ens: & sic patet consequentia, quae ponebatur.] Ceterum nec ista ratio nobis conuincit animam rationalem ea immortalitate donari, quae non patiatur ipsam esse formam informantem; quare ipsius omnia dogmata sigillarim ad Aristotelis trutinam pendenda sunt. Primo enim concedentes animam rationalem esse formam dantem esse corpori formaliter; quod nos docuit Aristoteles tum asserens animam intellectiuam esse, qua fetus fit homo; tum definiens animam intellectiuam esse

B id, quo viuimus, & intelligimus primo; tum statuens viuere, quod ab anima prouenit, esse ipsummet esse viuientium: tum asserens hominis naturam & substantiam esse diuinam, & mentem; cuius officium est intelligere; Negamus animam corrumpi quum compositum corrumpitur: Ad negati probationem concedentes, aliam esse rationem essendi formae materialis, & aliam rationem essendi compositi: Dantesque rationem, seu formalitatem essendi compositi esse esse per se subsistens, & separatum, & non vnitum alteri substantiae per se; Negamus omnem rationem essendi formae materialis dantis esse in eo contineri, quod sit illud, quo aliquid est: nam Aristoteli duplex est forma in materia, quae tribuens esse dicitur informans; alia quidem ita est materialis, vt sit actus essentialis materiae, & ab ea pendeat in esse; cuiusmodi est anima sentiens, & vegeta, & omnis forma infra rationalem animam: alia vero sic est materialis, vt sit quidem in materia, eam substantialiter perficiens, & dans esse composito; sed tamen a materia in esse non pendeat; cuiusmodi sola est anima rationalis infra celum: Modo concedentes omnem animam vna excepta rationali esse solum id, quo aliquid est: Dicimus animam rationalem habere duplicem rationem essendi: vna quarum

C est physica, secundum quam est id, quo aliquid est; altera est metaphysica, secundum quam est a materia independens, ab ea separabilis, & per se separata subsistere valens: Quam theoriam nos docuit Aristoteles, tum asserens animam rationalem, prout est in corpore hominem in esse constituens, attinere ad naturalem Philosophum; quatenus vero separabilis est, spectare ad Metaphysicum: tum inquires Intellectum humanum in corpore non bene esse habere, at extra corpus habere melius esse, ac optimum esse: Porro esse formae in materia est esse Physicum Aristoteli; esse

D se formae extra materiam est esse metaphysicum, & melius; quia materia est radix omnis imperfectionis ob adiunctam sibi potentiam; & metaphysica physici nobiliora sunt. Quod autem adiicit in confirmationem Auerroista nobilis, Sicut ratio essendi figurae est quod sit illud, quo aliquid est figuratum; similiter autem & in alijs suo modo; non officit immortalitati formae informantis; tum quia figurae ratio essendi duplex est Aristoteli; vna quidem physica, quae proprie illud est, quo aliquid est figuratum; alia vero mathematica; quae a materia abstrahens nullum figura-

E tum inquires Intellectum humanum in corpore non bene esse habere, at extra corpus habere melius esse, ac optimum esse: Porro esse formae in materia est esse Physicum Aristoteli; esse se formae extra materiam est esse metaphysicum, & melius; quia materia est radix omnis imperfectionis ob adiunctam sibi potentiam; & metaphysica physici nobiliora sunt. Quod autem adiicit in confirmationem Auerroista nobilis, Sicut ratio essendi figurae est quod sit illud, quo aliquid est figuratum; similiter autem & in alijs suo modo; non officit immortalitati formae informantis; tum quia figurae ratio essendi duplex est Aristoteli; vna quidem physica, quae proprie illud est, quo aliquid est figuratum; alia vero mathematica; quae a materia abstrahens nullum figura-

F tum inquires Intellectum humanum in corpore non bene esse habere, at extra corpus habere melius esse, ac optimum esse: Porro esse formae in materia est esse Physicum Aristoteli; esse se formae extra materiam est esse metaphysicum, & melius; quia materia est radix omnis imperfectionis ob adiunctam sibi potentiam; & metaphysica physici nobiliora sunt. Quod autem adiicit in confirmationem Auerroista nobilis, Sicut ratio essendi figurae est quod sit illud, quo aliquid est figuratum; similiter autem & in alijs suo modo; non officit immortalitati formae informantis; tum quia figurae ratio essendi duplex est Aristoteli; vna quidem physica, quae proprie illud est, quo aliquid est figuratum; alia vero mathematica; quae a materia abstrahens nullum figura-

existens a corpore totum quid est per se subsistens, ac tunc æterna sui intellectu potiri: ergo Aristoteles non admittit Auerrois opinionem de unitate Intellectus. Quarto Intellectus possibilis est forma hominis specifica, vel saltem formæ illius pars; quum sit quo primo intelligimus, & quo primo intelligit anima nostra; sed unitas & pluralitas formæ cuiusvis essentialis est causa necessaria unitatis & pluralitatis eiusdē rationis in eo, quod constituitur in esse per talē formam: igitur intellectus possibilis non est vnicus in tota specie humana, sed multiplicatus ad numerum hominum: Quæ ratio deducitur ex Aristotele demonstrante cælum, hoc est, vniuersum mundum esse vnum numero & specie, quia primum quod quid est vnum, est item numero & specie; nam ait Magister, si mundi, seu cæli sint plures in eadem specie, sicuti plures numero sunt homines in eadem specie; fore vt formæ cæli essent numero plures in eadem specie: quæ demonstratio Philosophi nihil concluderet, si cunctorum hominum esset vnus numero possibilis intellectus; nam intellectus in homine se habet vt Deus in vniuerso, apud Aristotelem. Quinto, formæ sunt sicut numeri, decreto Aristoteleo: sed quilibet numerus vnus est specie, at multiplex ad multitudinem rerum eo numerabilium; vt centum homines, centum equi, centum lapides, & similia; ergo quælibet forma est vna specie, at multiplex ad multitudinem rerum, quibus appropriatur; ac proinde vt forma mundi, qui est vnus quid numero & specie, vna similiter est numero & specie; sic forma quælibet hominis, qui est vnus specie multiplicatus secundum numerum, est vna specie pariter, at numero multiplex; quum igitur intellectus possibilis, & anima rationalis in homine sit forma non minus quam anima sentiens, & vegeta; ideo rationalis anima & intellectus possibilis multiplicatur numero ad indiuiduorum hominum multitudinem. Sexto, vnum numero definitur ab Aristotele quorum est vna materia numero; sed materia intellectui possibili, animæque rationali substrata ex Aristotele non est vna numero, sed multiplicata ad numerum indiuiduorum hominum; siue pro materia rationali animæ tribuas sensutricem, vel cogitatiuam Auerroistarum, siue potius corpus humanum: igitur anima rationalis non est in Peripato vna numero cunctorum hominum. Septimo, intellectus necessario existens in anima non potest esse vlla ratione extra animam; ac proinde nec vnus & idē numero in omnibus animabus humanis; quippe nec homines, nec hominum animæ sic inuicem continuantur vt inter eas nihil intersit; nam Indos inter & Europæos immensa Oceani vastitas, & arena Libyæ solitudo mediat: sed intellectus possibilis necessario existit in anima: igitur idem numero intellectus esse non potest in omnibus hominibus, qui non potest esse extra homines in spatio illorum plurimos dirimente: an erit in Oceano, & in Arabiæ desertis, vbi nullus est homo, intellectus humanus, & anima rationalis? Octauo rationalis anima, siue intellectus possibilis est non totus homo, nec homini accidentale quid, quum sit id quo primo intelligimus; ergo est pars essentialis hominis: at eadem numero pars non est multorum totorum a se inuicem discretorum; igitur anima rationalis non est vna numero in omnibus hominibus. Nono, bonum quo melius est, eo est communicabilius; sed quū omnis forma bonum sit; Intellectus tamen cælestis est melior humano intel-

lectu: quum igitur vnaquævis Intelligentia vni tantum corpori cælesti assistat; nam eas tot esse numero statuit Aristoteles, quot numero sunt orbes cælestes: necessario Magister nunquam asseret vnum numero intellectum humanum actuare infinita corpora humana, vel assistere plurimis corporibus omnium hominum. Decimo, facultates animæ distinguuntur ab inuicem per suas operationes, & per obiecta, circa quæ illas exercent, vt ait Aristoteles: sed animæ rationalis operatio est intelligere, & in se notionum habitus conseruare: quum igitur meum intelligere sit non solum distinctum, sed contrarium intellectui Auerrois; & in mente mea conseruem opinionem contrariam opinioni Auerrois: igitur meus intellectus, meaque rationalis anima differt numero ab Auerrois anima & intellectu; proindeque non est vnica omnium hominum rationalis anima. Vndecimo, contradictoria nequeunt ab vno & eodem simul fieri, nec vel ab ipso Deo, vt ait Aristoteles: sed anima mea rationalis, meusque possibilis intellectus nunc format conceptum pluralitatis animorum penitus contradictorium conceptui, quem nunc format intellectus & anima rationalis cuiuslibet Auerroistæ negantis eandem animorum pluralitatem; igitur intellectus meus, meaque rationalis anima non est idem numero cum intellectu & anima rationali aliorum hominum, qui se Auerroistas profitentur. Duodecimo, Dignitas est communissima, & principium per se notum, Non contingit de eodem simul asserere, & negare: sed nunc simul vere de meo intellectu asseritur, quod assentiens negat animæ rationalis unitatem numericam in omnibus hominibus, & de intellectu cuiusvis Auerroistæ, quod eandem unitatem animæ rationalis assentiens affirmat in omnibus hominibus: igitur intellectus meus non est idem cum intellectu cuiusvis Auerroistæ. Vndecimo, forma informans est multiplicata ad numerum corporum, quæ informat: sed anima rationalis, siue intellectus possibilis est forma informans; vt late nuper ostendimus: igitur intellectus possibilis, adeoque rationalis anima multiplicatur ad hominum multitudinem. Duodecimo, rationalis anima est forma hominis: sed nulla forma eadem numero pluribus inest materiis distinctis; statuente Philosopho expresse. Ad aliam formam alia materia; ergo anima rationalis, & intellectus vna numero esse non potest in omnibus corporibus humanis, & in cunctis hominibus. Decimotertio, rationalis anima se habet ad corpus humanum vt relatiuum ad suum correlatiuum; quum materia & forma dicantur Aristoteli esse; ad aliquid: sed eidem Philosopho quot modis vnum relatiuorum dicitur, tot modis necessario dicitur & reliquum; igitur in Peripato, vbi humanum corpus est in vna specie numero multiplex, anima rationalis, & intellectus possibilis in eadem specie multiplicatur secundum numerum. Vltimo, ponens Aristoteles mortuorum hominum alios esse felices, qui de statu beatitudinis ob viuientium amicorum, & affinium calamitates deiici non possunt; & alios vicissim infelices, quos de statu miseræ viuientium nepotum, & amicorum prosperitates omnino liberare nequeunt; elare supponit animarum post mortem a corpore separatarum multitudinem cum æternitate coniunctam; quæ de re infra suo loco latius; nam idem numero non potest esse perpetuo felix, & immutabiliter infelix. Ne huc alia contra sententiam Auerrois De unitate Intellectus humani

2. de an.
t. 29. 31.

3. de an.
t. 1.

2. de an.
t. 24. 26.

3. de an.
t. 5.

12. Met.
t. 49.

1. Met.
sum. 2.

cap. 1.
1. de an.
t. 82.

8. Met.
t. 10.

5. Met.
t. 12.

3. de an.
t. 17.

1. Phys.
t. 81.

12. Met.
t. 43. &
seqq.

3. de an.
t. 33. 42.

3. de an.
t. 15.

3. de an.
t. 8. 38.

6. Ethic.
cap. 2.

1. Post.
t. 84.

Cap. 53.

2. de an.
t. 25. 31.

32.

4. de par.
cap. 18.

62. Phys.
t. 2.

2. Phys.
t. 26.

1. Phys.
ad alq.

1. Ethic.
c. 10. 11.

Lib. 4.
cap. 21.

& seqq.

ni referamus, quæ nos in Opere de Intellectu Agente A
 prodiximus, & passim a M. Alberto, & Dino & Thoma,
 & alijs afferuntur. Ad allatam itaque dubitationem
 ex Auerroë, Negamus omnia indiuidua, quæ multa
 numero sunt in eadem specie, materialia esse, & cor-
 ruptibilia; & ratio negationis vna quidem est, quia in-
 diuiduorum alia sunt composita ex materia & forma;
 alia vero sunt formæ simplices: Concedentes disputa-
 tioni multa numero indiuidua compositam substan-
 tiam habentia sub eadem specie esse materialia, &
 corruptibilia; Negamus multas numero formas sim-
 plices sub eadem specie comprehensas necessario esse
 materiales, & corruptibiles. Et reuera in Peripato
 Aristoteli recipienti numerum sphaerarum Calippi,
 & Eudoxi; atque ad earum multitudinem Intelligenti-
 as motrices multiplicanti, vt omnes orbes, vni stel-
 læ aut Veneris, aut Lunæ deseruiens esse vnius &
 eiusdem speciei censentur; quum ipse Magister omnes
 eorum orbium motus plane confiteatur ad eiusdem
 astrilationem ordinari; ac omnia constituat, & sine
 denominari sic plures anime rationales in eadem spe-
 cie perpetuè ipsi eidem Philosopho constitui possunt,
 immo prorsus constitui debent. Dein vero quid
 concedimus Auerroï, corpora naturalia multa nume-
 ro in eadem specie non esse perpetua? nonne stellæ
 Firmamenti plura sunt indiuidua in eadem specie im-
 mortalia de mente summi Præceptoris? Tertia ra-
 tio negationis est, quia materialia multiplicia sunt;
 nam alia obtinent materiam constitutionis, quam
 Scholastici nuncupant materiam ex qua, cuiusmodi
 materialia sunt omnia composita; alia vero habent
 solum materiam inhaesionis, quam Scholæ vocant ma-
 teriam in qua; vt sunt omnes formæ, siue substantia-
 les, siue accidentales; siue informantes, siue assistentes:
 Et quemadmodum composita materialia, dum iti-
 dem sunt generum; cælestia quæ constant materia, so-
 lum in potentia ad vbi; & elementaria, quæ constant
 materia in potentia ad formam contrariam, siue ad
 formam substantialem; proindeque materialia cæle-
 stia sunt apud Aristotelem & ingenerabilia, & incor-
 ruptibilia; etsi plura numero sint in eadem specie; vt
 multæ stellæ firmamenti; sic plane formæ materiales
 aliæ dependent a materia, cui insunt; aliæ non: propte-
 reaque dependentes sunt omnes a materia non sepa-
 rabiles; independentes vicissim sunt ab ea separabiles;
 adeoque incorruptibiles, & æternæ; cuiusmodi sunt
 rationales animæ de mente Aristotelis. Quare ad
 primam probationem concedeates vnum numero
 dici, quorum materies vna est; Negamus omnem vni-
 tatem numericam esse talem, quæ ab unitate materie
 dependeat; nam Aristoteli duplex est vntas numeri-
 ca; vna quidē essentialis, & maxima, inuariabilisque;
 altera vero accidentalis, & minor, & variabilis; illa
 formam sequitur, hæc autem materiam; de prima ser-
 monem habet Aristoteles tum vbi decernit augmen-
 tum in viuentibus fieri secundum formam, non secun-
 dum materiam; quia quod augetur, debet permanere
 idem numero toto tempore augmenti; permanet au-
 tem idem numero, non secundum materiam, quia hæc
 semper fluit & refluit; sed secundum formam, quæ to-
 ta manet eadem numero, nec eius ulla portio, vt ma-
 terie, fluit & refluit; tum vbi statuit primum quod
 quid est esse vnum numero, a cuius unitate numerica
 mundus habet etiam suam unitatem numericam; vnde
 de plane constat unitatem numericam compositi ef-

fentialem pendere ab unitate numerali formæ suæ; nō
 autem unitatem formæ essentialē pendere ab unita-
 te materie: tum demum vbi scribit [Item vnum ea
 dicuntur, quorum ratio, quod quid erat esse dicens,
 indiuisibilis ad aliam est, quod quid erat esse rei signi-
 ficantem; ipsa enim per seipsam omnis ratio diuisibi-
 lis est; sic enim & augmentum, & diminutum vnum est; quo-
 niam ratio, (id est forma) vna, quemadmodum in su-
 perficiebus est ipsius speciei (hoc est formæ) vnæ; &
 omnino quorumcumque intellectio, quæ quod quid
 erat esse intelligit, indiuisibilis est, neque separari po-
 test, nec tempore, nec loco, nec ratione; hæc maxime
 vnum sunt; (& proinde vnum numero; nam vntas
 numerica est omnium maxima;) & horum quæcum-
 que substantiæ sunt. (& paullo post.) Quæ vero pri-
 mō vnum dicuntur, illa sunt, quorum substantia vnæ
 vna vero aut continuatione, aut forma, aut ratione;
 numeramus etenim tamquam plura aut quæ non con-
 tinua sunt, aut quorum forma non est vnæ, aut quo-
 rum ratio non est vnæ.] De secunda vero unitate nu-
 merali; quæ a materia est, loquitur Aristoteles tum
 vbi definit vnum numero ea esse, quorum est vna
 materia numero; tum etiam alibi probans vniuersum
 esse vnum numero; quia constat ex vniuersa materia.
 Porphyrius item definiens indiuiduum esse quod ex
 proprietatibus consistit, quarum collectio nunquam
 in alio particulari numerunt eadem; tertiam quādam
 speciem unitatis numeralis ab accidentibus & proprie-
 tatibus indiuidualibus emergentem insinuat. Quare
 negamus Auerroï, animas separatas esse non posse
 plures numero in eadem specie; quia singule quam-
 uis non habent unitatem numericam illam, quæ a ma-
 teria pendet; eam tamen habent tam quæ formam cō-
 sequitur, quam quæ proprietates & accidentia. So-
 cratis enim defuncti rationalis anima notitias & pro-
 prietates obrinet alias, quæ non insunt similiter eadē
 omnes in anima mortui Platonis. Et Aristotelis de-
 creto defensorum hominum animæ felices alię
 sunt; infelices alię; quin & feliciū alię alium felicitatis
 gradum sortiuntur; infelicesque differunt propter
 varium etiam gradum infelicitatis; nam vtræque a
 viuentium amicorum, & nepotum miseris, ac pro-
 speritatibus aliqua ratione afficiuntur. Ad ratio-
 nales animas extra corpus degentes in Peripato con-
 siderari posse, tum anteaquam corpori adueniant,
 ante hominum procreationem; tum posteaquam a
 corpore separate fuerint, post hominum interitio-
 nem; sane vt anime in corporibus degentes nume-
 ro differunt a seinuicem in eadem specie, quia corpo-
 ra numero diuersa perficiunt; ita priusquam corpori-
 bus associantur, numero diffidebant in eadem specie,
 quoniam ad corpora numero distincta perficienda
 proportionem habebant; & vbi a corporibus separate
 fuerint, numero quoque diffident, quia diuersorum
 numero corporum formæ perfectionesque fuerunt;
 sic & materia subcælestis a cælesti differt in ea pri-
 mitate nature, quæ vtræque formas suas antecedit; quia
 subcælestis ad formas sublunares propensa est, cælestis
 autem ad vnam ætheream: sic duo gubernatores a-
 missis nauibus, duo Imperatores dimissis exerciti-
 bus, numero diffident formaliter in eadem specie, ob
 materie diuersitatem; licet vtræque sit a sua materia
 separata. Ad secundam probationem dicimus; re-
 rum materialium duo esse genera, nimirum composita
 & formas; porro composita materialia, quæ no-
 strate

5. Meta.

t. 11.

5. Meta.

t. 12.

1. cal.

6. 93. 94.

6. Cap. de

specie.

11. Ethic.

c. 10. 11.

12. de gē.

an. c. 3.

12. Met.

t. 17. 51.

1. Phys.

t. 52.

2. Phys.

t. 30.

12. Met.

t. 52.

strate materia constituuntur, omnia corruptibilia sunt; & de his loco citato tractat Aristoteles: formæ vero materiales, quæ in materia nostrate degunt, in duplici discrimine versantur apud Aristotelem; nam, aliæ sunt in materia, ex qua ortum habuerunt; & ex qua proinde in esse dependent; quæ omnes item corruptibiles sunt; aliæ vero sunt in materia, cui forinsecus accesserunt, & ab ea in esse non pendunt; quæ corruptioni obnoxie non sunt: & huiusmodi sunt animæ nostræ rationales; quas ideo in Peripato dicere non possumus esse mortales. Ad tertiam probationem, ex Aristotele, concedentes multitudinem individuum sub eadem specie in rebus corruptibilibus ideo poni, quia species in unico singulari caduco semper conservari non potest; Dantesque in disputationem, in omnibus ita observari, ut quorumcumque substantia in materia est, plura & infinita esse ea; quæ sunt eiusdem speciei; Negamus proinde fieri necessario ut ubi tota species in uno aliquo individuo servari valet, frustra ponatur multa individua sub eadem specie; quia firmamenti sidera sunt Aristoteli sempiterna; & solo numero differentia in eadem specie; quum variæ sint eiusdem cæli partes, eodemque motu specie circumactæ. Sic animæ rationales in eadem specie sunt in Peripato multæ numero, & sempiternæ. Deinde, vero fallax est Averroisticum argumentum: non enim secundum præcepta Logicæ ratiocinatur vir eximius, dum a destructione antecedentis arguit ad consequentis destructionem; perinde namque valeret, Quorum per se subsistentium natura non est corporea, illa necessario sunt æterna; ergo quorum per se subsistentium natura corporea est, illa necessario non debent æterna constitui; quum tamen cælestia corpora sint / æterna in Peripato; licet quorum per se subsistentium natura non est corporea, illa omnia sint pariter æterna: Ex eo igitur, quod Quorum species æterna servari non potest in uno individuo, illa multiplicanda sunt in numero infinita; non bene colligitur, Quorum species æterna servari potest in uno individuo, illa non debere, nec posse multiplicari in numero infinita. Et revera multitudinis infinitæ individuum non est adæquata causa conservatio speciei in æternum; quia secus fat esset in humana specie solos duos homines semper inveniri, qui procreata sobole utriusque sexus subinde semper interirent; frustra que reperirentur simul tot hominum myriades in universo; quum in duobus tantum individuis humana species in æternum conservari valeat: Si frustra dicuntur esse plures animæ rationales æternæ; quia in unica rationali anima perpetua servatur in æternum tota illius species; cur ergo natura comparatum non est, quæ nihil frustra facit; ut (quod de Phœnice fabulantur Poetæ, non nullique testantur Historici) unus homo, vel geminus in mundo semper inveniat, parentibus subinde post ortum & educationem proles intereuntibus. Non ergo repugnat immortalitati rationalium animarum multitudo numerica; secus ac existimant cum Averroë plerique viri doctissimi.

A

Sexta opinio Algazelis, Alberti Magni, & Divi Thomæ asserentium animas rationales Aristoteli quidem esse immortales; at non ea immortalitate polleere, quæ coniunctam habeat originis, seu æternitatem a parte ante. unde tollitur mortalitatis ratio quinquagesima octava ex Algazele deducta Cap. LIX.

Inter Arabes Peripati cultores illustres Algazeles opinatur ad mentem Aristotelis animas rationales ea immortalitate non donari, quæ coniunctam habeat carentiam originis, seu æternitatem præteritæ durationis; dum scribit in hanc sententiam, [Ad demonstrandum autem quod anima non perit cum pereunte corpore, adiciemus etiam quod ipsa incipit cum corpore: si enim anima esset ante corpus, tunc vel essent multæ animæ, vel una: falsum est autem quod sint multæ; multitudo enim non est nisi propter diversitatem, & alietatem, quæ fit ex accidentalibus; interim autem dum non sunt materie, quæ accidunt eis, ex quibus provenit diversitas; tunc non potest intelligi inter eas diversitas. Si autem fuerit una; hoc etiam impossibile est; quoniam in corporibus multæ sunt: una autem non fit multæ, nec multæ una, nisi habeat spaciū & mensuram ad hoc ut aliquando continetur, & aliquando separatur. Quod autem multæ sint in corporibus, significatur per hoc, quod aliquando quicquid scit Ioannes, non scit Petrus: si autem animæ eorum essent una, tunc idem non esset eidem animæ cognitum & ignoratum. Dicemus ergo quod quamvis ipsæ fiant cum corporibus, non tamē fiunt propter corpus; prædictum est enim quod corpus non potest esse causa fieri aliquid de nihilo, vel multo minus fieri id, quod non est corpus.]

Causa autem earum est dator formarum, quæ est substantia intelligibilis æterna. Remanet autem causatur remanente sua causa; illæ autem substantiæ semper permanent. Si quis autem opposuerit quod, sicut ad incipiendum eguit corpore, similiter ad remanendum eget corpore: Diceretur quod non eget corpore, nisi hac conditione, ut incipiat esse, non causa; corpus enim est sicut rete, per quod nominatur de causa hic causatum; postquam autem venit ad esse mediante rete, tunc non est opus ut rete remaneat. Modus autem, quo corpus est conditio animæ, & non causa, hoc est, quod si a causa veniret anima; tunc anima esset vel una, vel duæ, vel infinite in unoquoque momento: hoc autem totum impossibile est; quoniam unus non est dignior alio numero quantum ad hoc; nec est electio inter numeros: si autem causa esset una tantum; non est autem proprietas ei causare unum tantum; quoniam æque possibile est secundum fieri ab ea, sicut & primam. Postquam igitur non est possibilis id quod est, quam id quod non est; tunc remansit firmum antequam aptetur sperma ad hoc ut fiat instrumentum animæ, circa quod occupetur: unde factum est dignius eam esse, quam non esse; & est proprius numerus earum secundum numerum spermatur aptatorum innumeris corporibus. Et hoc est conditio incipiendi esse; quia potius est esse, quam non esse; & post esse remanet cum sua causa, non propter corpus, quod fuit conditio eius.] Positionem hanc Algazelis velut Aristotelicam complexus est Magnus Albertus & latius explicavit tum ubi scribit, [Rationale autem, siue intellectuale principium vitæ in homine subiecto quidem idem est cum vegetabili, & sensitivo;

D

non est corpus. Causa autem earum est dator formarum, quæ est substantia intelligibilis æterna. Remanet autem causatur remanente sua causa; illæ autem substantiæ semper permanent. Si quis autem opposuerit quod, sicut ad incipiendum eguit corpore, similiter ad remanendum eget corpore: Diceretur quod non eget corpore, nisi hac conditione, ut incipiat esse, non causa; corpus enim est sicut rete, per quod nominatur de causa hic causatum; postquam autem venit ad esse mediante rete, tunc non est opus ut rete remaneat. Modus autem, quo corpus est conditio animæ, & non causa, hoc est, quod si a causa veniret anima; tunc anima esset vel una, vel duæ, vel infinite in unoquoque momento: hoc autem totum impossibile est; quoniam unus non est dignior alio numero quantum ad hoc; nec est electio inter numeros: si autem causa esset una tantum; non est autem proprietas ei causare unum tantum; quoniam æque possibile est secundum fieri ab ea, sicut & primam. Postquam igitur non est possibilis id quod est, quam id quod non est; tunc remansit firmum antequam aptetur sperma ad hoc ut fiat instrumentum animæ, circa quod occupetur: unde factum est dignius eam esse, quam non esse; & est proprius numerus earum secundum numerum spermatur aptatorum innumeris corporibus. Et hoc est conditio incipiendi esse; quia potius est esse, quam non esse; & post esse remanet cum sua causa, non propter corpus, quod fuit conditio eius.]

E

Positionem hanc Algazelis velut Aristotelicam complexus est Magnus Albertus & latius explicavit tum ubi scribit, [Rationale autem, siue intellectuale principium vitæ in homine subiecto quidem idem est cum vegetabili, & sensitivo;

F

Positionem hanc Algazelis velut Aristotelicam complexus est Magnus Albertus & latius explicavit tum ubi scribit, [Rationale autem, siue intellectuale principium vitæ in homine subiecto quidem idem est cum vegetabili, & sensitivo;

616 de
animal.
1.1.1.1.

rimo; sed per esse alterum est; qui vna substantia est anima rationalis; a qua effluunt potentia vegetatiua, & sensibiles, & intellectuales; quarum quædam affixæ sunt corpori, & quædam non; & ideo illæ, quæ non sūt affixæ corpori, nihil virtutis habent, quod educat eas de corporea materia; sed potius illæ sunt quædam similitudo lucis intellectus agentis in natura & principijs spermatis: propter quod a toto extrinseco materiæ spermatis, & virtutum eius a luce intellectus, qui secundum Anaxagoram & Aristotelem est primum, agens in omnibus præinductis virtutibus, in conceptum inducitur anima rationalis & intellectualis; quæ postea completur per speculationis formas; sicut ostendimus in libro de Intellectu & intelligibili. Hic ergo est etiam ordo, quod non est viuum; & sentiens simul; & non est sentiens, & homo simul: & iste est intellectus verborum Aristotelis: cum qua expositione concordat Auicennas, & Auerroes, & Theophrastus, & omnes peritiores Peripatetici. Si igitur quæzatur vtrum principium vitæ & sensus & rationis, quod est anima, sit in semine. (et mox.) Verius tamen dicitur, quod id, quod est in semine, est aliquid animæ, & non anima; est enim actus animæ, sicut in præhabitis est manifestum. Ex omnibus autem dictis constat, quod quum Ratio non sit coniuncta alicui parti corporis, sicut actus alicuius membri existens, quod oportet quod nec ex materia, nec per instrumenta corporea inducatur in conceptum; sed potius ab eo, quod non commiscetur alicui materiæ corporis, nec aliquibus virtutibus, quæ sunt in materia feminis agētes; & ideo principium ipsius nihil aliud est, nisi lux primi intellectus agentis; Intellectus enim hic purus est, & immixtus, & impassibilis omnino. (& paullo post.) Idem autem oportet dicere de dispositione animæ sensibilis, eo quod sicut anima vegetabilis est virtus in corpore, ita etiam anima sensibilis secundum omnes suas partes virtus est in corpore; & ideo est operatio virtutis, quæ est in semine; quoniam, sicut iam ante diximus, nulla est forma generationis, quæ non sequatur virtutes materiæ, quæ sunt in spermate, nisi sola rationalis; ad quam nec spiritus spermatis, nec calor aliquid operari videtur; sed videtur tantum causari a lumine intellectus primi, qui operatur in opere naturæ; eo quod nullius corporis, vel partis corporis est actus. (Et paullo post.) Necessarium enim est, quod quum primo nō sint hæ animæ, siue formæ in semine, & deinde sunt in conceptu, quod fiat sic quod educantur de potentia materiæ ad actum; eo quod sunt virtutes in corpore; quod non est verum de rationali, eo quod virtus in corpore non est; sicut sæpius diximus. (Tum vbi dicit.) Dixerunt quidam animam rationalem ab Intelligentia fieri; & verum dixerunt, si Intelligentia dicatur Intellectus primus separatus, & immixtus nulli, nihil habens commune; sicut dixit Anaxagoras: si autem Intelligentia dicatur intellectus secundus motor alicuius orbis inferioris, non potest esse verum quod dicunt; quoniam quæcunque sit secundarum Intelligentiarum, non mouebit nisi in virtute primi Intellectus; & ideo tota virtus causandi est Intellectus primi in causato illo, quod ad similitudinem intellectus producit. Alij autem videntes formam hanc, quæ anima rationalis vocatur, esse ad imaginem & similitudinem intellectus primi, qui autor est & opifex primus in toto nature opere, dixerunt eam esse exemplum primæ causæ. Ex dictis

A autem elucescit, quod in xvi. scientiæ De Animalibus libro diximus, quod intellectus in animæ rationalis natura ingreditur in conceptum ab extrinseco, non ita quod intellectus primus causet ipsum extra nature opus; sed quod educit eum de luce sua, & non de aliquo materialium principiorum. (ex mox) Ad hoc autem quod verè animæ intellectualis, siue rationalis cognoscatur origo, reuocetur ad memoriam quod supra dictum est. (& paucis interiectis) Virtute intellectus agentis prima operatio est secundum principia materiæ matris, quibus nempe gignitur anima vegetalis; & secunda operatio est intellectus eiusdem secundum ea, quæ sunt in semine patris, quibus videlicet producit anima sentiens; & terminus generationis, quo nempe procreatur anima rationalis, est secundum lucem propriam. (& adhuc infra) Ostensum est etiam per antedicta, quod substantia illa, quæ est anima hominis, partim est ab intrinseco, & partim ab extrinseco ingrediens; quia licet vegetatiuum, & sensitiuum in homine de materia educantur mediante virtute formatiua; quæ est in gutta matris, & patris; tamen hæc potentia formatiua non educeret eas hoc modo prout sunt potentie rationalis & intellectualis formæ, & substantiæ, nisi secundum quod ipsa formatiua mouetur informata ab intellectu vniuersaliter mouente in opere generationis; & ideo complementum vltimum, quod est intellectualis formæ, & substantiæ, nō per instrumentum, neque ex materiæ, sed per lucem suam influit Intellectus primæ causæ purus, & immixtus; propter quod etiam non ex præiacenti aliquo creare rationalem dicitur Deus animam; & hoc modo intellectus ingreditur in Embrionem ab extrinseco materiæ, non tantum ab extrinseco agente, quia intellectus, qui est autor naturæ, non est nisi extrinsecus naturæ nisi hoc modo, quo extrinsecum rebus dicitur quod est separatum ab eis per esse, & non commixtum cum eis; sed hoc modo a rebus generatis separatus intellectus vniuersaliter agens non distat ab eis per situm & locum; quum potius sit intimior rebus naturalibus, quam aliqua naturæ principia; nec principia naturæ aliquid agunt, vel agere possunt, nisi mota ab ipso, & informata per ipsum. Hæc igitur de origine animæ rationalis, & vnione eius cum vegetali, & sensibili, & affinitate eius cum lumine primæ causæ dicta sunt. Ex quibus aperte patet Albertum Magnum Algazeli consentire dicenti rationales animas ad mentem Aristotelis habere immortalitatem cum nouitate essendi a summo Deo. Hanc eandem sententiam Aristotelicam esse constituit Diuus Thomas, vbi scribit, [Sciendum autem est quod ab Aristotele non inuenitur dictum quod intellectus humanus sit æternus; quod tamē dicere consuevit in his quæ secundum suam opinionem semper fuerunt; dicit autem ipsum esse perpetuum; quod quidem dici potest de his, quæ semper erunt; etiam si non semper fuerunt; vnde & in XII. Metaph. quum animam intellectiuam a conditione aliarum formarum exciperet; non dixit quod hæc forma fuerit ante materiam; quod tamen Plato de Ideis dicebat; & sic videbatur conueniens materiæ, in qua loquebatur, vt aliquid tale de anima diceret; sed dixit quod manet post corpus.] Ex his omnibus ea formari potest etiam immortalitati ratio repugnans, Si anima rationalis esset immortalis; ergo præexistisset ante corporis ortum ingenerata ab æterno; sed consequens est falsum apud Aristotelem; ergo ra-

2. de gē.
an. c. 3.

1. de an.
c. 92.
2. de an.
c. 11.

Cap. 12.

2. de ori.
& nat.
an. c. 1.
cap. 5.

2. cont.
gent. c.
84.

2. Met.
c. 17.

onalis anima in Peripato non est immortalis: Con-
 sequentiam deducunt Alexandrei, dicentes omne im-
 mortale decreto Aristotelis esse ingenitum, suæ
 durationis principio carens. Assumptum ex rei na-
 tura, & ex Aristotele probant Algazeles, M. Al-
 bertus, & Diuus Thomas; Algazeles quidem, quia
 si anima præxisteret per se ab æterno ante corporis
 ortum; ergo vel unica tunc esset in mundo rationali-
 anima, vel multæ: non unica, quia in homini-
 bus non posset plurificari; in quibus certum est mul-
 tas esse animas inuicem numero distinctas, ad in-
 diuiduorum hominum multitudinem; vt notat e-
 tiam Aristoteles. Non multæ, quia multitudo
 numerica in eadem specie prouenit a varietate ac-
 cidentium in materia; vt admonet Porphyrius: modo anima separata non est materia substrata vl-
 li accidenti antequam corpori vniatur, cui copula-
 tur veluti rasa tabella, in qua nihil est scriptum
 actu; quod adnotat Aristoteles: ergo rationalis
 anima non præxitit ab æterno ante corporis ori-
 ginem de mente Aristotelis. Magnus Albertus ve-
 ro confirmat idem assumptum, quia rationalis ani-
 ma in hominis constitutione conceptui forinsecus ad-
 uenit a summo Deo producta; quod monet Aristo-
 teles alicubi statuens. Deum accendere lumen in-
 tellectus in anima; & hominem generari ab homi-
 ne, & a Solē, siue ab eo quod est omnium pri-
 mum & omnia mouens; quia scilicet in actu no-
 stræ generationis, vt parentes e semine producant
 partes vegetalem, & sentientem; ita Deus nomi-
 ne Solis velatus e sue substantiæ luce influit partem
 animæ nostræ intellectiuam in corpus embrii: sed
 quod in factum Deus influit, hoc non præxitit
 ab æterno ingenitum: ergo rationalis anima neque
 in Aristotelis doctrina ponenda est præxitisse in-
 genita ante corporis ortum ab æterno. Diuus Tho-
 mas autem idem assumptum corroborat eo quod A-
 ristoteles nusquam tribuit intellectui humano æter-
 nitatem, quæ duratio est infinita ex vtraque par-
 te; ac potissimum carens initio; sed solum illi per-
 petuitatem adscribit, quæ duratio est infinita futu-
 rum tempus respiciens: & agens Aristoteles de
 habitudine formarum ad materiam, excludens ra-
 tionalē animam a conditionibus aliarum forma-
 rum, constituit eam solam remanere post dissolu-
 tionem compositi; non autē dicit eam solam præxi-
 stere ante constitutionem compositi; quod eo loci
 facere debuisset: igitur anima rationalis Aristote-
 li non est ita immortalis, vt præxistat ab æterno
 ante corporis humani productionem ingenita. Nos
 autem hac in re, vt vltro confitemur Algazelis, Al-
 berti, & Diui Thomæ sententiam, qua constitui-
 tur anima rationalis esse immortalis non præ-
 existens ab æterno ante corpus, sed a summo Deo
 in corpus organizatum infundi nouissime creata,
 esse veritati Fidei catholicæ summæ consentaneam;
 ita eam Aristotelis opinioni consonam esse fateri
 non possumus, ob rationes ante allatas in pro-
 posito apud Alexandrum; quas non est vt nunc
 frustra repetamus hoc in loco; sat habentes Ari-
 stotelem tum absolute multis rationibus confir-
 mare omnia incorruptibilia esse ingenita; & om-
 nia quæcumque semper futura sunt in æternum, ea-
 dem semper fuisse ab æterno: tum speciatim huma-
 num intellectū esse antiquissimū ad aliarū formarū

A nostri uero discrimē; non æternū autē antiquissimū esse
 nō potest; quum eo æternū omne sit antiquius. Quare
 ad rationem immortalitati oppositam nuper effor-
 matam, concedentes Animam rationalem, quæ A-
 ristoteli est immortalis; apud eundem præxitisse
 ante corporis ortum ingenitam ab æterno; Nega-
 mus assumptum oppositum adscribens Aristoteli.
 Ad primam probationem ex Algazele deductam
 concedentes animam ab æterno præfuisse necessario
 vel unicam, vel numero multiplicatam; Vltro-
 que dantes ante corporis omnis ingressum eam
 nequiuisse præxistere unicam; Negamus ab æterno
 præfuisse non posse multas animas rationales gi-
 gnendorum hominum, potissimum ad Aristotelis
 mentem; Ad huius negati probationem conce-
 dentes animam rationalem copulari veluti rasam
 tabellam, in qua nihil sit descriptum actu; negamus
 primo numericæ multitudinis necessario causam
 esse varietatem accidentium in materia; Nam et-
 si talis varietas Porphyrio numeri multitudinem
 inuehat in eadem specie; tamen ex Aristotele
 duas & alias causas vnitatis numericæ didicimus,
 quæ non consistunt in accidentibus; vt aperte constat
 ex superioribus. Negamus secundo rationalem
 animam, antequam corpori vniatur, non esse
 materiam vlly accidenti substratam: Ad huius ne-
 gati probationem concedentes animam in nobis ef-
 se ab origine nostra veluti tabellam, in qua ni-
 hil sit scriptum actu; quod ait Aristoteles; nega-
 mus primo præter habitus notitiæ non habere pos-
 se animam corpori copulandam vllum aliud acci-
 dens; quum enim Aristoteli ad aliam formam & al-
 lia sit materia; & vniuscuiusque actus respiciat
 determinatē propriam & vniuscuiusque materiam;
 animæ antequam in sua corpora ingrediantur, sin-
 gulæ differtunt inter se numero in eadem specie per
 propriam cuiusque relationem, quæ vnaquæque de-
 terminatē respicit suum corpus induendum; quæ
 determinata relatio est accidens illius animæ peculia-
 re ac indiuiduale. Deinde vero dicimus inproposi-
 to rationalem animam spectari posse tum antequam
 corpori vniatur; tum in ipsomet actu vnionis cum
 corpore; tum demum post actum talis vnionis: por-
 ro antequam vniatur, quum Aristoteli melius esse
 habeat extra corpus, quam in corpore noster intelle-
 ctus; & perfectio intellectus humani sit intelligere,
 ac scire; necessario dicendum est animam rationalem
 ante corporis contactum habere cognitionis habitus
 per actus intellectuum conquisitos; quibus variæ a-
 nimæ numero distingui possunt in eadem specie.
 Dum vero talis anima corpori copulatur in hominis
 constitutione; quum talis coniunctio fiat cum grandi
 mutatione animæ, quæ ex esse optimo trāsmutatur ad
 esse non ita bonū; ex esse penitus intelligibili & imma-
 teriali atque totali trāsmutatur ad esse quoquoque pa-
 tito sensibile, saltem per accidens, & materiale, atque
 partiale; quando per magnam mutationem habitus
 abolentur, vt docet Aristoteles: hinc factum est vt
 intellectus humanus in hominis generatione dū fa-
 ctui coniungitur, amittat omnes pristinos habitus
 quarumcumque cognitionum; & proinde statim
 vnitus materiæ in nobis insit veluti rasa tabella,
 in qua nihil sit actu descriptum; vt recte monet
 Aristoteles; nunc enim ea dicens Magister considerat
 animam rationalem in humano corpore degentem;
 quip-

quippe tunc Naturalem Philosophum agit, qui formas considerat solum in materia degentes, prout in materia sunt. Ad secundam probationem a Magno Alberto petitam concedentes animam rationalem in hominis procreatione forinsecus aduenire conceptui a summo Deo, qui proinde ab Aristotele dicatur tum accendere lumen intellectus in anima, tum veluti Solem incorporeum generare hominem: Negamus Aristotelem velle aut opinari Deum in hominis productione rationalem animam de nouo creare; nam Aristoteles puro naturæ lumine fretus creationem agnoscere non potuit; vt late demonstraui in opere De spontaneo viuientium ortu: Animæ vero rationales in mundo intelligibili, & in Deo ipso existentes, in quo sunt omnia decreto Aristotelis, in hominis procreatione corpori accedentes, a Deo in anima humana dicuntur accendi, vt a corporeo Sole radij quidam spirituales in corporibus, quæ subinde gignuntur, fieri & accendi videntur: Quare Deus hominem generat, cui tribuit partem animæ intellectricem, non quidem ad aures Aristotelis a se de nouo creatâ, sed in se ab æterno conseruatam, ac dependentem: Veritatem enim Orthodoxæ fidei, Magno Alberto perspectam in proposito, non potuit Aristoteles puris naturæ viribus assequi. Ad tertiam probationem a Diuo Thoma desumptam, quoad primam partem concedentes Aristotelem tribuisse rationali animæ, humanoque intellectui perpetuitatem; Negamus primo Aristotelem nunquam tribuisse intellectui humano æternitatem; quam ipse putat esse in ijs, quæ semper ab æterno fuerunt: tum quia clare Magister ait intellectum humanum a corpore separatum habere esse optimum, & sic ipsam sui ipsius intellectionem per totum æternum se habere: tum quia perspicuis verbis asserit Aristoteles intellectum humanum esse antiquissimum; quod verum non esset, nisi ea æternitate polleret, qua semper fuisset. Negamus secundo perpetuitatem ab Aristotele non dici de ijs, quæ semper fuerint, sed solum de ijs, quæ semper futura sunt: tum quia dicens intellectum in nobis esse, perpetuum & immortalem; quæ immortalitas proprie conueniat viuentibus, quæ semper futura sunt; si perpetuitas consimiliter durationem significaret solum infinitam a parte post; frustra Magister adiecisset intellectum esse immortalem, vbi nouissime dixerat eum esse perpetuum: quæ nota inuenda non est Aristoteli Scriptorum omnium breuiloquentissimo: tum quia non magis perpetuum esse coarctari debet ad ea, quæ semper futura sunt, quam immortale esse; sed immortale esse Aristoteles attribuit ijs, quæ sunt æterna, carentiaque durationis principio pariter, ac fine; igitur perpetuitas conditio est rerum æternarum ab vtraque parte; quæ nihilominus perpetua dicenda sunt, ac immortalia dicantur Aristoteli; qui Mundum, & Motum vniuersi nuncupat immortalem, quem semper fuisse, ac semper futurum esse testatur; quique omne tempus, ac infinitatem continens æuum esse ab eo quod sit semper sumpta denominatione immortale dicit: qui deorum celeste corpus perpetuum appellat, cui æternitatem ab omni parte conciliat. Quoad secundam partem instantiæ Diui Thomæ dicimus Aristotelem dum eximit intellectum humanum a conditione aliarum formarum, dicēs eum remanere post hominis dissolutionem, non adiecisse illum præfuisse ante hominis con-

stitutionem; ne redundaret in superuacaneis; qui olim sat superque probauerat: omne incorruptibile esse, pariter ingenitum; & speciatim humanum intellectum esse antiquissimum. Sed hac de re late superius.

Septima sententia Olympiodori constituentis animam rationalem esse immortalem, sed Aristotelem non posse talem immortalitatem tueri, quia cum mundi æternitate inuehit infinitatem in actu, Aristotelis vbique negatam: vnde soluitur mortalitatis ratio quinquagesima nona ab Alexandreis, & alijs demonstrata. Cap. LX.

IN hac de Rationalium Animorum æuo difficillima contemplatione, lustrato iam frustra apud Græcos Arabes & Latinos Peripateticorum Lyceo, Academicorum æge nunc Ludos ingrediamur, Stoicorum Scholas, & Epicureorum Gymnasia mox adituri, si forte apud alienos Aristotelis opinionem assequi valeamus. Porro Academicos inter vnus Olympiodorus grauissimus Plonicus, idemque Peripateticus illustris, vt obseruat etiam Clarissimus Gianinius, in Commentario suo ad Phædonem Platonis asserit Aristotelem in hanc opinionem descendisse, quod anima sit mortalis; ne, quum persuasum haberet mundum æternitate contineri, & inter fabulas poneret Pythagoricam animarum in diuersa corpora transmigrationem, necesse haberet amplecti infinitam animarum multitudinem actu in rerum vniuersitate constantem. Vnde talis ratio necitur, Si rationales animæ multiplicatæ forent ad numerum indiuiduorum hominum, & immortales; quum iam hætenus ab æternitate, qua mundum durauisse censuit Aristoteles, infiniti homines obierint in vniuerso, etsi mensibus singulis vnus homo interijisset in toto mundo; planè nunc actu forent infinitæ numero rationales animæ separatæ; infinitis iam mensibus elapsis ab æterna mundi hucusque duratione: Sed Aristoteles passim vbique negat infinitum in actu, qui Pythagoricis non concedit animarum de vno corpore in aliud transmigrationem: ergo rationales animas Aristoteles in Peripato non concedit, aut defendere potest esse immortales. Peruicax argumentum, ab Alexandreis putatum insolubile, a Diuo Thoma contestatum difficile, atque a varijs varia ratione tractatum. Et nos quidem alibi De Vita tractantes hoc argumentum fuscè discussimus; præstat autem & nunc in proprio loco eundem lapidem voluere alia nunc referentes ab ijs, quæ ibi proposuimus, eo loci a diligentibus Lectoribus videnda, hic a nobis incassum non repetenda. Certum est ponenti mundi æternitatem cum animarum immortalitate, ac neganti Pythagoricam transmigrationem, necessarium esse admittere infinitas numero animas actu separatas a corporibus hominum iam defunctorum in vniuerso: Sed primo disputationis gratia negare possumus, quod Olympiodorus pro aperto & indubitato sumit, Aristotelem absolute censuisse mundum esse ab æterno sine vlla hæsitazione, quia etsi in octavo Physicorum eam confirmare videatur, veluti

medium sibi opportunum ad indagandā naturā Primi Motoris; quæ maxime elucescit ex mundi, & motus æternitate; tamen alibi clare constituitur. Quæstionem vtrum mundus sit æternus, an non, esse problema neutrum, de quo neutro modo opinamur, quia veluti superans humanum ingenium non habet certam rationem qua demonstraretur; ait enim Aristoteles, [Sunt autem problemata neutra & de quibus contrarij sunt syllogismi; Dubitationem enim habent, vtrum sic se habent, an non sic; eo quod de vtrisque sunt rationes suasibiles; & de quibus rationem non habemus; quum sint magna; difficile arbitantes esse propter quid assiggnare; vt vtrum mundus sit æternus, aut non. nam huiusmodi quæret aliquis. Problemata ergo, & propositiones (vt dictum est) determinata sint.] Quam sententiam vel ipsemet Alexander amplectitur in horum verborum explicatione scribēs, [Dicit autem Dialectica esse problemata etiam ea, de quibus non habemus aliquam rationem & syllogismum, vtrum sic se habeant, vel non; quum sint magna, & digna cognitione, & profecto ignorata, & habeant quasdam rationes; nam parua negligimus, quia nec principio sunt digna quæstione, & cognitione: Exemplum autem hoc evidens ipse ponit ipsorum, quæ sunt magna, ac digna cognitione; sed dubia, & quæsitæ, quia non habent de ipsis syllogismum demonstratiuum, id est demonstrationem, sicuti se habet, vtrum mūdus æternus sit, vel non; nam cur sit sempiternus, difficile est scire, & dignum inquisitione. Rursus qui quærit, Vtrum mundus sphericus, nec ne; vel anima immortalis, nec ne. (& paullo post) Neutro modo igitur plures opinantur, de quo neutri parti contradictionis habent consensum, & probationem; vt in naturalibus si mundus sit infinitus, nec ne; atque si sphericus, vel nō; si anima immortalis in hominibus, rationalibusque.] Vnde ad argumentum Olympiodori, tantopere ab Alexandreis celebratum, ex Alexandri sententia facile respondere possumus in Peripato negantes mundi æternitatem: ad probationem ex Aristotele petitam ait Aristoteles, & post eum Alexander argumenta, quibus videtur ostendi perennitas, æternitasque mundi, non esse demonstratiua, & necessaria, sed probabilia, & solubilia; quin vt inquit ipsemet Aristoteles, esse rationes suasibiles, quæ in eodem proposito syllogismos habent contrarium probantes æqualis roboris. Constat ex hoc loco Alexandrū de mortalitate rationalis animæ non ita firmam habere sententiam; quum hoc loco inter problemata neutra recenscat, vtrum anima sit immortalis, nec ne, cum problemate de Mundi æternitate, ac rotunditate. Diuus Thomas huic theoricæ manus dedisse videtur, dum inquit ex hoc argumento nullam eos pari angustiam, qui ponunt mundum incepisse: qui tamen vir sublimis de vera solutione peripatetica nuper ambigebat, inquiēs [Quomodo autem hæc Aristoteles solueret, a nobis sciri nō potest, quia illam partem Metaphysicæ non habemus, quam fecit de substantijs separatis; dicit enim Philosophus in secundo Physicorum quod de formis, quæ sunt separatæ, in materia autem, in quantum sunt separabiles, cōsiderare est opus Philosophiæ primæ.] Romanus Egidius, a quo nō recedit Dādinus, asserit hoc argumentum de numero animarum actu infinito fuisse nouum; quia sic minime de mundi æternitate cogitauisset. Sed nos potius dicimus eum, qui ponit æternitatem mundi esse problema neutrum suasibilibus

rationibus innixum, arbitrari hoc argumentum esse dialecticum, & sine vlla necessitate solubile; proptereaque ipsum agnoscens Aristoteles tamquam solubile, ac non necessarium negligere potuit. & Dandinus aliam excogitauit solutionē asserens animarum separatarum numerum non esse simpliciter infinitum actu, sed ex vna parte tantum, nimirum a parte ante; quum assidue procreentur animæ in ortu hominum; Aristotelem autem negare numerum infinitum simpliciter omni ex parte: Ceterum nos hanc explicationem dare non possumus in Peripato, quia Magister intellectum humanum ponit antiquissimum: & quia numerus animarum hætenus per mortem hominum a corpore separatarum nihilominus esset actu infinitus absolute. Nonnullis placuit Aristotelem posuisse determinatum numerum animarum, quæ a corporibus separatæ, denuo in noua corpora transmigrarent: Sed hanc Pythagoricorum metempsychosim a Platone receptam Aristoteles a pertissime respuit, & Peripateticis omnibus interdixit. Supracitatus Dandinus Iulio Cæsari Lagallæ, qui de hoc argumento immortalitatis in Peripato nouissime bene meritus est, persuasit duplicem esse multitudinem; vnā quidem in genere quanti, quæ propriè dicitur numerus, & competit rebus materialibus, & Aristoteli censetur esse numerabilis, & actu finita; sed aliam esse multitudinem transcendentalem, quæ rebus conuenit immaterialibus, & propriè non est finita, nec infinita; quæ duo sunt attributa quanti. Nos autem hæc recipere non possumus, quia licet Aristoteles rebus immaterialibus neget quantitatem continuam; ijs tamen discretam non interdicit, quæ numerus est, non solum dum admonet tot esse numero substantias separatas immobiles, quot sunt motus ætherei, quotque sunt orbis cælestes ab eis mobiles; sed etiam dum confitetur, atque demonstrat esse vnum numero, & specie cælum, siue mundum, non autem plures numero in eadem specie, sicuti sunt homines; quia primum quod quid est est vnum numero pariter ac specie; vbi clare supponit eandem multitudinem genere conuenire materialibus, & immaterialibus. Nec satis viri præclari doctrinam fouet Aristoteles tum asserens multitudinem immaterialiū esse extra cælum, vbi non est locus, neque tempus, neque corpus, neque motus; quæ omnia sunt de genere quanti: quoniam ea multitudo quantitas est terminata; terminatur enim prima vnitatem, quæ Deus est primum ens, atque postrema vnitatem, quæ infima est substantiarum separatarum: quum etenim tales substantias inuicem dispositas & ordinatas ibi constituat Aristoteles, eas non infinitas existimat, qui apud Simplicium infinitorum ordinem nullum esse decernit. Quin si sunt actu infinite; iam non vere dicit vir egregius, in separatis a materia multitudinem esse sine quantitate, nec finitam, nec infinitam. Tum etiam statuens multitudinem finitam esse numerum; & multitudinem esse quantum, si numerabilis est; quia tunc multitudinem specierum indicat, non indiuiduorum: Porphyrius enim species rerum finitas esse monet, atque a scientia considerari; sed indiuiduorum multitudinem infinitam esse, nec sub scientiā cadere. Multitudo quoque infinita numerabilis est in infinitum Aristotele doctore, qui nō solum eam numerationem appellat transitum, inconsummabilem; sed etiam determinat infinitum illud esse, cuius secundum quantitatem accipienti semper est aliquid accipere

† r. top.
--p. 9.

† vide li.
4. c. 105

• Opusc.
de vnit.
intel. cō
rr. Auer.
in f.

ft. 26.

23. de 22
P. 182

61. de 22
t. 61.

12. de 22
t. 41. 53.
k de im.
anc. 16.

8. Phys.
t. 72.
& seqq.
108. Phys.
t. 48.
12. Met.
t. 42. &
seqq.
112. Met.
t. 49.

1. ex l. 2
100.

12. Phys.
c. 58.
93. c. 12.
24.
95. Met.
t. 18.

cap. de
spec.

11. Met.
su. 4. c.
2.
93. Phys.
t. 63.

cipere extra; quæ acceptio in numeris est numeratio. Sed omnium optimè respondet Olympiodoro Princeps Arabum Auicennas, & Algazeles in Peripato, qui statuunt Aristotelem negare infinitam actû multitudinem rerum materialium & corporearum; non autem rerum immaterialium; cuiusmodi sunt rationales animæ a corpore separatæ: De sententia quidem Auicennæ præclarum testimonium perhibet Auerroes dum ait, [* Etiam impossibilitas reperiendi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora; & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Auicenna tantum; alij vero omnes non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat; & non conuenit radici suarum radicum; & est ex rebus vanis; nam Philosophi denegat infinitum in actu, seu corpus, seu non corpus; quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito: Auicenna autem intendit blandiri vulgo in eo, in quo alij ueti sunt audire de anima.] De sententia vero Algazelis triplex habemus testimonium; primum, quidē ab eodem Auerroes paullo antea dicente, [* Sermo autē Algazelis postea quod nos dicimus eis quod non est falsum secundum radices vestras ponere entia præsentia eadem in esse, diuersa tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animæ hominū separatæ a corporibus hora mortis; quæ sunt entia non denominata, nec paria, nec imparia.] Secundum vero legitur apud Diuum Thomam tribus in locis, & vnus est etiā Auicennæ opinionem complectens, ubi scribit in hanc sententiam, [Quidam vero omnia prædicta euitantes dixerunt non esse inconueniens animas separatæ actu existere infinitas; esse enim infinitum actu in his, quæ non habent adinuicem ordinem, est esse in finitum per accidens; quod ponere non reputant inconueniens; & est positio Auicennæ, & Algazelis. (Alter locus est, ubi notat Diuus Thomas hanc theoriam,) * Ad hanc autem obiectionem sic respondent Algazel in sua ^b Metaphysica; dicit enim quod in quocumque fuerit vnum istorum sine alio, id est quantitas, vel multitudo sine ordine, infinitas non remouebitur ab eo, sicut a motu cæli. (Et postea subdit Algazeles.) Similiter etiam animas humanas, quæ sunt separabiles a corporibus per mortem concedimus esse infinitas numero, quamuis habeant esse simul; quoniam nō est inter eas ordinatio naturalis, qua remota desinant esse animæ, eo quod nullæ earum sint causæ alijs; sed simul sunt sine prius, & posterius, & natura, & situ: Non enim intelligitur in eis prius & posterius secundum naturam, nisi secundum tempus creationis: In essentijs autem earum, secundum quod sunt essentiæ, non est ordinatio villo modo; sed sunt æquales in esse; e contrario spacijs, & corporibus; causæ, & causato. Sed quod possibile est animas non habere finem, & motus non habere initium posterius dicemus, & quæcumque inducuntur in probationibus eorum. (Tertius locus est, ubi Diuus Thomas asserit) * Auicennas, & Algazel dixerūt quod impossibile est esse multitudinem actû infinitam per se: sed infinitam per accidens multitudinem esse, non est impossibile. (Tertium testimonium legimus nos ipsi apud eundem Algazelem in eodem loco ab initio capitis in hæc verba;) Ens diuiditur in finitū, & infinitū; infinitū vero dicitur quatuor modis; quorum duo non sunt; duos vero esse argumento deprehenditur: dicitur enim quod motus cæli non habet finem, scilicet

A quod non habet principium; & hoc iam deprehenditur argumento; Dicitur etiam quod animæ humanæ, quæ separantur a corporibus, sunt infinitæ; hoc autem necessario verum est, si remoueaturs finitas a tempore, & a motu cæli, quod est remotio inceptionis. Tertius, ut quum dicitur corpus, & spatia infinita a superius vsque inferius: sed hoc falsum est. Quartus, ut quum dicitur quod causæ sunt infinitæ, eo quod res habet causam, & causa habet causam; & sic non peruenitur ad primam causam, quæ non habet causam; sed hoc quoque falsum est.] Sic ergo multitudo actû infinita rerum immaterialium & intelligibilium incorporearumque esse potest, materialium sensibilibus & corporearum esse non potest. Quam solutionem accipio, non ab Auicenna, nec ab Algazele, sed ab Aristotele ipso, qui de infinito ex professo peragens, hanc sententiam protulit, [* Sed fortasse hæc quidem vniuersalis quæstio magis, si cōtingit infinitum & in Mathematicis esse, & in intelligibilibus, & in ijs, quæ nullam habent magnitudinem: Nos autem consideramus de sensibilibus, ac de ijs, quorum facimus scientiam, utrū in illis est, an non est corpus infinitum in augmentū.] Admonet igitur hic Aristoteles aperte, se non negare infinitum actu absolute, sed solum in rebus sensibilibus, & omnino in corporibus naturalibus: in mathematicis vero, in intelligibilibus, & in ijs, quæ nullam habent magnitudinem, ait se non negare infinitum in actu: Quin & Aristot. alibi quoque dedit opera de infinito tractans, ipsum actu negat solum corporibus & rebus materialibus ac magnitudinem habentibus, nulla prorsus mentione facta de rebus immaterialibus & intelligibilibus & magnitudinis expertibus. Et certe in mathematicis numerus numerans in abstracto est actu infinitus, cuius secundum quantitatem accipienti / semper est extra suscipere aliquid, quodque transitum, habet inconsummabilem. In intelligibilibus etiam est infinitum actu, quia motrices cælorum mentes, seu cælis assistentes Intelligentiæ, cognitionem distinctam omnium a se prius editarum circulationum habentes, quum obliuioni obnoxie non sint, stante mundi æternitate in Peripato, singulæ conseruant infinitas actu notiones infinitarum reuolutionum ab æterno sibi hucusque factarum; quod in Opere ^b De Vita latius ostendimus. In ijs item, quæ nullam habent magnitudinem, quæ sunt animæ rationales Aristoteli ab humanis corporibus mortuorum hactenus separatæ, numerus infinitus est, mundi posita perpetuitate transacta. Nec obest Pomponatij, & aliorum Alexandreorum instantia, tum quod rationes Aristotelis negantes infinitum actu militent etiam in rebus materiam non habentibus; tum quod Aristoteles ipse non vno in loco neget infinitum rebus & immaterialibus: tum quod species numeri nulla possit esse infinita; quia quum genus sit maius sua specie, daretur maius infinito; quod falsum esse monet Auerroes. Nam ad primam obiectionem satis Aristoteles ipse, respondet * in verbis nuper allatis, explicans argumenta sua in Physicis adducta tollere infinitatem solum sensibilibus rebus & materialibus, corporibusque physicis; non autem rebus mathematicis, immaterialibus, aut intelligibilibus, magnitudineque carētibus; quæ sunt substantiæ metaphysicæ, ut animæ rationales a corporis coniugio separatæ. Ad alteram oppositionē dicimus Aristotelem, negare infinitatem actualem ijs substantijs separatjs, quæ nomine Primi Motoris appellat-

3. Phys.
c. 39.

1. Meta.
sum. 4.
cap. 2.

3. Phys.
c. 63.
11. Met.
su. 4.
cap. 2.

1. Lib. 3.
cap. 22.

defens
cap. 24.

8. Phys.
c. 48.
11. Meta.
sum. 4.
cap. 2.

3. Phys.
c. 41.
1. de it.
Alg.
1. Phys.
c. 39.

8. Phys.
c. 45.

pellataz multiplicantur ad numerum orbium celestium; quia si motores abstracti sint actu infiniti, ne illorum quispiam otiosus torpeat in natura rerum, oporteret esse corpora mobilia numero quoque infinita; quod quum aperte negauerit, olim Aristoteles; ideo nunc etiam negat esse substantias abstractas motrices numero infinitas actu; quæ non omnino sunt absque magnitudine, licet enim sint absque magnitudine, a qua pendeant in esse; non tamen sunt absque magnitudine, cui assistant, & quam in orbem mundi centro conuoluant; quippe motores non sunt absque mobilibus: quæ corpora sunt, & magnitudines, ut ait Aristoteles; animæ vero rationales a corpore separatæ degentes sunt omnino sine magnitudine; ac proinde possunt esse numero infinitæ. Ad tertiâ instantiam cōcedentes Aristotelem negare Pythagoricis infinitum actu, quod sit principium rerum, & formaliter substantia sine quantitate; Negamus animas a corporibus defunctorum hominum egressas, quæ sunt extra rationem principij Pythagorici, & substantiæ numerabiles, seu numerum, atque adeo quantitatem discretam habentes inconsummabilem, comprehendere sub hoc infinito, quod Aristoteles negat Pythagoricis. Ad quartam obiectionem concedentes genus esse maius sua specie; negamus primum infinito nihil esse maius absolute; licet enim nihil sit maius infinito secundum amplitudinem, seu secundum materiam; nihil tamen vetat infinito aliquid esse maius secundum formam: est enim genus formaliter acceptum maioris amplitudinis quam sit unaquæque suarum specierum; at materialiter intra sui ambitum non continet plura indiuidua, quam quælibet species, quæ infinita singularia comprehendit. Secundo monemus infinito comparari posse tum quid eiusdem generis, & ordinis; tum etiam diuersi generis, & alterius ordinis: si quidem agamus de infinito eiusdem generis, & ordinis; certe nihil maius est infinito; ut infinito secundum molem nihil est maius secundum molem; infinito secundum numerum nihil est maius secundum numerum; ita ut nihil maius sit infinito ea ratione, quæ infinitum est: at si sermo sit de infinito diuersi ordinis, varijque generis, nihil est inconueniens alterum altero maius esse; sic infinitum corpus apud mathematicos maius est infinita linea, quia simpliciter corpus est essentialiter maius linea. Dicimus tertio separatæ animas a corpore post mortem hominum contineri numero non vtrinque infinito, sed ex altera parte tantum; nimirum ex anteriori, superioriue; quia non est determinare primam animam separatam a corpore in mundi æternitate Peripatetica; sed a parte inferiori numerus animarum a corpore per mortem separatæ finitus est, quia semper licet in mundo determinare ultimo separatam animam, hominis nempe ultimo defuncti: Quare ut inconueniens est dari maius infinito ex vtraque parte, quod est infinitum simpliciter; ita sine villo absurdo quotidie datur maius infinito secundum quid, nimirum ex altera parte tantum; quia tale infinitum ex ea parte, quæ terminatum est, augeri potest; vnde circulationes æternæ in hanc vsque diem in celo peractæ maiori multitudine continentur, quam circulationes æternæ actæ vsque in annum elapsam; licet vtræque multitudes infinitæ sint. Sic absurdum non est numero infinito separatæ per hominum mortem animarum crastinas adiungi, & numerum infinitum

Augeri, ac maiorem fieri; quod enim multitudini circulationum infinitæ non repugnat, cur id infinito animarum numero repugnare debeat?

Octaua opinio mortalitatis apud Stoicos recensetur; & ostenditur non destrui rationalis anima immortalitatem eo quod parentes gignant filios sibi similes ingenio. vnde tollitur mortalitatis ratio sexagesima, a Panætio vulgata. Cap. LXI.

Peripateticorum, & Academicorum Scholis antea rimatis, præstat nunc animorum immortalitatem scrutantes etiam Stoicorum Gymnasia percurrere. Quæ quidem in re Panætius ut Platoni, sic & Aristoteli, de rationalis animæ immortalitate differenti non adhæsit, sed apertissime repugnauit; quod tum antiquus Epigrammatarius in Anthologia testatur, epigramma conscribens in Phædonem Dialogum Platonis corruptum a Panætio, his notis,

Si me Plato non scripsit, duo fuerunt Platones, Socraticorum colloquiorum flores omnes fero.

Sed corruptum me fecit Panætius: qui sanè ausus est Et animam mortalem, & me nothum facere,

Aliter ita vertebat Sabeus,

Si Plato non me edit, gemini illuxere Platones, Socratici flores Colloquij ipse fero:

Me nothum at effecit Panætius, interiturum

Hic animam est passus, meque nothum facere.

tum etiam Marcus Tullius inquit, [Credamus igitur Panætio a Platone dissentienti; quem enim omnibus locis diuinum, quem sapientissimum, quem sanctissimum, quem Homerum Philosophorum appellat; huius hanc unam sententiam de immortalitate animorum non probat; vult enim (quod nemo negat) quicquid natura sit, interire; nasci autem animos; quod declarat eorum similitudo, qui procreantur; quæ etiam in ingenijs, non solum in corporibus appareat.] Quam rationem accepit etiam Lucretius, aiens,

Nunc age natiuos animantibus, & mortaleis

Esse animos, animasque leueis, ut noscere possis;

Conquisita diu, dulcique reperta labore

Digna tua pergam disponere carmina vita.

Et multo postea & dicens,

E Quo genere in primis animi natura reperta est,

Natiuo primum consistere corpore creta;

Nec posse incolumis magnum durare per æuum.

Quos in hac parte, Tholofanus ait, imitatus videtur Tertullianus, existimans animas filiorum abscindi ex parentum anima aliquo modo. Iisdem ad stipulari videatur Horatius inquit,

Fortes creantur fortibus, & bonis.

Quin & Terentius, dum inquit,

Id quod est consimilis moribus

Facile conuincens ex te natum; nam tui similis est probe

Nam illi nihil vitij est relictum, quin id iridem sit tibi:

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Nos autem huic rationi, præterea, quæ adductum apud Alexandrum notauimus, concedentes in Peripatetico quicquid natum est, interire; negamus animas rationales ortui obnoxias esse, quas immortales esse, cum Platone profitetur Aristoteles, & ingenitas ab æterno consistere: Ad probationem petitam ex similitu-

multitudinem filiorum cum parentibus, non solum in corporibus, verum etiam in moribus & ingenio; primum negamus filios parentibus ingenio, & animo similes oriri simpliciter; quia plerumque contingit oppositum; quamobrem in Prouerbum cessit antiquitus [Virorum Heroum filij noxæ:] manet & hodie vulgatus iocus [ex sapientissimis patribus stultissimos propagari liberos.] Quod & Aristoteles profitetur inquit, ut plurimum filios esse degeneres a virtute parentum; licet aliquando etiam reperiantur generosi; ait enim [Nobile enim id est, quod ex bono prodiit genere; generosum autem, quod non a sua natura degenerauit.] Et clarius alibi, dum inquit, [E]st autem nobile secundum virtutem generis; generosum vero secundum quod non recedit a natura; quod non contingit ut plurimum nobilibus; sed multi humiles, atque deiectioni sunt; est autem & in virorum generibus fertilitas quadam, sicut in agris aliquando; ac interdum si genus bonum fuerit, viri præstantes generantur: Rursumque genus deiectioni; deueniunt autem ingeniosa quidem genera in mores furiosos magis; ut qui ab Alcibiade, quique a superiore Dionysio sunt: quieta vero in segnitiam; veluti qui a Cimone, Pericle, ac Socrate sunt.] Quin & Homerus inquit paucissimos esse filios, qui patribus similes sint, & maiori ex parte deteriores esse; ait autem,

1. hist.
cap. 1.

2. Rhet.
cap. 15.

3. Ody.
275.

Lib. 3.
Ode. 6.

16. de im.
an. c. 6.

Lib. 3.

Apoph.

1. de an.
l. 34.

1. Cap.
15.

2. de an.
l. 94.

4. Car.
ode. 4.

A

B

C

E

F

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in iuuentis, est in equis patrum
Virtus; nec imbellem feroces

Progenerant Aquilæ Columbæ

tum maxime quia filij a parentibus educantur in eodem genere studij; educatio enim maximam vim habet in morum similitudine comparanda; quod experimento compertissimum est, ab Aristotele comprobatum, & a Sophocle in Aiace flagellifero notatum,

Leua puerum, leua; non enim expauescet

Intuens hanc recentem pecorum cædem;

Si quidem vere meus est a paterna origine;

Sed statim a primis annis in mores patrios

Erudiri ipsum conuenit, & similem fieri naturæ.

Quo nomine cecinit etiam Euripides,

Quam verum est hoc dictum,

Ex bonis viris liberos gigni bonos.

Morum igitur, & ingeniorum similitudo non arguit animam rationalem filiorum ab intellectu parentum progenerari, secus atque Panætius existimauerit.

1. Polit.
cap. 2.
& seq.
2. Verf.
546.

1. In Ale.
mæone.

Dolores animi, & morbos non arguere illius mortalitatem. unde soluitur mortalitatis ratio sexagesima prima, & Panætio quoque proposita. Cap. LXII.

Alteram autem affert mortalitatis rationem Panætius, ut ait Marcus Tullius, inquit, [Nihil esse quod doleat, quin id egrum esse quoque possit: quod autem in morbum cadat, id etiam interitum: dolere autem animos; ergo etiam interire.] Quo argumento & Lucretius itidem utitur asserens,

1. Tull.
qu.

Huc accedit, uti videamus, corpus ut ipsum
Suscipere immane morbos, durumque dolorem;
Sic animum curas acris, luctumque, metumque;

Lib. 3.

Quare participem leti quoque conuenit esse;

Et ibidem mox addit idem Lucretius,

Quin etiam morbis in corporis auius errat

Sepe animus; dementit enim, deliræque fatur;

Interdumque graui lethargo fertur in altum

Æternumque soporem, oculis, nutuque cadentis.

Vnde neque exaudit voces, neque noscere voltus

Illorum potis est, ad vitam qui reuocantes

Circumstant, lacrymis roantes ora, genasque;

Quare animum quoque dissolui fateare necesse est:

Quando quidem penetrant in eum contagia morbis

Nam dolor, ac morbus leti fabricator uterque est:

Multorum exitio perdocti quod sumus ante.

Vnde sic ratio formatur, Omne quod patitur dolor,

est morbis obnoxium, & mortale; nam dolor est morbi symptoma; & morborum finis est interitus: sed anima rationalis ac omnino intellectus humanus dolo-

rem patitur, & morbos; quod monet etiam Aristoteles aperte constituens, homines multa peragere sensu ductos, & imaginatione, [quia obruitur aliquando intellectus passione, aut agitudine, aut somno.] Nos autem huic rationi occurrentes, primum disputationi concedimus omne doloribus & morbis obnoxium, esse mortale; negamus animam rationalem, & intellectum dolere, ac morbos perpeti; quia Stoicorum animus, inter quos numeratur Panætius, nullo dolore concutitur, nullo metu premitur, nullaque mordaci cura vexatur; sed hæc passiones sunt partis sensualis animæ; quam vltro confitemur esse mortalem. Quam

2. de an.
l. 162.

soluti.

solutionem hausimus ex Epicteti Stoici Enchiridio. Similiter infitiamur animam rationalem in morbis affici; quod ante nos Aristoteles pernegauit asserens [Intellectum non labefactari ab ea, quæ in senio est, debilitate; nam senium non est quia sustinuit aliquid anima; sed id, in quo; sicut in ebrietatibus, & morbis.]

d. 1. de an.
c. 65.

Lib. 2.
cap. 72.

f. de an.
l. 12. 13.

g. 1. de an.
l. 162.
h. 1. de an.
l. 65.

i. Cap. 7.
33.

k. 1. de an.
l. 65.
2. de gen.
c. 45.

l. 1. Ethic.
c. 11. 12.

Quæ latè declaratur inferius; ubi probatur, a morbis non affici mentem, sed animæ partem sensualem, vegetalemque, seu potius totum compositum ex anima & corpore; quum vere sint affectiones corporeæ, seu communes animæ & corpori; sufficit autem ad animæ immortalitatem adstruendam Aristoteli, quod animæ sit aliqua passio, & operatio propria; licet multas alias habeat corpori communes. Ad negati confirmationem ex Aristotele petitam, respondemus ex eodem Aristotele intellectum aliquando passione obrui, & ægritudine, non quia ipse per se morbo, & dolore afficiatur; sed quia patiens corpus animatum, in quo est intellectus, mentem habet sibi compatiendam ea passione, qua impeditur quominus possit operari, salua tamen semper eius incorruptibilitate; ut Luna in eclipsi dicitur obrui, quæ tamè est incorruptibilis. Verum hac de re fuse superius. Deinde vero concedentes intellectricem animam dolore, ac ægritudine lædi posse; Negamus omne dolorem patiens esse mortale, & omne morbum sustinens esse corruptibile: Ad probationem dicimus, duplex esse tum doloris, tum morbi genus; nam aliud est dolor corporeus ad sensum tactus attinens, qui est vniuoce dolor; aliud est dolor animi, qui potius tristitia, mœrorque nuncupatur, & est æquiuoce dolor: Consimiliter aliud est morbus corporeus, qui est affectio totius compositi viuentis; & vniuocè, seu proprie morbus; aliud est morbus animi; qui proprie dicitur habitus vitij, & est æquiuoce morbus; atque ut morbum corporeum plerumque sequitur dolor corporalis; ita vitium, morbum animi æquiuocè dictum, consequitur pœnitentia, ac metus, & mœstitia, veluti symptoma: Quare concedentes Omne dolorem sustinens corporalem, morbumque corporeum patiens esse mortale; Negamus primo, quod facit etiam Aristoteles, animam rationalem perpeti passiones corporeas, ac dolorem, morbumue proprie ac vniuocè dictum. Negamus deinde omne patiens ægritudinē, ac tristitiam, & omnino passionem incorpoream esse mortale; nam ex Aristotele didicimus mortuorum alios esse felices immutabiliter, & alios pariter immutabiliter infelices; licet vtrique, a miserijs, & fortunis amicorum & affinium in vitijs agentium aliquo modo afficiantur: non est autem talis affectio sine mœrore: Quin & immutabilis infelicitas nihil est aliud, quam vita perennis cum tristitia, summoque mœrore.

Nona Sententia mortalitatis animæ rationalis ab Epicureis contestata perpenditur; & ostenditur immortalitatem humani animi non lædi eo quod actio mentis cum corpore videatur adulescere, ac fatiscere. Unde tollitur mortalitatis ratio sexagesima secunda, a Lucretio prius allata. Cap. LXIII.

Post Peripateticorum, Academicorum, & Stoicorum Scholas, vltimo loco tandem ad eundem nobis restant Epicureorum Causæ; quas in proposito nobis aperit

A Epicurens ille Lucretius, acerrimus immortalitatis hostis, multa mortalitatis afferens argumenta; quorum vnum his comprehensum est metris,

Præterea gigni pariter cum corpore, & vna
Crescere sentimus; pariterque senescere mentem:
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic animi sequitur sententia tenuis:
Inde, ubi robustis adoleuit viribus ætas;
Consilium quoque maius, & acutior est animi vis:
Post, ubi iam validis quassatum est viribus æui
Corpus; & obtusis ceciderunt viribus artus;
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque;
Omnia deficiunt, atque vno tempore defunt:
Ergo dissolui quoque conuenit omnem animam
Naturam, ceu fumus in altis aeris auras;
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Crescere, & (vt docui) simul æuo fessa fatiscit.

& mox;
Vis animi pariter crescit cum corpore toto;
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Non fugient; quod si iam fit; fateare necesse est
Mortalem esse animam; quoniam mutata per artus
Tantopere amittit vitam, sensumque priorem.

C Quam rationem Antipater etiam Medicus illustris olim afferrebat, vt retulit Eustathius apud Homerum; eandemque complectitur Arnobius inquiens; Ipse denique animus, qui immortalis a vobis, & Deus esse narratur, cur in ægris, æger sit, in infantibus stolidus, in senectute defessus? Pomponatius eodem argumento vtitur asserens intellectum humanum studio languescere; nihilque magis homines macerare, senectutemque magis accelerare, atque lassitudinem inuehere, quam studium, & contemplandi munus: Adduntque alij quoque Alexandrei mentem vna cum corpore in senectute fatiscere, ac hebetē fieri. Sed ante omnes hos ipse Democritus apud Stobæum asserere non dubitauit, augescere corpore, simul & mentem augeri; eoque senescente, vna & ipsam senescere ac omnibus in rebus obtusiores effici. Quod & Linius existimasse dicitur, ubi scribit cum corporibus animos vigere, ac deflorescere. Sed & huic placito subscripsisse statuunt Aristotelem tum ex Homeri opinione, quem f ait hos versus habere,

E Talis enim mens est terrestrium hominum,
Qualem indies inducit Pater hominumque, Deorumque.

licet hanc sententiam Archiloco tribuant, Theo Sophista, Plutarchus, & Laertius: nos autem Archilochum id ab Homero didicisse putamus: immo nec absurdum opinamur, vtrumque Poetam eiusdem dogmatis esse potuisse inuentorem: tum ex proprio Marte ubi de Spartana Republica tradans ait, vt corporis, ita & mentis senectutem esse. Ceterum & huic argumento nos occurrentes, concedimus quidem in pueris animum esse rudem, in adultis habere maiorem vim maiusque consilium, & in decrepitis ingenium claudicare; sed negamus id ex eo sequi, quod vna cum corpore nascatur, augeatur, & senescat rationalis anima; quod nobiscum pernegat Aristoteles; cuius dicta suo loco & fusius explicabuntur: sed hoc inde sequitur, quia mens forinsecus adueniens humano corpori, de sententia Magistri late superius confirmata, priuatur omni cognitione pristina, consociaturque fatui veluti rasa tabella; in qua nihil actu descriptum sit; quare puelli mens ignara est. Et quoniam

h. abitus

habitus est ² principium quo prompte, ac bene operamur; ideo puellorum animus omni destitutus habitu non ita prompte, ac bene discernit: Adulti vero mens, quia cognitionum habitus aliquos iam sibi comparauit, eorum merito pollet ingenio, seu virtute intelligendi; licet ad intelligendum, nullo corporis vtratur ministerio. Senes autem in ætate decrepita corporibus collabentes habitum scientiæ perdunt, non quia fatiscat, & dispereat anima, vt monet Aristoteles; sed quia corrumpitur degens interius in anima, obiecti simulacrum, & notio, nam habitus vnica permutatione grandi facta in subiecto non corrupto delectur, vt supra late demonstraui ex Aristotele. Deinde concedentes animam sensitricem, ac mottricem formaliter, vegetalemque vna cum corpore nasci, crescere, labefactari, ac interire; Negamus id ipsum de rationali animâ dici debere; cuius discriminis ea ratio est, quia, notante Magistro, & motrix anima, vegetalisque suas functiones omnes habet corporales, & organi materialis indigas; intellectrix autem incorporeas & immateriales: Sic ergo nostræ animæ partibus inferioribus ortui & interitui obnoxijis existentibus vna cum corpore, sola rationalis portio potior animæ humanæ supra corpus est originis & interitus expers Aristoteli. Ad probationes in oppositum, concedentes mentem, quæ significat tum habitum intellectus, tum etiam intellectum in habitu, cum variarum ætatum mutationibus variari, ortuique & interitui cedere; quod volunt antiquiores viri nuper allati; Negamus mentem, quæ pura est substantia rationalis animæ, oriri, augeri, & labefactari cum corpore; atque hoc voluisse priscos sapientes. Ad Aristotelis autoritatem priorem, ex Homero deductam, negamus Aristotelem in eo veteri Poetæ assentiri; quæ eam sententiam adducat ad probandum Antiquos celsuisse intellectum a sensu non distingui; quam opinionem Magister ipse fusius conuellit eo loci. Ad posteriorem negamus Aristotelem vsquam dixisse, [vt corporis, ita & mentis senectutem esse;] quum ex aduerso Magister asserat, [Quapropter senium non est, quia sustinuit aliquid anima, sed id in quo, sicut in ebrietatibus, & morbis.] Et loco ab aduersarijs adducto Philosophus agat nõ de mente, sed de ciuitate; scribit enim citatis verbis, [Est enim, vt corporis, sic etiam & ciuitatis senectus.] Deinceps autem dicimus, si rationalis animæ mutationes corporis vere sustineret, ac ad eius ortum nasceretur, ad ipsius incrementum adoleret, & ad interitum occideret; necessario mentem humanam in primo senio ad corporis debilitatem, & in quouis morbo totum corpus labefactante labefactatum iri; quod tamen experimento minime respondet; nam seniores ante decrepitem sunt prudentiores, ceteris paribus; & ingeniosiores; quod Aristoteles admonet apertissime, & suauiter cecinit Etrusca Musa, his notis;

S' inuecchia il corpo sì, mancan le forze
A le braccia senili, e pur mi sembra
Che l'alma ogn' hora il suo vigor rinforze,
E cresca quanto più calan le membra.
Nulla coman con le corporee scorze
Han l'alme. . . .

Ad Pomponatij obiectionem concedentes longiori studio macerari homines, & senectutem accelerari; negamus longiori contemplatione languescere mentem humanam; quia cõtēplatione perficitur intel-

lectus, non delasatur, ad sensuum differentiam; maceratur homo totus; quia rationalis anima longiori meditatione; non ita gubernans animas inferiores, & substratum corpus, id male gubernatum facile fatiscit, ac cito maceratur, maximeque debilitatur, ob rationes a nobis allatas de natura ecstasis agentibus in opere ^b De his quæ diu viuunt sine alimento; sed hæc corporis, & hominis labefactiones sunt substantia mentis incolumi, non vitiata, vt monet Aristoteles.

B *Immortalitas anima non ideo negand: quia mens in ebrietate afficiatur. Vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima tertia, Lucretio promulgata. Cap. LXIV.*

Prosequitur aliud mortalitatis argumentum ducere. Lucretius ex eo, quod intellectus afficiatur ebrietate in temulentis, dum inquit, Denique cur hominem, quum vini vis penetrauit Acris, & in venas discessit diditus ardor, Consequitur grauitas membrorum? præpediuntur Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens? Nant oculi? clamor, singultus, iurgia gliscunt? Et iam cetera de genere hoc, quæcumque sequuntur,

Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini Conturbare animam consuevit corpore in ipso? At quæcumque queunt conturbari, inque pediri, Significant, paullo post si durior infinuatur Causa, fore vt pereant æuo priuata futuro.

Lucretianam hanc rationem Pomponatius collatim inquit, [Quapropter dicimus quod humana anima partim est domina suorum actuum, & partim non domina; cuius oppositum cõtēgit & in Intelligentijs, & in potentijs non rationalibus; Intelligentiæ itaque siue intelligēdo, siue volēdo, nullo modo sunt adstrictæ materiæ; quandoquidem nullo modo dependent a materia, neque aliquo modo ex materia impediri possunt: potentia vero non rationales, vt pote sensitivæ, & vegetatiuæ, penitus astringuntur a materia sic quod nullam potestatem habent supra suos actus: at rationalis in horum medio constituta partim sic, partim non habet potestatem plenam suorum actuum. Quis enim dubitat infantem, ebrium, dormientem, vel aliquo tali correptum posse libere discurrere, & velle? quod quidem esse non posset, nisi a materia essentialiter dependeret anima ipsa: Non itaque in tales actus libere exire potest, nisi prius disposita armonia, a qua etsi non dependet in tali opere vt subiecto, dependet tamen vt obiecto: Disposita etiam armonia, nisi vniuersale in singulari contempletur, minime operari potest: verum his existentibus bene dispositis, liberum actum exercere potest; hocque habet quatenus de immaterialitate participat, neque indiget corpore vt subiecto.] Ceterum nos hanc rationem in Peripato dissoluere possumus; concedentes enim cum Aristotele, in ebrietate impediri posse functiones animæ tum sensitivæ, tum motiuæ, tum etiam intellectiuæ; quod experimento compertissimum est vnicuique; Negamus quæcumque possunt conturbari, & quoque pacto impediri, ea omnia, si vltius prouehatur actio impediendi, necessario tandem interire; quia Luna terræ obiectum conturbatur, & impeditur in eclipsi quominus queat a Sole lumen accipere, atque acceptum

F *7. Phys. t. 20. 1. de an. t. 65.*

ptum vna tum suo ad terram transmittere; quum tamen sit Lunæ substantia perennis, & incorruptibilis Aristoteli. Quin etiam Sol interpositione Lunæ impeditur in eclipsi sua particulari quominus ad nos lumen proprium effundat; qui tamen identidem perpetuus est in Peripato, & immortalis. Deinde vero, quod monet Aristoteles, ebrietas non afficit proprie ac per se rationalem animam; sed corpus anima vegetali sensitriceque præditum, in quo, velut in materia, proxima, inest anima rationalis; quæ ad sui subiecti magnam passionem compatiens quoquo pacto per accidens, etsi prohibeatur operari vel recte operari, tamen ex se nihil in sua substantia patitur, sed impassibilis, & immortalis conseruatur. Deinceps autem Pomponatio concedentes animam rationalem habere mediam naturam inter intelligentias caelestes, & animas non rationales, cuiusmodi sunt vegeta & sentiens: vltroque dantes Intelligentiam nullo modo posse dependere a materia, a qua dependet necessario vegetalis & sensualis anima: Negamus primo Intelligentias ab indispositione materiae non posse vilo pacto impediri; quia nec Intelligentia Lunæ mouere posset sphaeram Saturni, nec Intelligentia Iouis gyrare valeret caelum suo maius; impedita a materia sibi non proportionata; vt nos olim explicauimus, & ante nos Auerroës adnotauit, & ante vtrumque Magister insinuauit asserens ad aliam formam aliam esse materiã; & actus actiuorum aptos natos esse fieri in propria vniuscuiusque materia, eaque disposita, non in aliena, nec in non disposita. Negamus deinde intellectum humanum intelligere non posse, ac præsertim vniuersale, nisi in singulari phantasmate; tum quia Magister nos aperte docuit animam rationalem in nobis ad sensuum differentiam, intelligere contemplarique posse, ad libitum, quia insunt vniuersalia in anima; non, quia insunt singularia in phantasia; & alibi decreuit, qui vniuersale speculatur, non aduertere singularia: & vltcrius alio in loco statuit, principium scientiæ esse vniuersale in anima; non singulare, in quo intelligatur vniuersale: tum quia fuisse probauimus antea intellectum speculari ea posse, quorum nullum phantasma supersit in phantasia.

Immortalitati non derogare, quod animus delirantium sanetur medicamentis. vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima quarta, pariter a Lucretio dicta. Cap. LXV.

L Verèius idem sui placiti rationem aliam proponit confimiliter ex rei natura deductam, dum talia concinit,

Et quoniam mentem sanari, corpus vt ægrum, Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque prælagit mortalem viuere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine traicere æquū est,
Aut aliquid prorsum de summa detrahare illum,
Commutare animum quicumque adoritur, & inquit;
Aut aliam quamuis naturam flectere quærit:
At neque transferri sibi partes, nec tribui volt,
Immortale quod est, quicquam, neque defluere hilum:
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante:
Ergo animus siue ægriscit, mortalia signa
Mittit (vt docui) seu flectitur a Medicina.

A Nos autem huic rationi soluenda primum concedentes, Medicinam operari vel adiiciendo partes deficientes, vel adimendo redundantes, vel transponendo male collocatas, vel alterando male dispositas; quod & Hippocrates docuit alicubi definiens Medicinam esse Appositionem, & Ablationem; & Aristoteles adnotauit asserens sanitatem esse mediocritatem quamdam, ac omnino calidorum, & frigidorum commensurationem quamdam, aut eorum, quæ sunt intra, aut ad continens: vltroque dantes, quod proprie ac per se sanatur, & a Medicina curatur, id esse mortale; Negamus proprie ac per se sanari mentem humanam; quia verumens non ægrotat, neque sanatur; quæ immortalis est, & impassibilis Aristoteli; sed homo ex anima & corpore constitutus, mortalique natura præditus ille, est, qui morbos patitur, & medicamentis sanatur. Neque delirat anima, sed homo; qui desipit, non ob vllum rationalis animæ vitium, sed vitio corporis, aut ad summum labe, sensitrices animæ, culpaque phantasiæ a corpore dependentis, & corpori affixæ, immerseque. Nec obstat nobis Hippocrates asserens, ijs mentem ægrotare, quicumque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt; quia nomine mentis intelligit sensum communem, cuius propria functio est animaduertere dolorem, qui est tritis sensatio ad tactum pertinens, & omino considerare sentireue functiones omnium aliorum sensuum, potissimum exteriorum; vt docet Aristoteles: Nisi quoque dicere velimus Hippocratem per mentis ægritudinem indicare delirium; quæ passio mentem impedit ne possit suo munere bene fungi, mentis substantiam attingere non valens; vt eclipsis est passio & labor ac ægritudo quoquo pacto Lunæ; quæ non potest eclipsata mundum illuminare, non tamen patitur aliquid in sua substantia detrimere; siquidem in celi substantia incorruptibili, cum Virgilio spectamus [Defectus Solis varios, Lunæque labores.] Deinde concedentes, disputationi delirantem animam medicamentis aliquando sanari; Negamus talē animi curationē fieri per adiectionē, aut ablationem, aut transpositionem partium animæ rationalis; quæ partium mutationes rei corruptibili solum, conuenire possunt; quia delirat anima vitio corporis, & imaginationis falsas rerū imagines, aut ludicras, mortuosque menti phantasiæ obijcientis; quare sanatur animus delirio vi medicamentorum, quæ corpus alterare queunt, & corporale organum phantasiæ falsis ludicris monstrosisque rerum simulacris expoliare: quum anima rationalis Aristoteli sit inalterabilis: Quod autem sanatur per accidens, seu improprie, mutatione facta in alijs, id per se potest esse immortale; vt constat ex Aristotele.

Immortalitati non aduersari, quod in hominis interitu partes alie moriantur ante cor; quod vitium omnium membrorum obeat. vnde soluitur mortalitatis ratio sexagesima quinta, a Lucretio vulgata. Cap. LXVI.

A Diungit superius expensis aliam sui placiti rationem Lucretius ibidem his versibus,
Denique sæpe hominem paulatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos liuescere, & vngueis,
Inde pedes, & crura mori; post inde per artus
Ire alios tractum gelidi vestigia leti:
Scinditur atqui animæ quoniam natura, nec vno

Tempore sincera existit; mortalis habenda est.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in vnum,
Atque adeo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quo copia tanta animæ
Cogitur, in sensu debet maiore videri:

Qui quoniam nusquam est; nimirum (vt diximus
ante)

Dilaniata foras dispergitur: interit ergo.

Nos huic rationi concedentes cum Aristotele, quod
etiam exprimentum quotidie comprobatur, homines
interire partem post partem, ita vt cor vltimū obeat,
quod primum in generatione vitæ, & animā suscepit:
Qua de re nobile testimoniū etiā Plato attulit scribēs,
Socrati, hausto iam letali pharmaco, quum aliquan-
tisper ambulasset, & mox resupinus recubisset, pedes
& crura primum frigore correpta esse; deinde tibias;
postremo sensum vim veneni ad cor peruenisse; & ita
illum animam efflauisse: vltroque dantes, animā to-
tius humanæ naturam integram in hominis obitu scin-
di, & esse mortalem, quia rationalis portio separatur,
vt ait Aristoteles, a parte vegetali, sensitrice, atque
motiua; Negamus partem animæ nostræ rationalem,
de cuius auro nunc agimus, in hominis interitu scindi,
& esse mortalem; quam cum Aristotele profiteamur ef-
se aliud animæ genus, & separari a corpore, atque ab
alijs animæ partibus, tamquam perpetuum quid a
corruptibili. Deinde concedentes in mortē hominis
animam totam, & speciatim potiorem illius portio-
nem, quæ mens appellatur, & erat per vniuersum cor-
pus viuētis hominis diffusa; quemadmodum nos fu-
se probauimus in Opere. De Animarum Coextensio-
ne corpori; vt in ortu primum a generante, vel quo-
modocumque aliter impacta (qua de re alibi latius,
& ex Aristotele) deinde sensum seipsam in alia mem-
bra post Cordis originem nascentia se se communi-
cat, & extendit; sic inquam animam in mortē hominis
ab alijs membris sensum ad Cor se se retrahere vltimo
moriturum; Negamus proinde fieri vt Cor maiorem
corpulentæ molem contrahere debeat ex totius ani-
mæ intra se comprehensione; quoniam anima non est
natura corporis (quod Aristoteles, frustra reclaman-
te Lucretio, satis ostendit; quin & Alexander con-
tra Democritum, & Epicurum) corpus enim solius
corporis accessu intumescit, & magnitudinem acqui-
rit ampliorē: ac certe vt Cor mortuum nuper anima
definitum ex victima detractum sensui non appareret
minus, sed æquale prorsus sibi metipsi paullo prius in
aperto pectore palpitanti, ac etiamnum viuēti; sic sa-
ne Cor, in quod confluerint omnes animæ partes an-
tea per vniuersum corpus diffuse, non debet intereun-
te homine secundum molem adaugeri.

Immortalitate non priuatur animus eo quod sit vna pars
hominis; nec fixus in vna sede moratur, unde tollitur
mortalitatis ratio sexagesima sexta, similiter a Lucre-
tio produza. Cap. LXVII.

Quod superioribus argumentis animæ mortali-
tatem inuehere satagentibus attexuit mox Lucre-
tius, ita describitur,

Et quoniam mens est hominis pars vna, locoque
fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alij sensus, qui vitam cumque gubernant:
Et veluti manus, atque oculus, naresne, seorsum

Secreta a nobis nequeunt sentire, neque esse;
Sed tamen in paruo linquuntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur,
Sine aliud quiduis potius coniunctius ei;

Fingere; quandoquidē connexus corpori adharet.

Nos autem & hoc argumentum in Peripato dissolue-
re possumus; quia concedentes manum, oculum, nares,
& alias huiusmodi partes corporeas, quas integrales
nuncupant Scholastici, separatas ab homine non posse
consistere, neque sentire, nisi per exiguum temporis
interuallum, quo calorem retinent, animam corpori
colligantem; vt monuit etiam Aristoteles asserēs par-
tes plantarum, & insectorum præfectas seorsum diu
viuere; sed perfectiorum animalium non diu, quia ca-
lorem in sanguine, spirituque continentes, eo effluxo
partem animæ ad corporis diuisionem diuisa amit-
tunt; Negamus primo disputationis ergo mentem ef-
se vnam partem hominis; nam, vt ait Aristoteles, po-
tius est vna pars animæ, quam hominis: Negamus
deinde, mentem & animam rationalem esse vnam par-
tem hominis, vti est oculus, auris, & manus; nam hæ
sunt partes hominis integrales, & corporales: quæ se-
orsum a toto seiunctæ non consistunt, sed itatim
commoriuntur; aut intellectus est pars hominis, ve-
rius animæ incorporea, & essentialis, quæ seor-
sum a corpore, & ab homine seiuncta consiste-
re potest immortalis, & operari; non minus atque
alia portio essentialis (vel etiam assertore Lucretio)
quam dicimus esse materiam, a toto secreta permanet
incorruptibilis, atomos enim corruptionis expertes
autumat Lucretius, vt materiam primam Aristote-
les; & sane Lucretius naturalium corporum partem
materialem æternam esse, atomos videlicet, corpora-
que sua illa indiuisibilia a Democrito, & Epicuro re-
cepta, constituit dum inquit,

Præterea quæcunque manent æterna, necesse est
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquā, quod queat artas
Diffociare intus parteis; vt materiai

Corpora sunt; quorum naturam ostendimus ante.

Nec obijciat mihi Peripateticus Alexandrens Aristotelem,
qui manui quandoque comparat intellectū; quia vt manus asseritur a Magistro esse instrumentum
instrumentorum; ita intellectus dicitur esse forma
formarum. Negamus deinceps Lucretio mentem cer-
to loco fixam manere in humano corpore, vt aures,
oculi, & quouis alius sensus; cum Aristotele sentien-
tes in homine nullam esse partem corporis, nullum
que instrumentum, cui mens alligata sit; sed mentem
nullius corporis actum esse; immo difficile esse vel
ingere quam partem corporis, aut quomodo conti-
neat eam intellectus; ob rationes plures, quas late pro-
duximus in Opere De Animarum Coextensione
corpori.

Immortalitas animæ non tollitur eo quod morientes do-
leant, nec sentiant animæ discessum: unde tollitur morta-
litatis ratio sexagesima septima, similiter a Lucretio pro-
mulgata. Cap. LXVIII.

Proponit insuper ad animæ mortalitatem confir-
mandam Lucretius nouum argumentum breui-
ter inueniens,

Quod si immortalis nostra foret mens,

M = Non

Non iam se moriens dissolui conquereretur;
Sed magis ire foras, vestemque relinquere, vt an-
guis.

Gauderet, prelonga senex aut cornua Ceruus.

Cui nos occurramus concedentes animam rationalem
esse immortalem; & negantes primum eam in ho-
minis obitu conqueri, & non gaudere; quia dolet, ac
timet homo, non autem anima rationalis; quoniam
homo vere moritur, anima rationalis non moritur.
Negamus deinde rationalem animam absolute dolere;
dolet si dolet anima, in hominis obitu sensitrix anime
portio, quę corrumpitur; vel si placet etiam tota ani-
ma humana, quę destruitur; non autem mens, quę re-
manet incolumis, & incorruptibilis. Negamus ter-
tio, conqueri semper homines morientes; vt enim qui
corporis voluptates amplexati, mentem gerunt pas-
sionibus obrutam, & secundum imaginationem vi-
uunt vitam sensualem; ij maximo in numero mortem
metuunt, eaque presente dolent, ac tristantur maxime;
sic plerique varij tempestatibus inuenti sunt homines,
qui non solum mortem equanimiter sine dolore, sine
timore sustinuerunt; sed etiam alacri vultu eam expe-
tuerunt, & ei obuiam iuerunt, sperantes meliorem
vitam extra corpus se adepturos esse; ac inter plurima
vnum instar omnium exemplum Socratis, ac testimo-
nium Platonis huc afferre lubet in Phedone scriben-
tis, Socratem ab Atheniensi Magistratu decretam ci-
curę potionem bibiturū alacriter nullo dolore vene-
num sumpsisse, amicisque lugētibus lacrimas feminil-
es exprobrauisse; intrepidum ipsum, ac interritum,
absque animi perturbatione cęu voluntarię morti ob-
uiam iuisse. Denique vero negamus, animam ratio-
nalem debere sui separationem a corpore non dolere,
non metuere, non refugere; licet & meliori vita fruatur
extra corpus; quia cum corpore iam contraxit
veluti quādam necessitudinem, & amicitiam; cuius
gratia non expetit, sed refugit ab eo separari; sic mari-
tus dilectę coniugis mortem metuit, dolet, ac refu-
git; licet viduus postea vitam liberiolem solutiorē
que victurum se sciat: sic etiam bonus filius-familias
parentum obitum non optat; sed in eorum morte plu-
rimum torquetur, & dolet; licet genitoribus de-
functis hæres ipse liber existat, & sui iu-
ris, non amplius sub patria potestate;
naturale siquidem est, ab ijs
cum dolore diuelli, qui-
buscum affinitatem,
& consuetudi-
nem con-
tra-
xeris aliquan-
do.

*A Mortalitäts argumentum non est, quod ridiculum sit ani-
mas præexistentes expectare connubia, & conceptus,
conceptuumue partus. Vnde soluitur mortalitatis ratio
sexagesima octaua pariter a Lucretio proposita.
Cap. LXIX.*

A Dducit & eam Lucretius mortalitatis rationem,
quę ad inconueniens deducere tentat immorta-
litas assertores, his notis, Lib. 1.

Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præsto, deridiculum esse videtur:

Et spectare immortalis mortalia membra,

Innumero numero, certareque præproperanter

Inter se quę prima, potissimaque insinuetur:

Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,

Vt, quę prima volans aduenerit, insinuetur

Prima, neque inter se contendant viribus hilum?

Nos tamen eandem rationem in Peripato dissolui-
mus, concedentes animā ferarū nō præexistere ingeni-
tā, & immortalem; nec expectare connubia, & partus;
at negantes animam rationalem, quę portio po-
rior est animę humanę, præsto esse, si non ad connu-
bia, & partus hominum, saltem ad eorum cōstitutio-
nem, post organizationem fetus, esse deridiculum; id

enim nos docuit Aristoteles, qui seria docet, non
deridicula. Negamusque deridiculum esse, mentes
immortales innumero numero spectare mortalia,

membra, quę informant, viuificent, atque gubernet
in partes hominis. Ad probationem concedentes ri-
diculum esse, ponere formas innumeras, quę certa-
tim factō conceptui se se coniungere velint; & quę fa-
cto fœdere permittant eam primum illi se copulare, quę

forte prima in vterum aduolauerit; Negamus ridi-
culum esse dogma Peripati, quo rationales animę in-
numere in mundo intelligibili, ac in Deo a corpore

separatę præexistentes ab æterno, sine vlla contentio-
ne, ac sine vlla temeritate, aliquando singulę suis con-
ceptibus appropriatē determinatis iungantur sine mo-
tu locali; nam vt ad aliam formam alia materia pro-

penfa est determinate; sic vbi conceptus Alcibiadis in
vtero matris efformatus est, post animę partem vege-
talem, ac sentientem, vltimo mentem acquirit, qua fit

homo, eam scilicet, ad quam conceptus ille determi-
natam habet habitudinem, propriamque relationem;

quę mens Alcibiadis vnā cum innumeris alijs huma-
nis intellectibus in Deo, qui omnia f continet, ac vbi-
que refidēs omnia complet, præfens comperta, sola

illi conceptui sine motu locali communicatur in for-
mam, alijs in Deo generandorum hominum intelle-
ctibus tamdiu remanentibus, quamdiu singularum

conceptus receptius in mundo sensibili organizatio-
ne intra vterū cōstituatur. Plerasque alias assert Lucre-
tius rationes mortalitatis; quarum solutio quia par-
tim ex traditis haberi potest, partim facilis est inuen-
tu a quouis in Peripato, vel mediocriter exercitato,
merito omittitur; quare propositas explicauisse suffi-
ciat, ne in immensum crescat inutiliter Opus.

E quę mens Alcibiadis vnā cum innumeris alijs huma-
nis intellectibus in Deo, qui omnia f continet, ac vbi-
que refidēs omnia complet, præfens comperta, sola

illi conceptui sine motu locali communicatur in for-
mam, alijs in Deo generandorum hominum intelle-
ctibus tamdiu remanentibus, quamdiu singularum

conceptus receptius in mundo sensibili organizatio-
ne intra vterū cōstituatur. Plerasque alias assert Lucre-
tius rationes mortalitatis; quarum solutio quia par-
tim ex traditis haberi potest, partim facilis est inuen-
tu a quouis in Peripato, vel mediocriter exercitato,
merito omittitur; quare propositas explicauisse suffi-
ciat, ne in immensum crescat inutiliter Opus.

E quę mens Alcibiadis vnā cum innumeris alijs huma-
nis intellectibus in Deo, qui omnia f continet, ac vbi-
que refidēs omnia complet, præfens comperta, sola

illi conceptui sine motu locali communicatur in for-
mam, alijs in Deo generandorum hominum intelle-
ctibus tamdiu remanentibus, quamdiu singularum

conceptus receptius in mundo sensibili organizatio-
ne intra vterū cōstituatur. Plerasque alias assert Lucre-
tius rationes mortalitatis; quarum solutio quia par-
tim ex traditis haberi potest, partim facilis est inuen-
tu a quouis in Peripato, vel mediocriter exercitato,
merito omittitur; quare propositas explicauisse suffi-
ciat, ne in immensum crescat inutiliter Opus.

E quę mens Alcibiadis vnā cum innumeris alijs huma-
nis intellectibus in Deo, qui omnia f continet, ac vbi-
que refidēs omnia complet, præfens comperta, sola

illi conceptui sine motu locali communicatur in for-
mam, alijs in Deo generandorum hominum intelle-
ctibus tamdiu remanentibus, quamdiu singularum

conceptus receptius in mundo sensibili organizatio-
ne intra vterū cōstituatur. Plerasque alias assert Lucre-
tius rationes mortalitatis; quarum solutio quia par-
tim ex traditis haberi potest, partim facilis est inuen-
tu a quouis in Peripato, vel mediocriter exercitato,
merito omittitur; quare propositas explicauisse suffi-
ciat, ne in immensum crescat inutiliter Opus.

FORTVNII LICETI DE IMMORTALITATE ANIMÆ RATIONALIS

Iuxta sententiam Aristotelis

LIBER SECVNDVS,

In quo attributa illa perpetuitatem Animorum nostro-
rum demonstrantia proponuntur, quæcumque ipsis
ante corporis consortium contagionemque conue-
nire ab ipsomet Aristotele passim constituuntur.

PRÆFATIO ATTEXENS DICTA DICENDIS.

QUoniam ex aliorum scriptis, quæcumque tum a Peripateticis, tum ab Academicis, tum a
Stoicis, tum etiam ab Epicureis colligere potuimus, de propria Aristotelis sententia
in argumento Aei Rationalium Animarum nihil certi hactenus habuerimus; præ-
stat nunc nos ex Aristotelis voluminibus germanam illius Opinionem de proposito
rimari. Quoniam vero si sempiterna est rationalis anima in Peripato, triplicem habet necessario
statum; primum quidem, quo ab æterno corporis humani constitutionem sine principio temporis an-
tecedit ingenta; secundum vero, quo breui temporis curriculo permanet in corpore hominem viui-
ficans; tertium autem, quo post corporis nostri dissolutionem remanet in æternum a corpore separata
incorruptibilis. Age nunc seorsum singulos hos status animæ cum Aristotele contemplemur distin-
ctis voluminibus. Primum igitur eas assertiones Magistri meditemur, in quibus ipse tractare vi-
detur de attributis animæ rationali convenientibus anteaquam sætui forinsecus adueniat, num ex il-
lis percipere valeamus quid vere senserit Aristoteles de nostrorum animorum immortalitate.

Anima generatim distinguitur in suas species supremas;
& ab alijs ea seligitur, cuius æternitatem in Lyceo nunc
aggredimur explicare. Cap. I.

ANimarum, quibus naturalia corpora præstan-
tiora in viuentium genere collocantur; aliæ qui-
dem omni vi cognitrice destituuntur; aliæ vero nobi-
liorem adeptæ naturam ea facultate pollent, qua &
noxia fugienda, & vtilia prosequenda percipiant ad
salutem non modo, sed & ad prudentiam. Porro co-
gnitionis expertes animæ sunt vegetatiuarum om-
nium species, siue in plantis solitariæ consistant, siue
in brutis animalibus digniori animæ sensitrici con-
societur, siue in humano corpore cū sensitua formatū

A naturalium s domino Intellectui subijciantur: Quæ f. 1. de an.
singulæ nutriendes animæ, quum nec rationem in se
habeant vllam, nec alterius in se rationem habentis
obtemperent imperijs, iure merito ab Aristotele peni-
tus & irracionales esse pronunciantur. At vero cogni-
tione valentium animarum, vt aliæ & solo sensu
præmuniuntur, belluarum omnia genera naturaliter
informantes; aliæ solo intellectu præcellunt, & cælestia
viuentia phyfice constituentes; & aliæ sensu & simul &
intellectu condecorantur, humanam speciem viuifi-
cantes: Ita plane tum cælestes animæ supra Rationa-
lem essentiam in albo Intelligentiarum descriptæ; tum
sensuales bestiarum formæ infra Rationalem substan-
tiam depresso texenda nobis in hoc opere theorema-

t. 82.

t. 82.

t. 82.

21. Ethic.

cap. 13.

2. Eucl.

cap. 2.

2. de an.

t. 16.

1. de plā

cap. 1.

2. cæli. t.

13. 17.

61. 62.

K2. de

t. 15.

ta Rationalis animæ immortalitatem concelebrantia æque subterfugiunt. Ceterum quando & inter animas rationales tum anima humana tota ex vegetali, sensitiva, & intellectuice contextam naturam habens connumeratur; ut quæ per participationem proprie sit rationalis, & a /suprema sui parte vere denominetur rationalis: tum etiam concupiscibilis, & omnino appetibilis, ac sentiens pars animæ humanæ; ut quæ sit Aristoteleo monitu /particeps quodam modo rationis, quatenus ipsi obedit, imperioque eius obtemperat: quia tamen nec pars animæ nostræ sensitrix rationalis est per essentiam, siue per se; nec /tota hominis anima rationalis est in omni sua parte; propterea sola nostræ animæ suprema portio, quæ per essentiam omnino Rationalis existens, a vegetali, & a sensitrice animæ humanæ portione, sicut perpetuum a corruptibili /separari potest, & propriarum operationum varietate solum in Intellectum, seu Mentem, & in Voluntatem distinguitur; voluntas enim re ab intellectu non /dissidet Aristoteli; cui voluntas eadem, ad irascibilis, & concupiscibilis appetitus in anima sensitrice differentiam, definitur esse appetitus /rationalis; suprema inquam animæ nostræ portio in Mentem, & voluntatem distributa, quæ tota est per essentiam Rationalis, nostram nunc ad se allicit contemplationem. Quam ergo tot argumentorum machinis labefactare, tot argumentationū tenebris obfcurare tentabāt, Animæ Rationalis Immortalitatem, post Epicureos, & Stoicos, Academicosque nonnullos Alexandrei plerique, nobili quoque fama Lycei semitam terentes; eidem nos Animorum Perennitati præsentis ingenij nostri labores intra Peripati septa confirmandæ, ac illustrandæ dicamus.

Quatuor aperiuntur fontes in Peripato, unde nobis effluent argumenta rationalium animarum immortalitatem ex Aristotele demonstrantia. Cap. II.

QUUM Aristoteles apertissime confiteatur, immo vero etiam fusissime profiteatur, quodcumque incorruptibile est, carens sine sui durationis, id ipsum esse ingenitum, & carere principio sui existentia; ac vicissim quodcumque ingenitum semper exitit ab æternō, illud idem necessario corruptionis expers permanens esse in æternum: Profecto qui rationalem animam in Peripato immortalem esse contendimus eam in triplici statu considerare tenemur, nempe antequam corpori caduco forinsecus adueniat, dum in eo corpore commoratur, & posteaquam ab eodem corpore secesserit. Et certè multis in locis Aristoteles animorum nostrorū tres huiusmodi status aperuit, & in singulis pleraque immortalitatis eorum argumenta nos docuit. Primum animorum statum in hoc libro nos introspecturi, quatuor fontes lustrabimus in Lyceo, unde nobis haurientur demonstrationes nostram sententiam communientes, unus fontium est Independentia rationalium animorum ab omni materia nostrati; Alter est Independentia Mentis humanæ ab effectrice causa secunda, seu Dependētia eiusdem a solo Deo; Tertius est Antiquitas Intellectus humani; Quartus est Consociatio, siue Unio rationalis animæ cum humano corpore in prima cuiusque hominis origine. Age nunc singulos fontes propósitos seorsum aperiāmus.

Animam rationalem non pendere a materia elementari; adeoque immortalitate donari. Cap. III.

OMNEM formam ortui & interitui obnoxiam necessario deperdere in esse a materia subcalesti; ac vicissim omnem formam ex elementari materia non educam, & quomodocumque a postrati corpore independentem, generationis & corruptionis expertem, esse, ac æternam, & immortalem; dogma frequentissimū est in Aristotelica philosophia; primū enim alicubi statuit Aristoteles, Materiam, rebus, quibus inest, singulis causā existere ut esse, & nō esse possint: Deinde alibi cōfirmat materialia omnia esse corruptibilia: Deinceps alio in loco demonstrat, Intelligēcias immobiles esse perpetuas, quia sunt absque materia. Præterea multo prius docuerat materiam esse primum subiectum, ex quo fit vnumquodque quod oritur, & in quod abit quodcumque corrumpitur, siue id sit compositum, siue forma, & hæc siue substantialis, siue accidentalis. Insuper omne generationi, & corruptioni obnoxium ex elementari materia dependere, constare, præclare nos docuit Aristoteles vbi decernit generationem, corruptionemque aut omnino non esse, aut solum in elementis esse, & in ijs quæ ex elementis in esse deperdent: Et sane veluti materia duplex est in vniuerso apud Aristotelem; altera quidem /caelestis, quæ coniuncta sibi quomodocumque formæ perpetuitatem non labefactat; altera vero subcalestis, & elementaria, quæ semper eandem formam non tolerans, assidueque insatiabili quodam appetitu ad nouam inhians & aspirans, vniuscuiusque ortum & interitum promouet: Ita subcalestis materia similiter quum gemina sit, alia remota, & alia proxima; utraque materies hæc elementaria formis quibusque sibi coniunctis cum dependentia in esse, necessario perennitatem adimit, ortum & interitum singulis formis a se dependentibus afferens; Ut iam, dubitante nemine, in Aristotelis doctrina, Omne ab elementari materia independens æternum sit, & immortale. Ceterum in eadem Aristotelis officina cūsum esse dogma, quo statuitur anima rationalis non pendere in esse ab elementari materia, non vnum est quod doceat. Ab utraque sane materia nostrati, proxima scilicet, ac remota, rationalem animam Aristoteles independentem esse contestatur; & primum quidem a remota, quæ in elementis inest, dum citatis verbis ita philosophatur, [Inconueniens autem est, et si anima ex elementis, aut vnum aliquod eorum: alterationes enim animæ quomodo erunt; ut musicum esse, & rursus immusicum; aut memoria, aut obliuio? Manifestum enim, quod, si quidem ignis anima sit, passiones inerunt ei, quæcumque igni, secundum quod ignis: si autem mistum, corporales; harum autem nulla corporalis est. Sed de his alterius opus est contemplationis] scilicet animæ: Quo in loco Magister sapius eandem sententiam inculcat inquit, [similiter autem inconueniens & rationem mistionis esse animam; non enim eandem habet rationem mistio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os: accidet igitur & multas animas habere, & secundum totum corpus; siquidem omnia ex elementis commistis sunt: commistionis autem ratio harmonia est, & anima;] ut isti dicunt. Et adhuc infra. [Reliquum est autem considerare quomodo dicitur ex elementis animam ipsam esse;

ic. 76. esse; dicunt enim quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnū-
 quodque cognoscat: Necessarium autem est accide-
 re multa, & impossibilia rationi. (Et expresse posse-
 rius.) Manifestum igitur ex dictis est, quod i. e. que
 cognoscere inest animæ, propterea quod sit ex elemē-
 tis.] Ex quibus duo nobis suppetunt argumenta ra-
 tionalis animæ in Peripato immortalitatem demon-
 strantia; quorum vnum ita contextitur, Omnis forma
 ex elementari materia non pendens est sempiterna;
 quia rebus quibusque finitum esse, terminataque du-
 ratio sui a nostrati materia est. Sed anima rationalis
 ex elementis in esse non pender; nam eius affectiones
 elementariae, corporalesque non sunt: igitur anima ra-
 tionalis, cui soli competit esse musicum, & immusi-
 cum extra omnem elementalem & corporalem natu-
 ram, vt ait Aristoteles, est sempiterna. Vt plane hic
 nos ex Aristotele demonstremus animam rationalem
 esse perpetuam eadem ratione, qua ipsemet admiran-
 dus præceptor palibi demonstrat Intelligentias esse
 sempiternas, quia nempe sunt absque materia elemen-
 tari. Pomponatius, vt huius rationis vim declinaret;
 asseruit [Aristotelem allato] loco nō magis de anima
 humana tractare, quam de alia quavis; etenim secun-
 dum Aristotelem nulla anima est aliquod elementū-
 rum, neque ex elementis. quare sermo suus non plus
 se extendit ad intellectum, quam ad alias animas; e-
 xemplificat enim ibi de memoria & obliuione, quas
 certum est esse in parte sensitiua. Quare anima ge-
 neratim non habet elementa pro materia suæ consti-
 tutionis; nulla tamen esse potest sine elementis, qui-
 bus indiget necessario, vt obiecto. Sed hæc omnia
 longe absunt a mente Aristotelis; primo enim falsum
 est eum loco citato agere de omni anima generatim,
 & non speciatim de rationali; tum quia ibi tractat de
 anima illa, cuius affectiones sunt esse musicum, & im-
 musicum; quæ sunt / habitus intellectuales in genere
 virtutis & vitij, seu scientiæ & ignorantie: Quam-
 enim sensutricem, aut vegetalem animam dicet Pom-
 ponatius affici ab habitu musicæ, ac immusicæ? tum
 quia tunc agit Aristoteles de illa anima, cuius opera-
 tio corporalis non est; talem autem non esse vegeta-
 lem animam, nec sensutricem, sed solam intellectuam,
 qua factus fit homo, præclaris verbis alibi statuerat
 Aristoteles. Falsum est etiam, animam vegetalem
 & sensutricem non esse penitus ex elementis; nam etsi
 non constituentur ex elementis, vt ex partibus essen-
 tialibus, ac omnino ex materia compositionis; sunt
 tamen omnes animæ sensutrices ac vegetales ex ele-
 mentis, vt ex materia originis, ex cuius potestate per
 actionem generantis educuntur, quod constat ex Ari-
 stotele non solum decernente, primam mutationem
 sensutrici fieri a generante; sed etiam asserente, partem
 animæ vegetalem & sensutricem fieri a parētibus edu-
 ctam ex materia seminali; quæ materia mistum cor-
 pus est ex quatuor elementis essentialiter, euidenter-
 que constitutū halituosa, fluidaque corpulentia; quum
 sola mens forinsecus adueniat humano conceptui, non
 a parentibus, nec ex vllō semine. Falsum est deinceps,
 omnem memoriam & omnem obliuionem esse in par-
 te animæ sensitiua; quia præter memoriam & obli-
 uionem sensibilium, quæ in Phantasia sunt, Aristote-
 les ponit obliuionem, quæ est corruptio / scientiæ; ac
 proinde in ea parte animæ, in qua est scientia; siqui-
 dem opposita, & speciatim habitus & priuatio, apta
 nata sunt fieri circa idem subiectum Aristoteli; cui

A propterea nunc sermo est de obliuione, ac de me-
 moria intellectiua, quam alio nomine scientiam, &
 habitum intellectus appellare valemus. Falsum est
 quarto rationalem animam egere corpore vt obiecto;
 nam decreto Aristotelis animæ intellectiua obiectū
 representat species actu intelligibilis omnino imma-
 terialis ab intellectu agente producta in intellectu
 possibili, conseruataque velut in loco proprio in in-
 corporea rationalis animæ substantia; non autem in
 corporali materia vllō modo; quæ omnia docet nos
 aperte Aristoteles. Recte igitur ex Aristotele pro-
 positam rationem adduximus pro rationalis animæ
 immortalitate: Quod argumentum indidem Elo-
 quentiæ Romanæ parēs irrefragabile deduxit inquis;
 [Animorum] nulla in terris origo inueniri potest; ni-
 hil enim in animis est mistum atque concretum, aut
 quod ex terra natum aut fictum esse videatur; nihil
 est aut humidum quidem, aut stabile, aut igneum; his
 enim in naturis nihil inest, quod vim memoriæ, men-
 tis, cogitationis habeat. (& paullo post.) Singularis
 est igitur quædam natura atque vis animi seiuuata ab
 his vltatis notisque naturis; itaque quicquid est il-
 lud quod sapit quod vult quod viget, celeste & diui-
 num est; ob eamque rem æternum sit necesse est. Hoc
 e genere, atque eadem e natura est humana mens.] Ita
 Cicero scribit Aristoteli consentiens.

*Humanum intellectum carere materia, qua pati valeat, &
 proinde corruptioni obnoxium non esse. Cap. IV.*

A Iterum vero argumentum animam collocans
 in ter. formas immortales in Peripato, eo funda-
 mēto nititur, quo nuper Aristoteles decreuit, Animæ
 passiones non esse corporales; Nempe, quodcumque
 corruptioni obnoxium tandem esse desinit, id neces-
 sario est alterabile, atque passibile passione sibi a ma-
 ria, vel ex qua constat, vel in qua inest, illata; nā ortui &
 interitui cuiusque rei semper præcedit alteratio facta
 secundum primas qualitates elementorum; quæ alte-
 ratio est passio corporalis; qua potest affici non solum
 corpus, sed etiam anima caduca, vt vegeta & sentiens;
 quæ ab Aristotele dicuntur / igitur in corde, & altera-
 ri a sensibilibus, ad animæ rationalis, differentiam.
 Et quidem omne corruptioni obnoxium alteratione
 perpeti naturā ab elementis, Arist. nos docuit tū vbi
 scribit [Corruptibilia omnia & generabilia & altera-
 bilia sunt; alterantur autē contrarijs, & ex quibus con-
 stant, quæ natura sunt, & ab eisdem ipsis corrumpun-
 tur;] hæc autem sunt elementa, & eorum qualitates
 corporales: tum vbi dicit, omnem generationem &
 corruptionem naturalem, omnemque transmutatio-
 nem physicam fieri actione caliditatis, & frigidita-
 tis, quæ sunt corporales elementorum virtutes. Quum
 autē nihil sit generabile, & corruptibile / per accidēs;
 nec ingenerabile, aut incorruptibile per accidēs; vt
 demonstrat Aristoteles alicubi; iam passio, qua quid
 corruptibile est, illi debet esse propria, & per se con-
 uenire: Quocirca passiones, quibus entia caducam
 naturam habentia disponuntur ad interitum, duo de-
 bent obtinere attributa; vnum est, quod sint passiones
 corporales & elementariæ; alterum est, quod sint pro-
 priæ, ac per se competant naturæ illi corruptibili: Quo-
 rum itaque passiones propriæ corporales non extite-
 rint ab elementorum virtutibus sibi prouenientes, ea
 corruptioni obnoxia esse non poterunt. Optime ve

ro monet Aristoteles passiones caducarum rerum esse debere corporales, & elementarias; quia corruptibile non omne in quodlibet est corruptile; sed vnūquodque in re determinate sibi contrariam: verū contrarietas, quæ corruptibilitatem inuehit omnibus ænum finitum habentibus, est contrarietas elementorum, quæ corporalem passionē promouet, vt ait Aristoteles: Ad cuius mentem proinde sic texere liceat secundum argumentum immortalitatem animæ deducens ex allato antea contextu: Omne corruptioni ac morti obnoxium habet aliquas passiones sibi proprias, quæ sunt corporales alterationes, & elementariæ: Sed animæ rationalis passiones propriæ, cuiusmodi sunt virtutes intellectuales, & vitia illis opposita, non sunt alterationes corporales, & elementariæ: igitur anima rationalis Aristotelis philosophiam excolenti statui debet immortalis.

Partes aliquas animæ priores esse compositis; propterea quæ incorruptibiles. Cap. V.

Sed & Aristoteles agens de partibus animæ in habitudine ad partes corporis, & definitionis totius animalis præclara nobis argumenta suppeditat immortalitatis, & primum dum inquit, [A] Dicta itaque nunc quoque veritas est; adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quæcumque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores aut omnes aut aliquæ. Ratio verò recti non diuiditur in acuti rationem, sed acuti in rectum; vtitur namque recto, qui definit acutum: minor etenim recto acutus: similiter autem circulus, & semicirculus se se habent; semicirculus namque circulo definitur; & digitus tototalis enim hominis pars digitus. Quare quæcumque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur, vt in materiam, posteriores: quæcūque vero vt rationis, & secundum rationem substantiæ, priores aut omnes aut aliquæ. Quoniam vero animalium animæ (hoc enim substantia animati) secundum rationem & formam substantiæ, & quod quid erat esse tali corpori: cuiusque namque pars, si probe definiatur, non sine eo opere definitur, quod sine sensu non existeret: sanè partes eius priores aut omnes, aut aliquæ toto animali; & de vnoquoque similiter; corpus verò, & eius partes posteriores hac substantia; & diuidetur in eas, vt in materiam, non ipsa substantia, sed totum. [B] Quæ licet Aristotelis testimonio contineant veritatem dilucidiorē; tamen ad maiorem propositi nostri euidētiā breuiter explicanda sunt, anteaquam ex his demonstratio immortalitatis hauriatur; quum hæcenus hinc a nemine talis ratio deducta fuerit. Ait ergo Magister [C] Dicta itaque nunc quoque veritas est, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. [D] Quare argumentum immortalitatis ex hoc loco a nobis deducendum solui non poterit ab Alexandreis more suo dictis, ipsum desumi ex ijs, quæ Aristoteles aut ad aliorum mentem afferat, aut cum hæsitacione, ac dubitabundus adducat; quum ipsemet se veritatem dilucidius ex mente propria dicere polliceatur. [E] Quæcumque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores aut omnes, aut aliquæ. [F] nimirum partes definitionis sunt genus, & differentiæ; quum Aristoteli differentiæ in definitione sumptæ plerumque singulæ

sint communiores definito, licet omnes simul accipiantur sint definito æquipollentes; quandoque tamen non lateat differentia specifica vltima nuncupata, quæ quum definito conuertitur; proinde in ijs definitionibus, quæ differentiam vltimam non habent, sed genericarum & communiorum cumulum, omnes partes sunt priores toto definito; siquidem genus, & differentia generica, vt communior est natura definita speciali, sic etiam est eadem prior; vniuersaliora namque priora sunt Aristoteli: at in ijs definitionibus, quæ differentiam specificam obtinent, non omnes partes toto definito priores sunt, sed aliquæ tantum, videlicet genus, & si quæ in ea est differentia generica; nam specifica differentia cum toto definito conuertitur, ac proinde prior eo non est: loquitur autem hic Aristoteles de prioritate secundum tempus, non autem de prioritate naturæ sola: quia secus omnes partes cuiusque definitionis essent priores toto definito; numquā aliquæ tantum alicuius definitionis partes essent priores; etenim differentia specifica prior est natura specie, quam constituit, licet eam tempore non antecedit. [G] Ratio vero recti non diuiditur in acuti rationem; sed acuti in rectum; vtitur namque recto, qui definit acutum; minor enim recto acutus. [H] Propositam theoriā dilucidat argumento desumpto a notissima definitione recti & acuti anguli Mathematica dicens definitionem anguli recti non dissolui in definitionē anguli acuti; sed vicissim definitionem anguli acuti resolui in definitionem anguli recti; nam Mathematicus acutum angulum definiens vtitur ipso recto; siquidem acutus definitur esse angulus minor recto; cuius definitionis partes singulæ priores sunt ipso acuto definito: Pro eodem autem hic accipit Aristoteles acutum definiri recto; ac definitionem acuti dissolui in recti definitionem, ijs consentiens, quæ olim constituerat, dum scripsit, (Componitur enim musicus homo ex homine, & musico quodammodo: dissolues enim rationes in rationes eorum;) & insinuans definitionem esse resolutionem quamdam totius definiti in suas partes essentielles, ex quibus eius substantia composita est. [I] Similiter autem circulus & semicirculus se se habent; semicirculus namque circulo definitur. [J] Aliud exemplū notius affert e Mathematicis asserens definitionem semicirculi continere in se circulum; siquidem semicirculus definitur esse medietas circuli; siue, vt ait Euclides, semicirculus est figura plana diametro circuli, & medietate circumferentiæ contenta: quæ definitionis partes singulæ toto semicirculo priores sunt. Semicirculus autem in circuli definitione non assumitur, quia non est circuli pars essentialis, sed solum integralis; definitio vero, quum essentialiam definiti explicet, non autem quantitatem; per definiti partes essentielles traditur, non per integrales. Nec inconueniens est circulum esse partem essentialē semicirculi, qui est illius pars integralis, vt absurdum non est animal esse partem essentialē hominis, qui est illius pars potentialis. [K] Et digitus toto; talis enim hominis pars digitus. [L] Mathematicis adiungit Aristoteles exemplum physicum in proposito, dicens Digitum definiri suo toto, scilicet esse talem partem hominis, quæ manum constituens apta est ad apprehendendum: Homo vero pars est essentialis digiti, qui vicissim pars est integralis hominis; ac proinde sic digitus per hominem definitur, vt ipse in hominis definitionem non ingrediatur. [M] Quare quæcumque quidem

quidem partes ut materia, & in quas diuiditur ut in A
materiam, posteriores.] Porro materia in composi-
to est pars essentialis, & eo prior secundum tempus,
ut patet ex Aristotele; sed partes integrales, quanti-
tatiue nuncupatæ dicuntur partes ut materia, seu ma-
teriales; quia quantitas materiam consequitur, & æ-
mulatur; consequitur materiam quantitas continua;
qua ideo carent substantiæ immateriales; æmulatur
materiam quantitas discreta, quæ numerus appella-
tur; quem concedit Aristoteles quoquo pacto etiam
rebus incorporeis; at hic speciatim loquitur de parti-
bus magnitudinem habentibus, seu physicam, seu ma-
thematicam; de quibus nuper exempla retulerat: Hu-
iusmodi partes materiales posteriores suo toto con-
stituit esse; quia in esse dependent à toto; separatus e-
nim ab homine digitus non est, nisi æquiuoce, ut mox
contestabitur. [Quæcumque vero ut rationis, & se-
cundum rationem substantiæ, priores aut omnes, aut
aliquæ.] Partes quæcumque sunt ut rationis, nullæ
sunt aliz nisi genus, & differentia, quæ in definitione
totius definibilis accipiuntur; quæ quomodo sint aut
omnes, aut aliquæ suo toto priores, abunde nuper
explicauimus: Sed partes, quæcumque sunt secun-
dum rationem substantiæ, nihil aliud sunt, quam par-
tes formæ compositi naturalis, ac speciatim partes a-
nimæ humanæ, seu rationalium animalium; quod sta-
tim explicat Aristoteles subdens, [Quoniam vero ani-
malium anima (hoc enim substantia animati) secun-
dum rationem, & formam substantia, & quod quid
erat esse tali corpori:] licet animalia, & animata sim-
pliciter nominet, intelligit nihilominus Aristoteles
nomine generis præcipuam viuientium speciem, quæ
homo dicitur; tum quia nuper egerat de animali, seu
animato illo toto, cuius pars est digitus; quem esse
monuerat talis hominis partem; at eiusdem Aristote-
lis decreto: termini sumendi semper in scientijs sunt
coarctati ad materiam, quæ tunc consideratur; non
autem in tota eorum amplitudine: tum quia dudum
Aristoteles per animalia simpliciter homines etiam
solos significauerat inquit, ut in animalibus; ita in
natura intellectum inesse; quum ipse solis hominibus
intellectum attribuat, non item alijs animalibus: sed
neque valde repugnabo, si quis contendat hic. Aristote-
lem accipere animam generationem; quum id principa-
lem intentionem nostram non turbet. [Cuiusque
namque pars, si probe definiatur, non sine eo opere de-
finietur, quod sine sensu non existet.] Procul dubio
hic agit Aristoteles de parte integrali cuiusque ani-
malis; quod quum alibi dixerit in esse constitui per
sensum primo; & sensum esse actum, & formam cu-
iuscumque partis animalis; propterea scite nunc as-
serit partes animalis, si bene definiendæ sint, definiri
debere per operationem sensus, cui famulantur; sic
oculus visione, manus apprehensione tactiva, & ita
de ceteris. At si sermo sit de partibus animæ, seu
formæ, statim ait Aristoteles. [Sanè partes eius prio-
res, aut omnes, aut aliquæ toto animali.] Procul du-
bio non agit hic Aristoteles de sola prioritate nature;
quum apertum sit partes omnes animæ priores esse
natura toto animali, non aliquas tantum; quippe for-
mæ sunt omnes natura priores composito, cuius sunt
causæ constitutrices, ac essentielles; at disiunctiua lo-
cutione usus est Aristoteles, quia veramque priorita-
tem respexit, nature scilicet, ac temporis; partes enim
omnes animæ sunt natura priores toto animali, cuius

formam constituunt; aliquæ vero, non item omnes,
eiusdem animæ partes priores sunt tempore toto ani-
mali; quia intellectus & agens appellatus, & possibi-
lis, & voluntas sunt rationalis, ac humanæ animæ par-
tes quomodocumque inter se differentes; quæ Aristote-
li ut alibi dictæ sunt esse, separabiles, & antiquis-
simam habere durationem; ita nunc dicuntur esse to-
to animali, quod aliquando incipit esse per genera-
tionem, priores secundum tempus. Quin etiam quæ
animæ rationaliū animalium tres partes habeat præ-
cipuas; vegetalem, quæ foetus a semine parentum co-
honestatur, & viuens primum efficitur; sentiens, quæ
precedente tempore suscepta pariter a genitoribus
embrio fit animal; & rationalem, quæ forinsecus ad-
ueniente tale animal fit homo: sola pars sensitiva si-
mul tempore cum animali, quod in esse constituit, es-
se dicenda est: vegeta vero etsi perfectio animali fit prior
secundum tempus; tamen, quia foetus nondum partem
sentientem adeptus est animal imperfectum, seu rudi-
mentum futuri animalis, ac omnino animal potestate,
simpliciter prior toto animali secundum tempus di-
cenda non est: sola intellectrix anima, pro suis parti-
bus habens intellectum agentem, intellectum possibi-
lem, ac voluntatem, proinde prior est secundum tem-
pus toto animali rationali, quia in eius generatione il-
li forinsecus aduenit præexistens antiquissima extra-
corpus non nata, sed ab æterno ingenerata; ut alibi do-
cuit Aristoteles. [Et de vnoquoque similiter:] nempe
quod constitutum est de toto animali rationali gene-
ratum, ac vniuersaliter accepto; id ipsum pariter asse-
rendum est de particulari vnoquoque indiuiduo ra-
tionalium animalium; quia partes animæ humanæ vni-
uscuiusque singularis hominis priores sunt aut omnes,
aut aliquæ toto illo indiuiduo animali rationali; om-
nes quidem eo priores sunt natura solum; aliquæ ve-
ro eodem priores sunt secundum tempus; nimirum
partes animæ rationalis; ut nuper ex Aristotele dedu-
ximus. [Corpus vero, & eius partes posteriores hac
substantia:] scilicet corpus compositum totius ani-
malis, & eius partes integrales sunt posteriores hac
substantia, quæ dicitur forma, seu anima animalis;
posteriores quidem natura tota anima, & quibusdam
eius partibus, quæ a materia non penitus absoluuntur;
at secundum tempus posteriores sunt partibus a-
nimæ intellectiue, quæ Magistro, est antiquissima, &
natiuitatis experta. [Et diuiditur in eas, ut in mate-
riam, non ipsa substantia, sed totum.] Partes nimirum
corporales, ac posteriores anima, & animali, sunt ex,
in quas ut in materiam resoluitur, non substantia illa,
quæ anima dicta est, sed totum ipsum animal corpo-
reum. Ex his iam præstat argumentum immortalita-
tis contexere; quod ita fieri potest, Omnis forma,
quæ secundum tempus prior est suo composito, est in-
dependens ab eius compositi materia, & proinde in-
generata ab æterno; & immortalis: Sed anima rationalis
est secundum tempus quoad suas partes prior toto ho-
mine composito: igitur anima rationalis est indep-
dens ab humani corporis materia, & proinde ingenerata,
& immortalis. Maioris prima pars ideo probatur,
quia forma illa ante compositum non existens in ei-
s materia, in alia esse non potest; tum quia vna fo-
ma de materia in materiam aliam non migrat apud Ari-
stotelem: tum quia compositum eiusdem speciei consti-
tuitur; quod est absurdum opinari: sine materia reges
forma in rerum natura nullum ortum habet inge-
nata.

& nullum patitur interitum immortalis; quia sola materia causa est rebus quibusque ut ortui, & interitui obnoxia sint. Minor ex Aristotele patet hic asseuerante partes animæ quasdam esse priores secundum tempus toto animali; ut satis constat ex superioribus, in quibus ostensum est Aristotelem hic agere non posse de sola prioritate naturæ.

Quasdam partes animæ priores esse partibus totius animalis, adeoque perpetuas. Cap. VII.

Suggerit nobis aliam immortalitatis animæ rationem Aristoteles ibidem immediate subiungens, [Toto itaque quodammodo quidem priores sunt hæc, quodammodo vero non; quandoquidem nec esse possunt separatæ: non enim qui quomodocumque se habet, digitus animalis est, sed æquiuocus, qui mortuus est: Quædam vero simul, quæcumque principales, & in qua prima ratio, & substantia, ut puta si hæc Cor, aut Cerebrum est, nihil enim differt, utra talis sit.] Quæ sic interpretatur; quum in toto animali reperiuntur duo genera partium integralium; aliæ principales, aliæ non principales; quodammodo partes animalis corporeæ sunt animali toto priores secundum tempus, & quodammodo non: quia si sermo sit de partibus principalibus animalium, quæ in vnoquoque animali vna est illa, in qua prima inest forma, & anima; siue hæc pars sit Cor, ut Aristoteles ipse determinauit alibi sæpius; siue sit Cerebrum, ut Plato Medicis persuasisse videtur; nil refert ad præsens institutum, nec ullam differentiam parit in proposito nostro: hæc, inquit Magister, prima pars, cui ante aliarum constitutionem in utero matris iungitur anima, ita simul est cum primo rudimento generandi animalis, ut quoquo pacto sit prior toto ipso animali secundum tempus postea organizato: sed partes aliæ non principes animali paullo perfectiori posteriores sunt: Absolute posteriores sunt animali; nam animalis essentia in vnione animæ cum corpore consistit; organizatio ad animalis perfectionem conducit; ratio vero, cur partes animalis corporales omnes constituendæ sint animali toto posteriores simpliciter, ea est, quia esse non possunt separatæ à suo toto, ac de se consistere extra illud; quippe digitus ab homine seiunctus non est vere digitus, aut pars animalis; sed æquiuoce solo nomine digitus appellatur; Quum igitur partes animæ simpliciter priores dicendæ sint toto animali, ad partium corporearum differentiam; iam constat quasdam animæ partes esse posse ab animali toto separatæ: unde sic immortalitatis ratio nectitur, Omnis pars absolute prior secundum tempus toto animali potest ab animali separata esse; quum partes non absolute priores esse non valeant ab eo separatæ: Sed partes animæ in eo differunt a partibus corporis in relatione ad totum animal, quod partes animæ sunt absolute priores aut omnes, aut aliquæ secundum tempus toto ipso animali, quo absolute priores non sunt secundum tempus partes corporis, sed quodammodo sic, quodammodo non: igitur partes nullæ corporis ab animali separatæ possunt esse, partes vero animæ si non omnes, quasdam saltem esse possunt ab animali separatæ: sed tales animæ partes aliæ nullæ sunt, nisi mens, atque voluntas: igitur anima rationalis, cuius hæc partes sunt, prior existens secundum tempus ipso animali rationa-

li, ab eo separata esse potest tum ante hominis constitutionem præexistens ab æterno ingenua; tum post hominis dissolutionem permanens in æternū immortalis, & incorrupta. Huius argumenti singulæ propositiones ex contextu declarato nuper apud Aristotelem ita manifestæ sunt, ut nullius indigeant explanationis, aut confirmationis.

Perpetuitatis animæ ratio colligitur etiam ex habitudine animæ ad animal proportionata prioritati rei vniuersalis ad indiuiduum corruptibile. Cap. VIII.

Sed immortalitatis aliam demonstrationem præclare statim nobis insinuat Aristoteles dilucidans nobis prioritatem partium animæ, quæ præcedunt animali toto, in quo aliquando sunt, per consimilem prioritatem naturæ vniuersalis erga sua indiuidua, in quibus pariter insunt, inquit, [Homo vero, & equus,] quæ sunt naturæ vniuersales specialissimæ, [& quæ ita se habent,] nimirum aliæ vniuersales essentia generice, [in singularibus sunt,] veluti eorum singulorum partes essentiales; ea ratione, ut vniuersalis natura hominis ab æterno ingenua secundum tempus prior sit quocumque singulari homine, qui aliquando generatur; in quo genito ita inest, ut ad hominem eius particularis interitum non corrumpatur; sed ab eo corrupto permaneat separata incorruptibilis in æternum duratura: id ipsum dicendum est proportionabiliter de equi natura vniuersali specialissima erga singularem quemlibet equum; & de quavis alia natura vniuersali tam specialissima, quæ subalterna, & generalissima erga quodcumque suum indiuiduum corruptibile; quodlibet enim æternum tempore prius est quocumque corruptibili. [Vniuersale vero substantia non est, sed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia;] substantia scilicet, quæ superius dicta est forma, & anima animalis, cuius partes aut omnes, aut quasdam priores toto animali secundum tempus esse dicæ sunt, non est reuera quid vniuersale; sed indiuiduum quiddam totum est constitutum ex determinata parte, quæ habet rationem formæ, & ex alia parte, quæ obtinet rationem materiæ, nimirum ex sua differentia specifica, & ex suo genere proximo; siquidē ad genus differentia se se habet, ut ad materiam formæ; quod adnotabat etiam Porphyrius; quæ materia est veluti vniuersalior natura; vel etiam anima totius animalis, seu hominis, seu equi particularis, non est vniuersale, quid, sed totum quiddam constitutum ex suis partibus essentialibus indiuiduis; quarum vna se habet ad aliam, ut hæc forma, seu ratio, ad hanc materiam determinatam; scilicet in anima hominis portio rationalis se habet ad portionem irrationalem, quæ parte vegetali, & sensuali continetur, ut forma determinata ad particularem suam materiam. [Tamquam vniuersali.] scilicet anima, quæ animalium, ac speciatim hominis indiuidui forma & substantia dicitur Aristoteli; quamuis non sit vniuersale, sed indiuidua quædam natura; ramen est tamquam vniuersale; cum quo in proposito, cuius nunc theoriā excolit Aristoteles agens de prioritate partium animæ, nullam aliam habere potest proportionem, nisi quod quemadmodum, quælibet vniuersalis natura sic est secundum tempus prior quocumque suo indiuiduo caduco, ut vniuersalis natu-

ra præexistens ab æterno ingenta, & permanens in æternum incorrupta, sit a suo indiuiduo determinato quouis abiuncta per se subsistens & ante singularis illius ortum, & post eiusdem interitum, in eo permanens veluti pars essentialis quousque, debebat in rerum natura: sic anima rationalis, quæ pars est animæ totius hominis prior est secundum tempus homine a se constituto, quum & ante ipsius ortum præextiterit ab æterno ingenta, & post eiusdem obitum remaneat incorruptibilis in æternum duratura, in illo viuente permanens antea determinato tempore, vt pars eius altera essentialis. Vnde iam texere possumus immortalitatis hanc probationem, vt se habet quælibet natura vniuersalis ad vnum quodque suum indiuiduum, corruptibile in ratione prioritatis; ita plane se habet animæ humanæ pars rationalis ad hominē indiuiduum in quo reperitur; Sed natura quælibet vniuersalis, siue specialissima, vt homo, siue subalterna, vt animal, siue generalissima, vt substantia, ita est in Socrate, vt ante Socratis ortum præfuerit ingenta, & post Socratis interitū remaneat ab eo separata incorruptibilis: igitur animæ humanæ portio rationalis ita est in quouis homine singulari, vt ante ipsius originem præextiterit ab æterno ingenta, & post eiusdem obitum remaneat ab eo separata in æternum immortalis. Cuius argumenti propositiones omnes ab Aristotele in explicato contextu colliguntur expressè.

Partes animæ nonnullis esse corruptionis expertes, quia antecedunt vltimam indiuidui hominis materiam.

Cap. IX.

NEc prætereunda est alia sempiternitatis ratio, quæ facile colligitur ex eodem Aristotele pròtinus adijciente partes animæ priores esse materia indiuiduorum hominum, in hanc sententiam, [Singulare vero ex vltima materia iam Socrates est, & de ceteris similiter.] Porro singulare animal, cuius animæ partes dixerat nuper Aristoteles esse toto ipso animali priores, non ex sola constare anima statuit, vt Platoni videbatur totam hominis naturam in eius anima concludenti; sed ex anima, quam supra substantiam, & rationem, ac quod quid erat esse, omninoque formam animalis constituerat, & ex vltima materia esse coagmentatū nunc asserit; vltimæ materiæ nomine dispositam, ac propriam indiuidui Socratis designans, quæ vltimas dispositiones obtinet ad formam: ratio autem vltimi quum ordinem aliquem necessario tangat, & respiciat priora; quando superius Aristoteles in proposito de nulla prioritate aliqua sermonem habet, nisi quam ipse concessit partibus animæ; iam vt materia determinata Socratis absolute dici potest vltima respectu materierum communiorum vltimas dispositiones ad Socratis particularem formam non habentium; ita nunc maxime consentaneum est Aristoteli nuncupari materiam Socratis vltimam in relatione ad partes rationales animæ humanæ, quas priores toto Socrate constituerat secundum tempus absolute; quæ materia vltima Socratis nihil aliud sit, quam factus præditus animæ parte vegetali, ac sensitrice in potentia ad animam intellectiuam; quæ materia vltima tandem in se recipit partes animæ rationales, non post eam productas ab vilo agente, sed præexistentes ante illam ab æterno ingentas ipsi forinsecus aduenientes; vt alibi nos docet Aristot. [Et de ceteris simili-

ter.] quod enim dicitur de Socrate, similiter dicendum est de singulis alijs hominibus indiuiduis; nempe constare ex illa materia proxima, quæ vltima sit genita; & proinde recipiat aliquas tandem partes animæ illa secundum tempus priores ab extrinsecò sibi aduenientes: Quod autem hoc necessario constitutendum sit ex traditis, inde manifeste patet, quia secus nullæ partes animæ humanæ constitui possent absolute priores secundum tempus toto ipso animali rationali singulari, quum enim ex traditis constet Socratem totum componi non nisi ex vltima sua materia & ex anima rationali; si rationalis animia prior non esset secundum tempus vltima materia Socratis; quādo rationalis anima semetipsa prior esse non potest secundum tempus; iam satis apparet eam, si priorem toto Socrate ponere debemus secundum tempus cum Aristotele in superioribus, ponendam esse similiter secundum tempus priorem vltima materia Socratis, quæ Socratis est materia proxima, & immediata: Quum autem priora secundum tempus non dependeant in esse a suis posterioribus, sed ab his separata esse valeant; necessario colligendum est ex Aristotele rationalem animam esse perpetuam hac ratione, Priora secundum tempus non dependent in esse a suis posterioribus, sed ab ijs separata consistunt at animæ humanæ portio rationalis prior est secundum tempus homine quolibet indiuiduo, & vltima illius materia, quæ proxima dicitur: ergo rationalis anima non dependet in esse ab humanæ corpore, sed ab eo, & ab homine quolibet separata consistere potest; atque adeo æterna est Aristoteli, & immortalis. Cuius argumenti præmissæ constant satis ex Aristotelica sententia nuper explicata.

Anima, & esse anima idem est; ideoque ipsa est immortalis. Cap. X.

Insuper & bonam immortalitatis confirmationem illico nobis offert Aristoteles asserens, [Pars itaque etiam formæ est,] contra eos, qui censent formas omnes esse simplices naturas omnino indiuisibiles, Magister hic aperte determinat formam etiam nihilominus, quam compositum, suas habere partes [formam autem dico quod quid erat esse] ne quis formam totius nuncupatam a Scholasticis, quæ alio nomine dicitur essentia, putaret eam esse, cui partes Aristoteles assignat, ait se determinate agere de forma partis, quæ olim definitiua esset rationem eius quod quid erat esse. [Et ipsius totius, quod ex forma & ipsa materia est.] euidenter easdem proportionabiliter partes concedit Aristoteles toti composito ex materia & forma, quas nuper dederat soli formæ; hæc vero non sunt partes integrales, sed essentielles; quæ in toto composito corpore sunt materia, & forma; in forma vero sunt materiei, & formæ naturæ proportionatæ genus, & differētia; seu natura generica & specifica. [Sed rationis partes,] consimiles partes pariter attribuit nunc Definitioni, quam rationem appellat, vt antea; [Quæ formæ solum sunt.] Porro materia non ingreditur definitionem, potissimum Metaphysicam, nisi secundario; vt etiam in Physicis definitionibus, quæ Aristoteli traduntur per formam, siue secundum formam; non autem secundum materiam, nec per materiam; sed solum non sine materia: proinde partes definitionis dicuntur esse formæ solum: vel potius, quia definitio-

N 2 nis

Ratio 5.

Ratio 6.

47. Metaph. t. 35.

47. Metaph. t. 35.

42. Physic. t. 28.

42. Physic. t. 21.

42. de gē. 2. c. 3.

nis partes sunt genus, & differentia; quæ partes essentielles sunt; quæque solæ formis competunt, non etiā integrales, & quantitativæ, seu materiales, corporalesque; quas totum compositum habet, præter essentielles. Ratio vero est ipsius vniuersalis. Porro definitio non traditur per materiam, nec habet partes materiales, quæ quantitativæ dicuntur; sed solum formales ac essentielles; quia non est rei singularis, quæ in esse individui per materiam constituitur; ut & pridem ostendit Aristoteles definiens vnum numero ea esse, quorum est vna materia numero; sed definitio est rei vniuersalis, quæ abstrahens a materia sensibili, & a quantitate corporea, partes solum habet essentielles, quæ formæ sunt. [Circulo namque esse & circulus, & animæ & anima idem est.] nempè circulus vniuersim sumptus, & circulo-esse, quod est circuli definitio, idē est; eo quia circulus vniuersim sumptus nullam materiam habet naturalem, ac realem, sensibilemque, a qua in esse dependeat; vnde circuli definitio, quæ a Mathematico abstrahente a materia traditur, habet solum partes essentielles, quæ formæ sunt, materiam excludentes. Et anima circulo in hoc apta proportionē respondet, quod animæ-esse, & anima idem est, nō quidem anima simpliciter; quoniam eam Physicus definit esse actum s corporis, non sine materia; sed animā rationalem, quam Aristoteles ait esse nullius corporis actum; & ut a materia separabilis est, aut separata, pertinere ad Metaphysicum; & proinde nō respicere materiam essentialiter, ac sine materia definiri a Metaphysico; proptereaquē in sui essentia non dependere a materia; Metaphysicus enim considerat entia prout entia sunt. Profecto anima comparatur ab Aristotele circulo vniuersim sumpto, qui definitionem habet, quique idem est cum sua quidditate, quæ circulo-esse dicitur, atque materiam non habet; non autē cū circulo individuo, ac singulari, qui materiā habet, ac propriē definitionē non obtinet, nec idem est cum circulo esse, ob materiæ seu sensibilis participationem, vti est circulus ligneus, vel æneus a fabro, vel Naturali Philosopho consideratus; seu intelligibilis; cuiusmodi est circulus a mathematico spectatus; quod statim admonet Aristoteles subiungens, [Totius vero, ut circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis (dico autē intelligibiles quidem, ut mathematicos; sensibiles vero, ut æneos, & ligneos) horum inquam non est definitio; sed intellectio, aut sensu cognoscuntur.] Ita ergo rationalem animam Aristoteles Metaphysicus comparat circulo vniuersali materiam nullam habenti, qui definiri potest, ac idem est cum sua quidditate; quas condiciones animæ communes pariter esse determinat; vnde nos hanc rationem immortalitatis deducimus, Omnis forma, quæ definitionem habens identificatur cum sua quidditate, non obtinet materiam vllam præsertim sensibilem, a qua in esse dependeat: Sed anima rationalis est forma, quæ definitionem habens, identificatur cum sua quidditate: igitur anima rationalis nullā habet materiam sensibilem præsertim, a qua in esse dependeat: tunc vltra; sed omnis forma caduca, & corruptibilis a materia sensibili dependet in esse: igitur anima rationalis non est caduca, sed immortalis. Maior prosyllogismi probatur in textu ab Aristotele constituyente definitionem non habere partes materiales; & asserente illa, quæ cum sua quidditate identificantur, omni materia carere; ut circulus: quod etiam repetit infra dicēs,

A [In effectivis quidem absque materia, substantia, & ipsum quid erat esse; in speculativis vero ratio, res, & intellectio] idem est. Minor ab eodem habetur expressa, comparante animam cum circulo, non hoc vel illo particulari, nec ligneo & artificioso, nec æneo naturali, nec Mathematico in materia solum intelligibili; sed vniuersali abstrahente ab omni materia, potissimum sensibili; Quin & clare dicente Magistro, [Circulo namque esse & circulus, & animæ & anima idem est.] vltro cunctis Alexandreis consentientibus ea, in quibus idem est quidditas cum eo cuius est quidditas, esse penitus immaterialia, & æterna.

Intellectum humanum ita esse in nobis, ut est Deus in vniuerso independentem a materia; proindeque corruptibilem non esse. Cap. XI.

Sed multo prius aliam immortalitatis rationem nobis suppeditat Aristoteles laudans Antiquos, qui ponebant Intellectum humanum sic in nobis esse, ut diuinus Intellectus est in vniuerso; quam sententiam postea pro vera recipit; primo autem inquit, [Quare qui, ut in animalibus, ita in natura intellectum inesse causam mundi, totiusque ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad Antiquiores vana dicentes apparuit: Istas autem rationes qui palam attigit, Anaxagoram fuisse scimus (A quo hanc sententiam libenter suscepit Aristoteles tum ubi scribit) Anaxagoram recte dixisse mentem impassibilem, & immixtam esse, quoniam motus principium ipsam facit esse: (tum ubi monet) Intellectum humanum, quoniam omnia intelligit, necessario immixtum esse, sicut dicit Anaxagoras;] quum & ex propria sententia Magister intellectum humanum constituat esse & immixtum, & principium intellectuum, atque s morium. Atque hominem cum s mundo proportionem habere constituat; & animam hominis cum b anima mundi; quam censet esse Diuinum Intellectum, entia mundi omnia bene gubernantem; & principium motus vniuersi. Ceterum Aristoteles admonet Intellectum Diuinum ita esse formam, & animam vniuersi, ut non pendeat in esse vlllo pacto a materia mundi; sed vicissim a quo rebus omnibus pedit esse, & viuere, his quidē clarius, his autem obscurius; & speciatim principium tale, a quo celum, & tota natura dependet. Quæ omnia resolui possunt in hoc argumentum propositi, Quem admodum se habet Intellectus Diuinus, qui est natura causa ordinis omnibus, in vniuerso; sic plane se habet intellectus humanus, qui est natura hominis, in nobis: Sed Intellectus Diuinus in vniuerso inest independentem a materia mundi, ac vicissim veluti principium a quo entia cuncta, celum scilicet, ac tota natura subcaelestis in esse dependet: ergo Intellectus humanus in homine degit independentem a materia nostrate. Quod autem a nostrate materia non pendet, id omne Aristoteli est ortus expers & interitus æternum ab omni parte; igitur Intellectus humanus, atque adeo rationalis anima Peripateticis constituenda est esse ingenta & immortalis; principio, sineque carens suæ durationis. Sed ex hoc loco aliam rationem infra deducemus ab hac quoquo pacto variam in suo fonte.

Humanum Intellectum immortalem esse Aristoteli, cui ponitur non habere materiam. Cap. XII.

Vterius autem in proposito nouam demonstrationem æternitatis animæ nobis affert Aristoteles inquit, [Item restat dubitatio, vtrum compositum sit, quod intelligitur; mutaretur enim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus.] Profecto noster intellectus absolute non habere materiam dicitur ab Aristotele; non quia materiam non habeat, quam auctet, ac perficiat; siquidem corpori nostro tribuit esse humanum, & vitæ rationalem; vt alibi docet Aristoteles: Sed materiam absolute non habere dicitur hic ab Aristotele noster intellectus duplici ratione; vna quidem est, quia non habet materiam, a qua in esse dependeat; ad differentiam animæ sentientis, ac vegetalis, & formarum aliarum infra naturam animæ degentium; quæ omnes habent materiam, a qua in esse dependent: ac secundum hunc sensum solum intellectus humanus est indiuisibilis ad corporis sibi substrati diuisionem; quum anima sentiens, vegetalis, & forma quæuis inferior his ita depēdeat in esse a materia vt ad eius diuisionem partiri ac multiplicari valeat; diuisibilitas enim est propria, & necessaria passio quantitatis; quæ proprium accidens est materiæ; illius essentiam necessario consequens; ijs formis a materia communicatum, quæcumque a materia in esse dependent: quia diuisibilitate proinde caret intellectus humanus, quia materiam non habet, a qua in esse dependeat; sed solum quam independentem auctet, atque perficiat. Quo in loco determinat & difficilem quæstionem Aristoteles, quam alibi determinare non potuerat de Intellectus diuisibilitate, quia tunc nodū agnouerat an intellectus noster materiam haberet a qua in esse dependeret, nec ne. Vnde immortalitatis ratio sic efformari potest, Omnis forma materiam non habens, a qua in esse dependeat, est æterna & immortalis: Sed intellectus humanus est forma non habens materiam, a qua in esse dependeat; ergo intellectus humanus Aristoteli æternus est, & immortalis: Maior est Aristotelis vulgatissima, cunctis recepta: Minor in textu ab Aristotele proponitur, & ex eo ita probatur, quia omnis forma materiam habens, a qua in esse dependeat, est diuisibilis per accidens saltem ad diuisionem materiæ sibi substratæ; vt nuper demonstrauimus, & patet vnicuique inductione facta cum Aristotele in omnibus formis infra intellectum humanum collocatis: Sed intellectus humanus est indiuisibile quid, vt clare testatur nunc Aristoteles: igitur intellectus humanus non habet materiam, a qua in esse dependeat, & labem mortalitatis contrahere valeat.

Intellectum humanum ob materiam carentiam esse indiuisibilem a sua functione, quam edat per totam æternitatem. Cap. XIII.

Alia vero ratio, qua dicit Aristot. intellectum humanum non habere materiam est, quia nunc agens personam Metaphysici, ad quem ætinet considerare nostrum intellectum, non prout in corpore degit, quæ consideratio est pure physica, sed prout est ab omni

A corpore separatus, accipit animam rationalem secundum se degentem in mundo extra corpus, & viuentem vitæ optimam; quod statim explicat Aristoteles, immediate subdens de humano intellectu, [Aut qui compositorum in aliquo tempore se habet;] qui enim æterno tempore præfuit ante corporis ingressum ingenuitus, quique post discessum e corpore permanens est in æternum tempus immortalis, in corpore degens veluti pars hominem compositum constituens, finito vtriusque tempore viuentem, apte dicitur se habere in aliquo determinato, finitoque tempore rerum compositarum; est enim tum pars essentialis hominis compositi; tum pars in homine composita, seu copulata cum corpore materiali, [nam non bene esse habet in hoc, aut in hoc.] quum perfectio intellectus sit intellectio, vt paulo antea statuerat Aristoteles; quumque a corporis contagione id patiat intellexus humanus, tum vt non semper intelligat, sed intelligendi munus plerumque cogatur intermittere; tum vt intelligendo non semper veritatem assequatur, sed plurimum decipiat: ideo scite nunc asserit Aristoteles intellectum humanum non bene se habere dum est in hoc, aut in hoc peculiari corpore Socratis, vel alterius individui hominis. [Verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens.] nempe si consideretur humanus intellectus, non in corpore humano pars hominis, sed in toto mundo quoddam ens de se subsistens, existens aliud separatum ab homine, atque ab humano corpore, quid optimum est, quia integram sui obtinet perfectionem semper intelligens indefinenter, & intelligendo semper veritatem comprehendens absque deceptione; quod statim subdit Aristoteles inquit, [Sic autem ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.] sic, inquit, sua ipsius intellectio se habet, vt optima sit, omnis erroris expertis, omnis obliuionis exors; per totum æternum, vt nunquam interrumpatur. Consulto autem totum æternum dixit, vt amplecteretur omnem penitus æternitatem, non eam solum, quæ post mortem hominis continet futurum tempus; sed etiam illam, quæ ante ortum hominis complectitur totum præteritum. Ex quibus iam habemus Aristotelicam demonstrationem vere decumanam, ita formandam, Intellectus, qui est ita indiuisibilis a sua operatione, vt sua ipsius intellectio optime se habeat per totam æternitatem, sine interruptione, ac deceptione, perpetuus est ab æterno ingenuitus, & in æternum permanens immortalis: Sed intellectus humanus ab Aristotele dicitur ita esse indiuisibilis a sua operatione, vt, dum in toto mundo per se subsistit separatus a corpore, suam intellectionem habeat optime se habentem per totam æternitatem, sine intermissione, ac errore: igitur Intellectus humanus Aristoteli est perpetuus ab æterno ingenuitus, & in æternum duraturus incorruptibilis, ac immortalis. Ita ergo Rationalis Anima in Peri-

F pato poni debet æterna, quia non dependet ab elementari materia remota.

Rationalem animam ex Aristotele perpetuam esse demonstrari, quia non pendeat ex materia subcaelesti proxima; explicamus primo locum celeberrimum libri De generatione animalium, unde multa suppetent argumenta propositi. Cap. XIV.

QUum elementaris materia remota plerisque Philosophis in Peripato magni nominis non videatur necessario adhaerere formarum omnium in ea existentium & ab ea dependentium corruptibilitatem; tum quia Magnus Albertus Materiei primæ ingenerabili & incorruptibili coruam dat ab ea in esse dependentem formam corporeitatis; tum quia senior Averroes eidem materiei coruam assignauit quantitatem interminatam; tum quia Iuniorum plurimi constituunt, ut elementa secundum se tota, ita & eorum formas ortui & interitui non subiacerent. Licet nos fuisse demonstrauerimus in opere De spontaneo uiuentium ortu, & in libro De Nouis Astris & Cometis, ex Aristotele omnia subcaelesti materia constantia, proindeque & elementa secundum se tota esse corruptibilia; Et iam pridem e Peripato exulauerint Cometa illa quantitatis interminatae Averroistarum, & Formæ corporeitatis Alberti: Nihilominus animam Rationalem carere quoque materia proxima, a qua in esse dependeat, in Lyceo demonstrandam aggredimur principiis Aristotelicis. Porro materia proxima, a qua in esse dependeat rationalis anima, dici nulla potest alia, quam vel parentum semen, vel aliquod aliud corpus ad hominis generationem concurrens, ex cuius potestate per actionem corpoream generatum vel immediatam, vel mediante semine mens nostra deduceretur ad actum: sed Aristoteles nullius talis materiei meminit, immo vero talem omnem materiam excludit ab anima rationali, prorsusque interdicat humanæ menti Magister, dum hominis generationem in utero matris explicat ex professo; ait enim, [Sequitur, ut & dubitemus, & dicamus si in ijs, quæ semen emittuntur in feminam, nulla pars constituitur conceptus sit, quod subierit, quoniam vertatur corpulentia eius, quando ipsum facultate, quam in se continet, agit.] Ad exactam ergo theoriam generationis humanæ, proponit sibi primo determinandum Philosophus absolute in animalibus, quæ masculi feminæque sexum distinctum habentia generationem sobolis promouent semine a masculo in feminam emisso; si semen non cedit in materiam conceptus, sed sit prolis causa solum, effectrix; quoniam vadat eius corpulentia, ubi munere suo functum fuerit, suæque facultatis vires in menstruum sanguinem exercuerit. Pro faciliiori vero questionis huius determinatione, vniuersaliter sibi prius accerto definiendum proponit Aristoteles, utrum conceptus, qui in utero feminæ constituitur, aliquid accipiat a masculo semine, quod utrum subijt; an ab eo nihil suscipiat: immediate subdens [Definiendum igitur prius est, utrum quod in femina constituitur] animal seu embrium [accipiat aliquod ab eo] semine, [quod subierit] in utero [an nihil accipiat.] Sed quod ipsi nunc est propositum, videns Aristoteles a semine conceptui quidquam impertiri non posse, nisi id in quo utrumque, semen videlicet embriumque, communicet; merito in primis definiendum ait an sensualis anima, cuius beneficio conceptus fit animal, in semine, ac in conceptu insit, an non; & unde tum semini, tum

A etiam conceptui adueniat ipsa hæc anima; an scilicet a matre, an a patre, an extrinsecus, dum subiungit, [Atque etiam de anima, qua animal dicitur (est autem animal parte animæ sensuali) utrum in semine, & conceptu inest, an non, & unde.] Scite animam, qua conceptus fit animal, asseruit partem animæ sensualem; quia cuiusque animalis anima constituta est ex vegetali, & sensitrice, velut ex partibus essentialibus; ut anima humana tota confurgit ex parte vegetali, qua conceptus fit viuens; ex parte sensuali, qua embrium fit animal; & ex parte rationali, qua foetus fit homo; quæ mox latius explicabuntur. Quoniam vero quis Aristoteli nunc obijcere posset, ante considerationem sensualis animæ rationi consonum magis esse determinare, numquid in foetu, ac semine insit vegetalis anima; quum vegetalis sit sensuali prior natura; tacite questionem respondet, immorandum nunc sibi non esse in hoc problemate de vegetali anima, quandoquidem illam a semine iure nemo abdicauerit, aut conceptui prorsum interdixerit, dum ait, [Conceptum enim inanimatum esse nemo statuerit: vita omnibus modis priuatum:] quod eo quoque argumento demonstrat, quo apertum quum sit, quicquid vegetales edit operationes, id necessario vegetali anima pollere; quippe functiones vitæ respirari nequeunt in eo, in quo non est anima. Quæ autem semini vis insit prolifica; & conceptus animalium nihilominus quam plantæ viuunt, nutriendo se se, & augendo se se: Quumque propagatio sobolis, quæ peculiaris est actio facultatis in semine insidentis, non minus inter vegetatricis animæ functiones connumeranda sit, quam nutritio, & augmentatio: necessarium profecto est asserere cum semini, tum etiam conceptui vegetalem animam inesse; ut constat ex ijs, quæ statim addit Aristoteles inquit, [Quippe quum nihilominus semina, & conceptus animalium viuunt, quam stirpes, & aliquandiu prolifica sunt: ergo animam in ijs haberi vegetalem palam est.] Sed quam ob rem eam primū haberi necesse sit, ex ijs, quæ alibi de anima disseruimus, apertum est: nempe ubi demonstrat animam vegetalem esse omniam primam, hoc est, ante ceteras in conceptu fieri, quia omnium est communissima; mos est enim hic naturæ proprius, a communioribus & imperfectioribus exordiri, ad minus communia & magis perfecta progrediendo; est autem vegetalis anima eundarum tum imperfectissima, quia cognitionis omnis est penitus expertus; quum alia singula cognoscendi vim aliquam obtineant: tum etiam communissima, quia in omni nostratum viuentium genere comperitur; quum sentiens anima plantis non insit; & rationalis nec in stirpibus, nec in animalibus inueniatur. Rediens autem Aristoteles ad principale suum institutum de animæ parte sensuali, & rationali subdit, [Sensualem etiam, qua animal est, tempore procedente recipi, & rationalem, qua homo, certum est; non enim simul & animal fit, & homo; nec animal, & equus. Eademque in ceteris animalibus ratio est; finis enim postea contingit: proprium autem est finis cuiusque generationis.] Quæ sic interpretatur Portius illustris immortalitatis Osor inquit, [Er quoniam ubi in lucem prodijt infans iam habet sensum in actu; ob id dixit, procedente tempore; nam etsi in utero habet aliquem sensum; ut extensionem, & contractionem; eum tamen non obtinet ut animal, sed ut pars animalis; est enim pars matris foetus, quandiu latet in utero; nec proprie ut animal per se mouetur, licet videatur pars anima-

45. Meta.
tr. 1. c. 2.
cap. 3.
op. 3. c. 1.
tr. 3. ca.
3. inf.
de sub.
orb. c. 1.

6. Lib. 4.
cap. 7.
Lib. 6.
cap. 5.

2. de gē.
an. c. 3.

E

F

2. de sp.
1. 34.

2. de gē.
an. c. 1.

2. de sp.
1. 34.

2. de men.
hu. c. 1.

animata, ut Græci interpretes notarunt. Quam opinionem recipere non possumus, tum quia confundit motum cum sensu, & operationem animæ cum animæ substantia; tum quia factum considerat extra utrum; tum quia non bene constituit factum in utero esse partem matris, non animal a matre distinctum; ob rationes, quas olim adductas in opere *De Ortu animæ humanæ* non est ut hic frustra repetamus. Nos ergo locum hunc Aristotelis aliter exponimus dicentes, Animam sensualem, qua factus fit animal, non simul cum vegetatrice in conceptum recipi; sed procedente tempore organizationis; posteriusque adhuc ulteriori tempore, nimirum peracta omni organizatione, pariter asserit in conceptum suscipi animam rationalem, qua factus idem ultimo fit homo: idque non solum certum esse ait absque alia probatione; sed confirmat insuper duplici ratione; ac prima, quoniam conceptus humanus quum fit animal beneficio sensitrices animæ, atque homo beneficio ratiocinatricis; quumque is idem factus non fit simul & animal, & homo; sed animal prius, homo deinceps; certum iam est sensualem animam, quam probauerat alibi quoque in conceptum recipi post vegetalem omnium / primam, priori tempore in factum suscipi quam rationalem: minorem vero rationis huius propositionem non solum in homine verificari scribit, sed in equo, & in ceteris, etiam animalibus; nepe quodcumque animal, dum in utero gignitur, vegetalem prius animam adipisci; posteriori tempore sensualem genericam, qua fit animal simpliciter; postremo illam, qua in propria specie determinatur & constituitur; licet huius ordinis rationem nunc non assignet, quæ est seruatus ordo a natura in suis operibus progrediente ab imperfectis ad perfectiora, & a communioribus ad minus communia. Secunda vero ratio est, quia in finis ad effectum ultimo post omnes causas alias accedit: proprium autem, hoc est propria, specifica que forma cuiusque rei, quum fit finis, siue terminus ad quem tendit generatio eiusdem rei; dubio procul ea forma tali rei aduenire debet post omnes alias non solum causas, verum etiam formas, siquæ sint illi genericæ, & cum rebus alijs communes: merito itaque in generatione hominis ratiocinatrix anima, quæ hominis est propria specifica que forma, conceptui coniungitur post omnes formas alias, vegetalem nimirum, & sensualem, quibus cum animalium, plantarumque genere toto communicat humana species: unde sapienter alibi scribit Aristoteles rationalem animam, quæ propriemans est, esse finem naturæ, hoc est generationis hominis. Quum itaque demonstrasset Magister animam intellectuam, qua factus fit homo, conceptui aduenire post vegetalem, & sensualem, qua factus est animal, subiungit. [Quamobrem de merte etiam, quoniam tempore, & quomodo, & unde eam recipiant, quæ principium id participant, plurimum dubitatur: sed enitendum pro viribus, & quoad fieri potest, accepisse operæ pretium est.] nempe non adhuc manifestum esse quoniam determinato tempore, quomodo, & unde intellectrix anima ceteris animæ nostræ partibus accedat in conceptu præexistentibus; id tamen Philosophus ait nunc sibi totis viribus enitendum esse determinare. Ad quod aggrediens illico subdit, [Animam igitur vegetalem in seminibus, conceptibus scilicet nondum separatis haberi potentia statuendum est, non actu, prius quam eo modo, quo conceptus, qui iam separatur, cibum trahant, & officio eius animæ fun-

gantur: principio enim hæc omnia & itam stirpis vivere videntur. De anima quoque sensuali parimodo dicendum est, atque etiam de intellectu: omnes enim potentia prius haberi quam actu necesse est.] Quod nuper de Mente sibi declarandum proposuerat Aristoteles, id nunc explicat de anima intellectuali, quam prius etiam rationalem vocauerat, qua factus fit homo; ut in hac theoria per mentem, animam rationalem, & animam intellectualem semper significet eandem supremam partem animæ humanæ; quam comparans ad alias partes eiusdem animæ humanæ in præsentia dicit, in seminibus, & in conceptibus humanis nondum separatis, hoc est, vel nondum distincte organizatis, vel etiam nodum ortis, ac extra utrum collocatis, animam vegetalem haberi potentia, non actu, scilicet in potentia secunda, non in actu secundo: quum conceptus, qui iam separatur, post ortum statim ore sibi cibum attrahant, quo nutriuntur, & augentur: ab initio enim hæc omnia semina puta, & conceptus vitam stirpis vivere videntur: at vita stirpium ea est, quæ tum sine operatione, vlla plurimæ viuunt hieme in sua specie solam obtinentes operandi facultatem; quod late demonstraui in Opere, De his qui diu viuunt sine alimento; tum viuunt propria munia exercentes alio anni tempore; sic semina vitam habent ut plurimum, quæ est viuētibus, esse, ante omnem operationem: conceptus autem vitam eandem prius quam organizentur, habent in habitu, ac omnino in potentia ad exercendas operationes tempore suo; non enim simul ac semen est, & conceptus, illico necessario operatur; quia potest impediri aliqua ex causa. Hoc idem asserendum est etiam de anima sensuali, & de intellectuali; non enim statim ac fetui sensuali anima sociata est in utero, & per eius adeptationem is factus est animal, id repente operatur aliquid sentiens, & seipsum mouens; sed has operationes posterius edit; quod monuit Aristoteles idem, alio in loco: Similiter neque statim ac factus fuerit homo, continuo intelligit mentem valens intra utrum conditus; sed longe post ab ortu mentis operationes incipit obire: unde commune hoc omnibus animæ nostræ partibus inest, vegetali, sensitrices, & intellectiue, ut prius in fetu habeantur potentia, quam actu operantes. Quin & agentes etiam de potentia prima, & de illi correspondente actu essentiali, dicere possumus, easdem animas omnes in humano conceptu, & in semine prius haberi potentia, quam actu; quia semen impurum; quod cedere debet in materiam foetus, & proprie menstruum dicitur / Aristoteli, habet animam vegetalem in potentia prima; quam animam deinde accipit in actu primo a semine puro, cui admiscetur in constitutione conceptus: hic autem conceptus habet primo sensualem animam potentia, deinde ipsam recipiens actu, procedente tempore ab ea fit animal: hoc animal & ipsum prius obtinet animam rationalem potentia, quam animam demum recipit actu, & fit homo. His ita præmissis, ut solueret Aristoteles quod ab initio sibi proposuerat determinandum ultimo loco, nempe quomodo, & unde sensuali anima, & rationalis humano foetui adueniat, huiusmodi utitur diuisione, [Sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, necesse est; aut omnes quum ante fuerint, aut partim quum ante fuerint, partim quum ante non fuerint: Et contingere aut in materia non subeuntes semen maris, aut eo quidem inde venient.

Lib. 1.
c. 20. 21.

2. de an.
c. 34.

Phyl.
c. 74.

7. Poli.
c. 15.
2. Phil.
c. 14.
0. Meta.
c. 5.

Lib. 2.
cap. 7. 8.

2. de an.
c. 36. 37.

7. Phyl.
c. 20.

2. de gē.
an. c. 3.

venientes. Sed in mare aut omnes extrinsecus contingere; aut nullā; aut partim, extrinsecus, partim nō extrinsecus.] Qua in theoria Magister de partibus essentialibus animæ humanæ generationē hominis in vtero promouētibz tres coincidentes, aut subordinatas diuisiones determinandas sibi proponit; vna est, in constitutione hominis intra vterum necessarium esse omnes animæ humanæ partes, quas dudum dixerat vegetatricem, sensualem, & intellectuam, contingere ipsi corpori factus, quum eo antiquiores præextiterint; aut quum ante corpus non fuerint; aut quum earum aliquæ præfuerint ante corpus, aliquæ vero non fuerint ante corpus, cui copulantur in vtero: Altera est, Oportere materiam conceptus, quam menstruum esse statuit, habere suscipereque tales animas aut a semine maris, aut aliunde: Tertia est, Animæ partes, quæ in homine sunt, omnes illi aut extrinsecus in generatione aduenire; aut non extrinsecus vllam illi contingere; sed omnes a parentibus mediante semine prouenire; aut earum aliquas extrinsecus illi accedere; aliquas non extrinsecus, sed a genitoribus e materia generationis educi. Quoniam verò hæc diuisiones quantum ad rem in vnam coincidunt; etenim perinde est, animas aduenire corpori quum ante fuerint, & illi contingere non a semine maris, & eidem extrinsecus aduenire: idemque prorsus est, animas aduenire corpori quum ante non fuerint, & illi contingere a semine maris, & eidem corpori nō extrinsecus aduenire; proinde vnica determinatione tribus his diuisionibus Aristoteles in textu satisfacit, inquit, [Ceterum omnes ante esse, impossibile rationibus his esse ostenditur: Quorum enim principiorum actio est corporalis; hæc sine corpore inesse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: Itaque extrinsecus ea venire impossibile est: nec enim ipsa per se accedere possunt; quum inseparabilia sint: neque cum corpore; semen enim excrementum alimenti mutati est. Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Nempe Philosophus ante omnia destruens primæ diuisionis secundum membrum, quod coincidit cum primis secundæ ac tertiæ, dicit fieri non posse vt omnes partes animæ humanæ corpori contingant, quum ante fuerint extra corpus; ac proinde vt materiam feminæ adeant non subeuntes semen maris, & omnino vt omnes adueniant extrinsecus; quod placitum probat Aristoteles duplici ratione; prior est, quia formæ, quæ sunt principia earum operationum, tantummodo, quæ sine corporeo instrumento edi nequeunt, illæ sine corpore, ac omnino ante corpus esse non possunt; nam ipsæ quum extra corpus operari non valeant, otiosæ forent, ac frustra; quod natura non paritur: sed plures partes animæ humanæ sunt principia functionum, quæ non possunt obiri sine corpore; quia vegetales omnes operationes, & sensuales indigere organo corporeo inde constat, quod præstantissima sentientis animæ operatio, quam proprio nomine vocamus ambulationem, non fit absque pedibus; ergo vegetalis pars animæ, ac sensitiua sine corpore non est; proinde non omnes partes animæ nostræ ante corpus, & omnino sine corpore possunt esse, corporique factus extrinsecus aduenire: Ambulationem esse operationem sentientis animæ præstantissimam, constat ex ijs, quæ alibi professus est Aristoteles inquit, motum progressuum, sine localem tum con-

uenire solum animalibus, quum perfecta fuerint; ad sensus operationum differentiam; quia sentiunt etiam statim ab ortu, & ante ortum fortasse, dum ambulare nequeunt infantes; tum hominibus inesse posse quod ab intellectu: atque adeo si præstantissima sentientis animæ operatio dependet ab organo corporeo; dependere debet ab eodem omnis absolute functio sensitiua, & vegetantis animæ. Altera ratio est, quia si omnes animæ corpori forinsecus accederent, quum antea fuerint: ergo necessario vel per se ad corpus migrarent, vel cum aliquo corpore, quo inniterentur; sed neutrum dici potest; non quidem primum; quia vegetalis & sensuali anima, quum sint principia functionum, quæ sine corpore nequeunt obiri, a corpore non valent separari; a quo enim quid in operari dependet, ab eo id ipsum dependet in esse; quia semper operatio sequitur, & arguit essentiam operantis; Quare non omnes animæ possunt extrinsecus aduenire corpori, quum ante ipsum separatæ constiterint: Neque vero secundum; quia si vllum corpus est, quo innixæ omnes animæ ante conceptum extarent, & illi forinsecus aduenirent; id nullum est aliud, quam semen, per quod a parentibus facti vegetales, & sensuales animæ communicatur: sed semen esse non potest tale corpus, quo ante conceptum præexistentes omnes animæ facti dicantur extrinsecus aduenire; quia semen excrementum alimenti mutati est; quare animæ, quæ cum eo in conceptum veniunt, vegetales, & sensuales, non extrinsecus, sed ab internis principijs generationis, a parentibus inquam, quorum semen est excrementum alimenti mutati, conceptui nostro impertuntur: Rationalis autem anima cum semine prouenire nequit, quia semen excrementum quum sit, apta non est materia, in qua insit præstantissima naturalium formarum; cuiusmodi esse intellectum humanum & animam rationalem alibi docuit Aristoteles; cui ubique sic ad aliam formam alia materia est, vt in vili materia nobilissima forma non insit. Ex his colligit Philosophus tertium membrum primæ, ac tertiæ diuisionis, & primum secundæ, constituens, Animas humani factus generationem promouentes aduenire corpori partim quum ante fuerint, partim quum ante nō fuerint; & contingere partim extrinsecus, partim non extrinsecus; & venire in materiam partim non subeuntes semen maris, partim subeuntes; dum ait, [Restat igitur vt mens sola,] ad vegetales, & sensuales animæ discrimen, quæ visæ sunt ante corpus non extitisse, nec extrinsecus, nec absque semine conceptui aduenisse; [vt mens sola,] qua dixit factum fieri hominem, quamque vocauit animam intellectualem, & rationale extrinsecus accedat,] nō a parentibus proueniens, nec immediate, nec mediante corpore vllō, vllane materia interueniente: [eaque sola diuina sit,] hoc est eterna; Diuinum enim Aristoteli dicitur æternum; ac proinde præfuit ante corpus caducum; cuius rei rationem adhibet, [quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis:] Quum enim nuper ostendisset vegetalem, & sentientem animam non fuisse ante corpus, nec extrinsecus illi aduenisse, quia functiones omnes earum sunt corporales; nunc ab opposito ex eo quod mentis actio non communicat cum actione corporali, scite demonstrat Aristoteles Mentem solam in hominis generatione forinsecus aduenire conceptui, non autem a parentibus mediante semine; ac solam esse ante corpus eternam: quam sententiam repetit idem Aristoteles.

1. Phyl.
c. 56.
2. cal.
c. 32.

3. Phyl.
c. 57.

73. de
47. 32.

1. de
c. 12.
2. de
c. 26.

1. cal.
100.
2. de
c. 32.

4. d. par. Aristoteles alibi dicens, Homo vice pedum priorū
 cap. 18. brachia, & quas manus dicimus, habet; solus enim animalium omnium erectus est; quoniam eius natura atque substantia diuina est; officium autem diuini est intelligere, atque sapere. Quem locum fusius infra oportune considerabimus. Pomponatius, & Castellanus, aut ex Aristotele mentem dici forinsecus aduenire, quia proueniat homini a cælesti corpore: quos non audimus; quia si a cælo ut a causa proxima adæquata, & immediata prodire velint humanum intellectum; necessario tum eū loco mobilem statuunt a cælo ad terram; quod nemo dixerit in Peripato, ubi cuncta incorporata sunt per se immobilia; tum eum ab elementari materia non dependentem constituent immortalem; nam ob eandem rationem Aristoteli motus inuниверsum, & potissimum circularis est s. immortalis & æternus, quia pendet immediate a cælo, ut a sui causa proxima; æternæ siquidem causæ proximæ proprius & immediatus effectus æternus est: aut animam esse immortalem in Peripato, ut illi viri præcelsi negant, ita nos confitemur. Sin autem malint a cælo prodire mentem ut a causa communi, & remota; iam illi causam proximam assignare tenentur, sine qua remota nihil operatur; ea vero causa proxima nulla potest alia proponi quam parentes, ac eorum semen; sed ita mens oriretur ut animæ pars vegeta, & sentiens; nec ad eam differentiam sola diuina foret, solaque forinsecus adueniret: Si demum a cælo dicatur mens aduenire ut a causa proxima mentem e materia conceptus educente; iam nec extrinsecus vere adueniret ad vegetalem, & sentientis animæ discrimen, quæ a parentibus e materie potestate ducuntur; quum nihilominus extrinseci conceptui sint parentes, ac cæli: nec bene statuitur in Peripato, ubi omnis actio sit per contactum, a cælo remotissimo proximè tractari materiam in utero muliebri distantissimam, atque ex huius potestate per physicam transmutationem educi mentem humanam. Addit Pomponatius duas alias huius loci explicationes; una est, Intellectum forinsecus aduenire, quia Intellectus est, non quia humanus est: Sed Aristoteles hic intellectum considerat, quia humanus est; tum quia de illo agit, quatenus adueniens humano conceptui in utero constituit in esse hominem; tum quia tractare de intellectu nostro quatenus intellectus est, non quatenus humanus est, pertinet ad solum Metaphysicum, non autem ad naturalem Philosophum Aristotele doctore: Altera est, Intellectum extrinsecus aduenire non absolute, sed in comparatione ad animam vegetalem, & sensitivam; & nos ad differentiam animæ vegetalis, ac sensitivæ fac habemus mentem humanam solam forinsecus aduenire conceptui, non dependere ab elementari materia, & esse diuinam, hoc est æternam Aristoteli. Portius autem ait Aristotelem hic agere de mente in actu intelligendi, quam ab extrinsecos aduenire statuit, quia omnis actus intelligendi est ab extrinsecos obiecto. Cui subscribere non possumus, tum quia hic Aristoteles considerat intellectum humanum in utero mulieris aduenientem conceptui, ut principium constitutum hominis; non autem ut principium intellectus; quam exercere nullo modo potest Aristoteli fetus in utero: tum quia falso dicitur actus intelligendi prouenire ab extrinsecos, quia vicissim Aristoteles ipse statuit alibi differre sensum ab intellectu in eo quod causa efficiens sensationem est obiectum

externum, causa vero intellectus est intus in anima; & proinde fieri ut qui non possumus ad arbitrium sentire, possumus tamen ad libitum intelligere, quando voluerimus. Ratum ergo firmumque sit, Aristotelem hic docere nos, intellectum humanum in constitutione hominis intra vterum humano conceptui iam habenti vegetalem animam, & sensualem, quæ factus est animal, a parentibus mediante semine, sortiri demum forinsecus rationalem, quæ sit homo, quia hæc sola præxisteret ab æterno separata ab omni commercio materie corporalis. Sed & in explicatis verbis Aristotelis nos etiam notamus Magistrum, dum agit de omnibus animæ partibus, ac speciatim de vegetali, & sensuali, dicere illas contingere, non autem accedere, aut venire: dum vero agit de parte animæ rationali, ac de mente, dicit eam venire forinsecus, & accedere, non autem eam extrinsecus contingere; cuius discriminis ratio nulla est alia, nisi quia illas ortui obnoxias putauit; quæ ideo contingere possunt, non accedere, aut aduenire; hanc solam ab æterno præexistere per se subsistentem existimauit; quæ propterea venire forinsecus, & accedere dici debet; non autem proprie contingere; contingere namque proprie dicuntur materiei, corporique formæ, quæ ab efficiente producantur. Ita ergo soluta secunda questione, ad primæ solutionem se se accingens Aristoteles, quæ quæ fuit ab initio capitis, quo vadat corpulentia seminis, ubi suo munere functum in constituendo conceptu operari deserit, inquit. [Sed enim omnis animæ siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur; idque magis diuinum, quam ea, quæ elementa appellantur.] Hic Aristoteles Physicum agens omnem animam in corpore degentem considerat, & omnem virtutem, potentiamque animæ corporali organo utentem ad operandum, siue vegetalem, siue sensualem, siue rationalem etiam, quatenus est in homine principium motuum, consideremus: vel potius hic non de omni anima loquitur Aristoteles, ut nos olim cum Themistio putabamus; sed solum de illa, cuius actiones sunt corporales, nempe de omni vegetali, de omni sensitiva, ac formaliter de omni motrice, quarum virtus operatrix, & potentia operatiua participat instrumentum corporeum sibi deseruiens in omni sua functione. At vero mens, ut principium intelligendi, cuius actio nuperrime dicta est ea esse, cum qua nihil communicata actio corporalis, habet virtutem, & potentiam operatricem, quæ non participat vllum corpus omnino; ut alibi nos docuit Aristoteles. Ceterum corpus, quod participare dicitur animæ vegetatiue virtus, omnis animæ sensitivæ potentia, & omnis animæ motiue facultas operatiua, non est crassa corpulentia seminis, nec vllum elementum simplex; sed quid elementis diuini; non quidem crassa corpulentia seminis, quia hæc manifeste concedit in materiam fetus; nec de tali seminis parte imperfectiori nostra questio est, qui agimus de semine, quod in generatione fetus obtinet rationem agentis causæ: nec etiam vllum elementum: quia elementa sunt inanimata; omnis enim anima est in corpore misto perfectio; quod solum est instrumentale illud corpus, cuius anima est actus Aristoteli: Quod corpus mistum perfectum ea ratione diuinius est elementis, quæ totum præstat suis partibus, & compositum naturale nobilius est sua materia; sunt autem elementa materia misti. Sensum autem ad eius corporis

3. de an.
t. 4.8. &
seqq.
1. de or.
an. hu.
cap. 10.

3. de an.
t. 55.
3. de an.
t. 4.6. 7.

2. de an.
t. 12.
Difficillimi loci explic.

1. de an.
t. 79. &
seqq.
2. de an.
t. 6. 7. 8.
1. 21. 5.
3. 13.
3. Phys.
t. 63.
7. de gē.
t. 50.

ris manifestationem descendens Aristoteles addit, A
[Verum prout nobilitate, ignobilitateue animæ inter
se differunt, ita & natura eius corporis differt.] Ne
quis putaret, corpus in semine deseruiens animæ ve-
getali, ac sentienti, mouentique, vt instrumentum ad
omnes eius functiones obeundas, nobilius elementis,
esse vniuersi cunctis animis corporalibus substrat-
um; ait Aristoteles pro varietate animarum, corpus
illis subiectum specie differre, vt nobilior anima par-
ticipet nobiliore corpore; quod & alibi decreuerat, ad
21. Phyl. t. 26, aliam formam aliam esse materiam. Hinc tale cor-
pus detegens, inquit, [Inest enim in semine omnium,
quod facit vt secunda sint semina, videlicet, quod calor
vocatur: idque non ignis, non talis facultas aliqua
est; sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore
continetur.] nempe in omni semine cuiuscumque vi-
uentis nostratis duæ partes integrales insunt, quasi
duo corpora; vna pars est crassa & spumosa seminis
corpulentia; quæ sensibus conspicua vulgo semen ap-
pellatur: altera pars est, spiritus seminis substantia,
subtilitate raritateque plerumque inaccessibilis; quæ
calor nuncupatur; & ob cuius participationem semi-
na fecunda sunt; nam exhalato illo spiritu & calore
pars crassa seminis infecunda est, nec generare po-
test; vnde fit vt semina stirpium vetusta, & animalium
spermata diu extra locum oportunitatis detenta, calo-
re prolifico amissa, infecunda sint: Hic autem calor non
est proprie ignis, hoc est, non est ignea portio seminis
ab alijs elementis misturam seminis constituentibus
contradistincta; nec talis igneæ portionis qualitas: sed
est mistum corpus in semine residens, quod proprio
nomine spiritus appellatur; & est corpus halituosum
subtilissimum, atque rarissimum inter mista; proinde
que visus aciem subterfugiens, a prædominio simul
igneum & aereum: De quo subdit Aristoteles, [Et
natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondet
elemento stellarum.] non quia sit substantia cele-
stis, quæ nulla hic apud nos reperitur: neque etiam
quia sit corpus mediæ naturæ inter cælum, & elemen-
ta; quoniam tale nullum admittit Aristoteles in re-
rum natura: Sed quia in promouenda generatione vi-
uentis, & quoad sensum cælo proportionem respondet;
Quoad sensum quidem, quia vt cælum, ita spiritus
portio seminis est substantia diaphana, & ob maxi-
mam sui raritatem subtilitatemque inaccessibilis;
quæ de re nos latius in opere De Nouis Astris &
Lib. 5. c. 10. aeri, & plerisque mistis nostratibus, edocet alibi Mag-
ister; vbi etiam perspicuum diaphanumue monet es-
se inuisibile. Quoad generationem vero promouendam,
quia vt cælum est causa efficiens generationis cuius-
que rei subcælestis, vt ostendit Philosophus alio in lo-
co; ita nunc eidem Autori spiritus seminis substan-
tia est causa effectrix generationis cuiusque viuentis
nostratis nobilioris; vtque cælum nostratum genera-
tiones promouens non cedit in eorum materiam; ita
spiritus portio seminis, dum generat subcælestia vi-
uentia, in eorum materiam minime concedit, non in-
grediens constitutionem generatarum animantium,
nec in genitis hisce permanens illo pacto. [Quamobrem
ignis nullum animal generat neque constitui quicquam
densis, vel humidis, vel siccis videtur.] Ex allatis recte
colligit Aristoteles nullum animal ab igne gigni; quia
a spiritus seminis substantia fiat animal, quæ non
est ignea seminis portio ab alijs elementis in eo
misto contradistincta: Sciteque dicit, quicquam vi-
uens non constitui per generationem a densis semini
corpulentis, vel humidis animalium præstatorum,
vel siccis viliorum, atque plantarum; quum hæc cor-
pulentia densa seminum humidorum in animalibus,
& siccorum in plantis, materia sint constituendi vi-
uentis: Nam omnis ratio effectrix animantium in ca-
lore consistit; quod monet illico Magister ita subiun-
gens, [At vero Solis calor, & animalium, non modo
qui in semine continetur, verum etiam si quid extre-
mum sit, quamquam diuersum a natura, tamen id quo-
que principium habet vitale.] Vtique adeo verum est
animam contineri in spiritus substantia, quæ vulgo
calor appellatur; vt non solum calor iste, qui est ha-
litus seminis substantia, sed etiam animam in se ha-
beat tum calor Solis vulgo nuncupatus, hoc est, ha-
litus substantia per aerem & elementariam hanc re-
gionem diffusa, & radijs Solaribus excitata; de qua pul-
chrum illud habemus Aristotelis documentum alibi
dicentis, [Generantur autem in terra, humoreque
animalia, & plantæ; quoniam humor in terra, spiritus
in humor, calor animalis in vniuerso inest; ita vt quo-
dam modo plena sint animæ omnia: Quamobrem con-
sistunt celeriter, quum calor ille comprehensus, siue
exceptus est: comprehenditur autem, & humoribus
incalcentibus efficitur velut bulla spumosa; sed dif-
ferentia nobilioris, ignobiliorisue generis consti-
tuen- di in comprehensione principij animalis est.] tum
etiam in excrementis animalium, ab eorundem natura
diuersis, vt sunt putridæ sordidæque colluies, con-
tinetur halitosa substantia in se animam habens; vnde
spontanea generatione in corporibus animalium vi-
uentia gignuntur diuersi generis, perinde ac in aqua,
terra, & aere: De quibus fuse nos in opere De Sponta-
neo viuentium ortu: Si ergo & extra corpus animalis
halitosa substantia in elementis dispersa, quæ vulgo
calor Solis nuncupatur, & in corporibus animalium
halitus excrementitius in sanie, vegetalem & sensua-
lem animam in se gerit; viuentium ortu spontaneo pro-
creatrice; quidni seminis portio spiritus vegeta-
lem & sensualem itidem animam in se obtinebit,
animantium ortu nobiliori constitutricem? Quod au-
tem spiritus substantia in animalibus comprehensa,
nomen caloris appellata, non sit ignea illorum portio,
nec ab igne prodiens pura qualitas, Aristoteles ex di-
ctis apertum esse monet, inquit, [Ceterum calorem
in animalibus contentum,] quem alio nomine pro-
prie spiritum appellamus; & esse dicimus ha-
lituosam substantiam tum seminis, tum alterius
etiam corporis in animali comprehensi; [nec
esse ignem,] simplicem ab alijs elementis animal
constituentibus in genere misti contradistinctam; [ne-
que ab igne originem ducere,] veluti puram qualita-
tem sensibilem frigori contrariam, [apertum ex his est,]
quæ supra notata sunt, eiusmodi calorem corpus diui-
nus elementis esse, ac proportionem respondens elem-
to stellarum, animamque in se obtinens, & seminibus
omnibus fecunditatem elargiens; quoniam anima non
est in ignea misti portione, nec in vna caloris qualita-
te, sed in corpore misto. Hinc principalem questio-
nem determinare aggrediens Aristoteles, inquit, [Cor-
pus autem genituræ, in quo semen animalis princi-
pij contentum vna prouenit, partim separabile a cor-
pore, in quibus diuina pars comprehenditur, qualis est
quæ metis appellatur; partim inseparabile.] Quæ ver-
ba (ne in aliorum interpretationibus confutandis, quæ
vel suis autoribus non satisfaciunt, tempus conteramus

33. de gē.
an. ca. 6.31. de gē.
an. ca. 6.31. cæle.
10. &
10. &
10. &

Lib. 5. c.

10.
12. de an.
1. 68.32. de gē.
1. 55. &
1. 55. &1. Meteo.
cap. 2.
32. de gē.
an. c. 3.

mas) ita explicanda sunt; Corpus totum spermatis, ex crassa seu densa corpulentia, & ex halituosa spirituo-
 faque substantia constitutum; in quo a parentibus, una cum densa materia inanimata, provenit contentum semen proprie dictum, sub specie spirituosæ substan-
 tiz continentis in se principium animale, & vegetalem scilicet, ac sensualem animam generandi viventis, ac hominis exordium; cuius finis & complementum dicta super fuit anima rationalis. id inquit Aristoteles genituræ corpus totum, ex utraque parte ista constitutum in hominibus, de quorum generatione speciatim nunc philosophatur, quos apte describit esse in quibus diuina pars animæ comprehenditur; cuiusmodi est, non vegetalis anima, non sensualem; qua fetus fit animal; sed rationalis; qua fit homo, & mens appellatur: id genituræ corpus partim separabile est a corpore, partim est inseparabile a corpore fetus generandi; nam eius portio densa & inanimata concedens in materiâ eius, quod generatur; ab eius corpore non separatur: de qua materia crassiori seminis olim Aristoteles meminerat constituens ex semine, tamquam ex materiali principio, fieri plantas & animalia. Porro vero altera genituræ purior, quæ vulgo calor appellatur, & proprie spirituoſa est substantia seminis, non cedens in materiam fetus, sed effectricis causæ munia gerens, fetusque post vegetalem impertiens animam sensualem, ubi officio suo isto perfuncta fuerit, a corpore fetus separatur: quod statim subnequit Aristoteles in-
 quiens, [hoc inquam genituræ semen] proprie dictum, & caloris nomine insignitum ubi suo munere functum fuerit, [dissoluitur] in flatus, [versumque in] halitum & [spiritum] inanimatum, [evanescit] ab oculis, ob sui raritatem: facile autem in halitum insensibilem evanescere potest; [quum naturam humidam & aquosam habeat] sibi subiectam, nimirum crassiorem seminis corpulentiam; quia spiritus humido corpori & aquoso permixti facile dissolui possunt, & ab eo separari actione caloris. [Quam obrem an semper id foras exeat, querendum non est;] quod enim seminis discutitur in halitus insensibiles, id extra utrum exire conspici non potest ullo sensu: [Neque an pars vlla sit formæ constitutæ;] quia causa efficiens non euadit pars sui effectus: [Quomodo nec de succo, a quo lac cogitur, queri tale quid conuenit; nam is quoque mutat] lac in caseum; [& nulla pars constitutæ magnitudinis est,] si loquamur de coaguli parte actiuosa & halituosa; nam crassior coaguli pars in caseo manet cōseruans odorem, & saporem proprium coaguli. Hæc Aristoteles de hominis procreatione in utero, & de partibus animæ humanæ philosophatus, nobis plura suggerit argumenta, rationalis animæ independentiam a materia nostrati proxima, & immortalitatem demonstrat; quæ sigillatim deinceps a nobis texenda sunt.

Animam rationalem esse immortalem, eo quod ita in procreatione hominis non pendet a menstruo sanguine, neque a corpulentia seminis, ut de illius potentia educatur; quia præfuit ante corpus. Cap. XV.

Quum itaque forma quæuis caduca ideo materialis sit, quoniam ab agente physico in suppositum corporeum, per huius transmutationem, de eiusdem materiæ proximæ potentia educitur: quumque materia proximè concurrens ad generationem fetus humani sit Aristoteli tum menstruus sanguis; quem ipse

A Magister appellat semen impurum; tum etiam feminis puri portio densior, & substantia crassior; quam humidam & aquosam nuncupat: a neutra istarum materierum dependere in generatione hominis animam rationalem, quinque rationibus ex Aristotele monstrare possumus aperte; indeque colligere illius immortalitatem. Prima quidem est, quia omnis forma dependens in esse ab aliquo corpore, velut a materia, de cuius potestate per actionem agentis naturalis educatur, est posterior tempore illa materia, nec ante ipsam fuisse potest vlla ratione: Sed in generatione hominis, quum materiæ & corpori conceptus uniantur

B humanæ animæ partes tum primum vegetalis, quæ homo communicat cum plantis; tum procedente tempore sensualem, quæ fetus humanus fit animal; tum demum rationalis, quæ fit homo; non omnes istæ partes animæ sic uniantur corpori, quod est materiale principium generandi hominis, ut ante ipsam extiterint; nam vegetalis & sentiens quarum actiones omnes sunt corporales, ante corpus, cuius sunt actus, existere nequeunt: neque vicissim omnes corpori sic uniantur, ut earum nulla fuerit ante corpus; quia sola mens, ad

C vegetalis & sensualem animæ differentiam, habens actionem cum qua nihil communicat actio corporalis, diuina & æterna est; ac proinde ante corpus materiale hominis aliquando genitum: Ergo sola rationalis anima in procreatione hominis non pendet ex materia conceptus, nec ex potentia corporis educitur; & per consequens est immortalis. Maior est omnibus concessa, cuius euidentissima, & ab Aristotele promulgata, dum ait, de materia generabilium & caducorum omnium loquens, & eam cunctis formis caducis comparans, [Subiectum enim principium, & prius videtur

D esse prædicato:] nimirum materia est principium constituens in esse naturale compositum ortui & interitui obnoxium; & sensui videtur esse quid prius tempore quacumque forma, quæ per actionem agentis physici ex ipsa educatur. Minor est Aristotelis quoad omnes suas particulas in explicato nuperrime capite constituentis, In generatione hominis, dum intra utrumque corpori fetus uniantur omnes partes animæ humanæ, quæ sunt vegetalis, sensualem, & rationalis; quæ omnes prius sunt in eo corpore potentia, deinde actu, consociari corpori non omnes quum ante fuerint;

E quia vegetalis, ac sensualem, quarum actiones omnes sunt corporales, non possunt esse sine corpore, cuius aliquando sunt actus: neque quum omnes ante non fuerint; quia Mens actionem habens, cum qua nihil communicat actio corporalis, diuina, seu æterna est Aristoteli; & proinde ante corpus humanum, cui vitam & esse ultimo conciliat in fine generationis: sed animarum humanarum totam constituentium, & hominis generationem in utero promouentium, sic fieri unionem cum corpore fetus humani, ut partim ante ipsam extiterint, & partim non ante fuerint; non quidem

F ante fuerint anima vegetalis, & sentiens; quæ sine corpore ut operari, ita esse non possunt; sed ante corpus fuerit sola rationalis anima, cuius operatio nihil communicat

cum actione corporali; & quam alibi decernit Aristoteles non nasci, sed esse antiquissimam.

de gē.
an. c. 3.

Ratio 11.

1. Phys.
c. 52.

2. de gē.
an. c. 3.

1. cæl.
c. 100.
2. de an.
c. 34-35.

de an.
c. 65.
1. de an.
c. 82.

Rationalem animam immortalem esse eo quod ipsa non pendeat ex materia seminis, nec ex corpore conceptus; quia illi extrinsecus accedit. Cap. X V I.

Alia vero ratio ex Aristotelis explicato loco desumpta demonstrans rationalis animæ immortalitatem, quia sit independens a materia secunda, seu proxima, quæ Magistro est menstruui corpus, & seminis portio densior, ita formatur, quia Omnis forma in esse dependens a materia proxima, & proinde mortalis, illi primum copulatur non extrinsecus adueniens, sed per actionem agentis eandem materiam transmutantis, ex eius potentia, sinuæ, ac veluti visceribus emergens: At verò ex Aristotele in humani conceptus formatione, seu in hominis intra uterum constitutione, rationalis anima, quæ fetus fit homo, confociatur corpori nostro non per actionem ullam agentis physici, quod in materiam seminalem agens mentem educat de corporis intimia potestate; sed intellectualis anima sola extrinsecus accedit ad corpus, quum vegetalis & sensibilis ex eo educatur ad ipsum extrinsecus accedere non possint, neque cum corpore, ut ait Philosophus, neque sine corpore: igitur ex Aristotele rationalis pars animæ humanæ a corpore non pendet; ac proinde sola diuina est inter partes animæ, ac æterna. Maior propositio cunctis concessa, per se nota est; nam forma in esse non aliter a materia dependet, nisi quia primum ex materiæ potestate per actionem agentis materiam transmutantis educatur; si enim forinsecus materiæ adueniret, dubio procul ab ea in esse non dependeret. Minor est Aristotelis in explicato capite quoad singulas suas partes, ut supra latius demonstrauimus.

Immortalitatis ratio ducitur ex eo quod intellectus humanus in productione hominis non pendet ex materia nostra, quia contingat in materiam non subeundo semen maris. Cap. X V I.

Noua ratio ex eodem loco Aristotelis educita, comprobans animæ nostræ partem rationalem non pendere ex materia proxima conceptus, ac proinde perpetuam esse, ita constituitur, Omnis anima proximè dependens, aut quomodocumque in esse dependens a materia conceptus, illi materiæ contingere debet a semine masculi, seu subeundo semen maris, ut ait Aristoteles: at eidem auctori sola rationalis anima, quæ fetus fit homo, aduenit materiæ conceptus non subeundo semen masculi: ergo sola rationalis anima in hominis generatione a materia conceptus proximè non pendet, minimeque dependet in esse; ac propterea æterna est, & immortalis. Maior est Aristotelis tum asserentis, masculi semen quoad sui partem densam, siue siccā in plantis, siue humidā in animalibus non constituere animata per generationem; ut ea efficienter constituit spiritusosa portio seminis, quæ calor vocatur; sed concedere in materiam sobolis tum edocentis conceptum fieri, quando excrementum feminæ, quod appellat semen impurum, susceperit a semine maris principium, quo animatum est: tum admonentis hominem ab homine fieri, quia fiat ex humano semine. Minor est eiusdem Aristotelis constituentis animæ nostræ partem vegetalem, ac sensi-

A tricem, ut quarum actiones omnino sunt corporales, non esse ante materiam, sed in ea gigni a semine parentum; at solam mentem, quæ fetus fit homo, materiæ conceptus aduenire forinsecus, quum antea fuerit, non subeundo semen masculi; quia mentis actio nihil communicat cum actione corporali.

Rationalis anima ideo probatur esse immortalis, quia non pendet a materia proxima conceptus, nec omnino a corpore, quum eius actio non sit corporalis. Cap. X V I I.

In superaliam rationem, quæ plane demonstratur anima rationalis non dependere in esse a corpore, nec a materia, cui iungitur in hominis procreatione; ac propterea esse immortalis, suggerit nobis Aristoteles, dum ait, solam mentem habere actionem, cum qua nihil communicat actio corporalis; quæ quidem ratio sic in syllogismum necitur, A quo quid pendet in esse, ab eo id pendet in operari; nam operatio ubique sequitur essentiam operantis, & eam manifestat, eiusque obtinet attributa. Sed animæ nostræ pars rationalis, quæ mens appellatur, sola ad vegetalis & sensibilis animæ discrimen, non pendet a materia corporis sibi substratis in sua operatione obeunda: igitur animæ nostræ pars intellectiua non pendet villo pacto in esse a materia corporis sibi subiecti. Maior est ex Aristotele desumpta, cum ubi scribit, [Maximè autem assimilatur proprio ipsum intelligere. si autem est & hoc imaginatio quædam, aut non sine imaginatione (est autem imaginatio functio corporalis phantasiæ) non continget utique hoc sine corpore esse. Si igitur est aliqua animæ operatio, aut passionum propria; continget utique ipsam separari. Si verò nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis: (tū loco declarato, ubi dicit.) Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore in esse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: Itaque extrinsecus ea venire impossibile est; nec enim ipsa per se accedere possunt; quum inseparabilia sint.] Minor est Aristotelis expressa propositio dicentis [Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Non enim solum ait Aristoteles mentis actionem non esse corporalem; quod satis esset ad ostendendum intellectum non dependere in esse a materia; sed asserere voluit, actionem mentis humanæ nihil communicare cum actione corporali, sine illam esse cum qua nihil communicat actio corporalis; ut inde probaret euidētius animam rationalem nihil omnino dependere a materia seminis, aut embrij. Sed hunc argumentum non habentes quid solidi respondeant Alexandri ad exile subterfugium se se recipiunt asserentes, tum hanc mentem fatui forinsecus aduenientem esse intellectum agentem e numero separatarum intelligentiarum supra rationalis animæ nostræ naturam: tum non esse hunc locum opportunum, in quo Aristoteles ageret de mentis humanæ functione, foretne corporalis actio, an propria functio animæ; sed Magistrum allato loco crassa minerua de proposito philosophari, ac rudiori formula. Ceterum hæc nos non turbant. Ad primam enim subterfugij partem facile occurrimus dicentes Aristoteli agentem intellectum non esse quid re distinctum a mente possibili, sed sola ratione, ac esse partem animæ nostræ; ut latius ostend-

Continget utique ipsam separari. Si verò nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis: (tū loco declarato, ubi dicit.) Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore in esse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: Itaque extrinsecus ea venire impossibile est; nec enim ipsa per se accedere possunt; quum inseparabilia sint.] Minor est Aristotelis expressa propositio dicentis [Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Non enim solum ait Aristoteles mentis actionem non esse corporalem; quod satis esset ad ostendendum intellectum non dependere in esse a materia; sed asserere voluit, actionem mentis humanæ nihil communicare cum actione corporali, sine illam esse cum qua nihil communicat actio corporalis; ut inde probaret euidētius animam rationalem nihil omnino dependere a materia seminis, aut embrij. Sed hunc argumentum non habentes quid solidi respondeant Alexandri ad exile subterfugium se se recipiunt asserentes, tum hanc mentem fatui forinsecus aduenientem esse intellectum agentem e numero separatarum intelligentiarum supra rationalis animæ nostræ naturam: tum non esse hunc locum opportunum, in quo Aristoteles ageret de mentis humanæ functione, foretne corporalis actio, an propria functio animæ; sed Magistrum allato loco crassa minerua de proposito philosophari, ac rudiori formula. Ceterum hæc nos non turbant. Ad primam enim subterfugij partem facile occurrimus dicentes Aristoteli agentem intellectum non esse quid re distinctum a mente possibili, sed sola ratione, ac esse partem animæ nostræ; ut latius ostend-

Distinget utique ipsam separari. Si verò nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis: (tū loco declarato, ubi dicit.) Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore in esse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: Itaque extrinsecus ea venire impossibile est; nec enim ipsa per se accedere possunt; quum inseparabilia sint.] Minor est Aristotelis expressa propositio dicentis [Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Non enim solum ait Aristoteles mentis actionem non esse corporalem; quod satis esset ad ostendendum intellectum non dependere in esse a materia; sed asserere voluit, actionem mentis humanæ nihil communicare cum actione corporali, sine illam esse cum qua nihil communicat actio corporalis; ut inde probaret euidētius animam rationalem nihil omnino dependere a materia seminis, aut embrij. Sed hunc argumentum non habentes quid solidi respondeant Alexandri ad exile subterfugium se se recipiunt asserentes, tum hanc mentem fatui forinsecus aduenientem esse intellectum agentem e numero separatarum intelligentiarum supra rationalis animæ nostræ naturam: tum non esse hunc locum opportunum, in quo Aristoteles ageret de mentis humanæ functione, foretne corporalis actio, an propria functio animæ; sed Magistrum allato loco crassa minerua de proposito philosophari, ac rudiori formula. Ceterum hæc nos non turbant. Ad primam enim subterfugij partem facile occurrimus dicentes Aristoteli agentem intellectum non esse quid re distinctum a mente possibili, sed sola ratione, ac esse partem animæ nostræ; ut latius ostend-

Et ostendendum intellectum non dependere in esse a materia; sed asserere voluit, actionem mentis humanæ nihil communicare cum actione corporali, sine illam esse cum qua nihil communicat actio corporalis; ut inde probaret euidētius animam rationalem nihil omnino dependere a materia seminis, aut embrij. Sed hunc argumentum non habentes quid solidi respondeant Alexandri ad exile subterfugium se se recipiunt asserentes, tum hanc mentem fatui forinsecus aduenientem esse intellectum agentem e numero separatarum intelligentiarum supra rationalis animæ nostræ naturam: tum non esse hunc locum opportunum, in quo Aristoteles ageret de mentis humanæ functione, foretne corporalis actio, an propria functio animæ; sed Magistrum allato loco crassa minerua de proposito philosophari, ac rudiori formula. Ceterum hæc nos non turbant. Ad primam enim subterfugij partem facile occurrimus dicentes Aristoteli agentem intellectum non esse quid re distinctum a mente possibili, sed sola ratione, ac esse partem animæ nostræ; ut latius ostend-

lib. 3. c. offendimus in opere / De Intellectu agēte. Negamus. 2. de gē. an. c. 3.
 14. & que actionem intellectus agentis, quæ collustrat phan-
 19. tasiam in organo corporali phantasia degentia, esse
 20. talem, cum qua nihil communicat actio corporalis.

Ad secundam vero partem dicimus, male in primis
 21. agi cum Alexandreis, si argumenta sibi obiecta solue-
 22. re non possunt nisi Aristotelem damnent, quasi res tra-
 23. ctantem in locis importunis, & incongruis; crassaque
 24. minerua philosophantem; & falsa principia theore-
 25. mataque non vera pro veris nobis obtrudentem; quæ
 26. certo confret Aristotelem suam Philosophiam ordi-
 27. ne mirabili, summæque perfectionis methode con-
 28. scripsisse. Deinde falso dicunt, hunc locum non
 29. esse huic theoriæ opportunissimum; nomine sibi consulo
 30. ac dedita opera determinandum pro viribus propo-
 31. suerat Aristoteles in explicato capite, unde conceptui
 32. nostro adueniat mens, quæ factus sit homo? [Quam
 33. ob rem de mente etiam,] inquit [quoniam tempo-
 34. re, & quomodo, & unde eam recipiant; quæ princi-
 35. pium id participant, plurimum dubitatur. Sed eni-
 36. tendum pro viribus, & quoad fieri potest, accepisse
 37. operæ pretium est.] modo animæ, quæ sensum latet,
 38. attributa quomodo poterat hic pro viribus indagare
 39. Magister aliunde, quam ex eius operatione? oportu-
 40. nissimum igitur hic locus est tractandi de rationalis
 41. animæ functione propria. Quin & nunc dicens me-
 42. tem esse principium ab homine participatum, ut etiā
 43. paullo antea principium dixerat esse vegetalem, &
 44. sensualem animæ nostræ partem; quomodo mentis no-
 45. mine significare potuit abstractam intelligentiam, &
 46. non essentiali animæ nostræ partem? Deinceps non
 47. bene statuitur hæc theoria crasse mineruæ ac rudiori
 48. formula; nam est eadem, quam Aristoteles sibi pro-
 49. posuit in exactissima scientia de anima, ubique ex ope-
 50. rationibus animæ naturam inuestigans; & quam ipse
 51. contexuit, ubi de anima subtilissime disputauit, in-
 52. quens, [unde neque rationabile est ipsum intellectum
 53. humanum [mistum esse cum corpore; qualis enim
 54. quidam utique fieret, calidus, aut frigidus; & ei in-
 55. strumentum aliquod esset, sicut sensitiuum; nunc autem
 56. nullum est. (& mox.) Sensitiuum enim non sine cor-
 57. pore est, intellectus autem (humanus) separabilis est.]

A quibus locis traduxit Aristoteles exactam, & subti-
 58. lem theoriam de anima, dum loco nobis explicato
 59. dicit mentis actionem eam esse, cum qua nihil com-
 60. municat actio corporalis. Et certe subtilissima est
 61. in hoc Aristoteles dogmate theoria; quia si cum me-
 62. tis nostræ actione nihil communicat actio corporalis;
 63. iam intellectus humanus ita propriam sibi operatio-
 64. nem obtinet, ut in ea obeunda non pendeat a corpore,
 65. siue a phantasia, quæ facultas est corporea, neque ut
 66. ab organo, neque ut ab obiecto, neque alia ratione vi-
 67. la; quod nos infra latius ostendimus. Doctæ igitur, &
 68. oportune philosophatur hic Aristoteles, dum huma-
 69. nam mentem a corpore, materiaque conceptus non
 70. dependere demonstrat; eo quod cum eius actione
 71. nihil communicat actio corporalis.

*Humana mens a materia non pendet, quia Diuina est,
 ac proinde immortalis. Cap. XIX.*

Immortalitatis alia ratio probans animæ nostræ
 partem rationalem proxime a corpore conceptus
 non dependere, desumitur ex ijs, quæ sanxit ibidem

A. Aristoteles, inquit; [Restat igitur ut mens sola

extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit. (Et mox.)
 Corpus autem genitur, in quo semen animalis prin-
 cipij contentum una prouenit, partim separabile a cor-
 pore, in quibus diuina pars comprehenditur; qualis
 est quæ mens appellatur; partim inseparabile.

(Quin & alibi.) Honorabile huiusmodi dico, quod
 diuinum, quod melius, ut anigia, mensque est, quod
 antiquius, quod principium, & alia id genus.] forma-
 tur autem sic argumentum, Nulla substantia diuina
 dependet in esse a corpore caduco, aut a subcelesti ma-
 teria: Pars animæ nostræ intellectrix, quæ mens ap-
 pellatur, est substantia diuina, ut ait Aristoteles; ergo
 rationalis animæ nostræ portio non dependet in esse a
 corpore seminis, aut conceptus; quod caducum est;
 nec a materia subcelesti. Maior desumitur ab Ari-
 stotele, qui passim diuina ea nuncupat, quæ sunt eter-
 na; quique constituit æternum a caduco dependere non
 posse; nec a materia subcelesti, quæ rebus quibusque
 causa est ut possint non esse. Ac sane Magistrum pro
 eodem habere diuinum, & æternum; & diuina vocare
 solum ea, quæ iudicat esse perpetua, constat ex multis
 eius assertionibus: In primis enim ait alicubi, [Na-
 turalissimum enim est operum, quæ in viuētib;

quæcumque perfecta, & non mutilata sunt, aut gene-
 rationem spontaneam habent, est facere aliud, quale
 ipsum; animal quidem animal, plantam autem plantā,
 (subdit, ut ipso semper, & diuino participant secu-
 dum quod possunt: omnia enim illud appetunt, & il-
 lius causa agunt omnia, quæcumque agunt secundum
 naturam.] Ipsum autem cuius causa duplex est; hoc
 quidem cuius, illud vero cui. Quoniam igitur com-
 municare non possunt ipso semper & diuino conti-
 nuatione, propterea quod nihil contingit corruptibi-
 lium idem & vnum numero permanere, secundum
 quod potest participare vnumquodque, sic commu-
 nicat; hoc quidem magis, illud vero minus; & perma-
 ner non ipsum, sed quale ipsum; numero quidem non
 vnum, specie autem vnum.] Quibus pro eodem acci-
 pit Aristoteles euidenter esse diuinum, & esse semper.
 Deinde celestia corpora diuina vocat, quia censuit
 ea æterna esse, dum inquit, [Substantia, quæ natura
 constant, partim ingenite, immortalesque sæculis om-
 nibus sunt; partim ortus participes, atque interitus
 intelliguntur, sed partem illam æternam, & proinde
 nobilem, ac diuinam minus contemplari propterea,
 possumus, quod admodum pauca illius modo sensui
 patent, quorum beneficio tum de ea ipsa parte diui-
 na; tum de ijs, quæ nosse cupimus, facultas nobis co-
 gitandi indagandique suppeditetur.] Deinceps aper-
 tissime diuinum esse ait quod æternum est, dum in-
 quit tum, nomen Diuini recte ab Antiquis enuncia-
 ri de ijs, quæ perseverant toto æuo; tum ab eo, quod
 sit semper, sumpta denominatione, immortale, & di-
 uinum dici; tum diuinum, esse omne intrasmutabile:
 tum etiam, [Quare bene se habet quemque sibi ipsi
 persuadere; Antiquos, & maxime Patrum nostrorū
 veros esse sermones, quod est immortale
 aliquid, ac diuinum eorum, quæ motum quidem ha-
 bent, tamen habent, ut nullius sit finis ipsius.]
 Demum euidentissime statuit, sicut diuinum est, in
 tali natura existere, quam nuper dixerat esse separatā,
 & perpetuam: de qua, ut talis est, non Physiologus,
 sed Metaphysicus agat: ad quem alibi delegauerat
 Aristoteles animæ nostræ partem rationalem, ubi a

C. Naturalissimum enim est operum, quæ in viuētib;

D. quod potest participare vnumquodque, sic commu-
 nicat; hoc quidem magis, illud vero minus; & perma-
 ner non ipsum, sed quale ipsum; numero quidem non
 vnum, specie autem vnum.] Quibus pro eodem acci-
 pit Aristoteles euidenter esse diuinum, & esse semper.
 Deinde celestia corpora diuina vocat, quia censuit
 ea æterna esse, dum inquit, [Substantia, quæ natura
 constant, partim ingenite, immortalesque sæculis om-
 nibus sunt; partim ortus participes, atque interitus
 intelliguntur, sed partem illam æternam, & proinde
 nobilem, ac diuinam minus contemplari propterea,
 possumus, quod admodum pauca illius modo sensui
 patent, quorum beneficio tum de ea ipsa parte diui-
 na; tum de ijs, quæ nosse cupimus, facultas nobis co-
 gitandi indagandique suppeditetur.] Deinceps aper-
 tissime diuinum esse ait quod æternum est, dum in-
 quit tum, nomen Diuini recte ab Antiquis enuncia-
 ri de ijs, quæ perseverant toto æuo; tum ab eo, quod
 sit semper, sumpta denominatione, immortale, & di-
 uinum dici; tum diuinum, esse omne intrasmutabile:
 tum etiam, [Quare bene se habet quemque sibi ipsi
 persuadere; Antiquos, & maxime Patrum nostrorū
 veros esse sermones, quod est immortale
 aliquid, ac diuinum eorum, quæ motum quidem ha-
 bent, tamen habent, ut nullius sit finis ipsius.]
 Demum euidentissime statuit, sicut diuinum est, in
 tali natura existere, quam nuper dixerat esse separatā,
 & perpetuam: de qua, ut talis est, non Physiologus,
 sed Metaphysicus agat: ad quem alibi delegauerat
 Aristoteles animæ nostræ partem rationalem, ubi a

E. tum etiam, [Quare bene se habet quemque sibi ipsi
 persuadere; Antiquos, & maxime Patrum nostrorū
 veros esse sermones, quod est immortale
 aliquid, ac diuinum eorum, quæ motum quidem ha-
 bent, tamen habent, ut nullius sit finis ipsius.]
 Demum euidentissime statuit, sicut diuinum est, in
 tali natura existere, quam nuper dixerat esse separatā,
 & perpetuam: de qua, ut talis est, non Physiologus,
 sed Metaphysicus agat: ad quem alibi delegauerat
 Aristoteles animæ nostræ partem rationalem, ubi a

F. Aristoteles animæ nostræ partem rationalem, ubi a

2. de gē. an. c. 3.

2. Mag. moral. c. 3.

Ratio. 15

2. de an. c. 34.

2. 35.

1. de par. cap. 5.

1. cal. 2. 100.

2. cal. c. 23.

6. Meta.

2. 2.

2. Phys.

2. 36.

1. de par. c. 1.

corpore separata fuerit; quæ loca fufius infra explicabuntur. Et sane, yfque adeo Philofophus accipit pro eodem efle diuinum, & efle perpetuum; vt mentem humanam, quam K nunc folam efle diuinam afferit, ad vegetalis & fenfualis animæ difcrimen, quæ caducæ funt: alibi eodem fenfu ad earundem partium animæ noftræ differentiam dicat humanum intellectum folum efle perpetuum & immortalẽ. Aeternum, vero a caduco non dependere, in Aristotelis Philofophia certiffimum eft, vbi eternum fcribitur efle prius natura tempore ac effentia quocumque caduco; & vbi priora nõ dependent in efle a fuis pofterioribus, fed viciffim. Perpetuum item a materia noftrati non dependere, fupra latius oftendimus ex Aristotele. Minor autem præcipui argumenti, quæ dicitur Mens humana efle diuina, conftat ex Aristotele locis ante allatis. Quum igitur Aristoteli omne diuinum, vt pote perpetuum, tale fit quod a corpore caduco, & a noftrate materia minime dependeat; qui nuper fanxit inter partes animæ noftræ conceptui humano perficiendo dicatas mentem folam extrinsecus accedere, eamque folam efle diuinam, quia cum eius actione nihil communicat actio corporalis; idem Philofophus aperte conftituit, animæ noftræ partem rationalem a corpore, aut a materia minime dependere, ac efle perpetuam. Sed & huius argumenti vim declinare cum Pomponatio, nititur Alexandrei dicentes Aristotele eo loci nomine Mentis Diuinæ accedentis extrinsecus, non fignificare partem animæ humanæ, quæ fubftantia eft hominis; fed indicare intellectum agentem, qui Deus eft optimus, & omnino intelligentia feparata, cui nomen Diuini proprie conuenit, quod non bene aptatur fubftantiæ noftræ. Ceterum ex Aristotele nos hoc afylum destruere poffumus; In primis enim Agens Intellectus reipfa coincidit cum intellectu poffibili, & eft pariter pars animæ noftræ apud Aristotelem, vt fufe demonftrauimus in Opere de Intellectu Agente. Deinde Magifter hic agit de ea mente, quæ eodem loco ait efle partem animæ, & comprehendere in hominibus, [Corpus autem genituræ (inquit) in quo femen animalis principij contentum vna prouenit, partim feparabile a corpore, in quibus diuina pars comprehenditur, qualis eft, quæ mens appellatur:] quum Deus, ac Intelligentia vlla non fit Aristoteli pars animæ noftræ, nec in homine comprehendatur: Forma enim vniuerfi comprehensionem excedit humanæ naturæ, amplitudini fux anguftiffimæ nimium anguftam. Deinceps autem Alexandreorum hoc refugium Aristoteles ipfe in explicato loco funditus evertit multis nominibus, vt nos abũde probauimus in Opere de Ortu animæ humanæ; quæ contemplatio hic repetenda non eft. Nec partem animæ noftræ, noftramque fubftantiã Aristoteles nomine Diuini dedignatur, qui aperte quandoque fcribit, [Solus animalium homo erectus eft; quoniam eius natura, atque fubftantia diuina eft: Officium autem diuini eft intelligere, atque fapere: quod non facile effer, fi vafte corporis moles affideret; pondus enim tardiorẽ reddit mentem (propriam hominis,) & fenfum communem] alijs animalibus. Et apertius alibi ftatuit, Intellectum humanum, qui in homine eft, & quo maxime homo eft, efle diuinum. Ita ergo mens humana dicitur ab Aristotele proprie diuina: proindeque conftituitur æterna, & ab omni corpore, materiaque independens. Cuius infantie robur adhuc euitare volentes Alexan-

dre cum Iulio Castellano & Zabarella dicunt Aristotelem non femper nomine diuini fignificare naturam æternam, fed effentiam etiam caducam, nobilitate alioquin in fignẽ; vnde tum in formicis diuinitatem aliquando cognofcit; tum omni formæ naturalis nomen diuini tribuit, vt quæ a Deo tanquam a prima rerum omnium cauffa promanauit: tum etiam corpora fubceleftia fubftata noftratibus animis diuinitatem aperte concedit. Sed hæc euafio parum nobis officit, & minus illis prodeft; nam allata loca nobis oppofitum demonftrant aperte, quæ illis erant foluenda; & hic Aristoteles, dum ait mentem folam, ad vegetalis & fenfientis animæ difcrimen, quæ a parentibus ex materia ortum ducentes funt omnium formarum infra mentem præftantiffimæ, efle diuinam; apertiffime docet fe menti noftræ diuinitatem eam adfcribere, quæ non conuenit alijs formis vllis infra mentem collocatis; ea vero diuinitas nulla eft alia, niſi quæ cum eternitate coincidit, ac identificatur; quæ folæ mens accedit humano conceptui forinsecus, quum antea præfuerit ab æterno, & in eo fit non educta ex poſtate materiæ, fed ab eo feparabilis permanfura fit poſt eius diffolutionem in eternum; quæ latius omnia figillatim oportune demonſtrabuntur inferius. Ad primam vero Castellani obiectionem concedentes Aristotelem alicubi ftatuere caducis in rebus omnibus, etiam viliffimis naturæ numen inefle, quia Deus vbique reperitur in rebus omnibus; negamus proinde Magiftrum dicere caduca efle Diuina; longe namque aliud mihi eft, quid efle diuinum, quod folis æternis concedit Aristoteles; & quid in fe quomodocumque continere numen diuinum; quod rebus etiam caducis attribuit Philofophus: hic autem folam mentem humanam inquit efle diuinam, non in fe diuinum quid a fe alienum continere. Ad fecundam oppofitionem Zabarelle concedentes Aristotelem; alibi ftatuere formam efle ens diuinum; negamus primo ibi diuinitatem alteri formæ tribuere, quam animæ rationali, ob rationes & infra fuo loco afferendas: negamus dein eum ibi agere de diuinitate fimpliciter, quæ folis æternis conuenit; nam ibi agit de diuinitate quadam, feu fecundum quid, ac per comparisonem; ait enim, [Exiftente quodam diuino] hic vero tractat de diuinitate fimpliciter, dum inquit, [Reſtat igitur vt mens folæ extrinsecus accedat, eaque folæ diuina fit: (& dum in fit.)] Hominis natura & fubftantia diuina eft; officium autem diuini eft intelligere, atque fapere. Ad tertiam inſtantiam concedentes Aristotelem dicere corpora fubceleftia miſta caducam naturam habetia, efle magis diuina quam elementa: monemus caduca ea corpora non dici diuina fimpliciter, & absolute; vt hic mens absolute diuina dicitur; fed per comparationem ad corpora vtiliora: modo diuinitas absolute eft, quæ folis æternis competit, & foli menti inter animas noſtrates ab Aristotele tribuitur; diuinitas per comparisonem caducis conuenire poteſt, quæ absolute diuina non funt: fic tepidum per comparisonem ad calidum dicitur efle frigidum, quum reuera frigidum nõ fit; fic mediocritas relata ad exceſſum dicitur defectus, quum reuera non fit defectus. Ad quartam concedentes Aristotelem dicere, vnum hominem ex animalibus omnibus nobis cognitis diuinitatis participem efle, aut omnium maxime: dicimus hanc diuinitatem non efle totius hominis conditionem, fed efle rationalem animam, & mentem humanam, quæ in homine

de an. 1. c. 2. 3. de an. 1. c. 2. 3.
 mine sola perpetua est, & immortalis. Ita ergo rationalis anima in hominis constitutione non dependet ex materia conceptus, de cuius potentia educatur, nobiscum enascens; sed forinsecus ad corpus embrij nulla parentum opera dicitur aduenire, quum ante ab æterno præexistit sola diuina & immortalis inter alias animæ partes Aristoteli.

Exhaustur secundus fons argumentorum animæ rationalis immortalitatem comprobantium; & noua ratio ducitur ex eo, quod mens nostra non efficitur a parentibus, quia præfuit ante corpus. Cap. XX.

Phyl. 1. c. 2. 3. 1. Phyl. 1. c. 2. 3.
Argumētorum immortalitatis exhaustio iam primo fonte, qui dictus est Independentia rationalis animæ a materia; nunc age secundum exsiccemus. Porro fons hic alter, vnde nobis hauriendæ sunt in Peripato rationes intellectus humani perennitatem patefacientes, dudum propositus, erat Independentia rationalis animæ ab omni effeſtrice causa mutabili & corporea; seu Dependētia nostræ mentis a solo Deo. Et profecto forma quæcumque ab aliquo efficiente infra Deum, ac potissimum ab effeſcente corporeo producit, ea omnis per motum ad esse deducitur, decretis Aristotelis; cui causa efficiens generatim definitur esse vnde primum motus principium: & duo s. sola physice mouentium genera proponuntur; quorum vnum est corporeum, vt quod sit physicum, & physice moueat; alterum est incorporeum; atque adeo non est physicum, sed physice, hoc est per motum efficiat, ac operetur quodcumque facit: Quod autem physice, ac per motum ab efficiente producit in esse, id non est ab æterno, neque ante motum illius efficientis: & quum motus productionis physice ab agente sit materiæ mobilis transmutatio; proinde quæ ab agente physice procreantur ea omnia ex materia sunt, & oriuntur. Ceterum quatuor sunt efficientia, a quibus humana mens in esse dependere dicenda videtur, si vere aliquando produceretur, Homo generans, Cælum, Intelligentia infra Deum, Deus ipse summus. Animæ nostræ partem rationalem ab Homine nos generante vere non produci, multis rationibus conuincitur, quæ deduci possunt omnes ex Aristotelis loco dudum explicato: Quarum vna est, quia Omnis forma, quæcumque ab efficiente corporeo, atque adeo ab homine generatē physice producit per motum determinatæ materiæ, talis est vt ante illam materiā dispositā, & ante illius mutationem esse non potuerit; quippe ex eius materiæ potestate dicitur educi, ac exoriri: Sed animæ nostræ pars rationalis contingit humano conceptui, quum ante fuerit, extrinsecus, hoc est a corpore seiuncta, ad vegetalis, & sensualis partis animæ nostræ differentiam; vt ait Aristoteles: Igitur ab homine generante, qui est corporeum, agens physice per motum seminis, seu menstrui, non potest in generatione hominis procreari pars animæ humanæ rationalis; sed solum vegetalis & sensualis; vt clare nos docet Aristoteles eo loci, & nos ex Aristotele fusius ostendimus in opere *De Ortu animæ humanæ*: Tunc ultra, sed forma, quæ non producit in esse ab eo agente corporeo, a quo physice generatur compositum naturale ex ea forma & ex sua materia constitutum, est immortalis & æterna: igitur animæ nostræ pars rationalis, quæ mens appellatur, æterna est & immortalis Aristoteli. Sed huic rationi obijcere posset Ale-

87. Polit. cap. 15.
Axandreuſ asserens Aristotelem alicubi determinare mentem, ac omnino partem animæ rationalem in generatione hominis, posteriorem esse parte irrationali. Cui nos occurrimus dicentes primo Magistrum eo loci nomine mentis intelligere, non substantiam animæ intellectuæ, de cuius æuo ac perennitate nunc instituta nobis est consideratio; sed habitum notitiæ, seu intellectum in habitu; quem sortiuntur homines adulti per studium. Deinde asserentes animæ partem rationalem, etsi absolute in rerum natura præcedat parti sensitiuæ, vt ingenita generabili; quod nos *B* supra contendimus; tamen in actu generationis posterius corpori fetus aduenire, in quo prius a generante producta fuerit animæ pars irrationalis. Quæ duo placita clare patent in Aristotelis loco citato; ait enim, [Deinde vt anima, & corpus duo sunt; ita quoque duas videmus esse animæ partes, vnā irrationalem, alteram quæ habet rationem: habitus quoque earum duos, quorū alter est appetitio, alter mens; vt autem corpus in generatione antecedit animam, sic pars irrationalis antecedit eam partem, quæ habet rationem. Patet id in pueris, in quibus statim ira, & voluntas, & concupiscentia existit; ratio, & mens procedente ætate in illis fieri natæ sunt.] Hæc ipse.

Anima rationalis non pendet a parentibus, quia forinsecus adueniat; vnde ipsius immortalitas comprobatur. Cap. XXI.

1. 2. gen. an. c. 3. Ratio. 17.
Rationalem animæ nostræ partem, quæ Mens appellatur, a parentibus nō dependere vt a sui causa effeſtrice proxima, nos etiā docuit Aristoteles loco explicato, vbi eam extrinsecus aduenire statuit humano conceptui, ad vegetalis & sensualis animæ discrimen; Quæ quidem ratio ita contexitur, quia omnis anima, quæ a parentibus vt a causa effeſtrice proxima conceptui communicatur, ab ijs in esse producit; atque adeo per transmutationem materiæ illius, de cuius potentia educitur: Sed quum in hominis procreatione pars animæ vegetalis, & sensitiua, vt quæ sine corpore nec operari, nec esse potest, fatui extrinsecus non accedat; alio actione parentum eiusdem conceptus materiam transmutantium, de potentia corporis embrij deducatur; & sola rationalis anima, cuius cum actione nihil communicat actio corporalis, fatui forinsecus adueniat; non autem de illius potentia educatur: Iam certum est in hominis generatione partē animæ rationalem, quæ mens appellatur, non dependere a parentibus vt a sui causa effeſtrice. Si vero rationalis anima non producit ab eo efficiente, a quo procreatur homo, cuius est anima, ea dubio procul Aristoteli est ingenita, & æterna; cui omnis forma caduca necessario fit ab eo efficiente, a quo generatur compositum, quod per eam formam in esse constituitur; nam ei s. motus omnis est generatio termini ad quem tendit; est autem terminus generationis ad equatū compositum, principalis vero terminus est forma integra compositi: fieri autem potest aliqua forma integra, cuius vna pars est ingenita & æterna, perinde ac fieri dicitur elementum, cuius materia est ingenerabilis, & æterna. Prosyllogismi maior est Aristotelis, cui parentes sunt agentia physice, & corpora physica: corpus vero physicum physice agens, & substantiā generans, eā per motum de non esse ad esse perducit, quo motu materiam transmutat; de cuius poten-

potentia talem formam educit: non autem formam extra materiam in Peripato de nihilo procreat, & ita creatam extrinsecus materię inducit; tum quia creatio latuit Aristotelem; ut nos fuisse demonstrauimus in Opere De spontaneo Viuentium Ortu: tum quia Magister optime negabit corporeum agens & materiale posse producere substantiam extra corpus immaterialem; ac proinde se perfectiorem; sic enim ageret ultra suas vires; quum ^halicubi decernat, omnē naturam eius esse essentię procreatricem, qualis ipsa est; & alibi [†] statuat, naturalissimū esse cuique agentis physico in viuentium genere procreare aliud, quale ipsum est, nempe corporeum, & materiale; ut animal generat non nisi animal, & planta plantam, & homo hominem, non autem animę humanę partem rationalem immortalem extra corpus. Minor eiusdem prosyllogismi desumpta est ad verbum fere ex Aristotele, dū agēs de partibus animę generationem hominis promouētibus, ait in hanc sententiā [x Principio enim semina, & conceptus vitam stirpis viuere, videntur: De anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atque etiam de intellectu; omnes enim potentia prius haberi, quam actu, necesse est. Sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, necesse est; aut omnes quum ante fuerint, aut omnes partim quū ante non fuerint, partim quum ante fuerint: Et contingere aut in materia non subeuntes semen maris, aucto quidem inde venientes: Sed in mare aut omnes extrinsecus contingere, aut nullam, aut partim extrinsecus, partim non extrinsecus. Ceterum omnes ante esse impossibile rationibus his esse ostenditur: Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore inesse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: itaque extrinsecus ea venire impossibile est; nec enim ipsa per se accedere possunt; quum inseparabilia sint: Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Quæ superius longe lateque declarata quum sint, vltiori non indigent explicatione. ^m Pomponatius euitare se putat vim huius argumenti confugiens ad Aram; dicit enim Aristotelem hic nomine mentis extrinsecus aduenientis; cuius cum actione nihil communicat actio corporalis, intelligere diuinum intellectum in genere cælestium intelligentiarum, non autem humanum; tū quia hic dictus fuit esse prius potentia, quam actu; tum quia intellectus noster nihil intelligens sine passiuo intellectu actionē habet, cū qua communicat aliquid actio corporalis. Nos autem supra satis hoc subterfugium euertimus, & eius fundamenta; quare breuiter admonentes nihil ad propositum fuisse, Magistrum agentem ex professo de constitutione hominis in vtero tractare de attributis intellectus abstracti in cælestium Intelligentiarum genere; sed solum considerare debuisse quomodo, quando, & vnde mens humana fatui adueniret; concedentes intellectum humanum prius haberi a fatu potentia, quam actu; negamus quod potentia inest in fatu, seu quod potentia haberetur, id absolute potentia esse, & non posse fatui forinsecus aduenire: nam ab æterno præexistens intellectus humanus antequam fatui coniungatur, de se actu est, in rerum natura similiter actu est; sed est potentia in fatu, & fatui forinsecus aduenit; sic matutino tempore Sol actu est, at in occidentis loco potentia est, & occidentali plagæ forin-

A secus aduenit, in qua postea est actu: quod enim Sol motu locali de oriente ad occidentem promoueat, id sine motu locali de mundo intelligibili ad sensibilem, seu de esse intellectu ad esse physicum in fatu traducitur intellectus humanus; ut supra ex Aristotele demonstrauimus. Ad secundam refugij obiectionem primo concedentes intellectum humanum, sine passiuo intellectu nihil intelligere; negamus passiuo intellectu actionem esse corporalem; ob rationes ante allatas, hic non repetendas inutiliter. Deinde concedentes disputationi passiuum intellectum communicare posse cum actione corporali; negamus tū id sepe, ac necessario contingere: tū intellectū humanū nihil absolute intelligere posse sine passiuo intellectu; quū id contingat solum in actu reminiscētis; de qua tū loquebatur Aristoteles; ut infra suo loco patebit.

Mens humana non oritur a parentibus, quia fatui aduenit non mediante semine; proindeque est immortalis.
Cap. XXII.

PARENTES etiam constitutionem fetus humani non promouere, ipsi conceptui rationalem animę partem conciliando, seu causas animi nostri effectrices proximas, ex eodē loco aperte colligitur hac ratione, quia Pars animę, quæcumque fatui conciliatur a parentibus, ut a causā eius effectrice proxima, ea omnis materiei conceptus impertitur a parentibus mediante semine: Sed animę nostrę pars rationalis corpori, materiei que conceptus in vtero non adiungitur mediante semine: igitur animę humanę portio intellectiua non producit in hominis procreatione proueniens a parentibus. Maior est Aristotelis, cui tale autē sua natura semen esse requirit, ut ex eo primo oriatur ea, quæ secundum naturam consistunt; non quod ex illo, verbi gratia homine aliquid sit, quod agat; sit enim aliquid ex hoc, quia semen eius est. & paullo post. [Genitura igitur id vocatur, quod a generante proueniens causa est, quæ prima obtineat principium generationis; videlicet in ijs, quæ coire natura voluit: Semen autem est quod ex ambobus coeuntibus illis originem trahit.] Sed & inferius longa oratione docet animantia generationem proles suę promouere, nempe sobolem facere [semen, an id, a quo semen, dicamus, nihilo refert; scilicet quia motum, quem illud mouebat, semen in seipsum contineat.] & mox: [Semen igitur tale est, motumque habet, & principium tale, ut motu peracto pars existat quæque, eademque sit animata:] Ita ergo quicquid parens efficit in procreatione sobolis, id efficit ministerio seminis. Minor est clara in explicato capite, dum Aristoteles quum sibi proposuisset determinandum vtrum omnes animę nostrę partes, quas nuper admonuerat esse vegetalem, sensualem, & rationalem, [contingent in materiam non subeuntes semen maris, aucto quidem in venientes,] statim ostendens nō sine semine vegetalem, & sensualem fatui communicari, ut quæ obtineant a corpore inseparabiles operationes, & essentias; addit, [Semen enim excrementum alimentum mutari est; Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat; eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione comunicat actio corporalis:] nempe quum semen sit excrementum nutritiui superabundans, ut late nos ostendimus in Opere De perfecta constitutione hominis in vtero, materies inepta est, cui Mēs nobilis

f. 1. Phys.
t. 62. &
seq.
g. Lib. 4.
cap. 70.

h. 1. Mag.
mor. ca.
10.
† 2. 2. an.
t. 34.

i. 2. Phys.
t. 13. 26.

k. 2. de gē.
an. c. 3.

l. Cap. 14.

m. Defen.
cap. 13.

Lib. 2.
cap. 3.

Lib. 2.
cap. 4.

13. de an.
t. 10.
g. Lib. 4.
cap. 1.

Ratio 11.

2. de gē.
an. ca. 3.
1. de gē.
an. 1.

2. de an.
an. 1.

2. de gē.
an. 1.

Cap. 1.
& seq.

f. de an. c. 82. 2. Phyl. c. 26. b. de an. c. 24. 26. 3. de an. imm. p. 42. c. 14. 7. de in- tell. 29. cap. 19. & seq. 1. Cap. 14. 7. Phyl. c. 24. 2. de an. c. 59. 60. 3. de mēt. hu. c. 9.

nobilissima^f formarum naturalium associetur; nam Aristoteli ad aliam² formam alia materies ideo habet essentialē habitudinem, quia forma nobilissima vili materiæ a natura non copulatur, sed sibi proportionata. Mēs igitur^b sola inter omnes animæ nostræ partes, quā in operari a corpore nō pendeat, sētui aduenit, non innixa semine a parentibus, qui ratione seminis interna sunt principia generationis; sed per se accedit ad conceptum forinsecus, quum ante corpus embrij extra corpus omne præxisteret ab æterno per se subsistens in mundo intellectuāli, vt censuit Aristoteles. Ceterum Alexander vt ab hoc argumento se tueretur, ad Intellectum agentem confugit, quem existimat esse Deum; quod obseruat etiam Vicomercatus. Quod refugium a nobis euertitur, tum antea ex verbis contextus demonstrantibus Aristotelem hic non agere de Deo, sed de parte animæ humanæ, qua factus fit homo: tum & alibi fusc confirmantibus in Peripato intellectum agentem esse partem essentialē animæ nostræ re non distinctam ab intellectu possibili. Simō Portius alio refugit ad actum secundum intellectus, respuens mentis humanæ substantiam, & animæ rationalis essentialē. Quam euasione¹ supra nos diruimus ostendentes tum Aristotelem agere mentis nomine de principio, & parte animæ intellectuāli, qua factus fit homo, in comparatione ad partem sensualem, qua fit animal; & ad vegetalem; quibus animæ partibus non bene comparasset operationem intellectus Philosophus ille, qui^m cōparationes fieri præcepit non nisi inter ea, quæ sunt eiusdem ordinis, aut speciei: nec bene actionē principij attributo condecorasset, quæ principium non est, sed ex principio: tum operationem sensuum potius extrinsecus accedere ab obiectis externis, at mentis operationem promoueri ab internis animæ simulacris; vt monuitⁿ alibi Magister. Zabarella duas responsiones affert; vna est, Aristotelem hic nihil certi determinare, sed solum dubitare, an animæ rationalis diuina sit, & forinsecus accedat: altera est, Aristotelem non absolute dicere mentem esse diuinā, & extrinsecus accedere; sed ex hypothesi, mentem esse diuinā, si forinsecus accederet. Quarum nullam recipere possumus; non primam, tum quia Magister ab initio capitis ait sibi definiendam esse propositam quæstionem, & omnes ingenij sui nervos intendendos esse monuit in eius determinatione, [Quomobrem, inquit, de mente etiam, quonam tempore, & quomodo, & vnde eā recipiant, quæ principij id participant, plurimum dubitatur: sed enitendum pro viribus, & quoad fieri potest, accepisse operæ pretium est.] tum quia sine vlla dubitatione determinat, & determinationem demonstratione cōfirmat Aristoteles, inquiens, [Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Qua determinatione nullam certiorē, firmioremue legere possumus in Aristotelis operibus siue enim legamus (Restat igitur) cum Gaza, (siue Restat autem) cum Zabarella, semper habebimus Aristotelem determinantem, & concludentem certō, ac necessario solam mentem, ad partis animæ nostræ vegetalis, & sensualis discrimen, esse diuinā, & forinsecus accedentem; quia mētis solius actio ea sit, cum qua nihil communicat actio corporalis; vegetalis vero, & sensualis actio corporea est: quod discrimen indicat aperte particula aduersatiua autem: quod enim appellat vir doctissimus ad Auerrois

Paraphrasim, hoc nos nihil mouet, qui Auerrois doctrinam non profitemur, sed vnius Aristotelis; quique Auerroem a germano sensu Aristotelis plerumque, & hic præsertim deuium aberrare cognoscimus, culpa non sua, sed vitiosæ translationis Arabicæ, quam sequi cogebatur. Non etiam secundam responsionem accipimus; quia satis constat ex verbis contextus Philosophum absolute loqui, non ex suppositione vlla. Vt iam appareat superiorem immortalitatis rationem ex hoc loco deductam, in Peripato esse demonstrationem irrefragabilem.

Immortalitas animæ colligitur ex eo quod anima rationalis non pendet in ortu a parentibus, quia Diuina est. Cap. XXIII.

2. de gē. an. c. 3. Ratio 19. 1. c. 1. c. 2. 100. 2. c. 1. 2. 2. de an. c. 34. 35. 1. Mag. mor. ca. 10. 2. de an. c. 34. 2. de gē. an. 3. 2. de gē. c. 30. 7. Met. c. 12. & seq. plu. 12. Met. c. 13.

Ceterum ex eodem loco Magistri nouam rationem contexere possumus, qua demonstrantes partem animæ nostræ rationalem a parentibus minime pendere, illius immortalitatem euidentissime comprobemus in Peripato: ratio vero sic efformari potest; quia nulla forma diuina pendere potest ab efficiente corporeo, atque mortali: Sed sola mens inter partes animæ nostræ diuina est: ergo mens humana pendere non potest in esse, seu a causa effectrice, a parentibus; quorum substantia corporea est, atque caduca. Maior ostenditur ex Aristotele, cui tum^b diuinā omnia æterna sunt; & æternū a caduco pendere, non potest, velut a sui causa effectrice: tum sola mens ideo^d diuina dicitur, ad vegetalis & sensualis animæ discriminē, quæ sine corpore nequeunt esse; quia extrinsecus accedens incorporea est, de se ante corpus extra corpus consistens; quum in Peripato corporeum agens vltra suas vires operari nequeat rem incorpoream seipso præstantiorem in esse produciens. Minor est Aristotelis in explicato^f capite, vbi demonstrat in generatione hominis vegetalem ac sentientem animæ partem educi a parentibus ministerio seminis de potentia materis conceptus; quia vt in operari, sic in esse a corpore vtraque dependeat; sed mentem solam sētui forinsecus accedere, non a parentibus, nec a semine prouenire; quia sola diuina sit, quum operationem habeat nihil indigentem corporis, seu cum qua nihil omnino communicat actio corporalis. Siue igitur Aristoteles hic ostendat animæ nostræ partem esse diuinā, quia æterna sit; siue quia proxime a Deo pendeat, vt a sui causa immediata; a quo, vt solem a causa remota, pendet anima vegetalis, & sensualis cum alia quacunque forma generationi & corruptioni obnoxia; vtrumque constat aperte intellectum humanum, eo quod solus inter omnes animæ partes diuinus existat, esse immortalem; tum quia nullum æternum est mortale; tum quia effectus omnis a solo Deo immediate dependens est immortalis Aristoteli; & cui omnia caduca in genere substantiæ sunt ab efficiente caduco, vt ab agente proximo; & ex materia pendunt.

Immortalitatis ratio desumitur ex eo quod anima rationalis non pendet a parentibus, quia eius actio non est corporalis. Cap. XXIV.

Ex eodem loco Magistri demonstratiua ratio alia depromitur, ostendēs animæ rationalis immortalitatem.

talitatem, quia non habens suas operationes omnes corporales, a parentibus non provenit, ut a sui causa effectrice proxima: Quæ quidem ratio sic efformatur: Anima, quarum operationes omnes sunt corporales, necessario conceptui communicantur a parentibus mediante semine, ac per se sine corpore inesse non possunt, sed sunt a corpore inseparabiles; quarum vero actio est, cum qua nihil communicat actio corporalis, illæ fatui non a parentibus conciliantur, sed extrinsecus ad fatum accedunt, quum antea per se sine corpore fuerint ab æterno, & separabiles a corpore, maneant in æternum, ut ingenita, sic incorruptibiles: Modo partes animæ nostræ vegeta, & sentiens quum habeant omnes suas operationes corporales; nam prestantissima cunctarum operationum sentientis animæ ambulatio non fit sine pedibus, qui sunt instrumenta corporea; differunt a parte rationali, quæ mens appellata, obtinet actionem, cum qua nihil communicat actio corporalis: ergo in generatione hominis animæ suæ pars vegetatrix, & sensitrix inseparabilis est a corpore fatui, cui a parentibus communicatur procreata ministerio seminis; & ad earum discrimen sola pars rationalis, quæ mens appellatur, ad fatum accedit extrinsecus adueniens, ante corporis ævum existens per se ab omni corpore seiuncta, nec a parentibus, nec ab earum semine in esse dependens, ut ingenita, sic & incorruptibilis. Quam rationem si ad animæ immortalitatem coarctare volueris, eam sic necere poteris: Anima, cuius operationes omnes sunt corporales, est a corpore inseparabilis, & mortalis; cuius vicissim aliqua operatio est sibi propria, neque corpori communis, est a corpore separabilis, & immortalis: Sed inter animæ nostræ partes vegetalis, & sensualis habet omnes operationes suas corpori communes; & sola pars rationalis, quæ mens appellatur, habet actionem ita sibi propriam, ut cum ea nihil communicet actio corporalis: igitur animæ nostræ pars vegetalis, & sensualis utraque est a corpore inseparabilis, & caduca; pars vero sola rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Huius argumenti maiorem habet Aristoteles alio etiam in loco præclaram: sed minorem, immo & utramque rationem integram, sola terminorum positione differentem a propositis posuit in explicato capite Magister inquit, Ceterum omnes animæ nostræ partes ante corpus conceptus esse, impossibile rationibus his esse ostenditur: Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore inesse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: itaque extrinsecus ea venire impossibile est: nec enim ipsa per se, accedere possunt; quum inseparabilia sint: neque cum corpore; semen enim excrementum alimenti mutati est. Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.

Eliciter ratio immortalitatis depromitur ex eo, quod mens non pendet a parentibus ullo modo. Cap. XXV.

A Diciendum his est hoc immortalitatis argumentum, Omnis anima mortalis producta fuit a parentibus; quæ vero a parentibus nullo modo producta est, necessario Aristoteli præfuit ab æterno ingeni-

ta permanens in æternum immortalis: At vero pars animæ nostræ rationalis nullo pacto a parentibus procreatur in Peripato: igitur pars animæ nostræ rationalis Aristoteli necessario præfuit ab æterno ingenua permanens in æternum immortalis. Maioris prima pars constat ex loco prius explicato Aristotelis: altera pars ex eodem alibi partim colligitur, ubi discernit semper inter se reciprocare necessario genitum & corruptibile, ingenuum & incorruptibile, ac vicissim; partim eo convincitur, quia in Peripato forma compositi generabilis non nisi ab eo efficiente producit, a quo totum compositum generatur: quum igitur hominem generet homo parens Aristoteli distributus in masculum, & feminam; certum est animam, quæ in nobis nullo pacto a parentibus producta est, necessario præfuisse ab æterno ingenuam, permanentem in æternum immortalem Aristoteli. Minor autem sic demonstratur, quia si mens nostra in hominis generatione fatui communicaretur a parentibus, eam tunc de non esse ad esse deducuntibus: necessario ipsa hæc rationalis anima fieret in conceptu a genitoribus vel immediate, vel mediante semine; ac vel ab utrisque generantibus hominem efficeretur, vel a solo masculo, vel a sola femina: sed horum nullum in Peripato dici potest: igitur ex Aristotele non philosophatur, quicumque rationalem animæ nostræ partem in generatione hominis intra utrum statuit a parentibus, vel ab eius causa effectrice proxima, produci, & conceptui corporique nostro physice conciliari. Consequentia patet unicuique necessaria esse a sufficienti partium enumeratione. Assumptum patet quoad singulas partes in Peripato, quas ex Aristotele demonstrare licet; in primis enim Animam rationalem a parentibus non produci absque ministerio seminis immediate, docet nos Aristoteles, cui tum [Natura masculi semen emittentis videtur eo semine, quasi instrumento, & actu habente motum; ut in operibus artium instrumenta mouentur: in illis enim quodammodo motio artis est: Quæ igitur semen emittunt, hoc modo ad generationem conferunt.] tum multo prius [Tale autem sua natura semen esse requirit, ut ex eo primo orientur ea, quæ secundum naturam constituntur;] nam vermes in aluo puelli, & pediculi in humana corpore sine semine præternaturam, seu morbose constituntur; [non quod ex illo, verbi gratia homine aliquid sit, quod agat; fit enim aliquid ex hoc, quia semen eius est.] tum paullo post. [Genitura igitur id vocatur, quod a generante proveniens causa est, quæ prima obtineat principium generationis, videlicet in ijs, quæ coire natura voluit: semen autem est, quod ex ambobus coeuntibus illis originem trahit.] Si ergo in humanæ proles generatione, rationalis anima produceretur a parentibus; ab ijs dubio procul ea non immediate, sine ministerio seminis, sed mediante spermate necessario proveniret Aristoteli. Præterea quia ea sit differentia in sobolis procreatione inter marem, & feminam generantem ab Aristotele constituta, tum [ut mas formam, & principium motus præbeat; feminam corpus, atque materiam:] tum ut mas fatui in genere animalium det animam sensualem, quam illi femina communicare non potest; ait enim causam, cur femina sine masculo ex seipsa non generet, esse quia fetus animalis constituitur in esse per animam sensualem; quæ conceptui a femina non inest, sed a masculo parente solum communicari potest; dum ita scri-

de gē. scribit, si Atqui quæsierit quispiam qua de causa femina desideret mare, nec ipsa ex seipsa generet; quādoquidem animam habet eandem, & materia excrementum femine est. Causa illud est, quod animal sensu differat a planta: nec fieri potest ut vel manus, vel facies, vel caro, vel alia pars sit nisi anima sensualis insit aut actu (operans,) aut potentia; & aut aliquatenus, aut simpliciter; erit enim ut mortuus, aut pars mortui: Quod si mas est efficiens talis animæ, impossibile est ut femina ex seipsa animal generet, ubi mas a femina separatur: eo enim, quod diximus, mas definitur, qua mas est ratione. Quæstionem vero propositam ratione non carere, patet in avibus, quæ ova subventanea pariunt; quum femina aliquatenus possit generare. Quod & ipsum recipit quæstionem, quoniam modo ova eorum dicuntur vivere: nec enim ut ova secunda possunt; sic enim actu animatum ex ijs efficeretur: neque ita se habent ista, ut lignum, aut lapis; quippe quæ corruptione aliqua pereant, ut quæ vitam quodam modo ante participarent. Constat igitur hæc aliquam habere potentia animam: sed quam istam ultimam prorsus habeant animam necesse est, quæ vegetabilis est: hæc enim æque in omnibus tam animalibus, quam plantis inest. Sed cur partes, & animal non efficiant? Quia sensualem animam habere ea oportet: non enim animalium partes ita sunt, ut plantarum. Quamobrem maris societate opus est: mas enim a femina separatus in ijs est: & quidem sic visu evenit. Subventanea enim illa secunda redduntur, si mas coinit tempore quodam: sed de eorum causa post. Siquod autem genus est, quod femina sit, & mas distinctum non habeat, id ex seipso animal generare potest. Quod etsi nondum fide digna exploratum habemus, tamen facit ut in genere piscium dubitetur: eorum enim, quos Rubros, siue Rubelliones vocant, mas nullus adhuc visus est, sed femina omnes sætu plenè reperiuntur. Verum de his nondum compertum habemus, quod fidem faciat satis. Quod autem nec mas, neque femina sit, in genere piscium quoque est; ut anguilla, & genus quoddam mugilum in lutulentis fluvijs. At vero in quibus sexus maris, & femina distinctus habetur, fieri non potest ut femina ipsa per se generet perfecte: ita enim mas frustra esset: Quam ob rem in ijs mas semper perficit generationem: Hic enim sensualem dat animam, aut per se, aut per genituram. Quæ omnia latè nobis explicata sunt in Opere De ortu animæ humanæ; unde huc longior theoria propositi afferenda non est. Caterum humanus conceptus animam sensualem non recipit in se tempore coitus, dum masculus præsens feminam subagitat, sed [procedente tempore] multos dies a coitu, postquam conceptus factus fuerit; quem fieri posse monet Aristoteles post diem sextam a congressu venereo; atque adeo post Patris obitum, semper eo absente, atque factum intra uterum non contingente: Quam tamen in generatione animalis [ab aliquo extrinsecus agente effici quæque, aut viscera, aut alia membra remotum a ratione videatur] Aristoteli; fieri enim non potest, ut moveat quod non tangit; & quicquam ab eo, quod non moveat, afficiatur: [membra vero, & viscera humana sunt ob participationem animæ rationalis, a qua factus fit homo] Aristoteli; cui propterea membra, & viscera humana non efficit quod animam rationalem factui non conciliat: quam proinde a genitore sine ministerio seminis ab

A sente immediate conceptui communicari, ac fieri negat Aristoteles: Si enim a parentibus anima rationalis esse dependeret, profecto non a femina, quam suo factui nec sensualem animam dare, nec generationem perficere vult Aristoteles; sed a masculino solum in Peripato procrearetur: a quo sine spermate produci nequit Aristoteli; quum genitor non tangat immediate conceptum ab eo absens, ac non raro corruptus eo tempore, quo factus in utero post vegetalem, & sensualem, denique recipit animam rationalem, qua fit homo. Sed & rationalem animam hanc partem a parentibus non oriri, factuique non conciliari mediante semine, præter allatas dudum rationes ex Aristotele, constat aperte apud se eundem eo quia, si semen conceptui mentem conciliaret; eam profecto in se haberet Aristoteli, cui homo fit ab unoquoque generante: Sin autem in semine foret anima rationalis, quæ nullo in corpore inest, cui non inest sentiens, & vegeta, doctore Aristotele; quum abortus sit intempestivus, ac immaturus ex itus animalis, ac hominis ex utero matris; profecto quæcumque corruptiones accidunt mulieribus, non solum ultra septimam diem a coitu, sed & effluxiones puri feminis, quæ accidunt eisdem intra septimum diem a Venereo congressu, abortiones essent; quippe tunc semen in utero gerunt; quod ob participationem animæ sensualis, & animæ rationalis, esset animal, & homo: at Aristoteles oppositum asserit alicubi scribens de virili semine, [Sed si in septimum diem intus permanserit, conceptum iam esse certum est; nam quæ effluxiones vocantur, intra tot numero dies fieri solent.] Animam vero rationalem ab utrisque parentibus factui non conciliari, ex Aristotele constat iisdem rationibus, quibus dudum innovit eam fuisse ante corpus, conceptui forinsecus accessisse, ac materiei factus a semine non contigisse. Sed speciatim a matre conceptui non communicari partem animæ nostræ rationalem, ex eo constat in Peripato, quod Aristoteles tum potiores partes in generatione factus concedit parenti masculino: tum formam conceptui a matre generante conciliari statuit, a femina corpus & materiam tum feminam suo factui sensualem animam impertiri: negat: quam enim non dignatur effectricem causam in factu sensualis animæ, quomodo matrem.

B factui non conciliari partem animæ nostræ rationalem, ex eo constat in Peripato, quod Aristoteles tum potiores partes in generatione factus concedit parenti masculino: tum formam conceptui a matre generante conciliari statuit, a femina corpus & materiam tum feminam suo factui sensualem animam impertiri: negat: quam enim non dignatur effectricem causam in factu sensualis animæ, quomodo matrem.

C iisdem rationibus, quibus dudum innovit eam fuisse ante corpus, conceptui forinsecus accessisse, ac materiei factus a semine non contigisse. Sed speciatim a matre conceptui non communicari partem animæ nostræ rationalem, ex eo constat in Peripato, quod Aristoteles tum potiores partes in generatione factus concedit parenti masculino: tum formam conceptui a matre generante conciliari statuit, a femina corpus & materiam tum feminam suo factui sensualem animam impertiri: negat: quam enim non dignatur effectricem causam in factu sensualis animæ, quomodo matrem.

D putatio nobilior animæ portio rationalis? verum Aristotelis opinionem experientia comprobavit, qua legimus in Historijs vaccam a nefario compressam peperisse humanum infantem: Id verissimum esse: Delirius confitetur, cuius testimonium etiam in opere De Monstrorum causis, natura, & differentijs attulimus; ait enim: [In hoc ipso Belgico fuit nefarius quidam, qui vacca se commiscuit: post visa bos prægnans; & post aliquot menses edere masculum factum, non vitulum, sed puerum: adfuere non unus; deque matris vacca cadentem utero adspexerunt: leuatumque de terra nutrici mulieri tradiderunt: Adolevit puer, baptizatus, & institutus Christianæ vitæ præceptis, pietati se addixit; & pro Patre serio penitentem vacat operibus: homo quidem perfectus; sed qui sentiat in animo propensiones vaccinas, pascendi prata, & herbas ruminandi.] Eadem historiam, vel aliam illi persimilem affert Riolanus libello suo De Monstro Lutetiano asseuerans, [Ex vacca quidam nebulo in Germania genuit filium formosum, qui viuit omnino addictus pietati ad expiationem sui ortus: ve-

rum

de gē.
an. c. 41

de gē.
an. c. 30

Cap. 14.
de gē.
an. c. 3.
7. Met.
c. 32.

de an.
c. 15. 30.

7. hist.
cap. 3.

de gē.
an. c. 3.
cap. 14.

de gē.
an. c. 20.

de gē.
an. c. 4.

tom. 2.
Mag. dif.
Lib. 2. q.
14.
Lib. 2. c.
68.

Cap. 7.

rum super illi animus & belluinum quiddam redoleat. Quum igitur a vacca sortiri non potuerit infantulus homo rationalem animam; iam experimento comprobata est Aristotelis opinio negans humanum factum a matre rationalem animam adipisci. Denique vero conceptui nostro mentem, qua in utero fit homo, non contingere aduenirene speciatim a Patre; nos docuit

f. cap. 14. & seqq. 2. de ge. an. c. 3. Aristoteles dudum ijs omnibus argumentis, quibus demonstrauit, animam rationalem solam in generatione fetus humani, ad vegetalis animæ, sensualisque discrimen, corpori forinsecus accedere, quum antea fuerit; non autem a parentibus provenire ministerio seminis: Quam Aristotelis etiam opinionem alia experimenta comprobant ab eodem Delrio proposita;

Lib. 18. cap. 75. cui Saxo Grammaticus, & Ioannes, ac Olaus Magni duo fratres, ijdemque deinceps Episcopi Upsalenses narrant, In Suetia puellam ab vtro raptam, constupratam; ferino congressu gestasse utrum, & puellum infantem pilosum membris humanis partu edidisse; qui adolescens ex accepta vxore filium genuit; nomine Trægellum Sprachaleg; a quo genitus est Vlfo Suenonis Danorum Regis pater. Quam historiam & Riolanus contestatur inquitens, Danie reges ducunt sibi laudi, quod genus traxerint a patre Trugilli Sprachaleg; quem constat ex eorum annalibus ex puella ab vtro compressa natum; & nos fuisse retulimus & alibi. Sic etiam testimonio Delrij Sacerdotis, Ioannes de Barro Pegusianus, & Sianitas Indiarum gentes originem trahere scribit a Cane, qui cum muliere corpus miscuerat: Quum autem fera masculus hominæ ex muliere nato rationalem animam qualibet ferina longe nobiliorem impertiri nequiverit; procul dubio & historia ista communiunt Aristotelis opinionem, qua rationalis anima facta a patre non provenire constituitur. Ita ergo satis superque demonstratum est ex Aristotele rationalem animam nostre partem a parentibus non dependere, ut a sui causa effectrice proxima: Vnde satis apparet eam non esse ortui, nec interitui obnoxiam; quum Aristoteli forma quouis caduca fiat in ortu sui compositi ab eodem efficiente, a quo proxime generatur naturale compositum, cuius est forma; & eodem autore rationalis anima est forma hominis, qui ab homine parente generatur.

De mof. cap. 7.

K 2. de monf. c. 11. 68.

2. de ge. an. c. 3. 2. de ge. an. c. 3. 1. de gen. c. 30.

Animam rationalem non a Parentibus pendere, ut vegetalis, & sensibilis; ideoque perennem esse ostenditur, quæ quomodo homo hominem generet rationalem animam non procreans. Cap. XXVI.

Rationalem animam a parentibus in ortu hominis non dependere de sententia Magistri certum est: at formam, quæ non traducitur de non esse ad esse ab eo generante, a quo producitur compositum tali forma in esse constitutum, esse ingenerabilem, & incorruptibilem, proindeque sempiternam, in Peripato vetus est: igitur animam rationalem Aristoteli perennem esse, ortus & interitus expertem necesse est. Maior propositio constat ex Aristotele decernente formas omnes caducas rerum generabilium, quæ sunt termini ad quos tendunt suorum compositorum generationes, produci ab eodem generante, a quo proximæ suæ compositæ procreantur. Minor ex Aristotele pariter manifesta est, qui sibi proponens in explicato capite determinare pro viribus unde fetus humani rationalem animam accipiant; determinatum hic, tum

etiam alibi, vegetalem, & sensualem animam fetui conciliari a generante, ac omnino produci a parentibus mediante semine; at rationalem solam non a parentibus ortui, sed extrinsecus aduenire statuit hic, & alibi dicit non nasci; ut latius infra patebit. Sed huic rationi occurrunt Alexandrei dicentes Aristotelem statuere rationalem animam orti ab homine parente; dum sapius inculcat hominem ab homine gigni; quum enim homo sit per animam rationalem, & animal per sensualem, & viuens per vegetalem: si parentes fetui solam vegetalem, & sensualem conciliarent, non item

rationalem; procul dubio parens homo generaret quidem viuens, & animal; at non produceret hominem; qui per solam animam rationalem in esse constituitur: quum igitur Aristoteli homo generetur ab homine parente; iam constare rationalem animam ex Aristotelis decreto dependere in esse ab homine generante. Sed hæc nos minime turbant. In primis, ut alibi etiam notauimus, vegetalis & sensuatrix animæ nostræ partes, quibus una cum intellectiva portione constituitur essentia totius animæ humanæ; ita sunt homini utraque propriæ, ut specie differentes a

quouis alio tum vegetali, tum sensuali cuiusque viuens infra hominem, conceptum solo ab homine genitum in primo quadragenario mentis adhuc expertem, has utrasque tantum habere; specie quoque differre faciant ab omni planta, & ab vniuerso brutorum animalium genere; quippe vegetalis, & sensibilis ille portiones animæ humanæ sic ad intellectualem animæ nostræ partem subordinantur; sic ad animam humanam integram referuntur essentialiter, ut in nulla stirpium, & in nulla ferarum inueniri valeant. Quare his præditus fetus humanus, licet etiamnum careat intellectu

ua portione animæ humanus est ita, ut quadamtenus homo nuncupari debeat, & vere sit homo incompletus: unde parens homo conceptui concilians animæ partem vegetalem, & sensualem, non autem rationalem, sapienter ab Aristotele dicitur hominem generare. Deinde vero generat hominem Aristoteli non solus homo; ut supponit obiectio; sed homo, & Sol; hoc est, homo, & Deus Optimus nomine Solis ab Aristotele insinuatus, ut in Opere K De ortu animæ humanæ fufius demonstrauimus, ad quem locum appellamus in proposito; Quum enim sortitus homo sit inter generabilia formam, siue animam duplicis naturæ; partim scilicet materialem, & corruptibilem; partim autem immaterialem, & incorruptibilem: propterea factum est ut idem homo solus ad aliorum generabilium differentiationem in sui productione duplicem quoque causam effectricem peculiarem, & immediatam obtineat; materialem nimirum, & corruptibilem; quæ est homo generans in utrumque parentem distributus, a quo fetus ex potentia materiz

producit pars animæ vegetatrix, & sensuatrix; atque immaterialem, & incorruptibilem; quæ causa est Deus optimus, a quo ut a Sole radius forinsecus effunditur

in perspicuum, in quo intellectiva pars animæ similiter extrinsecus factui adueniens ex mundo intellectualem conciliatur, ut adueniens corpori fetus, & alijs animæ partibus in eo præexistens.

Animæ rationalis a cælo non pendet, quia est penitus incorporea, & cælo nobilior; proindeque immortalis.

Cap. XXVII.

Amplius & inde rationalis animæ immortalitas apud Aristotelem demonstratur, quod ea non pendeat a corpore cælesti; nam Aristoteli quævis forma caduca simul cum generatione sui compositi de non esse ad esse perueniens cælum agnoscit sui causam effectricem, a qua pendet in esse. Modo rationalis anima non agnoscit cælum ut sui causam effectricem, a qua in esse deindeat: igitur anima rationalis non est forma caduca, simul cum generatione sui compositi de non esse ad esse perueniens; ac proinde præfuit ante illius constitutionem ingenita, permanens post eiusdem dissolutionem immortalis. Maior est clara ex Aristotele non vno in loco determinate. Cælum esse causam effectricem omnium eorum, quæcumque in subcælesti mundo, & in elementaria regione producantur. Minor ex eodem Aristotele demonstratur, cui tum b naturalissimum est agentium physicorum generare sibi similia; tum essentia omnis eius naturæ procreatrix est; qualis ipsa est; adeo ut nihil producere possit vnquam aliud seipso præstantius. Quum igitur Aristoteli cælum a sit natura corporalis, & per se mobilis; anima vero rationalis eidem sit penitus incorporea; & immobilis: quumque certum sit incorporeum corporeo præstare, & immobile mobili nobilius esse; quippe motus Aristoteli est actus imperfectus, & affectio subiecti imperfecti; quod nempe caret perfectione, quæ per motum comparatur; iam certum est in Peripato animam rationalem, cuius cum actione nihil communicat actio corporalis, esse cælo nobiliorem, quod naturam, & operationem habet corporalem: sed non ne manifeste sanxit Aristoteles b alibi rationalem animam, & intellectum esse dominum secundum naturam, & nihil se præstratius admittere cælo igitur dominatur, quod est corpus naturale. Quocirca iam a cælo in esse dependere non potest; & Aristoteli ponenti cælum esse simpliciter æternum, ortus & interitus immune, rationalis anima multo potius æterna, ingenitaque, ac incorruptibilis esse debet.

Immortalem esse animam constat eo quod nostra mens a cælo non pendeat per motum, nec per lumen, nec per calorem vllum. Cap. XXVIII.

Insuper autem immortalis esse rationalis anima ex eo demonstratur in Peripato, quod omnis forma caduca de non esse ad esse quomodocumque traducta, necessario pendet in esse a cælo motu suo, ac lumine illius, caloreque inde productio in elementis originem promouente. Sed anima rationalis non pendet in esse a cælo per motum, neque per lumen, neque per calorem a cælo in elementis genitum: igitur anima rationalis non est forma caduca, de non esse ad esse quomodocumque traducta; proindeque ab æterno subsistens Aristoteli est ingenita, & in æternum permanens immortalis. Maior est Aristotelis aperte statuentis omnia generabilia, & ortui obnoxia in elementari regione, omniaque caduca, de non esse ad

esse promoueri a cælo; quod in hæc nostratia operatur motu, ac lumine suo, caloreque ijs genito in subcælesti plaga. Minor sigillatim ex Aristotele confirmatur. Et primo rationalem animam a cælo non pendere traductam, de non esse ad esse per motum, quia cæli motus Aristoteli non b descendit infra supremam regionem aeris ad vterum, in quo procreari deberet rationalis anima, si mortalis esset, & ortui obnoxia. Dein motus localis potest quidem tum aerem atterere, atque sic in eo generare calorem: tum ex elemento superno ignis multas illius portiones deorsum c trudere in aera; ut ait non vno in loco Magister: sed motu locali fieri animam rationalem; ac omnino substantialem formam omnium præstantissimam, & dominam secundum naturam, esse terminum motus localis, seu produci per motum localem, nemo sane dixerit in Peripato; vbi f motus localis generationi nostratium consulit adducendo solum principium generatium ad materiam, ex qua rerum procreatio fieri debet; quod aperte monet Aristoteles. Deinceps si cælum motu suo rationales animas in ortu hominum procrearet; quum & rationales animæ sint cæteris omnibus nostratibus nobiliores; & homines non verno tempore solum, ut plantæ, brutaque animalia, & omnino statis temporibus exoriantur ac generentur, sed indifferenter toto anni tempore; quod obseruat etiam b Aristoteles: profecto cælum rationales animas procrearet, non motu planetarum, sed præstantissimo, ac semper eodem modo se habente motu primi mobilis; quo ignobilior est planeticus, non quouis anni tempore principium adducens generatium: sed Aristoteles e contra scribit causam generatiuis absolute non esse lationem primam, sed quæ secundum obliquum; circulum planetas agit: igitur ex Aristotelis opinione cælum non procreat motu suo rationales animas. Eadem vero rationales animas a cælesti lumine non oriri, patet iisdem fere rationibus; in primis enim lumen radijs in reflexione multiplicatis aerem atterere potest, & calorem ac ignem excitare; sed animam, quæ k substantia est; & rationalem, quæ formarum naturalium præstantissima est, procreare nequit villo pacto; quia sic ageret ultra suas vires. Deinde quomodo lumen cæli dicatur animæ rationalis procreatum in vtero, vbi densissimæ tenebræ nullum diurni nocturnique luminis ingressum patiuntur? Deinceps Arist. si lumē cæli metium humanarum, rationaliumque animarum causam efficiens esset; id profecto foret lumen Solis, quod innuere videtur Aristoteles inquiens hominem ab homine, & a Sole generari: at vero Sol accedens promouet subcælestium generationes, quum idem abscedens eorumdum corruptiones aduehat, a Aristotele doctore, contra tamen homines non verno tempore solum fiunt, & æstiuo, dum Sol accedit; sed generantur etiam Sole recedente, in autumnis, & hyemis tempestate. Nec animis rationalibus ortum esse a calore cælesti proinde constat in Peripato, quia si caloris nomine qualitas nuda quomodocumque hic a cælo genita intelligatur; ea quomodo substantiam, & substantialium formarum præstantissimam procreare poterit apud Aristotelem, cui nihil agit ultra suas vires? Sin autem nemine caloris quædam spirituosa substantia per vniuersum aerem diffusa intelligatur; tantū abest ut in Peripato calor hic esse debeat effectior animæ rationalis, quod l Aristoteles ab eo solum promoueri statuit generationes spontaneas vilissimorum animarum

b1. metec. e. 2. 4. & sum. 2. cap. 3.

c2. cæl. t. 42. d 1. metec. cap. 4. & su. 2. ca.

1. 4. e 1. de an. t. 1. 82. f 2. de gē. t. 55.

g 1. de an. t. 82. 10. schi. cap. 7.

h4. de gē. an. c. in f.

i 2. de gē. t. 56.

k2. de an. t. 4. 5. l 1. de an. t. 82.

m2. phys. t. 26.

n2. de gē. t. 55. & seqq.

o2. de an. t. 34. 1. Mag. mor. c. 10. p2. de gē. an. ca. 3. 3. de gē. an. c. 1.

tium. Præterea vero dum una substantia substantiam generat aliam, etsi generans illa valeat uti ministerio suorum accidentium ad præparandam materiam, ex cuius potestate debet formam substantialem educere; dum tamen eam formam producit ex materia iam bene disposita, & proinde abstrahendo ab omni dispositione materiae, tunc nullo amplius utitur suorum accidentium ministerio; ut nos fuisse demonstrauimus ex Aristotele in Opere De spontaneo uiuentium ortu; quam theoriam non est ut huc inde transferamus. A celo igitur utente ministerio motus, aut luminis, aut caloris (quæ omnia sunt accidentia) non potest effici rationalis anima, quæ factui tribuit in utero esse hominem.

Mentis humana perennitas ostenditur, quia non pendet a celesti substantia; nec ut a causa remota, nec ut ab efficiente proximo. Cap. XXI.

Amplius & ea ratione conuincitur animæ rationalis æternitas, quia forma quæuis ortui & interitui obnoxia necessario pendet a substantia celesti velut a sui causa effectrice vel proxima, vel remota:

Ratio 1. Sed animæ rationalis non pendet a substantia cæli ut a sui causa effectrice proxima, nec ut ab efficiente remoto: igitur anima rationalis non est forma ortui & interitui obnoxia, sed ingenua consistens ab æterno apud Aristotelem, & incorruptibilis permansura in æternum. Maior est Aristotelis non vno in loco stantis exemplum esse causam effectricem omnium generabilium subcælestium, a qua horum formarum singulæ producuntur, ac pendunt in esse. Minor in Peripato demonstratur, quia si cælum est causa efficiens animas rationales; profecto eas efficit vel ut agens proximum, vel ut agens remotum: non quidem ut agens remotum, quia remotum agens nihil efficit sine agente proximo, quod gubernet; proximum autem agens, quod gubernaretur a celo in procreatione rationalis animæ nulum esset aliud, quam homo generans, vel eius semine; ceterum animam rationalem a parentibus, aut ab eorum semine, ut a causa effectrice proxima, minime pendere, & dudum nouimus ex Aristotele.

Sed mentem humanam a celo non produci ut ab agente proximo immediate, multifariam ostenditur; & primo quia omne proximum agens immediate producens aliquam substantiam est a vniuersum illi substantiæ, ut sæpe nos docuit Aristoteles: at uero cælum non est vniuersum rationali animæ, quæ simplex est forma, & incorporea; quum illud corpus sit, compositum ex materia & forma sua, decreto Aristoteleo: igitur anima rationalis in Peripato pendere non potest a celestis corporis substantia ut a sui efficiente proximo, & immediato. Deinde vero si cælum esset agens proxime producens animam rationalem, necessario cælum procrearet animam rationalem vel in factu; & hoc non; tum quia rationalis anima factui copulatur, quum ipsa multo antea fuerit; tum quia mens humano conceptui forinsecus accedit; ut pridem nouimus ex Aristotele: tum quia cælum procul abest ab humano factu, nec ipsum tangit; quum tamen Aristoteli fieri non possit ut moueat quod non tangit; & quidquam ab eo, quod non moueat, afficiatur: agens autem proximum debet tangere id, quod ab eo efficitur, imme-

A diate, aut mediante aliqua sui parte: vel cælum produceret animas rationales extra factum in altissimo æthere, quas productas demitteret ad conceptum intra vterum; at hoc minus asseuerari debet; quia cælum a se procreatas in sublimi rationales animas deorsum ad terram mitteret vel solitarias, vel innixas aliquo vehiculo; si quidem solitarias, iam intentum habebimus, rationalem animam a corpore separatam consistere, proindeque immortalem esse Aristoteli: si enim non oritur ab efficiente materiam corporis transmutante, sed independentem a corpore factus ante corpus illud

B existit, cui forinsecus a celo procul aduenire dicitur; nec sane in hominis obitu eadem ad corporis transmutationem occideret, sed ab eo separabitur; & extra corpus in æternum separata permanebit immortalis; nihil enim illi separatæ contingere poterit, a quo corumpatur. Si vero dicas a celo genitas animas rationales in alto demitti ad vterum terrenum innixas vehiculo; necessarium profecto fuerit huiusmodi animarum vehiculum esse vel cæli motum, vel lumen, vel calorem, vel occultas cæli vires, vel corpus aliquod; sed cæli motus, lumen, & calor, accidentia quum sint,

C animæ vehicula esse non possunt; quia substantia non innititur accidenti; sed vicissim accidens indiget substantia, in qua sit, & a qua vehatur de loco ad locum, Aristotele doctore. Sed occultæ cælorum vires illæ, in vehiculum animis rationalibus assignatæ, quid sunt? accidentiane, an substantiæ? si accidentiæ; quomodo ipsæ innixæ ferantur animæ, quæ substantiæ sunt Aristoteli? si substantiæ sunt animarum vehicula, suntne substantiæ corporeæ, an incorporeæ? si corporeæ; fuerintne corpora cælestia, an elementaria? si cælestia; quomodo deorsum huc intra mulieris vterum ferantur cælestia corpora, vel ramenta; in Peripato; ubi cælum solo circulari motu cietur circa centrū vniuersi; non autem recto descensus ad medium, nec per se, nec per accidens; neque secundum naturam, neque præter naturam? Si elementaria corpora dicantur occultæ istæ calorum vires; quomodo cæli vires dicantur? quomodo in cælo fuerint, ubi rationales animæ gigni ponuntur, quas inde vehant ad regionem nostratē? hæc placita certe non sunt Aristoteli, nec ulli rationi consentaneæ. Sin autem fuerint illæ cælorum vires incorporeæ substantiæ: iam illæ cælestes caducam naturam non habuerint; ipsis igitur innixa rationalis anima extra mortale corpus, erit immortalis in Lyceo; quod toto in hoc opere confirmare contendimus. Ceterum corpus aliquod si dicatur esse, quo innixæ de cælo fluunt rationales animæ in vterum mulieris prægnantis ad hominis generationē; tale corpus vel erit portio cæli; quod innuere uidetur apud Atheneum Crates, asserens homines esse cæli ramenta; vel corpus elementare; vel corpus medium, a cælesti, & ab elementari corpore diuersum; verum non

D uero cæli portionem huc ad inferam mundi plagam, in qua generamur, non descendere, pridem nouimus ex Aristotele: A quo simul didicimus tum præter cælestia, & elementaria corpora, nullum dari tertij generis in rerum natura: tum in cælo nunquam existisse corpus elementare, quod inde ad nos feratur in terras. Deinceps a quo celo proxime fient rationales animæ? an a toto aggregato ex omnibus orbibus, an a celo supremo, an ab infimo Luna? si a supremo; quodnam corpus inde moueatur animam uehens ad vterum reliquos ætheris orbis penetrans in Peripato? si a toto

E celo, cælestes caducam naturam non habuerint; ipsis igitur innixa rationalis anima extra mortale corpus, erit immortalis in Lyceo; quod toto in hoc opere confirmare contendimus. Ceterum corpus aliquod si dicatur esse, quo innixæ de cælo fluunt rationales animæ in vterum mulieris prægnantis ad hominis generationē; tale corpus vel erit portio cæli; quod innuere uidetur apud Atheneum Crates, asserens homines esse cæli ramenta; vel corpus elementare; vel corpus medium, a cælesti, & ab elementari corpore diuersum; verum non

F uero cæli portionem huc ad inferam mundi plagam, in qua generamur, non descendere, pridem nouimus ex Aristotele: A quo simul didicimus tum præter cælestia, & elementaria corpora, nullum dari tertij generis in rerum natura: tum in cælo nunquam existisse corpus elementare, quod inde ad nos feratur in terras. Deinceps a quo celo proxime fient rationales animæ? an a toto aggregato ex omnibus orbibus, an a celo supremo, an ab infimo Luna? si a supremo; quodnam corpus inde moueatur animam uehens ad vterum reliquos ætheris orbis penetrans in Peripato? si a toto celo,

celo, vel ab infimo Lunæ; qualem item corpus inde ad conceptum in vtero deferat animam? ignisne pars aliqua Lunæ spheram attingens? at igni deorsum imperus non est secundum naturam, ut ait Aristoteles. Violente trusus a cæli rotatu deorsum ignis in aerem medium temerario motu, trāsversoque discursu defertur / Aristoteli, non autem recta petit, determinataque latione ad alium mulierum vtero gerentium; Amplius quomodo ignem animæ vehiculum haurientes mulieres gravidæ, seu ore, seu vtero, seu quouis alio corporis hiatus, non vruntur aliqua sui parte, immo vero calorem igneum non sentiunt? Aristoteli siquidem anima honorabilior plus caloris in corpore sortita est. Denique vero, quodcumque fuerit huiusmodi vehiculum, quia in eo ab alto cælo descendens rationalis anima deorsum ad humanum conceptum in vtero degentem extra corpus humanum esse potest; iam ab humano corpore separata consistere valet rationalis anima. Sed reuera, quum tale vehiculum intellectibus animæ a Platone inuectum in Peripato locum non habeat; quumque rationalis anima ex antea demonstratis apud Aristotelem a cælo, ut ab efficiente causa non pendeat; nec immediate, seu proxime; nec mediate, seu remote; iam de Magistri sententia Mens humana est immortalis; quum eodem autore forma quævis caduca cælum agnoscat sui causam efficientem.

Anima rationalis non oritur ab intelligentia infra Deum, seu ab ea non pendet in esse, velut a sui causa efficiente, ac proinde statuenda est immortalis. Cap. XXX.

Sed & alia ratione sic in Peripato colligitur animæ rationalis immortalitas, Omnis forma caduca necessario dependet in esse ab Intelligentia secunda infra Deum cælorum orbibus assistente, ac spheræ ethereas illas circumuolvente; quæ primum mouens est physice non physicum, ut ab efficiente rerum omnium corruptibilium formas quomodocumque de non esse ad esse per earum productionem traducente: Sed anima rationalis nullo modo pendet in esse, siue in fieri ab intelligentia illa infra Deum, quæ cælorum orbibus assistens, ethereosque globos circumuolvens dicatur primum mouens non physicum physice mouens: ergo rationalis anima non est forma caduca, sed immortalis. Maior est Aristotelis non vno in loco asseuerantis primum motorem, ac omnino intelligentiam omnem infra Deum cælorum orbibus assistentem esse principium, a quo in esse, ac in fieri dependent quæcumque quouis modo sub Luna producuntur: Quæ siquidem formæ pendent in esse, ac fieri a motu cæli; eadem similiter, ac multo magis pendent ab Intelligentia motus illius efficiente; tum quia propter quod est vniuersum quodque, & illud magis est; tum quia quod est causa causæ, id etiam est causa causati. Minor multifariam ex Aristotele deducitur; In primis enim nec ab Intelligentia separata infra Deum animas rationales effici ut ab agente causa, notum est in Peripato iisdem fere rationibus proportionem quadam, quibus nuper ostensum est intellectrices animas a cælo non procreari, ut ab efficiente; quoniam Intelligentia cælo assistens Aristotelem monitu est primum mouens; & in hæc inferiora non agit, atque adeo fetui non conciliat ani-

am, qua fit homo, nisi per motum cæli: Sed animam rationalem a motu cæli non dependere illo modo, nec per motum cæli conceptui communicari, satis ostendimus antea. Quare mens humana suam causam efficientem in Peripato non agnoscit Intelligentiam cælo assistentem infra Deum. Deinde si secunda Intelligentia procreat animas rationales humanis conceptibus adiungendas; eas necessario gignit vel ut agens remotum, & commune; vel ut efficiens proprium, & proximum: non quidem ut agens remotum, & commune; quia hoc nihil agit sine proprio, & proximo. Quod ab ipso gubernatur, & a quo ipsum determinatur ad talem effectum peculiarem producendum: modo proprium & proximum efficiens determinans Intelligentiam ad animæ rationalis procreationem; & ab eadem Intelligentia gubernari aptum in eiusmodi rationalis animæ procreatione, nullum est aliud Aristoteli nisi homo generans, & illius semen: Quum autem superius ex Aristotele didicerimus animæ partem rationalem nulla ratione pendere a genitoribus, nec ab eorum semine, sed fetui forinsecus aduenire, quum ante conceptum extiterit, ad vegetantis & sensus animæ discrimen, quæ ambæ a parentibus ministerio seminis in fetu primum proxime procreantur: certum est in Peripato rationales animas non dependere a secundis Intelligentijs, ut a causa efficiente communi, & remota. Nec etiam dicit Aristotelicus Intelligentiam illam infra Deum esse causam efficientem propriam, & proximam rationalis animæ, quia mentem humanam Intelligentia secunda immediate produceret vel in fetu, vel procul a fetu in cælo, vbi ex Aristotele consistit Intelligentia: non quidem in fetu non solum quia mens humano conceptui extrinsecus aduenit, quum antea fuerit; quod vidimus apud Aristotelem: sed etiam quia celestis Intelligentia procul absens ab humano fetu intra mulieris vterum clauso, non potest proxime ac immediate in eo rationalem animam procreare. Nec procul a fetu in cælo eam gignit Intelligentia; tum quia naturale ponit Aristoteles omni agenti producere sibi simile; constituitque omnem naturam esse talis essentię procreatricem, qualis ipsa est; nec quidquam infra suas vires agere producendo aliud se ignobilius, nisi impediatur: aut igitur Intelligentia non efficit animam rationalem se ignobiliorem; aut si vim habet formæ aliquam proxime gignendi, a nullo impedita sibi similem Intelligentiam procreabit in Peripato; quod Auicennæ placuisse videtur, & Algazel: tum quia Intelligentia gignens rationales animas in cælo extra corpus humanum, iam eas procreabit, quæ sine corpore nostro consistere valeant, atque adeo immortales; quod nos in hoc opere probare studemus: si namque præfuit anima rationalis ante corpus humanum; iam a corpore in ortu suo non dependens, post corporis interitum permanebit humana mens; & quum a corpore separata nihil habeat a quo corrumpi valeat in Peripato, vbi omnis corruptio est a contrarijs elementorum qualitatibus, & omnino a materia subiecta; perseverabit in æternum immortalis; tum etiam quia Intelligentia in cælo, vbi nulla materia est generationi subiecta, rationalem animam crearet ex nihilo; quod genus productionis Aristoteles non agnouit, non admittit, sed aperte respuit, quia Physicum non est; ut cumulate nos ostendimus in opere De spontaneo Viventium Ortu. Denique vero quum acturum se dili-

Cap. 19.

f. 2. Phys. t. 26. g. 8. meta. t. 22. b. Cap. 14. & seqq. i. 2. de ge. an. c. 3.

K. 8. Phys. t. 84.

Cap. 14. & seqq.

m. 1. de ge. t. 30. 2. de an. t. 34. n. 1. Mag. mor. ca. 10.

s. Mem. cap. 4. Lib. 1. tract. 5.

7. Phys. t. 42. 8. 4. meta. cap. 1. 7. Meta. t. 22. 12. Meta. t. 10. Lib. 4. cap. 7.

Animam rationalem pendere a summo Deo immediate demonstratur ex Aristotele, seu fundamentum novarum rationum immortalitatis; explicato celebri loco secundi Physicorum. Cap. XXXI.

A ti primam a materia postulari; perfectior, misti, & animati secundam excultam magis: Quum, inquit, materia & forma referantur ad inuicem; rationi consentaneum est determinare Quousque Physicus debeat considerare formam; an scilicet quomodocumque, an vsque ad certum terminum. Quasitum hoc determinat deinde Philosophus, & determinationem desumit ex analogia, seu proportionem Naturæ ad Artem; atque, sicut in Arte Medicus considerat neruum, & faber æs, non quocumque modo hæc duo considerari possunt, sed vsque ad certum terminum; nempe Medicus neruum considerat ut est pars humani corporis vel actum, vel potentia sani; Faber autem considerat æs, ut est susceptivum formæ statuz; refertur enim æs ad formam statuz, ac neruus ad sanitatem: siue ad corpus humanum sani tatis capax: Ita prorsus dicendum, est de Naturali Philosopho, eum scilicet debere considerare naturam, quæ est forma; non quocumque modo eam considerari valet, sed vsque ad certum terminum, nempe quatenus in materia est, seu non sine materia, si non secundum materiam; ut, superius tetigerat Aristoteles: & hoc ita proprium munus est Philosophi naturalis, non abstrahere a materia; ut quum tria sint formarum genera; quæ a Physiologo considerantur; nempe formæ reipsa inseparabiles a materia; cuiusmodi sunt elementorum formæ, mistorum vita carentium, plantarum, & brutorum animalium: aliz re a materia separatæ; cuiusmodi sunt Intelligentiæ supra celos ab Aristotele collocatæ; & quæ celorum orbibus assistentes æthereos globos æterno motu circumducunt; de quibus agit Magister sub nomine Primi Motoris: alie demum inter has duas classes extremas vel inuito Portio & mediæ eo quod in materia quandoque degentes ab ea sint reipsa separabiles; cuiusmodi sunt Rationales animæ: Circa formas inseparabiles ita sane se gerit Physicus, ut ipsas contempletur ea omni ratione, qua considerari possunt; quia nec esse, nec exacte valent ab illo intelligi sine materia; ut pridem innuerat Philosophus asserens physicas formas minus abstractas esse mathematicis, quæ sola ratione abstrahuntur a materia, non item reipsa; & proinde formarum inseparabilium consideratio physica nullis terminis coercetur: Formæ vero separatæ considerantur a Physiologo solum prout habent aliquam habitudinem ad materiam; sic intelligentias extra celum collocatas contemplatur Physicus prout sunt principia, a quibus pendet rebus omnibus materialibus speciatim esse & vivere, his quidem clarius, his autem obscurius; Intelligentias vero celorum globis assistentes meditatatur Naturalis ut sunt corporibus illis appropriatæ, sphaerarum motrices, & materiam ætheream perficientes; quarum omnium consideratio materiam secludens attinet ad Metaphysicum; quæ de re nulla est dubitatio; & clarum testimonium Aristotelis habemus, alijs quidem ubi scribit, Quæcumque non mota movent, non amplius physica sunt; nobis autem ubi dicit, Primam Philosophiam versari circa separata, & immobilia: & repetit: si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum, & scientia eius erit prima Philosophia. Sed formæ aliquando sic existentes in materia, ut ab ea sint reipsa separabiles, a Physico considerantur solum prout nondum separatæ sunt, at adhuc degunt in materia: Quomodo vero contingat eas a materia separari, & quid sint eadem iam separatæ, non interest Physici considerare, ac determinare,

mare, sed proprium hoc munus est Metaphysici. Ceterum dari formas in materia quandoque degentes ab ea separabiles; quæ, ut sunt in materia, considerentur a Physiologo; ut autem separatae sunt a materia, pertinent ad Primum Philosophum, in textu subtiliter ostendit Aristoteles eo quod Homo hominem generat, & Sol; nimirum quia homo sortitus est in sui generatione duo peculiaria efficientia propria & immediata; materiale vñ & naturale mortaleque quod est homo generans; immateriale alterum, supernaturale, & immortale; quod est Deus Optimus, quem hic nomine Solis appellat & significat; alibi fortassis eandem sententiam afferens proprijs nominibus, & attributis apertius indicat hunc locum explicans, dum ait, [q. Homo enim hominem generat, præter hæc item cuncta mouens, tamquam omnium primus.] Quumque agerium proprium sit procreare quid sibi simile quoad fieri potest; necessario confiteri debemus ex Aristotele hominem in sui generatione sortitum esse animam mediæ naturæ, partim materialem inseparabilem & corruptibilem; partim immaterialem separabilem & incorruptibilem; nam homo hominem generat per physicam materiæ transformationem mediante semine corporeo educens de sinu materiæ partem animæ nostræ vegetalem, & sentientem; quæ utraque caduca est, a materia penitus inseparabilis, & omnino a Physiologo considerabilis: Sol autem ille incorporeus, quem alibi docet esse omnium entium primum, omnia mouens, hominem generat, extrinsecus in materiâ fetus humani mittendo rationalem animam, quæ a materia independens, ab eodem est separabilis; tunc solum a naturali Philosopho contemplabilis, quando actu est in materiâ; quoniam ubi ab ea separatur, ad Metaphysicum pertinet. Qua vero ratione Deum Aristoteles hic appellat nomine Solis, qui est fons luminis; eadem alibi hoc theorema iuxta nostram interpretationem dilucidat, inquit, [Deus in anima lumen intellectus accendit;] sapienter enim rationalem animam lumini comparauit, qui Deum eius autorem Solis nomine nuncupauit.

Animæ rationalis ideo dicenda est immortalis, quia dependet in esse, seu conceptui communicatur a solo Deo, ut ab efficiente mortali contradistinguitur. Cap. XXXII.

VT autem rationes immortalitatis ex declarato loco deducendæ sint euidentiores; seorsum singulæ contextendæ sunt: eæ vero tres numero colliguntur; quarum prima duplici argumento subordinato comprehensa contextitur ita. Forma constituens in esse compositum, quod in sui generatione sortitur duo efficientia proxima, quorum vnum est materiale caducum; alterum immateriale perpetuum; necessario constat ex duplici parte; quarum altera dependet in esse ab agente materiali, altera vero ab immateriali; Sed homo hominem generat, & Sol incorporeus ille, qui est omnium primus, omnia mouens; atque adeo anima humana, formaque hominis constituit in esse compositum, quod in sui generatione sortitur duo efficientia proxima, quorum vnum est materiale caducum, homo generans; alterum immateriale perpetuum, Sol scilicet incorporeus, seu Deus optimus: igitur anima humana constat ex duplici parte, quarum vna vegetalem, & sensualem

animam comprehendens proxime dependet in esse ab efficiente materiali caduco, nempe ab homine generante; alia vero, quæ sola mens est humana, immediate dependet in esse ab agente immateriali perpetuo, a Sole nempe, qui Deus est. Maior est Aristotelis alibi discernentis naturalissimum esse agentium physicorum procreare sibi similia; & alibi statuentis omnem naturam eius essentię procreatricem esse, qualis ipsa est. Minor in explicato contextu nuperrime legitur euidentissima. Huic prosyllogismo talis ratio immortalitatis attexenda est; quia forma, quæ composito communicatur immediate ab agente immateriali, & eterno, quatenus contradistinguitur ab agente materiali caduco, eidem composito aliam formam conciliante, debet esse incorruptibilis & æterna; siquidem effectus suarum causarum proximarum, & efficientientium præsertim naturam referunt. Sed anima rationalis humano conceptui communicatur immediate ab immortalis & immateriali Sole, quatenus ab homine generante materiali & caduco contradistinguitur, fectui partem animæ caducam & materialem, animam nempe vegetalem, & sensualem conciliante; igitur animæ nostræ portio rationalis est immortalis, & omnino perpetua in Peripato. Maior huius non vno in loco ab Aristotele contestatur. Minor expresse habetur apud Aristotelem in explicato contextu.

Tollitur Alexandræ responsio, demonstrando ex eodem Aristotelis loco rationalem animam pendere a Deo, non ut a causa remota & communi, sed solum immediate, ut a causa prima, & adequata. Cap. XXXIII.

Inter Alexandri sectatores, qui mētis humanæ mortalitatem in Peripato profitentur; nuper allatam rationem soluere plurimi conantur, inficias eunt Aristotelem citato & explicato loco Solis vocabulo Deum intellexisse, aut veluti causam effectricem proximam generati hominis attulisse; verum inquit ibi Magistrum ostendere in hominis generatione concurrere, non tantum agens peculiare ac proximum, quod est homo generans; sed etiam efficiens vniuersale ac remotum, quod est Sol; nomine Solis vel Deum intelligendū, qui prima omnium causa communissima cū singulis causis secundis & immediatis concurrat ad quorumcumque effectuum productionem; vel potius astræ cuncta; & cælum vniuersum significando; vel etiam solum Solem ipsum corporeum, ea ratione quæ Sol inter alia corpora cælestia magis præest ortui nostratum, maioremque opem affert generationi subcælestium, testimonio Aristotelis asserentis, [Accedere Sole ad nos, fieri generationes; eodemque recedente, corruptiones.] hoc est, ut plurimum; veris enim tempore, quum Sol ad nos accedit, ab hiemalibus signis ad Arietem pergens, tunc arbores fere omnes emittunt folia, & botros; animaliaque coeunt, ac generant; autumno vero, quum a nobis recedens Libram & hiberna signa Zodiaci Sol adit; tunc eadem stirpes folia, & fructus amittunt; plurimæque animantes intermoriuntur; vnde Medicorum axioma legitur, Febres autumnales aut longas esse, aut mortales; & Hippocratis oraculum est, Autumno in vniuersum morbos acutissimos esse, & perniciosissimos; ver autem saluberrimum, & minime exitiosum. Ceterum hæc

42. de an.
t. 24.
b 1. Mag.
mor. c. 10

Loc. cit.
& 1. de
an. t. 12.
13.
2. de an.
t. 36 37.
d Cap. 31

2. Phys.
t. 26.

2. de gē.
t. 55. &
scqq.

3. 2phor
9

explicatio non est ad normam Aristotelis, nec allato contextui congrua; non quidem ad normam Aristotelis, qui non vno in loco sibi præscribit ad scientificam notionem cuiusvis effectus adhibendas esse solū causas proprias, proximas, & immediatas; non autē communes & remotas; quia statim scribit, [4 Quum enim sciendi gratia hoc negotium sit; scire autem non prius opinamur vnumquodque, quam vtrique caperimus propter quid circa vnumquodque; hoc autem est accipere primam causam:] quam alibi dixerat esse causam propriam, dum constituens demonstrationem, quam definiuerat esse syllogismum scientialem, esse ex veris, & primis; declarās quid per primam intelligeret, ne quis communissima reciperet, inquit, ex primis autem est, quod ex principiis propriis. Deinde vero dicit [Oportet semper causam vniuscuiusque summam querere, vt & in alijs, vt homo edificat, quoniam edificator est; edificator autem est secundum edificandi artem: hec igitur prior causa est; & sic in omnibus:] Si ergo in omnibus effectibus oportet semper vniuscuiusque causam summam querere, quæ prima est propria, proxima & immediata, nō autē remota, & cōmunis; Ars etenim edificandi est causa propria, proxima, & immediata, ob quam homo per se primo edificat; non communis, & remota; quomodo paullo ante Aristoteles in generatione hominis, quem ab homine gigni, & a Sole constituit, præter causam proximam, attulit etiam remotam, & communē? Sed reuera sua præcepta seruat Aristoteles, dum ait hominem generari ab homine, & a Sole; nā homo parens est causa proxima generans hominem, cui comunicat immediate partem animæ vegetalem, & sensualem: Sol item incorporēus, Deus nempe summus est causa proxima cum homine parente generans hominem, cui solus immediate conciliat animæ partem rationalem. Deinceps alibi Magister ait, [5 Quum itaque quisquam quænam sit causa quærat; quoniam multipliciter causæ dicuntur; omnes contingentes causas dicere oportet; vt puta hominis, quæ causa, vt materia? nempe menstrua, quæ vero vt mouens? nempe semen] Solis, aut Dei non meminit, quia hæc in exemplum adduxit, quæ satis erant suo proposito, & vulgatissima: exemplum enim Aristoteli non ex omnibus monstrat, nec omnia recenset, vt inductio, sed ex euidentioribus, & vulgatiore: sed alibi consulto tractans de causa hominis effectrice, vtramque proximam proposuit [6 Quæ verò vt forma? quod quid erat esse; quæ autem vt huius causa? finis: fortassis autem hæc ambæ idem sunt. Oportet autem proximas causas dicere, quæ in materia, non ignem, vel terram] quæ sunt homini materiæ communis cum multis alijs, & remota; [Sed propriam: In naturalibus igitur, & generabilibus substantijs necesse est ita procedere; si quis recte procedat:] Non ergo recte processisset Aristoteles, si generati hominis causam effectricem afferens, cum homine parente, Solem, hunc existimasset esse causam communem, ac remotam; nō autem propriam, & proximam. At vero nonne hanc eandem sententiam de singulis causarum generibus protulerat olim Aristoteles inquitens, [tunc enim putamus cognoscere vnum quodque, quum causas primas cognouerimus, & principia prima, & vsque ad elementa?] quomodo ergo nunc a semetipso dissentiens asserat hominis causam effectricem communem, ac remotam sub nomine Solis, si ei causa prima est propria,

A & proxima? Non igitur est ad normam Aristotelis allata explicatio Alexandreorum. Sed nec ipsi contextui consonat vilo modo; quia ratio nulla poterit afferri, cur hoc potius de homine dixerit Aristoteles, quam de quouis alio viuentis nostrati, & omnino de quouis alio subcaelesti composito, ipsum nempe a Sole, tamquam ab efficiente communi, & remoto; atque a sibi simile in specie agente proximo generari: sic enim tum bos bouem generat, & Sol; tum planta plantam generat, & Sol: ceterum si nunc hominis exemplo intelligendum etiam esset id ab Aristotele pronuntiatum de reliquis generabilibus nostratibus; quorsum hæc protulisset pro determinanda questione, Quousque Physicus debeat considerare formam, quam ait a Physiologo considerari, vt a Medico neruus consideratur, & a Fabro, vsque ad certum terminum? non ne forma bouis, & plantæ pertinet omnino & vndeque ad Physicum; cuius muneris omnia sunt, quæ mota mouent; & quæ non sunt, sine materia? cur vltra hunc terminum reijcit Aristoteles considerationem formarum in contemplationem Metaphysicam, eam attollendo supra limites Physici negotij? an ne forma bouis, & plantæ, quæ sine materia nō consistit, aliquando sic a Metaphysico spectanda est, vt meditationem Physicam transcendat? nihil minus ex Aristotele dicendum est, qui tum alibi scribit. • Naturalem philosophum considerare formas, quæ sunt in materia prout in ea sunt, ad differentiam & Mathematici, qui contemplatur formas in materia existentes abstrahendo a materia, in qua sunt; & Metaphysici, qui meditatatur formas a materia separatas; tum alibi pariter inquit, • Naturalem versari circa mobilia, quæ actu non sunt sine materia; Mathematicum aliquando versari circa immobilia, non tamē separabilia; sed Metaphysicum circa immobilia, & circa separabilia: tum paullo post addit, • Si nulla esset alia substantia, præter eas, quæ natura consistunt; Physiologiam fore primam Philosophiam; quia nihil remaneret attinens ad vltiorem, prioremque scientiam: non ne si solæ sint substantiæ naturales, in eis erunt earundem formæ? erunt certe: sed hæc non attinent ad Metaphysicum, verum ad naturalem Philosophum; si ergo solæ fuerint in rerum natura substantiæ naturales, profecto scientia naturalis esset prima Philosophia: tum alio loco monet, [7 Re a materia separatam nullam potest scientia naturalis contemplari.] Quorsum igitur Aristoteles in textu, posteaquam dixit, [Homo enim hominem generat, & Sol;] statim subiungit immediate, [quomodo autem se habeat hæc separabilis, & quid sit, Philosophiæ primæ est officium determinare?] particula illa (hæc) non ne formam hominis indicat aperte? est ne forma quæpiam plantæ, aut bruti animalis, quæ sit a materia separabilis, & Physiologiam transcendens pertineat ad Metaphysicam? minime gentium. Hic ergo docet Aristoteles animæ humanæ partem rationalem, quæ fetui non a parentibus, sed extrinsecus a Deo prouenit, esse in materia quidem, sed ab ea posse quandoque separari; & a Physico, solum prout in materia est, considerari; vbi vero separata fuerit, ad Metaphysicum attinere.

*Immortalis est anima rationalis, quoniam a Physico non
semp. & absolute consideratur, sed quatenus est in
materia. Cap. XXXIV.*

Exallata nuperrime contemplatione duplex alia
ratio nobis in Peripato subministratur, animæ ra-
tionalis immortalitatem demonstrans; quarum prior
est, quia Forma, quæ separabilis existens a materia, nō
omnino pertinet ad Physicum, sed solum quatenus est
in materia, ea omnis est immortalis: quandoquidem
formæ caducæ omnes semper sunt in materia, a qua
sunt penitus inseparabiles reipsa; & semper, ac omni-
no pertinent ad solum naturalem Philosophum: Sed
Aristoteles a doctore rationalis anima in materia de-
gens a materia reipsa separabilis, ad Physicum perti-
net quatenus ipsa est actu in materia, non quatenus
extra materiam degit: nam separata mens hominis a
materia pertinet ad alium scientificum; ut clare decer-
nit in explicato contextu Magister: igitur anima ratio-
nalis in Lyceo de sententia Aristotelis constituenda,
est immortalis: Maior, & minor huius argumenti
propositio sic patent ex superiori contemplatione, ut
nobis amplius insudandum non sit in earum confir-
matione.

*Immortalitas animæ convincitur ex eo, quod anima rationalis
consideratur a Metaphysico, & a Physiologo con-
siderari non potest. Cap. XXXV.*

Posterior autem ratio ex eodem loco deducenda,
ea est, quia Forma, quæ aliquando quidem attinet
ad Physicum, aliquando vero ad Metaphysicum, prout
is a Physiologo contradistinguitur; est aliquando
in materia, & aliquando reipsa separatur a materia: &
propterea est immortalis: sed anima rationalis ali-
quando pertinet ad Physiologum, quando scilicet est
in materia; & aliquando pertinet ad primum Philo-
sophum, quando nimirum est extra materiam: ergo
rationalis anima sic est aliquando in materia, ut ab ea
quandoque reipsa separetur, & propterea est immor-
talis. Maior clara est ex Aristotele non vno in loco
ponente hoc discrimen inter Physicum, Mathe-
maticum, & Metaphysicum in consideratione forma-
tum; quod Physicus considerat solum formas, quæ
sunt in materia, quando in ea sunt; & quatenus in ea
sunt; Mathematicus autem contemplatur formas,
quæ reipsa sunt in materia, sed nullam habens consi-
derationem materię dicitur eas abstrahere a materia;
& proinde scribit Aristoteles & Platonicos nō agnouisse
hoc discrimen, qui ponentes Ideas esse formas rea-
liter a materia separatas, physica magis abstrahunt,
quam sint minus abstracta mathematicis; eo quod ma-
thematica non re, sed solum ratione separantur
a materia; physica vero nullo modo a materia se-
parentur, nec re, nec ratione; quum Physiologus consi-
deret semper formas prout sunt in materia, seu non
sine materia: Metaphysicus autem, ad horum diffe-
rentiam, contemplatur eas formas, quæ sunt penitus
a materia separatas, nempe tum secundum rationem,
tum etiam reipsa; siue sint semper separatas, ut intelli-
gentiæ, siue sint aliquando separabiles, & aliquando

A separatas, ut rationales animæ. Quam theoriam demo-
strat Aristoteles ea ratione, quia [si non est aliqua
alia substantia præter eas, quæ natura consistunt] hæc
autem alibi dixerat: esse composita naturalia, plantas,
animalia, mista, elementa, celestes orbes [Naturalis
profecto prima scientia est: Quod si est aliqua sub-
stantia immobilis, hæc prior est; & scientia eius erit
prima Philosophia, & vniuersalis.] Vnde constat ani-
mæ rationalem a materia separatam non ad Physi-
cum attinere, sed ad Metaphysicum; quod perspicuis
verbis antea dixerat Aristoteles inquires, [Quæ au-
tem Naturalis etiam circa quoddam entis genus sci-
entia sit; etenim circa talen substantiam est, in qua est
principiū motus, & status, qui in ea est: & mox.] De
quadam animæ peculiari Naturalis est, quæcumque
non sine materia; scilicet, quia considerat Physiolo-
gus animam solum prout in materia est, si quæ vero a
materia separari valeat, eam post ipsius a materia sepa-
rationem, & ante illius cum materia coniunctionem,
ad Metaphysicum relegat. Quod autem forma, quæ
reipsa potest a materia separari, ut ad Metaphysicum
pertineat, Physiologiæ limites omnino transcendens,
sit immortalis, notissimū est ex Aristotele corruptio-
nis labem in solam materiam referente, ac formas a
materia separatas ideo perpetuas esse statuente, quia
sine materia sunt. Quare maior allata rationis est
axioma: cūsum in officina Peripati, scilicet Omnem
formam, quæ aliquando pertinet ad Physicum & ali-
quando pertinet ad Metaphysicum, prout is a natura-
li Philosopho contradistinguitur; aliquando esse in
materia, dum scilicet a Physiologo consideratur; ali-
quando separatam esse realiter a materia, dum Meta-
physici considerationem subit; a Physica meditatione
superuolans; & proinde immortalem esse. Minorem
eiusdem argumenti præmissam, qua dicebatur Animæ
rationalis aliquando quidem attinere ad Physiologū,
dum scilicet in materia est; aliquando vero ad Meta-
physicum, dum a materię consortio separata est; aper-
te posuit Aristoteles in explicato contextu, & dum de-
terminans Philosophum naturalem agere de forma
non simpliciter, sed usque ad certum terminum, puta
prout est in materia, inquit, [Et circa ea, quæ sunt se-
parabilia quidē forma, in materia autem; homo enim
hominem generat, & Sol; quomodo autem se habeat
hæc separabilis, & quid sit, Philosophia primæ est of-
ficiū determinare.] Loca vero in Metaphysica, ubi
Magister agit ex professo de rationali animæ separata
realiter a materia commercio, multa sunt; quæ nobis
infra oportune considerabuntur. Necessario igitur
ex Aristotelis allato loco deducitur Animæ rationalis
immortalitas.

*Animam rationalem a solo Deo immediate pendere colligitur
ex alio loco Magistri, qui plures immortalitatis ra-
tiones continens, aliter primum explicatur.
Cap. XXXVI.*

Affinem, immo vero eandem, sed euentioribus
verbis expressam doctrinam de rationalis animæ
dependentiā immediatā a solo Deo; ut de mentis æter-
nitas apte colligitur; profusus esse videtur alio in lo-
co Præceptor, dum inquit, [Et homo hominem ge-
nerat; præter hæc item cuncta mouens, tamquam om-
nium

nium primum. Quam autem quædam separabilia quædam inseparabilia sint: illa sunt substantiæ; propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidem absque substantijs passionēs, & motus non sunt. Deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus; aut intellectus, & appetitus, & corpus.] Que dogmata plena mysterijs diligenter a nobis explicanda sunt, ut inde magis elucescat virtus Aristotelicæ demonstrationis animam rationalem esse immortalem in Peripato confirmantis. [Et homo (inquit) hominem generat.] particula constitutiva (&) homini generanti addita connotat aperte non solum hominem esse causam procreatricem hominis qui generatur; sed aliud quoque in generatione hominis efficiens inueniri, quod homo non sit: quod aliud agens admonet illico: Magister esse Deum, subnectes, [Præter hæc item cuncta mouens, tamquam omnium primum.] Quod nuper hominem dixerat numero singulari, statim illud idem efficiens designat numero multitudinis, per illa verba [præter hæc] agētia quibus nomen hominis imposuimus. & consulto generantē hominem dicere se plura efficiētia tum quia in hominis generatione concurrunt & homo generans, & illius semē, veluti duo agentia ratione distincta, & subordinata; nam semen humanum hominem generat immediate; homo hominem generat mediante semine: semen agit ut instrumentum quoquo pacto eius, a quo effluxit; homo generans agit ut efficiens principale: semen operatur in virtute parentis, parens in virtute propria: Quæ omnia constant ex Aristotele scribente, [Tale autem sua natura semen esse requirit, ut ex eo primo, id est immediate, oriantur ea, quæ secundum naturam constituuntur; non quod ex illo, verbi gratia homine aliquid sit, quod agat; sit enim aliquid ex hoc, quia semen eius est:] atque adeo semen agit dependenter ab homine generante. Sed & multo post in eandem sententiam scribit Aristoteles, [Ita natura etiam maris semen emittentis videtur eo semine quasi instrumento, & actu habente motum.] tum etiam quia ad hominis generationem concurrunt masculus, & femina, tamquam duo efficiētia distincta; quorum femina conceptui primum dat animæ partē vegetalem, masculus deinde sensualem; ut proficitur Aristoteles inquiring animalium feminas absque masculino posse generare oua, quibus inest anima vegetalis; non tamen posse generare perfectum animal, quod in esse constituitur per animam sensualem, quæ a masculo producit, [Atqui quæsierit quispiam (ait) quæ de causa femina desideret marem, nec ipsa ex se ipsa generet; quædoquidem animam habet eandem, & materia excrementum feminæ est. Causæ illud est, quod animal sensu differat a planta [& mox] Quod si mas est efficiens talis animæ, impossibile est ut femina ex se ipsa animal generet. (& paulo post.) Quæstio nē vero proposita ratione non carere, patet in auiibus, quæ oua subuentanea pariunt, quum femina aliquatenus possit generare (ac tandem.) In quibus sexus maris, & feminæ distinctus habetur, fieri non potest ut femina ipsa per se generet perfectæ: ita enim mas frustra esset: quæ nobrem in ijs mas semper perficit generationem; hic enim sensualem dat animam, aut per se, aut per geniturā.] Quæ omnia latē nobis explicata sunt in opere. De ortu animæ humanæ. Ita ergo recte dicit Aristoteles, [præter hæc duo efficiētia materialia, quæ procreant in humano fœtu partem animæ vegetalem, & sensualem, ad hominis generationem concurrere

A [item cuncta mouens, tamquam omnium primum;] Deum, scilicet optimum, qui ad hominis generationem concurrat absolute sub duplici formalitate, nempe ut causa communis & remota gubernans omnia efficiētia secunda & proxima in quibusque suis functionibus obeundis, & cum ijs concurrens ad effectus quoscumque producendos; atque adeo cum utroque parente, eorum demque semine ad animæ partem vegetalem, & sentientem in conceptu producendam: ut autem concurrat Deus cum omnibus causis secundis ad omnes earum effectus generandos, dicitur cuncta mouens; quoniam hi effectus a causis istis secundis a prima gubernatis sunt per motum; & hac ratione Deus optimus dici fortasse potuit ab Aristotele mouens physice non physicum: sed quia hoc in loco Philosophus agit speciatim de Deo quatenus ad hominis generationem concurrat immediate fœtui concilians animam rationalem independentem a parētib; ideo considerare se monet hic agens omnia mouens, non tamquam omnia mouens, sed tamquam omnium primum; nempe ut primum omnium ens, a quo cetera cuncta in esse dependent, quæcumque ab eo proxime ac immediate dependent; uti sunt Intelligentiæ secunda, celum, & rationales animæ ab æterno de sententia Magistri, non per motum ullū, sed per emanationē prodeuntes, ac depēdētēs: Quod, infra etiā docturus est ipsemet Arist. dū statuet [a tali principio celū, & naturā depēdere.] Sed quū ea, quæ a Deo in esse depēdēt velut a causa remota gubernante proximas, possint esse corruptibilia; & hoc ad eorum discrimen, quæ a Deo immediate in esse dependent, ut a causā propria & proxima; quæ necessario æterna sunt: ideo statim Aristoteles, qui Deum asseuerat esse causam generatricem hominis immediatam, a qua rationalis animæ in esse proxime dependeat, ostendit hanc animam esse a corpore separabilem, atque immortalem. dum subdit, [Quum autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sint] entium absolute; [illa] quibus conuenit esse separabilia [sunt substantiæ] ad accidentium discrimen [propter quod hæc] quæ substantiæ dicuntur, & separabilia sunt, [omnium causæ sunt]: nimirum, quum entium alia sint accidentia, & alia substantiæ; substantiarūque sint alia simplices, materia, & formæ; alia compositæ ex his: substantiæ simplices omnium entium absolute causæ sunt, & substantiarum compositarum, & accidentium. [siquidem absque substantijs passionēs, & motus non sunt;] quippe accidentia cuncta dependent in esse a substantijs; siue de permanentibus accidentibus agamus, quæ passionēs appellant; siue de non permanentibus, sed habentibus esse in fluxu, quæ nomine motus indicantur: Quumque causæ sint priores effectibus; & posteriora sine prioribus esse non possint; priora vero nil prohibeat esse sine posterioribus; propterea [sine substantijs passionēs, & motus non sunt]; atque adeo sunt entia inseparabilia; non quidem quia sine ipsis substantia non possit existere, sed vicissim quia ipsamet accidentia physice sine substantijs esse non possunt: At vero substantiæ sunt separabiles ab ijs, quibus coniunguntur: id autem non conuenit omni substantiæ; quia substantia composita separari non potest a simplicibus, ex quibus velut ex causis constituitur; nec ab accidentibus, quibus ut propriū eorum subiectum subsistitur; non enim homo existit absque risibilitate; quin nec absque magnitudine simpliciter, nec absque figura recta: Sed solis substantijs

bi. de gē.
an. c. 18

et. de gē.
an. c. 20.

et. de gē.
an. c. 4.

Lib. 1.
cap. 52.
f. 12. Met.
l. 24.

2. Phys.
l. 7.
612. Met.
l. 24.

11. Met.
l. 38.

K 11. Met.
l. 25.

12. de 28
l. 20.

1. Met.
l. 1.
2. Met.
l. 24.

stantijs simplicibus id conuenit vt possint vere separari & a se inuicē, & a substantia composita, & ab accidentibus eius; nam vbi corrumpitur homo, post eius obitum permanet anima, & corpus; si non anima humana tota, saltē pars eius præcipua rationalis, quæ Intellectu & volūtate cōtinetur & pollet; quod clare monet Aristot. inquit, [Deinde] puta post hominis interitum [hæcerunt], duo principia eius essentialia, ab eo, & a se inuicē separata, [Anima fortassis, & corpus] addidit particulam fortassis, non quia dubitet an anima tota sit principium cum corpore componens hominem; nam hoc est per se notum, vt alibi notat Aristoteles; at quia dubitat an sit principium ita componens, vt dissoluto composito permaneat separata; si quidem non integra hominis anima permanet ab obitu, quum animæ pars vegetalis & sensualis cum homine pereant; sed post mortem permanet a corpore separata sola pars rationalis; attamen quia dignius est, Aristoteleo, monitu, propter nobiliorem partem absoluisse animam a corruptione, quam propter partes viliiores eam morti condemnare; vt habita ratione cæli perpetui Mundum Aristoteles ingenitum & incorruptibilem statuit; licet mundi portio subcælestis ortui & interitui obnoxia sit; sic in præsentia propter animæ rationalis æternitatem ait Philosophus animam separari, & permanere post obitum hominis; etsi vegetalis & sensualis animæ pars non permaneat, sed sola rationalis: quod illico monet Aristoteles veluti corrigens priorem sententiam de anima simpliciter enuntiatam, dum subdit, [aut] potius post hominis interitum erunt separata entia ab homine, & a seipsis. [Intellectus, appetitus, & corpus;] nimirū sola rationalis animæ, quæ in Mente, ac volūtate cōsistens, dicitur intellectus, & appetitus; [& corpus;] quod plerūque sub specie cadaueris multos dies, menses, & annos permanet integrum: Ceterum vt corpus manet aliquandiu separatum ab anima, & ab accidentibus proprijs hominis; non tamen id semper in æternum manet; quum materia constet; a qua obtinet esse, corruptibile; nec ab omnibus accidentibus separatur; quū obrineat, quantitatem, figuram, colorem, saporem, odorem, pondus, & alia multa misti, corporisque accidentia: sic anima separata, rationalis nimirum, Intellectus & appetitus nomine designata, remanet in æternum, separaturque ab omnibus accidentibus pristinis; quia materiam non habet adiunctam, vnde sibi necessitas ingruat obeundi; & omnes habitus pristinos exiit; qua de re late superius: & ratio huius est, quoniam anima, quæ a Deo est, vt a sui causa proxima & immediata, simplicem naturam habere debet immaterialem & immortalem.

Anima rationalis a Deo, vt a causa proxima, immediate fatui communicatur, adeoque dicenda est immortalis.
Cap. XXXVII.

His ita se habentibus, ex declarato cōtextu quatuor colligimus rationes animæ rationalis immortalitatis cōprobantes; quarū vna est, quia omnis anima, quæ a Deo, vt a causa proxima, immediate fatui communicatur, est ante corpus ab æterno ingenita, a corpore separabilis, & immortalis, de sentētia Magistrī. Sed anima rationalis, quæ fatui sit homo, conceptui a Deo, vt

A a causa proxima immediate communicatur: ergo rationalis anima, quæ fatui sit homo, est ante corpus ab æterno ingenita, & a corpore separabilis, & immortalis, de mente Aristotelis. Maior eo probatur apud Aristoteli, tū quia omnis forma caduca fit immediate ab efficiēte caduco; tū quia omnis natura est procreatrix essentia sibi similis; tum quia in Peripato quæcumque a Deo, vt a causa proxima immediate dependent, necessario sunt antiqua, seu æterna, non autem noua; quum Deus eodem modo semper se habeat. Quod theorema peripateticum esse confitetur vel ipse Subtiliū Princeps non ita de plano rationalis animæ immortalitatem Aristoteli positā esse statuens, dū ait, [Dicemus ergo secundum Aristotelem quod agens omnino immutabile non habens causas medias actiuas, vel receptiuas diuersæ dispositionis, non potest causare aliquid nouū alterius rationis.] Minor patet ex Aristotele, qui tum alibi decernit Mentem humanam nullo pacto fatui prouenire a parentibus, aut a parentum semine; sed solam inter alias animæ partes esse Diuinam; quin & esse nullo modo corpori commistam, aut a corpore dependentem, aut corporis æquū vt sui necessario receptiui tum explicato nuperrime cōtextū determinat, a Deo qui est omnia mouens, tamquam ab ente omnium primo, generari hominem immediate, vt a causa proxima, non minus quam ab utroque parente; quia vt patens vterque fatui ceteri causa proxima conciliat partem animæ vegetalem, & sensualem; ita Deus pariter vt causa proxima tribuit immediate fatui animam rationalem; quod & alibi quoque nos docuit Aristoteles; sed hic speciatim dicens [& homo hominem generat; præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum.]

Rationalis anima est separabilis a sua materia, vt accidentia sunt inseparabilia a suo subiecto. Cap. XXXVIII.

Alia vero ratio est textu superius explicato immortalitatem animæ rationalis nobis in Peripato demonstrans: ea est, quia Forma, quæ separabilis est a sua materia, vt a suo subiecto sunt inseparabilia accidentia, potest consistere separata præexistens ab æterno, & permanens in æternum; ac propterea est immortalis: sed anima rationalis est separabilis a corpore, vt accidentia sunt inseparabilia a subiecto: igitur anima rationalis ex Aristotele dicenda est posse consistere separata præexistens ab æterno, & permanens in æternum, ac propterea immortalis. Maior propositio constat eo quia accidentia sic sunt a suo subiecto inseparabilia, vt nec ante ipsum præextiterint, nec eo corrupto superesse valeant; ergo forma quæ sic est a sua materia separabilis, vt accidens est a subiecto inseparabile, proculdubio potest consistere separata præexistens ab æterno, & permanens in æternum, ac propterea est immortalis. Minor est Aristotelis in textu dudum exposito, vbi scriptum legimus, animam, & corpus; aut potius intellectum, & appetitum, & corpus ita separari posse ab inuicem; vt accidentia sunt inseparabilia a substantijs, sine quibus esse non possunt.

Intell. & us, & voluntas a corpore separantur. ut materia, & corpus, ad sensus, & vegetalis anima differentiam.
Cap. XXXIX.

Ratio 33. **I**nsuper ex eodem loco noua ratio immortalitatis elicitur, quæ sic efformatur, Omnis forma, quæ a composito est separabilis, ut materia, & corpus, est reipsa separabilis præexistens ante constitutionem compositi, & permanens post dissolutionem compositi, & proinde immortalis: sed anima rationalis Aristoteli est forma, quæ a composito est separabilis, ut materia & corpus; igitur anima rationalis est reipsa separabilis præexistens Aristoteli ante constitutionem hominis, & permanens post hominis dissolutionem, ac proinde immortalis. Maior quoad primam partem probatur eo, quod corpus præexistit ante hominis constitutionem, & remanet post hominis interitum sub forma cadaueris plerumque ad multos annos; licet idem corpus eo quod materiale sit, & contrariis elementis constitutum in genere misti per eorum pugnam, & dissociationem denique dissoluatur: quod animæ rationali contingere non potest, quæ materialis non est nec ex elementis constituta; ut ostendit alibi Philosophus. Quoad secundam partem euidentius est ex eo, quod materia decreto Aristotelis est reipsa separabilis a quocumque suo composito præexistens ab æterno ingenita ante compositi constitutionem, & post eiusdem dissolutionem perseverans in æternum incorruptibilis. Quoad tertiam partem liquet eo quod anima reipsa separata a corpore materiam non habet, ob cuius participationem sit corruptibilis; nec ullam contrarium obtinet, a quo corrumpi valeat. Minor est clara in explicato contextu, ubi monet Aristoteles post obitum hominis remanere ab eo, & ab inuicem separatas duas naturas, quæ sunt anima, & corpus; seu veris anima rationalis, intellectu pollens & voluntate, quæ Aristoteli definitur esse rationalis appetitus, ad sensus & vegetalis animæ discrimen, quæ a corpore separate non remanent; anima inquit intellectu & appetitu rationali prædita, & corpus, sunt reipsa separabilia ab homine, & a se inuicem.

anima portio rationalis est id ratione cuius anima humana tota dicitur seip. separabilis quoquo pacto & immortalis.
Cap. XL.

Ratio 33. **P**raterea nobis indidem affulget alia ratio perpetuitatis animæ, quæ sic textitur, quia Id, ratione cuius anima tota dici posse videtur separabilis esse a corpore, ac permanere post hominis obitum immortalis; licet animæ partes inferiores a corpore sint inseparabiles, & mortales; debet reipsa esse a corpore separabile, ac post hominis interitum permanere immortale: sed anima intellectiva, quæ cum voluntate coincidentis rationalis appellatur, est id, ratione cuius anima tota dicitur quoquo pacto separabilis a corpore, ac permanere post hominis obitum, & esse immortalis: ergo rationalis anima est realiter a corpore separabilis, & permanet post mortem hominis incorrupta & immortalis. Maior habetur manifesta ex Arist. alicubi reprehendente seniores illos, qui videntes nostratiam generari, & corrumpi, pronunciant vniuersum esse generabile & corruptibile; quum iustius fuisset, propter corpora cælestia æterna, constituere mundum totum æter-

Anum, & hæc nostratiam quoquo pacto absoluisse a labe corruptionis; quam propter hæc viliora condemnasse corruptioni dignissima illa corpora simul cum toto mundo, cuius sunt partes nobiliores: Quamobrem eadem ratione id, propter quod anima humana separabilis & immortalis quoquo pacto dicitur, esse debet reuera separabile ac immortale. Minor proposita nobis est ab Aristotele in explicato contextu, dū ait [Si quidem absque substantijs passionibus & motus non suat; deinde] post hominis corruptionem [hec erunt] principia dudum ipsum componētia, [anima fortassis & corpus; aut,] si non tota anima quia pars vegetalis, & sensualis a corpore sunt inseparabiles & cum homine mortales, [intellectus, appetitus,] qui alio nomine voluntas appellatus vna cum mente constituit animam rationalem, [& corpus] erit a composito substantia simplex separabilis per se subsistens.

Animam rationalem a Deo immediate pendere colligitur ex alio loco Aristotelis, vnde rationes alie immortalitatis educuntur. Cap. XLI.

Eandem vero sententiam de rationalis animæ immediata dependentia a solo Deo statim profitetur etiam Aristoteles, dū ait, [Item alio modo analogice principia sunt eadem, ut actus, & potentia: verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo sunt: in quibusdam enim idem quandoque actu, quandoque potentia est; ut vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas: actus namque est forma, si separabilis sit; & quod ex ambobus: priuatio etiam, ut tenebræ, aut egrotans: potentia autem materia: hoc namque est quod ambo fieri potest. Aliter autem actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma, sed diuersa est: velut hominis causa, elementa ignis, & terra, & materia; & propria forma; & si quid aliud extrinsecus est, ut pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus; quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum inouentia.] Quæ dogmata sic explicantur, quia eadem principia constituentia hominem, quæ nuper dicta sunt esse ab inuicem, & ab homine separabilia, sunt inuicem differentia, & a se inuicem dissita ut actus, & potentia nam corpus materia hominis existens est potentia, Intellectus vero, seu anima est, actus; item in anima humana vna pars ad aliam se habet, ut potentia ad actum secundum quandam proportionem ad materiam & ad formam, cum quibus variæ partes habent analogiam; quod olim nos mouit Porphyrius inquires, [Rebus ex materia, & forma constantibus, vel secundum proportionem ad materiam & formam se habetibus; quemadmodum statua ex materia quidem est, ex forma autem figura: sic & homo communis, & specialis ex materia quidem proportionabiliter consistit ex genere, ex forma autem differentia: totum autem hoc, animal rationale, homo est; quemadmodum illic statua.] Sic & anima humana tota ex materia quidem proportionabiliter consistit ex parte vegetali generica remota, & ex parte sensuali generica proxima; quam vtramque partem appellat Aristoteles irrationalem: ex forma autem parte rationali specifica & propria; quum ad rationalem se habeat vegetalis & sensualis, ut ad actum id quod est

A vice formarum utatur, respectu superiorum inferiorum loco materia; summam vero & supremam formarum intellectum agentem constituit; quo simul atque progressa est, receptui canit, in eoque finem, quasi extremam manum imponit; ut pote quæ nullam formam superiorem aut nobiliorem haberet, cui loco materia subijceret intellectum agentem; Quam ob rem nos proprie animus, & intellectus sumus.] Hæc ille. Cui nos intellectum humanum absolute formam esse erga omnes alias animæ partes, ut erga materiam in homine esse consentimus; non autem agentem intellectum, prout a possibili contradistinguitur; ut late probauimus in edito volumine; ¶ De Intellectu Agente. Sic igitur in plâis, & in animalibus brutis, & atque in homine idem quandoque actu est, quandoque potentia; quia in uiuentibus nostratibus forma generica, seu portio animæ prior eo tempore, quo sola in materia est, actu est; sed ubi aduenerit posteriori tempore nobilior, in anima tunc dicitur esse potentia; [non si simul animal fit, & homo; nec animal, & equus] Aristoteli; qui multo prius hanc sententiam clare professus fuerat, inquit, [Similiter autem se habet ei, quod de figuris, & quæ circa animam sunt: semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia, quod prius est, & in figuris, & in animatis; ut in quadrato quidem triangulus est; in sensitivo autem vegetatiuum.] & hoc ad inanimatorum differetiam, in quibus idem non est quandoque actu, quandoque potentia. Subdit autem Aristoteles in nostro contextu, [Cadunt autem hæc in prædictas causas;] quia forma misti in plantis, anima vegetatiua in brutis animalibus, & anima sensualis in homine, cadunt in prædictas causas, quia singulæ ad varias relatæ subeunt nunc rationem potentia, seu materia; nunc rationem actus, seu formæ, atque hoc ad animæ rationalis discrimen, quæ ad nullam perfectiorem subordinata, est solum actus, & non potentia, seu materia; uti est compositum, & priuatio: & id animæ rationali competit, quia quæ sit a materia separabilis, est præstantissima formarum nostratium, quæ nullam se digniorem obtinet, cui materiam præparet, ac veluti materia subordinetur: Quod statim nos edocet Aristoteles inquit, [Actus namque est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus; priuatio etiam, ut tenebræ, aut ægrotans: nimirum forma, quæ est separabilis, est actus, non quandoque actu, quandoque potentia; sed semper actu; quia non habens in composito formam nobiliorem, a qua perficiatur; sed omnium postrema, & nobilissima composito; demum adueniens alias omnes y habenti, eas omnes perficiens, est semper actu, & ceterarum perfectio in composito præexistentium, & forma: ita compositum relatum ad sua componentia est semper actu, numquam potentia: ita priuatio, quæ non permanet cum opposita sibi forma in composito, ut tenebræ, quæ in diaphano illuminato non permanet; & ægrotans, quod simul cum sano non permanet; quum priuatio sit forma præcedens ex Aristotele, semper erit actu, non potentia; si formæ subsequenti non copulatur, ut a qua perficiatur. Obiter hic adnotamus Aristotelem aperte negare Alexandreis, Nullum actum, esse separabilem ab eo, cuius est actus, dum hic perspicuis verbis inquit, [Actus namque est forma, si separabilis sit, ad earum formarum discrimen, quæ separabiles non existentes, non necessario semper actus sunt; sed aliquando actus, comparatæ ad eâ, quæ perficiuntur

7 Lib. 2.
 cap. 29.
 30.
 Lib. 4. ca.
 33. 54.
 Lib. 7. c.
 54.
 72. de gē.
 an. c. 3.
 72. de an.
 t. 31.

§ 12. Met.
L. 26.

1. de 20.
t. 82.
12. Met.
- L. 26.

x2. de gē.
 an. c. 3.
 y2. de an.
 t. 15. 16.
 31. 32.
 34.
 x1. phys.
 t. 68.
 2. de an.
 t. 69. 70.
 x2. Phys.
 t. 15.
 bvidelib.
 1-cap. 2.

c12 Met.
t. 26.

ciuntur ab ipsis essentialiter; siue ista sint corpus, siue formæ priores, quibus associantur: & aliquando potentia, comparatæ ad nobiliores formas, a quibus essentialiter perficiantur, & ad quas ulterius in essentia sunt subordinatæ. Nec obest, quod alibi Magister ait omnes animas, & intellectiuam speciatim aliquando haberi potentia in conceptibus, nam aliud est, animam haberi potentia in conceptu, seu esse potentia in conceptu, quod ibi ait recte Philosophus; & aliud est, animam intellectiuam esse potentia, seu esse potentia ad ulteriorem formam, & actum; quod hic negat Aristoteles sine contradictione. Potentia autem semper est, & nunquam actu de se id, quod in vnoquoque composito naturali dicitur materia [hoc namque est, quod ambo fieri potest, scilicet formatum, & priuatum; ægrotas, & sanum; tenebrosus, & luminosus homo, & nō homo]. Prima ergo differentia est inter actum, & potentia, quod in aliquibus coincidunt, nimirum in formis animarum subordinatis; & nobiliores adiungi sibi permittentibus; in alijs non coincidunt; quia forma separabilis est solum actu; & compositum, & priuatio non permanens item est solum actu; materia vero est solum potentia. Secundam autem differentiam statim affert in textu Magister asserens [Aliiter actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma; sed diuersa est, velut hominis; nempe quum in homine materialis causa non sit eadem, omnino; sed diuersa; quumque hominis forma pariter non sit vna & eadem penitus, sed diuersa; quando materia definitur esse potentia, & forma actus; iam alia differentia erit in composito inter actum, & potentia seorsum; nimirum quod potentia alia erit remota, & alia proxima: Quod discrimen in forma nō reperitur, sed aliud longe varium. Et sane non in omnibus compositis naturalibus inest ista duplex materia subordinata, & potentia remota, & proxima; nam elementa vnicam habent materiam primam: sed hominis triplex materia est; proxima remota, & remotissima; seu propria, communis, & communissima; quod testatur Aristoteles, dum scribit, [s velut hominis causa, elementa ignis, & terra; & materia:] nam corpus organicum, seu mixtum est causa materialis proxima & propria hominis; cuius materia communis & remota sunt elementa, quæ dicuntur ignis, & terra; quia hæc duo ceteris in humano corpore prædominantur ex Aristotele; cui tum nobiliorem animam sortita viuientia plus caloris adepta sunt: tum homo animalium omnium calidissimus est: tum tactu maxime pollent homines, qui sensus tactus organum habent per vniuersas corporis partes disseminatum, & cum prædominio terræ, licet non multum excedentis: verum hominis materia remotissima & communissima est, qua communicat cum omnibus rebus ortui & interitui obnoxiijs, materia prima nuncupata. Sed in hominis forma non sunt istæ differentie propriæ, communis, & communissimæ, proximæ, remotæ, ac remotissimæ; ast habet homo solum formam propriam, & proximam; quod subiungit Aristoteles inquit, [Et propria forma] hominis est solum; non item remota, & communissima; vt materia; & tenet materia primæ portio quæ in homine est, aliquando ante hominis ortum fuit in sanguine, in alimentis, & in alijs rebus: idem iudicium est de singulis elementorum portionibus, quæ in humano corpore comperiuntur; vnde recte dicuntur materia communis, & remota; sed has differentias nō

A inuenias in hominis forma; quia tota anima humana nunquam existit in alio composito quam in homine; animæ humanæ pars vegetalis numquam esse potuit in vlla planta, vlloue bruto animali; tum quia non preexistit ante conceptum, nec ex vno in aliud subiectum transmigrare valuit; tum quia vegetalis plantarum non est subordinata ad animæ partem sensitricem, vt vegetatrix hominis; vegetatiua brutorum non est subordinata ad rationalem, vt vegetans animæ nostræ portio; quia specie inter se differunt vegetatiua planta, nutritiua bruti, & alitrix animæ nostra: Similiter animæ nostræ portio sensitriua eadem numero, vel specie dicenda non est cum sensitrice brutorum; quia sentiens anima nostra nunquam existit, aut existere potest in vilo bruto; & est essentialiter subordinata ad animam intellectricem; quod de sensuali brutorum dici nequit ex Aristotele; cui proinde si materia hominis alia est propria & proxima, alia communissima & remotissima; forma tamen hominis omni ex parte illi propria est, non vere communis cum alia vlla re: quod tamen non repugnat ijs, quæ profitetur magistri Magister asserens Ad aliam formam aliam esse materiam; & formam & materiam esse ad aliquid; atque quot modis vnum relativorum dicitur, totidem dici suum correlativum; tum quia ibi de formis intelligitur, hic de formarum partibus: tum quia partes animæ humanæ variæ variam materiam respiciunt; nam vegetalis portio mixto inanimato copulatur, & menstruum viuificat; sensualis portio procedente tempore suscipitur in conceptum viuum ac vegetatiuam; rationalis denique pro materia obtinet fertum anima sensitrice pollentem: atque adeo semper ad aliam formam alia materia, & totidem sunt formæ partes in homine, quot materiæ species; licet nulla pars animæ nostræ sit communis alteri viuienti: Quod in textu subtilissime probat Aristoteles inquit, [Et si quid aliud extrinsecus est, vt pater; & præter hæc Sol, & obliquus circulus; quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt; verum mouentia.] Quorum hæc est interpretatio; si vltra sui partes internas, & essentielles, anima humana obtinet aliam sui causam exteriorem, a qua in esse dependeat; vnde patere queat an ipsa sit aliqua ex parte communis, an omni ex parte propria; ea triplex est causa efficiens, [vt pater] ac omnino generans, quo nomine significamus apte patrem matrem, ac vtriusque semen; sed Aristoteles totum hoc agens corporeum a nobiliore nuncupare voluit vocabulo patris: [& præter hæc] autem efficientia nostræ animæ partem irrationalem Aristoteli (qui dudum vidimus & animæ humanæ partem vegetalem esse omnino & irrationalem, & a matre factum communicari; partem sensualem esse quoque irrationalem, sed a patre ministerio seminis inde conceptui) nunc dicitur tertium efficiens esse [Sol] incorporeus ille, quem paullo antè proprijs attributis designauerat Deo soli conuenientibus, [omnia mouens, omnium primum;] licet alibi nomine Solis eum pariter appellauerit; a quo pars animæ intellectiua conceptui conciliatur: & quartum agens remotum, communeque constituitur [obliquus circulus;] quæ apte consentiunt ijs, quæ professus est Aristoteles alibi consulto de causis efficientibus generationem & corruptionem rerum nostrarum communibus, & remotis, asserens, [Ideoque non prima latio causa generationis, & corruptionis est; sed quæ secundum obliquum circu-

2. de gē.
an. ca. 3.

2. de gē.
l. 6.

fi. Met.
l. 26.

2. de gē.

3. de resp.
cap. 13.
l. 2. d. par.
cap. 7.

10. Sect.
prob. 55

2. de an.
l. 94.

2. de 20.
l. 109.

110. 111
1. Phys.

l. 82.

ma. Ph.
l. 26.

Præ.
Ad al.

2. de gē.
anc. 3.

2. de gē.
l. 26.

97. Pol.

cap. 15.

1. Ethic.

cap. 13.

2. de gē.
an. ca.

fi. Met.
l. 24.

2. 2. Phys.

l. 26.

2. de gē.
l. 56.

22. deg. 255. circulum quam lationem planetariam: nuper dixerat [facere generationem incessanter, quia adducit, & abducit generatiuum;] quod paullo infra monet esse Solem corporeum, dum ait, [Apparent autem & secundum sensum confessa his, quæ a nobis dicta sunt: videmus enim quod adueniente quidem Sole generatio est; recedente autem corruptio; & in æquali tempore utrumque.] Si ergo per obliquum circulum, qui zodiacus est, in quo mouentur omnes planetæ, ac Sol speciatim, intelligitur motus planetarius, & præsertim Solaris; profecto & nunc Solis, & obliqui circuli mentionem faciens; dum agit de causis efficientibus generationem hominis; nomine Solis Deum intelligere debet, non autem Solem materiale; secus enim frustra, & inepte bis eadē causā in eodē dogmate repeteret Arist. quod lōge abest a breuiloquētissimo, & sapientissimo Philosopho; igitur animæ humanæ, inquit, causa exterior & efficiens est tū pater, siue homo uterq; generās, & veriusq; semē, animæ nostræ partem vegetale & sensuale proxime producēs; tū præter hæc agētia proxima corporea Sol incorporeus ille omnia mouens tamquam omnium primum ens humano fœtui immediate concilians partem animæ rationalem; tum obliquus circulus, quo Planetarum vires, ac præsertim corporei Solis, ut agentis communis & remoti virtus indicatur; quæ gubernat agentia corporea proxima in productione vegetalis, & sensuales animæ: Hæc autem omnia efficientia statim admonet Aristoteles esse causas animæ nostræ solum effectrices ea ratione, ut ipsam conuincant omni ex parte propriam nobis esse, non communem cum re alia vlla, dum inquit, [Quæ tria efficientium genera, pater, Sol, & obliquus circulus, nec materia: (sunt animæ nostræ,) nec forma; (quia extra eam consistunt;) nec priuatio; (quia non abolētur ipsa præsentē;) nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia;] Si ergo tria hæc sunt effectrices causæ animæ humanæ, atque in eo, quod causæ mouentes sunt, non sunt eiusdem speciei; nec in vnum agens adæquatum coincidunt; sed seorsum singula munere suo funguntur, tamquam distincta efficientia; profecto nec omnes erunt causæ proxima, nec omnes remotæ; nec omnes eandem animæ partem procreabunt; nec Solis nomine corporeus ille Sol intelligi debet; quia Sol corporeus, & obliquus circulus idem est efficiens remotum & commune omnium generabiliū apud Aristotelem; aut saltem eiusdem speciei sub ratione generatiui remoti: At vero sapienter hæc omnia scribit in productione animæ humanæ operari tamquam varia efficientia diuersæ speciei ab innicem, nec in vnum agens adæquatum coincidere; quia pater homo suo semine in conceptu generatæ partem animæ nostræ sensutricem, posteaquam mater homo genuerit in eodem animæ partem vegetalem: Sol autem incorporeus, qui nuperrime dictus est omnia mouens, tamquam omnium primum, fœtui communicat partem animæ rationalem, ac lumen intellectus; Obliquus vero circulus, & omnino cæleste corpus, & speciatim Sol visibilis tamquam agens commune concurrat cum homine utroque parente ad producendas animæ partes irracionales. Quum igitur animæ humanæ portio rationalis a Deo proxime fœtui nostro communicetur; qui Deus optimus nulli alteri composito formam immediate conciliat; cetera cuncta generans, veluti causa communis & remota gubernando causas secundas omnes in suis quibusque functionibus

A obeundis vegetalis vero pars a matre conceptui, & sensualis a patre fœtui concilietur mediante semine, veluti a causa propria, quæ non concurrat ad generationem vllius alterius rei: quumque circulus obliquus in hominis procreatione de se immediate ac proprie nihil efficiat, sed concurrat veluti causa communis & remota gubernans parentes homines, & eorum semina in suis muneribus obeundis; quod pridem asseruerat Aristoteles, dum scripsit, [Qui itaque circa terram est totus mundus ex his constat corporibus de quo accidentes passionēs dicimus esse sumendum:] Est autem ex necessitate continuus quodam modo iste superioribus lationibus, ut omnis ipsius virtus inde gubernetur: vnde enim motus principium omnibus inest illam causam putandum primam.] Iam satis constat in anima humana non esse differentiam partis propriæ, & communis; quum sit omni ex parte propria forma hominis, & nulli alteri communis; ad materiæ humanæ discrimen, quæ partim propria est, ut proxima, humanum nempe corpus; partim communis, ut remota, quæ sunt elementa, ex quibus humanum corpus constituitur; quæ numero eadem re ipsa dudum alia mista constituerunt, & post hominis obitum constituent alia corpora: pars autem animæ humanæ vegetatrix, & sensutrix, nec ante hominis conceptum, nec post hominis interitum consistit: rationalis vero pars animæ nostræ consistens extra corpus sibi determinatum nulli alteri vñquam associatur.

1. mese.
cap. 2.

Animæ rationalis est semper actus, numquam potentia; proindeque immortalis. Cap. XLII.

D H Is ita ex Aristotele declaratis, duæ nobis ex hoc textu suppetunt rationes immortalitatem comprobantes in Peripato; quarum prior nectitur, nititurque primæ differentia, quam ponit Aristoteles inter partes compositi cuiusque sub ratione actus, & potentia, hunc in modum, Formam, quæ semper est actus, est aliquando in composito separabilis a materia, & proinde æterna, & immortalis; ad differentiam eius formæ, quæ non semper actus est, sed aliquando actu, aliquando potentia, quæ in subiecto est a materia inseparabilis; ac proinde ortui & interitui obnoxia: Sed in homine pars animæ nostræ intellectiua nunquam est potentia ad aliam formam, sed semper est actus, ad differentiam partis vegetalis, & sensuales, quæ non semper sunt actus, sed aliquando actu, & aliquando potentia ad vltiorem formam: Igitur Aristotele doctore in homine pars animæ intellectrix est æterna & immortalis, ad vegetatiuæ partis, & sensitiuæ, discriminē, quæ sunt ortui & interitui obnoxia. Maior expressa est ab Aristotele in explicato contextu, vbi scribit, [a actus nāque est forma, si separabilis sit.] Minor ex eodem loco Magistri habetur, ut patet in superiori contēplatione.

Ratio. 34.

1. mese.
t. 26.

Immortalitatis ratio deducitur ex eo quod anima rationalis est ita hominis propria, ut nulli alteri rei communis sit, a solo Deo proueniens. Cap. XLIII.

P Osterior autem ratio nititur differentia inter actum, & potentiam, ex quibus aliquid vnum per se, ac homo speciatim constituitur; respicitque proprietatem singularem animæ rationalis, quæ a solo Deo immediate proueniat, non ab agente corporeo, & immateriali; ac ita formatur: Forma, quæ ita est hominis

R

pro-

ratio. 35. propria, & nulli alteri rei communis, vt humano factui a solo Deo proueniat, a materia nullo pacto dependens, Aristoteli est eterna & immortalis: Sed anima rationalis est forma ita hominis propria, & nulli alteri rei communis, vt humano factui a solo Deo proueniat, a materia nullo pacto dependens: igitur anima rationalis Aristoteli est eterna, & immortalis. Maior eo constat, quia forma omnis ortui & interitui obnoxia pender ab efficiente corporeo, & a causa materiali, non a solo Deo apud Aristotelem; & satis liquet ex superioribus. Minor aperte patet ex traditis ab Aristotele in explicato contextu; quo demonstratum est animam humanam ita esse formam hominis propriam, & nulla ex parte communem alteri rei vlli, vt causa externa, & propterea efficiens, homini animam concilians sit tum homo parens, a quo seminis interuentu gignitur in conceptu proxime ac immediate pars animae humanae vegetatrix, & sensitiva; tum praeter parentes incorporeus ille Sol Deus optimus, a quo solo proxime pariter ac immediate factui nostro conciliatur pars animae intellectiva: tum insuper obliquus circulus, nimirum Planetarum, ac speciatim Sol ille caeli corporeus & visibilis; a quo factus humanus vt a causa remota & communis, gubernante parentes homines & eorum semina, suscipit animae partem vegetalem & sensitricem illam determinatam speciei, quam idem agens nulli alteri rei potest impartiri. Sic igitur ex Aristotele constat animae partem rationalem a Deo solo prouenire factui, vt ab efficiente diuersae speciei eum ab obliquo circulo, tum a parente; quia circulus obliquus, hoc est Sol corporeus, & omnino celum agit non immediate partem vllam animae producens, sed solum gubernans parentes, & eorum semina; veluti causas proximas vegetatis, & sensitricis animae in hominis constitutione: parens autem homo proxime quidem generat hominem; sed solum quoad partes animae vegetalem, & sensualem; quas educit de potestate materiae per transmutationem physicam: at Sol incorporeus omnia mouens tamquam omnium primum ens concurrat ad hominis generationem speciatim factui communicans immediate partem animae rationalem; quae non a parentibus villo pacto dependet; nec per transmutationem materiae traducitur ad esse; ac propterea perennis est, & immortalis.

Rationalem animam a Deo solo proxime pendere colligitur ex alio loco Magistri celeberrimo; vnde noua ratio immortalitatis habetur. Cap. XLIV.

A Summo Deo speciatim animae nostrae partem rationalem immediate dependere, nos edocet Aristoteles alio in loco, vbi sic ad verbum scribit, [*Extra autem caelum quod neque est, neque continet esse corpus, ostensum est: Manifestum igitur est quod neque locus, neque vacuum, neque tempus est extrinsecus: quapropter neque quae illic sunt, nata sunt in loco esse, neque tempus facit ipsa fenescere, neque vlla transmutatio vllius eorum est, quae super extrema disposita sunt latione; sed inalterabilia, impassibilia, optimam habentia vitam, & per se sufficientissimam, perseverant toto aeterno: Etenim hoc nomen diuine enunciatum est ab Antiquis: finis enim, qui continet vitam vniuersiusque tempus, cuius nihil est extra secundum naturam aeternum vniuersiusque vocatum est: Secundum eandem autem rationem & totius caeli fi-

A nis, & finis omne tempus ac infinitatem continens; aeternum est, ab eo quod sit semper sumpta denominatione, immortale & diuinum: vnde & alijs pender, his quidem exactius, his autem obscurius, esse & viuere: Etenim quemadmodum in vulgaribus sententijs circa diuina saepe declaratur rationibus; quod diuinum ipsum intransmutabile esse necesse est omne, primum, ac maxime summum: quod sic se habens attestatur ijs, quae dicta sunt: neque enim aliud melius est, quod moueat illud enim esset vtique diuinius: neque habet prauitatem vllam, neque indigens suorum bonorum villo est: Et incessabili vtique motu mouetur rationaliter: Omnia enim, quae mouentur, quiescunt, quum venerint in proprium locum: eius autem corporis, quod circulariter mouetur, idem est locus, vnde incipit, & in quem finit.] Quae omnia sic interpretamur; Quum in opere De Caelo Magister scientificam vniuersi meditationem sibi proposuisset; posteaquam mundi maneriem explicauit; aggreditur nunc Formalem, Finale, & Effectricem causam Vniuersi; quantum Physiologo licet, considerare; nam & alibi praeciperat Aristoteles, ad cuiusque rei scientiam Physico declarandas esse singulas illius causas proximas, formam, finem, effectricem, materiam: Quum autem materia proxima Vniuersi longe notior sit, quam forma, finis, & efficiens; ideo post materiam considerat alias mundi causas; quarum theoriam non alibi quam vnico textu hoc vere celesti complexus est Aristoteles tresdecim attributis innixam; quae singula mire nobis propositum aperiunt: Primum attributum est, quod Aristoteles de his causis agit numero multitudinis, [Quae illic sunt,] vbi dixerat non esse locum, neque vacuum, neque tempus, neque corpus: Scaliger arbitratur Aristotelem hic Deum, aliasque a morticibus agnoscere supra caelum Intelligentias; Nos autem hica Magistro Deum solum considerari posse confitemur; nam etsi Deus sit vnus cum specie, tum numero; quia tamen Deus idem simplicissimus Aristoteli est tum forma vniuersi, tum bonum, ac finis mundi totius; tum causa efficiens conseruans & gubernans omnia mundana cuiusque generis entia: Considerata natura Diuina sub triplici formalitate ista; de summo Deo numero multitudinis loquitur apte nunc Aristoteles; quoniam ea attributa, quorum in praesentia meminit, conueniunt vni Deo prout est formaliter trinus; forma nempe, finis, & efficiens vniuersi; quemadmodum apud Aristotelem explicabimus. Et sane quum Aristoteli, Mundus sit viuens, ac in viuentium numero animal, & in animalium genere praestantissimum; quod nos fusc demonstrauimus in opere De Vita; vt viues, eam formam habet; quae anima est; quaeque causa est in triplici modo determinata, forma, finis, & efficiens: vt autem est animal praestantissimum, eam obtrinet animam, quae est intellectus Diuinus; quod ab antiquis accipit Aristot., dum ait [Quare qui vt in animalibus, ita in Natura intellectum inesse causam mundi, totiusque ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad Antiquiores vana dicentes, apparuit.] & alibi statuit, a Deo compleri totum mundum; quum formae proprium sit complere id, cuius est forma; & ab eodem numine fieri continuam generationem; atque adeo summum Deum esse causam effectricem omnium, quaecumque natura gignuntur. & alio in loco dicit, omnia diuinum appetere, & illius causa agere, quaecumque agunt secundum naturam; & propterea Deum esse

88. Met. l. 12

11. cel. l. 100. dext. 361 art. 5. 1. Met. su. 2. 10

12. Met. l. 493 & 1099

1. depl. cap. 1. 2. cel. 13. 1761 63.

1. lib. 2. cap. 5. 12. de m. l. 4. 2. de m. 1. 363. 1. Met. su. 2. 10

12. de g. l. 19

12. de m. l. 34

se crassam finalem vniuersi, quatenus est corpus naturale: quod apertius alibi decernit Aristoteles. Quum ergo Deus Aristoteli sit vnus numero secundum substantiam, sed officio, & ratione trinus, nempe forma, vniuersi, finis totius mundi, & efficiens omnium causa: quumque Deus trium harum causarum officiis fungens erga mundum, nulla ratione a materia mundi dependeat, ideo dicitur Deus vnicus sub ratione multarum vniuersi causarum esse extra celum. Secundum attributum est, [esse extra celum;] quo attributum ab hac meditatione profligantur caelestia corpora, & Intelligentiæ motrices; nam illa extra se nequeunt esse; has Aristoteles in celo posuit, vbi motus est celerissimus; non autem extra celum, vbi non esse corpus, ait, nec tempus; nec motum vllum: Deus autem vt forma finis & efficiens mundi totius, extra celum ponitur, quia non pendet vlla ratione a celo, nec in esse, nec in operari; licet ei assistat, omnesque mundi partes intime perficiat: Sic plane lumen dicitur esse aeri extrinsecum, cuius est forma assistens, quoniam ab aere non pendet, quamuis intimas quasque partes aeris actuet. Aristoteles autem hic ponens Deum extra celum, vbi monet non esse locum, sublimius de summo Deo sentire videtur, quam Conimbricenses illi, qui extra mundi superficiem spatium quoddam infinitum imaginatione sua comminiscuntur, in quo Deus immensus inest: est enim Deus in seipso loci nullius indigus, quia substantia est penitus incorporeus: Melius illi apud Aristotelem theologizauissent, si cum Scaligero extra celum peripatetice Deum, aliasque a motricibus Intelligentiis posuissent, ac si placet Paradisum, beatarumque mentium tum humanarum, tum Diuinarum congregationem; idque Magistrum alibi innuere ostendissent, dum inquit, inueniri defunctos homines felices, qui ob amicorum & affinium in viuis agentium calamitates de statu felicitatis mutari non possunt; & humanæ mentis vitam separatam esse; ac felicitatem contemplatiuam. Sed hæc obiter in præsentia. Tertium attributum est, [neque nata sunt in loco esse;] quia Deus est omnino incorporeum quid, a corpore penitus independens; siue vt forma consideretur, siue vt finis, siue vt efficiens; quum esse in loco per se conueniat solis corporibus; & per accidens ijs, quæ deperdenter quouis modo in corpore sunt: ideo Deus aptus non est esse in loco. Quartum attributum est, [neque tempus ipsa facit senescere;] Deus enim est forma finis & efficiens in vniuerso nec tempori, nec senectuti obnoxius; quia nec ipse, nec vlla eius operatio tempori, aut senectuti subdita est. Quintum attributum est, [neque vlla transmutatio vllius eorum est;] quæ conditio certe non conuenit caelestibus orbibus, qui circumuoluuntur assidue; sed omnium maxime competiti summo Deo, vt est forma finis & efficiens in vniuerso; qui nullo motu prorsus, nec physico, nec metaphisico, nec per se, nec per accidens agitur, quum aliam mentes infra Deum omnes moueatur motu metaphisico a Deo, tamquam a fine; a quo impelluntur ad suas quasque functiones obeundas; quas edunt vt summo Deo assimilentur pro modo naturæ vniuersæque ipsarum: finem enim mouere metaphisice causas efficit, monet & Aristoteles aperte; cui Deus est rerum omnium finis. Sextum attributum est, Formam finis & effectricem causam vniuersi [super extima latione disposita esse;] quod sane pariter excludit caelestia corpora, & motrices eorum Intelligentiæ; quia caelestia

A corpora disposita esse nequeunt super extima latione Aristoteli, a quo pridem ipsa intra eam contineri constituta sunt, vbi definit vniuersum esse corpus ab extima circumlacione contentum: Motrices item Intelligentiæ singulæ suo celo appropriatæ, dici non possunt dispositæ super extima latione ab Aristotele, cui primus motor collocatur in circulari orbe suo, vbi motus est celerissimus: Deus autem Aristotele doctore substantia vnus, officio & ad vniuersum relatione trinus; quum sit mundi forma finis & efficiens; forma, quia mundum animat, illi specificam & numericam unitatem tribuens, & omnibus mundi partibus esse ac viuere concilians: Efficiens, quia non solum conseruat vniuersum, quod ab eo dependet ab æterno; sed etiã quia est primus efficiens omnium operationum vite mundanæ, scilicet principium, quo primo mundus agit, quæcumque operatur: finis, quia est bonum vniuersi, & quia omnia in Deum, velut in finem, suas operationes dirigunt; & quia omnia entia ad vnum Deum, velut ad vltimum finem collimant Aristoteli. Hæc vero tres formales rationes causarum in Deo erga vniuersum a se inuicem subordinantur; quia finis est vltima & causarum in esse, forma est posterior efficiente producens, ac vicissim prior eodem conseruante; quippe conseruatur vbique quod est; est autem vnumquodque per formam; quæ ratio & est eius quod quid erat esse, ac omnino tribuens esse rei: Deus ergo primo est efficiens, vnde ab æterno mundus totus emanauit Aristoteli, dicenti a tali principio celum & naturam dependere; deinde vero est forma, per quam mundus in suo esse specifico & essentiali constituitur; deinceps autem est efficiens tum mundum in esse assidue conseruans; tum mundi cunctas operationes promouens, & entia cuncta gubernans; demum est finis, cuius gratia mundus totus est, & singulæ illius partes, ac res agunt, quodcumque secundum naturam suam operantur. Sic ergo causæ vniuersi formam cõplentes in vno Deo extra mundum, supra extimam celi lationem inuicem dispositæ ac subordinatæ sunt: Qui ordo mudo essentialis apte statuitur Mundi forma; non autem ordo partium integrarum mundi; si enim hic ordo partium integralium ordinis accipiatur, accidens est, quod essentia substantiæ cõplere minime potest; si autem sumatur ordo corporum ordinatus, hic materia est vniuersi proxima, non mundi forma: Sic humanæ partes corporeæ recto ordine inuicem dispositæ sunt hominis materia proxima, non forma: Sed veluti partes anime in vna humana animam subordinatæ cõstitunt formam hominis; vtque Præfecti omnes militum in vnum Ducem subordinati sunt forma totius exercitus; cuius forma non est accidentarius ordo Legionum millies eodem exercitui mutabilis: Ita in vno Deo subordinatæ rationes ac formalitates Efficientis, formalis & finalis causæ erga vniuersum sunt forma mundi; & omnino Deus ipse. Septimum attributum est, [sed inalterabilia] sunt ista tria causarum genera Mundi formæ cõstituentia; nempe nullius qualitatibus peregrinæ susceptibilia; quod attributum emouentissime ac proprie soli Deo conuenit, vt est forma efficiens & finis omnium rerum in vnam mundi naturam & molem conspirantium; non absolute corporibus caelestibus, quæ luminis ac tenebrarum alterationem suscipiunt, & condensationis rarefactionisque, citra suæ substantiæ detrimentum; vt ex Aristotele fuisse demonstrauimus in Opere de Nouis Astris & Cometis: neque motricibus infra Deum Intelligentiis, quæ motu celorum subcaelestia gubernantes Deo similes efficiuntur illustri & spiritali quadam alteratione,

quam etiam perpetuantur; dum a superioribus Intelligentiis, quas ingiter intelligunt, perficiuntur & illuminantur: quia etiam dum novos cognitionum habitus induunt; est enim alterationis quoddam genus, licet ab alteratione famosa diuersum, & addiscere; ut innuit Aristoteles, alicubi: Quum soli Deo nihil extrinsecus accedat, nihil noui accidat; qui in momento eternitatis seipsum & cuncta infra se posita dignoscit vnico actu simplicissimo & ineffabili. Octauum attributum est, [Et impassibilia] esse tria hæc genera causarum in Deo, mundi naturam perfectiorem, hoc est formam vniuersi completentiam; quod item commune quum videatur esse Deo, secundis intelligentiis, & celo: proprie tamen, principaliter, & maxime vni Deo conuenit sub triplici formalitate, seu ratione cause formalis, finalis, & effectricis rerum omnium considerato; quippe quum passio sit Aristoteli duorum generum, perfectiua, & corruptiua; quamuis Intelligentia infra Deum, & orbita celorum infra secundas Intelligentias collocatæ, sint apud Aristotelem inalterabiles & impassibiles alteratione passionemque corruptoria; perpetuantur tamen alterationem & passionem perfectiuam; nam & celum patitur, dum mouetur, illuminatur, obtenebratur, rarefcit, & condensatur: Intelligentia similiter omnis e secundarum genere, dum induit novos habitus notitiæ, ac mouet, vere perficitur operatione sua, qua consequitur Dei similitudinem, & omnino finem cuius gratia mouet, atque operatur: At vero Deus ex se tum ut formæ, tum ut efficiens, tum ut finis, est summe perfectus, ipsamet omnium perfectio, nec aliunde alicundeue nouam vllam sibi perfectionem acquirit; quare simpliciter est impassibilis. Nonum attributum est, [optimam habentiam vitam] esse, quibus in essentia Diuina consistit forma, efficiens, & finis vniuersi: quæ conditio soli Deo competens, quem alicubi statuit esse viuens optimum, & habere vitam optimam: quum autem optimum vere ac simpliciter illud sit, quo nihil est absolute melius; quando vita celorum, & vita secundarum Intelligentiarum habeat se meliorem Dei summi vitam; profecto nec cæli, nec Intelligentiæ infra Deum proprie vitam optimam habebunt: Intellectus autem humanus ab Aristotele dicitur optimum esse habere, dum a corpore separatus est, non quidem absolute, sed cõparatione facta cum eodem in corpore degente; quod notauerat alicubi Magister: ast absolute solus Deus in Peripato viuunt vitam optimam. Decimum attributum est, [et per se sufficientissimam] vitam habere, quæ super extimalatione in se continet mundi totius causam formalem, effectricem, atque finalem: quod item attributum proprie soli Deo conuenit; nam & cæli, & Intelligentiæ infra Deum, & alia omnia mundana entia Deo indigent gubernatore ac moderatore, ut exercitus Duce; quod a Aristoteles edocet; cui Deus nullius est indigus, sibi ipsi sufficit, sibi metipso vita est sufficientissima. Vndecimum attributum est, [perseuerantem] toto æuo causam mundi efficiens, finalis & formalis Aristoteli; cui tempus a semper est initio, & fine carens, idem re sunt æuum, tempus, eternitas; quæ a nostratibus distinguuntur, ponentibus tempus esse mensuram finitam motus non æterni; æuum esse mensuram terminatam Intelligentiarum non perpetuam; eternitatem vero esse infinitam mensuram, & indiuisibilem Dei summi perpetui, & impartibilis, suarumque operationum itidem perpetuarum, & indiuisibilium:

A sed Aristoteli penitus idem est perseuerare toto æuo, & per vniuersam æternitatem: reddit autem Aristoteles in textu rationem propositi attributi, quo dicitur Deus esse forma, finis, & efficiens in vniuerso perseuerans toto æuo; quoniam [hoc nomen] æui [ab Antiquis enunciaturum est diuine,] hoc est pronuntiaturum est ad significandam perpetuitatem, sempiternitatemque; siquidem terminus, qui ut mensura continet tempus vitæ vniuscuiusque integræ secundum sui naturam, appellatus est æuum vniuscuiusque: ut mensura, non vnius tantum hominis, sed vniuscuiusque; nempe singulorum sibi inuicem succedentium ab æterno in æternum, cuius nihil extra esse potest, nempe mensura durationis singulorum hominum, nullo excepto, æuum est; consimiliter cæli totius terminus omnem cæli durationem continens, nimirum mensura vitæ cælestis; quæ mensura continet omne tempus, & infinitatem durationis, æuum est; quod quidem æuum absolute denominatur ab eo, quod semper est, immortale ac diuinum: cuius rationis abditissima germana ea est explicatio ex Aristoteli; cui omnia quæcūq; agunt secundum naturam agunt, ut pro modo nature suæ diuinitatē cõsequantur, Deus. n. est finis omnium: consequuntur autem hanc Dei similitudinem se se conseruando semper, si non indiuiduo, saltem in specie: Deo namque sempiterno in æternitate cuncta fieri similia student; atque ipsum semper esse in Deo est ipsamet essentia Dei, ut ait Aristoteles; in alijs autem est diuinitas participata: Si ergo perseuerantia toto æuo, ac vita perpetua, & esse reperi, in rebus alijs a Deo est per participationem diuinitatis, de consensu omnium Antiquorum recte putantium Deo similius esse cælum, quod toto æuo per omne tempus in indiuiduo perseuerat idem numero viuens immortale, quam corpus quodlibet subceleste, quod in indiuiduo caducum fieri potest æternum in specie solum; plane constat summi Dei propriissimum esse attributum, & perseuerare toto æuo; quum Deo cetera similia reddantur in participatione huius eternitatis, quam pro modo nature suæ singula desiderant, & consequi conantur. Duodecimum attributum est, [unde & alijs pedit, his quidem exactius, his autem obscurius, esse & viuere:] quod attributum non conuenit celo, quod pendere a principio immobili dicitur; ab Aristotele: nec intelligentiis secundis, quæ omnes a Deo ut a primo ente in esse dependent: quod enim ab alio pendet, non potest esse id, a quo alia cuncta dependent: At solus Deus est & is, a quo ut a forma, fine, ac efficiente in vniuerso rebus omnibus pendet esse & viuere; prout res omnes in duas classes rediguntur, nimirum in seriem animatorum, quibus conuenit viuere; & in coordinatione inanimatorum, quibus infra vitam competit esse simpliciter: non autem omnibus a Deo pendet esse, & viuere similiter; verum dissimiliter, alijs exactius, alijs obscurius: dubio procul obscurius a Deo pendent ea, quæ ab ipso non immediate, sed ut a causa communi & remota gubernante cõseruanteque propriam & proximam proficiuntur; quia non ita constat quomodo a Deo pendeat equus, ut constat equum pendere ab equo pariete; sic a Deo pendet obscurius esse & viuere rebus omnibus caducis: At a Deo exactius ea pendere dicuntur, quæ immediate ab ipso, veluti a sui causa propria & proxima, sine alterius cause adminiculo proficiuntur; quia nullum aliud est ens in rerum natura, a quo pendere videantur; ac sane inter nostratia nihil est, quod

quod a Deo exactius, hoc est immediate dependeat, nisi homo quoad animæ suæ partem rationalem, quâ a parentibus non pendere, pridem nouimus ex Aristotele. Decimum tertium, ac postremum attributū quia dependet ex quinto, quo dixerat, Ea, quæ sunt extra cælum in essentia Diuina Mundi formam, finem, & effectricem causam continentia, esse intransmutabilia; ipsum duplici argumento probat priusquam ex eo deducat vltimum attributum: primum argumentum est, quia in sententijs, quæ quotannis ad Populum iussu Magistratum de Diuina essentia habebantur a Sapientibus, sæpe declaratur rationibus, necessarium esse omne Diuinum primum, ac maxime summū, Deū scilicet, ut primum efficiens, prima forma vniuersi, & maxime summus omnium finis, habere naturā intransmutabilem omnino; quæ rationes ad Populum habitæ attestantur ijs, quæ dicta sunt in quinto attributo: sed hoc argumentum excludit cælestia corpora, & secundas Intelligentias; quia hæc non sunt prima, & maxime summa in entium genere. Aliud argumentum est, quia omne, quod mouetur, vel ab alio mouetur, vel a seipso; & necessario in eum finem vel ut a se excutiat aliquod prauum, vel ut acquirat sibi aliquod bonum, cuius indigeat: at vero Deus supra cæli cardines consistens extra mundum, non potest ab alio moueri; nec habet in se prauitatem, quam motu a se depellat; nec indigus est vilius boni, ad quod acquirendum mouetur: ergo vniuersi forma, finis, & efficiens in Deo sunt intransmutabilia. Maior est per se nota: minor etiam liquet quoad posteriores partes; quoad priorē vero sic in textu ab Aristotele demonstratur, quia omne mouens est melius, ac diuinius eo, quod mouetur; neque agēs patiente, quod ab eo suscipit perfectionē. Sed Deo nihil melius, ac diuinius esse potest: ergo Deus non potest ab vilo alio moueri. Quæ ratio soli Deo conuenit; quia cælo Intelligentiæ secundæ sunt meliores ac diuiniore; Intelligentijs autem secundis prima melior est, atque diuiniore; cælum mouetur, & Intelligentiæ secundæ perficiuntur suis operationibus, nonnāque perfectiones a Deo semper acquirunt, a quo gubernantur. Hinc proponit Aristoteles vltimum attributum his notis, [Et incessabili vtique motu mouetur rationabiliter.] alio lectio habet actiue, [Et incessabili vtique motu mouet rationabiliter.] vtraque lectio retineri potest: Si posterior accipiat actiua, nulli dubium quin attributum sit de mente incorporea, non autem de corpore cælesti: Sed si prior accipiat lectio passiuā, vulgo adijcitur, [a Primo Motore,] siue [a Deo;] nos autem citra verbi additionem dicimus hanc sententiam niti particula superioris attributi, quo dixerat Aristoteles formam vniuersi, ac omnino Deum esse vnde & alijs pendet esse, & viuere; nunc adiungi, & incessabili motu mouetur rationabiliter, nempe vnde speciatim oritur motus incessabilis, non quidem tamquam ab efficiente proximo; sed tum velut a fine, cui ut assimilentur Intelligentiæ secundæ cælis assistentes in gubernatione mundi subcælestis orbitas illas voluunt assidue; tum velut ab efficiente remoto & communissimo cum omnibus causis secundis ad singulas earum operationes obeundas, & ad cunctos earundem effectus producendos concurrente. Probat autem hoc attributum Aristoteles in textu, quia forma vniuersi mouere debet mundi partes motu ipsis secundum naturam conueniente: Sed corporis, quod circulo mouetur, motus secundum naturam est incessabilis;

ergo forma vniuersi est id, vnde mouetur cælum motu incessabili: Minor est euident eo quod vnumquodque compositum a forma sua obtinet motum nisi naturalem; quum motus præter naturam sit ab externo agente, non formæ, sed contrarij rationem obtinente. Maior in textu ab Aristotele ita demonstratur, quia omnia quæcumque mouentur, quiescunt non nisi quum venerint in proprium locum, ad quem secundum naturam eo motu contendunt: sed eius corporis, quod circulo mouetur, idem locus est, vnde incepit moueri, & in quem finit; ergo corporis circulo mobilis finis vnius circulationis est semper initium alterius; & ideo motus eius est incessabilis. Ita ergo constat animam vniuersi Aristoteli esse Deum, qui sub ratione formæ primæ finis vltimi, & efficientis summi, quæ tria nata sunt esse extra cælum, quum a mundo non dependeat, non esse in loco, quū sint penitus incorporea; non esse tēpori, vel senectuti obnoxia; esse penitus intransmutabilia; super extrema latitudine disposita, hoc est inuicem formaliter subordinata; inalterabilia; impassibilia; optimā habentia vitā; & sufficientissimā; perseverantia toto æuo, seu diuina, & immortalia per eternitatem; vnde pendet alijs esse & viuere, his quidem exactius, his autem obscurius, hoc est, alijs immediate, alijs mediante causa propinquiore; & vnde cælum mouetur motu incessabili, ut a fine. Quæ omnia de Mundi forma breuiter hic Aristoteles complexus est, sed subtiliter, & acute.

Ex eo immortalitas habetur, quod anima rationalis a Deo pendet ut a forma mundi vilius alicuius adminiculo.

Cap. XLV.

Ceterum e superiori contemplatione præclarum nobis elucet argumentū immortalitatis animæ; quod ita formatur, Deus ut forma mundi, causa efficiens omnium, & finis vniuersorum, est id vnde pendet esse & viuere ceteris, & his quidem clarius, hoc est immediate, tamquam a causa propria & proxima; his autē obscurius, hoc est remote, velut a causa communi gubernante proprias: verum nulla res est inter viuentia nostratia, quæ proxime a Deo pendeat in esse, ac immediate sine adminiculo causæ secundæ fieri possit, nisi homo quoad animæ suæ partem rationalem, quam a Parentibus non pendere demonstrauit alibi. Magister: igitur animæ nostræ portio rationalis a summo Deo, ut a mundi forma, immediate dependet absque vilius alterius causæ ministerio, & fatui communicatur: Quum autem res omnis immediate a Deo pendens æterna sit decreto Aristotelis; cui vel motus ab immobili sempiterno pendens æternus est: iam constat in Peripato rationalem animæ nostræ partem æternam esse, ac immortalem. Huins prope ratiois propositiones adeo patent ex contextu nuper explicato, in quo satis ostendimus Aristotelem agere de summi Dei attributis, quatenus est forma vniuersi sustinens rationem primæ formæ, vltimi finis, & supremi efficientis; ut vlterioris non indigeant probationis.

12. Phys.
c. 27.
1. cæli.
c. 1. 6. 7.

Ratio. 3. 6.

2. de gē.
20. c. 3.

12. Phys.
c. 53.

Animam rationalem immediate a Deo pendere, & ab aeterno esse, demonstratur ex alijs placitis Aristotelis alias propositis nostri rationes allaturis in Peripato.

Cap. XLVII.

AT enimvero præclarissime nos docuit Aristoteles animam rationalem a solo Deo immediate pendere, & ab æterno, dum ait citatis verbis [A. Est aliquid quod non motum mouet, quod æternum, & substantia, & actus est.] Mouet autem hoc modo, concupiscibile, & intelligibile mouet, non motum: horum autem prima eadem sunt; desiderabile namque, quod apparet bonum: primum vero voluntate affectabile, quod est bonum: magis vero appetimus quia videtur, quam videtur quia appetimus. Principium enim intellectus: Ac intellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est: & huius substantia prima, atque huiusce quæ simplex, & secundum actum est. ac nonnullis interpositis addit, [A tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet.] Quorum ea est interpretatio, scilicet quoniam etsi commune sit Deo summo, & secundis Intelligentijs, vt moueant absque eo quod moueantur; tunc tamen Aristoteles nomine mouentis non moti Deum intelligit, ad secundarum Intelligentiarum differentiam; quod ex multis attributis in textu propositis facile conuincitur; In primis enim agit Aristoteles de illo mouente non moto, quod æternum, & substantia, & actus est: quæ attributa Deo soli proprie conueniunt, non autem secundis Intelligentijs absolute; nã ipsæ simpliciter non sunt per se subsistentes Aristoteli, sed insunt in orbe, cuius sunt formæ motrices: ac licet ad orbem comparata sint actus, in se tam sunt potentia ad consequendum finem, cuius gratia mouent, nempe ad illam perfectionem, quæ dicitur similitudo cum primo ente; mouent enim vt Deo similes euadant in mundi gubernatione: Deus autem est purissimus actus, ad nullam perfectionem in potentia, per se in se subsistens; immo in quo sunt omnia; vt notauit alibi Magister: quare nunc Aristoteles agit de summo Deo, non autem de secundis Intelligentijs. Insuper hic agit de mouente non moto, quod mouet sub ratione finis, vt concupiscibile, & intelligibile: sed Intelligentiæ secundæ mouent Aristoteli non sub ratione finis; tum quia sunt ipse primum mouens consideratum in Physiologia; quod a Philosopho dicitur mouere physice, atque adeo efficienter; quum apud Aristotelem finis moueat metaphoricè, non autem physice: tum quia secundæ Intelligentiæ motrices ab Aristotele collocantur in circulo, vbi motus est celerissimus; non autem in medio procul a motu celerissimo: sed ea differentia inter mouens efficienter, & mouens sub ratione finis est, quod finis mouet vt absens: habitibus enim presentibus non amplius fit motus: efficiens vero mouet vt præsens; nam Aristoteli fieri non potest vt moueat, quod non tangit: ergo nunc de solo Deo tractat, dum de immobili mouente sub ratione finis Philosophus pertractat. Deinde Magister hic agit de illo motore, qui non mouetur omnino; dum mouet: Sed Intelligentiæ secundæ in mouendo mouentur a fine, cuius gratia mouent; vt intellectus mouetur ab intelligibili; & voluntas ab appetibili: Deus autem solus mouet vt finis, non gratia finis; & vt intelligibilis, & concupiscibilis ab omnibus; non vt deside-

rans aliquid a se: quamobrem hic Aristoteles non secundas Intelligentias, sed Deum significat nomine motoris non moti simpliciter. Deinceps Aristoteles in textu tractat de illo mouente intelligibili, cuius substantia est prima, simplex, actu, & per seipsum; quæ attributa soli Deo conueniunt; non autem secundis Intelligentijs ullis; quum omnes sint substantia secundæ a Deo; compositæ quæ seu ex genere, ac differentia, seu ex actu, & potentia; seu ex esse, & essentia; sintque singulæ potentia ad finem, cuius gratia operantur; & in esse a Deo debeant, vt a primo ente: Nunc ergo Magister agit de summo Deo, quem dicit mouere sub ratione finis: Etsi vero Deus ad cæli motum comparatus, sit eius causa finalis; cui vt assimilentur secundæ Intelligentiæ, mouent efficienter orbitas æthereas; idem tamen Deus comparatus ad cæli substantiam, & ad naturam, est causa efficiens; a qua tum cælum, tum natura dependet; quod admonet Aristoteles inquiring, [A tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet.] Ac sane causa efficiens ab Aristotele saepenumero vocatur principium, velut ad aliarum discrimen; sed esse principium vnde, seu a quo aliud pendet, est propria definitio causæ efficientis; nam materia est principium ex quo res originatur, & componitur; forma est principium quo res constituitur, seu est, & operatur; finis est cuius gratia res fit; at principium a quo res dependet, est proprie causa efficiens. A Deo ergo, vt a causa efficiente, pendere dicitur cælum, & natura pendere inquit sapienter, non autem fieri; quia cælum Aristoteli est æternum, nec vsquam factum; quare non habet causam effectricem, a qua per generationem & motum aliquando de non esse ad esse nouiter peruenit; sed solum obtinet causam effectricem, a qua per simplicem emanationem absque nouitate essendi ab æterno prodierit: sic a solis luce propria in diaphano caelestium ab æterno prodijt absque nouitate essendi per simplicem emanationem vt a sui causa effectrice proxima, & immediata: Cælum autem id quod a summo Deo sit in esse pendere dicitur Aristoteli, non est pura caelestis orbitæ corpulentia, sed aggregatum quid ex orbe & Intelligentia illi in formam assistente; nam & secunda Intelligentia dependet in esse a primo ente; ac proinde Aristoteli ens absolute dicitur ab vno, & ad vnum; quia interuentia vnus est Deus optimus, a quo velut a primo ente, seu a primo principio cuncta in esse dependent, & ad quem velut ad vltimum finem omnia collinant & essentialiter referuntur. Sed quid naturæ nomine, quam similiter, vt cælum, a tali principio pendere scribit Aristoteles, intelligendum sit, non ita est apertum: Profecto nos intelligendam censemus animæ nostræ partem rationalem ad aliarum rerum omnium differentiam; quod ita ex Aristotele possumus haurire; siquidem naturæ nomine, quam hic Magister a Cælo contradistinguit, intelligere possumus vel totum mundum subcaelestem, vel materiam, vel vniuersum formarum nostratum genus, vel in eo genere, quod analogum est, speciem digniorem, ac omnino principale analogatum. Non est sane intelligendus totus mundus subcaelestis, tum quia hic minus proprie Natura dicitur; quum omnis substantia decreto Aristotelis dicatur Natura metaphoricè propter formam; tum quia mundus subcaelestis non permanet absolute semper idem numero; quum eius partes in continua sint transmutatione generationis, & corruptionis; quod Aristoteles constat, & nos ex eo fuisse demon-

E. Ceterum illustrissimus alius in Aristotelis doctrina locus est, unde constat evidentissime, rationalem animam nostram partem a solo summo Deo immediate, atque ab eterno pendere, sed in tempore communicari, dum scribit admirandus Præceptor in hac sententiam [^a Translatio ex proportionem est; & illud per medias ante oculos ponit; & qui dicit pericula ipsa exhortari, ut in periculis succurramus, ante oculos transfert: & quod Deus in anima lumen intellectus accendit: utraque enim significanter dicta sunt.] Scilicet his Aristoteles Translationis figuram explicat, quæ ex proportionem ducta ita evidens fit, ut rem ante oculos ponat: eius autem Translationis duo exempla proponit, alterum a Morali Philosophia ductum, alterum a Naturali: Sane in morali exemplum est eius, qui dicit pericula ipsa exhortari, ut in periculis succurramus; translatio est exhortationis, quæ est functio rei animatæ, ac intelligentis, ad inanimatam; cuiusmodi sunt pericula: quum enim quis est in maximo periculo constitutus, nulla via certior, aut expeditior est evadendi, quam si periculose aliquid aggrediatur; qui ergo ut periculum declinet, rem aliquam periculosa-

lofam tentet, eum dicuntur pericula exhortari, vt periculis auxilium ferat: quæ Translatio rem ipsam, quæ de agitur, mire ob oculos ponit. In Philosophia naturali exemplum est ab Aristotele ipso constitutum, [quod Deus in anima lumen intellectus accendit;] quatenim b pridem Soli Deum comparauerat in generatione hominis, asserens, [Homo hominem generat, & Sol;] constituens in procreatione hominis animam vegetalem, & sentientem fœtui a parentibus conciliari; ac rationalem, quæ Mens appellatur, solam extrinsecus a summo Deo communicari fœtui alias animæ partes obtinenti; vt fuscè dudum offendimus; ipse idem Aristoteles nunc ex propria sententia scribit a Deo in anima lumen intellectus accendi, ac proinde constituendum est ex Aristotele, a Deo mentem humanam pronenire, vt lumen a Sole pendet: sed lumen a Sole immediate pendet: ac semper ab æterno pendet, secundum Aristotelis positionem, cui placuit Mundum ab æterno semper extitisse; quique ponit a Sole per simplicem emanationem ab æterno semper in perspicuum effluxisse. Dicitur autem Deus in anima sensitiva, & vegetali fœtus humani lumen intellectus accendere, non quia ipsum generet; quum omnis generatio sit ex materia; a qua intellectum humanum minime pendere, supra nouimus ex Aristotele; non quia ipsum creet ex nihilo ad aures Aristotelis; quem non agnouisse creationem, late demonstrauimus in Opere de Spontaneo viuentium ortu: sed quia quum antequam adueniret corpori noster intellectus haberet tres operationes, quæ nos latent; & quarum nos per ipsum corpori iunctum constituti non reminiscimur; quæ de re Platoni repugnat Aristoteles: quasi non esset; vt lumen in diaphano interminato inconspicuum, statim atque ab opaco aliquo aliquo corpore delato in medium repercutitur, tunc visui conspicuum euadens, vulgo gigni, & accendi dicitur; sic antequam corpori associetur intellectus, seu lumen occultum a Sole ab æterno proueniens in cæli perspicuo non visitur; sed statim ac animæ corporeæ coniungitur, ab ea veluti reflexum lumen, agnoscitur per sensibiles operationes, quas edit in humano corpore; non secus atque si quæpiam substantia in ære supremo, & in elemento ignis, nec non in cælis de nouo fiat, quæ per se ipsam non splendeat; valeat nihilominus in se admissum astrorum, Solisue lumē refragere, atque a se reflectere; tunc in eo corpore dicitur oculis nostris a materiali Sole, corporeoue sidere lumen accendi; quum tamen ea non sit proprie noui luminis accessio, sed veteris a Sole semper ab æterno secundum Aristotelis positionem effluxu repercussio, & latentis manifestatio. Sic ergo Deus vt Sol in anima fœtus humani lumen intellectus nostri a se ab æterno profectum Aristoteli accendit, dum rationalem animæ nostræ partem vegetali, & sensuali genitis in conceptu adiungit.

Anima rationalis pendet a Deo; vt lumen a Sole; unde colligitur eius immortalitas. Cap. L.

Hinc duz rationes immortalitatis eliciuntur ad mentem Aristotelis: vna quidem est, quia Forma omnis, quæ a Deo pendet, vt lumen a Sole, ac omnino a suo principio, immediate ab ipso pendet ab

A æterno, vt a sui causa propria & proxima; & propria est immortalis: Sed intellectus humanus a Deo pendet vt lumen a Sole, ac omnino a suo principio: ergo intellectus humanus a Deo pendet immediate, ab æterno, vt a sui causa propria, & proxima; & propria est immortalis. Maior est per se nota, & ex Aristotele definitur: lumen esse presentiam lucidi in perspicuo: tu statuete omne ab æterno consistens in eternum durare incorruptibile; tūdecernete causas effectrices immediatas esse, vniocæs ad suos effectus adeo vt effectus caducus a causa æterna proxime pendere nequeat. Minor est Aristotelis in explicato contextu dicentis quod Deus in anima a lumen intellectus accendit; & alijs in locis asserentis hominem gigni ab homine, & a Sole, quem esse dicit omnium entium primum omnia mouens, & contradistinguit ab obliquo circulo Zodiaci, atque adeo a planetis omnibus.

Immortalis est humanus Intellectus quoniam a Deo accenditur in anima, vt lumen a Sole in perspicuo.

Cap. LI.

Altera vern ratio est, quia Forma omnis, quæ a summo Deo accenditur in anima, vt a Sole lumē in perspicuo, pendet a Deo ab æterno, ac proinde Aristoteli est immortalis in eternum duratura. Sed intellectus humanus decreto Aristotelis a Deo accenditur in anima, vt a Sole lumen in perspicuo: ergo de sententia Aristotelis intellectus humanus a summo Deo pendet ab æterno: & proinde immortalis est in eternum duraturus Aristoteli; cui carens initio sue durationis caret etiam fine. Maior patet ex se, ac ex Aristotele definiente lumen, esse presentiam lucidi in perspicuo; quum eidem Autori Sol ab æterno presens sit in perspicuo celesti, & ignei elementi, aerisque supremi, nubium altitudinem excedentis: quippe lumē reuera nihil aliud est, quam imago lucis, a qua proficiscitur; seu species visibilis a corpore lucido in medio perspicuo immediato profluens illi obiecto coeque. Minor est Aristotelis in textu clara, & euident ex ijs, quæ alibi professus est inquires, Homo hominem generat, & Sol, qui est omnia mouens, tamquam omnium entium primum ens, contradistinctus ab omni planeta obliqui circuli semitas in cælo terente: & apte superius explicata est eo quia quemadmodum lumen Soli coeternum in etherea regione, ac in elemento ignis, & in ære supremo, propter diaphani subiecti raritatem inadspicibile; vbi primum terminetur ab aliquo deo corpore ipsum reflectere valente in speciem noue lucis, cometam, stellamue recentem referētis, apte dicitur tunc a Sole accendi in ea consistentia sublimi; quod latius explicauimus in opere De Nouis Astris & Cometis: Sic Aristoteli rationalis anima dependens a Deo ab æterno, antequam corpori vnatur ex se insensibilis, vbi primum ab anima corporali materialique in fœtu a parentibus receptus sensibiles operationes edit, hominemque in esse constituit, in quo ipsa inesse cognoscitur: & apertissime nunc Aristoteles intellectum lumini comparat, dum eius naturam a Deo dependere dicit; quando eandem animæ rationalis a Deo dependentiam explicans alibi Deū Soli comparauit: Quin vt lumen est imago Solis in perspicuo, & similitudo eius visibilis vt obiecti lucida in medio

medio suscepta; sic anima intellectiva domina in omni
 nium formarum est præclara similitudo, & imago sum-
 mi Dei in homine. Ceterum & ab hoc argumento se-
 meri posse confidunt Alexandri, dicentes hic agi de
 intellectu agente, quæ Aristoteles ad intellectus possibi-
 lis differentiam lumini comparauit alio in loco. Sed
 irritò conatu id faciunt; primo enim quum fuisse de-
 monstratum sit a nobis Aristotelem non distingue-
 re re ipsa, sed sola ratione ac formalitate intellectum
 agentem ab intellectu possibili, in opere nostro / De
 intellectu Agente: ibique probatum sit item utrum-
 que hunc intellectum esse partem animæ humanæ
 rationalem; plane de quocumque intellectu hic agat
 Aristoteles, ipse nobis aperit partem animæ nostræ ra-
 tionalem a summo Deo, velut à sui causa propria
 proxime pendere ab æterno, & esse immortalem. De-
 inde vero hic Aristoteles inquit: [quod Deus in
 anima lumen intellectus accendit; non potest ad au-
 res Alexandri agere de intellectu Agente, quem pu-
 tat Alexander esse Deum ipsum, non autem quid a
 Deo accensum in anima; lumen enim seipsum non ac-
 cendit; sed a corpore lucido, cuius est effectus & ima-
 go gignitur & accenditur: & Deum Soli comparat
 Aristoteles, non autem lumini. Deinceps agens In-
 tellectus, lumini comparatur ab Aristotele quantum
 ad modum operandi circa intelligibilia, quo differt ab
 intellectu possibili: at quantum ad originem possibilis
 intellectus a Deo pendet Aristoteli ut lumen a Sole;
 nunc autem, dum scribit Magister [quod Deus in ani-
 ma lumen intellectus accendit,] considerat originem,
 seu dependentiam intellectus a Deo, non autem ope-
 rationem intellectus circa intelligibilia; quod unicui-
 que patet ex littera contextus; Quare constat aperte
 hic Aristotelem agere de intellectu possibili, non autē
 de intellectu agente formaliter, seu verius agere de
 substantia intellectus humani, qui est pars rationalis
 animæ nostræ, sensitrici ac vegetali genitis in fatu
 adiecta.

*Rationalem animam a Deo proxime pendere ab æterno, ac
 esse immortalem deducitur ex alio loco Aristotelis.*
 Cap. LII.

Sed illustris alter locus est Aristotelis, dudum a la-
 tius a nobis explicatus; in quo Magister consulto
 & dedita opera constituit intellectricem animæ nostræ
 partem a solo Deo proxime dependere ab æterno;
 dum inquit, [Definiendum est de anima, quia animal
 dicitur; est autem animal pars animæ sensuali; utrum
 in semine, & conceptu inest, an non; & unde.] & paucis
 interpositis, quibus ait notū esse vegetalem animæ par-
 tem in semine, & in conceptu inesse, subdit, [De mente
 etiam quonam tempore, & quomodo, & unde eam re-
 cipiant, quæ principium id participant, plurimum du-
 bitatur. Sed enitendum pro viribus, & quoad fieri po-
 test, accepisse operæ pretium est.] Multaque propo-
 nens, quibus ostendit vegetalem, & sensualem animæ
 partem conceptui non extrinsecus aduenire, quum ante
 fuerint extra ipsum; sed a parentibus mediare semine
 in fatu gigni, quia ut operari sine corpore nequeunt, ita
 esse sine corpore non possunt; colligit ab opposito Magi-
 ster, [Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat]
 humano fatui, hoc est, non a parentibus gignatur me-
 diante semine in fatu; [eaque sola] inter partes animæ

nostræ [Diuina sit,] hoc est proxime, atque ab æterno a
 Deo pendeat [nihil enim cum eius actione commu-
 nicat actio corporalis,] ut cum actione vegetalis, & se-
 sensualis animæ. Secus enim si Mens a Deo proueniret
 non immediate, aut non ab æterno tempore; iam eam
 non solam diuinam dicere potuisset Aristoteles, ad
 exclusionem sensualem, & vegetalem animæ; quæ a Deo
 proueniunt in tempore veluti a causa communi &
 remota proximas gubernante. Sed hunc locum fuisse
 nos olim explicauimus; nec est ut denuo hic repe-
 tamus, quæ satis antea confirmata fuerunt: illud solū
 adijcere debemus, ex Aristotele nullum effectum nouum
 a Deo proxime prouenire posse; tum quia
 nec a primo Motore motus & nouus effici potest,
 sed ab æterno in æternum perpetuus: tum quia noua
 substantia rationalis animæ a solo Deo immediate
 prouenire non potest nisi per creationem; quam tamē
 Aristotelem non admittere fuisse demonstrauius a
 libi: tum quia rationalis anima si Aristoteli pedit im-
 mediate a solo Deo eodem modo quo secundæ intel-
 ligentiæ a prima dependent, a primo ente pendere di-
 cenda est in Peripato; ac proinde non in tempore, sed
 ab æterno; quum Intelligentiæ omnes eterne sint apud
 Aristotelem. Iam ergo ex his immortalitatis ratio
 contextitur ita, Omnis forma, cum cuius operatione
 nihil communicat actio corporalis, & non producit
 in composito ab agente corporeo, sed materiei forin-
 secus accedit, & inter alias diuina est, ea proxime ac
 ac immediate pendet a solo Deo ab æterno; ac proinde
 ut ingenita semper fuit, sic incorruptibilis semper
 erit: modo pars animæ nostræ intellectiva sola, ad dif-
 ferentiam vegetalem, & sentientis habet actionem nihil
 communicantem cum actione corporali, & non pro-
 ducitur in humano conceptu ab efficiente corporeo,
 sed fatui forinsecus accedit, & sola Diuina est: igitur
 animæ nostræ pars intellectiva sola, ad differentiam
 vegetalem, & sensualem, proxime ac immediate pendet a
 solo Deo ab æterno; ac proinde ut ingenita semper
 fuit, sic incorruptibilis semper erit. Minor clara est
 in explicato contextu ex Aristotele; qui ex professo sibi
 proponit, determinandum quonam tempore, quomo-
 do, & unde homines, qui participant animam rationa-
 lem, eam recipiant; ac determinat eam solam fatui,
 post sensualem & vegetalem a parentibus ortam; ex-
 trinsecus aduenire, solamque diuinam esse; quia cum
 eius actione nihil communicat actio corporalis.
 Maior patet ex eodem loco Magistri declarato; sed ex
 rei natura in Peripato quoque demonstratur, quia o-
 peratio ubique prodit essentiam operantis; quare o-
 peratio, cum qua nihil communicat operatio corpora-
 lis, ab essentia prodit non dependente ab agente cor-
 poreo; nam id ageret ultra suas vires producendo quid
 seipso præstantius: sed in hac rerum vniuersitate nil
 penitus incorporeum sine corpore agens ullam potest
 immediate producere substantiam, nisi solus Deus;
 nam Intelligentia secundæ substantias nostrates, &
 omnino substantias producit tum ut agens remotum,
 gubernando efficientia proxima; tum actione corpo-
 rea, nimirum motu, ac lumine cæli, cuius est forma
 assistens: ipsa vero secundæ Intelligentia simpliciter suā
 intellectiōne, quæ penitus incorporea est, nullam
 substantiam producere potest, nec sibi coquam per sim-
 plicem emanationem; nec se recentiore, alio quouis
 modo: Ceterum solus Deus ut primum omnium
 ens, est a quo cuncta in esse dependent; immaterialia

quidem, & incorporea penitus, immediate, ab æterno, per simplicem emanationem, & nullius actionis corpore ministerio; caduca vero, corporea, & materialia, ut a causa remota, gubernante proximas efficientes causas eorum. Quæ omnia late constant apud Aristotelem ex superioribus.

Immortalitatem adstruit Aristoteles asserens animam rationalem ab æterno pendere a Deo, ut etiam Intelligentias. Cap. LIII.

AT vero & alia ratio perennitatis animæ rationalis deducitur ex alio loco Magistri, ubi sententiā Homeri laudat, & recipit, inquit, [Filiorum autē imperium regium est: Quod enim genuit, quodque per amicitiam præest, & per ætatem, id ipsum est, idem quod species quædam regij imperij. Ideo bene Homerus de Ioue, inquit, Hominum pater, atque Deorum. Sic appellans horum omnium regem: Natura excellere regem oportet, genere autem esse eundem; quod accidit seniori ad iuniorem, & parenti ad natum.]. Quæ ita interpretabere, Patrem erga filios habere se ut Rex erga subditos, proportionem quadam, non identitate relationis: ynde paterna dominatio dicitur species quædam imperij regij. Recteque laudatur Homerus constituens Iouem, qui reuera est Rex Hominum, & Deorum, esse eorundem omnium Patrem; quum proprie sit Rex hominum, & Deorum pater; Natura quidem excelsit Deus, & idem genere unioco est cum Dijs infra se sitis; at analogo cum hominibus; quum Deo & homini nihil commune sit, ut uiuere, ut clare nos monet Aristoteles alibi. Neque enim absolute recipimus a Scaligero Magistrum hic eiusdem generis cum genere nostro Deum facere, ac simpliciter coniungere naturam humanam cum Deitate. Sed quid nomine Deorum significat Aristoteles, dum inquit, Iouem esse patrem Hominum, atque Deorum? certe Deus hominum pater non ideo dicitur, quia illorum sit causa remota, & communis: nā sic nihilo magis Deorum & hominum pater fuerit, erga quos habere dicitur imperij regium; quam brutorum, stirpium, & rerum inanimatarum; erga quæ se Deus habet ut causa remota, & communis; non tamen ut rex erga subditos, sed ut dominus erga mancipia: Igitur Iuppiter est Hominum pater, atque Deorum, quia ab vno & solo Deo immediate dependet in esse per simplicem emanationem ab æterno tum anima rationalis, quæ a suo sine physico & politico qui est hominem in esse constituere ad ciuitatem, denominatur homo: tum Intelligentiarum genus; alioqui si secundæ mentes a Deo per simplicem emanationem ab æterno prodierint, animæ vero rationales aliter a Deo pendeant in esse; iam non similiter dicendus esset Iuppiter Hominum pater, atque Deorum; nec eum erga utroque similiter habere idem imperium regium, eandemque dominationem paternam. Hinc ea ratio immortalitatis deducitur, Forma quæ a Deo ut a causa effectrice provenit ab æterno per simplicem emanationem, ut Intelligentiæ, Deorum nomine donatæ, est æterna & immortalis: sed a summo Deo ut a causa effectrice provenit ab æterno per simplicem emanationem humana mens, ut Intelligentiæ Deorum nomine donatæ; nam proinde Iuppiter dicitur Pater hominum, atque Deorum; quorum omnium est Rex: igitur humana mens Aristoteli æterna est, & immortalis.

A Homo ab Aristotele ponitur Deo summo congener, proindeque eius anima immortalis. Cap. LIV.

Sed & ex eodem loco Magistri decernentis Iouem esse hominum, ac Deorum regem; regem autem natura quidem excellere, genere vero eundem esse, alia ratio desumitur immortalitatis, ita formanda; *Ratio 43.* Forma quæcumque generabilis, & corruptibilis genere diffidet ab omni forma incorruptibili, & ingenerabili: Sed Homo, Deus, & Intelligentiæ decreto Aristotelis sunt eiusdem generis: igitur quum Aristoteli Deus, & omnis intelligentia sit ingenita, & incorruptibilis, seu æternus, & immortalis; eidem Autori homo fuerit etiam æternus, & immortalis: Ceterum hoc dici non potest de homine corporeo; ergo id intelligendum est de animæ nostræ parte rationali; quæ alibi Philosophus, etiam nuncupat hominis vocabulo. Maior prosyllogismi satis apparet ex Aristotele constituyente generabile, & corruptibile differre genere ab ingenerabili, & incorruptibili. Minor expressa legitur in explicato contextu.

C Aristoteli animam esse immortalem, qui posuit simplicem emanationem ab æterno sine motu, & sine subiecto a causa efficiente. Cap. LV.

AT vero quando secundos omnes Deos infra Iouem Aristoteles, Homero non reclamante, censet esse animas humanas, seu potius rationales a corpore separatas; ut infra suo loco latius demonstrabitur; alata sententia ex Homero in Peripato recipit aliam interpretationem; ut scilicet, Iuppiter bene constituitur pater hominum, atque Deorum; quia Deus idem summus est causa efficiens proxima, tum a qua in tempore quotidie generantur homines in utero matrum, per conciliationem animæ rationalis, cuius vnus adeptione factus sit homo; ut alibi decernit Aristoteles; qui hoc sensu statuit Hominem gigni a Sole, seu ab omnia mouente, tamquam omnium primo: tum a quâ ab æterno semel per simplicem emanationem fluxerunt omnes animæ rationales. Vnde talis ratio contexti potest ad immortalitatis confirmationem; Omnis forma, cuius Deus pater est ab æterno, est ingenita, & immortalis: sed vnus Deus Optimus Aristoteleo decreto, &

Et Homericæ, est pater tum hominum quotidianus fetui concilians mentes humanas, quibus homines sigillatim constituuntur in esse; tum Deorum, hoc est humanarum mentium per simplicem emanationem ab æterno a Diuina essentia dependentium: ergo rationales animæ nostræ decreto Aristotelico sunt ingenitæ, ac immortales. Sed huic rationi vir præclarus Magistri sui ab Alexandro militantis mihi placita quædam opponit enixe flagitans eorum excussionem; dicit enim, Aristotelem non admittere simplicem emanationem ab æterno in hanc sententiam, [Concedit Aristoteles

Fdari agens sine motu, sed non concedit dari agens sine subiecto; & illud ipsum agens, quod agit sine motu, sequitur agendo aliquem motum; veluti Sol illuminat nunc, prius non illuminabat; transiit autem ad hanc actionem, quæ est sine motu, per motum, quo factus est præsens, quum prius abesset. Dari vero agens sine subiecto nunquam Philosophus concedit. Et absolute loquendo non datur efficiens sine motu; quum definitur unde principium motus & in Physicis, & in Metaphysicis. Et ruerent omnes demonstrationes octauæ Phy.

physicom, si daretur efficiens in Peripato sine motu, **A** & subiecto. (& móx.) Non propter hæc debet dari agēs per emanationem; nam esto quod fiat transitus de potentia ad actum sine motu, non fit tamen sine subiecto; quod requirunt ipsi in sua illa emanatione. Rationē dantis esse ratione mouentis esse priorem, non consentiunt demonstrationes octauæ Physicorum in esse de se subsistenti, & vere existenti; quale est esse substantiarum. dependent omnia a Deo vt a fine, qui est causa caussarum.] Hæc habet ad verbum ille Doctor: Quæ tamen rationem propositam a nobis nō demoliuntur, nec in ea, & antea nobis frequenter contestatam in Peripato simplicem emanationem ab æterno; quod apparebit manifesto diligenter expendenti singula dogmata proposita. [Concedit (inquit) Aristoteles dari agens sine motu, sed non concedit dari agens sine subiecto.] Hæc mihi sobolent contradictionem, certe duo sunt estata incompatibilia se se; nam subiectum ab agente necessario patitur; passio vero subiecti ab agente, & actio agentis in subiectum motus est Aristoteli; qui decernit actiones omnes esse cum motu; actiones autem tunc considerat factas ab agente in subiecto: quique definit actionem agentis in subiectu, & passionem subiecti ab agente esse / motum: nec alia ratione Magister Mathematica dicit esse immobilia, & a motu cogitatione abstracta, nisi quia similiter a materia, & a subiecto sunt abstracta. Si ergo concedit Aristoteles dari agens absque motu, necesse est eum concedere dari agens absque subiecto; & proinde agens, a quo res proueniant per simplicem emanationem. Neque confugiat Alexandreus ad Intellectum agentem, quasi agat ille sine motu, non autem sine subiecto; tum quia nostra questio est de actione, qua producitur in esse substantia; cuiusmodi non est actio intellectus agentis; quæ productio est specierum intelligibilium de genere accidentis: tum quia intellectus agens non habet subiectum proprie, sed quid simile subiecto; nam intellectus possibilis Alexandro nihil est eorum quæ sunt, ac proinde non subiectum, sed mera præparatio: Magister autem solum intellectum possibilem vt materiam substernit intellectui agenti. [Et illud ipsum agens, quod agit sine motu, sequitur agendo aliquem motum.] Nec istud placitum est Peripateticum; agere sine motu perfectio est; nam motus imperfectionem includit Aristoteli; ergo quod agit sine motu, agendo dependere a motu quopiam non potest: quippe vt perfectissimum est agens absque motu, ita imperfectissimum est agens in agendo dependens a motu; nam medium inter hæc agens est per motum non consequens aliquem motum; sic Deus agit sine motu, non sequens vllum motum, dum per simplicem emanationem omnia & producit in momento æternitatis, seu ab æterno entia omnia secunda infra se: Intelligentia secunda cælo assistens agit per motum cælestem / omnia nostratia procreans; at non sequitur in sua ista functione motum aliquem; quum ipsa sit immobilis omnino, & supra omnem motum: agentia corpora cuncta nostratia demum agunt per motum sequentia motum cælestem; quo nomine statuit Aristoteles, necessarium fuisse mundum hunc inferiorem contiguum quodammodo esse supernis lationibus, vt omnis huius mundi virtus gubernetur inde. Præterea quod agit sine motu, id momento agit, non autem in tempore; nam tempus Aristoteli non est sine motu: sed quod motum agendo sequitur, id necessario

agit in tempore; quum motus necessario mensuretur intrinsece tempore, vt ait Aristoteles; quare dicens, quod agit sine motu, id ipsum agendo sequi aliquem motum, se in contradictionem mergit ponens idem simul agere in tempore, & in non tempore. [Veluti Sol illuminat nunc, prius non illuminabat.] absolute sumptum falsum est hoc dogma, & speciatim apud Aristotelem, cui Sol ab æterno semper illuminant: [transiit autem ad hanc actionem, quæ est sine motu:] Quomodo illuminatio est sine motu? nonne est motus & alteratio perspicui? sane lumen, Aristoteli est qualitas, & actus, seu forma perspicui; & agens patienti subiecto tribuens aliquam formam, seu de genere qualitatis, seu de genere substantiæ, seu de genere quanti, necessario agit cum motu; nam id expressis verbis confitetur Aristoteles. [Transiit autem ad hanc actionem, quæ est sine motu, per motum, quo factus est præsens, quum prius abesset.] Nihil minus a vero abest: duo sunt Solis accidentia, illuminare, & loco moveri; quorum neutrum alteri confert, aut ad esse conducit; anne si Sol confisteret immotus, non illuminaret? minime; quia motu non lucet, sed luce suæ; & nihilominus illuminaret si staret immobilis in polo mundi: nam & firmamenti stellula si quæ sit in polo, ibi luce sua proximum perspicuum illuminat, nulla ratione mora: Perinde Sol si non illuminet, quia perspicuum non habeat defæctum, vbi lumen procreet, nihilominus motum suum peraget: Quin & Aristoteles ait, si fieret vacuum quod medium est inter nos & Solem, nihil visum iri; nos autem dicimus Solem nihil illuminaturum, & tamen eius motum proinde non impeditum iri. Sed intellectus agens sine motu Alexandreis phantasmata illuminans, / transiitne ad hanc actionem per motum, quo factus fuit præsens? nil minus: datur ergo agens absolute sine motu Aristoteli. [Dari vero agens sine subiecto, nunquam Philosophus:] Ex aduerso tamen Aristoteles dedita opera tractans de causa effectrice rerum omnium, laudat Hermetimum, & Anaxagoram, qui constituit, vt in animalibus, ita in Natura intellectum inesse causam mundi, totiusque ordinis; quam sententiam recepit alibi non semel Aristoteles: modo mundi causa efficiens ab Aristotele, qui mundum æternum esse putauit, motui coæternum, ac omnem materiam in se complecti, nulla potest alia poni, quæ ea vnde ab æterno per simplicem emanationem sine motu, & sine subiecto mundus prodierit. Deinde Magister afferens, dum loquitur de primo ente, a tali principio cælum, & totā naturam dependere, clare monet a summo Deo vt a causa effectrice cuncta prodire ab æterno per simplicem emanationem sine motu, & sine subiecto; nam esse principium a quo quid pendet, apud Aristotelem conuenit causæ efficienti ad differentiam tum materię, quæ dicitur id ex quo fit; tum finalis, quæ dicitur esse id cuius gratia; tum etiā formalis, quæ determinatur esse ratio eius quod quid erat esse: & mundus ac tota natura per motum non fit, nec ex subiecto, quia motus est posterior mundo, & natura, via originis; per quod autem aliquid fit, hoc est illo natura prius. Deinceps Aristoteles alibi statuit a summo Deo præfertim vt a causa effectrice pendere rebus omnibus esse, & vivere, his quidem clarius, his autem obscurius; vt oportuniori loco declaramus in hoc opere: sed inter omnia collocatur etiam subiectum; quum igitur Aristotele doctore subiectum ex subiecto non pendat;

deat; iam aperte confeat Aristoteli a Deo vt ab efficiēte pendere omnia per simplicem emanationem ab eterno, speciatimque dari agens absque subiecto. [Et absolute loquendo non datur efficiens sine motu.] Doctor huius nunc refragari videtur, quæ antea confirmarat inquit Aristotelem concedere dari agens sine motu; & asserens Solem illuminantem agere sine motu. Sed & veritati reclamation; nam intellectus agens officio suo fungitur sine motu; quum sit sua substantia actio Alexandreis; & quum agat simplici sua substantia faciens species penitus immateriales; nam motus omnis est cum materia; quin & intellectus possibilis agit sine motu, dum indicat obiectum sibi representatum per speciem penitus immaterialem; quum organo corporeo non utatur; & motus omnis affectio sit corporalis. [Quum definiatur vnde principium motus & in Physicis, & in Metaphysicis.] Nos ponentes agens sine motu nihil turbat allata definitio; quia Magister effectricem causam definiens esse vnde primum principium motus; eam vult esse non vnde pendere immediate, ac necessario motus; & per motum alia; sed eam opinatur esse vnde prouenit forma; quæ vt natura est primum principium motus, vt admonet seipsum explicans alibi Philosophus; licet ea forma pendere valeat ab efficiente causa, tum per motum, vt quæ in tempore producitur; tum etiam sine motu; cuiusmodi est simplex emanatio, qua ab æterno mundus & tota natura dicitur a Deo pendere obscurius. Quin & Aristoteles ipsemet alicubi causam effectricem in duo genera distribuit; quorum aliud asseruit esse, a quo primo non inexistente sit; aliud vero, a quo primo natura aptus est motus; & transmutatio inchoari; vt proles ex patre & matre. (obiter hic adnotamus Aristotelem dedisse quoque matri vim effectricem, non solum passiuæ principij rationem, contra vulgarium Philosophorum placitum) & bellum ex contumelia; quorum prius conuenit efficienti, a quo sine motu per simplicem emanationem aliquid ab æterno fieri; ac pendere dicitur; Immo vero & contumelia; licet ipsa per motum fieri valeat, bellum tamen ipsa facit non mouens aliquid proprie. Nec prætereundum est, Aristoteli definiendi efficiens non solum vnde primum principium motus; sed etiam vnde primum principium status; quod maxime conuenit efficienti, a quo pendet per simplicem emanationem ab æterno res per se immobiles; vt est anima rationalis. Intelligentia secunda quælibet materia prima, quam fortassis totam naturam appellauit Aristoteles; & vniuersum, quod celi nomine ibidem vocauit. [Eruerent omnes demonstrationes octauæ Physicorum, si sine motu, & subiecto agens reperiretur. Nobis autem alia mense est, qui demonstrationes octauæ Physicorum illibatas agnoscimus ponentes agens, a quo sine motu, & absque subiecto res ab æterno prodeant per simplicem emanationem; quia quæ tantum sunt illæ præcipuæ demonstrationes motus, & mundi æternitatem confirmantes; quarum altera nritur motu, altera tempore. prior ostendit quocumque motu finito dari aliam priorem, quoniam ante quemcumque motum propositum necesse sit esse mouens, & mobile; quæ vel in tempore facta fuerint per alium motum ex subiecto; vel præexistere ab æterno impedita, aut aliter disposita; vnde, motum efficere non possunt in tempore determinato, nisi per alium motum priorem tollatur impedimentum, aut disponatur ad operandum. Quæ demonstratio

vt corrumpit posita creatione Theologica, quæ productio est rerum a Deo sine motu; & absque subiecto in principio temporis; quam Aristoteles obscuro natura lumine fretus, claro Fidei lumine destitutus agnoscere non potuit; ita non labefactatur posita rerum omnium, seu mundi, & animarum, intelligentiarumque dependentia ab æterno a summo Deo per simplicem emanationem, sine motu, & absque subiecto; quam Aristoteles confessus, & professus est apertissime in locis antecitis; tantum enim abest vt hæc emanatio talem demonstrationem viciet; quod potius eam corroboret, ac illius conclusionem supponat. Posterior Demonstratio probat quocumque tempore accepto dari tempus aliud præteritum prius; quia designati temporis initium est aliquod instans indiuisibile; cuius natura ea est, vt simul sit initium accepti temporis, & finis alterius ante illud præteriti. Quæ quidem demonstratio vt elucitur posito quodam instanti, quod habeat rationem principij solius, non item finis; vt in linea datur punctum terminans tantum, quod est integræ totius lineæ principium solummodo, non item finis vllius partis eius. Quam solutionem Aristoteles omnia resoluens in sensata principia, cognoscere non valuit, qui vt punctum extremum in linea plerumque vidit, ita momentum extremum in principio totius temporis nullo sensu percipere quinit; quum hoc sola Fide teneatur. Sed ponentes animas & alia prodire ab æterno sine motu, & sine subiecto per simplicem emanationem a summo Deo, Demonstrationi Aristotelice nulla ex parte repugnant; immo supponentes temporis æternitatem illi mirifice consentiunt ac suffragantur; vt vnicuique constar. [Non propter hoc debet dari agens per emanationem in Peripato, vbi ponitur primum ens Deus Optimus, a quo entia cuncta in esse dependent; nam æterna, & immaterialia; mundus totus, & materia prima non aliter a summo Deo in esse dependere valent quam per simplicem emanationem sine motu, & sine subiecto, vt paullo antea vidimus apud Aristotelem. [Nam esto quod fiat transitus de potentia ad actum sine motu, non fit tamen sine subiecto; quod requirunt ipsi in sua illa emanatione.] Nos in emanatione simplici ab æterno mundi totius, & animarum, intelligentiarumque a summo Deo de mente Aristotelis primo non requirimus vllam potestatem, nec vllum transitum de potentia ad actum; quia nouimus ab Aristotele, quod æternum est, potentia non esse vlla ratione; fatemurque res ab æterno per simplicem emanationem a Deo prodeuntes in Peripato non transire de potestate ad actum, & nostram emanationem ab æterno dicimus non esse transitum de potestate ad actum; sed esse volumus puram dependentiam rerum æternarum sine motu a primo ente, velut a primo rerum omnium efficiente. Negamus deinde simplicem emanationem ab æterno non fieri sine subiecto; quum enim subiectum requiratur ratione potentie; & sit formaliter potentia, vt ait Aristoteles; atque in tali emanatione nulla potentia locum habeat; proinde in ea non requiritur vlla ex parte subiectum. [Rationem dantis esse ratione mouentis esse priorem, non consentiunt Demonstrationes octauæ Physicorum, in esse de se subsistenti, & vere existenti; quale est esse substantiarum.] Quia ratio dantis esse non vnica est; nam quod tribuit esse per physicam transmutationem in tempore deducens formam, quæ est ratio eius quod quid erat esse, deducens inquam formam de potestate ad actum, potius est

e. 3. de an.

e. 6.

2. de gen.

an. c. 3.

2. de gen.

c. 45.

f. 2. phys.

c. 3. &

seqq.

g. 1. Histo.

ria. c. 1.

b. 2. phyl.

c. 29.

2. meta.

c. 5.

5. meta. c.

2. 3.

7. meta. c.

22. 23.

26.

12. me.

c. 38.

e. 1. cel.

c. 100.

75. meta.

c. 8.

12. me.

c. 23.

5. meta.

c. 2. 3.

2. phyl.

c. 29.

12. me.

c. 38.

e. 1. cel.

c. 100.

12. me.

c. 38.

p. 9. me.

c. 17.

g. 1. phyl.

c. 79. 80.

2. de gen.

c. 6.

2. de 2.

c. 2.

12. me.

c. 26.

c. 1.

e. 2. de 2.

c. 38.

est

est mens, nempe motu quo formam producit; deinde per formam a se productam tribuit esse compositum: quod autem tribuit esse per simplicem emanationem ab æterno, prius est quocumque motu; quum esse non tribuat per motum, sed sine motu, & sine subiecto. Nec nobis obstant Aristotelicæ rationes in octavo Physicorum exaratae, in quibus Magister agit de temporaria productione rerum in esse per motum; non autem de substantiarum æternarum simplici emanatione sine motu a primo ente. [Dependent omnia a Deo ut a fine, qui est causa causarum.] Fateor Deum esse omnium rerum causam finalem; nam id me docuit Aristoteles non vno in loco: recipio pariter finem esse causam causarum; quia Magister id clare pronunciauit alicubi: sed primum obseruo id non tollere quominus Deus sit causa etiam efficiens vniuersorum, a qua res æternæ Aristoteli prodeant sine motu, & sine subiecto per simplicem emanationem; quia ut in animalibus anima causa est viuientis corporis, quod ait Aristoteles, secundum tres modos determinatos, nimirum forma, finis, & efficiens; ita Diuinus intellectus, qui eodem Aristotele doctore, inest in tota rerum natura, & in mundo ut intellectus humanus in animalibus rationalibus, esse debet in vniuerso forma mundana, finis omnium, & cunctorum efficiens causa, unde per simplicem emanationem æterna cuncta proueniunt. Deinde vero considero causam finalem semper ab Aristotele dici esse id, cuius gratia, & id in quo est effectus quoquomodo; nunquam autem id, a quo pendet effectus; potest enim effectus esse, qui nunquam a suum finem assequatur; ac proinde is in esse non dependebit a sua causa finali: alioquin a principio, a quo pendet ac prouenit effectus, Aristoteles proprium esse scribit effectricis causæ, ad aliarum causarum omnium discrimen. Deinceps animaduerto Magistrum comparare Deum erga entia tum Imperatori erga milites in exercitu; tum etiam Principi erga subditos a se bene gubernatos in ciuitate, seu in Republica; modo Imperator non finis exercitus, sed est efficiens causa exercitus cogens, & forma illum conseruans; quum finis exercitus vna sit victoria de hostibus: Princeps etiam non est finis Ciuitatis, aut Reipublicæ, sed eius efficiens gubernans & forma conseruans; quum Reipublicæ finis sit ciuium pax, & vita tranquilla & secura. Ita ergo nostræ rationi non obstant, quæ proponuntur in oppositum. Tot igitur e secundo fonte scaturiunt in Peripato rationes immortalitatis.

Aperitur tertius fons rationum ostendentium immortalitatem animæ: & ea probatur ex intellectu præstantia.
Cap. LVII.

Adeamus iam tertium argumentorū fontem, ex quo intra Lycei septa rationalis animæ perennitas, Aristotele Magistro & adiutore, deducitur: is autem fons erat Antiquitas intellectus humani, qua secundum tempus prior est eo corpore, cui iungitur in hominis origine: forma enim omnis caduca simul est cum corpore sibi substrato genita, vel post ipsum in eo præexistente producta: Quæ siquidem forma est ante suum corpus, ea in illud ex alio corpore commigrāuisse non potuit in Peripato; nam Aristoteli fabulosa dicitur animarum transmigratio illa Pythagorica de vno corpore in aliud, adeo facile a Platone recepta: Si vero ante corpus per se constitit ab omni corpore separata;

iam forma est, quæ ut ad corporis mutationem non oritur, ita nec eodem corpore intereunte occidit; sed ab eo desinente separatur incolumis; & quæ forma parum sine corpore consistere potest, ea penitus immortalis est; quia nec materia tunc adiuncta est, unde rebus omnibus caducis imminet corruptio, decreto Aristotelis; nec villo agenti occurrat, a quo corrumpi valeat; quum ab elementis corporalibus affici, patique nequeat anima extra corpus; a quibus omnia corruptibilia corrumpuntur, eodem Aristotele doctore. Ut Antiquitas, qua rationalis anima corpori præcedit secundum tempus, in Peripato sit fons clarus, unde rationes effluunt animæ rationalis immortalitatem necessario demonstrantes. Prima ergo ratio propositi fontis colligitur ex Aristotele scribente in hanc sententiam, [Quoniam tres erant partes rei domesticæ, vna Dominica; de qua supra diximus; alia paterna; tertia coniugalis; nam & vxori præest & filiis, tamquam liberis quidem ambobus, sed non eodem imperij modo; sed vxori quidem ciuilitate; filiis autem regie; masculus enim quam femina natura principalior est, nisi alicubi contra naturam constitit; & quod antiquius est, & perfectum iunior, & imperfecto.] Scilicet hic agit Aristoteles de triplici principatu; quorum vnus est domini erga seruū, qui libertatem non habet agendi, & appellatur imperium Dominicum: alter principatus est viri erga vxorem liberam, qui dicitur imperium ciuile; natura enim masculus est aptior ad imperandum & regendum quam femina; licet aliquando sic homines degenerent a natura virili, ut cordata mulier ijs regendis apta sit: tertius principatus est patris erga filios, & dicitur imperium regium; quia quod regit, antiquius esse debet gubernato, & eo perfectius; pater autem est filijs antiquior natura, & perfectior ætate. Ceterum hinc nos desumimus principium vniuersale, quo nritur hæc Aristotelis de principatu regio contemplatio, Quod antiquius est & perfectum, iunior & imperfecto principalius est, nempe principatu, dominio, & imperio dignius; & ad animam coarctantes, iuxta præceptum Aristotelis, Dicimus Animam rationale non ab Aristotele dici dominam secundum naturam, & habere principatum erga vegetalem, & sensualem animam, quia est antiquior & perfecta, ad earum discrimen: Porro dominatur Intellectus animæ sentienti dominio ciuili, ut vir vxori; quia mens est perfectum quid natura sua, portio vero animæ nostræ sensitrix menti parere debet ut vxor, quia de se in nobis est imperfectum quid; nec enim de se consistere potest, aut hominem constituere; sed vegetatricis indiget ad existendum, & intellectricis ad hominem more suo constitutendum; mens vero sentientem gubernat in omnibus suis muneribus obeundis; unde ecstatici mentem habentes omnino circa intelligibile obiectum occupatam, sensuum officijs fungi nequeunt; & intellectu superstare post corporis corruptionem, homo superesse dicitur quoquo pacto, Aristoteli. Intellectus etiam in homine dominatur portioni vegetanti, dominio patrio, seu regio; nam & ecstatici vegetales functiones pariter intermittunt, Intellectu non præbente auxilium animæ vegetali. Quare intellectus & antiquius, & perfectum quid est, comparatus ad animæ partem vegetalem, & sensualem. Porro si mens humana non præexistisset ante corpus, cui copulatur in hominis constitutione, nec antiquior esset, nec perfecta; non antiquior, quia corpori sociatur non nisi post anti-

Alius locus Aristotelis explicatur ostendens animam rationalem esse antiquiorem corpore; unde rationes alia immortalitatis deducuntur. Cap. LIX.

Sed alio in loco nobis aperit Aristoteles animam rationalem esse ante corpus, dum ait, [De quadam anima speculari Naturalis est, quæcumque non sine materia.] & paullo post. [Quod si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile; pater quod speculatiua est cognoscere, & non Naturalis; de mobilibus namque quibusdam Naturalis est; nec Mathematicæ; sed prioris ambabus; etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia: Ipsi vero Mathematicæ nonnullæ sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed ut materia. Prima vero etiam circa separabilia, & immobilia.] & non nullis interpositis inquit [Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura constant, Naturalis profecto prima scientia est: Quod si est aliqua substantia immobilis, hæc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis sic quod prima.] & mox reperit. [Si igitur non fuerit substantia aliqua alia a substantiis existentibus natura, tunc prima scientia est Naturalis; & si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum, & scientia eius erit prima Philosophia.] Ex quorum explicatione patebit ratio immortalitatis præclarissima. Inquit igitur Aristoteles, Philosophum [naturalem speculari de quadam anima, quæcumque non sine materia;] ergo datur Aristoteli quædam anima alia, quæ non consideratur a Naturali, sed a Metaphysico; ea vero est solû rationalis anima nostra; quæ a Physiologo consideratur prout est in materia; nam ubi separata fuerit a materia, tunc attinet ad solum Metaphysicum; quæ omnia pridem nos docuit Aristoteles. Neque per hanc animam sine materia, quam non considerat Naturalis, sed solum Metaphysicus, potest Alexander interpretari cælorum Intelligentias assistentes, aut animas orbium, quas Alexander ponit informantes; tum quia Intelligentias Alexander non vult esse cælorum animas; tum quia cælestes animæ Alexandro non sunt separabiles a cælesti materia; nec sine ipsa; prout vero sunt in materia, pertinent ad Naturalem Philosophum; cuius est agere de Primo Motore: tum quia separatam animam a materia, quæ non ad Physicum, sed ad Metaphysicum attineat, salibi monet Aristoteles esse humanum intellectum. Subdit autem hic Aristoteles, [Quod si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile,] id pertinet ad speculatiuam Philosophiam, non quidem ad Naturalem, nec ad Mathematicam, sed ad priorem his utrisque, quæ Metaphysica dicitur: porro id, cuius hæc conueniunt proprie, esse immobile, perpetuum, & separabile, nihil est aliud quam hominis anima rationalis; nam Intelligentia, & siquæ datur anima cælum informans, ea est utique immobilis, & perpetua; sed non separabilis; quoniam a materia nostra sunt separata, a cælesti materia sua sunt inseparabiles Intelligentiæ, ac cælorum animæ; aut humana mens recte a corpore separabilis dicitur, cui aliquando & forinsecus aduenit, & copulatur in ortu hominis, a corpore tandem in hominis interitu obitura, & recessura. [De mobilibus namque quibusdam Naturalis est.] Cur non de mobilibus omnibus? quia de mobilibus per se; ac de semper mobilibus, siue per se, siue per accidens; uti sunt caduca vniuersa, quæ vocat in textu Magister [inseparabilia quidem, sed non im-

A mobilia:] Sed rationalis anima est mobilis solum, dum in corpore inest; quod monet Aristoteles, idque per accidens; aut a corpore separata nostra mens immobilis est motu physico & per se, & per accidens; verum tunc non attinet ad Physiologum, sed ad Metaphysicum. [Mathematicæ vero nonnullæ,] ut Arithmetica, & Geometria, [sunt circa immobilia quidem;] cuiusmodi sunt numeri, & lineæ; [non tamen separabilia, fortasse, sed ut materia;] nam lineæ, numerique reipsa sunt in corporibus naturalibus. [Prima vero] Philosophia [etiam circa separabilia & immobilia;] cuiusmodi solæ sunt animæ rationales, nedum circa separata, veluti sunt intelligentiæ. [Si igitur,] addit, [non est aliqua alia substantia, præter eas, quæ natura consistunt;] quas pridem dixerat esse compositas, ac omnino corpora naturalia, scilicet animalia, stirpes, & elementa; quorum omnium consideratio ad Physicum pertinet; [Naturalis profecto prima scientia est;] non enim quid aliud esset in rerum natura, quod aliam ad scientiam pertinere posset. [Quod si est aliqua substantia immobilis, hæc prior] est substantiis natura consistentibus; & ratione huius est [Philosophia prima, & vniuersalis sic quod prima;] quia scientia prioritatem habet a prioritate obiecti, circa quod versatur: Ceterum substantia immobilis præter substantias natura consistentes, proprie sola est animæ nostræ portio rationalis a corpore separata; quæ prior est homine, quem constituit: siquidem anima cæli, & Intelligentia non est præter cælum, a quo fuerit separabilis Aristoteli; cui cælum est vere corpus naturale, substantiaque natura consistens; & proprie coeua est cælo sua Intelligentia, & anima de mente Aristotelis, cælum æternum esse ponentis. Cuius sane loci explicatione a nobis allatam mirifice comprobatur Aristoteles, dum eandem questionem proponit, quasi seipsum glossans, his verbis, [Vtrum de anima omni docere Naturalis scientiæ intersit, an de aliqua vna: At si de omni, nulla certe præter Naturalem Philosophiam relinquatur scientia: Intellectus enim, siue mens rerum intelligibilium est: itaque rerum omnium notiones Naturalis vna tenebit: est enim eiusdem scientiæ, ut tam de intellectu, quam de re intelligibili doceat; siquidem eadem est contemplatio omnium inter se coniunctorum, sicut sensus etiam, & rei sensibilis. An non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui debet: sed augendi principium idem putandum, quod & in plantis est; alterandi vim eandem, quam sentiendi; deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi; delationem enim vel in ceteris esse animalibus nouimus, intellectum, siue mentem in nullis.] Constat igitur non de anima differere omnino oportere; quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures. Adhuc rem a materia abstractam nullam potest scientia Naturalis contemplari, & reliqua: quæ latius oportuniori loco declarabuntur infra.

Aristoteles ponit animam rationalem immobilem, si separabilem, ac perpetuam, quæ ad Metaphysicum attineat. Cap. LX.

E Traditis duæ nobis eliciuntur immortalitatis rationes; quarum vna sic efformatur. Præter quamdam animam, quæ non est sine materia, & pertinet ad Philosophiam Naturalem, datur alia anima, cui competis

4. phys.
c. 45.
l. 1. de 28.
c. 61.

1. phys.
c. 1.

m. 3. post.
c. 178.
& seqq.

8. phys.
c. 84.
o. 3. cæli.
l. 1.
1. depart.
c. 5.
7. meta.
c. 5.
8. meta. c.
12.
12. meta.
c. 5. 6.
19.
1. depart.
c. 1.

lib. 3.
cap. 112
& seqq.

Ratio 48.

petit esse immobilis, separabilis, & perpetua; cuius consideratio pertinet ad primam Philosophiam; ut clare nos docet Arist. in allato, & explicato cōtextu: sed anima immobilis perpetua, & separabilis ad Metaphysicum attinens Aristoteli nulla est alia, quam intellectus humanus, qui separabilis est a materia nostrati, in qua est aliquando; quique ut separabilis est, seu separatus, non amplius ad Physicum pertinet, sed ad

2. phys. t. 26. b. 2. de an. t. 21. 22. 3. de an. t. 20. c. 1. cel. t. 13. 16. 8. phys. t. 84. 4. phys. t. 45. 2. de an. t. 61.

Metaphysicum a Aristoteli; cui idem intellectus humanus est in nobis ea pars animæ, quæ sola est perpetua, & immortalis: nam Intelligentia, & si quæ est anima cæli de mente Aristotelis est non separabilis a materia cælesti, cui iungitur in formam; & a materia nostrati non est separabilis, cui nunquam copulata fuit; sed solum semper separata; ut notat alibi Magister; cui rationalis anima separata non est mobilis, neque per se, neque per accidens; quum omne mobile sit corpus, vel virtus in corpore. Igitur Aristoteli rationalis anima nostra est a materia separabilis, perpetua, & immortalis.

Intellectus humanus Aristoteli est immortalis, cui est id, quo Metaphysica est prior naturali Philosophia.

Cap. LXI.

Altera vero ratio conuincit immediate rationalem animæ nostræ partem esse priorem corpore, atque ab æterno de se subsistentem; unde colligitur eius immortalitas; & ita contextitur, Forma immobilis, & separabilis, cuius ratione Metaphysica circa eam versans; ut circa subiectum, est prior Naturali Philosophia, præcedit substantias corporeas natura consistentes, circa quas ut circa subiectum est Physiologia: Sed animæ nostræ portio intellectiua est forma immobilis, & separabilis, cuius ratione Metaphysica circa eam versans est prior Naturali Philosophia: ergo rationalis anima est prior composito, & omnino præcedit corpus humanum ab æterno; siquidem ante corpus existens necessario vel genita est, vel creata, vel ab æterno subsistens; non quidē genita; quia generatio ex materia est; quā nullā habet anima ante corpus Aristoteli: nō autē creata in Peripato; quia non agnouit, nec admisit vquam creationem Aristoteles; ut olim fufius ostendimus in Opere a De spontaneo viuientium ortu: ergo rationalis anima de mente Aristotelis præcessit ante corpus ab æterno; atque adeo in Peripato est immortalis post corporis corruptionem duratura in æternū; quum Aristotele doctore bonne ab æterno consistens & in æternum necessario perseueret.

lib. 4. cap. 70. 1. cel. t. 121. seqq.

Confirmat Aristoteles animam rationalem esse ab æterno, adeoque perennem. Cap. LXII.

Quod etiam supra tetigimus, alius locus est apud Aristotelem præclarus, ex quo colligitur animæ rationalis immortalitas, quia sit ab æterno; nempe dum agens Aristoteles De summo Deo, quem nuper dixerat mouere cuncta, ut intelligibile quid & appetibile, concludit, [A tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet;] siquidem naturæ nomine a cælo contradistinctæ, quæ ut cælum a Deo immediate, atque ab æterno pendere valeat, nil nisi rationalem animam, & humanum intellectum hic significare potuit Aristoteles; cui noster intellectus est dominus secundum naturam, ac omnino præcipuum analogatum in-

naturæ genere communi ad omnes formas physicas; & alibi ab eodē nota naturæ dicuntur nota nostro intellectu secundo; quū anima cælestis Alexandro inter intellectuum species collocata natura sit a cælo non contradistincta, sed cæli forma eius essentiam complens: Intelligentia vero cælis assistens Alexandro non sit natura, quæ est principium internum motus; & effectiue physiceque mouens; sed forma externa, mouens solū metaphorice, ut finis mouere dicitur ab Aristotele; nobis autem Intelligentia, ut forma cæli, sub cæli nomine comprehendatur; si enim cælum a Deo pendet, iam & cæli pars essentialis Intelligentia illi assistens ab eodem pendebit summo Deo. Nec vlla natura nostratium, præter animam rationalem, a Deo pendet immediate, atque ab æterno, ut cælum; quum omnes caducæ ab vniuocho generante caduco proximè dependant; ut supra demonstrauius. Quamobrem ex hoc loco talem possumus propositi nostri rationem texere dicentes, Omnis natura dependens a Deo similiter ac cælum Aristoteli est ab æterno ante omnia corpora mortalia: sed anima rationalis est natura dependens a Deo similiter ac cælum Aristoteli: ergo rationalis anima de mente Aristotelis est ab æterno antiquior quocumque corpore caduco, & speciatim eo, cui copulatur in generatione hominis. Maior est clara ex Aristotele ponente cælum ingenitum, & incorruptibile semper extitisse ab æterno, semperque futurum esse in æternū; Minor patet in explicato contextu, quo scribitur [A tali principio,] nempe a summo Deo, [tum cælum, tum natura] a cælo distincta [dependet].

2. 6. cap. 1. loc. 11. 2. phys. t. 3. 1. de gen. t. 55. 8. phys. t. 121. seqq. 1. cel. t. 20. 80. seqq. Ratio 9.

Celeberrimus locus alius immortalitati fauens declaratur, ubi Aristoteles ponit Intellectum humanum esse Antiquissimum. Cap. LXIII.

Sed omnium locorum ille videtur euentissime nostræ mentis antiquitatem, eternitatemque declarare in Peripato, ubi Aristoteles hæc ad verbum habet, [Dubitabit utique aliquis, & quid est vnum faciens ipsa: materiam enim similia sunt elementa: Principalissimum enim est illud, quod continet, quodcunque est: Anima autem aliquid esse melius, & præstantius impossibile est: Impossibilis autem adhuc intellectus: rationabilissimum enim esse hunc antiquissimum, & dominum secundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.] Nempe disputat hic Aristoteles contra eos Antiquos, qui statuunt animam ab intellectu non distingui, & ex elementis constare: ipsique primum obijcit dubitationem, a qua veteres ita opinantes non possunt se se extricare; nimirum elementa quum sint adinuicem contraria; & contrariorum ea natura sit, ut mutuo se se fugiant, mutuo se se fugēt, mutuo se se destruant; si anima, & intellectus constituuntur ex elementis; quid est, quod elementa copulat in vnum, & ea coniuncta continet in vnam animæ substantiam, in vnam intellectus naturam? quum enim elementa in composito materiam rationem habeant; & materiam proprium sit contineri; nisi que contineatur, disfluere; quod alibi sæpe norat Aristoteles: iam præter elementa, necesse est aliquid esse in anima, & in intellectu ex elementis a veteribus constituto; quod ipsa in vnum consociata contineat: Quum autem quod continet habeat rationem formæ; & forma sit principalior portio compositi, & melior ac præstantior materia & composito; quod ob materiam participatione imper-

1. de an. t. 81. 4. phys. t. 35. 4. cel. t. 23. 36. 1. de an. t. 90. 2. de an. t. 59. imper.

imperfectione non caret; profecto aliquid esset melius anima, & præstantius intellectu: at inquit Aristoteles, fieri non potest ut hic apud nos aliquid sit melius, & præstantius anima; longeque minus fieri potest ut aliquid sit melius, & præstantius intellectu; siquidem [rationabilissimum est hunc] ipsum intellectum [esse antiquissimum, & dominum secundum naturam;] nempe duas habere dignitates, quibus a nulla re superetur earum, quæ in animatis nostratibus continentur; altera dignitas est, ut sit perpetuus, ac æternus in individuo; atque adeo magis diuinus quam aliæ quæcumque res elementariæ, quæ solam speciei æternitatem consequuntur; quod enim antiquissimum est, ideo nobis ab æterno est, quia ipso nihil antiquius est; æternum autem omni non æterno antiquius est: & sane sic in proposito philosophatur Aristoteles, ut ab eo non multum recedant ij Theologi, qui saluo iure Fidei tenent res omnes a Deo produci potuisse ab æterno; quum quod Aristoteles euenisse credidit, ipsi euenire potuisse profiteantur, mundum scilicet vniuersum a Deo per simplicem emanationem ab æterno pendere; quæ fuit expressa/ Diui Thomæ sententia, & subtilium Principis: Altera dignitas Intellectus est, ut sit in formarum naturalium genere dominus, ac præcipuum analogatum; quod non vno in loco alibi determinat Aristoteles, tum dicens Intellectum in nobis esse quid præstantissimum, optimum, & præsidere, principatumque obtinere secundum naturam, diuinumque simpliciter esse; ac diuinissimum ex ijs quæ in nobis sunt: tum asserens, [quod potest mente prospicere, natura imperat, ac dominatur: quod autem potest corpore hoc facere, paret natura & seruit.] Domino siquidem intellectui omnes aliæ formæ deseruiunt in apparando corporis apto domicilio; præmittuntur enim a generante forma misti, anima vegeta, & sensualis in humano conceptu, veluti famulæ preparantes aduenturæ menti, animæque rationali proprii corporis domicilium. Et sane constat ex his animam, & intellectum non esse quid ex elementis constitutum, neque quid post elementa genitum; secus ac veteres opinentur constituentes elementa esse prima entium omnium principia. Quam eandem sententiam repetere videtur Aristoteles, vbi scribit, x [Honorabile huiusmodi dico quod diuinum, quod melius; ut anima, mensque est; quod antiquius, quod principium, & alia id genus.] Ceterum huic explicationi quoad eam partem, qua dicitur intellectus esse antiquissimus, duo reluctantur insignes viri; vnus est Auerroes, cuius opinionem collaudat Dandinus, asserens intellectum hic ab Aristotele dici priorem elementis nobilitate, & causalitate; non autem tempore; quam expositionem aperte reprobatur Aristoteles, qui tum hic intellectum dicit non priorem absolute, sed antiquissimum; tum alibi decernit Antiquitatem esse prioritatem secundum tempus distinctam a prioritatem nobilitatis, ut maxime propriam ab alienissima prioritatem. Deinde prioritas causæ conuenit materię, ac effectrici; non autem formæ, ac finis; quarum illa simul, hæc est, post suum effectum Aristoteli: modo intellectus ad elementa se habet in nobis ut forma continens materiam, & ut finis cuius gratia; non autem ut materia, vel ut efficiens; quare non habet in nobis erga elementa prioritatem causæ; igitur habet absolute prioritatem temporis, secundum quam ab æterno consistens dicitur antiquissimus. Alter est

A Clarissimus Gianninius inquit, In his pronomen demen. hum. ca. 30.
 ,, hoc positum extremo loco perperam refertur ad me-
 ,, tem, quoniã quum hæc græce sit *μεν*, quod nomen est
 ,, generis masculini, non erit sine vitio, si pronomen
 ,, [hoc] & *μεν* græce generis neutri ad ipsam referatur;
 ,, sed ad id, quod continet, qualecumque illud
 ,, sit, referendum est: ex quo intelligitur Empedoclem non esse
 ,, audiendum statuentem elementa esse
 ,, rebus cunctis antiquiora, primaque rerum omnium
 ,, initia; nam quum hæc sint mistorum corporum materia,
 ,, atque in his in vnum coacta; præter
 B ea aliquod ponendum est, quod ipsa efficiat vnum,
 ,, atque contineat; verum quoniam id, quod continet,
 ,, est prius ijs, quæ continentur; nequit fieri ut
 ,, elementa sint prima rerum omnium initia, rebusque
 ,, cunctis antiquiora. Mitto interim hoc in loco
 ,, mentis vocabulum sumi indefinite, eoque non magis mentem
 ,, humanam, quam mentem Anaxagoræ significari: & quum
 ,, absolute fuerit pronuntiatum, non immerito quempiam
 ,, posse existimare, hic mentem humanam non esse
 C Aristoteli propositam, quam is consuevit appellare mentem,
 ,, quæ anima intelligit, & ratiocinatur. Hæc vir egregius:
 ,, cui subscribere non possum. Ad primam enim obiectionem,
 ,, quod ipse legit græce *μεν*, & vertit latine [hoc] in
 ,, genere neutro; Conimbricenses legunt *μεν*, & vertunt
 ,, latine cum antiqua translatione communi [hanc] in genere
 ,, masculino, quod menti sine vitio aptatur optime. Deinde
 ,, recipientes *μεν*, & pronomen [hoc] negamus neutri generis
 ,, pronomen referri non posse sine vitio ad res masculini,
 D aut feminini generis; non potest quidem ijs immediate præponi
 ,, saluo iure grammaticæ; ast vbi de re masculini, vel
 ,, feminini generis egerimus, noua propositione postea
 ,, utramque illam pronomine neutro significare possumus
 ,, absque vitio; quia quum *μεν* [hoc] significet idem quod
 ,, [hæc res]; quum res sit transcendens cum ente convertibile
 ,, de quocumque cuiusvis generis prædicari potest; & apte
 ,, dixeris, Anima nihil melius est, nihilque præstantius
 ,, intellectu; quum hoc in nobis diuinissimum sit. Deinceps
 E *μεν* [hoc] refertur ad proxime dictum, non ad remotiora, quæ
 ,, [illa] dicenda forent, non [hoc] proxime vero sermonem fecerat
 ,, Aristoteles de intellectu, non de eo, quod continet. Insuper
 ,, id, quod in viuente continet elementa in vnum iuncta ne ob
 ,, contrarietatem dissociantur, est anima, ut clare nos docuit
 ,, Aristoteles; quare si quod in nobis continet elementa in vnum
 ,, iuncta est antiquissimum; profecto rationalis anima nostra
 ,, decreto Aristoteleo fuerit antiquissima. Deinceps & verum
 ,, non esse ut antiquissimum sit, ac speciatim antiquius
 ,, elementis id, quod ea continet, quodcumque sit illud, ex eo
 ,, constat, quod Aristoteles aduersus eundem Empedoclem
 ,, constituit elementa in plantis contineri ab anima ne
 F dissociantur; plantarum autem anima non est elementis eas
 ,, constituētibus antiquior, nec absolute antiquissima in
 ,, viuente, sed ijs tempore iunior. Ad aliam oppositionem
 ,, dicimus Aristotelem nomine mentis hic intelligere
 ,, mentem humanam, non autem diuinam, nec Anaxagoricam;
 ,, quia nunc ex professo disputat contra Empedoclem, qui loquebatur
 ,, de mente humana, quam ex elementis constitutam
 ,, opinabatur, ut nos possemus omnia cognoscere; & similia
 ,, similibus elementis. Deinde non apte sententiam
 ,, Empedoclis conuellere posset de humana mente

de an.
t. 35.

Opus de
mund.
æter.

1. par. qu.
43. ar. 2.
2. contr.

ge. c. 46
2. Scot. 2.
sen. d. 1.
qu. 3.

10. eth.
c. 7.

11. Polit.
cap. 1.

1. mag.
mor. c. 3.

11. de an.
t. 82.

Post.
pred. c.
de Priori.

1. phys.
c. 12.

12. me.
t. 16.

1. phys.
t. 23.
2. de an.
t. 36-37.
39.

2. de an.
t. 39.

1. de an.
t. 77-79.
& seqq.

mente loquentis, per dogmata Anaxagorica de Diuina mente prolata; perinde namque fuerit ac si dicens Lunam in eclipsi aliquo lumine proprio fulgere, reprobetur eo quod elementum terræ meram opacitatem sine lumine fortitur: nec enim desunt Aristoteli rationes e suo penu ad Empedoclis dicta conuellenda, ut cogatur ab Anaxagora mutuare argumenta. Maneat ergo nostra expositio, qua Magister hic sanxit humanum intellectum esse antiquissimum.

Immortalitatis ratio ducitur ex animæ rationalis antiquitate; & vindicatur a solutionibus Zimaræ iunioris.
Cap. LXIV.

EX his ea ratio contextitur animæ rationalis immortalitatem in Peripato demonstrans. Omne antiquissimum est ab æterno, & consequenter incorruptibile: sed intellectus humanus, qui dicitur etiam anima rationalis, est antiquissimus Aristoteli: ergo apud eundem autorem intellectus humanus, qui dicitur anima rationalis, est ab æterno, & consequenter incorruptibilis, in æternum perseverans immortalis. Maior patet eo quia illud est antiquissimum quod nihil antiquius est; quod vero nihil antiquius est, id ab æterno est; quod autem ab æterno est, id in æternum perseverat, a Aristotele doctore: Minor clara est ex Aristotele in explicato contextu dicente rationabilissimum esse intellectum esse antiquissimum, & dominum secundum naturam; & proinde fieri non posse ut eo quid melius, & præstantius existat in nobis, seu in compositis nostris. Huius argumenti vim eludere se putat cum Alexandreis Zimara iunior inquires, [Nos autem non assentimur Philopono de Intellectu humano hæc exponenti; nam elementa rerum omnium principia esse Empedocles arbitrabatur; quare non minus Intellectus Diuini, quam humani; quia potius de Diuina Mente intelligendum id est, in qua magis conspicua est opinionis absurditas. Et ut concedamus de intellectu humano hæc esse exponenda; non tamen consistat utrumne de intellectu agente, an de intellectu potentia, de quo queritur an sit mortalis: tum quia Philosophus id non explicat; tum vero quoniam duplex hæc intellectiva factas nondum distincta est: Quamobrem non recedat ad astruendam animæ immortalitatem hic locus a Philopono citatur: præsertim quoniam neque demonstrat aliquid Aristoteles hic, sed sumit tantum, neque ad demonstrandum erat destinatus is locus. Nec vero sequitur intellectus antiquior est corpore, ergo a corpore separabilis.] Quæ nos animæ rationalis æternitatem, immortalitatemque profitentes in Peripato non turbant; In primis enim Aristoteles hic agit de illo intellectu, quem Veteres considerabant agentes de anima, & quem non distinguebant ab anima; ut monet a Aristoteles: at eiusdem Magistri testimonio Veteres dicentes, & querentes de anima de humana solum videntur intendere: igitur hic Aristoteles arguens Antiquos agit de intellectu non Diuino, sed humano, dum statuit ipsum esse antiquissimum. Deinde vero Præceptor agit de illo intellectu quem Veteres constituébant ex elementis; at Diuinum intellectum Anaxagoras putabat immistam, & non consistare ex elementis; ut Aristoteles ipse contestatur; qui statuit Empedoclem etiam ponere Deum non constitutum ex elementis, dum ipsum

Afferentem singula cognosci corporeis elementis deducit ad hoc absurdum, ut ipsi Deus non constitutus ex elementis ponendus esset insipientissimus: igitur hic agit Aristoteles de intellectu humano, dum asserit eum esse antiquissimum. Insuper Aristoteles hic agit de illo intellectu, quem probat esse quid prius elementis: ergo non de intellectu Diuino, si ipsum censet constitutum ex elementis; nam constitutum posterius est suis constituentibus. Amplius hic Aristoteles agit de illo intellectu, quem dicit esse principium; igitur non agit de intellectu diuino, si eum ad Empedoclis mentem putat esse constitutum ex elementis; nam Empedocli quæ constituta sunt ex elementis, principia non sunt, sed principia. Præterea Philosophus hic de illo tractat intellectu, quem Seniores putabant esse partem animæ, ut sensituum principium; ipsi quoque concedit intellectum esse partem aliquam animæ, similiter ac sensituum principium: sed Aristoteli, ac Veteribus intellectus, qui est pars animæ similiter ac sensituum principium, est intellectus humanus; non autem Diuinus: igitur Aristoteles agit hic de intellectu nostro, dum ait Intellectum esse antiquissimum, non autem de intellectu Diuino: Vltius intellectus Diuini attributa considerare pertinet ad Metaphysicum; non ad Physiologum, cuius personam agit Aristoteles in libris de Anima; in quibus aperte profitemur se de anima vegetali stirpem, sensuali brutorum animalium, & rationali hominum tractationem habere: igitur in allato contextu non agit Aristoteles de Diuino intellectu, sed solum de humano, dum asserit Intellectum esse antiquissimum. **Q**uin & Præceptor tamquam de re omnibus concessa, & euidentissima, sine vlla probatione gratis accipere debuisset, fieri non posse ut aliquid esset melius & præstantius intellectu Diuino: quum autem in textu comprobare studeat Aristoteles nihil esse melius, & præstantius intellectu; & id efficiat ea ratione, quæ non Diuino sed humano aptari commodè potest, asserens, rationabilissimum enim esse hunc intellectum esse antiquissimum, & dominum secundum naturam: de Deo enim, quod sit antiquissimus, & Dominus secundum naturam, non rationabilissimum est, sed per se notum, & necessarium: iam constat de humano intellectu Aristotelem hic pronuntiare, quod ipso nil melius ac præstantius esse possit in nobis, & in compositis elementarijs, eo quod rationabilissimum sit hunc esse antiquissimum, & dominum secundum naturam. Ad secundam Zimaræ dubitationem dicimus primo satis constare Magistrum hic de humano intellectu tractantem de possibili nostro intellectu agere Veteribus omnibus concessa; non autem de agente, quem Aristoteles solus inuexit, & quem nondum esse demonstrauerat: Dicimus deinde Magistrum de quocumque intellectu nunc orationem habeat, seu de agente, seu de possibili, semper agere de parte rationalis animæ; quum alibi fuisse docuerimus ex Aristotele intellectum agentem esse partem animæ nostræ ab intellectu possibili non re, sed sola ratione distinctam; ut si agens intellectus immortalis & æternus hinc ex Aristotele colligatur, Animæ rationalis æternitatem, & immortalitatem indidem in Peripato habeamus. Ad tertiam evasionem concedentes disputationi Aristotelem hic non demonstrare aliquid; sed sumere tantum; & hunc locum non esse destinatum ad demonstrandum animæ immortalitatem; negamus hinc nos habere non posse

posse demonstrationem ostendentem Aristoteli pos-
tam fuisse animam rationalem æternam, & immorta-
lem; non enim questio nostra est de eo quod in pro-
posito Magister demonstrauerit, sed de eo quod de
rationalis animæ perennitate iudicauerit Aristoteles,
ac ex mente propria determinauerit; siue hanc suam
ipse sententiam rationibus necessarijs, quæ non ita
vbique suppetunt in rebus difficillimis siue probabi-
libus confirmauerit; sed in textu dicens Aristoteles
rationabilissimum esse Intellectum esse antiquissimum,
& dominum secundum naturam, aperte nobis insi-
nuat multas rationes maxime necessarias, quibus
oportuniore loco demonstraturus est animæ rationa-
lis æternitatem: quinimmo medium hic aptissimum
antiquitatis affert nobis ad eam demonstrandam.
Ad quartam negamus intellectum non esse separabi-
lem, si sit antiquior corpore; quia si est antiquior
corpore, non est a generante deductus e potestate ma-
teriæ, atque adeo a materia non pendens est immor-
talis, ac obeunte corpore permanet illæsus. Quare
allata ratio ex Aristotele nuper contexta necessario
confirmat humanæ mentis æternitatem, ac immorta-
litatem.

*Aristoteli nostra mens est immortalis, apud eum Intel-
lectus possibilis est prior tempore intellectu agente, sed
non omnino. Cap. LXV.*

Ceterum aliam immortalitatis rationem ex intelle-
ctus antiquitate deducendam nobis suggerit Aristo-
teles, dum comparans intellectum possibilem cum
intellectu agente; scribit in hanc sententiam, [Quæ
verò secundum potentiam tempore prior in vno est; om-
nino autem neque tempore.] Quæ latius infra suo
loco explicanda, nunc breuiter ita interpretamur, Vt
velit his Aristoteles mentem possibilem in vnoquo-
uis homine indiuiduo priorem esse tempore, quam in
eo sit intellectus agens; eo quod anima rationalis
antequam corpori forinsecus adueniat per se subsi-
stens extra corpus est potentia in corpore, cui copu-
lari aliquando potest; quod Aristoteles alibi fortas-
se declarauit inquit animam rationalem prius esse
potentia in fœtu, quam actu; quare mens possibilis
tempore prior est Intellectu agente, cui formaliter
non competit vlla potentia: sed absolute si conside-
retur essentia, & entitas animæ rationalis, in qua vter-
que hic intellectus est vnum & idem ens, alter altero
prior non est, sed ambo sunt sibi corui. Vnde sic ratio
probabilis immortalitatis præcedentibus demonstra-
tionibus necessarijs adiungi poterit; Omnis forma,
quæ tempore prior est in vno & eodem homine, siue
in vnoquoque homine, quam intellectus agens, est
antiquior humano corpore: sed intellectus possibilis,
seu mens secundum potentiam in vnoquoque homine
prior est secundum tempus quam intellectus agens:
ergo intellectus possibilis est antiquior humano cor-
pore: tunc ultra, sed forma quævis antiquior humano
corpore non pendet in esse ab ipso, atque adeo non
corrumpitur ad ipsius interitum, sed est immortalis;
quippe nunquam priora pendunt in esse a posteriori-
bus, aut ad posteriorum corruptionem intèreunt:
igitur intellectus possibilis, proindeque rationalis
anima non corrumpitur ad humani corporis interi-
tum, sed eo pereunte remanet immortalis. Maior
prosyllogismi patet ex eo, quod quum intellectus

Agens sit a pars, & differentia rationalis animæ pariter
ac mens possibilis, necessario fœtui aduenit extrinse-
cus in prima humani corporis constitutione; atque
iccirco forma tempore præcedens intellectum agentem
in homine antiquior est humano corpore. Sed ex hoc
textu longe validiorem rationem infra deducemus
cum vberiori eius explicatione.

*Quartus fons ategitur argumentorum immortalitatis;
quæ probatur ex eo, quod anima in ostubominis cor-
pori extrinsecus accedat, vt lumen perspicuo.
Cap. LXVI.*

Postremus fons, e quo ducerentur argumenta ratio-
nalis animæ immortalitatem confirmantia, est
Modus, quo ipsa corpori coniungitur in hominis ge-
neratione: Quum enim bifariam forma materiæ, &
anima corpori a generante primum associari valeat;
vel per transmutationem materiæ, de cuius potentia
proinde dicitur educi; qua ratione materiei vniuntur
omnes formæ caducæ; vel sine vlla materiæ transmu-
tatione: ipsius potestati de foris aduenire dicitur, &
extrinsecus induci; vt lumen perspicuo; quæ formæ a
materia non dependentes, ad eius interitum non ca-
dunt, sed permanent incorruptibiles. In hoc secundo
genere ponendam esse rationalem animam nos edocet
Aristoteles non vno in loco; & speciatim vbi monet,
tum [quod] Dens in anima lumen intellectus accen-
dit; tum quod [homo hominem generat & Sol, qui
est omnia] trouens tamquam omnium primum, [con-
tradistinctus a Sole corporeo, qui fertur in obliquo
circulo, vt late a superius explicauimus; vnde constat
apertissime rationalem animam esse in humana anima
tota, & omnino in corpore, vt lumen in perspicuo;
seu Intellectum a summo Deo in animam irrationa-
lem fœtus immitti, vt lumen a Sole in perspicuum im-
mittitur: Porro lumen non educitur ex potentia dia-
phani per transmutationem vllam translucidi factam
a lucido; sed a corpore lucido inditur ipsi transparen-
ti lumen, ceu forma peregrina extrinsecus adueniens
diaphano; quod monet Aristoteles, dum inquit lu-
men esse præsentiam lucidi in perspicuo; nimirum ad
luminis procreationem non oportere a lucido trans-
mutari perspicuum, sed sufficere solam lucidi præsen-
tiam; quoniam a lucido lumen effluit in perspicuum,
& ratio huius est, quia proprie lumen est imago re-
presentans lucidum vt obiectum, quæ recipitur in per-
spicuum, vt in medium; modo species visibiles non
educuntur ex potentia medij; sed independentes a
medio illi extrinsecus adueniunt ab obiecto: species
visibiles a medio & speciatim lumen a diaphano, in
quo est, ita est independens, vt ad eius motum non
moueatur, & ad eius interitum non corrumpatur; nam
aere moto flabellis, non proinde mouebitur in eo vi-
gens lumen; quod indicant vniuersæ opaci corporis in
eodem aere moto non motæ; moto enim lumine vni-
bras moueri necesse est, illi semper oppositas e diame-
tro: Quin si totus aer supremus in ignem vertatur;
idem lumen Solis prius aerem perficiens, deinde ignem
ex eo genitum illustrat: nec aquæ perspicuum collu-
strantes radij Solares corrumpuntur, dum aqua in æ-
rem corrumpitur; sed qui prius aquam illuminabant,
ijdem mox aerem, in quem ea mutata fuit, illu-
strant. Nisi dicendum sit non esse numero idem lumen, quia
cadit accidens ad subiecti sui corruptionem: sed ta-
men,

men, quia subiectum luminis non est aer, aut aqua, **A** verum corpus perspicuum; quum Aristoteli permaneat idem, perspicuum in aere, quod prae fuerat in aqua; ideo lumen idem permanet in aere generato, quod prae fuit in aqua corrupta; quare forinsecus aduenit aeri recens genito. Ex his talem propositi nostri rationem contexere possumus. Omnis forma substantialis, quae ut lumen a lucido prouenit, ea non educitur de potentia materiae per huius transmutationem, sed huic extrinsecus aduenit; atque adeo independens a materia est immortalis: Modo rationalis anima est forma substantialis, quae prouenit a Deo veluti lumen a Sole: igitur anima rationalis non educitur de potentia materiae per huius transmutationem; sed illi potestati adueniens extrinsecus, a materia est independens, ac omnino immortalis. Maior pater, quia lumen, qua lumen est, forinsecus accedit perspicuo, nec ex diaphani potestate per ipsius transmutationem educitur; sed omnino pendet ab obiecto lucido, quo praesente, & nihil aliud agente. lumen in perspicuo fit: & lumen, qua lumen est, ut non mouetur ad motum perspicui; sic neque corrumpitur ad corruptionem diaphani: ad cuius tamen destructionem fortasse destruitur, quatenus est accidens naturale; nam omne accidens physicum in esse dependet a subiecto: Ceterum anima rationalis non aemulatur lumen, quatenus id respiciens subiectum, est accidens in eo consistens; at solum quatenus est lumen a lucido proueniens extrinsecus in diaphanum; quum anima sit substantia. Quamobrem vere constitutum est, omnem formam substantialem, quae ut lumen a lucido prouenit, non educi ex potestate materiae per huius transmutationem, sed ei forinsecus accedere, atque ab ea esse independentem, ac immortalem. Minor habetur ab Aristotele: saepe dicente rationalem animam a summo Deo pendere, ut lumen a Sole.

Mens humana functionem habens corpori non communicantem immortalis est, ut qua materiae forinsecus aduenit, quum ante factum praefuerit ab omni corpore separata. Cap. LXVII.

AT vero praeclarior est alter locus Aristotelis, in quo constituit mentem humanam non educi ex potentia materiae, sed extrinsecus aduenire, dum sibi proponens determinandum. Quonam tempore, quomodo, & vnde conceptus humanus in generatione hominis habeat partem animae tum sensualem, qua animal est; tum rationalem, qua homo (nam de vegeta nil esse dubium monet, quae habetur ab initio conceptus ministerio seminis a parentibus) inquit, quum omnes animae in eo conueniant, ut prius habeantur potentia, quam actu; non tamen constat an omnes factui extrinsecus accedant, an nulla extrinsecus adueniat, an partim extrinsecus, partim non extrinsecus: Quod ex rei natura determinans inquit, eas animas, quae sunt principia operationis tantummodo corporalis, non posse venire forinsecus; & huiusmodi esse animam sensualem: ac proinde solam mentem extrinsecus aduenire, cuius actio non est corporalis; quam theoriam sic attulit Aristoteles, [De finiendum est de anima, qua animal dicitur (est autem animal parte animae sensuali) vtrum in semine, & conceptu inest, an non, & vnde: conceptum enim inanimatum esse nemo statuerit vita omnibus modis pri-

natum; quippe quum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquandiu prolifica sunt: ergo animam in ijs haberi vegetalem palam est.] & paullo post. [De mente etiam quonam tempore, & quomodo, & vnde eam recipiant, quae principium id participant, plurimum dubitatur; sed enitendum pro viribus, & quoad fieri potest accepisse operae pretium est. Animam igitur vegetalem in seminibus, & conceptibus, scilicet nondum separatim, haberi potentia statuendum est, non actu, priusquam eo modo, quo conceptus, qui iam separantur, cibum trahant, & officio eius animae fungantur: principium enim haec omnia vitam stirpis viuere videntur. De anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atque etiam de intellectuali: Omnes enim potentia, prius haberi, quam actu, necesse est. Sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, necesse est; aut omnes quum ante fuerint; aut partim quum ante non fuerint, partim quum ante fuerint: & contingere aut in materia non subeuntes semen maris, aut eo quidem inde venientes: Sed in mare aut omnes extrinsecus contingere, aut nullam, aut partim extrinsecus, partim non extrinsecus. Ceterum omnes ante esse impossibile rationibus his esse ostenditur: Quorum enim principiorum actio est corporalis, haec sine corpore inesse non posse certum est; verbi gratia ambulare sine pedibus: itaque extrinsecus ea venire impossibile est: nec enim ipsa per se accedere possunt, quum inseparabilia sint: neque cum corpore; semen enim excrementum alimenti mutati est. Restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.] Quibus olim etiam fusius ostendimus Aristotelem determinare in hominis constitutione intra vteri septa partes animae vegetalem, & sensualem, quae non sunt a corpore separabiles, quum actionem habeant corporalem, non extrinsecus embryo aduenire, quum ante fuerint; sed a parentibus ministerio seminis primum generari in conceptu: at solam animae partem rationalem, cuius actio non communicat vlla ratione cum corpore, factui forinsecus aduenire, quum antea fuerit a summo Deo solum ab aeterno immediate dependens. Vnde sic efformatur in proposito nostro ratio. Forma, quae principium est eius actionis, cum qua nihil communicat actio corporalis, extrinsecus aduenit materiae corporali, quum antea fuerit separata, & propterea independens a materia, est ab eadem separabilis, & immortalis: Sola mens humana, ad vegetalem, & sensualem animae differentiationem, quarum actiones obiri sine corpore nequeunt, est principium eius actionis, cum qua nihil communicat actio corporalis: ergo sola mens humana, quam rationalem animam appellamus, ad vegetalem, & sensualem animae discriminationem, quae in factu a parentibus mediante semine primum producantur, quum ante non fuerint, mens inquam humana sola factui extrinsecus aduenit, non a parentibus, quum ante fuerit ab aeterno a Deo solo in esse dependens; ac proinde quum post hominis interitum duratura sit in aeternum immortalis. Cuius argumenti propositiones clare sunt in allato loco Aristotelis.

Animæ rationalis immortalis ostenditur, quia non oritur in corpore, sed aduena est. Cap. LXVIII.

de ge.
m. ca. 4.

AT vero non multo post in eodem opere Magister, tamquam a se satis demonstratum dogma, gratis accipit humanam mentem esse aduenam, & formam peregrinam, extrinsecus materiali corpori adiectam; non autem in eo primum genitam, & nostratam; dum agens de prima constitutione partium humani corporis ita philosophatur. [Sed de oculis iam dictum est quemadmodum oriuntur, & quam ob causam vltimi articulentur, & absoluantur: Ceterarum partium vnaquæque ex alimento gignitur; nobilissima quæque, & potissimi principij particeps ex concocto sincerissimo, primoque alimento: reliquæ necessariæ, ac illarum gratia instituendæ, ex deteriore, & reliquijs, excrementisque: Perinde enim natura atque Paterfamilias prudens nihil admittere solet, ex quo facere aliquid commodi possit. Dispensatur autem in cura rei familiaris ita ut cibis optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus socijs animalibus: Ut igitur incremento iam addito mens aduena facit hæc; sic in ortu ipso natura ex materia sincerissima carnem ceterorum sensoriorum corpora conficit; in excrementis ossa, nervos, pilos, ungues, ungulas, & reliqua generis eiusdem constituit: quamobrem hæc vltima efficiuntur; quia iam suppetit excrementum naturæ.] Quorum ea est explicatio; Quum de oculorum constitutione, ac origine dixerit Aristoteles; aliarum partium generationem ait fieri ex alimento cuique ipsarum proportionato; ut nobiliores, & in quibus nobilior animæ facultas insidet, oriuntur ex concocto, purissimo, & præstantissimo alimento; ignobiliores, quæ vel absolute ad vitam sunt necessariae; licet in se non habeant facultatem animæ præstantioris vllam, seu quæ fiunt ex necessitate materiæ; vel quæ gratia nobiliorum, quibus inservire debent, efformandæ sunt; generentur ex alimento deteriori, & ex eo quod superest aliarum partium nobiliorum efformationi, & excrementis. Aemulatur enim vegetalis anima, quæ hic, ut & alibi quoque, natura nuncupatur, tum quia sine cognitione agens ad vnum determinatur; quod proprium esse naturæ non cognoscentis ad animæ cognoscentis differentiam, pridem nos docuit Aristoteles: tum quia generatio prolis, quæ hic ab Aristotele consideratur, dicitur esse opus naturalissimum; ut nunc eadem venia vegetalem animam appellet naturam, quæ & alibi, dum scribit, [Quod omnis natura eius est essentia procreatrix, qualis ipsa est; veluti stirpes, & animalia; nam vtræque gignunt, ex principijsque producunt; ut arbor ex semine; id namque principium est:] Aemulatur, inquit, vegetalis anima prudentem patremfamilias; atque adeo mentem, animamque rationalem, cuius habitus est prudentia; ut enim paterfamilias prudens nihil despicit, ex quo commodi, ac utilis aliquid facere possit; nam in cura rei familiaris alimentum optimum liberis exhibet, deteriorem cibum seruis dari iubet, vilissimum brutis animalibus seruorum socijs; quia nos eorum opera, perinde ac seruorum ministerio vtimur: tribus enim his rem familiarem constare dicit ad Hesiodi mentem accedens Aristoteles, Domicilio, muliere, boue aratore; domicilio seruorum, muliere liberos, boue aratore animalia seruorum socijs connotantem: Quinimmo ut in homine adulto, in quo posteriores animæ nil agunt ni-

si ab animæ parte suprema gubernatur; unde intellectus omnino circa vehemens aliquod obiectum occupatus in ecstasi perfecta, homines non sentiunt vlti, nec puncti; nec aluntur; quod latius ostendimus in opere. De his qui diu viuunt absque alimento: ut, inquit, in homine post incrementum adulto [Mens aduena,] rationalis anima scilicet, non in eius corpore a genitore producta, sed quæ forinsecus ad humanum factum accessit, facit hæc opera, gubernans vegetalem animam in membrorum nutritione; ut nobiliores partes alat puriori, & præstantiori nutrimento; ignobiliores autem impuriori; sic ante augmentum, & nutritum, in ortu ipso, & procreatione hominis vegetalis anima nondum habens rationalem sibi extrinsecus adiunctam, constituit partes digniores, ut carnem, & organa sensuum ex materia sincerissima; ossa vero, ligamenta, cartilagine, quibus nervorum nomen imponit, pilos, ungues, & id generis viliores partes constituit ex excrementis, parteque impuriore alimenti; Quare viliores istæ partes vltimo loco generantur, quum absumpta puriori materia in præstantiorum generatione, vegetali animæ relinquitur excrementum, impuriusque semen, ex quo viliores partes procreet. Ex traditis ergo habemus Aristotelem nuncupare vegetalem animam nomine naturæ; atque ad illius differentiam dicere mentem aduenam, non nisi quia sola mens in hominis procreatione non educitur e sinu materiæ, nec in fetu generatur, ut vegeta, & sentiens; sed extrinsecus aduenit, acceditque forinsecus peregrina: Quocirca propositi nostri rationem hanc ex hoc loco deducimus, Animæ pars non in nostro corpore genita, sed nobis aduena materiam antecedit, & ab ea non pendet, at est ab eodem corpore separabilis, & immortalis: Mens humana est aduena decreto Aristotelis, non autem in nostro corpore genita: ergo rationalis anima, quæ & Mens appellatur Aristoteli materiam antecedit, a corpore non pendet ac est ab eo separabilis, & immortalis.

Immortalis esse rationalis anima probatur eo quod ex vniuerso, in quo per se præexistebat, ingreditur substantiam factus humani. Cap. LXIX.

E Llati attexendus est locus alius in quo Aristoteles cum senioribus conuenit, qui constituebant Intellectum humanum in corpore nostro non fieri, sed ex vniuerso ingredi substantiam hominis, seu conceptus, ac omnino fetus humani; licet eorum sententiam quoad alia pleraque attributa in proposito non recipiat: inquit ergo. [Similiter autem & quicumque intellectum, & sensitiuum ex elementis faciunt: videntur enim plantæ viuere non participantibus ratione, neque sensu; & animalium multa intelligentiam non habere. Si autem aliquis & hæc conceperit, posueritque intellectum partem aliquam animæ, similiter autem & sensitiuum; neque vtrique sic dicent de omni anima, neque de tota, neque de vna. Hoc autem sustinuit &, quæ est in Orphicis vocatis carminibus ratio; dicit enim animam ex toto ingredi respirantibus, latam a ventis: Non possibile itaque plantis hoc accidere, neque animalium quibusdam; siquidem non omnia respirant.] Arguit his Aristoteles Antiquos illos, qui animam intellecticem, & sensutricem constitutam esse aiunt ex elementis, eo quod ijs & vim cognitricem haberet anima, & motricem; desinebant enim

lib. 2. c. 4.
199. 200
lib. 4. c. 2.
63. 66.

Ratio 11.

de ge.
m. ca. 4.
1. de ge.
m. ca. 3.

de an.
c. 23.

de an.
c. 24.

de an.
c. 2.
de phys.
c. 1.

de an.
c. 34.
de mag.
c. 10.

de an.
c. 3.

de an.
c. 2.

1. de an. 1. 19.
2. de an. 2. 150.
1. de an. 2. 24 35.
12. de an. 2. 15. 32.
12. de ge. an. ca. 3.
12. me. ca. 1. 52.
lib. 3. c. 2.
1. de an. 1. 19.

enim animam motu, & sensu; quod non semel adnotat Aristoteles: Obijcitque ipsis eos ita philosophantes de anima mutilam theoriam habere; nec de omni anima tractare, nec de tota anima humana, nec de vna sensitrice: non quidem de omni, tum quia plantæ viuunt, animatæque sunt euidentissime; quibus tamen localis motus ab anima non inest, neque sensus vllus; quare non agunt de omni anima, plantarum animam vegetalem, motus & sensus expertem omit- tentes: tum quia cum Anaxagora, Pythagoricis, & Empedocle putantes omnem animam esse intellectu præditam, obuiam habent multa nostratum anima- lium, zoophyta cuncta, & brutorum species innume- ros, quibus non inest anima intellectrix; quare de brutorum animam non agentes, de omni anima non pertractant: Verum addit Aristoteles si quis disputa- tionis ergo concesserit Anaxagoræ, Pythagoricis, & Empedocli, vera esse sua hæc dogmata, quibus consti- tuebant in omni viuente inesse sensum, & intellectum; posueritque intellectum esse partem quamdam omnis animæ & sensum similiter, siue ab intellectu diffideat, siue non; iidem veteres eodem errore detinebuntur; non enim, definientes animam motu locali, & sensu agent de omni anima; quia plantarum anima sensu, & motu locali destituta, ijs definiri non potest: Neque agent de anima tota humana, & animalium; quia in anima humana, præter intellectum, & sensum, tertia pars inest vegetalis, siue qua sentiens, & motiua in corpore non potest inesse, decreto Aristotelis: Ne- que de vna tractabunt anima ita dicentes; quia nulla, prorsus est anima, quæ solo sensu, & motu, siue intel- lectu consistat, siue vegetali anima: Post hæc monet Aristoteles eandem labem subire vetusta illa carmina Orphica nuncupata, siue ab Orpheo primum edita, siue ab alio quopiam in illis Orphei dogmata com- plectente, nam de anima peragentia carmina illa, non de omni anima tractabant; dicebant enim Animam ex Vniuerso ingredi animantium corpora per respira- tionem attractam delatam a ventis; fieri enim non po- test vt hoc omni animæ conueniat; non vegetali, quia plantæ per eam constitutæ non respirant; nec absolu- te sensuali, atque motrici; quia pleraque animalia sensu, motuque pollentia non respirant, cochleæ, mu- scæ, pisces fere omnes, & quæcumque vocem non- edunt, & exanguia cuncta. Dum igitur Aristoteles Orphicis carminibus asserentibus, [Animam ex toto ingredi respirantibus, delatam a ventis,] obijcit hoc solum, quod omni animæ non conuenit hæc proprie- tas, quia neque plantali, neque sensitrice, ac motrici absolute; quæ reperiuntur in animalibus non respira- tibus; aperte innuit se illis concedere hoc esse pro- prium animæ intellectrici, vt forinsecus ex vniuerso, in quo ab æterno inerat, ingrediatur in corpus humani conceptus; quam theoriam Aristoteles de mente hu- mana dudum ex propria sententia professus fuerat: Quin & alibi profitetur euidentissime intellectum humanum ex toto mundo in corpus ingredi; quod suo loco latius explicabitur infra. Et sane in opere De Anima veterum sententias ita sibi proposuit exami- nandas Aristoteles, vt bene ab illis dicta velit accipe- re; si quid verò non bene, hoc euitare: Quum ergo nunc Antiquis dicentibus, animam ex toto ingredi re- spirantibus delatam a Ventis, opponat id non conue- nire animæ vegetali, nec sensitrice, ac motrici; quæ plantis insunt, & animalibus non respirantibus; aperte

A ab ijs accipit animam intellectricem hominibus ex- trinsecus ab vniuerso, in quo ab æterno præxistebat de illius sententia, prouenire. Hinc ratio suppetit ex Aristotele rationalis animæ immortalitatem compro- bans, ita formanda, Omnis anima quæ ex Vniuerso, in quo per se præxistebat, ingreditur corpus animalis, ab eo corpore minime dependens est separabilis, & extra ipsum egressa immortalis: sed anima rationa- lis, ad vegetatiuæ, sensitrice, motiuæque discrimen, Aristotelis opinione ex vniuerso, in quo præxistebat, ingreditur corpus animalis rationalis: ergo mens hu- mana ex Aristotele a corpore nostro independens ab eo separabilis est ita, vt extra ipsum egressa perseueret immortalis. Maior eo patet, quia formæ sociatio cum materia est contraria dissociationi eiusdem ab eadem; quare omnis anima, quæ corpori sic iungitur, vt ex toto, in quo præxistebat ab æterno ingenta, ingrediatur corpus animalis, necessario ab eodem cor- pore in morte animalis ita dissociabitur, vt extra cor- pus egrediatur per se sine ipso mansura in æternum immortalis. Minor constat ex Aristotele in allato contextu negante veteribus omnes animas forinsecus aduenire, quia id nec vegetali, nec sensitrice, motrici- ne conueniat; innuens hoc proprium esse rationalis animæ; quod Kalibi docuit apertissime.

Anima rationalis non in corpore producitur, sed præxi- stens in corpore vetens genitum ingreditur; ac propterea est immortalis. Cap. LXX.

C Eterum hanc fuisse germanam Aristotelis opinio- nem, quod anima rationalis associetur corpori, non quia in eo nascatur, virtute generantis eam de- potestate materiei educantis, more formarum torru- ptilium; sed quia forinsecus in ipsum corpus ingre- diatur, quum antea subsisteret, patet dū ait, [Illud au- tem inconueniens accidit & huic rationi, & pluribus, quæ de anima: Copulant enim & ponunt in corpus animam; nihil ultra definientes propterquam causam, & quomodo habente corpore.] Et tamen vide- tur hoc vtiq; necessarium esse; propter communio- nem enim hoc quidem agit, illud autem patitur, & hoc quidem mouet, illud autem mouetur: horum au- tem nihil inest ad inuicem quibuscumque. Hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima; de susce- ptiuo autem corpore nihil amplius determinant: tam- quam possibile sit, secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi: simili- ter itaque dicunt, atque si quis dicat Testonicam in fistulas ingredi: oportet enim artem quidem vti in- strumentis, animam autem corpore. Videtur enim vnum quodq; propriam habere speciem, & formam. Arguit his Aristoteles Platonem, & Pythagoricos spe- ciatim qui de anima tractantes, quod attinet ad eius associationem corpori, duo dicebant; quorum vnum damnans, alterum non improbens accipit, tamquam bene, ac vere dictum; quod se facturum olim polli- citus fuerat; vnum est, quod Plato, & Pythagorei co- pulant animam ponentes ipsam in corpus, non e cor- pore, nec in corpore ortam constitentes, sed in corpus aliunde immigrare constituentes; quod placitum non consutans, recipit ceu verum Aristoteles, & consenta- neum ijs, quæ alibi sanxerat, mentem extrinsecus ad- uenire, ad vegetalis, & sentientis animæ differentiam. Alterum est, quod Plato, & Pythagorici non deter- minabant

minabant corpus, in quod anima ingredi deberet, asserentes promiscue animam ex humano in ferinum, & plantale corpus immigrare, ac vicissim: Quod placitum reprobatur Aristoteles duplici ratione; vna est, quia non agit quodlibet in quodlibet, nec moueri potest quodlibet a quolibet; sed inter actiuum & passiuum, interque motiuum & mobile debet intercedere certa proportio, determinataque cognatio: modo anima se habet ad corpus, in quo est, vt actiuum ad passiuum, vtque motiuum ad mobile: quare corpus animæ substratum est determinatæ naturæ illi proportionatum: Plato vero, & Pythagorici de anima tractantes conantur dicere quale quid sit anima; de corpore autem animæ susceptiuo nihil amplius determinant; tamquam possibile sit, vt habetur in fabulis a Pythagora propositis ad ciuilem vitam instituendam de animarum transmigratione ex humanis corporibus in corpora ferarum, atque plantarum; tamquam, inquit, possibile sit quamlibet animam quodlibet corpus ingredi: nam solum determinata determinato corpori copulatur; & mens humana ingreditur solum in corpus humanum; immo verò hæc mens in hoc solum corpus, & non in aliud. Veteres autem peccant similiter, ac si qui dicerent artem fabrilem ingredi fistulas, quæ sunt instrumenta Musicæ, & ijs vteretur ad operâ fabrilis constituenda; nam ars ijs iungitur instrumentis, quibus vti potest ad operandum; tibijs autem musicis faber vti non potest: Sic anima corpore vtitur ad operationes plurimas, vt instrumento: vt autem vni arti propria sunt instrumenta; sic vni animæ proprium, ac certæ speciei corpus aptatur, non varij generis accommodari potest. Negans igitur Aristoteles veteribus quamlibet animam ingredi quodcumque corpus, concedit animam rationalem associari corpori forinsecus in ipsum ingrediens, non in ipso nascens; Alioquin & ingressum illis damnare debuisset, qui dudum sibi proposuerat in Antiquorum opinionibus examinandis velle omnia bene ab ijs dicta recipere; & si quid non bene fuerit enuntiaturum, hoc euitare: non euitat autem dictum quod anima præexistens ingreditur in corpus de nouo constitutum; sed euitat quod anima quælibet ingreditur in corpus quodcumque: Censuit ergo cum veteribus Aristoteles animam rationalem forinsecus aduenire corpori, & præexistentem animam intellectiuam in recens genitum sibi corpus ingredi. Vnde ratio deducitur hæc immortalitatis, Omnis forma, quæ in corpore præexistente non producit, sed ipsa præexistens in corpus nuper genitum ingreditur, est a corpore independens: proindeque ab eo separabilis, & absolute incorruptibilis: sed Aristoteli, vt Platoni, & Pythagoricis, anima rationalis est forma, quæ non producit in præexistente corpore, sed ipsa præexistens ingreditur corpus recens genitum: ergo rationalis anima Aristoteli est a corpore independens, & separabilis, & omnino immortalis. F Maior per se nota est in Peripato; & minor liquet ex Aristotelis loco explicato.

Vt anima rationalis e corpore egreditur in obitu hominis, ita in corpus ingreditur antea in eiusdem origine; ac proinde est immortalis. Cap. LXXI.

AT vero non obscure alibi nos docuit Aristoteles animam rationalem non aliter humano corpori primum associari, nisi quia præexistens ipsa forinsecus

Ad illud accedat, & vere in corpore nouiter genitum ingreditur; ex modo, quo a corpore ipsam disungi, & dissociari monet; quoniam contrariorum ea est natura, vt sese mutuo commanifestent; quod fatetur & Aristoteles alicubi dicens contraria iuxta se posita sensibilia esse; & opposita sese mutuo inuicem commanifestare: Quum igitur associationi animæ cum corpore contraria sit, & opposita eiusdem animæ ab eodem corpore dissociatio: quando ex Aristotelis præscripto anima dissociatur a corpore, non quia in corpore pereat, & corpori iuncta corrumpatur; quod acciditibus, & omnibus formis caducis commune est; sed quia egrediatur extra corpus, vt aperte confitetur Aristoteles, dum ait, corrumpi corpus, ipsum [deserente anima]; & vbi scribit, [Anima corpus continet; egrediente enim] anima, corpus [expirat, & putrescit:] satis clare constat in Peripato ad aures Aristotelis, animam rationalem associari corpori non nisi forinsecus ad ipsum accedendo; & in ipsum ingrediendo; atque adeo antea corporis constitutionem extitisse: quod eius incorruptibilitatem, ac perennitatem arguit necessario, & plane pleneque demonstrat ita, Omnis anima non in corpore ortum habens, sed præexistens extrinsecus nouiter producto corpori adueniens in ipsum ingreditur, est a corpore in esse non pendens, atque ab eo separabilis, & immortalis: Anima rationalis Aristoteli non habet ortum in corpore, sed præexistens forinsecus nouiter producto corpori aduenit, in ipsumque ingreditur; vt quæ in corpore non pereat, sed ab eo egrediatur, ipsum deserens: ergo rationalis anima est a corpore non pendens, re ipsa separabilis, & immortalis Aristoteli.

D Aristoteles intellectum humanum non nasci in corpore discernens ponit animæ rationalis immortalitatem. Cap. LXXII.

Apertissime vero rationalem animam in corpore non nasci, sed ei forinsecus aduenire, ac esse incorruptibilem constituit, & luculenter ostendit Aristoteles, dum hæc ad verbum assert, [Intellectus autem videtur innasci]; & alia lectio, quam a Theophrasto, & Themistio & Auerroë cum Portio recipit Magnus Bessario & Castellanius Alexandreus, habet, [aduenire, substantia quædam existens, & non corrumpi: maxime enim corrumpetur vtique ab ea, quæ est in senio debilitatæ: nunc autem quemadmodum in senio accidit; si enim acciperet senex oculum talem, & videret vtique sicut & iuuenis: quapropter senium non est, quia sustinuit aliquid anima; sed id, in quo; sicut in ebrietatibus, & morbis.] Quæ omnia diligenter explicanda sunt, dein ex ijs colligendæ rationes immortalitatis. Porro quum paullo ante probandum suscepisset Aristoteles animam absolute non moueri; & ostendisset hoc de anima sensitrice, ac de humana quoad operationes, quas edit vtens organo corporeo: Nunc id ipsum demonstrat præclarius de rationali parte inquit;

[Intellectus autem videtur innasci]: sane [videtur] intellectus non nasci, quia id vulgo a Platone sancitum fuit in Phædro, & in Phædone, vt adnotauit etiam Bessario, rationalem animam esse ingeneratam, ac sine temporaria productione ab æterno subsistentem: cum Platone disputans nunc ex eiusdem veris dogmatibus ipsius placitum erroneum de motu animæ vult Aristoteles confutare: [videtur] inquit,

inquit etiam nobis, vt & Platoni noster intellectus [innasci] hoc est non nasci; quod enim grece legitur *γεννησθαι*, non interpretamur pro eo quod est ingenerari, ac fieri in corpore, & in nobis; sed pro eo, quod est non nasci, non gigni, non fieri; vt particula [in] priuatiua sit, non inclusiua; vt priuatiua est in alijs grecorum verbis; nam *ἐγγενής, ἐγγενής* vertitur inquieto, improbo: Quum enim Aristotelis intentio nunc sit ostendere animam non moueri villo pacto, contra Platonicos definientes animam esse numerum seipsum mouentem; hoc etenim sibi proposuit agendum paullo ante, quumque demonstrauerit nouissime illam non moueri motu locali, nec motu alterationis, & consequenter nec motu augmenti, & decrementi; qui sine latione, alterationeque fieri non posse dicti sunt olim ab Aristotele; quum preter augmentum, decrementum, alterationem, & lationem, in genere motus collocauerit Aristoteles / generationem, & corruptionem; in presentia, quod de vegetali, & sensuali anima demonstrare non poterat, aggreditur ostendere de intellectuali; & luculentissime comprobat intellectum humanum carere ortu & interitu, dicens ipsum non nasci, & non corrumpi. Preterea quum Aristoteli = quod fit & nascitur quoquo pacto, id omne corruptibile sit; & vicissim quod non corrumpitur, id nasci non possit villo modo; nunc asserens Aristoteles Intellectum innasci, & non corrumpi; plane statuit eum non nasci, sed ab eterno preexistisse. Ac profectio de sententia Magistri omne genitum & natum esse corruptibile, omneque incorruptibile esse ingentum & non natum, vsque adeo clarum est, vt pudeat multa illustrissima eius loca huc afferre; vbi habet tum, [si] quid [generabile sit, corruptibile esse necesse est:] tum, [quod impossibile est aut factum aliquando quippiam incorruptibile perdurare; aut quod ingenerabile est, & semper prius existens, corrumpi:] tum, [impossibile est ergo id, quod non est aliquando, posterius sempiternum esse]; tum demum, [Et naturaliter autem, & non vniuersaliter considerantibus, impossibile est, aut quod sempiternum erat prius, corrumpi posterius; aut quod prius non erat, posterius sempiternum esse.] Dum ergo statuit Aristoteles intellectum innasci, & non corrumpi; per [innasci] non intelligit idem quod est in nobis nasci, seu nobiscum fieri, & produci; vt interpretatur Dandinus: nec proprie ac formaliter importari, in sinuari, & ingredi; vt placuit Simplicio; sed, vt rationes allate demonstrant, non nasci, & ab eterno preexistere; atque adeo fetui forinsecus aduenire; quod alia lectio habet, a Theophrasto, Themistio, Auerro, Bessarione, Portio, & Pomponatio recepta; vt antea notabamus. Ceterum eandem carentiam originis, ac omnino eternitatem ab Aristotele intellectui tributam esse per notam illam [innasci] manifeste demonstrant duo attributa in textu adiecta; quorum alterum est. [Substantia quedam existens:] nimirum intellectus humanus de se antequam corpori copuletur, substantia incorporea preexistit; forma enim, quae pendens a materia nascitur, non est substantia existens, dum nascitur; nec absolute substantia existens, sed proprie inexistens, ac verius pars rei per se subsistentis, non autem quid per se subsistens; si vero intellectus per se subsistens existat extra corpus, clarum est eum non nasci; sed ab eterno preexistentem aliquando corpori aduenire; quia preexistens substantia incorporea simplex & nihilo fieri

A non potest, Aristoteli; materiamque non habet, ex qua fiat; quamobrem erit ab eterno ingenta & innata, hoc est non nata. Hinc apparet, Intellectum possibilem, cuius mox / Aristoteles dicturus est operationem esse intelligere, ac speculari, non esse puram potentiam, ac meram habilitatem, vt credidit Alexander, sed substantiam quamdam existentem: Adiecit autem Aristoteles, [substantia quedam existens,] ne quis putaret intellectum aduenire forinsecus, vt accidentia pleraque, speciatimque lumen, ad praesentiam lucidi in perspicuo; licet alibi mentem lumini com-
B paret Aristoteles in alijs attributis. Alterum attributum est, intellectum [non corrumpi,] quum Aristoteli omne incorruptibile sit prius tempore, quocumque corruptibili; & eidem, omne corruptibile sit aliquando genitum; profectio intellectus, qui non corrumpitur, is & ante corpus praefuit, & nasci non potest in Peripato, sed ingentus, & innatus, hoc est non natus ab eterno consistere debet, vt in aeternum consistere probatur ab Aristotele statim demonstratione physica; nimirum, si anima rationalis, quam intellectum dicimus, corrumperebatur; maxime labefacteretur ad corporis debilitatem, quae accidit in senio: sed in senio rationalis anima nihil omnino labefactatur, aut patitur ipsa; quibus enim corpus annis infirmum, ijs ingenium sapientia validum esse constat experimentis, vt ait Sallustius: ergo rationalis anima, quam intellectum diximus, non est corruptibilis: Consequentia deducitur eo quia non alia ratione sensu-
C alis anima corruptibilis esse cognoscitur, nisi quia in senio ad corporis debilitatem & ipsa labefactatur, & in iuuentute ad corporis vigorem perficitur, & adolescit; nam senex debilitatis oculis male videt, in ijs infirmis labefactata sensitrice faculrate; quod si senex accipiat oculum talem, qui sit robustus ac bene constitutus, in eo valens anima videre faciet senem, sicut videt iuuenis acute: quare omnis anima corruptibilis ad corporis subiecti debilitatem in senio contingentem necessario labefactatur; quum senium sit morbus naturalis, & via ad interitum. A sumptum experimentis a Sallustio confirmatum Aristoteles ea ratione probat, quia rationalis anima se habet in senio, sicut in ebrietatibus, & morbis: at vero in ebrietatibus & morbis non patitur aliquid substantia rationalis animae; sed id, in quo ipsa est; per id, in quo est anima, non est accipiendum purum corpus, vt ab omni anima contradistinctum; quia morbus, & ebrietas est affectio viuens, & animalis; at accipiendum est corpus, vt praeditum est anima vegetali, qua constituitur in esse viuens morbis obnoxium; vtque praeditum est anima sensuali, qua collocatur in essentia animalis, quod ebrietati subiectum est; nam homo aegrotat, non quatenus est homo, sed qua viuens, & animal est; quum planta, brutaque morbis obnoxia sint, vt homo: immo quum morbi specifica differentia sit laedere vita functiones labefactando earum organa, quae partes sunt corporis; quum Aristoteli nullam partem corporis contineat intellectus, & nullius corporis sit actus, ad vegetalis; & sensu-
D alis animae discrimen morbus per se primo quum laedere non valeat operationem intellectus, quae nullius organi ministerio fit, homini non competit secundum quod homo est, sed vt est animal & vegetans: similiter homo inebriatur, non quatenus est homo, sed quatenus est animal; quia canes, & alia bruta vino similiter inebriantur, turbata

turbata eorum phantasia : fane de Viperis, & serpentibus apud Aristotelem illud habemus, [Serpentes vini incontinentes etiam sunt ; proinde viperas aliqui vinò cum fœcilibus ad sepes disposito venantur ; ebriæ enim capiuntur.] Vtergo in morbis, & in ebrietate non patitur aliquid animæ rationalis, sed constitutum ex corpore & anima vegetali ac sensitrice, in quo est intellectus, ijs animabus in hominis generatione superadditus ; ita senium non est quia sustinuit aliquid animæ rationalis ; at solum corpus viuens per vegetalem, & animal per sensitricem constitutum ; in quo ab extrinseco inest inserta rationalis animæ impatibilis, & immortalis. Quæ est germana propositi textus explicatio. Vnde plures immortalitatis rationes colliguntur ; quarum vna deducitur ex eo ; quod intellectus humanus dicitur non nasci, & ita formatur, Omnis forma carens ortu, non nascens, sed ab æterno existens ingenita, decreto Aristotelis caret interitu, & in æternum perennat incorruptibilis : sed animæ rationalis, quæ alio nomine dicitur intellectus, caret ortu, non nascens, aut ab æterno existens ingenita : ergo rationalis animæ caret interitu, & in æternum perennat incorruptibilis, & immortalis. Cuius argumenti propositiones ambæ sic patent ex nuper habita theoria in allata explicatione propositi contextus, vt ulteriori non indigeant confirmatione. Sat erit solutionem illius ab Alexandreis inuectam e Peripato eliminare. Porro Pomponatius, & Castellanius, & Zimara iunior, quibus vna cura perpetuo est animæ rationalis immortalitatem in Lyceo claram obtenebrare, hanc rationem de se satis euidentem obscurare nituntur, asserentes Aristotelem non asseueranter, sed hæsitandum, ac suspensa determinatione in textu dicere [Intellectus autem videtur innasci :] quod indicat aperte, aiunt, particula [videtur,] qua vti solet Aristoteles dum rem apparentem, sed reuera non sic se habentem proponit. At vero hæc tenebras facile discutias : in primis enim eius vocis triplex est significatio ; vna, quæ rei euidentiam connotat, quo sensu frequentissime Prisci verbum [videtur] enuntiabant, vt admonet Simplicius, & constat ex Porphyrio : altera, quæ dicentis hæsitacionem, dubitationemque de rei apparentia ; vt notat Alexander Simplicij relatu : tertia, quæ commune placitum ab omnibus fere susceptum : Quando hic Aristoteles ea particula vtitur in propositione, quam accipit principium demonstrationis confirmantis aduersum Platonicos animam non moueri penitus, ac non moueri a seipsa, vt ex Aristotele ipso cuius apparet : Quum medium demonstrationis notissimum esse debeat ; & Antiquorum opiniones non confutet Aristoteles per principia dubia, & incerta ; sed per theoremata certa, & euidentia ; liquido iam constat, illam particulam [videtur] hic Aristoteli connotare rei certitudinem, & euidentiam ; non autem falsam apparentiam, & loquentis hæsitacionem. Secundo soluere nituntur iidem Alexandrei rationes immortalitatis ex hoc textu emergentes, in quo aiunt Aristotelem non loqui ex mente propria, sed ad Antiquorum opinionem, quod indicari volunt ab eadem particula, videtur. Sed nihilo meliore est hac solutio priore ; primo enim tantum abest vt hic Aristoteles ad Antiquorum mentem philosophetur, quod potius ex propria sententia veterum opiniones damnat, & reprobat ; vt apertum est legenti totam hanc textuum seriem diligenter. Deinde vtro quum Antiqui fere

omnes, ac speciatim quos nunc arguit Aristoteles, constituant animam humanam, de qua sola tractabant, motu definiri, & per se moueri : quum motus per se conueniens substantiæ, præsertimque substantiæ simplicis, & incorporeæ ; cuiusmodi rationalem animam putabant esse Platonici, quibus eum disputat nunc Aristoteles, sit vna generatio, & corruptio ; quomodo ex Antiquorum mente statuat Aristoteles nunc animam carere ortu, & interitu, non nasci, neque corrumpi ? igitur id profert Aristoteles contra veteres de mente propria, veluti rem certam, & indubitam. Deinceps autem si dogmata textus huius attulit Aristoteles velut Antiquorum ; anne ita protulit vt ea confutet, an potius vt ipsa recipiat, & illis assentiatur ? nam pridem admonuit velle se [priorum opiniones comprehendere, quicumque aliquid de anima ipsa enuntiauerunt, vt bene quidem dicta,] inquit, [accipiamus ; si vero aliquid non bene, hoc euitemus :] modo in præsentia euitatne Aristoteles tamquam falsum, ac non bene a veteribus dictum, hoc, quod intellectus videtur innasci, substantia quædam existens, ac non corrumpi ? nihil minus : sed hoc ipsam probat, & confirmat ratione ducta ex rei natura ; & eo vtitur ceu medio ad ostendendum illos Antiquos errare, quicumque dixerunt animam a seipsa moueri, & omnino motu definiri : accipit ergo tamquam bene, ac vere dictum, quod intellectus videtur non nasci. Ad obiectionem dicimus innasci nunc non significare originem intellectus, sed originis carentiam, vt perinde sit innasci, seu ingenerari, ac non nasci, seu non generari, ob rationes plures ante allatas.

Apud Aristotelem Intellectus humanus dicitur non nasci, seu aduenire, substantia quædam existens ; adeoque statuitur immortalis. Cap. LXXIII.

Lia ratio immortalitatis deducitur ex eodem textu, cuius medium habetur illis verbis, [substantia quædam existens :] quum enim Aristoteles ea verba protulerit ad confirmandum intellectum humanum non nasci, quia nempe iam sit ab æterno natura quædam per se subsistens, seu substantia quædam de se existens ; siquidem forma omnis ; quæ nascitur, ea nunquam de se existit, sed solum est rei per se subsistentis pars inexistens : vnde sic efformatur immortalitatis ratio, Omnis forma, quæ est substantia quædam existens, non autem solum existentis substantiæ pars in ea inexistens ; non enascitureducta de potestate materiæ, sed innascitur, hoc est non nascitur, seu non generatur, ab æterno existens, & materiei, cui aliquando iungitur, extrinsecus aduenit : Modo rationalis animæ, quæ dicitur intellectus, ad discrimen vegetalis, & sensualis animæ, aliarumque formarum nostratium, nulla quarum est substantia quædam existens, sed existentis substantiæ pars in ea inexistens, intellectus inquam est de se substantia quædam existens, nimirum substantia simplex incorporea per se ab æterno existens : igitur intellectus, ad animæ vegetalis sensualisq. discrimen, quæ cum alijs formis nostratibus id habent commune vt enascantur e corpore, ductæ vi generantis e potestate materiæ ; intellectus inquam videtur innasci, hoc est non nasci, nec educi e potestate materiæ, sed inginitus præexistens corpori aduenire. tunc ultra, sed omnis forma non nasci nata, & per se subsistere apta, forinsecusque materiei adueniens est a materia independens,

1. cal. 2. dens, & incorruptibilis Aristoteli: ergo rationalis anima est incorruptibilis in Peripato, & immortalis. **122. & seqq.** Maior prosyllogismi eo patet, quia forma, quæ vere nascitur, & de potentia materiei educitur, non est substantia quædam existens; tum quia dum nascitur, nondum existit; nam esse terminus est claudens generationem: tum quia forma ex materie potentiaeducta est semper pars existentis substantiæ, non substantia quædam existens; & inexistentis in substantia existente, non autem substantia ipsa existens; quum a materia sit inseparabilis: at vicissim forma, quæ de se est substantia existens, hoc est natura per se subsistens, dum materie aduenit, ea non nascitur, sed materie, cui aliquando copulatur, forinsecus aduenit, ab æterno ingenerata subsistens; nam quodcumque nascitur, Aristoteli, creationem non agnoscanti, siue id sit substantia composita, siue forma, eaque tum accidentalis, tum substantialis, id omne producit enascens ex materia, educiturque de ipsius intima potestate. Minor est Aristotelis in textu explicato clarissima, dum posteaquam egerat de anima sensitrice, subdit, *[Intellectus autem videtur innasci, & aduenire, substantia quædam existens.]*

Intellectus est ad corporis labem impassibilis; quare & immortalis. Cap. LXXIV.

Tertia vero ratio ex eodem textu habetur apud Aristotelem in probationem innascibilitatis, & ingenerabilitatis intellectus, hunc in modum, Omnis forma incorruptibilis est ingenerabilis; ac proinde, si corpori generabili sociari debet, extrinsecus ei accedere ipsam oportet: sed intellectus, ad sentientis animæ discrimen, quæ cum corpore corrumpitur, videtur euidentissime non corrumpi: ergo rationalis anima, quam intellectum dicimus, est forma ingenerabilis, nunquam nata, sed ab æterno existens, & corpori forinsecus adueniens in hominis procreatione. Maior clarissima est ex Aristotele non vno in loco asserente, tum [quod impossibile est factum aliquando quippiam, incorruptibile perdurare;] nam [impossibile est id, quod non est aliquando, posterius sempiternum esse: (tum) impossibile est, aut quod sempiternum erat prius, corrumpi posterius; aut quod prius non erat, posterius sempiternum esse.] Minor in textu ab Aristotele demonstratur physica, & luculentissima demonstratione immortalitatis paullo antea tacta, nunc iterum in proprio loco repetenda, & ab oppositionibus vindicanda; ea vero sic textitur ab Aristotele ipsomet, Si rationalis anima, quæ vocatur intellectus, esset corruptibilis; ergo maxime labefacteretur ab ea infirmitate corporis, quæ contingit in senectute: sed senium non est quia rationalis anima patitur aliquid; at solum corpus vegetali sensualique anima præditum, in quo rationalis anima est, senio patitur: ergo intellectrix anima non est corruptibilis. Consequentiam, & assumptum probat Aristoteles verbis in textu construendis ita, [nunc autem senium non est, quia sustinuit aliquid anima; sicut in sensorijs accidit; si enim acciperet senex oculum talem videret utique, sicut & iuuenis; sed id, in quo; sicut in ebrietatibus, & morbis.] Vnde sic primum consequentia deducitur, quia sensualis anima, & proinde vegetalis, quæ similiter, ac etiam magis materialis est, ideo in senectute labefactatur, quoniam a corpore dependens, simul cum eo

A languente languet, & cum eo vigente roboratur; nam si senex, qui ob oculorum vitium infirmam habet animam visiuam, acciperet oculum, viuendum, ac iuuenilem, ad corporis corroboracionem sensualis anima vigorata efficeret ut senex videret sicut iuuenis; se habet autem anima visiva doctore Aristotele ad oculum, ut forma substantialis ad suam materiam, & tota anima sensitrix ad totum corpus sensitivum. Assumptum probat idem Aristoteles, quia sic se habet anima rationalis in senio, ut in ebrietatibus, & in morbis; sed in morbis, & in ebrietatibus nihil patitur anima rationalis, at solum corpus constitutum in esse viuens, & animal, per animam vegetalem, & sensualem; in quo constituto inest anima rationalis, ut forma in propria, & ultimo-disposita materia; nam ebrietates, & morbi conueniunt homini, ut viuens, & animal est; non autem ut homo; quum ægrotent etiam plantæ, brutaque animalia; quorum pleraque vino inebriantur: qua de re late superius; ubi ex rei natura positi aliam demonstrationem adduximus, hic frustra non repetendam: igitur in senio non patitur aliquid proprie rationalis anima, sed corpus viuens constitutum per vegetalem, & animal per sensualem; vnde in senio cum debilitate corporis elanguens anima vegeta non auget, non generat prolem, non bene nutrit; labefactata etiam sentiens visionem languide promouet, obscurum tactum, habetem auditum, infirmum olfactum, immemorem & obliuiosamque phantasiam, & alias omnes sensuum operationes utcumque vitiatas edit: quum intellectus, ac voluntas in primo, & secundo senio, sensibus tabescentibus vna cum corpore, maxime vigeat, polleantque senes iudicio, prudentia, & scientia super omnes ætates: quod antea monuimus ex Sallustio dicente, quibus corpus annis infirmum, ijs ingenium sapientia validum esse constat experimentis plurimis a Valerio Maximo collectis de Catone, Varrone, Druso, Platone, Carneade, Isocrate, Chrysippo, Cleante, Sophocle, Simonide; qui præclarissima suæ mentis edidere monumenta in vitium senectutis imbecillitate. Et reuera tam euidentis, & necessaria est ista demonstratio Aristotelis de intellectu humani immortalitate, ut Alexander ipse Aphrodisæus, tandem veritate coactus; hunc locum explicans Aristotelem fateatur ostendere animæ nostræ immortalitatem; quod Ioannes Grammaticus, qui Alexandri commentarium vidit, his verbis contestatur, [Aristoteles in intellectum sermonem traducit, & eum penitus esse immortalem dicit: quapropter Alexander, quum quæ ab Aristotele perspicue dicta sunt, respicere non posset, intellectum ipsum, vel ita nolit, esse immortalem fatetur: non enim aliam expositionem inuenit, quæ litteræ quadraret, scopoque suo consonaret: multis quidem in locis quadam cum dubitatione sermonem facit; at hic intellectum esse immortalem dicere Aristotelem fatetur.] Hæc ad verbum Philoponus. Verum non ne nos hanc sententiam etiam in Alexandro legimus? ait enim alicubi citatis verbis Alexander ipse, [Namque maxime peculiaris animæ functio in quiete magis, quam in actione versatur: aptius profecto, & magis proprium, & magis animæ nostræ consentaneum est, quietem agere: Intellectio enim, quæ potissime conueniens animæ functio est, quiete potius, quam agitatione perficitur: atque ea de causa longe in senectute, quam in iuuentute promprior est; & sobrii ebrijs, quiescentes agitantis, intellectu

leque expeditiore noscuntur. Igitur magis proprium, A
magisque secundum animæ naturam esse videbatur,
frui potius quiete, quam motu. Resipiscere tandem
cum Magistro deberent hic Alexandrei, & ab Aristote-
le ipso nunc demonstratam physice ac evidenter im-
mortalitatem animi nostri recipere, agnoscereque in
Peripato. Sed quum obstinatis animis immortalita-
tem respuant, age videamus, quid ad hanc Aristotelis
demonstrationem respondeant; Pomponatius, m. Ca-
stellanus, & alij confugiunt ad hoc, vt afferant pro-
positam rationem immortalitatis ab Aristotele pro-
ferri, non tanquam necessariam, sed veluti probabi-
lem ac topicam; sui que placiti Themistium & Diuum
Thomam, duos immortalitatis assertores, afferunt
comprobatores: solui autem adductam argumenta-
tionem, quia consimiliter ait Aristoteles affici ani-
mam rationalem ad corporis labefactionem, vt affi-
citur anima sentiens; quum certum est in Lyceo, ad
corporis interitum corrumpi. Ceterum in primis
concedentes disputationis ergo altam rationem im-
mortalitatis ab Aristotele topicam esse atque probabi-
lem; negamus inde non colligi de mente Aristotelis
animæ immortalitatem: an ne omnia sua placita te-
netur, aut potest Aristoteles necessaria demonstratione
comprobare? an ne solas eas conclusiones in Peripa-
to recipimus, quas Aristoteles a priori demonstraue-
rit? nihil minus: quum Aristoteles non vno in loco
de rebus abditis, ac difficilibus profiteatur se adducere
probabiles rationes infra naturam demonstrationis,
Quia etiam quum questio de immortalitate animæ
sit problema neutrum, vt ait Alexander; quomodo
eam Aristoteles apud Alexandros debeat determina-
re necessarijs demonstrationibus? de talibus enim
Aristoteles ait haberi rationes suasibiles, non neces-
sario demonstrationes propter quid: Et nostra questio
cum Alexandreis nunc est, an Aristoteles existimaue-
rit animam esse immortalem; non autem an ipse im-
mortalitatem animæ probauerit rationibus neces-
sarijs ac demonstratiuis, an probabilibus & topicis.
Addo Aristoteli probabilia definiri que videtur om-
nibus, aut plurimis, aut sapientibus; & his vel omni-
bus, vel plurimis, vel maxime familiaribus, & proba-
ris: quare quum ipse probabiliori ratione confirmare
dicitur ab Alexandreis animæ immortalitatem, nos
bene veluti sapientum sententiam colimus in Peripato,
non bene student Alexandrei ex Lyceo pellere. Diui
Thomæ placitum nos non moramur, quia in eius ver-
ba non iurauimus; quum videamus Aristotelem hic
ex mente propria contra veteres argumentari, non
autem eorum rationibus vri. Themistium vero nos
dicimus hic afferre dubitationes contra declaratum
contextum; quas ait soluturum se esse alibi. Sed nec
Interpretes moramur, quando ratio ex rei natura de-
sumpta nobis ostendit oppositum. Præterea conce-
dentes ad aures Aristotelis animam sensutricem cor-
rumpi ad corporis interitum: Negamus Aristotelem
absolute statuere rationalem animam sic affici ad cor-
poris enervationem, vt afficitur sensitiua; sed solum
ait, ex communi expositione, sic se habere mentem in
senio, vt in eodem senio & morbis & ebrietate se ha-
bet sensus visus: aut in primo senio, in oculorum suf-
fusione, ac in ebrietate, non patitur proprie substantia
totius sentientis animæ; sed afficitur solum eius instru-
mentum; nam substantia sentientis animæ degenat in
toto corpore, si præsto habeat optimum instrumen-

tum, optimas edet operationes; ita soluta temulen-
tia, curata suffusione, ac seni si dederis oculum iuue-
nis, visio fiet exacta: quare multo minus ad corporis
labefactionem patitur anima rationalis, quæ ab eo
longe minus dependet; vnde sic efformatur argumen-
tum, Non minus dependet anima visiva ab oculo,
quam anima rationalis a toto corpore hominis, sed
magis, decreto Aristoteleo: Verum oculo corrupto
vi morbi, aut senij, non ideo perit anima visiva; nam
seni, & cæco inest eadem anima sensiva, qua prius
erat iuuenis, & animal videns: atque si seni, & cæco
dederis oculum bonum; vterque beneficio sensiva
animæ in seipso retentæ videbit acutè: igitur corru-
pto corpore toto rationalis animalis incorrupta per-
manet rationalis anima: comparat enim Aristoteles
animam rationalem soli facultati visivæ, non toti ani-
mæ sensitivæ; vt non recte faciunt hic Aduersarij. De-
nique vero nos aliter ex nostro penu, vt antea late
declarauimus, negamus Aristotelem dicere animam
rationalem in senio pati & in morbis ac in ebrietati-
bus, vt in his afficitur anima sensitiua; sed asserimus
Magistru dicere oppositum, nempe in senio mor-
bis & ebrietate non pati aliquid proprie animam ra-
tionalem; vt in senio patitur sensitiua, quæ ad corpo-
ris labefactionem enervatur, & ad corporis roborati-
onem vigoratur: vnde si senex in languidis oculis
habens animam visivam enervatam, accipiat oculum
robustum, simul is necessario acquireret animam viso-
riam vigentem; ac proinde videbit acutè sicut iuue-
nis, quia visiva facultas est oculi forma, & anima, vt
ait Aristoteles. Rationalis ergo anima sola incorrupti-
bilis recte dicta est, quæ ad animæ sensutricis differen-
tiam in senio, in morbis, & in ebrietate nihil patitur
ad corporis passionem; sed tunc solum patitur corpus
viuens, & animatum anima sensutrice, in quo inest
rationalis anima, vt forma in sua propria & vltima
materia. Ceterum eiusdem rationis Aristotelicæ, qua
nuper animæ perennitatem Magister demonstrauit,
vim eludere putat cum Alexandreis Zimara Theophi-
lus ex dubitatione Themistij constituens hunc non ef-
se locum destinatum animæ immortalitati, quæ tertio
de Anima, & in Prima Philosophia tractari debet:
quare nos hinc ex importuno loco non validas ratio-
nes ad animæ rationalis immortalitatem educere. Ve-
rum enim vero nos ex professo de animæ immortalita-
te in Peripato tractantes ad mentem Aristotelis, Ma-
gistri sententiam vnde cumque haurire debemus, siue
hic, siue alibi Præceptor eam expresserit: hic certe
Philosophus agit de animæ rationalis immortalitate,
dum ex rei natura probat intellectum humanum esse
incorruptibilem eo quod in senio non patiatur; sed
hac de re paullo infra latius.

*Humanus Intellectus est impassibilis, ac proinde immorta-
lis. Cap. LXXV.*

S Vbit autem Aristoteles in confirmationem nuper
allatorum ea, vnde plures immortalitatis rationes
hauriuntur; quæ ideo diligenter afferenda, & explican-
da sunt; vt ex ipsis omnes hæ demonstrationes elu-
ceant. ait autem. [Ipsam igitur intelligere, & ip-
sum speculari marcescit, alio quodam interius corru-
pto: ipsum autem impassibile est. Cogitare autem, &
amare, aut odire non sunt illius passionem, sed huius
habentis illud, secundum quod illud habet: Quare

& hoc corrupto, neque meminit, neque amat; non enim illius erant, sed communis; quod quidem destructum est: Intellectus autem fortassis diuinus quid, & impassibile est. Quod igitur non sit possibile moueri animam, manifestum ex his: si autem penitus non mouetur, manifestum quod neque a seipsa.] Quorum hæc est interpretatio: Aristoteles nunc adeo studet immortalitatem mentis humanæ nobis comprobare; ut quum nuper dixerit in senio morbis & ebrietate rationalem animam nihil pati, ad vegetalis & sensualis animæ discrimen, quæ vtræque simul cum corpore labefactatur, ut suarum operationum læsio manifeste demonstrat; quum id non leuem difficultatem habeat; nam vegetalem, ac sentialem animam cum corporis debilitate in senio, morbo, & ebrietate labefactari non aliunde cognoscimus, quam ex læsione operationum ab ijs animabus prodeuntium: Quum igitur in ebrietate, in morbis plerisque, ut in phrenitide, febribusque plurimis acutis, & in ultimo senio lædantur operationes intellectus humani; tum quia delirant homines, non possunt ratiocinari, nec bene intelligere; tum quia etiam amittunt pristinos habitus mentis; quod ab Atheniensi peste illa famosa plurimis contigisse testatur Thucydides, & monuit etiam Aristoteles, vi morbi deleri posse scientias ex animo; proinde hanc dubitationem soluens illico subiunxit, [Ipsam igitur intelligere, & ipsam speculari,] quæ sunt duæ summæ intellectus humani functiones, altera simplex intellectio, altera compositio conceptuum; quæ speculatio dicta subdiuiditur in propositionum cognitionem, & discursum; singula hæc, inquit; operatio postæ mentis [marcescit] quidem, & labefactatur in morbis magnis, & in ebrietatibus, ac in ultimo senio; sed id non contingit quia mens nostra tunc aliquid patitur labefactato corpore; verum, [alio quodam interius corrupto.] Id Portius esse putat subiectum, in quo est scientia; nimirum intellectum possibilem: quod non recipimus, quia Magister hunc nuperrime probauerat non corrumpi; & mox dicturus est esse impassibilem. Iulius Cæsar & Lagalla cum alijs plerisque censerent id esse Phantasiam; quod non placet, quia dudum ostendimus intellectum ad suam functionem obeundam ex Aristotele non indigere Phantasia præsentem, neque cooperante. Nos autem putamus id interius, quo corrupto marcescit intelligere, ac speculari in ebrietate morbis & ultimo senio, esse simulacrum in anima præexistens, & obiectum intellectui iudicandum afferens; quod simulacrum dici consuevit species intelligibilis; ea enim est vis morbi vehementis, cum aduentitij, tum naturalis, cuiusmodi est vltima senectus, ut præexistentes omnes habitus, omniaque simulacra rerum deleat ex animo; quod fusiuse antea demonstrauimus apud Aristotelem; quibus habitibus, & simulacris aut ablati ex toto, aut semicorruptis, & obscuratis, operatio mentis propria non fit, aut non bene fit: [ipsum autem] tum intelligere, ac speculari secundum se, tum principium harum operationum, quod vocatur intellectus, ad passionem corporis in senio, morbis, & ebrietate [impassibile est;] nam sicut gubernator, & nauta si non nauiget quia nauim non habeat; si non bene nauiget quia nauem sine remone, aut male constitutam habeat; non ideo illius operatio marcescere, labefactarique dicenda est quia sit per se corruptibilis; & arguat ad nauis labefactionem labefacta-

A rinautam & gubernatorem: sic plane mentis humanæ functio propria, quæ dicitur intelligere, ac speculari; & ipsa mentis nostræ substantia de se est quid impassibile a morbis, ebrietate, ac vltimo senio; quamuis prædicta mentis operatio, violentia morbi, senij, & ebrietatis, corrupto eo simulacro interius intrarationalem animam existente, quod intellectui obiectum dignoscendum representat, marcescat in morbis ebrietate ac vltimo senio: quod de functionibus animæ vegetalis & sensualis dici non potest; nam in senio, morbis, & ebrietate illæ per se ad corporis labefactionem marcescunt, quia cum corpore participant tum illis deseruiencia instrumenta, tum ab eo inesse dependens vegetatrix, & sensualis anima; nec earum operationes marcescunt corruptis obiectorum simulacris, quæ nulla sunt vnquam in vegetantis animæ functionibus; quæque semper viuida sunt ab exteriori obiecto præsentem in sensuum functionibus, ut colligitur ex Aristotele: [Cogitare autem, & amare, aut odisse non sunt illius passionibus, sed huius habentis illud, secundum quod illud habet:] nempe si loquamur de alijs operationibus, quæ ab anima rationali proficisci dicuntur; ut sunt [Cogitare;] hoc est, memoria ruminare, amore prosequi, aut odio quidpiam; quæque ad corporis labefactionem ac dissolutionem marcescunt & desinunt esse, hæc, inquit Aristoteles, nihil nos turbant, quoniam ad hoc ut intellectus sit a corpore separabilis & incorruptibilis, sat est ut aliquam habeat operationem propriam, & ad corporis labefactionem non pati aptam, ac proinde corpori non communem; ea vero est intelligere, ac speculari; quod vtrumque munus in primo senio, licet elanguente corpore, sensibusque fatiscientibus, maxime viget ac floret; in vltima vero decrepitate, in magnis morbis, & in ebrietate impeditur, corruptis intelligibilium simulacris; at per se nihil patitur; simulacra enim necessaria sunt intellectui ad intelligendum in hoc statu, dum in corpore degit; quoniam in corpore clausus impeditur quominus vnatur cum obiectis intelligibilibus immediate; vnatur autem per eorum imagines in se susceptas. Intellectus vero separatus a corpore specularilibus sibi presentibus immediate vnatur, ac sine simulacris illa melius intelligit; species enim obiecti quid accidentarium est intellectui nostræ; ut ostendimus in opere. De intellectu agente, & alibi commodiori loco in hoc opere. Sed allatæ nuper operationes; [cogitare, amare, aut odisse,] non sunt propriæ passionibus intellectui principij, cuius nunc immortalitatem ostendimus; at sunt passionibus vel totius hominis habentis in se principium intellectuum; quatenus illud habet; nam cogitatio est operatio intellectus humani circa ea, quæ representantur per imagines in phantasia existentes, quum memoriam includat; quod Aristoteles mox aperit, vertens [Cogitare] in [meminisse;] memoria vero sit habitus phantasiæ, doctore Aristotele: vel compositi principij potius ex intellectu, & eo sensu interno, quem phantasiam dicimus; ut principium motuum infra dicturus est esse coniunctum quid ex intellectu & appetitu. Amor autem, & odium sunt affectiones, passionibusque sensitiui appetitus voluntati, quæ appetitus est rationalis, & ab intellectu sola ratione distinctus, copulati; quod late nos docuit Aristoteles ubi ratione carentia bruta scribit non amare proprie, nec odisse, licet habere videantur quid simile

simile passionibus amoris, & odij. Hæ igitur passio-
nes, quæ dicuntur [Cogitare, amare, ac odisse] non
sunt propriae affectiones rationalis principij, vt ipsa-
rum corruptibilitas, & a corpore inseparabilitas, ani-
mæ rationalis corruptibilitatem, & inseparabilitatem
arguere valeat; sed sunt passiones totius hominis cor-
poris habentis in se principium intellectuum, quate-
nus illud principium in se habet: [Quare & hoc]
toto composito corrupto per mortem hominis, prin-
cipium intellectuum, animaue rationalis per se re-
manens extra corpus, [neque meminit] cogitando,
[neque amat,] oderitue; [non enim illius] principij
rationalis [erant] affectiones & passiones propriae;
[sed communis] compositi ex corpore & anima ra-
tionali constituti; [quod quidem destructum est]
per mortem; & eo corrupto, non amplius eius affe-
ctiones, operationesue fieri possunt. [Intellectus au-
tem fortassis diuinus quid, & impassibile est.] nem-
pe rationalis anima fortassis est quid toto composito
hominenobilius, seu diuinus; & absolute quid im-
passibile, vt nuper dicta est esse ipsius operatio propria.
Comparans nunc Aristoteles intellectum cum toto
homine, vel etiam cum aggregato ex intellectu &
phantasia, scitissime dicit intellectum esse fortasse di-
uinus quid; at absolute esse impassibile; quia vt erat
manifestum, hominem esse passibilem, atque morta-
lem; ita non satis constabat, neque hoc loco disqui-
rendum erat, vtrum dignius esset compositum, an
forma; nam vtrunque rationes occurrunt; composi-
tum enim vt totum, diuinus est quid sua parte; quum
pars includat imperfectionem; & Aristoteli totum
coincidat cum perfectio: compositum etiam vt finis
gratia cuius forma est, diuinus est, quia finis habet
rationem optimi. Ex aduerso compositum quatenus
materiam in se habet, quæ radix est omnis imperfe-
ctionis, formam agnoscit se nobiliorem, quæ actus est
materiam non habens in se: compositum item vt per
se mobile, quum motus sit factus imperfectus, cedit
nobilitate formæ, quæ per se est immobilis. Nisi po-
tius dicendum sit particulam, quæ vertitur [for-
tassis,] hic apud Aristotelem non significare dubita-
tionem vllam, sed aut nullius vsus gratia poni ad or-
natum sermonis, vt alibi, dum ait Aristoteles de cali-
ditate loquens, & [Hanc igitur forsitan impossibile
est separabilem esse;] quum pro certo habeat, & se-
pissime dicat Aristoteles Qualitates, & passiones
non esse separabiles: aut etiam hic significare idem
quod [æqualiter,] seu [æque,] licet enim frequentius
ponatur pro [fortasse,] tamen non raro ponitur pro
[æqualiter,] & [æque,] & [iuste,] & [recte,] & [pari-
ter,] quam particulam Aristoteles non solum in re
dubia, sed etiam in certa addere consuevit, vt in loco
citato, & alibi dicens, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο τι πρὸς τὴν ἀλήθειαν
ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν: quod enim vulgata versio habet,
Poetica enim forte non humilis, sed orationi non ac-
commodata est, Maioragius vertit, nam poetica locu-
tio non humilis quidem est, sed tamen soluta orationi
non conuenit: & sane quomodo dubitare possit Ari-
stoteles an poetica locutio sit humilis, quum ipse po-
etice dicat Poesim esse rem quamdam diuinam? [In-
tellectus autem] inquit, [recte diuinus quid:] sane
toto homine composito ex anima & corpore, totum
aggregato ex intellectu & phantasia solus intellectus
est quid diuinus; quia quum Aristoteli diuinum esse
significet semper esse, ac æternum esse; intellectus,

qui æternus est non solum in specie, sed etiam in in-
diuiduo, diuinus quid est homine, atque aggregato
principio cogitatio ex intellectu & phantasia; quod
æternum est solum in specie, non item in indiuiduo:
& certe Magister hic intellectum eadem ratione diui-
norem homine dicit, quæ pridem alibi decreuerat
caelum esse corpus diuinus corporibus elementarijs;
quum hæc nostratia solam obtineant æternitatem spe-
ciei, cælestia vero etiam habeant æternitatem indiui-
dualem. [Et impassibile.] Porro intellectus est im-
passibilis absolute, quia nec in ortu patitur a genera-
te traductus de non esse ad esse, vt anima sensitua;
quum sit ingenuus, & antiquissimus, Aristoteli nec
in vita hominis patitur suas functiones exercens, licet
ab intelligibili quid simile passioni sustineat: nec
in ebrietate, senio, ac morbis patitur, dum corpus, in
quo inest, labefactatur; vt nuper vidimus apud Ari-
stotelem. [Quod igitur non sit possibile moueri ani-
mam,] potissimum rationalem, [manifestum est ex
his;] quibus Aristoteles ipse / nuper ostendit, ac ex
rei natura demonstrauit eam non moueri, nec motu
locali physico, qui solis conuenit corporibus; nec mo-
tu alterationis; atque adeo nec motu augmenti, aut
decrementi; quos absque motu locali, & alteratione
non fieri, docuerat alibi Magister: nec motu gene-
rationis, aut corruptionis; vt nouissime de intellectu
comprobauit. Quin & ex his, quæ nouissime con-
stituit Aristoteles, asserens intellectum esse quid ho-
mine diuinus & impassibile, manifestum est ani-
mam rationalem non posse absolute moueri; siquidem
motus est passio mobilis, vt late nos docuit Aristote-
les. [Si autem penitus non mouetur,] hoc est nullo gene-
re motus, vt ante demonstratum est, anima rationalis;
quæ nec alterari, nec loco moueri, nec augeri, nec minui,
nec nasci, nec interire ostensa est, sed esse æterna, &
impassibilis; [manifestum] est [quod neque a seipsa,]
quare non bene Platonici rationalem animam defini-
bant esse numerum seipsum mouentem. Ex traditis
plures nobis emergunt immortalitatis rationes ad au-
res Aristotelis; Quarum prima ita contexenda vide-
tur, Omne impassibile est ingenitum, & incorruptibi-
le: sed anima rationalis, quæ dicitur intellectus, Ari-
stoteli ad differentiam animæ sensitricis, est quid im-
passibile: igitur anima rationalis Aristoteli est inge-
nerabilis, & incorruptibilis. Maior liquido constat
ex Aristotele statuentem quod sit, a generante pati; &
quod corrumpitur, a corrumpente pati, atque mutari.

*Intelligere, ac speculari per se esse impassibile, arguereque
animi perennitatem. Cap. LXXVI.*

Sed alia ratio immortalitatis colligitur ex eo, quod
inexplicato contextu decreuit Aristoteles functio-
nem animæ rationalis, quam dicit intelligere ac spe-
culari, per se esse quid impassibile; at marcescere in
ebrietate morbis & senio per accidens, nimirum corru-
pto simulacro representante menti obiectum intelli-
gibile; ratio vero sic efformatur, Operatio per se impas-
sibilis, & solum per accidens corruptibilis, prodire
non potest a substantia corruptibili: Sed intelligere
ac speculari est munus animæ rationalis Aristoteli, &
quid per se impassibile, quod marcescit solum alio
quodam interius corrupto, quod est simulacrum in-
tellectui representans obiectum: igitur anima ratio-
nalis non potest esse substantia corruptibilis. Maior
exto

ex eo constat, quia quum nihil agat ultra suas vires producendo quid seipso præstantius; operatio per se incorruptibilis, & per se immarcescibilis non potest effici ab agente per se passibili; ac per se corruptibilis; cuiusmodi foret anima rationalis, si corruptibilis esset; quia in substantijs nihil est per accidens corruptibile, ut ostendit Aristoteles; secus est de accidentibus, quorum esse est inesse in alio; seu esse alterius, ac per aliud: quum corruptio sit mutatio de esse ad non esse; & sola substantia sit ens per se. Minor quoad eam partem, quæ ita dicitur intelligere, ac speculari esse munus animæ rationalis; patebit fuisse posterius apud Aristotelem; quoad aliam partem, quæ decernit intelligere, ac speculari esse munus de se impassibile, quod marcescit solum alio quodam interius corrupto, punitum per accidens ad simulacri speciei que intelligibilis abolitionem; patet ex habita nuper theoria, quæ breuiter hic repetenda est, & illustranda in proposito: Quum enim paullo antea probasset Aristoteles intellectum, ut non nascitur, sic neque corrumpi, quia in senio, morbis, & ebrietate non labefactatur; videns posse quempiam suspicari mentem ad corporis interitum in hominis morte corrumpi, quoniam ad corporis magnam labefactionem in morbis magnis plerisque; in ultimo senio & in ebrietate functiones intellectus marcescunt; ut in primo, & secundo senio sensuum operationes; & vegetales omnes fatiscunt; proinde ut hanc theoriā de animæ rationalis immortalitate ab hoc scrupulo liberaret, etiam huic dubitationi satisfacit egregie Magister ita philosophatus, Omnes operationes quas habet homo ab anima rationali, duum sunt generum; aliæ quidem sunt communes passionibus totius compositi, quatenus in se habet intellectum; ut sunt cogitare, amare, aut odire; aliæ vero sunt propriæ intellectus, ut sunt intelligere simplicia, & speculari complexa; si quidem agamus de proprijs operationibus intellectus, inquit Aristoteles, [Ipsam intelligere, & ipsam speculari marcescit] in phrenitide, temulentia, & ultima senectute, non quidem per se; nec quia rationalis animæ substantia labefactata sit tendens ad interitum; sed [alio quodam interius corrupto,] nimirum violentia morbi, & ultimo decrepitate, delecto ex anima omni simulacro intelligibile quoduis obiectum intellectui representante; eodemque vi ebrietatis obscurato & perturbato; sine quo intellectus in corpore clausus nihil potest intelligere; quum eo mediante mens coniungatur in nobis cum obiecto intelligibili: Quæ ratio sensibus aptari non potest, quibus in ultimo senio, in morbis, & in ebrietate non desunt imagines vniuersæ sensibilibus ab obiectis presentibus, organo impactæ. [Ipsam autem] tum principium intellectuum; tum maxime intelligere, & ipsam speculari, quatenus ab anima provenit, & quoad sui attributa essentialia, & per se [impassibile est] in morbis, & ultimo senio; quare corrupto corpore speculari & intelligit mens obiecta, quibus immediate tunc potest copulari, non amplius indiga simulacrorum, per quæ rebus dignoscendis vniatur in simplici cognitione: Quod autem operatio non fiat, quia desit aliquod ex necessario requisitis, licet accidentate, id non arguit imbecillitatem agentis: an ne iuuenis in obscuro clausus quia videre non potest, ideo infirmam habebit potestatem videndi? an ne semen viri prolifici non reperiens in utero sterili ancule matris

riam, in quam agat, dicendum erit infecundum & imbecille? nihil minus: ita plane intellectus humanus in morbis, ebrietate, ac ultimo senio delentibus ex animo cuncta simulacra menti representare nata res intelligibiles, nihil ipse passus, sed viuendus & vigens, nihil tamen potest intelligere ac speculari; quia in corpore degens intelligit ac speculatur ea solum, quæ sibi representantur ab imaginibus in se susceptis; quarum non indiget ad res intelligendas ipsemet a corpore separatus. Sin autem sermo sit de ipso [cogitare, & amare, aut odire;] concedimus has operationes in senio, morbis, & ebrietate per se labefactari; sed inquit Aristoteles eas labefactari, seu marcescere, non quatenus a mente prodeunt, quæ nihil patitur; sed solum quatenus proficiuntur a phantasia, & ab appetitu sensitivo, utentibus operæ corporalis instrumenti, & in huiusmodi functione intellectui cooperantibus; nam hæc sunt operationes non solum intellectus, sed communis, nimirum coniunctæ ex intellectu & anima sensitivæ; cuiusmodi coniunctum Aristoteles infra docturus esse principium; motus localis productum in animalibus; nimirum quum ex Aristotele principium operationis vitæ aliud sit quod agit, & ad quod dicitur; aliud quo; & hoc duplex; nam alterum est primum, alterum instrumentale; ipsius cogitare, amare, ac odire principium adæquatum, quod cogitat amat & odit, non est anima, neque corpus, sed homo ex anima & corpore constitutus; ut paullo prius nos docuit Aristoteles; principium quo secundario, est organum corporeum animæ operanti deferuens eodem Aristotele doctore; sed principium quo primo, cuius solius conditionem separabilitatis, aut inseparabilitatis arguere possunt Aristoteli functiones ab eo prodeuntes, est ipsamet anima; non quidem sola rationalis, nec sola sensuæ, sed communis ex his duabus in homine constituta; [Quare,] inquit Aristoteles, [et hoc corrupto] communi principio ex anima rationali & sensitivæ vigente constituto; [neque meminit] cogitando, [neque amat] anima rationalis sola, quæ viuida semper permanet impassibilis; [non enim illius] intellectus scilicet, [erant] operationes propriæ cogitare, seu meminisse, amare, aut odire; [sed communis] principij ex intellectu & sensitivæ anima constituti; [quod quid destructum est;] nimirum & in morte hominis, quia omnino vegetalis, & sensuæ anima, quæ sine vegetali consistere non potest, abolitur; & in morbis maximis, ac in senectute ad corporis labefactionem enervatur adeo & languet substantia sensuæ animæ, ut inepta reddatur ad cooperandum intellectui in promouendis passionibus cognitionis, amoris, & odij; unde licet non sit destructa penitus anima sensitivæ, ea tamen amplius operari non valens cum intellectu, dicitur esse destructum commune principium operarium, quo primo poterat homo cogitare, amare, & odire; destructa enim est vere facultas illa operationum earum procreatrix, ad vnius partis labefactionem, altera illæsa; quod statim ait Aristoteles, [Intellectus autem iuste, recteque, seu æqualiter, pariterque diuinius quid, & impassibile est;] quod enim græce scribit Aristoteles, & vulgata lectio vertit, fortassis; nos potius verimus, recte, seu iuste, seu pariter, æqualiterque, ob rationes, ante allatas, quæ non sunt hic repetendæ. Speculari ergo, & intelligere apud Aristotelem est quid per se impassibile; quum ut cogitare, amare, ac odire quid

quid per se corruptibile proueniens a principio corruptibili.

Anima rationalis habet aliquas operationes proprias; ideoque est immortalis. Cap. LXXVII.

Ceterum ex eodem contextu desumitur alia ratio immortalitatis, quæ facilis est deductu; nam Omnis anima, cuius est aliqua operatio propria, non communis eius, quod in nobis est corruptibile, potest esse sine corpore, ac vere dicenda est immortalis: sed anima rationalis habet aliquas operationes sibi proprias, non communes eius, quod in nobis est corruptibile: igitur Anima rationalis potest esse sine corpore, ac vere dicenda est immortalis. Maior clarissima est ex decretis ab Aristotele dudum asserente, [si igitur est aliqua animæ operatio, aut passionum propria, continget utique ipsam separari:] quæ propositio passim conceditur etiam ab Alexandreis, quamuis perniciosissimis immortalitatis hostibus. Minor euidenter habetur in explicato contextu, ubi Magister expressis verbis animæ nostræ tribuit duo functionum genera; quorum vnum duas ait habere species, Intelligere, & speculari; quæ sunt apprehendere simplicia, & meditari complexa; alterius tres, vel quatuor species adducit, quas appellat, Cogitare, meminisse, amare, odisse; inter quæ functionum genera hoc ponit Aristoteles ipse discrimen, quod Cogitare, amare, odisse, ac meminisse non sunt passionibus solius intellectus, quem dixerat esse impassibilem; sed hominis totius habentis in se intellectum ut sui formam, & principium primum, talium functionum, ijs consentiens, quæ paullo antea constituerat, [melius esse non dicere animam misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem animam:] vel etiam aggregati ex anima rationali, & sensitrice, quod commune principium est corruptibile ad interitum solius animæ sensitivæ: Intelligere, autem, & speculari sunt passionibus solius intellectus, ac animæ rationalis, non autem communes animæ sensitivæ vilo pacto; quod infra latius explicabit idem Aristoteles oportuniori loco.

Anima esse immortalis ostenditur eo quod in ultimo sensu, & morbis magnis, adeoque in morte hominis destruitur commune habens in se principium impassibile, cuius communis passionibus sunt cogitare, amare, odisse, ac meminisse. Cap. LXXVIII.

Quin & alia ex eodem loco desumitur immortalitatis ratio, ita contextenda hypothetica, Si corrupto communi, non amplius meminit, neque amat, neque cogitat, neque oderit anima rationalis, cuius proprium est intelligere ac speculari; quia cogitare, meminisse, amare, ac odisse non sunt illius principij intellectui propriæ passionibus, sed communis aggregati, vel ex anima & corpore, vel etiam ex intellectu & phantasia, quod quidem in morte destructum est: ergo rationalis anima remanet post hominis interitum incorruptibilis: sed reuera corrupto communi aggregato ex anima & corpore, quod homo dicitur; vel ex intellectu & phantasia, seu anima sensitiva, quod appellatur cogitativum, memorativum, amatorium, osoriumque principium, non amplius meminit, neque cogitat, neque amat, neque oderit anima rationalis, cuius proprium est intelligere ac speculari, quia cogitare, me-

minisse, amare, ac odisse non sunt illius principij intellectui propriæ passionibus, sed huius communis habentis illud principium intellectum, secundum quod illud habet, quod commune aggregatum vel ex anima & corpore homo nuncupatur, vel ex intellectu & phantasia, seu anima sensitiva, quod cogitativum appellatur, memorativumque, amatorium, & osorium in hominis interitu destructum est: igitur anima rationalis Aristotele doctore remanet post hominis interitum incorruptibilis. Consequentia facilis est deductu, quia si rationalis anima in hominis obitu interiret, Aristoteles dixisset, hominem iam defuncto rationalem animam non cogitare, nec amare, nec meminisse, nec odisse, quia ipsa corrupta est, nec amplius inter entia connumeratur; non entis enim nullæ sunt passionibus, nullæque prorsus operationes; non autem dixisset, corrupto homine rationalem animam neque meminisse, neque amare; quia tales operationes non erant passionibus illius in homine viuentis, sed communis aggregati, quod quidem destructum est: ut unicuique compertissimum est. Assumptum adeo patet ex Aristotelis verbis in contextu, & ex superiori theoria, ut nullus iam remaneat amplius vel aduersarijs dubitandi locus.

Intellectus Aristoteli dicitur esse quid homine diuinius; quapropter eidem est immortalis. Cap. LXXIX.

Perclaram sane aliam immortalitatis rationem suggerit nobis Aristoteles in eodem contextu, dum inquit, [Intellectus autem fortassis diuinius quid, & impassibile est:] Quæ sic efformatur, Omnis anima diuiniore homine perpetua est, & immortalis: sed intellectus humanus, cuius operatio est intelligere ac speculari, est anima diuiniore homine: igitur intellectus humanus, atque adeo rationalis anima in Peripato perpetua est, & immortalis: Maior ex eo constat, quoniam Aristoteli diuinum esse est esse semper, atque perpetuum; quum igitur homo sit æternus in specie, non autem in indiuiduo; proinde quod homine diuinius, ac æternius est, ut ita loquar, id Aristoteli debet habere non solum æternitatem speciei, sed etiam indiuidui; quo nomine Magister celestia corpora colligit esse diuiniore nostratibus, quæ solum in specie sunt æterna, non item in indiuiduo; quum celestia sint & in specie pariter, & in indiuiduo perpetua & æterna. Minor apertissime constat ex allatis verbis contextus. Nec vim huius argumenti possunt eludere Alexandrei confugientes ad particulam [fortassis,] qua dicunt Aristotelem hic dubitative loqui; quum supra late nos demonstrauerimus notam, quam vulgatus codex vertit [fortassis,] rem dubiam non indicare, sed certam, & vertendam esse in verbum, pariter, seu recte, seu iuste, seu æque, consultis græcæ linguæ peritissimis.

Immortalis est in Peripato anima rationalis, quæ Aristoteli est penitus immobilis. Cap. LXXX.

Ceterum ex eodem textu illustrissimam aliam immortalitatis rationem nobis colligendam proponit Aristoteles his verbis, [Quod igitur non sit possibile moueri animam, manifestum ex his; si autem penitus non mouetur, manifestum quod neque a seipsa.] Hæc protulit Aristoteles aduersum veteres, qui animam

animam motu definiebant, & speciatim contra Platonem, qui animam esse numerum seipsum mouentem constituebat. Sane manifestum est ex his, quæ paulo ante determinauit Aristoteles ostendens animam non moueri motu locali, nec alterationis, nec motu generationis, nec etiam corruptionis; & consequenter nec augmenti, nec decrementi; qui sine motu locali, alterationis, generationis, & corruptionis eius, quod augetur, & diminuitur, non efficitur, Aristoteli: animam vero scribit penitus non moueri; quod quidem bifariam intelligi potest, primum quidem ut verbum [penitus] excludat omnem modum motus, quæ ratione dudum ab eodem Aristotele Primus Motor dictus est penitus immobilis eo quod neque per se, neque per accidens moueri posset; quod recipi non debet, quoniam Aristoteles non vno in loco docet animam esse in loco per accidens, & moueri loco per accidens: Deinde vero ut nota [penitus] excludat omnem speciem motus, adeo ut penitus immobilis anima sit, quia nullo motu proprie moueatur; & quum species motus absolute sint numero sex, ut sæpe nos monuit Aristoteles enumerans lationem, augmentum, decrementum, alterationem, generationem, & corruptionem; plane si penitus non mouetur anima, hæc necessario esse debet ingenerabilis, & incorruptibilis. Vnde sic ratio necitur immortalitatis euidentissima, Omnis forma generabilis, & corruptibilis, omnisque anima ortui & interitui obnoxia est mobilis & per se mobilis; sed anima rationalis est immobilis, & per se penitus immobilis: igitur anima rationalis est ingenerabilis & incorruptibilis, seu ortui & interitui non obnoxia. Maior est Aristotelis non semel collocantis generationem & corruptionem inter species motus, & motus proprie dicti: nec non admonentis nihil esse generabile, aut ingenerabile per accidens; nihil esse pariter corruptibile, aut incorruptibile per accidens, sed hæc esse attributa essentialia; & per se conuenire ijs, quibus insunt. Minor est clara in textu ab Aristotele proposita, dum ait manifestum esse ex his, quæ nuper demonstrauerat, fieri non posse ut anima moueatur, & eam non moueri penitus, hoc est nulla specie motus, atque adeo nec motu generationis, aut corruptionis.

Propositis rationibus solutio data ab Alexandreis, & Zimara, quod hic non fuerit locus oportunus agendi de rationalis anima immortalitate, conuelliuntur.
Cap. LXXXI.

AT huius nouissimæ non solum, sed omnium rationum immortalitatis, quæcunque nobis ex his textibus depromptæ fuerunt, robur, ac necessitatem eludere se censet cum Alexandreis Zimara Theophilus constituens hunc non esse locum destinatum animæ immortalitati; quæ in tertio de anima, & in Prima Philosophia tractari debet: quare nos hinc ex importuno loco non validas ad animæ rationalis incorruptibilitatem educere; sic argumentorum vim subterfugere conatur Alexander, ut monet Philoponus; cuius fugam etiam hic tetigisse videtur Themistius, eam sibi diruendam proponens infra commodiori loco. Verum enimvero nos hic ex professo De Immortalitate animæ in Peripato tractantes ad mentem Aristotelis Magisteri sententiam vndecumque haurire debemus, siue hoc in loco, siue alibi eam expresserit.

A Hic, certe peragit de animæ rationalis immortalitate, dum ex rei natura probat intellectum non nasci, & esse incorruptibilem eo quia in senio non patitur, & destructo composito non amet, neque meminerit; sed sit quid diuinius, & impassibilis; & penitus non moueatur anima: In tertio De Anima, & in Prima Philosophia De Animæ immortalitate pariter agit Aristoteles; vnde nos propositi quoque desumemus argumenta, quæ contexamus suo loco. Sed nunc asserimus hunc a nobis explicatum esse locum oportunissimum, in quo dedita opera tractat Aristoteles de intellectu humani æternitate: Si enim de hoc argumento tractare debet cum in Prima Philosophia, ubi ex professo considerantur formæ separatæ omnes, inter quas locandus est intellectus humanus, si est immortalis: tum in tertio de anima, ubi consulto agitur de modo, quo fiat ipsum intelligere; quæ functio si propria sit animæ, nec villo modo ministerio corporis indigeat, necessario arguit animam esse a corpore separabilem: Certe hoc in loco Aristoteles agens ex instituto contra Veteres definientes animam motu, & esse per se mobilem, a seipsa mobilem; quum ostendisse se mox profiteatur, animam per se non moueri penitus villo motu, posteaquam demonstrauit eam non moueri per se motu locali, nec motu alterationis; & consequenter nec motu augmenti, nec motu decrementi; necessarium erat ut demonstraret ipsam non moueri motu generationis, neque corruptionis; alioquin colligere non potuisset animam non moueri penitus, & proinde non moueri a seipsa: quum generatio, & corruptio sint species motus Aristotelis obseruatione congenæ lationi, alterationi, augmento, & decremento. Id autem quod non moueatur motu generationis, & corruptionis, probare non poterat Aristoteles de anima vegetali, & sensitrice; quas a generante produci manifestum esse cognouerat, & alibi probauerat; adeoque per se moueri; siquidem eo doctore omnium generabile, & corruptibile; tum ingenerabile, & incorruptibile, est per se tale, nihil est tale per accidens: Reliquum, ac necessarium erat ut de anima intellectrice demonstraret quod non nasceretur, neque corrumperetur; quod sibi satis erat ad euertendam veterum opinionem, qui statuebant animam, & speciatim humanam, rationalemque, quam a sensitrice non distinguebant, & de qua solum agebant, motu definiri, & essentialiter per se moueri: si enim humanus intellectus id habet commune cum vegetali, & sensuali anima, ut per se non moueatur motu locali, nec alterationis, nec augmenti, nec decrementi; & insuper id proprium, ut non moueatur per se motu generationis, neque corruptionis; iam absolute anima non est definienda natura per se mobilis; quum animarum aliqua, hoc est præstantissima, sit penitus immobilis. Immo vero nisi hoc de humano intellectu probauisset Aristoteles hoc in loco dedita opera, quod careret ortu & interitu; iam non euertisset Antiquorum opinionem, quod anima per se moueatur; quam euertere nunc intendit; ac euertisse se contestatur; nam omnis anima, quæ ortui & interitui obnoxia est, per se mobilis est; quum generatio, & corruptio sint veri, physicique motus Aristoteli: & generabile omne sit per se generabile, omneque corruptibile sit per se corruptibile; nihilque sit generabile, aut corruptibile per accidens, eodem autore. Ita ergo hic erat locus non importunus; in quo Aristoteles ageret

ageret de immortalitate, ac ingenerabilitate rationalis animæ, non minus quam tertius de anima, & Prima Philosophia. Certèque mirum sit, viros egregios, ut sua placita tueantur, ad id deuenire, ut Aristotelem, qui maxime laudatur & suspicitur ab omnibus propter ordinem ac methodum, quibus res a se tractatas mirifice disposuit, constituent inordinatum, & sine methodo tractantem res in loco non congruo, sed importuno; & Deus bone, quas res? non quidem futilis, at maximi momenti, animæ scilicet immortalitatem: absit nos vnquam tale quid suspicari, ne dum imaginari, accessari de Aristotele: Sed ratio nuper nobis ostendit hunc locum esse oportunissimum, in quo de animæ immortalitate tractare debuit Aristoteles ex instituto. Nec Themistius Alexandreis hic vlla ex parte ad stipulatur, qui dubitationes Alexandri, & aliorum textuum vim subterfugientis affert alibi diluendas, non autem qui propositam ab Aristotele theoriam de animæ immortalitate calumniet, accusetue de propria sententiâ; ut ex eius verbis in fine capituli adscriptis vnicuique satis constare potest.

Alia eorundem argumentorum solutio ab iisdem viris allata, quod in explicatis contextibus Aristoteles agat de intellectu agente, confutatur. Cap. LXXXII.

Eisdem rationibus immortalitatem ex allato Aristotelis loco colligentibus, nuper a nobis in medium adductis Alexandri cum eo, in cuius verba iurarunt, occurrere se posse cõfidit asserentes hic Aristoteles de intellectu possibili, qui pars est animæ nostræ; non agere; sed de intellectu agente nuncupato qui Deus est, ac omnino substantia separata. Parum ab ijs discedens Theophilus Zimara inquit, [Nondum constare de agente ne, an de materiali intellectu dixerit, esse incorruptibilem; quum Aristoteles nondum hos distinxerit: Quamobrem quæcumque loca ex Aristotelis Commentarijs citantur ad probandum animam esse immortalem, antequam hos duos intellectus distinxerit, non habent vim ostendendi materiale intellectum esse incorruptibilem; quoniam de intellectuali substantia loquitur indistincte, neque constat de qua parte intellectus verba Aristotelis sint intelligenda: Quæ ratione igitur affirmet hic Philosophus materiale intellectum esse immortalem, quum nondum id ostenderit; neque locus hic sit huic demonstrationi destinatus, sed Tertius de anima, aut potius Philosophia prima? Nec mirum si Alexander dixit, Aristotelem asserere intellectum esse immortalem, quoniam fortasse de intellectu agente id interpretabatur.] Hæc ille. At vero non ea sunt hæc, quæ proposita a nobis ex Aristotele rationes immortalitatis eludant: In primis enim ad Alexandreos dicimus, Aristotelem hoc loco tractare de intellectu nostro, qui pars est, & apex animæ humanæ, quo materiale corpus actuante constituitur in esse homo; quod pluribus rationibus constat ex Aristotele; primo enim hic dicens intellectum non nasci, neque corrumpi, ut ostenderet contra veteres animam non posse moueri, de illo intellectu tractat, quem veteres intelligebant agentes de anima; sed veteres Aristotelis obseruatione agebant solum de anima humana; & de illo intellectu, quem ab anima, & a sensu distinctum non ponebant, quicumque constitunt animam moueri per se a seipsa; quorum

opinionem expendit nunc Aristoteles: igitur agit nunc Magister de intellectu, qui est pars animæ nostræ. Deinde vero tractat Aristoteles de illo intellectu, qui si corrumperetur, maxime labefacteretur in senio ad corporis eneruationem: at ad nostri corporis dissolutionem rationi consonum non est alium intellectum affici, nisi qui est pars animæ nostræ. Deinceps Aristoteles ostendit in senio intellectum non pati, quia senium non est eo quod aliquid passa sit anima; quare constat aperte Magistrum hic agere de illo intellectu, qui est propriè rationalis anima. Præterea nunc Aristoteles eum intellectum considerat, cuius operatio in morbis marcescit, & in ebrietate impeditur; at morbi, & ebrietas labefactare possunt solum operationem intellectus humani: de hoc igitur nunc peragit Aristoteles. Postea Præceptor admirandus hic agit de intellectu, cuius operatio, quæ dicitur intelligere ac speculari, marcescit: is autem solus est intellectus humanus, isque possibilis, ut ab agente nuncupato contradistinctus; nam agens intellectus in nobis, ut agens est, non intelligit, nec speculatur, sed solum facit actu intelligibilia; ut fuse nos demonstraui in opere nostro 2 De intellectu Agente. Insuper agit Aristoteles hic de illo intellectu, cuius participatione homo amat, odit, & meminit: sed intellectus possibilis, non autem agens, his operationibus opitulatur; nam agens ad solam intellectionem promouendam confert efformando species actu intelligibiles intellectui possibili intellectu intelligibile obiectum representantes; nihil autem nobis confert ad memoriam, amorem, aut odium. Vltèrius de intellectu diuino & separato non agere Magistrum hic ex eo patet, tum quod intellectus abstracti theoria est pure metaphysica, non autem huic loco congrua; tum quod non apte hic Aristoteles diceret ipsum fortassis esse quid homine diuinius ad Alexandreorum explicationem, qui particulam 2as vertunt in notam dubitationis: tum quia ex eo, quod intellectus diuinus est impassibilis, non posset Aristoteles colligere animam non moueri, ut aperte colligit in textu: tum quia cogitare, meminisse, amare, ac odire non sunt passionibus homini conuenientes ob participationem Diuini intellectus secundum quod ipsum, sed humani: tum quia speculari & intelligere Diuinæ mentis non marcescit, nec impeditur in morbis, ebrietate, ac senectute nostra: tum quia non oportuisset Aristotelem adeo diligenter & anxie demonstrare Diuinum intellectum non nasci, neque corrumpi; quum olim & primum mouens, & æalum perpetuum omnino, ac penitus æternum esse demonstrauerit. Ad Zimaræ iuniorem dicimus, aperte constare hic Aristotelem peragere de intellectu possibili, ut est ab agente contradistinctus; quum attributa proposita maxima ex parte conueniant intellectui possibili, non autem agenti formaliter, ut nuper vidimus, & ostendimus. Amplius addimus Aristotelem ideo nunc non agere de intellectu agente, sed solum de possibili; quia nondum inuenerat intellectum agentem; cuius indagini multo postea se accingit; sed hic solum possibilem Antiquis etiam notum considerare potuit. Negamus ante distinctionem horum intellectuum Aristotelem nihil de intellectu possibili determinare propriè, sed indistincte loqui de substantia intellectuali: non ne ante horum intellectuum distinctionem de intellectu, qui speculatiua potentia est, ait non esse manifestum

festum sit ne diuisibilis ad partitionē corporis, cuius-
 modi nuper ostenderat esse vegetatiuam, sensua-
 lemque animæ partem; sed solum videri esse aliud
 genus animæ; & hoc solum separari posse, sicut per-
 petuum a corruptibili? non ne de possibili eodem
 dixerat esse susceptiuum formarum? potentia hu-
 iusmodi? se habere ad intelligibilia, vt sensus ad sensi-
 bilia? habere naturam / possibilem? nihil esse actū an-
 tequam intelligat? esse locum formarum? fieri sin-
 gula? esse potentia? esse veluti tabellam, in qua ni-
 hil sit scriptum actū? non semper, intelligere? quæ
 omnia sunt attributa propria intellectus possibilis,
 non agenti communia; & ab Aristotele proposita an-
 te inuentionem intellectus agentis, nedum ante di-
 stinctionem eius a possibili, quam postea molitur.
 Præterea vero esto conueniant intellectui agenti hæ
 conditiones innascibilitatis, & incorruptibilitatis,
 quas Aristoteles nobis exposuit, ac demonstrauit in
 explicatis contextibus; quando apud eundem Ari-
 stotelem intellectus agens est pars animæ humanæ,
 solaque ratione distinctus, non item re, ab intellectu
 possibili; vt longe lateque demonstrauimus in opere
 nostro De Intellectu Agente; aperte iam constat A-
 ristotelem hic nobis demonstrasse rationalis animæ
 innascibilitatem, & incorruptibilitatem. Quod au-
 tem hic locus importunus sit, ac non destinatus huic
 demonstrationi, hoc dudum ostendimus esse falsum.
 Liqueat igitur ex declaratis contextibus Aristotelis,
 animam rationalem, quæ proprio nomine dicitur
 Intellectus; quum sit incorruptibilis, & substan-
 tia quædam existens de se, non nasci, oriente homi-
 ne; sed corpori nostro, dum gignimur, extrinsecus
 aduenire præexistentem ab æterno de sententia Ari-
 stotelis.

*Anima rationalis ostenditur esse immortalis, quia non
 educitur de potentia prima & essentiali ad actum pri-
 mum a generante, ad sensitiuam, ac vegetalem differen-
 tiam. Cap. LXXXIII.*

Ed animam rationalem, ad sensitiuæ discrimen,
 Scarere generante, a quo corpori, atque adeo mate-
 riæ subiectæ consocietur; proindeque non educi de
 potestate materiæ; sed illi extrinsecus aduenire, at-
 que adeo esse incorruptibilem, colligitur aperte ab
 Aristotele scribente in hanc sententiam, [Quocir-
 ca non recte se habet dicere sapientem, quum sapit,
 alterari; sicut nec ædificatorem, quum ædificat. In
 actum igitur ducens ex potentia existente secundum
 ipsum intelligere & sapere, non doctrinam, sed al-
 teram habere denominationem, iustum est: ex poten-
 tia autem existente addiscens, & accipiens scientiam
 ab actū existente, & docente, aut neque pati dicendum,
 sicut dictum est; aut duos esse modos alterationis; &
 eam, quæ ad priuatiuas dispositiones mutationem; &
 eam, quæ ad habitus, & naturam. Sensitiui autem
 prima quidem mutatio fit a generante; quum autem
 generatum est, habet iam sicut scientiam & ipsum sen-
 tire. Quod autem secundum actum est, similiter di-
 citur atque speculari. Differt autem, quia huiusmo-
 di actiua operationis extra sunt, visibile, & audi-
 bile: similiter autem & reliqua sensibilia.] Quæ
 prius diligenter explicanda sunt, quam ex ijs demon-

stratio immortalitatis eruatur. Porro quum ex po-
 testate ad actum quippiam non nisi per motum pro-
 moueatur; quippe motus est actus, quo mobile duci-
 tur a mouente de potentia ad actum: ad exactam
 propositarum reductionum de potentia prima ad
 habitum, & de habitu seu de potentia secunda ad actum
 secundum, notitia in his duobus contextibus adductis
 docet Aristoteles quo motu vtrique reductio fiat in
 scientia, seu in anima intellectiua; & in sensu, seu in
 anima sensitiua; & sane in priori textu tractat de scien-
 tia, in posteriori de sensu. Quod attinet ad priorem
 contextum, is diuiditur in partes duas; in quarum
 prima ostendit Magister, quomodo sapiens de actū
 primo ad secundum prouehatur, triplici theorema-
 te: primum est, [Quocirca non recte se habet dice-
 re sapientem, quum sapit, alterari;] Neque vero de-
 ducitur hoc placitum ex proxime traditis in supero
 textu; quod multis placet respicientibus particulam
 [Quocirca;] nam ibi Magister non absolute negaue-
 rat habentem scientiam, dum sit actū specularis, al-
 terari; sed cum dixerat vel non alterari, vel alio ge-
 nere alterationis moueri; ex hoc autem colligi non
 potest sapientem, quum sapit, non absolute alterari.
 Nos autem verbum, quocirca, non superiora, sed re-
 spicere putamus inferiora, nempe secundum theore-
 ma, quod in huius probationem asseretur; vt reuera,
 quod confuse ac indeterminate sanxerat in fine supe-
 ri contextus, nunc Aristoteles absolute proferat, ne-
 gans motum, quo sapiens de potentia secunda prone-
 hitur ad actum secundum, esse alterationem: [Non
 bene se habet dicere sapientem,] qui habet habitum
 scientiæ sapientiæque, [quum sapit;] non, vt quibus-
 dam placuit, quum habet sapientiam; quia nugatio
 esset; neque quum exercet operationem sapientiæ, vt
 omnes fere dicunt; nam sapiens, dum contemplatur,
 maxime alteratur, quomodocumque id accidat: vnde
 contemplatiui maxime tabescunt corpore, valetudi-
 nariamque vitam ex diuturna contemplatione con-
 trahunt, anima rationali totas omnesque suas vires
 circa obiectum intelligibile occupante; & alias anime
 partes inferiores, corpusque subditum suis adiuuen-
 tis priuante; sed quum sapit, significat quum incipit
 sapiens operari, ac de otio ad negotium moueri, &
 omnino quum de actū primo sapientiæ ad secundum
 traducitur; hanc mutationem Aristoteles absolute
 negat esse alterationem, Quod placitum probat se-
 cundo theoremate dicens, [sicut nec ædificatorem,
 quum ædificat:] Aedificator est habens in animo ha-
 bitum artis ædificandi, & est in potentia ad ædifi-
 candum: hic quum de tali potentia exit, ac ducitur in
 actum secundum, & incipit operari, non alteratur: nō
 enim [quum ædificat] significat puram actionem ædifi-
 candi, sed terminum motus quo ædificator de habitu
 ad actum descendit; alioquin ædificans non solum in
 suo munere obeundo mouetur secundum locum; sed
 etiam alteratur sudans, & refrigeratur a lapidibus,
 quos tangit. Dubitant hic Aristotelem non recte
 ratiocinari ab ædificatore ad sapientem; quia ædifi-
 cator ædificando agit, ac proinde non alteratur; quum
 alterari sit pati; sed sapiens intelligendo patitur: qua-
 re alteratur quoquo pacto. Dicimus Aristotelem
 nō comparare sapientem cum ædificante in actū ope-
 randi, vt supponit obiectio; sed in eo, quod vterque
 mouetur de actū primo ad secundum, & de otio ad
 nego-

negotium; quo motu similiter vterque patitur, neuter agit. Recte igitur Aristoteles ex eo, quod ædificatur, dum de otio ad negotium perducitur, non alteratur; probat sapientem, dum similiter de actu primo, ad secundum promouetur, non alterari: quæ ratio est tum à simili, vt patet, tum etiam a maiori; quia sapiens quum ad contemplandum non vtatur organo corporeo, quo ad ædificandum vtitur ædificator, minus videtur alterabilis esse, quam ædificator; quandoquidem alteratio est mutatio corporea; est enim motus ^{43. Phys.} ^{6. 6.} ^{1. cal.} ^{2. 5.} ^{6. Phys.} ^{2. 5.} ^{8. 9.} ^{1. de gē.} ^{1. 55.} Physicus; mutari autem physice non potest nisi res corporea. Sed motum, quo ædificator de otio ad negotium traducitur, non esse alterationem, gratis assumit Aristoteles, tamquam notum ex alibi traditis, vbi definitur finis mouere causam effectricem de otio ad negotium, eamque impellere ad agendum motu metaphorico: Si enim agens omne impellitur de actu primo ad operandum non nisi a fine; sique finis mouet non nisi metaphorice; dubio procul ædificator de otio ad negotium ædificandi traducitur motu metaphorico, non autem physico; quum igitur alteratio sit motus physicus, non metaphoricus: iam satis constare potest ædificatorem, quum de otio transit ad ædificandum, non alterari. Tertium theorema innuit qui sit iste motus, & quo nomine donari non debeat, his notis. [In actum igitur ducens ex potentia existente secundum ipsum intelligere & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est:] nempe liquet ex traditis, rationi consonum esse, motum, quo sapiens ac sciens ex potentia secunda, seu ex habitu ducitur ad actum secundum intelligendi, non debere dici doctrinam; quæ reuera est motus, & alteratio realis & naturalis; homo enim vt naturaliter scire desiderat, ita physice capax est disciplinæ, reipsaque docilis; alteratio inquam saltem perfectiua est ipsa doctrina: sed qui sapiens de otio ad negotium traducitur, is vere nullam realem ab alio qualitatem acquirit, secundum quam alterari posse dicatur; at ista eius morio de actu primo ad secundum alio nomine debet appellari, quam doctrina; quod quidem nomen adusque tempora nostra quum impositum non sit; eam dicemus esse impulsu, & motum metaphoricum. In secunda vero parte contextus Aristoteles explicat naturam alterius motus, quem doctrinam, seu disciplinam dicimus, quo homo de potentia primæ consimili ex ignorantia mouetur ad habitum scientiæ comparandum; quam theoriam absoluit triplici theoremate subordinato; quorum primum est, [Ex potentia autem existente addiscens, & accipiens scientiam ab actu existente & docente, aut neque pati dicendum, sicut dictum est:] nimirum motus, quo quis traducitur de potentia primæ consimili ad actum primo consimilem, qui Aristoteli est habitus scientiæ, & vere appellatur addiscere, seu doceri; & est acquisitio scientiæ; quæ est qualitas realis; ad differentiam alterius motus de potentia secunda ad actum secundum: ad cuius etiam discrimen fit ab actu existente, & docente: Consulto duorum meminit Aristoteles, quia potest homo bifariam ex ignorantia traduci ad habitum scientiæ; vnus modus est a rerum consideratione, alter a doctore; priori modo fit sciens ab actu existente; quia quum scientia nihil aliud sit, quam rerum essentia per imagines impressa menti; quæ sciens dicitur & esse

facta res, quas nouit, earum susceptis imaginibus; in mente nostra rerum intelligibilium essentia sunt potentia, quæ in rebus ipsis actu sunt: Quare his Aristoteles respexit disciplinam, quæ fit per inuentionem: Posteriori modo fit sciens ab homine docente: hic inquam motus, quo traducitur homo de ignorantia ad scientiam, siue per inuentionem, siue a doctore, aut neque dicendus est passio; vt dictum est etiam de motu, quo prouehitur sciens de otio ad negotium; nam reuera pati vulgo dicitur, quod aliquod detrimentum acquirit, & qualitatem noxiam: non enim Luna pati dicitur, dum a Sole illuminatur, quia lumen est qualitas eam perficiens; sed dum ab umbra terræ eclipsatur: Quare per doctrinam licet homo realem qualitatem acquirit, quia tamen inde nihil damni haurit, sed absolute perficitur; ideo discens proprie non patitur. Secundo theoremate limitat hanc determinationem inquit Aristoteles, [aut duos esse modos alterationis:] nempe vel ex rei natura dicendum est, passionem & alterationem esse duum generum, vt homo transiens de actu primo ad secundum nulla penitus alteratione moueatur; quando nullam in se nouam & realem qualitatem acquirit: transiens vero de potentia simili primæ ad habitum similem actu primo moueatur alteratione, quæ minus proprie passio nuncupatur: Quos duos modos alterationis tertio theoremate Aristoteles explicat inquit, [Et eam, quæ ad priuatiuas dispositiones, mutationem; & eam, quæ ad habitus, & naturam:] scilicet vno modo, ac propriissime alteratio, & passio dicitur ea mutatio, quæ est ad dispositiones, seu qualitates priuatiuas; quæ nempe possunt esse priuationes aliarum qualitatum, quibus opponuntur; quæque præsentibus priuant subiectum, cui adueniunt, aliqua pristina qualitate positiua: sic dediscere est alterari, quia est mutatio ad ignorantiam, quæ priuat animum scientia pristina, quæ in eo est qualitas positiua; sic etiam refrigerari est alterari, quia est motus ad frigiditatem, quæ est qualitas positiua simpliciter; licet ad calorem comparata se habeat vt eius priuatio: Aristoteli; sed huiusmodi mutatio locum habet in eo, qui addiscens accipit habitum scientiæ; is enim mutatur de ignorantia ad scientiam; scientia vero non est priuatio ignorantie, vt habitus positiui; siquidem ignorantia nihil habens positiui, mera priuatio est, & absolute priuatio; cuius nulla potest esse priuatio; secus enim priuationis esset priuatio; quod fieri nequit, nisi progressum demus in priuationibus infinitis subordinatis; quod est absurdum: Quare qui ex ignorantia traducitur ad scientiam, is non alteratur ea proprie dicta alteratione, quæ vulgo Pati nuncupatur; Nec officit, eum, qui de ignorantia praua deducitur ad scientiam, alterari, eo quod error ille sit habitus positiuus; quoniam in erronea opinione duo spectamus, cognitionem scilicet, ac falsitatem; cognitio non aboletur ademptione scientiæ, sed manet cum adepta scientia; error autem, qui aboletur, mera priuatio est, nihilque habet positiui; unde falsum Aristoteli non vno in loco dicitur non ens; sed ignorantia praua quicquid habet positiui, totum id a cognitione recipit, non a falso. Altero autem modo minus proprie alteratio & passio dicitur ea mutatio, quæ est ad habitus & naturam, hoc est ad qualitates positiuas cuiuscumque generis, solum

43. Phys.
6. 6.
1. cal.
2. 5.
6. Phys.
2. 5.
8. 9.
1. de gē.
1. 55.

1. de gē.
1. 18.
12. meta
1. 22.

1. de an.
1. 5.
1. Prad.
Qualit.

1. de an.
1. 8.
1. 18.
38.

1. de gē.
1. 18.
12. meta
1. 22.

1. Post.
1. 10.
5. Meta.
1. 34.

lum perfectiores subiectum, cui adueniunt, ab eo nullam positivam qualitatem remouentes; cuiusmodi qualitates sunt habitus, unde prodeunt operationes, vt scientiæ; vel naturæ, unde proueniunt motus naturales, vt lumen, & si quæ sunt aliz id generis, quæ sint principia motus, & naturæ quædam accidentales: Quæ quidem alteratio minus proprie dicta, quæ vere non patitur, sed solum perficitur id, quod mouetur, nihil amittens pristini positiui, locum habet in addiscente, qui de ignorantia mouetur ad habitum scientiæ; vt etiam, supra nos docuit Aristoteles: Ita, ergo qui de ignorantia perducitur ad habitum scientiæ, non patitur is, nec alteratur proprie, sed nihil patiens alteratur improprie; qui vero scientiæ habitum habens de illo traducitur ad actum contemplandi, non patitur is, nec alteratur vilo modo, nec proprie, nec improprie. Sed quorsum hæc de mutatione sapientis nunc Aristoteles? vt ex ijs, quæ sunt euidentia in duplici mutatione principij intellectiui de potentia ad actum, nobis innotescerent due mutationes latentes principij sensitiui; prima scilicet, quæ de potentia prima & essentiali mouetur ad actum primum & essentialem; & secunda, quæ de potentia secunda & accidentali, quæ idem reipsa est cum actu primo, mouetur ad actum secundum & accidentalem. Sed cur agens de mutatione sensitiui non assumpsit Aristoteles verè primam & essentialem, quæ fit a generante & a natura, vt inquit Portius, de potentia prima, & essentiali ad actum vere primum & essentialem, vt inde manifestaret apte proportionatam sensitiui mutationem primam: sed hanc manifestauit per intellectiui mutationem non vere primam, at primæ consimilem, quæ est acquisitio habitus scientiæ a Doctore? Dicimus Aristotelem id ea ratione fecisse, quia nouit animam intellectiuam ad sensitiuæ discrimen, carere prima illa, mutatione substantiali; quum æterna sit, nec ab vilo generante de potentia materia ducatur ad actum primum essendi; sed extrinsecus adueniat: quare confugere coactus fuit ad consimilem mutationem intellectiui de ignorantia ad habitum scientiæ; quem olim dixerat esse similem actui primo, & illi proportionem respondere. His ita de intellectu constitutis, illico se transfert ad explicandas congeneas, seu consimiles mutationes sensitiui, altero contextu subdens, [sensitiui autem prima quidem mutatio fit a generante, & reliqua, nimirum visa natura, & causa effectrice illius motus, quo sciens de potentia tum primæ consimili ad actum, seu ad habitum actui primo correspondentem; tum etiam secunda ad actum secundum traducitur; per eius comparationem in hoc textu Aristoteles declarat naturam, & causam effectricem eius motus, quo sensitiuum de potentia tum vere prima ad actum primum, tum etiam secunda ad actum secundum promouetur, connotata proportionem in proposito sensitiui ad sapientem, qui est intellectus humanus, & differentia inter eos: iuxta quæ textus diuiditur in quatuor partes; in quarum prima hoc legimus axioma, [Sensitiui autem prima quidem mutatio fit a generante:] cuius duplex est explicatio; vna Paulli Veneri, & Ianduni, & aliorum asseuerantium, primam mutationem sensitiui, quæ est de potentia prima ad actum primum, & ad habitum, qui est adhuc immediate in potentia secunda ad operandum, nihil aliud

A esse quam adaptionem speciei sensibilis; quam sensus existens in potentia remota ad operandum, recipit ab obiecto externo eam generante: Quæ sententia a nobis non recipitur, tum quoniam actus primus sensitiui est anima sensitrix, non autem species sensibilis; vt ex Aristotele constat aperte: tum quia mutatio, quæ sensitiuum de non habente speciem fit habens in se speciem, non est prima, cuius nunc meminit Aristoteles; sed ad summum secunda; hanc etenim præcessit ea mutatio sensitiui, quæ ex materia per adaptionem animæ sensitricis fit actu sensitiuum, & animal & Aristoteli, tum quia nunc Aristoteles agit de sensu in communi, & speciatim de sensibus externis; vt constabit ex fine contextus: modo sensus exteriores non recipiunt species sensibilium, velut habitus, de quibus in præsentia sermo est; sed hoc proprium est phantasie; quæ nunc non potest nomines sensus intel ligere Magister, qui nondum ostēderat contra Seniores aliter opinantes, an ea foret quid ab intellectu distinctum, nec ne: tum quia recepta species in sensu non habet rationem actus primi; quando ab ea, vt ab effectrice non prodeat actus secundus, qui est iudicare & discernere Aristoteli: tum quia species non est sensitiuum, de quo loquitur hic Aristoteles, sed sensibile: tum demum quia falso constituitur generantis nomine intelligendum esse obiectum; quia vere vt intelligibilem procreat speciem intellectus agens, non autem res intelligenda; sic speciem visibilem Aristotele doctore producit lumen in medio, non autem color; in oculo vero eam producit medium illuminatum consimili specie præditum, vt infra notabit idem Philosophus: Quare cum Græcis, Arabibus, & Latinis antiquioribus alteram huius loci explicationem amplectimur, vt hic apud Arist. prima mutatio sensitiui sit transmutatio seminis, ac omnino materię animalis de potētia essentiali ad actum primum, est animæ sensitiuæ substantia; quæ mutatio fit a generante sensitiuum, seu a producente animalis essentiali; estque generatio substantialis præuiam, & comitem habens alterationem: id autem generans est & remotum, vt Intellectus, & cælum; & proximum, vt parens, vel quid parenti proportionem respondens in ijs animalibus, quæ sponte nascuntur; cuius generantis naturam late nos declarauimus in Opere [De Spontaneo Viuentium Ortu.] Ex his constat aperte sensitricem animam esse mortalem, ac interitui, vt ortui obnoxiam. Non est hic audiendus Auerroes, qui tale generans ait esse Intelligentiam agentem, quam eius Affecula volunt esse virtutem seminis; nam hæc opinio dudum proscissa nobis est in Libris [De Ortu Animæ humanæ; ubi probauimus fatui semen communicare propriam animam sensitricem, non autem aliam suæ similem in eo procreare. Minus audiendus est Piccolomineus asserens hic nomine generantis intelligi etiam agentia instrumentalia; cuiusmodi sunt lumen, & motus; tum quoniam hæc accidentia quum sint; materiam quidem possunt præparare; at substantialem formam nequeunt vlla ratione procreare; quod etiam in volumine [De Spontaneo Viuentium Ortu] fuse demonstrauimus: tum quia nomine generis analogi nude prolato solum principale analogatum debemus intelligere; vt innuit alicubi Magister. Quum autem in supero contextu docuerit Aristoteles

B

C

D

E

F

les primæ conſimilem mutationem ſcientis ad habi-
tum ſcientiæ eſſe doctrinam, quæ non eſt alteratio
ſimpliciter, ſed ad ſummum alteratio improprie di-
cta, & facta ab actu habente in ſe ſcientiam; iam cla-
re patet quod nam ſit diſcrimen inter deductionem
ſcientis, & ſenſitui de potentia prima ad actum pri-
mum. In ſecunda vero parte contextus deducio-
nem utriusque de potentia ſecunda ad actum ſecun-
dum exprimit Ariſtoteles vnico pariter axiomate,
dicens, [Quum autem generatum eſt, habet iam ſi-
cut ſcientiam, & ipſum ſentire:] nempe quum ſen-
ſituum generatum eſt, atque a generante ſortitum
eſt eſſentiam animæ ſentientis (non enim recte di-
xeris, receptione ſpeciei ſenſibilis ab obiecto ſenſi-
tuum generari, vt dicit Paullus Venetus, & Iandun-
nus; tum quia ſenſituum eſt & ante adeptionem il-
lius ſpeciei, tum quia illius adeptio non eſt altera-
tio, nedum generatio) quum inquam ſenſituum a
generante originem duxerit, tunc iam habet ipſum
ſentire in potentia ſecunda ſicut habens ſcientiã obtinet
ipſũ ſpeculari poteriã ſecunda. Quæ ſimilitudo in eo ſi-
ta eſt, vt quemadmodum habens actu ſcientiam,
obtinere actu primum, quo ſciens eſt; atque poten-
tiam ſecundam ad contemplandum, alias quidem
proximam; alias autem remotam, vt ſi fuerit q dormi-
ens, aut ebrius, aut æger: ita ſenſituum animal
habens in ſe animam ſenſitricem, vt actum primum,
quo conſtituitur in eſſe animalis, eſt in potentia
ſecunda ad operandum, alias proxima, & alias remo-
ta; vt ſi videns dormiat, aut vigilet in tenebris: Non
enim ſimilitudo inter hæc eſt, in eo, quod vt ſcien-
tiam habens in ſe obtinet obiectorum intelligibilium
ſpecies, ita ſenſituum debeat habere ſpecies ſenſibi-
lium; nam in hoc differunt; & ratio diſcriminis eſt,
tum quod ſcientiæ habitus nihil eſt aliud, quam ip-
ſæ ſpecies intelligibiles in animo expreſſæ ac intel-
lectæ: Sed ſenſitui actus primus eſt anima ſenſitiua,
non autem ſpeciei ſenſibilis; animam enim, non ip-
ſas ſpecies ſenſibiles, comparat Ariſtoteles habitui
ſcientiæ: tum quod habitus ſcientiæ nihil eſt aliud,
quam iudicium ab intellectu formatum de obiectis
repreſentatis per ſpecies intelligibiles; actus au-
tem primus ſenſitui eſt animæ ſenſitiuæ ſubſtantia.
In tertia parte contextus connotat idem Ariſtoteles
ſimilitudinem ſentientis, & ſpeculantis, quando
vterque eſt in actu ſecundo ſubdens, [Quod autem
ſecundum actum eſt, ſimiliter dicitur atque ſpecula-
ri:] nempe ſenſituum, quod actu operatur videns ac
ſentiens, proportionem reſpondet ſcienti actu ſpecu-
lanti; nam vterque non amplius eſt in potentia, ſed in
actu & primo, & ſecundo; ſunt enim hi actus vt ſubor-
dinati, ceu cauſa & effectus, ita inuicem compa-
tibles, & complicabiles. In quarta & poſtrema par-
te contextus Ariſtoteles aggreditur ponere diſcri-
men, quod intercedit inter reductionem ſenſitui, &
ſcientis de actu primo ad ſecundum, inquit, [Diſfert autem]
ſcilicet reductio ſenſitui de actu
primo ad ſecundum, & exitus ſcientis de otio ad ne-
gotium, [quia huiusmodi actiua operationis extra-
ſunt viſibile, & audibile;] nimirum non de opera-
tione ſentiendi, quæ eſt cognitio ſenſibilis, hic agi-
tur; eius enim principium actiuum eſt anima vt do-
cet Ariſtoteles; quum obiecta externa non ſint ſen-
ſationis actiua principia proprie, ſed agitur de ipſa

impulſione ſenſus de actu primo ad ſecundum; cuius
impulſus, qui operatio quædam eſt, cauſæ effectrices
ſunt ſenſibilia externa; viſus enim de otio ad nego-
tium non promouetur, niſi ab externo viſibili; quod
ſi abſuerit, fruſtra nituntur animalia cernere; nul-
quam enim, vel cupientia, promoueri poterunt ad
actum viſionis: ſic auditus de actu primo ad ſecun-
dum impellitur ſolum a ſono exteriori; qui niſi adſit,
neceſſario torpebit auditus in actu primo; vt qui a
ſemetipſo in ſecundum exire nequit: Idemque iu-
diciũ eſt de ceteris ſenſibus; quod monet Ariſtote-
les ſubdens, [Similiter autem reliqua ſenſibilium ea
ſola ſunt, quæ ſuſcitant ſenſum, eumque de actu pri-
mo ad operandum impellunt; hoc autem faciunt ſen-
ſibilia, ſuam ipſorum ſpeciem ſenſibilem imprimen-
do ſenſorijs, in quibus deliteſcens facultas excitatur
ad id cognoscendum; quod illæ ſpecies repreſentant.
Sed hoc in loco ſcrupulus ineſt ob Phantaſiam, quæ
ſenſus interior non indiget externis obiectis ad hoc
vt de otio ad negotium traducatur; quia dormiens
imaginatione colores in ſomnio percipit non præ-
ſentes: Hunc nodum ſoluimus dicentes Ariſtote-
lem hic agere potiſſimum de ſenſibus externis; inter
quos Phantaſia non connumeratur: Eſt vero de ſen-
ſu in communi loqui videatur Philoſophus; tamen
ſub hoc genere ſenſus non adhuc amplectitur Phan-
taſiam, quippe quam nondum diſtinxerat ab intel-
lectu; hoc enim præſtabit inferius: Senſus autem
communis appellatus interior non promouetur de
actu primo ad ſecundum, niſi ab obiectis exteriori-
bus; vt qui ſomno ligatus non operetur, Ariſto-
tele doctore. Sed neque abſurdum ſit dicere, hoc
diſcrimen tangere ſolum ſenſus exteriores, quorum
objecta nunc in exemplum adduxit Ariſtoteles: qui
ſequenti contextu, manifeſtabit intellectum excita-
ri ex otio ad negotium ab ijs rerum intelligibilium
ſimulacris, quæ intra ſeipſum gerit: quam theoriam
inferius commodiori loco nobis explicandam, non
eſt vt hic afferamus. Sat erit ex nuper habitis de-
monſtrationem immortalitatis in Peripato contexere:
ſic autem ea formari poteſt; Anima, quæ non
educitur de potentia prima, & eſſentiali ad actum
primum a generante, ſed ſolum educi poteſt de po-
tentia ſimili primæ ad habitum operatum ab obie-
ctis, aut a doctore, illa non traducitur de non eſſe
ad eſſe, at ſemper exiſtens corpori forinſecus accedit,
ac mouetur ſolum de ignorantia ad ſcientiam, & de
otio ad negotium; quare vt ortu carens eſt ingeni-
ta, ſic expers interitus eſt incorruptibilis. Modo ratio-
nalis animæ, ad differentiam ſenſitiuæ, cuius prima
mutatio ſit a generante, quo traducitur de non eſſe
ad eſſe, & educitur ex poteſtate materiæ, anima
rationalis inquam ſolum traducitur aut a docente de
ignorantia ad habitum ſcientiæ, aut iam ſciens ab
objectis de habitu ad operationem, non autem ab
ullo generante de potentia primæ eſſentiali ad actum
primum, & omnino de non eſſe ad eſſe: igitur anima
rationalis, ad ſenſitiuæ diſcrimen, non traducitur de
non eſſe ad eſſe, ſed ſemper exiſtens corpori forinſe-
cus accedit, & vt ortu non conſtitit, ita interitus ex-
pers eſt immortalis. Maior eſt ideo nota, quia ge-
nerantis operatio eſt traducere formas ortui obno-
xias de non eſſe ad eſſe, Ariſtoteleſ definiente ge-
nerationem, quæ eſt operatio generantis, eſſe mutatio-
præ-

* 2. de an.
l. 1. 55. &
ſeqq.
* de ſon.
& vi-
cap. 2.

y 2 de an.
l. 60.

Lib. 3.

Ratio 68.

* 5. Phil.
l. 4. 7.

præ-

nem de non esse adesse. Minor luculente patet ex eodem Aristotele in textibus nuper explicatis. Ita ergo constat ex Aristotele rationalem animam præexistisse antecorpus ab æterno ingentam, proindeque dissoluto etiam corpore permanfuram, esse in æternum incorruptibilem, & immortalem. Quibus argumentis aliud adiungi debet desumptum ex tractatu de animæ descensu facto ab Aristotele in

Dialogo ad Eudemum; quam rationem infra non importuno in loco latius explicabimus, ubi præclaræ eius Dialogi considerationem facturum sumus; descensus enim animæ attributum est illi conveniens anteaquam corpori copuletur; ac propterea ratio immortalitatis inde collecta proprie ad hunc librum pertinet: quare huc eam inde transferre poterit accuratus lector.

FORTVNII LICETI DE IMMORTALITATE ANIMÆ RATIONALIS

Iuxta sententiam Aristotelis

LIBERTERTIVS.

In quo Mentis humanæ perpetuitas colligitur ex ijs attributis, quæ sibi conueniunt, dum corpori coniuncta hominem informat.

PRÆFATIO ATTEXENS DICTIS DICENDA.

QUum in superiori Libro Intellectus humani æternitatem, incorruptibilitatemque ad aures Aristotelis ex ijs principijs deduxerimus, quacumque rationali animæ ab Aristotele assignantur, antequam corpus animet in hominem: Doctrina, ac natura potius ordo nunc postulare videtur, ut eiusdem nostræ mentis immortalitatem indagemus in Peripato ex ijs conditionibus, quas Aristoteles animæ rationali conuenire statuit, dum in hoc mortali corpore degens humanas operationes promouet.

Indicantur quinque fontes, e quibus effluent rationes ostendentes Intellectus humani in corpore degentis immortalitatem. Cap. I.

Rationalis Anima in corpore moram trahens, penes quinque habitudines, siue status, dicerent Scholastici, formalitates, considerari potest: Primus status est, Degentia, seu Existentia eius in corpore; secundus est, Operatio, quam eadem anima, rationalis edit in corpore; prius enim anima est in corpore, deinde operatur in corpore; siquidem vnumquodque prius est id, quod est; deinde operatur id, quod potest; quippe operatio quælibet sequitur essentiam, & necessario præsupponit existentiam illius essentia, a qua dependet in esse: Quin & Aristoteli forma, & anima ibi operatur, ubi præsens existit: Tertius vero status animæ rationalis est, Habitudo Mentis humanæ ad corruptioni præuias dispositiones, seu ad conditiones caducis entibus necessarias: Quartus autem est, Habitudo intellectus humani ad alias animæ partes: Quintus & postremus est, Separatio rationalis animæ a corpore. Qui quidem mentis humanæ status, seu habitudines, seu formalitates in hac meditatione limpidissimi futuri sunt, & vber-

rima fontes, ex quibus clarissima nobis argumenta suppetent superioribus adiicienda in Lyceo demonstrantia rationalis animæ immortalitatem ab ipsomet Aristotele contestatam, & concelebratam. Age primum ad fontem aggrediamur.

Immortalitatis ratio ducitur ex eo, quod anima intellectualis ponitur Aristoteli non habere aliquando materiam. Cap. II.

Primum sane fontem propositorum cunctis aperit Aristoteles, ostendens intellectum humanum non bene esse habere, dum in corpore degit, atque a materia labem contrahere quamdam, ad formarum corruptibilitum discrimen, quæ ita perficiunt materiam, ut ab ea nil nisi adiumentum suscipiant, nempe fulcrum, seu sustentaculum, & organa suis operationibus obeundis oportuna & necessaria: Sed Aristotelem iam audiamus, ait ergo, [An omne non habens materiam indivisibile est? quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet: nam non bene esse habere in hoc, aut in hoc: verum in toto quoddam, quod optimè inest, aliud ab eo existens. Sic autem ipsa sui ipsius intellectus]

1. Phys.
r. 52
b 2. d. an.
r. 24
12. Met.
r. 51.

tell e-

tellectio per totum æternum se habet.] Quorum fu-
 sius 4 infra explicandorum brevis, nunc ea est explica-
 tio, vt demonstrare volens hic Aristoteles omne non
 habens materiam esse indiuisibile a sua operatione;
 atque adeo omnem intellectum separatum, ac propte-
 rea Deum, cuius nuperrime speculationem institu-
 erat, semper intelligere, ac nunquam suam functionem
 intermittere; per locum topicum a minori ad maius,
 in argumentum accipit humanum intellectum, qui
 aliquando est in materia, & aliquando est ab ea sepa-
 ratus: ac dum est in materia, non semper intelligit, sed
 plerumque functionem hanc interrumpt; vbi vero
 est a materia separatus, indefinenter intelligit; quæ
 omnia mirifice docet Aristoteles, dū inquit, [An om-
 ne non habens materiam indiuisibile est?] scilicet
 omne principium immateriale inseparabile est a sua
 operatione; atque quum omne carens materia sit in-
 tellectus naturalis; quippe cuncta, præter intellectu-
 m, necessario materiam adiunctam habent; sane intelle-
 ctus omnis a materia separatus indiuisibilis est, ac in-
 separabilis a sua operatione; ac proinde semper intelli-
 git, dum a materia separatus est: sed quoniam intel-
 lectus alij semper sunt a materia separati, vt Deus
 optimus, & secundæ intelligentiæ nuncupatæ; alij ve-
 ro non semper, vt intellectus humanus, ostendit hoc
 Aristoteles inquit, quemadmodum humanus intel-
 lectus; qui dum inter ea collocatur ab Aristotele,
 quæ materiam non habent, tunc eius immortalita-
 tem clare nobis persuadet; siquidem non ita pridem
 probauerat Intelligentias esse perpetuas, quia sunt
 absque materia: sed vtrumque statum intellectus hu-
 mani Philosophus aperiens illico subdit, [qui com-
 positorum in aliquo tempore se habet;] scilicet hu-
 manus intellectus se habet tanquam forma, & pars
 essentialis compositorum hominum in aliquo tem-
 pore, non tota suis ipsius duratione: sed quia labem
 contrahit aliquam a corporis consortio, propterea
 [non bene esse habet] intellectus humanus [ut in hoc,
 aut in hoc] humano corpore; quandoquidem cuius-
 que rei perfectio, ac bene esse Aristotelis est fungi
 proprio munere; intellectus autem in corpore degens
 a materia, impeditur tum ne intelligendo verum
 semper assequatur, sed plerumque in rerum cogni-
 tionibus decipiatur; vt late probauimus ex Aristotele
 in libris De Vita: tum ne possit semper intellige-
 re, sed cogitur sæpenumero intelligendi functionem
 intermittere; non solum quia frequenter auocatur a
 speculatione ad corporis gubernationem; vnde moles
 vastæ corporis dicitur officere intellectui, & pondus
 materiæ tardiorē reddere mentem, & sensum com-
 munem, Aristotele doctore; ac non raro mens a tu-
 multibus & a motibus in corpore factis turbata & pro-
 hibetur ne vacare valeat rerum cognitioni: sed etiam
 quia plerumque priuatur intellectus noster præsentia
 formarum, seu specierum actu intelligibilium, sine
 quibus obiecta sibi representantibus in corpore de-
 gens rebus vniri nequit, nec proinde ipsas intelligere;
 quum intellectio sit vnio, aut non sine vnione facul-
 tatis intelligentis cum obiecto intelligibili. Verum
 intellectus idem humanus existens aliud ab eo cor-
 pore, cui aliquando copulatur, tunc a corpore sepa-
 ratus, non amplius in composito pars, sed in toto
 mundo existens [quoddam] ens per se subsistens, [est
 quod optimum] in suo genere, seu optime se habet, ac

semper intelligit; quod inquit Aristoteles subdens, [sic
 autē sua ipsius intellectio per totum æternum se habet;]
 quum nullam materiam obineat, a qua impediatur
 ne semper intelligat. Intellectum autem huma-
 num a corpore separatum dici quid in toto mundo
 existens; & materiæ iunctum dici non amplius in vni-
 uerso, sed in corpore, in materia, & in composito,
 erat modus loquendi veterum approbatus ab Aristo-
 tele; qui alibi ex m. Orphicis carminibus accipit ani-
 mam intellectuam ex toto ingredi corpora anima-
 lium respirantium delatam a ventis; vt supra ex-
 plicauimus; & paullo post ait, Antiquos dicere ip-
 sam animam esse mistam in toto; vnde fortassis Tha-
 letem opinatum omnia esse plena Dijs; veteres enim
 animas a corpore separatas vocabant Deos: qua de re
 suo loco latius infra. Sed redeamus ad nostrum con-
 textum. Si ergo intellectus humanus, qui aliquo
 tempore suæ durationis est in materia, dum est aut
 in hoc, aut illo corpore constituens hominem, non
 bene esse habet, quoniam non semper intelligit; nec
 dum intelligit, semper veritatem assequitur; dum
 vero est in toto mundo ens absolutum separatus a
 corpore, optimum quid est, semper intelligens per
 totum æternum, & intelligendo semper veritatem
 consequens; multo magis dicendum est, Intellectus
 Diuinos, qui nullo vnquam tempore sunt in mate-
 ria, sed ab ea perpetuo separati consistunt, semper
 intelligere, ac proinde verum esse dogma, Omne
 materiam non habens esse indiuisibile a sua operatio-
 ne. Tres illustrissimæ nobis effluunt ex hoc loco de-
 monstrationes apud Aristotelem Intellectus huma-
 ni perennitatem comprobantes; quarum prima su-
 perius tacta sic efformatur, Omne non habens mate-
 riam est sempiternum: sed intellectus humanus non
 habet materiam; igitur intellectus humanus est sem-
 piternus. Maior est Aristotelis paullo antea demon-
 strantis Intelligentias æternas esse, quia sunt imma-
 teriales, in hæc verba, [Item has oportet esse sub-
 stantias absque materia; sempiternas enim esse oportet,
 si aliquid æternum est.] Nisi dicamus in expli-
 cato contextu haberi eandem maiorem, dum scribitur,
 Omne non habens materiam indiuisibile esse,
 hoc est indissolubile esse. Minor in hoc ipso contextu
 legitur clarissima his notis, [Omne non habens ma-
 teriam indiuisibile est, quemadmodum humanus intel-
 lectus, qui,] non semper, sed [in aliquo tempore]
 compositus est cum materia. Ceterum huic rationi
 solutionem adhibere conatur Zabarella dicens [Di-
 co igitur Aristotelem his verbis primum intellectum
 cum humano non in eo comparare quod careat ma-
 teria, sed in eo quod intelligat obiectum totum simul,
 & indiuisibiliter: Quod si putaret Aristoteles huma-
 num intellectum esse formam abiunctam a materia,
 certe non dixisset ipsum aliquo tantum tempore ta-
 lem esse, sed omni tempore, qui si non dat esse, est
 semper a materia abiunctus, licet corpori assistat: est
 igitur sensus verborum talis; omne non habens ma-
 teriam est indiuisibile, quemadmodum humanus in-
 tellectus aliquo tempore se habet; est enim quando-
 que eius intellectio indiuisibilis, nempe quando in-
 telligit obiectum totum simul, non per discursum a
 parte ad partem.] Quæ quidem explicatio sic alic-
 na est a verbis contextus, vt nulla ex parte illis con-
 grueret videatur. In primis enim Aristoteles dicens,
 [Om-

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

lib. 4.
cap. 25.

[Omne non habens materiam indiuisibile esse, quæ admodum humanus intellectus,] aperte comparat intellectum humanum cum Diuino vel in eo quod materia caret, vel etiam in eo quod est quid indiuisibile; quod esse vel inseparabile a sua operatione, vel indissolubile; quod vtrumque attributum solis formis competit materiam non habentibus; quæ causa est lassitudinis, & intermissionis operationum. Deinde forma abiuncta a materia duplex est; alia quidem ideo abiuncta est, quia materiam non informat, licet illi afflatur; & hæc semper abiuncta dicitur; atque de hac loquitur Auerroista, contra quem bene disputat hic Zabarella: alia vero abiuncta est, quia non depêdet in esse a materia, quæ informat, sed illi forinsecus aduenit; & hæc non sèper abiuncta est a materia, sed aliquando; nã in ea inest ab ipsa separabilis, vt / alibi etiam monuit Aristot.; actalis est mens humana; de qua in presentia loquitur. Deinceps Arist. hic non ait intellectionem mentis humanæ esse indiuisibilem, sed ipsummet intellectum humanum esse indiuisibilem: neque de intellectione agit hic Aristoteles; at solum in fine textus; quam dicit æternam esse: vnde alia ratio propositi nostri deducetur.

Arist. noster intellectus est æternus, quia est in corpore non bene se habet, & separatus a corpore optime se habet. C. III.

Altera vero ratio perpetuitatis animæ depromitur ex declaratis in explicato contextu, sic efformanda; Natura de possibilibus efficit semper quod melius est: sed intellectus humanus potest esse in corpore pars compositi, & separatus a corpore totum. Quid per se subsistens in vniuerso; ac dum est in corpore, non bene se habet, quia non potest semper intelligere, nec intelligendo semper verum apprehendere; dum vero est a corpore separatus, optime se habet, quia potest semper intelligere, ac intelligendo semper verum apprehendit: igitur intellectus humanus per aliquod temporis spacium in corpore degit, at per totam æternitatem separatus a corpore manet. Maior est Aristotelis frequentissima & propositio: Minor, quin & ex ea deducta conclusio est euidentissima in explicato contextu a nobis nouissime. Sed huic rationi solutionem dare nititur zabarella dicēs, « vera autem illa, [aut qui compositorum est,] ad maiorem declarationem ab Aristotele adijciuntur; & habent sensum vniuersalem, vt inquit ibi Alexander; ita vt sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus, aut vniuersè loquendo, omnis intellectus; qui compositor intelligat, si alius præter humanum datur, qui sit huiusmodi: dicit ergo humanum intellectum esse compositorum, proinde intelligere quandoque cum discursu a parte ad partem, nec semper intelligere indiuisibiliter, sed aliquando, immo raro; hoc enim euenit, quando ad perfectionem ductus est, & fruitur felicitate contemplatiua, hoc est, omnia nouit, quæ homini in hac vita mortali cognoscere datum est; tunc enim intelligit etiam intellectum agentem; proinde rem indiuisibilem, & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristoteles declarat, quando subiungit, [non enim semper habet id quod bene est, & in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, aliud ab eo existens.] Quæ verba Auerroista sic interpretantur; intellectus humanus non habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, vt in Socrate, vel in Platone: Sed hæc interpretatio ab Aristotele alienissima est, neque ad

A id, de quo ibi sermo fit, vllò modo pertinet; nam Aristoteles ibi nec de indiuiduis, nec de specie loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuidue, & id declarat per humanum intellectum: quemadmodum enim humanus intellectus quandoque intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit: hoc igitur significant verba illa Aristotelis, & eorum sensus hic est, perfectio humani intellectus non semper consistit in intellectione diuisibili, quæ est quando participiter intelligit modo hoc, modo illud, & comparat hoc cum illo, & discurret ab hoc ad illud; quod quidem ei euenit in ipsa habituum acquisitione; sed quandoque habet in toto quodam, hoc est, in temporis momento indiuisibili id, quod est optimum, id est, cognitionem intellectus agentis, qui est diuersum, quiddam ab ipso, & ei iungitur tamquam forma extrinsecus adueniens: sic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis vocatur totum quoddam, quia quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit; sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Sic vir egregius: cui non possum in propositis assentiri; tum quia prolata declaratio maxime aliena est a verbis Aristotelis, quibus multa de suo penu adiungit vir acutus: tum quia multa dogmata profert ab Aristotele, atque a vero abhorrentia. In primis enim concedentes disputationi allato contextu Magistrum docere velle Deum intelligere seipsum indiuidue, hoc est, velut obiectum indiuisibile, simplex, ac vnum omnino; & declarare id per humanum intellectum: negamus id fieri quia quemadmodum humanus intellectus quandoque intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit; quia in textu Philosophus ne verbum quidem de indiuisibili intellectione Dei, nec intellectus humani; & quia perfectio intellectus humani non consistit Aristoteli in cognitione intellectus agentis; sed in cognitione sui ipsius; vt Aristoteles paullo post admonet, & nos ex eo fusius ostendimus in Opere *De Intellectu Agente*: sed volens Aristoteles docere Deum semetipsum intelligendo non intelligere quid compositum, sed quid indiuisibile (compositum enim omne diuisibile est in ea; ex quibus componitur, Aristotele doctore) in argumentum accipit humanum intellectum; qui dum est in hoc, aut in hoc alio corpore pars hominē cōponēs, tunc non semper seipsum intelligit, vt obiectum simplex & indiuisibile; sed dum in toto mundo est a corpore separatum quid per se subsistens, tunc optimum esse habens, ac Deo similiorem naturam gerens, seipsum semper intelligit; obiectum simplex, ac indiuisibile; quum omne materiam non habens indiuisibile sit, atque adeo non compositum, sed simplex. Deinde vero dicimus intentionem Aristotelis hic esse velle docere Deum esse indiuisibilem a sua operatione; perinde enim est querere vtrum quod intelligitur a Deo, compositum sit, hoc est aliquando copulatum cum sua intellectione, a qua possit separari dissoluedo illud totum in partēs; ac querere vtrum Deus semper seipsum intelligat, seu vtrum Deus sit indiuisibilis a sua intellectione; quod indicat solutio statim

ab Aristotele allata, dicens omne non habens materiam esse indiuisibile a sua intellectione: Idque confirmat per intellectum humanum, qui dum in corpore manet, habens interpollatam sui functionem, ut aliquando cum ea coniungitur, sicaliquando ab ea disiungitur; quo tempore non bene se habet: at dum aliud existens a corpore, per se quoddam est in uniuerso; tunc optimum esse habens, nunquam separatur a sua functione, sed sua ipsius intellectio per totum eternum perdurat. Deinceps autem non bene per totum quiddam interpretatur vir insignis momentum indiuisibile; quia totum Aristoteli habet essentiali habitudinem ad partes, per quas ideo definitur nempe id esse, quod ex partibus componitur, & in eas resoluitur, atque diuiditur, quum momenti nullæ sint partes, nulla compositio, nullaque resolutio, diuisione. Denique dicens Aristoteles intellectum humanum non bene esse habere in hoc, aut in hoc, verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens, non bene vertitur quasi velit intellectum humanum non habere sui perfectionem, quando partibiliter intelligit modo hoc, modo illud; comparat hoc cum illo; discurret ab hoc ad illud; sed dum in temporis momento intelligit intellectum agentem; tum quia nimis abest a verbis textus hæc expositio; ut cuique patet: tum quia discurrere, quæ tertia est intellectus humani operatio, mentis est perfectio specifica, per quam distinguitur ab alijs mentibus abstractis; tum quia intellectum agentem mens nostra momento non plene intelligit in hoc corpore clausa, sed vix per multos discursus, & in multo tempore; ut constet ex demonstratis a nobis in volumine De Intellectu Agente. Quin & hoc addere liceat; si recipienda nobis est Alexandri expositio, vulgata ad Aristotelis Metaphysicam, pro nobis autor ille stat, apertissime decernens Aristotelem ponere rationale animam, & intellectum humanum, dissoluto per interitum homine, remanere immortalem. Non eludit ergo vim superioris argumenti Clarissimus zabarella.

Intellectus humanus est immortalis, quia habet operationem, quæ per totam æternitatem durat. Cap. IV.

Ex eodem contextu nuper explicato, apud Aristotelem alia ratio immortalem esse rationalem animam conuincens colligitur, sic neciunda in syllogismo, Id, cuius operatio durat per totam æternitatem, non potest esse corruptibile, sed æternum est, ac immortale: Intellectus humanus est is, cuius intelligendi functio per totam æternitatem durat; ergo intellectus humanus non potest esse corruptibilis, sed æternus est Aristoteli, & immortalis. Maior in Peripato euidentis est, ubi non datur operatio sine substantia operante; & ubi operatio necessario arguit essentialitatem; Minor est Aristotelis in textu dicentis de humano intellectu, licet dum in corpore degit pars compositorum hominum, in hoc, aut in hoc indiuiduo corpore, non bene esse habeat; ubi tamen in toto mundo per se existens separatus a corpore manet, esse quid optimum, & sic ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet. Zabarella huic loco etiam occurrere se posse putat asserens hæc verba proponi ab Aristotele de Diuino intellectu, non autem de humano. Sed hæc fuga tollitur ex ipso contextu: In primis enim Aristoteles hæc vltima verba profert de illo intellectu, quem proxime dixerat non bene esse

A habere in hoc, aut in hoc: sed is est intellectus humanus, non autem Diuinus, qui nunquam non bene se habet. Deinde intellectiōnem æternam Aristoteles attribuit illi intellectui, quæ nouissime dixerat esse optimum, dum est in toto quoddam, aliud existens ab hoc, & hoc indiuiduo corpore; is autem est intellectus humanus a corpore separatus, non autem Diuinus, qui semper est optimus, non solum dum est separatus ab hoc, & ab illo indiuiduo. Deinceps particula [sic] determinat quemdam statum, seu quandam rationem formalem, qua intellectio sit æterna; modo intellectio Diuina æterna est simpliciter, & absolute; humani vero intellectus intellectio per totum æternum durat non simpliciter, & absolute; quia dum in corpore degit humana mens non semper seipsam intelligit, immo nec semper intelligit; sed solum dum est a corpore separatus intellectus humanus intelligit seipsum per totum æternum; etenim ab æterno antequam corpori forinsecus adueniat, ad mentem Aristotelis, iugiter seipsum intelligit; & ubi corrupto iam homine separatur a corpore, in æternum assidue seipsum intelligit intellectus humanus Aristoteli: sic ergo ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet, ut fiat quando mens humana optimum quid est, & interrumpatur per breue spatium vite humane, dum in corpore manens non bene esse habet: quum intellectio Diuinae mentis a seipsa simpliciter, & absolute fiat per totum æternum. Quare indiuisibilis est a sua operatione Deus quidæ absolute, seu simpliciter, & omnino; humanus vero intellectus tunc solus, dum a corpore separatus optimum esse habet. In Peripato laboriosum est humano intellectu sic esse commissum cum corpore ut ab eo non possit absolui.

Superiori rationi consimillimam alibi proponit Aristoteles in hac sententiam, a [Laboriosum autem est & commissum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse; quemadmodum & consuetum est dici] & multis placet. Quum enim Aristoteles constituerit alibi, humanum intellectum non bene se habere, dum in corpore degit; sed optime se habere, dum a corpore separatus est; & infra dicturus sit eundem esse quod quidem est, alij legunt, quod vere est, dum separatus est; quasi, dum in corpore est, non vere sit, sed in sit; atque adeo diminute sit: alioque in loco statuat, vastam corporis molem reddere non facilem intellectiōnem; quia pondus corporis tardiores reddit mentem: propterea nunc ijs consentiens ait sapientissime, [Laboriosum esse] intellectui [commissum esse corpori, non potens absolui]: Quod sane de Diuino intellectu, ac de celestibus intelligentijs dictum non est; quia mentes illæ de Magistris sententia nunquam a corpore celi separantur, sed illi semper assistunt motrices; nec laboriosam habent perpetuam sphaerarum motionem; ex qua sibi nulla turbatur felicitas, nullaque inuehitur violentia; quum enim motus celestis a primo motore sit, qui est in mundi circumferentia, ubi velocissimus est motus; celi motum sine violentia & sine labore fieri constituit per totam æternitatem ab Intelligentia: sed agit hic de intellectu nostro, qui labem contrahit ex corporis coniugio, a quo impeditur ne semper intelligat, ne res exacte intelligat, ac intus me dignoscat; & præterea fugiendum est tum dicere, Intellectum humanum a corpore, cui copulatus est, sepa-

separari non posse; tum ipsimet intellectui semper in A corpore manere; tum dissentire ab Antiquis ponentibus animam intellectiuam esse a corpore separabilem: unde constat hoc esse dogma, quod non euitandum est, tamquam non dictum bene; sed accipiendum; immo fugiendum est ipsum euitare; quia ut verissime, sic optime dictum est a veteribus; nam vnumquodque sui perfectionem prosequitur, & laborem euitat; & Naturaque semper efficit quod melius est: cuius dicti rationem assignat Aristoteles inquis, [si quidem melius est intellectui non cum corpore esse;] a corpore namque mens impeditur ne sempiterna & continua intellectione perfruatur, & ne veritatem intelligendo semper assequatur. Quam sui theoriā Philosophus comprobatur communi sententia; immo docet esse quam veluti veram a Senioribus accipere debemus, inquis, [quemadmodum consuetum est dici, & multis placet.] adeo verum est, & adeo certum & euident, melius esse intellectui non cum corpore esse; & fugiendum esse dicere ipsum non posse a corpore separari, & absolui; ut communiter id prædicari soleat, & multis Philosophis placeat; nam Hæbreorum Esset, teste Porphyrio, censet corpora quidem nostra corruptioni esse obnoxia, & materia instabili & caduca constare; animas vero esse immortales, ac perpetuo durare; ac quum ex tenuissimo ethere discurrentes fluxu naturali detractæ corporibus coniunctæ sint, ubi e carnis vinculis relaxatæ fuerint, quasi a longa seruitute liberæ, tunc iam gaudere, ac sublimes ferri. (Quæ tradiderat etiam Iosephus inquis) Efficos in medijs cruciatibus subridentes, & eis qui tormenta admouerant illudentes, constantes animas cum quadam hilaritate reddebant, scilicet quasi qui eas essent denuo recepturi: Opinio quippe apud illos firmata consistit, corruptibilia quidem esse corpora, materiamque horum non esse perpetuam: animas autem immortales semper manere, & de ethere subtilissimo commeantes, quasi carceribus, ita corporibus implicari, velut quas illecebra naturalis attraxerit: quum vero fuerint a carnalibus releuatæ vinculis, quasi de seruitute longissima liberatas, ita illico letari eas, sublimesque ferri.] Chaldeos quoque de animarum immortalitate consimiliter opinatos contestatur Pausanias inquis [• Enimvero primos omnium Chaldeos, & Indorum Magos memorie prodidisse non, esse hominū animos immortales. A sēsī deinde sūr eis tū alij Græci, tū omniū maxime Aristonis filius Plato. Id si communi hominum opinione comprobetur, facile & illud credi possit & c.] Aegyptios eidem opinioni subscripsisse constat ex Mercurio Trismegisto, qui multis in locis perspicue fatetur animas hominum, & corporibus morte dissolutis eas ad sup̄a remeare, atque in demones transire, demumque in Deorum chorū feliciter euolare. Humana, inquit, anima pia postquam e corporis carcere exempta, aut mens, aut Deus efficitur. Eandem eternitatis animæ sententiam habuere Pythagoras, cum tota sua schola, qui animarum transmigrationem in varia corpora Platonice persuaserunt: Alcmeon, qui dicit animam esse immortalem; Phocylides antiquissimus, qui corpus inquit sumptum esse ex terra, sed vivere semper animos sine morte, senectaque: additque defunctis superesse vitam, & Deos inde creari; quin & incorruptam manere animam luce carentium. Anaxagoras, & Diogenes etiā

immortalitatem coluerunt Francisci / Pici testimonio. Stoici quoque immortalitatem animis dederunt, ut ex Laertio, Epicteto, Ariano, & alijs aperte constat. Platonem, & Platonicos omnes in eandem sententiam immortalitatis manibus & pedibus iussisse manifestum cuius est passim eorum volumina perlegenti. Plutarchi relatu Empedocles ait animum nostrum non habere principium a sanguine, & contemptato spiritu; sed huiusmodi ortum corporis esse; namque animus huc tanquam peregrinus, & exul profectus est aliunde: Quin, & Barritij relatu, omnis Zoroastri antiquissimi omnium sapientum, Chaldeorum, Assyriorum, Persarum, Indorum, omnis Mercurij, Aegyptiorumque, omnis Hebraicorum, Esæcorum, omnis Græcorum, Orphicorum, Pythagoreorū, Platonicoꝝq; schola Animā humanā vtraque temporis partē eternā facit; a Patre intellectu in sempiternitate profectam: ut recte dixerit hic Aristoteles consuetum esse dici, ac multis placere, melius esse intellectui non cum corpore esse; laboriosumque illi esse commissum esse corpori non potes absolui, & præterea fugiendum; nam Stoici, Academici, Pythagoricique omnes constituunt intellectum in corpus, velut in carcerem trudi, ac potius velut in sepulcro concludi tenebroso, & amittere pristinas cognitiones; maximeque labefactari eius pulcritudinem. Atheniij relatu Clearchus Peripateticus libro secundo Vitarum testatur. huic corpori vitæque nostre omnium animas castigationis gratia alligatas esse; Deūq; ita constituisse, atque nisi in his donec ipse volens eas absoluat permanerint; maiores grauioresque calamitates esse passuras. Cautē sciteq; dixit Aristid consuetum dici, multisque placere, non autem omnibus; quia pauci admodū fuerunt ex Epicureorū grege, qui putauerunt animas rationales caducas esse, vnaque cum hominibus morte perire; ut nihil magis ab Aristot. mēte abhorreat, quam quod Iuniores Peripateticos se profitētes asserere nō dubitāt, Melius esse rationali animæ in corpore esse, atq; a corpore omnē sui perfectionē acquirere. Ceterū ex traditis tres rationes intellectus humani perpetuitatē in Peripato comprobantes euidentissime deducuntur; quarū prima sic efformari potest, Omnis forma, cui laboriosum est ita esse commissam cum corpore, ut ab eo non possit absolui, fugiendum est de illa enunciare quod sit a corpore inseparabilis: sed intellectui humano laboriosum est commissum esse cum corpore non potens absolui; ergo fugiendum est in Peripato enunciare intellectum humanum esse a corpore inseparabilem; proindeque statuendum est ex Aristotele rationalem animam esse immortalem. Maior est nota est in Peripato, ubi sancitur, naturam de possibilibus efficere semper quod melius est. Minor est Aristotelis expressa in explicato contextu.

Decreto Aristot. anir a perēitas ostenditur, quia melius est humano intellectu non cum corpore esse. C. VI:

EX eodem loco alia perennitatis animorum nostri. Rum ratio ducitur, ita in argumentum contextenda, quia Omnis forma, cui melius est non cum corpore esse, illi fugiendum est ita cum corpore commisceri, ut ab eo non possit absolui: sed intellectui humano melius est non cum corpore esse: igitur intellectus humanus effugit ita corpori copulari, ut ab eo absolui separarique non possit; ac proinde immortalis est post corporis interitum permanēs ab eo separatus.

Si exam. c. 14.

de ad. 88 inuid.

com. 3, lib. 4. discul. Peripat.

st. dd an. c. 49.

lib. 4. c. 18.

Ratio. 74. a. 1. de gē. an. c. 4. a. 1. de an. c. 42.

Ratio. 75.

tus. Maior est evidens in Peripato, quum Aristoteles non semel enuntiauerit, Naturam de possibili-
 bus efficere semper quod melius est: Minor habetur
 clara ex eodem Aristotele nō solum in explicato con-
 textu ore rotundo constituyente, & Melius esse intelle-
 ctui non cum corpore esse; verum etiam alibi tum
 contestante corporis molem ac pondus tardiorē
 reddere mentem, ac difficilem efficere functionem
 intelligendi, sapiendique: tum decernente coniun-
 gum corporis esse causam cur intellectus humanus
 non semper intelligat; quum intellectus sit illius
 propria perfectio; vt omnis alia functio est perfe-
 ctio sui operantis: tum asseuerante intellectum
 humanum, dum est in hoc aut in hoc materiali & in-
 diuiduo corpore pars compositorum hominum,
 non bene esse habere; dum vero aliud existens ab
 eo corpore in vniuerso quid est per se subsistens,
 tunc optimum esse habere, ac suam ipsius intellectu-
 nem per totum æternum æuum perdurare: quem lo-
 cum fuses dudum explicauimus: tum demum expre-
 se dicente materiam, quia potentia est, vel potentiam
 habet admittam, motui, rebusque omnibus, qui-
 bus inest, imperfectionem & elargiri. Sed quia vir
 egregius Magistri sui mihi rursus nonnulla dogma-
 ta obiicit; quæ huic nostræ rationi occurrere posse
 videntur, & eius vim quodam modo labefactare; quo-
 rum considerationem a nobis haberi flagitat; præstat
 amico parere, & placita rationalis animæ mortalita-
 tem cum Alexandro suadentia perpendere. Sane mi-
 norem propositi argumenti superioris non recipit
 Magister amici nostri scribens in hanc sententiam,
 [Nulla imperfectio contingit animæ ex subiecto, in
 quo est: Quum enim ratione essentia sit forma in
 magnitudine, hoc esse in magnitudine illi conducit;
 non autem obest; quia forma de natura sua requi-
 rens subiectum perficitur subiecto: impedit intelle-
 ctionem abstractionum materialitas, quæ est in anima
 ratione operationis.] Hæc ille: quæ vt Aristotelis
 proposita loca omnia obtinent sibi apertissime repu-
 gnantia; ita rei naturam, rationemque ex illa dedu-
 ctam in Peripato habent aduersantem. In primis
 enim, quod scribitur, [nulla imperfectio contingit
 animæ ex subiecto, in quo est,] dogma est in Lyceo
 absolute falsum; nam Aristotele doctore, anima per
 se immobilis est; contingit autem illi ex subiecto,
 in quo est, vt moueatur; motus autem Aristoteli dicitur
 esse actus imperfectus; est enim anima mobilis per
 accidens ad motum subiecti corporis: Quin specia-
 tim anima de se inalterabilis est, indecrefibilis,
 inaugmentabilis, & secundum locum immobilis; quæ
 tamen a subiecto corpore id habet, vt per accidens al-
 teretur, immutatur, augeatur, & loco mouea-
 tur; quum omnis motus sit imperfectio quædam,
 & potissimum motus alterationis, & decre-
 menti. Sed & ad corporis combustionem, cor-
 ruptionemque anima corruptibilis apud Alexandrum
 Alexandro dicitur nullam imperfectionem sortiri
 a subiecto, in quo est: hoc sane dicere, Alexandro
 patrono est contradicere. Deinde vero quod subiun-
 gitur, [ratione essentia forma est in magnitudine, id
 non minus a veritate abest; tum quia id non conue-
 nit intelligentiæ, quæ forma est; & formæ habet es-
 sentiam; quum Aristoteli Primus motor forma sit nō
 in magnitudine: tum quia id non competit animæ
 rationali: quæ ab Aristotele dicitur optimum esse

habere, dum non est in corpore; quin & permane-
 re incolumen post dissolutionem compositi: tum
 quia id non congruit formis etiam corporalibus, &
 corruptibilibus; quæ in materia sunt ac in magnitudi-
 ne, vt ait, Alexander ipsemet, ratione suæ existentiæ suæ
 quæ operationis, non autem ratione suæ essentia;
 quum de hac Metaphysicus conceptum formare va-
 leat abstractum a subiecta magnitudine; tum demum
 quia id non potest bene applicari formis accidenta-
 libus; quum de quantitate, figura, & id generis, men-
 dacem cognitionem non habeat, sed veram Mathe-
 maticus abstrahens a subiecta materia. Addo Ari-
 stoteli formas omnes ratione saltē separabiles esse a
 subiecta materia, atque adeo a magnitudine: quum
 autem nihil a sua essentia separari valeat, nec vicissim
 essentia possit vlla ratione aut rationabili, aut ratio-
 cinata rationanteque separari ab eo, cuius est essentia;
 plane constat falsum esse in Peripato, quod [ratione
 essentia forma sit in magnitudine;] quum verum sit
 solum formas caducas esse in magnitudine, hoc est in
 materia quanta ratione tum suæ existentia, quod in-
 nuit Aristoteles, & Alexander aperuit, tum suæ ope-
 rationis quæ corporeo instrumento obeatur. Dein-
 cept, quod adiicitur [hoc esse in magnitudine illi
 conducit, nō autē obest;] id etiam placitum Aristote-
 lis doctrinam nō redolet; nā ut omittamus animam
 rationalem, cui melius esse statuit Aristoteles non
 cum corpore esse, Magister idem nos aperte docuit
 non solum sensualem, & vegetalem animam, sed etiam
 omnem formam substantialem inanimatam de se esse
 substantiam & incorpoream, non quantam, & indiui-
 sibilem, quin & impatibilem; quod admittit Alexander;
 fieri tamen quantam per accidens, ac diuisi-
 bilem per accidens ad corporis subiecti, magnitu-
 dinisquæ substratæ dimensiones, ac diuisionem: [si au-
 tem] inquit Aristoteles, [aliqua esset separata cali-
 ditas, hæc nihil yti que pateretur.] anne esse in ma-
 gnitudine, quod caliditati tribuit esse passibile, for-
 mæ conducit, non autem obest? melius erit pati, quam
 esse impatibile? cur ergo inter perfectiones diuina-
 rum mentium connumerat Aristoteles impassibili-
 tatem? anne esse in magnitudine, quod animæ
 vegetali, & sensuali tribuit esse diuisibile, formæ
 conducit, non autem obest? melius erit formæ diui-
 di, quam esse indiuisibilem? cur ergo Magister inter
 perfectiones Primi Motoris enumerauit simplicitate-
 tem, ac indiuisibilitatem? cur eam indiuisibilita-
 tem a substrata magnitudine datam inferioribus ani-
 mæ partibus, non dedit Aristoteles intellectui, spe-
 culatiuæque potentia nobiliori? Posterius autem,
 quod assertur, [Quia forma de natura sua requirens
 subiectum perficitur subiecto:] id toto cælo distat ab
 Aristotelica disciplina, quæ tritissimum est Axioma,
 Potentiam perfici ab actu, non vicissim Actum a po-
 testate perfici; materiam perfici a formâ, non vicissim
 formâ a materia perfici; feminam a masculo perfici,
 non vicissim perfici masculum a femina; turpe a pul-
 cro perfici, non vicissim perfici pulcrum a turpi; ap-
 petentem naturam perfici ab appetibili, non vicissim
 appetibile perfici ab appetente; quum ergo in
 Aristotelis doctrina forma etiam a subiecto inse-
 parabilis ad subiectum se habeat vt actus ad po-
 tentiam, vt forma ad materiam, vt masculus
 ad feminam, vt pulcrum ad turpe, vt appeti-
 bile ad naturam appetentem; quid ex Peripatetici

calamio effluere potuerit, formam perfici subiecto? A
Nec reticendum est hæc ab Aristotelico non recte
pronunciari de anima rationali; quæ si subiectum re-
quirat ad hominis constitutionem, id non requirit
de sua natura; quum Aristoteli de se sit aduenia, &
melius esse habeat extra corpus, quam in corpore; ut
nuper vidimus. Postremo assertum [Impedit in-
tellectionem abstractionum materialitas, quæ est in
anima ratione operationis] non minus a Peripatetico
dogmatibus abest, quàm superiora: quæ scilicet materialitas
est in anima? nulla: quicquid in anima est, id omne
formale est, id omne immateriale est. [non est lapis in
anima,] inquit Arist. [sed forma:] quia lapis materia-
le quid est? & adhuc antea, [Et bene utique,] quid dicit
animam esse locum formarum; nisi quod non tota, sed
intellectiva; neque actu, sed potentia formæ: [et paulo
prius,] [Impassibilem ergo esse oportet, suscepti-
uam autem formæ:] & multo antea, [scientia autem
vniuersalium; hæc autem in ipsa quodammodo sunt
anima:] unde constat Aristotelem in anima ponere
quidem formas, & vniuersalia, quæ sunt immateria-
lia; non autem illam materialitatem, ut ita loquar.
An per materialitatem intelligit phantasmata? sed
phantasmata depurata ministerio intellectus agentis
materialitatem non amplius habent? Aristoteli: quæ
vero nondum illustrata materialibus conditionibus
impleta sunt, ea non sunt in anima; sed in organo
materiali phantasia, atque adeo in corpore, decernen-
te Magistro imaginationem esse secundum quam
phantasma aliquod nobis, non in anima, fieri dici-
mus. An per materialitatem intelligit huius dog-
matis autor propensionem animæ ad corpus, habi-
tudinem inclinationemque naturalem animæ ad ma-
teriam? sed quomodo hæc inclinatio potest impe-
dire intellectionem abstractionum? & speciatim ra-
tione operationis? anne utitur hac inclinatione ani-
ma ad intelligendas mentes abstractas? nihil mi-
nus: an anima si ponatur ingenita præcessisse corpo-
ris originem, & immortalis permanere in æternum,
cum naturali propensione ad corpus, talis inclinatio
illi erit impedimento ne possit intelligere substantias
separatas? hoc non est ad mentem Aristotelis, qui
solum dubitat, si de mente corpori sociata, possit ne
intelligere aliquid separatorum; & asserit mentem
hominis viuientis se habere ad intelligentias abstra-
ctas, ut oculus nostrus ad lumen Solis; & aperte
constituit intellectum humanum a corpore separa-
tum & optimum esse habere, ac seipsum intelligere
per totum æternum. An per materialitatem intel-
ligere debemus degentiam, seu existentiam animæ
in materia? Sed hæc potius, æd verius est immate-
rialitas, seu animalitas in materia, quam materia-
litas in anima: Deinde Philosophus aperte sanxit
Primum motorem esse in circulo materialis corpo-
ris celestis, ubi est motus & velocissimus; quæ tamen
existentia, degentiaque Primi motoris non impedit
ne ab eo semper intelligantur abstractæ mentes. De-
inceps autem si existentia, degentiaque rationalis a-
nimæ in corpore materiali, ac in magnitudine impe-
dit ne illa possit intelligere mentes abstractas; quum
intelligere simpliciter; & intelligere & abstracta sit
maxima perfectio intellectus humani, ut ait Aristó-
teles; quomodo verum est, animæ nullam imperfe-
ctionem inesse a subiecto, in quo est? & esse in magni-
tudine conducere ipsi animæ, non autem obesse; &

animam perfici subiecto? Immo non ne Magister
amici nostri in hoc eodem opere suo constituit ex-
lum animatum esse anima informante; quæ sit huma-
na rationali nobilior, & assidue contempletur Intelli-
gentiam abstractam, cui ut assimiletur, perpetuo sphe-
ram sibi subiectam circumuoluat? quomodo nunc
ergo statuere possit, materialitatem, quæ est animæ
degentia in corpore, ac magnitudine, impedire in-
tellectionem abstractionum? non ne hoc Alexandro
est, ac sibi metipso contradicere? An ne denique per
talem materialitatem significatur similitudo, quæ-
piam, quam habet intellectus humanus cum materia?
certe Philosophus intellectum humanum materiei
cum naturali, tum etiam artificiosæ comparauit, eo
quod est in potentia ad recipiendum ab intellectu a-
gente omnes formas intelligibiles; ut materia natu-
ralis est in potentia ad suscipiendam ab agente phy-
sico formas omnes naturales; & materies artificiosa
est in potentia ad accipiendum ab artifice formas om-
nes artificiosas: ceterum tantum abest ut ista simili-
tudo cum materia impediat intellectionem abstracto-
rum, quod potius eam promoueat: nam ut materia
naturalis de se indifferens apta est ad omnes formas
physicas recipiendas, nulla excepta; utque materies
artificialis de se pariter indifferens apta est ad omnes
formas artificiosas in se suscipiendas, nulla similiter
excepta; iam intellectus humanus Aristoteli materię
similis erit aptus de se, ut indifferens ad recipien-
das omnes formas intelligibiles, nulla penitus excep-
ta; & proinde quum formæ separatæ sint om-
nium maxime intelligibiles, ad eas erit maxime
propensa mens humana; Quare similitudo, quam
hæc habet cum materia, non est causa impediens ab-
stractionum cognitionem. Verum abstractionum in-
tellectio non impeditur, sed solum difficilis redditur,
& confusa; non a materialitate, quæ sit in anima; sed
a materia, in qua est anima corpori coniuncta; quæ
animam priuans facili, distincta, & ingi perpetua-
que abstractionum intellectione; in qua consistit Aristoteli
seruari felicitas humana; quomodo
in Peripato dici poterit, nullam imperfectionem con-
tingere animæ ex subiecto, in quo est? formæque con-
ducere esse in magnitudine, non autem obesse? for-
mamque subiecto perfici? an ne perfici est, animam ra-
tionalem priuari sua felicitate, quam Aristoteles po-
nit in contemplatione separatorum? anne conducit
formæ, ac non obest, quod impedit eius præstantissi-
mam operationem? Sic ergo constat ex Aristotele
melius esse animæ non cum corpore esse:

*Aristoteles recipit, & laudat opinionem communem An-
tiquorum de intellectu humani separabilitate, abso-
luti neque a corpore; ac respicit oppositam.*
(cap. VII.)

Tertio loco ex eodem contextu noua ratio desumi-
tur immortalitatis ita efformanda, quia de ani-
ma sic expendit Antiquorum sententias Aristoteles,
ut omnia ipsorum dogmata vera recipiat, non vera
confutet, ac euitet: sed assertum dicentium cum Epi-
curo intellectum humanum ita mistum esse cum cor-
pore, ut ab eo absolui nequeat, laboriosum esse mo-
net, ac fugiendum; at placitum multorum asseren-
tium cum Pythagora, Platone, alijsque multis, Intel-
lectum melius esse non cum corpore esse, per se abso-
lutum

de nat.
collect.
5. cap. 5.
& seqq.

63. de an.
1. 14. 17.
18. 19.

2. mera.
1. 1.

10. Eth.
cap. 7. 8.

Ratio. 74

Br. de an.
'E 49.'

fr. de Di
oinar

gle Dini
nat. po
foma.
2.

K 13.1
in Vic
Adm

non meminerit Laetius in catalogo librorum Aristotelis recensendo. Sed age propositam a Cicerone; atque a Plutarcho sententiam Aristotelis in Dialogo ad Eudemum expressam explicemus; & an Aristotelis doctrinæ in alijs Magistrum libris exarata consentiat, consideremus: Ait ergo, relatu Plutarchi Magister in eo Dialogo; [Itaque præstantissimè omnium & beatissime,] Alloquitur Aristoteles Eudemum, qui pro Patriæ finibus ampliâdis, ad Patriæ ditionem dilatandam dimicans occubuerat ad Siracusas; vt idem Aristoteles, referente Marco Tullio, in eodem Dialogo contestatur; quod nuper vidimus; præstantissimam, ac beatissimam eum appellans, tum quia docuerat alibi, præclaram esse mortem in bello pro Patria suscepto, ob quam homines fortitudinis virtute præstantes efficiuntur, tum quia monnerat item alio in loco felicitatem maximè esse operationem intellectualem, qui est optimus, notionem habens de rebus. Diuinis hunc autem esse humanum intellectum a corpore separatum; ac proinde animam defuncti, non vno in loco scripsit Aristoteles; qui & hoc ipsum statim repetit inquitens; [Cum felices censemus esse, & beatos, qui vita hæc defuncti sunt;] nempe scribit hoc ille apte, qui dudum dixerat, Intellectum humanum, dum in corpore degit, non bene se habere; at dum separatus a corpore substantia est perse subsistens, esse quid optimum in mundo, & per totam æternitatem intellectualem frui, maximèque rei diuinæ, quæ est operatio, in qua potissime consistit humana felicitas; & beatitudo; quæ ab ipso separari non potest; [tum nefas putamus de ijs falso, aut contumeliose dicere:] vera igitur existimauit Aristoteles esse, quæ de somnio Eudemii dudum a Cicerone relata conscripserat in hoc eodem Dialogo Magister, nimirum Eudemus ægrotâti per somnium apparuisse iuuenem, qui prædixit ei citam conualescentiam, vicinam tyranni mortem, & post quinquennium eiusdem Eudemii reditum in domum; quod ita interpretatum est, vt quum animus Eudemii ex corpore excesserit, tum domum reuertisse videatur; nam dimicans in Sicilia occubuit, nec unquam Cyprum rediit, vbi paternam domum habebat. Vnde maximum habebas argumentum in Peripato immortalitatis animæ nostræ, quæ Aristoteli, dum in corpore est, dicitur esse aduena, quasi extra domum, ac extra Patriam; dum vero separatur a corpore, ac in mundum redit intelligibilem, vnde in corpus aduenerat, dicitur in domum reuerti. [Quippe qui melioris iam, præstantiorisque naturæ facti sint composites:] quod alibi constituerat, asserens melius esse intellectui non cum corpore esse; & laboriosum esse commissum esse corpori non potens absolui, & præterea fugiendum: & alio in loco, intellectum humanum non bene se habere dum in corpore composito est aliquo tempore; sed optime se habere in æternum, vbi a corpore separatus est quid in vniuerso de se existens. [Atque hæc nostra sententia ita vetusta est:] proponit hoc Aristoteles non tamquam placitum alienum, sed veluti propriam sententiam de animæ rationalis æternitate; in qua tamen ait sibi consentire veteres in omni æuo; vt eius, & initium, & autor prorsus ignoretur; sed ab infinita vsque æternitate continenter, ea sic est propagata.] Signum veritatis est maximum sententiæ stabilitas; & receptio a multis; quum ergo animos humanos a corpore solutos esse præstantio-

ris conditionis, & corpori sociatos vilesce-re quo pacto, ac labem aliquam ex materia contrahere, dogma sit adeo vetustum, vt eius origo, & primus autor in abdita æternitatis obscuritate delitescat; & continenter omni æuo cultores habuerit viros sapientes; merito verissimum esse ab Aristotele constituitur hoc suum placitum: Quam theoriâ idem met Aristoteles professus est alibi dicens; [Laborio-sum est commissum esse corpori non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est intellectu non cum corpore esse; quemadmodum conspectum est dici, & multis placet.] Quem locum non ita pridem explicauimus. Hic autem subdit; [Ad hæc vides in ore hominibus esse omnibus iam inde a multis annis tritum illud; Quodnam? inquit ille, quod ait, omnium optimum esse non nasci, præferat autem mori, quam viuere.] Nam Athenæus & Alexim ita in Sopita scribentem affert; [Laboriosa planta numquid est homo Contrarijs vitens sibi quamplurimis? Aliena amamus, apta nobis spernimus. Atque his abandonamus, tenentes nihil prope. Cibi tributa nec ferentes reddimus. Aut perperam? Rursus diebus singulis Optamus vt placentula ad sit candida; Et machinamur inde ius illi nigrum. Pulcrum colorem, tinctor vt, configimus. Potare præparauimus simul niuem; Et contrahimus ni cuncta sint calentia, Acuta vina querimus. Bacchamur & Abyracis. Numquid Sophis quod dicitur, Verissimum est? non nasci fer præstantius. Puit, vel emori cito mortalibus?] Plinij quoque relatu multi excitere, qui non nasci optimum censerent, aut quam ocyssime aboleri. Id quod & Laetantius Firmianus testatur. Sed Ecclesiastes hæc sententiam collaudare visus est, dum asserit, meliorem esse diem mortis, quam natiuitatis; de probis loquitur; quorum t. Seneca diem vltimum huius vitæ mortalis ait esse primum æternæ vitæ, qua humanus animus Dijs redditur. Sextus etiam Em-pyricus Pyrrhoniæ Hypotiposeon autor in eadem sententiam ex Euripide ait

Ecquis scit vtrum viuere istud sit mori,
Mortemque vitam conditi terra putent?
(& paullo post,)
Heraclitus autem ait & vitam & mortem esse & dum viuimus, & dum moriamur; nam quum nos viuimus, mortuas esse nostras animas, & in nobis sepultas; quum autem morimur, animas reuiuiscere & viuere. Sunt vero & qui mortem nobis esse vitæ potio-rem existiment; quo pertinet id, quod ait Euripides,

Oportet enim nos conuentu facio
Nascentem lugere, in quantæ deuenit mala;
Morientem vero, & a laboribus cessantem,
Latantes, faustis acclamationibus prosequentes,
e testis eijcere.
Ex eadem autem opinione (subdit) & hæc dicta fuerunt,
Non nasci, esset res mortalibus optima cunctis,
Nec Solare oculis posse videre iubar.
At nato portas Orci transire repente,
Et terræ indurum mole iacere graui.
Scimus vero, & quæ de Cleobi & Bitone feruntur quæ

Cap. V.
3. disp.
c. 21.

7. de an.
1. 49.

Cap. V.

quæ ab Herodoto in mentione Arginæ Sacerdotis commemorantur. Narrantur vero nonnulli etiam ex Thracibus circumstantes infantem in lucem editum lugere. Sexto quoque consentiens ipsemet Artheneus de proposito loquens inquit. [Euxithens Pythagoricus, o Nicium, dicere solēbat, ut Clearchus Peripateticus, libro secundo vitarum testatur, Huic corpori, vitæ que nostræ omnium animas castigationis gratia alligatas esse. Deumque ita constituisse; atque nisi in his, donec ipse volens eas absoluerit, permanserint; maiores, grauioreque calamitates esse passuras: unde fit ut unusquisque propriorum deuotionem corporum deuotet ac timeat, quamuis ex hac vita libenter exiret; eaque sola iccirco mors; que ab ipsa senectute procedit; libeter proponitur; quod existimamus animæ dissolutionem ex dominorum sententia accidere. Hoc idem placitum Possidippus, & ut alij malunt, Crateres Cynicus olim cecinit ita,

Qualem quis vitæ terat semitam? in foro enim Lites, & actiones molestæ; in domibus vero Curæ; in agris autem laborum fatis; in mari autem Timor; in peregrinatione, si quid habeas, metus; Si nihil habes, molestum est; si nuptus es, non sine curis

Eris; non ducis uxorem? viuus adhuc magis solitari-
rius;

Liberi labores gignunt; mutilatioque vita sine liberis; Iuuentus

Stolida est, senectus rursus infirma.

Esset igitur duorum vnus electio, aut nasci Nunquam, aut mori statim, vbi quis natus sit.

f. Anth. c. 13. Et si vero Metrodorus f. vna cum Mecenate contraria pangat inquiens,

Omnigenam vitæ insistas semitam: In foro quidem Gloria, & prudentiæ opera: in ædibus autem Requies: in agris naturæ oblectatio: In mari vero, Lucrum: In peregrinatione, si quidem quid habes, gloria;

Sin indigeas, solus nostri. Habes nuptias? domus optima.

Erit; non ducis uxorem? viuus adhuc liberi-
us.

Liberi desiderium sunt: sine cura est orba vita: Iu-
uentus

Robusta: senectus rursus religiosa:

Non igitur duorum vnus est electio, aut nasci Nunquam, aut mori; omnia enim vitæ bona sunt.

Epist. 301. Sed Mecenate hanc sententiam damnat Seneca, dum inquit,

Inde illud Mecenate turpissimum votum, quo & debilitatem non recusat, & deformitatem, & nouissime acutam crucem, dummodo inter hæc mala spiritus proregetur.

Debilem facito manu,

Debilem pede, coxa:

Tuber adstrue gibberum;

Lubricos quate dentes:

Vita dum superest, bene est.

Hanc mihi, vel acuta

Si sedeam cruce, sustine.

Quod miserrimum erat, si incidisset, optatur; & tamquam vita petitur supplicij mora. Contemptissimum putarem, si viuere vellet vsque ad crucem. Tu vero, inquit, me debiles licet, dum spiritus in corpore fractio & inutili maneat: depræues licet, dum

A monstroso & distorto temporis aliquid accedat: suffigas licet, & acutam sessorum crucem subdas: est tanti, vulnus suum premere, & patibulo pendere destitutum, dum differat id quod est in malis optimum, supplicij finem est tanti, habere animam, ut agam.

Quid huic optes nisi Deos faciles? Quid sibi vult ista carminis effeminati turpitudine? quid timoris demerissimæ pæctio? Quid tam fæda vitæ mendicatio? Huic putas vnquam recitasse Virgilium,

Vsque adeone mori miserum est?

Optat vltima malorum; & quæ pati grauissimum

B. est, extendi ac sustineri cupit: quæ mercede? scilicet vitæ longioris. Quid autem huius viuere est? diu mori. Inuenitur aliquis qui malit inter supplicia tabescere & perire mēbratim, & toties per stulticia amittere animam, quam semel exhalare? Inuenitur qui velit adactus ad illud infelix lignum, iam debilis, iam prauus, & in sedum scapularum ac pectoris tuber elisus, cui multæ moriendæ causæ etiam citra crucem fuerant, trahere animam per tot tormenta tracturam? Nega nunc magnum beneficium esse naturæ, quod necesse est mori. Multi peiora pacisci adhuc parati sunt.

C. Etiam amicum prodere, ut diutius uiuant: & liberos ad stuprum manu sua tradere, ut contingat lucem videre tot consciam scelerum. Excutienda vitæ cupido est: discendumque nihil interesse quando patiaris, quod quandoque patiendum est: quam bene viuas referre, non quam diu: sæpe autem in hoc esse bene, ne diu. Quocirca effeminatam hanc vitæ cupidinem Euripides non viro, sed feminæ tribuit Iphigeniæ, apud eum ita dicenti,

Lucem videre hominibus est suauissimum,

Inferna minime desipit qui vult mori.

D. Meliusque viuere nullo, quam mori bene.

Sed & Homerus eandem vitæ cupidinem non sapienti Nestori, sed iuueni stolido, affectibusque mire obnoxio Achilli concedit, dicenti

Ne sane mihi mortem comemores, inelite Vlysses;

Vellem sane rusticus es, & mercede seruire alteri

Viro inopi, cui nec victus sufficiens esset.

Quam omnibus mortuis vita defunctis imperare: alioquin Homerus ex propria sententia loquens mortuorum meliorem conditionem existimat esse quam viuorum hominum, quos proprio epitheto nuncu-

E. pare consuevit miseros mortales. Epicurus est, qui communem Antiquorum sapientum dogma carpit, a Theognide prolaturum, dū ait, [Longe autem deterius, qui dicit, bonum quidem, non natum esse; aut vbi natus, erit mox Orci limen adire. Nam si quod ita crederet hoc dixit, quomodo non discedebat ex vita? Id quippe illi in promptu erat, siquidem hæc illi fuisset rata sententia.] Sed non licet homini sibi mortem inferre, tum quia nemo suæ vitæ dominus est; sed naturæ parentibus, liberis, & Deo in primis parendum, aliter postulantibus; quum solis nobis nati non

F. simus, sed Patriæ, parentibus, liberis, & amicis; tum quia homo natura est animal sociabile; quæ societas morte dirimi non debet, non iubente Deo: tum quia turpe fuerit, ac pusillanimi ob vitæ miseras mortem appetere; licet mors homini probo sit iter ad vitam meliorem; & ortus Antiquis sapientibus censetur esse descensus animæ ab immortalī felicique vita ad mortalem, & calamitosam: Vnde vel obseruatione Pliniana, Multi exstiterē, qui non nasci optimum censuerent, aut quam ocysime aboleri: Quam sententiam

bii. ool.

Epi. ad Mo. nicem

Epi.

tiam Aristoteles idem ad eundem Eudemum adhuc in viuis agentem multo prius scripserat; inquit enim in Moralibus ad Eudemum inscriptis [Multa mortalium vitam circumstant; & molestam faciunt, & acerbam; ut sunt morbi, dolorum intentio, tempestates; ut si hæc consideranti optio a principio datur, non nasci potius, quam hæc experiri velint: Quæ conditione vita puerilis est, ad quam nemo prudens, etiam si queat, redierit. Ac multa quidem vel voluptatis, dolorumque expertia, vel inhonestis saltem voluptatibus iuncta, eiusmodi sunt, ut non esse omnino, quam vivere melius iudicaretur. Ac in vniuersum si congeras cuncta, quæ vel agunt, vel patiuntur homines non volentes (quia nec ipsius gratia) adiectis infinitis temporum spatijs, nihilo tamen magis vivere, quam non vivere eligant. Eodem pacto neque ob cibi, venerisque voluptates, si reliquis destituta fuerit, quas cognitio vel visus, aut sensus quispian alius suppeditarit, nemo, nisi feruile mancipium, magnopere sibi vitam exoptandam iudicabit.] Aristotelicum igitur dogma est, optimum esse non nasci, & præstare mori quam vivere; quoniam intellectus ante corpus ab æterno, & post corpus in æternum melius se habeat, quam in corpore degens aliquo tempore; ut dudum nos docuit etiam alibi. [Eiusque rei multis diuinitus perhibita sunt testimonia.] Duplicem quum alio loco docuerit Aristoteles esse viam probandi quippiam; vnam humanam, altera validiore, diuinore scilicet; nõ sat habes viam humanam, & ex rei natura, & comuni ac inueterato sapientum fere omnium consensu comprobasse melius esse humano intellectui non esse in corpore; nunc ait Magister, multis hominibus multa data fuisse diuinitus testimonia eiusdem rei, seu eiusdem veritatis: Sed inter hæc multa vnum eligit, quod sua tempestate notissimum erat, inquit, [Atque huc pertinet, quod narratur, Silenum a Mida isto captum:] De hoc Sileno, cuius dicta ceu oracula recipiebantur antiquitus, meminit etiam apud Aelianum, Theopompus, ut observauit pariter Rhodiginus; Aeliani verba sunt hæc, [Narrat Theopompus, colloquium quoddam inter Midam Phrygem & Silenum intercessisse; Hic Silenus erat Nymphæ filius, & Dijs quidem conditione inferiore; mortalibus vero, morteque superiori: Hi tum alia multa sunt inter se collocuti (nimirum quæ refert in Eudemi Dialogo Aristoteles) tum hæc Silenus aliquando Mide retulit,] & reliqua. Hinc aperte constat Silenos non esse fabulosos omnino, ut plerique rentur; nam & Diuus Antonius cum Sileno sermonem habuisse legitur in deserto; & Diuus Hieronymus testatur captum Silenum ductum fuisse ad Imperatorem Constantinum Alexandriæ, visumque ab vniuerso populo: De huiusmodi Satyris, quos antiqua Gentilitas Diuinitatis quoquomodo participes existimabat, colebaturque supra humanam naturam, veluti præclarum alibi non vnum testimonium habemus Aristotelis, tum primo vbi testimonio Seruij Grammatici, relatiue Liliij Gyraldi, scribit De Animalibus Deis: Quos etiam ex Peripateticis Porphyrius citauit inquit, rationales sumus & nos & Dijs: tum deinde vbi, loquitur de natura, quam ait esse Dæmoniam, non diuinam; quippe Sileni sunt infra Diuinam naturam, & supra humanam medij: tum tertio, vbi dicit, Animalibus quibusdam inesse præter actum, principium secundum locum moti-

uum; alijs autem cogitarium, & intellectus; ut hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius: tum quarto, vbi decernit, Templâ in agro ædificari debere partim Dijs, partim Heroibus: erant enim Heroes Antiquis Semidei, ut etiam Sileni. [Et a venatione ei sciscitanti, quidnam optimum homini, maximeque expetendum esset.] certe quæ lignea simulacra, lapideaque idola de rebus arduis consulere consueuerat prisca Gentilitas, eadem Silenos venerata, ceu siluarum numina, eosdem venatione captos de cognitu difficilibus interrogabat, inde responsa, velut oracula diuinitus expectans, & colligens. Ac forte Silenos intellexit Aristoteles naturas illas humana potiores, quæ absque ciuitate sunt per naturam asseuerans, dum ait alibi, Homo natura ciuile est animal: & qui absque ciuitate est per naturam, non per fortunam, aut nequam est, ut Misantropos ille vetus hominum osor, & hominum confortia vitans; aut potior quam homo, ut Silenus, Satyrus, Faunus, alijsue Semideorum agrestium. [Principio respondere noluisse, vocemque compressisse; tandem, quum vrgendi ut aliquid diceret finem nullum Mida faceret, in hæc inuitum erupisse verba, Aerum-nosi genij, & difficilis fortunæ semen in diem duras.] homo certe ab ortu in ærumnas pueriles ingreditur Plinio; non solum, sed etiam Aristoteli, ut nuper adnotauimus; & varijs fortunæ calamitatibus iactatus tota vita, in diem durare dicitur; quia æuum hominis cum æternitate collatum vnius dieculæ vix obtinet rationem. Genium vero, & Dæmonem animam hominis esse suscepit etiam alibi Magister a Xenocrate: Quin, & animas hominum rationales Genij, Dæmonisque nomine passim antiquitus appellari consuevas admonet Lilius Gyraldus ex professio de Deis Gentium agens: [Quorsum me cogitis ea, vobis dicere, quæ vobis nescire erat melius? maxime enim vacantes dolere viuunt, qui sua ignorant mala.] quippe non bene est humanis animis cum corpore esse, Aristoteli, & omni feruente Vetustati; ut nuper vidimus. [Hominibus autem omnino optimum est non nasci, neque participem fieri præstantioris naturæ: optimum enim omnibus vtriusque sexus hominibus.] hoc est, ut conceptus humanus in se non recipiat forinsecus animam intellectricem, quæ a corpore separata optimum esse habet, ac tota æternitate diuinorum speculationi vacans, vitam perpetuo felicem degit Aristoteli. [Proximum huic inter ea, quæ consequi homo possit, primum est, quam celerime mori:] nam & diutius non detinebitur alligatus corpori humanus intellectus impeditus ne semper æterna intellectu fruat, & homo ea mala non patrabit, quæ in vitæ longitudine plerumque committens, a morte penis mulctatus æternis infelicem vitam degit impermutabilem, ut obseruat Aristoteles. [Manifestum verò est sic eum pronuntiasse, quod melior sit mortuorum, quam viuorum conditio:] nempe Aristoteli vnumquodque illud maxime dicitur esse: quod in eo est summum; & quum suprema pars hominis sit anima rationalis; in ea post mortem hominis a corpore separata homo conferuari dicitur; vnde non reminisci dicimur eorum post obitum, quæ in vita gesserimus; & mortui dicuntur affici a nepotum & amicorum viuientium fortunis, etsi non ita, ut qui defuncti felices sunt possint euadere miseri ex viuientium suorum calamitatibus; qui-

ne post mortem sunt infelices, reddi queant felices ex viventium suorum prosperitate. Sic igitur apparet, constatque satis, Aristotelem conscripisse Dialogum ad Eudemum defunctum, in quo de Animæ immortalitate rationes affert; & quæ ex eo libro a selecto in medium proponit verba & dogmata Aristotelis Marcus Tullius, & Plutarchus, esse consentanea dictis ac placitis ab Aristotele passim propositis in ijs operibus, quæ ad nos pervenerunt.

Immortalitatis ratio deducitur ex natura somnij Eudemiani verificati ad Aristotelis regulam. Cap. IX.

His ita stabilitis & explicatis, age nunc rationes cõtexamus ex Aristotele rationalis animæ immortalitatem comprobantes. Porro primum argumentum ex Aristotelicis verbis a Cicerone relatis de somnij Eudemiani diuinatione seu interpretatione sic lubet constituere, Somniorum viris optimis ac prudentissimis, siue a Deo, siue aliunde missorum, quæcumque vera sunt, Iudex artificiosissimus est, qui potest similitudines inspicere: Sed Eudemi viri optimi ac præstantissimi morbo ad mortem fere laborantis somnium fuit, quo iuuenis egregia facie sibi nuntiabat fore ut breui conualesceret, paucisque diebus interituum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum esse rediturum; atque ita quidem, prima duo statim consecuta scribit Aristoteles, & Eudemum conualuisse, & Alexandrum a fratribus vxoris interfectum fuisse; quinto anno exeunte, quum esset spes ex illo somnio Cyprum ad Lares Eudemum esse rediturum, dimicantem ipsum ad Syracusas occubuisse; Ex quo illud somnium ita interpretatum esse, ut quum animus Eudemi ex corpore excesserit, tum domum reuertisse videatur: Ergo rationalis anima, humanusque intellectus in hominis interitu a corpore separatur, ac redit vnde prius aduenerat corpori peregrinus, & advena; ut ait Aristoteles alicubi; qui & hominem maxime in intellectu post obitum remanente seruari constituit non vno in loco. Maior est Aristotelis vbi ex instituto tractat de Diuinatione per somnum. Minor est eiusdem Aristotelis in libro de Anima ad Eudemum, ut refert Marcus Tullius, qui eius Dialogi verba, & sententiam Aristotelis ad nos transtulit, ut antea notauimus. Sed & eandem alibi retulisse videtur Aristoteles inquitens. In somnijs præter phantasmata, alia aliquando intelligimus: vnde ratio ducitur immortalitatis Aristoteli, cui si mens intelligat quid præter phantasmam, ac sine phantasmate, poterit esse sine corpore.

Immortales animas esse ponit Aristoteles, dum defunctos ait esse felices, ac beatos. Cap. X.

Ceterum in eodem Dialogo in honorem amici Eudemi defuncti ab Aristotele conscripto, ex Aristotelis dogmatibus a Plutarcho relatis aliæ rationes præclariore hauriri possunt ad animæ rationalis immortalitatem comprobandam; quarum vna illis verbis Aristotelicis continetur, non ita pridem explicatis, [Itaque cum felices censemus esse & beatos, qui hac vita defuncti sunt;] & hoc modo construitur,

A Felicitas & beatitudo est perfecta operatio prodierit ab anima rationali, non a corpore inanimato: sed qui hac vita defuncti sunt, putrefacto exustione caduere, censentur ab Aristotele felices & beati: ergo post hanc vitam a morte nostra superest incorruptus & incorruptibilis animus humanus beatitudinis capax, felicitatisque particeps Aristoteli. Maior est a summo Præceptore passim & in Physicis, & in Ethicis promulgata. Minor est ab eodem Aristotele in explicato Dialogo expressa, & alibi confirmata in Nicomachijs. Porro hæc ratio propriam sedem habere deberet infra cum duabus alijs proxime sequentibus in quarto libro, vbi ex professo contexturi sumus argumenta immortalitatis ex ijs attributis, quæ concedit Aristoteles animæ rationali post mortem hominis a corpore separata: verum quoniam deducuntur ex Dialogo ad Eudemum nuper explicato, in quo præcipue rationes immortalitatis pertinent ad degentiam animæ in corpore, quam in præsentia consideramus dedita opera; ne cogeremur eundem locum bis explicare, ac ne filum explicati contextus interrumpere videremur, libuit has rationes hic referre, infra & etiam suo loco tangendas.

Mortui dicuntur Aristoteli facti compotes melioris, præstantiorisque naturæ ob solam immortalitatem animarum. Cap. XI.

Alia vero ratio eandem immortalitatis conclusionem colligens habetur apud Aristotelem alijs verbis proxime sequentibus, dum inquit, [cum nefas putamus quidquam de hac vita defunctis falso dicere; quippe qui melioris iam, præstantiorisque naturæ facti sint compotes:] Verum hac vita defuncti non facti fuissent compotes melioris iam, præstantiorisque naturæ, nisi abiecta corporali materia rationalis animus, humanusque intellectus liber a corpore corruptibili superesset immortalis: igitur Aristoteles animam rationalem censuit post mortem hominis immortalitate frui, & optima vita contemplativa. Maior secundo loco posita est per se nota: minor est Aristotelis euidens in allato, & explicato loco.

E Aristoteles ait suam sententiam de perennitate animæ veritissimam esse. Cap. XII.

Amplius & alia ratio confirmans animæ nostræ perpetuitatem habetur in illis verbis Aristotelis, in explicato contextu declaratis, [Atque hæc nostra sententia ita verusta est, ut eius & initium, & autor prorsus ignoretur; sed ab infinita vsque æternitate continenter ea sic est propagata:] Ceterum Chaldaei, Aegyptij, Græci, ac singulariter zoroaster, Mercurius, Pherecides, Homerus, Hippocrates, Thales, Pythagoras, Alcmeon, & alij seniores ad vnum omnes consentiunt de animæ immortalitate, ac de illius felicitate post obitum eorum, qui viuentes eam vitij non inquinauerunt ad infelicitatis statum damnandam; quum mortalitati damnauerint animam pauci admodum Epicurei, iidemque non ita verusti: ergo sententia Aristotelis, quam ipsemet fatetur habere communem cum vetustissimis sapientibus de animæ natura, est animam esse immortalem. Maior secundo loco posita est clara ex antea propositis in expli-

cato contextu: Minor est Aristotelis expressa. Quam pulchre Macrobius ex Pythagora cum Platonis ducit apud Ciceronem in hæc verba, Dicendum est, quid his postea veri sollicitior inquisitor philosophiæ cultus adiecerit: nam & qui primum Pythagoram & qui postea Platonem secuti sunt, duas esse mortes, vnam animæ, animalis alteram prodiderunt: mori animal quum anima discedit e corpore; ipsam vero animam mori asserentes quum a simplici & indiuiduo fonte naturæ in membra corporea dissipatur: quia vna ex his manifesta & omnibus nota est; altera non nisi a sapientibus deprehensa ceteris eam vitam esse credentibus; ideo hoc ignoratur a plurimis cur eundem mortis Deum modo mitem modo imitem vocemus; quum per alteram, idest, animalis mortem absolui animam; & ad veras naturæ diuitias atque ad propriam libertatem remitti faustum nomen indicio sit; per alteram vero, quæ vulgo vita existimatur, animam de immortalitatis suæ luce ad quasdam tenebras mortis impelli vocabuli testamur horrore: nam, vt constet animal, necesse est vt in corpore animæ vincatur; ideo corpus *σῶμα*, hoc est, vinculum, nuncupatur, & *σῶμα*, quasi quoddam *σῶμα*, idest animæ sepulcrum: vnde Cicero pariter vtumque significans corpus esse vinculum, corpus esse sepulcrum, quod carcer est sepulcrum, ait, [Qui corporum vinculis tamquam e carcere euolauerunt.] & reliqua multa his consimilia inde petenda.

Aristoteles ait melius esse non nasci, & mori statim ab ortu, quam viuere diu; melioremque mortuorum conditionem esse, quam viuorum, quia censuit animas esse perpetuas. Cap. XIII.

EX eodem loco depromitur alia ratio perennitatis animæ, quæ nititur illis verbis Magistri a Plutarcho relatis, [Ad hæc vides in ore hominibus esse omnibus iam inde a multis annis tritum illud, Quod omnium optimum est non nasci; præstat autem mori, quam viuere: eiusque rei multis sunt diuinitus perhibita testimonia.] & interposita historia Sileni, subdit, [Manifestum vero est sic eum pronunciaſſe, quod melior sit mortuorum, quam viuorum conditio.] At vero nec optimum esset homini non nasci; nec præstaret ab ortu citissime mori, quam diu viuere; nec melior esset mortuorum, quam viuorum conditio, si rationalis anima cum homine nasceretur, & interiret; nec ab æterno præextitisset ingenerata, & in æternum non permaneret immortalis: igitur ex Aristotele rationalis anima constituenda est ingenerata & incorruptibilis, ortus nescia pariter ac interitus. Assumptum est clarum in verbis Aristotelis propositis: consequentiæ prima pars eo liquet, quia quum bonum & ens conuertantur, præstetque animarum & inanimato propter animam, vt alibi sanxit Aristoteles; si anima non præxisteret ingenerata ab æterno ante hominis ortum, quomodo consentire posset nunc Aristoteles dicentibus homini melius esse non nasci? si enim non nasceretur, nunquam esset; nunquam viveret; semper non esset, semper vita destitueretur. Altera pars etiam liquet, quia si ab obitu hominis anima rationalis non remaneret a corpore separata immortalis; quomodo melius esset homini statim ab ortu citissime mori? nonne vt melius est esse quam non esse, quum bonum & ens conuertantur; ita melius est diu viuere, quam ci-

A tissime mori? est enim viuere viuentibus esse. Aristoteli; cui mors, & corruptio est via ad non esse. Tertia pars itidem constat, quia si rationalis anima cum homine simul interiret; quomodo melior esset conditio mortuorum quam viuorum? non entis, non melior conditio non est quam entis; immo nulla conditio est eius quod penitus non est; cuiusmodi foret homo defunctus, si nihil eius animæ superesset. Vt hinc appareat subscribendum non esse. Nattæ dicenti, Eos etiam, qui dixerunt, Optimum esse homini non nasci, proximum quam citissime aboleri, mortem animarum, credidisse sermo ipse indicat; nam ita dixerunt, quasi post hanc vitam nihil sit, sed cum ea omnia extinguantur; & nihil esse, vel in nihilum redigi, quietem arbitrabantur; si tamen vlla potest esse quies nihil sentientis.

Animæ perennitatem proficitur Aristoteles dum tractat de anima descensu, & de sortibus. Cap. XIV.

His attexendæ iam essent firmiores ille rationes, quibus Themistij relatu Magister ostendit in eodem Dialogo ad Eudemum animæ rationalis immortalitatem: sed quia Themistius ex eo libello nullam nobis attulit Aristotelis enunciationem, viam ipse nobis non aperuit vllam ex eo volumine vltius philosophandi. Aliquam tamen patefacere nobis videtur Proclus, qui hunc eundem Aristotelis dialogum citat, & eius peculiarem tractatum de animæ descensu, & de sortibus indigitat; vt notauit Franciscus Patricius; Aristoteli alioqui non ita bene affectus, in hanc sententiam dicens post Plutarchi allatum testimonium nobis explicatum, [In quo Dialogo ad Eudemum, qui fuit de anima, puto Aristotelem tractasse ea, quæ Proclus Commentarijs suis in Timeum libro quinto commemorat his verbis, [Quod est Aristoteles amulatus in tractatione de Anima, physice eā aggressus: neque de animæ descensu, neque de sortibus mentionem fecit: sed in Dialogis seorsum de his tractauit, & prædictū considerauit sermonem.] Porro vt descensus animæ nihil est aliud apud Aristotelē in Peripato, quam motus metaphysice, non physice, nec metaphoricus, quo rationalis anima præexistens ab æterno in mundo intelligibili, seu in ordine rerum immaterialium, transit in mundum sensibilem euadens forma hominis materialis; vt antea notauimus apud Alexandrum ita sortes apud Antiquos Ethnicos nihil aliud erant quam euocatarum animarum & mortuorum sepulcris colloquia; & responsa de rebus occultis; quod aperte constat ex Historicis; & ex eo quod alia nulla sortes considerari possunt a Philosopho tractante de anima, & de animæ immortalitate; nisi quæ circa mortuorum animas fieri consueuerunt a Magis, ac veneficis: vnde sic ratio æternitatis animæ deducitur; Quicumque de animæ descensu tractat, ostendens quomodo illa ex mundo intelligibili feratur in mundum sensibilem extrinsecus adueniens humano conceptui, necessario supponit ac opinatur animā præextitisse a corpore separatam ab æterno ingeneratam; qui vero in libro de anima, seu de animæ immortalitate pergit de sortibus, is etiam supponit, ac opinatur animas post obitum hominum superesse incorruptas a corpore seiunctas & immortales, quæ sortilegijs possint reuocari e sepulcris, & de rebus dubijs, & occultis responsa ferre: Sed Aristoteles, vt

2. de an.
t. 37.
d. 5. payf.
l. 4.
1. de im.
an. p. 7.
inf.

2. de an.
cap. 37.

lib. 5. ab.
Tim.
1. Discuf.
Peripar.
com. 1.
lib. 7.

lib. 1. c. 3.

Ratio. 39.

contestatur Proclus, in Dialogo de anima, seu de animæ immortalitate ad Eudemum tractat de animæ Descensu, & de Sortibus: igitur Aristoteles posuit, superposuitque rationales animas hominum tum præexistisse ab æterno ingenas certo deinde tempore factibus extrinsecus accessuras; tum superesse post hominū interitum incolumes, & immortales. Licet hinc gemina ratio duci potuisset, altera ex Descensu pertinēs ad secundum librum, altera ex Sortibus attinens ad quartum.

Immortalitati fayer etiam veritate coactus Alexander: ipse ex Aristotele in hoc fonte statuens animam in corpore non bene se habere. Cap. XV.

Ceterum in eodem fonte, qui est de gentia rationalis animæ in corpore, duo alia videt vel Alexander ipse mortalitatis assertor, immortalitatis argumenta; quæ veritate coactus dissimulare non potuit, dum inquit citatis verbis a Nicoletto Verniate in sua Quæstione de unitate intellectus, & de animæ felicitate, in hanc sententiam. Item ipse Alexander in Naturalibus Quæstionibus inquit, [Medicina etsi scientia est, tamen in opere suo ars appareret, quemadmodum anima etsi immortalis; tamen in corpus mortale demersa, videtur esse mortalis.] Quod Medicinæ attributum videtur habuisse Alexander ab Aristotele dicente alicubi, [In scientijs nimirum contingit pariter nosse scientiam quid est, & scitum esse: nam si quis norit quid sit Medicina, is confestim est Medicus; similiter etiam in alijs scientijs; at in virtutibus non idem est; neque enim si quis nouerit quid sit iustitia, continuo etiam iustus est; iridem, & in alijs.] Immo simile quid apud Platonem in Conuiuium dicebat Eryximachus, Est Medicina scientia qua amatorij affectus dignoscuntur; & quisquis pulcrum, & deformem in his amorem discernit, is Medicus peritissimus sit. Sed & aliud attributum immortalitatis animæ videtur ibidem Alexander hausisse pariter ex eodem Aristotele; qui paulo antea dixerat, principium esse demonstrationis in scientia naturali quod anima sit immortalis; ait enim, [In quo ne ita quidem recte, expedit siquidem sua cuiuslibet sumere principia: absurdum enim sit, volenti ostendere triangulum duobus rectis æquales habere angulos, sumere principium eiusmodi. Anima immortalis est: neque enim hoc proprium; oportet siquidem principium suum esse eius rei, qua de agatur, atque coniunctum.] Ut ambæ propositiones alate demonstrationis desumptæ fuerint Alexandro ex Aristotele; adeoque non minus Aristotelica fuerit immortalitatis contexta ratio, quam Alexandrina.

Alexander animos hominum cum Aristotele Diuinos, & celestes appellat. Cap. XVI.

Sed idem Nicoletus Verniates in eadem quæstione de Unitate intellectus, & de animæ felicitate, confiterur Alexandrum in suis Naturalibus Quæstionibus aliud argumentum immortalitatis protulisse; dum inquit, [Item ait noluisse mundi Opificem Diuinos celestesque hominum animos corporibus terrenis absque congruo quodam medio colligare; medium est anima cogitativa.] Porro diuinos esse humanos animos Alexander ab Aristotele didicit, qui non v-

A no in loco mentem humanam, qua factus sit homo, diuinam esse fatetur; & intellectum humanum diuinum esse, ac dominum secundum naturam, ac proinde celestis substantiæ con sortem profiteretur: Unde sic ratio necitur, Omnis forma diuina & celestis est æterna & immortalis. Ait animæ rationales hominum sunt, nedum Alexandro, quod ait Verniates, verum etiam Aristoteli, diuinæ, ac celestes; igitur animæ rationales hominum ut Aristoteli, sic & Alexandro debent esse æternæ, ac immortales. Maior est Aristoteli frequens; ait enim diuinum & æternum reciprocare. Minor est Alexandri, & Aristotelis in locis paulo antea citatis.

Animæ probatur esse perennis Aristoteli; cui sola substantia non indiget subiecto. Cap. XVII.

V Erum ex Aristotelis alio loco præclaram nos habemus immortalitatis rationem; præstat autem primo sententiam Philosophi diligenter explicare, ut inde texenda demonstratio firmior, & certior habeatur; ait igitur alicubi, [Multipliciter autem quum dicatur fieri; & horum quidem non simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri; simpliciter autem fieri substantiarum solum; manifestum est, quod secundum alia quidem necesse est subijci aliquid, quod fit; etenim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & ubi sunt subiecto aliquo; propterea quod sola substantia de nullo alio dicitur subiecto; sed alia omnia de substantia. Quod autem substantia, & quæcumque alia simpliciter entia ex subiecto quodam fiant, consideranti fiet utique manifestum: semper enim est aliquid quod subijcitur, ex quo fit; ut plantæ, & animalia ex semine.] Quorum ea est explicatio: Quum antea demonstratione sumpta ex natura generationis in communi ostendisset Aristoteles quæ sit differentia contrariorum in omni generatione: hætenus explicatis eius generationis principijs: quoad omnia membra, ea excepta parte maioris, in qua dixerat subiectum, ad contrariorum discrimen, esse permanentis in tota mutatione; nunc id aggreditur Aristoteles manifestare, ratione sumpta ex natura generationis & accidentium; & substantiarum seorsum. Intentio ergo Aristotelis in hac parte est manifestare subiectum permanere in tota generatione; non autem, ut vulgo dicitur, subiectum necessarium esse absolute in omni generatione; sic enim actum ageret; quum & infra moneat se hoc fecisse tã superius, quã hic: Sed quum subiectum in generatione possit esse tum adæquate in tota, tum in aliqua eius parte, ut in ea esse dicuntur contraria, quorum vnum est in principio generationis terminus a quo; alterum in fine terminus ad quem: patuit quidem hætenus subijciendum esse aliquid vnum contrarijs; an autem hoc idem subijciendum sit generationi toti; an in ea parte, quam

F Aristoteles agnouit median esse inter contraria, nondum patuit. Quum autem gratis assumperit antea Magister subiectum permanere in tota generatione, id in præsentia manifestum reddit; non quidem a priori; quia est axiomã in demonstrabile; sed per inductionem: Quum autem hæc scientifica miratur triplici probatione, deducta ex diuisione generationis vniuersalis sumptæ: & ideò scinditur hæc speculatio in quatuor partes præcipuas: In quarum prima docetur Aristoteles inductione in vniuersa generatione

ne omni permanere subiectum sub utroque contra-
rio, partitur generationem in duos modos, vniuer-
sissimos, dicens, [Multipliciter autem quum dicatur
fieri.] multe sane sunt diuisiones generationis, prout
multa sunt in generatione, iuxta que generatio par-
titi potest; nimirum terminus a quo, materia subie-
cta generationi, terminus ad quem, essentia seu for-
ma & idea generationis, ac demum finis vltimus ge-
nerationis: ratione termini a quo, diuiditur gene-
ratio in eam, quæ est corruptio alterius, vt generatio
ignis ex aqua; & eam, quæ est imminutio, vel diui-
sio alterius, vt generatio nouæ stirpis ramo auulso,
nouique vermis insecto diuiso. Ratione materiae sub-
iectæ diuiditur generatio, seu fieri in id, quod est ex
nullo subiecto, vt dicitur Creatio, Aristoteli non co-
gnita, non admissa; & in id, quod est ex aliquo subie-
cto, & generatio, productioque communiter appella-
ta: in qua subiectum hoc sumi potest tum vt actu, &
ex eo fit generatio accidentalis; tum vt est in poten-
tia, & ex eo fit generatio substantialis. Ratione ter-
mini ad quem, qui forma est, diuiditur generatio in
eam, quæ esteductio formæ de sinu materiae; ac in eâ,
quæ est accessio, aduentusque formæ ab extrinseco ad
materiam; cuiusmodi esse generationem hominis ra-
tione animæ intellectiue nos, alibi docuit Aristote-
les. At ratione formæ, seu essentia ac ideæ generatio
multas habet diuisiones; nam generatio alia est meta-
phorica & impropria; vt generatio, qua fit materia,
& priuatio; quæ dicitur Aristoteli fieri hoc; & for-
ma, quæ dicitur fieri simpliciter; nam proprie com-
positum fit, vt ait Aristoteles, non materia, nec for-
ma, nec priuatio; sed hæc omnia fiunt metaphorice;
metaphora vero & similitudo in eo consistit, quod
generatio est mutatio de non esse ad esse eius quod
fit; quum autem priuatio, & forma non semper sit ea-
dem numero, sed nunc sit, quæ prius non erat: quum-
que materia si non a non esse simpliciter ad esse sim-
pliciter, saltem transeat a non esse hoc ad esse hoc
aliquo pacto; ideo & horum trium principiorum di-
citur esse generatio, sed metaphorica, seu secundum
analogiam; alia vero est generatio propria, & vni-
uocæ; quæ rursus diuiditur in eam, quæ est perse, &
eam, quæ per accidens: profecto per accidens genera-
tur Pater vt relatiuum quid ad generationem filij,
aut vicissim; Per se vero quid vltius generari potest
aut primario, vt equus; aut secundo, vt hinnibile.
Adjiciunt viri clarissimi, primario quid generari aut
subiectiue, vt materia; aut terminatiue, vt forma; aut
complectiue, vt compositum: Quæ diuisio licet in
Scholis recepta, non caret tamen difficultate; primo
quia non est reponenda inter species generationis
propriae, per se, ac primariæ, ob rationem nuper alla-
tam ex Aristotele; secundo quia terminatiue non so-
la forma, sed etiam priuatio fieri dicenda esset; quum
æque generationis terminus sit priuatio, ac forma.
Tertio quia fieri, seu generari est pati; at hæc princi-
pia terminantia generationem agunt, non autem
patiuntur & Aristotele doctore: Quin & contradicto-
rium sapit fieri quid terminatiue, ac si quis dixerit,
moneri actiue. Quarto generatio natura præcedit
rem generabilem; vnumquodque enim generabile
primum natura fit, deinde est, deinceps agit aut pati-
tur; nam agere, ac pati sunt conditiones & effectus
entis, seu essentia; esse vero terminus est ad quem ip-
sius fieri: quum ergo materia patiatur in tota gene-

ratione; plane materia fuit ante generationem; non
ergo genita est: immo subiectum, prius est eo, quod
in subiecto inest; dum igitur materia dicitur subie-
ctiue generari, perinde est ac si dicatur, prius esse si-
mul ac posterius suo posteriori. Nec vilo modo au-
det Aristoteles materiam generabilem confiteri;
qui tamen priuationem, & formas generari, & cor-
rumpi quoquo pacto decernit. Denique ratione fi-
nis vltimi generationis, quod est compositum, gene-
ratio diuiditur in simpliciter, & secundum quid;
prout rerum compositarum quomodolibet ex mate-
ria & forma, siue substantiali, siue accidentali, aliæ
fiunt simpliciter; aliæ fiunt aliquid. Sic ergo [multi-
pliciter quum dicatur fieri,] innuit Aristoteles non
omnes distinctiones ipsius fieri, quæcumque vulgo
numeratur, petitas esse ex natura rei, & esse proprias
generationis species; sed appellari, ac dici nomine
fieri. [Fieri] nomen communissime sumptum, quod
æquinocæ, aut potius secundum analogiam conuenit
omnibus differentiis generationis, propositis; quod
indicat illa particula [multipliciter,] quæ nõ aptatur
vniuocis; [Et horum quidem,] seligit Aristoteles ex
tõr propositis distinctionibus generationis eam, quæ
sibi prodesse potest ad præsens institutum, ipsa vero
est propriissime sumptæ generationis distributio, quæ
desumitur a varietate finis vltimi generationis, si-
ue a natura rei generabilis; quæ postrema fuit ve-
ræ generationis diuisio; quia particula [horum]
refertur ad 2 proxime dicta, & aduersatur dicen-
da particula [substantiarum,] quod indicant aduer-
santes particula [quidem,] & [autem. Et horum qui-
dæ,] hoc est accidenti, quorû nuper meminerat agens
de homine musico, & immusico [nõ simpliciter fieri,
sed hoc aliquid fieri,] suppletu, proprium est: vacat in
græco textu nota [simpliciter,] quæ impune deleri
potest e Latino; vt sensus sit, accidentia non fieri, sed
fieri aliquid; nimirum quia hic agitur de accidenti-
bus in conereto, in quorum generatione non dicat
fieri absolute quidpiam, sed hoc fieri aliquid: nempe
quia mutatio respicit vnum duorum, in actio subie-
cto; quod per se notum est. [Hoc aliquid fieri,] verba
illa [hoc aliquid,] si vt vnus numero terminus acci-
piantur, substantiam indicant; tantum est enim ab
Aristotele substantia: proprium esse significare hoc
aliquid; si vero diuinctum assumatur, sensus erit vt
[hoc] significet determinatum quid, [aliquid] vero in
indeterminatum, ac transcendens; prior sensus ineptus
est Aristoteli, posterior est amplectendus, vt in gene-
ratione accidentium hoc fiat aliquid, puta corpus
fiat vel quantum, vel quale. [Simpliciter autem fieri
substantiarum solum,] particula [solum] confirmat
nomine [horum] intelligenda nuper fuisse acciden-
tia: sed ratio discriminis ea est, quia vniuersusque
generationis finis est vnus; inde namque suam vniuer-
salem sortitur generatio; at substantia est generare vnum,
ac per se vnum; quia ex materia & forma substantia-
li fit vnum per se; quippe Aristoteli exente in poten-
tia, & ex actu fit vnum per se. Quum autem ex su-
biecto, & ex accidente non fiat vnum per se; quippe
accidens adiungitur subiecto in actu; ex duobus autem
tem in actu non fiat vnum, vt ex vno actu, & altero in
potentia; & vt ex duobus in potentia; quod monuit
Aristoteles: ideo substantia generatio est genera-
tio totius compositi; generatio vero accidentis non
est generatio totius compositi, sed generatio huius
in

in hoc, nimirum accidentis in subiecto non transmutato: quare substantia dicitur fieri simpliciter in prima generatione; in secunda vero generatione substantia, siue hoc, dicitur fieri aliquid, nimirum vel quantum, vel quale. Ceterum hanc distributionem generationis in simpliciter, & secundum quid, aiunt viri Clarissimi, considerationem esse; Aristotelem alibi; ubi agens ex professo De generatione docet his nominibus aliam generationum diuisionem posse complecti, nimirum in eadem generatione, quæ simul est generatio vnius, & corruptio alterius, ubi que tum in accidentibus, tum in substantijs promiscue generatio nobilioris ex ignobiliore dicitur generatio simpliciter, & corruptio secundum quid; contra generatio vilioris ex nobiliori dicitur generatio secundum quid, & corruptio simpliciter. Nos ut opinamur eandem generationem hic, & loco citato ab Aristotele considerari; non tamen eandem notionem hic & ibi de illa Magistrum asserere putamus, tum quia hic distribuit generationem, seu potius eius distributionem accipit a vulgo; ibi distinctionem, & eius partes aperit: tum quia hic agit de illa generatione, quæ fit hoc vel simpliciter, vel secundum partem; ibi de generatione ipsa simpliciter, ac secundum partem, formaliter, ac secundum se loquitur; quæ sunt vnum re, ac ratione dissident. Si ergo generatio quælibet, vel est accidentis, quæ hoc fit aliquid, ut quantum, quale, ac id generis; vel est substantiæ generatio, quæ hoc fit simpliciter; Cui veluti minori vulgarissimæ, ac per se notæ maiorem addit Aristoteles inductione manifestam, inde collecturus conclusionem intentam, ut videbimus: Maioris autem sunt partes tres, quarum priorem ita dilucidat Aristoteles. [Manifestum est quod secundum alia quidem necesse est subijci aliquid, quod fit; etenim quantum, & quale, & ad alterum, & quando, & ubi, fiunt subiecto aliquo.] De his loquitur in numero multitudinis, non solum, quia pertinent ad varia prædicamenta, quibus nulla est vna communis natura; sed etiam quia generationi obnoxia sunt sola & singularia, quæ numerica multitudine continentur; ut ait Aristoteles non vno in loco. Accipit autem hic consulto accidentia in concreto, quia de his ut de terminis generationis nunc agit; at nullum accidens gignitur in abstracto, quum omne accidens dependeat quoad originem a subiecto; & quum generari sit pati; si autem esset aliqua separata caliditas, hæc nihil utique pateretur Aristoteli; quare nunc bene statuit accidentia cuncta generabilia indigere subiecto; ex quo generentur; quum eo etiam indigeant, in quo inexistant. Accidens in concreto hic non est intelligendum aggregatum ex substantia & accidente, ut puta substantia quantæ, vel qualis; sed ipsummet accidens inexistens in subiecto; tum quia consideratur hic accidens ut ratione, ac essentia, seu entitate distinctum a substantia; tum quia ubi, & quando, purum accidens indicat, non aggregatum ex substantia & accidente: tum quia, male distingueretur hic accidentia ab artificiosis, de quibus infra; quæ sunt aggregata ex substantia, & accidente; sed Accidens in concreto est accidens physicum prout existit in suo subiecto, cuiusmodi sunt omnia accidentia; quorum generabilia indigent subiecto quantum ad fieri, & quantum ad esse; quia ut non possunt gigni nisi ex aliquo subiecto; sic neque possunt existere physice nisi in subiecto; æterna vero

A accidentia, subiecto indigent quantum ad existentiam, non quantum ad originem, quum sit originis expertia; cuiusmodi apud Aristotelem sunt accidentia celestibus corporibus inherentia de genere inseparabilium. [Ad alterum, & quando;] Dubitant viri Clarissimi, quomodo hic Aristoteles concedat generationem ipsi Quando, & Relatiuis; quibus motum in communi negaturus est infra: Respondeo motum Prædicamentis adscribi posse tum ut subiecto immediato, tum ut fini postremo; hic Aristoteles assignat generationem omnibus prædicamentis, quia

B per generationem transit de non esse ad esse non solum substantia; verum etiam res in quouis alio prædicamento contenta; sed infra negaturus est Aristoteles motum prædicamentis Ad aliquid, & Quando, veluti subiecto; sed ponit subiectum generationis, & corruptionis esse substantiam; augmenti & decrementi quantum; alterationis quale; lationis ubi: quum tamen infra non neget, quod hic ponit, scilicet generatione acquiri omne accidens caducum, in quocumque subiecto ipsi infideat. Deinde respondere possumus motum hic spectari ratione suorum terminorum, quæ contineri possunt in omni prædicamento quoquo pacto; at infra tractari de motus idea, & formalitate prout a suis terminis, & a subiecto contradistinguitur; & est proprie actus secundus, nimirum actio mouentis, & passio mobilis; unde recte dicitur Aristoteles motum ratione suæ formæ non esse in prædicamento ad aliquid, ut putabant plerique veteres, neque in ipso Quando; licet motus sit mensura temporis, ac tempus vicissim sit mensura motus; quum verè motus pertineat ad Agere, & Pati; quæ prædicamenta distincta sunt a prædicamentis Quando, & Ad aliquid. [Fiunt subiecto aliquo:] nempe

C fiunt ea generatione, quæ nitatur subiecto aliquo; ac propterea subiectum id esse debet permanentis in tota eorum generatione; tum quia generatio hæc accidens est, cuius esse non est citra subiectum; ut idem sit subiectum, in quo fit, seu fiat generatio accidentalis; motus enim habet suum esse in fieri; & ex quo accidens exoritur: tum quia omne accidens quatenus est, eatenus semper inest in subiecto; naturæ legibus; quum igitur accidens ortui obnoxium Aristotele doctore, sit quidem perfectæ post sui generationem;

D si quidem esse perfectum, est terminus ipsius fieri; sed quoquomodo sit etiam, imperfectæ saltem dum gignitur; propterea subiecto indiget accidens & quantum ad esse, & quantum ad fieri; seu & dum gignitur, & dum genitum est: quare subiectum permanentis esse debet in tota generatione accidentis. [propterea quod sola substantia;] reddit rationem huius placiti desumptam ex discrimine, ac differentia essentiali inter substantiam, & accidens, quæ demonstratio est. [sola substantia.] scite non omnis substantia, quia tum formæ substantiales caduæ omnes

E dependent a subiecto, & in fieri; quum ex eius potentia deducantur a generante: & in esse, quia ortæ insunt in subiecto constitutionis, si non puræ inhærentis, ut accidentia, dependenter ab eo: tum substantiæ compositæ ortui, & interitui obnoxia cunctæ dependent a subiecto pariter, & in fieri, ut mox ostendetur; & in esse; quoniam essentialiter ex subiecto & forma constituntur. Sed sola substantia, quia inter formas substantiales compositarum nostrarum generationi & corruptioni subiectorum sola rationalis

F

1. de gē.
t. 1.

1. de gē.
t. 11. &
seqq.

1. de gē.
t. 40.
9. Metaph.
t. 53.
13. metaph.
t. 18.

1. de gē.
t. 55.

1. Phys.
t. 63.

1. Phys.
t. 9. &
seqq.

1. Phys.
t. 18.
& seqq.

1. Phys.
t. 11.

2. metaph.
t. 7.
1. de gē.
an. 63.

1. Phys.
t. 8. &
de
subst.

anima non dependet a subiecto, nec in fieri, nec in esse, non quidem in fieri; tū quia non educitur actione generantis ex potentia subiecti, sed in hominis constitutione fatui forinsecus accedit, ut ait Aristoteles; tum quia nunquam originem ab agente habuit apud Aristotelem, qui eam statuit antiquissimam; nō etiam in esse; tum quia nullius corporis est actus, nullamque partem corporis continet, ut forma suam materiam eodem Aristotele doctore; tum quia separabilis est a corpore; permanetque sine subiecto post hominis interitū, meliusque se habet extra corpus, quam in corpore degens, Aristotelei: Quin a subiecto non pendet etiam in operari; quum eam functionem habeat, inorganicam, passionisque nō corporales, immo & operationem, cum qua nihil omnino communicat actio corporalis, decreto Aristoteleo, [De nullo alio dicitur subiecto.] Communiter Interpretes aiunt hic Aristotelem uti dici de subiecto pro eo quod est esse in subiecto: Quod non caret dubitatione, tum quia Philosophus asserit omnem formam, quæ natura est, semper esse in subiecto; est autem ea forma substantia, tum quia speciatim animam posuit esse in subiecto. Magister, ubi probat animam non esse corpus, seu corpus non esse animam, quia corpus non est eorum, quæ in subiecto; nam hoc asserere, est clare supponere animam, quam substantiam esse dixerat paulo antea, esse in subiecto. Nos autem dici de subiecto nunc ab Aristotele putamus accipi pro eo quod est indigere subiecto, siue ad originem, siue ad existentiam, siue ad operationem, siue quomodocumque aliter: Sane sola substantia de nullo alio dicitur subiecto, siue nullo alio indiget subiecto ad accidentium discrimen, quia inter substantias rerum ortui & interitui subiectarum, de quibus in præsentia tractat Aristoteles, inuenitur anima rationalis; quæ vere sola in mundo elementari generationibus & corruptionibus destinato de nullo alio dicitur subiecto, quia nō depēdet ab ullo subiecto, nec indiget ullo subiecto, nec in fieri, nec in esse, nec in operari; quū aliæ formæ substantiales omnes, aliæque substantiæ cōpositæ singulæ subiecto indigeant & quantū ad fieri, & quantū ad esse, quum sit earum pars essentialis, & quantum ad operari: ut Aristoteles dicere non possit solam substantiam de nullo dici subiecto, seu nullo penitus indigere subiecto, nisi supposita, rationalis animæ separatione, ac æternitate. [Sed alia omnia,] nimirum accidentia posita extra substantiæ coordinationem, [de substantia] dicuntur, quia indigent substantia, ex qua primum oriuntur, in qua deinde sint, & per quam deinceps operentur, seu patiēdo, seu agendo. His iam patet in generatione accidentium permanere subiectum, ex quo fiunt accidentia, quæcumque fieri dicuntur. [Quod autem substantia, & quæcumque alia simpliciter entia.] Egidius Romanus, & post eum Vicomercatus per entia simpliciter alia a substantia significari dicunt ab Aristotele artificiosa: Iuniores hoc placitum respuunt, tum quia per simpliciter entia Magister hic substantias solas intellexit, quas prius dixit fieri simpliciter: tum quia si artificiosa sint accidentia, non erunt entia simpliciter: si substantiæ, non erunt alia a substantia: Quare interpretantur hæc verba velut expositiva priorum, perinde ac velit his dicere Philosophus, Quod autem substantia, uti sunt quæcumque alia ab accidentibus entia simpliciter. Nos autem huic se-

cundæ glossæ subscribere non possumus; primo quia nimium mutat verba contextus: deinde quia notū adeo erat quid nomine substantiæ significetur, ut frustra in eius explicationem admoneret Aristoteles, esse quæcumque sunt præter accidentia entia simpliciter; deinceps quia principium peteret Aristoteles, ac ridiculus esset explicans notum per ignotius, ut qui tentat demonstrare naturam esse: certe cui nō videtur notius explicandum, quam illi adhibita explicatio? certe si Logice Tyronem interrogēs quid substantiæ nomen significet, is optime sit responsurus rem per se subsistentem, substratamque accidentibus, uti est homo, & equus; at si perconseris quæ sint entia simpliciter alia, plane obmutescet; quum de his viri isti doctissimi ab alijs egregijs Philosophis plane dissentiant: demum substantia, sæpius dicta est Aristotelei esse vnum genus entis; quomodo nunc entium numero multitudinis ab eo donatur? Quare priorem Egidij laudamus explicationem, ut hæc alia simpliciter entia sint res artificiosæ. Ad obiectum primum dicimus Aristotelem prius de physicis principijs agentem, nomine illius quod sit simpliciter, solas substantias intellexisse, quia sibi sat erat id ad manifestandum suum propositum; nunc autem ad maiorem rei euentiam, præter substantias, artificiosas quoque in argumentum adducere. Deinde vero simul & ad secundum obiectum respondentes dicimus substantiæ genus analogum esse ad naturales, quæ sunt substantiæ ratione tam formæ, quam materiæ; & ad artificiosas, quæ solum ratione materiæ sunt substantiæ, non item ratione formæ; quæ plurimum figura est in genere quarto. Qualitatis: quis enim neget ensem, domum, ferram, lectum, & indumentum esse substantiam? quis dicat ea esse accidentia? superius Aristoteles vsus est communi nomine analogi; nunc distinguit analogum appellans principale nomine generis substantiam, & describens minus præcipua analogata esse quæcumque entia simpliciter alia a substantia; mos enim est illi a confusis ad distincta, & ab vniuersalibus communioribusque progredi ad minus communia: sane vero artificiosa sunt entia, quia multorum generum; sunt simpliciter, quia non sunt in subiecto; sunt alia a substantia, quia sunt substantiæ secundum quid, scilicet solum ratione materiæ, non ratione formæ; scire vero Magister hic distinxit analogum; quia inductione id erat manifestaturus, ac seorsum probaturus de substantijs naturalibus, & de artificiosis, quod generarentur ex aliquo subiecto; ut enique patet ex sequentibus: Quare ad secundam obiectionem dicimus præcipue artificiosas non esse substantias absolute, quia sunt substantiæ solum ratione materiæ, non item ratione formæ; ac proinde dici alia a substantia simpliciter, cuiusmodi sunt naturalia, quæ substantia sunt ratione tam formæ, quam materiæ; artificiosas tamen esse substantias vniuersaliter; ac proinde vocari entia simpliciter, & dici fieri simpliciter; ut constet ex inferioribus. Ceterum hic oritur scrupulus, cur accidentia in concreto non sint etiam substantiæ ratione materiæ, ac entia simpliciter, uti sunt artificiosa? Dicimus primo si substantiam esse ens & vnu, ac per se vnu: modo artificiosa in arte sunt vnum per se; quia forma eorum adiungitur materiæ, quæ in arte est in potentia ad formam & artificiosam, ut in natura corpus est in potentia ad animam; ex quibus proinde fit vnum ens per se in genere

b. 1. Phys. l. 7.

b. 1. Phys. l. 50. 56. 2. de an. 2. 2.

b. 2. de an. 2. 2.

b. 1. Phys. l. 3. 4. b. 2. Phys. l. 27.

b. 2. Phys. l. 62. 63.

b. 1. de an. l. 7.

b. 1. Phys. l. 69.

nere substantiæ; quod Aristoteles admonet; licet enim
cera sit corpus actu in natura; tamen in arte materia
est in potentia ad figuram statui: at accidens in con-
creto non inest in subiecto, quod sit in potentia; sed
semper aduenit enti in actu; quare ex subiecto in actu
non fit vnum per se, quod possit appellari substantia
ratione materiæ, vt artificiosis euenit. Dicimus de-
inde accidens in concreto habere quidem subiectum,
in quo insidet; sed non habere substantiam, ex qua
constituatur: cœu ex materiæ, quæ sit pars eius essen-
tialis; vt habent artificiosa; domus enim, & nauis la-
pides, & ligna obtinent veluti sui partem essentialem
ac materiam substantialem, ex qua constituuntur; ac
proinde substantiæ sunt ratione materiæ: at album in
corpore inest, non constituitur ex corpore veluti ex
materiæ, quæ sit pars eius essentialis. Dicimus de-
reps dari accidens in abstracto, vt est albedo; accidens
in concreto, vt album; & conuersum ex albedine,
& substantia illi substrata, vt corpus album: sane ac-
cidens in abstracto nulla ratione substantia est; album
etiam, seu accidens in concreto substantia non est, ob
rationes nuper allatas: corpus album, seu aggregatum
ex substantia & accidente non debet dici simpliciter
ens, aut substantia, vt dicuntur artificiosa; quia est
entia, non ens; & unitatem habet accidentalem, non
substantialem: Sed redeamus ad Aristotelem. [Quod
igitur] ait [substantia] physica, [& quæcunque alia sim-
pliciter entia,] cuiusmodi multa sunt artificiosa, [ex
subiecto quodam fiunt.] Scite [quodam,] tunc quia
substantiæ naturales, & artificiosæ generabiles, &
corruptibiles non omnino excludunt subiectum; a
quo pendeant in sui generatione, constitutioneque;
ad animæ rationalis discrimen, quæ sola de nullo di-
citur subiecto; neque quantum ad fieri, neque quan-
tum ad esse, neque quantum ad operari subiecto in-
digens; vt nuper explicauimus: tum quia determina-
uit Aristoteles accidentium, & substantiarum gene-
rabiliū subiectum; quum antea dixerit accidentia
cuncta fieri ex subiecto aliquo, nunc asserat substan-
tias omnes & physicas, & artificiosas ortui obno-
xias fieri ex subiecto quodam; quia generationi acci-
dentium naturali preste esse debet subiectum in actu
secundum naturam; generationi vero substantiæ siue
naturalis, siue artificiosæ tribui debet subiectum vtro-
bique in potentia; vt constat ex Aristotele; sed cum
discrimine, quod subiectum, ex quo fit substantia na-
turalis, est in potentia simpliciter, seu in natura; su-
biectum vero, ex quo fiunt substantiæ artificiosæ, est
in potentia in arte, seu artificiosa; quum physice, ac
in natura sit corpus actu, vt cera, lignum, &c, alia id
generis. [Consideranti fiet utique manifestum,] hoc
est inductione percurrenti singularum substantia-
rum generationes: [semper enim] inductionis nota
est vtraque; prior indicat vniuersitatem consideran-
dorum; posterior causam cognoscendi. [est aliquid
quod subiicitur, ex quo fit, quod fit.] nempe subie-
ctum necessarium est in omni substantiæ productio-
ne, tum ex quo res producantur in actu generationis,
tum ex quo constituatur vna cum forma in termino
postremo generationis. [vt plantæ, & animalia ex se-
mine.] Dubiter fortasse quispiam in his exemplis A-
ristotelem non seruare legem inductionis, quæ est
ex manifestioribus sensui, ac verissimis progredi; quū
videatur falsum, semen esse materialem causam in
generatione plantarum, & animalium; quippe Magister

A idē nō semel statuit, semē esse causā effectricē, & nō
materiale eorū quæ semine propagātur. Verū paucis:
quod pertinet ad horū exemplorū noticiā, dicimus
vnicuique notissimam esse generationem plantarū
& animalium ex semine; ac longe notiorē genera-
tione rerū aliarū; ac speciatim spontanea viuē-
tium generatione, quæ sit citra seminis interuentum;
de quo argumēto nos late in proprijs libris de Spon-
taneo viuētiū ortu: nobis enim familiares sunt, ac
diuinitate viuētiū generationes interuentu semi-
nis; inanimatorū vero generationes sunt occultiores
sensui & proinde prætermisit has Aristoteles, non
quia non sint veræ generationes, vt non dubitarunt
asserere viri Clarissimi; Aristoteles enim hic agit de
generatione communissime sumpta; etiam communi
productioni accidentium; & generationes inanimato-
rū veras, ac propriissimas esse testatur alicubi:
Quod autem obijciunt, munus generandi officium
esse quæ vegetantis animæ sola viuētia producentis; nō
est verum de generatione vniuersim; sed solum de
illa, quæ sit interuentu seminis; vt doctus est Ari-
stoteles alibi. Vt ergo ex notioribus procederet;
C animalium & plantarū generationes Philosophus
assumit in exemplū; atque ad maiorem vim argu-
menti, inanimatorū naturales generationes omisit.
Quod vero pertinet ad exemplorū veritatem; Cir-
ca animalia, video Magistrum sæpe scribere: men-
strua esse semen, quanquam non purum: quare alicubi
dum semini causæ materialis rationem interdicat;
& vim effectricē attribuit, de semine masculo, quod
purum se men est; loquitur Aristoteles; dum autem ex
semine velut ex materiæ fieri animal asseuerat; vt hic
non solum, sed etiam alio in loco, tunc sine contra-
dictione; ac citra falsitatem nomine seminis men-
strua significat; quæ ipse nuncupat semen non purū.
Circa plantas res paulo est obscurior in Aristotele;
quæ tamen in Peripato possit explicari, quia pleraque
sunt plantarū semina, in quibus adsunt duo par-
tium genera euidenter distincta; nimirum in apice
castaneæ videas portiunculam teretem ad instar gra-
ni milij, & præter hanc totū corpus castaneæ; sic in
amygdalis, in pineis, & in alijs frugū, stirpiūque; semi-
nibus aliquādo sē sui perspicua, & aliq uādo insēsis
est hæc partū diuersitas: castaneæ si seras detracta illa
particula, nō germinabit; quod indicium est in ea con-
tineri vim prolis effectricē, residuo castaneæ corpore ce-
dente in materiæ enascēis arboris; quod & Aristote-
les innuit statues principium esse virtutis matris, quæ
mole; & formicæ naturali quodam instinctu cogno-
scunt singulorum granorum, quæ sub terra sibi con-
dunt ad hiemem in alimentum; particulam geniti-
cem corrodescentes ne germinet in stirpes sibi ad esum
ineptas: vt absolute in stirpiū semine dicamus duas
esse partes, quarum spirituosā magis obtineat ratio-
nem agentis in generatione plantarū; corpulentior
autem atque terrestrius subeat vices materiæ; vt pro-
pterea sapienter de seminis parte crassiori nunc
agens Aristoteles dixerit, plantas oriri ex semine, tam-
quam ex materiæ; & v alibi de seminis parte sub-
tiori pariorique tractans decreuerit stirpes a semine
fieri, vt ab effectrice causa. Quam theoriam illu-
strat Aristoteles vbi dicit: In semine omnium inest
se spiritum, qui calor appellatus facit vt secunda sint
semina; quum præter spirituosā substantiam obti-
neant corpulentā materiā, quæ cedit in materiā
gene-

12. de an.
t. 7.
1. Phyl.
t. 69.

1. top.
cap. 10.

generandi viventis; ut nos fuisse probauimus ad aures Aristotelis in libello de perfecta constitutione hominis in vito. Hæc ad huius textus explicationem dicta sint; ex quibus ea nunc elicienda, quæ nobis contextant rationem immortalitatis; quam ita formamus. Inter substantias degentes in rebus ortui & interitui obnoxiijs reperitur aliqua, quæ sola de nullo dicitur subiecto, nulloque indiget subiecto ad accidentium generabilium differentiam: sed substantia, quæ ad accidentium generabilium differentiam nullo sola indigeat subiecto in rebus nostratibus ortui obnoxiijs nulla reperiri potest alia, quam anima rationalis, si ponatur ingenta & immortalis. Igitur anima rationalis in Peripato ad aures Aristotelis ponenda est ingenta & immortalis. Minor primo locoposita clara est apud Aristotelem in textu dicente solam substantiam ita dici de nullo subiecto, ut accidentia cuncta generabilia dicuntur de substantia, quæ ut subiecto indigent cum in fieri, tum etiam in esse. Maior clara est ex antea propositis, & ex Aristotele in hoc ipso, & in sequenti contextu docente substantias omnes tum artificiosas, tum phycas, & has tam compositas, quam earum formas ortui obnoxias indigere subiecto & ex quo producatur, & ex quo productæ constituantur; aut in quo sint, si formæ dicantur; ut si rationalis anima non dicatur in Peripato præstitisse ab æterno ingenta, forinsecus aduenire factui, non educique de potentia materiæ, ac separari a corpore post hominis obitum permanens immortalis; dicere non potuerit Aristoteles hic solam substantiam de nullo dici subiecto in rebus generabilibus; ad accidentium discrimen, quæ ita de subiecto dicuntur, ut eo indigeant in fieri, in esse, ac in operari; quæ omnia late superius ad Aristotelis mentem explicata sunt.

Depromitur ratio immortalitatis ex eo, quod Aristoteles decernit Nihil prohibere quasdam partes animæ separabiles esse. Cap. XVIII.

EX animæ definitione communissima illa priori, ab Aristotele primum inuulgata, deinceps explicata, deinceps etiam ad examē reuocata, in eodem fonte, quem diximus esse Habitudinem animæ ad corpus, facile deducere, possumus alias demonstrationes animæ rationalis immortalitatem aperientes, superioribus attēxendas. Quum enim Aristoteles proposuisset animæ definitionem communem, non quidem absolute, sed cum partienla conditionali, dicens, [Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit utique primus actus corporis naturalis instrumentalis.] nempe definitio proposita partim cōuenit omni animæ; tum quia cōpetit omni animæ integræ, ut plātali, brutali, & humanæ; tum quia cōuenit omni speciei, ac omni parti animæ aliquo modo; quippe singula vegetalis, omnisque sensualis anima est essentialiter, ac omnino actus primus corporis naturalis organici; & anima rationalis quatenus est principium mouendi, & quatenus hominem esse constituit, quoquo pacto est actus primus corporis naturalis instrumentalis: partim vero non cōuenit omni animæ allata definitio; quia rationalis anima tum de se, ac essentialiter absque corpore potens existere; tum principium intelligendi non utens

A corpore ad operandum, vere defini non debet esse actus corporis instrumentarij, nec actus corporis absolute; quod noscēs Aristoteles, non ait asseueranter, omnis anima est actus primus corporis naturalis organici; sed cum conditione, si quid commune in omni anima oportet dicere, solum hoc dici poterit, quod est actus primus corporis naturalis instrumentalis. Ab hinc per plures contextus ostendens hanc definitionem conuenire animæ sensuali, & vegetali; Tandem vim eius intime perpendens docet Aristoteles quid ex ea definitione constet, & quid non constet de animæ natura, in hæc verba, [Quod igitur non sit anima separabilis a corpore, aut partes quasdam ipsius, si partibilis nata est, non immanifestum est; quarundam enim actus partium est ipsarum. At vero quasdam nihil prohibet, propterea quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauis nauis. Figura igitur sic determinatum, & descriptum sit de anima.] Quæ prius de more sunt diligenter explicanda; ex ijs deinceps notis demonstrationes sunt instituendæ. Porro in hoc textu consilium Aristotelis est, docere nos quæ perfectiōnis sit allata definitio animæ generatim, ostendendo quid per eam non erimus de anima, & quid per eam non constet attributorum essentialium animæ; ut si eam numeris omnibus absolutam inuenerit; aliam communem omni animæ definitionem perfectiorem inuestigare non labore; sin minus, ad perfectiorem indagandam se præparet. Quoniam vero propositum exequitur Aristoteles in hoc textu primum aperiendo quidnam constet de anima per allatam definitionem; deinceps ostendendo ex ea non innotescere plura attributa essentialia animæ; deinceps colligendo iudicium de perfectiōne allatæ definitionis; propterea textus in quatuor partes diuiditur seorsum explicandas. In quarum prima declarat Aristoteles quid ex allata definitione animæ cōstet de ipsius separatione a corpore; quatuor theorematibus; primum est [Quod igitur non sit anima separabilis a corpore, non immanifestum est.] Separabilitas; & inseparabilitas animæ a corpore quia re coincidunt cum animæ immortalitate, ac mortalitate, Aristotele doctore nō in vno in loco; quumque mortalitas, & immortalitas non sint accidentia, neque communia, neque propria, sed essentialia viventium, & animarum differentia; siquidem Aristoteles decreto, nihil est corruptibile, aut incorruptibile per accidens; propterea Theophrasto Zimara non subscribimus asserenti Magistrum hic inquirere, utrū per allatam definitionem demonstrari valeat accidentia propria. Nos ergo dicimus Philosophū hic inuestigare, utrū per allatam definitionem manifeste cōstet omnia definiti attributa essentialia; perfectæ namque definitionis munus proprium est, Aristoteleo monitu, singula definiti attributa essentialia distincte manifestare. Sane verò inter alia animæ attributa essentialia præcipuum est separabilitas, & inseparabilitas a corpore; siue immortalitas, & mortalitas: Quod quidē attributū quū & toti animæ, & singulis eius partibus applicari valeat; in primis asserit Aristoteles per allatam definitionem manifestum esse totam animam non esse a corpore separabilem; mox iudicium laturus de partibus: at primum theorema de tota anima intimius est considerandum: cuius explicatio duorum declaratione nititur; alterum est, A. a quid

quid Aristoteles intelligat per separabilitatem a corpore; alterum est, quid ipse significet per animam totam: Circa primum, triplex est separabilitas; una rationis, alia realis, quæ subdividitur in separabilitatem animæ ab organo corporeo in actu operandi, & in separabilitatem animæ a corpore simpliciter quantum ad esse. Vt nemo adhuc inuentus est, qui dixerit Aristotelem hic agere de separabilitate rationis, & recte; nam Aristoteles eam hic animæ toti negare non potest, qui prius ipsam concessit omni formæ naturali. Sic Alexandreorum plerique cum suo Coryphæo putant Aristotelem in hoc textu agere de reali separabilitate ab organo in actu operandi, quam neget toti animæ, concedat quibusdam eius partibus; non autem sermonem faciat de separabilitate animæ a corpore simpliciter quantum ad esse, ut constat ex Pomponatio, & Zabarella. Quorum sententia recipienda non est: In primis enim Aristoteles in hoc textu nullam organi mentionem facit, sed semper agit de separabilitate, ac inseparabilitate a corpore absolute. Deinde nunc eam separabilitatem ac inseparabilitatem a corpore se considerare monet, quæ possit colligi & innotescere ex allata definitione animæ; sed constat eam definitionem non tradidisse operationes, quæ organo obeantur, aut sine organo edantur; sed per corpus organicum, in quo anima insit, ut forma & substantialis in subiecto; quæ definitio per operationes alia sit multo, posterius tradenda. Quare nos colligimus hic Aristotelem absolute loquentem de separabilitate ac inseparabilitate animæ a corpore, coarctandum non esse ad unicam illam speciem realis inseparabilitatis, ac separabilitatis ab organo in operari; sed vel simpliciter intelligendum esse seu tractantem de reali separabilitate, ac inseparabilitate a corpore generatim, quæ species utraque simul complectatur; vel de præcipua specie in hoc analogo genere, quæ realis est separabilitas, & inseparabilitas a corpore quantum ad esse; nam & hoc nuper adductæ rationes confirmant; & alia ratio suadet, quæ in analogis, doctore Aristotele, nomine generis nude prolato semper intelligere debemus præcipuum analogatum: Illud tamen observamus duas istas inseparabilitates, separabilitatesue reales, nimirum ab organo quantum ad operari, & a corpore simpliciter quantum ad esse, licet ab invicem formaliter, ac re ipsa diffideant, se se tamen mutuo necessario consequi, ut anima separabilis ab organo quantum ad operari, sit etiam separabilis a corpore quantum ad esse; ac vicissim; quod præclare nos docuit Aristoteles frequentissime. Circa secundum, per totam animam ut certum est nos intelligere debere totam animam nostratam; tum quia in his libris Aristoteles de sola nostrata anima tractare se profertur; tum quia Magister hanc solam definiuit esse actum primum corporis physici potentia vitam habentis, quod admonet esse corpus y instrumentale; vitæ nomine potissimum designans principium operationum vegetalium, quæ solis nostratibus vivētibz insunt: ita per totā animā nostratē duo possumus intelligere; vñ quidem est, anima subcaelestis generatim, cuius species sunt anima plantalis, brutalis, & humana; seu vegetalis, sensitrix, moriua, & rationalis; quoniam vniuersale totum quoddam est Aristoteli, & multa comprehendit ut partes; & hoc sensu definiuit animam Aristoteles esse actum primum corporis naturalis organi-

ci: ex qua definitione constat aperte totam animam non esse a corpore separabilem; nam olim dixerat idem Philosophus animam, quæ non habet opus proprium, sed solum commune corpori, non esse a corpore separabilem; at quæ ita est actus corporis organici, ut actiones habens corporales ad suas functiones obeundas instrumento corporis utatur, ea non habet operationem propriam, sed corpori communem; unde constat ex hac definitione totam animam, seu animam generatim sumptam non esse a corpore separabilem. Alterum est, quod per animam totam possumus intelligere singulam cuiusque viventis nostratis animam totalem, & integram; cuius partes essentielles sunt in anima quidem stirpis vegetatiuæ, generica plantis omnibus communis, & vegetatiuæ, specifica platani, vel vlini, vel oleæ; in anima vero bruti vegetatiuæ generica remota communis omnibus vegetabilibus, sensitrix generica proxima communis omnibus animalibus, & sensitrix specifica Leonis, vel Aquilæ; in anima demum humana vegetalis generica remota, sensitriua generica proxima, & rationalis specifica hominis; quæ fusius a nobis explicata fuerunt in Opere [De Ortu animæ humanæ,] atque in libris [De Vita:] sat erit nunc ea confirmare decreto Magistri scribentis alicubi, [Vegetalem animam in fetu primum haberi sensualem, quæ animal est, tempore procedente recipi, & rationalem, quæ homo certum est; non enim simul & animal sit, & homo, nec animal, & equus; eadēque in ceteris animalibus ratio est; finis enim postea contingit; proprium autem est finis cuiusque generationis.] Quæ late superius declarata sunt. Modo singula istarum animarum integra, ut tota plantalis, tota brutalis, tota humana, non est a corpore separabilis; quum illius, ut instrumenti physici ad eius operationes omnes obeundas idonei ac necessarij, sit actus primus. Et sane tota singula hæc anima, de qua se tractare in hoc opere mox admonet Aristoteles, quoad omnes sui partes simul acceptas, est tum a corpore non separabilis; tum actus corporis, ut organici; nam quæ de vegetali omni, deque sensitrice omni nulla dubitatio sit; infra tamen docebit nos Aristoteles animam humanam quoad sui partem intellectuam, & appetitricem esse principium humani motus, qui non obitur absque corporeo instrumento, seu motum in risu, seu in sermone, seu cantu, seu artificiosum manibus, pedibusue, aut corpore toto factum, seu naturalem ambulationis, seu quemuis alium consideres in homine ab intellectu patratum. Secundum theorema est, [aut partes quædam ipsius:] nempe quia nondum ostensum est partem animæ motricem in homine re coincidere cum intellectu, ac voluntate; & quia non omnino anima tota quoad singulas sui partes patet esse a corpore non separabilis vi allatæ definitionis: quasi corrigens, aut potius explicans primum theorema, subdit Aristoteles per adductam definitionem constare saltem aliquas partes ipsius animæ non esse a corpore separabiles: & huiusmodi partes sunt anima vegetalis, & anima sentiens; siue partes omnes animæ plantarum, partes omnes animæ brutorum, & pars vegetatrix, & sensitriua animæ humanæ; quum certum sit singulas istas nihil quicquam operari sine corpore; & esse per se, ac essentialiter, necessarioque corporis actus: si enim a corpore separ-

rantur, otioſe permanerent in æternum; quod natura non patitur, ut ait Ariſtoteles. Hoc autem ſecundo theoremate primum corrigit, aut explicat Ariſtoteles, ut notabamus, quia ſimpliciter non cõſtat totam, & omnem animam eſſe non ſeparabilem, & penitus actum corporis organici; quod indicat particula [aut] correfpondens particulæ conditionali [ſi] contextus ſeptimi; quo non auſus fuit Ariſtoteles abſolute fateri propoſitam definitionem eſſe cõmunem penitus omni animæ; nam etſi cõmunis ſit omni animæ totali, & omnibus cuiusque animæ partibus realiter diſtinctis; non tamẽ cõmunis eſt omnibus animæ partibus ratione, ſeu ſola formalitate diſſidentibus; ob intellectum, & voluntatem; ut mox aperiet Ariſtoteles. Tertium theorema eſt, [ſi partibilis nata eſt,] nempe, quia nondum oſtenderat Ariſtoteles animam eſſe partibilem; quam quæſtionẽ eſſe difficilem olim admonuerat, & determinabit infra commodiori loco; nunc ſupponit animam, ſuapte natura partibilem eſſe. Ac vere anima ut genus abſolute partibilis eſt in plantalem, quæ vegetalis dicitur; in brutalem, quæ ſenſitiua, motrixque nuncupatur; & in humanam: Anima vero ut eſſentia quædam partitur, plantalis quidem in vegetalem genericam, & in ſpecificam; brutalis autem in vegetalem genericam remotam, ſenſitricem genericam proximam, & ſenſitiuam ſpecificam; humana demũ in vegetalem genericam remotam, ſenſitricem genericam proximam, & rationalem ſpecificam. Anima tertio ut forma facultatibus prædita diuiditur plantalis in altricem, auſtricem, & ſobolis procreatricem; brutalis inſuper in tactiuam, guſtatoriã, olfactricẽ, audientem, viſualem, animaduerſiuam, imaginatiuam, appetitricem, & loco-motiuam; humana præterea in voluntatem, mentem poſſibilem, & intellectum agentem. Quartum Theorema eſt, [Quarundam enim actus partium eſt ipſarum:] nimirum tota anima, & quædam pars animæ totius eſt actus primus quarundam partium ipſarum corporis, ut organorum; quibus vitur & integra, & integre animæ pars aliqua, vegeta ſcilicet, ſenſualis, & motrix, ad ſuas operationes obeundas. Colligit ergo Magiſter hoc theoremate totam animam, aut aliquas eius partes non eſſe a corpore ſeparabiles, non quia ſint actus, nec quia ſint actus primus corporis; ſed quia ſint actus primus corporis organici formaliter ac neceſſario; nam ex eo colligit ipſas eſſe inſeparabiles, quod ſint actus quarundam ipſarum partium corporis; ſiquidem partes in corpore formaliter ſunt organa, facultatibus animæ ad operandum inſeruientia; & hoc ad totius corporis differentiam; cuius ut non organici poteſt anima eſſe actus primus; immo cuius opere, ut organi nulla facultas animæ vitur ad operandum: primum quidem ex eo patet, quod intellectrix anima nullo vitur instrumento corporeo ad intelligendum; quod clare teſtatur Ariſtoteles non ſemel ſecundum autem ex eo cõſtat, quod ſingula facultas vegetalis, ſenſualis, ac motricis animæ determinata parte corporis vitur, ut organo ad operandum, non ipſo corpore toto; motrix enim ſolis articulis, tactiua & nervis intra carnem latentibus, alens alimentum trahat, ore, ac radicibus indigeſtum, ſeu externum; internum vero, ac digeſtum ſolis fibris rectis; ſolis obliquis ipſum retineat, ſolis tranſuerſis excrementa pellat: Quia augeatur &

A alatur viuens. Ariſtoteſi proprie non ſecundum totum, ſed ſecundum partes; & has alatur, & augeatur anima nõ ſecundum materiam, ſed ſecundum formam; totum enim ſecundum materiam non permanet idem, ſed ſecundum formam; totum vero ſecundum materiam eſt corpus viuens animæ ſubditum, ut ab ea ratione contradidinctum; at instrumentum, quo ad operandum vitur anima, permanere debet; nã illi cooperatur, & agit; omne vero æges, ſive ſit principale, ſive ſit instrumentale; quod a cõcauſſa dicitur ab Ariſt. agit b quatenus eſt actus, quũ operatio ſit actus ſecundus neceſſario prodicens ab actu primo. Sic igitur Ariſtotelici theorematibus ſenſus eſt, eas animæ partes eſſe a corpore non ſeparabiles, quæ ſunt actus primus determinatarum partium corporis naturalis, ut ſuorum organorum ad ſuas operationes obeundas neceſſario requiſitorum; & conſimiliter eas animas integras eſſe a corpore non ſeparabiles, quæ ſunt actus primus corporis organici, ſibi quoad varias ſui partes deſeruientis ad operandum: nam ſupra nos docuit Ariſtoteles, proportionabiliter ſe habere, ſicut pars animæ ſenſitricis ad partem corporis ſenſitiui, ut viſoria facultas ad oculum, ſic totam animam ſenſitiuam, ſeu totum ſenſum ad totum corpus ſenſituum. Patet igitur ex allata definitione totam animam & generatim, & ſpeciatim ſingulam cuiusque viuentis noſtratis integram, ac totius cuiusque animæ partes aliquas non eſſe a corpore ſeparabiles; quia quum ſint actus primus & corporis naturalis instrumentalis, & determinatarum partium ipſius ut organorum ad ſuas operationes omnes obeundas neceſſariorum; extra corpus otioſæ, ac ſpeciatim otioſæ in æternum poni non debent, eſſe non poſſunt; & a quo in operari dependent ab eo etiam in eſſe dependent neceſſario; nam ubique idem eſt, quod quid eſt, & quod quid agit neceſſario; quum operatio ſequatur eſſentiã. Quare anima, quæ neceſſario eſt actus primus corporis naturalis organici, ut ſine corporis organo nihil operari poteſt, ita ſine corporis fulcro in eſſe conſiſtere non poteſt. Proinde que per corpus definita, ut accidens per additamentum ſubjecti, ſeu non ſine corpore definita eſt per ſe, ac eſſentialiter, neceſſarioque ſui corporis actus, ab ipſo inſeparabilis. In ſecunda vero parte contextus mo-
 E net Ariſtoteles quid in propoſito de animæ ſeparabilitate, ac inſeparabilitate a corpore, non pateat ex promulgata definitione animæ, duplici theoremate; primo quidem inſequens, [At vero quædam nihil prohibet,] nempe nihil prohibet, admiſſa etiam allata definitione, quædam animæ partes eſſe a corpore ſeparabiles; ut obſervatione Philoponi Alexander hic veritate cõactus conſiteatur Ariſtotelem ponere intellectum humanum eſſe a corpore ſeparabilem; quæ de relatiuis infra. Meminit autem numero multitudinis hic Ariſtoteles, quia duæ ſunt formaliter, vel etiam tres partes animæ, quæ nihil prohibet a corpore ſeparabiles eſſe; quumque melius ſit eas eſſe ſeparabiles, quam inſeparabiles; naturaque ſemper de poſſibilibus efficiat quod melius eſt; elare iam patet eas eſſe a corpore ſeparabiles: ille vero ſunt humana voluntas, & intellectus cum ægens, tum etiam poſſibilis appellatus: Niſi dicamus Ariſtotelem hic uti numero multitudinis, quia nobis inſinuare voluit in genere animæ, ſeu in ſpecie rationalis animæ intellectricem animam non eſſe unicam numero for-

mam toti sphaerae humanae assistentem, ut credidit Averroes: sed multiplicatam ad numerum individuum quorum hominum; quod innuit alibi Magister apertissime; est enim rationalis anima totum potentiale, cuius partes plures sunt individuae animae in una specie specialissima. Consulto autem ait has animae partes, seu essentiales, seu potentiales, nihil prohibere esse a corpore separabiles; non autem simpliciter ac determinate esse a corpore separabiles; quia rationalis anima in homine, quin & voluntas, ac intellectus in homine triplicis principij rationem habent; nempe motui, & appetitui, & intellectui; quod infra & docturus est Aristoteles: Porro voluntas & intellectus, atque adeo rationales animae, ut sunt principia motiva, eatenus sunt actus primi corporis organici; cuius partibus utitur, lingua, manibus, pedibus, & alijs ad movendum, ut instrumentis: At hoc non tollit quominus anima rationalis, & in ea mens ut principium intellectuum simpliciter, & voluntas ut principium cum ratione appetituum boni, ac electivum, sint reipsa separabiles a corpore; nam intellectus ad intelligendi functionem obeundam, decreto Aristotelis, & voluntas ad eligendum, bonumque appetendum, nullo corporis utitur instrumento: Et nihil aliud habent, a quo prohibeantur separari a corpore istae partes animae; atque hoc ad intelligentiarum caelestium discrimen, quas Aristoteli prohibet separari a corpore celi, cui assunt, & insunt, motus circularis aeternitas, & vitae caelestis perpetuitas; aut humana mens, & voluntas, adeoque rationales animae vitam mortalem hominibus conciliant, ac essentialiter, seu necessario de se non indigent corpore. Quod statim testatur Aristoteles theoremate secundo scribens, [propterea quod nullius sunt corporis actus.] nullius inquit, nec totius, nec partis; nec ut organi, nec alia ratione sumpti: Et sane dupliciter intellectus, & voluntas, animaeque rationales non sunt ullius corporis actus; primo quidem, quia nullius sunt actus corporis ut organi, quo necessario uti debeant ad operandum; quod hic gratis accipere potuit Aristoteles tum ex ijs, quae pridem notissima esse monuit, nimirum etsi tota anima totum corpus contineat; non tamen unquamque partem animae continere corporis aliquid, ut forma solet organum continere; quia difficile sit vel fingere quam partem, aut quomodo contineat intellectus, ea ut organo usus: qui textus mirifice hunc nostrum respicit; nam hic noster est illius mera explicatio: tum, quia hoc theorema latius infra comprobaturus erat. Deinde vero quia intellectus & voluntas, adeoque rationalis anima nullius absolute corporis sunt actus necessario, ac omnino; quia quum sit substantia quaedam de se existens, antiquissima, immo vero non nata, & incorruptibilis apud Aristotelem; antequam corpori forinsecus adhaerens uniatur, & corrupto corpore a corpore seivincta nullius est actus corporis, eterno tempore manens, & ante ortum hominis, & post hominis interitum, extra corpus in mundo; quare sibi accidentale est esse actum corporis: quum per se absoluteque mens, & voluntas, animaeque rationalis nullius corporis sit actus. Quamvis ergo tota anima humana sit actus primus corporis naturalis organici; ac multae partes illius, ut vegetativa, sensitiva, visiva scilicet, auditoria, gustatrix, olfactus, tactilis, vigilativa, imaginativa, motivaque y se-

cundum locum, sint actus multarum partium humani corporis ut instrumentorum vitae functionibus obeundis inferuentium; immo quum intellectus & voluntas, quatenus sunt principium motuum in homine, sint actus primi plurius partium corporis humanis motibus famulatum: ex quo fit ut anima tota secundum omnes partes simul sumptas sit actus corporis, contineatque totum corpus, ut forma materiam, & ut agens principium sua instrumenta; quod pridem admonuerat Aristoteles: non tamen obstat quin anima rationalis, seu voluntas, & intellectus, ut principia distincta eligendi, & intelligendi, non sint proprie ullius organi, ulliusque corporis formae, ac ullius absolute corporis actus, nec totius inquam, nec partis: Quam theoriam hic Aristoteles accipit veluti notissimam ex ijs, quae dudum constituerat inquit, [Dubitabit autem aliquis & de ipsius] animae [partibus, quam potentiam, [seu materiam sibi bi propriam ac peculiarem, [habeat unaquaqueque in corpore. Si enim tota anima totum corpus continet,] ut forma materiam sibi propriam, & ut actus potentiam sibi convenientem; [conuenit & partium] animae [unamquamque continere aliquid corporis,] ut visiva facultas, oculum: [Hoc autem assimilatur impossibili: quam enim partem] corporis, ut suam materiam, [aut quomodo,] ut instrumentum, [continebit intellectus,] seu forma & actus ea utens ad operandum, [difficile est etiam fingere;] quod de alijs animae partibus certum est ac facile demonstrare; nam visiva in oculo, & anima motrix in artibus, siue in pedibus, ut in propria materia positus ab Aristotele, gustatoria in ore seu lingua, & palato; & ita de ceteris: Intellectus ergo non est proprie ullius organi, ulliusque corporis actus & forma, eo praesentim utens ad intelligendum; licet anima, tota, pluresque partes illius aliae sint actus corporis organici, & partium corporearum, ut instrumentorum ad plurimas vitae operationes obeundas inferuentium. Constat igitur ex his Philopono subscribendum non esse, qui ex hoc loco vult elici definitionem allatam esse particularem quarundam animarum, non uniuersalem omni animae; conuenit, n. integræ omni totique animae; sed non singulis illius partibus; quia speciatim non intellectui, nec voluntati: Per inuulgatam itaque definitionem animae non constat hoc essentiale attributum separabilitatis, & inseparabilitatis distincte in singulis animae partibus; licet confuse in tota anima, & in quibusdam eius partibus id manifestum sit: Ceterum definitio exquisita ex Aristotele diuidit in singula, hoc est, distincte proponit, aperitque naturam attributorum essentialium singularum partium definiti. In tertia parte contextus docet Aristoteles aliud attributum essentialiale, quod non est manifestum ex allata definitione animae, dicens, [Amplius autem immanifestum, si sit corporis actus anima, sicut natura navis.] particulare illud, [Amplius autem immanifestum,] perspicue docent Aristotelem hic asserere nouum quid non patens ex definitione animae proposita, adiectum alteri, quod ex ea itidem non liqueat: illud autem prius esse non potest aliud attributum, quam animae partes aliquas esse a corpore separabiles; de quo nuper actum est in secunda parte: sed hoc alterum ignotum ex allata definitione animae, nobis exemplo naturae insinuat, quid proprie sit, non conuenit apud omnes:

i 12. Met. l. 49.

x 3. de an. t. 40. & seqq.

i 1. Rhet. cap. 10.

m 1. de an. l. 91. 3. de an. l. 6.

m 8. Phyl. l. 84.

p 1. c. 1. l. 20. & seqq. p 2. c. 1. l. 13. & seqq.

p 1. de an. l. 91.

p 3. de an. l. 6. & seqq.

f 1. de p. n. l. 65. 66. 82.

f 2. de g. e. an. c. 3.

m 2. de an. l. 11.

m 2. de an. l. 9. 82. & seqq.

p 3. de an. l. 40. 48. 55.

x 1. de an. l. 92.

3. Phyl. l. 87.

4. Phyl. l. 38.

4. c. 1. l. 35.

2. de an. l. 39.

41. de an. l. 92.

4. Phyl. l. 35.

4. c. 1. l. 35.

2. de an. l. 39.

6. de an. l. 9.

4. de an. l. 9.

e 3. de an. l. 25.

f 2. de g. e. an. c. 3.

2. de an. l. 101.

704.

6. de an. l. 11.

* Phyl. l. 5.

nes: Autor; Myſticæ Philoſophiæ, ſcribit, non eſſe
 manifestum ex ea definitione, ſi anima ſit actus cor-
 poris ab eo ſeparabilis, vt nauta eſt actus nauis ab ea
 ſeparabilis, vtque equeſ eſt actus equi ab ipſo ſepa-
 rabilis; an potius ſit actus inſeparabilis, vt caliditas
 ignis, & frigiditas niuis. Sed hoc attributum co-
 incidet cum ſuperiori; niſi dicamus illo agi de ſepa-
 rabilitate a corpore ſimpliciter, & absolute; hoc
 autem alio dogmate tractari de ſeparabilitate animæ
 a corpore vt organico; quia nauis eſt corpus organi-
 cum, cuius nauta eſt actus primus vtens velis, remis
 remone, & alijs partibus nauis, ceu instrumentis ad
 nauigandum: quum abſens a nauī nauta ſit artis ha-
 bitum, nauigandique peritiā mente gerens; & ſine
 instrumentorum vſu in ea agat, ipſam ſubmergens,
 vt ait Ariſtoteles. Quam puto eſſe huius loci germa-
 nam explicationem, potiſſime ſi liber ille ſit Ariſto-
 telis. Mirandulanus adijcit non eſſe manifestum
 ex illa communi definitione, ſi anima ſit actus cor-
 poris illi forinſecus accedens, vt nauta eſt forma nauis
 ab extrinſeco adueniens; nam actus alius eſt forin-
 ſecus adueniens, alius a generante ex materia
 proueniens. Picolomineus ait cum Dandino,
 non eſſe manifestum ex allata definitione, ſi anima ſit
 corporis actus non pendens a materia, vt nauta eſt
 actus nauis a nauī minime dependens. Plerique alij
 cum Græcis inquirunt, non eſſe manifestum ex illa de-
 finitione, ſi anima ſit actus corporis illi aſſiſtens, vt
 nauta nauī, non autem informans. Nos autem, niſi
 priorem explicationem accipiamus, quando nunc A-
 riſtoteles animam comparat nautæ ſimpliciter & ab-
 ſolute ſumpto, & non ad vnā aliquam ſpecialem
 formalitatem coarctato: quumque nauta ſimpliciter
 ſit actus nauis, & ſeparabilis ab ea, & extrinſecus illi
 adueniens, & a nauī non pendens, & illi aſſiſtens;
 arbitramur Ariſtotelem hic breuiter vno nautæ ſi-
 gno complexi quatuor hæc attributa eſſentialia, quæ
 manifeſta non ſunt ex animæ definitione, nempe ſi
 anima ſit actus ſeparabilis, extrinſecus accedens, a
 corpore ſubdito non pendens, & illi aſſiſtens, vt nau-
 ta; an inſeparabilis, ex intima materiæ potētia emer-
 gens, a corpore pendens, & ipſum informans: Quæ
 quidem vt non conſtant de rota animæ, & de quibus-
 dam eius partibus; ita non conſtant de alijs animæ
 partibus, vt in ſuperiori attributo notauit Ariſtote-
 les: vtrique enim formæ tum informanti, & aſſiſten-
 ti conuenit eſſe actum primum corporis organici;
 quippe vtrique forma eſt cauſa operationum, quæ
 ſunt actus ſecundi, vtrique forma ſubſtantia eſt, v-
 traque forma tribuit eſſe; ſi enim Ariſtotelis oculus
 mortui animæ deſtitutus æquiuoce oculus eſt, quia
 videre non poteſt; ſi eidem Philoſopho caro, & os
 mortui, licet vulgo dicatur caro, & os, vere tamen
 caro non ſit, neque os; quia ob animæ carentiam
 operationes carnis & offis obire nequit; eadem ra-
 tione nauis abſque nauta, etſi vulgo nauis eſſe videat-
 ur, etſi vulgo nauis eſſe dicatur, æquiuoce tamen eſt
 nauis, quum nauigare non valeat. Paniter vtrique
 forma, tum pendens a materia, & independens ab ea;
 tum emergens e materia, & illi extrinſecus adue-
 niens; tum inſeparabilis a materia, & ſeparabilis, eſt
 actus primus, & ſubſtantia, & tribuens eſſe; nam
 anima rationalis, ſeu mens humana doctore Ariſto-
 tele, tribuit eſſe homini, extrinſecus aduenit, ſubſtan-
 tia eſt. Quoniam vero informatio, & aſſiſtentia; de-

pendentia, & independētia a materia; emerſio ex
 materia, & aduentus ab externo; ſeparabilitas, & in-
 ſeparabilitas, ſunt differentiæ formarum eſſentiales,
 non autem accidentalia quædam earūdem attributa;
 ſiquidem mutant formæ naturam; alia enim eſſentia-
 liter eſt forma informans ab aſſiſtente, forinſecus ad-
 ueniens ab emergente de ſinu materiæ, dependens ab
 independente, ac ſeparabilis ab inſeparabili; quum
 Porphyrio differentia faciens aliud accidentalis nō
 ſit, ſed mere ſubſtantialis: propterea definitio propo-
 ſita non deficit in eo, quia per ipſam non poſſimus
 reddere cauſam accidentium propriorum definiti-
 ti, vt opinatur Zimara iunior; ſed in eo, quod
 non diſtincte nobis aperit ſingula definiti attributa
 eſſentialia. Ex quo in quarta, & poſtrema parte
 contextus Ariſtoteles iudicium promittit de natura &
 perfectione promulgatæ definitionis, inquit, [Figu-
 ra igitur ſic determinatum, & deſcriptum ſit de ani-
 ma.] nempe quum in eo diſſideant abſolutiſſimæ,
 perfectiſſimæque definitiones ab imperfectis, quæ ve-
 rius deſcriptiones appellantur, quod abſolute de-
 bent omnia definiti attributa eſſentialia diſtincte
 manifeſtare; vt monuit alibi Præceptor; imperfectæ
 vero definitiones, & deſcriptiæ ſat habent plurima,
 & aliqua etiā eiſdē attributa cōfuſe ſignificare: Quū
 ergo per adductam animæ definitionē diſtincte non
 habeamus vtrum quælibet pars animæ ſit actus cor-
 poris organici, nec ne; ac proinde vtrum quælibet
 pars animæ ſit a corpore ſeparabilis, an inſeparabilis;
 at ſolum cōfuſe noſcamus totā animā, & quaſ-
 dam illius partes eſſe actum corporis, & ab eo ſepa-
 rari non poſſe; quippe non obſtante veritate defini-
 tionis, qua dicitur omnis anima eſſe actus primus
 corporis naturalis organici; nihil prohibet quaſdā a-
 nimæ partes, quæ ſub vna ratione ſunt actus corporis
 phyſici organici, ſub alia formalitate nullius corporis
 eſſe actus; nam intellectus, & voluntas, vt princi-
 pium & motiuum conſtituunt; ſunt actus corporis in-
 ſtrumentalis; vt autem voluntas principium eſt eli-
 gendi, & intellectus principium eſt intelligendi,
 nullius corporis ſunt actus: Quum etiā ex allata
 definitione non conſtet vtrum anima, quæ dicta eſt a-
 ctus primus corporis naturalis organici, ſit actus aſ-
 ſiſtens, ſeparabilis, independens a materia, & ei ex-
 trinſecus adueniens, vt nauta nauis actus eſſe dicitur;
 an informans, inſeparabilis, dependens a materia, &
 ex eius potentia educus; propterea conſtituendum
 eſt, promulgatam animæ definitionem non eſſe nū-
 meris omnibus abſolutam, ſed adumbratam quā-
 dam definitionem, & deſcriptionem verius, quam
 exquisitam definitionem. Etſi enim vera ſit, & at-
 tributa eſſentialia definiti explicet, ac proinde me-
 dium eſſe valeat ad plures demonſtrationes cōtū-
 xendas; quia tamen omnia non explicat, ideo huic
 non acquieſcens Ariſtoteles per hanc ad aliam per-
 fectionem indagandam ſe præparat. Cæterum ex
 declaratis in hoc textu duo nobis efficaciffima
 proponit Ariſtoteles immortalitatis argumēta; quo-
 rum primum ex communibus virtute primi theore-
 matis in ſecunda parte contextus explicari, conſtrui-
 tur ita: Natura ſemper de poſſibilibus efficit quod
 melius eſt; & de poſſibilibus oportet nos accipere
 ſemper melius; vt paſſim edocet Ariſtoteles. At
 idem Magiſter, qui pridem aſſeruerat melius eſſe
 intellectui non cum corpore eſſe, ac ei laborioſum eſ-
 ſe

Cap. de
diff.

1. Phyſ.
l. 5.

3. de an.
l. 40. &
ſeqq.
3. de an.
l. 6. 7.

Ratio 84
8. Phyſ.
l. 48. 56.
2. cel. l.
34.
2. de gen.
l. 591
2. de par.
an. c. 14.
2. de gen.
an. c. 4.
2. de an.
l. 49.

se commistum esse cum corpore non potens absolui, & præterea fugiendum; nunc assertens nihil prohibere quasdam partes animæ separabiles esse a corpore, quia nullius corporis sunt actus, clare constituit esse possibile ut anima rationalis a corpore separaretur: igitur Aristotelis doctrinam retinens necessario constituere debet cum eo rationales animæ partes, voluntatem scilicet, ac intellectum & agentem, & possibilem esse a corpore separabiles, & immortales. Quæ ratio tanti fuit apud Alexandrum, ut hoc in loco fateatur Aristotelem ponere intellectus a corpore separabilitatem, ut observavit Philoponus: Quæ de re latius infra.

Immortalitatem ponit Aristoteles dum ait, quasdam partes animæ definite nullius corporis actus esse, Cap. XIX.

Aliud autem argumentum ex proprijs, vi secundi theorematis plane demonstrativum ita formatur, Omnis anima, quæ absolute nullius corporis est actus, seu quæ non est actus ullius corporis organici, quæque non est actus partium corporis, potest ab eo corpore separari, cui aliquando iungitur in formam: sed aliquæ partes animæ subælestis antea definitæ, nullius corporis sunt actus; voluntas nimirum, & intellectus cum agens, tum possibilis; quem olim dixerat Aristoteles difficile esse vel fingere, quam partem corporis actuet, quomodo illam seu formam contineat; quod suo loco mox latius explicabimus: ergo pars animæ nostræ rationalis electiva, & intellectiva est a corpore separabilis, & immortalis: utraque rationis propositio verbis expressis in textu nuper explicato legitur: ut hinc Aristotelem animæ immortalitatem posuisse fateatur vel inquit Alexander. Sed obstinato magis animo qui se profitentur Alexandrei duas has rationes ex declarato contextu deductas ut sibi non repugnare demonstrarent, omnem lapidem exertis ingenij sui viribus moverunt; sed frustra; quoniam inter alios Antonius Scaynus scribit Aristotelem dicentem, quasdam partes animæ nihil prohibere separabiles esse a corpore, quia nullius corporis sunt actus, non loqui de anima humana, nec de intellectu nostro; sed de cælorum animis, ac de mentibus abstractis: Quam sententiam nos multis nominibus accipere non possumus: In primis enim hæc attributa non conveniunt proprie cælestibus intelligentijs, quæ de sententia Magistri sunt actus corporis cælestis; hic autem agit de partibus illis animæ, quas ait esse nullius corporis actus. Deinde cælestis animæ, ac intelligentiæ Aristoteli ponenti & mundum, & cælestem motum & sempiternum, sunt a corpore, quod actuant, inseparabiles; ijs enim ab eo separatis motus, & mundus esse desineret; ut homo desinit separatione animæ a corpore: sed hic agit Aristoteles de illis partibus animæ, quas inquit nihil prohibere separari a corpore. Deinceps intelligentiæ, animæque cælestes sunt animæ integræ, non partes ullius animæ; at hic Aristoteli considerantur non animæ totales & integræ, sed partes animæ. Postea cælorum animæ, ac intelligentiæ non continentur sub allata definitione animæ, quæ dicta est esse actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis, seu instrumentalis, ut constat ex Aristotele declarante nomi-

Ane vitæ, quo usus erat in hac animæ definitione, significari vegetales operationes, vel earum principia; quæ nullo pacto cælestibus animis, ac Intelligentijs conveniunt ex Aristotele, sed solum subcælestibus animatis: verum hic Aristoteles de partibus illius animæ loquitur, quam supra definiuerat actum primum corporis naturalis potentia vitam habentis, seu instrumentalis. Postremum Intelligentiæ, ac animæ cælorum non considerantur ab Aristotele in opere de Anima, sed solum animæ viventium nostratum; ut ipsemet confitetur inquit in his libris esse sibi [quærendum secundum unumquodque quænam sit cuiusvisque anima, ut quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestię.] Nec obest prior instantia Scayni dicentis, non fore universalem animæ definitionem allatam omni animæ, si rationali non conveniat, quæ dicatur nullius corporis actus: nam primo Magister non absolute dicit eam definitionem esse universalem omni animæ, sed cum conditione; ut innumeret nobis intellectui non omnino convenire. Deinde intellectui convenit esse actus corporis organici, prout est principium motuum in homine; quo fit ut definitio sit materialiter communis omni animæ; at nihil prohibet intellectum, ut principium intelligendi, esse a corpore separabilem, & nullius corporis actum. Deinceps allata definitio communis est omni animæ totali, ut plantali, brutali, & humanæ; & non omnibus partibus cuiusque animæ; ut explicat ipsemet Aristoteles in textu. Non officit etiam posterior instantia, quod Aristoteles egerit de partibus animæ sub numero multitudinis; tum quia voluit nobis indicare pluralitatem animarum rationalium, quæ sunt veluti partes animæ generatim sumptæ; universale siquidem est totum quoddam Aristoteli, quod multa sub se comprehendit, tamquam partes; & individua non solum speciei partes dicuntur, sed etiam generis supra eam speciem collocati: tum quia in anima rationali plures partes sunt a se invicem specie distinctæ, si non re, saltem formalitate, voluntas, intellectus agens, atque possibilis; quæ ut nullius sunt corporis actus, ita sunt a corpore separabiles: Quæ late constant ex superiori theoria. Iacobus Zabarella scribit Aristotelem hic non assertive, sed loqui dubitative, & ambigere an aliqua pars animæ sit separabilis, quia nullius corporis actus sit; quia nullam hactenus noverat operationem intellectus, ex qua solum id innotescere poterat. Cuius opinionem accipere non possumus; primo quia per hæc theoremata nunc Aristoteles ostendit nobis acquiescendum non esse dudum allatæ definitioni; quam tanto apparatu investigaverat; sed ulterius ad exactiorem indagandam nobis insudandum esse: at summæ rerum definitiones non improbantur ob incertas difficultates, & ob ambiguitates; at ob certas, & evidentes rationes oppositum suadentes. Deinde quia cuius causam demonstrativam asseueranter assert Aristoteles, de illo ipsum ambigere dicendum non est, sed ex aduerso certam, & firmam scientiam habere: modo eius, quod nihil prohibeat quasdam partes animæ a corpore separabiles esse, statim causam demonstrativam asseueranter assert Aristoteles inquit, propterea quod nullius corporis sunt actus. Ad obiectionem dicimus hoc medium hic notissimum fuisse Aristoteli, qui multo prius agnouerat tum intellectum non laborari ad corporis

poris infirmitatem; tum intellectum nullam corporis partem continere; quod idem est, ac nullius corporis esse actum. Julius Castellanius ait Aristotelem hic dicere nostrum intellectum nullius corporis actum esse proprie, quia est pura nudaque potestas, quæ nullam corporis partem informare potest: ex quo dicitur separabilis ea ratione, quia nulli organo affixus est, quod informet. Sed hæc non soluunt allatam rationem immortalitatis; tum quia noster intellectus, etsi relatus ad intelligibilia sit in pura potentia; comparatus tamen ad corpus, & ad functionem intelligendi est actus primus; nam Aristoteli est pars animæ, quæ est actus primus; pars enim actus est actus; licet semper non sit actus corporis, quia semper non est in eo tamquam pars hominis, & animæ humanæ; vt ex Aristotele collegimus & antea: separatus autem a corpore quum semper intelligat, vt aliquando in corpore degens, est item actus primus, non quidem corporis vilius, sed a quo secundus emergit; separata .n. mens est actus primus de se secundum promouens; quippe secundus actus absque primo nullibi reperiri potest; & non a primo prouenire non potest: tum quia noster intellectus si nullo est affixus organo, iam habet de se propriam operationem, proindeque potest a corpore separari secundum esse Aristoteli; vt suo loco fufius ostendetur; tum quia Magister ait quasdam partes animæ nullius esse corporis actus; quæ propositio vniuersalis non est coarctanda ad informationem organi. Vltimo Loredanus inquit hanc rationem esse solubilem, quia forma elementi non est actus corporis organici, quæ tamen est a corpore inseparabilis. At vero neque id nobis officit in proposito; in primis enim nostra quæstio est, an Aristoteles animæ rationalis immortalitatem cognouerit, ac probauerit absolute, nec ne; siue illam necessarijs demonstrationibus, siue probabilibus ac solubilibus rationibus eam confirmauerit; sat nobis est, ipsum censuisse animam intellecticem esse ab humano corpore separabilem, ac immortalem; non enim semper sua ipse dogmata ex necessarijs demonstrat; sed vbi hæc non suppetunt, ad probabilia confugere consuevit; non ne hoc ipse præcipit in 4 Ethicis? non ipsemet Aristoteles de cometarum causis acturus inquit, [Quoniam autem de immanifestis sensui putamus sufficienter demonstrasse secundum rationem, si ad possibile reduxerimus?] an ne sensui manifestior est animæ substantia, & separabilitas, quam cometarum natura, & causa? an ne Magister cometas non censet esse accensos halitus in sublimi, quia id rationibus probabilibus ostenderit? nihil minus. Dein vero dicimus propositam rationem ab Aristotele demonstratiuam esse, ac ex necessarijs; quia si mens de se nullus est corporis actus, sed hoc illi accidit aliquando vt corpus actuet; quum accidentaliter sint separabilia, seu possint non esse, vt ait Aristoteles; iam intellectus erit ex necessitate separabilis a corpore. Ad objectionem de forma elementi, primo concedentes formam elementi non esse actum corporis organici; negamus eam non esse actum corporis absolute; quamuis enim elementi corpus non sit organicum, corpus tamen est: modo in textu Philosophus non probat, quasdam partes animæ separabiles esse a corpore, quia non sint actus corporis organici determinate, vt supponit vir Clarissimus; sed quia non sunt actus

A corporis vilius absolute, nec organici, nec inorganici; nec totius, nec partis. Deinde concedentes elementi formam esse inseparabilem; negamus eam non esse actum corporis organici quoquo pacto; quia forma elementi est æquosior in materia densiori; minus actiuosa in rariori, non alia de causa, nisi quia vtitur sui corporis densitate, seu parte sui corporis densiori, velut organo; ad impensius accelerius alterandum. Ita ergo necessario demonstrauit Aristoteles animæ nostræ partem rationalem, huiusque partem intelligentem, & appetentem esse a corpore separabilem, ac immortalem; quia de se, ac necessario non est vilius corporis actus; at hoc sibi quasi accidentale est, acturare quandoque corpus. Cuius demonstrationis necessitatem vidit, & confessus est Alexander ille æcerimus immortalitatis hostis, de quo sic inquit Ioannes Grammaticus, [Alexander vero hoc in loco aperte, quum dicat Aristotel, aliquas esse partes animæ separabiles; quod vilius non sint corporis entelechiæ; primum dicit quod Aristoteles dubitare videtur an omnis anima sit inseparabilis; atqui quum definiuerit hoc ipsum, quia nondum demonstratum id sit, an sit inseparabilis: deinde procedens dictione ipsa coactus dicit eum videre dicere intellectum esse separabile: hoc vero, (nihil prohibet) non est dubitantis; verum quia definiuit animam omnem esse entelechiam, propterea ait, quod & sic nihil prohibet aliquas animæ partes esse separabiles; possunt enim esse entelechiæ, veluti gubernator nauis, vel aliter; quia nondum demonstrauit hoc ipsum; nihil enim de potentijs rationalibus hæcenus differuit.] Nos autem potius dicendum arbitramur Aristotelem aperte dicere, ac plane demonstrare, voluntatem, ac intellectum agentem, atque possibilem, quæ tres partes sunt animæ rationalis, esse a corpore separabiles, quia nullius sunt corporis actus; nullius inquit, neque totius neque partis; vt obseruat etiam Themistius; neque organici, neque inorganici, ex vi verborum; nam particula [nullius] omnia simpliciter excludit.

Intellectus humanus Aristoteli non continet ullam corporis partem, vt forma materiam; quia est immortalis.
Cap. XX.

E S Vperiori rationem affinem multo prius insinuerat nobis, eamque necessario demonstrantem rationalis animæ separabilitatem a corpore, ac immortalitatem, dum scribit in hanc sententiam Aristoteles [Dubitabit autem aliquis & de ipsius (animæ) partibus, quam potestiam habeat vnaquæque in corpore. Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere, aliquid corporis. Hoc autem assimilatur impossibili; quam enim partem, aut quomodo intellectus continebit, difficile est etiam fingere.] contra Platonem, qui tres animæ nostræ partes in humano corpore loco distinctas collocauit; rationalem, qua intelligimus, in Cerebro; irascibilem, qua sentimus, in Corde; concupiscibilem, qua nutrimur, in Hepate; sic enim ille vegetalem, & sensutricem appellabat; contra Platonem inquam hæc protulit Aristoteles; quod & omnes vltro consentiunt Interpretes, & expresse patent ex textibus antecedentibus; ostenditque præcipuas animæ partes, vegetalem, sensitiuam, morticem,

de hu.
m. c. 5.

de an.
c. 1.

Met.
c. 1.

Cap. 2.

de an.
c. 16.

de an.
c. 6. 7.

Cap. 58.

& seqq.

de an.
c. 17.

Ethic.
cap. 3.

meteo.
lib. 2. c.

4.

post.
c. 1.

de an.
c. 11.

de an.
c. 17.

de an.
c. 2.

63. &
699.

rem; & intellectuam in homine non esse loco distinctas; & quidem vegetalem, sensitivam, & motricem ea ratione distinctas in corpore sedes non habere demonstrat in sequentibus contextibus; quod vniuerso corpori singula coextensa sint; quod eo probabit, quia sunt diuisibiles in plantis, & in animalibus infectis, ad corporis subiecti diuisionem; quare quantitas ad illius quantitatem, eique coextensa; quia nil diuiditur, nisi quantum: vt autem inest vegetalis in plantis, sensitiva & motrix in animalibus; ita eadem partes insunt in homine coextensa corpori nostro. Sed his omissis, Aristotelem audiamus in nostro contextu de intellectu parte tractantem. Quatuor ipse theorematibus hanc speculationem complectitur; ac primo dubitationis plenam esse ait positionem, Platonis; secundo fundamentum affert; quo niti videtur opinio, Platonica; tertio propositum fundamentum euertit; quarto demum euerfionem ex rei natura comprobatur. Primum quidem theorema est, [Dubitabit autem aliquis & de ipsius] anime [partibus; quam potentiam habeat vnaqueque in corpore.] Posteaquam enim contra sententiam Platonis disputauit Aristoteles circa totam animam, quam ille constitutam esse dicebat ex pluribus partibus in corpore distinctas sedes habentibus; nunc aggreditur eandem opinionem confutare de natura partium anime; inquit, vnumquemque inter dubitare posse de partibus etiam anime a Platone positae in corpore loco distinctis; & querere quam in humano corpore vnaquaque pars Anime habeat potentiam, hoc est materiam sibi propriam, cuius sit forma & actus; materia enim ad formam & refertur Aristoteli; vt potentia & ad actum; nam mox dicturus est, materiam esse potentiam, formam vero esse actum. Secundum autem Theorema est, [Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis.] quum forme proprium sit continere, materie contineri a forma; quod Aristoteles asserit, tum vbi scribit, [continetur enim sicut materia intus, & infinitum; continet autem forma;] tum vbi dicit, [sed propterea quod continet, videtur forma esse.] tum vbi ait, [Dicimus autem id quidem, quod continet, formae esse; quod autem continetur, materie:] plane sensus allati dogmatis est, Quum anima tota contineat, veluti forma, totum corpus, veluti materiam sibi propriam; atque adeo quum anima tota sit actus totius corporis organici: conuenire censuit Plato vnamquamque partem anime continere determinatam partem corporis, veluti forma suam materiam continet: ac proinde singulas partes anime aduare distinctas corporis partes: Quoniam vero corpus organicum ita est materia contenta ab anima, non solum vt materia a forma, sed etiam vt instrumentum ab agente principali, & atque a fine: quod mox docturus est Aristoteles, tum vbi dicit animam esse principium, quo primo exercemus operationes vitæ: corpus autem esse principium, quo secundario, ac instrumentarie operamur: tum vbi decernit animam in viuente corpore causam esse secundum tres modos determinatos, formalem, effectricem, atque finalem: & organicas partes corporis esse gratia ipsius anime, cui vt agenti precipuo deseruiunt ad operandum; & alibi decernit animam esse finem cuius gratia totum corpus institutum est: vt functiones vitæ sunt fines, quorum

A gratia, variae corporis partes, vt organa, institutæ sunt a natura: ideo perinde est vnamquamque partem anime continere aliquid corporis, & esse tum formam determinatam particulam corporis, quia materia continetur a forma: tum effectricem causam; quæ parte corporis vititur, velut instrumento ad operandum: quia instrumenta sunt in primo mouente, a quo proinde continentur: tum etiam finem, cuius gratia pars aliqua corporis instituta est; nam instrumenta sunt gratia principalis agentis, cui debent inseruire ad operandum. Sic potentia visiva continet, oculum Aristoteli tum vt forma suam materiam, tum vt agens primarium suum instrumentum, tum vt finis suum organum. Vititur enim visus oculo ad operandum, cui tribuit esse specificum. Ita ergo fundamentum sententiæ Platonis erat potentis animam rationalem in Cerebro; sentientem in Corde; nutritiuam in Hepate; quod si tota anima totum corpus continet ipsum perficiens, vt forma & finis, eoque organico vtens ad vitæ functiones obeundas; rationi consentaneum est singulas anime partes continere similiter determinatas corporis partes, quas aduent, quibusque vtantur vt organis ad propria munia obeunda; & proinde partem rationalem actuare Cerebrum; quo vt instrumento vtatur ad meditandum; partem irascibilem informare Cor, quod est iracundiæ sedes; partem alentem perficere Iecur, quod est alimenti sanguinisque officina. Tertium theorema est, [Hoc autem assimilatur impossibile;] non quidem quod tota anima contineat totum corpus; neque quod aliqua pars anime contineat aliquam partem corporis; nam anima visiva est solius oculi forma; vt mox docebit Aristoteles: at vero falsum est adeo, vt assimiletur impossibili, quod vnaquaque pars anime contineat aliquam partem corporis determinatam, qua ceu instrumento vtatur ad operandum; ac propterea vt partes anime principales, vegeta, sensitiva, motrix, & rationalis singula seorsum varias corporis nostri partes contineant, aduent, ac ijs distinctis vtantur vt organis ad operandum. Ex quo Platonica sententiæ iactum fundamentum euertitur. Quartum theorema talem euerfionem comprobans est, [Quam enim partem, aut quomodo intellectus continebit; difficile est etiam fingere,] nempe notum adeo putabat Aristoteles, animam rationalem non esse natura sua & de se actum corporis, & corporis organici, vt asserat difficile esse non modo probare, atque constitutere, sed etiam fingere, quam partem corporis contineat intellectus humanus, veluti sui propriam materiam; quem alibi dicit nullius corporis esse actum: Quin etiam adeo manifestum habebat intellectum humanum non vt ad intelligendum villo corporis organo, vt asserat difficile esse, nedum determinare, sed etiam fingere quomodo intellectus ceu organum contineat aliquam partem corporis, qua vtatur ad intelligendum, & ratiocinandum. Sed quem intellectum nunc Aristoteles considerat? eum certe, qui est pars anime; eum certe, quem agnoverat, & inuentum ab Antiquis Plato quoque posuerat: non ergo intellectum agentem; quem non dum inuenerat; & infra longe ab hoc loco est inuestigaturus Aristoteles ex rei natura: sed solum intellectum possibilem. Quod Alexandri confitentur, qui putant intellectum agentem non esse partem anime. Hinc alio contextu

11. de an. textu probat id ipsum, Aristoteles de parte animæ
 1.93. vegetali, sensitricæ, ac motiua; quod singula genera-
 tim non determinet in corpore sibi vnā partem di-
 stinctam ab alijs, quam vt forma suā materiam cō-
 tinet; ostendens illarum vnāquamque toti corpo-
 ri & in plantis, & in animalibus coextensam esse,
 quum ad corporis diuisionem sit diuisibilis. Cete-
 rum in hoc nostro contextu ex proposita theoria de
 intellectu rationem construere possumus, eamque
 non vnīcam, qua pateat rationalis animæ immorta-
 litas in Peripato. Prima vero ratio sic efformari po-
 test, Omnis anima mortalis est forma de se neces-
 sario actiua corpus materiale; continensque sub-
 stantialiter aliquā partem corporis; sed solus in-
 tellectus humanus inter subcælestis animæ partes
 non est actus vilius corporis necessario, ac de se,
 neq; continet vllam partem corporis humani, vt for-
 ma materiam: ergo solus intellectus humanus inter
 animas subcælestes non est mortalis. Maior omni-
 bus concessa petitur ex Aristotele. multis in locis
 contestante, formam continere, materiam contine-
 ri; sed & in hoc textu clara proponitur, vbi anima,
 tota = totum corpus continere dicitur; & vegetalis,
 & sensitrix continere corporis partes constituitur;
 est autem mortalis anima vegeta, sensitrix, & huma-
 na tota ex vegetali, sensitricæ, rationalique consur-
 gens; vt late probauimus in Opere, [De ortu animæ
 humanæ.] Minor item habetur apud Aristotelem e-
 uidens eum alibi, tum etiam in hoc nostro cōtextu,
 vbi faretur Aristoteles adeo per se notum esse ani-
 mam intellectricem de se proprie non esse vilius par-
 tis corporeæ formam, vt difficile sit oppositum etiā
 fingere, nimirum quā partem corporis, aut quomo-
 do contineat intellectus, vt suā materiam forma,
 eadē necessario continet. Licet enim humanus in-
 tellectus in homine contineat vt forma totum cor-
 pus veluti materiam, cui tribuit esse humanum; hoc
 tamen est quid accidentarium intellectui, quod po-
 test ab eo abesse; non continet autem vllam partem
 corporis appropriate. Quam solutionem huic ra-
 tioni adhibeant Alexandrei, mox ꝑ suo loco latius
 considerabimus.

*Immortalis est. Aristoteli mens humana quia intellectus
 nullam partem corporis continet, vt causa efficiens
 præcipua suum instrumentum. Cap. XXI.*

27. **A**ltera vero ratio ex eodem contextu sic extrui
 potest, Omnis anima mortalis, & a corpore in-
 separabilis, continet necessario partem aliquā
 corporis materialis, qua velut instrumento vtatur
 ad omnes suas operationes obeundas: sed inter ani-
 mas nostrates intellectiua sola nullam continet ne-
 cessario partem corporis materialis, quā velut or-
 gano vtatur ad omnes suas functiones edēdas: igitur
 inter animas nostrates intellectiua sola non est mor-
 talis, nec a corpore inseparabilis. Maior expressa
 fuit ab Aristotele superius, vbi constituit animam,
 cuius omnis operatio est communis corpori ac nul-
 la est eius animæ functio propria, esse non posse sine
 corpore; proindeque a corpore inseparabilem esse,
 atque mortalem. Minor in hoc textu clara est, &
 adeo clara, vt clarum est principium demonstratio-
 nis; de quo si alibi dixerat Aristoteles, non solum ef-
 fenotius conclusionē, sed nihil esse notius quam ex
 oppositis principijs necessario colligi falsum pro-
 blemā; de hoc aut in præsentia, difficile esse etiam si-

Agere, quā partem corporis, vt organum contineat, 1. de an.
 aut quomodo ea velut organo vtatur intellectus ad 1.93.
 operandum: quā minorem hinc accepturus etiam
 est infra Magister, vt suo loco videbimus. Alexan-
 der harum rationum momenta considerans, quū
 ex hoc textu clare rationalis animæ perennitatem in
 Peripato haberi videret, ne suā sententiā hęc A-
 ristotelis dogmata declarans iugularet, silentio locū
 præterire maluit, quā Veritati litare; vt Ioannes
 Grammaticus contestatur, qui Alexandricō menta-
 tiones ad hunc locū perspexit. Sed Alexandrei nostrates
 Antesignano suo longe audaciores, his rationi-
 bus occurrere nituntur; ac in primis Simon ꝑ Por-
 tius inquit, Aristotelem negare intellectum esse in
 aliqua parte corporis distincta ab ea, in qua deter-
 minate inest animæ pars vegetalis, & sensituiua, vt re-
 batur Plato; at non negare simpliciter esse in corporis
 parte determinata; nam Aristoteles alibi clare te-
 statur animam esse in Corde; atque in mortalibus
 asserit intellectum non esse sine sensituiuo, & sine
 vegetatiuo principio. Secundo respondet idem
 Portius Aristotelem hic negare intellectum esse in
 aliqua parte corporis qua vtatur, vt organo ad ope-
 randum: non autem negare intellectum esse in Cor-
 de vt in regia, & in subiecto: at intellectus æterna-
 ti obflare non solum esse in parte corporis determi-
 nata, sine alijs animæ partibus, & qua vtatur vt or-
 gano ad operandum; sed esse in corpore, vel in cor-
 poris parte, vt in subiecto; nam forma existens in su-
 biecto corruptibilis est ad subiecti corruptionem;
 quippe subiectum Aristoteli principium est, & caus-
 fa eorum, quæ sunt in subiecto; corrupta vero caus-
 fa effectum aboleri necesse est. Ceterum ista no-
 stram rationem demoliri non valent. Ad primam
 enim responsionem dicimus Aristotelem clare intel-
 lectui negare partem corporis in qua sit absolute, 1. de an.
 siue cum alijs animæ partibus, siue sine alijs; vt con- 1.92.
 stat legenti verba contextus, & eorum explicationē
 superius allatam: non enim arguit Platonem ponē-
 tem varias partes animæ in varijs partibus corporis
 Aristoteles, quia ipse intellectum cum alijs omnibus
 animæ partibus collocet in Corde, proindeque in
 vna & eadem corporis particula; sed quia intelle-
 ctum non ponit in vlla determinate corporis parti-
 cula; sed ipsum totum corpus actuare vult, & æque
 partes omnes perficere, quibus æque tribuit esse hu-
 manum. Ad primam instantiam Portij conceden-
 tes Aristotelem locis allatis posuisse animam in Cor-
 de; negamus ibi Magistrum loqui de intellectu pro-
 ut a ceteris animæ partibus contradistinguitur; nam
 agit ibi de tota anima: nos autem hic agimus de
 parte intellectricæ, ad vegetalis, & sensituiuæ discri-
 men. Negamus deinde Magistrum ibi ponere ani-
 mam ita in Corde, vt eam non coextendat ad alias
 omnes viuētis corporis particulas; sed quia incor-
 de primum anima gignitur, & huic parti primum
 efformatæ primum aduenit; ideo in corde vt in præ-
 cipuo domicilio inesse dicitur: sic Deus optimus ab
 Aristotele collocatur in celo, vt in propria sede
 quem tamen esse profitemur, vbique locorum in
 vniuerso cen = forma, & anima totius mundi: sed
 hac de re late nos in libello [De Animarum coexten-
 sione corpori.] Ad secundam instantiam conceden-
 tes intellectum in mortalibus, hominibus scilicet
 non inueniri sine principio sensituiuo, & vegetatiuo;
 Bb nega

negamus ideo fieri vt in eadem parte corporis humani reperiri debeat intellectus, in qua reperitur vegetalis, & sensitua pars animæ: nunc enim Aristoteles obijcit Platoni Intellectum nullam penitus partem corporis continere; quum Plato intellectui Cerebrum veluti proprium domicilium assignauerit: si enim Aristoteles Cor vicissim adscripsisset intellectui, nihilominus Platonis opinionem euertisset asserens Intellectum continere Cor; at dicens eum nullam partem corporis continere; certo iam constaret Aristotelem opinari humanum intellectum nullam partem corporis continere, vt forma suam materiam determinatam continere dicitur. Ad secundam Portij responsionem, concedentes disputationi Magistrum hic negare intellectui partem corporis, quæ vt organo vtatur ad operandum: negamus primo hinc non colligi separabilitatem intellectus a corpore, atque adeo eius immortalitatem; tum quia Philosophus aperte, alibi demonstrat solum intellectum esse a corpore separabilem, quia cum eius actione nihil communicat actio corporalis; quum anima sensitua sit ideo inseparabilis a corpore, quia vtitur organo ad operandum; non enim licet ambulare sine pedibus: tum quia separabilitas animæ colligitur Aristoteli ex eo, quod habet aliquod opus proprium, non commune corpori; functio vero vitæ dicitur propria animæ, ac non communis corpori solum ea, in qua obeunda non cooperatur animæ deseruiens vlla pars corporis velut instrumentum; vt constat ex Aristotele. Deinde vero Preceptor hic ait intellectum nullam corporis partem continere vt potentiam: hoc autem potius est dicere Intellectum non esse in parte vlla corporis determinata, vt forma in proprio subiecto, quam intellectum non, vti vlla parte corporis vt organo ad operandum; quia & forma proprie magis materiam continet Aristotele doctore, quam agens primarium sua instrumenta; & organum ad agens principale non se habet vt potentia; nam omne agens, seu primarium fit seu instrumentale, agit quatenus est actu. Ad instantiam Portij concedentes corrupta causa effectum aboleri, qui ab ea causa dependet in esse: negamus formam omnem existentem in subiecto corruptibilem esse ad corruptionem subiecti: ad confirmationem ex Aristotele petitam dicimus duplex esse subiectum, aliud a quo in esse dependet forma in eo existens; de quo solo tractat Aristoteles allato loco decernens subiectum esse principium quodammodo, & causam predicatam; aliud vero subiectum est, a quo non dependet in esse forma in eo degens; & huiusmodi est corpus humanum erga rationalem animam, quæ non dependet a subiecto corpore, quia ex eius potentia non emergit, sed illi forinsecus accedit; vt alibi docuit Aristoteles: Quare si sermo sit de priori subiecto, negamus Aristotelem vllibi ponere intellectum in subiecto corpore dependenter; sed oppositum ipse asserit & hic, & alibi statuens intellectum nullius corporis actum esse: si de posteriori, negamus formam a subiecto non dependentem esse corruptibilem ad subiecti corruptionem: vt enim lumen est actus perspicui non oïno dependens ab eo, sed a lucido presente, ac proinde non mouetur ad motum perspicui, in quo inest, veluti forma in suo subiecto; si quidem modo flabellis aere illuminato, non ideo mouetur vmbra in eo facta a corpore opaco in per-

spicuo quiescente; vmbra enim quiescere non posset quiescente corpore opaco in perspicuo, si in eo moueretur lumen; ita forma rationalis existens in humano corpore independenter non corrumpitur ad subiecti corporis corruptionem. Deinde vero Castellanius inquit, Aristotelem asserere nunc Intellectum nullam partem corporis continere, non quia sit independentens & separabilis a corpore sed quia est simplex puraque potentia, de se nullum habens actum, qui partem corporis informet atque contineat. Quæ plane conualluntur ex Aristotele: primo enim apud Aristotelem intellectus est pars animæ, quæ forma est essentialiter, & actus primus; at pars actus non potest esse nuda potentia omnem actum excludens, sed actus est: quare intellectus non est mera potentia, sed actus. Deinde intellectus Aristoteli dicitur esse quo cognoscit anima, & sapit; at id quo viuens operatur, eiusdem Aristotelis decreto est actus primus; igitur intellectus, quo anima primo intelligit, est actus, non mera potentia omnem actum excludens. Deinceps intellectus Aristotele doctore intelligit, ac omnino operatur cognoscens, ac discernens; sed intellectio est actus secundus; qui necessario prouenit ab actu primo; igitur intellectus in Peripato est actus, non potentia nuda. Demum intellectus ab Aristotele dicitur esse forma formarum; sed omnis forma eodem Magistro est actus: ergo intellectus a Peripatetico dicendus est esse actus, non autem pura potentia. Nec omittendum est omnem actum esse quacumque potentia potiorē, nobiliorēque; vt constat ex Aristotele; quum autem eiusdem decreto nihil sit melius ac præstantius intellectu in nobis: clare constat non ex Aristotele philosophari, qui dicunt intellectum nostrum secundum se nullum habere actum, sed puram esse simplicemque potentiam; adeoque nullam potuisse obtinere corporis partem, quam informet ille, atque contineat. Quod si Aristoteles alicubi sanxit intellectus ipsius naturam nullam esse aliam nisi hanc, quod possibilis est; & intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat; id enuntiatum est de intellectu in relatione ad species intelligibiles, quas in se potest admittere, & in habitudine ad obiecta intelligibilia formaliter, quæ fieri dicitur metaphorice, seu per representationem, dum ea intelligit: non autem in relatione ad corpus, cuius est actus primus, & forma substantialis, illi tribuens esse hominem; sub qua formalitate de intellectu nos agimus cum Aristotele in explicato contextu.

Animi probantur esse perpetui, quia noster intellectus nullam partem corporis continet, vt finis continet organa, quæ sunt gratia finis.

Cap. XXI I.

Sed & alia perpetuitatis animæ deducitur ex eodem loco Aristotelis nuper explicato demonstratio ita in syllogismum contexenda. Omnis anima mortalis & a corpore inseparabilis continet, vt finis, aliquam partem corporis, quæ sit instrumentum gratia illius animæ a natura institutum ad omnes eius operationes obeundas. Sed intellectus humanus neque vt finis continet aliquam partem corporis, quæ instrumentum vtatur ad omnes suas functiones edendas;

edendas: igitur intellectus humanus; adeoque rationalis anima non est mortalis, neque a corpore inseparabilis. Maior habetur apud Aristotelem, tum asserentem quorum principiorum actio corporalis est, seu non propria animæ, sed communis corpori, ea sine corpore esse non posse; adeoque una cum corpore mori: tum decernentem omnes formas esse fines materię; speciatimque animam esse finem, cuius gratia instituta sunt a natura partes organicę corporis: tum asserente res, quę sunt gratia finis, esse seu contineri in ipso bono, & omnino in ipso fine; hoc autem esse id, cuius gratia. Minora aperte confirmatur in explicato contextu ab Aristotele dicente, assimilari, impossibili, dicere quod singula pars animę contineat aliquam partem corporis; quia difficile est etiam fingere quam partem corporis, aut quomodo continebit intellectus, siue ut forma materiam continere dicitur, siue ut agens principale sua instrumenta, siue ut finis ea quę sunt gratia finis. Huic argumento simul, & duobus proxime deductis ex eodem textu. I. Cæsar Lagalla dicit solutionem attulisse Bessarionem Cardinalem ex doctrina Scoti, nempe intellectum uti corpore toto tamquam organo, elseque finem totius, nec respicere unicam partem; ac proinde corrumpi ad interitum totius corporis, cuius est actus; quodque re ipsa continet. Nos in primis admonemus Bessarionem ex allato loco Scoti non desumpsisse huius argumenti solutionem, sed alterius; ut patet intuenti locum citatum. Adnotamus deinde Scotum eam responsionem non attulisse, nec ad proposita ex eo textu argumenta accommodavisse; quia verba Scoti sunt hæc, [Nec tamen ex illa incorruptione intellectus, quia scilicet habet organum, per cuius corruptionem posset corrumpi in operando, sequitur quod sit simpliciter incorruptibilis in operando; quia tunc sequeretur quod in essendo; sicut tunc argutum est: sed tantum sequitur quod non est corruptibilis in operando, illo modo quo potentia organica; tamen poneretur simpliciter corruptibilis; iuxta illud, Intellectus corrumpitur in nobis quodā interiori corrupto. Et hoc pro tanto, quia poneretur principium ipsi toti composito operandi operationem propriam eius; sed compositum est corruptibile: ergo & principium operantium eius. Quod autem sit principium operandi toti, & operatio eius sit operatio totius, videtur Aristoteles dicere.] Quę verba nihil habent inris in allatas rationes ex declarato contextu deductas. Sed esto ex allatis verbis colligi propositam solutionem earum rationum; Age nunc eas rationes vindicemus a tali solutione. In primis enim falsum est, si intellectus non esset corruptibilis ad organi sui corruptionem in operando eo modo quo potentia organica, tamen ipsum fore simpliciter corruptibilem; nam Aristoteli quod habet operationem organo non indigentem, id a materia in esse non pendet, ac vicissim; quod autem a materia non pendet, id est absolute incorruptibile, nam ob solius materię culpam resortui & interitui obnoxii sunt: ad instantiam, qua dicitur intellectum corrumpi in nobis quodam interiori corrupto; negamus id usquā dixisse Magistrum; qui solum dixit ipsum intelligere, & ipsum speculari marcescere, alio quodam interius corrupto, ipsum vero principium intellectuum impassibile esse; est autem omne impassibile in-

A corruptibile; quum corruptio sit passio: sed ut intelligere, ac speculari est operatio intellectus, atque adeo accidens ab intellectu separabile, corruptibileque; sic principium intelligendi, & speculandi est ipsemet intellectus; quem impassibilem ponens Aristoteles, una decernit incorruptibilem. Deinde vero neque illud simpliciter accipimus, Intellectum esse principium toti composito operandi operationem propriam eius; nam si de operatione propria intellectus agamus; ex ea semper Aristoteles arguit intellectus separabilitatem a corpore, ac immortalitatem; nec eam toti composito ab anima inesse dicere potuit, qui multo prius determinavit hanc esse conditionem operationum communium corpori, ut insint animalibus propter animam, ad differentiam propriarum animę passionum, in hæc verba, [Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius & substantiam; postea quæcumque accidunt circa ipsam; quorum alia quidem proprię passionis videntur; alia autem communes, & animalibus propter illam inesse.] Sin autem sermo sit de operatione propria totius compositi, quę communis est animę, & corpori, quę sunt partes componentes; ut concedimus tale compositum esse corruptibile; ita negamus ad eius corruptionem corrumpi principium operantium absolute; nā solum necessario corrumpuntur operationes, quarum compositum est principium adequatum: Si enim natura, quę definita est esse principium motus, & quietis in quo est primum, per se, ac non secundum accidens, subdivisa in materiā, & formam; quarum illa est minus natura, & principium mere passivum; si natura inquam vilior, quę est principium passivum operandi toti composito naturali, non corrumpitur ad compositi sui corruptionem, sed permanet incorruptibilis, ut præfuit ingenita; multo potiori ratione possumus, debemusque negare intellectum, eo quod sit principium operandi toti composito, necessario corrumpi ad eius corruptionem. Deinceps autem absolute negamus Aristotelem asserere Intellectum esse principium operandi toti composito; nam hoc attributum enuntiavit de tota anima integra, non autem de potiori parte illius, quę intellectus est: immo intellectum dicit esse partem, qua anima cognoscit, & sapit; ac id quo intelligit, & existimat anima; non principium quo homo operatur; licet id verum sit denominative; ut alibi latius explicamus in hoc opere. Denique ad responsionem ex hoc loco Scoti deductam a Lagalla concedentes Intellectum non respicere unicam partem, sed totum corpus humanum: & esse finem totius corporis humani, non unius tantum partis; & continere totum corpus, cuius est actus, formęque specifica: Negamus intellectum uti corpore toto tamquam organo, ac proinde corrumpi ad interitum totius corporis: Quę omnia sigillatim a nobis explicanda sunt: In primis concedimus intellectum non respicere unicam partem corporis; edocti hoc ab Aristotele in declarato contextu decernente id adeo falsum esse, ut assimilaretur impossibili; quod difficile sit etiam fingere quam partem corporis determinatam, & quomodo eam contineat intellectus. Dein concedimus Intellectum respicere totum corpus humanum; quod late probauimus in libro De Animarum coextensione corpori; tum eo quod tribuat esse humanum singulis particulis corporis; tñ

eo quod gubernet animas inferiores toti corpori coextensas in singulis suis operationibus obeundis. Concedimus tertio intellectum esse finem totius corporis: quia id nos docuit Aristoteles, non solum ubi statuit propriam specificamque formam hominis esse finem; sed etiam ubi decernit totum corpus esse animam s. gratia, ut singula pars corporis est gratia determinatae operationis ab anima prodeuntis; & ubi constituit materiam absolute esse gratia s. formam; ac demum ubi determinate scribit animam quamlibet in vivente corpore causam esse secundum tres modos determinatos, scilicet formalem tribuens vitam composito, effectricem omnium operationum vitalium in eo, & finalem tum terminans generationem ipsius, tum cuius gratia corpus illius totum est organizatum; licet hoc esse finem totius corporis viventis non sit attributum proprium intellectus omnino, sed conveniat quoquoque etiam toti animae humanae; ut constat ex citatis locis Aristotelis. Concedimus quarto intellectum non esse finem proprium unius tantum partis in humano corpore; tum quia forinsecus advenit in fine generationis humanae toti corpori plene organizato; tum quia nullam partem corporis continet, nullamque habet pro instrumento, ut docet Aristoteles apertissime. Concedimus quinto intellectum continere totum corpus; quia quum sit forma toti corpori coextensa tribuens esse humanum toti corpori, & gubernans inferiores animae nostrae partes toti corpori coextensas; munusque formae sit Aristoteli continere materiam; necessario totum corpus continere debet. Concedimus sexto intellectum esse actum totius humani corporis: quum perficiat, & vivificet, vitaeque humanae donet corpus totum quoad singulas eius partes; ac toti coextensus sit ut forma suae materiae. concedimus denique intellectum esse formam specificam totius corporis: quia toti corpori tribuit esse hominem, quod est esse specificum. Negamus primo intellectum formaliter, ac absolute uti toto corpore ut organo ad operandum: non solum quia nulla est operatio vitae ab intellectu proveniens, in qua obeunda totum corpus intellectui deferat ut instrumentum: sed totum corpus est organum totius animae humanae, quae toto corpore, seu verius omnibus partibus utitur ut variis instrumentis ad omnes, ac varias vitae functiones obeundas; verum etiam quia intellectus ut est principium motuum, seu verius pars principii motui, utitur non toto corpore, sed solum pedibus & articulis, & ut instrumentis; quod ait Aristoteles. At intellectus formaliter, seu prout est principium intelligendi nullo prorsus utitur instrumento corporeo ad speculandum, nec parte corporis vlla, nec toto: & sane difficile sit etiam fingere quomodo mens toto corpore utatur ut organo ad intelligendum: quod ea ratione confirmatur, quia corpore mutilo, aut egrotato, necessario non bene intelligendi manus exercerent: quod tamen experimento repugnat frequentissime; nam ceci multi, multique claudi, manibusque trunci sapientiores visuntur, ingenioque magis polleere, quam plerique alij corpore bene valentes. Quin & Aristoteles aperte statuit intellectum non labefactari ad eam corporis debilitatem, quae in senio contingit. Negamus deinde ad corruptionem totius corporis, seu etiam compositi, necessario corrumpi formam, quae illo uti-

A tur ut organo ad operandum: tum quia si de composito sermo sit, sat est ad eius corruptionem partes componentes ab invicem disungi; & Aristoteles ipse clare nos docet in hominis interitu, qui est dissolutio compositi, remanere incolumem animam intellectivam: tum quia si de toto corpore, quod est pars materialis totius compositi hominis, agamus; ut Intelligentia non corrumpetur, si corrumpetur corpus celeste, quo ipsa utitur ut organo ad gubernandas res omnes subcaelestes, quia Intelligentia non dependet a caelesti corpore, cuius est forma; sed vicissim ab ea celum dependere dicitur: ita noster Intellectus quum a corpore nostro non pendeat; quippe de potentia materiae non educitur, sed ei forinsecus accessit, ad corporis totius interitum non corrumpitur, licet eo uteretur ut organo ad aliquod opus: sed post corporis interitum permanet incolumis, & immortalis: ut allatae rationes ex Aristotele demonstraverunt. Sic igitur Intellectus humanus Aristoteli, quum partem nullam corporis villo modo contineat, nec totum, ut organum; non est essentialiter actus, necessarioque forma corpori; ac proinde separabilis est a corpore in Peripato, ac immortalis.

Immortalis est apud Aristotelem intellectus humanus, qui inest in hominibus, ut intellectus Divinus inest in tota rerum natura. Cap. XXIII.

I Neodem fonte, quem diximus esse Degentiam animae in corpore, novum argumentum immortalitatis piscari possum ex Aristotele, qui alicubi scribit in hanc sententiam, [Post hos autem, & huiusmodi principia tamquam non sufficientia, ut entium naturam generent rursus ab ipsa veritate, ut diximus coacti, illud, quod sequitur, quae fuerunt principium; ut enim entia bene se partim habeant, partim fiant, nec ignem, fortassis, nec terram, nec aliud huiusmodi quicquam verum simile est causam esse, nec illos verisimile est arbitrari; nec rursus casui, & fortunae tantam attribuere rem probe se habet: Quare qui, ut animalibus, ita in natura intellectum inesse causam mundi, totiusque ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad antiquiores vana dicentes, apparuit. Istas autem rationes qui palam attigit, Anaxagoram fuisse scimus: attamen Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur ita arbitrati sunt, principium entium posuerunt simul tam causam ipsius bene, quam illam, unde motus entibus inest.] Quibus apertum est Aristotelem constituere Antiquos etiam veritate coactos rerum generationi praeter materialem causam, quam alijynam, alij multiplicem assignabant, inuestigavisse principium tum quo entia bene se habeant, id autem est & forma, & finis; quum utriusque natura consistat in bono, & in una entitate, coincidat: tum quo entia fiunt; quod est causa efficiens; quod principium quicquid casui, ac fortunae assignare non bene se habeat; propterea bene de proposito philosophatur Anaxagoras, & ante ipsum Hermotimus Clazomenius, qui tale principium a materia distinctum, in se continens rationem formae, finis, & efficientis, Intellectui adscripserunt; dicentes, ut in Animalibus, ita in natura intellectum inesse causam mundi, totiusque ordinis: Porro verustiores quum animalia bruta ratione praedita existimarent, ijs intellectum ut hominibus adscri-

adferiebant; potissimum qui animarum transmigrationem cum Pythagora fovebant: sed Aristoteles intellectum attribuit solis animalibus rationalibus, cuiusmodi sunt homines, & si quæ sunt animalia similis naturæ, aut etiam honorabiliora homine; ut ipse Satyros, & id generis esse putabat more patrio: Quum autem intellectus in homine sit causa secundum tres modos determinatos, nimirum forma tribuens esse ac substantiam homini: finis tum terminans generationem hominis, tum cuius gratia institutum est a natura corpus humanum; tum etiam cui deserviunt quoquomodo ut mouenti omnia membra corporis: & demum causa efficiens omnium operationum humanarum formaliter loquendo: Immo quum intellectus in humano corpore sit non dependens ab eius materia; & ei extrinsecus aduenit, ab eoque sit separabilis: ita prorsus in natura rerum, seu in mundo vniuerso. Intellectus est, qui est causa formalis, finalis, ac efficiens mundi, ac totius ordinis; non dependens a mundi materia; sed potius a qua cælum, & vniuersa natura dependet; ut ait alibi Magister. Porro Diuinum intellectum ita esse in mundo, ut intellectus animæ rationalis in homine, de mente propria sanxit Aristoteles & ubi scripsit hominem esse mundum paruum; & ubi hominis habitudinem ad suam formam supposuit esse similem habitudini cæli cum primo mouente: Diuinum vero intellectum esse vniuersi formam ibidem aperte declarat Aristoteles; qui eundem intellectum esse vniuersi causam finalem, & effectricem, omnia mundi entia bene gubernantem, ac Principi erga subditos, Ducique erga milites consimilem contestatur. Ex quibus nos hanc rationem immortalitatis deducere possumus. Ita se habet intellectus humanus in homine, siue in humano corpore, ut se habet intellectus Diuinus in vniuerso, siue in mundi corpore: sed intellectus Diuinus inest in mundo, ac in mundi corpore sic independentem a substrata materia, ut si mundus corrueret, nihilominus permaneret immotus & incolumis intellectus Diuinus per se subsistens, a mundo separatus, & immortalis: igitur intellectus noster ita est in homine, seu in humano corpore sic independentem, ut corrupto per mortem homine, ac per putredinem dissoluto humano corpore, nihilominus permaneat a corpore separatus, per se subsistens, ac immortalis. Cuius argumenti propositiones ita patent apud Aristotelem ex superiori theoria, ut non indigeant ulteriori confirmatione.

Aristoteles ait animam vniuersi esse similem intellectui humano, & non animam sensiuam, nec appetitiuam; unde colligitur animarum immortalitas. Cap. XXIV.

Consimilem huic rationem aliam in eodem fonte suggerit nobis Aristoteles alibi scribens, [Primum igitur non bene est dicere animam magnitudinem esse: Eam enim, quæ vniuersi talem esse vult, qualis est vocatus intellectus: non enim qualis sensitiva est, neque qualis desideratiua; hanc enim motus non circulatio est.] Nempe propositam in superiori textu Timæi sententiam de animæ natura reprobat Aristoteles in præsentia quoad illam partem, quæ Timæus vel ipse senior, vel ex eo iunior Plato constituit animam, præsertim humanam, seu ratio-

nalem, de qua sola monuerat olim tractasse veteres, esse magnitudinem; quod asserbar constituens animam ex elementis, & circulo mobilem: [primum,] inquit, [non bene est dicere,] quod faciebat Timæus, [animam] humanam scilicet, seu rationalem, [esse magnitudinem:] non quidem formaliter, sed causaliter, ut utar verbis Scholasticorum, quæ diuturnus vsus antea scabra moluit; non formaliter, quia ex Timæo Plato animam, potissimum humanam, ac intellectricem putauit esse substantiam penitus incorpoream: sed causaliter, quia Timæus constituens animam corpori connexam ita ut ex elementis inesse quoquo pacto dependeret, ac secundum se locomoueri valeret; clare putauit eam ita in corpore inesse, ut ab eo dependeat in essendo; atque adeo illam esse a magnitudine inseparabilem; nimirum separabilem quidem a magnitudine corpulentiaque terrestri, & ostreacea; ut dicunt Platonici; sed inseparabilem a magnitudine simpliciter, quia eam ponunt indissolubiliter connexam corpori cuidam æthereo, spiritalique, conflato ex ijs elementis corporalibus, quæ ipsi rentur esse rerum omnia principia, & corporalis apices naturæ, triangulorum, circulorumque nominibus designatæ. Sed Aristoteles multo præclarius de anima censuit, potissimum de intellectu, statuens eam non esse magnitudinem, nec formaliter, nec etiam causaliter; quia non dependeat ab illa natura corporea, nec ostreacea, nec æthereæ; nec ita sit connexa corpori, ut ab eo illa ratione inesse dependeat: Quod statim probat, addens, [Eam enim, quæ vniuersi, talem vult esse, qualis vocatur intellectus:] nimirum vel ipse Timæus, & Plato retur intellectum humanum, animamque rationalem in proposito similem esse animæ vniuersi, seu animæ mundanæ; quam sententiam collaudauerat Aristoteles alibi, tum ubi collaudat Hermotimum, & Anaxagoram dicentem, ut in animalibus, ita in tota rerum natura intellectum inesse, qui causa est mundi, totiusque ordinis; tum ubi decernit vniuersum cælum esse vnum tantum numero, & specie; quia primum quid est, primumque mouens immobile, est vnum numero, & specie ad hominum discrimen, qui multi sunt numero in eadem specie; quia rationalis anima multiplex numero est in eadem specie. Quare mundi anima nostro intellectui similis est Aristoteli, & Platoni, Timæoque: [non enim qualis sensitiva est:] Porro cum Plato tres animæ partes, acclamarit: Aristotele, posuerit in homine; rationalem, quam intellectum nuncupat; sensitivam, quam irascibilem appellat, Cordi emancipatam; & vegetatricem, quam concupiscibilem, seu appetitoriam, desideratiuamque cognominat, in Hepate collocatam; Animam vniuersi, quam intellectui Cerebri incolenti similem esse pronuntiat, sensitivæ similem esse non retur, nec appetitiuæ, seu vegetali; quod statim admonet, inquit, [neque qualis desideratiua:] quod Timæi dogma recipit Aristoteles hic, iuxta legem antea promulgatam; quia verum est, & ultro ab Alexandris acceptum: Sed quidnam illud est attributum, in quo decretis Aristotelis, Platonis, atque Timæi, Anima vniuersi, seu Mundana similis est intellectui nostro, rationali, appetitriciue, nec sensitivæ, quia mundi anima est assistens, quum sentiens, & vegeta sit informans? minime; quia rationalis anima

nima nihilo minus informans est, quam sensitrix, & vegetalis in Peripato; quam f. moueatur ad motum humani corporis: an quia mundi anima est indiuisibilis, quam sensualis, & vegetalis, appetitoriaque sit; diuisibilis ad subiecti corporis diuisionem? id quidem maxime fauet immortalitati; nam anima mortalis omnis est ita depēdens a subiecta materia, vt ad eius partitionem necessario diuidatur: & hoc videtur hic intendisse Aristoteles, vbi probare contendit contra Timæum; animam non esse h. magnitudinem; quippe omnis magnitudo diuisibilis est; ac Timæus animam ponebat dispartitam, & diuisibilem: sed fortassis hoc non respexit in præsentia Magister, qui multo postea dicturus est, De intellectu autem & speculatiua potentia nihil adhuc esse manifestum sit ne partibilis ad subiecti corporis diuisionem; vt inferiores aliz partes animæ: an quia mundi anima sit inorganica, quam sensitrix, & vegetatrix ad omnes functiones suas obeundas indigeat organo corporeo, quo nullo indiget intellectus humanus? id etiam clare confirmat immortalitatem, eo quod Aristoteli anima propriam quampiam habens operationem, corporis non communem, esse potest / absq; corpore, adeoque immortalis est; nam corpus Aristotelis decretis animæ functionibus opitulari non potest nisi secundaria quadam ratione, ac vt instrumentum: Sed huc non respexit Aristoteles contra Timæum disputans; quia celestis anima celum mouens nullo vtitur sui corporis instrumento apud Aristotelem; qui decreturus est infra intellectum humanum in mouendo corpore nostro vt innaturis, & omnino corporeis organis. An quia mundi anima inest in corpore vniuersi non dependenter a materia totius? vtique: nam Aristoteli Primus motor inest in circulari corpore celi, vbi motus est velocissimus, non dependens a materia celesti, in qua inesse dicitur; sed potius celum a tali principio, totaque natura dependere statuitur: sic intellectus humanus inest in humano corpore non dependens ab humani corporis materia; cui forinsecus aduenire ponitur ab Aristotele; cuius decreto vegetalis, & sensibilis anima corpori inest / dependenter ab eo; desideratiua hic animam appellat cum Timæo Magister vegetalem, quæ naturali appetitu alimenti donatur citra cognitionem, Sed huius attributi rationē statim affert Aristoteles addens, [harum enim motus non circularis est:] scilicet quum anima vniuersi seipsam iugiter intelligens in semetipsam reflexa dicatur ea functione pollere, quæ circularis est, & circularis lationis in celo productiua; quumque humanus intellectus possit semetipsum intelligere, circularique functione in se reflexus Diuine mentis intellectionem quodammodo emulati: quando nec sensitrix anima seipsam sentire potest; nullum enim sensus seipsum percipit, nullusque in seipsum reflecti valet; vt obseruat Aristoteles; quia sensus est facultas materialis, & corporea, sic in materia existēs, vt ab ea in esse pariter, ac in operari dependeat: quumque vegetalis anima multo magis a materia pendeat, & corpori sit immersa, quam sensualis; quæ saltem receptiua est specierum sine materia obiecti: propterea factum est, vt harum duarum inferiorum animarum partium motus, functioque motu immixta, non sit circularis, qua illæ supra seipsas reflecti valeant, vnius ob materiam culpam; ad intellectus cum humani, cū

A etiam mundani differentiam, qui seipsum intelligendo functionem habent, quæ se in se reflectunt, motui circulari similem. Vnde contra Timæum textus ita in rationem erigitur, Anima quæ magnitudo est, si non formaliter, saltem causaliter, ac dependenter, non habet functionem, quæ sit motus circularis, quo ipsa in seipsam reflectatur: Sed anima rationalis, seu intellectiua in homine functionem habet, quæ motus est circularis, quo ipsa in seipsam reflectitur

B seipsam cognoscens: igitur non bene Timæus dicit animam absolute, speciatimque intellectiua, esse magnitudinem, seu formaliter, seu causaliter, ac dependenter: maior eo probatur, quia vegetalis, seu concupiscibilis anima, & sensituiua non habent functionem, quæ sit motus circularis, quo ipsa in semetipsas reflectatur; quum ambæ directæ ferantur operationibus suis in obiecta & seipsis distincta: minor eo demonstratur, quia mundi anima, cuius actio est motus circularis, quo in seipsam reflectitur semetipsam cognoscens, est similis humano intellectui, non autem parti sensituiuæ, nec vegetatiuæ, quam Plato desideratiuam, appetitiuamque, ac concupiscibilem appellat ab alimentis appetitu naturali sine cognitione. Quibus ita se habentibus, nos rationem immortalitatis ex medio Aristotelico deducimus, eo quod, Anima, quæ similis est animæ vniuersi in eo, quod est non pendere a substrata magnitudine impediēte functionem circula rem, quæ ipsa in semetipsam operando reflectatur, est immortalis: Sed solus intellectus humanus, adeoque rationalis animæ portio, ad sensituiuæ, vegetatiuæque discrimen, similis est in eo animæ mundanæ, quod non pendet a substrata sibi magnitudine impediēte functionem circula rem, quæ ipsa in semetipsam operando reflectatur: igitur intellectus humanus, adeoque rationalis animæ portio ad vegetatricis, sensituiuæque discrimen, est immortalis. Maior nota est apud Aristotelem passim decernente formas omnes caducas a substrata magnitudine dependere in operando. Minor expressa est ab eodem Philosopho in explicato contextu contra Timæum decernente rationalem animam non esse magnitudinem villo pacto, nec etiam dependenter, quia illi similis est anima mundana in eo attributo, quod eadem anima vniuersi dissimilis est animæ sensitrici, & appetitrici; quarum neutra functionem habet circula rem, quæ in seipsam operando reflectatur; vt alibi nos docuit Aristoteles constituens tum nihil appetere seipsū, ac speciatim formā nō appetere seipsā, quū sui ipsius non sit indiga; & omnis appetitus sit boni absentis, quo appetens indigeat; tum sensum non posse sentire semetipsum, quia facultas est materialis, organo corporeo nixa. Huic argumento conatur occurrere Pomponatius iniquens, [Potest intellectus reflectere supra seipsum, quod virtutes organice minime facere queunt: hoc autem totum prouenit ex essentia intellectus; quoniam quæ intellectus est, non dependet a materia, neque a quantitate: quod si humanus intellectus ab ea dependet, hoc est vt sensui coniunctus est; quare accidit sibi, quæ intellectus est, a materia & quantitate dependere: vnde & eius operatio non est magis abstracta quam essentia; nisi enim intellectus haberet quod ex se posset esse sine materia, intellectio ipsa nō posset exerceri nisi modo quantitativo, & corporali: at quamuis intellectus humanus, vt habitum est, intelligendo nō

fun-

fungatur quantitate; attamen quoniam sensui coniunctus est, extoto a materia, & quantitate absoluti non potest; quum nunquam cognoscat sine phantasmate.] Sed hæc facile diluas. In primis enim si provenit ex essentia intellectus non pendere a materia, qua intellectus est, & supra se reflecti; quum essentialia, & per se sint perpetua, & invariabilia; iam intellectus erit per se immortalis, & æternus; quam perennitatem illi tollere non poterit copulatio sensus; quia quod per se tale, semper est tale, in quocunque ponatur. Deinde si accidit intellectui a materia pendere, qua sensui coniunctus est: quum idem sit a materia pendere, & esse corruptibile, ut ait Aristoteles; ergo non bene Magister assereret nihil esse corruptibile per accidens: immo quum accidentalia possint non esse, ut docet Magister; ergo fieri poterit ut intellectus humanus sit incorruptibilis. Deinceps intellectum posse sine phantasmate intelligere, ac nullo pacto materiei coniungi sua in functione obeunda, dudum ostendimus apud Alexandrum ex Aristotele. Demum hic aperte nos docet Aristoteles intellectum humanum, ad partis vegetativæ, sensitivæque discrimen, supra se reflecti, & in hoc similem esse animæ celestis; cui nulla inest habitudo ad sensum: quare nec intellectui officit sensuum societas quominus habeat functionem circularem reflectionis, & omnino immaterialem. Secus enim ab anima universi differret, non ei similis esset, ut Aristoteles in textu consistetur. Addimus, ex allata responsione Pomponatij confirmari potius ad aures Aristotelis animæ rationalis immortalitatem, quam demoliri; ut enim Aristoteli materia prima est secundum se simpliciter ingenerabilis, & incorruptibilis, ac æterna penitus; licet quatenus est id, in quo est privatio corruptibilis esse dicatur: ita licet intellectus quatenus est id, cui iungitur facultas sensitiva, sit corruptibilis quia sensus est corruptioni obnoxius; tamen secundum se incorruptibilis est: nobis autem sufficit ostendere rationalem animam esse incorruptibilem in Peripato, ut incorruptibilis est Aristoteli materia prima. Hactenus de primo fonte rationum immortalitatis, qui est animæ Degenia in humano corpore.

Secundus fons aperitur, unde multa fluent argumenta rationalis animæ immortalitatem comprobantia; id autem fit explicando attributa functionis propriæ intellectus humani. Cap. XXV.

Iustrato iam primo fonte, rationes immortalitatis animæ nobis expromente; nunc adeamus alterum, quem supra monuimus esse Operationes, quas anima rationalis edit in corpore degens: Quoniam vero tria sunt rationalium functionum genera in homine conspicua; quippe functiones humanæ prodeunt alie ab intellectu Possibili nūcupato, alie ab Agente, alie a voluntate; propterea tres rationum rivuli pro nostra sententia manare videntur; qui singuli seorsum diligenter hauriendi sunt. Sed antequam fontem aperiamus: Hic sane prostat apud Aristotelem in hæc verba, nobis accurate consideranda, & intime perspicenda, [Dubitacionem autem habent & passiones animæ, utrum sint omnes communes & habentis; an sit aliqua &

A ipsius animæ propria: hoc enim accipere quidem necessarium est; non autem facile: Videtur autem plurimarum nullum sine corpore pati, neque agere; ut irasci, confidere, desiderare, omnino sentire. Maxime autem assimilatur proprio ipsum intelligere: Si autem est & hoc imaginatio quædam, aut non sine imaginatione, non continget utique hoc sine corpore esse.] nempe quum tria superius de anima sibi disquirenda proposuisset Aristoteles, Naturam genericis attributis essentialibus animæ comprehendens, Substantiam puram quidditate contentam, & quæcunque circa animam accidunt, siue sint propriæ passiones animæ, siue communes corpori substrato: posteaquam dudum ostendit, difficile admodum esse in hac scientia cognoscere tum naturam, tum etiam animæ substantiam; aggreditur nunc Aristoteles ostendere, summam itidem nos manere difficultatem in agnoscendis accidentibus animæ: Circa quam difficultatem ita se gerit in præsentia Magister, ut primum eam proponat, deinde necessitatem ipsius afferat, deinceps occasionem rationemue dubitationis adducat & demum in quo potissimum consistit cardo difficultatis aperiat; proinde textus in quatuor particulâs diuiditur seorsum explanandas. In quarum sane primâ perspicuis verbis difficultatem proponit, inquires, [Dubitacionem autem habent & passiones animæ:] ne quis arbitraretur omnem totamque difficultatem scientiæ de anima in contemplatione nature, ac substantiæ animæ contineri; & animæ accidentia cuncta esse facilia cognitu; ait reuera & passiones animæ, non secus ac eius natura, & substantia, dubitationem in se habere, ob quam sunt cognitu difficiles: Per animæ passiones non solum functiones animæ cognoscentis, & appetentis, sed omnes animæ functiones nulla exclusâ, nulla excepta, hic intelligit Aristoteles, siue ad vegetalem, siue ad sensitivam, siue ad appetentem mouentemue, siue pertineant ad animam intellectuicem: Passiones autem appellantur, non arde nimium sumpto passionis vocabulo ad indicandum species de tertio genere qualitatis; quia sub eo non sunt animæ functiones; nec ad significandum species predicamenti Pati, quod ipsi Agere contraponitur; quoniam operationes vegetantis animæ, functionesque motricis animæ non sunt huiusmodi passiones; non enim patitur anima vegeta dum alit, arget, ac generat; nec patitur anima motrix dum actu mouet; sed utraque per se mere agit: Immo nec sentiens anima sentiendo vere patitur semper at ipsa iudicat, & discernens agit; solum patitur illi subiectum corpus, illi deseruiens organum: nec intellectuicem anima proprie patitur intelligendo, licet quid passioni simile sustineat: ut infra docebit Aristoteles non vno in loco. Sed passionis nomine significat hic proprie id quod accidit essentię, ab eade profluit; sic risibilitas dicitur hominis esse passio, si humilitas est equi passio: Et reuera passiones, de quibus nunc agit Aristoteles, non ita pridem ab eodem Philosopho dictæ sunt esse quæcumque, & accidunt circa animam, quorum alia propriæ passiones videntur, alia autem communes, & animalibus propter illam inesse. In his profecto dubitatio est, quia non est manifestum [Ut]rum omnes passiones animæ sint communes & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria.] Auerroes, a quo non discedit Ma-

Magnus Albertus, existimat passiones bifariam appellari communes; vno quidem modo, si fiant ministerio instrumenti corporalis, vt visio; altero vero, si non obeantur vsu corporalis organi, sed edatur interuentu cuiuspiam alterius operationis, quæ directe administratur ipsa famulatu organi corporis; & huiusmodi esse dicit intellectiōem, quæ non fit in nobis absque imaginatione, quum imago sit operatio corporalis, edita ministerio instrumenti materialis. Quam opinionem accipere non possumus, tum quia determinate supponit id, quod Aristoteles sub dubio ponit; nempe intellectiōem fieri non sine phantasia: tum quia vnam tantum proponit euidenter Aristoteles formam communitatis, inueniens dubium esse vtrum operationes nullæ sint propriæ solius animæ, sed omnes communes animæ, & corporis animam habentis: Quod theorema præcise, vt ita dixerim, & formaliter est intelligendum; nimirum duo quum sint principia efficiētia operationum, vt ^h monet Aristoteles; alterum totale, seu adæquatum; cui Doctores in Scholis imposuere nomen principij Quod; alterum partiale, quod appellatur principium Quo; cuius duplex item est species; nam aliud est principale, seu quo primo; alterum est instrumentale, seu quo secundario; inter quæ discrimen illud inuenitur, quod principium secundarium cum primario, vel adæquato numquā coincidit; & est semper agens corporeum; at principium quo primo potest aliquando etiam esse adæquatum; videlicet, quia potest sine secundario suam operationem obire; vt notat Aristoteles: alibi quum principium Quod, cui non competit esse pure principale; nihil absque instrumento valeat operari: Quoniam autem operationes referuntur semper in totale, adæquatumue, seu principium Quod; non autem in solum principium Quo; propterea illæ operationes dicuntur non propriæ solius animæ, sed communes corporis animam in se habentis; quarum principium adæquatum non potest esse anima, sed est corpus animatum: illæ vero dicuntur propriæ ipsius animæ functiones, quæ fieri possunt tum ab anima, vt a principio totali; tum a composito viuentē (si lubet) vt a principio Quod, sine ministerio materialis instrumenti; quia passiones animæ de toto viuentē quoque prædicantur, denominatiue saltem: Sed hæc non solum toti composito insunt propter animam, non item propter corpus; verum etiam animæ insunt, nulla totius, aut corporis habita ratione; quemadmodum etiam ab Aristotele scribitur Deus optimus vt intelligibilis, & appetibilis, mouere cælum; ac necessario supponit a cælo Deum intelligi, & desiderari; ea quidem intellectio, & appetitio est propria cælestis animæ, licet toti cælo conueniat ab anima denominatiue; & non est communis corpori ex necessitate; quia in ea functione obeunda mens cælestis nullo subditi sibi corporis vititur famulatu; sed vltro eam illi communicat, bonitate sua proprias perfectiones eidem impertiens, quoad denominationem saltem: Ita plane si quæ functio est in subcælesti viuentē, quæ ab anima sola provenire nequeat, sed ab anima & a corpore simul cooperantibus vere promanet, necessario a toto composito propterea prodiens; ea communis erit, & necessario in erit, non animæ, sed toti viuenti propter animam, veluti propter a principium quo primo; verum animæ soli, vt adæquato principio, inesse non poterit: Illæ

A vero fuerit contra propria operatio animæ, quæ extra ministerium instrumenti corporis cooperantis ab anima sola proficisci valebit, siue anima ipsam toti composito, atque adeo corpori viuenti communicet, siue non: sic oximel totum est dulce constans ex aceto & melle; quum tamen in eo dulcedo propria sit mellis, non communis & aceto per se, mel sibi commistum habenti; quare mel ab aceto quavis arte se iunctum dulce remanet. Dubium est igitur, Vtrum omnes passiones animæ sint communes & corporis animam in se habentis, adeo vt singulæ prodeant a toto composito viuentē, in ijs obeundis necessario cooperante corpore, vt instrumento animæ, seu agentij principalij solum, non totali; an potius aliqua operatio sit propria ipsius animæ, vt in ea obeunda corporeum instrumentum nullum animæ principaliter agenti cooperetur; sed a sola proveniat anima, vt ab agente adæquato; & illa ipsam sui propriam functionem communicante subiecto corpori, prodeat etiam a toto composito viuentē citra vsu organi corporis, vt a principio quod, saltem denominatiue; ac eo casu ab anima vt a principio etiam quo primo: Sic ergo propriæ passiones illæ dicuntur, quæ ab anima sola, vt a principio quod, citra omnem organi corporis famulatum, proficiscuntur; licet simul etiam a toto, vt a principio quod; & ab anima, vt a principio quo primo, proveniant: Communes vero sunt illæ, quæ solum a composito, vt a principio quod; ab anima vero non nisi vt a principio quo primo; & ex necessitate a corpore, vt a principio quo secundario prodant. Quæ primæ partis explicatio est, In secundā vero inuitabilem esse difficultatem: hæc in scientia de anima docet Aristoteles inueniens, [Hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem facile.] Profecto necessarium est in hac scientia determinare, Vtrum sit aliqua operatio animæ propria; nec ne; tum quia, supra sibi proposuit Aristoteles considerare in hoc volumine quæcunque accidunt circa animam, siue illa sint passiones propriæ, siue communes corpori organico: tum quia secus ignorabimus sit ne aliqua pars animæ immortalis; & a corpore separabilis, nec ne; quare non habebimus exactam scientiam de natura, & substantia animæ; quum tamen Aristoteles animæ scientiam collocat inter primas propter acutiam, quæ est accurata & diligens tractatio; quam dubitationem tractaturus est Aristoteles infra latissime. Sic ergo nobis est inuitabilis in scientia de anima hæc dubitatio, quæ difficilis admodum est determinatu. In tertia parte deinceps occasionem, seu rationem dubitationis huius promulgat Aristoteles duplici theoremate; quorum alterum est, [Videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati, neque agere; vt irasci, confidere, desiderare, & omnino sentire.] nempe inter omnia viuentia, & animalia nostratia, plurima sunt, quorum nullum videtur, nosciturque manifeste sine corporalis organi ministerio quidquam agere, neque pati; huiusmodi vero sunt vegetabilia cuncta, & animantia rationis expertia; quorum operationes omnes certum est edi corpore illorum animis cooperante: quam theoriam argumento a minori confirmat Aristoteles in probationem afferens eas eorum viuentium functiones, in quibus non ita est euidentis corporis ministerium: Quamorem enim quum sint viuentium infra hominem operationum genera, nimirum vegetales operationes, sensum exteriorum

h. de an.
t. 30.

h. 8. phys.
t. 33.

K 11. mc
t. 1. 36.

l. 1. de an.
t. 3.
m. de an.
t. 24.

h. 1. de an.
t. 64.

h. 1. de an.
t. 66.

h. de an.
t. 24.

h. 1. de an.
t. 3.

h. 1. de an.
t. 1.

h. 3. de an.
t. 1. & 6.

h. de an.
t. 24.

teriorum munia, interiorum sensuum functiones, & appetitiones: quumque vegetalia munera minus absoluantur a corpore, magisque materiæ sint immersa, quam operationes exteriorum sensuum; quippe vegetalis anima suis in operationibus obeundis versatur circa materialia penitus, & pure corporalia; functionesque habet mere materiales, corporalesque; sensus vero monstrabitur esse receptivus specierum sine materia, & operationes obtinet aliqua ex parte spirituales: Quumque functiones appetitus, & interiorum sensuum magis a corpore absoluantur, quam operationes exteriorum; quippe in illis non ita evidens est organum corporeum, ut in his: propterea si appetitus, & sensus interiores officio suo non funguntur absque ministerio corporis; profecto sensus alij singuli, multoque potius anima vegeta, suas edent operationes cooperante sibi corporeo instrumento: Sunt autem appetitus sensitivus, & brutalis, quo de agimus in præsentia cum Aristotele, duæ summæ passionum species, ira, & concupiscentia: interni vero sensus, qui distinguitur in phantasiam, & sensum communem, duplex est operatio; ynam sensus interior communem habet cum sensibus externis, & est pura cognitio; alteram sibi propriam obtinet, vocaturque confidentia: Singularum operationum in texu meminit Aristoteles inquirens, [Ut irasci,] quæ una functione evidentissima sensitivi appetitus irascibilis nuncupati sibi contraria omnes connotat, ut mansuetudinem, & ceteras ad eandem facultatem attinentes: ira vero quum definiatur esse feror sanguinis circa cor ob appetitum vindictæ; iam patet iræ passionem fieri non posse sine corpore: quumque contraria nata sint fieri circa idem; plane constat id ipsum de mansuetudine censendum esse, & de alijs irascibilis appetitus passionibus. Et [confidere,] confidentia, cum suis contrarijs, Timore, Audaciaque pertinet Aristotele & doctore ad appetitum, & ad appetitui cooperantem Imaginationem, seu Phantasiam; quam certum est nihil quicquam seu patiēdo, seu agendo etiam operari sine corporeo instrumento. [Desiderare:] licet hoc nomine simpliciter etiam Voluntatis operatio significetur, quin & animæ vegetatiæ functione, potissimum apud Platonicos, quæ dicitur naturalis alimentorum appetentia sine cognitione; tamen hoc in loco Magister appetitus concupiscibilis, seu sensitivi functionem solam indicat, quæ contraponitur iræ, dum ex professo de sensibus agit; sunt enim voces in scientijs intelligendæ secundum substantiam materiam; ut alibi nos docet Aristoteles. [Et omnino sentire,] per hoc innuit Aristoteles tum speciatim functiones alias omnes interiorum sensuum, quæ in pura cognitione consistunt; tum potius etiam omnium & interiorum, & exteriorum sensuum operationes omnes generatim, ut a vegetabilibus, & a rationalibus functionibus distinguuntur; quia sensuum exteriorum instrumenta corporea sunt evidētia; certumque satis est sensus exteriores absque corporis usu suis officijs minime fungi: Vegetalium exempla (nisi ea desiderij nomine Platonicorum more nobis insinuavisse dicatur Aristoteles) neglexit Philosophus, lege alibi lata, scientifico negligi quæcumque sunt evidentissima; non cuius evidentissimum est non ali, non augeri, non procreare sobolem vllum vivens corporis organici famulatu non utens; quum generatio proles obeatur interuentu seminis, quod est cor-

pus materiale procreatum in parte corporea viventis; augmentum, & alio fiant determinatis corporis partibus alimentum corporale, materialeque trahentibus, alijsque coquentibus, & in suam ipsarum substantiam convertentibus: Quum igitur omnes operationes tum vegetantis animæ, quæ sola inest plantis vniuersis; tum appetitus & irascibilis, & concupiscibilis; tum sensuum interiorum, & exteriorum, qui cum anima vegetante sunt in brutis animalibus; fiant necessario cum interuentu, ac ministerio corporis; plane iam constat plurimorum viventium, hoc est vegetalium, & brutorum animalium, nullum sine corpore pati, neque agere sine corporis famulatu: plurima vivētia hic appellat Aristoteles animalia bruta, quia in hoc genere plurimæ sunt species, ad rationalium animantium discrimen, quibus unica species inest, eaque specialissima, & ut ait Aristoteles minima, quia infertilis est in vltiores species. Plerique dubitant, cur Aristoteles non meminerit hic operationum vegetalium, nec exteriorum sensuum: Quod attinet ad sensus, Averroes inquit hic solum mentionem fieri de his, in quibus corpus patitur evidētius; at non ita evidenter affici corpus in sensibus externis, ut in internis: cui placito non subscribimus, quia in exteriori sensu corpus evidētius agit, & patitur; quum prostant exteriorum sensuum organa corporea certa, & determinata; sensuum autem interiorum instrumenta longe magis lateant occulta: nec in tactu minus evidenter afficiatur corpus, quam in ira, confidentia, & appetitu; sed longe magis: Nos vero dicimus Aristotelem hic meminisse, si non singulorum sensuum exteriorum in particulari, vel quia despexerit evidētiissima, vel quia vitaverit orationis prolixitatem in re non necessaria; sensuum tamen omnium in communi mentionem facere sat habuisse, dum ait, [et omnino sentire:] quæ verba complectuntur etiam sensus exteriores apertissime. Quod attinet ad vegetales operationes, alij dicunt eas omitti ab Aristotele nunc, quia non constet adhuc an stirpes habeant animam; alij quia de animalibus agendum est solum veluti de manifestioribus: Quam opinio nem non admittimus; quia & animalia in se habent & vegetalem animæ partem evidētem nihilominus quam stirpes; & generare prolem, augeri, & alio minus videtur, quam appetere, atque sentire: Nos autem dicimus Aristotelem satis habuisse vegetales operationes in vniuersum significare, vel more Platonicorum, ut olim, per [desiderare,] vel potius per [agere non sine corpore,] ut sensuales per [pati non sine corpore,] nam eo dissidet anima vegetalis a sensuali suis in muneribus obeundis, quod vegeta nutriendo, augendo, & generando sobolem mere agit; sentiens anima ex aduerso appetendo, & cognoscendo, quoquo pacto patitur: quare cunctas operationes vegetantis, & sentientis animæ recenset hic Aristoteles generatim, nulla omitta. Nisi etiam dicamus Aristotelem omisisse vegetales operationes, ut de quibus ob summam evidētiā nulla foret in proposito dubitatio. Secundum theorema est, [Maxime autem assimilatur proprio,] siue ut habet alia lectio, [maxime autem videtur proprium ipsum intelligere:] His Alexandri putant Aristotelem dubitare de proprietate intellectionis, nisi verbo illo [videtur,] quod ipsis meram significat apparentiam; & verbo illo [assimilatur,] quod identitatem tollit: sed nos hæc facile diluimus;

f. de gen
t. 34. &
seqq.

g. 2. de an.
t. 15. 31

h. 2. de an.
t. 32.

i. 1. post. t.
76.
2. phys.
t. 6.

k. 2. de an.
t. 15. 31.
32.
l. 2. de ge.
an. c. 3.

m. 1. de
an. t. 46.

luimus; quia nota [videtur] eundem sensum habere debet in hoc theoremate de functione mentis, quem habuit nuper in altero de sensuum operationibus; alioqui vno, & eodem contextu Aristoteles æquiuocationem non sine labe commisisset; at supra dicens, videtur autem plurimorum viuentium nullum sine corpore pati, neque agere; utitur verbo [videtur] ad significandam rei euidenciam, non autem ad connotandam dubitationem yllam in proposito: nunc igitur inquit, maxime autem videtur proprium opus animæ ipsum intelligere, non dubitationem, & apparentiam, sed potius indicat rei summam euidenciam: id quod & Simplicius obseruat alibi dicens, Verbum autem [videtur,] non est dubitative dictum, quemadmodum visum est Alexandro: neque enim verbi [videtur] talis vsus apud Priscos frequens fuit, sed pro conuenit, atque adeo apparet. Altera vero particula [assimilatur] eo respicit, quod præter intellectionem rationalis anima obtinet etiam alias operationes proprias, nimirum functiones intellectus agentis, & voluntatis actum, qui dicitur electio; inter quas operationes nunc Aristoteles comparationem faciens; & supponens tum actionem intellectus agentis, tum etiam functionem voluntatis eligentis esse propriam animæ, ac non communem corpori; bene scribit huic utrique operi proprio maxime similem esse intellectionem, quæ propria est operatio intellectus possibilis: Immo vero summum gradum proprietatis hic Aristoteles intellectioni tribuit; nam operi proprio similis est simpliciter actio ab intellectu agente facta circa phantasmata, utcumque materialia; quæ tamen sine yllo corporis vsu ipse simplici sua substantia eleuat ad intelligibilis speciei productionem in mente possibili: Similior est operi absolute proprio voluntatis operatio, quam electionem dicimus, quæ sine organi famulatu sit, & non necessario circa phantasmata editur; at maxime similis operi proprio est intellectio, quæ sine yllo corporis vsu circa species actu intelligibiles obitur ab omni materiæ commercio separatas: & euidencissimum hoc axioma gratis accipit Aristoteles: euidens autem esse intelligere esse sine corpore, patet ex eo quod tum intelligenti animæ corpus non comparatur calefscens, aut gelascens in contemplatione caloris, aut glaciæ quantumvis vehementi; tum nullum est organum materiale, quo mens utatur ad intelligendum; quippe difficile est vel tale quid fingere; ut notat Aristoteles; tum anima est principium quod intelligit; quum etiam homo, ad ipsum communicata eadem functione saltem per denominationem, dicatur esse principium, quod intelligit: His autem continetur dubitandi ratio, quia ex vna parte quum plurimæ functiones animæ sint corpori communes, nullam esse propriam animæ suspicamur; & eo magis, quo totum viuens dicitur vere principium adæquatum suarum functionum; anima vero definitur esse principium quo primo viuimus, sentimus, loca mouemur, & intelligimus: ex alia parte maxime assimilatur operi proprio animæ, vereque videtur esse proprium opus animæ ipsum intelligere, quum vel fingere difficile sit quam partem corporis, aut quomodo eam velut organum contineat intellectus; & eo magis, quo non solum homo, sed etiam anima, & intellectus Aristoteli dicitur intelligere: quumque intelligenti calorem, aut frigus, corpus non com-

patiatur, ut sentienti; Quare maxime arduum est cognoscere vtrum aliqua operatio animæ sit propria, & non communis corpori animam in se habenti, & illi cooperanti. In quarta demum parte detegit Aristoteles, in quo potissimum consistit cardo totius difficultatis, inquit, [si autem est & hoc imaginatio quædam, aut non sine imaginatione; non continget utique hoc sine corpore esse.] cuius axiomatis triplex sensus affertur ab Interpretibus; nam alij dicunt, Si autem est intelligere proprium opus animæ, vel simile operi proprio; & hoc ipsum tamen intelligere est imaginatio quædam, aut non sine imaginatione; quare non continget hoc esse sine corpore: Quæ quidem interpretatio recipienda non est; tum quia vim apertissimam affert verbis contextus; ut legenti patet vnicuique: tum quia legit pro determinato & absoluto, quod ab Aristotele ponitur sub conditione; ac vicissim hypothesim ponit, vbi Magister sine conditione loquitur absolute: tum quia contradictionem implicat euidencissime; quomodo enim potest intelligere dici proprium opus animæ, vel maxime simile operi proprio, quod non est commune corpori; & esse imaginatio quædam, vel non sine imaginatione, quæ functio corporalis est, corporique maxime communis? Voluerunt alij determinari nunc ab Aristotele propositam nuperrime dubitationem, legentes [si] pro[quia;] quasi statuat Aristoteles hanc sententiam, Quia vero hoc opus intelligendi est aut phantasia quædam, aut non sine phantasia: propterea non potest hoc opus esse sine corpore, animæque proprium: Quæ glossa quoque refellitur, tum quia repugnat intentioni Aristotelis, qui nobis in præsentia confirmare vult scientiam de anima difficilem esse; id autem præstabit afferens multas, & magnas dubitationes in ea contingentes, non illas diluens; ac speciatim non adeo facile, adeoque breui sermone, leiuauæ oratione dirimens; quæ namque potest esse difficilis scientia, in qua tam facile dubitationes, vnde illius difficultas arguitur, enodantur, statimque propositæ diluuntur? tum quia propositam dubitationem in hoc eodem contextu dicit Aristoteles esse determinatum non facilem: non ergo his habetur illius determinatio; quæ facillima foret, si solutio difficultatis haberetur in verbis allatis: tum quia si nunc determinat Aristoteles intelligere, quod solum nuper asseruerat inter alia munia vite siue illimum esse operi animæ proprio, non esse proprium opus animæ, sed sine corpore non edi; quomodo in textu sequenti dubitare posset Aristoteles Vtrum aliqua passio, & operatio animæ sit propria, & inde anima separabilis? immo quomodo ex hoc theoremate determinatam questionem rursus determinandam proponeret in sequenti actum inuuliter agere sibi proponens? Alij melius, quibus assentimur, asseuerant Aristotelis dogma sensum hunc habere, Si autem est & hoc opus intelligendi aut imaginatio quædam, aut non sine imaginatione, non poterit hoc ipsum intelligere esse sine corpore: quod theorema nos ita diligenter interpretamur, nempe Phantasia quinque modis ad intellectionem referri valet: primus quidem est, ut imaginatio sit principium primum, seu totale, & adæquatum intelligendi: Quam opinionem ij veteres habuerunt, qui phantasiam ab intellectu non discernabant, & apud quos intelligere quædam est imaginatio: idem enim nomen Imaginationis

tionis tam facultati conuenit, quam operationi A
Phantasia; ac vere his intelligere est imaginatio
non omnis, sed quædam, nempe illa, quæ in homini-
bus inest, non autem quæ in brutis animalibus, ut no-
tat etiam Simplicius: Quam sententiam reprobatur
inferius Aristoteles ipsemet luculentissime. Secun-
dus modus est, ut imaginatio, quæ facultas est ani-
mæ, sit principium intelligendi primum, sed par-
tiale; adeo ut intelligendi principium totale sit ter-
tium quid constitutum ex imaginatione, & mente;
atque hoc modo intelligere foret imaginatio quæ-
dam, seu imaginatio aliqua ex parte; nimirum esset
complexio ex operatione mentis, & functione phan-
tasie: quod placitum eorum Antiquorum extitit,
quos Aristoteles admonuit existimasse imaginatio-
nem esse complexionem ex opinione, & sensu; non
autem Idiotarum intelligere (secus ac velit. Magnus
Albertus) est hoc modo quædam imaginatio, quia
considerent vniuersalia in singularibus non abstra-
hendo; nam Idiotarum sola mente obeunt intel-
lectionem confusam, quæ sine abstractione potest obi-
ri ab intellectu solo, non item a phantasia: tum si-
mul & phantasia possunt singularia cognoscere, &
intellectu in illis existentes naturas vniuersales di-
stincta functione contemplari; ut simileiusdem Po-
mi colorem visu, & odorem olfactu percipimus: Ce-
terum, & hunc secundum modum confutat inferius
Aristoteles. Tertius autem modus est, ut imagina-
tio sit principium instrumentale cooperans intel-
lectui, ei suggerendo phantasmata, in quibus solis con-
templatur naturas intelligibiles, motus ac impulsus
de actu primo ad secundum ab ipsis phantasmati-
bus: Quæ opinio est multorum Alexandreorum; qui-
bus ideo intelligere non est sine phantasia. Simplicius
etiam vult de discurre de rebus agibilibus &
sensibilibus esse quoddam imaginari, quia mens in
minori propositione syllogismi, quæ singularis est,
utatur sensu, & phantasia. Sed hunc modum plane
confutat Aristoteles, ubi constituit intellectum
possibilem, quum factus fuerit singula. posse per se
ipsum operari: ergo non cooperante sibi phantasia,
si per se ipsum potest intelligere: Atque hoc loco
Simplicius aperte fatetur mentem intelligibilia me-
ditantem non uti phantasia cooperante; licet fal-
so subiungat intellectum uti phantasia insequente,
ut umbra corpus: tum quia usus est instrumenti;
hoc autem non sequitur, sed præcedit, vel saltem
comitatur operationem: tum quia phantasia præce-
dit, non autem sequitur intellectionem: Quin-
etiam totus syllogismus, quacumque de re fiat, seu
singulari, & agibili, seu vniuersali, & intelligi-
bili, ad intellectum attinet, non autem attinet ad
phantasiam, quæ sensus existens non agnoscit pro-
positiones vllas componendo, aut diuidendo, de
vero aut falso iudicium promens, ut notat Aristote-
les; hæc enim est secunda mentis operatio. Sed &
hunc modum ea conuellunt aperte, quæ pridem
apud Alexandrum differuimus de habitudine men-
tis ad phantasiam in actu intelligendi. Quartus ve-
ro modus est, ut imaginatio sit principium quoquo-
modo instrumentale, non quidem cooperans intel-
lectui intelligenti, sed tantum preoperans menti po-
tente intellecture, ipsi preparando materiam, ex qua
elicere sibi valeat species actu intelligibiles: Quam
opinionem Magnus Albertus, Dinus Thomas, & alij

plerique Latinorum amplexantur, asseuerantes ip-
sum intelligere pendere ab imaginatione, atque a
corpore, non ut ab organo, sed ut ab obiecto: & hoc
modo reipsa ipsum intelligere non est phantasia
quædam, nec est non sine phantasia; quia dum mens
actu operatur, tunc imaginatio nullo iam amplius
munere fungitur; quare intelligere, quod non est ni-
si dum fit, reipsa est sine imaginatione; quum fiat dum
nulla sit amplius imaginatio. Hinc etiam satis aperte
deducatur animæ rationalis a corpore separabilitas,
& immortalitas; ut ex Aristoteleo contextu, quem
explicamus, apparet; hunc tamen modum Aristoteles
maioris animæ rationali separabilitatem a corpore
tribuens confutat aperte cum asserens animam intel-
lectiuam solam esse locum formarum intelligibi-
lium; tum etiam decernens ab intellectu agente res
omnes effici de potentia intelligibilibus actu intelli-
gibiles; atque adeo intellecturæ menti possibili præ-
parari obiecta non ab imaginatione, sed ab agente
intellectu, ut a lumine visui preparantur obiecta vi-
sibilia, siue colores. Quintus & postremus modus
est, ut imaginatio non sit reuera principium instru-
mentale præparans materiam, & obiectum menti in-
tellecturæ, sed sit veluti condus ac thesaurus, in quo
seruantur imagines rerum sensibus externis cognita-
rum; a quibus imaginibus humana mens in corpore
degens obiectorum suorum simulacra decerpere de-
bet aliquatenus, ac elicere seu proxime, seu remote;
ut latius explicauimus in opere [De Intellectu A-
gente], ac superius etiam insinuauimus: quum ima-
ginatio nil talibus imaginibus præstiterit, ac specia-
tim eas non reddiderit vlllo pacto apiores ad hoc,
ut ex eis intellectus hauriat species intelligibiles;
nam illæ imagines in phantasia degentes sunt suapte
natura potentia intelligibiles, quatenus entia sunt
quoquo pacto materialia; & representatiue sunt
quatenus sunt imagines; quod non habent per
opus vllum phantasie: Ac certe hoc modo intelligere
fit, & est sine phantasie operatione; quan-
do imaginationis operatio nihil omnino ad actum
intellectionis confert; sed solum phantasia se ha-
bet ad intellectum, ut thesaurus & condus, ex
quo intellectus agens haurire valeat species intel-
ligibiles obijciendas intellectui possibili, entia
per illas representata intellectu. Ex quibus ita
ratio separabilitatis, & immortalitatis animæ de-
ducitur, Si ipsum intelligere aut est imaginatio
quædam, quia sit operatio vel solius phantasie,
ut agentis adæquati, vel agentis compositi ex
phantasia, & intellectu: aut est non sine imagina-
tione, quia sit operatio mentis, cui phantasia ue-
lut instrumentum necessario cooperans inseruiat
ad intelligendum; tunc solum hoc opus intelli-
gendi, adeoque rationalis anima eius effectrix,
non erit sine corpore; nam imaginatio est facul-
tas, & operatio corpori addita, sine corpora-
lis organi ministerio esse non potens; ut ex decla-
rato contextu patet apud Aristotelem: At nuper
ex eodem Philosopho didicimus, Intelligere non es-
se functionem phantasie, nec solius, nec intellectui
& cooperantis, nec menti famulantis vlllo pacto:
quin & in somnis aliquando nos intelligere ait
Aristoteles præter phantasmata: igitur, ex Ari-
stotele colligi non potest intellectionem sine cor-
pore non esse, sed vicissim eam functionem esse posse

sine corpore; proindeque illius effectricem animam rationalem esse a corpore separabilem, ac immortalē. Huic rationi quid respondeant Alexandrei

[cap. seq.] mox commodiori loco examinabitur.

Idem fons rationum immortalitatis latius aperitur ex eo, quod anima rationalis habet operationem propriam, corpori substrato minime communem.

Cap. XXVI.

Propositam dubitationem in superiori textu de animæ passionibus magni momenti demonstratam ex parte illius passionis, quæ maxime propria esse videtur, nunc repetit Aristoteles, eam extendens ad actiones proprias, & simul explicans illius pondus quoad communes passiones generatim, dicens in hanc sententiam, [Si igitur est aliqua animæ operatio, aut passionum propria, continget utique ipsam separari: Si vero nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis: sed sicut recto, in quantum rectum, multa accidunt, ut tangere æneam spheram secundum punctum; non tamen tanget hoc separatum ipsum rectum; inseparabile enim; siquidem semper cum corpore quodam est.] Juxta quæ tria textus diuiditur in partes tres seorsum diligenter explicandas; quia ex his veluti ex nitidi fontis riuiis præclaræ nobis emergent demonstrationes animæ rationalis immortalitatem ostendentes. In prima ergo parte contextus vnum hoc theorema proponitur, [Si igitur est aliqua animæ operatio, aut passionum propria, continget utique ipsam separari:] & supra de solis passionibus propriis meminerat Aristoteles initio textus duodecimi; in cuius medio tractans de communibus, eas in actiones, & passiones distinxerat: nunc itidem proprias in operationes, & passiones distribuit, inquires, [Si igitur est aliqua animæ operatio, aut passionum propria:] per operationem propriam non solum functionē intellectus agentis, quæ pura est animæ actio, & nulla ratione passio; verum etiam functionem illam voluntatis, appetitusque rationalis innuit Aristoteles, quam proprio nomine vocamus electionem; in ea enim obeunda voluntas nihil patitur; sed mere agit: Per passiones autem proprias connotat Aristoteles tum possibilis intellectus affectionem ab intelligibilibus, tum etiam voluntatis affectionem ab appetibilibus; tum quoque impulsus intellectus a voluntate illi præcipiente ut hoc, vel illud intelligat; ut diu, vel breui tempore meditetur: affectionem inquam, & passionem propriam, non de genere qualitatis, quia sentiens, & vegetalis anima, & forma quæuis alia caduca, & inseparabilis a materia, obtinet proprias qualitates corpori subiecto minime communes, ut esse indiuisibile, ac immobile per se secundum locum; sed de prædicamento Pati quod opponitur ipsi Agere; nam de passionibus hic agit Aristoteles quatenus ab actionibus contradistinguuntur; quæ solæ possunt essentiam animæ prodere, a qua prodeunt. Hæ vero singulæ passiones, actionesque dicuntur propriæ ipsius animæ, ac non communes corpori animam habenti, quia in ijs obeundis anima est totale, atque adæquatū operans; cui corpus nec ut instrumentum, nec vlla ratione alia cooperatur: sed corpore nihil omnino efficiente, omniq; ab operatione passionēue quiescente, anima sola circa pro-

A prium obiectum vires exercet suas, ut nuper ostendimus. Ita ergo [si est aliqua] operatio, aut passio animæ propria, quæcumque sit illa, siue ad intellectū, siue ad voluntatem pertineat; [continget utique ipsam separari:] censet Auerroes hic agi de separatione ipsiusmet operationis, & passionis, quæ propria dicitur: Quod assertum etsi nostro instituto de rationalis animæ perpetuitate non repugnet; sed mirifice suffragetur; nam a corpore separari non potest animæ propria passio, vel operatio, quin ab eodem simul separetur animæ substantia, unde velut a causa effectricē talis operatio provenit, & cui veluti subiecto talis passio inest; quippe nec effectio absque causa efficiente, nec affectio passionē sine subiecto reperiri consistereque potest intra naturæ limites: tamen quoniam a veritate abest, & ab Aristotelis intentione; proinde nobis recipi non debet: abest quidem a veritate, atque a mente Magistri, tum quia nūgatio quædam est dicere, si aliqua animæ operatio passionē propria fuerit, eandem animæ passionem operationēque fore separabilem; quum idem sit in proposito esse proprium opus animæ, & esse a corpore separabile; tum potius quia vere operatio, passionē propria dici non debet separabilis: nam separabilis esset vel ab anima, vel a corpore; non ab anima, quia non datur operatio propria animæ, passionē propria animæ sine anima, cuius dicitur esse propria: non a corpore, quia nihil vere separari potest nisi ab eo, cui coniunctum sit; aut animæ operatio passionē propria nusquam corpori coniuncta est; quum Aristoteli dicatur esse non communis corpori animam habenti: quare ut esse sine corpore potest, & vere dicitur, ita separari a corpore passio animæ propria, operationē corpori non communis, nec vere potest, nec bene dicitur: accerte Magister admirandus ubique, dum agit de partibus animæ, scribit eas a corpore separabiles, vel inseparabiles; dum vero tractat de passionibus, & operationibus, eas inquit esse sine corpore, aut non esse sine corpore: licet minus propriè sumpto vocabulo passiones etiam separabiles, & non separabiles a corpore dicat alicubi: tum potissime quia in textu dictio [ipsam] græce legitur *αὐτὴν*, quæ feminei generis connotare non potest τὸ ἄνδρ., quod vertitur [operationem,] neque τὸ πάθος; neque τὸ πάθος, quod vertitur [passionem;] quum utrumque græcis in genere neutro reponatur. Sed Auerroei hac in re, ut in alijs plerisque, græci sermonis imperitia non parū obfuit. Neque hic doctissimi Dandini rationem accipio, dicentis [operationem] non asseri a corpore separari, sed esse sine corpore, quia operatio accidens est: neque accidenti conuenit a substantia separari, ac per se seorsum coherere: [nā etsi accidens nequeat absolute, ab omni substantia separari, ac speciatim a proprio subiecto seiungi, & seorsum existere; fieri tamen potest naturæ viribus, ut accidens cum proprio subiecto separetur a subiecto communi seu remoto, minusue præcipuo: non ne sapor falsus, & amarus inest in aqua maris, ut in subiecto? non ne tum destillatione, tum percolatione per angustiores poros cerei vasis, ut alicubi monet Aristoteles, ab aqua separatur amaritudo, & faldedo remanens in terrenis partibus, ab eadem aqua separat, quæ fuerant subiectum proprium, & principale faldedinis, & amaritudinis? nō alia sane ratione propriarum passionum, & operationum subiectum proprium

1. de an. 64. priam proximum & principale vna est animæ substantia; sed quia dum anima in corpore degit, in eo est vt forma in materia; ideo & passiones operationesque propriæ ipsius animæ sunt in corpore quomodo, vt in subiecto, communi scilicet ac remoto: Quare dum anima separatur a corpore, ab eodem aliquo pacto separantur passiones, & operationes propriæ ipsius animæ, sine qua ipsæ non possunt vllibi consistere: quo nomine mox operationibus, & passionibus etiam separabilitatem ac inseparabilitatem a corpore concessurus est quadantenus Aristoteles: At nunc magis proprie de passionibus, & operationibus proprijs agens, eas inquit non esse sine corpore; de substantia vero animæ, cuius illæ sunt propriæ, dicit ipsam esse a corpore separabilem. Agitur ergo nunc de animæ substantia, cui ad hoc vt sit a corpore separabilis, satis est vt vnā aliquam obtineat operationem passionemue propriam. Ceterum plerique sectatores Alexandri statuunt hic agi de separatione animæ a corpore, non quantum ad esse, at solum quantum ad operari: Quod placitum nugatio mera videtur esse: quid enim aliud est, operationem aliquam esse animæ propriam, corpori nulla ratione communem, quam animam in operando non communicare corpori, sed ab eo separari? Deinde nonne operatio arguit essentiam operantis? profecto primi motoris attributa non aliunde? Magister expiscatur, quam ex motu circulari, qui est ipsius operationis propria: si ergo in operari, profecto & quantum ad esse poterit a corpore anima separari. Nos itaque de animæ separatione a corpore quoad esse Aristotelem hic agere putamus; dum ait, si aliqua sit operatio, vel passio animæ propria, proinde fore vt anima sit a corpore separabilis, [Continget vtique] Cum Simplicio Picolomineus inquit Aristotelem contingentiā vsum fuisse, quia non sit absolute necessarium, animam, cuius est aliqua functio propria, esse a corpore separabilem, sed contingens tantum; adducitque cælestes intelligentias in argumentum, quarum est operatio intelligendi propria, non item cælesti corpori communis; quum tamen ipsæ a cælo numquam separentur, nec separari valeant Aristoteli: Quæ sententia non est accipienda; quia particula [vtique] necessitatem connotat: Nec obstat instantia de Intelligentijs; quoniam hic Aristoteles dogmata sua coarctat ad animam subcælestem, quam solum admoniturus est in hoc opere se considerare; termini enim, & principia communia in scientijs accipi non debent in tota sui latitudine, sed ad materiam subiectam coarctata, & ad propositum appropriata; quod non vno in loco præcipit Aristoteles: ratio vero, qua hoc dogma non valeat in cælestibus, vt in subcælestibus animis, ea vna est, quia viuientia cælestia sunt immortalia; & proinde illorum animæ sunt a corpore inseparabiles; si namque forent a cælesti corpore separabiles Intelligentiæ, seu animæ cælestes; iam animalia cælestia essent mortalia; nam vbiq; separatio animæ a corpore est mors eius, quod ex anima & corpore constituitur: At ex aduerso viuientia subcælestia cuncta mortalia sunt Aristoteli; quare necessario vel animam obtinent itidem mortalem, atque adeo a corpore inseparabilem; vel mortalem, ac proinde a corpore separabilem. Alij doctrinam Auerrois amplectentes aiunt Aristotelem contingentiā vsum fuisse, quoniam anima pro-

A priam operationem habens, etsi ab hoc & ab illo corpore sit separabilis, non tamen est ab omni corpore, seu a corpore simpliciter separabilis; quum semper sit in aliquo corpore: Quod assertum minime laudatur, tum quoniam Aristoteles absolute agit de separabilitate, non eam coarctans ad hoc vel ad illud corpus particulare; tum quia hæc theoria nititur ynitare, atque assistentia intellectus humani; quam procul abesse a mente Magistri, atque a rei veritate latius antea, & in opere [De Intellectu Agente] demonstrauimus. Nos autem existimamus 7. [Continget vtique] non significare hoc in loco possibilem contingentiam, sed, vt ait Ioannes Grammaticus, necessitatem, seu potius id quod futurum, & consecuturum est necessario; quasi dixerit Aristoteles, eueniet certe vt anima sit a corpore separabilis reipsa, si vnā habeat aliquam operationem propriam: ratio vero dogmatis huius est, quia operatio quum sit effectus essentiæ; effectus autem omnis causam arguat suam, & sine ipsa reperiri non possit; potissimum effectus ille, cuius esse totum est in fieri; propterea si operatio esse fieriue potest absque corpore; iam anima, cuius illa functio dicitur esse propria, separabilis adeo est a corpore, vt sine corpore operari, & esse valeat. Dein a quo non dependet operatio in fieri, ab eo non pendet essentia operans in esse; quippe tum idē vbiq; est quo quid est, & quo quid agit; tum operatio habet esse in fieri: quare anima, cuius est aliqua operatio propria, necessario est a corpore separabilis quantum ad esse. Deinceps passio, qua passio est, accidens est; at accidens nullum sine subiecto suo proprio physice est: si ergo passio aliqua sic propria est animæ, vt sine corpore fieri, & esse possit; iam anima, cuius est propria passio, poterit a corpore separari, separataque sine corpore subsistere: si ergo fuerit aliqua passio, vel operatio animæ propria; necessario talis anima erit a corpore separabilis. Contra hoc Aristotelis theorema proponitur a Grecis dubitatio; nam asserunt oculum habere visionem sibi propriam operationem, passionemque non communem toti corpori, ceterisque membris; & tamen non est oculus a corpore separabilis, nec ab alijs corporis partibus, quia effossus oculus equiuoce dicitur, videre non valens. Respondent visionem esse propriam oculi, non vt agentis adæquati, alio ad eam obeundam non indigentis; indiget enim toto, & alijs partibus, vt cerebro, nervis opticis; sed est functio propria oculi, vt partis in visione magis operantis, quam alia vlla: Magistrum vero nunc de primo modo proprii tractare; obiectores agere de secundo. Verum hæc responsio cunctis recepta videtur se implicare; quia si oculus cerebro, nervisque indiget ad videndum; iam visio non est opus proprium oculi, alijs partibus minime commune; sed in visione obeunda dependet magis oculus a cerebro, & a nervis opticis, quam intellectus in sua functione promouenda pendeat a phantasia, & a sensibus exterioribus: Nos autem huic difficultati dicimus, Opus proprium ad duo referri posse, vel ad agens adæquatum, ac principale; vel ad partiale, ac instrumentale; Aristoteles in præsentia loquitur de opere proprio agentis præcipui, & adæquati; non autem de opere partialis agentis, & instrumentalis: modo visio est proprium opus oculi, vt instrumenti, & agentis quo, seu partialis tantummodo; non enim proprie videt oculus, sed animal oculis videt.

lib. 1. ca. 53. 54. 58. lib. 4. c. 2. 3. 8. 9.

8. phys. 45. & sequenti- bus.

1. de an. 63.

1. post. 74. & seqq. 1. post. 90.

1. de an. 63.

videt. Ita ergo si aliqua est operatio, aut passio propria animæ, ut agentis præcipui ac totalis, corpore non indigentis ad eam obeundam; eueniet certe, ut anima ipsa sit a corpore separabilis re ipsa. & immortalis. In secunda parte contextus Aristoteles hoc alterum proponit axioma, [Si vero nulla est propria ipsius, non utique erit separabilis:] Ex hoc theoremate manifeste patet Magistrum egisse de separabilitate animæ, non de separabilitate operationis; nam hic negat Aristoteles ei separabilitatem, cui nuper illam concesserat opposita ratione; sed nunc inquit, si nulla est operatio propria ipsius animæ, non utique fuerit anima separabilis: alioquin si de operatione loqueretur, in numero multitudinis in consequente, ut in antecedente loqui deberet, ac dicere, si vero nulla operatio est propria ipsius animæ, non utique erunt separabiles. Themistius dubitat cur hic Aristoteles syllogizet contra regulas logicas a destructione antecedentis ad destructionem consequentis; quum solum a destructione consequentis ad destructionem antecedentis, & nonnisi a positione antecedentis ad positionem consequentis argumentari liceat: Respondet valere consequentiam a destructione antecedentis in ijs, in quibus consequentia est non rei necessario euentura, sed possibilis: Alij dicunt consequentiam a destructione antecedentis valere in terminis conuertibilibus, ratione materiæ, non ratione formæ: Nos cum Philopono censemus hic Aristotelem non deducere ullam consequentiam, nec texere ullam argumentationem; sed tantum asserere duas regulas disparatas, in quibus nulla sit forma paralogismi a destructione antecedentis ad destructionem consequentis; quod aperte nobis indicat particula conditionalis [si] huic secundæ regulæ appositæ; si enim ea regula foret assumptum, in quo destrueretur antecedens, ut cum Themistio putant viri Clarissimi; profecto non esset propositio conditionalis, aut assertiua; ut patet Logicis. Age nunc sensum regulæ aperiamus explicando singulos terminos illius: [Si,] particula conditionalis indicat Aristotelem hic nihil determinare contra Themistium, qui retur Aristotelem soluere propositam supra quæstionem: [si vero,] particula hæc aduersatiua significat hanc regulam oppositam esse superiori; ut constat e textu: [nulla est,] quoniam ad hoc ut anima sit inseparabilis a corpore re ipsa, non sat est eam habere plurimas operationes communes, secus ac senserit Pomponatius; sed oportet ipsam illas omnes communes corpori obtinere, ac nullam omnino sibi propriam agnoscere, [propria ipsius:] Plerique cum Diuo Thomas censent operationem animæ propriam eam esse solum, quæ ab anima editur absque ministerio corporalis instrumenti; licet in ea corpus, corporeæ facultas animæ subministrat obiectum, circa quod operetur: Quam opinionem minime recipimus; quoniam Aristoteles aperte scribit, si anima aliqua in se operatio propria, fore animam ipsam a corpore separabilem; at anima licet a corpore non pendeat inter operandum, velut ab instrumento; si tamen ab eo pendeat ratione obiecti, siue, ut inquit ipsi, obiectiue; quia mens nihil intelligit, quod sibi a sensu, atque adeo a corpore non suppeditetur; quando sine obiecto nihil unquam operatur anima; iam fieri non posset, ut a corpore separaretur; otiosa namque dederet extra corpus, non habens a corpore obiectum,

A circa quod operaretur; quare frustra foret; quum tamen Deus, & natura nihil frustra, nihil otiosum esse patiantur. Sed inquit, animæ satis esse, ut aliquando corpori iuncta susceperit ab eo species intelligibiles, quas in se separata retinens, operari potest circa eas dudum a corpore susceptas, dum illi coniuncta fuerat. Ceterum hæc euasio nulla est: tum quia plerique moriuntur infantes anteaquam eorum intellectus ullam a sensibus, & a phantasia speciem intelligibilem receperit; ut qui nuper nati & in utero matris diem obeunt: quare illorum animæ separata maximo in numero nihil intelligere valentes otiosæ fuerint, & frustra: tum quia in morte hominis adeo magna mutatio fit, ut ab anima deleantur omnes habitus cognitionum antea studijs acquisiti, multo magis quam in quouis morbo; quum experimento constet a graui morbo conualescentes omnium præteritorum, & a se præcognitorum memoriam, & notitiam penitus amisisse. Quin & Aristoteles non vno in loco sancit corruptis animalibus corrumpi scientiam, & disciplinam, quæ præfuerat in eis: At vero hac de re late superius apud Ciceronem. Propria igitur animæ operatio non debet a corpore dependere, nec ut ab instrumento cooperante, nec ut ab obiectum subministrante, præministrante per se vilo modo. Placuit alijs operationem animæ propriam esse illam, quæ fit, corpore nec velut organo cooperante, nec velut obiectum animæ suggerente, vel præministrante per se, licet fieri possit corporea facultate, nempe phantasia obiectum animæ operaturæ præparante: Quod assertum similiter non recipimus, tum quia quum multi pereant infantes in aluo matris, & recens orti ante omnem phantasiæ operationem: eorum animæ separatè nullum habentes obiectum sibi ab imaginatione præparatum, otiosæ, ac frustra in æternum permanere deberent; quod & natura non patitur: tum quia in obitu hominis adeo vehemens mutatio fit, ut ex anima deleantur omnes habitus, & omnia obiectorum simulacra, quæ minori etiam permutatione per morbum grauem, & per senium aboleri docet experimentum, & Aristoteles, ut antea demonstrauimus: quare quum actus actiuorum non fiant Aristoteli nisi in patiente disposito; plane mens hominis a corpore separata, non habens obiectum præparatum, nihil operari valebit, sed frustra & otiosa fuerit; quod in Peripato non admittitur. Quæ igitur corpore, vel corporea facultate sibi obiectum præparante indiget anima, hæc est a corpore inseparabilis: quare operatio propria arguens animam esse a corpore separabilem, ea non est, in qua edenda intellectus dependet a corpore sibi prius obiectum præparante: tum speciatim quia facultas intellectui possibili contemplatur præparans obiecta, non est phantasia, nullum omnino ius habens in intelligibilia; sed intellectus agens, qui facultas est incorporea, & menti obiecta intelligibilia præparat, ea efficiens de potestate intelligibilibus actu intelligibilia; ut flumen visui præparat obiecta colorata, dum ea facit de potentia visibilibus actu visibilia; quod late nos edocet Aristoteles. Vtrum uero intellectus agens menti separata præparet obiecta, & quomodo, fufius explicatum a nobis est in opere [De Intellectu Agente.] Deinceps aliqui fuerunt, qui dixerint eam esse animæ operationem propriam, in qua obeunda non penderet

det animus a corpore, nec vt ab instrumento coope-
rante, nec vt ab obiectum subministrante, vel antea
præparante; licet illa operatio sit in corpore, tãquam
in subiecto: quam opinionem comprobant ideo,
tum quia cunctæ functiones sunt suppositorum;
tum quia operationes omnes de toto composito
prædicantur, vt de subiecto, in quo sunt; accidentia
enim sunt; quæ sine subiecto physice non sunt: tum
quia secus anima esset earum subiectum; quæ pro-
inde in viuente non solum formæ, finis, & efficientis
causæ rationem haberet, vt Aristoteles & infra do-
cebit; sed etiam materialis; quod Aristoteles aperte
negabit: Ceterum hæc recipienda non sunt; quum
enim accidentia naturæ viribus absque subiecto cõ-
sistere nequeant; plane operatio propria non argue-
ret animam esse a corpore separabilem, si functio il-
la dependeret a corpore, vt a subiecto; nam anima se-
parata functionem in corpore non posset efficere;
quamobrem otiosa permaneret in æternum, & fru-
stra; perinde ac calcamentum, cuius non est cal-
ceatio; quum tamen otiosum, ac frustra nihil sit in
natura rerum. Nec obstant allatæ rationes in op-
positum; ad primam enim concedimus operationes
esse compositorum, seu suppositorum; sed negamus
ideo contingere, vt operationes omnes in com-
posito sint, vt in subiecto inhesionis; quia motus
sunt operationes compositorum mouentium; in
mouentibus tamen motus non sunt, vt in subiectis;
sed in mobilibus; vt non semel edocuit nos Aristote-
les. Ad secundam concedimus operationes de
toto composito prædicari; sed negamus ideo fieri
pariter, vt in eo insint, velut in subiecto; quia motus
non est in mouente; quum tamen mouens a motu
denominetur; sate est enim ad hoc vt operatio prædi-
cetur de aliquo denominatiue, quod illi quomodo-
cumque communicetur, vel ab eius aliqua parte es-
sentiali dependeat: motus ideo mouentia deno-
minat, quoniam ab eorum forma provenit, vt effe-
ctus a causa propria; quod admonet Aristoteles: ita
operatio animæ, propria denominat hominem to-
tum intelligentem, tum quia provenit ab anima, quæ
est pars essentialis hominis; tum quia toti homini ab
anima communicatur, saltem denominatiue. Ad ter-
tiam concedentes animam sui viuente rationem ha-
bere causæ formalis, effectricis, atque finalis; non au-
tem materialis; negamus, si actiones non essent in
toto composito, vt in subiecto, fore vt anima esset
causa materialis; & ratio negationis gemina est;
vna quidem, quia operationes dici possunt ab ani-
ma, vt ab effectrice causa prodire, ac recipi non in a-
nimam, nec in corpus, sed in obiecta, vel in obiecto-
rum imagines in anima existentes, ab animæ tamen
substantia essentialique distinctas: altera vero potior
est, quia subiectum accidentium, etsi quampiam cum
materiali causa obtineat similitudinem; non tamen
est vere ac proprie causa materialis; quæ definitur
esse id, ex quo inexistente, velut ex parte compo-
nente, ac essentiali, fit aliquid per se; quoniam subie-
cta substantia ipsis accidentibus non est inexistens,
nec pars componens ipsamet accidentia; quare licet
proprie operationes animæ in anima, vt in subiecto
consistant; immanentes enim sunt; non tamen ideo
anima est earum causa vere ac proprie materialis, de
qua tractat Aristoteles y loco citato. Nos ergo dici-
mus nostrum contextum explicantes, operationem

A animæ propriam esse illam, in qua obeunda anima
non pendet a corpore, nec vt ab instrumento coope-
rante, nec vt ab obiectum per se operanti animæ sup-
peditante, nec vt ab obiectum animæ operaturæ per
se præparante, nec vt subiectum operationes ab ani-
ma prodeuntes in se suscipiente; licet dum anima ta-
les operationes sibi & proprias edit in corpore degēs,
permittat ab illis denominari totum compositum,
quod dicitur, & volens, & intelligens; vt anima; per-
inde ac etiam cælum ab operationibus proprijs In-
telligentiæ dicitur denominatiue desiderans, & in-
telligens primum principium mouens sub ratione
finis, Aristotele doctore. Si ergo nulla est propria
ipsius animæ passio, vel operatio; sed omnis est com-
munis corpori cooperanti, aut quouis modo defer-
uienti ad operandum, [non utique erit separabilis]
anima a corpore. Dubitant Græci de proposito, quia
Gubernator est a naui separabilis, cuius tamen ope-
ratio propria non est, sed communis nauigio, & ab eo
inseparabilis: Respondent omnes Gubernatorem
posse tum vt Gubernator est, tum vt homo est, con-
siderari: vt gubernator est, esse a naui etiam penes
substantiam inseparabilem; vt homo est, habere ope-
rationes proprias, nauigio minime communes, & a
nauigio separabiles, perinde atque substantiam: Quæ
responsio difficultate non caret; primo quia guber-
nator, vt gubernator est, essentialiter est homo; nam
ars nauigandi est habitus intellectus essentialiter;
quare membra diuisionis non sunt omnino contra-
ria, & incompatibilia. Deinde quia falsum est, gu-
bernatorem, vt gubernator est, a naui separari non
posse; nondum enim existente naui, aut etiam ea
non amplius existente, gubernator est qui mente ge-
rit peritiam nauigandi: Quinimmo ipsissimis verbis
Aristoteles gubernatorem absentem, atque adeo se-
paratum secundum substantiam a naui, scribit esse
gubernatorem, & causam submersionis nauigij.
Quare nos aliter asserimus, allatum Aristotelis theo-
rema verum esse coarctatum ad animam, non autem
extensum ad alia: & in hoc mirus est Aristoteles, qui
in tam abdita, & difficili materia principijs vtitur
proprijs, omittens fundamenta communia. Deinde
vero dicimus Gubernatorem, qua gubernator
est, habere aliquod opus proprium, nauigio minime
commune, ratione cuius potest a naui separari; hoc
autem proprium opus gubernatoris est, agere de
Ventis, de portubus, ac littoribus, de signis tempe-
statum maris, & alios docere verbis peritiam nauigandi,
aut etiam scriptis eam artem posteritati com-
mendare: Vt Medicus Aristoteli est, qui mente gerit
habitum medicinæ, licet non medeatur, & ab egro-
to sit separatus omnino: quam theoriam docuit etiam
in Symposio Plato sub Eryximachi Medici persona.
In tertia, & postrema parte contextus, quæ difficilli-
ma est, tria dogmata proponuntur, quæ mirifice se-
cundam partem explicant, & tacita cuidam dubita-
tioni satisfaciunt; sed prius sunt singula declaranda;
primum ergo theorema est [sed sicut recto, inquan-
tum rectum, multa accidunt, vt tangere æneam spheram
secundum punctum:] plerique omnes arbitran-
tur hoc exemplum esse pure mathematicum, eo po-
tissimum argumento ducti, quia reduplicatio illa
[inquantum rectum] indicat puram formam mathe-
maticam ab omni materia seiunctam: Nos autem re-
mur hoc exemplum esse pure physicum; nam æneam
sphaera

sphæra physica est, ratione materia, non mathematica; & rectum in quantum rectum commune quid est physico, & mathematico; vt habemus ex Aristotele: sed Physicus considerat rectum in quantum rectum substantiam sensibile terminans, illique inherens; at Mathematicus meditatür rectum in quantum rectum ab omni sensibili materia intellectu abstractum. Deinde vero recti nomine plurimi lineam interpretantur. Nos vero videntes rectum, & curuū esse figuras, quæ similiter lineis, & superficiebus, seu planis, & solidis, corporibusque conueniunt; quando a Mathematicis principium proponitur, Sphæra tangit planum in puncto, plani nomine superficiem rectā significantibus, non autem concuam, neque conuexam, quæ curuæ sunt; proinde censemus hic Aristotelem recti nomine superficiem rectam, seu planum rectum intellexisse. Sicut ergo recto plano, in quantum rectum est, naturaliter multa accidunt, sed inter alia [tangere æneam sphæram:] tactus hic non pure mathematicus, sed physicus, qui realis est, consideratur; nam æneæ sphæra, & superficiem rectā naturalem, corporeamque substantiam terminanti, tactus realis, & physicus, non autem metaphoricus, & mathematicus competit. [Secundum punctum:] omnes putant idem esse quod in puncto; quibus ratio reclamāt; nam æneam sphæram tangi non posse a plano physico in puncto, id aperte docet, quod si fuerit æneæ sphæra ita colorata, vt valeat inficere contactum planum, id ipsum colorabit non in puncto; quippe colore Aristoteli definitur esse in extremitate perspicui corporis determinati; corporis vero cuiusvis extremitas est superficies, non autem punctum: coloratio vero, infectione illa non fiet nisi per contactum: quare non tangit æneam sphæram recta superficies in puncto, sed vt ait Aristoteles secundum punctum, hoc est in magnitudine, seu superficie post punctum sita. Secundum theorema est, [non tamen tanget hoc separatum ipsum rectum:] cuius sensus est, non tamen tanget purum putumque hoc punctum æneæ sphære superficies recta mathematica, quæ ratione separata est ab omni materia sensibili; sed & ipsa non minus ac superficies recta naturalis tanget semper æneam sphæram secundum punctum, non in ipsomet puncto, sed in magnitudine secundum punctum collocata. Tertium theorema primi, & secundi rationem continet his notis, [inseparabile enim; siquidem semper cum corpore quodam est:] nempe rectum planum, & physicum, & mathematicum inseparabile est, & semper cum aliquo corpore; licet variā ratione; quia superficies recta naturalis est a corpore subiecto inseparabilis omnino tum secundum rem, tum quoque secundum rationem, Aristoteli; sed superficies recta mathematica, etsi ratione ac definitione sit a subiecto corpore separata, est tamen reipsa inseparabilis ab illo; quum semper existat in aliquo corpore; sicut ac Plato existimauerit, ponens ideas trianguli a materia reipsa separatas; vt notat Aristoteles: Quum autem omne patiatur, & agat pro modo sui esse; plane si æneæ sphæra non sine materia est, sique est essentialiter quanta; si etiam planum & physicum, & mathematicum reipsa est inseparabile a materia sensibili, & omnino a corpore; iam æneam sphæram tanget rectum planum & physicum, & mathematicum in quantum post punctum sito, non autem in puncto solo. Quæ maxime secundum textum particulam ex-

A plicant, quæ dictum est, Si nulla est propria operatio, aut passio ipsius animæ, ipsam a corpore non fore separabilem: Quispiam enim dubitare posset de vegetali, & sensitrice anima, quæ inseparabiles quum sint, videtur tamen vtraque seorsum, vt quid a corpore distinctum, habere operationes proprias; vnde illa dicitur alere, atque augere; hæc autem sentire, se promere iudicium de sensibilibus obiectis; corpus vero nutriri, augeri, atque sentiri: Quam dubitationem tollit Aristoteles bifariam; primo negans vegetalem, & sensitricem animam a Physico, vel etiam absolute considerari posse penitus a corpore; distinctas; quum sint a corpore omnino inseparabiles, etiā ratione; vt superficies recta naturalis, & æneæ sphæra est tum reipsa, tum ratione inseparabilis a corpore physico. Et veluti multa attributa conueniunt recto, vt rectum est; quæ illi videntur esse propria, & speciatim tangere æneam sphæram secundum punctum; non tamen punctum æneæ sphære solum tangetur a recto sine vilo corporis interuentu; sic etiam si vegetare, ac sentire, multaque alia accidentia conueniant animæ vegetanti, ac sentienti, quatenus est anima vegetalis, & sensualis; eas tamen operationes non obit anima citra cooperantis sibi corporis ministerium. Deinde vero concedens Aristoteles has animas secundum se saltem a Metaphysico (vt hoc demus disputationi) posse considerari quatenus ratione separabiles a substrato corpore, nimirum dum contemplanur nudam earum entitatem, absolutamque substantiam, diceret Themistius, in prima notione, quæ ipsarum essentia absoluta spectatur: tamen eadem numquam poterunt proprias vllas operationes habere, in quibus obeundis non cooperetur sibi subiectum corpus, aut eas terminans ac recipiens, aut ijs velut instrumentum animæ deseruiens quoquo pacto: quum reipsa sint inseparabiles a corpore secundum esse; & vnumquodque patitur, & agat pro modo sui esse: sic planum rectum mathematicum a materia sensibili & ratione separatum, quia tamen reipsa est inseparabile a corpore physico, semper in aliquo eorum existens; ideo numquam habebit operationem ita sibi propriam, vt tangat æneæ sphære punctum; sed semper æneæ sphære tanget magnitudinem secundum punctum, seu tanget æneam sphæram, quæ magnitudo est, secundum punctum in quantum. Quam sententiam explicat Aristoteles alibi docens rotundum sensibile, & rectum sensibile ac naturale non se se tangere in puncto, sed secundum punctum in quantum; quia ob materiam non potest esse exactissime rectum, nec exactissime rotundum corpus sensibile; sed rotundum, & rectum intelligibile, de quibus Mathematicus agit, se se tangere valeant in puncto, non secundum punctum in plano. Ceterum hinc eximendus est scrupulus; si sphæra tangit planum rectum in puncto; iam linea constitui posset ex puris punctis; quod falsum esse nos docuit Aristoteles; consequentia patet eo, quia sphæra supra planum mota reuolutaue lineam designabit: Dic breuiter, sphæram in plano positam, si fuerit sensibilibus orbita, & planum physicum, tacturam planum non in puncto, sed in quantum secundum punctum sito; quod monet Aristoteles ubi scribit in hanc sententiam, [Nec enim sensibiles lineæ tales sunt, quales Geometria dicit; nihil enim sensibilibus ita rectum, atque rotundum; tangit enim circulus regulam,] hoc est, superficiem rectam lignæ, æneæque

2. phys.
t. 16. &
seqq.

de sens.
& sens.
cap. 3.
f. 12d.
Quant.

2. phys.
3. 18. 19.

5 loc. cit.

2. phys.
t. 17.

2. phys.
t. 18. 19.

13. meta.
t. 8.

indeg.
t. 8. &
seqq.

3. meta.
t. 8.

enerue regulæ fabri; [non secundum punctum,] nepe non in puncto; [sed sicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras,] in plano; quare motu suo sphaera sensibilibus in plano physico seu materiali describet lineam ex quantis constitutam, non ex punctis coagmentatam. Sin autem sphaera fuerit intelligibilis, & mathematica; dicimus eam tacturam quidem planum mathematicum in puncto; sed ab ea nullam lineam motu descriptum iri; quia sphaera mathematica prorsus immobilis est. Aristoteli; motus enim est passio solius corporis naturalis, & sensibilibus. Sed redeamus ad pensum. Porro ex habitis præclare colligitur immortalitatis ratio, sic efformanda, Anima, quæ obtinuerit aliquam suarum operationum passionumue ita sibi propriam, ut in ea obunda non communicet cum subiecto corpore, quo scilicet non utatur, nec ut organo sibi cooperante, nec ut obiectum sibi præparante, aut subministrante; necessario est a corpore separabilis & immortalis; quæ vero vicissim nullam habet suarum operationum aut passionum ita sibi propriam, est a corpore inseparabilis, & mortalis; ut clare nos docuit Aristoteles in explicato contextu. Sed anima rationalis habet operationes, cum quibus non communicat villo modo corporalis actio; habetque passiones separatas; quum fieri calida non possit, nec alba, nec recta; ut alibi decernit idem Magister; & ea ratio suadet aperte, quia tum voluntas impellit intellectum possibilem ad intelligendum, quæ impulsio est motus incorporeus, & ita propria voluntatis imperantis actio, ut sit mentis obtemperantis passio propria, omnem excludens corporis usum: tum quia species vniuersalis actu intelligibilis in anima degens mouet etiam intellectum possibilem ad operandum, quæ impulsio quoque sic est propria speciei vniuersalis actio, ut sit mentis propria passio; pariter omne corporis ministerium excludens; ut constat ex eodem Aristotele: igitur Anima rationalis in Peripato ad aures Aristotelis est a corpore reuera separabilis, & immortalis. Sed huic argumento clarissimo tenebras offundere tentat Alexandri dicentes, Animam rationalem nihil unquam intellectionem, nisi præcesserit sensuum exteriorum, & interiorum, atque adeo corporis operatio, qua in phantasia obiectorum imagines producantur, & conferuentur; unde sensu quopiam privati necessario carent eius obiecti scientia; quemadmodum non semel notauit Aristoteles. De hac re nos late commodiori loco superius; quare nunc breuibus agendum. Dicimus ergo sensuum præcurrentes intellectioni operationes corporeas non per se, ad intellectionem conferre, sed mere per accidens; quæ vero per accidens sunt; ea possunt non esse in columbia eo cui accidunt, Aristotele doctore: Accerte intellectio si non nisi vnione obiecti cum facultate intellectrice; mens autem in corpore degens ab eo impeditur ne possit cum exterioribus obiectis forma & entitate sua intelligibilibus copulari; Natura illud machinata est, ut sensus hoc impedimentum quoquo pacto demolirentur, haussit rerum simulacris, & ad phantasiam delatis; per quæ media coniungitur intellectus cum intelligibili exteriori, cum quo latens in corpore immediate coniungi non potest; sic pronus homo despiciens astra videre non potest nisi speculo reflectente stellarum imagines ad inclinat os oculos; quum tamen homo idem suspiciens absque speculi ministerio sidera cernatur aperte: at remouens impedimen-

tum est agens accidentarium, ut edocet Aristoteles; ubi vero mens in phantasia pressio habet rerum imagines, intellectus agens eas reddit actu intelligibiles, non sibi cooperante phantasia; præparatque obiectum intellectui possibili; qui sine villo quoque phantasia sibi cooperantis ministerio intellectione edit; multo meliorem editurus extra corpus, dum poterit immediate rebus vniri nullo specierum interuentu; quia tunc semper intelliget, ac numquam decipietur: Et certe in proposito rationali animæ id accidit, quod vegetali; quemadmodum enim viuens homo ali non potest, nisi externum alimentum vnizatur suo corpori, & perpetiatur vires vegetantis animæ; puertamen in vtero matris inclusus a materno corpore, intra quod later, impeditur ne possit immediate sibi coniungere nutrimenta exteriora; tale impedimentum natura sustulit efficiens, ut mater alimenta sumens exteriora, vertensque illa in sanguinem, hanc puello per venas vmbilicales subministrans, ipso mediante cum alimentis externis coniungeret infantem; qui tamen a matre partu separatus immediate nutrimenta externa ingerit, & per se suo iure nutritur vel matre corrupta; sic intelligere nil potest intellectus humanus, nisi obiecto intelligibili vnizatur; dum ergo mens in corpore degens intra ipsum later ab eo impeditur ne possit immediate cum rebus intelligendis copulari; natura sagax huic impedimento prospiciens, ipsum quoquo pacto sustulit, homini sensus attribuens, quorum opera rerum simulacra menti demum imprimuntur; per quæ cum rebus representatis intellectus aliqua ratione coniunctus intellectionem promouet, multo melius eas intellectionem dum a corpore separatus ipsis immediate copulari poterit. Cuius rei præclarum aliud exemplum, & argumentum (quod nuperrime tetigimus) nos habemus ex rei natura, & apud Aristotelem in oculo, ac visu, quem intellectui mentique nostra non semel comparauit admirandus Magister: Ut enim pronus homo despiciens in terram ob propectam senectutem filicernium astra celi respicere, non potest nisi stellarum imagines in subiecto speculo reflectente conspiciens; cui tamen si curuitatis impedimentum aliqua ratione dematur, ut valeat ipse celum intueri, & erectos ad sidera tollere vultus, nullo subiecti speculi ministerio stellas inspecutus est: ita plane mens humana in corpore degens ab huius crassitie materiaque prepeditur ne valeat immediate rerum externarum quidditates intueri, sed simulacris indiget eas representantibus opera sensuum qualicumque sibi copulatis; quibus non indiget a corpore soluta; quare Natura id machinata, ut mors hoc impedimentum aboleret, animam a materie contagione liberat, quo possit melius officio suo fungi; quod non solum Aristoteles docuit non vno in loco statuens melius esse intellectui non cum corpore esse; senium, morbos, & mortem non labefacta re nostros animos; verum etiam & Plato definiens Philosophiam esse contemplationem mortis in libro suo De Anima, & Liricus noster, & Etruscus cecinit

La morte è fin d'una prigione oscura

A gli animi gentili.

Sed obstare videtur huic determinationi Paullus & Venetus, constituens animam intelligentem dependere per se a corpore, si non ut ab instrumento cooperante, aut obiectum suppeditante, aut præparante;

y phys. 2.

32.

2. de an.

t. 151.

1. de an.

t. 49.

3. de an.

t. 16.

12. me.

ta. 1. 51.

1. de an.

t. 49.

1. ethic.

cap. 6.

3. de an.

t. 18.

2. meta.

t. 1.

1. de an.

t. 49. 65.

12. me.

ta. 1. 51.

f Phædo.

2. Petrar.

Trionf.

Mort. c.

2.

1. de an.

com. 1.

14.

rant; saltem ut a medio congenito; quemadmodum tactus, & gustus a carne; quæ dicitur Aristoteli medium tactui: Quam opinionem accipere non possum; nam primo sensus ab intellectu ea ratione distinguitur, quod sensus omnis indiget medio; quia sensibile supra sensum immediate positum non facit sensationem Aristoteli; a quo nusquam de intellectu simile quid enunciatum fuit. Deinde Aristoteles de singulo sensu tractans multus est in explicatione mediij cum exterioris, tum interioris, sine quo functiones eorum obiri nequeunt; quum tamen de operatione mentis latissime peragens Aristoteles idem mediij nusquam ineminerit: & dum corpori negat rationem organi mentis de intellectione peragens, eidem corpori rationem mediij non attribuit: sed neque verbis ullibi negavit corpus esse medium ad intellectiorem, quia desepit de illa re sermonem habere, quam evidentissimam existimavit; alibi namque sanxit scientias despicere, quæ sunt evidentia. Deinceps autem ex Aristotele novimus, medium non alia ratione deservire sensui, nisi vel posteaquam affectum motumque fuerit ab obiecto moueat afficiatque sensum; vel quia simul cum sensu medium ab obiecto moueatur: quum autem a calore ac igne corpus affici ac moveri nequeat nisi alteratione, qua incalcescat; quippe ignis Aristoteli agit quatenus est calidus; & omnis natura est eius essentia procreatrix, qualis ipsa est: profecto ut tactus per carnem, veluti per medium, calida corpora sentiens non operatur nisi præcæfacta carne; sic profus intellectus si corpore tamquam medio ad intelligendum vteretur, dum homo inter nives, & glacies diu degere coactus nimio frigore molestaretur algens, is nullo negotio sibi consulere posset meditando ignem, flammarumque naturam & attributa vehementer intellectu concipiendò; qua contemplatione corpus suum mirifice calefaceret: quod tamen & Aristoteles ipse falsum esse testatur, & experientia longe a vero abesse coarguit. Non ergo mens intelligendò vtitur corpore ut medio, sensus exteriores imitata, qui sine medio nihil percipiunt: sed citra omnem corporis usum intelligēs habet operationem sibi propriam, qua coarguitur esse a corpore separabilis, & immortalis.

Immortalis Aristoteli est anima, qua videtur habere passionem tum propriam, tum communes, quæ propter illam animalibus insunt. Cap. XXVII.

Operatio rationalis animæ rationum immortalitatis fons amplius est; Nos & ipsi, & ex eo manantes ripulos inspicere possumus: Si fontē ipsum iustremus, inde riuiulis omnibus cōem immortalitatis rationem habebimus; quam nobis Aristoteles ipse suggerit in hanc sententiam, [Querimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam: postea quæcumque accidunt circa ipsam: quorū alia quidē propriæ passionēs videntur, alia autem cōes; & animalibus propter illam inesse.] Quæ prius diligenter explicanda sunt, deinde in rationem propositi nostri contemenda. Patrefacta iam scientiæ de anima tum nobilitate summa, tum etiam utilitate maxima; quibus Aristoteles in hoc egregio proemio præclare benevolentiam captavit a nobis; in ipsa presentia nos dociles efficere studet manifestas ea, quæ in hoc opere de Anima vult pertractare, simul connotans ordinem agendum. Voti vero sui compos efficitur triplici theoremate; iuxta quæ textus diuiditur omnis in partes tres.

A In quarum sane prima proponit res de anima tractandas in hoc opere connotans ordinem agendum inquit Aristoteles, [Querimus autem contemplari, & cognoscere naturam ipsius, & substantiam; postea quæcumque accidunt circa ipsam:] Ad cuius theorematum explicationem duo nobis efficienda sunt; vñ est docere quomodo in ea contineatur omnia considerata in his libris de anima; alterum est, aperire quo connotetur ordo seruatus in eisdem ab Aristotele. Quod quidem attingit ad primum, illud præcipiendū est, ad exactam cuiusque rei scientiā, cuiusmodi esse scientiam de anima paullo antea nos docuit Aristoteles.

B Tamen de anima paullo antea nos docuit Aristoteles propter eā inter primas dignitate collocans, Ad exactam inquam rei cuiusque scientiam oportere scientiæ seminatorem præstare, quorum primum est, ut quicquid alij de proposito dixerint examinetur; quod sibi monuit Aristoteles: Secundū est, ut prædicata essentialia, si non remotissima, & communissima, saltem remota & cōia, seu mediata, rei definitiōnem non ingredientia considerentur; nam definitiō ex attributis proprijs, & proximis tantummodo conrexitur, ac ex immediatis; quod ex eodē Aristotele constat.

C Tercium est, ut propria essentia per aptā definitiōnem explicetur: Quartum est, ut accidentia oīa per se ad propositum attinentia demonstrentur; quæ duo etiam habentur ex Aristotele. Sed ut horū quatuor duo priora non ad quamlibet, sed ad exactam, & accuratam maxime scientiam necessaria sunt; ita sine duobus posterioribus nullā scientia penitus esse possit: omnis enim scientia est habitus per demonstratiōnem acquisitus: Aristoteli, apud quem oīs demonstratiōnis principium est definitiō. His ita se habentibus, videamus an hæc omnia in allato axiomate contineantur, singulis illius terminis explicatis.

[Querimus autem] inquit Aristoteles, Porro quæ sit quævis rei latentis & cum dubitatione; quare hac voce primum ad exactam scientiam requisitū indicatur; & eo magis, quo quærimus ab alijs ea, quæ nos latent: hæc autem inquisitiō de anima fit ab Aristotele post proemium in toto primo libro examinare quicquid alij senserint de anima; ut ab ijs recipiat quid veri dixerint, ac euitet errores; ut ipse mēi admonet aperte.

[Contemplari, & cognoscere:] varias harū vocum interpretationes ab expositoribus alijs allatas parū aut nihil ad propositū facientes, ac et falsas lubens prætereō; veras & proprias ex natura rei, & ex Aristotele deducendas aggredior. Sane Philosophi decretis duopotissima sunt genera functionū intellectus, quorū vñum est actus, secundus, & vocatur proprio nomine speculari, & habet esse in fieri, & que via ad acquirendum habitum scientiæ, seu est ipsamet acquisitiō scientiæ; alterum simile est actui primo, & vocatur proprio nomine cognoscere, seu sciire, & habet esse permanentis; estque habitus ipse cognitiōis, seu scientiæ.

F acquisitiōnis ex frequentatis actibus multarū speculationum: In istis autem igitur Aristoteles hic velle se retinere non rēdem quamdā dispositionem, quæ comparatū potest panis contemplationibus; sed exactum absolutumque habitum scientiæ de anima; propterea dicit se inquirere, non contemplari solum, sed contemplari, & cognoscere; nepe vsq; adeo contemplari, ut cognoscat exacte ac integre naturā ipsius, & substantiam: Profecto vñ notum est nomine substantiæ Magisterum hic nihil aliud intelligere quam essentiam, & quidditatem animæ; quæ per eiusdem definitiōnem explicatur; siquidē definitiō Aristoteli dicitur esse ratio sub-

substantiæ; ita non satis apparet quid vocabulo Naturæ significetur, ob varias huius nominis significaciones ab Aristotele propositas alicubi; quas ad quinque redigere possumus; natura enim significat rei cuiusvis, & Originem, seu generationem; & Materiam ex qua fit; & Formam, quæ in illa est principium motus; & Essentiam ex materia, & forma constitutam, definitione aptam explicari; ac demum omnia attributa essentialia: Certe quum Aristoteles in hoc opere non nisi leuiter animæ sensitiuæ tangat

originem asserens primam sensitiuæ mutationem fieri a generante; intacto vegetatricis, & intellectus ortu: de quibus alibi suo loco fusius agit, ut ostendimus in opere. [De ortu animæ humanæ,] ac superius etiam obseruauimus: plane per naturam nunc interpretari non possumus originem animæ: multo minus animæ aut materiam, aut formam; quoniam anima nec materiam obtinet, ex qua constituitur, quæque sit illius natura, nec formam; quum ipsa sit alterius forma, & in aliena materia, quæ ipsius animæ natura dici non valet.

Neque vero Iunioribus assentior, asserentibus hic indicari nomine naturæ modum formalem, quo de anima hoc in opere tractatur; quia natura non prædicatur de causâ efficiente, nec de finali; quum autem Aristoteles in his

libris agat de anima ut est, principium viuientium in triplici genere causæ, formalis nempe, finalis, & efficientis; plane constat in hoc volumine ab Aristotele non agi de anima ut est natura, sed ut est principium viuientium: Licet autem anima naturam illam habeat, quam essentiam dicimus; & hoc in opere talis animæ natura consideretur, & cognoscatur ab Aristotele; quia tamen is hanc significat nomine substantiæ, qui breuitati consulens ubique verbosus esse non consuevit, necessario per naturam animæ attributa omnia essentialia animæ significat: & sane

posterior docet naturam animæ vegetantis esse talem, ut sine alijs reperiri valeat; ut sit in omnibus, & solis viuentibus mortalibus; ut sit coextensa corpori, diuisibilisque per accidens ad partitionem subiecti corporis; ut sit inseparabilis a corpore, atque mortalis: sensitiuæ vero animæ naturam docebit esse huiusmodi, ut sine vegetali esse non valeat, sed solum sine rationali; ut non in omnibus viuentibus, sed in solis insit animalibus mortalibus tum rationalibus, tum ratione carentibus; ut sit coextensa corpori, & diuisibilis ad subiecti corporis partitionem; ut sit passibilis, corruptibilis, & organo corporeo vtens ad operandum: Rationalis autem animæ naturam docebit esse talem, ut sine vegetali, & sensitiua non insit in viuente mortali; ut in solis hominibus reperiatur; ut non constet an sit diuisibilis ad subiecti corporis partitionem; ut sit diuersi generis a vegetali, & sensuali, corporeo instrumento non vtens ad operandum, organo non affixa, impassibilis, a corpore separabilis, & similia: quæ omnia sunt attributa essentialia naturam animæ nobis aperientia; de quibus hoc in opere tractaturus est Aristoteles. [Postea quæcumque accidunt circa ipsam:] hæc autem sunt operationes prodeuntes naturaliter ab animæ substantia; quibus Aristoteles alibi adiungit, virtutem humanam, quam dicit non corporis esse, sed animæ, ut felicitatem: hanc eandem sententiam professus est etiam Magister alio in loco, ubi scribit animæ substantiæ, quadam acci-

dere; quem locum fusius infra declarabimus oportune. Sane virtutes hic non attingit Aristoteles, quia

pertinent ad Moralem Philosophum: sed operationes animæ nudam naturam substantiamque sequuntur nulla præcedenti dispositione affectam necessario: atque ad differentiam operationum prodeuntium ab animâ in habitu existente; quæ functiones itidem pertinent ad Moralem: Recte vero functiones hæc puram animæ substantiam immediate naturaliterque sequentes vniuersim dicuntur accidere, non ipsi animæ, sed circa ipsam; quia non omnes in anima velut in subiecto sunt, sed omnes circa animam

accidunt, partim in ea, partim in corpore animato subiectata, ut ita loquar: scitissime vero dicuntur accidere, quoniam adesse valent, & abesse præter animæ corruptionem; non enim semper quæuis anima quaslibet suas operationes obit; sed euidenter intellectrix, & sensitiua suas omnes operationes, & frequentissime intermittit in somno; vegetalis etiam citra somnum intermittit generationem, & augmentum, & plerumque nutritum quoque (licet rarius) ad multum temporis; ut nos fuisse probauimus in opere

[De his qui diu viuunt sine alimento:] accidunt autem operationes hæc circa animam per se, non quidem ratione animæ; nam hæc sine illis consistere valet; per se vero inexistencia necessario ac semper insunt; sed ratione sua; quia ipsæ nusquam ac nullæ sunt non ab anima; sed semper & omnes necessario sunt circa animam, & ab anima pendent, dum fiunt. Ex quo hic obiter notamus. Operationes ab efficiente libero prodire posse necessario, non contingenter; agens quidem eas molitur contingenter, sed illæ ab agente prodeunt necessario, quia non possunt ab eo non proficisci; quippe non est effectus sine causa, neque posterius absque suo priori. De his vero functionibus animæ, quæ ratione quæque fiant, Aristoteles in opere de Anima duobus posterioribus libris exacte pertractat quantum satis est ad animæ scientiam exquisitam adipiscendam. Quod autem attinet ad secundum considerandum, hoc eodem theoremate connotatur ordo seruatus ab Aristotele in volumine de anima; quia in primo libro Veterum opiniones examinans, & dubitationes de anima proponens, ac diluens, Quærit contemplari naturam, & substantiam animæ: in secundo vero prius animæ generatim substantiam, & naturam contemplatur, & cognoscit; Deinde vero in reliquo secundo, & tertio libro functiones ipsius omnes considerat, & manifestat Aristoteles. At huic ordini videtur Aristoteles ipse

clamare statuens in speculatione de anima sibi progrediendum esse ab obiectis ad operationes, & ab his ad potentiam, seu ad essentiam, & naturam animæ; ac proinde prius de operationibus, quam de animæ natura, & substantia cognitionem se habiturum. Qui nodus ita dissoluitur; quia duplex haberi potest de natura, & substantia animæ cognitio; altera communis animam generatim respiciens, altera peculiaris vnumquemque animæ gradum seorsum considerans; Porro nunc Aristoteles proponens sibi ordinem agendorum de anima generatim sumpta, recte monet se scientifice prius animæ naturam in vniuersum introspecturum, deinde rimaturum ipsius operationes: at infra proponens sibi ordinem, seu methodum, ac viam, quibus de singula specie animæ seorsum acturus est, propriam cuiusque na-

turam

Dd 2

cap. 11.

1. post.
t. 30. 28
scqq.

2. de an.
c. 33.

1. de an.
c. 3.

2. de an.
c. 33.

1. 5. me.
12. c. 5.
12. phys.
c. 10. &
12. 99.

1. de an.
c. 19.
2. de gc.
20. c. 3.
1. 1. c.
35. 48.
30. 51.
32. 53.
1. lib. 4. c.
14.

1. de an.
c. 4. & 12.
quæti-
bus.

1. de an.
c. 2.
2. de an.
c. 36.

1. de an.
c. 15. &
12. 99.

1. ethic.
cap. 13.
1. de par.
c. 1.

turam se venatrum asserit ex proprijs cuiusque functionibus; quod apparet ex loco citato: ut duplex ordo sit in hoc opere a Magistro servatus; alter universalis, quem hoc textu connotat, quo post examen opinionum antiquarum, de animæ natura, & substantia generatim tractaturus, ante tractatum de operationibus animæ; alter particularis, quem allaturus est infra Philosophus asserens in contemplatione naturæ peculiaris cuiusque gradus animæ, vegetantis nimirum, sensitivæ, & intellectivæ, se ab objectis ad operationes, & ab his ad potentiam & naturam cuiusvis animæ ascensurum. His autem omnis qua stio de anima continetur, præter primam de animæ existentia, quæ consilio prætermissa fuit ab Aristotele; quia quum manifestissimum sit multa esse animata in rerum natura, non minus ridiculum esset tentare demonstrare animam esse, quam naturam; ut docuit Aristoteles; qui sanxit scientificos etiam despiciere supponere suum subiectum esse, quando id notum sit: Quæ de re pulchre M. Tullius alicubi, & Animum tibi tuum notum esse oportet, etiam si eas ignores & locum, & formam; in animi autem cognitione dubitare non possumus, nisi plane plumbei simus. Ceterum hic doctissimum Zabarellam non recipio scribentem, de his operationibus animæ, quarum nunc meminit Aristoteles, agi ab eo in libris Parvorum Naturalium; quia si de illis functionibus agit Magister ante potentias animæ, quæ omnes in hoc opere considerantur, ut alicubi monet Aristoteles; profecto de operationibus agendum in hoc volumine sibi proponit in præsentia, sed nonnulla, quæ non animam, sed potius animalis naturam, patefaciunt, huic operi quoquo modo importuna reiecit Philosophus ad Parva Naturalia. In secundo theoremate Philosophus explicat quot, quæque sint ea, quæ nuper dixerat accidere circa animam, post illius naturam & substantiam consideranda, scribens, [Quorū alia quidem propriæ passionibus videntur, alia autem communes.] nimirum hæc accidentia circa animam, de quibus post animæ naturam & substantiam in hoc opere tractaturus est Aristoteles, non sunt uniusmodi, sed duum generum; nam alia videntur esse propriæ passionibus, alia communes; propriæ inquam & communes, non animalium & viventium, quia de talibus considerationem sibi proponit Aristoteles initio libelli De sensu, & sensibili; sed ut ipse mox explicabit, propriæ ipsius animæ, & communes etiam corporis animam habentis: sane operationes circa ipsam animam contingentes, quæ sunt propriæ passionibus animæ, sunt operationes voluntatis, & intellectus cum agentis, tum etiam possibilis cognominati; hæc vero passionibus animæ sunt, quæ ad intellectum possibilem, & ad voluntatem attinent, quia eas non obit anima, nisi vel patiens ab objecto aut intelligibili, aut appetibili, saltem passione perfectiva, vel sustinens aliquid passioni simile, ut infra nos docebit suo loco Magister; quum ex aduerso functiones animæ vegetalis, ut puta diminutio, & sentientis ab objecto vehementi sunt corruptivæ: Nō enim Philosophum audimus hic asserentem agi ab Aristotele in hoc opere de passionibus non corruptivis, sed perfectivis solum: quæ vero functiones ad intellectum agentem attinent, passionibus appellatur quia & ipse actione sua perficitur, communiori vocabulo proprias operationes appellando nomine passionis affectionis-

que: Dicuntur autem hæc passionibus propriæ animæ, quia ipsas edit, & in se recipit anima sine corporis usu, & absque materialis ullius instrumenti ministerio; adeo ut quemadmodum ipsas in corpore degens obit, eadem etiam si ponatur extra corpus obire valeat: ait autem Aristoteles eas videri proprias animæ, non absolute esse proprias animæ, non quia dubitet ipse de proposito; nam & idem verbum [videtur] ab Aristotele statim applicatur alijs, quæ communes dicuntur; de quibus nulla est dubitatio; sed quia cunctis apertissimū est aliquas operationes esse proprias animæ, ut in quibus obeundis difficile sit vel fingere quam partē corporis, aut quomodo eam ut organum contineat intellectus, ut ait Aristoteles; particula enim [videtur] observatione Simplicij patet autoribus rei, evidentiam, & certitudinem indicat fere semper, non dubitationem, & incertitudinem. In tertio demum theoremate determinat Aristoteles in quo consistat natura seu communium, seu propriarum passionibus animæ, dicens, [Et animalibus propter illam inesse.] Si quidem hæc applicanda sint passionibus proprijs ad communium differentiationem profecto propriæ passionibus animæ insunt animalibus denominatione propter animam, quia in earum effectione nihil corpus operatur; quare non insunt animalibus propter corpus, sed propter animam solam; & animalibus insunt determinate, quia plantis inesse non possunt, in quibus inesse nequit anima rationalis, cuius unius propriæ sunt operationes, & hæc ad communium operationum discrimen, quæ tum animalibus necessario insunt, sed plantis etiam inesse possunt, quia vegetantis animæ, quæ sola stirpibus inest, operationes communes existunt corpori, non autem propriæ ipsius animæ; tum animalibus, viventibusque insunt propter animam non solum, sed etiam propter corpus in ijs edendis animæ operanti necessario cooperans; insunt enim communes passionibus animalibus propter animam veluti propter agens primum, & propter corpus etiam veluti propter agens instrumentale, ac v. secundarium. Sin autem potius hoc theorema sit applicandum passionibus communibus corpori ad propriarum animæ differentiationem; dubio procul accidentia, quæ sunt passionibus communes animæ, & corporis habentis animam, sunt operationes, quæ non soli animæ inesse possunt, sed quæ necesse est inesse animalibus, animantibusque propter animam, uti sunt irasci, amare, odire, ambulare, videre, audire, & id generis; in quibus obeundis anima necessario utitur organi corporei ministerio, & proinde animalibus insunt propter animam, ut propter agens principale; quod satis est attulisse, non habita ratione mentioneque instrumentarii; ad differentiationem propriarum animæ passionibus, quas quia edit anima sola rationalis, eaque non utens organo corporeo, non sensu, non imaginatione, nec omnino vlla corporis parte; ut & infra docebit Aristoteles, & adnotat hoc in loco Simplicius: ideo non oportet illas inesse animalibus propter animam; non animalibus absolute, quia solis hominibus inesse possunt, non item brutis; & quia ipsæmet animæ soli possunt inesse propter intellectum; quod fufius apparebit ex Aristotele posterius, ubi scribit de se tractare de parte illa animæ, quæ anima cognoscit & sapit; ut anima illi sit principium adæquatum, quod propriè intelligit, & se-

pit; intellectus vero sit principium quo primo ipsa
 intelligit, & sapit: & ubi dicit, ita se habere intelle-
 ctum ad intelligibilia, non ut sensus, sed ut sensitiuum
 ad sensibilia; est autem sentire operatio propria sen-
 sitiui, quod est compositum ex organo, & facultate
 sensitrice, nulli alteri communis; quare intelligere
 necessario est Aristotele doctore functio propria
 intellectus, non communis corpori ullo modo; et si
 eius perfectio redundet in hominem, qui etiam dicitur
 intelligere; nam & intelligentiæ celo assistentis
 intelligendi, & volendi functio est operatio propria
 celestis animæ, non communis ullo pacto corpori;
 quum tamen ita redundet in corpus, ut totum coe-
 lum a summo Deo moveri dicatur tamquam ab in-
 telligibili, & a concupiscibili ab eo, quod mouetur.
 Ex his ea ratio ducitur immortalitatis apertissima,
 quia omnis anima, quæ habet aliquam operationem,
 passionemue propriam, non communem ullo pacto
 corpori, potest esse sine corpore, ac reuera est immor-
 talis: sed anima, quam contemplatur Aristoteles in
 hoc opere, habet præter passiones communes, quæ
 animalibus insunt propter animam primario, & pro-
 pter corpus secundario, alias passiones proprias, quæ
 homini soli conuenire possunt propter animam, non
 item propter corpus, & animæ propter intellectum,
 ac voluntatem: ergo anima, quam contemplatur Ari-
 stoteles in hoc volumine, potest esse a corpore sepa-
 rata, & reuera est immortalis; sed in his libris Ari-
 stoteles coarctat suam theoriam ad animam plan-
 tarum, bestiarum, & hominis; ergo quum immorta-
 litas vegetali, & sentienti non conueniat reliquum
 est ut anima rationalis in Peripato sit a corpore se-
 parabilis, & immortalis: Maior prosyllogismi clare
 legitur apud Aristotelem non vno in loco. Minor
 habetur in textu nuper explicato euidentissima; & alibi.
 Ceterum huic rationi occurrere se putant Iu-
 niiores viri Clarissimi dicentes loco citato Philoso-
 phum agere de passionibus propriis animalium, &
 communibus viventium omnium, non autem de pro-
 priis animæ; quum propriæ passiones animæ dicantur
 ab Aristotele non pertinere ad Physicum; & perinde sit
 Aristoteli animam irasci, & addiscere, ac eam texere vel
 ædificare, sed melius fortasse sit non dicere animam
 misereri, aut addiscere, aut cogitare: sed hominem
 anima talibus officiis fungi. Nos autem hæc ex
 Aristotele refellere possumus, qui de functionibus
 propriis animalium, & communibus omnium vitam
 habentium sibi proponit agendum in vestibulo libelli
 De sensu, & sensili; quare ibi frustra, & inutiliter
 actum ageret, si quæ in libris de anima tractata
 sunt ex professo repeteret; vel theoria librorum de
 anima non esset absoluta, & accurata, si quid ad eam
 pertinet in alio volumine tractaret Aristoteles; qui
 tamen scientiam de anima propter acutiam, hoc est
 propter accurationem, diligentiamque tractationis
 collocat inter primas dignitates. Deinde vero in
 hoc textu monuit se agere de ijs passionibus prop-
 rijs, quæ accidunt circa ipsam animam; & de ijs
 communibus, quæ animalibus insunt; quæ propriæ
 non sunt ipsius animæ, sed animalium; ut latissime
 constat ex superiori theoria. Nec obstat prior instan-
 tia; qua scribitur ex Aristotele passiones proprias
 animæ non pertinere ad Physicum; quia passionum
 propriarum animæ, aliæ sunt propriæ animæ in corpore
 degentis; quas Physico nusquam

A. interdixit Aristoteles; immo eas considerandas sibi
 proponit in hoc opere non semel: aliæ sunt propriæ
 animarum iam a corpore separatarum; quæ re ad
 Metaphysicum pertinent, & non ad Physicum; &
 de his loco citato tractat Aristoteles. Minus obstat
 alia, qua dicitur ex Aristotele hominem animam, non
 animam irasci, misereri, addiscere, aut cogitare; tum
 quia Magister id sub dubio profert, non assertiue;
 quod indicat particula [fortassis;] tum potius loco
 proposito Philosophus enumerat non omnes functiones
 animæ, sed solum communes, & pertinentes ad
 animam sensitricem, non pure intellectivas: non enim
 meminit ipsius intelligere, ac velle, sed solum
 addiscere, & cogitare: & sanè addiscere non
 contingit nisi vel a Præceptore per sensum visus,
 & auditus; vel ab objectis exterioribus eorum
 conditiones ministerio sensuum obseruando; ut mo-
 net, alibi Magister. Cogitare vero est functio intel-
 lectus ad phantasiam protensi: misereri, & irasci, sunt
 functiones animæ sensitricis, appetitusque ad eam
 pertinentis; quum de intellectu, & voluntatis puris
 operationibus aliud iudicium promat paullo post
 Aristoteles.

*Decreto Philosophi anima rationalis operatur libere; ac
 proinde est immortalis. Cap. XXVIII.*

EX aperto fonte Passionum, Operationumue
 rationalis animæ tres riuuli rationum effluunt im-
 mortalitatem animi nostri patefacientium; qui sunt
 Operationes Voluntatis, functiones Intellectus agē-
 tis, & Officia Mentis possibilis. Age nunc singulos
 riuos adeamus a patentiore exordium fumentes, qui
 est Operatio Voluntatis humanæ. Porro Voluntas
 hominum, quæ rationalis appetitus Aristoteli de-
 finitur, est animi nostri portio potior ab intellectu
 sola ratione distincta, non item re; ut edocet idem
 Philosophus tum voluntati rationem tribuens, quæ
 formalitas est intellectus; tum intellectui iussionem,
 ac libertatem assignans, quæ propria sunt libertatis
 attributa; scribit enim pro primo placito, Volun-
 tatem esse appetitum boni cum ratione; & alibi. [In
 ratione enim voluntas sit, & in irrationabili concu-
 piscencia, & ira: (& mox) Quum autem secundum
 rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur:
] Pro secundo vero alibi dicit, [Vnde intelligere
 in ipso est, quum vult; sentire autem non est in ipso
 (& multo postea,) Intellectus enim propter fu-
 turum retrahere iubet.] Voluntas inquam humana
 libertatem agendi obtinet; quam communicat in-
 tellectui, cum quo re ipsa identificatur: ut libertas
 agendi sit formalitas voluntatis, & intellectui con-
 ueniat non formaliter, ac per se primo, sed a volun-
 tate; licet hæc nil agat nisi præcedente mentis ope-
 ratione; ut innuit Aristoteles definiens voluntatem
 esse appetitum boni cum ratione; ut ratio sit causa
 sine qua non libertatis, non causa formalis; quod
 alibi quoque Magister insinuauit: nec aliter sensit
 Diuus Thomas; licet Guevara doctissimus ex Di-
 uo Thoma, & ex Aristotele statuere videatur liberta-
 tem, & indifferentiam in actibus voluntatis: proue-
 nire ex iudicio rationis; & asserat voluntatem ab in-
 tellectu tamquam a radice libertatem formaliter
 habere; quum opposito modo res se habeat; quum
 voluntas propria formalitate libera sit, intellectus
 autem

1. de an.
 1. 3. 12.
 2. phys.
 1. 26.
 1. de
 part. 6.
 1.
 1. de sen.
 & sen. c.
 1.
 1. de an.
 1. 65. 66.
 3. de an.
 1. 11. &
 1. seqq.
 2. de an.
 1. 152. c.
 1. seqq.

1. rhet.
 cap. 10.
 1. de an.
 1. 42.
 3. de an.
 1. 50.
 2. de an.
 1. 60.
 3. de an.
 1. 53.
 1. rhet.
 cap. 10.
 8 phys.
 1. 8.
 9. meta.
 1. 3. 4.
 1. par.
 1. 83. ar.
 1.
 1. de sēf.
 int. tr. 2.
 c. 6.

autem ideo libere agat, quia cum voluntate re ipsa identificatur; ut patet ex allatis locis Aristotelis. Qua libertate omnia infra hominem collocata viventia deservuntur, vnius ob culpam materiae, quae nil iuris habet in humanae mentis, & voluntatis operationibus; omniaque infra nos degentia semper ex necessitate naturae operantur; quia sensus praesente sensibili sensorium mouente non potest non sentire; adeo ut etiam dormientes tum ab obiectis externis excitentur a somno, violenter ad operationem tracto sensu quolibet exteriori, & interiorum etiam communi ad iudicium sensibilibus vehementioris, molestiorisque: tum ab internis phantasmatibus vi tracta phantasia ad somniorum figuras varias iudicandas; ut late probauimus in libris [De Vita] ex Aristotele; cui consentit aperte Galenus inueniens, [Non enim sensus expertes penitus sunt dormientes; sed difficulter sentientes; nam vocantes subaudiunt; & lumine importato exurgunt; & tangentes sentiunt.] Addo ego, & odore sulphuris, fumoque tetro excitantur: Id autem patiuntur vehementius affecto, alteratoque sensorio; a quo sensus ut in operari, sic etiam in esse dependet. Ceterum tergemina differentia rationalem animam a sensitrice discernens desumitur ab operandi libertate, quae intellectui a voluntate inest, sensui absolute non inest: Vna quidem est, quia Intellectus potest praesentium sibi obiectorum meditationem aggredi, continuare, ac etiam terminare quando sibi placuerit, & omnino ad arbitrium; sensus autem praesente obiecto non potest de se non operari; cuius differentiae ratio est, quia mens ad operandum non utitur organo corporeo, quod vellicantia intelligibilia obiecta in eo torpentem intellectum suscitant, ac impellant de otio ad negotium; sed mens in suam functionem imperium habet, ac sui iuris est: sensus autem organo corporeo suffixus, eoque semper vtens ad operandum, praesente obiecto sensorium afficiente, in eo existens semper excitatur, & impellitur de actu primo ad secundum ex necessitate. Altera differentia est, cuius etiam apertius meminit Aristoteles, dum inquit, [Differt autem] ipsum sentire ab ipso speculari, [quia huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile, & audibile; similiter autem & reliqua sensibilia: Causa autem, quoniam singularium quidem secundum actum sensus, scientia autem vniuersalium; haec autem in ipsa quodammodo sunt anima: unde intelligere in ipso est, quum vult; sentire autem non est: necessarium est enim esse sensibile: similiter autem & hoc se habet in scientijs sensibilibus, & propter eandem causam; quia sensibilia singularium sunt, & exteriorum. Sed de his quidem exactius manifestare nascetur & rursus occasio.] Quorum ea est interpretatio, functiones animae sensitrices ab operationibus animae rationalis in eo differre, quod sensus, potissimum exterior, quin & interiorum communis sensus appellatus, non operatur ad libitum, sed ex necessitate, ubi eius cuiusque materiale instrumentum affectum motumque fuerit ab obiecto externo sensibili praesente; quod est causa efficiens, quae in organo facultatem degentem excitat & impellit de otio ad negotium motu seu physico & reali, seu metaphorico & intentionali; tale siquidem obiectum est singulare, quod habet esse extra animam, & extra corpus animalis, si agamus de functionibus exter-

norum sensuum; si autem sermo sit de phantasia, quae sensus est interior, ea quoque non operatur ad votum, seu ex arbitrio, sed solum permota ab imaginibus obiectorum in suo corporeo instrumento conseruatis, ut monet Aristoteles, & motis agitatique ab aliquo seu vapore, seu spiritu tale organum quomodocumque lacegente; nec potest ab ijs imaginibus percussa phantasia non operari; ac tamdiu, quādiu suum ipsius instrumentum illa lacegant; ut in somniantibus, ebrijs, delirantibus, & alijs melancholicis apertum est vniuique contingere; nam hitamdiu imaginantur ea esse, quae sibi a simulacris organum phantasiae agitantibus representantur, quamdiu talia simulacra vigent, & imaginationis organum afficiunt atque percellunt, phantasia facultatem in eo delitescentem quasque torpentem excitantia, mouentiaque, ac impellentia ad sui prototypi iudicium efformandum, & cognitionem promouendam. Ast intellectus est suae functionis dominus, quam ad arbitrium edit, & non edit; quam pro nutu, ac libere incipit, producit, ac terminat, siue praesente, siue absente, siue non amplius existente forinsecus obiecto intelligibili; dummodo illius obiecti simulacrum in se gerat, quod est vniuersale in anima representans vniuersale in multis extra animam, de quo alibi y Magister: non enim speciem intelligibilem habet mens in organo vilo corporeo, sed in sua ipsius substantia, ut ait Aristoteles; & hoc ad phantasie discrimen; quae quum sit animae sentientis facultas, organo corporeo nititur, in quo sensibilibus a se nobilibus simulacra recipit; unde commune est omni sensui recipere suorum obiectorum imagines in instrumento materiali; quo factum est ut sensus nullus, nec etiam phantasia, sit sui iuris, suaeque functionis dominus, ac omnino libere operetur, & ad arbitrium suo munere fungatur; anne phantasia dormientis ad votum somnia finget? sed sensus indiget aliquo exteriori motore obiecto, quod sua, vel aliena imagine sensus organum feriat; quo pulsato ac laceffito non potest sensus non exurgere ad operandum; nam & in dormiente vapores ad instrumentum phantasiae sublati varie turbantes in eo degentia simulacra, facultatem imaginationis impellunt ad varias insomniorum fictiones; quum ex semetipsa phantasia non moueatur ad operandum, potissimum in somno; secus enim ad nutum nobis contingerent insomnia, ut ad arbitrium meditari possumus de Leone, vel aquila. Sed intellectus nulli organo suffixus in seipso gestat intelligibilia simulacra modo quodam peculiari, hoc est immediate, ac independenter ab organo: Quare immediate, ac independenter ab alio, ac proinde ad libitum potest intelligere, & vicissim ab intellectione vacare: nec indiget phantasmate vilo singulari extra se in organo phantasia, a quo moueatur, ut aiunt Alexandrei; tum quia in hoc sensu non differret; quod hic admonet Aristoteles; tum quia, si mouetur, ab vniuersali mouetur, ut hic aperte docet idem Philosophus: Quas duas differentias late comprobat experimentum: quis enim sine obiecto externo praesente, ac sensorium afficiente videat, audiat, olfaciat, gustet, atque tactu quidquam cognoscat? quis animaduertat se sentire, discrimenque cognoscat inter sensibilia diuersi generis? & quis non motis imaginibus in phantasia delitescentibus a vapore ad eius organum delato, aut ab alio quouis efficiente, imagine-

tur,

tur, aut somnia formet, formataque percipiat? nemo: Quis e contra sensu bene habens obiecta præsentia suis simulacris organum cuiusque sensus percellentia non sentiat? nemo: sensus igitur non agit libere, sed ex necessitate materiæ corporalis organi ab obiecto percussus: ex aduerso quis ad intelligendum aut equum, aut cinaram indiget equo præsentem, vicinam cinaram, vllam organum materiale percellentibus? nemo. Est ergo mens domina suæ functionis, & libere penitus operatur: Quæ de re monet Aristoteles alibi se habiturum occasionem tractandi de proposito, & insinuat nobis locum ubi peragit de tertia differentia mentis, & sensus circa libertatem agendi; quæ differentia est, quia intellectus plurimum intelligibiliū, quorum simulacra retinet in se, potest ad libitum, quod sibi magis arriserit, contemplari, vel valde intelligibile, vel parum intelligibile, & vtroque alterius intellectionem impediens; sed vtroque alterius meditationem faciliorem efficiente; quum sensus ex aduerso ubi adsit vehemens sensibile, velit, nolit, ipsum percipere cogatur; & ab eo, ne minus sensibile dignoscat, impediatur; & hoc, quia sensus organo materiali nixus, non sentit nisi ea, quæ tale suum instrumentum magis afficiunt; mens autem absque corporis ministerio suas functiones edens libere contempletur quæcumque voluerit, Quam differentiam pulchre nobis explicat Aristoteles, dum inquit, Quod autem non similiter sit impassibilitas sensitiui, & intellectiui, manifestum est ex sensorijs, & sensu. Sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili; ut sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari: sed intellectus, quum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis: sensitiuum enim non sine corpore est, intellectus autem separabilis est. nempe, sensus omnis tam externus, de quo proponit Aristoteles exempla in textu, quam etiam internus, non potest obiectum quoduis sibi præsens ad arbitrium iudicare, sed, velit, nolit, obiectum vehemens necessario percipit, & eo præcepto non potest illico percipere obiectum renitius; aut intellectus e contra potest ad libitum multoties intelligibiliū quoduis intelligere; ac ubi quid valde intelligibile cognouerit, non ideo impeditur quin minus intelligibilia illico percipiat; nec ea minus intelligit, sed magis intelligit minus intelligibilia, ubi cognouerit valde intelligibilia: cuius discriminis causa est, quia sensus ad operandum dependet a corpore, cuius ministerijs utitur; intellectus autem habet operationem a corpore separabilem, ut etiam essentia; unde fit ut vehemens sensibile agens in organum, adeo magnam in eo passionem efficiat, ut sensitiua facultas non possit postea lenem impulsū debitoris obiecti sensibilibus animaduertere: sed obiectum intelligibile non agens in organum vllum corporum, non impedit intellectum quominus aliud intelligibile minoris entitatis exacte percipiat ad libitum. Quare sensus non agit libere penitus, aut ex necessitate materiæ; intellectus autem vicissim libere penitus operatur. Immo vero nullum est agens sub celo, quod mentis liberum sit in operando, præter intellectum humanum; quod mouit Aristoteles etiam alibi scribens, Alia enim mouent singulariter, alia autem & secundum contrarios motus; ut ignis quidem calefacit, frigefacit autem non: scientia autem videtur contrarium esse

vna. scilicet, Agentium alia quidem operantur ex necessitate naturæ, determinate functionem vnam per se semper efficientia; nam ignis calefacere potest, refrigerare per se minime potest; sed intellectus humanus, qui ab habitu scientiæ sibi proprio denominatur, vnus est inter agentia subælestia, qui non operatur ex necessitate naturæ, nec determinatur ad vnum opus; sed est agens mere liberum, ac potest ad libitum præstare contraria, videlicet, intelligere, functionem intelligendi pro nutu terminare, ab intelligendi munere vacare ad votum, summum ius habens in suam operationem. Quum ergo rationalis anima, & mens humana libertatem agendi obtineat, ad aliarum formarum tum rerum animatarum, tum inanimatarum discrimen, quæ formæ omnes agunt ex necessitate naturæ, eo quod aliæ formæ omnes, infra rationalem, habent cunctas suas operationes, atque adeo essentias a corpore dependentes; intellectus humanus solus, humanaque voluntas vnica sub celo separabilis est a corpore, ut in operari, sic etiam in esse. Hinc iam habemus argumentum ex Aristotele plane demonstrans animæ immortalitatem ex parte intellectus ita informandum, Omnis forma, quæ non agit ex necessitate materiæ, sed libere penitus, & ad arbitrium, est a corpore caduco, separabilis, & immortalis: Sed anima rationalis, seu intellectus humanus, ad sensus, & alterius cuiusque formæ nostratis differentiam, est agens mere liberum, non operans ex necessitate materiæ, sed ad arbitrium: ergo rationalis anima, seu intellectus humanus est a corpore caduco separabilis, & immortalis. Maior eo patet, quia forma quæuis inseparabilis a materia, & mortalis necessario dependet in esse a materia; quæ vero dependet a materia in esse, ab eadem pendet in operari; quippe operatio; sequitur ipsum esse: quæ autem forma pendet a materia in operari, ea necessario agit ex necessitate materiæ, nec est suarum functionum domina: quare omnis forma, quæ non agit ex necessitate materiæ, sed libere penitus, & ad arbitrium, est independentis in esse a materia, & proinde separabilis ac corpore, ac immortalis. Maiori subdita minor habetur expressa ex Aristotele in locis nuper explicatis. Solutiones, quæ huic argumento afferuntur, mox a nobis explicabuntur suo loco.

Anima rationalis, seu voluntas humana est suarum functionum domina, & libere a materia pendens, ac omnino libere agens, proutque perennis. Cap. XXI.

Sed quæ libertas in mente comperta est inesse obafinitatem, quam habet cum voluntate, formaliter inest in voluntate nostra; ut clare nos docet Aristoteles non vno in loco; ac primum euidenter ibi ait, Quoniam vero quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo, & quæcumque alia necesse est adesse in definitione; & quædam quidem rationes possunt mouere, & potentia eorum cum ratione; quædam vero irrationalia, & potentia irrationales; & illas quidem necesse est in animato esse, has vero in ambobus: huiusmodi quidem potentias necesse est, ut quum quoad possint actum, & passiuum approximent, hoc quidem faciat illud vero pariat; illas vero non est necesse: hæ enim omnes, vna vnus facit, illæ vero contrariorum. Quare simul ne faciat contraria: hoc vero impossibile est. Necesse est

Ratio. 94.

1. phys.
c. 82.
12. meta.
c. 30.

1. de an.
c. 12. 13.
5. de gē.
an. c. 1.

2. de an.
c. 60.
3. de an.
c. 7.
8. phys.
c. 8.
6 cap. 30.

9. meta.
c. 10.

1. de an.
c. 7.

1. phys.
c. 4.

est igitur aliud quiddam esse, quod dominetur; dico autem siue appetitum, siue electionem; quodcumque enim appetat principaliter hoc faciet, quum quoad possit proxime passiuo. Quare omne secundum rationem potens necesse est, ut quum appetat id, cuius potentiam habet, & ut habet, hoc faciat; habet autem passiuo presente, & sic se habente facere; sin minus, facere non poterit: nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est; potentiam enim habet, ut eius quod est potestate faciendi; at non quomodocumque, sed aliquo modo se habentibus, a quibus separabuntur etiam extrinsecus prohibentia; remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in definitione assunt. Quare, nec si simul velit, aut desideret duo, aut contraria facere, faciet: non enim ita potentiam eorum simul habet, nec est potentia simul faciendi; at quorū est, ita faciet.] Quæ prius explicanda sunt, quam ex eis demonstratio contexatur. Porro hic Aristoteles attributa, & differentias potentie nobis aperit. Quum enim nuperrime diuississet in tres differentias communem naturam potentie, dicens aliam esse potentiam naturalem, ut est visiva, tactiva, & quævis alia sensitrix; aliam esse aduentitiam, quam subdiuidit in eā, quæ comparatur consuetudine, ut potentia eandem tibijs usu solum, & frequentatis actibus comparata; & eam, quæ acquiritur doctrina, ut ars Medicina; posuissetque discrimen inter has; quod potentie aduentitiae, siue consuetudine, siue doctrina, & ratione comparentur, necessario prodierint ab ijs, qui primo eandem in se habuerunt, nam a Magistris edocentur, & consuetudine, & doctrina consimiles habitus habentibus, easdemque potentias, quicūque eas primo sortiuntur, & secundum eas operantur; quum potentie naturales non necessario præexisterint in generante illas; quoniam potentie sensuum insunt animalibus generationem spontaneam habentibus, non ab alio animali distinctio, in quo necessarium sit præexistere consimiles potentias. Nunc attributa potentie generatim afferens, ea tria expresse designat inquit, omne quod potest, posse [aliquid, & aliquando, & aliquo modo; aliquid,] quia potentia qualibet habet suum terminum, quod est actus, & proinde aliquid [aliquando,] quia potentia completur actu suo; quo presente, non amplius potentia dicitur: [& aliquo modo;] quia qualibet potentia proprium habet modum, quo suum actum respicit a modo potestatis alterius contradistinctum, qui modus est idea, & veluti forma specifica potentie cuiusque. [Et quæcumque alia necesse est adesse in definitione;] nimirum attributa essentialia, quæ potentie definitionem ingrediuntur, quæ sunt genus proximum, sub quo potentia collocatur; subiectum, in quo potentia inest; & efficiens, vnde proxime pendet potentia. Post hæc alia diuisionem potentie potissimum actiua profert Aristoteles inquit, [Et quædā quidē ratione possunt mouere, & potentie eorū cum ratione; quædam vero irrationalia; & potentie irrationalia:] videlicet, quū eorū, quæ in genere actiuo rē mouere possunt, alia sunt rationalia, ut homines; alia sunt irrationalia, ut actiua omnia in fra natura humana collocata; proinde potentie actiue alia sunt rationales, alia irrationales: inter quas potestates illico proponit Aristoteles tria discrimina; primum quidem inquit, [Et illas quidē necesse est in animato

esse, has vero in ambobus.] Videlicet, potentie rationales necessario reperiuntur in animato; quum irrationales & in animato, & in effectiuo inanimato reperiri valeant: Porro potentie rationales necessario reperiuntur in animato, quia in solo sunt homine, qui animatus est; animati nomine præcipuam speciem hic nobis designauit Aristoteles agens de animato rationali; cuius nuper meminerat. Potentie vero irrationales, ut calefactiua, depressiua, inest cum in igne, ac in terra, misilisque inanimatis, in quibus hæc elementa prædominantur; tum etiam in rationalibus animatis; quū & in homine, cuius corpus misilum est ex quatuor elementis, prædominans ignis quoad primas qualitates actiuas calore suo semper humidum depascatur, & viscera circa præcordia percalefaciat; vnde necessitas ingruit alimonia, ac respiratio, doctore Aristotele: prædominanteque terra quoad secundas qualitates motiuas grauitate sua deorsum inclinatur humanum corpus. Alterum vero discrimen propositarum potentiarum promulgat agens, [Huiusmodi quidem potentias necesse est, ut quum quoad possint actiuum, & passiuum approximent, hoc quidem faciat, illud vero patiatur; illas vero non est necesse.] puta Potentie irrationales, de quibus nouissime tractauit, ubi actiuum, & passiuum proxima fuerint, quoad possint, necessario actiuum agere, & passiuum patiatur; nam ignis proximum combustibile non potest non comburere, & calefactiuum necessario calefacit proximum calefactibile; præsensque tangibile necessario mouet afficitque proximum sensum tactus; præsensque coloratum necessario mouet præsentem sensum visus; & præsens sonus non potest non afficere sensum auditus; & quia horum omnium actiuorum actiua passiuæ, ut in ea operentur, non debent esse in eadem propinquitate; ideo Philosophus ait, quum actiuum, & passiuum approximent quoad possunt agere, Potentie vero irrationales, de quibus prior dogmate, licet actiuum & passiuum approximent quoad possint operari, non tamen necesse est ut in illis actiuum agat, & passiuum patiatur. Sed hic nobis reddenda est ratio secundi huius discriminis; quæ nulla profecto est alia, ut mox docebit Aristoteles; nisi quod potentie irrationales, cum actiue, tum quoque passiuæ, operantur ex necessitate materie, non autem libere; quum ex aduerso potentie rationales tam actiue, ut intellectus agens, atque voluntas, quam passiuæ, ut intellectus possibilis, agunt libere, non ex necessitate materie; quod breuiter explicandum est. Porro potentia calefaciendi, & comburendi, quæ degit irrationalis in igne, non libere, sed operatur ex necessitate materie, quia præsens ac proximum calefactibile combustibile non potest non calefacere, non potest non comburere ignis; idemque proximum passiuum non potest non calefieri, non potest non comburi ab igne; ac tamdiu, quamdiu illi proximum fuerit: sic etiam sensibile sensui proximum non potest sensum non afficere, non potest ipsum sensum non percipere; quod & alibi docuit Aristoteles; cui sensus est potetia irrationalis, quum animalia irrationalia in se constituant. Ex aduerso rationalis animæ potentia tum intellectiua, siue agentem intellectum accipias, siue passiuum; tum appetitiua, quæ voluntas appellatur, libere agit, non ex necessitate materie; nam per eas homo ad liberum,

& multorum sibi præsentium, proximorumque A
 saltem per susceptas imagines in animo potest in-
 telligere, & eligere quodcumque sibi libuerit,
 quodcumque sibi placuerit, quantum & quo-
 ticscumque voluerit, nulla habita ratione materiæ,
 vel temporis, vel magnitudinis obiecti: quare po-
 tentia rationalis non operatur ex necessitate natu-
 ræ, materiæ, sed ad libitum; ad irrationalis dif-
 ferentiam. Tertium discrimen affert Aristoteles,
 dum subdit, [Hæ enim omnes, vna vnius factiua,
 illæ vero contrariorum:] scilicet hæ omnes poten-
 tiæ nuper propositæ hoc tertio discrimine diffi-
 dent ab invicem, quod earum vna, quæ dicitur ir-
 rationalis, est factiua vni tantum operationis, de-
 terminataque ad vnum est opus efficiendum, vt
 visus ad videndum, combustum ad comburendum;
 at illæ, quæ rationales appellantur, singu-
 læ sunt effectiuarum contrariorum effectuum; nam
 & voluntas idem obiectum potest & velle, & nolle;
 amare, & odire: mens possibilis idem obiectum, cuius
 in se gerat imaginem, potest intelligere, & nō in-
 telligere ad arbitrium: intellectus agens idem po-
 tentia intelligibile potest facere actum intelligibile,
 & non facere; eisdem terminos complexos contexere
 in propositionem, & non contexere ad libitum;
 eosque contexens, & affirmatione coniungere, & ne-
 gatione disjungere ad nutum. Quæ theoria clare
 proponitur ab Aristotele alibi scribente in hanc sen-
 tentiam, [Alia enim movent singulariter, alia au-
 tem & secundum contrarios motus; vt ignis quidem
 calefacit, frige facit autem non: scientia autem,] quæ
 est potentia rationalis, [videtur contrarium esse
 vna: videtur igitur, & illic esse aliquid eandem; frigi-
 gidum enim calefacit versus quodammodo, & absce-
 dens; sicut & peccat voluntarius scias, quando e
 contrario vitur scientia.] Sed quod nuper dixerat
 Aristoteles, potentiam rationalem vnam, & eam-
 dem facere contraria, ne quis putet eam simul effice-
 re contraria; subdit, [Quare, simul ne faciat contra-
 ria? hoc vero impossibile est.] nempe contraria si-
 mul effici non possunt; sed vna potentia contraria fa-
 cit, quia potest modo vnum, modo aliud contrario-
 rum efficere, prout sibi placuerit; quum sit domina
 suorum actuum; quod statim addit Aristoteles, dum
 inquit, [Necesse est igitur aliud quiddam esse, quod
 dominetur; dico autem, siue appetitum, siue electio-
 nem; quodcumque enim appetat principaliter, hoc
 faciet quum quoad possit, proxime passiuo.] Nempe
 si præter potentias irracionales, quarum vna-
 quæque determinata est ad vnum, reperitur poten-
 tia rationalis, quæ potest efficere contraria; sique co-
 ntraria hæc simul effici non possunt; iam oportet in
 potentia rationali præter vim effectricem contrario-
 rum esse aliud quid attributum, quod dominetur ip-
 si potentiæ factiue, & ipsam secundum se indifferen-
 tem determinet ad alterum nunc potius contrarium
 quam ad alterum; hoc autem dominans Aristoteli
 dicitur esse appetitum, nimirum voluntas, quam alibi
 definiuit esse appetitum rationalem; & electio, seu
 libertas agendi, quæ formales attributum est volun-
 tatis; quare potentia rationalis effectiua contrario-
 rum de se, vbi appetiuerit principaliter vnum con-
 trariorum, & illud elegerit facere, hoc efficiet, quum
 ipsi passiuo proxima fuerit quoad possit, nimirum
 siue per entitatem propriam, siue per imaginem in
 mente receptam: Quod autem Aristoteles ait appe-
 titum, seu voluntatem, ac electionem dominari; hoc
 nobis intelligendum est voluntatem non solum age-
 re libere, sed agere sine vilius alterius adu iniculo,
 habereque functionem sibi propriam; nam alibi
 Magister dicebat, Aerem non esse soni dominum,
 neque aquam; quia ad soni productionem, præter
 aerem, & aquam, necessaria erat percussio solidorum
 corporum ad invicem in aere, vel aqua. Vbi vero vo-
 luntas imperauerit ac determinauerit potentiam ra-
 tionalem ad vnum contrariorum, id non potest non
 fieri; quod monet Magister adiciens, [Quare omne
 secundum rationem potens, siue omnis potentia ra-
 tionalis, [necesse est, vt quum appetat id, cuius po-
 tentiam habet, & vti habet, hoc faciat;] ecce domi-
 nium absolutum voluntatis erga functiones poten-
 tiarum rationalium; proindeque summam liberta-
 tem operandi; ad sensum differentiam, qui non pos-
 sunt voluntati, & appetitui simpliciter nō obedire,
 ac libere penitus operari: [Habet autem passiuo præse-
 nte, & sic se habente facere; sin minus, facere non po-
 terit.] nempe rationalis potentia libere agit, & ad nu-
 tum, vbi habuerit passiuum præsens, & dispositum;
 sin minus operari nequit; quoniam actio fit per
 contactum, & actus actiuorum sunt in subiecto
 disposito vt ait alibi Philosophus. [Nullo enim in-
 trinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo
 opus amplius est.] Causam prædictorum affert, do-
 minij scilicet, ac libertatis potentiarum rationalium;
 nempe ad operandum nihilo amplius opus est, quam
 facultate rationali, & obiecto illi vtrumque propin-
 quo; quum intrinsecus nihil prohibere possit quin
 voluntati præcipienti factionem obtemperetur; &
 nihil iniqua voluntate separet obiectum a facultate
 in ipsum operatiua. Quod autem requiratur præse-
 ntia, seu qualiscumque vicinia passiuæ facultati ratio-
 nali, statim admonet Aristoteles ita, [Potentiam
 enim habet, id quod libere agit, & est suarum actio-
 num dominus, [vt eius quod est potestate faciendi;]
 nam potest facere, & non facere; [at non quomodo-
 cumque, sed aliquo modo se habentibus;] nam age-
 re non potest in distans, & in obiectum passiuum non
 dispositum; nam est dominus agendi, & non agendi
 agens liberum; sed non modi operandi: nam ius non
 habet etiam in externa impedimenta; quod ait Ari-
 stoteles; [a quibus separabuntur etiam extrinsecus
 prohibentia;] remouentur nempe ab ijs, de quibus
 potentia rationalis agens libere dominium habet:
 [remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in de-
 finitione assunt; plurimum attributorum, quæ assunt
 in definitione potentie rationalis libere facientis,
 quædam remouentur a dominio liberi agentis; non
 omnia: inter quæ sunt & proposita vicinia passiuæ,
 eiusdem dispositio, impedimentorum extrinsecorum
 absentia; quæ si absint, agens liberum agere non po-
 test: similiter, quum contraria possit efficere, non ta-
 men ea simul efficere potest, si velit; quod notat Ari-
 stoteles inquit, [Quare, nec si simul velit, aut desi-
 deret duo, aut contraria facere, faciet: non enim ita
 potentiam eorum simul habet; nec est potentia simul
 faciendi: at quorum est, ita faciet.] quia rationalis
 potentia libere agens domina est efficiendi alteru-
 trum ex contrarijs operandi & non operandi, tam-
 diu operandi, quia non dependet a materia; licet non
 sit domina simul efficiendi contraria, quia contraria
 E c simul

2. de an.
c. 79.

2. de gē.
2n. c. 1.
4 de gē.
2n. c. 4.
2. de an.
c. 24. 26.

8. phyl.
5. 8.

9. met.
1. 10.

1. rhet.
c. 10.

simul esse possunt, nec simul ab eodem efficiente, prouenire possunt similiter se habente erga eadem materiam; neque domina est simul operandi, & non operandi; quia hæc implicant contradictionem: neque domina est agendi varijs modis, quia modus internus agendi consequens essentiam operantis vnus est ad essentiam non mutatam unitatem: neque domina est agendi in passiuum distans; quia omnis actio fit per contactum Aristoteli: neque domina est agendi in passiuum dispositiones non habens; quoniam actus actiuorum non fit nisi in patiente disposito: neque demum domina est agendi ubi obstituerint extrinsecus prohibentia; quia libertas agendi solum ponit independentiam a materia, illamue sequitur; at non supponit, aut molitur impedimentum extrinsecum occursum, & euentum. Vt iam satis appareat Potentias rationales, quæ sunt Aristoteli nixens possibilis, intellectus agens, & speciatim humana voluntas, esse libere operatiuas, & suarum functionum dominas, quia sunt a corpore, materiaque independentes: Quam theoriam docuit etiam alibi Magister asserens Virtutes, & vitia, suasque actiones, quæ omnes attinent ad voluntatem, quæ est appetitus rationalis, esse spontaneas, & a nobis edi, vt ab agente libero, qui de ipsis dominium habemus. Vnde præclare demonstrationem immortalitatis ita conteximus, Omnis anima, quæ suarum functionum ita est domina, vt libere agens possit quadiu voluerit operari, quando voluerit incipere, & contrariorum efficere quod sibi placuerit, non agit ex necessitate materie, seu non agit dependenter a materia; ac proinde vt in operari, sicutiam in esse independens a materia, est a corpore caduco separabilis, & immortalis: Sed anima rationalis, siue humana voluntas Aristoteli est suarum functionum ita domina, vt libere agens possit quamdiu voluerit operari, quando voluerit, eam incipere, & contrariorum efficere quod sibi placuerit: ergo voluntas humana, seu rationalis anima non agit ex necessitate materie, seu non agit dependenter a materia; & proinde vt in operari, sicutiam in esse independens a materia, est a corpore caduco separabilis, & immortalis. Maior, & minor ex habita theoria sic apud Aristotelem constant, vt vltioris confirmationis non indigeant.

Solutiones a Portio allata rationibus immortalitatis nuper eductis ex libertate agendi potentiarum rationalium refelluntur; ostendendo libertate argui immortalitatem, & libertate donari humanam voluntatem. Cap. XXX.

Ceterum Alexandrei propositarum rationum vim vt eluderent, omnem lapidem mouere conati sunt; in primis enim Portius inquit in hanc sententiam, [Ratiocinantur tertio, Intellectum potentia æternum esse, quoniam homo, præter cetera animalia, habet liberam arbitrandi facultatem; cui ita respondendum est, quod ista libertas quum indicet potentiam, & a priuatione proficiscatur, potius mutabilitatem significat, quæ est propria mortalium: in Deo enim, & in ceteris æternis mentibus non est ista indifferentia, nec opinionum mu-

tatio; sed vt sunt puri actus, ita ad vnum semper sunt determinatæ: Non igitur premit nexus hic, intellectus & voluntas sunt indifferentes, & ambigunt inter duo; igitur sunt immortales; quoniam illa indifferentia, & ambiguitas ex naturæ nostræ imperfectione & imbecillitate oritur; hoc est ex intellectu potentia; atqui nulla imperfectio eternitatem demonstrat. Quod si cetera animalia sunt imperfectiora homine, & hanc libertatem non habent; iccirco ea priuantur, quoniam non habent potentiam intelligendi, & volendi duo contraria; a qua, vt iam diximus, hæc libertas in homine nascitur. (Deinde alibi ait,) Voluntas nihil aliud est nisi actio; facultas vero est ipse intellectus, qui appetit; & vt appetens, nil sibi certum proponit, nisi vel sequatur cognitionem sui ipsius; & ita obedit consilio rationis: vel sensum cognoscentem, qui vel a præsentis obiecto, vel vsu mouetur: Voluntas ergo dici nequit libera, velut arbitrantur; quum eam Philosophus ab electione, in qua est libertas, distinguat: voluntas enim est finis, qui non est in potestate nostra; vt formetur ratio, Ad finem non est libertas, voluntas est finis, ergo voluntas non est libera. Et quamuis aduersetur rationi, quum sensui adheret; non est tamen in voluntaris facultate situm, aliquid præter sensum, aut rationem; velle; licet in nostra sit potestate, hoc est in ratione positum, huc, vel illuc, prout voluerimus, diuertere ac deflectere.] Vnde duplex habetur responsio; vna, quod libertas arguere nequeat immortalitatem, quum imperfectionem sequatur: altera, quod voluntas non est libera. Sed asser-tiones, quibus vtraque nititur, a veritate absunt: Quod enim primo scribitur, [Libertas quum indicet potentiam, & a priuatione proficiscatur, potius mutabilitatem significat, quæ est propria mortalium]; id tria continet improbanda; primum est, libertatem a priuatione proficisci; nam libertas, quum ab Aristotele tradatur actiuo principio, indicat quidem potentiam actiuam; sed hæc actu innititur; nam omne agens agit quatenus est actu; & omnis operatio, quæ est actus secundus, proficiscitur ab actu primo, qui forma substantialis est; velut a sui causa propria: priuatio vero vt materie conditio, vtque f vnum subiecto seu numero cum materia, potentie passiuæ necessario adiuncta est; cui non conuenit absolute libertas: Nec obijcias mihi possibilem intellectum, quem libertate præditum diximus, & Aristoteles & potentiam passiuam esse determinat; quia intellectus possibilis etsi recipiendo in se species intelligibiles ab intellectu agente, ac notiones conceptusque a seipso quid simile passioni sustineat, Aristotele doctore; tamen præter hæc dum format iudicium de obiecto sibi representato per speciem susceptam vere agit; quod etiam Alexander aperte contestatur: modo possibilem intellectum libere operatur, non patiend; quia non potest non in se suscipere formas illas, quas procreat intellectus agens; sed agendo; quia potest ad libitum intelligere, & non intelligere; intelligere potius hoc, quam illud; intelligere tamdiu quamdiu sibi placuerit: Quare libertas indicans potentiam actiuam, non autem passiuam,

ab actu proficiscitur, & a forma; non autem a priuatione. Secundum improbandum est, quod libertas significet mutabilitatem, quia iustus ex habitu iuste agens libere agit; quia ex electione agit Aristoteli, & tamen iustitia definitur constans & immutabilis voluntas reddendi unicuique suum; sique iustus homo mutabilis est; id non habet a libertate, sed a materiæ conditione; quæ nos docuit Aristoteles. Tertium reprobandum est, mutabilitatem esse propriam mortalium; quia mutabilitas absolute reperitur etiam in immortalibus; nam cælum assidue mutatur secundum partes & latione, & alteratione luminis, ac tenebrarum. Quod mox assertur, [In Deo enim, & in ceteris æternis mentibus, non est ista indifferentia, nec opinionum mutatio; sed ut sunt puri actus, ita ad unum semper sunt determinatæ:] Ut vere assertur Deum esse purum actum, & non habere mutationem opinionis; ita primo non vere Deo summo, mentibusque separatis adimitur in Peripato libertas agendi; quum Aristoteles aperte Deo libertatem agendi concedat; qua de re nos alibi latius commodiori loco. Deinde non bene confunditur libertas agendi cum indifferentia; quia libertas est optio determinare valens indifferentiam, non ipsamet indifferentia; nam materia licet ex se indifferens sit ad utramque formam contrariam; quia tamen seipsam determinare non potest ad eam utramlibet, sed indiget externo agente, a quo determinetur; ideo libertatem non habet patiens; sed patitur ad agentis arbitrium, non ad sui votum. Quin & iustus libere agit actiones iustitiae; secus enim non esset dignus honore; & tamen ab habitu determinatur ad iuste agendum; nec indifferens est ad iuste, & iniuste operandum. Deinde falso confunditur libertas cum opinionum mutatione; quia continens libere agit, dum ex habitu continentiae operatur; & tamen opinionis mutationem non patitur ullam; sed in eadem permanet opinione. Quod posterius adducitur, [Non igitur premit nexus hic, Intellectus, & voluntas sunt indifferentes, & ambigunt inter duo; igitur sunt immortales:] nostram rationem non vellicat, quam non ex indifferentia, & ambiguitate; sed ex libertate deduximus; quæ non est idem cum indifferentia, & ambiguitate; valet enim connexum hoc, Intellectus & voluntas sunt potentiae libere operantes, ac suarum functionum dominæ; igitur sunt immortales; quia libertas, & dominium operandi convenit agenti non dependenti a materia, & habenti propriam operationem; quod agens Aristoteli est immortale. Quod insuper additur, [Quoniam illa indifferentia, & ambiguitas ex naturæ nostræ imperfectione, & inbecillitate oritur, hoc est, ex intellectu potentia; atqui nulla imperfectio æternitatem demonstrat;] id multis nominibus peccat; in primis non bene confunditur libertas agendi, quam nos in argumento posuimus, cum indifferentia, & ambiguitate. Deinde Aristoteles libertati coniungit non ambiguitatem, & indifferentiam, quæ connotare videntur imperfectionem; sed multitudinem actuum, & contrarietatem operationum; quæ potius ex perfectione, ac robore agentis oritur. Deinde quomodo libertas, quæ oritur ex intellectu nostro possibili, dicitur Portio nasci ex naturæ nostræ imperfectione & inbecillitate? nonne didicit ex Aristotele nihil esse præstantius intellectu in nobis; & intellectum, qui est hominis

substantia, facultasque intelligendi, divinum, quid esse? Deinceps quomodo nulla imperfectio æternitatem demonstret? non ne Magister demonstravit æternitatem materiæ primæ, cui nullam penitus formam, nullamque perfectionem inesse sancivit? Non ergo consistit prima Portii responsio. Minus habet momentum altera; ut patebit ex singulis eius assertionibus. [Voluntas] ait [nihil aliud est nisi actio:] Nos in Peripato didicimus, ut Vitæ nomen & viventis operationes, & viventis essentiam significat Aristoteli; utque Intellectus tam facultatem intelligendi, quam eiusdem facultatis habitum, significat; ita plane voluntas & appetitum rationalem; & eiusdem actionem in Peripato significat; quod ex Aristotele constat apertissime. [Facultas vero] subdit [est ipse intellectus, qui appetit:] profecto intellectus facultas est animæ intelligens, at non appetens formaliter, sed solum materialiter, quia re cum voluntate identificatur; quæ decreto Magistri formaliter appetit. [Et ut appetens, nil sibi certum proponit, nisi vel sequatur cognitionem sui ipsius; & ita obedit consilio rationis; vel sensum cognoscentem, qui vel a presenti obiecto, vel usu movetur.] Aristoteles ubique distinguit re dominantem ab obediens, nihilque sibi obedire, aut imperare facit. [Voluntas ergo dici nequit libera;] & tamen eam Aristoteles dixit dominari. [Quum eam Philosophus ab electione, in qua est libertas, distinguat.] Sane Voluntas ab electione distinguitur, ut operans ab operatione sua; ut facultas ab officio, ut actus primus a secundo; & libertas, quæ inest in electione ut forma in suo subiecto; eadem inest in voluntate ut attributum eius quod eam formam procreat; & quæ siquidem liberum agens dicitur, cuius actio libera est. [Voluntas enim est finis, qui non est in potestate nostra.] Voluntas Aristoteli est appetitus, qui est facultas operatrix, non finis solum. Deinde voluntas etiam actio dicitur, ut supra Portius posuit; quam nunc nescio quomodo dicat non esse in potestate nostra; quum Aristoteles late demonstrat actiones omnes voluntatis esse spontaneas, esse liberas, esse in potestate nostra. [Ut formetur ratio; Ad finem non est libertas; voluntas est finis; ergo voluntas non est libera.] in primis parallogismus hic est ex quatuor terminis; quum conclusio esse deberet, ergo ad voluntatem consequendam non est libertas; quod nos nullo negotio concedere possemus, sustinentes voluntatem esse liberam, seu suarum actionum dominam. Deinde negamus eam voluntatem, quam nos cum Aristotele diximus liberam, & suarum actionum dominam, esse finem; sola enim voluntas, quæ actio est, finis esse potest Aristoteli; at nos diximus eam voluntatem esse liberam, & suarum actionum dominam, quæ est appetitus; & omnino facultas operandi. Deinceps negare possumus, ad finem non esse libertatem; quum enim actio finis esse valeat; & actiones libere, spontaneæque sint Aristotele doctore; plane ut ad agendum, & non agendum libertas in nobis est; ita libertas ad finem esse potest. [Et quamvis aduersetur rationi, quum sensui adheret; non est tamen in voluntatis facultate situm, aliquid præter sensum aut rationem velle; licet in nostra sit potestate; hoc est, in ratione positum, ut possimus huc vel illuc, prout voluerimus, convertere ac desistere.]

K3. de an.
3. 47. &
seqq. 54
56.

Nos libertatem voluntatis non ponimus in eo quod ipsa velit aliquid præter sensum aut rationem; optime scientes ex Aristotele voluntatem ferri in præcognitum, ac proinde supponere functionem sensus, aut rationis: sed libertatem agnoscimus in voluntate ex eo quod post cognitionem a sensu, vel intellectu editam voluntas potest ad arbitrium libere operari, aut non operari, eligere hoc, vel illud. Ita ergo vim superiorum rationum Portius non eludit.

Alia solutio Pomponatij expenditur, afferentis animam rationalem non in toto liberam esse, ac dominam; & proinde non esse immortalem. Cap. XX XI.

cap. 10.

Pomponatius in suo Defensorio respondere videtur aliter propositis rationibus ex libertate, ac dominatu rationalis animæ desumptis, dum inquit, [Dicimus quod anima humana partim est domina suorum actuum, & partim non domina; cuius oppositum contingit in Intelligentiis, & in potentiis non rationalibus; intelligentiæ itaque siue intelligendo, siue volendo, nullo modo sunt astrictæ materiæ; quædoquidem nullo modo dependent a materia, neque aliquo modo ex materia impediri possunt: potentiæ vero non rationales, utpote sensitiue, & vegetatiue, penitus astringuntur a materiæ, sic quod nullam potestatem habent supra actus suos: at rationalis in horum medio constituta, partim sic, partim non habet potestatem plenam suorum actuum: quis enim dubitat in infantem, ebrium, dormientem, vel aliquo tali correptum, posse libere discurre, & velle? quod quidem esse non posset, nisi a materiæ essentialiter dependeret anima ipsa. Non itaque in tales actus libere exire potest, nisi prius disposita armonia; a qua etsi non dependet in tali opere, ut subiecto; dependet tamen ut obiecto. Disposita etiam armonia, nisi vniuersale in singulari contempletur, minime operari potest: Verum his existentibus bene dispositis, liberum actum exercere potest; hocque habet, quatenus de immaterialitate participat, neque indiget corpore, ut subiecto. Quum itaque dicitur, si humanus animus esset materialis, non esset dominus suorum actuum; si inquam sic intelligatur, quod nullo modo potest operari, nisi concurrente debita armonia corporis, & ipso corpore tamquam obiecto; hoc quidem concedimus; & experimento comprobatur; neque per viam naturalem aliter fieri cognosci potest: si vero intelligatur quod armonia existente disposita, & corpore concurrente tamquam obiecto, non possit in vtramque partem; istud quidem negatur; & oppositum sequitur per prædicta; quoniam de immateriali participat, neque indiget corpore veluti subiecto. Et quod dicitur formæ materiali dominari suam materiam; huic quidem dicitur, quod si materia est propter formam, & non e contra; nulla est forma, quæ non aliquo modo dominetur suæ materiæ; omnisque forma materialis aliquo modo est subiecta suæ materiæ, licet secundum plus & minus: nam forma elementaris & est dominans, & dominata; trahit enim materiam ad suum esse determinatum, & operationes; quum ex se sit indeterminata: forma dominans in misto trahit dominata ad suum motum; licet & ipsa dominata resiliat dominanti; quare habent resistentiam intrinsecam, præter extrinsecam. In plantis vita contra naturam miscibilium mouet ad om-

nem differentiam positionis; ut patet in nutritione, & augmento: In multis bestiarum irascibilis agit contra concupiscibilem; In rationalibus voluntas contra sensitivum. Quo fit ut in omnibus formis existentibus in materia sit dominans, & dominatum quoquo modo: quod minime contingit in formis penitus liberatis a materia; ibi enim summa est pax, summaque concordia; quare perpetuo durant. Sic itaque non oportet, si aliqua est forma materialis, ut nullo modo dominetur materiæ; immo si est forma materialis, est dominans, & dominata; secundum tamen plus & minus: Quare quum anima humana sit suprema materialium, inter omnes est minime dominata; non tamen ex toto absoluitur ab ipsa materiæ; veluti experimento docemur.] Hæc Pomponatius: quæ tamen proposita a nobis rationes immortalitatis, ductas ex eo quod anima rationalis libere operatur, & est domina suorum actuum, non eludit. Quod ex Aristotele, ac ex rei natura patebit intime perpendenti singula dogmata ex Pomponatio deducta, [Dicimus] ait [quod anima humana partim est domina suorum actuum, & partim non domina.]

Nos nostram rationem teximus non de anima humana, sed de animæ humanæ parte rationali; quæ in voluntatem, & intellectum distributa est omnino domina suorum actuum; ut dudum ex Aristotele demonstrauimus: quia sibi metipsum sufficit ad operandum; nec egeat villo corporis ministerio: [cuius oppositum contingit in Intelligentiis, & in potentiis non rationalibus.] libero agenti, ac domino suarum functionum opponitur agens non liberum, ac suarum operationum dominium non habens; quæ oppositio ut cadit inter potentias animæ rationalis, & potentias irracionales, ut vidimus non ita pridem apud Aristotelem: at eandem oppositionem inesse inter facultates rationalis animæ, ac intelligentias abstractas, non probat Pomponatius dum subdit, [Intelligentiæ itaque siue intelligendo, siue volendo, nullo modo sunt astrictæ materiæ, quandoquidem nullo modo dependent a materiæ:] quia similiter humana voluntas, & noster intellectus functiones habent penitus immateriales, nec materiæ sunt immerse, nec ab eâ villo modo dependent; ut antea probauimus. [neque aliquo modo ex materia impediri possunt.] certe hoc adest discrimen inter intelligentias celorum motrices, & animas rationales in corpore degentes; quod intelligentia nullo modo potest impediri a materiæ, a qua possunt impediri rationales animæ; sed hinc non colliget vir acutus animam rationalem, dum ob vitium materiæ non impeditur, non similiter libere operari, & dominam esse suorum actuum, ac sint Intelligentiæ celestes. Deinde materiæ impedimentum accidentale est animæ, nec potest eius immortalitati officere; nam umbra terræ in eclipsi impedit quominus Luna perfundatur lumine Solari, & eo reflexo mundum illustret; quæ functio est Lunæ propria; non tamen inde colliget vllus Lunam in Peripato caducam esse: Similiter Luna interposita Solem nobis occultans impedit ne Sol diem nobis afferat eclipsatus; an ne ideo Peripatetico Sol dicatur corruptibilis? absit. Sed & vulgata est multorum Peripateticorum sententia, si celo nouum sidus adijciatur, Intelligentiam id non moturam; adeoque vitio materiæ mobilis impediri mouentis actionem; non tamen hinc vllus in Lyceo colligit

E

colligit Intelligentiæ naturam esse, forene caducam. [Potentiæ vero non rationales, vt pote sensitivæ, & vegetativæ, penitus astringuntur a materia; sic quod nullam potestatem habent supra actus suos.] non solum ita sunt immersæ in materia potestates irrationales, vt nullam potestatem habeant supra suos actus; quum agant non libere, sed ex necessitate materiæ; verum etiam vt nullam operationem habeant quam edere valeant absque ministerio materialis instrumenti; quum ex aduerso potentiæ rationales libere operentur tam vbi corporeo famulatu vtuntur, vt in motu edendo; quod præclare nos docuit Aristoteles; quam vbi nullius instrumenti corporalis ministerijs vtuntur, vt in intellectu, ac electione. [At rationalis in horum medio constituta, partim sic, partim non habet potestatem plenam suorum actuum; quis enim dubitet infantem, ebrium, dormientem, vel aliquo tali correptum, posse libere discurre, & velle?] Nollem ab hoc viro mihi confundi terminos liberæ potestatis seu potestatis domine, & potestatis plenæ: quia plena potestas est, quæ non solum est libera, & suorum actuum domina, sed quæ ab alio non potest impediri; nam quæcumque potest impediri, plena potestas non est, sed illi deest aliquid de plenitudine potestatis; at quæ libera est, & suorum actuum domina, potest impediri; vt hac etiam ratione rationalis potentia medix sit inter irrationales, & abstractas intelligentias; quod irrationales potentiæ non agunt libere, seu non sunt suarum functionum dominæ, ac impediri possunt in suis muneribus; Intelligentiæ vicissim agunt libere, suarum functionum dominæ, ac impediri non possunt; rationales potentiæ agunt libere, suntque suarum functionum dominæ, vt intelligentiæ; sed possunt impediri, carentque plenipotencia, vt irrationales potestates. [Quod quidem esse non posset, nisi a materia essentialiter dependeret anima ipsa.] Oppositum me docuit experientia, Pictor egregius in arte sua non dependet a stulto rustico, a quo impulsus, brachio tractus impediri potest ne pingat, ne bene pingat; sat sibi est propinquum habere fatuum vitiosumque villicum ad hoc vt impediatur eius operatio; nec ideo tale impedimentum efficit quo minus libere pingat pictor, & suæ functionis dominus sit: sic anima rationalis in corpore degens vitio materiæ potest impediri, vt in ebrietate, morbo, somno, & ægitudine; potest inquam impediri ne discurrat, & eligat; sed hoc non est quia ipsa dependeat a corpore, verum quia corpori copulata est, a quo potest impediri. [Non itaque in tales actus libere exire potest, nisi prius disposita armonia; a qua etsi non dependet in tali opere vt subiecto, dependet tamen vt obiecto.] Vitium corporis, quod vir acutus armoniæ dispositionem absente vocat, impedit actus intellectus, & voluntatis; at non arguit bonam corporis constitutionem esse quid, a quo dependeat rationalis anima inter operandum, si non vt a subiecto, saltem vt ab obiecto; primum quia si rationalis anima vitio corporis impeditur in suis functionibus eo quod ipsa dependet essentialiter a materia; quum essentialis habitudo animæ ad materiam nulla sit alia quam habitudo formæ ad subiectum; vt clare nos docuit Aristoteles; profectiono dicendum foret animam rationalem in suis functionibus obeundis dependere a corpore, vt a subiecto; quum autem hoc neget vir acutus, & vere

A negandum sit in Peripato; iam constat impedimentum functionum animæ rationalis ex vitio corporis non arguere illius essentialem dependentiam a corpore. Deinde obiectum, quod necessarium est animæ rationali ad intelligendum, est menti representatum per vniuersalia, seu per species actu intelligibiles; at Aristotele doctore vniuersalia, & species actu intelligibiles, a quibus representatur intellectui obiectum intelligendum, non sunt in corpore, corporeo-ue vilo instrumento; sed in anima rationali, vel in loco conseruantur: igitur non ad aures Aristotelis philosophatur Pomponatius inquiens animam rationalem intelligendo dependere a materia, vt ab obiecto. [Disposita etiam armonia, nisi vniuersale in singulari contempletur, minime operari potest.] Hoc dudum ex Aristotele, ac experimento demonstrauimus esse falsum: Quin & Magister, inquit nos intelligere ad libitum quando voluerimus eo quod vniuersalia sunt in anima; nulla facta mentione singularis. [Verum his existentibus bene dispositis, liberum actum exercere potest;] non quia corporis dispositione vtatur ad bene, ac libere operandum; sed quia mala dispositio abest operationem liberam impediens. [Hocque habet, quatenus de immaterialitate participat, neque indiget corpore, vt subiecto.] Certe corpus vt subiectum referri potest ad animam rationalem trifariam, vel quantum ad illius esse, vel quantum ad illius operationem, vel quantum ad illius obiectum: si rationalis anima non indiget corpore vt subiecto in quo sit; iam nobiscum in Lyceo dicere cogetur Pomponatius animam esse a corpore separabilem, & immortalem; si rationalis anima non indiget corpore vt subiecto, in quo sit, & fiat eius operatio; iam operatio hæc erit animæ propria, & corpori non communis; adeoque coarguet animam esse posse sine corpore, proindeque immortalem: quia non alia ratione poterit Peripateticus Intellectum agentem ponere perpetuum, & immortalem; si demum anima rationalis non indiget corpore, vt subiecto, in quo sit obiectum, circa quod versari debet in operatione sua; iam rationalis anima corpore non egebit vt obiecto; ac proinde vel inuitis, ingratisque Alexandreis anima in Peripato fuerit a corpore indepēdens, separabilis, & immortalis. [Quum itaque dicitur, si humanus animus esset materialis, non esset dominus suorum actuum; si inquam sic intelligatur, quod nullo modo potest operari, nisi concurrente debita armonia corporis, & ipso corpore tamquam obiecto; hoc quidem concedimus; & experimento comprobatur; neque per viam naturalem aliter fieri cognosci potest:] Nos in Peripato dicimus animam rationalem, si foret a materia dependens, non fore dominam suorum actuum, sed operaturam ex necessitate materiæ, ac necessario circa obiectum, a quo vehementius impelleretur ad opus, vt sensitivæ contingit: Asserimusque rationalem animam bene operari, dum est in corpore, nisi fuerit impedita vitio corporis, non quia corpore vtatur tamquam obiecto; nam obiectum intellectus est plerumque res externa, & nonnunquam ipsēmet intellectus; seipsum enim potest intelligere, vt alia; nec imago representans obiectum est in organo corporeo, sed ipsamet anima rationali, vt nonet Aristoteles: Nec experimentum vllum comprobare potest corpus deservire intellectui vt obiectum; licet pro generanda

b3. de an.
t. 4. &
seqq.

2. de an.
t. 60.
3. de an.
t. 3. 6. 7.

K lib. 1. c.
6. 51.
2. de an.
t. 60.

m 1. de
an. t. 12.
13.
3. de an.
t. 19. 20.

3. de an.
t. 8. 15.
16.
2. de an.
t. 60.
3. de an.
t. 3. 6. 38

in intellectu specie representante obiectum, necessario precesserit passio corporea sensuum; sed hoc non derogare separabilitati, ac immortalitati rationalis animæ, & dudum ostendimus. Quin & absque concursu corporalis armoniæ, præterque interuentum corporis sub ratione obiecti, mentem suo munere fungi, per viam naturalem optime cognosci potest; nam & Aristoteles obseruauit in senectute mentem non debilitari languente corpore, sed plerumque intellectum vegetiorem fieri marcescente corpore: & nos antea probauimus obliuione deletis phantasmatibus illis ex organo phantasiæ, vnde pridem noster intellectus agens eduxerat speciem actu intelligibilem vniuersalemque cinaræ, ac equi, nunc nos philosophari meditantes naturam cinaræ spinosam, & equi quadrupedem hinnibilem. [Si vero intelligatur quod armonia existente disposita, & corpore concurrente tamquam obiecto, non possit in vtramque partem; istud quidem negatur; & oppositum sequitur per prædicta.] Nos autem dicimus si corpus necessario concurret ad functionem animæ rationalis, vt id quod in se recipiat imaginem obiecti; necessario tolli libertatem animæ, quæ non poterit ad arbitrium ideo operari, quoniam cogetur versari circa illud obiectum, a quo vehementius afficitur corpus; sic in lumine diei viuiddiori lumen astrorum debilius videre non possumus; nam facultas cognitrix violenter trahitur ad illud agnoscendum, a cuius imagine magis percellitur corpus: sed intellectus in se gerens multas imagines, libere potest circa remissiorem versari, neglecta vehementiori; nam interdum contemplari possumus exiguum astrorum minutiorum lucem, non impediti a viuiddissimo iubare Solis. [Quoniam de immateriali participat, neque indiget corpore veluti subiecto.] Si anima humana de immateriali participat proprie, ac vere, ideo ratione fit, quia eius portio potior, intellectiua scilicet, ad vegetalis, & sensitivæ discrimen, est immaterialis; & hoc nobis persuadet partem animæ nostræ rationalem esse immortalem; quum mors a materia sola viuentibus ingruat. Si rationalis anima non indiget corpore vt subiecto, iam poterit vel esse, vel operari sine subiecto corpore; quod vtrumque nobis ostendit eius immortalitatem; vt supra deduximus. [Et quod dicitur formæ materiali dominari suam materiam:] Nos dicimus formam immaterialem dominam esse suorum actuum, quos possit ad libitum edere, & non edere; ac in eis obeundis non vti necessario famulatu materiæ; nec materiam villo pacto posse cogere formam ad operandum; licet eam operantem valeat impedire: at nusquam diximus formæ materiali suam materiam dominari; non enim quod impedit, dominium habet; sed quod regit, & gubernat: impedit obiecta terra ne Sol illuminet Lunam in eclipsi; non tamen vllum asseriturum puto terram Soli dominari. [Huic quidem dicitur, quod si materia est propter formam, & non e contra; nulla est forma, quæ non aliquo modo dominetur suæ materiæ.] Nos rationem dominij petendam esse a fine non arbitramur, sed ab agentis libertate: non ne homo est ob felicitatem? quis dixerit homini felicitatem dominari? nemo. [Nulla est forma, quæ non aliquo modo dominetur suæ materiæ:] forma quidem omnis materiā suam perficit, & ea vti potest ad operandum; sed perficere non est dominari ei quod per-

ficatur; & ignis calore vtens ad operandum calori non dominatur proprie; visuque facultas oculo vtens ad videndum oculo non dominatur; quia voluntas oculo præcipiens vt occludatur, is visuæ facultati non obtemperabit: Dominium enim est imperantis; imperare est solius agentis liberi; forma vero materialis non agit libere, non imperat: & proinde non dominatur vere, nec suæ materiæ. [Omniſque forma materialis aliquo modo est subiecta suæ materiæ, licet secundum plus & minus.] Nos materiā formam subiectam esse didicimus ex Aristotele; ac non e contra formam materiæ vlla ratione; neque quantum ad esse, neque quantum ad operari; tum quia materia formam materiali deseruit ad operandum vt agens instrumentale primario efficienti; nemo vero dixerit agens principale subiectum esse ac obedire, suo instrumento; tum quia materia non imperat vlla ratione formæ operanti, licet eius operationem vitia turbare valeat: sed forma materiam de se ad omnia indifferentem determinat trahitque ad proprias operationes: quod vel ipse Pöponatus inquit paullo postea. [Nam forma elementaris & est dominans, &

dominata:] Nos vtrumque negamus; non est dominans, quia non est libera; non est cui dominetur materia, quia nec materia libere quicquam agit; nec vilius in natura & dominatur præstantiori. [Trahit enim materiam ad suum esse determinatum, & operationes; quum ex se sit indeterminata: forma dominans in misto trahit dominata:] elementa [ad suum motum; licet & ipsa dominata resistent dominanti; quare habent resistentiam intrinsecam, præter extrinsecam: In plantis vita contra naturam miscibilem mouet ad omnem differentiam positionis; vt

patet in nutritione, & augmento: In multis bestiarum irascibilis agit contra concupiscibilem:] Hæc omnia nos vltro concedere possumus; sed hinc vix eximius non colliget formas infra rationalem esse dominas actionum suarum, vt dici possint agentes libere: quia materiales quum sint libere, non agunt. [In rationalibus voluntas contra sensitivum:] sed multo aliter; quia voluntas libera est, ac domina suorum actuum; nec ab appetitu sensitivo simpliciter cogi potest, quantumvis vehementi obiecto repugnet; dummodo contractus non fuerit malus habitus; sed homo agat ex electione. [Quo fit vt in omnibus formis existentibus in materia sit dominans, & dominatum quocummodo:] Nos nuper ostendimus animam solam rationalem inter nostrates dominam esse suarum actionum; de quo solo dominio tractauimus in argumentis immortalitatis; probauimusque nullam formam a materia proprie dominari. [Quod minime contingit in formis penitus liberatis a materia; ibi enim summa pax, summaque concordia:] Nos concedentes formas a materia liberas eas esse, quibus nihil dominatur; & quibus nihil

repugnat; negamus concordiam, pacemque summam, quæ fruuntur, esse causam cur formæ penitus immateriales non habeant aliquid sibi dominans; quia etsi voluntati nostræ repugnet appetitus sensitivus, voluntas tamen secundum naturam dominatur appetitui, vt docuit Aristoteles. [Quare perpetuo durat.] Aristoteles perpetuitatis intelligentiarum causam agnoscit immaterialitatem, non earum pacem atque concordiam. Sed non ne perpetuo durat materia Aristoteli, quæ in perpetua con-

trariarum formarum pugna versatur, nulla unquam pace, atque concordia fruitur. [Sic itaque non oportet, si aliqua est forma materialis, ut nullo modo dominetur materiæ;] nos hoc non diximus in argumento; sed formam omnem materialem talem esse ut non sit domina suarum functionum, nec eas libere operetur; sed quicquid agit operetur pro conditione materiæ, seu ex necessitate materiæ. [Immo si est forma materialis, est dominans, & dominata; secundum tamen plus & minus.] Iam ostendimus materiales formas non dominari in operando, quia dependente subiecta materia; probauimusque nullam materiam ulli formæ dominari. [Quare quum anima humana sit suprema materialium, inter omnes est minime dominata;] quæstio nobis est de immortalitate, non totius animæ humanæ, sed partis eius potioris, quæ rationalis appellatur, & intellectiua; hæc non est suprema formarum materialium; quum genere differat Aristoteli a formis materialibus; proindeque sit in genere formarum immaterialium; & ab Aristotele dicatur forma formarum simpliciter, non autem forma formarum materialium: Quin Aristoteli rationalis anima dicitur absolute principatum obtinere natura, non autem esse minus obnoxiam seruituti, quam sint aliæ formæ materiales; ut conatur persuadere Pomponatius. [Non tamen ex toto absoluitur ab ipsa materia; veluti experimento docemur.] Profecto rationalis anima non ex toto absoluitur a materia; tum quia re ipsa est aliquando, nempe durante vita hominis, forma in materia degens; tum quia ut principium motuum dependet in operari ab instrumento corporeo: sed prout est principium electiuum, & intellectiuum, ex toto absoluitur a materia; quia nullo plane corporis vititur ministerio ad voluntatis, & intellectus functiones obeundas; quod aperte monet Aristoteles inquiring animæ rationalis operationes non esse corporales; immo mentis functionem eam esse, cum qua nihil (nihil inquit) communicat actio corporalis. Nec experimentum vllum nobis opponet Pomponatius: nos tamen illi possumus opponere Magistrum aperte dicentem tum nihil prohibere quasdam partes animæ separabiles esse a corpore, quia nullius corporis sunt actus (intellectus, & voluntatem innuebat) tum difficile esse vel fingere quam partem, aut quomodo continebit intellectus. Non ergo verum est ad aures Aristotelis, quod Pomponatius fingit cum alijs Alexandreis, intellectum uti ea parte corporis, quæ est organum phantasie, si non ut subiecto, saltem ut obiecto, in functione intelligendi. Ita igitur allata rationes immortalitatis nequicquam patiuntur ab Alexandreorum machinis.

Immortalitatis ratio ducitur ex natura actus eligendi, qui functio est propria voluntatis humana.

Cap. XXXII.

Inter voluntatis humanæ functiones, immortalitatem rationalis animæ demonstrantes, non infimum locum sibi vendicat actus eligendi vnus e multis propositis. Quum enim electio, doctore Aristotele, non sit absque mente, nec sine intellectu; sed communis actio sit appetitionis, & cogitationis; licet eius principium formaliter sit appetitus ratio-

nalis, quem proprio nomine voluntatem nuncupat Aristoteles; cui electio non animantium ceterorum, nec hominis est per omnem ætatem; sed dum ratione, atque arbitrio uti potest; nam consultatiua appetitio definitur eorum, quæ sunt in nostra potestate. Quumque ad electionis actum edendum intellectus, & voluntas nullo prorsus vtatur corporis ministerio; quod & ratio conuincit, & Aristoteles aperte proficitur; ratio quidem conuincit necessario, quia electio post consultationem fit in instanti; ast operatio quæcunque ministerio corporis editur, & quomodocumque corporalis est, momēto fieri non potest, sed necessario fit in tempore; nam instrumentum non agit nisi motum ab agente primario; & omne agens corporeum agendo mouet, & mouendo mouetur; motus autem nullus rei corporeæ fit in instanti; sed necessario mensuratur tempore; quæ omnia late constant ex Aristotele; cui propterea electio est ab intellectu, & a voluntate non vtentibus vilo corporalis organi famulatu, nec vilo corporis ministerio. Sed & Aristoteles intellectui ad consultandum, & appetitui rationali ad eligendū, nulla materialia instrumenta seruire, nullamque partem corporis opitulari, nullumque corpus operi ferre decernit; licet ad mouendum hominem, & humanas partes corporeas motitandas, illis instrumenta corporea necessaria esse constituat. Ex his iam plane demonstrare possumus in Peripato rationalis animæ perennitatem, & a corpore caduco separabilitatem, rationem huiusmodi contextentes ex Aristotele, Anima, cuius aliqua functio est ita propria, ut in ea edenda nullo corporis famulatu, ministerioque indigeat, est a corpore separabilis, & immortalis: Animæ rationalis functio eligendi est ita propria, ut in ea edenda voluntas humana non indigeat vilo corporis famulatu, ac ministerio: igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis antea latius explicata: Minor nuper ex Aristotele satis est comprobata.

Immortalis est animus Aristoteli, cui humana voluntas cogi non potest, nullique obnoxia est violentiæ.

Cap. XXXIII.

Sed & ex altero attributo functionis voluntariæ colligit Peripateticus nullo negotio rationalis animæ perpetuitatem; id autem attributum est, quod sola voluntas humana externam violentiam non patitur vllam, ad caducorum omnium discrimen; quum enim actuosissimus ignis impediri valeat ne sursum ascendat, ad quem locum concitatissimo motu secundum naturam ciatur; quin etiam impediri possit ne splendeat, obducta quomodocumque caligine tetra rutilis illius flammis; & quod maximum est, impediri queat eius ardor, & calefactio ab aeris ambientis intenso frigore, vehementique Sole; ut certis experimentis, & rationibus olim comprobauimus in opere [De Lucernis Antiquorum reconditis]; quumque passim videamus caducorum omnium vires cogi posse ad contrariam operationem suæ naturali sustinendam; ut inductione cuius apertum esse potest: Pateatque similiter æterna cogi non posse, nec vllam violentiam perpeti; quod in cælo monebat Aristoteles asserens omnem difficultatem ac violentiam esse affectionem caducæ, mortalisque

calisque naturæ; cælum vero quia perpetuum est, carere omni violenta necessitate, omnique labore, verba Magistri clara sunt hæc; [Præsens autem testificatur ratio, quod ingenerabile & incorruptibile. Amplius autem impassibile omnis mortalis difficultatis est. Amplius autem sine labore; propterea quod nulla indiget violenta necessitate; quæ prohibens detineat ipsum aptum naturaliter ferri.] Quibus apparet, Aristoteli cælum eo quod ingenerabile, & incorruptibile est; non posse cogi ad suam operationem intermittendam, aut mutandam; quæ violentia est passio, & difficultas conueniens naturæ mortali; quin & non habere sui functionem laboriosam. Ceterum humanam voluntatem cogi non posse ad suam functionem vel immutandam, vel intermittendam, certum cuius est; quis enim me voluntate rationali parentes amantem, Diuinæque personas animo colentem, cogere poterit ut Deum non eolam, & parentes non amem? nemo: sed hinc præclara ducitur immortalitatis ratio sic efformanda. Cuius actio cogi non potest, nullique violentiæ laboriosæ obnoxia, est, illius essentia est impassibilis, & incorruptibilis. At animæ rationalis, seu voluntatis humanæ functio cogi non potest, nullique violentiæ laboriosæ obnoxia est; igitur anima rationalis est impassibilis, & incorruptibilis. Maior ex Aristotele nuper deducta est; & ex eo etiam patet in Peripato, quod ab operatione ad essentiam necessaria est consequentia; quare cuius actio cogi non potest, nec violentiam perpeti, illius essentia corrumpi, ac violari non valet. Minor experimentis quotidianis comprobatur; nemo enim, vlla violentia cogere me poterit quin voluntatis affectu parentes amem, & Deum optimum colam ex animo.

Animus est immortalis in Peripato, ubi humana voluntas non raro vult, eligitque agere quid contra inclinationem corporis; efficitque ea, quorum contraria corpus affectat: immo subditi sibi corporis corruptionem molitur. Cap. XXXIV.

A Dicienda superioribus est alia ratio immortalitatis, quam ex eo discrimine colligimus, quod intercedit inter appetitum sensitivum, & appetitum rationalem in homine; siquidem appetitus irrationalis, siue de concupiscibili sermo sit, siue de irascibili, semper agit secundum inclinationem corporis, & nunquam illi repugnat; quum appetitus rationalis plerumque agat contra naturalem inclinationem corporis; & eligat ea, quorum contraria cupit appetitus irrationalis; temperiem corporis necessario consequens. Quod pulchre nos docuit Aristoteles, dum inquit, [Amplius, & præcipiente intellectu, & dicente ratiocinatione fugere aliquid, aut persequi, non mouetur; sed secundum concupiscentiam agit, ut incontinens. Et omnino autem videmus, quod qui medendi artem habet, non medetur; tamquam aliud quidpiam principatum obtineat agendi per scientiam, sed non scientia: At vero neque appetitus huius motus dominus est; continentem enim appetentes & concupiscentes, non operantur ea, quorum appetitum habent, sed sequuntur intellectum.] Hinc ratio immortalitatis ea contextitur, a quo quid pendet in esse, ab eo id necessario pendet in operatione; nam operatio ubique sequitur esse, ut effectus causam

fam suam: sed humana voluntas, quæ est appetitus rationalis, non pendet a subiecto corpore in suis operationibus obeundis; igitur humana voluntas, adeoque rationalis anima non pendet in esse a subiecto corpore; proindeque post obitum hominis, corruptionemque corporis, permanet incorrupta, & immortalis. Minor eo probatur, quia quod agit contra naturalem impetum, & inclinationem corporis, quodque reluctatur appetitui corporali, hoc non dependet a corpore in suis functionibus obeundis: sed humana voluntas non raro agit contra naturalem

B inclinationem corporis, & corporis substrati corruptionem molitur; nam Cato, & Ambraciota mortem sibi conscivit contra naturalem vitæ cupidinem; igitur humana voluntas non pendet a subiecto corpore in suis operationibus. Huic argumento Pomponatius occurrere conatur in hæc verba, [Quod autem secundo dicit ratione voluntatis, quoniam voluntas vult contra ea, quæ sunt corporis; retro ostensum est quod omnis forma materialis quoquomodo dominatur suo corpori, & e contra corpus quoquomodo formæ; & qualiter in compositis una pars repugnat alteri; & quod in belluis appetitus concupiscibilis aduersatur irascibili; & visus aliquando tactui; ut de baculo in aqua posito, qui videtur fractus, & tactus iudicat ipsum integrum; & phantasia aduersatur sensui, quanto magis hoc contingere potest in anima rationali, quæ eminentius longe compositior est, (& multo antea.) Vultique in bestiis irascibilis agit contra concupiscibilem; quoniam altioris gradus est irascibilis concupiscibili; quoniam irascibilis tendit in arduum, concupiscibili tendente in delectabile; sic humanus animus quæ intelligens & volens, agit aduersus insensum, quæ sentiens & desiderans: Vterque etiam appetitus appetit sibi conuenientia; nam ille ardua & difficilia, ille vero, scilicet sensualis quæ secundum sui naturam conueniunt; quæ multotiens repugnant appetitui rationali: & quamquam etiam multotiens ex consequentia appetitus naturalis sequatur interitus; nihil tamen obstat quin sibi similia appetat; atque conuenientia; per accidens enim appetit interitum; veluti bestia per se intendunt in bonum secundum appetitum irascibilem; quamuis aliquotiens sequatur mors. Immo efficacissimum est argumentum ad probandum talis animæ mortalitatem, & materialitatem, quoniam videmus inter istos appetitus esse magnam luctam atque pugnam, & vicissitudinariam victoriam; adeo quod vnus modo superat, modo superatur: hoc autem minime potest contingere in abstracta materia, in quibus sunt pax, & perpetua concordia: si enim aliqua esset repugnantia; minime possent esse æterna: accidit igitur eis tale accidens, quoniam sunt naturæ compositæ; unde elementa non habent intrinsecum principium suæ corruptionis; quoniam sunt formæ simplices; at mixta ab intrinseco corrumpi possunt; calorque naturalis agit in humidum, a quo fouetur; quare nihil prohibet humanum appetitum agere contra sensitivum; sicut in bestiis irascibilis agit contra concupiscibile. (Portius etiam eidem argumento responsum adhibere videtur, dum scribit de proposito in hanc sententiam.)

C Alteri de hinc argumento, quo aiunt, humanam voluntatem determinare seipsam contra sensum; quare æternam fore: satisfaciendum, quod determinare seipsam, ut ipsi loquuntur, contra sensum non

D agere seipsam contra sensum non

E agere seipsam contra sensum non

agere seipsam contra sensum non

6 defect
cap. 33.

cap. 33.

ad de
hu. c. 4

non potest secundum Philosophum, nisi propter aliud obiectum, quod fortius mouet nostram voluntatem; & nisi ipsa ratio futurum præsentiret, numquam reluctaretur sensui, ob id quod obiectum sensus præsens sit, & valide moueat: verum obiectum futurum aliquando timorem incutit, vel spem; quo sit ut voluntas reluctetur sensui. Non igitur potest anima determinare seipsam; sed requiritur alicuius obiecti motio.] Hæc ille. Quæ tamen intime considerata non infringunt, nec elidunt vim superioris argumenti. Ad Pomponatium enim quod attinet, age sigillatim eius assertiones examinemus. [Quod autem] inquit [secundo dicit ratione voluntatis, quoniam voluntas vult contra ea, quæ sunt corporis; retro ostensum est quod omnis forma materialis quoquo modo dominatur suo corpori; & e contra corpus quoquo modo formæ.] Nos hæc latius paulo antea discussimus: nec sunt hic frustra repetenda. [Et quatenus in compositis una pars repugnat alteri:] nos vtro id admittimus; sed obseruamus nihil repugnare illi parti a qua in esse dependet; adeoque formas materiales, quæ in esse dependent a subiecta sibi materia, numquam illi repugnare, sed eam perficere, ac solum perficere, necessarioque perficere; elementa enim a solo externo corruptore destruntur; mixti forma mixti materiam non destruit; licet ignea portio degens in misto destruat aqueam, aerea uero sibi commistam; atque adeo in alienam materiam non in propriam; vegetalis anima plantæ materiam corrumpere non potest; nec vllum brutum seipsam occidit, quia sensualis anima substratam sibi materiam non labefactat: sola rationalis anima, & humana voluntas ad arbitrium, sponteque sua, siue bono, siue malo habitu affecta, propriam materiam destruit: repotest; quo nomine se præcipitio peremit Ambrosius puer, pugione Cato Vercensis, discipulum venenato morsu Cleopatra, inedia nonnulla & anhelitus intermissione alij: & hoc quia rationalis animæ partes, intellectus nimirum & voluntas, non absolute dependent in esse a materia sibi subiecta, & simpliciter non sunt vllius corporis actus, ut ait Aristoteles; atque proinde subditum sibi corpus ad libitum corrumpere possunt, quia ipsum destruendo nihil in essentia sua patiuntur; quum aliz formæ cunctæ mente inferiores ad substrati corporis corruptionem necessario corrumpantur. [Et quod in bellius appetitus irascibilis aduersatur concupiscibili, & visus aliquando tactui; ut de baculo in aqua posito, qui videtur fractus, & tactus iudicat ipsum integrum; & phantasia aduersatur sensui; quanto magis hoc contingere potest in anima rationali, quæ eminenter longe compositior est?] Nos in argumento immortalitatis medium posuimus non quancunque voluntatis humanæ repugnantiam; sed eam speciatiim, qua corporis subiecti sibi corruptionem cupit; & eligit aliquando, & admolitur; asserentes nil posse procurare, ac velle illius interitum, a quo in esse dependet; siquidem nihil appetit sui corruptionem; ut ait Aristoteles: quum autem frequenter humana voluntas subditi sibi corporis interitum cupiat, & molatur, inde colligebamus voluntatem a substrato corpore non dependere in esse: nec in bestiis huiusmodi repugnantia reperitur vquam; quia nec sensus, nec appetitus vllus irrationalis, nec phantasia substratum sibi corpus corrumpere sentiat, aut potest; sed

semper ipsum perficit, atque tuetur pro viribus: Immo nec irascibilis cupit appetitum concupiscibilem aboleri; nec visum corrumpi tactus; nec phantasia sensuum interuersionem admolitur; quamuis functionibus dissideant ab inimicem; & quod irascibilis renuit, id appetat concupiscencia; quodque visus fractum iudicat, id tactus integrum esse cognoscat; quodque phantasia fingit, id sensus exterior non approbet. [Velutique in bestiis irascibilis agit contra concupiscibilem; quoniam altioris gradus est irascibilis concupiscibili; quoniam irascibilis tendit in arduum; concupiscibili tendente in delectabile:] cur non ex opposito dicere liceat concupiscibilem agere contra irascibilem, quia gradus est inferioris; sed non ne dum homines se se mutuo destrunt in eodem gradu constituti? non ne ignis maior in minorem agit? Aristotele doctore, quum vtriusque sit idem gradus essentia? non ne in eodem gradu naturæ lumen maius Solis obliterat ex aere lumen stellarum? [Sic humanus animus quæ intelligens, & volens agit aduersus ipsum quæ sentiens & desiderans:] Nos obseruauimus humanam voluntatem plerumque cupere, ac perpetrare subiecti sibi corporis interitum; quod numquam efficitur sensitua facultas, nullaque forma alia infra rationalem constituta; quia melius est intellectui non cum corpore esse, ut ait Aristoteles; cui nulla forma infra mentem superest incolumis. [Vterque etiam appetitus appetit sibi conuenientia; nam ille ardua & difficilia; iste vero, scilicet sensualis, quæ secundum sui naturam conueniunt; quæ multoties repugnant appetitui rationali:] Hæc rationem immortalitatis non tangunt; quia forma dependens a materia subiecti sui corruptionem procurare, ac per se promouere non potest; ut efficit appetitus rationalis; qui adeo probatur a nobis esse immaterialis, & immortalis; sibi que conuenientia cupit voluntas, dum hominis mortem appetit, docente Philosopho rationalem animam non bene se habere dum degit in corpore materiali, sed optime se habere dum extra corpus permanet. [Et quamquam etiam multoties ex consecutione appetitus naturalis sequatur interitus, nihil tamen obstat quin sibi sibi multa appetat, atque conuenientia; per accidens enim appetit interitum; veluti bestia per se intendunt in bonum secundum appetitum irascibilem; quamuis aliquoties sequatur mors.] Nos hæc omnia damus; sed adnotamus in argumento tractari de morte per se intentam, primarioque procuratam ab humana voluntate; quum bestiarum nulla semetipsam sciens volensque conficiat, interimatque; ut homo seipsam sciens volensque non semel interemit. [Immo efficacissimum est argumentum ad probandum talis animæ mortalitatem & materialitatem; quoniam videmus inter istos appetitus esse magnam lucram atque pugnam, & vicissitudinariam victoriam; adeo quod vnus modo superat, modo superatur; hoc autem minime potest contingere in abstractis a materia, in quibus sunt pax & perpetua concordia; si enim aliqua esset repugnantia; minime possent esse æterna:] Nos in oppositum adducere possumus ex Aristotele perpetuam pugnam esse tum primi mobilis cum planetarum orbibus eos ad ortum tendentes & sapientis in occasum, tum cæli totius cum elementis ignis & ære supremo; quos in loco sursum quiescere cupientes cogit in gyrum verti, & deorsum vi-

1. de gē.
1. 46.
1. scēt.
probl.
37. 98.
3. scēt.
probl. 25

1. de an.
1. 49.
1. 12. me.
1. 17.

1. 12. me.
1. 17.

1. 1. cæli.
1. 16.

1. de gē.
1. 35. 56.
1. 1. me.
1. 4.

lentia trudit celeste corpus; quod tamen, æternū po-
nitur ab Aristotele: vt omittam. Theologos, ponentes perpetuam luctam inter incorporeū spirituum bonos, & malos; interq; malos dzmōnes, & homines, animosue nostros: quum incorporei spiritus illi sint incorruptibiles. Deinde nos in argumento immortalitatis de tali pugna non meminimus: nec de abstractis a materia; sed solum asseruimus animā rationālē in materia degentē ab ea in esse non dependere, quia non raro subiecti sibi corporis destructionem cupit, atque molitur; quum omnis forma materialis corruptionem suam appetere non valens, seipsamq; destruerē non potens, tale quid efficere nequeat; vt enim Aristoteli nihil, seipsū generat, sed omne seipsū cōseruat; ita nihil seipsū per se corrūpit; nam contrariorū eadem ratio est: anima vero subdita sibi corpus destruens seipsam in meliōrē statur vendicat. [Accidit igitur eis tale accidens, quoniam sunt naturæ cōpositæ.] Nihil minus: cur bestia seipsas non interimit? cur plantæ seipsas nō occidunt? cur multorum materiā nulli formā nō destruit? sunt enim hæc omnia naturæ cōpositæ: cur anima sentiens in brutū vegetalem sibi cōpositam non perimit, sed perficit? quia horum formæ siue materia esse nequeunt, vt sensitiuæ / absque anima vegetali reperi non potest; & omnia sui cōseruationem appetunt, nulla sui cōruptionem. [Vnde elementa non habent interuiscum principium suæ corruptionis:] si de actiua loquitur, verum dicit; nam passiuum obtinent materiā, & formam finitæ naturæ: [quoniam sunt formæ simplices:] elementa sunt corpora cōposita ex materia; & forma; elementorumque formæ cōpositæ sunt ex duplici qualitate Alexandro; cur ergo calor humidus in aere, si sola cōpositio causa est pugna corruptionis; que, aerem non destruit efficienter, calorem humorem consumente in aere, vt in alijs videmus? [at mista ab intrinseco corrumpi possunt; calorque naturalis agit in humidum, a quo fouetur:] Nos in opere. De his qui diu viuunt sine alimento, & in libris. De reconditis antiquorum Lucernis, late probauimus in misto seu viuente, seu inanimato, portionem igneā continue depopulari; & absumere humiditatem aqueam, & aeream; quibus lentore ligata vi cogitur in misto permanere, prohibeturque ne sursum enolet ad elementum suum; ad quem locum habet propensionem naturalem: sed calor naturalis, qui est aggregatū quiddam ex ignea, & aerea portione, humidum aquenū consumit eadem ratione; quo humido non fouetur proprie, sed vi detinetur in misto; nec humidum, quod a calore consumitur, est illius subiectum; at est illi contrarium, quo impeditur ad suum locū naturalem cōscendere; subiectum autem caloris est substantia materiae aeris, & ignis, non aqua humiditas. [Quare nihil prohibet humanum appetitum agere contra sensitiuum; sicut in bestiis irascibilis agit contra concupiscibilem:] Nos argumentum immortalitatis eduximus, non ex eo quod voluntas agat formaliter contra sensitiuum appetitum; sed ex eo, quod voluntas humana cupiat, velit, ac molietur subiecti sibi corporis corruptionem; quod nulla forma corruptibilis efficere potest; vt nuper ostendimus. Ad Portium, quod attinet, cōsimiliter eius enaso tollitur, exptiatis eius dogmatibus: [Alteri dehinc] ait [argumento, quo auit humanam voluntatem determinare seipsam contra sensum; quare æternam fore, satis-

faciendum, quod determinare seipsam, vt ipse loquatur, contra sensum, non potest secundum Philosophum, nisi per aliud obiectum, quod fortius mouet nostram voluntatem:] Nos immortalitatem deduximus ex eo, non quod voluntas se determinet formaliter contra sensum, sed quod eligat; & molietur subiecti sibi corporis corruptionem; quod nulla forma corruptibilis efficere potest, cunctis satagentibus se cōseruare, nihiloque sui corruptionem per se moliente, cupiente uenit. Quod autem voluntas id efficiat, vehementius mota ab alio obiecto, nil refert; nobis enim sat est voluntatem habere functionem aliquam sibi propriam, corpori non solum non communem, sed perniciosam per se, vt constat ex Aristotele; & supra demonstrauimus in Peripato ex rei natura. [Et nisi ipsa ratio fuisset presentiret, numquam relucere sensui, ob id quod obiectum sensus præfens sit, & valide moueat.] Nos hinc aliam rationem immortalitatis deducere possumus; quia facultas, quæ futura præscit, corporea non est, aut materialis; nam corporea tunc per contactum agunt Aristoteli; contactus autem non est futurorum; sed presentium tantummodo. Sed nos præterea in argumentationi non adduximus voluntatis repugnantiam cum sensui; sed subiecti corporis corruptionem a voluntate per se procuratam, & desideratam. [Verum obiectum futurum aliquando timorem inguit, vel sperem; quod siue voluntas reluctetur sensui.] Nos de rationum cognitionem dicimus esse functionem penitus incorpoream; & arguere mentis humanæ perennitatem; quia de re suo loco latius in hoc opere. Deinde denotamus nuper immortalis argumentum dixisse nos; non ex eo quod voluntas reluctetur sensui contra malitiam; sed ex eo, quod voluntas subiecti sibi corporis interitum aliquando per se, sponteque cupiat; & molietur. [Non igitur potest anima determinare seipsam; sed requiritur alieuius obiecti motio:] certe præcedit obiecti motio determinationi animæ; sed ea motio non est illud quod animam determinat; quia duobus obiectis animam mouentibus; in quolibet non raro animæ determinatur ad obiectum, quo remissius mouetur, neglecto vehementioris; quod alia ratione fieri non potest, nisi quia semetipsam voluntas; & anima determinat dibere potius ad hoc, quam ad illud. Sed & nos dudum argumentum immortalitatis deduximus; non ex eo quod anima seipsam determinet contra sensum; sed ex eo, quod humana voluntas non quumquam substratum sibi corpus destruit, atque corrumpit; quod nulla forma præstare potest; quæ dependens in se a corpore sit mortalitatis. [Sed & nos dudum argumentum immortalitatis deduximus; non ex eo quod anima seipsam determinet contra sensum; sed ex eo, quod humana voluntas non quumquam substratum sibi corpus destruit, atque corrumpit; quod nulla forma præstare potest; quæ dependens in se a corpore sit mortalitatis.]

Ob solam immortalitatem animi humana voluntas, & homo naturaliter appetit immortalitatem.

Cap. XXXV.

Porro & aliud Aristotelis dogma est; unde nobis argumentum suppetit immortalitatis non vnicui; dogma vero est; quo decernit Magister. Nihil absolute moueri ad id; ad quod nunquam potest peruenire, in hæc verba: [Impossibile enim est id fieri, quod non contingit esse factum; similiter in ipso tale, & tantum, & ipso ubi:] dico autem si impossibile est factum esse album, aut cubitale, aut in Aegypto

Aegypto esse; & fieri aliquid horum impossibile est: Impossibile est igitur & ferri illuc, quo nullū, quod fertur, peruenire potest.] Cui dogmati adiungamus attributum illud humanæ voluntatis, quo eam fecerit Aristoteles ab electione, dum inquit [At vero neque voluntas vllō modo est, licet proxima ei esse videatur; electio siquidem eorum minime est, quæ fieri non possunt; quæ si quis diceret se eligere, stolidus esse videretur; voluntas vero est, vt immortalitatis:] nempe si duo hæc loca vera sunt; necessario constituendum est, immortalitatem, quam humana voluntas assequi non potest corpori sociata, conuenire voluntati nostræ a corpore seiungatæ; vt hinc aperta ratio colligatur immortalitatis hoc modo, Nihil fertur vlla ratione ad id, quo numquam potest peruenire: sed homo quiuis naturaliter appetens immortalitatem voluntate sua fertur ad vitæ perpetuitatem, ad quam in hac vita non potest peruenire: igitur datur alius animæ nostræ status, in quo rationalis anima post hominis interitum a corpore separata viuit immortalis. Cui rationi Portius occurrere conatur in hanc sententiam alicubi scribēs, [Sunt, qui arguant, ex eo quod in seipsis experiantur, appetitum vt semper sint, intellectum & animam hominis esse æternā: Sed his est dicendum, quemadmodum Philosophus tertio libro, & hic, & in libro 4 Magnorum Moralium, quod appetitus & voluntas non modo possibilem, sed impossibilem aliquando est; vt exemplo nobis explicauit eodem libro primo Magnorum Moralium; cupimus namque esse immortales; & quum immortalitatem expetimus, impossibile desideramus: Quod si noster animus esset æternus, quum homo maxime sit sua anima; non modo homini non esset impossibile; sed iam immortalis esset. Quantum autem hæc valeant, vel nuper initiatus in Philosophia iudicet. Quod si causam efflagitares, cur ita ardentem expetamus viuere; tibi Anaxagoras satisfaciēt, qui iussit hæc percunctanti cælum, mundumque totum, atque eius constitutionem, & ordinem contueri. Quod interpretatus Aristoteles lib 1. Ethic. ad Eudemum inquit, Anaxagoram sentire vitæ cupiditatem non nisi ob scientiam alicuius laudabilem esse; at tamen insciji; & rudes, non eo consilio vitam expetunt, vt sciant; sed quum nullam aliam felicitatem agnoscant, nisi quam sensu percipiunt, propter voluptates sensuum vitam appetunt.] Hæc ille. Quibus allatæ superius rationis vim demoliri non posse patebit, si diligentius hæc omnia renocentur ad veritatis trutinam. [Sunt] inquit, [qui arguant, ex eo quod in seipsis experiantur, appetitum vt semper sint, intellectum, & animam hominis esse æternam.] Nos hanc rationē nuper ex Aristotele contexuimus: [Sed his est dicendū quemadmodum Philosophus tertio libro, & hic, & in libro Magnorum Moralium, quod appetitus & voluntas non modo possibilem, sed impossibilem aliquando est; vt exemplo nobis explicauit eodem libro primo Magnorum Moralium; cupimus namque esse immortales; & quum immortalitatem expetimus, impossibile desideramus.] Nos ex Aristotele didicimus naturalem esse hunc appetitum immortalitatis; & hūc duplicem; alterum cōmunē plantis, & animalibus brutis; alterum vero propriū hominis, qui solus ad brutorum differentiam futura considerat, & meditatatur: sed vt appetitus perpetuitatis ille communis plantis,

A & animalibus brutis non est impossibile simpliciter, sed impossibile secundū quid; quia vt ait Aristoteles, quæ nō possunt sempiternitatem in indiuiduo consequi, quod singularia corruptibilia sint; ea ipsam in specie nanciscuntur, producendo quid sibi simile: sic appetitus ille perennitatis proprius humanæ naturæ futura prospicientis non est impossibile simpliciter, sed impossibile secundū quid; nempe quia quilibet homo nesciens se mortalē esse vt substantia composita ex materia & forma, optat saltem sui partem præcipuā, quæ anima rationalis est, viuere semper; hoc est post corporis interitum æterna felicitate frui; nam vt felicitas vita est, sic illi contraria calamitas mors esse dicenda est. [Quod si noster animus esset æternus; quū homo maxime sit sua anima; non modo homini non esset impossibile; sed iam immortalis esset. Quantum autē hæc valeant, vel nuper initiatus in Philosophia iudicet.] Nos ex Aristotele didicimus duplicem esse hominem; vñ quidem corporeum, seu materiale, atque sensibile; qui ex anima & corpore physice constitutus, licet mortalis sit, appetit tamen immortalitatem; alterum vero incorporeum, immateriale, ac intelligibilem, qui simplex est essentia rationalis animæ, quæ immortalitate fruatur, ac beatitate: Quare mortalis homo quilibet corporeus immortalitatem appetēs rem sibi cupit impossibilem, vt apud Xenophontē Philippus parasitus cōquærebatur: at homini suo incorporeo possibile: verba sane Aristotelis aurea sunt hæc, [Perfecta sane felicitas hæc hominis est. Vbi vitæ longitudinē perfectā est nata: nihil enim eorū, quæ sunt felicitatis imperfectum est: Ac talis quidē vita præstantior esset, quā homini conueniat; non enim quatenus homo est, ita viuet; sed quatenus diuinū quid in ipso inest: quanto autem præstat cōposito, tanto quoque eius operatio ab operatione distat, quæ ex virtute alia existit. Si igitur intellectus diuinū quid est, si ad hominē respiciamus; sic vita, quæ ex intellectu traducitur, si humanæ vitæ comparetur, diuina etiam ipsa est: Neque vero oportet, quemadmodū nonnulli monent, vnumquemque, quum sit homo, humana; & quum sit mortalis, cogitare mortalia; sed quatenus licet, immortalem se reddere, omniaque efficere, vt ex præstantissimo omnium, quæ in ipso est, vitā traducat: nam licet id mole sit paruum; vitā tamen, & pretio omnia longo intervallo excellit. Id autē esse etiam vnusquisque videretur; siquidem præcipuum, & melius est: Quocirca absurdum esset, si non suā quisque, sed alicuius alterius vitam expeteret. Quodque dictum superius est, nunc etiam cōueniet; quod enim naturæ vniuscuiusque est accommodatum, id præstantissimū, ac iucundissimū vnicuique est: ergo etiā homini vita, quæ ex intellectu traducitur; siquidem maxime id homo est.] Hæc Aristoteles. Vnde constat voluntatem in mortalitatis cunctis hominibus insitā partim esse impossibilem rei, partim possibilem; quia eam homo mortalis in hac vita non potest explere; at homo immortalis in alia vita potest explere: quod si Philippus ille scurra Xenophonticus nouisset, non equidē seria tractare non magis posse se quam immortalitatem consequi desperatus tam acriter apud sapientes conuiuas indoluisset. Quod autem naturalis appetitus ex toto frustrari non possit, auctor nobis est Aristoteles nō vno in loco; adiunctā enim ille physicam habet potentiā consequendi finem; quæ nisi consequatur, frustra fuerit;

f. 2. de an.
c. 35.
2. de gē.
an. c. 1.

g. 10. Eth.
cap. 7.

h. 10. eth.
cap. 7.

i in Cōqu.
uiuio.

K. 10. Eth.
cap. 7.

l. 9. Eth. c.

m in Sym.
pūso.

n. 1. phys.
l. 81. f.
2. phys.
l. 23.

• 1. c. 1. quum frustra nihil sit in natura rerum. [Quod si A
 32. 18. causam efflagitares, cur ita ardentem expectamus vi-
 2. de an. uere; tibi Anaxagoras satisfaciet, qui iussit hæc per-
 1. 34. 35. cunctanti cælum, mundumque totum, atque eius cõ-
 2. de gē. stitutionem, & ordinem contueri.] Nos in argu-
 20. c. 1. mento non probauimus immortalitatem animi ex
 ardenti cupiditate vitæ; quia hunc appetitum com-
 munem habemus cum brutis animalibus; quorum
 animas nouimus esse mortales; sed ex naturali desi-
 derio immortalitatis; quod hominibus proprium,
 non competit vlla ratione belluis. Neque nobis
 Anaxagoras satisfacere potest, videntibus animalia
 bruta, quibus nulla competit cæli, mundi, ac par-
 tium vniuersi contemplatio, vitam expetere nihilo
 minus ardentem quam homines. [Quod interpreta-
 7 cap. 2. tus Aristoteles libro primo Ethicorum ad Eude-
 mum inquit, Anaxagoram sentire vitæ cupiditatem
 non nisi ob scientiam alicuius laudabilem esse; attra-
 men insciji, & rudes non eo consilio vitam expetunt,
 vt sciunt; sed, quum nullam aliam felicitatem agno-
 scant, nisi quam sensu percipiunt, propter volupta-
 tes sensuum vitam appetunt.] Hoc certe nō est Ana-
 xagoræ sententiam interpretari; sed eam euertere, ac
 confutare. Non ergo vim superioris argumenti Por-
 7 de im. tius infringit. 9 Pomponatius consimilia referens
 20. c. 10. consimiliter est refellendus.

*Homines cunctis alijs viuentibus nostratibus perfectio-
 res naturali desiderio felicitatem appetunt, non nisi
 quia pollent anima immortalis. Cap. XXXVI.*

Consimilem propositæ rationem immortalita-
 tis, ab ea tamen variam, colligere possumus ex
 naturali desiderio, quod omnes homines habent fe-
 licitatis: Porro talis argumenti principia prius ex-
 plicanda sunt sigillatim, vt rationis euidentia con-
 stet, ac necessitas appareat in Peripato. Sane inter vi-
 uentia nostra vnum hominem primas dignitatis;
 ac præstantiæ sedes sibi vendicare, neminem arbitror
 insitias iturum in Lyceo, vbi scribit Aristoteles,
 1. de an. • [Principalissimum enim est illud, quod continet
 c. 8. quodcumque est; anima autem aliquid esse melius, &
 præstantius impossibile est; impossibilius autem ad-
 huc intellectu: rationabilissimum enim esse hunc
 antiquissimū, & dominum secundū naturā.] Præstat
 autem animatū inanimato propter animam doctore
 1. de gē. • Aristotele; & vnum animatum alteri propter ani-
 2. de an. • mam nobiliorem. Quin & alibi scribit aperte, ho-
 c. 6. Eth. minem esse optimum omnium, quæ mundo subcæ-
 c. 7. lesti continentur. Et alio loco • hominem vnum ex
 2. de omnibus animalibus nobis cognitis diuinitatis esse
 part. c. participem, aut omnium maxime. Sed quum finis
 10. sit bonum, & perfectio eorum quæ ad finem insti-
 2. de an. • tuuntur; dubium non est quæ suo fine potiuntur,
 c. 34. 35. ceteris paribus nobiliora esse ijs, quæ suo fine sem-
 per destituuntur. At vero vt certum est Aristoteli
 plantas, animalia bruta, & cuncta infra hominem
 collocata, suo fine quandoque potiri; seu sermo sit
 de perennitate speciei, seu de hominis perfectione;
 2. de an. • hominem enim esse finem omnium docuit Aristote-
 1. de an. • les: ita constat vnicuique Peripatetico tum homi-
 1. de an. • nis proprium finem esse felicitatem, tum neminem
 1. de an. • in hac vita mortali vere felicitatem adipisci; tum
 1. de an. • vitam defunctos esse posse felices adeo, vt calamitas
 1. de an. • nepotum, amicorumque viuentium eos tangat qui-

dem, sed non ita vt ipsos de statu felicitatis deturba-
 re valeat. Adijciendum his est, homines omnes ap-
 petitu naturali desiderare felicitatem, veluti suum
 1. de an. • proprium, & vltimum finem; quod Aristoteles ex-
 2. de an. • pressè confitetur. Ac demum in Peripato constituen-
 dum est, nihil esse frustra in rerum natura; proinde
 1. de an. • quæ naturalem totius speciei nobilissimæ appeti-
 tum non omnino frustrari debere. Vnde sic ratio tex-
 1. de an. • titur, Omnis homo naturali appetitu desiderat felici-
 2. de an. • tatem tamquam suum proprium ac vltimū finem,
 quo distinguitur a brutis, & a quibusque rebus alijs
 B infra naturā humanam collocatis: Sed naturalis ap-
 petitus humanæ naturæ, qui felicitatem respicit,
 omnino frustrari non debet; quum in hac vita mor-
 tali nequeat expleri; ergo post hominis interitum
 necessario superesse debet anima rationalis immor-
 talis, quæ a materiæ impedimento libera possit vi-
 tam contemplatiuam perpetuo viuens æterna felici-
 tate beari. Maiorem habemus apud Aristotelem
 in • Ethicis explicatissimam. Minoris eam partem,
 1. de an. • quæ dicitur, humanum appetitum felicitatis fru-
 2. de an. • strari non omnino debere, probamus ideo tum quia
 1. de an. • nihil frustra esse in rerum natura nos monuit • sex-
 2. de an. • centis in locis Aristoteles; tum quia si non frustratur
 3. de an. • naturalis appetitus æternitatis speciei in plantis, &
 4. de an. • brutis animalibus; multo minus frustrari debet ap-
 5. de an. • petitus felicitatis in homine; quia secus vel homo
 6. de an. • deterioris conditionis esset quam stirpes, & bruta;
 7. de an. • vel natura rerum ignobiliorum maiorem curam ha-
 8. de an. • beret, ac rationem quam præstantiorum; quod ta-
 9. de an. • men expresse negat Aristoteles. Aliam vero par-
 10. de an. • tem, quæ scribitur, humanum appetitum felicitatis
 11. de an. • in hac vita mortali expleri non posse, patet ex eo,
 12. de an. • quod licet felicitas actiua, quæ civilis appellatur, &
 13. de an. • in actione secundum habitum virtutis moralis con-
 14. de an. • tinetur, in hac vita mortali consequi valeat; tamen
 15. de an. • felicitas contemplatiua, quæ hominis est maxime
 16. de an. • propria, & in actione secundum habitum virtutis in-
 17. de an. • tellectualis consistere dicitur ab Aristotele, ac esse
 18. de an. • finis in quem dirigitur felicitas actiua, vt suo loco
 19. de an. • fusius apparebit, non potest in hac vita mortali no-
 20. de an. • bis assequi, a materiæ contagione impediti ne sem-
 21. de an. • per contemlemur, ne in omni contemplatione
 22. de an. • veritatem inueiamur, ne omnia speciatimque sepa-
 23. de an. • ratas a materiâ mentes per se summe intelligibiles
 24. de an. • intime dignoscamus; quod efficit intellectus nos-
 25. de an. • ter a materiâ separatus; vt non semel nos docuit
 26. de an. • Aristoteles. Addo cunctis euidentissime constare,
 27. de an. • neminem in hac vita reperiri, cuius appetitus plene
 28. de an. • satiatur, & expleatur, potissimum appetitus sciendi,
 29. de an. • qui nobis a natura insitus est omnia sciendi; quum
 30. de an. • præter abstractas mentes, nemo adhuc de y quadra-
 31. de an. • tura circuli scientiam habuerit, vt ait Aristoteles.
 32. de an. • Huic argumento 7 Pomponatius duplicem respon-
 33. de an. • sionem adhibuit longissima verborum serie; quæ
 34. de an. • contrahendas duximus; alteram inquiring, finem ho-
 35. de an. • minis esse vti quomodocumque intellectum vel spe-
 36. de an. • culatiuum, vel actiuum, seu practicum; pro diuersitate ho-
 37. de an. • minum; non exacta rerum omnium cognitio; qui est
 38. de an. • finis Intelligentiarum separatarum: quum homo
 39. de an. • temperari appetitus quietari debeat in cognitione
 40. de an. • sibi conuenienti infra naturam Intelligentiæ. Alte-
 41. de an. • ram vero dicens, secundum mentem Aristotelis ani-
 42. de an. • mum humanum esse mortalem; quia nullam aliam
 43. de an. • habere potest felicitatem nisi cum phantasmate;
 44. de an. • quum

quum ergo secundum Aristotelem, ut ait etiam
Dionysius Thomas, humana beatitudo consistat in ha-
bitu scientiæ dependente a phantasmatibus, iam a-
nima rationalis non potest Aristoteli dici immorta-
lis; quoniam si immortalis est, de necessitate aliam
habet felicitatem. Nos autem ob hæc vim superio-
ris argumenti deuitari non posse probabimus: Ad
primam enim solutionem quod attinet, primo no-
tamus falsum esse in Peripato felicitatem humanam
consistere in qualicumque usu vel factiui, vel actiui,
vel speculatiui intellectu; quum Aristoteli felicitas
humana sit omnium bonorum aggregatio stabilis,

ac immutabilis; tum finis vltimus humanæ natu-
ræ; atque adeo habitus quo præsentis celsat omnis
morus, & labor humanus pro suo fine comparando;
quum tamen hominis cuiusque bonum in hac vita
fluxile sit; atque mutabile: nec ullus homo viuat, qui
sua sorte contentus noua bona, nouamque rerum no-
titiæ non appetat anxius. Falsum deinde scribit as-
serens felicitatem non necessario quietare, ac exple-
re voluntatem humanam; quum Aristoteles hoc nul-
quam dixerit; sed oppositum docuerit statuens felici-
tatem esse finem hominis; & finem absolute quie-
tare appetitum sui; anne quies deorsum explebit de-
scensum terræ, locus sursum terminabit ascensum
ignis; & ita quilibet alius finis quietam reddet appe-
tentis sui cupiditatem; sola voluntas humana suo fi-
ne præsentis non quiescet? non satiabitur? minime.

Sed non ne perspicuis verbis Aristoteles felicitatem
stabile quid esse, ac immutabile asserit; & ho-
minibus hanc vitam mortalem agentibus intedi-
git? defunctis inesse concedit? Falsum deinceps est,
homines in iuuenili ætate beatos esse, si eam perfe-
ctionem intellectus acquisuerint, quæ illi ætati sit
consentanea; quum Aristoteli puer non possit esse
beatus; & felicitas haberi solum valeat in ætate per-
fecta; felicitas inquam actiua; nam præstantissima il-
la contemplatiua, ex qua deduximus argumentum
immortalitatis, non nisi defunctorum animis, seu
mentibus humanis a corpore separatis conuenire
dicitur ab Aristotele. Falsum insuper est, quod ait
Pomponatius, non eandem esse felicitatem singu-
lorum hominum, nec omnes ad eundem finem col-
limare; nam quum omnes eiusdem naturæ sint, ac
vnius indiuiduæ speciei, omnium vnus finis esse de-
bet, ac singulorum eadem felicitas; vt omnium ead-
em naturalis cupiditas sciendi, omniumque na-
turalis eadem inclinatio ad omnia intelligenda; vt
monet Aristoteles: Nec bene pro se Pomponatius
adducit varia membra corporis in varios fines insti-
tuta; non solum quia membra, vt variz temperatu-
re, specie inter se differre videntur; quum homines
omnes eiusdem sint speciei: sed etiam quia membra
naturaliter omnia sunt subordinata ad vnum Cor-
pus, veluti ad Regem, & Aristotele doctore; cui etsi ho-
mines in ciuili Republica subordinentur etiam per
varios gradus ad vnum Principem; tamen physice
homines in natura sunt omnes æque liberi, & eiuf-
dem ordinis, ac in vnum & eundem finem, gradum-
que felicitatis naturaliter inclinati, & instituti: nos
autem argumentum immortalitatis duximus non
ex appetitu ciuili, quem habent varij homines ad felici-
tatem ciuilem; quam considerasse videtur Pom-
ponatius in hac sua solutione; sed ex appetitu phy-
sico, quem habent singuli homines eundem ad eam-

dem felicitatem suæ naturæ congruentem. Falsum
denum est, cognitionem exactam rerum omnium
esse finem proprium Intelligentiarum abstractarum,
non autem humanæ naturæ congruum: nam Aristote-
les aperte nos docuit vitam contemplatiuam esse
felicitatem supremam, quæ conuenit homini secun-
dum naturam suam. Differt autem in eo felicitas hu-
mana ab Intelligentiarum felicitate; quod beatitas
Intelligentiarum est exactissima rerum omnium co-
gnitio intuitiua non interpolata, simplicissima, si-
ne complexione ac discursu, penitus æterna, sine spe-
cierum interuentu: sed felicitas hominis in anima
separata est certa cognitio rerum omnium per spe-
cies cum affirmatione, ac discursu, interpolata ob
materiam corporis humani totius vitæ nostræ curri-
culo impediens ne possimus omnia iugiter intel-
ligere; licet anima rationalis a corpore se iuncta ob
naturæ intellectualem qualemcumque communio-
nem cum abstractis intelligentiis felicitatem ha-
beat eiusdem quodammodo generis cum earum bea-
titate; specie tamen ab earundem beatitudine diffe-
rentem. Ad alteram solutionem quod attinet, Con-
cedentes humanam beatitudinem consistere in ha-
bitu scientiæ; Negamus primo secundum Aristote-
lem animam humanam nullam aliam habere felici-
tatem nisi cum phantasmate; quia & in opere de

[Intellectu Agente] fuisse demonstrauimus animam
rationalem intelligere multa sine phantasmate; ac
supra id ipsum ostendimus apud Alexandrum. Ne-
gamus deinde felicitatem, quæ finis est animæ ratio-
nalis, in hac vita comparari posse, vt docuit nos Ari-
stoteles; quod necessario rationalis animæ perpe-
tuitatem arguit, siue cum phantasmate, siue sine phan-
tasmate illam ea consequatur. Admonemus deinceps
in argumento nostro nullam fieri mentionem phan-
tasmatum; sed abstrahentes a præsentia, vel absentia
phantasmatum, deduximus necessitatē immortalitatis
animæ in Peripato ex eo, quod homo felicitatē con-
templatiuam, quæ suus est finis proprius, assequi nō
potest; quum semper scire desideret in hac vita mor-
tali, & nemo vnquam mortalis inueniri valeat; qui
omnia cognoscit; nam Aristoteles eo monuit. Quæ-
dratura circuli de scibiliis nulli adhuc homini per-
specta fuit: De celestibus, & sublimibus ipse se scien-
tiam non habere & proficetur exactam, sed dubita-
tionem solum, opinionemque; ac leuem quamdam
cognitionem; quæ non plene quiescit humana scien-
di cupiditas: quam expleri statuit post mortem in
anima separata; quam optimum esse habere scribit,
& æterna intellectu frui. Quare manet integra
ratio superior; quam egregie versibus complectitur
Aonius inueniens

„ Omnibus vsq; adeo vitæ producere dulce est,
„ Quæque licet nisi seclis superesse futuris:
„ Verum non homini nequicquam tanta cupido
„ In sita natura est; quando certe optima rerum
„ Illa parens cupitis statuit finemque modumque
„ Optandi, sua quisque tamen quæ possit apisci,
„ Natura lupus insidias meditatur: & aprat
„ Sternere depressa compertam in valle capellæ;
„ Auritum leporem sequitur canis ore sagaci:
„ Sed captare canis leporem, lupo ipse capellam
„ Quippe potest: natura etenim non in sita frustra
„ Tanta cupido homini, reliquisque animantibus
„ esset.

Præd.
Ad ali-
quid.
2. cel. t.
34.
1. mete-
su. 2. c.
3. 4.
1. de par.
c. 5.
7. de an.
f. 49.
13. me-
ta. 1. 1.
2. de im-
anim.

„ Omnes vsq; adeo vitæ producere dulce est,
„ Quæque licet nisi seclis superesse futuris:
„ Verum non homini nequicquam tanta cupido
„ In sita natura est; quando certe optima rerum
„ Illa parens cupitis statuit finemque modumque
„ Optandi, sua quisque tamen quæ possit apisci,
„ Natura lupus insidias meditatur: & aprat
„ Sternere depressa compertam in valle capellæ;
„ Auritum leporem sequitur canis ore sagaci:
„ Sed captare canis leporem, lupo ipse capellam
„ Quippe potest: natura etenim non in sita frustra
„ Tanta cupido homini, reliquisque animantibus
„ esset.

„ Omnes vsq; adeo vitæ producere dulce est,
„ Quæque licet nisi seclis superesse futuris:
„ Verum non homini nequicquam tanta cupido
„ In sita natura est; quando certe optima rerum
„ Illa parens cupitis statuit finemque modumque
„ Optandi, sua quisque tamen quæ possit apisci,
„ Natura lupus insidias meditatur: & aprat
„ Sternere depressa compertam in valle capellæ;
„ Auritum leporem sequitur canis ore sagaci:
„ Sed captare canis leporem, lupo ipse capellam
„ Quippe potest: natura etenim non in sita frustra
„ Tanta cupido homini, reliquisque animantibus
„ esset.

„ Atqui nequicquam hic homini se se obtulit
ardor,
„ In volucreis tenuisque auras spes tanta recedit;
„ Rex nisi nos superum post condita membra se-
pulchro
„ Esse velit, duri decurso temporis orbe, &c.
„ ergo illa cupido
„ Nequicquam innata est homini, quæ maxima
certe est,
„ Aut dicendi animi æterni, & meliora manere
„ Ossa sepulcretis ubi nostra reponimus imis.

*Aristoteles rationalis anima est immortalis, apud quem ho-
mo solus Deum colit, ac timet inter omnia videntia
nostratia. Cap. XXXVII.*

Sed inter voluntatis humanæ functiones, quibus
homo distinguitur a brutis animantibus, est reli-
gio, cultusque Numinis; ac Dei cuncta gubernantis;
ceu iustissimi Principis metus; quo retrahitur homo
a pravis actionibus, & ad honesta peragenda spe præ-
mij consuevit allici. Sane Deum summum in vni-
uerso ab Aristotele poni veluti Principem omnia
recte gubernantem, nemini obicit inficias; qui Magistrum
attente legerit: Homini vero Deum esse metuen-
dum, & summa veneratione colendum, autor est Ari-
stoteles non vno in loco. Qui vero Deum timet, ac
veneratur, is animam esse immortalem profitemur;
nam quicumque Athei vixerunt, is mortalem esse ra-
tionalem animam existimauerunt; & vicissim qui
mortalem esse putauerunt animam, is omnes aut
Deum negauerunt, aut Dei metum non habuerunt;
quod & Aurelius Prudentius testatus est inquitens.

„ Nam si tota mihi cum corpore vita peribit,
„ Nec poterit superesse mecum post funera quic-
quam:
„ Quis mihi regnator celi? quis conditor orbis?
„ Quis Deus? aut quæ iam merito metuenda po-
testas?
„ Ibo per impuros feruente libidine luxus;
„ Incestabo thoros, sacrum calcabo pudorem;
„ Inficiabor habens aliquid sine teste propinquum
„ Depositum; tenues auidus spoliabo clientes;
„ Longeuam perimam magico contamine matrem.

Et certe Lucretius vna Deo cultum negauit, metu re-
ligionis homines soluere tentauit, & animæ morta-
litate persuadere curauit, dum concinit.

„ Primum quod magnis doceo de rebus, & artis
„ Religionum animos nodis exsoluere pergo.
„ Et metus ille foras præceps Acherūtis agendus
„ Fünditus humanam qui vitam turbat ab imo
„ Omnia suffundens mortis nigrore, neque vllam
„ Esse voluptatem liquidâ, purâque relinquit. &c.
„ Nunc age, natiuos animantibus, & mortales
„ Esse animos, animasque leues, ut noscere possis,
„ Conquisita diu, dulcique reperta labore
„ Digna tua pergami disponere carmina vita. &c.

Vnde nos in Peripato rationem huiusmodi contexi-
mus, Quicumque Deum esse colendum, ac timendum
ab hominibus existimant, atque præcipiunt, is ratio-
nales animas esse iudicant immortales: Aristoteles
Deum esse colendum, ac timendum ab hominibus
existimat, atque præcipit: igitur Aristoteles animas
rationales esse iudicat immortales. Maior inde satis
aperta est, quia Deum colunt homines, ac timet non

in alium finem, nisi quia sperant ipsum bonorum
operum esse remuneratorem, ac scelerum iustissi-
mum vindicem, ac ultorem; quæ præmia, & quas pe-
nas quum in hac vita mortali plurimos non habere
perspiciant; pro certo habent aliam dari vitam im-
mortalem, in qua iusti probique hominis anima præ-
mij afficienda sit, & iniusti reprobique penis mul-
tanda. Quid enim Deum metuunt illi, qui censent
animas esse mortales? quid iidem vllum Deum colant,
ac venerentur? Minor aperta satis est ex Aristotele
tum ubi scribit Deum esse in vniuerso veluti Princi-

pem omnia bene gubernantem; Princeps autem bene
gubernans a subditis venerari colique debet ut ius-
tus bonorum operum remunerator; atque timeri ve
iustus prauorum facinorum ultor atque mulcator:
tum ubi statuit, [si quempiam eo usque feceris intre-
pidum, ut ne quidem Deos metuat; iam non fortis,
sed demens fuerit:] tum ubi decernit, agens de mo-
do, quo se se gerere debet Princeps erga subditos,
[Videri etiam oportet ipsum erga religionem Deo-
rum affici vehementer; minus enim formidabunt po-
puli ne quid contra iustitiam fiat, si religioni dedi-
tum illum existimabunt, ac Deorum timorem habere,
minusque contra illum audebunt insurgere, quasi
Deos habeat propitios & fauentes: Verumtamen
oportet sine improbitate talem videri; atque eo vi-
ros, qui aliqua in re laudabiliter se gesserint, hono-
rare:] tum demum ubi inquit, [Atqui ex intellectu
operatur, huncque extollit, atque optimo afficit, is
esse Deo carissimus videtur: nam si aliquam huma-
narum rerum curam Dij habent, fient videtur; con-
sentaneum est ipsos et illa, quæ optima est, atque ip-
sis maxime cognata, delectari; qui est intellectus
eosque, qui eam maxime amant, & honorant, remu-
nerari: ut potè qui eorum, quæ ipsis sunt amica, cu-
ram habeant, recteque, & honeste agant.] Tum ubi
dicit, [Nam qui dubitat, verum oporteat Deos ho-
norare, & parentes diligere, an non, pena indigent:]
tum ubi monet, & [Atque ita Deus pro facultatum
modulo nostrarum sacrificia æstimat.] Huic argu-
mento respondent Alexandrei, Aristotelem in Mo-
rali Philosophia, dum cultum Deorum præcipit, ac
timorem æterni Numinis, non ad veritatem philoso-
phari, sed ad humanæ societatis commoditatem; ac
existimasse religionem esse figmentum hominum,

pulchrumque commentum, quo penarum metu re-
traherentur, absterrentur a flagitijs improbi. Quæ
responsionem facile fuerit nobis ex Aristotele confu-
tare; tum quia in Morali Philosophia se proficitur
veritatem dicere, falsique causam explicare, dū ait,
[Quoniam autem non tantum opus est, ut verum di-
camus, sed etiā oportet, ut falsi causam explicemus;
hoc enim ad fidem faciendam conducit.] Et multo
prius veritatem amicitia, ac propriæ quoque existi-
mationi a Philosopho, & a Philosopho morali præ-
ferendam statuit, dum Idearum confutationem con-
tra Platonicos aggreditur, inquitens, [Quamquam
arduum nobis hanc quæstionem futuram esse video;
propterea quod amici sunt, qui formas introduxe-
runt: Sed forsitan rectius esse, & oportere videretur, ut
pro veritatis salute unusquisque, & præsertim Philo-
sophi sua quoque propria refutarent: nam licet amici
ambo sint, sanctum est veritatem ipsis in honore an-
teponere.] tum quia loco superius allato statuit Re-

gem, ac Principem oportere videri erga Deorum re-
ligionem

ligionem affici vehementer sine improbitate; quod non efficit, si Rex religionem simularet ad populos in fide, obsequioque continendos, ipse impius existens; quæ namque maior improbitas, quam sub titulo religionis decipere populos? certe Dei cultus, ut amor parentum, naturalis est; licet modus colendi Deum possit humanæ inuentioni adscribi. & Aristoteles id aperte significauit, dum eadem panā dignos esse sanctos, qui dubitant, verum oporteat Deos honorare, & parentes diligere. Sed qui statuit Deum æstimare sacrificia pro modulo nostrarum facultatum; quomodo non religiosus est erga Deum? quomodo Deum non agnoscit iustum, ac pium nostrorum operum retributorem Aristoteles? verum hæc de re quæ postea.

Intellectus agens donatur operatione propria; unde colligitur animæ perpetuitas. Cap. XXXV. III.

Exhausto iam primo riualo rationum immortalitatis, qui patuit in operationibus humanæ voluntatis; age, nunc secundum riualum adeamus, qui proficit in Agentis Intellectus actione propria. Porro intellectum agentem esse partem animæ humanæ, non ressed sola ratione distinctum ab intellectu possibili, adeo fuisse demonstratum a nobis est in opere nostro.

[De Intellectu Agente,] ut frustra sit nunc denuo laborare in hoc dogmate confirmando ad aures Aristotelis. Quare satis erit adnotasse, Magistrum ponere intellectum agentem in anima tamquam differentiam congenitam, compatentem intellectui possibili; si ergo intellectus agentis aliqua fuerit operatio propria iam & rationalis anima tali operatione pollens; ab ea separabilitatem agnoscat eundem. Ceterum intellectus agens Aristoteli eam generatim habet actionem; quæ scilicet in mente possibili omnia nobis actu intelligibilia de potentia intelligibilibus; ut enim lumen colores de potentia visibilibus efficit actu visibiles, nimirum tales, qui proxime valeant a visu præsentem percipi, atque producendo speciem visibilem in medio eorum representatiuam; quod nunc obit lumen sua simplici præsentia, nullo vtens instrumento a sua essentia distincto; sic plane intellectus agens efficit omnia nobis actu intelligibilia producendo species eorum immateriales tam complexas quam incomplexas in mente possibili, nullo vtens organi corporei ministerio, sed sola sui substantia; quod inquit Aristoteles, de proposito ex professione scribens, [Et hic intellectus,] nimirum agens, [separabilis est, & immixtus, & impassibilis;] quæ attributa essentialia habet communia cum intellectu possibili; quod indicat particula coniunctiua [et]; constatque ex antea traditis ab Aristotele subdit, [Substantia actio existens;] sua lingua, quæ verba maximi ponderis a nobis explicanda sunt accuratius. Arbitrantur plerique nunc Aristotelem asserere attributum, quo differat intellectus agens ab intellectu possibili; quibus non assentior; in primis enim quum hic assignet Aristoteles causam triū proxime dictarum conditionum communium, vtique intellectui, quod sit separabilis, & immixtus, & impassibilis; quas nunc de agente, ac pridem enūtiauerat de intellectu possibili; quod indicat particula [et], [quum sit, seu existens;] hæc proprietates quarta non potest non esse itidem communis vtique

que; secus enim ex discrimine non oritur communio; nec ex altera præmissa negatiua colligitur conclusio affirmatiua. Deinde si hæc esset differentia intellectus agentis a possibili, substantia actio existens, vel substantia actio existens; necessarii ea esset, vel quia, vt multi volunt, intellectus agens esset actus, possibilis vero potentia; vel quia, vt alij placuit, intellectus possibilis passione constituitur; agens autem actione; vel demum quia vt rentur Alexandrei, possibilis intellectus operatio sit accidens suæ substantiæ superadditum; intellectus agentis actio vicissim identificetur cum eiusdem essentia, substantiaque. Sed horum nullum vere dici potest. Non quidem primum, quia [et] significat actionem; & actum secundum; non rem in actu, aut actum primum, qui

dicatur, Aristoteli, cui agens intellectus si diceretur actus, esset actus primus; nam cum habetui comparauit; habitum vero actui primo; non autem secundo, proportionem respondere constituit admirandus Magister. Neque secundum dici debet, quia possibilis intellectus est antequam patiat, & agens est antequam agat; & quia possibilis est formis

piendo rem imaginem quid a passioni simile sustineat, dum tamen iudicium promittit obiecto sibi perceptam imaginem representato; agit; non patitur formaliter. Neque tertium affirmari valet; primò quia quod immediate subdit Aristoteles in huius dogmatis confirmationem, non est argumentum tali placito confirmando idoneum; ex eo enim, quod intellectus agens est, præstantior patente, si colligas intellectus agentis essentiam non distingui a sua functione; quid ni ex eo, quod intellectus possibilis est nobilior sensu, & sensus præstantior est animæ pegetatrice, colligi poterit sensus, & intellectus possibilis substantiam cum sua functione identificari; quod est absurdum? Deinde certum est, Aristotelem de illa nunc agere functione agentis intellectus; quum nuper dixerat esse productiuam actu intelligibilem in anima; sed hæc operatio ideo ab essentia intellectus agentis distincta est, quia non semper illi coniungitur; ab ea enim abesse potest numero; quis enim dixerit agentem intellectum semper efficere species actu intelligibiles; non ne in puellulo sit homine dormiente, ac in viro procul ab actu meditationis degente, plurimum otia?

Ceterum idem a semetipso separari non potest. Nos itaque considerantes esse agentium genera; nam alia vtuntur organo corporeo, aut omnino alia ope ad operandum; quorum profecto actio non a simplici eorum substantia procedit; alia vero efficientia nullis vtentur instrumentis, nullisque alienis opibus, sola sui essentia simplici operantur; hæc sunt; quorum operatio immediate a sola sui essentia promanat recte dicuntur esse talia; vt sui functiones sint ac hanc simplici eorum substantia

non quia operatio formaliter non distinguatur ab eorum essentia; sed quia sola sui substantia simplici operantur; & alterius opere nequaquam efficiunt. Ita sane lumen sola sui præsentia, sique simplici substantia nullius instrumenti famulatur, nullisque rei alterius vtens beneficio, medium illuminat; & colores vero efficit actu visibiles; Haud secus Intellectus agens dicitur esse id, cuius actio est ac sit (operatio enim habet esse in fieri) simplici sua substantia; quia suo munere fungitur simplici sui essentia, nullo prorsus vtens instrumento; nullo prorsus

utens auxilio alieno: id quod habet commune cum intellectu possibili; de quo fufte superius Aristoteles demonstravit, in sua functione obeunda non uti ministerio ullius instrumenti corporei, nō uti beneficio ullius cooperantis alieni: legenda enim sunt illa verba *quæ vertuntur* [substantia,] non in casu recto, sed in obliquo, ut indicat græca lectio: nā *in casu recto* est casus datus, qui Latinis vertitur in ablativum absolutum, quo Græci carentes, datus utuntur in eius locum. Ex his ergo constat intellectum agētem, qui sine corporis usu ac adminiculo suas operationes edit, habere functionem sibi propriam; atque adeo ipsum esse a corpore separabilem, ac immortalem.

Ratio 102

Vnde sic ratio texitur immortalitatis: Anima omnis habens operationem ita sibi propriam, ut a sua simplici substantia earum effundat absque ullo corporis adminiculo, est a corpore separabilis, & immortalis; ut olim docuit nos Aristoteles: At intellectus agens est pars animæ nō strā habens operationē sibi propriam, a simplici sua substantia prodeuntem absque ullo corporis adminiculo: igitur intellectus agens Aristoteli est a corpore separabilis, & immortalis: tunc ultra: Sed intellectus agens est pars animæ nō strā, perinde ac intellectus possibilis, cum quo habet commune attributum separabilitatis, impassibilitatis, & immisionis; ut nuper ostendimus; & cum quo re ipsa identificatur, ab eo sola ratione distinctus; ut ex Aristotele fufte demonstravimus in opere. [De Intellectu Agente:] igitur in Peripato possibilis intellectus, & anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Huic rationi occurrunt dicentes: Intellectum agētem nō esse partem animæ nō strā; quam solutionem nos in opere illo latius explo-
simus.

Aristoteli Anima rationalis est immortalis, quum sit principium operandi totale, & adequatum.

Cop. XXXIX.

Sed in tertio riuulo, attributa possibilis intellectus continente, multo plures habemus immortalitatis rationes; quarum prior educitur ex ratione principij operandi animæ rationali conueniente: Quum enim Aristoteli principia operandi tria sint a se inuicem ratione distincta, principium Quod, seu totale, atque adequatum; & principium Quo, subditum in principale, quod vocatur Quo primo; & instrumentale, quod appellatur Quo secundario adzquatū operatur: inter quæ principia in ratione operandi reperitur hoc discrimen, quod a solo principio Quo, ut est quid contradistinctum a principio Quod, non pro-
uenit operatio; quare illius operatio propria nulla est; alia a principio Quod omnino promanat actio, ut rebus alijs omnibus circumscriptis; quocirca illius operatio propria esse dicitur: Quum autem anima vegetalis, & sensitrix in omnibus suis operationibus indigeant organi corporei famulatu; propterea nec anima vegetalis est principium Quod alitur, augetur, & generat sobolem; nec anima sensitrix est principium Quod sentit, irascitur, miseretur, addiscit, aut cogitat; sed homo anima viuus, sentit, loco mouetur, addiscit, irascitur, & miseretur; ut notat non vno in loco Magister; sed anima vegetalis, & sensitrix est vtrique principium Quo primo sunt omnes vtriusque operationes: Quare nullam habet earū ylla ope-

rationem sibi propriam; adeoque sunt ambe penitus inseparabiles a corpore, mortalesque. Ceterum rationalis anima, cuius pars est intellectus ipse, ut ait Aristoteles; est quatenus est principium motus corporeo utens in instrumento sit principium quo primo; non autem principium Quod, & adequatum; tamen in operatione cognoscendi, & intelligendi sic est principium Quo primo nos intelligimus; ut sit etiam principium Quod intelligit: Quare re luculentum, & multiplex Aristotelis habemus testimonium; primum quidem ubi hæc ad verbum infir,

[De parte autem animæ, qua & cognoscit anima, & sapit:] quibus contestatur animam esse principium quod cognoscit, & sapit. Deinde ubi scribit in hanc sententiam agens de intellectu possibili, [Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immixtum esse, sicut dicit Anaxagoras ut dominetur; hoc autem est ut cognoscat:] quibus profertur Aristoteles, intellectum esse principium Quod intelligit, & cognoscit: Deinde ubi fatetur, [Dico autem intellectum, quod intelligit, & existimat anima:] quibus aperte statuit, animam esse principium Quod intelligit, & existimat.

Deinceps ubi habet, [Sed intellectus, quum aliquid intellexerit, valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed magis:] Quibus alseuerat, intellectum esse principium Quod intelligit. Denique ubi de intellectu possibili pertractans inquit, ipsum posse per se ipsum operari, addiscere, inuenire, intelligere, discernere, & indicare: quibus liquido constituit, intellectum esse principium Quod operatur, addiscit, inuenit, intelligit, discernit, & iudicat. Vnde sic immortalitatis ratio constringitur, Anima, cuius est aliqua operatio propria, est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima rationalis, seu intellectiva obtinet operationem sibi propriam: igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis, & Alexandris in confesso: Minor ideo probatur, quoniam anima, quæ est non solum principium, quod intelligit homo, & operatur; sed etiam principium Quod intelligit, & operatur, habet operationem sibi propriam; ut vni cuique compertissimum est ex Aristotele: Sed anima rationalis, & intellectiva est non solum principium

Quo primo nos intelligimus, aut etiam principium Quod intelligit, & operatur; ut cor locis edocuit Aristoteles: igitur anima rationalis, & intellectiva obtinet operationem propriam. Maiorem huius argumenti proposuit Aristoteles asserens operationes communes corpori eas esse, quas edit vivens anima beneficio; proprias vero animæ illas, quas edit anima per se ipsam. Minore tandem habuimus apud eundem asseuerantem, tum animam, tum intellectum cognoscere, sapere, intelligere, existimare, operari per se ipsum, addiscere, inuenire, discernere, & iudicare. Huic argumento plerique mortalitatis assertores existimant se respondere in Peripato dicentes, intellectum, & animam non habere operationem sibi propriam omnino, nec esse principium Quod intelligit, sed solum quo intelligit, homo, seu quo nos intelligimus primo; duoque loca Magistri referunt ad sui placiti confirmationem; Quæ nihil nos turbant; ad primum enim locum Aristotelis, ubi hæc verba leguntur, [Dicere autem irasci animam, simile est ac si quis dicat eam texere, vel edificare: melius enim fortassis est, non dicere animam misereri,

aut addiscere, ut cogitare, sed hominem animam: hoc autem, non tamquam motu in illa existente; sed aliquando quidem usque ad illam, aliquando quidem ab illa; ut sensus quidem ab his; reminiscencia vero ab illa ad motus, qui sunt in sensuum instrumentis, aut quietes.] Nos dicimus primum huic vni loco, in quo dubitative loqui videtur Aristoteles, ac disputare contra Seniores; opponi plurima loca citata superius, in quibus assertive determinat ex mente propria intellectum, & animam intelligere, sapere, discernere, iudicare, perse operari; quibus multo potius assentiendum est. Dicimus deinde Magistrum hoc in loco tractare de functionibus animæ non propriis, sed communibus; quarum alias admonet esse functiones sensuum; ut irasci, quod est operatio sensitiui appetitus; alias docet esse functiones coniuncti ex anima sensuali, & rationali; ut tum misereri, quod est operatio appetitus & sensitiui, & rationalis; tum addiscere, quod est operatio intellectus iuncti cum sensu exteriori; quod enim alia lectio habet [intelligere,] id non recipitur, aperte repugnantibus omnibus locis ante allatis ex Aristotele; sed legimus cum vulgata translatione, [addiscere:] tum cogitare, quod est operatio coniuncti ex intellectu, & phantasia; ut etiam motus apud Aristotelem; nam id cogitare, statim admonet esse reminisci; reminiscencia vero proprio in opere definit Aristoteles non ad solum intellectum, sed ad coniunctum ex intellectu & phantasia pertinere; statuitque esse passionem corpoream, nimirum inquisitionem deperditæ notitiæ factâ ab intellectu syllogizante ex phantasmatibus conservatis in imaginatione sub habitu memoria; quæ habitus est per se primi sensitiui, per accidens pertinens ad intellectum; ut ait Aristoteles: at ipsum intelligere, ac velle sunt operationes propriæ intellectus, & voluntatis, ac omnino rationalis animæ, quæ proprie dicuntur eligere, & intelligere. Ad secundum locum Aristotelis, quo scribitur, [Anima autem est id, quo vivimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo:] Dicimus Aristotelem hic asserentem, animam esse principium, quo primo intelligimus, nobis non obitare, qui statuimus in Peripato, rationalem animam esse principium tum Quo primo intelligimus, tum Quod intelligit; ut supra deduximus ex Aristotele; ad differentiam animæ vegetalis, & sensitiuæ, atque motricis; quæ principium est solû Quo primo vivimus, sentimus, atque mouemur; non item principium Quod vivit, sentit, ac mouet; quia istæ operationes omnes sunt communes corpori; quum intelligere sit animæ operatio propria, nihil communicans cum actione corporali; ut monet non semel Aristoteles: Cui nunc Anima est id quo primo vivimus, id est vegetamus toto corpore; sentimus parte corporis; mouemur alias toto corpore, ut ambulantes; alias parte corporis, ut scribentes; & intelligimus nullo corpore, nullaque parte corporis.

Intellectio est natura minime indigentis; adeoque functionis principij non caduci. Cap. X L.

Placitum aliud argumentum habemus immortalitatis apud Aristotelem alicubi hæc verba scribentem, [Nam sine dolore etiam & cupiditate voluptates existunt; ut contemplandi operationes, quæ minime indigentis naturæ sunt.] Sane voluptates intelle-

ctuales, quibus homines vitam contemplatiuam agentes plerumque perfruuntur, sunt sine dolore sibi contrario, quo extingui valeant; & sunt sine cupiditate sensitiua, quæ semper aliquid molestiæ, angorisque coniunctum habet; nam sunt voluptates incorporeæ meram voluntatem attingentes corporeo famulatu non videntem; quas ideo nuncupat alibi Magister puritate mirabiles, ac nobilitate. Contemplandi autem operationes propriæ sunt tres illæ vulgata intellectus possibilis operationes; quin & fortassis intellectus agentis posteriores operationes non circa phantasmata patratas; ut late discussimus in opere. [De Intellectu Agente:] Has dum Aristoteles ait esse functiones naturæ minime indigentis, clare testatur intellectum in functione contemplandi non dependere vlla prorsus ratione a corpore, ipsoque non indigere penitus; adeoque nec ut subiecto, nec ut obiecto. Quam sententiam, & infra repetit inquitens, [Philosophia ergo mirabiles habere & puritate, & nobilitate, seu stabilitate voluptates videtur. Consentaneum autem est scientibus, quam quæ rentibus incun diorem vitam translationem esse; tum sufficientia quæ dicitur, in contemplatiua maxime est.] Professio Philosophia, quæ veritatis intellectio definitur, seu veritatis scientia; & omnino est habitus, & effectus animæ rationalis; seu maius intellectus possibilis, habet voluptates mirabiles & puritate, quia penitus immateriales; nam omnis impuritas est ex sola contagione materiæ; & nobilitate, similiter quia prorsus absque materia, unde pendet omnis ignobilitas; & stabilitate, quia non innititur, vtiutue motu corporali, ut voluptas animæ sensuali. [Scientibus quam quæ rentibus,] quia quæ rentes sunt addiscentes, qui discendo sensibus videntur; proindeque motu corporali aguntur, & voluptate, doloreque materiali afficiuntur. Sufficientia vero maxime in contemplatiua functione, seu vita est, quia contemplatio non indiget per se adminiculis externis, nec subditi corporis. Unde sic ratio contextitur, Anima quacumque in operando non est indiga corporis, nec ut subiecti, nec ut obiecti, est a corpore separabilis & immortalis: sed anima rationalis in operatione contemplandi non est indiga corporis, nec ut subiecti, nec ut obiecti; ergo anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis decernentis Animam, quæcumque habuerit aliquam operationem sibi propriam, corpori minime communem, esse posse sine corpore. Minor habetur ab Aristotele scribente tum operationem contemplandi esse naturæ minime indigentis; quod verum non esset, si rationalis anima indigeret ad contemplandum corpore, saltem ut obiecto: tum vitam contemplatiuam maxime habere sufficientiam; non enim sibi sufficeret maxime mens ad contemplationem, si corporis aliquo pacto indigeret: tum Philosophia, seu cōtemplationis voluptates esse mirabiles puritate, nobilitate, ac stabilitate; quia ubi corpus, & materia quapiam ratione interuenit, ibi non potest esse mirabilis puritas, nobilitas, & stabilitas; quia corpus nihil agit sine motu; & materia semper aduehit aliquam impuritatem, ac ignobilitatis labem.

10. Eth. cap. 7.

lib. 5. c. 35. & sequentibus.

10. Eth. cap. 7.

2. meta. 1. 3.

3. de an. 1. 2.

Ratio 104

1. de an. 1. 12. 13.

7. Eth. cap. 12.

10. Eth. cap. 7.

Immortalis est anima Philosopho, cui intelligere; ac velle sunt functiones ab anima prodeuntes absque concursu corporis, seu non prout est causa viuentis corporis.

Cap. XLI.

Verum alia ratio nobis proponitur ab Aristotele, dum explicans quomodo anima generatim, quam nuper ex operationibus patefaciendā sibi suscepit, obtineat rationem causae ac principij corporis viuentis; & agens de causa effectrice, quā rationē habet anima erga omnes operationes vitae; in viuentē corpore Magister animam efficere tantummodo statuit motum localem, augmenti, decrementi, & alterationis; nec de intellectu, ac velle sermonem vllum efficit Aristoteles, quia functiones hae sunt ab anima, non prout est in corpore. Sed Aristotele audiamus, qui citatis verbis ait, [Est autē anima viuentis corporis causa & principij. Hae autē multipliciter dicuntur; attamen anima secundū determinatos modos tres causa dicitur; etenim anima causa est vnde motus, & cuius causa, & vt essentia animatorum corporum.] Mox hae singula probaturus, posteaquam ostendit animam esse rē causam formale tribuens viuentibus esse, quod est viuere; tum causam finalem animatorum corporum, & eorum generationem terminantem, & cui cedunt in utilitatem omnia eorum membra; statim demonstrat animam esse causam effectricē operationum viuentis tam vegetaliū, quam sensualiū, & motricum in haec verba, [At vero & vnde primum qui secundum locum motus anima est: non omnibus autem viuentibus inest potentia haec: Est autē & alteratio, & augmentum per animam: sensus enim quādam alteratio esse videtur; nihil autē sentit quod nō habeat animam. Similiter autem & de augmento, & decremento se habet; nihil enim decrementum paritur, neque augmentatur naturaliter, nisi alatur; alitur autem nihil, quod non communicet vitam.] Quum igitur Aristoteles antea sibi proposuisset inuestigandā naturam & essentiam cuiusque animae ex eius operationibus; nunc explicans animam in viuentē corpore esse causam effectricem operationum animati; ac speciatim asserens eam esse causam effectricem motus localis, motus alterationis qua nititur sensus operatio, & motus augmenti, & decrementi; dubitare, seu querere quis merito posset, cur Aristoteles nō meminerit motus generationis & corruptionis; quum speciatim supra decreuerit animae vegetalis operationem esse generare sobolem: & cur non asseruerit animam rationalem esse causam effectricem intellectus, & electionis? Profecto Philosophus hic non meminit corruptionis, quia eius causa nō est anima, sed solum externa, vel si interna, sunt infra naturam animae collocata elementa; vt fuisse nos ostēdimus ex Aristotele in opere [De Lucernis Antiquorum Recorditis.] Nec mentionem fecit Aristoteles hic generationis, quia nunc agit de anima quatenus est causa viuentis corporis, in quo degit, vt forma in materia: modo vegetalis anima non generat illud viuēs, in quo est; sed aliud in eadem specie; nam vt infra dicturus est Magister, nihil seipsum generat, sed aliud quale ipsum; quod etiam supra notauit. Nec etiam verbum vllum facit admirandus Praeceptor de functione intelligendi, & eligendi; quia et si harum causa efficiens sit anima rationalis, vt sentiendi sensutrix, &

A vegetandi vegetatiua; tamen intellectu, & electionem non edit anima rationalis prout est in corpore degens; sed absque vlla relatione ad corpus intellectus intelligit, & voluntas eligit; immo intellectus obstat corporis praesentia; quum sit actio, cui quā nihil communicat actio corporalis; atque adeo quā propria est animae, nulloque pacto communis corpori; vt non vno in loco nos docuit Aristoteles: Qui propterea nunc agens de anima, quatenus est causa earum operationum efficiens, quās edit in corpore degens, seu non sine corpore; non meminit functionis eligendi, & intelligendi. Vnde sic rationem teximus immortalitatis, Omnis anima, quae causa est effectrix operationis ab ea prodeuntis non prout in corpore degit, est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima rationalis est causa effectrix intellectus, & electionis, quae duae functiones ab anima prodeunt non prout in corpore degit: igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior eo probatur quia functiones prodeuntes ab anima non prout in corpore degit, sunt propriae ipsius animae, non autem communes corpori, & possunt esse sine corpore, atque arguunt, Aristoteli animam a corpore separabilem, & immortalem: Minor eo conuincitur, quia Magister agens de functionibus, quarum anima est effectrix prout in corpore degit, intellectus, & electionis non meminit; sed silentio inuolutis animae rationalis operationibus, recenset solum operationes animae vegetalis, sensutricis, atque motiuae.

Aristoteli noster Intellectus, intellectu non indiget corpore, nec dependet a corpore, neque vt subiecto, neque vt obiecto; ac propterea est immortalis.
Cap. XLII.

His adijciendum est aliud immortalitatis argumentum petrum ex independentia intelligentiae nostrae ab humano corpore; quādoquidē Anima, cuius facultas non indiget corpore nec vt subiecto, nec vt obiecto; cuiusque functio non pendet a corpore pariter nec subiectiue, nec obiectiue, vt loquuntur Scholastici, est a corpore separabilis, & immortalis: sed animae rationalis facultas, & operatio non indiget corpore, nec pendet a corpore nostro, nec subiectiue, nec obiectiue: igitur anima rationalis est a corpore nostro separabilis & immortalis. Maior clara est ex Aristotele non vno in loco, & concessa nobis a cunctis Alexandreis mortalitatis assertoribus: Minoris vnaqueque pars ab Aristotele colligitur tum asserente melius esse intellectui nō cum corpore esse; tum statuente intellectum non continere vllam corporis partem; tum iniquente intellectum esse in anima; tum edocente intellectum non habere vllum instrumentum corporale: tum asseuerante quasdam partes animae separabiles esse, quia nullius corporis actus sunt: vnde constat facultatem intellectricem animae rationalis non indigere corpore nostro vt subiecto. Dein, Aristoteles iniquens intellectum omnia intelligere, ac seipsum intelligere, esseque obiectum intelligibile; quum sit incorporeus; plane constituit intellectum non indigere corpore vt obiecto. Deinde scribens intellectum esse functionem immanentem in anima; & animam, intellectumque cogn-

i. de an. l. 1. & l. 2. quib. cognoscere, sapere, intelligere, atque discernere; manifeste docet intellectionem non indigere corpore nostro, ut subiecto; ad sensus differentiam; cuius operatio subiectatur in corpore animato. Deinceps asserens K Magister intelligere nos posse ad arbitrium, quia intelligibilia sunt vniuersalia in anima degentia; & animam intellectuam esse locum formarum intelligibilium; & formam lapidis esse in anima; & intellectum ratiocinari intelligentijs, quæ sunt in anima; & aliquando nos intelligere præter phantasmatia; clare decernit intellectionem non pendere a corpore nostro subiectiue, quia obiectum intelligibile, seu illius simulacrum ab Aristotele ponitur in anima, non autem in corpore villo pacto; ad sensibilibus obiecti differentiam, cuius imago recipitur in corpore instrumento.

i. de an. l. 1. **Immortalitatis ratio depromitur ex eo, quod intelligere est pati ab intelligibili, sicut sentire est pati ab ipso sensibili. Cap. XLIII.**

i. de an. l. 1. **C**eterum aliam rationem non vnicam Aristoteles nobis offert animæ rationalis immortalitatem mirifice demonstratam in hæc verba, [Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliquid utique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.] Quæ diligenter explicanda sunt ante quam ex ijs demonstrationes eruantur. Porro his Aristoteles mirifico artificio ex comparatione, non quidem sensus cum intellectu, sed ipsius sentire cum ipso intelligere; atque adeo ex differentia, & conuenientia inter operationes sensus, & intellectus indagar & haurit intellectum habere operationem propriam, nulla ratione corpori communem, & nullatenus ab organo corporali dependentem: Quum enim certum sit, & late demonstratum antea, sensum in suis operationibus obeundis non separari a corpore secundum magnitudinem, quia cooperatur facultati sensitivæ corporeum instrumentum; sed solum secundum rationem, quia longe alia ratione operatur in functione sentiendi facultas, & alia materiale organum facultati deserviens: sane pro similitudine, vel dissimilitudine inter ipsum sentire, & intelligere intercedente; apertum fieri poterit utrum intellectus in sua functione obeunda vtatur ministerio corporis, an habeat opus proprium: Vt optime nunc Aristoteles determinatione huius quæstionis nuperrime propositæ inspicitur a comparatione functionum sensus, & intellectus. Verum quoniam huiusmodi comparatio tribus dogmatibus in textu continetur; age singulum explicemus. [Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire.] Offendunt hic viri Clarissimi scrupulum, quasi non obseruet Aristoteles methodum, cui adherendum sibi a proposuerat in tractatione de singula specie animæ: nimirum ab obiecto ad operationem; & inde ad animæ potentiam; & speciatim ab intelligibili ad intellectionem, & ab intellectione ad intellectuum principium; quum hic nulla facta mentione obiecti, venietur Aristoteles naturam intellectus a functione intelligendi: Quicquid alij dicant, nos asserimus duos vnum quidem est, in hoc textu præclaram fieri mentionem intelligibilis, ut constabit in explicatione secundi dogmatis: alterum vero est, Aristotelem superius manifestauisse naturam intelligibilem, dum constituit ea esse potissimum vniuersalia, quæ quo-

i. de an. l. 1. dammodo sunt in anima, nimirum per species ea representantes; quum obiecta sensibilia sunt entia singularia extra animam; Quia ergo notio illa prius habita de ipso intelligibili satis erat in proposito; ideo nunc Aristoteles intellectus naturam aperire aggreditur, ex eius operatione: manifestat autem intellectionem comparans illam ad operationem sensus: Quæ quidem comparatio non est ea, quam communiter asserunt interpretes, decernentes Aristotelem hic asserere sentire simile quid esse absolute ipsi intelligere: vertentes particulam conditionalem [si]

i. de an. l. 1. & l. 2. & l. 3. & l. 4. **B** nimia licentia in causalem [quia :] In primis enim vnde hoc assumat, qui nuper id ipsum demolitus fuerat? Deinde vero, si intelligere est sicut sentire, adeo ut veluti sentire est operatio, in qua obeunda sensus vtitur ministerio corporalis organi, ratione cuius patitur ab obiecto sensibili; sic intellectio esset operatio, in qua edenda intellectus vtetur organo, ministerioque corporali, cuius merito pateretur ab obiecto intelligibili; quomodo infra negaret, Aristoteles passionem, & instrumentum intellectui; quæ duo sensui nunc cōcedere dicitur? Nos igitur hunc locum aliter explicamus, nepe quum superius Aristoteles contra seniores fuisse demonstrauerit, non idem esse intelligere, atque sentire, sed has operationes maximo ab invicem distare intervallo. inde absque alio argumento desumendum est, quum sensus in operatione sua promouenda vtatur ministerio corporis, a quo non separatur nisi in ratione operandi; quia facultas sensitrix operatur ut principium quo primo, & iudicando; instrumentum vero corporeum cooperatur facultati ut principium quo secundario, & recipiendo in se imaginem obiecti: aut intellectus vicissim ad suam operationem obeundam non vtitur vlla ratione organo corporeo, a quo proinde in operando secundum magnitudinem etiam separatur; quia principium quod intelligit adæquate, non est magnitudo physice constituta ex facultate intellectiva & organo corporeo, ut principium adæquate, quod sentit, est magnitudo seu substantia corporea, ex facultate sensitiva, & instrumento materiali constituta: Si tamen absolute dicendum est, ipsum intelligere habere aliquam similitudinem cum ipso sentire; certe nulla fuerit hæc alia, quæ ea, de qua superius non vno in loco, nimirum quod utrumque sit passio quædam vel quod intelligere sit quidpiam simile passioni sensui; quod in duobus posterioribus dogmatibus nunc asserit Aristoteles in textu subdēs, [Aut pati aliquid utique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.] Quæ duo posteriora dogmata sunt explicanda. Passio ex Aristotele duplicis est generis; alia quidem est corruptio a contrario; alia vero est perfectio eius, quod est potentia ab eo, quod est actus; quæ non est alteratio, aut est alteratio æquiuoce dicta: Sensus operatio: siue sentire est passio ab obiecto sensibili tum perfectiua, tum corruptiua, ideoque proprie dicta alteratio, ut ait Aristoteles, & ratio dicitur; quia sentire est formaliter passio sensus perfectiua necessario habens adiunctam, & concomitantem passionem corruptiuam ex necessitate materiæ; quod bifariam explicatur; primum quidem, quia sentire non fit sine receptione speciei sensibilis in sensu; ea vero species sensibilis vna est tum in se qualitas quædam physica, & omnino accidens reale; tum imago representatiua obiecti, cuius est simulacrum; sane quatenus est imago representatiua obiecti, dicitur habere esse intentionale, ac sensum

perficere, seu alterate alteratione perfectiva, ut imago speculum alterare dicitur: at eadem species quatenus est qualitas physica, & entitas realis, realiter alterat organum sensus, & passionem corruptoriam in eo promouet, tum diuturna operatione lassitudinem aduehens, tum vehementia corruptionem ingehens, ut non semel admonuit Aristoteles. Deinde vero sensibile obiectum est res externa materialis agens in sensum, quatenus hic est quid constitutum ex organo, & facultate sentiente; ut constat ex Aristotele: profecto sensibile obiectum si fuerit sensui proportionatum, sensum perficit, eiusque cognitio est passio formaliter perfectiva facultatis sensitivae potissimum; si autem obiectum sensibile fuerit excelles, tunc afficit organum primo passione corruptiva; facultatem vero sentiendi, quatenus eam si citat de actu primo promouens ad actum secundum, eatenus perficit; sed quatenus illi organum destruit, eatenus & ipsam corrumpit; quippe quae materialis existens, ab organo ut in operari, sic etiam in esse dependet. Quum itaque sentire sit passio & organi, & facultatis ab obiecto sensibili tum perfectiva, tum etiam quoquo pacto destructiva; & hoc quia sentire est operatio corporea, & obiectum sensibile est corpus extra animam: profecto intelligere, cuius obiectum est in anima, seu cuius obiectum agit in intellectum per sui speciem existentem in anima, ut notat Aristoteles; quum species in anima degens non agat more corporeo, nec habeat vim destructoriam: intelligere inquam non erit ullo pacto pati corruptivum sed solum perfectivum: Quare si intelligere dicendum sit esse sicut sentire, illi in eo solum erit simile, quatenus est pati aliquid ab intelligibili, pati scilicet perfectivum; quum sentire sit omne pati, nepe tum pati corruptivum & ratione organi, & ab obiecto vehementi; tum pati perfectivum ratione facultatis cognoscentis, & ab obiecto mediocri; intellectus enim organo corporeo non utens passione corruptoria non afficitur ab obiecto suo, nec parum intelligibili, nec vehementer intelligibili: Quin intelligere erit pati ab ipso intelligibili, non autem a sensibili; & ab intelligibili actu, non ab intelligibili potentia; proindeque non a phantasmate, quod in organo corporeo phantasia degens sub conditionibus materialibus non est actu intelligibile, sed sensibile; quum omne ne agens agat quatenus est actu; & intellectus non a sensibili, sed a solo intelligibili pati valeat: Vnde constat intellectum moveri obiective a speciebus intelligibilibus, siue ab obiecto actu intelligibili; non autem a phantasmate proprie dicto, quod sine corpore non est, nec actu intelligibile; sed in organo corporeo phantasia degens, est actu sensibile, aptum naturam movere solum sensum internum imaginationis. [Aut aliquid aliud tale. Tertium theorema, cuius ea est explicatio. Quum sensus sit passio physica, & realis in organo, ac vere passio; quia sensus est quid materiale ratione organi corporei, quo nititur, & vitur; siquidem materia principium est ubique adeo passivum, ut non nisi eius participatione patiatur, quicquid perpeti dicitur, Aristotele doctore; quicquidque materia careat, aut ea nullo pacto utuntur; hae non proprie patiuntur, sed ad summum, si potentiam habuerint materiae vicariam, simile quid passioni sustinent; asseuerante Magistro. [Si autem aliqua esset separata caliditas, nihil utique pareretur.] Quum

igitur in intellectione corpus nulla ratione per se patitur; ut infra demonstrabit Aristoteles; vere ipsum intelligere erit non passio realis, & physica, ut est ipsum sentire, sed quid illi simile innominatum, non enim calefco nec toto corpore, nec parte corporis ulla, dum calorem intelligo; sed bene calefcit organum tactus, dum calorem sentio. Deinde vero Aristoteli actio & passio generatim accepta, quare & perfectiva, est inter ea, quae sunt eiusdem generis, ac omnino inter materialia cuiusmodi sunt sensus, & sensibile; nam materia essentialiter est ut potentia, sic etiam imperfectum quid per se perfectibile: quum igitur intelligibile sit munere intellectus agentis conditionibus materiae prorsum separatum; & intellectus in operatione intelligendi, nullo penitus vitur organo materiali; iam intellectio, quae est affectio mentis ab intelligibili, erit quid simile passioni, non autem vere passio, ut est vere passio ipsa sensorio. Hae theoriam nos olim docuit Aristoteles, ubi, diuisa passione vera in corruptoriam, & perfectivam, ait intellectum aut nullo modo pati, aut si pati dicendus est, potius perfectivum, quam corruptivum passione pati: in eo enim consistere naturam passionis perfectivae, ut sit mutatio ad formam sine corruptione vilius positiui. Deinceps acutius, Passio ut passio est quid proprium corporis & materiae doctore Aristotele corruptiva quidem passio est, quando materia mouetur ad novam formam, amittendo veterem, quae vetus forma, licet formaliter sit privatio nouae, materialiter tamen siue realiter est quid positiuum, ac omnino forma praecedens, quae constituit in esse quid positiuum, quod reuera corrumpitur; ut quando ex calido fit frigidum, vel ex aere aqua: passio vero perfectiva est, quando materia mutatur ad aliquam formam, citra corruptionem vilius formae praecedentis, sed cum destructione solius privationis materiae, seu perspicui corporis illius: ratio est passio perfectiva; passio quidem vera, quia illi nunciat quid materiale; perfectiva autem, quia latens aduentu nulla forma praexistens positiua destruitur in perspicuo: Sic igitur intelligere aut est pati aliquid, scilicet pati perfectivum; quia nulla praecedens, forma positiua destruitur in intellectu; aut potius aliud, quid est passioni simile; quia intellectus qui mutatur, ad formam cognitionis in actu intellectionis, non est materia, nec materiale quidpiam; quum organo, benescioque materiali nullo prorsus vitur. Ex his igitur apparet Aristotelem inter intelligere ac sentire nullam aliam similitudinem ponere, quam ut sentire est passio sensus ab obiecto sensibili, sic intelligere est aut quaedam passio mentis ab intelligibili, aut potius quid aliud illi passioni consimile: Ut inde constet in ceteris omnibus dissidere sensus operationem a functione mentis; ac proinde sensus operationem fieri ministerio materialis instrumenti, esse communem corpori, non esse sine corpore; mentis autem operationem viciis non indigere materiali organo, esse propriam animae, ac esse valere sine corpore. Sed in allata similitudine Magister artificio mirabili duplicem nobis insinuavit dissimilitudinem, inter functiones sensus, & intellectus; ex qua collecturus est infra differentiam inter intellectum, & sensum: & prior quidem dissimilitudo nititur secundo theoremate, ac indicatur per notam [aliquid;] quia sensus dum fungitur suo munere, necessario patitur passio-

m. 2. de an.
c. 123.
243.
3. de an.
c. 7. 67.
m. 2. de an.
c. 59. 73.
& alibi
passim.

m. 2. de an.
c. 19.
2. de an.
c. 60.
3. de an.
c. 6.
3. de an.
c. 7.

3. phys.
c. 17.
1. de ge.
c. 30.
3. de an.
c. 2. 18.
19.

1. de ge.
c. 55.

m. loc. cit.

ne non solum perfectiua, ratione facultatis; sed etiam corruptiua, ratione organi; præsertim si obiectum fuerit excellens; etenim a vehementi sensibili corrumpitur sensus; ut mox ostendit Aristoteles: immo vero simpliciter etiam color albus visum disgregat, & dolorem oculis aduehit; calor alterat corruptorie tactum; & alia sensibilia quæque, quia in organum agunt materiale sensus, passionem sensus corruptiuam efficiunt: Adde quoque diuturna sensuum operatione labefactari sensoria, spiritus absumi; vnde cunctis animalibus a natura somnus datus est ad sensuum refectiorem; & quietem, Aristotele doctore:

Sic ergo sentire est omne pati, corruptiuum scilicet, ac perfectiuum: aut intelligere est pati aliquid, nimirum pati solum perfectiuum; ut pridem monuit Aristoteles; quia obiectum intelligibile in mentem agit citra omnem materiam interuentum; siquidem nec obiectum agit nisi per speciem intelligibilem actu, denudatam scilicet omni materia, omni que materiali conditione; nec intellectus vilo materiali organo recipit; nam calorem intelligentes nulla ex parte calefcimus. Altera dissimilitudo euidentior habetur in tertio dogmate, & indicatur per illam particulam [aliud;] nempe sensus vere patitur ab obiecto sensibili, quum vtriusque natura corporea sit & materialis; inter quæ veram, & physicam esse passionem, docuit Aristoteles; quum materia sit vera causa cuiusque passionis; aut intellectus, & intelligibile, ac præsertim actu intelligibile, quod omnino denudatum est a materia beneficio intellectus agentis, talia non sunt inter quæ sit vera passio, licet in ijs quid simile passioni reperiiri valeat. Ceterum duplex hinc

oritur dubitatio; vna quidem est, quia sensus Aristoteli dicitur esse receptiuus specierum sine materia; quare nec inter ipsum & sensibile vera erit passio; patitur enim sensus non ab obiecto externo, sed ab eius imagine immateriali. Dicimus sensum esse receptiuum specierum sine materia obiecti; sed tamen, dum eas recipit, pati ab eo materiali, a quo recipit, nimirum a medio prædito tali specie; nam ut ait Aristoteles, ab obiecto sensibili mouetur, siue alteratur, patiturque medium; & ab hoc afficitur deinde sensorium: sed intellectus mere afficitur ab intelligibili existente in animæ substantia immateriali, non autem ab vilo corporeo, & materiali. Alia vero difficultas est, quia intellectus mouetur a phantasmatibus, quæ sunt adhuc adiuncta conditionibus materiæ, suntque simulacra sensibilibus in organo materiali phantasia, siue in spiritibus corporeis insidentia. Dicimus breuiter, phantasmata esse vere sensibilibus simulacra singularia penitus in organo corporeo phantasia, seu in spiritibus materialibus existentia; sed hæc in intellectum non agunt, nisi dum in eo gi-gnunt speciem penitus immaterialem, actu intelligibilem appellatam; quoniam vero eam in mente procreant non nisi ab intellectu agente eleuata supra conditiones, & existentiam subiectæ sibi materiæ; ut late probauimus in opere [De intellectu agente].

Nec obijcias phantasmata agere in intellectum, quem suscitant quasi torpentem de actu primo ad actum secundum; tum quia intellectus, quum sit agens, liberum a seipso excitatur de otio ad negotium; tum quia, si ab alio, impellitur ad opus ab vniuersalibus in eo degentibus, quæ intelligibilia sunt; non autem a phantasmatibus, quæ materialia quum sint, & sen-

sibilia, in immaterialem substantiam intellectus non agunt, sed in sensum agere solummodo possunt; tum quia intellectus a voluntate mouetur de potestate ad actum operandi: tum demum quia si phantasmata dicantur excitare intellectum agentem, ad sui ipsorum abstractionem a materialibus conditionibus, quam vulgo nuncupant illustrationem, talis excitatio non est vere passio; quia intellectus agens est immaterialis, & impassibilis / Aristoteli: si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

si vero dicantur excitare intellectum possibilem ad sui ipsorum cognitionem; quum eum non excitent nisi prius de potentia intelligibilibus facta fuerint ab intellectu agente actu intelligibilia, & proinde immaterialia; talia scilicet, quæ nullo vsa ministerio subiecti, in quo sunt, sola sui formalitate producant in mente, sui simulacrum immateriale, quo intellectus ad sui cognitionem mouere valeant; siquidem intellectus ab intelligibili solo moueri potest, & id quod est potentia ab eo quod est actu, Aristoteleo monitu; propterea phantasmata non agunt in intellectum possibilem quatenus materialia sunt, sed quatenus ab intellectu agente depurata sunt ab omni materiæ commercio. Immo potius quum agentis intellectus actio in phantasmata nulla sit alia, quam eorum absolutio, separatioque ab omni materiæ consortio; iam intellectus vel ipsa singularia noicens a nullo, patitur agente materiali; ac proinde non vere patitur. Adde ad veram passionem non sufficere ut agens sit materiale, sed oportere ut tale sit patiens; nam Aristoteli, si caliditas aliqua separata esset a materia, nihil vtrique pateretur: quare licet demus disputationi phantasmata esse quoquo pacto materialia; quia tamen materialis non est, intellectus humanus in functione intelligendi; propterea mens a phantasmate vere pati non potest, etiam si quid simile passioni suscitat. Ceterum hæc passio intellectus ab intelligibili, quæ sola intelligere dicitur esse quoquo pacto, si cur sentire, paulo exactius hic nobis explicanda venit ad propositi nostri plenioris intelligentiam: Intelligibile quinquæ, vel sex porissimum passiones in intellectu producere potest; quum enim non fiat intellectio, nisi cum obiecto intelligibili mens vnjatur; talis autem vnio quum plerumque fiat, quia mens in se recipit intelligibile, siue illius imaginem; quum omne recipiens recipiendo patitur; proinde prima passio in intellectu fuerit receptio intelligibilis in intellectu. Sed intellectus ex se quum veluti dormiens torpeat in actu primo, non intelligit nisi suscitetur ab obiecto ad sui cognitionem, impellaturque de otio ad negotium; huiusmodi vero suscitatio quum sit passio suscitata a suscitante; propterea secunda passio intellectus ab intelligibili erit impulsus ille, quo mens ab obiecto suscitatur ad actum intellectus, obeundum. Vterius autem quum intellectus se habeat veluti speculum, in quo imago recepta representat obiectum, a quo effluxit; quumque speculum per imaginem representando patitur, in ipsum que agat res representata, per eamdem imaginem; tertia passio, quæ mens ab intelligibili per sui speciem afficitur, erit ipsa representatio intelligibilis obiecti: representat autem sibi mens intelligibilia veluti speculum animarum, sibi met ea representando, quorum simulacra suscepit. Deinceps intellectus de obiecto sibi per speciem representato format iudicium; quod est actio mentis in obiectum: at post iudicii formationem,

tionem, seu potius in ipsamet iudicij formatione, notitia illa obiecti animo infigitur, veluti forma suae materiae; unde quarto loco intellectus ab intelligibili patitur, dum eius notitiam induit. Vltimo loco indita illa menti cognitio, siue dispositio, siue fuerit habitus, intellectum perficit consimiliter, veluti forma materiam, ab eaque constituitur intellectus in habitu, siue sciens. Adiungit his doctissimus Dandinus aliam passionem, qua intellectus in se recipit actum intelligendi, suamque operationem; quae propterea dicitur immanens, non autem transiens in alienam materiam: Cui viro non omnino assentiuntur, quoniam intellectus habens esse in fieri, ut quaevis alia functio & notio, Aristotele doctore non vno in loco, est ab intellectu prodiens, & recipitur in obiectum, seu in eius idolum, ut in a patiens, ac mobile: quoniam vero tale obiectum ratione sui simulacri est in intellectu; propterea in ipsum terminata, & recepta intellectio scire dicitur actio immanens, & non transiens in externam materiam. Intellectui ergo sole insunt quinque nobis expositae passiones: quarum aliae praecedunt actum intellectionis; aliae ipsum concomitantur, siue interne perficiunt; aliae demum eum dem consequuntur: praecedunt intellectionem receptio speciei in intellectu, & ab ea recepta suscitatio impulsioque mentis de otio ad negotium; ac omnino de actu primo ad secundum; est enim actus secundus ipsamet intellectio Aristoteli: concomitatur autem intellectionem, siue illam interne perficit representatio obiecti per imaginem: subsequuntur demum intellectionem tum receptio notitiae, tum perfectio intellectus a suscepta notitia, veluti perficitur materia a recepta forma. Passio ergo, quae intellectionis essentiam complet, seu verius comitatur, praesertim est representatio intelligibilis obiecti per susceptam speciem; & de hac potissimum loquitur in textu nostro Magister, dum comparat intelligere cum ipso sentire; si quidem in alijs passionibus non necessario conveniunt, nec in eis essentia cognitionis continetur; suscitatio namque veriusque facultatis ab obiecto utrique notitiae communis est, sed utramque praecedit, ut vere non dicas intelligere, ac sentire esse impulsus mentis, ac sensus ab obiecto de actu primo ad secundum; etenim sentire, ac intelligere formaliter est ipse et actus secundus: Receptio imaginis obiecti non est itidem cognitio, sed est ad eam necessarius apparatus, ab ea distans, quam sit impulsus, quem speciei receptio natura praecedit: Receptio vero notitiae post promptiorem iudicij, vel simul cum promptione iudicij de obiecto, non est pariter intellectio; sed quid immediate vel consequens, vel comitans intellectionem; quae nihil est aliud proprium, quam iudicium, quod promittit intellectus de obiecto sibi representato ab imagine suscepta: Conseruatio autem notitiae post iudicium, perfectioque facultatis a notitia illa conseruata, non est communis omnino sensui, & intellectui; quia nullus exteriorum sensuum in se retinet notitiam cognitorum; sed omnes patiuntur solum ab obiecto externo praesenti: hoc ipsum de interiori sensu communi nuncupato censendum est, & de phantasia imperfectiorum animalium; nam apud Aristotelem animalia imperfecta nullam cognitorum notitiam retinent, in quibus nulla est alia notio praeter ipsum sentire: Sed & haec perfectio facultatis a notitia suscepta post promptum

iudicium de obiecto, non est ipsa cognitio sentiendi, vel intelligendi, quibus de agit nunc Aristoteles; verum est habitus, & forma quaedam exorients post actum cognitionis; qui formaliter continetur in formatione iudicij, quae ad summum fit simul cum receptione illius notionis. Sunt tamen omnes istae, si passiones dicendae sunt, perfectiores intellectus; quia receptione formae materia perficitur; mens autem prior passionem recipit imaginem obiecti quoquo pacto ut materia formam; quocirca mox anima intellectiva dicitur esse locus formarum Aristoteli: Deinde operis perfectior est oriante causa; quum operatio sit actus & perfectio operantis: quare secunda passio, qua intellectus a suscepta specie intelligibili excitatur, & impellitur de otio ad negotium, perficit intellectum: Deinceps autem speculum representans per susceptam imaginem est perfectius non representante; quocirca tertia quoque passio est perfectior intellectus: Quarta similiter, qua mens in se recipit habitum notitiae, ut sui formam, reclamante nemine, sed acclamante Aristotele, perficit intellectum: Quinta demum passio, qua mens ab ea notione fit actu sciens, omnium consensu perfectior est intellectus: Ita ergo si mens ab obiecto patitur, solum perfectiora passione patitur. Scitissime igitur Aristoteles ait, si ipsum intelligere sit sicuti sentire, intelligere erit aut pati aliquid ab ipso intelligibili, perfectiorem scilicet; aut quid aliud tale; adeo ut nulla sit alia praeter hanc similitudo inter operationem sensus, & intellectus. Manifestum est ergo propositum ab Aristotele dicendorum fundamentum non esse nutans; & imbecillum; quia suppositione nitatur, non absoluta, vel demonstrata veritate, ut censuit Caietanus; tum quia hoc assertum veluti satis evidens huc translatum fuit ex superioribus; tum quia sensus allati dogmatis absolutus est, nullaque nixus hypothesi, nempe, si ullam habet intellectio cum sentiendi functione similitudinem, & affinitatem, ea una est, quia intelligere est aut pati aliquid ab intelligibili, aut aliquid aliud tale; nimirum aut pati perfectiorem, aut quid passioni simile; quum sentire sit vere pati, ac omne pati ab ipso sensibili; perfectiorem scilicet, atque corruptiorem; ut saepe nos docuit Aristoteles, in ceteris omnibus dissident ab invicem intelligere, ac sentire. Manifestum est etiam in hoc textu Philosophum non afferre puram similitudinem intellectionis, & sensationis, ut fundamentum omnium dicendorum; quod fere omnes arbitrantur; sed eum ita declarare, seu potius limitare similitudinem inter operationes sensus, & intellectus intercedentem, ut inde dissimilitudo sensus, & intellectus emergat; quae futurae disputationis aptum principium sit; quod latius apparebit in sequenti contextu, ubi Magister ex determinatis in praesenti deducit intellectum esse impassibilem; quae de re latius infra. Sat illud in praesentia sit, ex hoc textu haberi principale argumentum demonstrans intellectum in sua functione obeunda non uti organo corporeo, & habere opus proprium, esseque a corpore separabilem, & immortalem; quod argumentum non vnicum est; & primum quidem ita formatur, Si ut sentire est pati ab obiecto sensibili, sic intelligere est pati ab obiecto intelligibili; quum omnis sensus ut potentia patiatur a sensibili actu, quatenus eius imaginem recipit, & per eam ab ipso mouetur obiectum de actu primo ad secundum: igitur intellectus moue-

12. de an. t. 155. et seqq. 13. de an. t. 39. 11. de an. t. 12. 13.

mouebitur obiectine de actu primo ad secundum ab actu intelligibili: tunc ultra; sed phantasma non est intelligibile, verum sensibile Aristoteli; vel ad summum non actu intelligibile, sed potestate tantum: ergo intellectus ad intelligendum mouetur non a phantasmate; ac proinde intelligere non est phantasia, & est sine phantasia; proptereaque functio intelligendi; & intellectrix anima esse potest sine corpore; adeoque separabilis a corpore dicenda est in Peripato, & immortalis.

Immortalitatis ratio promittitur ex convenientia, & differentia inter intellectum, & sensationem intercedente. Cap. XLIV.

12. de an. t. 155. et seqq. 13. de an. t. 39. 11. de an. t. 12. 13.

Sed ex eodem textu alia deducitur immortalitatis ratio sic efformanda. Si nulla est alia inter sentire, & intelligere similitudo, quam ut sentire est pati omne perfectiūum scilicet, atque corruptiūum ab obiecto sensibili; sic intelligere est pati aliquid, hoc est perfectiūum solum ab intelligibili, vel non est vere pati, sed quid simile passioni; profecto quum sentire præterea sit operatio, quæ sine corpore fieri non potest, sed in qua obeunda sensus vititur organo corporeo, & obiecto corporeo; adeo ut anima sensitiua non habeat operationem sibi propriam, sed corpori communem, & ut subiecto, & ut obiecto; igitur ex aduerso intelligere erit operatio, quæ sine corpore obiri poterit, & in qua edenda intellectus non vitetur organo materiali, nec obiecti specie materiali; adeoque rationalis anima intelligens obtinebit operationem sibi propriam, & nullo pacto corpori communem, nec ut subiecto, nec ut obiecto; proptereaque fuerit a corpore separabilis, & immortalis ad aures Aristotelis. Verum huic rationi Porcius asserit solutionem alicubi conatur inquit, [Propositum erat Aristoteli de parte intellectiua duo tractare (nulla iam habita ratione an intellectus a ceteris animæ facultatibus separaretur magnitudine, vel ratione) duo inquam propositum erat docere de parte animæ, qua anima intelligit & sapit, nempe quam habeat differentiam cum sensu, & quo pacto tandem fiat ipsum intelligere: quare subdit, si igitur intelligere est sicut sentire, aut pati aliquid erit, aut aliquod aliud tale. Hinc Ioannes Grammaticus colligit, intellectum esse impassibilem, & æternum: sed longa errat via: Quum enim Aristoteles duo proposuisset, aut pati, aut aliquid aliud; tam de intellectu, quam de sensu probat, ipsos esse impassibiles, ut scilicet sunt facultates cognoscendi. Verum differentiam, qua impassibilis est sensus, & qua intellectus, inferius Aristoteles explicat, ubi docet, quare cognoscentes facultates, ut mens & ratio ab obiecto non patiantur vera passionem, quemadmodum antiquiores censuerunt: sed sint susceptiua non rerum materialium, sed specierum; potentiaque illa, quæ recipere debent, & non illa, hoc est non habeant actum aliquem; quo obiectum recipiant; quum non fiat a simili ipsa cognitio: Et in hoc similis est sensus dianoeticæ virtuti; quemadmodum enim sensus est potentia sensibile, & intellectus est potentia intelligibile; & reciprocantur; ut sensibile se habet ad facultatem sentiendi, ita & intelligibile ad dianoeticam. Non igitur inferre ex his Aristotelis dictis licet, facultatem intelligendi esse immortalem; quoniam ut optime adnotant

A Themistius lib. 1. de anima, si intellectus eo quod impassibilis est, esset æternus; cogeremur, & facultatem sentiendi æternam esse affirmare; nam inquit Philosophus eodem lib. 1. de anima, intellectum impassibilem esse: si enim pateretur, maxime in senio afficeretur; quod facultati sentiendi non accidit, & omnium maxime intellectui; quoniam si senex oculum iuuenis acciperet, videret ut iuuenis. Hinc aperte habes impassibilitatem communem sensui, & facultati intelligendi esse: differunt tamen aliqua ex parte; ut libro tertio de anima Aristoteles docet. Sed si quis mihi obiejat, si intellectus aboleretur, igitur necessario patitur. Satisfaciendum est, quod vis intelligendi, & sentiendi, ut sunt facultates cognoscendi, Aristoteles in libris de anima asserit impassibiles: Verum ut sunt facultates animæ informantis subiectum corruptibile, abolerentur, non quidem a contrario, ut superius adnotauimus; sed quia subiectum, cuius anima erat actus, marcescit; atque iccirco omnes facultates pereunt. Quum autem aduersarius instat, si intellectus desinit, igitur patitur: Dicās quod non patitur ut facultas cognoscendi; sed anima, cuius dianoetica est pars: quumque anima sit actus corporis corruptibilis, ob id omnes facultates concidunt. Proinde sub hac ratione Aristoteles partem animæ, qua cognoscimus, non tractauit; quoniam sensu hominem corrumpi patebat: atque ita omnia, quæ cū homine quales sunt partes hominis, oriebantur; cum homine quoque aboleri necessarium erat.] Hæc ad verbum Porcius; quæ si ad incudem reuocentur, & ad veritatis, Aristotelicæque sententiæ trutinam; propositæ rationi perpetuitatis animæ non officere comperientur. Age singula consideremus. [Propositum erat Aristoteli de parte intellectiua duo tractare (nulla iam habita ratione an intellectus a ceteris animæ facultatibus separaretur magnitudine, vel ratione)] Nos tria putamus Aristotelem sibi proposuisse; ac primum verum, intellectus sit separabilis a corpore, siue ab alijs animæ partibus secundum magnitudinem, an secundum rationem; quod olim difficile quidem esse monuerat, sed tamen determinandum sibi necessario esse monuerat in theoria de anima, quæ accuratissimam pollicetur: sed hac de re fusius oportuiori loco. [Duo inquam propositum erat docere de parte animæ, qua anima intelligit, & sapit; nempe quam habeat differentiam cum sensu.] Aristoteles nullam sensus mentionem facit; ut qui differentiam inter sensum, & intellectum fuisse dudum explicauerat in secundo libro; sed hic sibi proponit determinandam differentiam partis intellectiue; quam infra diuidet in intellectum agentem, & intellectum possibilem; quos dicturus est esse differentias in anima rationali necessario existentes. [Et quo pacto tandem fiat ipsum intelligere:] Particula illa [tandem] aperte significat hic Aristotelem sibi proposuisse tria determinanda, non autem duo; nam rei secunda non apte congruit particula tandem. [Quare subdit, si igitur intelligere est sicut sentire, aut pati aliquid erit, aut aliquod aliud tale:] Hinc Ioannes Grammaticus colligit intellectum esse impassibilem, & æternum; sed longa errat via.] Profecto longius errasset via Magister Aristoteles, qui ante Ioannem Grammaticum ex traditis in textu secundo colligit in tertio oportere intellectum esse impassibilem. [Quum enim Aristoteles duo proposuisset,

aut pati, aut aliquid aliud; tam de intellectu, quam de sensu probat ipsos esse impassibiles, ut scilicet sunt facultates cognoscendi. Nihil minus: sed solum intellectum colligit Aristoteles esse impassibilem ad sensus differentiam; quem pridem, ut est potentia cognitrix, non vno in loco docuerat esse passibile; intellectum vero non pati, nec alterari eo alterationis genere, quod vere passio sit. [Verum differentia, qua impassibilis est sensus, & qua intellectus, inferius Aristoteles explicat, ubi docet, quare cognoscences facultates, ut mens, & ratio, ab obiectis non patiatur vera passione, quemadmodum antiquiores censuerunt.] Nos quidem intellectum esse facultatem cognoscentem ab Aristotele didicimus, & ab obiecto non pati vera passione; sed mentem, & rationem esse facultates distinctas nunquam audimus; nunquam fatebimur; quum idem sint: nec Aristoteles usquam dicit sensum ab obiecto non pati vera passione, qui sensum ab obiecto corrumpi non vno in loco constituit; profecto si corruptio vera passio non est, qua vera passio fuerit in Peripato? [Sed sint susceptivae non rerum materialium, sed specierum.] Hic certe duplex est viri preclari dogma, cui non subscribimus; unum est, ambas potentias cognitrices intellectivam, & sensitivam, susceptivas esse; nam intellectiva potentia quidem susceptiva formarum est, seu locus locatorum; ut mox aperiet Aristoteles; at sensitiva potentia nullius formae susceptiva est; sed quod formas recipit sensibiles est instrumentum corporum facultati sensitivae subiectum; non autem sensitiva facultas cognitrix in eo insidens; ut clare nos docuit non semel Aristoteles: alterum est, ambas potentias cognitrices, intellectivam, & sensitivam, susceptivas esse non rerum materialium, sed formarum, seu specierum; quia facultas intellectiva receptiva, quidem est specierum actu intelligibilium, quae sunt formae penitus immateriales, nepe separatae prorsus a materia ministerio intellectus agentis; at sensitiva facultas nil in se recipit, sed aggregatum ex organo, & facultate sensitiva recipit in se speciem actu sensibilem; quae licet sit absque materia obiecti, cuius est imago; non tamen est absque materia simpliciter, sed est cum materia medij, vel organi; ratione cuius materiae fit ut medium corporale mediante specie in se admissa ab obiecto agens in sensum instrumentum, quod materiale est; in sensu veram passionem efficiat; nam visus congregatio ab albo, & disgregatio ab obiecto nigro est vera alteratio Aristotele doctore, ac vera passio; & ita de ceteris sensibus existimandum est, qui sunt visu longe materialiores. [Potentiaque illa, quae recipere debent, & non illa; hoc est non habeant actum aliquem, quo obiectum recipiant; quum non fiat a simili ipsa cognitio.] Nos ut damus cognitionem non fieri a simili; quod contra seniores proficitur, Aristoteles: Ita Porrio negamus primum facultates cognoscendi esse potentia illa, quae recipere debent; quia licet id verum sit de potentia intellectiva, quae cuncta nobis actu intelligibilia recipere debens; nihil est actu eorum, quae sunt in genere intelligibilium, antequam intelligat, ut ait Aristoteles: tamen id verum non est de potentia sensitiva, quae nihil recipit; sed omnis receptio sit integri sensus ex organo & facultate constituti; quum anima intellectiva sine organo recipiat in se species intelligibiles, & suo munere fungatur. Negamus deinde facul-

tates cognitrices non habere aliquem actum, quo recipiant obiectum; tum quia facultas intellectiva essentiae suae actum primum habet, quo recipit in se formas intelligibiles; quod triplici ratione constat ex Aristotele; una est, quia rationalis anima recipit formas intelligibiles ut locus a locata; locus autem recipere nequit locata, nisi sit actu locus, & actu habeat essentiam loci; quare mens actum essentiae debet habere, quo in se recipiat obiectum actu intelligibile; secunda est, quia rationalis anima recipit in se formas intelligibiles, ut forma est in se; nam intellectus Aristoteli dicitur esse forma formarum; sed forma est Aristoteli essentialiter actus; ergo intellectiva facultas habet actum formae, quo in se recipit formas actu intelligibiles: Tertia est, quia mens est forma formarum, ut manus est instrumentum instrumentorum Aristotele doctore; sed manus esse debet actu, & actu essentiae suae debet habere, si recipere debeat in se instrumenta, quibus utatur ad operandum; ergo mens habet actum aliquem, quo in se recipiat obiectum actu intelligibile: Quarta etiam addi potest, quia recipere est operari, ac omnino actus secundus; sed actus secundus ubique primum actum presupponit, a quo fiat, & pendeat in esse: igitur facultas intelligendi habet actum aliquem, quo in se recipiat obiectum actu intelligibile: tum quia sensitiva facultas habet necessarium corporale instrumentum, quo suscipiat in se obiectum actu sensibile, seu verius imaginem obiecti sui; ut constat ex Aristotele; modo corporale instrumentum sensui deseruit quatenus est actu corpus, & actu quid; non solum quia instrumentum omnino redigitur ad genus causae effectivae; quum motum moueat, Aristoteli; cui omne mouens, & agens mouet, & agit quatenus est actu; sed etiam quia forma sensibilis obiecti est accidens quoddam; omne autem accidens advenit solum enti in actu; quare sensus, & intellectus actu habere debet, quo in se recipiat formam accidentalem obiecti sui, ille sensibilem, hic intelligibilem; sicut hic actus primus adnexam habeat accidentalem potentiam secundam ad eiusmodi formam. [Et in hoc similis est sensus dianoetice virtuti; quemadmodum enim sensus est potentia sensibile, & intellectus est potentia intelligibilis; & reciprocantur, ut sensibile se habet ad facultatem sentiendi, ita & intelligibile ad dianoeticam.] Longe aliter Aristoteles ponit similitudinem inter potentiam intelligendi, & sensum qui est aggregatum ex organo & facultate sentiendi; non autem inter facultatem intelligendi, & facultatem sentiendi; nam citatis verbis dicitur est, & similiter se habere, sicut sensitivum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia, est autem sensitivum non simplex animae sentientis facultas, sed totum aggregatum ex organo, & facultate; nec facultas est potentia sensibile, sed organum, ut oculus est potentia visibile, non visus: & sensibile se habet ad facultatem sentiendi, non in quam recipiatur; intelligibile vero se habet ad facultatem intelligendi, ut quod in eam recipitur Aristoteli; quum haec organo careat; sensibile namque in organo sensus recipitur: Quo fit ut sentire sit vere pati, & pati corruptorium; intelligere sit non vere pati, sed quid aliud tale; nam omnis vera passio, & corruptoria soli competit subiecto materiali, cuiusmodi est sensitivum; immateriale vero non patitur, licet quid passioni simile insinuat, dum aliquam formam in se recipit.

[Non

[Non igitur inferre ex his Aristotelis dictis licet, facultatem intelligendi esse immortalem.] Immo verum ea ratione, quam initio capitis adduximus; tum alijs infra proferendis; tum ea, quam superiori capite deduximus ex hoc eodem contextu. [Quoniam, ut optime adnotavit Themistius.] Nos in hoc opere non ex Themistio, nec ex ullius alterius interpretis commentario philosophamur; sed ex Aristotelis puris dogmatibus Aristotelis opinionem expiscamur. [lib. 1. de anima, si intellectus eo quod impassibilis est, esset æternus; cogeremur & facultatem sentiendi æternam esse affirmare: nam inquit Philosophus eodem lib. 1. de anima intellectum impassibilem esse; si enim pateretur, maxime in senio afficeretur.] Aristotelis verba nullam rationem habent impassibilitatis, nec vir egregius fidelem affert eius loci commemorationem: ait enim Aristoteles, Intellectus autem videtur innasci substantia quædam existens, & non corrumpi; maxime enim corrumpetur utique ab ea, quæ est in senio debilitate: [Quod facultati sentiendi non accidit, & omnium minime intellectui; quoniam si senex oculum iuuenis acciperet, videret ut iuuenis. Hinc aperte habes impassibilitatem communem sensui, & facultati intelligendi esse.] Nos olim ostendimus; in eius loci explicatione Magistrum ponere discrimen inter intellectum, & sensum; quod ille in senio nil penitus afficiatur; facultas sensitiva ad instrumenti corporeæ mutationes afficiatur, ut in senio cum corpore langueat vis videndi; si vero seni oculum probe temperatum, & validum; qualis est oculi iuuenis, ad oculi corporeæ corroboracionem perfectionemque adolesceret, vigeatque in eo virtus visiva: quæ omnia late suo loco superius. [Differunt tamè aliqua ex parte, ut libro tertio de Anima Aristoteles docet.] Sane Magister & aliquam impassibilitatē sensitivo adscribit, sed non communem intellectui, ut ait vir acutus, nisi equivoce; quia sensus vere patitur ab obiecto sensibili, & passione corruptiva; intellectus quid simile passioni sustinet, quia solum perficitur, etiam ab obiecto valde intelligibili; si enim uniuoce paterentur, ut sensus ab obiecto vehementi labefactatur, & demum destruitur; sic & intellectus ab intelligibili excedenti labefacteretur, ac tandē corrumpetur; siquæ uniuoce forent impassibiles, ut intellectus a valde intelligibili non patitur proprie, sed perficitur; sic sensus ab obiecto vehementi non pateretur proprie, sed perficeretur, quod tamen non evenit; ut sæpe notat Aristoteles: solum impassibilitatē corruptoriam sensui negat Aristoteles ab obiecto non vehementi. Vel potius impassibilitatē intellectui negat Aristoteles sensitivo; quum hic vere patiatur ab obiecto etiam non excedente; nā & iugi sensatione fatiscit animal; unde somno, & requie indiget; & visus ab albo disgregatur, a nigro congregatur; tactus a calido calescit, a frigido refrigeratur; quæ oēs sunt veræ passiones, propriæ passiones, corruptivæ passiones; quum intellectus intelligendo frigida, calida, nigra, & alba non disgregatur, non congregatur, non fiat calidus, neque frigidus, Aristotelis observatione; adeoque nihil propriæ, vere, aut corruptorie patiatur. [Sed si quis mihi obijciat; si intellectus aboleretur, igitur necessario patitur; Satisfaciendum est, quod vis intelligendi, & sentiendi, ut sunt facultates cognoscendi, Aristoteles in libris de anima asserit impassibiles:] certe Magister intellectum esse impassibilem asseuerat non semel in opere de anima: sed impassibilem pariter esse vim sentiendi,

A quatenus est facultas cognoscendi, nusquam hoc dixit Aristoteles; at potius oppositum, dum inquit sensus operationem esse, passionem ab obiecto non uno in loco. Deinde quum Aristoteles asserit sensibilia exuperantia corrumpere sensum, destructa proportionem, ac essentia sensorij, aut saltē impediendo ne remissiora sensilia percipi valeant, nonne tunc aperte constituit vim sentiendi, prout est facultas cognitrix, esse passibilem? Deinceps nonne Philosophus animæ substantiā, & attributa essentialia rimatur, & necessario colligit ex conditionibus, operationum ipsius? quomodo ergo sentiendi facultatē in sua functione statuere potest impassibilem, quā essentialiter passibilem, corruptibilemque profiteretur? Demum asserens Aristoteles impediri sensum a vehementi obiecto, ne possit sentire mitiora sensibilia, nonne sensu pati constituit prout est facultas cognoscendi? patitur enim vis ea cognoscendi formaliter, quæcumque impeditur ne proprium obiectum percipiat. [Verum ut sunt facultates animæ informantis subiectum corruptibile, abolentur, non quidē a contrario, ut superius adnotauimus; sed quia subiectum, cuius erat actus, marcescit; atque ideo omnes facultates pereunt.] Intellectuā potestatem esse actum corporis non ita facile dabit Peripateticus, qui ex Aristotele didicit, quasdam partes animæ separabiles esse a corpore, quia nullius corporis sunt actus; & intellectum non continere partem ullā corporis; quum actus contineat subiectum, & forma materiam Aristotele. Deinde vero forma subiectum corpus informans, alia in se dependet a subiecto corpore, ut e cuius potentia fuerit educta a generante; quod animæ sensitivæ continetur, Aristoteleo monitu; alia vicissim non dependet in esse a subiecto corpore, quia ex eius potestate non educta fuerit a generante, sed corpori forinsecus aduenerit; cuiusmodi esse partē animæ nostræ intellectuā docuit Aristoteles; modo ut in Peripato forma quevis a corpore in esse dependens adeoque sensibilis anima perit obeunte corpore; sic intelligendi potestā in morte hominis a corpore, alijsque partibus animæ separatur, veluti perpetuū a corruptibili. [Quum autē aduersarius instat, si intellectus desinit, igitur patitur: Dicas, quod non patitur ut facultas cognoscendi; sed anima, cuius dianœtica est pars: Quumq; anima sit actus corporis corruptibilis, ob id omnes facultates concidunt.] Contra tamen Aristoteles ait corrupto composito homine non destrui intellectum, sed esse diuinius quid, & impassibile; collaudatque non semel Anaxagorā, qui statuit intellectum solum esse impassibile, & nulli quicquā habere commune; proindeque non habere communē impassibilitatē cum sensu. Sed alibi quærens Philosophus utrū dissoluto composito quid formæ remaneat incolume, decernit aperte nil prohibere quid permanere incorruptum; hocque animā esse, non quidem omnē, sed intellectuā; quo nomine pridem admonuerat, animā aliquid esse melius & præstantius impossibile esse; impossibile autē adhuc intellectu; rationabilissimūque hunc esse, antiquissimū, & dominū secundū naturā; proindeque ut inferius adnotat, esse aliud animæ genus, & hoc solum posse separari, sicut perpetuū a corruptibili. [Proinde sub hac ratione Aristoteles partē animæ, quā cognoscimus, non tractauit; quoniam sensu hominē corrupti patebat.] Duas rationes formales attulit nuperrime Portius, sub quibus intellectus, ac sensus considerari posse fatetur; altera est, quatenus est facultas cognitrix; altera, quatenus est actus corporis; dū hic negat Aristotelem tractare

de parte animæ cognoscentis, quam formalitatem intelligit: anne priorem? non certe; quia intellectū, & sensum in his libris Aristoteles considerat ut facultates & cognitrices apertissime: anne posteriorem; nihil minus, tum quia Magister non vno in loco decreuit naturalem Philosophum considerare formas prout sunt in materia, & hoc ad Mathematici, Metaphysicique discrimen, qui abstrahunt, & abstracta considerant: tum quia Physiologus ex eo quod anima est principium quo primo sentimus, & intelligimus, colligendum censuit sensitricem, & intellectricem animam, esse primum corporis naturalis instrumentalis actū. Sed quomodo probabitur acutus ideo non debuisse Magistrum tractare partem animæ cognitrice sub hac ratione, quia pateret sensu hominem corrumpi? [Atque ita omnia, quæ cum homine, quales sunt partes hominis, oriebantur, cum homine quoque aboleri necessarium erat.] In primis non admittit Aristoteles partem hominis intellectivam cum homine oriri, & aboleri; quam expressis verbis contestatur esse antiquissimam, & perpetuamque, nobis extrinsecus in ortu advenientem, & post hominis interitum remanere incorruptibilem: adeoque non dabit partes hominis omnes cum homine nasci, atque denasci: quod enim homo sit generabilis, & corruptibilis, id imponere non debet singulis partibus hominis; nam totius ortui & interitui obnoxii potest aliqua pars esse perennis ortum interitumque non timens; sic elementi pars qualibet ex materia prima, ingenerabili & incorruptibili constat ipsa generata & corruptibilis ævum patiens utrinque finitum: quid ni ergo genitus, & mortalis homo sui partem aliquam, formalem scilicet, qualis est anima intellectiva, perpetuam habere poterit, vel in hoc attributo perennitatis æmulam materiam, quam in alijs plerisque scribit Aristoteles imitari? Nihil ergo labefactant superius a nobis ex Aristotele deductam rationem immortalitatis, quæ Portius adduxit ad eam æternandam.

Anima est immortalis Aristoteli, cui intelligere est pati, aliquid ab intellectuabili, non pati simpliciter. Cap. XLV.

EX alia particula textus, qua scribit Aristoteles intellectum ab intelligibili pati aliquid, non autem pati simpliciter, ad sensus differentiam; qui patitur & perfectiva, & corruptiva passione ab obiecto sensibili, ut antea late demonstraui apud Aristotelem, hæc ratio perennitatis animæ rationalis educitur; quia functio, quæ est solum passio formæ perfectiva, non item vilo pacto corruptiva, est passio animæ propria, non autem communis vlla ratione corpori animam habenti: sed intelligere est pati aliquid, scilicet pati solum perfectivum animæ rationalis, non autem vilo pacto corruptivum; igitur intelligere est passio animæ propria, non autem communis vlla ratione corpori animam habenti: tunc ultra, sed anima propria aliquam passionem habens corpori nullo pacto communē, est a corpore separabilis, & immortalis; ut ait Aristoteles; igitur anima intellectiva est a corpore separabilis, & immortalis. Prosyllogismi maior, quia functio corpori communis vel diuturnitate vel obiecti vehementia corpus enervat, cuiusque vires labefactans corruptiva est, non solum perfectiva passio; corpus enim humanum diuturna operatione fatiscit, & ab obiecto vehementer affectum clanguet; quum materia constet

A dissipabili. Minor clare constat ex Aristotele in textu dicente Intellectum ab intelligibili pati aliquid, non pati simpliciter; hoc est, ut supra fuus probaui, quia intellectio est passio tantummodo perfectiva, non item corruptiva, nec diuturnitate, nec vehementia obiecti, ad differentiam sensationis, quæ utroque modo sensum labefactat, & corrumpit: non quidem vehementia obiecti, quia, ut ait Aristoteles, intellectus a valde intelligibili perficitur, quum sensus ab excellenti sensibili labefactetur & corrumpatur: nec etiā diuturnitate operationis, quoniam eidem Aristoteli

B functio intelligendi cunctarum vitæ operationum assiduissima est, & iucundissima; quum operatio diuturnitate corpus labefactans absque dolore non sit. Sed huic rationi obijciunt experientiam Alexandrei, qua dicunt aperte constare vitam speculativā corpus enervare; nam qui diutius contemplationibus operā impendunt, valetudinarij sunt, & imbecillo corpore. Placet alijs functionem materialem esse mere perfectivam, non item corruptivam; quia materia solū perfici possit, corrumpi non possit. Nos ob hæc a pristina ratione perennitatis animæ rationalis non diuellimur.

C Ad Alexandreos enim dicimus primum, in diuturna contemplatione corpus quidem enervari; sed hoc per se non provenire a diuturnitate intellectionis; at ab adnexis ac speciatim a diuturna sensatione speculationi coniuncta, vel a diuturna sessione, siquidem ledendo, & quiescendo anima fit prudens Aristoteli; diuturna sessio, & quies labefactat corpus; quod exercitio, & labore debito sanum efficitur, & conservatur; ut ait Aristoteles; cōsimiliter lectione, scriptione, contemplationi dantes operam, ob diuturnitatem visionis oculorum ægritudines, & inbecillitates contrahunt; nihil per se ab intelligendi actu patientes, quantumvis iugi, & diuturno. Dicimus deinde intellectionem positivè quidem ac per se nihil afficere corpus; at solum per accidens, ac privative; quia nimirum anima rationalis in diuturna meditatione tota occupatur circa intelligibile obiectum, non vacans gubernationi corporis, nec moderacioni sentiētis ac vegetantis animæ; quare corpus destitutum auxilio gubernantis animæ rationalis, a sola vegetali, ac sentiente non bene, ac sufficienter gubernatum evadit, ac enervatur; ut fule declarauimus in opere.

D De his qui diu viuunt absque alimento: Iam sensus operatio diuturna per se, ac positivè labefactat corpus; ad cuius restaurationem natura dedit animalibus somnum, qui est quies & otium sensuum; ut constat ex Aristotele: A quo quum doceamur intellectionem quiesci porius, quam morui similem esse; & sensationem vicissim in motu & alteratione consistere, non in quiete; quando motus diuturnior corpus dissolvit, non autem quies proprie; propterea in Peripato intellectione iugi corpus proprie non labefactatur, sensatione diuturna corpus per se debilitatur.

E Ad aliorum obiectionem concedentes materiam primam solummodo perfici posse, labefactari nullo modo posse. Negamus materiam, quæ secunda est, corrumpi non posse; quare functio materialis est passio corruptiva materię secundæ; quum operatio immaterialis non sit vilius materię corruptiva. Dicimus deinde functionem materialem esse passionem corruptivam, non quia per eam corrumpatur materia, sed tum quia per eam corrumpitur forma vetus præexistens in materia; tum quia per eam corrumpitur compositum ex materia, & forma vetusta; modo intellectio,

tellectio, functioque penitus immaterialis est passio mere perfectiua, quia per eam nil positive destruitur, non forma vlla præexistens in materia, nõ vllum compositum ex materia & forma; sed anima solum perficitur, vt ait Aristoteles.

Aristoteles animam ponit immortalem, apud quem intelligere est aliud quid tale, non vere ac proprie pati. Cap. XLV I.

INsuper ex eodem contextu deducitur alia ratio immortalitatis ita formanda. Animæ, cuius operatio non est vere ac proprie pati, sed quid aliud tale: est corpore separabilis, & immortalis: aut intellectrix anima est cuius operatio nõ est vere ac proprie pati: sed quid aliud tale; igitur anima intellectrix est a corpore separabilis, & immortalis. Maior eo probatur, quoniã operatio, quæ nõ est vere ac proprie pati, sed quid aliud tale, corporea nõ est, nã corpus animæ operanti nõ deseruit nisi vere, ac proprie patiẽdo; materia nãque principium est vbique vere passiuum: Anima vero, cuius operatio corporea non est, Aristoteli est a corpore separabilis & immortalis; quare anima, cuius operatio non est vere ac proprie pati, sed quid aliud tale, est a corpore separabilis, & immortalis. Minor argumenti præcipui clara legitur in textu, quo scribit Aristoteles, si ipsum intelligere similitudinem aliquam habet cum ipso sentire, aut pati aliquid vtrique erit ab ipso intelligibile, aut aliquid aliud tale. Quem locum fusc. superius explicauimus.

Ratio immortalis elicitur ex habitudine facultatis intellectus ad imaginẽ obiecti in actu operandi. Cap. XLV II.

Non minora nobis argumenta suggerit, immortalitatem rationalis animæ demonstrantia, in altero contextu Philosophus deducens comparationem intellectus cum sensu ex allata collatione functionum vtriusque facultatis: Quoniã vero ad hunc fontem attinentia duo sunt; alia pertinent ad alium fontem, de quo posterius; ideo sigillatim ea nũc explicabimus, quæ in hoc fonte continentur, qui est Actus operandi. Scribit igitur Aristoteles, [Impassibilem ergo oportet esse, susceptiuam autem formæ.] Omissa impassibilitate ad proprium fontem, age nunc explicemus quomodo Mens dicatur hic esse susceptiua formæ in actu intelligendi. Porro quum ex eo, quod intelligere non est vere pati, sed quid passioni simile, collegisset initio textus Aristoteles intellectum esse impassibilem absolute; ne quis proinde censeret mentem non esse susceptiuam formæ intelligibilis, existimans tẽ suscipere esse pati; propterea quum dixerit intellectricem animam esse impassibilem, statim subiungit, [susceptiuam autem formæ;] quem sensum apprime prodit aduersatiua particula [autem.] Sane susceptio formæ duplex est; altera quidem per modum materiæ, seu cum passione corporea; alia est eminentior, quam idealem, seu intentionalem appellant; quæ fit absque materiæ interuentu, & sine passione proprie dicta: Profecto quum intellectus nuperrime constitutus sit impassibilis, non potest dici susceptiuus materiali modo; cum passione corporea: susceptio itaque formæ ab intellectu mere idealis est, ac eminens; & non vere passio, sed quid passioni simile. Formæ vero, cuius intellectus dicitur esse susceptiuus, duplicis est generis; altera est sum-

lacrum obiecti prorsus immateriale, quæ dicitur species intelligibilis, educta e phantasmatibus; nam hæc in sensu, atque adeo in phantasia esse non potest; quia quicquid in phantasia est, id omne phantasma est, conditiones habens materiæ; a quibus abstracta est huiusmodi species: Quare necessario erit in intellectu; quum per se subsistere nequeat, sed subiecto indigeat, in quo insit; insit autem in anima non vnicò decreto Aristoteleo: Altera est notitia post iudicium ab intellectu formatum de obiecto representato per talem imaginem; quæ notitia dicitur habitus mentis, & forma pariter existens in anima: Quarum formarum illam suscipit intellectus ante actum intelligendi; hanc autem immediate post iudicium; est enim vtraque ista natura forma, accidentalis intellectui; forma quidem prima, quia est imago representans obiectum; secunda vero, quia perficit intellectum; accidentalis prima quidem, quia adest & abest præter intellectus corruptionem; secunda vero tũg eadem rationem, siquidem per disciplinam acquiritur, & per obliuionẽ amittitur incolumi mente; tum quia est qualitas denominans intellectum scientem, sapientem, ac in habitu. Hoc autem esse susceptiuum formarum mens & intellectus commune non habet cũ sensu, sed sibi proprium; quia, si nomine sensus intelligatur pura pars animæ, vt facultas sentiendi cõtradistincta ab organo materiali, tunc susceptiuus formarum est solus intellectus, ad sensus differentiam; quia simulacra sensibilibus obiectorum suscipiuntur in organo sensus materiali, non autem in facultate sentiendi; notiones quoque sensibilibus cognitorum quia non sunt omnino abstractæ a materiæ conditionibus, & vere sunt ipsa phantasmata nuncupata, proprie non in phantasia, prout hæc est animæ facultas ab organo corporeo cõtradistincta, sed in ipso eius instrumento materiali suscipiuntur: quod vel inde patet, quia in somno a vaporibus turbantibus spirituosam substantiã organi phantasie varie agitantur illæ notiones; vnde somniorum monstra dormientibus effinguntur; quod aperte nos docuit Aristoteles: Sin autẽ nomine sensus intelligatur compositum ex organo, & facultate sensitricẽ; in hoc susceptio formarum sensibilibus materialis est, & cum passione corporali; nam omne recipitur per modum recipientis, quodcumque recipitur: Susceptio formarum itaque immaterialis, absque vlla vera passione, licet passionis imitatrix, ita est propria intellectus, vt non conueniat vllæ ratione sensui; vnde recte dicitur esse Aristoteles infra, non totam animã esse locum formarum, sed intellectiuam solam: Id igitur impassibile, quod est susceptiuum formæ, in nobis est vnus intellectus; nã sensus formas recipit vere patiẽdo, quia materialiter; hoc est in organo suo materiali recipit illas; vel potius quia sensus vt est facultas animæ, nullas in se formas recipit; quũ eas ipsius instrumentum solummodo recipiat. Nec obiciãs antea dictũ fuisse ab Aristotele, sensum receptiuum esse specierũ sine materia; quoniam eius dicti sententia vera est, quod sensus dicatur in se recipere formas obiectorum sensibilibus, non recipiẽdo materiã ipsorum; quũ tamen eas formas recipiat in seipso sensus materialiter, hoc est in suo instrumẽto materiali; quippe recipitur omne per modum recipientis, vt notabamus, & sensus Aristoteli est ratio, & potentia in magnitudine; nihilque operari valens absque corporeo instrumẽto: At vero mēs, animaq; intellectiua recipit in se formas immateriales, &

C

D

F

23. de an. immaterialiter, seu / nullo materialis organi ministe-
 2. 6. 7. rio, nullo corporalis instrumenti famulatu. Ex quo et
 2. de an. demonstratur, intellectum habere propria operatione-
 2. 60. 11. nem, in qua obeunda non utitur organo materiali, vi-
 2. de an. lione subiecti corporis beneficio; quippe qui proprie
 2. 92. susceptiuus est formarum, quarum non est susceptiua
 Ratio 111 sensitiua facultas, sed sensitiua facultatis instrumen-
 tum solam; ratio vero sic efformatur; Facultas animae
 cognitrix de se absque corporalis organi famulatu su-
 sceptiua formarum cognoscibilium, habet operationem
 sibi propriam, non item communem corpori sub-
 strato; atque adeo est a corpore separabilis, & immor-
 talis: At intellectus humanus ad sensus differentiam,
 est facultas cognitrix de se sine corporalis organi fa-
 mulatu susceptiua formarum intelligibilium: igitur
 intellectus humanus habet operationem sibi propriam,
 non item substrato corpori communem; atque adeo
 est a corpore separabilis, & immortalis. Maior inde
 patet aperte, quia corpus facultati cognoscenti non
 deseruit, nisi ut organum in se recipiens imagines ob-
 iectorum; & apud Aristotelem idem est, uti corporeo
 instrumento, & habere functionem communem
 corpori, & animae; atque adeo idem est, non uti corporeo
 instrumento, & habere functionem propriam
 animae, non communem corporis in se animam habetis:
 Minor euidenter est e traditis in explicato contextu.

*Alia ratio immortalitatis colligitur ex comparatione in-
 tellectus ad sensitiuum principium in actu
 operandi. Cap. XLVIII.*

3. de an. Sed & aliud argumentum efficax ad immortalitatem
 2. 3. animae rationalis adstruendam suggerit Aristoteles
 in eiusdem textus alio dogmate, quo comparans
 intellectum cum sensitiuo principio inquit, [Et simili-
 ter se habere oportet sicut sensitiuum ad sensibilia,
 sic intellectum ad intelligibilia.] Non certe comple-
 citur hic Aristoteles naturam intellectus communem
 ad agentem, atque possibilem, ut aliqui censent; sed
 agit de solo intellectu possibili; nam intellectus agens
 nullam habet proportionem cum sensu, sed solum cum
 lumine; ut admonet Aristoteles infra; quia munus
 intellectus agentis est, facere actu intelligibilia ea quae
 sunt potentia intelligibilia; quum sensus agens nullus
 inueniatur qui faciat obiecta de potentia sensibilibus
 actu sensibilia; nam cetera cuncta sunt de se actu sensi-
 3. de an. bilia obiecta; visibilia vero sunt a lumine actu visibi-
 2. 18. lia. Sed propositum theorema statuens eodem modo
 se habere intellectum ad intelligibilia, quo sensitiuum
 se habet ad sensibilia, deducitur euidenter ex antecede-
 nte contextu; in quo facta comparatione inter sen-
 tire & intelligere, coperta est in ijs functionibus esse
 quazpiam similitudo; cuius soboles est haec similitudo
 inter sensitiuum principium & intellectum: cuius si-
 militudinis explicatio duplici nititur consideratione;
 una quidem est, quid per sensitiuum significetur;
 altera vero est, in quo consistat haec similitudo ab Ari-
 stotele posita inter sensitiuum, & intellectum. Circa pri-
 mam, In functione sentiendi tria principia requirun-
 tur; unum est principium quo primo sentimus; & est
 anima, siue facultas animae sentientis, ut quid ab or-
 2. de an. gano corporeo contradistinctum: alterum est princi-
 2. 24. pium quo secundario sentimus; & est organum cor-
 poreum, prout est quid contradistinctum ab animae
 sensitiua facultate: tertium est principium ad qua-

rum, quod sentit, seu quo proxime ac immediate sen-
 timus; & est tertium quid ex organo & facultate sen-
 sitrice constitutum: hoc proprie dicitur sensitiuum,
 quia praesentia obiecta proxime sentire potest: sed or-
 ganum ut a facultate distinctum, & facultas ut ab or-
 gano corporeo distincta, sentire seorsum non potest;
 aut utrumque ad sentiendum alterius indiget; quam-
 obrem eorum neutri vere competit nomen, & ratio
 sensitiui: Per sensitiuum itaque significatur hic ab
 Aristotele sensus completus, & integer, qui constitu-
 tum quid est ex organo corporeo, & facultate sensi-
 trice; a quo sensitiuo potest immediate functio pro-
 manare sentiendi. Circa secundum varij varia propo-
 nunt, quae vel non distinguunt hoc attributum a su-
 perioribus; vel nihil omnino conferunt ad institutam
 speculationem: Nos autem opinamur in eo constitu-
 tam esse similitudinem istam, quod sicut sensitiuum
 praesentia sensibilia ex se immediate sentire potest
 nullius extrinseci adminiculo; ita plane noster intel-
 lectus absque ullius organi corporei ministerio, & si-
 ne ullo corporis interuentu potest de se intelligibilia
 speculari: perinde nempe sit adaequatum, siue imme-
 diatum principium intellectus purus noster intel-
 lectus; ut sensationis principium adaequatum, & im-
 mediatum est ipsum sensitiuum, constitutum scilicet
 ex organo, & facultate sensuali; & proinde quod erga
 sensibilia praestare potest sensitiuum, quod est ter-
 tium quid compositum ex organo corporeo, & facul-
 tate sentiendi; hoc ipsum efficere possit erga intelli-
 gibilia simplex ipse noster intellectus absque ullius
 organi corporei famulatu. Vnde apparet maxima sen-
 sitricis & intellectricis animae differentia; tum quia
 sensualis anima in nobis non est adaequatum princi-
 pium sensitiuum, intellectrix anima vicissim est in
 nobis adaequatum principium intellectuum: tum
 quia sensitrix anima in sua functione obeunda utitur
 ministerio corporis; intellectrix autem non utitur
 corpore ad intelligendum: Quod erat principale
 quazsum Aristotelis. Ex quibus ea colligitur ratio
 immortalitatis, Sicut se habet sensitiuum, quod est
 compositum ex organo & facultate, ad sensibilia; ita
 se habet intellectus ad intelligibilia; sed sensitiuum
 compositum ex organo & facultate, siue ullius alte-
 rius opera, vel ministerio, sentit praesentia sibi sensibi-
 lia: ergo intellectus itidem absque ullius alterius ope-
 ra, & proinde sine corporis ullo beneficio, percipit
 praesentia sibi intelligibilia: unde constat intellectum
 habere functionem intelligendi sibi propriam, nec ul-
 la ratione communem substrato corpori, nec ratione
 subiecti, nec ratione obiecti; atque adeo ipsum esse a
 corpore separabilem, & immortalem, ex antea iacto
 fundamento Aristoteleo. Propositionum huius ar-
 gumenti una clara legitur in explicato contextu Ma-
 gistri: altera cuique constat experimentis fidem ad-
 hibenti.

*Immortalis est noster intellectus, quia ita se habet ad in-
 telligibilia, ut sensitiuum ad sensibilia.*

Cap. XLIX.

Ceterum ex eodem loco noua nobis oritur im-
 mortalitatis ratio; dum enim Aristoteles ait,
 [oportet & similiter se habere, sicut sensitiuum ad sen-
 sibilia, sic intellectum ad intelligibilia:] ut nomine
 sensibiliuum significat cum obiecta exteriora, tum
 etiam

etiam eorum formas & imagines eorum in organo sensus recipi natas; ita nomine intelligibilium Philosophus hic nobis indicat cum rerum, entiumque singulorum quidditates; tum earumdem formas, & imagines, seu species immateriales in anima ipsa intellectiva degentes, ac genitas ab intellectu agente; Immo ut omnibus in confesso est, intelligibilia obiecta principalia, quæ sunt entia realia extra animam, representata menti nostræ per species actu intelligibiles ab intellectu agente productas in mente possibili, non esse phantasmata nuncupata; sic nos arbitramur intelligibilium obiectorum imagines, quæ sunt species actu intelligibiles ab intellectu agente, genitæ in mente possibili, non esse pariter phantasmata; tum quia phantasmata proprie sensibilia sunt; & sensibilem naturam sensui representantia, phantasmata nimirum, quæ sensus est interior; non autem vere intelligibilia, & intelligibilem essentiam formaliter intellectui representantia: tum quia phantasmata proprie sunt in nobis a sola phantasia, quæ sensus existens ultra suas vires ageret intelligibilia constituens; quum omnium intelligibilium effectorem, unum in nobis ponat Aristoteles intellectum agentem: Vt ergo se habet sensitiuum ad sensibilia, sic intellectus ad intelligibilia; quia si sensitiuum principium, quod est aggregatum ex organo, & facultate sentiendi, recipit in se omnes imagines sensibilium representatrices, & in ijs representatas naturas sensibiles agnoscit; ita intellectus ipse simplex absque corporalis organi famulatu recipit in se omnes formas actu intelligibilium obiectorum representatrices, & in ijs representatas essentias actu intelligibiles agnoscit: Unde noua ratio immortalitatis ita deducitur: Quemadmodum se habet sensitiuum, ex organo corporeo, & facultate sensitrice constitutum, ad sensibilia tum obiecta exteriora, tum simulacra illorum representatiua in organo materiali sensuum recepta; ita se habet intellectus possibilis ad intelligibilia obiecta, quæ sunt rerum omnium entitates, quidditatesque; atque ad earumdem simulacra in mente possibili representatiua: Sed sensitiuum ex organo corporeo, & facultate sensitrice constitutum format iudicium de sensibilibus obiectis externis sibi representatis per imagines actu sensibiles receptas in organo suo materiali; atque adeo ministerio corporis utens, operationem habet corpori communem, a corpore minime separabilem: igitur intellectus possibilis format iudicium de intelligibilibus obiectis sibi representatis per imagines prorsus immateriales in pura nudaque substantia possibilis intellectus receptas, procul ab omni phantasmate corporeo, procul ab omni commercio corporalis organi: atque adeo functionem habet corpori minime communem, sed a corpore separabilem; quæ clare demonstrat apud Aristotelem animæ separationem a corpore, ac immortalitatem.

Immortalitatis ratio desumitur ex amplitudine, siue vniuersalitate operationis intellectus. Cap. L.

P Ræclaram vero aliam habemus propositi nostri demonstrationem ab Aristotele, dum ita loquitur, «Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immixtum esse, sicut dicit Anaxagoras, ut dominetur: hoc autem est, ut cognoscat: nam alienum, iuxta appa-

rens, prohibet, & obstruit,] Quæ a nobis diligenter explicanda sunt antequam in argumentum conrexantur. Ostendit in hoc textu Magister Intellectum non vti organo corporeo, habereque functionem sibi propriam & nullo pacto corpori communem, ex vniuersalitate, seu amplitudine suæ operationis: quæ ratio triplici comprehensa theoremate, contextum scindit in tres partes: Quarum prima est ea, [Necesse est itaque, quoniam] intellectus [omnia intelligit:] Particula causalis [quoniam] aperte docet particulam deductiuam [itaque] superiorem non connectere hunc textum cum precedentibus; at indicare dependentiam futuræ conclusionis ab hac propositione: in qua quidem propositione deest formaliter subiectum; id autem est e supeto contextu accipiendum [Intellectus,] qui nuperrime dictus est se habere ad intelligibilia, ut sensitiuum se habet ad sensibilia. Non defuerunt hic, qui putauerint Aristotelem agere, non de solo intellectu possibili, sed communiter de possibili, & de agente; quia nondum hos ab inuicem distinxerit: Verum nos arbitramur hic agi de solo possibili, qui notus est satis ex antea traditis, dum comparatus fuit cum sensitiuo principio; siquidem in sensu nihil est quod correspondeat intellectui agenti; sed extra sensum lumen solum, ut mox docebit Aristoteles: At infra potius inueniendus est intellectus agens, tamquam ignotus, & adhuc obscurus; quam hic, de quo nunc agitur, distinguendus in agentem, atque possibilem: ac eo magis, quia non est officium agentis intellectus intelligere, ac promere iudicium de obiecto, sed solum reddere obiectum actu intelligibile, scilicet aptum ad hoc, ut immediate possit intelligi; vti officium luminis est, non videre, sed reddere colores actu visibiles; quum solus intellectus possibilis vere omnia intelligat ex officio: Quamobrem hic nomine intellectus interpretatur intellectum possibilem, ut quid contradistinctum ab intellectu agente, ceterum notum a nondum noto, & manifestum a non adhuc inuento. Licet horum attributorum pleraque conueniant intellectui etiam agenti; de quo inferius ea prædicaturus est Aristoteles; tamquam de eo, de quo nondum egerat; & velut ea, quæ de solo intellectu possibili prius enuntiauerat: solum ergo hic agitur de intellectu possibili: Verum quoniam possibilis intellectus hic considerari potest tum vniuersim tum etiam sigillatim pro singulo intellectu; sunt qui vniuersim accipiant, dicentes nullum intellectum singularem omnia intelligere; sunt qui singulum assument, asserentes, si non actu, potestate tamen omnia intelligere. Nos arbitramur Aristotelem considerare hic nudam intellectus humani naturam, quæ reuera & in omnibus, & in singulis mentibus humanis reperitur, abstrahendo tamen ab vniuersalitate, atque a singularitate; ab hac, quia scientia non est de singularibus; ab illa, quia nunc Aristoteles de eodem pronuntiat, quod omnia intelligat, de quo inde probaturus est quod sit immixtus; at immixtus est Aristoteli non solum intellectus omnium hominum vniuersim acceptus sed etiam singulus vniuersiusque. [Omnia intelligit.] Alexander, Themistius, Philoponus, & Simplicius per [omnia] interpretantur omnia simpliciter, tam corporea, quam incorporea: Quibus non assentior omnino; quoniam Aristoteles hic accipit hoc dogma gratis absque vlla probatione, tamquam per se notum; sed hoc non est ita clarum, quin de ipso semper

2. meta. per fuerint controuersia. Quin Aristoteles ipse scribit Intellectum humanum se habere ad mentes abstractas, vt oculus nocturnus ad lumen Solis; quod nocturnus nouimus esse inuisibile. Deinde Magister, infra dicitur, est intellectus agentem omnia facere, possibilem omnia fieri, quem nunc ait omnia intelligere; sed intellectus agens non facit formas illas incorporeas, praesertim quae ponuntur ab Aristotele extra caelum, ubi non est motus, actu intelligibiles; tunc quia nullo phantasmate velantur, quod exuentes actu intelligibiles efficiantur; tum quia sunt illae per se actu intelligibiles, nec indigent intellectu agente, quo de potentia intelligibilibus absolute actu intelligibiles reddantur. Deinceps hic gratis assumere non debuit Aristoteles, quod, inferius in dubium reuocat, & adhuc ignotum esse admonet, ac explicandum pollicetur posterius, Vtrum intellectus humanus in corpore degens cognoscere possit aliquod separatorum a materia. Sed Auerroes, Magnus Albertus, & Diuus Thomas per [omnia] interpretantur omnes naturas, entitatesque corporeas: Quod non accipimus; quoniam & Aristoteli mens, & anima est natura incorporea; quam tamen intelligit intellectus humanus Aristoteli. Tignosius per [omnia] interpretatur vniuersalia: quod suspectum est; tum quia nihil huic opitulatur afferenda probatio; nam alienum iuxta apparens prohibet, & obstruit; vt infra & latius apparebit: tum quia & non bene vertitur [Vniuersalia], sed [omnia], siue [vniuersa]; quum vniuersalia Graece dicantur *τα καθόλου*. Nos arbitramur per [omnia] Magistrum hic significare cuncta entia naturalia simpliciter & absolute; siue sint accidentia, siue substantiae; siue simplicia, siue composita; nam Aristoteles hoc in loco agit personam Philosophi naturalis; quare per [omnia] intelligit rerum naturalium essentias, entitatesque, prout physicae sunt. Bene verum est, quod huc attinent omnia quomodocumque ad naturalem essentiam pertinentia; nam & Intelligentiae motrices, vt formae celestium corporum, quae sunt principia physice mouentia; & Deus optimus, vt forma, & finis, & efficiens vniuersi, quod est corpus naturale, sub omnium appellatione quomodocumque comprehenduntur: namque vt Aristotelis decretum? Geometriae omnis circulus est figura, quia in scientijs termini semper accipiendi sunt secundum subiectam materiam; ita omnia Physiologo sunt omnia naturalia, quoad omnia sui attributa; haec vero cuncta in substantias naturales, tam integras, quam partiales, & in accidentia physica distribuuntur. Vt autem Mathematica, Metaphysica, & Artificiosa non differunt a rebus Physicis quoad entitatem, sed solum quoad formalitatem, quae dicitur, considerandi ratio; nam Aristoteli Metaphysicus, Mathematicus, & Dialecticus, Physicusue versantur circa idem ens; quippe Physicus considerat vniuersum vt est corpus naturale, Mathematicus contemplatur idem vniuersum vt est ens, Dialecticus intuetur idem vniuersum vt quomodocumque cognoscibile; sic omnia physica intelligens humana mens omnia simpliciter intelligit, sed non omni modo; verum prout ad naturale corpus aliqua ratione refertur. Ceterum haec omnia naturalia mens hominis intelligit simpliciter abstrahendo ab vniuersali, & singulari; sat enim modo est Aristoteli, vt mens omnia physica intelli-

gat quomodocumque; siue in vniuersali, siue in indiuiduo, id postea disquiretur. Et hoc attributum intellectui conuenit ad sensum differentiam; quia, nullus sensus cognoscit omnia naturalia; nam visus colores solos, & sensibilia communia; figuram scilicet, magnitudinem, motum, quietem, & numerum; non autem odores, non sapores, non sonos, non tangibilia: consimiliter auditus sonos, & communia tantum; olfactus odores solos cum communibus; gustus sapores solos, & communia; tactus exuperantias solum tangibilem, & communia: Interni sensus, qui sunt communis appellatus, & Phantasia, solum cognoscunt accidentia sensibilia, tum communia, tum propria; sed non agnoscunt substantiam Aristoteli; neque accidentia intelligibilia, vt virtutes, & vitia; immo neque alia multa accidentia materialia, vt perspicuum, tangibilia non excedentia, relationes, & tempus, & id generis alia: Sed e contra intellectus omnia haec intelligit, substantias naturales omnes, nulla excepta; & accidentia physica omnia, nullo excepto. [Intelligit:] verbum accipiendum est in communissima sui significatione, vt ab Aristotele proponitur, abstrahendo ab omni limitatione; quia de intellectibus nihil adhuc nisi communia nos docuit Aristoteles; nam omnium rerum naturalium mens alias intelligit distincte, alias confuse; alias in vniuersali, alias in particulari; alias in actu, alias potestate; vt perinde sit ac si Aristoteles dixisset, Intellectum humanum habere vim omnia naturalia intelligendi quomodocumque: quod axioma in hac vniuersalitate acceptum adeo notum est, vt eo Magister vti potuerit absque ulla confirmatione; quum enim homo cuncta naturalia cognoscat substantias nimirum, & accidentia quaecumque; notumque sit e superioribus per sensum, & nos non posse percipere nisi accidentia determinati generis, vt nuper vidimus; & singularia, vt alibi & monuit Aristoteles plane iam constat humanum intellectum, qui a sensu intelligenda recipit, intelligere cum substantias, tum etiam accidentia, & proinde simpliciter omnia. Ex hac prima parte contextus duae nobis emergunt immortalitatis rationes; quarum altera est ad hominem innixa interpretatione Alexandrina hoc pacto. Anima simpliciter omnia cognoscens tam materialia, quam immaterialia, seu a corpore separata, est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima intellectiua, seu rationalis intelligit omnia simpliciter, tam materialia, quam immaterialia, seu a corpore separata: igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior pater ex Aristotele constituitur humanum intellectum in corpore se habere ad mentes abstractas, vt oculus nocturnus ad lumen solis; & ambigente an intellectus, dum in corpore degit, aliquod separatorum intelligere valeat; & agnoscere extra caelum separatas mentes, quae per motum, aut corpus, aut usum alius ens sensibile, ac materiale dignosci non possunt: separata enim illa per materiale phantasma nullum dignoscuntur, quod materiale sit; proindeque illorum intellectio sine phantasie ministerio celebrata est propria functio mentis humanae, corpori minime communis, arguens conuincensque a Magistro rationalis animae separabilitatem a corpore, ac immortalitatem. Minor est Alexandri placitum asserentis hoc loco Aristotelem ponere intellectum humanum intelligere omnia simpliciter, tam corporea, quam incorporea, tam materialia,

terialia, quam penitus a materie commercio separata. Cui rationi vel ipse Pomponatius acerrimus immortalitatis hostis fere vicius herbam porrexisse videtur, dum inquit citatis verbis, [At si qua virtus omnia cognoscit; proculdubio videtur esse immaterialis; materiale namque non videtur posse ascendere in immaterialia; etenim cognoscens quoquomodo fit ipsum cognitum; quare si materiale immateriale cognosceret, videretur effici immateriale: Neque Aristoteles tertio de anima intulit ipsam esse immistam ex eo quod omnia materialia cognoscit; sed ex eo quod omnia cognoscit; si namque materialis esset, despectum apparere prohibet extraneum, & obstruet; nam veluti lippus oculus lucem claram perspicere nequit; sic virtus materialis in immaterialia obtutum figere non potest: unde hoc manifeste immortalitatem arguere videtur. Quapropter Divus Augustinus in libro De Immortalitate animæ suam insequens Platonem in Phædro conclusit animam esse immortalem ex eo quod æterna cognoscit, & desiderat. Verum, veluti octavo Metaphysicæ scribitur, iudicamus de formis secundum earum operationes; ideo animæ mortalitas, & immortalitas ex eius essentiali operatione sumenda est: quum itaque divina intelligamus; de ipsis namque loquimur, ipsis sacrificamus, ipsa oramus, deprecamur, & reueremur; quorum nullum absque intellectu fieri potest; ideo humanum animum nullo modo esse immortalem negare non possumus: etenim ut secundo de generatione animalium dicitur, ipse solus divinitatis est particeps, vel maxime inter mortalia: (Sed quam Pomponatius immediate conatur adferre rationis huius qualemcumque solutionem audiamus; ait enim.) At si acute inspexerimus quantum, & qualiter Divina intelligimus, & amamus, apparebit nos parum de divinitate habere, magisque humanum animum mortalibus annumerandum esse quam immortalibus; Divina namque non nisi cum velamine, & phantasmatis cognoscimus; unde si ad ea, non veluti cæcos, tamen tãquam noctuas nos habemus; quemadmodum Aristoteles 4 secundo, & nono libro Metaphysicæ testatus est: Beatus quoque Dionysius in libro de Divinis nominibus nos instruens dicit, tunc Deum maxime cognoscimus, quum nos eum ignorare cognoscimus; unde fit ut hæc natura, quæ in tali dispositione ad Divina se habet, ex mortali, & immortalis composita sit; quæ namque in Deum ascendit, de immortalitate habet; quæ vero non nisi cum sensu, & velaminibus, mortalis esse videtur. Quum vero fieri nequeat ut idem propriè sit mortale & immortale, propter manifestam inter ea repugnantiam, a qua etiam Divina potentia excluditur, ut dixit Augustinus contra Faustum; relinquatur igitur ut ipse humanus animus tantum, unum illorum vere esse possit, & alterum non vere: verum quid istorum propriè sit, ex operationibus fiet manifestum: Quum itaque in primis in homine verissime esse formam missionis videamus, in universumque vegetativæ, & sensitivæ opera, quæ verissime super mortalitatem testantur; demum ipsum oriri, & mori, velut cetera mortalia; postquam mortem nihil de eo secundum naturam cognosci possit, per quod conieceretur ipsius animi aliquid esse, Quantum etiam sit de eius intellectu, quid opus est dicere; quoniam quidem animi humani intellectus in nullo conveniat cum ea, quæ est Divinorum; nostra nam-

que intellectus cum phantasmate, cum discursu, cum tempore, interpolatissima, obscurissimaque habetur; at divinorum penitus cum dispositione contraria, ut procul dubio vix in nomine conveniant. Quis igitur, nisi ut positionem sustineat, audeat dicere humanum animum vere esse immortalem, & secundum quid mortalem; quando ex sola veritate operationum essentialium veritas dignoscatur? Lunam namque non esse vere terream dicimus, sed solum secundum quandam similitudinem, quoniam non vere habet conditiones terræ. Sic ille ad verbum, quæ superiorem rationem non emergunt, & immortalitatem animæ rationalis non labefactant, si considerentur intimius. [At] inquit [si acute inspexerimus quantum, & qualiter divina intelligimus, & amamus, apparebit nos parum de Divinitate habere.] falso statuitur hic divinitas æternitatis quid esse partibile, ut eius & parum, & multum haberi valeat; quum æternitas, & divinitas aut habeatur tota, aut eius habeatur nihil; necessarioque rationalis anima sit aut simpliciter immortalis, aut simpliciter & absolute mortalis. [Magisque humanum animum mortalibus annumerandum esse, quam immortalibus.] Aristoteles loco citato a Pomponatio clarissime statuit solum intellectum humanum, ad animæ nostræ vegetalis, sensualemque differentiam, esse & solum divinum, proindeque solum immortalem, solumque forinsecus accedentem, non e materie potestate ut seminis a parentibus educum. [Divina namque non nisi cum velamine, & phantasmatis cognoscimus:] hoc pridem apud Alexandrum latissime discussimus; nunc illud sufficiat admonuisse Magistrum & eodem loco statuisse nostrum intellectum habere functionem, quum nihil omnino communicat cum actione corporali, proindeque solum esse divinum, & separabilem a corpore, ac immortalem: & alibi dixisse nostrum intellectum intelligere aut phantasmatis, nimirum materialia; aut intelligentiis, nempe divina; quorum nulla phantasmata reperiuntur: immo vero & alibi statuit nos aliquando intelligere præter phantasmata. [Unde si ad ea non veluti cæcos, tamen tamquam noctuas nos habemus quemadmodum Aristoteles, secundo, & nono libro Metaphysicæ testatus est.] Si corpus impedit animum ne possit intime separatas essentias intelligere, non ob id colligi debet animum esse materiale, & mortalem; nam etiam umbra terre prohibet ne Luna refulgeat; & nubes, corpusque Lunare interpositum in eclipsi prohibet ne Sol totum hemispherium illuminet; quod tamen Solis, ac Lunæ mortalitatem non probat: si mens humana de se non posset intrinseci Divina, id eius imperfectionem argueret; quod tamen illi accidit a contagione corporis, id eius attributum essentiali mortalitatis, & immortalitatis ostendere non potest. Quum Deum optimum quum separatè mentes omnes intelligant, non tamen omnes pariter intime percipiunt, sed aliæ magis, aliæ minus, pro varia perfectione suarum essentialium; quum itaque mens humana sit omnium substantiarum intellectualium infima, merito confusa, ac obscure Divinam essentiam intuetur, absque labe sue perennitatis; potissimum quia non ex se, sed a corpore id habet, ut maxime cecutiat in Divinorum cognitione; unde Magister asserit melius esse postremo intellectui non cum corpore esse; & intellectum humanum non bene se habere dum est in hoc individuo corpore,

2 de gē.
an. c. 3.
2. de an.
t. 34.
1. c. 1. t.
100.
lib. 1. c.
6. 51.
m. de gē.
an. c. 3.

23. de an.
t. 33.

1. b. de
somn. c.
10.
p. 1.

9t. 22.

10. met.
t. 11.

11. de an.
t. 49.
12. met.
t. 51.

compositorum hominum pars essentialis; aut opti-
num esse habere, dum aliud quid existens a compo-
sito totum quid est in vniuerso; nam tum sui habet in-
tellectionem per totum aeternum durante. [Beatus
quoque Dionysius in libro de Diuinis nominibus
nos instruens dicit, tunc Deum maxime cognoscimus
quum nos eum ignorare cognoscimus] Sed hanc
ignorantia non est mera cecitas, obscuritasque co-
gnitionis; at est cognitio Diuinæ immensitatis, &
summæ perfectionis, quæ superat humanæ mentis ca-
pacitatem, & longe transcendit aciem humanæ men-
tis: & reuera Intelligentia secunda infra Deum fini-
tam naturam habens longe magis, quam homo co-
gnoscat se non posse diuinam immensitatem compre-
hendere, longeque magis cognoscens se Deum igno-
rare, non ob id immortalitate priuatur: quid ergo ex
Diui Dionysij dicto colligere velit vir acutus animæ
nostræ mortalitatem? [Vnde fit vt hæc natura, quæ in
tali dispositione ad diuinam se habet, ex mortali, & im-
mortali composita sit; quæ namque in Deum ascen-
dit, de immortalitate habet; quæ vero non nisi cum
sensu, mortalis esse videtur.] Quid nos aliud asseri-
mus? animam humanam seu cognatricem in homine
ex parte mortali, & immortalis compositam esse fate-
mur, nimirum ex parte sensitrice, ac ex parte intel-
lectrice; sensituiam animæ partem a corpore insepa-
rabilem, & mortalem cum Aristotele confitemur; ac
intellectricem, quæ sola Deum attingit, insensibilem,
in Peripato, separabilem a corpore, ac immortalem
profitemur. [Quum vero fieri nequeat, vt idem pro-
prie sit mortale, & immortale.] Quid ni sub diuersa
ratione, ac ratione diuersarum partium? non ne Ma-
gister expressis verbis materiam eandem proprie sta-
tuit corruptibilem, & incorruptibilem? ait enim qua-
tenus est id, in quo est priuatio, seu aggregatum ex
materia & priuatione, secundum se corrumpi; quia
priuatio corrumpitur aduentu formæ; quatenus vero
materia sumitur vt est ens potentia distinctum a pri-
uatione, ingentiam esse, atque incorruptibilem: sic Ani-
mam humanam, quatenus est quid ex parte sensitrice,
ac intellectrice constitutum, mortalem in Peripato
pronuntiamus; ait eius partem intellectricem immor-
talem esse ad aures Aristotelis asseueramus. Deinde
vero coniunctionem cum corpore, ac velamen mate-
riæ potius animæ intellectrici est impedimento, ne
possit Diuinis essentias a materia separatas intelli-
gere, vt admonet Aristoteles, non adiumento; ceterum
essentiale attributum mortalitatis, & immortalita-
tis colligendum est ex ijs, quæ sunt essentialia fun-
ctionis animæ, non ex ijs, quæ illam impediunt, ac la-
befactant; quæ proinde illi sunt accidentalia; nihil
enim suis essentialibus labefactatur, sed vicissim ijs
perficitur; quare sensus, & contagio corporis impe-
diens ne mens nostra intelligat bene Diuina, sunt ac-
cidentalibus nostræ intellectioni, quæ omnia, & specia-
tim Diuina dicitur in obiectum sibi asciscere: non
igitur ex eo, quod sensus impedit intellectui nostro
perfectam cognitionem Diuinorum, Pomponatio li-
cuit arguere rationalis animæ mortalitatem; sed no-
bis ex eo, quod intellectus humanus Diuina quomo-
documque cognoscit, colligere datum est intellectus
humani perpetuitatem. [Propter manifestam inter ea
repugnantiam:] contradictio definitur Aristoteli
esse oppositio eiusdem de eodem secundum idem;
quare nulla repugnantia est animam humanam esse

mortalem secundum se totam, & secundum sui par-
tem sensituiam; & esse immortalem secundum sui
partem intellectuiam; vt nulla contradictio fuit in di-
cto Magistri statuentis materiam esse generabilem,
& corruptibilem, quatenus est id in quo priuatio re-
peritur; & eandem esse ingenerabilem, & incorru-
ptibilem, quatenus eius essentia a priuatione contra-
distinguitur, & pura potentia nititur. [A qua etiam
Diuina potentia excluditur, vt dixit Augustinus con-
tra Faustum:] non oportebat Peripateticum peripati-
doctrinam profitentem in hoc ad sacros Doctores
confugere; quum Aristoteles ipse confiteatur a Deo
non effici posse contradictoria, collaudans Agathonem,
qui scribit in quadam sua Tragedia,

„Renamque sola hac priuatur Deus,

„Vt facta minime infecta possit reddere.

Relinquitur igitur vt ipse humanus animus tan-
tum vnum illorum vere esse possit, & alterum non
vere. Si per animum humanum significet vir exi-
mius integram hominis animam, ea vtrumque vere
potest esse, non alterum tantum, sed ratione diuersa-
rum partium, seu varia ratione considerata, nimirum
mortalis quoad partem sensituiam, & secundum se
tota; & vere immortalis quoad partem intellectuiam;
vt nuper explicauimus: sin autem per animum huma-
num significet intellectum prout a sensu contradistin-
guitur; & hic pariter vtrumque potest esse, mortalis,
& immortalis vere, sed sub diuersa ratione considera-
tus; quia pura substantia intellectus humani est im-
mortalis; at si consideretur intellectus humanus, qua-
tenus est id, in quo inest habitus scientiæ studio con-
quisitus, est mortalis; quod sibi docuit Aristoteles
agens de intellectu in habitu sub nomine intellectus

passiui; vt latius oportuniori loco declaramus in
hoc opere; & nuper innouit ex consimili attributo
materiam. [Verum quid istorum proprie sit, ex opera-
tionibus fiet manifestum.] Sed quum in operationi-
bus duo attributorum genera reperiantur, alia qui-
dem essentialia, & alia accidentalia; quorum quedam
operationes perficiunt, quædam vicissim labefactant;
vt certum est operationum attributa essentialia pa-
refacere naturam principij operatiui, sic rationi con-
sentaneum est impedientia, & labefactantia functio-
nem principij actiui naturam non declarare; acciden-
tia namque maxime conferentia ad cognoscendum
quid est, vt ait Aristoteles, sunt quæ manant ex in-
tima substantia sui subiecti, & illud perficiunt; non
autem quæ illi forinsecus adueniunt, & illius opera-
tionem turbant, & impediunt; quomodo itaque sensuum
functiones, & corporales materialesque conditiones
non emergant ex anime rationalis essentia, & illius
intellectionem, qua Diuinis essentias cognoscere gli-
scit, labefactent; proculdubio rationalis anime mor-
talitas deducenda non est ex eo, quod sensus, & con-
tagio corporalis materiam prohibeant ne noster intel-
lectus recte, ac intus dignosca Diuinis essentias a
materia separatas; vt intellectus humani perpetuitas
colligenda est ex eo, quod humana mens intelligere
potest quomodocumque substantias abstractas, at-
que Diuinis. [Quum itaque in primis in homine ve-
rissime esse formam missionis videamus, in vniuer-
sumque vegetatiue, & sensituiue opera, quæ verissi-
me semper mortalitatem testantur:] damus quidem
hec omnia; sed admonemus operationes vegetales,
ac sensituias contestari mortalitatem animæ vegeta-
tius,

u3. de an.
t. 1.
x3. de an.
t. 7.
y2. de ge.
an. c. 3.

z. i. phyl.
t. 82.

u3. de an.
t. 36.
z. meta.
t. 1.
9. meta.
t. vlt.
6. 10. met.
t. vlt.
e3. de an.
t. 33.

z. peri-
herm. c.
4.

2. p.
t. 6.

6. p.
c. 2.

33. de an.
t. 20.
6. 10. met.
t. 67.
z. i. phyl.
t. 82.

z. i. phyl.
t. 82.

tiuz, ac sensitiuz, a qua prodeunt; ast intellectiuz, a qua non prodeunt proprie, vt ait Aristoteles, contestari non possunt: nam Aristoteli rationalis anima, & intellectiua sola intellectiōe dignoscitur; sensus operatio solum animæ sensitiuæ naturam, & vegetatio solius vegetalis attributa deregere, manifestareque valet. [Demum ipsum oriri, & mori, velut cetera mortalia:] Sed compositi corruptio non arguit animæ corruptionem; quia & elementum corrumpitur, cuius materia est incorruptibilis: & Aristoteli post dissolutionem compositi nihil prohibet remanere posse animam incorruptibilem, & reuera remanet anima intellectiua immortalis. [Post quam mortem nihil de eo secundum naturam cognosci possit, per quod conieceretur ipsius animi aliquid esse.] Nos ex Aristotele multa proposuimus, & adhuc multa proponemus attributa convenientia rationali animæ post mortem a corpore separatæ; quæ suis locis apte declarantur, nec adducenda sunt in hunc locum. [Quantum etiam sit de eius intellectiōe, quid opus est dicere?] nos dicimus ex ea, quæ non est actio corporalis, colligi perpetuitatem intellectus; vt non vno in loco clare nos docuit Aristoteles; & sæpius antea probauimus, & in posterum probabimus. [Quoniam quidem animi humani intellectio in nullo conueniat cum ea, quæ est Diuinorum: in nullo? nonne conuenit in obiecto? Humanus enim intellectus omnia intelligit, omnia pariter intelligit; Diuinus intellectus; vt ait Aristoteles, nonne conuenit in modo intelligendi? nam vterque, Diuinus intellectus nimirum, & humanus intelligit sua simplici substantia, sine corporalis organi famulatu: Vterque intelligit sine labore: vtriusque intellectio perfectio est, & felicitas intellectus; vt Aristoteles ipse contestatur. [Nostra namque intellectio cum phantasmate habetur.] Hoc etiam absolute falsum esse probauimus in superioribus ex Aristotele. [Cum discursu.] Nonne plerumque intelligit mens humana sine discursu? si discursiua intellectio dissidet ab intellectiōe diuina, certe intellectio nostra simplex, quæ dicitur ab Aristotele intellectio & indiuisibilium; conuenit in simplicitate cum intellectiōe diuina; licet hæc sit longe simplicior humana. [Cum tempore.] licet in hoc dissideat humana intellectio a Diuina; tamen habet multa alia, in quibus cum ea conuenit: sed non ne aliqua intellectio nostra quoque sit in momento, si nudam intellectiōem sumamus, quæ est promere iudicium de obiecto actu intelligibili iam facto per opus intellectus agentis? [Interpollatissima] ex aduerso nos docuit Aristoteles humanam intellectiōem esse assiduissimam; & alibi humanum intellectum habere sui ipsius intellectiōem per totum æternum, dum a corpore separatus optimum esse habet. [Obscurissimaque habetur.] certe nostra intellectio de rebus diuinis est obscurissima; sed plurimarum rerum nostratiua clara est, & euident; licet cum Diuina in hoc attributo comparari non possit. [At Diuinorum penitus cum dispositione contraria, vt procul dubio vix in nomine conueniant.] Præter nomen, habent multa communia inuicem attributa essentialia intellectio nostra, & intellectio Diuinarum mentium, vt nuper adnotauimus, communitatem, seu vniuersalitatem, identitatemque obiecti intelligibilis; nam vterque intellectus omnia cognoscit; exclusionem organi materialis; perfectionemque ac felicitatem virtutis intelligentis. [Quis igitur, nisi vt positionem sustineat, audeat dicere

humanum animum vere esse immortalem, & secundum quid mortalem; quando ex sola veritate operationum essentiarum veritas dignoscatur?] Nos cum Aristotele confitemur ex attributis intellectiōis dignosci veritatem nostri dogmatis, quod anima rationalis est immortalis: nec diffitemur animam humanam, quæ aggregatum quid est ex parte vegetali, sensitiuæ, ac intellectiua, esse mortalem secundum quid, quia mortalis est secundum sui partem vegetalem, & sensitiuam: Immo dabimus Pomponatio humanam animam esse simpliciter mortalem, & secundum quid immortalem eo sensu, quo nos docuit Aristoteles, dum ait Animam totam esse mortalem, animæ totius partem intellectiuam solam esse immortalem, & a corpore separabilem. [Lunam namque non esse vere terream dicimus, sed solum secundum quamdam similitudinem, quoniam non vere habet conditiones terræ.] Quid in proposito Luna cum anima rationali? sed valeat comparatio: ea sanè optima est, quia Luna in Peripato incorruptibilis est, etsi plerumque in eclipsi ab ymbra terræ obnuitur, & impediatur, quominus lumine suo terras illustrare, ac sublestitia gubernare valeat: pariter humana mens immortalis est, etsi a contagione corporalis materiæ sibi substantiæ impediatur quominus omnia intimo cognoscat, & speciatim Diuinæ mentes intelligat, & comprehendat. Sic ergo propositam rationem soluere non potuit Pomponatius,

Intellectus agnoscit omnia materialia, & ideo est immortalis. Cap. LI.

Altera vero ratio perpetuitatis animæ nititur nostra propositi contextus explicatione, qua constitutum Intellectum humanum intelligere omnia entia naturalia; quæ quocumque pacto materialia sunt; quum Physicus a materia simpliciter abstrahere non valeat: & ita formari potest; Anima cognoscens omnia materialia functionem habet, ac essentia penitus immaterialem, proindeque separabilem a corpore, ac immortalem: sed intellectus humanus, adeoque rationalis anima cognoscit omnia materialia: igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Minor euidentissima est in explicato contextu, & vltro concessa nobis ab omnibus etiam immortalitatis hostibus: Maior, in qua cardo demonstrationis habetur, sic ex Aristotele colligitur, qui tunc statuens, tactum non percipere tangibilia similia, quæ in eius organo ad mediocritatem redacta reperiuntur, sed solum exuperantias qualitarum, quibus priuatur: tum asserens, Intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt a se intelligibilia, antequam intelligat, vnde commune dogma sumitur, omne recipiens esse denudatum a natura recepti; ac proinde omne intelligens esse denudatum a natura intellecti, seu intelligibilis; quoniam intellectio Aristoteli fit per susceptionem formæ intelligibilis: tum etiam affirmans, intellectum omnia fieri, quæ intelligit; & alibi quod sit, dum sit, nondum esse id quod sit; proindeque rationalis anima, quæ intelligendo fit omnia materialia, dum intelligit, & antequam incipiat intelligere, nihil est materialium; quod est dicere, Animam omnia materialia cognoscentem, habere functionem, & essentiam penitus immaterialem; quumque corruptio non aliunde sit, quam a materia; necessarium esse cuncta materialia cognoscentem animam esse immortalem, adeoque a corpore corruptibili.

bili separabilem. Sed huic rationi respondere conatur Pomponatius; inquit. [Primum autē, quod adducebatur, erat, quoniam ex eo quod humanus animus omnia materialia intelligit, inferebatur ipsum esse omnino immaterialem: Ad quod in primis dicimus, non esse verum, materiam qualitercumque acceptam materialium cognitionem impedire; etenim unusquisque sensus exterior est virtus materialis, tamen unusquisque sua obiecta, quę materialia sunt, cognoscit: sensus quoque communis obiecta sensuum exteriorum cognoscit, & plura illis: Phantasia autē adhuc plura illis cognoscit; animalia namque perfecta, veluti equus, elephas, & cetera huiusmodi generis, cognoscunt fere omnia sensibilia, sicut & homo cognoscit; quamquam non tam absolute, quum non ordinent in scientiam; sed solum in ordine ad vitam; ut optime D. Thomas in expositione secundę de anima dicit: Nisi enim bestię substantiam cognosceret, circa ipsam non deciperentur; quum nihil possit decipi de aliquo, nisi quoquomodo cognoscat ipsum; Aues nāque videntes aliqua sibi similia, mouentur ad ea, existimantes res visas esse res existimatas. Sed quid dicemus de cogitativa ipsa, quę est homini propria? quādoquidem secundum Comentatorem, & Thomā cognoscit indiuidua omnium decem generum; sequestratque substantiam ab omnibus accidentibus communibus, & proprijs; quod facere non valet existimatiua in brutis; tantumquē a Peripateticis hęc virtus est celebrata, ut cum hoc quod cognoscat hunc hominem, & hunc equum, ut hic homo, & hic equus; ponant etiam esse rationem, & discursum particularem: quod D. Thomas dicit sibi contingere, quoniam in eodem subiecto vnitur intellectui, & est prima inter virtutes extensas. Esse igitur virtutem materialem non impedit a cognitione materialium, veluti ostensum est. Verum esse materiale citra gradū sensitiuum, nihilque citra virtutem cogitatiuam potest omnia materialia cognoscere, vel saltem ita perfecte, ut ipsa cogitativa cognoscit: sed ipsa in supremo materialium cardine existens omnia materialia cognoscere valet, quamquam non vniuersaliter, sed tantum singulariter; veluti & Commentator testatur; idemque confirmant Thomas, & Egidius in eadem parte, & in plerisque alijs locis: Virtus igitur materialis, qualis est infra sensum, vniuersaliter cognitionem impedit; vnde nullum cognoscens vniuersaliter potest esse mistum, vel complexionatum complexionem vegetabilium; veluti Empedocles posuit: Quare primo, & tertio de anima cum Empedoclem redarguit Aristoteles: At cognoscens potest esse materiale dummodo sit supra vegetatiuum; quantoque magis appropinquabit vero immateriali, tanto ad plura se extendet; vnde virtus cogitativa ad omnia materialia se extendit, ibique sistit; neque vniuersaliter, sed tantum particulariter. Non itaque ex cognitione in particulari omnium materialium arguenda est simpliciter immaterialitas, immo ex eo, quod tantum omnia materialia cognoscit, arguenda est materialitas; licet talis materialitas immaterialitati sit immediata. Quod si dicatur, quomodo illa cognoscit se, & ea quę sunt eiusdem speciei cum ipsa? quoniam sic idē moueret seipsum: huic dicitur, quod oculus actione reflexa videt se; idemque mouere seipsum non primo & indirecte, in materialibus non solum non est inueniens, sed etiā necessarium; & veluti ex specie sensata elicitur spe-

cies insensata; sic ex aliorum cognitione deuenit in sui cognitionem, ut inferius dicemus. Quare Auerroes veluti sui oblitus perperam interpretatus est textum quartum tertij de anima; probare enim contendens nostrum intellectum esse immaterialem, dicit quod cognoscit se; at si se cognoscit, idem esset mouens & motum: Verum vir doctissime apud te, cogitativa cognoscit omnes formas materiales; quare & seipsa, non tamen ipsa immaterialis est; neque in materialibus idem mouere se non primo, est inueniens: Ex alijs enim cogitativa informata mouetur ad cognitionem sui; quare non primo mouet se. Neque verum est quod aliqui in Auerrois errorem adunt, videlicet quod nihil secundum esse reale dispositum potest illud recipere secundum esse spirituale; quoniam unusquisque sensus realiter est quantus, figuratus, & vnus; & tamē tam sensus exteriores quā interiores vnitatem, quantitatem, figuram, & sic de reliquis cognoscunt; vnde non oportet quod cogitativa non cognoscat cogitatiuam. Supposito etiā secundum Aristotelem cor esse instrumentum sensus tactus, & vniuersaliter omnium virtutum interiorum, veluti famosum est de ipso in secundo de partibus; quumque cor ipsum sit calidissimum, adeo quod Galenus dixerit digitum in corde interpositum ex Corde sustineri non posse; tamen caliditas sentitur in eo; quūque sedes virtutum interiorum ponatur, in ipso ponuntur species colorum, odorum, & saporum; ipso existente colorato, odorifero, & saporoso. Verum tātum illud veritatem habet in sensibus exterioribus respectu sensibilia propriorum, & non communium; quum sensus exteriores vniuersaliter sint quanti, neque sine quantitate valeat cognoscere: quare ratio nulla est, siquidē virtus materialis omnia materialia potest cognoscere; trigesimo septimo namque textu tertij de anima dicitur, Anima est omnia entia, intellectu intelligibilia, sensu vero omnia sensibilia; quare si sensu omnia sensibilia cognoscit, virtus materialis omnia materialia cognoscere potest; non igitur ex eo quod omnia materialia cognoscit, arguenda est immaterialitas. Hęc ille. Quę si diligentius expendantur, vires propositi argumenti de immortalitate non enervant; [Primum autē,] inquit [quod adducebatur, erat, quoniam ex eo, quod humanus animus omnia materialia intelligit, inferebatur ipsum esse omnino immaterialem: Ad quod in primis dicimus, non esse verum materiam qualitercumque acceptam materialium cognitionem impedire]: Nos & id assumimus; sed mediū nostrę rationis est, omnium materialium cognitio, non autē cognitio materialium absolute; quā de agit nūc vir doctissimus. [Etenim unusquisque sensus exterior est virtus materialis, tamen unusquisque sua obiecta, quę materialia sunt, cognoscit;] at nullus exteriorum sensuum omnia materialia percipit; quod est mediū nostrę demonstrationis. [Sensus quoque communis obiecta sensuum exteriorum cognoscit, & plura illis.] Verum hęc sensus communis omnia prorsus materialia cognoscit, quo medio nititur nostrā ratio. [Phantasia autem adhuc plura illis cognoscit; animalia namque perfecta, veluti equus, elephas, & cetera huiusmodi generis, cognoscunt fere omnia sensibilia, sicut & homo cognoscit; quamquam non tam absolute; quum non ordinēt in scientiam, sed solum in ordine ad vitam; ut optime D. Thomas in expositione secundę de anima dicit.] Phantasia si fere omnia sensibilia cognoscere concedatur; ipsa tamē omnia materialia non percipit; tum

quia materiam primā non percipit; tum quia compositū ex materia & forma in genere substantiæ nō percipit; sensus enim, seu exterior, seu etiā interiori, sola percipit accidentia cōcreta, vel ad summū aggregata per accidens; substantiā non attingit. [Nisi enim bestiæ substantiā cognoscerent, circa ipsam non deciperentur; quum nihil possit decipi de aliquo, nisi quomodo cognoscat ipsum. Aves namque videntes aliqua sibi similia, mouentur ad ea, existimantes res visas esse res existimatas.] In primis Aristotele doctore substantia est sensibilis per accidens, quo fit ut sensus circa ipsam decipi valeat; sed quia non est sensibilis per se, propterea non valet argumentum a sensu ad intellectum, qui omnia per se intelligit; si enim ex eo quod intellectus omnia materialia per se intelligit, est immaterialis; non proinde sensus fuerit immaterialis, si materialium aliqua per se cognoscat, aliqua per accidens. Deinde quæ bruta materiam primam cognoscent? quomodo eam non agnoscant omnia materialia percipient? quæ bestiæ substantiam ex materia & forma compositam in eam prioritate naturæ, qua cuncta præcedit accidentia sibi quomodocumque inhzrentia, dignoscere poterunt? quomodo ijs non perceptis, omnia materialia comprehendet? Deinceps animalia rationis expertia licet lectum, indumentum, obsonium sensu cognoscant; non tamen ideo substantiam cognoscunt, sed accidentia tantum; quia hæc formaliter substantiæ nō sunt, sed accidentia concreta, si ut sensibilia considerentur; nam & Aristoteles indumentum, ac lectum, etsi constitutum ex materia naturali & corpore physico, non ait esse corpus naturale, substantiamue physicam, sed ens artificiosum in prædicamentis accidentium ob formam collocandum: Quin & inter coordinationes accidentium non solum qualitates, sed etiam qualia reposuit Aristoteles: cui propterea bruta sensibus non substantiam, sed accidentia sola, proindeque non omnia materialia cognoscunt. Denique quum accidentia cuncta corporea materialia sint; non omnia tamen sensibilia sunt; nam tactus qualitates exuperantes tantummodo percipit; quæ vero non agnoscuntur externo sensu, ea nullus interiorum percipere valet; quare qualitates non excellentes, quas intellectus agnoscit; bestiæ non cognoscentes, non omnia materialia percipere dicende sunt. [Sed quid dicemus de cogitativa ipsa, quæ est homini propria? quandoquidem secundum Commentatorem, & Thomam, cognoscit indiuidua omnium decem generum.] Nos dicimus ab Aristotele cogitativum principium in homine esse re ipsa intellectum; nam alicubi distinguit, determinatque substantiam animæ generatim sumptæ in principium vegetativum, sensitivum, cogitativum, & motivum; ubi per cogitativum nil aliud nisi principium intellectuum significare potest: at alibi tamen admonuerat cogitare non esse passionem propriam intellectus, sed tamen intellectus sensui, seu phantasia complicati, copulatique; quonominē recte dicitur coartari ad indiuidua; nam sensus indiuidua solum percipere potest, vniuersalia cognoscere non potest: sed hoc, quod ad omnia decem prædicamenta extenditur, proprium intellectus est; quum sensus non attingat substantiam, nec omnia accidentia; non enim omnia accidentia sunt sensibilia. [Sequaturque substantiam ob omnibus accidentibus

communibus, & proprijs: & hoc munus est intellectus, qui solus abstrahere potest substantiam ab accidentibus; siue talis abstractio fiat ab intellectu agente sine cognitione, siue ab intellectu possibili cū cognitione; ut latius ostendimus in Opere De intellectu Agente; quum sensitiva facultas nulla quidquā sequestrare valeat, aut abstrahere, potissimum substantiam; quæ solius intellectus obiectum est per se, atque ab omni accidente tam communi, quam proprio separata non attineat ad sensum, sed ad solam mentem. [Quod facere non valet existimativa in brutis.] Aristoteles brutis imaginationem, phantasiæ tribuit loco intellectus; nec existimativam ullam a phantasia distinctam assignavit; sed existimationem esse decrevit operationem intellectus, asserens intellectum esse quo intelligit, & existimat animā. Ac vere existimatio est operatio mentis, non quidem simplex illa prima, quæ indiuisibilium intellectio dicitur; sed secunda, tertiaue, quæ cum complexione fit, veritatem, ac falsitatem includens; ut ait Aristoteles. [Tantumque a Peripateticis hæc virtus est celebrata, ut cum hoc, quod cognoscat hunc hominem, & hunc equum, ut hic homo, & hic equus, ponant etiam esse rationem, & discursum particularem.] & hæc si vera sunt, apte demonstrat cogitativam esse facultatem intellectivam; nam solius intellectus est ratio, & discursus omnis, siue vniuersalis, siue particularis; omnis enim ratio est ad tertiam operationem intellectus attinens. [Quod Divus Thomas dicit sibi contingere, quoniam in eodem subiecto vnitur intellectui.] Nos hæc non accipimus, tum quia cogitativa facultas ab Aristotele ponitur idēficari cum intellectu; tum quia intellectus agens in eodem subiecto vnitur intellectui & possibili ex Aristotele, ac ex Divo Thoma; quū tamen intellectus agens non ideo dici valeat esse ratio, & discursus particularis. [Et est prima inter virtutes extensas.] Porro cogitativa quum sit intellectus, est prima, seu princepsque facultas, extensaque corpori nostro, ut late demonstravimus in opusculo, De Animarum Coextensione corpori; sed tamen non est virtus materialis; quia licet sit coextensa corpori, cui tribuit esse humanum, quoad omnes illius particulas; non est tamen virtus materialis, quia nec in esse a materia dependet, nec in operari quantum sit ratione sui, corporei famulatus indiget. [Esse igitur virtutem materiale, non impedit a cognitione materialium; veluti ostensum est.] Nos dicimus esse virtutem materiale impedire a cognitione omnium materialium, non aliquorum tantum; nec oppositum ostendit vir acutus; at e contra propositum nos ex Aristotele superius ostendimus. [Verum esse materiale citra gradum sensitivum; nihilque citra virtutem cogitativam potest omnia materialia cognoscere.] Nos dicimus quod est materiale infra gradum sensitivum, nihil omnino posse cognoscere, quum omni vi cognoscendi destituatur. Quod autē est materiale infra cogitativum in genere cognoscentium sensus est vnus, qui non omnia materialia cognoscit, sed accidentia solum sensibilia, ut nuper explicavimus, [Vel saltē ita perfecte, ut ipsa cogitativa cognoscit.] Arist. tamen e contra definiens exteriorē sensum nō decipi circa proprium obiectum, quod est materiale; quum cogitativa, & mens plerūque decipiatur circa

suum obiectum, non concedit virtutem cognitivam
 infra cogitativam non posse cognoscere materialia
 ita perfecte, ut ipsa cogitativa cognoscit. [Sed ipsa in
 supremo materialium cardine existens.] Quum cogi-
 tativa sit re idem cum intellectu; quod nuper vidimus
 ex Aristotele; quumque intellectus ab Aristotele
 constituitur esse potentia sine materia; proculdubio
 cogitativa non est collocanda in ordine materialium
 suprema, sed in ordine immaterialium infima; quum
 in supremo cardine materialium ab Aristotele collo-
 cetur Phantasia, quae degit infra cogitativam; nam
 ubi obruitur intellectus passione, aut aegritudine, aut
 somno, vult homines gubernari, non a cogitativa, quae
 sit infra intellectum virtus materialis, sed operari se-
 cundum phantasiam, ut bestiae. [Omnia materialia
 cognoscere valet, quamquam non universaliter, sed
 tantum singulariter; veluti Commentator testatur;
 idemque confirmant Thomas, & Egidius in eadem
 parte, & in plerisque alijs locis.] Porro cogitativa
 materialia cuncta cognoscit, quia re identificatur cum
 intellectu, cuius est omnia cognoscere; cognoscit au-
 tem illa singulariter, non universaliter; quia cogitati-
 va est mens applicata sensui, qui solum singularia
 cognoscit, non item universalia; sed si cogitativa foret
 virtus materialis, non posset omnia materialia co-
 gnoscere, ob rationes dudum allatas; & quia seipsam
 non posset cognoscere; quum sui ipsius cognitionem
 Aristoteles materiali sensui, semper interdixerit im-
 materiali menti solum; concesserit. [Virtus igitur
 materialis, qualis est infra sensum, universaliter co-
 gnitionem impedit; unde nullum cognoscens univer-
 saliter potest esse mixtum, vel complexionatum com-
 plexione vegetabilium, veluti Empedocles posuit:
 Quare primo, & tercio de anima cum Empedoclem
 redarguit Aristoteles: Ait cognoscens potest esse ma-
 teriale, dummodo sit supra vegetativum; quantoque
 magis appropinquabit vero immateriali, tanto ad plu-
 ra se extendet.] Haec omnia lubens concedo; sed ex
 eis colligo virtutem omnia materialia cognoscentem
 esse penitus immaterialem; ut enim materia, quia for-
 mas omnes in se recipere potest, Aristoteli statuitur
 esse penitus informis; ita facultas omnia materialia
 cognoscens per susceptionem suarum formarum
 in seipsa, debet esse prorsus immaterialis. Quin etiā
 si virtus materialissima, ut natura mixti, & vegetati-
 va ponitur esse ab Aristotele, caret omnino cogni-
 tione, nec sentit ea sensibilia, a quibus patitur; quia
 non recipit formas sensibiles, sed patitur cum materia:
 si virtus paullo minus materialis, ut tactiva quae po-
 test organo fixa recipere in eo species tangibilium si-
 ne ipsorum materia, potest esse cognoscens tangibi-
 lium excellentium; & omnino si virtus cognoscens
 quanto magis appropinquabit vero immateriali, ut
 sensus communis, & phantasia, quae maxime ad intel-
 lectum accedentes, ut eius vicem gerere valeant, do-
 ctore Aristotele, omnia sensibilia cognoscunt; si vir-
 tus inquam cognoscens quanto magis accedet ad im-
 materiale, tanto ad plura materialia cognoscenda se
 extendet; iam plane constat virtutem omnia materia-
 lia cognoscentem, esse penitus immaterialem; ac pro-
 inde intellectum omnia cognoscentem esse prorsus
 immaterialem, adeoque separabilem a corpore, ac
 immortalem. [Vnde virtus cogitativa ad omnia ma-
 terialia se extendit, ibique sistit, neque universaliter,
 sed tantum particulariter. Non itaque ex cognitione

in particulari omnium materialium arguenda est sim-
 pliciter immaterialitas.] Nihil minus; quia materia
 prima ex eo quod in se recipit omnes formas in par-
 ticulari non autem in universalis, proinde ponitur ab
 Aristotele penitus informis; quare cogitativa, quae
 omnia materialia cognoscit in particulari, non autem
 in universalis, recipiendo in se illorum formas, esse
 debet omnino immaterialis. Sed quid inquiet vir
 egregius de intellectu, qui omnia materialia cogno-
 scit in universalis. & in particulari, ut ait Aristoteles?
 certe ex eius fundamentis erit prorsus immaterialis,
 atque ideo immortalis; quod nos in praesentia con-
 tendimus. [Quod si dicatur, quomodo illa cognoscit
 se, & ea quae sunt eiusdem speciei cum ipsa? quoniam
 sic idem moveret seipsum.] Nos dicimus, quoniam
 sic sensus sentiret seipsum; quod tamen apertis ver-
 bis negat Aristoteles, & ratione demonstrat esse fal-
 sum, [Huic dicitur, quod oculus actione reflexa vi-
 det se.] Ait intellectus ipse seipsum intelligit primo,
 & directe; qui tam est intelligibilis Aristoteli, sicut
 ipsa intelligibilia; quae primo, & directe sunt intelli-
 gibilia; tum omnia simpliciter intelligit ac fit, ut in-
 tellectus agens omnia intelligibilia facit, qui primo
 & directe facit omnia. Nec oculus videre se potest
 actione reflexa, scilicet videndo alia; quia Magister
 absolute statuit sensus ipsius non esse sensum, sed per-
 cipere solum externa obiecta: & speciatim oculum
 seipsum absolute cognoscere non posse decernit vi-
 dendo alia, quia non animadvertit se videre; sed hoc
 minus esse ait sensus communis, animadvertere fun-
 ctiones aliorum sensuum. [Idemque movere seipsum
 non primo & indirecte in materialibus non solum
 non est inconueniens, sed etiam necessarium.] Nos
 dicimus materialia seipsa movere posse primo & di-
 recte; nam animal ambulans idem seipsum movet
 primo & directe; quia a principio interno, & ab anima
 sua, quae definitur esse principium quo primo & moue-
 tur, id habet ut seipsum moueat. Aqua fervens etiam
 semetipsum refrigerat primo & directe, quia ab habi-
 tuali frigidityte, quae sua sibi forma est specifica; ob
 quam aqua dicitur agere in quantum frigida. Sed
 obiectio nostra fuit, quod sensus, ac virtus materialis,
 qualis foret cogitativa; si poneretur infra intellectum
 seipsam cognosceret; quod semper negavit Aristoteles.
 Et veluti ex specie sensata elicitur species in-
 sensata, sic ex aliorum cognitione devenit in sui co-
 gnitionem; ut & inferius dicemus.] Ex imagine sen-
 sibili speciem intelligibilem solum elicit intellectus
 agens, dum a phantasmatibus emergere facit spe-
 ciem immaterialem; sed quid hoc ad ostendendum
 virtutem materialem ex aliorum cognitione deveni-
 re in sui cognitionem? nihil minus: nam intellectus
 agens non ideo seipsum cognoscit reflexe, ex aliorum
 cognitione; ut omnes fatentur, & nos fuisse demonstra-
 vimus in opere. [De intellectu agente. Quare Auer-
 roes veluti sui oblitus perperam interpretatus est tex-
 tum quartum tertij de anima: probare enim contende-
 ns nostrum intellectum esse immaterialem, dicit
 quoniam cognoscit se; ac si se cognoscit, idem esset
 movens, & motum.] Nobis nihil officit Auerrois in-
 constantia frequens; recte tamen illum collegisse pu-
 tamus intellectum esse immaterialem ex eo quod se-
 ipsum noscat; quoniam Aristoteles id interdixit sen-
 sui, qui materialis; materiale namque licet seipsum
 movere valeat motu locali, & alterationis naturali, ta-
 men

men metaphorico motu, & intentionali, qui est impulsus ad sui cognitionem, seipsum mouere non potest, quia se supra se reflectere nequit. [Verum vir doctissime apud te cogitativa cognoscit omnes formas materiales, quare & seipsam; non tamen ipsa immaterialis est:] cogitativa, vt nuper ex Aristotele didicimus, est facultas intellectrix in homine a principio vegetatiuo, sensitiuo, ac motiui distincta; & proinde formas omnes materiales cognoscit, & seipsam percipit, & immaterialis est; quod enim vir eximius oppositum dicit sine probatione, gratis assumens id de quo est controuersia, principium petere videtur. [Neque in materialibus idem mouere; se non primo inconueniens est;] at hoc paullo antea perpendimus; & in materialibus idem se cognoscere, seu primo, seu non primo, falsum esse vidimus apud Aristotelem; si enim oculus videre seipsum posset, & omnino sensus se sentire, solubiles essent rationes, quibus Aristoteles ostendere conatur necessitatem sensus communis, [Ex alijs enim cogitativa informata mouetur ad cognitionem sui; quare non primo mouei se.] Si cogitativa distincta esset ab intellectu, plane inter sensus collocanda foret; quia duplici tantum genere facultatum cognoscentium homo pollet, intellectu, & sensu: at sensum seipsum absolute non cognoscere, semper testatus est Aristoteles; cui mens; seipsam potest intelligere quando perceperit alia; vt infra suo loco latius; quum seipsum cognoscere, ac se supra se reflectere nequeat nisi virtus immaterialis. [Neque verum est, quod aliqui in Auerrois errorem addunt, videlicet quod nihil secundum esse reale dispositum potest illud recipere secundum esse spirituale; quoniam vnusquisque sensus realiter est quantus, figuratus, vnus; & tamen tam sensus exteriores, quam interiores vnitatem, quantitatem, figuram, & sic de reliquis cognoscunt: vnde non oportet quod cogitativa non cognoscat cogitativam.] Sola propria, & per se primo conuenientia principio susceptiui, & cognitiui impediunt similitudinis receptionem, & cognitionem, non autem communia; & non primo competentia; vt enim materia quum sit ens quoquo pacto, & substantia, & vnum, & principium rerum generabilium, recipere potest in se formam, & priuationem, quæ pariter entia sunt, & substantia, vnæ principiaque rerum nostrarum; licet priuatio sit ens per accidens, forma vero ens per se; tamen quum materia per se primo sit potentia, & proprie potestas; ideo nullam potest in se potentiam recipere, nec seipsam recipere, sed solum formas in se suscipere valet: Ita plane quia quantitas, vnitatem, figura sensui non conueniunt vt propria, quatenus sensus est, sed illi competunt secundum naturam communem, qua conuenit cum sensibilibus; ideo sensus cognoscere potest obiecti sui quantitatem, figuram, & vnitatem; quæ connumerantur ab Aristotele inter sensibilia communia: Verum de proprijs alia ratio est; quia enim oculus per se primo, & quatenus oculus, perspicuus est Aristotele doctore; propterea eidem perspicuum statuitur esse secundum se non visibile; similiter quia tactus organum est mistum in quo qualitates elementorum redactæ sunt ad mediocritatem, ideo tactus exuperantias tantum agnoscit, mediocritates qualitatium non agnoscit, vt ait Aristoteles. Et ita de ceteris sensibus proportionaliter dicendum est; quum omnes sint materiales: Quare nulla virtus materialis

omnia materialia cognoscit, quia seipsam cognoscere non potest; nec ob id, quibus insunt eiusdem gradus accidentia sibi per se primo formaliter inhaerentia. [Supposito etiam secundum Aristotelem Cor esse instrumentum sensus tactus, & vniuersaliter omnium virtutum interiorum, veluti famosum est de ipso, in secundo de partibus.] Suppositio fieri potest etiam falsa, licet non impossibilis Aristoteli: Cui non Cor, sed nervus intra carnem latens, a predominio terreus, est organum tactus; & quum nervus in Cor de sit, Cor etiam tactu præditum est. [Quumque cor ipsum sit calidissimum, adeo quod Galenus dixerit digitum in corde interpositum ex feruore sustineri non posse.] Aristotelicus ad Galenum confugere fortasse non debebat in proposito, habens ab Aristotele y Cor esse fontem caloris, & viscus calidissimum. [Tamen caliditas sentitur in eo:] sed Cor non sentit suam sibi propriam caliditatem; nec obiecti extra se positi caliditatem suam in gradu consimilem; sed solum exuperantem, qualis est calor febrilis igneam naturam habens. [Quumque sedes virtutum interiorum ponatur, in ipso ponuntur species colorum, odorum, & saporum, ipso existente colorato, odorifero & saporoso.] Ceterum hæc nobis non officiant, qui dicentes virtutem materiale non posse percipere seipsam, nec omnia prorsum materialia; sat habemus Cor cognoscere non posse suum saporem, odorem, coloremque, nec suo sapor, color, odorine similem in gradu, sed excellentem tantummodo, propter illum excessum contrarij rationem obtinentem, [Verum tamen illud veritatem habet in sensibus exterioribus respectu sensibilibus exteriorum; & non communium; quum sensus exteriores vniuersaliter sint quanti, neque sine quantitate valeant cognoscere.] Pater ex his virtutem materiale non omnia materialia cognoscere; secus enim eadem ratio foret de sensibili proprio, & communi; quum vtrumque sit materiale. [Quare ratio nulla est: siquidem virtus materialis omnia materialia potest cognoscere.] Oppositum deducendum est ex antehabitis, rationem scilicet esse necessariam, quia virtus materialis non potest omnia materialia cognoscere; vt apertissime probauimus. [Trigesimo septimo namque textu tertij de anima, dicitur Anima est omnia entia, intellectu intelligibilia, sensu vero omnia sensibilia:] Profecto intelligibilia sunt omnia entia: quia entitas rebus causata est intelligibilitatis, & actus ratio est cognoscendi, & intelligendi; quum nihil sit in rerum natura, quod non participet aliqua ratione de actu, ac entitate: sensibilia vero non omnia sunt, sed ea solum, quæ habent accidens quoddam sensu perceptibile, quod mouere valeat sensum ad sui perceptionem, & illius organum alterare; alterant autem sola contraria, vt ait Aristoteles: modo inter materialia, nedum inter entia, pleraque sunt non habentia vllum accidens sensibile, vllamque contrarietatem cum sensu, materia, substantia; & alia, de quibus antea. [Quare si sensu omnia sensibilia cognoscit, virtus materialis omnia materialia cognoscere potest.] In primis falsum est, sensum esse omnia sensibilia, nec hoc vsquam dixit Aristoteles, sed indeterminate constituit sensum esse sensibilia, non tamen omnia; nam tactus percipit solas tangibilia, exuperantias; mediocria sensibilia nullus sensus percipit; quæ namque tangibilia non attingit tactus, ea nec sensus communis, nec phantasia percipere

1. de an.
c. 66.
2. de an.
c. 18. 21.
3. de an.
c. 13.

1. de an.
c. 136 &
137.

1. de an.
c. 136.
2. de an.
c. 13.
c. 64.
& 137.

1. phys.
c. 69. 79.
2. de
an. 2.
1. phys.
c. 50. 56.
& 137.

1. de an.
c. 64.
1. de sens.
& 137.
2. de an.
c. 69.

1. de an.
c. 138.

2. polit.
cap. 4.

2. de an.
c. 107.
108. 111.
116. 130.
3. hut.
cap. 5.
3. de par.
c. 4.

de vsm
puls. c. 2
de ineq.
intemp.
c. 5.

3. de
par. c. 6.
7.
2. de
sen. &
sens. c. 2.
2. de an.
c. 118.

1. de ge.
c. 46.

2. meta.
c. 4.
9. meta.
c. 30.

2. de an.
c. 51. &
1. 99.

3. de ap.
c. 37.
2. de an.
c. 13. 11.

pere potest; quia sensus interior ea cognoscit, quæ prius ab exteriori comprehensæ fuerint; nam phantasia definitur esse motus a sensu secundum actum factus, sensus perceptio eorum, quæ sensus exterior cognoverit: & sensus communis, siue animaduertat functionem aliorum sensuum, siue ponat differentiâ inter sensibilia diuersi generis, nihil agnoscit nisi quod ab externo sensu cognitum fuerit; quum ergo tactus non percipiat mediocria tangibilia, sed solum exuperantias; quumque tangibilia, non possint ab alio sensu externo percipi quam a tactu; satis iam constat ex Aristotele sensu non agnosci omnia sensibilia: proindeque virtutem materiale non agnoscere omnia materialia. Deinde concedentes disputationi sensum omnia sensibilia percipere; negamus ideo fieri ut virtus materialis omnia materialia cognoscere valeat; tum quia Virtutes materiales plurimæ sunt, quæ nihil agnoscunt; tum quia pleræque materialia sunt, quæ sensibilia non sunt; ut materia ipsamet, & substantia composita ex materia & forma, forma omnis caduca, perspicuitas, qualitates tangibiles non excellentes, & id generis alia. [Non igitur ex eo, quod omnia materialia cognoscit, arguenda est immaterialitas:] Oppositum potius colligendum esse in Peripato clare constat ex traditis, si enim Aristoteles ex eo quod tactus omnia tangibilia exuperantia cognoscit, arguit tactus non exuperantiam, sed habere qualitatum mediocritatem; quid ni ex eo quod intellectus humanus omnia materialia cognoscit, colligere debeamus intellectus immaterialitatem? Non ergo soluit Pomponatius allatam rationem immortalitatis.

Immortalis est intellectus humanus Aristoteli, cui dicitur necessario immiscus cum corpore, ut subiecto.
Cap. LII.

Secunda pars allati contextus, veluti consequens deducta ex priori seu ex antecedenti, habetur his notis. [Necesse est itaque immiscum esse licet autem hoc attributum & que conveniat intellectui agentis, atque possibili; ipsum tamen Aristoteles de solo possibili nunc pronuntiat, non de agente; quia nunc solus possibilis notus est esse, agens intellectus esse nondum notus est; de subiecto enim ubique præcognoscendum est quod sit: immo & infra Magister hoc attributum intellectui agenti concessurus est, quasi nondum illi datum, sed soli possibili; ait enim de agente loquens, & [Et hic intellectus separabilis est, & immiscus, & impassibilis,] ut de possibili iam dictum fuit. Tres autem commemorant hic viri clarissimi immisiones, quæ intellectui nostro possunt attribui; prima est, quam posuit Auerroes, intellectum scilicet esse immiscum cum corpore in essendo, ut cum materia subiecta; quasi non siteductus de potestate materie: Secunda est a Scoto promulgata, intellectum esse immiscum cum organo corporeo in sua functione obeunda: Tertia est Alexandreorum peculiaris, intellectum esse immiscum cum obiecto suo in cognoscendo: Et fere plurimi consueverunt Aristotelem hic agere non de prima, nec de secunda, sed de tertia immisione intellectus cum obiecto aduersus Platonem asserendo nihil esse in intellectu infusum intelligibile: quæ sententia non omni ex parte probatur; arbitramur enim Aristotelem hic non agere

de tertia immisione intellectus cum obiecto; primum quia de hoc acturus est Aristoteles paullo post, id ex hoc placito deducens; secus enim petens principium probaret idem per idem; quod nefas esse docuit alibi Præceptor. Deinde quia falsa foret smor asserenda probatio, quod intus apparens prohiberet alienum; quia intellectus in habitu, siue habens multas in se rerum præcognitarum notiones, non propterea res alias non intelligit; tum quia intellectus quum aliquid intellexerit valde intelligibile: non minus intelligit inferiora, sed & magis Aristoteli; tum quia ego nunc visis meis domesticis famulis, hominis conceptum intellectu formo illi consimilem, quem prius mente gerebam ex aliorum præuisorum hominum collectum. Deinde quia falsum esset asserendum; nam intellectus semper sibi metipsum præsens nunquam sibi metipsum dici potest immiscus; quum autem sibi metipsum mens sit obiectum intelligibile, sicuti cetera intelligibilia; quod & infra statuet etiam Aristoteles: plane iam constat intellectum non ideo immiscum dici, quia non habeat in se obiectum vllum intelligibile. Deinceps quia id Aristoteles veluti proprium attributum intellectus affert, quo mens distinguitur a sensu, qui non omnia cognoscit, nec immiscus est; & nihilominus sensus natura sua nullam in se habet formam sensibilem sui obiecti; visus enim perspicuum oculum habens, perspicuum non percipit; & tactus mediocres qualitates in organo retinens & exuperantia solum agnoscere potest: Quin etiâ sola Phantasia receptum obiectum retinet; alij sensus recipiunt sed post cognitionem non retinent Aristoteli; ut hac ratione sensus nihilominus dicendus esset immiscus, atque sit intellectus; quod est contra scopum Aristotelis, atque a vero longe alienum; quia talis immisio intellectus deduxit Aristoteles in textu ex eo quod intellectus omnia intelligit; quum absolute falsum sit, sensum omnia sentire; tum quia non omnia sensibilia sunt; tum quia non oia sensibilia percipit sensus; ut paullo antea demonstraui. Demum quia in Deo seipsum intelligente, & omnia in seipso non haberet locum hac immisionis perfectio; quod dici non debet. Non igitur hic Aristoteles agit de tertia immisione, quæ plurimi cum Alexandreis cõplectuntur. Prima vero, & secunda immisio quauis formaliter dissideat ab inuicem; nam anima longe alia ratione respicit corpus ut subiectum, quod actuat; & membra ut instrumenta, quibus utitur ad operandum; reuera tamen esse potest vna; & eadem immisio animæ cum corpore, & cum organo corporeo; tum quoniam anima definitur esse primus actus corporis naturalis organici; tum quia omnis forma dependens in esse a materia,eductaque de sinu materie, ab ea dependet in operari; & si fuerit anima, utitur ministerio instrumenti corporei; siquidem ubique idem est principium quo quid est, & quo quid agit; nam actio semper sequitur essentiam. Nos autem aliter hæc interpretamur; quum enim opposita iuxta se posita magis elucescant Aristoteli; quumque intellectus quatenus immiscus est, opponatur sensui, ut ait Aristoteles profecto ubi nouerimus quæ ratione sensus miscus est, inde satis apparebit ratio quæ intellectus immiscus est, & eo magis, quo priuatio ubique per habitum, ut obliquum per rectum innotescere consuevit Aristotele decreto; est enim immisio priuatio mixtionis. Porro in primis sensus miscus est tum pri-

ma, tum secunda mixtione, non item tertia; prima quidem, quia est forma in esse dependens a corpore per generationem educata de sinu materia; siquidem Aristoteli sensitiui mutatio prima sit a generatione; generans autem nil nisi ex materia producit. in Peripato: Secunda vero, quia sensus est forma utens organo corporeo suis in functionibus obeundis: non autem tertia, quia sensus nullam in se habet naturam sensibilem earum, quæ illi sub ratione obiecti opponuntur; quia visus organum Aristoteli perspicuum est; perspicuum autem eidem visibile non est: instrumentum auditus, aer congenitus est; qui per se insonus est: olfactui organum deseruit portio cerebri ad narium radicem sita suis nervulis conspersa, cunctis odoribus destituta: gustus instrumentum nervus est per linguam, & palatum disseminatus, cui sapor non inest vltus: tactui deseruit ut instrumentum nervus sub cute latens intra carnem per totum fere corpus dispersus; cui nulla inest exuperantia tangibilium; in qua sola sui consistit obiecti ratio, quod statuit Aristoteles. Sensus communis organum, & Phantasia instrumentum, seu nervus sit, seu rete mirabile nuncupatum, seu portio cerebri, seu spiritus animalis in cerebri ventriculis comprehensus, nullam in se habet obiecti sui sensibilis naturam: Itaque intellectus immixtus est vicissim tum prima, tum etiam secunda mixtione; quia neque in esse a corpore dependet, neque in operari corporalis organi famulatus indiget: non autem tertia, quia sibi metipsum immixtus esse non potest, qui sibi metipsum obiectum esse intelligibile dicitur inferius ab Aristotele. Deinde si de vera mixtione agendum sit, mixtio Aristoteli est miscibilium alteratorum unio; miscibilia vero sunt corpora contrariis qualitatibus affecta, mutuo ab invicem agere patique valentia: quum autem sensus immediate cognoscens sit constitutum quid ex organo corporeo, & facultate sentientis animæ, sane facultas eum organo suo vere ac proprie mixta non dicitur: quia corpus non est nec organo suo contraria; quod notavit etiam Aristoteles: secus enim elementa singula seorsum mixta dicerentur; quæ ex materia, & forma constituuntur: communiori tamen vocabulo facultas ipsa sensitiua organo suo mixta quodammodo dici poterit, quatenus illi composita est, consociataque necessario ad operandum, & ad essendum. Neque sensus prout est facultas animæ ab organo suo ratione differens, mixtus est vere; quum sit natura simplex. Reliquum est igitur ut sensus ratione organi more suo proprie mixtus esse dicatur, quia scilicet eius instrumentum sit mixtum corpus ex quatuor elementis. Vnde constat apertissime Intellectum esse immixtum, quia caret instrumento corporali, cuius natura mixta sit ex elementis. Mixtio ergo, quam hic formaliter Aristoteles negat intellectui, est vel eius unio, societasque eum instrumentum, vel potius mixtio instrumenti, ex qua illa deducitur; ut mox apparebit; vel etiam mixtio, seu dependentia a subiecto corpore. Quam explicationem demonstrant, & approbant verba sequentia textus, [Sicut dicit Anaxagoras;] etenim Anaxagoras intellectum dicebat esse immixtum, non quia caretet ideis, ac formis intelligibilibus; sed quia non constabat ex atomis, & elementis rerum, ut cetera cuncta; quod Aristoteles alibi nos edocuit; nec illis in Chao permixtus atque confusus erat, ut ceteræ formæ: Immo quum intellectus,

potissimum Divinus, de quo speciatim fortassis agebat Anaxagoras, semetipsum intelligat, sibi que ipsi sit obiectum intelligibile, non posset ipse dici obiecto non mixtus; quod tamen Aristoteles in textu negat. Ita ergo intellectus humanus, isque possibilis appellatus, dicitur immixtus ratione corporis, a quo in esse non pendet: ac speciatim ratione organi, quia non indiget, nec utitur instrumento, subiectoque corpore, quod mixtum est ex elementis proprie. Atque hinc duplex habetur immortalitatis argumentum, ob duplicem explicatam intellectus immixtionem priorem: ex prima siquidem immixtione ratio sic educitur, quia Forma corpori adeo immixta, ut ab eo non pendeat in fieri, nec in esse, est a corpore separabilis, & immortalis: Intellectus humanus ita corpori nostro est immixtus ad sensus differentiam, ut ab eo non pendeat in fieri, nec in esse; igitur Intellectus humanus, adeoque rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis. Maior per se nota est in Peripato, & ultro nobis conceditur ab Alexandreis mortalitatis autoribus. Minor in textu habetur adeo confirmata ex superiori explicatione, ut vltioris non indigeat comprobationis. Quod enim adducit in oppositum Alexandrei, Magistrum in hoc textu tractare de immixtione cum obiecto, plane confutatum est in habita theoria. Quod etiam ex Alexandro retulit Philoponus, Aristotelem asserere intellectum non esse mixtum proprie, quia miscibilium attributa duo essentialia non habeat; quæ sunt, ut præxistant ante mixtionem separata, & post mixtionem rursus separari valeant, separataque consistere; quum intellectus ante corporis ortum non sit, & post corporis interitum non permaneat; id multiplice ratione conucllitur; primo enim Aristoteles hanc immixtionem deduxit ex eo quod intellectus omnia cognoscit; quum tamen sensus, qui non omnia cognoscit; & vegetalis anima, formaque omnis inanimata, quæ nihil omnino cognoscit, eam obtineant immixtionem, quam Alexander intellectui concedit; sunt enim omnes formæ caducæ, seu cognoscences aliqua, seu nihil agnoscences, non ante corpus quod actuant, nec post eius corruptionem superstites. Deinde vero noster intellectus Aristoteli est antiquissimus, substantia non nata, & forinsecus corpori adueniens; ac post hominis interitum separatus a corpore superstes; ut dudum ostendimus: quare non caret duabus illis conditionibus ab Alexandro vera mixtioni assignatis: at non ideo vere mixtus est; quia reliquas non habet conditiones miscibili necessarias; cuiusmodi sunt esse corpus, esse contrarium; & id generis; de quibus Aristoteles suo loco latius. Deinceps autem noster intellectus dicitur immixtus Aristoteli, ut suus ille dicebatur immixtus ab Anaxagora; qui suum intellectum separatum præfuisse voluit extra Chaos.

Immortalitatis ratio ducitur ex immixtione intellectus cum corpore, ut obiecto. Cap. LIII.

EX secunda vero immixtione consimiliter alia ratio deducitur immortalitatis; etsi vero talis immixtio superius explicata est, quia tamen adhuc magis innotescet declaratione dicti Anaxagorici, quod collaudat Aristoteles in alia parte contextus; ideo præbat huiusmodi dogma latius declarare. Tertia pars

pars ergo contextus, in qua secunda ex prima, veluti consequens ex antecedente deducitur, est probatio consequentiae, duplici theoremate comprehensa; quamobrem & ipsa duas in particulas subdividitur; quarum prior haec est, *a* [Sicut dicit Anaxagoras, ut dominetur, hoc autem est ut cognoscat,] cuius partis explicatio duo postulat; unum est, ut aperiatur sensus verborum; alterum est, ut deducatur superior consequentia ex hoc placito. Circa primum, quia patet Anaxagoram voluisse intellectum esse immistum, quia non esset vlla ratione natura mista, neque cum atomis, elementisue, quibus quoquo pacto indigeat vel ad operandum, vel ad essendum, aut ut organo, aut ut obiecto, aut ut subiecto; neque ex atomis, elementisue, quibus constet ut ex partibus essentialibus; quod aperuit Aristoteles non vno in loco constituens tum, *b* [Quapropter & Anaxagoras recte dicit mentem impassibilem inquitens; & immistam esse; quoniam motus principium ipsum facit esse; sic enim utique solum movebit, quum sit immobilis; & vincet, quum sit immistus] intellectus ipse. tum etiam, *c* [Anaxagoras autem solus impassibilem esse dicit intellectum, & nihil commune vlli aliorum habere:] unde talem immistionem intellectui tribuit, qua nihil commune cum aliorum vlllo habens intellectus corpori mistus esse non potest, nec ut organo, nec ut obiecto, nec ut subiecto, dum consideratur ut principium intelligendi; tum deinde, *d* [Intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras] tum demum Anaxagoras: [ait omnia esse mista, intellectu excepto; huc vero solum impermistum, & purum.] Videndum est post haec de quoniam intellectu id annuntiaverit Anaxagoras, quod sit ita immistus ut nihil omnino commune habeat cum rebus alijs. adeoque cum corpore. Simplicius arbitratur Anaxagoram de intellectu Divino locutum fuisse; Alexander, Themistius, & Philoponus de humano: Nos autem abs Aristotele didicimus Anaxagoram posuisse intellectum in omnibus animalibus, magnis, & parvis, honorabilibus, & inhonorabilibus; illum ipsum, quem posuit immistum; *e* [Anaxagoras autem,] ut ait Aristoteles, [videtur quidem aliud dicere animam, & intellectum, sicut diximus prius; utitur autem utrisque sicut vna natura: Verumtamen intellectum ponit principium maxime omnium; solum enim dicit ipsum eorum, quae sunt, simplicem esse, & immistum, & purum: Assignat autem utraque eidem principio, & cognoscere, & movere; dicens intellectum mouisse omne.] Nimirum censuit Anaxagoras multos intellectus esse, singulis animalibus vnicum inesse; a quo & motum, & cognitionem sortirentur; quae duo esse animalium propria, & ijs ab anima inesse cognovit Antiquitas, observatione *f* Aristotelis: Anaxagoras itaque retur intellectum generatim esse immistum atomis, & proinde nihil habere commune cum corpore subiecto sibi ex atomis constituto; nec indigere vlla ratione corporis, nec ut organi, nec ut obiecti, nec ut subiecti; taleque attributum puritatis, ac omnimodae (ut ita loquar) immistionis commune censuit Anaxagoras intellectui Divino, humano, & ceterorum omnium animalium: Quod placitum hic accipit Aristoteles quatenus enuntiatur de humano intellectu, vel saltem de intellectu, qui proportionem respondet in proposito intellectui humano; quia pridem constituerat

A Magister se a veteribus accepturum, quae bene de anima dixerint seniores; quae vero non bene se vitaturum: ac speciatim negauerat Anaxagoram, cum de animalibus consimiliter intellectum inesse; ac praesertim intellectum in habitu; qui neque cunctis inest hominibus, sed solum sapientibus: Nisi per homines indicaverit conceptus humanos in vtero matrum vegetali, & sensuali anima pollentes; intellectum non dum habentes, forinsecus illis ultimo loco accessuram. [Ut Dominetur.] Causa, quare Anaxagoras voluerit intellectum esse immistum, triplex fuit, ut dominari posset, movere, atque cognoscere; quod *m* notavit Aristoteles non vno in loco: quarum causarum duplicem recipit Aristoteles, *n* Dominium; & *o* cognitionem; aliam non omnino recepit, quae motu innitur: De dominatu quidem intellectus praecleara Magistri habemus testimonia tum asserentis [intellectum esse dominum secundum naturam,] tum statuentis, [quod potest mente prospicere, natura imperat ac dominatur:] tum etiam multo prius decernentis, [Anaxagoram recte dicere mentem esse immistam; quia cum sit immistus] intellectus, [vincet] ac dominabitur: tum inquitentis, [Assignatur autem proprium aut per se, & semper, aut ad aliud, aut aliquando. Per se quidem, ut hominis, animal mansuetum; ad aliud autem, ut animae ad corpus; quoniam illa quidem imperare nata, hoc autem parere.] De cognitione vero Magister idem cum Anaxagora sentit, tum hoc in loco dicens de nostro intellectu, [Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immistum esse. sicut dicit Anaxagoras, ut dominetur; hoc autem est, ut cognoscat:] tum inferius asserens, [Dubitabit autem utique aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras; quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est.] De motu vero non omnino consentit Aristoteles Anaxagorae; nam ut consentit Anaxagorae intellectum, qui est principium maxime omnium, & motus generationis accepti, esse immistum; ita non concedebat Anaxagorae animam animalium motricem esse simpliciter immistam; tum videns bestias, quibus reuera nullus est intellectus, nihilominus quam homines a yscipis moveri, atque adeo ab anima sensitrice; quae immista esse non potest: tum infra *n* demonstraturus principium motus omnium animalium non esse solum intellectum; sed potissimum appetitum, & sensum; ac omnino animam cognitricem; quam male non discernebat Anaxagoras ab intellectu, perperamque dicebat immistam: tum demum probaturus facultatem *o* motricem in suo munere obeundo uti organo corporali; cui propterea immista esse non potest: Quum igitur sensus, & appetitus sensitiuus animalium corpora moueat, nec tamen propterea sit immistus, sed intrinsecus organo corporeo nitatur, quod mistum est ex elementis; proinde vere intellectus humanus non ideo immistus est ut moveat; quod tamen de Divino, qui movet immobilis, ac sine vllius organi ministerio, verum esse dixerat *b* laudans Anaxagoram Aristoteles alibi: Quare nunc immistionem intellectus non retulit Aristoteles in motum; sed in Dominium, & in cognitionem: Sed quia talem immistionem deducit in praesentia ex eo quod mens omnia cognoscit, proinde praetermisso quoque dominatu, subdit, *c* [hoc autem est, ut cognoscat:] nimirum his verbis Aristoteles

^{d. 1. de an.}
^{t. 19.}
^{d. 3. de an.}
^{t. 54. 55.}
Aristoteles laudat, & accipit alteram causam immistionis ab Anaxagora; qui siquidem ^d antea dixerat velle se veterum opiniones de anima percurrere, ut bene ab eis dicta recipiat, & dicta non bene deuitet; in hoc Anaxagoræ placito tacta prima causa dominij, silentio reprobata secunda motus; nam infra ^e docebit intellectum, ut est in homine principium motuum, esse mixtum cum corpore; siue, quod idem est, uti ministerio corporalis instrumenti; tertiam causam, quæ vera est, & opportunam nostro contextui, laudat, & accipit ab Anaxagora Magister inquires, hoc autem est, videlicet intellectus ideo esse debet immixtus, ut cognoscat; quemadmodum bene statuit Anaxagoras; nam intellectus ad intelligendum nullo prorsus utitur organo corporeo, nulloque corporis beneficio. Circa secundum, è traditis optime deducitur proposita consequentia sic, Intellectus omnia intelligens debet, esse immixtus, ut Anaxagoras bene censuit; cum organo corporeo, & omnino cum corpore sibi quomodocumque operam præstante ad intelligendum; sed intellectus humanus, ad sensus differentiam, omnia penitus intelligit: ergo intellectus humanus, ad sensus differentiam, est immixtus cum organo corporeo, & omnino cum corpore sibi quomodocumque cooperante, operamque præstante ad intelligendum. Ceterum ex his immortalitatis ratio colligitur ita, Anima, quæ sic est immixta cum corpore, ut Anaxagoras immixtum esse putabat intellectum, est a corpore separabilis re ipsa, & immortalis: sed anima nostra, intellectiua, quæ rationalis dicitur, Aristoteli sic est immixta cum corpore, ut Anaxagoras immixtum esse separabat intellectum, siue de Diuino loqueretur, siue de humano: igitur anima nostra rationalis, quæ dicitur intellectiua, est ad aures Aristotelis a corpore separabilis re ipsa, & immortalis. Minor habetur in textu euidentissima; Maior ex eo patet, quoniam Anaxagoras suum illum intellectum posuit ita immixtum, ut non penderet a materia, sed illi dominaretur omnino; non copularetur cum materia, quæ sibi cooperaretur, auxiliumque præstaret ad agendum, sed esset simplex, purus, nihilque cum cæteris haberet commune: sed quod non pendet a materia, verum illi dominatur omnino; quodque non copulatur cum materia ut cum sibi cooperante auxiliumque præstante ad agendum; quodue simplex est, ac purum, nihilque cum cæteris habet commune, id a corpore separabile, ac penitus est immortale: igitur anima, quæ sic est immixta cum corpore, ut Anaxagoras immixtum esse putabat intellectum, est a corpore separabilis re ipsa, & immortalis.

Immortalis est intellectus, qui est immixtus organo corporeo, quia iuxta apparens prohibet alienum, & obstruit. (Cap. LIV.)

^{d. 3. de an.}
^{t. 14.}
Sed præter Anaxagoræ autoritatem, Anaxagorici veri dogmatis rationem comprobatrice mox ex rei natura deducens Aristoteles nouam immortalitatis demonstrationem nobis suggerit in postrema textus particula dicēs, *Nam iuxta apparens prohibet alienum, & obstruit*: Quæ propositio quum difficilima sit, diligenter a nobis quoad singulas partes declaranda est, antequam ex ea demonstrationem deducamus: Nam, particula causalis indicat hic haberi rationem propositorū; proposita vero duo sunt, con-

A sequentia præcipui argumenti, & placitum Anaxagoræ. *Iuxta apparens*: Græce legitur *παρεμφανόμενον* quod non bene vertitur *iuxta-apparens*, nec intus-apparens, nec intus-existens; quia *παρεμφανόμενον* significat apparens, non existens; consulto autem usus est Aristoteles, non voce *εμφανόμενον*, quod est intus-apparens; sed *παρεμφανόμενον* quod est iuxta-intus-apparens; quia nonnisi seruatis vtrisque conditionibus verum est assertum; & vult inde colligere Philosophus mentem non uti corpore, organo corporeo; nam si sint habitus in mente, ac notiones aliquæ, siue a natura insitæ, siue acquisitæ; nihil hæc prohibet quominus intellectus tum eadem, tum alia similiter intelligat; quia docti sapientesque possunt & alia, & præcisa rursus intelligere; quin & intellectus semetipsum & sibi semper innatum intelligere potest Aristoteli: quare intus existens non absolute prohibet cognitionem exterioris, aut alieni. Præterea si mens ad Phantasiam repletam imaginibus operationem suam extendat (quod supra nouimus cogitatiuæ contingere) tunc iuxta se in phantasia rerum imagines habens intellectus non propterea impeditur quominus alias etiam confimiles intelligat. Sed si mens habeat organum materiale, quo utatur intelligens, ita ut principium intellectionis adæquatum sit coniunctum quid ex corpore, & intellectu, seu ex organo corporeo, & intellectu; principale sit intellectus; operans autem secundarium sit corpus, & instrumentum; tunc quæ in corpore, organoque fuerint, vere dicentur *παρεμφανόμενα*, scilicet iuxta-intus-apparentia; sunt iuxta mentem, ceteri facultatem præcipuam ab organo corporeo distinctam in ratione operandi; sunt intus ipsum intellectum ex organo corporeo, & intellectu constitutum: & hæc sane impediunt, & obstruunt; quemadmodum in sensu manifestum est, qui constituitur ex organo corporeo & facultate: si enim iuxta quid sit, non autem intus, id non prohibet cognitionem: per conspicienda viridia videmus omnes colores, alteratos tamen virore, sed varios, videmus tamen; non enim Aristoteles hic agit de tali, vel tali cognitione, verum de cognitione simpliciter: Pari ratione si sit intus, hoc est in facultate cognitrice obiectum, non autem iuxta, in organo; tunc non impeditur cognitio, nec obstruitur aditus obiecto exteriori; quia mens in se ipsa est, non iuxta se; nec tamen ideo impeditur ob hoc quominus se noscat, & alia. Ceterum si sensuum operationes consulamus, in his accidit, ut sensus non omnia percipiant, quia in ipsis vere iuxta-intus-apparens prohibet alienum & obstruit; quia cum facultas sentiens vsa organo materiali, atque sensibili, non percipit sensibilia externa eiusdem gradus, & ordinis cum ijs, quæ iuxta se in organo existunt; tum sensus ipse integer ex organo, & facultate confluentem non percipit externa sensibilia eiusdem gradus cum his, quæ sunt intra se in organo collocata; tactus enim, cuius organum consistit in mediocritate tangibilium qualitarum, percipit solum excellentias; mediocritates autem non agnoscit, ut ait Aristoteles; visus etiā, cuius organum est perspicuum, diaphana non intuetur; quæ proinde per se insensibilia definiuntur esse ab Aristotele. *Apparens*. Id, quod iuxta-intus impedit cognitionem, non est quodcumque; sed solum apparens, nempe non species, non imago, sed obiectum ipsum per se cognoscibile, quod in sua imagine plerumque non apparente apparet. Quocirca licet pha-

B ^{b. 2. de an.}
^{t. 10.}
^{d. 3. de an.}
^{t. 7.}
^{d. 3. de an.}
^{t. 8.}
& præcisa rursus intelligere; quin & intellectus semetipsum & sibi semper innatum intelligere potest Aristoteli: quare intus existens non absolute prohibet cognitionem exterioris, aut alieni. Præterea si mens ad Phantasiam repletam imaginibus operationem suam extendat (quod supra nouimus cogitatiuæ contingere) tunc iuxta se in phantasia rerum imagines habens intellectus non propterea impeditur quominus alias etiam confimiles intelligat. Sed si mens habeat organum materiale, quo utatur intelligens, ita ut principium intellectionis adæquatum sit coniunctum quid ex corpore, & intellectu, seu ex organo corporeo, & intellectu; principale sit intellectus; operans autem secundarium sit corpus, & instrumentum; tunc quæ in corpore, organoque fuerint, vere dicentur *παρεμφανόμενα*, scilicet iuxta-intus-apparentia; sunt iuxta mentem, ceteri facultatem præcipuam ab organo corporeo distinctam in ratione operandi; sunt intus ipsum intellectum ex organo corporeo, & intellectu constitutum: & hæc sane impediunt, & obstruunt; quemadmodum in sensu manifestum est, qui constituitur ex organo corporeo & facultate: si enim iuxta quid sit, non autem intus, id non prohibet cognitionem: per conspicienda viridia videmus omnes colores, alteratos tamen virore, sed varios, videmus tamen; non enim Aristoteles hic agit de tali, vel tali cognitione, verum de cognitione simpliciter: Pari ratione si sit intus, hoc est in facultate cognitrice obiectum, non autem iuxta, in organo; tunc non impeditur cognitio, nec obstruitur aditus obiecto exteriori; quia mens in se ipsa est, non iuxta se; nec tamen ideo impeditur ob hoc quominus se noscat, & alia. Ceterum si sensuum operationes consulamus, in his accidit, ut sensus non omnia percipiant, quia in ipsis vere iuxta-intus-apparens prohibet alienum & obstruit; quia cum facultas sentiens vsa organo materiali, atque sensibili, non percipit sensibilia externa eiusdem gradus, & ordinis cum ijs, quæ iuxta se in organo existunt; tum sensus ipse integer ex organo, & facultate confluentem non percipit externa sensibilia eiusdem gradus cum his, quæ sunt intra se in organo collocata; tactus enim, cuius organum consistit in mediocritate tangibilium qualitarum, percipit solum excellentias; mediocritates autem non agnoscit, ut ait Aristoteles; visus etiā, cuius organum est perspicuum, diaphana non intuetur; quæ proinde per se insensibilia definiuntur esse ab Aristotele. *Apparens*. Id, quod iuxta-intus impedit cognitionem, non est quodcumque; sed solum apparens, nempe non species, non imago, sed obiectum ipsum per se cognoscibile, quod in sua imagine plerumque non apparente apparet. Quocirca licet pha-

C ^{c. cap. si.}

D ^{f. 3. de an.}
^{t. 1. 6. 7.}

E ^{g. 2. de an.}
^{t. 9. & se}
^{quælibet}
^{3. de an.}
^{t. 7.}

F ^{b. 2. de an.}
^{t. 118.}
^{de sens.}
^{& 10.}
^{c. 2.}
^{2. de pa.}
^{c. 10.}
^{K. 2. de}
^{an. t. 68}

talia plures habeat in se rerum imagines; hæc tamē illi
 non sunt impedimento, quominus valeat alias tū si-
 miles, tum dissimiles eisdem & recipere, & cognosce-
 re; quoniam illæ imagines non sunt apparentes, hoc est
 per se cognoscibiles a phantasia: Consimile iudicium
 fero de speciebus intelligibilibus in mēte, in quibus
 plerumq; intellectui non apparentibus apparet mēti
 obiectum, quod representant: *Apparens*, inquit Ari-
 stoteles obiectum aptū natum dignosci ab ea faculta-
 te, ac de genere proprii sui cognoscibilis; nā obiecta
 communia, & per accidēs id nō efficiunt; tactus enim
 percipit omnē differentiā magnitudinis, figuræ, mo-
 tus, & quietis suæ similem; sic de visu, ceterisq; sensi-
 bus asserendū est, ob rationēs / antea prolatas; at non
 percipit idem tactus caliditatem, frigiditatem, & alias
 tangibiles qualitates suæ similes; gustus non sapore
 saliuæ; visus non perspicuum; & ita de reliquis. Verū
 offendunt scrupulum hic omnes interpretes; asserūt
 enim oculū intrinsecus esse coloratū, ac semetipsum
 vidēre, tum vbi alter alterius oculos inspicit; tum vbi
 quilibet oculos sibi suos intuetur in speculo: Quæ ta-
 men obiectio bifariam eluitur; primo, quia quum in
 oculo sint variz partes, illæ principaliter ad visionē
 faciunt, quæ perspicuæ sunt, humor crystallinus, albu-
 gineus, & pupillæ præposita membrana; ceteræ partes
 albæ, czæ, nigra, atque alterius coloris, ad oculi to-
 tius constitutionē conferunt; & ad aliarum partium tu-
 telam potius, quā formaliter ad actum visionis; quā-
 obrem organum videndi per se primo continetur in
 partibus oculi / perspicuis; vt nos docuit non vno in
 loco Philosophus: at dum oculus oculū videt, intue-
 tur solum oculi magnitudinē, figuram, motum, quie-
 tem; numerūq; & colores earū partium, in quibus nō
 cōsistit organi ratio propria, primariaque; sed partes
 diaphanas, quæ translucent sunt, non intuetur; quia
 perspicuum definitum est esse per se / inuisibile; ve-
 rum qua sunt figurata, quantæ, motæ, quiescentesue,
 alienoque colore propinquarū partium per accidēs
 affectæ, eas oculus cōtuetur: Quin & humor crystalli-
 nus in oculo nō viuente cernitur ab Anatomico, quia
 priuatus anima perspicuitatem exiit extinctione spi-
 rituum, albedinēq; induit, qua visibilis efficitur. De-
 inde disputationis ergo, placitum Aristotelis est pro-
 positio indefinita, non autem vniuersalis; indefinita
 vero in materia contingenti æquipollet particulari;
 quare si non in visu, id verū est in tactu; quod iuxta-
 intus-apparens prohibet alienum; nā si ea est cōditio
 peculiaris tangibilium qualitatum, vt existentes in
 organo facultatis cognoscentis impediāt quominus
 ab ea facultate cognoscantur consimiles qualitates
 exteriores; vt patet in tactu, qui mediocritates nō
 percipit, sed solum / excellentias; plane si mēs habe-
 ret organum corporeum; quum in eo esse deberent
 necessario qualitates tangibiles ad mediocritatē re-
 daatæ; quoniam hoc temperamentum est singularum
 partium humani corporis; iam intellectus nō posset
 qualitates tactiles mediocres intelligere; atque adeo
 non omnia prorsus intelligeret. *Prohibet alienum, &*
obstruit: obiectum erga facultatem cognoscentē duas
 quum habeat actiones; vna quidē est, vt eam exsusci-
 ter de otio ad negotium, impellatque de actu primo
 ad secundum; altera vero, est vt in ipsius organū, vel
 in eam ipsam suscipiatur; Aristoteles vtramque fun-
 ctionē hāc impediri vult ab eo, quod iuxta-intus-ap-
 parens; hoc enim primo dicit prohibere, nimirū impul-
 sum, ac motū facultatis cognoscentis de otio ad nego-

rium; dein aut obstruere, scilicet alieni, seu exterioris
 obiecti receptionē, & ingressum in organū: Quocir-
 ca patet longe vniuersaliore nobis hic ab Aristotele
 proponi sententiā ac existimauerit Auerroes, qui eā
 transtulit ad solā receptionē, inquit omne recipiēs
 esse, debere denudatum a materia recepti, seu a natura
 recepti; Magister enim cum receptionē, tum etiā im-
 pulsum, qui longe quid aliud est a receptione, respe-
 xit. *Alienum*; plurimi putāt significari obiecta diuer-
 sæ naturæ; nēpe si in facultate cognoscente, vel in eius
 organo fuerit aliquod obiectū, ab illa impediri ne co-
 gnoscat aliud obiectū; sed quicquid noscitur, agnosci
 sub imagine, specieq; iuxta-intus-apparentis; ita oculus
 icterici omnia flaua, sic lingua cholericis oīa perci-
 pit amara Quod nō recipimus; nā sensus tactus sen-
 tit & excellētes qualitates, quū in se habeat remissas:
 Ad primā obiectiōnē dicimus, ab icterico videri om-
 nia quodāmodo perfusa colore luteo; at conspici ta-
 men alios etiā colores, obscuratos quidē alteratosue,
 non tamē extinctos, aut specie mutatos; at Aristote-
 les hic ait, iuxta-intus-apparens, nō imminuere, labe-
 factareue, sed omnino prohibere, ac obstruere alienū.
 C Ad alterā dicimus, a lingua cholericis bile perfusa per-
 cipi omnia saporis amari, quia dulciū succus amaro
 mixtus in amarum vehementiorē facile mutatur; vel
 potius; quia sapor amarus actiuosior est in organū gu-
 stus, quā dulcis; ideo bilis amarore vehemēter affe-
 ctum instrumētum nō percipit leuiores impulsus dul-
 cium succorum; sic febrientes-acute nō sentiunt affu-
 sam frigidā, & podagrici nō sentiūt admota pedibus
 lintea calida. Nos autē cum plurimis alijs interpreta-
 mur *alienum* pro extraneo; & sola loci varietate diffi-
 to, vt sit oppositum ipsi *iuxta-intus*; sed sit cōsimiliter
 apparēs, nimirū obiectum cognoscibile generis eius-
 de; vt scilicet cuiusq; facultati inerit in organo ali-
 quod obiectum per se primo ac proprie ab ea digno-
 scibile, hoc illi futurum impedimēto quominus reci-
 piat, & moueatur ab alio consimilis naturæ obiecto
 extra sui organum existēte. Ceterū hic alia difficultas
 oritur ardua; nēpe quum intellectus, & phantasia per-
 cipere nequeāt nisi præcognita ab externis sensibus;
 quippe nihil est in intellectu, vel in phantasia, quod
 prius non fuerit in sensu; nā, Aristoteli carēs aliquo
 sensu a natiuitate, nō potest mente scientiam habere
 sensibilis illius: & phantasia / definitur esse motus a
 sensu secundū actum factio. Quocirca si sensus tactus
 nō sentit mediocritates qualitātū tangibiliū eas nec
 phantasia cognoscere valebit, nec / mens intelligere:
 quod vtrumq; falsum est; primum quidē, quia dice-
 tur / inferius Anima esse omnia, sensu scilicet omnia
 sensibilia, & intellectu omnia intelligibilia: si ergo
 phantasia nō percipit qualitates mediocres; quomodo
 per sensum erit anima omnia sensibilia? secundū ve-
 ro, quia intellectus hic ab Aristotele statuitur omnia
 intelligere. Dic primo mediocres qualitates habere
 se ad excellentes, vt priuationes ad suos habitus; &
 sensum tactus cognoscere illas, non per se, ac pro-
 prie; sed per suos habitus, vti priuationes; eo modo,
 quo / supra dictū est, Visum cognoscere tenebras, &
 auditu percipi silentium: talē autē notionē sufficere
 ad hoc vt phantasia & mens de illis habeant excu-
 tiorem notitiam, ac per se; quia per sensum commu-
 nem ad phantasiam translata rudis illa notio, phan-
 tasmatis naturam induit, in quo mens iudicium ex-
 actum de obiecto promouere potest; at qui caruerūt
 aliquo sensu a natiuitate, vt sumquam habitum sui
 obiecti

 92. de 2
 L. 12

 12. p. 17
 L. 6.
 3. de 22
 L. 39.
 2. de 22
 L. 16.
 161.
 12. p. 17
 L. 10. 2
 L. 10. 2
 11. p. 17
 161.
 12. p. 17
 L. 10. 2
 L. 10. 2
 L. 10. 2

 12. de 22
 L. 10. 2

obiecti cognoscere potuerant; ita neque privatione; quare nec mens, nec phantasia quidquā eius obiecti percipere valet. Dic secūdo mediocritates illas, quæ non dignoscuntur ab externo sensu; percipi a phantasia, & ab intellectu: Ad instantiam dic in externo sensu fuisse obiectū; cui qualitates hæc cum alijs insunt; quibus alijs ipsum, si non a tactu, cognitum fuit a visu, vel alio sensu; & ita species & imago ipsius obiecti translata est ad phantasiam; in qua specie totali continentur imagines particulares omnium suarum qualitarum in unum iunctæ; quas intellectus (cuius est tum coniuncta discernere, tum discreta coniungere) discernens cognoscit singulas seorsum; scilicet obiectum id, cui qualitates tangibiles insunt refractæ, tactuique penitus insensiles, est substantia naturalis; cui, præter primas qualitates mediocres, inerunt multæ secundæ, tum tactiles; uti sunt gravitas, lentor, durities, & id generis; tum sensibus alijs dignoscibiles, vel etiam omnibus; uti sunt odor, color, sapor, quantitas, figura, quies, & huiusmodi; per quācumque harum qualitarum id obiectū ab aliquo sensu percipitur, statim imago sub specie phantasmatis ad phantasiam demandatur, seu potius in phantasia

^{21. de an.} gignitur; quæ quidem imago non representat putram illam qualitatem, sed totum obiectum cum omnibus suis attributis; euidētius tamen qualitatem insensatam; non enim videmus albedinem, sed corpus album; neque sentimus calorem; aut figuram, sed corpus calidum, & figuratum; quod est aggregatū per accidens; in quo sensus per se non vit purum accidens; per accidens autem subditam substantiam; ut admodum inquit Aristoteles: in hoc autem phantasmate quum insunt imagines omnium attributorum illius rei simul coherentes; potest sane tum phantasia in ipso alias imagines intueri; quas sensus particularis exterior non agnovit; quia phantasia potest imagines in se receptas disiungere, atque coniungere; ut in somnijs apparet, doctore Aristotele; tum etiam mens, quæ latentem in eodem phantasmate substantiam, a nullo sensu antea cognitam, intuetur; mens inquam potest qualitates mediocres a sensu similiter non cognititas intelligere: Sed & phantasiam hoc efficere inde patet, quia nos citra gustus ministerium, solo visu lac adspicientes, aut vinum, phantasia habemus, quæ in eo statim dulcedinem concipit; quod est homini, brutisque commune: Quare vulgatum dogma, Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu, intelligendum est quomodo cumque, non determinate quod intellectus in obiecto non agnoscat nisi quæ prius in illo a sensu agnouerit; sic enim mens non intelligeret, vniuersalia, nec substantias, nec theorematia complexa; quorum notitiā non attingit sensus vllus: Phantasia pariter nil percipit, quod ab exteriori sensu cognitū non fuerit, absolute intelligendū est, non autem determinate eadē ratione; secus enim phantasia non posset sibi fingere Chimeram, Centaurumue, ceterasque memoriz artificialis imagines; quorum sensus vllus exterior numquā habuit cognitionem: Sed ita sentiendum est in proposito, per quodcumque accidens sensibile obiectū aliquod a sensu quouis externo sui simulacrum ad phantasiam traiciat, in eo phantasmate reperiri simul iunctas omnes imagines attributorum suorum, potissimum eiusdē generis; etiā ab exteriori sensu non perceptorū; quibus imaginibus tum phantasia, tum speciatim humanus intellectus

A potest illa omnia attributa cognoscere. Sed redeamus ad pensum. Itaque; iuxta-intus apparens obiectū proprium in organo facultatis cognoscētis prohibet impulsū, & obstruit receptionē sui externo obiecto eiusdē speciei; quare non permittit eius cognitionem haberi. Verū adhuc vrget de phantasia, cuius organū debet necessario habere aliqua obiecta sensibilia; quæ impediāt quominus ab ea cuncta sensibilia percipiantur. Dicimus hoc solui posse tum priori responsione, tum etiā disputationis ergo secunda, qua concedentes a phantasia non omnia sensibilia percipi; statuimus totā animā cognoscere cuncta sensibilia; sed nullū sensum cognoscere posse cuncta; quia non ea, quæ retinet in proprio instrumēto. Dicimus deinde sensum simpliciter cognoscere omnia sensibilia in genere; licet non percipiat omnia in specie; tactus enim calorē absolute percipit, et si non percipiat mediocrē illi consimile, quod intus apparet in organo proprio. Dicimus deinceps Aristotele statuisse quidē sensu sensibilia percipi; at formaliter nunquam dixisse, sensu omnia sensibilia percipi. Sic igitur iuxta-intus-apparens prohibet alienū, & obstruit, adeoque facultas organo corporeo vtens omnia cognoscere non potest. Ratio vero dogmatis huius ea non est, quā plerique omnes cum Themistio proponunt, quia materiā in se habēs a natura formā aliquam; non possit aliā vllā suscipere; hoc enim absolute falsum est; tum quia materia & artificiosa, & naturalis habens in se vnam formā subordinatā, alias recipit; immo vero præcedens formā illi plerumque causa est ut recipiat alias; ita lignū dedolatu recipit formā scamni, retinens cum ea pristina; ita materia proxima viuētis recipit animā non amittēs pristina misti formā; ita sensus formas habet qualitarum tactibilium, easque retinēs in organo suo; alias insuper accipit; ita phantasia; & mens prædita formis innumeris, alias recipere potest. Nec obieciās, materias allatas in se tales formas non habere inatas a natura; sed aduentitias; tum quia materia proxima viuētis a natura in se habet misti formā; sensus omnis, & speciatim phantasia instrumentum habet a natura præditū formis tangibilibus; quū sit mistū corpus ex quatuor elementis; Sed Aristotele theorematibus ratio vera est, quia principium cognoscens, ex organo corporeo; & facultate cognitrice constitutū, a suis obiectis necessario patitur vera, physica, & corporea passione, dum suscitatur & impellitur ad opus; ob motum ab obiecto factum in organo corporeo materialique; nec non etiā dum recipit in suo instrumēto imaginē obiecti: aut omnis passio physica; decreto Aristotele, fit a contrario, & a dissimili ab initio; quare cui facultati subest organum corporeū, quod necessario multas habet qualitates sensibiles, ea instrumentū habet, quod non poterit affici a consimilibus externis; ut enim aqua frigida eiusdē gradus frigidā non alterat; ita similis qualitas obiecti organū consimili qualitate præditum non afficit; organo autē non affecto; non potest eo vtens facultas excitari ad opus, & impelli ad cognitionē obiecti: Quum igitur intellectus omnia intelligat; necessario debet esse immixtus cum organo materiali; atque adeo habet operationem propriam; non autem communem corpori substrato; Ratio itaque Magistri sic in demonstrationem contexti potest, facultas cognitrix mista cum organo corporeo, seu materiali vtens instrumēto in sua functione obeunda, non potest omnia cognoscere, sed intellectus humanus potest

b3. de an.
c. 37. 38.

2. de an.
c. 60.
3. de an.
c. 67. 8.

1. de gē.
c. 50. &
c. 59.
2. de
an. c. 45.

potest omnia intelligere: igitur intellectus humanus est immixtus cum organo corporeo; atque adeo non utens instrumento materiali ad operandum, habet operationem propriam corpori minime communē. Maior ideo probatur, quia quoduis organum corporeum habet intra se, iuxta facultatem cognitivam sibi coniunctam, aliquod obiectum cognoscibile: sed omne obiectum cognoscibile intra organum existens iuxta facultatem cognoscentem, impedit quominus illa possit omnia cognoscere: facultas ergo cognitiva utens organo corporeo non potest omnia cognoscere. Minor est de se nota, & ex Aristotele statuentē corpus omne physicum esse per se sensibile: Maior probatur eo quia obiectum cognoscibile iuxta facultatem cognitivam apparens intra sui corporalis organi substantiam, prohibet impulsus facultatis ad opus ab obiecto consimili externo, & obstruit illi aditum quominus eius imago valeat in organum suscipi: sed obiectum cognoscibile, nisi suscitet impellatque facultatem cognitivam de otio ad negotium, & in eius instrumentum sua recipiatur imago, non potest ab ea facultate cognosci: facultas igitur utens organo corporeo non potest omnia cognoscere. Maior huius est per se nota; minor ita probatur, quia patiens omne debet esse suo agenti formaliter dissimile, atque contrarium initio suae functionis; ut non semel ostendit Aristoteles: est impulsus atque receptio imaginis obiecti est passio facultatis & organi ab obiecto: facultas igitur utens organo corporeo, iuxta quam in eo apparens est aliquod obiectum cognoscibile, non potest impelli ab obiecto consimili exteriori de otio ad negotium, nec potest in eius organum consimile obiectum externum agere, suamque imaginem imprimere vlla ratione. Ex traditis habetur argumentum immortalitatis ita formandum, Anima sic immixta corpori, ut ad operandum non utatur organo materiali, est a corpore separabilis, & immortalis: Intellectus humanus, qui dicitur anima rationalis, est ita immixtus cum corpore, ut ad operandum non utatur organo materiali: ergo rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis. Major patet ex Aristotele constituyente, & quarum animarum operatio propria est corpori non communis, eas esse posse sine corpore; ac omnino quorum principiorum actio corporalis non est, ea esse a corpore separabilia, & divina, hoc est immortalia: decernenteque functiones animae non posse a corpore dependere nisi ut a principio / secundario, & instrumentali: seu non posse corpori communes esse nisi ut instrumento: Minor aperte legitur, & confirmatur in explicato contextu. Huic argumento Pomponatius, & alij putant occurrere se posse dicentes, instrumenti corporalis absentiam non sufficere ad animae separationem, & immortalitatem; sed oportere ut anima separabilis, & immortalis immixta sit corpori simpliciter, non solum ut instrumento, sed etiam ut obiecto; quae namque dependet in operari a corpore obiective, separabilis & immortalis non est. Ceterum de his in hoc opere latius oportuniore loco, nunc brevitur: In primis Aristoteles in hoc textu docuit intellectum esse immixtum ut mens Anaxagorae, quam simpliciter, & omnino immixtam ille ponebat: Deinde facultas cognitiva a corpore pendere non potest obiective seu ratione obiecti, seu etiam ut obiecto, nisi formaliter ab eo pendeat ut insur-

amento; nam corpus non est obiectum facultatis, at solum obiecto deferre potest eius imaginem recipiens, conservans, aut etiam proponens facultati; ceterum corpus hec efficiens putam habere rationem instrumenti patet ex eo quod oculus facultati visus deferrens ut instrumentum nil aliud efficit, quam in se recipere speciem obiecti visibilis, receptam conservare, ac visus facultati representare; quocirca id est, corpus deferre facultati ut organum, & necessarium esse facultati ratione obiecti. Deinceps principium quo operamur Aristoteli duplex est; alterum quo primo, & est anima; alterum quo secundario & est corpus: quam autem principium quo secundario sit instrumentale; iam satis apparet corpus facultati cognitivae cooperari non posse nisi ut instrumentum; adeoque facultatem, quae sine corporeo instrumento operatur, habere functionem sibi propriam, corpori minime communem, ut alibi clare nos docuit Aristoteles; unde in Peripato colligitur eius a corpore y separabilitas & immortalitas absque controuersia.

Colligitur immortalitatis ratio ex potentia quam habet intellectus humanus in natura sua. Cap. LX.

Maximi quoque ponderis argumentum ad animae rationalis immortalitatem suppeditat Aristoteles alio contextu dicens, a [Quare neque ipsius vlla est natura, nisi haec, quod possibilis. Qui igitur vocatur anima intellectus, quicquid autem intellectum, quod intelligit, & existimat anima; nihil est aduectum, quae sunt, antequam intelligat.] Quae dogmata prius explicanda sunt diligenter, quam ex eis demonstrationes eliciamus; nec ex ignotis procedamus parallelizantes. Porro interpretes omnes ad unum Graeci, Arabes, Latini censent in hoc textu, potissimum in eius prima particula Magisterum afferre definitionem mentis materialis, seu explicare naturam intellectus possibilis: Quod non accipimus; quia concederes hic agi de mente possibili, non autem de intellectu agente; Negamus hic vllam intellectus possibilis definitionem afferri; tum quia in vna definitione est, & distinguere definitum a quocumque alio, quum tamen

Aristoteles per ea, quae hic affert, distinguere nequeat intellectum possibilem a materia prima; cuius nulla est alia natura, nisi haec, quod, possibilis; nec per haec Magister distinguat intellectum possibilem ab intellectu agente, sed alia ratione, ut infra patebit: tum quia Philosophus hic pronuntiat attributa metris negatiua, omisissis affirmatiuis; quum tamen per negationes ea definiri non debeant, quorum nota sunt nobis affirmationes; definitio siquidem est oratio affirmatiua, & omnino oratio explicans quid est, non autem quid non est definitum; tum quia hic nulla fit mentio corporis, sine cuius distincta & expressa mentione Physiologus animam definire non potest; Antiquosque sic animam, & intellectum definientes nulla facta mentione corporis pridem culpanit Aristoteles: tum quia quae hic de mente possibili referuntur, sub forma conclusionis ex antecedentibus colliguntur; quum tamen Aristoteles post allatam communem omni animae definitionem materialem, quae est conclusio demonstrationis, proponat sibi posteriorius investigandas animae definitiones, & communes, & proprias, propter quid habentes; quae sunt principia

principia demonstrationis indemonstrabilia. Nos igitur arbitramur Aristotelem in huius textus prima particula nullam asserre definitionem; sed in toto contextu nonam demonstrationem asserre, seu nobis insinuare, quæ ostendatur intellectus habere propriam operationem, in qua obeunda non utatur illo corporis ministerio; ut apparet ex initio textus sequentis, ubi talis conclusionem colligit. Verum quoniam in hoc textu Philosophus e superiori duo fundamenta deducit, in quibus vniuersa demonstrationis vis continetur; ideo textum in duas partes diuidere libuit, seorsum accuratè declarandas. Prima sane pars habetur his notis: [Quare neque ipsius vlla est natura, nisi hæc, quod possibilis:] Hoc theoremate notissimum est agi de intellectu possibili; & excludi penitus agentem, cuius naturam longe aliam esse a possibili, & esse actum, docebit Aristoteles infra. [Quare:] particula hæc indicat apertè, Magistrum hoc theorema colligere ex traditis in supero contextu; ex quibus autem, & quomodo inde colligatur, explicari non potest, nisi prius in prospectu sensu totius dogmatis; quocirca reliquas eius particulas explicemus. [Neque:] particula hæc indicat, seu connotat comparationem similitudinem rei cuiuspiam cum ea, cui applicatur: at vero tum subiecto potest applicari, tum etiam prædicato propositionis; porro si subiecto applicetur, quod est intellectus humanus; ea particula connotare non potest nisi materiam primam, cui quæ mens nostra in hoc habet similitudinem, quod utraque caret omnibus formis, omniumque formarum est susceptiua; illa quidem per generationem, quæ est passio physica; hæc vero per intellectiōem, quæ est quid passioni simile: illa formarum generabiliū, seu naturalium; hæc intelligibiliū, seu spiritualium; illa quoque substantialium, hæc solum accidentalium. Hanc explicationem a plerisque receptam, renuit Simplicius, quia materia prima sit expertis omniū penitus formarum, totamque sui naturam locatam habeat in hoc, ut sit earumdem susceptiua; contra mens humana cognoscat formas sensibiles accidentalesue per infusas sibi formas; & præter hoc, quod est receptiua formarum, sit actus pars animæ rationalis. At hæc nos non mouent, tum quoniam Aristoteles infra comparaturus est intellectum ad materiā quælibet, siue naturæ, siue artis: tum quia falso dicitur totam essentiam materiæ in esse receptiuo contineri; quum alibi statuatur a Magistro materia esse quid per se subsistens, & in se contraria sustinens; causæque ob quam compositum per se subsistit. Falso statuitur item, Mens non esse formis omnibus vacua, quia sensibiles, & accidentales in se contineat. Nam hic Aristoteles agit de mente antequam intelligat, & quoad sui simplicem naturam, quæ prior est quacumque forma recipienda non enim Simplicio, Platōne edamus in mente infusas esse rerum notiones, qui cum Aristotele sentimus eam esse veluti tabellam, in qua nihil est scriptum actu. Verum nos mouet, quod Aristoteles nihil omnino de materia prima hucusque toto hoc libro tractauit, nec eius nomen vniquam pronuntiavit; quum loquendi modus, & vis verborum indicet necessario comparationem fieri cum re proximè commemorata. Sed tamen si vigeant Alexandrei nunc Aristotelem comparare mentem humanam cum materia prima, quod Castellanius enixe contendit assensans, Intellectum

nostrum tantam habere ad materiā primam similitudinem, ut nulla quævis alia duo similia inter se reperiri possint. Nos inde perspicuam habebimus in Peripato rationem immortalitatis; quoniam Aristoteli materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis: secus enim si ceteris in attributis hæc attendi similitudo debeat, nā longe similior est materiæ primæ materies artis & materia secunda, quàm humanus intellectus, qui ab Aristotele dicitur esse immaterialis, & forma formarum. Sin autem particula [neque] applicetur prædicato, quod est natura possibilis, iam connotabit aliud attributum similiter de intellectu antea negatum ex eodem fundamento id autem est, esse immistum; ut sensus sit, Quia intellectus omnia intelligit, ideo neque mistus est, neque ipsius vlla est natura, nisi hæc, quod possibilis: Quæ loci huius germana est explicatio. [Ipsius:] nempe intellectus, quem nuper dixerat Aristoteles omnia intelligere, & esse immistum, & se habere ad intelligibilia, ut sensitiuum se habet ad sensibilia; qui noster est intellectus possibilis. [Vlla est natura, nisi hæc, quod possibilis:] Alexander, & Diuus Thomas existimant intellectus essentiam nihil esse aliud, quàm potestatem quādam animæ ad intelligendum, & esse promptitudinem de coordinationibus accidentium; etsi differant ab inuicem in eo, quod Alexander existimauit animatum, cuius hæc potestas est accidens, esse mortalem; & talem potentiam esse relationem; Diuus autem Thomas opinatur animæ substantiam esse immortalem, & eius potentiam intellectiuam esse qualitatem de secundo genere. Quorum sententia non recipitur, tum quoniam Aristoteles intellectum huic appellat a partem animæ, quā pridem ostenderat esse substantiam; substantiæ vero pars non potest esse accidens; tum quia nunc ait Aristoteles huius intellectus naturam esse y, possibilem; non autem potentiam; possibilem siquidem est quid in se habens potentiam a sui natura distinctā, non autem est ipsamet potentia; quare materiā primam Aristoteles nunquam appellat possibilem, sed semper potentiam; quia eius substantia non est a potentia distincta, ut natura intellectus a sua potestate distinguitur: tum quia potentia intelligendi ipsa non intelligit, sed habens potentiam id vere est, quod intelligit intellectus autem Aristoteli dictus, est omnia intelligere: tum quia intellectus non differt ab anima, cuius est intellectus; animam enim rationalem definit Aristoteles esse principium, quo primo intelligimus; quæ definitio competit etiam intellectui; at animam generatim omnem definiuit Aristoteles esse formam de genere substantiæ, & actu: tum demum quia dicturus est infra Magister intellectum esse similem tabellæ non scriptæ; quum Alexander longe aliter asserat intellectum esse similem ipsi carere scripturarum in tabella. Nos autem dicimus intellectum humanum referri posse tum ad corpus, tum ad operationem: si referatur ad corpus, dicimus intellectum esse illius actum primum, ut olim docuit Aristoteles; est enim id quo primo intelligimus; Magistro namque id, quo primo operamur, est actus primus; quippe operatio, quæ est actus secundus, necessario proficiscitur ab actu primo: Si vero mens referatur ad intellectiōem, quæ est illius operatio, dicimus intellectum esse in pura, ineraque potentia, siue naturam pure possibilem; cuius actus

actus est geminus, alter quidem fluens operatio ipsa intelligendi; alter vero permanens obiecti, & notitiae; operatio quidem est actus mentis humane secundus, Aristotele doctore; notitia vero intellectus rei actu illo secundo parata, & comparata, est mentis habitus, ac veluti primus actus, quo mens postea facile ac bene intelligit; hoc enim diffidet actus primus ab habitu, quod actus primus est naturalis congenitusque rebus, quibus inest, & principium quo primo simpliciter operantur; aut habitus omnis est acquisitus & adventitius; & causa ob quam res, quibus inest, promptius agunt, ut alibi notat Aristoteles. Quare mentis habitus non est proprie primus actus, sed quid simile actui primo; ut inquit Aristoteles; quippe mens nullum suummet habet actum primum, sed ipsa est actus primus corporis, & animae totius; quoniam eodem Magistro dicitur, esse forma formatum. Sed in relatione ad operationem intellectus humanus nihil est nisi natura possibilis, siue in potentia; siquidem in operatione intelligendi tria solum considerare possumus, obiectum intelligibile, functionem intelligendi, & habitum notitiae per intellectiorem acquisitum. Profecto si mens ad obiecta referatur, in corpore degens ad ea se habet ut natura mere possibilis, tum quoniam ab illis excitatur ad sui ipsorum cognitionem; adeoque impellitur de otio ad negotium, seu de actu primo ad secundum; tum quia illorum imagines in se recipere valet; si vero confertur mens ad sui operationem, ad ipsam pariter se habet veluti natura possibilis, tum quia priusquam operetur, est in potentia ad operandum; tum quia dum actu operatur, operatione sua velut actus, & siue perficitur; est enim operatio secundus actus operantis; & omnis actus est perfectio eius quod est in potentia. Si demum ad habitum notitiae comparatur intellectus humanus, hic illum induit, veluti materia & formam; quare ad ipsum se habet ut natura possibilis. Ita ergo si noster intellectus comparatur ad suam operationem, ut efficit Aristoteles in praesentia, dubio procul ipsius nulla est alia natura nisi haec quod possibilis; etsi mens humana tum ad corpus comparata, tum etiam absolute considerata, sit forma, & actus. Ex his plane patet, intellectum in sua functione obeunda non uti vili ratione corporis ministerio, nec illi copulati ratione subiecti, nec ratione instrumenti; atque adeo habere opus proprium omnino, nullaque ratione corpori communem; quia rationalis anima erga corpus non potest se habere nisi ut actus; quare si ad operandum egeret quomodoque corporis beneficio, mentis humanae natura esset actus, non autem pure possibilis; quum omne compositum per se constituitur Aristoteli vel ex duobus pariter in potentia, ut totum ex duplici medietate, vel ex actu, & potestate; rationalis vero anima, & intellectus ita sit corporis actus, ut corpus vicissim nequeat esse actus humanae mentis, nec mens esse in potentia ad corpus; quum Aristoteli corpus non perficiat intellectum, sed potius illi officiat. Quum igitur intellectus humanus in sua operatione obeunda Magistro nullam aliam naturam habeat, nisi hanc, quod possibilis; quumque non se habeat ad corpus ut natura possibilis, sed ut actus; necessario constat ex Aristotele intellectum humanum in sua functione obeunda nullum prorsus habere cum corpore commercium; adeoque sibi propriam omni-

no functionem obtinere; & proindeque esse a corpore separabilem, ac immortalem. Ceterum ex traditis oritur ardua difficultas, quia intellectus etsi comparatus ad obiectum intelligibile, ad intellectiorem, & ad habitum notitiae; propositis rationibus habet naturam possibilem; alijs tamen rationibus ad eadem relatus obtinet naturam non possibilem; tum quia si nondum distinctio intellectu in agentem & patientem (quod fiet inferius) hic agitur de natura mentis communis; plane intellectus agens non habet naturam possibilem; tum quia possibilis intellectus in sui functione obeunda promittit iudicium de obiecto; sed in iudicio promendo intellectus agit, non autem patitur; & notitiae, quam in se recepturus est, prius est effector; quocirca verum non est absolute, nullam esse aliam naturam mentis quam possibilem in actu intellectiorem: tum demum quoniam anima dicitur esse causa viventis in triplici genere, forma scilicet, efficiens, & finis; operationumque speciatim efficiens; non autem materialis; ad quod genus causae reducitur natura possibilis. Verumenimvero respondeas Aristotelem hic primo considerare naturam intellectus prout contradistinguitur ab intelligibili, & ab intellectiione, siue in relatione ad intelligibile, & ad intellectiorem. Quoad intellectiorem autem, quum ab Aristotele motus definiatur esse actus entis in potentia quatenus in potentia; ens autem hoc in potentia, cuius motus est actus, declaratur a Philosopho esse tum mobile, quod est in potentia passiva; tum etiam motuum, quod est in potestate activa eidem Doctori; & reuera vnumquodque siue agens, siue patiens, perficitur operatione sua: intellectio itaque quum sit actus secundus intellectus simpliciter, ad eam siue agens, siue patiens intellectus natura sua dicendus est esse in potentia; quod infra testabitur etiam Aristoteles. Et sane mens efficiens operationem suam, & ea functione producens habitum notitiae, est in actu secundo; utraque vero haec actio habet esse in fieri, proindeque, ut motus, est actus entis in potentia quatenus in potentia: productam vero notionem obiecti statim mens induit, ut sui formam; ad quam propterea noster intellectus est in potentia. Quoad intelligibilia vero, quum intellectus eam habeat naturam, quae in se nullum penitus intelligibile continet, omniumque intelligibilium est susceptiva; plane mens nullam habebit naturam aliam, nisi hanc, quod est possibilis. At obijcies ulterius intellectum esse a semetipso intelligibilem sibi, quare aliam habebit naturam, praeter eam, quae est possibilis. Dic primum ex Aristotele: Quod parum distat, taquam nihil distare videtur: quapropter inter innumera intelligibilia, si mens vnicum actu habeat in se, cetera in potentia, recte dici poterit nullam eius esse naturam nisi possibilem; quia vna hirundo, & vna dies eidem Auctori non facit vterque. Dic secundo intelligibilia, & potissimum actu intelligibilia ea esse, quae proxime ac immediate ab intellectu intelligi possunt; quo nomine phantasmata, & sensibilia, quia indigent depuratione, mutatione, ac omnino functione intellectus agentis antequam intelligantur, non sunt ex se intelligibilia, sed sunt intelligibilia per actionem intellectus agentis; quoniam ergo mens immediate seipsam nequit intelligere; sed indiget, ut alia, opere intellectus agentis, quod infra testatur Aristoteles; ideo mens

mens nostra degens in corpore non est ex se vere intelligibilis, nimirum actu, sed potentia, sicut alia cuncta: sed & infra dicturus est Aristoteles intellectum seipsum tunc intelligere posse, quando fuerit singularis factus, & actu sciens; qui est intellectus in habitu; quare intellectus antequam intelligat, de quo nunc agit Aristoteles, & est pure in potentia, non potest seipsum intelligere; atque adeo non est proprie intelligibilis, seu actu intelligibilis; ceterum intellectus obiectum est actu intelligibile. Sic igitur intellectus ad intelligentiam relatus non est illa natura, nisi hæc quod possibilis. At quomodo deducatur id ex superioribus, nunc est explicandum: Procul dubio deducitur ex eo, quod intellectus omnia intelligit; unde nuper collegerat Aristoteles intellectum non esse mixtum; quod paullo antea probauimus: Verum enim vero cuncta cognoscere conditio est, qua dissidet intellectus a sensu; ergo & in eo, quod est habere naturam solummodo possibilem, differre oportebit sensitiuum principium ab intellectu; at sensitiuum non habet naturam mere possibilem, sed etiam in actu; nam de natura illius est organum materiale; quod, antequam sentiat, est ens completum, & actu sensibile; propterea non omnia cognoscit sensus; ut antea demonstratum est: igitur ab opposito quum intellectus omnia intelligat, debet habere totam sui naturam mere possibilem. Quod etiam ita colligitur, nam omnia entia necessario sunt Aristoteli vel sensibilia, vel intelligibilia; & vnumquodque horum eidem vel est actu, vel potentia; cui actus & potentia distribuunt, & circumeunt omnia prædicamenta; suntque prima cuiusvis entis diuisio: sed omne sensitiuum ideo est actu sensibile, quia potest a sensu immediate percipi; & non potest omnia cognoscere; intellectus e contra non potest ab ullo sensu percipi, nec immediate a semetipso; qui tamen omnia intelligit; igitur intellectus est natura intelligibilis potentia, siue nullam habet naturam nisi hanc, quod possibilis est. Unde præclaram nos habemus demonstrationem immortalitatis hoc modo, Anima quæ in sua functione obeunda non iungitur corpori formaliter, nec obiectiue, ut aiunt, nec subiectiue, nec ut instrumento, habet operationem sibi propriam, corpori minime communem; adeoque separabilis est a corpore, ac immortalis; ut constat ex Aristotele, concediturque passim ab Alexandreis: Ait anima intellectiua in sua functione obeunda non copulatur corpori formaliter, nec ut instrumento, nec ut subiecto, nec ut obiecto: igitur anima intellectiua functionem sibi propriam habet, corpori non communem, adeoque separabilis est a corpore, ac immortalis. Minor ex traditis, & declaratis in textu sic demonstratur, quia facultas in sua functione obeunda non habens aliam ullam naturam nisi possibilem, suum munus non obit formaliter corpori sociata vel ut organo, vel ut subiecto, vel ratione obiecti; quippe corpori non copulatur anima operans formaliter; nisi ut actus ei quod est in potentia, non autem ut natura possibilis actui suo; quemadmodum ex Aristotele nuper ostendimus: ait intellectus ipsius in sua functione obeunda nulla dicitur esse alia natura in textu ab Aristotele nisi hæc, quod possibilis: ergo intellectus in sua functione obeunda non copulatur corpori formaliter, nec ut subiecto, nec ut organo, nec ratione obiecti.

Afferitur ratio immortalitatis ex eo, quod intellectus est qui intelligit, & existimat anima:

Cap. LV I.

Noua quoque ratio colligitur immortalitatis ex alia textus particula, qua scribitur, *Qui igitur vocatur anima intellectus, dico autem intellectum, qui intelligit, & existimat anima:* particula igitur indicat hoc theorema colligi ex priori, veluti conclusio ex antecedenti; quam consequentiam aperiemus infra suo loco. *vocatur:* nimirum hic non agitur de intellectu simpliciter, ut pote de intellectu separato; nam intellectus abstractus attinet ad Metaphysicum, non autem ad Physiologum, cuius personam agit Aristoteles in præsentia; sed agitur nunc de eo, qui vocatur intellectus anima, videlicet pars animæ humanæ in corpore degens: Neque hic agitur de intellectu agente, qui a nemine ante Aristotelem cognitus fuit; verum de solo possibili, qui notus etiam alijs, vulgo nuncupatur a Philosophis intellectus animæ; quem Simplicius, ac Lydus appellare consueuerunt intellectum animarium. Quoniam vero intellectus appellatione plerique seniores denotabant Phantasiam, quæ sensus est interior; ideo declarans Aristoteles se nomine intellectus non significare Phantasiam, sed partem animæ rationalem, subdit, *Dico autem intellectum, qui intelligit, & existimat anima:* Phantasia siquidem non est id, quo intelligit anima; neque id, quo existimat anima; quoniam existimatio non est sine ratione, ut ait Aristoteles; cui existimationis differentia sunt, scientia, & opinio, & prudentia, & contraria horum vitia intellectus equalia; quæ non ad phantasiam, sed ad solum attinent intellectum. Sed primum attributum, esse id quo intelligit anima, distinguitur a secundo, quod est, esse id quo existimat anima; quia intellectio proprie functio est, qua mens percipit obiectum sine deceptione; verum existimatio est functio, qua noster intellectus absolute cognoscit obiectum, siue sine deceptione, ut in scientia, prudentia, & alijs veris habitibus intellectus; siue cum deceptione, ut in opinione plerumque, in ignorantia praua dispositionis, & omnibus in vitijs oppositis virtutibus intellectus equalibus: nam nescientes & Aristotele doctore, existimant se scire, sicut & scientes. Quare definitio mentis materialis in hac secunda particula textus habetur, & his duobus attributis vniuersa continetur & excerpta est ex comuni definitione animæ humanæ superius inuulgata; si enim ex ea definitione colligitur definitio totius Animæ rationalis esse principium quo primo viuimus nos homines, loco mouemur, & intelligimus; identidem pariter habetur hæc definitio Mentis materialis esse principium quo anima intelligit, & existimat; quæ duæ definitiones si comparentur adinuicem quoad singulas sui particulas; inde nobis apparebit efficacissimum immortalitatis argumentum. Sane rationalis anima tota, quæ composita substantia est rationali per essentiam, & ex rationali per obedientiam, ut ait Aristoteles; hæc definitur esse principium quo primo nos viuimus, loco mouemur, & intelligimus: viuimus quidem; quia, vita, quæ est viventibus esse; nobis est ab anima rationali; ut brutis a sensitiua, & stirpibus a vegetatrice: loco mouemur autem, quia principium motuum in nobis non est sola sensualis anima, nec absolute

3. de an. solute sola intellectuā, sed aggregatū ex intellectuā, & sensitivā: Doctore Philosopho inferius, & intelligimus; quoniam a naturali definitur animam in corpore degens principium est, quo vivens operatur. Sed rationalis animae pars intellectuā, quae a voluntate distincta dicitur intellectus, alio modo definitur; & ut intellectus agentis definitionem omittamus, quae colligitur fortassis ex Aristotele esse principium quo primo rationalis anima facit omnia nobis actu intelligibilia; sic intellectus possibilis, mentisve materialis appellatur, definitio hic est, esse principium quo intelligit, & existimat anima: sane principium quo; quia etsi de se quoque intellectus intelligit, & principium quod intelligit appellari, ac definiri valeat; nihilominus a naturali Philosopho considerari non potest, definiri non valet sine relatione quāpiam ad materiam, & ad Mathematici Metaphysicique differentiam; & quia definitio tradi debet per attributa essentialia propria, & proxima definito, non autem per communia, & remota; quum intellectus possibilis immediate sit differentia in anima existens; remote vero, ac mediante anima rationali degente in corpore, sit in nobis; proinde possibilis intellectus dicitur esse quo intelligit, & existimat anima, non quo intelligit, & existimat homo; nam hoc esset quidem verum enuntiaturum, sed non fuerit proprie definitio: quoniam vero definitio debet, distincte omnia essentialia definiti attributa explicare; quum intellectus in corpore degentis operatio sit non semper veritatis particeps, sed plerumque deceptionem includat; proinde scite possibilis intellectus definitur esse quo intelligit, & existimat anima; nam ut intellectio formaliter deceptio non est, ita existimatio prout opinionem, & habitus oppositos prudentiae, scientiaeque complectitur falsitatis, & deceptionis capax existit: Quum autem definitio doctore Philosopho dividatur in singula, hoc est distincte declarat singula definiti attributa essentialia; quum in hac definitione nulla prorsus mentio corporis habeatur, nec expressa, nec implicita; non enim dicitur esse quo intelligimus, & existimamus nos homines corporei, materialesque; sed quo intelligit, & existimat anima, quae incorporea est, & immaterialis; proinde possibilis intellectus habet operationem sibi propriam, corpori minime communem, ac immaterialem penitus. Vnde sic immortalitatis ratio deducitur, Anima functionem habens sibi propriam, corpori minime communem, est a corpore separabilis, & immortalis: At vero possibilis intellectus habet functionem animae rationali propriam, corpori minime communem: ergo rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis. Maior ex Aristotele colligitur aperte, cunctisque vel Alexandreis accipitur. Minor patet ex allata definitione possibilis intellectus, qui dicitur esse quo intelligit, & existimat anima; non autem quo intelligit, & existimat homo; secus enim si corporalis esset eius actio, corporis aliqua mentio in eius definitione fieri deberet; quum animae facultas per operationes definiri debeat, ut monuit nos Aristoteles.

Ratio immortalitatis elicitur ex eo quod intellectus possibilis nihil est actu eorum quae sunt in genere entis physici. Cap. LVII.

A Liam rationem immortalitatis affert nobis Aristoteles in ultima parte contextus inquit de eodem intellectu possibili, *Nihil est actu eorum, quae sunt, antequam intelligat*: Certum quum sit hac applicari non posse intellectui agenti, sed esse propria intellectus possibilis; nam intellectus agens ex officio non intelligit, sed intelligibilia facit, & est actu; quae late demonstravimus in opere *De Intellectu agente*; ita non est certa horum intelligentia, nec evidens apud omnes: duplex enim affertur huius loci expositio, prout particula *actu* vel ad intellectum, refertur, vel ad entia cetera; siue ad intelligibilia: porro si ad intellectum referatur, ut littera contextus indicare videtur, verborum constructio talis est, *Intellectus nihil est actu eorum, quae sunt, antequam intelligat*; nempe qui intelligendo fit *omnia*, is antequam intelligat, nihil est actu eorum, quae implem fieri potest; atque adeo eorum, quae sunt. Sin autem verbum *actu* ad entia referatur; constructio erit, *Intellectus nihil est eorum, quae sunt actu, antequam intelligat*; qui sensus etsi transponat aliqua verba contextus, nihilominus quam prior ad propositum Aristotelis facere potest; quāobrem uterque nobis est explicandus. Circa primum, olim ego sic interpretabar, *Intellectus nihil est actu eorum, quae sunt, non in genere entium, sed in genere intelligibilium*; quum sit non actu intelligibilis, sed potestate, ut alia: Quam interpretationem modo non probamus; in primis enim tale quid Aristoteles infra dicturus est, qui frustra bis idem non repetit; scripturus est autem, *Quoniam potentia quodammodo est intelligibilia intellectus, sed actu nullum antequam intelligat: oportet autem sic, ut in tabula, in qua nihil est scriptum actu; quod quidem accidit in ipso intellectu*. Deinde libere nimis addebatur contextui, in genere intelligibilium, non in genere entis; nimisque coarctabatur amplitudo theorematis absolute prolata. Deinceps contra sententiam & intentionem Aristotelis excludebatur genus entium, quum Aristoteles agat expresse de ijs, quae sunt. Ulterius ex tali explicatione colligi non potest, intellectum esse immixtum cum corpore; qui tamen est Aristotelis in praesentia scopus, ut initio sequentis contextus apparet. Ultimo falsa est interpretatio, quia possibilis intellectus antequam se intelligat, ab intellectu agente factus est actu intelligibilis; quod monet Aristoteles infra tum statuens intellectum agentem eum esse, qui facit omnia actu intelligibilia; tum asserens intellectum possibilem esse intelligibilem, sicut ipsa intelligibilia; quae antequam intelligantur, sunt actu intelligibilia munere intellectus agentis; cuius actio praecedit operationem intellectus possibilis. Quare coacti mutare sententiam, nunc aliter philosophamur, scilicet Aristoteles Physiologum agit in hoc opere; Physico autem entia sunt solae substantiae compositae; materia, & forma seorsum, non sunt entia, sed sunt entium principia; contra Seniores, qui nomen entis attribuebant etiam principijs; materia enim non est sic ens ut hoc aliquid, Aristoteli; qui statuit alibi materiam secundum se non esse hoc aliquid; formam pariter

pariter non esse hoc aliquid, sed cōpositę substantię soli conuenire 70 esse hoc aliquid. Addit alio in loco
 67. meta. 1. 8. Magister, materiam non esse quid, non quale, non quantū, nec aliquid eorū, quibus determinatur ens. Demū ea, quę sunt, siue a natura sint, siue propter alias causas, Aristoteles ait esse plantas, animalia, simplicia corpora, vt terra, ignis, & aer, & aqua; lectus, & indumentū; quę omnia sunt cōpositę substantię ex materia & forma. In hac ergo substantia cōposita duo considerare valemus, nēpe quidditatē substantię solius, & quidditatē aggregati ex substantia & accidente: quidditas autē cuiusque rei est natura intelligibilis. Aristotele doctore, ac propria cuiusvis entitas: Quia igitur intellectus potest omniū substantiarum cōpositarū essentias intelligere, intellectarumq; illarum notitias inducere, atq; adeo ipsas quoquo modo fieri; vt infra monebimur; quū ipse de se in hominē non sit substantia cōpleta, quę simpliciter ens, seu id quod est, appellatur; sed pars, & principiū substantię, dū in corpore degit; proinde antequā intelligat, ita est possibilis natura sua, vt nihil sit actu eorū, quę sunt, hoc est nō sit substantia cōposita; vnde sequitur intellectū in actu intellectio nis non esse mixtū cū corpore; nā si formaliter ad intelligendū vteretur aliqua ratione corpore, seu subiectiue vt aiunt, seu etiā obiectiue; id necessario quū operationē precedere debeat; quūq; ex organo & facultate, adeoq; ex corpore & intellectu fiat vnū per se subsistens in genere substantię cōpositę; sanē prius quā intelligeret intellectus esset substantia mixta corpori; proindeq; cōposita cum corpore, atq; actualiquid eorū, quę sunt. Circa secundū, Aristoteles, inter entia ponit alia esse potestate, cuiusmodi est materia, quęlibet; alia esse actus, vt sunt omnes formę, tam substantiales, quam accidentales; alia demum esse actu, siue in actu; qualia sunt omnia cōposita ex materia & forma: sanē hic vere dicitur intellectus antequam intelligat, nihil esse eorum, quę sunt actu, quia non est illo modo substantia cōposita, sed substantia simplex; quum autem intellexerit, tunc est omnia actu; quoniam ex ipso & rerum notionibus fit quędā cōposita substantia, quę dicitur intellectus in habitu; quę pro varietate notionum diuidimus in practicum, & speculative; at priusquam aliquid intelligat, est simplex natura, & actus. Hic Alexander ait intellectū nihil esse actu antequam intelligat, quia non habeat vllā entitatem actualem, nec vere sit accidens, nec simplex, nec etiam cōposita; sed mera quędam habitas, & promptitudo ad intelligendū, quę inest in pueris; vt obseruauit, ac testatus est etiam Ioannes Grammaticus. Quod assertum ego non recipio; in primis enim hac habitas, & promptitudo est quid extra nihil, siue qualitas, siue relatio vel accidentaria, vel essentialis animę; atque adeo aliquid reale. Deinde Aristoteli dicitur esse pars animę, quę substantia est ac forma. Deinceps apud Aristotelē intellectus possibilis est differentia existens in anima; sed differentia in anima degēs est ens aliquod, & substantia. Vterius intellectus hic Aristoteli dicitur intelligere, ac iudicare; quin & mouere; sed iudicare est agere; & omne agens est actu; mouensque precedit motum Aristoteli; quare mens antequam intelligat est absolute aliquid actu. Amplius intelligere Aristoteli est actus secundus; qui eidem

A Doctore presupponit actum primum a quo proueniat, velut a causa; prouenit autē ab intellectu: igitur intellectus antequā intelligat est actus primus. Demū Aristoteli noster intellectus est dominus secundum naturā, & præstantior quā sit anima simpliciter: quum autē eidem substantia sit quouis accidente præstantior; plane constat ex Aristotele intellectum nō esse parā habilitatē infra omnem substantię, accidentisq; naturam; sed vicissim esse substantiarum, formarumue substantialiū præstantissimā. Ceterum hic Aristoteles inquit intellectum nihil esse actu eorum, quę sunt, antequam intelligat, nihil aliud sibi vult, quā ipsum non esse substantiam cōpositā, vti sensus est, qui ex organo corporeo, & animę facultate constituitur: Vnde plane colligitur, intellectū intelligendo nō vti ministerio corporis; atq; adeo functionē habere sibi propriā, esseque proinde a corpore separabilem, & immortale: quod aperte constabit contextū ita nescientibus in demonstrationē, Omnis natura cognoscens mediante organo corporeo, ac omnino ministerio corporis, antequā nō feat, est aliquid eorū quę sunt in genere substantię cōpositę: sed intellectus humanus in corpore degens, antequā intelligat, nihil est actu eorū, quę sunt in genere substantię cōpositę: igitur intellectus humanus in corpore degēs ad intelligendū nō vtitur ministerio corporis: tūc vltra, facultas ad operandū nō vtens organo, nō ministerioque corporeo. Aristoteli habet operationē sibi propriā, non autem corpori cōmunem; atq; adeo est a corpore separabilis, & immortalis: igitur intellectus humanus in corpore degēs Aristoteli habet operationē sibi propriā, non autē cōmunē corpori; atque adeo est a corpore separabilis, & immortalis. Pro syllogismi proposito maior euidentissima est tū inductionē in sensu, qui est natura cognoscēs ministerio corporis; nā visus antequā videat est actu sensibilis oculus ex organo, & facultate constans substantia cōposita ex organo & facultate; ac de singulis ergo sensus omnis antequā sentiat est substantia cōstituta ex facultate & organo, actu sensibilis: tū ratione, quia quū instrumentū redigatur ad genus causę efficiētis; & omnis causa efficiēs prior sit, etiā secundum tēpus, effectui suo producti; plane autē cognitionē necesse est esse nō solū facultatē, sed etiā instrumentū: at vero quia facultas & instrumentum vbiq; a naturā veluti forma & materia cōiunguntur in vnā substantiā cōpositā; proinde cōstat naturā cognoscētē mediante organo materiali, ministerioq; corporeo, antequā cognoscat, esse aliquid actu eorū, quę sunt in genere substantię cōpositę. Minor in textu ab Aristotele probatur hac ratione, quia id, cuius nulla est alia natura nisi hęc, quod possibilis, nihil est actu eorū, quę sunt in genere substantię cōpositę: sed intellectus humani ex se nulla est natura nisi hęc quod possibilis: ergo intellectus humanus ex se, siue antequā intelligat, nihil est actu eorū, quę sunt in genere substantię cōpositę. Maior huius est per se nota, quia omnis substantia cōposita est aliquid actu Aristotelis; & actus, & potentia respectu eiusdē in permanentibus, siue in inpartibilibus, sunt incōpatibiles. Minor ab Aristotele deducitur ē superioribus hac rōne, facultas omnia intelligēs habet naturā, quę possibilis est ab omnibus

K 3. de an. 5.

1. de an. 1. 2.

7. met. 1. 2. & sequētib.

Ratio 122

1. de an. 1. 12. 13. 3 de an. 1. 54.

2. de an. 1. 9.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

1. 2. de an. 1. 9. & sequētib.

ificatione primum verus totius complexi sensus ex terminorum declaratione deducendus est; deinde ratio in syllogismum resoluenda: particula enim indicat aperte hic haberi rationem aliam superioris conclusionis antea probatæ alio argumento. *Qualis quidam*: duplex huius partis est interpretatio; una, quæ accipit hic significari alterationem spirituum; quod non probamus; quoniam hoc Aristoteles deducit velut absurdum; sed illi absurdum non est intellectum adeptione scientiæ disciplinarum, quæ, ac omnino intellectione alterari quoquo pacto, & qualem fieri: an non est in Prædicamento qualitatis? scientiæ, & omnino in primo genere qualitatis? an non qualitas est secundum quā qualēs quidā dicunt? an ipsemet intellectus intra se dicitur intellectione fieri sciens? Altera expositio est, quæ accipit hic significari determinatam, proprièque dictam alterationem, quæ physica passione nititur: quod probare debemus, nam hoc absurdum vere est Aristoteli; & hanc vim habet determinandi, & specificandi hoc in loco particula *quidam*; quoniam absurdum non est intellectum fieri qualem, qui fit singula, qui fit sciens, & qui fit omnia: sed absurdum est, intellectum fieri qualem *quemdam*, nempe qualem materialiter, per alterationem propriè dictam; ut prædiximus adnotauerat Aristoteles. *Utiq; fieret*: verba hæc apprimè conuelliunt explicationem eorum, qui dicunt Aristotelem hic ostendere intellectum non esse mixtum cum corpore quantum ad originem, & esse; nam oporteret inde sequi, & Aristotelem deducere intellectum, non factum iri; sed esse fore qualem nempe calidum, aut frigidum, quia forma quælibet oriens vi naturalis agentis est corpore (quando generans animata vititur, ubique ministerio caloris; unde in axiomatibus vulgarissimū Aristoteli dictum concessit, frigidum non ingredi opera naturæ; quod ab Aristotele desumpserat asserente, & Conclusionem, per quam alimētum fit animalibus, neque sine anima, neque sine caliditate esse igne enim operari omnia) primo sui exortu calori subijcitur; quod aliquando monuit Aristoteles in quibus animam nutrientem, & sentientem omnium animalium tota vita calore affectam, quasi ignitam esse in corpore. Sed quæres, a quoniam intellectus alteraretur, si corpori inter operandum commisceretur? Plurimi dicunt ab ipso corpore, cui coniungeretur intellectus, ipsi mēte communicatum iri corporeas qualitates: Quod non admittimus; quia mēs etiam si ad intelligendum corpore non vteretur, quū sit forma corpori iuncta, ipsūque perficiens & informans essentialiter, nihilominus ab eo suscipere deberet qualitates materiales; quas, si non suscipit ob essentialē coniunctionem cum eo, ut formæ cum materia; multo minus eandem suscipiet ob accidentalem coniunctionem cum eodem, ut agentis præcipuum instrumento. Alij censent, si mēs corpori coniungeretur ut organo, ex ea & corpore factū iri unū compositū per se alterabile a causis extrinsecis quomodocumque; quod calfacto, aut refrigerato per se, opus esset etiam calcfieri, aut refrigerari mētem, saltem per accidens: Quod minus probatur, tum quia mediū demonstrationis Aristotelicæ foret per accidens; contra sanctiones Aristotelis; tum quia ratio Magistri falsa, & solubilis esset; nam ex intellectu, & corpore, velut ex forma & materia, fit unum suppo-

situm per se, s Aristotele doctore, quod est, homo; & homo ipse per se est alterabilis; & calidus, frigidusque fieri potest ab ambiente; quum tamen illius intellectus ideo nec frigidus fiat, nec etiā calidus, neque per se, neque per accidens. Nos autem arbitramur, si mēte vteretur corpore ut instrumento ad operandum, ex ijs duobus factum iri unum per se intellectum; quod esset natura corporea, corpusque naturale; atque quū intelligere non sit absque receptione obiecti, vel imaginis; omneque recipiatur per modum recipientis; & a corpore non possit recipi nisi corporaliter, siue cum vera passione, corporea qualitas; quumque noster intellectus intelligat omnia, proindeque calidum, frigidum, aliaque alterantia vniuersa; hæc, receptis suis speciebus materialiter in organo, seu potius in coniunctio ex organo & facultate cognitrice, non solam organi materiam, sed etiam intellectum afficere per se ideo deberent; quia instrumentum fungitur suo munere, non nisi qua præditum est facultate cognitrice, ut sui forma; seu non operatur instrumentū nisi virtute formæ: quare coniunctum ex utriusque id esse necesse est, quod in se materialiter suscipit imagines obiecti, qualitatesque corporeas; atque adeo quod alteratur ab obiecto: Id quod in sensibus euidentius est; quos propriè definiuit Aristoteles esse potentia tales, qualia sunt obiecta, quorum formas in se suscipiunt: Quemadmodum ergo tactus calidus fit, & frigidus ab obiecto; visusque fit albus, & niger a visibili; & ita ceteri sensus ratione organi, cum quo inter operandum commiscuntur, ab obiectis, quorum simulacra materialiter excipiunt, vere alterantur: Ita planè si mēs organo corporeo, corporisue qualicumque ministerio vteretur ad intelligendum, necessario propriè alteraretur, & fieret qualis ab obiectis: & quū omnia intelligat humana mēte; præter cetera dum calidum, aut frigidum percipit intellectus, utriusque fieret *calidus, aut frigidus*: consulto sumpsit primas istas qualitates in exemplum Aristoteles ad maiorem vim argumēti, & ad maiorem deducti absurdi euidentiam; sunt enim hæc qualitates maxime omnium alteratrices, & maxime omnium materiales; quas nemo non videat repugnare nostro intellectui, ut admonet Aristoteles asserens passionēs animæ rationalis non esse corporales, ut sunt passionēs ignis, & elementares. Verū hinc extrinsecus est scrupulus, quomodo hic pro absurdo Magister habet; intellectum fieri qualem quemdam, calidum, aut frigidum; si determinaturus est infra, eundem intellectum fieri singula, fieri sciens, fieri omnia, fieri ea quæcumque intelligit, vel non vtemē corporeo instrumento? Dicunt intellectum sine usu organi corporei intelligendo fieri cuncta; non per passionē physicā, non per alterationem corruptoriā, nec corporaliter, non materialiter; sed spiritaliter, siue ut Scholā dicere consuevit, intellectualiter, per aliquod aliud alterationi simile, & alterationi perfectius simile; quod adiunget ipsemet Aristoteles; & hoc non est inconueniens: At si dicatur intellectus ad omnia intelligenda ut ministerio corporis, tunc materialis organi corporisque culpa, ut sensibus accidit, intellectus per passionem physicā, per alterationem corruptiuiam, & materialiter intelligendo calorem, aut frigus, fiet calidus, vel frigidus; quod hic vere ut absurdum ponitur antea de-

claratum. Ex his neſcenda eſt prima ratio ſic in argu-
mentum. Si humanus intellectus in ſua functione ob-
eunda miſtus eſſet cum corpore veluti cum instru-
mento: igitur idem intellectus fieret qualis quidam,
calidus, aut frigidus: ſed conſequens eſt falſum: ergo
& antecedens: Conſequentiam vt euidentem, dedu-

o 1. poſte.
c. 76.
p 3. de an.
t. 7. 39.
68.
q 1. cel. t.
20. 140.

Quaque facillimam, neglexit Ariſtoteles decreto po-
ſterioriſtico; deduci vero poteſt tum inductione fa-
cta in ſenſibus, quorum vnusquique alteratur ab ob-
iecto, cuius imagine ſuſceperit in organo; & aliquan-
do adeo vt ſenſus ipſe corrumpatur; quod ſine phy-
ſica, reali, & corruptiua, alteratione fieri non poteſt:

ac poſſime ſenſus tactus a calido, & frigido, quæ
ſunt qualitates omnium maxime materiales, &
omnium maxime alteratrices: tum etiam ratione
ſuperius inſinuata: quia omne obiectum, altera-
tium materialiter ſui ſpeciem imprimens orga-
no corporeo ſuæ facultatis cognitrices, alterat
organum & facultatem, ſeu compositum ex vtriſ-
que alteratione materiali, corporeaque; nam om-
ne recipitur per modum recipientis: ſed intellectus
eſt animæ facultas cognoscens omnia pro ſum, atque
adeo calidum, & frigidum; quæ ſunt obiecta alteran-
tia, ſui ſpeciem organo ſuæ facultatis cognitrices ma-
terialiter imprimentia: ergo ſi noſter intellectus ad
intelligendum vteretur organo materiali, neceſſario
ab obiectis alterantibus alteraretur, & ſpeciatim a
calido calidus, & a frigido frigidus efficeretur: Af-
ſumptum etiam veluti notum hic non comprobat Ari-
ſtoteles; notum eſt autem ex pluribus locis, in quibus

r 7. phyſ.
t. 20.
f 2. de an.
t. 59. 60.
t 3. de an.
t. 2.

Magiſter decreuit intelligere non eſſe pati materia-
le, ſed vel perfectum, vel quid tale: notum eſt etiã
ea ratione, quia maximis in frigoribus quilibet intelli-
ſſimos calores mente conſiderans, nullam calidita-
tem in ſua parte vlla corporea factam animaduertit;
ſi enim calefieret intellectus, id pateretur ratione cor-
poralis organi, quo ad percipiendum calorem vte-
retur; quod in tactu manifeſtum eſt. Ex his ita de-
monſtrationem immortalitatis efformare poſſumus.

Ratio 122

Omne inalterabile, ſeu quodcumque non poteſt fieri
quale materialiter, ac ſpeciatim calidum, aut frigi-
dum, eſt incorruptibile, ac immortale: intellectus hu-
manus eſt inalterabilis, ſeu non poteſt fieri qualis
materialiter, ac ſpeciatim calidus, aut frigidus: igitur
intellectus humanus eſt incorruptibilis, ac immorta-
lis. Maior habetur ex Ariſtotele pluribus in locis
aſſerente tum calum eſſe ingenerabile, & incorru-
ptibile, quia carens contrario eſt inalterabile: tum
admonente ſimpliciter omne generabile, & corri-
ptibile eſſe alterabile: tum etiam dicente calidi-
tatem, & frigiditatem in omnibus, quibus ineſt,
transmutationem facere; tum demum conſtituente
caliditatis, & frigiditatis opus eſſe ſimplicem ge-
nerationem, naturalemque transmutationem, & op-
poſitam mutationem ſecundum naturam; vt nihil
absolute corrumpi valeat, quod a calore, frigore
non patitur. Minor expreſſa eſt in explicato con-
textu ab Ariſtotele velut absurdum aſſerente in-
tellectum humanum fieri qualem quemdam, cali-
dum, aut frigidum; vt patet ex habita contempla-
tione. Immo hanc totam rationem aperte nobis
inſinuat alibi Magiſter inquiens, *Impoſſibile enim*

* 1. cel. t.
20. 21.
22. 140.

materialiam habenti non exiſtere aliquammodo contrarium:
nam omnino quoque quidem ineſſe calidum, aut rectum
coningit; quodcumque autem eſſe impoſſibile aut cali-

23. de an.
t. 6.

* de lög.
& breu.
vit. c. 2.

A dum, aut rectum, aut album: erunt enim paſſiones ſepara-
te. Vnde ſic etiam ratio neſcitur, cuius ſunt paſſio-
nes, ſeparata a corpore materialem, id eſſe poteſt ſi
ne corpore, ac eſt immortale: ſed Ariſtotele noſtræ
mentis paſſiones ſunt ſeparata; cui & mensio eſt
aut fit calida, nec alba, nec recta; & quod calidum,
album, aut rectum eſſe aut fieri non poteſt, id ſine
materia eſt, & habet paſſiones ſeparatas.

Noſter intellectus eſt immortalis, qui non habet vllam
determinatam inſtrumentum in corpore.
(ap. LI. X.)

Svtilem aliam nobis Ariſtoteles aſſert demon-
ſtrationem, qua rationalis anima probatur eſſe
perennis & immortalis, dum ſubdit eodem in loco,
Et ei inſtrumentum aliquod eſſet, ſicut ſenſitivo; nunc au-
tem nullum eſt. Duo hæc theorematum, demonſtratio-
nem vniuerſam continentia, de more nobis expli-
canda ſunt diligenter, antequam in ſyllogiſmum
connectantur, conſideratis ſinguliſeorum particu-
lis. Et coniunctio iudicans hanc eſſe nouam ratio-
nem a ſuperiori diſtinctam, qua probetur eadem
concluſio, nempe intellectum intelligendo non eſſe
miſtum cum corpore, atque adeo habere func-
tionem ſibi propriam, non corpori communem; vnde
colligitur immortalitas. Et nimirum intellectui
noſtro, qui aduerſariis dicitur eſſe cum corpore
miſtus in operando. *Inſtrumentum aliquod eſſet, ſicut*

ſenſitivo: Diſtinguitur hoc conſequens ab antecedente,
quoniam in antecedente agitur de inſtrumento
ſimpliciter, ſeu de miniſterio corporis absolute, ſi
mens vteretur organo corporali, ſeu ſi noſter intel-
lectus eſſet miſtus cum corpore: ſed in conſequen-
te ſermo eſt de inſtrumento determinato, & certo;
nempe illi eſſet inſtrumentum aliquod, non indeter-
minatum; ſed certum, ſicut ſenſitivo; nam vnusquil-
que ſenſus habet organum certum, ſibi proprium
in parte corporis determinata, diſtinctum ab orga-
no ceterorum ſenſuum; viſus in oculis; auditus in
aere congenito intra aures; olfactus in proceſſibus
cerebri mamillaribus intra nates; guſtatus in nervo
lingue; tactus in nervis intra carnes latentibus: com-
munis ſenſus, atque phantasia in diuerſis cerebri
partibus, aut Cordis; vt ſuo loco latius diſquire-
tur. Sed in quo conſiſtat iſta determinatio inſtru-
menti, qua convenire deberet intellectus cum ſen-
ſibus, non ita conſtat apud Interpretes: Nos arbi-
tramur illam in duobus conſiſtere: vnum eſt, vt
haberetur aliquod organum in aliqua parte corporis
determinata, velut habet vnusquique ſenſus: alte-
rum eſt, vt haberetur aliquod organum diſtinctum
ab organo cuiusque ſenſus, veluti quique ſenſus
habet organum ſuum diſtinctum ab organo cuius-
libet alterius: ratio primi duplex eſt; vna quidem,
quia certum eſt, nos non intelligere pedibus, aut
manibus, aut oculis, ac proinde non toto corpore,
nec ſinguliſeorum particulis; nam vt Homerus a na-
turalitate cecus, & alter ille Philoſophus effoſſis ocu-
lis optime de rerum natura philoſophari porne-
runt; ita truncati pedibus, mutilati manibus, & alijs
partibus plurimis deſtituti poſſunt intellectus ope-
rationem obire probe: ſi ergo noſter intellectus
ad intelligendum organo corporeo vteretur; iam
ipſius organum determinatum eſſet in certa de-

D

E

F

terminataque parte corporis humani. Alia vero ratio est, quia sicut inter sensus, qui perfectiores sunt, si magis determinatam, magisque peculiarem corporis partem sibi adoptant, & adhibent in organum; ita intellectus organum si habeat, ipsum in parte corporis, determinata debet habere, quum omni sensu præstantior sit: Porro vegetalis anima cunctarum imperfectissima sui organum habet nativum, calidum in toto corpore diffusum, seu fibras in toto corpore, ac in singulis eius particulis, quæ nutriuntur, & augentur omnes; quum sensus tactus ea nobilior, non omnes, plurimas tamē corporis partes pro instrumento sibi adsciscat, nervos inquam innumeros per membra sentientia, atque adeo per carneam substantiam disseminatos; ossibus, ligamentis, parenchymate omni, ac cerebro tactuque nervo priuatis; gustatus nervos per linguam, & palatum distributos; olfactus duos mammillares processus cerebri ad nasi radices; auditus aerem congenitum intra aures iuxta membranam, & ossicula; visus duos oculos; Communis sensus appellatus unicam partem intimam cerebri, vel Cordis; non enim est hic locus tante questionis determinandæ opportunus. Phantasia similiter unicam, eamque minimam particulam corporis animalibus, referunt spiritibus. Quum igitur intellectus quocumque sensu sit longe præstantior; ac proinde forma inter operandum, minus immersa corpori, & minus extensa, quam sit, sensitiua facultas; intellectus organum multo magis esse deberet in unica, eademque certa, & determinata corporis particula. Sed & tertiam his adiungereliceat rationem ex Aristotele ipsomet efformatam, scilicet quum anima tota totum corpus contineat organicum; rationi consentaneum esse, ut unaqueque pars anime si corporeo utatur instrumento, quampiam partem corporis determinatam sibi contineat ut organum: quare si mens organum haberet, quum ea sit animæ particula «ultima, & minima; intellectus obtinere deberet instrumentum aliquod in parte corporis certa, & determinata. Nec obijcias, Intellectum, quia cuncta sit, intellecturus, sibi assumere in organum corpus uniuersum; quum sensus determinatum habeant instrumentum singuli, ut determinatum obrirent obiectum: nam eadem ratione Phantasia, sensusque communis organum habere deberent per uniuersum corpus diffusum; quum fere totum corpus occuperetur ab organo tactus; quippe phantasia, communisque sensus omnia tangibilia, & omnium aliorum sensuum obiecta cognoscunt: Quamobrem instrumenti extensio non ad multitudinem obiectorum dignoscibilium facta est; sed ad facultatis eo utentis imperfectionem, naturamque materialiore, seu minorem a materia abolutionem; ut nuper vidimus. Ratio posterioris est, quia quanto mens a sensibus distinguitur, tanto eius instrumentum ab organis eorundem distinguendum debet; namque sensus ab invicem instrumentis maxime distinguitur Aristoteles: Ut ergo singuli sensus diuersa inter se organa sortiti sunt a natura, certis sedibus in corpore collocata; sic plane, multoque magis intellectui proprium instrumentum discretum ab instrumentis sensuum inesse, subesseque deberet; quem a sensibus uniuersis, & singulis variū esse, satis ostensum est & antea Magistro.

A Nunc autem nullum est. Secundum hoc theorema est assumptum syllogismi. *Nunc*: particula hæc indicat idem quod reuera, & in effectu: *Autem*: oppositum eius, quod nuper dixerat in consequente connotat; & proinde argumentum esse hypotheticum a destructione consequentis. *Nullum est*, intellectui scilicet a natura organum in corpore nostro consignatum; id autem non confirmat Aristoteles, tum quia dudum ipse decreuerat, 1. Difficile esse vel finire quam partem corporis, aut quomodo eam continere intellectus; quin & hoc assimilari rei impossibili; & postea, 2. Quasdam partes animæ (voluntatem, & intellectum significat) nullius corporis esse actum; quum facultas omnis cognoscens organi sui sit actus. Aristoteli, tum quia plurimis rationibus id facile probari potest; primo enim quum bruta perfectiora omnes eas corporis partes habeant, quas etiam nos homines habemus; si aliqua in nobis esset organum intellectus distinctum a sensuum organis; ea pars in brutis intellectu carentibus esset omnino frustra; quum tamen Deus & natura nihil frustra faciant Aristoteli. Deinde quum qualibet nostri corporis particula tangibilibus qualitatibus ad mediocritatem vergentibus prædita sit eidem Philosopho; qua ratione tactus non potest percipere mediocritates, at solum excellentias tangibilium, quia mediocritates tangibilium habet in proprio instrumento; ita sane intellectus non posset consimiles qualitates ijs, quas gereret in organo suo intelligere; quum tamen omnia intelligat. Deinceps velut organum facultatis cognoscentis colores debet esse perspicuum; instrumentum vero potentia cognoscentis perspicua non debet esse perspicuum: organum virtutis cognoscentis sonos, qui motu mutantur, debet esse a prædominio aerem, insonum, & immotum, ut ait Aristoteles; instrumentum facultatis cognoscentis qualitates tangibiles debet esse prope mediocritatem omnium qualitarum elementarium procul ab excessu; & ita de sensibus alijs; certe si noster intellectus, qui omnia cognoscit, organum aliquod haberet, hoc esse deberet diaphanum ut omnes colores agnosceret, non diaphanum ut cognosceret diaphana, aerem, a prædominio ut sonos comprehenderet, absque illius elementi excessu ut qualitates tangibiles exuperantes apprehenderet, in excessu qualitarum omnium ut mediocritates omnium intelligeret; sed consequens hoc plenum est contradictionibus, igitur intellectus nullum habere potest in humano corpore instrumentum, quo utatur ad intelligendum omnia, sicuti visus habet oculos ad noscendum colores, gustus palatum, & linguam ad percipiendum saporis, & ita de singulis alijs sensibus. Præterea suum illud instrumentum non posset intellectus agnoscere si ad intelligendum uteretur organo materiali; & ita non omnia intelligeret, contra determinatum superius ab Aristotele: Consequentia deducitur tum quoniam ad suum organum intelligendum intellectus vel uteretur alio instrumentum, vel non; si primum, ergo infinitus intellectui esset organorum numerus; quod est inconueniens: si secundum, habemus iam intellectum non uti organo in aliqua intellectione obeunda: tum quia sensus non percipit organum suum; facultas enim cognitrix corpore utens instrumentum suum percipere non potest, quia

quia corpus idem in se non agit seipsum alterans; sed omnis actio talis est a contrario, & a dissimili; aut idem sibi met ipsis contrarium & dissimile esse non potest. Insuper facultas utens instrumento corporeo simul viget ac languet cum vigore ac languore corporis; quia si senex accipiat oculum iuuenis, videbit ut iuuenis; Aristoteli: sed intellectus operatio, & vis non languet languente corpore, nec viget vigente corpore, quum plurimi senectute debiles, & infirmi corpore, bene valeant intellectu; vicissimque plurimi iuuenes, & bono corporis habitu, mente non polleant, ingenio non calcant: intellectus ergo non videtur organo materiali, corporisue ministerio ad intelligendum, ut sensus ad sentiendum. Postea si villo mens vteretur instrumento corporeo ad intelligendum, id maxime foret instrumentum phantasia, vel ipsamet phantasia ut quid constitutum ex organo corporeo, & animae facultate: sed quum de ratione organi deseruiantis facultati cognitrice sit in se recipere simulacra obiecti cognoscendi: quumque phantasia in se, siue in organo suo non admittat imagines vniuersales, quae species intelligibiles appellantur, & ab Aristotele in anima collocantur; sed tantummodo simulacra sensibilia singularium, quae phantasmata nuncupantur: si ad intelligendum vteretur intellectus organo phantasiae, vel ipsa phantasia ut instrumento; profecto mens non intelligeret vniuersalia, sed singularia tantum; quod est inconueniens; quia proprium intellectus obiectum est vniuersale ad sensus differentiam, ut ait Aristoteles. Posterius item si mens ad intelligendum vteretur organo phantasiae, iam intellectus non haberet organum sibi proprium; sed vnum & idem esset phantasiae, ac mentis organum; quare non posset intellectus a phantasia distingui, sicut nec tactus a gustu; doctore Aristotele, si alia caro extra linguam, & palatum sentiret saporem, ut sentit qualitates tangibiles. Postremo corporeum omne instrumentum, omneque organum materiale nihil in se suscipit nisi materialiter, & corporee, proindeque partibiliter; nam omne quodcumque recipitur, per modum recipiendi necessario recipitur: sed vniuersalia, & species intelligibiles quum ab omni materia, & ab appendicibus, conditionibusque materiae absoluantur, nequeunt materialiter in organo suscipi: mens ergo nostra, quae percipit vniuersalia, & in se recipit eorum species intelligibiles; non potest ad intelligendum uti simulaculo materiae, instrumentoque corporali. Tot itaque rationibus quum facile cuique patere valeat intellectum nullo uti organo corporeo ad intelligendum; gratis accipere potuit hic Aristoteles intellectui nullum esse determinatum instrumentum a sensuum organo contradistinctum, sicut inest vnicuique sensui determinatum organum, idque distinctum ab organo sensus cuiusvis alterius. Ex his ita conuenire possumus Aristotelicam rationem in syllogismum, & ex ea deducere demonstrationem immortalitatis. Si noster intellectus in sua functione obeunda missus esset cum corpore: igitur ei subesset aliquod instrumentum in corpore certum ac determinatum, siue distinctum ab organo cuiusvis alterius facultatis cognitrice, ut inest vnicuique sensitivo; nam corpus animae ad operandum singulari non potest, cooperari non potest, nisi ut

A instrumentum: Sed intellectui nullum reuera subest in corpore determinatum instrumentum, ut inest cuique sensitivo: igitur intellectus humanus in sua functione obeunda non est missus cum corpore: tunc ultra huius prosyllogismi quoad omnes partes nuperrime comprobato liceat addere, Facultas animae, quae in operando non est missa cum corpore, habet operationem sibi propriam non autem corpori communem, atque adeo separabilis est a corpore, ac immortalis apud Aristotelem: igitur intellectus humanus habet operationem sibi propriam, nullo pacto corpori communem, proptereaque rationalis animae Peripatetico dicenda est a corpore separabilis & immortalis. Consequenteria prosyllogistici deditur eo quia Intellectus est omnium facultatum cognoscentium in nobis, praestantissimus; quum aliae facultates cognitrices in brutis insint, & intellectus in homine solo reperitur; & ab alijs diffideat genere, ut perpetuum a corruptibili: sed quo facultas cognitrice est nobilior, eo a materia magis absoluitur, & magis determinatum, magisque paruum habet instrumentum corporeum, si eo non caret; atque quo magis ab alia facultate corporeo instrumentum mixta diffidet, eo magis habet instrumentum suum ab illius instrumento discretum; quae omnia late superius: ergo si noster intellectus in sua functione obeunda missus esset cum corpore quouis modo, plane haberet instrumentum aliquod certum in parte corporis determinata, ut habet sensus, praestertimque sensus naturae praestantioris; atque discretum ab organo omnium sensuum, ut singuli sensus ab invicem. Assumptum eiusdem prosyllogismi veluti notum ex determinatis antea, & facile cognitu ob nuper allatas rationes, hic ab Aristotele gratis assumitur absque ulla probatione.

Responsiones ab Alexandreis huic argumento afferri solita confutantur, ostendendū: mentem ad intelligendum non uti corpore toto ut instrumento; non uti corpore subiective; non uti corpore obiective; corporis operanti animae cooperari non posse nisi ut instrumentum ad aures Aristotelis. Cap. LX.

E **P**roposita demonstrationis vim ut emirarent Alexandrei nihil non sunt admoliti; nam eorum & alij dicunt ex Alexandro, & Principe Subtilium, Aristotelem putare nostrum intellectum non uti quidem corporis aliqua parte ut organo ad intelligendum, uti tamen corpore toto; sic ignem non uti determinata sui parte ad comburendum, ad ascendendum, sed se toto comburere, se toto sursum ascendere. Quam responsionem plurimis de causis explodendam esse censuimus. In primis enim Propositionis ipsamet eam alibi damnat afferens totum corpus non esse animae organum, & virtutem intellectivam non esse organicam. Dein & Aristoteles aperte confitetur in textu, nihil absolute nostrum subesse intellectui organum, nec solum particulare instrumentum illi interdixit, ait etenim, *Et enim instrumentum aliquod esset sicut sensitivo; nunc autem nullum est; non speciatim ei negat instrumentum aliquod; sed omne absolute.* Deinde vero Magister ait si mens corporeum instrumentum haberet, rationabile fore intellectum, qui est pars animae continere

rinere ut organum, & partem aliquam corporis; quum anima tota totum corpus contineat; adeoque totum corpus organum si sit, totius animæ instrumentum esse, non partis animæ. Deinceps autem id multo prius asseruerat. Aristoteles proportionabiliter se habere, sicut pars ad partem, ita totum sensum ad totum corpus sensitivum secundum quod huiusmodi; quum igitur intellectus non sit anima tota, sed animæ particula; plane menti nostræ si nulla pars corporis famulatur ut instrumentum, multo minus ei famulabitur corpus uniuersum. Demum satis, antea probatum est facultatem cognitivam si corporeo instrumento utatur, quo ea nobilior est, eo minori organo alligari, esseque minus materialem; adeoque mentem sensu quolibet longe præstantiorem, toto corpore non uti ad intelligendum. Ad obiectionem de igne, dicimus in proposito nullam esse menti cum igne proportionem, quia ignis ascensus, & combustio sunt operationes inere materiales, in quibus obsequendis ignis corpulentia non est ut instrumentum, sed ut principale, seu adequatum operans. Addo, si verum sit argumentum propositum ab igne ad intellectum; si mens uteretur humano corpore toto ad intelligendum, ut forma ignis utitur corpore toto ignis ad ascendendum, & ad comburendum; quando ex Aristotele maior ignis velocius ascendit, & melius comburit idem combustibile, quam minor; iam & maiori corpore homo promptius intelligeret, meliusque contempleretur, quam minor; contra ramen Aristoteles docuit non facile intelligere, atque sapere mentem, cui vasta corporis moles affidet; quia magni corporis pondus tardior reddit, & mentem, & sensum communem. Alij vero concedentes intellectui nullum prorsus inesse organum, tamen eum esse inseparabilem a corpore dicunt, & non habere functionem propriam, corpori nullo pacto communem; quia mens intelligens utatur corpore subiective, ac ut subiecto, si non ut instrumento. Quibus assentiri non possum plures ob rationes; & prima est, quia intelligendi functio quum accidens sit, subiectum habere debet, in quo insit; verum tale subiectum anima est; corpus non est, nec illud in quo anima est, nec illud quod vivit ex corpore & anima est; siquidem Aristoteli functio intelligendi est actio immanens in anima, non autem ab anima transiens ad corpus. Secunda est, quia subiectum ad facultatem cognitivam se habet ut ad actum primum, Aristotele dogore; cui visio propriè ab anima in oculo indicat facultatem visivam esse actum primum oculi; quum igitur apud eundem quædam partes animæ, cuiusmodi esse non possunt nisi voluntas & intellectus, nullius corporis actus sint; proculdubio constat Aristoteli mentem operantem non indigere corpore ut subiecto vel suo, vel suæ functionis. Tertia est, quia corpus sub ratione subiecti, aut ad operationem, aut ad facultatem animæ operantem referri non potest nisi ut organum in Peripato; ubi tum siquid commune omni animæ dicendum est, ea utique primus actus corporis naturalis instrumentalis designanda est; tum corpus est, quo non primo, sed secundario intelligimus omniaque alia vitæ munia exerceamus; quum principium operandi secundarium sit instrumentum: tum omnia naturalia corpora sunt ani-

ma instrumenta; quare si corpus intellectui operanti deferuire nequit ut instrumentum, id illi necessarium esse non potest ut subiectum; quia subiecti, & instrumenti ratio coincidunt apud Aristotelem. Alij demum Alexandri statuunt intellectum a corpore separabilem non esse, quia in sua functione obeunda corporis indigeat, si non ratione subiecti, vel organi; saltem ratione obiecti. Quod minus recipimus; tum quia obiectum animæ sunt omnia entia extra corpus humanum etiam degentia; species vero menti proxime representantes obiecta sua, in corpore nostro non sunt sed in anima; ut pridem nos docuit, & mox admonebit Aristoteles; quare mens ad intelligendum non indiget corporis nostri ratione obiecti: tum quia corpus obiecti species quomodocumque recipiens in se, receptaque facultati cognitivæ offerens est vere proprie ac formaliter instrumentum deferuiens facultati ad cognoscendum; non enim aliter famulatur oculis visui potestati: quare de mente Philosophi perinde fuisse corpus esse instrumentum deferuiens cognitivæ facultati, & hanc illo indigere ratione obiecti: quum igitur Aristoteles asseruerit, intellectui nullum esse instrumentum, iam Magister constituit intellectum non indigere corporis obiective, ut aiunt, seu ratione obiecti. Quum igitur corpus ad animam, siue operantem, siue orientem generatim se habere nequeat nisi ut organum decreto Aristoteleo; quumque apud eundem perinde sit operationem fieri sine organo corporeo, & non esse corpori communem; plane iam constat Aristotelem in contextu declarato, statuentem intellectui nullum inesse corporeum instrumentum, nobis aperte suggerere mentem humanam habere functionem corpori non communem, sed sibi propriam; adeoque ipsam esse a corpore separabilem, & immortalem; & proinde propositam novissime demonstrationem esse necessariam, nec ab Alexandreis vlla ex parte labefactam.

Aristoteles collaudat immortalitatem, a quo anima intellectiva statuitur esse locus formarum.

Cap. LXI.

Ad vero non minoris momenti fuerit alia ratio ad immortalitatem animæ rationalis adstruendam, quam nobis proponit Aristoteles in vltima parte contextus huius inquit, *Et bene utique, qui dicunt animam esse locum formarum, nisi quod non tota, sed intellectiva; neque actu, sed potentia, forma.* Quæ tria dogmata prius explicanda sunt sigillatim, deinde ratio construenda est in argumentum; *Et bene utique:* struit Aristoteles hanc demonstrationem super quoddam fundamentum, quod olim a Veteribus iactum fuerat, in quo Magister fecerit verum a falso, iuxta regulam in superioribus sibi præscriptam, nempe bene ab Antiquis dicta sibi accipiens in usum, male vero dicta evitans: *Et quia in hoc fundamento vnum bene veteres dixerunt, duo vero male; hæc duo ab illo fecerunt, primo theoremate laudar id quod bene construxerunt inquit, Et bene utique sentiunt. Qui dicunt animam esse locum formarum.* Hi fuerunt Socrates, Plato, Platonique discipuli plures, qui dixerunt animam esse locum formarum; & ante ipsos Pythagoras in anima

numerorum species ponebat: quare bene hoc dice-
bant, animam esse formarum locum, seu sedem in,
qua essent collocatae formae rerum cognoscibilium;
in eo enim erga formas animae loco similis est; quia
locus in se recipit, & recepta continet, conseruat-
que locata; sic animae primum recipit, deinde con-
tinet, & conseruat in se formas receptas; nimirum
simulacra rerum extra animam existentium; ut con-
stat ex Aristotele; quas imagines appellauit Pytha-
goras numeros, Plato post Socratem ideas, Aristo-
teles vniuersalia, species, & formas intelligibiles.
Hinc, ubi Philosophus ait animam esse locum for-
marum, constat Alexandrum peripateticum non philo-
sophari, qui scribit intellectum esse puram habili-
tatem; haec enim non est locus formarum. *Nisi quod
non tota*. Secundum theorema, & primus hic est er-
ror Antiquorum in hoc fundamento, quo ponebat
animam totam esse locum formarum, tum quoniam
absolute definiebant animam esse numerum seipsum
mouentem; tum quia belluarum animas & huma-
nas pariter existimabant esse locum specierum, asse-
rentes ex hominibus defunctis animas in brutorum
nascentium corpora transmigrare: quae placita su-
perius ab Aristotele proscissa fuerunt: tum etiam
quia totam animam humanam, quoad eius partem
sensualem opinabantur esse locum formarum; quia
& quoad vegetalem; quoniam Plato concupiscibi-
lem in Iecore ponens, quae illi est anima vegetalis,
eam ibi & formidolosae imagines conspiciari sta-
tuit: Sane pars animae vegeta, ut quae prorsum co-
gnitione caret, nullas in se rerum formas accipit.
Sed intellectiua: Intellectiua non est anima tota Ma-
gistro, sed pars; unde patet animam humanam non
esse simplicem intellectum, sed substantiam compo-
sitam ex vegetali parte, sensitiua, & rationali. Pa-
tet etiam Aristotelem animae substantiam ab animae
potentijs minime distinguere; quod enim dixerat
intellectum, id nunc appellat animam intellectiuam.
Ceterum per animam intellectiuam Themistius hinc
interpretatur quid commune sensui, potissimum
phantasia, ac intellectui; siquidem sensus, & phan-
tasia recipiunt, continent, conseruantque species sen-
sibiles in se, ut mens intelligibiles: Quam opinio-
nem probare non possumus, tum quia Philosophus
hic agit de intellectu, prout contradistinguitur a
sensu, & a phantasia; quod late praestitit olim & Ari-
stoteles; tum quia sensus, & phantasia ut sunt facul-
tates animae sensitiuae, proprie dici non possunt lo-
ca formarum; sensus enim alij recipiunt quidem, sed
non continent, neque conseruant in se formas rerum
sensibilium; quum ratio loci sit in eo, quod est con-
tinere, conseruareque locata; non autem in eo, quod
est illa in se recipere; definitur enim locus esse ter-
minus continentis, non autem recipientis: Phanta-
sia vero recipit, continet, conseruatque formas sen-
sibiles; at non in se, verum in organo suo; nempe
phantasia continens in se species huiusmodi non est
mera sentientis animae facultas, sed compositum ex
organo & facultate; in quo ratio loci specierum con-
tinetur organo materiali, non ipsi facultati. Modo et si
demus in disputationem, facultatem imaginandi,
prout ab instrumento corporeo contradistinguitur,
dici posse communiori vocabulo animam intellec-
tiuam; nunquam tamen hoc nomine nuncu-
pabitur organum, neque compositum ex organo, &

phantasia; quod est corpus animatum, non autem
anima. Quare per animam intellectiuam, ut quid
ab anima tota contradistinctum, hic Aristoteles in-
telligit animae nostrae partem supremam, quatenus
est forma, facultasque distincta ab omni organo
corporeo. Locus ergo formarum est anima intelle-
ctiua sola, scilicet intellectus humanus nullo vtens
organo materiali recipit, continet, conseruatque in
se species intelligibiles; quo contradistinguitur a
facultate sensitiua animae; quia sensibile species
recipit, & continet, non anima sensitiua, sed eius in-
strumentum corporeum, seu maius etiam animatum
corpus ex organo, & facultate constitutum, ut oculi
colorum species, lingua saporum, & ita de cete-
ris. Diuus Thomas, & alij putant hinc haberi apud
Aristotelem dari memoriam intellectiuam: Quod
non recipimus absolute; quia memoria est conser-
uatio notionum singularium, non autem vniuersa-
lium; & omnino est habitus phantasiae, non autem
intellectus; ut non semel nos docuit Aristoteles; &
reuera conseruatio formarum vniuersalium in men-
te dicitur proprie scientia, sapientia, prudentia, in-
tellectus, ars, & opinio; ut ex Aristotele nos late de-
monstrauimus in opere nostro *De Vita*: Quod si
communiori vocabulo quis etiam habitum mentis
genericum ad omnes praedictos appellare voluerit
memoriam intellectiuam, non repugnabimus; vide-
tes id Aristotelem non semel insinuasse, dum ani-
mam ex elementis non dependentem, ad quam ar-
tinet habitus musicae, ac immusicae, memoriam, &
obliuionem habere constituit, dumque scientiae cor-
ruptionem ait esse obliuionem; quae memoriae op-
ponitur. Tertium theorema est, *Neque actus, sed poten-
tia forma*. Nimirum alius Antiquorum error in hoc
fundamento est, quod existimauerunt formas, qua-
rum anima est locus, esse in anima in se actus, etiam
ante cognitionem omnem, animae ipsi coeas; quum
tamen in anima ex sui natura, siue ante cognitionem
nullae prorsus in se formas intelligibiles; sed tantum
potentia; quod hic fusius non demonstrat Aristote-
les, tum quia id ostenderat alibi, & nuper college-
rat ex traditis; tum quia hoc demonstraturus est
infra commodiori loco; tum quia id non est illud,
quod hic principaliter intenditur. *Sed potentia for-
ma*: Plerique omnes arbitrantur formas illas, quae
dicuntur Aristoteli nunc esse potentia in anima,
intellectiua, seu quarum intellectus dicitur esse lo-
cus, nihil aliud esse quam species intelligibiles vni-
uersalia representantes: Quod non recipimus; quia
praeter huiusmodi species, ante intellectionem, sen-
terius initio intellectionis in mente susceptas; reci-
piuntur post intellectionem in intellectu, receptae
que continentur, & conseruantur omnes cognitiones
rerum ab intellectu perceptarum; siue faciant
vniuersales, siue particulares; siue simplices & in-
complexae, siue complexae. Addimus etiam in sen-
su, siue in phantasia non posse contineri nisi species
incomplexas particularium sensibilium; non enim
affirmat, aut negat Aristoteli phantasia: quum au-
tem sensibilia sint accidentia sola, ut ait Aristote-
les, aut ad summum composita ex substantia, & ac-
cidente, seu verius accidentia in concreto; quumque
nostra mens intelligat plerumque substantias, &
substantias & indiuiduas, illasque in ea prioritate
naturae, quae praecedunt omnia sui accidentia; &
proinde

proinde abstrahendo ab omnibus suis accidentibus: propterea constat in animam intellectuam recipi debere quoque simulacra substantiarum singularium. Trium ergo generum sunt formæ, quarum susceptivus, contentivus, & conservativus est noster intellectus ad instar loci, ad sensuum discrimen; imagines representantes singularia, cum accidentia, tum etiam substantias in ea prioritate naturæ, qua præcedunt omnibus suis accidentibus, seu abstrahendo a quocumque accidente, quæ abstractio & metaphysica est; simulacra rerum universaliū, accidentium nimirum, & substantiarum; ac notitiæ omnes rerum ab intellectu cognitarum, quæ constituunt habitum scientiæ, & prædentiæ, sapientiæ, artis, intellectus, opinionis, huiusque tam veræ, quam falsæ, quæ prava dispositio, & vitiosus est habitus veris illis oppositus. Nec obijcies, imagines individua representantes esse phantasmata in phantasia collocata, non autem in anima intellectuā; quia dicimus in phantasia reperiri simulacra singularium nondum illustrata, ut aiunt, ab intellectu agentis, seu nondum ab eo facta actu intelligibilia; quæ singularium idola ubi fuerint actu intelligibilia, tunc non in phantasia, sed sunt in mente possibili; & dicuntur non amplius phantasmata proprie, sed species intelligibiles, ac etiam intelligentiæ, etsi menti representent naturas particulares, & ad summum phantasmata quædam, seu phantasmata secundum translationem; ut constat ex Aristotele. Dicere quoque possumus, imagines singularium in phantasia degentes sub nomine phantasmatum, esse species representantes aut accidentia singularia nuda, aut individua composita ex substantia, & accidente, seu potius accidentia in concreto; ea enim sola sunt sensibilia; quippe sensus Aristoteli non attingit substantiam; ceterum substantiæ singulares depuratæ, abstractæ ab omnibus suis accidentibus nullo pacto sensibiles existunt; proinde singularium substantiarum simulacra non sunt in phantasia, sed e phantasmatibus educta beneficio intellectus agentis habent sedem in intellectu possibili; quum sint actu intelligibilia, non autem sensibilia, nec per se, nec per accidens. Ex his colligitur sensus universi dogmatis esse, bene seniorescum Pythagoræ, Socrate, Platoneque dixisse Animam esse locum formarum; licet errauerint in eo, tum quod hoc de anima tota pronuntiaverunt, quum soli conveniant animæ intellectuæ, ad sensitiuæ discrimen; cuius non essentia, sed organum materiale suscipit continere formas sensibiles: tum quod animam putarent esse locum, in quo a natura consistat actu formæ; quum in anima formæ rerum representantes in se potentia solum. Vnde facile fuerit resolvere totum dogma in syllogismum ostendentem humanum intellectum in sua functione obeunda non esse mixtum cum corpore, ad differentiam sensus, qui non habet operationem sibi propriam, sed solum corpori communem; ratio vero sic affirmari potest, Si humanus intellectus in sua functione obeunda mixtus esset cum corpore, atque adeo utens organo corporali non haberet operationem sibi propriam, sed corpori com-

A munem: ergo anima, & præsertim intellectuā non esset locus formarum; Sed anima intellectuā bene a veteribus dicitur esse locus formarum; etsi non bene statuatur ab ijs anima formas habere actu a natura, quum eas habeat potestate: igitur intellectus in sua functione obeunda non est mixtus cum corpore, nec utitur organo corporeo, sed habet operationem sibi propriam, non autem corpori communem: tunc ultra prosyllogismo huic additur ex Aristotele, Sed anima obtinens operationem, passionemque quampiam sibi propriam, non autem corpori communem, est a corpore separabilis, & immortalis: igitur anima rationalis Aristoteli est a corpore separabilis, & immortalis. Consequentia prosyllogismi deducitur eo quod corpus, & organum materiale facultati cognoscenti ad cognoscendum non inseruit nisi ad recipiendas, & continendas tum imagines rerum cognoscendarum, tum etiam notiones cognitarum; quæ imagines, & notiones sunt veluti formæ perficientes illud, in quo reperiuntur ut in loco: ut aperte constat in sensibus: sed facultas recipiens, & continens in suo instrumento huiusmodi formas, illarum ipsa non est vere locus, sed vel eius organum, vel tertium illud constitutum ex organo, & facultate: igitur si noster intellectus in sua functione mixtus esset cum corpore, atque adeo utens organo corporali, non haberet operationem sibi propriam, sed corpori quomodo-cumque communem; anima, & speciatim intellectuā non esset locus formarum, sed aut organum eius corporeum, aut illud tertium corpus animatum ex organo, & facultate intellectuā constitutum. Assumptum prosyllogismi adeo manifestum esse notat Aristoteles in textu, ut veteres etiam non potuerint omnino latere; quum dixerint animæ substantiam, prout est quidā corpore contradistinctum, esse locum formarum; licet in eo decepti sint, tum quia quod est proprium animæ intellectuæ, censuerunt id esse commune toti animæ; tum quia putaverunt animæ puram substantiam esse locum, in quo a natura insitæ sint actu ipsæ rerum formæ; quum locus formarum receptivus sit anima sola intellectuā; quæ formas illas a natura obtinet potentia, non actu, ut post sui operationem. Ac sane Platonem posuisse ideas, siue formas, ac omnino rerum notiones in anima pura substantia, non autem in corpore, seu in organo materiali, quo ipsa utatur vlla ratione, inde constat apertissime, quia censuit Plato animam separatam a corpore in se continere formas huiusmodi, & eas intra corpus asserre secum, atque adeo scire nostrum nihil aliud esse, quam reminisci. Sed huic argumento respondere nituntur Alexandrei, dicentes etsi rationalis anima in sua functione obeunda non sit mixta cum corpore subiectivè, siue ut cum instrumento, eam tamen ab illo dependere obiectivè; quo fit ut absolute nequeat operari sine corpore, ac proinde nec esse sine corpore; quia natura nihil otiosum patitur. Ceterum hanc evasione[m] olim etiam evertimus; quoniam Aristoteles & aperte constituit ad animæ separationem a corpore, atque adeo ad eius immortalitatem satis esse si habeat ipsa

1. de an.
c. 12. 13.

2. de an.
c. 24.
3. de an.
c. 38.

1. de
an. 12
13.

Mm fun.

functionem, aut passionem aliquam sibi propriam, corpori minime communem: modo nunc statuens Aristoteles animam intellectiuam ita esse locum formarum, ut in ijs in se recipiendis, aut etiam retinendis cum corpore mixta non sit, evidentissime ponit intellectum in receptione formarum intelligibilium non pendere a corpore, nec subiectiue, nec instrumentaliter, nec obiectiue; quia obiectorum intelligibilium formas in se recipit intellectus non a corpore, sed ab intellectu agente ministerio corporis non utente, at simplici sua substantia operante; vel si a phantasmatibus, ijs beneficio intellectus agentis ab omni corporis commercio separatis, ac eleuatis. Addere quoque liceat corpus non nisi ratione instrumenti concurrere posse ad operationem animæ moliendam: idemque prorsus esse facultatem animæ non a corporeo instrumento, & habere functionem sibi propriam, corpori minime communem; etenim corpus obiectiue concurrere non potest ad intellectionem, nisi ut instrumentum deferens, offerensue imaginem obiecti representatiuam facultati cognoscenti.

Demonstratur anima esse immortalis ex impassibilitate intellectus ab obiecto, circa quod operatur.

Varia ab impassibilitate, qua conuenit sensitiuo principio.

Cap. LXII.

Per clarissimam autem de rationalis animæ perpetuitate rationem ab Aristotele colligere possumus hæc asserente, *Quod autem non similis sit impassibilitas sensitiui, & intellectiui, manifestum est ex sensorijs, & sensu: sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili, ut sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari: Sed intellectus quum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis: sensitiuum enim non sine corpore est, intellectus autem separabilis est.* Proponit Aristoteles in hoc textu præstantissimam demonstrationem, ut dicebamus, cuius vi plane conuincitur intellectus humanus, ad sensus differentiam, habere operationem propriam, corpori minime communem; atque adeo esse a corpore separabilis omnino, & immortalis: Quæ ratio ducitur ex varietate impassibilitatis, quæ in sensu, & in mente obseruatur, dum suis funguntur officijs. Quum autem vniuersa ratio Philosophi tribus dogmatibus comprehensa sit in hoc textu, propterea textus diuiditur in partes tres, diligenter seorsum explicandas. In prima quidem assertit Aristoteles medium terminum, siue assumptum texendæ rationis, & fontem unde hauriatur, his notis, *Quod autem non similis sit impassibilitas sensitiui, & intellectiui, manifestum est ex sensorijs, & sensu.* Medium, quo nitiatur vis Aristotelicæ demonstrationis, est varia impassibilitas sensitiui, & intellectiui a proprijs obiectis in sua cuiusque functione obedienda; nam quoquo pacto vtrumque impassibile est: Sane de hac impassibilitate communi sensitiuo, & intellectiui principio pridem egerat Aristoteles, vbi docue-

Arat sentire esse functionem, quæ sensus non patitur, sed perficitur ab obiecto, ut intelligere pariter est, non pati vere, sed perfici ab intelligibili: Nunc distincte magis agens de proposito ait Aristoteles huiusmodi carentiam passionis vere, ac destructoriæ, siue huiusmodi perfectionem principij cognoscitiui ab obiecto cognoscibili, ac omnino huiusmodi impassibilitatem non esse penitus consimilem in sensitiuo, & intellectiui principio: ut mirum sit acutissimum Dandum hic non videre yllam sensus impassibilitatem exponi; nam in hac parte ponitur, in sequenti exponetur per comparisonem cum impassibilitate mentis; ut suo mox loco patebit. *Sensitiui, & intellectiui:* consulto nunc accipit Aristoteles non sensum & intellectum, sed sensitiuum & intellectiuum; quia si yllibi ratio materialis instrumenti, & patibilitatis est, in his est; sensus enim nomine iudicari potest facultas animæ, prout est quid ratione distinctum ab organo corporeo, & instrumentum si menti famulatur ad intelligendum, non inerit proprie in intellectu, sed in intellectiui. **C** *Quin & fortasse similis est impassibilitas sensus, & intellectus ab obiectis eorum operationes promouentibus;* nam ut ab obiecto suscitatur vtraque facultas de actu primo ad secundum; ita in tali suscitatione sensus, & intellectus vere perficitur consimiliter, ac nihil omnino corporaliter afficitur, nihilque proprie patitur; perficitur quidem, quoniam actus secundus est perfectio primi; non patitur autem, quia nec faber patitur a materia, dum mutatur in actum exotico, ut inquit Aristoteles; nec vegetans patitur ab alimento, dum mutatur de actu primo ad secundum, eodem autore: Sed in sensitiuo, quod est coniunctum ex organo & facultate, varia est patibilitas ab ea, quæ est in intellectu; id quod manifestum est ex sensorijs, & sensu: hic Aristoteles nobis ostendit locum, unde possumus allati dogmatis veritatem penitus introspicere; quum autem probationes inniti debeant semper notioribus argumentis; quumque intellectiui natura longe minus pateat, quam sensitiui, tum absolute, tum etiam quia intellectiuum nondum fuit explicatum, sensitiuum autem exacte superius ab Aristotele declaratum fuit; plane ratio huius dissimilitudinis non ex intellectu, sed ex sensitiui principio manifesta esse poterit: Verum quoniam in sensitiuo tria considerare possumus, ipsammet operationem sentiendi, organum sensorij nomine donatum, & facultatem animæ sensutricis; quum facultas animæ instrumento, & sua functione sit ignotior; quippe sensibilis non est, vti est organi substantia, & operatio; proinde ommissa facultate sensutrice, varietas impassibilitatis inter sensitiuum, & intellectiuum e duplici fonte haurienda est, nimirum ex sensorijs, & ex operatione, quæ nomine sensus etiam appellatur; namque a maxime sensibili, ac vehementiori obiecto dicitur sensorium, atque adeo patitur corruptionem coniunctum ex organo & facultate; a paulo minori sensibili, vehemente tamen, incolumi substantia sensorij, adeo patitur alteraturque corporaliter sensus, ut impediatur creatio

ratio sentiendi; ab obiecto solum proportionato ac mediocri sensitiuum non patitur; sed perficitur: quum intellectuum a quocumque obiecto sit omnino imparibile; vt mox ostendetur. Secunda pars, in qua probat Aristoteles dissimilitudinem imparibilitatis inter sensitiuum & intellectuum ex varietate operationis, ac omnino assumptum in prima parte, habetur his notis, *Sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili*. Profecto sensitiui ea est conditio; vt ex vehementi sensibili eius impediatur operatio; quod vt pateat euidentius, illud in primis est explicandum, an id omni sensui conueniat: Et quidem dubitatio est de sensibus internis, communi scilicet appellato, & phantasia: Sunt qui negent internos sensus impediri sua in functione obeunda a vehemente sensibili, propterea quod non habeant vehementem vllum sensibile: Quod non probamus; tum quia aunc Aristoteles agit de sensitiuo generatim; prout contradistinguitur ab intellectu; tum quia secus Aristoteles hic asserret non necessariam demonstrationem; sed solubilem, nulliusque ponderis rationem; tum quia constat aperte dari vehementia phantasmata, quæ sic phantasia exagitant, vt eius operationem vident ac impediunt; quemadmodum contingit in alijs sensibus; melancholici siquidem a vehementium phantasmatum imaginatione frequenter id patiuntur, vt non dent locum nouis phantasmatibus, vt non animaduertant præsentia sensibilia, vt furiosi agantur, vt dormientes electo fargant, & pleraque perperam operentur; de quibus Noctambulis non semel Aristoteles egit: & reuera Torquatus ille Tassus, Poetarum Etruscorum facile Princeps, ob vehementia Damonum spectra concilium horrendum in suo Poemate descriptum perpetrantiū alte imaginationi suæ impressa sapius in furorem actus insaniuit; nec aliam amentię suæ causam, dum furor ille defauiret in lucidis intervallis, ipsemet agnoscebat, ac referebat; vt mihi retulit non semel Iulius Guastauinius Poetæ familiarissimus, fide pariter ac doctrina vir maxime conspicuus, mihiq̃ amicitiæ vinculo coniunctissimus. Sensem vero communem id ipsum perpeti, notum est ex Hippocrate, cui Quicumque dolentes parte aliqua corporis omnino dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat; nimirum sensus communis; cuius officium est animaduertere functiones aliorum sensuum, vt ait Aristoteles; ægrotat autem aggregatum ex organo & facultate sensitrice, atque adeo impeditur fungi suo munere a causis morbificis; morbus enim est affectio prænaturam corporis viuientis primo lædens operationes; sunt autem causæ morbificæ sensum afficientes sensibilia vehementia, potissimum tangibilia; non enim sensus communis determinat sibi certum genus sensibilibum pro obiecto proprio, vt quilibet sensus exterior; sed ab vnoquoque vehementi sensibili affici potest; quod commune habet cum phantasia. Sensus ergo generatim, tum interior, tum etiam exterior, non potest sentire ex vehementi sensibili. Duplex autem genus passionis proprie dictæ ab obiecto vehementi patitur sensus; vnum est, quia ex vehe-

A menti sensibili in magno excessu plerumque non potest sensus sentire simpliciter, vt quando sensibile fuerit adeo vehemens, vt instrumenti temperamentum destruat, quod ait Aristoteles, sic ex vehementi nimium lumine cæcitas, ex intensissimo sono surditas, ex odore teterrimo priuatio odoratus, ex pessimo sapore destructio gustus, ex acutissimo calore frigoreue tactus extinctio; & in phantasia, sensuque communi stoliditas, & fatuitas enascitur. Alterum est, quia ex vehementi sensibili sapissime sensus instrumentum adeo impense mouetur, vt locum non det, etiam ad notabile spatium temporis, debiliori sensibili ad mouendum facultatem cognitricem ad sui cognitionem, ob causam mox assignandam. Plurimi censent Aristotelem hic agere solum de hac passione sensus ab obiecto vehementi, qua non possit postea sentire obiecta debiliora: sed nos arbitramur Aristotelem absolute loquentem intelligendum, esse simpliciter; quia scilicet ex vehementi sensibili quilibet sensus, potissimum externus adeo patitur, vt non possit sentire alias quidem simpliciter, vbi tantum patiatur sensus, vt destruat temperamentum & ratio instrumenti; quod olim nos docuit Aristoteles; alias vero debiliora sensibilia; quæ scilicet inuenientia organum valde adhuc ab excellenti sensibili agitata, non possunt in eo tantum morum efficere, quo ad sui cognitionem retrahant facultatem sentiendi adhuc occupatam in cognitione vehementioris obiecti: Dux siquidem causæ sunt, cur sensus ab obiecto vehementi non possit sentire; vna est, quia vehemens obiectum nimis aut cogit, aut dissipat disgregatue instrumentum; vt in coloribus apertum est, quorum albus disgregat, niger congregat visuum instrumentum; sonus etiam magnus dissipat aerem congenitum auditus organum; & ita de ceteris instrumentum autem nimis disgregatum, aut coactum nimis vel penitus ineptum redditur vteriori functioni, vel saltem ineptum fit sentiendis obiectis mediocribus: Altera est, quia vehemens obiectum efficiens magnum motum in organo ad se totam facultatem trahit, quum leuior impulsus ab obiecto mediocri factus in organo, & obscureretur a validiori, & non animaduertatur a facultate, altius adhuc circa vehemens obiectum occupata. Vt sentim ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari. Quum quique sint genera sensibilibum, in quibus vehementia obiecta possunt inueniri, sonus, odor, color, sapor, & qualitas tangibilis; quando in saporibus, & tactilibus euidentissimum est pariter ac frequentissimum reperiri obiecta vehementia sensum destruire valentia; per locum topicum a minori ad maius, reliqua numerat in textu Magister, in quibus hoc minus frequenter accidit, nempe sonos, odores, atque colores: Immo vt doceret ab iisdem vehementibus sensibilibus perpeti sensus omnes cum externos, tum etiam internos, adeo vt nullus eximi valeat ab hac passibilitate ex obiecto excedente; propterea de sono trahens ipsum retulit Aristoteles ad auditum, vt colores ad visum, & odores ad olfactum; Phantasia vero, sensuque communi peculiare nullum adscripsit vehemens obiectum, quia pati potest a quocumque; nam

a sono magno simul & auditus, & sensus communis, & phantasia sic affici consuevit; ut non possit homo post ingentem admodum sonum aut alios audire, aut sensu communi, aut phantasia quidquam præter illum maximum sonum percipere; quod experimento non semel compertum est in magnis terremotibus; nam ab immenso fragore; qui superuincunt; homines ad multum temporis intervallum attoniti stupidi quæ nihil villo sensu percipiunt, nihil imaginatione concipiunt; quod superioribus annis in submersione Piurirani oppidi ab immani terræ motu superstitibus euenisse constat: ita dicendum est de coloribus, & odoribus acutissimis. Bene verum est, quod excellentia sensibilia externa prius ac longe magis afficiunt sensum sibi proprium, quam communem, aut phantasiam; quia in ipsum immediate agunt, & maiori cum impetu ac violentia; fatiscunt semper vi obiectorum, & elanguescente illorum ulteriori simulacro; unde fit ut excellentia obiecta sensus externos plane destruere valeant, internos destruere nequeant; sed eos tantummodo possint impedire quo minus ad statutum tempus percipiant alia sensibilia debiliora, & suis fungantur officiis; nam & sonus ingens potest homines efficere surdos; vehementissima lux potissimum, post densas diurnasque tenebras cecos reddere; teterrimus odor olfactu priuare; corruptis externorum sensuum instrumentis, instrumentorumque temperamentis; at vero non potest vllum ex his obiectis vehementibus communem sensum, aut phantasiam extinguere, ipsorumque organa corrumpere; sed solum in sui cognitione utrumque hunc sensum internum ita occupare valeat, ut hi nequeant ad multum temporis erga sensibilia minora suas functiones obire: Sed alia ratio est de obiectis vehementibus internis, uti est cerebri magna inflammatio; phantasia vehementissime mouens imaginationem; nam ex his obiectis fatuitas, & stoliditas exoriri potest insanabilis depræratio sensus communis, & imaginationis instrumento. Vehemens autem sensibile illud est omne quod maxime potest organum sensus materialiter afficere, passioneque corruptoria alterare: id autem est triplicis generis, nempe vehemens ob magnitudinem, ut magnus sonus, qui motu concitatissimo magnam portionem aeris impellit; vehemens ob violentiam, ut fortis odor, fulgentissima lux, & acutissimus etiam sonus; & vehemens ob diurnam operationem, ut tenebræ, color albissimus, & similia diutissime sine intermissione sensum lacerantia: Quomodo cumque vehemens fuerit sensibile, ab eo sensus adeo labefactatur, ut nequeat inde alia sentire obiecta; sic diu in tenebris, aut in locis niuosis commoratus, inde ad lucem, aut extra niues deductus vel excrucatur, vel ad multum temporis præsentium colorum visionem priuatur; & ita de reliquis: quæ sine probatione nunc Aristoteles gratis accepit; tum quia facile cuique possunt experimento comprobari; tum quia ex antea declaratis innotescere queunt. Inquirunt hoc in loco Doctores, an sensibilia per se ac vi sua labefactent suos sensus, an per accidens ac vi alicuius adiuncti: Sunt qui ad primum cum Dino Thoma dicant, sensibilia per se sensus perficere, at per accidens eos labefactare, quia solum organum primario destruit; quasi organum

A fit quid accidentale sensui, non essenziale. Nos autem inde colligimus, a sensibilibus, non quidem ut sensibilia sunt, sed ut vehementia sunt, sensus per se primo labefactari; nam organum Aristoteli se habet ad facultatem sensitricem, ut materies ad formam; ex ipsaque fit vnum per se, quod est sensus integer: Sane quum materia sit essentialis cuique compositio per se vno, ut ait Aristoteles; & quum homo ratione materiam sit per se generabilis & corruptibilis, eodem autore; profecto vehemens sensibile labefactando per se primo instrumentum sensus, non per accidens sensum male afficit, sed itidem per se primo. Ad secundum dicimus vehementia sensibilia ratione sui labefactare sensus instrumentum; tangibilia quidem ex se actiua docuit esse Philosophus alicubi; quod experimento comprobatur: Sapor item austerus, & acerbus per se congregat, contrarius disgregat & resoluit organum gustus; id ipsum oculis efficit color; nam albus destruit esse disgregatiuum, niger e contra congregatiuum organi visorii; quæ vero in cuiusque rei definitione ponuntur, ea illi sunt essentialia; ut ait Aristoteles non vno in loco. Dubium est de sono, & odore; quia vulgo dicitur sonus motu aeris primum violento instrumentum auditus dissipare; odor autem coniuncta secum exhalatione fumida organum olfactus male afficere: Nos dicimus id verum esse de sono; sed asserimus ipsi sono motum aeris non esse quid accidentarium, sed essenziale, ut monuit Aristoteles; quare sonus motu aeris externi destruens aerem auribus internis a natura inædicatum, vi sua instrumentum auditus egeruat. De odore id ipsum dicere possumus; quoniam exhalatio ponitur ab Aristotele quid esse odoribus essentielle. Vehemens igitur sensibile sensum adeo male afficit, ut ipsum vi sua reddat ineptum, aut ulteriori functioni simpliciter; quia temperamentum instrumenti destruit; aut alterius obiecti debilioris cognitioni ad certum temporis intervallum; quia sensus organum vehementer afficit. Sensus igitur est impassibilis passione destructoria solum ex obiecto sensibili mediocri, & proportionato; ut olim ostendit Aristoteles; ex vehementi autem & improporcionado est euidenter passibilis passione corruptiua, ut in præsentia nos edocet, ac in posterum docurus est etiam Magister. Sed intellectus hic ponitur differentia impassibilitatis intellectus; nam humanus intellectus impassibilis est omnino, passione destructoria, & proprie dicta; siue in ipsum agat obiectum parum intelligibile, siue valde intelligibile; quod in textu probat Aristoteles argumento pariter a minori ad maius; nam si maxime intelligibile non impedit quominus intellectus postea intelligat minus intelligibilia, sed rediditur vicissim adhuc magis aptus ad ea intelligenda; multo magis intellectus a valde intelligibili hoc pati non poterit, ut impediatur omnino eius operatio: Quamobrem inquit Aristoteles, *Intellectus quum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed et magis*: Laborant hic omnes in explicando quæ sint magis, & quæ minus intelligibilia: Nos arbitramur maxime intelligibilia esse rerum formas & quidditates, minus intelligibilia earumdem accidentia, & materias; quia quidditates & formæ sunt actus; actus autem Aristoteli est ratio

p. 2. c. 21.
c. 56.

q. 2. de an.
c. 103.
120. 123
143.
3. de an.
8. 7. 67.

r. 2. de an.
c. 103.
120. 123
143.

2. de an.
19.

7. met.
1. 22. 33
12. me.
1. 2. 30
10. me.
1. 2. 10

4. me.
cap. 1.

9. 1. post.
c. 30. 31.
2. post.
c. 44. 49.
8. 1. 49.
6. 1. 49.
c. 1. 8.
1. 49.

2. de an.
c. 77. &
1. 49.

de 2.
& 1.
c. 5.

2. de an.
c. 57. 58.
59.

2. de an.
c. 59. 60.

19. me.
c. 20.

ratio cognoscendi & intelligendi; materia vero in relatione ad formas est ratio occultationis, & ignorantia, ac per se signota, ut inquit Aristoteles, ac scibilibus secundum analogiam, quum de se potentia sit: Accidentia ut minus gentia, sic sunt minus cognoscibilia: Quin accidentia sunt magna ex parte sensibilia, & intellectu vere scibilia non nisi ex cognitione substantia, quidditatis, ac formæ, a qua in esse dependent; quod monet Aristoteles asserens non solum ipsum quid est cognoscere utile esse ad cognoscendas causas accidentium substantijs; sed etiam accidentia definiri per additamentum substantia subiectæ, a qua in esse dependent; tum quia res ita se habent ad veritatem, adeoque ad cognitionem, ut se habent ad esse; tum quia causa essendi semper est item principium cognoscendi: Quum autem est ipsum quid est, ac omnino forma, & essentia cuiusque rei sit huius conditionis, ut ab ipsius cognitione mens non impediatur cognoscere accidentia, & materiam, compositamque naturam; sed ex aduerso intellectum maxime disponat, & veriusque dirigat ad eorum notitiam; plane constat hic Aristotelem per valde intelligibilia indicare nobis rerum formas, & quidditates, essentiasque; per minus intelligibilia significare rerum accidentia, materiam, & compositam naturam. Neque vero illis assentiri possum, quos inquit per valde intelligibilia nunc interpretari substantias abstractas a materia, per minus intelligibilia vicissim materiales corporeasque naturas; tum quia hic Aristoteles non agit Metaphysicus; ad quem vnum attinet abstracta contemplari; tum quia ex ea cognitione, quæ fortiri potest noster intellectus de substantijs separatis dum in corpore degit, non adipiscitur notitiâ rerum materialium; sed viceversa Magister ubique mentem eleuat ad cognoscendas substantias abstractas ex hisce materialibus, & corporeorū motibus: tum etiam quia non potest Aristoteles nunc supponere nostrum intellectum cognoscere mentes a materia separatas; quum infra dubitaturus sit vtrum humanus intellectus dum adhuc non est a magnitudine separatus, possit aliquid separatorum intelligere. Minus ijs valeo subscribere, qui valde intelligibilia dicunt esse notissima, & communissima, vniuersalissimaque dogmata; tum quia horum notitia, ut communis, ita rudis est, atque confusa; tum quia in nostro intellectu nullam exactam dispositionem gignunt ad intelligenda ignota, & particularia; nam Aristoteli q demonstratio ex proprijs, ac secundum quod ipsum, non ex communibus procedit. Minime omnium accipere queo, quod alij dicunt, maxime intelligibilia esse phantasmata vehementium sensibilibus, ut cæli, Solis, & ignis; quia maxime mouent intellectum; minus intelligibilia esse phantasmata remissiorum sensibilibus, ut aeris, & vaporis; tum quia phantasmata non sunt actu intelligibilia, nec mouent intellectum; is enim mouetur a speciebus intelligibilibus educis iâ de phantasmatibus opera intellectus agentis; quum phantasmata ut pote materialia de se substantiam mentis immaterialem mouere nequeant; tū quia mens ex intellectione cæli, Solis, & ignis non disponitur ad intellectionem aeris, & vaporis; quum tamē hic asserat Aristoteles intellectum magis cognoscere minus intelligibilia, vbi cognouerit aliquod valde

intelligibile. Sit ergo valde-intelligibile nunc Aristoteli substantia, quidditas, & forma cuiusque rei naturalis; parum-intelligibile sit accidens, & materia eiusdem rei, nam illa priora sunt actu & per se intelligibilia; hæc posteriora sunt per accidens intelligibilia, & potius actu sensibilia; illis antea cognitis maxime dirigitur mens ad horum exactam cognitionem, quorum sunt causa; contra ex horum notitia non acquiritur illorum scientia, sed rudis quædam, & confusa notio solum. Verum & hic later scrupulus; quia videtur etiam intellectus a vehementi obiecto intelligibili non posse intelligere; tum quia diuturna speculatione fatigamur, dolore capitis affligimur, neque possumus ulteriori meditationi rei quoque parum intelligibilis mentem adhibere; tum quia vehementi ab intelligibili per contemplationem rapimur in ecstasim; quæ passio dum nos occupat, & vbi soluta fuerit ad aliquod spatium temporis non finit intellectum contemplari alia intelligibilia. Verum paucis. Ad primum obiectum, post diuturnam contemplationem vere non laborat intellectus, ut post diuturnam operationem vere laborat sensus; at vero laborat corpus, etsi menti non cooperetur, & ad intelligendum non deseruiat; laborat autem corpus, quia meditatio fit vel disserendo voce, vel visu lectitando, vel sola mente contemplando; in disputatione vocali corpus vniuersum agitur plerumque, sed necessario lingua, faucesque diuturno motu ad se, atque ad caput attrahunt spiritus copiosos, & sanguinem multum; vnde caput nimium incalescit, ac dolet; inferiores autem partes debito sibi calore destitutæ languent, ac eneruantur. In lectione diuturna fit spirituum ad oculos magna tractio, tractorumque magna consumptio; proptereaque caput labefactatur, & dolet: sed hæc sunt extra intellectionem, meditationemque sunt accidentia. In mentali vero speculatione totum corpus priuatum auxilio nobilioris animæ, quæ diutius occupata circa obiectum valde intelligibile, corpori non exhibet consuetum, & debitum adiumentum; sed corporis gubernationem totam vegetali, & sentienti parti relinquit; quæ partes animæ pariter auxilio rationalis partis tunc non gaudentes minus apte corpus gubernare queunt; ac proinde contemplariui labefactantur corpore semper, & contra mente magis pollent, intellectum ulteriori meditatione perficientes. Labor item corporis in diuturna meditatione prouenit inde, tum quia meditationi / vigilia coniungitur, quæ iugis, & assidua maxime corpus eneruat; tum quia mens diutius contemplationi vacans (quum id non nisi quiescente corpore possit efficere, quod notat etiam Aristoteles) corpus diutius in eodem situ permansens laborat plurimum; ut quisque in semetipso potest experiri; & ratio dicitur; quia labor hic inde nascitur, quia diuturna mora corporis in eodem situ, & eadem positione certæ partes corporis diu ceteras sustinent, a quarum mole compressæ patiuntur, & dolent; ut pedes longo tempore stantium, clunes narsue diutissime sedentium, & latera multum accumbentium: Non ergo laborat, aut labefactatur intellectus in iugi meditatione ab obiecto vllum mentis organum consumente, vel quouis alio modo labefactante; sed per accidens elanguet corpus tum diutius destitutum peculiari auxilio nobilioris

2. phys.
t. 91.

2. de an.
t. 2.5.

7. phys.
t. 20.

bilioris animæ, sine quo nec viliores bene possunt corpus gubernare, nec absolute diu ipsum sustinere; tum longiori tempore in eodem situ permanens, & in iugi vigilia detentum. Ad secundum, fatemur intellectum actu vacantem contemplationi vehementis intelligibilis, non posse tunc minora intelligibilia meditari; sed asserimus id non provenire ex eo quod magis intelligibile intellectum laedat, vel eius organum corporeum vltimum labefactet; ut vehemens sensibile sensum laedit eius organum corporeum labefactando; sed inde nascitur, quia mens tota valde occupata circa maxime-intelligibile, quum unica sit & indivisibilis, non potest simul & alterum intelligere; verum soluta ecstasi, nisi ea fuerit adeo longa, ut corpus mirum in modum elanguet, statim nihil impedit eundem intellectum alia quæcumque intelligibilia meditari. Quare non potest intellectus noster plura simul intelligere, dum ecstasi derineretur; at vero post ecstasin, ac iussu libere valde intelligibilis meditatione liber, nihil est quo prohibeatur ne statim aliud quodvis intelligibile meditetur. Ceterum quia diutius occupata rationali animâ circa valde intelligibile aliquod obiectum, partes animæ inferiores sentiens, & vegeta, quæ a superiori rationali gubernantur in suis functionibus obeundis, destitute auxilio intellectus non potuerunt adeo corpus humanum continere, ac regere, quin ex eo maxima spirituum copia disfluxerit; non quia ipsa sit mens ad intelligendum; sed quia materiæ conditio est ut continue disfluat, & non nisi a forma contineatur; ut alibi nos admonuit Aristoteles; ac eo magis extra corpus halat spiritus substantia, quo caliditatem ac tenuitatem habet, quibus facillime in halitus insensibiles dissipatur. Corpus igitur exhaustum spiritibus, animam rationalem vi naturali ad se regendum, seu ad novorum spirituum generationem trahit, a nova intellectione revocans; natura enim semper incumbit ei, quod magis vrget; vrget autem maxime post longam ecstasim labefactum corpus ac mite fatiscens regere, novisque spiritibus fulcire, magis hoc inquam vrget, quam intellectum nova cognitione adornare. Ita ergo sensus per se non potest sentire ex vehementi sensibili; mens autem quum intellexerit aliquod valde intelligibile, non minus intelliget inferiora, nisi per accidens, sed magis: Quare quum sensus non pariat passionem corruptoriam a sensibili mediocri, sibi que proportionato; patiat autem illam a vehementi, contra intellectus a nullo intelligibili prorsum, nec valde intelligibili, nec parum intelligibili patiatur unquam corruptorie; iam plane constat non similem esse impassibilitatem sensitivi, & intellectivi; quippe sensitivi est impassibilitas ab obiecto remisso tantum, non autem a vehementi; sed impassibilitas intellectivi est ab omni obiecto simpliciter, tum parum intelligibili, tum valde intelligibili. In tertia parte contextus habetur deductio consequentiæ præcipui argumenti, ac omnino ratio huius varietatis intellectivi, & sensitivi quoad impassibilitatem ab obiecto; duplici theoremate; quorum primum habetur his notis, *Sensitivum enim non sine corpore est, scilicet ratio, cur sensitivum et si a mediocri sensibili non pariat passionem corruptoriam, patiatur tamen illam a sensibili vehementi, nulla est alia,*

nisi quia sensitivum non est sine corpore; cuius rationis explicatio duo postulat, ut aperiat sensus theoremati; & explicetur vis rationis: Circa primum, sensitivi nomine, non facultas ab organo distincta, non organum sine facultate sentiendi, sed intelligendum est coniunctum ex organo & facultate, quod est immediatum, & adequatum principium sentiendi; & quia in hoc tertio composito ex organo, & facultate sensitrice organum se habet ad facultatem, ut materia se habet ad formam, Aristotele 7 doctore; quum eidem materia se habeat ad formam ut id 7 sine quo non: proculdubio dicere sensitivum non esse sine corpore, est dicere sensitivum esse quid constitutum ex organo materiali, & animæ facultate; sed quia ubique idem principium est, quo quid est, & quo quid agit; nam agere sequitur esse; perinde est ac si diceret Aristoteles animam sentientem non habere operationem sibi propriam, sed corpori communem; adeoque in sua functione obeundaingere organo materiali, atque in existentia indigere corpore subiecto. Circa secundum, quia patibilitas sensus ab obiecto vehementi duplex est; altera, qua non potest sentire simpliciter; altera, qua proxime post obiecti vehementis cognitionem, aut etiam simul cum eius perceptione non potest sentire obiecta minora; veraque passio destructoria inest sensui ratione corporis, organique materialis; prima quidem, eo quod illa passio nihil est aliud, quam destructio temperaturæ instrumenti ad operationem necessariam, ut docuit Aristoteles: Secunda vero, tum quia omnis passio corruptoria provenit a materia patientis, eodem doctore; tum speciatim quia sensibile vehemens non destruit, illud tamen alterat vehementer; vehemens autem alteratio impressa qualitati firmitatem adhibet. Vbi ergo instrumentum sensus a magno sensibili vehementer alteratum fuerit; quum obiecta non sentiantur nisi suscitant ac moveant facultatem cognitriceam ad sui ipsorum perceptionem; id autem non efficiant nisi motu & alteratione facta in organo: quum autem ubique vehementior motus obscuraret mitiorem; facultas occupata circa perceptionem sensibilibus vehementis non animadvertit levem impulsu in organo suo factum ab obiecto mitiori, sed adhuc in cognitione vehementis illius detinetur ab alteratione etiamnum in organo vigente, quæ minorem alterationem sentire non permittit. Quocirca sensus a vehementi sensibili patitur, quia est facultas non habens operationem sibi propriam, sed corpori communem; ut qui organo materiali nitatur, & utatur in sua functione obeunda. Consulto autem Aristoteles non sensitivi operationem, sed ipsummet sensitivum ait esse non sine corpore; quia, ut alibi præceperat, effectui proposito scientificus assignare debet, non quamcumque causam, sed primam, sed supremam, sed inde monstrabile, quæ dicitur immediata. Quum ergo sensus, & in esse, & in operari a corpore pendeat; & hoc sit effectus illius; nam operatio sequitur essentiam; propterea non dependentiam a corpore in operari, sed dependentiam sensus a corpore in esse, veluti summam causam propositæ sensuum patibilitatis ab obiecto vehementi recte assignavit in præsentia Philosophus. Hic autem separabilis est: sic legit Latinus interpres: Nulli dubium est quin agat hic Aristoteles.

1. de gē.
t. 36.
2. 3. phys.
t. 67.
4. cæl.
t. 35.
2. de aq.
t. 49.

73. de 2.
t. 9.
22. phys.
t. 21.

22. de 2.
t. 123.
6. 1. phys.
t. 56.
7. met.
t. 22. 17.
12. met.
t. 30.

2. 2. phys.
t. 74.

Aristoteles de intellectu, quem nuper dixerat a valde intelligibili prius a se intellectu non impediri, ut omnino intelligat postea inferiora, sed potius ad ea magis intelligenda inde disponi; atque adeo de intellectu possibili; sed in textu græco id habetur apertius, in quo legimus, *ὅτι ἔστι, quod verum debet, Intellectus autem, non hic autem, ut habet vulgata le.* & c. *Autem*; aduersatiua particula conuincit Aristotelem hic ea ratione penitus intellectum a corpore separabilem adstruere, quia nuper admonuerat sensum a corpore inseparabilem esse; quam itaque sensus sine corpore non sit, tum quoad esse, tum quoad operationem; plane constat ex Aristotelis nostro intellectum a corpore separabilem esse, tum quoad operationem, quam propterea sibi propriam obtinet, non autem corpori communem; tum etiam quoad esse. *Separabilis est.* Consulto vitatur Aristoteles hoc modo loquendi, tum ut ostenderet idem reuera esse, non ut organo corporeo in sua functione obeunda; & habere operationem propriam, corpori non communem; atque separari posse a corpore quantum ad esse; quod alibi notauit etiam Aristoteles aperte; cuius ea ratio est, tum quia idem ubique principium est, quo quid est, & quo quid agit; tum potius quia, ut nuper ab eo recepi-
mus, scientia nititur cognitione causæ primæ ac immediatæ; licet enim pendeat impassibilitas ab organi carentiâ, hæc tamen primum pendet a separabilitate: quare summam causam hic propositi sui scite reulit Aristoteles. Ratio igitur, ob quam intellectus non patitur ab ullo intelligibili passionem corruptiuam, est, quia non vitur ad intelligendum organo materiali, habens operationem hanc sibi propriam, ac nullo pacto corpori communem; & huius ratio est, quia naturam & essentiam habet separabilem a corpore; secus enim effectus dignior esset causa sua; separabile siquidem a materia dignus est inseparabili. Quæ ratio satis explicatur ex eo, quod passio corruptoria, & vere passio nulli potest inesse nisi ex materia, ut non vno in loco nos docuit Aristoteles: Quæ igitur facultas in sua functione obeunda non communicat eum corpore, caretque organo materiali; quum organum sit materia facultati subiecta, ut inquit Aristoteles; ea plane facultas in suo munere obeundo pati vere non potest, nec passionem corruptoriam ab ullo suorum obiectorum, seu excellenti, seu non excellenti sustinere. His ita se habentibus, iam textum Aristotelis in argumentum sic necesse valemus: Quæcumque non communicant in participatione eiusdem effectus, ea convenire nequeunt in participatione causæ proxime producentis illam effectum; sed sensitivum, & intellectivum non similiter sunt impassibilia; nam sensitivum est impassibile ab obiecto solum non vehemente, a vehemente vero proprie patitur, quia non est sine corpore, neque in operatione sua obeunda, neque simpliciter: igitur intellectus, qui absolute impassibilis est, etiam ab obiecto valde intelligibili, ad sensus differentiam obtinere debet naturam a corpore separabilem, & quantum ad operari, & quantum ad esse; ac proinde rationalis anima in Peripato est immortalis. Maior est eo nota, tum quod Aristoteli causa proxima definitur esse eius affirmatio est causa affectionis effectus; tum quod aliter causa posset

A abique suo effectu frustra, & otiosa esse; quod natura non patitur. Minor in textu satis ab Aristotele probatur, ut visum est. Vel etiam sic aliter conformate liceat argumentum, Si non similis sit impassibilitas sensitivi, & intellectivi, adeo ut sensitivum non patiatur solum a determinatis quibusdam obiectis, ab aliquibus vero alijs proprie patiatur; intellectivum autem a nullo penitus obiecto vere perpeti valeat: ergo dissimilis est in eo sensitivi, & intellectivi natura, quod sensitivum non sine corpore est, neque in operari, neque in esse; at intellectus est a corpore separabilis, & quantum ad operationem, quam habet sibi propriam, non autem corpori communem; & quantum ad esse, ac proinde est immortalis: Sed non est similis impassibilitas sensitivi, & intellectivi; ut manifestum est ex sensorijs, & sensu; ergo intellectus in eo dissimilis est a sensitivo principio, quod sensitivum non sine corpore est, nec in operando, nec in essendo; intellectus autem separabilis est a corpore, tum quia functionem habet sibi propriam, non communem corpori; tum quia reuera potest a corpore separari, ut perpetuum a corruptibili. Assumptum, quod habetur in prima parte contextus, ab Aristotele probatur in secunda eo argumento, quoniam experimentis constat, & olim declaratum est a Magistro, sensum generatim acceptum non posse sentire ex vehementi sensibili; ac speciatim auditum ex magnis sonis, olfactum ex fortibus odoribus, & visum ex vehementibus coloribus non posse sentire, aut simpliciter, aut statim obiecta mitiora; & ita de gustatu, & tactu; quum sensus omnes perficiantur sine ulla passione corruptiva ab obiectis non vehementibus; Verum intellectus a nullo intelligibili patitur corruptorie, sed a quocumque perficitur; adeo ut quum intellexerit aliquod valde intelligibile, non proinde minus intelligit inferiora, sed magis: ergo dissimilis est impassibilitas sensitivi, & intellectivi, quod sensus imparibilis est ab obiectis solum non vehementibus, quum a vehementibus adeo male afficiatur, ut sentire postea non valeat; intellectus autem imparibilis est omnino, a valde intelligibili pariter, atque a parum intelligibili. Consequentia præcipue demonstrationis deducitur per theorema propositum in tertia parte contextus, ea ratione, quia Omnis patibilitas proprie dicta, & corruptiva inest cuique non nisi a materia, velut a propria sui causa; sed materia in animalibus est corpus, in cognoscentibus est corporeum instrumentum; ergo si non similis sit impassibilitas sensitivi, & intellectivi, adeo ut sensitivum sit impassibile solum ab obiecto non vehemente, a vehemente vero patiatur passionem corruptoriam; intellectivum autem nullo modo patiatur, nec ab obiectis parum intelligibilibus, nec a valde intelligibilibus, sed semper perficiatur: necessarium est sensitivi, & intellectivi naturam in eo esse dissimilem, quod sensitivum non sit sine corpore, adeo ut non habeat operationem sibi propriam, sed solum corpori communem; nec habeat existentiam sine corpore; sed intellectus contra sit a corpore separabilis, ita ut habeat operationem sibi propriam, non corpori communem; & reuera sine corpore possit existere, proindeque sit immortalis.

ii. cel. 2.

Ratio 128

K. 2. de aut. 123

I. 2. de an. c. 57. & seqq.

II. 1. de an. c. 4.

*Diluantur ea, quae proposita demonstrationi opponantur
viri praecleari. Cap. LXIII.*

Ceterum in superiori ratione dubitant Viri clarissimi, ea non conuinci allatam conclusionem asseuerantes, quoniam quae in conclusione posita fuerunt, in textu appositam habent particulam causalem enim, quae nunquam conclusionibus affigi debet, sed solum principiis. Tollitur dubitatio, quia demonstratio ab Aristotele proposita non est a priori per causam, sed a posteriori, seu ab effectu; demonstrat enim ad sensum differentiam intellectum esse a corpore separabilem, tum quoad operari; quod est habere opus proprium, non commune corpori; tum quoad esse, quod est immortale; quia non similis sit impassibilitas sensitiui, & intellectiui; quae dissimilitudo incompatibilitatis est effectus varietatis quoad organi corporei carentiam, & necessitatem. Quare particula causalis enim nihil aliud in textu significat, nisi ea, quae in conclusione habentur, esse causam praedictorum in praemissis; sed quia varietas impassibilitatis notior est, quam dissimilitudo in carentia, & participatione materialis instrumenti; propterea Magister iuxta sua praecpta debuit ex incompatibilitatis discrimine, seu ab effectu notiori, naturae diuersitatem in carentia, & participatione corporalis organi, tamquam ignotiorem causam manifestare, non debuit vicissim ex causa ignota, petens in principio, notio-rem effectum demonstrare. Deinde vero, siue sit conclusio demonstrata, siue principium demonstrationis, axioma, quo nunc Aristoteles decernit Intellectum; ad sensum differentiam, qui sine corpore non est, esse a corpore separabilem, seu quantum ad esse, seu quantum ad operationem, quae mentis propria sit; non autem corpori communis; manifestam habemus hic ab Aristotele rationalis animae immortalitatem; quam in hoc opere colimus. Maiorem dubitationem Auerroes hic excitauit, asserens intellectum non esse omnino imparibile, quia delirantes, ebrii; somniantesque non bene ratiocinantur; quod & Aristoteles confessus est iniquis intellectum obrui quandoque passione, aut aegritudine, aut somno. Respondet Auerroes ipse sibi, intellectum esse per se imparibilem; pati vero per accidens, ratione phantasiae, qua vititur. Quod non accipimus; tum quia passio quolibet Aristoteli est a materia patientis; intellectus autem nec per se, nec per accidens; inter operandum vititur organo corporeo, eiuus ut materiae copulatur: non quidem per se; ut patet hic ex Aristotele, consentiente Commentatore; nec etiam per accidens, tum quia materia, & organum facultati cognoscenti non est accidentale quid; sed essentialiale; nam idem est ubique, reuera quo quid est, & quo quid agit; & quia instrumentum assumitur in definitione animae illo utentis; quum definitio per accidentalia tradi non possit, sed solum per essentialia: tum quia si ratione phantasiae mens intelligendo ab obiectis intelligibilibus pateretur, iam mentis organum esset phantasia, vel phantasiae instrumentum; quod utrumque negatur, & rationibus confutatur Aristoteles olim; ut antea vidimus. Nos autem huic dubitationi ab Auerroes propositae dici-

mus, Intellectum in ebrijs, delirantibus, & somniantibus non vere pati; sed intelligere, copulare, ac deducere quaecumque sibi offeruntur intelligenda, copiosis ordine, ac nexu, quo sibi cognoscenda proponuntur; & ipsemet intellectus in promendo indicio de propositis rectissime fungitur, nec patitur vlla ratione passionem corruptiuam: sed vitium est in intellectu agente, ac in phantasia, in qua varie agitato eius organo a vaporibus, varie commiscuntur, & confunduntur phantasmata, quae malo nexu, & ordine inuicem complicata, ministerio intel-

Baus agentis consimiles sibi species in mente possibili producentia, prauos & falsos conceptus, ac syllogismos ei representant, intellectui agente vitium phantasmatum non corrigente: sic in tabula si depicta sint varia monstra, quae nequeant in rerum natura consistere, mens ab oculis nostris eorum simulacra recipiens, de illis, prout ibi iacent, iudicium format, nihil inde patiens; quod nos edocuit etiam & dudum Aristoteles. Vere itaque non patitur intellectus in ebrijs, deliris, & somniantibus; sed sola phantasia, cuius organum est mater-

Cle. Ad Aristotelem dicimus eum asserentem, aliquando intellectum obrui passione, aut aegritudine, aut somno, non propterea dicere intellectum pati; nam & Sol obruitur a nubibus quominus possit ad nos suum lumen effundere; non tamen proinde Sol vere patitur a nubibus: sic obruitur mens aegritudine, somno, aut passione, quominus valeat intellectus proprias functiones conspicuas reddere, ac etiam efficere; non tamen ideo vere patitur. Deinde vero dicimus, Aristotelem allato loco non decernere intellectum pati a vehementi obiecto, & omnino ab intelligibili; quod in praesentia negat; sed solum consistere, intellectum obrui aliquando passione, aut aegritudine, aut somno; passione obruitur aut irae, aut amoris, aut delirii, quia retrahitur ab obiecto vero ad apparens: aegritudine obruitur, quia ex eo delentur imagines intelligendorum; somno item obruitur, ut passione; non quia patitur vere, neque ab obiecto intelligibili; quod hoc in loco negat Aristoteles.

E Intellectus in habitu dicitur singula factus operari posse per seipsum ab Aristotele; qui proinde ipsum ponit immortalem. Cap. LXIV.

Quoniam intellectus humanus sub duplici conditione constitutus potest munere proprio fungi, atque adeo intelligere; nimirum & prima vice, dum non adhuc aliquid intellexerit, qui nuncupatus est intellectus possibilis, siue in potentia; & altera vice, ubi antea multa cognouerit, & notiones cognitorum velut habitus induerit, qui propterea vocatur intellectus in habitu: posteaquam supra multis argumentis ex Aristotele demonstrauimus intellectum possibilem habere functionem sibi propriam, corpori non communem; atque adeo esse a corpore, ut in operari, sic etiam in esse separabilem, & immortalem: Nunc etiam ex Aristotele nouis rationibus ostensuri sumus intellectum in habitu ad suam operationem obeundam non vti ministerio corporis consimiliter; ut abundantissime constet, latissimeque pateat, intelligere functionem esse animae propriam, & nulla ratione corpori

14.

61. phy
t. 54.

est illius quidditas cognita, & veluti forma, dicitur illud ipsum fieri; quod Aristoteles in textu notat inquiring, *sic ut sciens dicitur, qui est secundum actum*. Quoad tempus, quando in intellectu multi reperiuntur actus ad invicem subordinati; primo enim mens in se recipit imaginem obiecti; dein ab ea recepta suscitatur ad opus; deinde per susceptam eandem imaginem veluti speculum quoddam animatum sibi representat obiectum, cuius illa imago est similitudo; deinceps format iudicium de obiecto sibi per talem imaginem representato; denique tale iudicium velut habitum & formam induit: Variæ sunt in proposito Doctorum opiniones; Juniorum plerique rentur intellectum fieri res, quas intelligit; dum recipit in se illarum simulacra; quod non probamus; tum quia non recipit in se mens imagines omnium, quæ intelligit; quoniam puncta, privationes, & abstractæ intelligentiæ non habent idola, nec per vlla sui simulacra intelliguntur, sed per alienas imagines; ut nuper ex Aristotele deduximus: tum quia intellectus in habitu esset, actuque sciens antequam formaret iudicium de obiecto; quum receptio simulacri præcedat formationem iudicii de obiecto representato per imaginem susceptam; sed illud est inconueniens, habitum notitiæ præcedere actum iudicandi; siquidem habitus exoritur ex frequentatis actibus Aristoteli. Censuerunt alij mentem fieri ea, quæ intelligit, dum per susceptam speciem sibi representat obiectum: quod assertum ijsdem rationibus euulsus emoritur. Nos autem arbitramur intellectum fieri res, quas intelligit, tunc demum, quando post formationem iudicii de obiecto, seu quando in ipsa formatione iudicii de obiecto, talem obiecti notitiam induit velut habitum, sibi que vnit veluti formam: siquidem ea notio est rei quidditas, & natura cognita, quam suscipiens intellectus dicitur fieri res illa: quod in textu clare nobis innuit Aristoteles definiens intellectum in habitu esse illum, qui factus fuit singula sic ut sciens actu; non enim dicitur sciens actu intellectus humanus nisi ubi scientiæ habitum induerit. *Sic ut sciens dicitur*: siue scientiæ nomine generatim, utamur pro notitia communi ad omnes mentis habitus, ut alibi etiam fecit Aristoteles; siue sub exemplo habitus scientifici contentur alij omnes, hoc statuit Philosophus, intellectum in habitu esse tunc, *quum factus est singula rerum genera sic ut dicitur factus esse scilicet sciens qui secundum actum*, nempe qui actu habet in se habitum scientiæ; nam qui talem habitum habere potest, nondum tamen habet, is intellectus est in potentia, de quo superius, non autem intellectus in habitu, de quo in præsentia loquitur Aristoteles. Sensus itaque primi theorematris, quo continetur definitio intellectus in habitu, talis est, Intellectus in habitu est tunc, quum factus est singula, vel agibilia, vel factibilia, vel contemplabilia sic ut sciens dicitur, qui secundum actum habet notitiam demonstrabilium in seipso: Secundum vero theorema est, *Hoc autem tum accidit, quum potest operari per seipsum*: Quando tria sunt apud Aristotelem definitio-num genera; vnum, quod est conclusio demon-

strationis; alterum, quod est eiusdem principium; actertium, quod est tota demonstratio terminorum sola positione differens: Ut in superiori dogmate proposita fuit definitio, quæ est principium demonstrationis; ita in hoc habetur definitio, quæ est conclusio demonstrationis; adeo ut ex utrisque perfectam, & integram possumus demonstrationem texere; quod mox suo loco præstabimus; sed antea dogmatis huius sensum penitus introspeciamus, *Potest operari*: scite nunc intellectus in habitu definitur per posse operari, qui supra definitus est per eum, qui factus est singula, quoniam habitus omnis generatim totam sui naturam in duobus collocatam habet attributis, ut oriatur ex frequentatis actibus, & ortus ex ijs sit principium operandi: Verum quia mentis operatio absolute mixta est ex actione, & passione, seu verius quodam simile passioni; nam ita patitur, tum recipiendo species intelligibilium, tum etiam dum excitatur a receptis imaginibus de otio ad negotium, tum representando sibi per easdem imagines obiecta intelligenda, tum demum induendo notitiam obiecti a se in se formatam velut habitum: agit autem noster intellectus tum formando iudicium de obiecto, tum formatum sibi apponendo in habitum & formam, tum existentes in se notiones intuendo, complectendo, diuidendo, comparando, alias ex alijs deducendo: Quid nomine operationis hic intelligendum sit, rei natura docet; nam ubique habitus est causa, non patiendi, sed agendi; quum forma sit, & actus; passio vero sit omnis a materia, & a potestate: & reuera intellectus in habitu, ut actu sciens, aut prudens, aut sapiens, respectu eorum, quæ scit, non amplius recipit species, non impellitur a speciebus, non sibi representat, non format iudicium, non induit habitum; sed solum notiones sibi inexistentes aut simpliciter intuetur, aut componit, aut diuidit, aut comparat, aut ordinat, aut alias ex alijs colligit; atque omnino agit, non amplius patitur quatenus est in habitu. Nec obijcias operationes istas componendi, diuidendi, comparandi, ordinandi, aliud ex alio colligendi esse functiones intellectus agentis: quia dicimus intellectum agentem componere, diuidere, comparare, ordinare, aliud ex alio colligere sine cognitione; ut late probauimus in opere *De Intellectu agente*: sed quæ nunc attribuitur operatio intellectui possibili in habitu existenti est mera cognitio, ut compositio sit notitia propositionis affirmatiuæ, diuisio sit cognitio negatiuæ, comparatio sit comparatorum perceptio, ordinatio sit eorum quæ ad ordinem rediguntur ab agente intellectu cognitio a mente possibili, collectio vnus ex alio sit syllogismi comprehensio ab intellectu possibili: sunt enim eadem nomina communia æquinoce functionibus intellectus agentis, & possibilis. *Per seipsum*: Alij explicant, ad libitum, quando sibi metipso placuerit: Quod non probamus; tum quia nimis violenta est hæc interpretatio verborum; tum quia huic loco necessaria non est hæc assertio, quam pridem attulit Aristoteles; tum quia in definitione intel-

intellectus in habitu ponenda non est hæc sententia, quum ipsum non distinguat ab intellectu potentia; intellectus enim possibilis, nondum in habitu, circa species impressas sibi ad libitum operatur, & quando voluerit, at officium definitionis Aristoteli dicitur esse / distinguere definitum ab omnibus alijs rebus. Nos autem aliter hic philosophamur; nempe quum operantium alia operentur per seipsa, & alia ministerio aliorum; quæ quidem plurimæ esse possunt, suscitantia, cooperantia, siue adiuvantia, uti sunt instrumenta; nunc intellectus in habitu definitur esse qui potest operari *per seipsam*, hoc est, tum speciatim nullius instrumenti ministerio utens, tum etiam a nullo excitatus ad operandum; nam ex se potest inexistens, in se rerum notiones dudum acquisitas deo contemplari, comparare, ordinare, componere, dividere, ac earum alias ex alijs colligere, ut paullo antea declaravimus; cuius ea ratio est, quia materiale instrumentum facultati cognoscenti a natura datum fuit cum ad patiendum quoquo pacto, recipiendo in se obiectorum simulacra; tum etiam ad vnienda obiecta cum facultate cognitrice per eorum imagines; at vero facultas cognitrice habens actum in se rerum notiones, non amplius ab ijs passibilis est, nec indiga simulacrorum; quare suum ad munus obeundum ipsa non indiget organo corporeo, corporisve ministerio: Ut ex his habeamus integram definitionem mentis in habitu, Mens in habitu est intellectus humanus, qui ubi factus est singula rerum genera ut actu sciens evaserit, aut prudens, aut sapiens, potest operari per seipsam, nullius alterius opera indigens. Cuius definitionis perfectio patebit inde, quia belle naturam intimam intellectus in habitu manifestat, eamque ab intellectu possibili, & ab intellectu in actu, atque etiam a sensu, præfertimque a phantasia determinat; duo namque sunt hæc munia perfectæ definitionis ab Aristotele promulgata, ut per genus & differentias assignata explicet intimam definiti naturam, eamque & separet a ceteris omnibus. Porro in hac definitione genus est *Intellectus humanus*, quod exclusis omnibus sensibus, complectitur etiam intellectum agentem, in actu, & in habitu; prima differentia est, *qui ubi factus est singula sic ut sciens qui dicitur secundum actum*; quæ conditio excludit intellectum possibilem, qui non est actu sciens; & intellectum agentem, qui non potest fieri singula: secunda differentia est, *potest operari per seipsam*; quæ excluditur intellectus in actu, qui actu operatur, non autem id habet formaliter ut solum possit operari; & intellectus etiam possibilis excluditur, qui non semper operari potest per seipsam, sed plerumque indiget opera intellectus agentis sibi obiectorum imagines producentis, & offerentis: verum speciatim hac ultima differentia distinguitur intellectus in habitu a phantasia proprie, ac longe magis quam ceteris partibus definitionis; quia nomen Intellectus ab Antiquis non semel attributum est etiam phantasiæ; quæ, consentiente Aristotele, sit etiam suo modo singula sensibilia, ut actu dicatur in se habere habitum memoriæ; sed hoc solo priuatur, quod non potest operari per seipsam, quia semper indiget organo corporeo ac materiali; quare particula *per seipsam*

præfertim excludit ab operatione intellectus in habitu corporis omne ministerium, & instrumenti materialis famulitium, & phantasmatis presentiam, phantasiæque functionem, quin & intellectus agentis actionem: Quod & ipsemet Alexander aperte confitetur vel ipsa veritate coactus, dum ex professo tractans de intellectu in habitu inquit, *Eiusmodi vero habitus in intellectu ab ipsis &c. Vbi vero latius increverit, atque adeo varia & plurimis in rebus excitata eruditione profecerit, ut vel absque sensibili sustentaculo* (ecce iam exclusionem corporis, organi materialis, phantasmatis, & phantasiæ, quæ singula sensibilia sunt) *eodem officio fungi per se valeat, iam intellectus dicitur: quum enim ab assidua functione in habitum redigitur, ita ut per se deinceps operari possit, &c.* Ex his iam necesse possumus rationem Aristotelis in syllogismum ita dicentes, Omnis natura cognitrix habens in se actu notitias rerum cognitarum sic ut eas facta esse dicatur, potest operari per seipsam: sed intellectus in habitu est natura cognitrix habens in se actu notitias rerum cognitarum sic ut singula factus sit: igitur intellectus in habitu potest operari per seipsam, corpore non eget villo pacto, nec obiective, ut aiunt, nec subiective; sed habens operationem sibi ipsi propriam, non corpori communem, est a corpore separabilis, & immortalis: igitur intellectus possibilis, qui dicitur in habitu, habet operationem sibi propriam, corpori minime communem; atque adeo est a corpore separabilis, & immortalis. Maior syllogismi habetur in textu ab Aristotele; & ex eo patet, tum quia omnis habitus Aristoteli principium est operationis suæ; tum corpus facultati cognitrici non deseruit, nisi ut organum in se recipiens obiectorum imagines, & per eas in se receptas vniens obiecta cum facultate: quæ igitur facultas in se recipit obiectorum imagines, & per eas in se receptas unita sibi retinet obiecta, iam corporis & organi ministerio non indigens per seipsam operari valet. Minor est definitio intellectus in habitu ex Aristotele in textu notissima. Maior præcipui argumenti per se nota est quoad primam partem, quia facultas operari valens per seipsam corpore non indiget vlla ratione ad operandum, nec ut obiecto, nec ut subiecto, nec ut organo; atque adeo habet operationem sibi propriam, non corpori communem: Quoad secundam partem nota est item ex Aristotele, ut olim ostendimus in hoc opere fufius.

F *Mentis immortalitas ostenditur ex eo, quod intellectus in habitu non habet ullam potentiam patiendi in operatione sua.*
Cap. LXV.

Persistentem demonstrationem aliam in eodem loco suggerit nobis Aristoteles, quæ necessario convincitur anima rationalis esse a corpore separabilis & immortalis, dum subdit agens de intellectu in habitu similiter,
No 2

1. de an.
c. prop.

Ratio 126

1. de an.
t. 8
2. ethic.
cap. 1. 2.
Præd. c.
de Qual.

1. de an.
t. 12. 13
2. c. 25. 26

23. de an. 1. 8. *Est quidem & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter, & ut erat antequam addiceret, aut inueniret.* Quæ sententia primum explicanda, deinde in demonstrationem est contexenda. *Est quidem & tunc*, nempe intellectus humanus, quum factus sit singula ut sciens actu potest operari per seipsum, nimirum quum fuerit factus in habitu: ex quo plane constat intellectum in potentia, & intellectum in habitu non differre ab invicem substantia & essentia, sed ratione solum; quia scilicet idem numero intellectus antequam intelligat, & acquirat habitum scientiæ, dicitur intellectus in potentia; qualis est intellectus tum puerorum simpliciter, tum adutorum etiam respectu rerum earum intellectuum, quarum notitiam nondum induerit in habitum: idem vero intellectus acquisitis postea notionum habitibus dicitur intellectus in habitu: qui est *potentia quodammodo*: non adeo differt intellectus in habitu ab intellectu in potentia, quin & ipse sit quodammodo in potentia; est enim & ipse quoque in potentia, non simpliciter ad quæcumque, & quomodocumque intellectus natura esse potest; sed est in speciali quadam potentia, nimirum in potentia ad operandum, non amplius in potentia ad recipiendas imagines obiectorum, nec ad induendos habitus notionum, quas actu habet: recte igitur esse dicitur potentia quodammodo. *Non tamen similiter*: nempe licet intellectus in potentia simpliciter, qui est in potentia & ad imagines, obiectorum, & ad habitus notionum, & ad actu operationis; quatenus est in potentia ad obiectorum, imagines, & ad eorum notitias, differat ab intellectu in habitu; quatenus autem est in potentia ad intellectionem; convenire cum ipso videatur; non tamen cum eo adeo convenit, quin etiam hac in re ab eodem maximopere dissideat; nam intellectus potentia simpliciter est in potentia ad operationem tum passivam, tum quoque activam; passiva quidem, quia est in potentia ad recipiendas imagines obiectorum, ad sustinendos earum impulsus quibus agitur de omo ad negotium; ad representanda obiecta, & ad sabsuendos recipiendosque in se notionum habitus; activa vero, quia est in potentia ad promendum iudicium de obiectis representatis per species suscepras, ad componendas, diuidendas, comparandas, ordinandas, & alias notiones ex alijs deducendas, ut non ita pridem explicauimus: At vero intellectus in habitu habens in se rerum cognitarum notiones haudquaquam est amplius in potentia vlla passiva, sed est in potentia tantum activa ad easdem notiones iterum considerandas: Non est igitur intellectus in habitu similiter in potentia *ut & erat antequam addiceret, aut inueniret*: quibus aperte dtegitur natura intellectus in potentia, & eius transitus de potentia ad habitum; nempe natura intellectus in potentia est eadem cum essentia intellectus in habitu; is enim antequam addiscat, & inueniat rerum notitias, quo est intellectus in potentia, de fusc superius: Via vero, qua intellectus in potentia transit & commutatur in intellectum in habitu, duplex est; vna est, disciplina a Doctore hausta; & altera est, inuentio propria ex rerum observatione per experientias; ut docuit non vno in loco nos Aristoteles: illa via est breuior, & faciliore a Doctore strata; sed hæc habitus animo altius insigere con-

A suevit. Ex his plane contexi potest Aristotelis argumentum conuincens intellectum in habitu non, uti ministerio corporis ad sua munia obeunda, sed habere operationem sibi propriam, esseque proinde separabilem a corpore, ac immortalem, hoc modo, Facultas cognitrix corporeo instrumeto, atque adeo corpore, phantasmateue non vitur in sua functione obeunda nisi ad patiendum: sed intellectus in habitu nullam prorsus habet potentiam patiendi in sua functione, verum est in sola potentia actiua: igitur intellectus in habitu in sua functione obeunda non vitur organo corporeo, caretque omni ministerio corporis, & phantasmatibus vsu: tunc vltra huic prosyllogismo addamus ex Aristotele, sed facultas animæ non vtens organo corporeo, vlloue corporis aut phantasmatibus ministerio ad operandum, habet operationem sibi propriam, non communem corpori; atque adeo est a corpore separabilis, & immortalis: igitur intellectus in habitu, qui est pars animæ rationalis, habet operationem sibi propriam corpori minime communem, & propterea separabilis est a corpore, atque immortalis apud Aristotelem. Maior est ideo nota, tum quia organum facultati cognoscenti non deseruit nisi ad recipiendas imagines obiectorum; quæ receptio simulacrorum in organo corporeo est, mera passio: tum quia corporeum instrumentum ad facultatem cognitricem, Aristotele docente, se habet vt materia ad formam; sic absolute se habet corpus ad animam Aristoteli; cui quum materia nullam habeat agendi potentiam, sed sit principium mere passiuum; plane facultas omnis cognitrix corpore, corporeoue instrumento nunquam vitur in sua functione obeunda ad agendum, sed semper ad patiendum, vbi eo vtatur. Minor in textu posita patet satis ex discrimine intellectus in potentia, & intellectus in habitu; quum enim ille sit in potentia tam actiua, quam passiva in suo munere obeundo; hic solum est in potestate actiua; vt nuper ostendimus abunde.

Animum esse immortalem constat ex eo, quod intellectus in habitu seipsum intelligere potest
Aristotelis. Cap. LXVI.

F Non minoris momenti rationem, immortalitatis animæ vindicem nobis ibidem postea proponit Aristoteles, dum de eodem intellectu in habitu subiungit, *Et ipse autem seipsum tunc potest intelligere*. Quod theorema prius est diligenter explicandum, deinde in demonstrationem propositi nostri resoluendum; *Et ipse*, nempe intellectus in habitu, qui nuper dictus est operari posse per seipsum, & esse quodammodo in potentia, tertiam habet hanc etiam conditionem, quod *tunc*, vbi factus fuerit singula, & quando iam induerit habitus notitiarum, *seipsum*, non suam functionem solum, non imagines, non notiones in se existentes, sed suam ipsius essentiam potest intelligere. Ad cuius theorematibus intelligentiam penitorem duo consideranda sunt; vnum est, ad cuius differentiam intellectus in habitu dicatur seipsum intelligere, an ad sensus differentiam an possibilis intellectus, an vtriusque alterum est, qua ratione intellectus in habitu seipsum intelligere valeat. Circa primum, hoc attributum

tributum intelligendi seipsum proprium est: intellectus in habitu ad differentiam cum sensus, tum etiam intellectus possibilis: Conuenit quidem hoc intellectui in habitu, quoniam Aristoteles attribuit munus intelligendi seipsum intellectui non nisi tunc, quum factus fuerit singula, & actu sciens, qui est intellectus in habitu. Non conuenit autem sensui seipsum sentire, tum quia sensus non percipit substantiam, sed accidentia sola in Peripato; ubi sensus est substantia composita ex organo corporis, & animæ facultate; tum quia sensus utitur organo corporali ad operandum; virtus autem corporalis, & materialis non potest reflectere se supra se, patiturque passione proprie dicta a semetipsa; nec enim seipsum videt oculus Aristoteli, nec saporem linguae percipit gustus in ea collocatus, nec manus proprium calorem sentire potest, nec omnino tactus tangibiles qualitates instrumenti sui; ut aperte nos docuit Aristoteles. Nec etiam conuenit intellectui possibili ante habitum comparationem seipsum intelligere; quia intelligibilia quum sint multiplicis ordinis, quorum alia sunt faciliora intellectu, & minoris abstractionis; alia vero difficiliora cognitu, & maioris abstractionis, ut aiunt; facillima quidem cognitu, & minimæ abstractionis sunt substantiæ compositæ ex materia, & forma suis accidentibus affectæ, tam singulares, quam vniuersales dispersæ in singularibus; quæ cognoscuntur ab intellectu etiam in potentia; quæ ratione puelluli nuncupantur Aristoteli viros omnes patres, & singulas mulieres matres; substantiam compositam communibus accidentibus affectam solum animo concipientes; sunt enim ea, quæ sunt in voce, earum quæ sunt in animo passionum notæ. Paulo difficiliora cognitu, & magis abstracta sunt accidentia secundum sui essentiam, nulla habita ratione subiecti: quæ similiter ab intellectu in potentia dignosci valent; quia iuuenes Aristotelis obseruatione geometrici, & mathematici possunt euadere, tractantes de accidentibus abstractis a subiecto secundum rationem; at prudentes euadere non possunt, quia non habent habitum experientie: Quinimmo eidem Philosopho & ibidem Illud etiam consideratione dignum videtur, quid sit quod puer fieri mathematicus potest, sapiens, aut naturalis non potest; an (respondet) quia illa spectantia ad mathematicum sunt accidentia per abstractionem; horum vero ad Metaphysicum, & ad Physicum attinentium, quæ substantiæ sunt, principia essendi, & cognoscendi ab experientia sumuntur, quæ carent pueri. Adhuc difficiliora cognitu sunt, & magis abstracta composita substantiarum seclusis accidentibus; quæ composita substantia nequeunt intelligi ab intellectu in potentia, tum quoniam horum compositorum cognitio propria est Philosophi seu naturalis, seu verius Metaphysici, qui sapiens appellatur; qualem euadere non posse puerum, in quo est intellectus in potentia sine habitu, nuperrime vidimus apud Aristotelem; tum quoniam quæ primo intellectui offeruntur, sunt phantasmata depurata, vel species intelligibiles educæ proxime de phantasmatibus; atque adeo per eas compositæ substantiæ suis accidentibus affectæ; quippe phantasmata sunt accidentibus formata, & quæ de phantasmatibus primum educuntur species necessario habent accidentia propria. Verum difficulti-

ma cognitu, & omnium maxime abstractæ sunt formæ substantiales ac differentie specificæ: vnde vulgatum est axioma, rerum vltimas differentias latere nos. Atque inter formas cognitu maxime difficilis est anima, & inter animas intellectiua, ut pridem notauit Aristoteles: quum autem intellectus in potentia, qui nondum aliquid intellexerit, necessario ex multis ad intelligendum sibi propositis, prius cognoscat ea, quæ faciliora sunt cognitu, & minus abstracta; profecto intellectus in potentia non poterit sui ipsius naturam cognoscere; sed post multarum rerum cognitionem assuetus varijs abstractionibus intellectus doctorum hominum seipsum intelligere potest; is autem tunc est intellectus in habitu. Potest autem intellectus in habitu ad differentiam intellectus potentia seipsum intelligere, quia difficilis admodum est cognitu, & omnium formarum nostrarum maxime abstractus, ut constat ex Aristotele; cuiusmodi abstractæ, cognituque per difficultia non possunt intelligi ab intellectu rudi & ignaro, qualis est intellectus potentia nuncupatus; sed ab exulto solum, qualis est intellectus in habitu; siquidem hic ordo naturalis est a facilibus seu notioribus nobis exordiri. Quam sententiam non semel docuit nos Aristoteles, sed speciatim ubi sanxit notiora simpliciter, ac priora naturæ illa esse, quæ ab exulto; & secundo intellectu cognoscuntur; qualis est intellectus in habitu, non autem in potentia nuncupatus; sed inter notiora simpliciter, & priora naturæ, cum formis substantialibus, immo inter formas substantiales omnium primus Aristoteli est intellectus humanus, qui ab ipso constituitur antiquissimus, dominus secundum naturam, & forma formarum: Intellectus igitur humanus ab intellectu potentia intelligi non potest, sed solum ab intellectu in habitu docto scilicet, ac secundo multarum rerum cognitionibus. Quod etiam experimento comprobatur, quia pueros videmus, & idiotas sensibus omnia meriti, & nihil supra sensum sapere, imaginatione gubernari, ac uti, quemadmodum belluæ; ut notat Aristoteles; at de intellectu differere, cogitareque solum sapientes homines, quibus inest intellectus, in habitu. Circa secundum considerandum, Alexander, Themistius, & Auerroes inquirunt intellectum in habitu seipsum cognoscere per accidens, nimirum cognoscendo illa, quæ factus est: Quod non probamus; tum quia sic sensus seipsum nosceret, qui sit omnia sensibilia, & ea quæ semel cognouit iterum cognoscere potest; quum tamen sensus Aristoteli seipsum non percipiat; tum quia sic intellectus proprie non intelligeret seipsum, sed alia in seipso; tum quia ratio Magistri niteretur medio per accidens, atque adeo sophistica foret, non autem vera, & necessaria, seu demonstratiua; in qua oportet medium tertio, & primum medio inesse per se, non autem per accidens, ut ait Aristoteles; tum quia scientia, cuiusmodi est theoria de anima, non considerat ea, quæ per accidens, apud Philosophum placuit alijs intellectum seipsum intelligere dum animaduertit, ac noscit se intelligere: quod non accipimus; quia sic sensus communis, & intellectus in potentia seipsum agnosceret; nam ille noscit se ponere & discrimen inter album, & dulce; atque hic animaduertit se intelligere; quum tamen proprium sit

1. de
an. 2. 4.
& seqq.
2. de an.
1. 21.

1. de an.
1. 82. 92.
2. de an.
1. 21.

1. phys.
1. 2.
1. ethic.
1. 4.
6. top.
1. 1. 102.
13.

1. de an.
1. 82.
3. de an.
1. 83.

2. de an.
1. 163.
8. histo.
1. 2.

3. de an.
1. 37.
2. de an.
1. 52. 136
& seqq.

1. post.
1. 56.

1. 1. met.
1. 3. 2.
2.

2. can.
1. 145. &
1. 149.

43. de an. fit vnus intellectus in habitu a seipsum intelligere, vt nuper ostendimus ex Aristotele. Magnus Albertus ait intellectum seipsum noscere cognoscendo rerum notiones in se contentas, & se esse causam vniuersalium: Quod non probamus; tum quia phantasia seipsum cognosceret, quæ causa est phantasmatum procreatrix b Aristoteli, & agnoscit notiones in se contentas sub habitu memoriæ; tum
 155. quia vniuersalium causa productrix non est intellectus possibilis, nec in potentia, nec in habitu; de quo nunc agimus cum Aristotele; sed est intellectus agens, cuius officium est facere omnia actum intelligibilia; non autem intelligere seipsum, ite-
 13. que alia; vt fuse probauimus in opere a De Intel-
 11 b 3. c. *in agente*; tum quia Magister hoc attribuit cognoscendi seipsum nunc attulit de illo intellectu, qui factus est singula, non autem de illo qui singula facit. Denum alij ceteruerunt intellectum seipsum cognoscere per speciem alienam, & negatiue. Quod minus probamus; quia sic & intellectus in potentia seipsum posset intelligere; quum habens in se speciem alienam soli m, respectu sui sit in potentia: Quinimmo & phantasia se scit et ipsam cognoscere posset in se habens aliam rerum imagines, quæ phantasmata nuncupantur; quum tamen solus intellectus in habitu visus sit Aristoteli posse seipsum intelligere. Nos autem dicimus intellectum in habitu seipsum intelligere per propriam speciem, sicut intelligit alia intelligibilia; quod infra Magister edocuitur est; nimirum tum per se, quum sit per se intelligibilis, ac per accidens sensibilis; vt alia foris omnes, atque sub-
 22. de an. stantia: tum per propriam speciem, delitescen-
 65. tem in phantasmate totum hominem representante; qua de re fusus in opere b *De vita*, & infra cum Aristotele: satis illud sit in presentia, intellectum in habitu posse per se intelligere seipsum, qui est per se intelligibilis, & per se intellectus omnium actu intelligibilium. Ex quibus ita contexti poterit Aristotelica ratio in argumentum, Omnis facultas seipsum cognoscere valens ad hanc operationem obendam nullo prorsus vitur ministerio corporis, sed ipsam habet sibi propriam, corpori minime communem: Intellectus in habitu seipsum potest intelligere: igitur intellectus in habitu habet operationem sibi propriam, corpori non communem: tunc ad dentes vterius huc prosyllogismi nro ex Aristotele, sed anima obtinens aliquam operationem sine usu corporalis organi, atque adeo sibi propriam, non item corpori communem est a corpore separabilis & immortalis. Maior prosyllogismi patet cum inductione in mentibus, quæ seipsas intelligere possunt: tum quia virtus omnis cognitrix in seipsum se reflectere valens habet operationem sibi propriam, corpori minime communem; secus enim & sensus seipsum sentiret: sed omnis virtus seipsum intelligere potens in se et ipsam reflecti valet: ergo facultas omnis intelligere potens seipsum ad hanc operationem edendam non vitur organo corporeo, sed ipsam habet sibi propriam, corpori minime communem: tum etiā quia omne seipsum tunc, seu immediate intelligere potens est actu intelligibile; sed nullum constans & innixum corpore materiali est actu intelligibile: igitur nulla facultas vitens organo corporeo, ac

A proinde nixa corpore materiali potest tunc, seu immediate seipsum intelligere. Maior huiusmodi ens est eo quia intellectus potentia non potest singularia in phantasia suas imagines habentia contemplari ante functionem intellectus agentis, quia illa phantasmata de se sunt potestate intelligibilia propterea quod insunt in organo materiali phantasia; redduntur autem de potentia intelligibilibus actu intelligibilia per actionem intellectus agentis, qui ea phantasmata extollit ad procreandum sui similitudinem in materialem in materia-
 B li substantia intellectus possibilis; vt in opere a De Intellectu agente fuse demonstrauimus ex Aristotele. Minor inde probatur, quia phantasmata quum in materia corporali sint, nixa organo materiali phantasiae propterea sunt potestate intelligibilia, non actu; ac verius sensibilia, quam intelligibilia.

Arit. a prelatum in mortalis ex natura obiecti patefaciunt operationem animæ propriam, & nullo modo corpori communem. Cap. LXVII.

A Latis antea rationibus animæ rationalis immortalitatem in Peripato demonstrantibus, quæ desumptæ sunt ex varijs intellectus attributis, adicienda nunc est alia deducta ex natura obiecti intelligibilis, æque demonstrans intellectum humanum habere functionem sibi propriam, & nullo pacto corpori communem; ac proinde rationalem animam esse a corpore separabilem, & in mortalem: Huiusmodi vero rationem suggerit nobis Aristoteles triplici contextu scribens, a Quoriam autem aliud est magnitudo, & magnitudinem esse, & aqua, & aqua esse; sic autem & in multis alijs; sed non in omnibus; in quibus sciam enim idem est: esse carni, & carnem aut alio, aut aliter habente discernit; Caro enim non sine materia est, sed sicut sumum, hoc in hoc. Scilicet igitur calidum, & frigidum indicat, & quoniam ratio quadam ipsa caro: Alio autem, aut separabili, aut ut circumflexa se habet ad seipsam, quum extensa fuerit, carni esse discernit. Iterum autem in istis, quæ in abstractione sunt, rectum ut sumum; cum continuo enim est. Ipsi autem quid erat esse? alterum est rectum esse, & rectum, alio: sit enim dualitas: Altero itaque, aut aliter se habente indicat: Omnino ergo vt separabiles sunt res a materia, sic & quæ circa intellectum. Qui textus vt difficillimi sunt, ita diligenter a nobis explicandi veniunt, priusquam in demonstrationem prepositi resoluantur. In primo itaque, qui reuocatur, Aristoteles tria præstans, nempe proponens varietatem obiectuum intelligibilium, docensque quomodo erga illa se habeat intellectus generatim, propositamque obiectorum varietatem com probans, occasionem tribuit ipsi in tres partes diuendi. Sane prima pars, hic verbis continetur, Quoniam autem aliud est magnitudo, & magnitudinem esse, & aqua, & aqua esse; sic autem & in multis alijs; sed non in omnibus; in quibus sciam enim idem est. Quæ syllabati sunt consideranda. Quoniam autem: causæ scilicet particula. Quoniam satis indicat Aristotelem hic texere argumentum a priori, atque adeo a differentia obiectorum intelligibilium. Aliud est magnitudo, & magnitudinem esse: putant plerique omnes hoc intelligendum esse de rebus mathematicis. Nos autem arbitramur id absolute intelligendum esse de magnitudine, sine a Mathematico, sine a naturali

turali Philosopho consideretur; & vere proponi
 hac ut obiecta mentis de coordinationibus acci-
 dentium: Profecto per magnitudinem esse cunctis
 recte intelligitur quidditas & essentia magnitudi-
 nis per definitionem explicari nata: per magnitu-
 dinem vero nonnulli rentur iudicari magnitudi-
 nem definibilem, prout est natura quædam vniuer-
 salis: Quod non accipimus; tum quia definitum
 non est aliud quid a sua quidditate, definitioneue,
 ac essentia; differentia siquidem faciens aliud mu-
 tat rei naturam & speciem, vel Porphyriana ob-
 servatione, atque Aristotelica insinuatione: modo
 vnumquodque a sua quidditate distinguitur sola
 ratione ratiocinante, non re, nec essentia, quæ dicitur
 in Scholis ratio ratiocinata, seu ratiocinabilis;
 tum quia dicturus est infra Magister intellectum
 noscere magnitudinem sensitivo; quum vniuersa-
 lia non apprehendantur sensitivo; sed principio
 pure intellectivo: Per magnitudinem itaque nos
 intelligere debemus hic magnitudinem indiui-
 duam; quod mox latius aliter ostendetur: Quare
 aliud quid est magnitudo quælibet singularis, &
 ipsa essentia seu quidditas magnitudinis in vni-
 uersali, quæ est natura magnitudinis vniuersalis
 participata in singulis magnitudinibus: Delegit
 autem Aristoteles inter accidentia cetera magni-
 tudinem in exemplum, tum quia continua quanti-
 tas est primum accidens physicis corporibus natu-
 raliter insidens, ut potè materiam consequens,
 quæ in composito formam præcedit: tum quia
 magnitudo inter omnia accidentia Physiologo est
 maxime familiaris; quia scientia de natura dicitur
 ab Aristotele fere plurima versari circa corpora, &
 magnitudines. Et aqua, & aqua esse: nempe aliud
 est pariter aqua hæc singularis, & essentia aquæ;
 quod exemplum est aliarum omnium substantia-
 rum corporalium, in quibus aliud est quodlibet
 indiuiduum, & aliud essentia & quidditas. Sic autem
 & in multis alijs: nimirum quod propositum est de
 quantitate sub exemplo magnitudinis, & de corpore
 substantia exemplo aquæ, id ipsum intelligendum
 est in multis alijs, in qualitate scilicet, alijs-
 que prædicamentis, quod aliud est natura quælibet
 indiuidua, & aliud essentia & quidditas expli-
 cari nata per definitionem, definitio siquidem est
 eius naturæ communis, quæ participata est seu di-
 sperfa in singularibus; quam explicationem ipse
 Aristoteles attulit alibi asserens, Nihilominus
 enim aliud erit esse circulo, & huic circulo; & illud
 quidem forma, hoc autem forma in materia, & eorum
 quæ singularia sunt. Quoniam igitur calum est sensibile,
 singularium utique erit; sensibile enim cum in ma-
 teria existit; si autem singularium, aliud erit esse huic
 calo, & calo simpliciter: alterum igitur est hoc celum,
 & calum simpliciter, & hoc quidem ut species & for-
 ma, illud autem ut cum materia mixtum. Addunt ple-
 rique, per alia multa significari nunc artificiosa:
 quod non inficiabor in proposito. Sed non in omni-
 bus; quia præter singularia, & quidditates, in quo-
 cumque prædicamento, reperiuntur, & in prædicamento
 vniuersalia cum suis quidditatibus, & extra prædicamenta
 fortasse substantiæ incorporeæ cum suis essentijs; quæ ab intellectu percipi valent;
 nec talia sunt ut in ijs aliud sit quidditas, & id
 cuius est quidditas; non enim aliud est caro vni-
 uerse sumpta, & essentia carnis; nec aliud est intel-
 ligentia motrix, & essentia intelligentiæ motricis;
 nec aliud est circulus vniuersum, & circulo esse;
 nec aliud est anima generatim, & animæ esse; quia
 vniuersalia, & abstracta idem sunt cum suis essen-
 tijs, & quidditatibus. In quibusdam enim idem est:
 nempe in substantijs incorporeis, abstractisue si
 placet, sed potissimum in naturis omnibus vniuer-
 salibus, de quibus proprie nunc agit Aristoteles,
 idem est quidditas, & id cuius est quidditas; sane
 ut aliud est Socrates, & animal rationale; sic non
 aliud est homo, & animal rationale, sed idem: ut-
 que aliud est hic circulus, & circulo esse; sic non
 aliud est circulus vniuersalis, & circulo esse sed
 idem: utque aliud est hæc anima, & animæ esse; sic
 non aliud est anima generatim, & animæ esse, sed
 idem: Quam explicationem aperte nobis insinua-
 uit alibi dicens, *in Sed rationis partes, quæ forma so-*
lum sunt; ratio vero est ipsius vniuersalis: circulo nam-
que esse & circulus, & animæ esse & animæ idem est.
Totius vero, ut circuli huius, & singularium alicuius
sensibilis, aut intelligibilis (dico autem intelligibiles
quidem, ut mathematicos; sensibiles vero, ut aëneos, &
ligneos; horum inquam non est definitio. Colligi-
mus igitur ex habitis, absolute varia esse obiecta
intellectus; nempe in duo summa genera distri-
buntur; quorum alia diuersam naturam habent
ab vniuersali quidditate, alia sunt idem cum essen-
tia communi; Logici illa diceret singularia, hæc
vniuersalia. Sed Alexandri plerique volunt per
ea, in quibus Aristoteles ait idem esse quod quid
est, cum eo cuius est quid est, intelligere formas
incorporeas, & penitus immateriales, abstractas-
que: Quod si verum esset, nã illi cogerentur ab Ale-
xandro dissentire de animæ rationalis mortalita-
te; quum Aristoteles ipse perspicuis verbis asse-
rat ut circulus & circulo esse idem est, ita prorsus
anima, & animæ esse idem est: quare anima erit pe-
nitius incorporea quoad operari, prorsus immate-
rialis quoad esse; adeoque a corpore separabilis, &
immortalis. Sed hanc rationem latius infra suo
loco. In secunda parte contextus Aristoteles do-
cet quomodo se habeat intellectus generatim ad
proposita sua obiecta dum ea cognoscit, hoc vno
theremate, Esse-carni, & carnem aut alio, aut aliter
habente discernit. Fere omnes tum Græci, tum Ara-
bes, tum Latini putant priora verba, esse-carni,
& carnem, esse particulam primæ partis con-
textus veluti contineant exemplum eorum, in qui-
bus idem sit quidditas, & id cuius est quidditas:
& quamuis hæc plurimi intelligant sola entia ab-
stracta, velintque Magistrum hic abuti falso exem-
plo: Nos tamen cum Argyropilo legimus hic prin-
cipium secundæ partis; tñ quia Physiologus, quem
agit nunc Aristoteles, non tractat de abstractis;
nec speciatim hoc in loco Magister, ob rationes
nuper allatas: tum quia non laborabat hic vero-
rum exemplorum penuria Præceptor admiran-
dus, ut ad falsum confugere cogeretur: tum etiam
quia non recte dicitur ad regulas Grammaticorū,
in quibusdam enim idem est esse-carni, & carnem: sed
legendum esset, in quibusdam enim idem est esse-car-
ni, & caro: quod si legeretur, non vereretur exemplum
ab Aristotele seu verum accipere; quia si caro su-
matur ad significandam carnis naturam non in-
diuiduam,

diuiduam, sed specificam, siue genericam, & omnino vniuersalem, vere non est aliud ab esse-carni; qualibet enim species idem est cum sua quidditate, ad indiuidui corporei differentiam; cuius ut indiuiduum est, nulla est definitio; quod nuper ex Aristotele deduximus. Quare nos existimamus hanc esse particulam secundæ partis, legimusque cum Argyropilo, *Esse-carni, & carnem, aut alio, aut aliter habente discernit*. Dubium est de subiecto theorematum, quid nam sit illud, quod discernit esse-carni, & carnem aut alio; aut aliter habente; Censet id Auerroes esse animam, alij hominem: Quibus non assentior; tum quia in quibusdam exemplaribus græcis habetur *esse*, intellectus; tum quia nunc Aristoteles agit de intellectu prout est pars animæ a sensibus contradistincta; quem intellectum supra dixerat omnia intelligere; & de quo prius adhuc sibi proposuerat in hac parte disquirendum; non de homine, non de anima generatim, sed de parte animæ, qua & cognoscit anima, & sapit; quæ pars est intellectus humanus: Hic igitur *discernit*: habemus hinc apud Aristotelem ideam cognitionis non consistere in mera passione virtutis cognitrices ab obiecto, siue in imaginis receptione; quod salibi Democrito negabat Aristoteles; verum in formatione iudicij. Mens inquam *discernit*; quod verbum indicat etiam cognitionem distinctam. *Carni-esse, & carnem*: scilicet quidditatem carnis, & carnem hanc, vel illam singularem; seu maius horum exemplo, vniuersalia, & singularia corporæa, seu naturalia. Aut alio, aut aliter habente: a confusis dogmatibus ex antiquo præcepto progreditur Aristoteles ad distincta; quare particulis disiunctis usus, non explicite determinat propositum; quod infra magis enucleabit. *Alio*: potest intellectus intelligere singularia, & vniuersalia multifariam; vel quia mens absolute intelligat singularia intellectu potentia, vniuersalia vero ac potissimum quidditates rerum intellectu in habitu; siquidem notionem singularium præcedunt notitias vniuersalium, & in omnibus etiam pueris habentur; quæ rerum quidditates non nisi a viris disertis, & omnino ab intellectu in habitu dignoscantur; Aristotele quoque doctore: vel quia singularia intelligantur ab intellectu practico, vniuersalia vero a speculativo; theoria namque vniuersalium est, praxis ad particularia dirigitur: Vel quia intellectus humanus ministerio intellectus agentis singularia cognoscat, sed solo intellectu possibili vniuersalia; quum enim proprie intellectus agentis operatio prima sit circa phantasmata representantia naturas indiuiduas, ea reddendo de potentia intelligibilibus actu intelligibilia, plane mens intellectu agente phantasmata eleuante ad specierum actu intelligibilium productionem, in ijs intelligit carnem, & omnino singularia; intellectu vero possibili solo noscit vniuersalia; hæc enim, quum de se sint actu intelligibilia, non indigent opera intellectus agentis, cuius officium solum est efficere actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: Vel potius quia singularia cognoscuntur alio, id est, duplici principio cognoscente, nimirum sensu, & intellectu; vniuersalia vero dignoscuntur ab anima rationali vnico intellectu: ea est

enim sensus, & intellectus differentia; quod sensus cognoscit sola singularia; non item vniuersalia; sed intellectus omnia cognoscit, & vniuersalia, & singularia: Vel demum, quod plerisque videtur arridere; quoniam intellectus ministerio phantasiæ cognoscat singularia, mentis autem solius functione vniuersalia: Quod tamen si recipiatur, caute satis est intelligendum; quia duplex huius placiti sensus esse potest; vnus est, quod mens utatur phantasia velut instrumento aut cognoscente, aut sibi cooperante ad cognoscenda singularia, ut homo utitur oculis ad videndos colores; qui sensus etsi a plerisque recipiatur, falsus tamen est; tum quia hæc singularia, quæ intellectus dicitur cognoscere mediante phantasia, sunt plerumque substantiæ indiuiduas, ut hæc aqua, illa caro, & id generis: modo sensus, atque adeo phantasia substantiam non attingit, sed accidentia sola cognoscit: tum quoniam oporteret intellectum ad intelligenda singularia vniri organo phantasiæ, ut ad videndos colores potentia visiva coniungitur oculo; id tamen olim absolute negauit Aristoteles non vno in loco statuens & difficile esse vel fingere quam partem corporis, aut quomodo contineat intellectus; & intellectui nullum finesse instrumentum materiale: tum quia ex determinatis olim ab Aristotele, intellectus non posset agnoscere ponereue discrimen inter vniuersalia, & singularia; si res indiuiduas phantasia & omnino sensu cognosceret, vniuersales naturas per se medietaretur; siquidem perinde foret ac si hoc ego, illud tu cognosceres; quum tamen omnis virtus ponens agnoscensue discrimen inter aliqua duo, vtrumque seorsum ipsa de se cognoscere debeat, ad aures Aristotelis. Alter sensus est, quod mens ad intelligenda singularia opus habeat phantasia veluti loco pleno simulacrorum, siue in quibus presentantur naturæ singulares; siue potius quæ ab intellectu agente attollantur ad producendas formas actu intelligibiles in mente possibili representatrices naturarum indiuiduarum: qui sensus utcumque tolerari potest. *Aut aliter habente*: quoniam prius dictum capax erat falsi sensus, ut nuper vidimus; propterea corrigit ipsum Aristoteles alio dogmate manifestius eundem sensum fere obtinente sine vlla falsi suspicionem; scilicet mentem humanam intelligere *carni-esse, & carnem*, hoc est, vniuersale, & singulare, seipsa *aliter habente*; quia vniuersalia cognoscit ac omnino *carni-esse*, magnitudinem-esse, aliaque id generis, intellectus in habitu, siue speculatiuus, siue possibilis appellatus absque ministerio intellectus agentis, siue in se manens; singularia vero, adcoque carnem, magnitudinem, & similia cognoscit intellectus in potentia, siue practicus, siue cum functione intellectus agentis utcumque cooperantis, siue protensus ad phantasmata, in qua sunt imagines rerum singularium; nam vniuersalia sunt in anima; rationali, non in organo phantasiæ; quia phantasia sensus est, qui non attingit vniuersalia: quare intellectus agnoscit vniuersalia non protensus ad phantasmata, sed in se manens: Quoniam vero simulacra singularium naturas representantia, sine quibus intelligit res indiuiduas, sunt primum in phantasia, non autem in intellectu; propterea mens cognoscit aliquid quando

quando singularia non in se manens, prima vice, sed ad phantasiam vergens atque protensa. Tertia particula textus his notis comprehensa, *Caro enim non sine materia est, sed sicut simum, hoc in hoc*. ita explicat indiuidua cognosci ab intellectu possibili non sine agentis intellectus opere, ut simul ostendat Aristoteles aliud esse carnem, & carni-esse; ac proinde varietatem obiectorum intelligibiliū. *Caro enim*: cōsulito sumit Aristoteles indiuiduū substantiæ, ut faceret argumentū validius a minore ad maius; quia si vllū singulare non est distinctū ab essentia explicata per definitionē, id profecto est singulare substantiæ; quū substantia definiatur per pure quidditativā, sed accidens per additamentum, ut notat etiam Magister: sique vllum singulare in intellectu, non item in phantasia sui simulacrū habere valeret, ac opera intellectus agentis non indigeret; id etiā esset maxime indiuiduū substantiæ; quia sensus nō attingit substantiā, sed accidentia sola; quū substantiæ solo intellectu dignoscantur: attamen substantiarum singularium imagines, non in mēte sola, sed primum sunt in phantasia; quæ non attingit quidem substantiā quoad cognitionem, sed accidentia sola; nihilominus in se habens imagines accidentiū, non abstractorum, sed concretorum, sub phantasmate representante hoc album in organo phantasiæ reperitur albedinis imago, & simulacrū substantiæ substratē colorī; licet imago substantiā, nō phantasiæ, sed intellectui soli representet agnoscendam. *Quia caro non sine materia est*: & hoc; quia caro est indiuiduū compositum ex hac forma & hac materia; a qua abstrahit, & distinguitur carni-esse, ut totum ab vna suarū partium; vniuersale nāque se habet ad sua singularia, ut totum ad partes Aristoteli. Caro igitur, & huius exēplo singularia omnia, quorū quidditas est alia ab illorū singulis, materialia sunt, nempe cōposita sunt ex materia & forma; & in organo phantasiæ suas imagines habēt; ac proinde sunt, non actū intelligibilia, sed potentia; indigentq; opere intellectus agentis, quo fiant actū intelligibilia. *Sicut simum*: Composita ex materia, & forma duplici genere continētur; alia ex materia & forma substantiali cōponūtur seclis omnibus accidentibus; alia vero sunt cōposita per accidens ex substantia cōpleta, & accidente, ut simū ex naso, & curuitate; Profecto in organo phantasiæ non sunt imagines indiuiduarū substantiarū primi generis; quæ substantiæ metaphysicæ nuncupātur, quæ nimirū sunt substantiæ singulares compositæ ex materia & forma substantiali pura, abstractæ ab omnibus suis accidentibus, siue in ea prioritate naturæ, qua præcedūt omnia sua accidentia; quia sic phantasia substantiā per se cognosceret; quod sensui nulli conceditur; sed in phantasia reperiūtur imagines indiuiduorū, quæ componuntur ex materia in actū, seu ex substantia completa & forma accidentali, quæ indiuidua noscuntur a sensu, & a phantasia quoad formas accidentales sibi inhærentes, non autē quoad substantiā substantiā, quæ solum ab intellectu dignosci potest. *Hoc in hoc*: & quia composita etiā ex substantia in actū, & forma accidentali, ut simum, sunt vltius duplici genere comprehensa; nam alia sunt vniuersalia, ut simum absolute, caro in specie; alia vero sunt singularia, ut hoc simum, illa caro, hæc aqua; in phantasia non sunt

A vniuersalia, sed sola singularia, quæ sunt *hoc in hoc*, nempe accidentia indiuidua in hac, vel illa particulari materia, in hac vel illa particulari substantia; hæc certe indiuidua priusquam agentis intellectus actionem sustineant, non possunt esse in intellectu possibili, sed in phantasia degūt, quia imagines rerum particularium habent, & ipsæ particularē materiam corporeā, in qua insunt; ut enim species visibiles insunt in perspicuo, ita phantasmata sunt in sanguineo spiritu, siue in spiritu sanguinis, ac omnino in organo phantasiæ, quodcumq; sit illud; quū omnia materialia quantitatem habeant adnexam; quanta vero, siue per se, siue per accidēs, suscipi nequeant in subiecto non quāto per se; plane intellectus, qui est indiuisibilis, ac omnino nō quantus, ut late probauimus in opere *De animarum coextensione corpori*; intellectus in quā quum organo careat Aristoteli, & nullius sit corporis actū, nō potest in se recipere sensibilibus indiuiduorum imagines, quæ sunt quantæ saltē per accidēs; quo nomine fieri nō potest calidus, nec frigidus, quæ sunt quāta per accidēs; at phantasia, quæ ratione corporalis instrumenti, quo nititur, quanta est; belle in se phantasmata recipere potest, & omnino indiuiduorum simulacra, quæ nō sine materia & quantitate sunt, sed ut *simum, hoc in hoc*. Sunt autē phantasmata singulares naturas representantia, nō in mēte, sed in phantasia; nec ex organo phantasiæ diuelli possunt vlla ratione, aut transferri in substantiā intellectus; accidentia namq; sunt; accidentia vero nulla a subiecto separabilia sunt, nec de vno in alterum subiectum transmigrare possunt Aristoteli. Quæ non contextus explicatio est. Age nunc decimū expendamus. Quod nup̄ decreuerat Magister, intellectum aut alio; aut aliter habēte discernere carnē, & carni-esse, nepe singularia, & vniuersalia; id nūc alio contextu docet apertius, explicatque primum quomodo intellectus diuersis principiis discernat singularia, & quidditates vniuersales; deinde quomodo eadem cognoscat eodem principio aliter se habente; quæ sunt duæ partes in hoc textu considerandæ: quarum prima ea est, *Sensitui igitur calidū, & frigidū, & quorum ratio quadam ipsa caro; alio autem, aut separabili*: Deest huic propositioni subiectum, quod nā illud sit, quod iudicat calidum & frigidum sensitui: Alexander, Themistius Magnus Albertus, Diuus Thomas, & plures alij subaudiūt verbum *homo*, vel *anima*; quod placitum nō recipitur; tum quia falso supponit intellectum nō cognoscere singularia; quem tamen omnia cognoscere ac speciatim singularia, dudum statuit, & infra constituit Aristoteles: tum quia Philosophus hic agit de intellectu prout a sensu contradistinctus est, qui idē numero noscit & singularia, & vniuersalia: Intellectus itaq; subaudiri debet veluti subiectū huius propositionis; quū hic Aristoteles agat de intellectu. Igitur necessario colligitur hæc explicatio ex traditis in superiori textu: si enim mēs discernit carnem, & carni-esse aut alio, aut aliter habente; id non potest contingere nisi vnica ratione, quam hic explicat Aristoteles; ac proinde cen conclusionem colligit ex ante allatis, *Intellectus igitur iudicat*: quum in actū cognitionis duo reperiri valeant, receptio simulacri, siue representatio dignoscibilis obiecti per imaginem susceptam, & iudiciū de ob-

9 lib. 2. c.
i. & sequētib.
1. de an.
t. 92.
3. de an.
t. 6.
f. 2. de an.
t. 1.
Præd.
Quant.

1. de gē.
t. 8. 12.

23. de an.
t. 10.

83. de an.
t. 4. 8.
18.

iecto ab imagine representato; loquitur hic Aristoteles de solo iudicio; in quo consistit quidditas, & essentia intellectus, ideaque cognitionis; nam imaginis receptio, & obiecti per eam suscepta representatio sunt dispositiones necessariae cognitioni, eique precedentes. Intellectus igitur iudicat calidum, & frigidum, & quorum ratio quadam est ipsa caro; his verbis, omnium consensu, Magister & affert obiectum singulare, quod nuper dixerat aliud esse a quidditate; sed quomodo per hæc verba circumscriptum, varia est interpretum explicatio, quæ non est ut huc adducamus. Nos autem dicimus omnia singularia intellectui discernibilia, quæ sunt aliud quid a quidditate, ac essentia vniuersali, dum esse generum; nam alia sunt in coordinationibus accidentium, & alia sunt substantiæ compositæ materiales, corporeæque; quod clare nos docuit Aristoteles in Prædicamentis: Quare sub exemplo calidi, & frigidi quæ accidentia inter omnia sunt maxime nota, scite nobis indicauit Aristoteles accidentia singularia; siquidem exempla sunt aptiora, quæ defumuntur a notioribus; singulares vero substantias indicauit inquit, & quorum ratio quadam ipsa caro; videlicet, præter accidentia singularia nomine calidi, frigidi; significat, iudicat etiam intellectus ea, quorum ipsa caro est quædam ratio; nempe, quæ, ut caro, sunt substantiæ corporeæ singulares; in eo enim, quod est esse substantia corporea singularis, proportionem habet caro cum aqua, celo, lapide, ligno, & similibus: Quæ omnia singularia tum de genere substantiæ, ut est caro; tum de coordinationibus accidentium, ut est calidum, & frigidum, iudicat intellectus sensitiuus; nomine sensitui plerique interpretantur phantasma quod est imago representans indiuiduum: quod non probamus; quia phantasma non est quid sensituum Aristoteli, sed sensibile. Alij per sensituum accipiunt hic sensum absolute: Quæ positio non placet; quia noster intellectus iudicat obiectum singulare post sensum functionem, potissimum exteriorum, ut alibi notat Aristoteles; non est autem id iudicare singularia sensu, sed post sensum. Multis videtur hic sensitui significari phantasia, quasi mens humana iudicium proprie non formet de singulari, sed assentiatur solummodo phantasiæ singulare ipsum cognoscere: Quibus non assentior; quia Philosophus non ita pridem asseruit intellectum omnia intelligere, singula fieri; & nunc ait eundem iudicare carnem, calidum, & frigidum; quæ sunt naturæ singulares, ut antea vidimus. Nos ergo dicimus, nomine sensitui, quo mens intelligit singularia, nunc posse significari quatuor; primum est intellectus potentia; quia singularia percipit noster intellectus antequam noscat vniuersalia; siquidem hæc agnoscit ex comparatione singularium; sed intellectus nondum vniuersalia sciens est intellectus in potentia; hic autem appellatur sensituius, quia comparatus ad intellectum in habitu, quo est imperfectior, consistit prope naturam sensus; non alia ratione phantasia, dum refertur ad sensus inferiores, a Grecis appellatur & intellectus, ut insinuabit inferius Aristoteles. Secundum est intellectus practicus; is etenim ad speculatiui differentiam singularia noscit; quum speculatiui intelligat vniuersalia sola: vocatur autem intellectus practicus ad speculatiui discrimen sensituius; tum quia

A illo est imperfectior; tum quia cognoscit indiuidua veluti sensus. Tertium est intellectus agens; quoniam possibilis non potest intelligere singularia, nisi recipiendo & vniendo sibi rerum simulacra in phantasia existentia; sed hæc si apte natura quæ actu intelligibilia non sint, at potestate solum, intelligi nequeunt a mente nostra, nisi de potentia intelligibilibus efficiantur actu intelligibilia; ceterum talia sunt ab intellectu agente, ut actu visibiles efficiuntur colores de potentia visibilibus a lumine; id ergo, quo possibilis intellectus intelligit naturas indiuiduas, est

B intellectus agens; qui ea ratione nunc appellatur sensituius, quasi in sensu operatiuus, quia eius actio est in id quod continetur in sensu; operatur enim circa phantasmata, quæ reddit de potestate intelligibilibus actu intelligibilia, ea eleuando ad id, ut sine ministro corporalis organi producant immaterialem imaginem sibi similem in intellectu possibili: Et sane ut visus dicitur intueri colores mediante lumine, sic intellectus possibilis dicitur intelligere singularia intellectu agente. Quartum & postremum esse videtur phantasia, nimirum intellectus contemplari non potest indiuidua nisi coniungat sibi eorum imagines, quæ sunt quoquo pacto in phantasia: Et profecto mens videtur phantasia ad intelligendas singulares, non quidem ut instrumentum, ac ut facultate sibi ad ea intelligenda cooperante; sic enim humanus intellectus de se non omnia intelligeret, vel intelligeret ea quæ non sunt actu intelligibilia, vel proprie non intelligeret; quæ tria sunt absurda in Peripatetico; sed videtur quodammodo mens imaginatione veluti proprium habentem in se prima simulacra singularium intelligendorum; sic apud Platonicos existimantes visionem fieri per extramissionem radiorum, oculus aspicit colores aere perspicuo, non quia copuletur oculus, aut visorius radius cum aere cum instrumento, eoque utatur sibi cooperante; sed quia in aere sunt colorum imagines, quibus coniungi debet Platonice radius visorius ad visionem promouendam. Intellectus itaque noscit omnia singularia tum accidentia, tum substantias sensituius, nimirum phantasia, quæ est sensituum principium, ac sensus omnium præstantissimus; non quia ex intellectu, & phantasia fiat vnum cognoscens indiuidua;

C nam imaginatio quum sit e genere sensuum, non potest attingere substantias, quæ per se sensibiles non sunt; sed quia mens recipiendo sibi a phantasmatibus existentibus in phantasia simulacra indiuiduorum, format iudicium de obiectis per talia simulacra representatis; recipit autem in se mens imagines indiuiduorum a phantasmatibus per intellectum agentem eleuatis ad producendas in mente suas imagines extras ab omni conditione materię, aptasque redditas quæ possibilem intellectum fuscitent promoueatque ad obiectum illud intelligendum, cuius sunt representatiue. Alio autem, nempe mens humana, quæ singularia cognoscit sensituius, discernit carnem esse, puta vniuersalia, & omnino rerum quidditates alio quopiam, aut separabili, scilicet, quod sit diuersum saltem ratione a sensituius nuper explicato: id autem aliud a sensituius quadruplex itidem esse potest: Primum est intellectus in habitu, quem alium esse ab intellectu in potentia, dudum nouimus ex Aristotele: ac sane quidditates rerum, ac vniuersalia, quum sint diff-

E

F

alia cognita, a pueris & ab idiotis non intelliguntur; quorum intellectus est rudis, & in potècia; sed solum a doctis & sapientibus, quorum intellectus
 6. top. 2. c. 1. loc. 18. secundus & exaltatus est Aristoteli, ac omnino in habitu. Secundum est, intellectus speculatiuus; cōtemplatiuus enim solum circa vniuersalia & rerū quidditates versatur ad intellectus practici differentiam, qui tendit ad particularia. Tercium est, intellectus possibilis, ad agentis discrimen; quum enim agentis intellectus actio sit phantasmatum in organo materiali phantasie degentium eleuatio ad producendam sui ipsorum imaginem immaterialem in immateriali substantia intellectus possibilis; propterea species actu intelligibiles in animæ intellectibus substantia sunt, & a solo intellectu possibili contemplantur; ad phantasmatum discrimen, quæ indigent opera intellectus agentis: intellectus autē possibilis dicitur separabilis quoquo pacto ab intellectu agente, quia nō semper eius opera vitur ad intelligendum; quum ubi fuerit in habitu, singula factus, & actu sciens, possit operari per seipsum Aristoteli, adeoque sine intellectu agente; immo & in cōtemplatione naturarum vniuersalium, quæ Philosopho dicuntur indiuisibilia forma, non secundum quantum, anima non vitur vtroque intellectu, sed possibili solo; quæ proinde cognosci statuntur in indiuisibili tempore, & indiuisibili anime parte. seu intellectione. Quartum est, intellectus item possibilis, ad phantasia discrimen; quum enim vniuersalia in phantasia non sint, sed in intellectu possibili; sane intellectus, qui noscit omnia per imagines, ut ad intelligenda singularia vitur phantasia (demus hoc disputationi) ex qua educit illorum simulacra; sic ad percipienda vniuersalia vitur intellectu possibili in quo spectat ipsemet eorum species intelligibiles. Porro intellectus possibilis, contemplatiuus, & in habitu recte dicitur separabilis a sensitino; tum quia reuera separabilis est a phantasia; tum quia eternum quid a y caduco, ut olim decreuit Aristoteles; tum quia variè diuersæque natura est a phantasia; tum quia ut nuper dicebamus, etiam separabilis est plerumque ab intellectu agente; sine quo potest frequenter operari. Hactenus de prima parte contextus, in qua satis apparuit quomodo intellectus cognoscat alio singularia, alio vniuersalia & omnino rerum quidditates. In secunda parte, quæ prior valde coniuncta est, admonet Aristoteles quomodo intellectus cognoscat carnem, & carni-esse; nempe singularia, & vniuersalia, eodem, sed aliter se habente, his notis, *Aut vit circumflexa se habet ad seipsam, quum extensa fuerit, carni-esse discernit.* Omnes arbitrantur Aristotelem hic uti exemplo lineæ, quæ eadem numero aliter se habeat recta, & aliter reflexa: Nos autem hic nihil ab Aristotele de linea dici animadvertentes arbitra nūc hæc attributa menti assignari. Deinde quod alij vertunt rectam, aut directam; nos nihil in textu mutantibus iudicamus retinendum esse verbum genuinum Aristotelis *extensa*: Duobus itaque modis existimamus Aristotelem hic explicare intellectum aliter se habentem cognoscere carnem, & carni-esse; ac omnino singularia, & vniuersales naturas, quidditatesque; Primus modus est, quod mens intelligit rerum quidditates & na-

turas vniuersales circumflexa ad seipsam; naturas vero singulares extensa ad alia extra se; alter modus est, quod mens intelligit singularia prius, dum rudis est, ante notitiam vniuersalium; ac dum est in potentia; cognoscit autē vniuersalia posterius, ubi nouerit singularia: Qui vterque modus primo er- uendus est e littera contextus, deinde vero declarandus est: ait ergo, *Aut*: particula disiunctiua hic, non hesitationem, sed indicat determinationem huius secundæ partis non aduersari primæ; sed illi congeneam esse, & vtraque veritati consentire.

Vt circumflexa se habet ad seipsam; nempe mens carni-esse discernit, nimirum quidditatem, & naturam carnis vniuersalem; *quum extensa fuerit*, scilicet antea cognoscens carnem, & omnino naturam singularem: Porro mens humana discernit naturam singularem extensa, quia cognitio singularium supponit vnionem aliquam mentis cū phantasmate indiuiduam naturam representatē, quum autem mens intelligens sit intellectus possibilis, & phantasmata sint in organo phantasie, ac omnino subdita intellectui agenti; propterea necesse est intel-

lectum possibilem in cognitione singularium extendi vel ad phantasmata, vel ad phantasmata, vnde sibi arripiat indiuiduorum depuratas imagines; vel ad intellectum agentem, cuius beneficio sibi hauriat ex phantasmatibus in organo phantasie degentibus tales imagines; quod Simplicius diceret progredi ac protendi extra se; licet Simplicio progrediens intellectus dicatur sola noscens accidentia, manens in se statuatur agnoscens substantias, quarum ideas in sensibus habere putat cum Platonis: mens igitur in cognitione singularium ad phantasmata, seu ad phantasmata & ad intellectum agentem, quibus vitur quoquo pacto, dicitur extensa; propterea quod extensio est inter duos terminos quomodocumque distinctos: Quia ergo distincta est natura intellectus possibilis re quidem a phantasmatibus, & a phantasia; ut late demonstrauit antea Magister; ratione vero ab intellectu agente; ut infra nos edocebit Aristoteles; qui ad huiusmodi doctrinam nos nunc apparat, sensumque sine sensu manuducit; propterea mens in cognitione singularium dicitur *extensa*, nempe ad phantasia, seu ad phantasmata in eius organo degentia, & ad intellectum agentem. In cognitione vero vniuersalium dicitur *circumflexa ad seipsam*, quia neque phantasia, phantasmatibusue, neque intellectu agente indiget mens possibilis ad intelligendas rerum quidditates, naturasque; vniuersales; quod vt euidentius appareat, paullo aliter petenda nobis est consideratio ex natura rei: Sane quidditates & vniuersalia, quæ cognoscuntur ab intellectu, sunt naturæ illæ communes; non quas Plato a rebus abstractas appellabat ideas & ante-muta, eque quas Logici nuncupant post-multa, siue sint secundæ intèntiones vocatæ, siue primæ rerū notiones in intellectu velut habitus conseruatæ; sed sunt naturæ communes in rebus particularibus extra mentem existentes quæ dicuntur ab Aristotele vniuersalia in multis, siue vniuersalia in essendo; de quibus formatur conceptus vniuersales in animo: Hæc autē vniuersalia participata, siue dispersa in pluribus indiuiduis extra animam nō intelliguntur ab anima nisi mediantibus speciebus vniuersalibus, eductis opera intellectus agentis

circumflexa ad seipsam; naturas vero singulares extensa ad alia extra se; alter modus est, quod mens intelligit singularia prius, dum rudis est, ante notitiam vniuersalium; ac dum est in potentia; cognoscit autē vniuersalia posterius, ubi nouerit singularia: Qui vterque modus primo er- uendus est e littera contextus, deinde vero declarandus est: ait ergo, *Aut*: particula disiunctiua hic, non hesitationem, sed indicat determinationem huius secundæ partis non aduersari primæ; sed illi congeneam esse, & vtraque veritati consentire. *Vt circumflexa se habet ad seipsam*; nempe mens carni-esse discernit, nimirum quidditatem, & naturam carnis vniuersalem; *quum extensa fuerit*, scilicet antea cognoscens carnem, & omnino naturam singularem: Porro mens humana discernit naturam singularem extensa, quia cognitio singularium supponit vnionem aliquam mentis cū phantasmate indiuiduam naturam representatē, quum autem mens intelligens sit intellectus possibilis, & phantasmata sint in organo phantasie, ac omnino subdita intellectui agenti; propterea necesse est intel-

2. de an. t. 19. & seqq. 3. de an. t. 19. & seqq.

1. de p. c. 4. d. 1. per heron. c. 2.

phantasmatibus; ac omnino e speciebus partien-
 laribus: Ceterum illæ species vniuersales actu in-
 telligibiles in anima intellectina quum sint Ari-
 stoteli; non certe sunt in phantasia; nam hæc sola
 continet singularia; quum sit enunero sensuū, qui
 f vniuersalia non attingunt; nec in agente intelle-
 ctu, quia recipere, & continere est pati, aut quid
 passioni simile; quum agens intellectus; impassibi-
 lis omnino sit, nec passioni quid simile sustineat,
 quum sit actu: igitur erunt in intellectu possibili
 species intelligibiles vniuersalia, extra animā re-
 presentantes; non quidem insitæ a natura, vt cum
 Platonici opinatur Simplicius, sed acquisitæ, ac
 noniter impressæ; vt non vno in loco demonstra-
 uit Aristoteles: Necesse est itaque mentem intelle-
 cturam vniuersalia, inspicere illorum simulacra in
 intellectu possibili existentia per se actu intelli-
 gibilia, ad phantasmatum discriminem & exclusionem,
 quæ sunt potentia intelligibilia in organo phanta-
 siæ: At vero mens vniuersalia cognoscens est in-
 tellectus ipse possibilis: ergo mens humana in co-
 gnitione vniuersalium necessario circumflecti de-
 bet in semetipsam, inspicens in se præexistentes
 imagines vniuersalium: Et sane dicitur apud cir-
 cumflecta; quoniam circumflexio est transitus ab
 eodem termino ad eundem sola ratione diuer-
 sum; nam in cognitione vniuersalium mens, vt spe-
 culum quoddam animatum, sibimetipsi per susce-
 ptas imagines representat vniuersalia; & idem in-
 tellectus vt intellectiuius circumflectitur in semet-
 ipsum vt in speculum refertum imaginibus vni-
 uersalium intelligendum; nec in tali reflectione
 ad phantasiā extenditur, quæ nihil habet iuris
 in cognitione vniuersalium; sed ad summum quo-
 quopactō in generatione specierum, intellectui a-
 genti, si placeat, offerendo phantasmata veluti ma-
 teriam, quam eleuet ad productionem specierum
 intelligibilium, seu de qua educantur species in-
 telligibiles: neque in ea reflexione mens extendi-
 tur ad intellectum agentem; quia illæ species iam
 sunt actu genitæ, actuque intelligibiles; dum re-
 presentant vniuersalia, quæ in ipsis intelliguntur;
 quando nulla est alia intellectus agentis operatio,
 quam specierum actu intelligibilium procreatio.
 Hic ergo primus est modus, quo intellectus aliter
 se habens intelligit singularia, & vniuersalia; nam
 singularia intelligit non in se manens, sed exten-
 sus vel ad phantasiā, phantasmataue in eius or-
 gano degentia, vnde singularium noscendorum
 imagines haurit & induit; vel ad intellectum agen-
 tem, a quo phantasmatibus copulato singularium
 representatrices imagines nanciscitur; quod fufe
 probauimus in opere *De Intellectu Agente*: Idem
 autem intellectus possibilis intelligit vniuersalia
 & quidditates, non ad phantasiā extensus, nec ad
 intellectum agentem; phantasmataue illi subiecta
 protensus, sed circumflectus in semetipsum, velut
 in speculum, considerans naturas vniuersales in
 speciebus intelligibilibus, quas in se continet; sic
 enim memetipsum in me circumflecto, dum me-
 ipsum, seu eā, quæ sunt in me ipso, intueri volo;
 mentem vero in anima se habere, vt oculus in cor-
 pore, clare nos docuit alibi Magister. At ve-
 ro secundus modus ab Aristotele insinuat per
 illam particulam præteriti temporis datam no-

tionis singularium, quæ dicit mentem discernere
 carni esse circumflectam ad semetipsam, *quam ex-
 tensa fuerit*, scilicet prius in cognitione carnis, ac
 omnino naturæ singularis; ad phantasiā, phan-
 tasmaue, aut ad intellectum agentem: Qui modus
 ex rei natura est explicandus. Profecto, quod nu-
 per diximus, intellectus non potest intelligere
 quidditates rerum & vniuersalia, nisi mediantibus
 speciebus intelligibilibus, quas eduxerit intelle-
 ctus agens de phantasmatibus; & proinde cogni-
 tionem vniuersalium necessario præcedit educio
 speciei actu intelligibilis de phantasmatibus ope-
 ra intellectus agentis: Quum autem intellectus
 agens educat speciem actu intelligibilem vniuer-
 salem e phantasmatibus, non sola sui presentia il-
 lis assistendo, sed ea inuicem comparando, & per
 huiusmodi comparisonem reperiendo naturam
 communem, in qua conueniunt, seu quam represen-
 tant; secus enim agens intellectus ex vnicō phan-
 tasmate posset elicere speciem vniuersalem; quod
 tamen Aristoteles infirmitur: Nec lumen obij-
 cias, quod sine comparatione deducit ex vno co-
 lore speciem sensibilem; tum quia species illa non
 est vniuersalis, qua de agimus; tum quia intelle-
 ctus agens in proposito nostro similis est lumini
 facienti colores actu visibiles in opere, non in mo-
 do operandi; nam lumen sola sui presentia colo-
 res de se potentia visibiles efficit actu visibiles:
 Quum igitur educio speciei vniuersalis actu intel-
 ligibilis e phantasmatibus ab intellectu agente
 fiat per comparisonem phantasmatum inter se,
 qua comparanti intellectui resultet natura commu-
 nis, in qua omnia phantasmata comparata conue-
 niunt: quumque phantasmata comparari nequeat
 nisi a virtute, qua cognoscantur (intellectus enim
 agens, quatenus re ipsa identificatur cum intellectu
 possibili, virtus cognoscens est) profectio educio-
 nis, productioneue speciei vniuersalis intelligibilis
 e phantasmatibus præcedit, identificaturue re ipsa
 phantasmatum comparatio ad inuicem; singula-
 riumque cognitio ab intellectu: quum autē phan-
 tasmata sint imagines representantes indiuidua;
 propterea speciei intelligibilis originem, atque
 adeo cuiusvis vniuersalis cognitionem præcedit
 singularium intellectio. Quam doctrinam lucu-
 lenter habemus tum ab Auerroe, tum a Themis-
 tio, tum multo prius, ab Aristotele non vto in
 loco, sed speciatim vbi ad verbum insit, *Sensus non
 est ipsius vniuersalis, sed ex eo, quod speculari videtur
 puta singulare, plerumque contingere, veramur vni-
 uersale; ex singularibus enim pluribus vniuersale mani-
 festum fit*: alioquin ad educationem productionem-
 ue speciei cuiusque intelligibilis, & ad intellectu-
 nem cuiusvis vniuersalis vnum tantum modo sin-
 gulare, vnumque phantasma semel etiam cogni-
 tum inspectum quæ si ficeret, si ad ipsammet edu-
 cionem productionemue speciei actu intelligibi-
 lis necessaria non esset phantasmatum inter se co-
 paratio; quia facilius est illustrare vnum quā mul-
 ta; & quod potest illustrare multa, id potest &
 vnum Aristoteli; sed comparatio necessario fit
 inter multa: Quum igitur nihil comparare valeat
 multa inter se ac reperire in illis, ex eisque produ-
 cere, seu educere quid in quo illa omnia conue-
 niunt, nisi illud, cui vnum quodque illorum sigil-
 lacim

latum perfectum est; plane constat, ante vniuersa-
 His cuiuslibet intellectum intellectum agnouisse
 singularia, siue phantasmata, per quorum com-
 parationem sibi haurit speciem intelligibilem re-
 presentantem vniuersale. Vnde apertum est intel-
 lectum aliter se habentem cognoscere singularia,
 & aliter se habentem intelligere vniuersalia; quia
 singularia cognoscit rudis & in potentia, nondum
 aliquid eorum sciens; aut vniuersalia nescit affe-
 ctus, & quoquo pacto in habitu, quum antea nouerit
 ipsorum singularia. Ex hoc loco patet, primo
 cognitum ab intellectu via originis cognitione
 confusa actuali non esse vniuersale, neque specia-
 lissimum ut opinatur Subtilium Doctor, neque ge-
 neralissimum ut existimat Diuus Thomas; sed sin-
 gulare, non quidem vagum ut visus est censuisse
 Philoponus, sed signatum & determinatum: Ve-
 rum hac de re fusius nos agimus in opere nostro
 Quæstionum Peripateticarum propædæm inauil-
 gando. Ita ergo se gerit humanamens in cogni-
 tione rerum naturalium, quæ materiales sunt, at-
 que corporeæ; ut res indiuiduas, & quidditates siue
 vniuersales essentias aut alio intelligat, nempe
 diuersa facultate, varioque principio cognoscentes;
 aut aliter habente, scilicet eadem facultate cogni-
 trice varie disposita, ut nuper explicauimus. Quum
 autem in explicato contextu docuerit Aristoteles
 quomodo se habeat intellectus in cognitione re-
 rum naturalium, in proxima sequenti, quem nunc
 aggredimur interpretari, declarat quomodo se ha-
 beat mens in cognitione mathematicarum, & ex
 hac tenus habitis colligit fundamentum texendæ
 demonstrationis. Diuiditur hic textus in tres par-
 ticulas; in quarum prima comparat Aristoteles res
 mathematicas cum naturalibus; in secunda docet
 quomodo se habeat intellectus in cognitione re-
 rum mathematicarum; in tertia ex traditis de ha-
 bitudine mentis erga cognitionem rerum natura-
 lium, tum rerum mathematicarum, deducit quo-
 modo se habeat intellectus in cuiusvis obiecti cõ-
 templatatione erga corpus, & erga materiale instru-
 mentum. Prima pars habetur his notis, *Item au-
 tem in his, quæ in abstractione sunt, rectum ut simum;
 cum continuo enim est.* Quo dogmate comparan-
 tur mathematicæ res cum naturalibus; atque adeo
 id nobis diligenter est considerandum. *Item au-
 tem:* particula *item* aperte indicat naturam in-
 ductionis, * in qua ex singularibus manifestatur
 vniuersale absque vlla causæ assignatione, sed sola
 prædicatione eiusdem attributi consimiliter de
 omnibus singularibus. *In his, quæ in abstractione sunt:*
 scite verbis his describit nobis Aristoteles mathe-
 matica; siquidem, *rectum* generum in hac vniuersa-
 litate res inveniuntur; aliquæ a materia naturæ ali-
 sensibilibusque penitus inseparabiles, cuiusmodi sunt
 res ipsæ physice; aliquæ in materia sensibili exi-
 stentes, ab ea, non re ipsa, sed ratione tantum sepa-
 rabiles, ut sunt res mathematicæ; aliæ denuo a ma-
 teria sensibili re ipsa penitus separatæ, cuiusmodi
 sunt res metaphysicæ & theologales. Porro quum
 separatim rerum a materia per opus intellectus pro-
 prie dicatur abstractio; & hæc fiat aliquando ne-
 cessario a mente nostra; propriè quæ in abstra-
 ctione sunt, quæ scilicet a se abstractuntur a mate-
 ria, non sunt physice, nec metaphysice, sed pure

A mathematica; non physica, quia hæc a materia non
 possunt intellectus opere separari; non metaphysi-
 ca; quia hæc nunquam actu a materia abstrahun-
 tur, nunquam in abstractione fuerunt, sed semper
 abstracta extiterunt. In mathematicis igitur *re-
 ctum ut simum*; recti nomine ac exemplo comple-
 ctitur Aristoteles omnia mathematica; rectum enim
 hic sumitur, non speciatim ad indicandam lineam
 rectam, ut omnes arbitrantur, sed generatim ad si-
 gnificandam naturam communem recti, quæ non
 solum in linea, sed etiam in angulo reperitur, in
 superficie, atque in corpore. *Ut simum* nempe re-
 ctum in mathematicis est ut simum in physicis; siue
 rectum proportionem respondet ipsi simo, quem a si-
 modum & caro, ut dictum est antea: quæ autem
 vni tertio proportionata sunt, ea inter se quoque
 proportionata esse necesse est; ac proinde rectum
 erit in mathematicis ut caro in physicis; quum
 utrumque proportionem respondeat vni simo. *Cum
 continuo enim est:* quia mathematica dixerat in ab-
 stractione consistere; abstractio autem est a mate-
 ria; non ita constabat quomodo rectum esset ut si-
 mum, quod pridem non uerat esse non sine mate-
 ria particulari, sed hoc in hoc; quare tenebatur
 Aristoteles asserere materiam particularem, sine
 qua non existens rectum proportionem responderet
 simo, & carni; hanc autem materiam modo affert
 inquiring esse continuum. Sane rectum omne, siue
 sit linea, siue superficies, siue corpus, siue angulus
 in mathematicis, habet continuum pro materia, a
 qua non abstrahit Mathematicus. Ceterum hac in
 re mererantur viri Clarissimi dicentes continuū
 esse Mathematicorum materiam intelligibilem; de
 qua tractauit Aristoteles et alibi statuens, natura-
 lia conda in se habere materiam sensibilem, a qua
 abstrahunt Mathematici solam habentia mate-
 riam intelligibilem. Quod non recipimus, tum
 quia inter mathematicas est Arithmetica, quæ cir-
 ca discretam quantitatem versatur, abstrahens a
 continuo; tum quia continuum est sensibile perse,
 licet in communium genere continetur; reponit
 enim Aristoteles magnitudinem inter sensibilia
 communia, quæ per se sensibilia sunt. Nos autem
 dicimus materiam intelligibilem communem om-
 nibus rebus mathematicis; contradistincta a ma-
 teria sensibili, quæ propria est rerum physicarum,
 esse naturam generis, quod in se completitur cum
 et mathematica, & in eorum definitione sumitur
 loco materia, ut Porphyrius, & ante illum docuit
 Aristoteles. Hæc autem natura generica quæ est
 materia intelligibilis, in recto est continuū, quod
 quidem est simul & quid sensibile, & genus recti;
 sed recti materia est, non ea ratione, quæ est sen-
 sibile, sed quæ est illius genus in ipsius definitio-
 nem ingrediens; quia continuo, in eo quod est ma-
 teria recti, accidit esse sensibile, quum super se in-
 telligibile. Ac veluti rectum in vniuersali sum-
 ptum pro materia habet continuum generatim;
 ita plane rectum in indiuiduo acceptum pro ma-
 teria sibi asciscit hoc, vel illud particulare conti-
 nuum, abstractum opera mentis a materia natura-
 li, in qua reperitur actu. In secunda vero parti-
 cula textus docet Aristoteles quomodo se habeat
 intellectus in cognitione recti, & omnino rerum
 mathematicarum inquiring, *Ipsion autem quod quid
 erat*

2. phys.
t. 18. 19.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

2.1.

erat esse, si est alterum recto-esse & rectum, alio; sit enim dualitas; altero itaque, aut aliter se habente iudicat. Quæ sigillatim explicanda sunt: Ipsum autem quod quid erat esse, nempe quidditas & essentia communis recti, si est alterum recto-esse & rectum; ex suppositione loquitur hic Aristoteles, non determinans utrum in mathematicis aliud sit quidditas; & id cuius est quidditas; siue quia non sit id huius loci disquirere, sed attineat ad Metaphysicum, qui vel adnotante f. Simplicio de hac re peragit; siue quia id non ita sit apertum, ac verum in Mathematicis, quemadmodum in Physicis; nam differentia hæc est inter individuum singulum, & essentiam vniuersalem participatam in multis; aut individua in rebus naturalibus apertissima sunt unicuique, in mathematicis non item; etsi enim, describit Mathematicus in abaco hoc vel illud particulare rectum, aut curuum; tamen id non per se contemplatur, & Aristotele doctore; sed solum videtur per illud insinuare naturam communem recti, quæ non est aliud quid a sua quidditate; quæ tamen alia ex parte Perspectius inter Mathematicos videatur considerare angulos, & lineas visibiles, ac proinde recta particularia; quia sensus non nisi particularia nescit; Opticus autem omnia visu metitur; propterea loquitur Aristoteles ex conditione, si est alterum recto-esse & rectum, alio: nempe intellectus discernit rectum alio, & alio ipsum recto-esse; quemadmodum supra dictum est de carne & carni-esse: Innuitque præterea per allatam hypothesim Aristoteles, quibus non est aliud quidditas, & id cuius est quidditas, ea intelligi ab intellectu non alio, nec eodem aliter habente, sed eodem similiter habente. Sit enim dualitas: supponit, gratisque sibi dari nunc postulat Aristoteles, aliud esse rectum, & recto-esse: Quod enim ab interpretibus affertur de dualitate, nimis durum, genus est interpretationis, ut dualitas sit definitio linearum rectarum, seu recti exemplum; nec inde colligere posset Aristoteles, quod mox collecturus est, altero, aut aliter habente iudicari: sed quum nuper hesitasset, si tunc aliud rectum a recto-esse, pro nunc petens sibi dari alterum esse rectum & recto-esse, ait, sit enim dualitas, nempe sint duo hæc inter se diuersa, rectum & recto esse, ut duo inter se varia supra diximus esse carnem & carni-esse; adeo quod in mathematicis quoque, ut in naturalibus, sint singularia, quæ diuersa sunt a natura essentiarum vniuersalis participatarum, atque dispersa in singularibus. Altero itaque, particula itaque deduci monet hoc placitum ex nuper habita suppositione; ut enim supra ex eo, quod aliud est caro & carni-esse, collectum fuit in rebus physicis intellectum aut alio, aut aliter habente iudicare singularia, & vniuersalia; ita nunc ex eo, quod rectum & recto esse duo sunt inter se diuersa, ut singulare & essentia vniuersalis, deducitur in mathematicis etiam intellectum iudicare rectum singulare, & recto-esse vniuersale. Altero, nempe singulare rectum sensitivo, pura vel intellectu agente eleuante phantasmata ad productionem speciei actu intelligibilis, vel intellectu practico versante circa sensibilia, vel intellectu potentia primum individua cognoscente, vel si placet etiam phantasia, ex qua, ut ex condo, sibi particularium simulacra quomodocumque desumat in-

tellektus; ipsum vero recto-esse vniuersale anima iudicat intellectu speculatiuo, possibili solo, & in habitu, ac sine ministerio phantasie. Aut aliter se habente iudicat; nempe quia rationalis anima rectum particulare iudicat intellectu possibili extenso ad intellectum agentem, protensoue ad phantasmam, ex qua velut ex condo sibi desumat singularium imagines; vniuersalem autem recti quidditatem intellectu possibili ad seipsum conuerso, in seipsumque circumflexo, in quo sunt vniuersalium simulacra. In tertia demum parte contextus Aristoteles colligit fundamentum intentæ demonstrationis in hæc verba, Omnino autem ut separabiles sunt res a materia, sic & quæ circa intellectum: Conclusio inductionis vniuersalis est ex particularibus propositionibus collecta; quam vniuersalitate indicat particula Omnino; deductionem vero ex traditis particula ergo: Ut separabiles sunt res a materia: sane ab obiectis ad operationes necessariam esse consecutionem, docuit pridem Aristoteles, & constat ex rei natura, ut mox apparebit: Res autem intelligibiles hic Aristoteles a materia separabiles esse supponit, quod indicat particula ut; Ceterum non ita constat quomodo res omnes intelligibiles, potissimum naturales, a materia sint separabiles: Verum paucis: Res considerari possunt vel ratione sui ipsarum, siue in seipsis; & tunc solæ metaphysicæ sunt a materia penitus abstractæ, ac separatæ; vel ratione sui simulacri, quo representantur facultati cognitrice: Quæ sensui representantur sunt singularia mediante speciebus sensibilibus in certa materia consistentibus; nempe species visibiles in perspicuo; sunt, audibiles in aere congenito, phantasmata in organo materiali phantasie; Quæ vero menti cognoscenda offeruntur, si vniuersalia sint, habent species actu intelligibiles ab omni materia corporali penitus absolutas, in animæ substantia collocatas, & omnino in intellectu velut in loco sitas, ut ait Aristoteles; sin autem singularia sint, habent imagines pariter actu in anima intellectrice collocatas; quæ sunt alijs quidē phantasmata operē intellectus agentis illustrata, nobis vero species immateriales a phantasmatibus eleuatis ab intellectu agente supra materiam ad hoc opus genitæ in mente possibili genitricum phantasmatum vicem gerentes, adeoque naturas indiuiduas intellectui representantes: Quæ de re fusc nos egimus in opere De Intellectu Agente: Quum itaque res omnes ratione suarum specierum representatiuarum intellectui, sint ab omni corporali materia penitus separatæ; propterea scite nunc accipit Aristoteles. res omnes ab intellectu nostro proxime dignoscibiles, esse a materia separabiles. Sic & quæ circa intellectum: Quæ circa intellectum, sunt ipsæ operationes, actusque intelligendi; quoniam intellectiones humanæ sunt accidentia; omnia vero accidentia circa suum subiectum esse dicuntur: Operatio, res autem, intellectionesque naturā suorum obiectorum emulantes, quia sunt eorumdem effectus Aristoteli; effectus autē ubique referunt naturam causarum; & speciatim ab obiectis Magister olim sibi transendum proposuit ad operationes, ab intelligibili ad intellectum: Et demum intellectio, animæque operatio a materia separabilis illa esse dicitur, in qua obanda facultas cogni-

f. lib. 7. & 8.
2.

g. 1. poste.
t. 80.
14. met.
c. 4.

h. 1. phys.
c. 49.

2. de m.
c. 33.

2. de
an. 1. 6.
3. de m.
c. 6.
13. de m.
c. 34.

lib. 1.
7. & 8.
quæ
lib. 1. c.
34.

2. de m.
c. 39.
2. de m.
c. 33.
1. de m.
c. 34.

trix organo materiali, corporisque ministerio non utitur: Quum autem organum materiale, corporisque ministerium facultati cognoscendi datum sit a natura non nisi ad recipiendas obiecti species quoquo pacto materiales, quæ non nisi in subiecto quanto consistere possunt; propterea quæcumque obiecta facultati demandant species a materiæ conditionibus omnino separatas, illa cognoscuntur absque ministerio corporis, & sine usu materialis instrumenti; quæcumque vero suas imagines quoquo pacto materiales, ac subiectum quantum efflagitantes habent, ea obiecta non nisi a facultate ministerio corporis indiga, materialique organo nixa cognoscuntur; ut proinde sapienter sanxerit hic Aristoteles, *Omnino ut separabiles sunt res a materia, sic & quæ circa intellectum*: cuius ea ratio est, tum quia intellectus res apprehendit per susceptionem formatum intelligibilem; materiale vero non apprehendit, ac recipit in se prorsus immaterialia: quæ materialiter apprehendi, ac suscipi nequeunt; apprehenditur autem, & recipitur omne per modum apprehendentis, & recipientis; qui modus materialis est, si apprehendens ac recipientis materiale fuerit tum quia ab obiectis ad operationes, & ab intelligibili ad intellectionem necessaria est consecutio præceptis Aristotelis. Ex his nunc tandem facile nobis erit Aristotelem demonstrationem, qua conuincitur intellectus habere functionem sibi propriam, adeoque separabilis esse a corpore, ac immortalis, in syllogismum texere triplici ratione, quarum prima est, Ut res, quæ ab intellectu dignoscuntur, sunt separabiles a materia in suis simulacris; ita quæ circa intellectum sunt, earundem rerum cognitiones sunt separabiles a materia, proindeque ab organo corporeo, corporeque materiali, atque adeo intellectus propriæ, non autem corpori communes: At quæcumque res ab intellectu dignoscuntur, illæ per species ab omni materia prorsus separatas intelliguntur: igitur intellectus operationes non sunt villo ministerio corporis, vltimæ materialis instrumenti; atque adeo sunt propriæ intellectus, non autem corpori communes: tunc vltra huius prosyllogismo addimus ex Aristotele, Anima operationem aliquam sibi propriam habens, non communem corpori, est a corpore separabilis & immortalis: indeque necessario colligimus, ergo anima intellectiua est Aristoteli separabilis a corpore, ac immortalis: Prosyllogismi non facile demonstratur, tum quia doctore Aristotele ab obiectis ad operationes, & omnino ab intelligibili ad intellectionem necessaria est illatio, veluti a causa ad effectum necessaria est illatio; est enim obiectum causa effectrix cognitionis: tum quia certum est facultati cognitrici corpus & organum materiale non inservire in eius functione obediunda nisi ad recipiendas, continendasque obiectorum imagines, quæ materiales quoquo pacto quum sint, materiali subiecto indigent, quo innitantur. Minor eiusdem prosyllogismi ab Aristotele in textu sic ostenditur aperte, Si aliquæ res ab intellectu dignoscibiles haberent sua simulacra non omnino a materiæ commercio separata; igitur hæc forent illæ, quarum individua sunt aliud quid a sua quidditate, ac omnino ab essentia vniuersali: sed omnia prorsus intelligibilia, etiâ quo-

rum singularia diuersa sunt ab essentia vniuersali, cognoscuntur ab intellectu non vltimæ villo ministerio corporis, nec recipiente in suo villo instrumento materiali species vllas obiecti materiales: ergo quæcumque res ab intellectu dignoscuntur, ex mediantibus imaginibus ab omni materiæ commercio separatis intelliguntur. Consequentia deducitur, quia rerum intelligibilium, quarum quidditas, & id cuius est quidditas, sunt idem, sunt vel vniuersalia, vel formæ simplices a materia separatæ; quarum vero quidditas, & id cuius est quidditas inter se differunt, sunt composita naturalia singularia, & si placet, mathematica: sed composita omnia constant materia sensibili, mathematica vero intelligibili; ut ait Aristoteles: at simulacra, representantia naturas vniuersales sunt opere intellectus agentis separata ab omni commercio materiæ: igitur si aliquæ res ab intellectu dignoscibiles haberent sua simulacra non omnino a materiæ commercio separata, hæc necessario forent illæ, quorum individua sunt aliud quid ab essentia & quidditate vniuersali. Assumptum ab Aristotele in textu demonstratur ita, quia si intelligibilia quorum singularia materialia diuersa sunt ab essentia & quidditate vniuersali, cognoscerentur quoad sua individua ab intellectu vltimæ corporis ministerio, ac in aliquo suo materiali organo simulacra illorum materialia recipiente; igitur intellectus non intelligeret huiusmodi obiectorum singularia, ut carnem, & simum, seu rectum; & vniuersalia, ut carnem esse, alio, puta sensitivo, siue intellectu agente, aut aliter habentem: sed intellectus vere singularia materialia discernit alio, aut aliter habentem, nimirum agentis intellectus ministerio, vel ad phantasiam, phantasmataque protensus; vniuersalia vero sine opera intellectus agentis, vel in se manens; ut supra fusius explicauimus: igitur omnia, etiâ quorum singularia diuersa sunt a quidditate ac essentia vniuersali, cognoscuntur ab intellectu non vltimæ ministerio corporis, nec recipiente in suo instrumento villo materiali species ipsorum. Consequentia deducitur, quoniam phantasia sub se habens organum corporeum, non ad exteriores, aut communem sensum protensa, sed in se manens, omnia sensibilia cognoscit, quorum simulacra in suo instrumento recipit; sic intellectus, si haberet organum materiale, in illo reciperet simulacra singularium, non protendendo se ad phantasiam, ut ad cõdum; nec ad intellectum agentem, qui ea depuraret a materiæ; nam etiam materiales illæ imagines in organo materiali corporeoque recipi valerent: Alio quoque modo cõtexi potest hæc Aristotelis theoria in argumentum ad eandem conclusionem ita colligendam, Si mens humana non haberet operationem sibi propriam, sed ad intelligendum vteretur organo, corporeque materiali; ergo singularia materialia, quæ diuersum quid sunt a quidditate, ac essentia vniuersali, rationalis anima, seu mens ipsa non intelligeret alio, aut aliter habentem, ac omnino sensitivo, siue intellectu agente, aut ad phantasiam protensa; sed ex se, ac in se manens: Vtum individua, quæ diuersa sunt a quidditate vniuersali, mens animæ rationalis agnoscit alio, nempe intellectu agente, aut aliter habentem, nimirum ad phantasiam protensa; quum agnoscat vniuersalia sine

27. mera.
L. 35. 39
8. mera.
L. 15. 16.

Rat. 129

sine opera intellectus agentis, & in se manens: ergo mens humana, seu rationalis anima functionem habet sibi propriam, non corpori communē, quam edit absque vfu materialis instrumenti, ac sine corporis vilo ministerio: tunc vltra huic prosyllogismo addas ex Aristotele, sed omnis anima quāpiam habens operationem sibi propriam, corpori minime communem, est a corpore separabilis & immortalis: igitur anima rationalis est Aristoteli separabilis a corpore, ac immortalis. Consequentia prosyllogismi deducitur, quia facultas, cognitrix habens organum materiale, ac vtens corporis ministerio, suscipit ex se in se manens, siue in organo suo, corporene suo cunctas imagines materiales, absque eo quod ab agente intellectu quidpiam patiantur; quod patet in phantasia. Assumptum probatur in textu ab Aristotele, quia cognoscibilia diuersi generis ratione simulacri adeo vt vnus imago sit materialis, quoquo pacto, alterius idolum sit penitus a materia separatum, ea cognoscit intellectus humanus aut alio, aut aliter habente; nimirum quæ habent imagines materiales, ea non conuersus, extensusque ad phantasiā, ex qua illas imagines haurit quomodocumque; aut ad intellectum agentem eas a materia prorsum separantem, attollendo phantasmata supra organum phantasiæ ad procreandas immateriales imagines sui ipsorum in immateriali substantia intellectus possibilis: sed indiuidua, quorum aliud esse ab essentia vniuersali, habent sui simulacra materialia in phantasia: quidditates autem vniuersales habet suas imagines ab omni materia commercio seiunctas in mente possibili; igitur indiuidua, quorum natura diuersa est ab essentia vniuersali, noscuntur a mente aut alio, aut aliter habente. Maior huius eo patet, quia species materialis non potest suscipi nisi in corpore, ac organo materiali; & intellectus agentis actio in phantasmata nulla est alia, quam eorum eleuatio supra conditiones materiæ; siquidem ob materiæ commercium, & appendices phantasmata, & quæ ab eis representantur de se nō sunt actu intelligibilia, sed potentia tantum; mens vero nostra non intelligit nisi quæ sunt actu intelligibilia. Tertio quoque modo lubet hanc Aristotelis demonstrationem in syllogismum necere: consulto enim & dedita opera hæc repeto, quia pulcra, quia difficilia, quia sunt ad animæ rationalis immortalitatem confirmandam maximi momenti; Sic ergo dicendum, Vt sunt a materia separabiles quo ad sua simulacra res, quæ intelliguntur, ita & operationes intellectus sunt a corpore separabiles, & ab organo materiali: sed omnium intelligibilium imagines, dum actum intellectionis sustinet, ac suo modo promouent, sunt omnino a materia separatæ: igitur intellectio est operatio propria mentis, non communis corpori; factaque sine vfu materialis instrumenti: tunc vltra prosyllogismo addimus ex Aristotele, sed omnis anima functionē aliquam sibi propriam habens, non communem corpori, factamque sine interuentu materialis instrumenti, est a corpore separabilis & immortalis: ergo ex Aristotele rationalis anima, & mens humana est a corpore separabilis & immortalis: Maior prosyllogismi ab Aristotele ponitur in explicato contextu, vt euident ex antea traditis: Minor probatur in hoc textu eo quia intelligibilia cuncta sunt trium generum, nempe vel penitus ab omni materiæ commercio separata, quorum indiuidua non sunt diuersa ab essentia vniuersali, & a quidditate; vel materiam quoquo pacto participantium, & indiuidua distincta ab essentia & quidditate obtinentium aut ipsæmet essentiæ vniuersales, aut indiuidua; sed intelligibilia penitus ab omni materiæ commercio separata non habent imagines materiales; quum vbique imago sit minus materialis, seu magis immaterialis, quā representatum ab ea; quo nomine dudum sensus dictus est Aristoteli receptius esse specierum sine materia: vniuersalium imagines sunt penitus ab omni materia, & appendicibus eius separatæ munere intellectus agentis: singularium corporaliū imagines habet aliquando materiam, vel appendices in organo phantasiæ, nimirum antequam perpeffa fuerint actionem intellectus agentis; ac vbi singularia dignoscuntur ab intellectu possibili, necesse est ea prius a agentis intellectus opere reddita fuisse de potentia intelligibilibus actu intelligibilia, proindeque a phantasmatibus beneficio intellectus agentis eleuatis supra materiam genitas fuisse illorum imagines omnino immateriales in mēte possibili; nam vbique materia tum per se ipsam ignota existens; tum, causa quibus inest occultationis, & ignorantia, impedit quominus phantasmata in phantasia nondum experta functionem intellectus agentis, ea supra omnem materiæ labem extollentis, sint actu intelligibilia: sic ergo intelligibilium omnium imagines dum actum intellectionis promouent, ac sustinent more suo, sunt ab omni materia prorsum separatæ.

tur in hoc textu eo quia intelligibilia cuncta sunt trium generum, nempe vel penitus ab omni materiæ commercio separata, quorum indiuidua non sunt diuersa ab essentia vniuersali, & a quidditate; vel materiam quoquo pacto participantium, & indiuidua distincta ab essentia & quidditate obtinentium aut ipsæmet essentiæ vniuersales, aut indiuidua; sed intelligibilia penitus ab omni materiæ commercio separata non habent imagines materiales; quum vbique imago sit minus materialis, seu magis immaterialis, quā representatum ab ea; quo nomine dudum sensus dictus est Aristoteli receptius esse specierum sine materia: vniuersalium imagines sunt penitus ab omni materia, & appendicibus eius separatæ munere intellectus agentis: singularium corporaliū imagines habet aliquando materiam, vel appendices in organo phantasiæ, nimirum antequam perpeffa fuerint actionem intellectus agentis; ac vbi singularia dignoscuntur ab intellectu possibili, necesse est ea prius a agentis intellectus opere reddita fuisse de potentia intelligibilibus actu intelligibilia, proindeque a phantasmatibus beneficio intellectus agentis eleuatis supra materiam genitas fuisse illorum imagines omnino immateriales in mēte possibili; nam vbique materia tum per se ipsam ignota existens; tum, causa quibus inest occultationis, & ignorantia, impedit quominus phantasmata in phantasia nondum experta functionem intellectus agentis, ea supra omnem materiæ labem extollentis, sint actu intelligibilia: sic ergo intelligibilium omnium imagines dum actum intellectionis promouent, ac sustinent more suo, sunt ab omni materia prorsum separatæ.

Immortalis est intellectus humanus qui prima sui functione cognoscit carni esse, ac omnino vniuersale. Cap. LXVIII.

Sed ex iisdem textibus aliam habemus immortalitatis præclaram demonstrationem, dum nemine repugnante Philosophus asserit intellectum humanum in corpore degentem intelligere a carni esse, ac omnino naturas vniuersales, & rerum quidditates; quæ sic in argumentum contextitur, Anima quæ functionem, passionemque quampiam habet sibi propriam, corpori non communē, nec phantasiæ, potest operari, & esse sine corpore, adeoque separabilis est a corpore, ac immortalis: sed anima rationalis, siue noster intellectus habet aliquam operationem, functionemque, ac passionem ita sibi propriam, vt non communicet cum corpore, neque cum phantasia in ea obeunda: igitur anima rationalis est a corpore separabilis & immortalis. Maior ab omnibus, etiam ab Alexandreis vltro concessa, legitur expressis verbis apud Aristotelem & non vno in loco. Minor ideo probatur, quia facultas animæ cognoscens carni esse, ac omnino naturas vniuersales apprehensione simplici functionem habet, passionemque sibi propriam, corpori, ac phantasiæ minime communem: sed anima rationalis, humanæque intellectus Aristotele doctore in explicatis contextibus, & alibi, nemineque Aduersariorum repugnante, intelligit carni esse, ac omnino quidditates rerum, & naturas vniuersales:

4:15-16

५

43. de an.
C. 39.

fia distinctū; quod clarissime nos edocet Aristoteles tñ inquit. *Est autē imaginatio aliud a ditione & negatione; complexio enim intellectiōis est verum, aut falsum*; tum asserens de compositione ac diuisione, *Quod autē quodque vnum facit* componens videlicet conceptus simplices, *hoc intellectus est*, ad sensus, ac phantasia discrimen. Vnde sic ratio formari poterit. Compositio, diuisioque conceptuum, quæ affirmatio, & negatio dicitur, est secunda operatio intellectus humani, sic illi propria vt non sit communis vlla ratione phantasia; sed si quodpiam intelligere non est opus commune phantasia; sed mentis humanæ proprium, talis operatio doctore Philosopho fieri poterit sine corpore ab anima, quæ separabilis est & immortalis: ergo rationalis anima, seu noster intellectus Aristoteli habet essentiam a corpore separabilem, & immortalem. Consequentia dudum ab Aristotele & proposita est in fundamentum ad animæ separabilitatem & immortalitatem adstruendam necessarium. Assumptum eo probatur, tum quia phantasia menti deservire non potest nisi ministerio phantasmatum; sed in organo phantasia nullum est phantasma, quod intellectui dignoscendam repræsentet vllam propositionem, siue affirmatiuam, siue negatiuā Aristoteli; ergo mens in secunda sui functione cognoscens propositionem seu affirmatiuam, seu negatiuam, non vtitur phantasia, sed per se sola operatur: tum quia compositio, & diuisio conceptuum, continet necessario verum, aut falsum; affirmatiuamque aut negationem; sed nullus sensus, atque adeo nec phantasia continet verum, aut falsum, affirmationem, aut negationem; at vero solus intellectus humanus, vt ab omni sensu, & speciatim a phantasia distinguitur, componit, diuiditque conceptus, in quibus verum, aut falsum necessario inest, affirmando, aut negando; igitur secunda operatio, quæ dicitur Compositio Diuisioque conceptuum, est propria functio intellectus humani, non autem communis vlla ratione corporis, aut phantasia.

Habetur etiam ratio immortalitatis ex conditionibus tertia functionis intellectus quæ Discursus appellatur. (Cap. LXXI.)

In eodem sensu est ratio, quæ desumitur a tertio mentis opere, quod Scholastici Discursum, ac syllogismum nuncupant; sed tanto præcedenti efficacior in proposito, quanto ratiocinari est functio magis aliena ab opere sensuum, phantasia, facultatibusque corporeis, quam sit compositio conceptuum, notionumque; nam phantasia in somnijs brutorum animalium sine opera intellectus varie componere, ac diuidere potest notiones sensibilibus antea cognitorum, quas in suo instrumento retinet: licet eam compositionem ac diuisionem efficiat sine affirmatione, ac negatione: at ratiocinari, ac ex notioribus per discursum colligere quod ignotum erat, nullo modo conuenit sensui, vel phantasia, sed ita proprium est munus humanæ mentis, vt hæc inde nuncupetur discursus, & rationalis per essentiam, ad omnium aliarum facultatum differentiam. Quin & in hoc humana mens dissidet ab intelligentijs abstractis; illæ namque non cognoscunt

A syllogizando hoc ex hoc, neque a priori ex causis effectus deducendo, neque a posteriori causas ex effectibus cognoscendo; sed solum possunt citra discursum cognoscere hoc post hoc, & effectus in suis causis. Vnde sic ratio cõtexi potest, Si aliquod intelligere ita est proprium humanæ mentis, vt non sit vllò pacto commune corpori, vel phantasia; mens erit a corpore separabilis, & immortalis: sed ratiocinari, ac discurrere, syllogizareue, quæ dicitur intellectus operatio tertia est intelligere sic proprium animæ rationalis, vt in hoc opere obeundo non vtitur vlla ratione corpore, nec phantasia.

B igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Consequentia clara est ex Aristotele, ac ex Alexandrorum omnium contestatione: Assumptum demonstratur ex Aristotele, tum quia Magister olim fuse probauerunt aduersus Antiquos intelligere nullum habere commercium cum sensu & phantasia, tamquam cum principio, a quo cooperante intellectu, dependeat, tum etiam quia ratiocinari, ac discurrere est operatio, quæ dissidet homo secundum se ab animalibus brutis; ergo debet homini conuenire ab eo principio, quod sibi commune non est cum brutis animalibus; sed solus intellectus hominibus inest, ad brutorum discrimen, non phantasia, non corpus: ergo ratiocinari est proprium munus humanæ mentis, non commune vllò pacto corpori, vel phantasia; tum demum quia phantasia menti nihil aliud præstare potest quam phantasma quodpiam obiecti representatum: sed in phantasia nullum est phantasma representare valens intelligibile complexum, cuiusmodi syllogismus est siue discursus, ac ratiocinium.

C igitur operatio tertia intellectus humani, quæ dicitur discursus, ita propria est animæ intellectiui, vt nulli pacto sit corpori communis, aut phantasia.

Corruptibilis esse non potest intellectus noster, qui cognoscit substantiam. (Cap. LXXII.)

Intellectrix anima, quæ dudum Aristoteli dicta est omnia intelligere, speciatimque carnem, carni-esse, & aquam, aque-esse discernere, ac omnino substantiam cognoscere; ad sensuum discrimen, qui sola percipiunt accidentia, substantijs intactis; intellectrix anima inquam per se proprie, ac maxime dignoscit substantias: Quum autē sensus per se substantiam non attingat, quæ per se intelligibilis est, per se sensibilis non est: igitur illa operatio, quæ noster intellectus agnoscit substantias, ita est propria mentis humanæ, vt in ea obeunda noster intellectus nullum penitus habeat vllò cū sensu, vel exteriori, vel interiori commercium; atque adeo neque cū phantasia, quæ sensus est; neque cū corpore, cuius ministerio facultas cognitrix ad operandum non vtitur nisi ad sensum protensa. Vnde sic ratio cõtexi poterit ex Aristotele, Anima functionem aliquā obtinens ita sibi propria, & corpori non communem, vt in ea obeunda sensu nullo vtitur, ac speciatim phantasia non vtitur, est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima rationalis intelligendo substantias habet operationem ita sibi propriam, corpori non communem, vt in ea obeunda sensu nullo vtitur vllò, nec speciatim vtitur phantasia: igitur ani-

rationalis in Peripato separabilis est a corpore, ac immortalis. Maior est fundamentum ab Aristotele in hanc theoriam excolendam, a cunctis vltro concessum. Minor item aperte constat apud Aristotelem, qui non vno in loco docet, tum intellectum percipere substantias, qui omnia percipit, ac speciatim per se noscit omnia intelligibilia; tum substantiam non esse per se sensibilem, sed intelligibilem.

Immortalitate pollet intellectus humanus, qui non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Cap. LXXIII.

Sed nobilem aliam habemus immortalitatis rationem ex æterna functione intelligendi quomodocumque donata intellectui nostro ab Aristotele in hanc sententiam. *Qua vero secundum potentiam tempore prior in vno est; omnino autem neque tempore; sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Separatus autem est solum hoc quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetuum.* Quæ alibi fu suse explicata, nunc breuiter animaduertentur. Sane ab initio textus Aristoteles omnium consensu loquitur de intellectu possibili, statuens eum esse mentem secundum potentiam, quæ in vno & indiuiduo quouis homine prior est tempore, quam in eo sit intellectus agens; quo tamen absolute non est prior tempore; quum intellectus agens sit æternus, & æterno nihil valeat esse prius tempore. Sed quod subdit Aristoteles, *sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit*, dubitationem habet duplicem, altera est de sensu verborum, altera est de subiecto cui tale prædicatum conveniat, & aptetur de mente Philosophi: Quod quid attinet ad primam, triplex est sensus allati dogmatis; vnus est, quod non aliquando quidem intelligit, aliquando vero non intelligit, quia semper intelligit; qui sensus a plerisque receptus, a nobis collaudari non potest; quia verificari non potest de intellectu possibili, quem sapienter & vigilante homine, & eo dormiente, functionem intelligendi intermittere, atque adeo non semper intelligere compertissimum est; neque de intellectu agente, quem numquam intelligere sat superque demonstrauimus ex Aristotele in opere nostro *De intellectu Agente* inscripto: Alter sensus est, quod non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit, quia nunquam intelligat; qui sensus recipi non debet; quia possibilis intellectus aliquando intelligit, & aliquando non intelligit in hac vita nec vere dici potest numquam intelligere: intellectus vero agens hic non consideratur, vbi agitur de mente secundum potentiam; & vbi eius perfectiones considerari deberent. Tertius sensus est, quum datur intellectus humani status geminus; alter, quo degit in corpore; alter, quo consistit a corpore separatus, is recte dicitur, non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non intelligere, quasi in vno quidæ statu intelligat, in altero vero non intelligat, sed quia in vtroque statu intelligat, tum corpori sociatus, tum etiam a corpore separatus. Quam interpretatione

A damus, & approbamus. Quod autem pertinet ad secundam dubitationem, plerique omnes arbitrantur hic agi de intellectu agente; quod non recipimus, tum quia hic sermo est de intellectu, qui est mens secundum potentiam; cuiusmodi non esse hic intellectum agentem omnibus est in confesso, & ex nuper habitis ab Aristotele manifestissimum; quum particula vero separaret intellectum nunc explicatum ab eo, quem in textu supero considerauit Aristoteles, qui nemine repugnante tractauit de intellectu agente; tum quia intellectus agens nihil omnino intelligit vnquam. Nos ergo colligimus hoc attributum enuntiari de intellectu possibili, qui ad differentiam intellectus agentis in neutro statu intelligentis, sed in vtroque actu intelligibilia faciens, non aliquando quidem intelligat, aliquando autem non intelligat, quia in vtroque statu intelligat, & corpori consociatus, & a corpore separatus: Quam theoriam fufius alibi ex professo tractauimus. Satis nunc sit extraditis breuiter insinuatam rationem immortalitatis contexere hoc modo, Anima quæ non aliquando quidem intelligit, aliquando vero non intelligit, quia in vtroque statu intelligit, & corpori consociata, & a corpore separata, est a corpore separabilis, & immortalis: sed intellectus humanus, adeoque rationalis anima non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit, quia reuera in vtroque statu intelligit, & corpori consociatus, & a corpore separatus: ergo rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis. Huic rationi occurrunt Alexandrei dicentes hoc attributum ab Aristotele pronuntiari de intellectu agente. Sed nos iam ostendimus in theoria pronuntiatum id fuisse de intellectu possibili, quia intellectus agentis est facere intelligibilia, non facta intelligere. Addimus nunc intellectum agentem re non distinguui ab intellectu possibili, aut saltem nihilominus esse partem animæ nostræ rationalis, quam sit intellectus ipse possibilis, vt late demonstrauimus in opere nostro *De intellectu Agente*, adeoque si Agens intellectus fuerit hac ratione separabilis a corpore ac immortalis, eadem pariter intellectum possibilem esse a corpore separabilem, ac immortalem.

Animarum æternitas ostenditur ex eo quod intelligere, ac sapere Aristoteli est officium proprium diuinæ partis, quæ substantia est hominis, non autem quid commune corpori.

[Cap. LXXIV.]

Illustrem alium in Aristotele locum habemus, vnde præclara nobis sese offert demonstratio immortalitatis animæ rationalis: Est autem locus vbi hæc ad verbum leguntur, *Homo vice pedum priorum brachia, & quas manus dicimus, habet: solus enim animalium omnium erectus est; quoniam eius natura, atque substantia diuina est: officium autem diuini est intelligere, atque sapere: quod non facile esset, si vasta corporis moles assideret; pondus enim tardiores reddit & mentem, & sensum communem.* Quæ omnia diligenter explicanda sunt, antequam in demonstrationem contendantur.

Profecto hic agens Aristoteles de partibus corporeis animalium, reddit causam cur homo differat a quadrupedibus in eo, quod crura & pedes anteriores non habeat, ut quadrupeda, sed vice pedum & crurium manus & brachia; rationem huius affert ab operatione propria hominis, qua ipse distinguitur a brutis; nempe quum omnia quadrupeda prona sint, habeantque partes superiores inferioribus maiores; ijs sustinendis anima non sufficiens apte sine fulcro corporeo, Natura dedit anteriora crura & pedes. Homo vero, qui naturam atque substantiam, quae forma & specifica substantialis appellatur, & diuinam habet; ut alijs in locis etiam adnotat Aristoteles: Diuina porro dicitur hominis forma specifica, tum quia proxima a Deo est, non a parentibus; tum quia aeterna est Aristoteli; nam, ut solim nouimus, in Peripato coincidunt esse diuinum, & perpetuum, immortale; tum quia separabilis est a corpore, ac immaterialis omnino, & quantum ad operari, & quantum ad esse: quare superiores partes homo non ita magnas habet, quin anima citra corporeum fulcrum peculiare possit eas sustinere: carens ergo cruribus & pedibus anterioribus rectus est homo inter omnia animalia, & vice crurium pedumque anteriorum a Natura fortitus est brachia & manus; quae sunt instrumenta, non quidem intellectus ac sapientiae, sed solum prudentiae, quae versatur circa exteriora singularia & agibilia; nempe manus alibi dicitur a Magistro instrumentum instrumentorum, quia manus est instrumentum hominis internum omnium exteriorum instrumentorum effectuum, & ijs uti valens ad omnes operationes artium exercendas, & peragendas. Diuinum autem huius partis essentialis hominis officium proprium, inquit Aristoteles, est intelligere, atque sapere; quia haec opera sunt a solo intellectu non utente villo corporis ministerio: Quinimmo nunc molem corporis, non minus quam alibi duritiem carnis intellectui, & sapientiae obesse constituit Aristoteles inquiens non facile illos intelligere, nec facile sapere, quibus vasta corporis moles affidet: unde in Prouerbio cessit, & Homo longus raro sapiens, & apud Parmenographum homines insigniter proceri corpore & hisce temporibus populari ioco taxantur ut ignari & inutiles; quod ut alia pleraque mansse videtur ab Antiquitate: sic enim in eodem carmine Prazino de marito loquitur, Vixit decem cubitorum, hyperbolice significans enormiter procerum, quum esset tam insulsus ut e mercatu pro vitulo salem attulerit. De Calligae Maximini nobis alias dictum est, etiam nunc homines insignite proceritatis vulgo male audire, tamquam socordes atque inertes. Prisci vero prolongos homines ridiculi gratia Longuriones appellabant; Varro in Tripalo apud Nonium, Ego nihil narro, adeo haec ita curat, qui ante me est, nescio qui longurio; Corporis enim humani, quod a praedominio graue est, moles quo maior fuerit, eo natura grauior ac ponderosior erit: pondus autem tardiores reddit & mentem, & sensum communem; scilicet, tantum abest ut intellectus habeat operationem intelligendi non sibi propria omnino, sed aliqua ratione corpori communem; quod corpus mole sua, pondereque suo tardet impediatque intellectus operationem; quin & sensum etiam organo corporeo utentium com-

A munitur omnium operationem hebetat, & labefactat ingens magnitudo corporis; nam & oculi pregrandes minus visu pollent; moles enim corporis ad motum viresque motrices quantum prestare videtur, tantumdem ad cognitricem facultates, speciatimque ad intellectum impediendi afferre conspicitur experimento; ut etiam in opere *De Animalium coextensione corpori* probauimus. Hic enim Aristoteles per sensum communem, non intelligit sextum illum internum sensum contradistinctum a quinque sensibus exterioribus, & a septimo interiori, qui Phantasia nuncupatur, sed significat sensum in communi, ac sensum omnem generatim. Quum igitur homo sit omnium animalium prudentissimus, ut paullo post Anaxagore consentit Aristoteles, ideo tamen partes superiores habet mole minores, quae pondere suo mentem, animamue non opprimentes, anteriorum crurum ac pedum fulcro non indigentes, hominis figuram erectam constituent: tum manus habet, quibus instrumentis utitur ad artium, & prudentiae functiones exercendas: tum nullam corporis partem obinet, qua functionem obeat intelligendi; quia haec operatio est proprium munus intellectus ac sapientiae, quae substantia est diuina, & immortalis; atque adeo a corpore ut in operari, sic etiam in esse separabilis. Vnde nobis efficax haec immortalitatis ratio deducitur, Omne diuinum in nobis, & cuius est aliqua operatio propria, corpori minime communis, est a corpore caduco separabile, ac immortale: sed anima intellectiva in nobis est diuina, & habet operationem intelligendi sibi propriam, non autem corpori communem; ergo rationalis anima nostra est a corpore nostro caduco separabilis, & immortalis. Minor in explicato loco Magistri legitur, nempe naturam & substantiam hominis ad omnium aliorum animalium discrimen esse diuinam, eiusque officium esse intelligere, atque sapere; quae functiones a mole corporis labefactantur; atque adeo a corpore non pendent, ut a sui causa; nam omnis causa suum effectum perficit, nulla ipsum labefactat; licet partes corporis animae rationali deservire valeant ut organa ad exercendas operationes artium, & prudentiae, quae motum nituntur. Maior est Aristotelis non vno in loco famosa propositio.

Mens nostra perennis est, cuius intellectio est extra sensum. Cap. LXXV.

Propositis adijcienda sunt ex alio loco quatuor immortalitatis argumenta; quorum primum ex eo deducitur, quod Aristoteles ait intellectus etiam practici operationem esse extra sensum. Proculdubio intellectus operatio vna est intellectio, si de intellectu possibili tractemus, cuiusmodi est intellectus practicus: Intellectus vero practici operatio formaliter est, si circa agibilia versetur, de quibus eo loci peragit Aristoteles, deliberatio ex discursu agendorum. Ceterum talis intellectio dicitur in textu ab Aristotele extra sensum, quia in ea obeunda nosster intellectus nulla ratione utitur ministerio corporis, aut phantasiae; quandoquidem sensus non discurret, & eque deliberat villo modo, siue de sensu exteriori sermo sit, siue de in-

qui diuiditur in sensum communem, & phantasiam; quique omnino est corporea facultas. Vnde sic ratio struitur. Anima, cuius aliqua operatio est sine ministerio corporis, aut phantasia, est a corpore separabilis & immortalis: sed intellectus practicus, adeoque rationalis anima nostra functionem habet deliberandi ex discursu circa agibilia sine ministerio corporis, & phantasia; igitur anima rationalis est a corpore separabilis, ac immortalis. Maior est Aristotelis omnibus contestata. Minor ita probatur, quia functio extra sensum est sine ministerio corporis, & phantasia; nam phantasia est sensus interior; & omnis sensus siue interior, siue exterior est facultas corporalis necessario vtens ministerio corporis: sed intellectus practicus, adeoque nostra rationalis anima decreto Aristoteleo functionem habet deliberandi ex discursu circa agibilia extra sensum; igitur intellectus practicus, adeoque nostra rationalis anima functionem habet circa agibilia deliberandi ex discursu Aristoteli sine ministerio corporis, aut phantasia.

Mori non potest mens humana, quæ ratiocinatur in ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima.
Cap. LXXVI.

A Liud autem argumentum perennitatis animæ desumitur ex eo, quod Aristoteles in eodem loco decernit asseuerans intellectum ratiocinari in ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima; quum enim eodem autore duo sint genera phantasmatum, alia quidem proprie dicta in organo corporeo phantasia conseruata sub habitu memoriz, conditionibus materialibus complicata; alia vero secundum translationem phantasmata nuncupata, in immateriali rationalis animæ substantia collocata sub habitu prudentiz, vel artis, vel alio quouis intellectu, per opus intellectus agentis a materia, materialibusue conditionibus depurata, quæ nomine proprio species, formæque actu intelligibiles appellantur: Intellectus practicus de agibilibus discurrens ex habitu prudentiz non vtitur phantasmatibus illis materialibus in organo corporeo phantasia degentibus, sed immaterialibus illis, quæ sunt in incorporea substantia rationalis animæ procul ab omni corporis, materizue, ac phantasia ministerio. Ex quibus propositi nostri sic ratio deducitur. Anima functionem aliquam habens ita sibi propriam, vt in ea obeunda cum corpore, speciatimque cum phantasia non communicet, est a corpore separabilis & immortalis: At intellectus practicus, animæ rationalis functionem ratiocinandi habet ita sibi propriam, vt in ea obeunda non communicet cum corpore, speciatimque cum phantasia; igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est fundamentum ab Aristotele iactum in hoc argumento passim ab omnibus concessum. Minor ex eo probatur, quod facultas cognoscens obiecta in ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima, non in organo corporeo phantasia, functionem eam cognoscendi habet ita sibi propriam, vt in ea cum corpore, phantasiaue minime communicet; nam intellectui corpus, aut phantasia in aliqua functione communis-

care non potest nisi ratione suorum phantasmatum: sed intellectus practicus, animæ rationalis functionem ratiocinandi habet ita sibi propriam, vt in ea obeunda versetur in ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima, non autem in ijs, quæ sunt in corpore, aut organo corporeo phantasia; igitur intellectus practicus, animæ rationalis habet ratiocinandi functionem ita sibi propriam, vt in ea obeunda non communicet cum corpore, neque speciatim cum phantasia.

B *Corruptionis expertus est humana mens, quia ratiocinatur in intelligentijs, non in phantasmatibus in organo corporeo phantasia degentibus.*
Cap. LXXVII.

E X eodem loco præstantissimam haurimus immortalitatis rationem, vbi Philosophus ait intellectum ratiocinari posse in intelligentijs, quæ phantasmata non sunt; inquit enim citatis verbis, *Aliquando autem ijs, quæ sunt in anima phantasmatibus, aut intelligentijs, tamquam videns ratiocinatur, & deliberat futura ad præsentia.* Quare sic immortalitatis ratio struitur, Anima, quæ aliquando cognoscit sine ministerio corporis, aut phantasia, est a corpore separabilis, & immortalis: sed intellectus practicus aliquando ratiocinatur sine ministerio corporis, aut phantasia; igitur intellectus practicus, adeoque rationalis anima nostra est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis ab omnibus vltro contestata. Minor ex eodem autore sic ostenditur, quia facultas, quæ ratiocinatur aliquando ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima, aut intelligentijs, discurret sine ministerio corporis, aut phantasia; nam phantasia cum intellectu ad operandum concurrere non potest nisi ijs phantasmatibus, quæ sunt in eius organo corporeo: sed intellectus practicus, adeoque rationalis anima ratiocinatur aliquando ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima, aut intelligentijs, quæ phantasmata non sunt, sed species actu intelligibiles, aut notiones habituum præcedentium intellectui impressæ; igitur intellectus practicus, qui est intellectus in habitu, adeoque rationalis anima ratiocinatur aliquando sine ministerio corporis, aut phantasia.

Perpetuatatem habet animus, quia noster intellectus deliberat futura ad præsentia.
Cap. LXXVIII.

E Fficax alia ratio perennitatis animæ colligitur ex eodem contextu, in quo scribit Aristoteles intellectum practicum ratiocinari, & deliberare futura ad præsentia. Quæquidem ratio sic in argumentum præstitur, Anima quampiam functionem habens sibi propriam, corpori, ac phantasia minime communem, est a corpore separabilis & immortalis; sed intellectus practicus, ideoque rationalis anima nostra functionem habet sibi propriam, corpori, vel phantasia minime communem; igitur intellectus practicus, ideoque rationalis anima nostra est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis expressa. Minor ex hoc textu deducitur aperte, quia facultas, quæ ratiocinatur de-

liberans futura ad presentia, functionem habet sibi propriam, corpori phantasiae minime communem; tam quia facultas corporea, cuiusmodi est phantasia, non deliberat; secus enim animalia bruta exultam phantasia obtinentia deliberarent, & ratiocinarentur; quod negat Aristoteles non vno in loco: tum quia sensus, cuiusmodi est phantasia, & omnis alia facultas corporea cognoscens, non percipit futura, sed solum presentia vel praeterita; presentia quidem sensus exteriori, praeterita vero phantasia; ut constat ex Aristotele; cui futurorum est spes, & opinio, quae ad solam rationalem animam attinent: Nec obijcias mihi formicas, & Hirundines, quae videntur de futuro sollicitudinem habere; quia, licet habeant plerumque bruta simile quid intelligentiae, ac pro identitate, agunt nihilominus propter finem futurum consequendum extra futuri finis agnitionem; sic plantae cognitione carentes agunt propter finem eidem Aristoteli: facultas igitur, quae ratiocinatur deliberans futura ad presentia, functionem habet sibi propriam corpori, phantasiae minime communem: sed intellectus practicus Aristoteli est facultas animae rationis, quae ratiocinatur deliberans futura ad presentia: igitur intellectus practicus, ad hanc rationalem animam nostra functionem habet sibi propriam, corpori, phantasiae minime communem.

Mortuus est obnoxius humanus animus, quum habeat operationem sine motu. Cap. LXXIX.

Celeberrimam vero rationem immortalitatis nobis Aristoteles, & Alexander ipse suggerit, dum ambo notum ab intellectione penitus excludunt: Quod fundamentum primus Aristoteles fecit, dum futuram operationem in anima intellectionem non esse motum vultum; ad operationemque habitum intellectum alium non esse generationem, non alterationem, non motum vultum animae rationalis, ad differentiam animae sensibiles; nec enim citatis verbis, *At veroneque in intellectiva parte anima est alteratio: sciens enim maxime eorum, quae ad aliquid dicitur: Hoc autem manifestum est: secundum enim nullam potentiam motus, fit in nobis scientia; sed quum existerit aliquid: ex ea enim, quae est secundum partem experientiae, universalem accipimus scientiam; quod & alibi reperit. Neque itaque actus generatio est; nisi quis respiciat operationem, & talem generationem dicat: tale enim est actus. Quae autem a principio acceptio scientiae, nec est generatio, nec alteratio; nam quia quiesca est, & sedetque anima, sciens fit, & prudens. Vt igitur neque, quum dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desit, aut egrotans revaluit: factus est sciens; quamvis prius non poterat uti, & secundum scientiam agere; sed absente perturbatione, & ad tranquillitatem veniente mente, inerat potentia ad scientiam sum: sic utique huiusmodi aliquid fit id, quod est a principio in scientia existentia: perturbationis enim quies quidam est, & tranquillitas. Neque igitur pueri possunt quid discere, neque iudicare sensibus, similiter atque seniores; multa enim perturbatio circa; foris, & motus. Sedantur autem, & desinant perturbari, aliquando quidem a natura, aliquando autem ab alijs: in utroque autem bis alterari aliquid accidit, sicut quum ex-*

A citatur, & fit vigilans ad actum. Manifestum est igitur, quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animae, in alia autem nulla, nisi secundum accedens. Quae lucidissima non indigent explicationis; certum est enim Aristotelem his velle nostrum intellectum habere functionem, quae per se non est motus vilis proprie, nec motu nitatur villo; sed in quiete corporis & animae fiat; adeo ut pueri, quibus corpus agitur, non intelligant. Sed hanc theoriam praclare nos alibi docuit Magister asserens, *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

B *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

C *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

D *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

E *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

F *Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti & statui, magis quam motui, eodem autem modo, & syllogismus. Quum & infra a statuens intellectum non alterari, dum calida, & frigida percipit, quia in tali functione non utitur ministerio corporis; at enim, Unde neque rationabile est ipsum ministerium esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieri, calidus, aut frigidus. Alexander ipse deinde idem fundamentum communivit, scribens alicubi de dicta opera de proposito in hanc sententiam, Namque maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur: Aptius profecto, & magis proprium, & magis anima nostra consentaneum est, quietem agere. Addo etiam maxime praecipuum: Intellectio enim, quae per se non conueniens anima functione est, quiete potius; quam agitatione perficitur. Atque ea de causa longe in senectute, quam in iuventute promptior est: & si ebrius, quae escentes agitis, intellectus expeditione nesciuntur. Igitur magis proprium, magisque secundum animae naturam esse videbitur, frui potius quiete, quam motu. Quae singula nobis explicanda sunt ex Aristotele ad maiorem contextendae rationis firmitatem. Dum igitur ait Alexander, Maxime peculiaris anima functio in quiete magis, quam in actione versatur hic aperte proprium animae opus Aphrodisaeus confitetur intellectionem, appellans maxime peculiarem animae functionem; si enim omnis animae intellectus functio communis esset corpori, ac phantasiae, quae corporea facultas est; iam non esset maxime peculiaris animae functio: desumpsit autem hoc placitum Alexander ex Aristotele, qui dudum sanxit, Intelligere assimilari maxime proprio operi animae, seu videri esse maxime proprium opus animae; idem est enim maxime proprium opus animae, & maxime peculiaris functio animae. Cuius quidem placiti rationem optimam affert Alexander inquit sciens functionem hanc animae maxime peculiarem in quiete magis, quam in agitatione, motu, ad actionemque versari: quam rationem accepit similiter ab Aristotele constituyente, Intellectionem assimilari cuidam quieti & statui magis quam motui; eodem autem modo & syllogismus. Unde satis apparet intellectionem, animaeque rationalis operationem ita esse propriam intellectus, ut cum corpore, vel phantasia, sensusque minime communicet; sensus enim generatim ab Aristotele definitur, ut actio, esse motus quidam animae per corpus: Phantasia vero speciatim a Magistro definitur esse motus a sensu factio secundum actum: corpus autem non nisi motu suo functioni cognoscendi famulatur, decernente Philosopho facultatis cognitivae organum corporale suo munere fungi, dum ab obiectis, aut a medio movetur, corpus autem animae cognoscendi famulari non potest nisi ut organum in se recipiens*

piens imaginem obiecti; quum anima generatim
 1. de an. t. 24. definiatur esse actus primus corporis naturalis or-
 ganici, quia est id quo primo vitæ functione exer-
 cemus. Quod itaque subdit Alexander Aprius pro-
 fectio, & magis proprium, & magis anima nostra con-
 sentaneum est, quietem agere: id Aristoteli citato lo-
 1. de an. t. 20. co m. deductum mirifice comprobatur animæ pro-
 prium esse aliquod opus, corpori minime commu-
 ne; quia corporis operatio nulla est quies, siue cum
 quiete; sed actio functione quolibet corporea na-
 1. de an. t. 23. turalis est cum a motu; decernente Philosopho
 actionem omnem corporalem esse motum, vel cū
 motu, vel non sine motu. Pergit Alexander, Ad-
 do etiam maxime proprium; Intellectio enim, quæ po-
 tissime conueniens animæ functio est, quiete potius, quā
 1. de an. t. 23. agitatione perficitur. Et intellectio maxime præ-
 cipuum est opus animæ, doctore quoque Philoso-
 pho, & comprobatrice deducta ex eo ratione; quia
 1. de an. t. 23. motus localis ab anima communicatus homini
 dignitate conceditur intellectui, quæ alterum est
 1. de an. t. 23. opus animæ nostræ intellectui. Recteque ab Ale-
 xandro dicitur in subiecto potissime conueniens ani-
 mæ functio, quia sic animæ conuenit, vt nulla ra-
 1. de an. t. 23. tione corpori conueniat. Quum enim Aristotele
 doctore functiones aliæ sint propriæ corporis, vt
 1. de an. t. 23. premere, gravitare, aliæ sint communes corpori, &
 anime, non autem propriæ solius anime, neque so-
 lus corporis, vt sentire; aliæ demum sint propriæ
 solius anime, corpori minime communes; hæc sane
 in Peripato nullæ sint aliæ quam operationes ani-
 mæ rationalis, vt intelligere, ac velle, seu eligere;
 proinde intellectio dicitur apte functio potissime
 conueniens animæ ab Alexandro. Quin & quiete
 potius, quā agitatione perfici; quia corpus quiete
 nihil agit omnino; quicquid enim agit corporea
 facultas, id motu peragit. Et speciatim si aliquod
 iuris habet in intellectu corpus humanum (siue
 sumas totum corpus, siue partem aliquam ipsius,
 quæ sit organum materiale phantasie, vel quælibet
 alia particula) certe deseruiret intellectui solum
 vt instrumentum; quia corpus ad animam erga
 operationes se habet non nisi vt instrumentum;
 quum anima generatim definiatur esse quo / pri-
 mo vitæ munia exercemus; corpus autem non nisi
 1. de an. t. 24. secundario eas promoueat. & Aristoteles asserue-
 rit, Si aliquid commune in omni anima oportet dice-
 1. de an. t. 24. re, erit vique actus primus corporis naturalis instru-
 mentalis: at instrumentum operationibus deseruit
 non nisi motu, eoque duplici; altero, quo mouetur
 ab agente primario, cui famulatur; altero, quo mo-
 1. de an. t. 24. uet ipsum patiens; vt alibi nos docuit Aristote-
 les intellectio igitur, cuius natura non in motu,
 sed in quiete consistit Aristoteli pariter, & Ale-
 xandro. Functio est propria mentis, vt nulla ra-
 1. de an. t. 24. tione sit phantasie, corporis communis. Quod
 autem addit in propositorum confirmationem
 Alexander, Atque ea de causa longe in senectute quam
 in iuuentute promptior est; & sobrii ebrijs, quiescentes
 1. de an. t. 24. agitatius intellectu expeditiores noscuntur. Id tum ex
 Aristotele desumptum est, apud quem legimus,
 1. de an. t. 24. Intellectus autem videtur immasculi substantia quadam
 existens, & non corrupti maxime enim corrumperetur
 vique ab ea, quæ est in senio, debilitates quapropter se-
 1. de an. t. 24. nium non est qui a se stinuat aliqui anima, sed id in quo,
 sicut in ebrietate, & morbis. Quæ omnia late su-

A perius explicata sunt: Quin & loco nuper allato vi-
 dimus Aristotelem dicentem, Quia quæta est, re-
 1. de an. t. 24. sidetque anima, sciens sit, & prudens; quod alij legunt,
 In quiescendo namque, & in sedendo anima fit prudens.
 tum aperte probat intellectionem esse operationem
 anime propriam, non autem corpori communem;
 quia labefactaretur in corporis egritudine, ac in
 senio, quo membra corporis omnia debilitantur:
 corpus enim operationi animariæ non opitulatur
 nisi vt instrumentum, quum anima sola sit quo pri-
 mo vitæ functiones obeuntur; instrumenti vero
 B debilitas operationes necessario ledit, ac vitiat.
 Prosequitur Alexander Igitur magis proprium, ma-
 gisque secundum animæ naturam esse videbitur, frui po-
 tius quiete, quam motu quod ex Aristotele quoque
 colligitur, qui & intellectionem a quiete & statui
 magis quam motui similem esse decreuit; & mo-
 tum demonstraturus esse operationem, com-
 munem non solum anime rationali & sensitiui,
 sed etiam anime & corpori. Ex his iam licet pro-
 1. de an. t. 24. positum nostri demonstrationem texere hoc modo,
 Anima obinens aliquam operationem sibi pro-
 priam, corpori, vel phantasie minime communem,
 est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima
 nostra intellectiua functionem intelligendi habet
 ita sibi propriam, vt in ea obeunda non vtatur illo
 corporis aut phantasie ministerio; igitur anima no-
 stra rationalis est a corpore separabilis & immor-
 talis. Maior olim ab Aristotele proposita fuit ab
 omnibus citra controuersiam accepta. Minor nu-
 per confirmata est ex Aristotele, ac Alexandro ea
 demonstratione, quoniam Operatio, quæ motum
 excludens in quiete consistit, quæque viget languen-
 te corpore, sic anime propria est vt non sit commu-
 nis corpori, nec phantasie; nam quælibet operatio
 corporis, & phantasie motus est, vel non sine mo-
 tu, quod ait Aristoteles. Sed intellectio, quæ esse
 anime propria functio, rationalis anime, consi-
 1. de an. t. 24. stitit in quiete, non autem in motu; & viget in se-
 nio maxime languente corpore; vt nuper ex Ari-
 stotele, Alexandroque probauimus. igitur anima
 rationalis Aristoteli, & Alexandro quauis inui-
 to, est a corpore separabilis & immortalis.

Alia ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod necesse
 est dari aliquam operationem animæ propriam.
 (ap. LXXX.)

Argumentum immortalitatis a proprietate
 A operationis anime rationalis deductum, vt
 omnium consensione firmissimo fundamento ni-
 titur, ab Aristotele a fabro in propria officina cu-
 so, atque recuso: ita id fundamentum adeo certum
 est, vt Aristoteles non vno in loco præclarum de
 ipso testimonium perhibuerit; vnus quidem locus
 est; dum ait, contenti plari se velle quæcumque acci-
 dunt circa animam; quorum alia quidem propria
 1. de an. t. 24. passiones videntur, alia autem communes, & animali-
 bus propter illam inesse. Alter locus est, vbi statuit
 Intellectum, quoniam omnia intelligit, non esse
 1. de an. t. 24. mistum cum corpore. Tertius locus est, vbi profi-
 tetur passiones anime intellectui non esse cor-
 porales. Quartus locus est, vbi statuit actionem hu-
 manæ mentis, eam esse cum qua nihil communi-
 cat actio corporalis. Quintus est, vbi hæc ad ver-
 bum

f. de som. & vig. 1. c. 1. **bum** affert nūc a nobis diligenter consideranda, *f. De somno autem & vigilia considerandum est, quid sint, & utrum anima, an corporis propria sint, an communia; & si communia, cuius particula anima, vel corporis; & nonnullis interpositis addit Aristoteles; Quoniam autem non anima proprium est sentire, neque corporis (cuius enim est potentia, huius est & actus; qui vero dicitur sensus, ut actio, motus quidam per corpus anima est) manifestum est, quod neque anima passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire. In quorum explicatione illud primo certum est. Aristotelem supponere, ac pro comperto accipere tres esse functionum, seu passionum species in animalibus; quarum una sint propriæ passionēs animæ, aliæ vero sint propriæ passionēs corporis tertiæ demum sint passionēs communes animæ, & corpori; de somno autē & vigilia tractat, rursus proponit sibi disquirendum Aristoteles ad quam ex tribus hisce speciebus attineant somnus & vigilia: nisi enim supposuisset, ac censuisset in animalibus dari passionēs quasdam animæ proprias, corpori non communes, non bene tunc inquireret Vtrum somnus & Vigilia sint collocandæ inter passionēs animæ proprias, an inter proprias corporis, an inter communes. Porro passionēs propriæ corporis in animalibus obseruatæ sunt illæ, quæ conueniunt etiam inanimato corpori, ut loco moveri, gravitare, premere mole sua res subiectas, & id generis: in quo censu non esse somnum & vigiliam eo probat Aristoteles, quia somnus & vigilia est sentientium affectio, sentire vero non potest inanimatum corpus. Passionēs vero communes animæ & corpori nobis declarat Aristoteles quatuor attributis, primum est, quod non proueniant ab anima tota, sed ab animæ determinata particula; secundū est quod similiter non proueniant a corpore toto, sed a corporis aliqua particula: & si communia, inquit, cuius particula anima, vel corporis: Tertium attributum est, quod passionēs communes animæ, & corporis sint motus; quia corporis actio, passio quælibet est motus: Quartum est, quod proueniant ab anima velut ab agente primario, per corpus velut per instrumentum. Denique constituit Aristoteles ipsum sentire generatim non esse proprium animæ, neque corporis, sed opus utriusque commune; quia ut actio est motus quidam animæ; ut agentis, primarij per corpus effectus veluti per instrumentum. Ex his validissima ratio immortalitatis ita deducitur, Anima functionem habens aliquam sibi propriam corpori minime communē est a corpore separabilis & immortalis: sed anima rationalis in homine habet operationem sibi propriā corpori minime communem; igitur anima rationalis est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis; ab omnibus accepta. Minor ex hoc textu Aristotelis ostenditur multiplici ratione; prima quidem, quia Anima obtinens operationē communem & corpori necessario vitur aliqua particula corporis ad eam abundans; ut ait Aristoteles in allato contextu: sed anima intellectiua non vitur vlla prorsus corporis; particula in operatione intelligendi; quod pridem testatus est Aristoteles non vno in loco; immo nec toto corpore, ut ait Aristoteles iisdem in locis: igitur anima rationalis in homine habet operationem sibi pro-*

A priam, corpori minime communem. Secunda vero, quia in animalibus præter operationes illas, quæ sunt tum communes corpori, & animæ; tum propriæ ipsimet corpori, datur tertium genus operationum, quæ sunt propriæ ipsius animæ; ut hoc in textu, & alibi supposuit, ac demonstrauit Aristoteles: sed vegetalis, & sentientis animæ operationes omnes sunt communes corpori; ut hic, & alibi quoque docet Aristoteles: igitur a sufficienti enumeratione restant operationes vnius intellectus, ac omnino rationalis animæ, quæ sint propriæ ipsius, non autem corpori communes. Tertia autē, quia communis corpori operatio quælibet est motus, aut non sine motu; quod ait Aristoteles hic, & rei natura docet, quia corpus nihil operari potest nisi moueatur: sed intellectio nostra est sine motu in quiete consistens, ut late nuper ostendimus ex Aristotele, ac ex Alexandro: igitur intellectio, adeoque functio rationalis animæ non est communis corpori, sed propria ipsius animæ. Quarta demum, quia operatio cognoscendi, quæ sensus functionem non habet adiunctam, est propria ipsius animæ, non corpori communis; nam, Aristoteli functio intelligendi fuerit communis corpori solum si erit non sine phantasia, & proinde non sine sensu; quum phantasia sit sensus interior: sed operatio intelligendi, quum sit sine motu, est sine sensu, ac sine phantasia; quum phantasia & sensus definiatur esse motus & a sensu factio. secundum actum, seu motus quidam animæ factus per ipsum corpus; ut nuper ex Aristotele demonstrauimus: igitur Intellectio, quæ rationalis animæ functio dicitur, est animæ operatio propria, corpori minime communis.

Admirabilitas, siue admiratio, quia est propria passio mentis humana, corpori minime communis, ostendit animæ immortalitatem.

Cap. LXXXI.

Non leue quoque argumentum immortalitatis animæ rationalis ex propria illa sui passionē ducitur, quam Admirationem appellamus: **E** Quum enim solus omnium animalium homo in admirationem rapi valeat; profecto nobis admiratio prouenit ex eo principio, quo cum brutis non communicamus: prouenit ergo ex anima sola rationali, qua dissidemus a cunctis belluarum speciebus: Quod & ex eo constat, quoniam admiratio est propriæ discursus quidam imperfectus, qui non a corpore, non a phantasia, non ab alia vlla facultate corporea prouenit; nempe si propositi effectus manifesti causam indagantes resolutiuo discursu, eam non inueniamus, illico in admirationem trahimur; quæ labor est quidam, & veluti contristatio mentis causam propositorum effectuum quæsitam non inuenientis; atque adeo passio quædam propria intellectus humani; non autem corpori communis vlla ratione; quia menti admirationem patienti vere non compatitur vllum corporis membrum, vllumque materiale instrumentum: sed admiratio est nostri intellectus pura putaque passio: Hoc enim differt admiratio a risu, qui & ipse definitur Aristoteli esse lapsus quidam, siue defraudatio, & motus mentis præter expectationem

tionem a resecunda, siue deformi citra lationem, & noua; quæ quidem definitio causam risus effectricem aperit non risus formam & essentiam; quæ est motus inordinatus partium faciei & præcordiorum potissime ab anima ex rei iocundæ cum deformitate præter expectationem cognitione patiente; quum admiratio sui essentiam & formam in motu corporeo membrorum sitam non habeat; licet admirationem ut causam consequi valeat motus aliquis in corpore, nempe labiorum constrixiō, & ciliōrum superciliōrumue curuatio; quod Poetæ nostrates inquirunt,

— — — — — far per merauiglia
Stringer le labbra, & inarcar le ciglia.

Sed motus iste præcedentem admirationem sequitur, quæ propria est mentis humanæ passio; ut motus linguae eloquentis intellectiōnem sequitur, quæ propria est intellectus humani operatio. Ex his ergo sic licet immortalitatis rationem deducere, Omnis anima obtinens aliquam operationem, aut passionem sibi propriam, non communem corpori, est a corpore separabilis, & immortalis apud Aristotelem: Sed anima rationalis admirationem patitur, quæ mentis humanæ pura putatur, passio est, ut & ignorantia, seu dubitatio de causis, a qua procedit, corpori minime communis; quemadmodum nuper ostendimus: ergo rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis apud Aristotelem.

Anima rationalis est immortalis quia in ecstasi perfecta operatur, corpore nihil prorsus operante,
Cap. LXXXII.

Magni momenti rationem in proposito nostro nobis suggerit Ecstasis. Quæ enim hominibus aliquando rapiantur in ecstasim, & in tali affectiōne diu quandoque detineantur: quumque ecstasis proprie sit alienatio rationalis animæ a corpore, quoad operationes; nimirum quod mens occupata tota circa quodpiam valde intelligibile, vel etiam voluntas occupata tota circa quodpiam valde diligibile totam ad se rationalis animæ naturam trahat, nec sinat eam aliquod adiumentum inferioribus animæ partibus præstare, subditone sibi corpori conciliare: quum hominum perfecta ecstasi detentorum corpora non alantur, non sentiunt, non moueantur, nihil penitus operentur; & phantasia in ijs destituta mentis auxilio nihil prorsus operari valeat; ut late nos demonstrauimus in opere De his qui diu sine alimento viuunt: clare iam constat Ecstasicos homines diu mentis, ac voluntatis operationem exercere posse sine ullo corporis ministerio, sine ullo phantasie adminiculo. Unde sic rationem immortalitatis contexere possumus. Anima quæuis in sua operatione obcurda non vtens corporis, aut phantasie ministerio, est habens operationem sibi propriam, corpori minime communem, adeoque in Peripato dicenda est a corpore separabilis, & immortalis: sed anima rationalis ecstasiorum hominum in sua functione intelligendi, ac diligendi circa obiectum valde intelligibile, valde diligibile tota occupata non vtitur ullo

A corporis, aut phantasie ministerio; quum hæc ab omni munere prorsus orientur ob rationes alibi allatas; adeoque habet operationem sibi propriam, corpori nostro, vel phantasie minime communem: igitur anima rationalis in Peripato dicenda est a corpore separabilis, & immortalis. Maior est Aristotelis proprium fundamentum in nostra quæstione immortalitatis ab omnibus etiam aduersarijs ultro concessum. Minor experimento comprobatur, & ijs rationibus quas alibi fuisse productas non est ut hic reperamus. Hæc ex secundo fonte deduximus argumenta immortalitatis, qui Operatio rationalis animæ dictus est.

Ratio immortalitatis in tertio fonte argumentorum aperiendo, & in tres riuulos effundendo, deducitur ex eo, quod anima rationalis non admittitur tempore, non est subiecta temporis.
Cap. LXXXIII.

Siccatō fere iam secundo rationum fonte, qui rationalis animæ Operatio dicebatur; consentaneum est modo rationi ut tertium fontem aperiamus, & hauriamus ex eo propositi nostri rationes. Is porro est Habitudo animæ rationalis ad corruptionem: Quum autem in corruptione, vel circa ipsam tria considerari valeant, Corruptionis Tempus, Corruptioni præuia Dispositio, & Corruptionis Idea, seu essentia, formaque propria; propterea tres riuuli ex hoc fonte manant argumenta immortalitatis in Peripato afferentes. Primus itaque riuus in temporis conditione consistit; nam Aristoteleo decreto cuncta generabilia & corruptibilia, & omnino quæcumque aliquando sunt & aliquando non sunt, ita dicuntur mensurari tempore, ac existere in tempore, ut tempus sit maius eorum duratione, ac excedat ipsorum esse. Quæ prima est conditio temporis erga naturam generabilium, & corruptibilium, & omnino erga ea, quæ simpliciter aliquando sunt, & aliquando non sunt in rerum natura: sunt autem hæc præclara Magistri verba. *Nisi sciret in eis, quod & alijs hec ipsam in tempore est, mensurari ipsam esse a tempore, & paullo post: Quoniam autem est ut in numero, esse in tempore, accipietur aliquod maius tempore omni eo, quod est in tempore. Et inferius: Quæcumque igitur corruptibilia & generabilia sunt, & omnino quæ aliquando quidem sunt, aliquando vero non, necesse est esse in tempore; est enim tempus quoddam maius, quod excedet esse ipsorum, & id quod mei fuerit substantiam. Quæ omnia clarissima non indigent viceriori explicatione, nisi distinctio generabilium, & corruptibilium ab ijs omnino, quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, & proprie non sunt generabilia, neque corruptibilia: De quibus Aristoteles aperte tractat cum ubi constituit, Ingenerabile, & incorruptibile dici quod quandoque est & quandoque non, sine generatione, & corruptione; ut cōtractus, & remoueri: tum ubi dicitur generari, & corrumpi proprie tam in natura, quam in arte, compositum ex materia, & forma; formam autem, proprie non generari, neque corrumpi, licet aliquando sit, aliquando non sit. Ex qua conditione primum in hoc riuo immortalitatis habemus argumentum huiusmodi, Si rationalis anima non*

elset immortalis, sed ortui & interitui quomodo-
documque obnoxia, aliquando esset, aliquando
non esset: igitur illius esse sic mensuraretur tem-
pore, ut aliquod tempus esset maius duratione in-
tellectus humani: sed esse, ac duratio intellectus
humani non exceditur ab ullo tempore absolute:
igitur anima rationalis, & omnino intellectus
humanus apud Aristotelem, nec ortui, nec inter-
itui obnoxius est, sed semper durat immortalis.
Consequentia patet ex Aristotele locis nuper ci-
tatis. Assumptum probatur, quia nullum anti-
quissimum, & perseverans per totam eternitatem,
exceditur a tempore secundum esse, tamquam a
maiori: sed intellectus humanus Aristoteli est
antiquissimus, & per totum æternum operatur;
ut olim & fuisse demonstravimus: igitur esse, ac du-
ratio intellectus humani non exceditur ab ullo
tempore absolute.

*Tempus causa disponens omnia ad corruptionem, nihil
agit in animam; quæ ideo est immortalis.*

Cap. LXXXIV.

IN eodem riulo rationem habemus aliam im-
mortalitatis, ducam ex habitudine temporis
ad corruptionem. Porro ea est conditio tempo-
ris erga corruptionem, ut sit quoquo pacto corru-
ptionis causa; nempe caduca omnia id a tempo-
re tandem patiuntur, ut sensim labefacta post
longum temporis tractum adeo langueant, ut se-
nectute laborare dicantur; quæ viâ est, ac proxima
dispositio ad interitum; Quæ theoriâ habemus ab
Aristotele, tum ubi scribit, agens de Intelligentiis,
sive si maui cum Alexandro de celestibus globis,

*Quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in
loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, tum
expressius ubi dicit, Quapropter necesse est
omnia ea, quæ in tempore sunt, contineri a tempore, si-
cut & alia, quæcumque in aliquo sunt; ut ea, quæ sunt
in loco, a loco. Et pari itaque aliquid a tempore; sicut
& dicere consuevimus quod labefacit tempus, & se-
nescunt omnia tempore, & obliuiscuntur propter tempus;
sed non didicit, nec novum factum est, nec pulchrum; cor-
ruptionis enim causa per se magis est tempus; numerus
enim ipsius motus est; motus autem expellit id, quod in-
est: Quare manifestum est, quod ea, quæ semper sunt, quæ
tenus semper sunt, non sunt in tempore: signum autem
huius est, quod neque patiuntur quicquam a tempore,
tamquam non existentia in tempore, tum ubi repetit
infra, Mutatio autem omnis natura remota est; in
tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur: quapro-
pter & alij quidem sapientissimum dicebant, Pythago-
ras autem Paro indoctissimum, quia obliuiscuntur, & in
hoc dicens rectius: Manifestum itaque est, quod corru-
ptionis magis erit per se causa, quam generationis; si-
cut dictum est prius; remotivum enim mutatio per se
est; generationis autem, & ipsius esse secundum acci-
dens: Signum autem sufficiens est, quia fit quidem nihil,
nisi moveatur quodammodo ipsum, & agat; corrumpi-
tur autem, etiam quum nihil movetur; & hanc dicere
maxime consuevimus a tempore corruptionem: sed ne-
que hanc tempus facit, ut principale corruptivum;
sed accidit in tempore fieri, & hanc mutationem, ut di-
spontente scilicet omnia corruptibilia ad corruptionem,
tum ubi decernit (quod paullo antea tetigimus),*

*Extra autem calum quod neque est, neque contingit
esse corpus, ostensum est: Manifestum igitur est, quod
neque locus, neque vacuum, neque tempus est extrin-
secus: Quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in lo-
co esse, neque tempus ipsa facit senescere, neque illa
transmutatio illius eorum est, quæ super extrema dispo-
sitæ sunt ratione, sed inalterabilia, & impassibilia, opti-
mam habentia vitam, & per se sufficientissimam, per-
seuerant toto ævo: Quæ omnia lucidissima ex supe-
rioribus, nunc ulterioris non indigent expositio-
nis. Ceterum animam rationalem tempori obno-
xiam non esse, nec a senectute labefactari, aut pari
aliquid, alibi præclare nos docuit Aristoteles in-
quiens, Intellectus autem videtur innasci, substantia
quodam existens, & non corrumpi; maxime enim cor-
rumpitur utique, ab ea, quæ est in senio debilitate;
nunc autem quemadmodum in sensibus accidit; si enim
acciperet senex oculum talem, & videret utique sicut
& iuuenis: Quapropter senium non est, quia sustinuit
aliquid animæ; sed id, in quo, sicut in ebrietatibus, &
morbis. Quam sententiam cumulate nobis antea
declaratam plane recipit ac proficitur vel immor-
talitatis osor & Alexander; ut non ita pridem ob-
servavimus. Ex his iam licet immortalitatis de-
monstrationem ita contexere, Omnia corruptibi-
lia, & omnino quæ aliquando quidem sunt, ali-
quando vero non sunt, a tempore sic patiuntur, ut
tandem senescant, & senio labefactata necessario
quandoque tendant in interitum, siue in non ens:
sed anima rationalis Aristoteli tempore non pati-
tur, nec senio labefactatur: ergo rationalis anima
corruptioni obnoxia non est, sed semper in æternum
perseuerat immortalis. Ambæ propositiones ex
Aristotele nuper allatæ fuerunt, & minor etiam
ex Alexandro deducta.*

*Quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in
loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, tum
expressius ubi dicit, Quapropter necesse est
omnia ea, quæ in tempore sunt, contineri a tempore, si-
cut & alia, quæcumque in aliquo sunt; ut ea, quæ sunt
in loco, a loco. Et pari itaque aliquid a tempore; sicut
& dicere consuevimus quod labefacit tempus, & se-
nescunt omnia tempore, & obliuiscuntur propter tempus;
sed non didicit, nec novum factum est, nec pulchrum; cor-
ruptionis enim causa per se magis est tempus; numerus
enim ipsius motus est; motus autem expellit id, quod in-
est: Quare manifestum est, quod ea, quæ semper sunt, quæ
tenus semper sunt, non sunt in tempore: signum autem
huius est, quod neque patiuntur quicquam a tempore,
tamquam non existentia in tempore, tum ubi repetit
infra, Mutatio autem omnis natura remota est; in
tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur: quapro-
pter & alij quidem sapientissimum dicebant, Pythago-
ras autem Paro indoctissimum, quia obliuiscuntur, & in
hoc dicens rectius: Manifestum itaque est, quod corru-
ptionis magis erit per se causa, quam generationis; si-
cut dictum est prius; remotivum enim mutatio per se
est; generationis autem, & ipsius esse secundum acci-
dens: Signum autem sufficiens est, quia fit quidem nihil,
nisi moveatur quodammodo ipsum, & agat; corrumpi-
tur autem, etiam quum nihil movetur; & hanc dicere
maxime consuevimus a tempore corruptionem: sed ne-
que hanc tempus facit, ut principale corruptivum;
sed accidit in tempore fieri, & hanc mutationem, ut di-
spontente scilicet omnia corruptibilia ad corruptionem,
tum ubi decernit (quod paullo antea tetigimus),*

*Quapropter neque quæ illic sunt, nata sunt in
loco esse, neque tempus ipsa facit senescere, tum
expressius ubi dicit, Quapropter necesse est
omnia ea, quæ in tempore sunt, contineri a tempore, si-
cut & alia, quæcumque in aliquo sunt; ut ea, quæ sunt
in loco, a loco. Et pari itaque aliquid a tempore; sicut
& dicere consuevimus quod labefacit tempus, & se-
nescunt omnia tempore, & obliuiscuntur propter tempus;
sed non didicit, nec novum factum est, nec pulchrum; cor-
ruptionis enim causa per se magis est tempus; numerus
enim ipsius motus est; motus autem expellit id, quod in-
est: Quare manifestum est, quod ea, quæ semper sunt, quæ
tenus semper sunt, non sunt in tempore: signum autem
huius est, quod neque patiuntur quicquam a tempore,
tamquam non existentia in tempore, tum ubi repetit
infra, Mutatio autem omnis natura remota est; in
tempore autem omnia fiunt, & corrumpuntur: quapro-
pter & alij quidem sapientissimum dicebant, Pythago-
ras autem Paro indoctissimum, quia obliuiscuntur, & in
hoc dicens rectius: Manifestum itaque est, quod corru-
ptionis magis erit per se causa, quam generationis; si-
cut dictum est prius; remotivum enim mutatio per se
est; generationis autem, & ipsius esse secundum acci-
dens: Signum autem sufficiens est, quia fit quidem nihil,
nisi moveatur quodammodo ipsum, & agat; corrumpi-
tur autem, etiam quum nihil movetur; & hanc dicere
maxime consuevimus a tempore corruptionem: sed ne-
que hanc tempus facit, ut principale corruptivum;
sed accidit in tempore fieri, & hanc mutationem, ut di-
spontente scilicet omnia corruptibilia ad corruptionem,
tum ubi decernit (quod paullo antea tetigimus),*

*Evidens ratio immortalitatis ducitur ex anima ratio-
nalis inalterabilitate. Cap. LXXXV.*

Maximi ponderis ad animæ rationalis immor-
talitatem construendam ea ratio est in Pe-
ripato, quæ ducitur ex altero riulo ab eodem
fonte scaturiente; qui est prævia dispositio, at-
que adeo alteratio necessario præcedens quam-
cumque corruptionem: Quia dispositione carere
rationalem animam constituit Aristoteles eam
ponens inalterabilem; quum alteratio eodem
autore non modo præcedat, sed etiam concomi-
tetur omnem cuiusque rei corruptionem. Quam
theoriam luculentissimam habemus apud Ari-
stotelem, qui perspicuis verbis primo decernit
omne corruptibile esse alterabile; tum ubi scri-
bit, Si autem est & inaugmentabile, & incorrupti-
bile, eiusdem intelligentiæ est existimare & inalterabi-
le esse; est enim alteratio motus secundum qualitatem:
tum paullo post, ubi subdit, Quod igitur im-
senescibile, & inalterabile, impassibile est: tum
multo post, ubi ait, Corruptibilia enim omnia, &
generabilia, & alterabilia sunt; alterantur autem
contrariis, & ex quibus constant, quæ natura sunt, &
ab eisdem ipsis corrumpuntur. Hæc autem contraria,
ex quibus constant, quæ natura sunt, & quibus non so-
lum alterantur, sed etiam a quibus corrumpuntur,
esse

esse quatuor vocata elementa, nos alibi docuit Aristoteles inquit, *Quamobrem nolle oportet, quemadmodum rerum naturalium constitutarum partem calidam, partem frigidam, & aliam siccam, aliam humidam dici debeant: Nam vitæ quæque, & mortis causas hæc habere, atque etiam somni & vigilia, iuventutis & senectutis, morbi & sanitatis; non asperitatem aut levitatem, nihil fere tale apertum esse videtur; & recte quidem; sunt enim hæc, ut alio loco exposuimus, initia elementorum naturalium; calidum dico, frigidum, siccum, humidum. Ceterum & Aristoteles ipsemet aperte constituit animam rationalem non esse alterabilem, tum ubi scribit, *Manifestum est quod in solis sensibilibus est alteratio, & mox. f. Quoniam ergo virtutes quidem & vitia sunt ad aliquid: hæc autem neque generationes sunt, neque ipsorum est generatio, neque omnino alteratio: manifestum est quod non est omnino ipsa alteratio circa habitus. Neque igitur circa animam virtutes & vitia. & nonnullis adiectis, & At vero neque in intellectiva parte anima est alteratio; sciens enim maxime eorum, quæ ad aliquid dicitur: hoc autem manifestum est; secundum enim nullam potentiam motis, sit in nobis scientia. & paullo post, *Quæ autem a principio acceptio scientiæ, nec est generatio, nec alteratio; nam quia quæta est, residetque anima, sciens sit, & prudens. ac etiam post in fine textus. Manifestum est igitur, quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animæ, in alia autem nulla, nisi secundum accidens. tum ubi dicit, *Ex potentia autem existente addiscens, & accipiens scientiam ab actu existente & docente, aut neque pati dicendum est, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis; & eam, quæ ad privativas mutationes, dispositionem; & eam, quæ ad habitus, & naturam: scilicet animam rationalem, dum addiscit, ac sciens evadit, non pati, nec alterari proprie alteratione, quæ via est ac dispositio ad corruptionem; sed perfici alterarique minus proprie dicta alteratione, quæ perfectiva nuncupata est: tum speciatim ubi sic inquit, agens de humano intellectu, *Unde neque rationabile est ipsum mixtum esse cum corpore; qualis enim quidam vti- que fieret, calidus, aut frigidus: quod ut absurdum ab Aristotele proponitur, quemadmodum & antea satis explicavimus: fat sit intellectum Aristoteli non calefieri, non refrigerari, non fieri qualem; atque adeo non alterari, potissimum alteratione proprie dicta; quæ per elementarias qualitates facta est prævia dispositio necessario præcedens cuiuscunque rei corruptionem. Ex his ita ratione immortalitatis efformare possumus in Peripato, Nullum inalterabile, potissimum secundum qualitates elementarias, est corruptibile ac morti obnoxium: sed anima rationalis, ac intellectus humanus est inalterabilis Aristoteli, potissimum secundum qualitates elementarias: ergo anima rationalis Aristoteli est incorruptibilis ac immortalis. Maior est Aristotelis asserentis omnia generabilia, & corruptibilia esse alterabilia; illa potissimum alteratione, quæ fit secundum ea contraria, ex quibus constant, quæ natura sunt; huiusmodi vero sunt elementa; & eorum primæ qualitates: Quin & ea ratione ducta ex principiis Aristotelis eadē maior comprobatur, quia quum actus actiuorum non sint nisi in disposito patiente; si quidpiam corrumpi debet, necessario disponi debet ad corru-*****

ptionem immediate subeundam. Verum dispositio ad corruptionem est alteratio corruptiva nuncupata secundum primas elementorum qualitates: igitur omne corruptibile est alterabile secundum primas elementorum qualitates; & cōversim nullum inalterabile, potissimum secundum primas elementorum qualitates, est corruptibile mortique obnoxium. Minor præcipui argumenti est Aristotelis in locis antea propositis evidenti-
tissima.

Aristotele doctore immortalis est anima, quo assertore intellectus humanus est impassibilis.

Cap. LXXXVI.

Tertius ab eodem fonte rationum riuulus emanans erat Idea corruptionis, ceteris abundantior; quia tres habet in se præclaras demonstrationes; idea enim corruptionis triplici nititur attributo essentiali; unum est, ut corruptibile formaliter ac essentialiter sit passibile; alterum est, ut corruptibile sit potentia id, in quod per corruptionem substantialiter abit; quoniam corruptio Aristoteli non est transitus ad nihil sed mutatio substantiæ unius in alteram; tertium est, necessaria corruptentis præsentia, & actio in id, quod corrumpitur: Quæ omnia longe absunt ab anima rationali. Singula seorsum expendamus apud Aristotelem. Porro ideam corruptionis in passione consistere, atque omne corruptibile, quatenus est corruptibile, esse passibile, nos Aristoteles edocuit multis in locis, sed evidentiissime ubi ait, *Quoniam autem faciens & patiens genere quidem eadem & similia, specie vero dissimilia; talia autem contraria sunt: manifestum est quod activa & passiva ad invicem sunt contraria, & media, etenim omnino generatio, & corruptio in his. Ideo & rationabile iam ignem calefacere, & frigidum infrigidare, & omnino actuum assimilare sibi ipsi patiens: faciens enim, & patiens contraria sunt; & generatio in contrarium: Quapropter necesse est patiens in faciens transmutari; sic enim erit in contrarium generatio. Sed & omnibus notissimum est corruptionem esse passionem eius quod corrumpitur. Animam vero rationalem, ac intellectum humanum esse impassibilem clarissime nos docuit Aristoteles tum laudans Anaxagoram hoc dogma proponentem, *Quapropter & Anaxagoras recte dicit mentem impassibilem inquit, & immixtum esse. & alibi. *Qui vero plura dicunt principia, & animam plura dicunt: Anaxagoras autem solus impassibilem esse dicit intellectum, & nihil commune ulli aliorum habere: tum ex propria sententia scribens, *Ipsam igitur intellectum & ipsum speculari marcescit alio quodam interius****

Et corrupto; ipsum autem, principium scilicet intellectum, impassibile est. Cogitare autem, & amare, aut odire non sunt illius passionem, sed huius habentis illud, secundum quod illud habet: Quare & hoc corruptum neque meminit, neque amat; non enim illius erant, sed communis, quod quidem destructum est: Intellectus autem fortassis divinius quid, & impassibile est. Quod igitur non sit possibile moveri animam, manifestum ex his: si autem penitus non movetur, manifestum quod neque a seipsa. Quem

sub. 2. c. locum fuisse dudum explicauimus, & alibi de intellectu nostro tractans Aristoteles quum nuperime dixisset, si vlla est similitudo inter operationes sensus & intellectus, hanc vnam esse, quod vt sentire est pati a sensibili, sic intelligere vtique pati aliquid erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale: quem locum etiam late superius explicauimus: statim subiungit, *Impassibilem ergo oportet esse*. Quae nunc diligenter animaduertenda sunt. Profecto ex proposita comparatione functionum sensus, & intellectus in textu praecedenti, tanquam ex enthymematis antecedente, colligit in praesenti Philosophus comparationem habendam inter sensum, & intellectum: quam connexionem aperte satis indicat collectiua illa particula *ergo*. Consequentia necessaria est, quoniam vbiq; ab operationibus ad essentiam est illatio necessaria; quum operationes sint causae / finales essentiae; causaeque finalis optimum sit medium demonstrationis necessario concludentis; atque huiusmodi necessitatem consequentiae confirmauerit Aristoteles. Quoniam vero in habita comparatione functionum sensus, & intellectus recepta est exigua conuenientia cum multo discrimine inter sentire, & intelligere; propterea nunc inde colligit Aristoteles tria discrimina maxima, & vnam leuem conuenientiam, seu verius quatuor discrimina inter sensum, & intellectum: Iuxta quae textus diuiditur in quatuor particulas; quarum prima nostro huic instituto fauens, vnico theoremate proposita, quinque postulat exponenda; primum est, de quo ab Aristotele hic praedicetur, *non esse impassibile*; secundum est, quae proprie sit huiusmodi impassibilitas; tertium est, a quo sit impassibile id, quod in praesentia dicitur impassibile; quartum est, an haec impassibilitas sit communis intellectui cum sensu, an propria mentis; quintum & postremum est, quomodo contexti debeat ex hac particula textus argumentum propositi. Quod quidem attinet ad primum, *Impassibilem esse* nunc non colligit Aristoteles intellectus operationem, sed mentis substantiam, siue animae particulam, quae nuper dixerat animam cognoscere, ac sapere; quamque sibi proposuerat considerandam; nam & phrasidis graecae id aperte indicat; & quae sequuntur de eodem etenim nunc praedicat Aristoteles esse impassibile, de quo immediate pronuntiaturus est esse susceptiuum formarum, & in potentia, simileque sensitivo; quae attributa sola menti conueniunt, non eius operationi; quae quidem licet quid simile passioni dicatur, numquam tamen quid impassibile recte dicitur. Hoc certe vidit Theophrastus apud Priscianum Lydum locum hunc Aristotelis interpretatus; inquit enim ex Aristotele, omnino vero rebus incorporeis a corpore separatis, vel separabilibus nec passionem, nec mutationem accidere posse. Quum autem Aristoteli mens, gemina sit, agens, & possibilis; sunt qui censeant hic agi de intellectu generatim sumpto, prout est natura communis agenti, & possibili; quia nondum Aristoteles distinxerit intellectum agentem a possibili; & ageri multo magis multoque verius, quam possibili congruat esse impassibilis. Nos tamen arbitramur hic de solo intellectu possibili tractari, quia solus hic intellectus / haec genus notus est esse in rerum natura;

A & quia nunc agitur de illo intellectu, qui dicitur susceptiuus formarum, potentia huiusmodi, & se habere ad intelligibilia, vt sensitivum ad sensibilia; quum intellectus possibilis, non autem agens, habeat haec attributa, sed opposita, vt patebit inferius ex Aristotele statuente intellectum agentem facere formas in alio, non recipere in seipso; esse substantia actu, non potentia; & proportionem correspondere lumini, non sensitivo principio. Possibilis ergo est intellectus ille, qui nunc dicitur impassibilis, non autem intellectus natura communis possibili, & agenti. Ad obiectionem negamus Aristotelem infra diuisurum esse intellectus naturam communem hic explicatam in agentem, & possibilem; sed asserimus ibi, post intellectum possibilem antea cognitum & explicatum, ostendi ab Aristotele in rerum natura, & omnino in anima reperiri quoque intellectum agentem a possibili distinctum; vt late probauimus in opere *De Intellectu Agente*. Quod autem pertinet ad secundum considerandum, fere omnes interpretantur impassibile pro negatione passionis corruptivae; vno excepto Simplicio, & Alexandri sectatore, qui exponunt impassibile pro inaffecto, seu nondum passio: Quod vtrumque placitum suspectum est: sane prior expositio textui congrua non videtur; quia quod Aristoteles inquit impassibile simpliciter, id libere nimis, ne dicam audacter, coarctatur ad impassibile passionem corruptricem; nonne hoc Aristoteles dixisset aperte, qui nuperrime dixerat intelligere non esse pati simpliciter, sed quoddam pati, aut quid aliud tale? Deinde vero neque id ex nuper habitis colligi potest; nam Aristoteles, qui non ausus est ibi dicere non intelligere esse pati, sed solum statuit esse quoddam pati, aut quid aliud passioni simile; non sane poterit inde colligere nunc intellectum esse impassibilem corruptoria passione solum, perfectivae autem esse passibilem; nil enim potest in consequente poni, quod non fuerit in antecedente collocatum. Immo materiae passio nonne perfectiva est? nonne passio proprie ac simpliciter est? est sane: quomodo ergo ex eo, quod intelligere non est pati simpliciter, sed quoddam pati, vel potius quid passioni simile, colligitur hic intellectus esse impassibilis corruptivae tantum, non item perfectivae? Simpliciana vero explicatio, passim ab Alexandreis accepta, plane falsa est: tum quia impassibile, & inaffectum, siue nondum passum, proprio loquendo non parum distant ab inuicem; impassibile namque significat exclusionem futurae passionis, inaffectum vero carentiam praeteritae: tum quia Magister colligere vere non potuit intellectum esse inaffectum ex eo, quod constituerat intelligere esse pati aliquid, vel quid aliud tale; nam etiam mentem intelligere nunc sit pati aliquid, vel quid aliud tale; non propterea tamen intellectus meus est inaffectus; quippe intelligere quoque intellectus affecti, & in habitu, & in actu, est pati aliquid, aut quid aliud tale. Nos ergo censemus verbum *impassibilem* vt simpliciter asseritur, ita generatim esse de quacumque impassibilitate intelligendum, siue de perfectivae, siue de corruptivae passione vera loqui velimus; & ratio nostrae sententiae multiplex est; prima quidem, quia hoc attributum colligit Aristoteles ex supero contextu, in quo decre-

nerat ipsum intelligere esse vel pati aliquid, vel potius quid passioni simile: quum ergo conclusio sequatur ubique deteriorem præmissarum partem; quando in antecedente Aristoteles ambigit, an intelligere sit pati, an quid passioni simile; plane inde concludi non potest indubitanter, nisi mentem esse absolute impassibilem. Secunda verò est, quia quum omne vere patiens redigatur ad genus causæ materialis apud Aristotelem; quumque idem

Autor late docuerit animam esse causam triplicis tantummodo generis in vivente, nempe formalem, efficientem, atque finalem, nullo autem pacto materialem; ac præsertim suis in operationibus obeundis obtinere rationem efficientis; plane constat Aristotelem hic non posse constituere mentem, adeoque rationalem animam esse impassibilem sola passione corruptiva, ut vere passibilem censeat passionem perfectivam. Tertia autem est, quia vera omnis passio, siue perfectiva, siue corruptiva sit, semper est a materia; quoniam ad patiendum ab omnibus formis, agentibusque naturalibus tam perficientibus, quam destruentibus, una sufficit materia, ut ait Aristoteles alibi: sed quum hic Philosophus ostensurus sit ex his, quæ nunc edocet, intellectum non uti organo materiali, non esse mixtum cum corpore, esse separabilem a corpore; profecto dum eum nunc esse colligit impassibilem, ipsum omnino & perfectivam, & corruptivam passionem impassibilem, ac immunem esse pronuntiat. Quar-

tademum ratio est, quia sensus patitur & perfectivæ, & corruptivæ solum ratione organi corporis, ac materialis; ut infra patebit, & superius innuitur ex Aristotele: si ergo mentem hic perfectivam passibilem esse concederet Aristoteles, stat habens eam esse corruptivam impassibilem; iam inde non posset postea colligere nostrum intellectum non uti organo materiali, ad sensus differentiam; quod tamen inde concludere studet. At vero nostræ huic explicationi duo refragari videntur Aristotelis axiomata, & ratio; unum est, quo statuit intellectum obstrui aliquando passione, aut agitudine, aut somno; alterum est, quo decernit inferius intellectum esse patientem, atque passivum: ratio vero est, quia intellectus intelligendo perficitur; quod autem perficitur, id necessario patitur passione perfectiva. Verum paucis. Ad primum dicimus, Aristoteli nostrum intellectum obstrui quandoque passione, non quia patiatur vere secundum sui substantiam, sed quia impeditur ne possit munus suum exercere; sic Luna in eclipsi dicitur obstrui passione, quia non potest lumen effundere; quum tamen eius substantia nihil ab umbra terræ patiatur; quum sit inalterabilis, & incorruptibilis Aristoteli, ut & intellectus humanus, quem clare multis in locis ait non pati, nec alterari; aut

alio quodam genere passionis, & alterationis a proprie dicta. Ad secundum primo dicimus Aristotelem appellare intellectum possibilem patientem, & passivum, non absolute, sed in comparatione ad intellectum agentem, qui nec patitur aliquid, nec sustinet quid simile passioni: quæ comparatio nil positivi ponit apud Physiologos, ut ponere potest apud Grammaticos. Deinde dicimus Aristotelem ibi vocare possibilem intellectum patientem æquivoce, non quia proprie patiatur,

sed quia sustinet quid simile passioni, ut antea monuerat; nunc autem ait ipsum esse simpliciter & impassibilem vera passione, quæcumque sit illa, siue corruptiva, siue perfectiva. Tercio dicimus ibi Magistrum dicentem intellectum esse passivum, id est qui de intellectu in habitu, qui vere corruptibilis est; at nunc agens Aristoteles de nuda mentis humana substantia, impassibilem esse pronuntiat absolute. Ad rationem concedentes intellectum intelligendo perfici, negamus quodcumque perficitur, id necessario perfectivum pati; nam potest quid simile passioni sustinere; omne quidem perfectivum patiens perficitur, at non contrarium omne quod perficitur, id protinus perfectivum patitur; & ratio discriminis est quia perfici possunt & materialia, & immaterialia; & reuera utraque perficitur operatione sua; quum omnis operatio sit actus secundus operantis Aristoteli: at pati possunt perfectivæ materialia, pati non possunt ullo modo immaterialia; quum omnis passio proprie dicta, siue perfectiva sit, siue corruptiva, rebus omnibus proveniat a materia; quam unam sufficere, voluit Aristoteles ad patiendum ab omnibus actibus principijs. Immo vero passio perfectiva longe magis patienti convenit ratione materiæ, quam corruptiva; quia materia per propriam sui ipsius materiam est passivum & perfectibile; quæ non nisi ob formam præcedentem omnes ipsius appetitiones satiare nequeuntem est causa corruptionis. Quoniam ergo noster intellectus est immaterialis Aristoteli, propterea est proprie impassibilis omnino, quia omnis proprie dicta passio tam corruptiva, quam perfectiva, est a materia: licet mens nostra, simile quid passioni sustineat, ut nuper scripsit Aristoteles. Quod vero spectat ad tertium explicandum, non conveniunt interpretes de eo, a quo dicatur nunc Aristoteli mens esse impassibilis: Alij eam volunt esse impassibilem Aristoteli ab obiecto intelligibili passione corruptiva; quum ab alio agente corruptibilem esse cum Alexandro profiteantur in Peripato: Alij potius aiunt eam impassibilem dici absolute a quocumque agente.

Nos arbitramur Aristotelem hic deducere, intellectum esse impassibilem omnino ab obiecto intelligibili formaliter, non a quocumque agente; licet hoc ex proposito colligatur necessario; quum obiectum intellectus Aristoteli sit cunctis: sed Magister nunc id tantum sumit, quod sibi ex usu est ad institutam speculationem: Quæ omnia sigillatim nobis explicanda sunt. Profecto non asseritur asserentibus intellectum impassibilem esse solum ab obiecto intelligibili passione corruptiva; passibilem autem esse tum passione perfectiva ab eodem obiecto, tum etiam corruptivæ ab alijs causis; quia primo satis ostensum est ab obiecto suo mentem non esse vere passivam passione perfectiva; quia intelligendo uteretur organo materiali; cuius oppositum hinc deducturum est Aristoteles. Deinde si mens ab ullo agente corrumpi valeret, maxime ab obiecto suo corrumpi posset, atque a sua operatione; tum quia sensus Aristoteli corrumpitur a vehementi sensibili; & intellectus eidem se habet ad intelligibilia, ut sensitivum ad sensibilia; tum quia si ab aliquo mens corrumpitur, ab obiecto suo corrumpitur, quum omnia

sint

sint obiectum intellectus reipsa; tum formaliter quia iugi & vehementi ac intensa meditatione obiecti valde intelligibilis. rapimur in ecstasim, quia mens nullum adiuumentum hauriens a corpore, nullumque vicissim subiacenti corpori tribuens, homines intereunt non raro; ad quorum obitum si & mens itidem corrumpitur, eo quia tota occupata circa valde intelligibile nihil a subiecto corpore suscipiat adiuumenti; profecto a valde intelligibili, & a iugi ac intensa intellectatione poterit intellectus corrumpi; quod tamen falsum esse cuncti cum Aristotele consentunt. Deinceps intellectus quum somnia intelligat Aristoteli, nihilque adeo sit, quod intellectus obiectum non existat; proculdubio si ab obiecto suo mens perpeti passione corruptoria nequit, iam erit nostra mens omnino incorruptibilis, & impassibilis, nullo penitus existente in rerum natura, a quo pati, & corrumpi valeat. Minus assentior Philopono, & Auerroï constituentibus Aristotelem hic dicere, mentem esse penitus impassibilem a quocumque posito extra naturam obiecti, tum quia nihil extra mentis obiectum inueniri potest, quum mens omnia penitus intelligat Aristoteli: tum quia talem impassibilitatem intellectus deducit Philosophus hoc loco a natura intellectationis; in ipsa vero intellectatione nullum aliud agens inueniri potest, quā obiectum intelligibile, ac ipsemet intellectus de illo formans iudicium; quemadmodum in operatione sentiendi principium actiuum agnoscit Aristoteles obiectum sensibile, & facultas iudicatiua; quam intellectui proportionem respondere voluit in proposito Præceptor admirandus: Colligit ergo nunc Aristoteles intellectum esse omnino impassibilem ab obiecto intelligibili. Verumtamen hinc apparet, tum intellectum non uti organo materiali, famulatuque corporali; tum mentem esse impassibilem a quocumque agente penitus; quia ratio, quare mens ab obiecto suo sit vere impassibilis, ea est una, quoniam intellectio non fit interuentu materialis organi, nec vlllo corporis ministerio; siquidem vbique materia secum adfert impassibilitatem, & corruptibilitatem, frequenti licet toque Magistri testimonio: Quæ vero inter operandum a materia non pendent, ea nec in esse a materia dependere possunt; quoniam idem vbique principium est, quo quid est, & quo quid agit; & operatio declarat optime naturam animæ, ut ait Aristoteles. Quod insuper attinet ad quartum contemplandum, plerique censent hoc attributum impassibilitatis esse commune sensui & intellectui; dicentes sensum non pati ab obiecto sensibili passione corruptiua, sicut intellectus corruptiue non patitur ab intelligibili; sed ab obiecto suo verumque perfici; quod Aristoteles alicubi visus est asserere: Quin & hanc impassibilitatem debere esse communem sensui & intellectui, quia collegit ipsam Philosophus ex similitudine inter sensum & intellectum intercedente. Ceterum nos arbitramur hanc impassibilitatem esse propriam intellectus, & nullo pacto sensui communem, duplici potissimum ratione moti; prima est, quia ratio, ob quam intellectus est impassibilis, est quia non est virtus materialis, seu quia non operatur interuentu materialis instrumenti; ministeriue

corporis vlllo; quum passio quævis ab una materia proveniat: sed sensus est virtus materialis, operaturque semper vtens organo corporali: quare sensus non potest esse impassibilis, ut est intellectus. Altera ratio est, quia falsum est absolute sensum in actu sentiendi non esse ab obiecto proprio corruptiue passibilem; in primis enim vehementer sensibile corrumpit sensum, ut sæpe nonnit Aristoteles, & sæpius confirmavit experientia. Deinde minutissimum sensibile fatigat visum; fatigatio vero est passio corruptiua. Deinceps multitudo nimia obiectorum affert laborem sensui; labor autem est passio destructiua. Præterea diuturna quævis & assidua sensuum quorumlibet operatio sensus labefacit, & demum etiam destruit. Insuper color albus visum disgregat, niger congregat, & vterque visui officit Aristotele doctore, ac experimento comprobatore; nam diuturna inspectio niuium, ac tenebrarum dolorem oculis affert; quæ omnes sunt passionem corruptiue. Vterius calor, frigus, & alia tactilia sensum alterant euidentissimè alteratione corruptiua; nam etiam corrumpunt animal totum, cuius essentia consistit in eo, quod est esse sensitivum, ac absolute tactivum Aristoteli. Vltimo sensus omnes a suis obiectis patiuntur passionem corporali; ut ait Aristoteles: at omnis passio corporalis corruptoria est. Quare sensus non est impassibilis, ut est intellectus: Aristoteles vero & hoc nos clare docet infra Magister. Ad primam vero dubitationem cōcedentes Aristotelem olim statuisse, sensum in sua subiectione obeunda non absolute pati passionem corruptiua, sed perfectiua, ut intellectus; negamus id vniuersaliter esse intelligendum, quia id solummodo verum est comparando mutationem sensitui primam factam a generante cum secunda facta ab obiecto; ut ibi præstat Aristoteles: quia generatio sensitui est passio corruptoria mensuri euidentissima; non ita euidentis passio corruptiua est secunda sensitui mutatio ab obiecto: ut enim tepidum relatum ad frigidum dicitur calidum, sic sentire collatum ad generationem sensitui dicitur passio perfectiua, & salus; quæ tamen absolute passio est corruptiua, & passio vera; ut nuper ostendimus; præsertim si conferatur cum ipso intelligere; quod nunc Philosophus efficit. Ut enim color flavus ad nigrum relatus dicitur esse albus, ad album niger; sic passio sensus in actu sentiendi relata ad eam, quæ in sensitui generatione fit, dicitur aut nulla, aut perfectiua, ut speculari; sed eadem passio collata ad ipsum intelligere dicitur vera passio, & corruptiua; ibi quidem Aristoteles conferebat ipsum sentire cum generatione sensus, quam appellauit primam sensitui mutationem factam a generante; nunc autem confert sentire cum ipso intelligere: Quare non obstat sibi discernenti hoc loco solum intellectum esse impassibilem ad sensus differentiam. Secunda vero instantia tollitur, negando, Magistrum colligere hanc impassibilitatem intellectus a similitudine, quam habet cum sensu; nam eam colligit ex comparatione facta ipsius sentire cum ipso intelligere ea ex parte, qua inuicem differunt; nempe qua intelligere est aliud quid tale a vera passione, in qua consistit ipsum sentire. Quod tandem attinet ad quintum considerandum, Ex habitis

bitis immortalitatis rationem sicnectere possu-
mus. Nullum impassibile est corruptibile, ac mor-
tale: sed anima intellectiva, seu rationalis in homi-
ne est impassibilis ad sentientis differentiam; igitur anima rationalis est incorruptibilis, & immor-
talis. Maior facile deducitur ex Aristotele; ac ex
rei natura; quum unicuique constet id, quod cor-
rumpitur, & interit, pati; seu corruptionem, &
mortem formaliter esse passionem. Minor adeo li-
quet ex nuper habitis, vt ulteriori declaratione
non indigeat.

*Corruptibilis non est intellectus noster, qui Aristo-
teli est potentia huiusmodi, sed non hoc.*
(ap. LXXXVII,

In eodem riuulo corruptionis ideâ patefaciente
alterum attributum est, immortalitatē animæ
Plane demonstrans; nepe substantia quolibet cor-
ruptibilis, corruptione non abit in nihil, siue in
non ens absolute; sed in aliud ens eiusdem prædi-
camenti ac propterea quodcumque corrumpitur,
est potentia id, in quod abit. Quod ex Aristotele
colligitur apertissime, tum ubi scribit, *Quocirca
propterea quod huius corruptio alterius est generatio,
& huius generatio alterius est corruptio: & mox: Si
quidem idem generatio quidem huius, corruptio autem
huius, & corruptio quidem huius, generatio autem hu-
ius: & paullo post: Quoniam transmutabile est in cō-
traria; & est alterius generatio semper in substantiis al-
terius corruptio; & alterius corruptio alterius genera-
tio, tum ubi ait, *Quamquodque ens gigni ex en-
te potentia, ex non ente actu: & alibi: Si enim quid
generatur, manifestum est quod erit potentia substantia
aliqua, actu autem non ex qua generatio erit: & in quā
neceesse est id transmutari, quod corrumpitur: & adhuc
posterius: Quod quidem ex hoc in hoc transmutatio,
vt ex potentia substantia in actu substantiam, generatio
est. Sic ergo substantia corruptibilis omnis Aristo-
teli est potentia alia substantia, in quam corruptio
ne transmutatur, quū semper corruptio vnius sub-
stantiæ sit generatio alterius substantiæ. Ceterum
intellectus humanus apud Aristotelem nō est po-
tentia vlla substantia, sed solam est in potentia ad
recipiendas in se formas accidentales; nimirū ima-
gines obiectorum, & notiones; ait enim de intelle-
ctu nostro possibili quandoque Magister, Intellectus
oportet esse *potentia huiusmodi, sed non hoc*.
Quæ sententia omnium difficillima: pariter ac pul-
cherima vt exatē nobis intelligatur, quatuor ex-
plicanda postulat; primum est, sensus theorema-
tis; alterum est, deductio eius ex antecedente; ter-
tium est, an hoc sit attributum commune sensui; &
quum, dissidentie nemine, certum sit de intelle-
ctu, quem nuperrime dixerat Aristoteles esse im-
passibilem, & susceptivum formæ, nunc proponi
quod sit potentia huiusmodi, sed non hoc; qui qui-
dem est intellectus possibilis; non autem agens;
quoniam intellectus agens non est susceptivus,
neque potentia: quartum est, quomodo hinc ha-
beat immortalitatis demonstratio. Quoad pri-
mum, sensus theorematum est, hic agi de intellectu
possibili, non de agente; tum quia nondum inuen-
tus est agens intellectus; tum quia intellectus agens
non est susceptivus formæ, aliquid intelligibilis;**

A sed sola mens possibilis appellata; tum quia intel-
lectus agens non est potentia huiusmodi, sed actu.
nā Aristoteli omne agens agit quatenus est actu.
Simplicius autem ait hic Aristotele velle, possibi-
lem intellectum posse percipere accidentia, non
item substantias, in eo statu quo nunc mens ab A-
ristotele spectatur. Quod non recipimus; quia
nudam hic explicat Aristoteles intellectus naturā
ex natura intellectiōis, prout hac intellectiō cō-
tradistinguitur a functione sensui; quod sibi præ-
standum proposuerat olim Philosophus: sed in-

B tellectus ita consideratus potest cum accidentia,
tum maxime substantias contemplari, quas
quod per se percipere sensus. Quin etiam Aristote-
les mox dicitur est, Intellectum omnia intelli-
gere, ac proinde immistum esse; ac speciatim di-
scernere carnem, & carni esse; idcircoque aquā,
& aquā esse; quæ substantiæ sunt. Alexander ait
Aristotelem hic docere nos Intellectum esse po-
tentiam sed non actum ac formam degenerare sub-

C stantia: Quod minus recipimus; tum quia potētia
non est susceptiva formarum, sed ratio suscipien-
di; Magistro tamen intellectus est formarum su-
sceptivus; vt locus: tum quia Philosopho noster
intellectus dicitur esse pars animæ, quam olim
substantiam, formamque de genere substantiæ
definuerat apertissime; pars autem substantiæ nō
est accidens, sed substantia necessario: tum quia no-
ster intellectus Aristoteli est quo intelligit ani-
ma, & sapit, & existimat; id autem, quo primo ani-
ma operatur, eidem auctori est actus primus, ac
forma in genere substantiæ: tum quia intellectus

D Aristoteli est, qui omnia intelligit, qui separabi-
lis est, qui potest operari per seipsum, qui potest
seipsum intelligere; qui discernit & iudicat car-
nem, & carni esse; modo sola substantia; non item
accidens potest intelligere, & separari, operari per
seipsum, seipsum cognoscere, discernere ac iudica-
re carnem & carni esse; quum actiones sint suppo-
sitivæ, & accidentia non agant nisi vt instrumen-
ta substantiæ; nec a substantia separari valeant in

E Peripato. Philoponus asserere videtur Aristote-
lem hic dicere, Intellectum esse potentia huius-
modi, sed non hoc, quia formas habeat in poten-
tia, non actu, contra Platonem, qui menti nostræ
tribuit infinitas rerum notiones, ac formas: Quæ sen-
tentia non placet; tum quia frustra hoc adijcere-
tur superiori placito; non ne, si quis susceptivum
est formarum, debet illas habere potentia, non
actu; tum quia, si habere dicitur potentia, vt cum
aperta negatione dicitur non habere actu? formæ
siquidem istæ sunt permanentes, ac indivisibiles,
non autem transeuntes ac diuisibiles, vt motus,
qui definitur esse actus entis in potentia; quare
illas quid simul habere nequit potentia; & actu; tum
quia Magister ait huiusmodi, & hoc, quæ duæ voces
inducunt res omnino distinctas. Nos autem puta-
mus ex rei naturā id, quod susceptivum est for-
mæ, bifariam esse posse in potentia, nimirum vel in
potentia solum accidentali, vel in potentia essen-
tiali, substantialique; potentia quidem accidentalis
est, quæ deducta in actum, non mutatur essentia
eius, cui inest, in alienam naturam, vt est altera-
tionis tum corruptivæ, tum perfectivæ potentia;
sed potentia substantialis est, quæ deducta in actum,
fit

fit mutatio eius, cui inest, ad formam substantialem, essentiali, cum sui destructione; cuiusmodi est potentia generationis: modo quoniam intellectus ita est formae susceptivus, ut ad eam sit in potentia accidentali, non autem essentiali; namque perficitur ad perfectionem formarum, ad quas est in potentia, suam naturam non amittens; ideo dicitur esse *potentia huiusmodi*, hoc est potentia ad eas formas, ex quarum susceptione fit huiusmodi, & omnino in potentia ad formas accidentales: *sed non hoc*; puta non in potentia ad formas substantiales per quas olim fieri dixerat hoc aliquid; & alibi tum substantiam monuerat esse hoc aliquid; tum generationem esse mutationem ex hoc in hoc, ex potentia substantia in actu substantiam. Quod erat primo considerandum. Circa secundum, facilis est deductio huius attributi ex antecedente proposito in superiori textu; si enim intelligere nullam habeat aliam a similitudinem cum ipso, sentire, praeter hanc, quod sit aut quoddam pari, nimirum perfectum, siue metaphoricum; aut aliquid aliud tale, videlicet perfectio quaedam sine passione, passioni consensibilis; quum huiusmodi pati, huiusmodique perfectio sit complementum substantiae intelligentis, absque vlla sui mutatione substantiali; planum est intellectum debere esse *potentia huiusmodi*, *sed non hoc*; nempe in potentia accidentali, non autem substantiali, quae propria est rei corruptibilis. Circa tertium, plerique reputant hoc attributum esse commune sensui, & intellectui; quod non accipimus; tum quia iuxta vulgatam expositionem huius loci, falsum est sensum non habere sensibilibus formas in actu, sed solum in potentia; quia tactus habet qualitates tangibiles, in quarum symetria consistit illius organum; visus, & oculus habet in se colores plurimos actu, formaque visibiles; lingua, & gustus non carent in situ ac proprio sapore: tum quia iuxta nostram expositionem sensus non solum est potentia huiusmodi, sed etiam hoc; quippe non solum ab obiectis, in ijs sentiendis, perficitur accidentaria perfectione; sed etiam mutatur essentialiter, ac omnino corrumpitur; tactus enim a calore vehementi comburitur, ac vertitur in ignem; quum organum tactus, tactuque principium sit non solum potentia calidum; sed etiam potentia ignis; in quem abit per combustionem: intellectus autem a nullius intelligibilis meditatione destruitur; sed semper magis perficitur, illesa & impermutata eius essentia; ut constat ex Aristotele. Intellectus igitur, ad sensus differentiam, etsi susceptivus formae sit, ac proinde in potentia huiusmodi, non est tamen potentia hoc; nimirum est in potentia accidentali, non essentiali; quum sensus ita sit receptivus formae sensibilis, ut non solum ab ea perfici valeat accidentaliter, sed etiam essentialiter transmutari; & fieri non solum talis, quale est obiectum, cuius formam suscipit; sed etiam fieri valeat hoc ipsum; combustionem siquidem animal tactuum vertitur in ignis substantiam. Circa quartum, habetur hic immortalitatis, efficacissima ratio sic efformanda, Omnis substantia corruptibilis est potentia illa alia substantia in qua corruptione transmutatur; quippe corruptio vnius substantiae Aristoteli semper est generatio alterius substantiae; omnisque generatio eidem est ex-

A substantia in potentia ad substantiam; ut nuper vidimus: sed intellectus anima non est potentia illa substantia; quum Aristoteles hoc in loco huiusmodi intellectum non esse potentia hoc, sed solum potentia huiusmodi; ergo intellectus anima de mente Aristotelis est incorruptibilis, & immortalis.

Anima rationalis non habet agens, a quo corrumpi valeat; quocirca perseverat immortalis.

Cap. LXXXVIII.

B Sed efficax alia ratio immortalitatis elicitur in eodem titulo ex necessitate corruptentis, cuius absentia privationeque nulla res corrumpi, nulla res interire potest. Profecto ad ideam corruptionis adeo pertinere causam illius efficientem, ut si sine corruptente nil omnino valeat interire, nos docuit Aristoteles; tum ubi decernit ante combustionem quae species est corruptionis, oportere ad esse combustum; tum ubi longo, sed evidenti perspicuoque sermone, demonstrat omne quod movetur ab aliquo, mouente moveri; est autem corruptio species una motus Aristoteli. Verum interentiam nullum omnino reperiri, a quo rationalis anima corrumpi queat, id ex Aristotele demonstratur aperte, quia noster intellectus omnia cognoscit; & ab obiecto suo solum aptus natus est perfici non autem destrui; ad sensus differentiam, qui licet a mediocri sensibili perficiatur, vehementi tamen etiam destruitur, ut monet Aristoteles. Unde iam possumus demonstrationem propositi nostri contexere dicentes, Omne corruptibile ab aliquo corruptum est corruptile; sed intellectus humanus, atque adeo rationalis anima corrumpi non potest ab illo ente; igitur anima rationalis est incorruptibilis, & immortalis. Maior est Aristotelis assertio clara non vno in loco descripta. Minor ita ex Aristotele demonstrari potest, quia omne ens est obiectum intellectus, atque adeo intelligibile, ut constat ex Philosopho constituyente intellectum humanum omnia intelligere, atque omnia fieri. Sed intellectus humanus corrumpi non potest ab obiecto suo, atque ab illo intelligibili; ergo intellectus humanus corrumpi non potest ab illo ente. Minor huius probatur ex Magistro, quia si noster intellectus corrumpi valeret ab obiecto suo, atque ab illo intelligibili; necessario corruptum intellectus esset vel intelligibile valde, vel non valde intelligibile; sed intellectus humanus corrumpi non potest a valde intelligibili, nec a non valde intelligibili; ergo intellectus humanus corrumpi non potest ab obiecto suo, atque ab illo intelligibili. Consequentia patet tum a contradictione, tum a sufficienti numeratione. Assumpti prima pars liquet ex Aristotele constituyente nostrum intellectum a valde intelligibili non corrupti, sed perfici; & hoc ad sensus differentiam, qui ab excellenti sensibili destruitur; & a quo etiam corrumpitur corpus sensitivum. Secunda pars tum ab Alexandreis vltro recipitur, tum ea ratione demonstratur in Peripato, quoniam obiectum scilicet habet ad facultatem, ut forma & finis; ad organum vero ut agens ad patens; modo forma, & finis ubique semperque perficiuntur, id est, cuius sunt forma,

Ratio 149

f. 1. de ge.

t. 17. 18.

forma, & finis; agens vero potest destruere suum
 pariens: igitur intellectus humanus, qui apud Ari-
 stotelem nullo utitur organo corporeo, nullo ni-
 titur instrumento materiali, corrumpi non potest
 ab ullo suorum obiectorum, siue parum intelli-
 gibile sumamus, siue valde intelligibile. Obiectum
 vero se habere ad facultatem, ut forma, docet Ma-
 gister ubi statuit tum sensum esse susceptivum for-
 marum siue materia obiecti; tum intellectum ef-
 se susceptivum formæ; tum animam intellectivam
 esse locum formarum. Idem obiectum se habere
 ad facultatem, ut finis, docet etiam Philosophus
 ubi scribit, obiecta esse priora operationibus, ut
 operationes potentijs priores sunt secundum ra-
 tionem: modo prioritas rationis inter causas vni
 fini congruit, qui primus est in agentis intentio-
 nes; atque in ea prioritate sustinet ratione causæ
 ac principij. Obiectum autem se habere ad orga-
 num, ut agens ad patiens. Aristoteli decernitur
 tum ubi sancit colores movere perspicuum, & eo
 mediante sensorium; tum ubi monet sensibiliu exu-
 perantias, corrumpere sensoria. Formam vero
 semper id perficere, cuius est forma, inde constat,
 quia forma essentialiter est actus Aristoteli. Fi-
 nem etiam semper id perficere, cuius est forma, in-
 de constat, quia forma essentialiter est actus Ari-
 stoteli. Finem etiam semper id perficere, cuius est
 finis, eo patet, quia finis a Magistro definitur essen-
 tialiter esse bonum; bonum esse appetibile, secun-
 dum se; ac nihil appetere suam destructionem,
 sed omnia suum complementum & perfectionem.
 Agens denique posse destruere suum patiens, ma-
 nifestum est ex Aristotele dicente, a faciens & pa-
 tiens esse invicem contraria; & contraria se se mu-
 tuo destruere. Ita ergo intellectus humanus Ari-
 stoteli est immortalis, quia nullo utens organo cor-
 poreo, cunctaque dignoscens, ab obiecto suo, at-
 que adeo a nullo intelligibili, proindeque a nul-
 lo ente corrumpi valeat, sed ab omnibus perfici-
 ciatur.

*Promitur ratio immortalitatis ab Ecstasi homines
 interimente. Cap. LXXXIX.*

Porro in eodem rivo satis efficax immortalita-
 tis ratio ducitur ex absentia corrumpentis a-
 nimam in morte hominis per ecstasim, vehemen-
 tem: non semel enim contigit homines in Ecstasi
 mori; de qua morte fortasse locutus est Plinius,
 dum asseruit, Morbum esse aliquem per sapien-
 tiam mori: sed eum locum late nos explicauimus
 in opere De Lucernis Antiquorum reconditis: Illud
 in presentia satis est nobis, homines posse per Ecsta-
 sim mori. Certum est autem homines in Ecstasi
 rapi ab aliquo vehemente obiecto, seu voluntatis,
 seu intellectus animam a gubernatione corpori auo-
 cate: Qua de re fuse nos egimus in volumine De
 his qui diu sine alimento vivunt; unde constat per Ec-
 stasim homines intereuntes occidi ab illo, vehe-
 menti obiecto, quod animam a corporis guber-
 natu consortioque separavit, & alienavit. Ex
 qua theoria, huc non transducenda, rationem im-
 mortalitatis ita formare possumus, Si rationalis
 anima corruptibilis esset; ergo corrumpetur in

morte hominis ab eo agente, a quo & homo cor-
 rumpitur, siue a quo anima impeditur ne possit a
 subdito sibi corpore adiumentum accipere, nec il-
 li auxilium dare: sed consequens est falsum; ergo
 falsum est & antecedens: Consequentia nota est
 ideo, tum quia idem est agens corrumpens com-
 positum, & destruens illius formam caducam: tum
 quia omnis forma corruptibilis dependet in esse
 a materia subiecta; quare prohibens quominus for-
 ma tribuat materiei subiectæ vllum emolumentum,
 vicissimque ab ea suscipiat emolumentum, formam ipsam destruit; nam forma materiā con-
 tinet Aristoteli; quæ nullum adiumentum a for-
 ma suscipiens labitur, secumque formam cadu-
 cam, & a materia in esse dependentem, trahit in
 ruinam. Assumptum probatur eo quia, Si ani-
 ma corrumpetur in morte hominis ab eo, a quo
 & homo corrumpitur, & anima prohibetur ne ul-
 lum adiumentum aut corpori tribuat, aut ab eo re-
 cipiat; iam rationalis anima corrumpetur maxi-
 me ab obiecto valde intelligibili; sed Aristoteles
 aperte, negat intellectum corrumpi a valde intel-
 ligibili, verum ab eo mentem perfici semper profi-
 tetur; ergo rationalis anima in morte hominis
 Aristoteli non corrumpitur ab eo agente, a quo
 tum homo corrumpitur, tum anima prohibetur
 ne vllum auxilium corpori conciliet, aut ab eo su-
 scipiat. Consequentia huius argumenti deduci-
 tur eo quia plerumque homines contemplativi ab
 obiecto valde intelligibili ad profundam & in-
 tensam sui meditationem trahuntur, atque adeo
 in Ecstasim rapiuntur; ut consentiens experimen-
 to innuit alicubi Magister: sed per Ecstasim ani-
 ma sic a corporis consortio alienatur, ut occupa-
 ta tota circa valde intelligibilis obiecti profun-
 dam & diuturnam meditationem, corpori nul-
 lum adiumentum tribuat, vel ab eo recipiat; vn-
 de corpus ab anima non gubernatum fatiscit ac
 labitur; & homo quandoque in actu alienationis
 emoritur: ergo si anima corrumpetur in morte
 hominis ab eo agente, a quo tum homo corrup-
 pitur, tum anima prohibetur ne vllum adiuven-
 tum sibi hauriat a corpore, corporiue tribuat; iam
 anima rationalis corrumpetur maxime ab ob-
 iecto valde intelligibili: quod assertum infitia-
 tur Aristoteles.

*Interire nullo modo potest anima rationalis, qua non
 habet qualitates elementarias, nec ab eis
 afficiur. (Cap. XC.)*

Cetera rationalem animam principio corrup-
 pente, illud etiam docet in Peripato, quod
 omnia corrumpantur sola qualitarum elementa-
 rium actione; cui obnoxia non est anima rationalis
 apud Aristotelem. Porro corruptionis omnis
 principium actuum esse qualitates elementorum
 apertissime docet non vno in loco Magister;
 ac speciatim ubi scribit in hac senten-
 tiam, Quoniam autem quatuor determinata sunt
 cause elementorum; harum autem secundum con-
 iugationes, & elementa quatuor accidunt esse;
 quarum due quidem actiue, caliditas, & frigiditas;
 due

dua autem passiva, siccitas, & humiditas: fides autem horum ex inductione: Videntur enim in omnibus caliditas quidem, & frigiditas terminantes, & copulantes, & transmutantes & ea qua eiusdem generis, & ea qua non eiusdem generis; & humectantes, & exsiccantes, & indurantes, & mollescentes, tum ubi refert, agens de iisdem qualitatibus elementarijs paulo post,

44. mete. Determinatis autem his, sumendum utique erit operationes ipsorum, quibus operantur activa, & passivorum species. Primo igitur universaliter simplex generatio, & naturalis transmutatio harum virtutum est opus, & opposita corruptio secundum naturam. Haec igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. Est autem simplex & naturalis generatio ab his virtutibus, quum habeant rationem ex subiecta materia unicuique naturae; haec autem sunt dictae virtutes passivae: Generant autem calidam & frigidam, dominantia materia; quum autem non dominantur secundum partem quidem inquinatio, & incontinentia sit: simplici autem generationi contrarium maxime commune putrefactio; omnis enim secundum naturam corruptio ad hunc via est, ut senectus, & ariditas; finis enim omnium horum marcedo: nisi aliquid violentia corruptum fuerit natura constantem; est enim & eandem, & os, & quodcumque combussisse; quorum finis secundum naturam corruptionis putrefactio est: tum ubi scribit alio loco,

22. de pa. Quamobrem nosse oportet, quemadmodum rerum naturalium constitutarum partem calidam, partem frigidam, & alia humida dici debeant; nam vita quoque & mortis causas haec habere, atque etiam somni & vigiliae, inmetutis & senectutis, & morbi & sanitatis; non asperitatem aut lenitatem, non gravitatem aut levitatem; nihil fere tale apertum videtur, & recte quidem; sunt enim haec, ut alio loco exposuimus, initia elementorum naturalium, calidum dico, frigidum, siccum, humidum. Quibus apertissime constat ex Aristotele, quicquid natura corrumpitur, id actione qualitatum elementarium corrumpi. Animam vero rationalem, ad sensitiuam animae differentiam, ab elementarijs qualitatibus affici non posse, atque adeo corrumpi non valere, clarissime nos docuit Aristoteles:

22. de gc. tum ubi ait, Inconueniens autem est, & si anima ex elementis, aut unum aliquod eorum: alterationes enim animae quomodo erunt, si musicum esse, & rursus immusicum, aut memoria, aut obliuio? manifestum est enim, quod si quidem ignis anima sit, passiones inerunt ei, quaecumque igni, secundum quod ignis: si autem mistum, corporales; harum autem nulla corporalis est. Sed de his aliter opus est contemplationis: tum ubi asserit agens de intellectu nostro,

23. de an. Unde neque rationale est ipsum mistum esse cum corpore; qualis enim quidam utique fieret, calidus, aut frigidus, tum ubi post longam disputationem de proposito multis rationibus vallatam, insit, **17. phys.** At veroneque in intellectuina parte anima est alteratio, & paulo post. Manifestum igitur, quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte animae; in alia autem nulla, nisi secundum accidens. Quod autem est corruptibile, id omne Aristoteli est per se ab elementis patibile, ac per se alterabile; ut nuper vidimus in allatis locis. Ex his iam poterit immortalitatis ratio sic efformari. Omne mortale, atque corruptibile, necessario est patibile secundum elementarias qualitates, quae sunt om-

nium corruptionum naturalium causa: sic & sicces apud Aristotelem: sed anima rationalis affici patitur non potest ab elementarijs qualitatibus vllis: eadem Magistro: igitur anima rationalis Aristoteli non est mortalis, & corruptibilis, sed perpetua.

Aristoteli anima corrumpi non potest per se, neque per accidens.

Cap. XCI.

B.

His alia ratio consocianda est, ac ita ni argumentum contexenda, Omne corruptibile ac mortale necessario vel per se corrumpitur, vel per accidens. Anima rationalis corrumpi non potest per se, neque per accidens Aristoteli; ergo rationalis anima non est corruptibilis; neque mortalis. Antecedens enthymematis, quod plerisque maior appellaretur, satis constat ex Aristotele non vno in loco; & ex rei natura; quum axiomata sit in Phys.

Csiologia, quicquid alicui conuenit, id necessario illi vel per se, vel per accidens inesse. Assumptum, quod ab alijs minor appellari posset, quoad singulas eius partes a nobis demonstratur. Et sane rationalem animam non esse per se corruptibilem, seu non posse per se corrumpi, tres rationes ex Aristotele collectae confirmant; prima quidem est, quoniam ea differentia est inter corrumpi per se, & corrumpi per accidens ab Aristotele proposita, quod quae per se corrumpitur, ea necessario a suis contrarijs corrumpuntur; quae per accidens corrumpuntur, non patiuntur id ab vilo contrario: sed animae rationali nihil est contrarium: igitur anima rationalis per se corrumpi non potest. Assignent mihi contrarium Alexandri nostro intellectui, & lubens illi concedam nostrae mentis mortalitatem; qui didici ab Aristotele calum non esse corruptibile, quia careat contrario; & subcaelestia cum ca corpora tum elementa, tum ex elementis, & accidentia contrarias naturas habere, a quibus corrumpuntur. Altera ratio est, quia quod per se proprie corrumpitur, est substantia composita ex materia & forma, vel ex ijs quae materiici, ac formae proportionata dicuntur. Aristoteli, sed anima rationalis, ut est totius animae humanae portio potior, non est composita substantia, sed simplex: igitur anima rationalis per se proprie corrumpi non potest. Tertia ratio est, quia per se corrumpi non potest nisi id quod per se fieri ac generari potest Aristoteli, & qui definit contraria (cuiusmodi sunt fieri, & corrumpi) esse in eodem genere; quum per se, & per accidens diuersi sint ordinis, varijque generis; quique constituit contrariorum eandem esse disciplinam, eandemque scientiam: sed anima rationalis per se fieri non potest, ut late docuit Aristoteles constituens non fieri per se formam, nec materiam sed solum compositum: igitur anima rationalis in Peripato non potest per se corrumpi. Sed eandem animam rationalem non posse corrumpi per accidens (quae erat altera pars assumpti, seu maioris minoris propositionis) a Pomponatio recepta, ostenditur itidem ex Aristotele triplici ratione; una quidem

quidem

11. de an.
c. 65.

de lóg.
& br. vi.
c. 2.
12. de an.
c. 4.
de pa.
20. c. 10.
Prædic.
c. 2.
10. met.
c. ult.
7. de lon.
& br. vi.
c. 2.

quidem est, quia si rationalis anima corrumpere-
tur per accidens ad corruptionem hominis, & om-
pino ad corporis destructionem: igitur eadem in
senio, quod est via & dispositio proxima ad mor-
tem naturalem, labefactaretur ad corporis debili-
tatem: sed Aristoteles aperte negat intellectum hu-
manum in senio pati ac labefactari ad corporis de-
bilitatem; igitur Aristoteles non consentit animam
rationalem corrumpi posse per accidens ad homi-
nis interitum, & ad corruptionem humani corpo-
ris. Consequentia evidens est, quia dispositio vlti-
ma ad interitum est nature debilitatio, & essentie
labefactatio: & quia quod ad alterius corruptio-
nem interit, id ad eiusdem labefactionem debi-
latur. Secunda ratio est, quia quæcumque per ac-
cidens corrumpuntur, ea sunt necessario acciden-
tia, non autem substantię de nullo subiecto prædi-
cabiles, seu in nullo subiecto existentes; ut ait Ari-
stoteles: *non est enim accidens in subiecto consistens, sed substantia, in subiecto proprie non existens*; igitur
anima rationalis in Peripato non corrumpitur per
accidens. Tertia ratio est, quoniam apud Aristote-
lem esse corruptibile quod nulli rei convenire potest
absolute per accidens; quum ea, quibus competit
aliquando corrumpi per accidens, omnia etiã ha-
beant contraria, a quibus sunt corruptibilia per
se, tam in coordinationibus accidentium, quam in
genere substantię; ut clare nos edocet Aristoteles:
sed anima rationalis non potest vlla ratione cor-
rumpi per accidens; ut nuper ostensum est: igitur
anima rationalis non est apud Aristotelem corru-
ptibilis per accideos.

*Aperitur quartus fons argumentorum, detegendo ha-
bitudinem animæ intellectricis ad alias essentias,
quibus in proposito comparari valet; ac ratio immor-
talitatis ducitur ex eo, quod anima vegeta puelli se-
parabilis est cum fetu ab utero matris.*
Cap. XCII.

Exhausto iam tertio fonte rationum immortalitatis animę, nunc age quartum aperi-
amus, qui est *Habitudo rationalis animę in corpore degen-
tis ad alias naturas, quibus in proposito quomodo-
cumque comparari potest.* In primis occurrit
nobis eius comparatio cum animę nostre parte ve-
getali, ac omnino cum anima vegetali animalium.
Porro vegetalem animam infantis eandem habi-
tudinem ad matrem suam obtinere, quam Alexan-
drei mortalitatis assertores volunt intellectricem
habere ad phantasiam, notissimum est: illi enim ar-
bitrantur intellectum prima sui functione indige-
re phantasia, tamquam eo quod sibi præparat &
proponit obiecta intelligenda, seu simulacra obie-
ctorum intelligibilium; ac proinde sine phantasia
non posse quicquam intelligere: Nos etiã dicimus
animam vegetalem infantis intra uterum degen-
tis indigere materno corpore, tamquam eo quod
sibi præparat alimentum, proponitque circa quod
suas vires exercere, ac operationes obire valeat; alio-
quin nihil penitus operaturam; ut eadem peni-
tus proportionem habeat vegetalis anima fetus

Ad matrem, quam rationalis anima nostra ad phā-
tasiam, de sententia Alexandreorum. Ex qua pro-
portione sic nos rationem immortalitatis conte-
xere valeamus, Non minus dependet anima vege-
talis infantis nondum nati a matre quoad suas
operationes obeundas, quam anima rationalis
adulti a phantasia: sed anima vegetalis infantis
tum maturo iam partu a matre viva, tum etiã im-
maturo ab ea nuper defuncta cæso ventre, separari
potest incolumis postea de se operatura: igitur &
rationalis anima in hominis interitu a phantasia
intermoriente separari potest immortalis de se
postea semper intellectu. Maior evidens est e
traditis: Minor experimentis quotidianis com-
probatur. Efficacia rationis maxima est; quum
enim separabilitas, & independentia ad operan-
dum perfectionem essentię operatricis consequatur,
& arguat; an ne fuerit a matre separabilis ve-
getalis animæ pars; non fuerit ab imaginatione
separabilis multo dignior animæ portio rationalis?
quæ tamen consimilem, ac eandem habet de-
pendentiam ab imaginatione Alexandreis, quam
vegetalis anima fetus a matre; licet nobis multo
minorem; nam vere phantasia non præparat, nec
offert intellectui possibili obiecta intelligenda, seu
intelligendorum simulacra actu intelligibilia, sed
intellectus agens; ut admonet Aristoteles; quum
vere mater alimentum præparet, ac offerat vegeta-
li animæ fetus in utero degentis.

Ratio 154

13. de an.
c. 17.
18. 19.

D Anima rationalis genere differt a vegetali, & a sen-
sitrice; adeoque est immortalis.
(Cap. XCIII.)

Ceterum immortalitatis aliam rationem effi-
cacissimam nobis proponit in eodem fonte
Magister comparans animam rationalem cum ve-
getali, & sensitrice, dum inquit, *De intellectu au-
tem, & speculativa potentia nihil adhuc manifestum
est; sed videtur genus aliud animæ esse, & hoc solum
posse separari, sicut perpetuum a corruptibili.* Quæ
diligenter a nobis explicanda sunt prius quam in
demonstrationem resoluantur. Quum paulo an-
tea distinctisset Aristoteles animam in quatuor
partes, quas appellauerat vegetativum principium,
sensitivum, cogitativum, & motivum: quæstionē-
que proposuisset, *Utrum harum partium una-
queque ab alia in viventibus ratione solum dif-
ferret, an etiã loco; eamque determinasset a quo-
ad illas partes, & animantes, in quibus res erat de-
terminatu facilis, ostendens vegetativum, sensi-
tivum, & loco-motivum in animalibus loco non
distingui, sed esse singula corpori & sibi metipsis
coextensa*: In presenti contextu Magister deter-
minat eandem quæstionem quoad illas partes a-
nimę, in quibus hoc non est ita facile determi-
nari, nimirum de cogitativo principio, siue de intel-
lectu in hominibus, triplici theoremate; iuxta quæ
textus dividitur in partes tres. In quarum prima
legitur hoc placitum, *De intellectu autem & specu-
lativa potentia nihil adhuc manifestum est*: cuius sen-
sus diligenter a nobis exprimendus est ex termi-
norum accurata consideratione; *De intellectu au-
tem.* Alexander, & sectatores, ut notat etiã oannes
Grammaticus, putant hic agi de intellectu Divino;
R. 2 quod

12. de an.
c. 21.

12. de an.
c. 18.

c. 19.

d. 20.

c. 21.

quod non accipimus, tum quia nunc Aristoteles
 2. de an. agit de illo intellectu, quem s. nuper appellauit
 1. 18. *διανοητικόν*, cogitativum; & constituit esse animam, ac
 2. 19. 22. differentiam, seu genus animæ, ac omnino partem
 animæ nostræ; quæ attributa Diuino intellectui non
 aptantur vlla ratione: tum quia falso diceret in
 præsentia Philosophus non esse manifestum an Di-
 uinus intellectus separetur loco a vegetatiuo prin-
 cipio, & alijs animæ partibus: quum hoc unicui-
 que compertissimum sit: tum etiam quia consiliū
 2. de an. Aristotelis in hoc opere, ac præsertim in hoc tex-
 1. 31. tu est agere de humano intellectu, non de Diuino.
 Ab alijs per intellectum hic accipitur actus intel-
 ligendi: quod non placet; quia intellectio non est
 pars, nec differentia, nec genus animæ; cuiusmodi
 est intellectus, de quo Philosophus agit in præsen-
 tia. Simplicius vult nunc tractari de intellectu acti-
 uo, quem ponit supra animam: cui non assentior;
 nam Aristoteles agit de illo intellectu, qui est dif-
 2. de an. ferentia, & pars animæ; vt constat ex superioribus.
 1. 18. 19. Philoponus inquit hic agi de intellectu acti-
 20. uo, qui sine distinguitur a contemplatiuo; Auer-
 roes de intellectu in actu: Quibus non subscribo,
 quoniam euidenter agit hic Aristoteles de intelle-
 ctu, qui constituit quartum gradum viuentium in
 respectu ad principium vegetatiuum, sensitivum,
 ac loco-motiuum; quæ tres alios viuentium gradus
 constituunt: modo constituens hominem non est
 intellectus in actu prout ab intellectu potetia con-
 tradistinguitur; nec intellectus actiuus ad contem-
 platiui differentiam; sed intellectus humanus, quæ
 1. 13. de infra Magister in agentem, & possibilem est par-
 an. 1. 17. titurus; quemque nuncupat alibi mentem huma-
 1. 18. 19. 20. no factui forinsecus aduenientem, non a parietibus
 2. de ge. mediante semine, ad vegetalis, & sensitivæ animæ
 an. c. 3. differentiam. Nos autem duplicem afferemus hu-
 ius loci explicationem; vna est, quod per Intel-
 lectum significetur intellectus agens, per speculati-
 uam potentiam intellectus possibilis, vt his vtri-
 que tota natura intellectivæ animæ complecteretur,
 quæ supra nomine cogitativi principij fuerat
 indicata; quam expositionem alibi ² fusius exco-
 2. de in luimus: altera est, cui nunc magis assentimus, Ari-
 1. 17. 18. stotelem hic nomine intellectus indicare huma-
 1. 19. 20. num intellectum absolute sumptum; nondum enim
 2. de an. repererat intellectum agentem, seu nondum distin-
 1. 17. 18. xerat humanum intellectum in agentem, & possi-
 1. 19. 20. bilem; quod facturus est multo postea. De hoc
 2. de an. intellectu autem; particula hæc aduersatiua conno-
 1. 17. 18. tat de hoc intellectu nunc non esse manifestum il-
 1. 19. 20. lud idem, quod nuper de vegetatiuo, sensitivo, &
 2. de an. motiuo principio explicatum fuit; nam contraria
 1. 17. 18. nata sunt fieri circa idem, vt ait Aristoteles. Et
 1. 19. 20. de Op. *speculatiua potentia*: Per hæc Simplicius animæ no-
 1. 17. 18. stræ partem supremam, Philoponus intellectum
 1. 19. 20. speculatiuum, Auerroes intellectum potentia, &
 2. de an. omnino quidpiam distinctum ab eo, quod nomi-
 1. 17. 18. ne intellectus indicatum est, significari putat: quod
 1. 19. 20. non recipimus, quia nondum distinxerat Aristote-
 2. de an. les intellectum agentem a possibili, nec actiuum a
 1. 17. 18. contemplatiuo (id enim multo posteriorius præsti-
 1. 19. 20. turus est) nec omnino partem intellectivam su-
 2. de an. premam ab alia intellectivæ nouæ supremæ in ani-
 1. 17. 18. ma nostra. Diuo Thomæ placuit hæc adiecta fuisse
 1. 19. 20. tamquam synonyma intellectus; Alijs ad expli-

candum id, quod nomine intellectus indicatum
 fuerat; Quæ non recipio; quia nihil opus erat sy-
 nonymis explicantibus in re tam euidenti, & apud
 Aristotelem hoc in libro præsertim breuitatis stu-
 diosissimum. Quare putamus hæc adiecta fuisse ad
 exprimendam rationem formalem, qua noster in-
 tellectus constituitur quartum principium a ve-
 getatiuo, sensitivo, & motiuo distinctum, consti-
 tutiuum quarti gradus viuentium; quo sensu de no-
 stro intellectu tractat hoc in loco Magister: quum
 enim humanus intellectus absolute in homine sit
 principium & motiuum, & speculatiuum; vt late
 2. de an. demonstrat, infra Philosophus; aperte constat de
 1. 18. 19. intellectu, quatenus est principium motiuum, ac
 1. 19. 20. re idem cum voluntate, loco non distingui in ho-
 mine a vegetatiuo, & sensitivo principio; nam ad
 nutum voluntatis, intellectu cognoscente aliquid
 aut bonum sic assequi, aut malum sic euitari, mouet
 homo pedes, crura, brachia, manus, digitos, lin-
 guam, os, palpebras, caput, & omnes corporis par-
 ticulas: sed intellectus, vt motiuum principium est,
 non constituit hominem; quia & bruta, mouentur
 2. de ge. ab interno principio; & in homine principium mo-
 1. 18. 19. tiuum non est solus intellectus, sed aggregatum
 1. 19. 20. quid ex intellectu, voluntate, imaginatione, & ap-
 2. de an. petitu; quod late demonstrat Aristoteles: Sin au-
 1. 18. 19. tem intellectus consideretur in homine, quatenus
 1. 19. 20. est facultas cognitrix, & potentia speculatiua, tunc
 quidem constituit in esse hominem; & de intelle-
 ctu in hoc sensu, & sub hac ratione formali nunc
 agit Aristoteles inquit, *De intellectu autem, & potentia speculatiua*; quod perinde est ac si dicat, De
 2. de an. intellectu autem quatenus est potentia speculati-
 1. 18. 19. ua, seu facultas in homine speculationem edēs, seu
 1. 19. 20. etiam hominem, qui rationalis est, in esse consti-
 tuens, *Nihil adhuc manifestum est*: id interpretatur
 absolute Zimara iunior, quasi nihil penitus de in-
 tellectu dudum habuerimus ab Aristotele: quod
 non probamus, tum quia primo libro De Anima
 2. de an. pleraque ad intellectus immortalitatem, impassibi-
 1. 18. 19. lilitatem, & informationem attinentia didicimus
 1. 19. 20. ex Aristotele; tum quia ² superius asseruit intelle-
 ctum formaliter nullius corporis actum esse vt or-
 2. de an. gani; & proinde nihil prohibere quin sit a corpo-
 1. 18. 19. re separabilis; tum quia ex Aristotele voces & pro-
 1. 19. 20. positiones in scientijs simpliciter prolatae, secun-
 dum ² subiectam materiam intelligendæ sunt; quū
 2. de an. igitur nunc Philosophus agat de eo quod est,
 1. 18. 19. vnumquodque principiorum, constituentium qua-
 1. 19. 20. tuor summos viuentium gradus, esse ab vnoquo-
 que in eodem animali loco seiunctum, nec ne; pro-
 inde necessario de hac ipsa re loquitur Magister
 in præsentia dicens, De intellectu autem, & specu-
 latiuæ potentia nihil adhuc manifestum est, sit ne
 2. de an. in homine a vegetatiuo, sensitivo, & motiuo prin-
 1. 18. 19. cipio, quid separatim loco, an ratione solum; non
 1. 19. 20. enim constat sit ne corpori coextensivus intellectus,
 nec ne. sed hæc de re nos fuisse tractauimus in opere
 2. de an. de *Animæ coextensivitate corpori*. In secunda
 vero parte contextus aliud dogma legitur in quo
 non nihil ad propositæ questionis determinatio-
 nem conferens proponitur his notis, *sed videtur
 genus aliud animæ esse*; particula aduersatiua si con-
 notat oppositum ei, quod nuperrime de intellectu
 sancitum est; si enim de intellectu nihil manifestum
 fuit

factum est, sit ne loco separatum quid ab alijs animæ partibus in eodem corpore degentibus; tamen videtur manifeste ab ijs differre, quod est aliud genus animæ; *et quæ*. quod Latinis vertitur *videtur*, licet Alexandro & affectis pro dubio, & apparenti tantum accipiatur. Simplicio tamen & Philopono evidentiā significat; & vere, tū quia Græco idiomate vox ea non dubitationem connotat, ut apud Latinos aliquando particula *videtur*, sed semper evidentiā: tum quia non bene usus fuisset hic Aristoteles aduersatiua particula *sed*, quæ oppositum theorema præcedenti connotat: quum enim dixisset nihil adhuc manifestum esse de intellectu, sit ne loco distinctum a ceteris animæ partibus, inquitens immediate, *sed videtur esse aliud animæ genus*, hoc accipit tamquam manifestum; alioquin eius aduersatiuæ particula loco vti debuisset illatiua enim: manifestum est autem intellectum esse aliud animæ genus ex ijs, quæ hæcenus Aristoteles tradiderat de illius separabilitate a corpore, incompatibilitate, ac natura quæ nullius corporis est actus, nullamque partem corporis continet, quæ utatur ad operandum: Hæc autem diuersitas generis animæ, alibi etiam a Magistro celebrum, Commentatori & Philopono in causa est ut animæ æquiuoce de intellectu, & vegetatiuo, sensituiuo, motiuoque principio prædicetur: Quod non probamus; tum quia homo, qui per intellectus adeptionem in esse constituitur, æquiuoce viuens, & animatus esset cum bruto, & planta: tum quia intellectui, & alijs animæ partibus non posset assignari communis definitio; nam æquiuoca non habent vnā definitionem communem s Aristoteli; quum tamen Philosophus inferius allaturus sit, & attulerit etiam supra definitionem communem omnibus his quatuor partibus animæ. Illud nec absolute recipimus a Simplicio propositam supra definitionem animæ non esse communem intellectui quatenus est potentia speculatiua; nam licet ad speculandum non utens vlllo corporis famulatu, dici possit Aristoteli nullius corporis actus; est tamen Aristoteli actus corporis naturalis organici, ut materia disposita ad animam præstantissimam: Sed intellectus est in genere animæ vniuoco, vel ad summum analogo. Aliud porro genus animæ ab alijs tribus, vegetatiuo, sensituiuo, & motiuo principio, genus inquam subalternum commune agenti, & possibili nuncupato intellectui, ut varijs in eo speciebus; ille namque facultas actiua est, iste passiuæ: Quæ diuersitas generis in eo constituta est; tum quia intellectus ut speculatiua potentia, non est actus primus vllius corporis physici organici respectu operationum ad differentiam vegetatiui, sensituiui, & motiui principij; quæ singula sunt actus primi corporis naturalis instrumentalis: & hoc vere dicere potuit Aristoteles esse manifestum, quia id prædem ipse patefaceret: tum quia distinctam habet naturam intellectus a vegetatiuo, sensituiuo, motiuoque principio; siquid intellectus, quatenus est potentia speculatiua hominem in esse constituens, non educitur e potentia materiæ, nec genus & originem ducit a parentibus mediante semine, ut vegetatiuum, sensituiuum, & motiuum principium: quod manifestum esse dicere potuit Aristoteles,

A qui hoc ipsum antea, & alibi explicauerat; quæ loca superius a nobis explicata fuerant; tum ob rationem mox afferendam in tertia parte: non autem, ut inquit Auerroes, quia intellectus sit forma assistens, non informans; alia vero partes animæ sint contra informantes, non assistentes; quia intellectus in homine, quum sit pars principij motiui, quod infra declarabit Aristoteles; motiuum autem principium animalium nostrarium absolute sit forma informans, & non assistens; quia inest in corpore, non autem illi adest præstutantum; quin etiam quia mouentur ad motum subiecti corporis, Aristoteles decernente motis nobis moueri omnia, quæ in nobis. In tertia & postrema parte contextus tertium theorema legitur in hac sententiam, *Et hoc solum posse separari, sicut perpetuum a corruptibili*: cuius sensus duplex est; vnus quidem, *Et hoc solum genus animæ, quod intellectus & potentia speculatiua dictum est, videtur aperte separari posse ab organo corporeo in sua functione obeunda*; quod alijs non conceditur; quia sunt principia organica & actus corporis organici; sicut perpetuum a corruptibili: quod manifeste constat ex traditis, tum vbi constitutum est, si mens habuerit operationem propriam, corpori non communem, intellectum fore separabilem: tum vbi statutum est, laboriosum esse principio intellectiui commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est intellectui non cum corpore esse; quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet: tum vbi scriptum est, difficile esse vel fingere quam partem corporis, aut quomodo eam contineat intellectus: tum etiam vbi dictum est, intellectum & voluntatem esse quasdam partes animæ, quæ nullius corporis sunt actus. Alter sensus est, *Et hoc solum genus animæ, quod intellectus & potentia speculatiua dicitur, ad differentiam principij vegetatiui, sensituiui, atque motiui, videtur aperte posse formaliter separari & a corpore, & ab alijs animæ partibus re ipsa, sicut perpetuum a corruptibili*, si non loco, dum simul cum ipsis in corpore degit: quod manifestum esse dicere potuit Aristoteles, quia id prædem ostendit & locis allatis, & alijs antea declaratis: Quum autem perpetuum a corruptibilibus genere dissideat Aristoteli; propterea Magister sapienter asseruit intellectum esse animæ genus aliud a vegetatiuo, sensituiuo, & motiuo principio. Scite vero monet Ioannes Grammaticus Aristotelem addidisse *sicut perpetuum a corruptibili*, ut insinuaret admirandus Præceptor intellectum separari non ut accidentia, quæ in separatione occidunt, nec separata consistunt; sed separari sic, ut post separationem permaneat separatus; quod evidens est ex traditis in hoc opere Magistri De Anima; tum per rationes a signis, & probabiles; demonstrationesque ad impossibile necessario ducentes, quibus euidentia gignitur; tum a priori, & per causam pluribus rationibus de proposito scientiæ patientibus. Nos addimus Aristotelem consulto statuisse intellectum separari ab alijs animæ partibus, sicut perpetuum a corruptibili, ut doceret nos alia ratione separari nostrum intellectum ab alijs animæ partibus, ac prius dixerat vegetatiuum principium separari ab alijs animæ partibus in plantis;

si. de
t. 82.
2. phys.
t. 26.
3. rhet.
cap. 10.
2. de gē.
an. c. 3.
lib. 2. c.
14. 31.
33. 49.
63. 64.
3. de an.
t. 40. 82.
secq.
72. de an.
t. 20.
2. top.
c. 3. 124.
1. de an.
t. 12. 13.
t. 49.
et 92.
2. de 2. n.
t. 11.
t. 65. 66.
lib. 2. c.
72. 75.
76.
10 met.
t. vls.
et. de an.
t. 65. 66.
lib. 2. c.
72. 75.
76.
10 met.
t. vls.
et. de an.
t. 32. 34.
49. 60.
65. 66.
74. 82.
90. 22.
2. de an.
t. 11.
3. de 2. n.
t. 2. & 3.
secq.
2. de an.
t. 13.

tis; quia vegetatiuum nō separatur ab alijs, vt per-
 petuum a corruptibili, sed vt κ prius a suo poste-
 riori. Obseruamus autem nos Aristotelem intelle-
 ctui dare perpetuitatis attributum, quia illum ge-
 nerationi obnoxium non ponit, nec interitū, sed
 æternum vndique arbitrat; quem ideo supra di-
 xit non nasci, esse antiquissimum, & priuauit pri-
 ma mutatione a μ generante, quam assignauit sen-
 sitiuo principio; & infra ν nuncupaturus est, vt hic
 solum immortalem atque perpetuū: *solum* inquit,
 ad excludendas omnes alias partes animæ, vege-
 tatiuam scilicet, sensitiuam, & loco-motiuā; qua-
 rum nulla est immortalis, perpetuaue. Quamuis
 ergo manifestum non sit, vtrum intellectus loco
 separetur ab alijs animæ partibus in homine, an
 non; vt aliz \circ separantur ab inuicem loco in ani-
 mante; manifestum est tamen intellectum ab ijs
 genere seiungi, quia non est actus corporis, vt illæ;
 reipsaque separari ab eisdem in hominis interitu,
 & a corpore simul dissociari, sicuti perpetuum se-
 gregatur a corruptibili: Nam de loci separatione
 non constat ex traditis, si ne intellectiua potentia
 in toto corpore, ac in singulis eius partibus forma
 informans coextensa corpori, vt sunt aliz partes
 animæ; ac vt Intelligentia toti corpori cælesti, &
 singulis eius partibus assistere dicitur intime illi
 quoquo pacto coextensa; vt constat ex Aristotele,
 primum Motorem in ρ circumferentia mundi col-
 locante, vbi motus est velocissimus, potius quā in
 centro; est autem motus mobilis suo toti coexten-
 sus; & vt lumen diaphano toti præesse dicitur: an
 potius vniatur ceteris animis in parte corporis
 omnium principe, nec toti corpori nostro coexten-
 datur anima rationalis; vt nautæ contingere vide-
 tur, qui sedens in puppi totam nauem gubernat.
 Sed hac de re fusc tractauimus in opere de *Ani-
 marum coextensione corpori*. Ex allatis autem du-
 plex immortalitatis ratio colligitur; quarum vna
 sic efformatur, Quæcumque in prædicamēto sub-
 stantiæ genere dissident, eorum alterum est perpe-
 tuum, alterum corruptibile: Sed intellectus & spe-
 culatiua potentia est aliud genus animæ a vegeta-
 tiuo, sensitiuo, & motiuo principio; quæ omnia
 sunt in eodem prædicamento substantiæ: igitur vt
 anima vegetatiua, sensitua, & loco motiua est cor-
 ruptibilis; ita rationalis anima, quæ dicitur intel-
 lectus, & speculatiua potentia, est perpetua, & im-
 mortalis. Maior probatur ex Aristotele, nā in eo-
 dē prædicamento substantiæ, quod est vnum γ genus
 logicum, plura differre nequeunt nisi genere phy-
 sico; quæ vero differunt genere physico, sunt ma-
 terialia & immaterialia, mortalia & immortalia,
 siue caduca & perpetua; vt ait Aristoteles. Mi-
 nor est eiusdem Philosophi tum asserentis omnem
 animam esse in genere ρ substantiæ; tum hic
 asseuerantis intellectum, & speculati-
 uam potentiam esse aliud genus
 animæ a principio vegetati-
 uo, sensitiuo, & lo-
 co moti-
 uo.

Anima rationalis est immortalis, quia Intellectus &
 Speculatiua potentia separari potest, sicut perpe-
 tuum a corruptibili: & collecta ratio tuctur illa ab
 Alexandri, & Pomponatij responsionibus.

Cap. XCIV.

Lia vero ratio ex traditis deducenda sic effor-
 mari potest, Omnis anima, quæ in nobis exi-
 stens potest a corpore separari, seu a vegetatiuo,
 sensitiuo, & motiuo principio, sicut perpetuum a
 corruptibili, est immortalis: Sed sola rationalis
 anima, quæ dicitur intellectus & speculatiua poten-
 tia, in nobis existens potest a corpore separari, &
 a principio vegetatiuo, sensitiuo, locoque motiuo,
 vt perpetuum a corruptibili: ergo sola rationalis
 anima in nobis, ad vegetalis, sensitiuæ, motiuæque
 discrimen, est immortalis. Maior est per se nota:
 Minor est Aristotelis ϵ in textu δ nuper explicato
 euidentissima. Verum ad hæc duo argumenta vt so-
 lutionem adhiberent, omnem lapidem mouere
 conati sunt Aduersarij; Alexander in primis Phi-
 loponi relatu confugit ad duas anchoras sacras, al-
 tera est, Aristotelem non asseueranter hæc docuif-
 se de intellectu, sed dubitantem proposuisse, quod
 indicat particula dubitatiua *videtur*; altera est, Ari-
 stotelem nō constituere intellectum necessario se-
 parari, quum vsus fuerit particula *contingit*: sed
 vt ingenue fatear, constat vnicuique has meras es-
 se fugas, non solidas responsiones philosophicas:
 nam ad primam, dudum vidimus particulam ϵ *videtur*,
 quæ Latine vertitur *videtur*, non rei dubitationē,
 sed euidentiam significare apud Aristotelem, at-
 que δ Porphyrium. Quin & hic afferens solutio-
 nem questionis ϵ , aptea propositæ, quoad eam par-
 tem quæ dubitationem habere dicta est, quomo-
 do Magister dubitatiue loqui dicendus est? an ne
 dubitatio dubitatione soluenda? certe dubitatio
 tollitur assertionem, geminatur dubitatione: sed hæc
 leuia sunt, & Alexandri summo ingenio nō dignæ:
 Ceterum in tempestate qui submerguntur, ad ex-
 porrectum gladium manus adhibent, quo fauciati
 denuo cadentes in eodem mari demersi tandem
 moriuntur. Ad secundam, in vulgata lectione non
 videtur particula *contingit*, sed eius vice legimus
 verbum *posse*. Verum nec hinc suppetias habet flu-
 tuans Alexander; nam vox illa *contingit* rem ne-
 cessario euenturam designat apud Aristotelem, cui
 syllogismus definitur esse ratio, in qua positis qui-
 busdam præmissis conclusio contingit; contingit
 autem, quia inde necessario consequitur; ait enim,
Syllogismus autem est ratio, in qua positis quibusdā,
alterum quid a positis necesse est contingere eo quod hæc
sunt. Dico autem eo quod hæc sint propter hæc contingere;
propter hæc vero, nullius extrinsecus termini adiu-
mento indigere ad necessarium efficiendum. Et alibi,
Est itaque syllogismus oratio, in qua positis quibus-
dā, aliud quid a positis ex necessitate accidit, per ea
quæ posita sunt. Solidiorem alij teste Philopono
 pariter adhibent responsionem dicentes, hæc at-
 tributa separabilitatis & perpetuitatis ab Aristotele
 nunc de Diuino intellectu pronuntiari, non de
 humano; quam opinionem et si nuper δ extra Peri-
 patum ablegauerimus; quia tamen eam in Peripa-
 to retinere mordicus nititur Pomponatius, ideo

In hoc loco Aristoteles non potest intelligere de humano intellectu, quum dixit ipsum posse separari a sensitivo; quoniam in textu xv. apertissime dixit, intellectum in mortalibus impossibile esse quod separaretur a sensitivo: Non igitur dubitatur, vel assertive dicere potest Aristoteles intellectum posse separari a sensu, si de humano intellectu loquitur: verum dicendum est; quod quum Aristoteles in textu decimoquinto non dixerit absolute intellectum non posse separari a sensu, vel intellectu diuinum a sensitivo; sed cum limitatione, scilicet, in mortalibus: quoniam quis ab Aristotele posset querere, cur sic limitare locutus est; ideo in textu vigesimo primo respondet quod intellectum videtur posse separari a sensitivo, non quidem in homine; quoniam hoc absolute in decimoquinto declamatum est non posse separari; sed quia intellectus est; quoniam in vero intellectu, scilicet in Intelligentiis. Locutus est autem dubitative secundum suam consuetudinem, quoniam ille non erat locus proprius. De sensitivo autem & vegetativo non cadebat questio, quoniam illa secundum totum suum genus inseparabilia sunt. Neque opus erat de humano intellectu mentionem facere, quoniam si prius dixit ipsum esse inseparabilem. Quam solutionem ita propositam a Pomponatio in Apologia ad Doctissimum Gasparem Contarenum Cardinalitia purpura non magis quam summa sapientia illustrissimum, replicat idem Autor in Defensorio ad Suesanum philosophum ea tempestate præclarum inueniens; & De illa autem tertia autoritate vulgari, & ab omnibus adducta, scilicet, separatur hoc ab hoc tamquam perpetuum a corruptibili, & c. per ea, quæ diximus in Apologia, manifestum est illam militare contra adducentes eam; ibi namque Aristoteles non potest dubitare, an intellectus humanus separaretur ab alijs potentijs, scilicet a vegetativa, & a sensitiva; superius enim decisit hanc questionem, quum dixit intellectum in mortalibus impossibile esse separari a sensitivo. Et in p. in. o. l. de Anima, intellectus corrumpitur quædam interius corrupto, scilicet intellectu passivo: quod etiam repetit in tertio eiusdem; quum dixit, & sine intellectu passivo nihil intelligit anima: Quare quum dixit, De contemplativa autem potentia nihil adhuc manifestum; nullo modo illud intelligi potest de humano intellectu: Verum quoniam superius non absolute dixit Aristoteles intellectum non posse separari a sensitivo, scilicet in mortalibus tantum; quoniam aliquis rationabiliter dicere posset, cur additum est in mortalibus? Est ne aliquid intellectum, quod non sit coniunctum sensitivo? ideo ad hæc respondet per notam dubitantis quod videtur quod sic; quoniam intellectus abstractorum, qui simpliciter sunt intellectus, videntur separari: nondum enim devenerat ad simpliciter abstracta, quæ proprie sunt intellectus: ideo forsitan dixit. Quæ superiori rationi non efficiunt, ut singula perpendenti satis apparebit: in primis igitur inueniens, In isto loco Aristoteles non potest intelligere de humano intellectu, quum dixit ipsum posse separari a sensitivo: falsum dogma profert primo quia nunc Aristoteles questionem determinat quam paullo antea proposuerat; proposuerat autem de partibus animæ nostræ, speciatimque de humano intellectu, quem cogitativum appellaverat; quare hic agit Magister de humano intellectu, non autem de Diuino; secus enim de vno questionem proponeret, ac de alio solutionem

Afferret; quod est inconueniens: quis enim recte proponat questionem de humano intellectu, quæ postea soluat de Diuino? Dein Aristoteles hic agit de intellectu, & de speculativa potentia; modo certum cuius est potentiam speculativam esse mentem humanam, non autem diuinum intellectum, qui purus actus est, nullius potentie particeps: quare nunc agit Philosophus de humano intellectu. Deinde nunc agit Aristoteles de intellectu, de quo nihil adhuc manifestum est sit ne diuisibilis, ac separabilis in partes ad subiecti corporis diuisionem, ut nuper dixerat de vegetativo in plantis, & de sensitivo motivoque principio in brutis animalibus: quum de intellectu diuino, quem appellat primum Motorem, pridem expresse, fuseque demonstrauerit Magister esse penitus indiuisibilem, ac impartibilem omnino: quare hic de humano agit intellectu, non de Diuino, dum ait esse separabilem, ut perpetuum a corruptibili. Deinceps Aristoteles agit hic de illo intellectu, ad quem comparatæ facultates vegetatiua, sensualis, & motrix, si immediate dicuntur reliquæ partes animæ; quique proinde pars est animæ nostræ, perinde ac vegetalis, sensitiva, motrixque potestas: igitur nunc tractat Magister de humano intellectu, non de Diuino, statuens enim posse a sensitivo principio, alijsque partibus animæ, adeoque a corpore separari, sicut perpetuum a corruptibili. Quoniam in textu decimoquinto apertissime dixit intellectum in mortalibus impossibile esse quod separaretur a sensitivo; non igitur dubitatur, vel assertive dicere potest Aristoteles intellectum posse separari a sensu, si de humano intellectu loquitur. Varia quum sit separatio vnius partis animæ ab alijs; quam Aristoteles discreuit, Pomponatius non discreuit; hoc in causa fuit ut vir egregius hunc Aristotelis locum, perperam interpretatus fuerit; nam supra Magister loquitur de illa separatione, quæ una pars animæ potest esse sine alijs in corpore viuentis; quæ separatio conuenit soli vegetali; quæ in plantis inest absque sensuali, motiva, & intellectiva anima; quum harum nulla in viuentibus mortalibus inueniri queat sine anima vegetali; talisque separatio non est rei perpetuæ a corruptibili, sed formæ prioris a posteriori. Aristotelis verba eo loci clara sunt, agens enim de principio vegetativo, inquit, & separari autem hec quidam alijs possibile est; alia autem ab hoc impossibile, in mortalibus manifestum autem in vegetabilibus seu plantis; nulla enim inest ipsis potentia alia animæ. Sed hoc in loco Philosophus agit de separatione rei eterne a corruptibilibus; proinde de separatione vnius partis animæ ab alijs animæ partibus, & a corpore caduto; quæ separatio non vegetali animæ quæ caduca est, & sine corpore esse non potest, sed præstantissime parti animæ nostræ, quæ dicitur intellectus & speculativa potentia, conuenire nunc dicitur Aristoteli. Qui tale quid assertive dicere potuit, quum humanum intellectum a corpore separabilem multo prius & frequenter asseruerit; ac veluti dogma notissimum; nemini quæ controuersum proposuerit. Verum dicendum est, quod quum Aristoteles in textu decimoquinto non dixerit absolute intellectum non posse separari a sensu, vel intellectu a sensitivo; sed cum limitatione, scilicet in mortalibus. Magister ibi non dicit intellectum a sensu separari

non posse in mortalibus, nec intellectuum a sensitivo, sed aperte statuit intellectuum, sensitivum, & motivum in viventibus mortalibus non posse separari a principio vegetativo. *Quoniam quis ab Aristotele posset querere, cur sic limitate locutus est: nulla est occasio talis questionis, quum Aristoteles ibi non dixerit intellectum a sensu separari non posse; sed solum intellectum, & sensum in mortalibus separari non posse a vegetativo principio. Ideo in textu vigesimo primo respondet: Quæstionem orientem e textu decimoquinto soluet in textu vigesimo primo Methodicus? cur tot alios contextus nil ad eam questionem attinentes interposuit? non ne melius est textum vigesimum primum cum decimonono & vigesimo connectere, quam cum decimoquinto? Respondet quod intellectuum videtur posse separari a sensitivo: Neque hoc est absolute verum, quia ne verbum quidem de sensitivo; sed simpliciter ait Aristoteles intellectum, & speculativam potentiam esse aliud genus animæ; est autem aliud genus animæ non solum a sensitivo, sed etiam a vegetativo principio; quare separari posse dicitur intellectus ab alijs animæ partibus, atque adeo a corpore illis substrato, a quo sunt ipsæ inseparabiles. Non quidem in homine, quoniam hoc absolute in decimoquinto declaratum est non posse separari. Iam supra vidimus aliam esse separationem, qua de agit Aristoteles in præsentia, & quam consideravit eo loci; nam ibi vere dicit intellectum, & sensum, motivumque principium separari non posse in mortalibus viventibus a vegetali principio, quod ab intellectu, sensu, & motivo principio separatur in plantis, ut prius a posterioribus separari potest, quæ a priori suo separari non possunt: at nunc vere quoque statuit Aristoteles intellectum humanum, qui potentia speculativa nuncupatur, separari posse in homine moriente ab alijs animæ partibus, atque adeo a corpore, sicut perpetuum a caduco. Sed qua intellectus est, quoniam in vero intellectu scilicet in Intelligentijs. Mira certe fuga. Intelligentiæ primum non possunt proprie separari a sensu, nec a vegetativo principio, cum quo nunquam conjunctæ fuerunt; nam Aristoteli inseparabilia sunt ab invicem non nisi quæ adinvicem conjuncta sunt. Deinde quomodo verum sit attributa propria Intelligentiarum convenire humano intellectui? an quia Intelligentiæ cælos agunt in orbem motu perpetuo, ideo noster intellectus quatenus intellectus est, erit cælorum rotarum perpetuus? nil minus. Deinceps, si humanus intellectus, qua intellectus est, dici debet a sensitivo separabilis, quia id convenit Intelligentiæ, quæ verus intellectus est; iam & intellectus humanus, quatenus intellectus est, ad Physicum non attinebit; quum Intelligentiarum theoria, quatenus sunt mentes intellectrices, ad Physicum non attineat, sed ad Metaphysicum: attamen Aristoteles in opere de Anima, quod Physiologicum est, agit de intellectu nostro, quatenus est principium intelligendi formaliter. Demum cur Intelligentia dicitur verus intellectus ad humanum comparata? non ne verus est intellectus humanus, licet infra Intelligentiarum naturam collocetur? certe nihilominus vere anima est vegetalis, ac rationalis; etsi genere diffideant ab invicem. Locutus est autem dubitative, se-*

cundum suam consuetudinem, quoniam ille non erat locus proprius: Quæ tria pariter falsa sunt; nam primum ostendimus hic Aristotelem asseveranter locutus esse, non autem dubitative. Nec Aristoteles consuevit dubitative loqui, potissimum in determinatione questionum, cuiusmodi est hæc theoria. Nec hic locus est non proprius huic speculationi, quæ est solutio questionis de separatione partium animæ nuper propositæ. De sensitivo autem & vegetativo non cadebat questio, quoniam illa secundum totum suum genus inseparabilia sunt. In primis questio eadem ab Aristotele expressè allata, & determinata fuit de vegetativo in plantis, de sensitivo, & motivo in animalibus. Deinde Magister antea statuit vegetativum in plantis separari a sensitivo, & alijs; & infraque constituit sensitivum separari a motivo in animalibus imperfectis, & motivum ab intellectu in brutis præstantioribus; quare vegetativum & sensitivum non sunt inseparabilia simpliciter secundum totum suum genus. Deinceps autem si humanus intellectus secundum totum suum genus non est inseparabile a sensitivo, quia Intelligentia est separabilis; in intellectu humano in eodem genere collocabitur cum Intelligentia: igitur illa existente perpetua, caducus hic esse non poterit; nam Aristoteli corruptibile, & incorruptibile genere differunt ab invicem. Neque opus erat de humano intellectu mentionem facere, quoniam superius dixit is se esse inseparabilem. Necesse erat hic erat de humano intellectu mentionem facere, quia hoc sibi paullo antea determinandum proposuerat, & dubitationem habere monuerat: neque superius dixerat intellectum esse in separabile omnino a sensitivo, & omnino a corpore, ut perpetuum a corruptibili; sed solum constituerat intellectum, sensum, & motivum principium in viventibus mortalibus non posse separari a vegetali principio; ut nuper vidimus. Et similiter tolluntur ea, quæ Pomponatius adiecit in Defensorio dicens, De illa autem tertia auctoritate vulgaris ab omnibus adducta, scilicet separatur hoc ab hoc, tamquam perpetuum a corruptibili & c. per ea, quæ diximus in Apologia, manifestum est illam militare contra adductæ eam. Nos ex adverso demonstravimus eam rebus non obesse, & Aristotelis eum locum maxime favere immortalitati. Ibi namque Aristoteles non potest dubitare, an intellectus humanus separetur ab alijs potentijs, scilicet a vegetativa, & a sensitiva: certe non dubitat ibi Magister, sed certo decernit ac velut evidens asseverat intellectum humanum separari ab alijs potentijs animæ, vegetativa nimirum, sensitiva, & motiva sicut perpetuum a corruptibili, ut nuper vidimus. Si tamen decisset hæc questionem; qui in dixit intellectum in mortalibus impossibile esse separari a sensitivo. Nos ostendimus hoc esse falsum absolute, ac ibi de alia separatione tractari. Et primo de anima, intellectus corrumpitur quodam interius corrupte, scilicet intellectu passivo. Nec ista vera sunt, quia Magister ait, non intellectum, sed ipsum intelligere, & ipsum & speculati marcescere, in senio, & in ebrietate, ac in morbis, alio quodam interius corrupto; quod est idolum representans obiectum intelligibile: ipsum vero principium intellectum ibidem ait esse impassibile. Quæ etiam referuntur

b. 2. de an.
t. 18. 19.
20.

c. 2. de an.
t. 15.
d. 2. de an.
Et. 32.

e. 10. me.
a. 1. vi.

f. 2. de an.
t. 19.

g. 2. de an.
t. 15.

h. c. 93. 94.

i. 2. de an.
t. 15.

k. 2. de an.
t. 66.

a. 1. de ge.
t. 82. &
seqq.

io eiusdem; quam dixit, & sine intellectu passivo nihil intelligit anima. Nominæ intellectus passivi tunc Aristoteles indicat intellectum in habitu, quem vltro damus esse corruptibilem; at in hoc textu Philosophus agit de speculatiua potetia, & omnino de pura intellectus essentia; quam nos cum eo dicimus esse perpetuam, & incorruptibilem; non autem de aggregato ex intellectu & habitu cognitionis, quod est corruptibile; vt infra suo loco latius apparebit. Deinde sine intellectu passivo nihil intelligit homō reminiscens, de quo tūc agit Aristoteles; non autem nihil intelligit anima; quia prima vice mens possibilis intelligit, nulum penitus in se gerens cognitionis habitum. Quare quum dixit, de contemplatiua autem potentia nihil adhuc manifestum, nullo modo id intelligi potest de humano intellectu. Hæc omnino falsa esse nuper ostendimus plurimis rationibus; & ea speciatim, quia speculatiua potentia nihil est aliud quam humanus intellectus; quum Intelligentia singula sit actus purus Aristoteli, non potentia. Verum quoniam superius non absolute dixit Aristoteles, intellectum non posse separari a sensitiuo, sed in mortalibus tantum. Quoniam aliquis rationabiliter dicere posse, cur additum est in mortalibus? ideo ad hæc respondet per notam dubitantis, quod videtur quod sic; quoniam intellectus abstractorum, qui simpliciter sunt intellectus, videntur separari. Hæc omnia repetita in Apologia sic a nobis paullo antea confutata sunt ex Aristotele, vt non opus sit denuo tempus terere in ijs refellendis. Nondum enim deuenerat ad simpliciter abstracta, quæ proprie sunt intellectus; ideo forsitan dixit. Neque particula dubitatiua forsitan vltus est Aristoteles in nostro contextu. Vnde ratio perpetuitatis animæ deducta non labefactatur a Pomponatij responsione.

Inferiores animæ partes non sunt separabiles ad intellectus differentiam. Cap. XCV.

Efficax aliud immortalitatis argumentum affertur ab Aristotele paullo post comparante partes animæ inferiores, ac speciatim sensutricem cum intellectu his verbis, *Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his quod separabiles non sunt, sicut quidam dicunt; ratione autem quod alia manifestum est: sensitiuo enim esse, & opinatiuo aliud; siquidem & sentire ab ipso opinari; similiter autem & aliorum, quæ dicta sunt, unumquodque.* Quæ nobis accurate sunt explicanda prius quam in demonstrationem contendantur. Porro & supposuerat Aristoteles partes animæ præcipuas illas, quæ constituant in esse quatuor viventium genera, vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & opinatiuum seu cogitatuuum, esse inter se ratione ac essentia distinctas; quæ si necesse erat Verum sola ratione, an etiam loco in eodem animante distinguerentur. Quum igitur hæcenus ostenderet vegetatiuum, sensitiuum, & motiuum animæ partes in animalibus infectis loco non distingui, quia sunt coextensæ toti corpori, ad cuius partitionem sunt diuissibiles: De intellectu vero & speculatiua potentia nihil esse adhuc in proposito manifestum; at solum patere mentem humanam esse aliud genus animæ, pos-

A seque separari ab alijs animæ partibus, & a corpore in morte hominis, vt perpetuum a corruptibili. Nunc Aristoteles colligit determinationem quæstionis, & suppositionem antea factam ratione confirmat: Iuxta quæ dirimitur textus in partes duas; in quarum prima legitur hoc theorema, *Reliquæ autem partes animæ manifestum ex his quod separabiles non sunt, sicut quidam dicunt.* Quum nuperrime de intellectu nostro, quatenus est potentia speculatiua, constituisset Aristoteles non esse manifestum sit ne loco separatus ab alijs animæ partibus in homine viuentē; sed vicissim manifestum constare hunc solum separari posse ab alijs animæ partibus, atque adeo a corpore (a quo ille sunt inseparabiles) tanquam perpetuum a corruptibili. Nunc subdens reliquas partes animæ non esse separabiles, per alias partes animæ non potest intelligere nisi vegetatiuam, sensitiuam, & loco motiuam; quia de his quatuor solis non ita pridem quæstionem proposuit, quam in presentia determinat. Reliquæ igitur partes animæ, quæ nuper dictæ sunt vegetatiua, sensitiua, & loco motiua; non quidem amplius in infectis, tum quia de his abunde nouissime dictum est; tum quia de his nunc agit Aristoteles, quæ Plato distinguebat loco in homine, ac in animalibus perfectis, in quibus solis hepar, cor, cerebrum, loco distincta membra reperiuntur: sed in animalibus perfectis, & in homine manifestum est ex his, nimirum & paullo antea traditis in hanc sententiam, *Quod non sit anima separabilis a corpore, aut partes quedam ipsius, si partibilis nat a est, non immanifestum est; quarundam enim actus partium est ipsarum: & nuperrime prolatis de natura stirpium, & insectorum animalium: sed quomodo id ex traditis manifestum sit, nemo aperit. Nos putamus primo realem inseparabilitatem patere vnica ratione ab Aristotele proposita, quia omnis anima, cuius operatio non est sine corporis ministerio, non est a corpore separabilis, sicut perpetuum a corruptibili, sed reliquæ partes animæ ab intellectuua potentia, vegetalis inquam, sensitiua, & loco motiua sunt actus corporis organici, quia eius partibus determinatis vtuntur vt instrumentis ad omnes suas operationes obeundas; vt ex allatis antea constat apud Aristoteli: ergo manifestum est ex traditis, quod reliquæ partes animæ, præter intellectuam, non sunt a corpore separabiles, sicut perpetuum a corruptibili. Dicimus deinde inseparabilitatem loci constare in alijs animæ partibus ex his, quæ nouissime dicta sunt, triplici ratione; primo quidem a simili, quia nos videmus caput, manus, & pedes, partes in animali distinctissimas, sigillatim, ynamquàmque nutrir, crescere, sentire, ac loco moueri; & ita de singulis; quare vt in partibus infecti diuisis, ita in eisdem coniunctis, simul sunt loco indiuisi tres partes animæ inferiores, quæ sunt propositarum functionum principia, & proprio nomine dicuntur, vegetatiua, sensitiua, motiua. Deinde a priori, quia natura principij vegetatiui in plantis, & in animalibus infectis est esse coextensum toti corpori; & natura sensitiui, ac motiui quoque in eisdem viuentibus est esse corpori, vegetatiuo principio, & sibi inuicem coextendi; at vero eadem ratio est eorundem principiorum in animalibus perfectis, quæ omnia sunt vniuoce vegetabilia, sensitiua, & loco motiua.*

tuas suis partibus: Quare in animalibus perfectis vegetatiua, sensitiva, & motiva pars animæ ab inuicem loco non separantur. Deinceps absolute eodem argumento, quo & supra in insectis id comprobatum est, nempe Quorum operationes non distinguuntur loco, ea simul esse necesse est; nam operatio est inseparabilis ab essentia, unde provenit: sed operationes partium animæ vegetatiuæ, sensitivæ, ac loco-motivæ in animalibus perfectis loco non discernuntur, quia videmus, & Aristoteles ipse confitetur, partes omnes alimentum nutrire, crescere, sentire, ac loco moveri: Quare manifestum est ex traditis, reliquas partes animæ infra intellectum sitas in animalibus perfectis loco non distinguuntur. Sic ergo reliquæ partes animæ infra intellectum positæ manifestum ex his quod separabiles non sunt: Quia eam separationem hic negat Aristoteles inferioribus animæ partibus, quam superius partem asseruit inesse intellectui, partem admonuit non esse manifestum an intellectui conveniat: Quumque loco citato duplicis meminerit separationis in parte intellectiva, dicens non esse manifestum an separaretur loco ab alijs animæ partibus in homine, sed certo constare solam ipsam potentiam speculativam ab eis, & a corpore separari posse, sicut perpetuum a corruptibili; liquet vniuersum Magistrum, dum hic ait reliquas partes animæ non esse separabiles, agere similiter de utraque separabilitate, speciatimque de nouissima, quæ est separabilitas a corpore, ut rei perpetuæ a corruptibili: Manifestum est ergo ex habitis, quod reliquæ partes animæ infra intellectum separabiles non sunt, sicut quidam dicunt: insinuat Platonicos, & Pythagoreos, qui omnes animæ partes tum a corpore separabiles ponebant, ut perpetuum a corruptibili, dicentes animas in morte hominis alias abire in corpora ferarum, alias in corpora plantarum: tum a se invicem in eodem corpore loco distinctas esse constituebant, collocantes rationalem in Cerebro; sensitivam, quæ irascibilem nuncupant, in Corde; & vegetatiuam concupiscibilem ab ipsis appellatam, in Iecore. Quibus ita constitutis, iam liceat argumentum immortalitatis sic formare; Reliquæ partes animæ infra naturam speculativam potentiam, quam intellectum dicimus, residentes manifestum est quod non sunt separabiles, sicut Platonici & Pythagorei dicunt, nec inter se loco in eodem corpore, nec ab ipso corpore: sicut perpetuum a corruptibili: sed hac inseparabilitate differunt reliquæ partes animæ ab intellectiva, quam nuper dixit Aristoteles esse eam, de qua tum nihil adhuc manifestum est sitne ab alijs loco separabilis in eodem corpore, necne; tum manifestum est hanc solam esse separabilem a corpore, sicut perpetuum a corruptibili: ergo Aristoteli pars animæ intellectiva est a corpore separabilis, & immortalis. Ambæ propositiones ita liquet ex traditis, ut vterioris non indigeant confirmationis.

Immortalitatis ratio ducitur ex habitudine ipsius sentire ad ipsum opinari. Cap. XCVI.

In secunda vero parte contextus eiusdem, ubi aliam propositi nostri demonstrationem nobis

Aristoteles asserit, de determinatione superioris questionis expeditus, suppositionem faciam duplici ratione confirmat: suppositio quidem uno continetur hoc axioma, *Ratione autem quod alia manifestum est*: nimirum constare quatuor omnes prædictas partes animæ diversas esse inter se ratione, hoc est essentia & definitione, non autem proprietate, ut ex Simplicio Philatheus asseveravit nulla servata verbi proprietate, nisi quia definitio proprietatis etiam attributa obtinet; proprietates ideo numerari debent. Nec sola cogitatione, ut videtur existimare Themistius; distinctio namque rationis duplex est, una est omnium minima distinctio, que purum est mentis opus, & a Diuo Thoma nuncupatur distinctio rationis ratiocinantis; altera est maior distinctio, que petita est a varietate definitionis & essentia, de qua nemini non semel Aristoteles; ipsam Diuus Thomas appellat distinctionem rationis ratiocinatæ, seu ratiocinabilis; Subtilium Chorus potius distinctionem a parte rei, quas inter distinctiones illud est discrimen, quod prima non efficit neque connotat essentia aliena, ut ita dicam; nam intellectus noster non addit, nec adimit rebus quidquam reale; sed altera distinctio convenit rebus habentibus aliud esse; differentia namque specificæ, quæ definitiones complet, unde talis distinctio nascitur. Porphyrio doctore facit aliud, non alteratum solum. Quia ergo statuat hic Aristoteles animæ partes esse alias ratione, id apertum est eas distinguere definitione ac essentia, non solo mentis opere; ac eo magis, quo supra Magister eas docuit esse ab invicem re ipsa separabiles; quum tamen quæ sola mentis opera distinguuntur, a se invicem ita re distinguere nequeant, ut unum sine alio esse valeat. Confirmatio prædictæ suppositionis in textu ab Aristotele duplex asfertur, una quidem explicite, altera vero implicite; porro explicite duobus comprehenditur axiomatibus mirifice rationalis animæ immortalitatem adstruentibus; primum axioma est, *Sensitivum enim esse, & opinativum aliud*: argumentum hic textus Aristoteles a minori ad maius; quia si vlla partes animæ inter se ratione ac essentia non dissident, ex prædicto sunt sensitiva; & opinativa, quæ supra dicta sunt cogitativa, intellectiva; & speculativa; nam opinari, & cogitare, quod etiam dicitur existimare, proprium esse rationalis animæ, intellectus, & hominis, non uno in loco monet Aristoteles; quorum nullum commune brutis est, aut sensui, seu phantasie; Quia autem longe minor sit differentia inter intellectivum & sensitivum, quam inter alias animæ partes, tum quia utrumque est principium & discretivum, & cognitivum; tum quia mutuum ad operandum sibi operam præstare possunt; tum quia pluresque veterum opinari sunt sensitivum & intellectivum inter se non differre, sed esse penitus idem, ut observat Aristoteles infra; nemine unquam non distinguente vegetativum a sensitivo, & loco-motivo. Ita ergo si quæpiam partes animæ non differunt ab invicem ratione, illæ sunt opinativum, & sensitivum principium: quare sapienter ab eis argumentum ducit in præsentia Magister, *Sensitivum enim principium esse*; hinc apparet apertissime agi de distinctione non ab opera mentis sed a re

deante, sed ab essentia rei: & opinatio certe principium opinatiuum proprie nihil est nisi mens humana; quum solus homo possit opinari, ad brutorum differentiam; a quibus homo nulla parte animæ dissidet alia, quam intellectiva: Non enim a Picolominco recipimus, duplicem in Peripato reperi opinionem; alteram cum syllogismo, quæ pertineat ad intellectum; & alteram absque syllogismo, quæ spectet ad phantasiam; nusquam enim Aristoteles opinionem efficit opus phantasiae, sed semper intellectus; immo in opinione necessario veritas, aut falsitas inest cum affirmatione, aut negatione, quin & cum ratiocinatione; quorum nulla sensui competitur. Et loco citato ab eximio viro duplex est, decreto Aristotelis, opinio in homine solius mentis habitus; altera, quæ hausit mens ab aliquo syllogismo probabilis, & ratione topica; altera, quæ citra omnem ratiocinium, affectione sola, quam passus est intellectus ab obiecto, iudicavit esse tale vel tale. Aliud: nempe in homine sensitiva pars animæ, & opinativa obtinent esse aliud, distinctamque naturam; & omnino diversam definitionem: Vnde constat aperte non bene Portium, & cum eo Lagallam opinatiui nomine nunc intelligere intellectum cum sensu coniunctum; nam Aristoteles discernit opinatiui ac sensitivi principij definitionem & essentiam. Secundum axioma est, *Siquidem sentire ab ipso operari*: suppleas, habet esse aliud; & diversam penitus essentiam, adeo ut nec sentire definiatur per opinari, nec vicissim opinari per ipsum sentire. Dubitant hic viri celebres, Aristoteli non bene distingui essentias partium animæ per earum operationes, quæ sunt essentia posterior; priora enim non distinguuntur essentialiter per posteriora; quia essentia secundum se considerata in ea prioritate naturæ, quæ præcedit effectus a se prodeuntes, per ipsos ab alijs essentia distincta esse non potest. Addunt, eiusdem facultatis sensitivæ plures esse specie distinctas operationes, ut videre, audire, olfacere, gustare, tangere; quæ quum habeant aliud esse, ab una tamen essentia sensitiva cunctæ proveniunt. Ceterum ad primum dubium, dicimus, operationes partium animæ simul & earum effectus esse, & causas finales; partes animæ distinguuntur essentialiter per suas operationes, non accipiendo eas; quatenus sunt effectus, & partibus animæ posteriores, sed quatenus sunt earundem causarum finales, & ratione priores; ut constat ex Aristotele. Ad instantiam dicimus, Animam in ea prioritate naturæ posteriorem esse suis operationibus ratione, hoc est definitione. Adiungere quoque liceat, ut materia distinguitur per actus, ad quos refertur; et si eis prior sit secundum naturam, quæ docuit Aristoteles; sic essentia, ac partes animæ differre possunt ab invicem per operationes, ad quas habent essentialem pariter habitudinem, ut ad suos fines, & actus. Ad secundum dicimus, operationes ab eadem animæ parte prodeuntes non omnino habere aliud esse, ut aliud penitus esse, obtinent operationes illæ, quæ a diversis partibus animæ proficiuntur; nam in singula functione definita meminisse oportet eius partis animæ, cuius est operatio: Quare varias ad partes animæ, & cunctas operationes nihil habent in sua de-

A finitione commune. Scitissimè vero multas inter operationes intellectus, unam selegit omnium infimam Aristoteles opinionem, seu opinari, quam sensus operationi compararet; ut in eodem genere argumenti a minori ad maius perseveraret: si enim vlla est mentis operatio, quæ non habeat esse aliud ab ipso sentire absolute, perfectio ea est omnium infima, quam dicimus opinari; seu loquamur de opinione parta ex syllogismo, seu de illa quæ purum est mentis commentum, ex nulla, nec probabili ratione ortum, seu de utraque; quod verius existimamus; tum quia nondum has opiniones ab invicem distinguerat Aristoteles; tum quia nunc univèrse loquitur; ac proinde non est ut eius dogma coarctare velimus. Ex his elicere possumus argumentum efficax ad animæ rationalis immortalitatem adstruendam ex mente Aristotelis non vniuersimodè: & primum sane fuerit. Ut sentire se habet ad opinari, sic anima sensitiva ad rationalem; si quidem actus sentiendi est operatio animæ sensitivæ, ut actus opinandi est functio animæ rationalis: sed corrupto penitus ipso sentire, sic remanet integrum ipsum opinari, ut opinari realiter separari possit ab ipso sentire; nam si adulto eruantur oculi, poterit ille cæcus de coloribus præiudicis opinari, quos in posterum videre non poterit: igitur anima rationalis re ipsa sic a sensitiva separari potest, ut sensitiva corrupta remaneat rationalis illæsa.

D *Educitur immortalitatis ratio ex eo quod opinari est aliud ab ipso sentire ac imaginari.*
Cap. XCVII.

E X eodem textu aliud argumentum perennitatis animæ rationalis colligitur ad mentem Aristotelis, si enim esse, ac definitio ipsius sentire absolute aliud est ab ipso esse, ac definitione opinari; plane mens humana dum opinatur, non vitatur, nec pender necessario a sensu; ac proinde nec a phantasia, quæ sensus est, nempe facultas animæ sensitivæ; quippe functio quæcumque in esse ab alia necessario pendet, sine ipsa definiti non potest, ab eaque non habet omnino aliud esse; res enim Aristoteli sic definiuntur, ut sunt; & non nisi per ea, a quibus essentialiter dependent: ita plane accidens a Physico, & a Metaphysico non nisi per additamentum subiecti definitur, quoniam ab eo dependet in esse: si ergo infima omnium functionum mentis a phantasia non pendet; multo sane minus aliarum functionum intellectus nobiliores dependent ab imaginatione: quocirca mens operationem habebit, in qua ob eunda non pendet a phantasia; & proinde mens humana erit immortalis Aristoteli, qui decernit, si aliquod fuerit opus animæ ita proprium, ut in eo edendo anima non pendet a phantasia, necessario animæ fore a corpore separabile & immortalem. Hic ergo locus mirifice deducit animæ rationalis immortalitatem ita, Si aliqua operatio mentis est non dependens a phantasia, & omnino

non phantasia, & sine phantasia, talis anima fuerit a corpore separabilis & immortalis; vt constat ex Aristotele & superius: sed opinari est operatio animæ rationalis, quæ functio habet esse aliud a sensu, ac proinde non est imaginari, nec a phantasia in esse dependens; vt hoc fextu ex Aristotele constat aperte: igitur anima rationalis Aristoteli est a corpore separabilis & immortalis. Quæ ratio quoque per locum topicum a minori ad maius ita contexti potest, Si aliqua functio rationalis animæ fuerit omnino alia ab operatione Phantasiæ; iam anima rationalis erit a corpore separabilis & immortalis; vt constat ex Aristotele: sed opinari est operatio infima rationalis & animæ obrinens essentiam & definitionem aliam ab essentia & definitione cuiusque functionis: sensus absolute; ac proinde phantasiæ, quæ sensus est interior; a cuius operatione propterea minus dependent, magisque dissident omnes aliz intellectus humani functiones, quæ sunt longe nobiliores ipso opinari; cuiusmodi sunt intelligere, & sapere, ac scire: igitur anima rationalis Aristoteli est a corpore separabilis, & immortalis. Minor patet ex Aristotele, tum quia nobilior operatio ab ignobiliore non pendet; nam motus orbium ab actione intelligendi mentium separatarum dependet; non vicissim actio intelligendi a motu; ac proinde nostra intellectio, quæ in quiete nititur ac perficitur, pendere non debet a sensuum functione, quæ motus est Aristoteli: tum quia secus non opinari, & intelligere definiretur per sentire; proptereaque non haberet aliam penitus essentiam, non obtineret aliud prorsus esse ab ipso sentire: quod tamen in textu negat Aristoteles.

Rationalis anima in operari non pendet a sensitrice, vt nec sentiens a vegetali, aut motrice; quare est immortalis. Cap. XCVIII.

In eodem textu ex eodem fonte demonstrationem aliam immortalitatis nobis offert Aristoteles addens, *Similiter autem & aliorum, quæ dicta sunt, unumquodque.* Quæ prius accurate sunt explicanda, mox in argumentum contexenda. *Similiter autem* habent aliam essentiam, & diuersam omnino definitionem, vt nuper dictum est de sensitivo, & opinatio principio, ac omnino de anima sensitrice, ac intellectrice: & aliorum principiorum, quæ dicta sunt esse partes animæ generatim: unumquodque, nimirum vegetarium, & loco-motuum: & sanè sic habent aliud esse, & omnino aliam definitionem vegetarium, & loco-motuum, vt nec anima motrix in sui definitione vegetalem accipiat, aut in sui operatione obeunda formaliter ab opere vegetandi villo pacto dependeat; nã & omnino feriente vegetali motrix operari potest; & vegetalis operatio nihil omnino motrici facultati ad operandum confert: nec vicissim vegetalis anima per motricem definiatur, aut operetur: Quæ omnia sic aperta sunt, & euidentia, vt nullius indigeant confirmationis. Quare iam opus est rationem immortalitatis in syllogismum necere hoc modo, Quemadmodum se habet in esse, & in ope-

rari anima motrix ad vegetalem in eodem animæ; ita se habet rationalis ad sensitricem; vt hoc loco docet Aristoteles: sed anima motrix formaliter in esse, ac in operari non pendet ab anima vegetali: ergo rationalis anima non pendet in esse, nec in operari ab anima sensitrice: tunc ultra hunc prosyllogismo addentes ex Aristotele, Anima, cuius operatio non pendet a phantasia, & omnino a sensu, est a corpore separabilis & immortalis; colligere necessario debemus animam rationalem Aristoteli esse a corpore separabilem, & immortalem. Porro animam motricem non dependere in esse, nec in operari ab anima vegetali, constat ex traditis ab Aristotele; quia quantum ad esse, Illa, quæ quouis modo ab aliquo in esse dependet, necessario per ipsum definiuntur; sic accidentia per aditamentum, & subiectum definiuntur, quoniam a subiecto physice dependent in esse: sed anima motrix in sui definitione vegetalem animam non accipit; quare motrix a vegetali non dependet in esse: Quantum ad operari, Ea, quorum operationes obeuntur alijs otiantibus, ac citra ceterorum ministerium, ab ijs otiantibus, aut non cooperantibus in operari minime dependent: sed anima motrix officio suo fungitur etiam vegetali ab omnibus muneribus suis otiante, ac certè sibi non cooperante; quia nulla vegetalis operatio motricis operationi famulatur: ergo motrix anima non pendet in operatione sua obeunda villo pacto ab anima vegetali.

Novæ perennitatis ratio colligitur ex habitudine phantasiæ ad sensum externum, & mentis ad phantasiam. Cap. IC.

Aliam demonstrationem immortalitatis evidentiissimam nobis offert Aristoteles comparans inferius imaginationem cum sensu externo, & cum intellectu his notis, *Imaginatio enim aliud est a sensu, & a ratiocinatione; hæcque non fit sine sensu; & sine hac non est existimatio:* Quæ prius explicanda sunt, quam in argumentum contexantur. Porro nunc Aristoteles comparat phantasiam cum sensu externo, & cum intellectu: quoniam vero in his & essentia, & ab essentia prodians operatio considerari potest; penes utrumque tria hæc ad invicem comparat Philosophus duplici theoremate; quorum primo comparat imaginationem cum sensu externo, & intellectu quantum ad esse, dicens, *Imaginatio enim, quæ alio nomine dicitur phantasia, aliud est quantum ad essentiam, & ad esse, & a sensu externo; quia illo corrupto permanet illa phantasia; nam cæcus tum natus, tum violentia & morbo privatus oculis, phantasiam retinet illibatam: & a ratiocinatione;* quia in brutis inest, potissimum perfectis, quibus non inest & ratiocinatio facultas: Quin & in homine phantasia definitione sua non completitur intellectum. Altero vero theoremate comparat Aristoteles imaginationem cum sensu & intellectu quantum ad operationem, inquit, *Hæcque imaginatio nuncupata phantasiæ functio non fit, quia operatio quævis habet esse in fieri, sine sensu;* quia præsupponit externi sensus operationem præcedentem; unde mox definit operationem hac imaginationis esse motum

2. de an. tum a factum a sensu secundum actum, seu
 c. 169. morum a sensu factum secundum actum: & sine hac
 161. imaginatione, phantasia ne functione præcedente
 non est in hominibus existimatio, aliaue vlla ratio-
 nalis animæ operatio: Vt apta proportionem sibi
 respondeant intellectus & phantasia; nempe sicuti
 se habet phantasia ad sensum externum, ita se ha-
 beat intellectus ad phantasia & quantum ad esse,
 se, & quantum ad operari; quantum ad esse, quia
 phantasia vi morbi corrupto sensu externo perma-
 net illibata, vt intellectus remanet incorruptus
 vi mortis destructa phantasia; quod pridem admo-
 nuerat Aristoteles: quantum ad operationem, quia
 phantasia nihil operari potest nisi præcesserit ex-
 terni sensus operatio; sed ea peracta, licet mox sen-
 sus destruat, potest operari phantasia de se circa
 ea, quæ a sensu suscepit: ita mens in humano cor-
 pore degens nil potest intelligere quin prius phan-
 tasia quiddam cognouerit; sed imaginatione pos-
 tea oriante, vel amissis rerum imaginibus, potest
 mens de se contemplari; vt notat etiam Aristote-
 les. De cuius mente sic rationem teximus, Quæ-
 2. de an. admodum se habet phantasia erga sensum exter-
 c. 8. num quantum ad esse, & ad operari; sic se habet
 Ratio 161 intellectus humanus erga phantasia; vt asserit
 2. de an. Aristoteles in hoc nostro contextu: sed phantasia
 c. 153. potest in excæcato reperiri sine sensu visus, & in-
 furdo sine sensu auditus & gradine corrupto; &
 operari potest circa visibilia & sonos in furdo, &
 cæco, non a natiuitate; vt compertum habuimus in
 Prospero Alpino superioribus annis in hoc almo
 Lyceo Simplicium egregio explicatore; qui furi-
 tatem in vltima ætate patiens phantasia, & mente
 plurimum valebat; & in plurimis cæcis obseruaui-
 mus erudite de colorum natura philosophantibus
 igitur est mens humana in corpore degens nihil
 intelligere potest, quin præcesserit aliqua phan-
 tasie functio; absolute tamen permanet incorrupta
 post obitum phantasie in morte hominis; & de se
 operatur post operationem phantasie, vel phanta-
 sie organo spoliato cunctis imaginibus pristinis,
 ubi mens in se admiserit intelligibilem simula-
 2. de an. cra, & notiones; vt ait Aristoteles: Vnde constat
 c. 60. animam rationalem esse a corpore separabilem, &
 3. de an. c. 6. 8. immortalem.

Ratio immortalitatis deducitur efficacior ex eodem lo-
 co, & fundamento. Cap. C.

Ratio 162 Ceterum ex eodem loco ratio immortalitatis
 sic aliter efformari poterit efficacior, Magis
 est separabilis intellectus ab imaginatione, quam
 imaginatio ab externo sensu; quia sensus externus,
 & imaginatio, quæ sensus internus est, ad eandem
 animam sensitricem attinent, & ambæ sunt facul-
 tates organo corporali vtentes ad operandum;
 quum intellectus sit facultas animæ rationalis, &
 2. de an. c. 62. nullo corporis instrumento vtatur ad intelligen-
 2. de an. dum: sed imaginatio potest esse, ac operari cor-
 c. 11. rupto sensu exteriori; ergo intellectus, corrupta phan-
 3. de an. tasia (quod fit in obitu hominis) potest operari
 c. 6. permanens incorruptus; aut saltem corrupto in-
 strumento phantasie, abolitisque cunctis imagini-
 bus indiuiduis in eo præexistentibus mens huma-
 na potest operari sine phantasia; quod Aristoteli

conuincit opus animæ proprium, & eiusdem ani-
 mæ rationalis separabilitatem a corpore, ac im-
 mortalitatem.

Habetur etiam ratio immortalitatis ex habitudine ra-
 tionalis animæ ad Artem. Cap. CI.

Præclaram in hoc fonte demonstrationem im-
 mortalitatis nobis subministrat Aristoteles,
 dum aggressus explicare naturam intellectus agen-
 tis, inquit, Quoniam autem sicut in omni natura est
 aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, id autem
 est, quod potentia omnia illa; alteram autem causam, &
 factum, quod faciendo omnia: Quod Ars ad materiam
 passa est: necesse est in anima has existere differentias.
 Quæ alibi fusius explicata, nunc pro rei oportu-
 nitate breuius attingenda sunt. Tres habet hic
 textus propositiones; ex quarum postremis due
 colliguntur immortalitatis demonstrationes. Por-
 ro primæ propositionis sensus est, Quoniam sicut
 in tota ipsa natura mundana, quæ rerum Vniuersi-
 tas appellatur, in qua rerum naturalium genera-
 tiones obeunt, est aliquid tum quod materiale
 principium est, in potentia ad omnes formas phy-
 sicas in se recipiendas, ex quo proinde fiunt om-
 nia genera physicorum euentum; tum alterum prin-
 cipium effectuum, quod est causa generans apta
 nata producere omnia naturalia generabilia. Se-
 cundæ vero propositionis sensus accuratius dete-
 gendus est, Quod ars ad materiam passa est, inquit
 græce, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν οὐλοὺν πῆλιν, quod eui-
 dentius vertitur, velut ipsa ars ad ipsam materiam
 passa est, siue sustinuit; ait, ipsa ars, nempe genera-
 tim inempta hoc habet: ad materiam; scilicet non
 consideratur, nunc ars prout est habitus in abstra-
 cto, & in mente Artificis; sed propria materia ap-
 plicata, & in concreto, ac omnino in vulgari signi-
 ficatione; tale quid passa est; nimirum habet hanc
 similitudinem cum vniuersa rerum natura, vt in
 ipsa arte sit etiam aliquid, quod est materia, &
 omnino in potentia omnia illa, quæ quouis modo
 fiunt in quocumque genere rerum arte factibiliū,
 siue sint substantiæ, siue accidentia; quum substan-
 tijs artificiosis itidem materia constitutionis,
 accidentibus autem materia inhaesionis subijcia-
 tur; vt in natura fieri dictum est: & præter hoc ma-
 teriale principium, alterum, quod est ipsa causa
 effectrix, apta faciendis omnibus illis, quæcumque
 in vnoquoque genere artificiosorum fieri possunt.
 Sane similitudo consistit tum in differentia inter
 effectricem causam, & materiam; vt & alibi expo-
 suimus: tum etiam in habitudine causæ efficien-
 tis, & materiæ ad compositum illud totum, cuius
 sunt partes; quia corrupta domo remanet & dif-
 factor, & materia domus; non aliter ac destructo
 naturali composito remanere potest illius causa
 effectrix, & materia in quam resoluitur. Ita igitur
 ipsa ars ad propriam materiam concreta passa est ta-
 le quid, vt ipsa natura rerum; quod & in Arte est
 aliquid, quod est materia vnicuique generi artifi-
 ciosorum; & hoc est potentia omnia illa, quæcum-
 que fiunt in arte; alterum est præter hoc in arte,
 quod est ipsa causa effectrix eorundem artificio-
 sorum; quibus artificiosis corruptis, non abolen-
 tur.

tur illa duo principia, materia, & efficiens causa, sed permanent incorrupta. Quæ secundæ partis, propositionisue nostri contextus explicatio est. In tertia demum parte legimus tertium theorema, *Necesse est in anima has existere differentias*. Profecto quum materia, & efficiens interna sint & necessaria, cuiusque generationis principia; materia quidem, tam quia ex nihilo nihil fieri potest, nec in arte, nec in natura; nec in anima; tum quia materia definitur esse primum, seu principium subiectum vniuscuiusque, ex quo, quum insit, sit quodcumque producitur; siue in natura, siue in arte, siue in anima id producat: Efficiens vero pariter internum, ac necessarium est in quolibet generatione; tum quia omnis generatio est ab aliquo; tum quia omnis motus supponit, & includit motorem pariter & mobile in sua definitione; quam ex internis, & necessarijs attributis definiti contexendam esse constat: *Necesse est* ergo, in quo est aliquorum effectio productioque, in eo esse tum materiam, quæ sit potentia omnia illa efficienda; tum effectricem causam ipsidem producendis idoneam; quæ duo in omni effectione producuntur necessario: Quoniam vero in omni ipsa natura, circumscriptis ceteris rebus omnibus, fiunt generationes entium multiplicis generis, ut hominum, brutorum, stirpium, metallorum; propterea necesse est in ipsa natura esse tum materiam, quæ sit potentia omnia illa, quæcumque fiunt; tum causam effectricem, quæ apta nata sit illa eadē producere: Quoniam similiter in arte, quibusque rebus alijs circumscriptis, multæ fiunt effectiones rerum diuersi generis, ut domus, nauis, cathedræ, statuæ; proinde necesse est in arte ipsa reperiri tum materiam, quæ sit potentia omnia artificiosa; tum etiam causam eorum procreatricem: Quum igitur sicut in Natura ipsa, & in Arte; sic in Anima, circumscriptis rebus quibusque alijs, fiant omnium actuum nobis-intelligibilium generationes; circumscriptis inquam rebus alijs, quia cumulate demonstratum est antea, intellectum in sua functione obsecunda non uti ministerio corporis; licet ante illam ipsum supponat; uti Ars Naturam, a qua materiam suscipit, circa quam debet operari: plane opus est etiam in anima existere tum materiam, quæ sit potentia omnia intelligibilia; tum causam effectricem, aptam ijs omnibus producendis: Alioquin si anima ipsa natura inesset rationes, & idæ rerum omnium actu-intelligibiles quas Plato commentus est; non oporteret in anima esse intellectum agentem: quod si etiam obseruauit Auerroës, illi hac in re non bene reclamant Iuniores. Communis ergo causa, cuius participatione Natura, Ars, & Anima necessario conueniunt in participatione causæ materialis, & effectricis, una est productio priorum effectuum; generatio enim est causa finalis materiei, & efficientis; ut constat ex Aristotele: Quæ vero in participatione causæ conueniunt; ea proinde in participatione effectus conuenire necesse est; quia secus frustra foret in aliquo causa sine suo effectu: quum tamen frustra nil esse doceat Aristoteles. Deinde si generatio consideretur ut effectus materiei, ac efficientis; nihilominus necessarium est ea, quæ conueniunt in participatione similis effectus, conue-

nire quoque in participatione causæ consimilis; quia nullibi reperiri potest effectus absque causa sua, nec posterius esse valet absque suo priori. Recte igitur ait Aristoteles, *Necesse est in anima*; particula conjunctionis & aperte denotat similitudinem Animæ cum Arte, atque Natura; & correspondet particule sicut ab initio textus appositæ: similia vero sunt hæc tria in participatione productionis aliquarum rerum; nec ullum quantum agnoscunt sibi socium; quia omnia producibilia, materiam & effectricem causam postulantia, tria sunt tantummodo classium; scilicet vel in anima, ut actum nobis intelligibilia; vel extra animam; & hæc vel artificiosa, vel naturalia; præter hæc tria, nihil est Aristoteli, quod usquam fieri valeat. In Anima non in anima generatur, non in vegetali, non in sensitrici; sed in rationali sola; quæ sola est tum de qua sibi proposuit agendum in hoc libro Magister; tum in qua, ceteris rebus omnibus circumscriptis, fiunt rerum aliquarum, puta nobis actu-intelligibilium productiones; quum sola in suo munere obeundo non utatur organo materiali: quod non accidit sensitrici, nec vegetali animæ; in quibus propterea non est materia, quæ sit potentia vel sensibilia, vel alia, circa quæ versantur; sed talis materia est extra naturam animæ organum corporeum. Nec accipiendum est a viris Clarissimis, dari se ipsum agentem in anima sensitrici, quia pura facultas animæ sit, quæ iudicium promat de obiecto sensibili, representato per speciem susceptam in organo corporeo; tum quia recipit sensibilia imagines, non purum organum, sed aggregatum ex organo & facultate; licet ratione organi recipiat: & iudicium promit de obiecto sensibili, non pura facultas, sed aggregatum pariter ex organo & facultate; licet ratione facultatis iudicet: tum quia nunc ab Aristotele facultas agens in anima ponitur, non propter iudicium; quia indicat intellectus, possibilis, sed ut res potentia cognoscibiles fiant actu tales: modo colores de potentia visibilibus actu visibiles efficit & lumen Aristoteli, non autem visiva facultas animæ; soni vero, saporēs, odorēs, & qualitates tactiles sensibiles actu sunt de se, nec vilius indigent, quo sensibiles actu efficiantur; possunt enim de se sui simulacrum in medio, & in organo sensus procreare: Quamobrem in sola anima intellectiva, de qua nunc agit Aristoteles sub nomine animæ, quæ cognoscit & sapit, reperitur productio rerum nobis-intelligibilium; atque adeo materia, & effectrix causa earum productioni necessaria. *Existere has differentias*. Profecto quum harum differentiarum altera sit intellectus agens, ut mox Aristoteles declarabit; dum hic intellectus necessario existere dicitur in anima; iam ab Aristotele ponitur inseparabilis ab anima, & animæ pars: alioquin si agens intellectus ab anima separari posset, proculdubio non existeret in anima necessario; sique non esset is animæ pars; iam non staret promissis Aristoteles, qui sibi proposuit determinandum, quam habeat differentiam ea anima particula, quæ & cognoscit animam, & sapit. *Has differentias*. Porro sunt hæc, non duæ differentie constituentes essentiam animæ rationalis; nam ea simplex est, & una; vni autem & simplicius na-

1. phys.
1. 56.
2. phys.
1. 62. &
1. 63.
1. phys.
1. 83.
2. phys.
1. 28. 31.
1. de gē.
1. 30.
1. de gē.
1. 52. &
1. 53.
1. 7. met.
1. 22.
3. phys.
1. 4. 27.
1. 53.
3. phys.
1. 18. 23.

23. de an.
1. 3. & 1.
quælib.

2. phys.
1. 28. 30.
2. de an.
1. 33. 34.
33. 49.
2. 1. de
1. 34.

2. de an.
1. 60.
3. de an.
1. 37. 38.
2. phys.
1. 12.

3. de an.
1. 1.

23. de an.
1. 6. 7.

2. 2. post.
1. 203.

23. de an.
1. 17. 18.
23. de an.
1. 4. 5. 7.
8. 9. 10.
23. de an.
1. 18.

22. de an.
1. 62. 103.
23. de an.
1. 15. 17.

23. de an.
1. 18.

23. de an.
1. 1.

puta vna & simplex est differentia constituens ac specifica: sed intellectus agens ac possibilis in anima rationali sunt duæ differentie, quia differunt inter se, quasi duæ naturæ inuicem differentes: An vero differant ab inuicem reipsa, an sola ratione, magna lis est inter Doctores; quam latius alibi ex Aristotele determinauimus: in presentia sufficiat ex hoc textu colligi Agentem intellectum, & possibilem esse duas naturas inter se vtrumque differentes, in animæ rationalis essentia necessario existentes. Ex quibus gemina demonstratio immortalitatis habetur: quarum vna sic efformatur. Quem admodum se habet ars ad naturam, ita plane se habet intellectus, animæque rationalis ad sensitrice, seu ad corpus humanum: sed ars licet necessario præsupponat opus naturæ, a qua sibi haurit subiectam materiam, circa quam operari debet; tamen vellea natura corrupta, vnde suam materiam habuit, permanet ars illibata circa eandem materiã operari valens; vt quotidiano constat experimento; destructis enim hominibus omnibus, & eorum seminibus, adeo vt amplius regenerari nequeat, remanet serica materia plurimarum artium: igitur anima rationalis in homine licet necessario præsupponat opus animæ sensitrice, a qua sibi haurit imagines obiectorum, circa quæ debet operari; tamen anima sensitrice corrupta in hominis interitu, permanet anima rationalis incorrupta; tunc etiam corruptis obliuione phantasmatibus omnibus in imaginatione, remanent in mente species intelligibiles, circa quas intellectus operari potest functione propria citra corporis ministerium: adeoque rationalis anima functionem aliquam sibi propriam habens sicut Aristoteli est a corpore separabilis, & immortalis. Analogia vero, & proportio animæ ad artem, & ad naturam expresse nobis insinuatur ab Aristotele in explicato contextu; sicuti nuper animaduertimus.

Sumitur ratio immortalitatis ex habitudine intellectus agentis ad animam, siue ex eo quod intellectus agens, & possibilis sunt duæ differentie in anima necessario existentes. Cap. CII.

Aliam vero ex eodem textu demonstrationem immortalitatis deducimus: quæ sic efformanda est. Forum, quæ inseparabilia sunt ab inuicem, vno existente immortali, alterum esse non potest mortale; nam omne perpetuum a quocumque corruptibili; vt ait Aristoteles: Sed intellectus agens, & intellectus possibilis sunt duæ differentie, & necessario existentes in anima rationali; doctore eodem Philosopho; ac proinde intellectus agens est inseparabilis ab intellectu possibili, & ab anima rationali; nam Aristoteli necessarium definitur esse quod non potest aliter se habere; quare necessario existens in anima sine anima existere non potest: Quum igitur intellectus agens Aristoteli, Alexandro, & omnibus Peripateticis sit perpetuus, & immortalis; profectio rationalis anima, a qua is est inseparabilis, seu in qua necessario existit, non potest esse corruptibilis; & mortalis. Premissa huius demonstrationis omnes ita patent ex explicato contextu in superiori capite, vt vltiori non egeant explicatione.

Eligitur ratio immortalitatis ex habitudine intellectus ad visum. Cap. CIII.

Preclaræ etiam demonstrationem immortalitatis nobis ostendit Aristoteles, dum explicat habitudinem intellectus humani ad visum in hac sententiam, *Intellectus autem non omnis, sed qui est ipsius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est & non aliquid de aliquo: sed vt visio proprii vera est; si autem album homo, aut non, non verum semper est; sic se habent quæcumque sine materia sunt.* Nimirum ea proportio est inter visum & intellectum, quam etiam alibi terigit Magister, quod in aliquo dissident ab inuicem, & in aliquo conueniunt inter se: conueniunt quidem in eo, quod intellectus prima operatio, quæ dicitur simplicium apprehensio, & est notitia quidditatis obiecti, siue confusa, siue distincta, sine affirmatione, aut negatione, falsa non est, sed necessario vera; quum secunda mentis operatio, quæ dicitur aliquid de aliquo, possit esse falsa; idemque iudicium est de tertia, quæ discursus appellatur; vt constat alibi ex eodem Aristotele; similiter visio proprii obiecti semper vera est, ac sine deceptione, si absit impedimentum; visio vero communis obiecti & sensibilis per accidens, vt est homo, & quæuis alia substantia, capax est deceptionis, nec semper vera est; vt pridem etiam nos docuit Aristoteles: Differunt autem, quod visus non sine materia est nec quantum ad esse, nec quantum ad operari; quum sensus sit, & omnis sensus Aristoteli, speciatimque visus, sine corpore non sit: intellectus autem hic & sibi connumeretur ab Aristotele inter ea, quæcumque sine materia sunt. Ex his immortalitatis ratio sic efformatur, Omnis forma sine materia potens operari, & esse, necessario perpetua est, & immortalis Aristoteli; apud quem corruptibilis omnis est a materia; sed Aristotele doctore noster intellectus ad visum differentiam est forma sine materia: igitur intellectus humanus Aristoteli est forma perpetua, & immortalis. Hæc rationi conantur occurrere viri præclari dicentes Aristotelem per ea, quæcumque sine materia sunt, hic intelligere mentes abstractas, & Diuinum intellectum, non autem animam rationalem; quum de humano intellectu non bene Magister ageret numero multitudinis. At hæc nos turbare non possunt. In primis enim de intellectu diuino, & mentibus abstractis agere non pertinet ad Physicum, cuius personam iustinet Aristoteles in hoc opere, sed ad Metaphysicum. Deinde Magister expresse sibi proposuit agendum in hoc libro De Intellectu nostro, non de Diuino. Deinceps hic agit de illo intellectu, cuius aliqua operatio vera non est; quum Diuinus intellectus, & separata mens decipi non possit. Demum agit hic Aristoteles de illo intellectu, cuius aliqua operatio est prædicatio alicuius de aliquo; quum diuinus intellectus, & abstracta mens habeat simplicem intellectionem sine vlla complexione, quæ prædicetur aliquid de aliquo. Non igitur agit nunc Aristoteles de Diuino intellectu, sed de humano, Nec obstat quod Philosophus hic loquatur numero multitudinis de ijs, quæcumque sine materia sunt; primo quidem, quia etiam nobis insit vnica rationalis

99. de in-
cell. 29.
c. 20. &
seqq.

Ratio 63

f. 1. de an.
t. 12. 13.

g. 3. de an.
t. 17.

Ratio 164

a. 2. de an.
t. 23.

b. 3. de an.
t. 17.

c. 1. postea.
t. 28.
4. metz.
t. 25.
d. 3. de an.
t. 20.

a. 3. de an.
t. 26.

b. 1. ethic.
cap. 6.

c. 2. de an.
t. 151.

d. 2. de an.
t. 63. 65.

e. 2. de an.
t. 9. 10.

f. 3. de an.
t. 7. 11.

g. 1. 16.
26.

Ratio 165

h. 1. metz.
t. 30.

i. 1. phys.
t. 82.

j. 3. de an.
t. 7. 11.

k. 1. 16.
26.

l. 1. de
par. c. 1.

m. 2. de an.
t. 31.

n. 3. de an.
t. 1.

o. 3. de an.
t. 26.

Materia, & formam rerum orauit, & interitum
obnoxium esse ad aliquid, & obtinere ad
inuicem essentialem habitudinem, ac relationem,
autor est Aristoteles; eam vero relationem non ef-
fe accidentariam, ac secundum dici, secus ac multi
non de plebe viri opinantur, ex eo constat, cum quod
mutuo se se definiunt materia, & forma; quum
definitio non tractatur per attributa accidenta-
lia: tum quod si quis definite nouerit materiam,
is necessario definite noscet & formam illi pro-
portionatam; nam ad aliam formam alia materia
est: tum quod materia non dicitur formae mate-
ria, nec forma dicitur materiae forma, sed materia
est formae materia, & forma est materiae forma.
Ceterum eidem Philosopho, Quot modis dicitur
vnum relativorum, tot modis dicitur & reu-
quum

quam illius correlatiuum : Quum igitur præter multas materias secundas, quæ singulæ caducæ sunt, reperitur in rebus generabilibus vna materia prima, quæ ingenerabilis est, & incorruptibilis æternam durationem habens; iam inter formas rerum nostratiuum caducarum, præter multas corruptibiles, necesse est inueniri vnā quāpiam perpetuam ortus, & interitus expertem; quam nullam esse aliam nisi rationalem animam cuius apertissimum est. Sic ergo possumus rationem texere, Quot modis dicitur vnum relatiuorum, tot modis necessario dicitur alterum illis correlatiuum; & omnino quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur, & reliquum illi oppositum; vt ait Aristoteles; apud quem in oppositorum genere continentur. Ad aliquid, quæ relatiua dicuntur: sed eidem Aristoteli materia & forma rerum ortui & interitui obnoxiarum sunt ad aliquid, & relatiua inter sese; igitur Aristoteli quot modis dicitur materia subcaelestium, tot modis dicitur eorumdem forma: tunc vltra, sed subcaelestium materia dicitur duobus modis; quia præter omnes materias secundas, quæ corruptibiles, et caducæ sunt, reperitur vna materia prima & ingenita, incorruptibilis, & æterna: igitur & subcaelestium forma pariter dicitur duobus modis, quia præter omnes inferiores intellectu nostro, quæ singulæ generationi; & corruptioni subiecta caducam habent essentiam, reperitur vna suprema forma inter naturales ingenita, & incorruptibilis; quæ nulla potest esse alia in nostratibus, quā anima rationalis: Quod constat etiam ex Aristotele alijs in locis. Huic rationi plerique tentant occurrere dicentes materiam & formam non esse proprie relatiua; quum substantiæ sint. Quibus obijcimus Aristotelem aperte fratuentem materiam & formam esse ad aliquid: & proprie non esse substantias compositas, quas a relatiuorum proprie dictorum genere ablegauit; sed substantias incompletas, prope & quodammodo substantias, & substantiarum partes essentialis; quæ relationem inter se possunt habere transcendentem, si non de predicamento substantiæ, nec de coordinationibus accidentiū; vt paullo antea probauimus. Et hæcenus de quarto rationum fonte, qui dictus est Habitudo rationalis animæ ad varias naturas.

A Quintus argumentorum fons aperitur in duos riuulos: immortalitatis; ostenditurque noua ratione animam rationalem esse a corpore separabilem; quia hoc attributum soli substantiæ competit. Cap. CVII.

Quintus autem fons argumentorum immortalitatis animæ rationalis in corpore degentis desumebatur ab eiusdem animæ separabilitate; separatione ab humano corpore. Manant quidem ab hoc vno fonte duo riuuli; alter est possibilem esse talem separationem; alter est, modus, quo anima separatur a corpore. Age nunc in Peripato rationes immortalitatis ex utroque riuulo aggrediamur expiscari. Profecto rationalem animam esse reipsa separabilem a corpore pluribus in locis nos docuit Aristoteles; sed potissimum vbi ait,

B Nullum enim aliorum separabile est, præter substantiam; omnia namque de subiecto dicuntur, ipsa substantia. Scilicet inter entia, quæ duas ad classes omnia rediguntur, & accidentia; nullum a ceteris, est separabile, præter substantiam; quoniam accidentia cuncta inherant substantiæ, sine qua naturaliter esse non possunt; more suo nunc Aristoteles, vt alias, pro eodem sumit dici de subiecto, & esse in subiecto: sunt autem accidentia inseparabilia, non quia sine ipsis substantia consistere nequeat; nam albedo separari potest a tela, & a papyro; sed vicissim quia ipsamet accidentia sine substantia subsistere non possunt physice; substantia vero ex aduerso separabilis est ab accidentibus, quia sine ipsis optime consistere potest: quam sententiam professus est etiam alibi Magister, vt infra patebit. Hæc autem substantia, quæ separabilis est ab omni accidente, non est substantia summi Dei, tum quia hæc separata est ab omni accidente semper, nunquam ab vllō vere separabilis; quū vlli nunquam accidenti substrata fuerit: tum quia hæc inseparabilis est a rebus vniuersis; quæ, nisi Deus intime sibi semper assisteret eas conseruans, continuo muerent in nihilum. Nec est vlla intelligentia cælestis, quia quas intelligendo semel acquisierunt notiones, & qualitates, perfectionesque, ijs in æternum fruuntur nec vlla obliuione destituuntur. Nec vlla corporea substantia, quæ sine quantitate, qualitateve aliqua nunquam consistit. Nec est vlla forma caduca; quum omnes formæ caducæ sint a materia inseparabiles, ac proinde semper aliquibus accidentibus substratæ, siue per se, siue per accidens; vt quantitati, extensioni, raritati vel densitati luminis, vel opacitati, vel perspicuitati, vel colori, vel alteri cuius qualitati. Sola igitur anima rationalis est ab omni accidente separabilis: id autem sortitur, vt actu separaretur ab omnibus accidentibus, non quidem quando in corpore degit; nam habet sæpè habitus, aut dispositiones aliquas, aut virtutum, aut vitiorum, seu moralium, seu intellectualium: sed actu separatur ab omni accidente pristino rationalis anima dū in hominis obitu separatur a corpore; quia tūc amittit omnes habitus pristinos, & remanet veluti rasa tabella, in qua nihil amplius descriptum sit; qualis erat Aristoteli ab initio dū corpori cōsociabatur: separata vero permanet absque accidentibus vsque dū nouas cognitiones in se recipiat: Quin & antiquissimus ab æterno degens Arist. noster intellectus extra corpus, multas rerū notitias acquisiuit, melius

C ut ait Aristoteles; apud quem in oppositorum genere continentur. Ad aliquid, quæ relatiua dicuntur: sed eidem Aristoteli materia & forma rerum ortui & interitui obnoxiarum sunt ad aliquid, & relatiua inter sese; igitur Aristoteli quot modis dicitur materia subcaelestium, tot modis dicitur eorumdem forma: tunc vltra, sed subcaelestium materia dicitur duobus modis; quia præter omnes materias secundas, quæ corruptibiles, et caducæ sunt, reperitur vna materia prima & ingenita, incorruptibilis, & æterna: igitur & subcaelestium forma pariter dicitur duobus modis, quia præter omnes inferiores intellectu nostro, quæ singulæ generationi; & corruptioni subiecta caducam habent essentiam, reperitur vna suprema forma inter naturales ingenita, & incorruptibilis; quæ nulla potest esse alia in nostratibus, quā anima rationalis: Quod constat etiam ex Aristotele alijs in locis. Huic rationi plerique tentant occurrere dicentes materiam & formam non esse proprie relatiua; quum substantiæ sint. Quibus obijcimus Aristotelem aperte fratuentem materiam & formam esse ad aliquid: & proprie non esse substantias compositas, quas a relatiuorum proprie dictorum genere ablegauit; sed substantias incompletas, prope & quodammodo substantias, & substantiarum partes essentialis; quæ relationem inter se possunt habere transcendentem, si non de predicamento substantiæ, nec de coordinationibus accidentiū; vt paullo antea probauimus. Et hæcenus de quarto rationum fonte, qui dictus est Habitudo rationalis animæ ad varias naturas.

D ut ait Aristoteles; apud quem in oppositorum genere continentur. Ad aliquid, quæ relatiua dicuntur: sed eidem Aristoteli materia & forma rerum ortui & interitui obnoxiarum sunt ad aliquid, & relatiua inter sese; igitur Aristoteli quot modis dicitur materia subcaelestium, tot modis dicitur eorumdem forma: tunc vltra, sed subcaelestium materia dicitur duobus modis; quia præter omnes materias secundas, quæ corruptibiles, et caducæ sunt, reperitur vna materia prima & ingenita, incorruptibilis, & æterna: igitur & subcaelestium forma pariter dicitur duobus modis, quia præter omnes inferiores intellectu nostro, quæ singulæ generationi; & corruptioni subiecta caducam habent essentiam, reperitur vna suprema forma inter naturales ingenita, & incorruptibilis; quæ nulla potest esse alia in nostratibus, quā anima rationalis: Quod constat etiam ex Aristotele alijs in locis. Huic rationi plerique tentant occurrere dicentes materiam & formam non esse proprie relatiua; quum substantiæ sint. Quibus obijcimus Aristotelem aperte fratuentem materiam & formam esse ad aliquid: & proprie non esse substantias compositas, quas a relatiuorum proprie dictorum genere ablegauit; sed substantias incompletas, prope & quodammodo substantias, & substantiarum partes essentialis; quæ relationem inter se possunt habere transcendentem, si non de predicamento substantiæ, nec de coordinationibus accidentiū; vt paullo antea probauimus. Et hæcenus de quarto rationum fonte, qui dictus est Habitudo rationalis animæ ad varias naturas.

E ut ait Aristoteles; apud quem in oppositorum genere continentur. Ad aliquid, quæ relatiua dicuntur: sed eidem Aristoteli materia & forma rerum ortui & interitui obnoxiarum sunt ad aliquid, & relatiua inter sese; igitur Aristoteli quot modis dicitur materia subcaelestium, tot modis dicitur eorumdem forma: tunc vltra, sed subcaelestium materia dicitur duobus modis; quia præter omnes materias secundas, quæ corruptibiles, et caducæ sunt, reperitur vna materia prima & ingenita, incorruptibilis, & æterna: igitur & subcaelestium forma pariter dicitur duobus modis, quia præter omnes inferiores intellectu nostro, quæ singulæ generationi; & corruptioni subiecta caducam habent essentiam, reperitur vna suprema forma inter naturales ingenita, & incorruptibilis; quæ nulla potest esse alia in nostratibus, quā anima rationalis: Quod constat etiam ex Aristotele alijs in locis. Huic rationi plerique tentant occurrere dicentes materiam & formam non esse proprie relatiua; quum substantiæ sint. Quibus obijcimus Aristotelem aperte fratuentem materiam & formam esse ad aliquid: & proprie non esse substantias compositas, quas a relatiuorum proprie dictorum genere ablegauit; sed substantias incompletas, prope & quodammodo substantias, & substantiarum partes essentialis; quæ relationem inter se possunt habere transcendentem, si non de predicamento substantiæ, nec de coordinationibus accidentiū; vt paullo antea probauimus. Et hæcenus de quarto rationum fonte, qui dictus est Habitudo rationalis animæ ad varias naturas.

F ut ait Aristoteles; apud quem in oppositorum genere continentur. Ad aliquid, quæ relatiua dicuntur: sed eidem Aristoteli materia & forma rerum ortui & interitui obnoxiarum sunt ad aliquid, & relatiua inter sese; igitur Aristoteli quot modis dicitur materia subcaelestium, tot modis dicitur eorumdem forma: tunc vltra, sed subcaelestium materia dicitur duobus modis; quia præter omnes materias secundas, quæ corruptibiles, et caducæ sunt, reperitur vna materia prima & ingenita, incorruptibilis, & æterna: igitur & subcaelestium forma pariter dicitur duobus modis, quia præter omnes inferiores intellectu nostro, quæ singulæ generationi; & corruptioni subiecta caducam habent essentiam, reperitur vna suprema forma inter naturales ingenita, & incorruptibilis; quæ nulla potest esse alia in nostratibus, quā anima rationalis: Quod constat etiam ex Aristotele alijs in locis. Huic rationi plerique tentant occurrere dicentes materiam & formam non esse proprie relatiua; quum substantiæ sint. Quibus obijcimus Aristotelem aperte fratuentem materiam & formam esse ad aliquid: & proprie non esse substantias compositas, quas a relatiuorum proprie dictorum genere ablegauit; sed substantias incompletas, prope & quodammodo substantias, & substantiarum partes essentialis; quæ relationem inter se possunt habere transcendentem, si non de predicamento substantiæ, nec de coordinationibus accidentiū; vt paullo antea probauimus. Et hæcenus de quarto rationum fonte, qui dictus est Habitudo rationalis animæ ad varias naturas.

E 1. d. an. 49. 12. mct. 1. 51. In Me- none. 3. de an. 1. 20. 3. de an. 1. 14. enim esse habet extra corpus & Aristoteleo moni-
tu) quas quidem non retinet, vt censuit Plato
constituens ideo nostrum scire nihil aliud esse,
quam reminiſci; ſed omnes habitus amittit dum
corpori copulatur, adeo vt Aristotele doctore
non reminiſcamur eo quod intellectus poſt in-
greſſum intra corpus remaneat veluti raſa tabel-
la, in qua nihil amplius actu deſcriptum ſit; quo-
niam in actu coniunctionis animi cum corpore
ſectus, corrumpatur ille intellectus in habitu paſ-
ſiuus appellatus, obliteratis rerum præcognitarū
notionibus omnibus, remanente ſola nuda ſub-
ſtantia mentis, quæ ſola perpetua eſt & immor-
talis. Ex his iam poſſumus rationem immorta-
litate ita contexere, Accidentia cuncta in hoc a
ſubſtantia differunt, quod nullum accidens eſt
ſeparabile a ſubſtantia ſic vt ſeparatum extra
omnem ſubſtantiam viribus naturæ ullis conſi-
ſtere valeat; ſed ſola ſubſtantia talis eſt, quæ ab
omni accidente, cui prius ſubſternebatur, ſepa-
rari poteſt adeo, vt ſine omnibus accidentibus
nuda conſiſtere queat: Verum nulla ſubſtantia
ſeparari poteſt ita ab omni accidente, vt poſt ſe-
parationem nuda conſiſtat nulli accidenti ſubie-
cta, niſi rationalis anima ſit a corpore ſeparabilis
& immortalis: nam Deus optimus eſt ſeparatus,
non ſeparabilis, ab omni accidente; (loquitur enim
Aristoteles de illa ſeparabilitate ſubſtantie, cui
opponit inſeparabilitatē accidentis a ſubſtantia, cui
inheret) atq; inſeparabilis ab vniuerſo, cui ſemper
aſſiſtit intime: Intelligentiæ motrices a notionibus
ſuis inſeparabiles ſunt, quæ dudū induerūt in ha-
bitus: ſubſtantia composita nulla eſt ſine accidente
penitus: formæ caducæ omnes alicui ſunt acciden-
ti ſubſtrate; quæ omnia nuper oſtendimus: Igitur
Aristoteli rationalis anima eſt a corpore ſepara-
bilis & immortalis; in qua ſeparatione amittit
etiam omnia ſibi prius inherētia accidentia;
vt dudum poſtendimus.

lib. 1.
cap. 51.

*Anima probatur immortalis, quia eſſe ſeparabile
maxime ineſt ſubſtantie, & proinde magis
ſubſtantia eſt forma, quam ma-
teria. Cap. (VIII).*

Illuſtris alius locus eſt, in quo Philoſophus aſ-
ſerens formam eſſe magis ſubſtintiam ſepara-
bilem, quam ſit materia, præclaram nobis demon-
ſtrationē immortalitatis ſuggerit; inquit enim,
Ex his itaque ſpeculantibus, accidit ſubſtantiam eſſe
materiam: at impoſſibile eſt: etenim ſeparabile & quod
quid videntur maxime ineſſe ſubſtantie; propter quod
forma, & quod ex ambobus, ſubſtantia videtur eſſe
magis, quam materia. Quæ diligenter explican-
da ſunt, antequam ex his demonſtratio contexa-
tur: Ex his itaque ſpeculantibus, quæ ſcilicet
nuperrime dixerat, Materiam eſſe illud vltimum,
quod remanet demptis omnibus formis tam ſub-
ſtancialibus, quam accidentalibus in ea quomo-
doque præexiſtentibus, & innixis, accidit ſub-
ſtantiam eſſe materiam, nempe ſubſtantem formis
omnibus. At impoſſibile eſt: quia ratio ſubſtan-
tie non conſiſtit proprie in eo, quod eſt eſſe ſub-
ſtratum accidenti; ſecus enim ſuperficies eſſet ſub-

A ſtantia, quæ ſubſtrata eſt coloribus; vt aduocet
etiam Aristoteles alibi: ſed propria ratio ſub-
ſtantie conſiſtit in duobus alijs attributis, quæ
ſunt ſeparabilitas ab omnibus ſibi coniunctis, &
eſſe hoc aliquid, ſiue quod quid eſt; quæ ſtatim
ſubdit Aristoteles addens; etenim ſeparabile, &
quod quid videntur maxime ineſſe ſubſtantie; cuius
evidentiæ ratio illa eſt, quia eſſentia tota ſub-
ſtantie in eo ſita eſt, quod per ſe ſtare poſſit,
per ſe ſubſiſtere valeat: modo ſi non ſit ſeparabi-
lis actu ab omnibus coniunctis, non erit per ſe
ſubſiſtens, ſed cum alijs exiſtens: ſimiliter ſi non
fuerit omnino ſeparabilis a quibuſque coniunctis,
non erit quod quid eſt, ſed quod cui ineſt. Quā
itaque materia ſit ſeparabilis quidem ab accide-
talibus, & ſubſtancialibus formis non ſecundum
totum & absolute, ſed ſecundum quid, nec vn-
quam actu ſeparata ſit reuera ab omnibus, qui-
bus coniungitur; propterea vt alibi a Magiſtro
dicitur prope, & quodammodo ſubſtantia; ita
nunc ab eodem conſtituitur tum non eſſe ſubſtan-
tia ſimpliciter, quia numquam ſeparatur ſic ab
omnibus formis, vt per ſe nuda conſiſtat: tum
eſſe minus ſubſtantia, quam ſit forma, & compo-
ſitum; ait enim, propter quod forma, & quod ex
ambobus ſubſtantia videtur eſſe magis, quam mate-
ria. Porro compositum eſſe magis ſubſtantia
quam materia Philoſophus alibi etiam docuit;
ratio vero propter quam compositum eſt magis
ſubſtantia quam materia, eſt vt ait nunc Aristote-
les, quia compositum eſt magis hoc aliquid, magis
quod quid eſt, & magis ſeparabile ab adnexis; nam
compositum per ſe ſubſiſtit, & ſeparatur actu plē-
rumque a plurimis accidentibus; quum materia
non ſit quid; & ſemper habeat actu in ſe ſubiecta-
tas omnes formas, potiſſimum accidentales; a qui-
bus mente quidem ſeparatur; actu numquam ſe-
paratur; quum hæ nequeant eſſe niſi in materia.
Forma vero adhuc magis quam materia ſubſtan-
tia eſt, propterea quod eſt ſeparabilis, & quod quid
non niſi quia ſuprema formarum noſtratum, &
domina ſecundum naturam anima intellectiua
eſt a corpore ſeparabilis reiſpſa, & immortalis:
certe Magiſter hic agit de forma, quæ eſt pars co-
poſiti, vbi comparat formam, & compositum ex
ambobus ad materiam; & dubio procul formam, quæ
magis eſt ſubſtantia, quam materia, quia eſt ſepa-
rabilis, debet eſſe magis ſeparabilis a rebus ſibi co-
iunctis, quam materia; modo materia ſeparabilis
eſt ab omnibus ſibi copulatis tum ratione, tum ſe-
cundū quid, nempe a ſingulis ſeorſum acceptis, nō
autē ab omnibus ſimul ſumptis; quare forma, quæ
magis ſeparabilis eſt, neceſſario eſt ſeparabilis reiſpſa,
& ſimpliciter ab omnibus ſibi copulatis ſimul acce-
ptis: talis autē forma nulla eſt alia niſi rationalis ani-
ma, quæ ponatur i hominis obitu remanere incorrupta,
& immortalis; nam caducæ formæ omnes a mate-
ria ſunt inſeparabiles; & Intelligentiæ ſunt ab orbibus
etiam ſuis inſeparabiles Aristoteli; vt dudum vidim.
Forma etiam, quæ magis eſt quod quid eſt, ſeu na-
tura per ſe ſubſiſtens quam materia, nulla eſt alia
niſi anima rationalis a corpore ſeparata; nam for-
mæ caducæ ſunt pars quidditatis; anima rationalis
in corpore eſt pars compositi, quod verē eſt,
inexiſtens in alio, non per ſe ſubſiſtens, & hoc
ali-

aliquid, sed quod quid est; cuiusmodi est a corpore separata, ut ait Aristoteles; qui constituit intellectum humanum non bene se habere, dum est in hoc, aut in hoc individuo corpore pars compositorum hominum; sed optimum esse habere, dum est totum quid, aliud existens a corpore, in vniuerso per se subsistens; & omnino decernit melius esse intellectui non cum corpore esse. Vnde iam tempus est rationem immortalitatis efformare hoc modo, Forma, quæ magis est substantia, seu magis per se subsistens quam materia; propterea quod est separabilis ab omnibus sibi adiunctis, est reipsa separabilis a materia, & immortalis: Anima rationalis, & omnino forma ratione solius animæ rationalis, quæ in genere formarum componentium naturalia composita nostrat: est & principale analogatum; quod nomine generis nude prolato significari consuevit. Animamquam rationalis inter formas nostratum vna est magis substantia quam materia, propterea quod est separabilis ab omnibus sibi adiunctis magis quam materia: igitur anima rationalis, & in ea natura formæ est separabilis reipsa a materia, & immortalis. Maior propositio probatur, quia separabile est attributum substantiæ maxime proprium, quod ipsa distinguitur ab accidentibus, ut ait Aristoteles; & materia est separabilis reipsa a singulis sibi coniunctis seorsum acceptis, & ratione ab omnibus simul sumptis, seu potètia logica, quæ dicit non repugnantia: quare quod in genere formæ magis substantia est quàm materia, quia magis est separabile, id necessario erit separabile reipsa ab omnibus sibi adiunctis simul acceptis, & potentia physica, quæ debeat aliquando reduci ad actum; ac proinde talis forma necessario fuerit reipsa separabilis a materia penitus, & immortalis. Minor etiam probatur, quia nulla forma est simpliciter separabilis ab omnibus alijs simul acceptis, nisi rationalis anima a corpore separabilis & immortalis; quia formæ caducæ omnes sunt separabiles; intelligentiæ sunt tum quadam ratione, nempe de se separatæ semper ab omni materia, quum a nulla depèdeant; tum alia ratione, scilicet ratione orbis, & operationis perpetuæ, quam edunt in orbe, ab eo inseparabiles.

Aristoteli Anima rationalis est quod quid, & proinde immortalis.
Cap. LVIII.

Sed & in eodem textu præpotens alia ratio perpetuitatis animæ conspicitur, in ijs verbis comprehensa, quibus Aristoteles ait formam, & compositum ex ambobus esse magis substantiam, quam materia, propterea quod forma, & compositum est quod quid; quod maxime proprium est substantiæ. Certe quod quid Aristoteli est integra natura, nata explicari per definitionem; non autem pars; quum definitio totam definiti essentiam explicare debeat, non vnâ tantummodo partem: Immo vero quod quid commune formæ, atque composito ex ambobus, non potest esse nisi

A substantia tota, & integra: Quare iam Aristoteles confiteretur formam inueniri, quæ quod quid existens ut compositum, est substantia integra per se subsistens. Quæ vero, & quomodo sit huiusmodi forma, ex alio loco Magistri nobis explicandum est. Porro Philosophus alibi formam definiti asseruit eam non esse ipsum quod quid est, ut hoc in textu; sed rationem ipsius quod quid erat esse, ubi Physicologum agit: ubi vero Metaphysicum, eam definit, esse ipsum quod quid erat esse, non autem rationem ipsius quod quid erat esse; cuius discriminis ea ratio est, quam attulit Aristoteles non semel asserens, Naturalis philosophi esse considerare formas in materia, seu non sine materia; Metaphysicum vero tractare de formis a materia separatis: atvero inter formas separatas, & formas in materia degentes præter cetera illud est discriminem, quod forma degens in materia, prout in materia est, non est ipsum quod quid est, sed ratio ipsius quod quid erat esse, quia est pars essentia totius compositi præcipua, non tota essentia, quæ dicitur ipsum quod quid: forma vero separata est ipsum quod quid, non autem ratio eius quod quid erat esse, quia est in suo genere substantia integra de se, non pars vllius. Quod aperte nobis insinuabit Aristoteles agens de forma separata & posterius inquiring, ipsum vero quod quid erat esse primum non habet materiam, quum actus sit. Sed quia nunc agit Aristoteles de forma, quam pariter atque compositum ex ambobus dicit esse magis substantiam quam sit materia, propterea quod est separabilis, & ipsum quod quid; quæ duo attributa videntur inesse se maxime substantiæ; certum est nunc agi de forma, quæ sit aliquando pars compositi, separabilis a materia, & post separationem in esse consistens: quæ quidem forma nulla reperiri potest in vniuerso, nisi ponatur anima rationalis esse ab humano corpore caduco separabilis, & separata consistere perpetua; nam infra rationalem animam formæ nostrati omnes inseparabiles sunt, & semper ratio eius quod quid erat esse, ac omnes partes compositi, nunquam ipsum quod quid: supra rationalem animam formæ diuine sunt ipsum quod quid erat esse, non autem ratio ipsius quod quid erat esse; quia sunt, non separabiles, sed semper de se separatæ ab omni materia. Ex quibus ita propositi nostri rationem texere valemus, Forma quæ separabilis existens, est ipsum quod quid, ut suum compositum, est perpetua, & immortalis: sed anima sola rationalis separabilis existens, est ipsum quod quid, ut suum compositum: igitur anima rationalis est immortalis. Maior eo constat, quia forma separabilis, & quod quid, ut suum compositum, est substantia integra de se subsistens; tale enim est compositum ex materia & forma: sed forma, quæ substantia est integra de se subsistens, ea non pendet a materia, & proinde perpetua est, & immortalis apud Aristotelem. Minor patet, quia quum Aristoteles hic & asserat dari formam separabilem, & quid est, quæ proinde ut compositum ex ambobus est magis substantia, quam materia; quumque talis forma esse nequeat intelligentia, quæ ratio sui est semper separata, nunquam separabilis, & ratio-

ratione orbis apud Aristotelem perpetui est ab eo inseparabilis: nec forma vlla caduca infra rationalem animam constituta, quæ numquam est a materia separabilis, numquam ipsum quod quid est ut suum compositum, sed semper ratio ipsius quod quid erat esse.

Portij solutio propositis nuper argumentis adhibita conuelliatur, detecta separabilitate, quæ arguit æternitatem. (Cap. CX.)

Argumētis nuper ex declarato contextu deductis Simon Portius adhibere conatur solutionem, constituens separabilitatem non arguere perpetuitatem, dum inquit, *Alia est separatio ipsius intellectus a subiecto, & a corpore, quæ conuenit intellectui potentia, ut cum sensu comparatur; quæ quidem separatio dicitur ab organo, & a corpore, quoniam non utitur organo; ut iam diximus; nec est calidus, nec frigidus, nec passibilis aut per se, aut ratione organi: atque quod id dicitur intellectus simplex, immixtus, & separatus; sed non æternus, ut audies: substantia enim (ut voluit Aristoteles septimo Metaphysicæ) separabilis est ab accidentibus, quoniam accidentia quidem abesse & adesse possunt permanente substantia, neque corrupta; puta potest homo ab alba ad nigritiem mutari, ipso permanente; sed passionibus desinentibus nemo tamen sane mentis diceret, hominem propter hoc esse æternum: est igitur homo separabilis, non tamen æternus; ut perhelle Asclepius locum illum septimi Metaphysicæ melius quam Thomas & Averroes enarravit: Quare non omnis separatio denotat æternitatem. Est & extrema separatio, quæ conuenit substantiæ in actu per se existenti; & hæc sola competit intellectui in actu, qui inter intellectus tum potentia, tum in habitu, solus est æternus, ut paullo post dicemus; & hic separatur, ut perpetuum a corruptibili. Hæc ille ad verbum. Quæ nihil officiunt argumentis immortalitatis, si recte perpendantur. Quod enim primo statuit intellectum humanum potentia nuncupatum, si cum sensu cõparetur, separari ab organo, & a corpore, mirifice fauet immortalitati; nam Aristoteli anima, cuius aliqua operatio propria est, corpori minime communis, est cum sua illa functione separabilis a corpore ac immortalis, sensus enim, ideo corruptibilis est, quia organiceus est, & corporalem habet operationem Aristoteli. Quod asserit deinde, humanum intellectum non esse calidum, nec frigidum; id adhuc magis eius æternitatem adstruit; nam Aristoteli corruptibile omne est & alterabile maxime secundum caliditatem, ac frigiditatem. Quod in hunc deinceps, intellectum nostrum potentia non esse passibilem per se, nec ratione organi, seu corporis; hoc maxime confirmat ipsius immortalitatem, quia Philosopho forma quævis caduca interit vel per se a contrario, vel per accidens ad subiectæ materię passionē. Quod ulterius asserit, substantiæ separabilitatem ab accidentibus non arguere illius æternitatem, ac omnino non omnem separationem denotare perpetuitatem: id quidem verum est; sed tamen in allatis rationibus nos vñ fuimus pro medio ea separabilitate substantiæ, quæ necessario conuenit intel-*

A lectus immortalitatem; Quæ sic breuiter explicatur, Substantia omnis Aristoteli diuisa est in tres, & quæ sunt materia, forma, & compositum ex his. Habent hæc singula propriam separabilitatem; scilicet ne compositum separari potest ab accidentibus, non autem a materia, & a forma; quæ sunt eius partes essentielles; quia nihil ab essentia sua separari potest: quæ quidem separatio compositi ab accidentibus non aduenit composito perennitatem, quia corruptibilitas composito non inest ab accidentibus; est enim per se corruptibile ob materiam, quæ rebus quibusque inest causa est corruptibilitatis; quum Aristoteli nihil sit corruptibile per accidens, Separari quoque potest materia a forma, a composito, & ab accidentibus; verum quia materia duplex est, prima nuncupata, & secunda: si materiam secundam accipiamus, eius separatio non ponit illius æternitatem; quia mixta materia in hominis interitu separata ab homine, ab anima rationali, & ab accidentibus proprijs hominis, remanet corruptibilis in cadauere; & hoc eo quia materia secunda non est separabilis a materia prima, quæ rebus omnibus quibus inest causa est generationis, & corruptionis: si autem consideres materiam primam, ea quidem est separabilis a composito quouis, a formis tam accidentalibus, quam substantialibus seorsum acceptis; at hæc separabilitas illi non tollit æternitatem, quum æterna sit de se; ut ostendit Aristoteles: sed potius illi æternitatem adhibet; quia non potest a singulis separari, nisi singulis copuletur; quum autem singula composita, singulæque formæ non simul sint in tempore determinato; sed sibi inuicem succedant in tempore infinito, quum sint indiuidua infinita sibi inuicem subordinata, & succedentia in æternum Aristoteli, plane constat materiam primam non posse copulari singulis formis, compositisque ortui, & interitui obnoxijis, nec ab ijs separari, nisi perseveret æterna semper veteres abijciens novas, & semper novas in se recipiens. Separari denique potest forma tum ab accidentibus, tum a composito, tum a materia: separatio formæ ab omnibus accidentibus, arguit eius æternitatem, sed a posteriori, ac fere per accidens; quia forma in materia degens habet semper aliqua accidentia: separatio formæ ab aliquo accidente non ponit eius immortalitatem; quia sensutrix anima, vegetaliisque modo maiori, modo minori corpori coextenditur; modo calore, modo frigore patitur. Sed separatio formæ a composito suo, & a materia subiecta, siue sit separatio quantum ad operari, siue quantum ad esse, quam illa necessario arguit, formæ perennitatem demonstrat; quia Magistro corruptibilitas non ingruit rebus nisi a materia, sine qua compositum esse non potest. Quum itaq; rationes a nobis allatæ probauerint animam rationalem esse immortalem, quia est forma separabilis tum ab omnibus accidentibus, tum a composito suo, tum speciatim a materia; iam constat eas esse demonstrationes, & a solutione Portij non labefactari.

De Immort. Animæ Rationalis.

353

Immortalis est Anima quæ est separabilis a corpore; ut corpus est separabile ab anima. Cap. CXI.

IN eodem titulo consimilem rationem enidentius nobis ostendit Aristoteles alibi scribens in hanc sententiam; *Quæ autem quadam separabilia; quadam inseparabilia sunt; illa sunt substantiæ propter quod hæc omnium casus sunt; siquidem absque substantiis passiones, & motus non sunt; deinde hærent, anima fortassis, & corpus; aut intellectus, & appetitus, & corpus.* Quæ dudum & latius explicata, nunc brevis indigent commentationis. Porro distinguit his Aristoteles entia in ea, quæ separabilia sunt ab ijs, cum quibus aliquando sociantur; & in ea, quæ sunt inseparabilia. Separabilia dicit esse substantias; quod probat a priori, eo quod sunt omnium accidentium causæ; adeoque priores accidentibus; priora vero in esse non pendunt a posterioribus, neque causa ab effectibus, sed vicissim; ideo substantiæ separari possunt ab accidentibus, & ab ijs omnibus; quorum sunt quovis modo causæ; accidentia vero, siue sine passionibus permanentes in subiecta substantia, siue functiones & motus fluentem essentiam obtinentia, sunt inseparabilia; ut pote quæ sine substantijs quibus aliquando copulata fuerint, naturæ legibus esse non possunt. Admonet autem postea Magister, quæ proprie sunt illæ substantiæ, quibus convenit esse separabiles ab ijs, cum quibus antea copulata fuerint; quia substantiarum multa sunt genera; sunt enim aliæ simplices Aristoteli, aliæ substantiæ compositæ; simplicium aliæ est materia, & aliæ sunt formæ; formarum aliæ sunt animæ, aliæ infra animam; animarum aliæ sunt rationales, aliæ rationis expertes: materia quoque aliæ est prima, & aliæ secunda; quæ corpus est. Profecto materiam primam esse ab omni forma penitus reipsa separabilem negavit Aristoteles aperte. Quæ formas caducas esse a materia inseparabiles, apertissime statuit. Compositam substantiam esse ab accidentibus proprijs, & omnino ab accidentibus inseparabilem constituit idem Philosophus, & confirmat experimentum; quænamque substantia composita sit sine quantitate? sine qualitate aliqua? sine loco? sine motu? Quælibet Intelligentiæ supra rationalem animam Aristoteli ponenti mundi æternitatem, & cæli perennitatem, & motusque circularis perpetuitatem, est inseparabilis ab orbe suo, & a notionibus, quas intelligendo acquisivit; Quare sola rationalis anima, & corpus humanum erunt a seipsis entia re separabilia sic; ut & anima sine corpore degat, & corpus absque anima consistat; sed illa in æternum, quia caret materia, unde rebus omnibus inest corruptibilitas; hoc ad certam temporis intercedendum, quia materiam in se retinet, quæ causa est corruptionis. Quæ theoriam nobis affert in textu præsentis Philosophus inquiens, *Deinde, post accidentium interitum, seu post realem separationem a seinnicem hæc sola separata erunt inter omnes mundi substantias, anima fortassis, & corpus; quia post obitum hominis evidenter permanet ab anima separatum corpus cadaveris, aliquandiu consistens in genere misti perfecti; & fortassis anima permanet; addidit fortassis, quia veteres opinabantur omnem animam esse*

perpetuam ponentes transmigrationem animæ de humano corpore in ferinam, & in plantalem ac vicissim: quod assertum non absolute recipit Aristoteles, qui solam animam rationalem separabilem esse constituit æ immortalem, vegetalem vero ac sensuale inseparabiles a corpore atque mortales: at si placeat a nobiliori parte, quæ intellectus est, dicere animam absolute separabilem non relictur; sed statim admonet se de sola rationali mentionem in præsentia facere, corrigens amplius diem prioris dicti, *aut intellectus, & appetitus, & corpus; nimirum separabiles a seinnicem substantiæ sunt, anima rationalis, quæ duplici facultate seu parte continetur, quas intellectum & voluntatem dicimus; appetitus nomine donatam animam inquit rationalem, & corpus; adeo ut anima rationalis a corpore post obitum hominis separata consistat, quemadmodum corpus ab eadem anima separatum post hominis obitum diutius etiam consistere potest; sed illa, ut notabamus, in æternum; quia materia carens corruptioni non est obnoxia; hoc autem ad tempus, quia materia constans naturam obtinet caducam Aristoteli.* Ex quibus fundamentis hanc rationem immortalitatis propositis attexere valemus. Entium aliæ sunt separabilia ab ijs, quibus adnexa sunt, & aliæ sunt inseparabilia; hæc autem sunt accidentia, illa vero substantiæ. Sed substantiarum sola rationalis anima intellectui & appetitui prædita separabilis est a corpore in hominis interitu, ut corpus ab anima separabile est; quod separatum ab anima diu consistere potest incorruptum, licet ob adnexam sibi materiam tandem corruptionem perpetiatur; quæ late probata sunt a nobis in Opere *De Lucernis.* Antiquorum reconditis; ergo rationalis anima in hominis interitu sic a corpore separatur, ut separata permaneat extra corpus materiæ non adnexa incorruptibilis.

Anima ideo est immortalis in Peripato, quia forma separabilis attinet ad Metaphysicum. Cap. CXII.

ANimam rationalem esse a corpore reipsa separabilem, præclare nos alibi docet Aristoteles inquiens; *Quosque ergo Physicus oportet cognoscere formam, & ipsum quid est? An quemadmodum Medicum nervum, aut fabrum es, usque ad aliquid? Aliquis enim gratia unumquodque: et circa ea quæ sunt separabilia quidem forma; in materia autem; hoc enim hominem generat; et Sol: quomodo autem se habeat hæc separabilis, et quid sit, Philosophia primæ est officium determinare.* Quæ fusius olim explicata, nunc breviter explandæ, nimirum Quærit hic Aristoteles usque ad quem terminum Philosophus naturalis agat de forma, quæ est ipsum quid est, quam supra novimus ex Aristotele solam esse rationalem animam a corpore separabilem; nam a corpore separata est natura per se subsistens, & ipsam quod quid est; non autem ratio ipsius quod quid est; cuiusmodi semper sunt omnes formæ infra eam collocatæ; de quibus nulla est quæstio; quum certum sit formas caducas omnes a Physico considerari absolute sine vlla limitatione. Decernitque Magister in præsentia Physiologum considerare formam, quæ est ipsum quid est, usque ad certum

ter-

terminum; quemadmodum & Medicus neruum, considerat quatenus est capax sanitatis, non autem absolute; ac veluti Faber ararius substantiam aris considerat, quatenus est capax figuræ artificiosæ, non autem simpliciter; quum Medici finis sit sanitas, & Fabri figura: ita Physicus naturalem formam considerat, non absolute, sed usque ad certum terminum, quia quum tria sint formarum genera: nã aliæ sunt semper a materia separata; aliæ vicissim sunt semper in materia degentes ab ea inseparabiles; aliæ medio quodam modo se habent, quia sunt aliquando in materia, & aliquando ab ea separantur; Naturalis philosophus formas omnino separatas a materia nunquam contemplantur, sed eas relinquit Metaphysico meditandas; quod non ita pridem Aristoteles decreuerat, dum statuit a Physico nihil sine materia considerari: formas vero semper in materia degentes, ab ea ponere, sed sola ratione separabiles, Physicus contempletur omnino sine ulla limitatione, ut antea decreuisse videtur idem Aristoteles: at formas medicæ conditionis, quæ sunt in materia, ab ea realiter separabiles, nunciat Aristoteles a Physiologo considerari quatenus sunt in materia; pro eo vero statu quo sunt a materia separabiles seu quatenus recipiunt a materia separatæ, non ad Physicum, sed ad Metaphysicum attinere. Ceterum dari formas in natura rerum aliquando in materia degentes, ab ea realiter separabiles, ostendit Aristoteles & eo quod anima humana licet quoad sui partes inferiores a parentibus mediante semine dependens, inseparabilis a corpore sit materialis atque caduca; tamen quoad partem rationalem, quæ a solo Deo dependens futuri forinsecus accedens materialis non est, a corpore separabilis est. Homo enim ad aliorum omnium nostratum differentiam in sui generatione ut animam duplicis naturæ sortitus est, partim caducam, partim æternam; ita eam a duplici generante proximo adeptus est; ab homine parente caducam, a summo Deo mentem immortalem; quod alibi quoque notavit Aristoteles: Qui nunc asseuerat animam hominis quoad partem sui a corpore separabilem non ad Physicum attinere, sed ad Metaphysicum; ut fufius olim, & alibi demonstraui. Quam theoriam præclare profertur alio in loco Philosophus inquit; *Hominis natura studiosi sane interest de anima differere, & scire; & si non de omni anima, tamen de ea ipsa; quæ talis animal est; & quid nam anima, aut certe pars ista anima sit; atque etiam de ijs, quæ tali eius substantiæ accidunt: præsertim quum bifariam naturam intelligamus, ut altera pro materia sit, altera pro substantia; quæ quidem est ut mouens, & ut finis est; talisque animam anima vel omnis, vel pars aliqua eius sit. Nam ob eam etiam rem qui de natura agit, eo amplius docere de anima, quam de materia debet, quo materia natura potius per animam, quam e contrario est; lignum enim & lepus, & tripes propterea est, quia idem potentia illa est. Sed quæret quispiam animaduertens ad id, quod modo dixi, utrum de anima omni docere Naturalis scientia intersit, an de aliqua una: At si de omni, nulla certe præter Naturalem Philosophiam relinquetur scientia; intellectus enim, siue mens rerum intelligibilium est; itaque rerum omnium notiones Naturalis una tenebit: est enim unius & eiusdem scientiæ, ut tam de intellectu, quam de*

*re intelligibili doceat; siquidem eadem contemplatio omnium est inter se coniunctorum; sicut sensus etiam, & rei sensibilis. An non omnis anima principium motus est, neque partibus anima omnibus id tribui debet; sed augendi principium idem putandum, quod & in plantis est; alterandi vim eandem, quam sentiendi; descendendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi; delationem enim vel in ceteris esse animalibus nouimus, intellectum siue mentem in nullis. Constat igitur non de anima differere omni oportere; quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars una, aut etiam plures. Ad hanc a materia abstractam nullam potest scientia naturalis contemplari; quum natura rei alicuius gratia faciat omnia; rebus autem abstractis abiuncta est id; quod sub hoc, cuius gratia, verbo intelligimus. Ut enim ars in artificiosis, ita in rebus ipsis aliquod esse principium aliud, & talis causa videtur, quam ex contrario perinde ut caloris frigorisque primordia habentur. Quæ sigillatim sunt explicanda priusquam in rationem contendantur. Porro his primum Aristoteles ostendit ad naturalem Philosophum attinere de anima pertractare; deinde triplici ratione confirmat Physiologi agere non debere de omni anima, quia non de intellectu, quatenus ab alijs animæ partibus, & a corpore separata est; Iuxta quæ textum in quatuor partes diligenter considerandas diuidere possumus. In quarum prima sic Aristoteles ostendit propositum, *Hominis natura studiosi*, quem alio nomine Physicum appellamus, sane interest ex officio de anima differere, & scire; & si non de omni anima, quia non de separata, quæ nullum corpus naturale in esse constituit; quæque siue materia est, sine qua nihil a naturali Philosopho considerari dudum alibi sanxerat Aristoteles; tamen de ea ipsa, quæ talis animal est, nimirum quæ in materiali corpore degens constituit in esse animalis caducum (nam de anima celi, quæ Intelligentia est, agit Metaphysicus Aristoteles doctore). Quod theorema docuit Philosophus alibi dicens, *Querendum sibi esse in Physiologia quænam sit vnus cuiusque anima; ut quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestię. Deinde monet quæ de tali anima considerare debet Physiologus, inquit; Et quidnam anima, aut certe pars ista anima sit; atque etiam de ijs, quæ tali eius substantiæ accidunt. Quam sententiam alibi professus est Aristoteles asserens in Physiologia se querere contemplari, & cognoscere naturam ipsius animæ, & substantiam; pollicetur quæcumque accidunt circa ipsam; quorum alia quidem propriæ passionibus videntur, alia autem communes, & animalibus inesse propter allatam: unde superius spulcrum aliam deduximus immortalitatis rationem. Subdit autem Magister in præsentia causam asserens cur debeat Physicus agere de anima vel omni, vel aliqua, præsertim quum bifariam naturam intelligamus, ut altera pro materia sit, altera pro substantia: quod olim etiam adnotauerat aiens, Naturam esse duplicem, materiam & formam; quæ nunc appellatur substantia, vel eo quod est præcipua pars essentia, & ratio ipsius quod quid erat esse, vel totius generis, denominata ratione facta a specie nobilissima, & quæ forma est separabilis, & aliquando substantia per se subsistens, ac ipsum quod quid est integrum; ut paullo post notauimus. Quæ quidem est ut mouens, & ut finis est.**

Quod etiam pridem docuerat Aristoteles in-
 62. phys. ens, formam, effectricem causam, & finalem
 1. 70. plerumque in vnum coincidere; quia forma rem
 in esse constituens est finis generationis rei consti-
 tutæ, & efficiens tum operationum eiusdem rei,
 tum alterius indiuidui in eadem specie. *Talisque
 animalium anima*. Quod luculenter ostendit Ma-
 12. de an. gister ubi demonstrat animam in corpore viuente
 1. 36. 37. causam esse ut unde motus, & cuius gratia, &
 ut essentia animatorum corporum: *vel omnis*:
 quia omnis anima totalis, & humana, brutalis,
 61. de gē. plantalis, est tum forma tribuens vitam stirpibus,
 20. c. 3. animalibus ratione carentibus, & homini; tum
 61. de an. finis, non solum terminans actum generationis
 1. 34. cuiuslibet eorum, sed etiam cuius gratia singulis
 a natura datum est corpus organicum; tum & ef-
 61. mag. ficiens & omnium operationum vitalium, & al-
 mor. ca. terius indiuidui eiusdem speciei. *Vel pars aliqua
 10. eius sit*: quia rationalis anima, ut a vegetali, sensi-
 63. de an. trice, & ac motrice distinguitur, non est pro-
 1. 6. prie natura, quæ sit causa finalis instrumentarij
 63. de gē. corporis; nam corporis organo non vtitur s'villo ad
 20. c. 3. intelligendum: nec efficiens alterius sibi similis;
 63. rhet. nā intellectus fatui forinsecus aduenit a b Deo,
 cap. 10. non a parentibus: sed pars anime, de qua debet
 agere Physicus, est vegetalis, sensitiva, & moti-
 ua; quæ omnes sunt naturæ; & magis quam ma-
 61. phys. teria; quod illico probat Aristoteles addens, *Nam
 1. 1. ob eam etiam rem, qui de natura agit, eo amplius do-
 2. phys. cere de anima, quam de materia debet, quo materia
 21. & natura potius per animam, quam e contrario est*:
 1. 1. Quum enim Physici munus sit peculiare de i na-
 1. 1. tura tractare; ut sæpe nos docuit Aristoteles;
 1. 1. quumque anima, quæ forma est, non solum sit
 1. 1. magis natura, quam materia; sed etiam materia
 1. 1. viuentis sit natura, quoniam anima est & natura; non
 1. 1. autem anima sit natura propter materiam: plani-
 1. 1. fime constat naturalem philosophum de anima de-
 1. 1. bere magis, hoc est, potius, ac vberius agere, quam
 1. 1. de materia viuentis: & sane materiam esse naturā
 1. 1. propter animam, a simili probat Aristoteles in-
 1. 1. quiens, *Lignum enim, & lectus, et tripes propterea
 1. 1. est, quia idem potentia illa est*: nempe ut se habet ma-
 1. 1. teria rerum artificio farum ad formas artificiales,
 1. 1. ita se habet materia rerum, physicarum ad for-
 1. 1. mas naturales; quod pridem quoque docuit Ari-
 1. 1. stoteles: sed lignum, quod est materia lecti, ac tri-
 1. 1. podis, propterea dicitur lectus ac tripes, & omni-
 1. 1. no quid artificiosum, quia idem lignum est poten-
 1. 1. tia illa, quorum formas ab arte sortiri potest: igitur
 1. 1. & in rebus physicis materia est natura, quia
 1. 1. forma, cuius est susceptiva, est natura: qua de re
 1. 1. luculentum habemus alibi testimonium Aristoteli-
 1. 1. tis. In secunda vero parte Magister primo pro-
 1. 1. ponit quæstionem, dum ait, *Sed quæret quispiam a-*
 1. 1. *nimaduertens ad id, quod modo dixi, Vtrum de anima*
 1. 1. *omni docere Naturalis scientia intersit, an de aliqua*
 1. 1. *vna*: nempe quum anima omnes non sint eiusdem
 1. 1. speciei, quinimmo nec eiusdem generis; nā alia
 1. 1. est rationalis, alia rationis expers, in vegetalem,
 1. 1. sensitivam, & motricem subdiuisa; quæret non
 1. 1. immerito quispiam vtrū Physici sit agere de om-
 1. 1. ni anima, an de aliqua vna secundum genus, quæ
 1. 1. sit irrationalis, vegetatricem, sensualem, & moti-
 1. 1. uam sub se complectens. Postea quæstionis alterū

A membrum accipiens, primo probat non attinere
 ad Physiologum agere de omni anima, quia non
 interest sua tractare simpliciter de intellectu, &
 quæ sit a corpore separata, dum subiungit, *At si
 de omni, nulla certe præter Naturalem philosophiam
 relinquetur Scientia*. Quæ ratio sic efformatur, si
 naturalis philosophia tractaret de omni anima:
 ergo præter naturalem philosophiam nulla relin-
 queretur alia scientia, seu philosophia: sed conse-
 quens est falsum, quia certum est vnicuique, præ-
 ter naturalem dari transnaturalem scientiam, quæ
 B prima philosophia nuncupatur: ergo falsum est,
 interesse Physiologi tractare de omni anima. Cō-
 sequentiam clare deducit Aristoteles addens, *In-*
tellektus enim, siue mens rerum intelligibilium est: ita
que rerum omnium naturalis vna tenebitur: est enim eius
dem scientia, ut tam de intellectu, quam de re intelli-
gibili doceat: siquidem eadem contemplatio omnium est
inter se coniunctorum: sicut sensus etiam, & rei sensibi-
lis. Quorum sensus ita est apertus, ut mirum sit
 Virum politicissimum Daniele Furlanum, ad aliū
 longe diuersum traxisse verba Magistri, ut pro-
 prium placitum de mortalitate tueretur: Inter a-
 nimas, ait Aris. rationalis est, quæ mens, & intelle-
 ctus appellatur; cuius operatio est circa res intel-
 ligibiles: quum autem nihil non sit intellectu di-
 gnoscibile; quumque ad eandem scientiam perti-
 neat agere de intellectu, & de re intelligibili:
 quod olim decreuit Philosophus; & nunc ea ratio
 ne probat, quia eadem contemplatio est omnium
 inter se relatione aliqua coniunctorum; sicut est
 sensus, & obiectū sensibile; nam si quis & definite
 nouerit vnum relationum, is & suum correlati-
 uum definite cognosceret: unde sic in argumentū te-
 xitur deductio consequentiæ, Philosophia de omni
 anima tractans agit necessario de omni intelligibi-
 li: sed præter philosophiam agentem de omni in-
 telligibili nullā est alia scientia, seu philosophia;
 nullum enim remanet aliud intelligibile alteri cō-
 siderandū: ergo si naturalis philosophia de omni
 anima tractaret, nulla esset alia scientia præter na-
 turalem philosophiam: Minor ostenditur eo So-
 rite, quia Philosophia tractans de omni anima, ne-
 cessario tractat de intellectu nostro, seu mente hu-
 mana; tractans autem de nostro intellectu, seu de
 mente humana, necessario tractat de omni re intel-
 ligibili; tractans vero de omni re intelligibili, tra-
 ctat de omni ente simpliciter; quum humanus in-
 tellectus omnia intelligat Aristoteli: ergo de pri-
 mo ad vltimum philosophia tractans de omni ani-
 ma, tractat de omni penitus intelligibili. Priorē
 hanc rationem alijs verbis salibi proposuit Philo-
 sophus inquit, *Si igitur non est aliqua alia sub-*
stantia, præter eas quæ natura constituunt; huiusmodi
 vero frequentissime docuit esse corpora compo-
 sita, & speciatim animantia; *Naturalis profecto*
prima scientia est: Quod si est aliqua substantia immo-
bilis (talem esse animam secundum se consideratā,
 & speciatim rationalem, & alibi demonstrat fuisse
 Magister) *hec prior, & Philosophia prima, & Vni-*
uersalis sic quod prima: Paucisque interpositis, *Si*
igitur non fuerit substantia aliqua alia a substantijs ex-
istentibus natura; tunc prima scientia est naturalis: &
si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum,
& scientia eius erit prima philosophia, vniuersalis etiam.
 Unde

Vnde planissime constat Aristoteli Physicum non considerare nisi substantias compositas; formas autem a materia separatas ad Metaphysicum attingere, siue semper separatæ fuerint, vt Diuinæ mentes; siue materiei quandoque coniunctæ fuerint, & quandoque ab ea seiunctæ. Hinc iam tempus est argumentum immortalitatis deducere, quod sic efformatur, Anima, quæ non omnino considerat naturalis Philosophus, sed etiam speciatim meditatur Metaphysicus, est a corpore caduco separabilis, & immortalis: modo rationalis anima ad vegetalis, sensitivæ, motricisque discrimen, non omnino consideratur a Physiologo, sed maxime spectat ad Metaphysicum: igitur anima rationalis est a corpore caduco separabilis, & immortalis. Maior apparet ex Aristotele decernente Naturalem Philosophum agere de formis in materia existentibus, de separabilibus vero quatenus extra materiam sunt, & ab ea separatæ, munus est agere Metaphysici. Minor aperte constat ex declaratis contextibus. Ceterum huic rationi occurrit Daniel Furlanus, inquit Arist. 7 allato loco per intelligibilia significare mentes diuinas, quas necessarium est contemplari eum, qui tractat exacte de humano intellectu: Quam opinionem a iunioribus acceptam, ego in Peripato recipere non possum. In primis enim video Magistrum 2 in textu de illis intelligibilibus agere, quæ correspondent proportionem sensibilibus erga sensum; ac proinde per intelligibilia non significare mentes diuinas, quæ sunt intelligibilia sibi, ac obiecta proxima nostri intellectus, quæ sunt nobis intelligibilia. Deinde falsum est, Peripateticum vti cognitione diuinæ mentis ad humanam internoscendam; quum enim illa sit longe difficilius cognitu quam nostra mens; quippe ad eam se habet nobis intellectus, vt oculus noctuæ ad lumen solis; immo quum 6 ambigat Aristoteles an intellectus humanus in corpore degens possit intellectus abstractos cognoscere; nonne ex ignotis progrediens turpiter principium peteret; tentareque demonstrans mentis humanæ attributa per conditiones Diuinæ latentes ridiculus haberetur. Nonne Magister opposita methodo semper vitur

ab Aristotele consideratur, vt per eum notificetur intellectus possibilis; quam de agente peragat post considerationem 1 possibilis, tamquam de difficiliore. 13. de 2. 17.

Anima rationalis proprie non est natura, adeoque immortalis est. Cap. CXIII.

Deinde vero secundam rationem profert Aristoteles his notis, *An non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui debet*; nempe, non omnis anima propria natura est, quæ principium motus absolute definitur; quia hoc attributum non conuenit omnibus animæ partibus, sed solum vegetali, sensitrici, ac motrici, non autem formaliter intellectivæ; quod statim ostendit Aristoteles inquit, *sed augendi principium idem putandum, quod & in plantis est*; nimirum, motus augmentationis ab eo principio dependet, quod est anima vegetatiua, sola plantas in esse constituens: *Alterandi rem eandem, quam sentiendi*; scilicet, facultatem, quæ principium est motus alterationis illius, quæ proprie conuenit animalibus nostratibus, censendum est esse animam sensitricem: *Deserendi autem aliud quiddam non vim intelligendi*; delatio nem enim vel in ceteris esse animalibus nouimus, intellectum siue mentem in multis. Vilelicet, principium motus localis effectuum in animalibus putandum est esse aliud quid ab anima tum vegetali, tum sensitrici simpliciter; quia plantæ vegetalem animam habentes non mouentur loco ab interno principio; & quia pleraque animalia scopulis adhaerentia sensitricem animam obtinentia loco pariter a seipsis non mouentur; vt ait Aristoteles: Sed nec principium motus localis animalium est anima intellectivæ formaliter, quia loco mouentur ab interno principio brutæ perfectiora, quorum nullis inest intellectus, aut mens; fortassis intellectus nomine practicum, mentis vocabulo speculatum designans. Colligit ex his conclusionem intentam Aristoteles inquit, *Constat igitur non de anima differere omni oportere; quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures*; puta, ex habitis manifestum est, non oportere Physicum tractare de omni anima; quia non omnis anima est natura, sed vna tantum species animæ a vegetali sensitivæ, & intellectivæ differens; aut etiam plures, quas Aristoteles alibi nuncupat appetitum & intellectum minus proprie, vt quid phantasmam sub se complectens. Secundæ rationis huius textura talis esse potest, Physicus agit solum de illa anima, quæ proprie, ac semper natura est, sed non omnis anima proprie semperque natura est: ergo Physicus non agit absolute de omni anima: Minor est per se nota, & Aristotelem multis in locis contestatam constituentem Physicum agere de natura, & Physicam esse scientiam de natura: Maior in hoc textu, probatur, quia natura proprie ac semper est principium motus in eo, in quo est: non omnis anima proprie ac semper est principium motus in animante; nam triplex motus quum fiat in viuente, augmentum, alteratio, & delatio; motus augmenti principium est anima vegetalis; motus alter

Ratio 172

6. meta.

t. 2.

2. phys.

26.

1. de

part. c. 1.

96. meta.

t. 3.

1. de

part. c. 1.

3. meta.

t. 1.

3. de an.

t. 26.

12. met.

t. 39.

1. phys.

t. 2. &

seqq.

1. ethic.

cap. 4.

de met.

hum. c.

26.

1. de an.

t. 8.

2. de an.

t. 11.

2. de an.

t. 155. &

seqq.

3. de an.

t. 1.

lib. 5.

cap. 20.

& seqq.

principium est anima sentiens; motus localis in
eisdem principium est anima non vegeta, nec sen-
tens; nec intellectrix; quia brutis non inest in-
tellectus, quæ loco mouentur ab interno princi-
pio; quæ carent plantæ; & zoophyta sensum
habentia sine motu: Quia & homo incontinens
loco mouetur non ab intellectu, vt ait Aristoteles:
igitur non omnis anima est natura; quia intel-
lectiva proprie, ac semper in nobis non est natura.
Sed hoc theorema paulo latius explicandum est;
In primis videndum quænam sit intellectus ille,
cui nunc Aristoteles adimit rationem naturæ; B
deinde quomodo intellectus non sit natura; de-
inceps quomodo talis intellectus non pertineat
ad Physicum. Circa primum Alexandri omnes
putant hic agi de intellectu Diuino, quem aiunt
esse intellectum agentem, qui est habitus mentis
nostræ possibilis: In quo placito plura sunt, quæ
nobis non placent: Primo enim falsum est abso-
lute hic agi de intellectu Diuino; quoniam aperte
nunc Aristoteles agit de illo intellectu, qui est
pars animæ viuens nostræ, vt vegetalis, & sen-
sualis anima nostræ pars esse dicitur: modo
Diuinus intellectus non est pars animæ no-
stræ vegetali, sensitiueque compar. vilo modo.
Deinde falsum est, intellectum diuinum absolu-
te non esse naturam, ac principium motus localis
in animali, quod est corpus naturale; ac proinde
non pertinere ad Physicum; quia in octauo Phy-
sicorum ex professo agitur de Primo Motore,
qui est intellectus diuinus, et natura suprema, ad
quam per motum ascendit Physiologus; & mo-
tum efficit circulem in celo, quod est animatum
corpus naturale. Aristoteli. Falso dicitur etiam
intellectum diuinum esse intellectum agentem,
qui sit habitus mentis possibilis; nam late id a
nobis confutatum est in opere *De intellectu Agente*;
quam theoriā non est vt huc afferamus. Falso
demum dicitur de intellectu agente tractare non
debere Physicum; quia de hoc ex professo tractat
Aristoteles in libris de Anima, qui Physiologici
sunt, & non alibi. Non igitur de Diuino, sed agit
Aristoteles in presentia de humano intellectu,
quem ait esse partem animæ nostræ, vt est etiam
vegetalis, & sensualis anima; quam sententi-
am alibi proposuerat idem Philosophus aperte
dicens animam definitam esse principio vegetati-
uo, sensitiuo, motiuo, intellectiuo, veluti qua-
tuor supremis partibus animæ; quarum alia sunt
inseparabiles, alia est separabilis; & adhuc infra
constituens intellectum esse partem animæ, qua &
cognoscit anima, & sapit, & intelligit, & exi-
stimat. Circa secundum, naturæ ratio duo con-
tinet attributa, vt inuenit Aristoteles; vnū est,
quod constituit in esse corpus naturale; secundum
quod forma dicitur esse magis natura, quam ma-
teria; quia per materiam corpus naturale est po-
tentia, per formam est actus; alterum attributum
est, quod natura est principium motus eius in
quo est: Modo noster intellectus in corpore de-
gens est proprie, ac semper natura & substantia
hominis, quia hominem in esse constituit; vt
clare nos docuit non semel Aristoteles. Verum
hoc loco Magister non agit de natura iuxta hoc
attributum; sed formaliter agit de natura prout

est principium motus. Licet etiam secundum hoc
primum attributum humana mens non est semper
natura, & quatenus natura non est, ad Physicum
non pertinet; quia post hominis obitum a corpo-
re separata rationalis anima non est natura pro-
pria, nec ad Physiologum attinet. Aristoteles
dicere, sed ad Metaphysicum; est enim tunc for-
ma supranaturalis. At Magister hic agens de na-
tura quatenus est principium motus, bene con-
stituit intellectum non esse naturam; quia nullus
motus absolute fit in animante nostrari per se ab
anima intellectrice, vt a principio primo, & ne-
cessario, quum motus augmenti proueniat ab
anima vegetali, motus alterationis a sensitiue, ac
motus localis in brutis non ab intellectu; in ho-
mine incontinente pariter non ab intellectu; & in
homine continente non a solo intellectu, sed po-
rissimum ab appetitu, siue a voluntate; vt docuit
Aristoteles talibi. Quin etiam intellectus huma-
nus a corpore separatus nullo modo natura est,
quia nullius motus naturalis principium esse po-
tetur; ad intellectus diuini differentiam, qui na-
tura est vniuersi motum circulem efficiens in
corpore celesti, qui motus est naturalis, ab intel-
ligentia proueniens vt a mouente physice. Circa
tertium, intellectus humanus dicitur hic ab
Aristotele non esse natura, & a Physico non con-
siderari, quatenus est purum principium specu-
latiuum, seu quatenus est principium intelligendi
non habens habitudinem ad actiones, & ad mo-
tus; & ratio huius est, quia mens vt intellectiva
formaliter, non respicit corpus; motus autem
non est sine corpore; ac Physicus non nisi cum cor-
pore, cumque motu formas intuetur; non enim
abstrahit a motu, materiaue. Sed hinc oritur du-
bitatio, quia Magister Physiologum agens in ter-
tio de anima peragit de humano intellectu quate-
nus est principium intelligendi contradistinctum
a principio mouendi. Verum dic breuiter, Nos-
ter intellectus quatenus est principium intelli-
gendi contradistinctum formaliter a principio
mouendi geminus est, speculatiuus, & practicus;
nempe & sub duplici ratione considerari potest,
tum quatenus puram rerum cognitionem moli-
tur, eam non dirigens in actionem, sed in sui per-
fectionem, ac in hominis felicitatem contempla-
tiuam; qui dicitur intellectus speculatiuus: tum
quatenus cognitionem rerum affectat vt in actio-
nem transiens bona prosequatur, & mala fugi-
at; qui dicitur intellectus practicus, & suam om-
nem cognitionem dirigit in motum velut in finem,
atque adeo principium motus existens natura est;
de qua loquitur Aristoteles alibi dicens, notum
simpliciter, quod est notum naturæ, id esse quod
notum est intellectui bene disposito. Sane Magi-
ster in libris de anima Physicum agens tractat de
nostro intellectu quatenus est principium intelli-
gendi practicum; non autem formaliter, & ex
professo de speculatiuo; quod ipse met. clare testa-
tur inueniens, Animalium alia habere principium
motiuum, alia eo carere, vltima & minima, cuius-
modi sunt homines, habere ratiocinationem & in-
telligentiam: De speculatiuo autem intellectu ali-
um esse sermonem; quia scilicet eius consideratio
pertinet tum ad Moralem Philosophum agentem
Vt de felici-

1. ethic. de felicitate contemplatiua; tum speciatim ad
 cap. 5. Metaphysicum constituentem felicitatem ac vi-
 10. ethic. tam contemplatiuam (quæ nobis inesse non po-
 cap. 7. 8. test nisi in vita perfecta iam adultis ac ætate pro-
 12. met. nectis) nobis viuētibz pauco tempore inesse
 13. 9. non multo post interituris; at intellectui nostro
 2. eudem post separationem a corpore per totum æternum
 cap. 1. perdurare. Ideo scite Magister infra, dicitur est,
 1. ethic. Hominis animam esse naturam, & substantiam di-
 cap. 9. uinam; sed intelligendi munus illius esse ut diuina
 12. met. est, non ut natura est. His ita se habentibus, im-
 17. 54. mortalitatis ratio contexenda est. Forma, quæ a
 4. de par. Physico proprie ac semper non consideratur quia
 cap. 10. non est natura, est a corpore caduco & a materia no-
 173. strati separabilis, & immortalis; sed anima rationa-
 1. phyl. lis, quæ dicitur intellectus speculatiuus, est forma,
 4. 12. quæ a Physico nō consideratur absolute quia nō est
 1. phyl. natura: igitur anima rationalis quatenus est noster
 83. intellectus speculatiuus, est a corpore nostro cadu-
 6. met. co, atque adeo a materia nostrati separabilis, & im-
 2. mortalis. Maior est Aristotelis asserentis tum, na-
 1. de par. turam, quæ forma dicitur, semper esse in subiecto,
 cap. 1. & non esse separabilem ab eo nisi secundum rati-
 1. phyl. onem; tum Physicum agere de formis physicis &
 83. corruptibilibus: tum Naturalis esse de quadam
 6. met. anima speculari quæcumque non sine materia est,
 2. Minor habetur euidentissima in explicato con-
 1. de par. textu. Plerique solvere se putant hoc argumētum
 cap. 1. quia nitatur Aristotelis ratione non necessaria, sed
 1. phyl. probabili, uel etiam falsa: Quod nō nos turbat,
 83. tum quia ex traditis apparet Aristotelis ratio esse
 6. met. necessaria: tum quia siue probabilis, siue falsa fo-
 2. ret, nobis satis est Aristotelem existimasse, talique
 1. de par. ratione patefecisse rationalem animam ex mente
 cap. 1. propria esse immortalem.

*Immortalis est anima rationalis, quia non est finis a
 generante productus. Cap. CXIV.*

1. de par. Tertiā deinceps propositi sui rationem propo-
 cap. 1. nit Aristoteles immortalitatis confirmatricē
 2. phyl. inueniens, *Ad hæc rem a materia abstractam nullam
 21. potest scientia naturalis contemplari.* nempe Physicus,
 2. phyl. qui nihil sine materia considerat, nō valet rē vllā a
 18. 19. materia utcumque separatam meditari; siue illa
 2. phyl. sit ratione tantum abstracta, uti est forma mathe-
 18. 19. matica; siue realiter abstracta sit, uti est forma
 2. phyl. Metaphysica: *Quum natura rei alicuius gratia
 1. 78. faciat omnia rebus autem abstractis abiunctum id est,
 & seqq. quod sub hoc, cuius gratia, verbo intelligimus.* Quæ
 2. de an. obscurissima sic interpretabere; Physicus circa ea
 34. 35. sola versatur, quæ a natura & fiunt; natura vero
 1. phyl. facit omnia sua opera gratia finis, qui est forma
 82. terminans operationem naturæ generantis, per ta-
 7. met. lem generationem in esse producta: modo rerum
 22. abstractarum nulla est finis generationis a gene-
 2. phyl. rante productus; quum rebus omnibus productio
 1. 82. & corruptio sit a materia; & finis sit & vltimum
 7. met. c. quid: abstractæ vero formæ omnes æternæ sunt;
 22. ac proinde tum a materia in esse non dependentes;
 2. phyl. tum priores quacumque re generabili & corrupti-
 12. 23. bili, non posteriores vlla, nec vllius finis cuius gra-
 4. 30. tia. Naturam vero facere omnia propter finem
 1. phyl. probat Aristoteles a simili, dicens, *Ut enim ars in
 82. artificiosis facit omnia gratia finis, qui est forma*

terminans operationem, quæ est productio talis
 formæ: ita in rebus ipsis naturalibus necesse est ali-
 quod esse principium aliud, quod natura dicitur pro-
 ducens omnia naturalia finis alicuius gratia, qui
 sit forma producta. Et talis causa producens
 natura nuncupata, videtur esse gemina; vna vniuer-
 salis, quam ex vniuerso habemus; nam rerum omniū,
 seu corporū omniū mundi molem integrantiū cō-
 pago, & substantia est natura communis, & vniuer-
 salis; altera particularis, quæ caloris frigorisque
 4. met. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000. 1001. 1002. 1003. 1004. 1005. 1006. 1007. 1008. 1009. 1010. 1011. 1012. 1013. 1014. 1015. 1016. 1017. 1018. 1019. 1020. 1021. 1022. 1023. 1024. 1025. 1026. 1027. 1028. 1029. 1030. 1031. 1032. 1033. 1034. 1035. 1036. 1037. 1038. 1039. 1040. 1041. 1042. 1043. 1044. 1045. 1046. 1047. 1048. 1049. 1050. 1051. 1052. 1053. 1054. 1055. 1056. 1057. 1058. 1059. 1060. 1061. 1062. 1063. 1064. 1065. 1066. 1067. 1068. 1069. 1070. 1071. 1072. 1073. 1074. 1075. 1076. 1077. 1078. 1079. 1080. 1081. 1082. 1083. 1084. 1085. 1086. 1087. 1088. 1089. 1090. 1091. 1092. 1093. 1094. 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. 1100. 1101. 1102. 1103. 1104. 1105. 1106. 1107. 1108. 1109. 1110. 1111. 1112. 1113. 1114. 1115. 1116. 1117. 1118. 1119. 1120. 1121. 1122. 1123. 1124. 1125. 1126. 1127. 1128. 1129. 1130. 1131. 1132. 1133. 1134. 1135. 1136. 1137. 1138. 1139. 1140. 1141. 1142. 1143. 1144. 1145. 1146. 1147. 1148. 1149. 1150. 1151. 1152. 1153. 1154. 1155. 1156. 1157. 1158. 1159. 1160. 1161. 1162. 1163. 1164. 1165. 1166. 1167. 1168. 1169. 1170. 1171. 1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177. 1178. 1179. 1180. 1181. 1182. 1183. 1184. 1185. 1186. 1187. 1188. 1189. 1190. 1191. 1192. 1193. 1194. 1195. 1196. 1197. 1198. 1199. 1200. 1201. 1202. 1203. 1204. 1205. 1206. 1207. 1208. 1209. 1210. 1211. 1212. 1213. 1214. 1215. 1216. 1217. 1218. 1219. 1220. 1221. 1222. 1223. 1224. 1225. 1226. 1227. 1228. 1229. 1230. 1231. 1232. 1233. 1234. 1235. 1236. 1237. 1238. 1239. 1240. 1241. 1242. 1243. 1244. 1245. 1246. 1247. 1248. 1249. 1250. 1251. 1252. 1253. 1254. 1255. 1256. 1257. 1258. 1259. 1260. 1261. 1262. 1263. 1264. 1265. 1266. 1267. 1268. 1269. 1270. 1271. 1272. 1273. 1274. 1275. 1276. 1277. 1278. 1279. 1280. 1281. 1282. 1283. 1284. 1285. 1286. 1287. 1288. 1289. 1290. 1291. 1292. 1293. 1294. 1295. 1296. 1297. 1298. 1299. 1300. 1301. 1302. 1303. 1304. 1305. 1306. 1307. 1308. 1309. 1310. 1311. 1312. 1313. 1314. 1315. 1316. 1317. 1318. 1319. 1320. 1321. 1322. 1323. 1324. 1325. 1326. 1327. 1328. 1329. 1330. 1331. 1332. 1333. 1334. 1335. 1336. 1337. 1338. 1339. 1340. 1341. 1342. 1343. 1344. 1345. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1352. 1353. 1354. 1355. 1356. 1357. 1358. 1359. 1360. 1361. 1362. 1363. 1364. 1365. 1366. 1367. 1368. 1369. 1370. 1371. 1372. 1373. 1374. 1375. 1376. 1377. 1378. 1379. 1380. 1381. 1382. 1383. 1384. 1385. 1386. 1387. 1388. 1389. 1390. 1391. 1392. 1393. 1394. 1395. 1396. 1397. 1398. 1399. 1400. 1401. 1402. 1403. 1404. 1405. 1406. 1407. 1408. 1409. 1410. 1411. 1412. 1413. 1414. 1415. 1416. 1417. 1418. 1419. 1420. 1421. 1422. 1423. 1424. 1425. 1426. 1427. 1428. 1429. 1430. 1431. 1432. 1433. 1434. 1435. 1436. 1437. 1438. 1439. 1440. 1441. 1442. 1443. 1444. 1445. 1446. 1447. 1448. 1449. 1450. 1451. 1452. 1453. 1454. 1455. 1456. 1457. 1458. 1459. 1460. 1461. 1462. 1463. 1464. 1465. 1466. 1467. 1468. 1469. 1470. 1471. 1472. 1473. 1474. 1475. 1476. 1477. 1478. 1479. 1480. 1481. 1482. 1483. 1484. 1485. 1486. 1487. 1488. 1489. 1490. 1491. 1492. 1493. 1494. 1495. 1496. 1497. 1498. 1499. 1500. 1501. 1502. 1503. 1504. 1505. 1506. 1507. 1508. 1509. 1510. 1511. 1512. 1513. 1514. 1515. 1516. 1517. 1518. 1519. 1520. 1521. 1522. 1523. 1524. 1525. 1526. 1527. 1528. 1529. 1530. 1531. 1532. 1533. 1534. 1535. 1536. 1537. 1538. 1539. 1540. 1541. 1542. 1543. 1544. 1545. 1546. 1547. 1548. 1549. 1550. 1551. 1552. 1553. 1554. 1555. 1556. 1557. 1558. 1559. 1560. 1561. 1562. 1563. 1564. 1565. 1566. 1567. 1568. 1569. 1570. 1571. 1572. 1573. 1574. 1575. 1576. 1577. 1578. 1579. 1580. 1581. 1582. 1583. 1584. 1585. 1586. 1587. 1588. 1589. 1590. 1591. 1592. 1593. 1594. 1595. 1596. 1597. 1598. 1599. 1600. 1601. 1602. 1603. 1604. 1605. 1606. 1607. 1608. 1609. 1610. 1611. 1612. 1613. 1614. 1615. 1616. 1617. 1618. 1619. 1620. 1621. 1622. 1623. 1624. 1625. 1626. 1627. 1628. 1629. 1630. 1631. 1632. 1633. 1634. 1635. 1636. 1637. 1638. 1639. 1640. 1641. 1642. 1643. 1644. 1645. 1646. 1647. 1648. 1649. 1650. 1651. 1652. 1653. 1654. 1655. 1656. 1657. 1658. 1659. 1660. 1661. 1662. 1663. 1664. 1665. 1666. 1667. 1668. 1669. 1670. 1671. 1672. 1673. 1674. 1675. 1676. 1677. 1678. 1679. 1680. 1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926

& separabiles etiam aliquando tandem quantum
ad esse, vt colligitur ex Aristotele, cui operatio
semper arguit essentiam. Ceterum formæ realiter
abstractæ secundum operari tantum a materia sūt
animæ rationales in corpore degentes sub for-
malitate principij pure speculatiui, ac intellectus
contemplatiui; quæ sunt magis abstractæ a mate-
ria, quam formæ mathematicæ; nam hæ ratione
tantum, seu intellectu sunt a motu, & a materia
separatæ, realiter autem sunt in materia, a qua nec
in esse, nec in operari abstrahi possunt; quum ope-
rationem non habeant vllam immaterialem, vt
imaterialem operationem habet intellectus hu-
manus apud Aristotelem non vno in loco. Ex qui-
bus immortalitatis hæc ratio deduci potest, om-
nis forma quæ magis abstracta est a materia quam
sint formæ mathematicæ, est reipsa separabilis a
materia, & aliquando actu separata, & immortā-
lis: Sed anima rationalis, seu noster intellectus est
forma magis abstracta a materia quam sint formæ
mathematicæ: igitur intellectus humanus, anima-
que rationalis est reipsa separabilis a materia, &
aliquando actu separata, & immortalis. Maior eo
probatur, quia formæ mathematicæ sunt abstractæ
a materia solum ratione, ac intellectu: Sed abstra-
ctio maior, quam sit abstractio rationis, nulla est
alia, quam abstractio realis; abstractio uero realis
formatum a materia necessario conuincit Aristo-
teli earumdem immortalitatem; quippe corru-
ptibilitas rebus non inest nisi a materia, & incor-
ruptibilitas non nisi ab absentia materia: igitur
omnis forma, quæ magis abstracta est a materia
quam sint formæ mathematicæ, est reipsa separa-
bilis a materia, & aliquando actu separata, & im-
mortalis. Minor constat ex nuper habitis in Peri-
pato, vbi legimus formas mathematicas & intelle-
ctu solo, solæque ratione abstrahi a materia, non
item reipsa; intellectum autem humanum reipsa
separari a corpore in operari, dum in nobis est;
separatio uero realis est maior quacumque sepa-
ratione mentali: ergo noster intellectus, qui dici-
tur Aristoteli esse nullius corporis actus corpori
non mixtus, & sine materia in nobis, est magis
abstractus a materia, quam sint formæ mathe-
maticæ.

*Separabilis est reipsa & immortalis anima, quam
Aristoteles probat non esse puncta, quia puncta sepa-
rari nequeunt a corpore, in quo sunt. Cap. CXVI.*

Consimilem, sed euidentionem immortalita-
tis rationem affert nobis Aristoteles animam
non esse puncta, scribens in hanc sententiam, Si
autem, quæ in corpore; cuncta numerus anima sunt;
aut si qui eorum, quæ in corpore punctorum numerus
anima, quare non omnia habent animam corpora; pun-
cta enim in omnibus videntur esse, & infinita. Amplius
autem quomodo possibile est separari puncta, & absol-
ui a corporibus; siquidem non diuiduntur linee in pun-
cta. Nimirum his Aristoteles contra veteres, ac
speciatim contra Platonem ponentem animam
esse numerum seipsum mouentem, ac vnitatem in-
diuisibilem, quæ punctum alio nomine dicitur,
duplici ratione demonstrat animam non esse pun-
cta, nec numerus punctorum existentium in cor-

pore: quarum prior est, quia omnia corpora obti-
nent in se puncta, eaque infinita. Sed non omnia
corpora obtinent in se animam; quum pleraque
corpora sint inanimata: proinde animam non esse
numerum punctorum absolute in corporibus exi-
stentium. Posterior autem ratio est, Puncta non
possunt separari, & absolui a corporibus, quibus
insunt; ergo anima non est puncta, nec numerus
punctorum in corpore degentium. Antecedens
huius enthymematis probat Aristoteles in textu,
quia lineæ terminantes corporum superficiem nõ
resoluantur in puncta, quæ scilicet per se remane-
ant separata post dissolutionem corporis in super-
ficie, superficiem in lineas, & harum in puncta:
vt vnicuique constat ex ijs, quæ fuisse dudum dispu-
tauit Aristoteles contra seniores, qui ponebant
corpora resolui tandem in atomos indiuisibiles.
Consequentiam vero Magister deducere neglexit,
lege posteriorica, qua sancitum fuit scientificos
despicere quæ sunt euidentia, & cunctis manifesta;
eeterum aliter deduci non potest allata Philoso-
phi consequentia, nisi ponendo animam esse rea-
liter a corpore separabilem. Si enim ideo anima
non est numerus punctorum in corpore degentium,
quia puncta non possunt separari & absolui a
corporibus. Quum puncta considerentur a Ma-
thematico, qui ea separat intellectu, & abstrahit
ratione a corporibus, vt ait alibi Philosophus; a
quibus proinde solum realiter abstrahi, ac separari
non possunt; necessario colligendum est Aristoteli
notissimum, ac certissimum fuisse rationalem ani-
mam esse reipsa separabilem a corpore. Vnde sic
immortalitatis ratio struitur, Omnis forma
quæ separabilis est ea separabilitate a corporibus,
qua non possunt a corporibus absolui puncta in ijs
existentia, est reipsa separabilis a corporibus, &
proinde immortalis. Anima nostra, de qua sola
veteres agebant, quos nunc arguit Aristoteles,
anima inquam rationalis est forma separabilis a
corporibus ea separabilitate, qua non possunt ab
ijs absolui & separari puncta, quæ tamen non rei-
psa, sed ratione ac intellectu ab ijs absoluuntur:
igitur Anima nostra rationalis apud Aristotelem
est reipsa separabilis a corporibus nostris, & pro-
inde immortalis. Maior eo patet, quia puncta Ma-
thematicus abstrahit intellectu a motu, & separat
ratione a corporibus, a quibus realiter absolui, ac
separari nequeunt; vt constat ex Aristotele locis
allatis. Minor euidentissima supponitur ab eodem
Aristotele probante animam ideo non esse pun-
cta, quia puncta non possunt realiter separari, &
absolui a corporibus, a quibus certum est ratione
seungi.

*Anima rationalis ex eo conuincitur aterna, quod ani-
ma mortales absque vegetali esse non
possunt. Cap. CXVII.*

Intellecticem, seu rationalem animam esse a cor-
pore separabilem, ac proinde immortalem, ad
vegetalis, sensitricis, motiuzque discrimen, præ-
clare nos docuit Aristoteles, dum comparans in
proposito vegetatiuum principium cum ceteris
animæ partibus, hæc inquit, Separari autem hoc qui-
dem ab alijs possibile est; alia autem ab hoc impossibile
Vn in morta-

de gē.
t. 7. &
seqq.
i. poster
t. 76.

phys.
t. 16. 18.
19.

Ratio 176

de an.
t. 7.

phys.
t. 16. 18.
19.

de an.
t. 71.

de an.
t. 71.

*in mortalibus manifestum est autem in vegetabilibus ; nulla enim inest ipsis potentia alia anima. Quum enim paullo prius distribuisset Aristoteles animæ genus in quatuor supremas species, quæ sunt vegetatiuū principii motus secundū alimentū, & augmentum; & decrementū; sensitiuū principium; internū principium motus & status secundum locum effectiuum; & principium intelligendi; statimque monuisset vegetatiuū principium inesse cunctis uiuentibus nostratibus; nunc admonet hoc principium separari posse ab alijs animæ partibus; quippe nulla potestas animæ reperitur in plantis alia præter vegetatiuam. De ceteris autem animæ speciebus quantum ad separabilitatem aliud iudicium affert Aristoteles inueniens, *Alia autem ab hoc impossibile in mortalibus*; cuius dogmatis sensus duplex est; vnus quidem talis, *alia autem principia operationum vitæ, quæ sunt sensus anima, & motrix, in mortalibus animis locum habentia, separari ab hoc principio vegetali est impossibile*; quia separari nequeunt a corpore, in quo est anima vegetalis. Dum autem addit Aristoteles, *in mortalibus*, clarissime supponit inter animas aliquam esse immortalem; secus enim si cunctas animas censeret esse caducas, frustra addidisset *in mortalibus*; verum absolute dixisset, *alia autem ab hoc impossibile*. Sin autem id solum in animis mortalibus verum est, vt a vegetali separari nequeant, quæ ab ipsis separari potest, eo quod absque illis in stirpium genere sola reperitur iam præter mortales animas a vegetali non separabiles; datur alia quædam immortalis, quæ separari potest a vegetali; & sine ipsa consistere; hæc autem Aristoteli nulla est alia, quam rationalis; quod inferius aperte testatur.*

D Alter vero sensus est huiusmodi. *Alia autem principia operationum vitæ, quæ sunt sensus anima, motrix, & intellectiua, dum insunt in corporibus ac uiuentibus mortalibus; ab hoc principio vegetatiuo adeo separari posse, vt sine ipso in iisdem corporibus, seu uiuentibus mortalibus consistant, est impossibile*. Sin autem rationalis anima foret a corpore nostro inseparabilis, frustra Philosophus adiecisset illa verba, *in mortalibus*; sed quia rationalis anima quandoque in corpore degit, quandoque ab eo separatur extra ipsum permanens immortalis; si consideretur pro eo statu, quo in corporibus nostris mortalibus inuenitur, eatenus est cum anima motrice, ac sensitrice non sine principio vegetali. Si vero consideretur absolute, seu quatenus est a corpore separata, secundum se subsistens, tunc est sine vegetatiuo principio; separata quoque a sensitiuo, & a motiuo. Neque hic eos audire possumus, quicumque statunt Aristotelem per *in mortalibus* connotare cælestes animas, quæ sunt immortales, & in corporibus immortalibus absque vegetatiuo principio; tum quia Magister in hoc opere proficitur se tractare de anima plantæ, hominis, & bestię; non autem de cælesti; tum quia hæc omnia considerat hic Aristoteles in gratiam definitionis inuestigandæ de anima nostratium generatim, ac speciatim de humana in se omnes animæ partes complectente, quæ definitio posterius est afferenda his notis. Anima est id quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus; a qua definitione non com-

Aprehenduntur animæ cælestes, quarum nulla in nobis inest. Quod enim de proposito in oppositum affert Nobilis Scholasticus ex Magistro suo, qui tractans de natura cæli, talia profert, *Aristoteles autem de hac anima cæli tractat in libris de anima; in quibus consideratur anima secundum se; quatenus est anima; & ideo in sermone vniuersali, quem habet, comprehendit etiam animam cælestem*. Hoc inquam nihil nos monet. Primo enim Aristoteles apertissime proficitur, & constituit se in libris de anima tractare determinate de anima plantæ, hominis, & bestię; inter quas connumerari non potest anima cælestis. Deinde vero sermo Philosophi vniuersalis de anima secundum se; quatenus est anima considerata continetur primis trigintaduo-
bus contextibus libri secundi; nam inde tractare aggreditur Aristoteles de anima vegetatiua speciatim; modo in eo sermone cōmuni definit animam generatim his libris consideratam esse actum primum corporis naturalis potentia vitam habentis; quæ definitio non comprehendit animam cælestem, quia paullo antea Philosophus declarauerat se nomine vitæ significare functiones animæ vegetalis, inueniens, *Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem, & diminutionem*; quod constat etiam ex alia definitione cōmuni posterius tradita per operationes, in qua definitur anima esse id quo primo viuimus, & sentimus, & loco mouemur, & intelligimus, nomine vitæ significatis operationibus vegetabilibus prout ab aliarum animarum functionibus contradistinguuntur; quum igitur Aristoteles cælo non tribuat functiones vegetales, aut illos antiquos derideat, quicumque statuerunt Solem humido nutrirī. Deinceps autem in eo sermone vniuersali de anima perspicuis verbis asserit Arist. *Omnia viuētia in se obtinere principium vegetatiuum propter quod habent vt viuant; & omnia animalia per sensum in esse constitui, & habere sensum tactus*; quum ergo de mente Magistri cælum vt anima vegetatiua, sic etiam careat sensitiua, & potissimum tactiua; certum est in Peripato cælum non habere animam talem, de qua Philosophus agit in libris de anima, ubi sermonem vniuersalem de anima contex-
ESed iam tempus est rationē immortalitatis ex declarato contextu deducere; illam vero sic efformare licet, Omnis anima subcælestis quæ non necessario existens in mortalibus potest esse sine principio vegetatiuo, separari valere a corpore, & est immortalis: Sed anima rationalis, ad sensutricis, & motutricis animæ differentiam, non semper existens in mortalibus potest esse sine principio vegetatiuo; igitur anima rationalis potest a corpore mortali separari, & est immortalis. Maior est per se nota; nā anima mortalis Aristoteli semper est in corpore caduco, & non sine principio vegetatiuo. Minor ab eodem ibidem clare supponitur, & connotatur, dum ait, alias animas in mortalibus a vegetali separari non posse, vegetalem simpliciter ab alijs separari posse, quia sola sine alijs animis inest in corporibus mortalibus plantarum, seu in plantis, quæ sunt corpora mortalia.

Anima tota in separabilis aliquas partes habet separabiles. Cap. CXV. III.

Aliam in eodem fonte rationem immortalitatis habemus apud Aristotelem talia scribentem. *Quod igitur non sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis nata est, non manifestum est: quarundam enim actus partium est ipsarum: at uero quaslibet nihil prohibet, propterea quod nullius corporis sunt actus.* Quæ fusiùs antea declarata, nunc breuiter explicanda sunt ad formandæ rationis euidentiā; Porro scribit his notis Aristoteles animam generatim a se paullo antea definitam esse actum primum corporis naturalis potētia vitam habentis, seu instrumentalis habere multas partes, in quas est quomodocumque partibilis; atque adeo considerari posse tum quoad se totam, tum etiam quoad singulas illius partes: si quidem tota spectetur anima, & aliquæ considerentur illius partes, quæ simul cum ea sunt essentialiter ac necessario actus quarundam partium ipsarum corporis, quæ sunt organa determinata deferuentia cunctis earum functionibus obeundis; apertum est animam totam, & aliquas tales illius partes non esse separabiles a corpore; apertum est autem hoc ex antea determinatis ab Aristotele constitutis animas; quæ functiones passionis sue aliquas habent sibi proprias, corpori non communes, esse posse sine corpore: Si vero spectentur quædam aliæ partes animæ, has nihil prohibet esse a corpore separabiles, quia nullius corporis actus sunt ut organici, quo indigeant ad operandum; hæc vero quædam partes animæ sunt intellectus, & voluntas humana; quas esse partes animæ non semel docuit Aristoteles: cui nunc dicuntur esse illæ, quas nihil prohibet esse separabiles a corpore; tum quia hoc ita manifestum putat, ut de proposito nulla dubitatio prohibens, nullaque contingere possit oppositio; tum quia si ut principium mouendi constituunt, sunt actus corporis alicuius organici, atque adeo a corpore non separabiles; tamen ut principia intelligendi, & eligendi, sunt Aristoteli separabiles a corpore ad aliarum animæ partium discrimen. Dicuntur etiam intellectus & voluntas nullius corporis actus, quia in humano corpore nullum membrum habent, quod contineant ut suam materiam peculiarem, & ut instrumentum quo necessario utantur ad operandum; quod antea quoque Philosophus asseruit inquit intellectum non continere ullam partem corporis etsi anima tota totum corpus contineat, ut forma suam continet materiam; immo id assimilari sic impossibili, ut difficile sit etiam fingere quam partem corporis, aut quomodo eam continebit intellectus; cui posterius etiam docebit Aristoteles nullum esse instrumentum, ad sensitiui principij differentiam; quemque mox dicet separabilem, ad sensus itidem differentiam, quem statuet non esse sine corpore. Unde iam ratio immortalitatis educenda est huiusmodi, Anima tota non separabilis a corpore, cuius quum aliquæ partes pariter sunt inseparabiles, aliquas tamen alias habet sui partes, quas nihil prohibet esse a corpore separabiles, propterea quod nullius sunt corporis actus, obrinet necessario quasdam sui partes

immortales: Sed anima subcaelestis generatim, quæ definita est esse actus primus corporis naturalis organici, non est separabilis a corpore, habetque partes aliquas, nimirum animæ vegetatiuam, sensitiuam, & motiuam; quæ sunt illius species, & partes, a corpore non separabiles; præter has intellectum, & speculatiuam potentiam, ac voluntatem, quæ sunt ipsius partes, quas nihil prohibet esse a corpore separabiles, quia nullius corporis sunt actus: ergo Rationalis anima nostra, intellectus, & voluntate constans, in genere animæ subcaelestis, est immortalis. Maior eo nota est quia forma separabilis a corpore immortalis est; quum illi corruptio non imminet nisi ex materiali corpore, a quo in esse dependeat. Minor aperte constat in allato contextu Magistri ex habita nuperrime theoria.

Anima rationalis genere differt ab alijs quia sola est immortalis. Cap. CXIX.

Ceterum in eodem riuulo Philosophus aliam rationem profert immortalitatis; dum ita philosophatur, *De intellectu autem, & speculatiua potentia, nihil adhuc manifestum est; sed videtur genus aliud animæ esse, & hoc solum posse separari, sicut perpetuum a corruptibili.* Quæ dudum luculenter explicata, sat erit nunc breuibus interpretari ad nouæ rationis deductionem; scilicet quum de potētia seu parte animæ tum vegetali, tum sensitiua, tum etiam motiua nuper ostenderit Aristoteles, eas non loco, sed solum ratione separatas esse in eodem viuentē, cuius corpori singulæ coextendantur, adeo ut ad corporis partitionem per accidens etiam singulæ diuidantur; nunc ait de anima rationali, quam intellectum nuncupat, & potentiam speculatiuam, nihil adhuc manifestum esse quantum ad hoc, sit ne corpori coextensa, ut aliæ, & ad corporis partitionem diuisibilis; nec ne: sed tamen constare ipsam esse aliud genus animæ, quod solum potest ab alijs animæ partibus, & a corpore separari, tamquam perpetuum a corruptibili. Porro generis diuersitas in partibus animæ penes multa spectari potest quinqueformis; Prima est animæ varietas, quod alia sit cognoscens, alia cognitionis expers; quæ diuersitas non distinguit animam intellectiuam ab omnibus alijs; nam etiam sentiens, & mouens anima pollet vi cognitrice decreto Aristoteleo: Secunda varietas animarum est, quod alia sit assistens, & alia informans; quæ generis varietas non reperitur inter animam rationalem, & ceteras animas nostrates; quum omnes æque sint informantes; ut fuse demonstrauimus in opere *de intellectu Agente*, & superius etiam terigimus: tertia varietas animarum est, quod alia sit diuisibilis per accidens saltem ad subiecti corporis partitionem, & alia sit indiuisibilis. Quam tamen differentiam hic Aristoteles non affert, qui dicit nihil adhuc manifestum esse de intellectu, & speculatiua potentia, sit ne diuisibilis ad corporis diuisionem, ac proinde coextensa corpori, ut est vegetalis, & sensitiua, motrixque pars animæ; an indiuisibilis, & non coextensa corpori. Quæ de re fuse nos in opere *De Animarum coextensione corpori*: Quarta varietas est, quod

quod alia pars animæ sit a corpore separabilis re-
ipsa, & alia inseparabilis: Quinta demum est quod
alia pars animæ sit perpetua, & alia corruptibilis:
Quam vtramque generis diuersitatem aperte nunc
recipit Aristoteles, inquiens, Intellectum, & specu-
latiuam potentiam esse aliud genus animæ a vege-
tali, sentiente, ac motrice; quod solum absolute
potest separari, tamquam perpetuum a corruptibili:
Ac certe genere inter se differre & perpetua, &
corruptibilia, perspicue nos docuit Aristoteles,
Ad cuius mentem sic immortalitatis rationem te-
xere valeamus. Animæ, quæ ab inuicem genere dif-
ferunt, necessario sunt vel cognoscens, & cogniti-
onis expers; vel assistens, & informans; vel diuisibi-
lis, & indiuisibilis; vel separabilis a corpore, & in-
separabilis; vel demum perpetua & corruptibilis:
Sed rationalis anima genere diffidet a vegetali, sen-
situa, & motrice; non quod illa sola sit cognitrix,
hæ omnes cognitione carentes; quia sensualis, &
motiua & cognoscit Aristotele doctore; nec quia
illa sit assistens, hæ omnes informantes; aut vicissim;
quia nulla est assistens, sed omnes animæ nostræ
partes sunt informantes, ut late probauimus ali-
bi; & vitro nobis consentiunt Alexandri, & quicun-
que ponunt animæ rationalis mortalitatem: nec
quia illa sit indiuisibilis, hæ omnes diuisibiles;
quia hoc nondum esse manifestum dicit in hoc
textu Magister: igitur animæ rationalis sola, ad
vegetalis, sensitivæ, & motiue differentiam, est a
corpore separabilis, & perpetua; quum aliæ omnes
sint a corpore separabiles, & corruptibiles.

*Immortalitate donatur anima rationalis qua non est
diuisibilis ad corporis partitionem, ut alia. Cap. XX.*

Paulo post in eodem fonte nouam rationem se-
parationis, ac immortalitatis animæ nos docet
Aristoteles, dum subdit, *Reliquæ autem partes ani-
mæ manifestum ex his, quod separabiles non sunt, sicut
quidam dicunt; ratione autem quod alia, manifestum
est; sensitivo enim esse, & opinatio aliud; siquidem &
sentire ab ipso opinari: similiter autem & aliorum, quæ
dicta sunt, unumquodque*: Ista etiam fuisse dudum
explicata breuem nunc postulant commentationem:
Scilicet, reliquæ partes animæ ab intellectu, quæ
proprijs nominibus dictæ fuerant, vegetatiua, sen-
sualis, & motrix, manifestum est ex his, quæ
nuper dicta sunt, quod separabiles non sunt a
corpore; sicut quidam dicunt, Pythagorici ni-
mirum, atque Platonici, statuentes animam ex hu-
mano corpore, moriente homine, transmutari
in corpora plantarum, quin & brutorum animalium;
quibus vegeta, sentiens, & motrix inest animæ por-
tio: Id autem constat & traditis; quia certum est
animas, quæ sic a subiecto corpore dependent, ut
ad eius partitionem & ipsæ diuidantur multipli-
catæ ad numerum partium, in quas corpus dissectum
fuerit, non esse a corpore separabiles; tum quia
dependent in esse a corpore, ad cuius diuisionem
sunt diuisibiles: tum quia separarentur a corpore
in tali eius diuisione: sed solum constat eas ratio-
ne distingui, ac definitione; quia & earum opera-
tiones essentia differunt. Ex his ita necesse pos-
sumus argumentum separationis, & immortalita-
tis animæ rationalis ad aures Aristotelis, Anima,

quæ ad corporis diuisionem non est partibilis, ac
multiplicabilis, necessario est a corpore ut inde-
pendens, ita reipsa separabilis & immortalis: Sed
anima rationalis, ad vegetatiue, sensitivæ, motiue-
que discrimen, non est diuisibilis ac multiplicabi-
lis ad subiecti corporis partitionem: igitur anima
rationalis sola in Peripato est a corpore indepen-
dens, reipsa separabilis, & immortalis. Maior
est cuique nota, & clare colligitur ex Aristotele sta-
tuerente a formas corruptibiles esse ad corporis la-
befactionem patibiles. Minor est Aristotelis
expressa in explicatis contextibus.

*Anima nostra est immortalis, quia ratiocinatio cor-
ruptibilibus, & incorruptibilibus inesse potest.
Cap. CXXI.*

Sed & idem Aristoteles non multo post separa-
tionis & immortalitatis animæ nobilem ratio-
nem nobis ostendit, dum scribit in hac senten-
tiam, *Et sensitivorum alia quidem habent secundum
locum motuum, alia vero non habent; ultima autem
& minima ratiocinationem & intelligentiam: Quibus
enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua
omnia; quibus autem illorum unumquodque, non omni-
bus ratiocinatio; sed quibusdam quidem neque imagi-
natio, alia autem hac sola viuunt: De speculativo autem
intellectu alius sermo est. Quod igitur quæ de horum
unumquoque ratio, hac propriissima & de anima mani-
festum est. Quæ prius explicanda sunt, deinde in
argumentum propositi contextenda. Inceptam,
igitur in superiori contextu partium animæ, seu
etiam viuentium subordinationem Aristoteles in
præsenti absoluit, duos postremos gradus expo-
nens; iuxta quæ textus in duas dirimitur partes:
In quarum primâ seiungit secundum gradum vi-
uentium a tertio dicens, *Et sensitivorum alia quidem
habent secundum locum motuum, alia vero non habent*.
Nimirum in genere viuentium sensu absolu-
te pollentium duæ sunt supremæ species; una est, in
qua collocantur omnia animalia obtinentia prin-
cipium secundum locum motuum; cuiusmodi
sunt cuncta progressiua, quæcumque de loco ad
locum mouentur secundum rotum, sine nando, ut
pisces; siue volando, ut aues; siue aliter incedendo,
ut terrestria: altera species est, in qua sita sunt om-
nia Zoophyta, quæ saxis adhærentia solum ha-
bent motum extensionis, & contractionis partium,
toto in eodem loco manente; & ostrea quoque a
saxis absoluta, quæ in eodem loco manentia motum
habent dilatationis, & constrictionis valuarum:
motui enim nomine tertium viuentium gradum
constituentis Aristoteles hic intelligit motuum
secundum totum de loco ad locum distinctum mo-
tum progressiuo perfecto; quod principium solis inest
animalibus perfectioribus, quæ plures vno sensus
obtinuerunt; quum ostrea, spongia, ac turbinata
solo tactu polleant, motuque progressiuo perfecto
careant Aristoteli. In secunda parte Magister pos-
tremum viuentium gradum sex theorematibus
explicat; primum est, *Ultima autem, & minima ra-
tificationem, & intelligentiam*: hic de solis agitur
hominibus, qui soli habent inter animantia sub-
celestia ratiocinationem, & intelligentiam, quod
est dicere discursuum intellectum: vocantur autem
homi-*

homines viuentia vltima, & minima in respectu ad tria superius enumerata subcaelestium viuentium genera. Quum enim omnia sint generabilia; & Natura suis in operibus progrediatur semper ab imperfectioribus ad perfectiora; sane homines, qui dignitate superant omnia viuentia nostratia, recte vltimi natura, & generatione dicuntur. Præterea vero naturæ ordo est a simplicioribus ad magis composita; quum in homine vno sint omnes animarum gradus, vnus in plantis, duo in Zoophytis, tres in præstantioribus brutis; plane homo naturæ postremus est inter animantes. Insuper homo finis est omnium aliorum viuentium, vt ait Aristoteles; cui finis est quid vltimum: recte igitur hic homines dicuntur postrema animantia nostratia. Minima quoque scitissime dicuntur, quia homo est vna viuentium species specialissima in vltiores species minores non diuisibilis; quum viceuersa progressiuorum animalium multæ sint species; multæ similiter Zoophytorum, siue sensitiuorum, progrediendi motum non habentium; & innumeræ plane vegetabilium: Quo enim primo enti natura sunt proximiora, eo cuncta sunt pauciora, & viribus pollentiora. Sed alia theorematum proponuntur in huius confirmationem, & explicationem: Secundum est, *Quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia;* nempe quibus in viuētibus corruptibilibus pars animæ ratiocinatrix inest, cuiusmodi sunt homines, his & reliqua insunt animarum genera, vegetatiuum puta, sensitiuum, & loco-motiuum. Sed Aristoteles asserens, quibus inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia inesse animarum genera; clare supponit inueniri viuentia incorruptibilia, quibus ratiocinatio insit sine alijs animæ partibus; Quæ vero sint hæc, rationationem habentia sine alijs animis incorruptibilia; non vnus est omnium consensus: Plerique cum Ioanne Grammatico putant hic ab Aristotele insinuari caelestia viuentia, quibus incorruptilibus absque vegetatiuo, & sensitiuo principio inest Intelligētia, quæ ratiocinationem habet sibi convenientem longe a nostra diuersam; qua non ex dubitatione ad solutionem, non ex quaestione ad inuentionē; sed ex causis ad effectus, seu ex prioribus ad posteriora; Zymara iunior addit, non ex ignorantia, ad scientiam. Quod placitum nobis accipi non potest; in primis enim euidentissime Præceptor in superno contextu suam theoriam de anima in hoc opere coarctauit ad animas nostrates, & scissit ab animis caelestibus, dum ad verbum scripsit, *Quare secundum vnumquodque querendum quanam sit vniuscuiusque anima; vt quæ planta, & quæ hominis, aut bestia: Propterquam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est.* Deinde vero caelestes animæ vt intelligentes sunt, ita ratiocinationem non habent Aristoteli; non enim cognoscunt hoc ex hoc, effectus ex causis per ratiocinū deducendo, nec vicissim a posteriori causas ex effectibus; sed solum hoc post hoc citra diffusam percipiunt, & effectus in causis suis intuitiue cognoscunt. Deinceps animalia caelestia non carent principio loco-motiuo; nam intelligentia, seu cæli anima, etsi non sit vegetalis, seu sentiens, motu tamen est motu circulari efficienter, non sub

A ratione finis; quia non mouet vt absens, sed vt præsens Aristoteli; & non mouet metaphorice, sed physice, vt ait admirandus Præceptor; cui finis ab efficiente in eo differt, quod finis mouet metaphorice, ac vt absens; efficiens e contra mouet physice, ac vt præsens, quia per contactum mobilis. Reliquum est igitur vt Aristoteles nunc per viuentia incorruptibilia, quibus inest ratiocinatio sine vegetatiuo, sensitiuo, & loco motiuo principio, intelligat animas rationales a corpore separatas, quas esse incorruptibiles, & sine vegetatiuo, sensitiuo, & motiuo principio, dudum etiam constituerat; quas Porphyrius ex Aristotele, vt latius infra patebit suo loco, nuncupauit nomine Deorum, inquiring, *Rationales sumus nos, & Di; sed addita mortalitatis differentia disunxit nos ab illis.* Hinc immortalitatis ratio deducitur aperte; nam Aristoteles inquiring, quibus corruptibilium inest ratiocinatio, ijs & reliqua omnia insunt animarum genera, vegetatiuum, sensitiuum, loco-motiuum, clare supponit esse incorruptibilia, quibus inest ratiocinatio sine vegetatiuo, sensitiuo, & loco-motiuo; alioqui frustra adiecisset in textu particulam *corruptibilium*; sed absolute dicere debuisset, quibus inest ratiocinatio, his & reliqua omnia: Ceterum incorruptibilia, quibus inest ratiocinatio sine vegetatiuo, sensitiuo, & loco-motiuo principio, nunc Aristoteli tractanti de anima plantæ, hominis, & bestię, nulla possunt esse alia, quam rationales animæ nostræ a corpore, & ab alijs animæ partibus inseparabilibus actu separata: igitur Aristoteli rationalis anima nostra est a corpore, & ab alijs animæ partibus separabilis, & immortalis.

Immortalitatis ratio ducitur ex eo quod sermo de intellectu speculatiuo est alius a physico. Cap. CXXII.

V Erum enim vero sequentia in eodem textu theorematum rationem aliam immortalitatis exhibentia nobis vltius explicanda veniunt: Porro tertium theorema est, *Quibus autem illorum vnumquodque, non omnibus ratiocinatio;* scilicet, quibus viuentium inest principium vegetatiuum, sensitiuum, loco-motiuum, ijs non omnibus inest ratiocinatio; quia stirpibus & vegetatiuum principium habentibus, Zoophytis insuper & sensitiuo pollentibus, brutisque cunctis perfectioribus vegetatiuum, sensitiuum, & loco-motiuum obtinentibus non inest ratiocinatio: quare plurima viuentia carent ratiocinatione, ac intellectu; & eo pollentia sunt minima, scilicet homines vni. Quartum theorema est, *Sed quibusdam quidem neque imaginatio;* Imaginationis nomine plerique cum Simplicio rentur hic ab Aristotele significari perfectam imaginationem, in qua seruantur cognitiones rerum absentium; quæ imaginatio non inest Zoophytis, nec vilissimis brutorum, memoriam non habentibus, nec assuere valentibus. Alij cum Philopono censuerunt indicari tunc ab eodem Magistro imaginationē absolute, quæ solis plātis interdicitur. Nos autē existimamus innui motricē animā; quoniam hic Aristoteles agit de quatuor primis animarum partibus, quatuor summa viuentium genera constituentibus; inter quas loco-

8. phys.
t. 84.
1. de gē.
t. 55.
2. phys.
t. 73.
2. de gē.
an. c. 1.

m. 2. de an.
t. 21.
n. cap. de
Diff.
o. lib. 4.
cap. 64.
Ratio 181

p. 1. de an.
t. 31.

m. 2. de an.
t. 15.
b. 2. de an.
t. 16.
c. 2. de an.
t. 20. 29.
d. 2. de an.
t. 157.

e. 2. de an.
t. 18.

cum habet imaginatio prout est principium motuum: vt docuit *f* Aristoteles: Quæ imaginatio
f 3. de. 2. nō est penitus exulta, vt est phantasia perfectiorū
 1. 48. & brutorū; nec omnino rudis, vt ea, quæ cōuenit Zoo
 1. 103. & phytis, ac solo tactu præditis, & memoriāque nō
 1. 103. & habētib; sed est communis ad perfectam, & semi-
 1. 103. & perfectam, seu mediā illam & indeterminatā, quā
 1. 103. & habēt vermes nulla memoria præditi, & muscæ, alia
 1. 103. & que progressiua, solam præsentium cognitionem
 1. 103. & obtinentia. Quintum theorema est, *Alia autem hæc*
 1. 103. & *sola viuunt*: scilicet, animalia bruta progressiua
 1. 103. & quum inesse constituentur per animam motri-
 1. 103. & cem; hæc verò sit imaginatio, vt docet *b* Aristo-
 1. 103. & teles: quumque viuere sit viuētib; esse; dubio
 1. 103. & procul alia viuētia, quæ sunt infra hominem, su-
 1. 103. & pra stirpes & Zoophyta, viuunt hæc animæ & sola
 1. 103. & parte; non quidem absolute, sed ad vnius intel-
 1. 103. & lectus exclusionem; siquidem talis imaginatio
 1. 103. & non est sine parte animæ vegetatiua, & sentitiua:
 1. 103. & Immo verò & hæc *sola viuunt*, quia ipsorum esse
 1. 103. & specificum non aliunde illis inest; nam a sensiti-
 1. 103. & ua, & vegetali animæ parte habent esse generi-
 1. 103. & cum, vt alibi *i* latius explicauimus. Sextum theo-
 1. 103. & rema est, *De speculatio autem intellectu alius sermo*
 1. 103. & *est*: Hæc Alexander, Ioannis Grammatici testimo-
 1. 103. & nio, prolata censuit de Diuino intellectu: quod nō
 1. 103. & accipimus, tum quia nuper *m* admonuit se hic age-
 1. 103. & re de subcælestium animis, plantarum videlicet,
 1. 103. & hominis, & bestiarum; tum quia nihil ad propo-
 1. 103. & situm Aristotelis est hic agere de Diuino intelle-
 1. 103. & ctu. Auerroes ait nunc ab Aristotele intellectum
 1. 103. & dici non esse animam, nec animæ partem, ad
 1. 103. & aliorum graduum differentiam: quod non proba-
 1. 103. & mus; quia pspicuis verbis Aristoteles multis in lo-
 1. 103. & cis ait intellectū esse animam, et partē animæ, vt ve-
 1. 103. & getatiuum, & loco motuum principium. Diuus
 1. 103. & Thomas ait hæc posita fuisse ad distinguendum in
 1. 103. & proposito intellectum ab imaginatione, seu a prin-
 1. 103. & cipio motiuo; quum enim sanxisset Aristoteles
 1. 103. & imaginationem, quæ est principium motuum,
 1. 103. & quibusdam animalibus non inesse; inesse autem
 1. 103. & alijs, quæ multas in species distributa mouentur
 1. 103. & a semetipsis, subdit, De intellectu autem specu-
 1. 103. & latiuo alio ratio est; quia nullis inest brutis; ac
 1. 103. & proinde non omnibus inest progressiuis animalibus,
 1. 103. & vt imaginario; sed solis hominibus: Quam
 1. 103. & theoricam non admittimus, quia non oportuisset
 1. 103. & Aristotelem se coarctare ad intellectum specula-
 1. 103. & tium; nam etiam practicus intellectus inest solis
 1. 103. & solis hominibus, non item brutis animalibus. Nos
 1. 103. & autem arbitramur hic Aristotelem segregare intel-
 1. 103. & lectum a principio motiuo hac ratione, quia
 1. 103. & principium motuum est quid aggregatum ex Ap-
 1. 103. & petitu, & intellectu; quemadmodum infra docet
 1. 103. & Aristoteles; qui statuit illum Appetitum esse tum
 1. 103. & sensitiuum in omnibus animalibus progressiuis, tum
 1. 103. & rationalem, qui dicitur voluntas; in hominibus:
 1. 103. & & illum Intellectum esse tum proprie dictum, tum
 1. 103. & minus proprie dictum, qui est imaginatio: sed vt
 1. 103. & intellectus, qui est principium motus, est intellectus
 1. 103. & practicus, attinetque penitus ad Physiologum, &
 1. 103. & promiscue de phantasia prædicari potest, ac vicis-
 1. 103. & sim imaginationis nomine potest appellari, licet
 1. 103. & communiori significatione, ac latiore vocabulo:
 1. 103. & ita idem intellectus, quæ speculatiuus est, nec est

A principium & motuum; quum circa agibilia non
 1. 103. & versetur, ad quæ sola est motus; & quum intellectio
 1. 103. & quieti, potius, quam motui assimiletur, Aristotele
 1. 103. & doctore; motusque ad praxim pertineat; quum
 1. 103. & acti quædam sit, vt ait *f* Philosophus: Nec imagi-
 1. 103. & natio dicitur, aut de ipsa prædicatur intellectus
 1. 103. & speculatiuus; quum brutis non inest, quibus inest
 1. 103. & imaginatio apud Aristotelem: Nec absolute ad
 1. 103. & Physicum attinet agere de speculatio intellectu
 1. 103. & formaliter, sed ad metaphysicum; quod & leuiter
 1. 103. & hic tetigisse videtur Philoponus, & pluribus ra-
 1. 103. & tionibus aperte demonstrauit alibi *m* magister; vt
 1. 103. & antea vidimus. Sensus ergo nostri theorematis
 1. 103. & est, Quum imaginatio comprehendens etiam
 1. 103. & communiori vocabulo practicum intellectum, sit
 1. 103. & principium loco motuum conueniens omnibus
 1. 103. & animalibus progressiuis, pertineatque ad Natura-
 1. 103. & lem Philosophum eius consideratio; nam Ari-
 1. 103. & stoteli tractatio de motu, & de omnibus
 1. 103. & ad motum attinentibus mere physica est; tum
 1. 103. & quia speculatiuus intellectus nec imaginatio
 1. 103. & dicitur, nec prædicatur; vt docet *z* Aristoteles:
 1. 103. & tum quia speculatiuus intellectus non est prin-
 1. 103. & cipium motuum, vt nuper ostendimus: tum quia
 1. 103. & speculatiuus intellectus non ad Physicum attinet,
 1. 103. & vt practicus: sed ad Metaphysicum: vtenim pra-
 1. 103. & cticus intellectus, qui est principium motus, & sub
 1. 103. & hac formalitate spectat omnino pureque ad Phy-
 1. 103. & sicum, non item ad Metaphysicum; & proinde
 1. 103. & Magister in libris de Anima, qui Physici sunt, intel-
 1. 103. & lectum ait sine phantasmate non intelligere; nam
 1. 103. & practicus versatur circa singularia, quæ phantas-
 1. 103. & matibus representantur: ita plane speculatiuus,
 1. 103. & intellectus, qui est principium intellectionis abso-
 1. 103. & lute respiciens omnia intelligibilia, sub hac for-
 1. 103. & malitate Aristoteli pertinet ad *b* Metaphysicum,
 1. 103. & non solum dum re ipsa separatus est a corpore: sed
 1. 103. & etiam dum in corpore deges consideratur vt cor-
 1. 103. & pore non vtens ad operandum a corpore re ipsa
 1. 103. & separabilis, vt notauit alibi *c* Philosophus; licet
 1. 103. & nec etiam practicus intelligendo vtatur ministerio
 1. 103. & corporis, sed solum mouendo: ac proinde non sit
 1. 103. & formaliter separabilis, nec ad metaphysicum atti-
 1. 103. & neus, est ad naturalem *d* Philosophum. Ex his iam
 1. 103. & colligere possumus rationem hanc immortalita-
 1. 103. & tis, Forma, quæ non ad Physicum pure, sed ad Me-
 1. 103. & taphysicum attinet, est a corpore caduco separabi-
 1. 103. & lis, atque adeo immortalis: Intellectus humanus
 1. 103. & speculatiuus non attinet ad Physicum pure, qui
 1. 103. & solum practicum spectat eo quod solus hic est prin-
 1. 103. & cipium motus, *f* & natura, sed ad Metaphysicum:
 1. 103. & igitur intellectus humanus speculatiuus est a cor-
 1. 103. & pore nostro mortali separabilis, & immortalis.
 1. 103. & F Maior est Aristotelis; cui multis etiam in locis an-
 1. 103. & tea citatis minor est contestata, vt nuper vidimus.

Attributa separabilitatis, & immortalitatis con-
munia sunt intellectui possibili, & agenti.
 Cap. CX XII.

Ceterum efficacissimam, & multiplicem ex eo-
 1. 103. & dem riuolo rationem immortalitatis explica-
 1. 103. & ri possumus apud Aristotelem talia scribentem,
 1. 103. & *Et hic intellectus separabilis est, & immiscuus, &*
 1. 103. & *impassibilis, substantia actio existens; semper enim bo-*
 1. 103. & *nora-*

incomparabilibus est agens patiente, & principium materia.

Quæ prius explicanda sunt, deinde in rationes re-

soluenda: Profecto quum paullo ante docuisset

Aristoteles in anima nostra duplicem esse intelle-

ctum; unum quidem possibilem appellatum, ma-

teriam similem, qui est omnia fieri; alterum vero

agentem nuncupatum, qui omnia facit actu intel-

ligibilia: quumque multo prius constituisset in-

tellectum possibilem esse impassibilem, & immi-

stum, nulloque organo corporali utentem, sed

simplici sua substantia operantem, & a corpore se-

parabilem: hæc eadem attributa nunc admonet

Aristoteles convenire similiter intellectui agenti:

Et hic intellectus separabilis est: sane intellectus agens

est separabilis realiter a corpore, ac immortalis

Aristoteli: si ergo separabilitatis attributum ha-

bet commune cum intellectu possibili agens intel-

lectus quod aperte notat particula conjuncti-

va & ; iam anima rationalis, quæ possibili

nititur intellectui, fuerit a corpore separabi-

lis, & immortalis. Porro separabilem esse possi-

bilem intellectum pridem acceperat Aristoteles

ad differentiam sensus, qui sine corpore non est

quantum ad operari, neque quantum ad esse: ad

cuius etiam discrimen & hic intellectus nuperime

reperitur in anima; & agens appellatus, separabi-

lis est, tum quantum ad operari, quia nullo corpo-

ris organo utitur ad suam functionem obeundam,

sed simplici sua substantia operatur, ut lumen ci-

tra corporalis instrumenti ministerium colores ef-

ficit actu visibiles; tum quantum ad esse, quia pe-

reunibus hominibus a corpore separatur, perma-

netque separatus etiam. Alexandreis in æterni mi-

intellectus agens. Unde sic prima ratio immorta-

litaris educitur, Omnis intellectus in anima nostra

necessario existens duplex est possibilis, & agens

nuncupatus: sed possibilis antea spectatus, & hic

intellectus agens appellatus, est a corpore sepa-

rabilis, atque adeo immortalis: ergo rationalis

anima, in qua necesse est existere duas has intel-

lectuum differentias, est a corpore separabilis, & im-

mortalis: ambæ præmissæ patent ex Aristotele in

superiori theoria; siue enim agens intellectus a pos-

sibili distinguitur sola ratione, siue realiter, utri-

que pariter a corpore separabilem ad sensus dif-

ferentiam, proficitur admirandus Preceptor.

Intellectus agens est immixtus, ut possibilis: unde

anima dicenda est immortalis. Cap. CXXIV.

Alia vero ratio propositæ nobis affertur ex at-

tributo immixtionis, quod ibidem Aristote-

les commune facit intellectui agenti, & possibili;

subdit enim; Et immixtus: nempe ut possibilis in-

tellectus olim dictus & demonstratus est esse im-

mixtum obiecto dignoscibili, tum etiam in-

strumento materiali, ac omnino corpori: sic in

presentia intellectus agens dicitur esse immixtus

non solû obiecto, quia ipsius actio est circa simula-

cræ, & notiones, quæ in ipso nō sunt; sed vel in phā-

A ratio perpetuitatis animæ rationalis constituitur

hunc in modum, Omnis intellectus immixtus, ut

immixtus est intellectus agens, est immortalis: sed

intellectus agens Aristoteli consimiliter immixtus

est: atque intellectus possibilis: igitur intellectus

possibilis, atque adeo rationalis anima est immor-

talis: Maior constat ex Aristotele, cui tum forma

corruptibilis non est nisi ratione & materia, cum

qua quoquo pacto commista est; tum intellectus

agentis immixtio est independentia a corpore.

Minor clara est ex eodem Aristotele utrumque in-

B tellectum pariter immixtum esse constitutive.

Intellectus possibilis est impassibilis, ut agens.

Cap. CXXV.

Ex eodem loco novum attributum impassibili-

tatis commune utrique nostro intellectu per-

petuitatem animæ rationalis clare demonstrat, A-

ristotele dicente immediate, Et impassibilis: Quod

enim pridem Philosophus ostenderat, oportere

C intellectum possibilem esse impassibilem, quia in-

telligere, ac omnino eius operatio non est proprie-

pati, sed quid aliud, licet passioni simile; id

ipsum nunc eadem Magister de intellectu agere pro-

nuntiat; cuius operatio est actio mera, non autem

passio, nec aliud quid passioni simile. Hinc nobis

consequitur nova ratio, perennitatis animæ rationalis

hoc pacto, forma impassibilis, & impassibilis

consimiliter ac intellectus agens, est immortalis: Sed

intellectus possibilis est impassibilis, & impassibilis

consimiliter ac intellectus agens: igitur intellectus

possibilis, adeoque rationalis anima nostra est im-

mortalis. Maior constat ex eo tum quod intel-

lectus agens est impassibilis omnino, & ratione sue

functionis, quæ non est passio, & ratione sue sub-

stantiæ, quæ perpetua est, & immortalis, incor-

ruptibilisque, tum quod mors, & corruptio est

passio eius, quod corruptio, morreque abole-

tur. Minor est Aristotelis & locis allatis.

Anima perennitas probatur ex eo quod intellectus

agentis actio est substantia. Cap. CXXVI.

In alio vero Agentis intellectus attributo, quod

illico subnequit Aristoteles inquires, Substan-

tia actio existens, aptissima ratio continetur &

immortalitatis animæ, & propter quam tria su-

periora attributa separabilitatis, immixtionis, &

impassibilitatis conveniunt intellectui agenti,

nimirum eum esse a corpore separabilem quan-

tum ad esse, immixtum quantum ad operari, &

impassibilem, præsertim vera, & corruptoria pas-

sione; quoniam actio illius provenit omnino ac

immediate a suis ipsius substantia, citra corpo-

ralis organi famulariam, citraque ullum corporis

ministerium, atque adeo functio est animæ pro-

pria, non autem corpori communis; quia decreto

Aristoteleo, si anima obtinuerit aliquam opera-

tionem sibi propriam, in qua obeunda non pen-

deat a corpore, talis anima necessario erit a corpo-

re separabilis quantum ad esse, immixta quantum

ad operari, & impassibilis; quoniam passio formis

absolute provenit a materia, ut alibi nos docuit

Aristoteles inquires, Ignis igitur habet in materia

*caliditatem; si autem aliqua esset separata caliditas, hec nihil utique pateretur. Sensus autem superioris dogmatis est, quo legimus, a substantia actio existens, non quod actio intellectus agentis non distinguatur ab eius substantia, sed cum ea identificetur, ut plerique putant. Alexandreorum, tum quia functio intellectus agentis est productio specierum actus intelligibilium in mente possibili, atque adeo accidens ab intellectu agentis essentia separabile, non enim semper intellectus agens facit in intellectu possibili formas actus intelligibiles; verum oriatur in dormientibus, & in vigilantibus plerumque tam fatuis, quam sapientibus; qui singuli tamen semper habent in anima sua substantiam intellectus agentis; quæ omnia late nos ex professo demonstrauimus in opere. De Intellectu Agente: tum quia Magister sua lingua dicit, *substantiam ponens in casu* Dandi abliquo, qui latine vertendus est in ablatiuum absolutum, non autem in casum nominandi regum; dicere namque debuisset *in casu*, non *in casu*, sed Aristotelici dogmatis sensus est, quum intellectus agentis actio fiat simplici eius substantia, non per interuentum corporalis vilius organi; quod attributum Aristoteles antea commune fecerat intellectui possibili, cui nullum inesse dixerat instrumentum, ad sensuum differentiam. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur ita; Omnis intellectus, cuius operatio non dependet ab organo materiali, nec est corpori communis, sed animæ propria; pendens a mera substantia mentis illius; est a corpore separabilis, & immortalis: sed intellectus tum possibilis, tum similiter agentis operatio non dependet ab organo materiali, nec est corpori communis, sed intellectui propria, pendens a mera substantia ipsius: igitur ut intellectus agens, ita etiam possibilis, atque adeo rationalis anima est a corpore separabilis, & immortalis. Maior euides est ex Aristotele dudum animæ conditiones ex operationum suarum attributis deducendas esse constituentes. Minor eidem Aristoteli comprobatur asseuerantium possibilem intellectum nullo instrumento uti ad operandum, non esse mixtum cum corpore dum operatur, & per seipsum posse operari: tum intellectum agentem esse pariter immixtum, & operari sua simplici substantia.*

Alia ratio immortalitatis desumitur ex eo, quod intellectus agens est honorabilior possibili.

Cap. CXV.II.

Vltimo loco in eodem contextu dicens Aristoteles, *semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia: ea profert, in quibus continetur ratio probans omnia prædicta esse communia intellectui possibili, & agentis; quinimo prædicanda esse de intellectu agente quia conueniunt intellectui possibili; quum enim possibilis intellectus ad agentem se habeat in anima humana, ut patiens ad actiuum, & materies ad principium actiuum; quod nuper collegerat Aristoteles: quum quo semper honorabilius sit agens patiente, & principium materia; & proinde attributa perfectionem commotantia, quæ materiei patientique conueniunt, non sint agentis principio deneganda,*

sed illi potiori ratione conueniant: Quando esse separabile, immixtum, impassibile, & habere functionem propriam a subiacente corpore non dependentem, sed a simplici sua substantia procedentem, sint dotes perfectionem continentis: iam quia possibili conueniunt intellectui, necessario insunt etiam agentis; non enim sola maior nobilitas agentis in causa est ut hæc attributa illi conueniant ad patientis intellectus discrimen: secus enim si ex eo, quod intellectus agens est honorabilior patiente, colligere deberemus intellectum agentem solum esse separabilem, immixtum, impassibilem, & simplici sua substantia operantem; ad possibilis intellectus differentiam, cui tales conditiones non conueniunt; dubio procul ex eo, quod anima sentiens est honorabilior vegetante, colligere possemus animam sensitricem esse separabilem, immixtam, impassibilem, & simplici sua substantia operantem; quod omnes norunt esse a veritate, atque ab Aristotelis opinione maxime dissentaneum: sed ideo intellectui agenti hæc attributa conuenire colligit Aristoteles in præsentia, quia prius demonstrauit, supponitque nunc se prius ostendisse ipsa eadem conuenire intellectui possibili: quo intellectus agens dicitur honorabilior: sunt enim omnia perfectionis attributa, quæ duorum in eodem ordine degentium ignobiliori conuenire nequeunt quin etiam necessario coueniant honorabiliori; sunt autem duo intellectus, agens & possibilis duæ differentie in eadem anima necessario existentes, duæque partes, quibus eadem anima cognoscit, & sapit; atque adeo in eodem ordine rerum. Ex quibus argumentum immortalis ita formatur, Attributa perfectionis, quæ ideo conuenire probantur intellectui agenti, quia est honorabilior possibili, necessario insunt etiam intellectui possibili: sed esse immixtum, impassibile, separabile, habereque suam operationem a sua simplici substantia procedentem, sunt attributa intellectus agentis necessario communia intellectui possibili: tunc ultra, sed separabilitas, & impassibilitas intellectus agentis arguunt eius immortalitatem, qua innituntur: ergo consimiliter ac intellectus agens, possibilis intellectus, adeoque rationalis anima est immortalis. Maior prosyllogismi eo comprobatur; quia sola maior honorabilitas apta non est arguere separabilitatem, impassibilitatem, ac immixtionem intellectus agentis ad possibilis differentiam; nam eadem ratione sensitrix anima vegetali honorabilior dicenda esset immixta, separabilis, & impassibilis: sed maior honorabilitas apta est arguere separabilitatem, immixtionem, & impassibilitatem solum, quando hæc attributa supponuntur inesse rei minus honorabili; sunt enim attributa perfectionis; quorum ea est conditio, ut inesse non possint viliori, quia etiam insunt nobiliori subiecto eiusdem ordinis. Minor expressa est in explicito contextu,

Ratio immortalitatis colligitur ex differentia sensus, & intellectus quoad separabilitatem; & inseparabilitatem. Cap. (XXVIII).

A Separabilitatis & immortalitatis animæ ratio depro-
mitur ex eo, quod anima cognoscit vniuersalia
intellectu separabili. Cap. (XXVIII).

Manifesta est alia ratio separabilitatis, & im-
mortalitatis animæ rationalis ab Aristote-
le petita ex discrimine inter animam sensitivam, &
intellectivam intercedente, dum inquit, *Quod autem
nō similis sit impassibilitas sensitivæ, & intellectuæ, ma-
nifestū est ex senioris, & sensu: sensus enim nō potest sentire
ex vehementi sensibili; ut sonum ex magis sonis, neque
ex fortibus odoribus, & coloribus videre, aut odorari:*
*sed intellectus quum aliquid intellexerit valde intelli-
gibile, non minus intelligit inferiora, sed magis; sensitivum
enim non sine corpore est; hic autem separabilis est.*

Quæ latius explicata, nunc breviter tangenda
sunt; sat enim fuerit adnotare, Magistrum in hoc
textu demonstrare sensitivum principium minus
esse impassibile quàm intellectivum, eo quod sen-
sitivum principium non est sine corpore, intelle-
ctus contra separabilis est a corpore; porro mi-
nus impassibile est sensitivum principium quàm in-
tellectus, tum quia sensitivum est impassibile so-
lum passione corruptivâ dum afficitur ab objecto
non vehementi; atvero dum versatur circa vehe-
mens obiectum, ab eo patitur corruptorie: tum
quia impeditur quominus possit percipere sensi-
bilia remissiora, nō solum simul, sed etiam postea;
tum quia etiam destruitur cadens ad organi cor-
poris destructionē, quo innititur: sensitivum enim
non sine corpore operatur, nec sine corpore consi-
stit in esse; atque adeo separari a corpore non po-
test, neque quantum ad operationem neque quan-
tum ad esse. Intellectus ex aduerso est omnino
impassibilis passione propriè dicta, & corrupto-
ria, siue afficiatur a valde intelligibili, siue ab obie-
cto minus intelligibili; quia valde intelligibile
non impedit, quominus intellectus intelligat in-
feriora; sed ad eorum intellectiōnem maxime
conferit; nec obiectum valde intelligibile destruit
intellectum, etiam si per ecstasim homines intelli-
gentes interimat; quia intellectus est a corpore
separabilis & quantum ad operationem, & quan-
tum ad esse: corruptio enim, & passio propriè
dicta rebus omnibus provenit a materia, a qua sūt
ipsa inseparabiles; ut non vno in loco docuit
Aristoteles. Ad cuius aures ita rationem immor-
talitatis contexere possumus in allato contextu,
Intellectus humanus, qui possibilis nuncupatur,
& est pars animæ rationalis, in eo a sensitiva par-
te animæ, quæ sensitivum principium appellatur,
Aristoteli dissidet, quod sensitivum non sine cor-
pore est, intellectus autem a corpore separabilis
est, adeo ut, qua ratione sensitivum principium
non sine corpore est, eadem intellectus a corpore
sit separabilis; sed sensitivum non sine corpore
est, tum quia suam functionem edit non sine cor-
poris interuentu, ac vlu; tum quia re ipsa sine cor-
pore consistere non potest, sed vna cum hominis
avertitu corrumpitur, ac moritur: igitur intellectus,
passibilis, atque adeo rationalis anima de sen-
tentia Magistri est a corpore separabilis, & quan-
tum ad operari, & quantum ad esse; ac proinde pe-
nitens est immortalis.

Non minoris ea ratio est in eodem rinculo se-
parabilitatis, quam petiit Aristoteles ex co-
gnitione rerum vniuersalium, dum ait, *Sensitivum
igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorū ratio qua
dā ipsa caro: Alio autē, aut separabili; aut ut circumflexa
se habet ad seipsam, quum extensa fuerit, carni esse dis-
cernit.* Quæ latius & dudum explicata, nunc attin-
genda breviter sunt, priusquam in rationem effor-
mentur. Quum scilicet paullo antea monuisset
Aristoteles, animam intellectivam, seu rationa-
lem cognoscere non solum carnem, & aquam, ac
omnino naturas individuas; verum etiam carni-
esse, & aquæ esse; ac proinde obiecta vniuersalia:
docuissetque nō eodē modo se habere mentē in sin-
gulariū, & vniuersaliū perceptione; sed animam es-
se carni, & carnē discernere aut alio, aut aliter ha-
bete principio cognitore: Nūc explicans hoc secū-
dum theorema scribit; Animā rationalem iudicare

Calidum, & frigidum, & quorū ratio quædam
est ipsa caro, nimirum obiecta singularia, siue sint
de genere substantia, siue de coordinationibus ac-
cidentium, sensitivum principio; quod est vel intel-
lectus agens versans circa phantasmata, quæ for-
maliter sensibilia sunt, representantia naturas indi-
viduas; vel intellectus practicus considerans agibi-
lia, & proinde singularia; vniuersalia namque sub
actionem non cadunt Aristoteli; vel etiam si pla-
cet phantasia, ob rationes in superioribus adduc-
tas; quas non est ut hic repræmus. At vniuersalia
obiecta, quorū exemplar est carni-esse, ait
Aristoteles intelligi ab anima rationali alio prin-
cipio, quod est separabile a corpore, a phantasia,
ab intellectu practico, seu etiam ab intellectu agen-
te: id autem principium est intellectus specu-
latus, ac omnino substantia rationalis animæ,
quæ propterea separabilis est a corpore, & a phan-
tasia, quia est immortalis, nec perit homine po-
reunte; ab intellectu practico, & ab agente quo-
quæ separabilis est, ideo quia mens a corpore sepa-
rata non amplius versatur circa factibilia, & agibi-
lia; circa quæ versatur intellectus practicus: nec
amplius circa phantasmata, circa quæ versatur non
raro intellectus agens; sed solum contemplatur in-
telligibilia: Quoniam vero re non differt intelle-
ctus agens a possibili, & practicus a specula-
tius; sed ratione sola; propterea Philoso-
phus, quam dixerat separabilem, eandem men-
tem appellat in eodem textu circumflexam, ad sci-
psam, quum prius extensa fuerit ad phantasmata,
seu ad phantasiā. Satis in presentia sit, Aristoteli
nunc intellectum possibilem, cuius munus est
discernere carni-esse, ac omnino vniuersalia intel-
ligibilia, dici a corpore separabilem ad phantasiæ
differentiam, ac si placet etiam ad practicæ men-
tis discrimen, quum & formaliter ad exclusionem
intellectus agentis ratione suæ primæ functionis
circa phantasmata; separatus enim nihil amplius
agit circa phantasmata. Vnde rationem immor-
talitatis ita deducimus, Omnis anima separabilis
a corpore ad phantasiā, ac intellectus practici dif-
ferentiam, est immortalis; sed intellectus possibi-

Est immortalis; sed intellectus possibi-
lis

de an.
l. 10.

cap. 67.

de an.
l. 9.

de
gen. l. 40.
7. meta.
l. 53.
12. me-
ta. l. 18.
c. 67.

Ratio
189.

lis speculativus, ad quem attinet discernere carnem esse, ac omnino uniuersalia intelligibilia, est a corpore separabilis, ad phantasiam, ac intellectus practici differentiam; ut constat ex Aristotele in explicato contextu: igitur adhaerens Aristotelis intellectus possibilis, ac omnino rationalis anima est immortalis. Maior eo patet, quia phantasia, & intellectus practicus formaliter acceptus est a corpore realiter inseparabilis, & mortalis.

Immortalitatis ratio nescitur ex eo, quod, ut separabiles sunt res a materia, sic & quae circa intellectum. Cap. CXXX.

IN eodem titulo separabilitatis animae pulchrā immortalitatis rationem suggerit nobis Aristoteles paullo postea dicens, *Iterum autem in ijs, quae in abstractione sunt, rectum et simum; cum continuo enim est: Ipsum autem quid erat esse, si est alterum recto esse, & rectum, alio: sit enim dualitas. Altero itaque, aut aliter habente iudicat: Omnino ergo, ut separabiles sunt res a materia, sic & quae circa intellectum.*

Hae itidem supra latius explicata breuem nunc postulat, commentationem, Sufficiet admonere, Magistrum his determinare non alia ratione se habere intellectum possibilem in cognitione singularium, & uniuersalium mathematicorum, quae nunc appellat nomine recti, & recto-esse; simi, & simo-esse; & inquit esse in abstractione; ac nuper-

time, constituerat animam rationalem se habere in cognitione singulariū, & uniuersaliū, physicorū; quae nuncupauit carnē, & carnē-esse: calidum, & calido-esse, nepe sapponens rectū, & recto-esse non coincidere, sed ab inuicē distingui, ut in Physicis caro, & carnē; esse constituit intellectū Mathematici discernere alio principio rectū alio recto-esse; aut eodē principio, sed aliter habēte: ut in physicis dictum est; A omnino, siue de physicis, siue de reb. mathematicis agamus, siue de quibuslibet alijs, ut sunt res intelligibiles a materia separabiles, ita quae sunt circa intellectum; nempe res intelligibiles sunt ab intellectu agente, qui eas ab omni materia commercio separat, producens eorum imagines in immateriali substantia intellectus possibilis; quae res intelligibiles dum sunt in anima, intellectiua passae functionem intellectus agentis, tunc a materia corporea sunt formae reipsa separatae; non enim est lapis in anima, inquit Aristoteles, sed forma; Operationes autem intellectus possibilis eas res a materia separatas contemplantis, pariter sunt ab omni organo materiali separatae, ab materia con-

fortio seiunctae; proindeque Aristoteli, necessario arguunt substantiam intellectus animae consimiliter esse a materia, & a corpore separabilem. Unde sic efformari poterit immortalitatis argumentū, ut separabiles sunt a materia res intelligibiles, sic ab eadē materia separabiles sunt, quae circa intellectum existunt, operationes, & facultates, seu partes animae; sed res intelligibiles, quae prius potentia intelligibiles inerant in organo phantasie materiali sub specie phantasmatum, opera intellectus agentis sunt realiter separabiles a materia, quo collocantur in immateriali substantia intellectus animae: igitur animae rationalis, ac speciatim possibilis intellectus operationes, & substan-

tia sunt ab organo corporeo, & a materia reipsa separabiles; tunc ultra hunc prosyllogismo addimus, Anima cuius operatio & substantia est a materia separabilis, est immortalis. Unde colligimus in Peripato rationalem animam esse immortalem. Propositae rationis omnes propositiones manifeste leguntur in locis Aristotelis adductis, & exte-ru.

Anima probatur immortalis, quia forma cuiusque est hoc aliquid, seu quod quid est, & separabile, Cap. CXXXI.

Praecipuum in eodem titulo immortalitatis argumentum habemus apud Aristotelem alibi dicentem, *Accidit igitur duobus modis substantia dici; & ipsam ultimum subiectum, quod non dicitur de alio; & id, quod quum hoc aliquid, seu, quod quid sit etiam separabile fuerit, tale vero cuiusque forma, & species. Quae sic interpretabere. Substantia dicitur esse duplicis naturae, seu conditionis; una quidem, quia substat omnibus formis tam accidentibus, quam substantialibus, ac proinde dicitur ultimum subiectum, quod non inest in alio subiecto; sumit enim hic Aristoteles more suo dici de alio, pro eo, quod est, esse in alio: huius modi vero substantia est materia; quam alibi dixerat esse prope, & quodammodo substantiam. Alia vero, inquit Aristoteles substantia est id, quod quum sit quod quid, seu hoc aliquid, ac omnino natura per se subsistens, est separabile ab alijs omnibus: quod quidem ita per se subsistens, ut sic hoc aliquid, seu quod quid, & separabile ab alijs omnibus non est materia, quia Magister olim constituit materiam non esse separabilem, sed semper cum contrarietate consistere. Non est compositum ex materia, & forma; tum quia hic Aristoteles agit de substantia simplici, quae est ipsum quod quid est; tum quia compositum semper abiunctam obinet quantitatem qualitatem, & alia accidentia, a quibus non est omnino separabile: Non est etiam forma vlla infra humanam, quoniam tales formae sunt singulae non quod quid, sed ratio & ipsius quod quid nec sunt hoc aliquid, sed id secundum quod constituitur in esse hoc aliquid; nec sunt reipsa separabiles, at solum secundum rationem; Non est forma supra rationalem animam; tum quia diuinae formae sunt separatae a materia nostrati, non autem separabiles; tum quia Diuinae mentes sunt inseparabiles ab orbē, quem perpetuo gyrant; & a mundi machina, quam semper necessario gubernant. Rastat igitur a sufficienti numeratione ut substantia simplex, quae quum sit quod quid est, & hoc aliquid, est etiam quid separabile, sit una rationalis anima; quod statim admonet Aristoteles, inquit, tale vero quod quid separabile ab omni subiecto, est cuiusque forma, & species, nimirum cuiusque hominis forma specifica, non forma totius, non anima humana tota, sed forma, quae est specialissima species hominem in esse constituens; hac autem nulla est alia, quam anima rationalis. Unde ratio deducitur immortalitatis euidentissima. Forma, quae in genere substantiae est quod quid, & hoc aliquid separabile a materia, est immortalis: sed cuiusque hominis forma specifica, quae est pura ratio-*

tionalis anima, est in genere substantiæ quod quid, & hoc aliquid a materia separabile: igitur anima rationalis est immortalis. Maior patet ex Aristotele itaque formas materiales omnes, & solas esse corruptibiles: minor constat ex eodem in explicato contextu.

Immortalis ostenditur esse anima ex eo, quod formarum alie sunt separabiles, alie non.

Cap. CXXXII.

Aliam rationem immortalitatis evidentissimam legimus apud Aristotelem ita scribentem, *Sensibiles vero cuncta substantia materiam habent. Est autem substantia id ipsum, quod subicitur, aliter quidem materia, & aliter ratio, materiam autem dico, quæ quum non quod quid actus sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod quum sit quod quid, ratione separabile est: Tertium vero quod ex his est: cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. Earum enim substantiarum, quæ secundum rationem, quædam sunt separabiles, quædam vero non. Quæ dogmata omnia sunt apertissima, præter postremum. Ait enim Aristoteles evidenter tum sensibiles substantias omnes habere materiam; nam & cælestes habent materiam & suam loco mobilem; tum substantiam absolute triplicem esse diversæ naturæ, compositum, materiam, & formam; quia materia est potentia: tantum quod quid est, non actus; forma, quæ est actus quod quid, est ratione separabilis a materia; compositum ex his, cuius solius est generatio, & corruptio proprie, separabile simpliciter est, quia separatur a particularibus accidentibus, unde constat hic agi de formis nostratum, quæ solæ constituunt compositum ortui, & interitui obnoxium. At ultimum dogma non ita sine explicatione sumendum, quo inquit, *Earum enim substantiarum, quæ secundum rationem, quædam sunt separabiles, quædam vero non.* Porro substantiarum secundum rationem sunt formæ generatim prout a materia, & a composito contradistinguntur; hæc omnes recte nunc, & supra dicuntur esse separabiles ratione, quia Mens Metaphysici format conceptum de quibusque formis earum puram entitatem respicientem; in quo conceptu nulla ratio habetur materiæ, vel quam illæ formæ informant, vel cui eadem assistant. Harum substantiarum sic secundum rationem separabilium duas esse classes meminit Aristoteles, inquit quædam esse separabiles, quædam vero non; modo in hac divisione separabilitatis nomine, vel agit de separabilitate rationis; vel de reali; non quidem agit de separabilitate rationis, quia quum hic Aristoteles ponat quædam formas non esse, separabiles, nulla tamen est forma in mundo, quæ non sit ratione separabilis; ut ait Aristoteles; & eo probatur, quia Metaphysicus considerans nudam & propriam entitatem cuiuslibet formæ, omnem formam ratione separat a materia. Poni igitur hic Aristoteles aliquas formas realiter separabiles a materia: modo istæ necessario fuerint vel Intelligentiæ, vel animæ nostræ rationales, non quidem Intelligentiæ, quoniam hæc duplicem ad materiam referri possunt, nempe vel*

ad materiam nostratam, vel ad cælestem: profecto non sunt separabiles a materia sua cælesti, quum illi necessario semper assistant, motum circulare, perpetuum, efficientes: nec sunt separabiles proprie a materia nostrati, cui nunquam copulata fuerunt; separabile namque quodlibet est non nisi ab eo, cui coniunctum est; ut docet Aristoteles; at propriæ sunt a materia nostra semper separatæ, nunquam separabiles: Dein vero in hoc textu monetur Philosophus agere se de illis formis tantum, quæ cum materia coniunctæ faciunt compositum generabile, & corruptibile; huiusmodi vero non sunt Intelligentiæ cælestes; sed formæ subcælestes. Igitur Magister inquit in præsentia formarum subcælestium, quæ omnes sunt ratione separabiles a sua materia, & a suo composito, quædam esse reipsa separabiles, & quædam non; ut certum est nostrates formas non separabiles reipsa a suo composito, & a subiecta materia esse omnes nostratum formas infra rationalem animam a natura collocatas; quæ simul cum suo composito corruptione abolentur: ita necesse est formas nostrates reipsa separabiles a suo composito, & a subiecta materia, esse rationales animas hominum. Ex quibus ita rationem immortalitatis contexere valemus, Omnis forma compositum generabile, & corruptibile cum materia constituens a materia, & a composito suo reipsa separabilis est immortalis: sed animæ rationales sunt formæ cum nostra materia constituentes homines corruptibiles a materia, & a nobis reipsa separabiles; ergo rationales anime nostræ sunt immortales. Maior est per se nota in Peripato, ubi sola materia est causa corruptionis. Minor est Aristotelis evidens in explicato contextu, quod patet ex superiori theoria.

Ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod anima rationalis est magis separabilis a materia, quam sensitiva, & vegetalis; quæ tamen reipsa sunt separabiles a subiecta materia secundum partes. Cap. CXXXIII.

Plurimum etiam deducitur immortalitatis argumentum ex eo, quod anima intellectiva magis est separabilis a substrato sibi corpore, quam anima vegetativa, & sensiva; quæ tamen a subiacente corpore sunt quoquo pacto reipsa separabiles. Porro rationalem animam esse magis a corpore separabilem, quam sit sensiva aperte constat ex Aristotele, constitutentem sensum non sine corpore esse, intellectum vero separabilem esse; quin & ea ratione, quæ necessaria est in Peripato; quia rationalis anima finis magis est a corpore separata, quam sensitiva; quum intellectio fiat sine instrumento corporeo, sine quo sensus nihil operatur Aristoteli; cui operatio semper arguitur essentialiam animæ. Sed animam vegetalem, ac sentientem reipsa separari a partibus materiæ sibi substratæ, seu a subiecto corpore secundum partes, facile nobis erit ex Aristotele demonstrare, qui modum afferens, quo intrinsecus fit augmentatio, & diminutio, inquit, augmentum fieri adveniente aliquo, secundum omnes partes, & permanente eodem numero vivente secundum formam, non autem secundum materiam, quæ semper fluit, & refuit; & proportionabiliter de cre-

tum fieri recedente aliquo, secundum omnes partes, ac permanente eodem numero viuentem pariter secundum formam, non autem secundum materiam, quæ iugiter effluit: Modo speciemus nunc decrementi naturam in animali; decreuit animal recedente aliquo ex eius substantia; id quod recedit vel est pars materialis & corporea; vel pars formæ, ac omnino anima; vel pars integralis totius compositi viuentis: non est sane pars animæ, ac formæ; quia decrementum non fieret secundum formam, nec idem numero maneret viuens toto tempore decrementi secundum formam. Nec proinde recedit pars integralis viuentis totius composita ex materia & forma; quia eadem numero forma dicitur permansere toto tempore augmenti, & decrementi: ergo ut in augmento forinsecus accedit sola materia, quæ præexistenti adiuncta induit eius animam, quæ aduenienti materiei seipsam communicat ad eam se se extendens; ita in decremento recedit a corpore animantis portio sola materiæ; anima se se contrahente ad minoris quantitatis corpus residuum. Quare anima vegetalis, & sentiens eadem numero permanens in viuentem toto tempore suæ vitæ, ac toto tempore sui decrementi, necessario separatur reipsa ab omnibus illis partibus materiæ subiecti corporis, quæ in decremento effluunt ex animati substantia. Quinimmo quum plurimorum sententia sit in decrepitis nihil omnino remanere pristina materię spermatis, & sanguinis, ex quibus prima origine constitutum fuerat corpus puelluli; iam satis constat animam vegetalem, ac sensualem reipsa posse separari ab omnibus partibus eius materiæ, cui prius copulata fuerunt: sed & hoc alia ratione patet in Peripato; nam Aristoteli Cor est membrum in animali primum viuens, & vltimum moriens; quum itaque vita sit mansio animæ in corpore; iam cor ideo primum viuens est, quia est prima pars, quæ formatur & animatur in corpore animali: cerebrum vero, iecur, & alie partes, quæ posterius viuere dicuntur, non ideo posterius animantur, quoniam a generante sortixantur nouam animam, quæ præexistenti in corde copuletur in vnam animam maiorem; nam anima non fit ex frustulis; verum quia pregenita in Corde anima semetipsam communicat in formam adgeneratæ, agglutinatæque nouæ parti corporis ipsi Cordi: sic in diminutione, ac in morte non pereunt reliquæ partes ante cor, quia in ijs anima corrumpatur; sed quia ex eis anima se se contrahit ad Cor, vnde prius effluxerat; quæ tandem extinguitur ad cordis interitum, illi principio affixa; & hoc ad differentiam omnium aliarum formarum; nam formæ omnes infra animam sunt separabiles sola ratione a tota sua materia, & a partibus eius; quia corruptur secundum partes ad corruptionem partium suę materię: Anima vegetalis, & sentiens sunt separabiles reipsa a singulis partibus materię seorsum sed non a tota materia; quum sine materia consistere nequeant: Anima rationalis ideo magis est separabilis, quia reipsa potest separari ab omnibus partibus seorsim acceptis in diminutione, & ab omni materia simpliciter in morte hominis; alioquin si non esset immortalis non esset, magis a corpore separabilis quam anima vegetalis, & sensualis. Intelligen-

tię supra rationalem animam sunt a materia nostra: ti semper separare, cui nunquam copulantur; a sua celesti sunt inseparabiles, quum illis corporibus decrementum non patientibus semper affixę manent. Sed animam, quę formę est viuentis, eadem numero secundum se manere quousque res seruetur, atque adeo toto tempore augmenti, & decrementi, ad materię discrimen quę secundum sui partes effluens a corpore, non permanet eadem toto vitę tempore, nedum Aristoteles, verum & ex Aristotele confitetur Alexander, Pomponatius, & Zabarella, qui ex hoc Aristotelis fundamento rationem desumit immortalitatis, inquiens vel inuitus, (*Alexandri enim doctrinam proficitur in Peripato, Non possum hic me continere quin dicam, id quod mihi eum locum consideranti venit in mentem, quod non credo Aristotelem cogitasse, quamquam illud cogitare maxime debuit (ut immortalitatem cum Alexandro tueatur vitę catus, immortalitatis ex Aristotelis fundamentis effluentem ab Aristotele non animaduersam dicere non dubitat) sumitur enim ex eo loco, & ex Aristotelis confessione argumentum aliquod, vel saltem coniectura de anime immortalitate (nos putamus hanc esse demonstrationem necessariam, ut mox apparebit) Quum enim de anime vegetante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquen sibi Aristoteles fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam a nexu materiæ, quia potest saltem a partibus suę materiæ separari; credendum est animam sensibilem multo eleuationem esse, sed maxime omnium animam rationalem; proinde ita esse liberam a nexu materiæ, ut possit etiam a tota sua materia separari, si alie partes anime sunt a partibus saltem suę materiæ separabiles: eoenim negato, non haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quam anima vegetans; quod non videtur consentaneum esse rationi.*) Vnde nos hanc rationem immortalitatis elicimus, anima, quę magis est separabilis a materia, quam anima vegetalis, & sensitiua, est separabilis reipsa ab omni materia, & proinde immortalis: sed anima rationalis est magis separabilis a materia quam sit anima vegetalis, & sensitiua: igitur anima rationalis est separabilis reipsa ab omni materia, & proinde immortalis. Maior eo probatur, quia vegetalis anima, & sensitiua est reipsa separabilis ab omnibus partibus subditę sibi materię, vel saltem a plurimis in animante longuo ad vltimam senectutem decresciente: sed forma, quę magis adhuc est separabilis, nulla est alia, nisi quę separabilis est reipsa penitus a tota materia, ab omni materia: igitur anima magis separabilis a materia quam vegetali & sentiens, est separabilis omnino ab omni materia: & proinde immortalis. Maior huius omnibus contestata, est etiam Algazelis, & Averrois, & ab Aristotele proposita, & confirmata. Minor præcipui argumenti clara est apud Aristotelem multis in locis consimiliter.

Anima deserit corpus in hominis interitu quare est immortalis. Cap. CXXXIV.

EX eodem fonte riuulus alter argumentorum immortalitatis emanans, erat Modus, quo anima separatur a corpore: Quum enim bifariam for-

o de ref.
pir. c. 10.
a. de gē.
an. cap.
f. de ref.
pir. c. 14.

3 de.
an. l. 7.

lib. de
miffio
in. l. 1.
qu. 22.
c. 5.
de ac.
crea. l.
nura. c.
15.

lib. de
gen.
46.

Rati.
191

Def.
ruc.
phys.
disp. 2.
21 de gē.
2. 32. 33.
35. 36.
37. 41.
3 de 20.
24. 67.
11. 15.
16.

forma separari valeat a subiecto; nempe tum minus proprie, quando forma non deserit subiectum, sed corrumpitur in subiecto; illi affixa; quod subiectum absque illa forma permanere potest; quo nomine Porphyrius ait accidentium pleraque separabilia esse, ut dormire, sedere: tum proprie, quando forma deserit subiectum, & absque illo permanere valet; quo nomine sæpe Magister ait accidentia cuncta esse inseparabilia sed solam substantiam esse separabilem: Quem modum separationis proprie dictum Aristoteles animæ concedit, dum ita philosophatur, *Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes: si vero aliud est a mixtione anima, cur nam una cum ipso carnis esse, & aliarum partium animalis tollitur? Ad hæc autem, si non est anima ratio commissionis, quid est quod corrumpitur, anima deserente? Quæ sic interpretabere, prius quàm in argumentum connectantur; Quam enim Aristoteles opinionem dicentium animam esse harmoniam admonuisset esse probabilem, multisque credibilem rationibus & oppositis, quasi poenis afflictatam, & fauentibus communibus dogmatibus roboratam; posteaquam pluribus, contextibus argumenta proposuit eam infestantia, & dubiam reddentia; quod initio nostri contextus velut epilogo manifestat; in præsentia duas rationes affert communibus axiomatibus innixas eam communientes; altera quidem ratio est, si anima non est harmonia, sed quid a mixtione diuersum; cur tollitur ab animato anima, dum carnis esse tollitur, & aliarum partium temperamentum, quod harmonia mittitur? In qua ratione verum dogma est, animam tolli, dum harmonia, & partium corporis temperies aboletur: sed ratio necessitatem non habet; quia temperatura partium, & mixtionis ratio, & harmonia est non quidem anima, sed præparatio subiecti, & dispositio, sine qua non potest anima in corpore consistere; nam Aristoteli anima non inest in quoque corpore, sed in eo tantum, quod certas habeat ad eam dispositiones: inter hæc autem præcipuum locum sibi vendicat partium temperies: Quam rationem ut potè facilem dissolutam, proponit hic Aristoteles, nec in eo sic diluenda repus contere voluit. Altera vero ratio est, si unaqueque pars habet animam, & anima si non est ratio commissionis; cur corrumpitur temperies partium, & harmonia mixtionis, anima corporis partes deserente? In qua ratione duo sunt vera theorematia, eam probabilem, ac multis credibilem efficientia; quorum vnum est, vnamquamque partem in se habere animam; quod Aristoteles contestatur multis in locis aperte; quæ late nos explicauimus in Opere De Animarum coextensione corpori: Alterum est, Anima deserente corporis particulas, earum temperiem, & harmoniam corrumpi: loquitur autem hic Aristoteles de anima rationali, tum quia disputat contra Veteres, quos, pridem admonuerat de anima dicentes & querentes de humana solum intendisse; tum quia rationalis anima est præcipuum analogatum, quod intelligi debet inde prolato nomine anima: Quæ ratio quoque solubilis est, eo quia deserente anima corpus, corrumpitur partium temperies & harmonia, tum quoniam anima corpori alligata conti-*

nebatur mediante temperamento, cùm vinculo eam corpori adnectente; quo non nisi dissoluto anima migrare poterat e corpore: tum quoniam anima vicissim continet elementa in misto vincute in vnam harmoniam mixtionis conficiata: Quæ rationem ut facilem dissolutam nunc etiam Aristoteles diluere neglexit. Sed ex altero eius fundamento vero, a quo probabilitatem hæc opinio sortita est, & superioritatem erga ceteras ab Aristotele antea confutatas, nos rationem immortalitatis necessariam ita formamus in Peripato, Anima, quæ in corruptione viuentis non corrumpitur affixa corpori, sed corpus deserens inuehit corruptionem carnis, & aliarum partium nostri corporis, est a corpore separabilis reipsa, & immortalis: Verum anima rationalis Aristoteli non corrumpitur affixa corpori, dum homo interit, sed corpus deserit aduehens corruptionem carnis, & aliarum partium corporis humani: ergo rationalis anima separabilis est a corpore reipsa, & immortalis in Peripato.

Immortalitatis ratio colligitur ex eo quod Anima egrediente viuens expirat, & corpus putrescit.

Cap. CXXXV.

SED in eodem rivulo præclaram aliam nobis affert Aristoteles immortalitatis rationem ex modo separationis deducendam in hæc verba, *Dicunt itaque quidam partibilem ipsam; & alia quidem intelligere, alia autem concupiscere: Quid igitur continet animam, si partibilis est natura? Non enim utique corpus: videtur enim contra magis anima corpus continere; egrediente enim expirat, & putrescit.* Quæ prius explicanda sunt, quam in argumentum resoluantur. Porro Magister his ostendit aduersus Antiquos, animam rationalem non esse partibilem natura sua; Veteres enim dicebant animam rationalem esse partibilem, quoniam alia intelligat, & alia concupiscat; quasi voluntas, quæ definitur Aristoteli appetitus rationalis, ab intellectu dissideat reipsa; contra Philosophus arguit, si natura sua partibilis est anima rationalis, ergo aliquid est ab ea diuersum, quod eam continet vnam, ne in partes dissoluatur: at si aliquid est ab anima diuersum eam continens vnam, ne in plures distinguatur, id profecto nil aliud esse potest nisi corpus. Ceterum ait Aristoteles tantum abest ut corpus animam contineat ne dispergatur in plures, quod vicissim ab anima corpus continetur euidentissimè; cuius euidentiz causa est, quoniam in morte hominis egrediente anima extra corpus, homo expirat spirituale anima substantiam extra se mittens; & corpus postea putrescit, putredineque dissoluitur in elementa, ex quibus opera mixtionis pridem coaluerat. Vnde satis apparet ad aures Aristotelis animam rationalem in hominis interitu non corrumpi, nec deficere corpori affixam, ut obcurt accidentia, formæque ceteræ inanimatæ, quin & vegetalis, & sentiens anima; sed egredi e corpore, a quo reipsa separatur. Quocirca sciam immortalitatis ratio potest efformari, Anima continens ita corpus, ut extra corpus egrediente, viuens expiret, & corpus eius putrescat, est a corpore separabilis reipsa, & immortalis: Sed anima rationalis, quæ voluntate,

ac intellectu pollet, sic Aristoteli continet corpus, ut ex egrediente homo expiret, & corpus putrescat abiens in elementa; ergo rationalis anima, quæ voluntate ac intellectu pollens sola tractatur ab Antiquis, est Aristoteli separabilis a corpore, ac immortalis.

Ratio immortalitatis ducitur ex eo, quod anima senum morientum absoluitur a corpore sine dolore,

Cap. XXXVI.

Celeberrimam propositi demonstrationem in eodem titulo habemus ex Aristotele nobis explicante modum, quo mors obrepit in ultima senectute, dum ex professo dicit, Quapropter sine dolore est, quæ in senectute mors; nulla enim violenta ipsis passione contingente moriuntur; sed insensibilis animæ absolutio fit omnino. Scilicet homines in ultimo senio per obitum naturalem moriuntur, cum voluptate rationalis animæ, ut placuit Platoni; quippe melius est intellectui non cum corpore esse, ubi functus fuerit suo munere animandi hominem; sed absque dolore sensitivis, ut ait Aristoteles; quia dolor est passio violenta, vim scilicet afferens naturæ cognoscenti. Verum in ultimo senio decrepiti moriuntur, nulla sibi contingente passione violenta; siquidem violentia quævis Aristoteli est ab externo principio; senes autem decrepiti moriuntur consumpto radicali humore ab interno calore, ac proinde ab interno principio extincti; & propterea senibus insensibilis anima absolutio penitus. Etsi vero sola rationalis animæ portio in obitu hominis a corpore absoluitur, non vegetalis; anima tamen absolute dicitur absolui omnino a corpore denominatione facta a parte nobiliori; & ea ratione, quæ Magister alibi Mundum incorruptibilem dicit a parte celesti nobiliori, etsi subcelestis portio mundi caduca sit, Porro de hac animæ absolute luculentum habemus Aristotelis testimonium etiam alibi, Si ergo in morte naturali anima non corpori affixa interit esse desinens, sed omnino a corpore absoluitur; iam anima rationalis in obitu nostro separatur a corpore penitus, & est immortalis.

Quare sic rationem struimus immortalitatis, Anima, quæ in obitu viventis absoluitur omnino a corpore, est reipsa separabilis, & immortalis; nam absolutio omnimoda est realis separatio; sed Aristoteli rationalis anima in ultimo senio per mortem naturalem sine dolore, insensibiliter ac omnino absoluitur a corpore; quum ante senium per mortem violentam cum sensu doloris a corpore penitus absoluitur; ergo rationalis anima de mente Aristotelis est a corpore separabilis reipsa, & immortalis. Major est per se nota, Minor in explicato loco ab Aristotele posita, & Marco Tullio sic illustrata, Quid est autem ait, tam secundum naturam quam senibus emori? quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura; itaque adolescentes sic mihi mori videntur ut quum aque multitudinem flammæ raris opprimitur; senes autem sicut quæ sua sponte nulla adhibita vi, consumptus ignis extinguitur; & quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi

quelluntur; si naturæ & colla decidunt; sicutam adolescentibus vis aufert senibus maturitas. Qua de re latius in Opere. De his qui diu vivunt sine alimento peregrimus.

Immortalitatis ratio deducitur ex eo, quod anima in hominis obitu discedit a corpore. Cap. CXXXVII.

Preclarissimum in eodem titulo separationis, & immortalitatis animæ nobis argumentum suggerit Aristoteles alibi, dum arguit Democritum, qui statuere videbatur formam essentialem hominis esse illius extrinsecam figuram, in hæc verba, Ergo si animal, vel anima, vel pars animæ, vel non sine anima est; quam primum enim a corpore anima discessit, animal esse desinit; neque membrum ullum nisi figuræ suæ ratione idem relinquitur, modo eorum, quæ fabula transisse in lapidem narrant. Quæ omnia luculentissima nullius indigent explanationis; at hanc rationem immortalitatis ex discessu animæ a corpore in morte hominis nobis exhibent antiqui enim de anima simpliciter loquentes, de humana solum tractabant, ut monuit Aristoteles; ratio vero sic efformatur, Anima quæ in morte hominis non interit affixa corpori, sed a corpore discedit, est a corpore separabilis reipsa, & immortalis. At anima rationalis in hominis interitu Aristotele doctore non interit affixa corpori, ut forma caduca, verum a corpore discedit; igitur anima rationalis in Peripato est a corpore separabilis reipsa, & immortalis.

Argumentum immortalitatis habetur ex eo, quod anima, dum a corpore separatur, diuinat futura. Cap. CXXXVIII.

Sexti Empirici relatu, & Fræscii Patritij Aristotensissimæ contestatione, Aristoteles dicebat ex duobus principiis ortam esse Dei notionem inter homines; nempe & ex iis, quæ in anima accidunt, & ex sublimibus; ex iis quidem, quæ in anima accidunt, propter diuinos eius in somnis afflatus, & diuinationes. Quando enim inquit in somnis anima per se fuerit tunc in sua propria recepta natura & diuinat, & futura prædicit. Talis autem est etiam dum separatur a corporibus. Admittit enim Homerum quoque Poetam, ut qui hoc obseruauerit; facit enim Patroclum quidem, dum interimitur, prædicentem eadem Hectoris; Hectorem autem Achilles. Ex his ergo, inquit, si speciat, sunt homines Deum esse aliquid, quod ex se est simile animæ, & est omnium scientissimum. Sed & ex sublimibus, nam quum contemplari essent, Solem quidem interdum circumcumentem; noctu autem ordinatum aliarum stellarum motum; existimauerunt Deum esse aliquem ætorem extrinsecus motionis. Arque hæc quidem Aristoteles. Quæ Magistri dicta relata a Sexto Empirico lubet nobis ut vera recognoscere in Aristotelis operibus. Porro et si legere potuit Empiricus hæc dogmata Philosophi in Dialogo de animæ immortalitate ad Eudemum scripto, de quo late superius; tamen, quod

quod asserit Aristotelem scribere, Quando in somnis anima per se fuerit, tunc in sua propria recepta natura, & diuinat, & futura prædicit: illud idem est, quod Aristoteles inquit agens a De Diuinatione per somnum in hæc verba, Nihil prohibet motum aliquem, pertingere ad animas somniantes, a quibus ille simulachra facit & defluxiones: & quocunque fuerint pertinentes, magis sensibiles esse noctis, eo quod qui in die deferuntur, dissoluantur: magis enim sine turbatione aer noctis, eo quod silentiores sint noctes: & in corpore facere sensum propter somnum, eo quod & paruos motus, qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis quam vigilantes: Hi motus phantasmata faciunt, ex quibus prævident futura de huiusmodi. Et ideo accidit passio hæc quibuslibet, & non prudentissimis: in die enim vique fieret, & sapientibus, si Deus esset mittens: Sic autem verisimile quoslibet prævidere, nam cogitatio horum non est curis affecta, sed tamquam deserta & vacua omnibus: & mota secundum mouens dicitur: & quod quidam qui in excessu mentis prævident (ecstaticos dicit) causa est; quoniam proprii motus non infestant, sed longe proiciuntur; extraneos ergo maxime sentiunt. Et paullo antea dixerat Aristoteles, Iam autem facta sunt imaginatio quibusdam, qui animi defectum fortiter passi sunt: Hoc igitur aliquam habet dubitationem: si enim contingat dormire cum, qui animo defecit, continget utique somnium esse & ipsum phantasma: multa autem sunt quæ dicunt qui vehementer animo defecerunt, & qui visi sunt mortui esse: De quibus omnibus eandem rationem esse existimandum est. Subdit ex Aristotele Empiricus, Talis autem est etiam anima dum separatur a corpore; seu a corporibus: in vulgata enim lectione, non bene legitur ab incorporeis; quum Grece legatur, *χωριστὸν τῶν σωμάτων*. certe Magister ait s melius esse intellectui non eum corpore esse: & dum in corpore inest, non bene se habere; at optimum, esse sortiri dum extra corpus egreditur. Admittit enim Homerum quoque Poetam, ut qui hoc obseruauerit: facit enim Patroclum quidem, dum interimeretur, prædicentem cadem Hecctoris; Hecctorem autem Achillem. Et hoc aliquando legimus apud Aristotelem dicentem, b Homerum etiam talem aiunt opinionem habere videri; quippe qui faciat Hecctorem, quum a vulnere insaniret, iacere aliud sapientem: tamquam & insanientes saperent quidem, sed non eadem. Quod etiam alibi clarius asseruit inquit Magister, Unde bene fecisse Homerum, quod Hecctor iacet aliud sapiens. Quod autem posterius subdit Empiricus ex Aristotele, Ex his ergo, inquit, suspicari sunt homines Deum esse aliquid, quod ex se est simile animæ, & est omnium scientissimum: Id aperte legimus apud Aristotelem etiam ubi scribit, c Quandoquidem Deos esse inaspicere, satis quidem apud nos constat. Quod etiam addit Empiricus Aristotelem dicere, sed & ex sublimibus, nam quum contemplati essent Solem quidem interdum circum euntem, noctem autem ordinatam, aliarum stellarum motum; existimauerunt Deum esse aliquem actorem huius motionis: id aperte legimus ab Aristotele descriptum ubi monet, d Antiquos veros esse sermones, quod est immortale aliquid, ac diuinum eorum, quæ motum quidem habent; talem tamen habent, ut nullus sit finis ipsius; sed porius iste aliorum finis sit; nam & finis continentium est: & hic perfectus existens continet imperfectos, & habentes finem ac quietem: ipse quidem

neque principium vllum habet, neque finem; sed incessabilis est infinito tempore: aliorum autem, horum quidem principij causa est; horum autem suscipiens quietem: Cælum autem, & qui sursum est, locum Antiqui quidem Dijs attribuerunt, ut pote quod solum est immortale. Quare hinc ratio immortalitatis ea nescitur ad aures Aristotelis, Ratio 198 Anima quæ dum a corpore quomodocumque separatur, in sua natura est, & diuinat, prædicitque futura; est a corpore plane separabilis, & immortalis: Sed anima rationalis tum in somno corpus deferens vegetali, tum in morte ipsum omnino reliquens diuinat, & futura prædicit, Aristoteli: ergo rationalis anima eidem est a corpore prorsus separabilis & immortalis. Maior ideo patet, quia diuinandi operatio in somnis, & in morientibus fit sine ministerio corporis, a quo separatur anima in somno quoad operationem, & in morte quoad esse: Minor ex Aristotele proposita est a Sexto Empirico. Quam rationem protulit etiam Cicero alicubi m dicens, Quum ergo est somno siuocatus animus a somnietate & contagione corporis, tum meminit præteritorum, presentia cernit, futura prævidet: Iacet enim corpus dormientis ut mortui; viget autem & viuunt animus: Quod multo magis faciet post mortem, quum omnino ex corpore excesserit: Itaque appropinquante morte multo est diuinior: nam & id ipsum vident qui sunt morbo grauati & mortifero afflicti, instare mortem: Itaque his occurrunt plerumque imagines mortuorum, tuncque vel maxime laudi student, eosque qui secus quam decuit vixerunt, peccatorum suorum tum maxime peruenit. Diuinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quo asserit Rhodium quemdam morientem sex aequales nominasse, & dixisse qui primus eorum, qui secundus, qui deinceps moriturus esset. Sed tribus modis censet Deorum impulsu homines somnari: Uno, quod prævideat animus ipse per se se, quippe qui Deorum cognatione teneatur: altero, quod plenus aer sit immortalium animorum, in quibus tamquam insignita nota veritatis appareant: tertio, quum ipsi Di cum dormientibus colloquantur; idque, ut modo dixi, facilius euenit appropinquante morte, ut animi futura augurentur: ex quo & illud est Callani, de quo ante dixi; & Homerici Hecctoris, qui moriens propinquam Achilli mortem denunciat. Cuius theoriæ dogmata, singula non erit difficile apud Aristotelem innere, quæ alicubi statuit tum animarum esse omnia plena; tum animam intellectuam esse diuinam, & eum Dijs cognationem habere maximam: tum eandem graniter ægrum, & dormientem præ dixisse multa, quæ postea contigerunt; ut late superius explicauimus.

Peripateticus animam ponere debet immortalem ex eo quod Aristoteles in articulo mortis Dei misericordiam implorauerit.

Cap. CXXXIX.

Insuper autem & illud aperte docet Aristoteli inspectam fuisse, confessam, professamque nostrorum animorum immortalitatem, quod apud Cælum Rhodiginum legimus tum de ipsomet Aristotele in hanc sententiam, a Proditum & illud

Yy mouu-

63. ethic.
cap. 6.

etom. 7.
lib. 7.
Disc. Pe-
rip.

et 18.
et c.

monumentis est, quum Philosophus hic, Aristotelem intelligit, extrema sibi ingruere praesensisset, dolore ac spe in lacrimas amplius profusum primae causae misericordiam intentius implorasse: dolore namque penitentiae ob crimina humaniter perpetrata tunc lacrimatus est; & alibi etiam dixit, mortem esse omnium malorum homini contingentium extremum: spe vero melioris vitae potiendae non nisi tenebatur ille, qui animam immortalem esse iudicaret; alioqui moriens frustra fletet, frustra speraret, frustra-que summi Dei misericordiam imploraret: Subdit autem de Aristotele Caelius, Quum & Homeri sententiam ex Odyssea vehementer approbasse, qua non esse immortalibus Diis indecorum pronuncietur, hominis induere naturam, quo ab erroribus seuocentur mortales: Qua in re non quidem ego cum plerisque dixero Magistrum praesensisse Domini Redemptoris aduentum, ut Caelius contestatur: sed multas apparitiones defunctorum nobis descripsisse: Quod etiam insinuauit nobis Apollonius, & Patricij relatu, asserens Aristotelem referre Pythagoram, dum apud Samum pertransiret fluuium, audiuisse vocem magnam super homines, Pytagora Salue; praeterterrefactos: tum de Discipulis Aristotelem Caelius, & Et in libro De Pomo, quis-

A quis fuerit Autor, adnotatum inuenias, Scholasticos, qui morienti aderant Aristoteli, quum iam expirasset, sic virum affatos, Qui Philosophorum animas excipit, & tuam colligat, in suis recondens thesauris, vii animam addeceat recti hominis & perfecti, qualem te nouimus. Vnde ratio construitur immortalitatis euidentissima, Qui moriturus angitur dolore perpetuatorum criminum, & spe detentus vitae melioris primae causae misericordiam implorat; quique suos discipulos ita docuit, ut illius mortui animam summo Deo commendent, ille certe rationalem animam immortalem esse confessus, & professus est: Sed Aristoteles moribundus dolore ac spe in lacrimas amplius profusus primae causae misericordiam intentius implorauit; eique mortuo, seu morienti praesentes Discipuli animam Praeceptoris, ut recti & perfecti hominis Deo summo commendauerunt; ut ex antiquis autoribus contestatur Caelius Rhodiginus: igitur necessario dicendum est Aristotelem in Peripato rationalem animam immortalem esse confessum, & professum fuisse. Cui rationis ambae praemissae sic ex nuper habitis pativnicuique, ut vltioris non indigeant confirmationis.

FORTVNII LICETI DE IMMORTALITATE ANIMÆ RATIONALIS

Iuxta sententiam Aristotelis

LIBER QVARTVS,

In quo nostræ mentis æternitas ostenditur ex ijs potissimum attributis, quæ illi dedit Aristoteles, posteaquam homine iam defuncto separata penitus a corpore degit integra substantia sui generis in Vniuerso.

PRÆFATIO DICTIS DICENDA CONTEXENS.

Vlſis in superiore libro ijs argumentis in Officinâ Peripati, quibus per conditiones animæ rationali adhuc in corpore degenti conuenientes eius immortalitas ad aures Aristotelis demonstrata fuit: Age nunc introſpiciamus eas rationes, quas demonstraturus animam nostram intellectualem esse perennem Aristotelicus deducere potest ex ijs dotibus, quas animæ intellectuæ nostræ Magister assignat iam a corpore separata.

Indicantur fontes, unde manare possunt rationes intellectus humanum a corpore separatum & immortalē apud Aristotelem ostendentia, & primum ducitur ex habitu dñe intellectus possibilis ad agentem quoad prioritatem.
Cap. I.

Porro fontes, a quibus emergunt argumenta immortalitatem animæ rationalis in Peripato deducuntur ex dotibus, quas illi adſcribit Aristoteles post hominis interitum a corpore iam separata, sunt varia Magistriloca, in quibus proponit eiusmodi dotes. Primus autem fons quatuor propositi rationes affert; quarum prima his verbis continetur, *Qua vero secundum potentiam tempore prior in vno est; omnino autem neque tempore.* Quæ diligenter explicanda sunt priusquam in argumentum contexantur. Profecto quum in vestibulo tertij de Anima inter præcipua consideranda secundum locum dederit Aristoteles ei, quod est, Quam habeat differentiam ea pars animæ, quæ anima cognoscit & sapit, quumque dudum ostendisset, in anima existere duas eas differentias, quarum altera est intellectus possibilis, & altera intellectus agens: post hæc tenebatur ostendere quamnam differentia esset inter possibilem & agentem intellectum. Quare in hoc textu quatuor argumenta refert, ex quibus propositum, & speciatim animæ rationalis immortalitas deducitur; Quorum primum in allatis ver-

bis continetur; verborum autem sensus explicandus est singulatim, Quæ vero secundum potentiam: recte omnes his putant indicari mentem possibilem; sed non recte copulant hæc proxime dictis, *scientia secundum actum*, intelligentes *visum*; nam intellectus Aristoteli nunquam appellatur scientia; neque scientia bene, mox d. de an. concederet Aristoteles quod non aliquando quidem intelligeret, aliquando autem non; quum scientia formaliter sit ipsamet intellectiōis forma, seu finis, & habitus: sed copulare oportet hæc verba cum toto textu superiori; aut potius cum eius initio, in quo mentio facta est de intellectu agente; nunc autem agat Aristoteles de intellectu possibili subintelligens verbū, quod seminei generis Græcis intellectum significat: *νόησις*, vel *αἰσῆσις*, vel *ἔννοια*, vel *διάνοια*, vel *σύννοια*: *tempore prior in vno est*: nempe possibilis intellectus in eo dissidet ab intellectu agente, quod tempore prior est; quæ conditio non competit scientiæ in potentia erga reū scibilem nam res scibilis in vno, vt conceptus quadraturæ, actus est; at scientia eius nondum est, Aristotelis testimonio; sed soli conuenit intellectui possibili; qui in eo dicitur ab agente dissidere, quod prior est tempore in vno: puta in vno & eodem homine, vel si maius, in vnoquoque indiuiduo homine; quia nempe quilibet homo a sui prima constitutione, tamquā sui formam constitutricem, habet intellectum in potentia, veluti rasam / tabellam, in qua nihil est actu

descriptum, ut ait Aristoteles; habet inquam unusquisque homo ab initio sui ortus intellectum in potentia, nondum autem habet intellectum agentem formaliter, hoc est actu operantem; quia intellectus agens est, dum actu fungitur suo munere; siquidem Aristoteli omne agens agit quatenus est actu; ante vero quam agat, agens non est, sed actius: Quoniam vero quilibet homo a prima sui constitutione non potest sensibus uti, nec in phantasia vllas imagines inferere, atque recondere, tum ob motus vehementiores, ut ait Aristoteles & alibi, factos a natura, hoc est a generatione, & ab alijs causis extrinsecus occurrentibus; tum ob instrumentorum sensibus deseruiendum ineptitudinem, a nimia imbecillitate, ac humiditate prouenientem: quum intellectus agentis actio prima non sit nisi circa rerum sensu cognitarum imagines in phantasia in-existentes; propterea in pueris recentem natis non potest esse formaliter intellectus agens, in quibus inest intellectus possibilis; qui proinde in vnoquoque homine rectissime dicitur esse prior intellectu agente: Quia sententiam aperte nobis insinuat alibi Magister in-quiens, «Ariman intellectualem, & sensualem, & vegetalem prius haberi potentia, quam actu; intellectus autem possibilis ad agentem Aristoteli se habet ut potentia ad actum. *Omni uno autem neque tempore.* Qui hinc locum de scientia interpretatur, asserentes scientiam non iam actu non esse posteriorem tempore in tota specie humana, ut in singulis hominum scientia in potentia, hi simul negant nihil de nouo sciri posse per inuentionem, quod veteres latuerit; & confiteri coguntur aliquem actu non esse quadraturam circuli, quae scibilis est; quum tamen Aristoteli nemo scientiam eius adhuc habuerit. Qui etiam asserunt hic agi de intellectu in actu, supponunt semper in tota rerum vniuersitate aliquem hominem de necessitate actu contemplari; quod tamen necessarium non est; sed potest non esse, perinde ac Aristoteles, alibi scribit fieri posse, tum ut viuente intractata sana sit omnia, & non reperiatur aegritudo; tum ut corpora cuncta sint alba, & non inueniatur nigredo, per aliquod temporis spatium. Nos itaque de intellectu possibili haec accipientes, cum Aristotele dicimus intellectum possibilem, & si prior tempore sit in vnoquoque hominum intellectu agente, non tamen eo priorem esse tempore omnino; plures interpretantur in tota specie humana, quia ex Aristotele actus generatim acceptus est, prior potestate, potestas autem vicissim est actu particulari prior: Quod non accipimus; nam ibi Aristoteles confortat actus & potencias se se mutuo respicientes; cuiusmodi non sunt intellectus agens, & possibilis; ille namque non est actus huius, neque hic potentia est ad illum: Sed hic dictus est, supra in potentia ad omnia intelligibilia; ille vero effectiuus omnium intelligibilium; non autem actus, & forma mentis possibilis; quod nusquam sane dixit Aristoteles. Nos & cum maiore vocis proprietate interpretamur *Omnino*, id est absolute, secundum omnia sui attributa; quia quum in agente intellectu considerare valeamus tum essentiam, tum quoque propriam sui actionem, a qua denominatur agens; & in possibili quoque contemplari possumus tum essentiam, tum habitudinem in ea fundatam, quae dicitur potentia respiciens omnia intelligibilia; sane quamuis intellectus possibilis secundum suam potentiam consideratus, sit in vno & eodem homine prior tempore quam intellectus agens; id tamen non

est verum, si absolute ac omnino consideretur, ac inter se comparentur hi duo intellectus; quia quoad essentiam neuter altero prior est tempore in vno & eodem quouis homine; quippe sunt vnum & idem re, solaque ratione distinguuntur agentis, & patientis; ut late demonstrauimus ex Aristotele in opere nostro *De intellectu Agente*: ac sane ut essentia intellectus agentis prius habet rationem eius, quod est in potentia, quam eius quod actu agit; quoniam omnis actio finita, cuiusmodi est humana intellectio, supponit tempore, praecessisse potentiam; proinde intellectus humanus secundum potentiam prior est tempore seipso quatenus est agens; nempe prius sustinet rationem potentiae quam formalitatem agentis. Vel potius quia potentia infinita est, actio finita; infinitum autem finito prius est secundum tempus, proinde ac aeternum caduco: propterea intellectus vel ab origine cuique fuit in potentia omnia intelligibilia; agens autem non fuit nisi post ortum, & sensuum functiones, operatus circa phantasmata. *Omnino autem neque tempore*: tum quia essentia vtriusque intellectus, agentis nimirum & possibilis, est vna: tum quia potentia & quae de actiua, & de passiuia praedicatur Aristoteli; nam eadem essentia intellectus humani simul in vnoquoque homine a primordijs suae constitutionis fuit in potentia & passiuia, qua potuit fieri omnia actu intelligibilia; & actiua, qua potuit facere omnia actu intelligibilia: Sic itaque intellectus secundum potentiam absolute consideratus, in vnoquoque homine, prior tempore non est possibilis agente. Vnde corrumpit in Peripato illorum opinio, qui ponunt intellectum agentem esse substantiam separatam, quae homini adueniat vniaturque solum ad intellectionis actum obeundum post eius ortum, qui multo antea possibilem intellectum obtinuerit a sui prima constitutione, veluti sui formam substantialem, longe prius quam vllum edat intellectionis actum. Quod autem vulgo interpretantur, *omnino autem neque tempore*, quia intellectus agens sit tempore prior possibilis, verborum proprietatem non seruat: ait solum Aristoteles intellectum secundum potentiam omnino non esse priorem tempore quam sit intellectus agens; at proinde non statuit eum illo esse tempore posteriorem; sed potius coruam illi secundum essentiam, quo est penes accidentia tempore posterior. Quum autem quorum duratio propter identitatem essentiae, non est inaequalis; vti est ob diuersitatem munerum, & habitudinum, ea inter se non re, sed sola ratione differant; hinc nos elicimus argumentum immortalitatis animae rationalis efficacissimum ita, Si possibilis intellectus non esset post hominis interitum superstes a corpore separatus, & immortalis; ergo idem possibilis intellectus absolute non esset coruus tempore intellectui agenti, nec vlla ratione illo prior secundum tempus: sed Aristoteli possibilis intellectus est tempore prior intellectu agente in vno quouis homine omnino autem neque tempore prior, sed est coruus tempore intellectui agenti; ergo intellectus possibilis Aristoteli, atque adeo rationalis anima post hominis interitum est a corpore separata superstes immortalis. Consequentia patet ex eo quod intellectus agens Aristoteli ponitur perpetuus & immortalis; & omne perpetuum & prius tempore quocumque caduco, non autem vicissim.

Ratio immortalitatis depremitur ex habitudine ad intellectum in corpore, & extra corpus degentem. Cap. II.

Sed in eodem fonte alia ratio perspicua est, que demonstrans apud Aristotelem animam rationalem a corpore separatā & immortalē superioribus est attendenda: his autē habetur, *Sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.* De sensu propositi theorematis, quod prius explicandum est, quam ex eo ratio contextatur, altercantur interpretes; dissidet enim de quonam in intellectu id pronuntietur ab Aristotele, quod non aliquando quidem intelligat, aliquando vero non intelligat; quia Latini putant id esse attributum intellectus in actu, qui nunquam non intelligit, ad intellectus possibilis discrimen, qui sæpe non intelligit, aliquando intelligit: Quibus nō assentior, quia mera nugatio est dicere, intellectū, dū actu intelligit, semper intelligere. Præterea hoc attributū enuntiat Aristoteles de illo intellectu, quem proxime dixerat esse priorem tempore in vno, at omnino non priorem: is vero fuit intellectus secundum potentiam, non autem intellectus in actu. Auerroes cum Philopono retur hoc attributum alatum esse de intellectu possibili, qui non in singulari, sed in specie sumptus, semper intelligit: quod non accipimus absolute, tum quia id non est necesse, ut semper aliquis humanorum intellectuum intelligat; quemadmodum non necesse dixerat & Aristoteles, ut semper aliquis homo sit sanus, aut niger: tum quia de ratione possibilis intellectus est, ut aliquando non intelligat, nempe quatenus est in potentia, præsertim omnia intelligibilia, & veluti rasa tabella; qui quatenus semper intelligit, est intellectus in actu, non autem secundum potentiam, de quo nunc agit Magister. Alexander, Themistius, & alij plerique putant hoc attributum a Philosopho pronuntiarī de intellectu agente ad possibilis differentiā, nempe quod intellectus possibilis aliquando quidem intelligat, aliquando vero non intelligat, quia, inquit ipsi, agens intellectus semper intelligit: Quod placitum non recipimus, ac speciatim postremum; in primis enim Aristoteles hic, si de intellectu agente tractat, de ipso agit, quatenus est altera differentia in anima, & omnino vna cum anima in corpore degens, quia separatas mentes non ad Physiologum, sed ad Metaphysicum non semel delegauerat: modo intellectus agens prout est in homine, atque adeo in anima, nullam aliam habet Aristotelis decreto functionem, nisi quod facit omnia actu intelligibilia de potentia intelligibilibus, veluti lumen colores de potentia visibilibus efficit actu visibiles: sed ea facta intelligibilia non intelligit, veluti nec lumen colores a se factos actu visibiles, inspicit. Deinde vero Magistri præceptis non intelligere in homine vel est patri aliquid, vel aliud, quid passioni simile: agens autem intellectus Aristoteli non sustinet passionem ullam, nec aliud quid simile passioni: quare in Peripato intellectus agentis operatio formaliter non est intellectio, sed mera intelligibilium actu procreatio. Deinceps autem intellectui agenti de sententiā Alexandri convenit

A semper intelligere, quatenus in seipso manet separatus ab humano corpore: sed hic eum Aristoteles contemplatur in homine; quod non requit Alexander, & Aristoteles indicat verbis proxime sequentibus. Nos itaque dicimus Aristotelem hoc attributum enuntiare de intellectu possibili; quod indicat particula *sed* coniungens hoc attributum eidem intellectui, cui & primum nuperrime propositum adiunxerat: & vere phrasis verborum id manifeste conuincit; quum enim nouissime dixisset Aristoteles, intellectum potentia omnino tempore non esse priorem agente, qua in re conueniunt; statim id assert, quo dissideant ab inuicem; quod connotat aduersatiua particula *sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit*; quia scilicet quem an bo intellectus sint a corpore separabiles, ut docuit nos hantea Magister; utriusque in duplici statu considerari possunt, nempe ut in corpore, & ut extra corpus: Porro intellectus possibilis in utroque statu intelligit, & in corpore degens, & extra corpus existens; non aliquando quidem sic, aliquando autem non; quum intellectus agens in neutro statu intelligat; sed utrobique solum faciat actu intelligibilia, ut late probauimus in opere *De Intellectu Agente*. Vnde nos rationem immortalitatis ita deducimus: Intellectus, qui non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non, sed in utroque statu intelligit, & corpori additus, & ab eo separatus, est post hominis interitum superstes, & immortalis: sed intellectus possibilis non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit, sed in utroque statu intelligit, & in corpore degens, & extra corpus existens, ad intellectus agentis differentiam, qui formaliter nunquam intelligit, sed solum k facit actu intelligibilia: igitur intellectus possibilis Aristoteli post hominis obitum superstes est immortalis: rationis ambæ propositiones euentes sunt in superiori theoria.

Immortalitatis ratio deducitur ex eo quod intellectus substantia est aliquando separata. Cap. III.

Ceterum ex eodem fonte ratio immortalitatis euidentissime desumitur, dum Aristoteles agens de nostro intellectu insit, *separatus autem est solum hoc, quod quidem est.* Subiectum huius theorematis esse intellectum, nemo an bigit; sitne is intellectus agens, an possibilis, controuersa res est: Plerique cum Alexandro putant hic agi de intellectu agente; nonnulli cum Auerroee censent in præsentia tractari de intellectu possibili: Nos Alexandro valere iussu, Auerroei subscribendum esse arbitramur; nam & phrasis Aristotelica, & verborum series id aperte demonstrat, nempe nunc Aristotelem asserere quod *separatus est solum hoc quod quidem est*, de illo ipso intellectu, de quo immediate dixerat, quod *tempore prior in vno est, omnino autem neque tempore; sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit*: Quum autem nuper offenderimus, & ex verbis Aristotelis appareat manifeste huiusmodi attributa ab Aristotele prædicata fuisse de intellectu possibili, non autem de agente; propterea constat hic Aristotelem agere de intellectu possibili, non de agente: Cuius quidem theorematis afferendi triplex

triplex ratio necessitatem, nedum occasione præbuit Aristoteli hoc in loco; una est, quia intellectus possibilis quum dictus sit pridem Aristoteli esse tum pars animæ humanæ, tum etiam separabilis; ad examinationem huius intellectricis explicationem, oportebat Aristotelem decernere, vtrum intellectus esset a corpore separabilis quatenus est pars animæ humanæ, ac proinde sit inseparabilis ab alijs animæ nostræ partibus; an potius quatenus esse potest substantia quædam integra, vt nedum a corpore, sed etiā ab alijs animæ partibus separari valeat; ac eo magis, vel Alexanderis, oportebat id hoc in loco Magistrum præstare de intellectu natura ex professo tractantem, quo supra dixerat eisdem id non esse penitus manifestum, sed solum communi sententia, confusaque vulgi opinione quadam existimari. Altera vero ratio est, quoniam Aristoteli possibilis idemmet intellectus in hoc opere principium est & intellectiois, & localis motus effectuum; qui ergo illum eundem asseruit a corpore separabilem, ad exquisitam propositi doctrinā tenebatur explicare numquid intellectus possibilis esset a corpore separabilis vt principium mere intellectuum, an vt principium motuum, an vt vtriusque naturæ compos. Tertia demum ratio est, quia hic Aristoteles dedit opera tractans de discrimine inter possibilem & agentem intellectum intercedente; docensque id esse non reale, sed rationis, tenetur ea omnia fundamenta proferre, vnde talis differentie ratio potior eliciatur: quum autem potissima quædam ratio propositi hauriri valeat ex modo, & conditione separationis a corpore, convenientis intellectui possibili; propterea necessarium fuit nunc Aristotelem ostendere quomodo possibilis intellectus a corpore separaretur. Agit ergo nunc Aristoteles de intellectu possibili, tres ob allatas rationes; iuxta quarum singulas explicanda sunt verba contextus. Quod quidem attinet ad primam, Quum saepe dudum statuisse Aristoteles intellectum possibilem esse separabilem; & esse, partem non solum totius hominis, sed etiam animæ humanæ; vidensque ex determinatis non vno in loco id esse & discrimen inter partem & totum, quod pars est quid imperfectum, non vere hoc, nec proprie substantia; sed huius, & substantiæ aliquid, nec vere ens, seu id quod est; sed entis aliquid, & inexistens (licet alia ratione atque accidentia, quæ potius inherent, quam inexistant) totum vero est perfectum quid, hoc aliquid, substantia & vere ens, ac per se subsistens, quod quidem proprie est; quæ notantur aperte superius ab Aristotele: Admonet Philosophus hic intellectum possibilem separari a corpore, non ea ratione, qua est pars animæ humanæ, atque adeo cum alijs animæ partibus; se ea ratione, qua potest esse substantia quædam integra, totumque in vniuerso absolutum; ac per se subsistens; quandoquidem in hominis obitu animæ humanæ partes inferioris notæ, vegeta nimirum, atque sentiens, a corpore non separantur superstitēs; sed corrumpuntur; solum intellectus a corpore; & ab alijs animæ partibus separatur tanquam æternum a corruptibili; quod pridem innuerat Aristot. latius explicat alibi; & infra suo loco patebit oportunius. Ita ergo nunc Aristoteli possibilis intellectus separatus a corpore, & ab alijs animæ partibus est solum, nimirum vbi post mortem hominis actu separatus est, non etiam vbi corpori iunctus est ab eo separabilis, hoc quod quidem est,

seu quod alij vertunt, hoc quod vere est, nempe substantia completa, integra, per se subsistens, ac vere ens, non entis pars; nā hæc propria sunt attributa substantiæ perfectæ, ac totius per se existētis, esse hoc aliquid, & id quod est, seu id, quod vere est; vt nos docuit Aristoteles multis in locis. Alexandrei per id quod vere est putant Aristotelem hic Deum solum significare, qui solus est independens, ac per essentiam; quasi alia dependentia, & per participationem existentia, vere non sint; & propterea colligunt hic agi de intellectu agente, non de possibili: Quibus non assentimur, quia siue dependenter, siue independenter quid sit, & siue per participationem, siue per essentiam, vnumquodque in genere substantiæ complete vere est Aristoteli, & nihilominus vere est homo & equus, quam Deus; vt perspicuis verbis nos docuit non vno in loco Magister: Et quia in hoc opere sibi proposuit Philosophus agendum de intellectu humano, non de Diuino; qui ad Metaphysicum attinet: Et quia Deus ex commercio cum corpore nihil mali contrahit, nullam entitatem, aut perfectionem amittit, vt dicatur solum vere esse dum separatus est; an non etiam vere est, dum corpori, & nobis adiunctus est? Et quia si Deus est intellectus agens, nunquam separatus est, quia semper sunt homines, quibus semper intellectu agentem assistere vult; Alexander, vel a prima seminis emissionē. Quare nunc Aristoteles de intellectu possibili pertractat, dum eum separatim considerat; si ergo intellectus possibilis separatus est solum substantia integra, non substantiæ integræ pars; plane iam constat intellectum humanum esse a corpore separabilem, non vt est pars animæ; sed vt id, quod potest esse totum quid in vniuerso, atque adeo separabilem esse tum a corpore, tum ab alijs animæ partibus; ideoque solum separabilem, vt perpetuum a caduco; quod pridem tactum mox aperte confirmabit Aristoteles. Ad secundam rationem quod attinet, qua motus Aristoteles nunc rimatur conditiones intellectus possibilis separati, quum intellectus in nobis Aristotele doctore duarum functionum sit opifex, intellectiois, & motus progressiui; decebat Philosophum, qui supra constituit intellectum esse separabilem, nunc explicare foret ne separabilis vt motuius, est, an vt intellectuius; id autem in præsentia decernit constituēs, quod separatus intellectus est solum hoc quod quidem est, hoc est intellectus formaliter, seu principium intellectiois, sub qua ratione intellectus modo consideratur; non autem principium motuum: & ratio huius est, quoniam intellectuum non indiget organo corporeo ad intelligendum; motuum autem principium instrumento corporali opus habet ad mouendum, Aristotele doctore. Ita ergo intellectus humanus separabilis est, non qua motuius est, sed quatenus est intellectuius; quia separatus est solum hoc quod quidem est, nempe intellectus formaliter, non autem motuum principium. Quod tandem spectat ad tertiam rationem, qua motus Aristoteles agit in præsentia de possibili intellectu separatione, illa præcipue fuit, vnde argumentum haberet, quo confirmaret intellectum possibilem ab intellectu agente non recipi, sed sola ratione distingui; si enim distingueretur ipsa, non solum possibilis intellectus separatus esset hoc quod est, nimirum substantia completa per se subsistens; sed etiam intellectus agens separatus esset hoc quod quidem est: quia supra pariter intellectus agens

agens demonstratus est esse separabilis, immixtus, & impassibilis Aristoteli. Sed extraditis iam tēpīs est rationē immortalitatis contexere, quæ sic efformatur, Omnis forma, cuius essētia separata a corpore, & a materia, est substantia quadam integra per se subsistens, est immortalis; sed intellectus humanus est forma, quæ separata a corpore est substantia quadam integra per se subsistens; igitur intellectus humanus est immortalis. Maior est Aristotelis non vno in loco determinantis corruptionem solis illis formis conuenire; quæcumque sic materiæ immerse sunt, vt ab ea separari nequeant; Minor est Aristotelis in hoc textu dicentis, intellectū separatum esse solum hoc quod quidem est, vt nuper explicauimus.

Anima est immortalis Aristoteli, cui solus intellectus est perpetuus in nobis, & immortalis. Cap. IV.

Evidentiſſime vero proficitur Aristoteles immortalitatem rationalis animæ, dum superioribus hæc verba subiungit immediate, *Et hoc solum immortale est, & perpetuum.* Circa quæ verba duo nobis explicanda sunt; alterum est, quid proprie sit hoc solum, quod dicitur nunc Aristoteli esse immortale, ac perpetuum; alterū est, quomodo id solum dici possit vere immortale, ac perpetuum. Ad primum quod attinet, plerique omnes recte consensunt in præsentia id quod dicitur solum esse immortale ac perpetuum, esse intellectum; sed quum Aristoteli in anima duplicem inuenit intellectum, possibilem, & agentem; Alexandri, & quamplures alij rentur hic agi de intellectu agente, prout contradistinguitur a possibili, quæ dicitur esse Deum Optimum, qui solus est immortalis & perpetuus per essentiam, & independentem: quum alia quæcumque immortalia & æterna sunt, eternitatem & immortalitatem habeant dependentem & participatam. Quibus non subscribimus, existimantes hic Aristotelem agere de intellectu possibili, qui est pars animæ humanæ; quod multis rationibus comprobare possumus; In primis enim hæc attributa nunc ab Aristotele prædicantur de illo intellectu, quem proxime dixerat tum separatū esse solum hoc quod est; tum non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non; tum tempore priorem in vno esse, omnino autem neque tempore; sed hæc omnia protulit Aristoteles de intellectu secundum potentiam, non autem de agente: quæ omnia constat ex littera contextus: igitur hic agit Aristoteles de intellectu possibili, non autem de agente. Dein vero nunc Philosophus asserit eum intellectum esse perpetuum & immortalem; cuius dicti occasione statim redditurus est causam cur post mortem non remiscamur eorum, quæ prius in vita cognoueramus; aut viuentes non reminiscamur eorum, quæ noster intellectus ante corporis ingressum percepit: sed intellectus agens de mente Alexandri Deus existens perpetuus ac immortalis ante nostri ortū, & post nostri obitū existens, ac semper intelligens, possibili existente caduco & nobis cognito, non potest Aristoteli occasionem præbere supponendi nos ante ortum, ac post obitū fuisse, aut cognouisse: at solum supponendi possibilem intellectum, qui pars est animæ nostræ potior esse perpetuum & immortalem; nam Aristoteli vni quodque id esse dicitur, quod in eo est summum; & speciatim homo dicitur esse intellectus: Aristoteles ergo nunc agit

A de intellectu Possibili, ac vere humano, non autem de Diuino. Deinde Magister in hoc opere sibi proposuit agere de anima hominis, diuinæque Mentes ad Metaphysicum relegauit: sed Alexandro solus intellectus possibilis est pars animæ humanæ; agens intellectus est Deus supra animam humanam; ergo Philosophus hic agit de intellectu possibili, non de agente. Deinceps absolute falsum est dicere, solum intellectum agentem, qui Deus est Alexandro, esse immortalem & perpetuum; non ne Aristoteli perpetuus est & immortalis motus circularis, & mundus, intelligentia quælibet cælestis, orbis quouis æthereus? non ne materia prima perpetua? an ne liceat adijcere verbis contextus, aut ea simpliciter prolata, coardare? minime gentium: agit igitur hic Aristoteles de intellectu possibili; non de agente; ac omnino de intellectu, qui pars est animæ nostræ, non de Diuino. Denique vero, vt quid hoc in loco Magister asserat Deum esse perpetuum ac immortalem? an ne res est controuersa? non ne ob maximam euidetiam hoc dogma est, quod scientificus negligere debeat, decreto Aristotelis? si enim scientiæ despiciunt accipere subiectum suum esse, si manifestum est illud esse; sique despiciunt accipere quid significant passionem, si sint euidetes; sique negligunt accipere communia axiomata, quæ sunt per se nota; vt quid Aristoteles nunc accipiat Deum esse perpetuum & immortalem, quod notissimum est vnicuique? non ergo hic agit de intellectu agente, qui Deus est Alexandro, verum de possibili, qui pars est animæ nostræ. Quod autem attinet ad secundum, quomodo vere dici possit intellectus possibilis solus esse perpetuus & immortalis? nonne sunt hæc attributa in Peripato communia Deo; Intelligentiis infra Deū singulis, Mundo, cælestibus orbibus, motuique cælorum? Dic Aristotelem nunc agere de ijs, quæ sunt in nobis; nam ex professo agens de anima nostra, res non considerat extra animam sibi propositam; eius enim decreto termini non sunt in sua communitate amplitudineque in scientiis accipienda, sed coardati ad materiam, qua de agitur. Ceterum in nobis nonne perpetua est materia prima? cur ergo solus intellectus dicitur immortalis atque perpetuus? Dic Aristotele hic non agere de corpore nostro, sed de parte animæ humanæ; at inter partes animæ humanæ solus intellectus in nobis perpetuus est, & immortalis. Vterius nonne perpetuus & immortalis est in nobis præter possibilem etiam intellectus agens Aristoteli? quomodo ergo hic agens de possibili, hunc solum asserit immortalem & perpetuum esse? Dic Aristotelem hic velle probare intellectum agentem a possibili non distingui re ac essentia, sed ratione sola; & quia perpetuitas & immortalitas Aristoteli est attributum reale ac essentiale; proinde solus intellectus possibilis inter animæ partes dicitur immortalis & perpetuus esse, quia re concidit ac identificatur cum intellectu agente, suntque vna & eadem animæ particula. Igitur *Et hoc solum*, puta possibilis intellectus, qui re ipsa coincidit cum agente, tum quatenus est principium intellectuum a motiuo quomodocumque distinctū; tum quatenus est totum quid in vniuerso absolutum a corpore, atque ab alijs animæ partibus separatū, immortale est, quia intellectus humanus a corpore separatus nulli morti obnoxius est; non solum quia omnis corruptio est a materia, vt ait Aristoteles; sed etiam quia, si liceat ita dicere, non potest intellectus noster

a corpore separatus illud esse absolutum, ac integrum perfectumque amittere, quod obtinet; idque ad differentiam intellectus nondum separati, qui in homine pars est animæ humanæ; siquidem moriente homine, intellectus definit esse pars; quare ut pars est, mortalitatis quodammodo est; sed hæc illius mors non est transitus ad non esse simpliciter; quod tetigit Simplicius, & aperte nos docuit Aristoteles asserens tum *melius esse intellectui non cum corpore esse, laboriosumque ita corpori commissum esse ut ab eo non possit absolui*: tum intellectum de parte substantiæ fieri: tum quid, ut infra latius apparebit. *Et perpetuum*: quia pleraque amittunt sui esse pristinum per mortem; ut omnia viuientia nostratia, eorumdemque partes; alia vero per corruptionem, mutationemque simpliciter, ut non-viuientia subcelestia; ne quis arbitraretur cum Pythagora & Platone intellectum a corpore separatum amittere quomodocumque suum illud esse perfectum, & denuo fieri partem substantiæ, transmigrando in nova corpora; Magister, qui multo prius dixerat hanc esse positionem fabulosam, nunc ait intellectum separatum semel a corpore, semper in perpetuum permanere sub tali esse perfecto, nec ulla mutatione amittere tale esse: Immo vero quum per 79. immortale designasset Aristoteles incorruptibile; mors etenim eidem est propria viuientium, corruptio; iis consentiens, quæ fusus alibi disputauit, admonet intellectum ita esse immortalem, ut sit etiam perpetuus, nempe ingenuus, & incorruptibilis; atque adeo eternus omniaquæ, Scholastici dicerent a parte ante, & a parte post; nos autem ab æterno in æternum perseverans; quæ fuit Aristotelis opinio genuina. Ex his ita texere possumus ita rationem immortalitatis, Omnis intellectus a corpore separatus & a materia est immortalis atque perpetuus: sed intellectus noster possibilis quatenus est principium intelligendi, aliquando est a materia & a corpore separatus: ergo intellectus humanus, qui possibilis appellatur, est immortalis atque perpetuus. Propositiones ambæ sic ex Aristotele patent in superiori theoria, ut nullius indigeant vterioris comprobationis.

Immortalitatis ratio ducitur ex eo quod allata conditiones ab Alexandro & alijs assignantur intellectui agentis.

Cap. V.

ET si nos arbitremur in toto contextu nostro Magistru agere solum de attributis intellectus possibilis, non autem agentis; quia tamen inualuit Alexandri, & aliorum plurium opinio, nunc Aristotelem asserere conditiones intellectus agentis; nos ex Alexandri sententiā nouam immortalitatis rationem elicere posse speramus, ita philosophantes; Porro si proferat Aristoteles hanc sententiā de intellectu agente, dū ait, *Separatus autem est solum hoc quod quidem est; & hoc solum immortale est & perpetuum*: necesse est de eodē prius enunciasse, quod non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit; quod vltro nobis concedūt omnes Alexandrei: Quin & posteriorem enunciationem attulisse duplici ex causa; vna quidem est, ut e medio tolleretur difficultatem exorientem ex priori dogmate; altera vero est, ut nouam demonstrationem texeret, confirmantem intellectum agentem a possibili, non te, sed sola ratione distingui; quarum prior priori theoremate continetur, quo dicitur, *separatus autem est solum hoc quod quidem est*: posterior autem po-

steriori, quo subnectitur, *& hoc solum immortale est & perpetuum*. Age rationem utramque seorsum explicemus. Profecto Philosophus quum nuper constitisset (si de intellectu agente hic loquitur, ut hoc demus Alexandreis, & alijs) intellectum agentem in nobis non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non intelligere; & hoc non quia semper intelligat, ut omnes interpretantur; nam Aristotele doctore fundiq intellectus agentis in nobis non est intellectio, sed pura formarum actu intelligibilium procreatio, ut in opere de intellectu agente latius ostendimus; dicitur autem intellectus agens, non quia intelligat, nam in intelligere pati est, aut quid aliud tale, ut ait Aristoteles; sed quia efficit actu intelligibilia: vere autem nuper dictus est intellectus agens in nobis non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non intelligere, quia reipsa nunquam intelligit; sed solū formas actu intelligibiles efficit de potentia intelligibilibus, ad possibilis intellectus differentiam, qui facta iam actu intelligibilia ab intellectu agente in corpore degens aliquando intelligit aliquando non intelligit, tum quia functionē suam sepius interruptit vacans a munere intelligendi; tum quia plerumque loco notitie, falsitatis ac erroris habitum induit, naturam intelligibile non assecutus: Quum inquam Aristoteli nuperrime dictus sit intellectus agens a possibili differre in eo quod in tota vita hominis intellectus agens nunquam aliquid formaliter intelligat, sed solū actu intelligibilia faciat; iure quesierit & dubitauerit aliquis, quomodo sit ac dicatur intellectus in nobis id, quod nunquam intelligit; huic quesito dubitationique satis facies ait Arist. Agente intellectu, quæ supra separabile esse constituerat, ubi *separatus* fuerit, tunc esse *solum hoc quod est*, nimirum intellectum proprie, non quia intelligat, sed quia intelligibilia faciat, ut & alibi demonstrauimus; quum in hac vita corpori iunctus non solum sit intellectus, sed etiā motuum principium Aristoteli; quin & constitutum hominis, formaque nostra specifica, & pars animæ humanæ; atque adeo id quod inest; quū separatus sit per se subsistens, & proinde id quod est: quod alibi monuit Arist. asserens melius esse intellectui non cū corpore esse, intellectuque in corpore deficere a natura intellectus, ut ait autor Mystice Theologiæ; degenerat enī quoquo pacto in principium motuum, & in formā specificā hominis, seu in partem animæ nostræ; quod latius ostendimus suo loco. Circa secundū theorema Philosophus assertit hoc axioma, *& hoc solum immortale est & perpetuum*: ait hoc solum scilicet quod nuper diximus esse intellectum agentem separatum, ac omnino substantiam intellectus agentis ut principium est intelligibilium effectuum, & suo more intellectiois productiuū hoc inquit solum, quod est essentia intellectus agentis, immortale est, non quidem absolute, quia immortales sunt etiam celestes intelligentiæ, & cælestes orbes; at hoc solum immortale est in nobis: id autem gratis hic accipit Aristoteles, tamquam facillimum probatu ex antea traditis, tum ubi ait, Si aliqua passio, aut operatio animæ propria sit, non corpori communis, & sine corporeo instrumento fiat, scire animam, a qua prouenit, a corpore separabilem, ac immortalem: tum ubi statuit intellectum agentem esse separabilem, impassibilem, immistum, & sine organo, seu simplici sua substantia immediate operantē: est autem hoc solum in nobis immortale; quia cetera

partes animæ, vegetalis nimirum, & sentiens; earumque singule functiones in nobis morti obnoxie sunt: excluditur per hoc attributum immortalitatis materia, quæ quum nihil ad vitam pertineat, non est immortalis; mortale si quidem & immortale fuit differentia: vita, rei que viventis, non autem rei vilius infra vitam constituta: *Et perpetuum*; quia mortale & immortale proprie sunt differentia viventis totius; quod ex anima & corpore compositum est; animæque potius conveniat esse perpetua vel corruptibilis, cædane, quæ mortalis, vel immortalis; quum ipsa proprie non viuat, sed corpori vitæ causa existat; ut late demonstravimus in opere nostro, *De vita*; propterea, quod nuper dixerat immortale, statim corrigens ait Aristoteles *perpetuum*: Perpetuum autem hic accipit in maxime propria significatione pro ingenito incorruptibili; quod est æternum ex utraque parte, caretque principio & fine durationis; cuius modi esse omnia incorruptibilia, & speciatim humanum intellectum, pridem admonuerat Aristoteles. Ceterum si hoc solum in nobis immortale est & perpetuum, quod est essentia intellectus agentis; profecto eadem hæc erit essentia intellectus possibilis; nam de utroque intellectu superius ostendit Aristoteles, quod est impassibilis, immixtus, separabilis, non utens organo corporeo ad suam functionem obviandam, sed operans perse, suaque simplici substantia; Ut hoc in loco demonstraret Aristoteles, quod olim nodum ex traditis manifestum esse dixerat, sed tantum apparere (iuxta interpretationem Alexandri) ac evidens esse, quod intellectus & speculativa potentia, nimirum intellectus agens & possibilis, quoad sui essentiam sint unum quoddam genus animæ a ceteris diuersum, quod solum inter partes animæ possit a corpore separari, & ab alijs animæ partibus, sicut perpetuum a corruptibili: Decebat autem, & oportebat Aristotelem in hoc opere determinare de potentia speculativa & intellectu, numquid esset separabilis a corpore & ab alijs animæ partibus, tãquam perpetuum a corruptibili, necne; quod nondum ex traditis manifestum esse monuerat olim, sed solummodo constare simpliciter ob evidentiam, & communem opinionem; id autem, nisi hoc in loco, nullibi præstat Aristoteles in toto volumine *De Anima*. Hinc autem necitur hæc ratio probans animæ rationalis immortalitatem; Omnis intellectus in nobis, qui aliquando ratione suæ substantiæ ut est principium intellectiōis est separatus, is necessario perpetuus est & immortalis: Ast intellectus agens est id solum in nobis, qui quandoque ratione suæ substantiæ, ut est principium intellectiōis, est separatus: Ergo intellectus agens perpetuus est & immortalis: tunc ultra huic prosyllogismo addentes, Intellectus agens Aristoteli est pars animæ nostræ, ac differentia existens in anima nihilominus quam intellectus possibilis, principiumque præcipuum intellectiōis; ac omnino ratione sola, non item re ac essentia distinctus a possibili, ut fufius ex Aristotele demonstravimus in Opere *De intellectu Agente*; igitur intellectus possibilis, ac omnino rationalis anima est immortalis atque perennis.

corum, quæ viuentes agnoueramus. Cap. VI.

Sed euidentissime nostrum intellectum a corpore separatum, atque adeo rationalem animam immortalem esse demonstrare possumus in Peripato ex ijs, quæ statim Aristoteles ibidem subiungit inquires, *Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impossibile est; passivus vero intellectus corruptibilis est; & sine hoc nihil intelligit*. Quæ quatuor theoremata sunt prius a nobis diligenter explicanda, dein ex eis rationes duæ immortalitatis contexendæ. Primum theorema primam rationem continens illud est, *Non reminiscimur autem*: hic omnes conveniunt Aristotelem proponere quæstionem, siue dubitationem determinandam; sed non conveniunt de sensu quæstionis; quia Themistius, quem sequitur Philoponus, Averroës, Divus Thomas, & alij plurimi, statuit, quum nuperrime dictus sit intellectus esse immortalis & perpetuus, iure nunc Aristotelem querere cur post mortem non reminiscamur eorū, quæ pridem in vita cognoveramus, ac sciueramus: Quod placitum ad amissim recipere non possumus, quia Magister in textu nullam habet mortis mentionem, nullamque Vitæ; sed absolute loquitur inquirens cur non reminiscamur. Simplicius autem asserit Aristotelem hic querere causam cur nos viuentes non reminiscamur eorū, quæ noster intellectus agnouerat antequam oriremur: Quæ sententia pariter non omnino recipitur, quia nimis coarctat Philosophi placitū uniuersale, in quo ne verbum quidē de vita, nec de statu mentis humanæ antequam corpori consocietur. Plutarchus, referente Philopono, censuit Aristotelem hic inquirere causam cur in hac vita non semper recordemur, aut reminiscamur eorum omnium quæ nos ipsi viuentes antea cognoveramus: Quæ explicationem pariter accipere non possumus, tum quia nimis etiam restringitur amplissimum Aristotelis theorema; tum quia falso ac non necessario supposito niteretur quæstio proposita; qui enim fieri potest ut non omnium antea cognitorū ab intellectu, potissimum speculativo, quo de loquitur nunc Aristoteles, reminiscatur multi, ac iuvenes præsertim recordentur? Thomas & Gianninus etate nostra Philosophus insignis opinatur hic Aristotelem inquireretur nos viuentes non semper intelligamus intellectum agentem, qui æternus est & ætè intelligibilis natura sua; cui respondeat id fieri, quia mens possibilis corruptibilis est, eo quod non semper est actus mens, seu non semper operetur. Quod asserit mihi recipi non potest, tum quia intellectus agens falso dicitur esse de se semper actus intelligibilis, ut late alibi demonstravimus: tum quia longe aliud est nos non reminisci, ac mentem nostram possibilem non semper intelligere intellectum agentem, ut cuique patet: tum quia longe aliud est intellectum passivum esse corruptibilem, & intellectum possibilem non semper esse in actu intelligendi: tum etiam quia dicere mentem possibilem non semper intelligere mentem agentem semper actus intelligibilem, quia mens possibilis non semper est actus mens, seu non semper est actus intelligens, mihi videtur esse fere probare idem per idem: tum demum quia sic actum ageret frustra Magister, qui supra perspicuis verbis quæsiuit cur intellectus semper sibi metipso præsens intelligibilis & intellectivus non semper intelligat; determinavitque hoc inde provenire quia non semper est actus talis. Nos autem arbitramur

Sumitur immortalitatis ratio ex eo quod Arist. ait nos tunc viuentes non reminisci eorum, quæ mens nostra cognoverat antequam oriremur; tum mortuos non reminisci

de me
hum.
stat. po.
obit. c.
13.

b4. de Ir.
rel. A.
gent. c.
1. & 6.

b3. de an.
c. 26.

23. de an. mur Aristotele hic decurrere tacita cuiusdam obiectio-
 t. 20. ni; quum enim nouissime constituerit intellectū no-
 strum, ubi separatus est, intelligere, & esse immortalem
 & perpetuum, atque adeo ingenitum & impassibilem;
 qui ante nostri originem Aristoteli non minus quam
 Pythagoræ, Platonique, & alijs antiquioribus præsuit
 non natus, sed ingenitus & antiquissimis intellectus;
 & ab æterno non torpens in orio, dormiensue quidam
 Endymion non ponitur; sed intelligendo sepe / me-
 liori vitæ functus est multaque cognouit; quorū habi-
 tus, & impassibilis existens, amississe nō videtur. Quare
 nobis intellectus sciens in ortu adueniens extrinse-
 cus, causa videtur esse ut addiscentes reminiscamur,
 nostrumque scire sit reminisci; quod tamen Platoni
 non semel negauit Aristoteles. Hunc nodum soluere
 anal. t. Magistrum in præsentia nos olim opinabamur; Etenim
 si, ut Patricius k obseruat, omnis Zoroastri, antiquis-
 simi omnium sapientum Chaldæorum Assyriorū Per-
 sarum, Indorum, omnis Mercurij Aegyptiorumque,
 omnis Hebraicorum Essæorum, Omnis Græcorum
 Orphicorum Pythagoreorum Platoniorumque scho-
 la animam humanam utraque repositis parte facit eter-
 na; a parteque intellectu in sempiternitate eam
 processisse, a quo pro captu eius formas rerum omniū
 essentialiter secum asportasse tradit; easque formas de-
 seorsum in corpore obscurari & obtundi, easdemque
 sensuum nutijs ac reuelatione quadā excitari ad for-
 marum externarum cognitionem; deinde per eas in
 seipsam resolutione ad essentialium formarum reco-
 gitionem verri, quæ nihil aliud sit quam remini-
 sci; quedam; ideoque scientias nostras reminiscencias,
 hoc est, priorum sui ipsorum cognitionum resumptio-
 nes esse & credidit, & astruxit; Aristoteles ipse ve-
 primum dogma recepit, constituens intellectū nostrū
 non nasci, sed esse antiquissimum ab æterno, & a sum-
 mo Deo nobis in ortu forinsecus aduenire; sic
 secundum respuit, asserens in vnione cum corpore
 pristinos omnes cognitionum habitus amittere, hie-
 que veluti ralam tabellam, in qua nihil amplius de-
 scriptum sit, adeoque nostrum scire non esse, remini-
 sci præcognitorum, sed nouum addiscere. Ceterum si
 nouam quæstionem proponere liceat, Nos ut absolu-
 te in textu ab Aristotele dogma proponitur, ita ipsū
 absque ulla limitatione interpretamur, existimantes
 hic Aristotelem querere causam cur proprie non re-
 miniscamur tum viuentes, & cum Simplicio, eorum
 que nouerat intellectus noster ante quam corpori fo-
 rinsecus accederet in ortu nostro; & cum Plutarcho,
 eorum omnium, quæcumque pridem in hac vita noue-
 ramus; tum etiam defuncti, cum Themistio, illorum,
 que dudum viuentes agnoueramur. Ad cuius expli-
 cationis exactam intelligentiam necesse est diluere
 obiecta triplici huius placito, quod amplectimur; Ac
 sane primum obijciunt plerique nunc Aristotele non
 querere causam cur viuentes non reminiscamur eo-
 rum, que nostra mens agnouerat antequam corpori
 conlocaretur; tum quia substantiam intellectus Ari-
 stoteles ait innasci; tum quoniam Magister alibi nul-
 lam formam asserit esse ante compositum; tum quia
 solutio in textu, mox a Philosopho proponenda non
 esset vera, quia scilicet intellectus passiuus corrupti-
 bilis est; nam ante nostri originem noster intellectus
 nullus corrumpitur. Verum ad primam obiectionem
 cap. 72. sat superque dudum satisfecimus, ubi probauimus
 intellectum innasci apud Aristotelem idem esse quod

A non nasci, & esse ingenitum, seu ab æterno semper
 extitisse. Ad secundam primo dicimus Aristotelem
 hoc asserere discrimen inter effectrices causas, & for-
 mas; quod omne generans compositam substantiam
 præcedit illam tempore; sed non omnis forma suum co-
 positum tempore præcedit; quia fere omnis illi contra-
 est, solus intellectus tempore præcedit hominem, quæ
 in esse constituit; quod innuit Aristoteles, illico
 subdens excipiendum esse intellectum ab ijs formis,
 quæ simul cum suo composito corrumpuntur; nam
 eode autore omne incorruptibile est etiam ingenitū, &
 B omne genitum est corruptibile. Deinde non omnes
 formas simul esse incipere cum suo composito monet
 Aristoteles, ut obijcitur; sed formas indefinitas; in-
 definita vero propositio particulari & qui pollet, non
 vniuersali. Deinceps, vnico intellectu compositum
 suum præcedente secundum tempus; omnibus alijs,
 formis, quæ sunt innumere, ante suum compositum
 non existentibus; absolute dicere possunt Aristoteles
 formas non esse ante compositum, uti sunt ante com-
 positum effectrices causas; cui, quod parum distat
 tamquam nihil distare videtur; ut ver neque vna
 hirundo facit, neque dies vnus. Demum Aristoteles
 asserens formas esse simul cum suo composito, nec
 C lūd antecessisse, agit de formis integris ac totalibus
 appellatis, ut in homine est anima humana ex vegeta-
 li sentiente ac rationali constituta, quæ tota simul cū
 homine oritur & interit; ubi vero a formis aliquam
 excipit, quæ sit antiquior composito, & post copo-
 siti dissolutionem remaneat; non totam formam exci-
 pit, animamue totalem & integram, ut animam hu-
 manam, sed eius partem / sapientiam solummodo,
 quam nuncupat intellectum. Ad tertiam oppositio-
 nem dicimus in intellectu ante corporis ingressū dū
 nos posse considerare, aut nudam intellectus substan-
 tiam; & hæc reuera non corrumpitur, nec patitur illo
 modo; aut aggregatū ex intellectu & materia, quæ intel-
 ligendo sibi in habitu cōquisiuit; quod dici cōsequit in-
 tellectus passiuus, quia potest dissolui, & q; adeo patitur
 corrupti; Sane mens nostra, dum corpori copulatur, a-
 mittit omnes cognitiones pristinas, Arist. causa præ-
 buit asserendi passiuum intellectum in hominis colli-
 tutione corrumpi; atque adeo recte soluendi propo-
 situm quæsitum, & latius apparebit inferius. Deinde
 obijciunt Aristotelem hic non inquirere cur post no-
 stram originem in hac vita non semper omnium eorū
 reminiscamur, quæ viuentes antea agnouimus; tum
 quia quum ipsi non obliuiscamur omnium, sed aliquorū
 tantum, Aristoteles tamen format in textu quæstio-
 nem vniuersalem, cur non reminiscamur; tum quia
 melius fuisset iuxta hunc sensum Philosophum quere-
 re causam cur obliuiscamur, quam cur non remini-
 scamur; nam ita quæstio esset particularis. tum quia
 solutio in textu ab Aristotele asserenda in quæstio non
 esset idonea, dum ait passiuum intellectum esse cor-
 ruptibilem; nam corruptio est mutatio substantiæ; sed
 in obliuione, quæ viuentibus nobis accidit, nullus
 intellectus substantia corrumpitur in nobis; tum quia du-
 plicem negationem in ea solutione faceret Arist. si nomi-
 ne intellectus passiuus significaret intellectū in habitu,
 qui nobis per obliuionem, illa vita, corrumpitur;
 vna est, quia dicere nos non reminisci, quia intelle-
 ctus passiuus corruptibilis est nihil est aliud quam di-
 cere nos non recordari, quia cognitionem amittimus;
 quod est negatio manifesta; altera est, quia dicere nos
 non

non recordari, quia cognitionem amittimus; quod A est nugatio manifesta; altera est quia dicere nos absque intellectu in habitu nihil intelligere, perinde est ac dicere, nos absque intellectione non intelligere. At vero & hæc eluuntur. Ad primū negamus Arist. in textu proponere quæstionem vniuersalem quoad ea, quorum esse potest recordatio, vel reminiscencia; quasi quærat cur numquam alicuius antea cogniti recordemur; nam hic Aristoteles format problema indefinitum, quod & vniuersaliter, & particulariter accipi valet, pro varietate materiæ, cui applicatur: & id consultissime fecit Magister, quoniam intellectus B in diuerso vitæ statu omnium penitus oblitus nullius reminiscitur; in eodem vero vitæ statu, non omnium, sed aliquorum tantum obliuiscitur, & non reminiscitur. Ad secundum negamus Aristotelem melius proponere potuisse quæstionem, cur obliuiscamur, quā cur non recordemur, aut cur non reminiscamur; tum quia idem est re ipsa nos obliuisci, & nos non recordari: tum quia reminiscenciæ priuatio nō ponit obliuionem particularem, vt mox apparebit. Ad tertiū negamus Aristotelem iuxta hunc sensum non allaturum esse congruam quæstionis determinationem: & infirmamur nomen corruptionis generatim acceptum soli substantiali mutationi conuenire; conuenit enim quoque accidentali ex Aristotele; cui vt fiunt, ita etiā corrumpuntur accidentia, & artificiosa, quæ constāt ex materia de genere substantiæ, ac forma accidentali; vt intellectus in habitu, doctore Aristotele: Quare intellectus passiuus, hoc est, in habitu, corruptibilis est; quia illa substantia mentis, possunt habitus notionū obliterari: Et scite per intellectū passiū significatur intellectus in habitu, qui vt fit, quum antea nō esset in homine; ita definit esse per sui dissolutionē, D quæ ipsius passio, & corruptio nuncupatur; ad intellectus possibilis, & agentis differentiam; quem vtrūque supra Philosophus asseruit impassibilem esse. Ad quartum negamus Aristotelem iuxta hunc sensū nugationes facere; Ad primam dicimus Magistrum in textu dictum esse nos non reminisci, quia omnium rerum pristinam cognitionē amisimus in corruptione intellectus passiuī; hoc autem nugatio non est, sed vera causa problematas, quoniam Aristoteli reminiscencia supponit aliquorum præcognitorum notitiam seruari, ex quibus velut ex signis acquiramus E obliuorum recognitionem; Philosophus autem non agit de ipso non-recordari, sed de priuatione reminiscenciæ. Deinde vero aliud est nos non recordari, & nos amittere pristinos habitus; amissio enim pristinorum habituum est motus, cuius finis est obliuio, seu non-recordatio; quia memoria est conseruatio acquiræ notitiæ, finisque illius acquisitionis. Ad secundā vero primo dicimus Aristotelem in hoc textu nō asserurum, nos absque intellectu in habitu nihil omnino intelligere; id etenim est falsum; quia mens prima vix aliquid intelligens in potentia est, non in habitu: sed asserimus Philosophum dictum esse nos absque intellectu in habitu nihil intelligere illorum, quæ perinēt ad reminiscenciam, siue ad recordationem; quod non est nugari. Deinde vero dicere, quod sine intellectu in habitu nihil intelligimus, non est asserere quod sine intellectione nihil intelligamus; quia non est idem intellectio, & intellectus in habitu: quod supponit obiectio. Deinceps obijciunt, Aristotelem hic non potuisse causam querere, cur post mortem nō

recordemur, aut non reminiscamur eorum quæ viuentes olim cognoueramus: primo quia post mortem non amplius existimus, de quibus inquiri valeat. cur non reminiscamur; sed remanet solum intellectus agens, quē solum Aristoteles dixit esse immortalem; nos autē non sumus intellectus agens. Deinde quia quum hoc quæsitum deducat Aristoteles e superioribus, nullam causam habuit ex traditis inquirendi cur post mortē intellectus a corpore separatus non reminiscatur illorum, quæ pridem agnouerat corpori sociatus; quoniam in hoc opere non considerat Aristoteles intellectum nisi quatenus est in corpore; separati considerationem relinquens, Metaphysico: Deinceps autem frustra queritur propter quid, ignorato quod est, vt ait Magister in Analyticis; quū itaque Philosophus scire non potuerit vtrum post obitū nos recordemur, aut reminiscamur præcognitorum in vita, nec ne; propterea nunc non debuit querere causam, propter quā post mortem non recordemur, seu non reminiscamur eorum, quæ viuentes olim agnoueramur. Quæ obiecta quoque diluuntur; ad primam enim dicimus Aristotelem ad indicandū intellectum post mortem hominis a corpore separatū vt consultissime voce significatē integrum hominē: nepe vt evidentius aperiret intellectū agentem a possibili re non distingui, sed ratione sola; quod hic illi erat præcipuū institutum; quoniam eo doctore, vnumquodque est id, quod in eo est summum; propterea vel Aristoteli homo dicitur anima, & intellectus: quod inde pariter apparet, quia forma est ipsa quod quid erat esse; & vltima differentia est rei substantia & definitio apud Aristotelem, cui pridem animal, & animatum promiscue dici potest, ac vocari anima: Quamuis in hoc diffideat Aristoteles a Platone, quod Plato vniuersam hominis essentiam in anima sola collocat; in qua partem hominis potiorē tantum ponit Aristoteles: quare Plato animam appellat hominem, denominationem faciēs a tota hominis essentia; sed Aristoteles hominem vocat animam denominationem faciēs ab essentiæ nostræ parte digniori: vnde quandoque quærit, vtrum & mortui sint capaces bonorum, aut malorum ad viuentium; determinatque prosperos, & malos euentus viuentium amicorum, & consanguineorum conferre aliquid etiam defunctis; non tamen adeo, vt bona viuentium reddere valeant felices illos defunctos qui de se sunt infelices; vel mala viuentium mortuis felicitatem adimerē queant, quia ipsi fruuntur: vt ergo felicitas Aristoteli est proprium hominis bonum; ita mentes humanas a corpore separatas felicitatis participēs, atque homines ibi nuncupans Aristoteles ac defunctos; cur hic nos post mortem considerare nō poterit ac dicere nos defunctos non reminisci eorum, quæ pridem viuentes agnoueramur? Quum autem summum id in nobis existens, animæ nostræ sit portio suprema, quæ dicitur intellectus possibilis; plane dū ex eo, quod possibilem, vel si maius agentem intellectum dixerat impassibilem, ac immortale & perpetuū solum inter ea quæ sunt in nobis; nunc quærit cur post mortē non reminiscamur, indicat aperte intellectum agentem esse partem animæ nostræ; ac proinde non re, sed ratione sola differre ab intellectu possibili: secus enim agens intellectus non esset pars animæ nostræ; ac eo separato, post hominis interitum, querere non posset Aristoteles cur non reminiscamur, supponens potiorē nostri substantiam incolumen ab obitu

superesse in eaque nos etiam quoquoque remanere. Ad secundam obiectionem concedentes Aristotelem in libris *De Anima* primario instituto, ac veluti de scopo, tractare de intellectu in corpore degente; quia tamen ipsum nuperrime dixerat separabilem, & immortalem; ac separatam esse id quod est: cur breuiter nunc querere nequeat, propter quid post obitum a corpore separatus non recordetur, & nos in eo non reminiscamur eorum, quae pridem viuentes agnoueramus? non ne Magister alibi, posteaquam dederit minauerat Physiologum non posse considerare formas a materia separatas, constituit de formis iisdem a materia separatis determinare quid ipse sint, & quomodo separentur, officium esse proprium Metaphysici? Negamus autem Aristotelem non habuisse occasionem huius quaestiois ex traditis antea; nam occasio fuit, tum ut ostenderet intellectum agentem a possibili re non differre; quod erat sibi antea propositum hic demonstrare; non debuit hoc theorema praeterire, unde propositi ratio haberi poterat: tum quia nouissime dixit intellectum separatam esse solam id quod est, nimirum intellectum formaliter; atque adeo non habere aliam functionem, quam intelligibilium productionem, ac intellectionem. Quare quis ideo dubitauerit Aristotelem cum Platone conuenire, & scire nostrum esse reminisci eorum, quae nouerat separatam antequam corpori sociaretur: tum quia saepissime dixit Aristoteles intellectum esse impassibilem separabilem, & ad operationes suas obeundis organo corporeo non indigentem; quum igitur obliuio sit quaedam passio eius, quod amittens pristinas cognitiones priuatur perfectione sua; meritisime nunc occasionem habuit inquirendi cur post mortem potissimum non recordemur, seu non reminiscamur praecognitorum; priuatio namque reminiscantiae supponit omnium penitus praecognitorum obliuionem; quia reminiscantia ex Aristotele syllogismus est quidam ex consideratione seruatorum notionum, velut ex signo, progrediens ad recuperationem amissorum habituum; recordatio vero est praecognitorum conservatorum recognitio: si ergo intellectus est impassibilis, & ad obeunda sua munia non utitur organo corporeo; necessario vel nullam unquam amittit notionem pristinam, quam veluti formam & perfectionem induit; vel si aliquo habitu pristino priuatur in hominis iuteritu, non certe affatim omnibus habitibus spoliatur; siquidem Aristoteleo decreto, habitus difficulter a suo subiecto reuocetur, & non nisi magna quaequam mutatio, passioque in eo facta sit: Si vere nullus in morte nostra deleatur habitus ex animo; cur post mortem non recordemur praecognitorum in vita? Sin autem non omnis habitus ex anima in morte diffusetur; cur ex remanente non recuperamus perditos reminiscendo? habuit igitur ex traditis Aristoteles optimam occasionem querendi cur post obitum non reminiscamur praecognitorum: Et eo magis, quo ad confirmationem propositorum de intellectu maxime faciunt, dubitationum emergentium solutiones. Ad tertiam oppositionem negamus Aristotelem non potuisse cognoscere quod post mortem non recordemur, aut non reminiscamur praecognitorum in vita; id enim nouisse poterat ex eo, quod non raro contingit, vi morbi vehementioris homines omnium praecognitorum penitus obliuisci, adeo ut conualescentes nec recordentur, nec ullius pristini reminiscantur; & hoc ob magnam mutationem factam

A in toto composito: quum autem in morte longe maior mutatio fiat substantiae viuentis quam in quouis morbo, quantumlibet vehementi: notissimum habuit Aristoteles post mortem nos non recordari nec reminisci, amissis in obitu omnibus habitibus; quum reminiscantiae supponat aliquos habitus praesentes conseruatos, recordatio vero cunctos incolumes. Sensus igitur Aristotelice quaestiois est, cur non recordemur, aut non reminiscamur praecognitorum tum viuentes & eorum, quae ante nostri constitutionem cognouerant intellectus noster extra corpus; & eorum omnium, quae ipsimet viuentes pridem agnoueramus: tum mortui eorum, quae dudum in vita dignoscebamus: Occasio quae sit formandi multiplex fuit Aristoteli; prima, ut magis pateret intellectum agentem re a possibili non distingui; altera, ut sublata dubitatione, magis clara esset propositorum de intellectu nostro separato veritas; tertia, ut innotesceret quomodo intellectus noster sit impassibilis, & non indigens ad operandum organo corporeo: si enim praecognitorum non recordatur, aut non reminiscitur; videtur obliuione amisisse habitus, & perfectiones pristinas; ac proinde passionem sustinuisse; aut saltem egere organo corporeo ad reminiscendum; quasi non reminiscatur separatam, quia corporali careat instrumento. Quae est explicatio primi theorematum. Vnde sic rationem elicimus immortalitatis: Intellectus, ratione cuius nos dicimur tum viuentes non reminisci eorum, quae mens nostra cognouerat ante nostri constitutionem; tum post obitum reminisci eorum, quae viuentes intellexerimus, est aliquando a corpore separatam, & immortalis: Sed intellectus, ratione cuius nos dicimur non reminisci tum viuentes eorum, quae ante nostri constitutionem ipse cognouerat; tum defuncti eorum, quae pridem viuentes intelleximus, est pars rationalis animae nostrae: igitur animae nostrae portio rationalis est aliquando a corpore separata, & immortalis. Argumeti utraque praemissa patet ex habita textus explicatione, & ex mox afferendis.

Elicitur immortalitas ex eo quod intellectus, quo post obitum si persistes dicimur, est impassibilis. Cap. VII.

IN secundo contextus allati theoremate Philosophus incipit propositam quaestionem determinare tali propositione, *quia hoc quidem impassibile est*: in qua ut particula causalis *quia* indicat hic afferri solutionem et problematis; ita particula confirmatiua *quidem* aperit in hac propositione Magistrum concedere aliquid ex traditis, unde ortum duxit dubitatio: Et reuera nunc Aristoteles concedit intellectum esse impassibilem. Sed quoniam quinque res possumus in intellectu considerare; nimirum nudam simplicemque intellectus essentiam, operationem ab ea essentia procedentem, coniunctum ex intellectu & sua functione, quod appellatur intellectus in actu; cognitionis habitum, qui est fructus, seu finis intellectionis; & denique coniunctum ex intellectu & cognitionis habitu, quod appellatur intellectus in habitu: Profecto inter haec omnia unum solum est impassibile, nempe simplex intellectus essentia, puraque mentis humanae substantia; quae aptissime significatur per notam *hoc*, indicem substantiae; cetera quatuor passibilia sunt, quia corrumpuntur & esse desinunt aliquando; quum aliquando similiter esse ceperint: sola substantia & essentia intellectus ut ingenua & non nata, sic est incorruptibilis.

lis Aristoteli; atque adeo impassibilis: nunc enim A Philosophus contraponit *impassibile* ipsi corruptibili; ut apparet in sequenti propositione per vim particulæ aduersatiuæ *vero*; inquit enim Magister. *Quia hoc quidem impassibile est, passiuus vero intellectus corruptibilis est*: ac sane finitio intellectus non potest impassibilis appellari hoc sensu; quia iugis ac perennis non est, sed aliquando incipit, & aliquando desinit esse: marcescens, ut ait Aristoteles: Consimiliter intellectus in actu non est impassibilis, quum semper in actu non sit noster intellectus; sed plerumque in nobis incipiat, & desinat esse intellectus in actu; quia sæpe numero mens operationem suam interrompens vacat ab intelligendi munere: Habitus itidem non sunt impassibiles; delentur enim ex animo, & extinguuntur desuetudine, morbo, senio, morte, alijsque de causis; ut late & supra demonstrauimus. Id ipsum asseras de intellectu in habitu, qui in nobis fit, atque destruitur; ut mox apparebit. Concedendum est itaque, qd iud superius toties inculcatum est, *hoc quidem*, scilicet intellectus essentiam atque substantiam puram, de qua eodem vocabulo nuperrime dixerat Aristoteles esse *impassibile*, pura vera passio, atque incorruptibile, ac *immortale, perpetuumque*; quare & præfuisse non natam ante nostræ constitutionem, & superesse immortale post nostræ dissolutionem; quo in aetere lumine solam nouiss. posuit Aristoteles: & sane si per hoc *impassibile* Philosophus intelligit intellectum agentem; quum eo post hominis interitum superstiti dicamur hic nos superesse, qui non reminiscimur; iam fuerit in Peripato intellectus agens pars animæ nostræ; cui proinde anime perpetuitatem, ac immortalitatem concedere debeat Aristotelicus alumnus. Sin autem hoc *impassibile* fuerit intellectus possibilis; iam planè pars anime nostræ Aristotele doctore fuerit immortalis. Quæ est interpretatio secundi theorematum ex quo antequam rationem immortalitatis deducamus, præstat reliqua duo ad eam non parum attinentia breuiter explicare. Quamobrem in tertio theoremate, quod his verbis habetur, *passiuus vero intellectus corruptibilis est*; causam affert Aristoteles quæ sit magis distincta; sed ipsum prius explicandum est; deinde considerandum an in eo integra quæ sit causa reperiatur, & quæ Themistius asserit intellectum passiuum corruptibile esse communem quemdam intellectum diuersum ab agente atque a possibili: Ceterum Aristoteles in animâ nostrâ duos tantum ponit intellectus; nullum tertium, admittit præter agentem, & possibilem. Philoponus, cui consentire videtur Auerroes, & Diuus Thomas cum magna Latinorum phalange, statuit per intellectum passiuum hic significari phantasiam; quæ tum nomine intellectus aliquando ab Aristotele decoratur; tum *rationalis* appellatur eo quod rationi obtemperat, ut alibi monet Aristoteles: Quod placitum non accipimus, primo quia nosquam Magister absolute scribit phantasiam esse, aut dici proprie intellectum; ut patet ex eius verbis in locis citatis: Deinde quia falso diceret mox Aristoteles intellectum separabilem nihil intelligere sine phantasia; nam & absolute supra statuit Philosophus intellectum, quum factus fuerit singula, posse per seipsum operari; atque adeo sine ministerio phantasie: & si ea, quorum est recordatio ac reminiscencia, consideremus, quid ni intellectus in habitu absque ullo phantasie interuentu recorderetur ac reminiscatur intelligens noscensque rursus ea, quæ

antea cognouerat? Deinceps quia reminiscencia eorū, quæ ante nostræ constitutionem agnouerat intellectus noster, nulla penitus indiget opera phantasie; nam in tertia sua functione, quæ discursus appellatur, mēs maxime abest a phantasia; quum reminiscencia sit syllogismus ex conseruata notitia recuperans perditam: Similiter post mortem recordatio & reminiscencia non fit opere phantasie, quia post obitum non remanet imaginatio: Viuentes pariter dū reminiscimur vniuersalium, beneficio phantasie non vtimur ullo; quia hæc attingit solummodo singularia. Quum igitur absolute Philosophus hic loquatur de quacumque reminiscencia, eius causam referre non potest in phantasie corruptibilitatem. Alexander, atque Simplicius asserunt nunc Aristotelem nomine intellectus passiuum significare intellectum possibilem; quem Alexander ait esse corruptibile, quia passiuus est; eiusque corruptione Simplicius ait non esse transitum ad non ens, sed ad esse melius: Quibus non assentimur, tum quia generatim possibilis intellectus ab Aristotele dictus est, impassibilis; quomodo ergo nunc eum gratis accipiat passiuum & corruptibilem? tum quia possibilis intellectus est id quod intelligit; non autem id sine quo intellectus agens non intelligit; quia munus agentis intellectus Aristoteli est facere actu intelligibilia, non ea fieri ac intelligere: tum quia corruptio intellectus possibilis, si vlla sit; ea in hominis obitu fit; sed hic Aristoteles causam quaeritur non reminiscamur etiā in vita eorū quæ ipsi viuentes prius agnouimus, & ante ortum nostrum noster intellectus separatus intellexerat. Speciatim autem Simplicio refragatur Aristoteles, qui non vno in loco definit corruptione vniuersaliter esse mutationem ad non ens; & quæ ad esse melius est, appellari generationem, potius quam corruptionem. Nos itaque per intellectum passiuum interpretamur intellectum in habitu, nimirum coniunctum ex substantia intellectus possibilis, & ex cognitionum habitibus, qui vere est intellectus Arist., & passiuus; nā corruptio cuiusque, siue substantiæ siue accidentis passio est. Magistri decreto: quū igitur intellectus in habitu fiat, & corrumpatur; propterea scite dicitur ab Aristotele intellectus passiuus: *Corruptibilis est* non quoad substantiam, sed quoad habitus acquisitos; est enim aggregatum per accidens, quod corrumpitur manente substantia mentis, incolumique subiecta intellectus essentia, ad corruptionem solius formæ notionisque accidentalis; perinde ac nauis, domus, & statua corrumpitur destructione solius formæ accidentalis ab arte factæ, remanente substantia ligni, lapidis, & æris: Gratis autem accipit hūc intellectum passiuum Aristoteles esse corruptibile; quia quum sit compositum quid ex intellectu essentia & cognitionis habitu acquisito; iam aliquando factus est; quare ut ortui sic est interitui obnoxius intellectus passiuus; quod constat ex Aristotele multis in locis. Quin & alibi Magister asserens reminiscencia esse corruptionem ignorantiæ, obliuionem vero esse corruptionem scientiæ, aperte docet hic per intellectum passiuum, ob cuius corruptibilitatem non reminiscimur, se significare intellectum in habitu: Ut idem in proposito dicendum sit de nostro intellectu, quod olim de materia dixerat Arist. eā scilicet corrumpi & fieri, quatenus est id in quo est priuatio; nā priuatio secundū se corrumpitur, & compositum ex materia & priuatione pariter inrerit; ut prius itidē constituerat Philosophus: at materia quatenus est quid a priuatione distinctum, ac secundū sui sub-

b. de an. l. 66.

lib. 1. c.

b. de an. l. 1.

b. de an. l. 65. 82.

b. de an. l. 17. 51.

b. de an. l. 20.

b. de an. l. 17. 18.

b. de an. l. 19.

b. de an. l. 155.

b. de an. l. 48.

b. de an. l. 36.

b. ethic. cap. 13.

b. de an. l. 20.

b. de an. l. 8.

b. de an. l. 3. 7.

b. de an. l. 4. 8.

b. de an. l. 18.

b. phys. l. 4.

b. de ge. l. 11.

b. de an. l. 8.

b. de an. l. 43.

b. de an. l. 24.

b. de an. l. 38.

b. de an. l. 30. sect. 4.

b. de an. l. 121. & seqq.

b. de an. l. 21. & seqq.

b. de an. l. 21. & seqq.

b. de an. l. 21. & seqq.

b. de an. l. 21. & seqq.

b. de an. l. 21. & seqq.

substantiam essentiamque, quæ in potentia sita est, non potest corrumpi: Similiter intellectus quatenus est id, in quo est habitus scientiæ, corruptibilis est; quia corrumpitur habitus, & compositum ex intellectu & habitu; sed ipsius intellectus nuda substantia & essentia pura nostræ mentis, quæ de se in potentia est ad habitum notitiæ induendum, plane incorruptibilis est: Intellectum vero proportionem respondere materiei, dudum nos docuit Aristoteles non semel. Verum enimvero non habemus nos hinc integram questionem causam; sed propositis adiungendum est quartum theorema; quod assertit immediate Magister in-textu subdens: *Et sine hoc nihil intelligit*, nempe vel intellectus, qui non reminiscitur, & est impassibilis, & non vitur organo ad operandum; vel anima, ut in quibusdam codicibus habetur; vel homo ipse, de quo ormata est questio: *sine hoc*, videlicet sine intellectu in habitu: *nihil intelligit*, non simpliciter, sed eorum quæ ad recordationem, aut ad reminiscentiæ pertinent; ad recordationem quidem, quia recordatio est iterata cognitio notionum conseruatarum; ad reminiscentiæ vero, quia reminiscentiæ est recuperatio notionum amissarum per meditationem aliarum conseruatarum; sed notiones non conseruantur nisi in intellectu in habitu: Quam igitur hic intellectus sit corruptibilis; eo corrupto, non possumus nec recordari amplius, nec reminisci vlllo in statu; nam intellectus antequam corpori associetur, plenus habitibus eorum quæ separatim intellexerat; dū corpori sociatur, ob magnam mutationem eos omnes penitus amittit; non retinet obsecratos, ut opinatur Plato; cuius opinionem fuisse demolitus est alibi & Magister: Quare corrumpitur in hominis constitutione intellectus in habitu præcedens hominis generationem; ex cuius corruptione fit ut in nobis nihil remaneat præcognitorum ab intellectu; quare nec recordari, nec reminisci valemus orti eorum, quæ noster intellectus agnouerat Arist. antequam corpus ingrederetur. Cōsimiliter quū post hominis ortū intellectus in habitu respectu variarū notionū assidue fiat & corrumpatur; propterea fit ut nos non sēper omnium præcognitorū recordemur; aut reminiscamur; sed eorū tantum, quorū notitiæ conseruatur, aut ex conseruata recuperatur in intellectu in habitu. Pari ratione quum morimur, ob magnam mutationem in homine factam, delentur ex animo habitus omnes pristini; unde corrumpitur intellectus in habitu factus in vita; & proinde post mortē non recordamur, nec reminiscimur vllius in vita præcogniti; nullo scilicet habitu remanente in separato nostro intellectu, cuius habitus recordatio sit, aut ex quo amissorum habituum recuperationem sperare valeamus. Ex habitis autem alia ratio colligitur immortalitatis ita formanda, Intellectus impassibilis ratione cuius nos post obitum dicimur superesse & non recordari, seu non reminisci præcognitorum in vita, est immortalis post nostri obitum superstes: sed intellectus noster, siue agens; siue possibilis, est impassibilis ratione cuius nos post obitum dicimur superesse & non recordari, seu non reminisci præcognitorum in vita; igitur noster intellectus, adeoque pars anime nostræ rationalis, est immortalis post nostri obitum superstes. Cuius argumenti propositiones adeo patet ex superiori theoria, ut vltioris non indigeant confirmationis.

A Ratio immortalitatis educitur ex eo quod intellectus noster omnia intelligit, seu potest omnia intelligere. Cap. VIII.

Sed ex alio Magistri documento præclarā habemus immortalitatis rationē: ait enim Aristoteles non vno in loco, tum intellectum humanum omnia intelligere; tum intellectum possibilem posse omnia fieri, atque adeo posse omnia percipere intelligibilia: Quam autē certum sit intellectum humanum Aristotele doctore cognoscere ac fieri omnia tum in vniuersali, tum etiā in singulari; nam cum dicit fieri singula, & cognoscere non solum carni-esse, ac magnitudini-esse, verum

B quoque carnem, & magnitudinem; quæ est naturā singularis hoc in hoc: Quando satis apertum est ex Aristotele intellectum humanum corpori copulatum in hac vita mortali non posse multa cognoscere; nam neque Dei summi naturam, neque separatas a materia mentes, ad quas se habet ut oculus noctur ad lumē Solis; neque infinitum numerum dierum, annorum, & mensium in tota mundi æternitate Peripatētica; mens enim humana finita percipere non potest infinitam multitudinem rerum; quippe finiti ad infinitum nulla proportio est; que necessario reperiri debet inter facultatem cognoscentem, & obiectum cognoscibile: Immo neque plurimę, ac prope modum infinitę vltimę rerum differentiæ; circuli quadraturā scitur ab vlllo nostratium intellectu corpori adiutorum, ut monet & Aristoteles: Quin neque post sui corruptionem plurima nascitura, si mortalis est intellectus, agnoscit: Quare necessarium est dari alium statum humanę mentis, nempe a corpore separatim intellectum humanum, qui Deo summo iunctus, in eo, in quo sunt omnia præsentia, scilicet in momento eternitatis Deo simul omnia, quæ fuerunt, quæ sunt, &

C quæ futura sunt, similiter præsentia sunt; atque adeo in ipso velut in speculo cuncta simul effulgētia, potest intueri per totam æternitatem intellectus humanus, inde sibi felicitatem acquirens; quod alicubi nobis Aristoteles insinuat asserens intellectum humanum, dū est in corpore pars compositi viuentis, non bene se habere; dum vero est aliud a corpore totum quid sui generis in vniuerso consistens, optimum esse habere, ac per totam æternam contemplatione frui: quem locum latius infra declaraturi sumus oportunius. Ex his ita rationem immortalitatis contexere valemus. Intellectus qui omnia nescit, & potest omnia intelligere, non semper est corpori sociatus, sed aliquando degit extra corpus ab omni materia separatus: modo Aristoteli noster intellectus omnia intelligit, & potest omnia fieri, seu omnia prorsus intelligere: igitur intellectus humanus Aristoteli non semper est corpori sociatus, sed aliquando degit extra corpus ab omni materia separatus, adeoque est immortalis. Maior eo patet, quia intellectus in corpore non intelligit infinitum, quadraturā intelligētiā, vltimas rerum differentiās, & alia multa; ut nuper ostēdimus. Huic argumēto respondere se patet Alexandri dicētes intellectum humanum singulū non omnia intelligere, nec esse perpetuum; at intellectum humanum in specie sumptū omnia intelligere, ac esse perennem. Quæ responsio difficultatem non tollit: Quia intellectus humanus in specie sumptus non intelligit quadraturam Aristoteli, nec Deum suum exacte, nec abstractas intelligētiās per se: ac speciatim quia definitio ita speciei essentiam complet ut singulis indiuiduis etiam conueniat; quilibet enim homo est animal rationale; Aristoteleque doctore

E species

1. de
plant. c.
1.
2. top. c.
1. loc. 1.
3. de an.
4. 8. 14.
17. 18.

species: ut hominem suum, sic etiam suam definitionem & a genere suscipit, & attribuit singulis suis individuis; quippe de illis univoce prædicatur. Quum ergo possibile intellectus definiatur omnia fieri, seu esse potentia omnia intelligibilia; ad differentiam intellectus agentis, qui definitur esse differentia in anima facies omnia actu intelligibilia; iam constat omnia cognoscere nedom toti speciei mentis humanæ, sed singulis intellectibus hominum convenire. Quum igitur hoc non competat intellectui nostro in corpore degenti, necessario statuendum est intellectum humanum etiam esse a corpore separatum, ac tunc omnia posse intelligere ac esse immortalem: secus enim frustra foret hæc nostre mentis potentia naturalis ad omnia intelligenda, quam nunquam reduceret ad actum; quum Aristotele doctore frustra sit illa potentia, quæ non reducit ad actum; & nihil sit frustra in rerum natura.

Habetur immortalitatis ratio ex eo quod intellectus humanus se habet ad omnes formas intelligibiles, ut materia prima ad omnes formas naturales. Cap. IX.

1. de an.
1. 14.
3. de an.
1. 5. 6.
17. 19.
1. phys.
1. 69.
8. meta.
1. 10.

Non multum a priori dissimilem rationem habemus immortalitatis ex alio dogmate Philosophi, quo constituit intellectum humanum se habere in anima ad omnes formas intelligibiles, ut se habet in natura materia prima ad omnes formas naturales; Quam autem certum sit ex Aristotele materiam primam esse receptivam omnium & singularum formarum naturalium; quas omnes & singulas recipere non posset nisi foret æterna ingenua & incorruptibilis; nam formæ naturales sicut numeri sunt multitudine infinitæ, ac plerumque incompatibiles, ac necessario subordinatæ, proinde quæ temporis æternitate quoque patet mēsurantes; quum omnes simul esse nequeant. Quando formæ intelligibiles proportionē respondēt naturalibus in multitudine, subordinationeque, nā sunt ex ijseductæ species intelligibiles opera intellectus agentis; plane opus est intellectum possibilem eas omnes & singulas recepturum æterno tempore durare, ut hic æterno tempore non potest in corpore nostro corruptibili permanere; igitur superest immortalis posse nostri mortem a corpore separatus. Vnde ratio sic immortalitatis adstruitur, Mens ita in potentia ad omnes formas intelligibiles, ut materia prima ad omnes formas naturales, nō semper adiuncta est vni corpori caduco, sed ab eo corrupto separata permanet in æternum immortalis; modo intellectus humanus Aristotelis est in potentia ad omnes formas intelligibiles, earum omnium susceptiva, ut materia prima est in potentia ad omnes formas naturales, earumque omnium susceptiva; igitur intellectus humanus non semper adiunctus est nostro vni corpori caduco, sed ab eo post hominis obitum separatus permanet in æternum immortalis. Maior eo evidens est, quo materia prima non potest in se recipere formas omnes naturales, quæ sibi invicem numerorum instar subordinatæ ac multitudine infinitæ durationem habent, quæ totius temporis æternitate mēsuratur; sed formæ intelligibiles rerum omnium, quas in se recipere potest intellectus humanus, ut numeri sunt & multitudine infinitæ & incompatibiles, simul adinvicem per totā temporis æternitatem successione concatenata subordinatæ; igitur mens in potentia sic ad formas intelligibiles, ut materia prima ad omnes formas naturales,

A non semper adiuncta est vni corpori caduco, sed ab eo corrupto separata permanet in æternum immortalis. Minor expresse legitur apud Aristotelem pluribus in locis novissime citatis. Respondet Alexandri comparari ab Aristotele materiam primam non singulæ humanæ menti, quæ caduca est, sed toti speciei mentis humanæ quæ sempiterna est; ut alia cuncta universalia. Quæ responsio non tollit argumentum; nam ex Aristotele didicimus, comparationes fieri debere inter æqualia, & quæ sunt eiusdem ordinis; quare materia prima, quæ vna numero est, & individua natura in toto mundo sensibili, comparari debet cum singula mente nostra individua in mundo intelligibili, non autem cum universali essentia mentis humanæ simpliciter, seu cum specie tota intellectus humani. Deinde vero disputationi dantes materiam primam emularem mentem humanam totam secundum speciem; eadem ratione velint nolint Alexandri mihi concedent singulam humanarum mentium seorsum emularem portunculam materię primæ ab alijs disiunctam, verbi gratia partem illam, ex qua constat illud corpus humanum, quod illi substratum est individui menti; adeo ut intellectus Aristotelis in mundo intelligibili, se habeant ad omnes formas intellectuales, ut in mundo sensibili se habet ad formas naturales ea portuncula materię primæ, quæ inest in corpore Aristotelis; nam quæ Magistro universale horum quoddam est, in se multa comprehendens veluti partes, modo portio materię primæ degens in corpore Aristotelis est in potentia ad recipendas formas naturales infinitas invicem sibi subordinatas, quas non potest suscipere nisi per infinitum tempus, quo necessario permanet incorruptibilis separata a corpore definito Aristotelis; igitur intellectus vniuersalis Aristotelis existens in potentia ad omnes formas intelligibiles in se recipiendas, quæ numero infinite, ac sibi invicem subordinatæ, non sinit ab intellectu agente nisi per infinitas operationes in mente possibili, quæ non nisi in tempore infinito possunt obiri, durare debet incorruptibilis post definitum Aristotelem ut quadraturæ scientiam, & intelligentias, quas in corpore cognoscere non potuit, extra corpus intelligere valeat, cum ceteris plurimis ultimis rerum differentiis, quæ latent intellectu humanum corpori sociatum; quasque noscere mens nostra non potest nisi a corpore separata.

Argumentum immortalitatis est, quod singuli naturaliter desideramus omnia scire. Cap. X.

Omnes homines naturali desiderio teneri sentiantur omnium, singulosque cupere omnia scire neminemque reperiri villo unquam tempore, qui aliquid scire non aueat, ita certum est in Philosophia Peripatetica, ut non aliunde Magister suam Metaphysicā auspicari voluerit, quam ex hoc axioma tunc communissimum, *Omnes homines natura scire desiderant*; & ut noster intellectus potest naturaliter omnia intelligere; sic plane voluntas humana non se determinat ad vnum genus rerum, sed appetit naturaliter omnia scire. Ceterum ex eodem Aristotele habemus apertissime non solum frustra esse illam appetitionem naturalem, quæ non aliquando satiatur; ut frustra dicitur esse calceamentum, cuius non est calceatio; sed etiam naturam nihil frustra facere: Vnde plane textus hanc immortalitatis rationem in peripato, Qui liber

Ratio 209 libet homo naturaliter desiderat omnia intellectu percipere & exacte dignoscere: ut constat ex Aristotele in vestibulo Metaphysicæ; nec non experimēto, & inductione apud vnumquemque comprobari potest: sed in hac vita mortali nemo potest omnia mente cōsequi, nec omnia exacte cognoscere; non quadraturā circuli, non vltimas rerum differentias, non infinitas celorum reuolutiones ab æterno in peripato iam peractas, non intelligentias abstractas, non Deum optimum; Aristotele decernente tum de quadratura & scientiam non haberi; tum infinitum, nobis esse ignotum; tum intelligentias a nobis non percipi, ut nec a noscendis diei lunem illustre: igitur necessario dicendum est vel in homine frustra esse naturalem appetitum omnia exacte dignoscendi; vel animam hominis intellectiuiam superesse post hominis interitum a corpore separatam immortalem, quæ tunc omnia exacte dignoscit: quorum primum ut Aristoteli aduersatur sexcentis in locis asserenti nihil esse, frustra in rerum natura; sic secundum dogma collaudatur ab Aristotele non semel asseuerante melius esse intellectui non cum corpore esse; & mentem nostram a corpore separatam, optimum esse habere, ac sempiterna intelligentione frui. Respondent huic argumento Alexandrei, ex hoc naturali appetitu non necessario conuincij alium statum animæ extra corpus, in quo a corpore separata mens nostra omnia exacte percipiat; perinde ac ex eo quod homines omnes ac singuli naturaliter appetunt semper viuere, non necessario colligitur vnumquemuis hominem sempiterna vita donari; quū quilibet mortalis existat: sed sat esse totam hominis speciem & semper viuere, & omnia exacte intelligere. Quæ responsio non tollit argumentum; in primis enim adducere inconueniens non est soluere argumentum. Deinde vero falsum est omnes ac singulos homines naturaliter appetere hanc vitam mortalem; nam eius tædio plurimi mortem sibi metipsis conscuerunt. Cato Vticēsis, Ambraciota puer, Socrates ille respuēs se defendere ab accusatione, ac vltro alacer venenum sibi oblatum hauriens, Dido, Læretia, Cleopatra, & alij multi, quos antea vidimus mortale hanc vitā detestari: ut appetitus viuēdi sēper nō sit omnibus & singulis naturalis; quū omnibus & singulis naturale sit desiderij omnia exacte percipiēdi: naturalia enim speciei attributa singulis indiuiduis necessario sēper insunt. Deinceps autē a vero lōge abest quēlibet hominē absolute nō semper viuere; nā intellectu nostro post mortem a corpore separato viuimus in æternum felices, aut in felices, pro ratione anteaque vitæ mortalis; licet in ea patrorum nō recordemur, aut reminiscamur. Denique falsum est totam humanam speciem omnia exacte dignoscere; quum enim singuli ad vnum omnes homines ignorent circuli quadraturam, vltimas rerū differentias, & abstractarum intelligentiarum intimas essentias. Neque summi totam naturam; iam tota species humana in hac vita mortali non omnia noscit, non omnia exacte dignoscit. Datur igitur apud Aristotelem alius animæ nostræ status, in quo post nostri mortem a corpore separata nō impeditur ab vlla materia quominus possit omnia exacte percipere; ut dudum insinuauimus.

Immortalitatis ratio sumitur ex questione ab Arist. proposita, utrum intellectus humanus in corpore degens intelligat mentes a materia separatas. Cap. XI.

Praclarum Aristotelis testimonium de eo, quod est intellectum possibilem, qui repugnante nemine pars est animæ nostræ, aliquando a corpore separatū esse, ac immortalem, habemus in his theorematibus, *Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsa est; Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere, ipsum existentem non separatum a magnitudine, an non, considerandum est posterius.* Quæ prius de more sunt explicanda, postea in argumentum contextenda. Porro intellectus speculatiui operatio circa quinque intelligibilia genera quum versetur, quæ sunt singularia corporea, vniuersalia physica, vniuersalia mathematica, vniuersalia metaphysica, & substantiæ ab omni materia separata; explicans Aristoteles quomodo fiat operatio intellectus contemplatiui; posteaquam in superioribus docuit quomodo intellectus contemplatiuius intelligat singularia corporea, & vniuersalia tū physica, tum mathematica; iure optimo in hoc textu agit de intelligentione vniuersalium etiam metaphysicorum, & substantiarum a materia separatarum: penes quæ duo textus in duas diuiditur partes; quarum prima est, *Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsa est:* Quæ quidem sententia non aperit Aristoteles quomodo fiat intelligentia vniuersalium metaphysicorum, & substantiarum a materia separatarum; de quibus nuperrime; sed quia in proposito consimiliter omnia intelligit intellectus contemplatiuius per simulacra; ideo absolute quæcumque obiecta generatim accipiens, quare & vniuersalia metaphysica, inquit, *Omnino autem intellectus qui secundum actum intelligit, nempe intellectus in quocūque suo actu intelligendi, siue singularia, siue vniuersalia, vel physica, vel mathematica, vel metaphysica aut simplicia, aut etiā complexa; qui enim omnia dicit, nihil excludit: intellectus, qui secundum actum intelligit:* de intellectu loquitur actu intelligente; quia nunc docet Aristoteles quonam modo fiat ipsum intelligere, ut antea proposuerat; is autem est, non quidem intellectus agens, sed possibilis; qui solus, ad agentis differentiam, intelligit & fit omnia quæ noscit; quod statim monet Aristoteles inquit, *ipsa res est, quas intelligit:* Sane intellectus dicitur esse res, quas intelligit, non per transmutationem physicam in eas conuersus; at per similitudinem earum, quam subit receptis proprijs rerū simulacris; quorum vsus in intellectu actu intelligente duplex est, nempe tum excitandi possibilem intellectum de actu primo ad secundum, cum in pellendo de otio ad negotium; tum excitato illi representandi rem eam intelligibilem, cuius est simulacrum: Ut ex his colligendum nobis relinquar Aristoteles, intelligendi functionem sēper fieri mediāte simulacro excitante intellectum de actu primo ad secundum, in pellenteque ipsum de otio ad negotium; et eidem impulsio ad opus representante rem intelligendam; cuius est similitudo; & hoc in quolibet intellectu operatione, siue illa sit indiuiduorū intelligentio, siue vniuersalium aut physicorum, aut mathematicorum, aut metaphysicorum; siue pariter fuerit simplicium apprehensio, siue compositio, diuisione, siue ratiocinatio. Quoniam vero modus hic intelligendi videtur ijs rebus conuenire, quarum sunt

propria si simulacra eas apta representare; quando præter
huiusmodi res aliæ sunt, quarum nulla videtur esse si-
mulacra, nempe mentes a materia separata; ideo in
secunda parte contextus Aristoteles quæstionem ponit
de illarum intellectione dicens *Vtrum autem contingat*:
quoniam quæstio si est Aristoteli præcedit omnes
alias; quum ex determinatis de modo intelligendi per
suscitationem intellectus; & representationem rei in-
telligibilis a simulacro, emergat occasio dubitandi de
intellectione illorum, quæ non videtur habere propria
simulacra; recte Philosophus hic agens de modo quo
fiat ipsum intelligere, quod est propria operatio intel-
lectus humani; quærit *Vtrum contingat ipsum intellectum*
humanum; quo de agitur in præsentia; *existentem non*
separatum a magnitudine: Alexander ait hic afferri con-
ditionem intellectus, quum separatus non sit, nec sepa-
rabilis: sed contra superius Aristoteles non semel cõ-
stituit intellectum humanum esse separabilem; &
separatum. Zymara iunior interpretatur hic Aristote-
lem admonere nostrum intellectum esse separabilem
ab organo; quod non recipimus, quia Magister in tex-
tu loquitur de magnitudine; non autem de organo;
nihil enim magnitudo confert, aut necessaria est or-
gano mentis, si ea vitur instrumento; nam uti posset
calore, cui magnitudo non subest ad hoc opus, nisi
per accidens. Simplicius inquit Philosophum hic signi-
ficare intellectum non esse separatum a corpore quia
sensu & phantasia vitur: quod similiter non placet,
tum quia superius Aristoteles asseruit intellectum pos-
se operari per seipsum, & atque adeo sine opera sensus,
& phantasia: tum quia multo prius decreuerat ipsum
intelligere non esse corporeum quid, nec aliquid ha-
bere cum sensu, & imaginatione commune. Optime
Themistius, Averroës ac Dñus Thomas hunc locum
explicantes inquirunt intellectum existentem non sepa-
ratum a magnitudine, esse intellectum in corpore de-
gentem; quibus assentimur, nam hic Aristoteles exi-
stentiam intellectus proponit, non operationem; ut
enim operatio refertur ad organum formaliter, ita
existentia forme respicit essentialiter subiecta sibi ma-
teriam, dicitur Aristotele: Quærit ergo philoso-
phus de intellectu nostro, vtrum contingat ipsum, exi-
stentem non separatum a magnitudine, nimirum dū
in corpore degit; nā ubi a materia separatus est (quod
nunc Aristoteles inauit, clareque supponit aliquando
contingere) nulli dubium est quin separatas mentes
intelligat; quippe separata mens quilibet se superio-
res intelligit; & nostra mens a corpore separata non
intelligit per phantasmata, rerumque simulacra; sed
seipsam, & alias mentes abstractas cognoscit imme-
diatè, siue per simplicem intuitionem siue per puram
copulationem: Verum tota dubitatio, & presens Que-
stio est, Vtrum intellectus humanus, non existens se-
paratus a corpore, sed in magnitudine degens; pro
eodem enim consuevit Aristoteles accipere corpus &
magnitudinem, & esse in corpore ac esse in magnitudi-
ne; quo nomine dixerat & alibi tum primum mouens
nullam habere magnitudinem; quod est esse penitus
incorporeum: tum potentiam infinitam non esse in
magnitudine finita: tum scientiam de natura fere
plurimam videri circa corpora, & magnitudines; qui-
bus in locis nomine magnitudinis indicat semper Ari-
stoteles materiam corpusque subiectum; non autem
vlla ratione instrumentum agentis cooperans: unde
placere constata vero sensu Aristotelis longe nimium

A abesse animaduersionem in huius loci explicatione
dicentium. *Aduertendum est*, quod illa non sepa-
ratio a magnitudine, qua ponitur ibi in nostra anima
non est solum quia anima cuius noster intellectus est po-
tentia, informet materiam, nostrum scilicet corpus;
sed ulterius quia facultas ipsa non intelligit sine phan-
tasmate; & ideo nec ratione intellectione est sine ma-
gnitudine. Hinc enim explicationi refragantur tū quæ
nuper adducta fuerunt in iuniorum Zymaram, qui pri-
us magnitudinem ad organum retulit: tum multo ma-
gis quæ propofita fuerunt superius in Alexandrum,
qui similiter asseruit intelligere nostrum esse non sine phan-
tasmate. Sed redæmus ad pensum: Tota inquam Phi-
losophi quæstio est, Vtrum intellectus humanus, non
existens separatus a corpore, sed in corpore degens, pos-
sit aliquid separatorum intelligere, nec ne: Porro nisi sup-
poneret, ac inieret nunc Aristoteles intellectum humanum
aliquando esse a corpore separatum re ipsa, frustra in
textu adieciisset illa verba, *existentem non separatum a ma-
gnitudine*: sed enim fuisset studiosissimo breuitatis in-
quirere, Vtrum contingat ipsum aliquid separatorum
intelligere: Quin etiam supra, quum dixerit Aristote-
les intellectum humanum omnia intelligere, ac posse
omnia fieri; quomodo nunc in dubium vertit, ac in
quæstionem ponit Vtrum intellectus humanus intelli-
gat aliquid separatorum; nisi eo loci de nostro intel-
lectu absolute tractauerit, nunc autem de ipso loqua-
tur in corpore degente? Separata vero, de quorum in-
tellectione quæstionem in præsentia format Aristote-
les, multa quum sint, Deus Optimus, intelligentiæ se-
cundæ plures infra Deum sitæ, animæque rationales
post hominis interitum a corpore separate; quia cūcæ
res istæ in eo conueniunt, ut propria non habeant simu-
lacia; propterea de ipsis absolute quæstio formatur,
Vtrum contingat intellectum humanum, dum non est
separatus a magnitudine, sed in corpore degit homi-
nem constituens, aliquid separatorum, siue Deum,
siue secundam quamvis aliam intelligentiam, siue me-
tem humanam a corpore seiunctam, intelligere: non au-
tem de quacunque mentium abstractarum cognitione
hic agitur; tres enim quum sint intellectus humani
functiones supremæ inuicem subordinatæ, Simplex
apprehensio, compositio, & discursus; quando certum
cuius est, separatas mentes intelligi ab humano intel-
lectu non separato per compositionem, & discursum;
ut constat ex Aristotele non semel ipsarum attributa
quàmpluræ ex motu nobis manifestante; Quæstio to-
ta, & dubitatio speciatim est de prima intellectus ope-
ratione; quæ simplex apprehensio dicitur, & pecu-
liari nomine intellectio, seu intelligere ab Aristotele
nuncupatur; quippe non habent eæ simulacrum pro-
prium e phantasia deductum quod impellat nostrum
intellectum ad eas cognoscendas & impulsio ac excita-
to illi easdem representet intelligendas. *Considerandum*
est posterius. Propositam quæstionem hic non determi-
nat Aristoteles: Plerique rentur eius determinationem
per hæc remitti ad metaphysicum, qui eam habeat vel,
ut asserit Dñus Thomas, ubi statuit, quemadmodum
vespertilionum oculi ad lumen dici se habet, ita & in-
tellectus animæ nostre ad ea, quæ sunt omnium mani-
festissima; vel, ut opinatus est Magnus Albertus, ubi
deceat intellectus humani dispositionem erga sub-
stantias separatas non esse deceptionem, sed ignorantiam;
non qualis est cecitas; quod est dicere, ab intellectu
nostro substantias abstractas confuse nimium, & val-

c. c. c.
lect. 5. de
nat. cel.
c. 9.

Sup. 1.
cap. 6.

3. de an.
c. 1. 84.

8. phys.
& 12.
meta.

1. po.
ster. anal.
c. 79.
3. de an.
c. 39.

2. meta.
c. 1.

29. me.
c. 22.

de rudia ac imperfectissima quadā cognitione a nobis dignosci, ut a noctua lumen diei; cuius noticia parum abest quin cecitas sit. Nos autem hanc non accipimus, tum quia in Metaphysicis doctore Aristotele agitur de mēte humana a corpore separata; sed de functionib' animę in corpore degentis tractat Aristoteles in Physiologia: tum quia proposita, quæstio dilui debet in tertio De Anima, ubi Aristoteles ex professo sibi proposuit considerandum ē quomodo fiat ipsum intelligere: tū quia de obiectis intellectus humani tractare debere se in libris De Anima, non autem in Metaphysica, monuit Philosophus: tum quia determinationem hanc pollicetur nunc Magister allaturum esse se posterius, non autem alibi. Philoponus ait hoc dubium solui ex hactenus exaratis: sed cur Aristoteles id asserit esse diluendum considerandumque posterius? zy nata iunior inquit Aristotelem id nescivisse: Verū cur hic promittit ipse se illud explicaturum, quod ignoravit? & quomodo Sapientum Magistro Theophilus, egregius alioquin eius interpres, ignorantie notam inuerere non dubitat? Alij dicunt Aristotelem morte præventum id non potuisse perficere: Ceterum quando in libris De Anima id efficere debuit Aristoteles, qui consulto sibi determinandum proposuit quomodo fiat ipsum intelligere; quū alibi moneat se libros De Anima complevisse; Plane mors Autoris intempestiva leue fuerit subterfugium, ad quod in proposito se recipiunt viri prestātes. Alij dicunt eam theoriam perijisse, ut alia multa volumina Magistri sed nimium gratis hoc accipitur absque vlla probatione. Nos autem dicimus Aristotelem hoc quæsitum in præsentia non diluere, quoniam eius determinatio requirit non nulla prius explicari, quæ adhuc ignota sunt; proinde statuit de quæstione proposita considerandum esse posterius, ubi scilicet ea innotuerint, sine quorum cognitione hoc dubium tolli non potest: Determinationē vero propositi dicimus ab Aristotele suo loco proponendam s' posterius in hoc eodem capite; qua de re nos ibi fusius agemus. Porro huius dubitationis ansam habuit Philosophus ex traditis: si enim humanus intellectus potest omnia fieri, & omnia simpliciter intelligere, ut dictum est antea; profectū poterit etiam separatas mentes intelligere: sin autem omnino intelligit per imagines ipsum excitantes impellentesque ad opus, impulsoque illi, & excitato representantes rem intelligendam; quum abstracte mētes de se nullum habeant sui simulacrum; qui fieri potest ut intellectus humanus, dum non est a corpore separatus, eas intelligat? Qua quidem in re non est Themistius audiendus, qui scribit intellectum nostrum facilius intelligere separata, quia non opus habet ea separare, ut cetera: nam intellectus noster in corpore degens indiget obiecti simulacro suscitante, impellente, ac representante: quo ut pollent materialia cuncta, ita carent prorsus immaterialia; quæ licet absolute, ac menti separata sint actu intelligibilia; non sunt tamen actu intelligibilia nobis, seu menti nostrę in corpore degenti; ut ostendimus in opere nostro De intellectu agente. Sed iam tempus est ex habitis rationem immortalitatis constituit; quæ sic efformari poterit, Intellectus, de quo dubium est, Vtrū separatas formas intelligat, dum ipse nō est a magnitudine separatus, est aliquādo a magnitudine separatus, atq; adeo extra corpus & materiam immortalis: sed intellectus humanus est is, de quo dubitat Arist. vtrū separatas formas intelligat, dū ipse nō est a magnitudine separatus: ergo noster intellectus Arist.

Est aliquādo a magnitudine separatus, atque adeo extra corpus & materiam degens immortalis. Propositiones ambę satis patent ex allata nuperrime theoria. Verum huic argumento necessitatē non inesse putat doctissimus Gianinius asserens verba illa, ipsum existentem non separatum a magnitudine, dici posse addita esse, ut ratio intelligeretur, propter quam dubitatur, an mens possit intelligere, quia a magnitudine sunt separata. Nos autē ideo non putamus allatæ rationi tolli necessitatē, quia cogatur Aduersarij confiteri rationalis animæ perpetuitatem in Peripato; tum quia ratio formalis dubitandi foret, si dixisset Aristoteles dubium esse an intellectus intelligat separata quatenus ipse non est a magnitudine separatus: tum maxime quia ratio dubitandi non est ex ipso intellectu, qui dictus est omnia intelligere, & omnia fieri; sed ex ipso intelligibili separato, non habete de se simulacrum, quo menti nostrę representetur: tum etiam quia ut se habent separatę mentes ad materialia obiecta, sic se habet nostra mens in materia degēs ad obiecta separata; quum ergo Aristoteli separata intelligentię intelligant orbem suum corporeum, motique materialem, quem in eo faciunt; nam mouent celestia, & nostrati cuncta intelligendo. Deusque separatissimus omnia nōscat, etiam nostratia; iam Aristoteles dubitare non potest vtrum mens nostra possit intelligere separatas essentias, quia ipsa non sit separata a magnitudine: sed bene dubitare potest vtrum mens nostra dum in corpore degit, possit intelligere separatas substantias, quæ de se non habent vllum simulacrum, quo per sensus externos, & internos intrudi possint ad intellectum in corpore nostro delitescentem. Quareratio necessario propositum conuincit.

Promittitur ratio immortalitatis ex eodem loco aliter a Mantino translato, nempe affirmatiue. Cap. XII.

Sed quoniam alia lectio in eodem textu habetur ex Mantini translatione; operæ pretium duximus ex eo quoque perpetuitatis animæ rationem deducere; usque adeo namque vera est rationalis animæ immortalitas, & usque adeo certa in dictis Aristotelis, ut ex eius contradiatorijs etiam sententijs eliciatur; nam separationem intellectus nostri a magnitudine, quam aliquando negat vulgata lectio nuper explicata, aperitissime ponit verus, & noua Mantini translatio in hæc verba; Verus quidem, illud enim quod est in actu vniuersaliter, est intellectus qui est in actu: Et cogitatio nostra in postremo erit, Vtrum possit intelligere aliquas rerum abstractarum, cum hoc quod ipse est abstractus a magnitudine, aut non. Noua vero, intellectus autem est omnino qui actu res intelligit: Vtrum autem contingat ipsum intelligere aliquid separatorum, ipse existente separato a magnitudine, vel ne, post hoc considerabitur. Scilicet quum intellectus humanus & in corpore degēs considerari valeat, & extra corpus, vtroque separatus est a magnitudine; degēs quidem in corpore separatus est a magnitudine in suo munere obeundo; nam, ut superius edocuit Aristoteles, humanus intellectus intelligendo non miscetur cū corpore, sed ab eo separari dicitur, cuius opera non vititur: extra corpus autem degens intellectus noster est a magnitudine separatus tum quantum ad operari, tum quantum ad esse: Modo vtroque dubium est an intellectus a magnitudine separatus intelligere possit aliquid separatorum; nam quoad primum statum intellectus humanus in corpore degens a magnitudine separatus.

paratus in suo munere obeundo nō videtur aliquid separatorum posse intelligere; quia degens in corpore nō intelligit nisi ea, quorum præfuerunt imagines & phantasmata in sensu, & phantasia: separatæ vero intelligentiæ non habent vllas imagines in sensu, non habent vlla phantasmata in imaginatione; ac intellectus noster non habet commercium cum sensu, & phantasiæ in suo munere obeundo, si suam operationem edit. separatus a magnitudine, corpori que minime cōmixtus. Quoad secundum etiam statum intellectus humanus a corpore separatus omnino post hominis interitum non videretur aliquid separatorum entium extra se posse intelligere, quia simul plura cognoscere nō valens assidue per totū æternum. Aristoteli perseverat in suimet intelligentione. Sed hac de re posterius acturum se pollicetur Aristot. Nos autē ex hoc loco talē rationē immortalitatis haurire possumus, Anima quæcūque separata est a magnitudine, siue in operando siue in essendo, illa sine corpore ut operari, sic etiā esse potest incorruptibilis, & immortalis, Arist. nō vno in loco id clare decernēte. Sed intellectus humanus ab eodem Aristotele in explicato contextu secundum Mantini translationem est a magnitudine separatus, siue in operando, siue quoque in essendo, ut nuper explicauimus: igitur intellectus humanus absque corpore operari, & esse potest incorruptibilis, & immortalis. Ambæ præmissæ constant ex traditis.

Intellectus noster est sine materia, ac proinde immortalis.
(Cap. XIII.)

Præclarus est locus alius apud Aristotelem, in quo rationem immortalitatis habemus efficacem, dum soluens dubitationem qui fieri possit ut intellectus humanus sit intelligibilis sicut alia, si nihil habet commune cum alijs intelligibilibus nostratibus, quibus non inest intellectus, inquit, *Et ipse etiam intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia: In his enim que sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur: scientia namque speculatiua, & ipsum scibile idem est. Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est: In habentibus autem materiam potentia solum unumquodque est intelligibilem: Quare illis quidem non inest intellectus: sine materia enim potentia est intellectus talium: ille autem intelligibile erit.* Quæ prius explicanda sunt, ut ratio ex notioribus negetur. Soluta in superiori textu dubitatione textus duodecimi, nunc Aristoteles illam diluit, quam proposuerat in decimotertio; & quia hæc dubitatio bimembris exitit, singulum eius membrum seorsim considerat, his duobus textibus; & primo secundum in priori dissoluit triplici dogmate, iuxta quæ textus in tres partes commodè diuiditur: In quarum prima legitur hoc theorema, *Et ipse etiam intelligibilis est sicut ipsa intelligibilia; nimirum, & ipse intellectus humanus,* de quo nuper egerat, & quæstionem instituerat Aristoteles; sed quum intellectus possit & ut in potentia, & ut in habitu considerari; plerique cum Simplicio putant hic maxime agi de intellectu in habitu, ac de illo potius quam de intellectu in potentia: quod non recipimus; quia particula ista *& ipse*, aperte indicant, Aristotelem nunc de illo intellectu agere, cuius in textu supero proxime meminerat; sed ibi mentio fuerat de intellectu, qui est omnia intelligibilia in potentia, & nihil actu antequam intelligat; similisque est tabula, in qua nihil est actu scriptum; hic autem non est intellectus in habitu, sed in potentia, *etiam intelligibilis est; scilicet, præter hoc,*

A quod est intellectus, est etiam intelligibilis; atque ut in eo, quod est intellectus, diffidet a ceteris nostratibus intelligibilibus; ita in eo quod ipse est quoque intelligibilis, conuenit cum ceteris; quare dicitur esse *intelligibilis, sicut ipsa intelligibilia*: in quorum explicatione haud conueniunt interpretes: Philoponus, & cum eo plurimi, etiam Alexandri, ut Castellanius, distinguunt entia in duo genera, nempe in sensibilia, cuiusmodi sunt omnia materialia corporea; & in ipsa intelligibilia, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ; dicunt Aristotelem hic admonere intellectum nostrum esse intellectum simul & intelligibilem, uti sunt entia separata; non autem intelligibilem solummodo, uti sunt corporea & materialia: Quod placitum non accipimus, quia primo falsum est, materialia & corporea non esse intelligibilia, & intelligibilia esse extra genus sensibilibus; quum substantia corporea & materialis sit intelligibilis, non autem sensibilis; sensus enim eam nō attingit nisi forte per accidens, ut monet Aristoteles. Deinde inter materialia & corporea calum, & homo sunt intelligibiles simul & intelligentes substantiæ apud Aristotelem. Deinceps intelligentiæ separatæ sunt actu intelligibiles & actus intelligentes, non autem potentiales; quum longe absint a materia, vnde talis inest omnis potentia: intellectus autem noster, & supra dictus est esse potentia omnia intelligibilia, potentiaque intelligens, non actu; & mox dicendus est non semper intelligere. Demum in hac solutione debuit ab Aristotele noster intellectus comparari ad eadem intelligibilia, ad quæ superius ab eodem relatus est in dubitatione; at ubi dubitauit Aristoteles an intellectus aliquid haberet admixtum, quod ipsum facit intelligibilem, sicut alia materialia, quæ sunt intelligibilia potestate. Adde nunc Aristotelem agere personam Physici, cui non licet considerare formas omnino a materia separatæ, ne dum per earū attributa soluere dubitationes physicas. Non ergo intellectus est intelligibilis sicut abstractæ mentes, ad corporeorum, & sensibilibus differentiam; ut multi eam Philopono interpretantur; si sermo sit de intellectu nostro in corpore degente; nam a subiecta materia id. habet ut sit potentia intelligibilis ut alia cū ea materiam quomodocumque apud nos obtinentia: secus est de intellectu nostro a materia prorsū separato; tunc enim est actu intelligibilis, & actu semper intelligens; sicut diuinæ mentes; quod asseruit ac innuit clare Magister alibi statuens intellectum humanum in corpore non bene se habere; & extra corpus optime se habere, perpetuæque sui ipsius intelligentiæ frui. Alij exponunt intellectum esse intelligibilem, sicut ipse est ipsamet intelligibilia; quia intelligens alia in ipsis semetipsum intelligat: Quod minus placet; tum quia quum intellectus non sit per se sensibilis, sitque substantia; necessario est per se intelligibilis; anima enim Aristoteli est omnia entia, sensu quidem sensibilia, intellectu vero intelligibilia: tum quia sic non solueret Magister dubitationem supra propositam, quæ est nō de modo quo seipsum intellectus intelligat; sed an sit intelligibilis, nec ne, si est immixtus, & nulli quicquam habet commune. Auerroes cum Diuo Thoma inquit intellectum esse intelligibilem *ut alia*, nimirum per speciem, non per essentiam; cuiusmodi sunt intelligibiles per essentia separatæ mentes: Quæ sententia licet in se vera sit, ut infra patebit; non tamen ea est, quæ soluit dubitationem, quæ utitur hoc in loco Philosophus, ubi ne verbum quidem de specie, aut de es-

sentia. Nos ergo putamus intellectum dici nunc intelligibilem sicut ipsa intelligibilia naturalia, de quibus in presentia Physiologus agit: similitudo autem hæc in eo tota consistit, quod intelligibilia naturalia cuncta sunt intelligibilia potentia, non actu; & hoc illis inest, quia obtinent quoquo pacto adiunctam sibi materiam; quæ ut per se ignota est Aristotele doctore, causaque quibus inest occultationis & ignorantia; sic efficit ut materialia cuncta sint potentia tantum intelligibilia, non actu, nisi ubi opera intellectus agentis a materia, materizue conditionibus liberata fuerit: Ita plane intellectus humanus in nostro corpore clausus; hic enim Aristoteles intellectum considerat prout est actus corporis; nam Physiologos veteres damnaverat agentes de anima, & non considerantes naturam corporis subiecti; & pridem adnotauerat Physicum non considerare formas nisi prout sunt in materia: intellectus inquam in corpore manens ob subditam sibi materiam est intelligibilis potentia, non actu, ut omnes alie forme physice in materia degentes. In secunda propositione contextus docet Aristoteles cur intellectus hic intelligibilis sicut alia existens, sit intellectus, ad aliarum formarum naturalium differentiam, quæ sunt intelligibiles tantum, non item intelligentes; dum ait, *In his enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur.* Cuius sensus multiplex est interpretibus: Alij putant hic agi de mentibus abstractis supra rationalem animam; quod non placet, quia etiam si in illis vere idem sit quod intelligit, & quod intelligitur, tamen aptum medium non sunt Aristoteli propositum probaturo; qui & alibi monuit non licere transcendere demonstrare; quomodo enim conclusionem physicam probet per medium metaphysicum? aut quomodo Physiologus, qui non considerat Intelligentias abstractas, hic agat de mentibus ab omni materia separatis? aut quomodo nunc Philosophus gratis assumat in Intelligentiis idem esse quod intelligit, & quod intelligitur, quæ de re nunquam antea Magister mentionem fecerat? non ne ignotum ignoto probaret petens principium? Alij dicunt in speciebus universalibus, iam opere intellectus agentis a materia separatis, in quas mutatus est intellectus, qui sit omnia, idem esse quod intelligit, & quod intelligitur: Quod minus placet, tum quia intellectus intelligendo non sit species illa a materia separata, sed sit id quod ipse intelligit, natura nimirum a tali simulacro representata, quæ res est materialis; sit autem ea non physice, sed per representationem; tum quia nunquam vere diceretur species intelligens, at solum intelligibilis. Nos aliter exponimus, Intellectum posse bifariam considerari, & ut forma, siue actus corporis; & ut principium operationis; iuxta duas definitiones ab Arist. de anima traditas; sane si consideretur intellectus ut actus & forma corporis constitutus in esse hominem, non sine materia est Arist. & hac ratione intellectus a materia subiecta obtinet hoc, quod in homine est intelligibilis potentia, non autem actu; quod commune habet cum ceteris formis naturalibus: Sin autem consideretur intellectus prout est principium intelligendi; quo sensu potest accipi & in corpore, & extra corpus; quia, ut dudum ostendimus, mens ad operandum non utitur organo materiali, nec vilo subiecti corporis beneficio, ut alie forme nostrates omnes; propterea dicitur esse sine materia; quare menti nostræ convenit esse intelligens quatenus in obeunda sui operatione est sine materia; quocirca recte ait Aristoteles, *In his quæ sunt sine materia,*

A scilicet in his formis physicis, quæ in ratione principij operantis sunt sine materia, hoc est in operatione sua obeunda non utuntur vilo ministerio corporis materialis; Idem est quod intelligit, & quod intelligitur; videlicet eadem natura est & intelligens, & intelligibilis; quia si vlla functio est immaterialis, eam esse intellectionem nos docuit Aristoteles; ita ergo forma operans sine materia, est eadem intelligens, & intelligibilis; ad earum formarum discrimen, quæ in operationibus suis obeundis non sunt sine materia; hæc namque sunt solum intelligibiles, non item intelligentes: Quamobrem intellectus humanus ut est forma corporis, eatenus materiam habet adiunctam, sibi que substratam; ob quam est potestate intelligibilis, sicuti formæ ceteræ naturales materiam, & corpus perficientes; non autem est actu intelligibilis; ut autem est principium operatum sine materia, eatenus est intellectus, siue intelligens; quod negatur alijs formis physicis operationem non habentibus sine ministerio corporalis organi, adeoque sine materia: hoc autem esse sine materia convenit intellectui nostro intelligenti, non solum dum suam functionem edit in corpore degens; sed maxime dum eam obit extra corpus consistens; nam operatio intelligendi sit sine materia: Et reuera constat hinc apertissime Philosophum, dum asserit intellectum humanum esse intelligibilem & intelligentem sine materia, determinare functionem intelligendi fieri sine phantasia, quæ est facultas materialis; quod enim sine materia operatur, id sine phantasia operatur, quæ sine materia nec est, nec operatur hæcenus de secunda parte contextus. In tertia parte Philosophus asserit rationem confirmantem ea quæ in secunda parte proposuerat, dum ait, *Scientia namque speculativa, & ipsum scibile idem est.* Quorum sensus ite-
 D varius est apud Interpretes: Simplicius per scientiam speculativam interpretatur Intellectum; quod non recipimus, tum quia nimis pervertitur vocum significatio; tum quia idem per idem ostenderet Arist. petens principium. Alij per scientiam speculativam interpretantur functionem intelligendi; quod minus placet; tum quia nimis dura est item interpretatio; tum quia falsa est propositio; nam intellectio est actio siue functio habens esse in fieri; scibile vero est subiectum siue terminus operationis, ac plerumque habens esse permanentem; tum quia intellectus, ac ipsum scibile plerumque substantia est; intellectio vero est accidens. Nos autem proprietatem vocabuli de more servantes per scientiam speculativam interpretamur habitum notitiæ de re intellecta in animo post intellectionis opus remanentem; & sane hic habitus idem est cum ipso scibili, quia est illius quidditas ac essentia cognita; ut enim scientia speculativa est habitus per demonstrationem acquisitus, ac omnino definitio; quæ Aristoteli est aut a principium demonstrationis, aut eiusdem conclusio, aut demonstratio tota differens terminorum positione; ita quum definitio & definitum sint idem, scientia speculativa & scibile quoque idem erit necessario: Ceterum quomodo ex hoc demonstretur, in his quæ sunt sine materia, idem esse quod intelligit & quod intelligitur, ac omnino consequentia secundi placiti ex hoc tertio, non docuit Aristoteles. Nos illiam ita deducimus, quia ex his argumentum texti potest a minori ad maius; etenim quum scibile possit bifariam considerari, nempe prout est in rerum natura extra animam, & prout est in anima; sane prout est extra animam, est natura participata in singularibus, ac
 omni-

q. 7. meta.
l. 35.
7. 8. phys.
l. 32.

ft. de an.
l. 51.
2. de an.
l. 26.
2. phys.
l. 21. 26.
2. de an.
l. 15. 17.

q. 1. poste.
anal. l.
16.
2. phys.
l. 21. 26.
2. de an.
l. 15. 17.

2. de an.
l. 7. 24.
2. phys.
l. 1. &
seqq.
1. de an.
l. 51.
2. de an.
l. 26.

1. de an.
l. 92.
2. de an.
l. 11.
3. de an.
l. 6. 7.

l. 1. de m.
l. 11.

l. 2. de m.
l. 24.

l. 1. poste.
anal. l.
64.

omnino materiam in se, siue sub se habens sibi copulatam; & vere tunc non est idem cum scientia speculatiua, sed sine scientia esse potest, veluti prius absque suo posteriori apud Aristotelem; si vero consideretur scibile prout est in anima, tunc est idem cum scientia speculatiua, hæc enim nihil est aliud quam cognitio scibilium, quam induit animus post intellectiōem; est autem scibile hoc in animo sine materia; quoniam opera intellectus agentis iam depuratum fuit a materia, & omnibus eius conditionibus; vt clare pateat scientiam speculatiuam & scibile esse idem non nisi dum sunt sine materia in mente; non autem dum scibile est cum materia extra animam: Quare si ob carentiam materiæ scientia speculatiua & scibile idem sunt; quum materia careant non nisi quia sunt in intellectu; sane tum multo magis materia carere intellectum in sua edenda functione dicere oportet; quando propter quod vnumquodque, & illud magis est Aristoteli; atque ab opposito phantasmata non omnino sine materia in sensu esse dicantur, quia sensus non sine materia est, aut operatur: tum speciatim asserendum est intellectum in obiecta operatione sua separari ab usu materiæ: tria ergo quum sint quæ sine materia sunt, intelligentiæ separatæ, intellectus humanus, & scibilia siue intelligibilia in intellectu existentia; quumque longe minus absque materia sint scibilia in animo, quam intellectus ipse noster, & intelligentiæ; plane si ex eo, quod absque materia sunt scibilia in animo, idem sunt cum scientia speculatiua; multo magis alia duo sine materia existentia id habebunt, vt in ipsis idem sit quod intelligit, & quod intelligitur. Ex his soluitur secunda pars dubitationis propositæ; superius, quia dicebatur, si intellectus sit intelligibilis, sicut alia, ipsum habiturum aliquid sibi mistum, ratione cuius sit intelligibilis potentia, sicut alia, non actus; ac proinde non futurum simplicem, & immistum; nam soluitur dubitatio, quia intellectus potest considerari & vt forma corporis, ac omnino vt intelligibilis; & ita est intelligibilis, vt alia cuncta nostraria, nimirum intelligibilis potentia, non actus; & hoc similiter ob adiunctam sibi materiam substratam; quæ illi nusquam negauit Aristoteles dum ipsū considerauit in relatione ad corpus, cuius est forma: sed quia potest idem intellectus considerari in relatione ad suam operationem; quia ratione non est intelligibilis, sed intelligens; intelligit enim prout est intelligens, non prout est intelligibilis; quia ad intelligendum non igitur materiali, corporeoue instrumentum; propterea vere dictus est antea esse immistus, ac simplex, nihilque cum aliquo habens commune: Quare concedentes intellectum, quæ est actus primus corporis naturalis hominem in esse constituens, non esse sine materia; negamus eundem quantum ad sui actum secundum, ac vt est principium intellectiōis productiuum, non esse a materiæ commercio separatum. Quæ est interpretatio prioris textus. Sic ergo soluto secundæ dubitationis posteriori membro, quando ex huiusmodi solutione nuper habita nascitur noua questio, ex cuius determinatione patere potest ratio diluendi primum eiusdem dubitationis membrum: inre merito in hoc altero textu Magister expendit talem questionem; & inde prioris membri præcipue dubitationis solutionem affert. Iuxta quæ textus commode diuiditur in duas partes seorsum explicandas: in prima ergo parte proponit Aristoteles questionem

A emergens ex habita solutione in textu supero, & propositum determinat duplici propositione; quarum prima in textu habetur his notis, *Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est.* Putat Averroes, & cum eo plurimi, Aristotelem hic nouum quæsitum non afferre, sed vetus alijs verbis reassumere, nempe dicere considerandam esse causam cur intellectus non semper intelligat, nimirum cur non omne intelligibile sit item intellectus: Quanta cum textus peruersione, nemo non videt. Melius cum Græcis interpretari lubet, quum Aristoteles nuperrime docuisset intellectum, propterea quod esset sine materia operatiuus, iccirco eundem esse & intelligentem & intelligibilem; hinc subit dubitatio cur non semper intelligat intellectus; si enim seipsum potest intelligere, quum semper sit sibi metipso præsens, rationi consonum videtur vt semper intelligat; quia patiens appropinquatum passo naturali non potest non ab eo pati: Iure itaque nunc ait Aristoteles considerandam esse causam cur intellectus, qui nuper dictus est intelligens & intelligibilis, non semper: Zymara quidem ætate posterior, sed sapientia prior, interpretatur, non æterno tempore: Sed quum hic Aristoteles agat de intellectu, prout est in humano corpore; quæ est consideratio physica; quum intellectus humanus in corpore non maneat æterno tempore; non potest Aristoteles inquirere causam cur intellectus non æterno tempore intelligat; quia falsum est suppositum: Nos autem particulam *semper* interpretamur continue, sine intermissione toto eo tempore, quo noster intellectus in corpore manet: Consideranda ergo est causa cur intellectus existens in humano corpore simul intelligens & intelligibilis non semper, hoc est, continue tota vita hominis absque intermissione, intelligat: addunt Clarissimi viri cum Philopono seipsum; quod non recipimus; quia noster intellectus non potest intelligere simul plura; quum sit quid impartibile; vt docuit nos Aristoteles; sed absolute questio est, cur intellectus non semper intelligat, aut seipsum, aut alia; quia dum non habet aliorum species, quas intueatur; seipso non destituitur, quem meditetur. Huius quæsitæ causam ait Philoponus ab Aristotele non afferri; affert vero ipse duplicem, geminam etiam Simplicius, vnicam I hemistius, aliam Zymara junior: Quorum nihil accipimus: Ridelicet profecto Magister eius causam considerandam esse diceret, quam ipse nusquam consideraret: sed vere talē causam Philosophus aperte statim subiungit, vt mox apparebit. Prima causa Philoponi dicentis ideo intellectum se non semper intelligere, quia semper sibi præsens seipsum despiciat ad illustriora conuersus, falsa est omnino; tum quia nunc Aristoteles non quærit cur intellectus non semper intelligat seipsum; sed cur non semper intelligat absolute: tum quia in hac vita nihil ille potest seipso illustrius intueri; sunt enim cetera cuncta nostraria, omniaque naturalia infra conditionem intellectus: quum Aristoteli scientia de anima colloquetur in primis ob nobilitatem obiecti; & nihil præstabilius sit intellectu: Quin & sui ipsius cognitio ceteris cognitionibus anteponatur oraculo tantopere a summis viris concelebrato, *Nosce teipsum*: tum quia ex eo quod semper sibi metipso præsens intellectus ad libitum potest seipsum intueri, propterea deberet semper intelligere. Secunda causa, quam etiam refert Simplicius, nihilo firmitior est, nimirum intellectum non semper intelligere,

re, quia circa aliena negotietur, trahaturque ad officia corporis; quia intellectus operatio communis, qua sui praesentia corpus actuat, mouetque motu progressiuo, & inferiores animas in suis functionibus obeundis mire gubernat, non impedit operationem propriam, qua intelligibilia contemplatur; nam actu intelligentes alimur, augemur, sentimus, loco, mouemur; ambulabat enim Aristot. edocens in Peripato. Tertia causa deinceps a Simplicio relata, quod scilicet intellectus non semper intelligat, quia impediatur a phantasia, longe a vero abest & ipsa; phantasia namque ministrat potius intellectui obiecta intelligenda, quam impediat intellectionem: potest quidem intellectionem phantasia turbare, falsamque reddere confundendo phantasmata, eaque interminesteque obtrudens intellectui; sed ex toto intellectionem impedire non potest imaginatio; nisi forte dum circa spectrum aliquod vehementer occupata magnos tumultus in corpore eferat; quibus vigentibus intellectum a suo munere desistere monuit olim Aristoteles: at sine moribus his vehementioribus multi viuunt homines totam sui vitam pacate; cur igitur in iis intellectus non semper intelligit? id enim vniuersale dogma est, quod protulit Philosophus hoc in loco. Quarta causa Themistij minime placet, dum ait intellectum non semper intelligere, quia ex assidua meditatione lassescat, hebescatque ob subditam sibi materiam; nam id eueniret proculdubio; si subiacente sibi materia vteretur mens ad intelligendum, vt euenit oculo, qui ex diuturna visione fatigatur; & dolet; vnde a natura sensibus otium datus est somnus, ne in nimia vigilia fatiscerent; sed refocillati somno rursus viuidi redire possent ad opera consueta; Verum intellectus ad intelligendum non vt usus organo materiali, citra vllum sui laborem assiduissimam habet operationem; vt monuit Aristoteles non vno in loco; sed speciatim vbi ait animam non laborare, nec fatiscere, patire; sed id in quo; & ipsum intellectum esse impassibilem; quod paullo superius etiam adnotauit: at ex nimia speculatione fatiscit homo, seu corpus; quod destitutum auxilio mentis diutius alio occupatur, non potest ab inferioribus animis solis recte gubernari, ac sustineri. Quinta causa his addita fuit a iunioribus Zymara, quia intellectio in nobis est actio voluntaria, quae ad libitum intermittitur, non mere naturalis; Quae causa necessitatem non habet, tum quia diuinae mentis intellectio, celestisque sphaerae circulatio est intelligentie celo assistentis actio voluntaria, & tamen non interpolata, sed perennis ac sempiterna in Peripato; tum quia si ad libitum contemplari potest noster intellectus, iam vt potis est suam functionem ad arbitrium intermittere, sic plane poterit eam ad verum perennare tota sui duratione. Nos itaque dicimus causam, cur intellectus humanus in corpore non semper intelligat, immediate subiungi ab Aristotele scribente, *In habentibus autem materiam: potentia solum vnumquodque est intelligibile*; nempe quum intellectus, quem vt intellectiuus est, diximus in textu supero esse sine materia, quoniam ad intelligendum non vtitur organo materiali, nulloue materiei ministerio: quum inquam intellectus in hoc corpore non sit intelligibilis nisi vt forma physica & proinde non sine materia ex determinatis antea: quumque omne quouis modo materiam habens ab ea forniatur vt solum sit intelligibile potentia, non item actu; nam actu intelligibi-

lia sunt quae opere intellectus omnem materiam, omnemque materiae conditionem penitus exuerint; propterea intellectus est potentia tantum intelligibilis; cuiusmodi sunt ob subiectam etiam materiam ea omnia quaecunque noster intellectus in hoc corpore clausus potest intueri: Ceterum intellectus non potest intelligere nisi actu intelligibilia, vt visus nisi colores actu visibiles in lumine; in tenebris enim potentia tantum visibiles non intuetur visus: ita intellectus non sepe intelligit: etsi semper sibi praesens existat, quia non semper sibi praesens habet intelligibile actu; quum ipse natura sua sit potestate intelligibilis, vt alia cuncta, quae in hac vita intelligit; quemadmodum superius obseruauimus: Necessario autem sequitur operatio, dum agens propinquum fuerit patienti bene disposito, & non aliter, & Aristoteli, modo patiens dispositum ad hoc vt intelligatur, est intelligibile actu; cuiusmodi non semper est intellectus; qui propterea non semper intelligit, quia non semper praesto habet actu intelligibilia. Quoniam vero ex hac solutione in notescit ratio soluendi alterum membrum quaestionis praecipuae, quo dubitabatur, cur alijs intelligibilibus inesset intellectus. si intellectus non secundum aliud esset intelligibilis, sed secundum quod est intellectus; ideo Philosophus interposuit allatam quaestionem de intermissione intelligendi, ex cuius determinatione facilius dilueretur praecipua dubitationis prima pars: Cuius solutio tribus theorematibus in textu proponitur. Quorum primum est, *Quare illis quidem non inest intellectus: scilicet ex eo; quod statutum est intellectum, vt principium intellectiuum, esse sine materia quia non vtitur organo materiali, beneficioque subditi corporis ad intelligendum; sed, vt obiectum intelligibile, esse non sine materia, quia Physiologo consideratur prout est actus corporis; quum alia intelligibilia sint sine materia nec existentia, nec operatiua; propterea in eo dissident ab intellectu, quod ipsis non inest facultas intelligendi: & ratio est, quae in secundo theoremate proponitur his notis, Sine materia enim potentia est intellectus talium: videlicet, quia intellectus intellectiuus talium intelligibilium est potentia sine facultas sine materia; sane noster intellectus absolute potestas est sine materia tum existens, tum operatiua, vbi a corpore separatus fuerit; verum in corpore degens etsi non sit sine materia consistens, est tamen operatiua sine materia; scite Magister ait, non sine organo materiali, sed sine materia, quia functionem suam edit in corpore noster intellectus absque vilo materiae interuentu, ac beneficio; proinde intellectus intelligendo non pendet a corpore, nec subiectiue, vt aiunt, nec obiectiue; minusque pendet a phantasia, quae facultas est materialis; nec a phantasmate quod insidet necessario in organo materiali phantasi; secus enim Aristot. non bene scriberet intellectum esse potentiam sine materia: Propterea sane cetera intelligibilia quum nihil operetur sine materia, nam subiecto sibi corpore vtuntur ad operandum, ipsis non potest inesse intellectus. Ceterum quia superius in questione dictum fuerat intelligibile simpliciter esse vnum speciem, nunc id vltro concedens Aristoteles in tertio theoremate, ait inde non secum nisi quod ille autem intelligibile erit, nempe quod ratione intelligibilis non dissidet intellectus ab alijs; nam omnia, quae intelligit humanus intellectus in hac vita, sunt in se potestate intelligibilia, non actu, ob adiunctam sibi materiam, cuius sunt forma: est intel-*

7. phyl.
6. 20

23. de a.
t. 6.
10. eth.
cap. 7.
1. de an.
t. 65. 66.
23. de an.
t. 3. 7.

23. de 5.
com.
t. 19

12. me.
t. 1. 36.
2. cel.
t. 6.
8. phyl.
1. cel.
12. me.
t. 1. 45

2. de an.
t. 15. 17.
2. phyl.
t. 21

62. de 2.
t. 2. 46

2. phyl.
t. 21.
1. de 21.
t. 53.
1. de 21.
t. 26

23. de 5.
t. 15.

intellectus ad aliorum differentiam est etiam intelligēs, A
quia nullo vitur materiæ ministerio ad operandum,
quo vtuntur cetera omnia; quum intelligere sit ope-
ratio prorsus immaterialis. Ex his plane constat in-
tellectum nostrum, adeoque rationalem animam esse
immortalem hac ratione, Omnis anima sine materia
siue degens, siue operans, est a corpore separata, vel se-
parabilis & omnino immortalis: sed intellectus hu-
manus, adeoque rationalis anima est potentia sine ma-
teria siue degens, siue operans: igitur intellectus hu-
manus, adeoque rationalis anima est a corpore quan-
doque separata, seu separabilis, & omnino immorta- B
lis. Maior passim ab Aristotele celebratur nunquam
non deceruentē rebus corruptionem, materia solum
prouenire, ac Intelligentias ideo sempiternas esse,
quia sunt actu, & sine materia. Vnde nobis valde mi-
rabilis videtur sententia Castellani & dicentis intelle-
ctum humanum esse nulla materia implicatum, for-
mamque prorsus immaterialem, & actu intelligibilem
de se, uti sunt abstractæ intelligentiæ; & nihilominus
esse corruptibilem: Nam Aristoteli satis est intelle-
ctum sine materia esse in aliqua sua functione obe-
unda ad hoc ut sine corpore consistere valeat immor-
talis. Minor ab Aristotele in explicatis nuperrime
contextibus satis contestata legitur.

*Intellectus humanus est simplex Aristoteli; adeoque per-
petuus. Cap. XIV.*

Sed paullo prius Aristoteles paucis verbis multas
immortalitatis demonstrationes nobis suppedi-
tauit inueniens, *Dubitabit autem utique aliquis quomo-
do intelliget, si intellectus simplex est, & impassibilis, &
nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras: quomodo intelliget, si intelligere pati quoddam est: inquam
enim aliquid commune utrisque inest, hoc quidem
agere; illud vero pati videtur, Quæ prius diligenter
explicanda sunt, deinde deducendæ rationes immor-
talitatis. Consentiant omnes Aristotelem in hoc tex-
tu dubitationem quamdam proponere circa naturam
intellectus; sed non consentiunt de occasione dubi-
tandi, siue de connexionē textus huius cum præcedē-
tibus. Tres autem de proposito circumferuntur opi-
niones; Prima est Themistii existimantis Aristotelem
in hac parte culpāre Anaxagoram, qui de intellectu
pronuntiabat esse impassibilem, simplicem, & immi-
stum, nec tamen reddebat rationem cur omnia posset
intelligere: Quam notam quum pridem & inuaserit
Aristoteles Anaxagoræ, non erat ut hic actum agens
libi dicta frustra repeteret. Deinde Magister hic so-
lum laudat Anaxagoræ dictum de impassibilitate ac
simplicitate intellectus, in alia renulla ipsum repre-
hendens. Piccolomineus parum a Themistio digre-
diens ait Aristotelem nunc quum ab Anaxagora reci-
piat mentem esse simplicem, impassibilem, & nihil
habentem cum alijs commune, dubitare quomodo
mens possit omnia intelligere, ut illa culpa careret,
qua dudum ipse notauerat Anaxagoram: Ceterum
ob id non cogebatur Philosophus hoc in loco hanc
dubitationem asserre; poterat enim eam infra repo-
nere, ubi consulto tractaturus est de modo, quo fiat
ipsum intelligere. Alij dicunt Magistrum huius du-
bitationis occasionem habere ex ijs, quæ professus
fuerat superius, ubi dixit intelligere esse quoddam
pati, intellectum vero esse impassibilem, immistum,*

& nihil commune cum alijs habentem, atque omnia
intelligere: sed cur Aristoteles hanc difficultatem huc
usque distulit? poterat enim eam ibi & asserre, & di-
luere consimiliter. Nos arbitramur Philosophum
consulto hanc dubitationem, & aliam mox afferendā
non prius attulisse, quia occasionem habuit eas &
proponendi, & determinandi ex communi conclu-
sione omnium hucusque propositarum demonstratio-
num; nimirum ex eo quod ostensum est, intellectum
ad intelligendum non uti ministerio corporis, adeo-
que principium intellectuum in nobis non esse com-
positum ex organo materiali & facultate sensitrice,
ut est sensitiuum. Connequitur ergo scite contex-
tus hic cum supero, quia quum in eo habitauerit vl-
tima ratio demonstrans intellectum ad intelligendū
non uti organo corporeo; nunc incipit Magister du-
bitationes asserre, quæ hactenus determinatis nego-
tium faciunt: ac primam in hoc textu, quæ directē
pugnare videtur cum conclusione communi omnium
demonstrationum habitatum in textibus superiori-
bus. Quum autem huiusmodi dubitatio cum suis
fundamentis allata quatuor propositionibus innita-
tur; penes illas textum diuidere poterimus in qua-
tuor particulas; in quarum prima proponitur nuda
dubitatio; in tribus alijs occasio, & ratio dubitandi
non vnica: Porro dubitatio habetur in textu his notis
evidentissima, *Dubitabit autem utique aliquis quomodo
intelliget; nimirum ex traditis antea dubitatio nasci-
tur, quoniam fieri possit ut intellectus intelligat, si vera sunt,
quæ de intellectu superius allata fuerunt. Sane hinc
habemus intellectum possibilem, de quo nunc agit
Aristoteles ante inuentionem agentis, non esse puram
potentiam; ut ait Alexander; quum intelligere sit a-
ctus secundus, & omnis actus secundus a primo so-
lum actu proueniat. In secunda parte refert Aristot-
eles ea ex allatis, unde talis dubitatio emergit; ea vero
sunt tria intellectus attributa; primum est, *Si intelle-
ctus simplex est: Quod attributum simplicitatis intel-
lectui nostro competit tum in corpore degenti, tum
maxime extra corpus permanenti; in corpore quidem
degenti, quia noster intellectus in nobis ad sensum
differentiam, dum suo munere fungitur non miscetur
cum corpore, nec villo cum organo materiali compo-
nitur; adeo ut ex facultate intelligente ac organo villo
non fiat compositum vllum in nobis intellectuum; sed
principium, quod intelligit immediate in nobis, sit
nuda & simplex intellectus essentia, nullo prorsus
utens instrumento corporeo, nulloque materiæ sibi
subditæ famulari; & hoc ad sensitiui principij diffe-
rentiam, quod in nobis non est simplex animæ facul-
tas, sed tertium quid compositum ex animæ sensitiuæ
facultate, & organo materiali; unde nascitur diffé-
rentia inter sensationem, & intellectionem; quod sensa-
tio est operatio non animæ propria, sed corpori com-
munis; intellectio vicissim est operatio non corpori
communis, sed animæ propria; quam simplex intel-
lectus edit, non complicatus commistusque cum cor-
pore: Quam simplicitatem intellectus ad hunc usque
textum Aristoteles ab initio libri semper multis ra-
tionibus demonstrauit. Maxime vero competit sim-
plicitas intellectui nostro, dum a corpore separatus
est; quia tum simplex est absolute quoad esse, & quo-
ad operari; quum in corpore degens e numero com-
positorum cum materiæ dicatur esse ab Aristotele &
quantum ad esse, & quantum ad alias operationes**

extra intellectiōem. Sed ex hac intellectu absolutā A simplicitate clare constat / Alexandrum ad aures Aristotelis non philosophari, dum statuit intellectum possibilem, oriri ex elementorum temperatione, ac primorum corporum mixture; siquidem ex mixture nil simplex enascitur; quum orta quolibet suarum causarum naturam referant, nec ex multorum compositione quid simplex oriri valeat. Ex his autem præclaram immortalitatis rationem ita deducimus, Omnis forma, quæ simplex est, non alteri rei complicata, siue in operando, siue in essendo, est a corpore separabilis, & aliquando separata, proindeque perennis, & immortalis: Sed intellectus humanus, adeoque rationalis anima est forma simplex, non alteri rei complicata, tum in operando, tum in essendo; ut nuper vidimus: igitur intellectus humanus, adeoque rationalis anima est a corpore separabilis, & aliquando separata, proindeque perennis, & immortalis. Maior eo constat, tum quia forma simplex, non alteri complicata in operando, habet operationem sibi propriam, non corpori communem; adeoque decretis Aristotelis est a corpore separabilis & immortalis: tum quia forma simplex, non alteri rei complicata in essendo, est re ipsa ab omni materie consortio separata, per se consistens; proptereaque incorruptibilis; quum autem Aristotele corruptio rebus non nisi a materia proveniat, & procul absit ab immaterialibus.

Noster intellectus est immortalis Aristoteli, cui est impassibilis absolute. Cap. XVI.

Secundum attributum intellectui ab Aristotele nunc etiam concessum est: impassibilitas; inquit enim Magister, *Et impassibilis*; hoc attributum explicite de intellectu pronuntiavit Philoponus ab initio libri, sed implicite continetur in omnibus contextibus ante hunc allatis; nam ex eo, quod intellectus ad operandum non utitur organo materiali, plane sequitur intellectum esse impassibile; primo quia omnis passio rebus inest ob materie participatione; siquidem Aristoteli ad patiendum absolute ab omnibus contrariis agentibus ita sufficit vnum principium materiale, vniul vere passibile sit, nisi materiam quomodoquunque habeat. Deinde quia passio est affectio a corpore qua corpus est; ac proinde noster intellectus, qui penitus incorporeus est Aristoteli, eidem plane impassibilis est. Deinceps quia quum idem ubique sit, quo quid est, & quo quid operatur; si mens decreto Aristoteleo impassibilis est in operando, eadem simpliciter erit Peripateticis impassibilis in essendo. Ceterum & hoc attributum impassibilitatis competit humano intellectui tum in corpore commoranti, tum maxime a corpore separato; in corpore quidem commoranti; quia ut ait Aristoteles etsi quid passioni simile, sublineat; vere tamen non patitur, sed proprie impassibilis est ab intelligibili: extra corpus autem maxime dicitur impassibilis intellectus noster, quia nec patitur, nec simile quod passioni sustinet intellectus a corpore separatus; quum omni penitus materia careat, a qua rebus omnis passio provenit: & sane in corpore degens humanus intellectus quoquo pacto patitur ob subditam sibi materiam, tum quia mouetur per accidens ad motum corporis humani; motis & enim nobis mouentur omnia, quæ in nobis; quare & intellectus Aristotelis tum quia obliuione deperdens pristinos habitus quo-

quo pacto pati dicendus est: nam moueri est quodammodo pati apud Aristotelem. Extra corpus autem intellectus humanus nec obliuiscitur, nec mouetur. Per accidens, nedum per se; ut fuisse dudum ostendimus. Ex his autem hæc ratio immortalitatis conrexitur. Omnis forma siue in materia degens, siue extra materiam absolute impassibilis, est a corpore separabilis re ipsa, & aliquando separata, proindeque perpetua & immortalis: sed intellectus humanus, adeoque rationalis anima est forma, quæ nuper absolute dicta est Aristoteli, siue in materia, siue extra materiam, esse impassibilis: igitur intellectus humanus, adeoque rationalis anima in Peripato est a corpore separabilis re ipsa & aliquando separata, proinde perpetua, & immortalis. Maior patet tum ex Aristotele scribente, intellectum, si corrumpere maxime labefactum, adeoque passum iri ab ea debilitate, quæ fit in senio: tum ex rei natura, quia corruptio quolibet est vere passio, & passionem consequens, qua disponitur res corruptibilis ad interitum a suo contrario patiens.

Intellectus humanus nulli quidquam habet commune apud Aristotelem; cui propterea est immortalis. Cap. XVI.

Tertium attributum intellectui nostro ab Aristotele in eodem textu assignatum, his verbis habetur, *Et nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras.* Porro Anaxagoras censuit mentem cum rebus alijs nihil habere commune, non genus, non materiam, non operationem: & sane nostrum intellectum esse aliud genus animæ a sensitua, & vegetali, motiuaque facultate, pridem ex mente propria nos docuit expressis verbis Aristoteles, ubi constituit intellectum & speculatiuam potentiam esse aliud animæ genus, quod solum in nobis separatur ab alijs animæ partibus, ut perpetuum a corruptibili. Non communicare quoque in materia nostrum intellectum cum alijs formis physicis, monuit idem Aristoteles non vno in loco statuens ipsum non continere ullam partem corporis, non esse actum a corporis, non esse mixtum a corpore, esse potentiam sine materia. Non habere communem operationem cum corpore nostrum intellectum superius multis argumentis demonstrauit Aristoteles asserens intellectum humanum in sui functione obeunda non misceri cum corpore, nec villo uti organo corporali, sed ab eo separari. Sed hoc etiam attributum ut conuenit aperte intellectui in corpore degenti, sic apertius magisque congruit intellectui extra corpus commoranti; nam in corpore degens habere videtur cum alijs formis plurimis tum commune genus, quia collocatur necessario in genere formæ specificæ, siue informantis, siue assistentis, ne hoc importune nunc disputemus; tum communem materiam, quia est actus primus corporis humani, hominem in esse constituens, veluti forma illius specificæ, ut constat ex Aristotele: sed a corpore separatus nihil omnino cuiquam habet commune noster intellectus; quum nullam materiam informet, nullique penitus assistat, nec aliquid in esse constituat, sed per se consistat in mundo intelligibili, ut olim vidimus apud Alexandrum. In tertia parte contextus affertur prima ratio dubitandi, cruta ex antehabitis, in hanc sententiam, *Si intelligere pari quoddam est: nepe quum omne pati fiat inter contraria; contraria vero definiuntur ea esse, quæ habent commune genus;*

nus; quando intellectus nulli rei nostrati ac materia-
 lia se intelligibili quicquam habet commune, ac pro-
 inde nec genus, nulli rei contrarius existens, a nulla
 re pati potest; atque adeo nullam rem penitus intelli-
 gere; si hoc pati quoddam est. In quarta parte propo-
 nitur seu noua ratio dubitandi, seu veteris illius ma-
 ior explicatio his notis, *In quantum enim aliquid com-
 mune utrisque inest, hoc quidem agere, illud vero pati vi-*
detur: nimirum ex alibi declaratis passio quælibet est
inter duo, quibus est aliquid commune, subiectum scilicet,
ac genus; adeo ut, quibus non est commune genus, ne-
que commune subiectum, inter ea non detur actio &
passio. Nec obijcias cælum agere in subcælestia, a qui-
bus genere dissidet, ut perpetuum a caducis, & cum
quibus non habet communem materiã: Nec opponas
Intelligentiam, quæ nihil habet commune cum cælo;
quod tamen ab ea patitur, dum ab ipsa mouetur: Nec
demum obstare dicas animam, quæ nihil habet com-
mune cum corpore, quod ab ea mouetur itidem ac pa-
ritur: nam Intelligentia, & anima incorporea, & im-
mortalis, genere dissidens a corpore, nec habens cum
eo materiam communem, contradicere videtur pla-
cito Philosophi. Verum paucis. Ad primam oppo-
sitionem, Cælum cum subcælestibus habet commune
genus, quod est corpus naturale; ut ait Aristoteles
multis in locis; etsi enim æternum a caducis differat
genere physico, potest tamen cum ipsis conuenire ge-
nere logico; quod satis est ad eorum contrarietatem,
& ad horum passionem ab illo. Deinde, si cælo non est
communis materia eadem vniuoce cum subcælestibus;
illi tamen cum his communis est materia eadem
secundum analogiam; quæ satis est ad passionis natu-
ram. Ad secundam obiectionem de Intelligentia cæ-
lum mouente, atque ad tertiam de anima corpus mo-
uente respondemus dicentes, Agendi principium,
patiendique duplex esse, quo, & quod; ut ait, alibi Ma-
gister: agit in præsentia Philosophus non de principio
quo, verum de principio quod agit, aut patitur ade-
quate, ut in textu apparet: modo animã est principium
quo? mouemur; principium vero quod mouet ani-
mal, est ipsummet animal; siquidem animalia mouen-
tur a seipsis Aristoteli; animal vero quatenus mo-
uens, eandem habet materiã, communeque genus
cum seipso quatenus est mobile: quare idem agens &
patiens ratione sola distinctum, commune habet ge-
nus, & subiectum. Id ipsum de intelligentia motrice
dicendum est; non enim ea est principium adequatum
quod mouet cælestem orbitam; quia cæli motus est
vitalis, ut ait Aristoteles: quare cælum ut aggregatum
ex orbe ac Intelligentia, ipsum seipsum mouet, ipsum
a seipso patiens, & in seipsum agens: ut constat ex
Aristotele, qui tractans de primo mouente corporeo,
quod est cælum, asserit primum mouens moueri a sei-
pso, & non ab alio. Licet etiam cum Aristotele di-
cere possemus, loco moueri non esse proprie pati, quod
conuenit solum rebus contrariis in eodem genere
obtinentibus communem materiã. Sed iam tem-
pus est ex habitis depromere rationem immortalita-
tis, quam ita conteximus, Omnis forma, quæ siue in
corpore degens, siue extra corpus, nulli quicquam
habet commune, est a corpore separabilis, & aliquan-
do separata, & re ipsa incorruptibilis, & perpetua: sed
intellectus humanus Aristoteli, siue degeos in cor-
pore, siue extra corpus, nulli quicquam habet commu-
ne, ut monet Aristoteles in textu nunc explicato: igitur

intellectus humanus, adeoque rationalis anima
 est re ipsa separabilis a corpore, & aliquando ab ea
 separata, proindeque perennis & immortalis. Maior
 patet, quia forma omnis corruptibilis, & non sepa-
 rata, necessario habet commune genus, & commune
 subiectum cum plurimis alijs rebus caducis; ut nuper
 ostendimus.

*Noua ratio immortalitatis educitur ex eo, quod hominis
 actiones hic plurimæ sunt. Cap. XVII.*

Efficacissimam, eandemque rationem euidentif-
 simam immortalitatis, ac status animæ separatæ
 nobis alibi proponit Aristoteles inueniens, *Quapro-*
pter oportet putare & astrorum lationem esse talem, qualis
animalium est; etenim hic hominis actiones plurimæ sunt;
multa enim bona potest adipisci, ita ut multa agat, & alio-
rum gratia. Quæ prius explicandæ sunt, deinde in ar-
gumentum contenda. Porro quum dubitationem
hanc proposuisset paullo antea Magister, Cur cæle-
stium corporum supremum vnica latione moueatur,
Planete supra Solem, & Lunam pluribus quam Sol, &
Luna; quum rationi consonum esset, primo cælo vni-
ca latione moto, propinquum duabus, remotius tri-
bus, & ita deinceps moueri semper pluribus lationi-
bus cælum a primo distantius: Mox decernit id eue-
nire in motibus cælorum, quod contingit in actioni-
bus animalium nostratum: Statimque decretum ex-
plicit, in exemplum assumens hominem in habitu-
dine ad sanitatem, & asserens, ut homo habens in se op-
timum sanitatis habitum, sine actione illo bono frui-
tur; homo vero propinquus optimo habitu, facile il-
lum consequitur vnica functione: ut puta sola ambu-
latione; homo autem procul absens ab optimo sanita-
tis habitu, nempe iam egrotus, sed tamen sanabilis,
multiplicis operationis indiget: ad acquirendum ha-
bitum optime sanitatis, frictione scilicet, venæ sectione,
pharmaci potione, inunctione, lotione, alijsque simili-
bus; homo denique, qui longissimo distans intervallo ab
habitu sanitatis optimo, laborans ægritudine in sana-
bili, iam non potest illum finem consequi, sed alium
illi vicarium solummodo, nempe mitiorem ægritu-
dinem, seu vitam longiorem; quam assequitur sola vi-
ctus ratione: Sic penitus in cælestibus Deus optimus
nullius actionis indiget ad summi boni fructualem,
quum ipse sibi metipso summum bonum existens, ipse
seipso fruatur; id ipsum de Vniuerso dicendum est in
Peripato; quum Aristoteli ponatur somniquaque
perfectum, in semetipso consistere, ac semper immotum sine
actione vlla suo fine potiri, qui est Deo summo finis
sibi in formam assistente: Primum vero cælum supra
Planetas rotatum vnica ratione gubernans mundum
inferiorem, Deo summo, & Vniuerso simile sit pro po-
do naturæ suæ; in qua similitudine consistit illius felici-
tas, propriæque beatitas: Cæli autem supra Solem, ac
Lunam positi gubernare, conseruareque nequeunt
mundum inferiorem hunc nostratem vnico, vel dupli-
ci motu; quo naturæ suæ congruentem beatitudinem,
seu cum summo Deo, & Vniuerso similitudinem con-
sequantur; quare suum hunc finem pluribus longe mo-
tibus assequuntur: Denique Sol, & Luna non possunt simi-
litudinē cū Deo nancisci gubernando & conseruando
mundū nostratem; sed solum promouendo rerum
subcælestium generationes & corruptiones conseruando
rerum earundem species; id autem duplici motu ac-

cessus & recessus peragunt. Id ipsam posterius ibi-
dem Aristoteles aperit exemplo eiusdem hominis in
habitudine ad felicitatem; inquit, *etenim hic homi-
nis actiones plurimae sunt*: quia felicitas, quam in hoc
mundo sensibili vivens homo corporeus adipisci va-
let, consistit in cumulo aggregationeque multorum
bonorum; quae bona vivens homo mortalis vnica, vel
duplici functione sibi comparare non potest; perinde
ac Planetae supra Solem, & Lunam existentes vnica,
vel duplici motione suum finem propriamque felici-
tatem non assequuntur. Animalia vero / bruta non sunt
felicitatis participia; nec plantae sunt beatitudinis capa-
ces; proindeque stirpes vnica, bruta vero animantes
longe paucioribus, quam homines hic, functionibus
indigent ad suum finem consequendum; quia in re So-
li & Lunae proportionem respondent aptissime, quibus
multo plures actiones, quam superioribus plane-
tæ, esse necessarias dictum est a Magistro ad suum
bonum assequendum; ad suum finem sibi comparan-
dum. Ceterum dum Aristoteles ait expressis verbis,
*Quapropter hic hominis actiones plurimae sunt, quia mul-
ta bona potest adipisci*; tum expresse indicat hominem
corporeum & mortalem in hac vita caducam, in hoc
mundo sensibili multa bona in suum finem phy-
sicum, seu morale consequi valere; quae ad tria sum-
ma genera rediguntur, nimirum ad bona fortunæ, quae
bona etiam externa nuncupantur; ad bona corporis,
& ad animi bona, quae in virtutes morales, & intelle-
ctuales distribuuntur. his assequendis homini pluri-
mas actiones hic necessarias esse monet Aristoteles;
quia fortunæ bona, quae sunt divitiæ, amici, dignita-
tes, negotiationibus, peregrinationibus, obsequiis,
ambitu, & alijs id generis homines assequuntur: bona
corporis, quae sunt robur, sanitas, & pulchritudo, gym-
nasticis exercitationibus & plerisque medicinae, fuc-
torique artis praesidijs iidem sibi comparant: bona
demum animi, si morales virtutes accipias, vsu, con-
suetudine, ac omnino frequentatis actibus studiosis
nanciscuntur; si vero virtutes intellectuales sumas, lu-
cubrationibus, lectionibus, auscultationibus, ac ite-
ratis, diuturnisque rerum, scriptorumque speculationi-
bus consequuntur, ut cuique constet ex Aristotele:
tum clare supponit idem Magister alium esse statum
hominis, aliamque vitam in mundo intelligibili, in
quo vnica sit hominis actio, nimirum functio intelli-
gendi, quae suum bonum, suum finem, ac omnino suam
felicitatem fortiatur; ad hoc ut hoc exemplo Philo-
sophus rationem reddere valeat, cur primum caelum
vnico motu cieatur: hoc autem est euidenter asserere
humanum intellectum post interitum hominis a cor-
pore separatum superesse; ac tunc vnica functione pol-
lere, quae beatitudinem & omnia sua bona consequatur;
ea vero est actio contemplandi seipsum, & alias natu-
ras a materia separatas, & maxime diuinam essentiam:
Quam sententiam professus est Aristoteles non solum
ubi constituit melius, esse intellectui nostro non cum
corpore esse; atque ubi statuit intellectum humanum
non bene se habere, dum in corpore degit pars com-
positi hominis; at optime se habere, dum aliud ab eo
existens per se consistit in vniuerso superius intelle-
ctionem producat per totam aeternitatem: sed maxi-
me ubi decernit homines comparare sibi posse felici-
tatem a civili & diuersam, quae consistit in vita contemplatiua,
quae conuenienter nostrae separatae, separatas men-
tes considerant. Quae loca fusius infra explicabi-

mus commodiori loco. Ex his vero nos possumus hanc
immortalitatis rationem in Peripato construere, Qui
dicit, hominis hic actiones plurimas esse, quibus mul-
ta bona potest adipisci, ita vt multa agat, & aliorum
gratia; ille simul necessario supponit post mortem
hominis in alio mundo intelligibili nuncupato ratio-
nale animam a corpore separatam, ratione cuius ho-
mo spiritualis & incorporeus dicatur vnica functio-
ne intelligendi consequi sui felicitatem, quae in Dei
summi clara visione consistit, homini corporeo in hoc
mundo sensibili ab Aristotele non concessa: secus
enim & frustra legeretur in textu localis illa particu-
la *hic*; & Aristoteles male statum alium / meliorem
intellectus humani extra corpus alibi non semel po-
suisset: Sed Philosophus in hoc textu nostro perspi-
cue scribit, hominis actiones hic plurimas esse, qui-
bus multa bona, fortunæ scilicet, corporis, & animi,
potest adipisci, vt multa agat; & aliorum gratia; nimi-
rum alia agat gratia diuitiarum sibi conquistanda-
rum, alia vero agat gratia sanitatis, alia gratia robo-
ris, alia gratia pulchritudinis, alia gratia fortitudinis,
alia gratia sapientiae, & alia gratia alterius boni sibi
comparandi: ergo Aristoteles concedit, ac potius vt
quid euidentissimum supponit, dari alium statum hominis
ab eo quo degit in hoc mundo sensibili, ac omnino
post mortem superesse rationale animam a corpore se-
paratam, ratione cuius homo incorporeus in mundo
intelligibili vnica functione intelligendi dicatur bea-
titudinem, ac omnino felicitatem contemplatiuam
sibi comparare, vt primum caelum vnico motu suum
finem sibi comparare dicitur.

Immortalitatis ratio eo ex desumitur, quod dantur viuē-
tia; quibus vnum solum inest functionum genus, quod est
intelligere. Cap. XVIII.

Sed & alia immortalitatis ratione nobis affert alibi
Magister ponens animam rationalem a corpore sepa-
ratam his notis, *Dicamus igitur principium accipien-
tes considerationis, determinari animatum ab inanimato,
ipso viuere. Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si
vnum aliquod horum inest solum, viuere ipsum dicimus; ut
intellectus, & sensus, & motus, & status secundum locum,
adhuc autem motus secundum alimentum & augmentum,
& decrementum. Quae prius de more sunt explicanda,
deinde in argumentum contexenda. Exactam animae
definitionem generatim Aristoteles indagaturus, fun-
damenta nonnulla iacit, eadem prorsum methodo
vtens, quae dudum vsus est in naturae definitione in-
uestiganda; & merito; vt enim natura est physicorum
forma substantialis, ita anima est viuentium, seu ani-
matorum forma essentialis: Quare quemadmodum
naturae definitionem olim hausit Magister ex disci-
mine, quod reperitur inesse inter naturalia, & non na-
turalia secundum quod huiusmodi; sic decebat eum ani-
mae definitionem expiscari ex differentia inter animatum
& inanimatum intercedente; cuius ea ratio fuit, quia
definitionis completæ, ac formalis proprium munus
est notificare definiti essentiam, ipsum distinguendo
per seipsum a quocumque alio: distinctio vero talis
a forma est essentiali; siquidem Aristoteli actus est
qui separat & distinguit. Merito igitur in hoc tex-
tu Philosophus proponit in fundamentum dicendo-
rum, differentiam inter animata & inanimata in-
tercedentem; propositam explicat docens tum cuius-
modi*

modi sit, tū quomodo aptetur viventibus, tum demū
quante sit amplitudinis, seu quot- quasque sub se spe-
cies contineat: iuxta quæ textus in quatuor partes di-
uiditur, scilicet explicandas. In quarum sane primā
duplici theoremate voti compos efficitur, priori qui-
dem aggreditur contemplationem, aperiens intentum
suum, dum ait, *Dicamus igitur, principium accipientes
considerationis: ex propria mente constituit, & plane
supponit sine ulla probatione hoc fundamentum;*
quia est per se notum, & ab antiquorum nullo nega-
tum; quod indicat particulæ illæ, *dicamus igitur, recla-*
manente nemine, ac ponamus principium consideratio-
nis, ac fundamentum dicendorum; quod secundo theo-
remate assertur, *Determinari animatum ab inanimato ipso
vivere:* nempe differre, distinguere animatum omne
subcaeleste per se primō ab inanimato quouis ipso vi-
uere: sed videndum est an hæc differentia sit essentia-
lis; an accidentalis, & quomodo: proculdubio essen-
tialis est; quum ex ea texenda sit animæ definitio ab-
solutissima, quæ per accidentales differentias tradi non
debet: Quare nō est auidius Beuerus aliter existimās:
verum quomodo sit essentialis, non ita patet: Ceterum
vivere duo significat in hoc opere, alterum est ipsum
met esse viventibus; quod essentialiale quid est; alte-
rum est ipsum s operari viventium; quod operari vt
est effectus ab anima prodiens, accidentis est; vt autem
est finis, cuius gratia instituta est anima in natura re-
rum, & data viventibus, essentialiale quid est; nam om-
nis causa est essentialis effectui suo: Certum est autem
Aristotelem hic per ipsum vivere non intelligere ipsū
viventibus esse; ac eorundem operari; vt mox aperiet
ipsemet: Quare statuendum est hanc differentiam ani-
mati ab inanimato essentialē esse, quia desumitur a
caussa finali. Non sunt igitur Philoponus, Diuusque
Thomas, & alij recipiendi, qui hanc definitionem
propter quid hauriri putant a posterioribus; & ab ef-
fectibus; nam hoc ipsam vivere distinctum in suas spe-
cies appositurus est Aristoteles in definitione propter
quid inferius afferenda. Melius hic Magnus Alber-
tus asserit vivere hic accipi pro actū essentiali animæ,
animam omnem consequente. Nec obstat ratio Diui
Thomæ asserentis, ex eo quod anima est actus primus
& forma, eam esse principium vivendi; & nō vicissim;
atque adeo afferendam definitionem tradi per poste-
riora; namque in oppositum Magister sibi proposuit
indagandam definitionem habentem in se causam,
& propter quid superioris: & falsum est animam nō
ideo esse actum primum & formam, vt sit principium
vivendi: sicut enim se habet forma & anima
ad operationem & ad vitam; vt ambulatio ad sani-
tatem: modo ambulatio sic est causa conservans &
efficiens sanitatem, vt sanitas est causa finalis ambu-
lationis, decreto Aristotelico: Quare anima vt actus
primus; & vivere sunt sibi inuicem causæ; anima qui-
dem est ipse vivere causa efficiens; hoc autem est ani-
mæ causa finalis: propterea processus ab afferenda de-
finitione animæ ad allatam est a priori, & per causam;
vt nuper admonuit Aristoteles; non autem a poste-
riori, & per effectum, quod placuit Io. Grammatico, &
Diui Thomæ. In secunda parte contextus Aristoteles
explicat hanc differentiam, qua essentialiter ac per se
primo differt animatum ab inanimato, docens cuius-
modi sit, inquit, *Multipliciter autem ipso vivere dicto,*
nempe vivere non est quid uniuocum omnibus anima-
tis; quippe non omnia animata in eo quod viventia

A sunt, obtinent easdem omnino essentias, & ope-
rationes; sed est quid multiplex, ac varium in varijs
viventibus: non quidem ita varium, vt cuncta non ha-
beant aliquam operationem aliquo pacto communē,
per quamdam scilicet analogiam; sicut enim esset æqui-
uocum; atque adeo non aptum definitionem omni
animæ communem constituere: sed est multiplex ana-
logum; quia non consimiliter, nec penitus idem vine-
re, seu operari singulis viventibus inest; sed inest alijs
vivere intellectuū solum, alijs cum sensu copula-
tum & cum motu, & statu secundum locum, alijs sen-
sus inest sine intellectu, & motu; alijs inest solum
vivere vegetatiuum; vt mox aperietur a Magistro. In
tertia vero parte contextus secundam explicat philoso-
phus declarans quomodo vivere inest cunctis viuen-
tibus, inquit, *Et si unum aliquod horum inest solum,*
vivere ipsum dicimus. Plerique fere omnes volunt hic
Aristotelem constituere, ad hoc vt quid vivens sit, suf-
ficere vnā ex operationibus enumeradis illud habere,
quæcūque sit illa, siue intellectio, siue sensatio, siue loca-
lis motus, aut status, siue altio, siue auctio, siue decre-
tio: quod non recipimus; vt enim sentire non inest il-
li, quod vegetales operationes non habet; sic nec vita-
lem habet motum & statum secundum locum, quod
non sentit; & vegetales operationes non habet; nec
augeri potest, quod non nutritur: Quin & aperte
dicturus est infra Magister sine vegetali principio
vitæ nullum aliud inesse posse in viventibus nostratis
materialibus; licet ipsum sine alijs inueniri possit
in plantis, quæ hoc solo viuunt. Themiscius vnā af-
sumit in individuo facultatem alentem, vt ab auctrice
& procreatrice distincta est; quia quædam sunt quæ
non augeantur amplius, nec generent, sed solum alantur:
cui non assentior; quia hic Aristoteles nō de vnā
vitæ parte, sed de tota vitæ cuiusque speciei anima-
torum agit; ac nullum est, quod tota sua duratione
habeat altericem sine auctrice; namque Magistro quod
cūque vivens ortum augeri necesse est usque dum
acquirat iustam membrorum molem. Nos ergo puta-
mus hoc theoremate Philosophū velle vitā nō uniuoce,
sed multipliciter, siue analogice cōuenire viventibus;
quia non est necesse singulæ eorum habere pariter om-
nia functionum genera; sed etiam ea vivere, quibus
vel vnum tantum genus operationum inest, nihilomi-
nus atque ea, quibus duo, vel tria, vel omnia insunt;
Et sane viventia, quibus inest vnum operationum vi-
talium genus; sunt cum inter immortalia & incorpo-
rea mētes humanæ a corpore separata; quibus sola inest
intelligendi functio, sine motu, sine sensu, sine vege-
tatione: tum inter caduca & materialia plantæ, quibus
vna inest vegetandi operatio, sine sensu, sine motu, sine
intellectu. Intelligentiæ caelestes, ac calæ, præter intel-
lectionem, habent etiam motum localem: Zoophyta
vegetali functione, sensuque donantur, sine motu pro-
gressiuo, & sine mente: Brutis perfectioribus tria insunt
operationum genera, vegetatio, sensatio, & latio; carēt
sola intellectu: solus homo corporeus cunctas ha-
bet vitæ functiones, vegetales, sensuales, motivas, &
intellectuales: Quare viventibus vitā nō inest uniuo-
ce, nec æquiuoce; sed analogice communis inest. In
quarta & postrema parte docet Aristoteles quodnam
genus operationū sine alijs inesse valeat viventi, si-
mul aperiens quæ sit amplitudinis ipsam vivere, seu
quot, quasque contineat sub se differentias supre-
mas, inquit, *vt intellectus, & sensus, & motus & sta-*

tas secundum locum; adhuc autem motus secundum alimentum & augmentum & decrementum: scilicet duo sunt operationum genera, quæ sola singula sine alijs inesse possunt in viuentem; totidem sunt, quæ sine alijs in viuentem sola inesse nequeunt. Porro primum genus operationis solitariæ in viuentem est intellectio; quæ sola reperitur non quidem in viuentem mortali; ut infra docet Aristoteles, verum in immortalis; & hoc non in corporeo, nam celum habet etiam motum localem, sed in incorporeo: atque adeo in anima rationali a corpore separata; quæ si non superesset immortalis post hominis interitum apud Aristotelem, plane Philosophus hic dicere non posset intellectum solum sine alijs operationibus inueniri posse in aliquo viuentem; nam homo ceteras omnes vitæ functiones edit. & Intelligentia celestis præter intellectiōem, efficit etiam orbis ætherei lationem. Quam quidem solam operationem intelligendi conuenire humano intellectui a corpore separato satis aperte nos docuit Aristoteles, tum vbi decreuit melius esse intellectui nostro non cum corpore esse; tum vbi determinat, intelligendi potentiam separari non posse ab alijs animæ partibus in viuentibus mortalibus, clare supponens in immortalibus rem aliter se habere; tum vbi sancti, quibus inest ratio cœnationis, corruptibilem, his & reliqua omnia inesse vitæ functionum genera, clarissime supponens itidem esse quædam incorruptibilia, quibus inest sola ratiocinatio sine alijs vitæ muneribus; ea vero viuentia nulla sunt alia, quam animæ nostræ rationales a corpore separata; tum vbi quæritur intellectus humanus, dum a magnitudine separatus non est, possit intelligere aliquid a separato a materia, euidentissime supponens intellectum nostrum a corpore separatum intelligere separata, & nullo alio functionum genere donari; quas omnes absque corpore obiri non posse & dudum admonuerat; tum vbi constituit intellectum humanum a corpore separatum & optime se habere, ac suis ipsius intellectiōe per totum æternum perfrui; tum demum vbi statuit hominis actiones hic plurimas esse, clare supponens alium esse statum, in quo animæ nostræ unica sit operatio; ut & nuper explicauimus. Secundum genus operationum vitæ solitariæ est motus ab anima vegetali factus circa alimentum in nutritione, auctione, ac diminutione; quod operationū genus solū sine sensu, sine motu, sine intellectu inest in plantis ut mox aperiet Aristoteles. Tertium genus operationum vitæ, quod sine vegetatione reperiri non potest in viuentem, est sensus; sensus enim solis inest animalibus, & ijs omnibus, non sine alimentum motu. Quartum denique genus operationum vitæ non solitariæ, sed gregarium, ut ita dicam, est motus & status secundum locum, qui in viuentibus mortalibus vti sunt animalia perfecta, non inest sine vegetali functione, neque sine sensu; in viuentibus vero sempiternis, non inest sine intelligentia. Sed iam præstat ex his rationem immortalitatis contexere hunc in modum. Quicumque ponit aliquod viuere in quo solus inest intellectus, sine sensu, sine motu & statu secundum locum, & sine motu secundum alimentum & augmentum & decrementum, is necessario ponit superesse post hominis obitum animas rationales immortales semper intelligentes: quippe nihil esse potest in viuentium genere, quod solam habeat functionem intelligendi, nisi mens humana a corpore separata; nam

Intelligentia obtinet etiam vim mouendi. Quin; Aristoteles in hoc opere fateretur se agere solum de anima plantæ, bruti, & hominis, excludens ab hac theoria celestes Intelligentias: Modo Philosophus in hoc textu confitetur esse aliquod viuens, in quo solus inest intellectus, sine sensu, sine motu & statu secundum locum, & sine motu secundum alimentum, & augmentum, & decrementum: ut liquido constat ex nuper allatis. Igitur Aristoteles necessario ponit post hominis obitum superesse rationales animas immortales, quibus inest intellectus semper intelligentis.

Anima de eternitate colligitur ex eo, quod virtus humana est anima, non corporis. Cap. XIX.

A Dicienda superioribus est egregia Magistris de virtute, ac felicitate sententia, unde præclarum immortalitatis deducere possumus argumentum; ait enim citatis verbis alibi Philosophus, *Virtutem vero humanam dicimus non corporis, sed animæ*. Quæ diligenter explicanda sunt, ut ex manifestis principiis immortalitatis ratio contexatur. *Virtutem vero humanam*, non eam, quæ superhumana Deo conuenit; nec eam, quæ infra homines brutis quoque pacto congruit. Aristoteles hic meditatatur, sed virtutem homini propriam, quæ homo infra Deum supra belluas medius collocatur. *Virtutem inquit humanam dicimus*, quia hic ex mente propria loquitur, *non corporis, sed animæ*, si bene intelligitur, habitum esse. Porro duo sunt Aristoteli suprema virtutem genera, scilicet Moralitatis & Intellectualis virtus: hic non agit Aristoteles proprie de virtute morali, quæ corpus non excludit, sed de sola intellectuali. Sane moralis virtus non est habitus animæ solius, sed animati corporis, nimirum hominis, ut est quid ex anima & corpore constitutum; quia respicit non solum partem animæ nostræ rationalem per essentiam, sed etiam rationalem per obedientiam ut ita dicam, cuiusmodi mox docebit Aristoteles esse partem animæ concupiscibilem, & irascibilem; quæ sine corpore non sunt, nec operantur; quarumque habitus corporeo instrumento quodammodo nituntur, & non pure humanam virtutem referunt, sed communem aliquo pacto brutis præstantioribus; in quibus aliqua fortitudinis, & continentie imago sæpius obseruatur. Verum agit expressè de virtute Intellectuali; nam genus virtutis est his duabus speciebus commune analogum, quo simpliciter prolato scientifici significant præcipuum analogatum quod in proposito est, reclamante nemine, virtus intellectualis. Hæc optime dicitur ab Aristotele esse habitus non corporis ulla ratione; sed animæ, quia in se habet in sola anima intellectiua, quæ a corpore non communicatur; ut non solum inuenit Aristoteles: Hæc autem est virtus humana, quia homini competit ratione illius anime, quæ hoc est, distinctus a rebus alijs; nimirum ratione intellectus, quo non communicatur homo cum brutis. Est quidem virtus humana, non quia illius subiectum sit homo corporeus, ut est subiectum virtutis moralis, sed quia in solo humano intellectu subiecta hominem denominat. Quare conuenit intellectui in corpore degenti, sed multo magis a corpore separato, ac proinde quum virtus intellectualis sit bonum, & perfectio, uentis humane sapienter Aristoteles alibi non semel inquit, intellectui nostro melius esse non cum corpore esse; quia

A quippe mortui corpore destituti, & concupiscibili, ac
irascibili appetitu privati, non possunt habere mora-
les habitus, nec secundum eos operari fortiter, iuste,
continenter, ac temperanter, in quibus actionibus fe-
licitas actiua sita dicitur esse. Agit autem hic Aristo-
teles de felicitate contemplatiua, tamquam de pre-
cipuo analogato, & de ultimo finis hominis iniqui-
tabili. Ex quibus iam potest immortalitatis ratio ita
contexti, Anima obrinens aliquam operationem sibi
propriam, & corpori minime communem, *g* Aristote-
le doctore sic esse potest sine corpore, vt aliquando ab
B eo actu separata consistat immortalis: sed anima hu-
mane pars rationalis habet felicitatem contempla-
tiua, quæ est operatio solius anime, non communis
ullo pacto corpori; vt ait hoc in loco, & alibi Ma-
gister: igitur anima rationalis esse potest ita sine cor-
pore, vt aliquando ab eo actu separata consistat im-
mortalis.

Ratio
219.
g 1 de an.
t. 12. 13.
h 1. ethic.
cap. 13.
i 1. ethic.
ca. 2. 8.

Immortalitatis ratio habetur ex eo quod Aristoteles po-
nit felicitatem humanam esse quid firmum & immu-
tabile, assiduumque bonum, nō contingens quibus
nulla contingit obliuio. Cap. xxxi.

In eodem loco subdend immediate. Philosophus, *felicitatem quoque animæ operationem appellamus, aliud argumentum immortalitatis nobis aperte suggerit. Profecto nunc agit Aristoteles de humana felicitate, ut nouissime tractauerat de humana virtute; & hoc ad exclusionem Diuinæ felicitatis; quam Moralis Philosophus non attingit. Quum autem duplex sit humana felicitas à Aristotele doctore, altera consistens in operatione secundum habitum virtutis moralis, quæ homini corporeo in hac vita mortali conueniens dicitur felicitas actiua; & altera residens in operatione secundum habitum virtutis intellectualis, quæ maxime comperit animæ rationali à corpore separate, atque adeo homini incorporeo, quæ vocatur felicitas contemplatiua, & est ultimus finis hominum, ad quem omnes dirigimur per felicitatem actiuam; ut ex Aristotele demonstrabimus, inferius. Proculdubio non considerat hic Aristoteles felicitatem actiuam, sed solū contemplatiuā; nam felicitas actiua nō est operatio solius animæ, sed corpori cōmunis; quia Morales virtutes, ut fortitudo, temperantia, continentia, eas actiones edunt, quæ sine corpore non obeuntur, sed quæ per corporis motus varios maxime promouentur; ut unicuique constat: sola contemplatiua felicitas est animæ simplicis operatio, corpori nulla, ratione cōmunis quia intellectus oster intelligendo non miscetur cum corpore & illatenus; ut multis in locis monet Aristoteles. Quin felicitas contemplatiua dicitur, inferius ab Aristotele non esse compositi hominis ex anima, & corpore, sed esse à corpore separatam, solique menti nostræ post hominis obitum ab omni materia sciundæ conuenire. Vnde Solonis f dictum, Neminem in hac vita mortali dici posse beatum, nisi vitæ defunctum, verum est de felicitate nostra contemplatiua; Dictum vero Magistri, Mortuum felicem esse negantis, verum est de humana felicitate actiua;*

Per vituperationē fit. Quæ ita clara sunt de se, vt nullius indigeant explicationis; nobis autem hoc argumentū immortalitatis exhibent. Qui ponit felicitatem humanam esse bonum stabile, ac immutabile, assidue perterram vitam conueniens ijs, quibus nulla obliuio contingit, sed qui vere boni & quadrati sine vituperatione sunt vitam contemplatiuam maxime degunt; ille necessario ponit aliam animæ nostræ statum, in quo post mortem a corpore separata consistat immortalis perpetuo intelligendi munere. & immutabili felicitate gaudens: quia nemo corporeus homo hanc vitam mor-

mortale in viuens vllum habet bonum firmum ac stabile immutabile, nec obligationis experte esse videri, nec absolute bonum absque vilo crimine, vnius ob culpam materiam, ex qua intrinsecus constituitur, ut nuper nos docuit Aristoteles: Modo Magister hic ipso loco citato perspicuis verbis pronuntiat, non felicitatem esse bonum firmum & inmutabile, assidue per totam vitam conueniens ijs, quibus nulla contingit obliuio; sed qui vere boni & quadrati sine vituperatione sunt, vitam contemplatiuam maxime degant; igitur Aristoteles necessario ponit alium vitæ statum, in quo post hominis interitum anima rationalis a corpore separata consistit immortalis, perpetuo intelligendi munere, ac immutabili gaudens felicitate.

Aristoteles inquirens utrum calamitates viuentium tunc valeant felicitatem mortuorum; siue utrum defuncto quid boni vel mali contingere valeat ex ratione bonis aut malis viuentium, ponit animam immortalē. Cap. XXI.

Ceterum in eodem loco questionem emergentem ex constituta firmitate felicitatis humane in defunctis proponens, ac determinans, utrum defunctos afficere quoquo pacto valeant nepotum, aut amicorum viuentium fortunæ, tria nobis argumenta, suggerit Aristoteles immortalitatis; & primum quidem inueniens, videtur enim mortuo bonum & malum adesse, perinde ac viuenti, & non sentienti, ut honores & infamia filiorum; & omnino posterorum prospera, & aduersa fortuna. Dubitationem etiam hæc afferunt, fieri enim potest ut, qui usque ad senectutem bene vixerit, secundumque rationem mortuus sit, multe mutationes in posteris ac nepotibus contingant, ut alij boni sint, uitamque pro dignitate consequantur; alij contra, qui sane in distantijs erga parentes multis modis se se habere possunt. Absurdum igitur esset, si mortuus simul mutaretur, & modo felix, modo miser efficeretur. Absurdum quoque est, si nihil neque ad aliquod tempus posterorum res ad parentes pertineant. Quibus euidentissimis verbis vnicuique constare debet, in primis Aristotelem querere, utrum homini defuncto quid boni aut mali euenire possit, ac speciatim utrum posterorum & amicorum viuentium prosperitates & infortunia quippiam ad mortuos attineant: rationem dubitandi Philosophus triplicem affert; prima est pro parte affirmatiua, quia videtur mortuo bonum & malum adesse, perinde ac viuenti, & non sentienti, ut honores & infamia filiorum, & omnino posterorum prospera & aduersa fortuna. Secunda pro parte negatiua, quia absurdum esset, si mortuus simul etiam mutaretur, & modo felix, modo miser efficeretur. Tertia pro parte rursum affirmatiua, quam in determinatione collaudaturus est Aristoteles, quoniam absurdum quoque est, si nihil neque ad aliquod tempus posterorum res ad parentes pertineant. Ex habitis hæc prima ratio immortalitatis, colligitur, Quicumque querit, verum calamitates & prosperitates amicorum & posterorum viuentium quippiam attineant ad mortuos, ille necessario supponit superesse rationalem animam defuncti separatam a corpore immortalem, cui soli conuenire potest prosperitas, & infortunium; nam ad non ens nihil attinere potest: sed Aristoteles citato loco vertit in dubium, & querit utrum calamitates & prosperitates amicorum & posterorum viuentium attineant ad mortuos, & eos aliqua ratione afficiant: igitur Aristoteles clare supponit tanquam ratum, animam rationalem post hominis obi-

A tum superesse immortalem. Portius, Castellanius, & alij Alexandrei hanc rationem soluere nituntur assertentes hic Aristotelem per defunctos intelligere non animas rationales mortuorum a corpore separatas, sed memorias defunctorum in animis viuentium conferuatas; quia Portij relatu Magister supra statuerat post hominis obitum nihil relinqui nisi opinionem ac memoriam eius in animis viuentium; in quibus remanet felicitas, vel infelicitas defuncti. Quam responsionem communis dicitur Aristotelis asserti debuisset, vilo egregio; nam ego ipsum videre non potui, nec ante me Mirandulanus; & certe quomodo felicitas, quæ operatio est, defuncti non existentis seruari, ac transigrare poterit in viuentium memoriâ? Quinim mortalem responsionem aperte tollit ipsemet Aristoteles in aliato contextu dicens, Mortuo bonum & malum adesse, perinde ac viuenti, & non sentienti, ut honores & infamia filiorum, & omnino posterorum prospera & aduersa fortuna. Sane si mortuo bonum & malum adest, ut viuenti & non sentienti; ergo mortuus aliquo pacto viuere, et si non sentit; viuere autem in anima intellectiua superstiti post sensitiue corruptionem. Anima vero intellectrix post hominis interitum a corpore separata, dicere potest, in qua defunctus homo quoquo pacto viuere, & est; quia infra docturus est Aristoteles hominem dici solum intellectum, quia vnumquodque illud est, quod in eo est summum, ac præcipuum: dicitur esse viuens, quia sentit; quum Aristotelis decreto intelligere sit, viuere; multipliciter enim ait, ipse viuere dicto, & si vnum aliquid horum in se solum, viuere ipsum dicimus; ut intellectus: Dicitur etiam anima separata non sentire viuentium prosperitates & infortunia, quia circa vehementius obiectum occupata, minus intensa obiecta, et alios laceffentia non animaduertit; ut in corpore degens in beatissimi profunda circa valde intelligibile vel appetibile mire occupatus animus, non animaduertit obiecta subditum sibi corpus etiam periter ferientia. Quas condiciones non habet opinio, memoriae mortui degens in animo viuentium.

Immortalis est anima Aristoteli, cui bona & mala viuentium afficiunt defunctos, ut res tragice spectatores. Cap. XXI.

Immo vero eandem responsionem aperte diluunt, quæ ab Aristotele paullo post afferuntur proposita questionem determinante, ac nouam rationem immortalitatis in hæc verba nobis offerente, Fortunias vero posterorum atque amicorum optimi dicere nihil conferre, longe esse ab amicitia alienum, quin etiam opinionibus contrarium videtur. Quum tamen multa sint, quæ eueniunt, variasque habeant differentias, & alia magis, alia minus pertineant; sigillatim omnia distinguere prolixum, atque infinitum videtur: si autem vniuersaliter ac figurâ dixerimus, satis fortasse erit, si nō dixerit quemadmodum & eius calamitatibus alia pondus ac momentum quoddam ad vitam afferunt, alia leniores videntur; sic quæque est amicis omnibus accidit. In singulis vero calamitatibus differencia ea est viuentibus ne, an mortuis contingant; quæ sane multo maior est, quam si nefaria res ac dire in Tragediis præexistant, an agantur. Consideranda igitur hoc modo etiam differentia est. Scilicet his Aristoteles questionem determinat in superiori capite propositam inueniens, Longe alienum esse ab Amicitie natura, & contrarium communibus opinionibus, a quibus non esse recedendum.

17. ethic.
cap. 13.
de Div.
per som.
cap. 2.
1. poster.
anal.
cap. 7.

dum & sepe monet Aristoteles, asserere fortunas posterorum & amicorum omnium nihil conferre ad vita defunctos; licet pro diuersitate bonorum & malorum, quoad eorum pondus & leuitatē, alia magis, alia minus amicos afficiat. Sed quod ad mortuos ac viuentes attinet, erga calamitates amicorum duplicem differentiam ponit Aristoteles; altera est, qua inquit in allatis verbis, *In singulis vero calamitatibus differentia ea est, viuentibusne, an mortuis contingant; quæ sane multo maior est, quam si nefariæ res ac diræ in Tragedijs præexistant, an agantur.* Profecto nefariæ res præexistentes in Tragedijs representat animos auditorum spectatorumque non parum afficiunt; at multo magis, quæ re ipsa aguntur, diræ res afficiunt præsentēs homines: ita sane calamitates amicorum mortuos minus afficiunt, quam viuentes amicos; afficiunt tamen aliquo pacto, vt præexistentia mala in Tragedijs representata mouent affectus hominum; minus tamen quam præsentia, & vere acta, patratæ facinoræ. Ex quibus talem immortalitatis rationem deducimus, Bonæ & malæ viuentium nepotum & amicorum ita se habent ad maiores & amicos itidem viuentēs; vt res diræ, quæ aguntur, ad præsentēs mortales; prosperitates autem & calamitates viuentium nepotum & amicorum ita se habent ad maiores & amicos iam vita defunctos; vt res nefariæ præexistentes in Tragedijs representatæ ad spectatores: At vero res nefariæ in Tragedijs representatæ ideo pertinent ad spectatores, quia mouent re ipsa eorum animos ad misericordiam, rapiuntque in admirationem, vt ait alibi Magister; nõ autem quia quoquo pacto alterent memoriā, & opinionem, quam de spectatoribus Tragediarum habere valeant alij non spectatores: igitur Aristoteli calamitates nepotum, & amicorum viuentium ideo ad maiores & amicos iam mortuos attingunt, quia realiter afficiunt defunctorum animos a corpore separatos, & e mundo intelligibili spectantes Tragediam humanarum miseriarum in scena mundi sensibilis a mortalibus. Epicæto quotidie representatam; non autem quia defunctorum memoriā vel opinionem in animis mortalium quomodocumque conseruatam alterare dicantur. Vnde plane constat Aristoteli nostros animos post nostram mortem superesse a corpore separatos & immortales.

Ratio.
222.

Poet.
cap. 3.

1. ethic.
chir.
cap. 22.

Immortalitatis ratio sumitur ex eo, quod Aristoteles asserit defunctos, qui sunt felices, non fieri miseros ex calamitatibus viuentium propinquorum; nec vicissim mortuos infelices fieri beatos ex viuentium amicorum prosperitatibus. Cap. XXIV.

1. ethic.
cap. 11.

Altera vero differentia in proposito nouam rationem immortalitatis in Peripato pariens, ab Aristotele ponitur ibidem in hanc sententiam, *Magis autem fortasse dubitandum de Vita defunctis; an boni alicuius, vel contrarij possint esse participes: Videtur enim ex his etiam si pertingat ad ipsos quippiam, siue bonum, siue contrarium: exile quoddam, ac paruum id esse, vel absolute & simpliciter, vel ipsis. si minus, tantum saltem ac tale, vt neque felices eos, qui non sunt, facere; neque eos, qui sunt, priuare felicitate possit. conferre igitur quid defunctis prosperi amicorum successus videntur; simili modo etiam infortunia; ita tamen, ac tantum, vt neque felices*

A reddere infelices, neque quippiam tale efficere valeant. Sci licet differentia est, quia viuentium bona & mala suos ad defunctos parum admodum attingunt, adeo vt ipsis defunctis exilia bona sint, aut mala, quæ ingentia sunt viuentibus: vel si non parum afficiant vita defunctos, sed multum prosperitates, & infortunia viuentium ad eos defunctos vel amicitia, vel sanguine attingunt; non ita tamen eos afficiunt vt mala viuentium valeant mortuos felices de statu beatitudinis deturbare in calamitatem; nec vicissim vt bona viuentium queant defunctos infelices de statu miseriæ attollere ad beatitatem. Immo vero quum defunctorum duas tantum classes Aristoteles afferat hoc loco, felicium scilicet ac infelcium; cuiusmodi sunt solæ animæ separatæ per mortem a corporibus; nam memoriæ conseruatæ in hominum viuentium animis, non sunt eorum quos felices, aut infelices existimauerint solum; quia pauci admodum infelices, pauciores felices vixerunt; plurimi mediæ sortis; & anima separatæ quæuis necessario felix est, vel infelix. Vnde ratio depromitur efficax immortalitatis hoc modo texenda, Mortui, quibus ipsis viuentium successus exile aliquid boni, vel mali afferunt; seu si non exile, non tamen adeo magnum, vt qui defuncti felices existunt, ex viuentium calamitatibus infelices fieri queant; nec vicissim qui mortui fuerint infelices, ob viuentium prosperitates euadere valeant felices; hi inquam mortui talia patientes non possunt esse opiniones & memoriæ de ipsis iam defunctis in animo viuentium conseruatæ; sed animæ rationales a corpore separatæ post hominum interitum immortales. Modo Magister allato loco verbis expressis ait esse mortuos, quibus ipsis viuentium successus parum boni, vel mali afferunt, ac omnino non tantum, vt mortui felices ob id fieri valeant infelices, nec vicissim vt miseri defuncti reddi queant beati: ergo de mente Aristotelis post hominum interitum supersunt animæ rationales a corpore separatæ immortales, aliæ felices, aliæ infelices, quibus ob viuentium successus parum boni, aut mali accidere potest; non autem solæ memoriæ, ac opiniones in animis mortalem adhuc vitam agentium. Maior probatur, tum quia in textu dicit Aristoteles viuentium bona esse exilia vel simpliciter, vel ipsis defunctis; non eorum memorijs: tum quia mortuorum alios felices, alios esse dicit infelices; quum opinio, & memoria neque felix, neque dici valeat infelix ab Aristotele; qui felicitatem ait esse actionem; & memoriā, aut opinionem agere non posse pro certo habere: tum etiam quia mortuos dicit non posse de felicitate mutari in statum miseriæ; quum de eodem nos modo vt de felici; modo tamquam de de misero valeamus opinionem habere: nam ego audiens Priamum Troiæ Regem tot filijs, & Hectore potissimum stipatum, subditos sibi Populos iuste regentem, ac secundum virtutis habitum ad senium vt que in vita perfecta operantem; existimari eum esse beatum ciuili, & morali felicitate: Sed vbi percepi Gregorum exercitu Troiam obsessam, filios Priami & Hectorem interemptos crudeli Marte, Troiam combustam, Hecubam Priami coniugem in captiuitatem abductam, filiam eius virginem dilectissimam Achillis Manibus dire sacrificatam, mutavi opinionem, ac censeui Priamum esse hominum omnium infelicissimum. Mortui ergo, ad quos Aristoteles ait viuentium successus parum attingere, non sunt memoriæ opinionesque defunctorum in viuentium animis conseruatæ, sed animæ ratio.

Ratio.
223.

1. ethic.
c. 9. 12.
2. mag.
mor. c.
1.
1. mag.
c. 4.

rationales post hominum interitus a corpore separata, ac immortales. His rationibus, & alijs ex Morali Philosophia depromptis, quæ plurimæ sunt, & evidentissimæ, ac efficacissimæ, respondere consueverunt Alexandrei, dicentes argumenta immortalitatis, quæcumque desumuntur ex dictis ab Aristotele in Ethicorum, aut Politicorum libris, nullius esse momenti, ac magnificienda non esse, ut pote necessitatem non habentia; namque Philosophus, aiunt, in Moraliibus non semper utitur veris dogmatibus, sed fundamentis accommodatis ad hominum vitam civilem instituendam, seu vera, seu falsa sint, dum modo probabilia, & vera multitudini videantur. Ceterum non sat erat Alexandreis dicere Aristotelem ignaram eius veritatis de immortalitate animæ, quam edoctus fuerat a præceptore Platone in Philabo, in Phædro, in Menone, atque alibi sapere; nisi Magistrum Peripati mendacem, decipientemque Sophistam dicerent, qui falsis principiis suas conclusiones confirmare consueverit. Nos autem hoc Alexandreorum refugium, ac purum putumque commentum multis rationibus evertere possumus. In primis enim, Aristotelis consilium est in Moraliibus vitam hominum civilem instituere ad virtutem procul ab omni vitio, civesque reddere veraces: anne mendacio, ac vitio falsæ ac deceptorie doctrinæ tentabit Philosophus homines veraces, ac studiosos efficere? vitio quomodo virtutem ferere poterit Magister in animis addiscentiū? vel quomodo ex mendacij vitio sato messem bonæ frugis colligere se posse sperabit? Dein Aristotelem nō audiunt dicentem cum Epicharmo ex suppositionibus non bonis difficile esse bene dicere? Deinde non ne clare statuit Aristoteles principia scientiæ debere necessario esse vera? quomodo ergo ipse in scientia de Moribus uti poterit principiis falsis? Deinceps non ne definiuit idem Philosophiam absolute esse veritatis contemplationem? quomodo igitur Alexandrei dicere audent eum in Morali Philosophia niti principiis non veris, ac fundamentis falsis? Denique nonne Aristoteles ipsemet in Morali Philosophia proficitur se veritatē colere non solum supra amicitiam, sed etiam supra propriam existimationem? at enim citatis verbis *f De Ideis arduam nobis questionem futuram esse video; propterea quod amici sunt, qui formas introduxerunt: sed forsan rectius esse & oportere videretur, ut pro veritatis salute, unusquisque, & præsertim Philosophi sua quoque propria resutarent; nam licet amici ambo sint, sanctum est veritatem ipsis in honore antepone.* Quid ergo dicunt Alexandrei Magistrum in Morali Philosophia aliud ore proferre, aliud in animo censere? quid virtutes mendacijs confirmare? sed qui falsa tventur, in tales angustias frequenter incurrunt. Dum vero dicunt animæ immortalitatem esse probabilem; iam ex Aristotele confiteri coguntur eam existimari veram omnibus, aut sapientibus; & his vel omnibus, vel plurimis, vel maxime probatis.

Aristotele doctore intellectus humanus a corpore separatus est in universo quoddam optimum, æternam habens suipsius intellectionem. Cap. XXV.

Sed quibus non probantur argumenta immortalitatis ex Morali Philosophia desumpta, insimulabunt ne falsitatis ea, quæ ex Prima Philosophia depromuntur? Profectio Magister in Metaphysicis animam rationalem post hominis interitum superesse immortalem

A apertissime proficitur, dum ea verba protulit, *Quam igitur non sit diversum id quod intelligitur, & intellectus, quacumque non habent materiam idem erunt; ac intellectus una eius, quod intelligitur.* Item restat dubitatio, *utrum compositum sit, quod intelligitur: mutaretur etenim in partibus totius: An omne non habens materiam indivisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet; nam non bene esse habet in hoc, aut in hoc; verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens: sic autem ipsa suipsius intellectio per totum æternum se habet.* Quæ antea tacta, nunc diligenter explicanda sunt. Primum dogma satis apertum est, & alibi contestatum ab Aristotele, *Quæ non habent materiam, ea tum simul esse & intelligibiles naturas, & intelligentes; tum seipsa intelligere; tum unicam habere intellectionem non interpolatam, interruptamque, sed continuam, ac æternam; quando reipsa prorsum, sine materia sūt.* Alterū theorema quæstionē seu dubitationem continet, *Utrum compositum sit quod intelligitur; scilicet utrum intellectus a materia separatus intelligat alia a se, cum quibus componatur, ut intellectuum cum intelligibili; siue utrum quod intelligitur ab intellectu a materia separato, sit quid ab eo diversum reipsa, & in actu intellectionis cum eo compositum; nam cognitio quælibet fit per coniunctionem compositionemque obiecti cognoscibilis cum facultate cognoscente: dum enim idem seipsum intelligit, tunc quod intelligitur non est compositum cum eo quod intelligit; nam idem cum seipso non facit compositionem; quæ solum est multorum associatio: siue potius Utrum quod intelligitur ab intellectu a materia separato, sit non unicum ac simplex ens, sed compositum, seu aggregatum ex omni ente, ac totum ipsum intelligibile ex omnibus intelligibilibus speciebus compositum, ac veluti partibus coagmentatum.* Propositæ dubitationis rationem affert pro parte negativa Magister destruens affirmativam iniquens, *Mutaretur etenim in partibus totius: nempe si separatus a materia intellectus intelligeret alia extra se: siue si quod intelligitur ab intellectu a materia separato, esset compositum vel in actu intellectionis cum eo, vel ex omni ente natura sua intelligibili; quum unus intellectus simul plura nō intelligat, non semper unica intellectione rei eiusdem frueretur: sed mutaretur de intellectione unius entis intelligibilis ad intellectionem alterius partis seu speciei in eodem toto genere intelligibilis; & quæ ratione cessat ab intellectione unius speciei, sic posset otari ab intellectione cuiusvis alterius; atque adeo valeret intermittere suum actum intelligendi; quare non haberet unam intellectionem, neque continuam ac perennem; non unam, quia functio intelligendi variatur ad obiectorum diversitatem; neque continuam, quia intermissione sæpius interromperetur: contra tamen nuperrime dixerat Aristoteles in his, quæ non habent materiam, intellectionem unam esse perennem, non multas interpolatas.* Soluit autem exacte dubitationem, determinatque propositam quæstionem Aristoteles immediate subdens, *An omne non habens materiam indivisibile est, siue ut alijs placet, non est diuisibile: An, particula frequens Aristoteli f quæstiones determinanti, & dubitationes diluenti: Omne non habens materiam, non inquit omne non vtenis materia, sed omne non habens materiam absolute: scilicet nec ut sui partem constitutricem, ad excludenda composita ex materia & forma; nec ut substratum sibi subiectum, ad exclu-*

cludendas omnes formas in materia existentes, siue **A** materia sibi subiecta vtantur velut instrumento ad operandum; cuiusmodi est anima sensitrix; siue ea non vtantur, cuiusmodi est intellectrix corpori adhuc associata. Omne inquit non habens materiam indiuisibile est; & hoc trifariam; primo quidem, quia omne sic immateriale est natura simplex; nam omne compositum habet materiam; quia ex pluribus non fit vnum compositum, nec omnino vnum alteri compositum esse potest, decretis Aristotelicis, nisi vel vnum se habeat ad alterum vt potentia ad actum, ac vt materies ad formam; vel ambo sint vt materia tertij compositi ex eorum compositione resultantis: compositum autem omne totale diuisibile est in ea, ex quibus coagmentatur; partiale vero diuisibile est ab eo, cui compositum esse dicitur; nam homo diuiditur in animam & corpus; anima vero diuiditur a corpore, corpusque vicissim ab anima. Deinde vero omne non habens materiam est indiuisibile, quia est natura indissolubilis & æterna: siquidem Aristoteli omne materiam non habens est perpetuum; & rebus non aliunde corruptio imminet ac ingruit, quam a materia; quæ cunctis, quibus inest, causa est vt esse ac non esse possint. Deinceps autem omne materia, carens est indiuisibile, quia est natura inseparabilis indiuisibilis a sua operatione; quoniam materia vt est radix omnium imperfectionum; ita est causa, vt ea, quibus adiungitur, perpetuam non habeant operationem; est enim operatio doctore Aristotele, perfectio operantium: Quin vt forma de se quum sit actus primus, a quo natus est prouenire actus secundus, est operatrix natura sua; a materia inter alia hoc detrimentum contrahit, ne possit, semper operari; quæ de re nos latius agimus in libris De vita. Quæ omnia statim Aristoteles manifestat, veraque demonstrat esse, argumento desumpto a conditionibus intellectus humani, qui aliquando materiam sibi habet adiunctam, dum in corpore degit, hominem inesse constitutus; & aliquando materiam non habet ullam, dum a corpore separatus remanet immortalis. post hominis interitum: subdit enim, *Quemadmodum humanus intellectus*; qui proinde quæstionis & dubitationis propositæ determinationem & solutionem, apte nobis aperire potest, quia quandoque materiam habet, quandoque materiam non habet; atque adeo materiei copulatus a Physico consideratur, a materia vero separatus ad Metaphysicum pertinere dicitur ab Aristotele. Sic ergo intellectus humanus bifariam considerari potest, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet; nempe qui per aliquod spatium temporis determinatum est in compositorum aliquo, scilicet in homine mortali, tanquam pars illius essentialis potior, videlicet vt forma corporis; vel qui aliquo in tempore finito, vitam nimirum hominis mortalis mensurante; est e numero compositorum, quum sit pars essentialis alteri parti comparatiuè composita; & omnino forma materiei consociata, complicataue, connexaque, vt vtat Aristotelica phrasin, non bene esse habet in hoc, aut in hoc: intellectus humanus materiei copulatus non raro cogitur otiari, & a contemplandi munere ferari: non enim semper intelligit in corpore, degens, vt alibi monuit Philosophus; & propterea, dum est in hoc materiali composito indiuiduo homine mortali, cen pars componens, aut in hoc particulari corpore determinato, cū forma in propria materia; non bene esse habet; siquidem eius perfectio est ipsum intelligere: & bene esse vniuscuiusque est fungi suo munere; vt alibi nos docuit Magister. Verum in toto quoddam: hoc est, quando intellectus humanus non est in homine caduco seu in humano corpore pars essentialis altera compositi viuentis, Verum in toto mundo, ac in vniuerso est quoddam ens ex se absolutum; vt alio quoque loco notauit Aristoteles. Aliud existens ab eo; puta dum intellectus humanus est ens quoddam absolutum, a corpore separatum quippiam, & ab homine mortali disinctum, non amplius hominis corporis aliquid, non a corporis actus; vt fuerat antea hominem constituens; tunc ipse intellectus est quod optimum, summe perfectum in suo genere: statimque declarat Philosophus in quo sita sit hæc optima conditio summaque perfectio intellectus humani a materia separati post hominis obitum, dicens, sic autem sua ipsius intellectio per totum æternum se habet: perfectio summa, & optima conditio intellectus humani a corpore separati consistit in eo, quod semper seipsum intelligit incessanter per totum æternum tempus, vt qui non amplius a materia interpellatur in diuturna & iugi cōtēplatione; neque a materia impeditur quominus assidue seipsū intelligat; nā est actu de se intelligibilis sibi, & actu intellectiuis: vt propterea vere dictū fuerit ab initio textus, in his, quæ materiam non habent, idem esse quod intelligit, & quod intelligitur; idque non esse compositum, sed simplex intelligibile; quod vna & eadem intellectuione a semetipso semper tota æternitatis duratione indefinenter intelligitur: Quæ omnia sic explicata non solum littera contextus apprime cōgruunt, & longè magis quā aliorum expositiones; vt cuique patet; sed etiā mire cōsentient ijs, quæ Magister alibi professus est; immo vero plane desumpta sūt ex ijs, quæ nos alibi docuit Aristoteles, tū inquiring, Intellectui humano laboriosum est commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est intellectui non cum corpore esse; quæmadmodum consuetum est dici, & multis placet: tum etiam dicens, Intellectum homini tunc reuera semper intelligere, non aliquando quidem sic; aliquando autem non; & esse proprie id quod est, quando separatus est; a corpore scilicet: tunc enim tantummodo est hoc solum, nempe intellectus formaliter, seu ens ac totum quoddam ex se; non pars alterius, & omnino entis aliquid: & est perpetuum quid, & immortale: quia dum corpori compositus & sociatus est, tunc non est appellandus hoc solum quod est, nempe vel ens ex se absolutum, vel intellectus simpliciter; at dicendus est entis absoluti pars, & intellectus passiuus; quia scilicet vel est pars hominis, vel intelligit pariendo; vt supra suo loco latius explicauimus. Determinat igitur Aristoteles allatam quæstionem, soluitque propositam dubitationem hic inquiring, id quod intelligitur a seipso, si loquamur de humano intellectu, aliquando esse e numero compositorum partem compositi viuentis, vt dum seipsum intelligit in corpore degentem; quæ intellectio est interpollata & multiplex ob materię culpam, non continua & vna; aliquando esse naturam simplicem, ac totum quoddam in vniuerso integrum, absolutum, & indiuisibile; vt dum seipsum intelligit a corpore separatum; quæ intellectio est vna, & imperturbate persequens eadem in æternum: sin autem sermo sit de intellectu Diuino, potiori ratione, semper esse sine materia, simplex intelligibile, habere

bere vnam & eandem simplicemque sui ipsius intellectionem æterno tempore perseverantem. Vnde sic rationem immortalitatis haurire valemus, quoniam Qui ponit intellectum humanum non habere materiam, & esse indivisibilem a sua functione; quia si aliquando est in tempore determinato e numero compositorum non bene esse habens in hoc individuo homine, cuius est pars essentialis; aut in hoc individuo corpore organico, cuius est forma & actus primus; alias tamen in vniuerso totum quoddam absolutum ens existens, & a corpore mortali separatus est quid optimum, seipsum intelligit eadem intellectione per totum æternum tempus; ille necessario censet animam rationalem post hominis interitum a corpore separatam omnino superesse immortalem. Sed Aristoteles, ut ex superiori theoria constat aperte, ponit intellectum humanum non habere materiam, esse indivisibilem a sua functione, qui in aliquo tempore esse numero compositorum, non bene esse habens in hoc individuo homine, cuius est pars essentialis; aut in hoc particulari corpore organico, cuius est forma & actus primus; & aliquando in vniuerso est totum quoddam absolutum ens, a corpore mortali aliud, seu separatum, optimum quid, seipsum intelligens assidua & æterna, seu indeficienti intellectione; igitur Aristoteles, necessario censet ac profiteretur animam rationalem post mortem hominis a corpore separatam superesse immortalem. Vel etiam sic absolute ratio formari potest, Forma que materiam non habens est indivisibilis, & in aliquo tempore pars est composita alteri, & cum altera componens totum, non bene esse habens in hoc composito, aut in hoc compositi materiali subiecto; verum habet esse optimum dum in vniuerso est quoddam per se subsistens absolutum, aliud a corpore existens: habensque sui ipsius intellectionem æterno tempore perseverantem; ea inquam forma est aliquando, nimirum post hominis interitum, a corpore separata consistens immortalis. Sed Aristoteli humanus intellectus est forma non habens materiam, indivisibilis, in aliquo tempore compositorum, non bene esse habens in hoc, sed optimum esse habens aliud existens a corpore, in toto quoddam per se subsistens, habensque sui ipsius intellectionem per totum æternum; ut constat ex verbis textus explicatis; ergo Aristoteli humanus intellectus, adeoque rationalis anima post hominis interitum permanet a corpore separata consistens immortalis. Immo vero ex hoc Aristotelis loco multæ deducuntur immortalitatis rationes; tot nimirum, quot sunt attributa ab Aristotele intellectui humano, concessa; nam reuera intellectus humanus est incorruptibilis, & post mortem hominis a corpore separatus superesse immortalis, primo quia est non habens materiam; etenim a sola materia res obriunt, hoc ut esse & non esse valeant, sintque corruptibiles. Deinde quia est indivisibile, siue hoc sit esse indissolubile; quod enim corrumpitur, dissolvitur; siue hoc sit esse inseparabile a sua operatione; quod enim semper operatur æternum est; siue hoc sit esse per se subsistens nulli alteri compositum, a quo diuelli ac separari valeat; ut nuper vidimus, Tertio quia non bene esse habet in materiali corpore, sed ab eo separatus in vniuerso optimum esse habet. Quarto quia existere potest aliud a mortali corpore, non quid ipsius; hoc est non eius actus. Quinto quia obriunt sui ipsius intellectionem per totum æternum; quia cuius operatio

æterna est, id corruptibile, caducumque esse non potest. *Intellectus humanus Aristoteli permanet post hominis dissolutionem.* Cap. XXVI.

Illustrissima quoque ratio immortalitatis affertur ab Aristotele, dum genus causæ mouentis comparat cum genere causæ formalis in hanc sententiam, *Causæ itaque mouentes, amquam antea orta, existunt; quæ vero ut ratio, simul sunt; quum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est; & forma aeneæ spheræ simul atque aeneæ spheræ.* Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est: in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit, non enim, sed intellectus; omnem namque fortassis impossibile est. Quorum ea est interpretatio; quia ponens Aristoteles discrimen inter causas effectrices rerum nostrarum ortui & interitui obnoxiarum, & causas formales earumdem, in habitudine ad suos effectus, ait Causas effectrices, quas mouentes appellat, quum eas pridem definiuerit esse vnde primum motus principium; causas inquit effectrices priores esse tempore suis effectibus, quippe ante illos ortæ existunt, vel tanquam antea ortæ existunt, seu vere genitæ sint, seu ingentæ ab æterno existant: omnes enim conueniunt in eo ut sint suis effectibus antiquiores, verustioresque; namque ipsos motu progignunt, cuius mensura tempus est; & quodlibet genitum incipit esse in fine suæ generationis. Nec obijcias intelligentias motrices, animalesque cælestes, quas putauerit quispiam circulari motui, & nostrati mundo coeas: nam & illæ priores sunt secundum tempus singula circulatione, singulisque rebus nostratibus, quarum sunt causæ effectrices; nec enim causa singularis effectui vniuersali est assignanda, sed singulari, ut ait Aristoteles: cui etiam agens quoduis generat effectus indiuiduos, non naturas vniuersales. *Quæ vero ut ratio, nimirum causæ formales, & quæ totæ ac integre, simul sunt cum suis effectibus, non eos tempore antecedunt; licet eis prius natura sint.* Quare causas formales, quas definiuit esse ratio eius quod quid erat esse, non priores suis effectibus, sed ait simul tempore cum illis esse, quod inductione scientifica prebat, deducta a natura formarum tum naturalium, tum artificiosarum; naturalium quidem, sub exemplo sanitatis, quam esse formam hominis sani, ut anima est forma viventis, b alibi dixerat Aristoteles: eam vero esse formam naturalem clarum est ex eo, quod propriè Medicinæ ars sanitatem non facit, sed Natura; quam esse morborum medicatricem habemus ex Hippocratis oraculo. Ait ergo Philosophus, *quum sanus sit homo, tunc etiam sanitas est, non prius, nec posterius.* Artificialium autem, sub exemplo formæ aeneæ spheræ, quæ esse ab arte, seu futoria, seu tornatrice, nemo non agnouit; inquit igitur, *& forma aeneæ spheræ simul atque aeneæ spheræ,* non prius est, neque posterius. Sed quia circa naturam formarum, præter formas accidentales, & præter formas integras, quæ absolute simul sunt cum suis effectibus, considerari possunt etiam formarum maxime substantialium partes; ideo Præceptor admirandus considerat differentiam, si quæ reperiatur in proposito inter formas integras, & earum partes, immediate subiectens, & Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est; consulto non inquit, si forma posterius permanet, quia quæ orta est simul cum composito, non ante ipsum præexistens, eadem necessario corrumpitur simul cum eodem composito suo, post eius dissolutionem minime remanens, apud Aristotelem; cui omnia

omnia orta! occidunt, & vicissim; & quia forma cuius-
que rei considerari potest tum integra, tum secundum
aliquā sui partē ab alijs differentē; pro certo habēs Ari-
stoteles quamlibet formam substantialem integram
& totam, vt non præcedit tempore compositum, ita
nec posterius permanere composito dissoluto; vt quæ
simul tempore cum eo sit, & illi corā; proponit mo-
do sibi considerandum quomodo se habeat res in par-
tibus, vt trum aliquid ipsius formæ posterius permaneat
dissoluto composito: Quare ait, si aliquid formæ totius
post compositi corruptionem permanet incolumē, cō-
siderandum id esse: ac statim quinque theorematibus
questionē determinat; primū est: *in quibusdam enim ni-*
hil prohibet: Sane in omnibus compositis vt materia
est, quæ post eorum corruptionem *manet* incor-
ruptibilis; ita *in quibusdam* solum, nempe in homini-
bus, ex parte formæ aliquid est, quod nihil prohibet
dissoluto composito permanere incorruptum: Quæ
verō nihil prohibet permanere perpetua, ea esse im-
mortalia: necesse est in Peripato, vbi Natura de possi-
bilibus efficit ac eligit semper quod *melius* est; & in-
tellectui humano melius est sine corpore esse. At verō
illico explicat altero theoremate quid sit illud in natu-
ra formarum, quod in quibusdam compositis existens;
post eorum dissolutionem permanet, inquit, *Velu-*
ti si animatale sit. ex hypothesi loquitur, ac fere dubi-
tabundus affert communem aliorum; maxime Pytha-
goricorū sententiam, qui non distinguentes animam
humanam ab alijs; immo nec humanæ animæ varias
partes agnoscentes, animam absolute dicebant perma-
nere post hominis, ac viuentis interitum. Quare his
non omnino consentiēs Aristoteles tertio theorema-
te secundum corrigit, ac veterum errorem deuītāt,
iuxta præceptum alibi latum vbi decreuit se velle reci-
pere a veteribus quicquid illi bene de anima dixerint;
si verō aliquid male de illa enūtiauerint, hoc euitare;
quod nunc efficit asserens. *Non omnis*, hoc est non om-
nis anima post compositi viuentis interitum ac disso-
lutionem permanet, vt male veteres opinabantur;
tum quia non permanet anima integra nec vllius plan-
tæ nec vllius bruti, nec hominis: tum quia post homi-
nis obitum non remanet pars animæ humanæ vege-
ta, nec sentiens; quum hæ omnes sint compositi
corā. Quarto theoremate statim aperit quæ sit illa
pars animæ quæ post dissolutionem compositi per-
manet, nullo prohibente, dicens, *Sed intellectus*: in
genere formarum anima sola in animatis inest, post
quorū obitū remanet incorrupta; sed hoc nō omni ani-
mæ conuenit, tum quia non vegetali, nec sensitrici;
sine illas in plantis consideres; siue in brutis animalibus,
siue in homine; quum sint animæ corruptioni ob-
noxia; tum quia non animæ integræ, nec plantali, nec
brutali, nec humane; sed huius parti præcipue solummo-
do, quā intellectū appellamus. Vnde constat Aristoteli
nostrum intellectum esse partem animæ, ac substantia
liter animam: asseueranter sine vlla dubitatione sumit
animæ nostræ partem intellectricem post hominis in-
teritū permanere a corpore separatā ad aliorum omniū
tum animatū, tum animæ partium differentiā Aristote-
les; quia pridē multis rationibus ostenderat ipsū esse
a corpore separabilem, immortalem, & antiquissimū.
Vltimo vero theoremate modestè admodum reprobatur
veterū sententiam, quæ ponebatur omnis anima super
esse immortalis dissoluto composito, subden, *Omni-*
næque fortassis impossibile est. De anima rationali sub no-

mine intellectus absque vlla hæsitacione Magister asse-
ueranter dixit quod, permanet post hominis interitum
incorrupta: id nō audet asseuerare de anima omni, hoc
est tū & de tota anima humana, cuius partes vegetalē,
& sensitricē censet esse *q mortales*; tū de anima planta-
li, brutali, & humana integra; quas Aristotelis obser-
uatione audacter Pythagoras, & Plato post suorum
compositorum dissolutionē permanere dicebant, po-
nentes animarum transmigrations de corporibus
humanis in corpora stirpium & belluarum, vicissim-
que de plantarum & brutorum corporibus in huma-
na: quia tamē hic non erat locus hanc opinionem euer-
tendi pluribus argūmentis, sat habuit nunc Aristote-
les eam non approbare, dicens, *impossibile fortassis*: esse
omnem animam permanere post compositi viuentis
corruptibilis dissolutionē. Nisi particula *fortassis* hic
Aristoteli nō indicet dubitationem, sed vel modestiam
Philosophicā denotet, vbi nihil audacter asseuerantis,
potissimum in re controuersa, vel posita fuerit ad
phrasim græcam ornatus gratia; vel nullius sit vltus, vt
alibi etiam apud Aristotelem scribentem, *Caliditatem*
igitur forsitan impossibile est separabilem esse: quum cer-
tum cuique sit Magistrum habuisse certissimam cali-
ditatis inseparabilitatem a materia: vel potius, vt ego
quidem censeo, particula græca *ἵσως*, quæ latine verā
fa est *fortassis* ab Interprete Aristotelis, hoc loco verti
debeat in particulam *æqualiter*; nam *ἵσως* vtramque ver-
sionem sustinet; ac re vera impossibile est omnē æqua-
liter animam permanere dissoluto composito viuen-
te; quum sola permanere valeat anima intellectiua;
quæ ab alijs animæ partibus in obitu hominis dicta est
olim separari posse, tamquam æternum a corrupti-
bili. Quibus ita se habentibus, iam ratio immortalitatis
hunc in modum efformari potest in Peripato, Anima,
quam post corruptionem compositi viuentis nihil prohibet
permanere, est a corpore separabilis reipsa, & separata
superstes est immortalis; sed Aristotele doctore anima,
non omnis, est intellectiua sola, ea est, quam nihil prohibet
post obitum compositi viuentis caduci permanere;
igitur ad aures Aristotelis anima, non quidem omnis,
sed intellectiua, ad vegetalis & sensitricis discrimē,
est a corpore separabilis reipsa, & separata superstes
est immortalis Rationi huic immortalitatis animæ
rationalis, vt Alexander ille, siue Trallianus fuerit, siue
Aggeus siue Aphrodiseus, qui cōmentaria scripsit ad
Aristo. libros Metaphysicæ, manus dedit apertissime;
sic plerique homines grauissimas cū immortalitate
animorū inimicitias in Peripato gerentes, omnibus
viribus reluctantur, sed viribus non validis; nam
primus omnium Alexander Aphrodiseus aliquando
statuit, vt obseruat Vicomercatus, Aristotelem hic
agere de intellectu Diuino, quem adeptum nūcupat.
Sed hoc non accipimus, quia questionem sibi propo-
suit Aristoteles de forma compositi viuentis, cuius
modi non esse intellectum Diuinum certū est. Deinde
sic euident est intellectum Diuinum permanere post
compositi caduci dissolutionem, vt id in questione
posere non potuerit Aristoteles, quid docuit quæstio-
nes formari, & haberi solum de rebus ignotis, & ob-
seuris. Subtilium Princeps ait Aristotelem non de-
monstratione vlla necessaria perspicuum habuisse intel-
lectricem animam superesse immortalem post homi-
nis interitum, sed tale quid asseruisse persuasum ra-
tionibus probabilibus: Nos in primis dicimus hæc
enun apud Aristotelem vidisse nos multas rationes ne-
cessario

cessario conuenientes immortalitatem. Deinde monemus, institutum nobis esse in hoc opere probare Aristotelem opinatum fuisse rationalem animam esse immortalem; siue talem opinionem ipse habuerit per probabiles rationes, siue per necessarias, nil refert; non enim necessarium est, quicquid Aristoteles opinatus est, & firmiter censuit, eius cognitionem ipsum hausisse ex demonstrationibus necessarijs. Idem est Autor, & cum eo Herveus, & post hoc Caietanus, asserit Aristotelem in allato contextu nil certi determinare, sed loqui ex suppositione, ac relinquere sub dubio utrum anima intellectiua remaneat post hominis compositi dissolutionem; quod indicat particula conditionalis *si*, & nota dubitativa *forfitan*: quæ sane solutio non sapit insignium virorum subtilitatem; quia particula conditionalis appositæ est titulo questionis ab Aristotele dicente considerandum esse, si aliquid forma remaneat posteriori dissoluto composito; neque nos hinc rationem immortalitatis deduximus; verum ex questionis determinatione, quam asseueranter, sine vlla conditione statim asserit Aristoteles, asserens intellectum permanere post hominis corruptionem. Neque facessit vllum nobis negotium particula *forfitan*, & nota conditionalis mox repetita; tum quia eas Aristoteles applicuit omni animæ, quam nos ultro damus non esse immortalem & separabilem; non autem eas apposuit intellectiui, quam absolute statuit remanere post hominis interuentionem: tum quia particula *forfitan* non dubitationem indicat necessario, sed hoc in loco equalitatem; ut late super ostendimus. Portius inquit Aristotelem hic non agere de intellectu humani permanentia post hominis mortem, quia hic non sit locus idoneus huic questioni: sed eam pertinere ad libros de anima: contra tamen Aristoteles ipse multis in locis decreuit animam separabilem & separatam, qua talis est, ad solum Metaphysicum attinere, non ad Naturalem Philosophum, ac proinde non ad libros de Anima, qui Physiologici sunt. Deinde ubicumque suam sententiam nobis operari Aristoteles de animæ immortalitate, siue in loco apto, siue non apto, eam nos ex eius dictis venamus, & expiscamur. Deinceps quum ex professo hanc questionem proponat, & determinet Aristoteles hoc in loco; credendum erit Portio Magistrum non aptum sibi elegisse locum tantæ questioni? Aristotelem illum, qui methodicus est, & habetur supra Philosophos, & scriptores omnes? Post Portium Castellanus inquit Aristotelem hic non probare inter formas rerum naturalium intellectum solum subesse immortalē post hominis interitū, quia sic ipse poneret eandem formam genitam cum suo composito perdurare incorruptibilem post compositi sui dissolutionem; quod Aristoteles alibi negauit asserens omne genitum esse corruptibile, & omne incorruptibile nunquam aliquando ortum fuisse, Ceterum adducere inconueniens non est soluere argumentum, & nos paullo antea notauimus Aristotelem non querere de formis integris, quas dixerat simul oriri cū suis compositis, an remaneant æternæ post compositorum dissolutionem; verum de aliqua parte formæ; nihil autem verat formæ ortui & interitui obnoxie partem aliquam esse ingentam & incorruptibilem; ut compositi geniti & corruptibilis materia est æterna; & intellectum, quem pridem statuerat antiquissimum, nunc optime Philosophus asserit permanere post hominis corporei dissolutionem.

A Colligitur immortalitatis ratio ex eo, quod anima intellectiua non est principium motus, seu natura. Cap. XXVII.

Non minoris evidentiz, ac necessitatis est illa ratio, quam nobis insinuat Aristoteles, dum soluit propositam alibi questionem, *Utrum de omni anima docere Naturalis scientia intersit an de aliqua una*. Solutum autem inquit paullo post *An non omnis anima principium motus est, neque partibus anima omnibus id tribui debet: sed augendi principium idem putandum, quod est in plantis est; alterandi vim eandem, quam sentiendi; deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi; delationem enim vel in ceteris esse animalibus nominamus, intellectum siue mentem in nullis*. (Ostat igitur non de anima differere omni oportere; quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars, una, aut etiam plures. Quæ solutio diligenter explicanda est quoad singula eius dogmata. Porro Magister nunc supponens Philosophum Naturalem considerare formas eas tantummodo, quæ sunt principia motus, & naturæ; oñensusus ad Physiologum non attinere tractare de omni anima; sapienter ostendit non omnem animam esse principium motus, autem naturam, sed aliquas tantum; *An non omnis anima principium motus est*, inquit determinans questionem; particula siquidem *an* index est determinationis quæ sit: *neque partibus anima omnibus id tribui debet*, ut singulæ sint naturæ, ac principia motus: profecto loquens hic Aristoteles de Partibus animæ non considerat vlla ratione diuinum intellectum, qui non est pars animæ in eodem censu ac est vegetalis, sensualis, & motiua, quibus nunc Intellectum comparat: non omnes autem partes animæ naturas esse ac principia mouendi statim explicat Philosophus in medium afferens eas animæ partes, quæ vere sunt principia motus, ac naturæ; & eam, quæ non est natura, nec principium motus, dum ait *Sed augendi principium idem putandum, quod est in plantis est*: nimirum anima vegetalis, quæ non solum in hominibus inest cum intellectu, & in brutis imperfectis cum sensu, & in belluis perfectionibus cum motiui principio, sed etiam sine alijs animæ partibus inuenitur sola in plantis; anima vegetalis inquam est natura, & principium motus, quia est principium motus, augmenti; qui motus in plantis, brutis, & homine conspicuus est; ac proinde tractare de anima vegetali absolute pertinet ad scientiam naturalem. *Alterandi vim eandem, quam sentiendi*. Sensualis anima in animalibus nostratibus omnibus tum ratione carentibus, tum ratione callentibus est natura & principium motus, illius alterationis videlicet, quæ in actu sentiendi ab obiectis afficiuntur animalia: Quare Speculatio de anima sensitrice spectat ad naturalem Philosophiā. *deferendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi*. Scilicet anima, quæ principium est eius motus localis, qui progressius appellatus inest in solis animalibus perfectis, non est anima vegetalis, nec sensualis, sed aliud quiddam; non tamen absolute est ea pars animæ nostratæ, quam dicimus virtutem intelligendi, ut est pars animæ distincta ab alijs, quod illico demonstrat Aristoteles addēs *delationem enim vel in ceteris esse animalibus nominamus, intellectum siue mentem in nullis*: profecto quælibet operatio reperitur solum ubi est principium a quo dependet; ac proinde motus non est nisi ubi est natura, quæ

1. quol.
qu. 12.

de mē.
hum.
cap. 21.

2. phys.
1. 26.
2. de an.
1. 16. 17.
1. de part.
cap. 1.
6. meta.
1. 3.

23. de hū.
int. 6. 9.

1. de 22.
1. 32.

1. de
part. 22.
cap. 1.

62. de mē.
1. 15. 8.
1. seqq.
62. de 22.
1. 34. 47.
8. seqq.
41. de ge.
1. 1. 34.
8. seqq.
67. phys.
1. 20.
2. de 22.
51. 63.
1. seqq.

32. de mē.
1. 16. 29.
32.
82. de mē.
1. 14.

de.

l. 2. phys. definitur & esse principium motus : quum igitur motus localis non in homine solo, sed etiam in ceteris animalibus perfectis inueniatur; in quibus nullis inest ea pars animæ; quam intellectum, seu mentem dicimus; nam ea sola nos homines pollemus: propterea certum cuius est, eam naturam, quæ est principium motus localis in animalibus, non esse simpliciter intellectum humanum, siue mentem hominis, ac omnino rationalem animæ partem; quæ duplici nomine, mentis & intellectus hic appellatur ab Aristotele, ut alibi quoque duplici nomine intellectus & potentia speculatiua, quia voluit Magister insinuare partis intellectus duplicem differentiam in anima rationali necessario inexistem intellectum possibilem nimirum & agentem. Sed Philosophus olim nos docuit huiusmodi naturam absolute, quæ adæquatum est, ut ita loquar, & formale principium motus localis, quo animalia subcaelestia perfecta mouentur a seipsis, esse coniunctum. Quid ex appetitu & intellectu, nomine appetitus complectens una & sensitiuum & in irascibilem, & concupiscibilem, distributum, & rationalem, qui voluntas appellatur; & nomine intellectus phantasie sensum quoque significans: Quare de hoc aggregato ex appetitu & intellectu corporeis/organis vte ad mouendum de loco ad locum animalia tractare pertinet ad Naturalem scientiam. Verum quoniam ut animalia bruta loco mouentur solum a phantasia & appetitu sensitiuo; ita homines tum ut bruta plerumque mouentur ab appetitu irrationali, & ab imaginatione, ut in continentes; tum etiam decreto Aristotelis a voluntate, & ab intellectu pratico, ut continentes: ideo intellectus humanus prout in corpore degit hominem in esse constitutus est hominis natura, & principium motus localis tum linguae in locutione, tum digitorum in scriptione, tum oris in risu, tum manu in operibus artium efficiendis, tum totius corporis in actionibus continetibus; nam hi motus omnes ab anima intellectrice homini competunt, prout a brutis contradistinguitur; quibus conuenit in phantasia & appetitu sensitiuo; quomobrem intellectum, prout est horum motuum effector in humano corpore, nuncupauit alibi Magister substantiam & naturam hominis: Quum igitur intellectus humanus corpori consociatus in homine sit natura, & principium motus localis, non pura virtus intelligendi; quumque in corpore degens intellectus humanus ab Aristotele consideretur dedita opera, & professio in libris de Anima, qui sunt pars naturalis Philosophiæ; necessario constituendum est Aristotelem hoc loco dicentem intellectum, qui est pars animæ, ut vegetalis, sensusualis, & motiua facultas, & non est natura, nec principium motus localis, sed pura vis intelligendi non pertinere ad Naturalem Philosophum, ponere intellectum humanum remanere post mortem hominis a corpore separatam incorruptibilem; nam ita separatus non est ullius motus effector, & proinde non est natura, nec ad Physiologum vlla ratione spectat, sed ad primum Philosophum. Neque hic audiendus est Pomponatius asserens Aristotelem hic intellectus nomine tractare de Diuino intellectu, ac omnino de Intelligentia celesti; tum quia Diuinus intellectus, & celestis Intelligentia non est pars animæ, cuiusmodi est intellectus, de quo nunc agit Aristoteles; tum quia Diuinus intellectus & celestis Intelligentia est principium motus localis animalium celestium, non pura vis in-

l. 3. phys. telligens-non mouens; sed ad Physiologum attinet in octauo Physicorum & est natura suprema Naturans a Barbaris appellata, ad quam se parat dignoscendam per motus exactam notionem. Aristoteles: quum in presentia tractet Philosophus de intellectu, qui ad Physicum non attinens est Pura vis intelligens non motiua. Quum itaque naturalis Philosophus agens in opere *De anima* de humano intellectu materiz consociato qui est natura hominis, & principium motus localis homini conuenientis: non tractet vllibi de intellectu eodem a corporali materia post obitum hominis separato, qui non est natura, nec vllum motum efficit; propterea determinas propositam questionem subdit Aristoteles, *Constat igitur non de anima differere omni oportere Naturalem Philosophum; quandoquidem non anima omnis natura est:* quia scilicet Physiologo non agit de anima rationali a corpore separata; namque ut nuper dicebamus, anima rationalis quandiu in corpore moratur hominem in esse constituens, atque viuificans, tandiu natura est humanorum motuum effector, qui brutis communes non existunt, uti sunt risus, sermo, scriptura, motus artificiosi, & motiones continentiarum; quare intellectus in homine principium est multiplicis motus localis, & naturæ munere fungitur non solum eos motus humanos efficiens, verum etiam tribuens esse humanum subiecto corpori, quod est esse naturale non nisi a natura proueniens, quo nomine Magister alibi rationalem animam, seu intellectum humanum quatenus est in homine principium intelligendi, scribit esse naturam & substantiam hominis: atque adeo intellectus etiam, quatenus in homine principium est intelligendi, a hominem intellectuum constituens natura est, atque ad naturalem Philosophum attinet; deque ipso fuse agitur ex professo in eo Physiologiæ parte, quæ libris *De anima* inscriptis continetur, & potissimum eorum tertio: Restat igitur ut anima rationalis non sit natura, & ad Physiologum non attineat, quatenus est principium intelligendi solum extra corpus, dum est ab omni materie consortio separata. Vnde colligimus Aristoteli rationalem animam aliquando esse a corpore separatam, & tunc intelligere, sed non esse naturam; ac proinde considerationem illius non attinere ad naturalem Philosophum, Sed ad Transnaturalem; ut etiam alibi nos monuit Aristoteles. Formam vero, quæ natura est, esse non separatam a materia, clare nos docuit Philosophus ubi decreuit, Naturam semper esse aut subiectum, aut in subiecto: Physicum autem agere de illa tantum animæ parte, quæ natura est, ex eo motum est, quod Physiologia dicitur scientia de natura; & huiusmodi partem animæ vnam esse genere, ac plures specie, notat Magister iniquens, *Sed aliqua eius pars una natura est, nimirum anima caduca, seu in corpore degens; aut plures, in quas ipsa diuiditur, quæ sunt vegetatiua, sensitiua, & motiua; a quibus intellectiua genere diffidet.* His ergo primæ questionis solutio continetur, scilicet, non attinere ad naturalem Philosophum agere de omni anima, sed solum de illa, quæ est principium motus, & natura; cuiusmodi est vegetalis anima, sensitiua, ac loco metrice: de intellectu vero, quæ natura non est, dum extra corpus degit, agere Metaphysicum, non Physiologum; qui propterea non agit absolute de omni anima. Quibus ita declaratis, hanc in Peripato rationem immortalitatis contexere valemus, Animæ pars, quæ intellectrix existens, ad differentiam vegetalis, sensitiuæ, & motiue, non

non est natura, ac principium motus vllius, ac proinde non ad Physicum attinet, sed ad Metaphysicum, est ab omni corpore penitus separata, ideoque immortalis; sed & Aristoteli rationalis anima nostra est animę generatim sumptę pars, quę intellectrix existens, ad differentiam vegetalis, sensitricis, & motiue partis animę, non est nature, nec principium motus vllius, ac proinde non ad Physicum attinet, sed ad Metaphysicum; igitur Aristoteli rationalis anima nostra est ab omni corpore separata, & immortalis, nimirum post hominis interitum. Minor patet, quia nulla in Peripato reperiri potest animę pars, quę non sit natura, nec vllius motus principium, quę ad Physicum nō attineat, sed ad Metaphysicum, nisi rationalis anima a corpore separata post hominis interitum, quia Intelligentiā est principium motus celestis, & ad Physicum attinet, qui eam considerat in tractatu longissimo & accuratissimo de Primo motore. Major probatur ex Aristotele tum decernente formam, quę natura est, semper esse in subiecto; tum asserente naturam a Physiologo considerari.

Ratio immortalitatis deducitur ex eo, quod Physicus non agit de omni anima, quia non potest contemplari rem vllam a materia abstractam. Cap. XXVIII.

Altera solutio propositę quęstionis nouam nobis rationem suggerens immortalitatis ab Aristotele proponitur immediate his notis, *Ad hęc rem a materia abstractam nullam potest scientia naturalis contemplari.* Quę pariter explicanda, & in argumentū cōtexenda. *Ad hęc*, nouam hic affert rationem sui propositi, seu nouam solutionem quęstionis, Vtrum inter sit Physiologi agere de omni anima: *rem a materia abstractam nullam potest scientia naturalis contemplari.* duplicia sunt entia a materia abstracta, nā alia sūt abstractę per intellectum, cuiusmodi sunt formę Mathematicę; alia sūt abstractę reipsa; & hęc in duplici differentia versantur; nam alia sūt abstractę minus proprie, quia scilicet non pendent in esse a materia, cui tamē assistunt, ac reipsa coniuncta sunt in formas; vt sūt Intelligentię celestes; alia sūt abstractę proprie a materia, quia reipsa nulli materiei coniuncta sūt, & huiusmodi nullę formę alię possunt esse nisi rationales animę nostrę a corpore prorsum separata. Nunc Aristoteles inquitens naturalem scientiam non posse rem vllam a materia abstractam contemplari, per res a materia abstractas non intelligit celestes Intelligentias, quę minus proprie abstractę sūt, & quę a sola materia non strati abstractę sūt; quum celesti assistant, & intime coniunctę sint; quia hic Aristoteles male interdicere Physico considerationem Intelligentiarum, quas diligenter considerauit in octauo Physicorum sub nomine Primi Motoris; Sed pres a materia abstractas, vere ac proprie abstractas ab omni materia substantiali significat, siue sint intellectu abstractę, quę pertinet ad Mathematicū, siue reipsa sint abstractę, quę nullę sūt alię in rerū natura nisi rationales animę a corpore separata. Solutionis igitur huius sēsus est, Nō oportere Physicum agere de omni anima, quia inter animas animantium nōstratium est rationalis, quę aliquando est a corpore penitus abstracta, & separata ab omni commercio materię, siue quā nihil cōsiderat Physiologus. Quā solutionē ac theoriā expressis verbis alibi proposuit.

Aristoteles inquitens, *An non est aliquis, qui circa passiones materia non separabiles, neque inquantum separabiles; Sed Naturalis circa omnes, quacumque talis corporis, & huiusmodi materia operationes, & passiones sunt: Circa quasumque autem, quę non sunt huiusmodi, alius; & circa aliquas quidem est artifex, si fuerit, vt faber, aut Medicus. Ipsarum autem non separabilium quidem, in quantum autem non talis corporis passiones, sed ex remotione, Mathematicus; secundum autem quod separata, prius Philosophus.* Quę sic interpretabere, Quum Aristoteles proposuisset in calce textus præcedentis quęstionem, Ad quem artificē attineat rerū definitio tū materialis, tū formalis, tum aggregata ex vtrisque; ac insinuasset aggregatam pertinere ad Physicum; nūc distinctius quęstionem determinans, explicite monet cuius inter sit afferre definitiones aggregatas, & ad quem pertineat definitio per formam solam tradita, iudiciū tacite ferens de definitione per solam materiam. Agit autem Aristoteles hic de disciplinis realibus, & exactam distinctionemque notitiam parientibus; non de rudi, & confusa opinione, qualis habetur a Dialectico, de quo supra tractauerat; constat enim ad eum attinere definitiones tum materiales, tum formales, tum aggregatas. Textus quatuor diuiditur in partes: prima est multis dogmatibus clarā in hęc sētentiā, Circa formas et passiones a materia separabiles, quatenus nō separabiles siue quatenus in materia sunt, nullus versatur artifex exacte definiēs, nisi tū Naturalis Philosophus, ad quē spectat definire omnes operationes & passiones materię huiusmodi; hoc est, sensibilis determinatę, quatenus in ea sūt; omnes inquam formas in materiā degentes, & substantiales, & accidentales: tum faber, aut Medicus, & horum exemplo quilibet artifex actiuus ac effectiuus; qui proprie materię passiones, non omnes, sed tantum aliquas, nimirum formas accidentales; easque non omnes, sed solum operi finique suo deseruiētes definit, prout in materiā sunt; atque adeo per definitionem, non materialem solam, nō formalem tantum, sed aggregatam ex vtrisque: quod placitum non probat Aristoteles; quū sit vnicuique inductione manifestissimū. Secunda pars est his notis expressa, *Circa quasumque autem, quę non sunt huiusmodi, alius*: nempe, circa definitionē passionum & formarum, quę non ita sūt in materia, vt sint ab ea inseparabiles omnino; quare & secundum definitionem, versatur alius artifex, aliusque sciētificus a Naturali, & a fabro ac Medico alione Operoso, siue actiuo: Hic autem alius artifex, seu sciētificus duplex est solum in vniuerso sapientum cętu, Mathematicus & Metaphysicus: quare vtrumque ostendit Aristoteles definire passiones & formas sine materia per definitionem pure formalem, ac prius in tertiā parte tractat de Mathematico, dicens, *Ipsarum autem non separabilium quidem, in quantum autem non talis corporis passiones, sed ex remotione, Mathematicus*: nempe passionum inseparabilium a corpore atque a materia naturali, quatenus considerantur non vt passiones talis corporis naturalis, sed abstrahendo ipsas a materia, definitionem pure formalem affert Mathematicus; hic enim alibi dictus est considerare superficies, lineas, puncta, solida, & figuras; quę omnia sūt accidentia & passiones in corpore naturali; definiendo illas nulla ratione habita materię, in qua sūt; atque adeo per definitionem pure formalem; ad Physici differentiam, quę easdem res definit, quatenus sūt termini & accidentia corporis naturalis. Deinde in postrema parte agit de

Metaphysico scribens, *Secundum autem quod separata*, A
Primus Philosophus: Io Grammaticus putat hic Aristotelem agere de Ideis, aut de mètibus abstractis supra Intellectum humanum; quarum consideratio pertinet ad Metaphysicum. Averroes cum Philopono censet hic agi de Intelligentijs abstractis: Quorum placita non recipio; tū quia Magister Ideas non admittit, sed eas obnixè Platoni b sepius negavit: tū quia tractat hic de passionibus & formis corporis, quatenus ab eo separatæ sūt: modo Intelligentiæ, de quibus agit Metaphysicus, a corpore cælesti nunquam separatæ sunt; a nostrati semper, adeo ut eius formæ non sint. Nos ergo cum Simplicio dicimus hic Aristotelem agere de rationalibus animis nostris; quæ ut in corpore sunt viuente homine, ad Naturalem Philosophum pertinent; ut post hominis obitum a corpore separatæ supersunt immortales, ad Metaphysicum attinent, qui in earum definitione corporis non meminit; atque adeo definitiones per puram formam construit sine materia: formas autem hic Aristoteles appellat nomine passionis, ut etiam alibi dicens, *Sunt itaque causæ, quæ circa materiam duæ, agens & passio: agens quidem, ut unde motus; passio autem, ut forma*. Ex his immortalitatis ratione ita contexere valemus, Animæ pars, quæ ad vegetalis, sensitricis, ac nutritricis differentiā, nō attinet ad Physicum, sed ad Metaphysicum, quia est res abstracta a materia, & separata a corpore, cuius fuit forma, est immortalis; si quidem nulla forma corrumpitur, nisi quæ inseparabilis est a materia: Sed anima rationalis, siue intellectus humanus k Aristoteli est pars animæ, quæ ad vegetalis, sensitricis, ac motiue differentiam, non attinet ad Physicum, sed ad Metaphysicum, quia est res a materia abstracta, & separata a corpore, cuius fuit forma: igitur ex Aristotele anima rationalis est immortalis. Minor eo constat, quia nulla forma est alia, quæ pars animæ sit intellectiua, non motrix, a materia abstracta, & a corpore separata, cuius aliquando fuerit forma ad solum Metaphysicum attinens, nisi rationalis anima nostra post obitum hominis permanens incorrupta; nam Intelligentia supra rationalem animam collocata non est proprie pars animæ, est motiua, non est reuera a materia, corporeue suo separata, & ad Physicum attinet agentem de primo Motore; quæ omnia late superius exeuimus. Alexandrei plerique confugiunt ad hoc ut dicant Aristotelem his locis non necessarias rationes afferre, sed probabiles tantum ac dialecticas, quæ non conuincant immortalitatem: Nos autem ut sepe probauimus hoc refugium illis parum tutum esse; quia non semper Aristoteles opinionem suam necessarijs demonstrationibus confirmat; sed plerumque probabilibus eam fulcit, potissimum agens de rebus difficillimis; quemadmodum ipsemet contestatur: ita fundamentum huius rationis ideo ab Aristotele pro vero habitum fuisse credendam putamus; quia Magister ipsum non in solis duobus m allatis locis contexuit, sed etiam in duobus alijs, vbi acroamaticam doctrinam proficitur; primum quidem inquitens, a Physicum formam hominis considerare prout in materia est, prout vero a materia separatur, eius considerationem relinquere Metaphysico: quem locum luculenter antea explicauimus: alterum vero dicens, *Manifestum est quomodo in naturalibus oportet ipsum quid est querere, & definire; & cur etiam de quadam anima speculari Naturalis est, quæcumque non sine materia: quem locum etiam olim*

declarauimus, vbi Magister veluti manifestum supponit dari quādam animam sine materia existentē, quæ non pertinet ad Physicum in causa est ut naturalis non agat de omni anima: talis autem anima sine materia pertinet ad Metaphysicum ostensa est nulla esse alia, quam rationalis a corpore separata. Qui dicunt has rationes esse solubiles, tenebantur eas in Peripato ex Aristotele diluere; nos ijs credimus, quia eas in Peripato ex Aristotele deduximus, & necessarijs principijs contextas esse perspicimus.

Aristotele connumerans Dæmonia inter substantias, ponit animas nostras immortales Cap. XXIX.

SE & illustris est Aristotelis opinio, rationalis animæ comprobans immortalitatem, vbi Dæmonia reponit inter naturas per se subsistentes in hanc sententiam, *Substantia dicuntur & simplicia corpora, ut terra, ignis, aqua, & quæ talia sunt, & vniuersaliter corpora, & quæ ex his consistunt animalia, & dæmonia, ac eorum particula: hæc vero omnia dicuntur substantia quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera*. Alio vero modo quodcumque fuerit causa existentia, talibusque inexistentia, quæ non dicuntur de subiecto, *Ut anima animalis*. Item quæcumque particula existens talibus, definientes quod quid significantes, quibus peremptis totum perimitur, ut superficie corpus, ut quidam aiunt; & linea superficies; & vniuersaliter numerus videtur quibusdam talis esse; eo etenim perempto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuersusque substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum vltimum subiectum, quod non dicitur de alio; & id, quod quum quod quid sit, etiam separabile fuerit: tale vero cuiusque forma & species. Quæ omnia propositi nostri ratio, es efficacissimas nobis offerentia diligenter explicanda sunt: Porro constat Aristotelem nunc indutum personam Metaphysici sic agere de Substantia, ut ipsius plures modos explicet; modos inquam essendi, ac omnino varias entitates substantiæ: Et quum absolute quatuor modos afferat; repudiatis tertio & quarto, illo tamquam alieno, & hoc velut improprio, duos priores accipit eum veros & legitimos: Primus ergo modus complectitur propriissime dictas substantias, nempe naturas indiuiduas per se subsistentes, quæ sunt entia completa & hoc aliquid; quatum aliæ corporeæ, aliæ sunt incorporeæ; hasque omnes apte connumerat Aristoteles ac explicat inquitens, *Substantia dicuntur, nepe natura in genere entis ab accidentibus contradistincta: & simplicia corpora, ut terra, ignis, aqua; quæ simplicia sunt, non absolute, quando compositam obtinent essentiam ex materia & forma; sed in ratione corporis, quia ex pluribus corporibus composita non sunt, nec per mixturem, ut nostrati mista; nec per solam compositionem, ut mundus: & quæ talia sunt: nempe aer, & celi sphaera quælibet; hæc enim pariter sunt corpora simplicia, & substantiæ, ut aqua, terra, & ignis: & vniuersaliter corpora, nimirum mista inanimata, seu sint imperfecta ex duplici, vel triplici ad summum elemento constituta; cuiusmodi sunt plurima meteoora; seu perfecta sint ex omnibus elementis compacta, ut metalla, succique concreti; hæc enim dicuntur corpora non simplicia, non animata, sed sine adiectione vlla, & hæc composita, vno nomine, corpora, seu absolute*

corpo-

corpora, seu cum vulgata versione *universaliter corpora*, nomine generis appellata. Et quæ ex his consistunt animalia: Porro Aristoteli animalium alia celestia & æterna sunt; ut mundus, qui ex omnibus corporibus simplicibus citra mixturem certo ordine inuicem colligatis consistit; alia subcelestia & caduca sunt, ut nostratia animantia, quæ proxime constituentur ex mixtis inanimis, uti sunt quatuor humores, & remotius ex elementis, quibuscum humores apta proportionem respondent. Quod græce legitur *ζωα*, ut includerentur plantæ, verterem potius *animalia* quam *animalia*; quum vox sit utriusque versionis proprie capax: Nisi totum viventium genus a digniori specie voluerit Aristoteles denominare. & *Dæmonia*: Putat Alexander, siue Aphrodiseus, siue Trallianus siue Aggeus, quicumque ad hos libros edidit commentaria, Philosophum hoc loco ponere Dæmones inter substantias, non ex propria, sed ex eorum sententia, quibus Dæmones esse placet; siquidem illi ex anima & corpore constant: Quod non recipimus, quia hic ex mente propria loquitur Aristoteles, ubi nullum verbum affert, quo indicet se aliorum sensa proponere; nam in tertio modo mox agens de substantiâ ex aliorum placito, cui non subscribit, id aperte notabit inquit, *ut quidam aiunt*, & *videtur quibusdam*; quum hic nihil tale dicat. Quod etiam Alexandro non placuit; quare proponit aliam explicationem aiens, vel certe *Dæmonia* vocans corpora diuina, cuiusmodi sunt astra, & astrorum partes: Ceterum frustra, quum supra nomine corporum simplicium, ac etiam animalium absolute complexus fuerit Aristoteles astra, nunc eadem repeteret nomine *Dæmoniorum*. Ad id præterea veteres nomine *Dæmoniorum* non consueverunt nuncupare sidera. Diuo Thomæ placuit hoc in loco per *Dæmonia* interpretari Veterum Idola, quæ in Templis posita colebantur pro Dijs: quam sententiam hausit a suo præceptore Magno Alberto: Sed his viris non subscribo, pro certo habens Aristotelem hic non agere de substantiis artificiosis, uti sunt Gentilium simulacra Deorum; sed de naturalibus, quas maxime omnium substantias esse dixerat alibi. Quin etiam *Dæmonij* nomen Idolorum Statuis Aristoteles attribueret non solet. Nec reticebo Galenum, aut si quis alius est Autor libelli de *Historia Philosophica*, quæ alij Plutarcho tribuunt alij potius Actio, ut censuit Patritius, testari Dæmones de sententia veterum esse naturales substantias. Neque vero per Dæmones hic indicare potuit Aristoteles Intelligentias orbium celestium motrices; quia eas in secundo modo substantiæ collocat, ut mox apparebit. Ego vero censeo nunc Aristotelem per *Dæmonia* nihil aliud intelligere, quam animas rationales hominum a corpore separatas: quod multiplici ratione probari potest; in primis enim Aristoteles alibi naturam hominis appellat *Dæmoniam*, non *Diuinam*; & proinde somnia, per quæ homines aliquando diuinare conspiciuntur, non esse a Deo missa, seu *Diuina*, sed esse *Dæmonia*: ex quibus apparet manifeste Magistrum, qui negat somnia mitti a Deo, quia non sunt *Diuina*; & asserit ea esse *Dæmonia*, quia naturâ hominis infra Deum *Dæmonia* est, & non vere *diuina*; constituere somnia diuinatoria mitti ab animis hominum a corpore separatis, quos *Dæmonia* ritu Veterum appellat; qui statuit, Loquendum ut multi. Deinde vero Magister in Eudem

A mo defunctorum animas appellat *δαιμόνας*, quod saepe alibi repetit in Moralibus, ubi nomen id vertitur in vocabulum *felices*, : Quin & eodem in Dialogo, ut refert Plutarchus, homines viuentes nuncupat *δαιμόνας* laboriosi, atque duræ fortunæ diurnum semine; ijs apte consentiens, quæ ibi constituerat, defunctorum alios esse felices, *δαιμόνας*, alios infelices: Sunt autem a Plutarcho relata Aristotelis verba superius etiam allata, Patritij versione Latio data, quæ non pigeat hic repetere. Quapropter omnium fortissime & beatissime (alloquitur Eudemum iam vita functum) præterquam quod beatos, & felices, *δαιμόνας* defunctos esse existimamus; de illis aliquid mentiri, ac in eos blasphemos esse, impium ducimus, Veluti & meliores & præstantiores fuerint. Et hac ita antiqua & vetera perseverare legimus apud nos constituta; ut omnium nemo nouit vel temporis initium, vel eum qui id primus statuit; sed infinito tempore existit, semper ita constituta. Ad hæc, in ore hominum vides, quod ab antiquis temporibus fertur peruulgatum: Quid id inquit? atque ille subiiciens, Quod optimum omnium sit non esse natum, mori vero esse præstantius quam viuere: Quod multis testibus *Dæmonis* est confirmatum: Hoc est illud, quod *Mida* post venationem ferunt accidisse, quod *Silenium* ceperit; perscrutanti vero & interroganti quid nā melius esset hominibus, & quidnam omnium optabilissimum, primo quidem nil voluisse dicere, sed tacuisse silentio; sed postquam vix tandem omnem machinam ac conatū adhibuisset ut aliquid eloqueretur, coactum ita dixisse, *Dæmonis* laboriosi, atque duræ fortunæ diurnum semen (exprobrat illis infelicitatem suorum maiorem vitæ finctorum) quid me vi cogitis dicere ea, quæ vobis melius esset ignorare? Ignoratio enim propriorum malorum vitata est omnino absque molestia; Hominibus quidem omnium optimum non nasci, nec partem capere naturæ optimi: optimum namque est omnibus viris mulieribusque, non nasci; post vero hoc, & aliorum primum factu facile, secundum natos quam tristissime emori. Hæc ibi Aristoteles. Quæ plane comprobauit, dum alibi scribit de humano intellectu in hanc sententiam, laboriosum autem est & commistum esse corpori, non potens absolui, & præterea fugiendum; si quidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet. Sed & animas hominum separatione a corpore fieri *Dæmonas*, ac Deos, antiquissima pariter & communissima sententia, quam non vno in loco probauit, & recepit Aristoteles, qui alibi statuit *Dæmonium* nihil aliud esse, nisi Deum, aut Dei opus: & adhuc infra collaudat Socratem dicentem *Dæmonia* esse Deorum filios, ei alludens quod in eodem apere sanxit, quod Deus in anima lumen intellectus accendit. Plato in eadem sententiam conspirauit inquit, De præstantissima igitur animæ nostræ specie est sentiendum; nempe hanc Deus ut *Dæmonem* nostrum cuique tribuit; hanc in summa corporis arce sedem habere dicimus atque ad cali cognationem a terra nos tollere, tanquam animalia celesti potius quam terreno semine nata: Quod quidem recte admodum dicitur; unde enim primum animæ datus est ortus, inde diuina vis caput radicemque originem nostram pendentem suspendens, totum dirigit corpus. Alibi quoque Plato ait ex Hesiodo, probos homines post presentis vitæ fata fieri *dæmones* sanctos terrestres, optimos, malorum expulsores, & custodes hominum: Quin asserit ipse *Dæmonem* esse sapientem omnem hominem quicumque sit bonus, eumque *Dæmonicum* esse, id est, felicem, viuentem, atque defunctum. Quamobrem & is, & ceteri

teri Poetæ permulti præclare loquuntur, quicumque aiunt, postquam bonus aliquis vita functus est, maximam dignitatem premiumque sortitur, sitque Dæmon secundum sapientie cognomen: et si præter hos, alios Dæmones Plato ponat in Politico, qui Dei ministri cruciarent animas Tyrannorum post obitum: sed allatam nuper Platonis opinionem proficitur Aristoteles ubi scribit tū melius esse intellectui non cum corpore esse; tum intellectum humanum non bene se habere, dum est in corpore, sed optimum quid esse aliud existens a corpore, ac semper seipsum æterno tempore intelligere; tum mortuos esse felices: tum asserens *ἐὐδαίμονα*, siue ingeniosum dici a Xenocrate, cuius dictum collaudat, eum esse; qui animam sortitus est studiosum; ipsam enim unicuique esse Genium. Maximus Tyrius putat Dæmonem esse nudum animum corpore deposito; sic enim definit ipsam; scilicet vult Dæmones esse nostras animas hac vita mortali cum corpore fundas, in aliamque, immortalem translatas. Lucius Apuleius superiora Platonica declarans etiam inquit, *Est et secundo significatu species Deorum, animus humanus emeritus stipendijs vitæ corpore suo abiurans: hunc veterem Latina lingua reperio Lemurem distitutum: Ex hisce ergo Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris; qui vero ob aduersa vitæ merita, nullis bonis sedibus incerta vagatione seu quodam exilio punitur, inane zerriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas perhibent: quum vero incertum est quæ cuique sortitio euenerit, utrum Lar sit, an Larua, nomine Manem Deum nuncupant; scilicet et honoris gratia Dei vocabulum auditum est: quippe tantum eos Deos appellant, qui ex eodem numero iuste ac prudenter vitæ curriculum gubernato, pro numine postea ab hominibus crediti, fanis et ceremonijs vulgo aduertuntur; ut in Beotia Amphiaræus, in Africa Mopsus, in Aegypto Osiris, alius alibi gentium, Aesculapius ubique: Verum hæc omnis distributio eorum Dæmonum fuit, qui quondam in corpore humano fuere. Sunt autem non posteriore numero, præstantiori longe dignitate, superius aliud augustiusque genus Dæmonum, qui semper a corporis compedibus et nexibus liberi, certis potestatibus curantur. Sextus, Empiricus in hæc verba superiora confirmat, Sed non est de huiusmodi Dijs concepta opinio, neque ullam suscipit repugnantiam, sed cernitur conuenire cum ijs, quæ sunt; neque enim licet animas suspicari deorsum ferri; nam quum sint subtiles et non minus igne, quam spirituales, sua leuitate magis feruntur in loca superiora: Quin etiam perse permanent neque, ut dicebat Epicurus, solute a corporibus disperguntur instar fumi; neque enim erat prius corpus, quod eas fecerneret; sed ipse erant causa corpori ut simul manerent; sed multo magis sibi ipsis. Quum ergo itaque fuerint extra Solis tabernaculum (nimirum vel extra corpus a Sole fabricatum; nam Sol, & homo generat hominem; vel extra corpus Solis, a quo animæ dicuntur Veteribus prodijisse) habitant locum, qui est sub Luna; et hinc propter puritatem aeris accipiunt maius tempus ad permanendum; et nutriuntur alimento conuenienti, nempe exhalatione ex terra, ut cetera astra: nec habent in ijs locis, quod eas sit dissoluturum. Si ergo permanent animæ, sunt eadem quæ Dæmones, dicendum est eas quoque esse Deos: earum essentia minime nocente anticipata notione de ijs, quæ fabulose narrantur apud inferos. Atque ea quidem, quæ ex communi et consentiente de Deo opinione simitur, ratio est huiusmodi. Quibus placitis de anima defunctorum*

A subscribit Aristoteles ea tantum ex parte, qua sciunt animas mortuorum appellari Dæmonas, & Deos, seu etiam Heroes; nam ipse humana somnia nuncupat et Dæmonia, & humanam naturam dixit Dæmonia, ut nuper vidimus: ubi etsi neget eam esse Diuinam per essentiam; alibi tamen eam, ac omnino animam rationalem ait esse Diuinam, seu per participationem, seu per similitudinem in æternitate. Heroes omnis Antiquitas esse, animas illustrium virorum Aristoteli persuasit, ut et infra suo loco patebit. Sed et Eustratus ille clarus inter Aristotelis interpretes et asserit Veteribus nomine Dæmonis appellari partem animæ nostræ intellectualem; indeque felicitatem assumpsisse vocabulum, quod Græcis est *ἐὐδαίμων*; cui ad stipulatur etiam Plutarchus: Felicitas vero, inquit Eustratus, quæ *ἐὐδαίμων* a Græcis dicitur, a Latinis, si verbum ex verbo exprimamus, bonigenia appellari posset, inde nomen habuit, quod in perfectione constituti hominis Dæmon, seu genius bene affectus sit: Dæmonem enim Veteres intellectualem animæ nostræ partem vocare consueuerant; quæ admodum Plutarchus Cheroneus asseuerat in lib. quæ de Dæmone Socratis inscribit, ubi inquit Socratis Dæmonium nihil aliud, quæ sapientis hominis mentem præferre; quæ pura quum sit, atque exacto ac prope certo in rebus cernendis iudicio prædita, poterat ex qualibet vel parua occasione etiam futura prænoscere. Sed hoc inter Aristotelem & alios veteres, Platonicosque præfertim, de natura Dæmonum interest, quod alij Dæmones esse dicebant tum mentes humanas adhuc in corpore degentes; tum easdem a corpore separatas; tum etiam corporeas naturas quasdam medias inter humanam, & diuinam; de quibus Plato in Symposio, & Apuleius in opere de Deo Socratis: at Aristoteles animam rationalem, quamdiu in corpore degit, alias et diuinam, alias et Dæmoniam, alias etiam Deum per similitudinem appellat; nunquam vero Dæmonem, aut Dæmonium; quibus nominibus nuncupat naturam, non in alio, sed per se et subsistentem, cuiusmodi est intellectus humanus a corpore separatus; de quo tractat in præsentia sub nomine Dæmoniorum, ac numero multitudinis; quia non unicum censuit esse omnium hominum intellectum. Dæmones vero corporeos hominibus præstantiores, facultatem motricem, phantasiam, & sensus externos habentes, præter intellectum, absolute ponere non ausus est Aristoteles; sed de illis passim ætate sua receptis, cum dubitatione, ac ex suppositione loquitur, in hæc verba, Nunc autem in tantum dictum sit, quod animalibus habetibus tactum et appetitus insit; de imaginatione autem inmanifestum; posterius autem considerandum: quibusdam autem adhuc inest et secundum locum motuum; alijs autem cogitatum, et intellectus; ut hominibus, et si quid aliud huiusmodi, aut etiam honorabilius. Quos Dæmonas ut non absolute posuit Aristoteles, non habens a sensu functionem eorum ullam, per quam eos esse constaret; ita non ausus est absolute negare, veritus Atheniensium populum, qui Deos tales a se cultos negati Socrati mortiferum venenum propinauit in carcere; Protagoræque Deos eosdē inficiantem capite damnarunt, qui fugiens in mari periit naufragio: cuius historie, referente Sexto et Empirico, meminit Timon quoque Philius in secundo libro eorum, quos inscripsit *Σάλας* id est, Sales, seu Scommata, hæc referens,

Persuasit qui Protagora, cui lingua disertæ,

Ddd

7ucm

de diuin
per som.
cap. 2.
4. de
par. c. 10
2. de ge.
an. c. 3.
1. polit.
cap. 2.
7. polit.
capp. 12.
ca. 35.
1. mor.
tal. in
proz in
f.
Op. de
Dæm.
Socrat.

2. de ge.
an. c. 3.
de diuin
per som.
cap. 2.
1. polit.
cap. 2.
K 5. met.
c. 15.

12. de an.
c. 29.

K 8. adu.
math. c.
de Dijs.

*Lucunda & prudens, satis atque volubilis. O si
Pesset eius cinerem tetris immittere scriptis,
Qui scripsit se nec nouisse Deos, neque quales,
Aut qui nam iessent unquam potuisse videre,
Observans aequi. Sed ei non profuit istud.
Namque fuga sibi consuluit, ne frigida potans
Pocula Socratica, Diis penetralia adiret.*

At sua lingua ita dicebat,

ὦτε καὶ μετέπειτα σοφιστῶν ἐτ' ἀλιτυλαίσσῃ.

ἔτ' ἀσκήσῃ, ἔτ' ἀκλύστῃ Πρωταγόρῃ.

ἔδειξον δὲ τίς τῶν συγγραμμάτων δύναιτο, ὅττι θεὸς κατ' ἰσχυρὰ λέγει.

ἔτ' εἰδέναι ἐπεὶ δύνασθαι, ἐπὶ τοῖσι τοῖς καὶ

καὶ οἱ τοῖς ἀδυνασθαι, πᾶσαν ἐργὴν φυλακὴν ἐπιτελεῖν.

τὰ μὲν ἐν γυμνασίῳ, ἀλλὰ θυγὴς ἐπεμαίτο, ὅρα μὴ ὅπως

Σωκρατικὴν πίναν ψυχὴν ποτίζῃ, αἰδὲ δύνῃ.

Præterea quum Aristoteles felicitatem, quam semper
eudaimoniam nuncupat, quasi bonum Dæmonis, m vni
homini inter animantia nostratia conuenire dicat,

& n definiat esse operationem quamdam animæ per

virtutem perfectam, o ac omnino contemplationem:

Quumque Aristoteli mens humana contemplatione

perfectam, ac bene esse non p habeat, dum est in cor-

pore, sed dum q extra corpus est substantia per se sub-

sistens; satis apparet, Dæmonia, quæ hic recenset

inter naturas per se subsistentes, ad formarum in ma-

teria degentium differentiam, de quibus mox ager in

secundo modo substantiæ, nihil aliud esse quam ani-

mias rationales ab humanis corporibus separatas. In-

super Aristoteles definiens / Dæmonium nihil aliud

esse nisi Deum, aut Dei opus, nempe mentem huma-

nam a corpore separatam; quod alibi declarat asse-

uerans, *Herculem Mater potius Deum esse volebat,*

quam vna cum ipsa manentem Eurystheo mercenariam

operam locare: Magister enim humanos animos a cor-

pore separatos promiscue Dæmonas appellat; sed qui

maxime virtutibus excellunt, Heroes Genios &

Dijs cognatos, & quoquo pacto Deos: animas ve-

ro rationales a corpore se iugatas ea ratione statuit ef-

se Dei opera, quoniã a solo Deo in esse dependent;

vt olim ex Aristotele didicimus, & comprobauim-

us. Quin & alibi monet Aristoteles, homines ob

virtutis excellentiam fieri Deos; quod Herculi con-

tingisse memorat; contigit hoc autem illi demortuo,

eius anima ob heroicam fortitudinem inter Deos re-

lata; vt infra latius explicabitur. Inter substantias

igitur propriissime dictas, in primo gradu ponens

Philosophus Dæmonia, mentes humanas a corpore

separatas per se subsistere pronuntiat: A qua sententia

non penitus discedit Magnus Albertus hoc in loco

dicens, f& iuxta hoc dicuntur etiam substantia Dæmo-

nia, δαιμον enim grace in Latino sonat Intellectum:

licet hic Dæmon poni asserat pro Idolo artificioso,

vt paullo antea notauimus. Quod si quis pertinaci

studio contendat, Aristotelem hic Dæmoniorum no-

mine significare substantias spirituales mediam natu-

ram habentes inter humanam, & Diuinam; vt cen-

suit Clemens Alexandrinus, & Bessarion Cardinalis;

non valde repugnabo; quia Dæmones hi quoque de

monstrant animæ nostræ rationalis immortalitatem:

nam & Patritij relatu, Clemens Alexandrinus inquit,

Dicit & etiam Aristoteles, omnes homines vti Dæmonibus,

qui eos sequuntur eo tempore quo migrant in corpus; prophe-

ticam hanc accipiens doctrinam, & eam ponens in suis li-

bris, non confitens unde hanc sumpsisset orationem. Bessa-

rio scribit, Aristoteli Dæmones esse in religionem accep-

tos, quibus honor exhiberetur, aerem incolentes, Dijs qui-
dem ignobiliores, sed homine nobiliores; quorum opera ge-
nus humanum ad Deum reduceretur; communique illi &
summo Principi conciliaretur, quique intercessores atque
Interpretes quidam inter Deum & homines haberentur.

Ita ergo inter substantias completas, quæ sunt natu-

re per se subsistentes, collocantur ab Aristotele Dæ-

monia, quæ sunt animæ nostræ rationales ab humanis

corporibus separatæ, vel si placet incorporei spiritus

ipsas consequentes, ipsisque officium præstantes: De

quibus Aristoteles etiam egisse videtur, dum quærit

an felicitas hominibus proueniat / Dei alicuius affla-

tu, quod fanatico furore correptis, aut Numine in-

stinctis accidit: Quæ sententia multum apud Anti-

quiores inualuit; vt obseruat etiam Tholosanus

Sed alias nostri contextus dictiones declaremus. Ac

eorum particula: Alexander, qui per Dæmonia stellas

interpretatur, partes æstorum accipit, non essentia-

les, quæ sunt anima & corpus astri, seu forma & ma-

teria sideris; sed integrales, quas corporeas appellat:

Quod non probamus, tum quia per Dæmonia vidi-

mus Aristotelem non intelligere stellas, sed incorpo-

reas substantias, quæ non sunt partibiles, nedum ca-

rent partibus corporeis: tum quia stella quum sit cor-

pus homogeneum, cuius partes integrales atque cor-

poreæ sunt eiusdem rationis cum toto; sat habuisset

Aristoteles inter substantias connumerare stellas, nulla

facta mentione partiū; sicut enim alibi numerans eas, quæ

natura sunt, asseruit, natura esse animalia, & partes ip-

sorum, & plantas, & simplicia corpora, vt terra, &

ignis, & aer, & aqua; nulla facta mentione partium

posterius enarratorū corporū, quæ homogenea sunt:

ita hic, vt ibi, partes refert Aristoteles ad anima-

lia, non ad corpora simplicia, nec ad Dæmonia: cuius

ratio duplex assignari potest; altera est, quia de ani-

malium partibus aliqua dubitatio esse poterat, ne fo-

rent substantiæ; quum pleræque in Prædicamento Ad-

aliquid ab Antiquis collocentur, caput, oculus, dens,

& id generis; vt obseruat Aristoteles in Logicis; vbi

monet eas dici ad conuertentiam cum capitato, den-

tato, & oculato: quod partibus corporum simularium

non conuenit; nec Dæmonum, quorum natura est in-

diuisibilis, & partium exors: Ad tollendam igitur er-

roneam veterum sententiam, ait Magister substantias

esse animalia, & eorum particulas, agens de nostrati-

bus animalibus non solum, sed etiam de scælestibus;

quorum partes itidem sunt dissimilares, nempe dia-

phanæ, quas ætheris nomine nuncupamus; & lucidæ,

quas astra nominare libuit. Altera ratio est, quia quū

nouissime de Dæmonibus verba fecisset Arist. & paul-

lo prius de animalibus, & adhuc prius de corporibus

simplicibus; dicere debuisset, ac omnium particula,

vel, ac horum particula, non autem, vt inquit, ac eo-

rum particula, referens partes animalium solummodo,

non omnium, nec Dæmoniorum. Sane substantiæ sunt

particulæ singulæ animalium, vt animalia tota, quia

ratio & entitas substantiæ competit æque toti substan-

tiz corporeæ, accius particulis; quæ ratio est, quam

statim explicat Aristoteles inquit, hac vero omnia

dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed

de eis cetera: nempe omnia proposita, quæ sunt corpo-

ra simplicia, seu elementa, mista inanimata, viuientia,

& Dæmonia incorporea, dicuntur ideo singulariter

esse substantia, quia sunt nature indiuiduæ per se

sub-

21. ethic.

cap. 4.

& seqq.

1. ethic.

cap. 7.

1. ethic.

c. 13.

10. ethi.

c. 7. 8.

1. de an.

c. 49.

12. met.

c. 51.

5. met.

c. 15.

2. rhet.

c. 23.

7. eudæ.

cap. 15.

7. polit.

cap. 12.

4. ethic.

c. 2.

10. ethi.

cap. 8.

1. polit.

cap. 2.

lib. 2. c.

31. &

1. eqq.

7. ethic.

cap. 1.

7. eudæ.

cap. 15.

cap. 52.

& seqq.

5. met.

c. 15.

5. met.

11. 2. c. 5.

2. tom. 1.

discuss.

Perip. li.

7.

lib. 6.

lib. 3.

cap. 7.

1. ethic.

cap. 1.

12. ethic.

cap. 1.

5. met.

c. 15.

2. phys.

c. 1.

5. met.

c. 15.

2. phys.

c. 1.

Prædic.

Ad al.

2. ethic.

13. ethic.

5. met.

c. 15.

Prædic. substantia; hæc namque solæ non dicuntur de subiecto; & de ipsis alia omnia tamquam de subiecto dicuntur; species quidem, & genera, differentiaque; ac omnino substantiæ vniuersales de indiuiduis substantijs essentialiter, seu quidditative, ac vniuoce prædicantur; accidentia vero de iisdem indiuiduis substantijs denominatiue, non vniuoce prædicantur; vt alibi monent Aristoteles. Ac etiam si liceat rō dici de subiecto vertere in rō esse in subiecto; substantiæ indiuiduæ completæ ac per se subsistentes non sunt in subiecto vlla ratione; quum alia cuncta in eis insint, vt in subiecto; accidentia quidem sunt in substantijs indiuiduis vt in subiecto inhesionis, differentia sunt in substantijs indiuiduis tamquam earundem partes essentialesy Aristoteli, vt in subiecto compositionis; quum etiā sint in ipsarum materia velut in subiecto constitutionis: species, & genera substantiæ sunt in indiuiduis item, vt partes essentialis in subiecto, quod ex eis constituitur: materia similiter, & forma in subiecto sunt; materia in supposito, seu pars; forma & in materia vt in subiecto compositionis, & in toto supposito; quod Aristoteli non semel appellatur nomine subiecti: At animæ separatæ in subiecto nullo sunt, nec simplicia corpora, nec mixta, nec animantia in indiuiduo sumpta; quæ omnia proprie principaliter & maxime substantiæ dicuntur a libi ab Aristotele, definiunturque esse quæ neque de subiecto aliquo dicuntur, neque in subiecto villo sunt; at hic, quæ non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera; quo manifestatur huius substantiæ entitas independens, a qua cetera dependent in ratione substantiæ.

Sic ergo principalissimo substantiæ modo explicato, statim secundum adducit Aristoteles inquit, Alio vero modo quodcumque fuerit cassi existentia, talibusque inexistentis, quæ non dicuntur de subiecto, vt anima animalis. Post substantias indiuiduas completas, ac per se subsistentes; substantia dicitur quodcumque fuerit causa constituens in esse prædictas substantias, & quod proprie causa est existentia; nam substantiæ compositæ vt essentia pendet a materia simul & a forma; quia talis essentia est esse a compositum, ex potentia & actus; & horum potentia inest ei a materia, sed actus a forma; licet forma potiore partem essentia sibi vendicat: ita existentia, quæ est esse simplex, & de se actus, vnicuique composito inest a forma; quæ quum insit in composita substantia veluti pars, proinde forma in composita substantia degens vt causa existentia substantia est; ratio huius est, quia existere est ens transcendens, quod non facit compositionem cum eo, cuius est existere; vnde homo ens, & homo idem sunt, vt notat Aristoteles propterea existentia substantiæ substantia est; quare substantia est, & causa existentia forma: est tamen minus substantia forma in composito degens, quam substantia per se subsistens; quia forma dicitur aliquo pacto de suo composito, & in eo inest; quum propriissime dicta & maxime substantia nec de subiecto villo dicatur, nec in villo subiecto sit. Secundi huius modi substantias, quæ sunt formæ in composito ac omnino in materia degentes, exemplo detegit Aristoteles inquit, Vt anima animalis: consultissime hoc exemplo Magister vsus est, quia si vlla forma est, quæ substantia quum

A sit, in substantia composita inest, ea est forma præstantissima; nam rō dependere, ac inesse in alio imperfectionem connotat; inter formas autem anima est omnium præstantissima, vt non semel obseruauit Philosophus: quare nunc scite struit, animam animalibus inexistentem esse substantiā secundi modi, connotans in eodem modo contineri formas omnes substantiales, quamdiu sunt in materia; Anima generatim sumpta inexistentis animalium caduco, tum etiam æterno, est substantia nō per se complete subsistens, sed in substantia per se completa inexistentis; nam Aristoteli etiam anima cæli, ac primus motor inesse dicitur in circulo, vbi velocior est motus; nempe in corpore, quod circulo fertur. Ita ergo post substantias indiuiduas per se subsistentes, tam corporeas, quam incorporeas, maxime aliarum substantiæ sunt secundo loco formæ omnes substantiales in substantijs compositis inexistentes, ac illis existentiam tribuentes; quibus enim materia partem essentia ignobiliorem tribuit, Aristotele doctore, eisdem compositis substantijs forma tribuit essentia partem potiore, ac totam existentiam, quæ impartibilis est: nam corrupta forma Leonis, etsi remaneat eius materia superflua, non ideo Leo dicitur illo modo existere proprie, quia materia non est causa existentia; vicissim combusto, & putredine consumpto corpore Socratis, remanente post eius obitum anima rationali incorrupta, Socrates dicitur Aristoteli superesse, felix, vel infelix, licet non remiscatur præcognitorum in vita: superest autem quoquo pacto Socrates mortuus, quia forma rebus est causa existentia, nedum essentia; Vnde generatim forma definitur esse tum quia res est, actus, hoc aliquid, quod existentiam denotat; tum etiam ratio eius quod quid erat esse; quod essentiam significat: idque vt animæ animalis inexistenti inest, ita eius exemplo cuius alteri formæ in sua materia degenti competit: Consultissime vero Magister non dicit, vt anima simpliciter, sed vt anima animalis; quoniam anima simpliciter complectitur etiam animas a corpore separatas Aristoteli: cui animæ separatæ sunt substantiæ primi modi sub nomine Demoniorum comprehensæ: Sed in hoc secundo modo substantiæ continentur illæ formæ solum, quæ in materia sunt, & in substantia corporea composita, cui existentiam tribuunt. Tertius modus substantiæ minus proprie dictæ, ex aliorum potius quam ex propria sententia proponitur ab Aristotele in textu his verbis, Item quæcumque particula inexistens sunt in talibus, deficientes, & quod quid significantes, quibus peremptis totum perimitur; vt superficie corpus, vt quidam aiunt, & linea superficies, & vniuersaliter numerus videtur quibusdam talis esse; eo perempto nihil esse, & omnia terminare scilicet substantia minus proprie dicuntur tertio loco partes definitionis, quæ sunt attributa essentialia, & naturæ vniuersales existentes in substantijs indiuiduis proprie dictis primi, & secundi modi; quæ partes significant quod quid est; nam genera, species, & differentia sunt prædicata quidditatem definirum significantia; & sunt partes, quibus peremptis totum definitum perimitur: Et quum Aristoteli partes hæc sint substantiæ vniuersales, ac omnino genera, species, & differen-

* cap. de
substanti
tiz in coordinatione substantiarum; quas minus esse sub-
stantias quā sint indiuidua, dudum in Prædicamentis
asseruerat; tamen alijs placuit substantias hoc tertio
modo vocare partes ingredientēs definitionem cuius-
que rei, siue res definita sit de serie substantiarum; siue
de coordinatiobus accidentium; quo nomine super-
ficiem aiunt esse substantiam corporis, lineam substā-
tiam superficiei; nam, Plato elementa ex triangulis,
quæ superficies erant, constituebat; & triangula ex li-
neis; & absolute Pythagoricis, quibus Plato subscri-
bit, videtur numerus esse substantia rerum omnium;
quo ablato cuncta tollantur, ac nihil omnino super-
sit; vt cuius proprium sit omnia terminare, ac defini-
re: Quia ergo Magister hæc exempla superficiei, li-
near, ac numeri non ex propria sententia, sed ex aliena
propofuit; ideo in textu ipsa in alios auctores retulit:
Vnde constat in priori modo substantiarum de Dæmoni-
bus ex propria opinione locutum fuisse. Quartas
modus substantiarum adhuc minus proprius est ita propo-
situs ab Aristotele, item quod quid erat esse, cuius ratio
definitio est, & hoc vniuersiusque substantia dicitur
nempe rei cuiusque quidditas & essentia, quæ per de-
finitionem explicatur, siue res illa sit in genere substā-
tiarum, siue in categorijs accidentium; eius essentia dici-
tur esse sua substantia; sic Aristoteles definiebat, &
æquiuoca esse illa, quorum sub eodem nomine ratio
substantiarum varia est; vniuoca vicissim ea, quorum ra-
tio substantiarum vnica est; sunt autem æquiuoca, & vni-
uoca etiam in Prædicamentis accidentium. Quin &
alibi linear, ac triangulo substantiam inesse dicit, quæ
definitione explicaretur. Sed ex his quatuor modis
duos tantummodo seligit, qui in prima continentur;
hi enim quatuor modi ab Antiquioribus inuulgati,
nunc ab Aristotele connumerati, corriguntur, dum
tribus posterioribus modis, veluti minus proprijs,
omissis, primum in duos diuidit Magister inueniens,
Accidit igitur duobus modis substantiam dici; quos ipse
seligit ex alijs, ac elicit ex primo dicens, Et ipsum vl-
timum subiectum, quod non dicitur de alio: hic primus
modus non indicat materiam; tum quia materia non
est ultimum, sed primum subiectum esse definitur ab A-
ristotele: tum quia materia non vere substantia; sed
prope & quodammodo substantia dicitur ab eodē;
tum quia materia dicitur inferius non esse quid, ne-
que aliquid eorum quibus determinatur ens; sed per
ultimum subiectum, quod non dicitur de alio, intelli-
git nūc Aristoteles compositam substantiam ex mate-
ria & forma; quam olim dixerat esse subiectum, in
quo hoc quidem est secundum rationem; illud autem
secundum materiam; & paullo post, subiectum, de
quo passio nata est dici; quo permanente mutatio fa-
cta in passionibus est alteratio: Quod quidem subie-
ctum est suppositum naturale, ac omnino substantia
corporea composita singularis: id autem subiectum
dicitur ultimum, quia non solum vniuersalia sunt pri-
ora singularibus; sed etiam componentia sunt priora
composito, adeoque materia & forma priores sunt
composito ex eis constituto: quare materia non est
absolute ultimum subiectum; quum natura sit prior
composito, cuius est causa: Et indiuidua definiuntur
esse, quæ de alio non dicuntur; scite, non de alio;
nam de seipsis prædicari possunt; vt Socrates de So-
phronisci filio. Primus itaque modus substantiarum pro-
prijsime dictæ continet omnes substantias corporeas
indiuiduas per se subsistentes; quarum vnaquæque

A est ultimum suppositum, quod de alio non dicitur, ita
nec in alio inest; si liceat sumere, non dici de alio
pro eo quod est non esse in alio: nam proprium sub-
stantiarum est non esse in alio; quam substantiam Aristo-
teles diuiserat antea in corpora simplicia, quæ sunt
ignis, aqua, terra, & huiusmodi ex pluribus corpori-
bus non composita; & in mista inanima, quæ vniuer-
saliter corpora dicuntur, & in animalia, eorumque
particulas. Secundum modum proprijsime dictæ
substantiarum subdit illico dicens, & id quod quum quod
quid sit, seu, hoc aliquid sit, etiam separabile fuerit; tale ve-
ro cuiusque forma, & species. His omnes arbitrantur
significari formam cuiusque rei: quod non recipimus;
in primis enim per hæc non significantur formæ rerū
nostrarum infra mentem humanam degentium; quod
putauit Alexander asserens, & separabile accipi debe-
re pro eo quod est cognitione separabile; forma enim
diuersa & separata est a materia, si non substantia; ac
certe ratione; vel separabile dixit, quia forma non
est sempiterna, nec semper eadem manet in materia;
sed scernitur ac interit: huiusmodi est omnis forma
materialis, quam innuit per secundum substantiarum in-
tellectum: vel separabile, quia diuersum est a subiecto;
nec ex ipsius substantia: sic enim forma se habet cum
materia. Hæc ad verbum Alexander. Cui non sub-
scribimus; tum quia formæ subcaelestes caducæ non
sunt quod quid, sed ratio eius quod quid erat esse;
Aristoteli: tum quia hæc non sunt hoc aliquid, sed
secundum quas iam dicitur hoc aliquid: tum quia
hæc nunquam fuerunt separabiles. Nec dicendum est
hic agi de separabilitate non secundum rem, sed se-
cundum rationem; quoniam in primis Metaphysicus
agit proprio instituto de formis secundum rem separa-
bilibus, non ratione tantum, vt Mathematicus; quod
infra nos edocebit Aristoteles. Deinde formæ cadu-
cæ non solum ratione separabiles, sed semper sunt ta-
les; Magister autem in textu tractat de eo quod se-
parabile fuerit, non de eo quod est absolute separa-
bile. Deinceps loquitur Arist. de eo quod sit vnum
specie, multiplex numero, dum illi & vnitatem, &
numerum multitudinis adscribit; caducæ vero formæ
non omnes solo numero dissident in eadem specie.
Neque vero per talem substantiam significat hic Ari-
stoteles Intelligentias caelestes; tum quia illæ non sunt
cuiusque forma, & species; at celorum tantummodo;
tum quia vere non fuerunt separabiles; nam a ma-
teria nostri sunt, ac fuerunt; eruntque separata sem-
per; nunquam proprie separabiles a materia vero
caelesti aut nunquam fuerunt separabiles, aut etiam
nunc sunt separabiles; quum erga eam se habeant
nunc, vt ab æterno se habuerunt. Aristoteli mundum
æternum constituentem. Reliquum est igitur vt intel-
ligatur forma specifica vniuersiusque hominis, quæ
proprio nomine dicitur anima rationalis: verum quum
hæc in duplici statu considerari possit; & prout est in
corpore, & prout est a corpore iam separata; hic sub-
stantiam proprijsime dictam asserens Aristoteles, non
proponit animam in corpore degentem; nam tunc non est quod
quid, sed ratio eius quod quid erat esse, ac omnino
pars quidditatis humanæ; neque hoc aliquid, sed secu-
dum quā iam est homo, qui est hoc aliquid; neque
fuit separabilis, sed reuera est separabilis. Quare per
hunc substantiarum modum nos intelligimus animam rationa-
lem a corpore separatam, quam in primo modo signi-
ficauerat dudum Aristoteles nomine Dæmoniorum;
ac re-

ac reuera soli animæ rationali conueniunt exacte attributa in textu ab Aristotele proposita; nam est id in numero minori, quia est vna specie specialissima, ac minima, vt alibi ait Aristoteles; quum Intelligentiarum, & aliarum formarum sint multæ species, multæque genera: *quod quid est*; quia est substantia propriâ habens quidditatem & essentiam completam; & hoc aliquid; quoniam est indiuiduum substantiæ integrum, ac per se subsistens; & quoddam ens in toto Vniuerso: etiam separabile fuerit; quia prius, dum erat in corpore, ab eo separabilis erat, & ad Physicum pertinebat; nunc ab eo separata non amplius est separabilis, & ad Metaphysicum attinet; quod alibi sepe nos docuit Aristoteles. *Tale vero cuiusque*, non rei, sed hominis est forma & species; hoc est forma specifica, quæ dicitur anima rationalis, non tota anima humana ex vegetante, sensitrice, ac rationali consurgens. Quæ forma specifica hominis cuiusque separata est multiplex; & Demoniorum nomine prius ab Aristotele nuncupata; qui proinde nunc vulgatum primum modum substantiæ propriissimæ, quæ indicat naturam completam per se subsistentem, in duos diuidit, nimirum in substantiam indiuiduam corpoream compositam, & in substantiam singularem incorpoream, quæ prius fuerit a corpore separabilis. Vnde non vna, sed triplex immortalitatis ratio deducitur; & prima quidem ex natura Demoniorum, de quibus ab initio textus in primo modo substantiæ, sic extruitur; Aristoteles inter substantias indiuiduas per se subsistentes, ac naturam completam habentes præter naturalia corpora, tam simplicia, quam mista, seu inanima, seu viuientia; & eorum particulas, connumerat Demonia: Sed Aristoteli Demonia, quæ sint substantiæ indiuiduæ per se subsistentes, ac naturam completam habentes, præter singula corpora naturalia, & eorum particulas, nulla sunt alia nisi animæ rationales a corpore separatæ; vt abunde probauimus in habita theoria: igitur Aristoteles aperte ponit animas rationales hominum defunctorum a corpore separatæ & immortales.

Anima rationalis Aristoteli est quod quid est, & hoc aliquid per se subsistens: ac proinde immortalis.

CAP. XXX.

Altera vero ratio ducitur ex ultimo modo substantiæ nuper explicato ab Aristotele scribente, substantiam etiam dici id quod quum hoc aliquid, seu quod quid sit, est forma & species cuiusque; ac ita contextitur, Omnis forma, quæ ita est substantia, vt sit quod quid est, & hoc aliquid, est per se subsistens extra materiam completam naturam & immortalis: Sed forma specifica cuiusque hominis, atque adeo anima rationalis ita est substantia vt sit quod quid est & hoc aliquid apud Aristotelem: igitur ex eodem Aristotele constituedum est, formam specificam cuiusvis hominis, adeoque rationalem animam per se subsistere sine materia naturam completam & immortalē. Maior euidentia est ex Aristotele definiente formam, dum in materia est, tum esse rationem eius quod quid erat esse, non autem ipsum quod quid est; tum esse secundum quam iam dicitur hoc aliquid, non ipsum hoc aliquid; quod est substantia indiuidua per se subsistens, ac natura completa; vt habemus in Prædicamentis. Et sane Magister in operibus scientiæ

naturalis Physiologum agens, cuium est considerare formas prout sunt in materia, semper eas definit esse ratio eius quod quid erat esse, & secundum quam dicitur hoc aliquid: at in Metaphysicis induens personam Philosophi transnaturalis, cuius est contemplari formas a materia separatæ, & de se subsistentes, formam ait esse hoc aliquid, & ipsum quod quid est. Minor expressis verbis habetur in textu ab Aristotele in hanc sententiam late superius explicatam, *Accidit igitur* duobus modis substantiam dici, & ipsum, ultimum subiectum, compositum scilicet ex materia & forma; & id quod quum quid sit, alia lectio habet, hoc aliquid, etiam separabile fuerit: tale vero cuiusque forma & species: nimirum cuiusque hominis forma specifica; quæ est anima rationalis.

Anima rationalis Aristoteli vt fuerit separabilis, proindeque perennis. Cap. XXXI.

Ex iisdem verbis Aristotelis, afferentis cuiusque formam specificam ita esse substantiam, vt fuerit separabilis, immortalitatis tertia ratio depromitur aptissime; ac ita formatur. Omnis forma, quæ Metaphysico substantia est, quum fuerit separabilis, est actu & realiter separata, & immortalis: sed Aristoteli Metaphysicum agenti forma specifica cuiusque hominis est substantia quum fuerit separabilis: igitur Aristoteles ponit animas rationales a corpore separatæ reipsa & immortales. Maior eo patet tum quia forma, quæ formaliter fuit separabilis, non amplius est separabilis, sed reipsa est separata; tum quia Metaphysici munus est considerare formas reipsa separabiles; dum actu separatæ sunt a materia: vt non semel docuit Aristoteles. Minore eo probatur, quia Magister in explicato Metaphysicæ, textu ponens formas & species cuiusque ita substantias, vt fuerint separabiles, non potest loqui nisi de rationalibus animabus, & de illarum separabilitate reali; tum quia Philosophus omnes formas infra rationalem animam degentes fateatur esse mortales, & a materia inseparabiles; tum quia separabilitas rationis Aristotele doctore propria est Mathematici; quum Metaphysicus realem separabilitatem attendat.

E Aristoteles afferens Homines ob virtutis excellentiam fieri Deos, ponit animas nostras esse immortales.

Cap. XXXII.

Sed in Morali Philosophia Magister pleraque dogmata pagit de attributis animarum rationalium a corporibus omnino separatæ; & speciatim illud quo sua lingua sic ad verbum infit, *ἐστὶ δὲ, καθάπερ παρὶν, ἢ ἀρδύνην ὑπὸ τῶν θεῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, quod non bene vertitur a Feliciano. Quod si ex hominibus, sicut dicunt, ob virtutis excellentiam Diuinum efficiuntur*: sed melius ac fideliter ab Argyropilo, & alijs vniuersis, si ita est, vt dicuntur Homines fieri Deos, seu, ex hominibus effici Deos, ob virtutis excellentiam. Quibus vt certum est, Aristotelem voluisse homines fieri Deos merito virtutum potissimum heroicarum, quas ibidem ait esse supra nos, & solis Dijs proprie conuenire, quibus quid competit virtute maius, vt feritas bestiis infra naturam humanam degentibus aptatur: ita nunc explicandum est qui, quando, & quomodo homines ob virtutem efficiantur Dijs: Porro non omnes, sed virtute præditos censuit Aristotele

stoteles in Deos mutari; nec omnes qualibet virtute
pollentes. Deificat Magister, sed heroica, & excellen-
ti virtute præstantes: quam supra nos esse statuit, &
& Dijs aptat. Ceterum hi excellentes virtute summa
quum & in vita mortali considerari valeant, & post
mortem hac vita functi; nemo sane dixerit. Aristote-
li viuentes vitam hanc mortales homines ob vllam
virtutem effici Deos; tum quia Philosophus Deos
omnes ponit ingenitos, & immortales: tum quia Dijs
patrijs edificari templa, & sacrificia offerri iubet:
tum quia quilibet homo viuens hanc vitam mortalem
quantumvis felix potest vt Priamus infelix euadere;
quum Dijs felices Aristoteli sint non solum, sed etiã
felices s. immutabili beatitate. Restat igitur vt homi-
nes ob excellentiam virtutis fiant Dijs, dum hanc vitã
mortalem ærumnis & malis obnoxiam exuunt, in
mortalem aliam vitam & incorpoream ingredientes,
in qua felicitas adepta nullis miserijs amitti queat;
quod præclare nos docuit Aristoteles tum vbi decer-
nit Heræclum post mortem factum fuisse Deum, non
autem adhuc in viuis agentem cum matre sua, his
notis, *Et quemadmodum Herculem Mater potius Deum
esse volebat, quam una cum ipsa manentem, Eurystheo
mercenariam operam locare: tum alibi statuens, mortu-
orum animas, & omnino rationales animas hominũ
a corpore separatã, & melius se habere, atque absolu-
te optimam vitam degere in æternum, & esse feli-
ces immutabiliter; quam esse Deorũ propriam con-
ditione asserit. Quam sententiã hausit a Pythagora
Magister, nam vetus ille Philosophus animum nostrũ
ex homine transferri cecinit in Deum his versibus,*

† Corpore deposito quum liber ad æthera perges,

Euades hominem factus Deus ætheris almi.

Quin & Phœcyrides in eandem sententiam forte
cecinit, iniquens:

Non honestum est hominis compagem resolvere;

Et rex e terra speramus nos in lucem prodituros;

Defusorum reliquias; postea vero Dijs erunt;

Anima namque incorporea manent in mortuis.

Hoc modo Platonici Origenes ait hominem in De-
monem, ac Deum conuertere posse. Quin & Seneca
nostrum animum appellauit Deum in corpore hospi-
tatum. Gyraldi relatu, De animalibus Deis Aristote-
les in primis scripsisse traditur, vt Seruius Gram-
maticus obseruat. Labeo & ipse libros scripsit de
Deis animalibus, in quibus ait esse quãdam Sacra,
quibus animæ humanæ vertantur in Deos, qui ap-
pellantur animales, quod de animalibus sunt: hi au-
tem sunt Dei Penates & Vitales, ait Labeo. Ex Ari-
stotele scribit Aonius, cui homo ad hoc natus est,
vt agendo & contemplando fiat aliquando Deus ex
eorum numero quos Penates dicimus. Hos Aristoteles
putauit Deos fieri animã rationali, dũ homo a mori-
tur, se se absoluit a contagione materiæ, ac optimum
esse vitamque felicem adipiscente, iugique ac non
interpollata intellectu per totam æternitatem per-
fruente; quæ propria est Deorum vita in Peripato.
Vnde iam ratio deducitur immortalitatis. Quicum-
que statuit homines fieri posse Deos, ille necessario
confiteretur animam rationalem post mortem hominis
a corpore separatam superesse immortalem. Sed Ari-
stoteles asserit homines fieri posse Deos, speciatim
Herculem post sui mortem factum fuisse Deum igitur
Aristoteles necessario confiteretur animam ratio-
nalem post obitum hominis a corpore separatam su-

A peresse immortalem. Argumenti propositiones am-
be vsque adeo liquent ex nuper habitis, vt non in-
digeant vltioris explicationis.

*Immortalitatis ratio desumitur ex eo, quod Aristoteles
ait: Deum posse praua agere. Cap. XXXIII.*

Ceterum & mirabilem habet alibi Magister theo-
riam de tali Deo, quam non valens Alexander
suo placito mortalitatis accommodare, scribit contex-
tum verborum Aristotelis obscuriorem esse videri;
sunt autem Philosophi verba, *Potest enim & Deus, &
studiosus praua agere; non sunt autem huiusmodi; nam
omnes prauis secundum electionem dicuntur. Amplius om-
nes potestates eorum sunt, quæ sunt eligenda; nam
prauorum potestates eligenda; eo quod Deum & stu-
diosum habere dicimus eas; potentes enim dicimus eos esse
praua agere. Sane vt studiosus homo, qui corporeus
est, et si prauus non sit, potest tamen praua agere de-
ceptus, vel ignorans, vel coactus; non enim idem est
Aristoteli praua agere, & praua agere; iuste agere
& iusta agere; nam studiosus praua agere non potest,
praua agere potest; ita Deus incorporeus, non quidẽ
ille rerum omnium gubernator optimus, nec Intelli-
gentiarum secundarum chorus, sed humanus animus
& corpore post hominis interitum separatus, & Aristo-
teli Deus factus, perinde ac olim viuens mortalem
vitam in corpore, potest agere praua, et si praua agere
non valens, prauus diu nequeat. Potest autem
Deus hic ex homine factus Aristoteli praua agere ea-
ratione, quæ statuit idem Aristoteles, animas defun-
ctorum felices, adeoque in f. Deorum numerum re-
latas, ex amicorum affinitateque vinctum calamita-
tibus ac malis affici quoquo pacto posse. At Deus il-
le Mundi rector, & intelligentiarum genus, non po-
test vlla ratione praua agere; & possibile namque dici-
tur Aristoteli esse id, quod posito in esse, nullum se-
quitur inconueniens; verum si Deus praua ageret, nõ
esset Deus; quod implicat contradictionem; vel enim
ob ignorantiam erraret; ac ita non esset & omniscius;
vel coactus ageret praua; & ita quid esset Deo potẽ-
tius; quare ab eo non omnia penderent; contra decre-
tum; Aristotelis: vel deceptus ageret praua; & ita
esset insipiens; quod nefas est dicere in Peripato.
Porro humanus animus de se, siue in corpore degens
hominem constituat, siue a corpore separatus Deus
Aristoteli esse dicatur, naturam suam indifferentem,
ac potestatem agendi bona & mala retinet; & quum a
corpore seiunctus melius esse habeat, ideo non ho-
mini simpliciter, sed homini studioso recte compara-
tur ab Aristotele; quare habens vterque potestatem
agendi praua, non tamen ideo prauus sunt, quia non eli-
gant sibi agere praua, sed vel decepti, vel coacti, a
potentiori virtute praua agere possunt. Ex his ita
ratio contextitur immortalitatis, Quicumque ponit
Deum posse agere praua, vt homo studiosus, is neces-
sario constituit animam rationalem post hominis in-
teritum permanere a corpore separatam & immorta-
lem; quia nullus Deus Aristoteli potest agere praua,
nisi qui factus est ex homine per separationem animæ
a corpore, vt in superiori capite vidimus. Sed Aristote-
les aperte ponit Deum agere posse praua, vt homo
studiosus; igitur Aristoteles constituit animam ratio-
nalem post hominis interitum permanere a corpore
separatam immortalem.*

Aristoteles iubens Dijs templa condere, ac sacrificia facere animas debere, ponit animarum rationalis immortalitatem.

Cap. XXIV.

A Nimas rationales post hominum interitum a corpore separatas remanere immortales, non semel nos docuit Aristoteles, speciatim vero ubi scribit in hanc sententiam, *Templa quoque per regionem distributa esse debent, partim Dijs, partim Heroibus: & alibi tractans de virtute Magnificentiæ his notis, Ex imperiis autem, quas honorabiles dicimus, ille sunt, quæ ad Deorum donaria, ædificationes, & sacrificia pertinent; quæque ad omne denique Geniorum numen spectant. & mox. Digni enim his esse sumptus debent, & non solum operi, verum etiam facienti decenter accommodati.* Tria hic numina recenset Aristoteles, quibus Diuinos honores exhibere præcipit, Templa scilicet, donaria, & sacrificia; Deos, Heroas, & Genios; quorum vnumquodque quid sit, ex eius sententia declarandum est. Porro Deum Aristoteles vnum censuit esse solum numero & specie, ac non vno in loco Deorum multitudinem reprobauit; si Dei nomen in sui propriissima significatione sumatur; vnum enim primum ens, mundi rectorem, optimumque cunctorum entium gubernatorem statuit, a quo suam mundus habet specificam & numericam vnitatem; qua de re tractat in primis dum hæc habet, *Quod autem Cælum (cæli nomine mundum vniuersum designans, vt alibi) sit vnum, manifestum est; si enim plures sint cæli, vt homines; principium vniuersusque erit specie vnum, numero multa: at quæcumque multa numero, materiam habent: vna etenim multorum ratio est, velut hominis; Socrates vero vnius: ipsum vero quod quid erat esse primum non habet materiam, quum actus sit: vnum ergo tum ratione, tum numero primum mouens immobile ens est: & id igitur quod semper continuoque mouetur; vnum ergo tantum cælum est.* Primi mouentis nomine nunc agit Aristoteles de summo Deo, quatenus est forma Vniuersi, ac omnino mouens sub ratione finis; finis enim Aristoteli dicitur esse f primum mouens immobile. Deinde vero dum asserit *At entia nolunt male gubernari; non est bonum pluralitas principatum; vnus ergo princeps.* Constat igitur Aristoteli Deum esse vnicum: Dum ergo multos Deos colere nos iubet, ijsque Templa condere, donaria facere, ac sacrificia offerre, tunc Deorum nomine Magister vel Intelligentias secundas infra summum Deum cælorum orbibus assistentes intelligit; vel alias substantias ab omni corpore separatas, vel etiam cælos ex orbe ac Intelligentia sibi assistente constitutos; quod Alexandri plerique sensuerunt. Ceterum per hos Deos, quibus templa, donaria, & sacrificia fieri iubet Aristoteles, ipsum non intellexisse cælos, nec ijs assistentes Intelligentias, ex eo perspicuum est, quod absurdum planeque ridiculum foret Magistri præceptum, non minus quam illius, qui Principem præsentem negligens, eius ligneam statuam adoraret, furdo mutoque illius simulacro ab artifice facto preces, donaria, & sacrificia offerret, templaque construeret; cur non Solē, Stellas, & Cælum potius nos colere venerarique iubeat sapiens ac prudens Legislatores? Deinde nonne cælum, & Intelligentia de mente Alexandri agit Aristoteli ex necessitate naturæ? vt quid eis frustra preces effundere, ac sacrificia Philosophus nos offerre præcipuit? an ne precibus vllis flecti potest, quod agit ex immutabili necessitate naturæ? Deos igitur, quibus templa co-

di, & sacrificia, donariaque mandat offerri Magister, non cælos, nec Intelligentias infra Deum, nec Deum summum, sed censuit ipsemet Aristoteles esse substantias ab omni materia, & ab omni corpore separatas; quæ vbique locorum in vniuerso reperiri putauit; & hominibus bona & mala inferre posse iudicauit, ad libitum suæ voluntatis agentes, non ex vlla necessitate naturæ: De quibus Dijs alibi loquitur Aristoteles primo inquit, *h Multis non ex beneuolentia Deus ingentes præstat prosperitates, verum vt nobiliores suæ fiant calamitates:* Dein alio quoque in loco dicens, *Potest enim Deus, & studiosus praua agere:* quod theorema laus precedenti capite explicauimus: Deinde dum ait, *in omnibus locis, atque adeo in casa furnaria quoque Deos esse immortales, laudans Heracliti dictum: Deinceps dum Thaletis dogma recipit aiens, Dijs esse omnia plena;* inde colligens veteres existimauisse animas vbique in Vniuerso repiriri: Ac denique dum accipit ab Antiquis, Deos continere vniuersam naturam, et esse primas substantias: Intelligentiæ namque cælorum orbibus assistentes sunt primarum substantiarum partes essentielles. Ceterum hi multi Dij, quibus Aristoteles instituit sacrificia templa & donaria, necessario sunt eidem auctori Dij, qui rerum humanarum curam habent peculiarem; atque adeo defunctorum hominum animæ a corpore separata, vitam felicem agentem, suorum amicorum in viuus agentium fortunas quoquo pacto respicientes: Quod Aristoteles ipsemet nobis aperuit tum primo dicens, *Herculem Mater potius Deum esse volebat, quam vna cum ipsa manentem in vita mortali, Eurystheo mercenariam operam locare:* tum asserens, *Homines ob virtutis excellentiam post obitum in Deos mutari:* tum inquit, *Intellectum humanum optimum esse habere a corpore separatum,* quia per totum æternum vita contemplatiua perfruatur, quæ est f Deorum propria beatitudo. Sic ergo Deos, quibus ædificari templa, offerri donaria, & sacrificia iubet Aristoteles, existimat ipse rationales esse nostras animas a corpore separatas, vitam felicem in æternum agentes, & mortalibus amicis bene facere valentes. Quæ sententia veterum vulgarissima fuit, qui mortuorum animas Deos Manes passim appellabant. Ex traditis autem ea ratio deducitur immortalitatis, Multi Dij, quibus nostra curantibus Aristoteles iubet ædificari templa, donaria & sacrificia offerri, nihil aliud esse possunt in Peripato, quam rationales animæ proborum hominum defunctorum felices: ergo Aristoteles ponens multos Deos humana curantes, quibus templa condi, donaria & sacrificia offerri debent, necessario ponit rationales animas post nostri mortem a corpore separatas superesse immortales. Consequentia cuius nota est; antecedens liquet ex habita theoria.

Alia ratio immortalitatis elicitur ex eo, quod Aristoteles ait, Heroibus distributa esse debere templa per regionem.
Cap. XXV.

Eodem loco præcipiens Aristoteles, *templa distributa esse debere per regionem partim Dijs, partim Heroibus, aliud immortalitatis argumentum nobis offert; nam qui Deos censuit esse præstantissimorum hominum animas: ita Heroes secundum præstantiæ gradum possidentes, animas potissimum in virtute fortitudinis existimauit: Quod tum Autor libelli*

li de Historia Philosophica testatur, siue Galenus ille fuerit, siue Plutarchus, siue potius, quod Patricio placuit, Aetius; tum notus ipse & Plutarchus asseuerant, iisdem plane verbis contestantes, *Tractationi de Dijs adijciamus narrationem de Genijs, & Heroibus; Thales, Pythagoras, Plato, Stoici esse aiunt Genios substantias animas pradias: Heroes quoque esse animas a corporibus separatas; bonos, si bonas; malos, si male. Epicurus nihil horum admittit.* Galenus mutauit Genios in Dæmones inueniens, *Thales, Pythagoras, Plato, & cum his Stoici vnanimes asserunt Dæmones esse naturales substantias; Heroas autem animas a corporibus separatas; & harum bonas esse, quæ hominum fuerint sanctæ vitam traducentium; malas autem male viuientium.* Epicurus tam Dæmones, quam Heroas non concedit. His non consentit Pico-
 1. depla- cit. phil. cap. 8.
 2. Grad. cap. 2.
 3. 7. polit. cap. 17.
 4. in Praef.
 5. 7. ethic. cap. 1.
 6. 36. scilicet. probl. 1.
 7. 4. phys. t. 97.
 8. 7. polit. cap. 12.
 9. 4. phys. cō. t. 97.
 10. 7. polit. cap. 14.
 11. 10. eth. cap. 7.
 12. cap. 52.
 13. 54.

lamineus Heroes illos esse malos in sua & Morali: Quum tamen Aristoteles & Dijs quibusdam lasciuia de more tribuens, iisdem lege vetat sacra fieri a pueris, sed permittit adultis pro se, & filiis, & vxoribus. Quin & Diogenes Laertius testatur Aristotelem boni Dæmonis, & mali ratione habuisse, dū ait, *Aristoteles vero in primo de Philosophia, quod opus cū multis alijs magno litterariæ Reipublicæ detrimento periit, & antiquiores esse Magos Aegyptijs ait; & duo secundum ipsos esse principia, bonum Dæmonem, & malum Dæmonem; & alteri nomen esse Iuppiter, & Horomasdes; alteri Pluto, & Arimanius.* Sed quis ignorat Heroas, etsi aliqua virtute singulariter excelleret, vitijs etiam plurimis notatos? quis apud Ouidium Heroum multos non legat infames famosissimo scelere? Ceterum ad Aristotelem quod attinet, ipse duas Heroum species agnoscit, homines illustres vitam summis virtutibus decoram inter mortales adhuc agētes; in quorum numero viuū Hectorē collocauit, & Herculem, Lyfandrum, Aiace, Bellerofontem, Empedoclem, Socratem, Platonem; his honores haberi voluit; sed non sacrificia, nec templa fieri decernit Aristoteles: at alteri speciei Heroū, cuiusmodi fabulæ narrant dormire in Sardo insula, sacrificia, & templa fieri & præcipit; quam historiam ex Alexandro Simplicio explicat inueniens, *Sed Aristoteles ex longissimo somno eorum, qui, vt fabulæ narrant, in insula Sardo apud Heroas dormierunt, fidem facit.* Quum enim essent nouem filij Herculis, quos ex Thestie Thestiensis filiabus habuit, corpora permanentia sine putredine & integra habuerunt, quæ videbantur dormire; vt forte Aristoteles, & eius interpretes Alexander dicunt; & hi filij erant Heroes in Sardo, apud quos vel gratia dormiendi, vel alicuius alterius utilitatis erant. Sed præclare nostram explicationem hanc de Dijs Aristotelianis, quod scilicet Aristoteles Deos, & Heroas arbitretur esse rationales animas defunctorum hominum virtute quapiam illustrium a corpore separatas, cōfirmat ipse Philosophus dum ponit differentiam inter Deos & Heroes ex vna parte, ac homines mortales ex altera, scribens, *Quæ vero omnis societas civilis constat ex imperantibus, & parentibus; hoc iam considerandum est, utrum alios esse oportet qui imperant, & alios qui parent; & eosdem per vitam: patet enim quod & disciplina secundum hanc diuisionem, sequi debet: si ergo tantum differrent alteri ab alijs, quantum Dijs & Heroes: ab hominibus differre putantur, vt primum, hoc est in hac vita mortali, statim corpore, ob virium robur; ac postea, nempe in alia vita post mortē æterna, animo longe antecellerent, ob felicitatem, quæ premium est bene actę vitę, vt infra nos ex Aristotote colligemus; ac manifeste indubitateque apparet eorum*

A *supereminetia; clarum est, quod semper eosdem istos melius foret imperare; alios vero parere.* Vnde constat, Aristotelem hoc ponere discrimen inter homines, Heroes, ac Deos; quod Heroes primo sint homines in hac vita mortali ceteris hominibus primum corporis robore fortitudineque præstantes: quamobrem alibi a Magistro, veterū nō soli Duces fuisse Heroes dicuntur; sed & eorumdem animarū post mortem pariter Heroes dicuntur, & Dijs; si maxime ceteris superemineant; quum ceterorum animi a corpore separati Dæmones potius, ac Genij nuncupentur; ac his immortalibus, non autē prioribus adhuc mortalibus, templa & sacrificia debeantur. Ex his ita ratio contextitur immortalitatis, Quicumque præcipit Heroibus templa per regionem condi, & sacrificia fieri, is necessario cōstituit illustriū virorum animas ab eorum morte superesse immortales a corpore separatas Heroum nomine: Sed Aristoteles præcipit Heroibus templa per regionem condi, & sacrificia offerri: ergo Aristoteles necessario ponit illustrium virorum, adeoque ceterorum animas, ab eorum obitu superesse a corpore separatas & immortales. Cuius argumenti præmissæ satis constant e superiori theoria.

Aristoteles ponens Genios, quibus edificari templa, & fieri sacrificia debeant, supponit immortales esse rationales animas, Cap. XXXVI.

D E Genijs, quibus Aristoteles numen attribuit, & sacrificia fieri debere statuit, Magister ita philosophatur, vt quemadmodum & Dæmonia, Genij sint naturæ communes ad omnes animas rationales post mortem hominum a corpore separatas, seu felices, seu etiam infelices; vt supra b constitit ex verbis Aristotelis ad Eudemum apud Ciceronem, & Plutarchum lectitatis; & ex ipso met Aristotele, alibi tum Dæmones, tum Genios bonos, & malos; tum defunctorum animas felices, & infelices commemorante. Sed speciatim vbi habet hæc de Genijs, *Similiter autē & ingeniosum, cuius fuerit Genius studiosus: quemadmodum Xenocrates inquit, ingeniosum eum esse, qui animam sortitus est studiosam; ipsam enim unicuique esse Genium; vt notat etiā Alexander, qui in Cōmento huius loci eam quoque Dæmonem appellat.* Recenset Gyrardus inter Antiquos fuisse nonnullos, qui Genios animas quorūcumque rationales interpretati sunt, innuens Aristotelem, & ab eo de hac re collaudatum Xenocratem; quo modo, inquit, & per Geniū alicuius iurare intelligit; quod maximum fuit apud veteres iuramentum; per Principis Genium iurare, vt plane Iuriscōsulti & Terullianus ostendunt: Suetonius Tranquillus in Caligula ait, multos a Caligula supplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. Sed vt Aristoteles cum Xenocrate censuit rationales animas hominum tā corpori iunctas, quam a corpore seiunctas Genios esse & appellari: sic Magister sacrificia offerri, templaque condi statuit Genijs, non adhuc in humano corpore degentibus, ingeniosos homines efficientibus; sed Genijs post hominum interitum ab humano corpore separatis. Vnde sic ratio necitur immortalitatis. Quicumque ponit Genios, quibus edificari templa debeant, & offerri sacrificia, ille necessario statuit rationales animas post hominum interitum a corpore separatas superesse immortales: sed Aristoteles ponit Genios, quibus edificari templa debeant, & offerri sacrificia.

erificia: igitur. Aristoteles necessario statuit rationales animas post hominum interitum a corpore separatas superesse immortales. Maior constat ex f. Aristotele constituyente animam vnicuique. Genium esse; & non admittente mortalibus templa condi, & offerri sacrificia, sed solis numinibus: minor ex eodē Aristotele manifesta est in locis nuper allatis. Has rationes eludere nituntur Alexandrei confugientes ad sacram Anchoram, & afferentes in Moralibus, & in Topicis, ut pote in locis huic questioni non ita opportunis, non ut in principiis veris, ac ex propria sententia non philosophari; sed aliorum opinionibus, vulgatisque ac famosis assertionibus inniti. Quam res sponsonem olim ex Aristotele plane confutauimus.

Aristoteli animam rationalem esse immortalem est principium verum syllogismi topici. Cap. XXXVII.

Inter axiomata, quæ necessario vera sunt, aut saltem probabilia, & proinde testimonio Magistri omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his vel omnibus, vel plurimis, vel maxime familiaribus, & probatis accepta, cuiusmodi sunt omnium topicorum syllogismorum theoremata, ad elenchorum discrimen, quæ non ex probabilibus, sed ex litigiosis propositionibus efficiuntur: inter axiomata inquam vera, & probabilia sapientibus probata ponens Aristoteles dogma, quod fancitur animam rationalem esse immortalem, ad aliarum animarum differentiam, ipse, qui sapiens est, & inter sapientes maxime probatus, immo vero Sapientum Magister, immortalitatem animæ nostræ confitetur, & proficitur, dum ait in hanc sententiam, *Construentibus autem preconfitendum, quod cuius inest, omni inest; si verisimile sit postulatum: Non sufficit enim ad ostendendum quod, omni inest, in vno disputasse; ut si hominis anima immortalis est, propter hoc anima omnis immortalis: quare preconfitendum, quod si quacunque anima immortalis, omnis immortalis: hoc autem non semper faciendum, sed quando non facile possumus communem in omnibus vnâ rationem dicere, quemadmodum Geometer, quod triangulus duobus rectis æquos habet tres angulos.* Nempe Magister his locum topicum a specie ad genus declarans, admonet ab vna specie ad totum genus construendo non posse syllogizari, quia ex eo, quod hominis anima immortalis est, necessario non colligitur omnis anima esse immortalis: nam ut alibi nos docuit, non omnis anima post hominis interitum permanet incorrupta, sed intellectiua sola: Ceterum omnis anima deducetur esse immortalis ex eo, quod preconfitetur quilibet anima esse immortalis; ut tenetur Platonici, & ante illos Pythagorei; ab omnibus speciebus ad genus apre ascendendo. Non semper autem oportet omnes species præaccipere ad generis naturam inducendam; sed solus quando non est facile dicere in omnibus speciebus naturam propositi esse vnâ; ut Geometra facile noscens in omnibus trianguli speciebus vnâ esse hanc naturam, quod est habere tres angulos æquales duobus rectis, ex eo quod quicunque tres anguli sunt æquales duobus rectis, optime colligit omni triangulo tres angulos esse duobus rectis æquales: Verum in animabus omnibus non est facile dicere communem naturam immortalitatis; quæ sic intellectrici propria esse videtur, ut animæ vegetali, sensitiuæ, ac motrici minime conueniat. Ex quibus tres immortalitatis rationes deducere possumus; vna

A est, quia principium syllogismi topici, ad elenchi differentiam, est probabile, quod pro vero accipitur vel ab omnibus, vel a plurimis, vel a sapientibus, & his aut omnibus, aut familiaribus, & probatis, ut ait Aristoteles: Sed animam hominis esse immortalem Aristoteles accipit pro principio saltem in syllogismo picon: igitur Aristoteles, qui probatissimus est inter sapientes, accipit pro vero dogmate, animam rationalem esse immortalem; quod placitum commune dixerat esse multis, quorum sententiam collaudauerat *fa. de an. l. 49.*

Immortalitas Aristoteli est attributum, quo rationalis anima diffidet ab alijs. Cap. XXXVII.

Ex eodem loco alia contexi potest immortalitatis ratio in hoc argumentum, Quod non est commune omni animæ, ut omni triangulo commune est habere tres angulos æquales duobus rectis, verum conuenit animæ rationali ad aliarum differentiam, id propria est animæ nostræ intellectiue conditio. Modos Aristoteles docet esse immortale non est natura communis omni animæ, ut commune est omni triangulo habere tres angulos æquales duobus rectis, aut animæ rationali conuenit ad aliarum animarum differentiam: igitur Aristoteles ponit conditionem propriam animæ rationalis esse immortale.

Aristoteles supponit tamquam notum & euidens axioma, rationalem animam esse immortalem. Cap. XXXIX.

In super ex eodem textu Magister nobis aliam immortalitatis rationem nobis suggerit ita formandâ, Quicumque dicit ad ostendendum quod omnis anima est immortalis, ut rebantur Pythagorei, non sufficere quod hominis anima est immortalis, ille necessario ponit, clareque supponit, tamquam ratum & euidens, animam rationalem esse immortalem: sed Aristoteles ait, ad ostendendum quod omnis anima est immortalis, non sufficere quod hominis anima est immortalis: igitur Aristoteles necessario ponit, clareque supponit, tamquam ratum & euidens, animam rationalem esse immortalem.

Ratio immortalitatis educitur ex eo, quod animam rationalem materies appetit velut diuinum quid; quum alias formas appetat sub ratione boni, & appetibilis tantum. Cap. XL.

Subtiliorem propositi nostri rationem nobis innuat Aristoteles, dum agens de principiis rerum generabilium, & speciatim de formis, ad quas tum materia est in potentia, tum priuatio se habet ut contrarium materiam determinans ad eas in se recipiendas, inquit, *Existente enim quodam diuino, & bono, & appetibili; aliud quidem contrarium ipsi dicimus esse; aliud autem quod natura aptum est appetere, & desiderare ipsum secundum suam ipsius naturam.* Recte conueniunt omnes his afferri tria principia, Formam, quæ dicitur diuinum quiddam, & bonum, & appetibile; Priuationem, quæ formæ contraria ponitur; & Materiam, quæ secundum propriam sui naturam dicitur appetere formas: sed non accipimus a plerisque tria illa attributa, diuinum, & bonum, & appetibile, esse synonyma, vel singulis formis conuenire; non sunt synonyma, quia

Ecc esse

esse diuinū vt augustinus sic angustius est quā esse bonū & appetibile; pleraque sunt appetibilia quę diuina nō sūt; immo nec bona omnia sunt diuina; licet e contra omne diuinum sit bonum & appetibile; sed inter formas in materia receptibiles, de quibus hęc tria pronuntiat Aristoteles in pręsentia, tres sunt supremae classes, quasi tria suprema genera, Mens humana, Anima infra rationalem, & Forma omnis inanimata. Porro mens humana sola inter alias formas, ad quas materia est in potentia, & quibus priuatio contraria dicitur, est diuinum quid; tum quia immediate a Deo est, vt lumen a Sole; quod olim ex Aristotele probauimus: tum quia, vt Deus, absque corporis famulatu potest operari; quod etiam nouimus ex eodem Autore: tum maxime quia semper existens, ingenita ante corpus antiquissima, & incorruptibilis permanens post corporis dissolutionem per totum æternum, est immortalis; quum Aristotelis oraculo multiplex semper esse, ac diuinum reciprocent; vt omne semper existens dicatur diuinum, & omne diuinum semper sit. Quę dotes nulli alteri formę conueniunt; omnes enim caducę sunt; corporalesque solas actiones habent, ac oriuntur ab efficiente; corporeo formę omnes infra rationalem animam numerat. Et profecto Diuinum esse Magister soli & menti nostrę animęque rationali tantum attribuit non vno in loco. Formę vero quę proprie diuinę non sunt, sed bonę dicendę sunt; sunt animę infra intellectum positę; hęc namque sunt absolute bonę, ac vt innuit Aristoteles, meliores formis inanimatis. Formę demum quę ob qualemcumque bonitatem sunt simpliciter appetibiles a materia, dicuntur omnes formę infra animam collocarę, Vnde sic rationem texere valemus, Omnis formę diuina in Peripatō sempiterna est carens tum initio suę constitutionis, tum fine suę durationis, atque adeo post cuiusque corporis compositique caduci corruptionem permanens ab eo separata in æternum: Sed anima rationalis inter omnes formas nostratum compositorū sola diuina est Aristoteli: ergo rationalis anima sola inter nostratum compositorum formas est sempiterna carens fine suę durationis, adeoque post hominis obitum a corpore separata permanens immortalis.

Immortalitatis ratio sumitur ex eo, quod forma generationem promouens potest diligenter considerari a Metaphysico. Cap. XLI.

Geminam paullo post aliam rationem immortalitatis animę nostrę nobis aperit Aristoteles, dum ait, *De principio autem secundum formam & triū vniū an plurā; & quot quę sunt, cum diligentiā. Prima Philosophia opus est determinare: quapropter in illud tempus reponatur: De physicis autem & corruptibilibus formis in posterius demonstrandis dicemus.* Quę prius explicanda sunt, deinde contextenda in argumentum propositi: *De principio autem secundum formam:* Putant his plerique significari Deum; quod non accipimus; tum quia hic agit de forma Philosophus, quę tale principium est, cui nuper dixerat priuationem esse contrariam; quodque materia secundum sui naturam appetit, ac in se recipit: modo nec materia Deum appetit, aut recipit in se se, vt tertium principium generationis; nec priuatio contraria est Deo; quocumque genere non a communicat: tum quia de summo Deo, vt est forma, vnde rebus omnibus pendet esse ac viuere, his

A quidem clarius; his autem obscurius, luculenter agit Aristoteles in Physiologia: quum hic asserat de principio secundum formam acturum se diligentius in Metaphysica. Nos ergo per principium secundum formam interpretamur Animā rationalem, cui priuatio contraria est; homo namque sit ex non homine: & quam materia secundum se appetit, & in se recipit; de qua, vt est a corpore separata, sapē Magister ait fectadaturum in Metaphysicis; materia namque tunc appetit formam, quando eam non non habet; anima vero rationalis, ad quam materia est in potentia, separata est ante corporis ingressum antiquissima testimonio Aristotelis; qui nunc eam appellat principium secundum formam, hoc est principalissimam omnium formarum, quę cumque in materia suscipi possunt, ijs nominibus; quibus etiā alibi dixit eā esse tum dominam secundum naturā; tum principalissimā & prestantissimā omnium formarū, quę cumque materiam continent: tum secundum naturā principatum obtinere, & presidere, notionemque de diuinis & honestis rebus habere: tum formam formarum, vt manus est instrumentum instrumentorum: tum demum inter formas honorabile, bonum, Diuinum, melius, antiquius, principium, & alia id generis. Dicere quoque possumus hic Aristotelem nomine principij secundum formam intellexisse formarum naturalium genus vniuersum, quatenus est tertium principium deseruiens rerum generationi a materia, & a priuatione contradistinctum; de quibus principijs generationis agere se in hoc opere non ita pridem monuit Aristoteles. *Vtrum vnum, an plura; & quot, aut quę sunt, cum diligentiā prima Philosophia opus est determinare: quapropter in illud tempus reponatur.* Quia Plato censēbat formam, quę est verum principium generationis rerum naturalium cuiuscumque speciei perfectioris, vt hominis, equi, vulturis, esse vnam numero ideam in Diuino Intellectu; quę omnium indiuiduorum eiusdem speciei perfectioris generatione promoueret, illis impertiendo quasdam formas imbratiles, ac sui simulacra; quę minus proprie formę dicerentur, nec essent vere principia generationis: ideo Magister Peripatē dicit de tertio principio rerum naturalium ortui & interitui obnoxiarum, a materia, priuationeque contradistincto, quod formam appellamus, *vtrum vnum sit in quacumque specie rerum, cuiusmodi erat idea hominis, & ipsi equus apud Platonem an plura simpliciter; & quot; an scilicet ad numerum specierum prestantiorum, vt censet Plato; an ad numerum indiuiduorum, quę cumque generantur; aut quę sunt; an scilicet formę abstractę a materia degentes in mente Diuina, vt opinatur Plato, an potius in materia realiter susceptę; cum diligentiā prima Philosophia opus est determinare:* nam leuiter a Platōnis opinionem de formis naturalibus, quas esse ponit ideas a materia magis abstractas, quam sint formę mathematicę, confutabit: ac diligenter eam opinionem Platōnis examinandam sibi proponit in Metaphysica dicens, *quapropter in illud tempus reponatur: & certe in Metaphysicis diligentissime non semel opinionem Platōnis de Ideis, quas ipse ponit esse formas, & principia rerum naturalium generationi deseruientia, conuellit Aristoteles.* Ex cuius dogmatibus hanc rationem conteximus immortalitati. Forma quę in primo Physicorum Aristoteli est principium tertium a priuatione atque a materia in rerum nostratum generatione

neratione contradistinctum, diligenter contemplabile non a Physico, sed a Metaphysico, est natura separata ab omni materia & immortalis; quia Metaphysicus formas abstractas considerat, ad Mathematici, & Physiologi differentiam; ut contestatur Aristoteles: *Asl anima sola rationalis esse potest forma, quæ in primo Physicorum Aristoteli tertium principium est in rerum nostrarum generatione a materia, & a privatione contradistinctum, diligenter contemplabile a Metaphysico: ergo anima rationalis Aristoteli aliquando, & proinde post hominis interitum est a corpore separata & immortalis.*

Nonna ratio immortalitatis educitur ex eo, quod Aristoteles ponit formas physicas, & corruptibiles. Cap. XLII.

Verum alia ratio perennitatis animæ latet in verbis, quæ mox adiungit ibidem Magister inquiring, *De physicis autem, & corruptibilibus formis in posterius demonstrandis dicemus*: Nempe quia novit Aristoteles tum ideas Platonicas non esse vere formas physicas; ut mox ipse demonstrabit: tum maxime formas physicas duplicis esse generis, alias incorruptibiles, uti sunt animæ rationales; alias corruptibiles, uti sunt omnes alie formæ in materia degentes; de his utrisque, quas censuit esse vera principia generationis rerum omnium subcelestium, ait Aristoteles acturum esse se in alijs naturalis Philosophiæ partibus hunc primum Physicorum librum sequentibus. *De physicis autem ait non solum immortalibus, cuiusmodi sunt animæ rationales in corpore degentes, sed & de corruptibilibus formis alijs omnibus infra rationalem animam collocatis in posterius demonstrandis in varijs voluminibus Physiologiæ dicemus.* Alioquin si censuisset Aristoteles animam rationalem esse mortalem, & omnes formas physicas, de quibus posthac in Naturali scientia tractaturus est, esse corruptibiles; iam sat habuisset Philosophus in textu dicere, *De formis autem physicis posterius dicemus*, frustra que adieciisset, *& corruptibilibus*, ille qui tum brevitatis amantissimus, tum Naturæ Genius Naturam æmulatus non abundat in superfluitate verborum: Sed inter formas physicas agnoscens Magister animas rationales immortales, præter alias omnes, quæ sunt corruptibiles; quando post primum Physicorum librum in ceteris Physiologiæ voluminibus acturus est de omnibus formis rerum naturalium generationi & corruptioni obnoxiarum; sapienter pollicetur Philosophus se in posterius demonstrandis tractaturum de formis physicis, & speciatim ac diligenter longoque sermone de corruptibilibus; tum ne quis arbitraretur sat esse scientifico tractare in scientia Naturali de formis physicis incorruptibilibus, tantam de præcipuis analogatis; ut veteres, qui de anima humana sola tractantes, de omni anima se agere censebant; quos alibi reprehendit Aristoteles: tum quia ob maiorem numerum specierum, prolixior erit contemplatio de formis alijs, quam de mente humana: tum quia formæ corruptibiles magis ab idearum æternarum natura dissident, quam animæ rationales; quæ perpetuæ sunt Aristoteli, ut Idææ a Platone dicuntur esse perpetuæ ac Deo summo coæquæ: Quare ad eximendas ideas e genere formarum, quæ sunt principia generationis rerum, subcelestium, præstat Aristotelem speciatim agere

A de formis physicis corruptibilibus, non omnia speculatione illarum, quæ physica quum sint, corruptibiles non sunt. Quibus ita se habentibus, iam tempus est argumentum immortalitatis efformare: sic ergo dicemus. Qui dicit se in Physiologia tractaturum de formis physicis, & corruptibilibus, ille necessario supponit formarum physicarum alias esse incorruptibiles, cuiusmodi sunt solæ rationales animæ; alias esse corruptibiles, cuiusmodi sunt omnes formæ sub anima rationali collocatæ; alioqui putans omnes formas physicas esse corruptibiles, sat heberet dicere se in Physiologia tractaturum de formis physicis, & frustra adiungeret, *& corruptibilibus*; sed Aristoteles brevitatis ubique studiosissimus, ac minime verbosus, ait se in Physiologia tractaturum de formis physicis, & corruptibilibus: igitur Aristoteles necessario supponit, ac agnuit formarum physicarum, quæ sunt principia generationis interna, alias esse incorruptibiles, & has esse rationales animas; alias esse corruptibiles, & has esse formas omnes infra rationalem animam naturam constitutas.

C *Aristoteles ponit animam immortalitatem esse principium scientiæ, ac demonstrationis. Cap. XLIII.*

Sed evidentissima ratio immortalitatis ab Aristotele proponitur, ubi apertissimis verbis asserit propositionem hanc, *Anima est immortalis*; esse principium scientiæ, atque alicuius demonstrationis; etsi non illius, qua demonstratur triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis; ait enim, *Ex-pedit siquidem sua cuiuslibet sumere principia: absurdum enim sit, volenti ostendere triangulum duobus rectis æquales habere angulos, sumere principium eiusmodi, Anima immortalis est: neque enim hoc proprium: oportet siquidem principium suum esse eius rei, qua de agatur, atque coniunctum: nunc vero absque eo quod anima sit immortalis, demonstraverit quispiam duobus rectis æquales habere triangulum.* Constat igitur ex his Aristotelem habere pro axiomate ac principio scientiæ demonstrationisque, *Anima est immortalis*; etsi non censeat id esse principium eius demonstrationis, qua probari possit conclusio statuens Triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis; nam etiam si anima non esset immortalis, demonstrari nihilominus poterit triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales: Ceterum Aristotele doctore, principia scientiæ ac demonstrationis non solum vera esse, necesse est; sed proprium principij demonstrationis est ita esse per se notum, ut nihil notius sit, quam oppositum esse falsum, & ex oppositis principijs non nisi falsam conclusionem colligi: unde fit ut habens scientiam simpliciter alicuius conclusionis per principia demonstrationis, ab eius credulitate sit impermutabilis. Ac certe has conditiones habere hoc principium, quo dicitur Anima esse immortalis, non obscure significavit Aristoteles dum ait, *Laboriosum esse intellectui commissum esse corpori non potens absolui, & præterea fugiendum; siquidem melius est intellectui non cum corpore esse; quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet.* Ex quibus iam licet hanc rationem propositi contexere, *Omne principium scientiæ*

1. post. ac demonstrationis necessario verum est ei, qui ipsū
anal. 2. ponit; sed Aristoteles ponit esse principium demon-
10. 17. strationis ac scientiæ hoc quo dicitur, / Anima est im-
f. 1. magn. mortalis: ergo Aristoteli verum est dogma, quod nos
mor. c. hic in Peripato profitemur, Animam rationalem esse
2. immortalem.

*Aristoteli homo particeps est maxime diuinitatis, & omne
diuinum habet vitam perpetuam, seu functionem vita
immortalem. (Cap. XLIV.)*

Efficacem etiam satis rationem pro rationalis ani-
mæ immortalitate nobis offert Aristoteles duplici
theoremate; alterum est, hominem solum & maxime
inter animantia nostratia participem esse diuinitatis
ob animam intellectualem; alterum est, omne diuinū
habere vitam perpetuam, & vitæ functionem immor-
talem post cuiuscunque caduci corruptionem peren-
nantem: Quæ singula nobis ex Aristotele deducenda
sunt, & explicanda; mox in rationem propositi con-
texenda. Porro primi dogmatis prima pars, qua dicitur
homo particeps esse diuinitatis, habetur apud Ari-
stotelem alicubi scribentem *hominum genus esse quod
aut unum ex omnibus animalibus nobis cognitis diuinitatis
particeps sit, aut omnium maxime: vnum, quia sola mēs
inter formas nostratium diuina est Aristoteli: maxi-
me, quia maior diuinitas inest homini ab intellectu,
qui perpetuus est idem numero, quam ceteris ani-
mantibus a vegetali ac sentiente anima; vnde solam
æternitatem speciei sortiri possunt, eamque
non necessario sortiuntur, quia pleraque sine prole
moriuntur. Secunda pars, qua constituitur homo par-
ticeps esse diuinitatis, quia rationalis anima, per quā
habet ut sit, homo, diuina est, patet etiam ex Aristo-
tele / alibi dicente tum, Solus homo animalium omnium
erectus est, quoniam eius natura atque substantia diuina est;
officium autem diuini est intelligere, atque sapere: tum ubi
loquitur de anima rationali in hominis generatione
comparata ad vegetalem ac sensutricem a parentibus
prouenientes mediante semine, / Resat igitur ut mens
sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cū
eius actione communicat actio corporalis: tum paullo post:
Corpus autem genitura, in quo semen animalis principij con-
tentum vna prouenit; partim separabile a corpore, in quibus
diuina pars comprehenditur; qualis est quæ mens appellatur;
partim inseparabile: quæ omnia fusc sunt explicata / su-
perius: tum etiam alibi, dum agens de vitæ contempla-
tiua, inquit, / Ac talis quidem vita præstantior est,
quam homini conueniat; non enim quatenus hominē est, ita
viuit; sed quatenus diuinum quid in ipso inest: quanto au-
tem id præstat composito, tanto quoque eius operatio ab ope-
ratione distat, quæ ex virtute alia existit: si igitur intelle-
ctus diuinum quid est, si ad hominem respiciamus, sic vita,
quæ ex intellectu traducitur, diuina etiam ipsa est: quæ om-
nia commodiori loco latius & infra explicabuntur.*

Alterius autem dogmatis, quo dicebatur omne diuinū
habere vitam perpetuam, seu functionem vitæ immor-
talem, quæ proinde perennet post cuiuscunque caduci
corruptionem, autor est idem Aristoteles asserens
alicubi, / Cælum, quoniam est corpus diuinum, ideo ha-
bere vitam sempiternam, & motum circulare; qui
sempiternus est, in hæc verba, Dei autem operatio immor-
talitas est; hoc autem est vita sempiterna: itaque necesse est
motum sempiternum Deo inesse: quoniam autem Cælum tale est
(corpus enim quoddam diuinum est) ob hoc habet circulare

corpus quod natura circulariter mouetur semper. Quin-
& multo prius absolute dixerat, omne diuinum esse
intransmutabile, atque adeo perpetuum; taleque dog-
ma communi consensu ab omnibus accipi monuerat,
inquiens, *metenim quemadmodum in vulgariis sententijs
circa diuinā sæpe declaratur rationibus, quod diuinum ipsum
intransmutabile esse necesse est omne: adeoque post cuiuscunque
caduci corruptionem superesse. Hinc satis ampla via
nobis est ad animæ rationalis immortalitatem; cuius
ratio sic efformari potest, Omne diuinum Aristotele
doctore habet sempiternam vitam, perpetuamque fun-
ctionem, & est intransmutabile, toto æuo perseverans;
adeoque post cuiuscunque caduci corruptionem subsistens
immortale; sed apud eundem, rationalis anima, quæ
mentis & intellectus nomine donata hominem in esse
constituit, ad vegetalis & sentientis animæ differen-
tiam est diuina, & id ratione cuius homo vel solus in-
ter animalia dicitur esse diuinitatis particeps, vel ma-
xime: igitur ad aures Aristotelis anima rationalis ha-
bet sempiternam vitam, perpetuamque functionem,
& est intransmutabilis, toto perseverans æuo; adeo-
que post cuiuscunque hominis corruptionem a corpore
separata consistens immortalis.*

*Intellectus humanus habet operationem perfectam secundum
propriam virtutem quæ diuinā contemplatur, adeoque
est immortalis Aristoteli. Cap. XLV.*

Inignes & multæ quoque rationes animæ rationalis
immortalitatem comprobantes ducuntur ex perfecta
hominis felicitate, quam Aristoteles aliquando ita de-
clarat, / S. vero felicitas est ex virtute operatis, consenta-
neum est eam ex illa esse, quæ præstantissima est; hæc autem
eius erit, quod est optimum: siue igitur id intellectus sit, siue
aliud quippiam, quod sane secundum naturam videtur prin-
cipatum obtinere, & præsidere, notionemque habere de hōe-
stis & diuinis rebus; siue diuinum quoddam etiam ipsum
sit; siue ex ijs, quæ in nobis sunt, diuinissimum: huius secun-
dum propriam virtutem operatio perfecta felicitas esset; quæ
esse contemplatiuam dictum iam est: & reliqua mox af-
ferenda, & scorsum explicanda. Porro in propositis
agitur de felicitate summa, quam homo potest adipi-
sci; priusque determinat Aristoteles naturam & essen-
tiam huius felicitatis, aiens, / Si vero felicitas est ex vir-
tute operatio; veluti nuper iime, ac / antea constituerat
in hanc sententiam, / Non enim in talibus diuersationibus
felicitas consistit; sed in operationibus, quæ ex virtute pro-
ficiuntur; quemadmodum dictum est prius: Quare non
dubitatiue, sed assueueranter hic ponit Aristoteles, siue
supponit ceu antea determinatum, felicitatem esse ope-
rationem ex virtute prodeuntem. / Consentaneum est eā
ex illa esse, quæ præstantissima est: ne quis arbitraretur
felicitatem esse operationem ex quacunque virtute
profectam, ait virtutem, vnde homini felicitas inest,
esse virtutem omnium præstantissimam. / Hæc autem
eius erit, quod est optimum: quæ virtus sit habitus animæ
nostræ; in anima vero nostra duæ potissimum sint par-
tes, quarum virtutes sunt habitus, nimirum Appetitus
absolute, cuius habitus sunt virtutes morales: & Mēs,
cuius habitus sunt virtutes intellectuales; quum inter
animæ partes Mens sit omnium optima, & longe me-
lior quam Appetitus, ad quem pertinent habitus mo-
rales; quia talis appetitus est ex sensitivo & rationali
constitutus; propterea scite monet Aristoteles virtutē
præstantissimam esse habitum eius, quod in nobis est
optimum;

optimum; id autem statim asserit esse intellectum; in-
 quiens, siue igitur id in nobis optimum intellectus sit, siue
 aliud quippiam, nimirum voluntas, qua per actum amo-
 ris homo cum Deo summo copulatus intense ac ingi-
 ter felicitate summa potiri potest; quod sane secundum
 naturam principatum videtur obtinere; eo præsidere, notio-
 nemque habere de honestis & diuinis rebus; quia felicitatem
 summam homines adipisci putauit Aristoteles ex
 operatione intellectus, & voluntatis; ideo voluntatis
 attributa non præteriens nunc ea recenset quæ intelle-
 ctui maxime conueniunt; non enim voluntas notionem
 habet de honestis & diuinis rebus; sed intellectus;
 quippe voluntatis actus est amare, non agnoscere; im-
 perare; non intelligere; quod proprium est opus intel-
 lectus. At secundum naturam principatum obtinet
 ac præsidet voluntas, quæ iubet & imperat; licet in-
 tellectus etiam, quatenus re ipsa cum voluntate identi-
 ficatur; Aristoteli principalissimus & dominus secundu-
 naturam sibi dicatur. Vult autem Aristoteles felici-
 tatem nobis inesse non ex quolibet habitu mentis &
 voluntatis; sed ex eo, quo mens honesta solum & di-
 uina contemplatur; & quo voluntas eadem amat im-
 mutabiliter. Quoniam vero dubitat Aristoteles an
 intellectus humanus in corpore degenens diuina; quæ
 sunt ab omni materie commercio separata; cognos-
 cat; & alibi moneat eum ipsa leniter admodum intel-
 ligere, parumque distare a cæcitate notionem illam;
 quam habet de Diuinis entibus mens nostra corpori
 confociata; quando mox dicturus est, felicitatem esse
 perfectum quid, & catere omni penitus imperfectio-
 ne; clare supponit Mentem humanam aliquando esse
 a corpore separatam, & tunc diuina perfecte contem-
 plari, & inde beatitudine donari. Siue diuinum quoddam
 etiam ipsum sit; siue ex iis, quæ in nobis sunt, diuinissimum.
 Animæ nostra pars rationalis, intellectum & voluntatem
 complectens, ex cuius habitu præstantissimo pro-
 diens operatio dicitur esse summa felicitas hominis;
 rationalis inquam anima huic operationi apta est, siue
 secundum se dicatur esse diuinum quid, nimirum ens æ-
 ternum, ac immutabile; cuiusmodi bonum & felicitas
 est Aristoteli: siue diuinissimum inter ea, quæ in nobis
 sunt; nam si etiam fuerit ens æternum Aristoteli ac
 immutabile; quum in nobis insit materia prima, quæ
 Aristoteles æternam esse physice demonstrauit; et
 tamen diuinior est rationalis anima, tum quia materia
 est potentia, mens actus & forma; proindeque Deo
 summo similior, qui purissimus actus est, & forma sim-
 plicissima; tum quia materia est mutabilis essentialiter
 addeptione formæ, quæ sit hoc, quod compositum
 dicitur; mens autem solam sustinere potest mutationem
 sibi accidentalem. Huius secundum propriam virtutem
 operatio perfecta felicitas esset, quam esse contemplatiuam
 dictum iam est. Contemplandi functio mentis est ope-
 ratio; quam dum Aristoteles esse ait secundum virtu-
 tem propriam intellectus; iam menti adscribens habi-
 tum proprium, ex eo habitu perfectam operationem
 prodire monens, apertissime constituit animam ratio-
 nalem præditam esse propria functione; atque adeo
 esse a corpore separabilem ac immortalem; sed hanc
 rationem immortalitatis ad superiorem librum attri-
 nere vidimus: Nunc autem ait Aristoteles eius diui-
 nissimi, quod in nobis est, operationem perfectam ab
 illius virtute propria prodeuntem; quæ operatio vita
 contemplatiua est, esse summam hominis felicitatem:
 Quam ideo potius in intellectu ponit Aristoteles quæ

in voluntate, dum contemplationis & intellectus ex-
 presse meminit, non item voluntatis & amoris frui-
 tionis; sed implicite, ac ex consequenti voluntate,
 & amorem connotauit; quia de honestis & diuinis
 rebus non potest intellectus notionem habere, quin
 simul aut statim voluntas eas amet, cupiatque illis af-
 fimiliari eisque perfrui; quippe res honestæ ac diui-
 næ sunt essentialiter bonæ Aristoteli; ac proinde per
 se appetibiles. Ex habitis ea deducitur immortalita-
 tis ratio, Anima diuinorum cognitionem habens, &
 inde felicitatem, est a corpore penitus separata &
 immortalis; nam anima in corpore degenens Aristote-
 li vel nullam habet cognitionem de rebus diuinis, vel
 imperfectam, & obscuram adeo ut parum distet a cæ-
 citate; ac proinde felicitatis non procreatricem; quæ
 perfecta nititur operatione: Sed Aristoteli rationalis
 anima diuinorum cognitionem habet, ex qua perfe-
 ctam felicitatem sibi conquirat; quæ dicitur vita con-
 templatiua: ergo decreto Aristoteleo rationalis anima
 est aliquando scilicet post hominis interitum, a corpo-
 re penitus separata, & immortalis.

Aristoteles intellectui tribuens functionem præstantissimam
 ponit animam immortalem. Cap. XLVI

Quoniam vero rationes immortalitatis ex Ethico-
 rum libris adductas paruifaciunt Alexandrei
 dicentes Aristotelem in Moralibus non philosophari
 de anima ad veritatem, sed ad mores hominum con-
 formandos uti plerumque falsis dogmatibus, dum-
 modo popularia sint: ideo statim nos admonemus Ari-
 stotelem hoc effugium euertere, ac nouam immortalitatis
 rationem nobis subministrare, dum immediate subiungit,
 Atque hoc tum cum superius dictis, tum cum ve-
 ritate consentiens esse videretur; nam præstantissima
 est hæc operatio. Hinc Alexandrorum responsio ad ra-
 tiones e Morali Philosophia desumpta corrui: quan-
 do Magister aperte fatetur sua dogmata moralia de
 anima veritati consentire: sed ex eo quod intellectui
 nostro tribuit Aristoteles operationem contemplandi
 præstantissimam, nos argumentum immortalitatis, &
 animæ a corpore separatæ facile colligimus: nam ope-
 ratio præstantissima est, quæ nulla præstantior est,
 quæque nec impediri, nec alia ratione vlla valet labe-
 factari: sed operatio communis intellectui & corpo-
 ri, seu in quâ obseunda intellectus quoquo pacto pen-
 det a corpore vel ut a subiecto, vel ut ab obiecto vel
 quomodocumque aliter, est ignobilior operatio
 quam functio propria intellectus, quæ a cor-
 pore nullo modo pendet: quin operatio, quam cor-
 pus impedire potest ne fiat assidue, quam idem vitia-
 re potest ne veritatem attingat; & ne distincta sit, &
 accurata, non est operatio præstantissima: sed intel-
 lectus in corpore degenens decreto Aristoteleo impedi-
 tur a corpore ne semper intelligat, ne semper veri-
 tatem intelligendo assequatur, sed plerumque, ac diu
 decipiat: & ne semper distinctam cognitionem ha-
 beat, sed plerumque rudem atque confusam. igitur
 Aristoteles nunc intellectui humano tribuens operati-
 onem præstantissimam, quam dicit vitam contem-
 platiuam; unde sibi perfectam felicitatem acquirat,
 necessario supponit, ac nobis declarat statum ratio-
 nalis animæ a corpore separatæ, optimum esse habenti-
 tis, & per totum æternum suis ipsius intellectu præ-
 stantissima perfruente: ut alibi quoque.

Intellectus Aristoteli est præstantissimus & diuinissimus eorum, que sunt in nobis, adeoque immortalis.

Cap. XLVII.

Operationem intellectus humani esse præstantissimam ostendit primum Aristoteles ex præstantia sue causæ efficientis, quæ est ipsa mens humana, dum subdit hæc verba, *Quippe quum ex ijs, quæ in nobis sunt, intellectus cuiusmodi sit.* Ab effectricis causis præstantia dignitatem operationis apte demonstrat Aristoteles, qui enim alibi ab operatione ad animæ operantis cognitionem ascendit: hic vicissim ex dignitate intellectus contemplationis nobilitatem arguit. Hinc autem duo nobis emergunt argumenta immortalitatis animæ rationalis: alterum est, quia quum æterna caducis sint præstantiora, & diuiniora; ut non semel nos edocuit Aristoteles: nunc asserens intellectum esse præstantissimum & diuinissimum inter ea, quæ in nobis sunt; plane ponens in nobis materiam primam reperiri sic æternam, ut ingenita præferat ante nostri originem, & incorruptibilis permaneat post nostri dissolutionem; ipse idem humanum intellectum ita pariter æternum ponere debet, ut ingenitus ante nostri ortum præferat, antiquissimus, & incorruptibilis post nostri mortem remaneat a corpore separatus in æternum in eo autem noster intellectus materiam diuinitate ac perfectione superat, non solum quod ipse actus est, illa potentia; sed maxime quia ille perseverat æternus idem semper sub eadem essentia, & natura intellectuali; quum materia variarum formarum adeptione semper mutari videatur, & nouum esse substantiale, semper induere, atque adeo quodammodo corruptioni obnoxia esse. Alterum argumentum est, quia contemplationis causam effectricem asserens Aristoteles ille, qui omnium effectuum causas primas & summas seu adequatas a scientifico assignandas esse præcepit, nunc nulla facta mentione corporis, nulla que totius hominis ex anima & corpore constituti, solius meminit intellectus: cur enim ex dignitate hominis supra omnia subcelsiora corpora non ostendit intellectus nobilitatem? cur eam demonstrare voluit ex intellectus solius diuinitate? certe non nisi quia censuit intellectum esse propriam intellectus operationem, non autem corpori vlla ratione communem: Ceterum idem Aristoteles docuit, animam, cuius aliqua sit operatio vel passio propria, non communis corpori talem animam habenti, esse sine corpore posse, atque adeo esse immortalem: constat igitur & hinc Aristoteli nostrum intellectum, seu rationalem animam esse a corpore separabilem, & immortalem. Sed hæc ratio locum habuit in secundo libro.

Immortalitatis ratio promittitur ex eo, quod illa, circa quæ versatur intellectus sunt obiecta præstantissima.

Cap. XLVIII.

Deinde vero demonstrat Aristoteles contemplationis nobilitatem ex dignitate obiecti intelligibilis, dum subdit, *Et ex ijs, quæ in cognitionem cadunt, illa circa quæ intellectus versatur.* Profecto notitiam omnem sui præstantiam adipisci ex obiecti nobilitate, notauerat alibi Magister: at nunc quomodo nunc Philosophus accipiat, illa circa quæ versatur intellectus, esse præstantissima ex ijs, quæ in cognitionem cadunt?

A nam intellectus agens versatur circa phantasmata, quæ materialia sunt, & phantasia obiecta: possibilis autem intellectus versatur circa naturas easdem, circa quas antea sensus operatus est; nam Aristotele doctore mens nostra nihil intelligit nisi quod prius a sensu cognitum fuerit: quare idem re ipsa est obiectum intellectus, & sensus. Verum aliter se res habet in proposito; quoniam hic Aristoteles agit de intellectu possibili, cuius operatio est intelligibilium actu contemplatio, non autem de intellectu agente, cuius actio est intelligibilium actu ex intelligibilibus potentia procreatio; Licet non semper circa phantasmata versari nostrum intellectum agentem fuisse demonstrauerimus, alibi ex Aristotele Intellectus autem possibilis pro obiecto habet omnia, sed speciatim quidditatem, & substantiam; quum sensus accidentia solum cognoscere valeat, non item substantias: quanto ergo substantia dignitate præstat accidentibus Aristotelis decreto, tantumdem obiecta, circa quæ versatur intellectus, nobilitate præcellunt ijs, circa quæ sensus suas vires exercet. Addo sensum versari circa res materiales, quatenus sunt materiales; intellectum autem circa res abstractas a materie commercio: & quum ubique materia & potentia imperfectionem aduehat, proinde illa, circa quæ negotiatur intellectus, præstantiora sunt ijs, quæ sensibus agnoscenda obijciuntur. Ad obiectionem dicimus primo mentem in corpore non cognoscere nisi ea, non quæ sensus cognouerit absolute, sed quorum sensus perceperit accidentia, si de substantijs agamus; differt autem accedens ab eo, cuius est accidens: Dicimus deinde rem eandem sub diuersa ratione spectatam esse posse semetipsa nobiliorem: ut enim animal seipsum mouens Aristoteli, qua mouens est, & anima pollens, nobilior est seipso considerato sub ratione mobilis, & corporei; sic eadem res, ut sensibilis, materiam habet ac potentiam, unde sortitur imperfectionem, ut intelligibilis est, a materia separata est, atque actu ac proinde mirifice præstans. Ex his immortalitatis alia ratio deducitur hunc in modum, Obiecta, circa quæ versatur intellectus humanus, ideo præstantissima sunt ex ijs, quæ in cognitionem cadunt, quia sunt ab omni commercio materie separata, ad sensibiliū discrimen, quæ a materia & a materie conditionibus non absoluuntur, at obiecta operatione arguunt, & operatio arguit essentiam facultatis operantis, Aristotele doctore: igitur Aristoteli contemplatio est operatio ab omni commercio materie separata: & ideo rationalis anima separata est ite post hominis obitum ab humano & materiali corpore, ac immortalis.

Argumentum immortalitatis ductur ex eo, quod intellectus est assiduissima functio. Cap. XLIX.

Deinceps autem ibidem Aristoteles ostendit intellectum esse præstantissimam operationem, quia est assiduissima, dum ait, *Et præterea assiduissima; contemplari siquidem assidue magis, quam operari quippiam possumus.* Profecto quum alias vires operationes omnes, siue sensuales, siue motiuam ad faccultatem attinentes, obeamus vsu corporalis instrumenti, quod materiale quum sit, diuturno vsu labefactatur, & atteritur: quare indiget otio, quo restauretur: propterea diutius nec ambulare possumus, nec loqui, nec sensibus uti, potissimum intente; sed cito fatigamur, atque

atque functionem abrumperet cogimur, & otiosi: contemplatio vero nullius quum egeat corporis famulatu, proinde assiduissima est; atque ut per se perennat Aristoteli in anima nostra a corpore separata, sic per se in nobis perennare posset nullum homini laborem, nullamque corpori lassitudinem afferens, nisi forte per accidens; quatenus in contemplatione rationalis anima circa obiectum intelligibile vehementer occupata, diutius debitum auxilium non præstans inferioribus animæ partibus, hæc solę nequeunt humanum corpus apte gubernare, atque continere, ipsum dissolui patiuntur; unde lassitudo contingit. Nec obijcias nutrictionem, quæ functio citra lassitudinem tota vita perennare potest; quod contemplationi contingere non potest: quoniam in primis nutrictio, læso corpore in atrophiam per se plerumque impeditur; contemplatio vero nulla vi morbi corporalis per se valet impediri; sed assidue fieri valet tum vigente, tum etiam languente corpore. Deinde Magister agit hic de illis operationibus, quæ sunt viventis actiones, & cum cognitione; modo nutritio non tam actio est animati, quam passio physica eius quod alitur, & sine cognitione fit: Quum motus, sentire, ac intelligere formaliter actiones animati sint potius, quam passionibus; & in cognitione, seu cum cognitione consistant. Quoniam ergo inter operationes humanas cognitionem includentes contemplatio est assiduissima non nisi quia sola fit absque ministerio corporis, & absque interuentu materię; unde solum operantibus ingruit lassitudo, & necessitas interrumpendi functiones, ac otiosi: Quumque operatio quo magis absoluitur a materia, eo fit præstantior: iam satis constat contemplationem esse omnium nostrarum functionum præstantissimam: Sed propriissime loquendo, quum homo corporeus, in assidua meditatione consistere nequeat, quacumque de causa id eueniat; queat autem mortalis homo tota sui vita nutrirı, plures annos absque intermissione augeri, totam diem integram ambulare, extrinsecus, tonstrinam exercere; nunc Aristoteles asserens contemplationem esse omnium functionum humanarum assiduissimam, non agit de intellectu, quæ edit humanus intellectus corpori sociatus, quæ non potest in assiduitate cum alitione, auctione, ambulatione comparari; sed agit necessario de intellectu, quam habet humanus intellectus a corpore separatus; quam ut nunc assiduissimam, ita sibi consentiens Magister & alibi scribit per totum æternum perseverare. Unde rationalis animæ deducitur immortalitas ea ratione, Anima, cuius aliqua operatio est assiduissima, quia sine corporis usu obeatur, est a corpore separata, vel saltem separabilis, & immortalis: sed contemplatio Aristoteli est operatio rationalis animæ assiduissima, quia sine corporis usu editur: ergo rationalis anima est a corpore separata, vel saltem separabilis Aristoteli, & immortalis.

Immortalitatis ratio colligitur ex eo, quod contemplatio voluptates habet puritate, nobilitate, ac stabilitate mirabiles. Cap. L.

Post hæc eiusdem operationis præstantiam arguit Aristoteles ex iucunditate, quam intellectio sibi coniunctam habet, dum immediate subdit, *Existimamusque oportere voluptatem felicitati esse admixtam: iucundissima autem ex virtutis operationibus ea procul-*

bio est, quæ secundum sapientiam fit: Philosophia ergo mirabiles habere puritate & nobilitate, alia lectio habet, stabilitate voluptates videtur; Consentaneum autem est, scientibus quam quærentibus iucundiorē vitæ translationem esse. Scilicet, iudicat Aristoteles, dissente nemo, felicitati, quam in vitæ contemplatiua inesse vult, coniunctam esse oportere voluptatem; nam felix summa voluptate fruitur ab omni molestia longe absens: inter omnes operationes, quæcumque prodeunt a virtutis habitu, eam proculdubio statuit esse iucundissimam, quæ non a virtute villa morali, sed ab intellectu li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

li promanat, nimirum ab habitu sapientiæ; talis autem operatio est vitæ contemplatiua, seu contemplatio; non quidem, ait Aristoteles, imperfecta illa præcedens habitum sapientiæ, quæ in addiscentibus observatur, dum quærunť habitum sapientiæ; nam hæc molestia, & laboriosa potius est, quam iucunda; sed illa, quæ post habitum sapientiæ iam acquisitum perfecta editur a Sciente, veluti sapientiæ fructus; de qua Magister alibi locutus est; quo nomine quoque testimonio Laertij dicere consueuerat, studiorum liberarium, adeoque nostræ sapientiæ radices quidem amaras esse, fructus autem dulces: Humanæ vero sapientiæ, quam alio nomine Philosophiam dicimus, & Aristoteles scientiam veritatis contemplatricem aliquando definit, scite nunc dicitur habere voluptates puritate, ac nobilitate, seu stabilitate mirabiles; quod alibi absolute dixerat idem Magister, & Philosophantibus ingenue, & ijs qui causas intelligunt, natura parens & autor omnium miras excitat voluptates: quia sapiens ex sapientiæ operatione solum animo & operatur, & letatur, non item corpore; ad aliarum virtutum discrimē, quæ morales appellantur: quarum operationes ut sine corporeo famulatu non obeunt, ita corporeas quoque opatio voluptates afferunt; voluptates autem solius animi puriores nobiliores & stabiliores ijs esse, quæ quouis modo corpus attingunt, ex eo patet, quod & materia ubique radix est imperfectionis & impuritatis, & obnoxia est labefactioni; quum animi substantia nobilissima sit, purissimaque, ac nulli obnoxia violentiæ. Ceterum hæc magis habent locum in sapientia animæ a corpore separata, quum homo caducus, & anima rationalis in corpore degens vel non agnoscat, vel leuiter agnoscat res præstantissimas, & natura manifestissimas altissimasque causas; quarum notitia dicitur Aristoteli esse sapientia. Ex quibus immortalitatis ratio deducitur, Omnis operatio, quæ voluptates habet puritate nobilitate ac stabilitate mirabiles, abstrahit a commercio corporis, & citra materię ministerium editur; nam corporea materialisque voluptas non est ita pura, nec ita nobilis, aut stabilis: sed contemplatio, quæ fit a sapiente, voluptates habet puritate nobilitate stabilitateque mirabiles: ergo contemplatio sapientis est operatio abstrahens a commercio corporeo, immaterialis omnino, & animæ propria. Ceterum Aristoteles docuit animam, cuius est aliqua operatio propria, & corpori subiecto non communis, esse posse sine corpore, adeoque immortalem: igitur Aristoteli rationalis anima dicenda est esse valere sine corpore, ac immortalis. Maiorem prosyllogismi demonstrat Aristoteles in explicato contextu, dum ait iucundiorē esse contemplationem sapientis quam addiscentis: id enim propterea contingit, quoniam addiscentium contemplatio non ita est a corpore absoluta, ut est meditatio scientium; etenim

b. 2. de an.
t. 2.
3. de an.
t. 8.
lib. 5. in
vit. Arif.
d. 2. meta.
t. 3.

1. de
part.
cap. 5.

f. 3. phys.
t. 15.
2. de an.
t. 65.
6. de 20.
t. 1. 82.
3. de an.
t. 36.
K. 2. meta.
t. 1.
6. ethic.
cap. 7.

Ratio.
249

1. de
an. t. 12.
13.

nim addiscentes vtuntur ministerio sensuum, dum addiscunt; & vtuntur opera phantasmatum, & intellectus agentis circa ea non adhuc immaterialia penitus operantis: quum scientium intellectus per se ipsum contemplari valeat, nullo indigens ministerio sensuum, nulloque phantasmatum opere, aut intellectus agentis beneficio; quod alibi nos docuit Aristoteles, vt antea vidimus.

Alia ratio perennitatis habetur ex eo, quod intellectus sapientis sibi sufficit ad contemplandum; Cap. LI.

Vltorius autem hic Aristoteles contemplationis nobilitatem arguit ex illius sufficientia; qua sapiens intellectus ad contemplandum sibi nec ipsi sufficit, nec alia re indiget vlla, dum addit, *Tum sufficientia, quæ dicitur, in contemplativa maxime est; nam eorum quidem, quæ ad viuendum necessaria sunt, & sapiens, & iustus, & ceteri indigent; huiusmodi tamen hominibus quum abunde res suppetunt, iustus ijs indiget, erga quos, & quibus cum iuste agat, temperans item simili modo; & fortis, & ceteri singuli: sapiens vero etiam si per seipsum sit, contemplari potest; atque id tanto magis, quanto sapientior fuerit: melius quidem fortasse, si adiutores habeat, sufficientissimus tamen ipse est.* Nempe hoc etiam dissidet actio contemplandi ab actione virtutum moralium, quod hæc sola sibi sufficientissima est, nec alienis rebus indigens vllis, ijs exceptis, quæ ad vitam absolute necessariæ sunt; omnes enim homo, seu sapiens, seu iustus extiterit, seu temperans, seu fortis, seu quilibet alius, alimento, & alijs indiget ad vitam necessarijs: Homines autem ad vitam necessaria possidentes, si iusti fuerint, vel fortes, vel temperantes, vel alio quopiam virtutis moralis habitu pollentes, secundum eos habitus operari nequeunt ex se, verum indigent alijs hominibus, erga quos, & cum quibus iuste agant; fortitudinis, ac temperantiæ, aliarumque moralium virtutum operationes exerceant: At homo sapiens nullo extra se indiget ad contemplandum; quia si per se ipse sit, nullis omnino rebus extra illi existentibus contemplari potest; seipsum nempe, ac ea, quorum notiones habet in animo: quam sententiam alibi non semel professus est Aristoteles; tum affirmans intellectum humanum, cui melius est non cum corpore esse, a corpore separatum habere optimum esse, ac æterna sui ipsius intellectione frui: tum asserens eundem intellectum ad sensus differentiam externis obiectis indigentis, a quibus moueatur ad operandum, habere in se vniuersalia, & proinde contemplari posse quando sibi libuerit; tum inquiring intellectum quum singula factus est, dici actu scientem; & posse tunc operari per seipsum; si ergo hæc vera sunt, functioque contemplandi nullius indiget externæ rei, ac sibi sufficiens est; intellectus profecto ad intelligendum non indiget phantasmatibus in organo corporeo phantasie degentibus, mentemque de otio ad negotium promouentibus, ac de actu primo ad secundum impellentibus; secus enim nõ differret intellectus a sensu sensibilibus exterioribus ad sentiendum indigente: Ac sane tanto magis potest contemplari sapiens per seipsum, & nullis extra se positis rebus indigere, quanto sapientior fuerit; quia talis plures in se continet rerum notiones, circa quas varias exercere potest operationes, multiplicesque instituere meditationes. Forte quidem melius operabitur sapiens, si adiutores habuerit

A externos libros oportunos plurimos, & homines doctos compendiosos; tamen ipse quoque sine alijs sibi sufficientissimus est ad contemplandum, & nullius indigens. Vnde satis efficax immortalitatis argumentum ita deducitur, Anima quæcumque nullius extra se indiget ad operandum, sed sibi sola sufficit ad agendum, Aristoteli potest esse sine corpore, ac est immortalis: sed eidem & Autori sapientiæ habitu predictus noster intellectus nulla re indiget extra se ad contemplandum, & proinde nec phantasmate ipsum excitante; sed sibi sufficientissimus per se ipsum operari potest: igitur intellectus humanus, adeoque rationalis anima potest Aristoteli esse sine corpore; ac in Peripatetico est immortalis.

Immortalitatis alia ratio educitur ex eo, quod intellectus est per seipsum expetibilis. Cap. LII.

Insuper Aristoteles præstantiam contemplationis ex eo confirmat, quod non est operatio transiens in alienum finem; quæ propter aliud expetatur natura sua: sed est gratia sui, dum subnectit, *Sola præterea ipsa per seipsum amari videretur; quippe quum ex ea præterquam quod contemplatus fuerit quispiam, eueniat nihil, ex agentis autem rebus aut plus, aut minus aliqua præter actionem nobis comparamus.* Contemplatio differt etiã in hoc ab actione virtutum moralium, quod sola intellectus operatio, quæ meditatio dicitur, ex se in alienum finem minime dirigitur, sed est gratia sui, & ipsa per seipsum expetibilis; quum ex qualibet actione virtutis moralis nobis comparemus aliquid aliud præter actionem; quod siue multum, siue parum excellat in genere bonorum, est tamen finis, cuius gratia nos agimus iuste, aut fortiter, aut temperanter, aut alio quouis modo secundum habitum virtutis moralis: Vnde satis constat non ad aures Aristotelis Pomponatium philosophari, dum scribit actiones virtutis esse se sibi fines, nec vllius præmij gratia fieri debere, in hanc sententiam, *Et animaduertas quod studiose operans non expectans præmium aliud a virtute, longe virtuosius & magis ingenue videtur operari, quam ille, qui ultra virtutem præmium aliquod expectat. Sed ad rem: Cuius autem notum est eas operationes esse præstantiores, quæ suis ipsarum gratia sunt, ac propter se ipsas amantur quam illæ, quæ propter aliquid aliud instituuntur.* Hinc etiam non levis hæc ratio ducitur immortalitatis: quia operatio, quæ non dirigitur in finem externum, sed est per seipsum expetibilis, est incorporea & immaterialis omnino; quippe materia nõ est expetibilis Aristoteli, nec gratia sui, sed propter formam: modo sola contemplatio est gratia sui, & per seipsum est expetibilis, vt ait hoc in loco Magister: igitur contemplatio est operatio penitus immaterialis & incorporea: sed anima, cuius operatio proprius incorporea & immaterialis est, Aristoteli sine corpore ac immortalis est: igitur intellectus humanus, animaque rationalis, cuius operatio est contemplatio, Peripatetico est sine corpore ac, immortalis.

Ratio immortalitatis ex eo sumitur, quod contemplatio est sine motu, ac negotio. Cap. LIII.

Amplius eiusdem operationis dignitatem arguit Aristoteles ex ipsius contemplationis otio, & motus, negotijque vacuitate, subdens, videtur item felici-

felicitas in otio esse; negotiis enim distringimur ut otiemur; & bellum gerimus, ut in pace degamus: Atque actiuam quidem virtutum operationes in civilibus; vel bellicis rebus versantur; quarum actiones negotiose videntur: Belli casane etiam animo; nemo enim est, qui vel bellum expectat; vel apparatus bellicum faciat bellandi causa; sanguinarius enim prorsus quidam esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, ut pugna, & cades orirentur. Perfectio his nobilitatem contemplationis supra omnes alias operationes humanas Aristoteles demonstrat ex eo, quod in ipsa velut in fine quiescimus; constat enim felicitatem, quæ finis est humanæ naturæ, non in negotio & motu, sed in otio & quiete sitam esse; nam habito fine cessat motus Aristoteli: contemplationem vero in otio & quiete sitam esse, non autem in motu, satis alibi nos docuit Aristoteles; quare magis de natura felicitatis, atque adeo de natura boni ac perfecti participat operatio mentis, quam operationes virtutum moralium; quæ omnes euidentissime sunt negotiosæ; & cū motu, qui definitur Aristoteli esse actus imperfectus; & diriguntur in adeptio nemalicuius boni ab ijs diuersi; actiones enim bellicæ omnes desiderantur; & obeuntur propter dominatum; aut pacem, aut aliquid aliud bonum: Civiles etiam in eodem sensu habentur, ut f. mox apparebit. Ex quibus mirifica ratio deducitur immortalitatis: quia Operatio sine motu ac negotio per otium & quietem edita, est omnino incorporea, immaterialis, & sine phantasia; tum quia phantasia definitur Aristoteli esse motus; tum quia corpus & materia nulli deseruiunt operationi, nisi vel ut instrumentum, vel ut susceptum alicuius formæ, doctore Aristotele; cui materia non suscipit ullam formam sine motu, nec instrumentum corporeū quidquam agit sine motu; sed contemplatio est operatio sine motu & negotio per otium & quietem edita; ut n. p. Aristoteles nos docuit multis in locis; igitur contemplatio est incorporea immaterialis & sine phantasia: tunc ultra, sed anima, cuius operatio aliqua est omnino incorporea immaterialis & sine phantasia, decreto Aristotele potest esse sine corpore, ac est immortalis; igitur anima rationalis, cuius operatio est contemplatio; potest esse sine corpore, ac est immortalis apud Aristotelem.

Alia ratio immortalitatis, est ex eo, quod civiles hominis actiones tendunt in aliam felicitatem.

(cap. LIV.)

Ceterum præclara nobis alia ratio depromitur immortalitatis ex eo, quod Aristoteles ponit aliam felicitatem, in quam velut in finem contendunt operationes civiles, & Bellicæ; dum immediate subiungit in hac sententiam: *Civilis quoque hominis operatio negotiosa est præter ipsam etiam civitatis administrationem; dum potestates & honores sibi & civibus comparat; vel etiam felicitatem ipsam, quæ diuersa est a civili; quam etiam querimus, ut pote scilicet diuersam.* Porro ut actiones omnes bellicæ nobis desiderantur propter aliud bonum; ita Civiles etiam actiones, quæ pacis sunt, negotiosæ similiter existunt; & alterius gratia fiunt: finis autem ab ijs actionibus distinctus, in quem suapte natura diriguntur omnes virtutum moralium actiones; Aristoteli est hoc in loco tum optima Civitatis administratio; tum honores & potesta-

tes sibi ac civibus comparatæ; tum maxime felicitas quædam a felicitate civili diuersa; quam felicitatem diuersam a civili querere semuno aserit Aristoteles; sed quæ felicitas obiecto diuersa est a felicitate civili, in quam civilis felicitas negotiosa dirigitur, velut in suum finem otio frucentem; negotio carentem nulla perfectio alia nisi felicitas contemplatiua; quam adiscipiscitur humanus animus post mortem corporis a materia separatus; quum certum cuique sit hominem mortalem in hac vita ex virtutibus moralibus; & ex negotiosa vita civili non posse sibi comparare vicinam contemplatiuam, & felicitatem ullam a civili diuersam; & constet ex Aristotele & Herctlem ex operationibus secundum habitum fortitudinis post mortem inter Deos locum habuisse, quorum felicitas est vita contemplatiua. Vnde ratio sic immortalitatis elicitur; quia Civiles hominis operationes omnes, & bellicæ sunt negotiosæ; ac essentia sua tendunt in finem a seipsis realiter distinctum, qui est præter ipsam civitatis rectam administrationem; potestatum & honorum consecutio; & felicitas a civili diuersa, nimirum contemplatiua, quam in hoc loco a querit Aristoteles; nullam enim aliam felicitatem a civili diuersam agnovit, neque in præsentia querit Aristoteles præter contemplatiuam: sed bellicæ, ac civiles operationes prædeunt ex habitibus moralibus, iustitia nempe, temperantia, fortitudinis, liberalitate, continentia, & id generis, nunquam possunt hominibus in hac vita mortali comparare felicitatem contemplatiuam a civili distinctam; ut unicuique quotidianis constat experimentis: ergo novit Aristoteles post hominum interitum superesse rationales ipsorum animas immortales, quæ ob antea vitam iustam, fortem, ac temperantem, præmium felicitatis contemplatiuæ consequuntur. ut belle dixerit Aonius, *Hominem ad hoc natam esse, ut agendo & contemplando fieret aliquando Deus, nimirum impermutabili felicitate beatus.*

Elicitur immortalitatis ratio ex eo, quod vita contemplatiua post longitudinem vitæ perfectæ est præmium actionum moralium. Cap. LV.

Praterea vero cunctas probationes allatas epilogo complectens Aristoteles felicitatem humanam, contemplatiuam explicat immediate, dum ait, *si igitur ex actionibus, quæ secundum virtutem fiunt, bellicæ & civiles pulchritudine excellunt, atque hæc negotiosæ sunt, finemque quendam appetunt; & non per se sunt expetendæ; intellectus vero operatio tum studio prestare, quæ in contemplatiua sit; tum appetere præter seipsam finem nullum videtur, bebereque voluptatem propriam, quæ operationem ipsam auget, seu perficit; & sufficientia quoque & otiositas, & indefurigabilitas, ut pote humana, & quæcumque.* alia beato attribuntur, ex hac operatione videntur existere: perfectæ sane felicitas hæc hominis est; ubi vitæ longitudinem perfectam est natæ; nihil enim eorum, quæ sunt felicitatis, imperfectum est. Sane statuens Aristoteles etiam nunc actiones; quæ fiunt secundum virtutes morales, tam bellicas quam civiles, quæ pulchritudine & magnitudine ceteras excellunt, esse negotiosas, & finem quemdam a seipsis diuersum appetere; & non per se expetendas esse: apertissime reprobatur famosa illam apud Alexandreos Pomponatij solutionem ad argumentum immortalitatis ductum ex præmio debi-

virtutibus, seu actionibus secundū habitū virtutis; quod plerūque studiosi homines in hac vita mortali nō consequuntur; nā contra ea, quæ hic aperte statuit Aristoteles, Pomponatius ait, actionum & virtutum non esse vllum finem, vllumue præmium essentiale ab eis distinctum; sed ipsas esse gratia sui, ac sibi metipsis præmium, & finem. Vnde insolubile iam redditur argumentum nuper allatum immortalitatis. Ast operatio intellectus cunctis moralibus actionibus præstare dicitur a Magistro tum studio, quia est contemplatiua; quum alia sint practica; theoria namque praxi est vbique nobilior; tum quia est gratia sui, nullumque finem appetit præter seipsam; habetque voluptatē propriam, quæ perficit, & auget intensius, vt ita loquat, ipsam intellectionem; quin huic operationi mētis inest sufficientia, otiositas, & indefatigabilitas homini propria & consentanea; & reliqua omnia; quæ beato attribuuntur, ex hac intellectus operatione homini videntur existere. Porro si loquamur de operatione intellectus humani degentis in corpore, non ipsi cōueniunt ex æte omnia hæc attributa; quæ conueniunt exquisitæ functioni mentis humanæ a corpore separatæ; nam intellectio mentis humanæ a corpore seiuncte purē speculatiua est, non autem practica; qualis plerumque est intellectio nostræ mentis in corpore degentis: non raro etiam operatio intellectus humani finem habet a se distinctum, dum est in corpore; ac separatæ mētis humanæ intellectio est gratia sui ipsius & per se expetibilis: Contemplatio quoque mentis in corpore degentis habet voluptatem propriā; sed quæ ipsam non augeat, ast potius interrumpat, saltē per accideñs; quum intellectio mentis humanæ separatæ a propria voluptate semper intendatur: Intellectio mentis in corpore non ita sibi sufficit, vt separatæ; nam supponit illa præcessisse sensuum functionem; quin & dum fit, indiget speciebus obiectum representantibus; at separata mens non supponit sensuum vllam operationem, & seipsam intelligit sine specie: Intellectio mentis in corpore, licet in prima sui functione simplici otiosa sit; tamen in secunda componens ac diuidēs, & in tertia discurrens, motus quamdam speciem præfert; vnde dicitur Aristoteli extendi, & reflecti; quum separata mens hominis absque motu seipsam intueatur; & in causis effectus mira otiositate cognoscat: Intellectio mentis in corpore diuturna fatigationem aduehit homini; sed intellectio mentis humanæ separatæ in æternum perseverat absque labore: Intellectio mentis in corpore non constituit hominem beatum; quia multi homines vitam contemplatiuam agentes non habent ex hac operatione beatorum attributa, sed multas obtinent imperfectiones, atque molestias; noscō enim doctos homines plusquam septuagenarios inter litteratos non infimi nominis; qui quum vitam contemplatiuam vtrumque in primo senio fortunatam duxerint, nunc in vltima certe senectū satis ærumnosam sine voluptate trahunt; nam libidinum suarum compotes quum fieri nequeant, proborum prosperitatibus inuidentes, assiduus, & maximis animi cruciatibus misere torquentur; seipsosque macerant: Verum vita contemplatiua mentis separatæ felicitas est hominis perfecta; quam Kolim defunctis attribuit Aristoteles. Et recte quidem nunc ait Philosophus, perfecta sane felicitas hæc hominis est, ubi vitæ longitudinem per-

fectam est nata; nihil enim eorum, quæ sunt felicitatis, imperfectum est. Quis vnquam in hac vita perfectam obineat felicitatem contemplatiuam, quum Aristotele doctore felicitas contemplatiua consistat in cognitione diuinarum mentium; & in hac vita mortali mens nostra corpori iuncta se habeat ad substantias separatatas, vt oculos nō corrauis ad lumen diei; quas nempe certum non est an percipiat; vt certum est ipsam corpori sociatam non bene se habere? Aristoteli ergo felicitas hominis perfecta hæc est: Contemplatio scilicet animæ nostræ a corpore separatæ, quæ post vitæ adducit longitudinem perfectam per virtutes morales bene ac diu cultas præmium veræ felicitatis a civili diuersa mereatur; nam puer breui tempore viuens Philosophus aut sapiens euadere non potest Aristoteli, nec habitus virtutum moralium sibi comparare, aut secundum eas recte agere; proindeque nec beatam vitam, felicitatemue, quæ illarum finis est ac præmium, consequi, ac promereri: Quicumque vero adultiores longam vitam degunt, sed non perfectam virtutibus moralibus, ijs post mortem intellectus non enadit felix ac beatus diuinorum iugi ac beatifica speculatione; sed eius tantum hominis contemplatio est perfecta felicitas post mortem, qui diu viuens virtutes morales sibi comparauerit, & secundum eas probe operatus fuerit. Vnde ratio desumitur immortalitatis efficacissima sic, Vita contemplatiua, quæ est operatio gratia sui, non propter alium finem expetibilis, iucunditate propria crescens, sibi sufficiens, a negotio aliena, indefatigabilis, contingens homini post vitæ longitudinem perfectam, est perfecta hominis felicitas, quæ præmium ac finis est actionum ex virtutibus moralibus editarum; vt apertissime constat ex habita theoria huius loci Aristotelici: Sed talis vita contemplatiua post vitæ longitudinem perfectam homini contingere non potest nisi rationalis eius anima sit immortalis post obitum hominis a corpore separata superstes; vt cuique constat aperte, potissimum ex traditis: ergo Aristoteli rationalis anima ponitur post hominis interitum superesse a corpore separata, & immortalis.

Formatur immortalitatis ratio ex to, quod contemplatio est operatio solius anime, non hominis compositi, ut actio moralis. Cap. LVI.

Ceterum quia dubitare ac inquirere posset quispiam, vtrum homo ante mortem possit felicitate contemplatiua prædicta potiri; statim huic occurrens Aristoteles propositis addit hæc, *Actalis quidem vita præstantior esset, quam homini conueniat: non enim quatenus homo est, ita viuet; sed quatenus diuinum quid in ipso inest; quanto autem id præstat composito, tanto quoque eius operatio ab operatione distat, quæ ex virtute alia existit.* Nimirum perfecta felicitas homini ante mortem non competit, sed eius animæ post mortem a corpore separatæ; nam vita illa contemplatiua, cuius condiciones nuper assignatæ fuerunt, præstantior est quam homini mortali materialique cōueniat, quoniam homo quatenus homo est ex anima & corpore constitutus, non potest viuere vitam contemplatiuam nuper explicatam; repugnante huic vitæ præstantissimæ

materiali corpore : sed homo quatenus post mortem quoquo pacto remanet in suo intellectu, qui est diuinum quid in homine residens, & hominem in esse constituens, & post hominis interitum immortale remanens ; eatenus homini conuenire potest ea vita contemplatiua, quæ dicta est a Magistro esse hominis perfecta felicitas. Unde talis elicitur immortalitatis ratio, quia Cōtēplatio, seu vita contemplatiua in eo differt ob operatione morali, sine a vita ciuili, quod operatio moralis & vita ciuilis est totius hominis compositi ex anima & corpore; vita verò contemplatiua & intellectio est operatio non totius hominis, atque adeo non communis corpori, sed solius animæ a corpore separatæ, atque ad minus propria intellectus humani cum corpore in ea obcunda commercium non habentis : At Aristoteli anima, cuius est aliqua operatio propria, non communis habenti animam, esse potest sine corpore, adeoque est immortalis : igitur Aristoteli rationalis anima potest esse sine corpore; ac proinde est immortalis.

Hauritur immortalitatis ratio ex eo, quod vita contemplatiua est operatio diuina, non pure humana. Cap. LVII.

Insuper nouam perennitatis animæ rationem suggerit Aristoteles illico subiungens, *Si igitur intellectus diuinum quid est, si ad hominem respiciamus; sic vita, quæ ex intellectu traducitur, si humane vitæ comparatur, diuina etiam ipsa est.* Nempe quanto diuina pars hominis, quæ dicitur anima rationalis, præstat ipsi materiali homini composito ex anima & corpore caduco, tanto quoque operatio rationalis animæ differt ab operatione, quæ competens toti homini composito mortali prouenit ex alia virtute, videlicet aut ex appetitu sensitivo per rationem gubernato, aut ex habitu morali seu iustitiæ, seu temperantiæ, seu fortitudinis, seu quouis alio : Quum igitur intellectus humanus, ad totum hominem mortalem comparatus, sit diuinum quid ; propterea vita contemplatiua superius explicata, quæ ex intellectu traducitur, in comparatione ad vitam humanam diuina est : quare homini non diuino, hoc est non immortalis, sed corporeo & mortali minimè competit ; at eius animæ solum post hominis obitum a corpore separatæ ac immortalis. Ex quibus ea ratio colligitur immortalitatis animæ, quoniam Anima, cuius operatio & vita non humana est, sed supra humanam vitam diuina, cum homine moriente non occidit, sed eo mortuo superest immortalis : At Aristoteli vita contemplatiua, quæ est operatio intellectus humani, non est vita vere humana, quæ mortali homini ante mortem conuenire valeat, verum supra humanam vitam est operatio diuina, hoc est immortalis : ergo rationalis anima, cuius propria operatio est vita contemplatiua, cum homine moriente non occidit, sed eo mortuo superest immortalis.

Nescitur immortalitatis argumentum ex eo, quod anima rationalis vi & pretio excellit omnia longo intervallo, & speciatim quæ sunt in nobis. Cap. LVIII.

Verū enim vero quia posset quis ulterius dubitare, non interesse Moralis Philosophi agere de vitæ contemplatiua, quum ipsius officium sit pertractare de actionibus humanis, quæ mortales sunt ; ideo & hanc difficultatem affert, ac diluit in fine capitis Aristoteles inueniens, *Neque verò oportet, quemadmodum non nulli movent, vnumquemque, quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia.* Citat his Aristote-

Ales non solum Archesirati, & Sardanapali placita, vt ex Athenæo constat alicubi scribente, in hanc sententiā, *88 dipn. Archesiratus Sardanapali Anacindaraxis filij vitam imitatus videtur, quem scribit Aristoteles valde mysticum esse ex patris appellatione ; in cuius sepulcro hæc inscripta fuisse inquit Chrysippus,*

Quum te mortalem noris, presentibus exple Delitijs animum : post mortem nulla voluptas : Namque ego sum pulvis, qui nuper tanta tenebam, Hæc habeo, quæ edi, quæque exsaturata libido Haussit, at illa manent multa, & præclara relictæ : Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum,

Quod mihi sit cordi.

BSed etiam tum Simonidis Poetæ, tum Socratis opinionem, asserentis quæ supra nos nihil ad nos ; cuius dogma latius explicauerunt Plato, Xenophon, Laertius, fatque & Simplicius : tum & Isocratis, tum maxime Anaxagoræ ; quorum argumenta proposuerunt Eusebius, & Lactantius Firmianus : Ceterum Aristoteles hanc opinionem reprobans Chrysippo, eam pariter damnanti consentit, dū apud Athenæum subdit, *Melius se se habuisset, si quæ Sardanapalo adscripta fuerunt, sic se habuisset,*

Quum te mortalem cognoueris, excole mentem, Latius ratione ; cibi nil copia prodest : Sapius ipse malus sum lesus pluribus esis. Sunt mihi quæ didici, sunt quæ meditabar. & una Quæ bene sum passus : sunt cetera cuncta relictæ.

CConsentiens his Aristoteles addit in nostro contextu, *Sed quatenus licet, immortalem se reddere, omniaque efficere vt ex præstantissimo omnium, quæ in ipso est, vitam traducat.* Scilicet, homo quum ob materiam mortali obnoxius sit, non ideo solum mortalia cogitare debet ; sed immortalē se reddere tenetur quatenus licet, & omnia efficere vt viuat ex intellectu, qui in ipso diuinum quid est : ac præstantissimum ; nam licet id mole sit paruum, vi tamen & pretio omnia longo intervallo excedit ; hoc est, licet intellectus humanus vnicā habeat functionem intelligendi ; quum sensus amplior sit, visoriam, auditricem, olfactinam, gustatoriam, tactricem, & imaginatiuam facultatem habens : quin & vegetalis animæ nutritiuam, augmentatricē, & prolis procreatricem facultatē obtineat : Addo intellectūq; solis inesse hominibus, sensumq; cunctis animalibus plurimarum specierum, vegetatiuum principium omnibus viuentium generibus. Tertio rationalis anima vnius est speciei, specialissimæ, ac proinde mole parua ; sentiēs anima generis est subalternum innumeras in species distributū ; id ipsam constat de anima vegetali ; nihilominus intellectus humanus vi, & pretio excedit omnes alias animas longo intervallo ; vi, quia omnia cognoscit, & omnia facere, fierique potest ; quum aliæ determinatorum generi adaptentur, vegetalis alimento & solum accommodetur, sensu trix obiecto sensibili coarctetur : pretio, quia immortalis existens & incorporea, nobilior est omnibus rebus naturalibus, quæ cūctæ sunt vel corporeæ, vel corruptibiles : Alioqui si mens humana non esset immortalis Aristoteli, eam ipse non dixisset pretio antecellere longo intervallo cuncta ; cui & sempiternū est nobilius caduco, incorporeū corporeo, & immateriale materiali. Ceterum vitam ex intellectu, quæ sit immortalis, non potest homo corporeus ante mortē viuere, sed eā viuere potest sola mēs humana a corpore separata : Mens autem huiusmodi a corpore separata, si felix fuerit, vitam immortalem viuere dicitur, quia felicitas

1. ethic. cap. II. est vita contemplatiua immutabilis: sin autem fuerit A infelix, mortem perpetuam moritur, quia vita miseri est mors immortalis potius quam vita perennis appellanda. Recte igitur monet Aristoteles vnumquemque, vt quisque studeat, quantum sibi licet, se immortalem reddere, ac omnia efficiat exercendo se in virtutibus moralibus vt tandem post obitum viuat vitam contemplatiuam, in qua sita est humana felicitas, ad quam velut ad finem ac premium suapte natura tendunt actiones virtutum moralium; vt nuper ostendit Magister. Ex his etiam immortalitatis ratio deducitur hoc pacto, Quod viac pretio excellit longo intervallo cuncta, & speciatim omnia quacumque sunt in nobis, id necessario est immortale; nam caducum omne ignobilibus est quocumque perenni: & in nobis materia prima inest generationi & corruptioni non obnoxia: Sed Aristotele doctore nunc rationalis anima vi ac pretio excellit longo intervallo cuncta, & speciatim omnia quae sunt in nobis: igitur Aristoteli rationalis anima est immortalis.

Oritur alia immortalitatis ratio ex eo, quod Aristoteli dicitur intellectus maxime homo esse. Cap. LIX.

Vterius quia posset instare quispiam, non debere nos appetere vitam contemplatiuam suprahumanam, quia nihil appetit esse non suum, quam talis vita sit diuina; talem quoque instantiam tollit Aristoteles mox asserens, *Id autem esse etiam vniuersumque videretur; siquidem praeipuum & melius est: quocirca absurdum esset, si non suam quisque, sed alicuius alterius vitam expeteret. Quodque dictum superius est, vnde etiam conueniet; Quod enim natura vniuersumque est accommodatum; id praestantissimum ac iucundissimum vnicuique est; ergo etiam homini vita, quae ex intellectu traducitur; siquidem maxime id homo est.* Nimirum quem vnumquodque illud dicatur, quod in eo est summum & praestantissimum; proinde quoque mens nostra post hanc vitam mortalem a corpore separata homo est, non quidem physice, sed moraliter, aut eminenter; vnde alibi post mortem non reminisci dicimur eorum, quae viuentes in corpore cognoueramus, licet superstes remaneat noster intellectus impassibilis & immortalis: Quare vita, quae ex intellectu traducitur, propria est hominis: absurdum quidem foret expetere vitam alienam, quae nullo modo sua sit: contemplatiua vero vita licet non sit propria hominis corpori, est tamen propria hominis secundum intellectum considerati, quia maxime congruit intellectui, qui separatus etiam a corpore maxime homo est, nempe homo perfectus, sine labe materiae; vnde alibi quoque mentem a corpore separatam vocauit Aristoteles nomine hominis, asserens ad homines defunctos non nihil attinere viuentium amicorum, & posterorum fortunae. Et sane Moralis Philosophus agit de vita nostrae mentis post mortem hominis a corpore separata, vt de fine ac premio virtutum moralium: admonet tamen mox Aristoteles de tali vita separatae mentis diligentius agere munus esse Metaphysici. Ex his alia ratio promittitur immortalitatis hunc in modum, Intellectus secundum se maxime homo est, ac propterea vita contemplatiua maxime propria est hominis, vt ait Aristoteles: sed intellectus dum in corpore degit materiei sociatus, ab Aristotele nunquam dicitur homo, sed anima, vel anima

pars, & ac forma hominis; ac omnino principium quo anima, & homo intelligit: igitur Aristoteles intellectum humanum post mortem hominis a corpore separatam appellat hominem, cui maxime conueniat vita contemplatiua; adeoque statuit immortalem esse animam rationalem.

Petit immortalitatis ratio ex eo, quod Aristoteles homini tribuit vitam contemplatiuam felicissimam. Cap. LX.

Sed non pauciora, nec minora sunt immortalitatis argumenta, quae nobis Aristoteles in altero capite proponit, nunc sigillatim explicanda; Quam enim nuper dixisset, *Ergo etiam homini vita, quae ex intellectu traducitur, est accommodata & iucundissima: Subdit, Haec igitur etiam felicissima est.* De qua nam putas vitam felicissimam nunc agere Philosophum, quam ait ex intellectu traductam esse iucundissimam? non certe de illa, quae homini corporeo competit; nam in felicitate nihil est imperfectum, sed summa stabilitas, & omnium bonorum aggregatio residet Aristoteli; cui mens humana dum in hoc mortali corpore degit, vel non intelligit mentes a materia separatas, vel eas imperfecte admodum intelligit, vt caelorum naturas, & meteororum generationes, & alia multa; nec diu in actu contemplationis persistere valet, ad corpus a corporeis passionibus & perturbationibusque reuocata: nec semper veritatem assequitur, sed plerumque decipitur; vnde rectissime sanxit alibi Magister tum melius esse intellectui non cum corpore esse; tum intellectum humanum non bene se habere, dum est in hoc homine indiuiduo pars essentialis, aut in hoc mortali corpore forma substantialis; sed optimum esse habere, dum a corpore separatus est in vniuerso quid per se subsistens; quia sua ipsius intellectione fruatur per totam aeternitatem. Quare vita contemplatiua felicissima, quam ex intellectu traductam homo sibi proponit ex Aristotelis praescripto veluti finem, ac premium omnium ciuiliu operationum ex habitibus virtutum moralium, est quae competit non homini corporeo atque mortali, sed quae conuenit humano intellectui post hominis interitum a materia separato, qui dicitur homo immortalis, & immutabilis. Vnde talis ratio propositi deducitur, Aristoteles homini tribuit vitam contemplatiuam felicissimam. Sed vita contemplatiua, quae competit homini mortali & corporeo, felicissima esse non potest, tum quia scabillis, ac perennis non est; tum quia non attingit exacte mentes abstractas, caelorum naturas, meteororum origines, & alia multa intelligibilia; tum quia semper veritate non assequitur, sed diu multumque cum errore coniungitur; vt nuper ex Aristotele collegimus: igitur ipsemet Aristoteles posuit post obitum hominis remanere illius animam rationalem immortalem, quae a corpore separata vitam degens contemplatiua incessabilem, ac imperturbatam, dicatur homo vitam habens felicissimam,

Mentis humanae operatio, ad vitae ciuilis discrimen a corpore separata, rationalis anima statum immortalem extra corpus conuincit in Peripato. Cap. LXI.

Huic vitae contemplatiuae postea comparans Aristoteles actiuam, efficacissimum aliud nobis exhibet

110. c. hi.
cap. 8.

bet argumentum immortalitatis; ait enim, *Secundo vero loco ea, quæ ex alia virtute existit; quippe quum operationes, quæ secundum ipsam fiunt, humana sint: iusta enim, & fortia, & cetera ex alijs virtutibus erga nos mutuo agimus in commercijs & visibus actionibusque varijs, & in affectibus, seruantes quod decorum unicuique est; hac autem humana esse omnia videntur: Nonnulla vero etiam e corpore videntur euenire; multamque affinitatē cum affectibus habere morum virtus. Quin etiam prudentia cum morū virtute, atque hac cum prudentia coniuncta est; siquidem prudentia principium ex virtutibus moralibus, rectitudo vero moralium virtutum ex prudentia existit; at hæc connexa cū affectibus sunt, & circa compositum versantur: Virtutes vero compositi humanae sunt; & vitæ igitur, quæ secundum ipsas traducitur, & felicitas huiusmodi erit: Mentis autē separata est; de ipsa enim hoc tantummodo est dictum; nam exquisitè tractare maius est, quam præsentī proposito conueniat. Quorum sensus est, Post vitam contemplatiuā, quæ felicitas est hominis præcipui ac immortalis & incorporei, videlicet rationalis animæ post hominis corporei mortem a materia separata, secundum dignitatis locum obtinet vita Moralis; quæ homini corporeo competitante mortem ex alia virtute, quæ actiuosa dicitur ac ciuilis; nam operationes, quæ secundum hanc virtutem non speculatiuam, sed actiuam eduntur, homini competunt ex anima & corpore constanti; quod ideo probatur, quoniam actiones tum quæ mutuum hominum commercium, & vsum perficiunt; affectusque, ac passionēs moderantur; tum quæ sequuntur corporis temperamentum, & cum affectibus habent affinitatem; tum quæ proueniunt ex habitu prudentie, omnes humanæ sunt, conueniuntque mortali corporeoque homini; quoniam homines mortales soli commercia inuicem habent, vsusque sibi mutuos præstant, & actiones varias edunt, affectibus obnoxij sunt, prudentiaque munia exercent: sed hominum mortalium commercia, vsusque mutui, & actiones variæ, atque affectus perficiuntur ac moderationem recipiunt a morali virtute, ab habituque prudentiæ illi copulato in vitā ciuili & actiuosa: igitur vitā ciuilis ex morali virtute ac prudentiā proueniens homini mortali, qui compositus est ex anima & corpore, felicitatem secundariā affert contemplatiuā inferiōrē, nimirum corpoream materialem atque caducam. *Hæc autem inquit humanæ seu vitæ, seu operatio separata est, nimirum ab ijs, quibus connexa est vitā & operatio totius hominis compositi; quare mentis humanæ vitā & operatio separata est a commercijs, ab visibus, ab actionibus varijs, a corpore, atque a prudentiā: Quæ conditiones apprime conueniunt humanæ menti post hominis obitum a corpore separatæ: De qua satis esse monet Aristoteles hic asseruisse tantummodo quod dictum est; quia de vitā & operatione mētis humanæ a materia seiuicē diligentius agere, non ad Moralem attinet, sed ad Metaphysicum. Quod si quis contendat hic Aristotelē agere de mente nostra in corpore degente, prout a corpore ratione distinguitur, nō valde repugnabo; nam inde nihilominus in Peripato colligam animæ rationalis immortalitatem, hac ratione, Anima, cuius operatio & vitā sic dissidet ab operatione vitæque ciuili acta secundum virtutes morales, vt quum virtutum moralium operationes compositi sint, circa passionēs affectusque corporis, ac temperiem corporalem quoquo pacto sequantur, prudentiaque, nitantur; eius vero animæ functio & vitā soli menti cō-**

Ratio. 260

ueniat, a corpore non pendeat, sed ab eo separata sit, affectibus passionibusque corporeis non copulata, nec temperamentum sequens, huius inquam functionis ac vitæ effectrix anima est a corpore separata; vel saltem reipsa separabilis, omnino immortalis apud Aristotē: Modo mentis humanæ functio & vitæ nunc Aristoteli dicitur esse a corpore, alijsque passionibus corporeis separata, quibus vitā moralis est complicata: ergo mens humana decreto Aristoteleo est a corpore separata post hominis obitum, & eo viuente a corpore separabilis est reipsa, & immortalis: Si quidem hic agit Magister de mente in corpore, illius operatio non ad Moralem Philosophum, sed ad Naturalem attinebit, quicquid exactius explicet in libris De Anima; quod apud Aristotē etiam notauerat Aristoteles.

b 1. de an.
r 12. &
seqq.
c 10. c. hi
cap. 8.

d 1. ethic.
cap. 13.

Humana mens eo probatur esse in Peripato perennis, quoniam Aristoteli functionem habet corporis non indigam, sed cui corpus officiat. Cap. LXII.

*C*eterum qui nuper considerauit vitā felicissimā, quæ menti separatæ conuenit in præmium actionū ciuiliū honestarum, ac veluti finis vltimus humanæ naturæ statim Philosophus vitā paullo minus beatā, in præciuiem tamen, contemplantur, menti conuenientem in corpore degenti, dum subdit, *Videtur vero vel parum, vel minus quam moralis, externarum rerum apparatū indigere; necessarijs enim rebus utrisque est opus: atque id ex æquo esto: licet magis circa corpus, & quæ huiusmodi sunt, ciuilis laboret; parum enim quid differret; sed in operationibus longe distabit; liberali enim ad liberalia agenda, & iusto ad retributiones faciendas pecunijs erit opus: quippe quum obscuræ voluntates sint; simulentque etiam illi qui iusti non sunt, iuste agere se velle: fortitudini item potentia, si modo quippiam ex virtute exequi debet; & temperanti potestatem opus erit: quo pacto enim aut talis, aut alius quispiam esse manifestus possit? Sed quæri consuevit, Vtrum electio, an actio magis propria virtutis sit; quum in utrisque consistat virtus: unde manifestum est in utrisque id futurum quod perfectum est: ad actiones autem exequendas multis est opus; & quo plures, & meliores sunt, eo pluribus: Contemplanti vero nulla huiusmodi rerum ad operationem quidem indigentia est; quin fere contemplationi impedimento esse consueuerunt: quatenus tamen homo est, cum pluribusque vitā degit, ex virtute agere proponit: talibus igitur ad humane se gerendum indigebit. Quæ sic interpretabere; Hominem vitæ contemplatiuæ vt cum, quæ in corpore vacanti his ostendit Aristoteles adhuc feliciorē esse homine vitā actiuam secundum virtutes morales traducēte; quoniam cōtemplatiuus vel parum indiget rebus externis, vel minus quam moralis: nam rebus necessarijs, vt cibo, potuque, vestitu, & id generis, & contemplatiuus, & actiuus indiget; licet minori apparatu etiam horum indigeat cōtemplatiuus; vt docet late Porphyrius, & inuuit Aristoteles asserens vtilem corporis, quæ cibi potusque copia longe augeat tardare mentem, ac obesse contemplationi: Sed esto necessarijs ad victum, & vestitum utrosque similiter & æqualiter indigere: Quāuis moralis magis laboret circa bona corporis, & externa; quam contemplatiuus; hoc tamen leuem inter eos ponit differentiam; sed maxime differunt penes hæc bona corporis & externa moralis homo, & contemplatiuus in exercendis suis operationibus; quia liberali ad liberalitatis actiones, & iusto ad retributiones faciendas*

a 1. ethic.
cap. 8.

b lib. de
Abstinē
ab el.
carn.
c 4. de par
cap. 10.

das pecunijs opus est: nec sufficit voluntas absque operibus; quia voluntates hominum latent, adeo ut iniusti quoque non raro simulent se velle iuste agere: quare ut quis iustus esse noscatur, necesse est ut iuste agat, & pecunias habeat, quas suis creditoribus retribuatur. Fortis homo quoque robore virium indiget, corporisque sanitate ac bono habitu, quo possit pro Patria fortiter dimicare. Temperanti similiter opus est facultate peccandi, atque adeo presentia obiectorum sensui voluptatem afferre valentium, in sua potestate residentiū, a quibus se sponte abdicet: alioquin quomodo quis absente potestate peccandi cognosci queat si ne temperans, an intemperans? Illud quidem hac in re queri consuevit, Virum voluntas bene agendi, an ipsa bona operatio sit magis propria virtutis; quum reuera in vtrisque consistat virtus: id certum est, in vtrisque virtutem redolere id quod bonum ac perfectum est: nam virtutis principium est electio bona, finis eiusdem virtutis est bona operatio: id autem operationum proprium est, quod ad exequendas operationes morales multis bonis externis & corporis opus est; & eo pluribus, quo plures sunt, & meliores illae virtutes, & operationes; quia fortitudini, quae virtus est omnium, prestantissima, ad proprias operationes exequendas opus est bonis externis, & bonis corporis, opibus, amicis, virium robore, firmaque valetudine. Contemplatiuus autem ad operandum nihil indiget bonis externis, neque bonis corporis; quum speculatio sit operatio non transiens in externam materiam, sed immanēs in speculante, nec fiat villo ministerio corporis, iuxta decreta Philosophi. Quin externa bona, & bona corporis fere consueverunt esse impedimento contemplationi, ut quae affluentia mentem auocant ad sui ipsorum custodiam, vsum, correctionemque; nam sanitas ipsa, roburque virium, & inuentus motus varios in corpore consuevit excitare; quibus motibus contemplatio prorsus impeditur; ut alibi testatur Aristoteles: Ne huc accersam plurimas alias rationes, quas attulit Porphyrius in opere suo *De Abstinentia ab esu carniū*. Sin autem consideretur contemplatiuus quatenus homo est, atque adeo animal sociabile, cum pluribus vitam agens, eatenus intermissa parumper contemplatione, recto consilio sibi proponit etiam agere ex virtute iustitiae, temperantiae, fortitudinis, aut alia; quare non merito contemplationis, sed ob actiones morales indigebit ad humane viuendū bonis externis, & bonis corporis; quū ad cōtemplandū sat habeat solū internis animi bonis. Vnde immortalitatis alia ratio depromitur, ita, Anima obtinens aliquā operationē sibi propriā, nō cōmunem corpori talem animam habenti, potest esse sine corpore; adeoque immortalis est Aristoteli: Sed eodem doctore rationalis anima contemplandi operationem habet, quae in eo diffidet ab operationibus virtutum moralium, quod in ijs exercendis homo indiget bonis externis, & bonis corporis; at mens in contemplandi munere obeundo sibi sola sufficit, non indigens corporis, aut fortunae bonis; immo ab ijs potius impeditur ne diutius, & profunde meditetur: igitur Aristoteli rationalis anima potest esse sine corpore, mortique non est obnoxia.

A Aristoteles ponens Deos contemplandi solo munere pollentes, omniūque actione, & effectione alia carentes, necessario ponit animas rationales post hominum interitum remanere a corpore separatas. Cap. LXIII.

Post hanc aliud argumentum propositi suggerit nobis Aristoteles, non leue, dum scribit, *Nam perfectam felicitatem contemplatiuam quamdam operationem esse, constare, vel inde posset, quod Deos maxime beatos & felices esse existimamus: nam quales actiones attribueri eis debemus? iustas ne? sed ridiculi sepe viderentur, si commercia facerent, & deposita redderent, atque alia huiusmodi inter se contraherent: Numquid fortes? ut formidolosa sustineant, periclitenturque, quia honestum sit? An liberales? sed cui dabunt? absurdum quippe si etiam ipsis numum, aut tale quippiam adesse dicamus: Nam si temperantes esse eos asseruerimus, quidnam eiusmodi essent? quod enim prauas cupiditates non habeant, molesta atque inuidiosa laus est. Si demum omnia percurramus, quae ad actiones attinent, parua & indigna Dijs esse videbuntur. At viuere Deos omnes existimant; quare etiam operari; nō enim, ut de Endymione dicitur, dormire eos oportet: Et igitur, qui viuunt, & actione, & effectione item magis caret, praeter contemplationem quid restat? Quare Dei operatio, quum beatitudine excellat, contemplatiua erit. Quorum ea est explicatio; quia Philosophus hic ait absolute perfectam felicitatem esse quamdam operationem contemplatiuam; idque ex eo constare monet, quod Dijs, quibus nulla est alia operatio, maxime felices ac beati sunt: non quidem contemplationem absolute, sed quamdam operationem contemplatiuam inquit esse perfectam felicitatem; quia contemplatio intellectus fecundi, ac sapientis, qui nō haesitat, nec decipitur, sed intime rerum naturas distincteque percipit, beatitudo est: Huiusmodi beatitudine maxime frui Deos constituit Aristoteles; qui nullam aliam ijs operationem praeter contemplationem inesse ait: atvero quid quæso nunc Aristoteles per Deos intelligit? an Deum optimum? nequequam: in primis enim Deum vnum esse tum specie, tum numero, non autem multiplicem cōfiteretur non solum, sed etiam profitetur euidentissime constantissimeque Magister. Dein Aristoteli Deus tamquam Dux exercitum, & Princeps Populos, Vniuersum, & entia cuncta bene gubernat: functio vero gubernandi, vtrumque ab intellectu proueniat, de se tamen est actio formaliter ab actu contemplationis distincta, includens in se actum iustitiae, si nō commutatiue, saltem distributiue. Deinde Deum & naturam Aristoteles asserit nihil frustra facere; igitur eum ponit aliquid facere: ac vere alibi ait Deus completum continuū faciens generationē; quare ut etiam Natura, Deus Aristoteli habet actionem, & effectione rerū generabiliū, praeter contemplationē. Deinceps sancta laudauit Aristoteles dictum Agathonis, dicentis.*

Re namque hac sola ipse priuatur Deus, Ut facta minime infecta possit reddere.

Ergo Deus Aristoteli doctore nō priuatur actionibus iustis, & liberalibus, & alijs. Insuper Deus Aristoteli constituit primum ens, a quo cuncta in esse dependent; & a quo efficiētia cūcta in suis functionibus obeūdis reguntur, conseruantur; & a quo entia cuncta velut a bono principe bene gubernantur: quae actiones ut ut a contemplatione prodeunt, ab ea tamen formaliter ac essentia realitateque differunt. Praeterea quomodo nunc Aristoteles ex contemplatione summi Dei abditissima potuit

potuit absque vitio petitionis principij vitam contemplatiuam hominis nobis minus ignotam declarare?

Immo vero quomodo qui prohibuit scientifico transcendere de genere in genus, nunc sui præcepti prorsus immemor conditiones humanæ contemplationis declarare contendat ex attributis Diuinæ? quum Deo & homini nullum commune genus, nullum commune prædicatum, alibi esse decreuerit. Posterius qua ratione nunc Aristoteles ordinē sibi consuetum, & præscriptum in omni contemplatione seruandum deserit, a facilioribus & nobis notioribus non progrediens, atque adeo a nostratibus & humanis ad cælestia & diuina non ascendens, sed vicissim a Diuinis ad humana præpostere descendens? Postremo paullo post dicturus est Aristoteles contemplationem hominis Diuinæ intellectiōni esse non cognatam seu congeneram solum, sed maxime cognatam, maximeque congeneram: atque cognatio inter ea, quæ plusquam genere dissident, ac nihil habent commune vniuocum? Nunc igitur

Aristoteles non agit de summo Deo, cui solam operationem contemplandi tribuit, alias omnes actiones, & effectiones admittit. An Deorum nomine significat Intelligentias calorum orbibus assistentes? nihil minus; quia his præter intellectiōnem adscribit officiū mouendi cælos, & mouendi physice, adeoque non sub ratione finis tantum, qui mouet. Aristoteli metaphorice, sed efficienter. Amplius quomodo cognatam mox dicere poterit hominis contemplationem cum diuina Intelligentiarum intellectiōne, quæ genere dissident, vt æternum, & caducum? An per Deos hic significat Aristoteles cælos ipsos, quos animatos esse proficitur? minime gentium; quia celi præter intellectiōnem Aristoteli habent operationem motus localis, quæ seipfos mouent, & gubernationem omnium sub ælestium, actionemque in mundum elementarem. Reliquum est igitur vt hoc in loco Magister Deorum nuncupatione, quos ait felices esse, nullam aliam operationem habentes præter contemplationem, significet animas rationales proborum hominum post mortem a corpore separatas; quibus solis mirifice congruunt ea omnia attributa, quæ nunc ab Aristotele Dijs assignantur; scilicet tales Deos nunc ait esse maxime beatos, & felices cum communi opinione: ipse defunctos pridem monuit aliquos esse felices; qui miseris nepotum & amicorum viuentium de sua beatitudine moueri ac deturbari nequeant, & alibi statuit melius esse intellectui non cum corpore esse, quemadmodum consuetum est dici, & multis placet; & alio in loco aper- tissime decernit intellectum humanum non bene se habere, dum est in hoc homine particulari; aut in hoc hominis indiuidui corpore materiali, sed optimum esse habere dum aliud quid existens a corpore in vniuerso per se subsistit, æterna sui intellectiōne gaudens. Si nunc ait Deos non habere actiones vllas virtutum moralium; non iustas, quia neque commercia faciunt, neque deposita reddunt, neque contractus vllos agunt; non fortes, quia non sustinent formidolosa, nec periclitantur propter honestum; non liberales, quia nihil alicui dant numorum, vel aliorum fortunæ bonorum; non temperantes, quia cupiditates sensuales non habent, quas moderentur. Hæc omnia mirifice conueniunt animis rationalibus proborum hominum post obitū a corpore separatis in Peripato; nam Aristoteli morales actiones humanæ paræ, ac indignæ sunt, quæ separatis animis attribuantur. Si

A Deos viuere iudicat Aristoteles cum omnibus alijs non Atheis, atque operari, non autem dormire ac otia- ri; vt male de Endymione vulgo dicitur; quum Endymion homo fuerit, Aristoteles negatis ipsum dormire, vbi inter Deos relatus est, vt etiam Hercules, aperte docet animas hominum proborum a corpore per eorum interitum separatas, felices fieri, & quomodo pacto deificari. Si vltterius asserit Deos viuere, & actione omni morali, multoque magis omni practica effectiōne carere, ac nullam habere aliam operationem præter contemplationem; humanos animos, quibus in hac vita mortali, adeoque in corpore degentibus ali-

B bi plurimas operationes dedit Aristoteles, ipse idem ab hac vita mortali & a corpore separatos solum intellectiōne potiri monet in æternum. Hinc ea ratio ducitur immortalitatis, quia Magister hoc in loco posuit aperte Deos felicem vitam degentes, qui nullam habeant actionem, nullamque prorsus effectiōnem aliam, præter vnā contemplationem: sed Aristoteli tales Dijs felices contemplandi solam operationem habentes, omni que actione alia, effectiōneque carentes, nulli sunt alij nisi rationales animæ proborum hominum, ac præstantium virorum post eorum obitum a corpore separatæ, ac immortales; vt ex nuper habitis constat aperte igitur Aristoteles agnouit ac posuit rationales animas post hominum interitum a corpore separatas superesse immortales.

Cognatio humana intellectiōnis cum diuina, mentis humana naturam a corpore separatam & immortalem detegit Aristoteli. Cap. LXIV.

D Sed etiam inquires Aristoteles Dei operationem esse cognatam humanæ functioni, clare nobis detegit animæ rationalis immortalitatem, dum ait Quare Dei operatio quum beatitudine excellat contemplatiua erit, & ex humanis ea erit felicissima, quæ huic maxime est cognata. certe Dei nomine hic nullam aliud ens intelligit Aristoteles, quam animam rationalem hominis a corpore separatam, quia intellectio summi Dei, & Intelligentiarum secundarum infra Deum cognationem non habet vllam cum humana intellectiōne; nam intellectio nostra rationalis est cum discursu; Diuina, & Intelligentiarum intellectio sine discursu est, & super-rationalis: vt hoc in loco per Deum non nisi animam nostrum a corpore separatam designet, Deumque huc nobis optimo iure cognatam habere dicit operationem, quæ quum beatitudine excellat, contemplatiua sit; vt ea in mortalibus operatio est, quæ nostrarū functionū felicissima, intellectio dicitur: ac certe contemplatio intellectus humani, dum est in corpore, maxime cognata est contemplationi eiusdem intellectus a corpore separati; nam est eiusdem generis in tres species distributi, ac solo differt modo accidentali; quia homo intelligit simplicia maxime per imagines, mens nostra separata se rebus immediate copulare potens, earum simulacris non indiget; vt larius alibi probauimus. Ceterum vtro bique rationalis anima & in corpore, & extra corpus intelligit tū simplicia apprehendens, tum componens ac diuidens, tum etiam discurrens; quod Intelligentiis non comperit, quæ licet hoc post hoc intueri valeat ob suæ naturæ finitatem, quæ omnia simul apprehendere non potest; tamen hoc ex hoc discursu non percipit ob suæ naturæ præstantiam, quæ in causis simul effectus agnoscit, nec ex causis notis effectus

cap. 15.
1. ethi.
cap. 11

2. 2. cel.
1. 63.
1. 12. met.
1. 51.
3. de an.
1. 10.
Ratio.
262.
4. 10. ethi.
cap. 8.

1. 10. ethi.
cap. 8.

1. 2. de vi.
12. c. 27
3. de in-
ter. ag.
c. 56.
57. &
lib. 5.
cap. 34.

1. 1. post.
1. 56.

1. 1. de an.
1. 8.

1. 1. ethi.
cap. 4.
1. phys. 1.
2. & seq.

1. 1. meta.
1. 1. vlt.
1. 1. de 2.
1. 8.

1. 2. phys.
1. 45. &
1. seqq.

1. 1. meta.
1. 45. &
1. seqq.

1. 2. phys.
1. 73.

1. 1. de gē.
1. 55.

1. 1. 10. met.
1. 1. vlt.

1. 2. cel.
1. 63.

1. 8. phys.
1. 39. &
1. seqq.

1. 1. de gē.
1. 14.

1. 1. meteo.
cap. 3.

1. 1. ethi.
cap. 10.

1. 1. 11.
1. 1. de an.
1. 49.

1. 1. 12. met.
1. 51.

effectus ignotos ratiocinando deducit; multoque minus ab effectibus ad causas ascendit, quum illi sint causae notiores, quam effectus. Nec summo Deo modus humanus intelligendi per discursum, & cum complexione competit; quia Deus ob suam naturam immensitatem, summamque praestantiam omnia simul, unico actu simplicissimo cognoscit in momento eternitatis. Deus ergo, cuius operatio contemplativa est eiusdem generis cum operatione contemplativa mortalis hominis, Aristoteli nullus alius esse potest nisi noster intellectus post nostri mortem a corpore separatus.

Nec a nostra explicacione recedit. Porphyrius dum ex Peripato monet quod: *Rationales sumus nos; & Dijs mortale appositum disunxit nos ab illis*: si quidem intellectus humani antiquissimi ante corporis contactum Dijs ab Aristotele nuncupati, rationales sunt; videntur nos; quum intelligentie supra rationalem naturam in alio genere formam a se ipsa in collocauerunt; rationales appositum corpus mortale per actum generationis constituit nos rationales mortales; & disunxit nos ab illis immortalibus prius ab omni contagione materiae separatis. Quod si contendat Alexandrus Dei nomine vel summum Deum, vel intelligentiam abstractam in hac parte ab Aristotele significari; non valde repugnabo; nam & hinc habeo propositi maximum argumentum; quoniam humana contemplatio divina illi maxime cognata & congenita non est, nisi mens hominis ad intelligendum nullo prorsus viatur beneficio corporali, sed intellectio nostra sit propria functio rationalis animae in ea obeunda nullo pacto a corpore pendens; quippe Dei contemplatio, & intelligentiae separatae functio est eorum maxime propria, & penitus incorporea. Vnde sic ratio contextitur immortalitatis, Operatio contemplativa felicissima intellectus humani maxime cognata & congenita esse non potest operationi contemplativae Dei beatitudine excellenti, nisi vel Dei nomine intelligat Aristoteles animam rationalem a corpore separatam; vel ponat intellectum humanum habere functionem sibi maxime propriam, nullo pacto penitus a corpore dependentem, corporis communem; quia Dei summi, & intelligentiae cuiusvis intellectio est diversi generis a nostra; & absolute nullum habet cum corpore commercium. Sed Aristoteles in explicato loco clare statuit, Operationem contemplativam felicissimam intellectus humani maxime cognatam & congenitam esse operationi Dei contemplativae, quae beatitudine plurimum excellit; igitur Aristoteles necessario vel hic Dei nomine ponit ac designat animam rationalem a corpore separatam, atque adeo immortalem; quod probare intendimus; vel saltem ponit intellectum humanum habere aliquam operationem sibi propriam, & corpori minime communem ulla ratione: sed hinc Aristoteles ipse colligi posse rationalem animam reale a corpore separabilitatem, & immortalitatem clarissime contestatur, nec vllis Alexandreorum repugnare.

Intellectio humana divina similis per seipsam pretiosa convincit animam rationalem immortalitatem. Cap. LXV.

Subdit Aristoteles alia ratione demonstrans felicitatem in contemplatione consistere, indeque nobis argumentum immortalitatis indigitans. *Argumento illud est, quod cetera animalia, quae tali operatione penitus carent, expertia felicitatis quoque sunt; Dijs enim beata to-*

Ata vita est; hominibus autem eatenus, quatenus significando quadam eiusmodi operationis, in ipsis inest; ab deteriorum animalium nullum est felix, propter quod contemplationis particeps nullo modo est. Quousque igitur proceditur, contemplatio, eousque etiam felicitas sese extendit; & quibus cur quae magis inest contemplatio, is magis quoque inesse felicitatem constat; atque illam quidem non ex accidenti, sed ex ipsa contemplatione, ipsa enim per seipsam est pretiosa. Quare felicitas contemplatio quadam est. Nempe quum illud sit felicitas, quod diffidet felices a non felibus, quomodo cumque; quando bruta felicitatis ideo participia non sunt, quia carent operatione contemplandi.

Bi Dijs vero tota vita beata est, quia toto sui esse contemplantur, nec ab intelligendi munere unquam oriantur; siue Deorum nomine significemus animas rationales a materia separatas; siue supra eas in altiori ordine vitam agentes. Intelligentias. Hominibus autem eatenus beatitudo competat, quatenus in operatione contemplandi similes Dijs quodammodo redduntur; actam diu felices dicantur homines, quam diu vitam agunt contemplativam; tantumque de gradu felicitatis homines participant, quantum de contemplationis perfectione ac magnitudine; qui enim plura cognoscunt, ac intimius, is feliciores inter homines habentur, ut ait alibi Magister. Et sane felicitas inest homini contemplanti non ex aliquo accidente sed ex ipsa contemplatione, quia ipsa contemplatio per seipsam pretiosa est; propterea felicitas est contemplatio quadam, scilicet illa, quae homini sapienti rerum naturas in time cognoscenti convenit; quod bel-

Cliffine cecinit Virgilii musa; non dicitur profana. *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* At vero dum Aristoteles hic ait contemplationem ipsam esse non ex aliquo accidente felicitatis parentem in homine, quia ipsa per seipsam pretiosa est; satis aperit actionem contemplandi, quae functio est humanae mentis, ex se carere omni prorsus imperfectione, adeoque non esse functionem vlllo pacto a corpore materiae dependentem; vnde functionibus imperfectiones, ac rebus omnibus vilitatem provenire docuit Aristoteles. Qui salibi statuens ex conditionibus operationum argui necessario proprietates animae, nunc nobis hoc argumentum immortalitatis affert, Anima functionem habens divinae intellectioi similem per seipsam pretiosam, proindeque penitus immaterialem, & incorpoream, potest esse sine corpore, proptereaque est immortalis. Sed Aristoteles doctore nunc intellectus humanus habet contemplationem, quae felices homines efficiens est per seipsam pretiosa, divinae intellectioi similis, adeoque penitus immaterialis & incorporea. Igitur apud Aristotelem in Peripato rationalis anima sine corpore potest esse, & est immortalis.

De *Felix qui potuit rerum cognoscere causas.* At vero dum Aristoteles hic ait contemplationem ipsam esse non ex aliquo accidente felicitatis parentem in homine, quia ipsa per seipsam pretiosa est; satis aperit actionem contemplandi, quae functio est humanae mentis, ex se carere omni prorsus imperfectione, adeoque non esse functionem vlllo pacto a corpore materiae dependentem; vnde functionibus imperfectiones, ac rebus omnibus vilitatem provenire docuit Aristoteles. Qui salibi statuens ex conditionibus operationum argui necessario proprietates animae, nunc nobis hoc argumentum immortalitatis affert, Anima functionem habens divinae intellectioi similem per seipsam pretiosam, proindeque penitus immaterialem, & incorpoream, potest esse sine corpore, proptereaque est immortalis. Sed Aristoteles doctore nunc intellectus humanus habet contemplationem, quae felices homines efficiens est per seipsam pretiosa, divinae intellectioi similis, adeoque penitus immaterialis & incorporea. Igitur apud Aristotelem in Peripato rationalis anima sine corpore potest esse, & est immortalis.

E *Homini nato opus esse externa prosperitate ad felicitatem statuens Aristoteles supponit animam rationalem a corpore separatam immortalem. Cap. LXVI.*

F *Homini nato opus esse externa prosperitate ad felicitatem statuens Aristoteles supponit animam rationalem a corpore separatam immortalem. Cap. LXVI.*

Postea de accidentibus felicitatis, ac speciatim de bonis corporis, & externis loquens Magister, aliam nobis subministrat immortalitatis rationem dum ait: *Opus erit autem & externa prosperitate homini nato: non enim ad contemplandum natura ex se se sufficit; & reliqua.* His praclare aggreditur Aristoteles demonstrare quomodo se habeat humana felicitas tum contemplativa; tum etiam activa erga bona externa; & in primis agens

agens de contemplatiua felicitate; quum ea duplex sit, altera perfectissima, conueniens animæ nostræ a corpore separata; altera paullo minis perfecta, compe-
tens homini mortali; de hac explicite, de illa implicite tractans inquit ad felicitatem contemplatiuam opus esse externa prosperitate homini nato; cur dixit, homini nato? quia duplex Aristoteli est homo; unus quidem natus, & proinde mortalis, ex animâ & corpore constitutus; cui felicitas inesse non potest absque bonis externis; alter autem ingenuus, ideoque immortalis, qui solo in intellectu nostro separato consistit incorporeus; de quo superius, & alibi clare Magister agit, & asserens mortuorum aliquos esse felices, quos parum afficit viuentium nepotum, aut amicorum calamitas, dicensque hominem esse maxime intellectum, statuenque nos non reminisci post obitum eorum, quæ in vita mortali cognoscebamus: Dum autem hic ait, homini nato, si felix esse debeat, opus esse externa prosperitate, supponit euidētissime dari hominem non natum, & non corruptibilem, de quo salibi, cui ad felicitatem non opus est bonis externis. Vade satis efficax habemus hoc immortalitatis argumentum, Qui non homini simpliciter, sed homini nato statuit opus esse externa prosperitate ad felicitatem, ille necessario supponit dari hominem, qui non nascitur, nec interit, nec ad felicitatem indiget externa prosperitate; cuiusmodi homo non natus nihil esse potest nisi humanus intellectus Aristotelis non natus, incorruptibilis, & antiquissimus post nostri obitum a corpore separatus & immortalis. Sed Aristoteles hic ait, non homini simpliciter, sed homini nato ad felicitatem opus esse externa prosperitate: igitur Aristoteles supponit, atque adeo ponit intellectum humanum post hominis mortem a corpore separatum superesse immortalem.

Corporis valetudinem esse bonum externum contemplationi, ideoque arguere animæ rationalis immortalitatem.
Cap. LXVII.

Ceterum pergens inceptam felicitatem hominis aperire Magister nouam immortalitati rationem nobis offert, propositis addens, Opus erit autem & externa prosperitate homini nato; non enim ad contemplandum natura ex sese sufficit; sed oportet ut corpus valeat, & alimentum, & cetera aliqua suppetant; non tamen multis & magnis opus fore felici existimandum est; etiamsi absque externis bonis beatum quempiam esse non liceat; non enim in exuperatione sufficientia consistit, neque iudicium, neque actio; quippe quum fieri possit, ut qui etiam terra & mari non imperat, honesta agat; ex mediocribus siquidem rebus agere ex virtute unusquisque possit; id quod cernere euidenter licet, quod priuati homines non minus, immo etiam magis quam potentiores, honesta agere videntur. Satis igitur est, si tot facultates suppetant; felix enim erit vita eiu, qui ex virtute operatur. Quibus probat Aristoteles homini nato ac mortali ad felicitatem contemplatiuam opus esse externa prosperitate, quoniam ad contemplandum natura, scilicet homo natus, non sufficit ex sese; verum oportet ut & corpus valeat, & alimentum, & cetera obsequia suppetant, inquit; sed quomodo corporis valetudo inter externa bona reponitur? non

A ne pridem Aristoteles contradistinxerat bona corporis, in quibus sanitas enumeratur, ab externis bonis, quæ fortuna bona dicuntur? Verum paucis. Valetudo, si ad totum hominem ciuilem secundum virtutes morales operantem referatur, est bonum corporis, non autem externum; quia corpus est homini morali congenitum essentiale ac internum; & de bono corporis sub hac formalitate prius egit Philosophus. Sin autem valetudo referatur ad hominem mortalem in actu contemplationis, ac ut ei, qui ex intellectu viuit vitam contemplatiuam, ut hoc in loco facit Magister, quoniam ad contemplationem homo non pendet a corpore vlla ratione, ac noster intellectus in actu intelligendi cum corpore mixtus non est; ut late demonstratum est salibi; proinde corporis bona contemplatiua externa sunt, sanitas, robur, & pulchritudo æque ac alimentum, vestes, & alia Fortune bona nuncupata. Hinc sane ratio desumetur immortalitatis, dum constituitur intellectus habere functionem a corpore penitus independentem. Beatus autem mortalis etsi nemo valeat esse absque bonis exterioribus, eorum tamen magna vbertate non eget ad beatitudinem; quia felicitas, neque contemplatiua, quæ iudicium appellatur, neque ciuilis, quæ actio vocatur, immo neque sufficientia, quæ felici necessaria est, in exuperantia bonorum externorum consistit; quum fieri possit, ut agat honesta, ac proinde felix existat homo, qui non habet magnam maris ac terræ dominium; quando quilibet mediocriter instructus rebus externis agere potest ex habitu virtutis: Quod ex eo constat aperte, quia priuati homines non minus, immo vero magis quam potentiores, honesta agere conspiciuntur. Sufficit igitur ad felicitatem si homo habeat tot facultates, quot priuato conueniant; quia felicitas in actione secundum virtutem est sita, non autem in facultatū affluentia vbertate. Vnde hoc necitur argumentum immortalitatis, Anima, cuius aliqua operatio non includit vlla ratione corpus, Aristoteli potest esse sine corpore, & est immortalis. Sed animæ rationalis operatio, quæ contemplatio dicitur, non includit vlla ratione corpus apud Aristotelem, cui valetudo corporis asseritur esse prosperitas externa contemplatiua, contemplationique igitur animæ rationalis Aristoteli potest esse sine corpore, & est immortalis.

Euaſiones Alexandreorum ab argumentis Morali Philosophia deductis pro immortalitate, ab Aristotele dirimuntur. Cap. LXVIII.

Alexandrei plerique videntes propositas rationes, & asserendas alias pro rationalis animæ immortalitate in Peripato, validissimas esse, ac plane demonstratiuas; ut earum vim utrumque declinarent, commenti sunt Aristotelem in Moralibus non edocere veritatem, sed homines probos efficere studere ex ijs quæ licet vera non sint, veritatis tamen aliquam apparerā habeant. Quod refugium etsi ad eum aliter non semel destruxerimus, nunc tamen ex Aristotele quoque placitum eorum euertere libet, dum Solonis & Anaxagoræ sententias in propositorum confirmationem asserens Magister, constituit ex dictis ea solum esse admittenda, quæ veritatem in se habeant, & cum factis ac rebus ipsis consentiant, dum ait, Quin & Solon felices recte fortasse definit, quum

inquit eos esse, qui externis rebus mediocriter fuerunt instructi, & honestissima egerunt, ut existimabat, modestique vixerunt; fieri enim potest ut mediocria possidentes ea agant, quae oportet. Ex opinione Solonis hic Aristoteles agens de felicitate actiua, inquit felici non opus esse rerum externarum copia, sed mediocritate. Id ipsum de contemplatiua felicitate statuit ex Anaxagorae sententia subdens. Videtur etiam Anaxagoras felicem, non diuitem, neque potentem existimasse, quum dixit, sibi non esse mirum futurum, si plerisque e vulgo absurdus quispiam esse videatur; eos enim externis rebus, quarum tantummodo sensum habent, iudicare consueuisse. Quod etiam alibi Magister explicauit inquit, Unde Anaxagoras Clazomenius a quodam interrogatus, quemnam beatissimum iudicaret, Nullum, inquit, ex his quos existimas, sed qui a felicitate alienissimus tibi videatur: animaduertat enim nisi magnum, pulchrum, aut diuitem, penam in felicitis appellatione dignum illi censeris, qui contra sibi felices beatique haberentur, qui iustis honestisque actionibus tranquille incumbere, diuinaque aliqua contemplatione participarent. Anaxagoras qui referente Diogene Laertio non modo generis gloriae & opibus, verum animi quoque magnitudine clarissimus fuit, universum patrimonium suis sponte concessit; quo quum ab eis insimularetur negligentia, quid ergo, inquit, non ne vos ista curatis? Denique ab eis profectus ad speculandum rerum naturam se contulit, rei & publicae & priuata omnino negligens; adeo ut cuidam se ita compellanti, Nulla ne tibi Patriae cura est? dixerit, mihi vero Patriae cura, & quidem summa est, dignum in caelum intendens. Quare nunc hunc Anaxagoram Aristoteles affert ceu typum felicitatis contemplatiuae, qui spreto fortunae bonis, ut soli contemplationi vacaret liberius, ait se nil mirari, si a vulgo, qui supra bona externa corporeaue cogitat nihil, absurdus & insipiens existimetur; quum ipse felicitatem poneret in contemplatione. Monet autem Aristoteles allatas auctoritates quomodo vim habeant in proposito, subiungens, si Sapientum igitur opiniones, Solonis nempe, ac Anaxagorae cum rationibus antea propositis consentiunt; ac fidem aliquam ratio quoque afferunt, si non probationem necessariam, ut rationes ex rei natura desumptae. Sed verum ipsum tamen in agendis rebus, hoc est vera felicitas, quae in operatione reali, non in oratione vocali sita est, ex factis, & vita indicatur, seu ex actione morali, & ex vita contemplatiua cognoscitur; in his enim praecipua vis consistit; ratio felicitatis primaria in actione morali, & praesertim in operatione continetur intellectuali. Quocirca ante dicta ratiocinia scilicet dudum allata de utraque felicitate, ita consideranda sunt ut ad vitam contemplatiuam, & facta moralia referantur; & si cum factis consentiunt, admittenda; si ab eis discrepant, verba sunt existimanda, nuda scilicet. En Aristotelis iudicium de placitis in Morali Philosophia de natura felicitatis a se promulgatis; quae factis esse consentientia restatur. Dogmata ergo Magistri de felicitate, unde tot argumenta immortalitatis hausimus, quum a factis non discrepent, nec inania verba sint existimanda, secus ac Alexandri plerique sentiunt; sed nobis ipsemet Aristoteles illa proponat admittenda, & cum factis mirifice consentientia; profecto Philosophus in proposito nobis non verba,

A dedit, ut Alexandri sectatores opinantur, vel potius ad suae periclitantis opinionis aliquale fulcrumentum comminiscuntur; sed intimas animi sui sententias in Morali Philosophia Magister exposuit.

Intellectus humanus optime affectus, homines Deo caros efficiens, immo carissimos, & amicos, Aristoteli rationalis animae immortalitatem arguit.

Cap. LIX.

B. Ceterum plures ac necessarias immortalitatis rationes nobis affert Aristoteles immediate subiungens in hanc sententiam, At qui ex intellectu operatur, huicque extollit, atque optime afficit, is esse Deo carissimus videtur; nam si aliquam humanarum rerum curam Diu habent, sicut videtur, consentaneum est ipsos re illa, quae optima est, atque ipsis maxime cognata, delectari; qui est intellectus: eosque, qui eam maxime amant & honorant, remunerari; ut pote qui eorum, quae ipsis sunt amica, curam habent, recteque & honeste agant. Haec autem omnia sapienti maxime inesse, obscurum non est: is igitur est Deo carissimus; eundemque esse, etiam felicissimum, verisimile est. Quare ita quoque efficitur, ut sapiens maxime felix sit. Quae omnia figillatim explicanda sunt, & ex declaratis argumentis propositi seorsim contexenda. At vero ait Aristoteles, qui ex intellectu operatur, nimirum hic loquitur in communi de operatione intellectus, quam statim distribuit in contemplationem, & in actionem moralem; siquidem virtus moralis est habitus & voluntatis, quatenus re ipsa coincidit cum intellectu practico; nam est habitus recta cum ratione actiuus; quae recta ratio ab intellectu est. Qui ergo ex intellectu operatur, geminus est homo; alter, qui hunc extollit; alter, qui intellectum optime afficit. Porro viuens vitam civilem ex habitu virtutis, ille intellectum ac voluntatem, seu rationalem animam extollit ad praecara facinora supra sensualem appetitum: qui non raro ipsam deprimit ad vitia, eique turpiter dominatur: Qui vero vitam agit contemplatiuam, ille suum intellectum optimo habitu afficit; nam supra nos docuit Aristoteles felicitatem contemplatiuam esse potiore actiua, & contemplationem esse felicissimam; secundo loco poni eam, quae est ex alia virtute, quae moralis appellatur: vterque hic intellectum suum extollens supra sensualem appetitum violentam tyrannidem per actiones virtutum moralium; & efficiens optimo sapientiae habitu per contemplationem, Deo carissimus esse videtur; non quia dubitet de proposito, vltus est particula videtur, sed afferens dogma euidentissimum; quod ipse mox non solum repetit absque vlla nota hesitationis, sed colligit ex traditis veluti demonstratam conclusionem, de sapiente homine dicens, Is igitur est Deo carissimus. At vero quid nomine Dei nunc Aristoteles intelligit? an Deum optimum? non repugno: Deum enim optimum ac summum Aristoteles ita se habere in vniuerso docuit, ut Dux in exercitu, Rex in regno, & intellectus in homine; modo in exercitu Duci carissimus est miles qui est inter omnes strenuissimus; in regno Regi carissimus est subditus, qui est omnium optimus: & in ho-

10. eth. cap. 1.

10. eth. cap. 1.

10. eth. cap. 1.

10. eth. cap. 1.

mine intellectui carissimus est & sensus omnium præstantissimus. *b* visus: Ita summo Deo cuncta entia mirare & gubernanti, carissimus est homo beatus, qui rationalem animam virtutibus ornat, & sapientia. Verum enimvero noster intellectus Deo carus, & amicus non est, nosque Deo caros & amicos efficere non potest, nisi sit immortalis; quid enim æternus ille caducis delectetur? quid amet, & cara habeat non æterna? quomodo enim Dijs immortalibus amicus esse queat apud Aristotelem humanus intellectus, si mortalis est? non ne ipsemet Aristoteles & dudum asseueravit, Deos non putare se dignum esse, habere pro amicis homines mortales? non ne inter Deum & hominem mortalem aperte negavit amicitiam ullam esse posse? Hinc certe rationalis animæ perennitatem in Peripato deducimus ita, Deo immortalis carus & amicus esse non potest homo mortalis, ut olim docuit Aristoteles; At nunc Magister ait hominem, qui ex intellectu viuit, Deo esse carissimum, & intellectum humanum esse Dijs amicum: Igitur Aristoteles ponit intellectum humanum superesse post hominis corporei mortem a corpore separatum, atque perpetuum.

Cura rerum humanarum, quam Aristotele doctore Dijs habere, ostendit animæ rationalis immortalitatem;
Cap. LXX.

Sed verba Magistri sequentia significant hic Deorum nomine intelligi etiam rationales animas proborum hominum a corpore separatas; ait enim, *Nam si aliquam humanarum rerum curam Dijs habent, sic ut videtur.* Deosummo & unitatem omnem, nullam vero multitudinem tribuit Aristoteles: Rerum humanarum curam tum Deus optimus habet Aristoteli, ut Dux militum, Rex populorum, & intellectus humanus humanarum partium: tum etiam habent Dijs, nempe rationales animæ proborum hominum a corpore separatæ felices, ad quas nepotum, & amicorum viuientium fortunas quoquo pacto pertinere monuit. Et certe nunc de his Dijs Aristotelem intelligere censendum est, quia primo de his loquitur numero multitudinis ille, qui vnicum Deum esse proficitur: Deinde ponens a Deo & omnia bene gubernari, non specialem curam rerum humanarum habere Deum summum arbitratur: sed defunctorum animas peculiarem curam suorum attinentium in viuis agentium habere ponit ille necessario, qui viuorum fortunas aliquid attinere censet ad defunctos felices. Quinimmo Deus ille summus quomodo rerum humanarum curam habere dicendus est aliquam peculiarem, si animæ nostre rationales forent inseparabiles a corpore, ac immortales? videmus enim in hac vita plurimos prauos homines non puniri, sed bonis omnibus abundare; multosque probos vicissim æmulo vitam miserrime trahere: Quare in alia vita fors mutari debet inter eos, si Dijs curam aliquam habent rerum humanarum; potissimum quum talis cura sit beneficentia; nam Aristoteles & alibi decernit, fas non esse Deum habere curam malorum hominum & Alexander ipse statuat Deum iuxta mentem Aristotelis providentiam habere horum corruptibilium. Vnde sic immortalitatis ratio necitur. Qui putat Deum, vel Deos habere curam aliquam specialem rerum humanarum, is neces-

A sario censet post hominum interitum superesse rationales animas a corpore separatas immortales: sed Aristoteles supponit verum esse commune placitum, Deos habere curam aliquam specialem rerum humanarum: igitur Aristoteles necessario censet post hominum interitum superesse immortales rationales animas a corpore separatas.

Optimam rem appellans Aristoteles intellectum humanum animæ rationalis immortalitatem ponit. Cap. LXXI.

Addens Aristoteles. *Consentaneum est ipsos re illa, quæ optima est, atque ipsis maxime cognata, delectari, qui est intellectus: noua nobis argumenta perhibet immortalitatis animæ; ac primo dum asserit intellectum nostrum esse rem optimam; namque alibi Magister asseuerat non solum, & melius esse intellectui nostro non cum corpore esse; verum apertius, intellectum humanum non bene se habere dum est in hoc indiuiduo homine veluti pars eius essentialis, aut in hoc mortalis hominis corpore veluti forma in subiecto; sed optimum esse habere, dum totum quid est per se subsistens in vniuerso, aliud existens a corpore: Immo vero quomodo fuerit optima res intellectus, nisi foret immortalis? optimum enim est, quo nihil melius est; quocumque vero caduco melius est, quod perpetuum est. Vade ratio præclara ducitur immortalitatis, Quicumque ponit intellectum humanum esse rem optimam, ille necessario statuit animam rationalem post hominis obitum superesse a corpore separatam immortalem; tum quia melius est intellectui non cum corpore esse, seu quia noster intellectus non bene se habet in corpore, extra corpus optimum esse habet Aristoteli; tum quia caduco melius est immortale: sed Aristoteles ponit hic intellectum esse rem optimam: igitur Aristoteles necessario statuit animam rationalem post hominis obitum superesse a corpore separatam immortalem.*

Cognatio summa intellectus humani cum Dijs ab Aristotele posita comprobatur animarum immortalitatem. Cap. LXXII.

Maximum argumentum est immortalitatis illa maxima cognatio, quam ibidem Aristoteles ait inter Deos, & intellectum humanum intercedere; dum asserit consentaneum esse Deos re illa, quæ optima est, atque ipsis maxime cognata, delectari, qui est intellectus humanus; nam Deorum nomine vel summum Deum intelligit, vel celestes intelligentias, vel animas hominum defunctorum a corpore separatas, & ob præclara facinora in antea vita in Deos relata, ut de Hercule Magister & alibi contestatur: sed in primis non arbitror hic Aristotelem intelligere summum Deum, tum quia Deus Aristoteli est vnicus omnino, non multiplex: tum quia Deus non habet cognationem vilius attributi cum homine, ut idem Philosophus decernit: tum quia summo Deo quum sint cognationes Intelligentiæ celestes, quam humana mens, hæc illi dici non potest maxime cognata; *εὐγγὰριστος* enim, hoc est maxime Deo cognatus ille non est, quo ali-

usest eidem cognatior: Nec sane secundas infra Deum Intelligentias nunc Aristoteles intelligit Deorum nomine, tū quia illis cognatior est apud Alexandrū animæ celi; apud nos Deus ipse summus, & alia quavis Intelligentia; quam intellectus humanus; quo enim aliud est Dijs cognatius; id ijs maxime cognatum dici non potest. Reliquum est igitur a sufficienti numeratione ut Dijs, quibus intellectus humanus ab Aristotele dicitur maxime cognatus, nihil aliud sint quam animæ felices proborum hominum post eorum obitum a corpore separatæ, ac immortales. Verum esto quoque disputationis ergo nunc Aristotelem Deorum nomine significare Deum summum, & Intelligentias supra rationalis animæ naturam degentes; profecto statuens Philosophus intellectum humanum Dijs esse maxime cognatum, summeque congenium, οὐκ ἔστιν ἡ τῶν ἑαυτῶν sua lingua, quum alibi Magister asserat quodlibet æternum a quibusque caducis genere differre; satis hinc apparet, de mente Aristotelis humanum intellectum esse immortalem, ut sunt ipsi Dijs. Quare sic ratio texenda est immortalitatis. Res Dijs maxime cognata summeque congenæ; est ab omni consortio materiæ separata & immortalis: sed intellectus humanus Aristoteli dicitur esse res optima Dijs maxime cognata, summeque congenæ; igitur Aristoteli noster intellectus, adeoque rationalis anima est ab omni commercio corporis separata & immortalis. Maior eo patet, quia Magistro tum Dijs humanæ menti maxime cognati, sunt animæ proborum hominum defunctorum felices a corpore separatæ immutabiles; tum Dijs immortalibus cognatæ, & eiusdem generis esse nequeunt res ullæ corruptibiles; ut nuper vidimus: Minor est in textu clarissima.

Delectatio, quam Dijs exhibet intellectus humanus, ostendit animæ rationalis immortalitatem. Cap. LXXIII.

Amplius non leue argumentum perpetuitatis animæ nobis affert Aristoteles inquirens, Deos humano intellectu virtutibus excolto, & sapienti delectari: quia Deos istos, qui delectationem capiunt ex cultu nostræ mentis, certe nil aliud Aristoteles esse putat, quam separatatas ab humano corpore proborum hominum rationales animas; qui pridem & constituit viventium amicorum, & nepotum fortunas aliquo pacto pertinere ad amicos, & maiores iam vita defunctos, & felices: quique alibi statuit Herculem post obitum factum fuisse Deum. Sin autem Deorum nomine volueris Aristotelem hic Intelligentias abstractas, Deumque summum significare; proculdubio vel hinc habemus animæ rationalis immortalitatem in Peripato; nam Aristoteles quomodo nunc asserat Deos immortales delectari caduco intellectu, & ipsum habere rem sibi maxime cognatam; qui dudum & constituit, bene fecisse Veteres dum Dijs immortalibus cælum pro loco attribuerunt, ut pote quod solum est immortale inter corpora; quique statuit, fieri non posse ut aliter bene assignetur immortalibus locis non-immortalis: quomodo inquam hic asserens, Deos immortales delectari sapientis hominis intellectum, ut re sibi maxime cognata, summeque congenæ, non poterit, non supponat intellectum humanum esse penitus immortalem? Hinc ergo ratio sic educitur immortalitatis; Dijs immortales ex Aristotele non possunt delectari, ceu sibi maxime cognata, re vlla morta-

li: sed eidem; Aristoteli Dijs delectantur humano intellectu, ceu re sibi maxime cognata: ergo Aristoteli humanus intellectus non est mortalis.

Remuneratio, qua Dijs probos homines afficiunt, animæ dōcet immortalitatem in Peripato. Cap. LXXIV.

Evidentissimam autem, & efficacissimam rationem immortalitatis nobis affert Aristoteles, dum de Dijs agens subdit, eosque, qui eam rem sibi maxime cognatam, intellectum scilicet humanum maxime amant, & honorant, remunerari; ut pote qui eorum, quæ ipsi sunt amica, curam habent, rellaque, & honeste agant. Quam sententiam inculcat Aristoteles alibi, tum dicens, *At nūquid secunda fortuna est, ut Deorum quædam cura: an id minime videri debet? talium siquidem dominum præsumimus Deum, ut bonæ malæque meritis distribuat: ut fortuna, & quæ a fortuna iam vere, quam ut fors videri sunt: Quod si huiusmodi distributori Deo ascripserimus, malum ipsum iudicem faciemus, neque iustum: id nefas Deo deputare. Ceterum præter hæc, ad nihil aliud fortunam quispiam ordinavit: proinde non dubium quin horum aliquid sit: mens certe ac ratio, nec non scientia prorsus alienum ab hoc esse videatur. Præterea neque cura, neque benevolentia, quæ a Deo, videatur esse felicitas, quoniam malis attribuitur: atqui Deum malorum curam habere fas non est. tum asserens, Homines non timere universali ter si ipsi in Deos sunt; & tam ad cetera, quæ Dijs attribuntur, bene se habeant, quam ad omnia & oracula nam ira eiusmodi est: ut ea confidere possint; non afficere autem iniuriis, sed affici, ira effectuum est. Porro Deus iniuria vexatis optulari creditur. Tum inquirens, a Deinde quod & consentaneum sit Deos immortales benevolentiores in eos esse, a quibus magis venerentur. Profecto Dijs dicuntur ab Aristotele nunc remunerari eos homines, qui maxime amant, & honorant suum intellectum; homines quidē maxime intellectum amantes sunt illi, qui eum ornant virtutibus moralibus quæ sunt bonæ animi; amicus enim amico bonum optat, & procurat: homines autem maxime intellectum honorantes, sunt vitam contemplativam agentes, quia cognatio est bonum, & honorabile, ut ait Aristoteles, hos virosque dum statuit Magister a Dijs remunerantibus accipere præmiū suarū operationū, & similiter dū asserit malos punire; clarissime supponit constituitque rationales animas post obitū hominū superesse a corpore separatatas & immortales; quia plerique tum probi homines in hac vita moralium virtutum, ac intellectualium opera exercentes nullam a Dijs remunerationem obtinent, miserā & ærumnosam inuisamque vitam trahentes; contra mali homines non pauci delicijs affluunt, honoribus, & laudibus extolluntur, iucundissimam vitam ducentes. Vnde sic ratio perennitatis animæ contextitur: Qui ponit Deum iustum remuneratorem proborum operum, punitoremque scelerum, is necessario constituit animas rationales post mortem hominum a corpore separatatas superesse immortales; nā plerique tū boni, tū mali non accipiunt in hac vita suorum operum præmia, nec poenas: sed Aristoteles aperte ponit Deum esse iustum remuneratorem proborum operum, & punitorem scelerum: igitur Aristoteles necessario constituit animas rationales post hominum interitum superesse a corpore separatatas immortales. Nec hinc argumento satisfacere potest Pomponatij solutio dicentis actiones probas esse sibi metipsis præmiū, &*

1. ethic. cap. 11.

2. de an.

10. meta.

1. 26.

8. 1. cel.

22.

5. ethic.

cap. 7.

Ratio.

270.

10. ethic.

cap. 8.

1. ethic.

cap. 11.

67. eudæ.

cap. 15.

2. cel.

1. 2.

1. cel.

1. 23.

1. cel.

1. 2.

2. cel.

1. 2.

Ratio.

271.

10. ethic. cap. 8.

2. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

10. ethic. cap. 8.

prauas esse sibi metipsis poenam; quum Aristoteles nunc aperte statuat actiones probas præmium, & prauas poenam habere a iusto remuneratore Deo; & supra constituerit actiones civiles non expeti propter seipsas, sed esse gratia felicitatis, quæ diuersa est a cunctis.

Felicitas summa, quam tribuit Aristoteles homini sapienti, clare confirmat immortalitatem animæ rationalis in Peripato. Cap. LXXV.

Ceterum & aliam rationem immortalitatis habes. **E**x ijs, quæ mox subdit Aristoteles, inquit, *Hæc autem omnia sapienti maxime inesse, obscurum non est, ut scilicet amet, ac honoret intellectum, eiusque curam habeat recte ac honeste agendo; is igitur Deo carissimus; eundemque esse etiam felicissimum verisimile est. Quare quæque efficitur, ut sapiens maxime felix sit. Profecto felicissimus; & summe felix non est, qui breui tempore beatus est; sed qui consequitur æternam & immutabilem felicitatem; homo vero sapiens, qui excellit maxime ut in moralibus, tum etiã in virtutibus intellectualibus, si mortalem habeat intellectum, breuissimam habet felicitatem; a qua pueri, & adoluscentes, ac etiam decrepiti ablegantur, qui non possunt agere secundum habitum virtutis; immo vero nec stabilem obtinet felicitatem, quia vi morbi deleri possunt ex animo sapientis omnes habitus pristini. Sin autem homo mentem obtineat immortalem, post sui mortem remanet in anima sua separata beatus in æternum & immutabiliter; nam Aristoteli pars animæ intellectualis est & unusquisque nostrum; & anima defuncti beata, seu in ea defunctus homo beatus de statu felicitatis remoueri non potest. Unde talem immortalitatis rationem contexere valemus. Felicissimus, ac maxime felix est, qui de statu felicitatis vel non facile remoueri potest, vel potius absolute remoueri non potest, sed perseverat in æternū beatus. Homo sapiens nunc Aristoteli dicitur esse felicissimus, ac maxime felix; ergo sapiens homo Aristoteli de statu felicitatis vel difficulter potest remoueri, vel absolute nequit remoueri, beatus perseverat in æternū; tunc ultra, sed homo viuēs, si mentē caducam obtineat, facile vi morbi ut sciētiz habitu, sic felicitate priuatur; & breuiter moriens, aut ad ultimā decrepitate perueniēs, obliuione deleris omnibus habitibus ex animo, beatitatem exuit; homo vero, qui felicitate spoliari nequit, sed perseverat beatus in æternū, necessario habet animam immortalem, in qua post sui mortem perennis beatitas considerari valet; igitur homo sapiens, & consequenter quilibet alius animam obtinet immortalem de sententia Philosophi nostri; cui rationales animæ defunctorum hominum sunt omnes eiusdem speciei ultimæ, seu specialissimæ; cuique perpetuum a caduco diffidet genere, & omnino plusquam specie. Maior prosyllogismi eo probatur, quia felicissimus, & maxime felix est, quō felicior alter esse non potest; modo Magister ponit homines felices immutabiles in æternū beatos; qui certe feliciores sunt beato ad tempus breue, ac facili beatitudinem exuentes; igitur felicissimus, & maxime felix est ille, qui de statu felicitatis vel non facile remoueri potest, vel potius absolute remoueri non potest, perseverans beatus in æternū.*

Divina Providentia placitum Aristotelicum animarum nostrarum immortalitatem ostendit. Cap. LXXVI.

Rationalis animæ perpetuitatem ostendit in Peripato quoque Divina Providentia, scilicet ab Aristotele contestata; nam præter loca superius allata, & celebratur ille, quo sanxit Aristoteles, Naturam viri & mulieris ad societatem Divinam providentia ordinatam esse. Alio in loco eandem providentiã Dei extendit ad res omnes generationi & corruptioni obnoxias inquit. *Hoc autem rationabiliter contingit: Quoniam enim in omnibus inquitur quod melius est desiderare naturam semper; melius autem esse, quam non esse; esse autem quot modis dicimus, in alijs dictū est: hoc autem in omnibus impossibile existere, propterea quod longe a principio distant; reliquo modo complevit totum Deus, continuam faciens generationem: ita enim maxime continuabitur ipsum esse, quia proxime est substantia fieri semper generationem. Deus etenim providere dicitur complemento ac perfectioni uniuersi continuam tribuens generationem illis rebus, quæ semper adesse non possunt; quia generatio Aristoteli medium quid est inter esse, & non esse; & quod sit, scilicet aliquo modo est, veluti medium inter ens & non ens; quum melius sit, aliquo modo esse, quam non esse; & omnia semper natura desiderant id, quod melius est. Alibi Divinam Providentiam Aristoteles extendit ad omnia, dum constituit, & Deum optimū se habere ad totam rerum naturam, ut se habet intellectus in animali rationali; modo certum est animam rationalem in homine providentiam habere omnium, quæ nobis proficua, consentanea, & necessaria sunt. Quin & alio in loco a Divinis mentibus extra cælū in mundo intelligibili felicem vitam agentibus inquit pendere rebus omnibus esse & vivere, his quidem clarius, his autem obscurius. Alexander ipsemet Aphrodiseus apertissime testatur, secundum Aristotelem Numina ipsa mortalium curam habere & providentiam. Hinc autem nos talem deducimus rationem immortalitatis Deus, ille, vel illi Dij, ac numina, quos Aristoteles inquit habere curam & providentiam rerum omnium, ac præsertim humanarum illi inquam in Dij Peripato necessario vel sunt animæ post mortem proborum, & excellentium hominū a corporibus separatæ, ut & alibi nos docuit Aristoteles; & ita clare ponit Magister in Peripato perpetuitatem animæ rationalis; vel Deus optimus, vel quilibet infra summum Deum collocata Intelligentia secundā non potest habere curam & providentiam rerum humanarum, nisi proborum hominum honestas operationes præmiando, & pravorum sceleratas puniendo; quum autem Deus hæc non efficiat erga homines in hac vitam mortali constitutos; in qua plerique viri probi secundum habitum virtutis operantes a sceleratis circumuerti versantur assidue in vinctis, in exilijs, in seruitute, in morbis; & in alijs trumhis duriter vitam agentes; & contra plures iniqui florentes opibus, viribus, & amicis potentes dulcissima vita fruuntur; igitur alia debet esse vita perennis, in qua rationales animæ proborum a corpore separatæ suarum actionum honestarum præmia consecutæ, ac improborum hominum anime anteactæ vitæ flagitiosæ poenas luentes, Divinæ providentiæ sint argumento.*

Gubernationem optimam, qua Deus Aristoteli moderatur entia, rationalis anima detegit immortalitatem.
Cap. LXXVII.

Confirmatio ratio perennitatis animæ rationalis elicitur ex eo, quod Aristoteles decreuit, Deum optimum, qui vnicus est, bene gubernare omnia entia, quæcumque in hac mundi mole continentur, veluti recte ab Imperatore gubernatur exercitus, & a Rege populus, dum ait *Perferendum autem etiam hoc, quoniam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum; Vtrum separatum quiddam, & ipsum an per se, an in ipso ordine: An utroque modo; quemadmodum exercitus etenim bene esse eius in ordine; & Dux ipse est; non enim ipse propter ordinem, verum ordo propter ipsum est.* (& infra) *At entia nolunt male gubernari: non est bonum pluralitas principatum: vnus ergo princeps.* Profecto si bonum vniuersi consistit magis in Diuina gubernatione, quam in rerum mundanarum adinuicem coordinatione; quemadmodum bonum exercitus consistit magis in Ducis assistentia, quam in ordine militum ac legionum; nam ordo militum & legionum est propter Duce[m], vt illi recte pareant, & obtemperent prompte ad nutum; non autem Dux est propter ordinem: sed exercitus Dux est bonum essenziale, quia milites ignauos dedecore afficit, & perfidos poenis atque supplicijs; vicissim strenuos ac fidos honorat præmijs bonarum actionum: igitur & Deus in vniuerso malos pena mulcatur, & bonos omnes condigne præmijs honorat: Id autem a summo Deo quum in hac vita mortali plerique non habeant; necessarium est in Peripato dari rationalium animarum a corpore separatarum statum post hominum interitum, quibus antea vitæ Deus actiones tum bonas remuneretur, tum malas puniat. Quæ ratio sic efformari potest, Deus optimus, qui est primum ens, ac summe vnus, Aristoteli bene gubernat omnia mundi entia & proinde genus humanum, vt Dux exercitum, & Princeps subditum sibi populum: Sed Dux bene gubernans exercitum, & Princeps gubernans recte subditos, debet quemcumque vitiosum de male patris punire, vicissimque probum vnumque de bonis operibus præmiare; quum igitur in hac vita mortali plerique scelesti, ac vitiosis moribus homines nullis penis affligantur; & contra multi probi homines actionum honestarum nullum præmium consequantur: necessarium est Aristoteli, cui Deus optime cuncta gubernat, animas hominum post mortem eorum a corpore separatas superesse immortales, quæ antea vitæ in corpore a summo Deo condigna præmia, dignasque penas pro meritis recipiant. Neque locum hic habet solutio, Pomponatij, dicentis actiones vitiosas esse sibi metipsis poenam essentialem, & actiones probas esse sibi metipsis præmium essenziale; tum quia huiusmodi poena, & hoc præmium hominibus non inesset a gubernante Deo, sed a seipsis; tum quia supra ex Aristotele didicimus, actiones hominum ciuiles ex habitu virtutis moralis non esse gratia sui, sed propter finem ab ipsis distinctum, qui est felicitas diuersa a ciuili.

Ordo rerum, qui dicitur ab Aristotele bonum essenziale vniuersi, docet animæ rationalis æternitatem in Peripato. Cap. LXXVIII.

Aliud immortalitatis argumentum mox offert nobis Aristoteles immediate subiungens *Cuncta*

autem coordinata quodammodo sunt; verum non similiter & natantia, & volatilia, & plāta; nec ita se habent, vt sit vlti alteri ad alterum; sed sunt ad quippiam; ad vnum namque coordinata sunt omnia. Sane bonum essenziale vniuersi dicitur consistere quoque in ordine, quo omnia ordinantur ad vnum; id autem bonum est; atque adeo finis Aristoteli; & hic quidem finis geminus est; vnus est finis cuius gratia, Deus optimus, alter est finis cui, nimirum homo, qui doctore Aristotele optimum est omnium, quæ in mundo sunt infra mentium separatarum naturam. Quin & euidentius Aristoteli omnia naturalia corpora sunt gratia animæ. Vt autem homo, & eius anima est finis, cui cedunt in vtilitatem omnia entia; quod de plantis, piscibus, auib[us], alijsue brutis animantibus, aut eorum animis dici non potest; ita maxima debet esse proportio inter vniuersum, & hominem, animamue rationalem, quæ est vniuersi finis cui; vt est apta proportio inter vniuersum, & Deum, qui est illius finis cuius gratia: Quum igitur finiti ad infinitum nulla sit proportio; quumque rei æternæ finis caducus esse non queat; procul dubio ponens Aristoteles mundum æternum & incorruptibilem, constituere non potest illius finem, ad quem habet ordinem essencialem, cuiusmodi esse vult Deum optimum, tum hominem ratione animæ intellectus, esse caducum atque mortalem. Vnde sic ratio potest efformari, Finis, in quem essentiali ordine coordinata sunt omnia, atque adeo ipsum vniuersum, quod Aristoteles opinatur esse perpetuum, non potest esse res caduca & corruptibilis: sed homo ratione suæ animæ Aristoteli est finis cui omnia cedunt in vtilitatem; vt Deus est finis cuius gratia vniuersum igitur anima rationalis, & in ea homo Aristoteli æternitatem habet, vt vniuersum, & Deus ipse.

In vniuerso ad Deum se habentes homines, vt in familia liberi, ex Aristotele conuincunt animæ rationalis perennitatem. Cap. LXXIX.

Non minus efficax argumentum perpetuitatis animæ deducimus ex ijs quæ statim subdit Aristoteles inquit *Utrum quemadmodum in domo liberis quidem minime licet quodcumque facere, sed ea omnia aut plurima, quæ ordinata sunt; mancipijs vero, & bestijs parum, quod ad commune conferat, sed vt plurimum quod cumque contingit; tale namque principium cuiusque eorum natura est.* Scilicet in vniuerso, vt in Domo ad summum Deum vt ad Patrem familias, liberi non omnia faciunt, sed quæ ordinata sunt ad commune bonum totius domus; ita homines agunt ea, quæ conferunt ad commune bonum vniuersi; quum alia cuncta infra hominem degentia in hac mundi domo veluti mancipia, & bestię parum ex se agere possunt, quod ad vniuersale bonum vniuersi conferat; sed agunt vtrūque contingit, gratia boni caduci, quia naturam habet etiā contingētē: Sed homo vt Dei filius in vniuerso non habet naturā contingētē, vt bruta, quæ sunt mancipia homini desertientia, & faciēs quod ordinatur ad vniuersi commune bonum, non est homo corporeus & mortalis, sed incorporeus ille humanus animus post vitam caducam in corpore bene actam secundum habitus virtutum Aristotelis opinione felix, ac Deus effectus, qui peculiarem habet nostratiū curam. Vnde sic ratio deducitur immortalitatis, Illa entia, quæ in vniuersi domo se habent ad Deum vt liberi Patre

Familias, facientes quæ concernunt ad commune bonum totius mundi, ad differentiam brutorum, & plantarum, quæ naturam contingentem obtinent, & non agunt ex instituto quod conferat ad commune bonum vniuersi, sunt essentia perpetuam substantiam obtinentes in individuo; nā bruta, plantæ, & inanima, speciei æternitate gaudent, quum in mundi domo mancipijs comparentur. Sed Aristoteli homines ratione animarum intellectualium in Domo vniuersi se habent ad Deum, vt liberi ad Patrem familias, & ad alia entia corporea, vt liberi ad mancipia, & bruta non agentia quæ conferant ad bonum commune domus, naturam contingentem obtinentia; igitur Aristotelis opinione homines ratione animarum suarum intellectualium sunt æterni in individuo, habent quæ proinde suas animas immortales; alioquin vt bruta naturam contingentem obtinentes non agerent quid quod conferret ad commune bonum vniuersi; se cus ac in præsentia docuit Aristoteles.

Homines quum sint ea, quibus omnia communicant ad vniuersum, habent animas immortales. Aristoteli.

Cap. LXXX.

ImmEDIATE vero nouam immortalitatis animæ nobis rationem suggerit Aristoteles subnectens, *Dico autem pariformiter, quod necesse est omnia in discrimen venire, & alia ita sunt, quibus omnia communicant ad vniuersum, nempe Mundanarum rerum quum tria sint summa genera, res æternæ, caducæ, & mediæ naturæ; profecto mediæ sunt, quibus omnia communicant ad constitutionem vniuersi, quippe mediæ sunt per extremorum participationem; inter æterna vero immaterialia, & caduca materialia vnus medius est homo, cui scite nunc ab Aristotele dicuntur omnia communicare ad vniuersum, quia vt corpore materialis est atque corruptibilis, ita est animo prorsus immaterialis & incorruptibilis.* Ex quibus ita rationem æternitatis animæ contexere valeamus, Id, cui omnia communicant ad vniuersum, necessario constat ex parte materiali & caduca, & parte immateriali, & incorruptibili; nam omnia vniuersum cōplēria distribuuntur in materialia caduca, & æterna incorruptibilia; sed Aristotelianūc homines soli sunt ea, quibus omnia cōmunicant ad vniuersum; ergo soli homines in Peripato constant ex parte materiali perpetui; proindeque rationalis anima nostra est id in hominibus, cui æterna mundi entia communicant in æternitate.

Vitiorum penas sui post obitum, & haberi disciplinam stabilem in anima separata incorruptibili ex Aristotelis decreto. Cap. LXXXI.

Sed in epistolis, quas Aristoteles ad Alexandrum Magnum scripsit, clarum habemus immortalitatis animæ testimonium; & sane duarum epistolarū in proposito nostro mentionem habent Auctores; prima est, de qua Cæsar Bertolius Cremonensis scribit in hæc verba, *Aristoteles in quadam sua epistola ad Alexandrum, in qua quid senserit Plato de animarum statu ei explanat; quidque sit in hac materia sentiendum insinuat, dicens, Quare Alexander te toto animo ad virtutes, & scientias capeffendas accinge, reuiciens vitia, ne post mortem anima tua tristetur æterno tempore.* Hæc mirifice correspondet ijs, quæ tum de animis hominum defunctorum infe-

licibus immutabiliter asseruit olim Aristoteles, qui scilicet nulla viuientium amicorum ac nepotum prosperitate ac bonitate valeant de miseræ statu liberari; tum de amicis eorumdem felicibus, qui nulla possunt vicissim viuientium amicorum attinentium quæ miseria de statu beatitudinis exturbari; sed toto æno optime se habent æterna sui contemplatione fruētes. Secunda vero epistola est, quam ab Aristotele ad eundem Alexandrum scriptam refert Patricius in hæc verba, *Dubito quorū nam, vel qualis principii me capiat ad te; in quæcūque enim respiciens mentem conuicio, omnia mihi videntur magnæ & admirabilia, & oblivione nihil digni video: memoria vero propria, & adhortationis; quorū nihil vllum obscurabit tempus.* Bona enim Præceptorum admonitiones, & adhortationes spectatorem habent æternitatem, quæ ratione? quia ijs obtemperans discipulus præclaras edit actiones; quarum remuneratio est, felicitas æterna diuersa a civili. Quare adnitere Principatum non in inuiciam, sed in beneficentiam componere; cuius nihil maius, eorum quæ in vita, natum est. Quare & mortalis naturæ sepe a necessitate dissoluta, incorruptibilis ob magnitudinem operum consequitur memoriam. mortalis naturæ, scilicet homo ex anima & corpore constitutus, ob naturam materiale caducus, non raro a violentiis occiditur, sed etiam corrumpitur ac dissolvitur morte naturali a necessitate materiæ; noua formā induentis, vetustā exuentis; in quā forma separata, quæ rationalis anima est, remanet Aristoteli homo incorruptibilis; quin & in aliorum hominum mortalium animis memoria conseruatur magnorum facinorum ab eo patratorum. Horum ergo cogitatione habeas; nempe tum incorruptibilis animæ per mortē hominis a necessitate materiæ separata: tum memoriz facinorum remanentis post obitum. Non enim irrationabiliter educatus es, ut quidam, qui absurde etiam mentes d. spoliuerunt; animas nempe suas virijs turpiter emancipantes, non autem virtutibus exornantes. Tibi & genus honorabile, & regnum autum, & disciplina stabilis, & gloria admirabilis, & quantum occasionibus fortune excellis, tantum & virtutibus honestorum primum te esse oportet. Reliqua vero age quidem vilia, per se vero quæ videbuntur. Sed cur Aristoteles Alexandro scribit inesse disciplinam stabilem non ne cecidit ea breuicū Alexandri morte? quando Aristotelico

E decreto, moriente animali simul perit scientia, quæ in animali. Sed stabilem Alexandri disciplinam Magister appellat, qui rationalem animam immortalē ponit, & post obitum hominis a corpore separata in premium suarum actionum honestarum felicitate contemplatiua a civili diuersam, perennē & immutabilem obtinere constituit: quare bona disciplina stabilis est in suo æterno præmio, quod est felicitas contemplatiua perpetua. Vnde sic haurias immortalitatis efficac argumentum. Ponens animam hominis vitiosam post mortem trisari æterno tempore, & animam studiosam esse incorruptibilem, & post dissolutionem a materiæ necessitate habere disciplinam stabilem, is necessario censet rationales animas hominum esse immortales; Sed Aristoteles ad Alexandrum scribit, & alibi, profitemur vitiosorum hominum animas post eorū mortē trisari æterno tempore, ac esse immutabiliter infelices; e contra studiosorum animas habere disciplinā stabilem, & dissolutas a materiæ necessitate esse incorruptibiles; igitur Aristoteles necessario censuit animas hominum rationales esse immortales.

Traditio futurorum certa, non ex somnio, demonstrat in Peripato rationalis animae immortalitatem. Cap. LXXXII.

A Pollonius mirabiles a¹ historias corte² es, relatu³ Patricij, b⁴ testatur Aristotelem de Pythagora multa scripsisse, ac speciatim factam seditionem Pythagoreis praedixisse. Quare & in Metapontum abiit a nemine visus: & ex fluio, qui apud Samum, eum transiens audivit vocem magnam super homines, Pythagora salve; praesentes autem perterrefactos. Visus vero est aliquando Crotone & Metaponti eadem die atque hora: in theatro sedens, ut Aristoteles refert, surrexit, & sessoribus demonstravit femur suum aureum. Hæc ex Aristotele tradit Apollonius; Immo Aelianus: contestatur Aristotelem hæc eadem aservisse de Pythagora, ex quibus multa suppetit nobis immortalitatis argumenta, & quidem primum ex predictione seditionis, non ex somnio ullo significare, sed in vigilia prævisse; nam ita, non ex somnio diuinare functio est animæ supra materiam & mortalitatem eleuata; quippe deliberationes humana a voluntate prædecentes, cuiusmodi seditio est, nec a somnio, nec a cælo præsignificari possunt. Unde sic ratio formatur immortalitatis: Anima sine somniorum interuentu prædictes seditionem est supra materiam penitus elcuata, & immortalis: Aristoteles fatetur Pythagoram prædixisse Pythagoreis seditionem: igitur Aristoteles confitetur animam Pythagoræ, adeoque cuiuslibet hominis habere functionem supra materiam eleuatam, & esse immortalem.

Inuisibilem hominem incedere non posse Aristoteli non ponenti rationalis animæ immortalitatem. Cap. LXXXIII.

A Aliud argumentum immortalitatis ex eo depromitur, quod Aristoteles asserit Pythagoram in Metapontum abiisse a nemine visum; nam homo fieri nequit inuisibilis, nisi Magicis præstigijs, Dæmonumque, seu bonorum, seu malorum opera in Peripato: Dæmones autem Aristoteli non alij sunt, quam animæ rationales defunctorum a corpore separatæ; ut late a¹ superius ostendimus: & omnino qui præter Deum, & Intelligentias motrices orbium ponit Dæmones, seu bonos, seu malos, quorum opera quispiam ambulans reddatur præsentibus inuisibilis, non ille necessario ponit animas hominum rationales esse post mortem eorum a corpore separatæ & immortales. Unde perpetuitatis animæ ratio sic efformatur, Dicere quempiam hominem e loco ad locum peregre abire ab adsstantibus minime visum, est Dæmones supponere, ac rationales animas hominum immortales: Aristoteles fatetur Pythagoram in Metapontum abiisse a nemine visum: igitur Aristoteles supponit Dæmones, & animas rationales esse immortales.

Vox supra humana ex fluio exiens demonstrat ex Aristotele rationalis animæ immortalitatem. Cap. LXXXIV.

Sed & ex eo desumitur immortalitatis ratio, quod Aristoteles ait, Pythagoram ex fluio, qui apud Samum labitur, dum illum transiret, exeuntem audiuisse vocem magnam super homines, Salve Pythagora, quæ præsentibus perterrefecerit: nam Aristoteles vocem supra humanam ex fluio exire posse non asseret, nisi ponat Dæmones, & animas hominum defunctorum a corpore separatæ; quarum aliqua quomodo-

A cumque apponens actiua passiuis ex imo fluio per factum in aqua foramen magnam aeris molem articulata vocis imaginem referentem adegerit in auras; nam ea vox, aut sonus vocis similis solo motu locali aeris per canale aquæ fieri potest: anima vero separata nullo negotio mouere potest de loco ad locum corpora, quibus assistit: sic enim videbat ætate sua Aristoteles fieri Deorum gentilium oracula, sic audire potuit loquentes ligneas statuas; immo fatetur ipse Lemnio pastori Deum respondisse: Quæ ergo ratione Dæmon de lapidea, vel ænea statua loquebatur oracula fundes, eadem Aristoteli ex fluio vox superhumana potuit exaudiri Pythagoram salutans, & socios perterrefaciens. Unde ratio sic elicitur immortalitatis, Dicens ex fluio exire posse vocem suprahumanam, quæ articulata saluaret hominem aliquem nomine proprio, is necessario ponit Dæmones infra motrices orbium Intelligentias, adeoque supponit animas rationales post mortem superesse a corpore separatæ & immortales: Aristoteles dicit Pythagora trāsente fluuium apud Samum ex fluio exiisse vocem magnam supra homines, quæ ipsum nominatim saluauerit, & præsentibus socios perterruerit: igitur Aristoteles necessario ponit Dæmones infra motrices orbium Intelligentias, adeoque supponit animas rationales post hominum interitum superesse a corpore separatæ & immortales.

Idem homo simul visus in locis distantissimis Aristoteli arguit rationalis animæ immortalitatem. Cap. LXXXV.

Non minoris momenti ratio ducitur ex eo, quod Aristoteles inquit Pythagoram visum esse aliquando Crotone, & Metaponti eadē die atque hora; hoc enim fatetur non potuit Aristoteles, nisi supposita rationalis animæ immortalitate; quippe simul idē corpus in diuersis locis physice consistere, ac vere videri non potest; & Pythagoras in tam distantis locis eadē die atque hora simul conspici non potuit, nisi Dæmo quispiam, vel anima rationalis a corpore separata pro eadē Pythagoræ corpus, æereum sibi sumpsisset in effigiem Pythagoræ conformatum, cui assistens Pythagoræ spectrum pro vero Pythagora præsentibus adspiciendum obiceret. Unde ratio perpetuitatis animæ ita deducitur, Dicens eundem hominem simul visum esse in locis distantissimis, necessario ponit esse Dæmones infra motrices orbium Intelligentias, adeoque supponit animas rationales a corpore separatæ & immortales; Aristoteles inquit Pythagoram visum esse aliquando Crotone, & Metaponti eadē die atque hora: igitur Aristoteles necessario ponit Dæmones infra motrices orbium Intelligentias, & rationales animas a corpore separatæ & immortales. Maior eo constat, quia corporeus homo idem simul esse non potest vera in duobus locis distantibus; sed ea visio fuit veri Pythagoræ in vno loco, & in alio spectri Pythagorici a Dæmone, vel ab anima quapiam separata corpus æereum sibi quomodocumque circumponente in similitudinem Pythagoræ. De femore vero aureo Pythagoræ, de quo testatur ibidem Aristoteles apud Apollonium, nos fuisse philosophari fuimus in opere De Monstrorum causis, natura, & differentiis; quæ theoria huc asserenda non est, quia nihil inde ad propositum immortalitatis argumentum colligi potest.

a. 3. hist. cap. 20.

Ratio. 292.

Ratio. 283.

a. hist. rab. ap. 6. Phil. com. 1. lib. 7. a. lib. 2. cap. 47. & seq.

Credendi modus validior humano demonstrat in Tèripato rationalis animæ immortalitatem. Cap. LXXXVI.

DVos credendi modos Aristoteles alicubi proponens, humanum vnum, humano validiorem alterum, præclaram nobis exhibet rationem ad animæ rationalis immortalitatem, dum ait, *Fortè igitur de quibusdam enuntiare aliquid tentare, & de omnibus, & prætermittere nihil, videbitur utique esse signum aut multæ amentia, aut multæ promptitudinis; non tamen iustum est omnes simulter increpare, sed videre oportet causam dicendi, quanam sit. Præterea quopacto se habeat in credendo, Utrum humano modo, an validius. Quis est obsecro validior hic modus in credendo, quam sit humanus, Aristoteli? nullus alius, profecto, quam Divina revelatio, vel Dæmonis inuisi locutio, vel animæ rationalis defuncti apparitio: at vero qui hæc ponit, is necessario ponit animas rationales a corpore separatas & immortales: & reuera Magister, qui alibi sanxit, & melius esse intellectui non cum corpore esse; seu intellectum humanum non bene se habere in corpore, sed optimum esse habere separatum a corpore; quin & multa diuinitus data esse testimonia eius quod est, rationalem animam melius se habere extra corpus, quam in corpore; nunc per modum validiorem humano in credendo nil aliud significare potest, quam Divinam revelationem homini mortali factam seu a Deo, seu a Dæmone, seu ab anima separata, siue assumpto corpore, siue non; quæ singula clare supponunt animæ rationalis immortalitatem. Nisi etiam validior hic modus humano dicatur esse Prophetia, de qua Parmenographus sub titulo *De Arrogantia* inquit, *Αὐτὸς ἔφα, Ἦπερ dixit; Quoties tantam cuiuspiam auctoritatem significamus, ut ea vel citra rationem ad quidvis credendum sufficiat. Illud admonendum videtur in hac Parmenia; perinde valere quasi dicas, Dominus dixit; ut Pythagoras ab Aegyptiorum viribus videatur didicisse figuram hanc Prophetis familiarem. Vnde talis elicitur immortalitatis ratio; Quicumque ponit validiorem modum in credendo quam sit modus humanus, ille necessario ponit animas rationales a corpore separatas & immortales; quum ille modus sit revelatio vel a Deo, vel ab Intelligentijs, seu Dæmonibus tam bonis, quam malis, vel ab animabus defunctorum, vel a Prophetis; quæ singula necessario arguunt animam immortalem: sed Aristoteles præter modum humanum in credendo, ponit alium humano validiorem: igitur Aristoteles necessario ponit animas rationales a corpore separatas, & immortales. Ceterum hos duos credendi modos insinuat nobis Auctor Mystice Philosophiæ, siue fuerit Aristot. ut Patritio placuit, siue quis alius Platon-Aristotelicus; ait enim, *Inter entia mundi superni nullum est nobilius substantialiter altero; sed omnia sunt illi secundum formam optimam; sicut formæ inexistentes in animo Architecti effectrices sunt partes, quæ differunt ab effectibus: verbi gratia signis parietis inscriptis: Idcirco etiam huiusmodi formas supernas vocavit prisci exempla, quales Plato narravit esse substantias, essentiasque inferiorum. Sapientisque Babilonij, & Aegyptij acumine mentis introspecterunt intellectualis mundi species, complexi scientia aliunde tradita (scilicet per revelationem, qui est modus superhumanus) vel ex seipsis inuenta (qui est modus humanus) quam etiam professione ipsa sibi vendicant: siquidem enarraturi aliquid ut-***

Abantur doctrina intellectualis (nempe ab intellectu aliquo separato per revelationem acquisita) non autem humanaria; ut nonnulli alij, qui consulentes eos, adhuc non sibi visi satis firmiter discere ex sententijs locutione redditis: (conceptus animorum acceptos scribebant, uti oculata fide legimus, in lapides per figuras: idem in omnibus scientijs artibusque facientes; quos locabant in templis, tamquam paginas perlegendas; talesque aderant pro libris eis utensiles: Quod fecerunt ut indicarent quod intellectus agens immaterialis creavit omnia secundum propriam essentiam cuiuslibet rationem similitudinemque: quale optimum fuit pulcherrimamque documentum: per quod utinam etiam indicaretur, qua ratione attingerent formas illas mirandas & absconditas; sic enim illorum factum esset laude dignius, qualis conditio paucis viris contingit: rari enim admodum sunt, qui modo superhumano rerum essentias intelligunt.

Aristotelem de anima descensu agentem, posuisse rationalis animæ immortalitatem. Cap. LXXXVII.

Proclus in suis Commentarijs ad Timæum Platonis, quod etiam adnotavit Patritius, ita scribit, *Quod & Aristoteles amulatus, in tractatione de anima, physice eam aggressus, neque de animæ descensu, neque de Sortibus mentionem fecit; sed in Dialogis seorsum de his tractavit, & prædictum consideravit sermonem. Profecto Magister in libris De Anima Physiologum agens non potuit agere de Sortibus, neque de Animæ descensu; quoniam hæc duo sunt attributa animæ a corpore separatæ; cuius consideratio physica non est, sed metaphysica; ut nō semel nos docuit Aristoteles: Qui quum in Dialogis, præclaro Procli testimonio, de animæ descensu, ac de Sortibus agat; sane & Dialogus unus est ed Eudemum de animæ immortalitate tractans, in quo de propositis Magistrum agere decuit; & si quem alium de Anima conscripsit, ut illud fortasse volumen, quod a Laertio Questiones de Anima dicitur inscribi. Ceterum Auctor librorum de Mystica Philosophia, quem Patritius multis argumentis probare conatur esse Aristotelis, clare de animæ descensu pertractat; de animæ inquam descensu tum a mundo intelligibili in sensibilem, dum corpori primum unitur extrinsecus accedens ad materiam; tum a corpore in statum miseriorem, dum a corpore per mortem separata cadit in statum, in quo condigne penas luit perpetrari sceleris in hac vita: inquit enim: *De anima quidem universali scire oportet, cur descenderit ad hoc corpus, & an descenderit sponte parenti gratia, an coacte alia de causa. & mox. Plato igitur olim dedit animæ plura attributa, quorum nos auriti fuimus testes, sed non scripsit ullum: alioquin mentem eius lector deprehendisset: attributa autem hæc anima diversa sunt: siquidem intellectus unitur sensui, neque despicit eum ubique, sed corporis ad coniunctionem ligatus, & presocatus in illo: nam corpus est anima, ut locus: sic etiam opinatur Anticles, magis adhuc vocans corpus carcerem: Vnde dixit Plato, quod solutio animæ a vinculis corporis est causa ascensus illustrationisque, descensio autem obscurioris, quæ nihilominus purgata rursus ascendit: atque huius descensionis causa sunt plurimæ; quarum prima est peccatum commissum ab aliqua; quapropter descendit ad luendam penam, promerendumque aliquid, ac leges Dei accipiendas: aliæ vero descendunt alia de causa, quam non adduxit; sed colligens, animæ descensum execratus est. Et**

lib. 7. cap. 1. multo post, & Anima nobilis liquit mundum superio-
rem, ut posteriora formet, ac regat; quo sancta munere,
ac reuersa hoc emolumentum fecit, quod hic naturam boni ac
mali didicit vere per experimentum, quam alioquin non
perfecte sciret, non ut spiritalia, qua cognoscunt vitia (qui-
bus hic inuoluantur homines) voluptatesque, non iuxta eo-
rum naturas proprias, sed rationes in se veras, ob suam
dignitatem potentiores ad id descensu: namque si cogno-
scentes, ut anima humana, vitarentur etiam, ut ipsa
corporum communione, tentarentque diuelli: anime si-
quidem rationales hic materia iuncta, ideoque sordidata
ac co inquinata, discernunt talia propter huiusmodi colliga-
tionem; quarum aliqua (quum dissoluta fuerit) si sit
munda, erit felix intiendo statum entium nobilium spi-
ritualiumque ac principalium; & redditur perfecta ad di-
scernendum utriusque mundi conditionem. Porro anima quae
hic deorsum sit pelago materiae submersa ex praedomi-
nio sensus, ac sub termino naturae coacta; illustratio tamen
ab intellectu non cessat; immo iugiter illi insit, quoniam
est substantialis ei, ac nunquam vllatenus diuellitur ab illa.
Sicigitur descensus anima contulit ad discernendum perfe-
cte experimento bonum ac malum, omniaque mundi huius,
ac naturae suae: dummodo supersint hic virtutes integrae,
operationesque bonae, qua inerant sibi in mundo intellectu-
ali: etenim si has non absolueret proderetque sensibilibus,
essent nulla, videreturque anima adhuc continere illas pri-
us in seipsa absconditas; quod si fieret, perinde foret ac si
nunquam fuisset: ex consequenti etiam inexplicatis anima-

lib. 7. cap. 5. virtutibus, mundus intellectualis, qui est altior, remane-
ret ignotus. & adhuc infra. Anima quidem in mundo
superiori intellectuali extat nobilior atque perfectior, in in-
feriori autem ignobilior deteriorque propter corpus, cui
inest: Quumque sit intellectualis, ex mundoque superiori,
impossibile etiam est quod careat essentia mundi sensibilis,
inexistentiumque illi: quoniam natura anima conuenit,
ac propinqua est mundo utrique, intellectibili scilicet, ac
sensibili; ob id quoque minime decet quod conueneretur
detestata se liquisse mundum intellectualem, & deuenisse
ad istum; sita namque inter ambos, quamuis sit ex nume-
ro substantiarum diuinarum, attamen quem sit finis illa-
rum, est principium naturarum sensibilium: Porro ani-
ma contracta ad mundum naturalem sensibilemque, nihilo-
minus continet suarum virtutum influxum in illum, sed
adhuc infundit vires proprias, eumque insignit dotibus in-
numeris, aufertque saepius sordes, & vitia ne commisceantur
sollicite repulsat, & inferius, Anima inexistens corpori ma-
turat recessu, ac eius permutatione: dein reuersa ad mundum
intellectuale supernum, quum sit versata in duplici mundo, ac ge-
minio peritia sua gradu, didicerit per experimentum cogitatio-
nisque huc, sicut vir praeclitus tenet notitia allelus, eligit ali-
quid experiturque, roborans cognitionem, illius autem noue-
rit ordines supernos honorandos, scientia vera constituit mun-
dum illum existere isto excellentiorem: sicut autem intellectus
descendens sistit influxum in anima, quoniam hac existit
portio una mundi intellectualis (quod saepius dictum) & F

lib. 7. cap. 6. praefigurauit in ea rerum simulacra, quae subter illam im-
pressit anima ita ascendens in reditu. Ac tandem, Ani-
ma qualibet quum operando impleuit hunc orbem sensibi-
lem suis dignitatibus, coacta reuertitur ad intellectualem;
complectitur tenaciter praedicta cognitione indubitabili: si-
quidem mundus ille nobilior est isto, seruansque eius intel-
lectualis contemplationem, negligit omnino istam repetere;
quale euident est illi, qui a fascinatione naturae emer-
sus, propere rediit ad intellectum, speculatus rerum principia;
Anima autem regressa ideo despicit inferiora, quoniam hac

lib. 7. cap. 8. sunt consumptibilia, tamquam simulacra eius, quae non
perseuerant, nisi illa subinde causa fingere. Anima adhuc
in illo orbe proprio extans, conspicata dignitatem, sumit
ab eodem virtutem, & attrahit, huicque infundit, con-
iungens eum tali illustra: tione superiori, atque ita efficitur
mundus vnitus. Hanc vero opinionem ratione breui pro-
bamus, quoniam anima non omnino descendit in hunc mun-
dum inferiorem: nec enim vniuersalis, neque humana; si-
quidem in intellectivo secundum aliquid superest; mini-
me translata ab eo, quando non est loci indiga: coniungi-
turque huic per curam, descenditque propter operum osten-
sionem; siquidem impossibile est quod mundos diuidat, nisi
ipsa secundum substantiam corruptione permutetur: Atque
ita contingit quod inde pendens ibi existat, non penitus
istinc egressa, operans istinc. Quae fusius afferre libuit,
quia locum alium in operibus, quae prostant, Ari-
stotelis non habemus, quo Procli dictum confirmare
valeamus. Ex quo tamen hanc rationem immortalitatis
deducere possumus, Animae descensus aut ex mundo
intelligibili ad corpus, aut ex corpore ad locum
poenarum, fieri non potest nisi anima sit a mate-
ria prorsus independens & immortalis: Aristoteles
in Dialogis, ut constat Proclus, agit de animae de-
scensu, qui necessario est vel a mundo intelligibili ad
corpus, vel a corpore ad locum poenarum, vel utro-
que modo; igitur Aristoteli anima est a corpore
prorsus independens, & immortalis.

Eundem Philosophum Sortes admittentem neces-
sario ponere rationalis animae perennitatem.
Cap. LXXXVIII.

EX eodem Procli testimonio, qui legit in Dia-
logis Aristotelis tractatum de Sortibus, elici-
mus aliud argumentum immortalitatis; quo-
niam Sortes, seu sortilegia nihil aliud sunt, quam
vel Demonum praestigia, vel animarum rationa-
lium hominum iam vita functorum euocationes de
sepulchris, opera Magorum, Aristotelis quo fre-
quentissimae: nos quidem hanc Aristotelis tracta-
tionem de Sortibus non vidimus, carentes ijs Dia-
logis, in quibus nondum deperditis Proclus eam
videre potuit, qui nobis olim tam luculentum de
ipsa testimonium perhibuit; nos ex his eam ra-
tionem teximus, quia Sortilegia fieri nequeunt
nisi opera Demonum, & interuentu animarum ratio-
nialium defunctorum hominum a corpore separa-
tarum, & immortalium: Aristoteles in suis Dia-
logis, quos Proclus testatur se vidisse, agens ex
professo de Sortibus clare admittit Sortilegia:
igitur Aristoteles concedit necessario Demones,
& contestatur hominum defunctorum animas
rationales a corpore separatas, & immortales.

Oraculorum responsa ab Aristotele collaudata
conuincunt immortalitatem animae rationalis.
Cap. LXXIX.

Aristoteles ut sua tempestate plures Idolorum res-
ponsores audiuit; ita responsiones illas a Deo
esse concedens, Dei nomine, non Deum summum,
quae lignae statuae inclusum non existimauit, nec vl-
lam Intelligentiam secundam, quum eas omnes
procul

procul ab hac infima mundi parte caelestibus circum-
 foratis inesse dicat: Sed necessario intelligit animas
 rationales ab humano corpore separatas, corporeis
 illis Deorum Gentilium simulacris assistentes; aut
 etiam Demones, qui sunt eadem animæ rationales
 a corpore separatae apud Aristotelem, ut antea pro-
 bauimus; vel saltem sine immortalitate ac separatio-
 ne animæ rationalis frustra ponerentur a Philosopho;
 cui nihil fas est frustra concedere in rerum natura.
 Sed Aristotelem audiamus, qui scribit alicubi in hanc
 sententiam. *Maribus magna ex parte nec bestijs,
 nec hominibus gignitur lac; fieri tamen potest ut ali-
 quibus interdum gignatur: nam & in Lemno insula Ca-
 pro ex mammis, quas geminas iuxta genitale gerit, tan-
 tum lactis emulgebatur, ut Volostia inde conficerent;
 Quod idem etiam proli mascula Capri illius euenisse acce-
 pimus: sed hac ostentis annumeranda potius ducunt, nam
 & Lemnio illi pecoris Domitis consulenti Deus amplius
 incrementum peculij futurum respondit. Dubio procul
 Aristoteles Idolorum responsa frequenter audire po-
 tuit ætate sua; desierunt enim paullo ante Plutarchi
 tempestatem; & quando nunc videretur attulit Magister
 in confirmationem sui placiti, quod scribit, Mares
 etiam lac e mammis emittere posse; ac speciatim Hir-
 cum ex binis vberibus, quæ prope genitale obtinet,
 tantum lactis dedisse ad mulctram, ut ex eo caseoli
 fierent; cuiusque filium hædum tantumdem lactis vbe-
 ribus dedisse; cuius ostentis Deus consultus respon-
 dit, futurum ut factus apriori futura suppleretur, quod ad
 notauit etiam Scaliger. licet causa physica, & efficiens
 huius rei mihi esse potuerit, ut abo illi capri cetera ma-
 sculi, mamas haberet femininas: non ne semel visa mu-
 lier capite masculo promissa barba, quid si uterque il-
 le caper utroque sexu præditus, occultum haberet semi-
 neum pudendum, sed exertas mamas? consimilia his
 pleraque nos explicauimus in opere nostro *De mon-
 strorum causis, natura, & Differentijs*. Verum ex
 oraculo ab Aristotele proposito nos hanc rationem
 deducimus immortalitatis, Aristoteles quidnam exi-
 stimauit esse Deos ætate sua passim in simulacris ora-
 cula dantes & responsa cuiuscumque petenti? an sum-
 mum Deum rerum omnium gubernatorem? nihil mi-
 nus; nam id summam eius dignitatem dedecet, Ari-
 stotele & doctore: an Intelligentias orbium motrices?
 nequaquam; quoniam hæc collocatæ sunt ab Aristotele
 procul a mundi centro, quod terimus, in sphaeris ce-
 lestibus, ubi velocissimus est motus. Relinquuntur er-
 go ut Deos in simulacris oracula responsaque dantes
 petentibus Aristotelis quo Magister existimauerit esse
 vel Demones, seu Genios, vel animas defunctorum
 hominum a corpore separatas; Idolorum simu-
 lacris ad libitum assistentes: at vero dudum ostendi-
 mus Aristotelem per Demones, & Genios nihil aliud
 intelligere nisi rationales defunctorum animas a cor-
 pore separatas: igitur Aristoteles existimauit post
 hominum interitum remanere rationales animas a
 corpore seiunctas immortales.*

*Aristoteles inquit Deos estimare sacrificia pro modu-
 lo facultatum nostrarum, gaudere pietate potius,
 quam sumptu, supponit anima rationalis immortalita-
 tem. Cap. XC.*

A gens Aristoteles de amicitia morali ad lega-
 lem, quæ civilis etiam nuncupatur, compara-

ta, eam comparat amoris, quo Deus homines prole-
 quitur, inquit, *Moralem igitur secundum electio-
 nem esse pater (non ex patto, ut civilis esse dicta est an-
 tea) quoniam etsi magnis beneficijs acceptis vel ob fa-
 cultatum penuriam non rependit, sed quantum potuit, præ-
 stitit, recte habet: Atque ita Deus pro facultatum modu-
 lo nostrarum sacrificia nostra estimat. Verum ementi,
 ac mutuo ad usuram danti, nisi amplius istinc prouentu-
 rum pollicere, non suffecerit: unde multa accusatio-
 nes in amicos oriuntur. Eandem fere sententiam alibi
 protulit Aristoteles dicens. Neque enim quod pro
 dignitate sit, in omnibus est; sicut in honoribus, qui
 Dijs, aut parentibus exhibentur; nemo enim referre his
 dignam gratiam posset; sed qui pro viribus colit; is esse
 probus videtur. & alio in loco scribens. Deinde ve-
 ro quod ne consensaneum quidem sit Deos sacrificantium
 sumptibus, sed pietate potius gaudere. Item eos, qui
 supra vires quicquam faciunt, & Dijs & homines quam
 stultissimos iudicant. Ex quibus euidentibus hæc im-
 mortalitatis ratio deducitur in Peripato, Quis est ille
 Deus, quem Aristoteles ait estimare nostra sacrifi-
 cia pro modulo facultatum nostrarum? quique sunt
 illi Dijs, qui Aristoteleo decreto sacrificantium pie-
 tate potius quam sumptibus gaudent? quique stultis-
 simos iudicant supra vires quid molientes? Si sum-
 mus ille rerum gubernator & arbitrer, unde rebus
 omnibus, pender esse & viuere. dum hic vitiosos ho-
 mines, quibus plurima beneficia concessit, eaque
 summa in omni honorum genere, ut dominatum,
 robus virium, longeuitatem, ingenijque subtilitatem,
 cospicatur ab eis nedum sibi sacrificia nulla rependi, sed
 etiam cum Lucretio, & alijs Atheis se floccipedi; quos
 nulla poena punit ante mortem omnibus bonis af-
 fluentes; eorum necesse est animas post obitum a cor-
 pore separatas a Deo condignis suppliciis mulctari:
 secus enim frustra Deus estimaret nostra sacrificia
 pro modulo facultatem nostrarum, frustra que no-
 stra in ijs pietate gauderet. Sed fortasse nunc sum-
 mum Deum non significat Aristoteles; immo vero
 neque secundas Intelligentias orbium motrices; qui-
 bus cum homine villo nullum ipse dixerat intercede-
 re ius amicitia; nam amicus amico bonum expetit,
 procurat, præstatque; nec ab amico nimium natu-
 ra conditioneue seiunctus; at vero summo Deo, &
 Intelligentijs, addo etiam Dæmonibus homo nul-
 lum bonum expetere, procurare, præstareque potest;
 & ab humana conditione tales separati sunt adeo, ut
 non putent se dignum, quod ait Aristoteles, cum n. or-
 talibus amicitias agere. Deinde vero summum
 Deum, & Intelligentias putauit Aristoteles esse caus-
 sas omnium euentuum naturalium vniuersales: Vnde,
 inquit, rebus omnibus pender esse & viuere; & ali-
 bi, A talis namque principio Cælum, & tota na-
 tura dependet. Verum Aristoteles hic agit de illo
 Deo, cui ob peculiare aliquod beneficium acceptum,
 veluti a causa proxima, gratia referre debeat homo:
 Quare Dei, seu Deorum nomine nos existimamus Ari-
 stotele in præsentia, ut etiam paullo infra, significare ra-
 tionales animas proborum hominum vita fundorū a cor-
 pore separatas, qui ob virtutes & præclara facinora, in
 Deos relati a veteribus putabantur esse Patrie tute-
 lares, & hominibus benefici, ac delectari sacrificijs, &
 honoribus; nam inter hos Deos & mortales homines
 intercedit aliquod ius amicitia; decreto Aristotelis;
 qui constituit tum prosperitates & bona, vicissimque*

calamitates & mala viuentium amicorum aliquid conferre defunctis; non ita tamen vt si felices sint vita defuncti, ob miseras viuentium quomodocumque ad se attinentium felicitate priuentur; nec vicissim: tunc Honores. Dijs & parentibus exhiberi non posse pro dignitate; sed qui pro viribus colit, is probus esse videtur: tum, "Honorem parentibus quemadmodum Dijs exhibendum esse: Dij vero, qui parentibus in honore comparantur, eiusdem quoquo pacto rationis esse debent cum parentibus; quia comparatio decretis Aristotelicis fieri debet inter congenae, & cognata; naturam vero cognatam, & congeneam cum Dijs alijs non habent viuentes homines, quam cum animabus proborum hominum post mortem ab Antiquis inter Deos collocatis. Igitur & hic Aristoteles aperte proficitur animas rationales in obitu separari a corpore, separataque consistere in aeternum immortales; quas Prisci Deos Manes, Tutelares, & beneficos, honoribus, & sacrificijs propitias sibi demereri studebant.

Aristoteles vota Deo faciens pro Genero suo aegrotante, animarum immortalitatem supponit. Cap. XCI.

M Arsilus Ficinus in Epistola, quam scribit ad Franciscum Marefcalchum, praclaro testimonio ponit Aristotelem Deo votum fecisse pro salute Generi sui aegrotantis; post suorum, & Patris votorum mirifice exauditorum enarrationem, scribens in hac verba. *Quamobrem amicos tuos admone, ne sperant vota; nam neque Aristoteles quidem in Generi sui morbo contempsit. Sed & Aristoteles in economicis admonet Dijs a Parentibus pro filijs vota fieri, & sacrificia debere; quae qui negligit, Deos negligit. Porro qui pro salute suorum affinium aegrotantium Deo vota facit, is necessario Deum curam habere peculiarem humanarum rerum opinatur; & hominum animas rationales esse immortales existimat; quoniam animarum immortalitas cum Diuina Providentia necessaria connexionem habeat, & cum Pietate cognitione; qui enim Deum non timet impius, ille tum Dei providentiam negat, tum immortalitatem infirmitur; ac vicissim qui ponit animam esse mortalem, is nec Deum metuit cum Lucretio, nec Deum ullam rerum humanarum curam habere putat; cui mortalitatis assertori nec vota curae sunt, nec obfistit pietate potest, vt ait Plautus in Pseudolo,*

Non potest pietate obfistit huic, vt res sunt cetera;

Deos quidem, quos maxime equum est metuere, eos minimi facit.

Ast hinc nos eam ducimus rationalis animae perpetuitatis rationem, Qui vota facit pro affinium aegrotantium salute; is necessario ponit diuinam providentiam, & Deum curam habere rerum humanarum, & consequenter animae rationalis agnoscit immortalitatem, sine qua Deus non posset pro meritis rependere poenas iniquis, & praemia probis hominibus, quod plerumque non fit in hac vita mortali; sed Aristoteles praclaro Ficini testimonio vota Deo fecit in morbo Generi sui: igitur Aristoteles vt diuinam providentiam, & Dei curam erga res humanas, ita cognouit, & posuit animae rationalis immortalitatem.

Rationalis anima immortalitas elicitur in ex eo quod Aristoteli solus homo Deos veneratur, & colit. Cap. XCII.

Aristoteles aliam immortalitatis rationem ante quoque tacitam nobis aperit, dum inter causas,

ob quas homini potius, quam alicui brutorum animalium credendum sit, vnam attulit, ex qua mirifice posthumum popositum comprobatur; inquit enim *Cur homini potius, quam cuiquam ex ceteris animalibus credendum est? Vtrum, vt Plato Neocli respondit, quia homo solus omnium animalium nouit numerare. An quia solus Deos veneratur, & colit. An quia omnium maxime vim obinet imitandi; hinc enim discere tam multa & varia potest. Quae prius explicanda sunt, deinde ratio immortalitatis elicienda. Quum Aristoteli credulitas sit & fides; fides autem tum de rebus creditis habetur, tum etiam de actionibus significatis: si de rebus creditis agamus, quum eas credere consueuerimus ijs, quorum agnoscimus fidelitatem; quumque huius, vt aliarum virtutum, imago, quaedam in brutis etiam percipiatur, Aristotele doctore, ac experimento comprobatore, nulli mirum si bestiis etiam credimus; nam Canibus, custodiam nostri, tutelamque rerum nostrarum credere consueuimus: vade prouerbium (quod Aristoteli testimonium quoddam est) enatum legitur, *Canis in praesepe*: cui ouium custodia data est, ne ipse agnis vescitur dilanans, nec lupos in oues grassari, sinit. Hinc Socrates per Canem iurat, antiquis fidei, fidelitatisque symbolum, notare Pierio; Hinc etiam Horatius, *Canes & fideles appellat his meritis*,*

manet sub foue frigido

Kenator, venera coniugis immemor

Seu visa est Catulis Cerua fidelibus

Seu rupit teretes Marsus aper plagas,

Scite proinde Plato Philosophum, qui ciuitatis custos optimus; futurus sit, generoso Cani similem esse moneri; qui bonus nostrorum custos, aduersus familiares & notos natura mitissimus est, ferox & immitis aduersus ignotos. Nouimus etiam alios corporis sui, suarumque rerum custodiam alijs feris animalibus credidisse; vnde Alciatus Leonem ait custodem esse templorum,

Est Leo sed custos, oculis quia dormit apertis,

Templorum idcirco ponitur ante fores,

quod etiam contestatur Valerianus. Draconibus item suarum rerum custodiam homines credidisse, multiplex historia testis est. Omitto vellus aureum Colchi, & fabulosos Hortos Hesperidum; Cicero testatur thesauros Draconibus consueuisse custodiri, dum ait, *Qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draeo.* & Alciatus in eadem sententiam, agens de Virginum custodia, quas olim Draconibus, alijsque feris prisci seruandas credebant, vt Olaus Magnus contestatur, ait

Vera haec effigies innupta est Palladis; eius

Hic Draco, qui domina constitit ante pedes.

Cur Diua comes hoc animal? custodia rerum

Huic data; sic locus, sacraque temola colit.

Innuptas opus est cura asseruare puellas

Pernigili; laqueos undique tendit Amor.

Aristoteles tamen in praesentia ita ut homini magis credendum esse, quam cuiquam ex ceteris animalibus; & propositi triplicem rationem affert; primam quidem ex Platone, dum ait, *Utrum, vt Plato Neocli causa problematis postulati respondit, quia homo solus omnium animalium nouit numerare. Certe Aristoteles consentit Magistro suo solum hominem posse numerare, scribens plicubi? Si autem nihil aliud aptum natura est quam anima numerare, & anima intellectus, quem*

8. ethi.
cap. vlt.
9 ethi.
cap. 1.
99. ethi.
cap. 2.

07. phys.
1. 24.
26. 32.

lib. 1.
epist.

lib. 2.
cap. 2.

Ratio.
289.

lib. 3.
cap. 37.

30. lib.
probi.

2. de an.
1. 157.

6. ethi.
cap. 7.

7. ethi.
cap. 1.

1. meta.
cap. 1.

9. hit.

cap. 10.

2. de pa.
cap. 4.

1. de 7.
de 6.

publ.

1. Rhiz.

cap. 1.

lib. 1.
ode. 1.

6. 2. de
lulio.

emble.
15.

lib. 1.
Hic 10.

philip.
13.

in emb.
2.

in hit.
1.

lept. 6.
cap. 16.

8. 27.

30. lib.
probi.

4. lib.
13.

9. de an. quem solis 9 hominibus inesse fatetur : siquidem nu-
 157. merandi functio est eius, qui distinctam habet cuius-
 que numeri notionem quoad singulas sui partes; distin-
 cta vero notio multitudinis est propria intellectus ;
 quia sensus confasam numeri cognitionem habet, ac
 solum cognoscit numerorum numeratorum alii alio
 ampliorem esse, ubi magnitudinem eorum discrimen; at
 numerum numerantem non percipit, & eam quam nu-
 meratorum numerorum differentiam non attingit, canis e-
 nim non agnoscit ceterum oues custodiam suam creditas esse
 patetiores nonaginta tribus, quia eas numerare nescit,
 numerare nequit; homo vero tale discrimen, & minus
 etiam agnoscit, quia numerare scit, numerare potest.
 Vnde cani dormienti si aduopserane sublata fuerit o-
 nacula, expectato furtum non patet, quare non sa-
 tagit deficientem numero inuestigare, nec studet abla-
 tam ouili recuperare; Pastor autem mane numerans
 oues, optime deprehendit deesse ceterisimam, proinde
 que curat eam inuenire, quam ad gregem deportet;
 Dominus ergo gregis peculium potius homini pasto-
 ri credere debet, quam cani, vel cuius ateri animali;
 quia solus homo nouit numerare, unde recte Bongus
 Bruta multitudinem confase noscere scribit, numerum
 distincte cognoscere negat: Gallina enim multitudine
 nem nouit pullorum, non tamen numerum. Huius ra-
 tionis Platonice, quam veluti veram protulit Aristote-
 les, aliam e suo penu statim attexit asserens, *An quia
 solus Deos veneratur, & colit? Veneratio, & cultus
 quem homo Dijs prestat, similis est ei, quem filius
 parentibus prestare tenetur, ut monet Philosophus non
 vno in loco, dum ait: Honor quoque parentibus quem ad-
 modum Dijs exhibendus est. (& paullo sante) Neque
 enim quod pro dignitate sit, in omnibus est; sicut in honori-
 bus, qui Dijs, aut parentibus exhibentur; nemo enim referre
 his dignam gratiam posset: sed qui pro viribus colit, is esse
 probus videtur. Atque igitur non licere filio patrem ab-
 dicare, patri autem filium licere videretur. (& adhuc an-
 tea) In unaquaque autem ciuitate eatenus amicitia ap-
 parer, quatenus & ius. Regi sane erga subditos in benefi-
 cij supereminentia bene facit enim ijs, qui sub regno suo sunt;
 siquidem bonus qui sit ipsorum curam habet, ut bene agant,
 non secus atque ouium pastor. Vnde Homerus. Agamemno-
 nem pastorem populorum dixit. Talis autem etiam paterna
 est; tamen si magnitudine beneficiorum prestat, autorem enim
 eius est, quod videtur esse maximum; ut videlicet sint filij, eo-
 que educationis, & institutionis; id quod maioribus quo-
 que attribuitur; nam & pater filiorum, & maiores nepotum,
 & Rex a se rectorum natura imperium obtinet. Atque
 amicitia bene in supereminentia sunt; atque igitur honoran-
 tur parentes. Vnde plane constat Aristoteli cultum
 & venerationem filiorum erga parentes; ac hominum
 erga Deos esse cum spe premij benefactorum & cum
 timore poenae delictorum: Quum igitur homo solus
 Deos veneretur, & colat, ab ijs bene acta vitæ præ-
 mium expectans, & male acta poenam sibi timens; ut
 filius parentes, & nepos maiores, ac subditus Regem
 veneratur & colit: & sane sic Aristoteles Homeri di-
 ctum laudat inquiens: *Eo quod modo Helenam timere
 Priamum inquit ita dicentem*
 2. de co. *O metuende mihi semper semperque tremende*
 cap. 3. *Chare socer.* *nihil aliud dicens, quam eam cum pudore diligere. Rursus
 vero Ulysses ad Nausicaam inops, peregrinus, ac magis
 quam subditus ad Reginam inquit,*
*Te mulier valde quidem admiror, & metuo.**

A Quum autem irrationalium animalium nullum ita
 Deos veneretur & colat, propterea potius homini cre-
 dendum est, quam vili ceterorum animalium; quia spe-
 rans homo premium probatum actionum a Dijs, &
 vicissim metuens ab iisdem sibi poenam delictorum,
 credita sibi quolibet fideliter custodiet, ac suo tempo-
 re salua, & integra Domino reddet; nullis fortune, cor-
 poris huius bonis temporarijs corruptus ab homine malo
 æterna potiora tum bona, tum mala respiciens; ad ani-
 malium brutorum differentiam; quia nihil æternum
 ea sibi a Dijs aut bonum, aut malum cognoscentia spe-
 rantiaque, feruntur ad bonum externum sibi vnde cu-
 que propositum: sic fidelis etiam Canis, ossa porre-
 cta sibi ab auctore fure, desinit ei adlatrare, ac heri sui
 domum spoliare; Adultero quoque silet frustulo pa-
 nis corruptus; vnde Tibullus

Hæc fecere malas, hinc clauem ianua sensit,

Et cepit custos liminis esse canis;

Sed pretium si grande feras, custodia victa est,

Nec prohibent claues, & canis ipse tacet.

ut alter ille semifidelis carulus herilem domum custo-
 diens a furibus, honorem vero prostituens adulteris,
 descriptum audiuit,

Fures adlatrati, parcens taciturnus amanti;

Sic placuit domino, sic placuit domina.

Quos versiculos ita transtulit Erruriz Musa in suum
 idioma,

Latrai al Ladro, & a l' Amante taqui;

Cosi a Messere, & a Madonna piacqui.

Sed homo, qui vere homo sit supra bestiarum natu-
 ram, non ex appetitu viuens, verum ex intellectu,
 Deos colens ac metuens, nullis premijs ab adultero
 propositis Domine pudicitiam venundabit, nullis poe-
 nis a moerho minate productis heri corpus prostituere;

D a Dijs tum bene acta vitæ premium æternum sibi spe-
 rans, tum male acta poenam perpetuam sibi metuens.
 Hæc igitur secunda ratione pulcherrime scitissimeque
 scribit Aristoteles, ideo credendum esse potius homi-
 ni res nostras, quam vili alio animali, quia solus ho-
 mo Deos veneratur & colit, ab ijs male factorum sibi
 metuens æternam poenam, & benefactorum sperans
 perenne premium; quum bruta nihil tale sibi timeat,
 aut sperent naturam & animam sortita caducam, nacta
 mortalem, æternæ vitæ penitus expertem. Vnde nos
 argumentum ducimus immortalitatis animæ rationa-
 lis efficacissimum, ita formandum. Homini potius
 credendum est, quam alio cuiquam animali, quia so-
 lus homo colit ac veneratur Deos, veluti filius paren-
 tes, & subditus Regem; timens ab ijs sibi supplicium
 delictorum æternum, speransque premium virtutum
 perpetuum: Sed qui colit ac veneratur Deos, ut filius
 parentes, & subditus Regem, ab ijs timens sibi pecca-
 torum perpetuam multam, speransque virtutum per-
 enne premium, is animam debet habere, quæ post obitum
 a corpore separata remaneat immortalis: ergo solus
 homo inter animantia nostratia præditus est anima ra-
 tionali, quæ post hominis interitum a corpore seiuncta
 permanet incorruptibilis. Minor illa prior antea sa-
 tis ex Aristotele paruit, & constat ex differentia bruto-
 rum ab homine, quæ vere Deum non venerantur, ne-
 que colunt, ab eo vel sperantia premium æternum, vel
 timentia perenne poenam vilius facinoris; ac solum
 temporariam poenam sibi timeant, sibi que sperant so-
 lum temporarium premium, ut Athei caducam animam
 opinantes. Maior eo patet, quia se penumero Deus de-
 licta

lib. 2.
eleg. 4.

7. de an.
c. 162.
10. ethi.
cap. 7

Ratio 100

licet non possit in hac vita mortali; & frequenter bonas actiones suo premiat in hoc statu corpore; & quia bonarum actionum primum ac finis Aristoteli est felicitas diuersa a civili beatitudine; ac proinde contemplatiua beatitas in alia Vita; ut antea vidimus.

10. eth. cap. 7. lib. 4. c. 34. 55. Tertia ratio problematis ab Aristotele postremo loco proposita respicit credulitatem ac fidem, quam habemus de rebus alienis; seu de actionibus alienis ab aliquo nobis creditis ac significatis; & ita se habet. *An quia omnium maxime vim habet imitandi? hinc enim discere tam multa & varia potest.* Denique enim aliqua functio, vel res aliena nobis ab aliquo significatur & creditur, necessarium est ipsum rem vel functionem illam imitari. Quia ergo animalia quoque bruta vim aliquam habent imitandi; hoc enim Cereopigheis, ac vniuerso Simiarum generi commune est; Canes etiam docentur ad certa signa res imitari; docillimi brutorum omnium sunt Elephantes; de quibus mira narrantur ab Historicis. Aristoteli sane dicitur. *Elephantibus omnium ferarum mitissimis & placidissimis est; quippe qui per multa officia & erudantur; & intelligat; quando etiam Regem adorare condisce; valet sensu, & reliqua sagacitate ingenii excellit.* intelligentiam; ac ingenii nomine phantasiam elephantum perfectissimam hic Aristoteles, ut alibi, significat: Vnde possunt etiam bruta nobis aliena facinora significare: sed tamen homo cunctorum animalium maxime vim habet imitandi res & actiones alienas; ac propterea illas nobis aptius indicandi. Homini vero maximam inesse vim res & actiones alienas imitandi ex eo probat Magister, quia vnus homo discere tam multa & varia potest, nempe propemodum infinita artium opera; quum brutorum docilitas ad pauca restringatur; imitatio namque quum duplici vi perficiatur, cognitione; ac expressione, seu significatione; brutum habet solam phantasiam, & sensus alios; quibus imitanda cognoscit; at his omnia non cognoscit, sed solum sensibilia; & hac percipit notione confusa: homo vero insuper habet intellectum, quo potest & omnia, & distincte comprehendere: Brutum itidem voce inarticulata, & incomposito motu corporis potest nobis res alienas exponere, confusoque ac rudi modo explicare: sed homo res alienas omnes exactissime potest tum articulata voce, tum appositis gestu corporis adumbrari nobis representare. Vnde homini potius, quam cuiquam ex ceteris animantibus credendum est. Sed hac obiter ad problematis explicationem; ratio immortalitatis ex secunda illius causa deducta est dudum.

Timor Deorum, quem homines, ac speciatim Principes habere debent Aristoteli, monstrat in Peripato rationalis anime perennitatem. (ap. XCIII.)

Consimilis immortalitatis ratio depromitur ex eo, quod Aristoteles asserit Deos timeri debere, ac religione coli, tum ab omnibus hominibus, tum speciatim a Populorum Rectoribus; ait enim alicubi, si quis adeo intrepidus fuerit, ut non metuat Deos, hunc non fortem, sed insanum ac dementem esse, & alibi scribit de Tyranno, qui antiquitus erat Populorum Optimus rector, *Videri etiam oportet ipsum erga religionem Deorum affici vehementer; minus enim formidabunt populi ne quid contra iustitiam fiat si religioni dedi-*

tum illum existimabunt, ac Deorum timorem habere: minusque contra illum audebunt insurgere, quasi Deos habeat propitios & fauentes. Verumtamen oportet sine improbitate talem videri, atque eos viros, qui aliquam in re laudabiliter se gesserint, honorare. Porro Deos metueri non debent homines, qui censent animam esse mortalem; nec iidem religionis Deorum curam habent. Vnde Lucretius ex praua sententia de mortalitate anime pessimam sibi de Deorum religione prorsus euerfenda cogitationem ac opinionem posuit; cur enim Deos colat, vel metuat magis quam bruta, qui censet animam esse mortalem? Sed & vel oraculo Pythio dudum admonitus est Corax Naxius, impiu esse animam morte damnare, ut Plurarchus contestatur: sane ut bruta mortale animam habentia nec Deum timent, nec vlla ratione venerantur, Aristotele doctore; utque desipiens est eidem, ac demens, qui dicens in corde suo Deum non esse, numen non metuit; sic plane quos religio Deorum & pietas tangit, eos immortalitatem anime profiteri necesse est: Immo vero quemadmodum bene sentientes de anime perennitate Deum metuunt, quem sibi sperant vltimum finem, & in cuius eterna speculatione suam sibi pollicentur summam felicitatem; ita quicumque suam animam putat esse mortalem, & demens ille nec Deum timens non solum impius est, sed in supremam cadit infelicitatem; siquidem felicitas Aristoteli est Diuinæ mentis contemplatio cum pietate coniuncta: an non est summa infelicitas hominis, qui humanitatem exuens, dementat se se, Deum non solum non metuens, sed etiam negans? profecto & Magister asserit, omnes homines existimare Deos esse; ac proinde statuit hominem non esse, qui Deos non metuit, aut negat; simul eiicit naturam, eiicitque rationem, demens & fera factus, qui Dei cultum reiiciens Atheus penitus euadit: Si paruus quidam / mundus est homo, quum in homine mens sit imperatrix, & omnia nostra tum membra tum opera conseruans, mireque gubernans; quid ni ab Aristotele quoque recipiamus, in magno mundo Deum esse conseruatorem rerum omnium, & gubernatorem optimum, velut summum Imperatorem in exercitu? Porro qui Deum non metuunt, hos ut Plato dicit esse Adolescentes, siue sint ætate, siue quoque mente nondum maturi, Aristoteles amentes hic appellat aperte; stultosque; Platoni Magistro consentiens eosdem prauæ vitæ agere; namque pariter verum est, De Diis recte opinantem, vitam recte instituire, amplectique cum bona religione talem vitam; & a vitæ mala, malum esse sensum hunc Atheorum: Quis moneat lexicidium Troiz, quæ peritura perdidit primum Deos; moneat, & hoc frequenter istos Numinis palam spretores, pœnas palam luisse a Deo immisas, & plerosque infelicem vitam tristiore morte consummasse: Si Numen est, eius prouidentia bene gubernantur omnia; si Deus est optimus omnium moderator & arbiter, iam eum mortales omnes, nisi planè desipimus, venerari, ac timere debemus; quum ad prouidentiam gubernantis attineat in primis & malefactorum supplicis, & beneficia primum compensare; quumque nemo Numini resistere valeat, nemo Dei potentiam & dominatum effugere, nemo extra Diuini imperii limites euadere. Ceterum hæc ut omnia nos docuit Aristoteles, ita nobis ex eo conuincunt in Peripato rationalis anime perennitatem; quia si fuerit anima mortalis in hominibus, sicut

1. mag. mor. 2. 6.

5. polit. cap. 12.

30. Sed. probl. 2. mag. mor. 6.

10. eth. cap. 7.

1. 51. mor. 6.

10. eth. cap. 1.

1. 8. phyl.

1. 12. mor.

1. 2. 49. 1. 82.

1. 1. eth. 6. cap. 1.

1. 1. polit. cap. 1.

1. 1. mor. su. 2. 6. 12. mor.

1. 52. 56. 1. 2. 1. 100.

1. 1. delect. 1. 5. polit. cap. 1.

1. 12. mor. 1. 2. 36. 1. 10. eth.

1. 1. 3. cap. 7. 1. 12. mor. 1. 52. 56. 1. 1. mag. mor. 6.

1. 1. 3. probl. 5.

in brutis, nihil est quod vereamur in posterum (ait A. illi) sed securi futurorum pro arbitrio vivere poterimus: si vero perpetua sit anima nostra; merito convenit anxios esse nos, ne post hanc vitam immortalis anima in graves & immortales poenas incurrat, sperareque debemus Deum memorē fandi, atque nefandi;

„Scilicet hoc sanctum est, ne quid sperare precando
 „Defuncti vita possint; sua premia quemque
 „Certa manent, firmo certa ex ordine pana:
 „Hoc est iustitiam colere, & præstare Deum se:
 „Non etenim leges, hominum quarum indiget usus,
 „Iustitiam expendunt &c.

Quæ satis eloquenter nobis descripsit Aonius. Vnde sic ratio ducitur immortalitatis, Quicumque Deos metuendos esse, ac veneratione religiosa colendos præcipit, & qui secus agunt dementes esse decernit, ille necessario ponit tum Divinam providentiam, tum animorum nostrorum immortalitatem: Sed Aristoteles ait eum hominem insanum esse, qui Deos non metuat; & præcipit Principi cuius populos regenti ut sine improbitate Deos timeat, & vehementer afficiatur erga Deorum religionē: igitur Aristoteles necessario ponit & divinam providentiam, & animæ rationalis immortalitatem. Maior est evidens ex præmissis, & per se notā; quia bruta mortales animas habentia stulta non sunt, quia Divina religione non afficiuntur, nec Deos metuunt vitores vindicesque scelerum apud inferos; at secura vivunt ad nutum sensuali appetitus. Verum hac de re quoque superius.

Aristoteles examinans veterum sententias de anima non contradicit Platoni de animæ immortalitate, quia similiter opinatur eam esse perpetuam. Cap. XCIV.

EX eo quoque rationem immortalitatis animæ desumere possumus; quod Aristoteles in accurato examine opinionum antiquorum de anima tum non reprehendit eos, qui animam immortale esse posuerunt, potissimum Platonem, cuius dogmata non raro vel minimum a suis placitis dissentientia carpit: & profecto vetustiorum sensa de anima sibi diligenter expendenda proponit, dum ait, *Intendentes autem de anima, necesse est simul dubitantes de iis, quibus abundare oportet, pertransientes Priorum opiniones comprehendere, quæcumque aliquid de ipsa enuntiauerunt, ut bene quidem dicta accipiamus; si vero aliquid non bene, hoc evitemus.* quæ breuiter sic explicantur; Absoluto nobili Proœmio librorum de Anima, nunc Aristoteles aggreditur Tractationem tribus libris comprehensam; eamque primum diuidens in duas partes præcipuas; deinceps utilitates profert, seu fines, quorum gratia necessarium fuit hanc primam partem exequi, demum fundamentum iactus dicendorum in hac prima parte, tribuit nobis anam diuidendi propositam textus partem in tres particulas: Quarum prior his notis includitur, *Intendentes autem de anima, necesse est simul dubitantes de iis, quibus abundare oportet.* hic Aristoteles innuit diuisionem tractationis de anima in duas partes; quarum altera in intentione suprema solet esse in executione postrema, & est rhetorica de animæ ex Aristotelis opinione per proprias determinaciones; quæ habetur in secundo, & tertio libro; altera est gratia illius, ac proinde prima in executione, & est explicatio dubitationum, quæ circa animam occurrunt; quam explicationem

habet Aristoteles in primo libro. Quod in textu legitur (simul) hic putamus significare idem quod (statim) seu (nunc) atque adeo primo loco; quam sententiam evidentissime declarat & alibi Magister inquit, *Ad illam, quæ queritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere de quibus primo dubitandum est; hæc autem sunt, & quæcumque de eis aliter quidam existimauerunt, & si quid ultra hæc prætermisum sit.* In secunda particula scopum primæ partis aperit ita, *pertransientes priorum opiniones comprehendere, quicquid aliquid de ipsa enuntiauerunt; scilicet in prima parte*

Narrationis de Anima necessarium est nos percurrentes placita veterum, quicquid aliquid de anima pronuntiauerunt, comprehendere quicquid statuerint, siue bene, siue male sint de ipsa philosophati. Sed in tertia particula Diuus Thomas asserit utilitates poni, quas percipiemus ex alienarum opinionum examine; Nos addimus afferri fines, quorum gratia oportet in hac scientia prius aliorum dogmata considerari; qui duo sunt, *ut bene quidem dicta accipiamus; si vero aliquid non bene, hoc evitemus.* scilicet haud solam purgationem, ut Zimara iunior, & Picolomineus asserunt, animorum instituit Aristoteles in hoc primo libro; & fortasse ne purgationem quidem, sed illustrationem mentis, & præseruationem ab erratis; nam in adeo difficili, ac tenebricosa scientia de anima considerantes antiquorum dogmata, in eis reperta vera theoremata debemus accipere tamquam faces nobis prælucentes & iter præmonstrantes ad exactam cognitionem, quam de anima nunc inquirimus; si quid autem falsi in eorum placita irrepserit, id nos prænoscerē debemus, ut eo non inquinemur, & a via veritatis aberremus: Quare nulla iam hic est animi purgatio; hæc enim supponit vitium erroris in animo purgando; hic autem Aristoteles præcaueri vult errores, in quos imprudens posset animus incurrere, non autem vult errores in animo iam insidentes ex animo depellere. Modestia vero summa supponit in Vetustiorum placitis re vera esse bene dicta, nobis inde accipienda; & dubitat si quid in iis sit non bene prolatum; quod sibi proponit evitandum: idem autem est bene & non bene, ac sit vere & non vere dictum; quia verum & bonum conuertuntur: Alios fines & alibi ponit Aristoteles, ob quos debeat scientificus aliorum sententias expendere; sed hi duo sunt omnium maxime præcipui. Ex quibus constat, quas antiquorum opiniones in primo libro de Anima Magister affert, & non confutat velut erroneas, illis tamquam veris Aristotelem assentiri: vnde præclara nobis deducitur immortalitatis animæ ratio sic antehabitis attexenda; Qui sententias aliorum sibi considerandas proponit in hunc finem ut ab aliis vera dicta recipiat, & falsa dicta evitet, ille quas opiniones proponit, & non confutat, necessario tamquam veras amplectitur: sed Aristoteles in primo de anima postquam sibi proposuit considerandum quicquid alii pronuntiauerint de ipsa in hunc finem, ut bene quidem dicta recipiat; si vero aliquid non bene sit dictum, hoc evitet, non solum affert opinionem Alcmeonis dicentis animam esse immortalem; sed numquam Platonem de immortalitate animæ disferentem arguit, cuius dogmata sibi repugnantia curiose passim videtur insectari: ergo necessarium est confiteri, Aristotelem de Animæ immortalitate Alcmeoni, & Platoni consensisse; ac proinde neutri de proposito contradixisse. Ad hanc rationem nobilis

met. 1. 1.

2. met. 1. 2. 3. met. 1. 7. 8. met. 1. 9. 1. c. 1. 101.

Ratio 292

1. de an. 1. 19.

1. de an. 1. 32.

nobilis Scholasticus renuntiavit mihi Magistrum suum de Alcmeone quidem nihil dicere, sed ad Platonem quod attinet, profiteri, & publica lectione dedicata opera demonstrare se studuisse propterea Platoni de immortalitate animæ Aristotelem nusquam contradixisse, quia illum agnovit pariter animam nostram esse mortalem existimavisse, ac si quando immortalem animum esse decrevit, id ab eo pronuntiatum fuisse de intellectu Agente, quem Plato pariter atque Aristoteles opinatus fuerit esse non quidem vere partem animæ nostræ, sed Deum optimum, ac omnino substantiam abstractam humanæ speciei assistentem. Nos hæc vix putamus ab eo vere dici ac ex animo, qui Platonem viderit: Nam ut omitteremus argumentum immortalitatis hac responsione non demoliri, quani attingitur Alcmeonis opinio de immortalitate ab Aristotele non reprehensa, utque prætereamus Intellectum agentem Platoni prorsus ignotum, ab Aristotele primum ex rei natura inventum esse: & licet Plutarchus asserat Anaxagoræ dedisse omnibus animalibus mentem agentem, de alio intellectu agente loquitur, cuius munus non est efficere omnia actus intelligibilia, sed omnia movere, utque omitamus intellectum agentem Aristoteli esse vere partem animæ nostræ, ab intellectu possibili sola ratione distinctum, non autem abstractam ullam Intelligentiam in Peripato censeri debere, quæ omnia cumulate probavimus in opere proprio De intellectu Agente nuper in vulgato, illud nunc facile demonstrabimus, Platonem censuisse rationalem animam hominis infra Intelligentiarum ordinem constitutam, esse immortalem. Profecto Plato non alia ratione probans nostrum scire de novo non acquiri, sed esse purum reminisci, quam quia noster animus, quum immortalis sit, ac sepius in hanc vitam redierit, videritque persepe & quæ in alia vita sunt, omniaque percepit, nihil utique restat quin ipse didicerit. Quamobrem nihil mirum est, si eorum quæ ad virtutem, & ad alia pertinent, reminisci possit, quum olim illa cognoverit. Quum enim tota natura cognata sit ac sibi met consona, & animus cuncta didicerit, nihil prohibet hominem, vnius cuiusdam reminiscens, quam disciplinam vocant, reliqua omnia recuperare; si quis adeo constans sit, ut quærendo minime fatigetur: Quære igitur, ac discere reminiscens est. (& paulo post addit) si quando tempus sit in quo homo non sit, inerunt tamen ipsæ opiniones veræ, quæ suscitando expergefæctæ, scientiæ fiunt; certe per omne tempus hæc hominis animus sciet; quum igitur semper rerum omnium veritas in animo sit, immortalis est. Ex quibus verbis Platonis apparet eum censuisse rationalem animam, adeoque intellectum possibilem, ut quid est a summo Deo, ab Intelligentia, & ab intellectu agente contradistinctum, esse immortalem; tum quia Deus, & Intelligentia Platoni non dicetur unquam esse noster animus; nunquam dicetur sapius redire in hanc vitam mortalem ex alia; nunquam aliquid addiscere, quod supponit ignorantiam; nunquam reminisci, quod supponit oblivionem; nunquam habere aliquando in se rerum notiones obscuratas ex contagione corporis, quod supponit imperfectam confusamque notitiam, & passionem quandam: quæ omnia bellissime conveniunt animæ nostræ rationali, & intellectui possibili formaliter, non autem agenti; qui quum in potentia non sit, addiscere nihil potest, nec reminisci. Dein alibi Plato scribit, Corpus hoc animæ sepulchrum dicitur, quod

animam in corpore hoc delictorum det penam, & hoc circumsepto valloque claudatur, velut in carcere quodam servetur, quoad debita quæque expendat. Porro ut Deus, ac intelligentia nobis assistens in nostro corpore custodiri nunquā dicitur a Platone, ut in carcere, nunquam ut in sepulchro sepeliri, quoad penas delictorum luat; ita sane hoc de anima rationali ac humana dicit aperte; quam præfuisse ante corpus a materia separatam antiquissimam necessario supponit; atque adeo immortalem, ut quæ a materia minime dependeat. Deinde alio in loco, Mori quidem nullus formidat, nisi omnino rationis expers, atque ignavus, iniuste autem agere veretur: multis enim peccatis refertam animam ad inferos descendere, extremum omnium est malorum. Verusque sermo est, non fabula. Extabat lex de hominibus, & semper & nunc etiam extat apud Deos, ut quicumque homines iuste pieque vitam egissent, quum e vita migrarent, ad beatorum insulas profecti in omni felicitate viverent, a malis luge se iuncti, qui vero iniuste impieque vixisset, in punitiois iustique supplicij carcerem, quod appellant Tartarum, irent. (& mox) Idem sentio de anima, quum corpus exuerit, in qua cuncta apparent, tam quæ ex natura, quam ex effectibus inerant, quæ ob rei cuiusque studium in eam homo contraxit, & reliqua. Quæ manifeste de anima humana proferuntur a Platone, prout ipsa quid est a Deo, & ab Intelligentia qualibet contradistinctum. Deinceps addit, & Demonstratio autem erit contentiosis quidem incredibilis sapientibus, vero contra; oportet autem nos prius de natura animæ divinæ, & humanæ effectus & opera invententes vera novisse; hoc vero demonstrationis huius principium sit. Anima omnis immortalis: quod enim semper movetur, immortale est: solum ergo quod seipsum movet, quia nunquam se deserit, nunquam cessat moveri. Si ergo principium motus est, quod seipsum movet; hoc autem neque mori, neque nasci potest. Quum igitur appareat immortale esse, quod seipsum movet; animæ substantiam & rationem hanc ipsam quid dixerit, non erubescet: omne enim corpus, cui motus extrinsecus incidit, inanime est: cui vero intus ex seipso id inest, animatum; tamquam hæc animæ natura sit, quod si ita est, ut non sit aliud, quidquam quod seipsum moveat, præter animam, necessario ingenua, & immortalis est anima. Quis hæc videns, Platonem dicat opinari animas humanas esse mortales, nisi contentiosus? sane testatur Aristoteles. Platonem statuere non divinam solum, sed humanam, & animam generatim definire, esse numerum seipsum mouentem. Quin & fuisse mox Plato Animarum transmigrationem de corporibus hominum in corpora ferarum, & vicissim ponens, apertissime rationalis animæ nostræ immortalitatem profiteretur ita in Regulæ Adriæ Dea, id est in lib. de Pulchro

incutibilis nuntius, hæc est, ut quacumque anima Deum comitata aliquid verarum inspexerit, ea usque ad circum alium sit indemonis, & si semper hoc facere queat, sit semper illa. si vero impotens assequendi non inspexerit, & casu aliquo usa, repletaque oblivione, & gravitate gravetur, gravata autem penas confregit, in terramque reciderit, tunc prohibet lex hanc in prima generatione in aliquam brutalem ire naturam; sed iubet eam, quæ plurimam viderit, in generis viri philosophi, aut pulcherrimam scipidi, aut musici, atque amatorij, eam vero, quæ secundo loco in regem legitimum, aut bellicosum virum, & imperatorium descendere: tertio in gubernatorem Reipublicæ, aut rei familiaris dispensatorem, vel quatuordecim, quarto in laboriosum gymnasticum, aut circa medelam curantem corporis versatorem: quinto in eos, qui vates futuri sunt, & circa

ia Gor.
gia inf.

in the.
dra.

1. de an.
c. 26.
& seqq.
& 67.

lib. de
Pulchro

f. de an.
c. 17.
7. de
Plac.
vlti.
cap. 20.
3. de an.
c. 4.

in Me.
none.

in Cri.
tylo.

circa mysteria quædam: Sexto in poetam, vel alium quemvis eorum, qui apte in imitatione versantur: Septimo in artificē, vel agricolam: Octauo in Sophistam, & popularem: Nono in tyrannicam. In his autem omnibus quicumque iuste vitam egerit, sortem postea nanciscitur meliorem; qui vero iniuste, deteriore. In idem enim unde profecta est cuiusque anima, annis decem millibus non reuertitur; nam alas ante hoc spatium non recuperat, præter illius animam, qui philosophatus est sine dolo, vel vna cum sapientia studio pulchritudinem amauit: hæc quidem tertio ambitu mille annorum, si ter hanc ipsam deinceps elegerint vitam, sic recuperatis alis, post tria millia annorum euolant abeuntes: alie vero animæ primæ vitæ finem consecutæ, iudicantur: Iudicata autem alie sub terra in iudicii locum euntes, meritis illis penas sustinent; alie in celi quemdam locum per iudicium eleuata, ita degunt, ut dignum est ea vita, qua in hominis figura vixerint: Millesimo anno ambæ redeuntes sortem & electionem secundæ vitæ suscipiunt, deligit unaqueque eam vitam, quam velit: hic & in bestia vitam humana anima transit, & ex bestia rursus in hominem; si modo anima quandoque prius fuerit hominis. & reliquæ. Ex quibus constat Platonem humanas animas esse multas confiteri, corpore antiquiores, a corpore separabiles, & immortales. Vterius addit Plato. *n* Apud inferos esse mortuorum animas: abire quidem illuc animas defunctorum, rursusque huc reuerti: disciplinam nostram nihil esse aliud quam reminiscentiæ; & secundum hoc necesse est nos in superiori quodam tempore ea, quorum nunc reminiscimur, didiciss.; id vero fieri non posset, nisi prius anima nostra fuisset alicubi quam in hanc humanam speciem deueniret: quamobrem & hac ratione immortale quiddam anima videtur esse: erant igitur animæ etiam prius quam in humanam speciem deuenirent, seorsim a corpore intelligentiamque habebant: nihil enim tam certum habeo quam esse eiusmodi omnia: sufficienterque probatum ante ortum nostrum animam extitisse; an vero post interitum nostrum etiam futura sit, non satis adhuc videtur ostensum; sed multorum nunc etiam restat illa dubitatio, ne videlicet homine moriente, simul anima dissipetur, atque ita esse designat: videtur enim quasi dimidium eius quod oportet probatum, ante videlicet quam nasceremur nostram animam extitisse; oportere autem id quoque ostendere, postquam mortui fuerimus non minus fore quam esset antequam nasceremur, si modo finem suum demonstratio sit habitura: Demonstratum quidem est, inquit Socrates, istud, o Simmia & o Cebe, etiam nunc, si modo velitis & id quod modo probatum est, & illud quod ante concesseramus, videlicet omne viuens ex mortuo fieri, in unum connectere: si enim est anima prius, & quum in hanc venit vitam, fitque homo; necesse est non aliunde eam quam ex mortuis proficisci: cur non necessarium sit, ut etiam post mortem corporis maneat, quum oporteat ipsam ad hanc vitam reuerti? demonstratum igitur & nunc est quod dicitur. Corpori conuenit, ut breui solvatur; animæ vero, ut omnino indissolubilis sit: cernis igitur postquam mortuus homo fuerit, corpus diu permanere; igitur anima si pura discesserit a corpore, in locum alium migrans ad Deum; quo si Deus uoluerit, paullo post meo quoque animo est migrandum: quo quum peruenit anima, euadit felix, ab errore, dementia, timoribus, durisque amonibus, ceterisque humanis liberata malis, reliquum tempus cum Deo agit: Sin autem polluta impuraque decedat, trahitur ad locum meticulosam, & quemadmodum fertur circa monumenta sepulchraque versatur, circa qua iam nonnulla apparuerunt animarum, umbrosa phantasmata, qualia præferunt si mulacta tales animæ, quæ non puræ discesserunt a corpore. Constat autem tamen non esse has bonorum animas, ad malorum, quæ circa hæc oberrare coguntur, penas dantes vitæ improbe ætatis: itaque tamdiu circumagantur, quoad cupiditate naturæ corpore conuincuntur, rursus induant corpus: induant autem, ut

A decens est eiusmodi mores, quales in uita exercuerunt; nam lasciuorum, inertium, & uentri deditorum defunctorum animæ subeunt asinos; tyrannorum, iniuriosorum, & rapacium, lepores, accipitres, miluos: at modestorum mitiumque modestos, & mites rursus homines; in Deorum autem genus nulli fas est peruenire, nisi qui philosophati sunt, & puri penitus decesserunt animi. (& mox) Quæd non subit mortem est immortale: anima quidem non suscipit mortem: est igitur anima immortalis; non subit autem mortem, quia quicquid occupat, illi affert uitam; quum ipsa sit principium uitæ: Imminente igitur homini morte, quod mortale quidem in eo est, interit; quod uero in mortale, incorruptum, sospesque morti se subtrahit: itaque maxime omnium anima immortalis incorruptibilisque est, erunt quæ apud Manes animæ nostræ. An hæc uerba Platonis Intellectui agenti soli, qui Deus sit, vel vnica mens omnium hominum abstracta, conueniant? nihil minus: an his non aperte profitetur Plato nostrorum animorum immortalitatem? nihil magis. Verum & alibi ait. *n* An ignoras immortalem esse hominis animam, & ab interitu liberam? si enim corpus egritudo interimit, quæ proprium est corporis vitium; non autem iniustitia: quomodo non erit immortalis anima, quæ ab iniustitia non dissipatur, quæ est anima vitium? aut quomodo morbis anima dissoluetur, qui sunt uitia corporis? nil enim alieno vitio labefactatur, sed solum proprio: Quæ a nullo prorsus malo siue proprio, siue alieno interimitur anima, patet eam semper esse, necessarium esse; si semper esse, & immortalem existere. An, inaduertas igitur easdem semper animas fore; neque enim pauciores umquam erunt, quum nulla prorsus intereat. Animam igitur immortalem esse & ratio præsens, & aliæ præterea conuincere possunt. Hæc aut non uidit, aut in finitulat, quicumque dicit Platonem opinari nostras animas esse mortales, ac vna cum homine perire; solum esse immortalem intellectum agentem, qui vnicus sit Deus, aut intellectus abstractus toti speciei humanæ semper assistens. Insuper de proposito legimus apud Platonem. Quicumque virorum iniusti, timidique vixerunt, quemadmodum probabilis ratio nobis ostendit, in generatione secunda in feminas sunt conuersi: simplices & innocentes quidem, at leues, curiosi, & fatui in aues: a philosophia prorsus alieni inferas gressibiles: omnium stolidissimi & imperitissimi in pisces, & ostrea. Alio in loco inquit. Vnum quidem illud de anima supradictum, quod antiquissima, diuiniſſimæque omnium sit, quorum motus generationem sortitus substantiam semper fluentem produxit: nescientes animam naturam antiquiorem esse corporibus, omnia rursus, immo vero seipsos euerunt. Nunquam mortalis quispiam poterit Deum firmiter colere, qui antea non acceperit, quod rerum omnium, quæ generationis participes sunt, antiquissima anima est, atque etiam immortalis; quumque talis sit, omnibus dominatur: quam sententiā a Magistro suo recepit. Aristoteles. Denique repetit etiam alibi Plato scribens. Recordamini ne hæc dicta esse, o Clinia? profecto ita tunc accepiſtis, ut meminisse debeatis, præsertim quia maxime vera esse constitit; omnium vero maximum illud habitum est, Antiquiorem omni corpore omnem animam esse: nam quod melius, id & antiquius; atque quod diuinius est, id inferiore ac viliori prius est; & similiter dux ducto, & Princeps subiecto natura prius: id igitur admittamus, animam corpore antiquiorem esse. Sed & Demosthenes, ut ait Ficinus in Vita Platonis. quum Antipatrum fugeret, Archia blandis verbis se ei vitam seruaturum pollicenti, Absit inquit, ut viuere tunc malim, quā honeste mori, postquā Xenocratem & Platonem de immortalitate animi discentes audiui. Hæc breuiter ex variis locis decerpere libuit dogmata Platonis de animorum nostrorum multitudine, ac immortalitate latius a Platone disputata, cumulatius a Plotino, Origene, Ficino, & aliis Platonice explicata; ut rati-

o ro: de
Repub.

p in Ti-
mo in f.

9 12. dele
gib.

r 1. de an.
t. 82.
f in Epi-
nomide.

n in Phæ-
done.

1. de a. tum abfit quod Plato cenfuerit folum Intellectum agen-
 1. 13. tem vnicum toti fpeciei humanæ affidentem effe perpetuum, animam vero ac mentem humanam effe caducam;
 1. 1. post. quod potius omnem animam, etiam brutorum anima-
 1. 4. 82. lium apertiffime cõfiteatur immortalẽ, pofita cum Py-
 1. 2. post. thagoricis animarum tranfmigratione: Ac reuera vt Ari-
 1. 12. met. ftotele, Platoni cõtradicens de hac animarum Pythago-
 1. 17. rica tranfmigratione; de quæ remifcentia rerum in a-
 1. 1. de an. lia vitæ cognitarũ; ita non reprobandis Magiftri fui fenten-
 1. 82. tiam de noftrorum animorum immortalitate, quem de
 1. 1. de an. omnium animarum perennitate videtur accufare; certe
 1. 65. Platoni confenfuit Ariftoteles animas noftras rationales
 1. 1. 21. effe & antiquiffimas, & nonnatas, & incorruptibiles.

Intellectus, & eius operatio quum fit fine materia, est a corpore separatus, vel faltem separabilis, & immortalis. Cap. XCV.

1. 1. de an. **I** Nfignem aliam rationem immortalitatis nobis exhibet Ariftoteles inquires. Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, siue affirmatio; atque vera est, aut falsa: omnis Intellectus autem non omnis; sed qui est ipfius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo: sed ut visio proprii vera est; si autem album homo, aut non, non verum semper est; sic se habent quæcumque sine materia sunt. Quæ sic explicantur. Hactenus docuit Ariftoteles naturam primæ functionis intellectus, quæ simplicium apprehensio, siue indivisibilem intellectio nuncupatur, distincte nobis explicans tres illius species; Nunc tractaturus de posteriori genere intellectiois, quam & supra compositionem conceptuum nuncupaverat; supponens eam in duas species distribui; quarum una prior natura communis vocabulo generis compositio dicitur; estque intellectio primæ compositionis, quæ fit simplicium conceptuum, nimirum cognitio rei significatæ per propositionem; altera posterior est compositio conceptuum complexorum, & secundæ compositionis intellectio, quæ proprio vocabulo appellatur aut discursus; aut etiam a fine scientiæ; iure primum Ariftoteles agit de intellectu primæ compositionis incomplexorum conceptuum, quam Latini vocant secundam Mentis operationem. Quoniam vero plerumque composita quemadmodum ex simplicibus constituntur, ita etiam ex eorum dignotione innoscunt; ut enim se habent ad esse res, ita se habent ad veritatem; propterea secundæ huius operationis naturam nobis aperit hic Ariftoteles, eam conferendo cum intellectu indivisibilem antea fufius explicata. Ceterum brevitatis amas non omnia proponit, quibus inter se comparari valent; sed id solum, ex quo possint nobis omnia secundæ functionis huius attributa patere. Quum autem hic primum Ariftoteles afferat huius operationis naturam, deinde illi conferat ideam primæ functionis generationis sumptæ, deinceps allatam comparisonem explicet exemplo; proinde textus dividitur in tres partes, seorsim explicandas. Prima est, Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio; atque vera est, aut falsa omnis. Porro secunda mentis operatio non est dictio simpliciter, seu simplex conceptus, ut prima functio, de qua sub nomine dictionis a libi Magister; sed dictio qua pronuntiatur aliquid de aliquo: de qua dictione complexa sæpius Ariftoteles: consulto dictionis nomine nunc utitur Philosophus ad indicandam orationem enunciativam, excludendo imperativam, & optativam; in qua non est ratio veri, aut falsi; Dictio dicitur numero singulari, quia secundæ functio mentis est una species atomæ, quum prima in tres divisa species antea fuerit. Dictio quoque scernit secundam operationem

A mentis a tertiâ, in qua non formaliter dicitur aliquid de aliquo, sed colligitur ac infertur aliquid ab aliquo; & est non dictio vere, seu prædicatio alicuius de aliquo; sed manifestatio, siue deductio, collectio, ac illatio, & omnino dependentia alicuius ab aliquo. Sicut affirmatio, negationem omittit, vel ut ait Averroes obbreuitatem fat habens unius meminisse; vel quia in affirmatione sit evidentior conceptuum compositio, quam in negatione; vel potius quia prior ac simplicior quum sit affirmatio negatione; si affirmatio compositio est conceptuum differentia simplicium intellectu, multo magis id asserendum est de negatione, quæ compositior est. Sicut affirmatio, ad differentiam tertiæ functionis item, quæ formaliter non est affirmatio, neque negatio, sed probatio, manifestatio, deductio. Atque vera est, aut falsa omnis. In secunda operatione intellectus, quæ est compositio conceptuum, necessario inest aut veritas, aut falsitas; quia si conceptus compositi sint inuicem compatibles, propositionem veram efficiunt; si non sint reipsa compatibles, falsam; quum autem medium non detur inter comparabile, ac incompatible; ideo functio mentis nostræ secunda omnis, omnisque dictio alicuius de aliquo, omnisque propositio, tam negatiua, quam affirmatiua, est aut vera, aut falsa. Secunda pars est, Intellectus autem non omnis, sed qui est ipfius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo. Prima mentis operatio generatur ad secundam, ac tertiæ differentiam scite dicitur Intellectus, & Intellectio; quia per eam animus non componit aut dividit, nec enuncians aliquid de aliquo, nec deducens probansve aliquid ex aliquo; sed solum intelligit rem ac naturam incomplexam. Non omnis, puta simplicium intellectio non omnis vera est, aut falsa; ut nuper dictum est de compositione conceptuum; tum quia nulla indivisibilem intellectu, nullaque prima mentis operatio falsa est; tum quia omnis intellectio indivisibilem est necessario vera; siue sit confusa, siue distincta; quod statim subdit Ariftoteles inquires, sed qui est ipfius quid est; palchre his describitur prima mentis operatio ad exclusionem secundæ, ac tertiæ; quia in his duabus anima semper componit, & plerumque accidens cum subiecto; sed in prima nostra intellectus nudam obiecti quidditatem respicit, puram rei essentiam noscit, sinceram intelligibilis entitatem intuetur, siue hoc intelligibile sit accidens, siue substantia; qui mens in prima sui functione format conceptum de re significata per simplex illius nomen; nomen autem significat puram putamque rei quidditatem, essentiam, entitatemve, licet confuse; quam definitio mox explicat distincte; sic ergo mens in prima sui functione noscit ipsum quid est, secundum ipsam quid erat esse. scilicet in prima operatione intellectus percipit simplicem rei quidditatem qua talis est in seipsa, non ipsam componendo eam re definitibilem; quia talis compositio pertinet ad secundam, & tertiæ intellectus operationem. Verus est, nempe conceptus omnis incomplexus per primam mentis operationem formatus verus est necessario, quia non potest esse falsus; in omni enim cognitione, in qua non est falsitas, inest ex necessitate veritas. Dices, dum centaurum, aut chimeram cogito, falsum nosco; si adijceres Centaurum esse, vel fuisse, futurumve esse, vere falsum putares; at auditio nomine centauri, de centaurio simplicem conceptum formas absque deceptione, verumque intelligis. & non aliquid de aliquo, his dirimitur veritas incomplexæ veritate complexæ, quia in complexis veritas consistit in apta complexione simplicium; cui veritati opponitur ignorantia prava, quæ dicitur falsitas, error, & deceptio; in simplicibus autem veritas consistit in vno-

ne facultatis cognoscentis cum obiecto per simplicem huius imaginem; cui veritati opponitur ignorantia puræ negationis; quæ non est error, deceptio, neque falsitas; quia nullam includit cognitionem: quilibet enim videns equum, aut circulum, seu Persa sit, seu Scythæ, seu Indus, eundem conceptum formabit, Aristotele doctore; quippe decipi, ac errare non potest intellectus, aut falsus esse in formatione simplicium conceptuum, quæ prima est operatio mentis, in qua non dicitur aliquid de aliquo. Tertia pars est, *Sed ut visio proprii vera est; si autem album homo, aut non; non verum semper est; sic se habent quæcumque sine materia sunt.* His Aristoteles manifestat seu exemplo, seu argumento a simili propositam differentiam inter primam, & secundam operationem intellectus: Quoniam vero intellectus universaliter cum sensu proportionem habet; & intellectio cum sensuum functione generica; maxime tamen inter sensus intellectui similis est visus; tum quia visus est omnium externorum sensuum minime materialis; tum quia multo plures nobis manifestat rerum differentias, nosque maxime sensuum facit cognoscere quicquid; quum intellectu omnia percipiamus; tum quia est omnium sensuum perfectissimus, quum intellectu nihil præstabilius inveniatur in nobis. *Ut ergo visio proprii vera est.* tria: quum sint genera sensibilem; propria cuiusque sensus, ut color visus, odor olfactus, & id generis; communia pluribus sensibus, ut magnitudo, figura, motus, quies, & numerus; quæ omnia sunt sensibilia per se, ac demum sensibilia per accidens, ut est substantia sensibilibus accidentibus affecta; inter hæc sensibilia duplex discrimen est; primum, quod sensus agnoscit sensibilia per se, & speciatim propria, solitaria; quia visus percipere potest colores non agnita figura, numero, ac substantia coloratorum: at sensibilia per accidens non agnoscit sensus absque sensibilibus per se: Quare visio proprii obiecti potest esse visio rei simplicis; visio vero communis obiecti, & sensibilis per accidens est cognitio rei compositæ ex obiecto proprio & communi, seu potius ex visibili per se, & visibili per accidens: Alterum discrimen est, quod sensus in cognitione proprii sensibilis non decipitur; errat autem quandoque in cognitione sensibilis per accidens: supponens igitur Aristoteles primum discrimen, ut notum; & secundum, ut antea demonstratum, nunc gratis accipiens, ait quod sicut visio proprii vera est; quia non errat visus circa proprium sensile; nusquam enim censet tenebras esse lumen, album esse nigrum, aut vicissim; sed vniuscuiusque naturam absque falsitate nescit. *Si autem album bene, aut non;* hæc est visio sensibilis per accidens; quod potius assumit Aristoteles, quam sensibile commune, tum quia maior est in eo compositio ex substantia, & accidente; tum quia frequentior est & euidentior in eo sensus hallucinatio; nam eminus visu percipimus album, & vnum, & quietum; at homo ne sit, an columna non percipimus; sed plerumque columnam putabimus hominem a longe stantem. *Album homo,* sensus non componit album cum homine, sed aggregatum hoc ex albo & homine percipit unico simulacro simplici; in quo aggregato percipiendo sensus iudicium non sentit: sed quandoque verum, & quandoque falsum; hoc ergo discrimen est in sensus operatione; quod visio proprii obiecti, quæ est cognitio rei sim-

plicis, vera semper est, nunquam falsa; visio vero communis obiecti; & maxime sensibilis per accidens, seu potius aggregati ex sensibili per se, & sensibili per accidens, non semper vera est, sed aliquando vera & aliquando falsa; vnde cumque contingat error, siue ab organi vitio, siue a medijs culpa. *Sic se habent quæcumque sine materia sunt.* Themistio, & Auerroï consentit Divus Thomas hic agere de Divino Intellectu & de Mentibus abstractis; quod non recipimus, tum quia in hoc opere sibi tractandum & proposuit Aristoteles de humano, non de abstracto intellectu, cuius consideratione calibi monuit non attinere ad Physicum, sed ad Metaphysicum; tum quia nunc Magister agit ex professo de humano intellectu, quem visui comparat; cui Divinus, & abstractus nunquam comparatur; quum Divinus, & abstractus intellectus nunquam errare valeat, aut vilius rei falsam habere notitiam: dum igitur hic visui habenti cognitionem proprii veram, & non proprii falsam comparat intellectum, dicens ita se habere quæcumque sine materia sunt, ut pariter in ijs cognitio tum vera simplicium, tum falsa complexorum observetur, plane per ea, quæ sine materia sunt, intelligit Aristoteles attinentia ad humanos intellectus, qui ut aliquando veram habent cognitionem, sic & plerumque decipiuntur: quam explicationem Philoponus collaudat, & Auerroës in altera expositione. Sed obstant hic Aristotelem loqui numero multitudinis de ijs, quæcumque sunt sine materia; quum in homine sit vnus intellectus. Dic primo, multiplicatos esse numero nostros intellectus ad pluralitatem indiuiduorum hominum, quam multitudinem hic indicare voluerit Philosophus: Dic secundo, duplicem inesse nobis intellectum saltem ratione distinctum, agentem, ac possibilem; qui dicuntur ambo sine materia, quia nullus eorum in suis functionibus obeundis vitur organo corporali, aut villo ministerio materiali: Dic tertio, Magistrum uti consulto numero multitudinis, quia in edendo cognitionis actu duo necessaria sunt, res cognoscibilis, & res cognoscens; hæc utraque in cognitione sensitiva sunt materialia, siue cum materia; nam & sensus visus est oculus, ut quid ex pupilla, seu ex parte materiali corporis, & facultate animæ visiva constitutum; & obiectum sensibile, illiusque simulacrum, seu in medio, seu in organo corporeo, est cum materia, seu materiam habens quoquo pacto; sed in cognitione intellectiva omnia hæc sunt sine materia; siue intellectio fiat extra corpus ab anima nostra iam a corpore separata, siue fiat ab ea adhuc in corpore collocata, intellectus quidem, quia & dudum patuit eum non uti villo materiali organo ad intelligendum; & non continere vllam corporis partem, & nullæque corporis actum esse: obiectum vero quoad sui simulacrum pariter est sine materia, quia beneficio intellectus agentis factum fuit actu intelligibile, & genitumque in immateriali substantia possibilis intellectus, atque adeo in anima procul ab omni materia commercio forma penitus immaterialis. Dic vltimo, nunc significari numero multitudinis multas intellectus operationes, quas confert Arist. cum functionibus visus; visiones enim omnes cum organo materiali sunt, siue simplicia colorata, siue visibilia per accidens attingant; verum intellectuum omnia genera sunt sine materia; quia intellectus & in corpore sine materia intelligit, quum intelligat Aristoteli cor-

3. de
an. 4.6
poni non ^{est} missus; & extra corpus etiam sine mate-
ria sit. Sed causa similitudinis intellectus cum sensu,
qua ut sensus in cognitione proprii semper verus est,
in cognitione sensibilis per accidens possit esse falsus;
ut intellectus in prima sui functione semper verus
est erroris expers, & in secunda, tertiaque non raro
decipiarur, penderex simplicitate, ac ex compositio-
ne obiecti; ut enim sensus in cognitione proprii obi-
ecti percipit naturam incomplexam, & indiuisibilem
in ratione obiecti; proindeque semper est verus; in
cognitione autem sensibilis per accidens versatur cir-
ca naturam compositam, & diuisibilem in sensibile
per se, ac sensibile per accidens, quod sine sensibili
per se sensu percipi non potest; quum in compositio-
ne, prout apta, vel inepta sit, necessario veritas, aut
falsitas inueniatur; ita intellectus in simplicium ap-
prehensione semper verus est, in complexorum vero
cognitione non semper verus est, sed falsus est non
raro. Ceterum ex eo, quod Aristoteles intellectum,
& intelligibilia, intellectionumque genera dixit esse
ea, quæ sine materia sunt, ad sensus, & sensibilia,
sensationumque discrimen; nos efficacem haurire
possumus immortalitatis rationem, ita formandam,
Facultas cognitrix, quæ sine materia existens habet
obiectum, & functionem itidem sine materia, est a
corpore separabilis, & aliquando reipsa separata, &
immortalis, Aristoteli. Sed eidem Doctori noster
intellectus, eius obiectum, & ipsius operationes om-
nes sunt sine materia, ad visus visibilibus & visionum
differentiam, quæ omnia cum materia sunt; igitur
apud Aristotelem intellectus humanus, adeoque no-
ster animus est a corpore separabilis, & aliquando
reipsa separatus, & immortalis: quum mors, atque
corruptio rebus non ingruat nisi ex contagione ma-
teriz.

*Intellectum Aristoteli esse immortalem, cui dicitur mens
nostra esse extra sensum quum fuerit in phantasmatibus.
Cap. XCVI.*

1. de an.
33.
Non minoris momenti rationem pro confirman-
da nostrorum animorum immortalitate suggerit
nobis Aristoteles, dum hæc ad verbum affert. *Et si-
cut in illis determinatum est ipsi persequendum & fugien-
dum; sic & extra sensum, quum in phantasmatibus fuerit,
mouetur, et sentiens signum facit datum, quod ignis com-
muni cognoscit; videndo eum, qui se mouet, quod hostis
est: aliquando autem iis, quæ sunt in anima, phantasmati-
bus, aut intelligentiis, tamquam videns ratiocinatur, &
deliberat futura ad præsentia.* Quæ sic interpretabere,
Quum e superiori textu liqueat quomodo fiat prima
operatio intellectus, quæ simplex apprehensio dicitur;
nunc Aristoteles duas alias eiusdem operationes
aperit; quarum altera compositio simplicium con-
ceptuum vocatur, & alia ratiocinatio nuncupatur.
Quoniam vero de utrisque functionibus his primum
simul agit Aristoteles eas comparans ad operationes
sensuum, deinde seorsum de singula disquirat; pro-
inde textus in tres partes dirimitur. In prima sane
parte comparat Aristoteles posteriores duas intelle-
ctus operationes cum sensuum functionibus inquiens
*Et sicut in illis nimirum in sensibus tum particulari-
bus, tum etiam communi, de quibus, nuper egerat
determinatum est ipsi persequendum, & fugiendum; nam
& supra definitum est, quemlibet sensum post primam*

A functionem, qua percipit simplicem obiecti sui na-
turam, secunda functione velut affirmantem aut ne-
gantem illud obiectum cognoscere ut sibi iucundum,
aut molestum; ac tertia functione iucundum persequi
& molestum auerari, & fugere: *Sic & extra sensum,*
nempe consimiliter determinandum est de functioni-
bus intellectus humani, cuius natura, & operatio est
extra sensum: Porro natura intellectus humani est
extra sensum, ubi a corpore separatus est post homi-
nis interitum, nam in homine mortali dudum ab
Aristotele dictus est intellectus in sensitivo contineri
necessario, ut trigonum in tetragono: sed quia extra
sensum est noster intellectus etiam antequam corpo-
ri societur, Aristoteles ad significandum tertium sta-
tum intellectus a corpore post mortem hominis sepa-
rati adiicit, *quum in phantasmatibus fuerit, mouetur;* nem-
pe ante corporis ingressum nondum fuit intellectus
noster vnquam in phantasmatibus; quippe phantas-
mata sunt solum in organo corporeo phantasiz; sed
post sui separationem a corpore; quæ sit in hominis
interitu, noster intellectus prius fuit in phantasmati-
bus, quæ ut agens elenauit ad productionem speciei
actu intelligibilis, & ut possibilis ea sibi habuit, a qui-
bus huiusmodi speciem suscepit: *mouetur;* hoc est
impellitur ad suas functiones reliquas obeundas non
amplius a phantasmatibus; sed a semetipso, tum ut
ab agente libero, tum ut ab obiecto; nam separatus
intelligit seipsum; & si libere agit in corpore degens,
multo magis extra sensum, & extra corpus, ubi me-
lius esse habet, quam in corpore, & in sensu: functio
quoque intellectus in corpore degentis vere dicitur
esse extra sensum eo prorsus modo, quo dudum di-
xerat intellectum in sua functione obeunda non esse
mixtum cum corpore, non continere ullam corporis
partem, ac nullius corporis esse actum; quare quem-
admodum intellectio est functio mentis non mixta cor-
pori, quia mens ad intelligendum non utitur corpore,
nec ab eo dependet; ita nunc intellectus operatio
dicitur esse extra sensum, quia intellectus ad operan-
dum non utitur sensu, nec ab eo dependet; quumque
phantasia sit sensus absolute; iam constat, Aristoteli
functionem intelligendi non esse phantasiam, & esse
sine phantasia, seu extra phantasiam; atque adeo in-
tellectionem, & intellectum esse posse sine corpore,
ac immortalem: Vnde sic ratio nec dicitur: Anima, cuius
essentia, & operatio est extra sensum, est a corpore se-
parata, vel saltem reipsa separabilis, & immortalis: sed
Aristoteli rationalis anima, quæ dicitur intellectus
humanus, est id, cuius essentia, & operatio est extra
sensum: igitur Aristoteli rationalis anima est a corpo-
re separata, vel saltem reipsa separabilis, & immor-
talis: maior patet ex Aristotele, tum decemte ra-
tionalem animam in corpore esse, & in sensitivo, ut
trigonum in tetragono; tum asserente functionem in-
telligendi non posse sine corpore esse, nisi si fuerit phan-
tasia, vel non sine phantasia, atque adeo non extra
sensum; phantasia enim sensus est, quo animal est,
& operatur: Minor expressa est Aristotelis in allato
contextu: Qui si explicetur de intellectu in corpore,
degente, mens dicitur in secunda sui functione mo-
ueri, quum fuerit in phantasmatibus, nempe ubi pri-
ma sui functione, quæ simplex apprehensio dicitur,
cognouerit in phantasmatibus ab intellectu agente de-
puratis simplices naturas intelligibiles; & profectio
perinde nunc est apud Aristotelem intellectum esse

^{Ennuch.} in phantasmatibus, ac apud ^{Terentium} fuerit, Animus in patinis; nempe ut animus dicitur esse in patinis, qui voluntate cupit edulia comedere in patinis contenta; sic intellectus dicitur esse in phantasmatibus, qui cognoscit rerum essentias representatas in phantasmatibus opere intellectus agentis a commercio materiæ depuratis. *Ut sentiens signum face datum.* In hac secunda parte contextus Aristoteles manifestat exemplo quomodo fiat secunda mentis operatio, quæ conceptuum compositio est; admonetque illam fieri post primam, & emulari consimilem factam in sensu; certum est exemplum esse bellicum; quia depromitur ex ardente face, quæ signum sit hostis aduentantis: in bello fax ardens a propriis speculatoribus usurpatur ad significandos hostium progressus; quare Magister ait, ut sentiens homo visu signum face datum sibi a speculatore, quod ignis, communi cognoscit, puta prima functione facem intuens cognoscit ignem in ea coruscantem communi functione tum sensus, tum etiam intellectus; nam & visus in ardente face ignem percipit, & mens etiam de ignis natura iudicium, simplicemque conceptum format: *Videndo eum, qui se mouet, quod hostis est.* nempe fax ardens ubi a speculatore firma tenetur, id signum est se vigilem excubias agere; ubi vero certis motibus agitur, speculator illo motu facis indicat videre se hostes aduentantes; quare videns a speculatore facem agitari, eo signo mente sua percipit secunda functione hostes adesse, vel adventare. Quare mens in secunda sui functione mouetur a simulacro rei cognoscendæ, perinde ac sensus, quem plerumque comitatur in eiusdem rei cognitione, distincta tamen adeo functione, ut etiam extra sensum vere dicatur esse: nam ego nunc hæc scribens, vñ & visu litteras intueor, quas in papyro describo, & mente contemplor veritatem dogmatum, seu veros conceptus, quos his litteris veluti signis Lectori studeo manifestare; sed tamen utcumque simul sensu, & mente nunc operari me certum sit, mens mea tamen visu non utitur ad contemplandum, & extra sensum penitus est: quia eadem potest meditari clausis oculis; at visus deseruit scriptioni, & conceptibus hisce meis Lectori significandis.

Intellectus humanus aliquando suo munere fungens iis, quæ sunt in anima phantasmatibus, aut intelligentiis, ostendit animæ rationalis immortalitatem apud Aristotelem. Cap. XCVII.

^{3. de an.} ^{1. 33.} Sed egregiam in tertia parte contextus rationem ^{3. de an.} ^{1. 33.} immortalitatis nobis exhibet Aristoteles, dum inquit, *Aliquando autem iis, quæ sunt in anima phantasmatibus, aut intelligentiis, tamquam videns ratiocinatur & deliberat futura ad presentia,* nimirum his breviter agit Aristoteles de tertia intellectus operatione, quæ nomine proprio dicitur discursus, & ratiocinatio, eam considerans ab intellectu factam & in corpore, & extra corpus degente; ac primum quidem tractat de ratiocinio mentis in corpore degentis, inquit, *Aliquando autem iis, quæ sunt in anima phantasmatibus deliberat futura ad presentia,* nimirum hæc potissimum afferuntur de intellectu pratico, qui & formaliter in corpore degit, & versans circa agibilia per discursum deliberat de rebus futuris ex iis, quæ observat enunc presentibus, ut presentium cognitio sit notitia

A medii in præmissis, unde colligitur conclusio deliberans de rebus agendis; talis autem discursus deliberativus ab intellectu pratico fit non semper, sed aliquando; scilicet non in utroque statu, sed solum in corpore; nam extra corpus intellectus nullam præxim exercet, nec futurorum agibilia rationem habet, sed solum contemplabilia meditatur intellectus noster, & est speculativus: ceterum etsi noster intellectus practicus ratiocinia texens de agibilibus futuris in corpore degat, hanc tamen suam operationem non habet communem corpori, tum quia non utitur corpore subiectivè, ut aiunt, velut organo; tum quia non dependet a corpore obiectivè; sed obiectum illi actu intelligibile representatur a phantasmatibus ijs, quæ sunt in anima; non autem ab ijs, quæ sunt in organo materiali phantasia; nam Aristoteli duo sunt phantasmatum genera, quorum alia sunt phantasmata metaphorice dicta, seu secundum translationem; & huiusmodi sunt simulacra existentia procul ab organo materiali phantasia in immateriali substantia intellectus possibilis, animæque rationalis; quæ quidem phantasmata penitus immaterialia sunt opera intellectus agentis pure intelligibilia, non autem sensibilia; licet in eo similia sint phantasmatibus sensibilibus (quæ in organo materiali phantasia degentia effecta ab ipsamet imaginatione in organo suo corporali, vere sensibilia sunt, quum a phantasia, quæ sensus est interior, dignoscibilia sint) quod utraque phantasmata sunt imagines obiectorum cognoscendorum: sane phantasmata proprie dicta ut sunt in organo materiali phantasia, sic solam phantasiam impellere possunt ad opus, ac illi representare sensibilia singularia externa; non autem agere quidquam de se valent in intellectionis actu: Quare scite loquens Aristoteles de operatione tertia intellectus practici degentis in corpore, dicit mentem humanam in tali discursu uti ijs phantasmatibus, quæ sunt in anima, nimirum excludens phantasmata in organo corporeo phantasia degentia; & clare demonstrans intellectum humanum in corpore tertiam sui functionem habere corpori non obiectivè communem, & sine phantasia: Vnde clarissime constat animam rationalem esse posse sine corpore, ac proinde in Peripato corruptioni obnoxiam non esse; ubi Magister clarissime sanxit, si intelligere sit non phantasia, & sine phantasia, posse sine corpore esse; & animam, cuius aliqua passio, vel operatio propria fuerit, esse reipsa separabilem a corpore, ac immortalem. Deinde vero Philosophus agit de tertia functione mentis contemplatricis absolute, siue ea in corpore sit, siue extra corpus inquit, *Aut intelligentiis, tamquam videns ratiocinatur.* non utitur hic Aristoteles particula *Aliquando*, quæ significat partem temporis, sed eius loco utitur particula disiunctiva *aut*, quæ indeterminat utrumque statum animæ complectitur; quia speculativus noster intellectus formaliter operari potest circa speculabilia & in corpore, & extra corpus; sed ut in corpore necessario utitur ijs simulacris, quæ non sunt phantasmata proprie dicta, verum ab ijs quomodocumque deducta opere intellectus agentis phantasmata, quædam, secundum translationem dicta, & verius species intelligibiles, ac formæ immateriales appellatæ; ita extra corpus intellectus noster loco phantasmatum, utitur intelligentiis, quæ nullam cum phantasmatibus habent communem.

93. Jean.
 t. 6.
 93. Jean
 t. 39
 93. Jean
 t. 151.
 93. Jean.
 t. 3.
 93. Jean.
 t. 3.

DE termino, seu fine præstantissimo rationalis ani-
mæ alio in loco scribens Aristoteles, non ad Nico-
machum filium probum efficiendum, sed ad Eudemum
probissimum finem: & sapientissimum de sua sententia
certiorem faciendum, ea protulit, quæ minime nobis
aperiant ipsum Aristotelem profectum, nedum con-
secutum fuisse rationalis animæ perpetuitatem; ait enim

A Oportuit autem in iuxta quod imperat, iuxtaque habitudine
 & actionem imperantis vitam institueret, veluti seruus iux-
 ta domini, singulaque iuxta convenientem suam principatus.
 Quod quidem homo ex imperante subditoque constituitur,
 ac unum quodque concessum habet ad principis sui mores ac com-
 dare: Is autem duplex est, aliter enim Medicina, aliter sanitas im-
 perat, & in illa destinatur. Sic & in contemplativo principatus
 habet, inque eum iubendo deus imperat, sed eum gratia
 prudentia est, quod vero alius gratia habet, alius deter-
 minatum est quoniam ille nullo eget. Quia igitur electio, pos-
 se, iusque natura bonorum vel corporis, vel animi, vel reliquo-
 rum considerare maxime deus facit, praestantissima est, inque
 hic terminus est pulcherrimus. Quod vero vel ob defectum, vel
 excessum considerare colereque deus permittit minime, ea est
 pessima. Aque sic quidem res habet anima: & is
 terminus eius praestantissimus est, nimirum, inquam, al-
 teram irrationalemque anima partem sentive quatenus ta-
 lium est, quod est, prodest autem terminus sit, & quis simpli-
 cer deus manifestus, hunc in modum sit dictum. Hic Ari-
 stoteles. Quae prius explicanda sunt, exinde multis
 argumentis per ipsorum singula capita rationalis ani-
 mae veritas est deus ostianda. Hic ergo intentio est
 Aristotelis nobis aperire finem tum hominis, propter tum sim-
 pliciter ipsum omnium bonorum, seu hominis absolute
 boni, ut constat ex epologo. Sic igitur inquit oportet
 igitur & tamquam conclusionem necessariam ex super-
 ioribus deductam colligit nunc Aristoteles, oportere
 hominem in oralem institueret vitam iuxta id, quod
 in homine imperat, seu iuxta habitudinem & actionem
 imperantis, veluti seruus vitam suam instituit
 iuxta sui domini placitum; & veluti singula degunt iux-
 ta principatum convenientem naturae suae. Hoc autem
 in homine docet esse ex intellectu vivere, subiungens,
 quoniam quidem & homo ex imperante, subditoque constituitur,
 nimirum ex anima, & corpore hominis naturalis, vel
 potius ex intellectu imperante, & appetitu sensitivo
 subdito homo moralis ac vitam quodque necessum habet,
 si recte degere debet, ad principis sui mores ac commodare
 se, namque vitam autem princeps in homine mora-
 li duplex est, quorum alter se habet ad alterum ut Me-
 dicina ad sanitatem; nam aegrotanti & Medicina im-
 perat, & sanitas; aliter tamen Medicina, aliter sanitas
 imperat, & in illa destinatur, scilicet Medicina impe-
 rat aegroto ut pharmacum sumat; id autem imperat, ut
 efficiat iubendo sub poena mortis, vel perpetuae male
 valetudinis, ut pareat eger, cui Medicina imperat ob
 commodum aegri: Sanitas autem eidem aegro imperat
 ut vivat, cui Medicina destinatur, atque adeo non iu-
 bendo, ac efficienter, sed sua bonitate alliciendo aegrum
 ad sui desiderium, incutiendoque infirmo desiderium
 sui; ipsum tamen non cogens, ut non raro Medicus
 inartum aegrotantem nimis propinquum mortis: aut
 longioris infirmitatis arumnosa compellit ad medi-
 camenta molestissima sensui recipienda. Quorum dum
 imperantium magis praecipuus est Sanitatis habitus,
 quia illi Medicina destinatur: Sic in homine geminus
 est princeps, qui nobis imperat, & ad cuius vota de-
 bemus vitam institueret: unus quidem est, Intellectus
 actiuus habitu prudentiae praeditus; alter est intelle-
 ctus speculatiuus: sane prudens intellectus corres-
 ponderet Medicinae, ac imperat iubendo ut homo vivat
 secundum virtutes morales, quod & alibi nos docet
 Aristoteles in hac verba scribens, Quam prudentia cum
 morum virtute, atque hac cum prudentia connectitur est:
 siquidem

siquidem prudentia principia ex virtutibus moralibus, re-
stitudo vero moralium virtutum ex prudentia exsistit. Ali-
quin nisi paruerit mortalis homo iussui prudentis
Intellectus, illi miseriam minatur, & infelicitatem;
obtemperanti viceversa promittit prudentia prosperi-
ritatem: intellectus autem speculatiuus imperat, non
inbendo, sed sub ratione finis, ut sanitas: nam in vi-
ta contemplatiua consistit hominis summa & felicitas,
ad quam vita moralis actiua destinatur; ut antea vi-
dimus ex Aristotele: Quare contemplatiuus intel-
lectus ille in nobis est, qui summum obtinet imperiũ:
Quæ omnia paucis verbis indicat Aristoteles in textu
dicens, sic & in contemplatiuo principatus habet. nimirum
principatus imperans quid agendum sit homini ad fe-
licitatem sibi comparandam, correspondens Sanitati,
habet locum ac thronum suum, non in actiua intel-
lectu, sed in contemplatiua. Neque enim iubendo Deus
imperat, sed cuius gratia prudentia est. Quam enim con-
templatiuus Intellectus f Aristoteli dictus alibi sit
Deo maxime cognatus; quod actiua intellectui nega-
uit, Dijs interdicens vitam actiuam, & concedens con-
templatiuam: Immo quum Intellectum contempla-
tium statuerit habere vitam & operationem a cor-
pore separatam; intellectum autem separatum consti-
tuerit esse Deum quemdam: propterea nunc indica-
turus Intellectum nostrum contemplatiuum imperare
sub ratione finis, & gratia sui, ac ut Princeps supremus
ait, neque enim iubendo Deus, atque adeo neque no-
ster intellectus contemplatiuus, imperat; sed est id,
cuius gratia est prudentia, nempe Intellectus actiuus.
Quod vero alicuius gratia iubet, in alijs determinatum est,
quoniam ille nullo eget, nempe Princeps imperans iuben-
do alicuius gratia, non propter seipsum, determina-
tam sui naturam habet in alijs rebus, quarum gratia
iubet; sic Medicus iubens ægroto gratia sanitatis,
determinatur sanitate, quæ aliud quid est a Medico
iubente; nec Medicus est quid in seipso absolutum,
sed indiget sanitate siue conseruanda in sano, siue ge-
neranda in ægroto; secus enim sanitate nullo modo
existente, Medicus esse non posset: ille vero finis, qui
est Princeps imperans non iubendo, determinatur
non alia re, sed est gratia sui: sic plane intellectus acti-
uus, seu prudens, qui iubendo imperat hominibus ut
vitam degant secundum virtutes morales, quo possint
summa felicitate potiri, atque suprema beatitudine per-
frui, determinatur ad illam felicissimam beatitudinẽ,
quæ est finis vitæ ciuilis: Ipse vero speculatiuus intel-
lectus, seu vita speculatiua nullo indiget alio, sed est
gratia sui: quæ latius & alibi nos docuit Aristoteles;
qui & nunc Intellectui principatum facile tribuit; quo-
niã & idudum sæpe laudauerat Anaxagoram hoc idem
facientem, dum ait Intellectum esse immistum ut
dominetur, & vincat, nihilque cum alijs habere
commune: Ceterum ex declaratis eam immortalita-
tis rationem deducimus, Intellectus actiuus ornatus
habitu prudentiæ recte se circa morales virtutes exer-
cens, se habet ad intellectum contemplatiuum, ut
Medicina ad sanitatem, & omnino ut causa efficiens
ad finalem; quod clare nos docuit Aristoteles in ex-
plicato contextu: Sed nullus homo in hac vita morta-
li, quantumuis excellat in virtutibus moralibus actiua
intellectu vel Heroice iustus, temperans, liberalis, ma-
gnanimus, ac fortis, inde propterea cõparabit sibi con-
templatiuum intellectum, felicitatemque speculatiuam
a morali distinctam; ut experimento patet: Igitur

A Aristoteles opinatur; post mortem hominum supe-
 resse rationales animas separatas, quæ in finem ac præ-
 mium bene actæ vitæ secundum virtutes mora-
 les, consequatur felicitatem vitæ contemplatiuæ, & se
 ipsas, Intelligentias abstractas, & summum Deum
 iugiter intelligendo, & in æternum contemplando.

Possessio, electioque bonorum corporis & aliorum, faciens
nos maxime considerare Deum, Aristoteli arguit im-
mortalitatem animæ rationalis, Cap. IC.

B Congeneam huic rationem immortalitatis Aristo-
 teles mox indicat inquit: *Quæ igitur electio,*
possessioque natura bonorum vel corporis, vel amicorum,
vel reliquorum considerare maxime Deum facit, præstan-
tissima est; atque hic terminus est pulcherrimus. profecto
bona naturaliter in tria genera distributa & pridem ab
Aristotele nunc recensentur per bona corporis, per
amicos, qui sunt bona externa, & per bona reliqua,
nampe bona animi; cuiusmodi sunt virtutes: Horum

C trium bonorum electio, & possessio præstantissima
 dicitur esse, quæ maxime considerare ac noscere Deum
 nos facit; eademque bonorum horum electio, & pos-
 sessio dicitur eidem Magistro terminus esse ac finis
 hominis pulcherrimus. Accipio quidem ex Aristo-
 tele vitam actiuam secundum virtutes morales, quæ
 dicitur electio possessioque natura præstantissima bo-
 norum corporis, exteriorum, & animi, esse finem
 pulcherrimum hominis ciuilis vitam mortalem hanc
 agentis: At accipere non possum ex Aristotele pos-
 sessionem & electionem hanc eandem natura bono-
 rum corporis, fortunæ, ac interiorum posse nos fa-
 cere maxime considerare Deum, intimeque Numen

D cognoscere in hac vita mortali; tum quia dubitat
 alibi Philosophus Vtrum intellectus humanus non-
 dum separatus a corpore possit aliquam separatam
 mentem, cuiusmodi Deus est, intelligere; tum quia nos
 docuit a se se habere nostrum intellectum ad substan-
 tias abstractas, ut oculus nocturnæ ad lumen diei; tum quia
 decernit, cognitionem, quæ habere possumus in hac
 vita de mentibus abstractis, esse noticiam quamdam
 obscurissimam, a cæcitate non valde distantem; tum
 demum quia constat experimento ex pulcherrima

E electione, possessioneque natura bonorum corporis,
 amicorum, & reliquorum, nullam omnino, nedum
 maximam, nos habere noticiam considerationem-
 ue summi Dei: Quare colligendum est, Aristotelem
 respexisse statum animæ probi hominis defuncti, quæ
 in præmium bene actæ vitæ mortalis circa electionem
 virtutum moralium, & possessionem rectam bonorum
 corporis, & exteriorum interiorumque fortitur

F in Dei summi maximam contemplationem, est vitæ
 nostræ mortalis terminus pulcherrimus. Vnde alia
 hæc immortalitatis ratio formatur, Electio, pos-
 sessioque natura bonorum vel corporis, vel amicorum,
 vel reliquorum, nulla potest facere nos maxime con-
 siderare Deum in hac vita mortali; ut patet ex nu-
 per habitis apud Aristotelem, & experimento: sed
 Aristoteles nunc aperte statuit dari electionem,
 possessionemque natura bonorum vel corporis, vel
 amicorum, vel reliquorum præstantissimam, quæ
 facit

K: 2 me
 12. c. 51.
 1. de an.
 1. 49
 13. de an.
 1. 36
 10. et-
 hic.
 cap. 7.8.

7 eudæ.
 cap. 19.

1 ethi.
 cap. 8.

3 de an.
 1. 36.

2 meta.
 1. 1

9. meta.
 1. 22.

10 ethi.
 1. 7.

Ratio
 297.

3 de an.
 1. 36.

2 meta.
 1. 1.

9. meta.
 1. 22.

10 ethi.
 cap. 8.
 10 ethi.
 cap. 7.
 cap. 54.
 55.

10 ethi.
 cap. 7.8.

10 ethi.
 cap. 7.8
 7 eudæ.
 cap. ult.
 8. phys.
 1. 37.
 3. de an.
 1. 4.

Ratio
 296.

facit nos maxime considerare Deum: igitur Aristoteles ponit alium vite statum, in quo nos defuncti ex vita mortali probe antea Dei summi cognitionem maximam acquiramus; atque adeo ponit rationalem animam post hominis obitum superesse a corpore separatam, & immortalem; quæ in præmium honestarum actionum circa bona vel externa, vel corporis, vel animi, obtineant maximam Dei summi cognitionem, & in ea contemplatione vitam semper felicissimam.

Electio, possessioque bonorum vitiosa nobis impediens Dei considerationem, ostendit Aristoteli notam fuisse rationalis animæ perpetuitatem. Cap. C.

In superaliam eodem in loco nobis affert Aristoteles immortalitatis rationem immediate subdens de bonorum eorumdem electione, ac possessione. *Quæ vero (scilicet electio, possessioque natura bonorum tum corporis, tum fortunæ, tum animi) vel ob defectum, vel ob excessum considerare, colereque Deum permittit minime, ea pessima est.* nempe quum virtus & mediocritas sit inter duo extrema, quorum alterum est defectus ab illa mediocritate, alterum autem excessus, & utrumque vitium; ut antea nos docuit Aristoteles: egregie nobis omnium vitiorum naturam depinxit Magister inquires ea consistere vel in defectu, vel in excessu circa electionem ac possessionem bonorum vel corporis, vel exteriorum, vel animi; qui excessus, & defectus est abusus eorumdem bonorum: hanc vitam vitiosam esse talem, quæ minime permittit nos considerare, colereque Deum, & esse pessimam. Quæ sigillatim sunt explicanda; Porro nulla est electio, possessioque bonorum vitiosa, quæ nos impediatur quominus in hac vita mortali possimus Deum considerare; quia sepe videmus homines flagitiosissimos de Deo theologizare, & veram & intimam Dei attributa subtiliter considerare, ac explicare: quod & Aristoteles antea significavit inquires, eos qui iusti non sunt, simulare iuste se agere velle; non enim idem est iusta agere, quod iniustus etiam conuenit; & iuste agere, quod iustorum proprium est: Quare vitiosa vita mortalium minime permittit improbos contemplari Deum post eorum obitum; quia scilicet Aristoteli contemplatio Dei est hominum ultimus finis ac summa felicitas; quæ donantur animæ rationales proborum hominum a corpore separatæ in præmium bene actæ vitæ mortalis; ut antea probauimus: quæ summi Dei contemplatione ac felicitate priuantur animæ vitiosorum hominum post obitum a corpore seiunctæ; quoniam illis nullum debetur præmium, nullaque felicitas; quæ solius virtutis, ac probitatis præmium est; sed eis debetur solum pena patratorem scelerum, & infelicitas miseriaque perennis; ut olim nos docuit Aristoteles; hæc autem pena perpetua, & infelicitas immutabilis est cognoscere se priuari felicitate sempiterna, Deique iungi contemplatione beatifica; miseria namque summa est homini noscere se non posse consequi finem sibi a natura præscriptum, ac in æternum priuari beatifica summi Dei visione ob solam sui culpam. Unde ratio ducitur immortalitatis animæ; quia Electio, possessioque natura bonorum vitiosa nulla potest nobis in hac vita mortali penitus impedire Dei summi considerationem; quum experiamur homines vitiosissi-

A mos optime, subtiliter, & frequenter de summo Deo differere, ac intima illius attributa considerare: sed & nunc Aristoteles ponit electionem, possessionemque bonorum vel ob defectum, vel ob excessum vitiosam, & omnino vitam flagitiosam minime permittit nos considerare Deum: igitur Aristoteles ponit post hanc vitam mortalem permanere rationales animas hominum scelestorum a corpore separatas; quæ in poenam male antea vitæ mortalis priuentur beatifica visione Dei, ac æterna felicitate, summoque fine, in quem homo natura destinatur.

Vita scelestorum pessima non permittens Dei cultum Aristoteli probat animæ rationalis immortalitatem. Cap. CI.

Deinde vero, constituens eodem in loco Magister Electionem possessionemque natura bonorum vel corporis, vel exteriorum, vel animi, ob defectum, aut excessum vitiosam, ac omnino vitam facinorosam minime permittit nos Deum colere, cultus Diuini nomine duo potest intelligere, alter est cultus exterior, ut sacrificia, preces, adorationes, donaria, templorum ædificationes; alter est cultus interior, quo Deum veneramur, ac metuimus bonarum actionum iustum retributorem, & malorum iniustum punitorem; ut patrem, ac regem etiam colere debemus; quod non ita pridem nos docuit Aristoteles; profectio de cultu exteriori non potest hic agere Philosophus; tum quia supra monuit, eos, qui iusti non sunt, simulare plerumque iuste agere se velle; iusti non sunt, prauam habentes voluntatem, ac electionem bonorum vel ob excessum, vel ob defectum; simulant se velle agere iuste in externis actionibus: tum quia compertum est experimento flagitiosos hypocritas, ut probi viderentur, externum cultum Deo exhibere solitos donariis, precibus, & sacrificiis: quare nunc Aristoteles agit de cultu interiori, quo nos Deum veneramur, & colimus, ut patrem filii, ac Regem subditi, ab eo sperantes præmium bonarum actionum, & metuentes poenam flagitiorum; ut supra didicimus ex Aristotele. Quare vitiosa electio possessioque bonorum corporis, fortunæ, animique, ob excessum, vel defectum; ac omnino vita flagitiosa superbi, temerarii, inuidi, intemperantis, minime permittit Deum colere; quia qui Deum vere colunt ex animo, ipsum & sperantes iustum remuneratorem bonorum operum, & metuentes iustum delictorum punitorem, scelerumque vindicem, i vitam degunt inculpatam, perinde ac filii cum metu colentes patrem in domo, & subditi venerantes ac ex animo colentes Regem in Cinitate non peccant: sed quicumque colunt Deum ut iustum & delictorum punitorem, & virtutum remuneratorem, i necessario ponunt animas post obitum superesse perpetuæ felicitatis, ac infelicitatis capaces. Atque hanc electionem possessionemque bonorum corporis, fortunæ, animique, vel ob excessum, vel ob defectum prauam, quæ minime permittit considerare colereque Deum iustum virtutum remuneratorem, & vitiorum vindicem ac vltorem, sapienter ait Aristoteles esse pessimam: Profectio pessima non est absolute vita mortalium; quia pessimum non est nisi id, quo nihil in eodem genere peius esse potest; quum autem mortalis homo scelestus & infelix, quantumvis iniquus & miser, de statu miserie tamen & flagitii transmutari valeat ad statum

ethic. ap. 10. ethic. ap. 11. statim in felicitatis & virtutis; Aristoteles sipse confitetur; cui sola defuncti anima, si felix fuerit, in æternas delabi non potest; sin contra misera, nunquam ad felicitatem euehi valet; propterea longe peior est defunctorum hominum infelicitas immutabilis, quam viuentium mutabilis: Vita ergo pessima, quæ non permittit nos Deum considerare, vel colere, Magistro illa est, quam post mortem degunt animæ scelestorum a corpore separatæ in æternum priuatæ visione Diuina, & sine proprio humanæ naturæ: semper enim animaduertentes culpa sua se in æternum priuari Dei visione, in qua consistit vltima & summa felicitas humana, vitiosorum hominum animæ a corpore separatæ post mortem viuunt vitam immortalem pessimam incommutabilis infelicitatis, incommutabilisque miserie; vt supra Philosophus & ad Alexandrum discipulum Regem potentissimum, & ad Nicomachum filium dilectissimum scripsit, ijs consentiens, quæ in eadem Eudemum amicū sapientissimum tradit. Vnde præclara deducitur immortalitatis alia ratio contextenda hunc in modum, Electio possessioque natura bonorū corporis, aut amicorū, aut reliquorū, quæ vel ob excessū, vel ob defectū minime permittens considerare, colereque Deū iustum virtutum retributorem, & scelerum vitorem, pessima est, non arguit infelicitatem vitæ mortalis, at æternam miseriam animæ separatæ: Modo Philosophus nunc ponit electionem, possessionemque natura bonorum corporis, fortunæ, animique vel ob excessum vel ob defectum vitiosam, quæ minime permittit considerare, colereque Deum, esse pessimam: igitur Aristoteles post hanc vitam mortalem ponit a corpore separatas remanere scelestorum animas perpetuo priuatas felicitate incommutabili indeficientique miseria. Ne quis vero putet Aristotelem in proposito tractasse de totius hominis ante mortem considerati conditionibus, non item de animæ proprio fine, subdit, *Atque sicquidem res habet anima.* cur non dixit hominis? quia finis præstantissimus, quem in maxima cognitione Dei collocatum dixerat esse præmium probarum actionum; & pessima conditio, quam in priuatione contemplationis; cultusque Dei constituerat, non homini mortali conueniunt, sed animæ defuncti a corpore separatæ; vt ex Aristotele ipso comprobauimus.

Terminus præstantissimus anima, qui finis est. & scopus probitatis, ac moralis felicitatis in alium scopum subordinatus Aristoteli demonstrat anima perennitatem. Cap. CII.

videm. ap. 19. **P**ost hæc agens Aristoteles de fine, ac felicitate morali, tandem iuentam conclusionem deducit, inueniens. *Atq; sic quidem res habet anima; & is terminus eius præstantissimus est, minimus (inquam) alteram, irrationalemque anima partem sentire, quatenus talis est. Quis igitur probitatis terminus sit, & quis simpliciter bonorum scopus, hunc in modum sit dictum.* nempe rationalis animæ, cuius finem absolute nuper explicauimus finis moralis præstantissimus, prout ipsa degit in corpore mortali, est, minimum, quoad fieri potest, obtemperare appetitui sensitui, quatenus hic est altera pars animæ ratione carens; quod est moderari ac regere, non omnino tollere, sensuales appetitus; vt videntur facere Stoici: hoc autem est secundum virtutes operari; quæ est felicitas æterna, & omnino

ethic. ap. 10. ethic. ap. 11. **A** finis probitatis humanæ in hac vita mortali; qui vltimo dirigitur in felicitatem contemplatiuam separatæ animis conuenientem; quæ scopus est bonorum simpliciter: Quam sententiam professus est etiam alibi Magister asserens, *Civilis quippe hominis operatio negotiosa est, præter ipsam etiam ciuitatis administrationem, dum potestates & honores sibi & ciuibus comparat, vel etiam felicitatem ipsam, quæ diuersa est a ciuili; quam etiam querimus, vt pote scilicet diuersam.* Hanc autem esse vitam contemplatiuam, non homini, sed animæ separatæ conuenientem, & supra demonstrauimus ex Aristotele: Ad cuius opinionem ex numero habitis deducimus hoc argumentum immortalitatis animæ, Scopus bonorum simpliciter vt distinctus a termino probitatis, qui est finis moralis conueniens animæ rationali, dum ipsa in corpore degit, debet esse finis eminentior conueniens animæ separatæ; nā homo ante mortem non est bonus simpliciter, nec anima in corpore; quum Aristoteles asserat melius esse intellectum non cum corpore esse; & humanum intellectum non bene esse habere in hoc subiecto corpore mortali, aut in hoc homine particulari; sed optimum esse habere, dum aliud ab eo existens, æterna fruatur sui intellectione: Modo nunc Aristoteles, præter finem probitatis, hoc est honestarum actionum moraliū, quæ ait esse operationem animæ rationalis in corpore moderantis affectus irrationales appetitus sensitui, asserit alium esse scopum bonorum simpliciter, qui adeo finis est, in quem collimat finis ille moralis, & scopus ille ciuilis: igitur Aristoteles necessario ponit animas rationales post hominum interitum superesse a corpore separatas, capaces termini bonorum simpliciter, ac proinde immortales.

D *Immortalitas anima rationalis ex eo deducitur quod Aristoteles asserit causam cur iustius sit opitulari mortuis quam viuis. Cap. CIII.*

Posterius autem Aristoteles indicat argumentum immortalitatis animæ rationalis, dum inquit, *Cur iustius habitum est hominibus vita functis opem ferre, quam viuis? An quia viui praesidio esse possunt illi defuncti nihil præterea possunt?* Sane in primis dum Aristoteles vita functos homines appellat, clarissime supponit post hominum interitum superesse a corpore separatas animas rationales; quia Magister vt nunquam corpus humanum ab anima seiunctum, atque adeo cadauer; hominem appellauit; ita non semel & intellectum, vt quid a corpore distinctum hominis nomine donauit. Deinde constitutiones, iustius esse opem ferre hominibus vita defunctis, quam viuis, aperte cosimiliter supponit immortales post nostri obitum superesse rationales animas a corpore separatas; nam ijs non amplius existentibus, quomodo nos homini possumus aliquā opem ferre? an putas hic nomine hominum designari cadauera, quæ male tractanda non sint? nihil minus, tum quia eadem ratio esset de brutorum cadaueribus; nemo tamen dixerit, iustius esse cadauera brutorum sepelire, quam projicere: tum quia cadauera hominum siue comburantur igne, siue terræ mandentur vermibus erodenda, non certe melius tractantur, quam si permittantur inhumata canibus, aut vulturibus deuoranda; immo fortasse melius illis esset in bruta præstantiora, quam in viliora, vel in elementa, substantiasque inanimatas transmutari. An Aristoteles famā

defunctorum respexit, quæ violanda non est? quæ a violatoribus tutanda est? certe vniuersum est omnibus hominibus laceratis opem ferre, sic iustius est defunctorum famæ detrahentibus occurrere, quam viuos quæcumque ratione lacerantibus; quia viui sibi metipsis præsidio esse possunt, se se tuentes, & vlciscentes; quum in hac vita mortali possint agere in aduersarios; at vita mortali iam defuncti, procul ab hoc mudo sensibili vitam agentes in mundo intelligibili, neque uates proinde quicquam agere in sui detractores; quum a mortaliu actionibus aliquo pacto afficiantur, tales sunt ut longe iustius sit illis opitulari, quam viuis: si autem auxilium nostrum, & opera nostra ad vita defunctos non perueniret, & ipsi ex ea nihil reale, nullumque positum adiuuentum acquirerent, ut potè non amplius existentes, eorum & animis morte deletis, & corporibus aut igne consumptis, aut putredine, iam maleo iustius esset viuis hominibus opitulari, quam vita defunctis; quia & opera nostra non frustra collocaretur, & re ipsa nostram auxilium in eos perueniret, ad quos dirigitur: ac certe iniustum esset homines viuos private nostro auxilio, qui eo perferri possent; & ipsam collocare in mortuos, qui nihil inde sibi possunt acquirere: an iustius erit laudare mortuum a lingua perniciaci vituperatum, quam defendere viuum a crudeli hoste peritum? licebit ne inanem non amplius existentis mortui famam tuaris, viuente hominem ab inimico trucidatore confodiendum relinquere, quem possis ab imminenti exitij periculo liberare? nihil minus. Sed non ne frustra diceret Aristoteles, defunctos nihil posse, si eorum animas non censeret esse supersistentes, ac immortales? certe qui nihil præterea sunt, nihil præterea possunt: Quæ subtilitas hæc Aristotelis ingenio digna, si censens homines mortali anima viuere, eum pecudes, dicere defunctis hominibus restituisse opitulari, quæ viuis; quia viui præsidio esse possunt, illi defuncti nihil præterea possunt? sic certe vel equis defunctis opitulari iustius esset, quam viuis; quia similiter viui sibi metipsis præsidio dentibus, & calcibus esse possunt, & cauda muscas abigere; illi mortui nihil præterea possunt, neque cauda muscas abigere, neque dentibus, aut calcibus iniurias arceret: at quia censuit Aristoteles animas rationales post hominum interitum, superesse separatas a corpore immortales, quæ viuendum actionibus quoquo pacto afficiantur: quæque se ipsas ab illatis iniurijs tueri nequeunt, & quas ut meliorem sortem adeptas colere, ac venerari debeamus, ideo ad brutorum discrimen, quibus animas mortales, & a corpore inseparabiles natura dedit, optime censuit, iustius esse hominibus vita defunctis opem ferre, quam viuis; quia viui præsidio esse possunt; illi defuncti nihil præterea possunt. Ex quo loco præclaram immortalitatis rationem ita deducimus, Quicumque decernit iustius esse hominibus vita defunctis opem ferre, quam viuis; quia viui præsidio esse possunt, illi defuncti nihil præterea possunt; hic necessario supponit hominum defunctorum animas a corpore separatas superesse immortales; ut ex habita contemplatione compertissimum est vnicuique: sed Aristoteles decernit iustius esse hominibus vita defunctis opem ferre, quam viuis; quia viui præsidio esse possunt, illi defuncti nihil præterea possunt: igitur Aristoteles necessario supponit hominum defunctorum animas a corpore separatas superesse immortales.

Immortalitatis anima ratio deducitur ex eo, quod Aristoteles aliquando bene habemus, ut Deus semper. Cap. CIV.

Conspicuam vero nobis immortalitatis rationem exhibet Aristoteles inquiring, Vita vero qualis nobis pauco tempore, optima illi est; siquidem ita semper illud est: nobis autem profecto id impossibile est: quoniam & delectatio actus huius est: & ob hoc vigilatio, seu sus, intellectio maxime delectabile est; spes autem, aut memoria propter hæc ipsa vero intellectio secundum se eius est, quod secundum se optimum est, & quæ maxime est, eius quod maxime est. Se ipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis; intelligibilis namque sit attingens, & intelligens, ita ut idem intellectus & intelligibile sit; susceptum enim intelligibilis & substantia intellectus est; operatur autem habetis: Quare istud magis, quam illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere: & speculatio optimum, & maxime delectabile est: Si igitur ita bene se habet Deus semper; ut nos aliquando, admirabile est; quod si magis, adhuc admirabilis est ut ita se habet. Ceterum vita quoque profecto inexistit; siquidem intellectus operatio vita est: ille vero est actus: actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaque Deum sempiternum, optimumque viuens esse: quare vita, & æternum continuum, & æternum Deo inest: hoc enim est Deus. Quæ prius explicanda sunt, quam ex his argumentum immortalitatis educatur. Sane tractans hic Aristoteles de vita & felicitate perfectioneque summi Dei, quem nuperrime & dixerat esse principium a quo tum cæli, tum cælestis natura dependet: quemadmodum olim, & eo infra & illius attributa ex motu perenni generantur, speciatimque cælesti deduxit, seu a posteriori effectu, seu a finali causa; sic in præsentia felicitatis vitæque suæ conditionem expiscari vult Aristoteles per comparisonem eius cum vita & felicitate humana: Quoniam vero duplicem, agnouit in homine Philosophus felicitatem; vnam quidem actiuam, quam ciuilem appellat, & est vita moralis, seu actio secundum virtutes morales, ab homine mortali, & corporeo patrata nata; dum circa res agibiles, quæ possunt aliter, & aliter se habere, bene negotiatur intellectu simul & voluntate operans: aliam vero contemplatiuam, quam ait esse diuersam a ciuili, & est vita intellectualis, seu speculatio mentis humanæ de rebus æternis; quæ felicitate maxime fruitur homo post mortem, seu intellectus humanus extra corpus a materia proculum separatus: Hanc vitæ quæ felicitatem proportionem quadam in Deo cognoscit, ac ponit Aristoteles; & primum agens de felicitate actiuâ, deinde tractans de contemplatiua tum hominis tum Dei, nobis occasionem tribuit diuidendi textum in duas partes. Circa primam felicitatem actiuam Dei proportionem respondens felicitati actiuæ nostræ, est illa quæ Deus optimus optimè gubernat & conseruat omnia mundi entia tam æterna, quam caduca; de qua functione proxime meminimus asserens a tali principio tum cælum, tum naturam, quæ est omnium generabilium sub cælo essentia, dependere: & quia felicitas est operatio felicitis, ac viuētis; viuētis autem operatio in Peripato est vita, seu viuere; proinde Dei, ac primi entium principij felicitatem actiuam hic Aristoteles appellat recte degentiam seu vitam; eiusque perfectionem aperiens dicit esse optimam; quod infra explicaturus est de vita actiuâ statuens Deum ut optimum Principem bene gubernare

vide supra lib. 1. cap. 4. d. ethic. cap. 12.

12. meta. c. 17
f. de an. c. 49.
12. meta. c. 51.
2. 2. de a. 1. 71. 22.
3. de an. c. 7.

Ratio. 901.

are omnia mundi entia: talemque Dei felicitatem æquā comparans cum ætina felicitate nostra, dicit nostram paucō tempore durare, Diuinā felicitatem esse perpetuam ac sempiternam; Deus enim semper optime gubernat, & conseruat cœlum, & naturam subiectilem vniuersam apud Aristotelem, cui mundus est, æternæ durationis: at homo mortalis breui tempore durans, felicitatem ætinā habet paucō tempore; ac eo magis, quo non tota vita hominis felix esse potest; vt tota vita Dei gaudet felicitate ætinā; nam fieri non potest vt homo semper bene operetur circa agibilia tota sui vita, vt Deus tota sui vita bene gubernat, conseruatque bene omnia mundi entia; quia felicitas ætinā nostra est inconstans operatio sensus appetentis & intellectus practici; quæ iucunda operatione tota sui vita nemo perficere potest; quā homo non semper vigilet, sed vitæ dimidium dormiat; vnde ab Aristotele dicuntur felices ab infelicitibus non differre in dimidia vitæ parte: & vigilans non semper intellectu practico bene utatur, nec appetitū sensitiuū bene agat cupiditates moderando: Immo vero & quō tempore non male vtuntur homines intellectu practico, & appetitū sensitiuū circa res agibiles, non eo toto semper ætinā felicitate fruuntur; sed ob aliquod impedimentum, solum sperant se posse felicitate frui; vt pueri, qui felices in spe dicuntur: aut memoriam habent suæ felicitatis ætinæ; vt senes, qui non amplius ob ætatem possunt fortiter agere dimicando pro Patria, aliarumque virtutum moralium operationes exercere; qui felices dicuntur sola memoria: vnde paucō admodum tempore nobis inesse potest felicitas ætinā, quæ denegatur dormientibus, deceptis, seu errantibus, pueris, & senibus: At Deo semper inest felicitas ætinā, quæ perpetuo gubernat optime omnia mundi entia, quia nunquam dormit, nunquam decipitur, aut errat, nunquam est puer, & nunquam senex; quare nec in spe solum, nec in memoria tantum, sed re ipsa Deus perfecte fruitur optima felicitate ætinā, quæ cuncta entia bene gubernat, & conseruat, tota sui vita, & per totam sempiternitatem absolute: quā homo felicitate morali perfruitur paucō admodum suæ vitæ tempore. In secunda vero parte contextus agens Aristoteles de felicitate contemplatiua, primum eam generatim explicat, mox admonet quomodo ea & in homine, & in Deo reperiatur. Circa primum ait, Ipsam intellectiōnem secundum se esse quod secundum se optimum est; nimirum quā intellectiō mentis practice non sit gratia sui, sed gratia finis agibilis; & sit cognitio rerum agibilium, quæ non sunt optima secundum se, at solum in relatione ad aliud, ac ex suppositione finis, nam felicitas ciuilis ab Aristotele dicitur esse gratia alterius felicitatis ab ea diuersa: at intellectiō, quæ est functio intellectus contemplatiui, est gratia sui, ac secundum se expetibilis; & est rerum secundum se optimarum; cuiusmodi sunt entia intelligibilia formaliter ad agibilia differentiam. Et intellectiōnum speculatiui intellectus, quæ maxime optima est, & gratia sui, est cognitio eorum, quæ maxime sunt optima, & gratia sui; nam ab obiecto notitia quæuis perfectionem suam agnoscit: optima vero, & optimæ rei speculatio, in qua consistit felicitas contemplatiua, quæ gratia sui maxime existens, est non in alium finem expetibilis, Aristoteli est speculatio cunctarum intelli-

gibilium, & maxime diuinarum mentium, ac ea speciatim, quæ habetur de summo Deo: Et quum intellectus absolute sit in genere intelligibilium procul a rebus agibilibus, intellectiō sui ipsius erit illi felicitas contemplatiua: Scipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis, quia scilicet vnit sibi scipsum sub ratione obiecti, siue id fiat per speciem se representantem, siue id fiat sine specie, ac immediate: vtrumque sit, intellectus in sui ipsius meditatione simul sit res intelligibilis in ratione obiecti, & res attingens, ac intelligens obiectum; ita vt idem omnino ens in ea functione sit intellectus cognoscens, & intelligibile quod cognoscitur. Et sane intellectus speculatiuus ante actum intellectiōnis ordinē naturæ est quid susceptiuum in se rei intelligibilis & substantiæ, nempe vel formaliter simulacri intelligibilis, ac metaphorice, siue representatiue, siue intentionaliter eo mediante substantiæ per illud simulacrum representatæ; vel intellectus est simul susceptiuum rei, quæ est formaliter obiectum intelligibile, ac entitatiue (vt ita dixerim) est substantia realis, quam siue simulacrum recipit intellectus a materia separatus, habens autem intellectus contemplatiuus in se substantiam hanc actu intelligibilem in ratione obiecti, operatur eam intelligens, in cuius contemplatione sibi comparat propriam felicitatem. Verum quoniam entium intelligibilium aliud est magis diuinum, aliud minus de diuinitate participat, quumque istud opus intelligendi mentis contemplatiua sit magis diuinum, quā illud opus agendi mentis practice cum appetitū communē, quod opus videtur habere speculatiuus intellectus, qui omnia valens intelligere, quæ magis diuina sunt, quæque minus diuina percipere potest: procul dubio speculatio erit optimum quid, adeoque actione melius; & maxime delectabile simpliciter, proindeque iucundius ipsa practica mentis actione: quare vita contemplatiua melior erit ætinā: Circa secundum explicat, quomodo vita & felicitas contemplatiua in Deo, & in nobis insit, atque primum, si Deus ita bene se habet semper, vt nos aliquando, Deus ipse admirabile quid est; nempe si Deus semper viuūt vitam contemplatiuam, seu contemplatiua felicitate beatam, vt verē nos viuimus aliquando talem vitam contemplatiua beatitudine felicem, Deus ipse admirabile quid est, quod nunquam contemplationem intermitat: quod si magis, adhuc admirabilius est, nempe si Deus non solum semper bene se habet æternæ contemplationis beatitudine perfruens, quā nos aliquando tantum perfruimur, non autem semper; sed etiam magis intensius, quia Deus sit ipsamet beatitudo, ipsamet vita felix, vt qui re ipsa non differat a sua intellectiōne; quum intellectiō nostra sit accidens nostræ menti superadditum, & nostra felicitas contemplatiua sit entitas nobis superinducta; iam Deus est adhuc admirabilior: At ita se habet, scilicet in Vita contemplatiua, quæ felicitas est, non solum ita Deus bene se habet, vt nos aliquando; sed etiam Deus eo nobis felicior est, quia ipsemet est suæ felicitas, vt qui non distinguitur ab intellectiōne sua; nos autem felicitate accidentaria potimur, quæ nobis præexistentibus accedit ab operatione intelligendi, quæ non est essentia nostra, sed accidens essentia nostre superadditum. At vero quod supra de felicitate ætinā tractans Aristoteles dixit, Vita qualis nobis paucō tempore inest

optima, ita Deo semper optima inest; quia felicitas actiua nobis ante mortem conuenit exiguo mortalis vite curriculo; nunc defelicitate contemplatiua peragens, ait Aristoteles, Deum bene se habere semper, ut nos aliquando, & magis; quia felicitas contemplatiua, qua bene se habet, seu optime se habet intellectus humanus conuenit intellectui nostro non amplius in corpore degenti, sed post mortem a corporis contagione separato; siquidem docuit nos Aristoteles, intellectui nostro melius esse non cum corpore esse; immo nostrum intellectum & mox dicturus est non bene esse habere in hoc aut in hoc humano corpore, dum aliquo tempore pars est compositorum hominum; sed optimum quid esse, dum aliud existens a corpore, in vniuerso est quoddam, quod aeterna sui ipsius intellectione fruitur: aliquando enim significat tempus ad ipsum nunc indeterminatum, siue prius, siue posterius, siue magnum, siue paruum / Aristoteli; ac proinde potest indicare tempus post hominis mortem in aeternum; quo nomine Magister alibi nobis indicaturus humanum intelligere non solum corpori sociatum, sed etiam a corpore separatum, dixit eum non aliquando quidem intelligere, aliquando autem non intelligere. Ac reuera nunc Aristotelem accipere intellectum a corpore separatum, praeter allatam rationem, qua certum est nunc Philosophum agere de intellectu bene se habente, ac verius optime se habente; quem in corpore non bene se habere, at extra corpus melius se habere quam in corpore, omninoque optime se habere, dum a corpore separatus est, nuperrime vidimus; alia ratio demonstrat aperte, quia nunc Aristoteles hominem Deo comparat in ratione felicitatis, ac vitae beatæ; modo nos docuit Aristoteles alibi comparationes fieri debere inter ea, quæ sunt eiusdem ordinis; quare ut in felicitate actiua, qua Deus fruitur ut forma vniuerso assistens gubernando mundi entia, scite comparatur homini constituto ex anima / imperante & corpore subdito; sic in felicitate contemplatiua, qua Deus fruitur in seipso manens nullam relationem ad mundum obtinens, comparari non potest homini nisi spiritali ab omni materia seiuncto, atque adeo menti humane ab omni commercio corporis separata. Quam sententiam non respuunt Io. Grammaticus, & Simplicius; Philopono dicente felicitatem, quæ semper conuenit primæ causæ, semper nobis inesse non posse, quod corruptibiles sumus; inesse vero quando purificati erimus, nempe a materia segregati; a qua nobis & aliis inest omnis impuritas. Simplicio scribente, *Anima, quæ hoc corpus viuificat, separabiliter aliquando uiuit, & intelligit: quod enim Deus est semper, inquit ipse in duodecimo transnaturalium, ad nos aliquando sumus, secundum potentiam videlicet nostram: separabilis autem, (siue separatus) semper est Deus: ergo & nos; licet aliquando tantum; nos inquam, qui naturalem adhuc hanc viuimus vitam; quem anima deuincta cum corpore, & secundis vitis, licet breui tempore, disposita fuerit. Sed magis intensiue Deum esse felicem, quam nos sumus in alia vita, eo quod felicitas cōtemplatiua, quæ a nostra essentia distinguitur, ut accidens a subiecta substantia, Diuine substantiæ identificetur, explicat fratim Aristoteles, inquit, Ceterum vita quoque profecto inexistit, ut nobis, ita & Deo; siquidem intellectus operatio vita est; quod alibi patuit; intelligit autem tum Deus ipse, tum intellectus*

humanus a corpore separatus: ille vero est actus; nimirum quum humanus intellectus sit principium & causa intellectionis, Deus ipse est actus intellectionis; actus vero intelligendi, quo Deus seipsum semper intelligit, & in seipso cuncta meditatur ineffabiliter, est illius vita optima, suæque felicitas & perpetua beatitas: Dicimus itaque Deum sempiternum optimumque viuens esse; scilicet Deum statim viuere vitam contemplatiuam in sempiterna felicitate: Quare vita felix aeterna, & ænum continuum beatum Deo inest: hoc enim est Deus; nimirum Deus est ipsa sempiterna sui beatitudo, perpetuæque sui felicitas contemplatiua; ad hominis discrimen, cuius felicitas est accidens eius essentiae superadditum, non ipsamet hominis abstractæ essentia. Quibus ita se habentibus, ex eo quod Aristoteles hic agens de felicitate contemplatiua, quæ in sola intellectione rerum optimarum ac diuinarum consistit, asseuerat nos aliquando bene habere, ut Deus semper, hanc efficacissimam duemus immortalitatis rationem, quia Felicitas contemplatiua, qua Deus optime se habet semper, non potest nobis aliquando inesse, nisi ratione mentis nostræ, quæ post nostri obitum a corpore separata semper fruatur Diuinarum mentium ac suipsius contemplatione; sed Aristoteles nunc asserit Deum ita semper optime se habere in vita contemplatiua beatus, ut nos eadem in vita felices bene habemus aliquando: igitur Aristoteles necessario ponit post hominum interitum remanere rationales animas a corpore separatas, quæ sui ipsius, & Diuinarum mentium beatifica speculatione perfuantur immortales. Maior ex habitis aperte constat apud Aristotelem asserentem melius esse intellectui nostro non cum corpore esse; quin humanum intellectum non bene se habere in hoc indiuiduo homine, aut in hoc particulari corpore humano pars compositi uiuentis sed optimum quid esse, aliud quid a corpore separatum existens in toto mundo, iugi contemplatione gaudens in posterum. Nisi rationem ita firmare lubeat, Quod Deus in felicitate contemplatiua semper est optime se habens, ita nos aliquando in simili beatitudine speculatiua bene ac optime habemus: Sed tum Deus in felicitate contemplatiua separatus est omnino a rebus aliis quibusque seipsum semper intelligens, & in seipso cuncta cognoscens ineffabiliter; tum noster intellectus melius se habet extra corpus, at in corpore non bene se habet, optimum quid existens in vniuerso, dum ab omni materia separatus fruitur iugi contemplatione: igitur intellectus humanus est aliquando ab omni commercio corporis abiunctus felicitate contemplatiua beatus; atque adeo post hominis obitum remanet a corpore separatus & immortalis, perenni contemplatione pollens in aeternum.

Impietas aduersus Deos, & Demones, & circa defunctos ab Aristotele proposita confirmat animarum immortalitatem in Peripato. (ap. CP.)

TRACTANS etiam alibi Philosophus de speciebus instituit, præclarum nobis immortalitatis argumentum affert inquit, *Imiſtitia autem sunt species tres, Impietas, Auaritia, Immanior improbitas: Impietas quidem est aduersus Deos, & Demones, & circa defunctos, & circa parentes, & circa Patriam: est u-*

seu iniustitia, Patriæ violare instituta & iura, nec parere legibus, nec Magistratibus, mentiri, peierare, transgredi conventiones, & fidem fallere. Porro impietas aduersus Deos, & Dæmones nullam iam esset, si Dij Dæmonesque non essent in genere mentium abstractarum substantiæ realiter existentes in natura rerum; quippe nemo potest iniustus esse vel impius aduersus id quod reuera non est: quum igitur impietatem ponat Aristoteles erga Defunctos, vt erga Deos, Dæmones, parentes, ac patriam; profecto necessario supponit defunctos aliquid esse Magister in natura rerum. Modo nomine defunctorum, circa quos impietas est, Aristotele doctore, fidem fallere, transgredi conventiones; vt erga Deos & Dæmones impietas est peierare, & erga patriam impietas est non parere Magistratibus, & violare iura & instituta patriæ; & erga parentes impietas est non parere legibus Naturæ, quæ nos ijs honorem, obsequium, & auxilium præstare iubent; nomine defunctorum inquam nunc Aristoteles significat ex necessitate vel animis humana corpora casta, vel memoriam hominum defunctorum in animis viuentium comparatam sub vocabulo famæ ac existimationis, vel denique rationales animas post hominum interitum a corpore separatas, & immortales: Ceterum Aristoteles in præsentia per defunctos, circa quos impij sunt, qui non bene se gerunt erga ipsos, quicumque fidem ijs olim viuentibus datam fallunt, & conventiones cum eisdem pactas transgrediuntur; significare non potest sola cadauera; vt qui sciebat, & Historicorum multiplici testimonio, & Platonis documento varias apud gentes mortuos diripati, & instituto Patriæ varijs modis male affici; suorum siquidem cadauera Græci, & Romani, ac Indi rogo comburebant; Alij vermibus & putredini turpiter absumenda terræ mandabant; Trogloditæ lapidabant cum risu saxorum mole cooperientes; Indorum plerique comedebant; Alij vulturibus dilanianda exponebant; Scythæ varijs vulneribus transfodiebant, ac sagittabant; Colchi suspendebant arborum ramis; Massageræ sub niue glacieque condebant; Alij Canibus ideo sepulcralibus nuncupatis, laniana tradebant; Tibareni crucifigebant; Alij sub dio per agros insepulta dimittebant; Ichthiophagi, & Loto-phagi in mare præcipitabant; Peones Piscibus in flumina deuoranda mergebant; Sabæi, & Arabes in stercore, & leramine sepeliebant; Alij minutatim concisa lapidibus obruebant: Qui singuli iura patriæ seruantes impietatis nota non afficiebantur, etsi tot modis cadauera suorum male haberent: Non igitur impietas erga Defunctos est, quæ circa mortuorum cadauera versatur. Verum nec defunctorum nomine bonam eorum famam & existimationem in memoria viuentium conseruatam nunc Aristoteles intelligere potuit agens de impietate circa defunctos, tum quia purum accidens est opinio, fama, & existimatio; quæ proprie defunctus non est; tum quia Magister agit expressis verbis de defunctis, vt de Parentibus, de Patria, de Dijs, & de Dæmonibus; non de opinione, ac existimatione, famæ defunctorum; vt nec de famæ, & opinione Parentum, Patriæ, Deorum, ac Dæmonum; entia realia significans, & substantias rerum, non opiniones, ac existimationes, quas quis de ipsis habeat; tum quia Impietatis obiectum sunt ipsæ res, non rerum opiniones, ac famæ. Reliquum est igitur vt Aristoteles in hoc loco defunctorum vocabulo si-

gnificet animas rationales post hominum interitum a corpore separatas; erga quas homines impij possunt esse tum mentientes, tum conventionem transgredientes, tum etiam fidem fallentes; vt si quis non obseruet, & adimpleat ea, quæ viuentibus promiserat peragenda post ipsorum obitum conferentia ad ipsius dignitatem, ac vtilitatem, suorumque relictorum in viuis, reddendo deposita, satisfaciendo legatis, & alia adimplendo, quæ docuit Aristoteles alibi conferre ad mortuos tam felices, quam infelices; nam affinis, & amicus iure tenetur viuens ea præstare, quæcumque seipsum promississe defunctis, quæque nouit illis auxilium, vel gaudium, solatiumue quomodocumque posse conferre. Quare iam rationem immortalitatis præclaram hinc deducere possumus ita dicentes, Quicumque ponit impietatem circa defunctos esse speciem iniustitiæ, ille necessario supponit vitam defunctorum animas post eorum obitum superesse separatas a corpore ac immortales: At Aristoteles alserit euidentissime speciem iniustitiæ esse impietatem circa defunctos: igitur Aristoteles tamquam ratum de necessitate supponit hominum defunctorum animas a corpore separatas superesse immortales. Cuius argumenti propositiones aperte constant ex nuper habita theoria.

Sic igitur ex dogmatibus Aristotelis longe lateque demonstratum a nobis est in superioribus, Magistrum Peripateticum nedum confiteri, sed luculentissime profiteri rationalium animarum immortalitatem, siue conditiones illas considerauerimus, quas Philosophus animis nostris expresse concessit antequam corpori conficerentur; siue potius illas, quas ipse mentibus hominum attribuit in elementari corpore mortalem vitam degentibus; siue demum illas, quas idem Aristoteles assignauit humanis intellectibus post hominum interitum a caduco corpore separatis: Vt iam nullus videri debeat in Peripato dubitandi locus De Rationalium Animarum immortalitate; præsertim cumulate solutis, antea ex Aristotelis doctrina cunctis Alexandreorum, aliorumque secus opinantium obiectionibus.

Immortalitatem animæ rationalis Aristotelem professum fuisse, confessumque, multiplici suorum discipulorum, & classicorum Interpretum fere omnium testimonio comprobatur, non penitus reluctante Alexandro Aphrodisæo. Cap. CVI.

Quando sapientum virorum consensus Aristoteli magnam, ac fere necessariam propositi probationem efficit; non ab re fuerit ultimo loco ex classicorum Autorum testimonijs ostendere Aristotelem agnoscisse rationalis animæ immortalitatem. In primis autem vnus iustar omnium nobis sufficere posset Aristotelis auditor, amicus, ac intimus discipulus Theophrastus, auritus vnæ & oculatus propositi nostri testis; qui Magistro suo Aristoteli, eiusdem iussu successit, Laertij testimonio, & obseruatione Patritij, quum multa contra sententiam Aristotelis disputauerit, Animam tamen immortalem esse, humanumque intellectum, quem possibilem appellauit vnæ cum Aristotele separatum a materia, & incorruptibilem omnino profectur, in opere suo de Phantasia & Intellectu, opera Præfatione Lydi ad nos transiit, quod adnotauit etiam Ficinus in eius opusculi commentario, seu Præfatione

ethic.
cap. 10.
11.

Ratio.
303.

lib. de
virtutib.

lib. 2.
cap. 2.
& seqq.

ethic.
cap. 13.
de Diu.
person.
cap. 1.
& post
t. 7.

Theo-
phrastus

1. lib. 5.
in vit.
Theo.
dis. per-
cipit. 1.
lib. 10.
12.

Patr.
tom. 1.
perip.
disc. lib. 2.

lib. 2.
passim

230

21. an- fuisse scribitur 2. Galeno, ut obscurat Patritius. Am-
 10. monius itidem in commentario ad Predicabilia Por-
 1. 1. com- phyrii statuit animam esse immortalem inquiring,
 dil per. Sciendum autem non omnino quum corpus separatur ab
 lib. 10. anima, & animam separari a corpore; ita namque corpo-
 Animo- rum amatrices sunt anima, ut post mortem adhuc tamen
 nius. eodem amore teneantur; atque ob eam causam fieri autu-
 in Pro- mant, qua circa mortuorum ramulos videri solent, um-
 can. brarum apparitiones. Porphyrius pariter in libris de
 Porphy- abstinencia ab esu carnum sepius animorum immor-
 rius de. talitatem contestatur. Celio † Rhodigino autor
 abt ab. est Plethon, apud Aristotelem animos humanos esse
 et Can. multos, & quidem sempiternos. Post Græcos in Ara-
 † lib. 3. bum Schola nemo floruisse videtur, qui perpetuita-
 ant lect. tem anime non coluerit in Peripato cum Aristotele,
 cap. 2. Plachum sic Algazeles ait. Similiter & animas humanas, que sunt
 Plachum. separabiles a corporibus per mortem, concedemus esse in-
 Algaze- finitas numero, quamvis habeant esse simul: (& inferius)
 les. Apprehensor autem horum intellectuum universalium est
 lib. 1. tr. anima, que est substantia existens per se, qua non est corpus
 v. c. 11. nec imp. est in corpore, nec perit pereunte corpore, sed re-
 s. lib. 2. tr. manet vivens in perpetuum vel lata, vel tristis. Avicen-
 4. cap. 5. nas pariter ex professo confirmat multis rationibus in
 Anicen- Peripato animam rationalem non mori in morte
 nas. corporis, quia non pendet vlla ratione a corpore, &
 g. 6. nat. quia nulla causa reperitur, que animam destruere va-
 11. 5. 6. 4. leat. Avicenna item asserit in Lycco ad mentem Ari-
 Auer- stotelis immortalem esse non solum intellectum agen-
 tibus: tem, sed etiam possibilem, quem appellat materialem;
 13. de an. in hec verba: & hoc idem induxit Theophrastum, &
 com. t. 5. Themisium, & plures Expositores ad opinandum quod in-
 digress. tellectus materialis est substantia neque generabilis, neque
 part. a. corruptibilis. (& inferius) Possumus quod intellectus
 materialis est virtus non facta de novo. (& adhuc infra)
 Et opinio Alexandri, dicentis intellectum materialem
 nasci ex mixture elementorum in substantia intelle-
 ctus materialis, maxime distat a verbis Aristotelis,
 & ab eius demonstratione; a verbis autem, ubi dicit
 quod intellectus materialis est separabilis, & quod
 non habet instrumentum corporale, & quod est sim-
 plex, & non patiens, id est, non transmutabilis. &
 ubi laudat Anaxagoram in hoc, quod dicit, quod est non
 mixtus cum corpore; a demonstratione vero, sicut situm est
 in hoc, quod scripsimus. (& mox) & ideo opinandum
 est quod iam apparuit nobis ex sermone Aristotelis, quod
 in anima sunt due partes intellectus; quarum una est reci-
 piens, cuius esse declaratum est hic; alia autem est agens; &
 est illud, quod facit intentiones, que sunt in virtute in-
 agnatina, esse moventes intellectum materialem in actu.
 postquam erant moventes in potentia; ut post apparebit ex
 sermone Aristotelis; & quod haec due partes sunt non ge-
 nerabiles, neque corruptibiles; & quod agens est de reci-
 piente quasi forma de materia. Et ideo opinatus est Themis-
 tius quod nos sumus intellectus agens, & quod intellectus
 speculativus nihil est aliud nisi continuatio intellectus a-
 gentis cum intellectu materiali tantum; & non est sicut
 existimavit: sed opinandum est quod in anima sunt tres
 partes intellectus, quarum una est intellectus recipiens;
 secunda autem est efficiens; tertia autem finis; & due
 istarum trium sunt aeternae, scilicet agens, & recipiens;
 (& adhuc infra) Nos autem quum perscrutatus intelle-
 ctum materialem esse aeternum. (& alibi) Nos autem
 iam perscrutati sumus de istis duabus opinionibus in l. b. de
 Anima, & ciximus quod intelligentia agens est quasi
 forma in intellectu materiali, & quod ipse agit intellecta,

& recipit ea secundum intellectum materialem: & quod
 intellectus materialis non est generabilis & corruptibilis;
 & declaravimus illis quod haec est sententia Aristotelis.
 Post Arabes, Latinorum proceres Magnus Albertus
 in Aristotelis doctrina & Divus Thomas in Peripato
 clare profitentur animarum rationalium immortalita-
 tem; Magnus Albertus quidem non solum constituens
 intellectum possibilem esse incorruptibilem, & post
 hominis obitum intelligere, animamque rationa-
 lem non corrumpi corruptione corporis, ac esse pe-
 nitus immortalem; sed etiam dicens, qui ponit ani-
 mam mortalem, eum ex Peripateticorum schola de-
 generare, pravas intelligentias sequi, ad Epicureo-
 rum opinionem transire, & non intelligere naturam
 animæ nobilis & intellectualis. Divus Thomas autem
 & ipse constituit, fuseque probat ad aures Aristote-
 lis intellectum tam agentem, quam possibilem, adeo-
 que substantiam animæ rationalis, qua de agimus in
 hoc opere, esse immortalem, & a corpore per mor-
 tem omnino separabilem, ut unicuique constare po-
 test etiam dicta legenti. Scotus etiam et si alibi nu-
 tase videtur, tamen in Quolibetis ait citatis verbis,
 Quia certum fuit Aristotelem secundum sua principia po-
 sisse animam intellectivam esse a Deo immediate, & ad
 hoc attingere potest ratio naturalis; quam sit in n.ortalis.
 & ita aliquid non in potest in mediate esse a Deo, & tamen
 non contradicit sibi secundum sua principia. Solus inter
 antiquos & Classicos Aristotelis Interpretes Alexan-
 der Aphrodisens existimavit in Peripato ad mentem
 Aristotelis Questionem de Animæ immortalitate ef-
 se problema neutrum, perinde ac Questio de Mundi
 eternitate; quod ad utramque partem habeat rationes
 eque validas, & convincentes; ait enim Equi-
 dem inquit Aristoteles esse problema dialecticam specu-
 lationem in his, de quo vel neutro modo opinantur, vel con-
 trarium plures opinantur quam sapientes, vel sapientes
 aliter quam plures, vel sapientes secus quam sapientes, &
 plures aliter quam plures. Neutro modo igitur plures opi-
 nantur, de quo neutri parti contradictionis habent consen-
 sum & comprobationem; nam in Moralibus, verbi gratia,
 an virtutes sic se habent ut una aliam vicissim inter se
 sequatur, an per se ipsas eligenda sint nec ne, vel si in in-
 tellectu ratiocinante vel passivo fiunt; Et in Naturalibus
 si mundus sit infinitus nec ne, atque si sphericus vel non, si
 anima immortalis in hominibus rationalibusque. Ac paulo
 ante inter problemata neutra rationalis animæ immor-
 talitatem retulerat inquiring. Porro inquit Ari-
 stoteles oportere problema dialecticum esse theorema specu-
 lationem; & dixit speculationem pro questione & quasi-
 to; etenim speculari pro querere mos eius est dicere: mo-
 dus autem questionis est de quo vel neutro modo opinan-
 tur, vel contrario plures sentiunt quam sapientes, vel sa-
 pientes aliter quam plures, vel utrique inter se digladian-
 tur, quod dicit problema dialecticum esse. Erit autem haec
 speculatio ratio alicuius cognitionis traditorum causa.
 Unde ab eo quod est cognitionis nostre causa neminem
 est theorema speculatio; & est omne problema dialecti-
 cum & theorema vel morale, vel naturale, vel rationali-
 le, haec sunt de quo vel neutro modo opinantur, vel e contra-
 rio sapientes pluribus, vel plures pluribus, & sapientes sa-
 pientibus; ut qui querit utrum mundus sit sphericus nec
 ne, vel anima immortalis nec ne. (& adhuc infra.) Item
 utrique idem eisdem contrario opinantur. Equidem in sa-
 pientibus de fato, de immortalitate animæ. Hæc ad ver-
 bum Alexander, qui in hoc de Immortalitate animæ

Magnus
 Albertus.
 1. 2. part.
 sum. de
 hom.
 m. de nat.
 & orig.
 2. tr. 2.
 cap. 5. 6.
 & seqq.
 2. de an.
 cō. t. 2. 1.
 3. de an.
 tr. 2. c. 4.
 13. 20.
 D. Tho-
 mas.

3. de an.
 cō. t. 20.
 2. contra
 Gent. c.
 79. &
 seqq.
 Qu. dis-
 qu. de
 spir.
 qu. 2. ar.
 14.
 1. p. sum.
 qu. 75.
 art. 6.
 8. phys.
 t. 45.
 Scotus.
 Quol.
 que. 21.
 Alex. or-
 der.
 1. top.
 cō. c. 9.

a se putato problemate neutro, variis in locis contraria determinat anceps, amphibiusque; nam aliquando proficitur animam esse mortalem solus contra omnes alios Sapientes Peripateticos, ut late vidimus in primo nostri huius operis libro, & apertum est ex Philopono, Simplicio, Alberto Magno, & Diuo Thoma, passim Alexandri placitum de mortalitate reprobantibus: aliquando vero veritate coactus Alexander Palynodiam concinit contradictionis oppositam partem de animorum immortalitate collaudans cum aliis Peripateticis; nam primo legimus hæc apud Ioannem Grammaticum, Aristoteles intellectum penitus esse immortalem dicit; quapropter Alexander quum qua ab Aristotele perspicue dicta sunt, respicere non posset, intellectum ipsum, velut nolit, esse immortalem fatetur: non enim aliam expositionem inuenit, qua littera quadraret, scopoque suo conueneret; multis quidem in locis quadam cum dubitatione sermonem facit; at hic intellectum esse immortalem dicere Aristotelem fatetur. Deinde vero in commentariis ad metaphysicam ait Alexander, Ceterum, inquit Aristoteles, ut formae separate maneant, & post separationem persistant; nec abeant in nihilum, magna questio est: in quibusdam tamen nihil prohibet: nam quum animantium anima sit forma, nihil obstat quominus anima quæpiam: ut intellectus siue anima rationis compos maneat: expertes enim rationis mortales sunt; quamobrem adiecit, fortasse. Deinceps autem humano intellectui functionem ita propriam tribuens Alexander, ut per se fungi valeat officio suo sine sensili sustentaculo, adeoque sine phantasia, & absque phantasmate, clare ponit eum a corpore separabilem, & immortalem in Peripato; ubi Magister aperte constituit, si intelligere fuerit animæ proprium munus, ac sine phantasia; tunc animam intellectricem fore posse sine corpore, adeoque prorsus immortalem. Alexandri verba sunt hæc, *Ubi vero habitus intellectus latius increuerit, atque adeo varia, & plurimis in rebus excitata eruditione profecerit, ut vel absque sensili sustentaculo (quare absque phantasmate, & absque phantasia) eodem officio fungi per se valeat, iam intellectus dicitur: Quum enim ab assidua functione in habitum redigitur, ita ut per se deinceps operari possit, tunc intellectus gignitur, quem velut habitum appellamus, redacta ad scientiam similitudine & proportionem, qui in medio consistit eius, qui secundum potestatem sciens, & eius qui secundum scientiam agens dicitur; & quantum ab eo, qui per scientiam actum operatur, deficit tantum scientem; secundum potestatem exuperat. Quam theoriā deduxit Alexander: ex Aristotelis illustri loco, unde nos dudum eximiam immortalitatis demonstrationem prompsimus. Deinde vero Caelius Rhodiginus aperte nobis detegit hanc Alexandri neutram opinionem, ancipitemque sententiam de animorum mortalitate, & immortalitate dicens, Auctor vero est idem Pheton, apud Aristotelem animos humanos esse multos, & quidem sempiternos; quamquam Alexander scribat, mortales esse animos, ab Aristotele iudicatum: sed ipse in Naturalium Questionum libro, si tamen in familiam recipitur, animam esse fatetur immortalem, in corpus tamen mortale contrusum mortalis speciem præbere: sed & alibi celestis diuinusque hominum animos vocat. Rhodigino consentanea scribit in proposito Nicoletus Vernias in hæc verba, Alexander vero Aphrodisæus quum ponat intellectum tum agentem, tum possibilem sempiterna quedam entia, intellectum animam non potest negare eternam esse. Quod*

A intellectus possibilis sit æternus apud eum, audies verba in suo de Intellectu, quæ sunt infra scripta, Intellectus vero neque intercedente corpore ea, quæ sunt suscipit, neque potestas aut virtus corporis est, neque prorsus aliquid eorum, quæ actum sunt; neque est aliquid quod potestatem ullam habeat; sed eiusmodi entelechiæ atque animæ potestas quædam est, quæ species & intellectiones est nata suscipere. (Sane intellectus, qui, ut ait Alexander hoc loco, nec per corpus res apprehendit, nec corporis potestate est, neque patitur, neque demum est aliquid ens actum; sed est simpliciter potestas quædam eiusmodi entelechiæ, & animæ formæ & intellectuum susceptiua; qui materialis existens, in omnibus iis est, quæ perfectam animam obtinent, hoc est in hominibus; hic inquam intellectus est a corpore separabilis, & immortalis; nam forma caduca necessario operationes habet suas omnes corpori communes, & potestate corporis educta est, & virtus corporis est, & vere patitur, & ratione subiecti est ens actum sensibile.) & distinguit ipsam a sensu, quod virtus corporis sit (quod multo prius præstitit Alexander in hæc verba), At vero intellectus, neque more materiæ species excipit, neque perinde atque eas species, quæ aut sint in materia, aut una cum materia possideantur. (Vnde opinatur Alexander quod in una simplici substantia animæ sunt due potentia sempiternæ. Audias verba eius.) Intellectus actiuus quidem est, non solum enim conditor rerum plurimarum, sed earum fabricator, in iisdem intelligendis efficitur, nisi forte quispiam intellectum ob id passivum concedat, quod suscipiendarum specierum vim retinet; suscipere enim videtur esse quod pati; & hoc intellectui cum sensu commune est: Verum quia unaquaque res non ab eo, quod commune est ceteris, sed quod peculiare & proprium est, definitionem accipiat; proprium autem intellectus est ut actiuus sit specierum, quas recipit, ab actione potius definiendus est (qua in vulgata translatione sic habere) Intellectus vero actiuus est; quum enim plurimarum rerum intellectiuus sit, simul etiam agens, ut eas intelligat, sit: nisi quis forte propterea passivum dicere intellectum velit, quatenus formatum apprehensivus est; pati namque videtur id quod recipit atque apprehendit: atque id quidem cum sensu commune habet: Verum quoniam quolibet ipsorum formatur ac finitur, non ab eo quod commune cum alio habeat, sed a proprio; & hoc quoque, quod cum sensu habet commune, a proprio formabitur: Quapropter si commune id cum sensu habet, ut formarum susceptivus sit, quamquam non similiter proprium autem est, ut actiuus sit earum formarum, quas excipit; certe ab agendo potius definiri debet; & est societas nostri intellectus in opere, qui ab extra est intellectus. Vult ergo (subdit Vernias De Alexandro loquens) idem actiuum & passivum esse; quod non nisi de intellectuina anima intelligi potest: & quum idem non possit esse actiuum & passivum, ut omnes Peripatetici consentunt, oportet in ea esse duas potentias. Et paullo post addit Nicoletus, quod supra vidimus notatum a Rhodigino. Item ipse Alexander in Naturalibus Questionibus inquit, Medicina etsi scientia est, tamen in opere suo ars apparet; quemadmodum anima etsi immortalis, tamen in corpus mortale demersa, videtur esse mortalis: Idem ait ncluisse Mundi Opificem diuinis celestibusque hominum animos corporibus terrenis absque congruo quodam medio colligare: medium est anima cogitativa. (& mox) Superius dicta ad mentem Alexandri Aphrodisæi pro maiori parte accepi ex Paraphrasi eiusdem super libro de Anima, & ex quodam eius De Intellectu. (& adhuc infra) Famosiore vero Peripatetici, Theophrastus, Alexander Aphrodisæus, Alpharabius,

bis, Themistius, Simplicius, voluerunt tam ad mentem Aristotelis, tum Platonis, quod anima intellectiva sit forma substantialis, dans esse formaliter corpori humano, multiplicata in singulis hominibus, ab aeterno creata a Deo, & corporibus infusa ut illa perficiat temporaliter; a quibus demum absoluta, (ut supra diximus) redit, si bene beateque vixerit, ad contubernium sielle; & ultra istam posuerunt animam cogitativam in singulis multiplicatam; & in hoc sunt concordantes multi Peripatetici, ut dixi (& inferius) quod etiam hoc sentiat Aristoteles secundum Græcos expositores (inter quos præcipuus est Alexander) patet ex rationibus adductis, quia quum immortalem ipsam ponat ingenitam, dicit etiam sempiternam; aeterna autem, alia a Deo, produci productione aeternali, consentaneum est tum Aristoteli, tum Platoni, qui mundum dicit productum ab aeterno. Post Verniatem Augustinus Eugubinus eandem opinionem immortalitatis in Alexandro Aphrodisæo recognoscit, inquiens: Demum Alexander in fine totius rationis, Intellectus is, inquit, est exterius aduentans nobis, & existens, & incorruptibilis; incorruptibilis autem, quoniam ea est natura eius: igitur intellectus, qui intelligitur incorruptibilis in nobis is est, quoniam est segregatus in nobis intellectus, quem & Aristoteles exterius aduentantem vocat, intellectus exterius existens in nobis. Sic Alexander (& reliqua, quibus Eugubinus nititur ostendere nunc intellectum agentem immortalem Alexandro esse infra Deum animam humanam. f. mox addit) Ecce aliud Alexandri admirabile de animæ immortalitate testimonium, quod non vidisse Peripateticos hodiernos, ut raro solent fontem veritatis adire, palam est, & Secunda Problematum ostendens temperaturas & vires bonas facere vires naturales atque animæ, ut nonnulli sentiunt, aut quod verius, organa ipsarum; nam pro adificio organi, operari facultatem: sic enim chordis in ciithara, aut foraminibus in tibia bene positus, artificem optime operari, præter autem habentibus, non operari bene, ipsi vero nihil pati, sed habere in potentia artem servatam, & non secundum actum: sic si quis, verbi causa, cerebro depravato sit ob intemperiem, non operaturam quidem animam rationalem, sed per se tamen immutabilem permanere facultate & potentia existentem in actu propter immortalitatem: rursusque naturam organum temperatum, potentiam in operationem proferre bene, (Quæ sic leguntur in vulgata editione) Bonæ porro temperantiæ signaunt naturales facultates, atque, ut nonnulli existimant, etiam animales, siue, ut verius dicam, sunt ipsarum instrumenta, &c. siquidem cerebro, verbi gratia, per intemperiem depravato, vires animæ rationalis nequit suo perfungi officio; quum tamen ipsa interitus expers potestate permaneat immutabilis: contra autem restituto organi temperamento idoneo, vim & potestatem suam exerit, & ad actionem. Ecce sui similis Alexander. En explicatio, declaratio, Quum vel infantes, & pueros cernis non sapere, vel etate prouecta viros insanire, non mentis, inquit, animæ ea causa est, sed organi male affecti, virtutis & ipsa matre operationum potentia immota, incorrupta, immortalis: eius maxime indicium est, quod iterum natura organum bonum, expurgataque feculentia, operatur ut solita erat: si mens abisset quæ operationem destrueret, inquam redire potuisset: manet, inquit, anima immutabilis, propter immortalitatem: qualem, ut ait Simplicius, creauerat illam Deus, prudentem, sapientem; sed accidit dementia vel nobis volentibus ac præter rationem utentibus, vel organo depravato: ipsa mente propter immortalitatem incorrupta, immota: hinc

resipiscens, & penitens fit alia, aut redit in seipsam. Hæc Alexander sensit etiam in libris de Anima. Coegit igitur veritas eum fateri quod erat. Sciendum autem, quod hæc Alexandri ratio est etiam Platonis, & Aristotelis &c. Ceterum si Problematum opus Alexandrum agnoscit auctorem, vel inuito Gaza, non uno in loco is animæ proficitur immortalitatem; nam Platoni consentiens præexistisse animos ante corpus, eos post corporis obitum superesse censet immortales, ait enim, *lib. 1. lib. 1. lib. 1.* Cur infantes, quum modulos audiant, primum vagitu cessent, *probl. 1. lib. 1.* deinde dormire incipiunt? quoniam modulandi ratio, quæ Musica nominatur, essentie nostri animi indita a natura est, ut etiam ceteras omnes scientias haberi insitas opinio fert, non aliter quam in igne calor insitus sit: neque per doctrinam quicquam acquiri, sed per reminisceniam, atque recordationem omnia sciri Plato auctor est: igitur quoties animus concentum aliquem modulamque compriorem sentiat, primum reminiscens, ac repetens cogit infantem quiescere, tum permultos in somnum vertit: sic enim intelligendum, ut artes omnes habitu sincero promptoque in animo insint, quamdiu immuns luceat sordibus corporis; demerso in corpus, pollutoque, omnia obliuioni mandantur, & delitescant. Deim uero scribit: In iis vero, quæ animata sunt, ut qui per luctum suas manus conseruerunt, quoniam modo animus coniungatur corpori, nondum expositum est; nullius enim ex prædictis modis conuenit animo; sed per habilitatem potius censendum iungi cum corpore animam medio quodam interueniente, quod aliqua ex parte naturam continens utriusque, atque familiare utrisque se exhibens, atque utramque ingenue simulans, miscet naturam incorpoream cum natura corporea, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuinam cum terrena &c. (& mox) Considerandum porro mihi aliud diuinum opus; quum enim animam a corpore celesti & diuino demissam terrestri corpore claudi oporteret, descensionem ipsi excogitauit per corporis figuram constructionem & colorem: ipsam enim caput rotundum formauit, tanquam paruum quoddam celum; cerebrum vero purum ac perlucidum construxit largitus spiracula siptem, veluti fenestras pro planetarum numero (quibus etiam corresponderent septem sensus, quinque exteriores, ac duo interiores) denique superposuit rotæ corpori; quia calum eminet rebus omnibus generationi & corruptioni obnoxius. (& adhuc ulterius) Quamobrem vehementer percussit parte capitis, quæ tempora appellantur, intereundum sit, quoniam musculus, qui eam continet partem, ex cerebro oritur, vicinusque illi positus est; consentiens igitur cerebrum, illumque commingent accipiens dolet atque contrahitur; & spiritus quoque animalis una cum eo constipatur, atque crassescit: Itaque animus, quum idoneo careat instrumento, a corpore confestim discedit; vinculi enim corruptio solutionem afferat rerum coniungendarum necessitas est. Si ergo discedit animus a corpore, iam separabilis est, & immortalis Alexandro. Qui & in libello suo de febribus a Georgio Valla translatus eandem opinionem habet inquiens. Sextam animæ affectus, ut furor, lætitia, moror, & huiusmodi alia; nam hæc præter corporis essentiam; quod etiam aliud aliquid anima a corpore &c. sane mortalis anima est aliquid ipsius corporis, ut ait Aristoteles; cui anima, quæ nihil est ipsius corporis, est a corpore separabilis; quæque habet aliquam operationem, aut passionem sibi propriam, corpori minime communem, potest esse sine corpore, ac re ipsa est immortalis. Insuper Alexander animam rationalem appellat formam diuinam a Diuina providentia hominibus prouenientem

1. qu. dunt ait, *Animarum illa quidem altricem solam ani-*
 22. c. 3. *mam habent, hac vero & sensuiam, quadam vero pra-*
 ter has & rationalem; hac autem ponebatur causam ha-
 bere differentia, qua est inter has; per hanc enim vim pone-
 batur providentia faciens hominem animal rationale mor-
 tale; & propter hoc dicebatur, omnia, quaecumque per
 rationem & intellectum homini inesse possunt, habere ipsam
 a Divina providentia. An oportet dicere, simplicibus qui-
 1. de an. deni corporibus praexistentibus potentiam hanc ingigni, &
 2. de ge. post accedere; propterquam causam nihil in seipsis quo-
 22. ca. 3. dammodo illa diuinum habent (tale enim & anima ipsa)
 cuius expertia omnino; quia non est in ipsorum substantia
 huiusmodi vis ab extrinsecis, & praexistentibus post ac-
 cedens, sed sunt simpliciter corpora: quaecumque vero ex bo-
 rum naturali missione & temperamento sunt, & in horum
 generatione disseminatam & diuinam potentiam & natu-
 ram, meliora & perfectiora facere hac corpora; quum &
 simplicia corpora simul inferant ad generationem eorum,
 quae sunt ex ipsis, corporum etiam Diuinam potentiam, qua
 participant ex vicinitate: ob quam potentiam non item habet,
 hac principium non solum in seipsis motus, ad quem inclinant,
 sed quoddam quoque animasticum principium assumpserunt,
 quod & generationem habet a Divina potentia, quia pro-
 1. de an. cap. 21. pinquius est Divino corpori. &c. (& infra) Quum ha-
 beremus paullo ante sermones cum socijs de providentia; &
 veniarem ego monstrare quod secundum Aristotelem Na-
 mina ipsa in se aliam curam habent providentiam; promp-
 tumque esset dicere quanam esset, & quo pacto fieret &c.
 (quam theoriam fufius persequitur in libro suo De
 Fato, in cuius calce pietatis erga Deos meminit in hanc
 sententiam) Hae sunt opinionis Aristotelis de fato, &
 eo quod in nobis, ut ego opinor, summi. Secundum quare
 opinantes & in Deos pi erimus, modo ipsis agentes gra-
 tias pro beneficijs, quibus ante ab ipsis affecti sumus; mo-
 do ab eis petentes, ut pote his, quibus dandi, & non danti-
 ne facultas insit. Sed qui ex Aristotelis opinione Di-
 uinam providentiam ponit, qui pietatem colit erga
 Deum, qui Deo facultatem inesse ait dandi, & non
 dandi beneficia mortalibus; eum in Peripato ponere
 necesse est animas hominum immortales; secus enim
 in hac vita conspicimus multa mortalium vicioforum
 delicta non puniri, multa vicissim egregia facinora
 non premiari; sed & alibi ait Alexander in-
 morte animam non corrumpi, sed abire a cor-
 1. de an. cap. 25. pore; quare ponit illam separabilem, & proinde
 immortalem. At vero alio in loco scribit Aphrodiseus
 Ut enim absurdum est Deorum actiones aut rei ipsis utilis
 gratia fieri dicere; quum nullo huiusmodi indigeant; sed
 extra omnem necessitatem; passionemque sint; aut in otio
 & ludo finem ipsis ponere: absurdum pariter & hominibus
 finem esse dicere studiofarum actionum, totiusque vitae, otii
 & ludum; etenim si omnes a ceteris alijs animalibus
 distamus, quia scientia capaces, sci s. m. que veritatis ha-
 beamus; perspicuum quod & finis nobis erit in actionibus,
 qua secundum ea fiunt, quo homines sumus; homines autem
 maxime sumus, quo a ceteris alijs animalibus distamus;
 hac autem sunt scientia, & veritas; qua neque in otio &
 ludo, neque in experendis propter utile posita sunt. modo
 scientia & veritas, quae finis est humanarum actionum,
 qua homines Dijs aequiparamur, in Peripato non co-
 1. de an. cap. 57. petit homini mortali, sed animae rationali a corpore
 & seque. separata; ut & antea nos docuit Aristoteles; qui
 1. de an. cap. 7. aliquando etiam monuit, & deceptionem esse magis
 2. de an. cap. 1. propriam rationalibus animalibus, & plus temporis
 in hac animam permanere, quam in scientia & veri-

tate. Galenus etiam, qui data opera vbiicumque pos-
 test Aristotelem carpere videtur; nunquam de haesi
 mortalitatis animae culpavit Aristotelem; nam ut ob-
 servat Nic. Castellanius in Commentarijs morborum,
 & cutorum scribit, *utrum anima sit immortalis est pro-*
blema neutrum. In opere autem de Spermate dicit
 animam esse immortalem; & declarat quando vni-
 tur corpori mortali &c. libello item de consuetudine
 animam rationalem diuinam & immortalem posuit.
 Ita ergo liquido constat Peripateticos omnes an-
 tiquiores, & Classicosque Aristotelis interpretes om-
 nes ad vnum firmiter professos fuisse Magistram Ari-
 stotelem existimare rationales animas esse penitus
 immortales; Alexandrum autem Aphrodiseum cen-
 suisse problema hoc de Immortalitate animae in Pe-
 ripato esse theorema dialecticum, & problema neu-
 trum; de quo in utramque partem contradictionis
 Sapientes possunt disputare; ac proinde ipsum varijs
 in locis utraque partes sustinuisse; aliquando pro-
 bata mortalitate, ut dudum vidimus ab initio nostri
 voluminis; aliquando vicissim collaudata immorta-
 litate, ut ne perire demonstravimus. Unde plane
 mirari subit recentiores multos, qui se iactant Ale-
 xandros, adeo graeco cum immortalitate animae
 intractabili gerere; ut eius veram opinionem cum na-
 tura hominis naturam & altam, inque mentis Aristoteli-
 cae fundo plurimis demonstrationibus confirma-
 tam, & in Alexandri etiam intellectu quomodocum-
 infram euellere ac radicibus extirpare conentur; pe-
 rinde quasi gerere ferant, vitamque parum vitale
 putent; ut ait politissimus ille scriptor, nisi sibi ac
 ceteris hominibus cum maximo eorum iscom modo
 persuaderent, naturam nostram esse totam mortalem,
 ac secundum morem delecti, & penitus interire. Sed
 redeamus ad pensum. Si ergo rationum numero de-
 cernenda res est in hac quaestione; profecto pro Im-
 mortalitate sententia ferenda nobis est, quam ultra
 tercentum rationes comprobauerunt; mortalitatis
 non nisi sexaginta octo rationibus communita: si ra-
 tionum pondere quaestio determinari debeat; iam Im-
 mortalitatis victoria est; quum argumenta mortali-
 tatis dissoluta sint in Peripato, firmus adhuc remanen-
 tibus ac in suo robore demonstrationibus; quae pro
 Immortalitate propositae fuerunt: Si Classicorum
 Interpretum votis veritas in hoc argumento de-
 claranda sit; nihilominus constituendum erit, Ari-
 stotelem existimauisse rationalem animam esse im-
 mortalem, quando Interpretes Classici tum Graeci,
 tum Arabes, tum Latini, omnes ad vnum asseuerant
 Aristotelem opinari animam esse perpetuam; & solus
 Alexander Aphrodiseus constituat hoc esse problema
 neutrum, quod in utramque partem explicari valeat,
 ut ipse fecit; licet magis propendeat in mortalitatem;
 ut antea vidimus in primo huius operis libro.
 Ita ergo determinandum est in Peripato, non solum
 Aristotelem rationalium animarum immortalitatem
 vno naturae lumine fretum agnouisse, & ac expresse nos
 docuisse; Sed nihil vnquam ab eo frequentius, nihil vn-
 quam acutius ostensum fuisse, quam Rationales ani-
 mas hominum aeternas esse, a corporibus re ipsa sepa-
 rabiles, & omnino im-

M. A. B.
 Flamin.
 1. de
 2. de
 3. de

vide
 Mag. Al-
 bert. de
 22. 2.
 orig. 22.
 cap. 5.
 & 6.

Decoratio totius operis. Caput ultimum.

Hactenus de Rationalis Animæ Immortalitate cum Aristotele philosophati, Themistij Simplicijque Assistentiam, & Auerrois unitatem Intellectus humani a Peripato longe abesse cognouimus, & comprobauimus; atque Animarum nostrarum partem potiorē perpetuam poni ab Aristotele confirmauimus ex ijs attributis, quæ Sapientum Magister ipsemet passim concedit Humanæ Menti tum antequam humano conceptui consocietur (nam Aristoteles lumine Fidei destitutus temporariam Animorum Creationem a summo Deo cognoscere non potuit) tum ubi degit cum vegetali, & sensitrice parte in humano corpore; tum posteaquam a corpore atque ab inferioribus animis morte corruptis absoluta & separata est: Non obstantibus Alexandreorum, Stoicorum quorundam, & Epicureorum dubitationibus, oppositum adstruere tentantibus. Quo quidem in opere grassanti nunc ingeniorum perilentia, opinioni scilicet illi virulentissimæ De animorum mortalitate, salutaria remedia ex Aristotelis officina Philosophum me opposuisse confido; ut ex Hippocrática & Galenica sæpenumero valetudini corporis oportuna præsidia Medicus attuli; summum Præceptorem in vitæ genere secutus Aristotelem; qui non solum ex Homero didicit Medicum, virum multis alijs anteposendum esse;

in τῶν γὰρ ἀνδρῶν πολλῶν ἀγαθὸς ἀνὴρ :

sed etiam ex Hippocrate noscens, non purum putum Philosophum; at Medicum Philosophum Deo æqualem existimari; *in τῶν γὰρ φιλοσόφων, ἰσοδύναμος :* Medicum

imperanti Deo sapientissime comparauit, & naturali Philosopho dignissime coniunxit; ac ut Philosophiam decentissime coluit; ita Nicomachi Medici filius, continuata Medicorum atauorum serie, quod ait Hermippus, ab Aesculapio & Machaone progenitus, dedecori non sibi duxit, Timei Suidæ / Lactitijque relatu, Medicinam facere; Medicinæque studijs, & Plutarchi contestatione, Magnum imbueri Alexandrum, qui rerum dominus, non tantum eius commentatione delectatus est; sed multis amicis in morborum angustia succurrere, ipsisque certa remedia, vi&usque rationem præscribere, reque ipsa ex Platonis decreto Medicum agere, Regali Maiestate non indecorum existimauit; sicuti nec Magnus ille Rex Asiae Mithridates, quem ex eodem Plutarcho & Galenoque nouimus rei Medicæ studiosum propria manu socijs ægrotantibus medicamenta miscuisse alexipharmaca; quin & ferrum, & ignem, suprema Hippocrati Medicinæ præsidia quodam abhibuisse; nec

Attalus Pergami Rex, quod Medicinam colens antidota composuerit, mediocribus a Galeno laudibus celebratur: nec Enax Arabum Rex ab usu Medicinæ minorem gloriam consecutus est apud Antiquos: nec Auicennas Arabum Primarius a Philosophia magis quam a Medicina sibi comparauit saniam & honorem; nec ante hos omnes Mirmidonum Dux Achilles Heroum terminus probrosus habuit Medicinam tum a Chirone discere, tum etiam exercere; ut Plutarchus admonet non vno in loco. Vnde sapienter diuinus ille Vates in sacra pagina Medicum a viro Principe, gubernatoreque populorum minime discernit, dum cum qui Medicus non est, negat Principem ac rectorem hominum esse valere. Quum autem Platonis oraculo Principes in beata Republica deligendi sint viri Philosophi; merito Apud Plutarchum Zeuxippus succenset Philosopho, qui rei Medicæ studiosus non sit; idemque Plutarchus ille, vir diuinus, totius Philosophiæ Venus & Lyra iure nuncupatus ab Enapio, Πλεταρχος δὲ τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καλῶς Plutarchus inquam venustissimus Philosophus asserit Medicinam nulli reliquarum liberalium artium nitore concedere. Sed & ex ipso et Aristotele Medicina Philosophiæ confinis est adeo, ut Medicis discere ac diligentiores a Naturali Scientifico principia sumere dignentur, & Philosophorum elegantissimam Medicinam principia pertingant: qui vero Medicos inquit dignari principia sumere a Naturali Philosopho, dubio præcul ille Medicinam Philosophiæ non inferiorem constituere videtur: quique Philosophos elegantissimos asserit peruenire usque ad Medicinam, certe ille Philosophiam a consortio Medicinæ labem dignitatis vllam contrahere non existimat. Ut ex his plane constet eos, quicumque Philosophum Medici titulo coinquinari, Philosophiamque Medicinæ societate dehonestari blaterant, aduersus Aristotelis auctoritatem falsum effutire, seque ipsos vitis verè doctis exhibere lætionum antiquarum ignaros, & veterum historiarum rudes ac imperitos; vel non ex recto pacatæ mentis intellectu, sed ex prauo turbatæ voluntatis affectu longe magis diram mendacia, quam quæ vel Plinius ipse coarguit, enunciare. Ceterum in hoc Volumine si quid a veritate alienū excidit ex calamo, paratus sum eius falsitatem ostendentibus lubens volensque subscribere: Si vero quid pias aures offendens exaravi, quod Sacrorum Canonum decretis minime probetur, id nunc expungo, & non dicere volo: Sin autem quid Veritati, & Sacrosanctæ Fidei consentaneum scripsi, hoc totum Aeternæ summi Patris Sapientiæ Consubstantialique Verbo receptum habeatur. *CHRISTO IESU*, cui laus & gloria sit ab hominibus in æternum.

F I N I S.

Approbationes vtriusque Fori.

EGO Marius Mazolenus Sac. Theol. Doct. & in Patauino Gymnasio publicus Philosophiæ professor fidem facio in hoc opere, quod inscribitur *De immortalitate Rationalis Animæ, puram Aristotelis opinionem explicantes libri quatuor, &c.* Autore Fortunio Liceto in Patauino Lyceo Physiologo ordinario, cuius initium est, *Rerum omnium, quæcumque in hoc magno mundi Theatro reperiuntur &c.* finis vero, *Cui laus, & gloria sit ab omnibus in æternum. nihil reperiri quod Christianæ fidei, aut bonis moribus, aut Principum dignitati aduersetur.* Quare tum hæc de causa, tum quia eruditionis, doctrinæ, & elegantie plenissimum, dignum est quod typis mandetur.

Dat. Paduæ. X III. Kalen. Iunij. M DCXXVI.

Stante etiam attestacione, Inquis. Paduæ vidit, & admittit vt imprimatur.

GLi Eccellentiss. Sig. Capi dell' Eccelso Consiglio di X. infra scritti Hauuta fede dalli Sig. Riformatori dello Studio di Padoua per relatione ad essi fatta dalli due à ciò deputati, cioè dal Rev. Padre Inquisitor, & dal Circ. Secret. del Senato Aluise Querini, che nel libro intitolato, *DE IMMORTALITATE RATIONALIS ANIMÆ*, autore Fortunio Liceto, non vi è cosa contraria alla santa fede, Prencipi, ò buoni costumi, & è degno di stampa, concedo licenza, che possi esser stampato in questa Città, & in ogn' altra del Serenissimo Dominio, osservando in cadaun luogo le parti in materia di stampe.

Dat. die 5. Iunij 1626.

D. Francesco Correr

D. Francesco Zen

D. Z. Paulo Contarini

Capi dell' Eccelso Consiglio di X.

Marc' Antonio Garzoni Nod. Ducal.

Adi 8. Giugno. 1626.

Dat. nell' Officio contra la Bistema

Angelus de Baptistis Officij Contr. Blasph. Not.

INDEX RERVM NOTABILIVM

IN HOC VOLVGINE CONTENTARVM,

In quo primus numerus indicat pagellam, secundus columnam:

A.

Bortus est immaturus exitus animalis ex utero matris. 135.

Abstracta a materia materiei coniuncta quae sunt. 410.1.d
Abstracta a materia sunt trium generum. 410.1.d
Abstracta considerat solus metaphysicus. 297.1.c
Abstracta idem sunt cum sua quidditate. 307.2.2
Abstracta non sunt nobis actu & facile intelligibilia. 390.1.c
Abstractam rem a materia nullam potest considerare scientia naturalis. 410.1.d
Abstractae mentes sunt actu intelligentes, non potentia. 391.2.b.c
Abstractio est separatio a materia. 313.2.b
Abstractio maior quam mathematica, est realis. 359.1.c
Abstractio maior quam rationis, est realis. 359.1.c
Abstractio metaphysica quae fit. 293.1.a
Abstractio quid proprie sit. 313.1.f
Abstractio realis a materia dupliciter fit. 358.2.f
Abstractio duae sunt species. 358.2.f
Abstractum nihil est finis a generante productus. 358.2.f
Absurdum est, res viventium nihil attinere ad defunctos. 401.1.d.2.c.f
Accidens adiunctum subiecto cur non faciat vnum per se. 201.2.f
Accidens aeternum eget subiecto quantum ad existentiam. 202.2.2
Accidens definitur per additamentum subiecti. 207.2.d.309.1.b343.2.e
Accidens cadit ad subiecti corruptionem. 167.2.f
Accidens duplici modo corrumpitur. 50.2.f
Accidens est etiam dum sit. 202.2.c
Accidens in concreto est accidens physicum. 202.1.f
Accidens non est pars substantiae. 331.2.c
Accidens non est per se loco mobile. 11.2.d.e
Accidens non est sine subiecto proprio. 225.2.c
Accidens non migrat de vno in aliud subiectum. 12.1.f
Accidens nullum gignitur in abstracto. 202.1.d
Accidens omne aduenit enti in actu. 260.2.d
Accidens omne dependet in oratione subiecto. 202.1.d.e
Accidens praedicatur denominatiue quoque de illo, cui non inest vt subiecto. 227.1.c.d
Accidens, quod est in subiecto, non ideo est in loco per accidens ratione subiecti. 75.2.f.76.1.2
Accidens vt physice separatur a subiecto pristino. 224.2.f
Accidentale non est corpori cum anima copulati. 29.1.d
Accidentalia possunt non esse. 219.1.b
Accidentalia possunt separari. 57.1.b
Accidentarius motus vt perpetuus esse valeat. 32.2.c
Accidentia aduentitia facilius delectur e subiecto quam perfectiones inesse. 84.2.c
Accidentia agunt vt instrumenta substantiae. 331.2.d
Accidentia corrumpi per accidens etiam non corrupto subiecto. 50.1.d.e
Accidentia cur dicantur inseparabilia. 214.2.c
Accidentia de substantijs praedicatur denominatiue, no vniuocae. 415.1.a
Accidentia generabilia indigent subiecto quantum ad fieri, & quantum ad esse. 202.1.f
Accidentia inhaerent potius quam inexistunt. 378.1.c
Accidentia non fieri simpliciter. 201.2.d
Accidentia pendunt in esse a subiecto, & ideo in separatione corrumpuntur. 12.2.2
Accidentia sine subiecto esse nequeunt natura viribus. 112.2.c.349.1.b.c
Accidentia vt corrumpantur in abstracto. 211.2.b
Accidentia vt sint difficilius cognita quam substantia. 305.1.d
Accidentia vt sint dignoscibilia. 297.1.2
Accidentia vt sint eadem & separabilia, & inseparabilia. 142.2.f.145.2.c.f.371.1.2.b
Accidentia vt separabilia dicantur. 112.2.d
Accidentia vt separabilia sint a subiecto. 349.2.c
Accidens esse est inesse. 202.1.f
Achilles medicinam doctus est a Chirone. 471
Actio agentis incorruptibilis labefactari potest. 62.1.b
Actio efficientis in subiectum motus est. 159.1.b
Actio fit per contactum. 325.1.d.335.1.f
Actio finita supponit tempore praecessisse potentiam. 376.2.2
Actio non conuenit speciei, sed indiuiduis. 163.2.2
Actio non est principium, sed ex principio. 133.1.c
Actio praua non est sibi potior ex Aristotele. 440.2.f.441.1.2.442.1.c
Actio proba non est sibi praeuium apud Aristotelem. 440.2.f
Actiones sunt suppositorum. 331.2.d
Actiones. Vide Functiones. & Operationes.
Actiua est accuratio tractationis. 76.2.f
Actiua quid sit Aristoteli. 220.2.c

Actus alius pendet a subiecto, alius non. 162.2.c
Actus essentialis alicui non est ab eo inseparabilis. 131.1.c
Actus essentialis alicui vt possit ab eo separari, & per se consistere. 8.1.c
Actus esse potest separabilis ab eo, cuius est actus. 147.2.f
Actus est nobilior quacumque potentia. 214.2.c
Actus est ratio intelligendi. 380.1.d
Actus & potentia circunt omnia praedicamenta. 148.1.b
Actus & potentia in quibus coincidunt. 148.1.b
Actus & potentia sunt differentiae valde inuicem oppositae. 38.2.c
Actus veri natus est in propria materia. 128.2.c.f.d
Actus intelligendi non prouenit ab extrinseco, & vt sentiendi. 125.1.f
Actus non omnis est inseparabilis ab eo cuius est actus. 16.2.b.c
Actus primus ad secundum se habet, vt habitus ad operationem. 239.
Actus primus duplex vt sit Aristoteli. 13.1.c
Actus primus duplex est, dependens, & independens a subiecto. 8.1.c
Actus primus est commune quid ad actum separabilem, & inseparabilem. 8.1.d
Actus primus esse vt possit nullius corporis actus. 211.1.b
Actus primus est ille, a quo natus est prouenire actus secundus. 405.1.c
Actus primus est commune quid ad actum informantem, & assistentem. 8.1.d
Actus primus vt differat ab habitu. 282.1.2.b
Actus secundus praesupponit primum, a quo prouenit. 38.1.2.260.2.c.285.1
Actus secundus prouenit non nisi a primo. 395.2.d.f
Actus sunt formae tam substantiales, quam accidentales. 285.1.d
Actus multi sunt inuicem subordinati in intelligentia. 302.1.2
Actus iuncti alii separabiles a subiecto, alii inseparabiles. 16.2.c
Actus tale magis est quam quod est potentia tale. 159.1.d
Addiscere est quoddam alterari. 152.1.2
Addiscere non est functio solius intellectus. 232.2.b
Addiscere operatio est intellectus iuncti cum sensu, externo operauit. 253.1.b
Adducere inconueniens non est soluere argumentum. 282.1.c.d.408.1.c.f.
Admirabilitas non est in anima separata. 312.1.b
Admiratio est propria passio hominis. 324.2.d.e
Admiratio est propria passio mentis. 325.1.b
Admiratio quo differat a risu. 324.2.f
Admirationis natura explicatur. 324.2.c.f
Adulti cur possint ingenio magis quam pueri, & decrepiti. 109.1.2
Aegritudo vt impedit intellectionem, & obuiat mentem. 25.1.d
Aer non est soni dominus, nec aqua, vt verum sit. 237.2.2
Aer plenus est animorum immortalium Cicero, & Aristoteli. 273.2.d.e
Aer inspirato natura vt ad duos vsus utatur. 61.2.f
Agens intellectus non operatur in pueris. 376.1.b
Agens intellectus, vide Intellectus.
Aeterna esse non sola principia Vniuersi. 461.2.b
Aeterna non pati violentiam. 243.2.f
Aeterna non sunt in tempore, nec ab eo patiuntur. 87.1.c
Aeterna possunt esse imperfecta. 239.2.2
Aeterna sunt caducis digniora. 428.1.2
Aeternitatem intellectus omnes antiqui expositores Aristotelis profitentur, vno excepto Alexandro. 39.2.d.e
Aeternitatem mundi vt posuerit Aristoteles. 103.2.f.104.1.2
Aeternitatem vt Aristoteles tribuat humano intellectui. 103.1.c.d
Aeternitas est momentum indiuisibile continens in se temporis immensam durationem. 111.1.c
Aeternitas non est paribilis. 267.2.b
Aeternitas operationis gemina est. 461.2
Aeternum a caduco dependere non posse. 129.1.3.c
Aeternum a caduco pendere non potest vt a causa effectrice. 133.c
Aeternum antiquius est non aeterno. 165.1.b
Aeternum aeterno solum coaptatur. 35.1.2
Aeternum & caducum genere differunt. 35.1.c.d.440.1.b
Aeternum & caducum genere physico differunt, non logico. 397.1.c
Aeternum praestat caduco. 431.2.c.f
Aeternum quid sit Aristoteli. 150.2.2.152.2.2
Aeternum vt sit mensura vniuersi. 152.2.b
Affirmatio est euidentius compositum conceptum quam negatio. 454.2.2
Agendi principium duplex vt sit. 397.1.d
Agens agit quatenus est actus. 331.2.2
Agens commune a remotum nil agit sine proprio, & proximo, & cur. 139.2.
Agens cum cognitione non determinatur ad vnum. 377.1.c.2
Agens destruit suum pariens. 333.1.c.d.d
Agens est actus operans. 376.1.2
Agens

I N D E X

- Agens est honorabilius patiente. 223. 2
 Agens habet quid commune cum patiente. 397. 1. 2
 Agens idem est corrumpens compositum, & destruens illius formam caducam. 333. 2. 2
 Agens intellectus facit omnia actu intelligibilia. 265. 1. 2
 Agens intellectus nec patitur, nec sustinet quid passioni simile. 284. 1. 2 312. 2. 2 377. 1. f 380. 2. 2 b
 Agens intellectus non est actus possibilis. 376. 1. e
 Agens intellectus non est de se semper actu intelligibilis. 381. 2. e
 Agens intellectus non est potentia. 331. 1. f 2. 2
 Agens intellectus non est susceptivus ullius forme intelligibilis. 331. 1. f
 Agens intellectus non intelligit. 378. 1. f 380. 2. b
 Agens intellectus non ponitur in anima propter iudicium. 346. 2. d
 Agens intellectus non semper est necessarius possibili operati. 311. 1. b
 Agens intellectus non semper operatur. 366. 1. 2 380. 2. b
 Agens intellectus versatur circa notiones in eo non existentes. 365. 1. f
 Agens intellectus ut dicatur sensitiuus. 310. 2. 2
 Agens intellectus. Vide Intellectus, Mens.
 Agentis intellectus actio quæ sit. 311. 1. 2 b
 Agentis intellectus actio ut sit in singularia, non vniuersalia. 308. 1. e f
 Agentis intellectus actio ut sit substantia, & ut non. 251. 1. f & seq. 252. 1. 2
 Agentis intellectus conditiones quæ. 328. 2. 2
 Agentis intellectus definitio insinuat. 284. 1. 2
 Agentis intellectus substantia ut sit actio. 366. 1. 2
 Agens liberum non est dominus modi operandi. 237. 2. d e
 Agens mouetur de actu primo ad operandum a fine. 185. 1. b
 Agens mouet ut patens, quia per contactum. 363. 2. 2
 Agens nullum procreat quid se ignobilius nisi impediatur. 139. 2. d
 Agens omne agit quatenus est actus. 207. 2. 2 260. 2. d
 Agens omne, etiam instrumentale, agit quatenus est actus. 214. 1. d
 Agens omne producit effectus in diuiduos. 406. 2. f
 Agens patienti formam tribuens agit cum motu. 159. 2. b
 Agens perficitur actione sua. 282. 2. c
 Agens per motum non necessario sequitur motum. 159. 1. f
 Agens sine motu agendo non dependet a motu. 159. 1. e
 Agens tenet sibi assimilare passiuum. 327. 2. d
 Agentia duum esse generum. 303. 1. 2
 Agentia secundaria sunt multorum generum, suscitantia, cooperantia, adiuantia. 303. 1. 2
 Agere iusta, & agere iuste, non sunt idem. 460. 1. d
 Agere nil corporeum potest sine motu. 317. 2. c
 Agere sine motu perfectio est. 159. 1. e
 Agere vniuersum pro modo sui esse. 78. 1. c
 Agibilia non sunt optima secundum se. 463. 1. e
 Albertus Magnus peripatetice tenet animorum immortalitatem. 467. 1. 2
 Alexander ait intellectum esse puram habilitatem, quod non probatur. 285. 1. e & seq.
 Alexander autor commentarij ad Aristotelis Metaphysicam, ponit peripatetice animorum immortalitatem. 190. 1. d
 Alexander Macedo socios agrotantes curauit. 478
 Alexander multis in locis veritate coactus, profertur ex Aristotele immortalitatem animorum. 467. 2. e & seq.
 Alexander intellectui humano tribuit opus proprium. 322. 2. d e
 Alexander ubi fateatur immortalem esse animam. 211. 2. c
 Alexandrum de mortalitate non habuisse firmam sententiam. 104. 1. e
 Alexandri faciunt Aristotelem ignarum, mendacem, & decipitorem. 404. 1. b c
 Algazeles ex Aristotele profertur immortalitatem. 467. 1. b
 Allegantur omnia contrarijs. 326. 2. f
 Alteratio est in solis sensibilibus. 327. 1. b c
 Alteratio est motus secundum qualitatem. 326. 2. f
 Alteratio est mutatio corporea. 183. 1. 2
 Alteratio fit a contrario valentiori. 38. 1. f
 Alteratio non est circa virtutes, & vitia. 327. 1. b
 Alteratio non est in anima intellectrice. 322. 1. d 2 327. 1. b
 Alteratio ut se habeat ad corruptionem. 326. 2. e
 Alterationis animarum causa est anima sentiens. 356. 2. b c
 Alterationis duo sunt modi, corruptiue, & perfectiue. 183. 2. b c
 Amicitia moralis ut differat a iuribus, seu legalibus. 447. 2. e
 Amicitia Regis & subditorum est in supereminetia. 449. 1. e
 Amicus Amico bonum expetit, procurat, prestatque. 447. 2. d
 Ammonius ex Aristotele tenuit immortalitatem animæ. 466. 1. e
 An, particula determinat quæ sit. 304. 2. f 408. 2. c
 Anagig nomine nude prolato significatur analogatum præcipuum, non autem vilius. 155. 1. b 184. 2. f 206. 1. d 371. 1. f
 Anaxagoras Aristoteli typus est felicitatis contemplatiue. 438. 1. c
 Anaxagoras genere, opibus, & virtute clarissimus. 438. 1. c
 Anaxagoras intellectum ait esse immittum triplici de causa. 276. 2. 2
 Anaxagoras ut ponat intellectum immittum. 275. 1. f 277. 1. d
 Anaxilla nec mas, est, nec femina. 235. 1. d
 Anima ante corpus non habet materiam. 164. 1. d
 Anima breui tempore degit in corpore, totam æternitatem agens extra corpus. 302. b e
 Anima cæli consideratur a Metaphysico. 334. 2. 1
 Anima circulo proportionata ut sit. 120. 1. b e
 Anima cognitrix nobilior est non cognoscente. 115. 2. 1
 Anima constituit viuens in esse specifico substantiali secundum accidentem separabilem. 53. 2. f
 Anima continet elementa in misto consociata. 371. 2. 2
 Anima corpori copulata cur proprie non sit in vniuerso. 11. 2. d
 Anima, cuius omnis operatio sit cum motu corporis, est a corpore inseparabilis, & mortalis. 18. 1. b
 Anima delirans ut medicamentis sanetur. 120. 2. d e
 Anima determinati membri actus, est ab eo inseparabilis. 41. 1. b
 Anima diuisibilis ad subiecti corporis partitionem non est ab eo separabilis. 262. 2. f
 Anima dum separatur, ut accipiat modum Diuinorum, & ut non. 28. 2. f
 Anima duplex habet esse, relatiuum, & absolutum. 98. 1. f
 Anima erga corpus se habet quoquo pacto ut substantia erga accidentem. 13. 1. d
 Anima est causa in triplici genere. 329. 1. 2 365. 1. 2
 Anima est inalterabilis. 110. 2. f
 Anima est in corpore, mens in anima. 151. b
 Anima est forma & actus. 24. 2. b
 Anima est formarum præstantissima. 415. 2. 2
 Anima est finis cuius gratia corpus institutum est. 212. 1. f
 Anima est interna corpori. 27. 2. 2 f
 An. est magis abstracta a materia quàm cælestis intelligentia. 410. 1. e
 Anima est pars compositi viuentis. 348. 2. c
 Anima est pars essentialis hominis. 98. 1. f
 Anima est tamquam vniuersale. 118. 2. f 119. 1. b
 Anima & anima esse ut idem sit, & ut non. 120. 1. c
 Anima & corpus non sunt accidentalia coniuncta. 29. 2. d
 Anima & vicia sunt sibi inuicem causæ. 389. 1. e
 Anima ex corporis commercio labem contrahit. 195. 1. 2. 2
 Anima extra corpus est in mundo intellectuali. 446. 1. c
 Anima extra corpus non mouet. 9. 2. b
 Anima extra corpus non patitur ab elementis. 161. 2. 2
 Anima felix non est antequam corpus copuletur, & cur. 31. 2. 2
 Anima facti proueniens ab externo generante, cur illi extrinsecus aduenire non dicatur. 11. 1. b
 Anima generatim non est sine corpore. 16. 1. d
 Anima habet plures partes. 361. 1. b
 Anima humana est forma informans quoad omnes sui partes, materiam assistens, & cur. 54. 2. d
 An humana ut sit media inter mortales, & immortales effluens. 53. 1. d
 Anima humana ut sit mortalis. 111. 1. b
 Anima nobilior in materia supponit vilioris, & cur. 42. 2. d f
 Anima immortalis habet aliquam operationem omnino independentem a corpore. 59. 1. d
 Anima in caduere ut sit. 12. 2. c
 Anima in corpore duos habet modos intelligendi. 23. 1. d e
 Anima in corpore non est ut in loco. 35. 2. e
 Anima in actu ut prius sit potentia quam actu. 123. 2. b c d e
 Anima in morbis non afficitur. 108. 1. 2 & seq.
 Anima in morte animalis retrahitur ad Cor. 42. 1. 2 b
 Anima in obitu hominis non dolet, non conqueritur, sed homo. 112. 1. 2
 Anima in ortu animalis a corde ad alias partes comunicatur. 4. 1. b
 Anima in somnis diuinat, & cur. 373. 1. 2
 Anima in somnis ut diuinat futura. 372. 2. e
 An. non definitur a Physico sine corporis expressa mentione. 280. 2. e f
 Anima non egressa per motum localem a corpore defuncti quomodo ipsum non animet. 12. 2. b c
 Anima non est corpus. 17. 1. c
 Anima non est in corpore ut scientia in anima. 51. 1. d
 Anima non tota est locus formarum. 292. 1. b
 Anima non est natura corporea. 111. 1. d
 Anima non est subiectum. 73. 2. c d
 Anima non fit ex fructibus animæ. 370. 1. d
 Anima non inest nisi in subiecto disposito. 371. 1. d
 Anima non omnis attinet ad Physicum. 355. 2. 2
 Anima non omnis est natura. 356. 2. 2 357. 1. 2
 Ab. non omnis est semper principium motus in eo in quo est. 356. 2. 2
 Anima non omnis permanet post dissolutionem compositi vniuersi. 407. 1. d
 Anima non potest omnino moueri. 327. 2. f
 Anima nulla ut sit a corpore separabilis. 22. 2. f 12. 2. d
 Anima nunquam est in loco. 111. 1. d
 Anima omnis est actus primus. 370. 1. d
 Anima omnis est magis a materia separabilis quam forma immixta. 370. 1. e f
 Anima perfectione ac dignitate superat omnia subcælestia. 361. 1. c
 Anima potest per seipsam operari. 381. 1. 2 q
 Anima potius perpetua est quam immortalis. 381. 1. 2 q

RERVM NOTABILIVM

Anima quæ cum corpore nascatur, adolescat, labefactetur, & im-
 reat: & quæ non. 109.b.e
 Anima quæ de potestate materiei educatur, quæ non, sed illi forin-
 feces adueniat. 33.2.f.34.1.a
 Anima quæ dicatur ignita in corde. 115.2.d
 Anima quæ doleat in hominis obitu, quæ non. 112.1.b
 Anima quilibet non potest esse in quolibet corpore. 43.2.a.b
 Anima quævis totalis est triplex causa. 355.1.a.b
 Anima rationalis vide infra
 Anima saltem pre comparata. 14.2.b.c
 Anima semel a corpore separata non retinet naturalem habitudi-
 nem ad corpus ad aures Aristotelis. 60.2.b
 Anima sensitiua vide infra
 Anima separata non est subiecta tempori. 87.1.a
 Anima separabilis & separata ut sit actus corporis. 8.2.e
 Anima separata cognoscit singula. 70.1.b
 Anima separata cum physico corpore reunitur nequeat. 28.2.b.c.d
 Anima separata non retinet habitudinem ad corpus postquam. 352.2.a
 Anima separata potest loco moveri corpore quibus affuit. 444.2.a
 Anima separata quas res addiscere nequeat. 103.2.a
 Anima separata quid agat. 18.2.c
 Anima separata ut lateatur, & existat. 70.1.c
 Anima separata ut sit in toto mundo, & sensibili, & intelligi-
 bili. 11.1.d.e.f
 Anima separata ut feliciter uiuat manifestum est. 70.1.c
 Anima si ab æthero est, & melius ei sit non cum corpore esse, cur
 corpori coniungatur. 446.1.a
 Anima sola recipit in se actu intelligendi. 78.1.f
 Anima tota non est a corpore separabilis, sed pars. 18.2.b.c
 Anima totum corpus respicit ut materiam, quam actuat, & partes
 corporis ut organa, quibus utitur ad operandum. 274.2.e
 Anima uiolenter a corpore separata ut extra corpus in æternum ma-
 neat secundum naturam. 32.2.d.e
 Anima ut a Deo in fatum descendat sine motu locali Aristote-
 li. 12.2.c
 Anima ut a corpore separatur reipsa sine motu locali. 11.2.c.f
 Anima ut diutius habere suam sedem in corde. 41.2.f.42.1.a
 Anima ut dicatur nunquam intelligi sine phantasmate. 18.2.a
 Anima ut nil actu sit eorum quæ sunt antequam intelligant. 34.2.c. & seqq.
 Anima ut in corpore sit per se subsistens. 16.1.b
 Anima ut motuum principium non est incorruptibilis. 47.1.f
 Anima ut nunc habeat unum esse, antea aliud. 95.2.c.d.e
 Anima ut proportionetur arti, siue naturæ. 346.1.d.e
 Anima ut similibus sit loco. 292.1.a
 Anima ut sit actus corporis absens. 2.2.c.f
 Anima ut sit actus corporis tam presentis, quam absens. 17.1.f
 Anima ut sit actus & ut sit potentia. 8.2.d
 Anima ut sit causa formalis, finalis & efficiens in uiuente corpo-
 re. 33.1.b. & seqq.
 Anima ut sit Diuina Aristoteli. 113.2.a
 Anima ut sit finis corporis organici. 215.1.a
 Anima ut sit immixta corpori. 277.1.c
 Anima ut sit omnino immobilis, & ut non. 163.1.f
 Anima ut sit paribilis. 207.1.b.e
 Anima ut sit per se subsistens, & ut non. 152.2.d.e
 Anima ut sit posterior suis operationibus. 243.1.c
 Anima ut sit quasi ignita. 287.1.d
 Anima ut sit supra. 11.2.c
 Anima intellectiua est locus formarum. 333.1.a
 Anima intellectiua non est anima tota, sed pars. 292.1.e
 Anima intellectiua nostra separata consideratur in Metaphysica. 55.2.a.b
 Anima rationalis a corpore separata cur ex Aristotele non apparet
 iuribus uniri corpori. 8.2.e.f
 Anima rationalis corrumpi non potest per se, nec per acci-
 dens. 334.2.b
 Anima rationalis cur a se referat sui separationem a corpore. 11.2.c.d
 Anima rationalis cur non repugnet uniri cum corpore. 30.1.c. & seqq.
 Anima rationalis est actus primus corporis tum nondum geniti, tum
 orti, tum etiam corrupti. 8.2.e.f
 Anima rationalis est forma d'ans esse corpori. 96.2.b.c
 Anima rationalis est in corpore corpori non mixta. 16.2.c
 Anima rationalis est in corpore forma informans, non affi-
 stens. 73.2.a.361.2.e
 Anima rationalis est principium quo, & quod. 232.2.a.b
 Anima rationalis est principium secundum formam Aristoteli. 42.2.b
 Anima rationalis est quod quid. 417.1.a
 Anima rationalis est separabilis ab omni accidente. 349.1.c
 Anima rationalis est vere intellectus, non umbra, et vestigium in-
 tellectus. 67.1.c
 Anima rationalis est vltima, & ideo incorruptibilis. 46.2.d
 Anima rationalis habet duplicem rationem efficiendi. 96.2.d.e
 Anima rationalis habet duas operationes generatim, lectionem,

& intellectionem. 66.1.a
 Anima rationalis in corpore ut sit realiter separata a materia. 359.1.a
 Anima rationalis in hominis obitu discedit a corpore. 372.2.b.e
 Anima rationalis in obitu discedit corpus. 372.2.b.f
 Anima rationalis in senio labefactaretur, si foret mortalis. 181.2.a
 Anima rationalis in forma deserti vegetalem. 373.2.a.b
 Anima rationalis non est finis a generante productus. 358.2.c.d
 Anima rationalis non est in corde, ut in propria sede Aristoteli. 41.1.c
 Anima rationalis non est partibilis natura sua. 371.2.d
 Anima rationalis non est passibilis ad corporis passiones. 24.1.c
 Anima rationalis non est proprie natura. 355.1.b
 Anima rationalis non labefactatur ad corporis ægritudine. 61.2.d.e
 Anima rationalis non similiter se habens nōcitur singulare, &
 universale. 367.2.b.c
 Anima rationalis quando non est natura. 357.2.a.b
 Anima rationalis quando separari possit a vegetali, & quando non.
 & cur. 42.2.c.f.43.1.a. & seqq.
 Anima rationalis quando sit pars essentialis compositi, & quando
 non. 61.2.a
 Anima rationalis separata non est mutila, non habens potentiam ve-
 getandi, & sentiendi. 55.1.b
 Anima rationalis tribuit esse homini. 90.1.e.f
 Anima rationalis ut composita sit. 283.2.a
 Anima rationalis ut domineatur sensu, & vegetali. 161.2.c.f
 Anima rationalis ut prius sit potentia, deinde acta in fe-
 tu. 38.1.f. & seqq.
 Anima rationalis ut sit, & non sit actus corporis. 292.2.c
 Anima rationalis ut sit incorruptibilis, & ut non. 47.2.a.b.c.d
 Anima rationalis ut sit in loco, & ut non. 75.2.c.f
 Anima rationalis vide Intellectus. Mens
 Anima sensitiua pone supra
 Anima sensitiua, & vegeta semel corrupta non potest viribus natu-
 re de nouo regenerari eadem numero. 12.2.c
 Anima sensitiua ut sit ex elementis. 115.1.e
 Anima sensitiua in fetu antea est quam intellectiva. 54.1.a
 Anima vegetalis & sensitiua est natura & principium motus. 408.2.d.e
 Anima vegetalis & sensitiua reipsa separatur a materia sibi subitratæ
 partibus remanens incolumis. 369.2.f. & seqq.
 Anima vegetalis infantis ut egeat vegetatrice materia in ute-
 ro. 335.1.f
 Anima vegetalis nil confert motrici ad operandum. 344.1.f
 Anima vegeta non patitur ab alimento. 294.2.c.d
 Anima vegetalis & motrix ut habeant diuersas definitiones. 344.1.c
 Anima vegetalis dialectica. 104.1.c.d
 Animam vitiosi tristiari æterno tempore. 443.1.f
 Animam dependere a corpore ut ab organo, & obiectiue idem
 est. 280.1.f
 Animæ accidentale ut sit uniri corpori. 29.1.c
 Animæ cognitionis expertes quot quæque sint. 113.1.b
 Animæ discessus, egressus corpore ubi tractauerit Arist. 12.1.c.d
 Animæ functio in quiete siue est. 322.2.b
 Animæ functio ut latetur, illa substantia. 176.1.f.2.a
 Animæ genus diuiditur in quatuor species. 360.1.a
 Animæ immortalitas Alexandro est problema neutrum seu questio
 Animæ immortalitas est principium scientiæ. 423.2.c.d
 Animæ immortalitas est theorema metaphysicum. 69.2.a
 Animæ immortalitati adstruenda sunt et animam unica functione po-
 diti, quam edat sine ministerio corporis, aut phantasia. 13.2.e
 Animæ ingressus in corpus est naturalis. 32.1.f
 Animæ rationales quæ sint. 113.2.a
 Animæ mansio in corpore temporaria & ordinata sit, & propor-
 tionata mansioni eiusdem extra corpus æternæ. 60.2.d
 Animæ nobiliores ut continent in se potentia viliores. 45.1.a
 Animæ non contendunt se iungere corporibus. 112.2.d.e
 Animæ omnes in fetu prius potentia sunt quam actu. 33.2.e.f
 Animæ pars irascibilis & concupiscibilis ut sit rationalis. 400.1.d
 Animæ pars quæ sit a corpore separabilis. 8.2.c
 Animæ pars ut euadat anima tota & integra. 96.1.c
 Animæ partes distinguuntur definitione & essentia. 442.2.a
 Animæ partes omnes a corpore separabiles ponebant Pythagorici,
 & Platonici. 362.1.c
 Animæ partes præcipue quot quæque sint. 341.1.c
 Animæ partes quæ non sunt actus vilius corporis. 17.1.a.361.1.f
 Animæ partes virtuti subiectæ duæ sunt. 444.2.f
 Animæ plures ut sint in homine. 43.1.f
 Animæ quæ producuntur a parentibus ex materia. 115.1.c
 Animæ quæ sint toti corpori coextensæ. 341.1.f.2.f
 Animæ quid tribuat esse per se subsistens post obitum hominis
 95.2.i
 Animæ rationalis habitudo ad corpus, & ad opus ut variæ sit. 61.2.c
 Anima rationali quasi accidentale est actuare quauoque corpus. 211.2.b
 Animæ rationali nil est contrarium. 334.2.d

INDEX

- Animæ rationales quot quæque sint.* 114. 2
Animæ rationalis partes tres sunt a corpore separabiles Aristoteli. 85. 1. 2
& quæ. 17. 1. 2
Animæ rationalis triplex est status Aristoteli. 114. 1. 2
Anime separatæ infelices ut cruciuntur de mente Aristotelis. 70. 1. 2. 3
Animæ separatæ theoria diligens cur non habeatur apud Aristotelem. 62. 2. 2
Animæ separatæ unde, & quam habeant multitudinem, ac unitatem numericam singulæ. 99. 2. d. e
Animæ sunt diuersorum generum. 335. 1. f
Animæ transitus de vno mundo in alterum quando, & quo motu fiat Aristoteli. 111. 1. b. c. f. 2. a. b. 13. 1. b.
Animæ variz in diuersis animalibus ut supponuntur dissimiles temperaturas, & differentes missiones, & ut non. 37. 1. d
Animæ vegetalis proportio ad rationalem. 335. 1. 2
Animæ vna est essentia, & duplex modus essendi. 7. 38. 1. c.
Animam a quo corpore inseparabilem ponant Platonici. 217. 2. b. c.
Animam esse locum formarum. 297. 2. f.
Animam ex elementis non esse. 37. 1. 2
Animam humanam componi ex partibus dissimilibus. 53. 2. f. 75. 1. c.
Animam non esse ex elementis, nec post elementa. 165. 1. d.
Animam non esse rationem missionis. 37. 1. b.
Animam non moueri penitus ut verum sit. 130. 1. 2. & seqq.
Animam præfuisse ab æterno ante corpus opinio est Aristotelis, non absurda, sed falsa, ut constat e Theologis. 40. 1. d.
Animam quā ponat Aristoteles in corde, & quam non. 41. 1. f. & seqq.
Animam rationalem esse formam informantem, non assistentem. 90. 2. c. & seqq.
Animam rationalem non alterari. 327. 1. b. c. d. e.
Animam rationalem non egeri corpore ut obiecto. 115. 2. a
Animam rationalem non nasci. 171. 2. d. & seqq.
Animam rationalem non pati ab ægritudine. 24. 2. f.
Animam rationalem ut consideret Physicus, & Metaphysicus. 90. 2. c. d.
Animam ut dicat Aristoteles non esse sine corpore, salua immortalitate. 17. 1. d. e. 2. b.
Animas a Sole prodire dixerunt antiqui. 133. 1. 2. 3. c.
Animas rationales esse numero multas. 97. 2. d. & seqq.
Animas rationales ab æterno præcessisse corpora censuit omnis antiquitas. 3.
Animas rationales separatione a corpore fieri Dæmones ac Deos censuit Aristoteles. 412. 1. d. e.
Animas plures locis distinctis in homine non esse. 43. 1. f.
Animarum cognoscendum varietas. 113. 2. a. b.
Animarum quotidianam creationem a Deo cur Aristoteles agnosceret nequeuerit. 3.
Animarum transmigrationem Aristoteles negat. 97. 1. d.
Animarum varietas & diuisio. 112. 1. 2. b.
Animas defunctorum Aristoteles appellat Deos, & Dæmones. 420. 1. c. 3. 2. 2.
Animal aliquas partes masculi habens, & alias feminæ. 447. 1. d.
Animal constituitur in esse per sensum primo. 117. 1. e.
Animal nullum ab igne gigni. 126. 1. f.
Animal omne cur sic laboris particeps. 37. 1. 2
Animal seipsum mouet. 272. 2. d.
Animalibus quibus intellectum det Aristoteles. 417. 1. a.
Animalium alia æterna, alia caduca sunt Aristoteli. 412. 1. 2
Animalium ab inanimato diff. ut ipso viuere. 398. 2. d. 399. 1. b.
Animalium nobilissimum continet in se viliora. 44. 2. c. 45. 1. a. b.
Animalium præstat inanimato. 199. 1. e.
Animalium intellectus Lydo & Simplicio qui sit. 183. 2. b.
Animus humanus ut sit mole parvus, ut ac pretio magnus. 431. 2. d. e.
Animus in morte hominis ut in domum redire dicatur. 198. 1. d.
Antiqui non distinguentes intellectum a sensu damnantur ab Aristotele. 109. 1. d.
Antiquissima est opinio immortalitatis. 5. 1. a.
Antiquissimum omne est æternum. 101. 2. a. 166. 1. a.
Antiquissimum quid sit. 39. 2. d.
Antiquorum sectæ plurimæ de animarum immortalitate. 191. 1. b. & seqq.
Apes dicuntur ingeniosæ. 2. 2. c.
Appetitus immortalitatis est naturalis. 447. 1. f.
Appetitus immortalitatis in homine duplex est. 247. 1. f.
Appetitus immortalitatis in homine ut sit rei possibilis, & impossibilis. 247. 2. c. f.
Appetitus naturalis non potest frustrari. 247. 2. f.
Appetitus omnis est boni absentis. 218. 2. e.
Appetitus rationalis agit aliquando contra inclinationem corporis. 244. 1. c.
Appetitus sensitiui duæ summæ species. 221. 1. b.
Appetitus ut dominetur. 237. 2. a.
Aqua feruens seipsum refrigerat. 272. 2. d.
Aquæ cur comparetur contemplatio. 2.
A quo quid pendet in esse, ab eodem id pendet in operari, & vicifim.
Arabes in letamine sepeliebant mortuos. 112. 2. b. 257. 2. d.
Arctiori vinculo colligata difficilior ac tardius separantur. 465. 1. e.
Arist. animam magis separabilem a corpore ponit quam Plato. 217. 2. c.
Arist. audiuit oracula Idolorum. 444. 2. 2. b.
Arist. cur animas rationales posuerit esse penitus æternas. 3.
Arist. cur non reprehendit Alcmaeonem, & Platonem dicentes animam esse immortalem. 451. 2. f. & seqq.
Arist. Dei timorem & cultum præcipit. 250. 1. c. 2. 2. b. c.
Arist. Deo votum fecit pro Genere suo ægrotante. 448. 1. c.
Arist. est methodicus supra omnes Philosophos. 408. 1. e.
Arist. extra cælum Scaligero ponit mentes beatas. 150. 2. c. 151. c.
Aristoteles fuit medicus Medici filius. 471.
Aristoteles medicinam docuit Alexandrum Macedonem. 471.
Aristoteles medicinam exercuit. 471.
Arist. in libris De Anima non agit de anima cæli. 210. 2. 2. b.
Arist. moriens implorauit misericordiam primæ causæ. 374. 1. 2
Arist. negat Ideas. 411. 1. 2
Arist. nisi fabulosum profert de anima separata. 70. 2. c.
Arist. non semper opinionem suam probat rationibus necessariis, demonstrationibus, sed aliquando probabilibus. 431. 2. e.
Arist. Philosophiam conscripsit ordine mirabili, methodoque perfectissima. 129. 1. 2
Arist. posuit animæ rationalis triplicem statum. 3.
Arist. ubi memoriam intellectiuam insinuet. 292. 2. c.
Arist. ubi membrum reale metaphysicum animæ concessit. 131. 1. d.
Arist. ubi tractauerit de Sorribus, & de animarum Descensu. 441. 2. c.
Aristotelis Dialogus ad Eudemum elucidatur. 194. 1. c.
Ars cur dicta sit esse circa generationem. 9. 2. d.
Ars est facultas rationis. 301. 1. d.
Ars materiam suspicit a natura. 346. 1. d.
Ars vt naturæ similis sit. 345. 1. d.
Artificiosa sunt aggregata ex substantia & accidente. 101. 1. f.
Artificiosa sunt alia substantia, alia accidentia. 345. 2. c.
Artificiosa sunt substantia ratione materiæ solius. 203. 1. d. e.
Articulus fidei ut Aristoteli notus esse potuerit. 69. 1. e.
Alcæus animæ ad mundum intellectualem ut sit motus realis non physicus. 11. 1. B. C. 12. 1. d. e.
Assistens forma non contrahit labem a subiecto. 11. 1. d. e.
Assistens forma non dat solâ operationem, sed etiam esse. 90. 1. d. e.
Assistentium formarum multitudo & varietas. 90. 2. d.
Astrorum latio est qualis animalium. 397. 2. b.
Astrum non esse organum cæli. 64. 2. c. 65. 1. 2
Astrum ut dici valeat organum cæli. 64. 2. d. 65. 1. 2
Attalus Rex Pergami Medicinam exercuit. 471.
Attributa operationum non declarantia naturam principij operum, ut quæ sint. 368. 2. c.
Attributa perfectiua mentis. 366. 2. a.
Auditus percipit silentium. 278. 2. f.
Auditus organum est aer congenitus. 275. 1. b.
Auerroes tenet intellectum possibilem esse immortalem. 467. 1. e.
Augendi principium est anima vegetalis. 356. 1. b. f.
Augustinus potest quod non alitur. 399. 2. c.
Augmentum causa primaria est anima, calor secundaria. 93. 1. d.
Augmentum ut fiat secundum formam non secundum materiam. 107. 2. a.
Auicennas ex Aristotele ponit animam immortalem. 467. 1. c.
Auicennas primarius Arabum Medicinam exercuit. 471.
Autor mythicæ Philosophiæ dicens se auricam fuisse testem eorum, quæ a Platone dicta sunt, fuit Aristoteles. 445. 2. e.
Axiomata negliguntur accipi. 379. 2. c.
Beatitudo intelligitur cur sit perfectior humana felicitate. 87. 2. d. e.
Beatitudo non est omnis contemplatio, sed quæ tam. 434. 2. c. d.
Beatitudo quid sit Aristoteli. 198. 2. a.
Beatus esse valet sine affluentia honorum exteriorum. 437. 2. b. c. 438. 1. 2
Beatus qui diceretur Anaxagoræ. 438. 1. b.
Bellicæ actiones excellunt pulchritudine. 429. 2. c.
Bellicæ actiones desiderantur & obsecuntur propter dominatum, & pacem, aut aliud bonum. 429. 2. c.
Bellum gerimus ut in pace degamus. 429. 1. 2
Bellum nemo expetere bellandæ causæ. 429. 1. 2
Bene esse vniuersumque est fungi suo munere. 405. 1. f.
Beneficium naturæ magnum est quod necesse est mori. 196. 2. b.
Belliz substantiam materialem per se non agnoscunt. 271. 1. b. c.
Belliz cur credamus aliqua. 448. 2. b.
Boerhavius putat Aristotelem tenuisse animam immortalem. 466. 2. f.
Bis pueri ienes cur sint. 85. 1. c.
Bisariam forma separari potest a subiecto. 371. 1. 2
Bona corporis sunt externa contemplatio. 437. 2. b.
Bona Præceptorum admonitiones & exhortationes spectantem habent vniuersum. 443. 2. b.
Bona.

RERVM NOTABILIVM

Bona externa, & corporis affluentia sunt impedimento contemplationi.	434.1.c.d
Bona omnia vt homo adipiscitur.	398.1.c.d
Bona, quia homo potest hic adipisci, quot quaque sunt.	398.1.c
Bona sunt trium generum.	459.2.b.c
Bonum est appetibile.	422.1.a
Bonum est appetibile secundum se.	333.1.c
Bonum & eos conuertuntur.	399.1.c
Bonum externum vt sit valemus bona corporis.	437.1.f
Bonum quo melius eo est communicabilius.	98.1.f
Bonum Vniuersi conficitur magis in Diuina gubernatione, quam in rerum mundanarum ad iusticiam coordinatione.	442.1.a.b
Bona vt sit hominibus non fieri participes Diuinæ naturæ.	197.2.d
Bruta esse ratione prædita dicebant veteres.	216.2.f
Bruta habent quid simile passionibus odij & amoris.	177.1.2
Bruta inebriari.	172.2.ff
Bruta manticipij comparantur.	442.2.c & seqq
Bruta multitudinem confuse noscunt.	449.1.c
Bruta non agnoscunt numerum distincte.	449.1.c
Bruta non amant proprie.	176.2.f
Bruta non oderunt proprie.	176.2.f
Bruta non cogitant.	342.2.c
Bruta non deliberant.	322.1.2
Bruta non opinantur.	342.2.c
Bruta non ratiocinantur.	322.1.2
Bruta non sunt capacia felicitatis.	398.1.2.436.1.f
Bruta non sentiunt Deos, & cur.	449.2.2.450.2.d
Bruta non venerantur Deos, & cur.	449.2.2.450.2.b
Bruta numerare nesciunt.	448.2.a.f
Bruta obtinent imaginem virtutum.	448.2.b
Bruta pauca degenerant.	107.1.f
Bruta progressiva constituuntur in esse per animam motricem.	364.1.2
Bruta propter finem agunt, quem non agnoscunt.	322.1.b
Bruta simile quid habent intelligentiæ.	322.1.b
Bruta simile quid habent prouidentia.	322.1.b
Bruta vim habent imitandi.	450.1.b
Bruta vt sint socia seruorum.	169.1.f
Brutis Aristoteles attribuit imaginationem loco intellectus.	271.2.b
Brutis non inest intellectus.	364.1.c
Brutis quam prudentiam tribuat Aristoteles.	15.2.d
Brutis quomodo tribuat eruditionem Aristoteles.	242.2.d
Brutis vita est ab anima sensitiua.	283.2.f
Brutum vt nobis exprimat res absentes.	450.1.d

Cadavera varie tractari a varijs gentibus.	465.1.c.d
Caduca vt dicantur esse diuina.	130.2.c
Caduco melius est æternum.	439.2.c
Caducum & æternum differunt genere physico.	35.1.f
Caducum & æternum non differunt genere logico.	35.1.f
Caducum omne est alterabile.	115.2.d.e
Calceamentum frustra est, cuius non est calceatio.	31.2.b
Caliditas aliqua si esset separata, pateretur nihil.	192.2.d
Calor animalium vt non sit ignis, nec ab igne ortum habeat.	126.2.e
Calor est instrumentum animæ potissimum.	37.1.a
Calor naturalis non fouetur humiditate.	24.6.1.e
Calore vt organo quæ anima egeat, quæ non.	37.1.2
Caloris interni temperatio est necessaria animalibus.	64.2.f
Caloris natui subiectum non est humiditas.	246.1.2
Canes inebriari.	172.2.f
Canes sepulchrales qui forent antiquis.	465.1.d
Canibus credimus nostri custodiam.	448.2.b.c
Canibus credimus rerum nostrarum tutelam.	448.2.b.c
Canis cor Plato comparat Philosophum.	448.2.c
Canis est symbolum fidelitatis.	448.2.c
Canis in Præsep, cur in Prouerbio.	448.2.b
Caper masculus lac habens, ex quo casei fiebant.	13.1.c
Carnea animalia sunt ceteris digniora.	147.1.c
Carnis, & ossis variæ est ratio multationis.	37.1.b
Carnis mollietis vt faciat ad intellectionem.	24.1.d.e.2.2
Caro, & carni esse in quibus sit aliud, in quibus non.	307.2.a
Caro, & carni esse quo differant.	309.1.c.d
Caro non est nisi per animam sensiualem.	147.1.c
Casus ex hirci masculi lacte factus.	447.1.b
Casus non est causa rerum effectrix.	216.2.f
Causa causæ est causa causati.	139.1.f
Causa efficientes animam humanam quot, quæque sunt.	149.1.b.6.cd.e.f
Causa efficiens est prior origine suo effectui.	406.2.a
Causa efficiens non euadit pars sui effectus.	127.1.d
Causa est essentialis suo effectui.	399.1.c
Causa frustra est sine effectui.	346.1.f
Causa nec omnis prior est suo effectui.	165.1.f
Causa proxima vt definiantur.	299.1.f

Causarum variæ definitiones.	354.2.c
Cæcus qui potest de coloribus opinari.	343.2.c
Cæleste corpus est materia simplex.	75.2.2
Cælestes animæ non ratiocinantur.	363.1.f
Cælestis anima non consideratur ab Aristotele in libris De Anima.	360.2.2
Cælestis substantia nulla est apud nos.	126.1.d
Cæli forma nunquam fuit ab eo separabilis in Lyceo.	416.2.c
Cæli motus naturalis est etiam ratione principij actiui.	28.1.b
Cælo proportionem respondens corpus animæ substratum quod sit.	126.1.d.e.f
Cælorum motus ordinati maxime sunt, & regulares.	60.2.c
Cælum agit in subcælestia motu & lumine.	137.1.f.2.2
Cælum cur non sit corruptibile.	334.2.d
Cælum desiderat, & intelligit Aristoteli.	227.2.a.b
Cælum est corpus naturale.	137.1.d
Cælum est locus Decorum.	373.2.2
Cælum est natura corporalis.	137.1.c
Cælum, & intellectus humanus a Deo pendent immediate.	155.2.f
Cælum habet commune genus cum subcælestibus.	397.1.c
Cælum non est a quo cuncta dependent.	152.2.e
Cælum non est vniuersum animæ rationali.	138.1.e
Cælum qua materia careat.	139.2.f
Cælum se habet ad subcælestia, vt forma ad materiam.	60.2.e
Cælum quorum sit causa effectrix.	137.1.b
Cælum vt a Deo pendat affectiue.	154.2.d
Cælum vt intelligat, & appetat.	220.1.e
Cælum vt sit alterabile.	151.2.f
Cælum vt sit diuinius elementarijs corporibus.	177.2.a
Cerebrum Aristoteli pars est in animali princeps.	118.1.c
Circulatio vt conueniat intellectui Diuino & humano.	218.1.c.f
Circulus aliud est Poetis, aliud Geometris.	121.1.b
Circulus & circulo esse idem sunt.	12.P.1.b
Circumflexa vt dicatur mens in cognitione vniuersali.	312.1.c
Clauarensis didicit scribere.	84.1.f
Ciuicis est sensus, vt corporis.	109.1.d.e
Coaguli pars quæ maneat in caseo, quæ non.	127.1.d.e
Cogitare est functio intell. ctus ad phantasia protensi.	36.2.2.33.2.b
Cogitare est proprium rationalis animæ.	342.2.c
Cogitare quid sit.	176.2.c.e.f
Cogitatio cognoscit cuncta materialia.	272.1.b.c
Cogitatio non est virtus materialis.	271.2.d.c. 272.1.2
Cogitatum principium non distinguitur ab intellectu.	271.2.e.2.d
Cognatio humanæ intellectionis cum Diuina vt arguat animorum immortalitatem.	436.1.c
Cognitio fit per conuictionem objecti cum facultate.	404.2.c
Cognitionem non fieri a simili.	260.1.c
Cognitionis actus complectitur receptionem simulachri, & iudiciu objecti.	309.2.f
Cognitionis idea non consistit in mera passione ob objecto.	308.1.c
Cognitio principio inexistencia quæ impediatur similitudinem cognitionem, & quæ non.	273.1.d.e.f
Cognita difficiliora quæ sit intelligibilia, & quæ faciliora.	305.1.b.c.d
Cognoscens non omne est actus corporis physici organici.	64.2.2
Cognoscens omnia materialia virtus est immaterialis.	272.1.d
Colchi defunctos arborum ramis suspendebant.	465.1.d
Cometæ est corpus naturale.	33.1.2
Comparatio fit inter ea quæ sunt eiusdem ordinis.	387.2.2.464.1.d
Comparatio fieri debet inter congenetæ.	448.1.2
Commune agenti & patienti est genus, & subiectum.	397.1.2
Communia principia vt habeant vltim in demonstrationibus particularium scientiarum.	69.1.b
Comparatio fit a cognoscente comparabilia.	312.2.f.373.1.2
Comparatio necessario fit inter multa.	312.2.f
Complexio conceptuum est operatio intellectus.	317.2.f
Composita ex materia & forma sunt duum generum.	369.1.d
Compositi corruptibilis potest esse pars æterna.	269.1.2.40.8.1.f
Compositio diuina & comparatio alia fit ab intellectu agente, alia a possibili.	302.2.c.f
Compositio non fit eiusdem cum seipso.	404.2.c
Compositum an sit dignius forma sua, controuersum est.	177.1.c.d
Compositum habet partes & essentielles, & integrales.	120.1.2
Compositum omne per se constituitur, vel ex duobus potentia, vel ex potentia & actu.	282.1.c.f
Compositum cur sit magis substantia quam materia.	350.2.c
Compositum cur sit minus hoc aliquid quam forma.	35.1.d
Compositum est postere vniõne componentium.	93.1.2
Compositum omne est diuisibile.	189.2.c.495.1.b
Compositum vt sit semper actu, nunquam potentia.	147.2.c
Conceptus animi de re vna formatur idem apud omnes gentes.	455.1.2
Conceptus nondum separatus qui fit.	123.2.B

Corpus ut habeat animā vegetalem potentia; non dicitur. 23. 2. b. c.
 Contradictio contraria timori & audacia. 21. 2. d.
 Coniunctio animæ cum corpore ut fiat sine motu locali. 11. 2. a.
 Constructio facultatis cum obiecto non est proprie cognitio, sed appa-
 ratus ad notitiam. 58. 1. b.
 Coniunctio non audivitur, qui ponunt spacium infinitum ex-
 tra celum. 151. 1. c.
 Constitutum posterius est suis constituentibus. 166. 2. a.
 Contactus non est futurorum. 246. 2. b.
 Contemplandi functio cur assiduisima sit. 427. 1. a.
 Contemplatio cui Aquilæ comparata. 2.
 Contemplatio diuturna ut afferat lassitudinem & dolorem ca-
 pitis. 297. 2. c.
 Contemplatio est gratia sui. 419. 2. c.
 Contemplatio est homini maxime propria & præstantissima ope-
 ratio. 2.
 Contemplatio est operatio non transiens in extrinsecā materiā. 434. 1. c.
 Contemplatio est operatio incorporea & immaterialis. 429. 1. c. d.
 Contemplatio est operatio naturæ minime indigentis. 253. 2. b.
 Contemplatio habet voluptatem propriam. 429. 2. c.
 Contemplatio humana ut crearet omni imperfectione. 436. 2. d.
 Contemplatio mentis in corpore quo differat ab intellectu mentis
 humanæ separatæ. 430. 1. c. d. e. f.
 Contemplatio non diffinitur in finem alienum. 423. 2. c.
 Contemplatio perfectam præcipua est. 436. 2. e.
 Contemplatio præstat alijs operationibus vitæ. 429. 2. e.
 Contemplatio quæ sit imperfecta, & quæ perfecta. 427. 2. b.
 Contemplatio ut voluptates habeat mirabiles. 427. 2. c.
 Contemplativus mentis actio est gratia sui. 463. 1. f.
 Contemplativus intellectus Deo est maxime cognatus. 459. 1. b.
 Contemplativus intellectus habet vitam & operationem a corpore
 separatam. 459. 1. e.
 Contemplativus intellectus in nobis obtinet suam imperiā. 459. 1. a.
 Contemplativus minus indiget rebus exterius quæ moralis. 433. 2. c. d.
 Contemplatione diuturna cur homo maceretur. 109. 2. a.
 Contemplatione perficitur intellectus. 109. 1. f.
 Contemplativus cur, & quomodo sine valetudine. 182. 2. d. 262. 2. c.
 Contrarius habet rationem informis. 164. 2. f.
 Contrarius materiei quæ formæ dicatur, & quæ advenire, & ad
 eam accedere. 125. 2. b. c.
 Continuum est sensibile per se. 313. 2. d.
 Continuum non est materia mathematica. 343. 2. d.
 Contradictio quid sit. 328. 1. f.
 Contradictoria fieri nequeunt. 358. 2. b.
 Contraria habent commune genus. 334. 2. e. 396. 2. f.
 Contraria immaterialia & non activa quæ sunt. 71. 1. c.
 Contraria mutuo se se fugant, & fugiunt, & destruiunt. 164. 2. c.
 Contraria non habent omnes suas conditiones oppositas. 342. 2.
 Contraria non omnia destrui a suis contrariis. 71. 1. b. c.
 Contraria possunt inter se mutari. 38. 2. f.
 Contraria quæ destruantur, quæ non. 71. 1. c. d.
 Contraria se se mutuo commanifestant. 171. 2. a.
 Contraria simul esse non possunt. 237. 2. d.
 Contraria validiora corrumpunt sua contraria. 350. 1. d.
 Contrarias elementorum vias est causa corruptibilitatis. 116. 1. a.
 Contrarium duo summa genera. 71. 1. c.
 Contrarium est eadem disciplina. 342. 2. b. c. 334. 2. f.
 Contrarium, quod corrumpitur scientia duplex est. 48. 2. d.
 Contrarium quodnam perficiat suum contrarium. 71. 1. e. f.
 Cor est fons caloris. 273. 2. b.
 Cor & cerebrum sunt partes principales Aristotelis. 42. 1. e.
 Cor non sentit suam caliditatem naturalem. 273. 2. b.
 Cor primo vivit, & ultimo moritur in animali. 42. 1. 1. 3. 2. b. 370. 1. d.
 Cor ut Aristoteli dicatur sedes animæ. 273. 2. e. f.
 Corpora naturalia omnia sunt in loco. 441. 1. e.
 Corpora omnia sunt gratia animæ. 442. 5. b.
 Corpore languente in senibus cur viget intellectus. 59. 1. e.
 Corpore nimium procreo stolidi, & gravi ut plurimum. 320. 1. e.
 Corporeum instrumentum nil agit sine motu. 429. 1. c. d.
 Corporeum organum ad facultatem cognitivam eo utentem se ha-
 bet ut materies ad formam. 304. 2. c.
 Corporeum vilius est incorporeo. 137. 1. c.
 Corporei copulantur animæ ut medio ad felicitatem sibi compa-
 randam. 312. 2. a.
 Corpori fuisse animas alligatas castigationis gratia quæ dicitur. 196. 1. a.
 Corporis magna moles ut efficiat tardiotem sensum commu-
 nem. 320. 2. a. b.
 Corporis moles obstat intellectui ad intelligendum. 291. 1. c.
 Corporis partes esse gratia ipsius animæ. 212. 1. f.
 Corporis solius esse esse in loco. 212. 1. f.
 Corpus ab anima essentialiter perficitur. 29. 1. d.
 Corpus ad animam operantem se habet non nisi ut instrumen-

tum. 29. 1. d.
 Corpus ad animam referri posse tritum. 22. 2. 322. 2. a.
 Corpus agit per contactum. 241. 2. c.
 Corpus augetur accessu corporis. 246. 2. b.
 Corpus continet infinita puncta. 111. 1. c.
 Corpus corruptum non potest physice regenerari. 60. 2. b.
 Corpus elementis divinius participatum ab anima quid sit. 135. 2. e. f.
 Corpus esse animæ gratia. 216. 1. a.
 Corpus esse vinculum, & sepulchrum, & carcer animæ. 199. 1. b. c. 452. 1. f. 2. a.
 Corpus extra se non potest esse. 111. 1. c.
 Corpus in generatione antecedit animam. 53. 2. f.
 Corpus mediæ naturæ inter celum & elementa non reperitur. 126. 2. d.
 Corpus metaphysicum quid sit. 75. 1. d.
 Corpus nil agit sine motu. 253. 2. f.
 Corpus non comparatur animæ intelligenti. 222. 1. d. e.
 Corpus non continet animam, sed ab ea continetur. 371. 2. e.
 Corpus non patitur in intellectu. 256. 2. a.
 Corpus obstat intellectui ne semper intelligat. 211. 1. b.
 Corpus officit intellectui. 254. 2. a.
 Corpus officit intellectui. 282. 1. d.
 Corpus non recipit corpoream qualitatem nisi corporaliter. 287. 2. a. b.
 Corpus omne non est loco. 75. 1. c. d.
 Corpus operationes animæ non promouet nisi ut instrumen-
 tum. 218. 1. c.
 Corpus operationi non deseruit nisi vel ut susceptivum formæ, vel
 ut instrumentum. 429. 1. c.
 Corpus patitur evidenti in exteriori sensu, quam in inter-
 iori. 221. 2.
 Corpus præexistit ante constitutionem hominis, & manet post
 eius obitum. 146. 1. b.
 Corpus qui dixerint esse carcerem, & sepulchrum animæ. 191. 2. c.
 Corpus quiescere nihil agit. 321. d.
 Corpus subiectum tribuit imperfectiones animæ. 191. 1. d.
 Corpus ut continetur ab anima. 211. 1. d. e.
 Corpus ut deseruiat facultati cognitivæ. 303. 1. d.
 Corpus ut separabile sit ab anima. 313. 1. c.
 Corruptum aliquid sine motu. 316. 1. f.
 Corruptum omnia sola qualitatum elementarium actione. 333. 2. f.
 Corruptum per accidens sola accidentia. 335. 1. b.
 Corruptum per se nil possit nisi a contrariis. 334. 2. e.
 Corruptum per se & per accidens ut differant. 334. 2. c.
 Corruptum intellectus passivus, non corrupta substantia mentis
 humanæ. 48. 1. e. f.
 Corruptibile aut incorruptibile nil est per accidens. 205. 2. e.
 Corruptibile est per se alterabile. 326. 2. f. 334. 1. d.
 Corruptibile nihil est per accidens. 215. 2. e. 219. 1. b. 335. 1. c.
 Corruptibile omne est alterabile. 288. 1. e.
 Corruptibile omne est compositum. 75. 1. c.
 Corruptibile omne est in contrariis. 116. 1. a.
 Corruptibile est passibile. 327. 2. b.
 Corruptibile est potentia id, in quod per corruptionem alit-
 er. 327. 2. c. 331. 1. c.
 Corruptibile per se est compositum. 334. 2. e.
 Corruptibilitas rebus inest a materia. 352. 2. d. f.
 Corruptio cuique est passio. 385. 2. d.
 Corruptio est motus. 332. 2. c.
 Corruptio est mutatio ad non esse, non ad esse melius. 31. 1. a. b. 35. 2. c. d.
 Corruptio est mutatio substantiæ vnius in aliam. 37. 1. c.
 Corruptio est non nisi a materia. 405. 1. b. c.
 Corruptio est omnis a contrario. 339. 2. f.
 Corruptio est passio. 215. 1. d.
 Corruptio est transmutatio totius compositi. 95. 1. d.
 Corruptio est via ad non esse. 199. 2. a.
 Corruptio ex materia est. 143. 2. c.
 Corruptio & generatio hominis non est mutatio penitus substantiæ
 alius. 94. 1. c.
 Corruptio ignorantie est disciplina & reminiscencia. 49. 1. c.
 Corruptio non est transiens ad nihil. 327. 2. c.
 Corruptio non solum substantiæ convenit. 383. 1. c.
 Corruptio passio eius est quod corrumpitur. 365. 2. d.
 Corruptio propria accidenti est quæ sit in columi subiecto. 50. 1. d.
 Corruptio scientiæ est oblitio & deceptio. 49. 1. c. 50. 1. d.
 Corruptio semper est a materia. 269. 2. f.
 Corruptione res non abeunt in nihil. 331. 1. c.
 Corruptioni necessaria est presentia corruptentis. 327. 2. c.
 Corruptionis causa quæ sunt. 354. 1. b.
 Corruptionis causa non est anima. 254. 1. e.
 Corruptionis animalibus corrumpitur scientia, & sanitas, quæ in eis.
 48. 1. d.
 Creatio animarum lauit Aristotelem. 40. 1. c. 103. 1. 2.
 Creatio lauit Aristotelem. 135. 1. 2.
 Cre-

RERVM NOTABILIVM

Credendi modum humane validiorem ponit Aristoteles. 445.1.2
Credulus est fides. 443.1.2
Crux olim parabatur acuta ad sessionem. 196.1.2.2

D

Dæmon Aristoteli ut sit Deo opus. 414.1.2
Dæmones in simulachris responsa dantes prout Aristoteles. 13.1.2
Dæmones veros notos fuisse Aristoteli qui dixerint. 314.1.2.2
Dæmoniam ut vocet Aristoteles naturam hominis. 412.1.2
Dæmonia ponit Aristoteles esse animas rationales post obitum hominis a corpore separatas. 412.1.2.2
Dæmonia quæ nouerit Aristoteles. 414.1.2.2
Dæmonis boni & mali rationem habuit Aristoteles. 420.1.2.2
Dæmoniū Aristoteli est Dei opus, ac Dei filius. 412.1.2.2
Deceptio est corruptio scientiæ. 49.1.2.2
Deceptio magis propria est homini. 470.1.2
Decipitur in intellectus vitio corporis. 121.2.2
Decrementum sit recedente parte corporea corporis vinentis, eadē semper manente anima. 370.1.2.2
Decrepiti cur amittant habitum scientiæ, si senio anima non patitur. 109.1.2
Decrepiti cur fiant immemores, obliuiosi, & infirmi. 85.1.2.2
Decrepiti prius sunt obliuiosi quam ignari. 85.2.2
Dediscere est alterari. 183.2.2
Deficientes animo patiuntur imaginationem. 373.1.2.2
Definitio animæ ut sit communis omni animæ, & ut non sit. 205.1.2.2
Definitio completa mentis in habitu qualis sit. 303.1.2.2
Definitio cuius rei sit. 120.1.2.2
Definitio distinguit definitum ab omnibus rebus alijs. 303.1.2
Definitio est ex necessarijs & internis. 346.1.2
Definitio est resolutio totius definiti in suas partes essentielles. 116.2.2
Definitio & definitum sunt idem. 392.2.2
Definitio intellectu in habitu quæ sit. 302.1.2
Definitio materialis est conclusio demonstrationis. 280.2.2
Definitio mentis materialis quæ sit. 283.2.2
Definitio non traditur per accidentalia. 300.1.2.2
Definitio non traditur per communia. 284.1.2
Definitio non traditur per negationes ubi tradi potest per affirmata. 280.2.2
Definitio physica non traditur per materiam, licet non sine materia. 119.2.2
Definitio prima animæ confusam notitiam parit. 209.2.2
Definitio prima animæ cur imperfecta sit. 209.2.2
Definitio prima animæ vera est, & traditur per essentialia. 209.2.2
Definitio speciei conuenit etiam culibet indiuiduo. 386.2.2
Definitio totam essentialiam explicare debet. 351.1.2
Definitio tota non potest separari a definito, pars potest. 8.2.2
Definitio triplicis est ordinis. 410.2.2
Definitione differunt septicium & opinatum. 343.2.2
Definitionis munus. 280.2.2
Definitionis partes dicuntur substantiæ. 415.2.2
Definitionis partes quæ sint priores toto definito, quæ non. 116.2.2
Definitionis partes sunt partes formæ. 119.2.2
Definitionis perfectæ duo esse munia. 303.1.2
Definitionis perfectæ munus est singula definiti attributa essentialia distincte manifestare. 205.2.2
Definitionis perfectæ munus quodnam sit. 398.2.2
Definitionis primæ animæ insufficiencia. 209.1.2.2
Definitionum genera tria. 362.1.2
Definiuntur res per ea, a quibus essentialiter dependent. 343.2.2
Deformitas omnis rebus inest a materia. 1.2.2
De defunctis nefas est falso quid, aut contumeliose dicere. 194.2.2
Defuncti erga quos impietas esse potest, quid sint Aristoteles. 405.1.2.2
Defunctos Aristoteles ponit alios felices, alios infelices. 403.1.2.2
Defunctis felicitatem ut Aristoteles attribuat. 198.2.2
Defuncti ut meliores sint facti compotes naturæ. 198.2.2
Defunctorum animas Aristoteles appellat Dæmones, Heroes, & Deos. 413.2.2
Defunctorum corpora conferriabant Aegyptij salis conditura. 14.2.2
Defunctorum animæ specialem curam habent suorum acinentum Aristoteli. 459.1.2
Delirare potest homo, non anima. 110.2.2
Delirat anima vitio corporis. 110.2.2
Delirium impedit operationem mentis, non labefacta mentis essentialia. 110.2.2
Demonstrationis medium debet esse notissimum. 173.1.2
Demonstrationis principium quem gradum claritatis ac euidentiæ

debeat habere. 213.2.2
Denominari omnia debere a fine. 34.2.2
Denominatio fieri debet a meliori. 54.2.2
Denominatio quando fieri debeat a superabundanti, & quando non. 55.2.2
Dependentia facultatis ob obiectum materiali non arguit illius moralitatem. 59.2.2
Dependere connotat imperfectionem. 415.2.2
Descensum animæ de mundo intelligibili in sensibilem ubi tractauerit Aristoteles. 31.1.2.2
Descensum animæ in corpus ubi tractauerit Aristoteles. 199.2.2
Descensus animæ de mundo intelligibili in sensibilem ut fiat Aristoteli. 445.2.2
Descensus animæ non est motus metaphoricus. 10.2.2
Descensus animæ quid sit Aristoteli. 199.2.2
Descensus animæ ut sit motus realis, non physicus. 10.2.2
Descensus animæ ut sit motus metaphysicus. 10.2.2
Desideratiua cur dicatur anima vegetalis a Platone, ac Aristoteli. 218.1.2
Decipit homo non ob vitium animæ, sed corporis. 110.2.2
Dei attributa ab Aristotele considerata. 150.2.2
Dei cultus geminus est. 460.2.2
Dei effectus immediatus est æternus. 153.2.2
Dei notio inter homines orta ex duplici principio. 372.2.2
Dei operatio perficit vniuersam materiam. 72.1.2
Dei operatio ut sit maxime cognata cum humana. 435.2.2
Deo cultum exhibens ponit animam immortalem. 250.1.2
Deo & alijs nihil est commune. 75.1.2
Deo & homini nullum est commune prædicatum. 435.1.2
Deo non est similis intellectus practicus. 459.1.2
Deo ubique præsentia ut alia sint viciniora, alia minus vicina. 10.2.2
Deo ut cuncta similia fiant. 152.2.2
Deorum appulsa tripliciter somniamus. 373.2.2
Deorum nomine Aristoteles intelligit animas rationales pro bonum hominum defunctorum a corpore separatas. 434.2.2
Deos esse ingentos & immortales ponit Aristoteles. 131.2.2
Deos humano intellectu exculto & sapienti delectari ait Aristoteles. 440.1.2
Deos infra Iouem ponit Aristoteles esse rationales animas a corpore reiectas. 158.2.2
Deos merueri debemus, & colere ex Aristotele. 449.1.2
Deos mortalium curam habere testatur ex Aristotele Alexander Aphodiseus. 441.2.2
Deos negare non solum impium est, sed etiam indoctum. 70.2.2
Deos non putare se deum esse, habere pro amicis homines mortales, ait Aristoteles. 439.1.2
Deos, quibus laudem tribuat Aristoteles. 420.1.2
Deum bene gubernare omnia entia. 441.1.2
Deum coli debere ab hominibus ait Aristoteles. 450.1.2
Deum non esse in loco absolute. 75.2.2
Deum non timens aut negans, Aristoteli dicitur insipiens, ac de mens. 450.2.2
Deum Soli comparat Aristoteles, non lumini. 357.1.2
Deum timens conficitur animam immortalem. 250.1.2
Deum vnicum ponit Aristoteles. 419.1.2
Deus ad hominis generationem concurrat sub duplici ratione. 144.2.2
Deus assumat sacrificia pro modulo facitatum nostrarum. 447.2.2
Deus Aristoteli non habet curam malorum, non mortalium. 440.2.2
Deus Aristoteli qui possit praua agere, & quomodo. 418.2.2
Deus Aristoteli ut sit vnus ac trinus. 150.2.2
Deus bene omnia gubernans debet malefacta compensare supplicijs, & benefacta præmijs. 430.2.2
Deus cuncta cognoscit ac videt Aristoteli. 373.1.2
Deus cur non semper præmet bonas actiones in hac vita. 450.1.2
Deus entia mire gubernat. 439.1.2
Deus est actus primus præteritorum eminenter, præsentium actu, futurorum aptitudine, respectu rerum, non sui. 372.2.2
Deus est a quo celum et tota natura dependet. 8.2.2
Deus est bonus & iustus remunerator Aristoteli. 440.2.2
Deus est causa finalis et efficiens omnium. 16.1.2
Deus est entelechia & natura vniuersa. 8.1.2
Deus est in quo sunt omnia. 154.1.2
Deus ipiamet est beatitudo. 463.2.2
Deus est omnium causa communis & remotissima. 140.1.2
Deus est primum ens a quo cuncta in esse dependent. 140.1.2
Deus est iubantia per te subsistens, non dependens a mundo. 8.1.2
Deus est vltimus finis, ad quem omnia collinant. 154.2.2
Deus est vnus Aristoteli. 439.1.2
Deus ex commercio cum corpore nihil mali contrahit. 378.2.2
Deus habet providentiam corruptibilium Aristoteli. 439.1.2
Deus homini metuendus & colendus est Aristoteli. 250.1.2
De-

I N D E X

Deus homini soli formam immediate conciliat.	149.1.f.153.2.c.f	Dicere subiecto est indigere subiecto.	1203.1.c
Deus homini vt comparetur in felicitate,	464.1.d.2.a.b	Dies vnus non facit Ver.	345.1.f
Deus imperat non iubendo.	459.1.b.c	Differentia formarum essentielles quæ sunt.	209.2.a
Deus in anima lumen intellectus accendit.	1.6.1.a.b	Differentia vt in substantijs insint, & vt in materia.	415.1.b
Deus iniuria vexatis opitulatur.	440.2.c	Differentia existens in anima est intellectus.	285.1.f
Deus in mundo se habet vt intellectus in homine.	8.1.d	Differentia faciens aliud non est accidentalis.	209.2.a
Deus in vniuerso est vt Princeps in Ciuitate.	350.1.b.c	Differentia specifica definito conuertitur.	116.2.a
Deus in vniuerso vt sit Aristoteli.	438.2.f	Differentia vltima est rei substantia.	383.2.c
Deus motus idem cur motus & immotus dicitur.	199.1.b	Difficillima cognitum sunt formæ specificæ.	305.2.a
Deus nil caducum efficit immediate.	133.f	Difficilis disputatio vnde exordium habere debeat.	3.
Deus nil immediate facit nouum.	145.2.a	Difficilius dissolui quandoque vnum per se, quam quod est vnum per accidens.	73.1.b
Deus non discurret.	436.1.a	Digitus ab homine separatus est æquiuoce digitus.	117.1.b.118.1.c
Deus non est in genere vilo cum rebus alijs.	35.1.c	Dignius est ob nobiliora absolueret viliora, quam propter hæc illa morti damnare.	145.1.b.c.146.1.f
Deus non producit effectum nouum Aristoteli.	157.2.b	Discendi actus sit non sine sensu.	24.1.c
Deus qua sola potest esse efficitur priuatur.	434.2.f	Discendum intellectio est imperfecta, & cur.	27.1.a
Deus vt non differt a sua intellectuione.	463.2.c	Discere non est purum intelligere.	24.1.d.c
Deus semetipso. fruatur.	397.2.c	Discere est operatio mentis simul & sensus.	362.2
Deus solum abique ministerio corporis producere potest immediate substantiam.	157.2.c	Disciplina est ignorantie corruptio.	49.1.c.50.1.d
Deus solus nullus est indigus.	152.1.e	Disciplina stabilis non est in homine mortali.	443.2.d.c
Deus summus Aristoteli non potest praua agere.	418.2.d	Discrimen inter causas formales, & effectrices caducorum.	406.2.b
Deus vnus est Aristoteli cum specie, cum numero.	434.2.d	Discurrere est humane mentis perfectio specifica.	190.1.c
Deus vt ab Aristotele collocetur in celo.	213.2.f	Discursus a fine dicitur scientia.	454.1.d
Deus vt assistat Vniuerso in primis, & sit extra celum.	151.1.b	Discursus animæ separatæ vbi ab Aristotele sit explicatus.	457.2.c.f.458.1.f
Deus vt cuncta moueat.	144.2.a.b	Discursus intellectus in corpore.	457.1.f
Deus vt fatui conciliet animam intellectuicem.	103.1.b	Discursus non conuenit intelligentijs.	435.2.f
Deus vt se habeat ad alias rerum causas.	140.1.d	Dispositio ad interitum est naturæ debilitatio.	335.1.a.b
Deus vt sit actus primus omnium, etiam non existentium.	17.2.a	Dispositio materię necessaria formis cum informantibus, cum assistentibus.	89.2.d.c.90.1.a.b
Deus vt sit a quo omnia pendent.	158.1.a	Disputatio de immortalitate animæ cur sit huic temporis vtilissima & necessaria.	3.
Deus vt sit causa efficiens, & motus finalis.	154.2.b	Dissemblitudo gemina inter sentire, ac intelligere.	462.1.f
Deus vt sit causa efficiens æternorum.	144.2.c	Distincta numeri notio pertinet ad intellectum.	449.1.a
Deus vt sit forma, efficiens, & finis Vniuersi.	151.2.a.b	Distinctio essentialis a forma est.	398.2.f
Deus vt sit hominum pater, & Deorum.	158.1.d	Distinctio rationis gemina est.	342.2.b
Deus vt sit in mundo per se subsistens.	16.1.b	Diuiditur nil nisi quantum.	212.1.a
Deus vt sit in mundo sensibilis.	10.1.f.11.2.a	Diuisibilis non est intellectus, & cur.	221.1.c.309.2.b
Deus vt sit in quo sunt omnia.	11.2.a	Diuisibilitas est propria passio quant.	121.1.c
Deus vt sit inseparabilis a rebus.	349.2.d.350.1.c	Docti possunt præcisa re-intelligere.	277.1.b
Deus vt sit magis felix intellectuæ quam homo.	464.1.f	Doctor in somno contemplari potest.	26.1.f
Deus vt sit mouens physice non physicum.	144.2.b	Doctoris mens est intellectus in habitu.	26.1.f
Deus vt sit separabilis a rebus.	39.1.c.d	Doctrina est motus & alteratio realis.	383.2.c
Dij Maes quid essent antiquis.	448.1.b	Dolor est passio violenta.	372.1.c
Dij non gaudent sacrificantium sumptibus, sed pietate.	447.2.b	Dolor est tristis sensatio pertinet ad tactum.	110.2.c
Dij remunerant homines mentem honorantes.	438.2.b	Doloribus obnoxium est mortale	107.2.f
Dij æmo referre potest dignam gratiam.	447.2.b	Doloris genus duplex.	108.1.c
Dij quibus templi cœdi præcipit Aristoteles, & qui sint.	419.1.c.f.2.abc	Dolor vim affert virtuti cognoscenti.	372.1.c
Dij immortales vt hominum naturam induant Aristoteli.	374.1.b	Domina vt sit suæ functionis potētia libera, & vt non.	237.2.f.8.leqq.
Dij rationales Porphyrio quid sint.	197.1.f	Domini ratio petenda non est a fine, sed ab agentis libertate.	242.1.f
Diuina esse æterna.	129.2.b.c.130.1.a.133.2.c	Dominiū est imperantis, adeoque agentis liberi.	242.2.a
Diuina non sunt quæcumque diuinitatem in se habent.	130.2.c	Dominiū habet quod regit, non quod impedit.	242.1.c
Diuinam felicitatem non spectat Moralit.	401.1.d	Dormientes intelligere posse sine phantasmate.	223.2.f
Diuina substantia nulla pender in esse a corpore caduco.	129.2.a	Dormientes vt sentiant magis quam vigilantes.	373.1.a.b
Diuinare cur valeant morientes.	373.2.c.d	Dormientes vt sentire probetur.	234.1.b
Diuinatio cur fiat in somnis.	373.1.a	Dormire potest quis in animi deliquit.	373.1.c
Diuinitas non est partibilis.	267.2.b	Draconibus multa custodienda tradebantur antiquitus.	448.2.d.c
Diuinitas vt omnibus insit.	130.2.c	Dualitas non est de finitio recti.	314.1.d
Diuino intellectu vt comparetur humanus.	189.1.a.2.17.1.c	Dubia tractatio non est ob acritiam inter primas collocanda.	76.2.f
Diuinum ac sempiternum conuertitur.	177.1.f.22.1.b	Dubium non fuisse Aristotelem de animæ immortalitate.	76.2.f.77.1.a.8.c.9.c.99.
Diuinum est angustius & angustius Bono.	422.1.a	Duos modos intelligendi non obtinet anima rationalis immortalis.	56.2.b.c
Diuinum intellectum non considerat Aristoteles in libris De Anima.	339.2.a.347.2.c.f	Duo vt sint modi intelligendi.	56.2.c.f
Diuinum omne est immortale.	200.2.a	Duplex est intellectus in anima nostra.	365.1.a
Diuinum omne habet vitam perpetuam.	424.1.b	Duri carne sunt imtemperati.	24.1.f
Diuinum testimonium ab Aristotele inter probationes reharu.	197.1.c	Durities carnis cur mentis inopem quidam indicet.	24.2.a
Diuinus intellectus est causa ordinis omnibus.	120.2.c.357.1.c.2.c	Dux est bonum essentiale Exercitij.	442.1.c
Diuinus intellectus est natura.	269.1.c.f	Eadem res vt sit corruptibilis, & incorruptibilis.	268.1.c.d
Diuinus intellectus & humanus in multis conueniunt.	455.2.b	Ebrietas labefactat operationem intellectus humani.	181.2.a.b
Diuinus intellectus non comparatur visui.	166.2.b.357.1.c	Ebrietas non afficit per se animam rationalem.	110.1.a
Diuinus intellectus nunquam non bene se habet.	190.2.a	Ebrietas non dicitur habitus ex animo.	85.1.d.8.leqq.
Diuinus intellectus vniuerso mundo, mediante dispositione ordinis entium.	89.2.d.f	Ebrietas obruit animum.	85.1.d.8.leqq.
Diuinus intellectus vt attineat ad Physicam.	357.1.c	Ebrietas vt afficiat intellectum.	25.1.d
Diuinus intellectus vt sit forma Vniuersi, & anima mundi.	120.2.d.c	Ebrietas vt impediat operationem mentis.	300.2.a
Diuinus intellectus vt sit natura, & pertineat ad scientiam naturalem.	409.1.f.2.a	Ebrietas enon laedi rationalem animam.	24.2.f
Dialectica probat pertinentia ad omnes scientias.	69.1.b	Eclipsis est passio & labor Lunæ.	110.2.c.d
Dialecticus omnes definitiones attingit, materiales, formales, & aggregatas.	410.2.b.c	Ecstasi detentus cur vltus, aut punctus non sentiat.	169.2.a
Diu cur non cernamus astra, sed noctem.	242.1.c	Ecstasi homines mori posse.	333.1.c.2.d
Diuturna intellectuione cur corpus eneruetur.	262.2.c		E
Diuturna operatio fatigat sensum.	330.2.b		
Dignitas vt primæ, & secundæ mentis operationi conueniat.	454.1.f		

RERVM NOTABILIVM

Ecstasis cur impediatur sensibilibus cognitionem, & intelligibilibus
 minorum, etiam soluta. 298.1.2
 Ecstasis est alienatio animae a corpore quoad operationes. 325.1.d
 Ecstasis quomodo fiat. 325.1.d
 Ecstasis ut accidat homini. 330.1.2
 Ecstasi ut anima alienetur a corpore. 333.2.d
 Ecstasici non aluntur. 169.2.2
 Ecstasici non sentiunt, nec moventur, & cur. 92.1.2
 Educatio maximam vim habet in morum similitudine com-
 paranda. 107.2.2
 Effectio sine causa efficiente non est. 224.2.b
 Effectrices causae cur dicantur mouentes. 406.2.b
 Effectrices causae cur dicantur tamquam antea ortae. 406.2.b.c
 Effectui causa prima est assignanda. 426.1.d
 Effectui causa proportionem respondere debet. 33.1.c
 Effectui quae causam scientificam assignet. 298.2.f
 Effectui vniuersali non est assignanda causa singularis. 406.2.c
 Effectus arguit causam. 225.2.b
 Effectus esse potest qui nunquam assequatur suum finem. 161.1.c
 Effectus nullibi est sine causa. 346.2.2
 Effectus referunt naturam causae. 314.2.f
 Efficient causa duplex. 160.1.c
 Efficientis causa prior est secundum tempus effectui suo. 285.2.c
 Efficientis est causa interna generationis. 346.1.2.b
 Efficientis est principium a quo pendet effectus. 154.2.c
 Efficientis causae definitio explicata. 160.1.b. & seqq.
 Egressum ingressui contrarium esse. 32.2.2
 Electio est actio voluntaria. 244.1.d
 Electio fit in instanti. 243.2.2
 Electio non eorum quae fieri nequeunt. 247.1.2
 Electio non est sine mente. 243.1.f
 Electio soli competit homini, sed non semper. 243.2.2
 Electionis principium voluntas. 243.2.2
 Elementa in composito habent rationem materiae. 164.2.f
 Elementa in humano corpore predominantia quae sunt. 148.1.d.e
 Elementa in viuente continentur ab anima. 165.2.c
 Elementa moueri naturaliter ab externo motore. 28.1.b
 Elementa non sunt absolute simplicia. 431.2.c
 Elementa sunt simplicia corpora. 431.2.c
 Elementa secundum se tota sunt corruptibilia. 122.2.b
 Elementa sunt partes materiales. 78.2.b.79.1.b
 Elementaria sunt aeterna solum in specie. 165.1.b
 Elementorum principia quae sunt. 327.1.2
 Elephantis mira docilitas. 450.1.b
 Elephantis ut Aristoteles tribuat ingenium & intellectum. 450.1.b
 Emanatio simplex rerum a Deo sine motu, & sine subiecto, datur, &
 probatur ex Aristotele. 158.2.f & seqq.
 Entelechia duplex est Aristoteli. 8.1.c
 Entelechia duplex est, separabilis, & inseparabilis a subiecto. 8.1.c
 Entelechia essentialis alicui, non est ab eo inseparabilis. 8.1.c
 Entelechia non est inseparabilis ab eo cuius est entelechia. 8.1.c
 Ens potentia, cuius motus est actus, est tum motuum, tum mo-
 bile. 282.2.c
 Ens ut sit ab vno, & ad vnum. 154.2.c
 Entia physica sunt compositae substantiae. 285.1.a
 Entitas propria intellectui non est impedimento ad intelligendum
 alia. 38.1.d.f
 Entitas rebus est causa intelligibilitatis. 273.2.c
 Entium tria genera, potentia, actus, & actus, seu in actu. 285.1.d
 Epicurus ait animas a corporibus solutas disperi ad istarum. 413.1.e
 Epicurus mortem oderit, vitam morti praefert. 196.2.c.f
 Essentialia absoluta sunt inseparabilia, relativa nequaquam, &
 cur. 35.2.b
 Essentialia & per se sunt perpetua. 219.1.2
 Essentialia ut fiat separabilia ab eo, cuius sunt essentialia, & ut
 non. 39.1.c.d.e
 Essentialia composita inest a forma, & a materia. 415.1.d.e
 Essentialis pars esse potest sine eo, cuius est essentialis. 8.2.b
 Essentialis intellectus est impassibilis, & incorruptibilis. 385.1.b.c
 Essentialia tota est inseparabilis ab eo, cuius est essentialis. 8.2.b
 Esse est terminus ipsius fieri. 201.2.f
 Esse in alio connotat imperfectionem. 415.2.2
 Esse melius est quam non esse. 199.1.f
 Esse pulchra substantialia ut in eodem homine reperiri valeant. 95.2.2.b
 Esse sine phantasmate, & esse sine phantasia idem non est. 19.1.b
 Esse terminus est generationis. 174.1.2
 Eodem sonum verum. 194.1.c.f. 195.1.c.d
 Exempla desumuntur aptiora a maxime notis. 310.1.b
 Exultatio est operatio intellectus. 271.2.b
 Exultatio non competit brutis. 342.2.c
 Existimationis definitio quae sunt Aristoteli. 283.2.c
 Existens inus ut probetur extraneum, & ut non. 277.1.2 & seqq.

Existencia composito inest a forma. 415.1.d.e
 Existencia formae respicit materiam. 389.1.d
 Existencia non facit compositionem cum eo, cuius est. 415.1.e
 Existere animam tentare demonstrare ridiculum est. 232.1.b.e
 Existere est ens transcendens. 415.1.e
 Experimento probatur, nostrum intellectum in corpore contempla-
 ri ea, quorum nulla sunt phantasmata in imaginatione. 60.1.a.b.c
 Extra celum nihil est corporeum. 326.2.2

F

Factum omne definit esse. 386.1.d
 Facultas animae intellectus non eget corpore ad operandum. 254.1.e
 Facultas cognitrix duplex, sensus, & intellectus. 273.1.c
 Facultas cognitrix non percipit organum suum. 289.2.f
 Facultas cognitrix quae actum habeat, quo recipit obiectum. 260.2.2
 Facultas futura praesciens corporea non est. 246.2.b
 Facultates animae ut distinguantur ab inuicem. 98.2.2
 Falsum est non ens. 183.2.f
 Falsum non omne est inconueniens. 40.1.d
 Farigatio est passio corruptiua. 330.2.2
 Fetus in utero non est pars maris. 123.1.2
 Felicitas ab Aristotele posita est vmbra verae felicitatis. 70.1.d.e.f
 Felicitas a ciuili diuersa est finis vitae ciuilis. 429.1.f.2.2
 Felicitas actiua dirigitur in contemplatiua. 459.1.a
 Felicitas non est vltimus finis hominis. 248.2.d
 Felicitas actiua hominis quid sit. 70.1.d
 Felicitas animae separatae quid sit. 70.1.d
 Felicitas ciuilis non est gratia sui. 463.1.c
 Felicitas contemplatiua conuenit intellectui humano a corpore sepa-
 rato, non in corpore degenti. 464.1.2
 Felicitas contemplatiua duplex est. 437.1.2
 Felicitas contemplatiua est potior actiua. 438.2.d.e
 Felicitas contemplatiua in quo sita sit. 430.2.2
 Felicitas contemplatiua non comparatur virtutibus moralibus in
 hac vita. 429.2.a.b.c
 Felicitas contemplatiua non est experibilis in alium finem. 463.1.f
 Felicitas contemplatiua non habetur in hac vita. 430.2.2
 Felicitas Dei actiua cum humana comparatur. 463.1.a
 Felicitas est finis hominis. 248.1.f
 Felicitas est perfectissimum quid. 435.1.c
 Felicitas est primum virtutis, & probitatis. 460.1.c
 Felicitas est proprium hominis bonum. 383.2.c
 Felicitas est stabilis, & immutabilis. 401.2.d
 Felicitas hominis a felicitate Intelligentiarum ut differat. 249.2.2.b
 Felicitas hominis in hac vita quid sit. 298.1.2
 Felicitas hominis perfecta quando sit. 429.2.f.2
 Felicitas humana est accidentaria. 463.2.f
 Felicitas humana est quam considerat moralis. 401.1.d
 Felicitas humana non consistit in quocunque usu intellectus. 249.1.a.b
 Felicitas humana in quo consistat Aristoteli. 193.2.d
 Felicitas humana quae & quomodo sit operatio solius animae, non
 item corporis. 401.1.c.f
 Felicitas humana quatuorplex, quaeque sit. 401.1.d
 Felicitas in fortune non consistit. 401.2.d
 Felicitas in hac vita non potest conquiri. 248.1.f
 Felicitas in otio consistit, non in negotio. 429.1.b
 Felicitas meretur contemplatione. 436.2.2
 Felicitas mortuis negata ab Aristotele quid sit. 63.2.2.b
 Felicitas non est speciei, sed indiuiduorum. 63.2.2
 Felicitas non est sine letitia. 70.1.c
 Felicitas nullam habet imperfectionem. 429.2.b.f.432.2.b
 Felicitas perfecta non competit homini ante mortem. 430.2.2.f
 Felicitas puero non inest. 249.1.d
 Felicitas quae non indigeat fortunae bonis. 63.1.b
 Felicitas quid sit Aristoteli. 198.2.2.450.2.c
 Felicitas vnde inest homini. 424.2.c & seqq.
 Felicitas ut arguat immortalitatem. 248.2.a.b
 Felicitatem ut homo appetat. 248.2.2
 Felicitatem mortuis quam tribuat Aristoteles. 63.1.2.b
 Felicitatem humanam Aristoteles duplicem posuit. 87.2.f
 Felici cui sit opus externa prosperitate, cui non. 437.1.2.b
 Felices ab infelicibus non differre in dimidia vitae parte. 463.1.b
 Felices esse defunctos Aristoteli. 195.b.c.248.1.f
 Felices in spe qui sunt. 463.1.c
 Felix est vita eius qui ex virtute operatur. 437.1.f
 Felix mortuus non est felicitate actiua. 401.2.f
 Felix nemo in hac vita est felicitate contemplatiua. 401.1.f
 Femina ferui preber corpus & materiam. 134.2.f
 Fidei articulus qui ratione physica probari possit & qui non. 69.1.d.e

fides de quibus habeatur.	448.2.2	Forma est in magnitudine ratione suæ operationis & existentia.	292.2.b
fides nititur scriptura sacra, & reuelatione.	69.1.d	Forma est principium quo res constituitur, & operatur.	154.2.c
Fides quo differat ab opinione ac scientia.	70.2.b	Forma formarum ut sit mens humana.	243.1.b.c.422.2.b
Fieri est pati.	201.1.f	Forma generatur metaphorice.	201.1.c.b
Fieri nihil sine motu.	326.1.f	Forma hominis nulla ex parte communis est alteri rei.	149.2.b.c.f
Fieri quid posse bifariam.	37.2.f	Forma hominis una ut sit.	148.1.c.c.c
Figura ratio essendi duplex est.	96.2.f	Forma incipiens esse definit esse.	39.2.d
Fili qui parentibus præstauerint.	207.1.d	Forma in composito duplex est, totius & partis.	39.2.c
Filij unde induant mores parentum.	107.2.c.f	Forma in composito minus substantia est quam per se subsistens.	413.1.f
Fili non licet abdicare Patrem.	449.1.d	Forma informans, & assistens est actus primus.	209.1.c
Filiorum imperium est regium.	138.1.b	Forma informans in principiatur ad numerum corporum informatum.	98.2.1.d
Filios parentibus animo similes non oriri.	107.1.c	Forma integra non permanet dissoluto composito.	407.1.2
Filios ut plurimum degenerare a parentibus.	107.1.c	Forma intelligibilis non intelligens quæ sit.	392.2.c.d
Finalis causa est medium demonstrationis.	328.2.b	Forma libere agens est immaterialis, & immortalis.	253.2.2.2
Fine potiri est præstantiorum.	248.1.e.f	Forma materialis non imperat, nec dominatur suo subiecto.	242.2.f
Finis ad effectum ultimo post omnes causas alias accedit.	123.1.d	Forma minus dependet a materia quam accidens a subiecto.	77
Finis continet.	373.1.f	Forma nata recipi in anima est duplex.	263.1.1.1
Finis diffidet ab instrumento.	64.1.c	Forma non educta ex materia est æterna.	114.2.3
Finis est essentialiter bonum.	333.1.c	Forma non est subiecta suæ materie non æternæ.	242.2.b
Finis est præstantior ijs quæ ad finem.	348.1.e	Forma non nigrat de una materia in aliam.	117.2.f
Finis est cuius gratia res fit, & operatur.	134.2.c	Forma non omnis est corruptibilis ad corruptionem subiecti, in quo est.	214.2.f
Finis est prior ratione suis effectibus.	333.1.b	Forma nulla perficitur subiecto.	392.2.c
Finis habet rationem boni.	54.2.f	Forma nulla est in magnitudine ratione suæ essentia.	192.1.f
Finis hominis præstantissimus qui sit.	459.2.c	Forma omnis enascens ex elementorum temperamento moralis est.	36.3.d
Finis impellit causam effectricem de ocio ad negotium mori metaphorico.	183.1.b	Forma omnis integra est inseparabilis a materia.	40.1.d
Finis in hominis generatione ut obseruetur esse triplex.	40.2.c.d	Forma omnis quæ natura est, semper in subiecto est.	203.1.b
Finis mouet ut absens, agens ut præsens.	154.1.e.f	Forma partes non habet integrales, sed essentielles.	119.2.1.1.1.2
Finis mouet motu reali non physico.	14.1.c	Forma pendens in esse a materia pendet ab ea in operari.	174.2.e
Finis mouet ut absens.	363.2.2	Forma partis definitur esse ratio eius quod quid erat esse.	119.2.2
Finis natura consistit in bono.	216.2.e	Forma physica minus abstracta est quam mathematica.	140.2.d
Finis omnium ut sit Deus, & homo.	30.1.4.2.2.2.30.2.c	Forma quæ per se existat, quæ non, sed inexistat.	173.1.d.e
Finis semper perficit id, cuius est finis.	333.1.c	Forma quæ remaneat dissoluto composito quæ non.	79.1.d
Finis terminat generationem.	254.1.c	Forma quæ simul cum suo composito non est.	382.2.2.2
Finis ut motu acquiratur præexistens.	40.2.3.b	Forma quæ sit ens diuinum.	130.2.d
Finis ut sit triplicis naturæ.	40.2.b	Forma quæ sit in loco per accidens.	75.2.2
Finite natura non est ubique.	76.2.2	Forma quæ sit pars essentia, quæ tota essentia.	352.2.b.c
Finite ad finem proportio ut sit actus & potentia.	35.2.c	Forma quæ sit substantia existens, quæ inexistens.	172.1.f
Finite ad infinitum nulla proportio ratione mensuræ.	35.2.b.4.2.2.2.b	Forma quæ sit virtus suæ materie vni, non alteri.	60.2.b
Finite ad infinitum ut sit ordo & proportio.	33.1.d.60.2.c	Forma requirens determinatas dispositiones in materia non est necessario corruptibilis.	89.2.b.c
Finite in infinito posterius est secundum tempus.	376.2.b	Forma semper perficit id, cuius est forma.	333.1.b.e
Forma abiuncta a materia est duplicis ordinis.	189.1.2.b	Forma separabilis est anima sola rationalis.	44.1.c
Forma alia ut sit ad aliam materiam.	148.2.c	Forma separata cur sit magis hoc aliquid quam forma in materia degens.	152.1.e
Forma assistens tribuit esse.	209.1.e	Forma separata non omnis est in loco per operationem.	152.1.b
Forma bifariam materie copulari valet.	167.2.b	Forma specifica finis est cuiusque.	123.1.d.216.1.2
Forma caduca dependet a materia subælesti in esse.	114.2.2	Forma duas habet partes ut compositum.	119.2.d
Forma caduca non est a corpore quod actuat, nec post ipsum.	275.2.d	Forma subiectum actuat, non obiectum.	64.2.c
Forma caduca omnis attingit ad solum physicum.	143.1.b	Forma totus est essentia.	119.2.c
Forma caduca omnis est in materia semper.	143.1.b	Forma tribuit esse rei.	254.1.c
Forma caduca producit ab eo efficiente, a quo generatur compositum.	131.2.c	Forma ut alia sit ad aliam materiam.	133.1.2
Forma caduca ut sit materialis.	127.1.f	Forma ut educatur e potentia materie.	34.1.b
Forma caduca fit ab efficiente caduco.	145.2.2	Forma caduca ut corrumpantur.	171.2.b
Forma caduca interit vel per se a contrario vel per accidens ad passionem subiectæ materie.	352.1.f	Forma cur duplex assignetur definitio.	415.2.2.2
Forma caduca non est ante corpus sibi subditum.	161.1.f	Forma diuina non sunt omnino separabiles a materia.	368.2.c.f
Forma caduca non est hoc aliquid.	416.2.c	Forma in materia receptibiles ad tres classes rediguntur.	422
Forma caduca non est quod quid.	416.2.e	Forma intelligibiles ut proportionentur naturalibus.	387.1.d
Forma coincidit cum effectrice causa, & fine.	355.1.2	Forma materiales duum generum ut finit.	100.1.2
Forma compositi generati a quo producta sit.	134.2.a.b	Forma natura consistit in bono.	216.1.c
Forma continet materiam.	13.2.f.213.2.b.c.331.2.b	Forma naturales ut sint sicut numeri.	387.1.c
Forma cui sit magis substantia quam materia.	359.2.c	Forma ne frates quæ sint a materia separabiles reipsa & seque.	369.1.2
Forma cui seipsum non appetat.	218.2.c	Forma operationes corporeas solum habentes non sunt a corpore separabiles.	124.1.c
Forma corruptibilis dependet in esse a materia subiecta.	333.2.2	Forma obest esse in magnitudine.	192.2.c
Forma cui dicatur substantia.	354.2.f	Forma physica quæ sint incorruptibiles.	423.4.25.1.c.d
Forma cui non sit minus hoc aliquid quam compositum.	152.2.c	Forma proprium est continere.	212.1.d
Forma dependere potest a subiecto corpore triplici ratione.	65.2.b	Forma pure physica nunquam per se subsistunt.	16.1.c
Forma eadē numero non inest pluribus materiis distinctis.	98.2.d.e	Forma quæ de potentia materie educantur, quæ illi extrinsecus accedant.	343.1.c.d.e.f
Forma elementi est actus corporis organici.	211.1.f.2.2	Forma quæ simul sunt & non sunt cum suo composito.	382.2.c
Forma est actus primus.	405.1.c	Forma quæ sunt antiquiores suo composito, quæ non.	40.21.1.3
Forma est essentialiter actus.	260.2.b.333.c	Forma.	
Forma est ipsum quod quid erat esse.	383.2.c		
Forma est operatrix naturæ suæ.	405.1.c		
Forma est posterior materia ex qua educitur.	127.2.2		
Forma est principior pars compositi.	164.2.f		
Forma & materia ut referantur ad iunicem.	140.1.f		
Forma elementi non dominatur materie, nec vicissim.	242.2.c		
Forma est finis materie.	215.1.2		

Formæ quæ valeant repugnare materiæ, quæ non.	245.1.b
Formæ separate vt sint in loco, & vt non.	76.1.f.2.2
Formæ simul omnes esse nequeunt.	387.1.d
Formæ sociatio cum materiâ opponitur illius dissociationi.	170.2.b
Formæ sunt omnes naturæ priores compositæ.	117.1.f
Formæ sunt plerumque incompatibiles.	387.1.c
Formæ sunt sicut numeri.	43.2.b.54.1.d
Formæ sunt subordinatæ.	387.1.c.d
Formæ sunt substantiæ incorporeæ.	75.1.b
Formæ vmbrales quæ forent Platonis.	422.2.d
Formæ vt sint compositæ.	75.1.b.c
Formarum in materiâ aliz dependent a materiâ, aliz non.	89.1.f
Formarum materialium varietas.	99.1.d
Formarum nostratum diuina est sola mens humana.	422.1.a.b
Formarum tria sunt genera.	140.2.c
Formas Aristoteles appellat passionem.	411.1.b
Formas duplici modo definire.	482.2
Formas in se recipit intellectus trium generum.	293.1.a
Formas omnes non esse simplices naturas.	119.2.d
Formas separatas vt consideret Physicus.	140.2.c
Formalis causa simul vt sit cum suo effectu.	406.2.e
Formicæ prudentiores sunt multis animalibus sanguineis.	35.2.f
Fortuna non est causa rerum effectrix.	406.2.b.c
Fortassis, particula non semper designat hzitationem.	216.2.f
Frigidum non ingreditur opera naturæ.	287.1.d
Fructus est finis plantarum.	147.1.b
Frustra est calceamentum, cuius non est calceatio.	387.2.f
Frustra est illa potentia naturalis quæ non reducit ad actum.	387.1.b
Frustra nihil est in rerum natura.	248.1.a.388.1.b
Frustra queritur propter quid ignorato quod est.	383.2.b
Functio intellectus agentis diffidet ab eius substantia.	366.1.a
Functio intelligendi est accidens.	291.1.d
Functio intelligendi est actio immanens in anima.	291.1.e
Functio voluntaria potest esse perennis.	394.1.c
Functio. vide Operatio.	351.2.c
Functio num genera duo.	373.1.a.2.b.c
Futura prædicat anima in somnis, & cur.	57.2.a
Futura præuidet humana mens & in somno, & in vigilia.	246.2
Futurorum cognitio arguit animæ immortalitatem.	57.2.a
Futurorum non ad sunt phantasmata in imaginatione.	382.1.a.b
Futurorum spes attinet ad solam animam rationalem.	382.1.a.b

G

Galenus dubitat de animæ rationalis immortalitate.	76.2.e
Gangaridæ senis repuerascens historia.	85.1.e
Ganymedis allegoria explicata.	2.
Generabile omne est compositum.	75.1.e.f
Generabile omne primum fit, deinceps operatur.	201.1.f
Generabile per accidens nihil est.	115.2.e.180.2.d
Generabilia sunt alterabilia.	326.2.f
Generabilia sunt trium tantummodo generum.	346.2.a.b
Generandi functio est animæ vegetalis.	107.1.e.f
Generans animata vtitur ministerio caloris.	287.1.d
Generans nil nisi ex materiâ producit.	275.1.a
Generans proximum substantiæ illi est vniuocum.	138.1.e
Generans quando vtatur suis accidentibus vt organum ad operandum, & quando non.	138.1.a
Generare sobolem est operatio animæ vegetalis.	254.1.e
Generari est pari.	201.1.f.202.1.c
Generari quid potest vel in natura, vel in arte, vel in anima.	346.2.b
Generatio aptatur formæ, ac priuationi, non autem materiæ.	201.2.2
Generatio corruptioni contraria est.	32.2.b
Generatio est in contrarium.	327.2.d
Generatio est natura geniti.	85.1.a
Generatio est medium inter esse, & non esse.	441.2.c
Generatio est via in naturam.	85.1.a
Generatio fit secundum naturam.	85.1.a
Generatio & corruptio substantiæ cuius fit mutatio substantialis, & cuius accidentalis.	94.1.e.f
Generatio ex materiâ est.	164.1.d
Generatio metaphorica vt conueniat formæ, ac priuationi.	301.1.c.d
Generatio omnis est ab aliquo.	446.1.b
Generatio per accidens quibus competat.	201.1.d
Generatio substantiæ vt possit esse mutatio accidentalis.	94.1.c
Generatio quæ non fit corruptio alterius.	201.1.a.b
Generatio quæ simpliciter, & quæ secundum quid.	201.2.2.b
Generatio sensitiua vt fit passio corruptiua.	330.2.d

Generatio solum est in omnibus elementarijs.	114.2.c
Generatio vt competat omnibus prædicamentis.	202.2.a.b
Generationis causæ quæ sint.	334.1.b
Generationis diuisiones multiplices explicantur.	101.1.2
Generationis terminus ad quem geminus est.	131.2.f
Generatur proprie compositum, non materiâ, non forma.	201.1.c
Generosum quid sit.	107.1.b
Genitum incipit esse in fine suæ generationis.	406.2.c
Genitum omne est corruptibile, & viuissim.	81.1.c.134.2.2.
Genere vt dissideat intellectus ab alijs animæ partibus.	337.1.e
Generis attributa non omnia singulæ speciei conueniunt.	16.2.d
Generis diuersitas in animæ partibus est quintuplex.	361.2.d.e.f
Generis nomine significatur præcipua species.	117.1.c
Genus est maius qualibet sua specie.	106.1.c
Genij quid sint Aristoteli.	420.2.c.d.e.f
Glutinum quod plures animas in vnam iungit, quod sit Aristoteli.	41.2.d
Gzcoru interpretum solus Alexander negat immortalitatem.	5.1.b
Gubernator habet opus proprium nauis non commune vt gubernator, eit.	227.2.d.e
Gubernator vt gubernator est a nauis separari potest.	227.2.c.d
Gustus animalibus perfectis necessarius est.	61.2.f
Gustus instrumentum quodnam sit.	275.1.b
Græci cadauera suorum comburebant.	465.1.c.d

H

Habitu rationalis animæ ad corpus humanum quæ fit.	61.2.e
Habitus corrumpi per accidens, mutato subiecto, non corrumpitur.	86.2.c.d.109.2.a.b
Habitus est principium operandi.	302.2.b
Habitus est principium quo prompte ac bene operamur.	109.1.a
Habitus ex animo vt delectantur.	86.1.c.d
Habitus habet duo attributa essentialia.	302.2.b
Habitus intellectus ad sex genera rediguntur.	301.1.d
Habitus intellectus sunt corruptibiles.	385.1.b
Habitus non est causa patiendi.	302.2.c
Habitus posse per se corrumpi a contrario.	86.2.a
Habitus scientiæ est species intelligibilis intellecta intellectui impressa, siue iudicium ab intellectu formatum de obiectis representatis per species intelligibiles conseruatum in mente.	185.1.d
Habitus vt delectantur ex animo.	84
Habitus vt firmantur.	84.1.d
Habitus vt oriuntur in animo.	84.1.a
Hæbes Dea inuuenturis, & eius allegoria.	2.
Hercules quando ex actionibus fortitudinis adeptus sit felicitatem contemplatiuam.	429.2.b
Hermias Aristotelis auditor censuit animam esse immortalem.	466.1.b
Heroes malos esse posse aliqua in re.	420.1.b.c
Heroes, quibus Aristoteles templa distribuit, quid vere sint.	419.1.f
Heroum duas species ponit Aristoteles.	420.1.c.d
Heroum filij noxæ.	101.1.2
Hircus mammas habens, vnde lac emungebatur, ex quo fiebant casei.	447.1.b
Hoc aliquid quid proprie significet.	15.1.b
Homo a duplici generante proximo fit.	354.1.d
Homo animalium prudentissimus.	320.2.b
Homo colit Deum, vt filius parentes, & subditus regem.	449.1.c.d.2.e
Homo continet in se gradus omnes animarum.	363.1.a
Homo cur Deos colat, & metuat.	449.2.d
Homo cur non habeat pedes anteriores, vt bruta, sed manus.	320.1.a
Homo dei filius vt fit in vniuerso.	442.2.f
Homo dicitur anima & intellectus ab Aristotele aliter ac a Platonem.	383.2.c.d.e
Homo dignior est ceteris viuentibus nostratibus.	363.1.a
Homo duplex Aristoteli, corporeus, & incorporeus.	247.2.b.437.1.a
Homo est anima.	441.1.c
Homo est animal sociabile.	196.2.f
Homo est finis omnium.	248.1.f.263.1.b
Homo est intellectus.	379.1.f
Homo est optimum omnium infra meores abstractas.	442.2.a
Homo species minima.	363.1.b
Homo & Deus vt sint eiusdem generis.	158.1.c.2.a.b
Homo & esse homo idem est.	307.2.b
Homo ex imperante & subdito constituitur.	458.2.d
Homo fit ab vniuoco.	135.2.b
Homo generans vt fit in actu generationis.	244.1.b.c.d
Homo incontinentes non mouetur ab intellectu.	357.1.a
Homo incorruptibilis Aristoteli est anima separata.	443.2.c
Homo in diem durans vt dicatur.	197.2.c

Homo interit non totus simul, sed pars post partem. 111.1.a.b
Homo longus raro sapiens. 320.1.d
Homo naturaliter appetit immortalitatem. 247.1.b
Homo negans animæ immortalitatem tollit Dei cultum, & me-
rum. 450.2.a
Homo non natus quid sit apud Aristotelem. 437.1.c
Homo non semper dolet in obitu suo. 112.1.b
Homo nullus omnia cognoscit actu. 301.1.c
Homo præcipua viventium species. 117.1.c
Homo præstat ceteris nostrati bus. 248.1.d
Homo proportionatus mundo. 120.2.d
Homo qui generet hominem. 134.2.b
Homo solo intellectu differt a brutis. 343.1.a
Homo solus Deos veneratur, & colit. 448.2.a
Homo solus habet omnes vitæ operationes. 399.2.f
Homo solus numerare novit. 448.2.a.f
Homo solus opinatur, cogitat, & existimat, ad brutorum dis-
crimen. 343.1.a
Homo sortitur animam duplicis naturæ partim caducam, partim
æternam. 554.1.d
Homo spiritualis vt felicitatem consequatur. 398.2.a
Homo statim ab ortu cur intelligere non possit. 376.1.a.b
Homo solus vt sit inter animantia particeps maxime Diuinita-
tis. 424.1.b
Homo vim obtinet mirandi inter omnia animalia. 448.2.a
Homo vnde habeat unitatem. 43.2.f
Homo vitam institueret debet iuxta intellectum. 458.2.c
Homo vt Deo seruire, cultumque debeat exhibere. 2.
Homo vt Deum colere possit anima tota. 2.
Homo vt fiat Deus Aristoteli. 414.1.d.e
Homo vt generet hominē nō producat anima rationalē. 136.2.b.c.d
Homo vt hominem generet. 141.
Homo vt in anima sola contineatur. 88.1.c
Homo vt medius est inter æterna & caduca. 53.1.b.443.1.c.d
Homo vt sit finis animæ rationalis. 30.1.d
Homo vt sit intelligens per denominationem. 222.1.e.f
Homo sit pars sui digiti. 216.2.f
Homo vt sit post mortem. 197.2.f
Hominis felicitas est contemplatio Dei. 460.1.c
Hominis calefcente non calefit intellectus. 287.2.a
Hominem aliquem semper intelligere non est necesse. 376.1.d
Hominem esse finem rerum omnium. 348.1.d
Homines aliquando operari secundum imaginationem quia intelle-
ctus obruitur. 25.1.b
Homines fieri Deos vt putauerit Aristoteles. 417.2.e.& seqq.
Homines esse celi ramenta quis dixerit. 138.2.c
Homines priuati magis honesta agere videntur quā potētes. 437.1.e.f
Homines quo vis anni tempore gignuntur. 137.2.c.e
Homines quando, & cur moueantur a phantasia, vt bestię. 35.2.a
Homines qui doleant in obitu, qui non doleant. 112.1.c
Homines singuli appetunt naturam scire omnia. 388.1.d
Homines singuli vt semper viuunt. 388.1.c
Homines vt Dijs similes reddantur ex Aristotele. 436.2.b
Homines vt sint viuencia vltima, & minima. 363.1.a
Homini cur credendum sit magis quam brutis. 448.2.a
Homini optimum esse non nasci, aut natum statim inire, vt ve-
rum putarent veteres. 194.1.d.& seqq. 195.2.a
Homini vita est ab anima rationali. 283.2.f
Homini anima proportionata cum anima mundi. 120.2.d
Homini cum mundo comparatio. 217.1.c
Homini anima vt sit vnica. 44.2.c
Homini generatio & corruptio vt sit mutatio substantialis, & vt
non. 94.2.d.e
Homini generatio vt physica sit, & vt non. 34.2.c.d
Homini natura tota est in anima sola Platoni. 119.1.d
Homini portio suprema est anima rationalis. 197.2.f
Homini substantia vt sit diuina. 320.1.b
Homini omnium idem finis est. 249.1.d.e
Honestum cognitum necessario amatur. 425.2.a
Honor parentibus exhibendus est vt Dijs. 448.1.a.449.1.c
Honorabilius est agens patiente. 366.1.f
Humana anima tota non est a corpore separabilis Aristoteli. 17.1.a
Humana anima vt sit ex pluribus coagmentata. 44.2.c
Humana anima vt sit mortalis. 269.2.a
Humana animæ pars rationalis vt sit diuisibilis. 17.1.a
Humana animæ partes quæ sint. 122.2.a
Humana mens a corpore separatæ consideratio non est physica,
sed metaphysica. 55.2.a
Humana mens in corpore operatio maxime cognata est functioni
eiusdem a corpore separatæ. 435.2.e.f
Humana mens separata non eget simulacris ad intelligendu. 435.2.f
Humana mens in corpore nudius Deum cognoscit. 459.2.d

Humana mens vt Deum intueatur. 267.2.f
Humana natura auctur Dæmonia ab Aristotele. 413.2.a.c
Humana species multa ignota sunt. 388.1.e
Humana intellectio est assiduisima. 269.1.e
Humana intellectio non habet cognitionem cum diuina, & Intelli-
gentiarum. 435.2.d.e
Humani intellectus cum materia prima comparatio. 387.1.c
Humano intellectui melius est esse sine corpore. 407.1.b
Humanum esse nobis inest ab anima intellectiua. 90.2.b
Humano intelli cui non conueniunt attributa intelligentiarum. 340.1.e
Humanus animus a corpore separatus quam operationem ha-
beat. 400.1.b.& seqq.
Humanus animus naturam habet indifferentem ad bene & prae-
agendum. 418.2.e
Humanus intellectus a corpore separatus est substantia inte-
gra. 379.1.a
Humanus intellectus bonitate præstat inter omnes animas nostra-
res. 3
Humanus intellectus car sit Deo maxime cognatus. 439.2.f
Humanus intellectus cur dicatur solus immortalis. 338.1.a
Humanus intellectus cur nō bene esse habeat in hoc, aut in
hoc. 405.1.d
Humanus intellectus Deo & natura comparatus. 17.2.a.b
Humanus intellectus est antiquissimus. 165.1.2.b
Humanus intellectus est impassibilis. 328.1.a.d.e
Humanus intellectus est multiplicatus Aristoteli. 455.2.c
Humanus intellectus est præcipuū analogatū in genere nature. 164.1.f
Humanus intellectus est separabilis, non qua mortuus est, sed qua
intellectiuus. 378.2.e
Humanus intellectus fatui non prouenit a cælo. 125.1.a.b
Humanus intellectus permanet post obitum hominis. 407.1.e
Humanus intellectus imperfectior est quāuis intelligentia. 87.2.d.e
Humanus intellectus in corpore degens nullus omnia potest co-
gnoscere. 386.2.b.e
Humanus intellectus in corpore est natura. 409.1.d.f
Humanus intellectus in corpore non semper intelligit. 405.1.f
Humanus intellectus in multis conuenit cum diuino. 269.1.c.f
Humanus intellectus in ratione actus vt sit medius inter intelli-
gentiam cælestem, & sensum. 64.2.f.65.1.f
Humanus intellectus non habet materiam. 188.1.b.c
Humanus intellectus operatur sine motu. 322.1.d.e
Humanus intellectus potest omnia cognoscere sed non in corpore
degens. 386.2.b.c.d.e
Humanus intellectus quando non est natura. 409.1.e.f
Humanus intellectus quando sit quod optimum. 405.2.b
Humanus intellectus vt de parte fiat totum quid. 380.1.b
Humanus intellectus vt diuidatur. 336.1.c
Humanus intellectus vt obstruatur aliquando passione, morbo,
somo. 329.1.e
Humanus intellectus vt primo motori proportionatus. 218.1.d.e.f
Humanus intellectus vt dominus secundum naturam. 165.1.c.d
Humanus intellectus vt in aliquo tempore compositorum se
habeat. 405.1.c
Humanus intellectus vt sit ac fiat res quas intelligit. 388.2.e
Humanus intellectus vt sit extra sensum. 456.2.e.f.457.1.c.d
Humanus intellectus vt sit immixtus, & vt non Aristoteli. 274.2.a
275.2.a.b
Humanus intellectus vt sit in corpore, ac extra corpus. 189.1.c.d
Humanus intellectus vt sit media forma inter physicas, & meta-
physicas. 72.2.f
Humanus intellectus vt sit non habens materiam. 188.1.b.c
Humanus modus intelligendi qui sit. 23.1.a

Idem est quo quid est, & quo quid agit. 207.2.d
Idem quādoque actus est & quādoque potentia in animatis. 147.2.b.c
Idem semetipsum efficere non potest. 19.1.b
Idem fibimet non vitur. 93.1.3
Idem simul esse, & non esse nequit. 19.1.b
Id vnde motus principium vt aga: sine motu. 160.1.c
Ignis a natura multis modis generatur. 34.2.a
Ignis non vitur corpore instrumento ad operandum. 291.1.b
Ignis nullum animal generat. 126.1.f
Ignis vnā habet essentiam, duos modos essendi, & duos modos
operandi. 52.1.d
Ignis vt deorsum feratur. 259.1.3
Ignorantia non omnis est error. 455.2.f
Ignorantia praua nil habet positiui, sed est mera priuatio. 183.2.e.2
Ignorantia puerorum, & senum quæ. 85.2.2
Ignorantia corruptio est remissio & disciplina. 49.1.c
Ignorare mala bonum est. 197.2.3
Illuminatio nil confert motui illuminantis. 157.2.f

Illuminatio non est sine motu. 159.2.a
 Imaginatione corrupta non deperdi habitum scientiae. 49.1.a
 Imaginationis operatio fit cum corpore. 18.1.e
 Immaterialibus quantitatibus discretis non interdicitur. 104.2.c
 Immortale omne est ab aeterno Aristoteli. 79.1.f
 Immortalis est Aristoteli non omnis anima, sed rationalis tantum. 17.1.a
 Immortalitas animae pertinet ad metaphysicam potius quam ad physicam. 93.2.d
 Immortalitas animae sententia communis est Aristoteli cum veterioribus. 198.2.e.f
 Immortalitas animae non est problema pure physicum, nec pure theologicum, sed utriusque commune, aut neutrum. 69.1.f
 Immortalitas animae ut probetur a Physico, Metaphysico, ac Theologo. 69.2.a.b
 Immortalitatis animae tractatio difficillima & subtilissima est in Lyceo. 3.
 Immortalitas animarum opinio est antiquissima. 5.1.a
 Immortalitatis tractatio ex vno Aristotele a nemine habita est. 3.
 Immortalitatis tractatio quae sit exactissima, probatissima, & huic quo accommodatissima. 3.
 Immortalitati probanda sat est animam vnica functione propria polere. 18.1.e
 Immortalitatem animarum vbi firmiter rationibus confirmauerit Aristoteles. 194.1.c
 Immortalitatem animarum omnis Secta probauit. 5.1.a
 Impassibilitas mentis non est communis sensui. 330.1.f
 Impediri & conturbari posse incorruptibilia. 109.2.f.110.1.a
 Innasci mentis est non nasci. 172.1.a
 Incorruptibile omne est ingenuum. 114.1.d
 Inductionis leges quae sint. 204.1.f
 Infinita numerari posse. 104.2.f
 Infinitas animas posuit Aristoteles. 105.106
 Infinitas esse substantias separatas quas neget Aristoteles, & cur. 105.2.f.106.1.a
 Infinitum ad infinitum ut proportio fit. 33.1.c
 Infinitum ut aliquid possit esse maius, & ut non. 106.1.c.d.f
 Infinitum actu negat Aristoteles solis materialibus. 105.b.c.d.f
 Infinitum nullam habet rationem ad finitum, & infinitum. 33.1.e
 Ingeniosi degenerant in furiosos. 107.1.b
 Ingeniosi qui proprie sint. 24.1.d.2.c
 Ingenium omne est induribile. 114.1.d
 Innasci ut dicatur intellectus ab Aristotele ponente illum antiquissimum. 40.1.c
 Inseparabilitas a corpore non tollit aeternitatem Intelligentiae, ut animae rationalis, & cur. 65.1.f.2.a
 Inseparabilitatem intellectus arguit Aristoteles ex necessaria praesentia phantasiae, nulla facta mentione phantasmatis. 19.2.b
 Instrumentum est principium operandi secundarium. 48.2.f
 Instrumentum non agit nisi motum ab agente primario. 243.2.b
 Intellectum non est in sensu, & vegetatiuo, sed vicissim. 54.1.e.2.a. & seqq.
 Intellectrix anima est in homine postrema. 54.2.b
 Intellectrix anima toti corpori coextensa est. 12.1.f.2.a
 Intellectrix anima. Vide Anima, Mens, Humanus intellectus. 53.2.d.e
 Intellectualis substantia composita quae sit Aristoteli. 53.2.d.e
 Intellectum contemplari vniuersalia non in singularibus phantasmatis. 110.1.c.d
 Intellectum humanam forinsecus aduenire corpori norunt etiam veteriores. 170.1.e.f
 Intellectus aduenit forinsecus, & separatur a corpore sine motu locali, etiam ex Alexandro. 13.2.d.e
 Intellectus Aristoteli non nascitur, sed est antiquissimus. 39.2.d. & seqq.
 Intellectus cur dicatur fortasse diuinus toto homine, non diuinus absolute. 177.1.c. & seqq.
 Intellectus est Diis maxime cognatus. 438.2.b
 Intellectus est dominus secundum naturam. 137.1.d
 Intellectus est facultas libera. 22.2.c
 Intellectus est forma formarum. 214.2.c
 Intellectus est forma formarum naturalium dominus. 22.2.b
 Intellectus est hoc aliquid. 15.1.e.f
 Intellectus est intelligibilis sicut alia. 391.2.a.392.1.a.b
 Intellectus est pars animae. 214.2.a.b
 Intellectus & voluntas sunt Aristoteli partes animae a corpore separabiles, quia nullius corporis sunt actus. 41.1.d.e
 Intellectus humanus habet duos modos operandi. 56.2.f.57.1.a
 Intellectum habere modum cognoscendi non per phantasmata, quo naturalis signo cognoscatur. 57.1.f
 Intellectus habet relationem accidentalem ad phantasma. 33.1.c.d
 Intellectus humanus a corpore separatus ut differat ab intelligentiis, & cum eis communicet. 58.1.f.2.a
 Intellectus humanus Aristoteli dicitur separatus, & abstractus a materia. 65.2.a.b

Intellectus humanus bonitate praestat inter omnes animas nostrates. 3.
 Intellectus humanus cur non sit pure immaterialis. 67.1.c.d
 Intellectus humanus est natura hominis. 120.2.c
 Intellectus humanus est potestate intelligibilis. 92.1.a
 Intellectus humanus non nascitur. 17.1.b
 Intellectus humanus separatus ut intelligat per species. 67.1.a.b
 Intellectus humanus ut in diuinam naturam transmutari valeat. 57.2.b.c
 Intellectus humanus ut participet naturam intelligentiae. 67.2.a
 Intellectus in actu est corruptibilis. 385.1.a.b
 Intellectus in corpore est actus praestantissimus. 38.2.c
 Intellectus in corpore est forma formarum. 38.2.d
 Intellectus in corpore ut sit pura potentia, & ut non. 38.2.d.e
 Intellectus in corpore ut sit fine materia. 392.1.
 Intellectus in habitu est corruptibilis. 47.2.c.385.1.b
 Intellectus in habitu ut corruptatur in hominis ortu. 386.1.c.d
 Intellectus in homine triplicis causae rationem ut habeat. 217.1.a.b
 Intellectus intelligendo non patitur proprie. 219.2.c
 Intellectus intelligit aut phantasmatis, aut intelligentiis, non semper per phantasmatis Aristoteli. 20.1.a.b
 Intellectus non est extra animam. 98.1.d.e
 Intellectus non est in corde ut in organo suo. 41.1.f
 Intellectus non est instrumentum. 48.2.f
 Intellectus non est mera potentia. 214.2.b.c
 Intellectus non oritur ex elementis. 396.1.a
 Intellectus non recipit formas materiales. 39.2.d.e
 Intellectus non mouetur ab obiecto corporali. 65.1.b.c
 Intellectus non mouetur a re, aut imagine materiali. 59.2.e.f
 Intellectus non mouetur nisi per accidens motis nobis. 91.1.d.e
 Intellectus non utitur corpore ad intelligendum subiectiue, nec obiectiue. 18.1.c.61.2.d
 Intellectus non utitur toto corpore ut organo ad operandum. 215.2.f.216.1.d.f
 Intellectus non utitur organo corporeo, nec vere patitur, etiam Alexandro. 38.1.f
 Intellectus noster sit omnia in genere intelligibilis, non in genere entis. 38.1.a.b
 Intellectus noster ut dicatur Aristoteli non habere materiam. 12.1.a.b
 Intellectus noster separatus Aristotele doctore intelligit validiori modo quam sit modus humanus. 23.2.a
 Intellectus noster separatus ut operetur. 58.2.a.b.c
 Intellectus possibilis agit sine motu. 160.1.b
 Intellectus possibilis comparatur materiae cum naturali, cum artificiosa. 96.1.d.e
 Intellectus possibilis nihil speculatur nisi quod factum fuerit actu intelligibile ab intellectu agente. 19.1.f
 Intellectus possibilis ut sit actus primus. 38.1.a.b
 Intellectus possibilis ut sit corruptibilis, & ut non. 81.1.d.e
 Intellectus potest per seipsum operari. 36.1.c
 Intellectus quando dicatur esse in toto mundo, & quando non. 188.2.a
 Intellectus quomodo ad corpus refertur a Physiologo. 17.1.d
 Intellectus quomodo seipsum intelligat. 20.1.f
 Intellectus possibilis variam relationem habet ad sui substantiam, ad corpus subiectum, & ad suam operationem. 27.2.d.e
 Intellectus recipiendo non vere patitur. 59.2.e
 Intellectus se habet ad phantasmata, ut hanc ad sensum externum. 21.2.f
 Intellectus solus caret materia. 188.1.b
 Intellectus spectatur vel ut forma corporis, vel ut principium operationis. 392.1.c
 Intellectus speculatiuus ut duas habeat operationes corpori non communes. 182.c
 Intellectus speculatiuus ut operetur sine phantasmate. 18.1.f
 Intellectus tertius praeter agentem & possibilem ab Aristotele non ponitur. 385.1.c
 Intellectus venatur latentes rerum essentias ad earum indaginem praemissis sensibus veluti canibus. 2.
 Intellectus ut a Deo accendatur in anima. 103.1.b
 Intellectus ut contineat totum corpus. 216.1.c
 Intellectus ut duas possit habere definitiones physicam, & metaphysicam. 57.2.c.d
 Intellectus ut fieri dicatur intelligibilis. 214.2.d.e
 Intellectus ut habeat duo esse. 58.1.e.f
 Intellectus ut intelligat sine phantasma. 385.1.f.2.
 Intellectus ut nihil sit actu eorum quae sunt, antequam intelligat. 38.1.a.214.2.d
 Intellectus ut nullam habeat naturam aliam nisi hanc quod possibilis. 214.2.c
 Intellectus ut obruitur passione, & ut non. 108.1.b
 Intellectus ut obruitur aegritudine, si non est passibilis ad passionem corporis. 25.1.b.d
 Intellectus ut secundum essentiam perficiat materiam, & ut non. 72.2.b
 Intellectus ut sit actus corporis, & ut non. 9.1.f.2.a
 In.

Intellectus ut sit impassibilis. 177.2.a.b
 Intellectus ut sit inter sensum, & intelligentias medius. 63.2.f.64.1.2
 Intellectus ut sit sine materia, & nullius corporis actus, dum in corpore degit. 20.1.e
 Intellectus ut sine phantasia operetur, qui sine phantasmate aliquo non operatur. 19.2.2
 Intellectus ut vniatur cum obiecto. 176.1.d
 Intellectus. vide Anima, Mens, Humanus.
 Intellectio est actus secundus a primo proueniens. 214.2.b.c
 Intellectio est functio naturae minime indigentis. 64.2.f
 Intellectio est in materia independenter. 71.2.c
 Intellectio est operatio propria animae, non communis corpori. 395.2.d.e.f
 Intellectio est vno facultatis intelligentis cum obiecto intelligibili. 20.2.e.188.1.f
 Intellectio humana marcescit per accidens, per se est aeterna Aristotelis. 45.2.e
 Intellectio non pendet a corpore subiectiue, nec obiectiue. 394.2.e
 Intellectio non pendet a mollitie carnis. 24.1.d
 Intellectio non pendet a phantasia subiectiue, nec obiectiue. 21.1.a.b
 Intellectio quot, qualesque requirat operationes & passionem. 21.1.a.b
 Intellectio ut afficiatur conditionibus materiæ. 71.2.f
 Intellectio ut sit aeterna mentis humanæ operatio. 45.2.e. & seq.
 Intellectio ut sit in corpore per accidens. 71.2.e
 Intellectio ut sit quid aliud a receptione speciei. 123.124
 Intellectionis humanæ varietas. 71.2.f. 72.1.2
 Intellectio. vide functio, & operatio, & actio intellectus.
 Intelligendi functionem Aristoteli non esse phantasia, sed sine phantasia. 19.1.d
 Intelligendi functio variatur ad subiectorum diuersitatem. 404.2.e
 Intelligendi modus communis Intelligentiæ & intellectui nostro qui sit. 57.1.f
 Intelligendi modus humanus qui sit. 57.1.e.f
 Intelligendi modus validior humano qui sit Aristoteli. 23.1.e
 Intelligendi modus vnicus est animæ in corpore, & extra corpus. 56.2.c.d
 Intelligentem necessario simul phantasma aliquod speculari ut verum sit. 18.2.b
 Intelligentia cognoscit sine simulacro representante obiectum. 64.1.2
 Intelligentia intelligit sine specie, sine complexione, sine discursu. 67.1.b
 Intelligentia non est a corpore separata ratione finis. 66.1.f
 Intelligentia non est principium quod sphaeram mouet. 397.1.e
 Intelligentia non minus dependet a corpore suo quam anima rationalis. 66.1.d.e.2.2
 Intelligentia non pendet ab orbe, cui assistit. 43.2.d
 Intelligentia non vtitur organo ad mouendum, ut anima rationalis. 66.1.2.b
 Intelligentia nullam substantiam producit sua simplici intellectione immediate. 157.2.f
 Intelligentia nullum habet esse physicum. 62.2.f
 Intelligentia quæ sit sine corpore. 66.1.c.d
 Intelligentia quomodo intelligat. 57.1.e
 Intelligentia tot habet operationes generatim, quot anima rationalis. 66.1.2
 Intelligentia ut actiua & mouens orbem non est actus corporis physici organici. 64.2.c
 Intelligentia ut minus dependeat a corpore quam anima rationalis, & ut magis. 65.2.c.d
 Intelligentia cur sint a coelo inseparabiles. 208.1.c.235.1.f
 Intelligentiæ & animæ celestes non continentur sub communi animæ definitione. 210.1.f
 Intelligentiæ mouendo ut moueantur. 154.1.f
 Intelligentiæ non sunt formæ separatae, nec separabiles. 411.1.2
 Intelligentiæ nunquam a coelo separantur. 190.2.e
 Intelligentiæ sunt in coelo, ubi est motus celerissimus. 151.1.b
 Intelligentiæ sunt perpetuæ quia sine materia. 114.2.b
 Intelligentiæ ut sint alterabiles. 151.2.f.152.1.a.b.c
 Intelligentiæ ut sint in potentia. 154.1.d
 Intelligentiæ ut sint substantiæ secundæ compositæ. 154.2.2
 Intelligentiæ ut sint tempore priores suis circulationibus. 406.2.c
 Intelligentiarum genus duplex. 66.1.d
 Intelligentias ab indispotione materiæ posse impediri ne moueant. 116.1.b
 Intelligentia. esse abstractas non a corpore, sed a materia. 66.1.f
 Intelligentias infra Deum moueri metaphorice. 151.1.f
 Intelligere competit homini denominatiue, intellectui formuliter. 36.2.d
 Intelligere non est paria phantasmate. 256.1.d.e
 Intelligere per se est impassibile, at per accidens marcescit, & quæ ratione. 178.1.b. & seqq.
 Intelligere ut sit sine phantasmate, ac sine imaginatione. 21.2.a.b

Intelligibile valde est rerum quidditas & forma. 295.1.f
 Irasci est operatio sentientis animæ. 36.1.e
 Iustus cur sit defunctis opem ferre quam viuus. 461.462

L

Laborat intellectus humanus ex diuturna mora in corpore. 190.2.f
 Laborem cuius vnum quodque. 191.1.2
 Labor est passio corruptiua. 330.2.2
 Lapis non est in anima. 301.2.2.368.1.e
 Lassitudo est a sola materia. 427.1.c
 Leo custos erat templorum antiquitus. 448.2.d
 Leo dormit oculis apertis. 448.2.d
 Libere agit nil infra hominem. 234.1.2
 Libere agit non anima humana, sed eius pars rationalis. 240.2.c
 Libere ut operetur intellectus. 234.1.c.d.2.2.b.c
 Libertas non est ambiguitas agendi. 239.1.c
 Libertas non est indifferentia. 239.1.e
 Libertas non indicat mutabilitatem. 239.1.2
 Libertas non prouenit a priuatione. 238.2.e
 Libertas ut sit ad finem. 239.2.f
 Libri de Anima sunt absoluti. 390.1.c
 Libri de Anima Aristotelici non attingunt animam caeli. 16.2.e
 Linea non fit ex punctis. 218.2.f
 Linea non resoluitur in puncta. 339.1.f.2.2
 Lingua ut natura utatur ad duos fines. 612.2.f
 Loci physica mutatio solis corporibus debetur. 13.2.2
 Loci ratio consistit in continere, non in recipere. 192.1.e.f
 Loco contineri quibus conueniat per se, & quibus per accidens. 191.1.d
 Locum non esse formam. 44.1.b
 Locus est separabilis a locato. 44.1.b
 Locus nullus est in mundo intelligibili. 10.3.c
 Locus ut separetur a corpore, & ut non. 45.1.c
 Locutio ad bene esse conducit. 612.f
 Logica rationes quæ sint. 69.1.2
 Longuriones qui dicebantur antiquitus, & cur. 310.1.e
 Loquendum esse, ut multi loquuntur, præcipit Aristoteles. 412.1.f
 Lotophagi suos mortuos in mare præcipitabant. 465.1.d
 Lucetius Epicureus fuit, & immortalitatem negauit. 5.1.2
 Lumen agit non vtens organo corporali. 365.1.e
 Lumen a Sole prodiit ab æterno per simplicem emanationem Aristotelis sine nouitate essendi. 154.2.d. 156.1.b
 Lumen duplex habuit esse, intelligibile in diaphano interminato raro, sensibile in corpore denso. 12.2.f
 Lumen est imago lucis a qua gignitur in perspicuo. 156.2.d
 Lumen est lucidi præsentia in perspicuo. 13.1.2
 Lumen extrinsecus aduenit aeri a Sole, & recedit ab aere sine motu locali physico. 14.1.2.b
 Lumen gignitur a corpore lucido, cuius est imago. 157.1.b
 Lumen idem ut realiter moueatur de vno corpore ad aliud sine mutatione loci, ac sine latione physica. 13.1.2.b
 Lumen in materia est independenter ab illa. 71.2.d
 Lumen non educitur e potentia diaphani, sed extrinsecus illi aduenit a lucido. 34.1.b
 Lumen non educitur e potentia diaphani per transmutationem perspicui, sed illi extrinsecus aduenit a lucido. 167.2.d. 168.1.b
 Lumen non mouetur ad motum perspicui. 214.1.f
 Lumen seipsum non accendit ac gignit. 157.1.b
 Lumen ut sit aeri extrinsecum, quem foris permeat. 151.1.b
 Luminis accessio fit sine motu locali. 12.2.c
 Luminis apta proportio ad humanum intellectum explicata. 12.1.e.f
 13.1.2. & seqq.
 Luminis, & intellectus humani origo mire correspondens. 156.1.d.e.2.e.f
 Luminis subiectum est perspicuum. 168.1.2.c
 Lumen ut comparetur intellectui agens, & ut non. 157.1.c.312.2.c
 Luna in eclipsi conturbatur, & impeditur. 109.2.f
 Luna in eclipsi obtruitur. 108.1.b
 Luna non patitur a lumine Solis, sed ab umbra terræ. 183.2.2.b
 Luna ut obtratur, & patitur in eclipsi. 25.1.c
 Luna ut patitur ab umbra terræ. 329.1.e.f
 Luna ut sit de natura terræ. 67.1.f.2.2

M

Magistratibus non parere impietas est. 465.1.b
 Magnitudo non est necessaria omni organo. 339.1.b
 Magnitudo quæuis est diuisibilis. 218.1.b
 Magnitudo sequitur materiam. 307.1.c
 Maiores natura imperium obtineat nepotum. 449.1.b
 Manu ut comparetur intellectus. 212.2.d.e
 Ma-

RERVM NOTABILIVM

Manus est organum organorum.	260.2.b	Materia semper impedit exactam rerum visionem.	842.2.f
Manus ab homine separata vt uiuat, & sentiat, & vt non.	311.2.2.b	Materia simplex nulla est generabilis & corruptibilis.	75.1.e
Manus vt sint instrumenta prudentia.	320.1.c	Materia subcaelestis vt gemina sit.	114.2.d
Manus vt sint instrumentum instrumentorum.	320.1.c	Materia subcaelestis est in potentia omnia.	257.
Maris amaror uode fit.	224.2.f	Materia uiuentis proxima est mixtum.	279.2.d
Maris aqua vt fieri possit dulcis.	224.2.f	Materia yltima Societatis quae sit.	119.1.f
Mas ferui tribuit animam sensualem.	134.2.f	Materia yna vt sufficiat ad patiendum ab omnibus agentibus.	329.1.c
Mas formam & principium motus prebet.	134.2.f	Materia vt ingrediatur definitiones, & vt non.	119.2.f
Masculos emittere posse lac ex uerberibus.	447.1.b.c	Materia vt sit in subiecto.	415.1.b
Massagetz defunctos sub niue glacieque condebant.	465.1.d	Materia vt sit principium passuum.	256.1.f
Mater habet vim actiuam in generationis actu.	1604.c.d	Materia vt proportionem habeat cum intellectu.	301.2.f
Materia aeterna vt sit mutabilis essentialiter.	425.1.d.e	Materia vt sit separabilis ab omnibus formis.	350.2.b.c
Materia analogice communis sufficit ad passionem.	597.1.c	Materia vt sit separabilis a quocumque suo composito.	146.1.e
Materia celestis vt differat a subcaelesti.	399.2.f	Materia vt sit variatone ingenerabilis & incorruptibilis.	46.2.d
Materia carens semper operatur.	188.1.2	Materia accidentale est cum forma ignis vni.	29.1.d
Materia carens est sempiterna.	188.2.d	Materia celestis a posttrati discrimen.	114.2.c
Materia carentia sunt impassibilia, licet quid passioni simile sustineant.	256.1.f	Materia conditionibus non affici quicquid est in materia.	71.2.c.d.e
Materia caret intellectus & intelligibile.	455.2.d	Materia impedimentum est accidentale animae.	240.2.e
Materia cur sit causa imperfectionis.	192.1.b	Materia impedimentum non derogat immortalitati animae.	240.2.c
Materia dicitur natura metaphorice propter formam.	155.1.e	Materia operatio propria quae sit.	46.1.b
Materia difficilem confusamque reddit animo cognitionem abstrahentium.	143.2.d	Materia proportionatur intellectus in corruptibilitate.	385.2.f
Materia distinguitur per actus ad quos refertur.	343.1.f	Materia proprium est contineri.	164.2.f. 212.1.d
Materia duplex est in vniuerso.	114.2.c	Materia & intellectus humani comparatio.	193.2.a.b. 181.1.b.c.d
Materia est a qua rebus inest omnis deformitas.	2.	Materia habens habet contrarium.	288.1.f
Materia est causa corruptionis ob formam precedentem.	329.2.c	Materia non ad solam formam habere relationem.	19
Materia est causa interna generationis.	346.1.a.b	Materia non habens est indissolubile.	405.1.b
Materia est causa lassitudinis.	189.1.a	Materia non habens est indiuisibile.	189.2.f
Materia est causa omnis imperfectionis, impuritatis, & ignobilitatis.	253.2.c. 405.1.c	Materia non habens est indiuisibile trifariam.	405.1.a.b.c
Materia est corpus potentia.	75.1.d	Materia non habentia sunt intelligibilia & intellectiua.	404.2.a.b
Materia est essentialis composito, a quo est separabilis.	39.1.d	Materia quam habear intellectus humanus.	121.1.c
Materia est minus natura quam forma.	155.1.b. 215.2.c	Materia licet nulla est in anima.	193.1.a.b
Materia est natura propter formam.	355.1.d.e	Materia non apprehendit immaterialia.	315.1.b
Materia est numerabilis, hoc est res positiua.	15.1.d	Materia non potest seipsum mouere motu metaphorico.	273.1.a
Materia est principium, ex quo res fit, & componitur.	154.2.c	Materia omnia esse corruptibilia.	114.2.b
Materia est principium mere passuum.	215.2.c	Materia quantitatem habent aduexam.	309.2.b
Materia est radix omnis imperfectionis.	96.2.f. 405.1.c	Materia multum varietas explicatur.	99.1.c
Materia est ratio occultationis.	297.1.2	Materia nullum est actu intelligibile.	306.1.f
Materia & forma sunt ad aliquid.	98.2.c. 349.1.b.c	Materia seipsum mouere potest primo & directe.	272.2.d
Materia & forma sunt relatiua non secundum dici.	348.2.e.f	Mathematica sunt in abstractione, non abstracta.	315.1.f
Materia fuit ante generationem.	201.2.2	Mathematica vt dicantur esse immobilia.	159.1.c
Materia generationi deferuiens duple x est, & quae.	263.	Mathematicorum materia non est continuum.	313.2.d
Materia hominis aliqua ex parte communis est rebus aliis.	149.2.b.c	Mathematicum corpus est tria dimensio in genere quanti, abstracta.	121.1.c
Materia hominis non vna est.	148.1.c.d	Materia substantia, loco, & motu.	75.1.d
Materia impedimento est intellectui.	188.1.d.e	Mathematicus quas formas contempletur.	141.1.e.f
Materia in animalibus est corpus.	299.2.e	Mecenas cupidus viuendi a Seneca reprehenditur.	196.1.e
Materia in composito praecedit formam.	307.1.c	Mecenas vorum turpissimum quod fuerit.	196.1.e
Materia intelligibilis mathematicorum quid proprie sit.	313.2.e	Medicamentum vires variari ad intensiorem, & remissionem mistionis, ac elementum in eo.	37.1.c
Materia interruptit operationes.	405.1.c	Medicina d. Minatur sanitati.	458.2.e
Materia non deferuit operationi nisi vel vt susceptiua formae, vel vt instrumentum.	419.1.c	Medicina imperat aegroto aliter ac sanitas.	458.2.d.e
Materia non est causa existentiae.	415.2.c	Medicina vt operetur.	110.2.2
Materia non est generabilis.	201.2.2	Medicina vtur principiis geometricis.	69.1.2
Materia non est immortalis.	381.1.2	Medicina non studioso Philosopho Plutarcho succedet.	471.2.b
Materia non est separabilis ab omni forma.	368.2.d	Medicina praestantia declaratur.	471.1.c. & seqq.
Materia non est vltimum subiectum.	416.1.d.f	Medicina tria summa praesidia, medicamentum, ferrum, & ignis.	471.1.c
Materia non fit per se.	334.2.f	Medicinam cur scientiam esse dicat Aristoteles.	200.1.c
Materia non impedit intelligentias.	240.2.c	Medicinam didicit, & exercuit Alexander Magnus.	471.1.d
Materia ob dimensiones impedit, aut remittit rerum summam vnitatem.	85.2.d	Medicinam didicit & exercuit Heroum maximus Achilles.	471.2.a
Materia pars est essentialis in composito.	117.1.2	Medicinam exercuit Mithridates rex Asiae.	471.1.c
Materia patitur in tota generatione.	201.1.f	Medicinam exercuit Rex Pergami Attalus.	471.2.2
Materia patitur passione perfectiua.	328.2.d	Medicinam exercuit Euax rex Arabum.	471.2.a
Materia post compositi dissolutionem permanet incorruptibilis.	407.1.b	Medicinam exercuit Medici filius Medicus Aristoteles.	471.1.d
Materia prima cui humano intellectui sit comparabilis.	387.2.2	Medicus est etiam non medeatur.	227.2.c
Materia prima cur nullam potentiam in se recipere possit.	273.1.e	Medicus imperat iubendo.	458.2.e
Materia prima cur sit informis omnino.	272.2.2	Medicus non est quid absolutum.	459.1.d
Materia prima in quo sit comparabilis humano intellectui.	387.1.c.d	Medicus vt omnia didicerit.	84.2.d
Materia prior est composito secundum tempus.	317.1.2	Medicus Philosophus Deo comparatus.	471.1.c.d
Materia proxima animae quae dici debeat.	122.1.c	Medicus Principi aequiparatus.	471.2.b
Materia proxima dispositiones vltimas obtinet ad formam.	119.1.e	Melius esse mori quam viuere veteribus.	199.1.d
Materia proxima fetus humani quae sit.	127.1.f	Melius esse quam non esse.	441.2.b
Materia rebus quibus inest, causa est vt esse, & non esse possint.	114.2.b. 406.1.e	Melius non esse quam viuere cur dicat Aristoteles.	197.1.a.b
Materia rebus tribuit corruptibilitatem.	215.1.f	Membra quae neruis destituta sunt.	239.1.e
Materia re distinguitur a composito.	54.1.c	Memoria est habitus primi sensitiui.	253.1.c
Materia refertur ad formam, vt potentia ad actum.	212.1.c	Memoria quid sit.	292.2.b
Materia secunda est composita.	75.1.e	Memoria non omnis est in parte animae sensitua.	115.1.f
Materia secunda multiplex est, & caduca.	349.1.2	Memoria intellectiua quid sit Aristoteli.	211.1.c. 315.2.2
		Memoria intellectiua vtrum vere detur.	292.2.b.c
		Memoria intellectiua vbi ponat Aristoteles.	115.2.2
		Mens abstracta non habet sui simulacrum.	389.1.2.2.c.d
		Mens a corpore separata nullam exercet praxim.	457.2.2
		Mens a corpore separata vt sit homo.	432.1.d.e
		Mens	

mens ad corpus relata est actus, ad intellectionem habet naturam
possibilem. 281.2.f
mens ad intelligendum non vititur corpore, vt sensus medio. 230.1.3.
b.c.d.
mens ad intelligendum vt opus habere possit phantasia. 308.2.d
mens comparatur non facultati sensitiua, sed aggregato ex organo &
facultate. 260.2.e.f
mens cum rebus aliis vt nil habeat commune. 396.2.c
mens cur aduena dicatur ab Aristotele. 169.2.a.e
mens dicitur etiam habitus intellectus. 49.1.3
mens est actus primus. 331.2.d
mens est forma formarum. 260.2.b
mens est impassibilis omnino ab obiecto suo. 329.2.e
mens est magis separabilis a phantasia, quam phantasia a sensu exter-
no. 345.1.e
mens est perfecte intelligibilis. 391.2.e
mens fieri potest singula trisariam. 301.2.d.e
mens fit ea quae intelligit, non per physicam transmutationem. 301.2.a
mens fit id quod intelligit, per representationem. 392.1.e
mens habet operationem propriam, corpori minime communem. 323.2.e.f
mens habet propriam virtutem. 425.1.e.f
mens humana est diuina Aristoteli. 424.1.d.e.f
mens humana est impassibilis. 327.2.e.f
mens humana genere diffidet ab aliis animarum partibus. 341.1.f
mens humana intelligit multa sine discursu. 269.1.d
mens humana maxime proprie dignoscit substantiam. 318.2.e
mens humana non fit in humano corpore. 17.1.b
mens humana operatur sine motu. 322.1.d.e
mens humana quo diffidet ab intelligentiis in operando. 318.1.f
mens humana quomodo intelligat abstractas. 389.2.e
mens humana se habet vt oculus noctur. 389.2.f
mens humana vt intelligit omnia. 266.2.c
mens humana vt fit impassibilis. 396.1.d.e
mens in corpore degens leuiter Deum nescit. 459.2.d
mens in corpore est potentia intelligibilis. 432.2.c
mens in corpore vt fit corpori non mista. 16.1.a.b.c
mens in corpore vt fit separata a magnitudine. 396.2.f
mens in generatione vt fit posterior animae parte sensuali. 13.1.2.a.b
mens in habitu est in potentia tantum actiua, non item passiva. 304.
1.e.2.d.
mens in habitu seipsam intelligit, ad differentiam sensus, & intel-
lectus potentia. 305.1.a
mens in habitu vt cognoscat seipsam, & vt non. 305.2.c.306.1.2.
& seqq.
mens in habitu vt operetur in ea, quae scit. 302.2.d
mens in habitu vt se habeat ad intellectum potentia. 304.1.a.& seqq.
mens intellectura suscipit simulachrum, & obiectum eo representa-
tum. 463.2.b.c
mens intelligendo nil addit, aut adimit reale rebus, quas intelligit.
342.2.c.
mens intelligendo non fatigatur. 394.1.d
mens intelligens non fit simulachrum, sed res eo representata. 392.1.e
mens intelligens quae fit. 311.2.e
mens intelligit vniuersalia, non protendens se ad phantasia. 308.2.b
mens melior est appetitu. 424.2.f
mens nihil habet commune cum re materiali. 397.1.f
mens nihil intelligit nisi praecognitum a sensu. 426.2.a
mens non cognoscit vniuersale ante notionem singularium. 312.2.e
mens non est potentia substantia. 331.1.e
mens non fit omnia per representationem. 301.2.e
mens non manet fixa in loco certo corporis. 111.2.e
mens nostra separata pertinet ad metaphysicum. 390.1.a
mens obruitur in aegritudine patiens passionem accidentali. 23.1.c
mens patitur dum perficitur ab habitu notitia. 25.2.a
mens patitur solum perfective, si patitur. 258.2.a.& seqq.
mens percipit etiam quorum non recipit imagines. 301.2.e
mens possibilis non percipit singularia in phantasmatis. 306.2.a
mens practica vt deliberat futura ad praesentia. 321.2.e.f
mens proprie non aegrotat, neque sanatur. 110.2.a.b
mens quae varietur cum aetatum mutationibus, & quae non. 109.1.c
mens quando fiat ea, quae intelligit. 302.1.a.& seqq.
mens quomodo agat. 302.2.c
mens quomodo pariat. 302.e.b.c
mens ratiocinatur in intelligentiis, quae phantasmata non sunt. 321.2.
b.c.
mens recipit formas immateriales rerum materialium. 59.2.e
mens separata intelligit mentem superiorem. 389.1.e
mens separata non intelligit per simulachra. 389.1.e
mens separata non obliuiscitur. 84.2.f
mens vt aegrotare dicatur ab Hippocrate. 110.2.b
mens vt alio cognoscat singularia, & alio vniuersalia. 309.2.d.& seqq.

mens vt aliter se habens cognoscat singularia, & vniuersalia. 312.1.e
313.1.a
mens vt cognoscat vniuersalia. 312.1.b
mens vt cognoscat mediocria tangibilia nullo sensu cognita. 178.2.d.
e.379.1.a
mens vt fiat singula intentionaliter. 301.1.a
mens vt fiat singula metaphorice. 301.2.e
mens vt fiat singula representatiue. 301.2.e
mens vt melius se habeat extra corpus quam in corpore. 88.1.a
mens vt intelligat vniuersales naturas circumflexa. 311.2.a.c
mens vt non aliquando quidem intelligat, aliquando non intelligat,
si non semper intelligit. 319.1.f
mens vt noscat substantiam, quam sensus non cognouit. 279.1.d
mens vt seipsam intelligat. 463.2.a
mens vt sit potentia huiusmodi, sed non hoc. 332.1.a
mentis, & visus pulchra comparatio. 219.1.f.2.d
mentis humanae felicitas, operatioque separata est. 433.1.d.e
mentis natura vt sit mere possibilis. 281.2.e.f
mentis operatio vt fit extra sensum. 320.2.e.f
mentis operatio aemari a semine. 123.2.a
Metaphysica non possunt abstrahi. 313.1.a
Metaphysica probat attinentia ad omnes scientias. 69.1.b
Metaphysicus abstrahit a motu, & a materia sensibili. 57.2.e
Metaphysicus appellatur sapiens. 305.1.e
Metaphysicus quas formas consideret. 143.1.f
Metaphysicus separatur omnes formas a materia. 369.1.e.f
Metaphysicus vt consideret animas vegetales, & sensitives separatas
a corpore. 78.1.b
Metaphysicus vt definiat intellectum. 9.2.e
Metaphysicus vt entia consideret. 120.1.b
Methodus Aristotelica mire laudatur. 181.1.a
Metrodorus vitae status omnes colaudat contra Possidippum. 196.1.b.c.d
minutissimum visibile fatigat visum. 330.2.a
mirabile non est, cuius causa in aperto est. 96.1.b
miscibilia sunt corpora contrariis qualitatibus affecta, mutuo im-
mune agere patique valentia. 275.1.d
Miseria hominum immutabilis quae fit Aristoteli. 460.1.f
Misereri est operatio appetitus sensitiui, & rationalis. 253.1.b
misereri est passio concupiscibilis appetitus aliqua ex parte. 36.1.f
mistio elementorum in carne, & in osse varia est. 37.1.b
mistio est miscibilium alteratorum visio. 275.1.c
mitionem quam neget Aristoteles intellectui. 275.1.e
mistus cum corpore vt non fit intellectus. 286.2.e
Mithridates Rex Medicinam exercebat. 471.1.d
mobile est subiectum motus, non obiectum. 64.2.e
mobilia non sunt nisi corporea. 125.1.b
mobilia ubi, & quando quiescant. 153.2.a
mobile vilius est immobili. 137.1.c
modi accidentales intelligendi duo sunt. 56.2.d.e
modi essentialis intelligendi qui fit, & quatuorplex. 57.1.b
modi intelligendi duo vt sunt Aristoteli. 23.2.d
modus intelligendi humanus non transmutatur in modum intelligen-
tiae. 57.1.e
modus intelligendi intelligentiae qui fit. 57.1.e
modus operandi sequitur modum essendi, vt operatio sequitur essen-
tiam. 58.1.e
moles corporis obest intellectioni. 150.2.c
momentanea operatio non pender a corpore. 317.2.a.b
momentanei ad aeternum an sit proportio, & quae. 176.1.e
momentum non est totum quid. 190.1.b
Morales virtutes sunt hominis corporeae. 433.1.c.d
morali ex Philosophia ductae rationes immortalitatis necessitatem
habent in Peripato. 404.1.2.& seqq.
moralis debet veris principiis niti. 250.2.e.f
moralis finis est homines probos efficere. 404.1.c
moralis virtus non est animae solius, sed animati. 1400.2.d
moralis virtus quas voluptates habeat. 427.2.c.d
moralis virtutis principis Physicis. 69.1.2
mores plerumque sequuntur temperamentum corporis. 107.1.f
Morbi causa quae. 327.1.3
morbi genus duplex. 108.1.c
morbus obnoxium est mortale. 107.2.f
morbi vi posse functionem intelligendi labefactari, 61.2.d
morbo, & morte deleri habitus ex animo. 48.1.d
morbus est affectio praeter naturam. 89.1.3
morbus est affectio viuentis. 172.2.e
morbus est aliquis per sapientiam mori. 333.1.e
morbus est via ad interitum. 85.1.a
morbus labefactat operationem intellectus humani. 181.2.b
morbus laedit operationes vitae vitiando instrumenta corporis. 172.2.a
morbus non afficit animam. 473.1.2
morbus non laedit per se primo functiones intellectus. 172.2.b
mor-

Morbus vehemens delere potest habitus ex animo.
 moriente animali simul perit scientia, quæ in animali.
 moriente homine intellectus definit esse pars.
 morientes cur diuinent futura.
 mori non est miserum.
 mors est extremum omnium malorum homini contingentium.
 mors est passio eius quod interit.
 mors est propria viuentium passio.
 mors est via ad non esse.
 mors homini probo est via ad vitam meliorem.
 mors in bello pro patria suscepto præclara est.
 mors iuuenum est præter naturam.
 mors omnium rerum maxime horribilis est.
 mors quæ sine violentia, & secundum naturam est.
 mors senum est cum voluptate Platoni.
 mors senum est naturalis.
 mors senum est sine dolore.
 mors solis sapientibus cognita quæ sit.
 morte hominis deleri omnes habitus ex animo.
 & seqq.
 mortem fieri a nemine vltro inferendam esse.
 mortes esse duas.
 mortis causæ quæ sint.
 mortale, & immortale genere differunt.
 mortalitas animæ deduci non potest ex eo quod mens obiectiue depen-
 deat e phantasmate.
 mortalitas & immortalitas non sunt accidentia, sed essentialia differe-
 rentia.
 mortalitatem solus Alexander professus est inter antiquos Aristoteli-
 cos.
 mortui cur physice resurgere nequeant superstitæ, anima rationa-
 li.
 mortui non agunt secundum habitus morales.
 mortuis vt conferantur res viuentium.
 mortui vt melioris naturæ sint facti compotes Aristoteli.
 mortuo bonum & malum adest, perinde ac viuenti & non sentienti.
 mortuo bonum & malum vt adfit, & vt non ex Aristotele.
 mortuorum conditio melior quam viuorum Aristoteli.
 mortuorum infelicitas vt sit peior infelicitate viuorum ex Aristotele.
 mortuorum resurrectionem Aristoteles negat.
 mortuos afficiunt euentus viuentium amicorum vt res dixit in Tragoe-
 dijs afficiunt spectatores.
 mortuos felices, & infelices vt ponat Aristoteles.
 mortuos non recordari, aut non reminisci cognitorum in vita, vt nouit
 sepotuerit Aristoteles.
 mortuos vt afficiant euentus viuentium amicorum, & vt non.
 motus nobis mouentur omnia quæ in nobis.
 motiua animalia quæ sint.
 motuum principium in animali coniunctum quid sit.
 motuum principium indiget organo corporeo ad operandum, non in-
 tellectuum.
 motuum principium non constituit hominem.
 motuum principium vt differat ab intellectu.
 motrix anima est imaginatio.
 motrix anima non est sola intellectiua.
 motrix anima operando non patitur, sed agit.
 motrix anima toti corpori coextenditur.
 motor primus est in celo per se subsistens.
 motor primus vbi sit.
 motus motor proportionatus esse debet.
 motus ab anima proueniens non omnis est naturalis.
 motus animæ comperit vt Deo Lemnio Aristoteli.
 motus diurnus nobilior est planetico.
 motus consideratio physica est.
 motus est actus imperfectus.
 motus est actus quo mobile ducitur a mouente de portitate ad
 actum.
 motus est ad sola agibilia.
 motus est generatio sui termini ad quem.
 motus est per se sensibilis.
 motus est posterior mundo natura.
 motus celestes ordinati maxime sunt, & regulares.
 motus celi est vitalis.
 motus celi non descendit infra supremum aerem.
 motus habet esse in fieri.
 motus in perfectionem includit.
 motus in animante triplicis generis efficitur.
 motus localis causa in animalibus non est anima uegeta, nec sentiens,
 nec intellectiua formaliter.
 motus localis potest aerem arterere, & in eo calorem gignere.
 motus localis vt conferat generationi rerum.

motus metaphysicus quid sit.
 motus naturales inuentus impediunt contemplationem.
 motus nil confert illuminationi.
 motus non est nisi vbi est natura.
 motus non est sine corpore.
 motus omnis est affectio corporalis.
 motus omnis est cum materia.
 motus omnis vt sit generatio sui termini ad quem, & vt non.
 motus per se substantiæ simplici conueniens est generatio & corruptio.
 motus prædicamentis varia ratione potest adscribi.
 motus præter naturam est a mouente externo.
 motus species absolute sex.
 motus realis duplex vt sit, physicus, & metaphysicus Aristoteli.
 motus vehementior obscurat rationem.
 moueatur in quem finem quodcumque mouetur.
 mouens est melius ac diuinius mobili.
 mouens non motum vt sit, solus Deus.
 mouens omne mouet quatenus est actus.
 mouens præcedit motum.
 mouentium physice duo genera.
 moueri ad motum subiecti quibus formis cõpetat, quibus non.
 moueri a se potest animal præter naturam.
 moueri loco non est proprie pati.
 moueri nil potest ad id ad quod nunquam peruenire valet.
 mouetur omne ab aliquo.
 mouetur omne vel ab alio, vel a se.
 mula Syriaca secunda vt differat a nostratæ infecunda.
 multe animæ non sunt in eodem viuente.
 multi individui vt æterni sint in eadem specie, & quæ.
 multiplicia non sunt vniuoca.
 multitudo indiuiduorum, corruptibilium in eadem specie cur ponatur.
 multitudo intellectu humanorum late probatur.
 multitudo obiectorum fatigat sensum.
 multitudo numerica non progenit necessario a varietate accidentium.
 Mundi anima diuinus est intellectus Aristoteli.
 Mundum intelligibilem vt ponat Aristoteles.
 mundus Aristoteli duplex vt sit.
 mundus elementaris non permanet semper idem numero.
 mundus est animal.
 mundus est corpus ex elementis compositum sine illorum mistione.
 mundus est duplex, sensibilis, & intellectualis.
 mundus intelligibilis continet in se mundum sensibilem.
 mundus intelligibilis permeat sensibilem.
 mundus intelligibilis non est extensus, nec habet partes extra partes.
 mundus intelligibilis vt sit supra, & extra sensibilem.
 mundus intelligibilis quomodo definiatur.
 mundus sensibilis vt sit in intelligibili.
 mundus vt dicatur incorruptibilis.
 Musica est habitus intellectus.
 musabiles non est propria mortalium.
 mutari physice non potest nisi res corpora.
 mutatio ad esse melius est generatio.
 mutatio anime grandis vt fiat in eius copulatione cum corpore.
 mutatio ætatem sensum sine sensu sit.
 mutatio grandis in homine delens habitus ex animo quando fiat.
 mutatio mentis magna sit, dum a corpore separatur.
 mutatio non datur a priuatione ad habundantiam.
 mutatio specificatur a termino ad quem.
 mutatione magna habitus abolentur.
 mutatur substantialiter id quod est ingenerabile & incorruptibile.

N

Naturæ quicquid est, interire.
 Natura causa est ordinis omnibus.
 Natura communis quid sit.
 Natura constituit in esse corpus naturale.
 Natura cuiusque animæ quæ sit.
 Natura de possibilibus efficit semper quod melius.
 Natura determinatur ad vnum.
 Naturæ legibus non parere impietas est.
 Natura est morborum medicatrix.
 Natura facit omnia gratia finis qui terminat generationem.
 Natura magis desiderat negotium quam otium.

Natura eadem res non semper eodem modo generat.	34.2.2	Objecta intelligibilia ab intellectu speculativo sunt quinque genera.	388.2.b
Natura est genus analogum.	155.1.c	Objecta sunt priora operationibus.	333.1.b
Natura magis habitum amat quam privationem.	33.1.b	Objecta ut sunt activa operationis in sensu, & ut non.	387.2.f
Natura masculus est aptior ad imperandum quam femina.	161.2.c	Objecti motio non determinat animam.	246.2.d
Natura naturans quæ sit.	409.2.2	Objecti proprii visio semper vera est.	455.1.f
Natura non educit omnes formas e potestate materie.	34.1.2	Objecti ratione non pendet intellectus a corpore in operando.	291.2.b
Natura proprie ac semper est principium morus.	356.2.f	Objectiue vt non pendeat intellectus a corpore.	294.1.2
Natura semper appetit quod melius est.	441.2.b	Objectum alterat organum materialiter.	288.1.b.c
Natura semper attendit ei quod magis virget.	61.2.f	Objectum duas habet operationes erga facultatem.	378.1.f
Natura tendit ab imperfectis ad perfecta.	363.1.2	Objectum est causa effectrix cognitionis.	315.1.e
Natura viri & mulieris ad societatem ordinata est diuina Providentia.	441.2.2	Objectum est virtutis cognitivæ, non autem motricis.	642.d.e
Natura vt semper eodem modo operetur, & vt non.	34.1.c.f	Objectum in imperatis sunt ipsæ res, non rerum opiniones.	465.1.f
Natura mos est a communioribus progredi.	122.2.d	Objectum intellectui representat species immaterialis in corpore non degens.	115.2.2
Naturæ munus est tribuere esse naturale.	409.2.c	Objectum intellectus quid sit.	22.1.c.d
Naturæ ordo est ab imperfectis ad perfectiora.	123.1.e	Objectum perficere natum est, ac movere, non perfici ac moveri.	642.e
Naturæ ordo est a simplicibus ad composita.	363.1.2	Objectum proprium intellectus est universale.	290.1.c
Naturæ præcipuum analogatum est genus humanum.	155.1.c	Objectum se habet ad facultatem vt finis.	333.1.2
Naturæ ratio continet duo attributa.	357.1.e	Objectum se habet ad facultatem vt forma.	333.1.2
Naturam ordinate procedere.	60.2.c.61.1.2	Objectum se habet ad organum vt agens ad patiens.	333.1.b
Naturalem esse ortum hominis, & modum quo rationalis anima corpori copulatur.	34.1.2	Objectum sensus excedens vt destruat organum, & facultatem sensu- tricem.	256.1.b
Naturalia sunt intelligibilia potentia, non actu.	392.1.2.b	Objectum vehemens duplici de causa destruit sensum.	295.2.c
Navis absque natura est navis æquivoce, & cur.	8.1.c	Oblivio deiens habitus ex animo duplex est.	87.1.c.d
Nauta cur sit separabilis a navi, cuius est actus primus.	8.1.c	Oblivio est corruptio scientiæ.	49.1.c.50.1.d.51.1.2.3.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.30.31.32.33.34.35.36.37.38.39.40.41.42.43.44.45.46.47.48.49.50.51.52.53.54.55.56.57.58.59.60.61.62.63.64.65.66.67.68.69.70.71.72.73.74.75.76.77.78.79.80.81.82.83.84.85.86.87.88.89.90.91.92.93.94.95.96.97.98.99.100.101.102.103.104.105.106.107.108.109.110.111.112.113.114.115.116.117.118.119.120.121.122.123.124.125.126.127.128.129.130.131.132.133.134.135.136.137.138.139.140.141.142.143.144.145.146.147.148.149.150.151.152.153.154.155.156.157.158.159.160.161.162.163.164.165.166.167.168.169.170.171.172.173.174.175.176.177.178.179.180.181.182.183.184.185.186.187.188.189.190.191.192.193.194.195.196.197.198.199.200.201.202.203.204.205.206.207.208.209.210.211.212.213.214.215.216.217.218.219.220.221.222.223.224.225.226.227.228.229.230.231.232.233.234.235.236.237.238.239.240.241.242.243.244.245.246.247.248.249.250.251.252.253.254.255.256.257.258.259.260.261.262.263.264.265.266.267.268.269.270.271.272.273.274.275.276.277.278.279.280.281.282.283.284.285.286.287.288.289.290.291.292.293.294.295.296.297.298.299.300.301.302.303.304.305.306.307.308.309.310.311.312.313.314.315.316.317.318.319.320.321.322.323.324.325.326.327.328.329.330.331.332.333.334.335.336.337.338.339.340.341.342.343.344.345.346.347.348.349.350.351.352.353.354.355.356.357.358.359.360.361.362.363.364.365.366.367.368.369.370.371.372.373.374.375.376.377.378.379.380.381.382.383.384.385.386.387.388.389.390.391.392.393.394.395.396.397.398.399.400.401.402.403.404.405.406.407.408.409.410.411.412.413.414.415.416.417.418.419.420.421.422.423.424.425.426.427.428.429.430.431.432.433.434.435.436.437.438.439.440.441.442.443.444.445.446.447.448.449.450.451.452.453.454.455.456.457.458.459.460.461.462.463.464.465.466.467.468.469.470.471.472.473.474.475.476.477.478.479.480.481.482.483.484.485.486.487.488.489.490.491.492.493.494.495.496.497.498.499.500.501.502.503.504.505.506.507.508.509.510.511.512.513.514.515.516.517.518.519.520.521.522.523.524.525.526.527.528.529.530.531.532.533.534.535.536.537.538.539.540.541.542.543.544.545.546.547.548.549.550.551.552.553.554.555.556.557.558.559.560.561.562.563.564.565.566.567.568.569.570.571.572.573.574.575.576.577.578.579.580.581.582.583.584.585.586.587.588.589.590.591.592.593.594.595.596.597.598.599.600.601.602.603.604.605.606.607.608.609.610.611.612.613.614.615.616.617.618.619.620.621.622.623.624.625.626.627.628.629.630.631.632.633.634.635.636.637.638.639.640.641.642.643.644.645.646.647.648.649.650.651.652.653.654.655.656.657.658.659.660.661.662.663.664.665.666.667.668.669.670.671.672.673.674.675.676.677.678.679.680.681.682.683.684.685.686.687.688.689.690.691.692.693.694.695.696.697.698.699.700.701.702.703.704.705.706.707.708.709.710.711.712.713.714.715.716.717.718.719.720.721.722.723.724.725.726.727.728.729.730.731.732.733.734.735.736.737.738.739.740.741.742.743.744.745.746.747.748.749.750.751.752.753.754.755.756.757.758.759.760.761.762.763.764.765.766.767.768.769.770.771.772.773.774.775.776.777.778.779.780.781.782.783.784.785.786.787.788.789.790.791.792.793.794.795.796.797.798.799.800.801.802.803.804.805.806.807.808.809.810.811.812.813.814.815.816.817.818.819.820.821.822.823.824.825.826.827.828.829.830.831.832.833.834.835.836.837.838.839.840.841.842.843.844.845.846.847.848.849.850.851.852.853.854.855.856.857.858.859.860.861.862.863.864.865.866.867.868.869.870.871.872.873.874.875.876.877.878.879.880.881.882.883.884.885.886.887.888.889.890.891.892.893.894.895.896.897.898.899.900.901.902.903.904.905.906.907.908.909.910.911.912.913.914.915.916.917.918.919.920.921.922.923.924.925.926.927.928.929.930.931.932.933.934.935.936.937.938.939.940.941.942.943.944.945.946.947.948.949.950.951.952.953.954.955.956.957.958.959.960.961.962.963.964.965.966.967.968.969.970.971.972.973.974.975.976.977.978.979.980.981.982.983.984.985.986.987.988.989.990.991.992.993.994.995.996.997.998.999.1000.1001.1002.1003.1004.1005.1006.1007.1008.1009.1010.1011.1012.1013.1014.1015.1016.1017.1018.1019.1020.1021.1022.1023.1024.1025.1026.1027.1028.1029.1030.1031.1032.1033.1034.1035.1036.1037.1038.1039.1040.1041.1042.1043.1044.1045.1046.1047.1048.1049.1050.1051.1052.1053.1054.1055.1056.1057.1058.1059.1060.1061.1062.1063.1064.1065.1066.1067.1068.1069.1070.1071.1072.1073.1074.1075.1076.1077.1078.1079.1080.1081.1082.1083.1084.1085.1086.1087.1088.1089.1090.1091.1092.1093.1094.1095.1096.1097.1098.1099.1100.1101.1102.1103.1104.1105.1106.1107.1108.1109.1110.1111.1112.1113.1114.1115.1116.1117.1118.1119.1120.1121.1122.1123.1124.1125.1126.1127.1128.1129.1130.1131.1132.1133.1134.1135.1136.1137.1138.1139.1140.1141.1142.1143.1144.1145.1146.1147.1148.1149.1150.1151.1152.1153.1154.1155.1156.1157.1158.1159.1160.1161.1162.1163.1164.1165.1166.1167.1168.1169.1170.1171.1172.1173.1174.1175.1176.1177.1178.1179.1180.1181.1182.1183.1184.1185.1186.1187.1188.1189.1190.1191.1192.1193.1194.1195.1196.1197.1198.1199.1200.1201.1202.1203.1204.1205.1206.1207.1208.1209.1210.1211.1212.1213.1214.1215.1216.1217.1218.1219.1220.1221.1222.1223.1224.1225.1226.1227.1228.1229.1230.1231.1232.1233.1234.1235.1236.1237.1238.1239.1240.1241.1242.1243.1244.1245.1246.1247.1248.1249.1250.1251.1252.1253.1254.1255.1256.1257.1258.1259.1260.1261.1262.1263.1264.1265.1266.1267.1268.1269.1270.1271.1272.1273.1274.1275.1276.1277.1278.1279.1280.1281.1282.1283.1284.1285.1286.1287.1288.1289.1290.1291.1292.1293.1294.1295.1296.1297.1298.1299.1300.1301.1302.1303.1304.1305.1306.1307.1308.1309.1310.1311.1312.1313.1314.1315.1316.1317.1318.1319.1320.1321.1322.1323.1324.1325.1326.1327.1328.1329.1330.1331.1332.1333.1334.1335.1336.1337.1338.1339.1340.1341.1342.1343.1344.1345.1346.1347.1348.1349.1350.1351.1352.1353.1354.1355.1356.1357.1358.1359.1360.1361.1362.1363.1364.1365.1366.1367.1368.1369.1370.1371.1372.1373.1374.1375.1376.1377.1378.1379.1380.1381.1382.1383.1384.1385.1386.1387.1388.1389.1390.1391.1392.1393.1394.1395.1396.1397.1398.1399.1400.1401.1402.1403.1404.1405.1406.1407.1408.1409.1410.1411.1412.1413.1414.1415.1416.1417.1418.1419.1420.1421.1422.1423.1424.1425.1426.1427.1428.1429.1430.1431.1432.1433.1434.1435.1436.1437.1438.1439.1440.1441.1442.1443.1444.1445.1446.1447.1448.1449.1450.1451.1452.1453.1454.1455.1456.1457.1458.1459.1460.1461.1462.1463.1464.1465.1466.1467.1468.1469.1470.1471.1472.1473.1474.1475.1476.1477.1478.1479.1480.1481.1482.1483.1484.1485.1486.1487.1488.1489.1490.1491.1492.1493.1494.1495.1496.1497.1498.1499.1500.1501.1502.1503.1504.1505.1506.1507.1508.1509.1510.1511.1512.1513.1514.1515.1516.1517.1518.1519.1520.1521.1522.1523.1524.1525.1526.1527.1528.1529.1530.1531.1532.1533.1534.1535.1536.1537.1538.1539.1540.1541.1542.1543.1544.1545.1546.1547.1548.1549.1550.1551.1552.1553.1554.1555.1556.1557.1558.1559.1560.1561.1562.1563.1564.1565.1566.1567.1568.1569.1570.1571.1572.1573.1574.1575.1576.1577.1578.1579.1580.1581.1582.1583.1584.1585.1586.1587.1588.1589.1590.1591.1592.1593.1594.1595.1596.1597.1598.1599.1600.1601.1602.1603.1604.1605.1606.1607.1608.1609.1610.1611.1612.1613.1614.1615.1616.1617.1618.1619.1620.1621.1622.1623.1624.1625.1626.1627.1628.1629.1630.1631.1632.1633.1634.1635.1636.1637.1638.1639.1640.1641.1642.1643.1644.1645.1646.1647.1648.1649.1650.1651.1652.1653.1654.1655.1656.1657.1658.1659.1660.1661.1662.1663.1664.1665.1666.1667.1668.1669.1670.1671.1672.1673.1674.1675.1676.1677.1678.1679.1680.1681.1682.1683.1684.1685.1686.1687.1688.1689.1690.1691.1692.1693.1694.1695.1696.1697.1698.1699.1700.1701.1702.1703.1704.1705.1706.1707.1708.1709.1710.1711.1712.1713.1714.1715.1716.1717.1718.1719.1720.1721.1722.1723.1724.1725.1726.1727.1728.1729.1730.1731.1732.1733.1734.1735.1736.1737.1738.1739.1740.1741.1742.1743.1744.1745.1746.1747.1748.1749.1750.1751.1752.1753.1754.1755.1756.1757.1758.1759.1760.1761.1762.1763.1764.1765.1766.1767.1768.1769.1770.1771.1772.1773.1774.1775.1776.1777.1778.1779.1780.1781.1782.1783.1784.1785.1786.1787.1788.1789.1790.1791.1792.1793.1794.1795.1796.1797.1798.1799.1800.1801.1802.1803.1804.1805.1806.1807.1808.1809.1810.1811.1812.1813.1814.1815.1816.1817.1818.1819.1820.1821.1822.1823.1824.1825.1826.1827.1828.1829.1830.1831.1832.1833.1834.1835.1836.1837.1838.1839.1840.1841.1842.1843.1844.1845.1846.1847.1848.1849.1850.1851.1852.1853.1854.1855.1856.1857.1858.1859.1860.1861.1862.1863.1864.1865.1866.1867.1868.1869.1870.1871.1872.1873.1874.1875.1876.1877.1878.1879.1880.1881.1882.1883.1884.1885.1886.1887.1888.1889.1890.1891.1892.1893.1894.1895.1896.1897.1898.1899.1900.1901.1902.1903.1904.1905.1906.1907.1908.1909.1910.1911.1912.1913.1914.1915.1916.1917.1918.1919.1920.1921.1922.1923.1924.1925.1926.1927.1928.1929.1930.1931.1932.1933.1934.1935.1936.1937.1938.1939.1940.1941.1942.1943.1944.1945.1946.1947.1948.1949.1950.1951.1952.1953.1954.1955.1956.1957.1958.1959.1960.1961.1962.1963.1964.1965.1966.1967.1968.1969.1970.1971.1972.1973.1974.1975.1976.1977.1978.1979.1980.1981.1982.1983.1984.1985.1986.1987.1988.1989.1990.1991.1992.1993.1994.1995.1996.1997.1998.1999.2000.2001.2002.2003.2004.2005.2006.2007.2008.2009.2010.2011.2012.2013.2014.2015.2016.2017.2018.2019.2020.2021.2022.2023.2024.2025.2026.2027.2028.2029.2030.2031.2032.2033.2034.2035.2036.2037.2038.2039.2040.2041.2042.2043.2044.2045.2046.2047.2048.2049.2050.2051.2052.2053.2054.2055.2056.2057.2058.2059.2060.2061.2062.2063.2064.2065.2066.2067.2068.2069.2070.2071.2072.2073.2074.2075.2076.2077.2078.2079.2080.2081.2082.2083.2084.2085.2086.2087.2088.2089.2090.2091.2092.2093.2094.2095.2096.2097.2098.2099.2100.2101.2102.2103.2104.2105.2106.2107.2108.2109.2110.2111.2112.2113.2114.2115.2116.2117.2118.2119.2120.2121.2122.2123.2124.2125.2126.2127.2128.2129.2130.2131.2132.2133.2134.2135.2136.2137.2138.2139.2140.2141.2142.2143.2144.2145.2146.2147.2148.2149.2150.2151.2152.2153.2154.2155.2156.2157.2158.2159.2160.2161.2162.2163.2164.2165.2166.2167.2168.2169.2170.2171.2172.2173.2174.2175.2176.2177.2178.2179.2180.2181.2182.2183.2184.2185.2186.2187.2188.2189.2190.2191.2192.2193.2194.2195.2196.2197.2198.2199.2200.2201.2202.2203.2204.2205.2206.2207.2208.2209.2210.2211.2212.2213.2214.2215.2216.2217.2218.2219.2220.2221.2222.2223.2224.2225.2226.2227.2228.2229.2230.2231.2232.2233.2234.2235.2236.2237.2238.2239.2240.2241.2242.2243.2244.2245.2246.2247.2248.2249.2250.2251.2252.2253.2254.2255.2256.2257.2258.2259.2260.2261.2262.2263.2264.2265.2266.2267.2268.2269.2270.2271.2272.2273.2274.2275.2276.2277.2278.2279.2280.2281.2282.2283.2284.2285.2286.2287.2288.2289.2290.2291.2292.2293.2294.2295.2296.2297.2298.2299.2300.2301.2302.2303.2304.2305.2306.2307.2308.2309.2310.2311.2312.2313.2314.2315.2316.2317.2318.2319.2320.2321.2322.2323.2324.2325.2326.2327.2328.2329.2330.2331.2332.2333.2334.2335.2336.2337.2338.2339.2340.2341.2342.2343.2344.2345.2346.2347.2348.2349.2350.2351.2352.2353.2354.2355.2356.2357.2358.2359.2360.2361.2362.2363.2364.2365.2366.2367.2368.2369.2370.2371.2372.2373.2374.2375.2376.2377.2378.2379.2380.2381.2382.2383.2384.2385.2386.2387.2388.2389.2390.2391.2392.2393.2394.2395.2396.2397.2

RERVM NOTABILIVM

Operatio intellectus tergemina est. 317.2.c.f
 Operatio intellectus triplex vt se habeat ad phantasia. 18.2.c.d
 Operatio intelligendi cur sit affidissima, & iucundissima. 262.2.b
 Operatio intelligendi sit sine phantasia. 392.2.c
 Operatio intelligendi non est in corpore. 391.1.d.e
 Operatio intelligendi non indiget corpore vt obiecto. 64.2.f
 Operatio intelligendi non sequitur temperamentum. 26.1.f
 Operatio intelligendi quibus inest sola sine aliis vite functionibus. 400.1.2.b.c.d
 Operatio mentis est sine motu. 322.1.d.e.2.2
 Operatio mentis in corpore non est praestantissima. 425.2.e
 Operatio mentis mista est ex actione & passione. 302.2.B
 Operatio mentis quieta & flauis, non autem motui assimilatur. 322.2.b
 Operatio momentanea non pendet a corpore. 317.2.a.b
 Operatio non est sine substantia operante. 190.1.e
 Operatio non interruptitur nisi labefactetur. 92.1.c
 Operatio praestantior est gratia sui. 428.2.d.e
 Operatio praestantissima quas dotes habeat. 425.426
 Operatio praesupponit existentiam operantis. 187.1.d
 Operatio prima intellectus quae sit. 347.2.b
 Operatio prima intellectus tres habet species. 454.1.c.f
 Operatio prima mentis cur dicatur intellectus. 454.2.c
 Operatio prima mentis non potest includere falsum. 454.2.c.f
 Operatio prima mentis versatur circa rerum quidditates puras. 4.4.2.d.e
 Operatio propria animae non inest toti composito propter animam. 215.2.b
 Operatio propria animae quae sit. 214.1.c
 Operatio propria animae quas habeat conditiones. 227.2.a
 Operatio provenit omnis ab actu primo. 238.2.d
 Operatio quae afficitur conditionibus materiae non necessario est inseparabilis a materia. 72.1.a
 Operatio quo est immaterialior, eo est praestantior. 427.1.c
 Operatio refertur ad organum. 389.1.d
 Operatio secunda intellectus duas habet species. 454.1.f
 Operatio secunda mentis necessario includit verum aut falsum. 254.2.b
 Operatio secunda mentis quae sit. 347.2.b.c
 Operatio sequitur essentiam. 187.1.a.207.2.d.298.2.f
 Operatio sequitur, & manifestat essentiam. 124.2.b.128.2.b
 Operatio sequitur essentiam, modus operandi modum essendi. 58.1.c
 Operatio tertia mentis non est distinctio alicuius de aliquo. 454.2.2
 Operatio tertia mentis non est formaliter affirmatio, neque negatio. 454.2.b
 Operatio vite reperiri nequit ubi non est anima. 122.2.c
 Operationes ab agente libero vt prodire valeant necessario simul & contingenter. 231.2.c
 Operationes animae intermuti. 312.2.b
 Operationes animae vegetalis sunt actiones, non passionibus illius. 219.2.d.e
 Operationes in quod principium referantur, & in quod non. 220.1.d
 Operationes intellectus omnes sunt sine materia. 455.2.f
 Operationes intellectus quae sunt momentaneae. 317.2.c.d
 Operationes interni sensus magis absoluntur a materia, quam functiones externi. 221.1.b
 Operationes praeuia ad intellectionem septem. 21.1.d
 Operationes propriae animae vt praedicetur de toto composito. 220.1.d.e
 Operationes quae dicantur propriae animae, quae communes corporis. 220.1.d.2.c
 Operationes sunt priores potentiis secundum rationem. 333.1.b
 Operationes trium generum. 325.1.c
 Operationes vite sunt triplicis generis. 324.1.b
 Operationes vt accident circa animam, a cuius essentia fluunt. 231.2.a.b.c
 Operationes vt sunt suppositivum. 227.1.a
 Operationi mentis obest durities carnis, & vastitas corporis. 320.1.d.f
 Operationis attributa alia sunt essentialia, & alia sunt accidentalia. 268.2.d
 Operationum genera duo. 351.2.c
 Operationum rationalis animae genera tria. 219.1.c
 Operationum subordinatarum prior vt est sine posteriori. 21.1.c
 Opinari est proprium rationalis animae. 342.2.e
 Opinari & sentire differunt definitione. 343.2.d
 Opinio communis non est despicienda. 403.1.a
 Opinio est habitus mentis capax erroris. 304.1.c
 Opinio non est opus phantasiae. 343.1.a.b
 Opinio immortalitatis est antiquissima. 50.1.2
 Opinio vt sit duplicis speciei. 343.1.b
 Opiniones aliorum cur Aristoteles eam amet. 451.2.b.c.d
 Opiniones antiquorum de anima in quem finem examinet Arist. 194.1.2
 Opposita non omnia destrui a suis oppositis. 71.1.c
 Opposita iuxta se posita magis elucescunt. 274.2.f
 Opposita nata sunt fieri circa idem subiectum. 115.1.f
 Opposita quae non sunt actiua inter se. 71.1.c
 Oppositorum quae conditiones oppositorum non sunt. 32.2.2
 Opus omnia visu metitur. 314.1.c
 Prima conditio intellectus humani in quo sita. 405.2.b

Optimo nihil est melius. 152.1.d.439.2.
 Optimum esse non nasci vt dicebant antiqui. 194.2.c.d
 Optimum esse vt habeat intellectus humanus. 152.1.d
 Optimum non nasci dicentes ponunt animam immortalem. 199.2.a.b
 Optimum non nasci, tritum apud veteres. 199.1.d
 Opus animae maxime praeceptum quod sit. 323.1.b
 Oracula desierunt paulo ante Plutarchi tempestatem. 447.1.b
 Oraculorum responsa de futuris ab Aristotele audita monstrant eum non misse animorum immortalitatem. 447.1.b
 Ordo accedens est. 35.1.c
 Ordo doctrinae Aristotelicae mirifice laudatus. 181.1.2
 Ordo in omni doctrina seruandus est a facilioribus & notioribus. 435.1.2
 Ordo inter ea quae sunt inaequaliter hoc aliquid. 15.1.d
 Ordo militum est propter ducem. 442.1.b
 Ordo qui est forma essentialis mundi, qui non. 151.2.d.e
 Ordo qui seruatur ab Aristotele in tractatione de Anima. 231.2.d.e
 Ordo rerum duplex vt sit. 10.1.c
 Ordo summus est in moribus calorum. 60.2.c
 Ordo vt sit finitum ad infinitum. 60.1.c
 Ordo vt sit mundi perfectio. 30.1.c
 Organa sensuum determinatis membris distinguuntur. 288.2.d
 Organi deservientis cognitrici facultati munus est in se recipere imaginis obiectorum. 290.1.b
 Organi extensio non est instituta ad obiectorum multitudinem recipiendam. 289.1.c
 Organizatio conducit ad animalis perfectionem. 118.1.d
 Organizatio factus vt fiat. 169.2.b
 Organum ab obiecto patitur physice reali passione. 279.2.d.e
 Organum animae vegetalis quoddam, & ubi sit. 289.1.a.b
 Organum corporale vt seruatur virtuti cognitrici. 322.2.f
 Organum duplici motu operatur. 323.2.e
 Organum est essentialiter sensui. 296.2.2
 Organum intellectui nullum inesse. 289.2.a & seqq.
 Organum materiale facultati cognoscenti datum est ad patiendum. 303.1.b
 Organum non est potentia principalis agentis. 214.1.d
 Organum non operatur nisi quia prae datum est vt cognitrici. 287.2.b
 Organum tactus Aristoteli non est Cor, sed nervus intra carnem latens. 273.2.a
 Originem animae ubi tractet Aristoteles. 231.2.a.b
 Orphica dicta quae carmina fuerint. 170.1.d
 Orta causarum naturam referunt. 396.1.a
 Orum omne interit. 39.2.c
 Ortus est descensus animae ad vitam calamitosam. 196.2.f
 Orium est mero priuatio. 84.2.b
 Orium vt delectat habitus ex animo. 84.2.b
 Ouidii transmutationes fuerunt corporales. 37.2.b

P

Panetius Stoicus reprobat immortalitatem animorum. 5.1.a
 Parentes in fatu nil agunt nisi ministerio seminis. 132.2.c
 Parentes vt sint interna principia generationis. 133.1.a
 Parentibus nemo dignam gratiam referre valet. 447.2.b
 Pars actus est actus. 211.2.b
 Pars animae intellectiva sola est a corpore separabilis. 82.1.c
 Pars a suo toto separata non appetit naturaliter eidem rursus vniri necessario. 61.2.a.b
 Pars definiti esse potest sine definitione. 8.2.b
 Pars eadem numero non est diuersorum. 98.1.f
 Pars est imperfectum quid. 177.1.d.378.1.d
 Pars non est vere substantia. 378.1.d
 Pars princeps in animali Cor est, aut Cerebrum Aristoteli. 118.1.c
 Pars substantiae non est accedens. 331.2.c
 Pars vt sit suae partis. 116.2.c.f
 Partes animae cuiusque. 122.2.2
 Partes animae in corpore non distinguuntur loco. 342.1.a.b
 Partes animae principales quatuor sunt. 341.1.c.357.1.c
 Partes animae quaedam non sunt actus corporis. 9.1.d
 Partes animae quaedam sunt priores tempore toto animali. 117.2.a
 Partes animae quae sunt a corpore separabiles. 9.1.c.d
 Partes animae quae toti corpori coextensae sunt. 341.1.f
 Partes animae tres esse separabiles a corpore. 207.2.f
 Partes animae vt sunt animali toto priores. 117.2.a.b.c
 Partes animalis fieri ex alimento. 169.1.b.c
 Partes definitionis quae sunt. 116.1.f
 Partes essentielles a toto diuise possunt consistere, non item integrales. 111.2.c
 Partes integrales in toto animali sunt duum generum. 118.1.c
 Partes integrales cur dicantur materiales. 117.1.a
 Partes in toto vt dicantur esse potentia. 45.1.b
 Partes plantarum, & insectorum a toto diuise cur diu viuunt, non item animalium perfectiorum. 111.2.b.c
 Non a

Partes secundum rationem substantia quæ sunt.	417. 1. b	Phantasia est quanta.	309. 2. e
Partes singulas ali., augeri, moveri, & sentire in animali.	341. 2. c	Phantasia est sensus.	342. 2. d. e
Partiale compositum ut sit divisibile.	405. 1. b	Phantasia, & phantasma sunt duæ res omnino inter se distinctæ.	309. 2. e
Partibilibitas animæ est difficilis.	207. 1. b	Phantasia, & phantasmata non penitus absoluntur a materia.	309. 2. e
Passio corporalis est corruptiva.	330. 2. c	Phantasia sit singula sensibilia.	309. 2. e
Passio corruptiva semper est a materia.	398. 2. c	Phantasia in brutis est, quod intellectus in hominibus.	309. 2. e
Passio duplex, corruptiva, & perfectiva.	15. 2. 1. b	Phantasia non affirmat, aut negat.	309. 2. e
Passio duplicis generis est.	255. 2. c	Phantasia non componit, aut dividit.	309. 2. e
Passio est accidens.	255. 2. c	Phantasia non cooperatur intellectui, suggerendo illi phantasmata.	309. 2. e
Passio est affectio corporis quæ corpus est.	396. 1. d. e	Phantasia non definitur per intellectum.	309. 2. e
Passio est omnis a materia.	302. 2. d	Phantasia non est locus formationis.	309. 2. e
Passio sit a contrario validior.	38. 1. f	Phantasia non operatur libere.	309. 2. e
Passio formaliter est quid proprium corporis, & materia.	256. 2. c. d	Phantasia non pedet in esse, nec in operari a sensu externo.	309. 2. e
Passio materia perfectiva est.	328. 2. d	Phantasia non percipit materiam primam.	309. 2. e
Passio, omnis, seu perfectiva, seu corruptiva, est a materia.	329. 1. b. 365. 2. c	Phantasia non percipit omnia sensibilia.	309. 2. e
Passio perfectiva magis convenit ratione materia quæ corruptiva.	329. 2. c	Phantasia non potest operari per se ipsam.	309. 2. e
Passio quæ sit animæ propria.	229. 1. c. 232. 1. e	Phantasia non preparat obiecta intelligenda, ut metis instrumentum.	309. 2. e
Passio sine subiecto non invenitur.	214. 2. b	Phantasia non recipit imagines universales.	309. 2. e
Passio subiecti ab agente motus est.	159. 1. b	Phantasia potest intellectu operari, non iuvare operantem.	309. 2. e
Passiones animæ intellectus non sunt corporales.	287. 2. c	Phantasia quinque modis a intellectu non refertur potest.	309. 2. e
Passiones animæ ut separantur a corpore.	225. 1. a	Phantasia sensus est.	309. 2. e
Passiones intellectus ab intellectu sunt quinque, vel sex.	257. 2. d. 88. seq.	Phantasia veteribus vocata est nomine intellectus.	309. 2. e
Passiones quæ prodere possint essentiam animæ.	224. 1. f	Phantasia ut componat ac dividat imagines.	309. 2. e
Passiones quæ sunt propriæ corporis, quæ animæ.	324. 1. b. c	Phantasia ut definitur.	309. 2. e
Passio, si nise, quid cur sit intellectus, non vere passio.	356. 2. b	Phantasia ut denominetur a visu.	309. 2. e
Passio simile quid quando sustinet intellectus.	21. 1. d	Phantasia ut proportionata sit intellectui.	309. 2. e
Passio vere efficienda non sit ut agens sit materiale.	257. 2. c	Phantasia ut servat mensuram ad cognoscenda singularia.	309. 2. e
Passio, carceria non est similis in intellectu, & intellectu principio.	294. 2. a	Phantasia ut vere se habeat ad intellectum.	309. 2. e
Passio intellectus corruptibilis Arist. est intellectus in habitu.	385. 2. d	Phantasia instrumentum insinuat.	309. 2. e
Passio intellectus corruptibilis non quoad substantiam.	385. 2. d	Phantasia definitio quæ sit.	309. 2. e
Passio intellectus non est phantasia.	81. 1. c. 385. 1. f	Phantasia operatio præcedens necessario intellectum, cur non agat intellectus interparabilitatem.	309. 2. e
Passio intellectus qui dicitur ab Aristotele.	329. 2. a	Phantasia operatio ut separatur a functione sensus externi.	309. 2. e
Passio intellectus ut sit corruptibilis.	385. 1. c	Phantasma duplex est Aristotele, proprium, & secundum translationem.	309. 2. e
Patiendi principium duplex.	397. 1. d	Phantasma est qualitas permanens.	309. 2. e
Patiens est agentis contrarium.	327. 2. d	Phantasma intellectui non iungitur, sed ab ea distat.	309. 2. e
Patiens habet quid commune cum agente.	397. 1. a	Phantasma metaphoricum non attinet ad phantasmam.	309. 2. e
Patiens redigitur ad genus causæ materialis.	329. 1. 2	Phantasma non est honorabilis intellectu.	309. 2. e
Pati sit inter contraria.	396. 2. f	Phantasma non est intelligibile, sed sensibile.	309. 2. e
Pati nil potest sine motu.	317. 2. c	Phantasma non est obiecto mentis necessario copulatum.	309. 2. e
Patiatur vnumquodque pro modo sui esse.	78. 1. c	Phantasma non est phantasia operatio.	309. 2. e
Passio populorum cur dicatur Rex.	4. 9. 1. d	Phantasma non movet obiectum intellectu.	309. 2. e
Pater erga filios habet se, ut Rex erga subditos.	158. 1. c	Phantasma non representat intelligibile complexum.	309. 2. e
Pater natura imperium obinet filiorum.	449. 1. c	Phantasma præsens non arguit præsentem phantasmam.	309. 2. e
Pater ut realiter separetur a filio, nil ipse mutatur.	14. 1. d	Phantasma proprie vocat esse extra phantasmam, & sine phantasia, decreto Aristotelis.	309. 2. e
Patri licet abdicare filium.	449. 1. d	Phantasma propriissime quid significet.	309. 2. e
Pauci Epicurei ponunt animas mortales.	191. 2. c. d	Phantasma quid absolute significet.	309. 2. e
Passibilis ut esse possit, natura incorruptibilis.	25. 1. c	Phantasma quid esse definatur.	309. 2. e
Peones defunctos in fluviis mergebant.	465. 1. d	Phantasma, quod necesse est intelligentem speculari, non est in phantasia.	309. 2. e
Perfectio cuiusque est fungi suo munere.	188. 1. d	Phantasma sub duplici statu considerari potest.	309. 2. e
Perfectio intellectus est intelligere, ac scire.	102. 2. d. e	Phantasmata cur dicantur etiam simulachra rerum actu intelligibili in humano intellectu.	309. 2. e
Perfectio intellectus humani in quo sita.	189. 2. d	Phantasmata cur necessaria sint intellectui menti in corpore degenti.	309. 2. e
Perfectionem sui prosequitur vnumquodque.	191. 1. a	Phantasmata quomodo esse generum.	309. 2. e
Perfectiones conveniunt intellectu agentis, quia est honorabilior possibilibus, conveniunt etiam possibilibus.	366. 2. a. 8. seq.	Phantasmata in organo phantasia non sunt actu intelligibilia.	309. 2. e
Perfectio continet imperfectum.	373. 1. f	Phantasmata nascuntur post externi sensus operationem.	309. 2. e
Perficere non est dominari.	242. 1. f	Phantasmata non esse necessaria intellectui.	309. 2. e
Perficitur operans operatione sua.	329. 2. b	Phantasmata oblivione deleri.	309. 2. e
Perfici ut possit id quod est impossibile.	329. 2. a. b	Phantasmata quæ sunt in anima, quæ in organo materiali phantasia.	309. 2. e
Perpetuitas animæ demonstratur ex operationis corruptibilis immaterialitate.	45. 2. f	Phantasmata sunt in organo phantasia ut in subiecto.	309. 2. e
Perpetuitas communis est Deo, & alijs multis ex Aristotele.	379. 2. d	Phantasmata sunt sensibilia.	309. 2. e
Perpetuitas Intelligenti non provenit ab eorum concordia, sed a carentia materia.	242. 2. f	Phantasmata transiendi nequeunt de phantasia in intellectum.	309. 2. e
Perpetuum est prius tempore re corruptibili.	376. 2. f	Phantasmata vehementer possunt phantasia operationem impedire.	309. 2. e
Perpetuum genere differt a corruptibili.	337. 2. c	Phantasmata vice mens ut potest intelligenti.	309. 2. e
Perpetuum ut sit humanus intellectus.	330. 1. c	Philoponus tenet ex Aristotele animas esse immortales.	309. 2. e
Per se sunt invariabilia.	219. 1. a	Philosophia est scientia veritatis contemplativa.	309. 2. e
Perpicuum cur non sit visibile.	275. 1. a	Philosophia ut habeat voluptates puritate mirabiles.	309. 2. e
Perpicuum habet potentiam indifferentem ad lumen, & ad tenebras.	34. 1. a	Philosophia definitio.	309. 2. e
Perpicuum idem permanet in aqua, quod præfuerat in aere in aquam verio.	168. 1. a	Philosophus cur a Platone comparetur Canti.	309. 2. e
Petitio principij quando fiat, & quando non.	59. 2. a. b	Philosophus Medicinæ non studioso succenset Phalaris.	309. 2. e
Phantasia attingit sola singularia.	385. 2. a	Physica non abstrahi.	309. 2. e
Phantasia brutis inest loco intellectus.	271. 2. b	Physici minus est agere de natura.	309. 2. e
Phantasia cur possit similis suis imaginibus percipere, sensus exterior non possit.	278. 1. a	Physico etiam sunt sola substantia composita.	309. 2. e
Phantasia decoratur etiam nomine intellectus.	25. 2. b. c. d. e	Physicus agit de illa anima sola quæ est semper natura.	309. 2. e
Phantasia definitur esse motus.	429. 1. c	Physicus agit etiam de separatis & immobilibus.	309. 2. e
Phantasia est infra cogitativum.	272. 1. a. b	Physicus considerat formas prout sunt in materia.	309. 2. e
Phantasia est nomen æquivoctum.	19. 1. a	Physicus de anima ut magis agere debeat, quam de materiis.	309. 2. e
Phantasmam esse motum a sensu secundum actum factum, ut verum sit.	274. 1. a	Physicus	309. 2. e

Physicus nil considerat sine materia. 358.1.d.e
 Physicus non abstrahit a materia, & a motu. 140.2.c.357.2.d
 Physicus non agit de omni anima. 354.2.c
 Physicus non debet soluere dubitationes per attributa spectantia ad metaphysicum. 391.2.d
 Physicus non vitur cognitione diuinæ mentis ad intelligendam humanam. 356.1.d
 Physicus si ageret de omni anima, non esset Metaphysica. 355.1.d
 Physicus vt consideret formas, & quas. 140.1.b.143
 Physiognomus quas animæ inclinationes consideret, quas nō. 24.2.d.e
 Piritani opidi submersio ex terramotu. 296.1.a
 Plantæ paucæ degenerant. 107.1.f
 Plantæ pluribus modis oriuntur. 34.2.a
 Plato ait, Principium demonstrationis esse, Anima est immortalis. 452.2.c
 Plato posuit animarum transmigrationem. 454.1.a
 Plato posuit ideas in anima, non in organo corporali. 293.2.e
 Plato vt putet animam esse magnitudinem, & vt non. 217.2.a.b
 Platoni Aristoteles negat Ideas. 422.2.f
 Platoni corpus dicitur esse carcer, ac sepulchrum animæ. 432.1.1.2.3
 Platoni omnis anima est immortalis. 454.1.a
 Platoni scire est reminisci. 454.1.a
 Platonem opinio de immortalitate. 453.1.8. seqq.
 Platonem censuisse nostras animas esse mortales aliqui falso dicunt. 452.1.2. & seqq.
 Plerumque ait Aristotelem tenuisse animorum immortalitatem. 467.1.a
 Plumbeus est, qui dubitat animam esse, ait Cicero. 332.1.c
 Plura simul non intelligit intellectus. 393.2.d
 Plures formæ in eodem subiecto vt sint, & vt non sint. 52.2.d
 Plutarchus testatur Aristotelem posuisse animam esse immortalem. 466.1.c
 Pomponatius placita conuellit Aristoteles. 429.2.f.430.1.a
 Ponens discrimen inter diu, debet ea vt ag; noscere seorsum. 308.2.d
 Potenti agens sine motu non efficiunt rationes octauæ physicorum. 166.1.e.f
 Porphyrius ex Aristotele tenet animas esse immortales. 467.1.a
 Possibilis posito in esse, nullum se quitur inconueniens. 429.2.d
 Possibilis intellectus ab agente nō re distinguitur. 378.2.f
 Possibilis intellectus a corpore separatur non vt est pars animæ. 378.1.e
 Possibilis intellectus aliquando non intelligit. 377.1.c.d
 Possibilis intellectus attributa varia. 182.1.a
 Possibilis intellectus est a corpore separabilis. 365.1.a.b.c
 Possibilis intellectus est immixtus. 365.1.a
 Possibilis intellectus est impassibilis. 365.1.a
 Possibilis intellectus est nullo vtens organo corporali. 365.1.a
 Possibilis intellectus est omnia fieri. 365.1.a
 Possibilis intellectus est similis materiæ. 365.1.a
 Possibilis intellectus in homine vt sit prior agente, & vt nō. 167.1.d.e
 Possibilis intellectus operatur simplici sua substantia. 365.1.a
 Possibilis intellectus pro obiecto habet omnia. 426.2.b
 Possibilis intellectus non est pura potentia. 395.1.c.d
 Possibilis intellectus vt corrumpatur, & vt non. 81.1.e.82.1.e
 Possibilis intellectus vt dicatur pars. 329.1.f
 Possibilis intellectus vt idem simul sit actus & potentia. 37.2.e
 Possibilis intellectus vt sit agente prior secundum tempus. 375.2.c
 Possibilis intellectus vt sit immixtus. 365.1.e.f
 Possibilis intellectus vt sit impassibilis. 365.2.b.c
 Possibilis intellectus vt sit separabilis a sensitiuo principio. 311.1.d
 Potentia accidentalis, & substantialis vt differant. 331.2.f
 Potentia actiua est aut rationalis, aut irrationalis. 236.1.f
 Potentia actiua non dependet ab eo, a quo potest impediri. 241.1.d.e
 Potentia dicitur æque de actiua & passiuæ. 376.2.c
 Potentia est alia ad esse, alia ad operari. 37.2.d
 Potentia est aut naturalis, aut aduentitia. 23.1.b.c
 Potentia est vicaria materiæ. 256.1.f
 Potentia existens de se potest fieri actus. 38.2.e.f
 Potentia existens vt esse queat perpetuum, & vt non. 37.2.b.c
 Potentia imperfectiorem aduehit. 426.2.c
 Potentia infinita est. 376.2.b
 Potentia irrationalis determinata est ad vnum genus operationis. 237.1.a.b
 Potentia non est susceptiua formarum, sed ratio suscipiendi. 331.2.c
 Potentia omnium animarum in actu non similiter deducitur ad actum. 38.2.b.c
 Potentia physica frustra est, si si consequatur suum finem. 247.2.f
 Potentia rationalis agit libere. 237.1.a.b
 Potentia rationalis non agit ex necessitate materiæ. 236.2.e.f
 Potentia speculatiua est intellectus humanus. 8.2.c
 Potentia speculatiua non oritur a parentibus. 337.1.f
 Potentia diuisio, & attributa. 236.1.b. & seqq.

Potentia irrationales vt demersæ sint in materia. 241.1.2
 Potestas libera non est idem ac potestas plena. 241.2.b
 Practica mentis operatio quæ sit. 320.2.f
 Practicus intellectus anima nō potest exercere extra corpus. 311.2.a.b
 Practicus intellectus dicitur segitimus. 310.1.f
 Practicus intellectus est, & agit gratia speculatiui. 459.1.e.f
 Practicus intellectus imperat homini morali inbēdo. 458.2.f.459.1.a
 Practicus intellectus non versatur circa phantasmata in organo phantasticæ degentia. 321.1.d.e
 Practicus intellectus nōscit singularia. 310.1.f
 Practicus intellectus operando vt corpore vtatur, & vt non. 364.2.d
 Practicus intellectus re non differt a speculatiuo. 367.2.c
 Practicus intellectus vt differat a speculatiuo. 357.2.c
 Præmium bonarum actionum quid sit Aristoteli. 450.1.2
 Præmium consequi non debet anima sine meritis. 312.2.a
 Princeps in homine mortali duplex est. 458.2.d
 Princeps non est finis ciuitatis. 161.1.d
 Princeps religiosum se præstare debet populis, ac Deorum timentem sine improbitate. 450.1.f.2.a.451.1.b
 Principia demonstrationis esse notiora conclusione. 59.1.f
 Principia operandi duo sunt, adæquatum, & partiale. 220.1.b.c
 Principia operandi tria sunt. 251.1.e
 Principia scientiæ debent esse vera. 404.1.c.423.2.e
 Principium actiui intellectus geminum vt sit. 330.1.e
 Principium agendi secundarium cum primario, & adæquato nunquam coincidit. 220.1.c
 Principium partiale duplex, quo primo, & quo secundario sit operatio. 220.1.c
 Principium quo primo coincidere potest cum adæquato. 220.1.c
 Principium quo primo viuimus, duplex est. 53.1.f
 prima notio Themistii quæ sit. 228.2.c
 Primo cognitum non esse vniuersale vllum, sed singulare. 313.1.a.b
 Primum non est attributum solius æternæ rei. 46.2.f
 Priora possunt esse sine posterioribus. 353.1.b
 Priora non pendent in esse a posterioribus. 119.2.e
 Prius non corrumpitur ad corruptionem posterioris. 167.1.f
 Priuatio cognoscitur per habitum sibi oppositum. 274.2.f.278.2.f
 Priuatio est forma præcedens. 272.2.f
 Priuatio generatur metaphorice. 201.1.c.d
 Priuatio non permanet simul cum forma in composito. 147.2.e
 Probabilia quæ sint Aristoteli. 421.1.b.c
 Probandi via duplex Aristoteli. 197.1.c
 Problema indefinitum æquipollet cum vniuersali, cum particulari, pro varietate materiæ. 383.1.a
 Problema negatum est mundi æternitas Aristoteli. 104.1.b
 Problematica doctrina non habet vim probationis parem acroamati. 49.1.a
 Proportio aptissima inter animam & corpus. 35.2.c.d
 Proportio vt sit finiti ad infinitum. 60.2.c.d.e
 Proportione vt respondeat felicitas humana Diuinæ. 462.463. & seqq.
 Propositio indefinita æquipollet particulari. 382.2.b
 Propria operatio animæ quas habere debet condiciones. 226.2.b
 Proprio opert similis est actio intellectus agentis, similior est operatio voluntatis, similissima est functio mentis possibilis. 222.1.c.d
 Proprium opus ad duo referri. 225.2.f
 Protogoras ab Atheniensibus damnatus quod negaret Deos. 413.2.f
 Proverbium est quoddam testimonium. 448.2.a
 Providentiam Diuinam testatur Aristoteles. 441.2.a
 Proximiora primo enti sunt pauciora, & pollentiora. 363.1.c
 Prudens intellectus correspondet Medicinæ. 453.2.f
 Prudentia est agibulum cognitio. 301.1.d.320.1.c
 Prudentia est habitus humanæ mentis. 169.1.c
 Prudentiæ principia sunt ex virtutibus moralibus. 459.1.a
 Puer nō potest esse Philosophus, sed Mathematicus. 305.1.e.f.430.2.b
 Pueri belluis comparantur. 305.2.d
 Pueri cur nequeant iudicare sensibus. 322.1.f
 Pueri gubernantur imaginatione. 305.2.d
 Pueri nihil supra sensum sapiunt. 305.2.d
 Pueri non cognoscunt vniuersalia. 311.1.a
 Pueri non possunt vt ratione, & cur. 322.1.f
 Pueri sunt felices in spe. 463.1.c
 Pueris animum inesse rudem, & cur. 118.2.f
 Puerorum, & senum decrepitorum ignorantia qualis. 85.2.a
 Puerilis vita non esset eligenda. 197.1.2
 Puncta non separantur a corpore. 359.1.d.2.a
 Purgatio supponit vitium. 451.2.d
 Pusillanimitas est ob vitæ miseras mortem appetere. 196.2.f
 Pythagoras aliquando fuit immixtus. 444.1.a.d
 Pythagoras vt eadem die & hora simul visus Crotonæ, & Metapontis. 444.1.a.2.d
 Pythagoras prædixit seditionem. 444.1.a
 Pythagorici non distinguunt animam humanam ab aliis. 407.1.c

Quadratum non fungitur officio trianguli.	45.1.c
Quadratura circuli non scitur ab intellectu in corpore.	301.1.c.
Quæ clarius, seu exactius a Deo pendeant.	152.2.f
Quæ sint extra calum.	326.2.2
Quæ supra nos, nihil ad nos, dicebat Simonides, & Socrates.	431.2.2
Quæstio est rei latentis, & cum hæsitacione.	230.2.d
Quæstio Si est præcedit alias.	389.1.2
Quæstiones haberi solum de rebus ignotis, & obscuris.	407.2.f
Qualis ut fiat intellectus, & ut non.	287.1.b.c
Qualitas mediocris ad exceedentem se habet ut privatio ad habitum.	278.2.f
Qualitates elementariæ quatuor sunt.	333.2.f
Qualitates omnium maxime alteratrices, & materiales sunt calidum, & frigidum.	287.2.d
Qualitates quæ sunt actiue, quæ passiuæ.	333.2.f
Quanta suscipi nequeunt in subiecto non quanto.	309.2.b
Quantus passio propria est diuisibilitas.	121.1.c
Quantitas est primum accedens in substantia sensibili.	307.1.c
Quantitas est proprium accedens materiæ.	121.1.c.125.1.c
Quantitas noua in augmento non educitur e potentia materiæ, sed extrinsecus aduenit.	34.1.f
Quantitas quæ concedatur immaterialibus, quæ non.	104.2.c.c
Quantitas quæ inest rebus incorporeis.	117.1.2
Quantitas quæ materiæ remouetur.	117.1.2
Quantitas quæ materiæ consequitur.	117.1.2
Quicquid alicui competit, id ei conuenit vel per se, vel per accidens.	334.2.c
Quicquid est, non necessario est vel substantia, vel accedens.	75.1.2
Qui dicit <i>Omnia</i> , nihil excludit.	388.2.d
Quidditas cuiusque est rei natura intelligibilis.	285.1.a.b
Quidditas omnis, etiam accidentis, dicitur substantia.	416.1.b.c
Quidditas idem est cum eo cuius est quidditas in solis immaterialibus, & æternis.	120.2.2
Quidditas utilis est ad noscendum accidentia.	297.1.b
Quidditates esse cognitui difficiles.	310.2.f
Quidditatis cognitio est habitus mentis.	317.1.c.f
Quies ad motum ut se habeat.	33.1.b
Quies infinita non habet rationem ad motum infinitum.	33.1.2
Quietis potius quam motui similis est intellectio.	364.2.2
Quiescendo anima fit prudens.	262.2.c
Quod fit, dum fit, nondum est.	269.2.f
Quid in intellectu sit passibile, quid impassibile.	384.2.f
Quod parum distat, tamquam nihil distare videtur.	44.1.d.382.2.b
Quod per se tale est, semper est tale, in quocumque ponatur.	219.1.2
Quod quid est integra natura.	351.1.f
Quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & reliquum.	341.1.b
Quot modis dicitur vnum relatiuorum, tot modis dicitur & reliquum.	348.2.f
Quotidianam animarum a Deo creationem cur Aristoteles non agnouerit.	3

R

Ramus diuulso melius est in nouam stirpem adulescere, quam esse partem in veteri.	61.2.b
Ratio dantis esse non est vnica.	160.1.f
Ratio quælibet ad tertiam intellectus operationem attinet.	271.2.c
Ratiocinatio quibus inest incorruptibilibus.	363.1.c.2.2.b
Rationalis animæ finis moralis præstantissimus qui sit.	461.1.c.f
Rationalem animam non corrumpi per accidens.	335.1.2
Rationales Porphyrio sumus nos, & Dei, & quomodo.	363.2.b.436.1.b
Rationalis anima cur intermitrat functionem intelligendi in vehemētibus doloribus.	61.2.f.62.1.2
Rationalis anima est actus corporis independens ab eo.	43.2.b
Rationalis anima est indifferens ad actuandum, & non actuandum corpus.	31.2.c
Rationalis anima est informans.	218.1.2
Rationalis anima est magis a corpore separabilis quam vegetalis, & sensitiua.	369.2.e.& seqq.
Rationalis anima est principium motuum.	30.2.f
Rationalis anima est principium tum quod intelligit, tum quo primo intelligimus.	253.1.d.e
Rationalis anima est solum actus, non potentia.	147.2.d.c
Rationalis anima est vmbra, & vestigium Intelligentiæ.	67.1.c
Rationalis anima habet esse duplex, physicum, & metaphysicum.	65.2.c.d. e.f
Rationalis anima in corpore duplicem habet habitudinem.	61.2.c
Rationalis anima mediæ naturæ est inter formas abstractas, & materiales.	31.2.c.d

Rationalis anima nequit provenire cum semine.	124.2.c
Rationalis anima non abest ab organo phantasiæ.	72.2.2
Rationalis anima non continet in se potentia sensitricem, aut vegetalem.	44.2.e
Rationalis anima non dolet, nec ægrotat.	197.2.f.108.1.d
Rationalis anima non educitur ex materia fetus.	127.2.c
Rationalis anima non est forma pure physica.	16.1.c.d
Rationalis anima non est tota forma hominis.	44.1.c
Rationalis anima non habet primam mutationem a generatē.	185.2.e
Rationalis anima non oritur ex elementorum temperamento.	36.2.e
Rationalis anima non patitur in morbis.	173.1.2
Rationalis anima non pendet a materia elementari.	114.2.d.e
Rationalis anima Physico non est quid per se subsistens, ac Metaphysico, & vtrique vere.	16.1.2
Rationalis anima principatum obtinet.	245.1.c
Rationalis anima ut conducatur ad hominis essentiam.	39.1.c
Rationalis anima ut fuerit separabilis.	417.1.a.b
Rationalis anima ut habeat duplex esse.	9.2.d
Rationalis anima ut imitetur materiam.	31.2.d.262.1.c.d
Rationalis anima ut non ex toto abluatur a materia, & ut sic.	243.1.c.d
Rationalis anima ut sit a corpore separabilis, & ut non.	9.2.b.c
Rationalis anima ut sit domina secundum naturam.	161.2.d
Rationalis anima ut sit, & non sit æterna.	45.2.c.d
Rationalis anima ut sit finis naturæ hominis.	123.1.e
Rationalis animæ ut sit forma materialis.	97.1.d
Rationalis anima ut sit multiplicis speciei.	114.1.2
Rationalis anima ut sit natura hominis, & ut non.	73.1.f.2.a.b
Rationalis anima ut sit physica considerationis, & ut non.	74.1.a.b
Rationalis animæ ad corpus non est eadem habitudo, ac vegetalis, & sensitiua.	34.2.d.e
Rationalis animæ attributa varia summæ dignitatis.	46.2.c
Rationalis animæ operationes sunt eligere, & intelligere.	253.1.d
Rationalis animæ triplex est habitudo.	9.1.d.e
Rationalis, & vegetalis animæ comparatio pulchra.	292.2.b
Rationalis potentia non operatur ex necessitate naturæ.	237.1.2
Rationalis anima. vide Anima, Mens, Intellectus.	
Receptio imaginum in anima præcedit iudicium intellectus.	301.2.d
Receptio notitiæ, ac iudicii est quarta passio mentis.	257.2.d
Receptio specierum est prima passio mentis.	257.2.d
Recipiens omne denudatur a natura recepti.	269.2.e
Recipitur omne per modum recipientis.	263.2.d.315.1.b
Recordatio est iterata cognitio notionum conseruatarum.	386.1.b
Rectum apatur lineæ, superficiæ, & corpori.	228.1.2
Rectum mathematicum est a corpore separatum ratione, non re.	77.2.f
Rectum non coarctatur ad lineam.	313.2.2.c
Rectum omne inseparabile est a corpore.	228.1.c.f
Rectum ut rectum commune est Physico, & Mathematico.	228.1.b
Rectum sicut ut sit proportionatum.	313.2.2
Reflectere se supra se non potest nisi virtus immaterialis.	273.1.c
Regressus non datur a morte ad vitam physicæ.	28.2.c
Regularitas est summa in motibus celorum.	60.2.c
Reipublicæ finis est Cuius vita tranquilla.	161.1.c
Relatio duas habet substantias profundamento.	93.1.2
Relatiuorum quot modis vnum dicitur, tot & reliquum.	98.2.e.348.2.f
Reminiscencia est corruptio ignorantia.	49.1.c.50.1.d.385.2.f
Reminiscencia est operatio intellectus iuncti cum phantasia.	253.1.c
Reminiscencia quid sit proprie.	253.1.c.384.1.d
Reminiscencia supponit aliquas cognitiones pristinas seruari.	383.1.d.e
Reminiscitur solum intellectus in habitu.	81.1.e
Representatio obiecti est tertia passio mentis.	257.f
Repugnantia non tollit dominium.	242.2.f
Rerum tria genera, æternæ, caducæ, mediæ.	443.1.c
Res ita definiuntur, sicuti sunt.	343.2.c
Res omnes intelligibiles ut sint separabiles a materia.	314.2.c.d.e
Res omnes ad tres classes redigi.	313.1.e
Res se habet ad esse, ut ad veritatem.	65.2.e
Respectio non est generatio.	322.1.c
Respiratio non inest plantis, nec omnibus animalibus.	170.1.d
Resurrectio mortuorum viribus naturæ fieri non potest.	28.2.2
Resurrectionem mortuorum non admittit Aristoteles.	60.2.b
Rex Arabum Euax Medicinam exercuit.	471.2.2
Rex natura imperium obtinet a se rectorum.	449.1.c
Rex Pergami Attalus Medicinam exercuit.	471.2.2
Rex Populorum pastor cur appelleretur.	449.1.d
Regem excellere oportet natura.	158.1.b
Reges multi Medicinam exercuerunt.	471
Risibiles non est ab anima separata.	31.2.b
Risus essentia in quo sita.	325.1.2
Risus quomodo definiatur ab Aristotele.	324.2.f
Romani cadauera comburebant.	465.1.c.d
Rotundum, aut rectum exacte nil est materiale.	78.1.d

Sabzi mortuos in stercore sepeliebant. 465. 1. e
 Sal est sapientie symbolum. 14. 2. e
 Salis loco animæ quibus data sit. 14. 2. c
 Salislo mari. vnde infir. 224. 2. f
 Sanguis tenuior vt faciat ad intellectionem. 25. 2. b. c
 Saniari non posse nisi mortale. 110. 2. a
 Saniari vt possit quod est immortale. 110. 2. e
 Sanitas est forma hominis sani. 406. 2. d
 Sanitas & ambulatio sunt sibi diuicem causæ. 399. 1. e
 Sanitas imperat ægrotis aliter ac Medicina. 458. 2. d
 Sanitas imperat non tubendo. 458. 2. c
 Sanitas vt collocetur inter bona externa. 437. 2. a
 Sanitatem non facit ars medica, sed natura. 406. 2. e
 Sanitatem vt definat Aristoteles. 110. 2. a
 Sanitatis causæ quæ. 327. 1. a
 Sapiens dum contempletur, maxime alteratur. 182. 2. d
 Sapiens est Deo Carissimus. 438. 2. c
 Sapiens est felix Aristoteli. 438. 2. c
 Sapiens nullo extra se indiget ad operandum. 428. 2. e. f
 Sapientia brutorum quid sit Aristoteli. 25. 2. f
 Sapientie sedes est anima rationalis. 14. 2. c
 Sapor immobilis quomodo sit, vt e carne in aquam transeat. 14. 2. a. b
 Sardanapali placita citata ab Aristotele. 431. 2. a
 Satyros, & Silenos gentiliter Semideos coluisse videtur Aristoteles. 197. 1. c. f
 Scholasticorum verba scabra molliuit vsus. 217. 2. a
 Scibile bifariam accipi, in anima, & extra. 392. 2. f
 Scibile vt sit idem cum scientia. 393. 1. a
 Scibile vt sit sine scientia. 393. 1. a
 Sciendi omnia appetitus homini naturalis est. 248. 2. e
 Sciens est eorum quæ ad aliquid. 322. 2. d
 Scientia cur dicatur esse circa ens. 9. 2. d
 Scientia cur in morte hominis corrumpatur per accidens. 50. 2. a. 51. 1. f
 Scientia de anima cur præstantissima sit. 348. 2. a. b
 Scientia despiciat accipere suum subiectum esse, quando manifestum est. 379. 2. c
 Scientia est demonstrabilem noticia. 308. 1. d
 Scientia est finis intellectionis. 375. 2. a
 Scientia est qualitas in primo genere. 287. 1. b
 Scientia est rerum essentia cognita per imagines impressa menti. 183. 1. f
 Scientia fit in nobis secundum nullam potentiam motis. 322. 1. e. 327. 1. b
 Scientia marcescit per accidens. 45. 2. e
 Scientia multifariam deletur ex animo. 48. 2. e. f
 Scientia nil addit, aut adimit rebus scibilibus. 65. 2. e
 Scientia non considerat ea quæ per accidens. 305. 2. f
 Scientia pendet ex cognitione causæ proximæ. 142. 1. a. b
 Scientia terminos accipit coarctatos ad propriam materiam. 81. 2. f
 Scientia tractans de omni anima tractat de omni intelligibili. 355. 2. e
 Scientia vniuersalium acquiritur ex particularium experientia. 322. 1. e
 Scientia vt sit in homine firmissimum quid, & nulli obnoxium violentiæ. 86. 1. a
 Scientiæ acceptio non est alteratio. 322. 1. e
 Scientiæ corruptio est obliuio, & deceptio. 49. 1. c. 50. 1. d
 Scientiæ habitus est forma animæ rationalis. 49. 1. a
 Scientiæ mutatio in ignorantiam vt fieri valeat, & vt non. 86. 1. a. b
 Scientiæ mutatio sibi operam præstat. 69. 1. a
 Scientiæ principia sumuntur vt coarctata ad propriam materiam. 225. 1. e
 Scientificus assignare debet causas proprias, & proximæ. 155. 1. a. d
 Scientificus despiciat euidentia. 221. f. 359. 2. b
 Scientificus non descendit ad indiuidua. 358. 2. c
 Scire nostrum non est remissum Aristoteli, licet ponenti animam æternam ante corpus. 83. 1. c
 Scorpius maxime fauet immortalitati. 467. 2. b. c
 Scythæ suorum cadauera sagittabant. 465. 1. d
 Secundæ intentiones quæ. 311. 2. f
 Secundus actus non est absque primo. 211. 1. b
 Semen agit quasi vt instrumentum masculi. 134. 2. d
 Semen esse animatum. 122. 2. b. e
 Semen est excrementum. 124. 2. c
 Semen imputum dici menstrua. 123. 2. e
 Semen vt generet. 144. 1. c
 Semen vt sit causa efficiens, & vt materialis in generatione. 204. 2. a. & seqq.
 Semen vt sit excrementum ultimi alimenti. 132. 2. f
 Semini melius est in nouam plantam adulescere, quam esse partem in stirpe vetere. 61. 2. b
 Semini mens copulari non potest. 132. 2. f. 133. 1. a
 Semper esse vt Deo, & alijs conueniat. 152. 2. c. d
 Semperiterna non sunt in tempore. 87. 1. c
 Senectus est domus obliuionis. 85. 2. c

Senectus est via ad interitum. 335. 1. a
 Senectus non est passio animæ. 173. 1. a. 174
 Senectute cur labefactetur sensus, & vegetalis anima, non item rationalis. 174. 1. f. 2. a. & seqq. 175. 1. a. & seqq.
 Senectutis, & iuuentutis causæ. 327. 1. a
 Senes bis pueri, & tripueri vt sint. 85. 1. c. & seqq.
 Senes cur dicantur felices in memoria. 463. 1. r
 Senes magis valent intellectu. 322. 2. c
 Senes prius amittunt habitus phantasie quam intellectus. 85. 2. c
 Senes vt moriantur ad iuuenem differentiam. 372. 1. f
 Senex in iuuenem mutatus. 85. 1. c
 Seniores qui sint iuuenibus ingeniosiores. 109. 1. a
 Seniorum, & puerorum ignorantia qualis sit. 85. 2. c
 Senio non affici rationalem animam. 24. 2. f. 109. 1. d. e. 181. 2. a. 326. 2. b
 Senium est nobis naturalis, & via ad interitum. 173. 2. d
 Sensibile externum vt afficiat sensum internum. 296. 1. b
 Sensibile omne est materiale. 273. 2. d
 Sensibile per accidens est magis compositum quam sensibile commune. 455. 1. c
 Sensibile vehemens impedit notitiam iam minoris. 295. 1. a
 Sensibiles formas recipit organum. 260. 1. c
 Sensibiles cur sint res noctu quam interdiu. 363. 1. a
 Sensibilia communia sentiuntur per se. 455. 1. c
 Sensibilia sunt accidentia solum. 292. 2. f
 Sensibilia sunt entia singularia extra animam. 255. 2. a
 Sensibilia sunt materialia. 391. 2. a
 Sensibilia sunt trium generum. 455. 1. c
 Sensitiva anima coextenditur toti corpori viuents. 341. 2. f
 Sensitivam animam Pythagorici, & Plato ponunt a corpore separabilem. 80. 2. e
 Sensitiva potentia non est susceptiva specierum sensibilibus. 260. 1. c
 Sensitivam primam mutationem fieri a generante. 115. 1. c
 Sensitivum destrui a vehementi sensibili. 294. 2. f
 Sensitivum non est organum, nec facultas animæ, sed compositum e. vtisque. 264. 1. a
 Sensitivum non habet naturam mere possibilem. 283. 1. b
 Sensitivum quo mens dignoscit singularia multiplex vt fit. 310. 1. e. f
 Sensitivus appetitus agit secundum inclinationem corporis. 244. 1. e
 Sensitivus vt dicatur intellectus potentia. 310. 1. e. f
 Sensitrix anima in homine vt sit media. 54. 2. b
 Sensitrix facultas ab organo dependet in esse. 256. 1. b
 Sensitiva anima bruti, & hominis, non est eiusdem speciei. 148. 2. b
 Sensitiva anima vt sit rationalis. 114. 1. a
 Sensitiva, vide Animam
 Sensui non competit veritas, nec falsitas. 343. 1. b
 Sensui proportionem respondet intellectus. 455. 1. b
 Sensus ab obiecto vt patitur corruptione. 367. 1. c
 Sensus agens non datur. 340. 2. c
 Sensus a quo agente impellatur de otio ad negotium. 185. 2. a
 Sensu carens nil addiscit, aut intelligit. 27. 1. a
 Sensus communis functio quæ sit. 110. 2. c
 Sensus communis organum insinuat. 275. 1. c
 Sensus communis vt impediatur noscere debiliora obiecta a vehementiori. 295. 1. c
 Sensus corrumpitur a vehementi sensibili. 329. 2. f
 Sensus cur impediatur ab organi sui qualitatibus ne similes exteriorum res agnoscat. 38. 1. e. f
 Sensus cur indigeat otio & quiete, nec assidue possit operari. 426. 2. f
 Sensus cur non percipiat omnia. 277. 2. e
 Sensus cur seipsum sentire nequeat. 20. 1. e
 Sensus cur sit corruptibilis. 352. 1. c
 Sensus cur sit minus impassibilis quam intellectus. 266. 1. b. c
 Sensus dependet in esse a corpore, de cuius potentia educitur a generante. 275. 1. a
 Sensus distinguuntur organo. 289. 1. f
 Sensus diuiditur in externum, & internum. 321. 1. a
 Sensus est actus & forma cuiusque partis animalis. 117. 1. e
 Sensus est corpora facultas. 321. 1. a
 Sensus est nomen commune facultati, & eius operationi. 19. 1. a
 Sensus est impassibilis destructio ab obiecto non vehementi. 296. 2. d
 Sensus est substantia composita ex organo & facultate. 305. 1. a
 Sensus est susceptivus formarum sine materia. 333. 1. a
 Sensus est vere mixtus ratione organi. 275. 1. d
 Sensus est virtus materialis. 330. 2. a
 Sensus, & sensibile sunt materialia. 455. 2. e
 Sensus externus non est iudex nisi præsentium. 57. 2. a
 Sensus habet sensibilem formas actum, nos potentia tantum. 332. 1. d
 Sensus habet solum consilium cognitionem rerum. 449. 1. a
 Sensus in operatione sua cur non separetur a corpore secundum magnitudinem. 255. 1. d
 Sensus interior non percipit nisi cognita a sensu externo. 274. 1. a
 Sensus interni duo sunt. 221. 1. b
 Sensus

Sensus nomine significatur etiam nuda facultas.	294.2.b	Simpliciora primo cognita fuerunt, & in usu posita.	14.2.c
Sensus non abstrahit.	271.2.a	Simplicius censuit animam esse immortalem ex Aristotele.	466.2.e
Sensus non affirmat, neque negat.	317.2.f.343.1.b	Simulacra cui usui sint facultati cognoscenti.	20.1.f
Sensus non agit libere.	234.1.a.b.e.f.235.1.d.e.237.2.b	Simulacra excitant intellectum possibile de otio ad negotium.	388.2.e.f
Sensus non attingit substantiam.	266.2.b.271.1.2.309.1.b.426.2.b	Simulacra representant intellectui excitato res dignoscendas, quarum sunt imagines.	388.2.c.f
Sensus non cognoscit omnia	266.2.a	Simulacri receptio est dispositio ad actum cognitionis.	310.1.a
Sensus non cognoscit omnia accidentia.	266.2.b	Simulachrorum usus in mente geminus est.	388.2.e
Sensus non cognit seipsum.	218.1.f.305.1.a	Singula, & omnia quomodo differant.	301.1.c
Sensus non componit.	455.1.f	Singularia duplicis esse generis.	310.1.b
Sensus non dicitur Aristoteeli esse omnia sensibilia.	273.2.f	Singularia in phantasia sunt potentia intelligibilia, non actu intelligibilia.	309.1.d
Sensus non errat circa proprium sensibile.	455.1.d	Singularia nosci ab intellectu extenso ut verum sit.	311.2.a.b.c
Sensus non est dominus operationis suae, ut mens.	22.2.c	Singularium imagines quae sint in phantasia, & quae in intellectu.	293.1.b.c
Sensus non est impassibilis, ut intellectus.	261.1.d.c.f.2.a	Singularium notiones praecedunt notitiam vniuersalem.	308.1.d
Sensus non est locus formarum.	292.1.e	Singularium sensibilibus imagines habent quantitatem.	309.2.b
Sensus non est sine materia.	393.1.b	Societas morte dirimitur.	196.2.f
Sensus non percipit numerum numerantem.	449.1.a	Socrates cur per canem iuraret.	448.2.c
Sensus non versatur circa affirmationes, aut negationes.	18.2.d	Sol & Luna ut gubernent, & conferunt inferiora, & ut non.	397.1.f
Sensus nullus percipit omnia materialia.	270.2.e	Sol in eclipsi nil patitur.	62.1.c
Sensus operando ut separatur a corpore secundum rationem.	255.1.d	Sol in eclipsi ut obruatur.	25.1.b
Sensus operationes aliquantisper absoluuntur a materia.	221.1.a	Sol paucioribus moribus agitur, quam superiores planetae.	397.1.c
Sensus patitur bifariam ab obiecto vehementi.	225.1.f	Sol ut eclipsi, & nubibus obruatur.	300.2.c
Sensus patitur solum ratione organi, seu corruptive, seu perfective patiatur.	329.1.c	Sol ut hominem generet.	141.1.c.f.150.1.b.c.d
Sensus perfectior habet organum in parte magis determinata.	289.1.a	Sol ut praedicetur de pluribus.	3.2.f
Sensus potest percipere singularia, non vniuersalia.	271.1.f	Sole accedente fieri generationes, & recedente corruptiones, ut verum sit.	141.2.e.f
Sensus, qui iudicat, non est pura facultas.	346.2.d	Solis imago diurne seruatur in oculis post Solis visione clausis.	19.2.c
Sensus seipsum non percipit.	272.1.c	Solis lumen nocturnis est inuisibile.	266.1.a
Sensus seruit intellectui per accidens.	229.1.c	Solis tabernaculum cur dicatur corpus humanum.	413.1.e
Sensus veluti canes deseruiunt intellectui venanti latentes rerum essentias.	2.	Solus intellectus agens immortalis ut sit, si etiam possibilis est percipere.	339.2.e.f
Sensus, ut est facultas animae, nil in se recipit.	263.2.c	Somnia diuinatoria homini non immitti a Deo putat Aristoteles.	412.1.f
Sensus ut habeat operationem similem secundum, ac tertiam intellectus.	456.2.a	Somni causae quae sint.	317.1.a
Sensui ut opponatur intellectus.	274.2.f	Somniamus ea maxime quae agimus, aut acturi sumus, aut volumus, & cur.	262.e
Sensus ut dependeat a corpore.	298.2.f	Somniamus tripliciter Deorum appulsu.	373.2.d
Sensus ut sit mistus.	274.2.f.275.1.a	Somnium index qui sit artificiosissimus.	194.2.2.198.1.b
Sensus ut sit potentia talis, quale actu est obiectum.	287.2.c	Somnus cura a natura datus cunctis animalibus.	262.2.c.394.1.c
Sensus utitur organo corporeo ad operandum.	275.1.a	Somnus est passio sensus communis, insomnium est operatio phantasiae.	262.c
Sensuum interiorum organa latent.	221.2.c	Somaus in corde ut Aristotele, non in Cerebro.	26.1.e
Sentiens anima nil sine corpore molitur.	36.1.e	Sono motus aeris est essentialis.	296.2.c
Sentiens facultas non est organo mista proprie.	275.1.d	Sortes quid sint Philosopho.	199.2.c.446.2.d
Sentire est pari ab obiecto perfectiui, & corruptiui.	255.1.e.f.256.1.a	Sortes ubi considerauerit Aristoteles.	199.2.d.f.445.2.c
Sentire, & intelligere quam habeant similitudinem.	256.1.c.d	Sortilegia conuincunt animae immortalitatem.	446.2.e
Sentire non inest rei vegetanti.	399.2.c	Specialis natura continet in se genericam.	45.1.b
Separabilem ut velit Aristoteles esse intellectum humanum.	97.2.e.f	Species productio praedicat intellectionem.	31.2.2.a
Separabiles a materia ut sint quae circa intellectum.	368.1.d.e.f	Species intelligibilis ut educatur ab intellectu agente de phantasmatibus.	312.2.b
Separabilis a corpore ut sit intellectus possibilis.	365.1.c.d	Species materiales non sunt nisi in subiecto quanto.	315.1.a
Separabilis est sola rationalis anima.	163.1.e.f	Species sensibiles est qualitas, & accidens reale.	255.2.f
Separabilis minus a corpore intellectus agens quam possibilis.	30.2.b.c	Species sensibiles ut habeat esse intentionale.	255.2.f.256.1.a
Separabilitas a corpore ut conueniat humano intellectui, & ut non.	18.2.a.b	Species sensibiles ut sit sine materia.	257.1.d
Separabilitas animae ab organo necessario arguit eiusdem separabilitatem a corpore quantum ad esse.	206.1.e	Speculatio est melior actione.	463.2.d
Separabilitas animae re coincidit cum eius immortalitate.	207.2.d	Speculatio quae sit optima.	463.1.f
Separabilitas animae triplex declaratur.	206.1.a	Speculatiua potentia est intellectus humanus, non intelligentia.	340.1.b
Separabilitas est attributum commune intellectui agenti, & possibili.	365.1.b	Speculatiua potentia quae sit, quae non.	336.1.f
Separabilitas est attributum substantiae maxime proprium.	35.1.1.c	Speculatiua potentia ut sit separabilis.	8.2.c
Separari nil potest nisi a coniuncto.	224.2.c	Speculatiui intellectui anima exercere potest in utroque statu.	01.1.a
Separata mens est actus purus Aristotele.	38.1.d	Speculatiuius intellectus attrahit ad Metaphysicum.	357.2.f
Separata mens non habet phantasmata.	67.1.a	Speculatiuius intellectus imperat non tubendo.	459.1.c
Separatae mentes cur non amittant habitus semel acquisitos.	85.2.e	Speculatiuius intellectus noscit solum vniuersalia.	310.1.f
Separatas animas hominum ubi considerauit Aristoteles.	62.2.a.b.c	Speculatiuius intellectus ut differat a practico.	357.2.e
Separatio animae a corpore, & accidentis a subiecto, quo conueniant, & in quo dissident.	12.1.a.b	Sphaera aenea physica est.	228.1.a
Separatio animae a corpore quid sit, si non est motus localis.	11.2.f.12.1.a	Sphaera aenea tangit superficiem planam secundum punctum, non in puncto.	77.2.c.c.78.1.c.d
Separatio animae a corpore ut sit supra naturalis.	34.2.b	Sphaeram aeneam tangentem rectum secundum punctum comparat Aristoteles animae non parti rationali, sed vegetali, sensuali, & humanae toti.	77.2.c.d
Separatio animae gemina tractatur ab Aristotele.	342.1.b.c	Sphaera mathematica est immobilis.	229.1.a
Separatio compositi ab accidentibus non arguit eius aeternitatem, & cur.	352.2.b	Sphaera mathematica tangit planum mathematicum in puncto.	229.1.a
Separatio formae quae arguat eius aeternitatem.	352.2.d.e	Sphaera sensibilis tangit planum physicum in quanto.	228.2.f
Separatio varra vnius partis ab alijs.	339.2.d	Sphaera supra planum quae moveri possit, quae non.	37.1.c.d
Separatus intellectus quibus utatur vice phantasmatum ad intelligendum.	458.1.a.b	Sphaera nata, & ex semine non necessario differre specie.	37.1.c.d
Serpentes vino inebriari.	273.1.a	Stella est corpus homogeneum.	434.2.c
Seruus vitam instituit iuxta domini placitum.	458.2.2.& seqq.	Stoici non moderantur affectus, sed tollunt.	461.1.f
Silenium a Mida captum refert Aristoteles.	194.2.d	Studio senectutem accelerari.	109.1.f
Silenos non esse fabulosos.	197.1.d.e	Subiecti mutatio multiplex adducit formarum interitum.	48.2.2.b
Similis cur sit sensus intellectui.	456.1.a	Subiecti ratio, & organi coincidunt.	291.1.f.2.a
Similitudo sensus & intellectus unica est, & quae.	255.2.d.e.256.2.d.e	Subiecti	
Simplex non oritur ex missione.	396.1.a		
Simplex ut sit intellectus.	395.2.d.e		

RERVM NOTABILIVM

Subiecti varietas in generatione substantie, & accidentis. 204. 1. d
Subiectum ab agente necessario patitur. 159. 1. b
Subiectum accidentis non est vere illius causa materialis. 217. 1. e. f
Subiectum est prius accidente. 95. 1. a
Subiectum est prius eo quod est in subiecto. 201. 2. a
Subiectum ex subiecto non pendet. 159. 2. f
Subiectum formatum vt multiplex sit. 48. 2. e
Subiectum formis duplex. 214. 1. d. e
Subiectum, in quo est scientia, & intellectio, est anima rationalis. 48. 1. e
Subiectum permanet in tota generatione. 205. 2. e. f
Subiectum prae cognoscitur esse. 274. 1. d
Subiectum requiritur ratione potentie. 160. 1. e
Subiectum vltimum est compositum. 416. 1. e
Substantia composita cur sit magis hoc aliquid quam prius. 15. 1. c
Substantia composita est aliquid actu. 285. 2. f
Substantia composita non omnis corporea est. 75. 1. b
Substantia corporea est intelligibilis, non sensibilis. 391. 2. b
Substantia definitur per pure quidditativa. 309. 1. b
Substantia dicitur esse duplicis conditionis. 363. 2. c
Substantia est analogia ad naturalem, & artificiosam. 203. 2. c.
Substantia est ens, & vnum per se. 205. 2. f
Substantia est quoniam accidente dignior. 185. 2. a 426. 2. b
Substantia est sensibilis per accidens. 271. 1. a b 455. 1. c
Substantia intellectualis incorporea composita quae sit. 75. 1. c
Substantia nostrae quae sola non pendeat a materia. 203. 1. a
Substantia nostra indigens subiecto est anima rationalis immortalis. 205. 1. a b

Substantia omnis dicitur natura metaphorice propter formam. 154.2.f
Substantia quæ separabilis est ab omni accidere, & quæ nō. 349.2.c.d
Substantia separari potest realiter ab accidente siue motu locali.
11.2.d.13.1.c
Substantia sola de nullo dicitur subiecto quia rationalis anima est
immortalis. 203.2.c
Substantia sola potest intelligere. 331.2.d
Substantia triplex est absolute. 369.1.c
Substantiæ attributa sunt, vere ens, ac per se subsistens. 378.2.a
Substantiæ compositæ metaphysicæ quæ sint. 309.1.e
Substantiæ in composito tres insunt, & quæ. 94.1.95.2.b
Substantiæ nihil est contrarium. 51.1.e
Substantiæ permanenti accidens adest, & abest præter illius corrup-
tionem. 13.1.d
Substantiæ prædicamentum est vnum genus logicum. 338.1.e
Substantiæ pars est substantia. 331.2.c
Substantiæ proprium est non esse in alio. 416.2.a
Substantiæ quæ sint separabiles ab accidentibus, & quæ non. 144.
2.f.145.1.a & seqq.
Substantiæ ratio in quo consistit. 350.2.a
Substantiæ ratio non consistit in eo quod est esse accidenti substra-
tum. 350.1.f
Substantiæ simulachrum Vt sit in phantasia non agnoscente substan-
tiam. 309.1.c
Substantiæ separabiles quotuplices sint. 353.1.c.d
Substantiæ solo intellectu dignoscuntur. 309.1.b
Subus cur anima dicta sit data pro sale. 142.c
Suppositio fieri potest falsa, sed non impossibilis. 273.2.a
Suppositionibus ex non bonis difficile est bene dicere. 404.1.c
Surdi qui mente valeant, & cæci. 34.1.c.d
Susceptio formæ duplex est. 263.1.f
Suscitatio intellectus ad opus est secunda passio mentis. 257.e

T

Tactus aene sphaera recto physicus est.	218.1.b
Tactus instrumentum quod nam sit.	275.1.b
Tactus non est generatio.	322.1.e
Tactus organum disseminatur per totum corpus.	241.f
Tactus organum est nervus intra carnem latens Aristotele docto re.	288.2.d
Tactus percipit non omnia tangibilia.	269.2.e
Tactus rotundi & recti sensibilis non fit in puncto.	228.2.e
Tactus ut per carnem operetur.	236.1.c
Tangibilia non excellentia nullus sensus percipit.	273.1.f
Tangit aene sphaera rectum non in puncto, sed secundum punctum in quanto.	228.1.c.d.e
Tempus, ævum, & eternitas, an distinguantur.	152.1.f.2.a
Tempus cur dicatur indochissimum.	326.1.e
Tempus cur dicatur sapientissimum.	326.1.e
Tempus disponit ad corruptionem.	326.1.f
Tempus est mensura motus.	406.2.c
Tempus est numerus motu.	87.1.c
Tempus est per se magis causa corruptionis.	87.1.c
Tempus magis causa est corruptionis quam generationis.	326.1.e

Tempus non est causa omnis obliuionis.	87.1.2
Tempus non est principium Vniuersi.	46.2.c
Tempus non est sine motu.	159.1.f
Tempus presens vt duplex sit.	33.1.f
Tempus quia mensuret.	325.1.d
Tempus vt maneat in eternitate.	111.1.f
Tempus vt obliuiosos reddat seniores.	87.1.d
Tempus vt sit corruptionis.	326.1.c
Themistius ex Aristotele profiteretur immortalitatem anime.	466.1.c
Theophrastus animam censuit mortalem.	465.2.f
Thomas sanctus Aristotele ait putasse animas esse imortales.	467.1.b
Tibareni suos mortuos crucifigebant.	465.1.d
Totum corpus non esse organum intellectus.	290.2.f
Totum est dignius parte.	177.1.c.d. 348.2.c
Totum est parte perfectius potius quam partis perfectio.	61.2.a
Totum est perfectum.	378.1.d
Totum est vere ens, ac substantia.	378.1.e
Totum habet partes.	190.1.a
Totum quo differat a parte.	328.1.d
Totum re distinguitur a qualibet sui parte.	54.1.d
Transcendens non est substantia, nec accidens.	75.1.2
Transcendens non licet monstrare.	392.1.c
Transcendere non licet scientifico de genere in genus.	435.1.a
Transitus et phantasia in mentem possibile sit absque motu locali.	12.2.a
Transmigratione animarum ab Aristotele improbat.	60.2.b. 161.1.f
Trigonum est in tetragono vt res alia ab eo.	54.1.b.c
Triplex senex cur dignus.	85.1.c
Tutelares Dij quid essent Antiquis.	448.1.b

V

Vacuum natura fugit.	30.1.f
Varietas modi operandi quæ arguat varietatem essentia operantis, quæ non.	37.1.a
Vegetales operationes sunt ab anima non patiente.	381.2.e
Vegetales operationes sunt magis materiales quam sensuum exteriorum functiones.	321.1.a
Vegetalis anima cûr dicatur natura.	169.1.d.e
Vegetalis anima est materialior sensuali.	218.2.f
Vegetalis anima est natura, & principium motus.	408.2.p.
Vegetalis anima est omnium communissima, & cur.	122.2.e
Vegetalis anima est omnium imperfectissima, & cur.	122.2.e
Vegetalis anima est prima in hominẽ.	54.2.b
Vegetalis anima hominis, & plantæ vt differant.	139.2.c
Vegetalis anima plantæ, bruti, & hominis non est vnius speciei.	148.2.a.b
Vegetalis anima pueri separabilis est a matre.	335.2.2.b
Vegetalis anima vt amuletur prudentem patrem familias.	69.1.e.f
Vegetalis anima vt separetur ab alijs.	339.2.d.d
Vegetalis anima vt sit ex elementis, & vt non.	115.1.e
Vegetatiua & motiua anima vt habeant diuersas definitiones.	344.1.e
Vegetatiua anima est coextensa toti corpori viuẽtis.	341.2.f
Vegetatricis animæ instrumenta quæ sunt.	207.1.f
Vehemens obiectum per se destruit sensum.	296.2.ab
Vehemens sensibile quodam sit, & quotuplex.	296.1.d
Verbum videtur Simplicio dicit euentiam.	232.2.b
Vere ens est omnis substantia completa.	378.2.b
Veritas est duum generum.	454.2.f
Veritatem Aristoteles præferendam esse duxit amicitia, ac propriæ existimationi.	404.1.d.e
Veritatis signum est sententiæ stabilitas, & receptio a multis.	195.1.f
Via humana probandi quæ sit.	297.1.c
Vigilæ causæ quæ.	327.1.2
Videri particula non significat apparentiam, aut dubitationem, sed euentiam Aristoteli.	222.1.a.b.338.2.c
Videri triplicem habet significationem.	173.1.c.d
Vilius non dominatur præstantiori.	242.2.c
Violentia nititur potius repugantia patientis, quam extraneitate agentis.	28.1.a
Violentia est ab externo principio.	372.1.c
Violenti definitio quæ.	28.1.a
Violentum nullum esse perpetuum.	32.2.c
Viperas vino ebrias capi.	173.2.a
Virtus moralis est habitus voluntatis vt re ipsa coincidat cum intellectu practico.	428.2.c
Via, qua intellectus potentia transit ad intellectum in habitu, duplex est.	304.2.f
Violare iura patris impietas est.	465.1.b
Vir erga uxorem habet imperium civile.	161.2.c
Virtus animæ solius vt dicatur esse humana.	400.2.f
Virtus est medicatrix inter duo extrema.	460.1.b
Virtus humani non est corporis, sed animæ.	400.2.b.c.d

Virus

Virtus materialis non omnis est cognitiua.	274.b	Vnio speciei intelligibilis cum intellectu arctior est quam phantasia.	85.2.d
Virtus moralis est habitus animae rationalis, & sensitiuae communis.	240.2.f	Vnionis nomine potest intelligi tu relatio, tu eius fundamentum.	92.2.e
Virtus moralis, & eius actio est gratia finis externi.	428.2.c.d	Vniri cum forma est accidentale materiae.	93.1.f
Virtus moralis pluribus indiget extrinsecis quam intellectualis.	428.1.b. & seqq.	Vniri cum materia est accidentale animae.	93.1.f
Virtus quo immaterialior, eo plura cognoscit.	272.1.e.f	Vnitas & pluralitas compositi pendet ab unitate & pluralitate formae.	98.1.2.2
Virtutes animae spectant ad moralem.	231.2.2	Vnitas generationi vnde fit.	201.2.e
Virtutes, & operationes honestas non esse sibi primum.	429.2.f	Vnitas numerica duplex est Aristoteli, & quae.	99.1.e.f
Virtutes, & Operationes honestas in alium finem se diuerge.	429.2.f	Vnitas numerica non omnis est ab unitate materiae.	99.1.e.f
Virtutes & vitia sunt ad aliquid.	327.1.b	Vnitas numerica Porphyrij tertia est.	99.2.c
Virtutes mendacis non confirmat Aristoteles.	404.1.e	Vnitas per se pendet ex similitudine potentiae ad actum.	93.2.a
Virtutes morales non operantur in anima separata.	311.1.f	Vnitatem vnde habeat homo.	43.1.f
Virtutis an magis propria sit voluntas bene agendi, an ipsa bona actus.	434.1.b	Vnius essentiae vt sit vnus modus operandi, & vt non.	58.1.a
Virtutis operationes esse stabiliores scientijs.	186.1.c	Vnius esse vt sit vnus modus operandi, & vt non vnus.	57.1.e
Virtutum genera duo sunt.	400.2.c	Vniuersale est totum quoddam.	206.1.f. 387.2.c
Virtutum moralium rectitudo est ex prudentia.	459.1.2	Vniuersale idem est cum sua quidditate.	307.2.2
Visio proprii obiecti semper est vera.	347.2.c	Vniuersale non intelligi in singulari.	251.2.2
Visio vt oculi sit opus proprium, & vt non.	225.2.f	Vniuersalia extra animam quae sunt.	322.1.f
Visionis organum constituunt praecipue partes oculi diaphanae.	278.1.c	Vniuersalia non cadunt in actionem.	367.2.c
Visiva facultas non dominatur oculo.	242.2.2	Vniuersalia non esse in phantasia.	309.1.f. 312.1.2
Visui maxime proportionatur intellectus.	455.1.b	Vniuersalia non cognosci ab idiotis.	311.1.2
Visui non comparatur intellectus abstractus.	455.2.b	Vniuersalia nosci ex comparatione singularium.	310.1.0
Visus cur sit sensuum carissimus.	439.1.2	Vniuersalia sunt indiuisibilia forma, non secundum quantum.	311.1.5
Visus est id in corpore, quod est mens in anima.	19.2.c	Vniuersalia vt sunt in anima.	312.1.2
Visus est omnium sensuum perfectissimus.	55.1.c	Vniuersalia sunt priora.	116.2.2
Visus & mentis pulchra comparatio.	49.1.f	Vniuersi mundi, & Domus apta comparatio.	442.2.c
Visus exteriorum sensuum est minime materialis.	23.1.b	Vniuersum est omnique perfectum.	397.2.c
Visus non percipit perspicuum.	455.2.c	Vnum cur magis fiat ubi non est materia.	84.2.f
Visus non sine materia est.	274.2.c	Vnum & idem numero vt simul sit in pluribus loco distinctis.	53.2.b
Visus phantasiae correspondet.	347.1.c	Vnum ex pluribus quor modis fiat.	442.1.405.1.2b
Vita contemplatiua melior est actiua.	19.2.d	Vnum fieri posse ex contrariis aequalibus.	53.1.c
Vita est mansio animae in corpore.	463.2.d	Vnum per se fieri ex ijs quae sunt diuersi generis.	35.1.d
Vita est viuentibus esse.	370.1.f	Vnum per se fieri ex mortali, & immortali copulatis.	35.1.2.b
Vita moralis non potest hic nos facere maxime noscere deum.	283.2.e	Vnum per se fieri posse ex duob. quorum vnio sit accidentalis.	29.1.f. 2.a.
Vita mortalium acerba & molesta cui sit.	459.2.c	Vd 93.1.f. 2.a.	
Vita non est magnopere exopanda.	197.1.2	Vnum per se fiat vt ex pluribus.	35.1.d. 201.2.f
Vita pessima quae sit Aristoteli.	197.1.b	Vnum sufficit ad patiendum ab omnibus.	396.1.d
Vita stirpium quae sine nutritione.	461.1.2.b	Vnumquodque est id quod in eo est summum.	197.2.f. 432.1.d
Vita vnde viuentibus insit singulis.	123.2.b	Vnumquodque prius est id quod est, deinde ponderatur id quod potest.	61.1.f
Vitae causae quae sunt.	283.2.f	Vnumquodque vt differat a sua quidditate.	307.1.2. 187.1.2
Vitae cupidum non Nestori, sed Achilli tribuitur ab Homero.	166.2.d	Voluntas ad eligendum non vitatur organo.	208.1.b
Vitae nomen multa significat.	239.2.2	Voluntas agit libere.	233.2.e.f
Vitae nostrae duratio est velut instans ad eternitatem collata.	31.2.2	Voluntas appetit corporis interitum.	245.1.d. 53.c
Vitam adolescentibus vis auferit, sensibus maturitas.	371.2.2	Voluntas appetit naturaliter omnia scire.	387.2.f
Vitam immortalem vt viuat homo Aristoteli.	424.1.2	Voluntas est appetitus rationalis.	146.1.d. 224.1.d
Vitam non esse expetendam quae, & vt probauerint antiqui.	194.2.b. & seqq.	Voluntas est impossibile.	247.1.2
Vitia quae & quando non permittant colere Deum.	460.2.c.d.e.f	Voluntas, & intellectus humanus vt sint nullius corporis actus.	208.2.c
Vitium morale non prohibet quominus Deum considerare possimus.	460.1.d	Voluntas, & intellectus vt sint duae facultates in anima coniugatae.	240.1.2
Vitium vel in excessu, vel in defectu consistit.	460.1.c	Voluntas fertur in praecognitum.	244.1.b
Vitium est quid animalis communis.	88.2.b	Voluntas humana cogi non potest.	67.1.c.d
Vitium nullum habet altricem sine augmentatrice facultate, & cur.	399.2.d	Voluntas humana cur non sit sincere immaterialis.	233.2.e
Vitientia quibus vnica inest vitae functio, quae sunt.	399.2.c	Voluntas libertatem agendi communicat intellectui.	114.1.b
Vitientia quomodo differant in vitae functionibus.	399.2.c.f	Voluntas re non dissidet ab intellectu.	239.2.c
Vitientia non vnumquodque sortitur suae speciei eternitatem.	424.1.c	Voluntas vt ab electione distincta sit.	224.1.c
Vitientia sola imaginatione quae sunt.	364.1.b	Voluntas vt agar in intellectum.	425.1.b
Vitium cur sit diu mori.	196.2.b	Voluntas vt obtineat principatum secundum naturam, & vt intellectus.	237.2.2.b
Vitium est viuentibus esse.	199.2.2. 63.1.b	Voluntas vt hominem cum Deo iungat, & felicitet.	425.1.2
Vitium non est quid vniuocum.	399.1.f. & seqq.	Voluntatis actus est amare non agnoscere.	425.1.b
Vitium significat duo.	399.1.c	Voluptas perficit actionem.	62.1.b
Vitium vt sit, causa ipsius animae.	399.1.e.f	Voluptas quae tollat actum intelligendi.	233.2.2
Vitium ratio tangit ordinem, & respicit priora.	119.1.e	Voluptates intellectus quales sunt.	62.1.b
Vitium non quiescit ad motum luminis.	214.2.2	Voluptates prudentiae sunt impedimento.	253.1.f. 88.2.cq.
Vitium formae quae sunt Platoni.	422.2.d	Voluptates quae sine dolore & cupiditate sunt.	448.1.e
Vitium, & vna hirundo non facit ver.	382.2.b	Votum Deo fecit Aristoteles pro Genero suo egrotante.	61.2.f
Vnicus intellectus si foret humanus, non esset separabilis, vt cum ponit Aristoteles.	97.2.c	Vox animalibus est ad bene esse.	444.1.f
Vnio animae cum corpore est accidentale quid.	97.2.c	Vox supra humana exire vt potuerit ex fluuiio apud Aristotelem.	444.1.a
Vnio animae cum corpore non est substantia, sed ad quod consequitur substantia.	96.1.c	Vox super humana saluauit Pythagoram.	444.1.a
Vnio est multorum.	93.1.2		
Vnio intellectus cum obiecto vt fiat.	20.2.e.f		
Vnio materiae cum forma est essentialis.	29.1.d		

Z

Zenippus ex Plutarcho succenset Philosopho qui non sit rei Medicus, sed stultus.

M I L E C T O R

Typographi errata correcturus, habeto primum numerum indicem pagellæ, secundum columnæ, tertium lineæ & quæso corrigas antequam legas.

2. o. 14. artibus artubus 7. cucctas cunctas 5. 2. 18. perspicit perspicitur 11. 1. 11. apparentibus a parentibus
 22. 1. 12. nobilem mobilem 18. 2. 41. natione notiones 21. 1. 13. prout promit 21. 1. 31. suscitât suscitât
 21. 1. 36. prout promit 21. 2. 56. coloris coloribus. 38. 1. 37. actu actus 39. 1. 20. vix vis 39. 2. 56. posuit posuit
 42. 1. 49. valeat dicas 44. 1. 20. locus non est. locus est 49. 1. 40. sic in sic & 72. 1. 52. moueri mouere 79. 1. 24. non esse esse
 91. 1. 34. pe se per se 110. 2. 4. quum cum 118. 1. 11. Cap. vii. cap. vi. & ita erratum est in omnibus sequentibus
 130. 2. 8. animis diuinitatē animis ea sunt, quibus diuinitatē 134. 1. 58. depromitur ex eo-ex eo 139. 1. 53. eadē eadē
 149. 1. 51. generatē partem animi generat partem animi 151. 2. 8. Dens Deus 153. 2. 30. ullius nullius
 156. 2. 25. veru vero 179. 1. 1. corruptibile proueniens corruptibile. sit quid proueniens. 180. 1. 41. moueatur
 191. 2. 51. nota est in nota in 202. 1. 7. consideratium consideraturum 211. 2. 64. patent patet
 237. 1. 60. formales formalis 245. 1. 46. bellius bellis. 263. 1. 32. immortalis immortalitatis 267. 2. 33
 quum quæ 285. 2. 35. proposito propositio 311. 1. 29. Quarū Quartū 319. 1. 59. vita nec vere; vita nec vere
 323. 2. 46. animu animi 329. 2. 26. materia naturam 331. 1. 8. interfit interit 333. 1. 25. 26. dele reperita 333.
 2. 53. Carera Carere 339. 1. b. assenitue asseritue 347. 1. 42. possibili possibilis 353. 2. 49. hoc homo 353. 2. 53.
 explacanda explananda 356. 2. 2. quam quum 359. 7. 51. euidentionem euidentionem 359. 1. 54. nuncta puncta 362. 1. 34.
 XXC. xx362. 1. 45. anima animæ 363. 2. 60. tunc nunc 364. 2. 38. deges deges 367. 1. 10. senorijs. senorijs 367. 1. 11. magis
 magnis 367. 1. 46. ipsa reipsa 367. 2. 5. riunalo riunulo 368. 2. 39. abiunctam adiunctam 370. 1. 43. fortixantur lor iantur 370.
 1. 46. veruym verum 370. 1. 66. non esset; non esset 370. 2. 5. forme formæ 370. 2. 19. immortalitatis ex-im-
 mortalis rationem ex 379. 1. 29. intellectuū intellectū 380. 1. 29. omniaquaque omniquaque 383. 1. 1. 2. dele.
 duas primas lineas 389. 1. 4. contextus contextus 290. 2. 52. ipse ipso 391. 1. 7. phantasie phantasia 395. 2. 38.
 simple, simplex 396. 2. 3. Per per 397. 1. 64. cemmune commune 398. 2. 1. pussamus possumus 398. 2. 33.
 eo ex eo 399. 1. 21. audiendus audiendus 400. 2. 13. derenitas perenitas 402. 2. 30. virtutem virtutum 402. 48.
 analogatum analogatum 402. 1. 31. veitv ei. 407. 1. 59. animatum animatum 407. 1. 64. subden subdens 407. 2.
 48. inimicias inimicitias 408. 1. 1. conuenientes conuinentes 408. 1. 10. hoc hos 408. 39. operiat aperiat 408.
 1. 49. Suberessē superessē 408. 2. 24. autē aut 408. 2. 63. nulli nullis 409. 1. 14. inexistē inexistē 409. 1. 36 manu
 fitrice ac loco motrice sensitrix ac loco motrix 410. 1. 7. natura natura 411. 2. 12. Aristotele Aristoteles 421.
 2. 33. nobis dele 424. 2. 7. transmutabile intransmutabile 425. 2. 33. intellectuū intellectū 425. 2. 36. Alexan-
 drorum Alexandrorum 425. 2. 34. prastantissimam prastantissima 430. 2. 12. corpora corpore 430. 2. 45. to co
 437. 1. 44. immortalitati immortalitatis 438. 1. 58. que quæ 438. 2. 16. optime optimo 439. 1. 61. & quum; &
 446. 2. 59. LXXIX LXXXIX 447. 2. 32. floccipedi floccipendi 449. 2. 28. taqui taqui 461. 2. 50. constitues
 constituens 471. 2. vult. hominibus omnibus.

REGISTRVM

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
 Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr
 Ss Tr Vv Xx Yy Zz
 Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm
 Nnn.

Omnes sunt Duerniones, præter a b A B C D E Kkk Nnn Terniones.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Ne præsens pagella vacua foret, placuit nobis in ea describere catalogum
librorum hæcenus editorum ab Autore huius operis.

FORTVNII LICETI

1. De Ortu Animæ Humanae lib. tres. Genue, apud Iosephum Pavonium. MDCII. in 4. & Francofurti MDCV Lin 8.
2. De Vita lib. tres. Genue, apud Iosephum Pavonium. MDCVI. in 4.
3. De his qui diu viuunt sine alimento lib. quatuor. Patavij, apud Petrum Bertellium. MDCXII. in f.
4. De Perfecta constitutione hominis in utero lib. unus. Patavij, apud Petrum Bertellium. MDCXVI. in 4.
5. De Animarum Coextensione corpori lib. Duo. Patavij, apud Petrum Bertellium. MDCXVI. in 4.
6. De Monstrorum causis natura & differentiis lib. duo. Patavij, apud Gasparem Criuellarium. MDCXVI. in 4.
7. De Spontaneo Viuentium Ortulib. quatuor. Vicetia, apud Franciscum Bolzetam Bibliop. Patav. MDCXVIII. in f.
8. de Lucernis Antiquiorum reconditis lib. quatuor. Venetijs, apud Euangelistam Deuchinum. MDCXXI. in 4.
9. De Nouis Astris, & Comeris lib. sex. Venetijs, apud Ioannem Guerilium. MDCXXII. in 4.
10. Controuersia de Cometarum attributis. Venetijs, apud Georgium Valentinum. MDCXXV. in 4.
11. De Intellectu Agente lib. quinque. Patavij, apud Gasparem Criuellarium. MDCXXVII. in f.
12. Imitationes Figurati metri a Simmia Rhodio inuenti. Patavij, apud Gasparem Criuellarium. MDCXXVII. in 12.
13. De Immortalitate Animæ rationalis ex Aristotele lib. quatuor. Pat. apud Gasp. Criuellarium. MDCXXIX. in f.

Sub prælo sunt

14. Allegoriæ Peripateticæ De Generatione, Amicitia, & Primatione, ad antiquissimum *Elia Lelia*
Crispis Epitaphium lib. duo. Patavij, apud Gasparem Criuellarium MDCXXIX. in 4.
15. *Encyclopædia* Ad Aram Nonarij Terrigenæ Anonymi Vetusissimi Dosiadæ adscriptam.
16. ——— Ad Aram Priscam Dosiadæ, Simmiæ, ac Theocrito adscriptam. Patavij & c.
17. ——— Ad Aram Publij Optatiani Porphyrij. Patavij & c.
18. ——— Ad Securim Epei a Simmia Rhodio constructam. Patavij & c.
19. ——— Ad Alulam Amoris a Simmia Rhodio compactam. Patavij & c.
20. ——— Ad Ouum Symbolicum Simmiæ Rhodij. Patavij & c.
21. ——— Ad Syringam Theocriti. Patavij & c.
22. ——— Ad Syringam Publij Optatiani Porphyrij. Patavij & c.

Imprimendos vidi apud Autorem absolutos.

23. De Natura & Efficiencia Luminis lib. tres.
24. Questionum Peripateticarum lib. quatuor.
25. Commentaria Ad Aristotelis libros De Physico Auditu.
26. ——— De Calo.
27. ——— De Generatione & Corruptione.
28. ——— Meteorologicos.
29. ——— De Anima.
30. ——— De sensu & sensibili.
31. ——— Analyticos Posteriores.
32. Institutionum Syllogisticarum ad Priores Analyticos lib. tres.
33. Opuscula logica ad Prædicabilia, Prædicamenta, & Perihermenias.

Vale candide Lector, & nostris his fructu laboribus.

LAVS DEO.